

NYLSUA A =HAPUTITIE

**Nouveau Testament en
langue kroumen tépo
(-tepowin) de Côte d'Ivoire**

[ted]

Wycliffe Bible Translators, Inc.

Nyɔsɔ a -hapɔtitie

Le Nouveau Testament en langue kroumen tépo (-tepowin)
de Côte d'Ivoire
[ted]

Traduction par
© 1995, Société Biblique Internationale

Première édition
© 1995, Société Biblique Internationale

Version Web par
© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc., Orlando, FL 35862-8200 USA
www.Wycliffe.org

www.ScriptureEarth.org

© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Creative Commons (Droit d'auteur - Pas d'utilisation commerciale - Pas de modification 3.0 International).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/deed.fr>

Vous êtes autorisé à partager, — copier et distribuer cette œuvre, intégralement ou partiellement, à condition d'inclure l'information relative au droit d'auteur. Vous êtes notamment

tenu d'observer les points suivants :

• **Faire mention du droit d'auteur**

Vous devez :

— inclure les informations de copyright (© Wycliffe Bible Translators, Inc. Tous droits réservés), et

— intégrer les liens renvoyant à la licence : www.Wycliffe.org et www.ScriptureEarth.org.

— indiquer ces informations sans pour autant suggérer que l'auteur soutient les modifications ou la manière dont vous utilisez son œuvre.

• **Pas d'utilisation commerciale** — Vous n'êtes pas autorisé à faire un usage commercial d'une partie ou de l'ensemble de cette œuvre.

• **Pas de modifications** — Vous n'êtes pas autorisé à transformer ou à réorganiser l'original en changeant des mots ou la ponctuation.

-Te 'crunɛi -gbo, ɪ nu 'o-wɔnlɛkɔkɔɛɛ, ɛ nɛ- -gbo:

-Yusu a -ti, -te Matie -mɛ -ye, ɔ nu la 'a 'crule Matie . . . . . Mat	5
-Yusu a -ti, -te Maki -mɛ -ye, ɔ nu la 'a 'crule Maki . . . . . Mak	82
-Yusu a -ti, -te Luku -mɛ -ye, ɔ nu la 'a 'crule Luku . . . . . Luk	129
-Yusu a -ti, -te Saan -mɛ -ye, ɔ nu la 'a 'crule Saan . . . . . San	210
-Yusu a -wɔnnaanyɔ a nunu-tɔplɪ Nunu-tɔplɪ . . . . . Nun	262
'Crunɛ -nɔ, Pɔlv gba la Rɔmɔkɔɛ ye Rɔmɔkɔɛ . . . . . Rɔm	329
Ye-hecrunɛ, Pɔlv gba la Koletikɔɛ ye 1 Koletikɔɛ . . . . . 1 Ko	362
'Crunɛ a 'hɔn a nɛnɛ, Pɔlv gba la Koletikɔɛ ye 2 Koletikɔɛ . . . . . 2 Ko	394
'Crunɛ -nɔ, Pɔlv gba la Galatɔkɔɛ ye Galatɔkɔɛ . . . . . Gal	416
'Crunɛ -nɔ, Pɔlv gba la Efesikɔɛ ye Efesikɔɛ . . . . . Ef	428
'Crunɛ -nɔ, Pɔlv gba la Filipɔkɔɛ ye Filipɔkɔɛ . . . . . Fil	439
'Crunɛ -nɔ, Pɔlv gba la Kolɔsɔkɔɛ ye Kolɔsɔkɔɛ . . . . . Kol	447
Ye-hecrunɛ, Pɔlv gba la Tesalonikɔkɔɛ ye 1 Tesalonikɔkɔɛ . . . . . 1 Tes	454
'Crunɛ a 'hɔn a nɛnɛ, Pɔlv gba la Tesalonikɔkɔɛ ye 2 Tesalonikɔkɔɛ . . . . . 2 Tes	461
Ye-hecrunɛ, Pɔlv gba la Timote ye 1 Timote . . . . . 1 Tim	465
'Crunɛ a 'hɔn a nɛnɛ, Pɔlv gba la Timote ye 2 Timote . . . . . 2 Tim	474
'Crunɛ -nɔ, Pɔlv gba la Titɪ ye Titɪ . . . . . Tit	481
'Crunɛ -nɔ, Pɔlv gba la Filemɔ ye Filemɔ . . . . . Flm	485
'Crunɛ -nɔ, v gba la Hebrekɔɛ ye Hebrekɔɛ . . . . . Heb	487
Sakɪ a 'crunɛ, ɔ 'cru la Sakɪ . . . . . Sak	517
Pielɪ a ye-hecrunɛ, ɔ 'cru la 1 Pielɪ . . . . . 1 Pi	525
Pielɪ a 'crunɛ a 'hɔn a nɛnɛ, ɔ 'cru la 2 Pielɪ . . . . . 2 Pi	534

Saan a ye-hecrunɛ, ɔ 'cru la	
1 Saan	.1 Sa 540
Saan a 'crunɛ a 'hɔn a nɛnɛ, ɔ 'cru la	
2 Saan	.2 Sa 548
Saan a 'crunɛ a ta a nɛnɛ, ɔ 'cru la	
3 Saan	.3 Sa 550
Judɪ a 'crunɛ	
Judɪ	.Jud 552
Saan a 'kwla'mɔ'yecrunɛ	
'Kwla'mɔ'yecrunɛ.	'Kwla 555

-Yusu a -ti, -te

MATIE

-me -ye, ɔ nu la 'a 'crule

-Yusu 'Klɪsɔ a bunɔ
(Luku 3.23-38)

- 1** ¹Crunɛ -gbo, -Yusu 'Klɪsɔ a -ti ɛɛ =tu. -Yusu 'Klɪsɔ a -gbe, ɔ mɔ bodɔ Dafidi a 'yuo a 'yu a 'Yuu ni. Dafidi a -gbe, ɔ mɔ -wɛ Abrahamu a 'yuo a 'yu a 'yuu ni.
- ²Abrahamu a -gbe, ɔ kɔ Yisaki,
Yisaki 'ɔ kɔ Sakɔbu,
Sakɔbu 'ɔ kɔ Juda kɔ 'a -ɔɔyuo 'heɛn,
³Juda kɔ Tama 'heɛn, 'ɔ kɔ Falest kɔ Sala,
Falest 'ɔ kɔ Ɛsrɔmu,
Ɛsrɔmu 'ɔ kɔ Alamɔ,
⁴Alamɔ 'ɔ kɔ Aminada,
Aminada 'ɔ kɔ Naasɔ,
Naasɔ 'ɔ kɔ Sala,
⁵Sala kɔ Rahabu 'heɛn 'ɔ kɔ Bvasi,
Bvasi kɔ Rutɪ 'heɛn 'ɔ kɔ Jobedi,
Jobedi 'ɔ kɔ Yisai,
⁶Yisai 'ɔ kɔ Dafidi,
Dafidi, ɔ kɔ Uyri a nyɔrgba 'heɛn, 'ɔ kɔ Salomɔ,
⁷Salomɔ 'ɔ kɔ Rubvamu,
Rubvamu 'ɔ kɔ Abia,
Abia 'ɔ kɔ Asafu,
⁸Asafu 'ɔ kɔ Sosafati,
Sosafati 'ɔ kɔ Solamu,
Solamu 'ɔ kɔ Osiasi,

22-Ti -nu, Nyɩsua -tu la 'a winwɩɩn-henyɔ wɩɩn, ɩ nyre 'o =o. -Ti a -gbe, ɩ ni- -gbo:

23 «Nyrugba -nu, ɔ 'de nyɩbede yi,
nɔ- di 'kwli 'mu ni,
ɔ 'mu 'yu nyɩbeyu kɔ.
'A 'du di 'mu 'ya Emanue,
-ε -hen 'nyre, Nyɩsua ni 'o -a mu -wɩɩn.»

24-Te Sosefu 'ba ye 'mu, -ye de -nu, Nyɩsua a leleenɔ le -nɔ, nε- ɔ -tuu 'o, 'ɔ kɔ Mari. 25Kεε, ɔ kɔ -nɔ 'hεen, ɩ 'de la bu na ye po, Mari 'ɔ kɔ 'yu nyɩbeyu a -gbe, Sosefu 'ɔ -tuu -Yusudu.

-Te yahroyɩnyɩv di la -Yusu 'ye wɩɩn

2 1-Yusu a -gbe, 'ke ɩ kɔɔ 'le Betelemudɩ 'mu, 'ke 'le Sudeblugba 'kwli 'mu. Ti a -gbe 'yri, Helɔdi, nɔ- mɔ Sudeblugba a -gbe a 'kun gblaka. 'Ke ɔ ni 'le Jrusredɩ 'mu. -Te ɩ kɔ -Yusu, ε kɔ nahuin -de, 'ke ɩ ni 'le 'yru a 'hrule a 'blugba 'mu. ɩ mɔ yahroyɩnyɩv gblaku ni. Nu- -hɩn 'le 'yru a 'hrule 'mu, 'ɩ nyre 'le Jrusre 'mu. 2-Te ɩ nyre 'le, -ye ɩ nɔ: «'Yu -gbo, ɩ kɔ le ke, ɔ di -Juukue a 'kun gblaka -he, -be' ɔ ni ye 'le? -A 'ye 'a yahroye ni, 'ε 'hru 'le 'yru a 'hrule 'mu. Ne- nue, -a di 'le, -a 'muo 'ye, -a 'muo -ti a 'yi'buaale -nyi.»

3'Plu 'kun Helɔdi 'mu -ti -nu mu 'wɩɩn, -ye huannu bio 'le 'kwli 'mu, ɔ kɔ Jrusre a nahuin 'bii 'hεen, 4tii -do a ti 'yri 'ɔ 'kukue Nyɩsua a -cɩhlɩnpinyɩv gblaku le, kɔ teteitɔɩnyɩv 'hεen, 'ɔ -gbu wɩɩn, ɔ nɔ: «Waanyɔ -nu, Nyɩsua po la le, ɔ di la -a mu ye ya, 'dɩɩ tio- kɔ 'mu ɩ dio la 'le kɔ 'le?» 5-Ye ɩ -tuu -wɩɩn, ɩ nɔ: «'Ke ɩ dio 'le Betelemu 'mu kɔ, 'ke 'le Sudeblugba 'kwli 'mu, -ε nue, de -nu, Nyɩsua a winwɩɩn-henyɔ -ye 'cru la, 'ke 'o Waanyɔ a -gbe ke, ε nε- -gbo:

6 Nyɩsua nɔ 'ni:
Betelemu, -hapɔkɔ, 'ɔ mɔ 'dɩɩ 'cicre,
kεε, seyɩ-seyɩ, ɔ mɔ 'dɩɩ gblakaa ni,
'ke 'le Sudeblugba 'kwli 'mu,
-ε nue, 'ke 'le -nɔ 'kwli 'mu,
'ke 'kun gblaka di 'le kɔ.
Nɔ- di 'na daku Yisraekue naa.»

7'Plu Helɔdi 'mu -ti a -gbe mu 'wɩɩn, -ye ɔ da yahroyɩnyɩv gblaku -nu ye, 'ɔ -gbu wɩɩn, ɔ 'mui yi -tεε, ti -nu -kɔ 'yri yahroye a -gbe, ε 'hru 'le yakɔ 'mu. 8-Te ɩ -hihɩɩ kεε, -ye ɔ nɔ: «Ba mu 'le Betelemu 'mu, ba -mɔ 'yu a -gbe le -tεε. 'Ba 'yo, -ye ba di 'mu le, 'na -gbe, 'mu 'le mu, 'muo -we -ti a 'yi'buaale -nyi.»

9'Plu ɩ 'mu 'kun a tiiwin mu 'wɩɩn, -ye ɩ bi wɩɩn 'hru. -Te ɩ ni 'hru wɩɩn, -ye yahroye -nu, ɩ 'yee la 'le 'yru a 'hrule 'mu, nε- 'hru 'le -nu ye 'mu lele, 'εε -nu ye 'mu naa, 'ɩ mu -mumu. Kεε, -te -nu, 'yuplu a -gbe, ɔ ni

'o, -te ε nyre 'o, -ye ε nyra gbo. ¹⁰Plu v 'mue mu 'ye, -ye υυ nu 'manu 'dɔ, ¹¹'u pa kayu gbo, 'u 'ye 'yu a -gbe, ɔ kɔ 'a 'dii Mari 'heɛn. -Ye v bla gbo kwɔ, 'υυ 'yu a -gbe -tu a 'yi'buaale -nyi. -Ye v =wɔɛɛ 'waa blɛ ni, 'u -nyi =nɔ -gulu, kɔ hunhrunpo-tɔplɛ, υυ 'tɔ po, -ε die nu, 'a hunhrun 'mu gbo 'sɛɛ, kɔ hunhrunpo-tɔplɛ -ye, υυ mili daa. ¹²De a -gbe, -te ε -hi, -ye Nyɩsua lu ni, 'ke 'le yain 'kwɔli 'mu, 'bυυ de -mɛ, v ni naa 'le 'le 'kun Helɔɔɔ -wɔn. Nɛ-nue, -te υυ 'waa 'bri mu, 'u gba ke'bɛɛhru.

-Te Sosefu, kɔ -Yusu, kɔ Mari 'heɛn, v 'gba ci le, 'ke 'le Esipublugba 'mu

¹³Plu yahroyɔyinyu a -gbe, v 'mu mu mu, -ye Nyɩsua a leleenyo -ye, nɔ-'hru Sosefu ye, 'ke 'le yain 'kwɔli 'mu, ɔ nɔ: «Ba ye 'mu, -bo 'gbaa 'yu, ɔ kɔ 'a 'dii 'heɛn ci le, 'ke 'le Esipublugba 'mu, 'ke -bo ni 'le, ε 'mue gba -gbagba, 'mu lele -mu le, -ε mɔ, -bo di 'bri, -ε nue, Helɔɔɔ, ɔ di 'yu -gbo le 'ni =mɔ, ɔ 'muo 'la.» ¹⁴Plu Sosefu 'mu win a -gbe mu 'wɔn, -ye ɔ 'ba 'mu ye, ɔ kɔ 'yu, kɔ 'a 'dii 'heɛn, 'tɔyrɔwɔɔ -do a -gbe 'mu, 'u mu 'le Esipublugba 'mu. ¹⁵'Ke v ni 'le -nɩni, Helɔɔɔ 'ɔ 'ku, Nyɩsua 'ɔ da Sosefu, 'ke bɔ -hɔn 'le Esipublugba 'mu, ɔ kɔ 'yu kɔ 'a 'dii 'heɛn. De a -gbe, ε nyre 'o =o, -ε die nu, -tu =nυ, Nyɩsua a winwɔn-henyɔ -ye, ɔ 'cru la, 'ke 'le Nyɩsvacrunɛ 'kwɔli 'mu, ι 'mu nue. -Ti a -gbe, ι ni- -gbo: «Nyɩsua nɔ 'ni: 'N da 'na 'yu ni, 'ke bɔ -hɔn 'le Esipublugba 'mu.»

-Te v 'la 'yuo-pɩi, 'ke 'le Betelemɔɔɔ 'mu

¹⁶-Te de a -gbe, ε 'de 'o a nyree, -te 'kun Helɔɔɔ yrie, -ε mɔ, yahroyɔyinyu =nυ, v kaa =nɔ ni, -ye ɔ bi 'mu yru 'dɔ, 'ɔ le 'a 'sɔyuo, ɔ nɔ: «Ba bi Betelemυ ke, kɔ 'dte =nυ, -ε =glaa 'le =nɔ, a 'mu 'yuo nyɩbɛpυ 'bii 'la, -υ kɔ 'yru 'hɔn, kɔ 'waa de =nυ, -υ 'de wen 'yru 'hɔn a kuvɛ,» -ε nue, yahroyɔyinyu =nυ, v le la =nɔ ni, -ε mɔ, -te v 'ye la yahroyɛ a -gbe, 'ke 'le yakɔ 'mu, ε -wɛ 'klɛɛ 'le 'yru 'hɔn. 'Plu 'sɔyuo a -gbe, 'u mu 'le Betelemυ 'mu, 'u 'lɩla 'yuo-pɩi a -gbe le. ¹⁷-Te -tɔplɩɔ a -gbe, u 'lu -wɔn mue, -ye -tu =nυ, Nyɩsua a winwɔn-henyɔ Selemi -tu la, ti -hi la a ti 'yri, ι nyre 'o =o. -Ti a -gbe, ι ni- -gbo:

¹⁸«U 'wɔn -hienwewin,
'ke 'le Ramadɔ 'mu.
Rasɛɩ, nɔ-ɔ wɔɩ le nu,
'kɔ 'a 'yuo a -hien we.
U 'ni -hva =le bu =gɔɔ,
-ε nue, 'a 'yuo-pɩi 'ku ni.»

-Te Sosefu, kɔ -Yusu, kɔ Mari 'heɛn, v -hɔn la 'le Esipublugba 'mu

¹⁹'Ke v ni 'o -nɩni, -ye 'kun Helɔɔɔ, ɔ 'ku ni. 'Plu ɔ 'mu mu 'ku, -ye Nyɩsua a leleenyo -ye, ɔ 'hru Sosefu ye, 'ke 'le Esipublugba 'mu, ²⁰ɔ nɔ: «Sosefu o, 'ba ye 'mu, -n kɔ 'yu kɔ 'a 'dii 'heɛn, ba -hɩan -wɔn, ba mu 'a

nt 'bri Yisrae, -ε nue, nahuin =nv, -vυ 'yu -gbo a 'kukue le =mɔ, υ 'ku ni,»
²¹Sosefu ɔ 'ba ye 'mu, ɔ kɔ 'yu kɔ 'a 'dii 'hæen, 'v =hian -wɔn, 'v mu 'le 'waa
 'bri Yisrae. ²²Kεε, Sosefu, ɔ 'win ni, -ε mɔ, Akolawusi, -ɔ mɔ 'kun Helɔdi
 a 'yu, nɔ- 'ciɔi 'a bu. Akolawusi, nɔ- mɔ 'klæ Sudeblɔgba a 'kun. Ne- nue,
 Sosefu a -gbe, huannu 'v nyo nu, 'ke bɔ 'ti 'le Sudeblɔgba 'mu. -Ye Nyɔsua
 lo ni, 'ke 'le yain 'kwli 'mu, 'ke ɔ ni mu 'le 'le Sudeblɔgba 'mu. Nε- nue, ɔ
 mu 'le Galileblɔgba 'mu, ²³ɔ 'ti 'le 'dɔɔ =nv 'mu, -ɔ mɔ Nasaletɔ. -Ye -tɔ =nv,
 Nyɔsua a winwɔn-henyu =tu la, 'ke 'o Waanyɔ =nv ke, Nyɔsua po la le, ɔ di
 la 'le ya, ɪ nyre 'o =o. -Ti a -gbe, ɪ ni- -gbo: «U dio daa Nasaletɔ 'mu a 'yu.»

Saan Batisɔ, ɔɔ =tu Nyɔsua a -tɔ, kɔ, ɔɔ nahuin 'nie 'lu le po
(Maki 1.1-8; Luku 3.1-18; Saan 1.19-28)

3 ¹Ti =nv 'yri, ε kɔ nahuon =de. 'A 'dɔ mɔ Saan Batisɔ. 'Ke ɔ 'ti 'le
 Sudeblɔgba 'mu. 'Blɔgba a =tɔ =nv, -ɔ kɔ 'mu ɔ 'ti 'le, nahuon =de 'de
 'le 'ti, kεε, nahuin 'plɔplɔ, nυ-v 'le =nɔ -wɔn mu. 'Ke ɔ 'tati 'le Nyɔsua a -tɔ
 a =tutue gbo, 'ke 'o nahuin =nv -wɔn, -vυ 'le =nɔ -wɔn di, ɔ nɔ: ²«Ba yree,
 'ke 'le 'a ni =wɔ ke, -ε mɔ, aa nu -tɔplɔ, -ɪ nyre 'yi le, 'ke 'o Nyɔsua ye. Ba
 hie 'o 'yilenyre-tɔplɔ a -gbe gbo, ba -nyi 'a ni 'klɔ 'bii Nyɔsua, -ε nue, ti
 =nv -kɔ 'yri Nyɔsua di 'o nahuin 'bii win ke kɔɔ, ɪ 'mυεε yre.» ³Ti =de a ti
 'yri la, -tε υ 'de la -Yusu a kυε, ε kɔ la Nyɔsua a winwɔn-henyɔ =de. 'A 'dɔ
 mɔ Esai. Saan, nɔ- mɔ nahuon =nv, -ɔ kɔ -tɔ Esai a -gbe, ɔ 'cru la, 'ke 'le
 Nyɔsvacrumɔε 'kwli 'mu, -ε mɔ, nɔ- di -Yusu a 'hru ye kla, 'plu -Yusu a -gbe,
 ɔ 'mu 'le di. -Ti a -gbe, ɔ 'cru la, ɪ ni- -gbo:

«Nyɔsua nɔ 'ni:

Nahuon =de, -tε 'dɔ di 'le ye bii,

'kee ni, ɔ di 'le 'ti.

'Bɔɔ 'pre, ɔ 'mu 'le win 'yaa.

Ke ɔ di po:

Kυkɔnyɔ a 'hru =nv, -v kɔ wɔn ɔ di 'o na,

ba 'siu 'o ye,

'plu Kυkɔnyɔ a -gbe, ɔ 'mu 'le di.

ε 'we =nɔ ye, 'a ni 'klɔ bɔ 'sii 'o ye,

-ε die nu, a 'mu -wɔn -wε,

'plu Kυkɔnyɔ 'mu 'le di -o.»

⁴Saan a -gbe, 'a wlawɔ, ɔɔ pue, υ 'de dεkɔnyɔ a wlawɔ ye 'we. U nu
 =gbuke-so a -pupui, 'v hru, ɔ nyu dahvako a 'betɔye ke klu. 'A didi-tɔplɔ,
 ɔɔ di, ni- mɔ 'kolio kɔ dɔnyra. (ε 'we =nɔ ye, Saan, ɔ mɔ Nyɔsua a
 winwɔn-henyɔɔ ni. -Tε 'a 'bienu winwɔn-henyu -ye =nv, υ ni la 'mu, ti -hi
 la a ti 'yri, ke'ε ni, Saan, ɔ ni -wε 'mu.) ⁵Nahuin 'plɔplɔ, nυ- nyo yre mu.
 Nahuin a -gbe, 'ke υ 'ti 'le 'dɔɔ =nv 'mu, -ɔ mɔ Jrusre, kɔ Sudeblɔgba 'bii
 'kwli 'mu, kɔ 'blɔgba 'bii =nv 'mu, -ɔ 'mυεε 'nɔɔblaba =nv ye, -ɔ kɔ 'dɔ mɔ
 Suden. Nahuin 'bii a -gbe, ke υ υ nu, 'v nyo yre mu, υ 'mu 'a win 'wɔn, ⁶υ υ

'waa ni 'yilenyre-tɔplɩ yɛ wɔɔn, 'ke 'o nahuin ye, 'plu Saan, 'ɔ nyu 'nie 'lu le po, 'ke 'le 'niɔblaba =nu -wɔn, -ɔ mɔ Suden.

⁷Falisi-tumu kɔ Sadusi-tumu, 'waa nahuin 'plɔplɔ, nu-ɔ -wɛ 'le Saan -wɔn mu, ɔ 'mu 'nie 'lu le po. -Tɛ Saan 'yu, -ye ɔ nɔ: «A mu =nu, aa kaa nahuin, 'a ni nunuklɔ 'ɔ nyre 'yi le, -ɛ 'we =nɔ hrei ye. Nyɩsua a yɩɩ -wɛ le ke 'a ni kikle. A ni po 'le le, -ɛ mɔ, a -wɛ 'le ba 'gbu ye 'mu ci le ni. ⁸'Plu 'mu 'a mu 'nie 'lu le po, ba nu -hapɔde, ɔ 'mue 'ye, -ɛ mɔ, a hie 'o de 'kuku, aa nu gbo, 'a -nyi 'a ni dɔnɩ Nyɩsua. ⁹A ni po 'le le, 'ke 'le 'a ni =wli ke, -ɛ mɔ, 'a mu mɔ -a ni bu gblaka Abrahamu a 'yuo, 'a -ti, Nyɩsua 'die 'le -wɛ bɔ poo 'a mu yɩɩ le. 'Nu 'a mu 'ni le, -ɛ mɔ, Nyɩsua -wɛ 'le bɔ nue ni, 'he -gbo, bɛ -he Abrahamu a 'yuo. ¹⁰U -wɛ -wɔn, 'ke bu nu 'dugbi, bu hra 'ɛ ni tugbɛ =de, -ɛ 'nɩnɩ tu 'kui, ɔ 'mue 'tɔ po. E -hɛn 'nyɛ, Nyɩsua -wɛ -wɔn, 'ke bɔ poo nahuin =nu -bati le, -ɔ 'nɩnɩ =tuo 'o. ¹¹Mɔ -gbo, 'nie, nɛ- 'nu 'a mu 'lu le po, nahuin 'mue 'ye, -ɛ mɔ, a hie 'o de 'kuku gbo, 'a -nyi 'a ni dɔnɩ Nyɩsua. Kɛɛ, nahuon -ye di 'le di. Nɔ- di 'o 'mu ke 'mu kɛ. Nɔ- di 'klɩ ke ni, ɔ 'mu 'o 'mu 'mu -hi, 'ke 'le Nyɩsua a 'du 'kwli 'mu. 'Na -gbɛ, 'n 'de nyo =de, 'ke =bo dio 'mu -hɛ, 'ke 'o 'ɛ ni -kɩvande =de a -ta 'mu. Nahuon =nu, -ɔ di 'le di, Nyɩsua a -Hihiu, nu- ɔ di 'a mu -nyi, kɔ wɔnwɩnna 'hɛn. ¹²Nahuon a -gbɛ, ɔ di ye 'we =gbla'mɩlɛ=hloonyɔ, -ɔ 'ble -ɣmahɛn kwa, ɔ di nu, ɔ 'mu =gbla 'mu le =hloon, ɔ 'mu =gbla =nu gbo =tu. Kɛɛ, 'a -pupui =nu, ɔ di po 'tɔ, 'ke 'le na =nu 'mu, -ɔ 'nɩnɩ di jɛ.»

Saan Batisti, nɔ- po la -Yusu 'nie 'lu

(Maki 1.9-11; Luku 3.21-22)

¹³-Nyɩɩwɔ =de 'mu, -Yusu -hɔn 'le Galileblugba 'mu, 'ɔ mu 'le 'nie =nu, -ɛ mɔ Suden nɩa 'mu, 'ke 'le Saan 'huɩn 'mu, -ɛ die nu, Saan 'muo 'nie 'lu po. ¹⁴Kɛɛ, Saan, ɔ blɛ ke, ɔ nɔ: «Mɔɔ ni, -n blɛ ye -bo po wen 'nie 'lu, 'plu -ye, -mɔɔ ni, -ɔ di 'le, 'ke =bo po -mu 'nie 'lu.» ¹⁵Kɛɛ -ye -Yusu =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «-Tɛ ti ni le 'mu -gbo, =nɩ blɛ 'le ke, -ɛ nue, de Nyɩsuaa -hɩa, -a blɛ ye -ba nue.» -Ye Saan wɔn ni, 'ɔ puo 'nie 'lu. ¹⁶-Tɛ ɔ puo 'nie 'lu, -Yusu kɔɔ 'le 'nie -wɔn 'hɩɩ, -ye tii -do a ti 'yri, yakɔ -ki wɔn, 'ɔ 'ye Nyɩsua a -Hihiu, 'ɔ -hɔn 'le yakɔ 'mu, 'ɔ =tu 'o =nɔ 'lu, ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -plɩja bɔ 'nɩnɩ =tu 'klɛɛ 'o =nɔ 'lu, ¹⁷kɔ, ɔ 'wɔn Nyɩsua a wintɛ. Kɛ ɛɛ po: «Nɔ- mɔ 'na 'Yuu -do, 'n nɩɛ 'mu -tɛɛ. -Nu 'mu nue 'manɩ.»

-Tɛ 'kuo -huɩn a nyɩɔblaka =tɔ la -Yusu 'mu le

(Maki 1.12-13; Luku 4.1-13)

4 ¹'Plu de a -gbɛ, ɛ 'mu mu -hi, Nyɩsua a -Hihiu gba 'le -Yusu -tɛɔbi -ye, 'du bii 'le ye, -ɛ die nu, 'kuo -huɩn a nyɩɔblaka Satan, ɔ 'muo 'mu le =tɔ. ²'Ke 'le -tɛɔbi a -gbɛ, 'ke ɔ -hi 'le -nyɩɩwɔ a -wli 'hɔn kɔ 'tɔyɩɩwɔ a -wli 'hɔn. Ti a -gbɛ 'yri, ɔ 'ni di =le de. -Nyɩɩwɔ a -wli 'hɔn a -gbɛ, bu -hi, -ye kanu nyo nu. ³-Ye 'kuo -huɩn a nyɩɔblaka, nɔ- 'yɩya 'o =nɔ 'huɩn

'mu gbo, ɔ no: «'Bia =ni 'ya Nyɩsua a 'Yu 'mu, le 'he -gbo, be -he 'fɔɔ.» 4-Ye -Yusu no: «U 'crie ni, 'ke 'le Nyɩsvacruntɛ 'kwli 'mu, -ε mɔ: ε 'de dididɛɛ -do, ε 'ni nue -le, -tɔnahuoŋ 'ni ni -le 'klɔ, kɛɛ, win 'bii, -u 'le Nyɩsua wɔn 'mu -hɔn, ni- nye nu, 'plu -tɔnahuoŋ ɔɔ 'klɔ ni.»

5'Plu de a -gbɛ, ε 'mu mu -hi, -ye 'kuo -huɩn a nyɩgblaka gbo 'le 'mu Jrusredɔ, ɔ mɔ Nyɩsua a daku a 'dɔ gblaka, 'ɔ 'yɔɔ 'le Nyɩsua a 'kagblaka ke, 6ɔ no: «'Bia =ni 'ya Nyɩsua a 'Yu 'mu, -ye -bo =pluu 'le -hlɔn, -ε nue, u 'crie ni, 'ke 'le Nyɩsvacruntɛ 'kwli 'mu, -ε mɔ:

-Na -ti, Nyɩsua di 'a leleenyu 'ni le,

u 'mu -mu klɩ,

-ε die nu, -na bu 'ni -han 'huɔ ye bi.»

7-Ye -Yusu no: «U 'crie -wɛ ni, 'ke 'le Nyɩsvacruntɛ 'kwli 'mu, -ε mɔ: =Ni -tɔ 'le -na Kɔkɔnyɔ Nyɩsua 'mu lɛ.»

8-Ye 'kuo -huɩn a nyɩgblaka gbo 'le lele, 'ke 'le dugba -pɛtu 'lu, 'ɔ tɔɔ =no 'klɔ a 'blɔgbɩ 'bii =nu kɔ 'waa -ti a 'yi'buɔɔ, ɔ no: 9«N di -mu ɩ 'bii 'ni -nyi, 'bia =ni bla 'mu kwli ye gbo, 'ke 'o 'na 'o=tuule a -ta 'mu, kɔ, =ni 'buaa 'na -ti 'yi.» 10-Ye -Yusu no: «Mu, Satan, hren 'mu -wɔn, -ε nue, u 'crie ni, 'ke 'le Nyɩsvacruntɛ 'kwli 'mu, -ε mɔ: -Na Kɔkɔnyɔ Nyɩsuaa -do, no- kɔ ye -bo bla 'o kwli gbo, 'ke 'o 'a 'o=tuule a -ta 'mu, =mu 'a -ti 'yi 'buaa.» 11'Plu ɔ 'mu mu -yɛɛ, -ye 'kuo -huɩn a nyɩgblaka -huɔ 'klɛɛ le mɛ. Tii -do a -gbɛ 'yri, -ye Nyɩsua a leleenyu, nu- nyre 'o =no 'huɩn 'mu, 'u -tɔa 'a 'mu-heele gbo.

-Te -Yusu -tu la -kvan -wlu, 'ke 'le Galileblɔgba 'mu

(Maki 1.14-15; Luku 4.14-15)

12-13-Yusu 'win ni, -ε mɔ, u po Saan Batistɩ 'mu =ji. No- kɔ -ti 'ɔ -hɔn 'le Sudeblɔgba 'mu, 'ɔ mu 'le 'a -gbɛ a 'dɔ 'mu, ɔ mɔ Nasaletɩ, 'ke 'le Galileblɔgba 'mu. Kɛɛ, ɔ 'de 'le gbo ni, 'ɔ mu 'le 'dɔ =nu 'mu, ɔ mɔ Kapenaɔ, ɔ ni 'o Galile a 'yru nɔa 'mu, 'ke 'le Sabuloblɔgba 'mu kɔ Nefotaliblɔgba 'mu. 14ɔ nue ni, -ε die nu, -ti =nu, Nyɩsua a winwɔn-henyɔ Esai =tu la, ɩ 'mu 'o nyre. -Ti a -gbɛ, ni- -gbo:

15 «Ba po 'o nɔa gbo,

'a mu nahuɩn =nu, -v ni 'le Sabuloblɔgba 'mu

kɔ Nefotaliblɔgba 'mu,

'ke 'le 'yru nɔa 'mu,

kɔ 'a mu =nu, -v ni 'le Sudɛn a 'nike,

kɔ 'a mu pupɔnahuin =nu, -v 'de Nyɩsua yi,

-v ni 'le Galileblɔgba 'mu.

16 'Ke 'o 'a ni -ta 'mu, kɛ Nyɩsua po:

Daku =nu, -v ni 'le gbɩgbɩyɩ -heyri,

u di 'ye -nyɛ gblaka.

-Nyɛ a -gbɛ, ɛɛ 'ni wɩn,

'ke 'o 'blɔgba =nu a daku a -gbɛ -wɔn,

-v ni 'le 'kukue a 'blugba 'mu,
 -ɔ kɔ 'mu -nyre 'de 'le ni.»

Ke Esai a 'puprewin po la.

¹⁷Kue 'o ti a -gbe 'yri gbo, -Yusu -tua Nyisva a -ti a -tutue gbo, ɔ nɔ: «Ba yree, 'ke 'le 'a ni -wli ke, -ε mɔ, aa nu -tɔpli, -i nyre 'yi le, 'ke 'o Nyisva ye. Ba hie 'o 'yilenyre-tɔpli a -gbe gbo, ba -nyi 'a ni 'kɔ 'bii Nyisva, -ε nue, ti =nu -kɔ 'yri Nyisva di 'o nahuin 'bii win ke kɔɔ, ɪ 'mυεε yre.»

-Te -Yusu da la 'puppanyu -hen, 'ke bu -he la 'a -naagbopu
(Maki 1.16-20; Luku 5.1-11)

¹⁸-Nyrɔwɔ =de 'mu, -Yusu mu 'le Galileblugba a 'yru nva 'mu. Bɔɔ 'kleε 'yru nva 'mu le 'yaa, -ye ɔ ye 'o gbo -ɔɪayuoo 'hɔn. 'Waa 'du mɔ Simɔ, υυ Pielɔ daa, kɔ Adre. U mɔ 'puppanyu'v ni. 'Ke v ni 'le 'waa 'blagbe wɔn, 'υυ 'waa -tati po. ¹⁹-Ye ke ɔ -nu ye po, ɔ nɔ: «Ba di 'le, ba kue 'mu -wɔn, a 'mu 'na -naagbopu -he. 'N die 'ni nu, a 'mu -tunahuin le 'kukue. E 'we =nɔ ye, -te aa nu, 'aa -tati po, 'aa -hrin le 'kukue, ke ba nu, ba 'kukue -tunahuin le, v 'mu -we 'na -naagbopu -he.» ²⁰Bɔ =tu 'kleε =nu -ti a -gbe ye, 'tata a ti 'yri, -ye υ hie 'o 'waa -tati gbo, 'υ -tua 'a -wɔnnaale gbo.

²¹Bu 'yiya 'o ye 'mu gbo, -ye ɔ ye 'o gbo -ɔɪayuoo 'hɔn -ye. 'Waa 'du mɔ Sakt kɔ Saan. 'Waa bu a 'du mɔ Sebede. Nu- ni 'le 'waa 'blagbe wɔn, υ kɔ 'waa bu 'heεn, 'υυ 'waa -tati -hlentie. -Te ɔ ye 'o -ɔɪayuoo 'hɔn a -gbe gbo, -ye ɔ du ni, 'ke bu 'ya 'a -naagbopu 'mu. ²²Tii -do a ti 'yri, -ye υ hie 'o 'waa 'blagbe kɔ 'waa bu 'heεn gbo, 'υ -tua 'a -wɔnnaale gbo.

-Te -Yusuu la nahuin Nyisva a -ti tɔɔ, kɔ, -te ɔɔ la 'waa 'kvei -wɔ
(Maki 1.39; 3.7-12; Luku 4.44; 6.17-19)

²³-Te de a -gbe, ε -hi, -ye -Yusu, ɔ Galileblugba 'bii ke 'ni na, ɔɔ Nyisva a -ti tɔɔ, 'ke 'le Nyisva a kayuo gbo, kɔ, ɔ nyi =tu, -te Nyisva di nahuin a win a kekɔle nu, kɔ ɔɔ nahuin a 'kvei 'bii -wɔ, kɔ ε ni kɪklade =de 'heεn. ²⁴Ne- nue, 'a 'du 'υ 'seε gbo, 'ke 'le Galileblugba 'bii 'mu. E nue, nahuin, -υ ni 'le Siliblugba 'mu, 'υ 'wɔn -we 'a 'du. Ne- kɔ -ti 'υ nyo 'le 'hɔnhrennyv 'plɔplɔ -wɔn gba, kɔ nahuin =nu, ε ni kɪklade =de nu. Nahuin a -gbe, 'waa de -ye ni 'o, 'kuo -hɔn ni 'o =nu ke 'mu, 'waa de -ye -wɔwɔpipi ε nyu nu, 'waa de -ye 'υ -yiyre le. U 'bii a -gbe, -Yusu ɔ -wɔ 'waa 'kvei. ²⁵Ne- nue, nahuin 'plɔplɔ 'υ nyo -wɔn kue. 'Ke υυ 'le Galileblugba 'mu -hɔn, kɔ Dekapɔblugba 'mu, kɔ Jrusredɔ 'mu, kɔ Sudeblugba 'bii 'mu, kɔ 'blugba =nu, -ɔ ni 'le Suden a 'nike.

-Te -Yusuu la 'a -naagbopu tɔɔ, 'ke 'le dugba 'lu

5 ¹-Te -Yusu 'ye nahuin 'plɔplɔ =nu, -ye 'ke ɔ 'ya 'le dugba 'lu, ɔ kɔ 'a -naagbopu 'heεn, 'v ni gbo, ²ɔ -tua 'waa tɔle gbo.

-Tee a plɔ a bleele
(Luku 6.20-23)

3D nɔ:

- «Nahuin =nu, -v yie,
 -ε mɔ, 'ke 'le 'waa =wlt ke, -hapɔde 'de 'le ni,
 'bia Nyɩsua a -Hihiu 'bu 'de 'o =nu ke 'mu ni,
 nahuin a -gbɛ, bu kɔ plɔ a bleele,
 -ε nue, nu-v ni, -v di 'le Nyɩsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu pa.
- 4 Nahuin =nu, -v kɔ =wlt bi =hlɔn,
 bu kɔ plɔ a bleele,
 -ε nue, Nyɩsua a -gbɛ, nɔ- diu 'le =wlv 'kwli 'mu gbo =tu.
- 5 Nahuin =nu, -v kɔ =wlt 'yɔɔɔ,
 bu kɔ plɔ a bleele,
 -ε nue, nu- Nyɩsua di 'blugba =nu -nyi,
 ɔ plɛ, ɔ di 'a nahuin -nyi.
- 6 Nahuin =nu, -v nye lɛ =mɔ 'dɔ,
 'ke 'le waa =wlt 'bii ke,
 'waa 'yrinaabɔ bi 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɩsua ye,
 nahuin a -gbɛ, bu kɔ plɔ a bleele,
 -ε nue, de =nu, uv lɛ =mɔ, Nyɩsua die =nu 'ni -nyi 'bii.
- 7 Nahuin =nu, -v kɔ 'waa 'bienu -tɔnahuin a wɔlt,
 bu kɔ plɔ a bleele,
 -ε nue, Nyɩsua di -wɛ kɔ 'waa wɔlt.
- 8 Nahuin =nu, -v kɔ =wlt 'sii 'o ye,
 bu kɔ plɔ a bleele, -ε nue, v di Nyɩsua 'ni 'ye.
- 9 Nahuin =nu, -v nye lɛ =mɔ,
 'ke nahuin bu wɛɛn ke gbo,
 bu kɔ plɔ a bleele,
 -ε nue, Nyɩsua diu daa 'a 'yuo.
- 10 Nahuin =nu, uv =sɛ =tue,
 -ε nue, de Nyɩsuaa -hɔa, nɛ- uv nu,
 nahuin a -gbɛ bu kɔ plɔ a bleele,
 -ε nue, nu-v ni, -v di 'le Nyɩsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu pa.
- 11 A mu =nu, 'bɔv 'a mu tanɩ =tu,
 'bɔv 'a mu =sɛ =tue,
 'bɔv 'a mu -tɩ yɛɛ, 'ke 'le hi 'kwli 'mu,
 -ε nue, 'a mu mɔ 'na -naagbɔpɔv ni,
 ba kɔ plɔ a bleele.
- 12 Ba nu 'manv,
 -ε nue, Nyɩsua di 'a mu -nyi 'wio gblaka,
 'ke 'le yakɔ 'mv.

Nyɩsua a winwɔɔn-henyɩ =nu,
 -v ni la 'klɔ, ti -hi la a ti 'yri,
 ke'e ni, nahuin la nu, 'vu la -we =nu =sɔe =tue.»

-Yusu po 'ta kɔ -nyre 'heen a -talɔdu
(Maki 9.50; Luku 14.34-35)

¹³Ke -Yusuu lele 'a -naagbopu ye po: «-Te 'ta ni 'mu, 'ke 'o didide -wɔn, ke'e ni, a ni -we 'mu, 'ke 'o -tutu ke a nahuin -wɔn. Kee, 'ta a -gbe, 'bo 'waan 'a wɔɔnnɔ, -ye v 'die 'le -we bu -nyi lele =nɔ 'a wɔɔnnɔ a -gbe. ɔ 'de 'klɛ lele -kvan =de kɔ, 'be 'de bu puo 'kwla 'mu, nahuin bu nɔ ke.

¹⁴'A mu'v ni, -v mɔ 'klɔ -gbo a -nyre. 'Dɔ =nu, -ɔ ni 'o dɔgba 'lu, ε 'de -huhlɔɔ. ¹⁵Nahuon 'bo 'bia 'napɩ, -ye ɔ 'ni -jre -le kaka 'lu gbo, kee, 'ke ɔ nye 'o de 'lu gbo =tu, -ε die nu, nahuin =nu, -v ni 'le kayu gbo, v 'mu le yrii. ¹⁶-Te 'napu nu, 'εe wɔn, 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, -v ni 'le gbigbiyri -heyri, ke 'a ni nunukɔ bɔ nu wɔnwɔn, 'ke 'o nahuin ye, -ε die nu, -hapudɛ =nu, aa nu, v 'mue 'ye, 'plu v 'mu 'a ni Bu Nyɩsua, -ɔ ni 'le yakɔ 'mu baa.»

De =nu, -Yusu, ɔ 'a -naagbopu tɔɔ, 'ke 'o Nyɩsua a tetei a -ta 'mu

¹⁷«A ni =wɩ ni 'ye 'le, -ε mɔ, 'n di 'le =le, 'ke =bo -ha 'o tetei =nu, Nyɩsua -nyi la 'a winwɔɔn-henyɩ Moise, ɩ kɔ -ti =nu, Nyɩsua a winwɔɔn-henyɩ -ye 'cru la. 'N 'de 'le di, 'ke =bo -hi 'o, kee 'n di 'le =le, 'mu 'a mu tɔɔ, de tio- ɩ -hen 'nyre, kɔ, -ti -gbo, u =tu, 'mui nu. ¹⁸'Nu 'a mu 'ni le, ε 'de Nyɩsua a tetebu gbi kɔ, -bu di gbo -we, ε 'mue gba -gbagba, yakɔ kɔ -tutu 'heen, ɩ 'mu gbo -we. ¹⁹Nε- nue, nahuon 'bo ni 'o, 'bɔɔ Nyɩsua a tetebu 'cicre gbii -do 'hru wɔɔn -ha, kɔ, 'bɔ nye -we =v -ye tɔɔ, nɔ- v di nyɩ'cicre daa, 'ke 'le Nyɩsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu. Kee, nahuon 'bo ni 'o, 'bɔɔ 'o tetei 'o =tuu, kɔ, 'bɔ nyi -we =v -ye tɔɔ -tɛɛ, nɔ- v di nyɩglaka daa, 'ke 'le Nyɩsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu. ²⁰'Nu 'a mu 'ni le: De =nu, Nyɩsuaa -hua, teteitɔɔnyɩ kɔ Falisi-tumu a nahuin 'heen, v 'ni nue =le. A -mɛ -ye, 'ba 'nɩni =tuu 'o Nyɩsua, 'ba 'de 'o nahuin a -gbe 'mu -hi, a 'die 'le -we ba pa 'le Nyɩsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu.»

De =nu, -Yusu, ɔ 'a -naagbopu tɔɔ, 'ke 'o nahuin a 'lula a -ta 'mu

²¹«A yie ni, -ε mɔ, tete -ye, Nyɩsua -nyi la -a ni bunu, ε nɔ 'ni: =Nɩ 'la 'le nahuon. Nahuon 'bo 'la 'a 'be -tɩnahuon, v dio le poo -bati. ²²Mɛ -ye, ke 'nu po: 'E ni nahuon 'bo ni 'o, 'bɔɔ 'a 'diayu yru le poo, v ble ye bu gbɔ 'o -batiponyɩ ye. Nahuon 'bo po le 'a 'diayu ye: -N bubu ni, v ble ye bu gbɔ 'o 'blv a nahuin ye, v 'muo -bati le poo. Nahuon 'bo po -we le 'a 'diayu ye: Hanhunɩyɩ, -ye ɔ ble ye bɔ mu 'le na =nu 'mu, -ɔ 'nɩni jre gbe.

²³'Bta =nu -cɔhlɔn pi, 'ke 'o Nyɩsua ye, 'plu 'bɩ bi 'le -mu 'kwli 'mu, -ε mɔ, -na 'diayu -ye, ɔ 'de plɔ a blele kɔ -na -ti, ²⁴hie 'o -na -cɔhlɔn a -gbe gbo, -bo mu, -n kɔ -na 'diayu a -gbe 'heen, a 'mu -ti a -gbe =tu, ɩ 'mu 'le -we, 'plu =mu -wɔn -hɩan, =mu -cɔhlɔn pi, 'ke 'o Nyɩsua ye.

25 'Bta nahuon 'bɔ yɛɛ -mʊ -tɪ, -ɛ nue, -n 'ble kwa 'a 'wliye, 'plu -n kɔ -nɔ 'hɛɛn, 'baa 'le -batipoolɛ 'mʊ mu, -mʊɛ lɛ, 'ke -n kɔ -nɔ 'hɛɛn, ba kɔ kegbowɛɛnɛ, -tɛ -n kɔ -nɔ 'hɛɛn, a 'kiɛ nɛ 'hru wɔn, ɔ 'nɪ -han 'le -mʊ -batiponyɔ ye gba, -batiponyɔ 'nɪ -han -mʊ -sadapʊ kwa po, ʊ 'nɪ -han -mʊ -ʒɪ 'mʊ po. 26 'Nu -mʊ 'nɪ le, 'bʊ po -mʊ -ʒɪ 'mʊ, 'ke -n di 'le -ʒɪ a -gbɛ 'mʊ nɪ, 'wliye 'bii, -mʊɛ 'pɛɛ, 'plu -mʊ -ʒɪ 'mʊ -hɔn.»

Dɛ -nʊ, -Yusu, ɔɔ 'a -naagbopʊ tɔɔ, 'ke 'o -wlawli a -ta 'mʊ

27 «A yie nɪ, -ɛ mɔ, tete -ye, Nyɪsʊa -nyi la -a nɪ bunʊ, ɛ nɔ 'nɪ: -Nɪ nu 'le -wlawli. 28 Kɛɛ, 'mɛ -ye, kɛ 'nɪ po, 'ɛ nɪ nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔɔ 'a 'be a nyɾugba 'ye, 'bɔ plɛ, ɔ nyo 'nɪ -hʊa, nahuon a -gbɛ, ɔ nu -wlawli, 'ke 'le 'a -wɔw ke, ɔ kɔ nyɾugba a -gbɛ 'hɛɛn. 29 'Bɛ 'ya -na 'yii a -tɪ, -nʊ dɛ 'kuku nu, -ye -bo -hɪ 'le, -mʊi 'kwla 'mʊ po. ɛ nu -tɛɛ, 'ke -bo po -na 'hʊn a 'pɪa -ye 'kwla 'mʊ, 'ɛ -hi 'o bʊ po 'le -na -gble na -nʊ 'mʊ, -ɔ 'nɪnɪ jɾe gbe. 30 'Bɛ 'ya -na diidɛdabʊ a -tɪ, -nʊ dɛ 'kuku nu, -ye -bo 'bʊ 'o, -mʊi 'kwla 'mʊ po. ɛ nu -tɛɛ, 'ke -bo po -na 'hʊn a 'pɪa -ye 'kwla 'mʊ, 'ɛ -hi 'o -na -gble -bo mu 'le na -nʊ 'mʊ, -ɔ 'nɪnɪ jɾe gbe.»

Dɛ -nʊ, -Yusu, ɔɔ 'a -naagbopʊ tɔɔ, 'ke 'o nyɾugba kɔ tɔ 'hɛɛn a yɛɛ-gbʊgbeɛ a -ta 'mʊ

(Matie 19.9; Makti 10.11-12; Luku 16.18)

31 «Tete -ye, Nyɪsʊa -nyi la -a nɪ bunʊ, ɛ nɔ 'nɪ: Nahuon 'bɔ tɛ 'a nyɾugba gbo, ɔ kɔ bɔ -nyi nyɾugba a -gbɛ 'crunɛ, -ɛ nyi -tʊ, -ɛ mɔ, ɔ tɔɔ gbo. 32 Kɛɛ, 'mɛ -ye, kɛ 'nɪ po: 'ɛ nɪ nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ tɛ 'a nyɾugba gbo, 'bɛ 'de 'laludɛ a -tɪ, 'plu nyɾugba a -gbɛ 'bɔ kɔ tɔ -ye, -ye ye-hɛtɔ -nʊ, nɔ- nye nu, nyɾugba a -gbɛ, 'ɔɔ -wlawli nu. Nyɾugba -nʊ, ɔ tɛ gbo, nahuon 'bɔ kʊɔ, -ye nahuon a -gbɛ, ɔɔ -wɛ nu -wlawli.»

Dɛ -nʊ, -Yusu, ɔɔ 'a -naagbopʊ tɔɔ, 'ke 'o 'sʊsʊɛ a -ta 'mʊ

33 «A yie nɪ, -ɛ mɔ, tete -ye, Nyɪsʊa -nyi la -a nɪ bunʊ, ɛ nɔ 'nɪ: 'Bɪa -nɪ 'sʊsʊ Nyɪsʊa, -ɛ mɔ, dɛ -gbo, nɛ- -n di nu, -ye -nɪ po 'le lele le, -ɛ mɔ, -nɪ nue -le. Kɛɛ, 'bɪa -nɪ 'sʊsʊ Nyɪsʊa, -ɛ mɔ, dɛ -nʊ, -n die 'nɪ nu, -ye nɛ- -bo nu. 34 Kɛɛ, 'mɛ -ye, kɛ 'nɪ po: A nɪ 'sʊ 'le gbe. Mɔ, a nɪ 'sʊ 'le yakɔ, -ɛ nue, nɔ- mɔ Nyɪsʊa a kegbonɪdɛ. 35 Mɔ, a nɪ 'sʊ 'le -wɛ -tʊtʊ, -ɛ nue, nʊ- mɔ 'a bʊ a kegbɔ-tudɛ. Mɔ, -nɪ 'sʊ 'le Jɾusɛdɪɔ, -ɛ nue, nɔ- mɔ Nyɪsʊa a 'dɪɔ. 36 Mɔ, -nɪ 'sʊ 'le -wɛ -na 'lʊ, -ɛ nue, -n 'de 'klɪ -de kɔ, 'ke -bo nue, -na 'lʊ-pupuu -do bʊ 'plɛ, kɔ, bʊ jɾe -wɛ. 37 'Bɛ 'ya iin 'mʊ, kɛ ba po: iin, kɔ, 'bɛ 'ya 'ʊn 'mʊ, kɛ ba po -wɛ: 'ʊn, -ɛ nue, 'sʊsʊɛ -nʊ, -nɪ 'o -nɔ 'lʊ po, ɛ mɔ 'yilɛnyɾɛdɛɛ nɪ. 'Kɛ ɛɛ 'le 'kuo -hʊn a nyɪgblaka 'mʊ -hɔn.»

Dɛ -nʊ, -Yusu, ɔɔ 'a -naagbopʊ tɔɔ, 'ke 'o klɛ'wuwɛ a -ta 'mʊ

(Luku 6.29-30)

38 «A yie nɪ, -ɛ mɔ, tete -ye, Nyɪsʊa -nyi la -a nɪ bunʊ, ɛ nɔ 'nɪ: Nahuon 'bɔ wa 'a 'be a 'yie, 'a -gbɛ, ʊ kɔ bʊ wa -wɛ 'a 'yie. Nahuon 'bɔ -ha 'le 'a

'be a 'nyεε, 'a -gbe, v kɔ bu -ha -wε 'le 'a 'nyεε. ³⁹Kεε, 'mε -ye, ke 'nu po: Nahuon 'bɔ nu 'a mu 'yilenyrede 'mu, a nu 'we 'le 'a ni dɔnu kle. Nahuon 'bɔ po 'le -na diidɛnuva 'ɲma 'mu, -hɔ mε le, bɔ po 'le -na kamranva 'ɲma 'mu. ⁴⁰Nahuon 'bɔɔ -hva bɔ yεε -mu -ti, 'ke 'le -batiponyɔ ye, 'bɔɔ -na wlawlw -hva, -hɔ mε le bɔ gba -wε -na 'kɔɔ. ⁴¹Nahuon 'bɔ ni 'o -mu ke 'mu, 'ke -bo 'ble 'a blɔ -kiloyεε -do 'yri, -ye -bo po 'o 'a 'hɔn a nεnε. ⁴²Nahuon 'bɔɔ -mu dε -hva, -ye -bo -nye =nɔ. Nahuon 'bɔɔ -hva bɔ 'trɔstɔ -mu dε, =ni ble 'le ke.»

Ba nve 'a ni yraanyo 'mu

(Luku 6.27-28,32-36)

⁴³«A yie ni, -ε mɔ, tete -ye, Nyɩsva -nyi la -a ni bunv, ε nɔ 'ni: Nve -n 'be 'mu, kεε, yraa -na yraanyɔ. ⁴⁴Kεε, 'mε -ye, ke 'nu po: Ba nve 'a ni yraanyo 'mu, kɔ, ba da Nyɩsva, 'ke 'o nahuin =nv a -ta 'mu, -vɔ 'a mu =svε =tue, ⁴⁵-ε die nu, a 'mu 'a ni Bu Nyɩsva, -ɔ ni 'le yakɔ 'mu a 'yuo -hε, -ε nue, 'crenyv kɔ -haponyv 'hεen, v 'bii a -gbe, Nyɩsvaa =nv -nyi 'yrv a pepe'. Nahuin =nv, -v 'sii 'o ye, kɔ nahuin =nv, -v 'de 'o ye 'sii, Nyɩsva nye 'ni nu, 'nu 'vɔ di, 'ke 'o nahuin 'bii a -gbe a -ta 'mu. ⁴⁶'Bia 'ba nve nahuiin -do =nv 'mu, -v nve 'a mu 'mu, 'a ni =wli ni 'ye 'le, -ε mɔ, 'a -ti Nyɩsva di 'a mu 'mu nu =hapudε. Dεε -do a -gbe, nε- 'crenyvɔ -wε nu. ⁴⁷'Bia 'baa 'a ni 'diayuo -do -hapudε 'mu nu, 'a ni =wli ni 'ye 'le, -ε mɔ, aa nu dε gblaka. Dε a -gbe, nahuin =nv, -v 'de Nyɩsva yi, nε- vɔ -wε nu. ⁴⁸Ba 'sii 'o ye, -ε 'we =nɔ ye, -tε 'a ni Bu Nyɩsva =nv, -ɔ ni 'le yakɔ 'mu, ɔ nu, ɔ 'sii 'o ye.»

Dε =nv, -Yusuu 'a -naagbopv tɔɔ, 'ke 'o =svenyv a 'mu-hεεle a -ta 'mu

6 ¹«'Bia 'baa =svenyv =hapudε 'mu nu, a ni nue 'le, 'ke 'o nahuin 'yi ke, -ε die nu, nahuin a -gbe, v 'mu 'a mu baa a -ti. 'Bia 'baa le =hapudε a -gbe a nunue nu, 'a ni Bu Nyɩsva, -ɔ ni 'le yakɔ 'mu, ɔ 'dεε bɔ -nyi 'a mu 'a 'wio.

²'Bia =nu =svenyv dε -nyi, 'ke 'o 'waa 'mu-hεεle a -ta 'mu, =ni =tui 'le nahuin 'bii ye, -ε 'we =nɔ ye, nahuin =nv, -vɔ 'lii 'hɔn naa, -tε v nye nu. Nahuin a -gbe, 'bv nu =svenyv =hapudε 'mu, -ye vɔ 'a -ti -wɔn le 'ni na, 'ke 'le Nyɩsva a kayuo gbo, kɔ, 'ke 'le 'dika. U nye 'ni nu, -ε die nu, nahuin 'mu baa. 'Nu 'a mu 'ni le, nahuin a -gbe, -vɔ le nu, Nyɩsva 'dεε bɔ -nyi =nv 'a 'wio, -ε nue, =tunahuin po 'waa 'wio gbo ni =dodo. ³-Mε -ye, 'bia =nu =svenyv dε -nyi, nue, 'ke =ɔ =de ni 'wɩn 'le, mɔ =beti -na =wlv a nunatumu a -gbe, ɔ ni 'wɩn 'le, ⁴-ε die nu, 'mu-hεεle a -gbe a -ti 'mu -hli. 'Bia =nu le 'a nunue nu, -ye -na Bu Nyɩsva, =ɔɔ 'ε ni =huhlɩde =nu nu 'ye, nɔ- di =mv 'a 'wio -nyi.»

Dε =nv, -Yusu, ɔɔ 'a -naagbopv tɔɔ, 'ke 'o Nyɩsva a dɩda a -ta 'mu

(Luku 11.2-4)

⁵«'Bia 'baa Nyɩsva da, a ni dɔ 'le, -ε 'we =nɔ ye, -tε nahuin =nv, -vɔ 'lii 'hɔn naa, vɔ 'a dɩda nu. Nahuin a -gbe, 'bv nyo da, v nve 'mu bu nyra

gble, 'ke 'le Nytsua a kayuo gbo, kɔ 'ke 'le 'dika. 'Buu le nu, ε 'we =nɔ ye, nahuin 'mu 'ye a -tu ni. 'Nu 'a mu 'ni le, nahuin a -gbe, -uu le nu, Nytsua 'dee bɔ -nyi -nu 'a 'wio, -ε nue, -tunahuin po 'waa 'wio gbo ni -dodo. ⁶Kεε, -mε -ye, 'bia =nu -hva -bo da Nytsua, pa 'le -na -gblo 'mu, -bo po 'o 'maju. =Ni pu 'kleε 'o, -ye -bo da -na Bu Nytsua, -ɔ ni 'o -mu 'huin 'mu. -Ye -na Bu Nytsua a -gbe, -ɔɔ 'ε ni -huhlidε -nu nu 'ye, nɔ- di -mu 'a 'wio -nyi.

⁷Bia 'baa Nytsua da, 'a ni 'puprewin ni -huo 'le, -ε 'we =nɔ ye, -te nahuin =nu, -v 'de Nytsua yi, uu 'a dida nu. U -mε -ye, v nɔ 'ni, 'waa 'puprewin 'bi -huo, 'plu Nytsua 'mu 'waa win 'wɔn. ⁸De =nu, uu nu, a ni nue 'le -we, -ε nue, 'a ni Bu Nytsua, 'plu 'a 'muo de mu -hva, ɔ yi de a -gbe ni. ⁹-Te a di Nytsua a dida nu, nε- -gbo:

-A ni Bu, -ɔ ni 'le yakɔ 'mu,
nue, nahuin 'bii 'mue yi, -ε mɔ, -mɔ mɔ Nytsua.

¹⁰-Mɔɔ ni, -bɔ kɔɔ nahuin win ke.

-Na keweenle, nε- -be nue, ke nɔ -tutu ke,
kɔ 'ke 'le yakɔ 'mu.

¹¹-Nye ke -a mu -nyrɔwɔ -gbo a didide.

¹²-A ni 'yilenyre-tɔpli -gbo, -a nu, -hri 'a -ti -wɔn,
-ε 'we =nɔ ye, -te -aa nu, =aa 'yilenyre-tɔpli =nu a -ti -wɔn -hri,
nahuin nu -a mu 'mu.

¹³=Ni ween 'le ke, 'kuo -huin a nyigblaka ni =tɔ 'le -a mu 'mu le,
-ε die nu, -a 'ni -han -ti 'wla,

keε, -ha 'le -a mu 'kuo -huin a nyigblaka kwa 'mu,

[-ε nue, -mɔɔ ni, -ɔ ble ye -bɔ kɔɔ nahuin win ke,

kɔ, -mɔɔ ni, -ɔ kɔ 'kli kɔ -ti a 'yi'bubua

-te 'klo te ye gbo.

Ke'ε ni, be ni 'mu.]

Ke'ε ni, ba nu Nytsua a dida!

¹⁴'Yilenyre-tɔpli =nu, nahuin nu 'a mu 'mu, 'bia 'baa 'a -ti -wɔn -hri, -ye 'a ni Bu Nytsua, -ɔ ni 'le yakɔ 'mu, ɔ di -we 'a ni 'yilenyre-tɔpli, a nu a -ti -wɔn 'ni -hri. ¹⁵Kεε, 'yilenyre-tɔpli =nu, nahuin nu 'a mu 'mu, 'ba 'nuni -hri 'a -ti -wɔn, -ye 'a ni Bu Nytsua, ɔ 'dee bɔ -hri -we 'a ni 'yilenyre-tɔpli, a nu a -ti -wɔn.»

De =nu, -Yusu, ɔɔ 'a -naagbopu tɔɔ, 'ke 'o =cicie a -ta 'mu

¹⁶«Bia 'baa =ci, ('ke 'o Nytsua a dida a -ta 'mu,) a ni =tɔ 'le 'o 'a ni yigbakla 'o, -ε 'we =nɔ ye, -te nahuin =nu, -uu 'lii 'hɔn naa, uu nu. Nahuin a -gbe, 'buu =ci, -ye v kɔ bu =tɔ 'o 'waa yigbakl 'o, -ε die nu, nahuin 'bii, v 'mue 'ye, -ε mɔ, uu 'ni =ci. 'Nu 'a mu 'ni le, nahuin a -gbe, -uu le nu, Nytsua 'dee bɔ -nyi -nu 'a 'wio, -ε nue, -tunahuin po 'waa 'wio gbo ni -dodo. ¹⁷Kεε, -mε -ye, 'bia =nu =ci, -ye -bo yra 'yi =hlɔn le, -bo po -na 'lu -teε, ¹⁸-ε die nu, nahuin 'ni -hien 'ye, -ε mɔ, -nu 'ni =ci. Kεε, -na Bu Nytsuaa -do =nu, -ɔɔ 'ε ni -huhlidε -nu nu 'ye, nɔ- di -mu 'a 'wio -nyi.»

Ba 'kukue kukɔ-tɔpli le, 'ke 'o Nyɩsva 'hɩn 'mu
(Luku 12.33-34)

¹⁹«A nɩ 'kukue 'le kukɔ-tɔpli le, ke nɔ 'klɔ -gbo ke, -te 'hrɔ kɔ =jawe 'hɛn, u nɔ -tɔpli 'yi le nyree, kɔ, -te 'yrinyɩɩ nɔ kayuo waa. ²⁰Kɛɛ, ba 'kukue kukɔ-tɔpli le, 'ke 'o Nyɩsva 'hɩn 'mu, -te 'hrɔ kɔ =jawe 'hɛn, ɩ 'nɩnɩ nyree 'le -tɔpli 'yi le, kɔ, -te 'yrinyɩ 'nɩnɩ waa 'le kayuo, ²¹-ɛ nue, -te -na kukɔ-tɔpli nɩ 'o, 'ke -na =wɩɩ nɩ -we 'o.»

-Nyɛ kɔ gbɩgbɩrɩ 'hɛn
(Luku 11.34-36)

²²«-Tɩnahuon a =wɩɩ, ɩ 'we =nɔ 'a 'yii ye, -ɩ nyo -nyɛ -nyi. -Na 'yii 'bɩ nu -tɛɛ, -ye -nu le 'nɩ yrii -tɛɛ. ²³Kɛɛ, -na 'yii 'bɩ kɔ kɩkla, -ye 'ke -n nɩ 'le gbɩgbɩrɩ -hɛyri. -Ye -nyɛ, -ɛ nɩ 'le -mu 'mu, 'be 'ya gbɩgbɩrɩ 'mu, -ye gbɩgbɩrɩ a -gbɛ, ɩ di 'nɩ jre 'dɔ.»

Nyɩsva -hee' 'wliye
(Luku 16.13)

²⁴«Nahuon =de 'die 'le -wɛ, tii -do 'yri, bɔ nu 'masɛpɩɩ 'hɔn a -kuan. ɔ di yraa =ɔ -ye, ɔ 'mu =ɔ -ye 'mu nuɛ. ɛ 'die 'le -wɛ, tii -do 'yri, Nyɩsva bɔ kɔɔ -mu win ke, 'plu 'wliye bɛ kɔɔ -wɛ -mu win ke.»

Ba kuo Nyɩsva =wɩɩ ye
(Luku 12.22-31)

²⁵«Nɛ- nue, 'nu 'a mu le: Dɛ a di di, kɔ, dɛ a di 'na, kɔ, wɩwɩɩ a di 'hɩn 'mu le pue, a nɩ hɛɩɩ 'le, 'ke 'o -tɔpli a -gbɛ a -ta 'mu. -Hɩnhɩn -gbo, aa po, ɛ mɔ de gɩlakaa nɩ, 'ɛ -hi 'o dididɛ 'mu, kɔ, 'a nɩ -plahɩn, ɛ mɔ de gɩlakaa nɩ, 'ɛ -hi 'o 'hɩn'mɩɩɩpue-tɔpli 'mu. ²⁶Ba 'ye ke nɩbɩɩ. ɩ 'nɩ 'dɔ -le 'ɛ nɩ dididɛ =de, kɔ, ɩ 'nɩ 'cɛ -le de =de, kɔ, ɩ 'nɩ po -le 'le de =de 'kale. Kɛɛ, 'a nɩ Bu Nyɩsva, =ɔ nɩ 'le yakɔ 'mu, nɔ- nyi dididɛ -nyi. Kɛɛ, a -mɛ -ye, Nyɩsva, ɔ nuɛ 'a mu 'mu nɩ, 'ɛ -hi 'o nɩbɩɩ 'mu. 'A -tɩ, -tɛ =ɔ nu, 'ɔɔ nɩbɩɩ dididɛ -nyi, ɔ die -wɛ 'nɩ nu, ɔ 'mu 'a mu dididɛ -nyi. ²⁷ɛ 'de nahuon =de kɔ, 'ke 'le 'a mu -hɛyri, 'a hɛɩɩɩ a -tɩ, -bɔ kɔ 'klɩ, 'ke -bɔ po 'a -nyɩɩwɩ a dɛ gbi ke, ke nɔ 'klɔ -gbo ke.

²⁸Dɛ- kɔ hɛɩɩɩ aa hɛɩɩ 'le? =Be 'hɩn'mɩɩɩpue-tɔpli a -tɩ? Ba 'ye ke -piti =nu, -te 'a -puii =giga nu, 'plu, -te ɩ nu 'yilɛnɩɩ. -Piti a -pui a -gbɛ, ɩ 'we =nɔ -tɩnahuon a wɩwɩɩ ye. Kɛɛ, -piti a -gbɛ, ɩ 'nɩ nu =le -kuan, kɔ, ɩ 'nɩ hra =le wɩwɩɩ, ɩ nɔ 'yi le. ²⁹Kɛɛ -ye 'nu 'a mu 'nɩ le, bodɩɩ Salomɔ, =hapɩkɔ, 'ɔ kɔ la dɛ, kɛɛ, -te -piti a -pui nu 'yilɛnɩɩ, Salomɔ a -gbɛ, ɔ 'de la 'a wɩwɩɩ kɔ, -bɩ nu la le 'yilɛnɩɩ. ³⁰Nyɩsva 'bɔ kɔ bɔ nɔ ke -piti a -pui 'yi le kɛkɛ -gbo, ɩ di -ɩa -ci, 'plu ɩ di -ɩa 'tɔ po, =be 'a mu =nu, ɔ nuɛ 'mu, ɔ 'dɛɛ bɔ -nyi 'a mu 'hɩn'mɩɩɩpue-tɔpli? 'A mu -gbo, -ɩ 'de Nyɩsva =wɩɩ ye kuo -tɛɛ.

³¹A -ti, a ni 'wuu 'le 'a ni 'kwli a -koto 'mu, kɔ, a ni hreti 'le, 'ke 'o 'huin'mulepue-tɔpli a -ta 'mu. ³²Nahuin -nu, -v 'de Nyɩsua yi, nu-u -tɔplɩdu a -gbe 'lu -wɔn le -hie 'e ni ti. Kεε, 'a ni Bu Nyɩsua, -ɔ ni 'le yakɔ 'mu, ɔ yi 'a ni -huhua-tɔpli ni. ³³Dε, -ε mɔ ye-hεdε, a ble ye ba -hie 'lu -wɔn le 'e ni ti, nε- mɔ Nyɩsua bɔ kɔ 'a mu win ke, kɔ, 'a ni 'klɔ bɔ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɩsua ye, -ye ɔ di 'a mu 'a ni -huhua-tɔpli a -gbe 'ni -nyi. ³⁴A ni hreti 'le, 'ke 'o -ɲaɲa a -nyrɔwɔ -wɔn, -ε nue, Nyɩsua a -gbe, -ɔ yi -nyrɔwɔ a -gbe a 'kla-wliye'yɩya, nɔ- di -ɲa 'a mu 'mu -hε. -Tε ɔɔ nu, 'ɔɔ ke 'a mu 'mu -hε, keke a -nyrɔwɔ -gbo 'kwli 'mu, ke ɔ di -ɲa nu, ɔ 'mu -ɲa 'a mu 'mu -hε, 'ke 'le -nyrɔwɔ yrayru a -gbe 'kwli 'mu.»

A ni yεε 'le 'a ni 'bienu -ti

(Luku 6.37-38,41-42)

7 ¹«A ni yεε 'le 'a ni 'bienu -ti, -ε die nu, Nyɩsua 'ni -han -wε 'a mu -ti yεε, ²-ε nue, -tε aa 'a ni 'bienu a -ti a yεεle nu, ke'e ni, Nyɩsua di -wε 'a ni -ti a yεεle nu, kɔ, -tε a di 'a ni 'bienu a 'yiye nu, ke Nyɩsua di -wε 'a ni 'yiye nu. ³Dε- kɔ -ti -nu -n 'be a praprɩ -nu 'ye, -v ni 'le -nɔ 'yi 'mu, 'plɩ -nɩni 'ye -wε -n nε tikla-tɩɔ -nu, -ɔ ni 'le -mu 'yi 'mu? ⁴-N 'de ye ble -bo le -n 'be, -ε mɔ: Nε- -bo -ha 'le -mu praprɩ 'yi 'mu, -mɔ -nu, tikla-tɩɔ ni 'le 'yi 'mu. ⁵-Mɔ -nu, -ɔɔ 'lii 'hɔn naa, ye-hεdε -n kɔ -bo nu, -ha 'le -n nε tikla-tɩɔ -nu 'yi 'mu, -ε die nu, =mu le yrii -tεε, 'plɩ =mu 'le -n 'be -nu praprɩ 'yi 'mu -ha.

⁶Dε -gbo, Nyɩsua kɔ, a ni -nye 'le nahuin -nu, -v 'de 'o ye 'sii, -v 'we -nɔ buɩɩ ye, kɔ, dε -gbo, -ε kɔ 'mini, 'ke 'o 'a mu -wɔn, a ni -nye 'le nahuin -nu, -v 'de 'a 'mini yi, -v 'we -nɔ -gbo ye, -ε nue, 'ba -nye -nu, v die klε 'ni na, 'plɩ v 'mu -wɔn -hɩan, v 'mu 'a mu gbo di -wɔ.»

-Yusu nye nahuin 'ni tɔɔ, -ε mɔ, 'bɩv dε -hva, -ye bu -hve Nyɩsua

(Luku 11.9-13; 6.31)

⁷«Baa dε -hva, ba -hve Nyɩsua, ɔ 'mue 'a mu -nyi. 'Baa dε -hva, ba -mɩε le, a die 'ni 'ye. 'Baa -hva 'ke bu paa 'a mu kayu gbo, -ye ba bi gbɔgbɔ, -ye v di 'a mu 'ni le: Ba di pa. ⁸'ε mɔ -tεε, 'e ni nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔɔ Nyɩsua dε -hva, -ye ɔ die -nɔ 'ni -nyi. Nahuon 'bɔɔ dε le -mɔ, ɔ die 'ni 'ye. Nahuon 'bɔ nyra 'o -gbuhan.ye gbo, 'bɔɔ gbɔgbɔ po, -ye v dio 'ni le, bɔ pa. ⁹-Mɔ bu, -na 'yu 'bɔɔ -mu 'flɔɔ -hva, =be -n dio -nyi 'hɩɔ? ¹⁰Kɔ, 'bɩa 'bɔɔ -mu -hrin.e -hva, =be -n dio -nyi hre? ¹¹-Hapɩkɔ, 'a mu -tɩnahuin 'a 'de -hapɩnahuin, kεε, =hapɩ-tɔpli, ni- aa 'mu le 'jra, 'a nyi 'a ni 'yuo-pɩi -nyi. 'Bɩa 'bε ni le 'mu, 'ke 'o 'a mu -wɔn, -v kɔ =wɩ nyre 'yi le, -ye 'a ni Bu, -ɔ ni 'le yakɔ 'mu, ɔ di nahuin -hapɩ-tɔpli -nu 'ni -nyi, -v nyi -nɔ -hva.

¹²-Hapɩdε 'bii -nu, aa -hva nahuin -ye bu nu 'a mu 'mu, 'a ni -gbe, nε- ba nu -wε -nu 'mu. Dεε -do a -gbe, nε- Nyɩsua a teteii tɔɔ, ε kɔ Nyɩsua a winwlɔn-henyu 'hεen.»

Paale -nu, -εε 'le 'a mu Nyɩsua a 'klɔ yrayɩv 'kwli 'mu paa, ε 'cɩmɩ le 'yri
(Luku 13.24)

¹³«Paale -nu, -εε 'le 'a mu Nyɩsua a 'klɔ yrayɩv 'kwli 'mu paa, ε 'cɩmɩ le 'yri. Bta 'ba nye -hva, 'ke ba pa 'le Nyɩsua a 'klɔ yrayɩv a -gbe 'kwli 'mu, -ye ba naa 'o paale a -gbe 'yri, -ε nue, paale -nu, ε kɔ 'hru -nu 'hɛɛn, -u 'le 'a mu 'waanle 'mu gba, ɪ 'bua le 'yri, 'a wlɔnnaale 'de wlɔn kla, 'plu nahuin -nu, -vɩ 'le =nɔ wlɔn naa, v -huo ni. ¹⁴Kεε, paale -nu, ε kɔ 'hru -nu 'hɛɛn, -u 'le 'a mu Nyɩsua a 'klɔ yrayɩv 'kwli 'mu paa, ɪ 'cɩmɩ le 'yri, 'a wlɔnnaale kla wlɔn, 'plu nahuin -nu, -v nyu na, v 'de -huo.»

Tugbe a 'kuo, nɔ- v nye yrii
(Luku 6.43-44)

¹⁵«Ba -gbe 'a ni dɩɔnv, 'ke 'o hutɔɔnyv a -ta 'mu. Bta 'ba nyu 'ye, -ye a nɔ 'ni, v 'ni nu -le de 'klan =de. Kεε, seyɩ-seyɩ, vɩ gbo -wɔ nahuin. U 'we =nɔ -jio ye, -ɔ pue 'blakvε. ¹⁶Waa nunuɔmli, vɩ nu, ni- die nu, a 'mu yrii. =Bo pue lele tikui a de ye. Nahuon =de 'ni -ha =le -gbvɔgbɔnv, 'ke 'o dakawi 'yri. Mɔ, nahuon =de 'ni -ha =le -wε bubuokui, 'ke 'le hinhranwu 'klɔ. ¹⁷Tugbe -nu, -εε =hapv'nie -jri, εε tv =hapv'kui. Kεε, tugbe -nu, -ε 'nuni -jri =hapv'nie, ε 'ni tv =le =hapv'kui. ¹⁸Tugbe -nu, -εε =hapv'nie -jri, ε 'deε be tv 'kui -hvin. Mɔ, tugbe -nu, -ε 'nuni -jri =hapv'nie, ε 'deε be tv =hapv'kui. ¹⁹'E ni tugbe, -ε 'nuni tv =hapv'kui, v nye 'ni hra, 'v nye 'tɔ po. ²⁰'A -ti o, hutɔɔnyv -nu, 'waa nunuɔmli, vɩ nu, ni- die nu, a 'mu yrii.»

A ni kaa 'le 'a ni dɩɔnv
(Luku 13.25-27)

²¹«'E 'de 'ε ni nahuon -nu, -ɔɔ 'mu Kɔkɔnyɔ daa ti a pεpe, ɔ 'deε bɔ pa 'le Nyɩsua a 'klɔ 'kwli 'mu. Kεε, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔɔ de -nu nu, 'na Bu Nyɩsua, -ɔ ni 'le yakɔ 'mu, ɔɔ -hva, nɔ- di 'le pa. ²²-Nyɩɔwɔ -nu -kɔ 'mu 'n di 'o nahuin -bati le poo, ke nahuin 'plɔplɔ di 'mu ye po: Kɔkɔnyɔ o, 'ke 'le -na 'du 'kwli 'mu, -a =tu Nyɩsua a -ti, kɔ, 'ke 'le -na 'du 'kwli 'mu, =a bla 'kuo -hvin le, -ɔ ni 'o nahuin ke 'mu, kɔ, 'ke 'le -na 'du a -gbe 'kwli 'mu, =a nu 'ɣmileka-tɔplɩ 'plɔplɔ. ²³-Ye ke 'n diu ye po: 'N 'de -hlin 'a mu a yie. Ba hren 'mu -wɔn, 'a mu -nu, -v 'nuni nu de -nu, Nyɩsuaa -hva.»

=Tɔkɔnyɔ, kɔ nahuon -nu, -ɔ 'de =tɔ kɔ, -v po 'waa kayuo
(Luku 6.47-49)

²⁴«'A -ti o, 'ε ni nahuon 'bɔ ni 'o, -ti -gbo, 'n =tu wen, 'bɔ nyi nva ye gbo po, 'plu 'bɔ nyi nu, -ye ɔ 'we =nɔ =tɔkɔnyɔ -nu ye, -ɔ po 'a kayu, 'ke 'o 'hɩɔ 'pa ke, -ε die nu, v 'mu gbo ku -tεε. ²⁵-Tε ɔ pu 'kleε, -ye 'nu bi 'o =o, 'niei 't 'yi, pepe 'εε -hi 'dɔ, 't -wɔn kayu a -gbe ye, kεε, v 'de 'wle, -ε nue, 'ke ɔ pu 'o 'hɩɔ ke. ²⁶Kεε, 'ε ni nahuon 'bɔ ni 'o, -ti -gbo 'n =tu wen, 'bɔ nyi nva ye

gbo po, kɛɛ, 'bɔ 'nɪnɪ nui, -ye ɔ 'we -nɔ nahuon =nɪ ye, -ɔ 'de =tɔ kɔ, -ɔ po 'a kayu, 'ke 'o 'pɔhɔɔn ke. ²⁷-Tɛ ɔ pu 'klɛɛ, -ye 'nɪ bi 'o =o, 'niei 'i 'yi, pepe 'ɛɛ -hi 'dɔ, 'i -wɔn kayu a -gbe ye, -ye kayu a -gbe, ɔ 'wle nɪ, 'ɔ nyre 'yi le 'bii.»

'Ke 'le 'klu 'kwli 'mɔv nɪ, 'ke -Yusu la 'le nahuin Nyɪsɔa a -tɪ tɔɔ

²⁸Plu -Yusu 'mɔ tɔɔle a -gbe 'lu mu -yra, -ye -tɛ ɔ nu tɔɔle a -gbe, ɛ saka nahuin =nɪ nɪ, -ɔ nɪ 'o, ²⁹-ɛ nue, -tɛ Nyɪsɔa a teteitɔɔnyɔ, ɔ nahuin a tɔɔle nu, ɔ 'nɪ nu =le le tɔɔle, kɛɛ, 'ke 'le 'klu 'kwli 'mɔv nɪ, 'ke ɔ 'le tɔɔ.

-Tɛ -Yusu -wɔ la -tɔplɪ-jɔhɔɔnnyɔ a 'kɔɛ
(Mati 1.40-45; Luku 5.12-16)

8 ¹Dɛ a -gbe, -tɛ ɛ -hi, -ye -Yusu =tɪ dugba, nahuin a =ju 'ɔ nyo -wɔn kɔɛ. ²Bɔɔ 'klɛɛ 'le di, -ye -tɔplɪ-jɔhɔɔnnyɔ =de, nɔ- mu 'o -Yusu ye, 'ɔ blɔ kwli ye gbo, ɔ nɔ: «Kɔkɔnyɔ o, 'nɪ -mɔ le 'nɪ 'bati, nue, 'na 'kɔɛ be -wɛ!» ³-Yusu 'ɔ 'tɔɔ le, ɔ nɔ: «'N nye 'nɪ -hɔa, -na 'kɔɛ be -wɛ.» Tii -do a ti 'yri, -ye 'a 'kɔɛ -wɛ nɪ, ⁴'ɔ lo, ɔ nɔ: «=Nɪ -tui 'le nahuon =de ye gbe! Kɛɛ, mu -bo titie -n dɔnɔ Nyɪsɔa a -cɔhlɔnpinyɔ ye, ɔ 'mue 'ye, -ɛ mɔ, -na 'kɔɛ -wɛ nɪ. 'A -tɪ, gba -tɔplɪ =nɪ, ɔ nɪ, 'ɔ -cɔhlɔn pi, 'ke 'o Nyɪsɔa ye, -tɛ Nyɪsɔa a winwɔn-hɛnyɔ Moise, ɔ nu la 'a =tutue ye-he-nyre 'mɔ, -ɛ die nu, nahuin 'bii, ɔ 'mui yi, -ɛ mɔ, -na 'kɔɛ -wɛ nɪ!»

Romakɔɛ a 'sɔyuo a nyɪgblaka a -kɔannnyɔ =de, nɔ- kɔ 'kɔɛ -Yusu -wɔ la
(Luku 7.1-10)

⁵-Nyɔwɔ =de 'mɔ, -ye 'ke -Yusu mu 'le Kapɛnaɔdɔ 'mɔ. -Tɛ ɔ pa 'klɛɛ 'dɔ 'mɔ, -ye Romakɔɛ a 'sɔyuo a nyɪgblaka =de, nɔ- muo 'o 'hɔn 'mɔ, 'ɔ nyo le 'bati, ⁶ɔ nɔ: «Tɔɔnyɔ o, 'na -kɔannnyɔ pɛ gbo, 'ke 'le kayu gbo, -ɛ nue, ɔ -yɪyɛ le, 'kɔ =sɔɛ 'ye 'dɔ.» ⁷-Ye -Yusu =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «'N di 'le 'nɪ di, 'mue nu, 'a 'kɔɛ 'mɔ -wɛ.» ⁸Kɛɛ -ye 'sɔyuo a nyɪgblaka a -gbe, ɔ =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «Tɔɔnyɔ o, 'mɔ -gbo, -ɔ 'de -Juukɔyɛyɛ, 'n 'de ye ble -bo pa 'le 'na kayu gbo. Po wuun -do, 'na -kɔannnyɔ a 'kɔɛ 'mɔ -wɛ. ⁹'Na -gbe -gbo, 'n kɔ nyɪgblaktɪ -ye, 'ɔ kɔ 'mɔ win ke. 'Mɛ -ye, 'n kɔ 'sɔyuo -ye, 'nɪ kɔ =nɪ win ke. 'Bia 'nɪ po wun, 'nɪ le 'a nahuon, 'ke bɔ mu, -ye ɔ 'nɪ mu, kɔ, 'nɪ le -ɔ -ye, 'ke bɔ di 'le, -ye ɔ 'le 'nɪ di. Kɔ, 'bia 'nɪ le 'na -kɔannnyɔ, 'ke bɔ nu dɛ, -ye ɔ nye 'nɪ nu.»

¹⁰Plu -Yusu 'mɔ win a -gbe mu 'wɔn, -ye -tɪ =nɪ, 'sɔyuo a nyɪgblaka a -gbe, ɔ =tu, ɪ saka =nɔ nɪ, 'kɔ 'le nahuin =nɪ -wɔn 'prɛɛ, -ɔ nyo -wɔn kɔɛ, ɔ nɔ: «'Nu 'a mɔ 'nɪ le -tɛɛ, nahuon, bɔ di le 'na =wɔlɔ a yekuolɛ nu, 'n 'de -hlɔn 'a nahuon a 'yee, =betɪ be 'ya nɔ Yisraekɔɛ a daku -heyri. ¹¹'Nu 'a mɔ 'nɪ 'le, 'ke 'le 'yɔ a 'hrule 'mɔ, kɔ 'yɔ a paale 'mɔ, 'ke nahuin di 'le 'mɔ le -hɔn, ɔ 'mɔ le 'kukue, ɔ kɔ -a nɪ bunɔ Abrahamu, kɔ Yisaktɪ, kɔ Sakɔbɔ 'hɛɛn, ɔ 'mɔ dɛ -wɔn didi, 'ke 'le Nyɪsɔa a 'kɔ yɔyɔ 'kwli 'mɔ. ¹²Kɛɛ,

Yisraekue -ye =nu, Nytsua da, 'ke bu pa 'le 'a 'klo yrayru =nu 'kwli 'mu, Nytsua diu 'le 'mu po -patu, 'ke 'le gbigbıyri -heyri. 'Ke u di 'o -hien wee, kɔ, 'ke u di -we 'o yru poo.»

¹³-Yusu bɔ -yre 'kleɛ, -ye ke ɔ 'sɔyuo a nyigblaka a -gbe ye po, ɔ nɔ: «-N kue ye =wɔ, -ɛ mɔ, Nytsua di -na -kvannunyo a 'kue 'ni -wɔ. 'A -ti, ɔ di de a -gbe 'ni nu. -N -we 'le -bo mu 'le kayu gbo ni.» Tii -do =nu -kɔ 'yri -Yusu -tuu 'o -ti =nu, 'kee ni, 'sɔyuo a nyigblaka a -kvannunyo a -gbe a 'kue -wee 'o.

-Te -Yusu -wɔ la 'dai kıkłanyɔ a 'kuei
(Maki 1.29-34; Luku 4.38-41)

¹⁴-Nyrɔwɔ -ye 'mu, -ye 'ke -Yusu mu 'le Pielt a -te. -Te ɔ pa kayu gbo, -ye 'ke ɔ ye 'o Pielt a 'dɔɔ gbo. -Ye ɔ 'ye ni, -ɛ mɔ, 'a 'hɔn hren ni, 'ɔ pɛ gbo, ¹⁵-Yusu 'ɔ kɔ 'a dabu gbo. -Ye Pielt a 'dɔɔ a -gbe, 'a 'hɔn 'kee ni, 'ɔ 'ba ye 'mu, 'ɔ pi -Yusu a didide.

¹⁶-Wisepepei 'mu, -te -wuwle-nyrɔwɔ -we 'le, -ye nahuin 'plɔplɔ, 'kuo -hɔn ni 'o ke 'mu, nu- u gba 'le -Yusu -wɔn, -Yusu 'ɔ bla 'kuo a -gbe le, 'ɔ -wɔ nahuin 'bii a -gbe a 'kuei. ¹⁷ɔ nue ni, -ɛ die nu, -ti =nu, Nytsua a winwɔn-henyɔ Esai, ɔ 'cru la, u 'mu 'lu -wɔn mue. -Ti a -gbe, ni- gbo: «ɔ =gbla -a mu ni, 'ke 'o -a ni 'kuei -wɔn, 'plu 'ɔ gbi.»

Nahuin =nu, =vu -hva -bu naa -Yusu -wɔn
(Luku 9.57-62)

¹⁸-Yusu 'ye ni, -ɛ mɔ, nahuin 'plɔplɔ, nu- =glaa 'le =nɔ. Nɛ- nue, 'ɔ 'le 'a -naagbopu, 'ke bu =ta 'le 'yru a 'pia =nu ke. ¹⁹Bɔ po 'kleɛ le, -ye Nytsua a teteitɔnyɔ =de, nɔ- 'yiyɔ 'o =nɔ ye gbo, ɔ nɔ: «Tɔɔnyɔ o, 'ɛ ni -tegi, -n di 'o muu, 'n di -mu -wɔn 'ni kue.» ²⁰-Ye -Yusu =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «'Kwlagbodehuei, u kɔ gbopeeie, nublɔ 'u kɔ 'le, keɛ, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'n 'de gbopeeie kɔ, -te 'n di 'o ke le -ha.»

²¹-Ye nahuon -ye, -ɔ mɔ -we -Yusu a -naagbopuyi, ke ɔ -Yusu ye po, ɔ nɔ: «Tɔɔnyɔ, 'plu 'mu -mu -wɔn kue, -ha 'mu me le, 'na bu, -ɔ 'ku, =bo muo 'o -ha, 'plu 'mu 'le di, 'mu -mu -wɔn naa.» ²²-Ye -Yusu nɔ: «ɛ 'de -na -kvan, 'ke -bo -ha 'o 'kukukui le. Keɛ, -me -ye, kue 'mu -wɔn, =mu 'mu -wɔn naa -teɛ!»

-Te -Yusu nyra la -hlonpu gbo
(Maki 4.35-41; Luku 8.22-25)

²³Bɔ po 'kleɛ le, -ye 'ke -Yusu 'ya 'le 'blagbe wɔn, ɔ kɔ 'a -naagbopu 'heɛn. ²⁴Bu ni 'kleɛ 'o 'nie ke, buu mu, tii -do a ti 'yri, -ye -hlonpu gblaka ce 'le =le, 'yru 'su 'du po, 'a 'du a -gbe 'u 'le 'blagbe wɔn le 'wɛɛ. Keɛ, -Yusu -me -ye, ɔ 'ni ηmo, ²⁵'a -naagbopu 'u 'yiyɔ 'o 'hɔn 'mu gbo, 'u -hiɔ ηmla 'mu, u nɔ: «Tɔɔnyɔ o, waa -a mu, -aa gbo mu 'ni -we.» ²⁶-Ye ke -Yusuu

-nu ye po, ɔ nɔ: «De tio- kɔ -ti 'aa hvannu pɪ 'le? 'A mu -gbo, -v 'de Nyɪsua -wɪwɪ ye kuo -tɛɛ?» 'Plu 'ɔ 'ba ye 'mu, 'ɔ 'prɛɛ 'le -hlonpɔ kɔ 'yru 'hɛɛn -wɔn, 'ke 'le win 'yaktɪ 'kwɪli 'mu, -ɛ die nu, ɪ 'mu ke gbo -wan, -ye 'ɛ mɔ -tɛɛ, -hlonpɔ -nu, ɪ nyra gbo. 27-Ye ɪ 'bii, ɪ saka -nu ni, ɪ nɔ: «Ba 'ye ke nahuon -gbo, -hlonpɔ kɔ 'yru 'hɛɛn, ɪ nyo -wɛ 'o 'ni -tuu.»

-Tɛ -Yusu -gbla la nahuiin 'hɔn -de, 'kuo -hɪn ni la 'o ke 'mu
(Maki 5.1-20; Luku 8.26-39)

28-Tɛ de a -gbe, ɛ -hi, -ye ɪ nyre 'le Galileblugba a 'yru a 'pia -nu ke ni, -ɔ mɔ Gadalakɔɛ a 'blugba. -Tɛ ɪ nyre 'le, -ye nyɪbɛpɔv 'hɔn -de, nu- -hɔn 'le 'dɛɛi ke 'mu, 'ɔ mu -Yusu ye 'mu 'bɛ wɔn. Nahuiin 'hɔn a -gbe, 'kuo -hɪn ni 'o -nu 'ke 'mu, 'ɔ ɔ -nu -sɛɛ =tue. 'Waa ŋmli a 'yilenyinyre nue, nahuon -de 'ɔ 'die 'le -wɛ bɔ na 'o 'hru -nu wɔn, -v kɔ wɔn ɪ ni 'le. 29-Bu 'ye 'klɛɛ -Yusu, -ye ɪv 'le 'yaa win, ɪ nɔ: «Nyɪsua a 'Yu, de tio- -n -hɔa -bo nu -a mu 'mu 'le? -Be -n di 'le -le, -mu -a mu -sɛɛ =tue, 'plu Nyɪsua a -batipo-nyrɔwɔ 'mu 'o nyre?»

30-'Ke 'o -tegbii -do a -gbe, buɪɪ a -ju gblaka, nu- ni 'le -nu ye 'mu, 'ɪv 'le wa. 31-Ye 'kuo -hɪn a -gbe, ɔ ɔ -Yusu 'le 'ni 'bati, ɔ nɔ: «Bia -nu -hɔa -bo bla -a mu 'le, wɛɛn ke, 'ke -ba bi 'o buɪɪ a -ju -nu ke 'mu.» 32-Ye -Yusu nɔ: «Ba mu!» 'ɔ -hɔn 'o nahuiin 'hɔn a -gbe ke 'mu, 'ɔ bi 'o buɪɪ -nu ke 'mu, buɪɪ 'bii a -gbe, 'ɪ 'gba ci 'le, 'ɪ -ti dɔgba, 'ɪ bi 'yru 'mu 'le, 'ɪ 'kuku 'le.

33-Nahuiin -nu, -ɪv buɪɪ a -gbe naa, ɪ 'gba 'le ci, 'ɪ 'ya 'dɔ 'mu, 'ɪ na -tɔplɪ 'bii -nu -wɔn 'le, -ɪ mue 'lu -wɔn, 'ke 'o nahuiin 'hɔn -nu a -ta 'mu, 'kuo -hɪn ni wen 'o ke 'mu. 34-'Plu 'dɔ a nahuiin 'bii 'mui mu 'wɔn, -ye ɪ -ti 'mu 'dɔ, 'ɪ mu -Yusu ye 'mu 'bɛ wɔn. -Tɛ ɪ 'yo, -ye ɪ nyo 'le 'ni 'bati, 'ke bɔ -hɔn 'le 'waa 'blugba 'mu.

-Tɛ -Yusu -wɔ la le-yiyrenyɔ a 'kɔɛ
(Maki 2.1-12; Luku 5.17-26)

9 1-'Plu de a -gbe, ɛ 'mu mu -hi, -ye 'ke -Yusu 'ya 'le 'blagbe wɔn, 'ɔ -ta 'lele 'yru -nu ke, 'ɔ mu 'le 'dɔ -nɔ 'mu, -ɔ kɔ 'mu ɔ 'ti 'le. 2-Tɛ ɔ nyre 'le, -ye nahuiin -de, nu- ya -nɔ le-yiyrenyɔ -de ye. Le-yiyrenyɔ a -gbe, 'ke ɪ puo 'le -hanmaktɪ wɔn. -Tɛ -Yusu 'ye, -ɛ mɔ, nahuiin a -gbe, ɪ kuo ye -wɪwɪ, -ɛ mɔ, ɔ -wɛ 'le bɔ nue ni, 'waa ni le-yiyrenyɔ a -gbe, 'a 'kɔɛ be -we ni, -ye ke ɔ le-yiyrenyɔ a -gbe ye po, ɔ nɔ: «'Na 'yu o, -na -wɪwɪ ni bi 'le -hɔn, -tɔplɪ -gbo, -n nu, -ɪ nyre 'yi 'le, 'ke 'o Nyɪsua ye, ɪ 'wɔwɛ ni.» 3-Ye Nyɪsua a tɛtɛitɔwɔyɔ -nu, -v ni 'o, ke ɪv 'waa dɔnɔ ye po, ɪ nɔ: «-Ti -gbo, -Yusu -gbo, ɔ ɔ -tu, ɛ 'we -nɔ ye, Nyɪsua a -ti ɔ le -haa.» 4-Kɛɛ, de -nu, ɪv -wɪwɪ kle naa, -Yusu yie ni. ɔ nɔ: «De tio- kɔ 'yilenyire-wɪdɔ -nu aa 'le naa 'le? 'A 'de kɔ ba naa wen -wɪdɔ -nu 'le. 5-'A ni -wɪwɪ kɔ 'ni, 'n 'die 'le -wɛ -bo le le-yiyrenyɔ -gbo, -ɛ mɔ, 'a de 'kuku 'wɔwɛ ni, kɔ, 'a ni -wɪwɪ kɔ 'ni, 'n 'die -wɛ 'le -wɛ -bo le -nɔ, -ɛ mɔ, bɔ 'ba ye 'mu, bɔ na. 6-Kɛɛ, ba yie, 'mɔ

mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'mɔ mɔ Nyɨsua a 'Yu, 'ɔ lee nɔ 'mɔ. Nyɨsua a -gbɛ, nɔ- -nye 'mɔ 'kli, 'ke -bo 'wɔwla -tɔnahuin a dɛ 'kuku, kɛ nɔ -tɔtɔ ke, 'ɔ -nye -wɛ 'mɔ 'kli, 'ke -bo -wɔ -tɔnahuin a 'kɔɛi. 'A -tɨ o, nahuon -gbo, ɔ ya 'le, 'n die 'nɨ nu, 'a 'kɔɛ 'mɔ -wɛ, a 'mɛ yrii, -ɛ mɔ, -tɨ -gbo, 'n -tɨ wɛn 'a mɔ ye, ɨ mɔ -hapɔkɔɔ nɨ.» -Ye ɔ -hɨan -wɔn, 'ɔɔ 'le le-yɨyɨɛnyɔ -nɨ -wɔn 'pɛɛ, ɔ nɔ: «'Ba ye 'mɔ, 'ba -na -hanmakɨ 'mɔ, -bo mu 'le -na kayu gbo, -na 'kɔɛ -wɛ nɨ.» ⁷Tii -do a ti 'yri, -ye nahuon a -gbɛ, ɔ 'ba 'mɔ ye, 'ɔ mu 'le 'a kayu gbo. ⁸-Tɛ nahuin 'ye dɛ a -gbɛ, ɔ 'ta 'mɔ gble, 'ɔɔ Nyɨsua 'nyɛɛ le pue, -tɛ ɔ nu, 'ɔ -nyi -tɔnahuin 'klɔdɔ -nɨ.

-Tɛ -Yusu le la Matie, -ɔ mɔ Lefi, 'ke bɔ -hɛ la 'a -naagbopɔyɔ
(*Makɨ 2.13-17; Luku 5.27-32*)

⁹-Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye -Yusu -hɔn 'le -tɛgbi a -gbɛ 'mɔ nɨ. -Tɛ ɔɔ 'klɛɛ mu, -ye 'ke ɔ ye 'o nyɨbɛyɔ -dɛ gbo. 'A 'dɔ mɔ Matie. Matie a -gbɛ, ɔ mɔ 'blɔwli'tenyɔ'ɔ nɨ. 'Ke ɔ nɨ 'le 'blɔwli'tɛɛɛ 'mɔ gbo. (Kɛɛ, nahuin 'nɨ -hɔa -le 'blɔwli'tenyɔ, -ɛ nɛ, ɔɔ di 'yiyriwli.) -Ye kɛ -Yusu nyo ye po, ɔ nɔ: «'Kɔɛ 'mɔ -wɔn, -mɔ 'na -naagbopɔyɔ -hɛ!» Matie a -gbɛ 'ɔ 'ba ye 'mɔ, 'ɔ kɔɔ -wɔn, 'ke ɔ 'muo -wɔn naa. ¹⁰-Ye Matie a -gbɛ, ɔ da -Yusu -wɔn dididɛ, ɔ kɔ 'a -naagbopɔ 'hɛɛn, kɔ, 'ɔ da -wɛ 'a 'biɛnɔ 'blɔwli'tenyɔ -ye, kɔ pɔpɔnahuin -ye, -v kɔ 'klɔ 'dɛ 'o ye 'sii, 'ke ɔ 'bii, ɔ 'mɔ dɛ di. ¹¹Bɔ nɨ 'o dɛdiile 'mɔ, -ye Falisi-tumu a nahuin, ɔ 'ye dɛ a -gbɛ nɨ. -Ye ɔ le -Yusu a -naagbopɔ nɨ, ɔ nɔ: «'Dɛ- nɛ 'klɛɛ, 'a nɨ tɔɔnyɔ, ɔ kɔ 'blɔwli'tenyɔ kɔ nahuindɔ -gbo 'hɛɛn, -v kɔ 'klɔ 'dɛ 'o ye 'sii, 'v nɨ 'o dɛdihuoo -do ke gbo 'le? ɔ 'dɛ wɛn ye blɛ bɔ nu wɛn dɛ a -gbɛ.» ¹²-Ye -Yusu 'wɔn -tɨ -nɨ nɨ, nahuin a -gbɛ, ɔ -tɨ. Bɔ 'wɨn 'klɛɛ, -ye ɔ nɔ: «'Nahuon -gbo, -ɔ kɔ 'hɔn nɨ -tɛɛ, ɔ 'nɨ -mɔ -le -data a 'yiyɛ lɛ, kɛɛ, nahuon -gbo, -ɔ kɔ 'hɔn- hɛn, nɔ-ɔ -data a 'yiyɛ lɛ -mɔ. ¹³U 'criɛ nɨ, 'ke 'le Nyɨsvacrɨntɛ 'kwli 'mɔ, -ɛ mɔ: Nyɨsua nɔ 'nɨ: Dɛ -gbo, 'nɨ -hɔa, nɛ- mɔ, ba kɔ 'a nɨ 'biɛnɔ a wɔɨ. ɛ 'dɛ ba pi 'wɩugba-tɔplɨ a -cɔhlɩn -do, 'ke 'o 'mɔ -wɔn.» -Ye kɛ -Yusu lele po: «'N 'dɛ 'le di, 'ke 'o nahuin -gbo a -ta 'mɔ, -v plɛ, -v kɔ 'klɔ 'sii 'o ye, kɛɛ, nahuin -gbo, -v yie, -ɛ mɔ, 'waa 'klɔ 'dɛ 'o ye 'sii, nɨ- kɔ -tɨ 'nɨ di 'le, 'mɔ le, -ɛ mɔ, bɔ hie 'o 'waa dɛ 'kuku, ɔɔ nu gbo, bɔ -nye 'waa 'klɔ 'bii Nyɨsua.»

Nyɨsua lee nɔ -Yusu -tɔtɔ ke nɨ, 'ɔ 'ya 'le 'klɔ yrayɔ, -ɔ kɔ 'klɔ 'ka 'hɛɛn,
-ɨ 'dɛ dɛgbloo -do
(*Makɨ 2.18-22; Luku 5.33-39*)

¹⁴Dɛ a -gbɛ, -tɛ ɛ -hi, -ye Saan Batistɨ, -ɔɔ nahuin 'nie 'lu lɛ po, 'a -naagbopɔ, nɨ- 'yɨya 'o -Yusu 'hɔn 'mɔ gbo, 'v -gbo wɩɩn, ɔ nɔ: «'Dɛ- nɛ 'klɛɛ, -a mɔ -gbo, -v mɔ Saan a -naagbopɔ, -a kɔ Falisi-tumu a nahuin 'hɛɛn -aa -ci, 'plɩ -mɛ -ye, -n nɛ -naagbopɔ 'v 'nɨnɨ -ci 'le?» ¹⁵-Ye kɛ -Yusu -nɨ ye po, ɔ nɔ: «'Nyɨbɛyɔ -gbo, -ɔɔ 'blɨ 'mɔ pa, 'bɔ da 'a 'biɛnɔ 'blɨ'mɔpɔpa a dididɛ ke, 'bɔ mu 'blɨ'mɔpɔpa a -gbɛ a dɛdi-tuo ke, 'a 'biɛnɔ a -gbɛ, ɔ 'nɨ

-ci -le. E 'we =nɔ ye, 'blimɔpɔpa =nu, ε mɔ 'manɔdɛ'ε ni. 'A -ti, v 'de =cicie kɔ. Dɛɛ -do a -gbe, nɛ-ε ni. 'Manɔ a -ti 'na -naagbopɔ 'ni =ci -le ni, tii -tie -gbo 'n di mɔ =nu 'hɔn 'mu -hi. Kɛɛ, ε di kɔ ti, -i kɔ 'yri v di -tado 'o 'mu 'na -naagbopɔ -heyri -ha. Ti a -gbe 'yri, 'ke v di -tado 'o =cii.

16-A 'brikɔɛ nɔ 'nu: Nahuon =de 'ni 'ba =le dayrayru a 'pta 'mu, ɔ 'ni -ma =le da'ka a 'hɔ. 'Bia 'bɔ nu dayrayru a 'pta, 'bɔ -ma da'ka a 'hɔ, ti -kɔ 'yri ɔ diu yra, -ye dayrayru =nu, v 'yɔya 'mu ni. 'Bu 'yɔya 'mu, -ye dayrayru a -gbe, v cra da'ka =nu ni. -Ye 'a 'hɔ 'ka =nu, ɔ di le 'bua 'yri -hapuko. 17Mɔ, nahuon =de 'ni 'ba =le nɔ yrayru 'mu, -ɔɔ 'plu, ɔ 'ni puo =le 'le dahvako a buo 'ka wɔn. 'Bɔ puo 'le buo 'ka =nu wɔn, 'bɔ kɔ ye, ti -kɔ ti 'yri ɔ di 'plu, 'bɔɔ 'ya, -ye ɔ cra dahvako a buo =nu ni. -Ye nɔ 'wle gbo. Nɛ- nue, 'ke 'le dahvako a buo yrayru wɔn, 'ke vɔ 'le nɔ yrayru po. 'Bɔ nu le, -ye dahvako a buo =nu, ɔ kɔ nɔ =nu 'heɛn, ɪ 'dɛɛ bi nyre 'yi le. (E nɛ- nue o, nahuon =de 'ɔ 'nɔn 'ba -tɔplɪ 'kɪ 'mu, 'ɔ 'nɔn pui -tɔplɪ yrayru ke. ɪ 'ni bibi =le 'yi 'mu le.)»

-Te -Yusu -ha la Sayilu a 'yu 'klɔ, kɔ, -te nyɔgba =de, dablogbo-wekɔɛ la nu, ɔ 'tu la -Yusu a wlawɔ le, 'plu 'a 'kɔɛ 'ε -we la
(Mati 5.21-43; Luku 8.40-56)

18-Yusu bɔɔ =nu -ti =nu ye =tu, -ye -Juukɔɛ a nyigblaka =de, nɔ- nyre 'o, 'ɔ blɔ kwɪ ye gbo, ɔ nɔ: «'Na 'yu nyɔɔyɔ gbi, nɔ- 'ku le kɛ 'kleɛ. 'Nu -mu le 'ni 'bati, di 'le -bo puo dabɔ 'lu gbo, -ε die nu, ɔ 'mu lele -hunhɔn po.» 19-Ye -Yusu wɔn ni, 'ɔ 'ba ye 'mu, 'ɔ kɔɔ -wɔn, ɔ kɔ 'a -naagbopɔ 'heɛn.

20-Ye 'kleɛ, 'ke 'le nahuin =nu -heyri, -v ni 'o, 'ke nyɔgba =de ni 'le. Nɔ- 'kɔɛɛ ni. 'A 'kɔɛ a -gbe, nɛ- mɔ dablo bɔ nyo gbo -we. -Te 'kɔɛ a -gbe, ε 'tati la 'a nunue, 'a 'yru a -pu =tu 'o 'hɔn a nɔnɔ ni kɛ gbo. Nɔ- mu 'o -Yusu ke 'mu, 'ɔ 'tu 'a wlawɔ a bɔgbodɛ le, 21-ε nue, kɛ ɔɔ po, 'ke 'le 'a =wɔ ke: «'Ni 'tu 'a wlawɔ leɛ -do, 'na 'kɔɛ di 'ni -we.» 22-Ye -Yusu -hɔn -wɔn, 'ɔ 'yo, ɔ nɔ: «'Na 'yu o, -na =wɔ ni bi 'le =hlɔn. -Te -n kuo 'mu =wɔ ye a -ti, 'ni -wɔ -na 'kɔɛ.» Tii -do a -gbe 'yri, -ye nyɔgba a -gbe a 'kɔɛ -we ni.

23-Te de a -gbe, ε -hi, -ye -Yusu nyre 'le -Juukɔɛ a nyigblaka -ni wen a -te ni, 'ɔ 'ye -tɔplɪbinyɔ kɔ nahuin 'plɔplɔ =nu 'heɛn, 'vɔ popowli po, -ye ɔ nɔ: 24«Ba =tu ke! 'Yu nyɔɔyɔ -gbo, ɔ 'de 'ku. 'ŋmla' a ni, ɔɔ ŋmo.» Bɔ po 'kleɛ le, -ye v nyo 'ni 'caa. 25-Ye v 'hrɔɔ nahuin 'bii ni, 'ɔ pa 'le -gblo =nu 'mu, -te 'yu pɛ 'le gbo, 'ɔ kɪ 'a dabɔ gbo. -Ye 'yu nyɔɔyɔ a -gbe, ɔ 'hrɪ 'klɔ, 'ɔ 'ba ye 'mu. 26De a -gbe, -ε mue 'lu -wɔn, 'a -ti 'sɛɛ gbo, 'ke 'le 'blɔgba 'bii =nu 'mu.

-Te -Yusu -wɔ la 'yiisuanɔyɔ 'hɔn a 'yii

27'Plu de a -gbe, ε 'mu mu -hi, -ye -Yusu -hɔn 'o -tɛgbi a -gbe 'mu ni, 'ɔɔ mu. -Te ɔɔ 'kleɛ mu, -ye 'yiisuanɔyɔ 'hɔn =de, nu- bio 'o ke 'mu, 'v nyo -wɔn kɔɛ, 'vɔ 'le win 'yaa, v nɔ: «Dafidɪ a 'yuo a 'Yu o, yrii -a ni wɔlɪ!» 28-Te -Yusu nyre 'le kayu gbo, -ye v 'yɔyɔ 'o 'mu gbo 'hɔn, 'ɔ =gbu wɔn: «=Be a

kuo 'mu ye =wlu, -ε mɔ, 'n -wε 'le =bo -wɔ 'a ni 'kve ni?» -Ye v =tuo -wɔn, v nɔ: «Iin -o, Tɔɔnɔ, -a kuo -mu ye =wlu.»²⁹ -Ye -Yusu 'tu 'waa 'yii le, ɔ nɔ: «De =nu, a kuo =wlu ye, 'n -wε 'le =bo nu 'a mu 'mu, nε- -bε mue 'lu -wɔn,»³⁰ 'waa 'yii 't kle ke. -Ye -Yusu 'pruv 'le -wɔn, 'ke 'le win 'yakt 'kwli 'mu, ɔ nɔ: «Nii 'a mu 'ni le, a ni le 'le nahuon =de!»³¹ U -mε -ye, -tε v -hɔn 'o 'mu, -ye v 'sεε -Yusu a 'du gbo, 'ke 'le 'blugba 'bii =nu 'mu.

-Te -Yusu -wɔ la nahuon =de, -ɔ 'de 'prele yi a 'kve

³² Ti =nu -kɔ 'yri nahuin a -gbε, vɔ mu, tii -do a -gbε 'yri, -ye v ya -Yusu ye nahuon =de, -ɔ 'de 'prele yi, -ε nue, 'ku -hvan nɔ 'o ke 'mu.³³ -Ye -Yusu bla 'ku -hvan a -gbε le, -v ni 'o nahuon a -gbε ke 'mu. -Te ɔ blu 'kleε le, -ye nahuon a -gbε, ɔ -tva 'pupre gbo. Nahuin =nu, -v ni 'o, ɪ saka =nu ni 'dɔ, v nɔ: «De -gbo, -ε mue 'lu -wɔn, -a 'die -hɩn a 'yee, ke nɔ Yisraekve a 'bri.»³⁴ Kεε -ye Falisi=tumu a nahuin =nu, -v ni -tuo ke, ke vɔ po, v nɔ: «Satan, -ɔ mɔ 'kuo -hɩn a nyigblaka, nɔ-ɔ =nɔ 'klɩ -nyi, 'ke bɔ bla 'kuo -hɩn le, -ɔ ni 'o nahuin ke 'mu.»

-Te -Yusu kɔ la nahuin 'plɔplɔ a wɔlɩ

(Maki 6.34; Luku 10.2)

³⁵ -Te de a -gbε, ε -hi, -ye -Yusuu ke na 'dte 'bii, 'ɔ Nyɩsua a -tɩ tɔɔ, 'ke 'le Nyɩsua a kayuo gbo, 'ɔ Nyɩsua a -haputitie =nu po, -ε nyi =tu, -tε Nyɩsua di nahuin a win a kekɔle nu, kɔ, 'ɔ nahuin a 'kvei 'bii -wɔ, ɪ kɔ 'ε ni kɩklade =de 'hεn.³⁶ -Te ɔ nahuin 'plɔplɔ =nu 'ye, -ye 'waa wɔlɩ nyo nu, -ε nue, 'waa 'klɩ -wε 'le =le, kɔ 'waa =wɩ 't bi -hɩn. U 'we =nɔ blablɔ ye, -ɔ 'de kɩkɔnɔ kɔ.³⁷ -Ye ke ɔ 'a -naagbopv ye po, ɔ nɔ: «=Gbla, -ɔ -hɩ, ɔ -huo ni, kεε, =gbla'cenyv 'de -huo.³⁸ 'A -tɩ, ba 'batɩ -cikonyɔ le, bɔ le 'a -kvannunyv -ye, v 'mu 'a mu 'mu -hε, a 'mu =gbla 'cε.» (ε 'we =nɔ ye, ba 'batɩ Nyɩsua le, ɔ 'mu 'a nahuin -ye le, v 'mu 'a mu 'mu -hε, a 'mu nahuin -ye le 'kukue, v 'mu 'waa 'klɩ Nyɩsua -nyi.)

-Yusu a -naagbopv -pu =tu 'o 'hɔn

(Maki 3.13-19; Luku 6.12-16)

10 ¹ -Ye -Yusu da 'a -naagbopv -pu =tu 'o 'hɔn =nu ni, 'ɔ -nyi =nu 'klɩ, 'ke bɔ bla 'kuo -hɩn le, -ɔ ni 'o nahuin ke 'mu, 'ɔ -nyu -wε 'klɩ, 'ke bɔ -wɔ nahuin a 'kvei 'bii, kɔ 'ε ni kɩklade =de 'hεn. ² -Yusu a -naagbopv -pu =tu 'o 'hɔn a -gbε, vɔ -wε 'a -wɔnnaanyv daa, 'waa 'dɩ, ni -gbo: Ye-henahuon, 'ke 'le =nu -heyri, nɔ- mɔ Simɔ, vɔ -wε Piεlɩ daa, ɔ kɔ 'a 'dɩayɩ Adre 'hεn; kɔ Saktɩ, ɔ kɔ 'a 'dɩayɩ Saan 'hεn; v 'hɔn -wε a -gbε, nu-mɔ Sebede a 'yuo=pli; ³ 'plɩ Filipv kɔ Batelemi; 'plɩ Toma kɔ Matie, -ɔ mɔ 'blɔwɩ'tenyɔ; 'plɩ Alufe a 'yu Saktɩ, ɔ kɔ Tade 'hεn; ⁴ 'plɩ Simɔ =nu, -ɔ ni 'le nahuin =nu -heyri, -v 'nɩnɩ -hva Romakve; 'plɩ Judɩa Yisikalio. Nɔ- mɔ nahuon =nu, -ɔ di -Yusu 'a yraanyv kwa po.

**-Te -Yusu le la 'a -naagbopuu -pu -tu 'o 'hɔn, 'ke bu gba
Nyɩsua a -ti 'dɩe kle
(Maki 6.7-13; Luku 9.1-6)**

⁵-Yusu a -naagbopuu -pu -tu 'o 'hɔn a -gbe, nu- ɔ tɛ gbo, 'ke bu gba Nyɩsua a -ti 'dɩe kle, 'ɔ tiu, ɔ nɔ: «A ni mu 'le 'le 'blɔgbɩ =nu 'mu, -ɩ -kɔ 'mu -Juukɩɛ 'de 'le ni, kɔ, a ni mu 'le -we Samaliblogba a 'dɩɔ =de 'mu. ⁶Kɛɛ, ba mu 'le Yisraekɩɛ a nahuin =nu -wɔn, -v 'we =nɔ blablɔ ye, -ɔ 'wan, -ɔ 'de kukɔnyɔ kɔ. ⁷Bia 'ba mu, -ye ba lu, -ɛ mɔ: Ti =nu -kɔ 'yri Nyɩsua di 'o nahuin win ke kɔɔ, ɩ 'muɛɛ yɛ. ⁸Ba -wɔ nahuin a 'kɩɛi, ba -ha 'kukonyu 'kɩɔ lɛ, ba -wɔ -we -tɔplɩ-jɔhɩnnunyu a 'kɩɛi, ba bla 'kuo -huɩn lɛ, -ɔ ni 'o nahuin ke 'mu. Nyɩsua nu 'a mu 'mu =hapɔɔɛ, 'ke 'le -gbɔgbɛkɔ 'kwɩi 'mu. ⁹A ni -gbe, ba nu nahuin =hapɔɔɛ 'mu, 'ke 'le -gbɔgbɛkɔ 'kwɩi 'mu! ⁹Bia 'baa mu, a ni gba 'le 'wɩiɛ =de. ¹⁰A ni gba 'le blɔ gblaka =de, kɔ wlawɩv a 'hɔn a nuɩv, kɔ, a ni gba 'le -we 'suei, kɔ kotu^a, -ɛ nue, nahuin =nu, -v kɔ -ti aa -kuan nu, nu- ble ye -bu kikle 'a mu lɛ.

¹¹Bia 'ba nyre 'le 'dɩɔ =de 'mu, ba =mɔ nahuon lɛ, -ɔ -we -wɔn, 'ke -bɔ 'ble 'a mu kwa. 'Bia 'bɔ 'ble 'a mu kwa, 'kee ni, ba ni 'le -nɩni, a 'mu 'le -tegbɩ a -gbe 'mu -hɔn. ¹²Bia 'ba pa 'le kayu -ye gbo, -ye ba le nahuin =nu, -v ni 'le, kɛ ba po =nu ye: Nyɩsua bɔ ni 'o 'a mu -wɔn! ¹³Bia kayu a -gbe a nahuin 'bu 'ble 'a mu kwa, -ye ba da Nyɩsua, 'ke bɔ nu =nu =hapɔɔɛ 'mu, kɛɛ, 'bia 'bu 'de 'a mu kwa 'ble, -ye Nyɩsua ni nu 'le =nu =hapɔɔɛ 'mu. ¹⁴Bia 'ba ni 'le 'dɩɔ =de 'mu, -hee' kayu -ye gbo, 'bia 'bu ble ke, 'ke bu 'ble 'a mu kwa, kɔ, 'bu 'nɩni po 'a mu nɩv ye gbo, -ye ba -hɔn 'le 'mu, ba mu. 'Baa mu, -ye ba bubla 'a ni buɩ, -ɛ die nu, 'pupu 'mu 'o 'a ni buɩ 'huɩn 'mu lɛ -hɔn, a 'mue nahuin tɔɔ, -ɛ mɔ, Nyɩsua a yɩv 'bu ye =nu, -ye nu-v ni, -v nue. ¹⁵Nu 'a mu 'ni le, -nyrɔwɔ -kɔ 'mu Nyɩsua di 'o 'kɩɔ ke a nahuin -bati lɛ poo, -ye 'dɩɔ =nu a nahuin, -v 'de 'a mu kwa 'ble, 'waa -bati di 'ni 'yakla, ɩ 'mu 'o nahuin =nu a nɩni 'mu -hi, -v mɔ Sodɔmɩdɩɔ kɔ Gomɔɩdɩɔ a nahuin =nu, -v la 'yilɛnyre-tɔplɩ nu 'dɔ.»

**-Te -Yusu le la 'a -wɔnnaanyu, -ɛ mɔ, v di la -nu =tue =sɩɛ
(Maki 13.9-13; Luku 21.12-17)**

¹⁶(-Yusu 'kɩɛ 'prɛɛ 'le 'a -naagbopu -wɔn, ɔ nɔ:) «Ba po 'mu nɩv ye gbo. 'Nu 'a mu 'ni lee, -ɛ 'we =nɔ 'blayuo ye, vɩ 'le -jio -heyri lee. 'A -ti, ba ni 'o -preelɛ 'mu, 'ke 'o nahuin =nu a -ta 'mu, -v di 'a mu ye -wɔn, kɛɛ, a ni -wɩn 'le ye. ¹⁷Ba =tu 'a ni dɩɔnu 'yie, 'ke 'o nahuin =nu a -ta 'mu, -ɛ nue, v kɔ bu gba 'le 'a mu -batipoolɛ 'mu, kɔ, v di 'a mu bii lɔkɩɛ, 'ke 'le Nyɩsua a kayuo gbo. ¹⁸-Te a 'ya 'na -naagbopu 'mu a -ti, v di 'a mu yeɛ -ti, 'ke 'o 'blɔgbanaanyu kɔ 'kunpu ye. Ne- die nu, a 'mu =nu 'na =haputitie pue, a

^a 10.10 -Yusu a ti 'yri, nahuin la naa kotio. De a -gbe, 'waa 'bride'ɛ la'a ni.

'mue -we nahuin =nu ye po, -v 'de -Juukvε. ¹⁹'Bu klɪ 'a mu, 'ke v 'mu 'le 'a mu -batiponyu ye gba, 'kla nɪ 'ya 'le 'a mu -wliye, 'ke 'o -tu -nu, a di -tu, kɔ, -tε a di 'a -tutue nu a -ta 'mu. Win =nu, a di po, ti a -gbe 'yri, Nytsua'a nɪ, -ɔ di 'a mu wlɔn le po. ²⁰ε 'de 'a nɪ -gbεgbe, a 'nɪ 'pre -le nɪ. Kεε, 'a nɪ Bu Nytsua a -Hihiu, -v nɪ 'o 'a mu ke 'mu, nu- di 'pre.

²¹Ti a -gbe 'yri, 'dayuopv di 'waa 'dayuo 'blugba a ye'munaanyu kwa le 'nɪ po, -ε die nu, v 'mu le 'lula. Dεε -do a -gbe, nε- bunv di 'waa 'yuo -wɔn nu, 'yuo=pli 'mue -we 'waa bunv kɔ 'waa 'diinv 'hεen -wɔn nu. ²²Nahuin 'bii di 'a mu 'nɪ yraa, -ε nue, 'a mu mɔ 'na nahuiin nɪ. Kεε, nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ 'de sta, 'ke 'o Nytsua a =wlv a yekuole -wɔn, 'bɔ gbe -gbagba, 'klɔ a 'o'mu-hɔnti 'bɪ nyre 'o, nɔ- Nytsua di waa. ²³Ti -nu -kɔ 'yri v di 'o 'a mu =svε -tue, 'ke 'le 'dɔ -ye 'mu, -ye ba 'gba ci le, 'ke 'le 'dɔ -ye 'mu. 'Nu 'a mu 'nɪ le -tεε, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, a 'deε ba nu 'na -kvan -nunu, ba ka 'le Yisraekvε a 'dɛε 'bii, 'mu 'le lele di.

²⁴ε 'de 'nyinyinyɔ =de kɔ, -bɔ di 'o 'a tɔɔnyɔ 'lu ye nɪ. ε 'de -we -kvannunyɔ =de kɔ, -bɔ di -wε 'o 'a 'mase 'lu ye nɪ. ²⁵'A -tu, 'nyinyinyɔ kɔ -kvannunyɔ 'hεen, v 'deε bu ple, =svεdv =nu, 'waa tɔɔnyɔ kɔ 'waa 'mase 'hεen, v di 'ye, v die 'le wlɔn 'nɪ =ta. 'Bia 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ 'kabu, 'buv 'mu Besebulɪ (-ɔ mɔ Satan) daa, -ye 'dvi =nu, v di 'a mu -tue, 'a mu =nu, -v mɔ 'na kayugbokvε, ɪ di le nyre 'yi, ɪ 'mu 'o Besebulɪdv a -gbe 'mu -hi.»

A nɪ pɪ 'le -tunahuin a hvannu, kεε, Nytsua, nɔ- kɔ hvannu ba pɪ
(Luku 12.2-7)

²⁶(Kε -Yusuu lele 'a -naagbopv ye po, ɔ nɔ:) «'A -tu o, nahuin a -gbe, -v di 'a mu =svε -tue, a nɪ pɪ 'le 'waa hvannu, -ε nue, ti di 'o 'nɪ nyre, -ɪ kɔ 'yri -tu a -tεε di 'o pepe' 'mu bi, kɔ, -tɔplɪ =nu, -ɪ -hli ke, nahuin 'bii 'mui yi. ²⁷'Bia -ba bii ye, -tu =nu, 'nu 'a mu ye -tu, ba -tui 'o -tε =nu, nahuin 'bii -we 'le bu 'wun 'o. -Tɪ =nu, 'nu 'le gbo blee, 'nu 'a mu ye -tu, ba -tui nahuin 'bii ye. ²⁸A nɪ pɪ 'le -tunahuin a hvannu. 'A nɪ -plahvun -do, nɪ -v -wε 'le bu -wɔ gbo. Kεε, v 'die 'le -wε bu -wɔ 'a nɪ -hihiu gbo. Nytsua, nɔ- kɔ hvannu ba pɪ, -ε nue, nɔ- -wε 'le -bɔ -wɔ -tunahuon a -plahvun gbo, ε kɔ 'a -hihiu 'hεen, 'ke 'le na =nu 'mu, -ɔ 'nɪnɪ jre gbe, -ɔɔ de'klannunyv gbo -wɔ. ²⁹-Bo pue noblɪ 'cicrei a de ye: 'Bia -nɪ nyi -tɔ, ɪ 'nɪ po -le -die 'dɔ, kεε, 'bia 'a nɪ Bu Nytsua 'bɔ 'die ke wεen, 'a 'yεε -do -de 'nɪ 'kv -le. ³⁰Kεε, a -mε -ye, 'lu-pupuii -tie a kɔ, 'a nɪ Bu Nytsua a -gbe, ɔ -hri nɪ. ³¹ε 'we =nɔ ye, a kɔ 'mini 'dɔ, 'ke 'o Nytsua ye, 'ε -hi 'o noblɪ gbi 'plɔplɔ =nu 'mu. 'A -tu o, a nɪ pɪ 'le -tunahuin a hvannu!»

Nahuin =nu, -v nyi -tu, 'ke 'o nahuin ye, -ε mɔ, v mɔ -Yusu a nahuiin nɪ,
kɔ nahuin =nu, -v nyi -tu, -ε mɔ, v 'de -Yusu yi
(Luku 12.8-9)

³²«ε nɪ nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ =tui, 'ke 'o nahuin ye, -ε mɔ, ɔ mɔ 'na nahuon nɪ, -ye -batipo-nyrɔwɔ 'mu, 'na -gbe, 'n di -wε 'nɪ -tu, 'ke 'o 'na Bu

Nyɩsua ye, ɔ nɩ 'le yakɔ 'mɩ, -ɛ mɔ, nahuon a -gbe, ɔ mɔ 'na nahuoon nɩ.
 33 Kεε, nahuon 'bɔ nɩ 'o, 'bɔ =tui, 'ke 'o nahuin ye, -ɛ mɔ, ɔ 'de 'mɩ yi, -ye
 -batipo-nyɩɔwɔ 'mɩ, 'na -gbe, 'n di -wε 'nɩ -tu, 'ke 'o 'na Bu Nyɩsua ye, ɔ nɩ
 'le yakɔ 'mɩ, -ɛ mɔ, 'n 'dio yi.»

-Yusu a 'ledidie a -ti, nahuin di ye 'nɩ -wɔnwɔn

(Luku 12.51-53; 14.26-27)

34 «A nɩ 'ye 'le, -ɛ mɔ, 'n di nɔ -tutu ke nɩ, 'mɩ 'le kegbowεenle ya. 'N 'de
 'le di, 'ke =bo ya 'le kegbowεenle, kεε, 'n di 'le =le, 'mue nu, nahuin 'mɩ ye
 -wɔnwɔn. 35 'N di 'le =le, 'mue nu, 'yɩ nyɩbεyɩ 'mɩ 'a bu ye -wɔn, kɔ, 'yɩ
 nyɩɔyɩ, ɔ 'mɩ 'a 'dii ye -wɔn, kɔ, 'yɩ a nyɩɔ, ɔ 'mɩ 'a 'dɔɔ ye -wɔn. 36 ε 'we
 =nɔ ye, nahuon 'bɔ nɩ 'o, 'a yɩanyɩ di 'mɩ 'ya 'a -gbe a kayugbokɩε.

37 Nahuon 'bɔ nɩ 'o, 'bɔ nɩε 'a bu kɔ 'a 'dii 'hεεn 'mɩ, 'be -hi 'o 'mɩ 'mɩ,
 -ye ɔ 'die 'le -wε bɔ 'ya 'na nahuon 'mɩ. Nahuon 'bɔ nɩ 'o, 'bɔ nɩε 'a 'yuo=pli
 'mɩ, 'be -hi 'o 'mɩ 'mɩ, -ye ɔ 'die 'le -wε bɔ 'ya 'na nahuon 'mɩ. 38 Nahuon
 'bɔ nɩ 'o, 'bɔ 'nɩnɩ -tuu 'o 'na wintε 'o, =betɩ bu ple, v 'muo 'la 'na -ti, ɔ 'die
 'le -wε bɔ 'ya 'na nahuon 'mɩ. 39 Nahuon 'bɔ nɩ 'o, 'bɔ ple, ɔ 'nɩ -hɩa =le bɔ
 'waan 'a dɩɔnɩ a -hɩnhlɩn, ke nɔ -tutu ke, 'ke 'o 'na -ta 'mɩ, ɔ di -hlɩn 'a
 'klɔ yɩayɩv 'nɩ 'waan, 'ke 'o Nyɩsua ye. Kεε, nahuon 'bɔ nɩ 'o, 'bɔ wεεn ke,
 'ke bɔ 'waan 'a dɩɔnɩ a -hɩnhlɩn, ke nɔ -tutu ke, -tε ɔ nɩε 'mɩ 'mɩ a -ti, -ye
 nahuon a -gbe, 'bɩa 'bɔ 'kɩ, ɔ di -hlɩn kɔ 'klɔ yɩayɩv, ɔ 'nɩnɩ -wε 'le, 'ke 'o
 Nyɩsua ye.»

Nahuin =nɩ, -v 'ble Nyɩsua a -kuannunyv kwa, Nyɩsua diu -nyi 'wio

(Maki 9.41)

40 «Nahuon 'bɔ nɩ 'o, 'bɔ 'ble 'a mɩ kwa, 'a mɩ =nɩ, -v mɔ 'na -naagbopɩ,
 -ye ε 'we =nɔ ye, 'mɔɔ nɩ, ɔ 'ble kwa. 'Plɩ -ye nahuon 'bɔ 'ble 'mɩ kwa, ε
 'we =nɔ ye, 'na Bu Nyɩsua'a nɩ, ɔ lee 'mɩ, nɔ- ɔ 'ble -wε kwa. 41 'Bɩa =nɩ
 'ble Nyɩsua a winwɩn-henyɔ kwa, -ε nue, ɔ mɔ Nyɩsua a winwɩn-henyɔɔ
 nɩ, -ye 'wio =nɩ, Nyɩsua di wen 'a winwɩn-henyɔ -nyi, nɔ- ɔ di -wε -mɩ
 -nyi. 'Bɩa =nɩ 'ble nahuon kwa, -ε nue, ɔ nu dε =nɩ, Nyɩsuaa -hɩa, -ye 'wio
 =nɩ, Nyɩsua di wen nahuon a -gbe -nyi, nɔ- ɔ di -wε -mɩ -nyi. 42 'Plɩ, 'na
 nahuoon -do -gbo, ɔ 'de 'mini kɔ, =nɩ -nyo 'nɩε a -gaɩwɔɔ -do, -ε nue, ɔ
 mɔ 'na -naagbopɩyɩu nɩ, ε mɔ -tεε, Nyɩsua di -mɩ -nyi 'wio.»

-Tε Saan Batistɩ lee la 'a -naagbopɩ -ye, 'ke 'le -Yusu -wɔn

(Luku 7.18-23)

11 1-Tε -Yusu -wɔ 'a -naagbopɩ -pu =tu 'o 'hɔn =nɩ a tɔɔle -wɔn, -ye ɔ
 -hɔn 'o -tεgbi a -gbe 'mɩ nɩ, 'ɔ mu 'le 'blugba =nɩ a 'dɩε -ye 'mɩ, 'ke
 ɔ 'mɩ 'le Nyɩsua a -ti nahuin ye =tu.

2 Ti a -gbe 'yɩri, Saan Batistɩ, -ɔɔ la nahuin 'nie 'lu le po, 'ke ɔ nɩ 'le =jt 'mɩ,
 'ɔ 'wɔn -kɩan, -Yusuu nu a -ti. Nε- nue, 'ɔ le 'a -naagbopɩ -ye, ɔ nɔ: «Ba mu,

ba -gbo wlon, ³-be no- mo Waanyo -nu, Nytsua po la le, o di la -a mu ye ya, -hee' -a 'kie die Waanyo a -gbe -pre?» ⁴-Te Saan a -naagbopu -gbo wlon, -ye -Yusu no: «Ba mu, ba le Saan de aa 'wlon, ko, aa 'ye. ⁵Ba lo, -e mo, 'yisuanu, u le 'ni yrii, le-yiyrenyu, u 'ni na, -topti-johuinnunyu, 'waa 'kuei, u 'ni -we, 'kikenyu, u 'wlon -ti, 'kokonyu, u le 'hri 'klo, ko -svenyu, u 'wlon Nytsua a -haputitie, 'u ko -wlu a 'kwli'mugbo-tutue. ⁶Plu a bleele 'ke 'o nahuon -nu -wlon, -o 'nuni ble ke, 'ke bo kuo 'mu -wlu ye.»

-Ti -nu, -Yusu -tu la, 'ke 'o Saan Batist a -ta 'mu
(Luku 7.24-35; 16.16)

⁷Plu Saan a -naagbopu 'mu -wlon -hian, -ye Saan a -ti, ni -Yusuu ke 'pre, 'ke 'o nahuin -nu -wlon, -u -gbe 'o -no 'huan 'mu, o no: «Saan, -te o o Nytsua a -ti -tu, 'ke 'le -tegi -nu, nahuin 'de 'le 'ti, -te a mu o 'le -no -wlon, nahuon tio- 'a ni -wli ple, a di o 'le gbo ye 'le? -Be 'a ni -wli no 'ni, a di o 'le gbo ye nahuon, -o nahuin a huannu pi, 'ke bo -tu -ti a -tee? 'Uun, e 'de nahuondv a -gbe. ⁸-Be 'a ni -wli no 'ni, a di o 'le gbo ye nahuon, -o pue 'yilenowlawli? Kee, nahuin -nu, -u 'yilenowlawli pue, 'ke u ni 'le 'kunpu a kayuo gble. ⁹-Bo -gba lele 'a mu wlon: Ny o tio- a mu o 'kle e 'ye wlon 'le? -Be Nytsua a winwlon-henyu? Iin, 'nu 'a mu 'ni le, ko, 'ni nyi -tu, Saan, o -hi 'o Nytsua a winwlon-henyu -ye 'mu ni. ¹⁰No- mo nahuon -nu, -o ko -ti u 'cru la, 'ke 'le Nytsuacrunie 'kwli 'mu, -e mo, no- di la 'na 'hru ye kla, 'plu 'mu la 'le di. -Ti a -gbe, u 'cru la, i ni -gbo: Nytsua no 'ni: 'Na 'yu o, 'n di -ha nahuon, 'ke 'o 'na -kvan a -ta 'mu, o 'mu mu, o 'mu -na 'hru ye kla, 'plu -mu 'le nyre. ¹¹Nu 'a mu 'ni le -tee, 'ke 'le -tunahuin 'bii -heyri, e 'de -hlu nahuon -de a kue, -o ni 'o Saan Batist 'lu ye. Kee -ye 'ke 'le Nytsua a 'klo yrayru 'kwli 'mu, nahuon -nu, u nahuon 'cicre daa, no- di 'o Saan Batist 'lu ye ni. ¹²Kue la 'le ti -nu 'yie 'mu gbo, -i ko 'yri Saan Batist -tua la 'o Nytsua a -ti a -tutue gbo, 'kee ni, Nytsua -tua la 'o nahuin a win a kekole gbo, kee, Nytsua a yraanyu, u 'o -tu 'kli, 'ke nahuin 'ni -han 'o Nytsua 'o -tuu. ¹³Tetei -nu, Nytsua -nyi la Moise, ko Nytsua a winwlon-henyu 'bii, kue la 'le gbo, -bo ye Saan a ti ke, u nyi la 'ni -tu, -e mo, e di ko ti, -i ko 'yri Nytsua di la 'o nahuin win ke ko. ¹⁴Nytsua a winte, ni -nyi la -tu, -e mo, winwlon-henyu Eli di la 'le 'ni di. 'Ba 'di -wlu ye kuo, -hee' 'ba kui -wlu ye, 'nu 'a mu 'ni le, Saan, no- mo Eli a -gbe. ¹⁵'Ba ko -ti'wonnva, -ye ba 'wlon -ti -dodo.

¹⁶-Te ti -gbo 'yri a nahuin ni 'mu, e ne- gbo: U 'we -no 'yuo=pli ye, -u hru 'mre, 'ke 'o 'dika, -u -ye 'u 'waa 'bienu -ti ye, u no: ¹⁷-Te -aa 'bli 'ti, -aa 'bli'mupaale a -wla bre, a 'de -wla di yi. 'Plu -te -aa 'numu-hien we, a 'de wlu le nu. ¹⁸E 'we -no ye, Saan, -te o di la 'le, o -ke 'ni -ci, 'ke 'o Nytsua a dida a -ta 'mu, o 'nuni 'na ko, 'plu nahuin 'u le po: 'Ku -huan no 'o ke 'mu. ¹⁹Plu 'mo -gbo, -o ko -tunahuin 'bii a Nahuon, -te 'n di 'le, 'ni -ci -le, 'nu ko 'na, 'plu nahuin 'u le po: Ba 'ye ke, nahuon -gbo, didide ko ko a 'nuna -do, ne- o 'lu -wlon le -hie,

'plu 'blowl'i'tenyv kɔ nahuin -ye 'hɛɛn, -v kɔ 'klɔ, -v 'de 'o ye 'sii, nu- kɔ -nɔ 'hɛɛn-nunatumude nu.» -Ye ke -Yusuu lele po: «Nahuin =nu, -v kɔ Nyɩsva a =tɔ, 'waa nunu-tɔplɩ di nahuin 'nɩ tɔɔ, -ɛ mɔ, Nyɩsva a =tɔ a -gbɛ, ɔ 'sii 'o ye.»

'Dɩɛ -ye a nahuin, v 'de la -Yusu -wlv ye kuo

(Luku 10.13-15)

20'Dɩɛ =nu -kɔ 'kwli 'mɩ, -Yusu nuu 'le 'ɣmileka-tɔplɩ 'plɔplɔ, -ɛ -hi 'o 'dɩɛ -ye 'mɩ, 'a nahuin 'de 'o de 'kuku a nunue gbo hie. Ne- nue, ɔ -tua 'waa -tɩ a yɛɛle gbo, 'ke 'o nahuin =nu ye, -v nɩ 'o, ɔ nɔ: 21«-Juukvɛ =nu, -v nɩ 'le Kolasedɩɔ 'mɩ, kɔ Betɩsaidadɩɔ 'mɩ, 'jɩɔ 'ke 'o =nu -wɔn, -ɛ nue, 'ɣmileka-tɔplɩ =nu, 'n nuu 'le =nu -wɔn, 'bɩa 'nɩ nui wen 'le nahuin =nu -wɔn, -v 'de -Juukvɛ, -v nɩ 'le Tɩldɩɔ kɔ Sidɔɔɩɔ 'hɛɛn 'mɩ, si la, nahuin a -gbɛ, v 'mɩ la wɔlɩ le nu, v 'mɩ la -tɔplɩ -hɩn 'hɩn 'mɩ le pue, v 'mɩ la 'waa dɩɔnv 'tɔpupu 'ɣmlɛ, -ɛ die nu, v 'mɩ nahuin tɔɔ, -ɛ mɔ, vɩ -hva bɩ hie 'o de 'kuku a nunue gbo, v 'mɩ 'waa 'klɔ Nyɩsva -nyi. 22'Nu 'a mɩ 'nɩ le, -nyɩɩwɔ -kɔ 'mɩ Nyɩsva di 'o nahuin -bati le poo, nahuin =nu, -v nɩ 'le Kolasedɩɔ kɔ Betɩsaidadɩɔ a -gbɛ 'mɩ, 'waa -bati di ke nɩ 'klɩ, ɩ 'mɩ 'o Tɩldɩɔ kɔ Sidɔɔɩɔ a nahuin a nunu 'mɩ -hi. 23'Plu nahuin =nu, -v nɩ 'le Kapenaɔɩɔ 'mɩ, v nɩ -hie 'le 'lu -wɔn le, -ɛ mɔ, Nyɩsva diu 'le 'nɩ 'yaa -yaayaa, v 'mɩ yakɔ ye kvɛ. Kɛɛ, ɔ diu 'le 'nɩ -tɩɔ -tɩɔɩɔ, v 'mɩ 'le -tɩɩ a bugbo nyɩɩ. 'ɣmileka-tɔplɩ =nu, 'n nuu 'le =nu -wɔn, 'bɩa 'nɩ nui wen 'le Sodɔmɩɩɔ a nahuin -heyɩɩ, -v kɔ 'klɩ nyɩɩ 'yi le, -ye nahuin a -gbɛ, v di la 'o de 'kuku a nunue gbo 'nɩ hie, 'plu Nyɩsva 'deɛ bɔ -wɩ wen gbo. 24'Nu 'a mɩ 'nɩ le, -nyɩɩwɔ =nu -kɔ 'mɩ Nyɩsva di 'o nahuin -bati le poo, -Juukvɛ =nu, -v nɩ 'le Kolasedɩɔ 'mɩ, kɔ Betɩsaidadɩɔ 'mɩ, Nyɩsva diu -tue -svɛ, ɛ 'mɩ 'o nahuin =nu 'mɩ -hi, -v mɔ Sodɔmɩkɩvɛ, -v kɔ nunukɩ nyɩɩ la 'yi le.»

-Yusu nɔ 'nɩ: Ba di nɔ 'mɩ -wɔn, 'mɩ nu, a 'mɩ -wle

(Luku 10.21-22)

25'Tɩ a -gbɛ 'yɩɩ, ke -Yusu po, ɔ nɔ: «'Na Bu o, -mɔ mɔ yakɔ kɔ -tɩɩ 'hɛɛn a Kɩkɩnyɔ. 'Nu -mɩ 'nɩ baa, -tɛ -n nu, =nɩ -hli -na nunu-tɔplɩ -tɔkɩnyv, kɔ 'crunɩɩyinyv 'hɛɛn 'yi ke, 'plu nahuin =nu, -v 'de de -de yi, nu- -n tɔɔ -tɔplɩ a -gbɛ. 26'Nu -mɩ 'nɩ baa, -ɛ nue, ke'e nɩ, -n nu 'a -hɩhva.

27'Na Bu, ɔ -nyi 'mɩ 'klɩ, 'ke 'o -tɔplɩ 'bii ke. Nahuin 'die yi, nahuon a gblo tɩo- =bo 'ya 'mɩ, 'be 'de 'n Buu -do. ɩ 'die -wɛ yi, nahuon a gblo tɩo- 'n Bu 'ya 'mɩ, 'be 'de 'mɔ, -ɔ mɔ 'a 'Yu. 'Plu 'ɛ nɩ nahuon, 'nɩ -hva -bo le, ɔ yie -wɛ nɩ, nahuon a gblo tɩo- 'n Bu 'ya 'mɩ.

28'A mɩ =nu, -v kɔ 'klɩ -wɛ 'le, 'ke 'o blɛ a 'buble -wɔn^b, ba di nɔ 'mɩ -wɔn, 'mɩ 'a mɩ 'mɩ -hɛ, 'mɩ nu, a 'mɩ -wle. 29'N 'deɛ =bo =tue 'a mɩ -svɛ, kɔ, 'nɩ 'yaa -le 'le 'n dɩɔnv. Ba wɛɛn ke, 'ke =bo 'ya 'a nɩ naanyɩ 'mɩ, -ɛ die nu, 'mɩ 'a mɩ tɔɔ. 'Bɩa 'ba wɛɛn ke, 'n di 'a mɩ -nyi -hapv'klɩ. 30'-Tɩ =nu, 'n di 'a mɩ tɔɔ, ɩ 'deɛ bɩ kla wlɔn, 'ke 'o 'a mɩ -wɔn, kɔ, blɩ =nu, 'n di 'a mɩ hɩɩɩ, ɔ di 'nɩ 'huhue.»

^b 11.28 -ɛ mɔ tɛtɛɩ =nu, tɛtɛɩɩɩnyv 'a mɩ hɩɩɩ

-Yusu, nɔ- kɔ 'kli, 'ke bɔ le nahuon, de ɔ -wɛ 'le bɔ nu, 'ke 'le
 -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli 'mu
 (Maki 2.23-28; Luku 6.1-5)

12 ¹-Tɛ ti gbi -hi, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, v mu le na wɔn
 -wuwle-nyrɔwɔ -de 'mu. 'A -naagbopu a -gbe, kanu nyu nu. Bɔu
 'klɛɛ mu, -ye vɔ -tɔ 'bɛ 'dɔdɔ-tɔplɛ -de a -ci, -t 'we -nɔ =gbla ye. Nɔ- kɔ
 'hle gbi 'a -naagbopu 'cɛ, 'v nye di. ²'Ke Falisi-tumu a nahuin ni 'le -ci
 a -gbe 'mu. -Tɛ v 'ye de a -gbe, -ye vɔ -Yusu 'ni le, v nɔ: «'Ye kɛ, de -gbo,
 -na -naagbopu, vɔ nu, t -ɲa ni. Nyɔsua a tete nɔ 'ni: Nahuon ni nu 'le
 -kuan -wuwle-nyrɔwɔ 'mu.» ³-Ye ɔ -tu =wɔn, ɔ nɔ: «-Tɛ -gbo, v 'cru la 'le
 Nyɔsvacrunɛ 'kwli 'mu, 'ke 'o -a ni bu gblaka, -ɔ mɔ boduɔ Dafidɔ a -ta
 'mu, 'n pui -tɛɛ, a -hri ni. -Tɛ a -gbe, v 'cru la, ni- -gbo: -Nyrɔwɔ -de 'mu
 boduɔ Dafidɔ, -tɛ kanu nyo la nu, ɔ kɔ 'a nahuin 'hɛɛn, ⁴'ɔ pa la 'le Nyɔsua a
 kayu gbo, 'v -ha la 'o 'flɔɔ, -ɔ pɛ la 'o 'teble ke gbo, 'v dio la. 'Plu -ye tete nɔ
 'ni, Nyɔsua a -cɔhlɔnpinyu -do, nu- -wɛ 'le -bu di 'flɔɔdu a -gbe. 'Be 'flɔɔdu
 a -gbe, -ɔ ni 'le Nyɔsua a kayu a -gbe gbo, v -huɔ la ni, 'ke 'o Nyɔsua a -ta
 'mu. ⁵'Ya 'o lele 'lu, 'n pui -tɛɛ, a -hre de -gbo ni, Moise 'cru la 'le Nyɔsua
 a teteicrunɛ 'kwli 'mu. De a -gbe, nɛ- -gbo: -Wuwle-nyrɔwɔ 'mu, Nyɔsua a
 -cɔhlɔnpinyu, vɔ nu -kuan, 'ke 'le Nyɔsua a 'kagblaka gbo. 'A -ti, v 'ni -tuu
 -le 'o -wuwle-nyrɔwɔ a tete. Kɛɛ, -ɔ -de 'ni yɛɛ -le -nu -ti. ⁶'Nu 'a mu 'ni
 le, nahuon -gbo, -ɔ ni mɔ, ɔ 'bua ni, 'ɔ -hi 'o Nyɔsua a 'kagblaka 'mu. ⁷'Ke
 Nyɔsuaa po, 'ke 'le 'a 'crunɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: De 'nu 'a mu -hɔa, nɛ- mɔ,
 ba kɔ nahuin a wɔli, 'ɛ -hi 'o ba pie 'mu 'wlugba-tɔplɛ a -cɔhlɔn. De -nu, ɛ
 -hen 'nyɛ, 'bɔa 'ba yrie wen 'mu le, a 'deɛ ba po wen le, -ɛ mɔ, nahuin -nu,
 -v 'de de 'klan -de nu, v mɔ de 'kukununyɔv'v ni. ⁸'Mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin
 'bii a Nahuon, Nyɔsua lee nɔ 'mu ni, 'ɔ -nye 'mu 'kli, 'ke -bo le 'ɛ ni nahuon
 de ɔ -wɛ 'le bɔ nu, 'ke 'le -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli 'mu.»

-Wuwle-nyrɔwɔ -de 'mu, -Yusu -wɔ la nahuon -de a 'kɔɛ,
 -ɔ kɔ dabu 'ku la
 (Maki 3.1-6; Luku 6.6-11)

⁹-Tɛ -Yusu -yɛ 'klɛɛ, -ye ɔ -hɔn 'o -tɛgbi a -gbe 'mu ni, 'ɔ mu 'le Nyɔsua
 a kayu gbo. ¹⁰'Ke ɔ yɛ 'le nyɔbeyu -de gbo, -ɔ kɔ dabu 'ku. Falisi-tumu a
 nahuin -nu, -v ni 'o, v nye wen 'ni -hɔa, 'ke bu yɛɛ -Yusu -ti, 'bɔa 'bɔ kɔ bɔ
 -wɔ wen nyɔbeyu a -gbe a 'kɔɛ -wuwle-nyrɔwɔ 'mu. (Falisi-tumu a nahuin
 nɔ 'ni, nahuon a 'kɔɛ a -wɔwɔ, ɛ mɔ -kvaan ni. 'Plu Nyɔsua a tete nɔ 'ni,
 nahuon ni nu 'le -kuan -wuwle-nyrɔwɔ 'mu.) Nɛ- nue, 'v -gbo wɔn, v nɔ:
 «-Be' Nyɔsua a tetei po 'le? -Be t nyi 'ni -tu, -ɛ mɔ, -wuwle-nyrɔwɔ 'mu,
 nahuin -wɛ 'le bu pia 'hɔnhrennyu ni?» ¹¹-Ye kɛ ɔ -nu ye po, ɔ nɔ: «-Be
 a -mɛ -ye, a 'ni nu -le -kuan, -wuwle-nyrɔwɔ 'mu? 'Ke 'le 'a mu -heyri,
 nahuon 'bɔ kɔ blable, blable a -gbe 'bɛ bi 'le 'nɔhɔ wɔn -wuwle-nyrɔwɔ

'mu, =be nahuon a -gbe, ɔ 'dee bo -hiε 'le? ¹²Plu -ye -tɔnahuon -hi 'o blable 'mu ni. 'A -tɪ o, Nyɪsua a tetei nyi 'nɪ =tu, -ε mɔ, ε ɔɔ 'o lε, 'ke nahuon bo nu 'a 'be =hapɔde 'mu, 'ke 'le -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli 'mu.» ¹³-Ye ke ɔɔ 'kleε nyibeyu a -gbe ye po, ɔ nɔ: «Sruu -na dabu =nu, -v 'ku!» -Ye ɔ sruu ni. Bo sruu 'kleε 'a dabu a -gbe, -ye v 'hru 'klɔ, 'v bi 'o 'a dɔɔnu =pti 'mu, v 'we =nɔ 'a dabu -ye =nu ye. ¹⁴-Tε -Yusu -wɔ 'kleε nahuon a -gbe a 'kue, -ye Falisi=tumu a nahuin a -gbe, v -hɔn 'o 'mu ni, 'v mu -gboligbo 'mu, 'v mu =tɔ lε =mɔ wɔn, -tε bu di nu, v 'mu -Yusu 'la.

-Yusu, nɔ- mɔ Nyɪsua a -kvannunyo =nu, Nyɪsua a -gbe, ɔ -ha 'le du 'mu
(Maki 3.7-12; Luku 6.17-19)

¹⁵-Yusu yi de =nu ni, vɔ -hva bu nuo 'mu. Nε- nue, 'v -hɔn 'o -tegbi a -gbe 'mu. -Tε ɔɔ mu, -ye nahuin 'plɔplɔ kuɔ -wɔn, nahuin 'bii =nu, 'ke 'le =nu -heyri, -v kɔ 'hɔn a hinhren, 'v -wɔ 'waa 'kuei. ¹⁶Kεε -ye ɔ nyu 'nɪ tii, 'ke v ni =tui 'le nahuon =de ye, nahuon a gblo tio- bo 'ya 'mu. ¹⁷ɔ =tui ni, -ε die nu, -tɪ =nu, Nyɪsua a winwɔn-henyɔ Esai 'cru la, ti -hi la a ti 'yri, ɪ 'mu nue. -Tɪ a -gbe, nɪ- gbo:

¹⁸ «Nyɪsua nɔ 'nɪ:

'Ye ke, nahuon -gbo, nɔ- mɔ 'na -kvannunyo.

Nɔ- 'n -ha 'le du 'mu, 'ke bo nu 'na -kvan.

Nahuon a -gbe, 'n nɔ 'mu ni, 'v 'mu nue 'manu.

'N die 'nɪ nu, 'na -Hihiu 'mu 'o =nɔ ke 'mu bi.

Nahuin =nu, -v 'de -Juukue, ɔ diu 'nɪ le,

-ε mɔ, 'n diu 'nɪ waa.

¹⁹ ɔ 'dee bo =mɔ =yue lε,

kɔ, 'vɔ 'pre, ɔ 'dee bo po -cici lε,

kɔ, 'vɔ 'die 'mu lε na, ɔ 'dee bo 'wɔɔn 'le gbo,

-ε 'we =nɔ 'dɔgbo-wɔnyɔ ye.

²⁰ Nahuin =nu, -v 'de 'klɪ kɔ, ɔ di yrii 'waa wɔlɪ,

kɔ, nahuin =nu, -v 'de 'mu-henyɔ kɔ, ɔ 'mu 'mu -he.

Nε- ɔ di nu -nunu, nahuin 'mue ke wεen,

'ke bo 'siu 'o ye, 'ke 'o 'mu ye,

²¹ kɔ, daku a gbleglei 'bii, -v ni nɔ 'klɔ ke,

v 'muo =wɔ ye kuo.»

Nahuin nɔ 'nɪ, 'ku -hvan ni 'o -Yusu ke 'mu
(Maki 3.22-30; Luku 11.14-23; 12.10)

²²'Hɔnhrennyv =nu, v gba 'o -Yusu ye, 'ke 'le =nu -heyri, nahuon ni 'le, 'a 'yii ɪ sua, kɔ, 'v 'de 'pre lε yi, -ε nue, 'ku -hvan mɔ 'o ke 'mu. -Tε v nyroo 'o =nɔ ye, -ye -Yusu a -gbe, ɔ -wɔ 'a 'kue ni, nahuon a -gbe 'v -tva 'pɔpre gbo, kɔ, 'v -tva leyriile gbo. ²³Nahuin 'bii =nu, -v ni 'o, ɪ saka =nu ni, v nɔ: «=Be -Yusu -gbo, nɔ- mɔ Waanyɔ =nu, Nyɪsua po la lε, ɔ di la -a mu ye ya, -ɔ mɔ

bodɔ Dafidi a 'yuo a 'Yu?»²⁴ Kɛɛ, Falisi=tumu a nahuin, -v ni 'o, -te v 'wɔn -ti a -gbe, -ye v nɔ: «'Uɔn. Nahuon -gbo, ɔɔ lɛ bla 'kuo -hɔn =nɔ, -ɔ ni 'o nahuin ke 'mu, -ɛ nue, Besebuli, -ɔ mɔ 'kuo -hɔn a nyigblaka Satan, nɔ-ɔ -Yusu 'kli -nyi, 'ke bɔ nue.»

²⁵ Kɛɛ, -Yusu yi 'waa 'lu a lɛ-hiele ni. Nɛ- nue, 'ɔ lu, ɔ nɔ: «-Bo pue dɛ ye: 'Ke 'le 'blugba 'kwli 'mu, nahuin 'bu 'bɛ =tɔ lɛ, -ye 'blugba a -gbe, ɔɔ -hlɔn 'ni bi. 'Ya 'o lele 'lu, 'dɔ a nahuin, -hee' kayugbokɔɛ, 'bu 'bɛ =tɔ lɛ, -ye nahuin a -gbe, vɔ lɛ 'ni -gbe. ²⁶ -Ye 'klɛɛ, Satan 'bɔɔ 'a dɔnɔ lɛ bla, -ye ɛ 'we =nɔ ye, 'a dɔnɔ ɔɔ ye -wɔn. -Ye 'a 'blugba di bi -hlɔn. ²⁷ A nɔ 'ni, 'nu lɛ bla 'kuo -hɔn, -ɔ ni 'o nahuin ke 'mu, -ɛ nue, Besebuli, nɔ-ɔ 'mu 'kli -nyi. 'Bia 'bɛ 'ya wɛn -hapɔkɔ 'mu, nyɔ-ɔ 'klɛɛ 'a ni nahuin 'kli -nyi 'le, 'ke bu bla 'kuo -hɔn lɛ? Dɛ -gbo, 'a ni nahuin nu, ɛ nye -a mu 'ni tɔɔ, -ɛ mɔ, -ti =nɔ, aa 'mu yɛɛ, ɪ mɔ h'i ni. ²⁸ E 'de Satan, kɛɛ, Nyɩsɩva a -Hihiuu ni, -vɔ 'mu 'kli -nyi, 'ke =bo bla 'kuo -hɔn lɛ, -ɔ ni 'o nahuin ke 'mu. Dɛ a -gbe, ɛ nye 'a mu 'ni tɔɔ, -ɛ mɔ, Nyɩsɩva -tɩva nahuin a win a kekɔɔlɛ gbo, 'ke 'le 'a mu -hɛyri. ²⁹ E 'we =nɔ ye, nahuon =de 'die 'le -wɛ bɔ pa 'le 'klɩnyɔ a kayu gbo, ɔ 'mu 'a -tɔplɩ 'yri, 'bia 'bɔ 'de 'klɩnyɔ a -gbe mɩva -tɩtɩ. 'Bɔ muɔ 'klɛɛ, -ye ɔ -wɛ 'le bɔ 'yri 'a kayu a -tɔplɩ 'bii ni.

³⁰ Nahuon 'bɔ ni 'o, ɔ kɔ 'mu 'hɛɛn, =ba 'de pɛ, -ye ɛ 'we =nɔ ye, ɔɔ 'mu ye 'ni -wɔn. 'Plu nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'nɩnɩ -hɛ 'mu 'mu, 'ke -ba 'kukue nahuin lɛ, 'ke 'o Nyɩsɩva -wɔn, -ye nahuon a -gbe, ɔ nyu lɛ 'ni -gba, 'vɔ Nyɩsɩva -wɔn hren. ³¹ Nɛ- nue, 'nu 'a mu lɛ, Nyɩsɩva -wɛ 'le bɔ 'wɔwla nahuin a dɛ 'kuku 'bii ni, =betɩ bu poo Nyɩsɩva tani lɛ. Kɛɛ, nahuon =nɔ, -ɔ di Nyɩsɩva a -Hihiu tani lɛ poo, Nyɩsɩva 'die 'le -wɛ bɔ 'wɔwla 'a dɛ 'kuku a -gbe gbe. ³² 'Ya 'o lele 'lu, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, nahuon =nɔ, -ɔ di 'mu -ti -hɔn yɛ =tu, Nyɩsɩva -wɛ 'le bɔ 'wɔwla 'a dɛ 'kuku a -gbe ni. Kɛɛ, nahuon =nɔ, -ɔ di Nyɩsɩva a -Hihiu -ti -hɔn yɛ =tu, Nyɩsɩva 'die 'le -wɛ bɔ 'wɔwla 'a dɛ 'kuku a -gbe 'klɔ -gbo, -a ni nɔ -wɔn, kɔ 'klɔ =nɔ, -ɔ di 'le di.»

Tugbe a 'kuo, nɔ- v nye yrii
(Matie 7.16-20; Luku 6.43-45)

³³ (Kɛ -Yusuu lele po:) «Tugbe =nɔ, -ɛɛ -hapɔ'nie -jri, nɛ-ɛ -hapɔ'kui tu. Kɛɛ, tugbe =nɔ, -ɛ 'nɩnɩ -jri -hapɔ'nie, nɛ-ɛ 'kui -hɔn tu. Tugbe a 'kuo, nɔ- v nye yrii. ³⁴ 'A mu =nɔ, aa kaa nahuin, 'a ni nunuklɔ 'ɔ nyre 'yi lɛ, -ɛ 'we =nɔ hrei ye. Nɛ- nue, 'aa =ke -ti -hɔn lɛ =tu, -ɛ nue, -ti =nɔ, -tɩ 'yii 'le nahuon a =wɔ ke, ni- ɔɔ =tu. ³⁵ -Hapɔnahuon a nunu-tɔplɩ nɔ lɛ 'yi, -ɛ nue, 'a =wɔ nɔ lɛ 'yi. Mɔ, 'crenyɔ a nunu-tɔplɩ nyre lɛ 'yi, -ɛ nue, 'a =wɔ nyre lɛ 'yi. ³⁶ 'Nu 'a mu 'ni lɛ, -nyɔɔwɔ =nɔ -kɔ 'mu Nyɩsɩva di 'o nahuin 'bii -bati lɛ poo, 'ɛ ni nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ =tu nahuon =de -ti -hɔn =de yɛɛ, kɛ nɔ 'klɔ -gbo ke, ɔ di Nyɩsɩva klɛ 'ni -hɩta, -ti kɔ -ti 'ɔ =tɩ. ³⁷ 'A -ti, Nyɩsɩva 'bɔ di -tado -na -bati 'bɛ, -ti =nɔ, -n =tu, kɛ nɔ 'klɔ -gbo ke, ni- die nu, ɔ 'mu lɛ po: -Bati 'de -mu kli, -hee' -bati kli -mu ni.»

Falisi-tumu a nahuin, vɔ -hva -Yusu bɔ nu la 'ɣmilekade
(Maki 8.11-12; Luku 11.29-32)

38-Yusu bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye Nyisva a teteitɔnyɔ -ye, kɔ Falisi-tumu a nahuin -ye, -v nu 'o, v -tuo -wɔn, v nɔ: «Tɔɔnyɔ o, -aa -hva -ba 'ye, 'bia -ni -we 'le -bo nu 'ɣmilekade, -ɛ nye -a mu tɔɔ, -ɛ mɔ, Nyisva, nɔ- lee nɔ -mu -tutu ke.»
39-Ye -Yusu nɔ: «Ti -gbo 'yri a nahuin -gbo, 'waa nunuklɔ nyre lɛ 'yi, 'v pleɛ 'le Nyisva ke, 'plu 'vɔ lele 'ɣmilekade -hva, -ɛ die -nu tɔɔ, -ɛ mɔ, Nyisva, nɔ- lee nɔ 'mu -tutu ke. Nyisva 'deɛ bɔ wɛɛn ke, 'ke ba 'ye 'ɛ ni 'ɣmilekade -de. 'ɣmilekadɛɛ -do -nu, Nyisva di nu, 'ke 'o 'a mu -wɔn, ɛ di ye 'we 'ɣmilekade -nu, ɔ nu la, 'ke 'o 'a winwɔn-hɛnyɔ Jona -wɔn. 40De -nu, Jona a -gbe, ɔ nu, 'v -hi 'le -nyrɔwu ta kɔ 'tɔyrɔwu ta -hrin.e gblaka -nu 'kwli 'mu, ke'ɛ ni, ɛ di 'mu -ti, 'ke 'o 'mɔ -gbo -wɔn, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon. 'N di 'le -tutu gbo -hi -nyrɔwu ta kɔ 'tɔyrɔwu ta. 41-42'ɛ mɔ -tɛɛ, -tɛ Ninifɔdɔ 'mu a nahuin, v 'wɔn la Jona a win, -ɔɔ la -nu Nyisva a -ti ye -tu, -ye v hie la 'o 'waa de 'kuku, vɔ la nu gbo, 'v -nyi la 'waa 'klɔ 'bii Nyisva. -Ye 'klɛɛ, 'mɔ -gbo, -ɔ ni mɔ 'a mu ye gbo, 'n -hi 'o Jona a -gbe 'mu ni. Keɛ, a 'ni -tuu -le 'o 'na win. Nɛ- nue, -nyrɔwu -kɔ 'mu Nyisva di 'o nahuin -bati le poo, Ninifɔdɔ 'mu a nahuin a -gbe 'v di ye 'mu 'ba, v 'mu le po, ti -gbo 'yri a nahuin, v mɔ -t'wɔlanyɔ, 'ke 'o Nyisva ye. 'Ya 'o lele 'lu, ti -hi la a ti 'yri, bodɔ -de, nɔ- hɔn la 'le -tɛgbi -petu 'mu, -ɛ mɔ Sabablɔgba. Bodɔ a -gbe, ɔ mɔ la nyrugbaa ni. Nɔ- di la Jrusɛdɔ 'mu, ɔ 'mu la bodɔ Salomɔ, -ɔ mɔ la Nyisva a nahuon a -tɔwin 'wɔn. -Ye 'klɛɛ, 'mɔ -gbo, -ɔ ni mɔ 'a mu ye gbo, 'n -hi 'o Salomɔ a -gbe 'mu ni. Keɛ, a 'ni -tuu -le 'o 'na win.»

'Ku -hvan, 'bɔ -hɔn 'o nahuon -de ke 'mu, v di 'o lele -nɔ ke 'mu 'ni bi,
'bia Nyisva a -Hihiu 'bɔ 'de 'o -nɔ ke 'mu ni
(Luku 11.24-26)

43Ke -Yusuu lele po: «Bia 'ku -hvan, 'bɔ ni 'o nahuon ke 'mu, 'plu 'bɔ -hɔn 'o -nɔ ke 'mu, -ye 'ke vɔ 'le 'kwlayre gbo mu, 'vɔ gbonule yrayrɔ lɛ -mɔ. Keɛ, v 'ni 'ye -le gbonule. 44-Ye ke vɔ 'a dɔnɔ ye po: 'N di de 'ni -mɛ, 'mu 'le gbonule 'ka -nu 'mu mu, 'n -hɔn 'o 'le 'mu. 'Bia 'bɔ -hvan -wɔn, -ye v 'ye ni, -ɛ mɔ, gbonule a -gbe, ɛ 'ya 'huhlu, 'ɛ 'hɛn kle -tɛɛ, 'ɛ -hlentie. (ɛ 'we -nɔ ye, Nyisva a -Hihiu 'de 'o nahuon a -gbe ke 'mu ni.) 45-Ye 'ku -hvan a -gbe, v bla 'kuo -hɔn 'nɔpata -ye, -ɔ kɔ 'ɛɛ, 'v -hi 'o ye-heku a -gbe 'mu, ɔ 'bii a -gbe, 'ɔɔ -wɔn bibi, 'ɔɔ 'o nahuon a -gbe ke 'mu bi. -Ye 'klɛɛ, nahuon a -gbe, 'a 'klɔ nyre lɛ 'yi, 'ɛ -hi 'o 'a ye-heklɔ 'mu. Ke ɛ di -we 'mu -ti, 'ke 'o ti -gbo 'yri a nahuin -gbo -wɔn, -v kɔ -wɔl nyre 'yi lɛ.»

-Yusu a 'dii kɔ 'a 'ɔtɔyɔ 'hɛɛn
(Maki 3.31-35; Luku 8.19-21)

46'Ke v ni 'le kayuu -do a -gbe gbo. -Yusuu wɛn 'le nahuin a -gbe -wɔn a 'prɛɛ, 'a 'dii kɔ 'a 'ɔtɔyɔ nyɔbɛpu 'hɛɛn 'v nyre 'o. 'Ke v hree 'o -patu 'mu,

'u nye le =mɔ, 'ke bu 'prɛɛ wen 'le -Yusu a -gbe -wɔn. 47-Ye nahuon =de nyo 'nɪ le, ɔ nɔ: «'Ye ke, -na 'dii kɔ -na 'dɪayuo, 'ke v nɪ 'le -patv 'mɪ, 'vɔ -hva bu 'prɛɛ 'le -mɪ -wɔn.» 48-Ye ke ɔɔ nahuon a -gbe ye po, ɔ nɔ: «=U -ye mɔ -we 'na 'dii kɔ 'na -dɪayuo,» 49'ɔ po 'a -naagbopv dabv -wɔn, ɔ nɔ: «Ba 'ye ke, nahuin -gbo, nɪ- mɔ -wɛ 'na 'dii kɔ 'na 'dɪayuo. 50-ɛ nue, nahuin -nɪ, -vɔ 'na Bu Nyɪsva a kewɛɛnle nu, -ɔ nɪ 'le yakɔ 'mɪ, nɪ- mɔ -wɛ 'na 'dɪayuo kɔ 'na 'dii.»

-Yusu po la 'dɪdɔnyɔ a -talɔdɔ

(Makt 4.1-20; Luku 8.4-15)

13 1-Nyrɔwɔ a -gbe 'mɪ, -Yusu 'hɪ 'le kayu gbo nɪ, 'ɔ mu 'le Galileblɔgba a 'yru nva 'mɪ, 'ɔ nɪ gbo, -ɛ die nu, ɔ 'mɪ nahuin Nyɪsva a -tɪ tɔɔ, 2nahuin 'plɔplɔ 'v =glɔɔ 'le. Bɔ 'nɪnɪ 'ye 'hru, nɛ- nue, 'ɔ 'ya 'le 'blagbe wɔn, 'ɔ nɪ gbo, nahuin a -gbe 'v 'wɛ 'o 'nie nva 'mɪ gbo, 3'ɔ nyu -tɔplɪ 'plɔplɔ kle -hɪhɪ, 'ke 'le -talɔdɔ 'kwɪ 'mɪ. Kɛ ɔɔ 'klɛɛ po: «Ba po 'o nva gbo. ɛ kɔ la -nyrɔwɔ =de, nyɪbeyu =de 'ɔ mu la 'a -tɔplɪ 'dɔ wɔn. ɔ nyi le 'nɪ -gbla, 'ke 'le 'a -ci 'kwɪ 'mɪ. 4-Tɛ ɔ nyi le -gbla, -ye 'ke =tɪ -ye bi 'o 'hru wɔn le, nɪblɪ 'tɪ di 'le, 'tɪ di. 5Gblo a 'hɔn a nɔnɔ, ɔɔ le -gbla, -ye 'ke ɔ bi 'o -tɔtɔtɔ =nɪ ke, -ɔ kɔ gbo 'hɔ 'pa nɪ 'le, 'ɔ -hlentɪe -tɛɛ, 'ɔ =ga -wɛ 'tata, -ɛ nue, -tɔtɔtɔ a -gbe, ɔ 'de la 'mɪ gbo hren. 6-Tɛ 'dɪdɔ-tɔplɪ a -gbe, tɪ =ga 'klɛɛ, 'yru bi 'le yrayɪ, -ye 'a -gageɪ 'yɪ nɪ, -ɛ nue, 'a -wɪlɔvɔ kɔɛ 'hɔ a -gbe ye. 7Gblo a ta a nɔnɔ, ɔɔ le -gbla, -ye 'ke ɔ bi 'le 'wɪtɪ a -gageɪ -gbahlɔn. -Tɛ 'dɪdɔ-tɔplɪ a -gbe, tɪ =ga, -ye 'wɪtɪlɪlɪ =nɪ, tɪ 'ya 'o =o, 'tɪ 'bui 'lu le. 8Gblo a -hen a nɔnɔ, ɔɔ le -gbla, nɔ- bi 'o -hapv-tɔtɔ ke. -Tɛ 'dɪdɔ-tɔplɪ a -gbe, tɪ =ga, -ye tɪ ku nɪ -tɛɛ, 'tɪ po 'hle. 'A 'hlɔɔ -do, ɔ po 'yɔ a (100) -wɪlɔ -hun, -ɔ -ye po 'yɔ a (60) -wɪlɔ ta, 'a 'be -ye po 'yɔ a (30) -wɪlɔ -tu 'o -pu. 9'Bɪa 'ba kɔ -tɪ'wɔnɪsva, -ye ba 'wɔn -tɪ -dodo.»

10-Tɛ -Yusu -yrɛ, -ye 'a -naagbopv 'yɪyɔ 'o 'mɪ gbo 'hɔn, 'v nyo wɔn =gba, v nɔ: «=Be nahuin -gbo, -n nyu 'nɪ tɔɔ, 'ke 'le -talɔdɔ 'kwɪ 'mɪ?» 11-Ye ɔ -tu =wɔn: «'Nɪ nɪ -talɔdɔ, 'nɪ nyu tɔɔ, -ɛ nue, 'a mɪ -gbo, -v mɔ 'na -naagbopv, Nyɪsva nye 'nɪ nɪ, 'aa Nyɪsva a -tɪ 'mɪ le yrɪi, -tɛ ɔɔ nɪ, 'ɔ kɔɔ nahuin win ke. Nyɪsva a -tɪ a -gbe, tɪ -hɪ nahuin ke 'yɪ. Kɛɛ, nahuin -ye -nɪ, Nyɪsva 'die nu, 'ke bu yrɪi 'mɪ le, 12-ɛ nue, nahuon -nɪ, -ɔɔ Nyɪsva a wɪntɛ nva ye gbo po, Nyɪsva die 'nɪ nɪ, ɔ 'mɪ 'mɪ le yrɪi, ɛ 'mɪ 'o -tɛ ɔ nu 'o 'a 'wɔnɔnɔ 'mɪ -hɪ. Kɛɛ, nahuon -nɪ, -ɔ 'nɪnɪ pui nva ye gbo, ɔ 'nɪ yrɪi -le 'mɪ le nɪ gbe. 13Dɛ -kɔ -tɪ 'nɪ 'le -talɔdɔ 'kwɪ 'mɪ naa, 'nɪ nyu 'le -wɔn 'prɛɛ, nɛ- mɔ, nahuindv a -gbe, v nyi 'nɪ 'ye -tɛɛ, kɛɛ, v 'nɪ yrɪi -le le, 'v nyi -wɛ 'wɔn -tɛɛ, kɛɛ, v 'nɪ yrɪi -le 'mɪ le. 14-Ye 'klɛɛ, -tɪ -nɪ, Nyɪsva a winwɔn-henyɔ Esai -tu la, u ke -wɔn mue 'lu, 'ke 'o =nɪ -wɔn. -Tɪ a -gbe, nɪ- gbo:

Kɛ Nyɪsva po: -Tɪ -gbo, 'n di =tu, a di 'nɪ 'wɔn -tɛɛ,
kɛɛ, a 'deɛ ba yrɪi 'mɪ le;
de -gbo, 'n di nu, a die 'nɪ 'ye -tɛɛ,

kεε, a 'deε ba yree le,
 15 -ε nue, daku -gbo, 'waa =wli 'gboklo 'mu nu,
 'u ka 'waa nuu yre,
 -ε die nu, 'waa nuu 'ni -han -tu 'wɔn,
 'u ka 'waa 'yii ke,
 -ε die nu, 'waa 'yii 'ni -han dε 'ye,
 kɔ, 'waa =wli 'ni -han -tu 'mu le yrii.
 'Bia 'bu 'nunu nu wen -tɔpli a -gbe,
 u di wen 'mu ye 'ni -me,
 'mue wen nu, u 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o 'mu ye.

Ke Nyɔsua po.»

16 -Ye ke -Yusuu lele 'a -naagbopu ye po, ɔ nɔ: «A -mε -ye, ba kɔ plu a
 bleele, -ε nue, 'a ni 'yii le 'ni yrii, kɔ, 'a ni nuu 'u -tu 'wɔn. 17 'Nu 'a mu 'ni
 le -tεε, ti -hi la a ti 'yri a Nyɔsua a winwɔn-henyu kɔ Nyɔsua a daku a
 nahuin 'plɔplɔ -ye 'heen, u nye la le 'ni =mɔ, 'ke bu 'ye la -tɔpli gblaku -gbo,
 aa ke 'ye, kεε, u 'ni 'yi =le la, kɔ, u nye la -wε le 'ni =mɔ, 'ke bu 'wɔn la -wε
 -tɔpli gblaku -gbo a -tu, aa ke 'wɔn, kεε, u 'ni 'win =le la.»

18 -Ye ɔ nyu lele 'ni le, ɔ nɔ: «Ba po 'mu nua ye gbo, dε =nu, -talɔdu a
 -gbe, ε =hen 'nyre, 'mue 'a mu kle -hihia. 19 Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ nyi 'wɔn,
 -ε mɔ, Nyɔsuaa -hua bɔ kɔ nahuin win ke, kεε, 'bɔ 'nunu yrii 'mu le, -ye
 nahuon a -gbe, ɔ 'we =nɔ 'hru =nu ye, -u kɔ wɔn 'dɔdɔ-tɔpli bi 'o le, 'plu
 nɔbli 'i di 'le, 'i di. 'Bɔɔ Nyɔsua a wintε 'wɔn, -ye 'kuo -hɔn a nyɔgblaka, ɔɔ
 'le 'ni di, ɔɔ 'le =nɔ Nyɔsua a wintε a -gbe =wli ke -ha. 20 -Tɔtɔtɔ =nu, ɔ ni
 'o 'huɔ 'pa ke, ɔ kɔ ke 'dɔdɔ-tɔpli -ye =nu, u bi -wε 'o, nɔ- mɔ nahuon -gbo,
 -ɔɔ Nyɔsua a wintε 'wɔn, 'plu ɔ nyi ke ween, 'ke 'le plu a bleele 'kwli 'mu,
 21 'plu ɔ nyi -wε kwa 'ble, 'ke 'o ti 'cicrei gbi -wɔn. Kεε, ɔ ni -hɔε =le, 'ke bε
 po 'ma, 'ke 'le =nɔ =wli ke. Nahuon a -gbe, 'waa 'bienu, -u 'nunu -hua Nyɔsua
 a wintε, 'bu nyo =sɔε =tue, kɔ, 'bu yrɔɔ, nε- mɔ nahuin a -gbe, 'a ni Nyɔsua
 a -tu bi sia =nɔ. 22 -Ye -tɔtɔtɔ =nu, 'witi a =gagɛi ni 'o ke, ɔ kɔ ke 'dɔdɔ-tɔpli
 =nu, u bi -wε 'o, nɔ- mɔ nahuon -gbo, ɔɔ Nyɔsua a wintε 'wɔn, 'plu nahuon
 a -gbe, ɔɔ 'klɔ ke a 'kla-wliye'yɔya a hretile hreti, kɔ, ɔɔ kɔkɔ-tɔpli =wli kle
 naa, -i nyo 'le kɔka 'mu po. -Tɔpli 'bii a -gbe, u nue, Nyɔsua a wintε 'ε 'nunu
 nu -kuan, 'ke 'le =nɔ =wli ke, 'plu 'ε hihre le. 23 -Ye -hapu-tutu =nu, -u kɔ
 ke 'dɔdɔ-tɔpli -ye =nu, u bi -wε 'o, nu- mɔ nahuon -gbo, ɔɔ Nyɔsua a wintε
 'wɔn, 'plu ɔ nyi 'mu le yrii, 'εε -kuan nu, 'ke 'le =nɔ =wli ke, gblei a (100)
 -wli -hun, kɔ (60) -wli ta, 'ke 'o =ɔ -ye -wɔn, kɔ (30) -wli =tu 'o -pu, 'ke 'o
 =ɔ -ye -wɔn, 'ε -hi 'o -tε ɔ nu 'o 'a 'wɔnwɔn 'mu.»

-Yusu po la 'yilenyre-piti a -talɔdu

24 -Yusu po lele =nu ye -talɔdu -ye, ɔ nɔ: «Nyɔsua 'bɔ kɔ nahuon win ke,
 dε, ε 'we ye, ε nε- -gbo: Nyɔbeyu =de, nɔ- 'dɔ -hapu'dɔdɔ=gbla, 'ke 'le 'a -ci
 ke. 25 'Tɔyrɔwɔ =de 'mu, -tε nahuin 'bii pε gble, -ye 'a yraanyɔ =de, nɔ- mu

'le =gbla-ci a -gbe ke, 'w 'dɔ 'yilenyre-piti, -ɪ 'we =nɔ =gbla ye, 'ke 'le 'a -ci a -hapugbla =nu -heyri. ²⁶-Tɛ =gbla a -gbe, ɔ =ga, ɔ po 'hlɛ, -ye -piti -hɔn -nɪ wɛn, ɪ =ga -wɛ nɪ. ²⁷-Ye -cikɔnyɔ a -kvannunyɔ, ɔ di 'le =le, ɔ nɔ: Nyɔbeyu o, =be -n 'de =hapugbla 'dɔ, 'ke 'le -na -ci ke? -Be' -piti -hɔn -hɔn 'mu 'le, 'ɪ =ga 'le? ²⁸-Ye ɔ =tu -wɔn, ɔ nɔ: 'Na yraanyɔ'ɔ nɪ, ɔ nɔue. -Ye -kvannunyɔ nɔ: =Be -n nye 'nɪ -hɔa, 'ke -ba -ha -piti -hɔn a -gbe? ²⁹-Ye ɔ nɔ: 'Uɔn, a nɪ -hɪ 'le, -ɛ nɔue, 'ba nyi -ha, 'ba 'bɛ -wɛ 'le gbo, -ye a 'hri =gbla. ³⁰Ba -hɪ mɛ le, bɪ kuu 'o -tɛgbii -do, =gbla'cɛti bɪ nyre 'o. Ti a -gbe 'yri, 'ke 'n di 'o =gbla'cɛnyu lee, -ɛ mɔ: Ye-hɛdɛ, ba 'kukue 'yilenyre-piti =nu le, ba nu 'a dui, a 'mui 'tɔ po. 'Ba pui 'tɔ, -ye ba 'kukue =hapugbla le, a 'muo 'le 'na 'kale po.»

-Yusu po la lele 'dɪdɔde =nu, -ɛ kɔ 'yɛɛ 'cɪmɪ a -talɔɔvɔ
(Makɪ 4.30-32; Luku 13.18-19)

³¹⁻³²Bɔ po 'klɛɛ le, -ye ɔ po =nu ye -talɔɔvɔ -ye, ɔ nɔ: «=Bo tɔɛ 'a mu, -tɛ Nyɪsɔa, ɔɔ nu, 'ɛ kɔ nahuin -ye a -dodo, 'ɔ kɔv win ke, 'plɪ nahuin -ye 'ɔv klɛ bii. Dɛ a -gbe, ɛ 'we =nɔ 'dɪdɔde =nu ye, -ɛ kɔ 'yɛɛ 'cɪmɪ 'dɔ, 'ɛ -hi 'o 'dɪdɔ-tɔplɪ -ye a 'yɔ 'mu. 'Dɪdɔde a 'yɛɛ a -gbe, nɛ- nahuon =de gba, 'ɔ 'dɔɛ 'le 'a -ci ke. 'Bɛ =ga, 'bɛ ku, -ye ɛ -hɛ tugbe gblaka, 'ɛɛ 'o -ci a 'dɪdɔ-tɔplɪ -ye 'mu -hi, nɔvɪlɪ 'u 'le di, 'u 'le po, 'ke 'le 'a babɪ -heyri.»

-Yusu po la 'flɔɔ a 'yaadɛ a -talɔɔvɔ
(Luku 13.20-21)

³³Bɔ po 'klɛɛ le, -ye ɔ po =nu ye -talɔɔvɔ -ye, ɔ nɔ: «Nyɪsɔa 'bɔ kɔɔ nahuin win ke, 'plɪ nahuin -ye 'bɔv klɛ bii, dɛ a -gbe, ɛ 'we =nɔ 'flɔɔ a 'yaadɛ ye, nyɔrgba, ɔ 'ba 'mu, ɔ po 'le 'flɔɔpupu -huohui -wɔn, 'ɔ nyɔɔ -nyɔanyɔa, 'flɔɔ 'bii 'ɔ 'ya.»

Dɛ- kɔ -tɪ -Yusu 'ɔɔ nahuin -talɔɔvɔ ye po
(Makɪ 4.33-34)

³⁴-Tɔplɪ 'bii =nu, 'ke -Yusu nyi 'le -talɔɔvɔ 'kwli 'mu naa, 'ɔ nyi nahuin =nu tɔɔ. ɔ 'die 'le -wɛ, 'ke bɔ 'de -talɔɔvɔ po, bɔ 'diu tɔɔ. ³⁵Ke'ɛ nɪ, ɔ nɔ 'a nunue, -ɛ die nu, -tɪ =nu Nyɪsɔa a winwɔn-henyɔ -ye, ɔ 'cru la, 'ke 'le Nyɪsɔacruntɛ 'kwli 'mu, ɛ 'mu nɔue. -Tɪ a -gbe, nɪ- =gbo:

«Nyɪsɔa nɔ 'nɪ:

'N di nu -talɔɔvɔ, 'mu 'le =nu -wɔn 'prɛɛ.

-Tɔplɪ =nu, nahuin 'de la yi,

kɔɛ la 'le 'klɔ a -wɪlɔ=tutue 'yie 'mu gbo,

'mui =nu tɔɔ.»

-Yusu -huhɪa la klɛ 'yilenyre-piti a -talɔɔvɔ

³⁶Dɛ a -gbe, -tɛ ɛ -hi, -Yusu hie 'o nahuin =nu gbo, 'ɔ mu 'le kayu gbo, ɔ kɔ 'a -naagbopɔ 'hɛɛn, 'plɪ 'a -naagbopɔ 'ɔ muo 'o 'hɔn 'mu, 'ɔ =gɔɔ wɔn,

v nɔ: «Yilenyre-piti =nu, v 'dɔɔ 'le -ci ke, 'a -talɔɔv =nu, -n po wɛn, -hɪhɪw -a mu klɛ.» 37-Yɛ -Yusu =tu -wɔn, ɔ nɔ: «Nahuon =nu, -ɔɔ =hapugbla =nu 'dɔ, nɔ-mɔ 'mɔ, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon. 38-Ci =nu, nɛ- mɔ 'klɔ -gbo, -a nɪ nɔ -wɔn. =Hapugbla, nɔ- mɔ nahuin =nu, Nyɪsɪvɑ kɔɔ win ke. 'Yilenyre-piti, nɪ- mɔ nahuin =nu, 'kuo -hɪhɪn a nyɪgblaka kɔɔ win ke. 39Yraanyɔ =nu, -ɔɔ 'yilenyre-piti =nu 'dɔ, nɔ- mɔ 'kuo -hɪhɪn a nyɪgblaka. =Gbla'ceti, nɪ- mɔ 'klɔ a 'o'mv-hɔnti. =Gbla'cɛnyɪ, nɪ- mɔ Nyɪsɪvɑ a leleenɪvɪ. 40-Tɛ vɪ nu, 'vɪ 'yilenyre-piti =nu lɛ 'kukue, 'vɪ nyɪ 'tɔ po, kɛ'ɛ nɪ, ɛ di 'mv -ti, 'klɔ a 'o'mv-hɔnti 'yri. 41Ti a -gbɛ 'yri, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'n di gbo tɛ Nyɪsɪvɑ a leleenɪvɪ, 'plu nahuin =nu, -v nye nu, 'waa 'bienvɪ 'vɪ dɛ 'klan nu, kɔ nahuin =nu, -vɪ dɛ 'klan nu, nɪ-vɪ nɪ, Nyɪsɪvɑ a leleenɪvɪ a -gbɛ, v di lɛ 'kukue, 'ke 'le nahuin =nu -hɛyri, Nyɪsɪvɑ kɔɔ win ke, 42v 'mu 'le na =nu 'mv po, -ɔ 'nɪnɪ jre gbe. 'Ke v di 'o -hien wee, kɔ, 'ke v di -wɛ 'o yrv pɔɔ. 43Kɛɛ, nahuin =nu, -vɪ 'o Nyɪsɪvɑ 'o =tuu, 'ɛ nɪ nahuon diu 'nɪ 'ye, 'ke 'le Nyɪsɪvɑ a 'klɔ yrayrv 'kwli 'mv, -ɛ 'wɛ =nɔ ye, -tɛ ɔɔ nu, 'ɔɔ 'yrv 'ye, -vɪ huan, 'ke 'le yakɔ 'mv. 'Ba kɔ -tɪ'wɔnɪvɑ, -ye ba 'wɔn -tɪ -dɔɔ.»

-Yusu po la =hapɔɔɛ gblaka =nu, =ɛɛ =die po a -talɔɔv

44«-Tɛ Nyɪsɪvɑɑ nahuon a win a kekɔɔlɛ nu, dɛ, ɛ 'wɛ ye, nɛ- gbo: ɛ kɔ la =hapɔɔɛ gblaka =dɛ, =ɛɛ =die po. Nɛ- v -hlɪi 'le -ci =dɛ 'kwli 'mv. Nɛ- nahuon =dɛ 'hru ke. -Tɛ ɔ 'hrɛɛ 'klɛɛ ke, -ye ɔ kɔ plɔ a bleelɛ 'dɔ, 'ɔ -hle lele, 'ɔ mu, 'a kɔkɔ-tɔplɪ 'bii, 'ɔ pli, 'ɔ nu 'a kɔkɔ-tɔplɪ a -gbɛ a 'wli, 'ɔ -tɔ -ci =nu, -ɛ kɔ 'kwli 'mv =hapɔɔɛ gblaka a -gbɛ nɪ 'le.»

-Yusu po la 'daumaye a -talɔɔv

45«-Tɛ Nyɪsɪvɑɑ nahuon a win a kekɔɔlɛ nu, ɛ 'wɛ -wɛ =nɔ puplɔnyɔ =dɛ ye, -ɔɔ 'dauma a 'yɔ a -tɪtɔ lɛ =mɔ, -ɔɔ =die po. 46-Tɛ ɔ yɛ 'a 'yɛɛ -dɔ ke, -ɛ nɔ 'yi lɛ -tɛɛ, =ɛɛ =die po, -ye ɔ mu nɪ, 'ɔ plo 'a kɔkɔ-tɔplɪ 'bii, 'ɔ -tɔ 'dauma a 'yɛɛ a -gbɛ.»

-Yusu po la -tata a -talɔɔv

47«-Tɛ Nyɪsɪvɑɑ nahuin a win a kekɔɔlɛ nu, ɛ 'wɛ -wɛ =nɔ -tata ye, v po 'le 'nie -wɔn, -ɔɔ -hrin a gblegblei klɪ. 48'Bo 'yii 'le, -ye -hrin'panyɪv nyo 'nɪ -jri, 'v nyo 'o 'nie nva 'mv gbo po, 'vɪ gblɛ nɪ, 'vɪ 'le -hrin 'mv 'tɪtɛ, 'a =hapɔɔɛ, 'v nye 'le -tɔgbɪ wɔn lɛ po, 'a dɛ =nu, -ɛ 'dɛ 'a =hapɔɔɛ, 'v nye 'kwla 'mv lɛ po. 49Kɛ'ɛ nɪ, ɛ di -hlɪn 'mv -ti, 'klɔ a 'o'mv-hɔnti 'yri: Nyɪsɪvɑ a leleenɪvɪ, v di 'le 'nɪ di, nahuin =nu, -v 'dɛ 'o Nyɪsɪvɑ 'o =tuu, kɔ nahuin =nu, -v =tuu 'o Nyɪsɪvɑ, v 'mv 'yi 'mv lɛ -hɪhɪvɑ, 50nahuin =nu, -v 'dɛ 'o Nyɪsɪvɑ 'o =tuu, v 'mv 'le na =nu 'mv po, -ɔ 'nɪnɪ jre gbe. 'Ke v di 'o -hien wee, kɔ, 'ke v di -wɛ 'o yrv pɔɔ.»

Tɔɔwin yrayrv kɔ tɔɔwin 'ku 'hɛɛn

51-Yɛ -Yusu =gba 'a -naagbɔpɔ -nɪ wɛn wɔn, ɔ nɔ: «-Tɪ 'bii -gbo, 'n =tu, =be a yrii 'mv lɛ?» -Yɛ v nɔ: «lɪn, -a yrii 'mv lɛ.» 52-Yɛ kɛ ɔ nyu ye po, ɔ nɔ:

«'E ni teteitɔɔnyɔ -de, 'bɔ ni 'o, 'bɔ -he 'na -naagbopuyu, -ye ɔ 'we -nɔ 'kabu -nu ye, -ɔ kɔ -tɔ, -ɔɔ 'a kukɔ-tɔplɛ yrayrɛ kɔ -tɔplɛ 'kɪ -nu 'mu 'ba, -ɔ nyi -kuan 'yri nuu.»

Nasaletɪ 'mu a nahuin, v 'de la -Yusu -wlv ye kuo
(Maki 6.1-6; Luku 4.16-30)

⁵³-Te -Yusu -wɔ -talɔdɔ -nu a pupue -wɔn, -ye ɔ -hɔn 'o -tegbi a -gbe 'mu ni, ⁵⁴'ɔ mu 'le 'dɔ -nu 'mu, -ɔ kɔ 'mu ɔ kuu 'le. -Ye 'ke ɔ mu 'le Nyɪsua a kayu gbo, 'ɔ -tva Nyɪsua a -tɪ a tɔɔle gbo. Nahuin 'plɔplɔ -nu, -v ni 'o, ɪ saka -nu ni, v nɔ: «Nyc- tɔɔ -nɔ -tɔwin -gbo, ɔɔ pɔ? Kɔ, nyc- -nyi 'klɛɛ -nɔ 'klɪ, 'ke bɔ nu 'ɲmileka-tɔplɛ -gbo 'le? ⁵⁵-A yie ni, -ɛ mɔ, nɔ- mɔ 'camɔde -nu a 'yu. 'A 'dii a 'dɔ mɔ Mari. 'A -diayuo nyɪbɛpɛ, nu- mɔ Saki, kɔ Sosefɔ, kɔ Simɔ, kɔ Judɪ. ⁵⁶'A -diayuo nyɪvuyuo 'bii ni -we nɔ -a mu -heyri. 'A -tɪ, nyc- -nyi 'klɛɛ -nɔ -tɔdɔ -gbo, kɔ, nyc- -nyi -nɔ 'klɪdɔ -nu 'le?» ⁵⁷'Waa 'lu a le-hieleɔdɔ a -gbe, nɛ- nue, 'v 'dio =wlv ye kuo. -Ye -Yusu nɔ: «Nyɪsua a winwlɔn-henyɔ, v nyo 'o 'ni -tuu, 'ke 'o 'ɛ ni -tegbi -de. Kɛɛ, v 'ni -tuo -le 'o, 'ke 'le 'a -gbe a 'dɔ 'mu, kɔ, 'ke 'le 'a kayu gbo.» ⁵⁸'Ke 'le -nu -heyri, -Yusu 'de 'klɛɛ lele 'ɲmileka-tɔplɛ 'plɔplɔ nu, -ɛ nue, v 'dio =wlv ye kuo.

-Te Saan Batistɪ nu la 'kukɔɛ
(Maki 6.14-29; Luku 9.7-9)

14 ¹Ti a -gbe 'yri, Galileblɔgba a -gulɔnɔma, -ɔ kɔ 'dɔ mɔ Helɔdɪ, ɔ 'wɔn -Yusu a 'dɔ ni. ²-Ye kɛ ɔɔ 'a -kvannunyɔ ye pɔ, ɔ nɔ: «Saan Batistɪ, -ɔɔ o nahuin 'nie 'lu le pɔ, nɔ-ɔ ni. -Te ɔ 'ku la, ɔ 'hri lele 'klɔ. Nɛ-nue, 'ɔ kɔ 'klɪ, 'ke bɔ nu 'ɲmileka-tɔplɛ -nu, -ɪ kɔ 'dɔ -aa 'wɔn.»

³⁻⁵'E mɔ -tɛɛ, de -nu, Helɔdɪ a -gbe, ɔ nu la Saan 'mu, 'plu Saan a -gbe, ɔ 'mu la 'ku, ɛ nɛ- -gbo: Helɔdɪ a -diayu nyɪbɛyɪ Filipɔ, nɔ- kɔ la nyɪrɔgba. 'A 'dɔ mɔ Helɔdiadi. Helɔdiadi a -gbe, nɔ- Helɔdɪ -ha la Filipɔ kwa, 'ɔ kɔ la. -Te Saan 'win la, -ye ɔ nɔ: «'E 'de 'o le nɔɔ, 'ke -na -diayu Filipɔ -gbo, -ɔ 'kɪɛ nɛ 'klɔ, -bo di -nɔ 'a nyɪrɔgba kwa -ha, -bo dio kɔ.» -Te Saan -tu -tɪ a -gbe, nɛ- nue Helɔdiadi a -gbe, 'ɔ -tutuo Helɔdɪ, 'ke bɔ le 'a 'sɔyuo, bu kɪ Saan, bu muɔ, bu puo -ji 'mu. -Te v puo 'klɛɛ -ji 'mu, -ye Helɔdɪ a -gbe, ɔ nye 'ni -hva, bɔ le 'a 'sɔyuo, bu 'la Saan a -gbe. Kɛɛ, ɔ 'die la nu, -ɛ nue, ɔɔ la pɪ nahuin a hvannɔ. Nahuin -mɛ -ye, v nɔ 'ni, Saan a -gbe, ɔ mɔ Nyɪsua a winwlɔn-henyɔɔ ni. U 'de ye blɛ bu 'tɔɔ le.

⁶-Ye 'klɛɛ, -nyɪrɔwɔ -nu -kɔ 'mu v kɔ la Helɔdɪ, ɔ nyre 'o -o, Helɔdɪ 'ɔ nu 'a le'mimre. 'Ke v ni 'klɛɛ 'o gbo, -ye Helɔdiadi a 'yu nyɪrɔyɪ, nɔ- nyre 'o, 'ɔ -tva -wla a yiyie gbo, 'ke 'o nahuin 'bii ye, v da le'mimre ke. 'A yiyie a -gbe, ɛ kɪlu Helɔdɪ ke 'dɔ. ⁷Nɛ- nue, 'ɔ le -nɔ, ɔ nɔ: «'N 'svɛ ke, 'ɛ ni dɛ =de, -n di 'mu -hva, 'n die -mu 'ni -nyi.» ⁸-Ye 'a 'dii, nɔ- le 'a 'yu nyɪrɔyɪ dɛ -nu, ɔ kɔ bɔ nu, 'a 'yu nyɪrɔyɪ a -gbe, 'ɔ le Helɔdɪ, ɔ nɔ: «Dɛ 'nu -mu -hva, nɛ- mɔ Saan Batistɪ a 'kukɔɛ. 'Bɛ 'o 'a 'lu, -bo pu 'le huo wlɔn, -bo yu 'mu ye, -tɛ ti

ni le 'mu -gbo.»⁹ -Te Helodt 'wun, -ye 'a =wlv bi -hlon. Kee, -te c 'sve wen ke, 'ke 'o nahuin -nu ye, c da wen le'mimre ke, ne- nue, 'v le 'a nahuon -ye, 'ke bɔ -nye 'yu nyrɔyu de =nu, cɔ -hva, ¹⁰bɔ mu 'le =jukayu gbo, bɔ 'be 'o Saan Batis a 'lu, 'a nahuon a -gbe, 'v nu de a -gbe, ¹¹'v po 'le Saan a 'lu huo wlon gbo, 'v yv 'le, 'v -nyu 'yu nyrɔyu a -gbe, 'yu nyrɔyu -me -ye, 'v gbu 'a 'dii ye. ¹²Saan a -naagbopv -me -ye, v di la 'le =le, 'v gba la 'a 'kukuku, 'v -hɔ la 'o. -Te v -hɔ 'o, 'v mu, 'v le -Yusu de =nu, -ε mue 'lu -wɔn.

**-Te -Yusu wloo la 'flɔɔ, 'ke 'o nahuin a 'milowu -hun ye,
'v dio la, 'v -mra la**

(Maki 6.30-44; Luku 9.10-17; Saan 6.1-14)

¹³-Te -Yusu 'wɔn -ti a -gbe, -ye c 'ya 'le wlon 'blagbe, 'v mu 'le -tegbi -ye, 'du bii 'le ye. Kee, nahuin 'ye de a -gbe ni, 'v -hɔn 'dɛ 'mu le, 'v 'yraa 'yru nva 'mu le, 'v kuv -Yusu -wɔn. ¹⁴-Te -Yusu 'hri 'le 'blagbe wlon, -ye c 'ye nahuin 'plɔplɔ =nu ni, -v di 'le. -Ye 'waa wɔli nyo nu, nahuin 'bii =nu, -v kɔ 'huɔn a hinhren, 'v -wɔ 'waa 'kvei.

¹⁵-Te 'tɔɔ -wɔn, -ye -naagbopv 'yɔya 'o -Yusu 'mu gbo 'huɔn, 'v lo, v nɔ: «-Tegbi -gbo, -a ni nɔ, 'du bii nɔ ye, didide 'de nɔ ni, 'plu, 'tɔɔ 'ni -wɔn. 'A -ti, le nahuin -gbo, bu mu 'le 'dɛ =nu 'mu, -i =glaa 'le -a mu, bu mu 'waa dɔnɔv a didide le =mɔ, v 'mue -tɔ!» ¹⁶-Ye -Yusu nɔ: «U 'de ye ble bu -hɔn nɔ 'mu. 'A ni -gbe, ba -nyu didide!» ¹⁷Ke v nyo ye po, v nɔ: «-A 'de de =de kɔ, 'be 'de 'flɔɔkuii -huun -do, kɔ -hriin 'hɔn 'heɛn.» ¹⁸-Ye c nɔ: «Ba yɔ 'mu ye!» 'v yɔ =nɔ ye, ¹⁹'plu 'v le nahuin =nu, bu ni gble, 'ke 'o -piti ke. -Te v ni 'kleɛ gble, -ye -Yusu 'ba 'flɔɔkuii -hun a -gbe kɔ -hriin 'hɔn a -gbe 'mu ni, 'v 'ba 'lu ye 'mu, 'v 'le yrayɔ le ta, 'v -nye Nyɔsva 'wio, 'ke 'o didide a -gbe a -ta 'mu, 'plu 'v 'bu -tɔ le, 'v -nyi 'a -naagbopv, 'a -naagbopv a -gbe, 'v nyi nahuin 'bii a -gbe 'mu le woo. ²⁰U 'bii, v di de -didi, 'v =mra. -Te v -wɔ de le, -ye didi-tɔplɔ =nu, -i hie gble, -naagbopv, v 'kukui le, 'v 'yie 'le -tugbiwu -pu -tu 'o 'hɔn. ²¹Nahuin =nu, -v di de, 'bu 'de 'yuo kɔ nyrv 'heɛn -hre, -ye v -we 'le bu 'ya nyibepv a (5'000) 'milowu -hun ni.

**-Te -Yusuu la 'yru ke na, cɔ la 'le 'a -naagbopv ye mu
(Maki 6.45-52; Saan 6.15-21)**

²²-Te de a -gbe, ε -hi, -ye tii -do a ti 'yri, -Yusu le 'a -naagbopv ni, 'ke bu 'ya 'le 'blagbe wlon, bu -ta 'le 'yru a 'pia =nu ke, 'plu c 'mu -wɔn kuv. Ti a -gbe 'yri, 'ke c di 'o nahuin wlu gba. ²³-Te c gbu 'kleɛ wlu, -ye c -do, 'ke c 'ya 'le dugba 'lu, 'v mu 'le Nyɔsva -wɔn 'prɛɛ wɔn. -Te 'tɔ -wɔn, -ye c -do, nɔ- 'kɛ nɛ 'le dugba =nu 'lu. ²⁴'Blagbe -me -ye, 'ke ε ni 'o 'ni-hɛyri 'mu, 'yru a 'du 'u 'blagbe yɛ wɛɛ, -ε nue, pepeɛ 'ni -hi 'dɔ. ²⁵Ye-hehape be po wun a ti 'yri, -ye c nyu 'o 'mu mu 'huɔn, 'v 'nie ke na. ²⁶-Te v 'yo, cɔ 'nie ke na, -ye v 'ta 'mu gble, huannv a -ti, v nɔ: «'Kuu ni,» 'v -tva -cici a wlon-hiɛ gbo. ²⁷Tii -do a ti 'yri, -ye ke -Yusu nyu ye po: «Ba 'kee 'mugble'tita. 'Mɔɔ

ni. A ni pi 'le hvannu!» 28 -Ye Pielt nɔ: «Seyt-seyi, Kukɔnyɔ, 'bia 'be 'ya -mu 'mu, -ye -bo le 'mu, -bo na 'nie ke, -bo di 'o -mu 'huɪn 'mu.» 29 -Ye -Yusu -tuɔ -wɔn, ɔ nɔ: «Di 'le!» -Ye Pielt -tu 'le 'blagbe wɔn, ɔɔ 'nie ke na, ɔɔ 'le -Yusu 'huɪn 'mu mu. 30 -Tɛ ɔ 'ye, -ɛ mɔ, pepee 'ni -hi 'dɔ, -ye hvannu bio 'le 'kwli 'mu, ɔ -tɔa =mieɛ gbo. Bɔɔ 'klɛɛ =mieɛ, -ye ɔ 'yaa 'le win, ɔ nɔ: «Kukɔnyɔ o, waa 'mu -o!» 31 Tii -do a ti 'yri, -ye -Yusu sruu 'a dabu ni, ɔ klo, ɔ nɔ: «-N 'de 'mu =wɔ ye kuo -tɛɛ, -ɛ mɔ, 'n -we 'le -bo nue ni, -bo na 'nie ke ni.» 32 -Ye v 'hɔn -wɛ a -gbe, v 'ya 'le 'blagbe wɔn. -Tɛ v 'ya 'klɛɛ, -ye pepe -wan gbo ke. 33 -Ye 'a -naagbopv =nu, -v ni 'le 'blagbe wɔn, v blɔ ye gbo kwli, v nɔ: «'E mɔ -tɛɛ, -mɔ mɔ Nyɪsɔa a 'Yuu ni.»

-Tɛ -Yusu -wɔ la nahuin a 'kvei, 'ke 'le Senesaletɪdɔ 'mu
(Maki 6.53-56)

34 -Tɛ -Yusu kɔ 'a -naagbopv 'heɛn, v =ta 'yru, -ye v nyre 'le Senesaletɪdɔ 'mu ni. 35 -Tɛ v nyre 'klɛɛ 'le, -ye nahuin =nu, -v ni 'le 'dɔ a -gbe 'mu, v yrii -Yusu ni, kɔ, v 'sɛɛ 'a 'dɔ 'blɔgba 'bii 'mu gbo, -ɛ mɔ, -Yusu nyre 'le =nu -wɔn ni. Ne- nue, nahuin 'v ya =nɔ kɪklanyv 'bii ye, 36 'v nyo lɛ 'batɪ, 'ke bɔ wɛɛn ke, bu 'tu 'a wlawɔ lɛ, mɔ =betɪ be 'ya 'a wlawɔ a bugbode 'mu. -Ye nahuin 'bii, -v 'tuɔ lɛ, 'waa 'kvei -we ni.

-Yusu nɔ 'ni, nahuon, ɔ ni po 'le 'o -tɔnahuin a tetei
Nyɪsɔa a tetei -pt 'mu
(Maki 7.1-13)

15 1 E kɔ -nyrɔwɔ =de, Falisi=tumu a nahuin =de, v kɔ Nyɪsɔa a teteitɔnyv =de 'heɛn, nu- -hɔn 'le Jrusɛdɔ 'mu, v mu 'le -Yusu -wɔn, v =gbɔ wɔn, v nɔ: 2 «Dɛ tio- kɔ -ti -na -naagbopv 'v 'nuni -tuu 'o tetei =nu 'o, -a ni bunv tɔɔ -a mu? 'Bia 'bu 'mu dɛ di, v 'ni yra =le kwa lɛ.» 3 -Ye -Yusu -tu -wɔn, ɔ nɔ: «A -mɛ -ye 'klɛɛ, dɛ tio- kɔ -ti 'a 'nuni -tuu 'o Nyɪsɔa a tetei 'o, 'aa 'a ni -gbe a tɔɔwin -wɔn kve? 4 'E mɔ -tɛɛ, Nyɪsɔa -nyi -a mu tetei. Tetei a -gbe, ɪ nɔ 'ni: =Tuu 'o -n bu kɔ -n dii 'heɛn, 'ke 'le 'waa 'munvɛle 'kwli 'mu! -ɛ -ye nɔ 'ni: Nahuon 'bɔ -tu 'a bu kɔ 'a 'dii 'heɛn a -ti 'klɪn, v kɔ bu 'lɔ. 5 Kɛɛ, a -mɛ -ye, a nɔ 'ni: Nahuon -wɛ 'le bɔ 'le 'a bu kɔ 'a 'dii 'heɛn ni, -ɛ mɔ: 'N nɛ kɔkɔ-tɔptɪ a =tɔ -ye, 'n kɔ =bo -nyi wen 'a mu, 'ke 'o 'a ni 'mu-heɛle a -ta 'mu, kɛɛ, 'n -hi ni, 'ke 'o Nyɪsɔa -wɔn. 6 -Ye a nɔ 'ni: Nahuon a -gbe, 'bɔ -tu -ti a -gbe, 'ke 'o 'a bu kɔ 'a 'dii 'heɛn -wɔn, -ye nahuon a -gbe, ɔ 'de ye blɛ bɔ -huw 'klɛɛ lele 'mu. Kɛ'ɛ ni, aa nu, 'aa 'o 'a ni -gbegbe a tetei 'o -tuu, kɔ, 'aa Nyɪsɔa a -ti 'wla. 7 A kɔ 'lii 'hɔn. Ti =de a ti 'yri la, winwɔn-henyɔ Esai =tu la -ti a -tɛɛ, 'ke 'o 'a mu -gbo -wɔn. Dɛ, ɔ 'cru la, 'ke 'le Nyɪsɔacrɪnɪɛ 'kwli 'mu, nɛ- -gbo:

- 8 Kɛ Nyɪsɔa po:
Daku -gbo, uv 'mu -nyi -ti a 'yi'bvaale,
'ke 'o 'waa wuntɔ 'yri,
kɛɛ, 'waa =wɪ hren 'mu -wɔn.
- 9 U nɔ 'ni, 'n kɔ -ti a 'yi'bvaale,

kεε, 'na -tɪ 'de 'le =nu =wɪ ke nɪ,
 -ε nue, ʊʊ tɔɔ -tɔnahuin a tetei,
 'v nyi Nyɪsua a tetei daa.»

**-Yusu nɔ 'nɪ, dε -gbo, -εε 'le -tɔnahuon a =wɪ ke 'mʊ -hɔn, ε nε- nye nu,
 'ɔɔ -tɪ'wɪlanɔ -hε, 'ke 'o Nyɪsua ye
 (Maki 7.14-23)**

10-Ye -Yusu da nahuin -ye =nu nɪ, -v nɪ 'o -tuoo -do a -gbε ke, -ye ke ɔ nyu ye po: «Ba po 'mʊ nua ye gbo, -tɪ 'n di =tu, a 'mui 'mʊ le yrɪi -tεε! 11-ε 'de didide -gbo, -εε 'le -tɔnahuon wɔn naa, ε 'de =nε, ε 'nɪ nue -le, ɔ 'nɪ 'sɪi -le 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye. Kεε, dε -gbo, -εε 'le -tɔnahuon a =wɪ ke 'mʊ -hɔn, ε nε- nye nu, 'ɔ 'nɪ 'sɪi 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye.» 12-Ye 'a -naagbopu 'yɪya 'o =nɔ 'mʊ gbo 'hɔn, 'v lo, v nɔ: «Be -n 'die 'ye, -ε mɔ, -tε -n nu 'pɔpɔre =nu, ε po Falisi=tumu a nahuin 'mʊ le yrɪi?» 13-Ye ɔ =tu -wɔn, ɔ nɔ: «É nɪ 'dɪdɔdε 'bε nɪ 'o, 'na Bu Nyɪsua, -ɔ nɪ 'le yakɔ 'mʊ, 'bε 'de =nɔ, 'bɔ 'die 'dɔ, v die -ha -wɪ.» (-Tε -Yusuu -tɪ a -gbε =tu, Falisi=tumu a nahuin =nu, -v 'de -tεε a Nyɪsua a nahuin, nu- ɔ =hɛn 'nyre.) 14-Kε -Yusuu lele po, ɔ nɔ: «Ba -hɪw mε le! U mɔ 'yɪisuanɪyɔ'v nɪ, -ʊʊ -hɪw -bɪ naa 'waa 'bienu 'yɪisuanɪyɔ. -A 'brikɪε nɔ 'nɪ: 'Yɪisuanɪyɔ 'bɔɔ 'a 'be 'yɪisuanɪyɔ naa, -ye v 'hɔn -wε a -gbε, v di 'le wɔn bi 'hɔ.»

15-Ye kε Piɛlu 'klεε po, ɔ nɔ: «-Hɪhɪa -a mʊ -talɔɔv =nu klε, -n po wɛn!» 16-Ye -Yusu nɔ: «Be 'a nɪ -gbε, a 'kɪε 'die wɛn 'le a -wεε, 'ke ba kɔ -tɪ a 'mʊleyrɪile? 17-Be a 'nɪ yrɪe -le 'mʊ le, -ε mɔ, didide -gbo, -εε 'le nahuon wɔn naa, 'ke εε 'le =nɔ 'kwɪli 'mʊ mu, 'ke εε 'le naa, 'εε 'le -patu 'mʊ bi. 18-Dε -gbo, -εε 'le nahuon wɔn 'mʊ -hɔn, 'ke εε 'le nahuon =wɪ ke 'mʊ -hɔn. É nε- nye nu, 'ɔ 'nɪ 'sɪi 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye, 19-ε nue, 'ke 'le -tɔnahuon a =wɪ ke, 'ke 'lu a le-hɪelε 'klaan 'le 'mʊ -hɔn, 'ε nye nu, 'ɔɔ -tɔpɪ -hɔn nu: 'ɔɔ nahuin 'la, 'ɔɔ -wɪlawɪ nu, 'ɔɔ 'lalu nu, 'ɔɔ 'yrɪ, 'ɔɔ 'a 'bienu hɪ klε po, 'ɔɔ nahuin a 'dɔv 'yɪ le nyre. 20-Tɔpɪ 'bii a -gbε, ɪ nɪ- nye nu, nahuon 'ɔ 'nɪ 'sɪi 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye. Kεε, nahuon 'bɔ 'nɪnɪ yɪa kwa le, 'bɔ 'mʊ dε di, dε a -gbε, ε 'nɪ nue -le, nahuon 'ɔ 'nɪ 'sɪi 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye.» Kε -Yusu po 'a -naagbopu ye.

**Nyrugba =de, -ɔ 'de -Juukɔeyrɔwɪv, ɔ kuo -Yusu ye =wɪ 'dɔ
 (Maki 7.24-30)**

21-Plu dε a -gbε, ε 'mʊ mu -hi, -ye -Yusu -hɔn 'le -Juukɔε a 'blugba 'mʊ nɪ, 'ɔ mu 'le pɔpɔvblugba -ye 'mʊ. 'Ke 'le 'blugba a -gbε 'mʊ, 'ke 'dɪε =nu, -ε kɔ 'dɔv mɔ Tɪlɪ kɔ Sɪdɔ 'hεɛn, ε nɪ 'le. 22-'Ke 'le -tegbɪ a -gbε, nyrugba =de nɪ 'le. Nyrugba a -gbε, ɔ 'de -Juukɔeyrɔwɪv. Kanaakɔeyrɔwɪv nɪ. (-Juukɔε -mε -ye, nahuin =nu, -v 'de -Juukɔε, nu- ʊʊ -gbo daa.) -Tε -Yusu nyre 'klεε 'le, -ye nyrugba a -gbε, ɔ 'yɪya 'o -Yusu 'mʊ gbo 'hɔn, 'ɔɔ 'le win 'yaa, kε ɔɔ =nɔ ye po, ɔ nɔ: «Dafɪdɪ a 'Yu! Yrɪi 'na wɔɪ. 'Ku -hɪv nɪ 'o 'na 'yɪ nyrɔyɪ ke 'mʊ, 'v nyo =sɪε =tue 'dɔ.» 23-Kεε, -Yusu 'dɪo mε le po, 'a -naagbopu 'v 'yɪyɔ 'o 'hɔn 'mʊ gbo, 'v nyo le 'batɪ, v nɔ: «Blɔ le, -ε nue, ɔ 'nɪ nyɪa -le

le'gbugbole gbo, 'wɔ -a mu -wɔn kɛ.» 24-Ye ke -Yusuu nyrugba a -gbe ye po, ɔ nɔ: «Yisraekɛ, -v mɔ Nyɩsua a daku, -v hren Nyɩsua -wɔn, -v 'we -no blablɔ ye, ɔ hren 'blakɔnyɔ -wɔn, v -do, nu- kɔ -wɔn Nyɩsua lee nɔ 'mu.» 25 Kɛɛ, nyrugba a -gbe, ɔ blɔ ye gbo kwɩ, ɔ nɔ: «Tɔkɔnyɔ o, -hɛ 'mu 'mu!» 26-Ye -Yusu nyo 'klɛɛ -wɔn 'nɩ -tu, ɔ nɔ: «-Bo pue dɛ ye: ɛ 'de 'o le nɔkɔ, 'yuo=pli, (-v mɔ -Juukɛ,) bu nɩ 'le dɛ a didie kwa 'mu, 'plu nahuon =de bɔ -ha 'o -nu 'waa dididɛ ye 'mu, 'plu bɔ 'wlɛ 'o -gbo ye gbo.» 27-Ye nyrugba nɔ: «Tɔkɔnyɔ o, 'ɛ mɔ -tɛɛ. Kɛɛ 'klɛɛ, nahuin 'bɔv dɛ di, -tɔplɩ nyu kwa le ble, 'waa -gbo 'ɔ nyi le 'tɛ.» 28-Ye -Yusu =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «Nyrugba o, -n kuo 'mu ye =wɔ -tɛɛ. Dɛ =nu, -nu 'mu -hɔa, 'n kɔ =bo nue.» -Ye tii -do a ti 'yri, 'yu nyrɔyu a -gbe a 'kɛɛ -we ni.

-Tɛ -Yusu -wɔ la kɩklanyɔ 'plɔplɔ a 'kɛɛi
(Maki 7.31-37)

29-Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye -Yusu -hɔn 'le -tegbi a -gbe 'mu ni, 'ɔ mu 'le Galileblɔgba a 'yru nua 'mu. -Tɛ ɔ nyre 'le, -ye 'ke ɔ 'ya 'le dɔgba =de 'lu, 'ɔ ni gbo. 30 Bɔ nɩ 'klɛɛ gbo, -ye nahuin 'plɔplɔ, nu- -hɔn -tɔplɩ 'mu le, 'v dio 'o 'hɔn 'mu, 'v nyo 'dai kɩklanyɔ ye ya: le-yiyrenyɔ, 'yiisuanɩyɔ, kɔ nahuin, -v 'de 'prele yi, kɔ nianɩnyɔ, kɔ nahuin 'plɔplɔ -ye, 'kɛɛi -yee nu, kɩklanyɔ 'bii a -gbe, 'v yɔ 'o -Yusu a bui -hɔn, -Yusu 'ɔ -wɔ 'waa 'kɛɛi. 31 ɩ saka nahuin ni, -tɛ v 'ye nahuin =nu, -v 'de -ke 'prele yi, 'v 'pre, kɔ, nianɩnyɔ 'v 'de 'klɛɛ lele nɩa ni, kɔ, le-yiyrenyɔ, 'v na, kɔ, 'yiisuanɩyɔ, 'v le yrii. Dɛ a -gbe, ɛ nue, Nyɩsua =nu, Yisraekɛɛ -ke da, 'v -tɩa 'a baale gbo.

-Tɛ -Yusu wloo la 'flɔkɩkɩi 'nɩpata, nahuin a 'milowu -hen
'v dio la, 'v -mra la
(Maki 8.1-10)

32 Dɛ a -gbe, -tɛ ɛ -hi, -ye -Yusu da 'a -naagbopɔ ni, ɔ nɔ: «Nahuin -gbo, 'waa wɔɩ-tɩ 'mu nu, -ɛ nue, -tɛ v bi o mɔ 'mu 'hɔn 'mu, 'a -nyrɔwɔ a ta a nɔkɔ ni gbo, 'plu v 'de dididɛ kɔ. 'Bu 'de dɛ di, 'nɩ -hɔa -le -bo plɛ, bu mu 'le 'waa 'dɩɛ klɛ, -ɛ die nu, kanɩ a -tɩ, 'waa 'kli 'nɩ -han 'le -wɛ 'hru wɔn.» 33-Ye 'a -naagbopɔ =tuo -wɔn, v nɔ: «-Be' -a di 'klɛɛ nu 'le, 'plu -a 'mu nahuin 'plɔplɔ -gbo dididɛ -nyi, -ɛ di =nu =mraa. -Tɛgbi -gbo, -a ni nɔ, 'dɩ bii nɔ ye.» 34-Ye -Yusu -gbɩ wɔn, ɔ nɔ: «'Flɔkɩkɩi -tie ni 'o 'a mu -wɔn 'le?» -Ye v nɔ: «ɩ 'nɩpata, kɔ -hrin.yɔ gbi.» 35-Ye ɔ le nahuin =nu ni, -v ni 'o =nɔ 'hɔn 'mu, 'ke bu waa gblɛ, 36 'ɔ 'ba 'flɔkɩkɩi 'nɩpata a -gbe 'mu, ɩ kɔ -hrin 'hɛɛn, 'ɔ -nyi Nyɩsua 'wio, 'ɔ 'bɩ =tɩ le, 'ɔ -nyi 'a -naagbopɔ, 'a -naagbopɔ 'v wii nahuin 'mu le. 37-Ye nahuin 'bii, v di dɛ -tɛɛ, 'v -mra. -Tɛ v -mra, 'flɔkɩ, ɔ hie gblɛ, -tɛ -naagbopɔ 'kukuo le, v 'yie 'le -tɩgbi gblaku 'nɩpata. 38 Nahuin, -v di dɛ, 'bu 'de 'yuo kɔ nyrɩ 'hɛɛn -hre, -ye v mɔ nyɩbɛpɩ a 'milowu -hen. 39-Tɛ ɛ -hi 'klɛɛ, -ye -Yusu tɩv gbo, 'ke bu mu 'le 'waa 'dɩɛ klɛ, ɔ -mɛ -ye, 'ɔ mu, 'ɔ 'ya 'le 'blagbe wɔn, ɔ kɔ 'a -naagbopɔ 'hɛɛn, 'v mu

'le 'blugba-tɔ -ye 'mu. 'Blugba-tɔ a -gbe 'mu, 'ke 'dɔ =nu, -ɔ mɔ Magada, ɔ nu 'le.

Falisi-tumu a nahuin, vɔ -hva -Yusu bɔ nu la 'ɣmilekade
(Maki 8.11-13; Luku 12.54-56)

16 ¹-Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye Falisi-tumu kɔ Sadusi-tumu a nahuin, nu-
'yɪya 'o -Yusu 'hɔn 'mu gbo, -ɛ die nu, v 'muo 'mu lɛ =tɔ. Nɛ- nue,
'v le =nɔ, 'ke bɔ nu 'ɣmilekade, -ɛ nyi =nu tɔɔ, -ɛ mɔ, Nyɪsua, nɔ- loo nɔ
-tɔtɔ ke. ²Kɛɛ -ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ nɔ: «Wisepepei 'mu, 'ba 'ye, -ɛ mɔ, 'nu
'de 'le yrayɪ lɛ ni, -ye kɛ aa po: 'Yɪv di -ɲa 'ni huan. ³-Nyɪrɛ 'bɛ ɛ lɛ, 'ba
'ye, -ɛ mɔ, 'nu ni 'le yakɔ 'mu lɛ, -ye kɛ aa po: 'Nu di kɛ 'ni di. -Tɔplɪ -nu, -u
'lu -wɔn mue, 'ke 'le yakɔ 'mu, a yi 'a kle-hihɪale, 'a nye 'ye, -tɛ -nyɪrɛ di 'mu
ni. Kɛɛ, -tɔplɪ -gbo, Nyɪsuaa nu, -u kɛ 'lu -wɔn mue, a 'de 'a kle-hihɪale yi.
⁴Ti -gbo 'yri a nahuin -gbo, 'waa nunuklɔ nyɪrɛ lɛ 'yi, 'v plee 'le Nyɪsua ke.
Kɛɛ, vɔ -hva 'ɣmilekade, -ɛ nyi =nu tɔɔ, -ɛ mɔ, Nyɪsua, nɔ- lee nɔ 'mu 'klɔ
-gbo ke. Kɛɛ, Nyɪsua 'dee bɔ wɛɛn ke, 'ke 'ɣmilekade =de bɛ mue 'lu -wɔn,
'bɛ 'de 'ɣmilekadɛvɔ =nu, -ɛ 'we =nɔ 'ɣmilekade =nu ye, Nyɪsua nu la, 'ke 'o
'a winwɔn-henyɔ Jona a -ta 'mu.» Bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye ɔ -hɔn 'o =nu 'hɔn 'mu
ni, ɔ kɔ 'a -naagbopv 'hɛɛn, 'v mu 'le Galileblugba a 'yru a 'pɪa =nu ke.

Falisi-tumu a nahuin a 'flɔɔ a 'yaade, kɔ 'kun Helɔdɪ a 'flɔɔ a 'yaade
(Maki 8.14-21)

⁵-Tɛ -Yusu a -naagbopv 'le 'blagbe wɔn 'ya, -ye ɪ -hri =nu -wɔn, 'ke bu
gba 'flɔɔ, v 'muo di, 'v nyɪrɛ 'le 'yru a 'pɪa =nu ke. ⁶-Ye -Yusu nyu 'ni tii, ɔ nɔ:
«Falisi-tumu a nahuin, kɔ Sadusi-tumu a nahuin 'hɛɛn, 'waa 'flɔɔ a 'yaade a
-tɪ, ba =tu 'a ni dɔnɔv 'yie!» ⁷-Naagbopv, v 'die yrii, -ɛ mɔ, 'yaade =nu, -ɛ kɔ -tɪ
-Yusu =tu, ɛ mɔ dɛ a yepoode'e ni, -ɛ -hen 'nyɪrɛ nahuin a -gbe a 'lu a le-hiele
'klan. -Tɛ v 'die yrii, nɛ- nue, 'vɔ wɔn lɛ =gbugba, v nɔ: «=Be -tɛ -a 'de 'le 'flɔɔ
ya, nɛ- nue, 'wɔ lɛ 'pɔpɪrɛ nu?» ⁸-Tɪ =nu, -naagbopv =tu, -Yusu 'wɪn ni, ɔ nɔ: «'A
mu -gbo, -v 'de 'mu =wɔ ye kuo -tɛɛ, dɛ- kɔ 'kla, ɔ 'a mu -wliye 'ya 'le, -tɛ
-a 'de kɛ dididɛ kɔ a -tɪ? ⁹A 'kɪɛ 'dee wɛn -tɪ a 'muleyriile a kɛɛ, 'plu, -tu 'a
mu -wɔn -hri. -Tɛ 'n wloo o 'flɔɔkuii -hun, 'ke -tɔnahuin a 'milowu -hun bu
di dɛ a -ta 'mu, -tɛ v -wɔ o dɛ lɛ, 'flɔɔ =nu, -ɔ hie o gblɛ, -tɔgbu -tie a 'yie o
'le? =Be ɪ -hri 'a mu -wɔn? ¹⁰Plu, -tɛ 'n wloo o 'flɔɔkuii 'nɪpata, 'ke -tɔnahuin
a 'milowu -hen bu di dɛ a -ta 'mu, -tɛ v -wɔ o dɛ lɛ, 'flɔɔ =nu, -ɔ hie o gblɛ,
-tɔgbu -tie a 'yie o 'le? =Be ɪ -hri -wɛ 'a mu -wɔn? ¹¹=Be a 'ni 'ye =le, -ɛ mɔ, 'ni
=tu =le 'flɔɔ a -tɪ? Kɛ 'nu po: Falisi-tumu a nahuin, kɔ Sadusi-tumu a nahuin
'hɛɛn, 'waa 'flɔɔ a 'yaade a -tɪ, ba =tu 'a ni dɔnɔv 'yie!»

¹²-Tɛ -Yusu po 'klɛɛ lɛ, -ye 'a -naagbopv yrii 'mu lɛ, -ɛ mɔ, ɔ 'ni le =le
=nu, 'ke bu =tu 'waa dɔnɔv 'yie, 'ke 'o 'flɔɔ a 'yaade =nu a -ta 'mu, -ɛɛ 'flɔɔ
'yaa, kɛɛ, bu =tu 'waa dɔnɔv 'yie, 'ke 'o hitɔɔle =nu a -ta 'mu, Falisi-tumu kɔ
Sadusi-tumu a nahuin 'hɛɛn, vɔ tɔɔ.

Pielt nɔ 'nɪ, -Yusu mɔ Waanyɔ =nu, Nyɪsua po la le, ɔ di la 'a daku ye ya
(Maki 8.27-30; Luku 9.18-21)

¹³Plu dɛ a -gbe, ɛ 'mu mu -hi, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, 'ke uɔ 'le 'blɔgba-tɔɔ =nu 'mu mu, -ɔ 'mɔɛɛ 'blɔgba =nu ye, -ɔ kɔ 'dɔ mɔ Filipu a Sesale. -Ye ɔ -gbu wɔn: «Mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, nahuin nɔ dɛ-, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'klɛɛ 'mu 'le?» ¹⁴-Ye v =tuo =wɔn, u nɔ: «=U -ye nɔ 'nɪ, -mɔ mɔ Saan Batisi, -ɔɔ o nahuin 'nie 'lu le po. =U -ye nɔ 'nɪ, -mɔ mɔ Nyɪsua a winwɔn-henyɔ Eli. =U -ye nɔ 'nɪ, -mɔ mɔ Nyɪsua a winwɔn-henyɔ Selemi. =U -ye nɔ 'nɪ, -mɔ mɔ Nyɪsua a winwɔn-henyɔ -yee nɪ, -ɔ 'ku la, ti -hi la a ti 'yri, 'plu -ɔ 'hri lele 'klɔ.» ¹⁵-Ye ɔ nɔ: «A -mɛ -ye, a nɔ 'nɪ, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'klɛɛ 'mu 'le?» ¹⁶-Ye Simɔ Pielt nɔ: «-Mɔ mɔ Waanyɔ =nu, Nyɪsua po la le, ɔ di la 'le ya. -Mɔ mɔ 'Klɔhienyɪsua a 'Yuu nɔ.» ¹⁷-Ye kɛ -Yusu nyo ye po, ɔ nɔ: «'E mɔ -tɛɛ, Simɔ Pielt, -ɔ mɔ Saan a 'yu. -Ti =nu, -n =tu, ɛ 'de -tɔnahuon, ɔ 'de -mu le. 'Na Bu Nyɪsua, -ɔ nɪ 'le yakɔ 'mu, nɔ- le -mu. ¹⁸'Nu -mu 'nɪ le, -na 'dɔ mɔ Pielt, -ɛ =hɛn 'nyre 'hɔɔ. Nɔ- kɔ ke 'n di 'o 'na 'cɔɛ poo. Mɔ =beti 'kukɔɛ, ɛ 'die 'le -we be -wɔ 'cɔɛ a -gbe gbo. ¹⁹'N di -mu Nyɪsua a 'klɔ yrayru a 'maju a 'yɔ 'nɪ -nyi. -Tɔplɪ 'bii =nu, -n di nahuin le, u nɪ nu 'le, kɛ nɔ -tɔtɔ ke, Nyɪsua, -ɔ nɪ 'le yakɔ 'mu, ɔ di -we 'nɪ =tu. Kɔ, -tɔplɪ 'bii =nu, -n di ke wɛɛn, 'ke nahuin bu nu, Nyɪsua, ɔ di -we ke 'nɪ wɛɛn.» ²⁰-Ye -Yusu tii 'a -naagbopu nɪ -tɛɛ, ɔ nɔ: «A nɪ le 'le nahuon =de, -ɛ mɔ, 'mɔ mɔ Waanyɔ =nu, Nyɪsua po la le, ɔ di la 'le ya.»

-Te -Yusu =tui la, -ɛ mɔ, ɔ di 'nɪ 'ku, 'plu ɔ 'mu 'klɔ 'hri
(Maki 8.31-9.1; Luku 9.22-27)

²¹Kɔɛ 'o ti a -gbe 'yie 'mu gbo, -Yusu -tua 'a -naagbopu -tɔplɪ =nu a klɛ-hihiale gbo, -t kɔ -bi nue =nɔ, ɔ nɔ: «'N kɔ =bo mu -tado 'le Jrusɛdɪɔ 'mu. 'Blɔ a nahuin, kɔ Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyɔ gblakɪ, u kɔ Nyɪsua a teteitɔnyɔ 'hɛɛn, u kɔ bu =tue -tado 'mu =sɔɛ, kɔ, u 'mu 'mu 'la. 'Bia 'nɪ 'ku, -nyrɔwu 'hɔn, -nyrɔwɔ a ta a nɔnɔ 'mu, Nyɪsua kɔ bɔ -ha 'mu 'klɔ.» ²²-Ye Pielt dɔɔ ye, 'ɔ nyo 'nyre =hɛn, ɔ nɔ: «=-Ti =nu, -nu 'lu -wɔn le -hie, 'nɪ -hɔa -le, 'ke bi nue -mu, kɔ, Nyɪsua nɪ wɛɛn 'le ke, 'ke bi nue -mu.» ²³-Ye -Yusu -hɔn -wɔn, kɔ Pielt le, ɔ nɔ: «Hren 'mu -wɔn, Satan! -Nu 'mu ye 'nɪ ka, 'ke =bo nu de =nu, Nyɪsuaa -hɔa. Dɛ =nu, -nu 'lu -wɔn le -hie, Nyɪsua a 'lu a le-hiele 'nɪ po -le le, kɛɛ, -tɔnahuin a 'lu a le-hiele'ɛ nɔ.»

²⁴Bɔ po 'klɛɛ le, -ye kɛ ɔɔ 'a -naagbopu ye po, ɔ nɔ: «Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ nye -hɔa, 'ke bɔ naa 'mu -wɔn, -ye ɔ nɪ kɔɛ 'le 'a -gbe a 'lu a le-hiele -wɔn, kɛɛ, -ti =nu, 'nɪ =nɔ ye =tu, bɔ =tui 'o, bɔ nui 'ɛ nɪ ti, =beti nahuin bu plɛ, u 'muo 'la, -tɛ ɔ nu, 'ɔ 'ya 'na nahuon 'mu a -ti. ²⁵Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ plɛ, ɔ 'nɪ -hɔa -le bɔ 'waan 'a dɔnɔ a -hɔnhlɔn, kɛ nɔ -tɔtɔ ke, 'ke 'o 'na -ta 'mu, -ye nahuon a -gbe 'bia 'bɔ 'ku, ɔ di -hlɔn 'a 'klɔ yrayru 'nɪ 'waan, 'ke 'le Nyɪsua ye. Kɛɛ, nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ wɛɛn ke, 'ke bɔ 'waan 'a dɔnɔ a

-hunhlon, ke nɔ -tutu ke, -te ɔ nuɛ 'mu 'mu a -ti, -ye nahuon a -gbe, 'bia 'bo 'ku, ɔ di -hln kɔ 'klɔ yrayru, -ɔ 'nuni -we 'le, 'ke 'le Nyɔsua ye. ²⁶Nahuon 'bɔ kɔ 'klɔ -gbo ke a kukɔ-tɔpli a pɛpɛ 'bii, 'plu 'bɔ 'waan 'a dɔnɔ a 'klɔ yrayru, 'ke 'le Nyɔsua ye, -ye kukɔ-tɔpli a -gbe, ɪ 'ni pue -le 'o -nɔ de ni. Nahuon -de 'die 'le -we, bɔ po 'o de -de 'klɔ yrayru a -gbe -pu 'mu. ²⁷'Nu 'a mu -ti 'bii -gbo ye 'ni -tu, -ɛ nue, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'n di -hln 'le 'ni di, 'ke 'le 'na Bu Nyɔsua a -ti a 'yi'buuale 'kwli 'mu, 'n kɔ 'a lɛlenyɔ 'hɛɛn. Ti a -gbe 'yri, 'na Bu di 'ɛ ni nahuon -nyi 'wio, -hee' ɔ dio lɛ poo yru, -ɛ 'we -nɔ ye, -te 'ɛ ni nahuon a nunuklɔ ni la 'mu, ke nɔ -tutu ke. ²⁸'Nu 'a mu 'ni le -tɛɛ, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuin -ye ni 'le, v 'mue -hln 'ye, -te 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'n di 'ledidie nu, 'mu nahuin win ke kɔɔ, 'plu ɛ 'mu -hln nahuin a -gbe a 'kukɔɛ ke ye.»

-Te -naagbopu 'ye la -Yusu, 'ke 'le Nyɔsua a -ti a 'yi'buuale 'kwli 'mu
(Maki 9.2-13; Luku 9.28-36)

17 ¹-Te -nyrɔwu -huonno -hi, -ye -Yusu gba Piɛli, kɔ Saki, kɔ Saki a -gbe a -ɔtɔyɔ Saan 'hɛɛn ni, v mu 'le dɔgba -pɛtu -de 'lu. ²Ke v ni 'klɛɛ 'le, -ye -Yusu 'cici ni, 'ke 'le -nu 'yi 'mu, 'a yigbakla 'ɔɔ wln, -ɛ 'we -nɔ 'lyru ye, 'a 'hɔn'mulepue-tɔpli 'i 'ple, -ɛ 'we -nɔ -nyɛ ye. ³-Ye tii -do a ti 'yri, v 'ye Nyɔsua a winwln-henyɔ Moise kɔ Eli 'hɛɛn. Nahuin 'hɔn a -gbe, v 'ku la si la. Nu- 'hru 'o -Yusu 'hɔn 'mu, v kɔ -nɔ 'hɛɛn, v -tɔa toto a pupue gbo. ⁴-Ye ke Piɛli, ɔɔ -Yusu ye po: «Kukɔnyɔ o, ɛ nu -tɛɛ, 'ke -ba ni nɔ -tegbi -gbo gbo. 'Bia -ni nye -hɔa, 'n di po blɛɛ ta: -n nɔnɔ, Moise a nɔnɔ, kɔ Eli a nɔnɔ.» ⁵Win ni 'le -nɔ wln, tii -do a ti 'yri, -jruɔba 'ɔɔ wln, 'v -tu 'o -nu 'lu, 'v -hli -nu. 'Ke 'le -jruɔba a -gbe 'kwli 'mu, 'ke Nyɔsua a wiin 'le 'mu -hɔn, 'u lɛ po: «Nahuon -gbo, nɔ- mɔ 'na 'munɔyɔ. ɔɔ 'mu -nyi plɔ a bleɛɛ. Nɔ- ba po nɔa ye gbo.» ⁶'Plu -naagbopu 'mu win a -gbe mu 'wɔn, -ye huannu biu 'le 'kwli 'mu, v bla kwli gbo, v kɔ yigbakli gbe, 'ke 'o Nyɔsua a 'o-tuule a -ta 'mu. ⁷-Ye -Yusu 'yiyɔ 'o -nu 'mu gbo 'hɔn, 'v 'tu lɛ, ɔ nɔ: «Ba 'ba ye 'mu, a ni pi 'le huannu!» ⁸-Te v 'ba 'yii ye 'mu, -ye v 'ni 'ye -le nahuon -de, 'bia 'bɛ 'de -Yusu -do.

⁹Bɔv 'klɛɛ dɔgba -ti, -Yusu tiu ni, ɔ nɔ: «De -gbo, a 'ye, a ni le 'le nahuon -de, ɛ 'mue gba -gbagba, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'mu 'ku, Nyɔsua 'mu 'le 'mu 'kukɔnyɔ -heyri -ha, ɔ 'mu 'mu 'klɔ -ha.»

¹⁰-Ye -naagbopu nyo wln 'ni -gba, v nɔ: «De- nue, Nyɔsua a teteitɔnyɔ 'v lɛ po, Nyɔsua a winwln-henyɔ Eli, nɔ- kɔ -bɔ di 'le -tite, 'plu Waanyɔ -nu, Nyɔsua po la lɛ, ɔ di la 'le ya, ɔ 'mu 'le di 'le?» ¹¹-Ye ɔ nɔ: «ɛ mɔ -tɛɛ, Eli kɔ bɔ di 'le, ɔ 'mu Nyɔsua a daku 'mu -he, v 'mu 'waa 'klɔ -hlentie, v 'mu -wɔn -we, 'plu Waanyɔ a -gbe, ɔ 'mu 'le di. ¹²'Nu 'a mu 'ni le: Nahuon, -ɔ 'we -nɔ Eli ye, ɔ di 'le -le, keɛ, v 'dio yrii, 'plu 'yilenyredɛ -gbo, -tɔnahuiin -hɔa bu nu -nɔ 'mu, v nue -nɔ 'mu. -Te v nu Eli -sɔɛ a -tueɛ, ke'ɛ ni, v di -we 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, -sɔɛ a -tueɛ nu.» ¹³-Ye -naagbopu yrie ni, -ɛ mɔ, Eli -nu, -ɔ kɔ -ti ɔ -tu, Saan Batisu ni, ɔ -hen 'nyɛ.

-Te -Yusu -wɔ la 'yu =nu a 'kue, 'ku -huan ni la 'o ke 'mu
(Maki 9.14-29; Luku 9.37-43a)

14-Yusu kɔ 'a -naagbopɔv ta -ni wen 'heɛn, -te v =tu 'klɛɛ dugba, -ye v nyre 'o -tegbi =nu ni, nahuin 'plɔplɔ ni 'o. -Ye nahuon =de, nɔ- 'yɪya 'o -Yusu 'hɔn 'mu gbo, 'ɔ blɔ kwli ye gbo, 15 ɔ nɔ: «Tɔɔnyɔ, 'ye 'na 'yu nyibeyu a wɔh, -ɛ nue, -wɔwɔpipi nyo nu, 'ɔɔ =sɛɛ 'ye 'dɔ. ɛ kɔ ti, 'ɔɔ 'le 'tɔ lɛ bi, kɔ 'ke 'le 'nie -wɔn. 16 'N gbo 'le -na -naagbopɔv ye ni, kɛɛ, v 'de 'le 'a 'kue a -wɔwɔ -wɛ.» 17 Ke -Yusuu 'klɛɛ 'a -naagbopɔv ye po, ɔ nɔ: «A mu mɔ nahuiin ni, -v 'de Nyɪsɪva =wɔv ye kuo, kɔ, -v 'de =hapɔde kɔ de 'klan a 'yi'mɔlɛ-hɪhɪalɛ yi. Tii -tie 'n kɔ =bo -hi nɔ 'a mu -heyri, 'plu a 'mu Nyɪsɪva =wɔv ye kuo 'le? =Be 'n 'kɪɛ die -hlɪn 'a mu lɛ kikle? Ba ya 'mu 'yu a -gbɛ ye!»

18 -Te v yɔ 'klɛɛ =nɔ ye, -ye -Yusu 'prɛɛ 'le 'ku -huan =nu -wɔn, -v ni 'o 'yu a -gbɛ ke 'mu, 'ke 'le win 'yakli 'kwli 'mu. -Ye 'ku -huan a -gbɛ, v -hɔn 'o =nɔ ke 'mu ni. -Ye tii -do a ti 'yri, 'yu a -gbɛ a 'kue -wɛ ni.

19 -Te ti gbi -hi, -Yusu kɔ 'a -naagbopɔv 'heɛn, -te v -do, v ni 'klɛɛ 'o gbo, -ye v =gbɔ wɔn, v nɔ: «Dɛ- nue 'klɛɛ, =a 'die wen 'le -wɛ, 'ke -ba bla 'ku -huan =nu lɛ 'le?» 20 -Ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ nɔ: «A 'de Nyɪsɪva =wɔv ye kuo -tɛɛ, 'ke bɔ -wɔ 'yu a -gbɛ a 'kue. 'Nu 'a mu 'ni le, =beti ba kuo Nyɪsɪva =wɔv ye dɛ gbi, -ye a -wɛ 'le ba le dugba =nu ni: -Hɔn mɔ -tegbi -gbo 'mu, -bo mu 'le -tegbi =nu, 'ɛ mɔ -tɛɛ, ɔ 'mu 'o -hɔn. -Ye a -wɛ 'le ba nu 'ɛ ni dɛ =de ni. [21 'Bia 'baa Nyɪsɪva da, 'ke 'le =cicie 'kwli 'muɔv -do, 'plu a 'mu 'le -wɛ ba bla 'kuo -hɔvɔv a -gbɛ lɛ.]»

-Yusu nyi la lele 'ni =tu, -ɛ mɔ, ɔ di 'ni 'ku, 'plu ɔ 'mu 'klɔ 'hru
(Maki 9.30-32; Luku 9.43b-45)

22 -Nyrɔwɔ =de 'mu, -Yusu kɔ 'a -naagbopɔv 'bii 'heɛn, v 'kukue lɛ, 'ke 'le Galileblugba 'mu. -Ye ke -Yusuu =nu ye po, ɔ nɔ: «Mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, v kɔ bu po 'mu nahuin kwa, 23 v 'mu 'mu 'la. Kɛɛ, 'bia 'ni 'ku, -nyrɔwu 'hɔn 'bɪ -hi, ta a nɔnɔ 'mu, 'n kɔ =bo -hɔn 'le 'kukɔnyv -heyri 'mu, 'mu 'klɔ 'hru.» -Te v 'wɔn -ti a -gbɛ, -ye 'waa =wli 'muɛ -gbo.

-Te -Yusuu la Nyɪsɪva a 'kagblaka a 'blowli a dɛ ke 'prɛɛ

24 -Te dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye 'ke -Yusu kɔ 'a -naagbopɔv 'heɛn, v nyre 'le Kapenaɔdɔ 'mu. -Ye 'klɛɛ, 'ke 'le -Juukɛɛ -heyri, ɛ kɔ la 'blowli'tenyv, 'sɔ 'wli 'tɛ, 'ke 'o Nyɪsɪva a 'kagblaka a -kuan a -ta 'mu. 'Blowli'tenyv a -gbɛ, nu- 'yɪya 'o Piɛlɪ 'hɔn 'mu gbo, 'v =gbɔ wɔn, v nɔ: «=Be 'a ni tɔɔnyɔ -Yusu, ɔɔ Nyɪsɪva a 'kagblaka a 'blowli 'ni 'prɛɛ?» 25 -Ye Piɛlɪ nɔ: «Iin, ɔ nyi 'ni 'prɛɛ.» -Ye ɔ mu 'le gbo kayu, -ɛ die nu, ɔ 'mui -Yusu ye =tu. Bɔɔ 'klɛɛ kayu gbo pa, -ye -Yusu 'nyɛ 'hru, 'v =gbɔ wɔn, ɔ nɔ: «Simɔ Piɛlɪ, dɛ -nu 'klɛɛ 'lu -wɔn lɛ -hie 'le, 'ke 'o 'blowli a 'prɛɛ a -ta 'mu? 'Bia 'blugba a ye'munaanyv 'bɔv 'blowli 'tɛ, nahuin tio- v 'blowli -hua 'le? =Be 'blugba a 'yuo, -hee'

pupɔnahuin?» (Ti a -gbe 'yri, 'blugba a ye'munaanyɔ, pupɔnahuin, nu- ɔɔ la 'bluwli -hua, ε 'de 'blugba a 'yuo.) ²⁶-Ye Pielu nɔ: «Pupɔnahuin nɔ.» -Ye -Yusu nɔ: «A -ti o, 'blugba a 'yuo 'de 'pɛɛɛ kɔ. ²⁷Kɛɛ 'klɛɛ, 'bluwli'tenyɔ -gbo, -v 'de 'na -naagbopɔ, -a 'nɔ -hua -le -ba pu yru 'mu le. 'A -ti, mu 'le 'yru wien, -bo -gba -wedi. Ye-hɛ-hrin.e -nu, -n di 'pa, kla 'a wuntɔ ye. 'Ke 'le =nɔ wlɔn, -n di 'le 'yee 'wliɔkɔ a 'yɛɛ -do, -ɛ -wɛ 'le -bɛ 'pɛɛ -a nɔ 'bluwli, -n kɔ 'mu 'hɛɛn. Nɛ- -n di nu, =mu -a nɔ 'bluwli a -gbe 'pɛɛ.»

Nahuon tio- nɔ 'o 'a 'be 'lu ye 'le?

(Maki 9.33-37; Luku 9.46-48)

18 ¹Ti a -gbe 'yri, -ye -Yusu a -naagbopɔ 'yiyɔ 'o 'mu gbo 'hɔn, 'v -gbo wlɔn, v nɔ: «'Ke 'le Nyɔsua a 'klɔ yrayrɔ 'kwli 'mu, nahuon tio- nɔ 'o 'a 'be 'lu ye 'le?» ²-Tɛ v -gbo 'klɛɛ wlɔn, -ye ɔ da 'yu gbi, 'ɔ =tuo 'o =nu ye gbo, ³ɔ nɔ: «'Nu 'a mu 'nɔ le, 'bia 'ba 'de 'o dɛ 'kuku a nunue gbo hie, kɔ, 'bia 'ba 'nɔnɔ =tɔ 'le 'a nɔ dɔnɔ, -ɛ 'we =nɔ 'yuo-pɛɛ ye, -ye a 'dɛɛ ba pa 'le Nyɔsua a 'klɔ yrayrɔ =nu 'kwli 'mu. ⁴Nahuon 'bɔ nɔ 'o, 'bɔɔ 'le 'a dɔnɔ =tɔ, -ɛ 'we =nɔ 'yu gbi -gbo ye, nɔ- di 'a 'bienu 'lu ye nɔ, 'ke 'le Nyɔsua a 'klɔ yrayrɔ 'kwli 'mu. ⁵'E nɔ nahuon 'bɔ nɔ 'o, -tɛ 'yu gbi -gbo, ɔ nɔ 'mu, 'bɔ 'ble 'a nahuon kwa, 'ke 'o 'na 'dɔ a -ta 'mu, -ye 'na -gbeɛ nɔ, ɔ 'ble kwa.»

-Tɛ -Yusu 'pɛɛɛ la dɛ 'kuku a dɛ ke

(Maki 9.42-48; Luku 17.1-2)

⁶-Ye kɛ -Yusu lele po, ɔ nɔ: «Nahuon =nu, -ɔ kuo 'mu =wɔ ye, -ɛ 'we =nɔ 'yu gbidu -gbo ye, 'bia nahuon 'bɔ nue, nahuon a -gbe bɔ 'kee 'na =wɔ a yekuolɛ, -ye ε nɔɔ 'o le, 'ke 'o nahuondɔ a -gbe -wɔn, -ɔ nu dɛ a -gbe, 'ke bu puo 'hɔ gbetɛɛ dɔ, 'plu bu puo 'yru 'mu, ɔ 'mu 'ku. ⁷'Jrɔ 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, -v 'de Nyɔsua yi, -v nye nu, nahuin 'v dɛ 'kuku nu. -Tɔplɔdɔ a -gbe, ɔ kɔ bi mue 'lu -wɔn. Kɛɛ, 'jrɔ 'ke 'o nahuon =nu -wɔn, -ɔ nye nu, 'u 'lu -wɔn mue.

⁸'Bia -na dabu -hee' -na bu 'bu nye nu, =nu dɛ 'kuku nu, -ye -bo 'bu 'o, -bo pu 'kwla 'mu. ε nu -tɛɛ, 'ke -bo nɔ dabu-tɔ, -hee' bu-tɔ, 'plu -bo pa 'le Nyɔsua a 'klɔ yrayrɔ =nu 'kwli 'mu, -ɔ 'nɔnɔ -wɛ 'le, 'ɛ -hi 'o -na dabu 'hɔn -hee' -na buu 'hɔn bi =cɛɛ 'o ye, 'plu -bo mu 'le na =nu 'mu, -ɔ 'nɔnɔ jre gbe. ⁹'Bia -na 'yie 'bɛ nye nu, =nu dɛ 'kuku nu, -ye -bo -hiɛ 'le, -bo pue 'kwla 'mu. ε nu -tɛɛ, 'ke -bo nɔ 'yie'kɛɛ, 'plu -bo pa 'le Nyɔsua a 'klɔ yrayrɔ 'kwli 'mu, 'ɛ -hi 'o -na 'yii 'hɔn bi =cɛɛ 'o ye, 'plu bu po 'le -mu na =nu 'mu, -ɔ 'nɔnɔ jre gbe.»

-Tɛ -Yusu pue la blablɛ a dɛ ye, -ɛ 'wan, 'plu v 'ye

(Luku 15.3-7)

¹⁰Kɛ -Yusu lele po, ɔ nɔ: «Ba =tu 'a nɔ dɔnɔ 'yie, 'ke a 'nɔ -han 'na nahuon =de yraa, -ɛ nue, ɔ 'de nahuon gblaka. 'Nu 'a mu 'nɔ le, nahuin =nu, -v 'de nahuin gblaki,

Nyɨsɨva a leleenɨv, nu- nyu 'yie -tu, leleenɨv a -gbe, 'v kɔ 'hru, 'ke bu 'cipi 'o 'na Bu Nyɨsɨva 'hɨn 'mu, -ɔ ni 'le yakɔ 'mu. [11 Mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'mɔ Nyɨsɨva lee nɔ -tutu ke, 'mu nahuin =nu le =mɔ, -v 'wan, -v hren Nyɨsɨva -wɔn, 'mu waa, 'ke 'o 'waa 'yilɛnyre-tɔplɩ -nɨ, v nu a -ta 'mu, v 'mu Nyɨsɨva ye 'mɨɛɛ.]»

12-Ye ɔ nye ye po dɛ, ɔ nɔ: «Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ kɔ blablɔ a (100) -wlu -hɨn, 'bɔ gbo 'le 'cɛɛle 'mu, 'plu blablɔ a -gbe, 'a 'yɛɛ -do 'be 'wan, dɛ tio- ɔ di nu 'le? ɔ kɔ bɔ hie 'o blablɔ a (99) -wlu -hɛn =tu 'o -pu =tu 'o seledɔ =nu gbo, 'ke 'le 'cɛɛle 'mu, bɔ mu blablɔ =nu le =mɔ, -ɛ 'wan. 13'Nu 'a mu 'ni le, 'bɔ ye ke, blablɛɛ -do -nɨ a -tɨ, 'a plɔ di 'ni ble, ɛ 'mu 'o blablɔ a (99) -wlu -hɛn =tu 'o -pu =tu 'o seledɔ =nu, -ɔ 'de 'wan 'mu -hi. 14Dɛɛ -do, nɛ-ɛ ni, 'ke 'o 'a ni Bu Nyɨsɨva -wɔn, -ɔ ni 'le yakɔ 'mu, -ɛ nue, ɔ 'ni -hɨɛ -le, 'a nahuin =nu, -v 'de nahuin gblakɨ, 'a nahuoon -do bɔ 'wan.»

-N 'be Nyɨsɨva a nahuon, 'bɔ nu -mu dɛ 'kuku 'mu, -tɛ -n di nu, 'plu -muo 'mu -hɛ

15(-Ye ke -Yusuu lele po, ɔ nɔ:) «-N 'be Nyɨsɨva a nahuon 'bɔ nu -mu dɛ 'klan 'mu, mu -bo lo, a 'mu ye bii, =muo le, -ɛ mɔ, dɛ =nu, ɔ nu, ɛ nyre le 'yi. 'Bia 'bɔ wɛɛn ke, -ɛ mɔ, ɔ nu dɛ 'kuku, -ye -n nue ni, 'ɔ -hɛ lele -na 'ɗayu. 16Kɛɛ, 'bia 'bɔ 'die ke wɛɛn, -ɛ mɔ, ɔ nu dɛ 'kuku, mu -bo da nahuoon -do, -hee' nahuiin 'hɔn, bu bi -mu ke. 'ɛ mɔ -tɛɛ, Nyɨsɨvacrɨmɛ, ɛ nyi 'ni -tu, 'plu a 'mu nahuon -tɨ mu yɛɛ, ɛɛ -hɨa -hɛhɨpɨv 'hɔn, ta. 17Kɛɛ, 'bia 'bɔ 'die lele ke wɛɛn, -ɛ mɔ, ɔ nu dɛ 'kuku, -ye -bo le 'cɔɛ a nahuin. 'Bia 'bɔ 'die lele ke wɛɛn, 'ke 'o 'cɔɛ a nahuin a -gbe ye, -ɛ mɔ, ɔ nu dɛ 'kuku, -ye 'ke 'le -mu 'yi 'mu, bɔ 'ya hɨnyɔ 'mu, -hee' nahuon =nu, -ɔ 'de Nyɨsɨva yi.»

'Kli -nu, Nyɨsɨva, ɔɔ -Yusu a -naagbopv -nyi

18(-Ye ke -Yusuu lele po, ɔ nɔ:) «'Nu 'a mu 'ni le -tɛɛ, -tɔplɩ 'bii =nu, a di nahuin le, v ni nu 'le, Nyɨsɨva, ɔ di -wɛ 'ni -tu. Kɔ, -tɔplɩ 'bii =nu, a di ke wɛɛn, 'ke nahuin bu nu, Nyɨsɨva, ɔ di -wɛ ke 'ni wɛɛn.

19'Nu 'a mu 'ni le, nahuiin 'hɔn, 'ke 'le 'a mu -heyri, 'bu wɛɛn ke, 'bu da Nyɨsɨva, 'bu -hɨɔ 'ɛ ni dɛ -de, 'na Bu Nyɨsɨva a -gbe, ɔ die =nu 'ni -nyi, 20-ɛ nue, nahuiin 'hɔn, ta, 'bu 'kukue le, 'ke 'le 'na 'dɨ 'kwli 'mu, 'ke 'n ni 'le =nu -heyri.»

**-Yusu nɔ 'ni: -N 'be 'bɔ nu -mu dɛ 'kuku 'mu, -ye -bo -hri
dɛ a -gbe a -tɨ -wɔn
(Luku 17.4)**

21-Yusu bɔ po 'klɛɛ le, -ye Piɛlɨ 'yɨyɔ 'o 'mu gbo 'hɨn, 'ɔ -gbo wɔn, ɔ nɔ: «Kɔkɔnyɔ o, 'n 'be Nyɨsɨva a nahuon, 'bɔ 'cipi 'o, 'bɔɔ 'mu dɛ 'kuku 'mu nu, 'wu -tie =bo -hri 'a dɛ 'kuku a -gbe a -tɨ -wɔn 'le? =Be =bo nu 'a dɛ 'kuku a -tɨ a -wɔn-hriiwu 'nɨpata?» 22-Ye ɔ nɔ: «'Ni po =le le, -bo nu 'a dɛ 'kuku a -tɨ a -wɔn-hriiwu 'nɨpata, kɛɛ, ɛ 'de gbopueɛ kɔ. 'ɛ ni ti, -hri 'a dɛ 'kuku a -tɨ -wɔn.» 23-Ye ke -Yusuu lele po, ɔ nɔ: «-Tɛ Nyɨsɨva nu nahuin a win a kekɔɔle, dɛ, ɛ 'we ye, nɛ- gbo: 'Blugba a 'kun =de, nɔ- da 'a -kvannunyv gblakɨ, ɔ 'mu 'wli =nu -hre, v kɔ bu 'pɛɛ =nɔ. 24-Tɛ ɔ =tu 'klɛɛ 'wli a -gbe a -hiehre -wlu, -ye v ya =nɔ ye 'a -kvannunyv -ye. 'Wli =nu, ɔ 'ble kwa, ɨ -we

'le 'wliblɛ 'plɔplɔ. ²⁵Kɛɛ, ɔ 'de 'le 'wliɖu a -gbe a 'pɛɛɛ -wɛ. -Ye 'kun a -gbe, ɔ le 'a nahuin -ye, ɔ nɔ: Ba gba nahuon -gbo, ɔ kɔ 'a nyrɔ, kɔ 'a 'yuo-pli 'hɛɛn, ba plu, -ɛ 'we -nɔ =go ye, kɔ, ba plo -wɛ 'a kukɔ-tɔplɪ 'bii, -ɛ die nu, ɔ 'mu gba =nu 'pɛɛ. ²⁶-Ye -kvannunyo a -gbe, ɔ blɔ ye gbo kwli, ɔ nɔ: 'N 'ble -na bu kwa, 'nu -mu le 'nɪ 'batɪ, kɔ =wɛ a 'lɪla. 'N di -na gba 'bii 'nɪ 'pɛɛ. ²⁷-Ye 'kun a -gbe, ɔ 'ye 'a wɔli, ɔ nɔ: =Betɪ -n 'dio 'pɛɛ, 'n tɛ -mu gbo, mu.

²⁸-Tɛ ɔ -hɔn 'o =nɔ ye 'mu, ɔ mu, -ye ɔ ye 'o gbo 'a 'be -kvannunyo -ye. 'A 'be a -gbe, ɔ ye 'o gbo, ɔ 'ble kwa 'a gba 'cicɛ. Nɛ- mɔ, nahuon =nu, 'kun tɛ gbo, bɔ kɪ 'a 'be a -gbe a mranɪ, 'ɔ nyi le mia, ɔ nɔ: 'Na gba, 'n kɔ 'le -mu -wɔn, -nyo 'mu! ²⁹'a 'be =nu, 'ɔ blɔ kwli ye gbo, ɔ nɔ: 'N 'ble -na bu kwa, 'nu -mu le 'nɪ 'batɪ, kɔ =wɛ a 'lɪla. 'N di -na gba 'nɪ 'pɛɛ. ³⁰Kɛɛ -ye ɔ bla ni, 'ɔ nue, 'v po 'a 'be a -gbe =ju 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'le ni, ɔ 'mu 'a gba =nu 'pɛɛ, 'plu v 'muo gbo tɛ. ³¹-Tɛ 'a 'bie -kvannunyo -ye 'ye dɛ =nu, -ɛ mue 'lu -wɔn, -ye 'waa =wli 'mue gbo 'dɔ, 'v mu, 'v na 'kun a -gbe -tɔplɪ 'bii =nu -wɔn le, -ɪ mue 'lu -wɔn. ³²-Ye 'kun a -gbe, ɔ da nahuon a -gbe ni, ɔ nɔ: -Kvannunyo o, -n kɔ 'cɛɛ, gba 'bii =nu, 'n kɔ wen 'le -mu -wɔn, 'n nɔ 'nɪ, =betɪ -n 'dio 'pɛɛ, 'nɪ tɛ -mu gbo, -ɛ nue, -n 'batɪ 'mu le. ³³-Tɛ 'n nu, 'nɪ 'ye -na wɔli, kɛ'ɛ ni, -n kɔ -bo nu wen -n 'be =nu a wɔli a 'yiye. ³⁴ɛ nue, 'kun a -gbe 'ɔ bi yru 'mu 'dɔ, 'ɔ le 'a nahuin, ɔ nɔ: Ba puo =ju 'mu, v 'muo =sɛ =tue, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'le ni, ɔ 'mu 'a gba 'bii =nu 'pɛɛ, 'plu 'muo gbo tɛ.» ³⁵-Ye kɛ -Yusuu lele po, ɔ nɔ: «Kɛ'ɛ ni, 'na Bu =nu, -ɔ ni 'le yakɔ 'mu, ɔ di 'a ni 'yiye nu. -Tɔplɪ =nu, 'a ni 'bienu Nyɪsua a nahuin nu 'a mu 'mu, 'bia 'ba 'nɪnɪ -hri -tɔplɪ a -gbe a -tɪ -wɔn, 'ke 'le 'a ni =wli 'bii ke, -tɛ 'kun a -gbe, ɔ nu nahuon =nu a -tɔ, kɛ'ɛ ni, Nyɪsua di -wɛ 'a ni =tɔ nu.»

Dɛ =nu, -Yusu tɔɔ, 'ke 'o nyɪbeyu kɔ nyɪrgba 'hɛɛn
bu -gbugbe yre a -ta 'mu
(Mati 10.1-12; Luku 16.18)

19 ¹-Tɛ -Yusu -wɔ tɔɔɛ a -gbe -wɔn, -ye ɔ -hɔn 'le Galileblugba 'mu ni, ɔ kɔ 'a -naagbopɔ 'hɛɛn, 'v mu 'le Sudeblugba 'mu, 'ke 'le Sudeɛ a 'nike, ²nahuin 'plɔplɔ 'vɔ -Yusu -wɔn kɛɛ, kɪklanyɔ 'bu ni 'o, 'ɔɔ 'waa 'kɛɛ -wɔ.

³-Ye Falisi-tumu a nahuin, -v ni 'o, nu- 'yɪya 'o =nɔ ye gbo, -ɛ die nu, v 'muo 'mu le -tɔ, 'ke ɔ 'mu ka, 'ke 'o Nyɪsua ye. Kɛ vɔ 'klɛɛ po, 'v nyo wɔn =gba: «=Be Nyɪsua a tetei, ɪ nyi 'nɪ =tu, -ɛ mɔ, nyɪbeyu kɔ 'hru, 'ke bɔ po 'le 'a nyɪrgba -patu 'mu, 'ke 'o 'ɛ ni dɛ =de a -ta 'mu?» ⁴-Ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ nɔ: «'N pui -tɛɛ, a -hre ni, 'ke 'le Nyɪsɔacruntɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ, 'klɔ a -wɛ=tuule 'mu, -tɛ Nyɪsɔaa -tɔnahuon nu, -ye ɔ nue ni, -tɔnahuon a -gbe 'ɔ 'ya nyɪbeyu kɔ nyrɔ 'hɛɛn 'mu. ⁵ɛ nɛ- nue, nyɪbeyu 'mu 'o 'a bu kɔ 'a 'dii 'hɛɛn gbo hie, ɔ 'mu nyrɔ kɔ, ɔ kɔ =nɔ 'hɛɛn, v 'mu 'hɔn 'mu nɪnɪ, v 'hɔn -wɛ a -gbe, v 'mu -tɔnahuon -do -hɛ. ⁶ɛ -hɛn 'nyɪɛ, v 'de 'klɛɛ lele -tɔnahuin 'hɔn, kɛɛ, v mɔ -tɔnahuon -doo ni. 'A -tɪ o, nyɪbeyu kɔ 'a nyrɔ

'heen, Nyisva nu, 'v -he -tunahuoon -do, nahuon -de 'de ye ble, bɔ -hɪhu yre.» Kɛɛ ni, -Yusu po =nu ye. ⁷-Ye Falisi-tumu a nahuin =tuo -wɔn, v nɔ: «De- nue 'klɛɛ, Nyisva a winwɔn-henyɔ Moise 'ɔ =tuɪ la, 'ke 'le 'a tetei 'kwli 'mu, -ɛ mɔ, nyɪbeyu 'bɔɔ -hva bɔ po 'le 'a nyrɔ -patv 'mu, -ye bɔ -nyo 'crunɛ, -ɛ nyi =tu, -ɛ mɔ, ɔ puo 'le 'mu -patv?» ⁸-Ye -Yusu nɔ: «A ni =wɪ a 'mu'gboklɔle a -tu ni, Moise 'ɔ -nyi 'a mu 'hru, 'ke ba po 'le 'a ni nyrv -patv 'mu le. Kɛɛ, 'klɔ a -wɪu=tuule 'mu, ɛ 'de la le 'mu ni. ⁹'Nu 'a mu 'ni le, nyrugba 'bɔ 'de 'o 'a tɔ gbo hie, 'plu 'a tɔ 'bɔ puo 'le -patv 'mu, 'plu 'bɔ kɔ nyrɔ -ye, -ye ɔ nu -wɪawli, 'ke 'o 'a ye-henyɔ ye.» ¹⁰-Ye 'a -naagbopv nyo 'klɛɛ 'ni le, v nɔ: «Bia 'bɛ ni le 'mu, 'ke 'o nyɪbeyu kɔ 'a nyrɔ 'heen -wɔn, -ye ɛ nu -tɛɛ, 'ke v ni kɔkɔ 'le.» ¹¹-Ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ nɔ: «ɛ 'de nahuin 'bii, v 'deɛ bu 'ble -tɪ a -gbɛ kwa. Nahuiin -do =nu, Nyisva -nyi 'kli, nu-v -tɪ a -gbɛ 'mu le yrii. ¹²ɛ kɔ 'dai -tɔpli, 't nye nu, nyɪbɛv 'v 'nɪnɪ kɔ nyrv: =v -ye ni 'o, 'v 'de 'yuokɔɛ, =v -ye ni 'o, 'v -hw bɔɔ, =v -ye 'ni kɔ =le nyrv, -ɛ die nu, v 'mu Nyisva a -kvaan -do nu, Nyisva a -gbɛ, ɔ 'mu nahuin win ke kɔɔ. 'A -tɪ, nahuon -gbo, -ɔ -wɛ 'le -tɪ a -gbɛ a kwa'buble, nɔ- -bɔ 'bli kwa!»

-Te -Yusu da la Nyisva, 'ke bɔ nu la 'yuo-pɪ -hapvɛ 'mu
(Maki 10.13-16; Luku 18.15-17)

¹³-Nyrɔwɔ =de 'mu, v gba 'le -Yusu ye 'yuo-pɪ, ɔ 'mu dabv 'lu gble po, ɔ 'mu Nyisva da, -ɛ die nu, Nyisva 'mu 'yuo-pɪ a -gbɛ -hapvɛ 'mu nu. Kɛɛ -ye -naagbopv, v nahuin =nu =hen 'nyre, -v ya 'le 'yuo-pɪ, v nɔ: «A ni yv 'le =nɔ ye!» ¹⁴Kɛɛ -ye -Yusu nɔ: «Ba -ha 'yuo-pɪ mɛ le, bu di nɔ 'mu ye. A ni kv 'le ye, -ɛ nue, nahuin =nu, -v 'we =nɔ 'yuo-pɪ -gbo ye, nu- di 'le Nyisva a 'klɔ yrayrv 'kwli 'mu pa,» ¹⁵'ɔ nyu dabv 'lu gble po, 'ɔɔ Nyisva da, 'ke bɔ nu =nu -hapvɛ 'mu. Dɛ a -gbɛ, -tɛ ɛ -hi, -ye ɔ -hɔn 'le -tɛgbi a -gbɛ 'mu ni, 'ɔ mu.

-Yusu kɔ gblotayu =nu 'heen, -ɔ mɔ la dekonɔ
(Maki 10.17-31; Luku 18.18-30)

¹⁶'Wɔ =de 'mu, gblotayu =de, nɔ- 'yɪya 'o -Yusu 'hvin 'mu gbo, 'ɔ =gbo wɔn, ɔ nɔ: «Tɔɔnɔ o, -hapvɛ tɪo- 'n di nu 'le, 'plu 'mu Nyisva a 'klɔ yrayrv =nu kɔ, -ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le 'le?» ¹⁷-Ye -Yusu nɔ: «Dɛ- kɔ -tɪ =nu 'mu wɔn =gba, 'ke 'o -hapvɛ a -ta 'mu? Nyisvaa -do, nɔ- mɔ =hapvɔnahuon. 'Bia =ni nye -hva, 'ke Nyisva bɔ -nyi -mv 'klɔ yrayrv, -ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le, -ye -bo =tuu 'o Nyisva a tetei 'o!» ¹⁸-Ye ɔ =gbo wɔn, ɔ nɔ: «Tetei tɪo- 'n di 'o =tuu 'le?» -Ye -Yusu nɔ: «=Nɪ 'la 'le nahuon, =ni nu 'le -wɪawli, =ni 'yri 'le, =ni po 'le nahuon hi ke, ¹⁹=tuu 'o -n bu kɔ -n 'dii 'heen, 'ke 'le 'munvɛle 'kwli 'mu, nɔv -n 'be -tɔnahuon 'mu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -n nu -n dɔɔnɔ a 'munvɛle.» ²⁰-Ye gblotayu a -gbɛ, ɔ =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «'N =tuu 'o tetei 'bii a -gbɛ ni. Dɛ tɪo- -ɛ hie 'o lele 'mu?» ²¹-Ye kɛ -Yusu =nɔ ye po, ɔ nɔ: «'Bia =nu -hva -bo =cɛɛ 'o ye, mu -bo plo -na kɔkɔ-tɔpli, -bo -nye 'a 'wɪye =svɛnyv le, -ye Nyisva, nɔ-

di -mu -hapude gblaka 'mu nu, 'ke 'le yakɔ 'mu. =Nɪ nue 'klɛɛ, -ye -bo kuɛ 'mu -wɔn, =mu 'na -naagbopuyu -hɛ.» ²² Gblotayu -mɛ -ye, bɔ 'wɔn -tɪ -nɔ -Yusu =tu, -ye 'a =wɔ bi -hlɔn, 'ɔ -hɔn 'o -nɔ 'hɔn 'mu, -ɛ nue, 'a kukɔ-tɔplɪ -huo 'dɔ.

²³ -Tɛ ɔ mu 'klɛɛ, -ye ke -Yusuu 'a -naagbopu ye po, ɔ nɔ: «Nu 'a mu 'nɪ le, ɛ kla wɔn, 'ke 'o dekonɔɔ -wɔn, 'ke bɔ pa 'le Nyɪsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu. ²⁴ 'ɛ mɔ -tɛɛ, ɛ kla wɔn, 'ke 'o dekonɔɔ -wɔn, -ɔ kuo 'a kukɔ-tɔplɪ =wɔ ye, 'ke bɔ kuo Nyɪsua =wɔ ye, 'ke bɔ pa 'le Nyɪsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu, 'ɛ -hi 'o =gbuke-so 'mu, 'ke bɔ naa 'le 'die a 'hɔ wɔn.» ²⁵ -Yusu a pupowin a -gbe, ɪ ma 'a -naagbopu le wɔn 'dɔ. -Ye v nɔ: «Bɛ kɔ be -ti le 'mu, nahuon =de 'die 'le -we bɔ pa 'le Nyɪsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu.» ²⁶ -Ye -Yusu nyu 'nɪ 'ye, ɔ nɔ: «ɛ 'die 'le -we, 'ke 'le -tunahuon a 'klɪ 'kwli 'mu, bɔ kuo Nyɪsua =wɔ ye, ɔ 'mu 'le 'a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu pa. Kɛɛ, 'ke 'le Nyɪsua a 'klɪ 'kwli 'mu, 'ɛ nɪ dɛ, ɛ -we 'le =le.»

²⁷ -Ye ke Pielu -Yusu ye po: «-A -mɛ -ye 'le? 'Ye ke, -a hie 'o -a nɪ nahuin gbo, ɛ kɔ -a nɪ -tɔplɪ 'bii 'hɛɛn, =aa -mu -wɔn naa. 'A -tɪ, dɛ tio- Nyɪsua di -a mu -nyi 'le?» ²⁸ -Ye -Yusu nɔ: «Nu 'a mu 'nɪ le -tɛɛ, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, ti =nɔ -kɔ 'yri, 'n di 'o 'na bodɔgbata =nɔ ke gbo nɪ, 'ke 'le 'klɔ yrayru =nɔ 'kwli 'mu, ti a -gbe 'yri, 'a mu =nɔ, -v mɔ 'na -naagbopu -pu =tu 'o 'hɔn =nɔ, 'ke a di -we 'o 'a nɪ gbatɪ ke gble nɪ, -ɛ die nu, a 'mu Yisraɛkue a =tugbɪ -pu =tu 'o 'hɔn =nɔ -bati le poo. ²⁹ Kɔ, 'ɛ nɪ nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ hie 'o 'a kayuo gbo, kɔ 'a -dɪayuo, kɔ 'a bu kɔ 'a 'dii, kɔ 'a nyrugba, kɔ 'a 'yuo-pɪli, kɔ 'a -cii 'hɛɛn, 'na 'munvele a -tɪ, -ye nahuon a -gbe, -tɔplɪ, Nyɪsua di =nɔ -nyi, ɪ di 'nɪ -huo bubakɔ, ɪ 'mu 'o dɛ =nɔ, ɔ hie 'o gbo 'mu -hi, Nyɪsua 'muo -we 'klɔ yrayru -nyi, -ɔ 'nɪnɪ -we 'le. ³⁰ Kɛɛ, nahuin =nɔ, -v nɪ 'o 'waa 'bienv 'lu ye, -tɛ ti nɪ le 'mu -gbo, 'waa 'plɔplɔ, nɔ-di -tado 'le 'waa 'bienv bu gbo nɪ, kɔ, nahuin =nɔ, -v nɪ 'le 'waa 'bienv bu gbo, -tɛ ti nɪ le 'mu -gbo, 'waa 'plɔplɔ, nɔ- di -tado 'o 'waa 'bienv 'lu ye nɪ.»

-Tɛ -Yusu po la -cikɔnyɔ kɔ -kvannunyɔ 'hɛɛn a -talɔdɔ

20 ¹ (-Ye -Yusu po -talɔdɔ -ye, ɔ nɔ:) «Nyɪsua 'bɔ kɔ nahuin win ke, dɛ, ɛ 'we ye, ɛ nɛ- -gbo: 'Dɪdɔnyɔ gblaka -de, nɔ- 'hɪɪ -nyrajruwɔ -de 'mu, 'ɔ mu -kvannunyɔ le =mɔ wɔn, -ɛ die nu, v 'mu 'a -kvan nu, 'ke 'le 'a -ci ke. ² -Tɛ ɔ ye 'o ye-henahuin gbo, -ye ɔ kɔ =nɔ 'hɛɛn, v -yɪɪ nɪ, 'ke bɔ 'pɛɛ =nɔ -nyɔwɔ-gble a 'wɪiye, 'ɔ lu, 'ke bu mu 'a -kvan nu, 'ke 'le 'a -ci ke. ³ Muu 'o 'yɪɪ a 'o'yaale a ti 'yri, -ye ɔ 'hɪɪ lele nɪ, 'ɔ mu 'le lele -tɛgbi =nɔ, nahuin =nɔ, -vɔ -kvan le =mɔ, vɔ 'o gble nɪ, 'ɔ ye 'o nahuin -ye gbo, -v 'nɪnɪ nu -kvan =de. ⁴ -Ye ɔ nɔ: Ba mu -we 'le 'na -ci ke, a 'mu 'na -kvan nu. 'Wɪiye =nɔ, -ɛ ble 'a mu ye, 'n die 'a mu 'nɪ -nyi. ⁵ -Ye v mu 'le =le. Muu 'o 'yɪɪ a gbonyrati 'yri, -ye ɔ 'hɪɪ lele nɪ, 'ɔ mu -kvannunyɔ -ye le =mɔ wɔn. Dɛɛ -do a -gbe, nɛ- ɔ nu 'yɪɪ-hiile a ti 'yri. ⁶ -Tɛ ɛ hie 'klɛɛ 'le -hawɔɔ -do, 'plɪ nahuin 'mu -kvan gbo nyra, -ye ɔ 'hɪɪ lele nɪ, 'ɔ mu 'le -tɛgbi =nɔ, nahuin

=nu, -vu -kvan le =mɔ, vu 'o gble ni, 'ɔ ye 'o lele nahuin -ye gbo. 7 nɔ: De-ko -nyɔwɔ =gbu -gbo, aa mɔ -hi, 'a 'nuni nu -kvan -de 'le? 7-Ye v =tuo -wɔn, v nɔ: =ɔ -de 'de -a mu -kvan ke po a -tu ni. -Ye ɔ nɔ: 'Be ni le 'mu, ba mu -we 'le 'na -ci ke, a 'mu 'na -kvan nu.

8 Yru buu 'le yako 'mu le -we, -ye -cikɔnyɔ da 'a -kvannunyɔ a nyigblaka ni, ɔ nɔ: Da -kvannunyɔ 'bii, =mu 'pɛɛ. Ye-henahuin, -bo 'pɛɛ, nu- mɔ nahuin =nu, -v 'bɔɔ 'le le, 'n po -kvan ke. Ne- -bo nu -nunu, -bo ye ye-henahuin ke, 'n po -kvan ke. 9 Nahuin =nu, -v nu -hawɔɔ -do a -kvan, -te v di 'le, -ye v 'ye -nyɔwɔ=gble a 'wliye. 10 -Te nahuin =nu, -v mɔ ye-henahuin, v po wen -kvan ke, v 'ye de =nu, -ɛɛ 'lu -wɔn mue, -ye v -mɛ -ye, v nɔ 'ni, 'waa 'wliye di 'ni -huo, ε 'mu 'o 'waa 'bienu a nɛnɛ 'mu -hi. Kɛɛ, v -nyi -we =nu -nyɔwɔ=gble a 'wliye. 11 -Te v -nyi =nu 'wliye a -gbe, -ye vu -cikɔnyɔ le poo yru, 12 v nɔ: Nahuin =nu, -v 'bɔɔ 'le le, -v nu -hawɔɔ -do a -kvan, kɔ -a mu -gbo, -v 'ye =sɛ, -nyɔwɔ =gbu -gbo 'mu, 'yru nu kɛ le, v huan ke ye, v kɔ -a mu 'hɛɛn, 'wliyeɛ -do, nɛ- n 'pɛɛ -a mu. 13 Kɛɛ -ye -cikɔnyɔ =tu 'a nahuoon -do -wɔn, ɔ nɔ: 'Mɛ o, 'n 'de -mu kaa. =Be -n kɔ 'mu 'hɛɛn, -a 'di wen -yra, 'ke =bo 'pɛɛ -mu -nyɔwɔ=gble a 'wliye. 14 'A -ti o, gba -na 'wliye, -bo mu. Nahuin -gbo, -v 'bɔɔ 'le le, 'n po -kvan ke, 'wliyeɛ -do =nu, 'n -hva =bo -nyi =nu, ε -do a -gbe, nɛ- 'n -hva =bo -nyi -we -mu. 15 -Te 'nu 'na kukɔ-tɔplɪ a naale nu, 'mɔ kuɪ 'le -wɔn. -Hee', =be ca -nu =tu, -te 'na =wlv nɔ 'yi le a -ti?»

16 -Ye -Yusu nɔ lele: «A -ti o, nahuin =nu, -v nu 'le 'waa 'bienu bu gbo, nu-di -tado 'o 'waa 'bienu 'lu ye ni, kɔ, nahuin =nu, -v ni 'o 'waa 'bienu 'lu ye, nu- di -tado 'le 'waa 'bienu bu gbo ni.»

-Yusu bɔ =tu 'a 'kukɔɛ kɔ 'a 'klɔ'huhre a -ti, 'a 'wɔ a ta a nɔnɔ ni gbo
(Mati 10.32-34; Luku 18.31-34)

17 -Te -Yusu -yre, -ye ɔ 'kie gbɛɛ 'hru 'lu -wɔn, 'ɔɔ 'le Jrusɛdɔ 'mu mu, ɔ kɔ 'a -naagbopv 'hɛɛn. Buu 'kleɛ 'hru na, -Yusu 'ɔ 'ba 'a -naagbopvu -pu =tu 'o 'hɔn =nu 'mu, 'v bii ye. Kɛ ɔɔ =nu ye po, ɔ nɔ: 18 «Ba po 'mu nua ye gbo. -Aa 'mu mu Jrusɛdɔ. 'Ke v di 'le 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, Nyɪsɪa a -cɔhlɔnpinyɔ gblakɪ kwa po, kɔ teteitɔnyɔ 'hɛɛn. ʊ di 'mu le poo -bati, v 'mu le po, 'n ni 'mu 'kukɔɛ. 19 'Be -hi, v 'mu 'mu nahuin =nu, -v 'de Nyɪsɪa yi kwa po, nahuin a -gbe, v 'mu 'mu 'caa, kɔ, v 'mu 'mu kɔkɔ bii, kɔ, v 'mu 'o 'mu tu 'yie 'mu kɔɔ, -ɛ die nu, v 'mu 'mu 'la. -Nyɔwɔu 'hɔn 'bɪ -hi, -nyɔwɔ a ta a nɔnɔ 'mu, 'plɪ Nyɪsɪa 'mu 'le 'mu 'kukɔnyɔ -heyri -ha, ɔ 'mu 'mu 'klɔ -ha.»

Sakɪ kɔ Saan 'hɛɛn a 'dii, -te ɔ le la -Yusu, -ɛ mɔ, ɔɔ -hva 'a 'yuo-pli bu ni
-tado 'le -Yusu 'hɔn 'mu gbo, 'ke 'le Nyɪsɪa a gbonɩle 'mu
(Mati 10.35-45)

20 -Te de a -gbe, ε -hi, -ye Sebede a nyɔvɔba, ɔ 'yɪya 'o -Yusu 'mu gbo 'hɔn, ɔ kɔ 'a 'yuoɔ 'hɔn =nu 'hɛɛn, -v mɔ -Yusu a -naagbopv Sakɪ kɔ Saan

'hæen, 'b blɔ kwɪ ye gbo, -ɛ die nu, ɔ 'muo dɛ -hva. ²¹-Ye kɛ -Yusuu =nɔ ye po, ɔ nɔ: «Dɛ tio- -nu -hva =bo nu, 'ke 'o -mu -wɔn 'le?» -Ye ɔ -tuo -wɔn, ɔ nɔ: «Ti -nu -kɔ 'yri -n di nahuin win ke kɔɔ, 'ke 'le Nyɪsua a gbonɩlɛ 'mɔ, 'n nye 'nɪ -hva, 'ke -bo wɛɛn ke, 'na 'yuoo 'hɔn -gbo, bu nɪ 'o -mu 'hɔn 'mɔ gbo, -do 'ke 'le -na diidɛpta ke, -do -ye 'ke 'le -na kamrapta ke.» ²²Kɛɛ -ye -Yusu nɔ: «Dɛ aa -hva, dɛ bɛ =hɛn 'nyrɛ, a 'die yi. =Be a -wɛ 'le ba 'ye =sɔɛdɔ =nu nɪ, 'n di 'ye?» -Ye v nɔ: «-A -wɛ 'le =le.» ²³-Ye ɔ nɔ: «'ɛ mɔ -tɛɛ, =sɔɛdɔ =nu, 'n di 'ye, a 'mue 'ye. Kɛɛ -ye ɛ 'de 'mɔ, 'n 'die 'le -wɔn kɔ, 'ke =bo =tui, nahuin tio- di 'le 'na diidɛpta kɔ 'na kamrapia 'hɛɛn ke gbo nɪ. 'N Bu Nyɪsua, nɔ- di nahuin a -gbɛ -ha.»

²⁴-Tɛ -naagbopɔv -pu -ye =nu, v 'wɔn -tɪ =nu, 'dɪayuoo 'hɔn =nu, v =tu -Yusu ye, -ye v nyu lɛ poo yrv. ²⁵-Ye -Yusu da v 'bii nɪ, ɔ nɔ: «A yie nɪ, -ɛ mɔ, 'klɔ -gbo a 'luyenɩnyv, -vɔ 'waa daku naa, v nyu =tue =sɔɛ, 'b nyu 'mɔ 'plɔ. 'Waa 'kunde a -gbɛ, v nye 'le 'kwɪ 'mɔ nuu 'crɛ. ²⁶A -mɛ -ye, 'ke 'le 'a mɔ -hɛyri, ɛ 'dɛɛ bɛ -ti lɛ 'mɔ. 'Ke 'le 'a mɔ -hɛyri, nahuon 'bɔɔ -hva bɔ 'ya 'a nɪ ye'munaanyɔ 'mɔ, nahuon a -gbɛ, ɔ blɛ ye bɔ 'ya 'a nɪ 'mɔ-hɛnyɔ 'mɔ. ²⁷Kɔ, 'ke 'le 'a mɔ -hɛyri, nahuon 'bɔɔ -hva bɔ 'ya 'a nɪ 'luyenɩnyɔ 'mɔ, nahuon a -gbɛ, ɔ blɛ ye bɔ -wɛ -wɔn, 'ke bɔ -hɛ 'a mɔ 'mɔ. ²⁸'Na -gbɛ, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'n 'de 'le di, 'ke nahuin bu -hɛ 'mɔ 'mɔ, kɛɛ, 'n di 'le =le, 'ke =bo -hɛ nahuin 'mɔ, kɔ, =bo -ha 'n dɪɔnɔv, 'mɔ 'kɔ, -ɛ die nu, 'na 'kukɩɛ a -gbɛ, ɛ 'mue nu, Nyɪsua 'mɔ nahuin 'plɔplɔ =gbɩa, 'ke 'o 'waa dɛ 'kuku -wɔn.»

-Tɛ -Yusu nue la, 'yiisuanɩv =dɛ, 'waa 'yii 'i klɛ la ke
(Maki 10.46-52; Luku 18.35-43)

²⁹'Plu dɛ a -gbɛ, ɛ 'mɔ mu -hi, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopɔv 'hɛɛn, 'ke vɔ 'le 'dɪɔ =nu 'mɔ -hɔn, -ɔ mɔ Seliko. -Tɛ vɔ 'dɪɔ a -gbɛ 'mɔ -tɪ, nahuin 'plɔplɔ, 'b nyu -wɔn kɩɛ. ³⁰-Ye 'ke 'o 'hru nva 'mɔ, 'ke 'yiisuanɩvɔv 'hɔn -dɛ nɪ 'o gbo. 'Yiisuanɩv a -gbɛ, v 'wɪn nɪ, -ɛ mɔ, -Yusu'u nɪ, -ɔɔ -hi. -Ye v 'yaa 'le win, v nɔ: «Tɔɔnyɔ o, Dafidɪ a 'Yu, yrii -a mɔ wɔɩ ye -o!» ³¹-Ye nahuin, -v nɪ 'o, v nyu =hɛn 'nyrɛ, v nɔ: «Ba ma wien mɔ!» Kɛɛ -ye v bla nɪ, 'b 'yaa 'le lele win, v nɔ: «Dafidɪ a 'Yu, yrii -a mɔ wɔɩ ye -o!» ³²-Tɛ -Yusu 'wɔn 'waa win, -ye ɔ nyra gbo, 'b dɩ. -Tɛ v nyre 'klɛɛ 'o, -ye -Yusu =gbɩ wɩn, ɔ nɔ: «Dɛ tio- aa -hva, =bo nu, 'ke 'o 'a mɔ -wɔn 'le?» ³³-Ye v nɔ: «Tɔɔnyɔ o, -a nye 'nɪ -hva, -bo nue, -a nɪ 'yii -gbo, -u kla, bɪ klɛ ke!» ³⁴-Ye -Yusu 'ye 'waa wɩɩ, 'b 'tɩ 'waa 'yii lɛ. Tii -do a ti 'yri, -ye v 'hɔn -wɛ a -gbɛ, v -tva leyriile gbo, 'b bi 'o -Yusu ke 'mɔ, 'b nyɔ -wɔn kɩɛ.

-Tɛ -Yusu 'ya la Jrusredɩɔ 'mɔ
(Maki 11.1-11; Luku 19.28-40; Saan 12.12-19)

21 ¹-Tɛ -Yusu kɔ 'a -naagbopɔv 'hɛɛn, vɔ Jrusredɩɔ 'mɔ mu, -ye 'ke v nyre 'le 'dɪɔ =nu 'mɔ, -ɔ kɔ 'dɩ mɔ Bettɩfase, 'ke 'o dɩgbɩ =nu =hlɔn,

-ɔ kɔ 'lu ti ni 'le, ʊ olifie daa, -Yusu ʊ le 'a -naagbopɔʊ 'hɔn. ²Ke ɔ -nu ye po: «Ba mu 'le 'dɔ -nu 'mu, -ɔ ni 'le 'a mu ye 'mu. 'Bia 'ba 'ya 'dɔ a -gbe 'mu, -ye a di 'o gbo ye 'kasra kɔ 'a 'yu 'hɛn, 'u mu gbo. 'Bia 'ba 'yɪ 'o gbo, -ye ba -wlu gbo, ba 'yɪ 'mu ye. ³Nahuon =de 'bɔ -gba 'a mu wɔn, -ye ke ba po: Kɔkɔnyɔ'ɔ ni, -ɔ nyi -hɔa. 'Bia 'ba =tui, -ye tii -do a ti 'yri, ʊ di 'ni wɔn, a 'mui 'le ya.»

⁴De a -gbe, ε mue -wɔn 'lu, -ε die nu, -ti =nu, Nyɪsɔa a winwɔn-henyɔ =tu la, ɪ 'mu nue. -Ti a -gbe, ni- gbo:

⁵«Ke ba po Sionɔɔ (-ɔ mɔ Jrusɛdɔɔ) a nahuin ye:

Ba 'ye ke, 'a ni bodɔ, nɔ-ɔ nɔ 'a mu -wɔn di.

ɔ =tɔ 'le 'a dɔnɔ,

'ɔ 'ya 'o 'kasra ke, kɔ 'kasrayu 'hɛn.»

⁶-Te -Yusu le 'a -naagbopɔʊ 'hɔn a -gbe, -ye ʊ mu ni, 'u nu de =nu, -Yusu le =nu, ⁷'u ya 'kasra kɔ 'a 'yu 'hɛn a -gbe -Yusu ye. -Te ʊ yu 'le, 'u po 'o 'waa danɔ kɔ wlawli 'kasrɪ a -gbe ke gble, -ε die nu, -Yusu 'bɔ 'yɪ 'o ke, ɔ 'mu danɔ a -gbe ke gbo ni. (-ε nue, ɔ nye nahuin 'ni tɔɔ, -ε mɔ, ɔ mɔ bodɔɔ ni, -ɔɔ 'le kegbowɛnle ya, ε 'de tɔ, ɔ 'ni yu =le 'le. ε nɛ- kɔ -ti ʊ 'ya 'o 'kasrɪ a -gbe ke.) ⁸-Te ʊ 'le di, nahuin 'plɔplɔ 'u po 'o 'waa ni danɔ 'hru wɔn gble. =U -ye ni 'o, 'u 'be 'kwla, 'u puo 'o 'hru wɔn gble, -Yusu ʊ nyo ke na, ⁹nahuin 'u nyo ye 'mu naa, kɔ, =v -ye 'u nyo -wɔn kɔɛ. Ke ʊ nu, 'u 'le win 'yaa, ʊ nɔ: «-Na 'wio, Dafidɪ a 'Yu, -mɔ -gbo, -ɔɔ 'le di, 'ke 'le Kɔkɔnyɔ Nyɪsɔa a 'dɔ 'kwli 'mu, Nyɪsɔa bɔ kɔ -ti a 'yi'baale, 'ke 'le yakɔ 'mu!» ¹⁰-Te -Yusu 'ya 'kleɛ Jrusɛdɔɔ 'mu, -ye 'dɔɔ 'le 'ni mu, 'ɔɔ 'le di, 'u wɔn le -gbugba: «Nahuon tio- ɔ 'ya 'le?» ¹¹-Ye nahuin nɔ: «Nɔ- mɔ Nyɪsɔa a winwɔn-henyɔ -Yusu. 'Ke ɔ 'ti 'le Nasaletɪdɔɔ 'mu, 'ke 'le Galilebugba 'mu.»

-Te -Yusu bla la -tɔplɔponyɔ le, 'ke 'le Nyɪsɔa a 'kagblaka a -yaa 'mu
(Mati 11.15-19; Luku 19.45-48; Saan 2.13-22)

¹²-Yusu -me -ye, 'ke ɔ pa 'le Nyɪsɔa a 'kagblaka a -yaa 'mu. 'Ke 'le -yaa a -gbe 'mu, 'ke puplonyɔ ni 'le, 'u 'wlugba-tɔplɔ plo, 'ke 'o Nyɪsɔa a -cɔhlɔn a pipie -wɔn. 'Ke 'wli'ciɔnyɔ ni -we 'o, 'u pɔpɔwli 'ciɔ. -Te -Yusu ye 'o puplonyɔ a -gbe gbo, ʊ kɔ nahuin =nu 'hɛn, -u -tɔplɔ -tɔ, -ye ɔ -tɔa 'waa leɔbɔla gbo, 'ɔɔ 'wli'ciɔnyɔ a 'teblei ye gble -jri, kɔ, 'ɔɔ 'le -plijiplonyɔ a gbatɪ yɛ 'nyunyra. ¹³Ke ɔ -nu ye po, ɔ nɔ: «U 'criɛ ni, 'ke 'le Nyɪsɔacrɪnɪ 'kwli 'mu, -ε mɔ: Nyɪsɔa nɔ 'ni: 'Na kayu ni 'o =o, -ε die nu, nahuin, ʊ 'mu 'le 'mu daa.» Ke -Yusu lele po, ɔ nɔ: «Kɛɛ -ye a -me -ye, a nuu kayu a -gbe 'mu 'yrinyɔ a kayu.»

¹⁴Tii -do a -gbe 'yri, -ye 'yiisuanɔ, kɔ nianɔnyɔ 'hɛn, nu- 'yɪya 'o -Yusu 'hɔn 'mu gbo, 'ke 'le Nyɪsɔa a 'kagblaka a -yaa 'mu, -Yusu ʊ -wɔ 'waa 'kɔɛi. ¹⁵Nyɪsɔa a -cɔhlɔnpinyɔ gblakɪ kɔ teteitɔɔnyɔ =nu, -u ni 'o, ʊ 'ye 'ɣmileka-tɔplɔ =nu ni, -Yusu nu, 'u 'wɔn -we 'yuo-pɪ a win, 'ke 'le Nyɪsɔa a 'kagblaka a -yaa 'mu, 'yuo-pɪ a -gbe, 'u 'le win 'yaa, 'u le po: «-Na 'wio,

Dafidɔ a 'Yu!» Nɛ- nue, nyigblakti a -gbe, 'v bi yrɔ 'mu le, ¹⁶'vɔ -Yusu le, v nɔ: «Be -ti =nɔ, vɔ =tu, -n nyi 'nti 'wɔn?» -Ye -Yusu nɔ: «Iin, 'n nyi 'nti 'wɔn. 'N pui -tɛɛ, a -hre -ti =nɔ ni, v 'cru la, 'ke 'le Nyɔsvacruntɛ 'kwli 'mu. -Ti a -gbe, ni- gbo: Nyɔsva o, -n nue ni, 'yuo-pɩi, kɔ 'nyinyayuo, 'vɔ -wɛ -mu baa.»

¹⁷Bɔ po 'klɛɛ le, -ye ɔ -hɔn 'o -nɔ 'mu 'hɔn, 'ɔ mu 'le Betanidɔ 'mu. 'Kee ni, ɔ pɛɛ 'le.

-Te -Yusu po la tugbe, vɔ figie daa 'jɔɔ -wɔn
(Mati 11.12-14, 20-24)

¹⁸-Te -nyɛ cɛ le, -ye -Yusu de 'ni -mɛ, 'ɔɔ Jrusɛdɔ 'mu di, ɔ kɔ 'a -naagbopɔ 'hɛɛn. Bɔv 'klɛɛ 'le di, -ye kanɔ bi 'le -Yusu 'kwli 'mu. ¹⁹Bɔ ta 'klɛɛ 'le ye 'mu le, -ye ɔ 'ye tugbedɔ -ye, vɔ figie daa, 'ke 'o 'hru nua 'mu, 'ɔ mue 'o -hɔn, kɛɛ, haii -doo ni, ɔ 'yee 'le -nɔ 'klɔ. -Ye kɛ -Yusu tugbe a -gbe ye po: «Kɔɛ kɛ 'klɛɛ mɔ gbo, =ni tu 'le 'klɛɛ lele 'kui -de ni gbe!» Tii -do a ti 'yri, -ye tugbe a -gbe, ɛ 'ku ni.

²⁰-Te -Yusu a -naagbopɔ 'ye dɛ a -gbe, -ye ɪ saka =nɔ ni 'dɔ, 'v =gba -Yusu wɔn, v nɔ: «Dɛ- nue 'klɛɛ, tii -do a ti 'yri, tugbe -gbo, 'ɛ 'ku 'le?» ²¹-Ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ nɔ: «Nu 'a mu 'ni le -tɛɛ: 'Bia 'ba kuo Nyɔsva =wɔ ye -tɛɛ, kɔ, 'ba 'nɔni po gbe, -ye a -wɛ 'le ba nu dɛ -gbo ni, 'n nu tugbe -gbo 'mu. ɛ 'de ɛ -do a -gbe. A -wɛ 'le ba le -wɛ dɔgba -gbo ni: -Hɔn mɔ -tegbi -gbo 'mu, bi 'le 'yru -wɔn! -ye dɛ a -gbe, ɛ di -wɔn mue 'lu. ²²'Bia 'baa Nyɔsva dɛ -hɔa, 'ba kue =wɔ ye, -ɛ mɔ, ɔ die 'a mu 'ni -nyi, -ye 'ɛ mɔ -tɛɛ, ɔ die 'a mu 'ni -nyi.»

-Te -Juukɛ a ye'munaanyɔ -gba la -Yusu wɔn, nyɔ- -nyi =nɔ 'klɔ, 'ke bɔ nu -tɔplɩ =nɔ, ɔɔ nu
(Mati 11.27-33; Luku 20.1-8)

²³-Te dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye 'ke -Yusu mu 'le lele Nyɔsva a 'kagblaka a -yaa 'mu, 'ɔ -tua nahuin Nyɔsva a -ti a tɔɔɛ gbo. -Te ɔɔ 'klɛɛ tɔɔ, -ye Nyɔsva a -cɔhlɔnpinyɔ gblakti, v kɔ -Juukɛ a 'blɔ a nahuin -ye 'hɛɛn, v 'yɔyɔ 'o 'mu gbo 'hɔn, v nɔ: «Nyɔ- -nyi 'klɛɛ -mu 'klɔ, 'ke -bo bla -tɔplɩlɔnyɔ -gbo lɛ 'le? Nyɔ- le -mu, 'ke -bo nu -tɔplɩ 'bii -gbo, -nu nu 'le?» ²⁴-Ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ nɔ: «'Na -gbe, 'n di -wɛ 'a mu wɔn -gba dɛ. 'Bia 'ba -hɩhɩɛ 'mu klɛ, -ye 'n di -wɛ 'a mu klɛ 'ni -hɩhɩa. ²⁵'A mu 'nu 'klɛɛ wɔn -gba: Nyɔ- le la Saan, 'ke bɔ po la nahuin 'nie 'lu lɛ 'le? =Be Nyɔsva'a ni, -hee' -tɔnahuiin ni?» -Ye vɔ wɔn lɛ 'ni -gbɔgba: «=Be' -a di 'klɛɛ po 'le? 'Bia =ba plɛ: Nyɔsva'a ni, -ɔ lo la, -ye ɔ di -a mu wɔn 'ni =gba: -Ti =nɔ, Saan, ɔɔ la =tu, dɛ- nue, 'a 'di la -tɛɛ pue 'le? ²⁶Mɔ, 'bia =ba plɛ, -tɔnahuiin ni, -ye nahuin di -a mu yɛɛ -ti, -ɛ nue, nahuin pui -tɛɛ, -ɛ mɔ, Saan, ɔ mɔ la Nyɔsva a winwɔn-henyɔɔ ni.» ²⁷Nɛ- nue, 'v =tu -Yusu -wɔn, v nɔ: «=A 'de 'a dɛ =de yi.» -Ye kɛ -Yusu -wɛ =nɔ ye po, ɔ nɔ: «'Na -gbe, 'n 'deɛ =bo le -wɛ 'a mu, nyɔ- -nyi 'mu 'klɔ, 'ke -bo nu -tɔplɩ 'bii -gbo, 'nu nu.»

-Yusu po la 'yuoos 'hɔn kɔ 'waa bu 'heen a -talɔdu

28-Ye ke -Yusuu lele -Juukue a ye'munaanyu ye po, ɔ nɔ: «'N -hva -bo po 'a mu -talɔdu ye, -ε die nu, de a di 'lu -wɔn le -hie, 'mue 'ye. Nyibeyu -de, nɔ- kɔ la 'yuo nyibeyu 'hɔn, 'ɔ le 'a ye-heyu, ɔ nɔ: 'Na 'yu o, mu ke 'le -ci ke, =mu 'na -kuan nu. 29-Ye ɔ -tu 'a bu -wɔn, ɔ nɔ: 'N bla ni. 'Ni mu -le 'le. Kee, muu 'o ye 'mu, ɔ 'ciɔ 'a 'lu a le-hiele ni, 'ɔ mu 'le 'a bu a -ci ke, 'ɔ mu -kuan nu wɔn. 30-Ti -nu, nyibeyu a -gbe, ɔ -tu wen 'a ye-heyu ye, ni- ɔ -tu -we 'a 'hɔn a nɔnɔ ye. ɔ -me -ye, ɔ nɔ: -ɔɔ, 'n bu o, 'n di 'le 'ni mu. Kee -ye ɔ 'de 'le mu.» 31-Ye -Yusu =gba -Juukue a ye'munaanyu -ni wen wɔn, ɔ nɔ: «'Ke 'le 'yuoos 'hɔn =nu -gbahlɔn, nahuon tio- -tuu 'o 'a bu 'le?» -Ye v nɔ: «Ye-heyuu ni.» -Ye ke -Yusuu =nu ye po, ɔ nɔ: «'Nu 'a mu 'ni le -tεε, nahuin =nu, -v di 'le Nyisva a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu pa, nu- mɔ 'blɔwli'tenyu, kɔ 'lalunyru. A -mε -ye, a 'deε ba pa 'le gbe. 32 'N nyi 'ni -tu, -ε nue, 'a mu Yisraekue, Saan Batisti di nɔ 'a mu -heyri ni, 'ɔ tɔɔ 'a mu 'hru -nu, -v 'sii 'o ye, a di gba. Kee, -ti -nu, ɔ -tu, a 'di -tεε pue. Kee, 'blɔwli'tenyu, kɔ 'lalunyru -mε -ye, nu- pui -tεε, 'v 'ciɔ 'waa nunuklɔ. -Tε a 'ye -we de a -gbe, a 'de Saan a -gbe nva ye gbo po, 'a 'de 'a ni nunuklɔ 'ciɔ.»

-Tε -Yusu po la -ci'yie-tunyv =nu, -v kɔ la -balv a -talɔdu

(Maki 12.1-12; Luku 20.9-19)

33 (-Yusu 'kɛ 'prεε 'le Nyisva a -cɔhlɔnpinyu gblakɔ a -gbe -wɔn, kɔ -Juukue a ye'munaanyu -ye 'heen, 'ke 'le Nyisva a 'kagblaka a -yaa 'mu.) ɔ nɔ: «Ba po 'mu nva ye gbo, 'mu lele 'a mu -talɔdu -ye ye po: ε kɔ la -cikɔnyɔ =de. Nɔ- nu la 'a -ci. -Ci a -gbe ke, ɔ 'dɔɔ 'le ti -de. 'A 'yɔ, u tu, v nyo daa resen. 'Didɔnyɔ a -gbe, nɔ- ha 'a -ci a -gbe ye, 'ɔ 'blu 'le 'hɔ gblaka -ye 'kwli 'mu le, -ε die nu, 'buu 'a 'yɔ =nu 'mu 'plɔ, 'a 'nie 'mu 'le 'hɔ a -gbe wɔn bi, v 'mue nɔ 'mu nuu. ɔ nu -we 'he-gbɔ, ɔ kɔ ke v di 'o -ci 'yie -tuu, 'ke 'o 'yrinyu a -ta 'mu. -Tε ɔ -wɔ -kuan 'bii -wɔn, -ye ɔ le -kuannunyv -de, 'ke bu nu -ci a -gbe a -kuan, 'didɔ-tɔplɔ 'bi tu, -kuannunyv a -gbe, v 'mu =nɔ 'a 'pia -nyi, 'waa -gbe, v 'mu -we 'o 'waa ni 'pia kɔ. -Cikɔnyɔ a -gbe, -tε ɔ -wɔ -kuan a yegble-tutule -wɔn, -ye ɔ mu 'mu 'dagba -petu. 34-Tε 'didɔ-tɔplɔ a 'ciɔeti nyre 'o, -ye -cikɔnyɔ a -gbe, ɔ le 'a leleenyu -ye, 'ke bu mu 'le -ci'yie-tunyv =nu -wɔn, v 'mu =nu 'ciɔε-tɔplɔ =nu -nyi, -i ble -cikɔnyɔ ye, v 'mui =nɔ ye ya. 35-Tε leleenyu a -gbe, v nyre 'klεε 'le, -ci'yie-tunyv, 'v bi ɔ -ye -tεε, 'v 'la ɔ -ye, kɔ, 'v po -we ta a nɔnɔ 'he -wɔn le, 'v 'lɔ. 36-Tε -cikɔnyɔ 'wɔn de =nu, -ε mue 'lu -wɔn, -ye ɔ lee lele 'a leleenyu -ye. Nahuin a -gbe, v -huo ni, 'v -hi 'o ye-henahuin =nu 'mu, ɔ le o. Kee, -ci'yie-tunyv, deε -do =nu, v nu ye-henahuin 'mu, ε -do a -gbe, nε- v nu =nu 'mu. 37-Tε leleenyu a -gbe, v -hi, -ye ε hie 'o 'a -gbe a 'yu. Nɔ- ɔ lee 'le =nu -wɔn, -ε nue, 'a =wlv nɔ 'ni: -Tε ɔ 'ya 'na 'yu 'mu, v di kɔ 'a 'o=tuule. 38 Kee, -tε -ci'yie-tunyv 'ye 'yu =nu, -ɔɔ 'le di, ke v po, 'ke 'le 'waa dɔnɔ -gbahlɔn:

Nahuon, ɔ di -tado -ci -gbo kɔ, nɔ-ɔ 'le di. Ba ni -ba 'lɔ, -a 'mu -ci -gbo kɔ, ³⁹ʋ klo, ʋ 'hrɔɔ 'le -ci 'mu, ʋ 'lɔ.» ⁴⁰-Ye -Yusu nɔ lele: «A mu 'nu wɔn -gba, nahuon, ɔ kɔ -ci a -gbe, 'bɔ di 'le, dɛ tio- ɔ di -ci'yie-tunyɔ a -gbe 'mu nu 'le?» ⁴¹-Ye ʋ =tuo -wɔn, ʋ nɔ: «Cɛnyɔ =nu, ɔ 'dɛɛ bɔ 'ye 'waa wɔlɔ, ɔ 'mu 'la, 'plu ɔ 'mu 'le lele -ci a -gbe -ha, ɔ 'mue lele -ci'yie-tunyɔ -ye -nyi, 'dɔdɔ-tɔplɔ a 'cɔcɛti 'bɔ nyre 'o, ʋ 'muo 'a 'pɔa -nyi.» ⁴²-Ye kɛ -Yusuu =nu ye po, ɔ nɔ: «Tɪ -gbo, ʋ 'cru la, 'ke 'le Nyɪsvacrɔnɪ 'kwli 'mu, 'n pui -tɛɛ, a -hri ni. -Tɪ a -gbe, ɪ ni- -gbo:

'Katuo =nu, kayuonyu 'de -hva bu nuu -kvan 'yri,

ʋ po 'pɔa ke,

nɔ- -hɛ kayu a -gbe a 'katuo gblaka.

Kokonyɔ Nyɪsva, nɔ- nue, 'ɔ -hɛ 'katuo gblaka,

'plu 'ɔ nɔ 'yie ke, 'ke 'o -a mu -wɔn.»

⁴³-Ye kɛ -Yusuu lele po, ɔ nɔ: «Nu 'a mu 'ni le, 'a mu Nyɪsva a daku =nu, Nyɪsva kɔɔ win ke, -hapɔdɛ =nu, ɔɔ 'a mu 'mu nu, -ɛɛ 'le 'a ni win a kekɔɔle 'mu -hɔn, ɔ die 'a mu kwa 'ni -ha, ɔ 'mue daku -ye =nu -nyi, -ʋ di 'o Nyɪsva 'o =tuu. [⁴⁴Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ bi 'o 'katuo a -gbe ke, ɔ di le 'ni -yiyɛ, mɔ, 'katuo a -gbe, 'bɔ bi =nɔ ke, ɔ dio le 'ni waka.]»

⁴⁵Nyɪsva a -cɔhlɔnpinyɔ gblakɔ kɔ Falisi=tumu a nahuin =nu, -ʋ ni 'o, ʋ 'wɔn -talɔdɔ a -gbe ni, ʋ yree, -ɛ mɔ, nu- -Yusuu 'nyre =hen. ⁴⁶-Tɛ ʋ yrii dɛ a -gbe, -ye ʋ le =mɔ 'hru, 'ke bu klo, ʋ 'muo 'la. Kɛɛ, ʋ pɪ huannu, 'ke bu klo, -ɛ nue, ʋ yie ni, -ɛ mɔ, nahuin, ʋ -Yusu daa Nyɪsva a winwɔn-henyɔ.

-Yusu po la 'bl'mɔpɔpa a didide a -talɔdɔ

(Luku 14.15-24)

22 ¹-Ye 'ke -Yusu naa 'le lele -talɔdɔ 'kwli 'mu, 'ɔɔ -Juukɔɛ a ye'mɔnaanyu kle -huhɪa, -ʋ -gba wen =nɔ wɔn, ɔ nɔ: ²«-Tɛ Nyɪsvaa nahuin a win a kekɔɔle nu, dɛ =nu, ɛ 'we ye, ɛ ne- -gbo: ɛ kɔ la bodɔ =de. Nɔ- le 'a -kvannunyɔ, 'ke bu pi 'a 'yu a 'bl'mɔpɔpa a didide, ³'ɔ da nahuin -ye didide a -gbe ke. -Tɛ dediti nyre 'o, -ye ɔ le 'a -kvannunyɔ ni, ɔ nɔ: Ba mu, ba da nahuin -ni wen. -Tɛ ʋ mu 'klɛɛ, ʋ yu 'o gbo, ʋ lu, -ye ʋ nɔ: -A bla ni, -a 'ni di =le 'le. ⁴-Ye ɔ le lele 'a -kvannunyɔ -ye, ɔ nɔ: Ba mu, ba le nahuin =nu, 'n da wen, 'na didide =we -wɔn, 'na bro kɔ broyuo nvanu =nu, ʋ 'lɪ ni. -Tɔplɔ 'bii, ɪ =we -wɔn. Bu di 'le, ʋ 'mu 'bl'mɔpɔpa a didide =nu di. ⁵Kɛɛ, nahuin =nu, ʋ da le, -sɔgbɔɔ a -tɪ ʋ 'de 'le di, ʋ mu 'waa -kɔn -wɔn le, =ɔ -ye 'ɔ mu 'le 'a -ci ke, =ɔ -ye 'ɔ mu plo wɔn, ⁶=ʋ -ye 'bɔ klɪ -kvannunyɔ =nu, -ʋ nyu wen le da, ʋ biu -bibɪ, ʋ 'lɔlɔ le. ⁷-Tɛ bodɔ a -gbe, ɔ 'wɔn -tɪ a -gbe, -ye ɔ bi 'mu yru, 'ɔ le 'a 'sɔyuo, 'ke bu 'la 'cɛnyu a -gbe, kɔ bu po =we 'waa 'dɔ 'tɔ. ⁸-Ye kɛ ɔ po lele 'a -kvannunyɔ ye: 'Bl'mɔpɔpa a didide =we -wɔn. Kɛɛ, didide -gbo, ɛ 'de nahuin =nu ye blɛ, 'n da wen le. ⁹Ba mu 'le -tɛgbi =nu, nahuin -huo 'le, kɔ, ba da nahuin 'bii =nu, a di 'o gbo ye, 'ke bu

di 'bl'mupupa a dedi-tuo ke. ¹⁰-Ye 'a -kvannunyu mu ni, 'v 'kukue nahuin 'bii -nu le, v ye 'o gbo, -v mɔ nahuin -nu, -vu 'o Nyisva =tuu, kɔ nahuin -nu, -v 'nuni =tuu 'o Nyisva. (Nahuin 'bii -nu, v da le, -v di 'le, v -nyi -nu 'bl'mupupa a wlawlu, v 'mu pue.) Nahuindu a -gbe, nu- -we ti ke. E nue, 'bl'mupakayu -nu, 'v 'yii 'le, 'ke 'o nahuin -wɔn.

¹¹-Ye bodɔ pa ni, ɔ 'mu nahuin -nu 'ye, ɔ da. -Te ɔ pa 'kleɛ, -ye ɔ 'ye ni, -ɛ mɔ, 'ke 'le nahuin -nu -heyri, nahuoon -do ni 'le, 'ɔ 'de 'bl'mupupa a wlawlu pue. ¹²-Ye ke ɔ ɔ -nɔ ye po, ɔ nɔ: 'Me o, -mɔ -gbo, -ɔ 'de 'bl'mupupa a wlawlu pue, -n 'de ye ble -bo pa nɔ. Kee, -ti bɔ di -nɔ -wɔn =tu, ɔ 'di yi. ¹³Ne- mɔ bodɔ bɔ le 'a -kvannunyu, ɔ nɔ: Ba muva 'a bu kɔ 'a dabu. Ba puo 'le -patu 'mu, 'ke 'le gbɔgbɔyri -heyri. 'Ke ɔ di 'o -hien wee, kɔ, 'ke ɔ di -we 'o yru poo.» ¹⁴-Ye ke -Yusuu lele po: «Nyisva, ɔ da nahuin 'plɔplɔ, 'ke bu ween ke, bɔ kuv win ke, keɛ, nahuin -do -nu, -v ween -nɔ ke, nu- ɔ -ha 'le du 'mu, 'ke bɔ kuv win ke.»

De -nu, -Yusu tɔɔ la, 'ke 'o 'blwli a -ta 'mu
(Maki 12.13-17; Luku 20.20-26)

¹⁵De a -gbe, -te ɛ -hi, -ye Falisi-tumu a nahuin, v mu 'mu -gboligbo, -ɛ die nu, v 'mu 'hru le =mɔ, -te v di nu, v 'muo wlɔn le =gba, 'a -wɔn=tutue 'kwli 'mu, v 'mu 'le naa, v 'muo -ti yeɛ, -ɛ die nu, v 'muo kli. ¹⁶-Te v =tui 'kleɛ, -ye v te gbo 'waa -naagbopv -ye, kɔ nahuin -ye 'heen, -v mɔ 'kun Helɔdi a -tumu a nahuin, 'ke bu mu 'le -Yusu 'hɔn 'mu. -Te v nyre 'le -nɔ -wɔn, -ye v nɔ: «Tɔɔnyɔ o, -a yie ni, -ɛ mɔ, -nu =tu -ti a -teɛ, =nu -ti a -teɛ tɔɔ, 'ke 'o de -nu, Nyisvaa -a mu -hva a -ta 'mu. 'Bia -ni nyi =tu, -ni pi -le huannu, 'ke 'o -tunahuon a 'lu a le-hiele a -ta 'mu, mɔ =beti bɔ 'ya nyigblaka 'mu. ¹⁷Le 'kleɛ -a mu de -nu, -nu 'lu -wɔn le -hie, 'ke 'o -ti -nu a -ta 'mu, -aa -mu wlɔn mu =gba: -Be Nyisva a tetei nɔ 'ni, -ba -ha 'blwli, -ba -nyi Romakve a 'kun gblaka, -hee' -a 'de ye ble -ba -nyi -nɔ?» ¹⁸Kee -ye -Yusu yie ni, de- mɔ de 'klan -nu, vu 'lu -wɔn le -hie, ɔ nɔ: «De- kɔ -ti -nu, aa 'mu wlɔn =gba, 'aa 'mu 'mu le =tɔ 'le, 'a mu nahuin -nu, -vu 'lii 'hɔn naa? -Be a 'mue 'ye, 'bia 'ni -haa Romakve a 'kun gblaka a -ti le, kɔ Nyisva a -ti 'heen, a 'mu 'mu -ti yeɛ? ¹⁹Ba titie 'mu 'wliyɔkɔ a 'yeɛ -do -nu ye, aa 'mu 'ba, 'aa 'blwli 'peɛ,» 'v ya -nɔ 'wliyɔkɔ a 'yeɛ -do ye. ²⁰-Ye ɔ nɔ: «Nyɔ tio- kɔ 'lu=tɔ ni 'o 'le? Nyɔ tio- kɔ 'du v 'cru -we 'o 'le?» ²¹-Ye v nɔ: «Romakve a 'kun gblakaa ni.» -Ye ke -Yusuu 'kleɛ -nu ye po, ɔ nɔ: «A -ti o, ba -nyi 'kun gblaka de =nu, -ɛ ble =nɔ ye, kɔ, ba -nyi -we Nyisva de -nu, -ɛ ble =nɔ ye!» ²²-Te v 'wɔn -ti -nu, -Yusu =tu -nu -wɔn, i saka =nu ni. -Ye 'ke v hio 'o gbo, 'v mu.

De -nu, -Yusu tɔɔ, 'ke 'o nahuin a 'klɔ'uhre a -ta 'mu
(Maki 12.18-27; Luku 20.27-40)

²³'Ke 'le Jrusɛdɔ 'mu, ɛ kɔ la =tumu =de. 'A 'du mɔ Sadusi-tumu. Nu-v ni, -v nyi =tu, -ɛ mɔ, nahuin 'bu 'ku, ɛ 'die 'le -we bu -hɔn 'le 'kɔkɔnyv -heyri 'mu, bu

'hri 'klb, 'ke 'le Nyisva ye. Nu- kɔ nahuin mu 'o -Yusu 'hɔn 'mu, -nyrɔwɔɔ -do a -gbe 'mu, -ɛ die nu, v 'muo wɔn lɛ -gba. -Tɛ v nyre 'klɛɛ 'o -nɔ 'hɔn 'mu, -ye v nɔ: ²⁴«Tɔwɔnyɔ o, Nyisva a winwɔn-hɛnyɔ Moise, ɔ 'cru la tete -ye, 'ɔ hie la -a mu lɛ. Tete a -gbe, ɛ nɛ- -gbo: Nyibeyu 'bɔ nɔ 'o, 'bɔ kɔ nyɔ, 'plu nyibeyu a -gbe, 'bɔ 'de 'yuo gbo hie, 'bɔ 'ku, -ye nyibeyu -nu, -ɔ 'ku, 'bɔ kɔ 'diayu nyibeyu, nɔ- ble ye -bɔ kɔ 'a nyrugba a -gbe, ɔ kɔ -nɔ 'hɛn, v 'mu 'yuo kɔ, 'ke 'o 'a 'diayu, -ɔ 'ku a -ta 'mu. Kɛ Moise a tete po.» ²⁵-Ye kɛ v lele po, v nɔ: «ɛ kɔ la -diayu nyibepu 'nɔpata, kɛ nɔ -a mu -heyri, 'waa ye-hɛnahuon 'ɔ kɔ nyrugba, nyibeyu a -gbe, 'ɔ 'de 'yuo gbo hie, 'ɔ 'ku, 'ɔ hie 'a nyrugba a -gbe 'a -diayu a 'hɔn a nɔwɔ lɛ. ²⁶Dɛɛ -do a -gbe, nɛ- nue 'hɔn a nɔwɔ, kɔ ta a nɔwɔ. Nɛ- nue -nue, 'ɛ ye nahuon a 'nɔpata a nɔwɔ ke. ²⁷-Tɛ v 'bii, v 'ku 'klɛɛ, -ye nyrugba a -gbe, ɔ 'ku la -wɛ ni. ²⁸Nɛ- mɔ -ti, -a di wɛn -mu wɔn -gba wɔn, -mu -a mu klɛ -hihi. -Nyrɔwɔ -kɔ 'mu nahuin di 'le 'kukonyu -heyri 'mu -hɔn, v 'mu 'klɔ 'hri, 'ke 'le Nyisva ye, nahuon tio- di 'klɛɛ nyrugba a -gbe kɔ 'le, 'ke 'le v 'nɔpata -nu -heyri, -ɛ nue, -tɛ v ni la nɔ -tutu ke, nahuin 'bii a -gbe, v kɔ la ni.» ²⁹-Ye -Yusu -tu -wɔn, ɔ nɔ: «Aa 'ni ka, -ɛ nue, a 'de Nyisvacrunɛ yi, 'a 'die -wɛ yi, -ɛ mɔ, Nyisva ni ke 'kli. ³⁰Ti -nu -kɔ 'yri nahuin di 'le 'kukonyu -heyri 'mu -hɔn, v 'mu 'klɔ 'hri, 'ke 'le Nyisva ye, nyibepu kɔ nyrugbapɔ 'hɛn, v 'dɛɛ bu kɔkɔ. Kɛɛ, -tɛ Nyisva a lelenyɔ ni 'mu, kɛ'ɛ ni, v di -wɛ 'mu ni. ³¹'Ya 'o lele 'lu, dɛ -gbo, -ɛ mɔ nahuin bu -hɔn 'le 'kukonyu -heyri 'mu, bu 'hri 'klb, 'n yie ni, -ɛ mɔ, a -hre -ti -nu ni, Nyisva -tu, 'ke 'le 'a 'crunɛ 'kwli 'mu. Kɛ Nyisvaa la po: ³²Mɔ mɔ Nyisva -nu, Abrahamu, ɔ da, ɔ kɔ Yisaku, kɔ Sakɔbu 'hɛn. Kɛ'ɛ ni, Nyisva po. ɛ 'wɛ -nɔ ye, ti -nu -kɔ 'yri Nyisvaa 'le Moise -wɔn 'preɛ, Abrahamu kɔ Yisaku kɔ Sakɔbu 'hɛn, v 'ku la ni. Kɛɛ, -a yie ni, -ɛ mɔ, ɛ 'de 'kukonyu, v 'ni da -le Nyisva, kɛɛ, 'klɔnyu, nu- nyo da. ('A -ti, 'ba plɛ, nahuon 'bɔ 'ku, ɔ 'ni 'hri -le 'klb, 'ke 'le Nyisva ye, -ye ɛ 'de -nɛ.)» Kɛ'ɛ ni, -Yusu po.

³³Nahuin 'bii -nu, -v po -Yusu nva ye gbo, ɪ saka -nu ni, 'ke 'o tɔwɔleɔ -nu, ɔ tɔwɔ a -ta 'mu.

Nyisva a tete gblaka, -ɛ ni 'o tetei 'bii 'lu ye
(Mati 12.28-34; Luku 10.25-28)

³⁴Falisi-tumu a nahuin, v 'wɔn ni, -ɛ mɔ, -Yusu -tu Sadustu-tumu a nahuin -wɔn, 'ɔ nue, v 'de 'klɛɛ lele -ti -de kɔ, bu -tu. Nɛ- mɔ bu 'kukue lɛ, bu mu 'o -Yusu 'hɔn 'mu. ³⁵'Ke 'le -nu -gbahlɔn, teteitɔwɔnyɔ -de ni 'o. Nɔ- -gba -Yusu wɔn, -ɛ die nu, ɔ 'muo 'mu lɛ -tɔ, 'ke ɔ 'mu ka, 'ke 'o Nyisva ye, ɔ nɔ: ³⁶«Tɔwɔnyɔ o, tetei 'bii -nu, Nyisva -nyi -a mu, dɛ tio- mɔ tete gblaka 'le, 'ɛ -hi 'o =ɪ -ye 'mu?» ³⁷«-Ye -Yusu -tuo -wɔn, ɔ nɔ: -N ble ye -bo nuɛ -na Kukɔnyɔ Nyisva 'mu, 'ke 'le -na -wɔlɔ 'bii ke, kɔ, 'ke 'le -na 'lu a lɛ-hiele 'bii 'kwli 'mu. ³⁸Nɛ- mɔ Nyisva a tete gblaka, 'ke 'le tetei 'bii -heyri. Nɛ- ni 'o tetei 'bii 'lu ye. ³⁹Nyisva a tete -ye, -ɛ kɔvɛ 'o -nɔ -wɔn, -ɛ mɔ -wɛ tete gblaka, ɛ nɛ- -gbo: -N ble ye -bo nuɛ -n 'be -tɔnahuon 'mu, -ɛ 'wɛ -nɔ ye, -tɛ -n nu -n dɔwɔ a 'munvɛɛ. ⁴⁰Tetei 'hɔn a -gbe, ni- kɔ 'kwli 'mu Moise a tetei 'bii 'le 'mu -hɔn, ɪ kɔ Nyisva a winwɔn-hɛnyu a tɔwɔ 'hɛn.»

Waanyɔ mɔ bodɔ Dafidɔ a 'yuo a 'yuu ni
(Maki 12.35-37; Luku 20.41-44)

41-Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye Falisi-tumu a nahuin, v 'kukue le, -Yusu 'v -gbu wɔn, ɔ nɔ: 42«De tio- aa 'lu -wɔn le -hie, 'ke 'o Waanyɔ -nɔ a -ta 'mu, Nyɔsua po la le, ɔ di la 'le ya? Nyɔ- mɔ 'a bu gblaka?» -Ye v =tuo -wɔn, v nɔ: «Waanyɔ a -gbe, nɔ- mɔ bodɔ Dafidɔ a 'yuo a 'Yu.» 43-Ye ɔ -gbu wɔn, ɔ nɔ: «'Bia 'be ni le 'mu, -be' Nyɔsua a -Hihiu nu, Dafidɔ 'ɔ daa Waanyɔ a -gbe 'a Kukɔnyɔ, 'v =tui la, 'v 'criɛ, 'ke 'le Nyɔsvacrunɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ:

44 Kukɔnyɔ Nyɔsua, ɔ le 'na kukɔnyɔ ni, -ɛ mɔ:

Nɔ mɔ 'na diideɓa ke gbo, -n kɔ 'mu 'heen,
 -a 'mu nahuin win ke kɔɔ, ɛ 'mue gba -gbagba,
 'mue nu, =mu -na yraanyɔ bu 'lu gble =tu.»

45-Ye -Yusu nɔ lele: «-Tɛ Dafidɔ a -gbe, ɔ Waanyɔ a -gbe 'a Kukɔnyɔ daa, -be' Waanyɔ a -gbe, ɔ -wɛ 'le bɔ nu Dafidɔ a 'Yu a 'mu'yɔya 'le?» 46 Nahuin -nɔ, -v ni 'o, gbegbe 'a nahuon =de 'die 'le -wɛ bɔ -hihta -Yusu kle. Kɛ 'o -nyɔwɔ a -gbe 'yie 'mu gbo, nahuiin pɔ huannɔ, 'ke bu =gbo lele dɛ =de wɔn.

-Tɛ -Yusu le la 'a -naagbopɔ, 'ke bu =tu 'waa dɔnɔ 'yie, 'ke 'o -Juukɔɛ a ye'mɔnaanyɔ -wɔn

(Maki 12.38-39; Luku 11.43,46; 20.45-46)

23 1'Plu dɛ a -gbe, ɛ 'mu mu -hi, -ye ke -Yusuu nahuin -nɔ, kɔ 'a -naagbopɔ 'heen ye po, ɔ nɔ: 2«Nyɔsua a teteitɔnyɔ kɔ Falisi-tumu a nahuin 'heen, 'waa -kvan, nɔ- mɔ bu -hihta nahuin tetei -nɔ kle, Nyɔsua -nyi la Moise. 3'A -ti, -ti 'bii -nɔ, v di 'a mu ye =tu, ba nui, kɔ, ba =tui 'o. Kɛɛ, -tɔplɔ -nɔ, vɔ nu, a ni nui 'le, -ɛ nue, -ti -nɔ, vɔ nahuin tɔɔ, 'waa -gbe, v 'ni nui -le. 4'U ni 'o nahuin ke 'mu, 'ke bu =tuu 'o tetei a gblegblei 'o, -i kɔ 'o=tuule kla wɔn, -i 'we =nɔ kwakuble ye, kɛɛ, v 'ni -he -le nahuin 'mu dɛ gbi, 'ke bu =tuu 'o tetei a -gbe 'o. 5'Waa -tɔplɔ 'bii, vɔ nu, v nyi 'ni nu, -ɛ die nu, nahuin 'mu 'yie ke gbo 'nɛɛ, kɔ, v 'mu baa. Ba 'ye ke 'waa dokwliyei gbi -nɔ, -i kɔ 'kwli 'mu vɔ 'le Nyɔsvacrunɛi po, kɔ, vɔ ye gbo 'ma, kɔ, vɔ -wɛ 'le dabu 'mu po. Dokwliyei a -gbe, 'waa nɔnɔ 'bua ni 'dɔ. 'Plu, 'lili -nɔ, vɔ 'waa wlawli a -hlɔnyede gble mɔ, -i mɔ Nyɔsua a 'o=tuule a yriile, v nye 'ni nu, 'waa nɔnɔ 'i hren le 'dɔ. -Tɔplɔ a -gbe, v nyi 'ni nu, -ɛ die nu, v 'mue nahuin tɔɔ, -ɛ mɔ, v mɔ -tɛɛ a Nyɔsua a nahuiin ni. 6'U nɛ -wɛ 'mu ni, 'bia 'bu dɔ didide -wɔn, 'ke bu ni 'le ye 'mu gbo, -ɛ die nu, nahuin 'mu 'ye. Dɛɛ -do a -gbe, nɛ- vɔ nu, 'bia 'bu mu 'le Nyɔsua a kayu gbo. 7'Bia 'buɔ 'o 'ɛ ni -tegbi =de mu, -tɛ nahuin -huo 'o, v nɛ 'mu ni, 'ke nahuin bu pu 'wio gble, 'ke 'o 'waa 'o=tuule a -ta 'mu, 'v nɛ -wɛ 'mu, 'ke nahuin bu dɔv Tɔɔnyɔ. 8'Kɛɛ, a -mɛ -ye, a ni nue 'le, nahuin ni daa 'le 'a mu Tɔɔnyɔ, -ɛ nue, a kɔ Tɔɔnyɔ -do. A -mɛ -ye, a 'bii, 'a mu mɔ

dεε -do, -ε 'we -nɔ 'diayuo ye. ⁹Kε nɔ -tutu ke, a ni daa 'le nahuon -de 'a ni Bu, -ε nue, a kɔ Buu -do, 'ɔ ni 'le yakɔ 'mu. ¹⁰A ni nue 'le, v ni daa 'le 'a mu Nyigblaka, -ε nue, a kɔ Nyigblakaa -do, -ɔɔ 'a mu naa. 'Mɔɔ ni, -ɔ mɔ Waanyɔ -nu, Nyisva po la le, ɔ di la 'le ya. ¹¹Nε- nue, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon -nu, -ɔ mɔ 'a ni nyigblaka, ɔ ble ye bɔ 'ya 'a ni 'mu-henyɔ 'mu. ¹²Nahuon -nu, -ɔɔ 'le 'a dɔnɔ 'yaa, Nyisva dio 'le 'ni -tɔɔ, kɔ, nahuon -nu, -ɔɔ 'le 'a dɔnɔ -tɔɔ, Nyisva dio 'le 'ni 'yaa.»

-Yusuu la Nyisva a teteitɔnyɔ kɔ Falisi-tumu a nahuin yee -ti
(Maki 12.40; Luku 11.39-42,44,52; 20.47)

¹³Nyisva a teteitɔnyɔ kɔ Falisi-tumu a nahuin, -v ni 'o, nu- -Yusuu 'kleε 'le -wɔn 'prεε, ɔ nɔ: «A mu Nyisva a teteitɔnyɔ kɔ Falisi-tumu a nahuin 'heεn, -su 'lii 'hɔn naa, 'jrɔ 'ke 'o 'a mu -wɔn, -ε nue, aa 'hru -nu ye 'ni ka, nahuin di wen na, v 'mu 'le Nyisva a 'klɔ yrayv -nu 'kwli 'mu pa. 'A ni -gbε, a 'ni pa -le 'le, 'aa nahuin -ye ye ka, 'ke bu pa 'le, -beti bu nye wen -hva.

[¹⁴'A mu Nyisva a teteitɔnyɔ kɔ Falisi-tumu a nahuin 'heεn, -su 'lii 'hɔn naa, 'jrɔ 'ke 'o 'a mu -wɔn, -ε nue, aa kotianyrɔ 'waa kukɔ-tɔplɔ 'bii kwa le 'ni -ha. 'Plu 'baa Nyisva da, 'a ni Nyisva a dida hren gbo ye, -ε die nu, nahuin 'mu le po, 'a mu mɔ -hapɔnahuiin ni. Nε- die nu, -bati -nu, Nyisva di 'a mu le poo, 'i di 'klɔ ke ni, 'i 'mu 'o -v -ye a -bati 'mu -hi.]

¹⁵'A mu Nyisva a teteitɔnyɔ kɔ Falisi-tumu a nahuin 'heεn, -su 'lii 'hɔn naa, 'jrɔ 'ke 'o 'a mu -wɔn. Aa ke na 'blɔgbɔ 'bii, 'yru kɔ -tutu ke, 'aa 'o 'klɔ -tu, 'ke nahuon -do bɔ weεn 'a ni Nyisvade ke. 'Bta 'bɔ weεn ke, -ye a nye 'ni nu, ɔɔ 'crenyɔ -he, ɔɔ 'o 'a mu 'mu -hi, ɔɔ 'yilenyre-wlu 'hɔn kɔ. -Ye ε ble ye, Nyisva bɔ puo -tado 'le na -nu 'mu, -ɔ 'nuni jre gbe.

¹⁶'A mu nahuinnaanyɔ -nu, -v 'we -nɔ 'yiisuanɔnyɔ ye, 'jrɔ 'ke 'o 'a mu -wɔn. A nye nahuin 'ni tɔɔ, -ε mɔ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'su Nyisva a 'kagblaka, -ye ɔ 'de ye ble bɔ nu de -nu, ɔ 'su ke. Kεε, 'bɔ 'su -gulu -nu, -v ni 'le Nyisva a 'kagblaka a -gbε gbo, -ye ɔ ble ye bɔ nu de -nu, ɔ 'su ke, (-ε nue, a nɔ 'ni, -gulu a -gbε, v mɔ de gblakaa ni, 'ke 'o Nyisva ye, 'ε -hi 'o Nyisva a 'kagblaka 'mu.) ¹⁷'A mu -nu, -v 'de 'lu a le-hiele kɔ, 'plu, -v 'we -nɔ 'yiisuanɔnyɔ ye, a yie ni -tεε, -ε mɔ, Nyisva a 'kagblaka, ɔ mɔ de gblakaa ni, 'ke 'o Nyisva ye, 'ɔ -hi 'o -gulu -nu 'mu, -v ni 'le kayu a -gbε gbo, -ε nue, Nyisva a 'kagblaka, nɔ- nue, -gulu 'v -he de gblaka, 'ke 'o Nyisva ye. ¹⁸Kε aa -we po, 'aa nahuin tɔɔ, -ε mɔ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'su Nyisva a -cɔhlɔnpiile, ɔ 'de ye ble bɔ nu de -nu, ɔ 'su ke. Kεε, 'bta 'bɔ 'su -cɔhlɔn -nu, -v ni 'o -cɔhlɔnpiile ke, -ye ɔ ble ye bɔ nu de -nu, ɔ 'su ke. ¹⁹'A mu nahuin -nu, -v 'we -nɔ 'yiisuanɔnyɔ ye, a yie ni -tεε, -ε mɔ, -cɔhlɔn, v mɔ de gblakaa ni, 'ke 'o Nyisva ye, 'v -hi 'o -cɔhlɔnpiile -nu 'mu, -ε kɔ ke -cɔhlɔn a -gbε ni 'o, -ε nue, -cɔhlɔn, nu- nye nu, -cɔhlɔnpiile 'ε 'ya de gblaka 'mu, 'ke 'o Nyisva ye. ²⁰'A -ti o, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔɔ -cɔhlɔnpiile 'su, ɔɔ 'su -cɔhlɔnpiile, kɔ -tɔplɔ 'bii -nu, -tɔ nɔ 'o ke. ²¹Mɔ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔɔ Nyisva a

'kagblaka 'suu, w 'suu Nytsua a 'kagblaka, kɔ, w -we Nytsua 'suu, -ɔ nɪ 'le kayu a -gbe gbo. ²²Mɔ, nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ yakɔ 'suu, w 'suu yakɔ, -ɔ mɔ Nytsua a gbonule, w -we Nytsua 'suu, -ɔ nɪ 'le yakɔ 'mu.

²³A mu Nytsua a teteitɔnyu kɔ Falisi-tumu a nahuin 'heɛn, -su 'lii 'hɔn naa, 'jɔ 'ke 'o 'a mu -wɔn. 'Bia 'ba kɔ hai -nu, aa 'le didide -wɔn po, kɔ 'ɛ nɪ 'didide 'cicre, aa 'le -sade 'kwli 'mu -ha, nɪ- kɔ de a -pu a nene aa 'le -ha, 'a nye Nytsua -nyi. Kɛɛ, a 'nɪ -hie -le 'lu -wɔn le, 'ke ba nu -tɔpli gblakɪ -nu, v 'cru 'le Nytsua a teteicrunɛ 'kwli 'mu. A 'nɪ -hie -le 'lu -wɔn le, 'ke 'a nɪ nunuklɔ bɔ 'sii 'o ye, kɔ, ba kɔ nahuin a wɔlɪ, kɔ, ba kuo Nytsua -wɔ ye -tɛɛ. Kɛɛ -ye de a -gbe, nɛ-ɛ nɪ, a kɔ ba nu wen, 'plu a 'mu -we 'le 'a nɪ 'didɔ-tɔpli 'cicrei a -pu a nɪ -ha, a 'mui Nytsua -nyi. ²⁴A mu nahuinnaanyu -nu, -v 'we -nɔ 'yiisuanu ye, 'n nye ye poo de: Aa 'a nɪ 'nɪnanie 'nɪ 'tite, -ɛ die nu, a 'nɪ -han -tamryɛɛ -de mra, -ɛ nɪ 'le 'nie a -gbe -wɔn, kɛɛ, a 'nɪ 'ye -le, 'aa bri mra. (ɛ 'we -nɔ ye, a nye 'yie 'nɪ -tu, 'ke ba -tuu 'o tetei 'cicrei -nu, kɛɛ, tetei gblakɪ -nu, a 'nɪ -tui -le 'o.)

²⁵A mu Nytsua a teteitɔnyu kɔ Falisi-tumu a nahuin 'heɛn, -su 'lii 'hɔn naa, 'jɔ 'ke 'o 'a mu -wɔn. 'A nɪ wlɔn'naapɔhlɪ kɔ dewlɔndiipɔhlɪ 'heɛn, nɪ-aa le yra. Kɛɛ, 'ke 'le 'a nɪ -wɔl ke, 'yiyre kɔ -huhva-tɔpli -hɔn 'heɛn, nɪ- 'yii 'le. ²⁶-Mɔ Falisi-tumu a nahuon, -ɔ kɔ 'yii sua, yra 'le -na wlɔn'naapɔhlɪ wlɔn le, -ye 'a ke di -we 'le 'nɪ 'wɔ, ɛ 'mu 'o ye 'sii. (ɛ -hɛn 'nyre, -tu 'o 'klɪ, -ɛ die nu, -na -wɔl 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o Nytsua ye, -ye -tɔpli 'bii, 'ke 'le -na 'klɪ -heyri, ɪ di -we 'o ye 'nɪ 'sii.)

²⁷A mu Nytsua a teteitɔnyu kɔ Falisi-tumu a nahuin 'heɛn, -su 'lii 'hɔn naa, 'jɔ 'ke 'o 'a mu -wɔn. A 'we -nɔ 'deɛi ye, v 'pɛnɪ. 'Deɛi a -gbe, ɪ wɔ 'le 'kwli 'mu le 'yie, kɛɛ, ɪ 'yii 'le -le, 'ke 'o 'kukukui a 'klɪ -wɔn, kɔ, 'ke 'o -hɔnhɔn-tɔpli a gbleglei -wɔn. ²⁸Deɛ -do a -gbe, nɛ-ɛ nɪ, 'ke 'o 'a mu -wɔn. A wɔ 'le nahuin kle 'yi, kɛɛ, seyɪ-seyɪ, aa naa 'lii 'hɔn, de 'kuku 'ɛ 'yii 'le 'a nɪ -wɔl ke.»

**-Yusu nɔ 'nɪ, Nytsua a teteitɔnyu, v kɔ Falisi-tumu a nahuin 'heɛn, -su
'lii 'hɔn naa, Nytsua a -bati diu 'nɪ klɪ
(Luku 11.47-51)**

²⁹«A mu Nytsua a teteitɔnyu kɔ Falisi-tumu a nahuin 'heɛn, -su 'lii 'hɔn naa, 'jɔ 'ke 'o 'a mu -wɔn, -ɛ nue, Nytsua a winwlɔn-henyu -nu, kɔ nahuin -nu, -v kɔ 'klɪ 'sii la 'o ye, 'a nɪ bunu, v la le 'lɪla, nu- kɔ 'deɛi aa -hlɛntie -tɛɛ, ³⁰'plu 'aa le po: 'Bia -ba nɪ la 'klɪ, -a nɪ bunu a ti 'yri, -a 'deɛ -ba biu la ke, -ba 'la la Nytsua a winwlɔn-henyu a -gbe. ³¹-Tɛ aa le 'pɔpre nu, -ye ɛ -hɛn 'nyre, a nye 'nɪ yrii, -ɛ mɔ, nahuin -nu, -su la Nytsua a winwlɔn-henyu le 'lɪla, 'a mu mɔ 'waa 'yuoo nɪ. ³²'A -tu, ba gba de -nu 'lu -wɔn, 'a nɪ bunu -tu la -wɔl, -ɛ die nu, a 'mue 'lu -yra.

³³'A mu -nu, aa kaa nahuin, 'a nɪ nunuklɔ wɔ nyre 'yi le, -ɛ 'we -nɔ hrei ye. Nytsua a -bati di 'a mu 'nɪ klɪ, w 'mu 'le 'a mu na -nu 'mu po, -ɔ 'nɪnɪ jre gbe. A nɪ -hie 'le 'lu -wɔn le, -ɛ mɔ, a die 'le wlɔn 'nɪ -ta. ³⁴'Nu 'a mu 'nɪ le, 'n di 'a mu ye ya Nytsua a winwlɔn-henyu, kɔ -tɔkɔnyu, kɔ nahuin

-nu, -vu Nyɩsua a -ti tɔɔ. A di -v -ye 'nɩ 'la, a 'mu 'o -v -ye tu 'yie 'mu kɔɔ, -ɛ die nu, v 'mu 'ku, a 'mu -v -ye lɔkɔɛ bii, 'ke 'le Nyɩsua a kayuo gbo, kɔ, a 'mu 'die klɛ bla, -ɛ die nu, a 'mu -sɔɛ =tue. ³⁵Nɛ- die nu, Nyɩsua a yru 'mu 'a mu ye, 'ke 'o nahuin 'bii -nu, -v 'sii la 'o ye a -ta 'mu, -v kɔ dablo vu la gblɛ 'wɔwla, ɛ -hɛn 'nyrɛ, kɔɛ la 'le Abɛl, -ɔ 'sii la 'o ye a 'lila 'yie 'mu gbo, -bo ye Balasi a 'yu Sakali ke, 'a nɩ bunv 'la la, 'ke 'le Nyɩsua a kayu kɔ 'a -cɔhɩnpiile a -gbahlɔn. ³⁶'Nu 'a mu 'nɩ le -tɛɛ, ti -gbo 'yri a nahuin, nu- Nyɩsua a yru di ye, 'ke 'o -tɔplɩ 'bii a -gbɛ a -ta 'mu.»

-Yusu nyi 'nɩ -tu, -ɛ mɔ, Nyɩsua di 'o Jrusɛdɔ a nahuin gbo 'nɩ hie
(Luku 13.34-35)

³⁷«Nu Jrusɛ 'mu a nahuin 'nɩ le: Nyɩsua 'bɔ lee nɔ 'a mu 'a winwɩn-hɛnyu -wɔn, a nyu -wɔn le po 'hɛ, 'a nyu 'la. 'ɛ nɩ ti, 'n nye o 'nɩ -hɔa, 'ke -bo 'kukue o mɔ 'a mu le, ke mɔ 'mu 'hɩn 'mu, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ hape'gbaa nu, 'ɛɛ 'a 'yuo-pli le 'kukue, 'plu 'ɛ nyi ke gbo =jri, kɛɛ, a 'die ke wɛɛn. ³⁸ɛ nɛ- kɔ -ti Nyɩsua 'mu 'o 'a nɩ 'dɩ gbo hie, a -do, a 'mu 'a nɩ dɩnɩ le kikle. ³⁹'Nu 'a mu 'nɩ le, kɔɛ 'klɛɛ mɔ gbo, a 'dɛɛ ba 'ye 'klɛɛ lele 'mu, ɛ 'mue gba -gbagba, -nyrɔwɔ -nu, ɔ 'mu 'o nyre, -ɔ kɔ 'mu a di 'o le poo: -Na 'wio, -mɔ -gbo, -ɔɔ 'le di, -ɔ nyra 'o Kukɔnyo Nyɩsua a -ta 'mu gbo. Nyɩsua bɔ -nyi -mu -ti a 'yi'buuaale!»

-Yusu nɔ 'nɩ, v di Nyɩsua a 'kagblaka 'nɩ 'wla
(Maki 13.1-2; Luku 21.5-6)

24 ¹-Tɛ -Yusu -wɔ 'pɔprɛ -wɔn, -ye ɔɔ 'le Nyɩsua a 'kagblaka gbo 'nɩ 'hri. Bɔɔ 'klɛɛ mu, -ye 'a -naagbopv 'yɩyɔ 'o 'mu gbo 'hɩn, 'v nyo le: «Ye kɛ, -tɛ Nyɩsua a 'kagblaka nu 'yilɛnɩnɔ.» ²-Ye -Yusu -tu -wɔn, ɔ nɔ: «Aa kayu -gbo a 'yilɛnɩnɔ 'nɩ 'ye. Kɛɛ, 'nu 'a mu 'nɩ le -tɛɛ, 'yilɛnɩnkayu -gbo, aa 'klɛɛ 'ye, v diu 'nɩ 'wla 'bii. 'A 'hɩɔ =de 'dɛɛ bɔ nɩ 'o 'a 'be 'hɩɔ 'lu gbo.»

'Kla-wliye'yɩya, -ɛ di 'o nyre, 'plu 'klɔ 'mu 'o 'mu -hɔn
(Maki 13.3-13; Luku 21.7-19)

³-Yusu bɔ po 'klɛɛ le, -ye ɔ kɔ 'a -naagbopv 'hɛɛn, v -ti 'mu 'dɩɔ, 'v mu 'le dɔgba -nu 'lu, -ɔ kɔ 'lu ti nɩ 'le, vu olifɛ daa. -Tɛ v nyre 'le, -ye -Yusu nɩ gbo, nahuon -do =de 'dio 'o 'hɩn 'mu nɩ, 'bɛ 'de 'a -naagbopv -do. Nɛ- mɔ 'a -naagbopv bu 'yɩyɔ 'o 'hɩn 'mu gbo, bu -gbo wɩnɩ, v nɔ: «Le -a mu, ti tio- kɔ 'yri v di 'o Nyɩsua a 'kagblaka -nu 'wlaa 'le, kɔ dɛ tio- -a di 'ye, -ɛ di 'lu -wɔn mue, 'plu -a 'mue yi, -ɛ mɔ, -na 'lediti kɔ 'klɔ a 'o'mu-hɔnti nyre 'o =o.»

⁴-Ye -Yusu -tu -wɔn, ɔ nɔ: «Ba nɩ 'o -preele 'mu, -ɛ die nu, -ɔ =de 'nɩ -han 'a mu kaa, ⁵-ɛ nue, nahuin 'plɔplɔ di 'le di, 'ke 'le 'na 'dɩ 'kwli 'mu, v 'mu le po, nu- mɔ Waanyɔ -nu, Nyɩsua po la le, ɔ di la 'le ya, 'plu v 'mu 'dai nahuin kaa. ⁶'Ya 'o lele 'lu, a di 'nɩ 'wɔn, -ɛ mɔ, vu -wɔn tu, 'ke 'le 'blɔgbɩ -nu 'mu, -tɩ 'mɔɛɛ 'a mu ye, kɔ, -tɩ hren 'a mu -wɔn. 'Ba nyi 'wɔn, a nɩ pɩ

'le hvannu, -ε nue, -tɔplɪ a -gbe, ɪ kɔ bi mue 'lu -wɔn. Kεε, 'bu 'lu -wɔn mue, ε 'de 'nyre -hɛn, -ε mɔ, 'klɔ a 'o'mu-hɔnti nyre 'o =o. ⁷Blugbi di ye 'nɪ -wɔnwɔn. Ke 'le 'dai 'blugbi 'mu, kanu di 'nɪ -tɪ, kɔ, -tutɔ di 'nɪ 'huhro. ⁸Kla-wliye'yɪya a -gbe, -ε di 'le di, 'klɔ a 'o'mu-hɔnhɔn, nɛ- kɔ -wlu-tutue'e nɪ. Kεε -ye 'klɔ 'de wen 'o 'mu a -hɔn. E 'we -nɔ nyrugba ye, -ɔ nɪ 'kwli 'mu, -tɛ 'kwli bɛ 'nɪnɪ -tu wen 'a nunue -wlu, kεε -ye 'a -ɲɪɲlati 'de wen 'o a nyree.

⁹Ti a -gbe 'yri, 'a nɪ yraanyu kɔ bu po 'a mu 'blugbanaanyu kwa, -ε die nu, v 'mu 'a mu =sue =tue, kɔ, v 'mu -we 'a mu 'la. Nahuin 'bii -nu, -v nɪ nɔ 'klɔ -gbo ke, v di 'a mu 'nɪ yraa, -ε nue, 'a mu mɔ 'na nahuin nɪ. ¹⁰Ti a -gbe 'yri, nahuin 'plɔplɔ 'deε bu kuo 'klεε lele 'mu =wlu ye, =v -ye 'mu 'waa 'bienu -ye kaa, v 'mu 'blunaanyu kwa le po, v 'mu =sue =tue, kɔ, nahuin 'mu yɪyraa, ¹¹hɪwinwɔn-hɛnyu 'plɔplɔ 'mu 'hri, v 'mu nahuin 'plɔplɔ kaa. ¹²E nɪ -tɛgbi -de, kε nahuin di nu, v 'mu 'yilɛnyre-tɔplɪ nu, 'yilɛnyre-tɔplɪ a -gbe, ɪ 'mu klε bii, ɪ 'mue nu, nahuin 'plɔplɔ 'mu 'waa 'bienu a 'munvɛle 'kee. ¹³Kεε, nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ 'de sɪa, 'ke 'o Nyɪsua a =wlu a yekuole -wɔn, 'bɔ gbe -gbagba, 'klɔ a 'o'mu-hɔnti 'bɪ nyre 'o, nɔ- Nyɪsua di waa. ¹⁴Ke nɔ 'klɔ 'bii -gbo ke, 'na nahuin di 'na -haputitie =nu 'nɪ po, -ε nyi -tu, -tɛ Nyɪsua nu nahuin a win a kekɔle, -ε die nu, daku 'bii a nahuin 'mue 'wɔn, v 'mu 'hru kɔ, 'ke bu kuo -haputitie a -gbe =wlu ye, 'plu 'klɔ -gbo a 'o'mu-hɔnti 'mu 'o nyre.»

-Sue'yeti gblaku, -ɪ di 'o nyre, 'plu -Yusu 'mu 'le di
(*Maki 13.14-23; Luku 21.20-24*)

¹⁵«Nahuon -gbo, -ɔɔ win -gbo -hre, ɔ ble ye bɔ kɔ -tɔ, 'plu ɔ 'mui 'mu le yrii. Win a -gbe, ɪ nu -gbo: E di kɔ ti -ye, a 'mu 'yilɛnyrede -de 'ye, 'ke 'le Nyɪsua a 'kagblaka gbo. 'Yilɛnyrede a -gbe, Nyɪsua a =wlu yrɛε nɪ, 'plu de a -gbe, ε nye 'nɪ nu, Nyɪsua 'ɔɔ 'a 'kagblaka -wɔn hren. 'Yilɛnyrede a -gbe, -tɛgbi ε 'de 'o kɔ, 'ke ε di 'o nɪ. Nyɪsua a winwɔn-hɛnyu Danie, nɔ- -tu la 'yilɛnyrede a -gbe a -tɪ. 'Bia 'baa de a -gbe 'ye, ¹⁶-ye nahuin -nu, -v nɪ 'le Sudeblugba 'mu, bu 'gba ci le, bu mu 'le dɔgbi 'lu, v 'nɪ -hiun le 'lɪla. ¹⁷Nahuon 'bɔ nɪ 'le 'a kayu a -yaa 'mu, bɔ 'gba ci le -dodo. ɔ nɪ po 'le le, bɔ pa 'le 'a kayu gbo, ɔ 'mu 'a kukɔ-tɔplɪ bla, 'plu ɔ 'mu ci le 'gba. ¹⁸Nahuon 'bɔ nɪ 'le 'a -ci ke, bɔ 'gba ci le -dodo. ɔ nɪ po 'le -we le, bɔ -hɪan -wɔn, bɔ bla 'a wlawli, 'ke 'le 'dɪɔ 'mu, 'plu ɔ 'mu ci le 'gba. ¹⁹Ti a -gbe 'yri, nyru =nu, -v di 'kwlii 'mu le nɪ, kɔ, 'waa de -gbo, -ε di 'yuo 'nya, ε di 'ye =sue 'dɔ. ²⁰Ba da Nyɪsua, -tɔplɪ a -gbe, ɪ 'nɪ -han 'lu -wɔn mue, a 'nɪ -han ci le 'gba, ti =nu -kɔ 'yri cεε 'o =tu, -hee' -wuwle-nyrɔwɔ 'mu, ²¹-ε nue, ti a -gbe 'yri, nahuin di 'ye =sue 'dɔ, ε 'mu 'o =sue 'bii =nu 'mu -hi, nahuin -tua la 'le 'yiye gbo, kuv la 'le 'klɔ a -wlu-tuule 'yie 'mu gbo, -bo ye =sue gblaka a ti a -gbe ke, ε 'mu -we 'o =sue =nu 'mu -hi, nahuin di 'ye, kuv 'le ti a -gbe 'yri gbo, -bo ye 'klɔ a 'o'mu-hɔnti ke. ²²Nyɪsua di -nyrɔwɪ a gbe -tɔ 'lu, 'ke 'o nahuin =nu a -ta

'mu, ɔ -ha 'le du 'mu, 'ke bu 'ya 'a nahuin 'mu. Ne- 'de wen -ne, nahuon -de 'dee bɔ nɪ wen 'klɔ, ti a -gbe 'yri.

²³Tii -do a -gbe 'yri, nahuon 'bɔ le 'a mu, 'bɔ ple: Ba 'ye ke, Waanyɔ -nu, Nyɩsua po la le, ɔ di la 'le ya, ke ɔ nɪ mɔ, -hee' 'ke ɔ nɪ 'le -teɔbi -nu, a nɪ puo 'le -teɔ gbe, ²⁴-ε nue, hiwaanyu, kɔ hiwinwlɔn-henyu di 'hri, v 'mu 'ɲmileka-tɔplɪ gblaku a gblegblei nu, -ε die nu, 'be -we 'le, v 'mu -we nahuin -nu kaa, Nyɩsua -ha 'le du 'mu, 'ke bu -he 'a nahuin. ²⁵A -ti, ba po 'mu nva ye gbo, -ε nue, -tɔplɪ 'bii -nu, -ɪ di 'lu -wɔn mue, ε nɪ ke 'mu, 'nu 'a mu le.

²⁶Bia 'bu le 'a mu, -ε mɔ: Ba di 'le, Waanyɔ -nu, Nyɩsua po la le, ɔ di la 'le ya, 'ke ɔ nɪ 'le -teɔbi -nu, nahuin -de 'de 'le 'ti! a nɪ mu 'le 'le. Mɔ, 'bia 'bu le -we 'a mu, -ε mɔ: Ba di 'le, ke ɔ -hli nɔ -teɔbi -gbo! a nɪ pui 'le -teɔ, ²⁷-ε nue, Waanyɔ a -gbe, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'a ledidie, ε di ye 'we -te tiatɩε nu, 'εε wɩn, 'ke 'le yakɔ 'mu, kɩε 'le 'yru a 'hrule 'mu, -bo mu, -bo ye 'yru a gboɩεε ke. ²⁸-A 'brikɩε nɔ 'nɪ: -Te dehuε 'kukuu o nɪ, 'ke keii 'o le 'kukue.»

-Yusu, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, ɔ di 'le lele 'nɪ di

(Maki 13.24-27; Luku 21.25-28)

²⁹«-Sɩε'yeti a -gbe 'bɪ -hi, -ye 'yru kɔ -hɔpɔ 'hεεn, ɪ di 'nɪ jre, yahroyɔ di 'le yakɔ 'mu le 'nɪ ble, kɔ -tɔplɪ 'bii, -ɪ nɪ 'le yakɔ 'mu, ɪ di 'mu le -hɔn -ta.

³⁰Tii -do a -gbe 'yri, nahuin di 'ye de, 'ke 'le yakɔ 'mu, -ε nye -nu tɔɔ, -ε mɔ, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'n di 'le 'nɪ di. -Ye 'klɔ 'bii a daku, v di le nu wɔli, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, v 'mu 'mu 'ye. 'N di 'le 'nɪ di, 'ke 'le 'na 'klɪ a kenɩε 'kwli 'mu, kɔ, 'ke 'le 'na -ti a 'yi'buaale 'kwli 'mu. 'Bia 'nu 'le di, 'ke 'n di 'le 'nugbɪ -heyri nɪ. ³¹-Ŋamu gblaka -nu, v di po wun, 'mu Nyɩsua a leleenyu gbo te, v 'mu 'klɔ -gbo a -gei 'bii ye na, v 'mu nahuin -nu le 'kukue, Nyɩsua -ha 'le du 'mu, 'ke bu -he 'a nahuin.»

Figietu a tɔɔle

(Maki 13.28-31; Luku 21.29-33)

³²«Ba 'ye ke tugbe -nu, vɩ figie daa. 'Ke 'o tugbe a -gbe 'yie 'mu, tɔɔle nɪ 'o. ε ne- mɔ, ti -nu -kɔ 'yri εε 'o babɩ yrayri le -tuu, kɔ 'a hai 'bu -ga, -ye -a yie nɪ, -ε mɔ, -cii-ci-nyre 'mɩεε yre. Ke'ε nɪ, ε di 'mu -ti, 'ke 'o 'na 'ledidie a -ta 'mu. ³³-Tɔplɪ 'bii -gbo, -ɪ kɔ -ti 'n -tu wen, 'bu 'lu -wɔn mue, -ye ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, 'na 'lediti 'mɩεε yre. ε 'we -nɔ ye, 'ke 'n nɪ 'o 'majɩ 'yri. ³⁴Nu 'a mu 'nɪ le -teɔ, daku -gbo, v 'dee bu 'ku, -tɔplɪ 'bii a -gbe, ɪ 'mu 'o nyre. ³⁵Yakɔ kɔ -tɩtu 'hεεn, ɪ di gbo 'nɪ -we, keε, 'na winte, ε 'dee be -we gbo gbe.»

Ti -kɔ 'yri 'klɔ di -tado 'o 'mu -hɔn, -nyrɔwɔ a -gbe, nɔ- -Yusu di 'le ya,

Nyɩsuaa -do, nɔ- yio

(Maki 13.32-37; Luku 17.26-30,34-36)

³⁶-Ye ke -Yusuu lele po, ɔ nɔ: «Ti -nu -kɔ 'yri 'lele'bɔɔ-nyrɔwɔ di 'o nyre, ε 'de nahuon kɔ, -bɔ yi ti a -gbe. Mɔ, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ Nyɩsua a 'Yu, 'n kɔ

Nyɪsua a lɛleenɪv 'hɛɛn, ɔ -de 'de 'o nɪ, ɔ yi -nyrɔwɔ a -gbɛ, 'bɛ 'de -a nɪ Bu Nyɪsuaa -do. ³⁷Dɛ =nɪ, -ɛɛ la 'lu -wɔn mue, nahuon -gbo, ɔ mɔ Noe a ti 'yri, ɛ -do a -gbɛ, nɛ- di 'lu -wɔn mue, ti =nɪ -kɔ 'yri 'mɔ -gbo, ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'n di 'le di. ³⁸Noe a ti 'yri, 'plu 'nie 'mɪ la 'o 'klɔ mu -ha, nahuiin la 'le 'nɪ 'mre, ʊ wɛn -tɔplɪ a die, ʊ wɛn nɔ a 'nɛɛ, ʊ wɛn a kukɔɛ, ʊ wɛn 'waa 'yuo 'blɪ 'mɪ le a pɔɛ. Nɛ- ʊ 'ble kwa -bleble, Noe 'ɔ pa la kɛ 'le 'a 'mɪ =nɪ 'kwli 'mɪ. ³⁹ʊ 'nɪ -hie -le la dɛ =de 'lu -wɔn lɛ, 'ɛ gbɛ -gbagba, 'nu gblaka 'v bi la -hlɔn, 'a 'yiyinie 'ɛ gba la ʊ 'bii, 'ɛ 'lɪla la -nɪ lɛ. Kɛ ɛ di -tado 'mɪ -ti, ti =nɪ -kɔ 'yri 'mɔ -gbo, ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'n di -tado 'le di. ⁴⁰Nahuiin 'hɔn, 'bɪv -kuan nu, 'ke 'le -cii -do ke, 'n di 'o -ha nahuon -do, 'mɪ ɔ -ye gbo hie. ⁴¹Nyrɔv 'hɔn, 'bɪv =gbla du, 'ke 'le -tɔwɔ -do wɔn, 'n di 'o -ha nahuon -do, 'mɪ ɔ -ye gbo hie. ⁴²'A -ti, ba nɪ 'o -preele 'mɪ, a nɪ ŋmɔ 'le, -ɛ nue, -nyrɔwɔ, 'a nɪ Kukɔnyɔ di 'le ya, a 'dio yi. ⁴³ɛ 'we =nɔ ye, kayukɔnyɔ 'bɔ yi wɛn 'tɔyrɔwɔ a ti =nɪ -kɔ 'yri 'yrinyɔ di wɛn 'le di, -ye ɔ di wɛn 'nɪ -pre, -ɛ die nu, 'yrinyɔ a -gbɛ, ɔ 'nɪ -han 'a kayu wa. ⁴⁴Nɛ- kɔ -ti, 'a nɪ -gbɛ, ba -wɛ -wɔn, -ɛ nue, ti =nɪ, a 'nɪnɪ -hie 'lu -wɔn lɛ, nɪ- 'mɔ -gbo, ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'n di 'le ya.»

-Kuan -gbo, -Yusu hie 'a -naagbopɪ lɛ, ʊ blɛ ye bɪ nuɔ
(Luku 12.42-48)

⁴⁵-Tɛ -Yusu =tu -ti a -gbɛ, -ye ɔ po -talɔɔ, ɔ nɔ: «Ba 'we =nɔ -kvannunɪv =nɪ ye, 'a 'mɛɛ -wɛ 'le bɔ kuo =wɔ ye, kɔ, ɔ kɔ 'lu a lɛ-hiele. Nahuonɔ a -gbɛ, 'a 'mɛɛ, 'bɔwɔ 'dagba 'mɪ mu, nɔ- ɔ di 'a kayu 'bii le hie, -ɛ die nu, dɛditi 'bɪ nyre 'o, ɔ 'mɪ 'a 'bie -kvannunɪv 'ɛ nɪ -nyrɔwɔ 'waa didide -nyi. ⁴⁶'A 'mɛɛ 'bɔ -hɔn 'dagba 'mɪ, 'bɔ ɔ 'o -kuan 'yie 'mɪ gbo, -ye -kvannunɪv a -gbɛ, bɔ kɔ plɔ a bleelɛ. ⁴⁷'Nu 'a mɪ 'nɪ le, 'a 'mɛɛ dio 'mɪ nuu 'a -tɔplɪ a 'yie=tunɪv gblaka. ⁴⁸Kɛɛ, -kvannunɪv a -gbɛ, 'a 'klɔ 'bɔ nyre 'yi lɛ, 'bɔ plɛ, 'a 'mɛɛ a 'ledidie, ɛɛ gbo 'nɪ -wɛn, ⁴⁹'bɔ -tɔa 'a 'bie -kvannunɪv a bibie gbo, kɔ, 'bɔwɔ 'a dɪwɔn didide kɔ nɔ 'hɛɛn wɔn -hie, ɔ kɔ nɔ'nanyɪv 'hɛɛn, ⁵⁰-ye 'a 'mɛɛ a -gbɛ, ɔ di 'le 'nɪ di, -nyrɔwɔ -kɔ 'mɪ -kvannunɪv a -gbɛ, ɔ 'nɪnɪ dio 'o -pree, kɔ -haawɔ =nɪ, ɔ 'de yi. ⁵¹'Bɔ di 'klɛɛ 'le, -ye ɔ dio ye gba ti 'yaklɪ, 'plu ɔ 'mɪv =sɔɛ =tue, -ɛ 'we =nɔ nahuin =nɪ ye, -ʊ 'lii 'hɔn naa. 'Ke ɔ di 'o -hien wee, kɔ, 'ke ɔ di -wɛ 'o yɪv poo.»

-Yusu po la 'yuo nyrɔyuoɔ -pu a -talɔɔ

25 ¹(-Ye kɛ -Yusu lele 'a -naagbopɪ ye po, ɔ nɔ): «Ti =nɪ -kɔ 'yri Nyɪsua di 'o nahuin win ke kɔwɔ 'bii, dɛ, ɛ di ye 'we, ɛ nɛ- -gbo: 'Yuo nyrɔyuoɔ -pu =de, nɪ- ʊ da 'blɪ'mɪpaale ke. -Tɛ 'tɔwɔ -wɔn, -ye ʊ gba 'waa 'nyranapɪ, ʊ kɔ 'yɪ nyrɔyɪ =nɪ 'hɛɛn, -kɔ 'blɪ 'mɪ mu pa, 'v mu 'a tɔ -pre wɔn. ²'Ke 'le 'yuo nyrɔyuoɔ -pu a -gbɛ -hɛyri, ʊ =hun nɪ 'le, 'v kɔ =tɔ, ʊ =hun -ye 'v 'de =tɔ kɔ. ³'Yuo nyrɔyuo =nɪ, -ʊ 'de =tɔ kɔ, -tɛ ʊ waa nɪ 'naptɪ gba, ʊ 'de 'nyrayɪɛ gba, -ɛ die nu, 'nyra 'bɔ -wɛ 'le, ʊ 'mɪ 'le 'a

de -ye po. ⁴Waa de =nu, -ε kɔ =tɔ, v -mε -ye, -te v v 'waa 'napɪ gba, -ye v gba 'nyrayɪɛɪ, -ε die nu, 'nyra 'bɔ -wε 'le, v 'mʊ 'le 'a de -ye po. ⁵Kεε 'klεε, 'bl'mʊpanyɔ 'de 'le di 'tata. Bɔ 'nɪnɪ di 'klεε 'le, nε- nue, 'yuo nyrʊyuo -pu a -gbe, 'waa 'yii 'u ye -wɔ, 'v bi ŋmla 'mʊ le.

⁶Tɔ-hɛyri 'mʊ 'klεε, -ye v 'wɔn -cici, nahuɪn 'vʊ lɛ po: Ba 'ye kε, 'bl'mʊpanyɔ 'le 'nɪ di, ba di 'le, ba muo ye 'mʊ 'bε! ⁷-Ye 'yuo nyrʊyuo -pu a -gbe, v 'ba 'mʊ ye, 'v 'yaa 'waa 'napɪ 'lu lε. ⁸-Ye 'yuo nyrʊyuo =nu, -v 'de =tɔ kɔ, kε v v 'yuo nyrʊyuo =nu ye po, -v kɔ =tɔ, v nɔ: Ba -nyi -a mʊ 'a nɪ 'nyra a de, -ε nue, -a nɪ 'napɪ, u -hua bɪ jre. ⁹Kεε -ye 'yuo nyrʊyuo =nu, -v kɔ =tɔ, v nɔ: -A nɪ 'nyra, -a kɔ, ɔ 'de -huo, 'ke 'o -a 'bii -wɔn. De a kɔ ba nu, nε- mɔ, ba mu 'le 'nyraplonyv -wɔn, a 'mʊ 'a nɪ nɔnɔ -tɔ!

¹⁰-Ye 'yuo nyrʊyuo =nu, -v 'de =tɔ kɔ, v mu ni, 'v mu 'nyra -tɔ wɔn. 'Ke v -mre 'le, 'bl'mʊpanyɔ 'ɔ di 'le, 'yuo nyrʊyuo =hun =nu, -v -wε -wɔn, v kɔ =nɔ 'hεɛn, 'v pa 'le 'bl'mʊpakayu gbo. -Tε v pa 'klεε, -ye v po 'o 'majɪ nɪ. ¹¹Ti gbi bɪ -hi, -ye 'yuo nyrʊyuo =hun =nu, -v mu wen 'nyra -tɔ wɔn, v nyre 'o =o, 'v da 'bl'mʊpanyɔ, v nɔ: Nyɪbeyu o, -ha -a mʊ 'majɪ ye! ¹²Kεε -ye ɔ =tu -wɔn, ɔ nɔ: 'Nu 'a mʊ 'nɪ le, 'n 'de 'a mʊ yi.» ¹³-Ye kε -Yusuu lele po, ɔ nɔ: «A -tɪ, ba nɪ 'o -preelε 'mʊ, a nɪ ŋmɔ 'le, -ε nue, a 'de -nyrɔwɔ kɔ -haawɔ =nu 'hεɛn yi, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuɪn 'bii a Nahuon, 'n di 'le ya.»

-Yusu po la -kvannunyv ta a -talvɔ

(Luku 19.11-27)

¹⁴«Ti =nu -kɔ 'yri Nyɪsva di nahuɪn win ke kɔwɔ 'bii, de, ε di ye 'we, ε nε- gbo: Ε kɔ la nyɪbeyu =de, nɔ-ɔ la 'dagba -pɛtu 'mʊ mu, 'ɔ da 'a -kvannunyv, 'ɔ hie =nu 'a 'wli lε, -ε die nu, v 'mui kvεse 'yri hraa; ¹⁵'ɔ -nyi 'a ye-henahuon 'wliblεε =hun, 'a 'hɔn a nɔnɔ, 'ɔ -nyo 'wliblεε 'hɔn, kɔ, 'a ta a nɔnɔ, 'ɔ -nyo 'wliblɔɔ -do. 'Wliblεε -tie =nu, 'ε nɪ nahuon, ɔ -wε 'le -kvan a 'yrinuule, nε- ɔ -nyi =nɔ. -Tε ɔ -wɔ -kvan a yegble-tutule -wɔn, -ye ɔ mu 'mʊ 'dagba. ¹⁶Nahuon =nu, -ɔ 'ye 'wliblεε =hun =nu, tii -do a ti 'yri, ɔ mu ni, 'ɔ hree kvεse 'yri, 'a kvεse a -gbe, 'ε po 'o =nɔ 'wliblεε =hun -ye. ¹⁷Nahuon =nu, -ɔ 'ye 'wliblεε 'hɔn, kvεseε -do a -gbe, nε- ɔ hra, 'ε po -wε 'o =nɔ 'wliblεε 'hɔn -ye. ¹⁸Kεε, nahuon =nu, -ɔ 'ye 'wliblɔɔ -do, ɔ -mε -ye, ɔ mu ni, 'ɔ 'blu -tɔvɔ, 'ɔ -hlɪi 'le 'a 'mase a 'wliblɔ a -gbe 'le.

¹⁹-Tε ε -wlen gbo, -ye 'waa 'mase di 'le =le, 'ɔ da 'a -kvannunyv, -ε die nu, -te v nu 'a 'wli a kvεse a 'yrihraale, ɔ 'mue 'ye. ²⁰-Ye nahuon =nu, -ɔ 'ye o 'wliblεε =hun, ɔ 'yɪya 'o =nɔ ye gbo, ɔ nɔ: 'Na 'mase o, -n -nyi o 'mʊ 'wliblεε =hun. 'Ye kε, 'n hree 'yri kvεse, 'ε po 'o 'wliblεε =hun -ye. Ε nε- gbo. ²¹-Ye 'a 'mase nɔ: Ε nu -tεε. -Mɔ mɔ =hapv-kvannunyv nɪ. Nahuon -wε 'le bɔ kuo -mʊ =wlv ye nɪ. -Tɔplɪ -gbo, -ɪ 'de -huo, 'n -nyi -mʊ, -n nui 'yri -kvan -tεε. 'A -tɪ, 'n di -mʊ -nyi -tɔplɪ -huohui, =mui -kvan 'yri nuu. Di 'le, -n kɔ 'mʊ 'hεɛn, -a 'mʊ lε 'mre. ²²-Ye nahuon =nu, -ɔ 'ye o 'wliblεε 'hɔn, ɔ 'yɪya 'o =nɔ ye gbo, ɔ nɔ: 'Na 'mase o, -n -nyi o 'mʊ 'wliblεε 'hɔn. 'Ye kε, 'n hree 'yri

kuɛsɛ, 'ɛ po 'o 'wliblɛɛ 'hɔn -ye. ɛ nɛ- gbo. ²³-Ye 'a 'mase nɔ: ɛ nu -tɛɛ. -Mɔ mɔ =hapv-kvannunyɔɔ ni. Nahuon -wɛ 'le bɔ kuo -mv =wlv ye ni. -Tɔplɩ -gbo, -ɩ 'de -huo, 'n -nyi -mv, -n nui 'yri -kvan -tɛɛ. 'A -tɩ, 'n di -mv -nyi -tɔplɩ -huohui, =mui -kvan 'yri nuu. Di 'le, -n kɔ 'mv 'hɛɛn, -a 'mu le 'mre. ²⁴-Ye nahuon -gbo, -ɔ 'ye o 'wliblɔɔ -do, ɔ 'yɩya -wɛ 'o =nɔ ye gbo, ɔ nɔ: 'Na 'mase o, 'n yie ni, -ɛ mɔ, -na ŋmli 'yakla ni. 'Dɩdɔ-tɔplɩ =nv, -n 'de 'dɔ, ni -n plɛ -bo 'ɛɛ. ²⁵'N pɩ o hvannu. Ne- nue, 'nɩ 'blu o -tɩtv, 'nɩ -hlii o 'le -na 'wliblɔ. 'Ye kɛ, -na 'wliblɔ a -gbɛ, nɔ- gbo. ²⁶-Ye 'a 'mase =tuo -wɔn, ɔ nɔ: -Kvannunyɔɔ =nv, -ɔ kɔ 'klɔ nyre 'yi le, kɔ, -ɔ hleke, nɔ- -n 'ya 'mv. -N yie ni, -ɛ mɔ, 'dɩdɔ-tɔplɩ =nv, 'n 'de 'dɔ, ni -n plɛ =bo 'ɛɛ. ²⁷'A -tɩ, -n kɔ -bo po wen 'le 'na 'wliblɔ -baku 'mv, -ɛ die nu, 'ledidie -gbo, 'n di 'le, 'mv wen 'le 'na 'wliblɔ =nv 'le -ha, ɛ kɔ dɛ -gbo 'hɛɛn, -ɛ di wen 'o =nɔ 'lu 'mv bi. ²⁸-Ye 'mase a -gbɛ, ɔ le 'a nahuin -ye, ɔ nɔ: Ba -ha =nɔ 'wliblɔ a -gbɛ kwa, ba -nyo nahuon =nv, -ɔ kɔ 'wliblɛɛ -pu. ²⁹'ɛ mɔ -tɛɛ, 'ɛ ni nahuon, -ɔ kɔ -tɔplɩ -huohui, v di lele =nɔ -nyi -tɔplɩ -ye, -ɛ die nu, 'a -tɔplɩ =nv, ɔ kɔ, ɩ 'mv -huo, ɩ 'mv =nɔ wlɔn -hi. Kɛɛ, nahuon =nv, -ɔ kɔ -tɔplɩ 'de -huo, v di =nɔ kwa 'nɩ -ha. ³⁰-Kvannunyɔɔ -gbo, -ɔ 'de dɛ =dɛ a nule yi, ba puo 'le -patu 'mv, 'ke 'le gbɩgbɩyri -heyri. 'Ke ɔ di 'o =hien wee, kɔ, 'ke ɔ di -wɛ 'o yrv poo.»

**-Yusu, -ɔ mɔ -tɩnahuin 'bii a Nahuon, ɔ di nahuin
'bii le poo -bati, 'plu 'klɔ 'mv 'o 'mv -hɔn**

³¹(Kɛ -Yusuu lele 'a -naagbopv ye po, ɔ nɔ:) «Ti -kɔ ti 'yri 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɩnahuin 'bii a Nahuon, 'n di 'le di, 'n di bodɩɔ ye 'we. 'N kɔ Nyɩsɩa a leleenyv 'hɛɛn, -a di 'le di. 'Ke 'n di 'o 'na bodɩɔgbata ke gbo ni. ³²Daku a pɛpɛ, -v ni nɔ -tɩtv ke, v di le 'nɩ 'kukue, 'ke 'o 'mv ye, 'plu 'mu 'yi 'mv le -hɩhɩa, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ blablɔ'yie-tunyɔɔ nu, 'ɔɔ blablɔ kɔ wlo 'hɛɛn 'yi 'mv le -hɩhɩa. ³³'ɛ 'we =nɔ ye, nahuin -gbo, -vɩ la Nyɩsɩa a -hɩhɩa-tɔplɩ nu, 'ke 'n diu 'le 'na diidepɩa ke -hie, kɔ, nahuin -gbo, -v 'nɩnɩ nu la Nyɩsɩa a -hɩhɩa-tɔplɩ, 'ke 'n diu 'le 'na kamrapɩa ke -hie. ³⁴'Plu 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ bodɩɔ, kɛ 'n di nahuin -gbo ye po, -v ni nɔ 'na diidepɩa ke: Ba di 'le, 'a mv =nv, 'na Bu Nyɩsɩa nu =hapɔdɛ 'mv, ba kɔ Nyɩsɩa a 'klɔ yrayrv =nv, ɔ po la le, ɔ di la 'a mv -nyi, ti =nv -kɔ 'yri ɔ nu la 'klɔ. ³⁵-ɛ nue, -tɛ kanvɩ la 'mv nu, a -nyi 'mv dididɛ; kɔ, -tɛ 'nie'natvɩ la 'mv nu, a -nyi 'mv 'nɩnɩnie; kɔ, -tɛ 'n 'ya la 'dagbatayv 'mv, a paa la 'mv gbo kayv; ³⁶kɔ, -tɛ 'n 'de la 'hvɩn'mɔpuedɛ kɔ, a -nyi la 'mv 'hvɩn'mɔpuedɛ; kɔ, -tɛ 'n kɔ la 'hvɩn a hinhren, a pɩa la 'mv ni; kɔ, -tɛ 'n ni la -jɩ 'mv, a di la 'mv ye -mrɛ wɔn. ³⁷-Ye nahuin a -gbɛ, -vɩ la Nyɩsɩa a -hɩhɩa-tɔplɩ nu, kɛ v di 'mv ye po: Kɩkɩnyɔɔ, ti tɩo- kɔ 'yri -a 'ye -mv, kanv 'vɩ la -mv nu, =a -nyi la -mv dididɛ 'le; kɔ, 'nie'natvɩ 'vɩ la -mv nu, =a -nyi la -mv 'nɩnɩnie 'le? ³⁸Ti tɩo- kɔ 'yri -n 'ya la 'dagbatayv 'mv, =a paa la -mv kayv gbo 'le? Ti tɩo- kɔ 'yri, -n 'de la 'hvɩn'mɔpuedɛ kɔ, =a -nyi la -mv 'hvɩn'mɔpuedɛ 'le? ³⁹Ti tɩo- kɔ 'yri -a 'ye -mv, -na 'hvɩn 'u la hren, kɔ, =nɩ nɩ la 'le -jɩ 'mv, =a di la -mv ye -mrɛ wɔn

'le? ⁴⁰-Ye 'mɔ bodɔ, kɛ 'n di -nu ye po: 'Nu 'a mu 'ni le -tɛɛ, 'ɛ ni ti, 'ba nu la -hapɔdɛ -nu 'na -diayu -ye -nu 'yi -hlɔn lɛ, -ɔ 'de 'mini kɔ, -ye ɛ 'we -nɔ ye, 'mɔɔ ni, a nue la 'yi -hlɔn lɛ.

⁴¹'Bɛ -hi, -ye 'mɔ bodɔ, 'n di nahuin -nu 'ni le, -v ni nɔ 'na kamrapɔ ke: Ba hren 'mu -wɔn, 'a mu -nu, Nyɩsɩa po 'jrɔ -wɔn. Ba mu 'le na -nu 'mu, -ɔ 'nɩn jre gbe. Na a -gbe, Nyɩsɩa -wɔ -wɔn, 'ke 'o 'kuo -hɩn a nyɩgblaka, kɔ 'a 'mu-henyɩ 'hɛn -wɔn. ⁴²-ɛ nue, -tɛ kanɩ la 'mu nu, a 'de la 'mu dididɛ -nyi; kɔ, -tɛ 'nɩnatɩ la 'mu nu, a 'de la 'mu 'nɩnɩnɩ -nyi; ⁴³kɔ, -tɛ 'n 'ya la 'dagbatayu 'mu, a 'de la 'mu kayu gbo paa; kɔ, -tɛ 'n 'de la 'hɩn'mɔpuedɛ kɔ, a 'de la 'mu 'hɩn'mɔpuedɛ -nyi, kɔ, -tɛ 'na 'hɩn la hren, kɔ, -tɛ 'n ni la 'le -ji 'mu, a 'de la 'mu ye di -mrɛ. ⁴⁴-Ye kɛ nahuin a -gbe, v di 'mu ye po: Kɔkɔnyɔ, ti tio- kɔ 'yri -a 'ye la -mu, kanɩ 'vɩ la -mu nu, kɔ, 'nɩnatɩ 'vɩ la -mu nu, -ni 'ya la 'dagbatayu 'mu, kɔ, -ni 'de la 'hɩn'mɔpuedɛ kɔ, -na 'hɩn 'u la hren, kɔ, -ni ni la 'le -ji 'mu, 'plɩ -a 'de la -mu ke dii 'le? ⁴⁵-Ye 'mɔ bodɔ, kɛ 'n di -nu ye po: 'Nu 'a mu 'ni le -tɛɛ, 'ɛ ni ti, 'ba 'de la -hapɔdɛ -nu 'na -diayu -ye -nu 'yi -hlɔn lɛ nu, -ɔ 'de 'mini kɔ, ɛ 'we -nɔ ye, 'mɔɔ ni, a 'die la 'yi -hlɔn lɛ nu. ⁴⁶-Tɔplɩ a -gbe a -tɩ, Nyɩsɩa diu 'le gba -tɛgbi -ye, -tɛ v diu 'le -sɔɛ -tue, -ɛ 'nɩn di 'le -wɛ gbe. Kɛɛ, nahuin -nu, -vɩ la Nyɩsɩa a -hɩhɩa-tɔplɩ nu, nu- di 'le 'klɔ yrayɩ 'kwli 'mu pa, -ɔ 'nɩn -wɛ 'le.»

-Tɛ -Juukɔɛ a nyɩgblakɩ, vɩ -hɩa bɩ 'la la -Yusu

(Makɩ 14.1-2; Luku 22.1-2; Saan 11.45-53)

26 ¹-Tɛ -Yusu -wɔ -tɔplɩ 'bii -nu a tɔkɛ -wɔn, -ye kɛ ɔɔ 'a -naagbopu ye po, ɔ nɔ: ²«A yie ni, -ɛ mɔ, ɛ hie 'le -nyɩwɩ 'hɔn, -a ni lɛ'mimre, vɩ Pakɩ daa, ɛ 'mu 'o nyre. 'Kee ni, v di 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɩnahuin 'bii a Nahuon 'na yraanyɩ kwa po, -ɛ die nu, v 'mu 'o 'mu tu 'yie 'mu kɔɔ, v 'mu 'mu 'la.»

³Tii -do a -gbe 'yri, 'kee ni, Nyɩsɩa a -cɔhlɩnpinyɩ gblakɩ, kɔ -Juukɔɛ a ye'mɩnaanyɩ, v 'kukue lɛ, 'ke 'le -cɔhlɩnpinyɩ a nyɩgblaka a -tɛ. Nahuon a -gbe a 'dɩ mɔ Kaifɩ; ⁴v 'bii, 'v -yri, 'ke bɩ nu gblagblɩ, bɩ klɩ -Yusu, -ɛ die nu, v 'muo 'la. ⁵Kɛ v po, v nɔ: «Bɩa -ba nyo klɩ, -a 'ni nue 'le lɛ'mimre a ti 'yri, -ɛ die nu, nahuin 'ni -han -a mu -wɔn di -wɔn.»

-Tɛ nyɩgba -de 'wlaa la 'o -Yusu -dawinni 'lu, 'ke 'o 'a 'munvele -wɔn

(Makɩ 14.3-9; Saan 12.1-8)

⁶Ti a -gbe 'yri, 'ke -Yusu ni 'le Betanidɩ 'mu, ɔ kɔ 'a -naagbopu 'hɛn. 'Ke v ni 'le Simɔ a -tɛ. Simɔ a -gbe, -tɔplɩ -jɔhɩn nuo la. ⁷Bɩv 'klɛɛ dɛ di, -ye nyɩgba -de, nɔ- pa kayu gbo, 'ɔ 'ble -dawinniyrɩ kwa. -Dawinni a -gbe, ɩ kɔ 'a 'yrɩɛ 'hɛn, u po -die 'dɔ. -Tɛ ɔ pa 'klɛɛ, -ye ɔ 'yɩya 'o -Yusu 'mu gbo 'hɩn, 'ɔ 'wlaa 'o -Yusu -dawinni a -gbe 'lu. ⁸-Tɛ -Yusu a -naagbopu 'ye dɛ a -gbe, -ye v bi 'mu lɛ yrɩ, v nɔ: «Dɛ- kɔ -dawinni a -gbe a 'mɩlɛɩcɩralɛ 'le? ⁹'Bɩ pli wen, ɩ di wen 'ye 'wliye 'dɔ, v 'mue wen -sɩenyɩ -nyi.»

¹⁰-Te -Yusu 'ye, -ε mɔ, v bi 'mυ le yrv, -ye ɔ nɔ: «Ba -hɔ mε le, ba 'kee 'a 'nyrε-hunhɛn! De -gbo, ɔ nu, 'ke 'o 'mυ -wɔn, ε mɔ 'yilenɔdε'ε ni. ¹¹Ba kɔ 'a yiyie, -sɔnyv 'kɛ die nɔ 'a mυ -gbahlɔn ni, a 'mu -hapudε 'mυ nu. Kεε, 'mε -ye, ti 'n di nɔ 'a mυ -gbahlɔn -hi, ι 'de 'klεε lele -huo. ¹²De -nu, nyrvgba -gbo, ɔ nu, nε- mɔ: ɔ 'wlaa 'na -plahvɔn klε -dawinni -dodo, 'ke 'o 'na -plahvɔn a -gbe a 'o-hɛta a -ta 'mυ. ¹³Nu 'a mυ 'nɪ le -tεε, 'ε ni -tεgbi, v di 'o Nyɪsva a -haputitie 'o poo, ke nɔ -tutv ke, -hapudε -gbo, nyrvgba -gbo, ɔ nu, v di 'a -tɪ -wɔn le 'nɪ na, -ε die nu, ι 'nɪ -han nahuin -wɔn -hri.» Kε -Yusu po.

Judta, ɔ -hva bɔ po la -Yusu -Juukvε a ye'munaanyv kwa
(Makt 14.10-11; Luku 22.3-6)

¹⁴-Te de a -gbe, ε -hi, -ye -Yusu a -naagbopvυ -ye, 'ke 'le 'a -naagbopvυ -pu =tu 'o 'hɔn =nv -gbahlɔn, ɔ kɔ 'dɔ mɔ Judta Yisikalio, nɔ- mu 'le Nyɪsva a -cɔhlɔnpinyv gblakti -wɔn, ¹⁵-ye ɔ nɔ: «Bia 'nɪ po 'a mυ -Yusu kwa, de tio- a di 'mυ -nyi 'le?» 'v -nyi =nɔ 'wliyv a (30) -wlv =tu 'o -pu. ('Wliyv a -gbe, ε -huo 'dɔ.) ¹⁶Kvε 'o ti a -gbe 'yri gbo, Judta, ɔ le =mɔ -hapv=ɔ, -tε ɔ di nu, ɔ 'mυ =nv -Yusu kwa po.

-Te -Yusu kɔ 'a -naagbopv 'hεen, v di la Pakɪ a dididε
(Makt 14.12-21; Luku 22.7-14,21-23; Saan 13.21-30)

¹⁷Le'mimre =nv, -ε mɔ Pakɪ, 'a ye-hε-nyrvɔwɔ 'mυ, 'ke vυ 'o 'flɔɔdɔ =nv dii, ɔ kɔ -wɔn v 'nɪnɪ po 'le 'yaadε. -Te -nyrvɔwɔ a -gbe, ɔ nyre 'o, -ye -Yusu a -naagbopv mu 'o -Yusu 'hɔn 'mυ ni, 'v -gbo wɔn, v nɔ: «-Be' -nu -hva -ba pii 'klεε Pakɪ a dididε ye 'le?» ¹⁸-Ye ɔ =tu -wɔn, ɔ nɔ: «Ba mu 'le Jrusfɛdɔ 'mυ, 'ke 'le nahuon =nv -wɔn, ɔ kɔ -tɪ 'n -tu 'a mυ ye, ba lo, -ε mɔ: -A ni tɔɔnyɔ nɔ 'nɪ, 'a ti -nv, Nyɪsva wa 'dɔ, ι nyre 'o =o. Kε nɔ -mυ -wɔn, ke'ε ni, ɔ di nɔ Pakɪ a dididε dii, ɔ kɔ 'a -naagbopv 'hεen.» ¹⁹'a -naagbopv 'v nu de =nv, -Yusu le =nv, 'v pi Pakɪ a dididε a -gbe. -Te v -wɔ 'a pipie -wɔn, -ye v -mε de.

²⁰-Te 'yrv -wε 'le yakɔ 'mυ le, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopvυ -pu =tu 'o 'hɔn =nv 'hεen, v nyre 'le kayu =nv gbo ni, -v kɔ gbo v di 'le Pakɪ a dididε dii, 'v ni gblε, 'v -tva de a didie gbo. ²¹Bvυ 'klεε de di, -ye -Yusu nɔ: «'Nu 'a mυ 'nɪ le -tεε, nahuon ni nɔ 'a mυ -heyri. Nɔ- di 'mυ 'na yraanyv kwa po, -vυ 'na 'lɪla le =mɔ.» ²²Bvυ 'wɔn -tɪ =nv, -Yusu =tu, -ye 'waa =wlt 'mυε gbo, 'vυ -dodo po, 'vυ -Yusu wɔn le =gba: «Kvɔkɔnyɔ o, =be 'mɔɔ ni?» ²³-Ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ nɔ: «'Ke 'le 'a mυ -heyri, 'ke nahuon ni 'le, ɔ kɔ 'mυ 'hεen- 'nyra 'le dɛdihuoo -do wɔn dabv. Nɔ-ɔ ni, ɔ die nu. ²⁴'ε mɔ -tεε, 'mɔ -gbo, ɔ kɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'n kɔ =bo 'kv, -ε 'we =nɔ ye, -tε v nu la 'a 'crulε, 'ke 'le Nyɪsvacruntε 'kwli 'mυ, keε, 'jrv 'ke 'o nahuon =nv -wɔn, ɔ di 'mυ 'na yraanyv a -gbe kwa po. ε nɔ 'o le, 'ke v ni kɔ 'le wen nahuon a -gbe.»

25-Ye Judta =nu, -ɔ di -Yusu 'a yraanyu kwa po, ɔ -gbo -we wɔn, ɔ nɔ: «Tɔwɔnyo o, =be 'mɔɔ ni?» -Ye -Yusu nɔ: «lin, -mɔɔ ni.»

Kukɔnyo -Yusu a 'lele'bɔɔdidide

(Maki 14.22-26; Luku 22.15-20; 1 Koletikve 11.23-25)

26 Bu 'kɛ nɛ 'o dedihuo ke, -ye -Yusu 'ba 'mu 'fɔɔ, 'ɔ -nyi Nyisva 'wio, 'plu 'ɔ 'bɔ =tuɔ lɛ, 'ɔ -nyo 'a -naagbopu, ɔ nɔ: «Ba 'bɔ 'mu, ba dio. Nɔ- mɔ 'na 'hɔn.» 27-Ye ɔ 'ba lele 'mu -wiin-gaawɔ, 'ɔ -nyi Nyisva 'wio, 'ɔ -nyo =nu, ɔ nɔ: «A 'bii, ba 'na. 28-Nɔ- mɔ 'na dablo. Nɔ- 'n di gbo 'wla, 'ke 'o nahuin 'plɔplɔ a -ta 'mu, Nyisva 'muo nu, ɔ 'mu 'yri yrayri =tue, ɔ kɔ -tɔnahuin 'hɛn, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'waa dɛ 'kuku 'wɔwla. 29-'Nu 'a mu 'ni le, kuɛ 'klɛ mɔ gbo, 'n 'dɛɛ =bo 'na 'klɛ lele nɔɔv -gbo, ɛ 'mue gba -gbagba, -nyrɔwɔ =nu, ɔ 'mu 'o nyre, -ɔ kɔ 'kwli 'mu 'n di 'o lele nɔ yrayriɔv -ye =nu 'naa, 'n kɔ 'a mu 'hɛn, 'ke 'le 'na Bu Nyisva a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu.»

30 Dɛ a -gbe, -tɛ ɛ -hi, -ye v bre -wla, 'plu 'v 'ba ye 'mu, 'v =tu 'dɔ 'mu, 'v 'le dɔgba =nu 'lu mu, -tɛ ti ni 'le, vɔ olifie daa.

-Tɛ -Yusu le la Pielɔ, -ɛ mɔ, Pielɔ a -gbe, ɔ di 'ni =tu, 'ke ɔ 'dio yi

(Maki 14.27-31; Luku 22.31-34; Saan 13.36-38)

31 -Tɛ v nyre 'le, -ye kɛ -Yusuu 'a -naagbopu ye po, ɔ nɔ: «'Tɔyrɔwɔ -gbo 'kwli 'mu, ti di 'o 'ni nyre, a 'mu 'mu 'hɔn 'mu le -gbe, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ v nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nyisvacruniɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: Nyisva nɔ 'nu: 'N di 'blakɔnyo 'ni 'la, blablɔ a =ju 'mu le -gbe.» 32 -Ye kɛ -Yusu nyu lele ye po, ɔ nɔ: «'Bia 'ni 'ku, 'ni 'hri lele 'klɔ, 'ke 'n di 'le Galileblɔgba 'mu mu, 'mu 'le 'a mu -preɛ.» 33 -Ye Pielu wun 'ni po, ɔ nɔ: «=Beti v 'bii bu hie 'o -mu gbo, 'na -gbe, 'n 'die 'le -we =bo hie 'o -mu gbo gbe.» 34 -Ye -Yusu nɔ: «'Nu -mu 'ni le -tɛɛ: 'Tɔyrɔwɔ -do -gbo 'kwli 'mu, 'plu hape 'mu -nyre mu da, -n di nu 'na -wɔn-gaawu ta, -ɛ mɔ, -n 'de 'mu yi.» 35 -Ye Pielɔ =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «'Uɔn, =beti =bo di 'ku, 'n kɔ -mu 'hɛn, 'n 'die 'le -we =bo =tui, -ɛ mɔ, 'n 'de -mu yi.» -Ye -naagbopu 'bii, -tu -do =nu, Pielɔ =tu, ni- v =tu -we.

-Tɛ -Yusu da la Nyisva, 'ke 'le 'didɔti a -ci =nu ke, vɔ Gesumani daa

(Maki 14.32-42; Luku 22.39-46)

36 -Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hɛn, v nyre 'le 'didɔti a -ci =nu ke ni, vɔ Gesumani daa. -Ye kɛ ɔɔ 'klɛ =nu ye po, ɔ nɔ: «Ba ni mɔ gbo, =bo mu 'le ye 'mu, 'mu 'le Nyisva -wɔn 'preɛ.» 37 -Tɛ ɔɔ 'klɛ mu, -ye Pielɔ kɔ Sebede a 'yuo Saki kɔ Saan 'hɛn, nu- ɔ da, ɔ kɔ =nu 'hɛn 'v mu. -Ye tii -do a ti 'yri, 'a =wɔ 'mue gbo, huannu 'v nyo nu 'dɔ. 38 -Ye kɛ ɔɔ =nu ye po: «'Na =wɔ 'mue gbo 'dɔ. 'Na =wɔ a gbo'mumue a -gbe, ɛɛ -hɔa bɛ 'la 'mu. A kɔ 'mu 'hɛn, -ba ni mɔ gbo, a ni ŋmo 'le.» 39 'ɔ hren =nu -wɔn dɛ gbi, 'ɔ bla kwli gbo, 'ɔ kɔ 'lu gbo, 'ɔ Nyisva le 'bati, ɔ nɔ: «'Na Bu o, 'bia 'bɛ -we 'le, nue, 'ke =sɛ -gbo, 'n kɔ =bo 'ye, bɛ hren 'mu -wɔn. Kɛɛ, ɛ 'de dɛ -gbo, 'nu -hɔa, kɛɛ, dɛ =nu, -nu -hɔa, nɛ- bɛ 'ya.»

40 Bɔ nu le 'pɔpɔɔ, -ye ɔ -hɪan -wɔn, ɔ mu 'o 'a -naagbopɔv ta -nɔ 'hɔn 'mu, ɔ yɔ 'o ŋmla a ŋmoole 'mu gbo. -Ye ke ɔ Pielu ye po: «Be a 'die 'le -we ba nu -hawɔɔ -do, a kɔ 'mu 'hɛɛn, 'ke ba 'de ŋmo? 41 A ni ŋmo 'le, kɛɛ, ba da Nyɪsɔva, -ɛ die nu, de 'bɛ nyre 'o, 'bɛɛ 'a mu 'mu le -tɔ, 'ke ba -haa Nyɪsɔva a -tɪ le, a 'nɪ -han 'a -tɪ le -haa. 'N yie ni, -ɛ mɔ, 'a ni -wɪlɪ nye 'nɪ -hɔa 'dɔ, 'ke a ni ŋmo 'le, a 'mu Nyɪsɔva da, kɛɛ, 'bɪa 'nɪnɪ -hɛ 'a mu 'mu, a 'de 'klɪ kɔ, 'ke ba nu de a -gbɛ.» 42 Bɔ po 'klɛɛ le, -ye ɔ hren lele -nɔ -wɔn, -do 'hɔn a kɔ, ɔ lele Nyɪsɔva le 'batɪ, ɔ nɔ: «'Na Bu o, 'bɪa 'bɛ 'die 'le -we, 'ke =sɔɛ -gbo, 'n kɔ -bo 'ye wɛn, bɛ hren 'mu -wɔn, -ye de -gbo, -nɪ -hɔa, nɛ- bɛ 'ya.» 43 -Tɛ ɔ -we lele -wɔn, -ye 'ke ɔ mu 'o lele -nɔ 'hɔn 'mu, ɔ yɔ 'o lele ŋmlaŋmoole 'mu gbo, -ɛ nue, ɔ 'die 'le -we, bɔ po 'yii le. 44 -Ye ɔ hren lele -nɔ -wɔn, ɔ Nyɪsɔva le 'batɪ, gblo a ta a nɔnɔ, 'ke 'le wiin -do -nɔ 'kwɪlɪ 'mu, ɔ po wɛn. 45 -Ye ɔ -hɪan lele -wɔn, ɔ mu 'o 'a -naagbopɔv 'hɔn 'mu, ɔ nɔ: «Be aa lele 'nɪ ŋmo, 'aa 'le ke le -ha? Ba 'ye ke, ti 'mɔɛɛ yɛ, 'ke bɔ po 'mu de 'kukununyɔ kwa, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon. 46 Ba 'ba ye 'mu, -a 'mu mu, -ɛ nue, nahuon =nɔ, -ɔ di 'mu 'na yraanyɔ kwa po, ɔ 'le 'nɪ di.»

-Tɛ -Juukɔɛ a ye'mɔnaanyɔ klɪ la -Yusu
(Makɪ 14.43-50; Luku 22.47-53; Saan 18.3-12)

47 Win ni 'le -Yusu wɔn, -ye Judɪa, -ɔ mɔ -Yusu a -naagbopɔv -pu -tu 'o 'hɔn a nahuon -ye, ɔ nyre 'o =o, ɔ kɔ nahuin 'plɔplɔ 'hɛɛn. Nahuin a -gbɛ, ɔ 'ble kwa le ta-wɔnplɛi kɔ ti 'hɛɛn. Nyɪsɔva a -cɔhlɔnpinyɔ gblakɪ, kɔ -Juukɔɛ a ye'mɔnaanyɔ -ye 'hɛɛn, nɔ- le nahuin a -gbɛ, 'ke bɔ mu -Yusu klɪ. 48 Judɪa, -ɔ di -nɔ -Yusu kwa po, 'plɪ ɔ kɔ -nɔ 'hɛɛn, ɔ 'mu 'hru wɔn mu bi, kɛ ɔ po -nɔ ye: «Nahuon -nɔ, 'n di 'mu 'wɛɛ, 'ke 'o 'a 'wio a gbopupue -wɔn, nɔ- ba klɪ, ɔ 'nɪ -han 'a mu kwa -ta.» 49 -Tɛ ɔ nyre 'klɛɛ 'o, -ye Judɪa a -gbɛ, ɔ 'yɪya 'o -Yusu 'mu gbo 'hɔn, ɔ nɔ: «Tɔɔnɔyɔ o, 'n ye -mu ke,» ɔ 'wɔwɔ 'mu. 50 -Ye -Yusu nɔ: «Mɛ o, de -gbo, -n di nu wɔn, nue, -nɪ -wɛn 'le gbo.» -Ye tii -do a ti 'yri, nahuin -nɔ, Judɪa gba, ɔ 'yɪya 'o -Yusu 'mu gbo 'hɔn, ɔ klo. 51 Nyɪsɔva a -cɔhlɔnpinyɔ a nyɪgblaka a -kuannunyɔ -ye, nɔ- nɪ -we 'o -tuo ke. -Ye -Yusu a -naagbopɔvyɔ -ye, -ɔ nɪ 'o -nɔ 'hɔn 'mu, nɔ- ha 'le 'a 'plɛi bɔ wɔn, ɔ 'bɛ -kuannunyɔ a -gbɛ nɔa 'lu. 52 -Ye ke -Yusuu -nɔ ye po, ɔ nɔ: «Po 'le -na 'plɛi bɔ wɔn, -ɛ nue, nahuin 'bii -nɔ, -sɔ 'plɛi nu, -sɔ -wɔn, nahuin -ye di -we nu 'plɛi, ɔ 'mu 'la. 53 -N 'die yi, -ɛ mɔ, 'n -we 'le -bo le wɛn 'na Bu ni, 'ke bɔ -hɛ wɛn 'mu 'mu, -ye ɔ di wɛn 'mu ye ya 'a leleenyɔ a 'milowɪ a 'milowɪ, -ɛ die nu, ɔ 'mu wɛn 'mu ke dii. 54 Kɛɛ, 'bɪa 'bɛ ni wɛn le 'mu, -ye de =nɔ, ɔ 'cru la, 'ke 'le Nyɪsɔvacruntɛ 'kwɪlɪ 'mu, -ɛ kɔ -bɛ mue la 'lu -wɔn, de a -gbɛ, ɛ 'dee bɛ mue wɛn 'lu -wɔn.»

55 -Ye ke -Yusuu nahuin =nɔ ye po, -ɔ dio klɪ wɔn, ɔ nɔ: «Ta-wɔnplɛi kɔ ti 'hɛɛn, nɪ- a nu, 'a di 'mu klɪ wɔn, -tɛ sɔ nu, 'sɔ -balɔnyɔ klɪ. Kɛɛ, 'ɛ ni ti, 'n nɪ o gbo, 'ke 'le Nyɪsɔva a 'kagblaka a -yaa 'mu, 'ke 'le 'a mu -hɛyri, 'nɪ o

nahuin tɔɔ, kɛɛ, 'a 'de o 'mu a klee. ⁵⁶Kɛɛ, -tɔplɪ 'bii -gbo, ɪ mue -wɔn 'lu, -ɛ die nu, -tɪ =nu, Nyɪsɪva a winwɔn-henyɔ, v 'cru la, 'ke 'le Nyɪsvacrɪnɪe 'kwli 'mu, ɪ 'mu nue.» -Tɛ -Yusu po 'kleɛ le, -ye 'a -naagbopu 'bii, v -gbe -nɔ 'mu le 'huɪn, v 'gba ci le.

-Tɛ -Juukɔɛ a ye'mvnaanyu po la -Yusu -bati le
(Maki 14.53-65; Luku 22.54-55,63-71; Saan 18.13-14,19-24)

⁵⁷Plu de a -gbe, ɛ 'mu mu -hi, -ye nahuin =nu, -v klɪ -Yusu, v gbo ni, 'ke 'le Nyɪsɪva a -cɔhlɔnpinyu a nyigblaka a kayu gbo. Nahuon a -gbe a 'du mɔ Kaifu. 'Ke 'le kayu a -gbe gbo, 'ke Nyɪsɪva a teteitɔnyu, kɔ 'blɔgba a ye'mvnaanyu 'heɛn, v 'kukue 'le le, 'ke 'o -gboligbo a -ta 'mu. ⁵⁸Pielɪ -mɛ -ye, nɔ-ɔ -Yusu -wɔn kɔɛ, 'ke 'le -wɔnhinhrenkɔ 'kwli 'mu, v nyre 'le -cɔhlɔnpinyu a nyigblaka a -yaa 'mu, v pa -wɛ 'le. Nyɪsɪva a 'kagblaka a 'yie-tunyɔ ni -wɛ 'le. Nu- kɔ -heyri Pielɪ ni 'le gbo, -ɛ die nu, ɔ 'mue 'ye, -te -tɪ a -gbe, ɪ di 'le-wɔwɛ nu.

⁵⁹'Ke 'le kayu gbo, -cɔhlɔnpinyu gblakɪ kɔ -gboligbo a nahuin 'bii 'heɛn, v nye le 'ni =mɔ, 'ke bu yɛɛ -Yusu -tɪ, mɔ =betɪ bɛ 'ya hi 'mu, -ɛ die nu, v 'muo 'la, ⁶⁰kɛɛ, v 'de 'le =nɔ kɪkadɛ =de 'mu 'yee, =betɪ -hehɪpu 'plɔplɔ bu di 'le, bu 'ma =nɔ hi 'lu gbo. Ne- v nu -nunu, nahuiin 'hɔn 'v =plu 'o, ⁶¹v nɔ: «Nahuon -gbo, kɛ ɔ po o, ɔ -wɛ 'le bɔ 'wla Nyɪsɪva a 'kagblaka ni, 'plu bɔ pu lele ni, 'ke 'le -nyrɔwu ta 'kwli 'mu.» ⁶²-Ye -cɔhlɔnpinyu a nyigblaka 'ba 'mu ye, v =gba -Yusu wɔn, ɔ nɔ: «=Be -tɪ 'bii -gbo, nahuin -gbo, v -mu yɛɛ, -n 'de -tɪ =de kɔ, -bo di -wɔn =tu?» ⁶³Kɛɛ -ye -Yusu 'de =nɔ -tɪ =de kle -hiha. -Ye -cɔhlɔnpinyu a nyigblaka =gbo lele wɔn, ɔ nɔ: «N nye 'ni -hɔa, 'ke -bo 'sɛ ke, 'ke 'le 'Klɔhienyɪsɪva a 'du 'kwli 'mu, 'bia =ni 'ya Waanyɔ =nu 'mu, Nyɪsɪva po la le, ɔ di la 'le ya, kɔ, 'bia =ni 'ya -wɛ Nyɪsɪva a 'Yu 'mu.» ⁶⁴-Ye ɔ =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «Iin, 'mɔ ni. 'Nu 'a mu 'ni le, kɔɛ 'kleɛ mɔ gbo, a di 'mu 'ni 'ye, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'mu 'o 'Klɪkenyɪsɪva a diidepta ke gbo ni, 'mu 'le yakɔ 'mu -hɔn, 'ke 'le 'nugbɪ -heyri.» ⁶⁵-Tɛ -Yusu po 'kleɛ le, -ye -cɔhlɔnpinyu a nyigblaka cɪcra 'a -gbe a wlawɔ le, -ɛ nue, ɔ po yru 'dɔ, ɔ nɔ: «ɔ -haa Nyɪsɪva a -tɪ le. -A 'ni =mɔ 'le 'kleɛ lele -hehɪnyɔ =de le. 'A ni -gbe, a 'wɔn -tɪ -gbo, ɔ =tu ni. 'A 'win ni, -te ɔ nu Nyɪsɪva a -tɪ a le-haalɛ. ⁶⁶-Be' aa 'kleɛ po 'le?» -Ye v =tuo -wɔn, v nɔ: «'E mɔ -tɛɛ, ɔ -haa Nyɪsɪva a -tɪ le. 'A -tɪ, ɔ ni 'mu 'kukɔɛ.» ⁶⁷-Ye v -tɔa 'a hiɔn a 'hinhren gbo, 'ke 'o 'a yigbakla ye, kɔ, 'v nyo ŋmli bii, =v -ye 'v nyo 'le 'ŋmɪ nu 'mu le po, ⁶⁸v nɔ: «-Mɔ =nu, -ɔ mɔ Waanyɔ, -mɔ mɔ winwɔn-henyɔ. 'A -tɪ, le -a mu, nahuon tio- =tu -mu de 'le?»

-Tɛ Pielɪ po la le, ɔ 'de -Yusu yi
(Maki 14.66-72; Luku 22.56-62; Saan 18.15-18,25-27)

⁶⁹-Tɛ -tɔplɪ a -gbe, u 'lu -wɔn mue, -ye 'ke Pielɪ 'kɪɛ nɛ 'le -yaa 'mu. -Ye 'yu nyɔnyɔ =de, -ɔ mɔ kayu =nu a -kvannunyrɔ, nɔ- 'yɪɔ 'o 'huɪn 'mu gbo,

ɔ nɔ: «-Mɔ -gbo, -n kɔ -Yusu -nu 'hɛɛn, -ɔ kɔ 'le Galileblɔgba 'mu, 'a mu-ɔ o 'huɪn 'mu nuna.» ⁷⁰Kɛɛ -ye Pielɩ -ga ni, 'ke 'o nahuin 'bii -nu ye, ɔ nɔ: «-Tɩ -nu =tu, 'ni yrii -le 'mu lɛ,» ⁷¹'ɔ -huɔn 'o 'huɪn 'mu, 'ɔ mu 'le -yaa a -gbe a paalɛ 'mu. -Ye 'yu nyrɔyu -ye 'yo lele ni, 'ɔ le nahuin -nu, -v ni 'o, ɔ nɔ: «Nahuon -gbo, aa 'ye, ɔ kɔ Nasaletɩ 'mu a -Yusu 'hɛɛn, nu-ɔ o 'huɪn 'mu nuna.» ⁷²-Ye Pielɩ -ga lele ni, ɔ nɔ: «'N 'sɔɛ ke, nahuon -gbo, -ɔ kɔ -tɩ aa -tu, 'n 'dio yi.» ⁷³Tɩ gbi bi -hi, -ye nahuin -nu, -v ni 'o, v 'yɪya 'o Pielɩ 'mu gbo 'huɪn, v nɔ: «'E mɔ -tɛɛ, -mɔ mɔ -Yusu a -naagbopɔyu -yee ni, -ɛ nue, -tɛ -nu 'pɔprɛ nu, ɛ nye -a mu 'ni tɔɔ, -ɛ mɔ, 'ke -n kɔ -wɛ 'le Galileblɔgba 'mu.» ⁷⁴-Ye ɔ nɔ: «Nyɪsɔva bɔ po 'mu 'jɪɔ -wɔn, 'bia 'ni 'du hi lɛ. 'N 'sɔɛ ke, nahuon -gbo, -ɔ kɔ -tɩ aa =tu, 'n 'dio yi.» Tii -do a -gbe 'yri, -ye hape da -nyɛ. ⁷⁵-Ye -tɩ =nu, -Yusu =tu wen =nɔ ye, ɪ bi 'le =nɔ 'mu 'kwli, -ɪ mɔ: «'Plu hape 'mu -nyɛ mu da, -n di nu 'na -wɔn-gaawu ta, -ɛ mɔ, -n 'de 'mu yi.» -Tɛ ɪ bi 'klɛɛ 'le =nɔ 'kwli 'mu, -ye ɔ 'hɪɪ 'le -yaa 'mu ni, 'ɔ -tua wuwe gbo, 'kla-wliye'yɪya a -tu.

-Tɛ v gba la 'le -Yusu Pilatɩ ye
(Makɩ 15.1; Luku 23.1-2; Saan 18.28-32)

27 ¹-Tɛ -nyɛ ɛɛ lɛ, -ye Nyɪsɔva a -cɔhlɔnpinyɔ gblakɩ 'bii, v 'kukue lele lɛ, v kɔ -Juukɔɛ a ye'munaanyɔ 'hɛɛn, 'v -yɪɪ, 'ke bu 'la -Yusu. ²-Ye v nɔ: «-Ba le -a ni 'sɔyuo, bu muɔ, v 'muo 'le -gɔlɔnɔma Pilatɩ ye gba.» (Pilatɩ a -gbe, Romakɔ a 'kun gblaka, nɔ- -tuo la 'o gbata ke gbo.)

-Tɛ Judia nu la 'kɔkɔɛ
(Nunu-tɔplɩ 1.18-19)

³-Tɛ Judia -nu, -ɔ po -Yusu 'a yraanyɔ kwa, ɔ 'ye, -ɛ mɔ, -gboligbo a nahuin -yɪɪ ni, 'ke bu 'la -Yusu, -ye ɔ lɛ po =wɩ, 'ke 'o de =nu, ɔ nu a -ta 'mu. Nɛ- nue, 'kla 'ɔ nyo -wliye 'ya. Nɛ- mɔ, 'wliyɔ (30) a -wɩv =tu 'o -pu =nu, Nyɪsɔva a -cɔhlɔnpinyɔ gblakɩ kɔ 'blɔgbaye'munaanyɔ 'hɛɛn, v -nyi o =nɔ, bɔ gbi =nu ye, 'ke 'le Nyɪsɔva a 'kagblaka gbo, ⁴bɔ le =nu, -ɛ mɔ: «'N nu de 'kuku, 'ke =bo po 'a mu nahuon =nu kwa, -ɔ 'de de =de nu, -be ble 'kɔkɔɛ ye.» Kɛɛ -ye v =tuo -wɔn, v nɔ: «-A mu -gbo, -a 'die 'le -wɔn kɔ. -Mɔɔ ni, -ɔ kɔɛ 'le -wɔn.» ⁵Nɛ- mɔ Judia bɔ -gbla 'wliye a -gbe lɛ, 'ke 'le Nyɪsɔva a 'kagblaka gbo, bɔ 'hɪɪ, bɔ mu, bɔ 'ba 'a dɔnɔv gbo.

⁶'Wliye a -gbe, Judia -gbla lɛ, Nyɪsɔva a -cɔhlɔnpinyɔ gblakɩ -mɛ -ye, v 'tɩɛ lɛ, v nɔ: «'E mɔ dablowlɩ'i ni. -A ni tetei nɔ 'ni, -a ni po 'le 'le 'wliye a -gbe Nyɪsɔva a 'kagblaka a -drɔɔ wɔn.» ⁷-Tɛ v =tu -tɩ a -gbe, -ye v pue 'le =le, 'ke bu nu 'wliye a -gbe, bu -tɔ -ci =nu, ɔv yɪnɔnyɔ a -ci daa, -ɛ die nu, v 'mu -ci a -gbe 'dagbi a 'deɛi 'mu nuu. ⁸Nɛ- nue, kɔɛ la 'le gbo, -bo ye ti -gbo ke, -ci a -gbe, 'v nye dablo-ci daa.

⁹-Tɛ de a -gbe, ɛ mue 'lu -wɔn, -ye -tɩ -gbo, Nyɪsɔva a winwɔn-henyɔ Selemi, ɔ 'cru la, ɪ nue ke ni. -Tɩ a -gbe, ɔ 'cru la, ni- -gbo: «'U gba 'wliyɔ a

-wlv =tu 'o -pu -nv ni, -ε mɔ 'wliye =nv, Yisraekve wɛɛn la ke, bu 'pɛɛ, 'ke 'o 'a -ta 'mu, ¹⁰'u -tɔ yɪnunyɔ a -ci, -ε 'we =nɔ ye, -tɛ Kɔkɔnyɔ Nyɪsva nu la 'a -tutue.»

-Tɛ Pilatɪ, ɔɔ la -Yusu -bati lɛ poo

(Maki 15.2-5; Luku 23.3-5; Saan 18.33-38)

¹¹-Yusu -mɛ -ye, 'ke v gbo 'le -gulɔnɔma Pilatɪ ye, -gulɔnɔma a -gbe 'o =gbo wlɔn, ɔ nɔ: «Be -mɔ mɔ -Juukve a bodɔ?» -Ye ɔ nɔ: «Iin, 'mɔɔ ni.»
¹²-Ye Nyɪsva a -cɔhlɔnpinyɔ gblakɪ, v nyo yɛɛ 'dai -tɪ, kɛɛ, -Yusu 'de -tɪ =de -wɔn =tu. ¹³-Ye Pilatɪ =gbo lele wlɔn, ɔ nɔ: «Be -tɪ 'bii -gbo, vɔ -mɔ yɛɛ, =be =ni 'wɪn =le?» ¹⁴Kɛɛ, -Yusu 'de winvɔ =de klɛ -hɪhɪa. ɛ mɔ dɛ'ɛ ni, 'ɛ saka -gulɔnɔma Pilatɪ 'dɔ.

-Juukve nɔ 'ni, bu kɔɔ 'o -Yusu tu 'yie 'mu, ɔ 'mu 'ku

(Maki 15.6-15; Luku 23.13-25; Saan 18.39-19.16)

¹⁵ɛ ni lɛ'mimre, -ε mɔ Pakɪ a ti 'yri, -gulɔnɔma Pilatɪ, ɔɔ =ke gbo tɛ =jɔnyɔɔ -do, -Juukveɛ -hɪa. ¹⁶-Ye 'klɛɛ, ti a -gbe 'yri, ɛ kɔ =jɔnyɔ =de. 'A 'dɔ mɔ Balabasi. ɔ mɔ -balɔnyɔ'ɔ ni, nahuin 'v yio =ke. ¹⁷-Tɛ nahuin 'kukue 'klɛɛ lɛ, 'ke 'le Pilatɪ -wɔn, -ye Pilatɪ a -gbe, ɔ =gbv wlɔn, ɔ nɔ: «Balabasi, kɔ -Yusu -gbo 'hɛɛn, vɔ Waanyɔ =nv daa, Nyɪsva po la lɛ, ɔ di la 'le ya, nahuon tio- aa -hɪa =bo tɛ gbo 'le?» ¹⁸Kɛ ɔɔ 'pɔpɛɛ nu, -ε nue, Pilatɪ yie ni, -ε mɔ, 'ke 'le ca 'kwli 'mɔv ni, 'ke -Juukve a nyɪgblakɪ, v poo 'o =nɔ -Yusu kwa, -ε die ni, ɔ 'muo 'la.

¹⁹-Tɛ Pilatɪ a -gbe, ɔ ni 'o -batipoolɛ 'mu, 'a nyrugba 'v yɔ win ye, -ε mɔ: «Ni nu 'le nahuon =nv dɛ =de 'mu, -ε nue, ɔ 'dɛ dɛ =de ni, -ε nyre 'yi lɛ, -ε nue, 'tɔyrɔwɔ -gbo 'mu, 'ke 'le yain 'kwli 'mu, 'n 'ye =svɛ 'dɔ, 'a -tɪ.» ²⁰-Tɛ dɛ a -gbe, ɛɛ 'lu -wɔn mue, -ye Nyɪsva a -cɔhlɔnpinyɔ gblakɪ, v kɔ -Juukve a 'blv a nahuin 'hɛɛn, v 'pɛɛ 'le nahuin -wɔn, 'ke bu lɛ Pilatɪ, bɔ tɛ Balabasi gbo, bɔ 'la -Yusu. ²¹-Ye -gulɔnɔma Pilatɪ a -gbe, ɔ =gbv lele wlɔn, ɔ nɔ: «Nahuin 'hɔn =nv -gbahlɔn, nahuon tio- aa -hɪa =bo tɛ gbo 'le?» -Ye v nɔ: «Balabasi!»
²²-Ye Pilatɪ nɔ: «Bɪa 'ni tɛ Balabasi gbo, dɛ tio- aa -hɪa =bo nu -Yusu -gbo 'mu, vɔ Waanyɔ daa 'le?» -Ye v 'bii, v =tuo -wɔn, v nɔ: «Kɔɔ 'o tu 'yie 'mu, ɔ 'mu 'ku!»
²³-Ye Pilatɪ nɔ: «Dɛ 'klandv tio- ɔ nu 'le, -ε kɔ 'mɔ dio kɔɔ, 'ke 'o tu 'yie 'mu 'le?» Kɛɛ -ye vɔ 'le 'yaa win 'dɔ, v nɔ: «Kɔɔ 'o tu 'yie 'mu, ɔ 'mu 'ku!»

²⁴-Ye Pilatɪ 'ye ni, -ε mɔ, ɔ 'die 'le -wɛ bɔ =tu -wɔn, kɛɛ, 'waa -cici a lɛpupuee klɛ 'ni bii. Nɛ- nue, 'v 'ba 'nie 'mu, 'v yra kwa lɛ, 'ke 'o nahuin 'bii =nv ye, 'kɔ =nv lɛ: «Mɔ -gbo, 'n 'die ke wɛɛn, 'ke nahuon -gbo a dablo bɔ 'wlɛ gbo. 'A ni -gbe, 'a mɔv ni, -v -hɪɛ.» ²⁵-Ye nahuin 'bii =nv, v =tuo -wɔn, v nɔ: «-A nyra gbo, -a kɔ -a ni 'yuo=pli 'hɛɛn, 'ke 'o 'a 'kukve a -ta 'mu.»
²⁶Bv po 'klɛɛ lɛ, -ye Pilatɪ tɛ Balabasi gbo, kɔ, 'v lɛ 'a 'sɔyuo, 'ke bu bii -Yusu lɔkɔvɛ. -Tɛ v bio 'klɛɛ, -ye kɛ ɔɔ 'a 'sɔyuo a -gbe ye po, ɔ nɔ: «Ba gbo, ba kɔɔ 'o tu 'yie 'mu, ɔ 'mu 'ku!»

-Tɛ 'sɔyuo la -Yusu 'caa
(Maki 15.16-20; Saan 19.2-3)

27 Pilati bɔ po 'klɛɛ lɛ, -yɛ 'a 'sɔyuo gba -Yusu ni, 'ke 'le Pilati a -gbe a -yaa 'mu, -tɛ 'waa gbonule ni 'o, 'b da 'waa 'bienu 'sɔyuo 'bii. 28 -Tɛ v nyre 'klɛɛ 'o, -yɛ v -hɛ -Yusu wlawli, 'v pue =nɔ wlawli -jɔhun, 29 kɔ, 'v hraa =nɔ 'witiklaun lɛ. 'Witiklaun a -gbe, nu- v =tu =nɔ 'lu, kɔ, 'v 'nyra =nɔ kotu kwa 'mu, 'ke 'le 'a diidedabu 'mu, 'v blɔ kwli ye gbo, 'v nyo 'caa, v nɔ: «-Na 'wio, -Juukvɛ a bodɔ,» 30 'v nyo hɔn 'hrin, kɔ, 'v -ha =nɔ kotu kwa, 'v nyu =nɔ 'lu lɛ waa. 31 -Tɛ v -wɔ 'klɛɛ 'a 'caale -wɔn, -yɛ v -hɛ =nɔ wlawli -jɔhun a -gbe ni, 'v pue lele =nɔ 'a -gbe a wlawli, 'plu 'v =tɔ 'diɔ 'mu, 'v nyo gba, 'ke 'le -tɛgbi =nu, v dio 'o tu 'yie 'mu kɔɔ.

-Tɛ v kɔɔ la 'o -Yusu tu 'yie 'mu, ɔ 'mu 'ku a -ti
(Maki 15.21-32; Luku 23.26-43; Saan 19.17-27)

32 -Tɛ v 'klɛɛ 'diɔ 'mu =ti, -yɛ v kɔ nyibeyu =de 'hɛɛn, nu- =ɲmoo. Nyibeyu a -gbe, 'a 'dɔ mɔ Simɔ. 'Ke ɔ kɔ 'le Silenidiɔ 'mu. Nɔ- 'sɔyuo kɔ, 'v nɔ 'o ke 'mu, 'v 'ble tugbe =nu, -ɛ kɔ 'yie 'mu v di 'o -Yusu kɔɔ. 33 -Yɛ 'ke v nyre 'o -tɛgbi =nu, v Gɔlvɔgɔ daa, -ɛ =hen 'nyre dɔgba =nu, v 'Lukla daa. 34 -Tɛ v nyre 'o, -yɛ v -hɔa bu -nyi =nɔ nɔ, -ɔ kɔ -wɔn v po 'le =wehu klakli, 'v =tɔ wɔn, kɛɛ, ɔ 'ni -hɔa =le bɔ 'nɔ.

35 -Tɛgbi a -gbe, 'ke v kɔɔ 'o tu 'yie 'mu. -Yɛ v po 'bla, -ɛ die nu, -Yusu a 'hɔn'mɔlepue-tɔpli, -tɛ bu di 'a wuwe nu, v 'mue yi. 36 'Kee ni, v ni 'o gbo, -ɛ die nu, v 'muo 'yie =tu. 37 'Plu 'v 'cru 'o 'plauria ke, -ti -kɔ -ti 'v kɔɔ 'o tu 'yie 'mu. -Ti a -gbe, ni- -gbo: «Nahuon -gbo, nɔ- mɔ -Yusu, -ɔ mɔ -Juukvɛ a bodɔ.» Tu =nu, -v kɔ 'yie 'mu v kɔɔ 'o -Yusu, nu- kɔ 'lu ye, 'ke v 'maa 'o 'plauria a -gbe gbo. 38 Tii -do a -gbe 'yri, 'ke 'o -Yusu 'hɔn 'mu, v kɔɔ 'o -balɔnyu 'hɔn, 'ke 'o 'waa ni ti 'yie 'mu, -do -yɛ 'ke 'le 'a diidepia ke, -do -yɛ 'ke 'le 'a kamrapia ke.

39 -Yɛ nahuin =nu, -v -hi, v nyo =tu tani, 'plu 'v 'o 'li lɛ -hie, 40 v nɔ: «-Mɔ =nu, -ɔ ple, -ɔ di o Nyisva a 'kagblaka 'wla, 'plu -ɔ diu o po, 'ke 'le -nyrɔwu ta 'kwli 'mu, 'bia =ni 'ya Nyisva a 'Yu 'mu, waa -n dɔnɔ, =mu 'o tu =nu 'yie 'mu -hɔn, =mu =ti.» 41 -Yɛ Nyisva a -cɔhlɔnpinyu gblakɔ, kɔ teteitɔnyu, kɔ 'blɔ a nahuin -yɛ 'hɛɛn, -v ni -we 'o, v nyo -we =tu tani, v nɔ: 42 «ɔ waa nahuin -yɛ ni, kɛɛ, ɔ 'de 'le 'a dɔnɔ a waale -we. 'Bia 'bɔ 'ya Yisraekvɛ a bodɔ 'mu, bɔ =ti 'o tu 'yie 'mu, -tɛ ti ni lɛ 'mu -gbo. 'Bia 'bɔ =ti, -yɛ -a die pue -tɛɛ, -ɛ mɔ, nɔ- mɔ Waanyɔ. 43 ɔ kuo Nyisva ye =wɔ. 'A -ti, Nyisva a -gbe, 'bɔ kɔ 'mu, -yɛ bɔ -hiɔ 'mu. 'Be nahuon -gbo, ɔ =tui ni, -ɛ mɔ, ɔ mɔ Nyisva a 'Yuu ni.» 44 -Balɔnyu 'hɔn =nu, v kɔɔ 'o 'waa ni ti 'yie 'mu, 'ke 'o -Yusu 'hɔn 'mu, ke'ɛ ni, v nu, 'v nyo -we tani =tu.

-Tɛ -Yusu nu la 'kɔkɔɛ
(Maki 15.33-41; Luku 23.44-49; Saan 19.28-30)

45 'Yru buu 'o 'lu a -hɛyri 'mu mu nyre, -yɛ gbɔgbɔyri ka -tutu 'bii ke. Gbɔgbɔyri a -gbe, i ni 'o -nɔnɔ, 'ɛ yɛ 'yru-hiile a ti ke. 46 -Tɛ 'yru-hiile a ti a

-gbe, u 'o nyre, -ye -Yusu 'yaa 'le win, ɔ nɔ: «Eli, Eli, lama sabatani?» -ε -hen 'nyre: «Nyɩsua o, Nyɩsua o, de- kɔ 'mɔ -n -ha 'yie -wɔn 'le?» ⁴⁷Nahuin -nu, -v ni -tuo ke, ke 'waa de -yee po: «Nyɩsua a winwɔn-henyɔ Eli, nɔ- ɔɔ da.» ⁴⁸'Ke 'le -nu -heyri, ɔ -ye gba cigbei, tii -do a ti 'yri, 'ɔ 'ba -sapoo 'mu, 'ɔ 'nyrɔ 'lipanɔ ye, 'plu 'ɔ mɔ 'o tugbe -petu 'lu le, 'ɔ -nyo -Yusu, 'ke ɔ 'muo 'na. ⁴⁹Ke -v -yee po, v nɔ: «-Ba po 'o 'yie gbo, Eli 'bɔ di 'le di, 'bɔ dio 'mu -he, -a 'mue 'ye.» ⁵⁰-Ye -Yusu 'gbo lele ni, 'ɔ mra -hunhɩn.

⁵¹Ti a -gbe a ti 'yri, 'ke 'le Nyɩsua a 'kagblaka gbo, ɔ ni 'le Jrusɛdɔ 'mu, Nyɩsua nue ni, dagblaka -nu, -v 'be kayu a -gbe -tɔ, 'v -ki wɔn 'bii, kue 'le 'a 'lu ye gbo, -bo ye 'a bugbode ke, -tutu 'v 'huhɔ, 'he gblakɩ 'ε wɔn le -kiki, ⁵²'dɛɛi 'u wɔn le -giga, kɔ, Nyɩsua a nahuin 'plɔplɔ, -v 'ku la, 'v 'hri 'klɔ, ⁵³'plu -nyrɔwu ta 'mu mu -hi, -ye -Yusu -hɔn 'le 'kukonyɔ -heyri 'mu ni, 'ɔ 'hri 'klɔ, nahuin a -gbe, 'v -hɔn 'le 'dɛɛi wɔn 'mu le, 'v pa 'le Jrusɛdɔ 'mu, ɔ mɔ Nyɩsua a 'dɔ, 'dai nahuin 'v 'yu.

⁵⁴'Ke 'o -Yusu -hɔn, 'ke Romakue a 'sɔyuo a nyɩgblaka -ye ni 'o, ɔ kɔ 'a 'sɔyuo -nu 'hɛɛn, -v nyo 'yie -tu. -Tɛ v 'ye -tutu a 'huhɔle, kɔ -tɔplɩ 'bii -nu, -u 'lu -wɔn mue, -ye huannu biu 'le 'kwli 'mu, v nɔ: «'E mɔ -tɛɛ, nahuon -gbo, ɔ mɔ la Nyɩsua a 'Yuu ni.»

⁵⁵Nyrugbapu 'plɔplɔ ni 'o, 'v hren -wɔn de gbi, 'v -tɔplɩ 'bii -nu 'ye, -u 'lu -wɔn mue. Nyrugbapu a -gbe, nu-v la -Yusu -wɔn naa, kue la 'le ti -nu -kɔ 'yie 'mu gbo, ɔ ni la 'le Galileblugba 'mu, 'v nyo la 'mu -he. ⁵⁶'Ke 'le -nu -heyri, 'ke Madala 'mu a Mari ni 'le, kɔ Mari -nu, ɔ mɔ Saku kɔ Sostɩ a 'dii, kɔ Sebede a 'yuo a 'dii.

-Tɛ v po la 'le -Yusu 'dɛɛ wɔn

(Maki 15.42-47; Luku 23.50-56; Saan 19.38-42)

⁵⁷-Tɛ 'tɔɔ -wɔn, -ye dekonɔ -de, nɔ- nyre 'o -tuo ke. 'A 'dɔ mɔ Sosefu. 'Ke ɔ kɔ 'le Alimatedɔ 'mu. Sosefu a -gbe, ɔ mɔ -we -Yusu a -naagbopɔyuu ni. ⁵⁸Nɔ- mu 'le Pilatɩ -wɔn, 'ɔ lo, 'ke bɔ weɛn ke, bɔ -ha 'o -Yusu a -plahɩn tu 'yie 'mu, ɔ 'mui 'o -ha. -Ye Pilatɩ le 'a 'sɔyuo ni, 'ke bu -nyi -nɔ -Yusu a -plahɩn, -ε die nu, ɔ 'mui 'o -ha. ⁵⁹-Tɛ v -nyi -nɔ, -ye ɔ gbi ni, 'ɔ 'hunhɩn dayrayɩ le, ⁶⁰'plu 'ɔ gbi 'le -tegbi -nu, ɔ di 'o -ha. -Tɛgbi a -gbe, 'hɩɔ gblaka ni 'o, 'ɔ hren 'klɔ, 'ɔ 'we -nɔ dugba ye. 'Hɩɔ gblaka a -gbe 'kwli 'mu, 'ke v 'bluu la 'le 'dɛɛ, (ti -de a ti 'yri la, -ε 'we -nɔ -wlukayu ye). 'Dɛɛ a -gbe wɔn, 'ke ɔ po 'le -Yusu a -plahɩn, 'plu 'ɔ nu 'hɩɔ 'papa -nu, ɔ ni 'o, ɔ -hɩan 'le -wɔn le, 'ɔ ka 'dɛɛ a -gbe ye. -Tɛ ɔ -we -wɔn, -ye ɔ mu ni. ⁶¹Madala 'mu a Mari, kɔ Mari -ye -nu 'hɛɛn, v ni -we ke -tuo, 'v 'be 'dɛɛ 'yi 'mu, 'v ni gbo.

'Sɔyuo -nu, -v -Yusu a 'dɛɛ 'yie -tu

⁶²-Nyrɔwɔ -nu, ɔ -hi, -wuwle-nyrɔwɔ kɔ 'o nyre, nɔ- kɔ 'kwli 'mu, Nyɩsua a -cɔhlɔnpinyɔ gblakɩ kɔ Falisi-tumu a nahuin 'hɛɛn, v 'kukue 'o le, 'v mu 'le Pilatɩ ye, ⁶³v nɔ: «Nyɩbeyu o, -ti bi 'le -a mu 'kwli 'mu. Ni- mɔ, -tɛ hɩnyɔ -nu, ɔ ni o 'klɔ, ke ɔɔ o po: 'Bia 'ni 'ku, -nyrɔwu 'hɔn, -nyrɔwɔ

a ta a nɔnɔ 'mu, 'n kɔ -bo 'hri 'klɔ. ⁶⁴A -ti, -a nye 'ni -hva, -bo le -na 'sɔyuo, bu =tu 'a 'dɛɛ a -gbe 'yie -tutu, -nyrɔwu ta 'mu 'lu -yre, -ɛ die nu, 'a -naagbopu 'ni -han 'le di, v 'ni -han 'a -plahɔn 'yri, 'plu v 'ni -han nahuin le, -ɛ mɔ, ɔ -hɔn 'le 'kukunyu -heyri 'mu ni, 'ɔ 'hri 'klɔ. Hɔɔv a -gbe, ɪ di wen ke ni 'klɪ, ɪ 'mu wen 'o 'a ye-hede 'mu -hi.» ⁶⁵-Ye Pilati =tu -wɔn, ɔ nɔ: «'Sɔyuo, nu- -gbo, v 'mu 'dɛɛ a -gbe 'yie =tu. Ba mu, ba le 'sɔyuo a -gbe, bu =tu 'dɛɛ a -gbe 'yie, -tɛ aa 'a -huhva nu,» ⁶⁶'v mu 'le 'dɛɛ ye, 'v =tue 'hɔɔ =nu yriile, v nu wen, 'v ka wen -Yusu a 'dɛɛ ye, kɔ, 'v =tu 'o 'sɔyuo -ni wen gbo, -ɛ die nu, v 'mu 'dɛɛ 'yie =tu. (Yriile a -gbe, v =tue 'hɔɔ, ɛ die -nu 'ni tɔɔ, 'bi nahuon 'bɔ kla 'dɛɛ a -gbe ye.)

-Tɛ Nyɪsɪva -ha la -Yusu 'klɔ

(Maki 16.1-10; Luku 24.1-12; Saan 20.1-10)

28 ¹Tɛ -Juukue a -wuwle-nyrɔwɔ a -gbe, ɔ -hi, 'a 'sɔɔɔɔ a -nyregbli 'mu, Madala 'mu a Mari, kɔ Mari -ye 'hɛɛn, nu- mu -Yusu a 'dɛɛ 'ye wɔn. ²Tii -do a ti 'yri, -ye -tutu -tva 'huhɔle gbo, -ɛ nue, Nyɪsɪva a leleenɔ, nɔ- -hɔn 'le yakɔ 'mu, 'ɔ brike kwakuho =nu le, v nu, 'v ka o -Yusu a 'dɛɛ ye. -Tɛ ɔ briko 'klɛɛ le, -ye ɔ nɔ gbo ke. ³Nyɪsɪva a leleenɔ a -gbe, ɔ 'ni wɔn, 'ɛ 'we =nɔ tiatɛ ye, 'a 'hɔn'mulɛpue-tɔplɪ 'ɪ 'plɛ 'dɔ, 'ɛ 'we =nɔ -nyre ye. ⁴'Sɔyuo =de, nu- ni -we 'o, 'v 'dɛɛ 'yie =tu. -Tɛ dɛ a -gbe, ɛɛ 'lu -wɔn mue, -ye huannu nyu nu 'dɔ. Ne- nue, 'v -tva 'huhɔle gbo, 'v bibi -hlɔn le, 'v pɛ 'o gble, -ɛ 'we =nɔ nahuin ye, -v 'ku.

⁵-Ye kɛ Nyɪsɪva a leleenɔ, ɔ nyru =nu ye po, ɔ nɔ: «'A mu =nu, a ni pi 'le huannu! 'N yie ni, -ɛ mɔ, -Yusu =nu, v kɔɔ 'o tu 'yie 'mu, nɔ- aa le =mɔ. ⁶ɔ 'de nɔ ni, -ɛ nue, -tɛ 'a -gbe, ɔ nu o 'a -tutue, Nyɪsɪva -hɔɔ 'le 'kukunyu -heyri ni, 'ɔ -hɔɔ 'klɔ. Ba di 'le, ba 'ye -tɛgbi -nu, v piɔ o 'o gbo. ⁷'A -ti, ba 'kɪka, ba le 'a -naagbopu, -ɛ mɔ, Nyɪsɪva -hɔɔ 'le 'kukunyu -heyri 'mu ni, 'ɔ -hɔɔ 'klɔ. -Yusu a -gbe, nɔ- di 'hru 'nye, ɔ 'mu 'a mu -pre, 'ke 'le Galileblugba 'mu. 'Kee ni, a dio 'le gbo ye. -Ti -gbo, 'n kɔ -bo =tu wen 'a mu ye, ni-ɪ ni.»

⁸-Tɛ v 'wɔn 'klɛɛ, -ye 'tata a ti 'yri, v -hɔn 'le 'dɛɛ ye 'mu ni. Huannu nyu wen a nue, kɔ, 'manv 'v nyu -we a nue, 'v 'gba ci le, -ɛ die nu, dɛ =nu, -ɛ mue 'lu -wɔn, v 'mue -Yusu a -naagbopu -wɔn le na. ⁹-Tɛ v 'klɛɛ mu, -ye tii -do a ti 'yri, -Yusu 'v diu ye 'mu 'be wɔn, ɔ nɔ: «'A ni 'wio,» v -mɛ -ye, 'v 'yiyɔ 'o 'hɔn 'mu gbo, 'v blɔ kwɪ ye gbo, 'v klɪ 'a bu, 'v nyo baa. ¹⁰-Ye kɛ -Yusu =nu ye po, ɔ nɔ: «'A ni pi 'le huannu! Ba mu, ba le 'na -naagbopu, bu mu 'le Galileblugba 'mu. 'Kee ni, v di 'le 'mu gbo ye.»

'Sɔyuo =nu, -vɔ la -Yusu a 'dɛɛ 'yie =tu, v 'du la le hu

¹¹-Tɛ nyrugbapu a -gbe, v 'klɛɛ 'le -Yusu a -naagbopu -wɔn mu, -ye 'sɔyuo =nu, -vɔ -Yusu a 'dɛɛ 'yie =tu, 'waa nahuin -ye, v 'ya 'mu 'dɔɔ, 'v le Nyɪsɪva a -cɔhlɔnpinyu a nyɪgblakɪ -ti 'bii =nu, -ɪ mue 'lu -wɔn. ¹²-Tɛ v 'wɔn 'klɛɛ, -ye v kɔ 'blɔ a nahuin 'hɛɛn, v 'kukue le, -ɛ die nu, v 'mu -tu a

-gbɛ 'mv lɛ pupo. -Tɛ v pupui 'klɛɛ 'mv lɛ, -yɛ v wɛɛn ke, 'ke bu -ha 'le 'dai 'wliyɛ, bu -nye 'sɔyuo. -Tɛ v -nye 'klɛɛ -nv, ¹³-yɛ kɛ v v =nv yɛ po, v nɔ: «Kɛ ba po: -A ni 'le ŋmla 'mv, -Yusu a -naagbopv 'v di 'le 'tɔ 'mv, 'v 'yri 'a -plahvɛn.» ¹⁴Kɛ v v lele po: «Bia -gulɔnɔma 'bɔ 'wɛn, -a di 'a klɛ-hihɛle 'ni yi, -ɛ die nu, a 'ni =han 'kla-wliyɛ'yɛya 'yɛ,» ¹⁵'sɔyuo 'v gba 'wliyɛ -nv, dɛ -gbo, 'blv a nahuin, v plɛ bu nu, 'v nue. Nɛ- nue, -hɔn 'o -nyrɔwɔ a -gbɛ 'yie 'mv, -bo yɛ -nyrɔwɔ -gbo ke, -tɛ a -gbɛ 't 'sɛɛ gbo, 'ke 'le -Juukvɛ -heyri.

-Tɛ -Yusu 'hru la 'a -naagbopv yɛ

(Maki 16.14-18; Luku 24.36-49; Saan 20.19-23; Nunu-tɔpli 1.6-8)

¹⁶'Plu dɛ a -gbɛ, ɛ 'mv mu -hi, -Yusu a -naagbopv -pu =tu 'o -do =nv, v mu ni, 'ke 'le Galileblɔgba 'mv, 'v 'ya 'le dɔgba =nv 'lu, -Yusu tɔɔ o =nv. ¹⁷Dɔgba a -gbɛ 'lu, 'ke ɔ 'hru 'o =nv yɛ. -Tɛ v 'yo 'klɛɛ, -yɛ v blɔ yɛ gbo kwli, 'v nyo baa. Kɛɛ, 'ke nahuin -yɛ ni 'o, 'v 'nɛn pui -tɛɛ, -ɛ mɔ, -Yusu'u ni, -ɔ 'hru 'o =nv yɛ, ¹⁸-Yusu 'ɔ 'yɛya 'o =nv yɛ gbo, ɔ nɔ: «Kvɛ 'le yakɔ 'mv gbo, -bo yɛ -tɔv ke, 'klɛ 'bii =nv, 'nu nu, 'nu 'ɛ ni dɛ =dɛ win ke kɔɔ, Nyɛsva, nɔ- nyi 'mv. ¹⁹Ba mu 'le daku 'bii -wɔn, -v ni nɔ 'klɛ ke, ba nue, v 'mv 'na -naagbopv -hɛ. Ba pu 'nie 'lu lɛ, 'ke 'le -a ni Bu Nyɛsva, kɔ 'a 'Yu, kɔ 'a -Hihiu a 'dɔ 'kwli 'mv. ²⁰Ba tɔɔ =nv, 'ke bu =tuu 'o -tɛ 'bii =nv, 'n le 'a mv, ba nu. Ba kɔ 'a yiyie, 'ke 'n di 'o 'a mv 'hɛn 'mv ni, 'ɛ ni -nyrɔwɔ, ɛ 'mue gba -gbagba, 'klɛ 'mv 'o 'mv -hɔn.»

-Yusu a -ti, -te

MAKI

-me -ye, ɔ nu la 'a 'crule

-Te Saan Batisti, ɔɔ la Nyɩsua a -ti -tu, kɔ, -te ɔɔ la nahuin 'nie 'lu le po
(Matie 3.1-12; Luku 3.1-18; Saan 1.19-28)

1 ¹Nyɩsua a =hapɔwin, ni- 'creɛ nɔ 'cruɩte -gbo 'kwli 'mu. Nyɩsua a win
a -gbe, 'a 'Yu a -ti, u -wɔn le na. 'A 'Yu a -gbe a 'du mɔ -Yusu 'Kɩsu.

²Ti =de a ti 'yri la, (-te v 'de la -Yusu a kve,) ε kɔ la Nyɩsua a
winwɔn-henyɔ =de. 'A 'du mɔ la Esai. -Yusu bi 'le ye, kɔ nahuon -ye 'hɛɛn,
-ɔ mɔ Saan Batisti, nu- kɔ -ti Esai a -gbe, ɔ 'cru la, 'ke 'le Nyɩsvacruɩte
'kwli 'mu. -Ti a -gbe, ni- -gbo:

«Nyɩsua nɔ 'nu:

'Na 'Yu o, 'n di -ha nahuon,

'ke 'o 'na -kvan a -ta 'mu,

ɔ 'mu mu, 'hru -nu, -v kɔ wɔn -n di 'o na,

ɔ 'mu ye kla, 'plu -mu 'le nyre.

ε 'we =nɔ ye, nahuon a -gbe,

ɔ di ye kla -tɔnahuin a =wɩ,

'plu -mu 'le nyre -o.»

³'Ke 'le Nyɩsvacruɩte a -gbe 'kwli 'mu, v 'cru la lele -ti -ye. -Ti a -gbe, ɩ
ni- -gbo:

«Nyɩsua nɔ 'nu:

Nahuon a -gbe, -te 'du di 'le ye bii,

'kee ni, ɔ di 'le 'ti.

'Bɔɔ 'pre, ɔ 'mu 'le win 'yaa.

Ke ɔ di po: Kɔkɔnyɔ a 'hru -nu,

-v kɔ wɔn ɔ di 'o na,

ba 'siu 'o ye,

'plu Kúkɔnyɔ a -gbɛ, ɔ 'mɔ 'le di.
 Ɛ 'we -nɔ ye, 'a nɔ 'klɔ bɔ 'sii 'o ye,
 -ɛ die nu, a 'mɔ -wɔn -wɛ,
 'plu Kúkɔnyɔ 'mɔ 'le di -o.»

4-Ƨɛ Esai a -gbɛ, ɔ nu la 'a =tutue, kɛ nahuon a -gbɛ, ɔ nu naale. Ƨ nɔ- mɔ Saan Batist. -Ƨɛ Saan a -gbɛ, -tɛ 'dɔ bii 'le ye, 'ke ɔ 'ti 'le, nahuin 'sɔ 'le -nɔ -wɔn di. 'Bɔɔ 'prɛ, 'ɔɔ 'le win 'yaa, kɔ, 'ɔɔ win ɛ -gba, ɔ nɔ: «Ba yree, 'ke 'le 'a nɔ =wɔl ke, -ɛ mɔ, aa nu -tɔplɔ, -ɪ nyre 'yi ɛ, 'ke 'o Nyɪsɔa ye. Ba hie 'o 'yilɛnyre-tɔplɔ a -gbɛ gbo, ba -nye 'a nɔ 'klɔ 'bii Nyɪsɔa, Nyɪsɔa 'mɔ 'a nɔ 'yilɛnyre-tɔplɔ 'wɔwɔla, 'mɔ 'a mɔ 'nie 'lu ɛ po.»⁵ Nahuin 'plɔplɔ, -v 'ti 'le Sudeblɔgba 'kwɔli 'mɔ, kɔ 'dɔ -gbo, -ɔ mɔ Jrusɛ 'mɔ, kɛ sɔ nu, 'v nyo ye mu, v 'mɔ 'a win 'wɔn, 'sɔ 'waa nɔ 'yilɛnyre-tɔplɔ yrɛ wɔn, 'ke 'o nahuin ye, 'plu Saan, 'v nyu 'nie 'lu ɛ po, 'ke 'le 'nɔgbɔla =nɔ -wɔn, -ɛ kɔ 'dɔ mɔ Sudɛn. ⁶Saan a -gbɛ, 'a wɔwɔlɔ, ɔɔ pue, v 'de dɛkɔnyɔ a wɔwɔlɔ ye 'we. Ƨ nu =gbuke-so a -pupui, 'v hɔv, 'v nyu dahvako a 'bɛtiyɛ ke kɔlu. 'A didi-tɔplɔ, ɔɔ di, nɔ- mɔ 'kolio kɔ dɔnyra. (Ɛ 'we -nɔ ye, Saan, ɔ mɔ Nyɪsɔa a winwɔn-hɛnyɔ nɔ. -Ƨɛ 'a 'biɛnɔ Nyɪsɔa a winwɔn-hɛnyɔ -ye -nɔ, v nɔ la 'mɔ, ti -hi la a ti 'yri, kɛ'ɛ nɔ, Saan, ɔ nɔ -wɛ 'mɔ.) ⁷Nahuin =nɔ, -v nɔ 'o, kɛ ɔɔ =nɔ ye po: «Ti gbi a ti 'yri, nahuon =de di 'le di. Nɔ- di 'o 'mɔ ke 'mɔ kɔvɛ. Nahuon a -gbɛ, -ɔ di 'le di, ɔ di ke nɔ 'klɔ, ɔ 'mɔ 'o 'mɔ 'mɔ -hi, 'ke 'le Nyɪsɔa a 'dɔ 'kwɔli 'mɔ. 'Na -gbɛ, 'n 'de nyo =de, 'ke =bo dio 'mɔ -hɛ, 'ke 'o 'ɛ nɔ -kuandɛ =de a -ta 'mɔ. ⁸Mɛ -ye ɛ, 'nie, nɛ- 'nu 'a mɔ 'lu ɛ po, kɛɛ, ɔ -mɛ -ye, Nyɪsɔa a -Hihiu, nɔ- ɔ di 'a mɔ -nyi.»

Saan, nɔ- po la -Yusu 'nie 'lu
(Matie 3.13–4.11; Luku 3.21-22; 4.1-13)

⁹-Nyɔwɔ =de 'mɔ, -Yusu -hɔn 'le 'dɔ =nɔ 'mɔ, -ɔ mɔ Nasaletɔ, 'ke 'le Galileblɔgba 'kwɔli 'mɔ, 'v mu 'le Saan ye, Saan 'v puo 'nie 'lu, 'ke 'le 'nɔgbɔlaa -do =nɔ -wɔn, -ɛ kɔ 'dɔ mɔ Sudɛn. ¹⁰-Ƨɛ ɔɔ la 'le 'nie -wɔn 'hɔ, -ye ɔ 'ye yakɔ, 'v -ki wɔn, Nyɪsɔa a -Hihiu 'v =tu 'o -nɔ 'lu, ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ -plija, ɔ 'nɔnɔ =tu 'klɛɛ 'o -nɔ 'lu, ¹¹'plu 'v 'wɔn Nyɪsɔa a wintɛ, 'ɛ -hɔn 'le yakɔ 'mɔ, 'ɛɛ ɛ po: «-Mɔ mɔ 'na 'Yuu -do, 'n nɔv 'mɔ -tɛɛ. -Nu 'mɔ nue 'manɔ.»

¹²'Tata a ti 'yri, -tɛ de a -gbɛ, ɛ -hi 'klɛɛ, -ye 'ke Nyɪsɔa a -Hihiu gbo 'le -tɛgbi -ye, 'dɔ bii 'le ye. ¹³-Tɛgbi a -gbɛ, ɔ -hi 'le -nyɔwɔlɔ a -wɔlɔ 'hɔn, 'ke 'le dɛhvɛi -hɛyri. Ti =nɔ 'yri, 'ke 'kuo -hɔn a nyɔgbɔla, -ɔ mɔ Satan, ɔ muo 'mɔ ɛ =tɔ wɔn, -ɛ die nu, -Yusu 'mɔ -tɔ 'wɔla, 'ke 'o 'a Bu Nyɪsɔa ye, kɛɛ, ɔ 'de -tɔ 'wɔla. -Ƨɛ Nyɪsɔa tɛ gbo 'a leɛnyɔ. Nu- nyo 'mɔ -hɛ.

-Ƨɛ -Yusu da la 'pɔpanyɔv -hɛn, 'ke bu -hɛ la 'a -naagbopɔ
(Matie 4.12-22; Luku 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴Ƨ nɔ 'o -nɔnɔ, -ye Saan Batist -nɔ wen, v puo 'mɔ =ju. -Ƨɛ v puo =ju 'mɔ, -ye 'ke -Yusu mu 'le Galileblɔgba 'kwɔli 'mɔ, 'v Nyɪsɔa a =hapuwɔn -wɔn ɛ

na. ¹⁵Ke ɔ po: «Ti =nu -kɔ 'yri Nyɪsua di 'o nahuin 'bii win ke kɔɔ, ɪ 'mʊɛɛ yre. 'A -ti, ba yree, 'ke 'le 'a ni =wɪ ke, -ɛ mɔ, aa nu -tɔplɪ, -ɪ nyre 'yi le, 'ke 'o Nyɪsua ye. Ba hie 'o 'yilenyre-tɔplɪ a -gbe gbo, ba -nyi 'a ni 'klɔ 'bii Nyɪsua, kɔ, ba kuo Nyɪsua a -hapuwɪn =wɪ ye.»

¹⁶Nyrɔwɔ =de 'mʊ, -Yusu mu 'le Galileblɔgba a 'yru nʊa 'mʊ. Bɔɔ 'kleɛ 'yru nʊa 'mʊ le 'yraa, -ye ɔ ye 'o gbo nahuiin 'hɔn =de. 'Waa 'dʊ mɔ Simɔ (Piɛlɪ) kɔ 'a -ɔɪayʊ Adre. ʊ mɔ 'pʊpanyʊbʊ ni. 'Ke ʊ ni 'le 'waa 'blagbe wɔn, 'ʊ 'waa -tati po. ¹⁷Ye ke ɔ =nu ye po, ɔ nɔ: «Ba di 'le, ba kʊɛ 'mʊ -wɔn, a 'mʊ 'na -naagbopʊ -hɛ. 'N die 'ni nu, a 'mʊ -tunahuin le 'kukue. ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ aa nu, 'aa -tata po, 'aa -hrin le 'kukue, ke ba nu, ba 'kukue -tunahuin le, ʊ 'mʊ -wɛ 'na -naagbopʊ -hɛ.» ¹⁸Bɔ =tu 'kleɛ =nu -ti a -gbe ye, 'tata a ti 'yri, -ye ʊ hie 'o 'waa -tati gbo, 'ʊ -tʊa 'a -wɔnnaale gbo.

¹⁹Bʊ 'yɪya 'o ye 'mʊ gbo de gbi, -ye ɔ ye 'o gbo 'pʊpanyʊ -ye. 'Pʊpanyʊ a -gbe, nu- mɔ Saki kɔ 'a -ɔɪayʊ Saan, kɔ 'waa bu Sebede, kɔ 'waa bu a -kuannunyʊ, 'ʊ ni 'le 'waa 'blagbe wɔn, 'ʊ 'waa -tati -hlɛntie. ²⁰Tɛ ɔ ye 'o -ɔɪayʊo 'hɔn a -gbe gbo, -ye ɔ dʊ ni, 'ke bu 'ya 'a -naagbopʊ 'mʊ. Tii -do a ti 'yri, -ye ʊ hie 'o 'waa bu gbo, kɔ 'a -kuannunyʊ 'hɛn, 'ʊ nyo -wɔn kʊɛ.

-Tɛ -Yusu bla la 'ku -huan le

(Luku 4.31-37)

²¹'Plu de a -gbe, ɛ 'mʊ mu -hi, -ye 'ke -Yusu kɔ 'a -naagbopʊ 'hɛn, ʊ mu 'le 'dɪɔ =nu 'mʊ, -ɔ kɔ 'dʊ mɔ Kapenaɔ. -Tɛ -Juukʊɛ a -wuwle-nyrɔwɔ nyre 'o, -ye 'ke ʊ pa 'le Nyɪsua a kayu gbo, ²²-Yusu 'ɔ bi 'o, 'ɔɔ Nyɪsua a -ti tɔɔ. Nahuin =nu, -ʊ ni 'o, ɪ ka =nu le 'ɲmi, -Yusu bɔ di le tɔɔle nu. ɔ 'ni tɔɔ =le, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -Juukʊɛ a teteitɔɔnyʊ nu, kɛɛ, 'ke 'le Nyɪsua a 'klɪ 'kwli 'mʊ, 'ke ɔɔ 'le tɔɔ. ²³ɛ kɔ nyɪbeyʊ =de. Nɔ- 'ku -huan ni 'o ke 'mʊ. 'Ke ɔ ni -wɛ 'le Nyɪsua a kayu gbo. Tii -do a ti 'yri, 'ɔ -tʊa win a 'le'yaale gbo, ²⁴ɔ nɔ: «Nasaletɪ 'mʊ a -Yusu, -ha -a mʊ mɛ le, =ni bi 'le 'le -a ni -ti -heyri. -N 'de =le, =mʊ -a mʊ gbo -wɔ. 'N yie ni, nahuon a gblo tio- n 'ya. -Mɔ mɔ Nyɪsua a 'Yu, -mɔ ɔ lee nɔ.» ²⁵Bɔ po 'kleɛ le, -ye -Yusu, ɔ 'preɛ 'le 'ku -huan a -gbe -wɔn ni, ɔ nɔ: «Ma wien, 'plu -hɔn 'o nahuon =nu ke 'mʊ!» ²⁶'ku -huan a -gbe, 'ʊ bubla nahuon a -gbe, 'ʊ -hɛ -cici wɔn, 'plu 'ʊ -hɔn 'o =nɔ ke 'mʊ, 'ʊ mu. ²⁷-Ye nahuin 'bii =nu, -ʊ ni 'o, ɪ ka =nu le 'ɲmi, 'ʊ 'mʊ le 'pʊpre, de =nu, -ɛ mue 'lu -wɔn, a -ti, ʊ nɔ: «De a -gbe, ɛ mɔ de'ɛ ni. Tɔɔle yrayrʊ -yee ni, ɔ ya 'le, 'ke 'le Nyɪsua a 'klɪ 'kwli 'mʊ. ɔɔ wen 'le Nyɪsua a 'klɪ 'kwli 'mʊ a tʊɛ, 'ɔ kɔɔ 'kuo -hʊn win ke, 'plu 'kuo -hʊn a -gbe, 'ɔ nyo 'o =tuu.» ²⁸-Ye -Yusu a 'dʊ 'sɛɛ gbo, 'ke 'le Galileblɔgba 'bii =nu 'kwli 'mʊ.

-Tɛ -Yusu -wɔ la 'dai kuklanyʊ a 'kʊɛi

(Matie 8.14-17; Luku 4.38-41)

²⁹-Tɛ ʊ -hɔn 'le Nyɪsua a kayu gbo 'mʊ, -ye 'ke ʊ mu 'le Simɔ kɔ Adre 'hɛn a -tɛ. Saan kɔ Saki 'hɛn, nu- kʊɛ =nu -wɔn. ³⁰Simɔ a 'dɔɔ, nɔ- kɔ

'hɔn hren, 'ɔ pɛ gbo. -Tɛ v nyre 'le kayu gbo, -ye v le -Yusu ni, -ɛ mɔ, Simo a 'dɔɔ a 'hɔn hren ni, ³¹-Yusu 'ɔ 'yɪa 'o -nɔ 'hɔn 'mɔ gbo, 'ɔ kɪ 'a dabu gbo, 'ɔ 'bɔ ye 'mɔ. -Ye Simo a 'dɔɔ a -gbɛ, 'a 'hɔn 'kee ni, 'ɔ bi 'o, 'ɔ pi 'waa didide.

³²-Wisepɛpei 'mɔ, -tɛ -wuwle-nyrɔwɔ -wɛ 'le, -ye nahuin 'bii -nɔ, -v kɔ kɪklanyɔ, kɔ =v -ye, -v kɔ nahuin, 'kuo -hɔn ni 'o ke 'mɔ, -ye 'ke v gbu 'le -Yusu -wɔn, ³³'dɔ a nahuin 'plɔplɔ, 'v -gbee 'o kayu a -gbɛ a -gbuhan.ye, ³⁴-Yusu 'ɔ -wɔ 'kvei a gbleglei, -u nahuin nu, 'ɔ bla -wɛ 'kuo -hɔn 'plɔplɔ le. ɔ le 'kuo -hɔn a -gbɛ ni, -ɛ mɔ, ɔ ni po 'le wun, -ɛ nue, ɔ yi -Yusu ni.

-Tɛ -Yusuu la Galileblɔgba 'mɔ le na

(Luku 4.42-44)

³⁵-Nyregbli, gbɔgbɔyri ni -tutu kle, -Yusu 'ɔ 'ba ye 'mɔ, 'ɔ mu 'le -tɛgbi, 'dɔ bii 'o ye, 'ɔ 'le Nyɪsɔa -wɔn 'prɛɛ. ³⁶-Ye Simo kɔ 'a 'bienu 'hɛɛn, v muo le =mɔ wɔn. ³⁷-Tɛ v yɔ 'klɛɛ ke, -ye v nɔ: «-Mɔ nahuin 'bii le =mɔ.» ³⁸-Ye ɔ nɔ: «-Ba mu 'le -tɛgbi -ye, -ba mu 'le 'dɪɛ -ye -nɔ kle, -ɪ =glaa 'le -a mu, 'mɔ -wɛ 'le Nyɪsɔa a -tɪ 'le =tuu. l ni -kɔ -tɪ Nyɪsɔa 'ɔ lee nɔ 'mɔ -tutu ke,» ³⁹-Yusu 'ɔ bi Galileblɔgba 'bii -nɔ ke, 'ɔ Nyɪsɔa a kayuo gble na, 'ɔ Nyɪsɔa a -tɪ =tu, kɔ, 'ɔ -wɛ 'kuo -hɔn le bla.

-Tɛ -Yusu -wɔ la -tɔplɔ-jɔhɔnɔnɔnɔ a 'kve

(Matie 8.1-4; Luku 5.12-16)

⁴⁰-Nyrɔwɔ =de 'mɔ, -tɔplɔ-jɔhɔnɔnɔnɔnɔ =de, nɔ- mu 'o -Yusu ye, 'ɔ blo kwɪ ye gbo, ɔ nɔ: «'Nu -mɔ le 'nɪ 'batɪ, nue, 'na 'kve bɛ -wɛ!» ⁴¹-Ye 'a wɔlu -Yusu nu, 'ɔ 'tɔɔ le, ɔ nɔ: «'N nye 'nɪ -hɔa, -na 'kve bɛ -wɛ.» ⁴²Tii -do a ti 'yri, -ye 'a 'kve -wɛ ni, ⁴³-Yusu 'ɔ tio -tɛɛ, ɔ nɔ: «-N -wɛ 'le -bo mu 'klɛɛ ni. ⁴⁴Kɛɛ, -nɪ -tui 'le nahuon =de ye gbe! Kɛɛ, mu -bo titie -n dɔnɔ Nyɪsɔa a -cɔhlɔnpinyɔ ye, 'ɔ 'mue 'ye, -ɛ mɔ, -na 'kve -wɛ ni. 'A -tɪ, gba -tɔplɔ -nɔ, v ni, 'v -cɔhlɔn pi, 'ke 'o Nyɪsɔa ye, -tɛ Nyɪsɔa a winwɔn-hɛnyɔ Moise, ɔ nu la 'a -tutue ye-hɛ-nyre 'mɔ, -ɛ die nu, nahuin 'bii, v 'mui yi, -ɛ mɔ, -na 'kve -wɛ ni!» -Ye ɔ -hɔn 'o -nɔ 'hɔn 'mɔ ni, 'ɔ mu. ⁴⁵Kɛɛ, -tɛ ɔ mu, -ye ɔ nyi le na -wɔn, 'ke 'o nahuin ye, -tɛ 'a 'kve bɛ nu -wɔwɛ, 'ɔ 'sɛɛ -tɪ a -gbɛ 'blɔgba ke gbo. -Tɔplɔ a -gbɛ a -tɪ, ɛ nue, -Yusu 'die 'le -wɛ, bɔ 'ya 'klɛɛ lele 'dɔ =de 'mɔ. ɔ ye 'nɪ bii, nahuin 'v -tɔplɔ 'mɔ le -hɔn, 'v nyo 'le ye mu.

-Tɛ -Yusu -wɔ la le-tyrenɔ a 'kve

(Matie 9.1-8; Luku 5.17-26)

2 ¹-Nyrɔwɔ gbi bi -hi la, -ye -Yusu -hɪan la -wɔn, 'ɔ di la 'dɔ =nɔ 'mɔ, ɔ mɔ Kapɛnɔ. -Tɛ nahuin 'wɪn, -ɛ mɔ, -Yusu -hɪan -wɔn, ²-ye nahuin 'plɔplɔ, v mu 'le =nɔ -wɔn. 'Tata a ti 'yri, -ye kayu, ɔ ni 'le gbo, v 'yii 'le -le, 'ke 'o -tɔnahuin -wɔn, -v muo 'ye wɔn, mɔ, 'hru 'de -wɛ 'o -gbuhan.ye ni. 'Ke 'le nahuin a -gbɛ -heyri, 'ke -Juukɛ a tɛtɛitɔnyɔ -ye ni 'le. Nahuin a

pepe 'bii, -v di -tuo a -gbe ke, nu- -Yusu, ɔ Nɔyɔsua a -ti ye -tu. ³-Ye nahuin -ye, nu-v 'le -Yusu -wɔn mu. 'Ke 'le nahuin a -gbe -heyri, 'ke nahuiin -hen ni 'le, 'v 'ble -hanmaki. -Hanmaki a -gbe, nɛ- kɔ 'kwli 'mu, 'ke v pia 'le le-yiyrenyɔ gbo, 'v nyo 'le -Yusu -wɔn gba. ⁴Bu nyre 'le kayu a -gbe ye, -ye 'hru 'de -tɛ ni, 'ke 'o -tɔnahuin a -huhue a -ta 'mu. -Tɛ bu di nu, v 'mu 'o 'waa ni le-yiyrenyɔ -Yusu 'hɔn 'mu nyree, v 'die yi. Nɛ- mɔ bu 'ya 'le kayu ke, -tɛ -Yusu 'bɛ 'o 'yi 'mu, 'ke v -haa 'o 'hɔ, 'v -tɔ 'o le-yiyrenyɔ =nu, ɔ ni 'le -hanmaki wɔn, -ɛ die nu, -Yusu 'mue nu, 'a 'kɔɛ 'mu -wɛ. ⁵-Tɛ -Yusu 'ye, -ɛ mɔ, nahuin a -gbe, v kuo ye =wɔ, -ɛ mɔ, ɔ -wɛ 'le bɔ nue ni, 'waa ni le-yiyrenyɔ a -gbe, 'a 'kɔɛ 'mu -wɛ, -ye kɛ ɔ le-yiyrenyɔ a -gbe ye po, ɔ nɔ: «Na 'yu o, -tɔpl -gbo, -n nu, -ɪ nyre 'yi lɛ, 'ke 'o Nɔyɔsua ye, ɪ 'wuwle ni.»

⁶-Ye teteitɔnyɔ, -v ni 'o gbo, v 'mu lɛ 'ni 'pɔpre, 'ke 'le 'waa dɔnɔ a =wɔ ke, v nɔ: ⁷«De -gbo, -Yusu -gbo, ɔ nu, ɛ 'wɛ =nɔ ye, Nɔyɔsua a -ti ɔ le -haa, 'ɔ le 'pɔpre nu. 'Plu ɔ nɔ 'ni, ɔ mɔ Nɔyɔsua'a ni. Nɔyɔsuaa -do, nɔ- -wɛ 'le -bɔ 'wuwla -tɔnahuin a dɛ 'kuku.» ⁸De a -gbe, v =wɔ kle naa, -Yusu yrie ni. ɔ nɔ: «De tio- kɔ =wɔdɔ =nu aa lɛ naa 'le? A 'de kɔ ba naa wen =wɔdɔ =nu lɛ. ⁹A ni =wɔ nɔ 'ni, 'n 'die 'le -wɛ =bo le le-yiyrenyɔ -gbo, -ɛ mɔ, 'a dɛ 'kuku 'wuwle ni, kɔ, 'a ni =wɔ nɔ 'ni, 'n 'die -wɛ 'le -wɛ =bo le =nɔ, -ɛ mɔ, bɔ 'ba ye 'mu, bɔ 'ba 'a -hanmaki 'mu, bɔ na. ¹⁰Kɛɛ, 'mɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'mɔ mɔ Nɔyɔsua a 'Yu, 'ɔ lee nɔ 'mu. Nɔyɔsua a -gbe, nɔ- -nye 'mu 'kli, 'ke =bo 'wuwla -tɔnahuin a dɛ 'kuku, kɛ nɔ -tɔtɔ ke, 'ɔ -nye -wɛ 'mu 'kli, 'ke =bo -wɔ -tɔnahuin a 'kɔɛi. 'A -ti o, nahuon -gbo, v ya 'le, 'n die 'ni nu, 'a 'kɔɛ 'mu -wɛ, a 'mue yrii, -ɛ mɔ, -ti -gbo, 'n -tu wen 'a mu ye, ɪ mɔ -hapɔkɔ ni.» ¹¹-Ye ɔ -hɔn -wɔn, 'ɔ le le-yiyrenyɔ =nu -wɔn 'prɛɛ, ɔ nɔ: «Nu -mu 'ni le, 'ba ye 'mu, 'ba -na -hanmaki 'mu, -bo mu 'le -na kayu gbo, -na 'kɔɛ -wɛ ni.» ¹²Tii -do a ti 'yri, -ye nahuon a -gbe, ɔ 'ba 'mu ye, 'ɔ 'ba 'a -hanmaki 'mu. Nahuin nyo -wɔn lɛ a tɛɛ, 'ɔ 'hri, 'ɔ mu. -Ye nahuin, -v ni 'o, ɪ ka =nu le 'ɲmi, 'v Nɔyɔsua 'nyrɛɛ lɛ pue, v nɔ: «-A 'die -hlɔn a 'yee.»

-Tɛ -Yusu le la Lefi, 'ke bɔ -hɛ la 'a -naagbopɔyɔ

(Matie 9.9-13; Luku 5.27-32)

¹³Ti gbi bi -hi, -ye 'ke -Yusu mu 'le lele Galileblɔgba a 'yru nva 'mu, nahuin 'plɔplɔ 'v 'le =nɔ ye mu, 'ɔ nyu Nɔyɔsua a -ti ɔ. ¹⁴Bɔɔ 'yru a -gbe nva 'mu lɛ 'yraa, -ye 'ke ɔ ye 'o nyibeyu -de gbo. 'A 'dɔ mɔ Lefi, ɔ mɔ Alɔfe a 'yu. Lefi a -gbe, ɔ mɔ la 'blɔwli'tenyɔ'ɔ ni. 'Ke ɔ ni 'le 'blɔwli'tɛɛle 'mu gbo. Kɛɛ, nahuin 'ni -hva -le la 'blɔwli'tenyɔ, -ɛ nue, v di 'yiyriwli. -Ye kɛ -Yusu, ɔ Lefi a -gbe ye po: «Kɔɛ 'mu -wɔn, -mu 'na -naagbopɔyɔ -hɛ!» Lefi a -gbe 'ɔ 'ba ye 'mu, 'ɔ kɔɔ -wɔn, 'ke ɔ 'muo -wɔn naa. ¹⁵-Ye Lefi a -gbe, ɔ da -Yusu -wɔn didide, ɔ kɔ 'a -naagbopɔ 'hɛɛn, kɔ, 'ɔ da -wɛ 'a 'bienu 'blɔwli'tenyɔ -ye, kɔ pɔpɔnahuin -ye, -v kɔ 'klɔ 'de 'o ye 'sii, 'ke v 'bii v 'mu dɛ di. -Ye nahuindɔ a -gbe, -v kɔ 'klɔ 'de 'o ye 'sii, nu- -huo, nu-v -Yusu -wɔn kɔɛ. ¹⁶Bu ni 'o dɛdiile 'mu, -ye -Juukɔɛ a teteitɔnyɔ kɔ Falisi-tumu

a nahuin 'hæen, v 'ye ni, -ε mɔ, -Yusu kɔ nahuindu a -gbe 'hæen, -v kɔ 'klɔ 'de 'o ye 'sii, nu- ni 'o dedi-tuoo -do ke. -Ye v le -Yusu a -naagbopu ni, v nɔ: «De- nue 'klæ, -Yusu kɔ 'bluwli'tenyv kɔ nahuindu -gbo 'hæen, -v kɔ 'klɔ 'de 'o ye 'sii, 'v ni 'o dedihuoo -do ke gbo 'le? ɔ 'de wen ye blɛ bɔ nu wen de a -gbe.» 17-Ye -Yusu 'wɔn -ti -nɔ ni, nahuin -nɔ, vɔ -tu. Bɔ 'wɔn 'klæ, -ye ɔ nɔ: «Nahuon -gbo, -ɔ kɔ 'huɔn nu -tæ, ɔ 'ni -mɔ -le -data a 'yiye lɛ, kæ, nahuon -gbo, -ɔ kɔ 'huɔn- hren, nɔ-ɔ -data a 'yiye lɛ -mɔ. 'N 'de 'le di, 'ke 'o nahuin -gbo a -ta 'mu, -v plɛ, 'waa 'klɔ 'sii 'o ye, kæ, nahuin -gbo, -v yie, -ε mɔ, 'waa 'klɔ 'de 'o ye 'sii, nu- kɔ -ti 'ni di 'le, 'mu le, -ε mɔ, bu hie 'o 'waa de 'kuku, vɔ nu gbo, bu -nye 'waa 'klɔ 'bii Nyɩsva.»

**Nyɩsva lee nɔ -Yusu -tutu ke ni, 'ɔ 'ya 'le 'klɔ yrayrv, -ɔ kɔ 'klɔ 'ka 'hæen,
-ɩ 'de dɛgbloo -do**

(Matie 9.14-17; Luku 5.33-39)

18-Nyrɔwɔ -de 'mu, Saan Batistɩ, -ɔɔ nahuin 'nie 'lu lɛ po, 'a -naagbopu, v kɔ Falisi=tumu a nahuin 'hæen, nu-v -ci, -ε 'we -nɔ ye, -tɛ 'waa tetee 'a -tutue nu, nahuin -de 'v mu 'le -Yusu ye, 'v muo wlɔn -gba wɔn, v nɔ: «De- nue 'klæ, Saan a -naagbopu kɔ Falisi=tumu a nahuin 'hæen 'vɔ -ci, 'plu -mɛ -ye, -n nɛ -naagbopu 'v 'nɔni -ci 'le?» 19-Ye kɛ -Yusuu -nɔ ye po, ɔ nɔ: «Nyɩbeyu -gbo, -ɔɔ 'bli 'mu pa, 'bɔ da 'a 'bienu 'bli'mɔpɔpa a dididɛ ke, 'bu mu 'bli'mɔpɔpa a -gbe a dedi-tuo ke, 'a 'bienu a -gbe, v 'ni -ci -le. ε 'we -nɔ ye, 'bli'mɔpɔpa -nɔ, ε mɔ 'manvde'ε ni. 'A -ti, ti 'bii -nɔ, 'bli'mɔpanyɔ -nɔ, ɔ di 'o -nɔ 'huɔn 'mu -hi, v 'de -cicie kɔ. Dɛɛ -do a -gbe, nɛ-ε ni. 'Manv a -ti 'na -naagbopu 'ni -ci -le ni, tii -tie -gbo 'n di mɔ -nɔ 'huɔn 'mu -hi. 20Kɛɛ, ε di kɔ ti, -ɩ kɔ 'yri v di -tado 'o 'mu 'na -naagbopu -heyri -ha. Ti a -gbe 'yri, 'ke v di -tado 'o -cii.

21-A 'brikvɛ nɔ 'ni: Nahuon -de 'ni 'ba -le dayrayrv a 'pia 'mu, ɔ 'ni -ma -le da'ka a 'huɔ. 'Bia 'bɔ nu dayrayrv a 'pia, 'bɔ -ma da'ka a 'huɔ, ti -kɔ 'yri ɔ diu yra, -ye dayrayrv -nɔ, v 'yɩya 'mu ni. 'Bu 'yɩya 'mu, -ye dayrayrv a -gbe, v cra da'ka -nɔ ni, -ye 'a 'huɔ 'ka -nɔ, ɔ di lɛ 'bua 'yri -hapɔkɔ. 22Mɔ, nahuon -de 'ni 'ba -le nɔ yrayrv 'mu, -ɔɔ 'plu, ɔ 'ni puo -le 'le dahvakɔ a buo 'ka wlɔn. 'Bɔ puo 'le buo 'ka -nɔ wlɔn, 'bɔ kɔ ye, ti -kɔ ti 'yri ɔ di 'plu, 'bɔɔ 'ya, -ye ɔ cra dahvakɔ a buo -nɔ ni. -Ye nɔ 'wle gbo. Nɛ- nue, 'ke 'le dahvakɔ a buo yrayrv wlɔn, 'ke vɔ 'le nɔ yrayrv po. (ε nɛ- nue o, nahuon -de 'v 'nɔni 'ba -tɔplɩ 'kɩ 'mu, 'v 'nɔni pui -tɔplɩ yrayrv ke. l 'ni bibi -le 'yi 'mu lɛ.)»

**-Yusu, nɔ- kɔ 'klɩ, 'ke bɔ le nahuon, de ɔ -we 'le bɔ nu, 'ke 'le
-wuwle-nyrɔwɔ 'kwli 'mu**

(Matie 12.1-8; Luku 6.1-5)

23-Wuwle-nyrɔwɔ -de 'mu, -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hæen 'v mu lɛ na wɔn. Buv 'klæ mu, -ye vɔ -tuɔ 'bɛ 'didɔ-tɔplɩ -de a -ci, -ɩ 'we -nɔ -gbla ye. Nɔ- kɔ

'hle gbi 'a -naagbopuu 'ce, 'v nye di. ²⁴'Ke Falisi-tumu a nahuin nu 'le -ci a -gbe 'mu. -Te -Yusu a -naagbopu, uu 'didu-tɔplɩ =nu a 'hle gbi 'ce, -ye uu 'kleɛ -Yusu 'ni le, v nɔ: «Ye ke, de -gbo, -na -naagbopu, uu nu, ɩ -ɲa ni. Nyɩsua a tete nɔ 'ni: Nahuon ni nu 'le -kuan -wuwle-nyrɔwɔ 'mu.» ²⁵-Ye ɔ nyu =tu =wɔn: «-Ti -gbo, v 'cru la 'le Nyɩsuacruntɛ 'kwli 'mu, 'ke 'o -a ni bu gblaka, -ɔ mɔ boduɔ Dafidi a -ta 'mu, 'n pui -tɛɛ, a -hri ni. -Ti a -gbe, u 'cru la, ni -gbo: -Nyrɔwɔ =de 'mu, boduɔ Dafidi, -tɛ kanu nyo la nu, ɔ kɔ 'a nahuin 'heɛn, ²⁶'v pa la 'le Nyɩsua a kayu gbo, 'v -ha la 'o 'flɔɔ, -ɔ pɛ la 'o 'teble ke gbo, 'v dio la, 'v -nye la 'a de -ye 'a nahuin, 'v dio la -we. 'Plu -ye tete nɔ 'ni, Nyɩsua a -cɔhlunpinyu -do, nu -we 'le -bu di 'flɔɔdu a -gbe. 'Be 'flɔɔdu a -gbe, -ɔ ni 'le Nyɩsua a kayu a -gbe gbo, v -huɔ la ni, 'ke 'o Nyɩsua a -ta 'mu. Ti a -gbe 'yri, nyɩbeyu =nu, -ɔ mɔ Abiata, nɔ- mɔ la -cɔhlunpinyu a nyɩgblaka.»

²⁷-Ye ke ɔ nyu lele ye po: «-Te Nyɩsua nu la 'klɔ, -ye ɔ nu la -tunahuon, 'plu 'v -ha la 'le -nyrɔwɔɔ -do, -ɔ kɔ 'kwli 'mu -tunahuon di 'le -wlee, ɔ 'mu 'le 'huɩ le -ha. Nyɩsua 'de 'le -wuwle-nyrɔwɔ -ha, 'ke nahuon bɔ 'ye -sɩɛ -nyrɔwɔ a -gbe 'mu. ²⁸ɛ nɛ- nue, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, Nyɩsua 'v lee nɔ 'mu, 'v -nye 'mu 'klu, 'ke =bo le 'ɛ ni nahuon de, ɔ -we 'le bɔ nu, 'ke 'le -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli 'mu.»

**-Wuwle-nyrɔwɔ =de 'mu, -Yusu -wɔ la nahuon =de a 'kɩɛ,
-ɔ kɔ dabu 'ku la
(Matie 12.9-14; Luku 6.6-11)**

3 ¹-Wuwle-nyrɔwɔ -ye 'mu, -Yusu 'v mu 'le lele Nyɩsua a kayu gbo. 'Ke ɔ ye 'le nyɩbeyu =de gbo. Nyɩbeyu a -gbe, 'a dabu 'ku la ni. ²Bu ni 'kleɛ 'o, -ye Falisi-tumu a nahuin, -v ni 'o, uu ke gbaa 'yie, 'uu -Yusu 'ye, 'bia 'bɔ kɔ bɔ -wɔ nyɩbeyu a -gbe a 'kɩɛ -wuwle-nyrɔwɔ 'mu, -ɛ die nu, 'bɔ nue, v 'muo -ti yɛɛ. (Falisi-tumu a nahuin nɔ 'ni, nahuon a 'kɩɛ a -wɔwɔ, ɛ mɔ -kɩɛn ni. 'Plu Nyɩsua a tete nɔ 'ni, nahuon ni nu 'le -kuan -wuwle-nyrɔwɔ 'mu.) ³-Ye -Yusu le nyɩbeyu a -gbe ni, ɔ nɔ: «Ba ye 'mu, -bo nyra 'o nahuin -heyri 'mu gbo!» ⁴-Ye -Yusu, ɔ Falisi-tumu a nahuin wɔn 'ni -gba: «-Be' Nyɩsua a tete po 'le? Nahuon bɔ nu -hapude -wuwle-nyrɔwɔ 'mu, kɔ, bɔ nu de 'klan, de tio- nu -tɛɛ 'le? Nahuon bɔ waa 'a 'be -wuwle-nyrɔwɔ 'mu, ɔ 'ni -han 'ku a -ti, kɔ, bɔ -ha 'a 'be a -hunhlɩn me le bu 'wan, de tio- nu -tɛɛ 'le?» -Ye v 'bii, v nu -miaa. U 'die -hɩa, 'ke bu =tuo -wɔn. ⁵-Yusu 'ye ni, -ɛ mɔ, nahuin =nu, 'waa 'lu a le-hiele nyre le 'yi, kɔ, v 'de nahuon =de a wɔlɩ kɔ. Nɛ- nue, -Yusu 'v -ha 'le yru yigbakla, 'v nyu 'ye, kɔ, 'kla 'v nyo -we -wliye 'yaa. -Ye ke ɔ po nyɩbeyu a -gbe ye: «Sruu -na dabu =nu, -v 'ku!» -Ye ɔ sruu ni. Bɔ sruu 'kleɛ 'a dabu a -gbe, -ye v 'hri 'klɔ, 'v bi 'o 'a dɩnɩ -pɩ 'mu. ⁶-Te -Yusu -wɔ 'kleɛ nahuon a -gbe a 'kɩɛ, -ye Falisi-tumu a nahuin a -gbe, v -hɩn 'o 'mu ni, 'v mu -gboligbo 'mu, v kɔ 'kun Helɔdi a =tumu a nahuin 'heɛn, 'v mu =tɔ le =mɔ wɔn, -tɛ bu di nu, v 'mu -Yusu 'la.

Nahuin 'plɔplɔ, -vɔ 'le -Yusu ye mu
(*Matie 4.23-25; 12.15-21; Luku 6.17-19*)

7-Tɛ dɛ a -gɛɛ, ɛ -hi, -ye 'ke -Yusu mu 'le Galileblugba a 'yru nva 'mu, ɔ kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, nahuin 'plɔplɔ 'v nyo -wɔn kɔɛ. Nahuin a -gɛɛ, =v -ye -hɔn 'le Galileblugba 'mu, kɔ =v -ye 'v -hɔn 'le Sudeblugba 'mu, ⁸kɔ Jrusɛ 'mu, kɔ Yidumeblugba 'mu, kɔ 'blugba =nu, ɔ nɪ 'le Sudɛn a 'nike, kɔ 'blugbu =nu, -ɪ =glaa 'le 'dɛɛ =nu, -ɛ mɔ Tilt kɔ Sido 'hɛɛn. Nahuin 'bii =nu, -vɔ 'le 'waa 'dɛɛ klɛ 'mu lɛ -hɔn, -tɔplɪ 'bii =nu, -Yusu nu, nɪ- kɔ -tɪ v 'wɔn. Nɛ- nue, 'v nyo ye di. ⁹-Ye ɔ le 'a -naagbopu nɪ, 'ke bu =mɔɔ =nɔ 'blagbe lɛ, -ɛ die nu, daku 'bɔv =nɔ -hɔnhlɔn 'mu lɛ kɪka, ɔ 'mue 'le wlɔn 'ya. ¹⁰'Plu ɔ 'mu 'le 'yru nva 'mu mu, ɔ -wɔ nahuin 'plɔplɔ a 'kɔɛi. Nɛ- nue, nahuin 'bii, -v kɔ 'huɪn a hinhɛn, 'vɔ 'kɪka, 'v nyo 'o 'huɪn 'mu =gɛɛ, 'ɛ nɪ nahuon, ɔ 'mu -Yusu lɛ 'tɔ, 'a 'kɔɛ 'mu -wɛ. ¹¹'Waa 'bie =nu, -v kɔ ke 'mu 'kuo -huɪn nɪ 'o, 'bu 'yo, -ye v bla gbo kwɪ, 'ke 'o =nɔ ye, kɔ, 'vɔ 'le win 'le 'yaa 'dɔ, v nɔ: «-Mɔ mɔ Nyɪsva a 'Yuu nɪ.» ¹²Kɛɛ -ye -Yusu nyu 'le -wɔn 'nɪ 'prɛɛ, 'ke 'le win 'yakɪ 'kwɪ 'mu, 'ke v nɪ -tui 'le nahuon =dɛ ye, nahuon a gblo tɪo- bɔ 'ya 'mu.

-Tɛ -Yusu -ha la 'le nahuiin -pu =tu 'o 'hɔn, v 'mu 'a -wɔnnaanyv -hɛ
(*Matie 10.1-4; Luku 6.12-16*)

¹³Dɛ a -gɛɛ, -tɛ ɛ -hi, -ye 'ke -Yusu 'ya 'le dɔgba =dɛ 'lu. -Ye nahuin =nu, ɔɔ -hva -bɔ 'ya 'a -wɔnnaanyv 'mu, nɪ- ɔ da, 'v mu 'o =nɔ 'huɪn 'mu. ¹⁴U mɔ nahuiin -pu =tu 'o 'hɔn nɪ. Nɪ- ɔ -ha 'le du 'mu, 'v nuu =nu 'a -wɔnnaanyv 'mu, -ɛ die nu, v 'muo 'o 'huɪn 'mu nɪ ti a pɛpɛ, kɔ, ɔ 'mu lɛ, 'ke bu pue nahuin 'a -haputitɪ, ¹⁵kɔ, ɔ 'mu =nu 'klɪ -nyɪ, 'ke bu bla 'kuo -huɪn lɛ, ɔ nɪ 'o nahuin ke 'mu. ¹⁶'A -wɔnnaanyv -pu =tu 'o 'hɔn a -gɛɛ, 'waa 'dɔv, ɪ nɪ- gbo: Simɔ, ɔ -tue Pielɔv, ¹⁷kɔ Sebede a 'yuo=pli, -v mɔ Saki, ɔ kɔ 'a 'diayu Saan 'hɛɛn. -Yusu -tue =nu Bvanɪsɛɪɔv, -ɛ -hɛn 'nyɛ 'yuo=pli, -v 'wɛ =nɔ -tɛ ye; ¹⁸kɔ Adre, kɔ Filipɔ, kɔ Batelemi, kɔ Matie, kɔ Toma, kɔ Saki, ɔ mɔ Alufɛ a 'yu, kɔ Tade, kɔ Simɔ. Simɔ a -gɛɛ, 'ke ɔ nɪ 'le nahuin =nu -hɛyɪ, -v 'nɪnɪ -hva Romakɔɛ; ¹⁹kɔ Judɪa Yisikalio. Nɔ- mɔ nahuon =nu, ɔ di -Yusu 'a yraanyv kwa po.

-Tɛ -Yusu a 'dɔkɔɛ, vɔ la 'a gbɔgba lɛ =mɔ

²⁰-Tɛ dɛ a -gɛɛ, ɛ -hi, -ye 'ke -Yusu mu 'le kayu gbo, ɔ kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, kɛɛ, nahuin 'plɔplɔ 'v =glaa 'le lele =nɔ. ɛ nue, v 'nɪ kɔ =le 'hru, 'ke bu di dɛ. ²¹-Tɛ 'a 'dɔkɔɛ 'wɔn dɛ =nu, -ɛɛ 'lu -wɔn mue, -ye v -mɛ -ye, v da, 'a 'lu -hɔn 'o wlɔn 'mu 'hru. ɛ nɛ- nue, 'v bi 'hru wlɔn, 'ke 'o 'a gbɔgba a -ta 'mu.

Nahuin nɔ 'nɪ, 'ku -hvan nɪ 'o -Yusu ke 'mu
(*Matie 12.22-32; Luku 11.14-23; 12.10*)

²²Nyɪsva a tɛtɛɪwɔnyv =dɛ, nɪ- -hɔn la 'le Jrusɛ 'mu, v nɔ: «-Yusu -gbo, Bɛsɛbulɪ, ɔ mɔ 'kuo -huɪn a nyɪgblaka Satan, nɔ- nɪ 'o =nɔ ke 'mu, nɔ-ɔ =nɔ

'klt -nyi, 'ke bɔ bla 'kuo -hɔn lɛ, ɔ nɪ 'o nahuin ke 'mʊ.» ²³Bʊ po 'klɛɛ lɛ, -ye -Yusu dʊ nɪ, ɔɔ -talɔdʊ nɪ, 'ɔ nyu klɛ -hɪhɪa, ɔ nɔ: «=Be Satan, ɔ -wɛ 'lɛ bɔ bla 'a dɪɔnɪ lɛ nɪ? ²⁴-Bo pue dɛ ye: 'Ke 'lɛ 'blɔgbɔ 'kwli 'mʊ, nahuin 'bʊ 'bɛ =tɔ lɛ, -ye 'blɔgbɔ a -gbɛ, ɔ bi -hlɔn. ²⁵'Ya 'o lele 'lu, kayugbokʊɛ 'bʊ 'bɛ =tɔ lɛ, -ye kayu a -gbɛ, ʊ -gbɛ lɛ. ²⁶-Ye 'klɛɛ, Satan 'bɔɔ 'a dɪɔnɪ ye -wɔn, -ye ɔ 'die 'lɛ -wɛ bɔ nu dɛ -de, 'a 'klt di gbo 'nɪ -wɛ. ²⁷ɛ 'wɛ =nɔ ye, nahuon =de 'die 'lɛ -wɛ bɔ pa 'lɛ 'klɪnyɔ a kayu gbo, ɔ 'mʊ 'a -tɔplɪ 'yri, 'bɪa 'bɔ 'de 'klɪnyɔ a -gbɛ mʊa -tɪtɛ. 'Bɔ mʊɔ 'klɛɛ, -ye ɔ -wɛ 'lɛ bɔ 'yri 'a kayu a -tɔplɪ 'bii nɪ.

²⁸'Nɪ 'a mʊ 'nɪ lɛ -tɛɛ, Nyɪsʊa -wɛ 'lɛ bɔ 'wɔwla nahuin a dɛ 'kuku 'bii nɪ, =betɪ bʊ poo Nyɪsʊa tanɪ lɛ. ²⁹Kɛɛ, nahuon =nʊ, ɔ di Nyɪsʊa a -Hihɪu tanɪ lɛ poo, Nyɪsʊa 'die 'lɛ -wɛ bɔ 'wɔwla 'a dɛ 'kuku a -gbɛ gbe, -ɛ nue, ɔ nu dɛ 'kuku, -ɛ hie 'klɔ.»

³⁰Kɛ -Yusu nu la 'waa klɛ-hɪhɪalɛ, -ɛ nue, ʊ nɔ 'nɪ, 'ku -hʊan nɪ 'o =nɔ ke 'mʊ.

-Yusu a 'dii kɔ 'a 'dɪayuo 'hɛɛn
(*Matie 12.46-50; Luku 8.19-21*)

³¹'Ke ʊ nɪ 'lɛ kayuu -do a -gbɛ gbo, 'a 'dii kɔ 'a 'dɪayuo nyɪbɛpʊ 'hɛɛn 'bʊ nyre 'o. 'Ke ʊ hree 'o -patʊ 'mʊ, 'bʊ lɛ nahuon, 'bʊ mu -Yusu da wɔn. ³²'Dai nahuin nɪ gbo, 'bʊ =glaa 'lɛ =nɔ. -Ye kɛ ʊ nyo ye po: «'Ye kɛ, -na 'dii kɔ -na 'dɪayuo, 'ke ʊ nɪ 'lɛ -patʊ 'mʊ, -mɔ ʊɔ da.» ³³-Ye ɔ nɔ: «=ʊ -ye mɔ -wɛ 'na 'dii kɔ 'na 'dɪayuo,» ³⁴'bʊ 'ba 'yɪi ye 'mʊ, 'ɔ 'ye nahuin =nʊ, -ʊ nɪ gblɛ, -ʊ =glaa 'lɛ =nɔ, -ye ɔ nɔ: «Ba 'ye kɛ, nahuin -gbo, nʊ- mɔ -wɛ 'na 'dii kɔ 'na 'dɪayuo. ³⁵Nahuin =nʊ, -ʊɔ Nyɪsʊa a kewɛɛnle nɪ, nʊ- mɔ -wɛ 'na 'dɪayuo kɔ 'na 'dii.»

-Yusu po la 'dɪdɔnyɔ a -talɔdʊ
(*Matie 13.1-23; Luku 8.4-15*)

4 ¹-Nyɔwɔɔ =de 'mʊ, -Yusu 'bʊ mu 'lɛ lele Galileblɔgbɔ a 'yru nʊa 'mʊ, ɔɔ 'lɛ Nyɪsʊa a -tɪ nahuin tɔɔ, nahuin 'plɔplɔ 'bʊ -glɔɔ 'lɛ. Bɔ 'nɪnɪ 'ye 'hru, nɛ-nue, 'bʊ 'ya 'lɛ 'blagbe wɔn, 'bʊ nɪ gbo, 'bʊ 'yɪa 'lɛ 'nie ke gbo, nahuin a -gbɛ 'bʊ 'wɛ 'o 'nie nʊa 'mʊ gbo, ²'bʊ nyu -tɔplɪ 'plɔplɔ tɔɔ, 'ke 'lɛ -talɔdʊ 'kwli 'mʊ. Kɛ ɔ nyu 'klɛɛ ye po: ³«Ba po 'mʊ nʊa ye gbo. ɛ kɔ la -nyɔwɔɔ =de, nyɪbɛyɪ =de 'bʊ mu la 'a -tɔplɪ 'dɔ wɔn. ɔ nyi lɛ 'nɪ -gbla, 'ke 'lɛ 'a -ci 'kwli 'mʊ. ⁴-Tɛ ɔ nyi lɛ -gbla, -ye 'ke =ɪ -ye bi 'o 'hru wɔn lɛ, nʊblɪ 'ɪ di 'lɛ, 'ɪ di. ⁵Gblɔ a 'hɔn a nɔnɔ, ɔɔ lɛ -gbla, -ye 'ke ɔ bi 'o -tʊtʊtʊ =nʊ ke, ɔ kɔ gbo 'hɔ 'pa nɪ 'lɛ, 'bʊ -hlɛntie -tɛɛ, 'bʊ =ga -wɛ 'tata, -ɛ nue, -tʊtʊtʊ a -gbɛ, ɔ 'de la 'mʊ gbo hren. ⁶-Tɛ 'dɪdɔ-tɔplɪ a -gbɛ, ɪ =ga 'klɛɛ, 'yru bi 'lɛ yrayɪ, -ye 'a =gagɛi 'yɔ nɪ, -ɛ nue, 'a -wɪlʊbʊ kʊɛ 'hɔ a -gbɛ ye. ⁷Gblɔ a ta a nɔnɔ, ɔɔ lɛ -gbla, -ye 'ke ɔ bi 'lɛ 'witi a =gagɛi -gbahlɔn. -Tɛ 'dɪdɔ-tɔplɪ a -gbɛ, ɪ =ga, -ye 'witilili =nʊ, ɪ 'ya 'o =o, 'ɪ 'bui 'lu lɛ. 'A -tɪ, 'ɪ 'de 'hlɛ po. ⁸Gblɔ a -hen a nɔnɔ, ɔɔ lɛ -gbla, nɔ- bi 'o =hapʊ-tʊtʊ ke. -Tɛ 'dɪdɔ-tɔplɪ a -gbɛ, ɪ =ga, -ye

ɪ ku ni -tɛɛ, ʼi po 'hlɛ. 'A 'hlɔɔ -do, ɔ po 'yɔ a (30) -wlu -tu 'o -pu, ɔ -ye po 'yɔ a (60) -wlu ta, 'a 'be -ye po 'yɔ a (100) -wlu -hun.»⁹ -Ye kɛ -Yusu nyu la 'klɛɛ ye po: «'Bia 'ba kɔ -tɪ'wɔnɩva, -ye ba 'wɔn -tɪ -dodo.»

¹⁰ Ti gbi bi -hi, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopɩ -pu -tu 'o 'hɔn 'hɛɛn, kɔ pɩpɩ-naagbopɩ -ye, ɔ kɔ -nɩ 'hɛɛn, ɩ -do, nɩ- nɩ la 'o. -Ye ɩ -gbɔ wɔn: «-Taludɩ -gbo, -n po, dɛ tio- ɛ -hɛn 'nyɛ 'le?»¹¹ -Ye ɔ nɔ: «'A mu -gbo, -ɩ mɔ 'na -naagbopɩ, Nyɩsva nye 'nɩ nu, 'aa Nyɩsva a -tɪ 'mu lɛ yrii, -tɛ ɔ nu, 'ɔ kɔ nahuin win ke. Nyɩsva a -tɪ a -gbe, ɩ -hli nahuin ke 'yi. Nahuin -gbo, -ɩ 'nɩn naa 'mu -wɔn, ɩ -mɛ -ye, 'ke ɩ nyi 'le -taludɩ -do 'kwli 'mu 'wɔn. ¹² l -do a -gbe, ɩ 'cru la, 'ke 'le Nyɩsvacruntɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ:

U nyi 'nɩ 'ye -tɛɛ,
kɛɛ, ɩ 'nɩ yrii -lɛ lɛ,
'ɩ nyi -wɛ 'wɔn -tɛɛ,
kɛɛ, ɩ 'nɩ yrii -lɛ 'mu lɛ.
'Bia 'bu nyi wen 'mu lɛ yrii,
-ye ɩ di wen -wɔn 'nɩ -hɩan,
ɩ 'mu wen 'waa nɩ 'klɔ Nyɩsva -nyi,
-ye Nyɩsva di wen 'waa dɛ 'kuku 'nɩ 'wɔwla.»

¹³ -Ye ɔ nyu lele 'nɩ lɛ: «'Bia 'ba 'nɩn yrii -taludɩ -gbo 'mu lɛ, -ye a 'die 'le -wɛ ba yrii -ɩ -ye -nɩ 'mu lɛ gbe.»¹⁴ Kɛ ɔ 'klɛɛ po: «'ɛ 'wɛ -nɔ ye, 'didɔnyɔ -nɩ, nɔ- mɔ nahuon -gbo, ɔɔ Nyɩsva a wintɛ -wɔn lɛ na. -Ye 'didɔ-tɔplɩ -nɩ, nɩ- mɔ Nyɩsva a wintɛ. ¹⁵ -Ye 'hru -nɩ, -ɩ kɔ wɔn ɩ bi 'o lɛ, 'plu nublɩ 'ɩ di 'le, 'ɩ di, nɩ- mɔ nahuin -gbo, -ɩ Nyɩsva a wintɛ 'wɔn, 'plu Satan, ɔ mɔ 'kuo -hɩn a nyɩgblaka, 'ɔ 'le di, 'ɔ 'le -nɩ Nyɩsva a wintɛ a -gbe =wlu ke -ha. ¹⁶ -Ye -tɩtɩtɩ -nɩ, ɔ nɩ 'o 'hɩ 'pa ke, ɔ kɔ ke 'didɔ-tɔplɩ -ye -nɩ, ɩ bi -wɛ 'o, nɔ- mɔ nahuin -gbo, -ɩ Nyɩsva a wintɛ 'wɔn, 'plu -ɩ nye ke wɛɛn, 'ke 'le plɔ a bleelɛ 'kwli 'mu, ¹⁷ 'plu -ɩ nye -wɛ kwa 'ble, 'ke 'o ti 'cicrei gbi -wɔn. Kɛɛ, ɩ 'nɩ -hɩɛ -lɛ, 'ke bɛ po 'ma, 'ke 'le -nɩ -wlu ke. Nahuin a -gbe, 'waa 'bienu, -ɩ 'nɩn -hɩa Nyɩsva a wintɛ, 'bu nyu -sɩɛ -tue, kɔ 'bu yrɩɩ, nɛ- mɔ nahuin a -gbe, 'waa nɩ Nyɩsva a -tɪ bi sia -nɩ. ¹⁸ -Ye -tɩtɩtɩ -nɩ, 'witi a -gagɛi nɩ 'o ke, ɔ kɔ ke 'didɔ-tɔplɩ -nɩ, ɩ bi -wɛ 'o, ¹⁹ nɩ- mɔ nahuin -gbo, -ɩ Nyɩsva a wintɛ 'wɔn, 'plu nahuin a -gbe 'ɩ 'klɔ ke a 'kla-wliye'yɩya a hretile hreti, kɔ 'ɩ kɔkɔ-tɔplɩ -wli klɛ naa, -ɩ nyu 'le kɩka 'mu po, 'plu 'waa -wli 'u 'klɔ -gbo a -tɔplɩ -ye -wɔn lɛ kɩɛ, ɩ nɩɛ 'mu. -Tɔplɩ 'bii a -gbe, ɩ nue, Nyɩsva a wintɛ, 'ɛ 'nɩn nu -kuan, 'ke 'le -nɩ -wli ke, 'plu 'ɛ hihre lɛ. ²⁰ -Ye -hapɩ-tɩtɩ -nɩ, -ɩ kɔ ke 'didɔ-tɔplɩ -ye -nɩ, ɩ bi -wɛ 'o, nɩ- mɔ nahuin -nɩ, -ɩ Nyɩsva a wintɛ 'wɔn, -ɩ nye kwa 'ble, 'ɛɛ -kuan nɩ, 'ke 'le -nɩ -wlu ke, gblei a (30) -wlu -tu 'o -pu, kɔ (60) -wlu ta, kɔ (100) -wlu -hun, 'ɛ -hi 'o -tɛ ɩ nu o 'a 'wɩnɩwɔn 'mu.»

-Yusu po la lele 'napɩ a -taludɩ

(Luku 8.16-18)

²¹ Kɛ -Yusu nyu lele ye po: «Nahuon 'bɔ 'bia 'napɩ, ɔ 'nɩ -jɩɛ -lɛ kaka 'lu gbo, kɔ, nahuon 'bɔ 'bia 'napɩ, ɔ 'nɩ -tue -lɛ 'le -bɛlɛ gbo. Kɛɛ, 'ke ɔ nye 'le

dε 'klɔ gbo =tu, -ε die nu, ε 'mu kayu gble yri. 22-Tɔplɪ 'bii, -ɪ -hli, ε di kɔ -nyrɔwɔ, ɪ 'mu pepe' 'mu le bi, kɔ, -tɔplɪ 'bii, nahuon =de 'de o yi, ε di kɔ -nyrɔwɔ, ɪ 'mu 'muleyriile kɔ. 23Ba po 'mu nva ye gbo -tɛɛ: Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ kɔ -tɪ'wɔnnvɔ, bɔ 'wɔn -tɪ -dodo.»

24-Ye ke ɔ lele =nu ye po: «Nyisva a wintɛ -gbo, 'nu -wɔn le na, ba =tue 'yie. -Tɛ a di 'a 'wɔnwɔn nu, ke Nyisva di 'a mu 'a 'muleyriile nu. 25Nahuon =nu, -ɔɔ Nyisva a wintɛ nva ye gbo po, Nyisva die 'nɪ nu, ɔ 'mue 'mu le yrii, ε 'mu 'o -tɛ ɔ nu o 'a 'wɔnwɔn 'mu -hi. Kεε, nahuon =nu, -ɔ 'nɪnɪ pue nva ye gbo, ɔ 'nɪ yrie =le 'mu le nɪ gbe.»

-Yusu po la lele 'dɪdɔ-tɔplɪ, -ɪ kɔ -do -ga a -talɔvɔ

26Kε -Yusu lele =nu ye po, ɔ nɔ: «-Tɛ Nyisvaa nahuin a win a kekɔle nu, ε 'we =nɔ ye nahuon -gbo, -ɔ -gbla 'dɪdɔ-tɔplɪ le, 'ke 'le 'a -ci ke. 27-Tɛ ɔ -wɔ 'a le-gbugbla -wɔn, -ye ɔ mu 'mu 'dɪɔ. -Nyrɔwɪ 'bii, ɔɔ 'le 'dɪɔ 'mu -hi, -ye 'dɪdɔ-tɔplɪ =nu, ɔ -gbla o le, 'ke 'le -ci ke, ɪ -do, u 'nɪ =ga, mɔ, ɔ 'nɪ -hi =le 'le -ci a -gbɛ ke. 28-Tɔtɔv -do, nu- nye nu, 'u =ga. 'A =gbaa -do, nɔ- =ga -tɪtɛ, 'ɔ ku, 'ɔ po 'hɪle, 'plɪ 'a 'yɔ =nu, 'ɔ ku. 29-Tɛ 'dɪdɔ-tɔplɪ a -gbɛ, ɪ =hɪu, -ye ɔ mu nɪ, 'ɔ gba 'a -faka, 'ɔ 'cɪ, -ε nue, 'a 'cɪcɪti nyre 'o =o.»

-Yusu po la lele 'dɪdɔde =nu, -ε kɔ 'yεε 'cɪmɪ a -talɔvɔ
(*Matie 13.31-32,34; Luku 13.18-19*)

30Kε -Yusu lele =nu ye po, ɔ nɔ: «'N di po -talɔvɔ -ye, 'mue 'a mu tɔɔ, -tɛ Nyisvaa nu, 'ε kɔ nahuin -ye a -dodo, 'ɔ kɔv win ke, 'plɪ nahuin -ye 'vɔ kle bii. 31Dε a -gbɛ, ε 'we =nɔ ye 'dɪdɔde =nu, -ε kɔ 'yεε 'cɪmɪ 'dɔ, 'ε -hi 'o 'dɪdɔ-tɔplɪ 'bii a 'yɔ 'mu. 32Kεε, 'bɔ 'dɔvɛ, -ye ε =ga nɪ. 'Bε ku, -ye ε 'bva nɪ, 'εε 'o 'dɪdɔ-tɔplɪ 'bii 'mu -hi, kɔ, 'εε babvɪ gblakɪ gble po. 'A babvɪ gblakɪ a -gbɛ 'kwli 'mu, ε -wε 'le nɔvɪ bɪ poo 'le 'le nɪ.»

33-Tɛ -talɔvɔvɪ -gbo, ɪ nɪ 'mu, ke =ɪ -ye nɪ -wε 'mu, -Yusu 'ɔ nyi po, 'ɔɔ nahuin Nyisva a wintɛ tɔɔ. -Ye dε =nu, nahuin, v -wε 'le bɔ yrii 'mu le, nε- ɔɔ =nu tɔɔ. 34-Ye ti a pepe, 'bɔɔ =nu dε tɔɔ, 'ke 'le -talɔvɔvɪ 'kwli 'mu, 'ke ɔ nyu 'le tɔɔ. Kεε, ɔ kɔ 'a -naagbopvɔ -do 'hɛen, 'bɔ nɪ 'o, 'plɪ -talɔvɔvɪ 'bii =nu, ɔɔ po, 'ɔ nyi =nu kle -hɪhɪɔ.

-Tɛ -Yusu nyra la -hlonpv gbo
(*Matie 8.23-27; Luku 8.22-25*)

35-Nyrɔwɔɔ -do =nu a -wise, -ye -Yusu le 'a -naagbopv nɪ, ɔ nɔ: «-Ba =ta 'le 'yru a 'pia -ye =nu ke!» 36'a -naagbopv 'v gɔɔ, 'v 'ya 'le 'blagbe =nu wɔn, -ε kɔ 'kwli 'mu ɔɔ wen 'le nahuin Nyisva a -tɪ tɔɔ, 'v gba nahuin a -gbɛ wɪu, 'v mu. 'Ke 'o 'waa nɪ 'blagbe 'hɔvɪn 'mu, 'blagbei -ye nɪ 'o. 37Bɔ nɪ 'klɛε 'o 'nie ke, bɔv mu, tii -do a ti 'yri, -ye -hlonpv gblaka cε 'le =le, 'yru 'vɔ 'dɔv po, 'a 'dɔv a -gbɛ 'u 'le 'blagbe wɔn le 'wɪεε, -ye 'blagbe a -gbɛ, ε 'tattɪ 'le'yɪile nɪ, 'ke 'o 'yru a 'dɔv -wɔn, -u 'le =nɔ wɔn le 'wɪεε. 38-Ye 'ke -Yusu

-mε -ye, ɔ pε 'le 'blagbe a -hunma 'mu gbo, 'ɔ po 'o 'a 'lu 'pela ke gbo, 'ɔ ɲmo, 'a -naagbopu 'v -hɪɔ ɲmla 'mu, v nɔ: «Tɔɔɔɔɔ, =be ɪ 'nɪ 'yaa -le -mu 'kla -wliye, -ε mɔ, -aa gbo mu 'nɪ -wε?»³⁹ -Yusu 'ɔ 'ba ye 'mu, 'ɔ 'prεε 'le -hlonpu kɔ 'yru 'hεɛn -wɔn, 'ke 'le win 'yakli 'kwli 'mu, ɔ nɔ: «Ba ma wien, 'plu ba -wan ke gbo!» -ye ε mɔ -tεε, -hlonpu -nu, v nyra gbo, 'yru 'bii -nu, 'v -wan ke gbo. ⁴⁰-Tε -hlonpu kɔ 'yru 'hεɛn, ɪ -wan ke gbo, -ye -Yusu -hɪan -wɔn, 'ɔ 'le 'a -naagbopu -wɔn 'prεε, ɔ nɔ: «Dε tio- kɔ -tɪ 'aa huannu pɪ 'le? A 'kiε 'dee wen Nyɪsua =wɪv ye a kue.»⁴¹ 'A -naagbopu -mε -ye, v 'ta 'mu gblε 'dɔ, 'v 'mu le 'pɔprε, v nɔ: «Ba 'ye ke nahuon -gbo, -hlonpu kɔ 'yru 'hεɛn, ɪ nyo -wε 'o 'nɪ -tuu.»

-Tε -Yusu -gbla la nahuon -de, 'kuo -hɪn nɪ la 'o ke 'mu
(*Matie 8.28-34; Luku 8.26-39*)

5 ¹Plu dε a -gbe, ε 'mu mu -hi, -ye v nyre 'le Galileblugba a 'yru a 'pta -nu ke ni, -ɔ mɔ Gelasakε a 'blugba. ²-Yusu bɔ =tɪ 'le 'blagbe wlɔn, tii -do a ti 'yri, -ye nyɪbeyu =de, nɔ- -hɔn 'le 'dεɛi ke 'mu, 'ɔ muo ye 'mu 'bε wɔn. Nahuon a -gbe, 'ku -hɪan nɪ 'o =nɔ 'ke 'mu, 'vɔ =nɔ =sɔε =tue. ³Ke ɔ 'ti 'le 'dεɛi ke, -ɪ nɪ 'le dɔgbɪ 'kwli 'mu. Nahuon =de 'de 'le lele 'a mɔmɔa -wε, =betɪ bɔ nu 'cun. ⁴ε kɔ ti, 'v nyo la 'le kɪ dabɪ 'mu le po, kɔ, 'vɔ la -wε 'cun nu, 'vɔ la 'a bɪ mɔa. Kεε, ɪ 'bii =nu, nahuon a -gbe, ɔ nyɪ la le 'nɪ cɪε. =ɔ -de 'de 'klεε lele 'kɪ kɔ, 'ke bɔ kiklo le. ⁵Ti a pεpε, 'tɔ 'mu kɔ -nyre 'mu, dɔgbɪ, nɪ- ɔɔ 'lu le na, kɔ 'dεɛi =nu, -ɪ nɪ 'le dɔgbɪ =nu 'kwli 'mu, nɪ- ɔɔ 'le -gbahlɔn le na, 'ɔɔ le 'gbugbo, kɔ, 'ɔɔ 'a dɪɔnɔ 'hε le hra.

⁶Bɔ 'yee 'klεε 'le -Yusu ye 'mu, -ye ɔ gbɔ 'le ye cigbei, 'ɔ blɔ kwɪ ye gbo, -ε die nu, -Yusu 'muo 'mu -hε. ⁷⁻⁸-Ye ke -Yusuu 'ku -hɪan -nu ye po, -v nɪ 'o nahuon a -gbe ke 'mu, ɔ nɔ: «'Ku -hɪan, -hɔn 'o nahuon -gbo ke 'mu!» -Ye nahuon a -gbe, ɔ 'le 'yaa win, ɔ nɔ: «-Yusu, Yrayɪnyɪsua a 'Yu, dε tio- -n -hɔa -bo nu 'mu 'mu 'le? 'Nɪ -mu le 'nɪ 'batɪ, 'ke 'le Nyɪsua a 'dɔ 'kwli 'mu, =nɪ =tue 'le 'mu =sɔε.» ⁹-Ye -Yusu nyo wlɔn 'nɪ =gba, ɔ nɔ: «=-Na 'dɔ 'le?» -Ye ɔ =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «'Na 'dɔ mɔ daku, -ε nue, -a -huo nɪ.» ¹⁰-Ye ɔɔ -Yusu le 'nɪ 'batɪ 'dɔ, 'ke ɔ nɪ bla 'le 'kuo -hɪn le, 'ke 'le 'blugba -nu 'mu.

¹¹Ke 'o -tεgbii -do a -gbe, dɔgbɪ nɪ 'o. 'A =tɪɔ -ye bi 'le 'yru -wɔn. 'Ke bɪɪɪ a -ju gblaka nɪ 'o, 'vɔ le wa. ¹²-Ye 'kuo -hɪn a -gbe, ɔɔ -Yusu le 'nɪ 'batɪ, ɔ nɔ: «Wεɛn ke, 'ke -ba bi 'o bɪɪɪ =nu ke 'mu!» ¹³-Ye -Yusu wɔn nɪ, 'kuo -hɪn a -gbe 'ɔ -hɔn 'o nahuon a -gbe ke 'mu, 'plu 'ɔ bi 'o bɪɪɪ =nu ke 'mu, bɪɪɪ 'bii a -gbe, 'ɪ 'gba ci le, 'ɪ =tɪ dɔgbɪ, 'ɪ bi 'yru 'mu le, 'ɪ 'kukɔ le. Bɪɪɪ a -gbe, -ɪ 'kukɔ le, ɪ -wε 'le bɪɪɪ a 'milowu 'hɔɔn nɪ.

¹⁴Nahuin =nu, -vɔ bɪɪɪ a -gbe naa, v 'gba le ci, -tɔplɪ 'bii =nu, -ɪ mue 'lu -wɔn, 'v nyɪ -wɔn le na, 'ke 'le 'dɪε 'mu, kɔ -gligbɪ ke. 'Plu nahuin 'mɪ mu 'wɔn, -ye v di 'le =le, v 'mu -tɔplɪ a -gbe 'ye, -ɪ mue 'lu -wɔn. ¹⁵-Tε v nyre 'klεε 'o -Yusu 'hɪn 'mu, -ye 'ke v ye 'o nahuon a -gbe gbo, 'kuo -hɪn -huohui nɪ wen 'o ke 'mu, 'ɔ nɪ gbo, 'ɔ pue wlawɪv. ɔ 'we =nɔ nahuon =nu ye,

hanhun 'de -hln a nue. Nahuin a -gbe bu 'yo 'kleε, -ye huannu biu 'le 'kwli 'mu. ¹⁶Nahuin -nu, -v 'ye -tɔplɪ 'bii a -gbe, -ɪ mue 'lu -wɔn, 'ke 'o nahuon a -gbe kɔ buɪɪ 'hɛɛn -wɔn, v ni le -wɔn, 'ke 'o nahuin -nu -wɔn, -v di -ta 'ye wɔn. ¹⁷-Ye v -twa -Yusu a le'batuε gbo, 'ke bɔ -hɔn 'le 'waa 'blugba -nu 'mu.

¹⁸-Ye -Yusu 'ya ni, 'ke 'le 'blagbe wlɔn. Nahuon -nu, 'kuo -huun ni wen 'o ke 'mu, ɔɔ -Yusu le 'ni 'batɪ, 'ke bɔ naa -nɔ -wɔn. ¹⁹Kεε -ye -Yusu 'die ke wɛɛn, ɔ nɔ: «Mu 'le -na 'duɔ 'mu, 'ke 'le -na 'dukue -wɔn, -bo na -tɔplɪ 'bii -nu a -tɪ -wɔn le, Kɪkɔnyɔ Nyɪsua nu -mu 'mu, kɔ, -te ɔ nu -na wɔlɪ a 'yiye.» ²⁰Bɔ po 'kleε le, -ye nahuon a -gbe, ɔ bi wlɔn 'hru, 'ɔ mu 'le Dekapɔblugba 'mu. -Ye -tɔplɪ gblakɪ 'bii -nu, -Yusu nu -nɔ 'mu, nu- kɔ -tɪ, ɔɔ -wɔn le na. -Ye nahuin 'bii -nu, -v nyi 'wɔn, ɪ saka -nu ni.

-Te -Yusu -ha la Sayilu a 'yu 'klɔ, kɔ, -te nyrugba -de, dablogbo-wekueε la nu, ɔ 'tu la -Yusu a wlawlv le, 'plu 'a 'kue 'ε -we la
(Matie 9.18-26; Luku 8.40-56)

²¹'Ke -Yusu ni 'le 'blagbee -do -ni wen wlɔn, 'ɔ mu 'le Galileblugba a 'yru a 'pia -nu ke. -Te ɔ -tɪ, 'ɔ ni 'o 'yru a -gbe nua 'mu, -ye nahuin 'plɔplɔ, nu- -we ti ke, 'v -glaa 'le -nɔ. ²²Bu ni 'kleε 'o gbo, -ye Nyɪsua a kayu a nyigblaka -de, nɔ- nyre 'o. 'A 'du mɔ Sayilu. Bɔ 'ye 'kleε -Yusu, -ye ɔ blɔ ye gbo kwli, ²³'ɔ nyo le 'batɪ, ɔ nɔ: «'Na 'yu nyɔyɔ gbi, 'a 'huun 'ni hren, ɔɔ -hua bɔ 'ku. 'Nu -mu le 'ni 'batɪ, di 'le -bo puo dabu 'lu gbo, -ε die nu, 'a 'kue 'mu -we, ɔ 'mu -huhln po.» ²⁴-Ye -Yusu wɔn ni, ɔ kɔ nyibeyu a -gbe 'hɛɛn 'v mu, nahuin 'plɔplɔ 'v nyo -wɔn kue, 'v nyo 'le yre 'nyunyraa.

²⁵-Ye 'kleε, 'ke 'le nahuin a -gbe -heyri, 'ke nyrugba -de ni 'le. Nɔ- 'kueε nu. 'A 'kue a -gbe, nε- mɔ dablo bɔ nyo gbo -we. -Te 'kue a -gbe, ε 'tati la 'a nunue, 'a 'yru a -pu -tu 'o 'hɔn a nuun ni ke gbo. ²⁶'A 'huun a -gbe a -tɪ, 'ɔ na la -datapu a gblegblei yre, ɔɔ la -sue 'ye, 'a 'wli 'bii 'ɪ -we la -nɔ kwa le. Kεε, 'a 'kue a -gbe, ε 'ni -we -le la, kεε, εε la 'le le 'ni 'yaa. ²⁷-Te ɔ 'wɔn 'kleε -Yusu a 'du, 'ɔ bi 'le nahuin 'plɔplɔ -nu -heyri, 'ɔ nyre 'o -Yusu ke 'mu, 'ɔ 'tu 'a wlawlv le, ²⁸-ε nue, ke ɔɔ po, 'ke 'le 'a -wlv ke: «'Ni 'tu 'a wlawlv leε -do, 'na 'kue di 'ni -we.» ²⁹Tii -do a ti 'yri, bɔ 'tu 'a wlawlv le, -ye dablo 'kee 'a gbo-wuwe ni. -Ye ɔ yree ni, 'ke 'le 'a dɔnɔv 'huun -wɔn, -ε mɔ, 'a 'kue -we ni. ³⁰Tii -do a ti 'yri, -ye -Yusu yree ni, -ε mɔ, 'kɪ -hɔn 'le -nɔ 'mu, 'ɔ -huan -wɔn, 'ke 'le nahuin -nu -heyri, ke ɔɔ po: «'Nyɔ- 'tu 'na wlawlv le 'le?» ³¹-Ye 'a -naagbopv -tuo -wɔn, v nɔ: «'Be -na -gbe, -n nye 'ni 'ye, -ε mɔ, nahuin -huo ni, 'v 'le -mu yre 'nyunyraa. 'Plu -nu wlɔn -gba: Nyɔ- 'tu 'mu le.» ³²Kεε -ye -Yusu, ɔɔ nahuin -nu -nyεε 'yii, -ε die nu, ɔ 'mui yi, nahuon tio- 'tvɔ le. ³³Nyrugba a -gbe, huannu a -tɪ, ɔ -twa 'hɪhrɔle gbo, -ε nue, ɔ yie ni, -ε mɔ, 'a 'kue -we ni, 'ɔ mu 'o -Yusu ye 'mu, 'ɔ blɔ kwli ye gbo, -ye ke ɔɔ -nɔ ye po: «'Mɔɔ ni, -ɔ 'tu -na wlawlv le, -ε die nu, 'na 'kue 'mu -we.» ³⁴-Te -Yusu 'wɪn, -ye ɔ nɔ: «'Na 'yu o, -te -n kuo 'mu -wlv ye a -tɪ, nε- nue, 'ni -wɔ -na 'kue. Mu, 'ke 'le plɔ a bleelε 'kwli 'mu, -na 'kue -we ni.»

³⁵ Win ni 'le -nɔ wlɔn, nahuin 'v -hɔn 'le nyɪgblaka Sayilu a -tɛ 'mu, v nɔ: «Sayilu, -na 'yu nyrɔyu gbi -ni wen, ɔ 'ku ni. 'A -ti, -ha Tɔɔnyɔ -Yusu me le, -bettɪ -n dio 'ku 'mu -ha.» ³⁶ Kɛɛ, -ti 'bii -nv, v -tu, -Yusu 'ni du -le de. Ke ɔ 'klɛɛ Sayilu ye po, ɔ nɔ: «-Na =wlv ni bi 'le -hlɔn, kuo 'mu =wlv yee -do!» ³⁷ Plu v 'mu mu mu, -Yusu 'die ke wɛɛn, 'ke nahuin -ye bu kvɛ -nɔ -wɔn, 'bɛ 'de 'a -naagbopu Piɛli, kɔ Saki, ɔ kɔ 'a 'diayu Saan -do. Nu- kɔ -nɔ 'hɛɛn mu, 'ke 'le Sayilu a -tɛ. ³⁸ -Tɛ v nyre 'klɛɛ 'le, -ye -Yusu 'ye nahuin 'plɔplɔ, 'vɛ le 'gbugbo, 'vɛ popowli po, kɔ, 'vɛ wɔli le nu. ³⁹ -Tɛ ɔ pa 'le kayu a -gbe gbo, -ye ɔ nɔ: «Dɛ- kɔ -cici a le po 'le? Dɛ- kɔ -wɛ wuwe 'le? 'Yu -gbo, ɔ 'de 'ku. ŋmla'a ni, ɔ ŋmo.» ⁴⁰ Bɔ po 'klɛɛ le, -ye v nyo 'ni 'caa. -Ye ɔ 'hrɔɔ nahuin 'bii ni, 'ɔ da 'yu a bu, kɔ 'a 'dii, kɔ 'a -naagbopu ta a -gbe 'hɛɛn, 'v pa 'le -gbo -nv 'mu, -tɛ 'yu pɛ 'le gbo. ⁴¹ -Tɛ v pa 'klɛɛ 'le, -ye -Yusu kɪ 'yu a -gbe a dabu gbo, -ye ɔ nɔ: «Talita kumi!» -ɛ -hɛn 'nyre: «'Yu nyrɔyu, -mɔ 'nu le, 'ba ye 'mu!» ⁴² Tii -do a ti 'yri, 'ɔ 'ba ye 'mu, 'ɔ -tva nɪna gbo. 'Yu a -gbe, ɔ kɔ 'yru -pu -tu 'o 'hɔn. Bu 'ye 'klɛɛ de a -gbe, ye ɛ saka -nv ni 'dɔ. ⁴³ -Ye -Yusu tiu ni, 'ke 'le win 'yakli 'kwli 'mu, ɔ nɔ: «Dɛ -gbo, 'n nu, nahuon -de ni le 'le ɔ =de!» -Ye kɛ ɔ lele po: «Ba -nyo didide, ɔ 'mue di!»

Nasaletɪ 'mu a nahuin, v 'de la -Yusu -wlv ye kuo
(Matie 13.53-58; Luku 4.16-30)

6 ¹ -Tɛ -tɔplɪ a -gbe, ɪ -hi, -ye -Yusu -hɔn 'le 'diɔ a -gbe 'mu ni, 'ɔ mu 'le 'diɔ -nv 'mu, -ɔ kɔ 'mu ɔ kuu 'le. ɔ kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, nu- mu 'le. ² -Tɛ -wuwle-nyrɔwɔ nyre 'o, -ye 'ke ɔ mu 'le Nyɪsua a kayu gbo, 'ɔ -tva Nyɪsua a -ti a tɔɔle gbo. Nahuin 'plɔplɔ -nv, -v ni 'o, -tɛ v 'wɔn 'a tɔɔwin a -gbe, -ye ɪ saka -nv ni, v nɔ: «Nyo- tɔɔ -nɔ -ti -gbo, ɔ -tu 'le? Nyo- -nyi -nɔ -tɔɔv -nv 'le? Kɔ, nyo- -nyi 'klɛɛ -nɔ 'kɪ, 'ke bɔ nu 'ŋmileka-tɔplɪ -gbo 'le? ³ -A yie ni, -ɛ mɔ, nɔ- mɔ 'camvde, 'ɔ mɔ Mari a 'yu. 'A -diayu nyɪbɛpu, nu- mɔ Saki, kɔ Sosi, kɔ Judi, kɔ Simɔ. 'A -diayu nyrɔyuo ni -wɛ nɔ -a mu -hɛyri.» 'Waa 'lu a le-hieledv a -gbe, nɛ- nue, 'v 'dio =wlv ye kuo. ⁴ -Ye -Yusu nɔ: «Nyɪsua a winwɔn-henyɔ, v nyo 'o 'ni -tuu, 'ke 'o 'ɛ ni -tɛgbi =de. Kɛɛ, v 'ni =tuo -le 'o, 'ke 'le 'a -gbe a 'diɔ 'mu, kɔ, 'ke 'le 'a 'dɔkɛ -hɛyri, kɔ, 'ke 'le 'a kayu gbo.» ⁵ 'Ke 'le -nv -hɛyri, -Yusu 'de 'klɛɛ lele 'ŋmilekade =de nu, 'bɛ 'de bɔ po 'hɔnhrennyv gbi -ye dabu 'lu gbo, 'waa 'kvɛ 'mu -wɛ a -ti. ⁶ ɛ saka -Yusu ni, -tɛ v nu, 'v 'dio =wlv ye kuo.

-Tɛ -Yusu le la 'a -naagbopu -pu -tu 'o 'hɔn, 'ke bu nu la 'hɔn -hɔn, 'plu bu gba la Nyɪsua a -ti 'diɛ kle
(Matie 10.5-15; Luku 9.1-6)

-Tɛ de a -gbe, ɛ -hi, -ye -Yusu 'mu mu 'diɛ -nv, -ɛ -glaa 'le Nasaletɪ, 'ɔ nahuin Nyɪsua a -ti tɔɔ. ⁷ -Ye ɔ da 'a -naagbopu -pu -tu 'o 'hɔn -nv ni, -ɛ die nu, ɔ 'mu le, 'ke bu nu 'hɔn -hɔn, bu na 'diɛ kle, 'ɔ -nyi -nv 'kɪ, 'ke bu bla 'kuo -hɔn le, -ɔ ni 'o nahuin ke 'mu, ⁸ -ye ɔ nɔ: «'Bɪa 'baa 'diɛ kle na, a

ni gba 'le de =de, 'be 'de kotuu -do^a, mɔ, a ni gba 'le -we didide, kɔ blɔ, kɔ 'wliye, 9kɛɛ, ba gba 'sueii -do, kɔ wlawli -nu 'hɛɛn, aa pue.»¹⁰ -Ye kɛ ɔ lele po: «Bia 'ba nyre 'le 'dɔ =de 'mu, kayu =nu, -v kɔ gbo v di 'le 'a mu paa, 'ke ba ni 'le -nɪni, a 'mu 'le 'dɔ a -gbe 'mu -hɔn. ¹¹Bia 'ba mu 'le 'dɔ -ye 'mu, 'bia 'bu 'de 'a mu kwa 'ble, kɔ, 'bu 'nɪni po 'a ni win nva ye gbo, -ye ba -hɔn 'le 'dɔ a -gbe 'mu. 'Baa mu, -ye ba bɔbla 'a ni bui, -ɛ die nu, 'pupu 'mu 'o 'a ni bui 'hɔn 'mu le -hɔn, a 'mue nahuin tɔɔ, -ɛ mɔ, Nytsua a yru 'bu ye -nu, -ye nu-v ni, -v nue 'waa dɔnɔv -wɔn.»¹² -Te ɔ -wɔ 'klɛ 'waa tiile -wɔn, -ye 'a -naagbopv bi 'klɛ klɛ 'diɛ, 'v nyi nahuin yre =tu, v nɔ: «Ba hie 'o 'a ni de 'kuku gbo, ba -nyi 'a ni 'klɔ 'bii Nytsua!»¹³ 'v 'kuo -hɔn le bla, -ɔ ni 'o nahuin ke 'mu, kɔ, 'v 'hɔnhrennyv 'plɔplɔ 'nyra 'lu le po, 'v -wɔ 'waa 'kvei.

-Te Saan Batistɩ nu la 'kɔkɔe
(*Matie 14.1-12; Luku 9.7-9*)

¹⁴Ti a -gbe 'yri, Galileblugba a 'kun, -ɔ kɔ 'dɔ mɔ Helɔdi, ɔ 'wɔn -Yusu a 'dɔ ni, -ɛ nue, 'a 'ɲmileka-tɔplɩ =nu, ɔ nu a -ti, 'a 'dɔ 'v 'sɛɛ gbo, 'ke 'le 'blugba 'bii =nu 'mu. Kɛ nahuin -yee po: «Saan Batistɩ, -ɔɔ o nahuin 'nie 'lu le po, nɔ-ɔ ni. -Te ɔ 'ku la, ɔ 'hri lele 'klɔ. Nɛ- nue, 'v kɔ 'klɩ, 'ke bɔ nu 'ɲmileka-tɔplɩ -gbo, -i kɔ 'dɔ -aa 'wɔn.»¹⁵ -Ye kɛ =v -yee -wɛ po: «Eli, -ɔ mɔ la Nytsua a winwɔn-henyɔ, nɔ-ɔ ni, nɔ- 'hri 'klɔ.» Kɛ =v -yee lele po: «Nytsua a winwɔn-henyɔ -yee ni. -Te 'a winwɔn-henyɔ ni la 'mu, ti -hi la a ti 'yri, kɛ'ɛ ni, ɔ ni 'mu.»¹⁶ Helɔdi -mɛ -ye, -tɛ ɔ 'win, -ye ɔ nɔ: «Saan Batistɩ ni, -ɔ kɔ 'lu 'n le o nahuin bu 'be o 'o, nɔ-ɔ ni, -ɔ 'hri lele 'klɔ.»

¹⁷⁻¹⁹'ɛ mɔ -tɛɛ, de =nu, Helɔdi nu la Saan 'mu, 'plu ɔ 'mu la 'ku, ɛ ne-gbo: Helɔdi, 'a -diayv nyibeyu Filipv, nɔ- kɔ la nyrugba. 'A 'dɔ mɔ la Helɔdiadi. Helɔdiadi a -gbe, nɔ- Helɔdi -ha la Filipv kwa, 'v kɔ la. -Te Saan 'win la, -ye ɔ nɔ: «ɛ 'de 'o le nɔ, 'ke -na -diayv Filipv -gbo, -ɔ 'kɛ nɛ 'klɔ, -bo di =nɔ 'a nyrugba kwa -ha, -bo dio kɔ.» -Te Saan =tu -ti a -gbe, ne-nue, Helɔdiadi a -gbe 'v =tutuo Helɔdi, 'ke bɔ le 'a 'sɔyuo, bu kɩ Saan, bu mɔ, 'plu bu puo =ji 'mu. -Te v puo 'klɛ =ji 'mu, -ye Helɔdiadi, ɔ nye le 'ni =mɔ, 'ke bu 'lɔ. Kɛɛ, ɔ 'die 'le -we, ²⁰-ɛ nue, Helɔdi, ɔ Saan 'ni pi, kɔ, 'v nyo -we 'o =tuu. ɔ yie ni, -ɛ mɔ, 'a 'klɔ 'sii 'o ye, 'plu 'v mɔ Nytsua a nahuon. Nɛ- nue, 'v nyo 'yie =tu. 'ɛ ni ti, ɔ kɔ =nɔ 'hɛɛn, 'bɔv toto po, -ye Saan a totowin, u Helɔdi 'mu -ha 'ku 'dɔ, kɛɛ -ye ɔ nɛ 'mu ni, 'ke bɔ 'wɔn 'a win.

²¹-Nyrɔwɔ =de 'mu 'klɛɛ, -ye 'a nyrugba Helɔdiadi, ɔ 'ye la 'hru, 'ke bɔ nue, bu 'la Saan. -Nyrɔwɔ a -gbe, nɔ- mɔ la -nyrɔwɔ =nu -kɔ 'mu, v kɔ la 'o Helɔdi a le'mimre. -Nyrɔwɔ a -gbe a -ti, 'v da la nahuin, 'ke v 'mu la le 'mre, kɔ, v 'mu la de di. Nahuin =nu, ɔ da la, nu- mɔ la 'a 'blugba, -ɔ mɔ Galileblugba a ye'munaanyv, v kɔ 'sɔyuo a nyɔgblakɩ, kɔ 'blugba a

^a 6.8 -Yusu a ti 'yri, nahuin la naa kotio. De a -gbe, 'waa 'bride'ɛ la'a ni.

nyigblakɩ -ye 'hɛɛn. ²²'Ke v nɩ 'klɛɛ 'o gbo, -ye Helɔdiadi a 'yu nyrɔyu, nɔ-
pa 'le -nɔ -hɛyri, 'ɔ -tɩa -wla a yiyie gbo. 'A yiyie a -gbɛ, ɛ klu Helɔdi ke
'dɔ, ɔ kɔ nahuin -nɔ, ɔ da wɛn le'mimre ke 'hɛɛn. -Ye ke ɔ nyo 'klɛɛ ye po:
«-Hɩa 'ɛ nɩ dɛ, -na =wɩɔ nɩɛ 'mɩ. 'N die -mɩ 'nɩ -nyi.» ²³-Ye ke ɔ lele po:
«'N 'sɔv nɩ, 'ɛ nɩ dɛ, -n di -hɩa, 'n die -mɩ 'nɩ -nyi, =betɩ bɛ 'ya 'na 'blugba a
-tɩɔ 'mɩ.» ²⁴-Tɛ 'yɩnyrɔyu -nɔ, ɔ 'wɩn, -ye ɔ 'hri nɩ, 'ɔ mu 'a 'dii wɩn -gba
wɩn, ɔ nɔ: «'Na 'dii, dɛ tio- =bo -hɩa 'le?» -Ye 'a 'dii nɔ: «Dɛ -bo -hɩa, nɛ- mɩ
Saan Batisi a 'kukɩɛ. Bɩ 'bɛ 'o 'a 'lu, bɩ yɩ 'le, -a 'mɩe 'ye, -ɛ mɔ, ɔ 'kɩ nɩ.»
²⁵'Plu 'a 'dii 'mɩ mu -yrɛ, -ye 'yɩnyrɔyu a -gbɛ, ɔ 'kɩka nɩ, 'ɔ pa lele, 'ɔ mu
'o 'kɩn ye, ɔ nɔ: «Dɛ 'nɩ -mɩ -hɩa, nɛ- mɩ Saan Batisi a 'kukɩɛ. 'Bɛ 'o 'a 'lu,
-bo pu 'le huo wɩn, -bo yɩ 'mɩ ye, -tɛ ti nɩ lɛ 'mɩ -gbo.» ²⁶-Tɛ 'kɩn 'wɩn,
-ye 'a =wɩɔ 'mɩɛ gbo. Kɛɛ, -tɛ ɔ 'sɩɛ wɛn ke, 'ke 'o nahuin -nɔ ye, ɔ da wɛn
lɛ'mimre ke, nɛ- nɩ, 'ɔ 'die -hɩa, 'ke bɔ blɛ ke. ²⁷Tii -do a ti 'yri, 'ɔ le 'a
'sɔyɔutayɩ -ye, 'ke bɔ mu 'le =jɩkayɩ gbo, bɔ 'bɛ 'o Saan Batisi a 'lu, bɩ yɩ
'le, 'sɔyɔutayɩ a -gbɛ 'ɔ mu 'le =jɩkayɩ gbo, 'ɔ 'bɛ 'o Saan a 'lu, ²⁸'ɔ pu 'le
huo wɩn gbo, 'ɔ yɩ 'le, 'ɔ -nyu 'yu nyrɔyu a -gbɛ, 'yu nyrɔyu -mɛ -ye 'ɔ gbo
'a 'dii ye. ²⁹-Tɛ Saan a -naagbɔpɩ 'wɩn 'a 'kukɩ-tɩ, -ye v di la 'le =le, 'v gba
la 'a 'kukukɩ, 'v -hɩɔ la 'o.

-Tɛ -Yusu wloo la 'flɔɔ, 'ke 'o nahuin a 'milowu -hun ye,
'v dio la, 'v =mra la

(Matie 14.13-21; Luku 9.10-17; Saan 6.1-14)

³⁰-Tɛ -Yusu le o 'a -wɩnnaanyɩ, 'ke bɩ na o 'diɛ klɛ, bɩ =tu o Nyɩsɩa a
-tɩ, -ye 'a -wɩnnaanyɩ a -gbɛ, v =hɩan -wɩn, 'v 'kukɩɛ le, 'ke 'o -nɔ 'hɩn
'mɩ. -Tɔplɩ 'bii -nɩ, v nɩ, kɔ, -tɩ 'bii -nɩ, v tɔɔ nahuin, nɩ- vɩ 'klɛɛ -Yusu
-wɩn yre na. ³¹-Ye nahuin 'plɔplɔ nyu la 'o 'hɩn 'mɩ lɛ mu, v 'mɩ toto po,
'plu 'v nyu 'o 'hɩn 'mɩ -hɩn. Nɛ- nɩ, -Yusu kɔ 'a -naagbɔpɩ 'hɛɛn 'v 'nɩnɩ
kɔ ti, 'ke bɩ di dɛ. Nɛ- kɔ -tɩ, -Yusu 'ɔ le 'a -naagbɔpɩ, ɔ nɔ: «Ba di 'le, -ba
mu 'le -tɛgbɩ, 'dɩ bii 'le ye, -ɛ die nɩ, a 'mɩ 'le 'hɩn lɛ -ha dɛ gbi!» ³²-Ye v
bi 'le wɩn 'blagbe, 'v mu 'le -tɛgbɩ, 'dɩ bii 'le ye, ³³nahuin 'plɔplɔ 'v 'yu, -tɛ
vɩ mu, 'v yruu, 'diɛ pepɛ 'bii a nahuin 'v 'bɛ -wɩu, 'v 'yraa 'yru nɩa 'mɩ lɛ,
'v 'bɩ ye 'mɩ, 'ke 'le -tɛgbɩ -nɩ, v di 'o kwɛɛ.

³⁴-Tɛ -Yusu 'hri 'le 'blagbe wɩn, -ye ɔ 'ye nahuin 'plɔplɔ -nɩ nɩ, -v di 'le, -ye
'waa wɩɩ nyo nɩ, -ɛ nɩ, v 'we =nɔ blablɩ ye, -ɔ 'de kɩkɩnɩ kɩ, 'v bi 'o, 'v -tɩa
'waa -tɔplɩ 'plɔplɔ a tɔɔlɛ gbo. ³⁵-Tɛ 'tɔɔ -wɩn, -ye -naagbɔpɩ 'yɩya 'o -Yusu 'mɩ
gbo 'hɩn, 'v lo, v nɔ: «-Tɛgbɩ -gbo, -a nɩ nɩ, 'dɩ bii nɩ ye, didide 'de nɩ nɩ, 'plu,
'tɔɔ 'nɩ -wɩn. ³⁶'A -tɩ, le nahuin -gbo, bɩ mu 'le -gɩgbɩ kɩ 'diɛ -nɩ 'mɩ, -tɩ -glaa
'le -a mɩ, bɩ mu 'waa dɩnɩ a didide lɛ -mɩ, v 'mɩe -tɩ!» ³⁷-Ye -Yusu nɔ: «'A nɩ
-gbɛ, ba -nyu didide!» -Ye v nɔ: «Dɛ tio- -a di gba, 'plu -a 'mɩ 'waa didide -tɩ
'le? 'Be -ye, ɛ mɩ 'wɩblɩɩ'ɩ nɩ, -a di gba, 'plu -a 'mɩ 'waa didide 'ye.» ³⁸-Ye ɔ nɔ:
«'Flɔɔkɩui -tie a kɩ 'le? Ba mu 'le 'a nɩ blɩ wɩn lɛ ta!» -Tɛ v ta 'le lɛ, -ye v lo nɩ,
v nɔ: «-A kɩ 'flɔɔkɩui -hun kɩ -hriin 'hɩn.» ³⁹Bɩ po 'klɛɛ lɛ, -ye -Yusu le -nɩ nɩ,

ɔ nɔ: «Ba le nahuin -nu, bu nu dui, bu ni gble, 'ke 'o -piti ke!» Yakɔ a -gbe gbo, -piti 'de wen a 'kveɛ, ⁴⁰ v nu dui, 'v ni gble. Du -ye ni 'o, 'v -wɛ 'le nahuin a (100) -wlu -hun, du -ye ni 'o, 'v -wɛ 'le nahuin a (50) -wlu 'hɔn -tu 'o -pu. ⁴¹ -Tɛ v ni 'kleɛ gble, -ye -Yusu 'ba 'flɔkuii -hun a -gbe kɔ -hriin 'hɔn a -gbe 'mu ni, 'v 'ba 'lu ye 'mu, 'ɔ 'le yrayɪ le ta, 'v -nye Nyɪsva 'wio, 'ke 'o didide a -gbe a -ta 'mu, 'plu 'v 'bɪ -tɔ le, 'v -nyi 'a -naagbopu, -ɛ die nu, v 'muo nahuin 'bii a -gbe 'mu le woo, 'v woo -wɛ -hriin 'hɔn a -gbe nahuin 'bii 'mu le. ⁴² U 'bii, v di dɛ -didi, 'v -mra. ⁴³ -Tɛ v -wɔ dɛ le, -ye didi-tɔplɪ -nu, -tɪ hie gble, -naagbopu 'v 'kukui le, 'v 'yie 'le -tugbɪwɪ -pu -tu 'o 'hɔn. ⁴⁴ 'Ke 'le nahuin -nu -heyri, -v di dɛ, nyɪbɛpu a 'milowu -hun ni la 'le.

-Tɛ -Yusuu la 'yru ke na, ɔ la 'le 'a -naagbopu ye mu
(*Matie 14.22-33; Saan 6.15-21*)

⁴⁵ Dɛ a -gbe, -tɛ ɛ -hi, -ye tii -do a ti 'yri, -Yusu le 'a -naagbopu ni, 'ke bu 'ya 'le 'blagbe wɔn, bu -ta 'le 'yru a 'pia -nu ke, 'ke bu mue 'le 'dɔ -nu ye, -ɔ mɔ Betusaida, 'plu ɔ 'mu -wɔn kve. Ti a -gbe 'yri, 'ke ɔ di 'o nahuin wlu gba. ⁴⁶ -Tɛ v -gbe 'kleɛ le, -ye 'ke ɔ mu 'le dugba 'lu, 'v mu 'le Nyɪsva -wɔn 'prɛ wɔn. ⁴⁷ -Tɛ tɔ -wɔn, -ye 'ke 'blagbe ni 'o 'ni-heyri 'mu, -Yusuu -do, nɔ- ni 'le gbogbo ye. ⁴⁸ -Ye ɔ 'ye ni, -ɛ mɔ, bibree -nu le 'ni pa, -ɛ nue, pepee -nu ye 'ni -wɔn. Ye-hɛhɛpɛ bɛ po wun a ti 'yri, -ye ɔ nyu 'o 'mu mu 'hɔn, 'v 'nie ke na, 'v nyu le -hi. ⁴⁹⁻⁵⁰ -Tɛ v 'yo, ɔ 'nie ke na, -ye v dɔɔ 'ku, 'v 'ta 'mu gble, huannu a -tu, 'v -hɛ -cici wɔn. Tii -do a ti 'yri, -ye kɛ -Yusu nyu ye po: «Ba 'kee 'mugble'tuta. 'Mɔɔ ni. A ni pu 'le huannu!» ⁵¹ 'v 'ya 'le -nu -wɔn, 'ke 'le 'blagbe wɔn. -Tɛ ɔ 'ya 'kleɛ, -ye pepe -wan gbo ke. ɪ saka -nu ni 'dɔ, ⁵² -ɛ nue, -tɛ -Yusu wloo 'flɔ, v 'die wen a yree, -ɛ mɔ, -Yusu, nɔ- -wɛ 'le 'ɛ ni dɛ =dɛ. 'Waa =wɪ 'die 'le -wɛ bi yrii 'o dɛ le.

-Tɛ -Yusu -wɔ la nahuin a 'kvei, 'ke 'le Senesaletɪdɔ 'mu
(*Matie 14.34-36*)

⁵³ -Tɛ -Yusu, ɔ kɔ 'a -naagbopu 'hɛn, v -ta 'yru, -ye v nyre 'le Senesaletɪdɔ 'mu ni, 'v -tɪ 'le 'blagbe wɔn, 'v muɛ gbo. ⁵⁴ -Tɛ v -tɪ 'kleɛ, -ye tii -do a ti 'yri, nahuin yrii -Yusu ni, ⁵⁵ v bi 'blugba 'bii -nu ke, 'v bla 'waa kɪklanyɪ, 'v pu -hanmaki wɔn le, 'v 'tati 'waa 'leleyiya, 'ke 'o -tɛgbi -nu, v ple, -Yusu ni 'o, ɔ 'mu 'waa 'kvei -wɔ a -tɪ. ⁵⁶ 'ɛ ni -tɛgbi, -Yusuu 'o muu, 'dɛ 'mu kɔ -gligbi ke, kɛ vɪ nu, 'v kɪklanyɪ ti ke -wɔ, 'ke 'o 'dika, 'plu 'v nyo le 'batɪ, 'ke bɔ wɛn ke, bu 'tu 'a wlawɪ le, mɔ -betɪ bɛ 'ya 'a wlawɪ a bugbodɛ 'mu. -Ye nahuin 'bii, -v 'tɔ le, 'waa 'kvei -wɛ ni.

-Yusu nɔ 'ni, nahuon, ɔ ni po 'le 'o -tɔnahuin a tetei Nyɪsva
a tetei -ptɪ 'mu
(*Matie 15.1-9*)

7 1ɛ kɔ -nyɔwɔ =dɛ, Falisi=tumu a nahuin -dɛ, v kɔ Nyɪsva a teteitɔnyɪ =dɛ 'hɛn, nu- -hɔn 'le Jrusɛdɔ 'mu, 'v 'kukue le, 'ke 'o

-Yusu 'hɔn 'mu. ²'Ke v nɪ 'o, -ye v 'ye nɪ, -ε mɔ, -Yusu a -naagbopv -ye, 'bia 'bu 'mu de di, v 'nɪ yɾa -le kwa lɛ. ³'E mɔ -tɛɛ, Falisi-tumu a nahuin bi 'le ye, kɔ -Juukvɛ -ye 'hɛɛn, v v 'o 'waa bunv a tetei 'o 'nɪ -tuu. E 'die 'le -wɛ, 'waa 'dɪanyɔ bɔ 'de kwa lɛ yɾa -tɛɛ, 'plu bɔ di didide di. ⁴E 'die 'le -wɛ, 'waa 'dɪanyɔ bɔ -hɔn 'le 'mat ye 'mu, bɔ 'de bu lɛ yɾa, 'plu bɔ di didide di, 'v v 'o 'waa bunv a tetei 'plɔplɔ -ye 'o -tuu, v hie =nu lɛ: -tɛ v di nu, v 'mu 'nie'mv'naapɔhɪ lɛ yɾa, kɔ 'mlaa-tɔplɪ, kɔ 'plɪyɪ 'hɛɛn. U nɔ 'nɪ, nɛ- nye nu, 'plu v 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɪsva ye. ⁵-Ye v -gba 'klɛɛ -Yusu wɔn: «Dɛ tio-kɔ -tɪ -na -naagbopv v 'nɪnɪ -tuu 'o tetei -nu 'o, -a nɪ bunv tɔɔ -a mu? 'Bia 'bu 'mu de di, v 'nɪ yɾa -le kwa lɛ.» ⁶-Ye ɔ -tu =wɔn, ɔ nɔ: «Aa naa 'lii 'hɔn. Ti =de a ti 'yri la, winwɔn-henyɔ Esai -tu la -tɪ a -tɛɛ, 'ke 'o 'a mu -gbo -wɔn. Dɛ, ɔ 'cru la, 'ke 'le Nyɪsvacruntɛ 'kwli 'mu, nɛ- gbo:

Ke Nyɪsva po:

Daku -gbo, v v 'mu -nyi -tɪ a 'yi'buaale,

'ke 'o 'waa wuntɔ 'yri,

keɛ, 'waa =wɪ hren 'mu -wɔn.

⁷U nɔ 'nɪ, 'n kɔ -tɪ a 'yi'buaale,

keɛ, 'na -tɪ 'de 'le =nu =wɪ ke nɪ,

-ε nue, v v tɔɔ -tɔnahuin a tetei,

'v nyi Nyɪsva a tetei daa.»

⁸Ke -Yusu nyu lele ye po: «A hie 'o Nyɪsva a tetei gbo, 'aa 'o -tɔnahuin a tetei 'o -tuu.» ⁹-Ye ɔ 'prɛɛ 'le lele =nu -wɔn, ɔ nɔ: «A nɔ 'nɪ, a kɔ -tɔ, 'a po Nyɪsva a tetei 'pɪa ke, 'aa 'a nɪ tetei naa. ¹⁰'E mɔ -tɛɛ, Nyɪsva a winwɔn-henyɔ Moise -tui la nɪ, 'ke 'le Nyɪsva a tetei 'kwli 'mu, ɔ nɔ: -Tuɔ 'o -n bu kɔ -n 'dii 'hɛɛn, 'ke 'le 'waa 'munvɛlɛ 'kwli 'mu! -E -ye nɔ 'nɪ: Nahuon 'bɔ -tu 'a bu kɔ 'a 'dii 'hɛɛn a -tɪ 'klɪn, v kɔ bu 'ɔ. ¹¹Keɛ, a -mɛ -ye, a nɔ 'nɪ: Nahuon, ɔ -wɛ 'le bɔ le 'a bu kɔ 'a 'dii 'hɛɛn nɪ, -ε mɔ: 'N nɛ kɔkɔ-tɔplɪ a -tɔɔ -ye, 'n kɔ =bo -nyo wɛn 'a mu, 'ke 'o 'a nɪ 'mu-hɛɛlɛ a -ta 'mu, keɛ, 'n -hɔɪ nɪ, 'ke 'o Nyɪsva a -ta 'mu. ¹²-Ye a nɔ 'nɪ: Nahuon a -gbe 'bɔ -tu -tɪ a -gbe, 'ke 'o 'a bu kɔ 'a 'dii 'hɛɛn -wɔn, -ye nahuon a -gbe, ɔ nɪ -hɪv 'le lele 'mu. E 'we -nɔ ye, ɪ -ɲa nɪ, 'ke 'o nahuon a -gbe -wɔn. ¹³Ke'ɛ nu, aa nu, 'aa 'o 'a nɪ -gbɛgbe a tetei 'o -tuu, kɔ, 'aa Nyɪsva a -tɪ 'wla, kɔ, 'aa lele 'yilenyre-tɔplɪ -ye nu, -u Nyɪsva a tetei 'wla.»

-Yusu nɔ 'nɪ, dɛ -gbo, -ɛɛ 'le -tɔnahuin a =wɪ ke 'mu -hɔn, ε nɛ- nye nu,

'kɔ -tɪ'wɔlanyɔ -hɛ, 'ke 'o Nyɪsva ye

(Matie 15.10-20)

¹⁴-Ye -Yusu da lele nahuin -ye =nu nɪ, -v nɪ 'o -tuoo -do a -gbe ke. -Ye ke ɔ nyu ye po: «A 'bii, ba po 'mu nva ye gbo, -tɪ, 'n di =tu, a 'mui 'mu lɛ yrii -tɛɛ! ¹⁵E 'de didide -gbo, -ɛɛ 'le -tɔnahuin wɔn naa, ε 'de =nɛ, ε 'nɪ nue -le, ɔ 'nɪ 'sii -le 'o ye, 'ke 'o Nyɪsva ye. Keɛ, dɛ -gbo, -ɛɛ 'le -tɔnahuin a =wɪ ke 'mu -hɔn, ε nɛ- nye nu, ɔ 'nɪnɪ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɪsva ye. ¹⁶Ba 'nɛɛ 'o nva gbo -tɛɛ, nahuon

'bɔ kɔ -tɪwɔnnɔvɔ, ɔ 'mɔi 'mɔ lɛ yrii!» 17-Tɛ -Yusu -wɔ 'klɛɛ 'lɛ nahuin a -gbɛ a -wɔn'prɛɛlɛ -wɔn, -yɛ ɔ -hɔn 'o =nɔ 'mɔ 'hɔn, 'ɔ mu 'lɛ kayu gbo. -Tɛ ɔ nyre 'lɛ, -yɛ 'a -naagbopɔ -gbɔ wlɔn, 'ke 'o -talɔdɔ =nɔ, ɔ po wen, a -ta 'mɔ. 18Kɛ ɔ nyu yɛ po: «Be 'a nɪ -gbɛ, a 'diɛ -wɛ 'lɛ -wɛ ba kɔ -tɪ a 'mɔlɛyriilɛ? =Be 'a nɪ yriɛ -lɛ 'mɔ lɛ, -ɛ mɔ, ɛ 'de dididɛ -gbo, -ɛɛ 'lɛ nahuon wlɔn naa, ɛ 'de =nɛ, ɛ 'nɪ nue -lɛ, ɔ 'nɪ 'sii -lɛ 'o yɛ, 'ke 'o Nyɪsɔvɔ yɛ? 19-ɛ nue, dididɛ 'nɪ mu -lɛ 'lɛ nahuon a =wlɔ ke. Kɛɛ, 'ke ɛɛ 'lɛ =nɔ 'kwli 'mɔ mu, 'ke ɛɛ 'lɛ naa, 'ɛɛ 'lɛ -patɔ 'mɔ bi.» 'Ke 'lɛ wintɛ a -gbɛ 'kwli 'mɔ, -Yusu nyu 'nɪ lɛ, -ɛ mɔ, 'ɛ nɪ dididɛ nu -tɛɛ, 'ke -tɔnahuon bɔ diɛ, -ɛ nue, ɛ 'de =nɛ, ɛ 'nɪ nue -lɛ, ɔ 'nɪ 'sii -lɛ 'o yɛ, 'ke 'o Nyɪsɔvɔ yɛ. 20Kɛ ɔ nyu lele yɛ po: «Dɛ -gbo, -ɛɛ 'lɛ nahuon a =wlɔ ke 'mɔ -hɔn, ɛ nɛ-nye nu, 'ɔ 'nɪ 'sii 'o yɛ, 'ke 'o Nyɪsɔvɔ yɛ, 21-ɛ nue, 'ke 'lɛ -tɔnahuon a =wlɔ ke, 'ke 'lu a lɛ-hielɛ 'klaan 'lɛ 'mɔ -hɔn, 'ɛ nye nu, 'ɔ ɔ -tɔplɪ -hɔn nu: 'ɔ ɔ 'lalu nu, 'ɔ ɔ 'yri, 'ɔ ɔ nahuin 'la, 22'ɔ ɔ -wlawli nu, 'a 'bie a kɔkɔ-tɔplɪ, nɪ- ɔ ɔ -hɔvɔ bɔ kɔ -wɛ, 'ɔ ɔ 'crɛ nu, 'ɔ ɔ 'a 'bie gblagblɔ lɛ nu, 'ɔ 'de -tɔ kɔ, 'ɔ kɔ ca, 'ɔ ɔ nahuin a 'dɔ 'yi lɛ nyre, 'ɔ ɔ 'lɛ 'a dɔnɔ 'yaa, 'ɔ 'nɪ -hie 'lu lɛ. 23'Yilɛnyre-tɔplɪ 'bii a -gbɛ, 'ke u 'lɛ nahuon a =wlɔ ke 'mɔ -hɔn. ɪ nɪ- nye nu, 'ɔ 'nɪ 'sii 'o yɛ, 'ke 'o Nyɪsɔvɔ yɛ.» Kɛ -Yusu po 'a -naagbopɔ yɛ.

Nyrugba =de, ɔ 'de -Juukvɛyɔwɔlɔ, ɔ kuo -Yusu yɛ =wlɔ 'dɔ
(Matie 15.21-28)

24-Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -yɛ -Yusu -hɔn 'lɛ -Juukvɛ a 'blɔgbɔ 'mɔ nɪ, 'ɔ mu 'lɛ pɔpɔblɔgbɔ -yɛ 'mɔ. 'Ke 'lɛ 'blɔgbɔ a -gbɛ 'mɔ, 'ke 'dɔ =nɔ, ɔ kɔ 'dɔ mɔ Tɪlɪ, ɔ nɪ 'lɛ. -Tɛ ɔ nyre 'lɛ Tɪlɪ a -gbɛ 'mɔ, -yɛ 'ke ɔ pa 'lɛ nahuon =de a -tɛ, 'ɔ ɔ lɛ -huhli, -ɛ nue, ɔ 'diɛ -hɔvɔ, 'ke nahuon =de bɔ yroo. Kɛɛ, nahuin yroo nɪ. 25-26-Yɛ 'klɛɛ, 'ke 'lɛ nahuin a -gbɛ -heyri, 'ke nyrugba =de nɪ 'lɛ. Nyrugba a -gbɛ, ɔ 'de -Juukvɛyɔwɔlɔ. 'Ke ɔ kɔ 'lɛ Fenisi, 'ke 'lɛ Silibɔgbɔ 'mɔ. (-Juukvɛ -mɛ -yɛ, nahuin, -vɔ 'de -Juukvɛ, nɔ- vɔ -gbo daa.) Nyrugba a -gbɛ, nɔ- kɔ 'yɔ nyrɔyɔ 'ku -hɔn nɪ 'o ke 'mɔ. -Tɛ nyrugba a -gbɛ, ɔ 'wɔn 'klɛɛ -Yusu a 'dɔ, -yɛ 'ke ɔ mu 'lɛ =nɔ -wɔn, 'ɔ bɔ kwɪ yɛ gbo, ɔ nɔ: «'Nu -mɔ lɛ 'nɪ 'batɪ, bla 'ku -hɔn -nɔ lɛ, -vɔ nɪ 'o 'na 'yɔ ke 'mɔ.» 27-Yɛ -Yusu nyo 'klɛɛ -wɔn 'nɪ -tɪ, ɔ nɔ: «=Bo pue dɛ yɛ: -N kɔ -bo -ha 'yɔo-pɪlɪ mɛ lɛ, bɔ =mra, 'plɔdɔ. ɛ 'de 'o lɛ nɔ, 'yɔo-pɪlɪ, -vɔ mɔ -Juukvɛ, bɔ nɪ 'lɛ dɛ a didie kwa 'mɔ, 'plɔ nahuon =de bɔ -ha 'o =nɔ 'waa dididɛ yɛ 'mɔ, 'plɔ bɔ 'wɛ 'o -gbo yɛ gbo.» 28-Yɛ nyrugba a -gbɛ, ɔ =tɔo -wɔn, ɔ nɔ: «Tɔnɔyɔ o, 'ɛ mɔ -tɛɛ. Kɛɛ 'klɛɛ, 'yɔo-pɪlɪ 'bɔ dɛ di, -tɔplɪ nyu kwa lɛ ble, -gbo 'ɔ nyi lɛ 'tɛ.» 29-Yɛ -Yusu nɔ: «-Tɛ -n =tɪ 'mɔ -wɔn, 'ke 'lɛ -hapɔwintɛ 'kwli 'mɔ, nɛ-nue, 'nɪ nue, 'ku -hɔn 'vɔ -hɔn 'o -na 'yɔ nyrɔyɔ =nɔ ke 'mɔ. 'A -tɪ, -n -wɛ 'lɛ -bo mu 'lɛ kayu gbo nɪ.» 30-Tɛ nyrugba a -gbɛ, ɔ nyre 'lɛ kayu gbo, 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'ke ɔ yɛ 'o 'a 'yɔ gbo, 'ɔ pɛ gbo, gbee. 'Ku -hɔn -hɔn 'o =nɔ ke 'mɔ nɪ.

-Tɛ -Yusu -wɔ la nahuon =nɔ a 'kɔvɛ, ɔ 'ke, 'plɔ -ɔ 'de 'prɛɛ yɪ

31'Plɔ dɛ a -gbɛ, ɛ 'mɔ mu -hi, -yɛ -Yusu -hɔn 'lɛ Tɪlɔdɔ 'mɔ nɪ, 'ɔ 'bɛ Sidɔdɔ =tɔ, kɔ, 'ɔ naa -wɛ 'lɛ Dekapɔblɔgbɔ 'mɔ, 'plɔ, 'ɔ nyre 'lɛ

Galileblugba a 'yru nua 'mu. ³²Bɔ nyre 'klɛɛ, -ye v ya 'o -nɔ ye nahuon -de, -ɔ 'ke, 'plu -ɔ 'de 'prele yi. -Ye v -Yusu le 'nɪ 'bati, 'ke bɔ puo dabu 'lu gbo, ɔ 'mue nu, 'a 'kɛ 'mu -we, ³³-Yusu 'ɔ -hɔ 'le nahuin -heyri, 'v bii ye, 'plu 'ɔ 'nyrɔ 'le -jio nu 'mu le, 'plu 'ɔ po 'a -jio hɔn le, 'ɔ puo 'o nahuon a -gbe a mɛ ke gbo, ³⁴'plu 'ɔ 'wla 'yii wla, 'ɔ 'le yakɔ 'mu le ta, 'ɔ 'wla -hɔnhɔn gbo, 'ɔ le nahuon a -gbe, ɔ nɔ: «Ɛfata!» -ɛ -hen 'nyre: «Bɪ kle ye.» ³⁵Tii -do a ti 'yri, -ye 'a nu kle yre, 'ɔ -tua -tɪ a 'wunwɔn gbo -tɛɛ, kɔ, 'a mɛ 'ɛ -wɛɛ -we gbo, 'ɔ -tua -we 'pɔpɛ gbo -tɛɛ. ³⁶-Ye -Yusu tii nahuin -nu nɪ, -v -gbee 'o, 'ke -tɔplɪ 'bii a -gbe, -ɪ mue 'lu -wɔn, v nɪ nɪ 'le nahuon -de -wɔn le. Kɛɛ, -tɛ ɔ nu, 'ɔ nyu le, ke v 'a -wɔnlɛnɪna nu. ³⁷-Ye nahuin saka nɪ 'dɔ, 'v le po: «-Tɔplɪ 'bii, ɔ nu, ɪ nɔ le 'yi 'dɔ. Ba 'ye kɛ, ɔ nye -we 'nɪ nu, 'kikenyu 'v -tɪ -wɔn, kɔ nahuin, -v 'de 'prele yi, 'v -we 'pre -tɛɛ.»

**-Tɛ -Yusu wloo la 'flɔɔkuii 'nɪpata, nahuin a 'milowu -hen,
'v dio la, 'v -mra la
(Matie 15.32-39)**

8 ¹Ti -nu 'yri, nahuin 'plɔplɔ -ye, nu- di 'le, 'v -gbee 'o -Yusu 'hɔn 'mu, v 'mu 'a tɔwɪn 'wɔn. U 'de didide kɔ. -Ye ɔ da 'a -naagbɔv nɪ, ɔ nɔ: ²«Nahuin -gbo, 'waa wɔlɪ-ɪ 'mu nu, -ɛ nue, -tɛ v bi o mɔ 'mu 'hɔn 'mu, 'a -nyrɔwɔ a ta a nɔnɔ nɪ gbo, 'plu v 'de didide kɔ. ³Bu 'de dɛ di, 'nɪ plɛ, bu mu 'le 'waa 'diɛ kle, -ye kanv a -tɪ 'waa 'kli di 'le 'nɪ -wɛ 'hru wɔn, -ɛ nue, -v -ye, -tɛgbi v -hɔn 'le 'mu, 'dɔ hren 'le -le.» ⁴-Ye 'a -naagbɔv =tuo -wɔn, v nɔ: «-Be' -a di 'klɛɛ nu 'le, 'plu -a 'mu -nu didide -nyi, -ɛ di -nu -mraa. -Tɛgbi -gbo, -a nɪ mɔ, 'dɔ bii nɔ ye.» ⁵-Ye -Yusu -gbv wɔn, ɔ nɔ: «'Flɔɔkuii -tie nɪ 'o 'a mu -wɔn 'le?» -Ye v nɔ: «l 'nɪpata.» ⁶-Ye ɔ le nahuin -nu nɪ, -v nɪ 'o -nɔ 'hɔn 'mu, 'ke bu waa gblɛ, 'ɔ 'ba 'flɔɔkuii 'nɪpata a -gbe 'mu, 'ɔ -nyi Nyɪsva 'wio, 'ɔ 'bɪ -tɪɔ le, 'ɔ -nyi 'a -naagbɔv, 'ke bu wii nahuin 'mu le, 'v wi. ⁷U -do a -gbe lele, v kɔ -wɛ -hrin.yɔ gbi, -Yusu 'ɔ -nyi lele Nyɪsva 'wio, 'ɔ le lele 'a -naagbɔv, 'ke bu woo nahuin 'mu le, 'v wo. ⁸-Ye nahuin 'bii, v di dɛ -tɛɛ, 'v -mra. -Tɛ v -mra, 'flɔɔ, -ɔ hie gblɛ, -tɛ -naagbɔv 'kukuo le, v 'yie 'le -tɔgbi gblaku 'nɪpata. ⁹Nahuin, -v di dɛ, v -wɛ 'le -tɔnahuin a 'milowu -hen. -Tɛ ɛ -hi 'klɛɛ, -ye -Yusu tw gbo, 'ke bu mu 'le 'waa 'diɛ kle. ¹⁰ɔ -mɛ -ye, ɔ kɔ 'a -naagbɔv 'hɛɛn, v 'ya 'le 'blagbe wɔn, 'v mu 'le 'blugba-tɪɔ -ye 'mu. 'Blugba-tɪɔ a -gbe 'mu, 'ke 'dɪɔ -nu, -ɔ kɔ 'dɔ mɔ Damanuta, ɔ nɪ 'le.

**Falisi-tumu a nahuin, v -hva -Yusu bɔ nu la 'ɪmɪlekade
(Matie 16.1-4)**

¹¹-Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye Falisi-tumu a nahuin nyre 'o =o, v kɔ -Yusu 'hɛɛn, 'v -tua 'pɔpɛ gbo, -ɛ die nu, v 'muo 'mu le -tɔ. Uv -hva bu 'ye, 'bɪa 'bɔ -wɛ 'le bɔ nu 'ɪmɪlekade, -ɛ nye -nu tɔɔ, -ɛ mɔ, Nyɪsva, nɔ- loo nɔ -tɔv ke. ¹²Bu po 'klɛɛ le, -ye ɔ 'wla gbo -hɔnhɔn, ɔ nɔ: «De- nue 'klɛɛ, ti -gbo

'yri a nahuin 'vɔ lele 'ɣmɪlɛkade -hva, -ɛ die =nu tɔɔ, -ɛ mɔ, Nyɪsva, nɔ- lee nɔ 'mɔ -tɔtɔ ke. 'Nu 'a mɔ 'nɪ le -tɛɛ: -Tɛ a nɪ 'mɔ a nahuin, Nyɪsva 'deɛ bɔ wɛɛn ke, 'ke ba 'ye 'ɛ nɪ 'ɣmɪlɛkade =de.»¹³ Bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye ɔ -hɔn 'o =nu 'hɔn 'mɔ nɪ, ɔ kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, 'v 'ya 'le 'blagbe wɔn, 'v mu 'le Galileblɔgba a 'yru a 'pɪa =nu ke.

Falisi-tumu a nahuin a 'flɔɔ a 'yaade, kɔ 'kun Helɔdɔ a 'flɔɔ a 'yaade
(*Matie 16.5-12*)

¹⁴-Tɛ -Yusu a -naagbopu 'le 'blagbe wɔn 'ya, -ye ɪ -hri =nu -wɔn, 'ke bu gba dididɛ, 'bɛ 'de 'flɔɔkuoo -do, -ɔ nɪ 'le 'waa -tɔpɪ -heyri. ¹⁵-Ye -Yusu nyu 'nɪ tii, ɔ nɔ: «Falisi-tumu a nahuin, 'waa 'flɔɔ a 'yaade a -tɪ, kɔ 'kun Helɔdɔ a 'flɔɔ a 'yaade a -tɪ, ba =tu 'a nɪ dɔnɔ 'yie!» ¹⁶-Naagbopu, v 'die yrii, -ɛ mɔ, 'yaade =nu, -ɛ kɔ -tɪ -Yusu =tu, ɛ mɔ dɛ a yepoodɛ'ɛ nɪ, -ɛ =hen 'nyre nahuin a -gbe a 'lu a lɛ-hiele 'klan. -Tɛ v 'die yrii, nɛ- nue, 'vɔ wɔn lɛ =gbɔgba, v nɔ: «=Be -tɛ -a 'de 'le 'flɔɔ ya, nɛ- nue, 'ɔɔ lɛ 'pɔpɛ nu?» ¹⁷-Tɛ =nu, -naagbopu =tu, -Yusu 'wɔn nɪ, ɔ nɔ: «Dɛ- kɔ 'kla, ɔɔ 'a mɔ -wɪye 'ya 'le, -tɛ -a 'de kɛ dididɛ kɔ a -tɪ? A 'kɛ 'dee wɛn -tɪ a 'mɔleyriile a kɔɛ. 'A nɪ =wɪ 'gboklo 'mɔ nɪ. ¹⁸A kɔ 'yii, kɛɛ, a 'nɪ yrii =le lɛ, 'a kɔ nɪ, kɛɛ, a 'nɪ yrii =le -tɪ 'mɔ lɛ. 'Plu, -tu 'a mɔ -wɔn -hri. ¹⁹-Tɛ 'n wloo o 'flɔɔkuii -hun, 'ke -tɔnahuin a 'milowu =hun bu di dɛ a -ta 'mɔ, -tɛ v -wɔ o dɛ lɛ, 'flɔɔ =nu, -ɔ hie o gblɛ, -tɔgbu -tie a 'yie o 'le 'le?» -Ye v nɔ: «l -pu =tu 'o 'hɔn.» ²⁰-Ye ɔ nɔ lele: «Plu, -tɛ 'n wloo o 'flɔɔkuii 'nɪpata, 'ke -tɔnahuin a 'milowu -hen bu di dɛ a -ta 'mɔ, -tɛ v -wɔ o dɛ lɛ, 'flɔɔ =nu, -ɔ hie o gblɛ, -tɔgbu -tie a 'yie o 'le 'le?» -Ye v nɔ: «l 'nɪpata.» ²¹-Ye ɔ nɔ: «A 'kɛ 'dee wɛn -tɪ a 'mɔleyriile a kɔɛ.»

-Tɛ -Yusu -wɔ la 'yiisanɔɔ =de a 'yii, 'ke 'le Bettsaidadɔ 'mɔ

²²-Tɛ v nyre 'le Bettsaidadɔ 'mɔ, -ye v ya -Yusu ye 'yiisanɔɔ, 'v nyo le 'bati, 'ke bɔ puo dabu 'lu gbo, 'a 'kɔɛ 'mɔ -wɛ, ²³'ɔ 'ble 'yiisanɔɔ a -gbe a dabu kwa, 'ɔ =tɔɔ 'dɔɔ 'mɔ. -Tɛ ɔ =tɔɔ 'klɛɛ 'dɔɔ 'mɔ, -ye ɔ plɔɔ 'yi kle hɔn, 'ɔ puo dabu 'lu gbo, 'ɔ =gbo wɔn, ɔ nɔ: «=Be -nu 'ye dɛ?» ²⁴-Ye 'yiisanɔɔ a -gbe, ɔ =wɛɛ 'yii, ɔ nɔ: «Nu 'ye -tɔnahuin, kɛɛ, v 'we =nɔ ti ye, -tu na.» ²⁵-Yusu 'ɔ gbo 'o lele dabu 'yi ke. -Tɛ ɔ -ha 'o 'a dabu, -ye 'ke nahuon a -gbe, ɔɔ 'le ye 'mɔ lɛ ta. 'A 'kɔɛ -wɛ nɪ. ɔɔ 'klɛɛ lɛ 'nɪ yrii -tɛɛ. ²⁶-Ye -Yusu nɔ: «Mu 'le -na 'dɔɔ 'mɔ, kɛɛ, =nɪ naa 'le 'le Bettsaida 'mɔ.»

Pielɔ nɔ 'nɪ, -Yusu mɔ Waanɔɔ =nu, Nyɪsva po la le, ɔ di la 'a daku ye ya
(*Matie 16.13-20; Luku 9.18-21*)

²⁷Dɛ a -gbe, -tɛ ɛ -hi, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, 'ke vɔ 'le 'dɛɛ =nu 'mɔ mu, -ɛ 'mɔɛɛ 'blɔgba =nu ye, -ɔ kɔ 'dɔ mɔ Filipu a Sesale. ɔ nɪ 'klɛɛ 'hru wɔn, -ye ɔ =gbu wɔn: «Nahuin nɔ dɛ-, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'klɛɛ 'mɔ 'le?» ²⁸-Ye v =tuo =wɔn, v nɔ: «=ɔ -ye nɔ 'nɪ, -mɔ mɔ Saan Batist, -ɔɔ o

nahuin 'nie 'lu le po. =U -ye nɔ 'ni, -mɔ mɔ Nyɪsɔva a winwɔlɔn-henyɔ Eli. =U -ye nɔ 'ni, -mɔ mɔ Nyɪsɔva a winwɔlɔn-henyɔ -yee ni, -ɔ 'ku la, ti -hi la a ti 'yri, 'plu -ɔ 'hri lele 'klɔ.»²⁹ -Ye ɔ -gbu wɔn, ɔ nɔ: «A -mɛ -ye, a nɔ 'ni, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'kleɛ 'mu 'le?» -Ye Piɛlɔ nɔ: «-Mɔ mɔ Waanyɔ -nu, Nyɪsɔva po la le, ɔ di la 'le ya.»³⁰ -Ye -Yusu tiu ni -tɛɛ, ɔ nɔ: «A ni le 'le nahuon =de, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'mu!»

-Tɛ -Yusu =tui la, -ɛ mɔ, ɔ di 'ni 'ku, 'plu ɔ 'mu 'klɔ 'hri
(Matie 16.21-28; Luku 9.22-27)

³¹ -Ye -Yusu bi 'o =o, 'ɔɔ 'a -naagbopu le, 'ke 'o -tɔplɔ 'bii a -ta 'mu, -tɔ kɔ -bɪ nue =nɔ, ɔ nɔ: «Mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'n kɔ =bo 'ye -tado =sɔɛ 'dɔ. 'Blu a nahuin, kɔ Nyɪsɔva a -cɔhlɔnpinyɔ gblaku, v kɔ Nyɪsɔva a teteitɔɔnyɔ 'hɛɛn, v kɔ bu yraa -tado 'mu, kɔ, v 'mu 'mu 'la. 'Bia 'ni 'ku, -nyrɔwɔ 'hɔn, -nyrɔwɔ a ta a nɔɔ 'mu, 'n kɔ =bo 'hri 'klɔ.»³² -Ti 'bii =nu, ɔ tɔɔ =nu, ɔ 'de =nu dɛ =de 'yi ke -hli. -Ye Piɛlɔ dɔɔ ye, 'ɔ nyo 'nyre =hen, ɔ nɔ: «-Ti =nu, -nu 'lu -wɔn le -hie, 'ni -hɔa =le, 'ke bi nue -mu.»³³ -Ye -Yusu =hian -wɔn, 'ɔ ta 'le 'a -naagbopu -ye =nu -wɔn le, 'plu 'ɔ =hen Piɛlɔ 'nyre, ɔ nɔ: «Hren 'mu -wɔn, Satan! Dɛ =nu, -nu 'lu -wɔn le -hie, Nyɪsɔva a 'lu a le-hiele 'ni po =le le, kɛɛ, -tunahuin a 'lu a le-hiele'e ni.»

³⁴ Bɔ po 'kleɛ le, -ye ɔ da nahuin =nu ni, -v ni 'o, kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, ɔ nɔ: «Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ nye -hɔa, 'ke bɔ naa 'mu -wɔn, -ye ɔ ni kuɛ 'le 'a -gbe a 'lu a le-hiele -wɔn, kɛɛ, -ti =nu, 'nu =nɔ ye =tu, bɔ =tui 'o, bɔ nui 'ɛ ni ti, =betɪ nahuin bu ple, v 'muo 'la, -tɛ ɔ nu, 'ɔ 'ya 'na nahuon 'mu a -ti.
³⁵ Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ ple, ɔ 'ni -hɔa =le bɔ 'waan 'a dɔɔnɔ a -hɔnhlɔn, ke nɔ -tutu ke, 'ke 'o 'na -ta 'mu, -ye nahuon a -gbe 'bia 'bɔ 'ku, ɔ di -hlɔn 'a 'klɔ yrayɔv 'ni 'waan, 'ke 'le Nyɪsɔva ye. Kɛɛ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ weɛn ke, 'ke bɔ 'waan 'a dɔɔnɔ a -hɔnhlɔn, ke nɔ -tutu ke, -tɛ ɔ nuɛ 'mu 'mu a -ti, kɔ, Nyɪsɔva a -hapɔtitie a -ti, -ye nahuon a -gbe, 'bia 'bɔ 'ku, ɔ di -hlɔn kɔ 'klɔ yrayɔv, -ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le, 'ke 'le Nyɪsɔva ye. ³⁶ Nahuon 'bɔ kɔ 'klɔ -gbo ke a kɔkɔ-tɔplɔ a pɛpɛ 'bii, 'plu 'bɔ 'waan 'a dɔɔnɔ a 'klɔ yrayɔv, 'ke 'le Nyɪsɔva ye, -ye kɔkɔ-tɔplɔ a -gbe, ɪ 'ni pue =le 'o =nɔ de ni. ³⁷ Nahuon =de 'die 'le -wɛ, bɔ po 'o dɛ =de 'klɔ yrayɔv a -gbe =pɪ 'mu. ³⁸ Ke a ni 'le nahuin -gbo -heyri, -v 'nɪnɪ =tuu 'o Nyɪsɔva, -v pleɛ 'le Nyɪsɔva ke. 'Bia 'baa -tɔv pɪ, 'ke 'o nahuin a -gbe ye, 'ke =bo di 'a ni Kɔkɔnyɔ 'mu 'ya, kɔ, 'ke ba di 'o 'na win 'o =tuu, -ye mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, ti -kɔ ti 'yri 'n di -hlɔn 'le di, 'ke 'le 'na Bu Nyɪsɔva a -ti a 'yi'buaale 'kwli 'mu, 'n kɔ 'a leleenɔv 'hɛɛn, ti a -gbe 'yri, 'n di -wɛ pɪ -tɔv, 'ke 'o Nyɪsɔva ye, 'ke =bo =tui, -ɛ mɔ, 'a mu mɔ 'na nahuin.»

9 ¹ -Ye -Yusu nyu lele 'ni le, ɔ nɔ: «'Nu 'a mu 'ni le -tɛɛ, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuin -ye ni 'le, v 'mue -hlɔn 'ye, -tɛ Nyɪsɔva di nahuin a win a kekɔɔle nu, 'ke 'le 'a 'klɔ 'kwli 'mu, 'plu ɛ 'mu -hlɔn nahuin a -gbe a 'kɔkɔv ke ye.»

-Te -naagbopv 'ye la -Yusu, 'ke 'le Nyisva a -tu a 'yi'buuale 'kwli 'mu
(*Matie 17.1-13; Luku 9.28-36*)

²-Te -nyrɔwu -huonnɔ -hi, -ye -Yusu gba Pielɔ kɔ Sakti kɔ Saan 'hɛn ni, 'v mu 'le dugba -pɛtu =de 'lu. U -do, 'ke v ni 'klɛɛ 'le, -ye -Yusu 'ciɔ ni, 'ke 'le -nu 'yi 'mu. ³'A 'hɔn'mvɛpue-tɔplɔ 'plɛ ni 'dɔ, 'plu 'u wɔn. -Te u nu 'puplɛ, =ɔ =de 'de nɔ 'klɔ -gbo ke ni, -bɔ nu de, -bɛ nu lɛ 'puplɛ. ⁴-Ye v 'ye Nyisva a winwɔn-henyu Eli, kɔ Moise, Nyisva -nye la 'a tetei. Nahuiin 'hɔn a -gbɛ, v 'ku la si la. Nu- 'hru 'o -Yusu 'hɔn 'mu, v kɔ -nɔ 'hɛn, 'v -tva toto a pupue gbo. ⁵-Ye ke Pielɔ, ɔɔ -Yusu ye po, ɔ nɔ: «Tɔɔnyɔ o, ε nu -tɛɛ, 'ke -ba ni nɔ -tɛgbi -gbo gbo, -ba po blɛɛ ta, -n nɛ blɔ, Eli a nɔnɔ, kɔ Moise a nɔnɔ.» ⁶Pielɔ =tu -tu a -gbɛ ni, -ɛ nue, ɔ kɔ 'a 'bienv 'hɛn, v 'ta 'mu gblɛ, 'plu -tu bɔ di =tu, ɔ 'di yi. ⁷-Ye tii -do a ti 'yri, -jruɔba =tu 'o =nu 'lu, 'v -hli =nu. 'Ke 'le -jruɔba a -gbɛ 'kwli 'mu, 'ke Nyisva a wiin 'le 'mu -hɔn, 'u lɛ po: «Nahuon -gbo, nɔ- mɔ 'na 'munvɛyu. Nɔ- ba po nva ye gbo!» ⁸Tii -do a ti 'yri, bu ta 'o 'waa dɔnɔv 'hɔn 'mu lɛ, -ye v 'ni 'ye =le nahuon =de, 'bia 'bɛ 'de -Yusuu -do.

⁹Bu 'klɛɛ dugba =tu, -ye -Yusu tiu ni, ɔ nɔ: «Dɛ -gbo, a 'ye, a ni lɛ 'le nahuon =de, ε 'mue gba -gbagba, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'mu 'ku, 'mu 'le 'kukonyu -heyri 'mu -hɔn, 'mu 'klɔ 'hru.» ¹⁰-Tu =nu, -Yusu =tu =nu ye, v =tui 'o =o. Kɛɛ, v wɔn lɛ 'ni =gbuɔba: «Bɔ 'ku, bɔ -hɔn 'le 'kukonyu -heyri 'mu, bɔ 'hru 'klɔ, dɛ tio- ε =hɛn 'nyrɛ 'le?» ¹¹-Ye -naagbopv nyo wɔn 'ni -gba, v nɔ: «Dɛ- nue, Nyisva a teteitɔnyu 'v lɛ po, Nyisva a winwɔn-henyu Eli, nɔ- kɔ -bɔ di 'le -tute, 'plu Waanyɔ =nu, Nyisva po la lɛ, ɔ di la 'le ya, ɔ 'mu 'le di 'le?» ¹²⁻¹³-Ye ɔ nɔ: «'E mɔ -tɛɛ, Eli kɔ bɔ di 'le -tute, ɔ 'mu Nyisva a daku 'mu -hɛ, v 'mu 'waa 'klɔ -hlɛntie, v 'mu -wɔn -wɛ, 'plu Waanyɔ a -gbɛ, ɔ 'mu 'le di. 'Nu 'a mu 'ni lɛ: Nahuon, -ɔ 'wɛ =nɔ Eli ye, ɔ di 'le =le, 'plu 'yilɛnyredɛ -gbo, -tunahuin, v -hva bu nu =nɔ 'mu, 'v nue =nɔ 'mu, -tɛ v nu la 'a 'crulɛ, 'ke 'le Nyisvacrunɛ 'kwli 'mu, ti -hi la ti 'yri. U 'crulɛ -wɛ ni, 'ke 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'n kɔ =bo 'ye =sɛ 'dɔ, 'plu nahuin, v di -wɛ 'mu 'ni yraa. Dɛ ε =hɛn 'nyrɛ, =bɛ a -hie -wɔn lɛ 'lu?»

-Te -Yusu -wɔ la 'yu =nu a 'kɔɛ, 'ku -hvan ni la 'o ke 'mu
(*Matie 17.14-21; Luku 9.37-43a*)

¹⁴-Tɛ v =tu 'klɛɛ dugba, -naagbopv =nu, -Yusu hie 'o gbo, 'plu ɔ 'mu 'o 'hɔn 'mu mu nyre, ɔ 'ye nahuin -huohui, 'v =glaa 'le =nu, kɔ teteitɔnyu 'hɛn. Teteitɔnyu a -gbɛ, nu-v gblɛ po, v kɔ -naagbopv a -gbɛ 'hɛn. ¹⁵-Tɛ nahuin 'ye 'klɛɛ -Yusu, -ɔɔ 'le di, -ye v saka ni, 'v muo ye 'mu 'bɛ wɔn, 'ke 'le cilɛgbakɔ 'kwli 'mu, v 'muo 'wio -nyi. ¹⁶-Tɛ -Yusu nyre 'o, -ye ɔ =gba 'a -naagbopv wɔn, ɔ ye 'o gbo, ɔ nɔ: «Dɛ- kɔ gblɛ aa po 'le, a kɔ teteitɔnyu 'hɛn?» ¹⁷'Ke 'le nahuin -huohui a -gbɛ -heyri, 'ke nahuon =de ni 'le. Nɔ- =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «Tɔɔnyɔ, 'n ya nɔ -mu

-wɔn 'na 'yu, =mv 'a 'kue -wɔ, -ε nue, 'ku -huan ni 'o =nɔ ke 'mu. Nu- nye nu, 'ke ɔ 'de 'le 'pupre -wε. ¹⁸ 'E ni ti, 'ku -huan a -gbe 'bu 'hru 'blo, v kɔ bu puo -hlɔn lɛ, 'plu 'yu a -gbe, huɔnpru 'vɔ =nɔ wien gbo nyra, kɔ, 'wɔ 'nyu di, kɔ, 'a 'huɔn 'i 'titio. 'N le -na -naagbopu ni, bu bla 'ku -huan a -gbe lɛ, kɛɛ, v 'die 'le -wε.» ¹⁹ Ke -Yusuu 'klɛɛ 'a -naagbopu ye po, ɔ nɔ: «A mu mɔ nahuiin ni, -v 'de Nyɩsua =wlv ye kuo. Tii -tie 'n kɔ =bo -hi nɔ 'a mu -heyri, 'plu 'a 'mu Nyɩsua =wlv ye kuo 'le? =Be 'n 'kue die -hlun 'a mu le kikle? Ba ya 'mu 'yu a -gbe ye!» ²⁰ 'v yɔ =nɔ ye. -Tɛ 'ku -huan 'ye -Yusu, -ye v -tua 'yu a -gbe a gble-huhlilɛ gbo, 'ke 'le 'klu 'kwli 'mu, 'yu a -gbe 'ɔ bi -hlɔn, 'ɔ -tua -tutu a kle'brikeɛ gbo, huɔnpru 'v nyra =nɔ wien gbo, ²¹ -Yusu 'ɔ =gba 'a bu wlɔn, ɔ nɔ: «Tii -tie ε nu 'o =nɔ 'huɔn 'mu 'le?» -Ye 'a bu nɔ: «Kue 'le 'a 'yu-nyre 'yie 'mu gbo'o ni. ²² 'E kɔ ti, 'ku -huan a -gbe 'v nyo 'le 'tɔ po, kɔ 'nie -wɔn 'hɛɛn, 'ke v 'muo 'la a -ti. 'Ye -a ni wɔli, -he -a mu 'mu, =ni -wε 'le.» ²³ -Ye -Yusu nɔ: «N nɔ 'ni: =Ni -wε 'le. 'E ni dɛ, ε -wε 'le =le, 'ke 'o nahuon =nu -wɔn, -ɔ kuo Nyɩsua =wlv ye.» ²⁴ Tii -do a ti 'yri, -ye 'yu a -gbe a bu nɔ: «'in, 'n -hua =bo kuo =wlv ye, kɛɛ, -he 'mu 'mu, 'ke =bo kuo =wlv ye -tɛɛ.»

²⁵ -Ye -Yusu 'ye ni, -ε mɔ, nahuiin kle 'ni bii 'dɔ, 'ɔ 'prɛɛ 'le 'ku -huan a -gbe -wɔn, 'ke 'le win 'yakli 'kwli 'mu, ɔ nɔ: «Ku -huan, -mɔ =nu, -v nye nu, 'yu -gbo 'ɔ 'ke, kɔ, 'v 'nuni 'pre, 'nu -mu 'ni le, -hɔn 'o =nɔ ke 'mu, =ni bi 'le 'klɛɛ 'o lele =nɔ ke 'mu!» ²⁶ -Yusu bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye 'ku -huan -tua lɛ'gbugbole gbo, kɔ, 'v nyo gble bubla 'dɔ. V ni 'le 'a gblebublalɛ 'kwli 'mu, 'v -hɔn 'o =nɔ ke 'mu. -Tɛ v -hɔn 'o =nɔ ke 'mu, -ye 'yu a -gbe, ɔ pɛ gbo gbee, -ε 'we =nɔ ye, -tɛ bɔ 'nuni 'ku wen. Ne- nue, 'dai nahuin, -v ni -tuo ke, 'v le po: «ɔ 'ku ni.» ²⁷ Kɛɛ -ye -Yusu kɔ 'a dabu gbo, 'v 'bɔ ye 'mu, 'yu a -gbe 'ɔ nyra gbo. -Ye nahuin pui -tɛɛ, -ε mɔ, -Yusu -wɔ 'a 'kue ni.

²⁸ -Tɛ dɛ a -gbe, ε -hi, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, v mu 'le gbo kayu. -Tɛ v -do, v ni 'klɛɛ 'o, -ye 'a -naagbopu =gbo wlɔn: «Dɛ- nue 'klɛɛ, =a 'die wen 'le -wε, 'ke -ba bla 'ku -huan =nu le 'le?» ²⁹ -Ye -Yusu -tu -wɔn, ɔ nɔ: «'Bia 'baa Nyɩsua daa -do, 'plu 'a 'mu 'le -wε ba bla 'kuo-huɔndu a -gbe lɛ.»

-Yusu nyi la lele 'ni =tu, -ε mɔ, ɔ di 'ni 'ku, 'plu ɔ 'mu 'klɔ 'hru

(Matie 17.22-23; Luku 9.43b-45)

³⁰ 'Plu dɛ a -gbe, ε 'mu mu -hi, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, v -hɔn 'o -tɛgbi a -gbe 'mu ni, 'v mu, 'v 'be Galileblugba -tɔ. ɔ 'die -hua, nahuin -de bu 'yo, ³¹ -ε die nu, ɔ 'mu ti kɔ, 'ke bɔ tɔɔ 'a -naagbopu. -Ye ke ɔ nyu ye po: «'Mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, v kɔ bu po 'mu nahuin kwa, v 'mu 'mu 'la. Kɛɛ, 'bia 'ni 'ku, -nyrɔwu 'hɔn 'bi -hi, ta a nɔnɔ 'mu, 'n kɔ =bo -hɔn 'le 'kukunyu -heyri 'mu, 'mu 'klɔ 'hru.» ³² -Ti =nu, -Yusu =tu, 'a -naagbopu 'ni yrii -le 'mu le. Kɛɛ, v pɩ huannu, 'ke bu =gbo wlɔn, dɛ tio- ε =hen 'nyre.

Nahuon tio- ni 'o 'a 'be 'lu ye 'le?

(Matie 18.1-5; Luku 9.46-48)

³³ -Tɛ dɛ a -gbe, ε -hi, -ye v nyre 'le Kapenaɔtɔ 'mu ni, 'v mu 'le kayu gbo. -Tɛ v nyre 'klɛɛ 'le kayu gbo, -ye ɔɔ 'a -naagbopu wlɔn 'ni =gba, ɔ nɔ:

«-Ti tio- aa wen -tu 'le, 'ke 'le 'hru wlon?» ³⁴Kεε, υ 'bii, υ nu -brii, -tu a -ti, -ε nue, 'ke 'le 'hru wlon, υ nyi wen 'mu le 'ni pupo, 'ke 'le -nu -heyri, nahuon tio- -bɔ ni 'o 'a 'be 'lu ye. ³⁵-Ye -Yusu ni gbo, 'ɔ da 'a -naagbopɔ -pu -tu 'o 'hɔn, ɔ nɔ: «Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔɔ -hua bɔ ni 'o 'a 'bie 'lu ye, bɔ -tu 'le 'a dɔnɔ, ɔ 'mu 'a 'bie a -gbɛ a 'mu-henyɔ -hɛ.» ³⁶-Ye ɔ da 'le gbo 'yu gbi, 'ɔ -tuo 'o -nu ye gbo, 'ɔ 'blo kwa, 'ɔ -jro dabu 'lu gbo, ɔ nɔ: ³⁷«É ni nahuon 'bɔ ni 'o, -tɛ 'yu gbi -gbo, ɔ ni 'mu, 'bɔ 'ble 'a nahuon kwa, 'ke 'o 'na 'du a -ta 'mu, -ye 'na -gbɛɛ ni, ɔ 'ble kwa, kɔ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'ble 'mu kwa, ε 'de 'n -do, ɔ 'de 'mu kwa 'ble, kεε, ɔ 'ble -wɛ kwa Nyɩsua, -ɔ lee nɔ 'mu -tutu ke.»

**Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'nɩni -wɔn -a mu ye, -ye ε -hen 'nyre,
ɔ kɔ -a mu 'heen pɛ
(Luku 9.49-50)**

³⁸-Ye Saan, -ɔ mɔ -Yusu a -naagbopɔyu -ye, ɔ nɔ: «Tɔɔnyɔ, -a 'ye nahuon -de, 'ɔ 'kuo -hɔn le bla, 'ke 'le -na 'du 'kwli 'mu. -A -mɛ -ye, -a lo ni, 'ke bɔ 'kee 'a nunue, -ε nue, ɔ 'ni naa -le -a mu -wɔn.» ³⁹-Ye -Yusu nɔ: «A ni lo 'le bɔ 'kee, -ε nue, ε 'die 'le -wɛ nahuon -de bɔ gba 'na 'du, bɔ nu 'ɲmilekade, 'plu bɔ -hɔn 'o 'mu, bɔ nyre lele 'na 'du a -gbɛ 'yi le. ⁴⁰Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'nɩni -wɔn -a mu ye, -ye ε -hen 'nyre, ɔ kɔ -a mu 'heen pɛ. ⁴¹Kɔ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ -nyi 'a mu 'ni-gauwɔ, a 'mu 'na a -ti, -ε nue, 'a mu mɔ 'na nahuiin ni, 'ni 'a mu 'ni le -tɛɛ, Nyɩsua, nɔ- di nahuon a -gbɛ 'wio -nyi.»

**-Tɛ -Yusu 'preɛ la de 'kuku a de ke
(Matie 18.6-9; Luku 17.1-2)**

⁴²-Ye kɛ -Yusuu lele po, ɔ nɔ: «Nahuon -nu, -ɔ kuo 'mu -wlu ye, -ε 'we -nɔ 'yu gbidu -gbo ye, 'bia nahuon 'bɔ nue, nahuon a -gbɛ bɔ 'kee 'na -wlu a yekuolɛ, -ye ε nɔɔ 'o le, 'ke 'o nahuondu a -gbɛ -wɔn, -ɔ nu de a -gbɛ, 'ke bu puo 'hɩ gbetɛɛ dɔ, 'plu bu puo 'yru 'mu, ɔ 'mu 'ku. ⁴³'Bia -na dabu 'bu nye nu, -nu de 'kuku nu, -ye -bo 'bu 'o. É nu -tɛɛ, 'ke -bo ni dabu-tɩ, 'plu -bo pa 'le 'klɔ yrayru -nu 'kwli 'mu, -ɔ 'nɩni -wɛ 'le, 'ε -hi 'o -na dabu 'hɔn bi -cɛɛ 'o ye, 'plu -bo mu 'le na -nu 'mu, -ɔ 'nɩni jre gbe. [⁴⁴-Tɛgbi a -gbɛ, nyi -nu, -u 'hɩn di, ɩ 'ni 'ku -le, 'plu na 'ni jre -le -wɛ 'le gbe.] ⁴⁵'Bia -na bu 'bu nye nu, -nu de 'kuku nu, -ye -bo 'bu 'o. É nu -tɛɛ, 'ke -bo ni bu-tɩ, 'plu -bo pa 'le 'klɔ yrayru -nu 'kwli 'mu, -ɔ 'nɩni -wɛ 'le, 'ε -hie 'o -na bu 'hɔn, bi -cɛɛ 'o ye, 'plu bu po 'le -mu na -nu 'mu, -ɔ 'nɩni jre gbe. [⁴⁶-Tɛgbi a -gbɛ, nyi -nu, -u 'hɩn di, ɩ 'ni 'ku -le, 'plu na 'ni jre -le -wɛ 'le gbe.] ⁴⁷'Bia -na 'yie 'bɛ nye nu, -nu de 'kuku nu, -ye -bo -hiɛ 'le. É nu -tɛɛ, 'ke -bo ni 'yie'kɛɛ, 'plu -bo nyre 'le Nyɩsua a gbonule 'mu, 'ε -hi 'o -na 'yii 'hɔn bi -cɛɛ 'o ye, 'plu bu po 'le -mu na -nu 'mu, -ɔ 'nɩni jre gbe. ⁴⁸-Tɛgbi a -gbɛ, nyi -nu, -u 'hɩn di, ɩ 'ni 'ku -le, 'plu na 'ni jre -le -wɛ 'le gbe. ⁴⁹É ni nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔɔ 'mu -wɔn naa, ɔ kɔ bɔ -ha Nyɩsua mɛ le, bɔ klɔ 'yi 'mu, -ε die

nu, 'a nunuklɔ 'nɪ -han 'yi le nyre, -ε 'we -nɔ ye, -tε vɔ nu, 'bɔ po dehuε 'ta, 'v nye na 'mɔ po, -ε die nue, ε 'nɪ -han 'yi le nyre.

⁵⁰-Bo pue lele 'ta a de ye. 'Ta mɔ -hapudεε nɪ. Kεε, 'bɔ 'waan 'a wlɔnnɔ, v 'die 'klεε 'le lele -we bɔ nue, bɔ nɔ lele wlɔn. -Ye ɔ 'de 'klεε lele -kuan -de kɔ. A nɪ 'we 'le -nɔ 'tadv a -gbε ye, ɔ 'waan 'a wlɔnnɔ, kεε, a kɔ 'a nɪ 'bie 'hεen, ba kɔ kegbowεenlε.»

De -nɔ, -Yusu tɔɔ, 'ke 'o nyibeyu kɔ nyrugba 'hεen

bu -gbugbε yre a -ta 'mɔ

(Matie 19.1-12; Luku 16.18)

10 ¹-Nyrɔwɪ gbi bɪ -hi, -ye -Yusu -hɔn 'le Kapenaɔɔɔ 'mɔ nɪ, ɔ kɔ 'a -naagbopɔ 'hεen, 'v mu 'le Sudeblugba 'mɔ, 'ke 'le Suden 'a 'nike. -Tεgbi a -gbε, nahuin 'plɔplɔ, nɔ -we lele ti ke, 'v =glaa 'le -nɔ, -ye ɔ nyu tɔɔ Nyɪsɔa a -tɪ, -ε 'we -nɔ ye, -tε ɔ nye le nu. ²-Ye Falisi-tumu a nahuin, nɔ- 'yɪya 'o -nɔ ye gbo, -ε die nu, v 'muo 'mɔ lε -tɔ, 'ke ɔ 'mɔ ka, 'ke 'o Nyɪsɔa ye. Kε vɔ 'klεε po, 'v nyo wlɔn =gba: «-Be ε kɔ 'o -o, -tε -a nɪ teteii po, 'ke nyibeyu bɔ po 'le 'a nyrɔ -patɔ 'mɔ?» ³-Ye -Yusu -tu -wɔn, ɔ nɔ: «Tetedɔ tɪo- Nyɪsɔa a winwlɔn-henyɔ Moise -nye la 'a mɔ 'le?» ⁴U nɔ: «Moise, nɔ- =tɪ, -ε mɔ, nyibeyu 'bɔɔ -hɔa bɔ po 'le 'a nyrɔ -patɔ 'mɔ, -ye bɔ -nyo 'cruntε, -ε nyi -tu, -ε mɔ, ɔ puo 'le 'mɔ -patɔ.» ⁵-Ye -Yusu nɔ: «A nɪ =wlɔ 'a 'mɔ'gboklɔlε a -tɪ nɪ, Moise 'ɔ -nyɪ 'a mɔ tetedɔ a -gbε.» ⁶-Ye kε ɔ nyu lele ye po, ɔ nɔ: «Ye-hε-nyre 'mɔ, -tε Nyɪsɔa nu la 'klɔ, ɔ nu -tunahuon, -tunahuon a -gbε 'ɔ 'ya nyibeyu kɔ nyrɔ 'hεen 'mɔ. ⁷ε nε- nue, nyibeyu 'mɔ 'o 'a bu kɔ 'a 'dii 'hεen gbo hie, ɔ 'mɔ nyrɔ kɔ, ɔ kɔ -nɔ 'hεen, v 'mɔ 'huin 'mɔ nɪ, ⁸v 'hɔn -we a -gbε, v 'mɔ -tunahuoon -do -hε. ε -hen 'nyre, v 'de 'klεε lele -tunahuiin 'hɔn, kεε, v mɔ -tunahuoon -doo nɪ. ⁹A -tɪ o, nyibeyu kɔ 'a nyrɔ 'hεen, Nyɪsɔa nu, 'v -hε -tunahuoon -do, nahuon -de 'de ye ble bɔ -hɪhw yre.» Kε'ε nɪ, -Yusu po -nɔ ye.

¹⁰-Tε v -gbugbε yre, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopɔ 'hεen, v mu 'le gbo kayu. -Ye 'a -naagbopɔ a -gbε, v nyo lele wlɔn 'nɪ -gba, 'ke 'o nyibeyu kɔ nyrugba bɔ -gbugbε yre a -ta 'mɔ. ¹¹-Ye ɔ nɔ: «Nyibeyu 'bɔ po 'le 'a nyrugba -patɔ 'mɔ, 'plu 'bɔ kɔ nyrɔ -ye, -ye ɔ nu -wlawli, 'ke 'o 'a ye-henyɔ ye. ¹²Kε'ε nɪ, ε -tɪ 'mɔ, 'ke 'o nyrugba -wɔn. Nyrugba 'bɔ hie 'o 'a tɔ gbo, 'bɔ kɔ tɔ -ye, -ye ɔ nu -wlawli.»

-Tε -Yusu da la Nyɪsɔa, 'ke bɔ nu la 'yuo-pɪ -hapudε 'mɔ

(Matie 19.13-15; Luku 18.15-17)

¹³-Nyrɔwɔ -de 'mɔ, v gba 'le -Yusu ye 'yuo-pɪ, ɔ 'mɔ lε 'tɔ, ɔ 'mɔ Nyɪsɔa da, -ε die nu, Nyɪsɔa 'mɔ 'yuo-pɪ a -gbε -hapudε 'mɔ nu. Kεε -ye -naagbopɔ, vɔ nahuin -nɔ -hen 'nyre, -v ya 'le 'yuo-pɪ, v nɔ: «A nɪ yɔ 'le -nɔ ye!» ¹⁴-Tε -Yusu 'ye de a -gbε, 'a -naagbopɔ nu, -ye ε 'de 'a plɔ blee, ɔ nɔ: «Ba -ha 'yuo-pɪ mε lε, bu di nɔ 'mɔ ye. A nɪ kv 'le ye, -ε nue, nahuin

-nu, -v 'we =no 'yuo=pli -gbo ye, nu- di 'le Nyɪsɪva a 'klɔ yrayrv 'kwli 'mu pa. 15 'Nu 'a mu 'ni le -tɛɛ, nahuon 'bɔ 'nɪnɪ -ha Nyɪsɪva mɛ lɛ, 'ke bɔ kɔɔ win ke, -tɛ 'yu gbi, ɔɔ nu, 'ɔɔ 'a bu mɛ lɛ -ha, 'ke bɔ kɔɔ win ke, -ye nahuon a -gbɛ, ɔ 'die 'le -wɛ bɔ pa 'le Nyɪsɪva a 'klɔ yrayrv =nu 'kwli 'mu.» 16 -Tɛ -Yusu po 'klɛɛ lɛ, -ye ɔ -tua 'yuo=pli a kwalɛ'buble gbo, kɔ, 'ɔ nyu dabuɪ 'lu gblɛ po, 'ɔ da Nyɪsɪva, 'ke bɔ nu =nu =hapudɛ 'mu.

-Yusu kɔ dekonɔyɔ 'hɛɛn
(*Matie 19.16-30; Luku 18.18-30*)

17 -Tɛ ɔ -wɛ -wɔn, 'ke bɔ bi lele 'hru wlɔn, ɛ kɔ nahuon =de, 'ɔ ya 'o -Yusu cigbei ye, 'ɔ blɔ kwli ye gbo, ɔ nɔ: «Tɔɔnɔyɔ o, -mɔ mɔ =hapunahuon. De tɪo- 'n di nu, 'plu 'mu Nyɪsɪva a 'klɔ yrayrv =nu kɔ, -ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le 'le?» 18 -Ye -Yusu nɔ: «Dɛ- kɔ 'mɔ -nu =hapunahuon daa? Nahuon =de 'de =hapunahuon, 'bɛ 'de Nyɪsɪva -do. 19 -N yi Nyɪsɪva a tetei ni, -ɪ mɔ: =Nɪ 'la 'le nahuon, =nɪ nu 'le -wlawli, =nɪ 'yri 'le, =nɪ po 'le nahuon hu ke, =nɪ kaa 'le nahuin, =tuu 'o -n bu kɔ -n 'dii 'hɛɛn, 'ke 'le 'munvɛlɛ 'kwli 'mu.» 20 -Ye ɔ =tuɔ -wɔn, ɔ nɔ: «Tɔɔnɔyɔ o, kɔɛ la 'le 'na 'yu-nyrɛ a ti 'yie 'mu gbo, -bo ye -nyrɔwɔ -gbo ke, 'n =tuu 'o tetei 'bii a -gbe ni.» 21 -Tɛ ɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye -Yusu tɔ 'le 'mu lɛ 'yi, 'ke 'le 'munvɛlɛ 'kwli 'mu, ɔ nɔ: «ɛ hie 'o -mu dɛɛ -do. Nɛ- mɔ, mu -bo plo -tɔplɪ 'bii =nu, -n kɔ, -bo -nye 'a 'wliye =svenyu lɛ, -ye Nyɪsɪva, nɔ- di -mu =hapudɛ gblaka 'mu nu, 'ke 'le yakɔ 'mu. =Nɪ nue 'klɛɛ, -ye -bo kɔɛ 'mu -wɔn, =mu 'na -naagbopuyɔ -hɛ.» 22 Bɔ 'wɪn 'klɛɛ, -ye 'a =wlv bi =hlɔn, 'ɔ -hɔn 'o =nɔ 'huɪn 'mu, 'ke 'le 'kla-wliye'yɪya 'kwli 'mu, -ɛ nue, 'a kɔkɔ-tɔplɪ -huo 'dɔ.

23 -Tɛ ɔ mu 'klɛɛ, -ye -Yusu naa 'a -naagbopv ke 'yie, ɔ nɔ: «ɛ kla wlɔn, 'ke 'o dekonɔyɔ -wɔn, 'ke bu pa 'le Nyɪsɪva a 'klɔ yrayrv 'kwli 'mu.» 24 -Tɛ -Yusu nu 'puprɛ, ɪ saka =nu ni. Kɛ -Yusu lele =nu ye po: «Na 'yuo=pli -a, dekonɔyɔ =nu, -v kuo 'waa kɔkɔ-tɔplɪ =wlv ye, ɛ kla wlɔn, 'ke 'o =nu -wɔn, 'ke bu pa 'le Nyɪsɪva a 'klɔ yrayrv 'kwli 'mu. 25 ɛ kla wlɔn, 'ke 'o dekonɔyɔ -wɔn, -ɔ kuo 'a kɔkɔ-tɔplɪ =wlv ye, 'ke bɔ kuo Nyɪsɪva =wlv ye, bɔ pa 'le Nyɪsɪva a 'klɔ yrayrv 'kwli 'mu, 'ɛ -hi 'o =gbuke-so 'mu, bɔ naa 'le 'die 'a 'huɔ wlɔn.» 26 -Yusu a pupowin a -gbe, ɪ ma 'a -naagbopv lɛ wlɔn 'dɔ. -Ye v nɔ: «Bɛ kɔ bɛ -ti lɛ 'mu, nahuon =de 'die 'le -wɛ bɔ pa 'le Nyɪsɪva a 'klɔ yrayrv 'kwli 'mu.» 27 -Ye -Yusu nyu 'ni 'ye, ɔ nɔ: «ɛ 'die 'le -wɛ, 'ke 'le -tɔnahuon a 'klɪ 'kwli 'mu, bɔ kuo Nyɪsɪva =wlv ye, ɔ 'mu 'le 'a 'klɔ yrayrv 'kwli 'mu pa. Kɛɛ, 'ke 'le Nyɪsɪva a 'klɪ 'kwli 'mu, 'ɛ ni dɛ, ɛ -wɛ 'le -le.»

28 -Ye kɛ Piɛlu -Yusu ye po: «-A -mɛ -ye 'le? 'Ye kɛ, -a hie 'o -a ni nahuin gbo, ɛ kɔ -a ni -tɔplɪ 'bii 'hɛɛn, =aa -mu -wɔn naa.» 29 -Ye -Yusu nɔ: «'Nu 'a mu 'ni le -tɛɛ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ hie 'o 'a kayu gbo, kɔ 'a -dɪayuɔ, kɔ 'a 'dii kɔ 'a bu 'hɛɛn, kɔ 'a 'yuo=pli, kɔ 'a -cii 'hɛɛn, 'na 'munvɛlɛ a -tɪ, kɔ, ɔ 'mu 'na =haputitɪe nahuin pue a -tɪ, 30 -ye nahuon a -gbe, 'klɔ -gbo, -a ni nɔ -wɔn, -tɔplɪ, Nyɪsɪva di =nɔ -nyi, ɪ di 'ni -huo bubakɔ, ɪ 'mu 'o dɛ =nu, ɔ hie

'o gbo 'mu -hi, -i mɔ kayuo nu, -ɔtɔyuo nu, 'diinu, 'yuo=pli nu, kɔ -cii 'heɛn, kɛɛ, ɔ dio -wɛ -tue -sue. 'Ya 'o lele 'lu, ti -nu -kɔ 'yri Nyɪsua di 'o 'klɔ -ye nuu, nahuon a -gbe, Nyɪsua di -nɔ -nyi 'klɔ yrayɪv, ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le. ³¹Kɛɛ, nahuin -nu, -v nɪ 'o 'waa 'bienu 'lu ye, -te ti nɪ lɛ 'mu -gbo, 'waa 'plɔplɔ, nu-di -tado 'le 'waa 'bienu bu gbo nɪ, kɔ, nahuin -nu, -v nɪ 'le 'waa 'bienu bu gbo, -te ti nɪ lɛ 'mu -gbo, 'waa 'plɔplɔ, nu- di -tado 'o 'waa 'bienu 'lu ye nɪ.»

-Yusu bɔ -tu 'a 'kɔkɔɛ kɔ 'a 'klɔ'hɪhrɛ a -tu, 'a 'wɔ a ta a nɔnɔ nɪ gbo
(*Matie 20.17-19; Luku 18.31-34*)

³²Hru -nu, -vɔ Jrusɛdɔ 'mu mu, nu- kɔ wɔn ɔ nɪ 'o, 'vɔ mu. -Yusu, nɔ- 'nye 'hru, 'a -naagbopu, 'v nɪ 'o -nɔ ke 'mu. Huanu nyu nu. Tii -do a ti 'yri, -Yusu 'ɔ 'ba lele 'a -naagbopu -pu -tu 'o 'hɔn -nu 'mu, 'v bii ye. -Te ɔ bii 'klɛɛ ye, -ye ɔ nyu 'le -wɔn 'nɪ 'prɛɛ, 'ke 'o -tɔplɪ 'bii -nu, -i -wɛ lɛ kɛ -nɔ nuele a -ta 'mu, ³³ɔ nɔ: «Ba po 'mu nɔ ye gbo. -Aa 'mu mu Jrusɛdɔ. 'Ke ɔ di 'le 'mɔ -gbo, ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyu gblakɪ kwa po, kɔ tɛtɛitɔnyu 'heɛn. ɔ di 'mu lɛ poo -bati, ɔ 'mu lɛ po, 'n nɪ 'mu 'kɔkɔɛ. 'Be -hi, ɔ 'mu 'mu nahuin -nu, -v 'de Nyɪsua yi kwa po, ³⁴nahuin a -gbe, ɔ 'mu 'mu 'caa, kɔ, ɔ 'mu 'mu hɔn 'hrin, kɔ, ɔ 'mu 'mu lɔkɔ bii, 'plu ɔ 'mu 'mu 'la. -Nyɔwɪ 'hɔn 'bɪ -hi, -nyɔwɔ a ta a nɔnɔ 'mu, 'plu 'mu 'le 'kɔkɔnyu -heyri 'mu -hɔn, 'mu 'klɔ 'hri.»

-Te Saku kɔ Saan 'heɛn, ɔ le la -Yusu, -ɛ mɔ, 'ke ɔv -hva bu nɪ -tado 'le -nɔ
'hɔn 'mu gbo, 'ke 'le Nyɪsua a gbonule 'mu
(*Matie 20.20-28*)

³⁵-Te de a -gbe ɛ -hi, -ye -Yusu a -naagbopu 'hɔn -ye, -v mɔ Saku kɔ Saan 'heɛn, -v mɔ Sebede a 'yuo=pli, nu- mu 'o -nɔ 'hɔn 'mu, ɔ nɔ: «Tɔnɔnyu o, de -gbo, -a di -mu -hva, -a nye 'nɪ -hva, 'ke -bo nue, 'ke 'o -a mu -wɔn.» ³⁶-Ye -Yusu nɔ: «De tio- aa -hva -bo nu, 'ke 'o 'a mu -wɔn 'le?» ³⁷-Ye ɔ nɔ: «Ti -nu -kɔ 'yri nahuin 'bii die 'ye, -ɛ mɔ, -n kɔ nahuin 'bii ke win, 'ke 'le Nyɪsua a gbonule 'mu, -a nye 'nɪ -hva, 'ke -ba nɪ 'o -mu 'hɔn 'mu gbo, -do 'ke 'le -na diidɛɪa ke, -do -ye 'ke 'le -na kamɪa ke.» ³⁸Kɛɛ -ye -Yusu nɔ: «De aa -hva, de be -hen 'nyɛ, a 'die yi. -Be a -wɛ 'le ba 'ye -sueɔv -nu nɪ, 'n di 'ye? Kɔ, -be a -wɛ 'le ba wɛn ke nɪ, -te 'n di 'kɔkɔɛ nu, ba nu -wɛ lɛ 'kɔkɔɛ?» ³⁹-Ye ɔ nɔ: «-A -wɛ 'le -le.» -Ye ɔ nɔ: «'E mɔ -tɛɛ, -sueɔv -nu, 'n di 'ye, a 'mue 'ye, kɔ, 'kɔkɔɛv -nu 'n di 'ku, a 'mu -wɛ lɛ 'kɔkɔɛ nu. ⁴⁰Kɛɛ -ye ɛ 'de 'mɔ, 'n 'die 'le -wɔn kɔ, 'ke =bo -tui, nahuin tio- di 'le 'na diidɛɪa kɔ 'na kamɪa 'heɛn ke gbo nɪ. Nyɪsua, nɔ- di nahuin a -gbe -ha.»

⁴¹-Te -naagbopu -pu -ye -nu, ɔ 'wɔn -ti -nu, Saku kɔ Saan 'heɛn, ɔ -tu -Yusu ye, -ye ɔ nyu lɛ poo yɪv. ⁴²-Ye -Yusu da ɔ 'bii nɪ, ɔ nɔ: «A yie nɪ, -ɛ mɔ, 'klɔ -gbo a 'luyennɪv, -vɔ 'waa daku naa, ɔ nyu -tue -sue, 'v nyu 'mu 'plɔ. 'Waa 'kunde a -gbe, ɔ nye 'le 'kwli 'mu nuu 'cre. ⁴³A -mɛ -ye, 'ke 'le 'a mu -heyri, ɛ 'de lɛ 'mu nɪ. 'Ke 'le 'a mu -heyri, nahuon 'bɔɔ -hva bɔ 'ya 'a nɪ

ye'munaanyɔ 'mu, nahuon a -gbe, ɔ ble ye bɔ 'ya 'a nɩ 'mu-henyɔ 'mu. 44Kɔ, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon 'bɔɔ -hva bɔ 'ya 'a nɩ 'luyenyɔ 'mu, nahuon a -gbe, ɔ ble ye bɔ -we -wɔn, 'ke bɔ -he a 'bii 'mu. 45'Na -gbe, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'n 'de 'le di, 'ke nahuin bu -he 'mu 'mu, kɛɛ, 'n di 'le -le, 'ke -bo -he nahuin 'mu, kɔ, -bo -ha 'n dɔnɔ, 'mu 'ku, -ɛ die nu, 'na 'kukue a -gbe, ɛ 'mue nu, Nyɩsua 'mu nahuin 'plɔplɔ -gbla, 'ke 'o 'waa de 'kuku -wɔn.»

-Te -Yusu nue la, 'yiisuanɔɔ Batime, 'a 'yii 't kle la ke
(Matie 20.29-34; Luku 18.35-43)

46De a -gbe, -te ɛ -hi, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'heen, v nyre 'le 'dɔ -nu 'mu, -ɔ mɔ Seliko. -Te vɔ 'dɔɔ a -gbe 'mu -ti, v kɔ nahuin 'plɔplɔ 'heen, -ye 'ke 'o 'hru nua 'mu, 'ke 'yiisuanɔɔ -de nɩ 'o gbo, 'kɔ nahuin 'wli le -hva, -ɛ die nu, ɔ 'mu de di. 'Yiisuanɔɔ a -gbe, 'a 'du mɔ Batime. Nɔ- mɔ Time a 'yu. 47-Te ɔ 'win, -ɛ mɔ, Nasaletɩ 'mu a -Yusu'u nɩ, -kɔ -hi, -ye ɔ 'yaa 'le win, ɔ nɔ: «-Yusu o, Dafidɩ a 'Yu, yrii 'mu wɔɩ ye -o!» 48Nahuin, -v nɩ 'o, -ye v nyo -hen 'nyre, v nɔ: «Ma wien mɔ!» Kɛɛ -ye ɔ bla nɩ, 'ɔ 'yaa 'le lele win 'dɔ, ɔ nɔ: «-Yusu o, Dafidɩ a 'Yu, yrii 'mu wɔɩ ye -o!» 49-Te -Yusu 'wɔn 'a win, -ye ɔ nyra gbo, ɔ nɔ: «Ba dɔ, bɔ di 'le!» 'v dɔ, v nɔ: «-Mɔ ɔɔ da. Po 'le 'kli, -bo 'ba ye 'mu, -bo mu 'le -nɔ 'hɩn 'mu!» 50-Ye Batime a -gbe, ɔ -hɩnhɩn 'o 'a 'kɔɔ gbo, -ye -gbisa, tii -do a ti 'yri, -ye ɔ nyra gbo, 'ɔ mu 'o -Yusu 'hɩn 'mu. 51-Te ɔ nyre 'kleɛ 'o, -ye -Yusu -gbo wɔn, ɔ nɔ: «De tio- -nu -hva -bo nu, 'ke 'o -mu -wɔn 'le?» -Ye ɔ nɔ: «Tɔɔɔɔ o, 'n nye 'nɩ -hva, -bo nue, 'na 'yii -gbo, -u kla, bi kle ke!» 52-Ye ɔ lo nɩ, ɔ nɔ: «-Te -n kuo 'mu -wɩ ye, ne-nue, 'nɩ nue, -na 'yii 't kle ke. 'A -ti, -n -we 'le -bo mu 'le kayu gbo nɩ.» Tii -do a ti 'yri, -ye ɔ -tua leyriile gbo, 'ɔ bi 'o -Yusu ke 'mu, 'ɔ nyo -wɔn kɛ.

-Te -Yusu 'ya la Jrusredɩ 'mu
(Matie 21.1-11; Luku 19.28-40; Saan 12.12-19)

11 1-Te -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'heen, vɔ Jrusredɩ 'mu mu, bu 'mɔɛ 'dɩe -nu ye, -ɛ mɔ Betufase kɔ Betani, -ye 'ke v nyre 'o dugba -nu -hɔn, -ɔ kɔ 'lu ti nɩ 'le, vɔ olifie daa, -Yusu 'ɔ le 'a -naagbopu 'hɔn. 2Ke ɔɔ -nu ye po: «Ba mu 'le 'dɩe -nu 'mu, -ɔ nɩ 'le 'a mu ye 'mu. 'Bia 'ba 'ya 'dɩe a -gbe 'mu, -ye a di 'o gbo ye 'kasrayu, 'v mu gbo. Nahuon -de 'diu -hɩn 'o ke a 'yɛɛ. 'Bia 'ba yu 'o gbo, -ye ba -wɩv gbo, ba yu 'mu ye. 3Nahuon -de 'bɔ -gba 'a mu wɔn, 'bɔ ple: De tio- aa nu 'le? -ye ke ba po: Kukɔɔɔɔɔ nɩ, -ɔ nyu -hva. ɔ diu de 'nɩ -mia 'tata a ti 'yri.» 4-Te v mu, 'v 'ya 'dɩe a -gbe 'mu, -ye 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'ke v ye 'o 'kasrayu a -gbe gbo, 'v mu 'o -gbuhan.ye gbo, -naagbopu 'hɔn -we a -gbe, 'v -wɩv gbo. -Gbuhan.ye a -gbe, 'ke nahuin 'plɔplɔ 'o naa. 5'Ke 'le nahuin -nu -heyri, 'ke -v -ye nɩ 'le, 'v nyu wɔn -gba: «De tio- aa nu 'le? De- kɔ 'kasrayu -nu a gbo-wɩɛɛ 'le?» 6-naagbopu a -gbe 'v le -nu, -te -Yusu po -nu ye, -ye nahuin a -gbe, v wɔn nɩ, 'v -hu

mε le, 7^b ya 'kasrayu a -gbe -Yusu ye. -Tε v yv 'le, 'v po 'o 'waa dant kɔ wlawlt 'kasrayu a -gbe ke gble, -ε die nu, -Yusu 'bɔ 'yυ 'o ke, ɔ 'mu dant a -gbe ke gbo ni. (-ε nue, ɔ nye nahuin 'ni tɔɔ, -ε mɔ, ɔ mɔ boduɔɔ ni, -ɔɔ 'le kegbowænlε ya. ε 'de tv, ɔ 'ni yv -le 'le. ε nε- kɔ -ti, 'ɔ 'ya 'o 'kasra a -gbe ke.) 8-Tε v 'le di, nahuin 'plɔplɔ 'v po 'o 'waa ni dant 'hru wlɔn gble. -U -ye ni 'o, 'v 'bε 'kwla, 'v puo 'o 'hru wlɔn gble, -Yusu 'ɔ nyo ke na, 9nahuin 'v nyo ye 'mu na, kɔ =v -ye 'v nyo -wɔn kuε. Kε v nu, 'v 'le win 'yaa, v nɔ: «-Na 'wio, -mɔ -gbo, -ɔɔ 'le di, 'ke 'le Kɔkɔnyɔ Nyɩsva a 'dɔ 'kwli 'mu. Nyɩsva bɔ -nye -mu -ti a 'yi'buaale! 10Ba pue Nyɩsva 'nyrεε le, -ε nue, nɔ-di -a mu win ke kɔɔ wɔn, -tε -a ni bu gblaka boduɔ Dafidu nu la, 'ɔ kɔɔ la nahuin win ke. Nyɩsva bɔ kɔ -ti a 'yi'buaale, 'ke 'le yakɔ 'mu!» 11-Tε -Yusu 'ya 'klεε Jrusrɛdɔ 'mu, -ye 'ke ɔ mu 'le Nyɩsva a 'kagblaka gbo, 'ɔ 'ye -tɔpl 'bii -nυ, -i ni 'le. -Tε 'tɔɔ -wɔn, -ye ɔ kɔ 'a -naagbopυv -pu -tu 'o 'hɔn a -gbe 'hεen, v =huan -wɔn, 'v mu 'dɔ =nυ 'mu, -ɔ mɔ Betani.

-Tε -Yusu po la tugbe, vυ figie daa, 'jrɔ ye
(*Matie 21.18-19*)

12-Tε -nyrε cε le, -ye -Yusu, ɔ kɔ 'a -naagbopυ 'hεen, vυ 'le Betanidɔ 'mu 'ni -hɔn, 'vυ mu. Bυv 'klεε 'dɔɔ 'mu =ti, -ye kanv bi 'le -Yusu 'kwli 'mu. 13Bɔ ta 'klεε 'le ye 'mu le, -ye ɔ 'ye tugbedυ -ye, vυ figie daa. Tugbe a -gbe, ε hren =nυ -wɔn, hai 'i -huo 'le =nɔ 'klɔ, 'ɔ mue 'o =hlɔn, -ε die nu, ɔ 'mue 'ye, 'bia 'bε tv 'kui. Bɔ nyre 'klεε 'o =nɔ =hlɔn, -ye haii -doo ni, ɔ 'yee 'le =nɔ 'klɔ, -ε nue, ε 'de wen 'a tɔtɔti a nue. 14-Ye kε -Yusuu tugbe a -gbe ye po: «Kυε kε 'klεε mɔ gbo, =ni tv 'le 'klεε lele 'kui -de ni gbe, nahuin 'ni -hin di!» -Yusu a pupowin a -gbe, 'a -naagbopυ 'wɩn ni.

-Tε -Yusu bla la -tɔplɩplonyv le, 'ke 'le Nyɩsva a 'kagblaka a -yaa 'mu
(*Matie 21.12-17; Luku 19.45-48; Saan 2.13-22*)

15-Tε de a -gbe, ε -hi, -ye v nyre 'le Jrusrɛdɔ 'mu ni, -Yusu 'ɔ pa 'le Nyɩsva a 'kagblaka a -yaa 'mu. 'Ke 'le -yaa a -gbe 'mu, 'ke puplonyv ni 'le, 'vυ 'wlugba-tɔplɩ plo, 'ke 'o Nyɩsva a -cɔhlɔn a pipie -wɔn. 'Ke 'wli'cɩcɩnyv ni -we 'o, 'vυ pupuwli 'cɩcɩ. -Tε -Yusu ye 'o puplonyv a -gbe gbo, v kɔ nahuin =nυ 'hεen, -vυ -tɔplɩ -tɔ, -ye ɔ -tva 'waa lebuɔla gbo, 'ɔɔ 'wli'cɩcɩnyv a 'teblei ye gble =jri, kɔ, 'ɔɔ 'le -plijɩplonyv a gbatɩ yrε 'nyraa, 'u =hlɔn le bi, 16kɔ, 'ɔ 'de 'a nahuon -de mε le -ha, 'ke bɔ 'ble de, 'plu bɔ 'bε -yaa a -gbe =tɔɔ. 17-Ye ɔ -tva 'waa tɔɔle gbo, kε ɔɔ 'klεε po: «U 'crɩε ni, 'ke 'le Nyɩsvacruntε 'kwli 'mu, -ε mɔ: Nyɩsva nɔ 'ni: 'Na kayu ni 'o =o, -ε die nu, 'klɔ -gbo a nahuin 'bii, v 'mu 'le 'mu daa.» Kε -Yusuu lele po, ɔ nɔ: «Kεε -ye a -mε -ye, a nuu kayu a -gbe 'mu 'yrinyv a kayu.» 18De a -gbe, -ε mue 'lu -wɔn, Nyɩsva a -cɔhlɔnpinyv gblakt, v kɔ teteitɔɔnyv 'hεen, v 'wɩn ni. Nε-nue, 'vυ 'hru le =mɔ, -ε die nu, v 'mu -Yusu 'la, -ε nue, nahuinj, v nυε 'a tɔɔwin 'mu ni 'dɔ. Nε- nue, nyɩgblakt a -gbe 'vυ ca =tu.

19-Tɛ ʔɔɔ -wɔn, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopɔ ʔɛɛn, ɔ -tɪ 'mɔ 'dɪɔ, 'ɔ mu 'le -tɛgbi -ye.

'Baa Nyɪsɔa dɛ -hɔa, ye ba kuo -wɔlɔ ye -tɛɛ

(Matie 21.20-22)

20-Nyrajru 'mɔ, bɔv 'klɛɛ dɛ -mɛ, -ye tugbɛ, -ɛ mɔ figie, -Yusu pɔ 'tɔ 'jɔɔ ye, nɛ- kɔ 'hɔn 'mɔ ɔɔ 'o lele naa. -Tɛ ɔ nyre 'klɛɛ 'o 'hɔn 'mɔ, kɔɛ 'le 'a 'lu ye gbo, -bo yɛ 'a -wɔlɔɔ ke, ɪ 'bii, ɪ 'kɔ nɪ. 21-Yɛ dɛ -nɔ, -ɛ mue 'tɔ 'lu -wɔn, ɛ bi 'le Pielɪ 'mɔ 'kwɪlɪ, ɔ nɔ: «Tɔɔɔɔɔ, 'ye tugbɛ -gbo, -n pɔ 'tɔ 'jɔɔ -wɔn, ɛ 'kɔ nɪ.» 22-Yɛ -Yusu nɔ: «Nu 'a mu 'nɪ le -tɛɛ, ba kuo Nyɪsɔa =wɔlɔ ye! 23'Bia 'ba kuo =wɔlɔ ye, -ye a -we 'le ba le dugba =nɔ nɪ: -Hɔn 'o -tɛgbi =nɔ 'mɔ, bi 'le 'yru -wɔn! 'Ba 'nɔn pɔ gblɛ, 'ke 'le 'a nɪ =wɪlɪ ke, kɛɛ, 'ba pue -tɛɛ, -ɛ mɔ, -tɪ -nɔ, a -tɪ, ɪ di -wɔn mue 'lu, -ye 'ɛ mɔ -tɛɛ, Nyɪsɔa die 'nɪ nɪ, ɪ 'mɔ 'lu -wɔn mue. 24-Nɛ- nue, 'nɪ 'a mu le, 'baa Nyɪsɔa dɛ -hɔa, -ye ba kuo =wɔlɔ ye, -ɛ mɔ, ɔ -nye 'a mu nɪ -dodo, -ye 'ɛ mɔ -tɛɛ, ɔ die 'a mu 'nɪ -nyi. 25-Kɛɛ, 'baa Nyɪsɔa da, nahuon 'bɔ nɪ 'a mu 'yilɛnyredɛ 'mɔ, -ye ba -hri 'a 'yilɛnyredɛ a -gbɛ a -tɪ -wɔn, -ɛ die nu, 'a nɪ Bu Nyɪsɔa, -ɔ nɪ 'le yakɔ 'mɔ, ɔ 'mɔ -wɛ 'a nɪ 'yilɛnyre-tɔplɪ a -tɪ -wɔn -hri. [26-Kɛɛ, 'yilɛnyre-tɔplɪ -nɔ, nahuin nu 'a mu 'mɔ, 'ba 'nɔn -hri 'a -tɪ -wɔn, -ye 'a nɪ Bu Nyɪsɔa, -ɔ nɪ 'le yakɔ 'mɔ, ɔ 'dɛɛ bɔ -hri -wɛ 'a nɪ 'yilɛnyre-tɔplɪ, a nu a -tɪ -wɔn.]»

-Tɛ -Juukɔɛ a ye'munaanyɔ -gba la -Yusu wɔn, nyɔ- -nyi -nɔ 'klɪ, 'ke bɔ nu -tɔplɪ -nɔ, ɔɔ nu

(Matie 21.23-27; Luku 20.1-8)

27'Plu dɛ a -gbɛ, ɛ 'mɔ mu -hi, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopɔ ʔɛɛn, ɔ 'kɪɛ gbɛɛ 'waa 'hru 'lu -wɔn, -ɔɔ Jrusɛdɪɔ 'mɔ mu. -Tɛ ɔ nyre 'klɛɛ 'le, -ye 'ke -Yusu mu 'le Nyɪsɔa a 'kagblaka a -yaa 'mɔ. -Tɛ ɔɔ le 'dɛɛ, -ye Nyɪsɔa a -ɔɔhlɔnpinyɔ gblakɪ, kɔ Nyɪsɔa a tɛtɛitɔɔnyɔ, ɔ kɔ -Juukɔɛ a 'blɔ a nahuin -ye ʔɛɛn, ɔ nyro 'o 'mɔ 'hɔn, 28 ɔ nɔ: «Nyɔ- -nyi 'klɛɛ -mɔ 'klɪ, 'ke -bo bla -tɔplɔlɔnyɔ -gbo le 'le? Nyɔ- le -mɔ, 'ke -bo nu -tɔplɪ 'bii -gbo, -nɔ nɪ 'le?» 29-Yɛ -Yusu nɔ: «N di -wɛ 'a mu wɔn -gba dɛ. 'Bia 'ba -hɪhɪɛ 'mɔ kle, -ye 'n di 'a mu kle 'nɪ -hɪhɪɛ. 30'A mu 'nɪ 'klɛɛ wɔn -gba: Nyɔ- le la Saan, 'ke bɔ pɔ la nahuin 'nie 'lu le 'le? -Be Nyɪsɔa'a nɪ, -hɛɛ' -tɔnahuin nɪ? Ba -hɪhɪɛ 'mɔ kle!» 31-Yɛ ɔ wɔn le 'nɪ -gbɔgbɔ: «-Be' -a di 'klɛɛ pɔ 'le? 'Bia -ba ple: Nyɪsɔa'a nɪ, -ɔ lo la, -ye ɔ di -a mu wɔn 'nɪ -gba: -Tɪ -nɔ, Saan, ɔ la -tɪ, dɛ- nue, 'a 'di la -tɛɛ pue 'le? 32-Mɔ, 'bia -ba ple, -tɔnahuin nɪ, -ye nahuin di -a mu yɛɛ -tɪ.» Kɛ'ɛ nɪ, ɔ pɔ, -tɛ ɔ wɔn le -gbɔgbɔ, -ɛ nue, nahuin pui -tɛɛ, -ɛ mɔ, Saan, ɔ mɔ la Nyɪsɔa a winwɔn-hɛnyɔɔ nɪ. 33-Nɛ- nue, 'ɔ -tɪ -Yusu -wɔn, ɔ nɔ: «-A 'dɛ 'a dɛ -dɛ yi.» -Ye -Yusu nɔ: «'Na -gbɛ, 'n 'dɛɛ -bo le -wɛ 'a mu, nyɔ- -nyi 'mɔ 'klɪ, 'ke -bo nu -tɔplɪ 'bii -gbo, 'nɔ nɪ.»

-Tɛ -Yusu pɔ la -ci'yie-tunyɔ -nɔ, -ɔ kɔ la -balɔ a -talɔɔ

(Matie 21.33-46; Luku 20.9-19)

12 1(-Yusu 'kɪɛ 'prɛɛ 'le Nyɪsɔa a -ɔɔhlɔnpinyɔ gblakɪ a -gbɛ -wɔn, kɔ tɛtɛitɔɔnyɔ, kɔ -Juukɔɛ a ye'munaanyɔ -ye ʔɛɛn, 'ke 'le Nyɪsɔa

a 'kagblaka a -yaa 'mu.) 'Ke ɔ 'le -talɔɔɔ 'kwli 'mu naa, 'ɔ 'le -nu -wɔn 'prɛɛ, ɔ nɔ: «É kɔ la 'dɔɔɔɔɔ =de. Nɔ- nu la 'a -ci. -Ci a -gbɛ ke, ɔ 'dɔɔ 'le ti -de. 'A 'yɔ, u tɔ, v nyo daa rɛsɛn. 'Dɔɔɔɔɔ a -gbɛ, nɔ- -ha 'a -ci a -gbɛ ye, ɔ 'blu 'le 'huɔ gblaka -ye 'kwli 'mu le, -ɛ die nu, 'buɔ 'a 'yɔ =nu 'mu 'plɔ, 'a 'nie 'mu 'le 'huɔ a -gbɛ wɔn bi, v 'mue nɔ 'mu nuu. ɔ nu -wɛ 'hɛ-gbɔ, -ɔ kɔ ke v di 'o -ci 'yie =tuu, 'ke 'o 'yrinyu a -ta 'mu. -Tɛ ɔ -wɔ -kuan 'bii -wɔn, -ye ɔ le -kuannunyɔ =de, 'ke bu nu -ci a -gbɛ a -kuan, 'dɔɔɔ-tɔɔɔɔ 'bu tɔ, -kuannunyɔ a -gbɛ, v 'mu =nɔ 'a 'pɔa -nyi, 'waa -gbɛ, v 'mu -wɛ 'o 'waa ni 'pɔa kɔ. -Cikɔɔɔɔ a -gbɛ, -tɛ ɔ -wɔ -kuan a yegblɛ=tutue -wɔn, -ye ɔ mu 'mu 'dagba -pɛtu. 2-Tɛ 'dɔɔɔ-tɔɔɔɔ a 'cɔcɛti nyre 'o, -ye -cikɔɔɔɔ a -gbɛ, ɔ le 'a leleenyɔ -ye, 'ke bɔ mu 'le -ci'yie=tunyɔ =nu -wɔn, v 'mu =nɔ 'cɔcɛ-tɔɔɔɔ a 'pɔa -nyi, ɔ 'mui -cikɔɔɔɔ ye ya. 3-Tɛ leleenyɔ a -gbɛ, ɔ nyre 'klɛɛ 'le, -ye -ci'yie=tunyɔ, v klo ni, 'v bio -tɛɛ, 'plu, v 'de =nɔ dɛ =de -nyi, 'v -muɔ de. 4-Ye -cikɔɔɔɔ, ɔ lee lele 'a leleenyɔ -ye, 'v klo lele, 'v hra 'a 'lu dɛ, 'v =tuo tanɔ, 'v -muɔ lele de, 5-cikɔɔɔɔ a -gbɛ, 'v le lele =ɔ -ye, 'v klo, 'v 'lɔ, 'v le lele =v -ye, 'v bi =v -ye, 'v 'la =v -ye. 6-Nahuon -do, nɔ- hie 'klɛɛ 'o -cikɔɔɔɔ a -gbɛ 'huɔn 'mu. Nahuon a -gbɛ, nɔ- mɔ 'a 'munvɛyu, 'v loo 'le =nu -wɔn, -ɛ nue, 'a =wɔ nɔ 'nu: -Tɛ ɔ 'ya 'na 'yu 'mu, v di kɔ 'a 'o=tuule. 7-Tɛ ɔ waan 'le ye, -ye ke v po, 'ke 'le 'waa dɔɔɔ -gbahlɔn: Nahuon, -ɔ di -tado -ci -gbo kɔ, nɔ-ɔ 'le di. Ba ni -ba 'lɔ, -a 'mu -ci -gbo gba, 8'v klo, 'v 'lɔ, 'v 'bɔ ye 'mu, 'v 'hrɔɔ 'le -ci 'mu.»

9-Ye -Yusu nɔ lele: «'A mu 'nu wɔn =gba, nahuon, -ɔ kɔ -ci a -gbɛ, 'bɔ 'wɔn -tɔɔɔɔ 'bii =nu, -ɔ mue 'lu -wɔn, dɛ tio- ɔ di nu 'le? 'A -gbɛ, ɔ di 'le 'ni di, ɔ 'mu -ci'yie=tunyɔ a -gbɛ 'la, 'plu ɔ 'mu 'le lele -ci a -gbɛ -ha, ɔ 'mue lele =v -ye -nyi. 10-Tɔ -gbo, v 'cru la, 'ke 'le Nyɔsvacrune 'kwli 'mu, 'n pui -tɛɛ, a -hri ni. -Tɔ a -gbɛ, ɔ ni- -gbo:

'Katuo =nu, kayuonyɔ 'de -hua bu nuu -kuan 'yri,
v po 'pɔa ke,

nɔ- -hɛ kayu a -gbɛ a 'katuo gblaka.

11 Kɔkɔɔɔ Nyɔsva, nɔ- nue, 'v -hɛ 'katuo gblaka,
'plu 'v nɔ 'yie ke, 'ke 'o -a mu -wɔn.»

12'Plu -Yusu 'mu mu -yɛɛ, -ye -Juukvɛ a ye'munaanyɔ, -v ni 'o, v yree ni, -ɛ mɔ, nu- -Yusu po -talɔɔɔ a -gbɛ ye. -Tɛ v yrii dɛ a -gbɛ, -ye v le =mɔ 'hru, 'ke bu klo, v 'muo 'la. Kɛɛ, -tɛ v nahuin a huannɔ pi, nɛ- nue, 'v -hu mɛ le, 'v mu.

De =nu, -Yusu tɔɔ la, 'ke 'o 'blɔwli a -ta 'mu
(Matie 22.15-22; Luku 20.20-26)

13-Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye -Juukvɛ a ye'munaanyɔ, v tɛ gbo Falisi=tumu a nahuin -ye, kɔ nahuin -ye 'hɛɛn, -v mɔ 'kun Helɔɔɔ a =tumu a nahuin. Nu- di 'o -Yusu 'huɔn 'mu, v 'muo wɔn le =gba, 'a -wɔn=tutue 'kwli 'mu, v 'mu 'le naa, v 'muo -tɔ yɛɛ, -ɛ die nu, v 'muo kli. 14-Tɛ v nyre 'klɛɛ 'o =nɔ 'huɔn

'mu, -ye v nɔ: «Tɔɔnyɔ o, -a yie ni, -ε mɔ, -nu -tu -ti a -tɛɛ. 'Bia -ni nyi -tu, -ni pi -le huannu, 'ke 'o -tunahuon a 'lu a le-hiele a -ta 'mu, mɔ -beti bɔ 'ya nyigblaka 'mu. Kɛɛ, -nu tɔɔ -ti a -tɛɛ, 'ke 'o de -nu, Nyɩsvaa -a mu -hva a -ta 'mu. Le 'klɛɛ -a mu, -be Nyɩsva a tetei nɔ 'ni, -ba -ha 'blowli, -ba -nyi Romakue a 'kun gblaka. -Be -a blɛ ye -ba 'pɛɛ 'blowli a -gbe, -hee' -a 'de ye blɛ -ba 'pu?» ¹⁵Kɛɛ -ye -Yusu yie ni, de- mɔ 'waa 'lu a le-hiele, 'v nye -nɔ 'yi ke -hli, ɔ nɔ: «Dɛ- kɔ -ti -nu, aa 'mu wɔn -gba, 'aa 'mu 'mu le -tɔ 'le? -Be a 'mue 'ye, 'bia 'ni -haa Romakue a 'kun gblaka a -ti le, kɔ Nyɩsva a -ti 'hɛɛn, a 'mu 'mu -ti yɛɛ? Ba ya 'mu 'wliyɔkɔ a 'yɛɛ -do ye, 'mue 'ye,» ¹⁶'v yɛ =nɔ ye. -Ye ɔ nɔ: «Nyo tio- kɔ 'lu-tɔ nɔ 'o 'le? Nyo tio- kɔ 'du v 'cru -we 'o 'le?» -Ye v nɔ: «Romakue a 'kun gblakaa ni.» ¹⁷-Ye kɛ -Yusuu 'klɛɛ -nu ye po, ɔ nɔ: «'A -ti o, ba -nyi 'kun gblaka de, -ε blɛ =nɔ ye, kɔ, ba -nyi -we Nyɩsva de, -ε blɛ =nɔ ye!» -Ti -Yusu -tu =nu -wɔn, ɪ saka =nu ni.

De -nu, -Yusu tɔɔ, 'ke 'o nahuin a 'kl'ɔhɩre a -ta 'mu
(*Matie 22.23-33; Luku 20.27-40*)

¹⁸'Ke 'le Jrusredɩɔ 'mu, ε kɔ la =tumu. 'A 'du mɔ Sadusi=tumu. Nu-v ni, -v nyi =tu, -ε mɔ, nahuin 'bu 'ku, ε 'die 'le -wɛ bu -hɔn 'le 'kɔkɔnyɩ -heyri 'mu, bu 'hri 'klɔ, 'ke 'le Nyɩsva ye. Nu- kɔ nahuin mu 'o -Yusu 'hɔn 'mu, -ε die nu, v 'muo wɔn le =gba. -Tɛ v nyre 'klɛɛ 'o =nɔ 'hɔn 'mu, -ye v nɔ: ¹⁹«Tɔɔnyɔ o, Nyɩsva a winwɔn-hɛnyɔ Moise, ɔ 'cru la tete -ye, 'ɔ hie la -a mu le. Tete a -gbe, ε nɛ- -gbo: Nyɩbeyu 'bɔ ni 'o, 'bɔ kɔ nyɔ, 'plu nyɩbeyu a -gbe, 'bɔ 'de 'yuo gbo hie, 'bɔ 'ku, -ye nyɩbeyu =nu, -ɔ 'ku, 'bɔ kɔ 'diayu nyɩbeyu, nɔ- blɛ ye -bɔ kɔ 'a nyɩrgba a -gbe, ɔ kɔ =nɔ 'hɛɛn, v 'mu 'yuo kɔ, 'ke 'o 'a 'diayu, -ɔ 'ku a -ta 'mu. Kɛ Moise a tete po.» ²⁰-Ye kɛ v lele po, v nɔ: «ε kɔ la -diayuo nyɩbeyu 'nɩpata, 'waa ye-henahuon 'ɔ kɔ nyɩrgba, nyɩbeyu a -gbe 'ɔ 'de 'yuo gbo hie, 'ɔ 'ku, ²¹'hɔn a nɔnɔ 'ɔ kɔ, 'ɔ 'de -wɛ 'yuo gbo hie, 'ɔ 'ku -wɛ. Dɛɛ -do a -gbe, nɛ- nue ta a nɔnɔ. ²²Nɛ- nue -nuenue, nahuon a 'nɩpata a nɔnɔ 'ɔ kɔ -wɛ, 'ɔ 'de -wɛ 'yuo gbo hie, 'ɔ 'ku. -Tɛ v 'bii, v 'ku 'klɛɛ, -ye nyɩrgba a -gbe, ɔ 'ku la -wɛ ni. ²³Nɛ- mɔ -ti, -a di wen -mu wɔn -gba wɔn, =mu -a mu kle -hɩɩa. -Nyɩwɔn -kɔ 'mu nahuin di 'le 'kɔkɔnyɩ -heyri 'mu -hɔn, v 'mu 'klɔ 'hri, 'ke 'le Nyɩsva ye, nahuon tio- di 'klɛɛ nyɩrgba a -gbe kɔ 'le, -ε nue, -tɛ v ni la nɔ -tutu ke, nahuin 'nɩpata a -gbe, v kɔ la ni.» ²⁴-Ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ nɔ: «Aa 'ni ka, -ε nue, a 'de Nyɩsvacruntɛ yi, 'a 'die -wɛ yi, -ε mɔ, Nyɩsva ni ke 'kli. ²⁵Ti -nu -kɔ 'yri nahuin di 'le 'kɔkɔnyɩ -heyri 'mu -hɔn, v 'mu 'klɔ 'hri, 'ke 'le Nyɩsva ye, nyɩbeyu kɔ nyɩrgbapɩ 'hɛɛn, v 'deɛ bu kɔkɔ. Kɛɛ, -tɛ Nyɩsva a leleenyu ni 'mu, kɛ'ε ni, v di -wɛ 'mu ni. ²⁶'Ya 'o lele 'lu, de -gbo, -ε mɔ nahuin bu -hɔn 'le 'kɔkɔnyɩ -heyri 'mu, bu 'hri 'klɔ, 'n yie ni, -ε mɔ, a -hre Nyɩsvacruntɛ =nu ni, Moise 'cru la. ɔ 'cru la de =nu ni, Nyɩsva le =nɔ, -tɛ Nyɩsva a -gbe, ɔ ni la 'le -gbakuduo =nu 'kwli 'mu, -ɔn wɔn, 'plu -tɛ ɔ 'pɛɛ la 'le Moise a -gbe -wɔn. Kɛ Nyɩsvaa la po: 'Mɔ mɔ Nyɩsva =nu, Abrahamu, ɔ da, ɔ

kɔ Yisakti, kɔ Sakɔbu 'hɛɛn. Kɛ'ɛ ni, Nyɪsua po. ²⁷Ɛ 'we -nɔ ye, ti -nɔ -kɔ 'yri Nyɪsuaa 'le Moise -wɔn 'prɛɛ, Abrahamu kɔ Yisakti kɔ Sakɔbu 'hɛɛn, v 'ku la ni. Kɛɛ, -a yie ni, -ɛ mɔ, ɛ 'de 'kɔkɔnyu, v 'ni da -le Nyɪsua, kɛɛ, 'klɔnɔnyu, nu- nyo da. 'A -ti, 'ba ple, nahuon 'bɔ 'ku, ɔ 'ni 'hri -le 'klɔ, 'ke 'le Nyɪsua ye, -ye ɛ 'de -nɛ. A ka ni 'bii.» Kɛ'ɛ ni, -Yusu po.

Nyɪsua a tete gblaka, -ɛ ni 'o tetei 'bii 'lu ye
(*Matie 22.34-40; Luku 10.25-28*)

²⁸Teteitɔnyɔ -ye, -ɔ ni -tuo ke, ɔ 'wɔn -ti 'bii -nɔ ni, v -tu. -Tɛ ɔ 'win 'klɛɛ, -ɛ mɔ, -Yusu -tu Sadusu-tumu a nahuin -wɔn -tɛɛ, -ye ɔ 'yiyɔ 'o 'mu gbo 'huun, 'ɔ -gbo wɔn, ɔ nɔ: «Tetei 'bii -nɔ, Nyɪsua -nyi -a mu, tete tio- ni 'o tetei 'bii 'lu ye 'le?» ²⁹-Ye -Yusu -tuo -wɔn, ɔ nɔ: «Nyɪsua a tete -nɔ, -ɛ ni 'o tetei 'bii 'lu ye, ɛ nɛ- -gbo: Ba po 'o nua gbo, 'a mu Yisraekue: -A ni Kɔkɔnyɔ Nyɪsua, nɔ- mɔ Nyɪsuaa -do. 'Bɛɛ 'o ke, nyɪsua -de 'de 'klɛɛ 'o lele ni. ³⁰-N ble ye -bo nɛ -na Kɔkɔnyɔ Nyɪsua 'mu, 'ke 'le -na -wɔlɔ 'bii ke, kɔ 'ke 'le -na 'lu a ɛ-hiele 'bii 'kwli 'mu, kɔ 'ke 'le -na 'klɔ 'bii 'mu. ³¹Nyɪsua a tete -ye, -ɛ kɛɛ 'o -nɔ -wɔn, ɛ nɛ- -gbo: -N ble ye -bo nɛ -n 'be -tɔnahuon 'mu, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ -n nu -n dɔnɔ a 'mɔnɔɛɛ. Ɛ 'de Nyɪsua a tete -de kɔ, -bɛ ni 'o ɪ 'hɔn a -gbe 'lu ye.» ³²-Ye teteitɔnyɔ a -gbe, ɔ nɔ: «-Hapɔkɔɔ ni, -ti -nɔ, -n -tu, 'a -tɛɛ, nɛ-ɛ ni. -A ni Kɔkɔnyɔ Nyɪsua, nɔ- mɔ Nyɪsuaa -do. 'Bɛɛ 'o ke, Nyɪsua -de 'de 'klɛɛ 'o lele ni. ³³-Tɔnahuon ble ye bɔ nɛ Nyɪsua 'mu, 'ke 'le 'a -wɔlɔ 'bii ke, kɔ 'ke 'le 'a 'lu a ɛ-hiele 'bii 'kwli 'mu, kɔ 'ke 'le 'a 'klɔ 'bii 'mu. Ɛ ble -wɛ ye bɔ nɛ 'a 'be -tɔnahuon 'mu, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ ɔ nu 'a dɔnɔ a 'mɔnɔɛɛ. Nɛ- mɔ de gblaka, 'ɛ -hi 'o bɔ pi 'ɛ ni 'wɔlɔgbatɔplɔ a -cɔhlɔn a gblegblei -de, 'ke 'o Nyɪsua ye.» ³⁴-Yusu bɔ 'ye, -ɛ mɔ, teteitɔnyɔ a -gbe, ɔ -tuo -wɔn, 'ke 'le -tɔ 'kwli 'mu, -ye ɔ nɔ: «Ɛ hie 'o de gbii -do, -mu Nyɪsua ye 'mɔɛɛ, 'ke bɔ kɔɔ -mu win ke.» De a -gbe, -tɛ ɛ -hi, -ɔ -de 'dio 'klɛɛ lele de wɔn -gba, -ɛ die ni, 'ke 'le 'a -wɔn-tuwin 'kwli 'mu, v 'mu 'le naa, v 'muo wen -ti yɛɛ.

Waanyɔ, ɔ mɔ bodɔ Dafidi a 'yuo a 'yuu ni
(*Matie 22.41-46; Luku 20.41-44*)

³⁵-Tɛ de a -gbe, ɛ -hi, -ye -Yusuu nahuin tɔɔ Nyɪsua a -ti, 'ke 'le Nyɪsua a 'kagblaka gbo. -Tɛ ɔ nyu 'klɛɛ tɔɔ, -ye ɔ nɔ: «Teteitɔnyɔ nɔ 'ni: Waanyɔ -nɔ, Nyɪsua po la ɛ, ɔ di la 'le ya, Waanyɔ a -gbe, nɔ- mɔ bodɔ Dafidi a 'yuo a 'Yu. 'A mu 'nu 'klɛɛ wɔn -gba: De- kɔ -ti 'v nyi -tu 'le? ³⁶-ɛ nue, Nyɪsua a -Hihiu nue ni, bodɔ Dafidi 'ɔ -tui la, 'v 'criɛ, 'ke 'le Nyɪsuaacrunɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ:

Kɔkɔnyɔ Nyɪsua, ɔ le 'na Kɔkɔnyɔ ni, -ɛ mɔ:
Ni mɔ 'na diidepta ke gbo,
-n kɔ 'mu 'hɛɛn, -a 'mu nahuin win ke kɔɔ,
ɛ 'mue gba -gbagba, 'mue nu,

=mu -na yraanyv bui 'lu gble -tu.»

³⁷-Ye -Yusu nɔ lele: «-Tɛ Dafidi a -gbe, ɔ Waanyɔ a -gbe 'a Kɔkɔnyɔ daa, -be' Waanyɔ a -gbe, ɔ -we 'le bɔ nu Dafidi a 'Yu a 'mu'yɪya 'le?»

-Te -Yusu le la nahuin, bu -tu 'waa dɔnu 'yie, 'ke 'o teteitɔnyv -wɔn
(*Matie 23.1-36; Luku 20.45-47*)

Nahuin -huohui -nu, -v ni -tuo ke, -ti =nu, -Yusu =tu, ɪ blee 'waa plɔ ni 'dɔ. ³⁸Ɛ ɔ =nu ye po, 'ke 'le 'a tɔwɪn 'kwli 'mu: «Ba =tu 'a ni dɔnu 'yie, 'ke 'o teteitɔnyv -wɔn, v 'ni -han 'a mu kaa. Ʋ nuɛ 'mu ni, 'ke nahuin bu daa =nu nyɪgblaki. 'Buu le na, 'bu nyɪgblaki a wlawli pue, -ɛ die nu, nahuin 'mu 'ye. 'Buu 'o 'ɛ ni -tɛgbi =de mu, -tɛ nahuin -huo 'o, -ye v nye 'ni -hɔa, nahuin bu pu 'wio gble, 'ke 'o 'waa 'o-tuule a -ta 'mu, ³⁹v nuɛ -wɛ 'mu, 'bu mu 'le Nyɪsɔa a kayu gbo, 'ke bu ni 'le ye 'mu gbo, -ɛ die nu, nahuin 'bii 'mu 'ye. Dɛɛ -do a -gbe, nɛ- vɔ nu, 'bu dɔ didide -wɔn, ⁴⁰'plu, 'bu kotianyrv kɔkɔ-tɔplɪ 'bii kwa le -ha. 'Plu teteitɔnyv a -gbe, 'bu Nyɪsɔa da, 'waa Nyɪsɔa a dɪda hren gbo ye, -ɛ die nu, nahuin 'mu le po, v mɔ -hapɔnahuiin ni. 'Nu 'a mu 'ni le, -bati =nu Nyɪsɔa diu le poo, ɪ di ke ni 'klɪ, ɪ 'mu 'o =v -ye a -bati 'mu -hi.»

-Te =svɛnyrv =de -ha la 'a 'wliye 'bii, 'ke 'o Nyɪsɔa a -kuan a -ta 'mu
(*Luku 21.1-4*)

⁴¹-Te -Yusu -wɔ 'puprɛ -wɔn, 'ke 'le Nyɪsɔa a 'kagblaka gbo, -ye ɔ ni gbo, 'ke 'o dokwliye =nu 'huɪn 'mu, -ɛ kɔ wlɔn nahuiin 'le 'wli le po, 'ke 'o Nyɪsɔa a -kuan a -ta 'mu. -Ye -Yusu, ɔ nye 'ni 'ye, -tɛ nahuiin 'le 'wli a lɛpupue nu. Dokwliye a -gbe wlɔn, 'dai dɛkɔnyv, 'bu 'le 'wli 'plɔplɔ le po. ⁴²Ɛ kɔ -wɛ =svɛnyrv =de. 'A tɔ 'ku la ni. Nɔ-nyre 'o, 'ɔ po 'le 'wliyɔkɔ a 'yɔkɔ 'hɔn, ɔ 'de 'le dɛ =de a -tɪtɔ -wɛ. ⁴³-Te -Yusu 'yo, -ye ɔ da 'a -naagbɔpv ni, ɔ nɔ: «Nu 'a mu 'ni le -tɛɛ, 'ke 'le Nyɪsɔa 'yi 'mu, =svɛnyrv -gbo, ɔ po 'le 'wliye, 'ɛ -hi 'o nahuin 'bii -gbo 'mu, ⁴⁴-ɛ nue, nahuin 'bii -gbo, 'wliye, -ɛ 'de -kuan kɔ, 'ke 'o =nu -wɔn, nɛ- v po 'le. Nyrvgba -gbo, ɔ -mɛ -ye, -hapɔkɔ, =svɛ 'ɛ nyo nu, kɛɛ, 'wliye 'bii, ɔ di wen nu, ɔ 'mu wen 'a dɪɔ ye -wɔn, nɛ- ɔ po 'le.»

-Yusu nɔ 'ni, v di Nyɪsɔa a 'kagblaka 'ni 'wla
(*Matie 24.1-2; Luku 21.5-6*)

13 ¹-Te -Yusu -yrɛ 'klɛɛ, -ye ɔ kɔ 'a -naagbɔpv 'hɛɛn, v 'ba 'mu ye, 'bu 'le Nyɪsɔa a 'kagblaka gbo 'hri. -Tɛ vɔ 'klɛɛ mu, -ye -Yusu a -naagbɔpv -ye nɔ: «Tɔwɪn ɔ, 'ye kɛ, 'hɛ gblaki -gbo, v nu, 'v po Nyɪsɔa a 'kagblaka -gbo, -tɛ kayu a -gbe, v nu 'yilɛnɔ.» ²-Ye -Yusu nɔ: «Baa kayu -gbo, 'a 'yilɛnɔ a -ti. Kɛɛ, kɔ 'a yiyie, 'yilɛnɔkayu -gbo, -nu 'klɛɛ 'ye, v diu 'ni 'wla 'bii. 'A 'hɔ =de 'dɛɛ bɔ ni 'o 'a 'be 'hɔ 'lu gbo.»

'Kla-wliye'yɪya, -ɛ di 'o nyre, 'plu 'klɔ 'mu 'o 'mu -hɔn
(*Matie 24.3-14; Luku 21.7-19*)

³-Yusu bɔ po 'klɛɛ le, -ye ɔ kɔ 'a -naagbɔpv 'hɛɛn, v -ti 'mu 'dɪɔ, 'v mu 'le dɔgba =nu 'lu, ɔ kɔ 'lu ti ni 'le, vɔ olifɛ daa. Dɔgba a -gbe, ɔ 'bɛ Nyɪsɔa a

'kagblaka 'mv 'yi. -Tɛ v nyre 'le, -ye -Yusu nɪ gbo. Pielt, kɔ Saktɪ, kɔ Saan, kɔ Adre 'hɛɛn, nɔ- mu 'o =nɔ 'huɪn 'mʊ, 'v =gbɔ wɔn, v nɔ: ⁴«Le -a mʊ, ti tio- kɔ 'yri v di 'o Nyɪsʊa a 'kagblaka =nɔ 'wlaa 'le, kɔ, de tio- -a di 'ye, -ɛ di 'lu -wɔn mue, 'plu -a 'mue yi, -ɛ mɔ, -tɪ 'bii -gbo, -n =tu wɛn, ɪ di 'nɪ nue?» ⁵-Ye kɛ -Yusu nyu ye po: «Ba nɪ 'o -preele 'mʊ, -ɛ die nu, =ɔ -de 'nɪ -han 'a mʊ kaa, ⁶-ɛ nue, nahuin 'plɔplɔ di 'le di, 'ke 'le 'na 'dʊ 'kwli 'mʊ, v 'mʊ le po, nɔ- mɔ Waanyɔ =nɔ, Nyɪsʊa po la le, ɔ di la 'le ya, 'plu v 'mʊ 'dai nahuin kaa. ⁷'Ya 'o lele 'lu, a di 'nɪ 'wɔn, -ɛ mɔ, v -wɔn tʊ, 'ke 'le 'blɔgbɪ =nɔ 'mʊ, -ɪ 'mʊɛɛ 'a mʊ ye, kɔ, -ɪ hren 'a mʊ -wɔn. 'Ba nyi 'wɔn, a nɪ pɪ 'le huannʊ, -ɛ nue, -tɔplɪ a -gbɛ, ɪ kɔ bɪ mue 'lu -wɔn. Kɛɛ, 'bʊ 'lu -wɔn mue, ɛ 'de 'nyre =hɛn, 'klɔ a 'o'mʊ-hɔnti nyre 'o =o. ⁸'Blɔgbɪ di ye 'nɪ -wɔnwɔn. 'Ke 'le 'dai 'blɔgbɪ 'mʊ, -tʊtʊ di 'nɪ 'hɪhrɔ, kɔ kanʊ di 'nɪ =tɪ. 'Kla-wliye'yɪya a -gbɛ, -ɛ di 'le di, 'klɔ a 'o'mʊ-hɔnhɔn, nɛ- kɔ -wlu=tutue'e nɪ. Kɛɛ -ye 'klɔ 'de wɛn 'o 'mʊ a -hʊɛn. ɛ 'we =nɔ nyrugba ye, =ɔ nɪ 'kwli 'mʊ, -tɛ 'kwli bɛ 'nɪnɪ =tʊ wɛn 'a nunue -wlu, kɛɛ -ye 'a -ɲɪlati 'de wɛn 'o a nyree.

⁹-Tɔplɪ a -gbɛ, 'bʊ 'lu -wɔn mue, ba nɪ 'o -preele 'mʊ. ʊ kɔ bʊ gba 'le 'a mʊ -batipoolɛ 'mʊ, kɔ, v di 'a mʊ 'nɪ bi, 'ke 'le Nyɪsʊa a kayuo gbo. -Tɛ a 'ya 'na -naagbopʊ 'mʊ a -tɪ, v di 'a mʊ yɛɛ -tɪ, 'ke 'o 'blɔgbanaanyʊ kɔ 'kʊnpʊ ye. Nɛ- die nu, a 'mʊ =nɔ 'na =hapʊtitie pue. ¹⁰ɛ blɛ ye 'na -naagbopʊ bʊ po 'na =hapʊtitie a -gbɛ, 'ke 'o 'klɔ -gbo a daku 'bii ye, 'plu 'klɔ a 'o'mʊ-hɔnti 'mʊ 'o nyre. ¹¹'Bʊ klɪ 'a mʊ, 'ke v 'mʊ 'le 'a mʊ -batiponyʊ ye gba, 'kla nɪ 'ya 'le 'a mʊ -wliye, 'ke 'o -tɪ =nɔ, a di =tʊ a -ta 'mʊ. Win =nɔ, a di po ti a -gbɛ 'yri, Nyɪsʊa'a nɪ, =ɔ di 'a mʊ wɔn =tʊ. ɛ 'de 'a nɪ -gbɛgbɛ, a 'nɪ 'prɛ -le nɪ, kɛɛ, Nyɪsʊa a -Hihɪu, -v nɪ 'o 'a mʊ ke 'mʊ, nɔ- di 'prɛ. ¹²Ti a -gbɛ 'yri, 'dɪayʊopʊ di 'waa 'dɪayʊo 'blɔgba a ye'mʊnaanyʊ kwa le 'nɪ po, -ɛ die nu, v 'mʊ le 'lɪla. Dɛɛ -do a -gbɛ, nɛ- bunʊ di 'waa 'yʊo -wɔn nɪ, 'yʊo=pli 'mue -wɛ 'waa bunʊ kɔ 'waa 'diinʊ 'hɛɛn -wɔn nɪ. ¹³Nahuin 'bii di 'a mʊ 'nɪ yraa, -ɛ nue, 'a mʊ mɔ 'na nahuiin nɪ. Kɛɛ, nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ 'de sta, 'ke 'o Nyɪsʊa a =wlu a yekuole -wɔn, 'bɔ gbɛ -gbagba, 'klɔ a 'o'mʊ-hɔnti 'bɪ nyre 'o, nɔ- Nyɪsʊa di waa.»

-Sʊɛ'yeti gblakɪ, -ɪ di 'o nyre, 'plu -Yusu 'mʊ 'le di
(Matie 24.15-28; Luku 21.20-24)

¹⁴«Nahuon -gbo, =ɔɔ win -gbo -hre, ɔ blɛ ye bɔ kɔ =tɔ, 'plu ɔ 'mui 'mʊ le yrii. Win a -gbɛ, ɪ nɪ -gbo: ɛ di kɔ ti -ye, a 'mʊ 'yilɛnyredɛ =de 'ye, 'ke 'le Nyɪsʊa a 'kagblaka gbo. 'Yilɛnyredɛ a -gbɛ, Nyɪsʊa a =wlu yɛɛ nɪ, 'plu de a -gbɛ, ɛ nye 'nɪ nɪ, Nyɪsʊa 'ɔɔ 'a 'kagblaka -wɔn hren. 'Yilɛnyredɛ a -gbɛ, -tɛgbɪ ɛ 'de 'o kɔ, 'ke ɛ di 'o nɪ. 'Baa de a -gbɛ 'ye, -ye nahuin =nɔ, -v nɪ 'le Sudeblɔgba 'mʊ, bʊ 'gba ci le, bʊ mu 'le dʊgbɪ 'lu, v 'nɪ -hiun le 'lɪla. ¹⁵Nahuon 'bɔ nɪ 'le 'a kayu a -yaa 'mʊ, bɔ 'gba ci le -dodo. ɔ nɪ po 'le le, bɔ pa 'le 'a kayu gbo, ɔ 'mʊ 'a kʊkɔ-tɔplɪ bla, 'plu ɔ 'mʊ ci le 'gba. ¹⁶Nahuon 'bɔ nɪ 'le 'a -ci ke, bɔ 'gba ci le -dodo. ɔ nɪ po 'le -wɛ le, bɔ -hɪan -wɔn, bɔ

bla 'a wlawli, 'ke 'le 'dɔ 'mu, 'plu ɔ 'mu ci le 'gba. ¹⁷Ti a -gbe 'yri, nyru -nu, -v di 'kwlii 'mu le ni, kɔ 'waa de -gbo, -e di 'yuo 'nya, ε di 'ye -sue 'dɔ. ¹⁸Ba da Nyɔsua, -tɔplɔ a -gbe, ɪ 'ni -han 'lu -wɔn mue, a 'ni -han ci le 'gba, ti -nu -kɔ 'yri cɛε 'o -tu, ¹⁹-ε nue, -nyrɔwɪ a -gbe 'mu, nahuin di 'ye -sue 'dɔ, ε 'mu 'o -sue 'bii -nu 'mu -hi, nahuin -tɔa la 'le 'yiye gbo, ti -nu -kɔ 'yri Nyɔsua nu la 'klɔ, -bo ye -sue gblaka a ti a -gbe ke, ε 'mu -we 'o -sue -nu 'mu -hi, nahuin di 'ye, kɔε 'le ti a -gbe 'yri gbo, -bo ye 'klɔ a 'o'mu-hɔnti ke. ²⁰Nyɔsua di -nyrɔwɪ a gbe -tɔɔ 'lu, 'ke 'o nahuin -nu a -ta 'mu, ɔ -ha 'le du 'mu, 'ke bu 'ya 'a nahuin 'mu. Ne- 'de wen -ne, nahuon -de 'dee bɔ ni wen 'klɔ ti a -gbe 'yri.

²¹Tii -do a -gbe 'yri, nahuon 'bɔ le 'a mu, 'bɔ ple: Ba 'ye ke, Waanyɔ -nu, Nyɔsua po la le, ɔ di la 'le ya, ke ɔ ni mɔ, -hee' 'ke ɔ ni 'le -tegbi -nu, a ni puo 'le -tɛε gbe, ²²-ε nue, hiwaanyɔ, kɔ hwinwɔn-henyɔ di 'hru, v 'mu 'ɲmileka-tɔplɔ a gblegblei nu, -ε die nu, 'bɛ -we 'le, v 'mu nahuin -nu kaa, Nyɔsua -ha 'le du 'mu, 'ke bu -he 'a nahuin. ²³'A -tɪ, a -mɛ -ye o, ba ni 'o -preele 'mu, -ε nue, -tɔplɔ 'bii -nu, -ɪ di 'lu -wɔn mue, 'n le 'a mu ni -dodo.»

-Yusu, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, ɔ di 'le lele 'ni di
(*Matie 24.29-31; Luku 21.25-28*)

²⁴«-Sue'yeti a -gbe 'bu -hi, -ye 'yru kɔ -hɔpɔ 'heɛn, ɪ di 'ni jre, ²⁵yahroyɔ di 'le yakɔ 'mu le 'ni ble, kɔ -tɔplɔ 'bii, -ɪ ni 'le yakɔ 'mu, ɪ di 'mu le -hɔn -ta. ²⁶Tii -do a -gbe 'yri, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, nahuin di 'mu 'ni 'ye. 'N di 'le 'ni di, 'ke 'le 'na 'klɪ a kenɪntɛ 'kwli 'mu, kɔ 'ke 'le 'na -tɪ a 'yi'buaaale 'kwli 'mu. 'Bta 'nu 'le di, 'ke 'n di 'le 'nugbɪ -heyri ni. ²⁷'N di gbo tɛ Nyɔsua a leleenyɔ, v 'mu 'klɔ -gbo a -gei 'bii ye na, v 'mu nahuin -nu le 'kukue, Nyɔsua -ha 'le du 'mu, 'ke bu -he 'a nahuin.»

Figietu a tɔɔle
(*Matie 24.32-35; Luku 21.29-33*)

²⁸«Ba 'ye ke tugbe -nu, vɔ figie daa. 'Ke 'o tugbe a -gbe 'yie 'mu, tɔɔle ni 'o. ε ne- mɔ, ti -nu -kɔ 'yri εε 'o babɔ yrayrɪ le -tuu, kɔ, 'a hai 'bu -ga, -ye -a yie ni, -ε mɔ, -cii-ci-nyre 'muεε yre. Ke'e ni, ε di 'mu -ti, 'ke 'o 'na 'ledidie a -ta 'mu. ²⁹-Tɔplɔ 'bii -gbo, -ɪ kɔ -tɪ 'n -tu wen, 'bu 'lu -wɔn mue, -ye ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, 'na 'lediti 'muεε yre. ε 'we -nɔ ye, 'ke 'n ni 'o 'maju 'yri. ³⁰'Nu 'a mu 'ni le -tɛε, daku -gbo, v 'dee bu 'ku, -tɔplɔ 'bii a -gbe, ɪ 'mu 'o nyre. ³¹Yakɔ kɔ -tɔtɔ 'heɛn, ɪ di gbo 'ni -we, keε, 'na wintɛ, ε 'dee bɛ -we gbo gbe.»

Ba ni 'o -preele 'mu, a ni ɲmo 'le!
(*Matie 24.36-44*)

³²-Ye ke -Yusuu lele po, ɔ nɔ: «Ti -nu -kɔ 'yri 'lele'bɔɔ-nyrɔwɔ di 'o nyre, ε 'de nahuon kɔ, -bɔ yi ti a -gbe. Mɔ, 'mɔ, Nyɔsua a 'Yu, 'n kɔ

Nyɩsua a lɛleenɩv 'hɛɛn, ɔ -de 'de 'o nɩ, ɔ yi -nyɾɔwɔ a -gbɛ, 'bɛ 'de -a nɩ Bu Nyɩsuaa -do. ³³Ba nɩ 'o -preele 'mɩ, a nɩ ŋmo 'le, -ɛ nue, a 'de 'lele'bwɔ-nyɾɔwɔ a ti yi. ³⁴'Na mumue kɔ 'na 'ledidie lele, ɪ di ye 'we nyɩbeyu =de, ɔɔ la 'dagba 'mɩ mu. Nɔ- hie la 'a kayu 'a -kvannunɩv lɛ. 'Plu ɔ 'mɩ la mu mu, ɔ wo la -kvan nɩ. 'E nɩ -kvannunɩv 'bɔ nɩ 'o, ɔ yi la 'a nɩ -kvandɛ nɩ, ɔ di la nu. -Ye kɛ ɔɔ la 'a kayu'yie=tunɩv ye po, ɔ nɔ: -Tu kayu 'yie, =nɩ ŋmo 'le. ³⁵'A -tɩ o, ba nɩ 'o -preele 'mɩ, a nɩ ŋmo 'le, -ɛ nue, ti -kɔ 'yri kayukɔnɩv di 'dagba 'mɩ -hɔn, a 'di yi. -Tado -wise'e nɩ, -hee' 'tɔ-hɛyri 'mɩ, -hee' mu 'o -nyɾɛ a 'yrilɛcɛti 'yri, -hee' -nyɾajru 'mɩ, 'ke ɔ di nyɾɛ. A 'de 'a dɛ =de yi. ³⁶'Bɔ -hɩan -wɔn tii -do a ti 'yri, ɛ 'de ye ble, bɔ yɛ 'o 'a mu ŋmlaŋmoole 'mɩ gbo. ³⁷Nɩ- mɔ -tɩ 'n -hua -bo =tu wen 'a mu ye, a kɔ nahuin 'bii 'hɛɛn: Ba nɩ 'o -preele 'mɩ, a nɩ ŋmo 'le.»

-Tɛ -Juukvɛ a nyɩgblakɩ, vɩ -hua bu 'la la -Yusu
(Matie 26.1-5; Luku 22.1-2; Saan 11.45-53)

14 ¹'Plu dɛ a -gbɛ, ɛ 'mɩ mu -hi, -ye ɛ hie 'le -nyɾɔwu 'hɔn, 'plu -Juukvɛ a le'mimre gblaka -ye 'mɩ 'o nyɾɛ. Le'mimre a -gbɛ, 'a 'du mɔ Pakɩ. Pakɩ a -gbɛ a ti 'yri, 'flɔɔdu =nɩ, ɔ kɔ -wɔn v 'nɩn po 'le 'yaadɛ, nɩ- vɩ la di. -Ye Nyɩsua a -cɔhlɔnpinyv gblakɩ, v kɔ teteitɔnɩv 'hɛɛn, vɩ le =mɔ =tɔ, v 'mɩ -Yusu klɩ, 'ke 'le gblagblv 'kwli 'mɩ, -ɛ die nu, v 'muo 'la. ²Kɛ vɩ po, v nɔ: «'Bɩa -ba nyo klɩ, -a 'die 'le -wɛ -ba nue le'mimre a ti 'yri, -ɛ die nu, nahuin 'nɩ -han -a mu -wɔn di -wɔn.»

-Tɛ nyɾugba =de 'wlaa la 'o -Yusu -dawinni 'lu, 'ke 'o 'a 'munvɛle -wɔn
(Matie 26.6-13; Saan 12.1-8)

³Ti a -gbɛ 'yri, 'ke -Yusu nɩ 'le Betanidɩv 'mɩ, ɔ kɔ 'a -naagbopv 'hɛɛn. 'Ke v nɩ 'le Simɔ a -tɛ. Simɔ a -gbɛ, -tɔplɩ -jɔhɩv nuo la. Buv 'kleɛ dɛ di, -ye nyɾugba =de, nɔ- pa kayu gbo, 'ɔ 'ble -dawinniyɾɛ kwa. -Dawinni a -gbɛ, ɪ kɔ 'a 'yɾɩɛ 'hɛɛn, u po =die 'dɔ. -Tɛ ɔ pa 'kleɛ, -ye ɔ 'bɛ 'o 'yɾɩɛ a 'lu nɩ, 'plu -dawinni a -gbɛ, 'ɔ 'wlu 'o -Yusu 'lu. ⁴Nahuin -nɩ 'o, 'waa dɛ -ye, 'waa plɔ 'de ble, v nɔ: «Dɛ- kɔ -dawinni a -gbɛ a 'mɩlɛcɩcɩrale 'le? ⁵'Bu pli wen, ɪ di wen 'ye 'wliye 'dɔ, -ɛ -wɛ 'le -kvannunɩv -ye a 'pɛɛwli, 'ke 'le 'yɾv-gble 'kwli 'mɩ, v 'mui wen =svɛnyv -nyi.» Kɛ'ɛ nɩ, ɛ -ti 'mɩ, 'vɩ nyɾugba a -gbɛ 'nyɾɛ -hɛn. ⁶Kɛɛ, -Yusu nɔ: «Ba -hɩɔ mɛ lɛ, ba 'kee 'a 'nyɾɛ-hɩnhɩɛn! Dɛ -gbo, ɔ nu, 'ke 'o 'mɩ -wɔn, ɛ mɔ 'yilɛnɔdɛ'ɛ nɩ. ⁷Ba kɔ 'a yiye, =svɛnyv 'kɩɛ die nɔ 'a mu -gbahlɔn nɩ. Ti -kɔ 'yri a die 'o -hua, a -wɛ 'le ba nu =nɩ -hapudɛ 'mɩ nɩ. Kɛɛ, 'mɛ -ye, ti 'n di nɔ 'a mu -gbahlɔn -hi, ɪ 'de 'kleɛ lele -huo. ⁸Dɛ nyɾugba -gbo, ɔ -wɛ 'le, nɛ- ɔ nu: ɛ nɩ ke 'mɩ, 'ɔ 'wlaa 'na -plahɩv -dawinni kle, 'ke 'o 'na -plahɩv a -gbɛ a 'o-hɩhɩa a -ta 'mɩ. ⁹'Nu 'a mu 'nɩ le -tɛɛ, 'ɛ nɩ -tɛgbi, v di 'o Nyɩsua a -haputitie 'o poo, ke nɔ -tutv ke, -hapudɛ -gbo, nyɾugba -gbo, ɔ nu, v di 'a -tɩ -wɔn lɛ 'nɩ na, -ɛ die nu, ɪ 'nɩ -han nahuin -wɔn -hri.» Kɛ -Yusu po.

Judta, ɔɔ -hua bɔ po la -Yusu -Juukve a ye'munaanyu kwa
(*Matie 26.14-16; Luku 22.3-6*)

¹⁰-Tɛ dɛ a -gbe, ε -hi, -ye Judta Yisikalio, ɔɔ mɔ -Yusu a -naagbopɔyɔ -ye, 'ke 'le 'a -naagbopɔyɔ -pu -tu 'o 'hɔn -nu -gbahlɔn, nɔ- mu 'le Nyɩsua a -cɔhlɔnpinyɔ gblakɩ -wɔn, 'ɔ mu la 'ye wɔn, -tɛ ɔ di -nu -Yusu a kwapupue nu a -ti. ¹¹-Tɛ ɔ -ha 'le kuna, -ye sɩ nu 'manv 'dɔ, v nɔ: «-A di -mu -nyi 'wliye.» Kve 'o ti a -gbe 'yri gbo, Judta, ɔɔ lɛ -mɔ -hapu-tɔ, -tɛ ɔ di nu, ɔ 'mu -nu -Yusu kwa po.

-Tɛ -Yusu kɔ 'a -naagbopɔ 'hɛen, v di la Pakɩ a didide
(*Matie 26.17-25; Luku 22.7-14,21-23; Saan 13.21-30*)

¹²Lɛ'mimre -nu, -ɛ mɔ Pakɩ, 'a ye-hɛ-nyrɔwɔ 'mu, 'ke sɩ 'o 'flɔɔdɩ -nu dii, ɔɔ kɔ -wɔn v 'nɩnɩ po 'le 'yaade, 'sɩ -we 'o 'blayuo 'laa, 'ke 'o didide gblaka a -ta 'mu. -Tɛ -nyrɔwɔ a -gbe, ɔ nyre 'o, -ye -Yusu a -naagbopɔ -gba -Yusu wɔn, v nɔ: «-Be' -nu -hua -ba pii 'klɛɛ Pakɩ a didide ye 'le?» ¹³-Ye ɔ le 'a -naagbopɔyɔ 'hɔn -ye, ɔ nɔ: «Ba mu 'le Jrusredɩ 'mu. A kɔ nahuon -de 'hɛen, 'a mu di -ɛmoo. Nahuon a -gbe, ɔ 'ble 'niya. Nɔ- ba kve -wɔn. ¹⁴Kayu -nu, -v kɔ gbo ɔ di 'le pa, ba le kayu a -gbe a kɔkɔnyɔ, -ɛ mɔ: -A nɩ Tɔɔnyɔ wɔn 'nɩ -gba: -Be' -gblɔ nɩ ye, ɔ kɔ 'mu ɔ di 'le Pakɩ a didide 'le dii, ɔ kɔ 'a -naagbopɔ 'hɛen? ¹⁵-Ye ɔ di 'a mu tɔɔ -gblɔ gblaka, 'ke 'le 'a yrayɩkayu a -gbe a ye-hɛ-gbo 'mu. 'Ke kayu a -tɔplɩ 'bii -cɛɛ 'le. 'Kee nɩ, ba pii 'le -a nɩ didide,» ¹⁶-naagbopɔyɔ 'hɔn a -gbe 'v mu 'le Jrusɛ 'mu. 'Plu v 'mu 'le mu nyre, -ye 'ɛ mɔ -tɛɛ, -tɛ -Yusu nu 'a -tutue, ke'ɛ nɩ, v nu 'o -tɔplɩ a -gbe a 'ogboyɩye. -Ye v pi Pakɩ a didide a -gbe nɩ. -Tɛ v -wɔ 'a pipie -wɔn, -ye v -mɛ de.

¹⁷-Tɛ 'yru -we 'le yakɔ 'mu lɛ, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopɔyɔ -pu -tu 'o 'hɔn -nu 'hɛen, v nyre 'le kayu -nu gbo nɩ, -v kɔ gbo v di 'le Pakɩ a didide dii, 'v -tɩa dɛ a didie gbo. ¹⁸Bu 'klɛɛ dɛ di, -ye -Yusu nɔ: «'Nu 'a mu 'nɩ le -tɛɛ, nahuon nɩ nɔ 'a mu -heyri, ɔ kɔ 'mu 'hɛen- de di. Nɔ- di 'mu 'na yraanyu kwa po, -sɩ 'na 'lɩla lɛ -mɔ.» ¹⁹Bu 'wɔn -tɩ -nu, -Yusu -tu, -ye 'waa -wli 'mɛɛ gbo, 'sɩ -dodo po, 'sɩ -Yusu wɔn lɛ -gba: «-Be 'mɔɔ nɩ?» ²⁰-Ye -Yusu -tu -wɔn, ɔ nɔ: «'Ke 'le 'a mu -heyri, -v mɔ 'na -naagbopɔyɔ -pu -tu 'o 'hɔn, 'ke nahuon nɩ 'le, ɔ kɔ 'mu 'hɛen- 'le dɛdihuoo -do wɔn dabu 'nyra. Nɔ-ɔ nɩ, ɔɔ die nu. ²¹'ɛ mɔ -tɛɛ, 'mɔ -gbo, ɔ mɔ -tɩnahuin 'bii a Nahuon, 'n kɔ -bo 'ku, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ v nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nyɩsvacrɩnɩɛ 'kwli 'mu, keɛ, 'jɔ 'ke 'o nahuon -nu -wɔn, ɔ di 'mu 'na yraanyu a -gbe kwa po. 'ɛ nɔ 'o lɛ, 'ke v nɩ kɔ 'le wen nahuon a -gbe.»

Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'lele'bɔɔdidide
(*Matie 26.26-30; Luku 22.15-20; 1 Kolɩtikve 11.23-25*)

²²Bu 'kɩɛ nɩɛ 'o dɛdihuo ke, -ye -Yusu 'ba 'mu 'flɔɔ, 'ɔ -nyi Nyɩsua 'wio, 'plu 'ɔ 'bɩɔ -tɩɔ lɛ, 'ɔ -nyo 'a -naagbopɔ, ɔ nɔ: «Ba 'bɔ 'mu, ba dio. Nɔ- mɔ

'na 'hɔɪn.»²³ -Ye ɔ 'ba lele 'mu -wiin-gauwɔ, 'ɔ -nyi Nyɪsua 'wio, 'ɔ -nyo -nu, v 'bii 'v 'na. ²⁴-Ye ɔ nɔ: «Ni- mɔ 'na dablo. Nɔ- 'n di gbo 'wla, 'ke 'o nahuin 'plɔplɔ a -ta 'mu, Nyɪsua 'muo nu, ɔ 'mu 'yri yrayri -tue, ɔ kɔ -tunahuin 'hɛɛn. ²⁵'Nu 'a mu 'ni le -tɛɛ, kɛɛ 'klɛɛ mɔ gbo, 'n 'deɛ =bo 'na 'klɛɛ lele nɔɔv -gbo, ɛ 'mue gba -gbagba, -nyrɔwɔ =nu, ɔ 'mu 'o nyre, -ɔ kɔ 'kwli 'mu 'n di 'o lele nɔ yrayrɪv -ye =nu 'naa, 'ke 'le Nyɪsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu.»²⁶ De a -gbe, -tɛ ɛ -hi, -ye v bre -wla, 'plu 'v 'ba ye 'mu, 'v -ti 'dɔ 'mu, 'v 'le dogba =nu 'lu mu, -tɛ ti ni 'le, v olifie daa.

-Tɛ -Yusu le la Pielɪ, -ɛ mɔ, Pielɪ a -gbe, ɔ di 'ni -tu, 'ke ɔ 'dio yi
(Matie 26.31-35; Luku 22.31-34; Saan 13.36-38)

²⁷-Tɛ v nyre 'le, -ye kɛ -Yusu 'a -naagbopv ye po, ɔ nɔ: «Ti di 'o 'ni nyre, a 'mu 'mu 'hɔɪn 'mu le -gbe, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ v nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nyɪsvacrɪtɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: Nyɪsua nɔ 'ni: 'N di 'blakɔnyɔ 'ni 'la, blablɔ 'mu le -gbe.»²⁸ -Ye kɛ -Yusu nyu lele ye po, ɔ nɔ: «'Bia 'ni 'ku, 'ni 'hri lele 'klɔ, 'ke 'n di 'le Galileblugba 'mu mu, 'mu 'le 'a mu -pree.»²⁹ -Ye Pielɪ nɔ: «=Betɪ v 'bii v hie 'o -mu gbo, 'na -gbe, 'n 'die 'le -we =bo hie 'o -mu gbo gbe.»³⁰ -Ye -Yusu nɔ: «'Nu -mu 'ni le -tɛɛ, 'tɔyrɔwɔ -do -gbo 'kwli 'mu, 'plu hape 'mu -nyre a dawu 'hɔn mu nu, -n di nu 'na -wɔn-gaawu ta, -ɛ mɔ, -n 'de 'mu yi.»³¹ -Ye Pielɪ 'yaa 'le win, 'ɔ =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «'Uɔn, =betɪ =bo di 'ku, 'n kɔ -mu 'hɛɛn, 'n 'die 'le -we =bo =tui, -ɛ mɔ, 'n 'de -mu yi.» -Ye v 'bii, -tu -do =nu, Pielɪ =tu, ni -v =tu -we.

-Tɛ -Yusu da la Nyɪsua, 'ke 'le 'dɪdɔti a -ci =nu ke, v Gesmanɪ daa
(Matie 26.36-46; Luku 22.39-46)

³²-Tɛ de a -gbe, ɛ -hi, -ye v nyre 'le 'dɪdɔti a -ci =nu ke ni, v Gesmanɪ daa. -Ye kɛ -Yusu 'klɛɛ 'a -naagbopv ye po, ɔ nɔ: «Ba ni mɔ gbo, =bo mu 'le ye 'mu, 'mu 'le Nyɪsua -wɔn 'pree.»³³ -Tɛ ɔ 'klɛɛ mu, -ye Pielɪ kɔ Saktɪ kɔ Saan 'hɛɛn, nu- ɔ da, ɔ kɔ =nu 'hɛɛn 'v mu. -Ye tii -do a ti 'yri, huannv nyo nu 'dɔ, 'a =wlv 'v 'mɛ gbo. ³⁴-Ye kɛ ɔ =nu ye po: «'Na =wlv 'mɛ gbo 'dɔ. 'Na =wlv a gbo'mumɛ a -gbe, ɛɛ -hva be 'la 'mu. Ba ni mɔ gbo, a ni ŋmo 'le.»³⁵ 'ɔ hren =nu -wɔn de gbi, 'ɔ bla kwli gbo, 'ɔ Nyɪsua le 'bati, 'bia 'be -we 'le, 'ke 'a =svɛ'yeti =nu, -ɪ di 'le di, bɪ hren =nɔ -wɔn. ³⁶ɔ nɔ: «'Na Bu o, -n -we 'le 'ɛ ni de ni. Nue, 'ke =svɛ -gbo, 'n kɔ =bo 'ye, be hren 'mu -wɔn. Kɛɛ, ɛ 'de de -gbo, 'nu -hva, kɛɛ de =nu, -nu -hva, nɛ- be 'ya.»

³⁷Bɔ nu le 'pɔpɛ, -ye ɔ -hɪan -wɔn, 'ɔ mu 'o 'a -naagbopv ta =nu 'hɔɪn 'mu, 'ɔ yv 'o ŋmla a ŋmoole 'mu gbo. -Ye kɛ ɔ Pielɪ ye po: «Simɔ, -nu 'ni ŋmo? =Be -n 'die 'le -we -bo nu -haawɔ -do, 'ke -bo 'de ŋmo? ³⁸A ni ŋmo 'le, kɛɛ, ba da Nyɪsua, -ɛ die nu, de 'be nyre 'o, 'beɛ 'a mu 'mu le =tɔ, 'ke ba -haa Nyɪsua a -ti le, a 'ni =han 'a -ti le -haa. 'N yie ni, -ɛ mɔ, 'a ni =wlv nye 'ni -hva 'dɔ, 'ke a ni ŋmo 'le, a 'mu Nyɪsua da, kɛɛ, 'bia 'nɪnɪ -he 'a mu 'mu, a 'de 'kli kɔ, 'ke ba nu de a -gbe.»

³⁹Bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye ɔ hren lele -nu -wɔn, 'ɔɔ lele Nyɪsua lɛ 'battu, 'ke 'le wiin -do -nu 'kwli 'mu, ɔ po wɛn. ⁴⁰-Tɛ ɔ -wɛ lele -wɔn, -ye 'ke ɔ mu 'o lele -nu 'hɪn 'mu, 'ɔ yu 'o lele ŋmlaŋmoolɛ 'mu gbo, -ɛ nue, v 'die 'le -wɛ, bu po 'yii lɛ. -Tɛ v -wlɛɛ 'yii, -ye -tɪ bu di -nɔ 'yri -wɔn -tuu, v 'di yi.

⁴¹-Ye ɔ mu lele ni, 'plu 'ɔ -hian lele -wɔn, gblo a ta a nɔnɔ, ɔ nɔ: «Be aa lele 'ni ŋmo, 'aa 'le ke lɛ -ha? ɛ 'de 'klɛɛ lele ŋmuŋmoti. Ba 'ye kɛ, ti nyre 'o =o, 'ke bu po 'mu de'kukununyɔ kwa, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɪnahuin 'bii a Nahuon. ⁴²Ba 'ba ye 'mu, -a 'mu mu, -ɛ nue, nahuon -nu, -ɔ di 'mu 'na yraanyɔ kwa po, ɔɔ 'le 'ni di.»

-Tɛ -Juukvɛ a ye'mɔnaanyɔ klɪ la -Yusu

(Matie 26.47-56; Luku 22.47-53; Saan 18.3-12)

⁴³Win ni 'le -Yusu wlɔn, -ye Judta, -ɔ mɔ -Yusu a -naagbopɔvɔ -pu -tu 'o 'hɔn a nahuon -ye, ɔ nyre 'o =o, ɔ kɔ nahuin 'plɔplɔ 'hɛɛn. Nahuin a -gbe, v 'ble kwa lɛ ta-wɔnplɛi kɔ ti 'hɛɛn. Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyɔ gblakɪ, kɔ tɛtɛitɔɔnyɔ, kɔ -Juukvɛ a ye'mɔnaanyɔ -ye 'hɛɛn, nu- le nahuin a -gbe, 'ke bu mu -Yusu klɪ. ⁴⁴Judta, -ɔ di -nu -Yusu kwa po, 'plu ɔ kɔ -nu 'hɛɛn, v 'mu 'hru wlɔn mu bi, kɛ ɔ po -nu ye: «Nahuon -nu, 'n di 'mu 'wlɛɛ, 'ke 'o 'a 'wio a gbopupue -wɔn, nɔ- ba klɪ, ɔ 'ni -han 'a mu kwa -ta, a 'muo gba.» ⁴⁵-Tɛ v nyre 'klɛɛ 'o, -ye Judta a -gbe, ɔ 'yiya 'o -Yusu 'mu gbo 'hɪn, ɔ nɔ: «Tɔɔnyɔ o,» 'ɔ 'wlɔɔ 'mu. ⁴⁶-Ye tii -do a ti 'yri, nahuin -nu, Judta gba, v klɪ -Yusu ni. ⁴⁷Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyɔ a nyɪgblaka a -kvannunyɔ -ye, nɔ- ni -wɛ 'o -tuo ke. -Ye -Yusu a -naagbopɔvyɔ -ye, nɔ- -ha 'le 'a 'plɛi bɔ wlɔn, 'ɔ 'bɛ -kvannunyɔ a -gbe nua 'lu. ⁴⁸-Ye kɛ -Yusuu -nu ye po: «Ta-wɔnplɛi kɔ ti 'hɛɛn, ni- a nu, 'a di 'mu klɪ wɔn, -tɛ vɔ nu, 'vɔ -balɔnyɔ klɪ. ⁴⁹'ɛ ni ti, 'ke 'n ni 'o 'le 'a mu -hɛyri, 'nu 'o 'le Nyɪsua a 'kagblaka a -yaa 'mu tɔɔ, kɛɛ, a 'de o 'mu a klee. Kɛɛ, de -gbo, ɛɛ -wɔn mue 'lu, -ɛ die nu, -tɪ -nu, v 'cru la, 'ke 'le Nyɪsvacrɪnɪɛ 'kwli 'mu, v 'mu nue.» ⁵⁰-Tɛ -Yusu po 'klɛɛ lɛ, -ye 'a -naagbopɔvɔ 'bii, v -gbe -nɔ 'mu lɛ 'hɪn, 'v 'gba ci lɛ. ⁵¹Kɛɛ, ɛ kɔ gblotayɔ -de, nɔ-ɔ -Yusu -wɔn kvɛ. Gblotayɔ a -gbe, ɔ 'wlɛɛ klɛ danɔvɔ -do. -Ye v klo ni. ⁵²Kɛɛ -ye 'ke ɔ hie 'le -nu danɔ a -gbe kwa 'mu gbo, 'ɔ -ga 'hɪn wlɔn, 'ɔ 'gba -wɛ ci lɛ.

-Tɛ -Juukvɛ a ye'mɔnaanyɔ poo la -Yusu -bati le

(Matie 26.57-68; Luku 22.54-55,63-71; Saan 18.13-14,19-24)

⁵³'Plu de a -gbe, ɛ 'mu mu -hi, -ye v gba -Yusu ni, 'ke 'le Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyɔ a nyɪgblaka a kayu gbo. 'Ke 'le kayu a -gbe gbo, 'ke -cɔhlɔnpinyɔ gblakɪ a pɛpɛ, kɔ Nyɪsua a tɛtɛitɔɔnyɔ, kɔ 'blɔgba a ye'mɔnaanyɔ -ye 'hɛɛn, 'ke v 'bii, v -wɛ 'le ti ke, 'ke 'o -gboligbo a -ta 'mu. ⁵⁴Pielɪ -mɛ -ye, nɔ-ɔ -Yusu -wɔn kvɛ, 'ke 'le -wɔnhinhrenkɔ 'kwli 'mu, 'ɔ pa -wɛ 'le -cɔhlɔnpinyɔ a nyɪgblaka a -yaa 'mu. Nyɪsua a 'kagblaka a 'yie-tunyɔ ni -wɛ 'le, 'v 'tie na, 'v nyo 'wɛn. Nu- kɔ -hɛyri Pielɪ ni 'le gbo, 'ɔɔ -wɛ na 'wɛn.

55 'Ke 'le kayu gbo, -cɔhlunpinyu gblakɩ kɔ -gboligbo a nahuin 'bii 'heɛn, v nye le 'nɩ =mɔ, 'ke bu yɛɛ -Yusu -tɩ, -ɛ die nu, v 'muo 'la, kɛɛ, v 'de 'le =nɔ kikadɛ =de 'mu 'yee. 56 Nahuin 'plɔplɔ, nu-v hi-hehude nu, 'ke 'o =nɔ ke. Kɛɛ, 'waa 'puprewin 'de dɛɛ -do. 57 Kɛɛ -ye nahuin -ye 'ba 'mu ye, 'v nyo -tɩ yɛɛ, 'ke 'le hikɔ 'kwli 'mu, v nɔ: 58 «-A nɩ -gbɛ, -a 'win o nɩ, -tɛ ɔ o le po, -ɛ mɔ, Nyɩsua a 'kagblaka -gbo, -tunahuin po, ɔ dio 'nɩ 'wla, 'plu, 'ke 'le -nyrɔwu ta 'kwli 'mu, ɔ di po 'a de -ye, -tunahuin 'de 'o dabuɩ 'huɩn 'mu gba.» 59 Kɛɛ, 'ke 'o -tɩ a -gbɛ a -ta 'mu, 'waa 'puprewin 'de lele dɛɛ -do.

60 -Ye -cɔhlunpinyu a nyɩgblaka 'ba 'mu ye, 'ke 'o nahuin 'bii ye, 'ɔ =gba -Yusu wɔn, ɔ nɔ: «=Be -tɩ 'bii -gbo, nahuin -gbo, vɩ -mu yɛɛ, -n 'de -tɩ =de kɔ, -bo di -wɔn =tu?» 61 Kɛɛ -ye -Yusu 'de =nɔ -tɩ =de klɛ -huhɩa. -Ye -cɔhlunpinyu a nyɩgblaka =gbo lele wɔn, ɔ nɔ: «=Be -mɔ mɔ Waanyɔ =nu, Nyɩsua po la le, ɔ di la 'le ya? =Be -mɔ mɔ -we Nyɩsua a 'Yuu nɩ?» 62 -Ye ɔ =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «In, 'mɔ nɩ. A di 'mu 'nɩ 'ye, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'mu 'o 'Klukenyɩsua a diidɛpa ke gbo nɩ, 'mu 'le yakɔ 'mu -hɔn, 'ke 'le 'nugbɩ -heyri.»

63 -Te -Yusu po 'klɛɛ le, -ye -cɔhlunpinyu a nyɩgblaka cɩcra 'a -gbɛ a wlawɩ le, -ɛ nue, ɔ po yɩ 'dɔ, ɔ nɔ: «-A 'nɩ =mɔ 'le 'klɛɛ lele -hehɩnyɔ =de le, 64 -ɛ nue, 'a nɩ -gbɛ, a 'wɔn -tɩ -gbo, ɔ =tu nɩ. A 'win nɩ, -tɛ ɔ nu Nyɩsua a -tɩ a le-haale. -Be' aa 'klɛɛ po 'le?» -Ye v 'bii, v nɔ: «'E mɔ -tɛɛ, ɔ -haa Nyɩsua a -tɩ le. 'A -tɩ, ɔ nɩ 'mu 'kukue.» 65 -Ye =v -ye, v -tua 'a huɩn a 'hinhren gbo, kɔ, 'v muɔ 'yi klɛ, 'v nyo nɩli bii, v nɔ: «Winwɔn-henyɔ o, le -a mu, nahuon tio- =tu -mu de 'le?» kɔ, Nyɩsua a 'kagblaka a 'yie-tunyɩ =nu, 'v nyo -we 'le 'nɩ mu le po.

-Te Pielɩ po la le, ɔ 'de -Yusu yi

(Matie 26.69-75; Luku 22.56-62; Saan 18.15-18,25-27)

66 -Te -tɔplɩ a -gbɛ, u 'lu -wɔn mue, -ye 'ke Pielɩ 'kɩɛ nɩɛ 'le -yaa 'mu. -Ye 'yu nyrɔyɩ =de, -ɔ 'le -cɔhlunpinyu a nyɩgblaka a -te -kuan nuu, nɔ- nyre 'o, 'ɔ 'ye Pielɩ, -ɔ na 'wen. 67 Bɔ 'yo 'klɛɛ, -ye ɔ nyo 'mu -hrɩ 'yie, ɔ nɔ: «-Mɔ -gbo, -n kɔ Nasaletɩ 'mu a -Yusu 'heɛn, 'a mu-v o 'huɩn 'mu nɩna.» 68 Kɛɛ -ye Pielɩ -ga nɩ, ɔ nɔ: «-Tɩ -nu =tu, 'nɩ 'win -le, kɔ 'nɩ yrii -le 'mu le,» ɔ -huɩn 'o 'huɩn 'mu, 'v mu 'le -yaa a -gbɛ a paale 'mu. Tii -do a -gbɛ 'yri, -ye hape da -nyre. 69 Kɛɛ -ye 'yu nyrɔyuu -do a -gbɛ, ɔ 'yo lele nɩ, -ye kɛ ɔ nahuin =nu ye po, -v nɩ 'o, ɔ nɔ: «Nahuon -gbo, ɔ mɔ -Yusu a -naagbopuyɩ -yee nɩ.» 70 -Ye Pielɩ -ga lele nɩ. Ti gbi bi -hi, -ye nahuin =nu, -v nɩ 'o, v nɔ: «'E mɔ -tɛɛ, -mɔ mɔ -Yusu a -naagbopuyɩ -yee nɩ, -ɛ nue, -na -gbɛ, 'ke -n kɔ -we 'le Galileblugba 'mu.» 71 -Ye ɔ nɔ: «Nyɩsua bɔ po 'mu 'jrɔ -wɔn, 'bɩa 'nɩ 'du hi le. 'N 'sɩɛ ke, nahuon -gbo, -ɔ kɔ -tɩ aa =tu, 'n 'dio yi.» 72 Tii -do a -gbɛ 'yri, -ye hape da lele -nyre -do 'hɔn a kɔ. -Ye -tɩ =nu, -Yusu =tu wen =nɔ ye, tɩ bi 'le =nɔ 'mu 'kwli, -tɩ mɔ: «'Plu hape 'mu -nyre a dawu 'hɔn mu nu, -n di nu 'na -wɔn-gaawu ta, -ɛ mɔ, -n 'de 'mu yi.» -Te tɩ bi 'klɛɛ 'le =nɔ 'kwli 'mu, -ye ɔ -tua wuwe gbo.

-Tɛ v gba la 'le -Yusu Pilati ye
(*Matie 27.1-2,11-14; Luku 23.1-5; Saan 18.28-38*)

15 ¹-Tɛ -nyrɛɛ lɛ mu cɛ, -ye Nyɪsva a -cɔhlɔnpinyu gblakɪ, v 'kukue lele lɛ, v kɔ -Juukvɛ a ye'mɔnaanyu, kɔ teteitɔɔnyu, kɔ -gboligbo a nahuin 'bii 'heen, 'ke v 'mu -Yusu a -tɪ 'mu lɛ pupo. -Ye v nɔ: «-Ba le -a nɪ 'sɔyuo, bu mɔɔ, v 'muo 'le Pilati ye gba.» Pilati a -gbɛ, nɔ- mɔ -gulɔnɔma. (Romakvɛ a 'kun gblaka, nɔ- -tuɔ la 'o gbata ke gbo.) ²Bu gbɔ 'klɛɛ 'le Pilati ye, -ye ɔ -gbɔ wlɔn, ɔ nɔ: «-Be -mɔ mɔ -Juukvɛ a bodɪɔ?» -Ye ɔ nɔ: «'In, 'mɔɔ nɪ.» ³-Ye Nyɪsva a -cɔhlɔnpinyu gblakɪ, v nyo yɛɛ 'dai -tɪ. ⁴-Ye Pilati =gba lele wlɔn, ɔ nɔ: «-Be -tɪ 'bii -gbo, vɔ -mu yɛɛ, =nɪ -tu =le 'a -tɪ =de -wɔn?» ⁵Kɛɛ -ye -Yusu 'de -tɪ =de -wɔn =tu. ɛ mɔ dɛ'ɛ nɪ, 'ɛ saka Pilati.

-Juukvɛ nɔ 'nɪ, bu kɔɔ 'o -Yusu tu 'yie 'mɔ, ɔ 'mɔ 'ku
(*Matie 27.15-26; Luku 23.13-25; Saan 18.39-19.16*)

⁶ɛ nɪ lɛ'mimre, -ɛ mɔ Pakɪ a ti 'yri, Pilati, ɔɔ gbo tɛ =jɪnyɔɔ -do, -Juukvɛɛ -hva. ⁷-Ye 'klɛɛ, ti a -gbɛ 'yri, ɛ kɔ =jɪnyɔɔ =de. 'A 'du mɔ Balabasi. ɔ mɔ -balɔnyɔɔ'ɔ nɪ. Balabasi a -gbɛ, v puo o 'mɔ =jɪ, ɔ kɔ 'a 'bienu -balɔnyu -ye 'heen, -ɛ nue, 'blugba a =gbɔgbɔlɔlɛ 'kwli 'mɔ, 'ke v 'laa o 'le nahuon. ⁸-Ye nahuin -huohui mu nɪ, 'ke 'le Pilati ye, v nɔ: «-A nye 'nɪ -hva, 'ke -bo tɛ =jɪnyɔɔ -do gbo, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -n nye le nu 'ɛ nɪ 'yru, lɛ'mimre, -ɛ mɔ Pakɪ a ti 'yri.» ⁹-Ye Pilati nɔ: «-Be a nye 'nɪ -hva, 'ke -bo tɛ 'a nɪ bodɪɔ, -ɔ mɔ -Juukvɛ a bodɪɔ gbo?» ¹⁰Kɛ ɔɔ 'pɔpɔɛ nu, -ɛ nue, Pilati yie nɪ, -ɛ mɔ, 'ke 'le ca 'kwli 'mɔv nɪ, 'ke Nyɪsva a -cɔhlɔnpinyu gblakɪ, v poo 'o =nɔ -Yusu kwa, -ɛ die nu, ɔ 'muo 'la. ¹¹-Tɛ Pilati -gbɔ 'klɛɛ wlɔn, -ye -cɔhlɔnpinyu gblakɪ =tutuo nahuin, 'ke bu le Pilati, bɔ tɛ Balabasi gbo, kɛɛ, ɔ nɪ tɛ 'le -Yusu gbo. ¹²-Ye Pilati -tu -wɔn, ɔ nɔ: «'Bɪa 'nɪ tɛ Balabasi gbo, dɛ tɪo- aa -hva -bo nu nahuon -gbo 'mɔ, aa 'a nɪ bodɪɔ daa 'le?» ¹³-Ye vɔ 'le 'yaa win, v nɔ: «Kɔv 'o tu 'yie 'mɔ, ɔ 'mɔ 'ku!» ¹⁴-Ye Pilati nɔ: «Dɛ 'klandv tɪo- ɔ nu 'le, -ɛ kɔ 'mɔ dio kɔɔ, 'ke 'o tu 'yie 'mɔ 'le?» Kɛɛ -ye v 'yaa 'le lele win, 'ɛ -hi 'o 'a ye-hɛdɛ 'mɔ, v nɔ: «Kɔv 'o tu 'yie 'mɔ, ɔ 'mɔ 'ku!» ¹⁵-Ye Pilati -hva bɔ blee nahuin a plɔ. Nɛ- nue, 'ɔ tɛ Balabasi gbo, kɔ, 'ɔ le 'a 'sɔyuo, 'ke bu bii -Yusu lɔkvɛ. -Tɛ v bio 'klɛɛ, -ye kɛ ɔɔ 'a 'sɔyuo a -gbɛ ye po, ɔ nɔ: «Ba gbɔ, ba kɔv 'o tu 'yie 'mɔ, ɔ 'mɔ 'ku!»

-Tɛ 'sɔyuo -Yusu 'caa
(*Matie 27.27-31; Saan 19.2-3*)

¹⁶Pilati bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye 'a 'sɔyuo gba -Yusu nɪ, 'ke 'le Pilati a -gbɛ a -yaa 'mɔ, -tɛ 'waa gbonule nɪ 'o, 'v da 'waa 'bienu 'sɔyuo 'bii. ¹⁷-Tɛ v nyre 'klɛɛ 'o, -ye v pue -Yusu wlawlv -jɔhɔn, kɔ 'v hraa =nɔ 'witiklavɔn lɛ. 'Witiklavɔn a -gbɛ, nu- v =tu =nɔ 'lu. ¹⁸-Ye v nyo gble po 'wio, v nɔ: «-Na 'wio, -Juukvɛ a bodɪɔ,» ¹⁹kɔ, 'v nu kotu, 'v nyu =nɔ 'lu lɛ waa, 'v nyo hɔn

'hrin, 'plu 'v blɔ kwli ye gbo, 'v =tɔ 'o 'li lɛ, 'v nyo 'caa. ²⁰-Tɛ v -wɔ 'klɛɛ 'a 'caale -wɔn, -ye v -hɛ =nɔ wlawlɔ -jɔhɔn a -gbɛ ni, 'v pue lele =nɔ 'a -gbɛ a wlawli, 'plu 'v =tɔ 'diɔ 'mu, 'v nyo gba, 'ke 'le -tɛgbi =nu, v dio 'o tu 'yie 'mu kɔɔ.

-Tɛ v kɔɔ la 'o -Yusu tu 'yie 'mu, ɔ 'mu 'ku a -ti
(*Matie 27.32-44; Luku 23.26-43; Saan 19.17-27*)

²¹-Tɛ vɔ 'klɛɛ mu, -ye v kɔ nyibeyu -de 'hɛɛn, nu- =ɲmoo. Nyibeyu a -gbɛ, 'a 'du mɔ Simɔ. 'Ke ɔ kɔ 'le Silɛnɪdɔ 'mu. Nɔ- mɔ Alɛsadrɪ kɔ Rufusɪ 'hɛɛn a bu. Nɔ-ɔ 'daklɔ 'mu -hɔn. Bɔv 'klɛɛ le -hihi, -ye 'sɔyuo klo ni, 'v nɔ 'o ke 'mu, 'v 'ble tugbɛ =nu, -ɛ kɔ 'yie 'mu v di 'o -Yusu kɔɔ. ²²-Ye v gba -Yusu ni, 'ke 'le -tɛgbi =nu, vɔ Gɔlɔgɔta daa, -ɛ =hɛn 'nyre dɔgba =nu, vɔ 'Lukla daa. ²³-Tɛ v nyre 'o, -ye vɔ -hua bɔ -nyɪ =nɔ nɔ, -ɔ kɔ -wɔn v po 'le =wehu, vɔ mili daa, kɛɛ, ɔ 'dio 'na. ²⁴-Tɛgbi a -gbɛ, 'ke v kɔɔ 'o tu 'yie 'mu. -Ye v po 'bla, -ɛ die nu, -Yusu a 'hɔn'mulepue-tɔplɪ, -tɛ bɔ di 'a wuwe nu, v 'mue yi. ²⁵Muu 'o 'yru a 'o'yaale a ti 'yri, 'ke v kɔɔ 'o tu 'yie 'mu. ²⁶'Plu 'v 'cru 'o 'plaupia ke, -ti -kɔ -ti 'v kɔɔ 'o tu 'yie 'mu. -Ti a -gbɛ, ni- gbo: «Nahuon -gbo, nɔ- mɔ -Juukvɛ a bodɔ.» (Tu =nu, -v kɔ 'yie 'mu v kɔɔ 'o -Yusu, nu- kɔ 'lu ye 'ke v 'maa 'o 'plaupia a -gbɛ gbo.) ²⁷Tii -do a -gbɛ 'yri, 'ke 'o -Yusu 'hɔn 'mu, v kɔɔ 'o -balnyvɔ 'hɔn, 'ke 'o 'waa ni ti 'yie 'mu, -do -ye 'ke 'le 'a diidepia ke, -do -ye 'ke 'le 'a kamrapia ke. [²⁸-Ye -ti =nu, v 'cru, la 'ke 'le Nyɪsvacrune 'kwli 'mu ti -hi la a ti 'yri, ɪ mue ke -wɔn 'lu. -Ti a -gbɛ, ni- gbo: «'Ke v -hroo 'le -balnyvɔ -heyri.»]

²⁹-Ye nahuin 'bii =nu, -vɔ -hi, v nyo =tu tant, 'plu 'vɔ 'o 'li lɛ -hie, v nɔ: «-Mɔ =nu, -ɔ plɛ, -ɔ di o Nyɪsva a 'kagblaka 'wla, 'plu -ɔ diu o po, 'ke 'le -nyrɔwɔ ta 'kwli 'mu, ³⁰waa -n dɔnɔ, =mu 'o tu =nu 'yie 'mu -hɔn, =mu =ti.» ³¹-Ye Nyɪsva a -cɔhlɔnpinyvɔ gblakɪ, v kɔ tɛtɛitɔnyvɔ 'hɛɛn, -v ni -wɛ 'o, v nyo -wɛ =tu tant, v nɔ: «ɔ waa nahuin -ye ni, kɛɛ, ɔ 'de 'le 'a dɔnɔ a waale -wɛ. ³²'Bɪa 'bɔ 'ya Waanyɔ 'mu, -ɔ mɔ -wɛ Yisraekvɛ a bodɔ, bɔ =ti 'o tu 'yie 'mu, -tɛ ti ni lɛ 'mu -gbo. =Ba 'ye de a -gbɛ, -ye -a die pue -tɛɛ, -ɛ mɔ, nɔ- mɔ Waanyɔ.» Nahuiin 'hɔn =nu, v kɔɔ 'o 'waa ni ti 'yie 'mu, 'ke 'o -Yusu 'hɔn 'mu, v nyo -wɛ 'ni 'caa.

-Tɛ -Yusu nu la 'kɔkɔvɛ
(*Matie 27.45-56; Luku 23.44-49; Saan 19.28-30*)

³³'Yru bɔv 'o 'lu a -heyri 'mu mu nyre, -ye gbɪgbɪyri ka -tutu 'bii ke. Gbɪgbɪyri a -gbɛ, ɪ ni 'o -nɪnɪ, 'ɛ ye 'yru-hiile a ti ke. ³⁴-Tɛ 'yru-hiile a ti a -gbɛ, ɪ nyre 'o, -ye -Yusu 'yaa 'le win, ɔ nɔ: «Eloi, Eloi, lama sabatani?» -ɛ =hɛn 'nyre: «Nyɪsva o, Nyɪsva o, de- kɔ 'mɔ -n -ha 'yie -wɔn 'le?» ³⁵Nahuin =nu, -v ni -tuo ke, kɛ 'waa de -yee po: «Ba 'ye kɛ, Nyɪsva a winwɔn-henyɔ Eli, nɔ- ɔɔ da.» ³⁶'Ke 'le =nu -heyri, -ɔ -ye gba cigbɛi, 'v 'ba -sapoo 'mu, 'v 'nyrɔ 'lipanɔ ye, 'plu 'v mɔ 'o tugbɛ -pɛtu 'lu lɛ, 'v -nyo -Yusu, 'ke ɔ 'muo

'na. Ɔ nɔ: «Ba po 'o 'yie gbo, Eli 'bɔ di 'le di, 'bɔ dio 'o tugbɛ -nu 'yie 'mu -ha, -a 'mue 'ye.»³⁷ Kɛɛ -ye -Yusu 'gbo ni, 'ɔ mra -hunhɔn.

³⁸ Ti a -gbɛ a ti 'yri, 'ke 'le Nyɔsua a 'kagblaka gbo, -ɔ ni 'le Jrusɛdɔ 'mu, Nyɔsua nue ni, dagblaka -nu, -v 'bɛ kayu a -gbɛ =tɔ, 'v -ki wɔn 'bii, kvɛ 'le 'a 'lu ye gbo, -bo ye 'a bugbodɛ ke. ³⁹ Ke 'o -Yusu -hlɔn, 'ke Romakvɛ a 'sɔyuo a nyigblaka -ye ni 'o. Nɔ- 'bɔ 'yi 'mu. Bɔ 'ye 'klɛɛ, -tɛ -Yusu nu 'kɔkvɛ, -ye ɔ nɔ: «Ɛ mɔ -tɛɛ, nahuon -gbo, ɔ mɔ la Nyɔsua a 'Yuu ni.»

⁴⁰ Nyruɔgbapv -ye ni 'o, 'v hren -wɔn dɛ gbi, 'v -tɔplɔ 'bii -nu 'ye, -u 'lu -wɔn mue. 'Ke 'le -nu -hɛyri, 'ke Madala 'mu a Mari ni 'le, kɔ Mari -nu, -ɔ mɔ Sakti 'cicrɛ kɔ Sosɔ a 'dii, ɔ kɔ Salome 'hɛɛn. ⁴¹ Nyruɔgbapv a -gbɛ, nu-v la -Yusu -wɔn naa, ti -nu -kɔ 'yri ɔ ni la 'le Galileblɔgba 'mu, 'v nyo la 'mu -hɛ. U kɔ nyruɔgbapv 'plɔplɔ -ye, kɔ -Yusu a -gbɛ 'hɛɛn, nu- di o Jrusɛdɔ 'mu.

-Tɛ v po la 'le -Yusu 'dɛɛ wɔn

(Matie 27.57-61; Luku 23.50-56; Saan 19.38-42)

⁴²⁻⁴³ -Tɛ 'tɔɔ -wɔn, -ye -Juukvɛ a -gboligbo a nahuon -ye, vɔ 'o =tuu 'dɔ, nɔ- nyre 'o -tuo ke. 'A 'dɔ mɔ Sosefv. 'Ke ɔ kɔ 'le Alimatedɔ 'mu. Nahuon a -gbɛ, ɔ -wɛ ti -nu 'ni -pre 'dɔ, -ɔ kɔ 'yri Nyɔsua di 'o nahuin win ke kɔɔ. -Tɛ Sosefv a -gbɛ, ɔ nyre 'o -tuo a -gbɛ ke, -Juukvɛ a -wuwle-nyruɔwɔ 'o 'ni nyre, 'yru bu pa a ti 'yri. Ɛ nɛ- nue, 'v =tu 'o 'kɔ, 'v 'de 'yie pɔ, 'ke bɔ mu 'le Pilatɔ -wɔn, 'v lo, 'ke bɔ wɛɛn ke, bɔ -ha 'o -Yusu a -plahvɔn tu 'yie 'mu, ɔ 'mui 'o -ha. ⁴⁴ -Tɛ -Yusu nu 'kɔkvɛ 'tata a ti 'yri, ɛ saka Pilatɔ ni. Nɛ- nue, 'v da 'a 'sɔyuo a nyigblaka -nu, 'v =gbo wɔn, 'bia -tɛ -Yusu 'ku, 'bɛ -wɛn gbo. ⁴⁵ -Tɛ 'sɔyuo a nyigblaka a -gbɛ, ɔ -tuo -wɔn, -ye Pilatɔ wɛɛn ke, 'ke Sosefv bɔ -hɔ 'o tu 'yie 'mu. ⁴⁶ -Tɛ ɔ wɛɛn 'klɛɛ ke, -ye Sosefv mu -tɔ wɔn -jise, 'v -hɔn -wɔn, 'v -ha 'o -Yusu tu 'yie 'mu, 'v mɔ 'le -jise a -gbɛ wɔn lɛ, 'plu 'v gbo 'le -tɛgbi -nu, ɔ dio 'o -ha. -Tɛgbi a -gbɛ, 'hɔ gblaka ni 'o, 'v hren 'klɔ, 'v 'we -nɔ dugba ye. 'Hɔ gblaka a -gbɛ 'kwɔli 'mu, 'ke v 'bluu la 'le 'dɛɛ, (ti -de a ti 'yri la, -ɛ 'we -nɔ -wlukayu ye). 'Dɛɛ a -gbɛ wɔn, 'ke ɔ po 'le -Yusu a -plahvɔn, 'plu 'v nu 'hɔ 'papa -nu, -ɔ ni 'o, -ɔ -hɔn 'le -wɔn lɛ, 'v ka 'dɛɛ a -gbɛ ye. ⁴⁷ -Tɛgbi -nu, v po 'o -Yusu gbo, Madala 'mu a Mari, kɔ Mari, -ɔ mɔ Sosɔ a 'dii, v 'yee 'o =o.

-Tɛ -Yusu 'hri la 'klɔ

(Matie 28.1-8; Luku 24.1-12; Saan 20.1-10)

16 ¹ -Wuwle-nyruɔwɔ a -gbɛ bɔ -hi, 'yru bu -wɛ 'le yakɔ 'mu lɛ a ti 'yri, -ye Madala 'mu a Mari, ɔ kɔ Mari, -ɔ mɔ Sakti a 'dii, ɔ kɔ nyruɔgba -ye 'hɛɛn, -ɔ mɔ Salome, nu- mu hunhɔnpo-tɔplɔ -tɔ wɔn, v 'mui -Yusu a -plahvɔn lɛ po. ² 'Sɔɔdɔ a -nyrajru 'mu 'klɛɛ, 'yru a 'hruɛ a ti 'yri, -ye nyruɔgbapv a -gbɛ, nu- -tuo 'le 'dɛɛ ye. ³ -Tɛ v ni 'hru wɔn, 'v nyi 'le 'mu lɛ

pupo, v nɔ: «Nyɔ- di 'o kwakuhɔ -nu 'o -ha 'le, v nu, 'v ka 'dɛɛ ye?» ⁴Kɛɛ, -tɛ v nyre 'klɛɛ 'le, -ye v 'ye ni, -ɛ mɔ, kwakuhɔ a -gbɛ, v briko ni, 'v puo 'pɪa ke. ⁵-Ye v pa 'le 'dɛɛ wlɔn ni. 'Ke v ye 'o gblotayu =de gbo. Nɔ- ni 'o diideɔpɪa ke gbo, 'v pue wlawɪ puɔpuɪ. ɔ mɔ Nyɪsɪa a leleenyɔ'wɔ ni. Bu 'yo 'klɛɛ, -ye huannu nyu nu 'dɔ. ⁶Kɛɛ -ye ɔ nɔ: «A ni pɪ 'le huannu! 'N yie ni, -ɛ mɔ, Nasaletɪ 'mu a -Yusu, v kɔɔ 'o tu 'yie 'mu, nɔ- aa le =mɔ. Ba 'ye kɛ, -tɛgbɪ, v puo o 'o gbo, nɛ- -gbo. Nyɪsɪa -hɪɔ 'le 'kukonyv -heyri ni, 'v -hɪɔ 'klɔ. ɔ 'de nɔ ni. ⁷'A -tɪ, ba mu, ba le 'a -naagbopv, kɔ, ba le -we Pielɪ, -ɛ mɔ, ɔ di 'nye 'hru, ɔ 'mu 'a mu -pre, 'ke 'le Galileblugba 'mu. 'Kee ni, a dio 'le gbo ye, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ɔ nu o 'a =tutue.» ⁸-Tɛ gblotayu a -gbɛ, ɔ -wɔ 'klɛɛ 'pɪpɪɛ -wɔn, -ye v 'hri 'le 'dɛɛ wlɔn ni, 'v 'gba ci lɛ, -ɛ nue, huannu -hi =nu wlɔn 'dɔ. Huannu a -tɪ v 'de =ɔ =de -tɪ =de -wɔn yre na.

-Tɛ -Yusu 'hru Madala 'mu a Mari ye
(*Matie 28.9-10; Saan 20.11-18*)

[⁹'Sɔɔdɪ a -nyɛɛgbɪ, 'ke -Yusu -hɔn 'le 'kukonyv -heyri 'mu, 'v 'hri 'klɔ. Ye-hɛnahuon, ɔ 'hru ye, nɔ- mɔ Madala 'mu a Mari. Nɔ- mɔ nyɪvɔgba =nu, =ɔ kɔ ke 'mu ɔ bla 'o 'kuo -hɔun 'nɪpata lɛ. ¹⁰Nahuin =nu, -vɔ la -Yusu -wɔn naa, nu- Mari a -gbɛ, ɔ mu le wɔn, -ɛ mɔ, -Yusu -hɔn 'le 'kukonyv -heyri 'mu ni, 'v 'hri 'klɔ. -Tɛ ɔ nyre 'le =nu -wɔn, 'ke ɔ yv 'le 'kla-wɪye'yɪya kɔ -hien 'hɛɛn -gbahlɔn gbo. ¹¹-Ye kɛ ɔ nyu ye po, ɔ nɔ: «-Yusu 'hri 'klɔ, 'na -gbɛ, 'n 'yo ni.» Kɛɛ, v 'dio -tɛɛ pue.

-Tɛ -Yusu 'hru -naagbopvɔv 'hɔn -ye ye
(*Luku 24.13-35*)

¹²-Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye -Yusu a -naagbopvɔv 'hɔn -ye, nu- -hɔn 'le Jrusɛdɪɔ 'mu, 'vɔ 'le 'dɪɔ -ye ke mu. Nu- -Yusu 'hru -we ye, 'ke 'le 'tu -ye 'kwɪlɪ 'mu. ¹³-Tɛ v yroo, -ye v -hɪan -wɔn, 'v di Jrusɛ 'mu, 'v le 'waa 'bienu -ye. Kɛɛ -ye v 'diu -we -tɛɛ pue.

-Tɛ -Yusu 'hru la 'a -naagbopvɔv -pu -tu 'o -do =nu ye
(*Matie 28.16-20; Luku 24.36-49; Saan 20.19-23; Nunu-tɔpɪ 1.6-8*)

¹⁴Dɛ a -gbɛ, -tɛ ɛ -hi -we, -ye -Yusu a -naagbopvɔv -pu -tu 'o -do =nu, vɔ di dɛ. Bu ni 'le dɛ a didie kwa 'mu, -ye -Yusu, ɔ 'hru -we =nu ye, 'v -hɔn 'nyre, 'ke -tɛ v nu, 'v 'de -wɪv a yekuɔlɛ kɔ, 'plu 'waa =wɪ 'ɪ 'gboklo 'mu, -ɛ nue, -tɛ ɔ 'hri 'klɔ, nahuin =nu, -v 'yo, 'a -naagbopv a -gbɛ, v 'diu -tɛɛ pue. ¹⁵-Ye kɛ ɔ nyu 'klɛɛ lele ye po, ɔ nɔ: «Ba mu, ba na 'klɔ 'bii -gbo ke, ba pue 'na -haputitɪ nahuin 'bii. ¹⁶Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'wɔn =haputitɪ a -gbɛ, 'plu 'bɔ kuo 'mu =wɪv ye, kɔ, 'bv puo 'nie 'lu, nahuon a -gbɛ, nɔ- 'n di waa, 'ke 'o Nyɪsɪa a yrv -wɔn. Kɛɛ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'de 'mu =wɪv ye kuo, nahuon a -gbɛ, nɔ- Nyɪsɪa a -bati di klɪ. ¹⁷Nahuin =nu, -v di 'mu =wɪv ye kuo, 'ɪmɪlɛka-tɔpɪ =nu, 'n di 'le =nu 'mu naa, 'n di nu, ni- -gbo: 'Ke 'le

'na 'du 'kwli 'mu, v di lɛ bla 'kuo -huɪn, -ɔ ni 'o nahuin ke 'mu, kɔ, v di po win -nu, v 'de yi. ¹⁸'Ya 'o lele 'lu, -betɪ buɪ hrei klɪ, kɔ, bu 'na 'ɛ ni de -de, -ɛ kɔ -hɛyri 'kue ni 'le, -tɔplɪ a -gbɛ, ɪ 'deɛ bi nu -nu de 'klan -de 'mu. 'Buɪ 'huɪnhrennyɪ dabuɪ 'lu gbo po, -ye 'waa 'kuei di 'ni -we.»

-Tɛ -Yusu mu la 'le yakɔ 'mu

(Luku 24.50-53; Nunu-tɔplɪ 1.9-11)

¹⁹-Tɛ Kukɔnyɔ -Yusu -wɔ 'klɛɛ 'le 'waa -wɔn'prɛɛɛ -wɔn, -ye Nyɪsua nue ni, -Yusu 'ɔ 'ya 'le yakɔ 'mu, 'ɔ ni 'o 'a diidɛpiɔ ke gbo. ²⁰'A -naagbopu -mɛ -ye, 'u mu, 'su 'a -hapɔtitie -nu nahuin pue, 'ke 'o 'ɛ ni -tɛgbi -de. Kukɔnyɔ a -gbɛ, ɔ nyu 'mu 'ni -hɛ, 'ke 'le 'waa -kuan a -gbɛ 'kwli 'mu. 'Ke ɔɔ 'le 'ɲmileka-tɔplɪ 'mu naa, 'ɔ nye nahuin tɔɔ, -ɛ mɔ, -ti -nu, 'a -naagbopu, su -tu, ɪ mɔ -ti a -tɛɛ ni.]

-Yusu a -ti, -te

LUKU

-me -ye, ɔ nu la 'a 'crule

-Ti -kɔ -ti Luku, ɔ 'cru 'cruɔme -gbo, ɪ ni- -gbo

1 ¹⁻²-Na 'wio Teofilu. -N kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, kɛ nɔ -a mu -heyri, -tɔpli 'plɔplɔ mue la 'lu -wɔn, 'ke 'o -Yusu 'Klusu a -ta 'mu. -Tɔpli a -gbe, -ɪ mue la 'lu -wɔn, 'dai nahuin pui 'yie le, 'v -he la nahuin =nu, -bu po Nyɩsua a -hapotitie, 'v nyi la nahuin -wɔn le na. ɛ kɔ -we nahuin 'plɔplɔ -ye, 'v nyi 'cru, -ɛ 'we =nɔ ye, -te nahuin =nu, -v 'ye la -tɔpli a -gbe, v nu la 'a -tutue. ³'A -ti, 'na -gbe, 'n =gba le wɔn -tɛɛ, -te -tɔpli a -gbe, ɪ nu la 'lu a -wɔnmumue, kɛ la 'o 'a -wlu-tutue 'yie 'mu gbo. -Te 'n =gba wɔn le, -ye 'n 'ye ni, -ɛ mɔ, ɛ nɔ 'o le, -tɔpli a -gbe, -te ɪ nu yrekokɔle, 'ke -bo 'cru, 'ke 'o -mu -wɔn, nyigblaka Teofili. ⁴'N nye 'ni nu, -ɛ die nu, tɔɔle =nu, v tɔɔ -mu, =mue yrii, -ɛ mɔ, ɛ mɔ -ti a -tɛɛ ni. -Ye 'klɛɛ, de 'n 'cru, ɛ nɛ- -gbo:

-Te Nyɩsua a leleenɔ -tu la Saan Batisi a kɔele a -ti

⁵Ti =nu -kɔ 'yri Helɔɔɔ mɔ la Sudeblugba a 'kun, ɛ kɔ la Nyɩsua a -cɔhlɔnpinyɔ -de. 'A 'dɔ mɔ la Sakali. 'Ke ɔ ni la 'le -cɔhlɔnpinyɔ a -tumu -ye -heyri, -v -ke -kuan le nu, 'ke 'le Nyɩsua a 'kagblaka gbo, 'ke 'le Jrusredɔ 'mu. -Tumu a -gbe, nu- mɔ la -cɔhlɔnpinyɔ Abia a -tumu. Sakali a nyɩrugba, 'a 'dɔ mɔ la Elisabeti. 'Ke ɔ kɔ la 'le -cɔhlɔnpinyɔ Ayɔɔ a -tugba 'mu. ⁶Sakali kɔ Elisabeti a -gbe, v 'sii la 'o ye, 'ke 'le Nyɩsua 'yi 'mu, kɔ, 'v la 'o Nyɩsua a tetei 'bii 'o -tuu -tɛɛ, 'ke 'le 'waa =wɩ 'bii ke. ⁷Kɛɛ, v 'de la 'yu kɔ, -ɛ nue, Elisabeti 'de la 'yukɔde, 'plu v 'hɔn -we a -gbe, v ku la 'dɔ.

⁸-Nyɩɔwɔ -de 'mu 'klɛɛ, -ye Abia a -tumu a ti nyre 'o -o, 'ke bu nu -cɔhlɔnpi-kuan, 'ke 'le Nyɩsua a 'kagblaka gbo. Nɛ- nue, Sakali 'kɔ -cɔhlɔn pi, 'ke 'o Nyɩsua ye. ⁹ɛ 'we =nɔ ye, -te -cɔhlɔnpinyɔ nye le nu, -tumu -ye a ti 'bɩ nyre 'o, 'v 'bla po, -cɔhlɔnpinyɔ =nu, 'blaa -ha, nɔ-ɔ ni, -kɔ 'le Nyɩsua a

'kagblaka gbo pa, -ε die nu, ɔ 'mu hunhrɔnpɔ-tɔplɪ nu, ɔ 'mu -cɔhlɔn pi, 'ke 'o Nyɪsɪvɔ ye. Sakali a -gbɛ, nɔ- 'bla di, 'ke bɔ pa 'le Nyɪsɪvɔ a 'kagblaka gbo, ɔ 'mu hunhrɔnpɔ-tɔplɪ a -cɔhlɔn pi. ¹⁰-Ye 'klɛɛ, ti -nɔ -kɔ 'yri ɔ -tu -cɔhlɔn a pipie -wlu, -ye 'ke nahuin 'plɔplɔ 'wle 'o -patu 'mu gbo, 'vɔ Nyɪsɪvɔ da.

¹¹Sakali bɔɔ 'klɛɛ -cɔhlɔn pi, 'ke 'le Nyɪsɪvɔ a 'kagblaka gbo, -ye Nyɪsɪvɔ a leleenɔ 'hru 'o =nɔ ye. 'Ke ɔ nyra 'o -tɛgbi -nɔ, Sakalii 'o -cɔhlɔn pii a diidepa ke gbo. ¹²-Tɛ Sakali a -gbɛ, ɔ 'yo, -ye ɔ ta 'mu gbo, huannu 'v -tua 'a nunue gbo. ¹³Kɛɛ -ye Nyɪsɪvɔ a leleenɔ nɔ: «Sakali, =nɪ pɪ 'le huannu, -ε nue, Nyɪsɪvɔ wɛɛn -na 'batɪwin ke. -Na nyɪrɔgba Elisabetɪ, ɔ di -mu lɛ kɔɔ 'yu nyɪbɛyɪ. 'Yu a -gbɛ, =tue =nɔ Saandu. ¹⁴'Ba kɔ 'yu a -gbɛ, -n di kɔ plɔ a bleelɛ 'dɔ, kɔ, nahuin 'plɔplɔ, v di -we nu 'manu. ¹⁵ɔ di -hɛ nahuon gblaka, 'ke 'le Nyɪsɪvɔ 'yi 'mu. ɔ 'deɛ bɔ 'na nɔ, mɔ, ɔ 'deɛ bɔ 'na -wɛ 'ɛ nɪ kɪklɔnɔ =de. Nyɪsɪvɔ a -Hihii di 'o =nɔ ke 'mu 'nɪ nɪ, 'plu v 'muo kɔ. ¹⁶ɔ die 'nɪ nu, Yisraekɛvɛ 'plɔplɔ, v 'mu lele Kɔkɔnyɔ Nyɪsɪvɔ =wlv ye kuo. ¹⁷-Tɛ Nyɪsɪvɔ a winwɔn-hɛnyɔ Eli nu la 'klɪ a kenɪnɛ, kɔ, -tɛ 'a 'klɔ nɪ la 'mu, kɛ'ɛ nɪ, ɔ di 'mu nɪ, ɔ 'mu nahuin le, -ε mɔ, Waanyɔ =nɔ, Nyɪsɪvɔ po la le, ɔ di la 'a daku ye ya, ɔ di 'le 'nɪ di, kɔ, ɔ die 'nɪ nu, Nyɪsɪvɔ a daku 'mu -wɔn -wɛ, 'plu Waanyɔ a -gbɛ, ɔ 'mu 'le di. ɔ die 'nɪ nu, bunv kɔ 'waa 'yuo 'hɛɛn, v 'mu win 'mu lɛ 'wɔn-wɔn, ɔ 'mue -wɛ nu, nahuin =nɔ, -v 'nɪnɪ -tuu 'o Nyɪsɪvɔ 'o, v 'mu =tɔ kɔ, 'plu v 'mu Nyɪsɪvɔ =wlv ye kuo.»

¹⁸'Plu Nyɪsɪvɔ a leleenɔ a -gbɛ, ɔ 'mu mu -yrɛ, -ye kɛ Sakalii -nɔ ye po: «-Be' 'n di 'a yiyie nu, -ε mɔ, -tɪ -nɪ -tu, ɪ mɔ -tɪ a -tɛɛ nɪ 'le? -ε nue, 'n kɔ 'na nyɪrɔgba 'hɛɛn, -a -wɛ 'yi.» ¹⁹-Ye Nyɪsɪvɔ a leleenɔ =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «'Na 'dɔ mɔ Gabrie. 'Ke 'n 'cipi 'o Nyɪsɪvɔ 'hɔn 'mu, 'nu 'a -kɔvɔn nu. Nɔ-ɔ nɪ, -ɔ le 'mu, kɛ nɔ -mu -wɔn, 'ke =bo pue -mu -hapɔtitie -gbo. ²⁰Kɛɛ, -n 'de 'na win -tɛɛ pue. Nɛ- die nu, -n 'deɛ -bo yi 'prele, ε 'mue gba -gbagba, -tɪ -gbo 'n -tu, ɪ 'mu nue, ti -nɔ -kɔ 'yri Nyɪsɪvɔ die 'o -hɔv.»

²¹Tii -do =nɔ -kɔ 'yri Nyɪsɪvɔ a leleenɔ kɔ Sakali 'hɛɛn, v 'pre, nahuin -huohui =nɔ, -v 'wle 'o -patu 'mu gbo, v Sakali 'nɪ -pre, 'ɪ saka =nɔ, -tɛ ɔ nu, 'ɔ -wɔn 'le Nyɪsɪvɔ a 'kagblaka gbo. ²²'Plu ɔ 'mu mu 'hri, ɔ 'de 'le nahuin a -wɔn'prele -wɛ. ɔɔ po dabɔvɔ -do. Nɛ- nue, nahuin 'v yrie, -ε mɔ, ɔ 'ye de -de, -ε mue 'lu -wɔn, 'ke 'le Nyɪsɪvɔ a 'kagblaka gbo. ²³-Tɛ de a -gbɛ, ε -hi, ɔ nu lele -nyɪrɔwɪ gbi, ɔ 'mu -kɔvɔn =nɔ -wɔn -wɔ, ɔ ble ye bɔ nu, 'ke 'le Nyɪsɪvɔ a 'kagblaka gbo. -Tɛ 'a -nyɪrɔwɪ gbi a -gbɛ, ɪ -yrɛ 'lu, -ye ɔ mu 'mu 'waa 'dɔ.

²⁴Ti gbi bɪ -hi, -ye 'a nyɪrɔgba Elisabetɪ nɪ 'mu 'kwli. ɔ 'nɪ 'hri -le, -ε die nu, nahuin 'nɪ -hion 'ye, 'ɛ nu yakɔvɛɛ =hun. Kɛ ɔɔ po: ²⁵«Nyɪsɪvɔ po 'na -tɪ -wɔn =wlv, 'ɔ nue, nahuin 'v 'nɪnɪ di 'klɛɛ lele 'mu 'caa, 'ke =bo 'nɪnɪ di 'yu kɔ a -tɪ.»

-Tɛ Nyɪsɪvɔ a leleenɔ le la Mari, -ε mɔ, ɔ di la kɔ 'yu, -ɔ mɔ -Yusu

²⁶-Tɛ Elisabetɪ a -gbɛ a 'kwli kɔ yakɔvɛɛ -huonnɔ, -ye Nyɪsɪvɔ tɛ gbo 'a leleenɔ Gabrie, 'ke bɔ mu la 'le Galileblɔgba a 'dɔ =nɔ 'kwli 'mu, -ɔ kɔ

'du mɔ Nasaletɪ. 27'Dɪɔ a -gbe 'mu, 'ke 'yunyɔyɔ -de ni 'le. 'A 'du mɔ Mari. ɔ 'de nyɪbede yi. Kɛɛ, nyɪbeyu -de ni 'o, 'v nyo Sosefu daa. 'A bu gblaka, nɔ- mɔ la bodɔ Dafidɪ. Sosefu a -gbe, nɔ- dio kɔ. -Ye Mari a -gbe, nɔ- kɔ -wɔn Nyɪsua lee 'le 'a leelenyɔ. 28-Tɛ ɔ pa 'le Mari a -tɛ, ɔ nɔ: «Mari, -mɔ 'n ye. Kɔ plɔ a bleelɛ! -Mɔ -gbo Kɔkɔnyɔ Nyɪsua -ha 'le du 'mu, 'ke 'o 'a -kuan a -ta 'mu. ɔ -mu 'yie 'ni -tu.» 29'Plu ɔ 'mu wintɛdu a -gbe mu 'wɔn, -ye ɔ 'ta 'mu gbo, ɔ 'lu le -hie, de tio- wintɛdu a -gbe be -hɛn 'nyɛ. 30-Ye Nyɪsua a leelenyɔ -nu, ɔ nyo 'ni le, ɔ nɔ: «Mari, -ni pɪ 'le huannu! Nyɪsuaa -mu ye tɔɔ 'a 'munvɛɛ. 31ɛ nɛ- mɔ, -n di 'mu ni 'kwli, -mu 'yu nyɪbeyu kɔ. 'Yu a -gbe, -n di kɔ, -n dio daa -Yusu. 32ɔ di kɔ -tɪ a 'yi'bubua, 'plu ɔ di 'ya Yrɔyɔnyɪsua a 'Yu, 'plu Kɔkɔnyɔ Nyɪsua die 'ni nu, 'yu a -gbe, ɔ 'mu bodɔ -hɛ, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ 'a bu gblaka bodɔ Dafidɪ ni la 'mu. 33ɔ di 'ya Yisraekue a bodɔ, -tɛ ti tɛ ye gbo. 'A bodɔde, ɛ 'dee be kɔ 'lu-yɛɛɛ.» 34-Ye ɔ nɔ: «-Tɛ 'n 'de nyɪbeyu -de yi, -be' 'n -wɛ 'le -bo nu 'kleɛ 'kwli a 'munɪɛ 'le?» 35-Ye Nyɪsua a leelenyɔ nɔ: «Nyɪsua a -Hihiu di 'le -mu 'mu 'ni -tu. Yrɔyɔnyɪsua a -gbe, ɔ di ke ni -tuo, 'plu 'a 'kli 'mue nu, 'ke 'le 'ɲmilekade 'kwli 'mu, -mu 'kwli 'mu ni. Nɔ- kɔ 'yu a -gbe, -n di kɔ, Nyɪsua dio 'ni -ha, 'ke 'o 'a -kuan a -ta 'mu, kɔ, ɔ di 'ya Nyɪsua a 'Yu. 36'Ye ke, -na 'ɔyɔ nyɔyɔ Elisabɛtɪ, -hapɔkɔ, ɔ -wɛ 'yi, kɛɛ, -tɛ ɔ ni o 'kwli 'mu, 'a yakɔ a -huonnɔ a nɔnɔ ni gbo, 'plu -ye nahuin nɔ 'ni, ɔ 'de o 'yukɔde. 37Kɛɛ, Nyɪsua, ɔ -wɛ 'le bɔ nu 'ɛ ni de nu.» 38-Ye Mari nɔ: «-ɔ, 'mɔ mɔ Kɔkɔnyɔ Nyɪsua a -kuannunyɔkɔ ni. De -gbo, ɔ -hɔa, 'na -gbe, 'n nye -wɛ 'ni -hɔa. -Tɛ -n nu 'pɔpɛ, kɛ be nu 'lu a -wɔnmumue.» -Ye Nyɪsua a leelenyɔ -nu, ɔ mu ni.

-Tɛ Mari mu la 'le Elisabɛtɪ -wɔn

39Tii -do a -gbe 'yri, -ye Mari bi wɔn 'hru, ɔ 'kɪka, ɔ mu 'le 'dɪɔ -nu 'mu, ɔ kɔ 'mu Sakali kɔ Elisabɛtɪ 'hɛɛn, v 'ti 'le. 'Dɪɔ a -gbe, 'ke ɔ ni 'le Sudeblɔgba a dugbɪ -gbahlɔn. 40-Tɛ ɔ nyɛ 'le, 'ke ɔ pa 'le Sakali a kayu gbo, ɔ po Elisabɛtɪ a 'wio gbo. 41Tii -do a ti 'yri, 'plu Elisabɛtɪ 'mu Mari a win mu 'wɔn, -ye 'yu -nu, ɔ ni 'le Elisabɛtɪ 'kwli 'mu, ɔ -tɔa gble-jihiele gbo, Nyɪsua a -Hihiu 'v bi 'o Elisabɛtɪ ke 'mu, 'v nue, 42'ɔ 'yaa 'le win, ɔ nɔ: «Nyɪsua nu -mu 'mu -hapɔde, 'ɛ -hi 'o nyɪv 'bii 'mu, kɔ, 'yu -gbo, -n di kɔ, ɔ 'muo -wɛ -hapɔde 'mu nu. 43'Mɔ -gbo, ɔ 'de nahuon -de, 'plu 'na Kɔkɔnyɔ a 'dii, bɔ di nɔ 'na kayu gbo di, ɛɛ 'mu 'ni saka. 44'Ye ke, -tɛ -n pa kayu gbo, 'plu 'mu -na win mu 'wɔn, 'manɔ nue ni, 'yu -gbo, ɔ ni 'le 'mu 'kwli 'mu, ɔ -tɔa gble-jihiele gbo. 45De -nu, Nyɪsua po o le, ɔ di o nu, -n kue ye -wɔ, -ɛ mɔ, ɔ die 'ni nu. Nɛ- nue, -ni kɔ plɔ a bleelɛ.»

-Tɛ Mari baa la Nyɪsua, 'ke 'le -wɔa a bibre 'kwli 'mu

46-Ye Mari nɔ:

«'Ke 'le 'na -wɔv 'bii ke,

'nu Kukɔnyɔ Nyɩsva 'nɩ baa.

47 'N kɔ plɔ a bleelɛ, 'ke 'o Nyɩsva a -ta 'mu,
 -ɔ mɔ 'na Waanyɔ,

48 -ɛ nue, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ 'a -kvannunyɔ,
 =betɩ =bo 'de nahuon =de,
 ɔ po 'na -tɩ -wɔn =wɩ.

'E mɔ -tɛɛ, kvɛ 'klɛɛ mɔ gbo,
 nahuin a -hrɩn a -hrɩn, v di 'nɩ =tu,
 -ɛ mɔ, 'mɔ mɔ nyrvɔgba =nu, -ɔ kɔ plɔ a bleelɛ,

49 -ɛ nue, 'Klikenunyɩsva, ɔ nu 'mu 'mu =hapɔde gblaka.
 Nɔ- mɔ Nyɩsva.

50 Nahuin a -hrɩn a -hrɩn =nu, -v nyo pɩ,
 'plu, -v nyo 'o =tuu, ɔ di yrii 'waa wɔɩ.

51 ɔ kɔ 'klɩ, 'ke bɔ nu -tɔplɩ gblakɩ:
 Nahuin =nu, -v 'yaa 'le 'waa dɩwɩ,
 Nyɩsva, ɔ -gbvɔgbv lɛ.

52 'Kunpv kɔ bodɩɔpv 'hɛɛn, ɔ -hwɩ klɛ gbatɩ,
 kɛɛ, nahuin =nu, -v 'de nahuin =de,
 nu- ɔ po gbatɩ klɛ.

53 Nahuin =nu, kanvɩ nu,
 ɔ -ha 'le =hapv-tɔplɩ, 'ɔ -nyi =nu.
 Dekonyv -mɛ -ye, ɔ 'diu dɛ =de -nyi, 'ɔ blv lɛ.

54-55 'Plu, 'ɔ le la -a nɩ bunv,
 -ɛ mɔ, ɔ di la 'a dakv Yisraekvɛ 'mu nu =hapɔde,
 -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo.

Ke'ɛ nɩ, ɔ nu la Abrahamv kɔ 'a 'yuo a 'yuo a leelɛ.
 'Lepoode a -gbe, ɛ 'de -nɔ -wɔn -hri,
 'ɔ dii 'a dakv ke.»

Ke'ɛ nɩ, Mari nu Nyɩsva a baalɛ. 56 De a -gbe, -tɛ ɛ -hi, tii -tie Mari -hi 'le
 Elisabetɩ -wɔn, ɩ -wɛ 'le yakvɛɛ ta, 'plu 'ɔ -hɩan -wɔn, 'ɔ mu 'le 'a 'dɩɔ 'mu.

-Tɛ v kɔ la Saan Batistɩ

57 Ti =nu -kɔ 'yri Elisabetɩ di 'o -ɩlaa, ɩ nyre 'o =o, 'ɔ kɔ 'yu nyɩbeyu.

58 'Waa 'dɩɔ a nahuin kɔ 'a =tugba a nahuin, v 'wɩn nɩ, -ɛ mɔ, Nyɩsva yrii
 'a wɔɩ, 'ɔ nu =nɔ =hapɔde gblaka 'mu. Ne- nue, 'vɩ -wɛ 'manv nu. 59 -Tɛ
 'yu =cɛɛ 'wee, -ye v di 'le =le, -ɛ die nu, v 'muo ye 'bɛ. -Ye vɩ -hva bu
 =tuo 'o 'a bu Sakali 'nyre. 60 Kɛɛ -ye 'a 'dii nɔ: «'Uvɩ, 'a 'dɩ di mɔ Saan.»

61 -Ye nahuin, -v nɩ -tuo ke, v nɔ: «De- kɔ Saandv 'le, -ɛ nue, nahuon =de
 'de 'le -na =tugba 'mu nɩ, bu =tue 'dɩ a -gbe.» 62 'v po dabvɩ, 'v -gba 'a bu
 Sakali wɩɩn, 'dɩ tɩo- ɔɔ -hva bɔ =tue 'a 'yu. 63 -Ye Sakali a -gbe, ɔ -hva =nu
 'plavɩvɩ gbi, -ɔ kɔ ke vɩ 'o 'cru. -Tɛ v -nye =nɔ, -ye ɔ 'cru 'o: «'A 'dɩ mɔ
 Saan.» 64 -Tɛ nahuin -hre dɛ =nu, ɔ 'cru, -ye v 'bii, ɛ saka =nu nɩ. -Ye tii -do

-nu a ti 'yri, Sakali a me =wlɛɛ gbo, ɔ 'tatt lele 'pupre, ɔ 'yaa 'le win, ɔ -tua Nyɩsua a baale. ⁶⁵De a -gbe, -ɛ mue 'lu -wɔn, ɛ saka 'waa 'dɔɔ a nahuin ni, kɔ, nahuin -nu, -v 'ti 'le Sudeblugba a dɔgbɛ -gbahlɔn, 'v nyi -wɔn yre nɩna. ⁶⁶Nahuin 'bii -nu, -v nyi 'wɔn, v nyi -wɔn le -hie 'lu, v nɔ: «'Yu gbi -gbo le, ɔ di -he nahuon gblaka.» 'E mɔ -tɛɛ, Nyɩsua a -gbe, nɔ- nyo 'yie -tu.

**Sakali, nɔ-ɔ la Nyɩsua a win wlɔn -he, 'ke 'o
-kvan -nu, Saan Batisɩ di la nu a -ta 'mu**

⁶⁷-Tɛ de a -gbe, ɛ -hi, -ye 'yu a -gbe a bu Sakali, Nyɩsua a -Hihiu bi 'o -nɔ ke 'mu ni, Sakali a -gbe ɔ -tua Nyɩsua a win a wlɔn-hihue gbo, ɔ nɔ:

⁶⁸«Nahuin 'bii, bu baa -a ni Kukɔnyɔ,

-ɔ mɔ Yisraekue a Nyɩsua,

-ɛ nue, -a mu -gbo, -v mɔ 'a daku,

ɔ kɔ 'le -a ni de -wɔn.

Nɛ- nue, ɔ di -a mu =gbla wɔn.

⁶⁹'Ke 'le 'a -kuannunyo bodɔ Dafidɩ a 'yuo a 'yuo -heyri,

ɔ -ha 'le Waanyɔ, -ɔ ni 'klɩ ke, ɔ yɔ -a mu ye.

⁷⁰-Ti a -gbe, 'a winwlɔn-henyɔ, v =tui la ni,

ti -hi la a ti 'yri.

⁷¹Waanyɔ a -gbe, nɔ-ɔ ni, -ɔ di -a mu nahuin -nu kwa -ha,

-vɔ -a mu ye -wɔn, kɔ, -v yraa -a mu.

⁷²ɔ yrii -a ni bunv a wɔlt, kɔ, 'yri -nu,

ɔ -tue la, ɔ kɔ -a ni bunv 'heɛn, ɔ nyi 'o 'ni -tuu.

⁷³ɔ 'sue la ni, 'ke 'o -a ni bu Abrahamu ye,

⁷⁴-ɛ mɔ, ɔ di -a mu 'ni -gbla,

'ke 'le -a ni yraanyɔ kwa 'mu,

-ɛ die nu, -baa 'a -kvan nu, -a 'ni -han huannu pi,

⁷⁵kɔ, -a 'mu 'a -kvan nu -tɛɛ,

ti 'bii -nu, -a di nɔ 'klɔ ke -hi,

-ɛ 'we -nɔ nahuin -nu ye, ɔ kɔ win ke.

⁷⁶'Na 'yu o, -me -ye, v di -mu daa Yrayrɩnyɩsua a winwlɔn-henyɔ,

-ɛ nue, -mɔ di 'hru 'nye, -mu 'hru ye kla,

-tɔnahuin a -wlt 'mu -wɔn -wɛ,

'plu Kukɔnyɔ a -gbe, ɔ 'mu 'le di,

⁷⁷-mu Nyɩsua a daku le, -ɛ mɔ, Nyɩsua a -gbe,

ɔ di 'waa de 'kuku 'ni 'wɔwla, ɔ 'mu waa,

⁷⁸-ɛ nue, Nyɩsua a -wlt nɔ le 'yi, kɔ,

'ɔɔ nahuin a wɔlt yrii 'dɔ.

ɔɔ -a mu -nye -nyre, -ɛ -hɔn 'le yako 'mu,

⁷⁹-nyre a -gbe, ɛ 'mue nu, nahuin -nu,

-v ni 'le gbɔgbɔyri -heyri,

kɔ, -vɔ 'kukue a huannu pi,

v 'mu le yrii,

ε 'mue -we nu, kegbowæenle, ε 'mu nɔ -a mu -gbahlɔn ni.»

Nε- mɔ Sakali a -wla a win.

⁸⁰'Yu a -gbe, ɔ mɔ Saan, ɔɔ 'ni ku, 'a -wlvu kle 'ni bii, 'ke 'o Nytsua a 'munvæle -wɔn. -Tε ɔ ku 'klæε, 'ke ɔ 'ti 'le -tegbi -nu, nahuin -de 'de 'le 'ti. 'Ke ɔ ni 'le -nɔni, ti 'i nyre 'o, 'ke bɔ -tu 'a -kvan -wlu, 'ke 'le Yisraekve -gbahlɔn.

-Tε Mari kɔ la -Yusu, 'ke 'le Betelemvɔɔ 'mu

(Matie 1.18-25)

2 ¹Ti a -gbe 'yri, Romakve a 'kun gblaka -ye ni la 'le. 'A 'du mɔ la Ogust. 'Kun Ogust a -gbe, nɔ- mɔ la Romakve a 'blvgbɔ 'bii a 'kun gblaka. -Nyrɔwɔ =de 'mu, 'ɔ le 'a -kvannunyv, 'ke bu -hre 'a 'blvgbɔ a -gbe a nahuin 'bii, ɔ nɔ: «'E ni nahuon 'bɔ ni 'o, 'ke bɔ mu 'le 'a 'dɔɔ 'mu, 'ke v dio 'le -hree!» ²Nahuin-hrede a -gbe, ε mɔ la 'a ye-hædeε ni. Ti a -gbe 'yri, nahuon -gbo, ɔ kɔ 'du mɔ la Kiliniusi, nɔ- mɔ la Siliblvɔgba a -gulvɔma. ³ε nε- nue, 'ε ni nahuon 'bɔ ni 'o, 'ɔɔ 'le 'a 'dɔɔ 'mu mu, -ε die nu, v 'muo 'le -hree.

⁴⁻⁵Ti a -gbe 'yri, nyibeyu =nu, ɔ mɔ Sosefv, ɔ kɔ 'a 'bua Mari 'heεn, 'ke v 'ti 'le 'waa 'dɔɔ =nu 'mu, ɔ kɔ 'du mɔ Nasaletɔ, 'ke 'le Galileblvɔgba 'mu. Mari a -gbe, ɔ ni la 'mu 'kwli, 'ke 'le Nytsua a 'klɔ 'kwli 'mu. ɔ kɔ Sosefv 'heεn, v 'de bu na ye po. Kεε, Sosefv, nɔ- dio kɔ. Sosefv a -gbe, 'ke ɔ kɔ 'le 'dɔɔ =nu 'mu, v Betelemv daa, 'ke 'le Sudeblvɔgba 'mu. Betelemv a -gbe 'mu, Sosefv a bu gblaka, ɔ mɔ la bodɔɔ Dafidɔ, 'ke ɔ kɔ la -we 'le. Nε- nue, Sosefv kɔ Mari 'heεn 'v -hɔn 'le Nasaletɔ 'mu, 'v mu 'le Sosefv a -gbe gbe a 'dɔɔ =nu 'mu, ɔ mɔ Betelemv, -ε die nu, v 'mu 'le -hree. ⁶⁻⁷-Tε v nyre 'klæε 'le Betelemv 'mu, -ye 'dɔɔ a kayuo 'bii 'yii 'le le, 'ke 'o 'dagbɔ -wɔn. Nε- nue, 'v mu 'le 'wlvɔgba-tɔplɔ a kayu -ye gbo. -Ye ti -nu, Mari di 'yri -ɣlaa, i nyre 'o =o, 'ɔ kɔ 'a ye-heyu. 'Yu a -gbe, ɔ mɔ 'yu nyibeyu'u ni, 'v 'hinhwɔn danɔ le, 'v pɔɔ 'le 'wlvɔgba-tɔplɔ a -gbe a dedihuo wɔn gbo.

Nytsua a leleenɔ le la blablɔ'yie-tunyv, -ε mɔ:

Kεke -gbo, 'ke v kɔ ke 'a ni Waanyɔ

⁸'Tɔ 'mu, 'ke blablɔ'yie-tunyv ni la 'o Betelemv a -gbe -hlɔn, 'v la 'waa blablɔ 'yie -tu. ⁹Tii -do a ti 'yri, -ye Nytsua a leleenɔ 'hru -nu ye, Nytsua a -nyre 'ε =glaa 'le =nu, 'εε wɔn. Nytsua a -nyre a -gbe kɔ 'a leleenɔ a -gbe 'heεn, ni- po 'le =nu hvannu 'kwli 'mu. ¹⁰Kεε -ye Nytsua a leleenɔ -nu, ke ɔɔ =nu ye po: «A ni pɔ 'le hvannu. 'N ya 'a mu ye -hapɔtitie. ε mɔ 'manv gblaka, 'ke 'o 'a ni daku 'bii -wɔn. ¹¹=Hapɔtitie a -gbe, nε- -gbo: Kεke a -nyrɔwɔ -gbo 'mu, 'ke v kɔ ke 'a ni Waanyɔ. Ke v kɔ ke nɔ Betelemv 'mu, ɔ kɔ 'mu bodɔɔ Dafidɔ kɔ la -we 'le. Nɔ- mɔ Waanyɔ =nu, Nytsua po la le, ɔ di la 'a mu ye ya. Waanyɔ a -gbe, nɔ- mɔ Kɔkɔnyɔ, ɔ kɔɔ nahuin 'bii win ke. ¹²-Tε a di 'a

yriile nu, ne- gbo: 'Bia 'ba mu 'dɔ 'mu, 'ba pa 'le 'wlugba-tɔplɩ a kayu gbo, a di 'le gbo ye 'yuplu, v 'muo danɩ le 'hunhuan, v 'muo 'le 'wlugba-tɔplɩ a -gbe a dɛdihuo wlɔn gbo pta. -Ye Waanyɔ a -gbe, nɔ-ɔ nɩ.» ¹³Tii -do a ti 'yri, -ye Nyɩsua a leleenɩv 'plɔplɔ -ye -glaa 'le ye-heleleenɩv -nɩ nɩ, 'v Nyɩsua 'nyrɛ le pue. Ke v po: ¹⁴«Yrayrnyɩsua kɔ -tɩ a 'yi'buɩa, kɔ, 'v nahuin -gbo kegbowɛnle -nye, -v nɩ nɔ -tutu ke, 'ke 'o 'waa 'munɩele a -ta 'mu.»

¹⁵-Ye Nyɩsua a leleenɩv -nɩ, v -hɔn 'o blablɔ'yie-tunyɩv 'huɩn 'mu nɩ, 'v mu 'le yakɔ 'mu. -Te v mu 'le yakɔ 'mu, -ye blablɔ'yie-tunyɩv -nɩ, v nɔ: «-Ba mu 'le Betelemu 'mu, -a 'mu 'yuplu a -gbe 'ye, -ɔ kɔ -tɩ Kukɔnyɔ Nyɩsua -tu -a mu ye.» ¹⁶Tii -do a ti 'yri, -ye v bi wlɔn 'hru. 'Plu v 'mu 'le 'yuplu a -gbe a kɔle 'mu mu nyre, 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'ke v ye 'o Mari kɔ Sosefu kɔ 'yuplu a -gbe 'heen gbo, 'yuplu a -gbe, 'v 'hunhuɔn danɩ le, 'v pɔ 'le 'wlugba-tɔplɩ a dɛdihuo wlɔn gbo. ¹⁷'Plu v 'mu 'yuplu a -gbe mu 'ye, -ye -tɩ 'bii -nɩ, Nyɩsua a leleenɩv -tu wen -nɩ ye, 'ke 'o 'yuplu a -gbe a -ta 'mu, -ye v nɩ le -wɔn, 'ke 'o nahuin 'bii -nɩ ye, -v nɩ 'o. ¹⁸-Te nahuin a -gbe, v 'wɔn 'kleɛ -tɩ a -gbe, blablɔ'yie-tunyɩv na -wɔn le, -ye v saka nɩ. ¹⁹-Tɩ 'bii -nɩ, ɩ 'de Mari -wɔn -hri, 'plu ɔ nyi kle naa =wɩv ti a pɛpɛ 'bii -wɔn. ²⁰-Ye blablɔ'yie-tunyɩv, v -huan la -wɔn, 'v la Nyɩsua 'nyrɛ le pue, -tɛ ɔ nɩ, 'v ya -nɩ 'a leleenɩv ye, kɔ, 'v nue, 'v 'ye 'yuplu a -gbe. 'Plu -tɔplɩ 'bii -nɩ, Nyɩsua a leleenɩv -tu -nɩ ye, kɔ 'waa -gbe, v 'ye, ɩ 'bii a -gbe, 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'ɩ nue.

-Te v -tue la Mari a 'yu -Yusudu

²¹-Nyrɔwu -yehen-yehen bi -hi, -ye ti -nɩ -kɔ 'yri v di 'o 'yuplu -nɩ ye 'bɛ, ɩ nyre 'o -o, 'v 'bɩ ye, -ɛ 'we -nɩ ye, -tɛ Moise a teteɛ po, -ɛ mɔ, 'yu 'bɔ kɔ -nyrɔwu -yehen-yehen, -ye bu 'bɩ ye. -Ye v -tue 'yu a -gbe -Yusudu, -v mɔ 'dɩ -nɩ, Nyɩsua a leleenɩv ɔɔ la 'a 'dii, -tɛ ɔ 'de la 'kwli 'mu a nɩɛ.

-Te v gba la -Yusu 'Klɩv, 'ke 'le Nyɩsua a 'kagblaka gbo

²²-Te -nyrɔwɩ -de -hi, -ye ti nyre 'o -o, 'ke Sosefu kɔ Mari 'heen bu -ha -cɔhlɔn, -ɛ die nu, Nyɩsua a -cɔhlɔnpinyɩv 'mu pi, 'ke 'o Nyɩsua ye, 'ke 'o Mari a 'oye'siile a -ta 'mu. Ne- mɔ tete -ye, Nyɩsua -nye la 'a winwlɔn-henyɔ Moise, ti -hi la a ti 'yri la, 'ke 'o 'ɛ nɩ nyrugba, -ɔ -ɲla, a 'oye'siile a -ta 'mu. -Ye v gba 'yu nɩ, 'ke 'le Nyɩsua a 'kagblaka gbo, -v nɩ 'le Jrusɛdɩ 'mu, -ɛ die nu, v 'muo 'le -ha, v 'muo Nyɩsua -nyi, 'ke 'o 'a -kuan a -ta 'mu, ²³-ɛ 'we -nɩ ye, -tɛ v nu la 'a 'crulɛ, 'ke 'le Nyɩsvacrunɩɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: «'ɛ nɩ nyrugba a ye-heyu, -ɔ mɔ 'yu nyibeyu, v dio 'nɩ -ha, v 'muo Nyɩsua -nyi.» ²⁴'Plu ɛ 'mu mu -hi, -ye v pi -cɔhlɔn -nɩ, Nyɩsua a teteɛ -hɩv, 'ke 'o nyrugba, -ɔ -ɲla a 'oye'siile a -ta 'mu. -Cɔhlɔndɩ a -gbe, v mɔ la -pliju 'hɔn, -hee' -hungbeii 'hɔn.

-Te Simeɔ, ɔ -tu la -Yusu a -tɩ

²⁵ɛ kɔ -wɛ nahuon -de, 'v 'ti 'le Jrusɛdɩ 'mu. 'A 'dɩ mɔ Simeɔ. Simeɔ a -gbe, 'a 'klɔ 'sii 'o ye, 'v 'o Nyɩsua 'o -tuu. Waanyɩ -nɩ, Kukɔnyɔ Nyɩsua po la le, ɔ di la 'le

ya, ɔ 'mu 'a daku waa, nɔ- kɔ 'ledidie Simeɔ a -gbe, ɔ -pre. 'Ke Nyɔsua a -Hihiu ni 'o =nɔ ke 'mu. ²⁶Nyɔsua a -Hihiu a -gbe, v le la =nɔ ni, -ε mɔ, ɔ 'deε bɔ 'ku, 'bia 'bɔ 'de Waanyɔ a -gbe 'ye. ²⁷Nyɔsua a -Hihiuu -do a -gbe, nu- kɔ 'klu nue, 'ɔ mu 'le Nyɔsua a 'kagblaka gbo. Bɔ ni 'klε 'o gbo, -ye -Yusu a bu kɔ 'a 'dii 'hεen, v di 'le -le, 'v ya 'le -Yusu a -gbe 'le, -ε die nu, -ti =nu, Nyɔsua a tetee =tu, v 'mue nu. ²⁸Bɔ 'yu 'klε, -ye ɔ -ha =nu 'yuplu a -gbe kwa, 'ɔ 'blo kwa, 'ɔ -nyi Nyɔsua 'wio, ɔ nɔ:

²⁹ «Kukɔnyɔ o,
 -n -wε 'le -bo daa 'klεε 'le 'mu gbo ni, =bo 'ku,
 'ke 'le plɔ a bleele 'kwli 'mu,
 -ε nue, de -n po la 'le 'mu, ε mue ke -wɔn 'lu.

³⁰⁻³¹ Waanyɔ =nu, -n po la le, -n di 'le ya,
 'ke 'o daku 'bii a waale a -ta 'mu,
 'na 'yie 'yo ke ni.

³² Waanyɔ a -gbe, nɔ- mɔ -nyre.
 Nɔ- die nu, daku 'bii, v 'mue le yrii,
 -ε mɔ, -mɔ mɔ Nyɔsua.
 ɔ die -wε 'ni nu, -na daku Yisraekue,
 v 'mu -ti a 'yi'buale kɔ.»

³³ -Ti 'bii =nu, Simeɔ =tu, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu, ɪ saka 'a 'dii kɔ 'a bu 'hεen ni.

³⁴ Simeɔɔ -do a -gbe, ɔ -hva Nyɔsua 'klu, 'ke bɔ nu la =nɔ =hapude 'mu. -Ye ke ɔ 'klεε Mari ye po: «Nyɔsua, ɔ le 'yu -gbo ni, ke nɔ -tutu ke, -ε die nu, nahuin 'plɔplɔ, 'ke 'le Yisraekue -heyri, -v dio nua ye gbo po, Nyɔsua 'mu waa, keε, nahuin =nu, -v 'nuni dio nua ye gbo po, Nyɔsua 'mu -bati le poo. 'Yu a -gbe, nɔ- die nahuin tɔɔ, -ε mɔ, Nyɔsuaa nu -kvan, keε, nahuin 'plɔplɔ die ke 'ni bla, 'ke bu po Nyɔsua a 'Yu a -gbe nua ye gbo. ³⁵Ke'ε ni, ɔ di 'a nunue nu, nahuin 'plɔplɔ a -huhli-ti =nu, ɔv 'lu -wɔn le -hie, ɪ 'mu pepe' 'mu bi. -Mε -ye, 'kla -di -mu -wliye 'ya, ε di ye 'we -te bu 'nuni 'nyra wen -mu ta-wɔnplie 'mu.» Ke Simeɔ po.

-Te Nyɔsua a winwlɔn-henyɔ Hana =tu la -Yusu a -ti

³⁶ E kɔ -wε nyrogba =de. 'A 'du mɔ Hana. ɔ mɔ Nyɔsua a winwlɔn-henyɔ. 'A bu a 'du mɔ Fante. ɔ po Ase-tugba. Hana a -gbe, ɔ -we la 'yi 'dɔ. -Te ɔ 'kie 'yεε la nyɔkue 'mu, ɔ kɔ la tɔ. ɔ kɔ =nɔ 'hεen, v nu 'yru 'nupata, 'plu 'a tɔ a -gbe a -ti 'i -we. ³⁷ ɔ 'de 'klεε lele tɔ kɔ, 'ɔ ni 'klɔ -nuni, 'ɔ =ceε 'yri a (84) -wlu -hen =tu 'o -hen. 'E ni ti, 'tɔ 'mu kɔ -nyre 'mu, ɔ 'cipi 'le Nyɔsua a 'kagblaka gbo ni. Nyɔsua a -kvan, ɔ nu, nɔ- mɔ bɔ =ci, kɔ bɔ da Nyɔsua a -gbe. ³⁸ ɔ kɔ Simeɔ 'hεen, v nyre 'o tii -do 'yri, 'ɔ -nyi Nyɔsua 'wio, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu, kɔ, Jrusre 'mu a nahuin 'bii =nu, -ɔv -pre, 'ke Nyɔsua bɔ waa 'a daku, nu- ɔ -Yusu a -ti -wɔn yre na.

-Te Mari kɔ Sosefu 'hεen, v -hian la -wɔn, 'v mu la 'le Nasaletɪdɔ 'mu, v kɔ -Yusu 'hεen

³⁹ -Te Mari kɔ Sosefu 'hεen, v -kɔ -tɔplɪ 'bii =nu, Nyɔsua a tetee -hva a nunue -wɔn, -ye v -hian -wɔn, 'v mu 'le Galileblugba a 'dɔɔ =nu 'mu, -ɔ kɔ

Nasaletɪ, ɔ mə 'waa 'dɪɔ. ⁴⁰'Yu =nu, v kɔ, ɔɔ 'nɪ ku, kɔ, 'ɔ nɪ 'klɪ 'mɪv, Nyɪsva 'ɔ -nyo -tɔ. Nahuɪn 'bii, v nye 'nɪ 'ye, -ɛ mə, Nyɪsva nɔɔ 'mɪv nɪ.

**-Tɛ -Yusu mu la 'le Nyɪsva a 'kagblaka gbo, ɔ kɔ tɛtɛitɔɔnyv
'heen, 'vɪ la toto po, 'ke 'o Nyɪsva a -ta 'mɪv**

⁴¹'E nɪ 'yru, -Yusu a 'dii kɔ 'a bu 'heen, vɪ la 'mɪv mu Jrusredɪɔ, lɛ'mimre, -ɛ mə Pakɪ a -tɪ. ⁴²-Tɛ -Yusu kɔ la 'yru -pu -tu 'o 'hɔn, nɛ- mə 'a ye-hewɔ, 'ke bɔ mu lɛ'mimredɪv a -gbɛ ke, ɔ kɔ 'a 'dii kɔ 'a bu 'heen, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ v nye lɛ nu. ⁴³-Tɛ lɛ'mimre -wɛ 'le, -ye -Yusu a 'dii kɔ 'a bu 'heen, v -hɪan -wɔn, 'vɪ 'waa 'dɪɔ 'mɪv mu. Kɛɛ, -Yusu -mɛ -ye, ɔ 'diu -wɔn kɪɛ. 'Ke ɔ 'kɪɛ nɪɛ 'le Jrusɛ 'mɪv. Kɛɛ, 'a bu kɔ 'a 'dii 'heen, v 'die 'o dɛ =de 'hun 'mɪv yi. ⁴⁴U -mɛ -ye, v da, -Yusu kɔ 'hrunanyv -ye 'heen, nu-v mu. Bu na -nyrɔwɔ=gbɛ la 'hru, -ye v 'ye nɪ, -ɛ mə, -Yusu 'de 'le =nu -heyri nɪ, 'v -tua 'a lɛ=mɔmɔ gbo, 'ke 'le 'waa 'dɔkɪɛ kɔ 'waa yiyinyv -gbahlɔn. ⁴⁵-Tɛ v 'dio 'klɛɛ 'ye, -ye v -hɪan -wɔn, 'v mu Jrusɛ 'mɪv, 'v =mɔɔ 'yie 'mɪv lɛ -mɔmɔ, 'v 'dio 'ye. ⁴⁶-Nyrɔwɔ a ta a nɔnɔ 'mɪv 'klɛɛ, -ye v 'yo nɪ, 'ke 'le Nyɪsva a 'kagblaka gbo, 'ɔ nɪ gbo, 'ke 'le -Juukɪɛ a tɛtɛitɔɔnyv -heyri, 'ɔ nyu nua ye gbo po, 'ɔ nyu -wɛ wlɔn lɛ =gba. ⁴⁷Nahuɪn 'bii =nu, -v nɪ -tuɔ ke, ɪ saka =nu nɪ, 'yu bɔ di lɛ 'mɪv nɪ, bɔ di =tɔdɔ =nu kɔ, kɔ, 'bɔv =nɔ 'ɛ nɪ dɛ wlɔn =gba, -tɛ ɔɔ 'a klɛ-hɪhɪale nu. ⁴⁸-Tɛ 'a 'dɔkɪɛ 'yo, -ye ɪ saka =nu nɪ, -ye 'a 'dii nɔ: «Na 'yu, dɛ- kɔ -mɔ nu lɛ 'a nunue, =nɪ po 'le -a mɪv huannɔ 'kwli 'mɪv 'le? -N bu kɔ 'mɪv 'heen, huannɔ 'kwli 'mɪv, 'ke -aa 'le -mɪv lɛ =mɔɔ.» ⁴⁹-Ye ɔ -tu -wɔn, ɔ nɔ: «A 'dɛɛ ba =mɔ wɛn 'mɪv lɛ. Bu bi 'le 'a mɪv 'kwli 'mɪv, kɛ 'n di wɛn nɔ 'na Bu Nyɪsva a 'kagblaka gbo nɪ.» ⁵⁰Kɛɛ, -tɪ -nu, ɔɔ =nu ye -tu, v 'nɪ yrii -lɛ 'mɪv lɛ.

⁵¹'Plu dɛ a -gbɛ, ɛ 'mɪv mu -hi, -ye -Yusu kɔ =nu 'heen, v -hɪan -wɔn, 'v mu Nasaletɪ 'mɪv, -ɛ mə 'waa 'dɪɔ, 'ɔ nyu 'o -tuu 'ɛ nɪ ti. -Tɔplɪ 'bii =nu, -ɪ mue 'lu -wɔn, ɪ 'dɛ 'a 'dii -wɔn -hri. 'A -wɪv 'bli kwa. ⁵²-Ye -Yusuu la 'nɪ ku, kɔ, 'a =tɔ ɔɔ la klɛ bii, kɔ, Nyɪsva kɔ nahuɪn 'heen, 'v nɔɔ la 'mɪv 'dɔ.

**-Tɛ Saan Batɪsɪ, ɔɔ la Nyɪsva a -tɪ -tu, kɔ, -tɛ ɔɔ la nahuɪn 'nie 'lu lɛ po
(Matie 3.1-12; Maki 1.1-8; Saan 1.19-28)**

3 ¹⁻²-Tɛ 'dai 'yru -hi, 'ke Saan, ɔ mə Sakali a 'yu, ɔ 'kɪɛ nɪɛ 'le -tɛgbɪ =nu, nahuɪn -dɛ 'de 'le 'ti, Nyɪsva 'ɔ dɔ, 'ke bɔ -tu 'a -tɪ, 'ke 'o nahuɪn ye. Ti a -gbɛ 'yri, Romakɪɛ a 'kun gblaka Tibɛl, 'a 'yru a -pu -tu 'o -hun a 'yruv nɪ, -tɛ ɔ bi la gbata ke. Pɪstɪ Pilatɪ, nɔ- mə Sudeblugba a -gɔlɔnɔma. Helɔdɪ, nɔ- kɔɔ Galileblugba win ke. 'A -dɪayɪ Filipɪ, nɔ- kɔɔ Yituleblugba win ke, kɔ Trakonitɪblugba 'heen. Lisaniastɪ, nɔ- kɔɔ Abilɛnɪblugba win ke. Hanɪ kɔ Kaɪfɪv 'heen, nu- mə Nyɪsva a -cɔhlɔnpinyv a nyɪgblakɪ. ³-Ye 'klɛɛ, Saan a -gbɛ, ɔ bi wlɔn 'hru, 'ɔ mu 'le 'nie =nu, vɪ Sudɛn daa nua 'mɪv, 'ɔ -tua 'blugba=tɔ =nu a kenaale gbo, ɔ nɪ 'o 'nie nua 'mɪv. 'Bɔɔ 'prɛ, ɔɔ 'le win 'yaa, ɔɔ nahuɪn lɛ, ɔ nɔ: «Ba yree, 'ke 'le 'a nɪ -wɪl ke, -ɛ mə, aa nu -tɔplɪ, -ɪ nyre 'yi lɛ, 'ke 'o Nyɪsva ye.

Ba hie 'o 'yilenyre-tɔplɪ a -gbɛ gbo, ba -nyi 'a nɪ 'klɔ 'bii Nyɪsɪvɔ, Nyɪsɪvɔ 'mɪ 'a nɪ 'yilenyre-tɔplɪ 'wɔwɪlɔ, 'mɪ 'a mɪ 'nie 'lu lɛ po!» 4-Tɛ Saan, ɔɔ -tɪ a -gbɛ -tu, -ye -tɪ -nɪ, Nyɪsɪvɔ a winwɔlɔn-hɛnyɔ Esai 'cru la, 'ke 'le Nyɪsɪvɔacrɪntɛ 'kwli 'mɪ, tɪ -de -hi la a tɪ 'yri, ɪ nyre 'o -o. -Tɪ a -gbɛ, ɪ nɪ- gbo:

«Nyɪsɪvɔ nɔ 'nɪ:

Nahuon -de, -tɛ 'dɪ di 'le ye bii,

'kee nɪ, ɔ di 'le 'tɪ.

'Bɔɔ 'prɛ, ɔ 'mɪ 'le win 'yaa.

Kɛ ɔ di po: Kɔkɔnyɔ a 'hru -nɪ, -v kɔ wɔlɔn ɔ di 'o na,

ba 'siu 'o ye,

'plu Kɔkɔnyɔ a -gbɛ, ɔ 'mɪ 'le di.

ɛ 'we -nɔ ye, 'a nɪ 'klɔ bɔ 'sii 'o ye,

-ɛ die nɪ, a 'mɪ -wɔn -wɛ,

'plu Kɔkɔnyɔ 'mɪ 'le di -o.

5 Ba 'yie 'le 'nɪhannɪ 'bii -nɪ le,

kɔ, ba wa dɔgbɪ 'bii -nɪ,

-ɛ die nɪ, 'hri 'mɪ ke gbo wɛɛn.

'Hri -nɪ, -tɪ 'de 'o ye 'sii, ba 'sii -wɛ 'o ye,

'a dɛ -nɪ, -ɛ nyre 'yɪ lɛ, ba -hlɛntie.

6 -Ye Waanyɔ -nɪ, Nyɪsɪvɔ di 'le ya,

nahuin 'bii, v dio 'nɪ 'ye.»

7Nahuin -huohui, nɪ-v 'le Saan -wɔn mɪ, -ɛ die nɪ, ɔ 'mɪ 'nie 'lu lɛ po.

Kɛ ɔɔ nahuin a -gbɛ ye po, ɔ nɔ: «A mɪ -nɪ, aa kaa nahuin, 'a nɪ nunuklɔ 'ɔ nyre 'yɪ lɛ, -ɛ 'we -nɔ hrei ye. Nyɪsɪvɔ a yrv -wɛ lɛ kɛ 'a nɪ kikle. A nɪ po 'le lɛ, -ɛ mɔ, a -wɛ 'le ba 'gbɪ ye 'mɪ ci lɛ nɪ. 8'Plu 'mɪ 'a mɪ 'nie 'lu lɛ po, ba nɪ -hapɔdɛ, v 'mɪue 'ye, -ɛ mɔ, a hie 'o dɛ 'kuku, aa nɪ gbo, 'a -nyi 'a nɪ dɪɔnɪ Nyɪsɪvɔ. A nɪ po 'le lɛ, 'ke 'le 'a nɪ -wɪl ke, -ɛ mɔ, 'a mɪ mɔ Abrahamɪ a 'yuo, 'a -tɪ, Nyɪsɪvɔ 'die 'le -wɛ bɔ poo 'a mɪ yrv le. 'Nu 'a mɪ 'nɪ le, -ɛ mɔ, Nyɪsɪvɔ -wɛ 'le -le bɔ nɪ 'hɛ -gbo, bɛ -hɛ Abrahamɪ a 'yuo. 9U -wɛ -wɔn, 'ke bɪ nɪ 'dɔgbɪ, bɪ hra 'ɛ nɪ tugbɛ -de, -ɛ 'nɪnɪ tɪ 'kui, v 'mɪue 'tɔ po. ɛ -hɛn 'nyre, Nyɪsɪvɔ -wɛ -wɔn, 'ke bɔ poo nahuin -nɪ -bati lɛ, -v 'nɪnɪ -tuo 'o.»

10-Ye nahuin -nɪ, -v nɪ -tuo ke, kɛ vɪ po, v nyo wɔlɔn -gba: «Dɛ tɪo- -a di nɪ 'le?» 11-Ye ɔ -tɪ -wɔn, ɔ nɔ: «Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ kɔ wɔwɪlɪ 'hɔn, bɔ -ha 'le wɔwɪlɪ -do, bɔ -nyu nahuon -nɪ, -ɔ 'de 'a dɛ kɔ. Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ kɔ dididɛ, bɔ -nyi 'a 'be -nɪ, -ɔ 'de 'a dɛ kɔ.» 12ɛ kɔ -wɛ 'blɔwɪlɪ'tenyɪ. Nɪ- mɪ -wɛ 'le -nɔ -wɔn, -ɛ die nɪ, ɔ 'mɪ 'nie 'lu lɛ po, v nɔ: «Tɔɔnyɔ, dɛ tɪo- -a di nɪ 'le?» 13-Ye ɔ -tɪ -wɔn, ɔ nɔ: «-Tie -nɪ, Romakɪvɛ a ye'mɪnaanyɪ plɛ, nahuin bɪ 'pɛɛ, a nɪ pue 'le dɛ 'lu. 'A -tɛɛ, nɛ- ba 'tɛ.» 14ɛ kɔ -wɛ 'sɔyuo. Nɪ- mɪ -wɛ 'le -nɔ -wɔn, v nɔ: «-A nɪ -gbɛ, dɛ tɪo- -a kɔ -ba nɪ 'le?» -Ye ɔ -tɪ -wɔn, ɔ nɔ: «A nɪ nɪ 'le 'klɪ, a nɪ -ha 'le nahuin 'wɪl kɪwɛ lɛ, A nɪ po 'le nahuin hɪ ke, 'ke 'o dɛ -nɪ, v 'de nɪ a -ta 'mɪ, 'ke v 'mɪ 'a mɪ 'wɪl -nyi a -tɪ. Kɛɛ, 'a nɪ 'pɛɛwɪlɪ, ɪ nɪ -tɛɛ. A nɪ pui 'le 'klɛɛ lele 'yɪyriwɪlɪ -de ke.»

¹⁵Nahuin 'bii, v v 'nt -pre. U -mε -ye, v nɔ 'nt, -bakla =de, Saan, nɔ- mɔ Waanyɔ =nɔ, Nyɩsɩa po la le, ɔ di la 'le ya, 'ke 'o 'a daku a waale a -ta 'mu. ¹⁶Ke Saan nyu ye po, ɔ nɔ: «Mɔ -gbo, 'niee ni, 'nu 'a mu 'lu le po. Kεε nahuon -ye di 'le di. Nɔ- di 'o 'mu ke 'mu kɩe. Nɔ- di 'kɩ ke ni, ɔ 'mu 'o 'mu 'mu -hi, 'ke 'le Nyɩsɩa a 'du 'kwli 'mu. 'Na -gbe, 'n 'de nyɔ =de, 'ke =bo dio 'mu -he, 'ke 'o 'ε ni -kuande =de a -ta 'mu. Nahuon =nɔ, ɔ di 'le di, Nyɩsɩa a -Hihiu, nɔ- ɔ di 'a mu -nyi kɔ wunwɩnna 'hεen. ¹⁷Nahuon a -gbe, ɔ di ye 'we =gbɩa'mulε=hloonyɔ, ɔ 'ble -ɲmahen kwa, ɔ di nu, ɔ 'mu =gbɩa 'mu le =hloon, ɔ 'mu =gbɩa =nɔ gbo =tu. Kεε, 'a -pupui =nɔ, ɔ di po 'tɔ, 'ke 'le na =nɔ 'mu, ɔ 'nuni di jre.»

¹⁸Ke Saan nu, 'ɔɔ nahuin =tɔ a gblegblei 'mu le po. Nɩ- kɔ 'kwli 'mu ɔ naa 'le, 'ɔ nyu Nyɩsɩa a =haputitie pue.

¹⁹Kεε -ye -gulɔnɔma Helɔɔɔ, nɔ- Saan =hen 'nyre, -ε nue, Helɔɔɔ a -gbe, nɔ- -ha 'a -diayu nyɔ kwa, kɔ, 'ɔ nu 'yilenyre-tɔplu 'plɔplɔ -ye. ²⁰-Tε Saan =hɔn 'nyre, -ye Helɔɔɔ a -gbe, ɔ nu 'yilenyrede -ye. Ne- mɔ bɔ po Saan a -gbe =ju 'mu.

Saan, nɔ- po la -Yusu 'nie 'lu
(*Matie 3.13-17; Maki 1.9-11*)

²¹-Tε v 'de Saan =ju 'mu a pue, 'plu Saan 'mu nahuin 'bii 'nie 'lu le mu po, -ye -Yusu a -gbe, ɔ nyre 'o =o, Saan 'ɔ puo 'nie 'lu, -Yusu 'ɔ -tɩa Nyɩsɩa a dida gbo. ɔ ni 'le Nyɩsɩa a dida 'kwli 'mu, yakɔ 'ɔ -ki wɔn, ²²-ye Nyɩsɩa a -Hihiu =tu 'o =nɔ 'lu, nahuin 'bii 'v 'yu. ε 'we =nɔ ye, -tε -plija 'nuni =tu 'o =nɔ 'lu, 'plu 'v 'wɔn Nyɩsɩa a winte, 'ε -hɔn 'le yakɔ 'mu, 'εε le po: «-Mɔ mɔ 'na 'Yuu -do, 'n nɩε 'mu -tεε. -Nu 'mu nue 'manɔ.»

-Yusu a bunu
(*Matie 1.1-17*)

²³⁻³⁸Dε a -gbe bε -hi, -ye -Yusu =tu -kuan -wlu. Ti a -gbe 'yri, ɔ -wε 'le bɔ kɔ la 'yri a (30) -wɩ =tu 'o -pu ni. Nahuin a =wɩ nɔ 'nt, Sosefɩ, nɔ- mɔ 'a bu. Sosefɩ a -gbe a bunu a 'du, nɩ- gbo:

Nyɩsɩa, nɔ- nu Adamu,
Adamu 'ɔ kɔ Seti,
Seti 'ɔ kɔ Henɔɔɔ,
Henɔɔɔ 'ɔ kɔ Kaina,
Kaina 'ɔ kɔ Maleleεɩ,
Maleleεɩ 'ɔ kɔ Salɛɔɔ,
Salɛɔɔ 'ɔ kɔ Henɔkɩ,
Henɔkɩ 'ɔ kɔ Matusala,
Matusala 'ɔ kɔ Lamɛkɩ,
Lamɛkɩ 'ɔ kɔ Noe,
Noe 'ɔ kɔ Semu,

Semu 'k kɔ Afasadu,
 Afasadu 'k kɔ Kainamu,
 Kainamu 'k kɔ Sala,
 Sala 'k kɔ Ebeli,
 Ebeli 'k kɔ Faleku,
 Faleku 'k kɔ Yrago,
 Yrago 'k kɔ Seluku,
 Seluku 'k kɔ Nako,
 Nako 'k kɔ Tala,
 Tala 'k kɔ Abrahamu,
 Abrahamu 'k kɔ Yisaku,
 Yisaku 'k kɔ Sakɔbu,
 Sakɔbu 'k kɔ Juda,
 Juda 'k kɔ Falesti,
 Falesti 'k kɔ Eɛrɔmu,
 Eɛrɔmu 'k kɔ Ani,
 Ani 'k kɔ Adume,
 Adume 'k kɔ Aminada,
 Aminada 'k kɔ Naaso,
 Naaso 'k kɔ Sala,
 Sala 'k kɔ Bvasi,
 Bvasi 'k kɔ Jobedi,
 Jobedi 'k kɔ Yisai,
 Yisai 'k kɔ Dafidu,
 Dafidu 'k kɔ Nata,
 Nata 'k kɔ Matata,
 Matata 'k kɔ Mena,
 Mena 'k kɔ Melea,
 Melea 'k kɔ Eliakimu,
 Eliakimu 'k kɔ Sonamu,
 Sonamu 'k kɔ Sosefu,
 Sosefu 'k kɔ Suda,
 Suda 'k kɔ Simeɔ,
 Simeɔ 'k kɔ Lefi,
 Lefi 'k kɔ Matati,
 Matati 'k kɔ Solimu,
 Solimu 'k kɔ Eliese,
 Eliese 'k kɔ Jesu,
 Jesu 'k kɔ Eli,
 Eli 'k kɔ Elumadamu,
 Elumadamu 'k kɔ Kosamu,
 Kosamu 'k kɔ Adi,

Adi 'ɔ kɔ Melki,
 Melki 'ɔ kɔ Neli,
 Neli 'ɔ kɔ Salatielt,
 Salatielt 'ɔ kɔ Solobabelt,
 Solobabelt 'ɔ kɔ Yresa,
 Yresa 'ɔ kɔ Soana,
 Soana 'ɔ kɔ Soda,
 Soda 'ɔ kɔ Sosekti,
 Sosekti 'ɔ kɔ Semɛ,
 Semɛ 'ɔ kɔ Matatiasi,
 Matatiasi 'ɔ kɔ Maati,
 Maati 'ɔ kɔ Nagai,
 Nagai 'ɔ kɔ Esri,
 Esri 'ɔ kɔ Nahɔmɔ,
 Nahɔmɔ 'ɔ kɔ Amɔsi,
 Amɔsi 'ɔ kɔ Matatiasi,
 Matatiasi 'ɔ kɔ Sosefu,
 Sosefu 'ɔ kɔ Sanai,
 Sanai 'ɔ kɔ Melki,
 Melki 'ɔ kɔ Lefi,
 Lefi 'ɔ kɔ Matatɪ,
 Matatɪ 'ɔ kɔ Heli,
 Heli 'ɔ kɔ Sosefu,
 -ye Sosefu a -gbe, nɔ- nahuin a -wɪ ple, -ɔ kɔ -Yusu.

-Tɛ 'kuo -hɔɪn a nyɪgblaka -tɔ la -Yusu 'mɔ le
 (Mattie 4.1-11; Marki 1.12-13)

4 ¹Nyɪsɔa a -Hihiu kɔɔ -Yusu ke win 'bii, -Yusu a -gbe, 'ɔ -hɔɪn 'o 'nie -nɔ nɔa 'mɔ, -ɛ mɔ Suden, Nyɪsɔa a -Hihiu a -gbe, 'ɔ gbo 'le -tegbi -nɔ, nahuin -de 'de 'le 'ti. ²-Ye 'kuo -hɔɪn a nyɪgblaka, -ɔ mɔ Satan, 'ɔ ple, 'ɔ 'mɔ -Yusu 'mɔ le -tɔ, -ɛ die nɔ, -Yusu 'mɔ -tɪ 'wɪa, 'ke 'o 'a Bu Nyɪsɔa ye, 'ɔ -tɔɔ 'mɔ le, 'ke 'le -nyɔwɪ a -wɪu 'hɔɪn 'kwɪi 'mɔ. -Nyɔwɪ a -gbe 'mɔ, -Yusu -ci nɔ. -Tɛ ɪ -hi, -ye kanɔ nyo nɔ. ³-Ye 'kuo -hɔɪn a nyɪgblaka nɔ: «Bɪa -nɪ 'ya Nyɪsɔa a 'Yu 'mɔ, le 'hɪɔ -gbo, bɔ -hɛ 'flɔɔ.» ⁴-Ye -Yusu -tuo -wɔɪn, 'ɔ nɔ: «U 'crɪɛ nɪ, 'ke 'le Nyɪsɔacrɪnɛ 'kwɪi 'mɔ, -ɛ mɔ: ɛ 'de dididɛ -do, ɛ 'nɪ nue -le, -tɔnahuon 'nɪ nɪ -le 'klɔ.»

⁵-Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye 'ke 'kuo -hɔɪn a nyɪgblaka gba 'le -Yusu dɔgba -de 'lu, 'ɔ titie -nɔ tii -do a ti 'yri -tɔtɔ ke a 'blɔgbɪ 'bii -nɔ ye, ⁶ɔ nɔ: «'Blɔgbɪ -gbo a 'klɪ, kɔ 'a -tɪ a 'yi'bɔbɔa, 'n di -mɔ 'nɪ -nyi. ɪ 'bii -gbo, ɔ -nyi 'mɔ nɔ. 'Na -gbe, nahuon 'nɪ -hɔa, nɔ- 'n nyi -wɛ -nyi. ⁷'A -tɪ, 'bɪa -nɪ bla 'mɔ kwɪi ye gbo, 'ke 'o 'na 'o-tuule a -ta 'mɔ, ɪ 'bii -gbo, -mɔ di kɔ.»

⁸-Ye 'ɔ -tɔ -wɔɪn, 'ɔ nɔ: «U 'crɪɛ nɪ, 'ke 'le Nyɪsɔacrɪnɛ 'kwɪi 'mɔ, -ɛ mɔ: -Na

Kukonyo Nyisvaa -do, no- ko ye -bo bla 'o kwli gbo, 'ke 'o 'a 'o-tuule a -ta 'mu. No- ble -ti a 'yi'buaale ye.»

9De a -gbe, -te e -hi, -ye 'kuo -huan a nyigblaka gbo 'le Jrusædɔ 'mu, 'u 'yɔ 'le Nyisva a 'kagblaka ke, u no: «Bia -ni 'ya Nyisva a 'Yu 'mu, -ye -bo -pluu 'le -hlon, 10-e nue, u 'crie ni, -e mo: -Na -ti, Nyisva di 'a leleenyu 'ni le, u 'mu -mu 'yie -tu, 11 u 'mu -mu kli, -e die nu, -na bu 'ni -han 'hu ye bi.» 12-Ye -Yusu -tu -won, o no: «O 'crie ni, 'ke 'le Nyisvacrunie 'kwli 'mu, -e mo: -Ni -to 'le -na Kukonyo Nyisva 'mu le.»

13-Te 'kuo -huan a nyigblaka -wo 'kleæ -Yusu a 'mulæ-tuto -won, 'ke 'le 'pi a gblegblei 'kwli 'mu, -ye o -hu le me, 'o mu 'o ti 'mu le -pre won, -i ko 'yri o dio 'o lele 'mu le -to.

-Te -Yusu -tu la 'a -kvan -wlu, 'ke 'le Galileblɔgba 'mu

(Matie 4.12-17; Maki 1.14-15)

14-Te de a -gbe, e -hi, -ye -Yusu -huan -won, 'o mu 'le Galileblɔgba 'mu. Nyisva a -Hihiu kuɔ ke win 'bii, 'u -nyi -no 'klɔ. 'A 'du 'sæe 'blɔgba 'bii ke gbo, 15'ɔ Nyisva a -ti to, 'ke 'le Nyisva a kayuo gbo, nahuin 'bii 'u 'a -ti 'yi 'buaa.

Nasaletɔ 'mu a nahuin, u 'de la -Yusu -wlu ye kuo

(Matie 13.53-58; Maki 6.1-6)

16-Nyrɔwo =de 'mu, 'ke -Yusu mu 'le Nasaletɔto 'mu, -o ko 'mu o kuu 'le. -Wuwle-nyrɔwo 'mu, 'o pa 'le Nyisva a kayu gbo, -e 'we -no ye, -te o nye le nu, 'o 'ba ye 'mu, -e die nu, o 'mu Nyisvacrunie -hre, 17'u -nyi -no 'crunie -nu, Nyisva a winwlon-henyɔ Esai 'cru la, 'o -wleæ, 'o ye 'crunie-tɔ -nu ke, o wen le -mo. 'Crunie-tɔ a -gbe, 'a win, i ni -gbo:

18 «Nyisva a -Hihiu, nu- ni 'o 'mu ke 'mu,

Nyisva 'o -ha 'le 'mu du 'mu,

'ke -bo pue 'a -hapɔtitie nahuin -nu,

-u ni wɔli le.

Nyisva, o le 'mu ni, 'ke -bo le -go,

-e mo, o diu 'ni -gbla.

=Bo le -we 'yiisuanysu,

-e mo, o die 'ni nu, u 'mu le yrii.

=Bo le -we nahuin -nu, u -sue =tue,

-e mo, o diu -we 'ni -gbla.

19 =Bo le u 'bii, -e mo, ti nyre 'o =o,

-i ko 'yri Kukonyo di 'o -nu to,

-e mo, o nu 'mu ni.»

20-Te -Yusu -we -won, -ye o 'pla 'crunie ni, 'o -nye Nyisva a kayu a -kvannunyɔ, 'o ni gbo. Nahuin 'bii, -u ni 'le Nyisva a kayu gbo, u 'wlaa 'le -no 'yii 'klɔ gbo. 21-Ye ke o nyu lele ye po, o no: «'Crunie-tɔ -nu, 'n -hre,

a 'wɔn, -ti -gbo, ɔɔ =tu, keke -gbo, 'ke ɪ mue ke 'lu -wɔn.» ²²Nahuin 'bii, -v ni 'o, v nɔ 'ni: «ɔɔ 'ni 'pre -tɛɛ.» l saka =nu ni, 'ke 'o 'yilencwinte, ɔɔ po a -ta 'mu, v nɔ: «-Be nahuon -gbo, ɔ 'de Sosefu a 'yu?» ²³-Ye -Yusu nɔ: «N yie ni, -ɛ mɔ, a di 'mu -talɔɔ -gbo ye 'ni po, -v mɔ: -Data, pia -n dɔɔnɔ. Ke a di lele 'mu ye po: 'ŋmileka-tɔplɪ 'bii =nu, -n nu 'le Kapenaɔɔɔ 'mu, -a 'wɔn 'a -ti ni. l -do a -gbe, nui -we, ke nɔ -na -gbe a 'dɔɔ 'mu.» ²⁴ɔ nɔ lele: «Nu 'a mu 'ni le -tɛɛ, ɛ 'de Nyɪsua a winwɔn-henyɔ =de kɔ, v kuo =wɔ ye, 'ke 'le 'a -gbe a 'dɔɔ 'mu. ²⁵Nu lele 'a mu 'ni le, 'ŋmileka-tɔplɪ =nu, Nyɪsua a winwɔn-henyɔ Elii la nu, bɪ bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, ti =nu -kɔ 'yri 'nu 'kee la didie, 'ɛ gba 'yru ta, ni le yakueɛ -huonnɔ, kɔ, -tɛ kanvɔ la =ti, ke nɔ -tutv ke. Ti a -gbe 'yri, kotianyrv -huo la nɔ Yisraekue a 'blugba 'mu ni, 'vɔ la 'mu-hɛɛɛ -hɔa. ²⁶Kɛɛ, ɛ 'de la 'a nahuon =de kɔ, Nyɪsua bɔ lee la 'le Eli -wɔn, 'bɛ 'de kotianyrvɔ -do =nu -wɔn, -ɔ 'de Yisraekueyrvɔwɔ. Nyrvugba a -gbe, 'ke ɔ 'ti la 'le pɔpɔdaku -heyri, 'ke 'le Saletadɔɔ 'mu, -ɔ ni 'le Sidɔɔblugba 'mu, Eli a -gbe 'ɔ -hɔɔ 'mu, 'ke 'le 'ŋmilekade 'kwli 'mu, -ɛ nue, kotianyrvɔ, a -gbe, ɔ kuo la Nyɪsua ye =wɔ. ²⁷Ya 'o lele 'lu, Nyɪsua a winwɔn-henyɔ Elise a ti 'yri, -tɔplɪ-jɔhɔunnunyv -huo la nɔ Yisraekue a 'blugba 'mu ni. Kɛɛ, Elise a -gbe, ɔ 'die la 'le -we, bɔ -wɔ la nahuon =de a 'kue, 'bɛ 'de nahuon -gbo, -ɔ mɔ Naama, -ɔ 'de Yisraekueyu, -ɔ kɔ 'le Siliblugba 'mu. Nɔ- kɔ 'kue ɔ -wɔ la, -ɛ nue, ɔ kuo la Nyɪsua ye =wɔ.»

²⁸Nahuin 'bii =nu, -v ni 'le Nyɪsua a kayu gbo, -tɛ v 'wɔn -ti a -gbe, -Yusu =tu, -ye v bi 'mu le yrv, ²⁹'v 'ba ye 'mu, 'v klo, 'v =tɔɔ 'dɔɔ 'mu, 'v gbɔ 'le dɔɔgba =nu 'lu, -ɔ kɔ 'lu 'waa 'dɔɔ ni 'o, -ɛ die nu, v 'muo 'le ye 'nyraa, ɔ 'mu 'le =hlɔn bii, ɔ 'mu 'ku. ³⁰Kɛɛ, 'ke ɔ naa 'le =nu -gbahlɔn, 'ɔ mu.

-Tɛ -Yusu bla la 'ku -hvan le

(Maki 1.21-28)

³¹'Plu de a -gbe, ɛ 'mu mu -hi, -ye 'ke -Yusu mu 'le 'dɔɔ =nu 'mu, -ɔ kɔ 'dɔ mɔ Kapenaɔ, 'ke 'le Galileblugba 'mu. -Tɛ -Juukue a -wuwle-nyrvɔwɔ nyre 'o, -ye 'ke -Yusu mu 'le Nyɪsua a kayu gbo, 'ɔ bi 'o, 'ɔɔ nahuin Nyɪsua a -ti tɔɔ. ³²Nahuin =nu, -v ni 'o, ɪ ka =nu le 'ŋmi, -Yusu bɔ di le tɔɔɛ nu, -ɛ nue, 'ke 'le Nyɪsua a 'klɪ 'kwli 'mu, 'ke ɔɔ 'le tɔɔ. ³³ɛ kɔ nyrvbeyu =de. Nɔ- 'ku -hvan ni 'o ke 'mu. 'Ke ɔ ni 'le Nyɪsua a kayu a -gbe gbo, 'ɔ -tva win a 'le'yaale gbo, ɔ nɔ: ³⁴«Nasaletɪ 'mu a -Yusu, -ha -a mu mɛ le, =ni bi 'le 'le -a ni -ti -heyri. -N 'de =le, =mu -a mu gbo -wɔ. 'N yie ni, nahuon a gblo tio- -n 'ya. -Mɔ mɔ Nyɪsua a 'Yu, -mɔ ɔ lee nɔ.» ³⁵Bɔ po 'klɛɛ le, -ye -Yusu 'preɛ 'le 'ku -hvan a -gbe -wɔn ni, ɔ nɔ: «Ma wien, 'plu -hɔn 'o nahuon =nu ke 'mu!» 'ku -hvan a -gbe, 'v -hli nahuon a -gbe gbo, 'ke 'o nahuin 'bii ye, 'plu 'v -hɔn 'o =nɔ ke 'mu, 'v mu, kɛɛ, v 'de nahuon a -gbe de 'klan =de 'mu nu. ³⁶-Ye nahuin 'bii =nu, -v ni 'o, ɪ ka =nu le 'ŋmi. Ke vɔ yre pupo, v nɔ: «De a -gbe, ɛ mɔ de'ɛ ni. Nahuon -gbo, 'a pupowin ni ke 'klɪ, 'plu, 'ɔ kɔɔ 'kuo -hɔn win ke. 'Bɔ lo, 'ke 'le Nyɪsua a 'klɪ 'kwli 'mu, bɔ -hɔn 'o nahuon

ke 'mu, 'kɔ 'o 'mu -hɔn.»³⁷De a -gbe, ne- nue, -Yusu a 'du 'v 'sɛɛ gbo, 'ke 'le 'blɔgba 'bii -nu 'kwli 'mu.

-Te -Yusu -wɔ la 'dai kɔkɔnyɔ a 'kɔɛi
(*Matie 8.14-17; Maki 1.29-34*)

³⁸-Te -Yusu -hɔn 'le Nyɔsua a kayu gbo 'mu, -ye 'ke ɔ mu 'le Simɔ (Piel) a -tɛ. 'Ke ɔ ye 'le Simɔ a 'dɔɔ gbo, Simɔ a 'dɔɔ a -gbe, nɔ- kɔ 'hɔn hren 'dɔ. -Ye nahuin 'bii -nu, -v nɔ 'o, vɔ -Yusu lɛ 'nɔ 'batɔ, 'ke bɔ nue, 'a 'hɔn bɔ 'kee, ³⁹-Yusu 'kɔ 'jro 'lu 'mu gbo, 'plu, 'ke 'le win 'yakli 'kwli 'mu, 'kɔ 'prɛɛ 'le 'hɔnhinhren a -gbe -wɔn, 'ke bɛ hren nyɔgba a -gbe -wɔn. -Ye tii -do a ti 'yri, 'a 'hɔn 'kee nɔ, 'kɔ 'ba ye 'mu, 'kɔ pi 'waa didide.

⁴⁰-Te 'yru -wɛ 'le yakɔ 'mu lɛ, -tɛ -wuwle-nyɔwɔ -wɛ 'le, -ye nahuin 'bii -nu, -v kɔ kɔkɔnyɔ, 'kɔɛi a gblegblei nu, 'ke v gbo 'le -Yusu -wɔn, -Yusu 'kɔ po v 'bii dabu 'lu gble, 'kɔ -wɔ 'waa 'kɔɛi a -gbe, ⁴¹'kuo -hɔn 'kɔ -hɔn 'o 'hɔnhrennyɔ 'plɔplɔ ke 'mu lɛ, 'kuo -hɔn a -gbe 'kɔ 'le win 'yaa, ɔ nɔ: «-Mɔ mɔ Nyɔsua a 'Yu!» Kɛɛ -ye -Yusu 'prɔɔ 'le -wɔn, 'ke 'le win 'yaklikɔ 'kwli 'mu, 'kɔ lo, 'ke ɔ nɔ po 'le wun, -ɛ nue, 'kuo -hɔn a -gbe, ɔ yie nɔ, -ɛ mɔ, -Yusu, nɔ- mɔ Waanyɔ -nu, Nyɔsua po la lɛ, ɔ di la 'a daku ye ya.

-Te -Yusu la Nyɔsua a -tɔ -tu, 'ke 'le -Juukɔ a 'blɔgba 'mu
(*Maki 1.35-39*)

⁴²-Te -nyɛ ɛ lɛ, -ye -Yusu 'ba 'mu ye, 'kɔ mu 'le -tɛgbi -nu, nahuin -de 'de 'le 'ti, nahuin a -ji 'v muo 'yie 'mu lɛ -mɔ wɔn. -Tɛ v yɔ 'klɛɛ ke, -ye vɔ -hɔa bu kɔ ye, v nɔ: «-Nɔ -hɔn 'le nɔ -a mu 'hɔn 'mu.»⁴³ɔ -mɛ -ye, kɛ ɔ -nu ye po, ɔ nɔ: «-Hapɔtitie -nu, -ɛ nyi -tu, -tɛ Nyɔsua nahuin a win a kekɔɔ lɛ nu, 'n kɔ -bo pue -wɛ 'diɛ -ye a nahuin; ɔ nɔ- kɔ -tɔ Nyɔsua 'kɔ lee nɔ 'mu -tutu ke,»⁴⁴-Yusu 'kɔ bi -Juukɔ a 'blɔgba 'bii -nu ke, 'kɔ Nyɔsua a kayuo gbo na, 'kɔ Nyɔsua a -tɔ -tu.

-Te -Yusu da la 'a ye-he-naagbopu
(*Matie 4.18-22; Maki 1.16-20*)

5 ¹-Nyɔwɔ -de 'mu, 'ke -Yusu nɔ la 'le Galileblɔgba a 'yru nɔa 'mu, nahuin 'plɔplɔ 'v -gboo 'hɔn 'mu, -ɛ die nu, v 'mu Nyɔsua a -tɔ 'wɔn. ²'Ke ɔ nɔ 'klɛɛ 'o gbo, -ye ɔ 'ye 'blagbei 'hɔn, 'ɔ nɔ 'le gbogbo ye. 'Blagbei a -gbe wɔn, 'ke 'pɔpanyɔ -hɔn 'le 'mu, 'vɔ 'waa -tatu lɛ yɔ. ³'Blagbei -a gbe, nɔ- kɔ 'yɛɛ -ye wɔn -Yusu 'ya 'le, nahuin a -huhuo-tu. 'Blagbe a -gbe, Simɔ, nɔ- kɔɛ, -Yusu 'kɔ 'wɔɔ lɛ, 'ke bɔ 'yɔya 'le 'nie ke gbo dɛ gbi. -Tɛ v 'yɔya 'le 'nie ke gbo, -ye ɔ nɔ gbo, 'kɔ -tɔ nahuin a -gbe Nyɔsua a -tɔ a tɔɔ lɛ gbo.

⁴-Tɛ ɔ -wɔ nahuin a tɔɔ lɛ -wɔn, -ye ɔ 'le Simɔ nɔ, ɔ nɔ: «Bri, -ba mu 'le 'wlo ke, 'plu -n kɔ -n 'bienu 'hɛɛn, ba po 'a nɔ -tatu.»⁵-Ye Simɔ -tuo -wɔn, ɔ nɔ: «Tɔwɔnyɔ o, 'tɔyɔwɔ 'bii -gbo 'mu, -a 'ye -sɔɛ, -a 'de dɛ -de 'pa. Kɛɛ, -tɛ -n plɛ -bo nue, 'n die 'nɔ nu,»⁶'v po 'waa -tatu, 'v kɔ -hrin. -Hrin -nu, v kɔ,

'a -huhuo-ti, 'waa -tatt 'i -tua lećurele gbo, 7'v po dabu, 'v da 'waa 'bienu, -v ni 'le 'blagbe -ye wɔn, 'ke bu di -nv 'mu -he, 'v di 'le, 'v 'yie 'le 'blagbei 'hɔn -we a -gbe, 'ke 'o -hrin -wɔn. -Hrin a kwakukue a -ti, 'blagbei a -gbe, u -hva bi pa. ⁸-Te Simɔ, v Pielt daa, ɔ 'ye de a -gbe, -ye ɔ bla -Yusu ye gbo kwɔ, ɔ nɔ: «Kukɔnyɔ, hren 'mu -wɔn, 'mɔ mɔ de'kukununyɔ'v ni!» ⁹Ke'e ni Simɔ po, -e nue, ɔ 'ta 'mu gbo, ɔ kɔ 'a 'bienu 'pupanyv 'heen, 'ke 'o -hrin 'plɔplɔ -nv, v klɔ a -ta 'mu. ¹⁰Dee -do a -gbe, ne- mue 'lu -wɔn, 'ke 'o Sakɔ kɔ Saan 'heen -wɔn, -v mɔ Sebede a 'yuo, -v kɔ Simɔ 'heen, -v -kvan nu. Kee -ye -Yusu le Simɔ, ɔ nɔ: «=Ni pi 'le hvannu. Kue ke 'kle'e mɔ gbo, e 'de 'kle'e lele -hrin, -n 'dee -bo 'kukui le, kee, -tunahuin, nu- -n di le 'kukue, -e die nu, v 'mu 'na -naagbopv -he.» ¹¹-Te -Yusu -yre, -ye v kwlee 'waa 'blagbei ni, 'v hie 'o 'waa -tɔplɔ 'bii gbo, 'v -tua 'a -wɔnnaale gbo.

-Te -Yusu -wɔ la -tɔplɔ-jɔhvɔnnunyɔ a 'kue
(*Matie 8.1-4; Maki 1.40-45*)

¹²-Nyrɔwɔ -de 'mu, 'ke -Yusu ni la 'le 'dɔ -de 'mu. 'Ke 'le 'dɔ a -gbe 'mu, 'ke -tɔplɔ-jɔhvɔnnunyɔ ni 'le. 'A 'hvɔn mɔ =ji -gbugbe. -Te ɔ 'ye -Yusu, -ye ɔ blɔ ye gbo kwɔ, ɔ nɔ: «Kukɔnyɔ, 'nu -mu le 'ni 'batɔ, nue, 'na 'kue be -we!» ¹³-Yusu 'v 'vɔ le, ɔ nɔ: «N nye 'ni -hva, -na 'kue be -we.» Tii -do a ti 'yri, -ye 'a 'kue -we ni, ¹⁴-Yusu 'v lo, ɔ nɔ: «=Ni -tui 'le nahuon -de ye gbe! Kee, mu -bo titie -n dɔnv Nyɔsua a -cɔhlɔnpinyɔ ye, ɔ 'mue 'ye, -e mɔ, -na 'kue -we ni. 'A -ti, gba -tɔplɔ -nv, v nu, 'v -cɔhlɔn pi, 'ke 'o Nyɔsua ye, -te -a ni bu gblaka, -ɔ mɔ Moise, ɔ nu la 'a -tutue ye-he-nyre 'mu, -e die nu, nahuin 'bii, v 'mui yi, -e mɔ, -na 'kue -we ni!» ¹⁵-Hapɔkɔ, 'v nu le 'pupre, kee, -Yusu a 'dv a gbo'seele bii ke, 'ke 'le 'blugba -nv 'mu. De a -gbe a -ti, nahuin 'plɔplɔ 'v -tɔplɔ 'mu le -hɔn, 'v nyo ye mu, -e die nu, v 'mu 'a win 'wɔn, kɔ, -Yusu 'mu 'waa 'kuei -wɔ. ¹⁶Kee, ɔ -me -ye, ɔ -hɔn 'le 'mu ni, 'v mu 'le -tegbi -nv, nahuin -de 'de 'le 'ti, -e die nu, ɔ 'mu Nyɔsua da.

-Te -Yusu -wɔ la le-ytyrenyɔ a 'kue
(*Matie 9.1-8; Maki 2.1-12*)

¹⁷-Nyrɔwɔ -de 'mu, 'ke -Yusu ni la 'le 'kayu -de gbo, 'v nahuin Nyɔsua a -ti wɔ. Falisi-tumu a nahuin, kɔ Nyɔsua a teteitɔnyv -de 'heen, nu- ni 'le -nv -gbahlɔn gbo. 'Ke v -hɔn 'le Galileblugba kɔ Sudeblugba a 'dɔ 'bii 'mu, kɔ Jrusredɔ 'mu, 'v di 'le. Kukɔnyɔ Nyɔsua, ɔ -Yusu -nyi 'klɔ, 'ke bɔ -wɔ nahuin a 'kuei. ¹⁸Bu ni 'kle'e 'o gbo, -ye nahuin -de, nu- nyre 'o, 'v 'ble -hanmaki. -Hanmaki a -gbe, ne- kɔ 'kwɔ 'mu, 'ke v pia 'le le-ytyrenyɔ gbo, 'v nye le -mɔ, 'ke bu pɔ 'le 'kayu gbo, -e die nu, v 'muo 'o -Yusu ye 'mu gbo -tu. ¹⁹Bu nyre 'le 'kayu a -gbe ye, nahuin a -huhue a -ti, v 'ni 'ye -le 'hru, 'ke bu paa 'waa ni le-ytyrenyɔ 'kayu gbo. Ne- mɔ bu 'ya 'le 'kayu ke, bu -ha 'o 'hɔ. 'Ke v naa 'o le-ytyrenyɔ -nv, -ɔ ni 'le -hanmaki wɔn, 'v -tu 'o -Yusu ye, 'ke 'le nahuin -nv -gbahlɔn, -e die nu, -Yusu 'mue nu, 'a 'kue 'mu -we. ²⁰-Te -Yusu 'ye, -e mɔ, nahuin a -gbe, v kuo ye -wɔ, -e mɔ, ɔ -we 'le bɔ nue ni, 'waa ni

le-yiyrenyo a -gbe, 'a 'kue be -we ni, -ye o lo ni, o no: «Nytbeyu o, -tɔpli -gbo, -n nu, -i nyre 'yi le, 'ke 'o Nyisua ye, i 'wuwle ni.»

21-Ye teteitɔnyu, -v ni 'o, u 'mu le 'ni 'pupre, v no: «Yusu -gbo, o Nyisua a -ti le 'ni -haa. Nahuon a gblo tio- o 'ya 'kleɛ 'mu? 'Plu o no 'ni, o mo Nyisua'a ni. Nyisuaa -do, no- -we 'le -bo 'wuwla -tunahuin a de 'kuku.» 22-De -nu, u =wli kle naa, -Yusu yrie ni. O no: «De tio- ko =wli du -nu aa le naa 'le? A 'de ko ba naa wen =wli du -nu le. 23'A ni =wli no 'ni, 'n 'die 'le -we -bo le nahuon -gbo, -ɛ mo, 'a de 'kuku 'wuwle ni, ko, 'a ni =wli no 'ni, 'n 'die -we 'le -we -bo le -no, -ɛ mo, bo 'ba ye 'mu, bo na. 24-Kɛɛ, 'mo mo -tunahuin 'bii a Nahuon, 'mo mo Nyisua a 'Yu, 'o lee no 'mu. Nyisua a -gbe, no- -nye 'mu 'kli, 'ke =bo 'wuwla -tunahuin a de 'kuku, ke no -tutu ke, 'o -nye -we 'mu 'kli, 'ke =bo -wo -tunahuin a 'kuei. 'A -ti o, nahuon -gbo, u ya 'le, 'n die 'ni nu, 'a 'kue 'mu -we, 'a 'mue yrii, -ɛ mo, -ti -gbo, 'n =tu wen 'a mu ye, i mo -hapokoo ni.» -Ye o -han -won, oo 'le le-yiyrenyo =nu -won 'preɛ, o no: «Nu -mu 'ni le, 'ba ye 'mu, 'ba -na -hanmaku 'mu, -bo mu 'le -na kayu gbo, -na 'kue -we ni.» 25-Tii -do a ti 'yri, nahuin nyo 'o -won le a tɛɛ, 'o 'ba ye 'mu, 'o 'ba 'a -hanmaku 'mu, 'o 'hri, 'o mu 'le 'a kayu gbo, oo Nyisua 'nyrɛ le pue. 26-Ye nahuin =nu, -v ni 'o, i ka =nu le 'ɣmi, 'u 'ta 'o 'mu gble, 'u Nyisua 'nyrɛ le pue, v no: «-A 'ye ke 'ɣmileka-tɔpli gblaku.»

-Te -Yusu le la Lefi, 'ke bo -he la 'a -naagbopuyu
(Matie 9.9-13; Maki 2.13-17)

27-Te de a -gbe, ɛ -hi, -ye -Yusuu 'mu =ti 'di. Bo oo 'kleɛ mu, -ye 'ke o ye 'o 'bluwli'tenyoo =de gbo. 'A 'du mo Lefi, 'o ni 'le 'bluwli'tɛɛle 'mu gbo. (Kɛɛ, nahuin 'ni -hva =le 'bluwli'tenyu, -ɛ nue, u di 'iyiriwli.) -Ye ke -Yusu nyo ye po, o no: «Kue 'mu -won, =mu 'na -naagbopuyu -he!» 28-Lefi a -gbe 'o 'ba ye 'mu, 'o hie 'o -kuan 'bii gbo, -ɛ die nu, o 'muo -won naa.

29-Ye o da -Yusu -won didide, o ko 'a -naagbopu 'heɛn, 'o da -we 'a 'bienu 'bluwli'tenyu 'ploplo, ko pupunahuin -ye 'heɛn, -v ko 'kl' de 'o ye 'sii. 30-Ye 'kleɛ, Falisi-tumu a nahuin, v ko Nyisua a teteitɔnyu 'heɛn, -v mo -we Falisi-tumu a nahuin, v 'ye de a -gbe, 'u wlon le 'pupre, 'u le -Yusu a -naagbopu, v no: «De- nue 'kleɛ, a ko 'bluwli'tenyu ko nahuindu -ye -gbo 'heɛn, -v ko 'kl' de 'o ye 'sii, 'a ni 'o dedihuo -do ke gbo 'le? A 'de wen ye ble ba nu wen de a -gbe.» 31-Yusu bo 'won -ti a -gbe, ne- mo bo po le: «Nahuon -gbo, o ko 'huun nu -tɛɛ, o ni -hva =le -data a 'yiye, kɛɛ, nahuon -gbo, o ko 'huun- hren, no-o -data a 'yiye -hva. 32-'N 'de 'le di, 'ke 'o nahuin -gbo a -ta 'mu, -v ple, 'waa 'kl' 'sii 'o ye, kɛɛ, nahuin -gbo, -v yie, -ɛ mo, 'waa 'kl' de 'o ye 'sii, nu- ko -ti, 'ni di 'le, 'mu le, -ɛ mo, bu hie 'o 'waa de 'kuku, u nu gbo, bu -nye 'waa 'kl' 'bii Nyisua.»

Nyisua lee no -Yusu -tutu ke ni, 'o ya 'le 'kl' yrayru, -o ko 'kl' 'ka 'heɛn,
-i 'de degbloo -do
(Matie 9.14-17; Maki 2.18-22)

33-Ke nahuin -ye, u -Yusu ye po, v no: «Saan, oo nahuin 'nie 'lu le po, 'a -naagbopu, u le 'ni =ci 'ɛ ni ti, 'u Nyisua da. Deɛ -do a -gbe, ne- Falisi-tumu

a nahuiin nu, -ε 'we -nɔ ye, -te 'waa teteε 'a -tutue nu. Kεε, -mε -ye, -n ne -naagbopu, v 'ni -ci -le.» ³⁴-Ye kε -Yusuu -nu ye po, ɔ nɔ: «Nɔybeɣu -gbo, ɔɔ 'bli 'mu pa, 'bo da 'a 'bienu 'bl'mupupa a didide ke, 'bu mu 'bl'mupupa a -gbe a dedi-tuo ke, 'a 'bienu a -gbe, nɔɔ -de 'ni lu -le bu =ci. Ε 'we -nɔ ye, 'bl'mupupa -nu, ε mɔ 'manu'de'ε ni. 'A -ti, v 'de -cicie kɔ. Dεε -do a -gbe, nε-ε ni. 'Manu a -ti 'na -naagbopu 'ni -ci -le ni, tii -tie -gbo 'n di mɔ -nu 'huu 'mu -hi. ³⁵Kεε, ε di kɔ ti, -i kɔ 'yri v di 'o 'mu 'na -naagbopu -heyri -ha. Ti a -gbe 'yri, 'ke v di -tado 'o -cii.»

³⁶-Ye ɔɔ lele -nu ye po -taludu -ye, ɔ nɔ: «Nahuon -de 'ni cra -le wlawlu yrayru, ɔ 'ni -ha -le 'o 'a 'pia, ɔ 'ni -ma -le da'ka a 'huɔ. 'Bia 'bo nue, -ye wlawlu yrayru nyre le 'yi, kɔ, 'a 'pia -nu, ɔ nu, 'ɔ -ma wlawlu 'ka, ɔ kɔ -nɔ 'hεen, i 'dee bu -mυε. ³⁷Mɔ, nahuon -de 'ni 'ba -le nɔ yrayri 'mu, -ɔɔ 'plu, ɔ 'ni puo -le 'le dahvaka a buo 'ka wɔn. 'Bo puo 'le buo 'ka -nu wɔn, 'bo kɔ ye, ti -kɔ ti 'yri ɔ di 'plu, 'boɔ 'ya, -ye ɔ cra dahvaka a buo -nu ni, -ye nɔ 'wle gbo. ³⁸Ne- nue, 'ke 'le dahvaka a buo yrayru wɔn, 'ke v 'le nɔ yrayri po. ³⁹Nahuon 'bo ni 'o, 'bo nυε 'mu bo 'na nɔ 'ki, ɔ 'ni -hva -le bo 'na nɔ yrayri. Kε ɔ di po: Nɔ 'ki -nu, nɔ- nɔ wɔn, -ɔ -hi 'o nɔ yrayri 'mu. (Ε nε- nue o, nahuon -de 'nuni 'ba -tɔpli 'ki 'mu, 'ɔ 'nuni pui -tɔpli yrayri ke. I 'ni bibi -le 'yi 'mu le.)»

-Yusu, nɔ- kɔ 'kli, 'ke bo le nahuon dε, ɔ -we 'le bo nu, 'ke 'le

-wuwle-nyrɔwɔ 'kwli 'mu

(Matie 12.1-8; Maki 2.23-28)

6 ¹-Wuwle-nyrɔwɔ -de 'mu, -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hεen 'u mu le na wɔn. Buu 'kleε mu, -ye v -tuɔ 'be 'didɔ-tɔpli -de a -ci, -i 'we -nɔ =gbla ye. Nɔ- kɔ 'hle gbi 'a -naagbopu 'ce, 'u nyi kwa 'mu gbo hunka, 'u nyi di. ²'Ke Falisi-tumu a nahuin -ye ni 'le -ci a -gbe 'mu. -Te -Yusu a -naagbopu, v 'didɔ-tɔpli -nu a 'hle gbi 'ce, -ye v nyu 'kleε 'ni le, v nɔ: «Dε -gbo, aa nu, i -ɲa ni. Nyisva a tete nɔ 'ni, nahuon ni nu 'le -kuan -wuwle-nyrɔwɔ 'mu.» ³-Ye -Yusu -tu =wɔn, ɔ nɔ: «-Ti -gbo, v 'cru la 'le Nyisvacruniε 'kwli 'mu, 'ke 'o -a ni bu gblaka, -ɔ mɔ bodɔ Dafidi a -ta 'mu, 'n pui -tεε, a -hri ni. -Ti a -gbe, v 'cru la, ni- -gbo: -Nyrɔwɔ -de 'mu, bodɔ Dafidi, -te kanu nyo la nu, ɔ kɔ 'a nahuin 'hεen, ⁴'ɔ pa la 'le Nyisva a kayu gbo, 'ɔ -ha la 'o 'fɔɔ, -ɔ pε la 'o 'teble ke gbo, 'ɔ dio la, 'ɔ -nye la 'a dε -ye 'a nahuin, 'u dio la -we. 'Plu -ye tete nɔ 'ni, Nyisva a -cɔhlɔnpinyu -do, nu- -we 'le -bu di 'fɔɔɔv a -gbe. 'Be 'fɔɔɔv a -gbe, -ɔ ni 'le Nyisva a kayu a -gbe gbo, v -hiɔ la ni, 'ke 'o Nyisva a -ta 'mu.»

⁵-Ye kε ɔ nyu lele ye po: «'Mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, Nyisva lee nɔ 'mu ni, 'ɔ -nye 'mu 'kli, 'ke -bo le 'ε ni nahuon dε, ɔ -we 'le bo nu, 'ke 'le -wuwle-nyrɔwɔ 'kwli 'mu.»

-Wuwle-nyrɔwɔ -de 'mu, -Yusu -wɔ la nahuon -de a 'kuε,

-ɔ kɔ dabu 'ku la

(Matie 12.9-14; Maki 3.1-6)

⁶-Wuwle-nyrɔwɔ -ye 'mu, -Yusu 'ɔ mu 'le lele Nyisva a kayu gbo, 'ɔ nɔ nahuin Nyisva a -ti tɔɔ. 'Ke ɔ ye 'le nyibeɣu -de gbo, -ɔ kɔ diidedabu 'ku. ⁷Bu ni 'kleε 'o,

-ye Nyɩsva a teteitɔɔnyv kɔ Falisi-tumu a nahuin 'hɛɛn, -v nɩ 'o, vɩ ke gbaa 'yie, 'vɩ -Yusu 'ye, 'bia 'bɔ kɔ bɔ -wɔ nyibeyu a -gbe a 'kɛɛ -wuwle-nyrɔwɔ 'mɩ, -ɛ die nu, 'bɔ nɩ, v 'muo -tɩ yɛɛ. (Falisi-tumu a nahuin nɔ 'nɩ, nahuon a 'kɛɛ a -wɔwɔ, ɛ mɔ -kvaan nɩ. 'Plu Nyɩsva a tete nɔ 'nɩ, nahuon nɩ nu 'le -kvan -wuwle-nyrɔwɔ 'mɩ.)⁸ Kɛɛ -ye -Yusu yrii 'waa 'lu a le-hiele nɩ. Nɛ- nɩ, 'v le nyibeyu a -gbe, ɔ nɔ: «Ba ye 'mɩ, -bo nyra 'o nahuin -heyri 'mɩ gbo!» nyibeyu a -gbe, 'v 'ba ye 'mɩ, 'v nyra 'o -nɩ -heyri 'mɩ gbo. ⁹-Ye kɛ -Yusuu teteitɔɔnyv kɔ Falisi-tumu a nahuin 'hɛɛn ye po, ɔ nɔ: «A mɩ 'nɩ wɔn -gba: -Be' Nyɩsva a tete po 'le? Nahuon bɔ nu -hapɔde -wuwle-nyrɔwɔ 'mɩ, kɔ, bɔ nu de 'klan, de tio- nu -tɛɛ 'le? Nahuon bɔ waa 'a 'be -wuwle-nyrɔwɔ 'mɩ, ɔ 'nɩ -han 'ku a -tɩ, kɔ, bɔ -ha 'a 'be a -hunhɩn me lɛ bu 'wan, de tio- nu -tɛɛ 'le?» ¹⁰'plu 'ɔɔ 'le v 'bii 'yii 'mɩ le ta. -Ye kɛ ɔɔ nyibeyu a -gbe ye po, ɔ nɔ: «Sɩv -na dabu -nɩ, -v 'ku!» -Ye ɔ nɩ. Bɔ sɩv 'klɛɛ 'a dabu a -gbe, -ye v 'hɩ 'klɔ, 'v bi 'o 'a dɔnɩ -pɩ 'mɩ. ¹¹-Tɛ -Yusu -wɔ 'klɛɛ nahuon a -gbe a 'kɛɛ, -ye Nyɩsva a teteitɔɔnyv kɔ Falisi-tumu a nahuin a -gbe 'hɛɛn, v bi 'mɩ le yɩ 'dɔ, 'v -tɩa -tɩ a lɛ-mɩmɩ gbo, -tɛ v di nu, v 'mɩ -Yusu -balɩ 'mɩ nu.

-Tɛ -Yusu -ha la 'le nahuiin -pu -tu 'o 'hɔn, v 'mɩ 'a -wɔnnaanyv -he
(*Matie 10.1-4; Maki 3.13-19*)

¹²Ti a -gbe 'yri, 'ke ɔ 'ya 'le dɔgba -de 'lu, -ɛ die nu, ɔ 'mɩ Nyɩsva da. 'Ke ɔ -hi 'le 'tɔyrɔwɔ 'bii -nɩ 'le, 'ke 'o Nyɩsva a dida a -ta 'mɩ. ¹³-Tɛ -nyre ɛɛ lɛ, -ye ɔ da 'a -naagbopɩ nɩ, 'ke 'le -nɩ -heyri, 'v -ha 'le nahuiin -pu -tu 'o 'hɔn, 'v nyu 'a -wɔnnaanyv daa. ¹⁴Nahuin a -gbe, nɩ- mɔ: Simɔ, ɔ -tue Pielɩv, ɔ kɔ Simɔ a -gbe a -diayu Adre 'hɛɛn, kɔ Saki, kɔ Saan, kɔ Filipɩ, kɔ Batelemi, ¹⁵kɔ Matie, kɔ Toma, kɔ Alɩfɛ a 'yu Saki, kɔ Simɔ. Simɔ a -gbe, 'ke ɔ nɩ la 'le nahuin -nɩ -heyri, -v 'nɩnɩ -hɩa Romakɩ; ¹⁶kɔ Saki a 'yu Judi, kɔ Judia Yisikalio. Nɔ- mɔ nahuon -nɩ, -ɔ di -Yusu -Juukɩɛ a ye'mɩnaanyv kwa po.

-Tɛ -Yusu, ɔɔ la nahuin -huohui Nyɩsva a -tɩ tɔɔ, kɔ, ɔɔ la kuklanyv a 'kɛɛi -wɔ
(*Matie 4.23-25; 12.15-16; Maki 3.7-12*)

¹⁷Dɛ a -gbe, -tɛ ɛ -hi, -ye -Yusu -tɩ 'le dɔgba 'lu nɩ, ɔ kɔ 'a -naagbopɩ 'hɛɛn, 'v nyra 'o -tegbi -nɩ gbo, -tɛ 'dɩ 'wɩɛ 'o gbo. 'Ke 'o -tegbii -do a -gbe, 'ke -Yusu a -naagbopɩ 'plɔplɔ -ye, v 'kukue wen 'o lɛ, v kɔ nahuin 'plɔplɔ -ye 'hɛɛn. 'Ke -v -ye -hɔn 'le Jɩrusɛdɩ 'mɩ, kɔ -Juukɩɛ a 'blɔgba 'bii -nɩ ke, kɔ 'dɩɛ -ye -nɩ, -ɛ nɩ 'le 'yɩ nɩ 'mɩ, -ɛ mɔ Tilɩdɩ kɔ Sidɔdɩ 'hɛɛn. ¹⁸U di 'le -le, -ɛ die nu, v 'mɩ 'a win 'wɔn, kɔ, ɔ 'mɩ 'waa 'kɛɛi -wɔ, kɔ, nahuin -nɩ, 'kuo -hɩn nɩ 'o ke 'mɩ, ɔ 'mɩ -wɛ 'waa 'kɛɛi -wɔ. ¹⁹Nahuin 'bii, v nye lɛ 'nɩ -mɔ, 'ke bu 'tɩɩ lɛ, -ɛ nɩ, 'klɩ-tɩ 'le -nɩ 'mɩ -hɔn, 'u 'waa 'kɛɛi 'bii -wɔ.

Plɔ a bleelɛ kɔ 'jɩɩ 'hɛɛn
(*Matie 5.1-12*)

²⁰-Tɛ de a -gbe, ɛ -hi, -Yusu 'v 'ba 'lu ye 'mɩ, 'v ta 'le 'a -naagbopɩ -wɔn lɛ, ɔ nɩ:

«A mu -gbo, -v mɔ -svenyu, -v mɔ 'na -naagbopu,
 ba kɔ plɔ a bleele,
 -ε nue, ti -nv -kɔ 'yri Nyɪsua di 'o 'klɔ yrayru nuu,
 a kɔ 'mu 'hæen- di 'le 'klɔ yrayru a -gbe 'kwli 'mu ni.

21 A mu -gbo, kanvu nu, kɛ nɔ 'klɔ ke,
 ba kɔ plɔ a bleele,
 -ε nue, kanv 'deε bu nu lele 'a mu.
 'A mu -gbo, -vu we, kɛ nɔ 'klɔ ke,
 ba kɔ plɔ a bleele,
 -ε nue, a di 'ni 'ca.

22'Bia nahuin 'bu yraa 'a mu, kɔ, 'bu po 'le 'a mu -patv 'mu, kɔ, 'bvu 'a mu tanv
 -tu, kɔ, 'bvu 'a ni 'du 'yi le nyre, -ε nue, 'mɔ -gbo, ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, a
 -hɛ 'na -naagbopu, 'bia 'baa -svedu a -gbe 'ye, -ye ba kɔ plɔ a bleele. 23Ti -nv -kɔ
 'yri 'kla-wliye'yɪya a -gbe, ε di 'o nyre, 'ke 'o 'a mu -wɔn, -ye ba nu 'manv, ba yi
 -wla, -ε nue, 'ke 'le yakɔ 'mu, Nyɪsua di 'a mu -nyi 'wio gblaka. 'E mɔ -tɛε, k'εε ni,
 nahuin -nv, -v yraa 'a mu, 'waa bunv, vu la -wε Nyɪsua a winwɔn-henyv a -sve a
 -tuele nu.» 24Kεε -ye kε -Yusuu nahuin -nv ye po, -v 'nuni -tuu 'o Nyɪsua, ɔ nɔ:

«A -mε -ye, 'jɔ 'ke 'o 'a mu -wɔn, -v mɔ dekwɔnyv,
 -ε nue, a 'ye 'a ni plɔ a bleele ni -dodo.

25 'Jɔ 'ke 'o 'a mu -wɔn,
 -v kɔ ke didi-tɔplɪ 'bii -nv, aa -hva,
 kɛ nɔ 'klɔ -gbo ke,
 -ε nue, kanv di 'a mu 'ni nu.
 'Jɔ 'ke 'o 'a mu -wɔn, -vu kε 'ca,
 kɛ nɔ 'klɔ -gbo ke,
 -ε nue, a di le nu wɔli, a 'mu we.

26'Jɔ 'ke 'o 'a mu -wɔn, 'bia nahuin 'bii 'bvu 'a ni -hapv-ti -tu, -ε nue,
 nahuin -nv, -v yraa 'na -naagbopu, deε -do a -gbe, nε- 'waa bunvu la -wε
 'waa hwɪnwɔn-henyv -wɔn nu, 'vu la -wε 'waa -hapv-ti -tu.»

Ba nve 'a ni yraanyv 'mu

(Matie 5.38-48; 7.12a)

27-Ye kε -Yusuu lele po: «Ba po 'o nva gbo, a 'bii. 'Nu 'a mu 'ni le: Ba
 nve 'a ni yraanyv 'mu. Nahuin 'bu yraa 'a mu, ba nu -nv -hapvde 'mu.
 28Nahuin 'bu po 'a mu 'jɔ -wɔn, nahuin 'bvu 'a mu -sve -tue, ba da
 Nyɪsua, 'ke bɔ nu -nv -hapvde 'mu. 29Nahuon 'bɔ po 'le -mv 'ɲma nva 'mu,
 titie 'o nva -ye 'o, ɔ 'mu ɔ -ye po. Nahuon 'bɔ -ha 'o -na 'kɔkɔ, -hɪ mε le,
 bɔ gba -wε -na wlawlv -ye. 30Nahuon 'bɔ -mv de -hva, -nye -nɔ. Nahuon
 'bɔ -ha -mv -na de kwa, -ni -gba 'le de a -gbe a -ti wɔn. 31-Hapvde -nv, aa
 -hva -tɔnahuin bu nu 'a mu 'mu, 'a ni -gbe, nε- ba nu -wε -nv 'mu.

32'Bta 'ba nve nahuin -do -nv 'mu, -v nve 'a mu 'mu, a ni po 'le le,
 Nyɪsua di 'a mu 'ni baa. Mɔ, nahuin -nv, -v 'de Nyɪsua yi, v nve -wε nahuin

=nu 'mu ni, -v nuε -wε =nu 'mu. ³³Nahuiin -do =nu, -u 'a mu =hapudε 'mu nu, 'bia 'ba nyu -wε =hapudε 'mu nu, a ni po 'le le, -ε mɔ, Nyɩsua di 'a mu 'ni baa. Dεε -do a -gbe, nε- nahuin =nu, -u 'de Nyɩsua yi, u -wε nu. ³⁴'Bia 'baa nahuiin -do =nu 'a ni 'wliye -nyi, a yrii ti le, -v die de -mia, v 'mue 'a mu -nyi, a ni po 'le le, -ε mɔ, Nyɩsua di 'a mu 'ni baa. Nahuin =nu, -u 'de Nyɩsua yi, v nyi -wε 'ni nu, 'ke 'le 'waa dɔnu -gbahlɔn, -ε nue, v yie ni, -ε mɔ, 'waa 'bienu =nu, v di 'wliye a -gbe de 'ni -mia, v 'mue =nu -nyi. ³⁵De ba nu, nε- mɔ, ba nuε 'a ni yraanyu 'mu, ba nu =nu =hapudε 'mu. 'Bia 'ba -nyi nahuin de, a ni =muε 'le le, 'ke bu -mie de. 'Bia 'baa le nu, Nyɩsua di 'a mu 'mu nu =hapudε gblaka, kɔ, a di -he Yrayrɩnyɩsua a -gbe a 'yuo, -ε nue, 'kuepanyu kɔ 'crenyu 'hεen, ɔ nyu -wε 'mu nu =hapudε. ³⁶Ba kɔ nahuin a wɔlt, -ε 'we =nɔ ye, -te 'a ni Bu Nyɩsua nu, 'ɔ kɔ nahuin a wɔlt 'dɔ.»

A ni yeε 'le 'a ni 'bienu -ti
(*Matie 7.1-5*)

³⁷«A ni yeε 'le 'a ni 'bienu -ti, -ε die nu, Nyɩsua 'ni =han -wε 'a mu -ti yeε. A ni =hen 'le 'a ni 'bienu 'nyre, -ε die nu, Nyɩsua 'ni =han -wε 'a mu 'nyre =hen. 'Yilenyre-tɔplɩ =nu, nahuin, u 'a mu 'mu nu, ba -hri 'a -ti -wɔn, -ε die nu, 'yilenyre-tɔplɩ =nu, aa nu, Nyɩsua 'mu -wε 'a -ti -wɔn -hri. ³⁸-Tɔplɩ =nu, 'a ni 'bienuv -hua, ba -nyi =nu, -ε die nu, Nyɩsua 'mu -wε 'a mu -tɔplɩ =nu -nyi, aa -hua. 'Bia 'baa le nu, -ye ε 'we =nɔ ye, -te nyɔ bɔ 'nɩni sra wen =gbla, ɔ 'muo 'a mu -nyi. =Gbla'musraapɔhɩ =nu, ɔɔ nu, 'ɔɔ =gbla sra, ɔ diu 'le 'ni 'yie -tεε, v 'mu 'le =gbla a -gbe 'a ni blɔ wɔn po, v 'muo 'le kɔɔ, kɔ ɔ 'mu blɔ gbo bla, -ε die nu, v 'mu 'le 'a de -ye po, blɔ 'mu 'le 'yii -tεε. -Te a di 'a ni 'bienu a 'yiye nu, ke Nyɩsua di -wε 'a ni 'yiye nu.»

³⁹-Ye -Yusu po =nu ye -talɔv, ɔ nɔ: «'Yiisuanɔ 'die 'le -wε bɔ 'ble 'a 'be 'yiisuanɔ a dabu kwa, bu na 'hru. 'Bia 'bu nye nu, -ye v 'hɔn -wε a -gbe, v di 'le wɔn bi 'huɔ. ⁴⁰ε 'de 'nyinyɩnyɩ =de kɔ, -bɔ di 'o 'a tɔɔnyɩ 'lu ye ni. Kεε, 'nyinyɩnyɩ =nu, -ɔ 'nyi -tεε, -te 'a tɔɔnyɩ ni 'mu, ke ɔ di -wε 'mu ni.

⁴¹De- kɔ -ti, =nu -n 'be a praprɩ =nu 'ye, -v ni 'le =nɔ 'yi 'mu, 'plu =nɩni 'ye -wε -n nε tikla-tɩ =nu, -ɔ ni 'le -mu 'yi 'mu? ⁴²-N 'de ye ble -bo le -n 'be, -ε mɔ: Nε- -bo -ha 'le praprɩ =nu, -v ni 'le -mu 'yi 'mu, -mɔ =nu, -ɔ 'nɩni 'ye tikla-tɩ =nu, -ɔ ni 'le -mu 'yi 'mu? -Mɔ =nu, -ɔɔ 'lii 'hɔn naa, ye-hede, -n kɔ -bo nu, -ha 'le -n nε tikla-tɩ =nu 'yi 'mu, -ε die nu, =mu le yrii -tεε, 'plu =mu 'le praprɩ =nu, -v ni -n 'be =nu 'yi 'mu -ha.»

Tugbe a 'kuo, nɔ- v nye yrii
(*Matie 7.16-20; 12.33-35*)

⁴³Kε -Yusuu lele po: «Tugbe =nu, =εε =hapu'nie -jri, ε 'dee be tu 'kui -hɩn. Kεε, tugbe =nu, -ε 'nɩni -jri =hapu'nie, ε 'dee be tu =hapu'kui. ⁴⁴Tugbe a 'kuo, nɔ- v nye yrii. Nahuon =de 'ni -ha =le bubuokui, 'ke 'le hɩnhranwu 'klɔ. Mɔ, nahuon =de 'ni -ha =le -wε -gbugbɔnu, 'ke 'o dakawi 'yri. ⁴⁵-Hapɩnahuon a

nunu-tɔplɪ nɔ lɛ 'yi, -ɛ nue, 'a =wɪb nɔ lɛ 'yi. Dɛɛ -do a -gbe, nɛ-ɛ ni, 'ke 'o 'crenyɔ -wɔn. 'A nunu-tɔplɪ nyre lɛ 'yi, -ɛ nue, 'a =wɪb nyre lɛ 'yi. -Tɪ =nu, -ɪ 'yii 'le nahuon a =wɪb ke, nɪ- ɔɔ =tu.»

-Tɔkɔnyɔ, kɔ nahuon =nu, -ɔ 'de =tɔ kɔ, -v po 'waa kayuo

(Matie 7.24-27)

46-Ye kɛ -Yusuu lele po, ɔ nɔ: «Dɛ- kɔ -tɪ, 'aa 'mɪ Kɔkɔnyɔ daa ti a pɛpɛ, 'plu -tɪ =nu, 'nɪ =tu, 'a 'nɪnɪ nɪ 'le? 47'ɛ nɪ nahuon 'bɔ nɪ 'o, -tɪ -gbo, 'nɪ =tu, 'bɔ nyi nua ye gbo po, 'plu 'bɔ nyi nu, 'n di 'a mɪ 'nɪ le, nahuon, ɔ 'we ye. 48ɔ 'we =nɔ nahuon =nu ye, -ɔ -tɪa kayu a pupue gbo. ɔ 'blu -tɪtɪ -blɪblɪ, 'ɔ ye 'hɪ 'pa ke. 'Ke ɔ po 'o kayu a -gbe, -ɛ die nu, v 'mɪ gbo ku -tɛɛ. -Tɛ ɔ pu 'klɛɛ, -ye 'nie a 'yiyiti nyre 'o =o, 'nie a -gbe 'ɛ -wɔn kayu a -gbe ye. Kɛɛ, ɛ 'de 'le 'a 'wɔwɪa -wɛ, -ɛ nue, v ku gbo -tɛɛ. 49Kɛɛ, 'ɛ nɪ nahuon 'bɔ nɪ 'o, -tɪ -gbo, 'nɪ =tu, 'bɔ nyi nua ye gbo po, kɛɛ, 'bɔ 'nɪnɪ nɪ, -ye ɔ 'we =nɔ nahuon =nu ye, -ɔ 'de -tɪtɪ 'blu, -ɔ po 'a kayu. -Tɛ ɔ pu 'klɛɛ, -ye 'nie 'yi nɪ, 'ɛ -wɔn kayu a -gbe ye. -Ye tii -do a ti 'yri, kayu a -gbe, v 'wɪlɛ nɪ, 'v nyre 'yi lɛ 'bii.»

Romakɛ a 'sɔyuo a nyɪgblaka a -kɔvannunɔ =de, nɔ- kɔ

'kɛ -Yusu -wɔ la

(Matie 8.5-13)

7 1-Tɛ -Yusu -wɔ 'le nahuin a -wɔn'prɛɛɛ -wɔn, -ye ɔ mu 'le Kapenaɔɔɔɔ 'mɪ. 2'Ke 'le 'dɪɔ a -gbe 'mɪ, Romakɛ a 'sɔyuo a nyɪgblaka =de nɪ 'le. Nɔ- kɔ =wɪb -ha 'le 'a -kɔvannunɔ =de 'dɔ. -Kɔvannunɔ a -gbe, nɔ- kɔ 'hɪvɪn- hren, ɔɔ mu 'nɪ 'kɪ. 3-Tɛ 'sɔyuo a nyɪgblaka a -gbe, ɔ 'wɔn -Yusu a 'ledi-tɪ, -ye ɔ lee 'le =nɔ -wɔn -Juukɛ a 'blɪ a nahuin =de, 'ke bɪ lo, bɔ di 'le =nɔ -wɔn, ɔ 'mɪ 'a -kɔvannunɔ a -gbe a 'kɛ -wɔ. 4-Juukɛ a 'blɪ a nahuin a -gbe, -tɛ v nyre 'o -Yusu 'hɪvɪn 'mɪ, -ye v -tɪa 'a lɛ'batɪlɛ gbo 'dɔ, v nɔ: «'Sɔyuo a nyɪgblaka =nu, ɔ blɛ ye, 'ke -bo -hɪ 'mɪ, 5-ɛ nue, ɔ nɛɛ -a nɪ dakɪ 'mɪ nɪ, kɔ, nɔ- -hɛ -a mɪ 'mɪ, 'ke -ba po Nyɪsva a kayu, kɛ nɔ -a nɪ 'dɔ 'mɪ.»

6-Tɛ v po 'klɛɛ lɛ, -ye -Yusu kɔ =nu 'hɛɛn, v mu nɪ. -Tɛ v 'mɪvɛɛ 'sɔyuo a nyɪgblaka a kayu yrɛ, -ye nyɪgblaka a -gbe, ɔ le 'a 'bie -ye, 'ke bɪ le -Yusu, -ɛ mɔ: «Tɔkɔnyɔ o, 'nɪ -hɪa -le =bo -ha -mɪ 'ku 'mɪ. 'Mɔ -gbo, -ɔ 'de -Juukɛyɪ, 'n 'de ye blɛ -bo pa 'le 'na kayu gbo. 7Nɛ- nue, 'nɪ plɛ, -ɛ mɔ, ɛ 'de 'o lɛ nɔ, 'ke 'na -gbɛgbɛ =bo mu wen 'le -mɪ ye. Kɛɛ, po wuun -do, 'na -kɔvannunɔ a 'kɛ 'mɪ -wɛ. 8'Na -gbe -gbo, 'n kɔ nyɪgblakɪ -ye, 'v kɔ 'mɪ win ke. 'Mɛ -ye, 'n kɔ 'sɔyuo -ye, 'nɪ kɔ =nu win ke. 'Bɪa 'nɪ po wun, 'nɪ le 'a nahuon, 'ke bɔ mu, -ye ɔɔ 'nɪ mu. 'Bɪa 'nɪ le =ɔ -ye, 'ke bɔ di 'le, -ye ɔɔ 'le 'nɪ di. Kɔ, 'bɪa 'nɪ le 'na -kɔvannunɔ, 'ke bɔ nu dɛ, -ye ɔ nyɛ 'nɪ nu.» 9'Plu -Yusu 'mɪ win a -gbe mu 'wɔn, -ye -tɪ =nu, 'sɔyuo a nyɪgblaka a -gbe, ɔ =tu, v saka =nɔ nɪ, 'v -hɪan -wɔn, 'v 'prɛɛ 'le nahuin =nu -wɔn, -v nyo -wɔn kɛɛ, ɔ

nɔ: «Nu 'a mu 'ni le: Nahuon, bɔ di le 'na =wlv a yekuole nu, 'n 'de -hln 'a nahuon a 'yee, -bett be 'ya nɔ Yisraekue a daku -heyri.»

10-Yusu bɔ -yre, -ye 'soyuo a nyigblaka a leenyu -ni wen, v -me de. -Te v nyre 'le 'soyuo a nyigblaka a -gbe a kayu gbo, -ye v 'ye ni, -ε mɔ, 'a -kvannunyo -ni wen, 'a 'hvɛn 'kee ni.

-Te -Yusu -ha la gblotayu 'klɔ, -ɔ 'kv la, 'ke 'le 'dɔ =nu 'mu, -ɔ mɔ Nae

11 Ti gbi bɔ -hi, -ye 'ke -Yusuu 'le 'dɔ =de 'mu mu. 'Dɔ a -gbe a 'dɔ mɔ Nae. ɔ kɔ 'a -naagbopv kɔ nahuin -huohui -ye 'heɛn, nu-v 'hruu -do na, nu-v 'le 'dɔ a -gbe 'mu mu. 12 -Te v 'o 'dɔ a -gbe a 'duma 'yri mu nyre, -ye nahuin -hɔn 'le 'dɔ a -gbe 'kwli 'mu, 'v 'ble 'kukuku. 'Kukuku a -gbe, ɔ mɔ 'a 'dii a 'yu nyibeyuu -doo ni. 'A 'dii a -gbe, ɔ mɔ kotianyrɔɔ ni; 'dɔ a -gbe a nahuin -huohui 'v =glaa 'le nyrugba a -gbe 'le. 13 -Te Kukɔnyɔ -Yusu 'ye nyrugba a -gbe, -ye 'a wɔli nyo nu. -Ye ke ɔ nyo ye po: «Po nva gbo -o!» 14 -Ye ɔ 'yɔya 'o 'kɔft a -gbe 'mu gbo 'hvɛn, nahuin 'ble, 'v 'tve le, -ε die nu, v 'mu gbo nyra. 'Kɔft a -gbe, ε 'de =ju kɔ. 'Plu v 'mu gbo mu nyra, -ye ke -Yusuu 'kukuku a -gbe ye po: «Gblotayu, 'nu -mu 'ni le, 'ba ye 'mu!» 15 Tii -do a ti 'yri, -ye gblotayu a -gbe, ɔ =wlee 'yii, 'v 'ba ye 'mu, 'v ni gbo, 'v -tua 'pupre gbo. -Ye -Yusu 'ba 'a dabv 'mu ni, 'v =tuo 'le 'a 'dii kwa 'mu gbo. 16 'A -ti, nahuin 'bii =nu, -v ni 'o, ε po 'le =nu 'kwli 'mu hvannv, 'plu 'v Nyɔsua 'nyreε le pue, ke v po: «Nyɔsua a winwɔn-henyɔ gblaka 'hru nɔ -a mu -heyri, 'plu Nyɔsua a -gbe gbe 'v di 'a daku 'mu -he wɔn.» 17 ε -do =nu a -ti, -Yusu a 'dɔ ka 'le -Juukue a 'blugba 'bii =nu ni, kɔ, 'v ka -we 'le 'blugbi a =tɛ -ye =nu, -ɪ =glaa 'le =nu.

-Te Saan Batist lee la 'a -naagbopv -ye, 'ke 'le -Yusu -wɔn
(*Mattie 11.2-6*)

18 Ti a -gbe 'yri, Saan, -ɔ la nahuin 'nie 'lu le po, ('ke ɔ ni la 'le =jt 'mu.) -Tɔpl 'bii a -gbe, -Yusuu nu, ɔ 'a -ti 'ni 'wɔn, -ε nue, Saan a -naagbopv, v nyi =nɔ -wɔn yre 'ni na. Ne- nue, Saan a -gbe, 'v da 'a -naagbopv 'hɔn =de, 19 'v luu 'le Kukɔnyɔ -Yusu -wɔn, ɔ nɔ: «Ba mu, ba =gbo wɔn, 'bɪa 'bɔ 'ya Waanyɔ =nu 'mu, Nyɔsua po la le, ɔ di la -a mu ye ya, -hee', -a 'kɛ die Waanyɔ a -gbe -pre?» 20 -Te v nyre 'o -Yusu 'hvɛn 'mu, -ye v nɔ: «Saan Batist lee -a mu ni, ke nɔ -mu -wɔn, -ε die nu, -a 'mu -mu wɔn =gba, 'bɪa =ni 'ya Waanyɔ =nu 'mu, Nyɔsua po la le, ɔ di la -a mu ye ya, -hee', =ba 'kɛ die Waanyɔ a -gbe -pre?» 21 -Te v nyre 'o, -ye v nye -we 'ni 'ye, -ε mɔ, -Yusu, ɔ -wɔ nahuin 'plɔplɔ a 'kvei, kɔ, 'v 'kuo -hvɛn 'plɔplɔ le bla, -ɔ ni 'o nahuin ke 'mu, kɔ, 'v 'yiisuanv 'plɔplɔ a 'yii ke kla. 22 -Ye ke -Yusu Saan a nahuin a -gbe ye po, ɔ nɔ: «Ba mu, ba le Saan de =nu, a 'ye, kɔ -ti =nu, a 'wɔn. Ba lo, -ε mɔ, 'yiisuanv le 'ni yrii, kɔ, le-yɔyɛnyv 'ni na, kɔ, -tɔpl-jɔhvɛnnunv a 'kvei, u 'ni -we, kɔ, 'kikenyv 'wɔn -ti, kɔ, 'kukunyv, v le 'hri 'klɔ, kɔ, =svenyv, v Nyɔsua a -haputitie 'ni 'wɔn. 23 Plɔ a bleε 'ke 'o nahuon =nu -wɔn, -ɔ 'nɔnɔ ble ke, 'ke bɔ kuo 'mu =wlv ye.»

-Ti -nu, -Yusu -tu la, 'ke 'o Saan Batisti a -ta 'mu
(Matie 11.7-19)

24'Plu Saan a leenyu 'mu -wɔn mu -huan, -ye Saan a -ti, ni -Yusuu ke 'prɛɛ, 'ke 'o nahuin -nu -wɔn, -v -gbe 'o -nɔ 'huɔn 'mu, ɔ nɔ: «Saan, -tɛ ɔɔ o Nyɩsua a -ti -tu, 'ke 'le -tɛgbi -nu, nahuin 'de 'le 'ti, -tɛ a mu o 'le -nɔ -wɔn, nahuon tio- 'a ni -wli plɛ, a di o 'le gbo ye 'le? -Be 'a ni -wli nɔ 'ni, a di o 'le gbo ye nahuon, -ɔɔ -tunahuin a huannu pi, 'ke bɔ -tu -ti a -tɛɛ? 'Uɔn, ɛ 'de nahuondu a -gbe. 25-Be 'a ni -wli nɔ 'ni, a di o 'le gbo ye nahuon, -ɔ pue 'yilɛnɔwlawli? Kɛɛ, nahuin -nu, -su 'yilɛnɔwlawli pue, kɔ, -v kɔ 'ɛ ni dɛ, 'waa -wlu -hwa, 'ke v ni 'le 'kunpu a kayuo gblɛ. 26-Bo -gba 'a mu wɔn lele: Nyɔ tio- a mu o 'klɛɛ 'ye wɔn 'le? -Be Nyɩsua a winwɔn-henyɔ? Iin, 'nu 'a mu 'ni le, kɔ, 'ni nyi -tu, Saan, ɔ -hi 'o Nyɩsua a winwɔn-henyɔ -ye 'mu ni. 27Nɔ- mɔ nahuon -nu, -ɔ kɔ -ti v 'cru la, 'ke 'le Nyɩsuacrune 'kwli 'mu, -ɛ mɔ, nɔ- di la 'na 'hru ye kla, 'plu 'mu la 'le di. -Ti a -gbe, v 'cru la, ɪ ni- gbo:

Nyɩsua nɔ 'ni:

'Na 'yu o, 'n di -ha nahuon,

'ke 'o 'na -kuan a -ta 'mu,

ɔ 'mu mu, ɔ 'mu -na 'hru ye kla,

'plu =mu 'le nyre.

28'Nu 'a mu 'ni le, 'ke 'le -tunahuin 'bii -hɛyri, ɛ 'de -hɩn nahuon -de a kuvɛ, -ɔ ni 'o Saan 'lu ye. Kɛɛ -ye 'ke 'le Nyɩsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu, nahuon -nu, su nahuon 'cicre daa, nɔ- di 'o Saan 'lu ye ni.»

29-Ye kɛ -Yusuu lele po, ɔ nɔ: «Nahuin 'bii, v nyo la ye gbo po nua, v kɔ 'blɔwli'tenyɔ 'hɛɛn, 'su la Nyɩsua -wɔn -nyi, kɔ, 'v nye la -hwa, 'ke Saan bɔ pu 'nie 'lu le. 30Kɛɛ, Falisi-tumu a nahuin, kɔ Nyɩsua a teteitɔɔnyɔ 'hɛɛn, dɛ -nu, Nyɩsua -hwa, 'ke 'o -nu -wɔn, v blɛ la ke, nɛ- nue, 'v blɛ la -we ke, 'ke Saan bɔ pu 'nie 'lu le.»

31-Ye kɛ -Yusuu lele po, ɔ nɔ: «-Tɛ ti -gbo 'yri a nahuin ni 'mu, ɛ nɛ- gbo: 32U 'we -nɔ 'yuo-pli ye, -su hru 'mre, 'ke 'o 'dika, -v -yee 'su 'waa 'bienu -tu yɛɛ, v nɔ: -Tɛ -aa 'bli 'ti, -aa 'blimɔpaale a -wla bre, a 'de -wla di yi. 'Plu -tɛ -aa 'numu-hien we, a 'de we. 33ɛ 'we -nɔ ye, Saan Batisti, -tɛ ɔ di la 'le, ɔɔ -ke 'ni -ci, 'ke 'o Nyɩsua a dida a -ta 'mu, 'v 'nɩn 'na nɔ, 'plu 'aa le po: 'Ku -huan nɔ 'o ke 'mu. 34'Plu 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, -tɛ 'n di 'le, 'ni -ci -le, 'nu nɔ 'na, 'plu 'aa le po: Ba 'ye kɛ, nahuon -gbo, didide kɔ nɔ a 'nɩnaa -do, nɛ- ɔɔ 'lu -wɔn le -hie, 'plu -ye 'blɔwli'tenyɔ kɔ nahuin -ye 'hɛɛn, -v kɔ 'klɔ, -v 'de 'o ye 'sii, nu- kɔ -nɔ 'hɛɛn- nɩnatumude nu.» 35-Ye kɛ -Yusuu lele po: «Nahuin 'bii -nu, -v wɛɛn Nyɩsua a -tɔ ke, v nye 'ni yrii, -ɛ mɔ, Nyɩsua a -tɔ a -gbe, ɔ 'sii 'o ye.»

-Tɛ -Yusu mu la 'le Falisi-tumu a nahuon, -ɔ mɔ Simɔ a -tɛ

36ɛ kɔ la Falisi-tumu a nahuon -de. 'A 'du mɔ la Simɔ. Nɔ- da -Yusu dɛ di wɔn. -Tɛ v ni 'klɛɛ 'le kayu gbo, -ye v ni gbo, 'v -tva dɛ a didie gbo.

³⁷Ke 'le 'dɔ a -gbe 'kwli 'mu, ε kɔ -we nyrugba =de, 'ɔ mɔ 'lalunyrɔ. -Te ɔ 'win, -ε mɔ, -Yusu mu di wɔn de, 'ke 'le Simɔ -wɔn, -ye ɔ ya 'le 'yriε, υ nuu 'yilɛnɔhɔ 'mu. 'Ke 'le 'yriε a -gbe 'kwli 'mu, hɔnhɔnponyra nɩ 'le; ³⁸'ɔ mu 'o -Yusu a buɩ -hɔn, 'ɔ we, 'a 'yii a mɩ 'u 'o -Yusu a buɩ kle bi, 'ɔ nu 'a 'lu-pupui, 'ɔ -Yusu buɩ le 'hran, 'ɔ 'ble 'a buɩ kwa, 'ɔ nyi hɔnhɔnponyra -nɩ wen le 'wlaa. ³⁹-Te Simɔ -nɩ wen, ɔ 'ye de a -gbe, -ye ɔ 'le 'a dɔnɔ a =wɔ ke 'nɩ 'prɛε, ɔ nɔ: «'Bta nahuon -gbo 'bɔ 'ya wen Nyɩsɩa a -tɛε a winwɔn-henyɔ 'mu, ɔ di wen 'nɩ yi, -ε mɔ, nyrugba -gbo, -ɔ nyo le 'tu, nahuon a gblo tɩo- bɔ 'ya 'mu. ɔ di wen 'nɩ yi, -ε mɔ, 'lalunyrɔ'ɔ nɩ, ɔ 'de ye ble bɔ -hɔ me le, 'ke bɔ 'mɔɔ ye.» ⁴⁰-Ye ke -Yusuu 'kleε =nɔ ye po, ɔ nɔ: «Simɔ, 'n kɔ -tɩ =bo =tu -mu ye.» -Ye ɔ nɔ: «Tɔɔnɔ, po wun.»

⁴¹-Ye -Yusu nɔ: «ε kɔ la dekonɔ =de. Nɔ- nahuiin 'hɔn 'trɔsɩ 'wliye. Ye-henahuon a gba, ɔ mɔ 'wliye =nu, -kvannunɔɔ -do, ɔ -we 'le bɔ 'ye, 'ke 'le -nyrɔwɩ a (500) -hɔtrɔwu =hun 'kwli 'mu. Nahuon a 'hɔn a nɔnɔ a nɩ gba, ɔ mɔ 'wliye =nu, -kvannunɔɔ -do, ɔ -we 'le bɔ 'ye, 'ke 'le -nyrɔwɩ a (50) -wɩu 'hɔn =tuɔ 'o -pu 'kwli 'mu. ⁴²-Te υ 'de 'wliye kɔ, 'ke bu 'pɛε nyɩbeyu -nɩ wen a gba, -ye nyɩbeyu a -gbe, ɔ lu nɩ, ɔ nɔ: 'Na gba -nɩ o, =betɩ ba 'dio 'pɛε, be nɩ le 'mu, 'n -hri 'a -tɩ -wɔn.» -Ye -Yusu =gba 'kleε Simɔ wɔn, ɔ nɔ: «U 'hɔn =nu -gbahlɔn, seɩt-seɩt, nahuon tɩo- di nyɩbeyu =nu 'mu nɩε, ɔ 'mu 'o 'a 'be 'mu -hi 'le?»

⁴³-Ye Simɔ nɔ: «N pue -tɛε, nahuon =nu, -ɔ kɔ gba gblaka a -tɩ ɔ -hri -wɔn, nɔ-ɔ nɩ.» -Ye -Yusu nɔ: «A -tɛε, nɛ-ε nɩ.» ⁴⁴-Ye ɔ =hɩan -wɔn, 'ɔ 'o nyrugba -nɩ wen -wɔn le ta, -ye ke ɔ 'kleε Simɔ ye po, ɔ nɔ: «Ye ke nyrugba -gbo. -Te 'n pa nɔ -na -tɛ, -n 'de -na -kvannunɔ le, 'ke bɔ yra 'na buɩ le, -tɛ υ nye le nu, ke nɔ -a 'bri. Kεε, nyrugba -gbo, ɔ -mɛ -ye, ɔ nu 'a 'yii a mɩ, 'ɔ yra 'mu buɩ le, kɔ 'ɔ nu 'a 'lu-pupui, 'ɔ 'hrin le. ⁴⁵'Ya 'o lele 'lu, -tɛ 'n pa nɔ -na -tɛ, -n 'de 'mu 'mu 'wleε, 'ke 'o 'na 'wio a gbopupue a -ta 'mu, -ε mɔ -a nɩ 'bride. Kεε, -tɛ 'n pa nɔ -mu -wɔn, nyrugba -gbo, ɔ -mɛ -ye, ɔ 'kɩε 'wleε ke 'na buɩ 'mu le. ⁴⁶-N 'de 'mu 'nyra 'lu pue, -ε mɔ -a nɩ 'bride, kεε, ɔ -mɛ -ye, ɔ 'wlaa 'na buɩ le hɔnhɔnponyra. ⁴⁷A -tɩ, 'nɩ -mu 'nɩ le, 'yilɛnyre-tɔplɩ 'plɔplɔ =nu, nyrugba -gbo, ɔ nu, Nyɩsɩa -hri 'a -tɩ -wɔn. Nɛ- nue, 'ɔ kɔ 'mɔnɩvele gblaka, 'ke 'o 'mu -wɔn. Kεε, nahuon 'bɔ nɩ 'o, 'a 'yilɛnyre-tɔplɩ =nu, -tɩ kɔ -tɩ Nyɩsɩa -hri -wɔn, 'bɩ 'de -huo, -ye nahuon a -gbe a 'mɔnɩvele 'de -we 'bɩa, 'ke 'o 'mu -wɔn.» ⁴⁸-Ye ke -Yusu, ɔ nyrugba a -gbe ye po, ɔ nɔ: «Nyɩsɩa -hri -na de 'kuku a -tɩ -wɔn.» ⁴⁹-Yusu bɔ po 'kleε le, -ye nahuin =nu, -υ kɔ -Yusu 'heɛn -nɩ 'o dedihuo ke, υυ 'mu le 'nɩ 'puprɛ, 'ke 'le 'waa =wɩ ke, υ nɔ: «Nahuon a gblo tɩo- nahuon -gbo, ɔ 'ya 'mu 'le, 'ɔ le po: Nyɩsɩa -hri -na de 'kuku a -tɩ -wɔn?» ⁵⁰-Ye ke -Yusuu lele nyrugba a -gbe ye po, ɔ nɔ: «-N -we 'le -bo mu nɩ, 'ke 'le plɔ a blele 'kwli 'mu, -ε nue, -tɛ -n kuo 'mu =wɩ ye, Nyɩsɩa =gbɩa -mu nɩ, 'ke 'le de 'kuku a 'kɩ gbo.»

-Yusu a -naagbopɩ kɔ nyrugbapɩ =nu 'heɛn, -υ nyo la -wɔn naa

8 ¹Ti gbi bu -hi, -ye -Yusuu la kle na 'dɛ, 'ɔ la Nyɩsɩa a -hapɩtɩtɩ po, -ε nyi =tu, -ε mɔ, Nyɩsɩa di nahuin ke kɔ win. 'A -naagbopɩ -pu

-tu 'o 'hɔn -nu, ² v kɔ nyrɔgbapu -de 'heɛn, nu- nyo -wɔn naa. Nyrɔgbapu a -gbe, nu- kɔ ke 'mu ɔ bla la 'o 'kuo -hɔn le, kɔ, 'ɔ -wɔ la 'waa 'kuɛi. Nyrɔgbapu a -gbe, 'waa 'dɔi, nɪ- -gbo: Mari, ɔ Madala 'mu a Mari daa; nɔ- kɔ ke 'mu -Yusu bla la 'o 'kuo -hɔn 'nɔpata le; ³ kɔ 'kun Helɔdɪ a kayu'ye-tunɔ Kusa a nyrɔ, -ɔ mɔ Sant, kɔ Sisan, kɔ nyrɔgbapu 'plɔplɔ -ye 'heɛn. Nyrɔgbapu 'bii a -gbe, v mɔ dɛkɔnyɔv'u nɪ, 'ɔ 'waa kukɔ-tɔpli nu, 'ɔ -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'heɛn 'mu -he.

-Yusu po la 'dɪdɔnyɔ a -talɔɔv
(*Matie 13.1-23; Maki 4.1-20*)

⁴ 'E nɪ 'dɔ 'bɔ nɪ 'o, 'ke nahuiin 'le 'mu -hɔn, 'ɔ -Yusu ye mu, nahuin 'plɔplɔ 'v -glaa 'le =nɔ. -Ye ɔ nyu ye po -talɔɔv, ɔ nɔ: ⁵ «E kɔ la -nyɔwɔ -de, nyɔbeyu -de, 'ɔ mu la 'a -tɔpli 'dɔ wɔn. ɔ nyi le 'nɪ -gbla, 'ke 'le 'a -ci 'kwli 'mu. -Tɛ ɔ nyi le -gbla, -ye 'ke -ɪ -ye bi 'o 'hru wɔn le, nahuin 'v nyi kle na, nɔbli 'ɪ di 'le, 'ɪ di. ⁶ Gblo a 'hɔn a nɔnɔ, ɔ le -gbla, -ye 'ke ɔ bi 'o -tɔtɔɔv =nu ke, -ɔ kɔ gbo 'hɔ 'pa nɪ 'le, 'ɔ -hlɛntie -tɛɛ, 'ɔ =ga -wɛ. Kɛɛ, -tɛ 'dɪdɔ-tɔpli a -gbe, ɪ =ga, -ye ɪ 'yrɔ nɪ, -ɛ nue, -tɔtɔɔv a -gbe, ɔ 'de 'nie kɔ. ⁷ Gblo a ta a nɔnɔ, ɔ le -gbla, -ye 'ke ɔ bi 'le 'witi a =gagei -gbahlɔn. -Tɛ 'dɪdɔ-tɔpli a -gbe, ɪ =ga, -ye 'witilili =nu, ɪ 'ya 'o =o, 'ɪ 'bui 'lu le. ⁸ Gblo a -hen a nɔnɔ, ɔ le -gbla, nɔ- bi 'o =hapu-tɔv ke. -Tɛ 'dɪdɔ-tɔpli a -gbe, ɪ =ga, -ye ɪ ku nɪ -tɛɛ, 'ɪ po 'hle. 'A 'hlɔ -do, ɔ po 'yɔ a (100) -wlu =hun.» -Ye ke -Yusu nyu 'kleɛ ye po: «'Bia 'ba kɔ -tɪ'wɔnnɔ, -ye ba 'wɔn -tɪ -dodo.»

⁹ -Ye -Yusu a -naagbopu nyo wɔn 'nɪ -gba, v nɔ: «-Talɔɔv -gbo, -n po 'kleɛ, dɛ tio- v -hen 'nyɛ 'le?» ¹⁰ -Ye ɔ nɔ: «'A mu -gbo, -v mɔ 'na -naagbopu, Nyɔsɔa nye 'nɪ nu, 'aa Nyɔsɔa a -tɪ 'mu le yrɪi, -tɛ ɔ nu, 'ɔ kɔ nahuin win ke. Nyɔsɔa a -tɪ a -gbe, ɪ -hli nahuin ke 'yi. Nahuin -gbo, -v 'nɪ naa 'mu -wɔn, v -mɛ -ye, 'ke v nyi 'le -talɔɔv -do 'kwli 'mu 'wɔn. ɪ -do a -gbe, nɪ -v 'cru la, 'ke 'le Nyɔsɔacrɪntɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ:

v nyi 'nɪ 'ye -tɛɛ,
kɛɛ, v 'nɪ yrɪi =le le,
'v nyi -wɛ 'wɔn -tɛɛ,
kɛɛ, v 'nɪ yrɪi =le 'mu le.»

¹¹ -Ye ɔ nyu lele 'nɪ le, ɔ nɔ: «'Dɛ =nu, -talɔɔv a -gbe, v -hen 'nyɛ, nɛ- -gbo: 'Dɪdɔ-tɔpli =nu, nɪ- mɔ Nyɔsɔa a wintɛ. 'Dɪdɔnyɔ =nu, nɔ- mɔ nahuon -gbo, -ɔ Nyɔsɔa a wintɛ -wɔn le na. ¹² -Ye 'hru =nu, -v kɔ wɔn ɪ bi 'o le, 'plu nɔbli 'ɪ di 'le, 'ɪ di, nu- mɔ nahuin -gbo, -v Nyɔsɔa a wintɛ 'wɔn, 'plu 'kuo -hɔn a nyɔgbɔlaka, 'ɔ 'le di, 'ɔ 'le =nu Nyɔsɔa a wintɛ a -gbe =wɔ ke -ha, -ɛ die nu, v 'nɪ -han Nyɔsɔa a wintɛ a -gbe =wɔ ye kuo, Nyɔsɔa 'nɪ =hiun waa. ¹³ -Ye -tɔtɔɔv =nu, -ɔ nɪ 'o 'hɔ 'pa ke, -ɔ kɔ ke 'dɪdɔ-tɔpli -ye =nu, ɪ bi -wɛ 'o, nɔ- mɔ nahuin -gbo, -v Nyɔsɔa a wintɛ 'wɔn, 'plu -v nye ke wɛɛn, 'ke 'le plɔ a bleɛɛ 'kwli 'mu, 'plu -v nye -wɛ =wɔ ye kuo, 'ke 'o ti 'cɪrɛi gbi -wɔn. Kɛɛ, v 'nɪ -hɛ =le, 'ke be po 'ma, 'ke 'le =nu =wɔ

ke. Nahuin a -gbe, ti =nu -ko 'yri 'kuo -hwin a nyigblaka nyu 'mu le =to, 'ke bu nu de 'kuku, -ye v 'kee Nyisva a winte a =wlv a yekuole ni. ¹⁴-Ye -tututu =nu, 'witi a -gagai ni 'o ke, -o ko ke 'didu-tapl =nu, i bi -we 'o, no-mo nahuin -gbo, -su Nyisva a winte 'won, 'plu nahuin a -gbe 'su 'kl ke a 'kla-wliye'yia a hretile hreti, ko 'su kuko-tapl =wli kle naa, -i nyu 'le kika 'mu po, 'plu 'waa =wli 'u 'kl -gbo a -tapl -ye -won le kve, -i ko 'tu nyu nu. -Tapl 'bii a -gbe, i nue, Nyisva a winte, 'e 'nuni nu -kuan, 'ke 'le =nu =wlv ke, 'plu 'e hihre le. ¹⁵-Ye =hapu-tutu =nu, -v ko ke 'didu-tapl -ye =nu, i bi -we 'o, nu- mo nahuin =nu, -su Nyisva a winte 'won, ko, -v nye gbo =tu, 'ke 'le =hapu=wlv ke, 'plu 'v nye me le -ha, 'ke be nu -kuan 'e ni ti, 'ke 'le =nu =wlv ke.»

-Yusu po la lele 'napi a -talvdu
(Maki 4.21-25)

¹⁶Ke -Yusu nyu lele ye po: «Nahuon 'bo 'bia 'napi, o 'ni =jre =le kaka 'lu gbo, ko, nahuon 'bo 'bia 'napi, o 'ni =tue =le 'le -bele gbo. Kee, 'ke o nye 'le de 'kl gbo =tu, -e die nu, nahuin =nu, -su 'le kayu gbo pa, v 'mu le yrii. ¹⁷-Tapl 'bii, -i -hli, e di ko -nyrowo, i 'mu pepe' 'mu le bi, ko, -tapl 'bii, nahuon =de 'de o yi, e di ko -nyrowo, i 'mu 'muleyriile ko, 'plu i 'mu -we pepe' 'mu le bi. ¹⁸Nyisva a winte, 'nu -won le na, ba =tue 'yie. -Te a di 'a 'wonwon nu, ke Nyisva di 'a mu 'a 'muleyriile nu. Nahuon =nu, -oo Nyisva a winte nua ye gbo po, Nyisva die 'ni nu, o 'mue 'mu le yrii, e 'mu 'o -te o nu o 'a 'wonwon 'mu -hi. Kee, nahuon =nu, -o 'nuni pue nua ye gbo, o 'ni yrie =le 'mu le ni gbe, =beti bo ple, o nye 'mu le 'ni yrii.»

-Yusu a 'dii ko 'a 'diayuo 'heen
(Matie 12.46-50; Maki 3.31-35)

¹⁹Ke v ni 'le kayuu -do a -gbe gbo, -Yusu a 'dii ko 'a 'diayuo nyibepu 'heen 'v nyre 'o, -e die nu, v 'muo 'ye. Kee, nahuin a -huhuo-ti, v 'die 'le -we bu nyre 'o =no 'hwin 'mu. ²⁰-Ye nahuin lo ni, v no: «'Ye ke, -na 'dii ko -na 'diayuo, 'ke v ni 'le -patu 'mu, 'su -hua bu 'ye -mu.» ²¹-Ye o no: «Nahuin =nu, -su Nyisva a winte nua ye gbo po, 'plu -v nye nu, nu- mo -we 'na 'dii ko 'na 'diayuo.»

-Te -Yusu nyra la -hlonpu gbo
(Matie 8.23-27; Maki 4.35-41)

²²-Nyrowo =de 'mu, -Yusu 'ya 'le 'blagbe wlon, o ko 'a -naagbopu 'heen. Ke oo =nu ye po, o no: «-Ba =ta 'le 'yru a 'pia -ye =nu ke!» 'v mu. ²³-Te su 'klea mu, -ye -Yusu bi 'mu nmla. Tii -do a ti 'yri, 'ke 'le 'yru a -gbe ke, -ye -hlonpu ce 'le =le. -Ye 'blagbee 'le 'ni 'yii, 'ke 'o 'yru a 'dui -won, ee -hua be =mie, ²⁴'a -naagbopu 'v 'yiyi 'o 'hwin 'mu gbo, 'v -huo nmla 'mu, v no: «Tocnyo o, -aa gbo mu 'ni -we,» -Yusu 'o 'ba ye 'mu, 'o 'pree 'le -hlonpu ko 'yru a 'dui 'heen

-wɔn, 'ke 'le win 'yaklɔkɔ 'kwli 'mu. Bɔ po 'klɛ wun, -ye 'ɛ mɔ -tɛɛ, ɪ -wan gbo ke, pepe 'ɛ nyra gbo. ²⁵-Ye ke -Yusuu 'a -naagbopu ye po: «'Bia 'nu 'a mu 'ye, ɛ 'we -nɔ ye, 'a 'de Nyisva =wlu ye kuo.» 'A -naagbopu -mɛ -ye, v 'ta 'mu gblɛ, 'i saka -nu, 'v 'mu le 'puprɛ, v nɔ: «Ba 'ye ke nahuon -gbo. Ɔɔ 'le -hlonpu kɔ 'yru 'hɛɛn -wɔn 'nɪ 'prɛɛ, 'i nyo -wɛ 'o =tuu.»

-Tɛ -Yusu -gbla la nahuon -de, 'kuo -hɔɪn nɪ la 'o ke 'mu
(*Matie 8.28-34; Maki 5.1-20*)

²⁶'Plu dɛ a -gbɛ, ɛ 'mu mu -hi, -ye v nyre 'le Galileblugba a 'yru a 'pia -nu ke nɪ, ɔ mɔ Gelasakɛ a 'blugba. 'Blugba a -gbɛ, ɔ 'bɛ Galileblugba 'mu 'yi. ²⁷-Yusu bɔ -tɪ 'klɛ 'le 'blagbe wɔn, -ye nyɪbɛyɪ =de, nɔ- -hɔn 'le 'dɪɔ -nu 'mu, 'ɔ muo ye 'mu 'bɛ wɔn. Nahuon a -gbɛ, 'kuo -hɔɪn nɔ 'o ke 'mu, 'ɔɔ -nɔ -sɔɛ =tue. Kɛ la 'le gbo, ɔ 'nɪ pue =le wlawɔ, kɔ, ɔ 'de -wɛ 'le kayu =de gbo 'ti, kɛɛ, 'ke ɔ 'ti 'le 'dɛɛi -gbahlɔn, -ɪ nɪ 'le dɔgbɪ 'kwli 'mu. ²⁸⁻²⁹-Nyɔwɪ -ye 'kwli 'mu, 'ku -huan 'v nyo 'yi klɛ 'ya, nahuin 'v la 'cun nu, 'v la 'a buɪ mva, kɔ, 'v nyo la -wɛ 'le kɪ dabuɪ 'mu le po. Kɛɛ, ɪ 'bii -nu, nahuon a -gbɛ, ɔ nyi la le 'nɪ cɪɛ, 'ku -huan 'v nyo 'le -tegbɪ -nu gba, -tɛ nahuin -de 'de 'le 'ti. -Tɛ ɔ 'ye 'klɛ -Yusu, -ye ɔ 'yɪyɔ 'o 'mu gbo 'hɔɪn, 'v blɔ kwli ye gbo, -ɛ die nu, -Yusu 'muo 'mu -hɛ, -Yusu 'v le 'ku -huan a -gbɛ, 'ke bu -hɔn 'o nahuon a -gbɛ 'ke 'mu, nahuon a -gbɛ, 'ɔɔ 'le win 'yaa, ɔ nɔ: «-Yusu, Yrayɪnyisva a 'Yu, dɛ tio- -n -hua -bo nu 'mu 'mu 'le? 'Nu -mu le 'nɪ 'bati, -nɪ -tue 'le 'mu -sɔɛ.» ³⁰-Ye -Yusu nyo wɔn 'nɪ -gba, ɔ nɔ: «-Na 'dɔ 'le?» -Ye ɔ =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «'Na 'dɔ mɔ daku.» Kɛ ɔ po, -ɛ nue, 'kuo -hɔɪn 'plɔplɔ, nɔ- bi 'o -nɔ ke 'mu. ³¹-Ye 'kuo -hɔɪn a -gbɛ, ɔɔ -Yusu le 'nɪ 'bati, ɔ nɪ lo 'le, 'ke bɔ mu 'le 'hɔɔ -nu wɔn, -tɛ -sɔɛ a 'yiye nɪ 'le.

³²'Ke 'o -tegbii -do a -gbɛ, dɔgbɔ nɪ 'o, 'a -tɪɔ -ye 'v bi 'le 'yru -wɔn. 'Ke buɪɪ a -ju gblaka nɪ 'o, 'v le wa. -Ye 'kuo -hɔɪn a -gbɛ, ɔɔ -Yusu le 'nɪ 'bati, ɔ nɔ: «Wɛɛn ke, 'ke -ba bi 'o buɪɪ -nu ke 'mu!» -Ye -Yusu wɔn nɪ, ³³'kuo -hɔɪn a -gbɛ 'v -hɔn 'o nahuon a -gbɛ ke 'mu, 'plu 'v bi 'o buɪɪ -nu ke 'mu, buɪɪ a -ju 'bii a -gbɛ, 'v 'gba ci le, 'v -tɪ dɔgbɔ, 'v bi 'yru 'mu le, 'v 'kuku le.

³⁴Nahuin -nu, -v buɪɪ a -gbɛ naa, -tɛ v 'ye -tɔplɪ 'bii -nu, -ɪ mue 'lu -wɔn, -ye v 'gba le ci, 'v nyi -wɔn le na, 'ke 'le 'dɪɛ 'mu, kɔ -gligbɪ ke. ³⁵'Plu nahuin 'mui mu 'wɔn, -ye v di 'le -le, v 'mu -tɔplɪ a -gbɛ 'ye, -ɪ mue 'lu -wɔn. -Tɛ v nyre 'klɛ 'o -Yusu 'hɔɪn 'mu, -ye 'ke v ye 'o nahuon a -gbɛ gbo, ɔ kɔ ke 'mu 'kuo -hɔɪn -hɔn wen 'o 'mu, 'v nɪ 'o -Yusu a buɪ -hlɔn gbo, 'v pue wlawɔ. Ɔ 'we -nɔ nahuon -nu ye, hanhɪn 'de -hlɪn a nue. Nahuin a -gbɛ bu 'yo 'klɛɛ, -ye hvannu biu 'le 'kwli 'mu. ³⁶Nahuin -nu, -v 'ye -tɔplɪ 'bii a -gbɛ, -ɪ mue 'lu -wɔn, v nyi nahuin -nu -wɔn yrɛ 'nɪ na, -v di -ta 'ye wɔn, -tɛ -Yusu nu, 'v bla 'kuo -hɔɪn -nu le, ɔ nɪ 'o nahuon a -gbɛ ke 'mu. ³⁷-Ye nahuin 'bii -nu, -v 'ti 'le 'blugba a -gbɛ 'mu, ɔ mɔ Gelasakɛ a 'blugba, v -Yusu le 'nɪ 'bati, 'ke bɔ -hɔn 'le 'waa 'blugba -nu 'mu, -ɛ nue, hvannu biu 'le 'kwli 'mu. -Ye -Yusu 'ya 'le 'blagbe wɔn, -ɛ die nu, ɔ 'mu mu.

38 Kεε, nahuon -nu, 'kuo -hvin -hɔn wen 'o ke 'mu, ɔ -Yusu le 'ni 'batɪ, 'ke bɔ naa -nɔ -wɔn. Kεε, -Yusu 'die ke wεen, ɔ nɔ: 39 «-Hɪan -wɔn, -bo mu 'le -na 'dɪɔ 'mu, 'ke 'le -na 'dɔkʋε -wɔn, -bo na -tɔplɪ gblakɪ 'bii -nu a -tɪ -wɔn lε, Nyɪsua nu -mu 'mu.» Bɔ po 'klεε lε, -ye nahuon a -gbε, ɔ bi wlɔn 'hru, ɔ mu 'le 'a 'dɪɔ 'mu. -Ye -tɔplɪ gblakɪ 'bii -nu, -Yusu nu -nɔ 'mu, nɪ- kɔ -tɪ, ɔ -wɔn lε na.

-Tε -Yusuu -ha la Sayilu a 'yu 'klɔ, kɔ, -tε nyrvɔgba -de, dablogbo-wεkʋεε la nu, ɔ 'tʋ la -Yusu a wlawlv le, 'plu 'a 'kʋε 'ε -wε la
(Matie 9.18-26; Maki 5.21-43)

40 Ti -nu -kɔ 'yri -Yusu -hɔn 'le 'yru a 'pia -ye -nu ke 'mu, nahuin 'plɔplɔ, nu- 'bɪɔ ye 'mu, -ε nue, v 'bii, v nyo 'ni -pre. 41 Bɔ nɪ 'klεε 'o gbo, -ye nyɪbeyu =de, nɔ- nyre 'o. 'A 'dʋ mɔ Sayilu. ɔ mɔ Nyɪsua a kayu a nyɪgblakaa ni. -Tε ɔ nyre 'klεε 'o, -ye ɔ bla gbo kwɪ, 'ke 'o -Yusu ye, ɔ nyo lε 'batɪ, 'ke bɔ di 'le 'a -tε. 42 Nyɪbeyu a -gbε, ɔ kɔ 'yu nyrvɔyuu -do. ɔ -wε 'le bɔ kɔ 'yru -pu -tu 'o 'hɔn ni. Nɔ-ɔ -hua -bɔ 'ku. -Ye -Yusu wɔn ni, ɔ kɔ nyɪbeyu a -gbε 'hεen 'vʋ mu, nahuin 'plɔplɔ 'v nyo 'le yre 'nyɪnyraa.

43 -Ye 'klεε, 'ke 'le nahuin a -gbε -heyri, 'ke nyrvɔgba =de nɪ 'le. Nɔ- 'kʋεε nu. 'A 'kʋε a -gbε, nε- mɔ dablo bɔ nyo gbo -wε. -Tε 'kʋε a -gbε, ε 'tati la 'a nunue, 'a 'yrv a -pu -tu 'o 'hɔn a nɔnu nɪ ke gbo. 'A 'hvin a -gbε a -tɪ, ɔ na la -datapʋ a gblegblei yre, 'a 'wli 'bii 't -wε la -nɔ kwa lε. Kεε, nahuon -de 'de la 'le 'a piale -wε. 44 Nyrvɔgba a -gbε, nɔ- mu 'o -Yusu ke 'mu, ɔ 'tʋ 'a wlawlv a bɔgbodε lε. -Ye tii -do a ti 'yri, dablo 'kee 'a gbo-wʋwε ni.

45 -Ye -Yusu -gba wlɔn, ɔ nɔ: «Nyɔ- 'tʋ 'mu lε 'le?» Nahuin 'bii 'ni =ga, -ye Pielɪ nɔ: «Tɔɔnyɔ o, nahuin -nu, -v =glaa 'le -mu, v -huo ni, 'plu 'vʋ 'le -mu yre 'nyɪnyraa.» 46 -Ye -Yusu nɔ: «Nahuon 'tʋ 'mu lε, -ε nue, 'n yree ni, -ε mɔ, 'kli -hɔn 'le 'mu 'mu.» 47 Nyrvɔgba a -gbε, ɔ 'ye ni, -ε mɔ, ɔ bi 'mu pepe', hvannu 'v bio 'le 'kwli 'mu, ɔ 'yɪya 'o -Yusu 'hvin 'mu gbo, ɔ blɔ kwɪ ye gbo, ɔ le -nɔ, 'ke 'o nahuin 'bii ye, -tɪ -kɔ -tɪ 'ɔ 'tʋ lε, kɔ, -tε 'a kʋε nu -wʋwε tii -do a ti 'yri, ɔ ni -wɔn lε. 48 -Tε -Yusu 'wɪn 'klεε, -ye ɔ nɔ: «'Na 'yu o, -tε -n kuo 'mu =wlv ye a -tɪ, 'nɪ -wɔ -na 'kʋε. -N -wε 'le -bo mu ni, 'ke 'le plɔ a bleele 'kwli 'mu.»

49 Win ni 'le -nɔ wlɔn, nahuon -de ɔ -hɔn 'le nyɪgblaka Sayilu a -tε 'mu, ɔ nɔ: «Sayilu, -na 'yu nyrvɔyɪ gbi -nɪ wen, ɔ 'ku ni. 'A -tɪ, -ha Tɔɔnyɔ -Yusu mε lε, -betɪ -n dio 'ku 'mu -ha.» 50 'Plu -Yusu 'mu -tɪ a -gbε mu 'wɔn, -ye ɔ le Sayilu, ɔ nɔ: «-Na =wlv ni bi 'le -hlɔn, kuo 'mu =wlv yee -do, ɔ di 'hri 'klɔ.» 51 -Tε v nyre 'le Sayilu a -tε, -ye -Yusu 'die ke wεen, 'ke nahuin -ye kɔ -nɔ 'hεen, bʋ pa 'le, 'bε 'de 'a -naagbopʋ Pielɪ, kɔ Saan, kɔ Saki, kɔ 'yu a -gbε a bu kɔ 'a 'dii 'hεen. 52 Nahuin 'bii po popowlii, 'vʋ wɔlɪ lε nu, 'yu a -tɪ. -Ye -Yusu nɔ: «A ni we 'le! ɔ 'de 'ku. ɪjmla'a ni, ɔ nɔmɔ.» 53 Bɔ po 'klεε lε, -ye v nyo 'ni 'caa, -ε nue, v yie ni, -ε mɔ, 'yu 'ku ni. 54 -Yusu -mε -ye, ɔ kli 'yu a -gbε a dabu gbo, ɔ 'yaa 'le win, ɔ nɔ: «'Yu o, 'ba ye 'mu!» 55 'a -hihiu 'v bi 'o

lele =no ke 'mu, tii -do a ti 'yri, 'c 'ba ye 'mu, -Yusu 'c le 'a 'dukue, c no: «Ba -nyo didide, c 'mue di.»⁵⁶ -Ye 'a bu ko 'a 'dii 'heen, i saka =nu ni. Kee -ye -Yusu tiu ni, c no: «De =nu, -e mue 'lu -won, a ni le 'le nahuon =de.»

**-Te -Yusu le la 'a -naagbopu -pu -tu 'o 'hon, 'ke bu nu la 'hon -hon, 'plu
bu gba la Nyisva a -ti 'die kle
(Matie 10.5-15; Maki 6.7-13)**

9 ¹-Te de a -gbe, e -hi, -ye -Yusu 'kukue 'a -naagbopu -pu =tu 'o 'hon =nu le, 'c -nyi =nu 'kl, 'ke bu bla 'kuo -huin le, -c ni 'o nahuin ke 'mu, ko, 'ke bu -wo nahuin a 'kvei, ²'c lu, 'ke bu na 'die kle, bu =tui nahuin ye, -te Nyisva di nahuin a win a kekole nu, ko, bu -wo nahuin a 'kvei. ³Ke c =nu ye po, c no: «Bia 'baa 'die kle na, a ni gba 'le de =de, mo, a ni gba 'le kotu^a, ko bla, ko didide, ko 'wliye, ko, a ni gba 'le wlawlu a 'hon a nunu. ⁴Bia 'ba nyre 'le 'du =de 'mu, kayu =nu, -v ko gbo v di 'le 'a mu paa, 'ke ba ni 'le -nuni, a 'mu 'le 'du a -gbe 'mu -hon. ⁵Bia 'ba mu 'le 'du -ye 'mu, 'bia 'bu 'de 'a mu kwa 'ble, -ye ba -hon 'le 'du a -gbe 'mu. 'Baa mu, -ye ba bubla 'a ni bui, -e die nu, 'pupu 'mu 'o 'a ni bui 'huin 'mu le -hon, a 'mue nahuin to, -e mo, Nyisva a yru 'bu ye =nu, -ye nu-v ni, -v nue 'waa duonv -won.»

⁶-Te c -wo 'kle 'waa tiile -won, -ye 'a -naagbopu bi 'kle wlon 'hru, 'su 'die 'bii kle na, 'su nahuin Nyisva a -hapotitie =nu pue, 'plu 'e ni -teghi =de, 'su 'huhrennyu a 'kvei -wo.

**-Gulnoma Helodi, c 'a duonv wlon 'ni =gba, nahuon a
gbo tio- -Yusu 'ya 'mu
(Matie 14.1-12; Maki 6.14-29)**

⁷Ti a -gbe 'yri, Galileblugba a -gulnoma, -c ko 'du mo Helodi, c 'won -topti 'bii =nu ni, -Yusu nu, c ko 'a -naagbopu 'heen. De bo di 'lu -won le -hie, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu, c 'die yi, -e nue, ke nahuin -yee po: «Saan Batisu ni. -Te c 'ku la, c 'hri lele 'kl.» ⁸-Ye ke =v -ye -we po: «Eli, -c mo la Nyisva a winwlon-heny, ko- 'hri lele 'kl.» Ke =v -yee lele po: «Nyisva a winwlon-heny -ye, -c 'ku la, ko- 'hri lele 'kl.» ⁹Helodi -me -ye, ke c po: «Saan, 'n le o nahuin, bu 'be o 'o 'a 'lu. 'A -ti, nahuon -gbo, -c ko 'du 'nu 'won, -c -topti 'bii -gbo nu, nahuon a gbo tio- c 'ya lele 'mu?» Ne- nue, 'c -Yusu a 'yiye le =mo.

**-Te -Yusu wloo la 'fwo, 'ke 'o nahuin a 'milowu -hun ye,
'v dio la, 'v -mra la
(Matie 14.13-21; Maki 6.30-44; Saan 6.1-14)**

¹⁰-Te -Yusu le o 'a -wonnaanyu, 'ke bu na o 'die kle, v -huan -won, 'v le -Yusu -topti 'bii =nu, v nu, 'c gbu, 'v mu 'le -teghi, 'du bii 'le ye, 'ke 'o 'du

^a 9.3 -Yusu a ti 'yri, nahuin la naa kotio. De a -gbe, 'waa 'bride'e la'a ni.

=nu -hlɔn, ʋ Betsaida daa. ¹¹Kɛɛ, nahuin =nu, ʋ hie wen 'o gbo, ʋ 'win ni, -tɛgbi =nu, -Yusu mu 'o, ɔ kɔ 'a -naagbopɔ 'hɛɛn, 'ʋ kɔ -wɔn. Nahuin 'bii a -gbe, -ʋʋ 'le lɛ di, -Yusu 'blu kwa -tɛɛ, kɔ, 'ɔ tʋɛ =nu, -tɛ Nyɪsʋa di nahuon a win a kekɔɔlɛ nu, kɔ, nahuin, -ʋ kɔ kɪkɪla, 'ɔ -wɔ 'waa 'kʋɛi.

¹²-Tɛ 'tɔɔ -wɔn, -ye -naagbopɔʋ -pu -tu 'o 'hɔn =nu, ʋ 'yɪya 'o -Yusu 'mu gbo 'huɪn, ʋ nɔ: «Le nahuin -gbo, 'ke bu mu 'le 'dɛ kɔ -gɪgɪbɪ 'hɛɛn klɛ, -ɛ die nu, ʋ 'mu 'le gbopɛɛlɛ kɔ dididɛ 'hɛɛn lɛ =mɔ, -ɛ nue, -tɛgbi -gbo, -a ni nɔ, 'dʋ bii nɔ ye.» ¹³Kɛɛ -ye -Yusu nɔ: «A ni -gbe, ba -nyu dididɛ!» ʋ nɔ: «Flɔɔkuii -hun kɔ -hriin 'hɔn gbii -do, ni- ni mɔ. 'Bɪa =ba 'de didi-tɔplɪ mu -tɔ, 'ke 'o nahuin 'bii -gbo -wɔn, -a 'die 'le -wɛ -ba -nyu dididɛ.» ¹⁴'Ke 'le nahuin =nu -heyri, nyɪbɛpɔ a (5'000) 'milowu -hun ni 'le.

-Ye kɛ -Yusuu 'klɛɛ 'a -naagbopɔ ye pɔ, ɔ nɔ: «Ba lɛ =nu, bu nu dui, bu ni gblɛ, duu -do, bu -wɛ 'le -wlu 'hɔn =tu 'o -pu (50).» ¹⁵Dɛ =nu, -Yusu lɛ =nu, nɛ- ʋ nu, 'ʋ lɛ nahuin, 'ke bu ni gblɛ. ¹⁶-Tɛ ʋ ni 'klɛɛ gblɛ, -ye -Yusu 'ba 'flɔɔkuii -hun kɔ -hriin 'hɔn a -gbe 'mu ni, 'ɔ 'ba 'lu ye 'mu, 'ɔɔ 'le yrayri lɛ ta, 'ɔ -nye Nyɪsʋa 'wio, 'ke 'o dididɛ a -gbe a -ta 'mu, 'ɔ 'bɪ =tɔɔ lɛ, 'ɔ -nyi 'a -naagbopɔ, 'ke bu wii nahuin a -gbe 'mu lɛ, ¹⁷nahuin a -gbe, 'ʋ di dɛ -didi, ʋ 'bii, 'ʋ =mra. -Tɛ ʋ -wɔ dɛ lɛ, -ye didi-tɔplɪ =nu, -ɪ hie gblɛ, -naagbopɔ 'ʋ 'kukui lɛ, 'ʋ 'yie 'le -tʋgbiwɪ -pu =tu 'o 'hɔn.

Pielɔ nɔ 'ni, -Yusu mɔ Waanyɔ =nu, Nyɪsʋa pɔ la lɛ, ɔ di la 'a daku ye ya
(*Matie 16.13-19; Maki 8.27-29*)

¹⁸-Nyrɔwɔ =de 'mu, -Yusu bii ye, 'ɔɔ Nyɪsʋa da, 'a -naagbopɔ 'ʋ mu 'o =nɔ 'huɪn 'mu, 'ɔ =gbɔ wɔn, ɔ nɔ: «Nahuin nɔ dɛ-, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'klɛɛ 'le?» ¹⁹-Ye ʋ =tuo =wɔn, ʋ nɔ: «=ʋ -ye nɔ 'ni, -mɔ mɔ Saan Batistɪ, -ɔɔ o nahuin 'nie 'lu lɛ pɔ. =ʋ -ye nɔ 'ni, -mɔ mɔ Nyɪsʋa a winwɔn-henyɔ Eli. =ʋ -ye nɔ 'ni, -mɔ mɔ Nyɪsʋa a winwɔn-henyɔ -yee ni, -ɔ 'ku la, ti -hi la a ti 'yri, 'plu -ɔ 'hri lele 'klɔ.» ²⁰-Ye ɔ =gbɔ wɔn, ɔ nɔ: «A -mɛ -ye, a nɔ 'ni, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'klɛɛ 'le?» -Ye Pielɔ nɔ: «-Mɔ mɔ Waanyɔ =nu, Nyɪsʋa pɔ la lɛ, ɔ di la 'le ya.»

-Tɛ -Yusu =tui la, -ɛ mɔ, ɔ di 'ni 'ku, 'plu ɔ 'mu 'klɔ 'hri
(*Matie 16.20-28; Maki 8.30-9.1*)

²¹-Ye -Yusu, ɔ tiu ni -tɛɛ, ɔ nɔ: «A ni lɛ 'le nahuon =de, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'mu!» ²²-Ye kɛ ɔɔ lele =nu ye pɔ: «'Mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'n kɔ =bo 'ye -tado =sʋɛ 'dɔ. 'Blu a nahuin, kɔ Nyɪsʋa a -cɔhlɔnpinyɔ gblakɪ, ʋ kɔ Nyɪsʋa a tɛtɛitɔɔnyɔ 'hɛɛn, ʋ kɔ bu yraa -tado 'mu, kɔ, ʋ 'mu 'mu 'la. 'Bɪa 'ni 'ku, -nyrɔwɪ 'hɔn, -nyrɔwɔ a ta a nɔnɔ 'mu, Nyɪsʋa kɔ bɔ -ha 'mu 'klɔ.»

²³-Ye nahuin 'bii, -ʋ ni 'o, kɛ ɔ nyu ye pɔ: «Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ nye -hua, 'ke bɔ naa 'mu -wɔn, -ye ɔ ni kʋɛ 'le 'a -gbe a 'lu a lɛ-hiele -wɔn, kɛɛ, -tɪ =nu, 'nu =nɔ ye =tu, bɔ =tui 'o, bɔ nui 'ɛ ni -nyrɔwɔ, =betɪ nahuin bu plɛ, ʋ 'muo 'la, -tɛ ɔ nu,

ɔ 'ya 'na nahuon 'mu a -ti. ²⁴Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ plɛ, ɔ 'nɪ -hva -le bɔ 'waan 'a dɔnɔ a -hɔnhlɔn, ke nɔ -tɔtɔ ke, 'ke 'o 'na -ta 'mu, -ye nahuon a -gbe 'bia 'bɔ 'ku, ɔ di -hlɔn 'a 'klɔ yrayrɔ 'nɪ 'waan, 'ke 'le Nyɪsɔva ye. Kɛɛ, nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ wɛɛn ke, 'ke bɔ 'waan 'a dɔnɔ a -hɔnhlɔn, ke nɔ -tɔtɔ ke, -tɛ ɔ nɛ 'mu 'mu a -ti, -ye nahuon a -gbe, 'bia 'bɔ 'ku, ɔ di -hlɔn kɔ 'klɔ yrayrɔ -nɔ, ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le, 'ke 'le Nyɪsɔva ye. ²⁵Nahuon 'bɔ kɔ 'klɔ ke a kukɔ-tɔplɪ a pɛpɛ 'bii, 'bɔ 'waan 'a dɔnɔ a 'klɔ yrayrɔ, 'ke 'le Nyɪsɔva ye, kɔ, Nyɪsɔva a -bati 'bɪ klɪ -nɔ, -ye kukɔ-tɔplɪ a -gbe, ɪ 'nɪ pue -le 'o -nɔ dɛ nɪ. ²⁶'Bia 'baa -tɔɪ pɪ, 'ke 'o nahuin a -gbe ye, 'ke -bo di 'a nɪ Kukɔnyɔ 'mu 'ya, kɔ, 'ke ba di 'o 'na win 'o -tɔu, -ye 'mɔ -gbo, ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, ti -kɔ ti 'yri 'n di -hlɔn 'le di, 'ke 'le 'na Bu Nyɪsɔva a -ti a 'yi'buaale 'kwli 'mu, 'n kɔ 'a lɛleenɔ 'hɛɛn, ti a -gbe 'yri, 'n di -wɛ pɪ -tɔ, 'ke 'o Nyɪsɔva ye, 'ke -bo =tɔɪ, -ɛ mɔ, 'a mɔ mɔ 'na nahuin. ²⁷'Nu 'a mɔ 'nɪ le, 'ke 'le 'a mɔ -hɛyri, nahuin -ye nɪ 'le, ɔ 'mue -hlɔn 'ye, -tɛ Nyɪsɔva di nahuin a win a kekɔɔle nɔ, 'plu ɛ 'mu -hlɔn nahuin a -gbe 'waa 'kukɔɛ ke ye.»

-Tɛ -naagbopu 'ye la -Yusu, 'ke 'le Nyɪsɔva a -ti a 'yi'buaale 'kwli 'mu
(*Matie 17.1-8; Maki 9.2-8*)

²⁸-Tɛ -Yusu nɔ le 'pɔpɛ, 'wee -do be -hi, -ye ɔ gba Pielɪ kɔ Saan kɔ Saki 'hɛɛn, ɔ 'ya 'le dɔgba -de 'lu, ɔ 'mu Nyɪsɔva da. ²⁹U nɪ 'le Nyɪsɔva a dɪda 'kwli 'mu, -ye -Yusu a yigbakla 'cɪcɪ nɪ, kɔ, 'a wlawlɪ 'ɪ -tɔva 'pɔpɛ gbo, 'plu 'u wɔn bɔbakɔ. ³⁰Tii -do a ti 'yri, ɔ 'ye nahuin 'hɔn, ɔ kɔ -Yusu 'hɛɛn 'sɔ toto pɔ. Nahuin a -gbe, nɔ- mɔ Moise, Nyɪsɔva -nye la tetei, 'hɔn a nɔnɔ, nɔ- mɔ Nyɪsɔva a winwɔn-henyɔ Eli, ti -de -hi la a ti 'yri. Nahuin 'hɔn a -gbe, ɔ 'ku la nɪ, ³¹ɔ 'hru 'klɛɛ 'o -Yusu 'hɔn 'mu, 'ke 'le -ti a 'yi'buaale -nɔ 'kwli 'mu, Nyɪsɔva -nyi -nɔ. -Tɛ Nyɪsɔva -hva -Yusu bɔ nɔ 'kukɔɛ, 'ke 'le Jrusredɔ 'mu, nɛ- kɔ -ti sɔ -tu. ³²-Tɛ dɛ a -gbe, ɛɛ 'lu -wɔn mue, -ye Pielɪ kɔ 'a 'bienu 'hɛɛn, ɔ bi 'mu ŋmla -pɛtu. Kɛɛ, -tɛ ɔ -wɛɛ 'yii, -ye ɔ 'ye -ti a 'yi'buaale -nɔ nɪ, 'ɛ -glaa 'le -Yusu kɔ nahuin 'hɔn -nɪ wɛn 'hɛɛn. ³³-Tɛ Moise kɔ Eli 'hɛɛn, sɔ 'o -Yusu 'hɔn 'mu mu -hɔn, -ye Pielɪ le -Yusu nɪ, ɔ nɔ: «Tɔnɔnyɔ, ɛ nɔ -tɛɛ, 'ke -ba nɔ nɔ -tɛgbi -gbo gbo. -Ba pɔ blɛɛ ta, -n nɛ blɔ, Moise a nɔnɔ, kɔ Eli a nɔnɔ.» -Tɪ bɔ di -tu, ɔ 'di yi. Nɛ- nue, 'wɔ le 'pɔpɛ nɔ.

³⁴Pielɪ nɪ 'le 'pɔpɛ kwa 'mu, -jɔrugba ɔ 'hru 'o, ɔ -hli -Yusu kɔ Moise kɔ Eli 'hɛɛn. -Tɛ Pielɪ kɔ 'a 'bienu 'hɛɛn, ɔ 'ye dɛ a -gbe, -ye huannɔ biu 'le 'kwli 'mu. ³⁵'Ke 'le -jɔrugba a -gbe 'kwli 'mu, 'ke Nyɪsɔva a wiin 'le 'mu -hɔn, 'u le pɔ: «Nahuon -gbo le, nɔ- mɔ 'na 'Yu. Nɔ- 'n -ha 'le, 'ke 'o 'na -kɔn a -ta 'mu. Ba puo nɔva ye gbo!» ³⁶-Tɛ ɔ 'wɔn win a -gbe, -ye -Yusuu -do, nɔ- naagbopu, sɔ 'o 'yee. -Tɛ ɔ -tu 'le dɔgba 'lu, dɛ -nɔ, -Yusu a -naagbopu 'ye, ɔ 'di -ɔ -de ye -tu, 'ɛ gba 'dai ti.

-Tɛ -Yusu -wɔ la 'yu -nɔ a 'kɔɛ, 'ku -hvan nɪ la 'o ke 'mu
(*Matie 17.14-18; Maki 9.14-27*)

³⁷-Tɛ -nyre ɛɛ le, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopu ta -nɔ 'hɛɛn, ɔ -tu dɔgba. Bu -ti 'klɛɛ dɔgba, -ye nahuin -huohui di -Yusu ye 'mu 'be wɔn. ³⁸'Ke 'le nahuin

'plɔplɔ a -gbe -heyri, 'ke nahuon =de ni 'le, 'ɔɔ 'le win 'yaa, ɔ nɔ: «Tɔɔɔɔɔ, 'nu -mu le 'ni 'bati, 'ye ke 'na 'yu nyɔbeyu. Nɔ- mɔ 'na 'yuu -do. 39E kɔ ti, 'ku -huan 'u nyo 'yi kle 'ya, 'u nye nu, 'ɔɔ le 'gbugbo, 'u nyo bubla 'dɔ, 'u nye nu, huɔnpru 'uɔ =nɔ wien gbo nyra, 'u nyo =sɔɔ -tue. 'Plu u 'mu 'o =nɔ ke 'mu mu -hɔn, eɛ gba 'dai ti. 40'N 'bati -na -naagbopu le, 'ke bu bla 'ku -huan a -gbe le, keɛ, u 'die 'le -wɛ.» 41Ke -Yusuu 'kleɛ 'a -naagbopu ye po, ɔ nɔ: «A mu mɔ nahuiin ni, -u 'de Nyɔsua =wlu ye kuo, kɔ, -u 'de =hapɔde kɔ de 'klan a 'yi'mule-hɔtale yi. Tii -tie 'n kɔ =bo -hi nɔ 'a mu -heyri, 'plu a 'mu Nyɔsua =wlu ye kuo 'le? =Be 'n 'kɛ die -hlin 'a mu le kikle? Ya 'mu -na 'yu a -gbe ye!»

42-Te 'yu =nu, ɔɔ 'o -Yusu 'huɔn 'mu gbo 'yɔya, -ye 'ku -huan a -gbe, u puo =hɔn, 'u -tva 'a gble-huhlile gbo, -Yusu 'ɔ 'prɛɛ 'le 'ku -huan a -gbe -wɔn, 'ke 'le win 'yaklɔkɔ 'kwli 'mu. -Ye 'ku -huan a -gbe, u -hɔn 'o 'yu a -gbe ke 'mu ni. Ke'e ni, -Yusu nu 'yu a -gbe a 'kɔɛ a -wɔwɔ. 43Nahuin 'bii, -u ni 'o, u saka =nu ni, 'ke 'o Nyɔsua a 'klikenɔɔɔ a -ta 'mu.

-Yusu nyi la lele 'ni =tu, -ɛ mɔ, ɔ di 'ni 'ku, 'plu ɔ 'mu 'klɔ 'hru
(*Matie 17.22-23; Maki 9.30-32*)

-Tɔplɔ =nu, -Yusu nu, u 'kɛ sekɛɛ 'ɛ ni nahuon. -Ye ke ɔɔ 'a -naagbopu ye po, ɔ nɔ: 44«Ba po 'mu nua ye gbo -tɛɛ, -ti =nu, 'nu 'kleɛ 'a mu ye mu =tu, a 'mui kwa 'ble: 'Mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, u kɔ bu po 'mu nahuin kwa.» 45-Tɔ =nu, -Yusu =tu, 'a -naagbopu 'ni yrii =le 'mu le. Keɛ, u pu huannu, 'ke bu =gbo wɔn, de tio- ɛ =hen 'nyre.

Nahuon tio- ni 'o 'a 'be 'lu ye 'le?
(*Matie 18.1-5; Maki 9.33-37*)

46De a -gbe, -tɛ ɛ -hi, -ye -Yusu a -naagbopu, u nyi wen 'mu le 'ni pupo, 'ke 'le =nu -heyri, nahuon tio- =bɔ ni 'o 'a 'be 'lu ye. 47-Yusu -mɛ -ye, de =nu, u 'lu -wɔn le -hie, ɔ yrie ni. -Ye ɔ da 'le gbo 'yu gbi, 'ɔ =tuo 'o 'a dɔnɔ 'huɔn 'mu gbo, 48ɔ nɔ: «'E ni nahuon 'bɔ ni 'o, -tɛ 'yu gbi -gbo, ɔ ni 'mu, 'bɔ 'ble 'a nahuon kwa, 'ke 'o 'na 'dɔ a -ta 'mu, -ye 'na -gbeɛ ni, ɔ 'ble kwa. Kɔ, nahuon 'bɔ ni 'o lele, 'bɔ 'ble 'mu kwa, ɔ 'ble -wɛ kwa Nyɔsua, -ɔ lee nɔ 'mu -tutu ke. Nahuon -gbo, -ɔ 'de nahuon =de, 'ke 'le 'a mu -heyri, seɔt-seɔt, nɔ-mɔ nahuon =nu, -ɔ ni 'o 'a 'bienu 'lu ye.»

Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'nɔnɔ -wɔn -a mu ye, -ye ɛ =hen 'nyre,
ɔ kɔ -a mu 'heɛn pɛ
(*Maki 9.38-40*)

49-Ye Saan, -ɔ mɔ -Yusu a -naagbopuyi -ye, ɔ nɔ: «Tɔɔɔɔɔ, -a 'ye nahuon =de, 'ɔɔ 'kuo -huɔn le bla, 'ke 'le -na 'dɔ 'kwli 'mu. -A -mɛ -ye, -a lo ni, 'ke bɔ 'kee 'a nunue, -ɛ nue, ɔ 'ni naa =le -a mu -wɔn.» 50-Ye -Yusu nɔ: «A ni lo 'le bɔ 'kee, -ɛ nue, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'nɔnɔ -wɔn 'a mu ye, -ye ɛ =hen 'nyre, ɔ kɔ 'a mu 'heɛn pɛ.»

Samaliblogba a 'diɔ -ye a nahuin 'nɪ -hva -le bu 'ble -Yusu kwa

⁵¹Ti -nu -kɔ 'yri Nyɪsɪva die nu, -Yusu 'mɔ 'le yakɔ 'mɔ mu, ti a -gbɛ, ɪ 'mɔɛɛ yɛ. Nɛ- kɔ -tɪ 'ɔ -yri, 'ke bɔ mu 'le Jrusredɔ 'mɔ. ⁵²-Ye ɔ le nahuin, 'ke bu 'nye 'hru, nahuin a -gbɛ 'v mu, 'v nyre 'le Samaliblogba a 'diɔ -ye 'mɔ, -ɛ die nu, v 'mɔ kayu le =mɔ, -v kɔ gbo -Yusu di 'le pa. ⁵³Kɛɛ -ye 'diɔ a nahuin blɛ ke, 'ke bu 'ble -Yusu kwa, -ɛ nue, ɔ 'mɔ mu Jrusredɔ. ⁵⁴-Tɛ -Yusu a -naagbopɔ Saki kɔ Saan 'hɛɛn, v 'wɪn, -ye v nɔ: «Kukɔnyɔ, =be -n nye 'nɪ -hva, 'ke -ba nue, -tɛ bɛ -hɔn 'le yakɔ 'mɔ, ɛ 'mɔ =tɪ, ɛ 'mɔ nahuin -gbo gbo -wɔ?» ⁵⁵-Yusu -mɛ -ye, ɔ =hɪan -wɔn, 'ɔ =hɪɔn 'nyre, 'ke 'o -tɪ -nu, v =tu, a -ta 'mɔ. ⁵⁶-Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye 'ke v mu 'le 'diɔ -ye 'mɔ.

Nahuin -nu, -vɔ -hva -bu naa -Yusu -wɔn

(Matie 8.19-22)

⁵⁷-Tɛ v nɪ 'le 'hru wɔn, -ye nahuon =de le -Yusu, ɔ nɔ: «'ɛ nɪ -tegbɪ, -n di 'o muu, 'n di -mɔ -wɔn 'nɪ kɔɛ.» ⁵⁸-Ye -Yusu =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «'Kwlagbodehɛɪ, ɪ kɔ gbopɛɛɪ, nɔblɪ 't kɔ 'le, kɛɛ, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'n 'de gbopɛɛɪ kɔ, -tɛ 'n di 'o ke le -ha.» ⁵⁹-Ye kɛ -Yusuu nahuon -ye ye po, ɔ nɔ: «'Kɔɛ 'mɔ -wɔn, =mɔ 'na -naagbopɔyɪ -hɛ!» -Ye nahuon a -gbɛ, ɔ =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «'Tɔɔnyɔ, -ha 'mɔ mɛ le, 'na bu, -ɔ 'ku, =bo muo 'o -ha, 'plu 'mɔ 'le di, 'mɔ -mɔ -wɔn naa.» ⁶⁰-Ye -Yusu nɔ: «'ɛ 'de -na -kɪan, 'ke -bo -ha 'o 'kukukui le. Mu, -bo le nahuin, -ɛ mɔ, Nyɪsɪva, ɔ -hva bɔ kɔɔ =nu win ke.» ⁶¹-Ye kɛ nahuon -yee po: «'Tɔɔnyɔ, 'n di -mɔ -wɔn 'nɪ kɔɛ, 'mɔ -na -naagbopɔyɪ -hɛ. Kɛɛ, -ha 'mɔ mɛ le, =bo mu 'na 'dɔkɔɛ wlu gba, 'plu 'mɔ 'le di, 'mɔ -mɔ -wɔn naa.» ⁶²-Ye kɛ -Yusu nyo ye po: «-N 'we =nɔ nahuon -nu ye, -ɔ kɪ -ci, 'plu -ɔ 'kee 'a -cicie. Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ le -kɪan a nunue nu, -ye Nyɪsɪva 'die 'le -we bɔ nuo 'a -kɔannunyo 'mɔ.»

-Tɛ -Yusu le la 'a -naagbopɔ a (72) -wlu ta =tu 'o -pu

=tu 'o 'hɔn, v 'mɔ Nyɪsɪva a =haputitie po

10 ¹Plu dɛ a -gbɛ, ɛ 'mɔ mu -hi, -ye Kukɔnyɔ -Yusu -ha 'le du 'mɔ nahuin a (72) -wlu ta =tu 'o -pu =tu 'o 'hɔn -ye, 'v le 'waa 'hɔn -hɔn, 'ke bu 'nye 'hru, bu mu 'le 'dɪɛ 'bii -nu 'mɔ, kɔ -tegbɪ -nu, -ɛ kɔ 'mɔ 'a -gbɛ, ɔ di -wɛ 'le mu. ²Kɛ ɔ nyu ye po, ɔ nɔ: «=Gbla, -ɔ -hlu, ɔ -huo nɪ, kɛɛ =gbla'cenyɔ 'de -huo. 'A -tɪ, ba 'batɪ -cikɔnyɔ le, bɔ le 'a -kɔannunyo -ye, v 'mɔ 'a mu 'mɔ -hɛ, a 'mɔ =gbla 'cɛ. (ɛ 'we =nɔ ye, ba 'batɪ Nyɪsɪva le, ɔ 'mɔ 'a nahuin -ye le, v 'mɔ 'a mu 'mɔ -hɛ, a 'mɔ nahuin -ye le 'kukue, v 'mɔ 'waa 'klɔ Nyɪsɪva -nyi.) ³Ba mu 'klɛɛ. 'Nu 'a mu 'nɪ lee, -ɛ 'we =nɔ 'blayuo ye, v 'le -jio -hɛyri lee. ⁴Baa mu, a nɪ gba 'le 'wliye, a nɪ gba 'le -we blɔ, kɔ 'suei 'hɛɛn. Kɔ, a nɪ -wɔn 'le 'hru wɔn, nahuin a 'wiogblɛpo-tɪ.

⁵Ba pa 'le kayu =de gbo, ye-hɛdɛ, ke ba po: Nyɪsɪva bɔ nɪ 'o 'a mu -wɔn.

⁶Nahuon 'bɔ nɪ 'le kayu a -gbɛ gbo, 'bɔ nye -hva, 'ke Nyɪsɪva bɔ nɪ 'o =nɔ

-wɔn, bɔ nuo -hapɔde 'mu, -ye Nyɔsua dio 'o -wɔn 'ni ni. Kɛɛ, 'bia 'bɔ 'nuni -hɔɛ, -ye Nyɔsua 'deɛ bɔ ni 'o -nɔ -wɔn, -ye ɔ 'deɛ bɔ nuo -hapɔde 'mu.

7Kayu =nu, -v kɔ gbo v di 'le 'a mu kwa 'blee, 'kee ni, ba ni 'le gbo. A ni na 'le kayuo gble. Dididɛ v di 'a mu -nyi, nɛ- ba di, kɔ, 'nie v di 'a mu -nyi, nɛ- ba 'na, -ɛ nue, nahuon -gbo, -ɔɔ -kvan nu, ɔ ble ye 'pɛɛle.

8'Ba 'ya 'dɔ =de 'mu, 'bu 'ble 'a mu kwa, ba di dididɛ =nu, v di 'a mu -nyi, 9kɔ, ba da Nyɔsua, 'ke bɔ -wɔ 'dɔ a -gbe a nahuin a 'kɔɛi, kɔ, ba le =nu, -ɛ mɔ: Ti =nu -kɔ 'yri Nyɔsua di 'a mu win ke kɔɔ, ɪ 'mɔɛɛ yɛɛ. 10Kɛɛ, 'ba pa 'le 'dɔ =de 'mu, 'bu 'de 'a mu kwa 'ble, ba mu 'le 'dɔ a -gbe a 'dika. Kɛ ba po: 11'A ni 'dɔ a 'pupu =nu, -v ni -a mu buɪ lɛ, -a di -a ni buɪ 'ni bubla, -ɛ die nu, -a 'mue 'a mu tɔɔ, -ɛ mɔ, Nyɔsua a yɔv 'bu ye 'a mu, -ye 'a mu'v ni, -v nue 'a ni dɔnɔ -wɔn. Kɛɛ, ba kɔ 'a yiyie: Ti =nu -kɔ 'yri Nyɔsua di nahuin win ke kɔɔ, ɪ 'mɔɛɛ yɛɛ. 12'Nu 'a mu 'ni le, -nyɔwɔ =nu -kɔ 'mu Nyɔsua di 'o nahuin -bati le poo, 'dɔ a -gbe a nahuin, Nyɔsua diu =tue =sɔɛ, ɛ 'mu 'o nahuin =nu 'mu -hi, -v mɔ Sodɔmɔkɔɛ, -v kɔ nunuklɔ nyre la 'yi le.»

'Die -ye a nahuin, v 'de la -Yusu =wɔv ye kuo
(Matie 11.20-24)

13(Kɛ -Yusuu lele 'a -naagbopv ye po, ɔ nɔ:) «-Juukɔɛ =nu, -v ni 'le Kolasɛdɔ 'mu, kɔ Betɔsaidadɔ 'mu, 'jɔv 'ke 'o =nu -wɔn, -ɛ nue, 'ɲmileka-tɔplɪ =nu, 'n nuu 'le =nu -wɔn, 'bia 'ni nui wen 'le nahuin =nu -wɔn, -v 'de -Juukɔɛ, -v ni 'le Tilɔdɔ kɔ Sidɔdɔ 'heɛn 'mu, si la, nahuin a -gbe, v 'mu la wɔli le nu, v 'mu la -tɔplɪ -hɔv 'hɔv 'mu le pue, v 'mu la 'waa dɔnɔv 'tɔpupu 'ɲmle, -ɛ die nu, v 'mue nahuin tɔɔ, -ɛ mɔ, ɔv -hɔa bu hie 'o dɛ 'kuku a nunue gbo, v 'mu 'waa 'klɔ Nyɔsua -nyi. 14'ɛ mɔ -tɛɛ, -nyɔwɔ -kɔ 'mu Nyɔsua di 'o nahuin -bati le poo, nahuin =nu, -v ni 'le Kolasɛdɔ kɔ Betɔsaidadɔ a -gbe 'mu, 'waa -bati di ke ni 'kɪ, ɪ 'mu 'o Tilɔdɔ kɔ Sidɔdɔ a nahuin a nuni 'mu -hi. 15'Plu nahuin =nu, -v ni 'le Kapɛnaɔdɔ 'mu, v ni -hie 'le 'lu -wɔn le, -ɛ mɔ, Nyɔsua diu 'le 'ni 'yaa -yaayaa, v 'mu yakɔ ye kɔɛ. Kɛɛ, ɔ diu 'le 'ni -tɔv -tɔv, v 'mu 'le -tɔv a bugbo nyre.»

16Kɛ ɔ lele 'a -naagbopv ye po, ɔ nɔ: «Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔɔ 'a mu nɔa ye gbo po, -ye ɛ 'we =nɔ ye, 'mɔɔ ni, ɔ nɔa ye gbo po, kɔ, nahuon 'bɔ bla 'a mu ye, -ye ɛ 'we =nɔ ye, 'mɔɔ ni, ɔ bla ye. 'Plu -ye nahuon, 'bɔ bla 'mu ye, -ye ɛ 'we =nɔ ye, Nyɔsua, -ɔɔ lee nɔ 'mu 'klɔ ke, nɔ-ɔ ni, ɔ bla ye.»

-Tɛ -Yusu a -naagbopv, v -hɔn la 'dagba 'mu

17-Tɛ ti gbi -hi, -ye -naagbopv a (72) -wɔv ta =tu 'o -pu =tu 'o 'hɔn =nu, -Yusu le o, 'ke bu mu Nyɔsua a -hapɔtitie po, v -hɔv -wɔn, 'manɔv nyu nu 'dɔ, v nɔ: «Kɔkɔnyɔ, 'ye kɛ, 'kuo -hɔv, 'bia =baa -na 'dɔ da, =ba nyo 'le -wɔn 'pɛɛ, ɔɔ -wɛ 'o -a mu 'ni =tuu, ɔɔ 'o nahuin ke 'mu -hɔn.»

18-Ye -Yusu nɔ: «-Tɛ 'nu 'le yakɔ 'mu le ta, -ye 'n 'ye Satan ni, -ɔ mɔ 'kuo -hɔv a nyɔgblaka, ɔ ble 'le yakɔ 'mu, -ɛ 'we =nɔ -tɛ ye, -tɛ bɛ 'nuni =tu wen.

19Ba 'ye ke, 'n -nyi 'a mu 'kl, 'ke ba na hrei kɔ -gayi 'hɛɛn ke, kɔ, 'ke ba -wɔ Nyɩsua a yraanyɔ Satan a 'kl gbo. Dɛ =de 'deɛ bɛ nu 'a mu dɛ 'klan 'mu. 20Kɛɛ, a ni nu 'le 'manu, -tɛ 'kuo -hɩn, ɔ 'o 'a mu =tuu. Kɛɛ, dɛ -kɔ 'manu ba nu, nɛ- mɔ -tɛ Nyɩsua nu, 'ɔ 'cru 'a nu 'dvi, 'ke 'le yakɔ 'mu.»

-Yusuu la 'a -naagbopu 'ni tɔɔ, nyɔ- mɔ Nyɩsua
(Matie 11.25-27; 13.16-17)

21Tii -do a -gbɛ a ti 'yri, -ye Nyɩsua a -Hihii nue ni, 'manu 'v -hi -Yusu wɔn. Kɛ ɔɔ Nyɩsua ye po, ɔ nɔ: «'Na Bu o, -mɔ mɔ yakɔ kɔ -tutu 'hɛɛn a Kɔkɔnyɔ. 'Nu -mu 'ni baa, -tɛ -n nu, =ni -hli -na nunu-tɔplɩ nahuin =nu 'yi ke, -v plɛ, -v mɔ =tɔkɔnyu, kɔ 'cruɩɛiyinyu, 'plu, nahuin =nu, -v plɛ, -v 'dɛ dɛ =de yi, nu- -n tɔɔ -tɔplɩ a -gbɛ. 'Nu -mu 'ni baa, -ɛ nue, kɛɛ ni, -n nu 'a -huhua. 22'Na Bu, ɔ -nyi 'mu 'kl, 'ke 'o -tɔplɩ 'bii ke. Nahuin 'die yi, nahuon a gblo tio- =bo 'ya 'mu, 'bɛ 'de 'n Buu -do. U 'die -we yi, nahuon a gblo tio- 'n Bu 'ya 'mu, 'bɛ 'de 'mɔ, -ɔ mɔ 'a 'Yu. 'Plu, 'ɛ ni nahuon, 'nu -hɩa =bo =tui ye, ɔ yie -wɛ ni, nahuon a gblo tio- 'n Bu 'ya 'mu.»

23-Tɛ -Yusu kɔ 'a -naagbopuu -do 'hɛɛn, v ni 'o, kɛ ɔ nyu ye po, ɔ nɔ: «'A mu =nu, -v -tɔplɩ 'bii -gbo 'ye, ba kɔ plɔ a bleele! 24'Nu 'a mu 'ni le, ti -hi la a ti 'yri a Nyɩsua a winwɔn-henyu kɔ bodɔɔpu 'plɔplɔ 'hɛɛn, v nye la le 'ni =mɔ, 'ke bu 'ye la -tɔplɩ gblakɩ -gbo, aa kɛ 'ye, kɛɛ, v 'ni 'yi =le la, kɔ, v nye la -wɛ le 'ni =mɔ, 'ke bu 'wɔn la -wɛ -tɔplɩ gblakɩ -gbo, aa kɛ 'wɔn, kɛɛ, v 'ni 'win =le la.»

-Yusu po la Samalikveyu a -taludu, -ɔ waa 'a 'be -tɩnahuon, v dua 'lula
(Matie 22.34-40; Maki 12.28-31)

25-Yusu bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye Nyɩsua a teteitɔkɔnyɔ -ye, -ɔ ni 'o, nɔ- 'ba ye 'mu, ɔ 'mu -Yusu 'mu lɛ =tɔ, -ɛ die nu, v 'mue 'ye, 'bia 'bɔ di -tɩ -de =tu, -tɩ 'de 'o ye 'sii, 'ɔ =gbɔ wɔn, ɔ nɔ: «'Tɔkɔnyɔ, dɛ tio- 'n kɔ =bo nu 'le, -ɛ die nu, 'mu Nyɩsua a 'klɔ yrayru =nu kɔ, -ɔ 'nɩnɩ -wɛ 'le?» 26-Ye -Yusu nɔ: «'Dɛ tio- v 'cru 'le Nyɩsua a teteicrunɩɛ 'kwli 'mu? Dɛ -gbo, v 'cru, =ni nye -hre, -be' -nu 'a 'wɔnɔwɔn nu 'le?» 27-Ye ɔ nɔ: «-N blɛ ye -bo nuɛ -na Kɔkɔnyɔ Nyɩsua 'mu, 'ke 'le -na =wɩv 'bii ke, kɔ, 'ke 'le -na 'kl 'bii 'mu, kɔ, 'ke 'le -na 'lu a lɛ-hiele 'bii 'kwli 'mu, kɔ, -n blɛ ye -bo nuɛ -n 'be -tɩnahuon 'mu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -n nu -n dɩnɩv a 'munuɛɛ.» 28-Ye -Yusu nɔ: «'A -tɛɛ, nɛ-ɛ ni. Nu dɛ a -gbɛ, 'plu =mu 'klɔ yrayru a -gbɛ kɔ.»

29Kɛɛ -ye teteitɔkɔnyɔ a -gbɛ, ɔɔ -hɩa bɔ -nyi 'a dɩnɩv =wɔn. Nɛ- mɔ bɔ =gba -Yusu wɔn, ɔ nɔ: «'Nyɔ- mɔ 'klɛɛ 'n 'be -tɩnahuon 'le?» 30-Ye -Yusu nɔ: «'ɛ kɔ la nyɩbeyu =de. Nɔ- -hɩn 'le Jrusɛdɩɔ 'mu, 'ɔɔ 'le Selikodɩɔ 'mu mu. -Tɛ ɔɔ 'klɛɛ mu, -ye ɔ bi 'le -balɩnyu -heyri, 'v -hɩɔ wɩwɩɩ, -ɛ die nu, v 'mu 'a -tɔplɩ 'yri, 'v bio -bibi, 'v dɩv 'lula, 'plu, 'v hio 'o gbo, 'v mu. 31Bɔ pɛ 'klɛɛ 'o gbo, -ye Nyɩsua a -cɔhɩnpinyɔ =de, nɔ-ɔ 'le di. -Tɛ ɔ 'yo, -ye 'ke ɔ na 'le 'hru a 'pta -ye ke, 'ɔ -hi. 32-Tɛ ɔ mu 'klɛɛ, -ye Lefipuyɩ =de, -ɔ mɔ

Nyɩsɩva a -cɔhɩɩnpɩnyɔ a 'mɩ-hɛnyɔ, nɔ- nyre 'o -tɛgbi a -gbɛ. -Tɛ ɔ nyre 'klɛɛ 'o, ɔ 'yo, -ye 'ke ɔ na 'le 'hru a 'pia -ye ke, 'ɔ -hi. ³³-Tɛ ɔ mu 'klɛɛ, -ye Samalikvɛyɩ -dɛ, -ɔ mɔ pɔpɔdaku a nahuon, nɔ-ɔ 'le di. ('Ke ɔ ni 'o 'kasra ke gbo. 'Plu, ti a -gbɛ 'yri, Samalikvɛ kɔ -Juukvɛ 'hɛɛn, v nyinyre la lɛ.) Samalikvɛyɩ -mɛ -ye, -tɛ ɔ nyre 'o nahuon a -gbɛ 'hɩɩn 'mɩ, ɔ 'yo, -ye 'a wɔɩ nyo nu 'dɔ, ³⁴'ɔ 'yɩyɔ 'o 'hɩɩn 'mɩ gbo -tɛɛ, 'ɔ nu 'nyra kɔ -wiin, 'ɔ nu 'a -ji a -kvan, kɔ, 'ɔ mu lɛ. -Tɛ ɔ -wɔ 'a -ji a -kvan a nunue -wɔn, 'ɔ 'yɔɔ 'o 'a 'kasra ke, 'v mu 'le Selikodɩɔ 'mɩ, 'ke 'le 'dagbɩ a kayu -ye gbo, 'v po 'a -tɔ. ³⁵-Tɛ -nyrɛ -nyɛ, -ye ɔ -ha 'le 'wliye, 'v -nyɛ kayukɔnyɔ, ɔ nɔ: Nu 'wliye -gbo, -bo kikle 'na nahuon -gbo lɛ. 'Bɩa 'wliye a -gbɛ, 'bɛ 'de -huo, =nɩ nu -n dɩɔnɩ a 'wliye, ti -nɩ -kɔ 'yri 'n di 'o -wɔn -hɩaɛn, 'nɩ di 'le, 'n die -mɩ 'nɩ -nyɩ.»

³⁶'Plu -Yusu 'mɩ mu -yrɛ, -ye kɛ ɔ lele tɛtɛitɔnyɔ -nɩ wɛn ye pɔ, ɔ nɔ: «'Ke 'le -mɩ 'yɩ 'mɩ, nahuɩn ta -nɩ -hɛyri, nahuon tɩo- nu dɛ, -ɛ nyɩ -a mu tɔɔ, -ɛ mɔ, nyɩbɛyɩ =nɩ, -balɩnyɩ bi, 'a 'bɛ -tɩnahuoon nɩ 'le?» ³⁷-Ye tɛtɛitɔnyɔ nɔ: «Nahuon =nɩ, -ɔ nuo =hapɔdɛ 'yɩ -hlɔn lɛ, nɔ-ɔ nɩ.» -Ye -Yusu nɔ: «-Na -gbɛ, =nɩ mu, dɛ a -gbɛ, nɛ- -bo nu.»

-Tɛ -Yusu pa la Matɩ kɔ Mari 'hɛɛn ye

³⁸-Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbɔpɩ 'hɛɛn, v bi lele wɩɩn 'hru, 'v pa 'le 'dɩɔ -ye 'mɩ. 'Ke 'le 'dɩɔ a -gbɛ 'mɩ, 'ke nyɩrugba -dɛ nɩ 'le. 'A 'dɩ mɔ la Matɩ. Nɔ- 'ble -Yusu kwa, 'ke 'le 'a kayu gbo. ³⁹-Tɛ -Yusu nɩ gbo, -ye ɔ -tɩa Nyɩsɩva a -tɩ a tɔɔlɛ gbo. 'Ke Matɩ a -gbɛ a -dɩayu nyɩɔyɩ nɩ -wɛ 'o. 'A 'dɩ mɔ Mari. Nɔ- nɩ 'o -Yusu 'hɩɩn 'mɩ gbo, -ɛ die nu, ɔ 'mɩ 'a tɔɔwin nɩa ye gbo pɔ. ⁴⁰Matɩ -mɛ -ye, kayu a -kvan a gblegleɩ -nɩ, nɩ- kɔ -tɩ -nɔ 'kla -wliye 'yaa. Nɛ- mɔ bɔ 'yɩyɩ 'o -Yusu 'hɩɩn 'mɩ gbo, ɔ nɔ: «Kɩkɩnyɔ, =bɛ ɛ 'nɩ 'yaa -le -mɩ 'kla -wliye, 'ke 'n -dɩayu bɔ -ha 'mɩ mɛ lɛ, 'n -do -bo nu -kvan 'bii? 'A -tɩ, lo, bɔ -hɛ 'mɩ 'mɩ.» ⁴¹-Ye Kɩkɩnyɔ -tɩo -wɔn, ɔ nɔ: «Matɩ o, -nɩ -n dɩɔnɩ -wliye 'yaa 'kla, kɔ, =nɩ =wɩ lɛ naa, 'ke 'o -tɔplɩ 'plɔplɔ ke. ⁴²Kɛɛ, dɛɛ -do nɩ 'o, 'ɛ mɔ 'yilɛnɔdɛ. Dɛ a -gbɛ, nɛ- Mari -ha 'le. 'Plu nahuon -dɛ 'dɛɛ bɔ -hɩɛ -nɔ kwa.»

-Yusu 'a -naagbɔpɩ 'nɩ tɔɔ, -tɛ v di Nyɩsɩva a dɩda nu

(Matie 6.9-13; 7.7-11)

11 ¹-Nyɩɔwɔ -dɛ 'mɩ, 'ke -Yusu mu 'o -tɛgbi -ye, 'kɔ Nyɩsɩva da. -Tɛ ɔ -wɛ -wɔn, -ye 'a -naagbɔpɩyɩ -ye 'yɩyɩ 'o 'mɩ gbo 'hɩɩn, ɔ nɔ: «Tɔɔnyɔ o, Saan Batɩstɩ tɔɔ 'a -naagbɔpɩ nɩ, -tɛ v di Nyɩsɩva a dɩda nu. -Na -gbɛ, tɩɛ -wɛ -a mɩ, -tɛ -a di Nyɩsɩva a dɩda nu.» ²-Ye kɛ ɔ =nɩ ye pɔ, ɔ nɔ: «'Bɩa 'baa Nyɩsɩva da, kɛ ba pɔ:

- A nɩ Bu,
- nue, nahuɩn 'bii 'mue yɩ, -ɛ mɔ, -mɔ mɔ Nyɩsɩva.
- Mɔɔ nɩ, -bɔ kɔɔ nahuɩn win ke.

3 -Nye -a mu 'e ni -nyrɔwɔ a dididɛ.

4 -A ni de 'kuku -gbo, -a nu, -hri 'a -ti -wɔn,
-ɛ nue, de 'kuku -gbo, nahuin nu -a mu 'mu,
-aa -wɛ 'a -ti -wɔn 'ni -hri.

=Ni wɛɛn 'le ke,

'kuo -hɔn a nyigblaka ni -tɔ 'le -a mu 'mu le,

-ɛ die nu, -a 'ni -han -ti 'wla.»

5-6 Ke -Yusuu lele =nu ye po, ɔ nɔ: «=Bo pue ninatumupɔv 'hɔn a de ye: 'Bia =ni kɔ ninatumu, 'plu 'bia =ni mu 'le =nɔ -wɔn, 'tɔ-heyri 'mu, =ni lo, -ɛ mɔ: 'N kɔ 'dagbatayu. Nɔ- pa 'mu ye. 'Nu -mu le 'ni 'batɪ, -nye 'mu dididɛ. 'N 'de dididɛ kɔ, =bo di =se =nɔ -nyi. 7-Tado, -na ninatumu a -gbe, ɔ ni 'le 'a kayu gbo, ke ɔ di -mu ye po: -Nu 'mu 'mu -ha 'ku. 'N po 'o 'na 'maju ni -dodo. 'N kɔ 'na 'yuo=pli 'hɛɛn, -a pɛ gbo. 'N 'die 'le -wɛ =bo di ye 'mu 'ba, 'mu -mu dididɛ -nyi.» 8 -Ye -Yusu nɔ lele: «'Nu 'a mu 'ni le, =betɪ bɔ di ye 'mu 'ba, ɛ 'de bɔ 'ya -na ninatumu 'mu a -ti. Kɛɛ, -tɛ -n 'de 'yie a pɔpɛ kɔ, -n 'kie -hɔɔ, nɛ- die nu, 'ɔ 'mu ye 'mu 'ba, ɔ 'mu -mu -tɔplɪ 'bii =nu -nyi, -nu -hva.

9 'Nu 'a mu 'ni le, 'baa de -hva, ba -hɛ Nyɪsɔv, ɔ 'mue 'a mu -nyi. 'Baa de -hva, ba =mɔɛ le, a die 'ni 'ye. 'Baa -hva 'ke bu paa 'a mu kayu gbo, -ye ba bi gbɔgbɔ, -ye v di 'a mu 'ni le: Ba di pa. 10 'E mɔ -tɛɛ, 'ɛ ni nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔɔ Nyɪsɔv de -hva, -ye ɔ die =nɔ 'ni -nyi. Nahuon 'bɔɔ de le =mɔ, -ye ɔ die 'ni 'ye. Nahuon 'bɔ nyra 'o =gbuhan.ye gbo, 'bɔɔ gbɔgbɔ po, v dio 'ni le, bɔ pa. 11 -Mɔ bu, -na 'yu 'bɔɔ -mu -hrin.e -hva, =be -n dio -nyi hre, 12 kɔ, 'bia 'bɔɔ -mu hapɛ'yi-ŋɔ -hva, =be -n dio -nyi -gaya. 13 -Hapɔkɔ, 'a mu -tɔnahuin, 'a 'de -hapɔnahuin, kɛɛ, -hapɔ-tɔplɪ, ni- aa 'mu le 'jra, 'a nyi 'a ni 'yuo=pli -nyi. 'Bia 'bɛ ni le 'mu, 'ke 'o 'a mu -wɔn, -v kɔ =wɪ nyre 'yi le, -ye 'a ni Bu, ɔ ni 'le yakɔ 'mu, ɔ kɔ =wɪv nɔ 'yi le, 'ɛ mɔ -tɛɛ, ɔ di 'a -Hihiu nahuin =nu 'ni -nyi, -v nyu =nɔ -hva.»

Nahuin nɔ 'ni, 'ku -hvan ni 'o -Yusu ke 'mu

(Matie 12.22-30; Maki 3.22-27)

14 -Nyrɔwɔ =de 'mu, -Yusu bla la 'ku -hvan le, -v ni 'o nahuon =de ke 'mu. 'Ku -hvan a -gbe, v nue ni, nahuon a -gbe 'ɔ 'de 'prele yi. -Tɛ 'ku -hvan a -gbe, v -hɔn 'o nahuon a -gbe ke 'mu, -ye nahuon a -gbe, ɔ -tva 'pɔpɛ gbo. -Ye nahuin =nu, -v ni 'o, ɪ saka =nu ni 'dɔ. 15 Kɛɛ, ke =v -yee po, v nɔ: «Besebult, ɔ mɔ 'kuo -hɔn a nyigblaka Satan, nɔ- nyo 'klɪ -nyi, 'ke bɔ bla 'kuo -hɔn =nu le, ɔ ni 'o nahuin ke 'mu.»

16 Nahuin -ye, -v ni 'o, vɔ -hva bu =tɔv 'mu le, 'v =gbɔ wɔn, 'ke bɔ nu 'ŋmilekade, ɔ 'mue =nu tɔɔ, -ɛ mɔ, Nyɪsɔv'a ni, ɔɔ =nɔ 'klɪ -nyi, 'ke bɔ bla 'kuo -hɔn le. 17 Kɛɛ, -Yusu yi 'waa 'lu a le-hiele ni. Nɛ- nue, 'ɔ lu, ɔ nɔ: «=Bo pue de ye: 'Ke 'le 'blugba 'kwli 'mu, nahuin 'bu 'bɛ -tɔv le, -ye 'blugba a -gbe, ɔ bi =hlɔn, kayuo ɔɔ le 'wɔwɛ. 18 'A -ti, Satan 'bɔɔ 'a dɔnɔv ye -wɔn,

-ye 'a 'blugba di bi -hlon. A nɔ 'ni, 'nu le bla 'kuo -huin, ɔ ni 'o nahuin ke 'mu, -ε nue, Besebul, nɔ-ɔ 'mu 'klu -nyi. ¹⁹'Bia 'be 'ya wen -hapoko 'mu, nyo-ɔ 'kleε 'a ni nahuin 'klu -nyi 'le, 'ke bu bla 'kuo -huin le? De -gbo, 'a ni nahuin nu, ε nye -a mu 'ni tɔɔ, -ε mɔ, -ti =nu, aa 'mu yeε, ι mɔ hi'ι ni. ²⁰ε 'de Satan, kεε, Nyɩsua'a ni, -ɔɔ 'mu 'klu -nyi, 'ke -bo bla 'kuo -huin le, ɔ ni 'o nahuin ke 'mu. De a -gbe, ε nye 'a mu 'ni tɔɔ, -ε mɔ, Nyɩsua -tua nahuin a win a kekɔle gbo, 'ke 'le 'a mu -heyri. ²¹ε 'we =nɔ ye, 'bia 'klnyo, 'bɔ kɔ ta-wɔn-tɔplɩ, 'ke 'le 'a kayu gbo, kɔ, 'bɔɔ 'a kayu a -gbe 'yie =tu, nahuon =de 'die 'le -we bɔ pa 'le 'a kayu a -gbe gbo, bɔ 'yri 'a kukɔ-tɔplɩ. ²²Kεε, 'klnyo -ye, ɔ ni 'klu ke, ɔ -hi 'o ye-henahuon =nu 'mu, 'bɔ nyre 'o, -ye ɔ -huɔ 'o wlɔn 'hru, 'ɔɔ =nɔ 'a ta-wɔn-tɔplɩ kwa le -ha, ɔ kuo =wɔ ye, 'ɔɔ 'a kukɔ-tɔplɩ 'bii gba, 'plu 'ɔ nyi nahuin 'mu le woo. ²³Nahuon 'bɔ ni 'o, ɔ kɔ 'mu 'heen, -ba 'de pε, -ye ε 'we =nɔ ye, ɔɔ 'mu ye 'ni -wɔn. 'Plu nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'nuni -he 'mu 'mu, 'ke -ba 'kukue nahuin le, 'ke 'o Nyɩsua -wɔn, -ye nahuon a -gbe, ɔ nyu le 'ni -gba, 'su Nyɩsua -wɔn hren.»

**'Ku -huan, 'bu -hɔn 'o nahuon =de ke 'mu, v di 'o lele =nɔ ke 'mu 'ni bi,
'bia Nyɩsua a -Hihiu 'bu 'de 'o =nɔ ke 'mu ni
(Matie 12.43-45)**

²⁴Kε -Yusuu lele po: «'Bia 'ku -huan, 'bu ni 'o nahuon ke 'mu, 'plu 'bu -hɔn 'o =nɔ ke 'mu, -ye 'ke su 'le 'kwlayre gbo mu, 'su gbonule yrayru le =mɔ. 'Bu 'de gbonule 'ye, -ye ke su 'a diɔnu ye po: 'N di de 'ni -mε, 'mu 'le gbonule 'ka =nu 'mu mu, 'n -hɔn o 'le 'mu. ²⁵'Bia 'bu -huan -wɔn, -ye v 'ye ni, -ε mɔ, gbonule a -gbe, ε 'hren kle -tεε, 'ε -hlentie. (ε 'we =nɔ ye, Nyɩsua a -Hihiu 'de 'o nahuon a -gbe ke 'mu ni.) ²⁶-Ye 'ku -huan a -gbe, v bla 'kuo -huin 'nɩpata -ye, ɔ kɔ 'cre, 'ɔ -hi 'o ye-heku a -gbe 'mu, ɔ 'bii a -gbe, 'ɔɔ -wɔn bibi, 'ɔɔ 'o nahuon a -gbe ke 'mu bi. -Ye 'kleε, nahuon a -gbe, 'a 'klu nyre le 'yi, 'ε -hi 'o 'a ye-heklu 'mu.»

**Nahuin =nu, -su Nyɩsua a wintε nva ye gbo po, 'plu
-v nye 'o =tuu, seyɩ-seyɩ, nu- kɔ plu a bleele**

²⁷-Yusu ni 'le 'pɔpre kwa 'mu, -ye nyruɔgba =de, ɔ ni 'le nahuin -huohui =nu -heyri, ɔ 'yaa 'le win, ɔ nɔ: «Plɔ a bleele 'ke 'o nyruɔ =nu -wɔn, ɔ kɔ -mu, kɔ, ɔ 'nya -mu!» ²⁸-Ye -Yusu =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «Nahuin =nu, -su Nyɩsua a wintε nva ye gbo po, 'plu -v nye 'o =tuu, seyɩ-seyɩ, nu- kɔ plu a bleele.»

**Nahuin =nu, -su ke 'ɣmilekadε -hva, nu- -Yusuu -wɔn =tu
(Matie 12.38-42)**

²⁹-Ye nahuin -huohui, su le 'ni 'kukue, 'ke 'o -Yusu 'huin 'mu. Ke ɔ nyu ye po, ɔ nɔ: «Ti -gbo 'yri a nahuin -gbo, 'waa nunuklu nyre le 'yi. Uv -hva 'ɣmilekadε, -ε nye =nu tɔɔ, -ε mɔ, Nyɩsua, nɔ- lee nɔ 'mu 'klu -gbo ke. Kεε, Nyɩsua 'dee bɔ wεn ke, 'ke bu 'ye 'ɣmilekadε =de. 'ɣmilekadεε -do =nu,

Nyɩsua di nu, 'ke 'o =nu -wɔn, ε di ye 'we 'ɣmilekadε =nu, ɔ nu la, 'ke 'o 'a winwɔn-henyɔ Jona -wɔn. ³⁰'ɣmilekadε =nu, Nyɩsua nu la, 'ke 'le Jona a 'klɔ -heyri, 'plu Ninifɔdɔ a nahuin 'ye la, ke'ε ni, ε di 'mu -ti, 'ke 'o 'mu -wɔn, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon. Nyɩsua di -wε nu 'ɣmilekadε, 'ke 'le 'na 'klɔ -heyri, ti -gbo 'yri a nahuin 'mue 'ye. ³¹⁻³²'E mɔ -tεε, -tε Ninifɔdɔ 'mu a nahuin, υ 'wɔn la Jona a win, -ɔɔ la =nu Nyɩsua a -ti ye =tu, -ye υ hie la 'o 'waa dε 'kuku, υυ la nu gbo, 'υ -nyi la 'waa 'klɔ 'bii Nyɩsua. -Ye 'klεε, 'mɔ -gbo, -ɔ ni mɔ 'a mu ye gbo, 'n -hi 'o Jona a -gbe 'mu ni, keε, a 'nɩ -tuu =le 'o 'na win. Nε- nue, -nyrɔwɔ -kɔ 'mu Nyɩsua di 'o nahuin -bati lε poo, Ninifɔdɔ 'mu a nahuin a -gbe 'υ di ye 'mu 'ba, υ 'mu lε po, ti -gbo 'yri a nahuin, υ mɔ -tɩ'wɔnyυ, 'ke 'o Nyɩsua ye. 'Ya 'o lele 'lu, ti -hi la a ti 'yri, bodɔ =de, nɔ- -hɔn la 'le -tεgbi -pεtu 'mu, -ε mɔ Sababɔgba. Bodɔ a -gbe, ɔ mɔ la nyrugbaa ni. Nɔ- di la Jrusɛdɔ 'mu, ɔ 'mu la bodɔ Salomɔ, -ɔ mɔ la Nyɩsua a nahuon a =tɔwin 'wɔn. -Ye 'klεε, 'mɔ -gbo, -ɔ ni mɔ 'a mu ye gbo, 'n -hi 'o Salomɔ a -gbe 'mu ni. Keε, a 'nɩ -tuu =le 'o 'na win.

-Tɔnahuon a =wɔ, υ 'we =nɔ 'a 'yii ye

(Matie 5.15; 6.22-23)

³³Nahuon 'bɔ 'bia 'napi, -ye ɔ 'nɩ -hle =le, mɔ, ɔ 'nɩ =jre =le kaka 'lu gbo, keε, 'ke ɔ nye 'o dε 'lu gbo =tu, -ε die nu, nahuin -gbo, -υυ 'le kayu gbo pa, υ 'mu lε yrii. ³⁴-Tɔnahuon a =wɔ, υ 'we =nɔ 'a 'yii ye, -ɩ nyo pepe' -nyi. -Na 'yii 'bɩ nu -tεε, -ye -nu lε 'nɩ yrii -tεε. Keε, -na 'yii 'bɩ kɔ kɩkla, -ye 'ke -n ni 'le gbigbɩyri -heyri. ³⁵'A -ti, -tu -n dɔnυ 'yie, pepe' =nu, -ε ni 'le -mu 'mu, ε 'nɩ -han gbigbɩyri -he. ³⁶'Bia -na =wɔ 'bυ ni 'le pepe' -heyri, gbigbɩyri a dε -de 'be 'de 'le -na =wɔ ke ni, -ye -na =wɔ 'bii a -gbe, 'ke υ di 'le pepe' 'mu ni 'bii, -ε 'we =nɔ 'napi ye, -ε nye nu, =nu lε yrii.»

Falisi-tumu a nahuin kɔ teteitɔnyυ 'heεn, nu-υ -Yusu -ti yeε

(Matie 23.1-36; Maki 12.38-40)

³⁷-Tε -Yusu -wɔ 'pɔpre -wɔn, -ye Falisi-tumu a nahuon =de, nɔ- dɔ didide -wɔn. -Tε -Yusu pa 'le 'a -te, 'υ ni 'o dedihuo ke gbo. ³⁸-Ye 'klεε, -tε -Juukυε a teteii 'a =tutue nu, -ε mɔ, nahuon bɔ yra kwa lε, 'plu ɔ 'mu de di, -Yusu 'de lε nu. -Tε Falisi-tumu a nahuon a -gbe, ɔ 'ye, -ε mɔ, -Yusu 'de kwa lε yra, -ye ε saka =nɔ ni. ³⁹-Ye ke Kɩkɔnyɔ nyo ye po, ɔ nɔ: «'A mu Falisi-tumu a nahuin, 'a ni wɔn'naapɔhɩ kɔ dewɔndiipɔhɩ 'heεn, ni- aa lε yra. Keε, 'ke 'le 'a ni =wɩ ke, 'yiyre kɔ 'cre 'heεn, ni- 'yii 'le. ⁴⁰'A bubba ni -tεε. 'Be a yie ni, -ε mɔ, Nyɩsua nu -tɔplɩ =nu ni, -tɔnahuon a 'yie, εε 'ye, 'ɔ nu -we -tɔplɩ =nu, -tɔnahuon a 'yie 'nɩnɩ 'ye. 'Be a pui -tεε, -tɔnahuon a =wɩ =nu, 'yie 'nɩnɩ 'ye, Nyɩsua 'nɩ 'yu =le -we. ⁴¹Dε a kɔ ba nu, nε- mɔ, -tɔplɩ =nu, -ɩ ni 'le 'a ni wɔn'naapɔhɩ 'kwɩ 'mu, kɔ 'a ni dewɔndiipɔhɩ 'kwɩ 'mu, ba -hɩ 'le, ba -nyi =sɔenyυ. 'Bia 'baa lε nu, -ye -tɔplɩ 'bii di 'o ye 'nɩ 'sii, 'ke 'o Nyɩsua ye, a 'mui -kuan 'yri nuu.

42'A mu Falisi-tumu a nahuin, 'jɾɔ 'ke 'o 'a mu -wɔn! 'Bia 'ba kɔ hai -nu, aa 'le didide -wɔn po, kɔ 'ɛ ni 'didɔdɛ 'cicɾɛ, aa 'le -sade 'kwli 'mu -ha, ni kɔ dɛ a -pu a nɛnɛ aa 'le -ha, 'a nye Nyɪsua -nyi. Kɛɛ, a 'ni -hie -le 'lu -wɔn lɛ, 'ke 'a ni nunuklɔ bɔ 'sii 'o ye, kɔ, ba nuɛ Nyɪsua 'mu. Kɛɛ -ye dɛ a -gbe, nɛ-ɛ ni, a kɔ ba nu wɛn, 'plu a 'mu -wɛ 'le 'a ni 'didɔ-tɔplɪ 'cicɾɛi a -pu a nɪnɪ -ha, a 'mui Nyɪsua -nyi.

43'A mu Falisi-tumu a nahuin, 'jɾɔ 'ke 'o 'a mu -wɔn! 'Bia 'ba mu 'le Nyɪsua a kayuo gbo, a nuɛ 'mu ni, 'ke ba ni 'le ye 'mu gbo, -ɛ die nu, nahuin 'mu 'a mu 'ye -tɛɛ. Kɔ, 'bia 'ba mu 'le 'dika, a nuɛ 'mu ni, 'ke nahuin bu po 'a mu 'wio gbo, 'ke 'le 'a ni 'o-tuule 'kwli 'mu. 44'Jɾɔ 'ke 'o 'a mu -wɔn, -v 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɪsua ye! A 'we =nɔ 'dɛɛi ye, -i 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɪsua ye. -Tɔnahuin 'bu 'nɪnɪ yrii 'dɛɛi a -gbe, 'bu nyi kle na, -ye 'dɛɛi a -gbe, i nye 'ni nu, 'ke v 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɪsua ye.»

45-Ye teteitɔɔnyɔ, -v ni 'o, ke 'waa nahuon -ye -Yusu ye po, ɔ nɔ: «Tɔɔnyɔ, 'bia =nu lɛ 'pɔpɾɛ nu, -ye ɛ =hɛn 'nyɾɛ, -a ni -gbe, -nu -wɛ -a mu -tu tanɪ.» 46-Ye -Yusu =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «Jɾɔ -wɛ 'ke 'o 'a mu teteitɔɔnyɔ -wɔn, -ɛ nue, aa nahuin hren tetei a gblegblei, -i 'we =nɔ bɛnɪ ye, v 'de 'le 'buble -wɛ. 'Plu a 'ni -hɪv =le 'mu, 'ke bu =tuu 'o tetei a -gbe 'o.

47'Jɾɔ 'ke 'o 'a mu -wɔn, -ɛ nue, Nyɪsua a winwlɔn-henyɔ -nu, 'a ni bunɔ, vɔ la lɛ 'lɪla, nu- kɔ 'dɛɛi aa -hlɛntie -tɛɛ. 48-Tɛ aa lɛ 'a nunue nu, a nye nahuin 'ni tɔɔ, -ɛ mɔ, dɛ =nu, 'a ni bunɔvɔ la nu, a wɛɛn ke, -ɛ nue, v -mɛ -ye, v 'la Nyɪsua a winwlɔn-henyɔ ni, a -mɛ -ye, 'aa 'waa 'dɛɛi -hlɛntie. 49'ɛ mɔ -tɛɛ, Nyɪsua =nu, -ɔ kɔ =tɔ, kɛ ɔ po la, 'ke 'o 'a mu ke, ɔ nɔ: 'N di =nu ye ya winwlɔn-henyɔ, kɔ titieponyɔ 'hɛɛn, kɛɛ, v di 'la =v -ye, v 'mu =v -ye =sɛ =tue. 50'A mu =nu, Nyɪsua a yɾɔ di 'a mu 'ni ye, 'ke 'o winwlɔn-henyɔ 'bii =nu a -ta 'mu, -v kɔ dablo vɔ la gble 'wɔwla, kɛ lɛ 'le ti =nu 'yie 'mu gbo, -i kɔ 'yri Nyɪsua nu la 'klɔ, -bo ye ti -gbo ke, 51-ɛ =hɛn 'nyɾɛ, kɛ lɛ 'le Abɛli a 'lɪla 'yie 'mu gbo, -bo ye Sakali ke, -ɔ mɔ Sakali =nu, v 'la la, 'ke 'le Nyɪsua a -cɔhlɔnpiilɛ kɔ 'a kayu a -gbahlɔn. 'Nu 'a mu 'ni lɛ, ti -gbo 'yri a nahuin, nu- Nyɪsua a yɾɔ di ye, 'ke 'o -tɔplɪ a -gbe a -ta 'mu.

52'Jɾɔ 'ke 'o 'a mu Nyɪsua a teteitɔɔnyɔ -wɔn. 'A ni tɔɔlɛ, ɛ ka 'hru =nu ye, nahuin di gba, v 'mue yi, -tɛ Nyɪsua, ɔɔ -tɔnahuin a waalɛ nu. 'A ni -gbe, a 'ni gba =le 'hru a -gbe, 'plu 'a ka nahuin =nu ye, -vɔ -hɪv -bu gbu wɛn.»

53-Tɛ -Yusu -wɔ 'pɔpɾɛ -wɔn, -ye ɔ -hɔn 'o -tɛgbi a -gbe 'mu ni. Nyɪsua a teteitɔɔnyɔ, v kɔ Falisi-tumu a nahuin 'hɛɛn, v -mɛ -ye, kɛɛ 'le ti a -gbe 'yie 'mu gbo, v -tɪv 'a yɾɔ a lepupue gbo 'dɔ, 'v nyo wlɔn lɛ -gba 'ɛ ni ti, 'ke 'o -tɔplɪ 'plɔplɔ ke. 54'Wlɔnɛ-gbɔgba a -gbe 'kwli 'mu, 'kee ni, vɔ 'le naa, 'v nyo 'mu lɛ =tɔ, -ɛ die nu, 'bɔ ka, v 'muo -tɪ yeɛ.

-Yusu le la 'a -naagbopɔ, v ni naa 'le 'lii 'hɔn

(Matie 10.26-27)

12 1-Tɛ -Yusuu nahuin tɔɔ, -ye nahuin 'plɔplɔ -ye 'kukue lɛ. Nahuon =de 'de 'le 'waa -hihre -wɛ. 'Waa -huhue a -tɪ 'vɔ kle mna. Ye-hɛnahuin, -Yusuu

'le -wɔn 'prɛɛ, nu- mɔ 'a -naagbopu. Kɛ ɔɔ -nu ye po: «Ba -tu 'a ni dɔnu 'yie, 'ke 'o Falisi-tumu a nahuin -wɔn, -vɔ 'lii 'hɔn naa. 'Waa 'lii 'hɔn a naale a -gbe, ɛ 'we -nɔ -weye -nu ye, -ɛ pa, 'plu -ɛ nye nu, 'a 'bienu -wo ɔɔ -we pa.^b 2Ti di 'o 'ni nyre, -ɪ kɔ 'yri -tu a -tɛɛ di 'o pepe' mu bi, kɔ, -tɔplɪ -nu, -ɪ -hli ke, nahuin 'bii 'mui yi. 3'Bia 'ba bii ye, -ti -nu, aa -tu, v di 'o -tɛ -nu 'ni -tuu, nahuin 'bii -we 'le bu 'wun 'o. -Ti -nu, a blee 'le gbo, aa -tu, -tɛgbi -nu, 'du bii 'o ye, v di 'ni -tu, 'ke 'o nahuin 'bii ye.»

A ni pi 'le -tunahuin a huannu, kɛɛ, Nyisua, nɔ- kɔ huannu ba pi
(*Matie 10.28-31*)

4(Kɛ -Yusuu lele 'a -naagbopu ye po, ɔ nɔ): «A mu -nu, -v mɔ 'na ninatumupu, 'nu 'a mu 'ni le: A ni pi 'le -tunahuin a huannu. 'A ni -plahvun -do, ni- v -we 'le bu -wɔ gbo. Kɛɛ, v 'de 'klɛɛ lele 'klɪ kɔ, 'ke bu nuu 'o 'a mu de -de 'yie 'mu. 5Kɛɛ, Nyisua, nɔ- kɔ huannu ba pi, -ɛ nue, nɔ- kɔ 'klɪ, 'ke bɔ -wɔ -tunahuon gbo, 'ɔ kɔ -we 'klɪ, 'ke bɔ po 'le nahuon na -nu 'mu, -ɔ 'nuni jre gbe. Iin, Nyisua, nɔ- kɔ huannu ba pi. 6-Bo pue nobli 'cicrei a de ye. 'Bia -ni nyi -tɔ, ɪ 'ni po -le -die 'dɔ. Kɛɛ, nobli gbi a -gbe, 'a de 'be ni 'o, Nyisua yie ni. 7Kɛɛ, a -mɛ -ye, 'lu-pupuii -tie a kɔ, 'a ni Bu Nyisua a -gbe, ɔ -hri ni. ɛ 'we -nɔ ye, a kɔ 'mini 'dɔ, 'ke 'o Nyisua ye, 'ɛ -hi 'o nobli gbi 'plɔplɔ -nu 'mu. 'A -ti o, a ni pi 'le -tunahuin a huannu!»

Nahuin -nu, -v nyi -tu, 'ke 'o nahuin ye, -ɛ mɔ, v mɔ -Yusu a nahuiin ni,
kɔ nahuin -nu, -v nyi -tu, -ɛ mɔ, v 'de -Yusu yi
(*Matie 10.32-33; 12.32; 10.19-20*)

8«Nu 'a mu 'ni le, 'ɛ ni nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ -tui, 'ke 'o nahuin ye, -ɛ mɔ, ɔ mɔ 'na nahuon ni, -ye -batipo-nyrɔwɔ 'mu, 'na -gbe, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, 'n di -we 'ni -tu, 'ke 'o Nyisua a leleenyu ye, -ɛ mɔ, nahuon a -gbe, ɔ mɔ 'na nahuon ni. 9Kɛɛ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ -tui, 'ke 'o nahuin ye, -ɛ mɔ, ɔ 'de 'mu yi, -ye -batipo-nyrɔwɔ 'mu, 'na -gbe, 'n di -we 'ni -tu, 'ke 'o Nyisua a leleenyu ye, -ɛ mɔ, 'n 'dio yi.

10'Ya 'o lele 'lu, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii a Nahuon, nahuon -nu, -ɔ di 'mu -ti -hvɪn yɛ -tu, Nyisua -we 'le bɔ 'wɔwla 'a de 'kuku a -gbe ni. Kɛɛ, nahuon -nu, -ɔ di Nyisua a -Hihiu -ti -hvɪn yɛ -tu, Nyisua 'die 'le -we bɔ 'wɔwla 'a de 'kuku a -gbe.

11'Bu klɪ 'a mu, 'ke v 'mu 'le 'a mu -batipoolɛ 'mu gba, 'ke 'o Nyisua a kayuo a nyigblakɪ ye, kɔ 'ke 'o 'blugba a ye'munaanyu ye, 'kla ni 'ya 'le 'a mu -wliye, 'ke 'o -tɛ a di 'waa kle-hihualɛ nu a -ta 'mu, kɔ 'ke 'o -ti -nu, a di -tu a -ta 'mu, 12-ɛ nue, ti a -gbe 'yri, -ti -nu, a di -tu, Nyisua a -Hihiu, nu- di 'a mu tɔ.»

-Yusu po dekonɔ -nu, -ɔ 'de -tɔ kɔ a -talɔdu

13-Yusu bɔ ni 'le 'pupre kwa 'mu, -ye nahuon -ye, -ɔ ni 'le nahuin -heyri, kɛ ɔɔ -Yusu ye po, ɔ nɔ: «Tɔɔnɔ, le 'na -diayɔ, 'ke -tɔplɪ -nu, -a ni bu hie

^b 12.1 -hee': ɛ 'we -nɔ 'flɔɔ a 'yaade ye, -ɛ nye nu, 'flɔɔpupu 'bii 'vɔ 'ya

-a mu le, ɔ kɔ 'mu 'heen -ba wi.» 14-Ye ke -Yusuu =nɔ ye po, ɔ nɔ: «Nytbeyu o, nyo =de 'de 'mu 'a ni -batiponyɔ 'mu nuu, kɔ 'a ni -tɔpliwonyɔ 'heen.» 15-Ye ke ɔ 'klɛɛ nahuin 'bii =nu ye po, ɔ nɔ: «Ba =tu 'a ni dɔnu 'yie, 'ke 'o kukɔ-tɔplɪ 'plɔplɔ a 'munvele a -ta 'mu. =Betu nahuon bɔ 'ble 'dai kukɔ-tɔplɪ kwa, ɔ 'de 'a -hunhlun kwa 'ble.»

16-Ye ɔ nyu ye po -taludu, ɔ nɔ: «E kɔ la dekonɔ =de. Nɔ- kɔ la -cii 'plɔplɔ, 'a 'didɔ-tɔplɪ 'i 'wuu la =nɔ le 'dɔ. 17Ke ɔ 'klɛɛ 'a dɔnu ye po, ɔ nɔ: -Be' 'n di 'klɛɛ 'na 'didɔ-tɔplɪ -gbo a gbo=tutue nu 'le, -ɛ nue, 'n 'de 'a gbopoolɛ kɔ. 18-Ye ɔ nɔ: Dɛ 'n di nu, nɛ- -gbo: Kayuo 'bii, -ɔ kɔ gbo 'nu 'le 'na 'didɔ-tɔplɪ le poo, 'n dio 'nu 'wla, 'mu 'a yrayɪ po, -ɔ kɔ 'bubua di 'o 'a 'kɪ 'mu -hi. Ni- kɔ 'kwli 'mu 'n di 'le 'na =gbla kɔ 'na kukɔ-tɔplɪ 'bii po. 19'Ni -wɛ -wɔn, ke 'n di 'n dɔnu ye po: 'N =tu gbo kukɔ-tɔplɪ 'plɔplɔ, -ɪ di 'mu 'mu -hɛ, 'ke 'le 'dai 'yɪ 'kwli 'mu. 'A -tɪ o, =bo ni gbo, 'mu -wle, 'mu de di -tɛɛ, 'mu le 'mre. 20Kɛɛ -ye ke Nyɪsua nyo 'klɛɛ ye po, ɔ nɔ: -N bubu ni -tɛɛ. 'Tɔyrɔwɔ -do -gbo 'mu, -n di 'n 'ku. =Ni 'ku 'klɛɛ, -tɔplɪ 'bii -gbo, -n =tu gbo, de tio- ɪ di 'o -mu pue 'le?» 21-Ye -Yusu nɔ lele: «Kɛ'ɛ ni, ɛ di 'mu -ti, 'ke 'o nahuon =nu -wɔn, -ɔ kukɔ-tɔplɪ le 'kukue, 'ke 'o 'a dɔnu -wɔn, kɛɛ, -ɔ 'de de =de kɔ, 'ke 'o Nyɪsua 'yi ke.»

Ba kuo Nyɪsua =wlu ye
(*Matie 6.25-34*)

22-Ye ke -Yusuu lele 'a -naagbopu ye po, ɔ nɔ: «Nɛ- nue, 'nu 'a mu le: Dɛ a di di, kɔ wlawli a di 'hun 'mu le pue, a ni hɛti 'le, 'ke 'o -tɔplɪ a -gbɛ a -ta 'mu. 23-Hunhlun -gbo, aa po, ɔ mɔ de gblakaa ni, 'v -hi 'o didide 'mu, kɔ, 'a ni -plahɔn, ɪ mɔ de gblakaa ni, 'i -hi 'o 'hun'mulepue-tɔplɪ 'mu. 24Ba 'ye ke 'mamɔ. ɪ 'n 'dɔ =le 'ɛ ni didide =de, kɔ, ɪ 'n 'cɛ =le de =de, mɔ, ɪ 'de -wɛ 'kale kɔ, -ɛ kɔ 'mu ɪ di 'le didide po. Kɛɛ, Nyɪsua, nɔ- nyi didide -nyi. Kɛɛ, a -mɛ -ye, Nyɪsua, ɔ nuɛ 'a mu 'mu ni, 'ɛ -hi 'o nubli 'mu. 'A -tɪ, -tɛ ɔ nu, ɔ nubli didide -nyi, ɔ die -wɛ 'n nu, ɔ 'mu 'a mu didide -nyi. 25E 'de nahuon =de kɔ, 'ke 'le 'a mu -heyri, 'a hɛtile a -tɪ, -bɔ kɔ 'kɪ, -bɔ po 'a -nyɔwɪ a de gbi ke, ke nɔ 'klɔ -gbo ke. 26'A -tɪ, -tɛ a 'de 'klɛɛ 'kɪ kɔ, 'ke ba po 'a ni -nyɔwɪ ke, a 'de 'klɛɛ lele hɛtile kɔ, 'ke 'o 'klɔ -gbo a -tɔplɪ a -ta 'mu.

27Ba 'ye ke -piti =nu, -tɛ 'a -pui nu 'yilenunɔ. -Piti a -pui a -gbɛ, ɪ 'we =nɔ -tɔnahuon a wlawli ye. Kɛɛ, -piti a -gbɛ, ɪ 'n nu =le -kuan, kɔ, ɪ 'n hra =le wlawli, 'plu -piti a -gbɛ 'i nɔ 'yi le. Kɛɛ -ye 'nu 'a mu 'n le, bodɔ Salomɔ, -hapukɔ, 'ɔ kɔ la de, kɛɛ, -tɛ -piti a -pui nu 'yilenunɔ, Salomɔ a -gbɛ, ɔ 'de la 'a wlawli kɔ, -bu nu la le 'yilenunɔ. 28'Bta Nyɪsua 'bɔ kɔ bɔ nɔ ke -piti a -pui 'yi le, ɔ di -ɲa -ci, 'plu ɔ di -ɲa 'tɔ po, =be 'a mu =nu, ɔ nuɛ 'mu, ɔ 'deɛ bɔ -nyi 'a mu 'hun'mulepue-tɔplɪ? 'A mu -gbo, -v 'de Nyɪsua =wlu ye kuo -tɛɛ. 29'A -tɪ, a ni 'wuu 'le 'a ni 'kwli a -koto 'mu. 30Nahuin =nu, -v 'de Nyɪsua yi, nu-v -tɔplɪdu a -gbɛ 'lu -wɔn le -hie 'ɛ ni ti. Kɛɛ, 'a ni Bu Nyɪsua,

ɔ yi 'a ni -huhva-tɔplɪ ni. ³¹De a blɛ ye ba -hie 'lu -wɔn le 'ɛ ni ti, nɛ- mɔ, Nyɪsva bɔ kɔɔ 'a mu win ke, -ye ɔ di 'a mu 'a ni -huhva-tɔplɪ a -gbe 'ni -nyi.»

Ba 'kukue kukɔ-tɔplɪ le, 'ke 'o Nyɪsva 'hɔn 'mu
(*Matie 6.19-21*)

³²(Kɛ -Yusuu lele 'a -naagbopu ye po, ɔ nɔɔ) «A mu =nu, -su 'mu -wɔn naa, -v mɔ 'na nahuin, a 'de -huo, kɛɛ, a ni pɪ 'le huannu. 'A ni Bu Nyɪsva, ɔ -ha 'le 'a mu 'mu du, ɔ 'mu 'a mu 'a 'klɔ yrayru -nyi. ³³Ba plo 'a ni kukɔ-tɔplɪ, ba -ha 'le 'a 'wli =nu, ba -nyi =sɛnyu. ɛ 'we =nɔ ye, ba =mɔ 'wli a wlɔnpoodɛ =nu le, -ɛ 'nɪnɪ di le cɪcrɛ. Ba 'kukue kukɔ-tɔplɪ le, 'ke 'le yakɔ 'mu, -tɛ ɪ 'nɪnɪ di 'le gbo -wɛɛ, kɔ, -tɛ 'yrinyu 'de 'le nyinyre -wɛ, kɔ, -tɛ 'hrɔ 'de 'le -wɛ bɔ nyree 'le -tɔplɪ 'yi le. ³⁴'Nu le 'pɔpɛ nu, ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ 'a ni kukɔ-tɔplɪ ni 'o, 'ke 'a ni =wɔ nu -wɛ 'o.»

-Kvannunyɔ =nu, -su 'waa 'mase a 'lediti -pre

³⁵⁻³⁶(Kɛ -Yusuu lele 'a -naagbopu ye po, ɔ nɔɔ) «Ba -wɛ -wɔn, a 'mu -kvan nu. Ba 'we =nɔ -kvannunyɔ =nu ye, -su 'waa 'mase =nu a 'lediti -pre, -ɔ mu 'blɪ'mɔpaale ke. -Tɛ 'a -kvannunyɔ, su nu, kɛ'ɛ ni, ba nu -wɛ. 'Tɔ 'mu, 'plɪ ɔ 'mu 'le di, v -wɛ -wɔn, 'ke bu nu -kvan, 'waa 'napɪ 'ni jre =le gbe. 'Bia 'bɔ di 'klɛɛ 'le, 'bɔ bibie 'majɪ, -ye v -hu =nɔ ye. ³⁷-Kvannunyɔ a -gbe, 'bia 'waa 'mase 'bɔ di 'le, 'bɔ yu 'o -preɛɛ 'mu gbo, 'bu 'nɪnɪ ŋmɔ, -ye bu kɔ plɔ a bleɛɛ. 'Nu 'a mu 'ni le, ɔ di -wɔn 'ni -wɛ, ɔ 'mu le, bu ni gbo, v 'mu dɛ di, 'a -gbe, ɔ 'mu 'o bi, ɔ 'mu didi-tɔplɪ -hie. ³⁸'Bia 'bɔ di 'le 'tɔ-heyri 'mu, -hee' 'tɔ-heyri 'bɛ -hi, 'bɔ yu 'o -preɛɛ 'mu gbo, 'bu 'nɪnɪ ŋmɔ, -ye bu kɔ plɔ a bleɛɛ.

³⁹Ba kɔ 'a 'mɔleyriile: 'bia kayukɔnyɔ 'bɔ yi wen ti =nu -kɔ 'yri 'yrinyɔ di wen 'le di, ɔ dio wen 'ni -pre, -ɛ die nu, 'yrinyɔ a -gbe, ɔ 'ni -han wen 'a kayu wa. ⁴⁰Nɛ- nue, 'a ni -gbe, ba ni 'o -preɛɛ 'mu, a ni ŋmɔ 'le, -ɛ nue, ti =nu kɔ 'yri a 'nɪnɪ di 'o 'mu -preɛ, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'ke 'n di 'le di.»

-Kvan -gbo, -Yusu hie 'a -naagbopu le, v blɛ ye bu nuo
(*Matie 24.45-51*)

⁴¹-Yusu bɔ po -talɔɔv a -gbe, -ye Pielɪ nɔɔ: «Kukɔnyɔ o, =be -a -do a -tu ni, =ni po -talɔɔv -gbo, -hee', nahuin 'bii a -tu ni?» ⁴²-Ye Kukɔnyɔ nɔɔ: «Ba 'we =nɔ -kvannunyɔ =nu ye, -ɔ kɔ 'lu a le-hieɛ, kɔ, 'a 'mase -wɛ 'le bɔ kuo =wɔ ye. Nahuonɔv a -gbe, 'a 'mase, 'bɔɔ 'dagba 'mu mu, nɔ- ɔ di 'a kayu 'bii le hie, -ɛ die nu, dɛditi 'bɪ nyre 'o, ɔ 'mu 'a 'bie -kvannunyɔ 'ɛ ni -nyrɔɔɔ a didide -nyi. ⁴³'A 'mase 'bɔ -hɔn 'le 'dagba 'mu, 'bɔ yɔ 'o -kvan 'yie 'mu gbo, -ye -kvannunyɔ a -gbe, bɔ kɔ plɔ a bleɛɛ. ⁴⁴'Nu 'a mu 'ni le, 'a 'mase dio 'mu nuu 'a -tɔplɪ a 'yie=tunyɔ gblaka. ⁴⁵Kɛɛ, -kvannunyɔ a -gbe

'bɔ ple, 'a 'mase a 'lediti, u gbo 'nɪ -wlɛn, 'bɔ -tua 'a 'bie -kvannunyo a bibie gbo, kɔ, 'bɔɔ 'a dɔnɔ didide kɔ nɔ 'hɛɛn wlɔn -hie, ⁴⁶-ye 'a 'mase a -gbe, ɔ di 'le 'nɪ di, -nyrɔwɔ -kɔ 'mɔ -kvannunyo a -gbe, ɔ 'nɪnɪ dio 'o -pree, kɔ -haawɔ -nɔ, ɔ 'de yi. 'Bɔ di 'klɛɛ 'le, -ye ɔ dio ye gba ti 'yaklɪ, 'plu ɔ 'muo -sɛɛ =tue, -ɛ 'we -nɔ nahuin =nɔ ye, -v 'de Nyɪsɔa =wlv ye kuo.

⁴⁷-Kvannunyo 'bɔ nɪ 'o, de =nɔ, 'a 'maseɛ -hɔa, 'bɔ yie, 'plu 'bɔ 'nɪnɪ -hɔa bɔ nue, -ye v dio =tue =sɛɛ 'dɔ. ⁴⁸Kɛɛ, -kvannunyo 'bɔ nɪ 'o, de =nɔ, 'a 'maseɛ -hɔa, 'bɔ 'die yi, 'plu 'bɔɔ -tɔplɪ =nɔ nu, -ɪ ble =sɛɛ a =tueɛ ye, =sɛɛ =nɔ, v dio =tue, ɛ 'dee be -huo. Nyɪsɔa 'bɔ -nyi nahuon -tɔplɪ 'plɔplɔ, -ye ɔ di =nɔ -hɔa -tɔplɪ 'plɔplɔ, kɔ, 'bɔ hie nahuon -tɔplɪ 'plɔplɔ lɛ, -ye ɔ di =nɔ -hɔa -tɔplɪ 'plɔplɔ, ɪ 'mɔ 'o 'a de =nɔ 'mɔ -hi, ɔ hie o =nɔ lɛ.»

**-Yusu a 'ledidie nye 'nɪ nu, nahuin 'bɔ wo: =v -ye, v kuo ye =wlv, =v -ye 'v 'dio =wlv ye kuo
(Matie 10.34-36)**

⁴⁹Kɛ -Yusuu lele po, ɔ nɔ: «'N di 'le =le, 'mue nu, na 'mɔ wlɪn, ke nɔ -tutu ke. 'N nye wɛn 'nɪ -hɔa 'dɔ, 'ke na a -gbe bɔ wlɪn wɛn -dodo. ⁵⁰Kɛɛ, 'plu na a -gbe, ɔ 'mɔ wlɪn, 'n kɔ =bɔ 'ye -tado =sɛɛ. 'Plu =sɛɛ a 'yiye a -gbe, ɛ 'mɔ 'o nyre, 'na =wlv 'mɔɛ gbo. ⁵¹A nɪ 'ye 'le, -ɛ mɔ 'n di nɔ -tutu ke nɪ, 'mue nu, nahuin 'mɔ kegbowɛɛnɛ kɔ. Kɛɛ, 'n di 'le =le, 'mue nu, nahuin 'mɔ wo. ⁵²ɛ 'we =nɔ ye, kɛɛ 'klɛɛ mɔ gbo, kayugbokɔɛɛ =hun 'bɔ nɪ 'o, v di 'nɪ wo, nahuiin ta, v 'mɔ nahuiin 'hɔn ye -wɔn. kɔ, nahuiin 'hɔn, v 'mɔ nahuiin ta ye -wɔn. ⁵³Bu di 'a 'yu nyibeyu ye 'nɪ -wɔn, 'yu nyibeyu -mɛ -ye, ɔ 'mɔ 'a bu ye -wɔn; 'dii 'mɔ -wɛ 'a 'yu nyɔɔyɔ ye -wɔn, 'yu nyɔɔyɔ -mɛ -ye, ɔ 'mɔ -wɛ 'a 'dii ye -wɔn; 'yu a nyɔɔ 'mɔ 'a 'dɔɔ ye -wɔn, 'dɔɔ -mɛ -ye, ɔ 'mɔ -wɛ 'a 'yu a nyɔɔ ye -wɔn.»

**-Yusu, ɔɔ nahuin 'nɪ le, 'ke bɔ yrii kɛ -tɔplɪ -gbo, Nyɪsɔa, ɔɔ nu, kɔ bɔ -hlentie 'waa 'klɪ
(Matie 16.2-3; 5.25-26)**

⁵⁴Kɛ -Yusuu lele nahuin =nɔ ye po, ɔ nɔ: «'Bɪa 'ba 'ye, -ɛ mɔ 'nɪ nɪ 'le yrayɪ, ke aa po: 'Nu di 'nɪ di. 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'nɪ a -gbe 'bɔ di. ⁵⁵Kɔ, 'ba 'ye, -ɛ mɔ 'nɪ 'de 'le yrayɪ lɛ nɪ, ke aa po: 'Yɪv di 'nɪ huɔn. 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'yɪv a -gbe 'bɔ huɔn. ⁵⁶'A mɔ nahuin =nɔ, -vɔ 'lii 'hɔn naa, aa yakɔ kɔ -tutu 'hɛɛn a -tɔplɪ 'mɔ lɛ 'nɪ yrii, 'a nye 'ye, -tɛ -nyre di 'mɔ nɪ. Kɛɛ, -tɔplɪ -gbo, Nyɪsɔa nu, -u kɛ 'lu -wɔn mue, ti -gbo 'yri, a 'nɪ -hɔa -le ba yrii 'mɔ lɛ, de tio- bɪ -hɛn 'nyɛ.

⁵⁷Dɛ- kɔ -tɪ 'a nɪ -gbe 'a 'nɪnɪ 'ye, -tɛ a kɔ ba nu 'a nɪ dɔnɔ a naale -tɛɛ? ⁵⁸ɛ 'we =nɔ ye, 'bɪa nahuon 'bɔɔ -mɔ -tɪ yɛɛ, -ɛ nue, -n 'ble kwa 'a 'wliye, 'plu ɔ kɔ -mɔ 'hɛɛn, 'baa 'le -batipoolɛ 'mɔ mu, =tu 'o 'klɪ, -ɛ die nu, -tɛ a 'kɛɛ nɛ 'hru wlɔn, a 'mɔ ke gbo wɛɛn, ɔ 'nɪ -han 'le -mɔ -batiponyɔ ye gba, -batiponyɔ 'nɪ -han -mɔ -sadapɔ kwa po, v 'nɪ -han -mɔ =tɪ 'mɔ po. ⁵⁹'Nu

-mu 'ni le, 'bu po -mu =ju 'mu, 'ke -n di 'le =ju a -gbe 'mu ni, 'wliye 'bii -nu, -n 'ble kwa, =mue 'pɛɛ, 'plu =mu =ju 'mu -hɔn.»

**-Yusu le nahuin, 'bu 'de 'o 'waa dɛ 'kuku gbo hie,
'bu 'de 'waa 'klɔ Nyɪsua -nyi, v di 'ni 'ku**

13 ¹Ti a -gbe 'yri, nahuin -de, nu- mu 'le -Yusu -wɔn, 'v lo dɛ -nu, -ɛ mue 'lu -wɔn, 'ke 'le Galileblugba 'mu, 'ke 'o nahuin -ye a -ta 'mu. Nahuin a -gbe, ti =nu kɔ 'yri uv o 'o -cɔhlun pii, 'ke 'o Nyɪsua ye, 'ke -gulɔnuma Pilatu le o 'a 'sɔyuo, bu 'lu o, 'waa dablo =nu, -ɔ 'wle gbo, 'ɔ bi 'le -cɔhlundɛhɛ a dablo -heyri. ²Bu -gba 'klɛɛ -Yusu wɔn, -ye ɔ =tu -wɔn, ɔ nɔ: «=Be a pui -tɛɛ, -ɛ mɔ, Galilekɛ a -gbe, -tɛ v nu lɛ 'waa 'lula, =be ɛ =hen 'nyre, 'waa dɛ 'kuku, ɛ -huo ni 'dɔ, 'ɛ -hi 'o 'waa 'bienu Galilekɛ a nɛnɛ 'mu? ³ʊn, kɛ 'nu 'a mu ye po, 'ba 'de 'o 'a ni dɛ 'kuku gbo hie, 'ba 'de 'a ni 'klɔ 'bii Nyɪsua -nyi, kɛ'ɛ ni, a di -wɛ lɛ'kɔkɔle nu. ⁴'Ya 'o lele 'lu, nahuin -pu =tu 'o -yehɛn-yehɛn, -v 'ku, 'ke 'le Jrusɛdɔ 'mu, 'waa -ti bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu. Yrayɪkayudu =nu, -v =huan 'le -wɔn lɛ, -v ni 'le Jrusɛ a 'du-tɔ =nu 'mu, uv Siloe daa, nu- bi =nu ke, 'v 'ku. =Be a pui lele -tɛɛ, -ɛ mɔ, ɛ =hen 'nyre, 'waa dɛ 'kuku, ɛ -huo ni 'dɔ, 'ɛ -hi 'o 'waa 'bienu Jrusɛkɛ a nɛnɛ 'mu? ⁵ʊn, kɛ 'nu 'a mu ye po, 'ba 'de 'o 'a ni dɛ 'kuku gbo hie, 'ba 'de 'a ni 'klɔ 'bii Nyɪsua -nyi, kɛ'ɛ ni, a di -wɛ lɛ'kɔkɔle nu.»

-Tɛ -Yusu po la figietu -nu, -v 'nuni tv 'kui a -talɔɔ

⁶-Ye -Yusu po lele =nu ye -talɔɔ, ɔ nɔ: «Nyɪbeyu -de, nɔ- 'dɔ figietu, -ɛ mɔ, tugbɛ, -ɛɛ 'kui tv, 'ke 'le 'a -ci 'kwli 'mu. 'Dai ti bi -hi, -ye -cikɔnyɔ a -gbe, ɔ di 'le -le, ɔ 'mu tugbɛ a -gbe a 'kui -ha, kɛɛ, ɔ 'de 'le =nɔ 'kuoo -do 'klɔ 'yee. ⁷-Ye kɛ ɔ -ci'yie-tunyɔ ye po, ɔ nɔ: Ta 'o lɛ, ɛ mɔ 'klɛɛ 'yru ta, 'ɛ ni ti, kɛ 'nu nu, 'nu nɔ di, 'mu tugbɛ -gbo a 'kui -ha. Kɛɛ, 'bia 'ni di 'le, 'ni 'yee -le 'le =nɔ 'kuoo -do 'klɔ gbo. 'A -ti, hɛ! -ɛ nue, ɛ ni mɔ -tɔtɔtɔ -gbo ke -gbugbɛ. ⁸Kɛɛ -ye -ci'yie-tunyɔ =tuo -wɔn, ɔ nɔ: -Hɪɛ mɛ lɛ, 'yru -gbo bu -hi. 'N kɔ =bo 'ble 'hɔn 'mu le, 'mu 'le -tɔtɔ yrayru po. ⁹'Ni nue 'klɛɛ, 'n pue -tɛɛ, 'yru -de' di, ɛ di tv 'kui. 'Bia 'be 'de =nɛ, -ye -n -wɛ 'le -bo hɛ ni.»

-Tɛ -Yusu -wɔ la nyɪrgba =de a 'kɛɛ, -wuwle-nyɪrɔwɔ 'mu

¹⁰-Wuwle-nyɪrɔwɔ =de 'mu, -Yusu 'wɔ nahuin Nyɪsua a -ti tɔɔ, 'ke 'le Nyɪsua a kayu gbo. ¹¹Nyɪrgba =de ni 'o. Nɔ- 'ku -huan ni 'o ke 'mu. 'Ku -huan a -gbe, nu- puo 'kɛɛ ye. 'A 'kɛɛ a -gbe, 'a 'yru a -pu -tu 'o -yehɛn-yehɛn a nɔnu ni gbo. ɔ 'klii ye. ɔ 'die 'le -wɛ bɔ 'wu 'le lɛ. ¹²-Tɛ -Yusu 'yo, -ye ɔ dɔ ni, ɔ nɔ: «Nyɪrgba o, -na 'kɛɛ -wɛ ni,» ¹³'ɔ puo dabu 'lu gbo. Tii -do a ti 'yri, -ye ɔ 'wu 'le lɛ, 'ɔ -tua Nyɪsua a baale gbo.

¹⁴Kɛɛ -ye Nyɪsua a kayu a nyɪgblaka, -ɔ ni 'o, -tɛ ɔ 'ye dɛ a -gbe, -Yusu nu, -ye ɔ bi 'mu yru, -ɛ nue, -wuwle-nyɪrɔwɔ 'mu, 'ke -Yusu -wɔ 'o nahuon a 'kɛɛ. -Ye ke nyɪgblaka a -gbe, ɔ nahuin -huohui =nu ye po, ɔ nɔ: «'Ke 'le

'wee 'kwli 'mu, -nyrɔwu -huonnɔ nɪ 'le, -ɪ kɔ 'kwli 'mu -a blɛ ye -ba nuu 'o -kvan. 'A -ti, -nyrɔwɪ a -gbɛ 'kwli 'mu, 'kee nɪ, ba di 'le, ɔ 'mu 'a nɪ 'kveɪ -wɔ. A nɪ di 'le 'le -wuwle-nyrɔwɔ 'mu.»¹⁵ -Ye kɛ Kɔkɔnyɔ nyo ye po, ɔ nɔ: «'A mu -gbo, -vɔ 'lii 'hɔn naa. 'E nɪ nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ kɔ bri kɔ 'ɛ nɪ 'wlugbadɛ, -be ɔ 'nɪ -wluɪ -le gbo, -wuwle-nyrɔwɔ 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mui 'le 'naalɛ 'mu gba?»¹⁶ 'Plu nyrɔgba -gbo, -ɔ mɔ -a nɪ bu gblaka Abrahamu a 'yuo a 'yu -ye, Satan mu, 'ke 'le 'yru -pu -tu 'o -yehen-yehen 'kwli 'mu, -be ɛ 'de 'o lɛ nɔɔ, 'ke -bo -wɔ 'a 'kve -wuwle-nyrɔwɔ 'mu?»¹⁷ -Yusu bɔ po 'klɛ lɛ, -ye 'a yraanyɔ -nu, -tuɪ nyu nu 'dɔ. Kɛɛ, nahuin -ye -nu, -v nɪ 'o, v kɔ plu a bleele, 'ke 'o 'yilɛnɔ-tɔplɪ 'bii -nu, -Yusuu nu a -ta 'mu.

-Yusu po la 'didɔdɛ -nu, -ɛ kɔ 'yɛɛ 'cɪmɪ a -talɔɔ
(*Matie 13.31-32; Maki 4.30-32*)

¹⁸ Dɛ a -gbɛ, -tɛ ɛ -hi, -ye kɛ -Yusuu -nu ye po, ɔ nɔ: «'N di po -talɔɔ, 'mue 'a mu tɔɔ, -tɛ Nyɪsvaa nu, 'ɛ kɔ nahuin a -dodo, 'ɔ kɔv win ke, 'plu nahuin -ye 'vɔ klɛ bii. ¹⁹ Dɛ a -gbɛ, ɛ 'we -nɔ 'didɔdɛ -nu ye, -ɛ kɔ 'yɛɛ 'cɪmɪ 'dɔ, 'ɛ -hi 'o 'didɔ-tɔplɪ -ye a 'yɔ 'mu. 'Didɔdɛ a 'yɛɛ a -gbɛ, nɛ- nahuon -de gba, 'ɔ 'dɔɛ 'le 'a -ci ke, 'ɛ =ga, 'ɛ -hɛ tugbɛ gblaka, 'a babɪ -heyri, nɔblɪ 'u 'le 'lɛ poo.»

-Yusu po la 'flɔɔ a 'yaadɛ a -talɔɔ
(*Matie 13.33*)

²⁰ -Ye kɛ -Yusuu lele -nu ye po ɔ nɔ: «-Bo po -talɔɔ -ye, 'mue 'a mu tɔɔ, -tɛ Nyɪsvaa nu, 'ɛ kɔ nahuin a -dodo, 'ɔ kɔv win ke, 'plu nahuin -ye 'vɔ klɛ bii. ²¹ Dɛ a -gbɛ, ɛ 'we -nɔ 'flɔɔ a 'yaadɛ ye, nyrɔgba po 'le 'flɔɔpupu -huohui -wɔn, 'ɔ nyɔɔ -nyɔanyɔ, 'flɔɔ 'bii 'ɔ 'ya.»

-Yusu nɔ 'nɪ, nahuin -nu, -vɔ 'yilɛnyre-tɔplɪ nu, v 'deɛ bu pa 'le Nyɪsva a 'klɔ yrayɪv -nu 'kwli 'mu
(*Matie 7.13-14, 21-23*)

²² -Yusu 'kɪɛ nɪɛ 'le Jɪrusɛdɪɔ 'mu a 'hru wlɔn, ɔ kɔ 'a -naagbopɔ 'hɛɛn. -Tɛ ɔɔ nu, 'ɔɔ 'diɛ -tɪɔ lɛ 'bɛ, kɛ ɔɔ nu, 'ɔɔ Nyɪsva a -ti tɔɔ. ²³ A 'wɔ -de 'mu, nahuon -de, nɔ- -gbɔ wlɔn, ɔ nɔ: «Nahuin -nu, Nyɪsva di waa, 'ke 'o 'a -bati a lepupue -wɔn, -be v 'deɛ bu -huo?» -Ye nahuin -nu, -v nɪ 'o, ɔ -tu -wɔn, ɔ nɔ: ²⁴ «Paalɛ -nu, -ɛɛ 'a mu Nyɪsva a 'klɔ yrayɪv 'kwli 'mu paa, ɛ 'cɪmɪ lɛ 'yri. 'Bɪa 'ba nye -hɔ, ba pa 'le Nyɪsva a 'klɔ yrayɪv a -gbɛ 'kwli 'mu, -ye ba -tu 'o 'klɪ, a 'mu 'o paalɛ a -gbɛ 'yri naa. 'Nu 'a mu 'nɪ lɛ, nahuin 'plɔplɔ, v die lɛ 'nɪ =mɔ, 'ke bu pa 'le Nyɪsva a 'klɔ yrayɪv -nu 'kwli 'mu. Kɛɛ, v 'deɛ bu -wɛ 'le.

²⁵ Dɛ ɛ di ye 'we, nɛ- -gbo: Kayukɔnyɔ, 'ke ɔ di 'le dɛdiilɛ 'mu ye 'mu 'baa, ɔ 'mu 'maju -gba. A -mɛ -ye, 'ke a di 'le -patɔ 'mu nɪ, a 'mu 'maju bibie, a 'mu -wɛ lɛ po: Kɔkɔnyɔ ɔ, -ha -a mu 'maju ye. Kɛ ɔ di po, ɔ 'mu

'a mu -wɔn -tu: 'N 'de 'a mu yi. ²⁶-Ye ke a dio ye po: -N kɔ -a mu 'heɛn, -a mu o 'o -tegbii -do de dii, kɔ, -nu o Nyɔsua a -ti tɔɔ, 'ke 'le -a ni 'dɛ a 'dika. ²⁷Ke ɔ di lele 'a mu ye po: 'N 'de 'a mu yi. Ba hren 'mu -wɔn, -ɛ nue, a 'bii -nu, 'yilɛnyre-tɔptɪ -nu, Nyɔsua 'nɔni -hva ba nu, ni- aa nu. ²⁸Ti a -gbɛ 'yri, a di 'ye 'a ni bunu Abrahamu, Yisaku kɔ Sakɔbu 'heɛn, kɔ Nyɔsua a winwɔn-henyu 'bii, 'ke 'le Nyɔsua a 'klɔ yrayru -nu 'kwli 'mu. A -mɛ -ye, v di 'le 'a mu 'mu po -patu. 'Ke a di 'o -hien wee, kɔ, 'ke a di -we 'o yru poo. ²⁹Ti a -gbɛ 'yri, 'klɔ a -geii -hɛn -gbo 'yri, 'ke nahuin di 'le 'mu le -hɔn, v 'mu le 'kukue, v 'mu de -wɔn didi, 'ke 'le Nyɔsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu. ³⁰-Ye 'klɛɛ, nahuin -ye, -v ni 'le 'waa 'bienu bu gbo, -tɛ ti ni le 'mu -gbo, nu- di -tado 'o 'waa 'bienu 'lu ye ni, kɔ, nahuin -ye, -v ni 'o 'waa 'bienu 'lu ye, -tɛ ti ni le 'mu -gbo, nu- di -tado 'le 'waa 'bienu bu gbo ni.»

-Yusu nyi 'ni -tu, -ɛ mɔ, Nyɔsua di 'o Jrusredɔ a nahuin gbo 'ni hie
(Matie 23.37-39)

³¹Tii -do a -gbɛ 'yri, Falisi-tumu a nahuin -de, nu- 'yɔya 'o -Yusu 'hɔni 'mu gbo, 'v lo, v nɔ: «-Tɛgbi -gbo, -n ni mɔ, -hɔn nɔ 'mu, -bo mu 'le -tegbii -ye, -ɛ nue, 'kun Helɔdi, ɔɔ -na 'lɪla le 'ni -mɔ.» ³²-Ye ke ɔɔ -nu ye po, ɔ nɔ: «Ba mu, ba le Helɔdi a -gbɛ, -ɔ kɔ gblagblu, -nɔ 'gbekle, -ɛ mɔ: Keke -gbo, kɔ -ɲaɲa 'heɛn, 'ni le bla 'kuo -hɔni -nu, -ɔ ni 'o nahuin ke 'mu, kɔ, 'ni nahuin a 'kɔɛi -wɔ, -ye -nyrɛɛ, 'n -yra 'na -kuan 'lu. ³³Keɛ, keke -gbo, kɔ -ɲaɲa, kɔ -nyrɛɛ 'heɛn, 'n kɔ -bo gba 'na 'hru 'lu -wɔn, 'mu 'le Jrusredɔ 'mu nyre, -ɛ nue, ɛ 'de 'o le nɔɔ, 'ke bu 'la Nyɔsua a winwɔn-henyu, 'ke 'le -tegbii -ye, 'be 'de 'le Jrusɛ 'mu.

³⁴'Nu Jrusɛ 'mu a nahuin 'ni le: Nyɔsua 'bɔ lee nɔ 'a mu 'a winwɔn-henyu -wɔn, a nyu -wɔn le po 'hɛ, 'a nyu 'la. 'ɛ ni ti, 'n nye o 'ni -hva, 'ke -bo 'kukue o mɔ 'a mu le, ke mɔ 'mu 'hɔni 'mu, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ hapɛ'gbaa nu, 'ɔɔ 'a 'yuo-pɪli le 'kukue, 'plu, 'ɔ nyi ke gbo -jri, keɛ, a 'die ke wɛɛn. ³⁵ɛ ne- kɔ -ti Nyɔsua 'mu 'o 'a ni 'dɔ gbo hie, a -do, a 'mu 'a ni dɔnɔ le kikle. 'Nu 'a mu 'ni le, kɔɛ 'klɛɛ mɔ gbo, a 'dee ba 'ye 'klɛɛ lele 'mu, ɛ 'mue gba -gbagba, ti -nu, ɪ 'mu 'o nyre, -ɪ kɔ 'yri a di 'o le poo: -Na 'wio, -mɔ -gbo, -ɔɔ 'le di, 'ke 'le Kukɔnyɔ Nyɔsua a 'dɔ 'kwli 'mu. Nyɔsua bɔ -nyi -mu -ti a 'yi'baale!»

-Te -Yusu -wɔ la nahuon -de a 'kɔɛ -wuwle-nyrɔwɔ 'mu

14 ¹-Wuwle-nyrɔwɔ -de 'mu, Falisi-tumu a nyɔgɔlaka -de, nɔ- da -Yusu de di wɔn. -Te -Yusu pa 'klɛɛ 'le 'a kayu gbo, -ye Falisi-tumu a nahuin, -v ni 'o, v nyo 'ni -gbɛɛ. ²-Ye 'klɛɛ, 'ke nyɔbeyu -de nyra 'o -nɔ ye gbo. 'Kɔɛ nyo nu. ɔ 'yii 'le le. ³Nyɔsua a teteitɔnyu kɔ Falisi-tumu a nahuin 'heɛn, -v ni 'o, ke -Yusu nyu ye po: «-A ni tetei, ɪ nyi 'ni -tu, -be ɛ nɔɔ 'o le, -hee', ɛ 'de 'o le nɔɔ, 'ke nahuon bɔ -wɔ 'hɔnihrennyɔ a 'kɔɛ -wuwle-nyrɔwɔ 'mu?» ⁴Keɛ, v 'ni -hva -le bu -tuo -wɔn. Ne- mɔ -Yusu bɔ 'tu

'hũnhrennyɔ lɛ, bɔ -wɔ 'a 'kʋɛ, bɔ lo: «-Na 'kʋɛ -wɛ ni. -N -wɛ 'le -bo mu 'le kayu gbo ni.»⁵ -Ye kɛ ɔɔ =nu ye po, ɔ nɔ: «'Ke 'le 'a mu -heyri, nahuon a 'yu 'bɔ bi 'le 'nɪhɔɔ wɔɔn, ɔ kɔ bɔ -hɔɔ 'le tii -do a ti 'yri, -hee' 'a bri 'bɛ bi -wɛ 'le 'nɪhɔɔ wɔɔn, ɔ kɔ bɔ -hɛ 'le tii -do a ti 'yri, -betu bɛ 'ya -wuwle-nyrɔwɔ 'mu.»⁶ -Yusu bɔ po 'klɛ lɛ, -ye v 'nɪ 'ye -le -tɪ -de, bu di -nɔ -wɔn 'yri -tu.

Nahuin -nu, -vɔ 'le 'waa dɪɔnɔ -tɪɔ, -Yusu, nɔ- diu 'le 'yaa

⁷-Tɛ v nɪ 'klɛ 'o dɛdihuo ke, -ye -Yusu nye 'nɪ -gbɛɛ, -ɛ mɔ, nahuin 'bii -nu, 'kabu da wɛn, 'ke vɔ 'o =nɔ 'hũn 'mu gblɛ ni. -Ye ɔ nyu 'mu po -tɔ, 'ɔ pue 'blɪ'mʊpʊpa a dididɛ a dɛ ye, ɔ nɔ: ⁸«'Bia nahuon 'bɔ da -mu 'blɪ'mʊpʊpa a dididɛ ke, =nɪ =mʊɛ 'le lɛ, 'ke -bo nɪ 'o nahuon -nu 'hũn 'mu gbo, -ɔ da -mu, -ɛ nue, ɔ -wɛ 'le bɔ da nahuon -ye ni, -ɔ nɪ 'o -mu 'lu ye, ⁹'plu nahuon a -gbɛ, -ɔ da a 'hɔn -wɛ a -gbɛ, bɔ le -mu: 'Ba ye 'mu, nahuon -gbo, ɔ 'mu nɔ 'mu 'hũn 'mu gbo ni. =Nɪ kɔ -bo -hɔn -ta 'mu, -ye -tʊ di -mu nu. ¹⁰ɛ nɪ nɪ 'le lɛ 'mu, kɛɛ, 'bɔ da -mu, =nu gbo ni, hren nahuon =nu -wɔn, -ɔ da -mu, -ɛ die nu, ti =nu -kɔ 'yri ɔ di 'le di, ɔ 'mu -mu le: 'Mɛ o, 'ya 'lu, -bo di mɔ 'mu 'hũn 'mu, =mu gbo ni. Dɛ a -gbɛ, nɛ- die nu, =mu yrɛ 'bʊa, 'ke 'o nahuin 'bii -nu ye, -v kɔ -mu 'hɛn -nɪ 'o dɛdihuo ke, ¹¹-ɛ nue, 'ɛ nɪ nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔɔ 'le 'a dɪɔnɔ 'yaa, v dio 'le 'nɪ -tɪɔ, 'plu nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔɔ 'le 'a dɪɔnɔ -tɪɔ, v dio 'le 'nɪ 'yaa.»

¹²-Yusu bɔ po 'klɛ lɛ, -ye kɛ ɔɔ 'kabu ye po, -ɔ da =nɔ dɛ di wɔn, ɔ nɔ: «'Bia =nu nahuin lɛ'mimre a dididɛ -wɔn da, =nɪ da 'le -na nɪnatumʊpʊ -do, kɔ -na 'dɪayuo, kɔ -na -tugba a nahuin, kɔ 'dɪɔ a nahuin, -v mɔ dɛkɔnyɔ, -ɛ nue, dɛ =nu, -nu =nu -wɔn nu, v -wɛ 'le bʊ nue -wɛ -mu -wɔn ni. ¹³'Bia =nu nahuin lɛ'mimre a dididɛ ke da, -ye -bo da =sʊɛnyɔ, kɔ nɪanɪnyɔ, kɔ bʊlɛ-yɪyɛnyɔ, kɔ 'yɪɪsuanyɔ 'hɛn. ¹⁴'Bia =nɪ nye nu, -ye -n di kɔ plɔ a bleelɛ, -ɛ nue, dɛ =nu, -nu =nu -wɔn nu, v 'die 'le -wɛ bʊ nue -wɛ -mu -wɔn. Kɛɛ, Nyɪsʊa, nɔ- di -mu 'a 'wɪo -nyɪ, -nyrɔwɔ -kɔ 'mu ɔ di 'le nahuin -nu, -v 'sɪi 'o ye, 'kʊkʊnyɔ -heyri -ha, ɔ 'mu 'klɔ -ha.»

**-Tɛ -Yusu po la -dina gblaka a -talʊdʊ
(Matie 22.1-10)**

¹⁵-Tɛ -Yusu -tu -tɪ a -gbɛ, -ye nahuon -de, 'ke 'le nahuin -nu -heyri, -v nɪ 'o dɛdihuo ke, ɔ le -Yusu ni, ɔ nɔ: «Plɔ a bleelɛ 'ke 'o nahuin -nu -wɔn, Nyɪsʊa di -tado 'a -dina ke da, 'ke 'le 'a 'klɔ yrayrʊ -nu 'kwɪlɪ 'mu, ɔ di nu.»

¹⁶-Ye -Yusu nahuon a -gbɛ ye po -talʊdʊ, ɔ nɔ: «ɛ kɔ la nahuon -de. Nɔ- le nahuin 'plɔplɔ, -ɛ mɔ, ɔ diu ke da -dina. ¹⁷-Tɛ dɛditi nyre 'o, 'ɔ le 'a -kʊannunɔ, 'ke bɔ le nahuin -nu, ɔ da wɛn, -ɛ mɔ, dididɛ -wɛ -wɔn, bu di 'le. ¹⁸Kɛɛ, nahuin 'bii a -gbɛ, v 'bɔtɔ lɛ, v nɔ: ɛ 'de 'hru kɔ, -a 'dɛɛ -ba di 'le. Ye-hɛnahuon, ɔ le -kʊannunɔ a -gbɛ ni, ɔ nɔ: 'N -tɔ 'na -ci. 'N kɔ =bo mʊɛ 'ye. 'A -tɪ, -n kɔ 'o =wɔn, 'n 'dɛɛ =bo di 'le. ¹⁹-Ye nahuon a 'hɔn a nɔnɔ, ɔ nɔ: 'N -tɔ 'na broo -pu. 'N kɔ =bo muo 'ye. 'A -tɪ, -n kɔ 'o =wɔn, 'n 'dɛɛ =bo di 'le. ²⁰-Ye nahuon a ta nɔnɔ, ɔ nɔ: 'Mɔ

pa le ke 'bli 'mu. Ne- nue, 'nuni di 'le di. ²¹-Ye -kvannunyɔ a -gbe, ɔ mu ni, 'ɔ le 'a 'mase -ti 'bii -nu, nahuin -nu, v -tu -nɔ -wɔn. 'Plu 'mase 'mu -ti a -gbe mu 'wɔn, -ye ɔ bi 'mu yru, 'ɔ le 'a -kvannunyɔ, ɔ nɔ: 'Kika, -bo mu 'o 'dika, kɔ -bo -glaa 'le 'dɔ, -bo -wɔ -svenyu ti ke, kɔ niananyu, kɔ 'yiisuanu, kɔ buɛ-ɣiyɛnyu, bu di 'le, ²²-kvannunyɔ a -gbe 'ɔ mu, 'ɔ du le, 'ɔ -hian -wɔn, 'ɔ le 'a 'mase, ɔ nɔ: -Ti 'bii -nu, -n le 'mu, 'n nui ni. Kɛɛ, kegboni-tɔplɛ 'kɛ hihie gble. ²³-Ye kayukonyɔ -tu -wɔn, ɔ nɔ: -Ti 'dɔ 'mu, -bo pa 'hri wɔn le, 'ɛ ni nahuon, -n di 'o gbo ye, ni 'o -nɔ ke 'mu, bɔ di 'le!» ²⁴'Plu -Yusu 'mu mu -yɛ, -ye ɔ nɔ: «Nu 'a mu 'ni le, 'ke 'le ye-henahuin 'bii -nu -heyri, 'n da, 'waa nahuon -de 'deɛ bɔ di -tado 'na -dina a -gbe ke, 'ke 'le 'klɔ yrayru -nu 'kwli 'mu, Nɣɣɣa di nu.»

Nahuon -de 'die 'le -wɛ bɔ 'ya -Yusu a -naagbopɣu 'mu, 'bia 'bɔ 'de -wɔn -wɛ, 'ke bɔ hie 'o 'a kɔkɔ-tɔplɛ 'bii gbo
(Matie 10.37-38; 5.13; Maki 9.50)

²⁵-Nyrɔwɔ -ye 'mu, nahuin -huohui, v kɔ -Yusu 'hɛɛn, nu-v 'hru na. -Ye -Yusu -hian -wɔn, 'ɔ nyu le, ɔ nɔ: ²⁶«Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bia 'bɔ di nɔ 'mu 'hɔn 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'na -naagbopɣu 'mu 'ya, ɔ kɔ bɔ nuɛ 'mu 'mu, bɛ -hi 'o 'a bu kɔ 'a 'dii 'hɛɛn 'mu, kɔ 'a nyrɔ, kɔ 'a 'yuo, kɔ 'a -diayuo, kɔ 'a dɔnɔ 'hɛɛn. 'Bia 'bɛ 'de -nɛ, -ye ɔ 'deɛ bɔ 'ya 'na -naagbopɣu 'mu. ²⁷Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'nuni -tuu 'o 'na wintɛ 'o, -beti bu plɛ, v 'muo 'la 'na -ti, ɔ 'die 'le -wɛ bɔ 'ya 'na -naagbopɣu 'mu. ²⁸-Bo pue kayuponyɔ a dɛ ye. -Ni 'mu kayu gblaka po, 'plu -mu -kvan -wlu -tu, -nu gbo 'ni ni, -nu 'lu le -hie -tɛtɛ, -nu 'wliye -nu -wɔn le gbogba, -n di 'mu 'ba, -mu kayu a -gbe po, -ɛ die nu, -mue yi, 'bia 'dai 'wliye, 'bɛ ni 'le -mu kwa 'mu, -n di 'mu 'ba, -mu kayu a -gbe -wɔn -wɔ. ²⁹'Bia -ni 'die nu, -ni -tu -kvan a -gbe -wlu, 'plu, -ni 'die 'le -wɛ -bo -wɔ kayu a -gbe -wɔn, -ye nahuin 'bii, -v di dɛ a -gbe 'ye, v di -mu 'ni 'caa, ³⁰v 'mu le po: Nahuon -gbo, ɔ -tu 'a kayu a pupue -wlu, kɛɛ, ɔ 'die 'le -wɛ bɔ -yra -kvan a -gbe 'lu. ³¹-Bo pue lele bodɔ a dɛ ye. Bodɔ -de 'bɔ 'mu tu ke mu, 'bɔ 'mu 'a 'be bodɔ -ye -wɔn mu -wɔn, -ye ɔ bɔ 'ni ni -tɛtɛ, 'ɔ 'lu le -hie, 'bia 'bɔ gba 'a 'sɔyuo a (10'000) 'milowu -pu, 'bɔ -wɛ 'le bɔ nyra 'a 'be bodɔ ye gbo, -ɔ gba 'a 'sɔyuo a (20'000) 'milowu a -wlu. ³²'Bɔ 'die 'le -wɛ, 'a 'be bodɔ 'bɔ 'kɛ hreen 'le -wɔn, tu 'bu 'de wen a 'biɛ, -ye ɔ tɛ gbo 'a leɛnyu, 'ke bu -gba 'a 'be bodɔ a -gbe wɔn: Dɛ tio- -a di nu, tu 'ni -han gbo bi 'le?» ³³'Plu -Yusu 'mu mu -yɛ, -ye ɔ nɔ: «A -ti o, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon -de 'die 'le -wɛ bɔ 'ya 'na -naagbopɣu 'mu, 'bia 'bɔ 'de -wɔn -wɛ, 'ke bɔ hie 'o 'a kɔkɔ-tɔplɛ 'bii gbo.

³⁴A yie ni, -ɛ mɔ, 'ta mɔ -hapudɛɛ ni. Kɛɛ, 'bɔ 'waan 'a wɔnɔnɔ, v 'die 'klɛɛ 'le lele -wɛ bu nue, bɔ nɔ lele wɔn. ³⁵ɔ 'de 'klɛɛ lele -kvan -de kɔ. -Ye v nyo 'mu po 'kwla. 'Ba kɔ -ti-wɔnɔnɔ, -ye ba po 'mu nua ye gbo -dodo.»

-Tɛ -Yusu pue la blablɛ a dɛ ye, -ɛ 'wan, 'plu v 'ye
(Matie 18.12-14)

15 ¹-Nyrɔwɔ -de 'mu, 'blɔwli'tenyu, kɔ pupɔnahuin, -v kɔ 'klɔ 'de 'o ye 'sii, nu- mu 'o -Yusu 'hɔn 'mu, -ɛ die nu, 'bɔ 'prɛ, v 'muo nua

ye gbo po, v 'mu 'a tɔwɪn 'wɔn. ²Falisi=tumu a nahuin kɔ teteitɔnyv 'hɛɛn, -v nɪ 'o, -tɛ v 'ye dɛ a -gbɛ, -ye v bi 'mu yrɪv, 'ʊʊ wɔn lɛ 'pɔpɛ, v nɔ: «Nahuon -gbo, nahuin, -v kɔ 'klɔ 'dɛ 'o ye 'sii, nɔ- ɔɔ 'o 'hʊʊn 'mu -wɛn, ɔ kɔ -nɔ 'hɛɛn 'ʊʊ -wɛ dɛ di.»

³-Tɛ -Yusu 'wɪn, -ye ɔ pue ye dɛ, ɔ nɔ: ⁴«Ke 'le 'a mu -hɛyri, nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ kɔ blablɔ a (100) -wɪlɔ -hʊn, 'bɔ gbo 'le 'cɛɛlɛ 'mu, 'plɪ blablɔ a -gbɛ, 'a 'yɛɛ -dɔ 'bɛ 'wan, dɛ tɪɔ- ɔ di nɪ 'le? ɔ kɔ bɔ hie 'o blablɔ a (99) -wɪlɔ -hɛn =tɪ 'o -pɪ =tɪ 'o seledɔ -nɔ gbo, 'ke 'le 'cɛɛlɛ 'mu, bɔ mu blablɛ -nɔ lɛ =mɔ, -ɛ 'wan, ɔ 'mue 'yie 'mu lɛ =mʊɛ, ɔ 'mue ke ye. ⁵'Bɔ ye ke, 'a plɔ di 'nɪ ble, ɔ 'mue -plɪ 'mu gbo pue, ⁶ɔ 'mu 'le kayu gbo mu, ɔ 'mu 'a 'bienu da, v kɔ nahuin -nɔ 'hɛɛn, -v =glaa 'le -nɔ, ɔ 'mu lɛ pɔ: Ba bi 'mu ke, -ba nɪ 'manʊ, 'na blablɛ, -ɛ 'wan, 'n 'ye nɪ.» ⁷-Ye -Yusu nɔ: «Nu 'a mu 'nɪ le, ke'ɛ nɪ, ɛ di 'mu -tɪ, 'ke 'le yakɔ 'mu. ʊ 'dɛɛ bʊ nɪ 'manʊ, 'ke 'le yakɔ 'mu, nahuin a (99) -wɪlɔ -hɛn =tɪ 'o -pɪ =tɪ 'o seledɔ -nɔ a -tɪ, -v plɛ, -v 'sii 'o ye, -v 'dɛɛ -bʊ -nye 'waa 'klɔ Nyɪsʊa. Keɛ, dɛ'kukununyɔɔ -dɔ 'bɔ hie 'o 'a dɛ 'kuku gbo, 'bɔ -ha 'le 'a dɔnɔv a 'klɔ, 'bɔ -nyo Nyɪsʊa, ɛ nɛ- kɔ -tɪ, v 'mu 'manʊ nɪ, 'ke 'le yakɔ 'mu.»

-Tɛ -Yusu pue la 'wliye a dɛ ye, -ɛ 'wan, 'plɪ v 'ye

⁸Ke -Yusu lele po, ɔ nɔ: «Bo pue lele 'wliye a dɛ ye: 'Bɪa nyɪvɔgba 'bɔ kɔ 'wliyɔɔ -pɪ, 'plɪ 'bɔ 'waan 'a 'yɛɛ -dɔ, ɔ kɔ bɔ 'bɪa 'nɔpɪ, bɔ -ha kayu -nɔ kʊɛtɪ gblɛ, 'plɪ ɔ 'mu 'wliye -nɔ 'yie 'mu lɛ =mʊɛ. ⁹'Bɔ 'ye, ɔ 'mu 'a 'bienu da, v kɔ nahuin -nɔ 'hɛɛn, -v =glaa 'le -nɔ, ɔ 'mu lɛ pɔ: Ba bi 'mu ke, -ba nɪ 'manʊ, -ɛ nue 'na 'wliye, -ɛ 'wan, 'n 'ye nɪ.» ¹⁰-Ye -Yusu nɔ: «Nu 'a mu 'nɪ le, ke'ɛ nɪ, ɛ di 'mu -tɪ, 'ke 'le Nyɪsʊa a leleenʊv -hɛyri, -v nɪ 'le yakɔ 'mu. Dɛ'kukununyɔɔ -dɔ 'bɔ hie 'o 'a dɛ 'kuku gbo, 'bɔ -ha 'le 'a dɔnɔv a 'klɔ, 'bɔ -nyo Nyɪsʊa, nɛ- kɔ -tɪ Nyɪsʊa a leleenʊv 'mu 'manʊ nɪ, 'ke 'le yakɔ 'mu.»

**-Yusu po la -talɔɔv, 'ke 'o nyɪbɛhɪan -nɔ -wɔn,
-ɔ kɔ 'yɪ 'wan la, 'plɪ ɔ 'ye la**

¹¹-Ye -Yusu po lele -talɔɔv, ɔ nɔ: «Nyɪbɛyɪ -dɛ, nɔ- kɔ la 'yɔv nyɪbɛpʊʊ 'hɔn. ¹²-Nyɪvɔɔ -dɛ 'mu, -ye 'yɪ 'cɪɛɛ lɛ 'a bu nɪ, ɔ nɔ: 'N bu o, -na 'wliye -gbo, -ɛ blɛ 'mu ye, -nɪ 'kʊ, 'n di wɛn gba, -nyɪ 'mu -dɔdɔ. Bɔ =tɪ, -ye 'waa bu woo -nɔ 'a 'wliye 'mu lɛ. ¹³-Nyɪvɔɔ gbi bɪ -hi, -ye 'yɪ 'cɪɛɛ a -gbɛ, 'wliye 'bii -nɔ, 'a bu -nyɪ -nɔ, ɔ 'bʊɛ 'mu nɪ, 'ɔ mu 'le 'blɔgba -ye 'mu, -ɔ hɛn 'a 'bri -wɔn 'dɔ. -Tɛ ɔ nyɪɛ 'le 'blɔgba a -gbɛ 'mu, -ye ɔ -tʊa 'a 'wliye a 'mʊɛɔɔɔɔɔ gbo. 'Klɔ a -gbɛ, nɔ- nue, 'a 'wliye 'bii 'ɛ -wɛ lɛ. ¹⁴-Tɛ ɔ -wɔ 'klɛɛ 'wliye a 'mʊɛɔɔɔɔɔ -wɔn, -ye kanʊ gbɛtɛɛ bi 'le 'blɔgba a -gbɛ 'mu, 'yɪ a -gbɛ 'ɔ -tʊa =sʊɛ a 'yɪye gbo, kanʊ a -tɪ. ¹⁵Nɛ- nue, 'ɔ mu -kʊan lɛ =mɔ wɔn, 'ke 'le nyɪbɛyɪ -dɛ -wɔn, -ɔ kɔ 'le 'blɔgba a -gbɛ 'mu. Nyɪbɛyɪ a -gbɛ, nɔ- kɔ bʊɔɔ, 'ke 'le 'a -glɪgba ke, 'tɪ nɪ 'le -gbɔ 'kwli 'mu; 'ɔ lɛ -nɔ, bɔ =tɪ 'yie. ¹⁶-Tɛ ɔ nyɪ 'klɛɛ 'yie =tɪ, -ye ɔ nye 'nɪ -hʊa 'dɔ, bʊɔɔ a didi-tɔpɪ

=nu, ʋʋ 'le ya, kanʋ a -tɪ, bɔ di -wɛ 'a dɛ, kɛɛ, nahuon =de 'nɪ -nyɪ =le =nɔ 'a dɛ =de. 17-Ye =wɪlɔ di =nɔ -wɔn, ɔ nɔ: 'Na bu a -kvannunyu 'bii, ʋʋ di dɛ, 'ʋʋ =mra, didi-tɔplɪ 'u gblɛ hihie. 'Mɛ -ye, kɛ 'n nɪ nɔ kanʋ -hɛyri. 18 'N di 'mʋ 'ba ye, 'mʋ -wɔn =hian, 'mʋ 'le 'n bu -wɔn mu, 'muo le, -ɛ mɔ: 'N bu o, 'n -haa Nyɪsʋa a -tɪ le, 'nɪ -haa -wɛ -na -tɪ le. 19 'A -tɪ, 'n 'de ye blɛ -bo daa 'klɛɛ lele 'mʋ -na 'yu. Daa 'mʋ -na -kvannunyu, 20 'ɔ 'ba ye 'mʋ, 'ɔ bi 'hru wɔn, 'ɔ mu 'le 'a bu -wɔn.

ɔ nɪ 'le ye 'mʋ, 'a bu 'ɔ yroo, 'ɔ 'ye 'a 'yu a -gbɛ a wɔlɪ 'dɔ, 'ɔ gba cigbɛi, 'ɔ muo ye 'mʋ 'bɛ wɔn. -Tɛ ɔ nyro 'o 'hɔn 'mʋ, -ye ɔ 'wɔwɔ 'mʋ nɪ. 21 'A 'yu nɔ: 'N bu o, 'n -haa Nyɪsʋa a -tɪ le, 'nɪ -haa -wɛ -na -tɪ le. 'A -tɪ, 'n 'de ye blɛ -bo daa 'klɛɛ lele 'mʋ -na 'yu. 22 Kɛɛ, 'a bu le 'a -kvannunyu nɪ, ɔ nɔ: Ba po 'le 'klɪ le, ba ya 'le wɪawɪ =nu, -ʋ nɔ 'yi le, 'ke 'le wɪawɪ 'bii -hɛyri, -tɪ nɪ nɔ kayu gbo. Ba pu =nɔ. Ba po -wɛ 'le =nɔ -jie 'mʋ 'bɔyɛ, (ɔ 'mʋ ye yi, -ɛ mɔ, 'n nyo daa 'na 'yu.) Ba puo -wɛ 'suei. 23 Ba ya 'le briyu -tutu =nu, -a po 'pia ke, a 'mʋ 'la, -ɛ die nu, -a 'mʋ dɛ di, -a 'mʋ le 'mre -tɛɛ, 24 -ɛ nue, 'na 'yu -gbo, ɛ 'we =nɔ ye, ɔ 'kʋ o nɪ, 'ɔ 'hri lele 'klɔ. ɔ 'wan o nɪ, 'nɪ 'yo kɛ. -Ye ʋ -tua le'mimre gbo.

25 Ti a -gbɛ 'yri, 'ke 'a 'yu kuku nɪ 'le 'dakɔ. -Tɛ ɔwɔ 'klɛɛ 'dakɔ 'mʋ -hɔn, ɔwɔ kayu yre 'mʋɛɛ, -ye ɔ 'wɔn bibi-tɔplɪ kɔ -wɪa a win, 26 'ɔ da -kvannunyu -ye, 'ɔ -gbɔ wɔn: Dɛ tio-o 'lu -wɔn mue, -ɛ kɔ -wɪa nahuiin yi 'le? 27 -Ye ɔ =tuo -wɔn, ɔ nɔ: -N -ɔtɪyɔ, -ɔ mu la, ɔ di 'le =le. ɛ mɔ -n bu a 'manʋʋ nɪ, 'a 'yu, -ɔ 'wan la, bɔ dio 'ye, 'a 'hɔn bi di -tɛɛ nu. Nɛ- nue, 'ɔ 'la briyu -tutu =nu, ɔ po 'pia ke. 28 -Tɛ 'yu kuku a -gbɛ, ɔ 'win, -ye ɔ bi 'mʋ yru. Yru a -tɪ, ɔ 'nɪ -hʋa =le bɔ pa kayu gbo. Nɛ- mɔ 'a bu bɔ 'hri 'le kayu gbo, 'ɔ 'bɔwɔ le, ɔ nɔ: Pa kayu gbo. 29 Kɛɛ -ye ɔ nɔ: 'Ye kɛ, kɛ 'n nɪ mɔ -mʋ 'hɔn 'mʋ 'ɛ nɪ ti, 'nu -mʋ 'mʋ -hɛ. 'N 'de -hɪn -na -tɪ le a -hɛɛ, 'a 'yri -gbɔgbɛ 'mʋ nɪ. Kɛɛ, -n 'de -hɪn 'mʋ wliyu a -nyee, 'ke 'mʋ 'la, 'n kɔ 'n 'bienu 'hɛɛn, -a 'mʋ le 'mre. 30 Kɛɛ, -na 'yu =nu, -ɔ gba -na 'wliye, -ɔ -nyɪ 'lalunyrɔ le, -tɛ ɔ -hian 'klɛɛ -wɔn, -ye nɔ- kɔ -tɪ, -nɪ 'la briyu -tutu, -a po 'pia ke. 31 -Ye 'a bu nɔ: 'Na 'yu o, kɛ -n nɪ mɔ 'mʋ 'hɔn 'mʋ 'ɛ nɪ ti. 'ɛ nɪ dɛ 'n kɔ, -mɔ kʋɛ. 32 Kɛɛ, ɛ blɛ ye -ba 'mre le, -ɛ nue, -n -ɔtɪyɔ -gbo, ɛ 'we =nɔ ye, ɔ 'kʋ o nɪ, 'ɔ 'hri lele 'klɔ. ɔ 'wan o nɪ, 'nɪ 'yo kɛ.»

-Tɛ -Yusu po la -talɔdʋ, 'ke 'o 'wli'yie-tunyɔ =de a -ta 'mʋ

16 1-Nyrɔwɔ -ye 'mʋ, -Yusu po -talɔdʋ, 'ke 'o 'a -naagbopɔ -wɔn, ɔ nɔ: «ɛ kɔ la dɛkɔnyɔ =de. Nɔ- kɔ la 'wli'yie-tunyɔ. -Nyrɔwɔ =de 'mʋ, -ye nahuin di 'le =le, 'ʋ le dɛkɔnyɔ a -gbɛ, ʋ nɔ: 'Ye kɛ, -na 'wli'yie-tunyɔ -gbo, ɔwɔ -na kʋkɔ-tɔplɪ 'mʋ le 'nɪ ɔɪra. 2-Ye dɛkɔnyɔ a -gbɛ, ɔ dɔ nɪ, ɔ nɔ: 'Nu 'wɔn -na 'yilenyredʋ. 'A -tɪ, le 'mʋ, -tɛ -nu 'na kʋkɔ-tɔplɪ a =tɔ nu. 'N pui -tɛɛ, -n 'die 'le -wɛ -bo 'ya 'klɛɛ lele 'na 'wli'yie-tunyɔ 'mʋ. 3-Ye kɛ 'wli'yie-tunyɔ a -gbɛ, ɔwɔ 'a dɪwɔn ye po, ɔ nɔ: 'Na 'mase di 'mʋ ke -ha -kwan. -Be' 'n di nu 'le? 'N 'de 'klɪ kɔ, 'ke =bo -mɛ -tɔtʋ ye, kɔ, ɛ di 'mʋ nue -tʋɪ,

-bo di le -hva. 4-In'hun, de 'n di nu, 'n yie ni. 'Ni nu de a -gbe, 'bo -ha 'mu -kvan ke, -ye nahuin di 'mu kwa 'ni 'ble, 'ke 'le 'waa kayuo gbo. 5Bo po 'kleε le, nahuin, -v kɔ gba a 'pæle, 'ke 'o 'a 'mase -wɔn, -ye ɔ da 'waa -dodo. -Te 'a ye-henahuon nyre 'o, -ye ɔ -gbo wɔn, ɔ nɔ: 'Na 'mase a gba -nu, -n 'ble kwa, -tie 'le? 6-Ye ɔ nɔ: 'Nyratɛi a (100) -wlu -hun a 'wliye a gba, nɔ- ni nɔ 'mu -wɔn. -Ye 'wli'ye-tunyɔ nɔ: 'Ye ke, -na 'crunte, -ε kɔ ke v 'cru 'o -na gba, ε nɛ- -gbo. 'Kika, -bo ni gbo, -bo 'cru 'nyratɛi a (50) -wlu 'hɔn =tu 'o -pu a 'wliye a gba, nɔ- ni nɔ 'mu -wɔn. 7-Ye ke ɔ ɔ -ye ye po, ɔ nɔ: -Me -ye, -tie -n 'ble kwa 'le? -Ye ɔ nɔ: -Gblable a (500) -hɔrowu -hun a 'wliye a gba, nɔ- ni nɔ 'mu -wɔn. -Ye 'wli'ye-tunyɔ nɔ: 'Ye ke, -na 'crunte, -ε kɔ ke v 'cru 'o -na gba, ε nɛ- -gbo. 'Kika, -bo ni gbo, -bo 'cru =gblable a (400) -hɔrowu -hen a 'wliye a gba. 8'Wli'ye-tunyɔ =nu, -ɔ 'de 'o ye 'sii, -te 'a 'mase 'ye de =nu, ɔ nu, -ye ɔ nyo le po 'nyrɛ, -ε nue, ɔ -hie le 'lu -tɛ, 'ke 'o de =nu, ɔ di -ɲa -he a -ta 'mu. 'E mɔ -tɛ, nahuin =nu, -v 'nuni =tuu 'o Nyɩsua, -v 'klɔ -gbo a -huhva-tɔplɩ le =mɔ, v kɔ =tɔ, 'ke 'o gblagblo a nunue a -ta 'mu. 'Waa =tɔ a -gbe, ɔ -hi 'o Nyɩsua a nahuin a =tɔ 'mu ni, v kɔ, 'ke 'o 'oye'siide a nunue a -ta 'mu.»

9Ke -Yusuu lele po, ɔ nɔ: «Tɔ 'nu 'a mu 'mu po, nɔ- mɔ: 'Nu 'a mu 'ni le, 'klɔ -gbo a kɔkɔ-tɔplɩ =nu, -u nahuin kaa, ba 'bu 'mu, ba -nyi nahuin le, nahuin a -gbe, v 'mu 'a ni nunatumupu -he, -ε die nu, kɔkɔ-tɔplɩdu a -gbe, ti -nu -kɔ 'yri i di 'a mu kwa le -we, v 'mu 'a mu kwa 'ble, 'ke 'le yakɔ 'mu. 10Nahuon -gbo, -ɔ 'sii 'o ye, 'ke 'o -tɔplɩ 'cicrei a yegble-tutule a -ta 'mu, ɔ di -we 'o ye 'ni 'sii, 'ke 'o -tɔplɩ gblakɩ a yegble-tutule a -ta 'mu. Keε, nahuon -gbo, -ɔ 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o -tɔplɩ 'cicrei a yegble-tutule a -ta 'mu, ɔ 'dee bɔ 'sii -we 'o ye, 'ke 'o -tɔplɩ gblakɩ a yegble-tutule a -ta 'mu. 11'A -ti o, 'ba 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o 'klɔ -gbo a kɔkɔ-tɔplɩ a yegble-tutule a -ta 'mu, -u nahuin kaa, Nyɩsua 'dee bɔ kuo 'a mu =wɔ ye, 'ke bɔ -nyi 'a mu -tɛ a kɔkɔ-tɔplɩ. 12'Ya 'o lele 'lu, 'bia 'ba 'de 'o ye 'sii, 'ke ba -tutu nahuin -ye a kɔkɔ-tɔplɩ ye gble -tɛ, Nyɩsua 'dee bɔ -nyi 'a mu kɔkɔ-tɔplɩ, -i ble 'a mu ye.

13-Kvannunyɔ =de 'die 'le -we, tii -do 'yri, bɔ nu 'masepuv 'hɔn a -kvan. ɔ di yraa =ɔ -ye, ɔ 'mu =ɔ -ye 'mu nɛ. E 'die 'le -we, tii -do 'yri, Nyɩsua bɔ kɔkɔ 'a mu win ke, 'plu 'wliye be kɔkɔ -we 'a mu win ke.»

-Yusuu po -hapvttie, -ε nyi =tu, -ε mɔ, Nyɩsua kɔkɔ nahuin ke win
(Matie 11.12-13; 5.31-32; Maki 10.11-12)

14-Ye Falisi-tumu a nahuin =nu, -v ni 'o, v 'wɔn -Yusu a pupowin 'bii =nu ni, v -tva 'a 'caale gbo, -ε nue, v nɛ 'mu 'wliye 'dɔ. 15Ke -Yusuu =nu ye po, ɔ nɔ: «Aa nu -tɔplɩ, -ε die nu, nahuin 'mu le po: A 'sii 'o ye. Keε, Nyɩsua yi 'a ni =wɔ ni. 'E mɔ -tɛ, -tɔplɩ =nu, nahuin, v -tɔplɩ gblakɩ daa, Nyɩsua yru ni.

16-Tɔplɩ =nu, v 'cru la, 'ke 'le Moise a teteicruntei kɔ Nyɩsua a winwɔn-henyu a 'cruntei 'heen 'kwli 'mu, ni- v tɔkɔ-tɔkɔ, Saan Batistɩ 'ɔ

di 'le. Kue 'le ti a -gbe 'yie 'mu gbo, 'nu Nyɩsua a -haputitie 'nu po, -ε nyi -tu, -ε mɔ, Nyɩsua kɔɔ nahuin ke win, 'ε nu nahuon 'ɔɔ 'o 'klt -tu, -ε die nu, Nyɩsua 'muo win ke kɔɔ. ¹⁷Yako kɔ -tutu 'hɛɛn, ɪ -we 'le bi -we gbo ni, kɛɛ, ε 'die 'le -we, Nyɩsua a teteɓu -de a -tuɔ gbi bɔ -we gbo.

¹⁸Ɛ ni nyibeyu 'bɔ ni 'o, 'bɔ po 'le 'a nyrɔ -patu 'mu, 'bɔ kɔ nyrɔ -ye, -ye nyibeyu a -gbe, ɔ nu -wlawli. Kɔ, nyrɔgba =nu, ɔ po 'le -patu 'mu, nyibeyu -ye 'bɔ kɔɔ, -ye nyibeyu a -gbe, ɔ nu -we -wlawli.»

Dekɔnyɔ kɔ Lasa 'hɛɛn

¹⁹Ɛ -Yusuu lele po: «Ɛ kɔ la deɔnyɔ =de. 'A 'huɩn'molepue-tɔpli, ɔɔ la pue, ɪ nɔ la le 'yi 'dɔ, 'plu 'u la =die po. 'Ɛ ni -nyrɔwɔ, ɔɔ la le 'ni 'mre, 'ɔɔ la -hapudidi-tɔpli a gblegblei pi, ɔ kɔ 'a 'bienu 'hɛɛn, 'v nyi la di. ²⁰Ɛ kɔ la -we nahuon -ye. 'A 'dɔ mɔ Lasa. =Sue nyo la nu, 'a 'huɩn 'bii 'i mɔ la =ji -gbugbe. -Nyrɔwɔ =de 'mu, nɔ- pɛ 'o deɔnyɔ a -gbe a 'maju 'yri gbo. ²¹Ɔ nye 'ni -hɔa, kɛɛ, ɔ 'die 'le -we, didi-tɔpli =nu, -u deɔnyɔ kɔ 'a nunatumupu 'hɛɛn kwa le ble, 'ke bɔ 'tu le, bɔ di. 'Ke ɔɔ 'o gbo pɛ, -gbo 'ɔɔ 'le 'a =ji 'yi 'mu le be. ²²'Ke v ni 'o -nɩni, -ye =sɛɛnyɔ a -gbe, ɔ 'ku ni, Nyɩsua a leleenyu 'v gbo 'le -a ni bu Abrahamu 'huɩn 'mu, ('ke 'o Nyɩsua ye). -Ye deɔnyɔ -me -ye, ɔ 'ku -we ni, 'v -hɔ 'o. ²³-Te ɔ mu 'yii =wleɛ wɔn, -ye 'ke ɔ 'hru -we 'le 'kuopu a 'bri, 'ɔɔ =sɛɛ 'ye 'dɔ. Bɔ 'ba 'kleɛ 'lu ye 'mu, -ye 'ke 'le -tegbi -petu 'mu, 'ke ɔɔ 'le Abrahamu 'yee, Lasa 'ɔ nɔ 'o 'huɩn 'mu gbo. ²⁴-Ye ɔɔ 'le 'yaa win, ɔ nɔ: -A ni bu Abrahamu, 'nu 'ye =sɛɛ 'dɔ, ke nɔ na 'mu. 'Ye 'na wɔli, -bo le Lasa, bɔ 'nyra 'a -jie 'nie ye, ɔ 'mue 'o 'na me ke 'tee, 'na me a -gbe, ε 'mu pupɛ. ²⁵-Ye Abrahamu nɔ: 'Na 'yu o, bi bi 'le -mu 'kwli 'mu, -te -n ni la 'klɔ, 'ε ni de, -nu la -hɔa, -n kue la ni. Kɛɛ, Lasa -me -ye, ɔ 'de la de =de kɔ. -Te ti ni le 'mu -gbo, ɔ kɔ nɔ plɔ a blele, -me -ye, -nu 'le 'ye =sɛɛ. ²⁶De 'n kɔ =bo le -mu, ne-mɔ, a kɔ -a mu 'hɛɛn -gbahlɔn 'huɩn 'ni 'o, 'v hren 'mu gbo 'dɔ. ε nue, nyo =de 'die -we 'le -we bɔ -hɔn nɔ -a mu -wɔn 'mu, bɔ mu 'le 'a mu -wɔn, mɔ, nyo =de 'die -we 'le -we bɔ -hɔn -we 'le 'a mu -wɔn 'mu, bɔ di nɔ -a mu -wɔn.

²⁷-Ye deɔnyɔ nɔ: -A ni bu Abrahamu, 'nu -mu le 'ni 'bati, le Lasa, bɔ mu 'le 'na bu a kayu gbo, ²⁸-te 'n 'diayuoo -hun ni 'le, ɔ 'mu le, -te 'n nu naale, v 'ni -han le naale nu, -ε die nu, 'bu 'ku, v 'ni -han -we nɔ =sɛɛ a 'yeele -gbo 'mu di. ²⁹-Ye Abrahamu =tuo lele -wɔn, ɔ nɔ: -N -diayuoo =nu, v kɔ Nyɩsua a tetei =nu ni, Moise 'cru la, kɔ, 'v kɔ -we Nyɩsua a winwɔn-henyu a 'crunɩɩ. Nyɩsua a nahuin a -gbe, nu- bu po nua ye gbo, v 'mu Nyɩsua a 'hru a nale yi. ³⁰-Ye deɔnyɔ nɔ: 'Uɩn, -a ni bu Abrahamu, ε 'de a =ɛɛ. Kɛɛ, nahuon 'bɔ -hɔn nɔ 'kukɔnyu -wɔn 'mu, 'bɔ nyu 'le -wɔn 'preɛ, v di 'waa de 'kuku 'ni yrii, v 'mue 'o gbo hie, v 'mu 'waa 'klɔ Nyɩsua -nyi. ³¹-Ye Abrahamu =tuo lele -wɔn, ɔ nɔ: 'Bta 'bu 'de Moise kɔ Nyɩsua a winwɔn-henyu nua ye gbo po, v 'deɛ bu po nahuon =de nua ye gbo, kɔ, bu kuo -we Nyɩsua =wɔ ye, =beti nahuon a -gbe, bɔ -hɔn nɔ 'kukɔnyu -wɔn 'mu, bɔ 'hri 'klɔ, bɔ nyu 'le -wɔn 'preɛ.» Ke -Yusu po nahuin ye.

A ni nue 'le, nahuin ni 'kee 'le Nyɩsva a =wlv a yekuole, kɔ, ba -hri 'a ni
 'bienu -tɔnahuin a de 'kuku a -ti -wɔn
 (Matie 18.6-7,21-22; Maki 9.42)

17 ¹Ke -Yusuu 'a -naagbopv ye po, ɔ nɔ: «'E ni ti, e di kɔ -tɔplɩ -ye, -ɩ di nahuin 'tu, v 'mv Nyɩsva a =wlv a yekuole 'kee. Kεε, 'jrɔ 'ke 'o nahuon =nv -wɔn, -ɔ nye nu, 'a 'be =nu 'kɔ Nyɩsva a =wlv a yekuole 'kee. ²'Bia 'bu po wen nahuondv a -gbε 'hɔ gbεtεε dɔ, 'bu puo wen 'yru 'mv, ɔ 'mv 'ku, e di wen nu -tεε, 'ε -hi 'o bɔ nue wen, nahuon -de, -ɔ kuo 'mv =wlv ye, -ε 'we =nɔ 'yu gbi ye, bɔ 'kee wen Nyɩsva a =wlv a yekuole. ³Ba =tu 'a ni dɔnv 'yie -tεε.

-N 'be Nyɩsva a nahuon 'bɔ nu -mv de 'klan 'mv, le =nɔ, -ε mɔ, de =nv, ɔ nu, ε nyre le 'yi. 'Bia 'bɔ 'wɩn, 'bɔ 'ciɩ 'a nunuklɔ, -ye -bo -hri 'a de 'kuku a -ti -wɔn. ⁴'Bia 'bɔ nu -mv de 'kuku 'mv, 'wu 'nɩpata, 'ke 'le -nyrɔwɔɔ -dɔ 'kwli 'mv, kɔ, 'ε ni ti, 'bɔɔ 'le -mv ye di, 'bɔ yrie, -ε mɔ, de =nv, ɔ nu -mv -wɔn, ε nyre le 'yi, -ye -bo -hri 'a de 'kuku a -ti -wɔn.»

**-Betɩ ba kɔ Nyɩsva a =wlv a yekuole de gbi,
 -ye ɔ -wε 'le bɔ nu 'ɣmileka-tɔplɩ ni**

⁵Ke -wɔnnaanyv Kɩkɔnyɔ -Yusu ye po, v nɔ: «-Hε -a mv 'mv, 'ke -ba kuo Nyɩsva =wlv ye -tεε, -a ni =wlv a yekuole a -gbε, ε 'mv kle bii.» ⁶-Ye Kɩkɔnyɔ =tu -wɔn, ɔ nɔ: «-Betɩ ba kuo wen Nyɩsva =wlv ye de gbi, a -wε 'le ba le wen tugbe =nv ni: -Hɔn -wlv 'mv, -bo mu -n dɔnv 'dɔ, 'ke 'le 'yru -wɔn! 'ε mɔ -tεε, ε 'mv wen 'o 'a mv 'o -tuu.»

Nyɩsva a -kvannunyɔ

⁷Ke -Yusuu lele 'a -naagbopv ye po, ɔ nɔ: «-Bo pue -kvannunyɔ a de ye: 'Ke 'le 'a mv -hɛyri, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ kɔ -kvannunyɔ, -kvannunyɔ a -gbε, 'bɔɔ nahuon a -gbε a -ci a -kvan nu, kɔ, 'bɔɔ 'a 'wlvugba-tɔplɩ naa, 'plɩ 'bɔɔ 'le -ci ke 'mv -hɔn, -cikɔnyɔ 'bɔ 'yoo 'le ye 'mv, -be ke ɔ dio ye po: 'Kɩka, -bo di 'le, =mv de di? ⁸'Uvɩn, ɔ 'deε bɔ po le, kεε, ke ɔ dio ye po: Mu -na wlawli 'ciɩ, =mv 'na didide pi, =mue 'le ya, 'mv de di. 'Nɩ -wɔ 'kleε de le, -ye -na -gbε, -n -wε 'le -bo di de ni. ⁹-Kvannunyɔ a -gbε, 'bɔ nu -kvan =nv, 'a 'mase ple bɔ nu, =be a pui -tεε, -ε mɔ, 'a 'mase a -gbε, ɔ dio -nyi 'wio? 'Uvɩn, ɔ 'deε bɔ -nyo 'wio. ¹⁰Ke'ε ni, ε -ti 'mv, 'ke 'o 'a mv -wɔn: 'Bia 'ba nu -tɔplɩ 'bii -nv, Nyɩsva ple ba nu, ke ba po: -A mv mɔ -na -kvannunyv ni -do. -A 'de 'wio kɔ, -ε nue, -kvan, -a kɔ -ba nu wen, nɔ- -a nu.»

-Tε -Yusu -wɔ la -tɔplɩ-jɔhvinnunyv -pu a 'kve

¹¹-Tε de a -gbε, ε -hi, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopv 'heεn, v 'lu -wɔn gba 'hru -nv, -v Jrusredɩ 'mv mu. 'Ke v naa 'le Samaliblvugba kɔ Galilelvugba

a 'bli-pamvɪ 'yri. ¹²Bvɪ 'klɛɛ 'le 'dɪɔ -ye 'mʊ mu pa, -ye -tɔplɪ-jɔhɔunnunɪyʊ -pu, nʊ- di -Yusu ye 'mʊ 'bɛ wɔn. -Tɛ v 'mʊɔɔ 'klɛɛ ye dɛ gbi, -ye v nyra gbo, ¹³'v 'yaa 'le win, 'v -Yusu da, v nɔ: «Tɔɔnyɔ, 'ye -a nɪ wɔl!» ¹⁴-Tɛ ɔ 'yʊ, -ye ɔ nɔ: «Ba mu, ba titie 'a nɪ dɪɔnɔ Nyɪsva a -cɔhɔnpinyʊ ye, -ɛ die nu, v 'mʊe 'ye, -ɛ mɔ, 'a nɪ 'kʊɛ -wɛ nɪ.» ¹⁵-Tɛ vʊ mu, -ye v 'ye nɪ, -ɛ mɔ, 'waa 'kʊɛ -wɛ nɪ. Nahuon -do, 'ke 'le -nʊ -hɛyri, nɔ- -hɪan -wɔn, 'kɔ 'le win 'yaa, 'kɔ Nyɪsva 'nyrɛɛ lɛ pue. ¹⁶-Tɛ ɔ nyre 'o -Yusu 'hʊn 'mʊ, -ye ɔ blɔ ye gbo kwɪ, 'kɔ -nyo 'wio. 'Plu -ye nahuon a -gbɛ, ɔ mɔ Samalikvɛyʊ'u nɪ. (Samalikvɛ a -gbɛ, -Juukvɛ nɔ 'nɪ, v 'de -hapɔdaku.) ¹⁷Kɛ -Yusuu lele po, ɔ nɔ: «Be nahuiin -pu =nʊ, -v kɔ 'kʊɛ 'n -wɔ, v seledɔ -ye =nʊ, -be' v nɪ 'klɛɛ ye 'le? ¹⁸Dɛ- nue, nahuon =de 'ke 'le =nʊ -hɛyri, ɔ 'die 'lu -wɔn lɛ -hie, 'ke bɔ di nɔ 'mʊ ye, ɔ 'mʊ Nyɪsva 'wio -nyi, 'be 'de pɔpɔdaku a nahuon -gbo?» ¹⁹-Ye kɛ -Yusuu 'klɛɛ nahuon a -gbɛ ye po, ɔ nɔ: «Ba ye 'mʊ, -bo mu. -N kuo 'mʊ ye =wɔv, nɛ- nue, Nyɪsva 'kɔ waa -mʊ.»

-Tɛ Nyɪsva di nahuin a win a kekɔɔlɛ nʊ
(*Matie 24.23-28,37-41*)

²⁰-Nyrɔwɔ =de 'mʊ, Falisi-tumu a nahuin =de, nʊ- =gba -Yusu wɔn, v nɔ: «Ti tio- kɔ 'yri Nyɪsva di 'o nahuin a win a kekɔɔlɛ -wɔv =tuu, ɔ 'mʊ 'a -kʊan 'lu -yra 'le?» -Ye ɔ =tu -wɔn, ɔ nɔ: «Nyɪsva 'bɔ =tu nahuin a win a kekɔɔlɛ -wɔv, nahuon =de 'deɛ bɔ 'ye -tɔplɪ, -ɪ di 'lu -wɔn mue, -ɪ die nahuin tɔɔ, -ɛ mɔ, Nyɪsva =tu 'a nunue -wɔv. ²¹ʊ 'die -wɛ 'le -wɛ bʊ plɛ: Ba ta nɔ lɛ, -hee', ba ta 'le -tɛ =nʊ lɛ. Ba kɔ 'a yiye, Nyɪsva =tu nahuin a win a kekɔɔlɛ -wɔv nɪ -dodo, 'ke 'le 'a mʊ -hɛyri.»

²²-Ye kɛ ɔɔ 'klɛɛ 'a -naagbopv ye po, ɔ nɔ: «ɛ di kɔ ti, -ɪ kɔ 'yri a die 'o -hʊa 'dɔ, 'ke 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, -bo nɪ 'o 'a mʊ 'hʊn 'mʊ, 'ke 'le -nyrɔwɔ=gbɛ 'kwɪ 'mʊ, kɛɛ, ɛ 'nɪ -wɛ -le 'le -le. ²³Ti a -gbɛ 'yri, kɛ nahuin di 'a mʊ ye po: Ba 'ye kɛ, kɛ ɔ nɪ mɔ, -hee', 'ke ɔ nɪ 'le -tɛgbi -nʊ, kɛɛ, a nɪ mu 'le 'le, kɔ, a nɪ gba 'le 'le cigbei. ²⁴-Nyrɔwɔ =nʊ -kɔ 'mʊ, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'n di 'le lele di, 'na 'ledidie di ye 'we -tɛ tiatɪɛ nʊ, 'ɛɛ wɪn, kʊɛ 'le 'yrv a 'hrule 'mʊ gbo, -bo mu, -bo ye 'yrv a gbopeɛle ke. ²⁵Kɛɛ, 'plu dɛ a -gbɛ, ɛ 'mʊ 'lu -wɔn mue, 'n kɔ =bo 'ye =svɛ 'dɔ, kɔ, ti -gbo 'yri a nahuin kɔ bʊ yraa 'mʊ.

²⁶Dɛ =nʊ, -ɛɛ la 'lu -wɔn mue, nahuon -gbo, -ɔ mɔ Noe a ti 'yri, ɛ -do a -gbɛ, nɛ- di 'lu -wɔn mue, ti =nʊ -kɔ 'yri 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'n di 'le di. ²⁷Noe a ti 'yri, nahuiin wɛn -tɔplɪ a die, vʊ wɛn nɔ a 'nɛɛ, vʊ wɛn a kʊkʊɛ, vʊ wɛn 'waa 'yuo 'bli 'mʊ lɛ a pʊɛ. Nɛ- v 'ble kwa -bleble, Noe 'kɔ pa la kɛ 'le 'a 'mʊ =nʊ 'kwɪ 'mʊ, 'nʊ gblaka 'v bi la -hlɔn, 'a 'yiyinie 'ɛ gba la v 'bii, 'ɛ -wʊ la gbo.

²⁸-Tɔplɪ -do =nʊ, -ɪ mue la 'lu -wɔn, nahuon -gbo, -ɔ mɔ Lɔtɪ a ti 'yri, nɪ- di -wɛ 'lu -wɔn mue, 'na 'lediti 'yri. Lɔtɪ a ti 'yri, nahuiin wɛn -tɔplɪ a die, vʊ wɛn nɔ a 'nɛɛ, kɔ, vʊ wɛn -tɔplɪ a -tʊɛ, vʊ wɛn -tɔplɪ a plee, kɔ, vʊ

wen -tɔpli a 'dɔe, ʊ wɛn kayuo a pue. ²⁹Kɛɛ, -nyrɔwɔ =nu -kɔ 'mu ɔɔti
 -hɔn la 'le Sodɔmɔdɔ 'mu, -ye na kɔ 'nu =nu 'heɛn, -ʊ nahuin le 'lɔla, ni-
 ble la 'le yakɔ 'mu, 'ɪ -wɔ la nahuin 'bii gbo. ³⁰Ti =nu -kɔ 'yri, 'mɔ -gbo, -ɔ
 mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'n di 'le lele di, -tɔpli -do a -gbe, ɪ kɔ bi mue
 'lu -wɔn. ³¹-Nyrɔwɔ a -gbe 'mu, nahuon 'bɔ ni 'le 'a kayu a -yaa 'mu, bɔ
 'gba ci le -dodo. ɔ ni po 'le le, bɔ pa 'le 'a kayu gbo, ɔ 'mu 'a kukɔ-tɔpli bla,
 'plu ɔ 'mu ci le 'gba. Nahuon 'bɔ ni 'le 'a -ci ke, bɔ 'gba ci le -dodo. ɔ ni po
 'le -we le, bɔ =hɪan -wɔn, bɔ mu 'le 'dɔ 'mu. ³²De =nu, -ɛ nyre la 'o, 'ke 'o
 ɔɔti a nyrɔgba -wɔn, 'a -tɪ bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu. ³³Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ
 ple, ɔ 'ni -hɔa =le bɔ 'waan 'a dɔnu a -hunhlɔn, ke nɔ -tɔtu ke, 'ke 'o 'na
 -ta 'mu, -ye nahuon a -gbe, 'bia 'bɔ 'ku, ɔ di -hlɪn 'a 'klɔ yrayrɔ 'ni 'waan,
 'ke 'le Nyɪsɔa ye. Kɛɛ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ wɛen ke, 'ke bɔ 'waan 'a dɔnu
 a -hunhlɔn, ke nɔ -tɔtu ke, -tɛ ɔ nuɛ 'mu 'mu a -tɪ, -ye nahuon a -gbe, 'bia
 'bɔ 'ku, ɔ di -hlɪn kɔ 'klɔ yrayrɔ, -ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le, 'ke 'le Nyɪsɔa ye. ³⁴'Nu 'a
 mu 'ni le, ti a -gbe 'yri, nahuin 'hɔn 'bu pɛ 'o gbopɛdɛɛ -do ke, 'n di gba
 nahuon -do, 'mu =ɔ -ye gbo hie. ³⁵Nyrɔwɔ 'hɔn 'bɔ =gbɔ du, 'ke 'le -tɔwɔ
 -do wɔn, 'n di gba nahuon -do, 'mu =ɔ -ye gbo hie. [³⁶Nahuin 'hɔn, 'bɔ
 -kɔn nu, 'ke 'le -cii -do ke, 'n di gba nahuon -do, 'mu =ɔ -ye gbo hie.]»
³⁷-Tɛ -Yusu po 'klɛɛ le, -ye 'a -naagbopɔ =gbo wɔn, ʊ nɔ: «-Be' -tɔpli a -gbe,
 ɪ di 'lu -wɔn ye mue 'le?» -Ye ɔ =tu -wɔn, ɔ nɔ: «-A 'brikɛ nɔ 'ni: -Tɛ dɛhɛ
 'kukuu 'o ni, 'ke keii 'o le 'kukue.»

-Yusu po kotianyrɔ kɔ -batiponyɔ a -talɔdu

18 ¹Plu dɛ a -gbe, ɛ 'mu mu -hi, -ye -Yusu, ɔ Falisi-tumu a nahuin
 ye po -talɔdu -ye, ɔ 'mue =nu tɔwɔ, 'ke bu 'cipi 'o Nyɪsɔa a dɪda, ʊ ni
 sta 'le. Kɛ ɔwɔ po: ²«Ke 'le 'dɔ =de 'mu, ɛ kɔ la -batiponyɔ =de. -Batiponyɔ
 a -gbe, ɔ 'ni pɪ =le la Nyɪsɔa, kɔ, ɔ 'de la 'o nahuon =de a 'o-tuule kɔ. ³Ke
 'le 'dɔwɔ -do a -gbe 'mu, kotianyrɔ =de ni -wɛ 'le. Kotianyrɔ a -gbe, nɔ- 'cipi
 la 'le -batiponyɔ a -gbe -wɔn, ɔ nɔ: ɛ kɔ nahuon =de. Nɔ- kɔ 'mu 'heɛn -kɔ
 -tɪ. 'N nye 'ni -hɔa, -bo nue, 'ke =bo kɔ 'o =wɔn. ⁴Ke 'le ti 'plɔplɔ 'kwli
 'mu, -batiponyɔ, ɔ 'ni -hɔa =le bɔ -nye la nyrɔgba a -gbe =wɔn. Nɛ- ɔ nu la
 -nunu, -batiponyɔ a -gbe ɔwɔ 'le 'a dɔnu -wɔn 'prɛɛ, ɔ nɔ: 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'ni pɪ
 =le Nyɪsɔa, kɔ, 'ni 'de nahuon =de a 'o-tuule kɔ. ⁵Kɛɛ, -tɛ nyrɔgba -gbo, ɔwɔ
 'klɛɛ 'mu 'ku 'mu -ha, 'n die 'ni nu, ɔ 'mu 'o =wɔn kɔ. Nɛ- 'de =nɛ, ɔ 'kɪɛ die
 'mu 'ku 'mu -ha, ɔ 'mue nu -nunu, 'na 'klɪ 'mu 'le -wɛ 'bii.»

⁶Ke -Yusuu lele po, ɔ nɔ: «Hi-batiponyɔ =nu, -tɪ =nu, ɔ =tu, a 'win ni. ⁷-Ye
 'klɛɛ, Nyɪsɔa -mɛ -ye, nahuin =nu, ɔ -ha 'le du 'mu, 'ke -bu 'ya 'a nahuin
 'mu, -ʊ nyo da, 'tɔ 'mu kɔ -nyre 'mu, =be ɔ 'dɛɛ bɔ nue, ʊ 'mu 'o =wɔn kɔ,
 kɔ, =be ɛ di 'o gbo 'ni -wɔn, 'ke bɔ -hu 'mu? ⁸'Nu 'a mu 'ni le, ɔ diu -nyi
 =wɔn, ɔ 'mu 'mu -hɛ, tii -do a ti 'yri. Kɛɛ, =bo =gba 'a mu wɔn: ti =nu -kɔ
 'yri mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'n di 'le di, =be 'n di nɔ gbo ye
 nahuin, -ʊ nu le Nyɪsɔa a =wɔ a yekuolɛ?»

-Yusu po Falisi-tumu a nahuon kɔ 'blowli'tenyɔ 'heen a -talɔɔ

9-Tɛ dɛ a -gbe, ε -hi, -ye -Yusu po -talɔɔ -ye, 'ke 'o nahuin -nɔ a -ta 'mɔ, -v ple, 'waa 'yrinaabɔ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɩsɩa ye, 'plɩ -v ple, v nɩ 'o 'waa 'bienu -tɔnahuin ye 'lu, -vɔ 'yilɛnyre-tɔplɩ nu. Kɛ -Yusuu po, ɔ nɔ: 10«Nahuiin 'hɔn, nɔ-v Nyɩsɩa mu da, 'ke 'le Nyɩsɩa a 'kagblaka gbo. -ɔ -ye mɔ Falisi-tumu a nahuon, (-ɔ ple, 'a 'yrinaabɔ 'sii 'o ye.) -ɔ -ye mɔ -we 'blowli'tenyɔ. (ɛ kɔ -nyɩwɔ -ye, 'kɔ 'yiyriwli 'tɛ.) 11-Tɛ v nyre 'klɛɛ 'le Nyɩsɩa a 'kagblaka gbo, -ye Falisi-tumu a nahuon -nɔ, 'ke ɔ mu 'o ye 'mu gbo nyra wɔn, 'ɔ -tɩa Nyɩsɩa a dida gbo, ɔ nɔ: Nyɩsɩa o, 'n -nyi -mɔ 'wio, -tɛ -n nu, =nɩ nue, 'nɩ 'de nahuindɔ -gbo ye 'we, -v mɔ 'yrinyɔ, kɔ 'crɛnyɔ, kɔ -wlawliɩyɔ. 'N -nyi lele -mɔ 'wio, -tɛ -n nu, =nɩ nue, 'nɩ 'de 'blowli'tenyɔ -nɔ ye 'we. 12'Nu nu =ciwɩ 'hɔn, 'ke 'le 'wee 'kwli 'mɔ, ε kɔ, 'bɩa 'nɩ kɔ -tɔplɩ -pu, 'nɩ -mɔ 'a -pu a nɛnɛ 'nɩ -nyi. Kɛ Falisi-tumu a nahuon po. 13'Blowli'tenyɔ -mɛ -ye, ɔ bii ye, mɔ, ɔ 'de -we 'yii ye 'mu 'ba, kɛɛ, ɔ 'ma 'a dɔnɔ -wliye gbo dabɔ, ɔ nɔ: Nyɩsɩa o, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ dɛ'kukununyɔ, 'ye 'na wɔli.» 14-Ye -Yusu nɔ: «'Nu 'a mɔ 'nɩ le, 'blowli'tenyɔ -gbo, -tɛ ɔ -hɩan -wɔn, ɔ mu 'le kayu gbo, -ye Nyɩsɩa 'sio 'o ye, 'ke 'o 'a dɔnɔ ye. Kɛɛ, ɔ 'de 'o Falisi-tumu a nahuon ye 'sii. 'ɛ mɔ -tɛɛ, nahuon -nɔ, -kɔ 'le 'a dɔnɔ 'yaa, Nyɩsɩa dio 'le 'nɩ -tɩɔ, kɔ, nahuon -nɔ, -kɔ 'le 'a dɔnɔ -tɩɔ, Nyɩsɩa dio 'le 'nɩ 'yaa.»

-Tɛ -Yusu da la Nyɩsɩa, 'ke bɔ nu la 'yuo=pli -hapɔɔde 'mɔ

(Matie 19.13-15; Maki 10.13-16)

15-Nyɩwɔɔ =de 'mɔ, 'v gba 'le 'yuo=pli -Yusu ye, ɔ 'mu dabɔ 'lu gbo po, -ɛ die nu, ɔ 'mɔ Nyɩsɩa da, Nyɩsɩa 'mɔ 'yuo=pli a -gbe -hapɔɔde 'mɔ nu. Kɛɛ, -tɛ -naagbopɔ 'ye dɛ a -gbe, -ye v nyu -hen 'nyre, v nɔ: «A nɩ yɩ 'le -nɔ ye!» 16Kɛɛ -ye -Yusu da 'a -naagbopɔ nɩ, ɔ nɔ: «Ba -ha 'yuo=pli mɛ lɛ, bu di nɔ 'mɔ ye. A nɩ kɔ 'le ye, -ɛ nue, nahuin -nɔ, -v 'we -nɔ 'yuo=pli -gbo ye, nɩ-di 'le Nyɩsɩa a 'klɔ yrayɩv 'kwli 'mɔ pa. 17'Nu 'a mɔ 'nɩ le -tɛɛ, nahuon 'bɔ 'nɩnɩ -ha Nyɩsɩa mɛ lɛ, 'ke bɔ kɔɔ win ke, -tɛ 'yu gbi, ɔɔ nu, 'kɔ 'a bu mɛ lɛ -ha, 'a bu 'v nyo win ke kɔɔ, -ye nahuon a -gbe, ɔ 'die 'le -we bɔ pa 'le Nyɩsɩa a 'klɔ yrayɩv -nɔ 'kwli 'mɔ.»

-Yusu kɔ dekonɔ 'heen

(Matie 19.16-30; Maki 10.17-31)

18-Juukɔɛ a nyɩgblaka =de, -ɔ nɩ 'o, nɔ- =gba -Yusu wɔn, ɔ nɔ: «Tɔkɔnyɔ o, -mɔ mɔ -hapɔnahuon. Dɛ tio- 'n di nu, 'plɩ 'mɔ Nyɩsɩa a 'klɔ yrayɩv -nɔ kɔ, -ɔ 'nɩnɩ -we 'le 'le?» 19-Ye -Yusu nɔ: «Dɛ- kɔ 'mɔ -nɩ -hapɔnahuon daa? Nahuon =de 'de -hapɔnahuon, 'bɛ 'de Nyɩsɩa -do. 20-N yɩ Nyɩsɩa a tetei nɩ, -ɩ mɔ: =Nɩ nu 'le -wlawli, =nɩ 'la 'le nahuon, =nɩ 'yri 'le, =nɩ po 'le nahuon hɩ ke, =tuu 'o -n bu kɔ -n 'dii 'heen, 'ke 'le 'mɔnɔɛɛ 'kwli 'mɔ.» 21-Ye ɔ nɔ:

«Kue la 'le 'na 'yu-nyre a ti 'yie 'mu gbo, -bo ye -nyrɔwɔ -gbo ke, 'n -tuu 'o tetei 'bii a -gbe ni.» 22 -Te -Yusu 'wun, -ye ke ɔ ɔ -nɔ ye po, ɔ nɔ: «E hie 'o -mu deɛ -do. Ne- mɔ, mu -bo plo -tɔpli 'bii -nu, -n kɔ, -bo woo 'a 'wliye -sɛnyu 'mu le, -ye Nyɔsua, nɔ- di -mu -hapudɛ gblaka 'mu nu, 'ke 'le yako 'mu. -Nɔ nue 'kleɛ, -ye -bo kue 'mu -wɔn, -mu 'na -naagbopuyu -he.» 23 Bɔ 'wun 'kleɛ, -ye 'a =wlu bi -hlɔn 'dɔ, -ɛ nue, ɔ mɔ deƙɔnyɔ'ɔ ni.

24 -Te -Yusu 'ye, -ɛ mɔ, nahuon a -gbe a =wlu bi -hlɔn, -ye ɔ nɔ: «E kla wɔn, 'ke 'o deƙɔnyu -wɔn, 'ke bu pa 'le Nyɔsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu. 25 E kla wɔn, 'ke 'o deƙɔnyɔ -wɔn, -ɔ kuo 'a kɔkɔ-tɔpli =wlu ye, 'ke bɔ kuo Nyɔsua =wlu ye, bɔ pa 'le Nyɔsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu, 'e -hi 'o =gbuke-so bɔ naa 'le 'die a 'huɔ wɔn.» 26 -Te nahuin =nu, -v ni 'u, v 'wɔn -Yusu a pupowin a -gbe, -ye v nɔ: «Be kɔ be -ti le 'mu, nahuon =de 'die 'le -we bɔ pa 'le Nyɔsua a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu.» 27 -Ye -Yusu nɔ: «E 'die 'le -we, 'ke 'le -tunahuon a 'klɔ 'kwli 'mu, bɔ kuo Nyɔsua =wlu ye, ɔ 'mu 'le 'a 'klɔ yrayru 'kwli 'mu pa. Keɛ, 'ke 'le Nyɔsua a 'klɔ 'kwli 'mu, ɛ -we 'le =le.»

28 -Ye ke Pielu -Yusu ye po: «-A -me -ye 'le? 'Ye ke, -a hie 'o -a ni nahuin gbo, ɛ kɔ -a ni -tɔpli 'bii 'heɛn, =aa -mu -wɔn naa.» 29 -Ye -Yusu nɔ: «Nɔ 'a mu 'ni le -tɛɛ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ hie 'o 'a kayu gbo, kɔ 'a nyɔgba, kɔ 'a -ɔɔyuo, kɔ 'a dii kɔ 'a bu 'heɛn, kɔ 'a 'yuo-pɔli, -tɛ Nyɔsua kɔ win ke a -ti, 30 -ye nahuon a -gbe, 'klɔ -gbo, -a ni nɔ -wɔn, -tɔpli, Nyɔsua di =nɔ -nyi, ɪ di 'ni -huo bubakɔ, ɪ 'mu 'o de =nu, ɔ hie 'o gbo 'mu -hi. 'Ya 'o lele 'lu, ti =nu -kɔ 'yri Nyɔsua di 'o 'klɔ -ye nuu, nahuon a -gbe, Nyɔsua di =nɔ -nyi 'klɔ yrayru, -ɔ 'nɔni -we 'le.»

-Yusu bɔ =tu 'a 'kɔkɔe kɔ 'a 'klɔ'huɔre a -ti, 'a 'wɔ a ta a nɔnɔ ni gbo
(Matie 20.17-19; Maki 10.32-34)

31 De a -gbe, -tɛ ɛ -hi, -ye -Yusu 'ba 'a -naagbopuu -pu =tu 'o 'hɔn 'mu ni, 'v bii ye. Ke ɔ ɔ 'kleɛ =nu ye po, ɔ nɔ: «Ba po 'mu nɔa ye gbo. -Aa 'mu mu Jrusredɔ. 'Bɔ =ba nyre 'le, -ye -tɔpli 'bii =nu, Nyɔsua a winwɔn-henyɔ -ye, ɔ 'cru la, 'ke 'o 'mu ke, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, -tɔpli 'bii a -gbe, ɪ di -wɔn mue 'lu. 32 Nahuin =nu, -v 'de Nyɔsua yi, nu- v di 'mu kwa po, nahuin a -gbe, v 'mu 'mu 'caa, kɔ, v 'mu 'mu =sɛ =tue, kɔ, v 'mu 'mu hɔn 'hrin, 33 kɔ, v 'mu 'mu lɔkɔ bii, 'plu v 'mu 'mu 'la. -Nyrɔwu 'hɔn 'bɔ -hi, -nyrɔwɔ a ta a nɔnɔ 'mu, 'plu 'mu 'le 'kɔkɔnyu -heyri 'mu -hɔn, 'mu 'klɔ 'hru.» 34 -Ti a -gbe, -Yusu =tu, 'a -naagbopu 'di 'mu le yrii. De =nu, 'a pupowin =hen 'nyre, ɪ -hli =nu ke 'yi. De -kɔ -ti ɔ =tu, v 'di yi.

-Te -Yusu nue la, 'yiisuanɔ =de a 'yii 't kle la ke
(Matie 20.29-34; Maki 10.46-52)

35 -Te de a -gbe ɛ -hi, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'heɛn, v 'muɛɛ 'dɔ =nu ye, -ɔ mɔ Seliko, nahuin 'plɔplɔ 'v nyu -wɔn kue. -Ye 'ke 'yiisuanɔ =de ni 'o 'hru nɔa 'mu gbo, ɔ nɔ nahuin 'wli le -hɔa, -ɛ die nu, ɔ 'mu de di. 36 -Te ɔ 'wɔn

nahuin =nu, -v̄v̄ 'le di a win, -ye ɔ -gba wɔn, ɔ nɔ: «De tio-o 'lu -wɔn mue 'le?»³⁷ -Ye v̄ lo ni, -ε mɔ, Nasalett̄ 'mu a -Yusu'u ni, -ɔɔ -hi.³⁸ -Ye ɔ 'yaa 'le win, ɔ nɔ: «-Yusu o, Dafidt̄ a 'Yu, yrii 'mu wɔt̄ ye -o!»³⁹ -Ye nahuin =nu, -v̄v̄ -hi, v̄ nyo -h̄en 'nyre, v̄ nɔ: «Ma wien mɔ!» Kεε -ye ɔ bla ni, 'ɔ 'yaa 'le lele win 'dɔ, ɔ nɔ: «-Yusu o, Dafidt̄ a 'Yu, yrii 'mu wɔt̄ ye -o!»⁴⁰ -Tε -Yusu 'wɔn 'a win, -ye ɔ nyra gbo, 'ɔ le nahuin, bu yɔ 'o =nɔ 'h̄uun 'mu. -Tε 'yiisuan̄yɔ a -gbe, ɔ 'yiyɔ 'o 'h̄uun 'mu gbo, -ye -Yusu -gbo wɔn, ɔ nɔ: ⁴¹«De tio- -nu -h̄ua, -bo nu, 'ke 'o -mu -wɔn 'le?» -Ye ɔ =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «Kukɔnyɔ o, 'n nye 'n̄i -h̄ua, -bo nue, 'na 'yii -gbo, -u kla, b̄i klε ke!»⁴² -Ye ɔ lo ni, ɔ nɔ: «-Na 'yii b̄i klε ke. -Tε -n kuo 'mu =w̄lv̄ ye, nε- nue, 'n̄i nue, -na 'yii 'u klε ke.»⁴³ Tii -do a ti 'yri, -ye ɔ -tua l̄eyriile gbo, 'ɔ bi 'o -Yusu ke 'mu, 'ɔ nyo -wɔn k̄ε, 'ɔɔ Nyɩs̄ua 'nyr̄εε le pue. -Ye nahuin 'bii =nu, -v̄ 'ye de a -gbe, v̄v̄ Nyɩs̄ua -nyi -t̄i a 'yi'buaale.

-Tε Sase -h̄ua b̄o 'ye la -Yusu

19 ¹-Tε de a -gbe, ε -hi, -ye -Yusu 'ya 'mu 'd̄ɔ -ye =nu, -ɔ mɔ Seliko, 'ɔɔ 'd̄ɔ a -gbe =t̄ɔ 'b̄ε. ²'Ke 'le 'd̄ɔ a -gbe 'kwli 'mu, 'ke nyib̄eyu =de ni 'le. 'A 'd̄v̄ mɔ Sase. ɔ mɔ 'bl̄owli'tenyv̄ a nyiḡblakaa ni, 'ɔ mɔ dekɔnyɔ. (-Ye nahuin, v̄ 'n̄i -h̄ua =le la 'bl̄owli'tenyv̄, -ε nue, v̄v̄ la 't̄ε 'yiyriwli. -Tε 'a 'bienu 'bl̄owli'tenyv̄v̄ nu, ke ɔɔ -wε nu, 'ɔɔ nahuin a 'wli -h̄ua 'd̄ɔ.)³ Nɔ- -h̄ua -b̄o 'ye, nahuon a gblo tio- -Yusu b̄o 'ya 'mu. Kεε, 'a 'gbugbele a -t̄i, ɔ 'de 'le 'a 'yiye -wε, -ε nue, -t̄v̄nahuin -huohui -gbahl̄ɔn 'ke -Yusu ni 'le. ⁴-Ye ɔ 'gba le ci, 'ɔ mu 'le ye 'mu, -tegbi =nu, -Yusu k̄ɔ b̄o naa 'o. 'Ke pepetu =de nyra 'o gbo, 'v̄ nye sikomɔ daa. ε nε- k̄ɔ 'kl̄ɔ ɔ 'ya 'le, ɔ 'mu -Yusu 'ye. ⁵'Ke ɔ ni 'kl̄ε 'o, -ye -Yusu nyre 'o -tegbi a -gbe ni, 'ɔ 'wla pepetu a -gbe 'yii wla, -ye ɔ 'ye Sase ni, ɔ nɔ: «Sase, po 'le 'kl̄i l̄ε, -bo -t̄i, -ε nue, k̄εke -gbo, 'ke 'n di ke 'le -mu -wɔn pa.»⁶ 'Tata a ti 'yri, Sase 'ɔ =t̄i, 'ɔ gba 'le -Yusu kayu gbo, 'ɔ 'blo kwa, 'ke 'le pl̄ɔ a bleele 'kwli 'mu. ⁷Nahuin 'bii =nu, -v̄ ni 'o, v̄ 'ye ni, -ε mɔ, -Yusu pa ye Sase. -Tε v̄ 'ye, -ye v̄v̄ 'mu l̄ε 'n̄i 'p̄upr̄ε, v̄ nɔ: «'Ke ɔ pa 'le de'kukununyɔ a -t̄ε.»⁸ 'Ke 'le kayu gbo, Sase a -gbe, ɔ 'ba 'mu ye, 'ɔ nyra 'o -Yusu ye 'mu gbo, -ye ke ɔ nyo 'kl̄ε ye po, ɔ nɔ: «Kukɔnyɔ o, 'n n̄ε kukɔ-t̄ɔpl̄i -gbo, 'n di 'be =t̄ɔ, 'mu 'a =t̄ɔ -ye =nu =sv̄enyv̄ -nyi. 'Bia 'n̄i kaa o nahuon, -tie -gbo, 'n -ha 'o =nɔ kwa, 'a gbleii -h̄en, 'mue 'le po, 'mue =nɔ -nyi.»⁹ -Ye ke ɔɔ Sase ye po: «Kεke -gbo, -n k̄ɔ -na kayugbok̄v̄e 'h̄εen, Nyɩs̄ua waa ke 'a mu ni. Abrahamv̄, -ɔ mɔ Nyɩs̄ua a daku -gbo a bu gblaka, -mɔ mɔ -wε 'a 'yuo a 'yu -yee ni. ¹⁰'Mɔ -gbo, -ɔ mɔ -t̄v̄nahuin 'bii a Nahuon, 'mɔ Nyɩs̄ua lee nɔ -t̄v̄t̄v̄ ke, 'mu nahuin =nu l̄ε =mɔ, -v̄ 'wan, -v̄ h̄ren Nyɩs̄ua -wɔn, 'mu waa, 'ke 'o 'waa 'yilenyre-t̄ɔpl̄i =nu, v̄ nu a -ta 'mu, v̄ 'mu Nyɩs̄ua ye 'muεε.»

-Yusu po la -kvannunyv̄v̄ ta a -talv̄d̄v̄

(Matie 25.14-30)

¹¹Nahuin =nu, -v̄ ni 'o, -v̄ po wen -Yusu nua ye gbo, -Yusu pu lele ye -talv̄d̄v̄. -Tε -Yusu a -gbe, ɔ la Jrus̄red̄ɔ yr̄ε 'muεε, nahuin a -gbe, 'waa

=wli nɔ 'ni, Nyɨsva -we le ke 'klo yrayv a -wlu-tutue. 12-Yusu 'mue =nu tɔɔ, -ε mɔ, ε 'de =nε, nε- nue, 'ɔ po =nu -taludv ye, ɔ nɔ: «Tugba gblaka =de a nahuon, nɔ-ɔ la 'dagba -petu 'mv mu, 'ke 'le 'kunpv -wɔn, -ε die nu, 'kunpv a -gbε, v 'muo 'a 'blugba-tɔ -ye a 'kun 'mv nuu. 13'Plu ɔ 'mv mu mu, -ye ɔ da 'a -kvannunyɔv -pu =nu ni, 'ɔ hie =nu 'wliblεε -pu le, 'ε ni nahuon 'bɔ ni 'o, ɔ kɔ 'a 'wliblɔɔ -do, 'ɔ le =nu, ɔ nɔ: Tii -tie 'n di 'le -hi, 'plu 'mv 'le di, ba hraa 'wli -gbo kvεse 'yri. 14Kεε -ye nyɨgblaka a -gbε, nahuin yrɔɔ ni, 'v le nahuin, 'ke bu le 'blugba a 'kunpv, -ε mɔ, v 'ni -hva =le, 'ke nahuon a -gbε, bɔ -he 'waa 'kun.

15Kεε, ke ε ni 'mv, 'v -nyo 'kunde, 'ɔ di 'bri. -Tε ɔ di 'klεε 'le, -ye nahuin =nu, ɔ hie 'wliblε le, ɔ dv ni, -ε die nu, 'wlii -tie 'ε ni nahuon 'ye, 'ke 'le kvεse a hɨhra 'kwli 'mv, ɔ 'mue yi. 16-Tε ye-henahuon nyre 'o, -ye ɔ nɔ: 'Na 'mase o, 'wliblɔ =nu, -n -nyi o 'mv, 'n hrɔɔ 'yri kvεse, 'ɔ po 'o 'wliblεε -pu -ye. 17-Ye 'a 'mase nɔ: ε nu -tεε. -Mɔ mɔ =hapv-kvannunyɔɔ ni. -Tɔplɔ -gbo, -i 'de -huo, 'n -nyi -mv, -n nui 'yri -kvan -tεε. 'A -ti, 'n di -mv -nyi 'klt, 'ke -bo kɔɔ 'diεε -pu win ke. 18-Tε ye-henahuon -hi, -ye nahuon a 'hɔn a nɔnɔ, nɔ- nyre 'o, ɔ nɔ: 'Na 'mase o, 'wliblɔ =nu, -n -nyi o 'mv, 'n hrɔɔ 'yri kvεse, 'ɔ po 'o 'wliblεε =hun -ye. 19-Ye 'a 'mase nɔ: 'N di -mv -nyi 'klt, 'ke -bo kɔɔ 'diεε =hun win ke. 20-Tε nahuon a 'hɔn a nɔnɔ -hi, -ye nahuon a ta a nɔnɔ, nɔ- nyre 'o, ɔ nɔ: 'Na 'mase o, 'wliblɔ =nu, -n -nyi o 'mv, ɔ nɔ- gbo. 'N mua o 'wliblɔ a -gbε le, 'ke 'le danv wlɔn, 'ni -hlo o -tεε. 21'Nu o pv -na hvannv, -ε nue, -na ŋmli 'yakla ni. De =nu, -n 'de gbo =tu, nε- -n ple -bo gba, kɔ, 'diɔɔ-tɔplɔ =nu, -n 'de 'dɔ, ni- -n ple -bo 'cε. 22-Ye 'a 'mase nɔ: -Kvannunyɔ =nu, -ɔ kɔ 'klo nyre 'yi le, nɔ- -n 'ya 'mv. -Na pupowin, ni- 'n di nu, 'mv -na -bati 'bε. -N yie ni, -ε mɔ, 'na ŋmli 'yakla ni, kɔ, 'diɔɔ-tɔplɔ =nu, 'n 'de 'dɔ, ni- 'n ple -bo 'cε. 23'A -ti, -n kɔ -bo po wen 'le 'na 'wliblɔ -baku 'mv, -ε die nu, 'ledidie -gbo, 'n di 'le, 'mv wen 'na 'wliblɔ =nu -hva, ε kɔ de -gbo 'hεen, -ε di wen 'o =nɔ 'lu 'mv bi. 24-Ye 'mase a -gbε, ɔ le nahuin =nu, -v ni 'o, ɔ nɔ: Ba -ha =nɔ 'wliblɔ a -gbε kwa, ba -nyo nahuon =nu, -ɔ kɔ 'wliblεε -pu. 25-Ye ke v =nɔ ye po, v nɔ: 'Mase o, ɔ kɔ 'wliblεε -pu. 26-Ye ɔ =tu -wɔn, ɔ nɔ: 'Nu 'a mv 'ni le, 'ε ni nahuon, -ɔ kɔ -tɔplɔ -huohui, v di lele =nɔ -nyi -tɔplɔ -ye. Kεε, nahuon =nu, -ɔ kɔ -tɔplɔ 'de -huo, v di =nɔ kwa 'ni -ha. 27'Ya 'o lele 'lu, 'na yraanyv =nu, -v 'die -hva, 'ke =bo -he 'waa 'kun, ba yv 'mv ye, a 'mu 'la.»

-Tε -Yusu 'ya la Jrusredɔ 'mv
(*Matie 21.1-11; Maki 11.1-11; Saan 12.12-19*)

28-Yusu bɔ po 'klεε le, -ye ɔ po nahuin =nu 'mv ye, 'v Jrusredɔ 'mv mu. 29'Vu 'mvεε 'klεε 'diε =nu ye, -ε mɔ, Betɨfase kɔ Betani, -ye 'ke v nyre 'o dugba =nu =hlɔn, -ɔ kɔ 'lu ti ni 'le, v olifie daa, 'ɔ le 'a -naagbopv 'hɔn, ɔ nɔ: 30«Ba mu 'le 'diɔ =nu 'mv, -ɔ ni 'le 'a mv ye 'mv. 'Bia 'ba 'ya 'diɔ a -gbε 'mv, -ye a di 'o gbo ye 'kasrayu, 'v mv gbo. Nahuon =de 'diu -hlɔn 'o

ke a 'yεε. Nu- ba =wleε gbo, ba yu 'mu ye. ³¹Bta nahuon =de 'bɔ -gba 'a mu wlɔn, 'bɔ ple: De- kɔ 'a gbo-wleεle 'le? -ye ke ba po: -A nɪ Kɔkɔnyɔ'ɔ nɪ, -ɔ nyu -hva.» ³²-Tε v mu, v 'ya 'dɔ a -gbe 'mu, -ye 'ε mɔ -tεε, 'ke v ye 'o 'kasrayu a -gbe gbo, -ε 'we -nɔ ye, -tε -Yusu nu wen 'a =tutue, ³³v -tua 'a gbo-wleεle gbo. -Ye ke 'kasrayu a -gbe a kɔkɔnyu, v =nu ye po, v nɔ: «De- kɔ 'kasrayu -gbo a gbo-wleεle 'le?» ³⁴-Ye v =tu -wɔn, v nɔ: «-A nɪ Kɔkɔnyɔ'ɔ nɪ, -ɔ nyu -hva,» ³⁵v yu -Yusu ye. -Tε v yu 'le, 'v po 'o 'waa danɪ kɔ wlawli 'kasrayu a -gbe ke gble, 'v -hɔ 'mu, 'v 'ya 'o 'kasrayu a -gbe ke. (-ε nue, ɔ nye nahuin 'nɪ tɔɔ, -ε mɔ, ɔ mɔ bodɔɔ nɪ, -ɔɔ 'le kegboweεnle ya, ε 'de tu, ɔ 'nɪ yu =le 'le. ε nε- kɔ -tɪ 'v 'ya 'o 'kasra a -gbe ke.) ³⁶Bɔɔ 'kleε mu, -ye nahuin =nu, -v nɪ 'o, v po 'o 'waa nɪ danɪ wlɔn gble 'hru, 'ke 'o -Yusu a -tɪ a 'yi'buaale a -ta 'mu, -Yusu 'v nyi ke na. ³⁷-Tε ɔɔ Jrusre yre 'mυεε, -ye 'ke v nyre 'o 'hru-tɔɔ =nu wlɔn, -ɔ -hɔn 'le olifiedɔgba 'lu 'mu, -ɔɔ Jrusre 'mu mu. -Ye nahuin 'bii =nu, -v -Yusu -wɔn naa, v -tua 'manv a nunue gbo, 'v 'le win 'yaa, 'v Nɪysva 'nyreε le pue, 'ke 'o 'ηmileka-tɔplɪ 'bii =nu, -Yusu nu a -ta 'mu, ³⁸v nɔ: «-Na 'wio, -mɔ bodɔɔ -gbo, -ɔɔ 'le di, 'ke 'le Kɔkɔnyɔ Nɪysva a 'dɔ 'kwli 'mu, Nɪysva bɔ -nyi -mu -tɪ a 'yi'buaale. Nɪysva, -ɔ nɪ 'le yako 'mu, nɔ-ɔ -a mu kegboweεnle -nyi. -Tɪ a 'yi'buaale, 'ke 'o =nɔ -wɔn.»

³⁹'Ke 'le nahuin a -gbe -heyri, Falisi-tumu a nahuin -ye nɪ 'le. Ke v -Yusu ye po: «Tɔɔnyɔ o, le -na -naagbopv -gbo, bu 'kee -cici a wlɔnlepupue!» ⁴⁰-Ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ nɔ: «Nu 'a mu 'nɪ le, 'bia 'bu 'kee -cici a wlɔnlepupue, -ye 'hε -gbo, -ε 'wle 'hru wlɔn gble, nε- di -cici wlɔn le po, ε 'mu 'mu 'nyreε le pue.»

**-Te -Yusu, ɔ kve la Jrusredɔ 'mu a nahuin 'mu
gbo, -ε mɔ, Jrusredɔ di gbo 'nɪ -we**

⁴¹-Tε -Yusu 'mυεε 'kleε Jrusredɔ ye, ɔ 'yo, -ye ɔ -tua wuwe gbo, 'ke 'o -tɔplɪ =nu a -ta 'mu, -i di 'o nyre, 'ke 'o 'dɔ a -gbe a nahuin -wɔn, ⁴²ɔ nɔ: «'N nye wen 'nɪ -hva 'dɔ, -nyrɔwɔ -gbo 'kwli 'mu, 'a mu Jrusre 'mu a nahuin, 'ke ba yrii wen -we -tɔplɪ =nu 'mu le, -u ke 'lu -wɔn mue, -i -we 'le -bɪ nue wen, a 'mu wen kegboweεnle kɔ, a kɔ Nɪysva 'heεn. Kee, -tε ti nɪ le 'mu -gbo, -tɔplɪ a -gbe, ɪ -hli 'a mu ke 'yi. ⁴³'ε mɔ -tεε, ti di 'o 'nɪ nyre, -i kɔ 'yri daku -ye a nahuin, -v mɔ 'a nɪ yraanyv, v di 'le di, v 'mu 'le 'dɔ -gbo 'le =glaa, -ε die nu, nahuon =de 'nɪ -han 'hri, v 'mu 'a mu -wɔn di -wɔn, ⁴⁴v 'mu 'a mu gbo -wɔ 'bii, a kɔ 'a nɪ 'dɔ a -tɔplɪ 'bii 'heεn, kɔ, v 'mu -we 'a nɪ 'dɔ a kayuo 'bii 'wla, -ε nue, ti =nu -kɔ 'yri Nɪysva dii 'a mu ke, a 'de ti a -gbe yrii.»

**-Te -Yusu bla la -tɔplɪplony le, 'ke 'le Nɪysva a 'kagblaka a -yaa 'mu
(Matie 21.12-17; Maki 11.15-19; Saan 2.13-22)**

⁴⁵-Tε v nyre 'kleε 'le Jrusredɔ 'mu, -ye 'ke -Yusu pa 'le Nɪysva a 'kagblaka a -yaa 'mu. 'Ke 'le -yaa a -gbe 'mu, 'ke puplony nɪ 'le, 'v

'wlugba-tɔplɪ plo, 'ke 'o Nyɪsua a -cɔhlɔn a pipie -wɔn. -Tɛ ɔ yu 'o gbo, -ye ɔ -tva 'waa lɛbubla gbo. ⁴⁶Kɛ ɔ -nɔ ye po, ɔ nɔ: «U 'crɪɛ nɪ, 'ke 'le Nyɪsvacruntɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: Nyɪsua nɔ 'nɪ: 'Na kayu nɪ 'o -o, -ɛ die nu, nahuin 'mu 'le 'mu daa.» Kɛ -Yusu lele po, ɔ nɔ: «Kɛɛ -ye a -mɛ -ye, a nuu kayu a -gbɛ 'mu 'yrinyu a kayu.»

⁴⁷Kɛ 'le -nyrɔwɔ a -gbɛ 'yie 'mu gbo, ɔ nahuin tɔw Nyɪsua a -tɪ 'ɛ nɪ -nyrɔwɔ, 'ke 'le Nyɪsua a 'kagblaka a -yaa 'mu. Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyu gblakɪ -mɛ -ye, ɔ kɔ Nyɪsua tɛtɛitɔwɔnyu, kɔ 'blɔ a nyɪgblakɪ 'hɛɛn, ɔ lɛ -mɔ 'hru, 'ke bu 'la -Yusu. ⁴⁸Kɛɛ, -tɛ bu di 'a 'lɪla nu, ɔ 'die yi, -ɛ nue, 'ɛ nɪ -nyrɔwɔ, nahuin 'bii, ɔ nyo 'le 'nɪ -glaa, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'a tɔwɪn 'wɔn.

-Tɛ -Juukvɛ a ye'munaanyu -gba la -Yusu wɔn, nyo- -nyi -nɔ 'klɪ, 'ke bɔ nu -tɔplɪ -nɔ, ɔw nu

(Matie 21.23-27; Maki 11.27-33)

20 ¹Nyrɔwɔ -de 'mu, -Yusu lele tɔw nahuin, 'ke 'le Nyɪsua a 'kagblaka a -yaa 'mu, 'ɔ nyu Nyɪsua a -haputitie pue. -Tɛ ɔ nɪ 'klɛɛ 'o, -ye Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyu gblakɪ, kɔ Nyɪsua a tɛtɛitɔwɔnyu, kɔ -Juukvɛ a 'blɔ a nahuin -ye 'hɛɛn, nu- nyro 'o 'hɔɪn 'mu, ² ɔ nɔ: «Nyo- -nyi 'klɛɛ -mu 'klɪ, 'ke -bo bla -tɔplɪlɔnyu -gbo lɛ 'le? Nyo- le -mu, 'ke -bo nu -tɔplɪ 'bii -gbo, -nu nu 'le?»

³-Ye -Yusu -tu -wɔn, ɔ nɔ: «'Na -gbɛ, 'n di -wɛ 'a mu wɔn -gba dɛ. Ba le 'mu, ⁴nyo- le la Saan, 'ke bɔ po la nahuin 'nie 'lu lɛ 'le? -Be Nyɪsua'a nɪ, -hɛɛ' -tɔnahuiin nɪ?» ⁵-Ye ɔw wɔn lɛ 'nɪ -gbɔgbɔ: «-Be' -a di 'klɛɛ po 'le? 'Bia -ba plɛ: Nyɪsua'a nɪ, -ɔ lo la, -ye ɔ di -a mu wɔn 'nɪ -gba: -Tɪ -nɔ, Saan, ɔw la -tu, dɛ- nue, 'a 'di la -tɛɛ pue 'le? ⁶Mɔ, 'bia -ba plɛ, -tɔnahuiin nɪ, -ye nahuin 'bii, ɔ di -a mu -wɔn lɛ poo 'hɛ, ɔ 'mu -a mu 'la, -ɛ nue, ɔ pui -tɛɛ, -ɛ mɔ, Saan, ɔ mɔ la Nyɪsua a winwɔn-hɛnyɔwɔ nɪ.» ⁷Nɛ- nue, 'ɔ -tu -Yusu -wɔn, ɔ nɔ: «-A 'de nahuon -nɔ yi, -ɔ lo, 'ke bɔ po nahuin 'nie 'lu lɛ.» ⁸-Ye -Yusu nɔ: «'Na -gbɛ, 'n 'dɛɛ -bo le -wɛ 'a mu, nyo- -nyi 'mu 'klɪ, 'ke -bo nu -tɔplɪ 'bii -gbo, 'nu nu.»

-Tɛ -Yusu po la -ci'yie-tunyɔ -nɔ, -v kɔ la -balu a -talodu

(Matie 21.33-46; Maki 12.1-12)

⁹(-Yusu 'kɪɛ 'prɛɛ 'le nahuin -nɔ -wɔn, 'ke 'le Nyɪsua a 'kagblaka a -yaa 'mu,) ɔ nɔ: «ɛ kɔ la 'dɪdɔnyɔ -de. Nɔ- nu la 'a -ci. -Ci a -gbɛ ke, ɔ 'dɔw 'le ti -de. 'A 'yɔ, u tɔ, ɔ nyo daa rɛsɛn. -Tɛ ɔ -wɔ 'a 'dɪdɔ -wɔn, -ye ɔ lɛ -kvannunyɔ -de, 'ke bu nu -ci a -gbɛ a -kvan, 'dɪdɔ-tɔplɪ 'bɪ tɔ, -kvannunyɔ a -gbɛ, ɔ 'mu -nɔ 'a 'pɪa -nyi, 'waa -gbɛ, ɔ 'mu -wɛ 'o 'waa nɪ 'pɪa kɔ. -Cikɔnyɔ a -gbɛ, -tɛ ɔ -wɔ -kvan a yegblɛ-tutule -wɔn, -ye ɔ mu 'mu 'dagba, ɔ 'mu 'le 'dai ti -hi. ¹⁰-Tɛ 'dɪdɔ-tɔplɪ a 'cɪcɛti nyre 'o, -ye -cikɔnyɔ a -gbɛ, ɔ lɛ 'a leleenɔ -ye, 'ke bɔ mu 'le -ci'yie-tunyɔ -nɔ -wɔn, ɔ 'mu -nɔ 'cɪcɛ-tɔplɪ a 'pɪa -nyi, ɔ 'mui -cikɔnyɔ ye ya. -Tɛ leleenɔ a -gbɛ, ɔ nyre 'klɛɛ 'le, -ye

-ci'yie=tunyv, v bio ni -tæ, 'plu, v 'de =nɔ de =de -nyi, 'v -mɔ de. ¹¹-Ye -cikɔnyɔ lee lele 'a leleenɔ -ye, 'v bio lele, 'v =tuo tam, 'plu, v 'de =nɔ de =de -nyi, 'v -mɔ lele de, ¹²-cikɔnyɔ a -gbe, 'v le 'a leleenɔ a ta a nɔnɔ, 'v klo, 'v hrɔɔ -wɛ de, 'plu 'v =hunhuon 'le -patv 'mv. ¹³-Ye ke -cikɔnyɔ 'a dɔnɔ ye po, ɔ nɔ: -Be' 'n di nu 'le? 'Na 'munvɛyɔ, nɔ- =bo lee 'le =nv -wɔn. 'N pue -tæ, v di kɔ 'a 'o=tuule. ¹⁴-Tɛ ɔ waan 'le ye, -ye ke vɔ yre pupo, v nɔ: Nahuon, ɔ di -tado -ci -gbo kɔ, nɔ-ɔ 'le di. Ba ni -ba 'lɔ, -a 'mv -ci -gbo kɔ, ¹⁵'v klo, 'v 'hrɔɔ 'le -ci 'mv, 'v 'lɔ.»

-Ye -Yusu nɔ lele: «'A mv 'nu wlɔn =gba, nahuon, ɔ kɔ -ci a -gbe, 'bɔ 'wɔn -tɔplɔ 'bii =nv, -tɔ mue 'lu -wɔn, de tio- ɔ diu 'mv nu 'le? ¹⁶'A -gbe, ɔ di 'le 'nɔ di, ɔ 'mv -ci'yie=tunyv a -gbe 'la, 'plu ɔ 'mv 'le lele -ci a -gbe -ha, ɔ 'mue lele =v -ye -nyi.» Nahuin =nv, -vɔ -Yusu nɔ ye gbo po, -tɛ v 'wɔn -ti a -gbe, -ye v nɔ: «Gbegbe, ε 'dee be mue 'lu -wɔn.» ¹⁷Kɛɛ -ye -Yusu nyu 'nɔ 'ye, ɔ nɔ: «'A -ti, ba -hie 'lu -wɔn le, de tio- -ti =nv, tɔ =hɛn 'nyre, v 'cru la 'le Nyɔsvacruntɛ 'kwli 'mv. -Ti a -gbe, tɔ ni -gbo:

'Katuo =nv, kayuonyv 'de -hva bɔ nuu -kvan 'yri,
v po 'pɔ ke,

nɔ- =hɛ kayu a -gbe a 'katuo gblaka.»

¹⁸-Ye ke ɔ lele po, ɔ nɔ: «Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ bi 'o 'katuo a -gbe ke, ɔ di le 'nɔ -yire, mɔ, 'katuo a -gbe, 'bɔ bi 'o =nɔ ke, ɔ dio le 'nɔ waka.»

De =nv, -Yusu tɔɔ la, 'ke 'o 'blwli a -ta 'mv

(Matie 22.15-22; Makt 12.13-17)

¹⁹'Plu -Yusu 'mv mu -yre, -ye Nyɔsva a teteitɔnyv, kɔ Nyɔsva a -cɔhlɔnpinyv gblaktɛ 'hɛn, -v ni 'o, v yree ni, -ε mɔ, nv- -Yusu po -talɔvɔ a -gbe ye. -Tɛ v yrii de a -gbe, -ye tii -do a -gbe 'yri, vɔ le =mɔ 'hru, 'ke bɔ klo, v 'muo 'la. Kɛɛ, vɔ pɔ nahuin a hvannv, 'v -hɔ mɛ le. ²⁰Kɛɛ -ye v -tva -Yusu a -gbele gbo. Ne- nue, 'v lee 'le =nɔ nahuin -wɔn, v 'mv 'o 'klɔ -tu, v 'mv o nahuin =nv, -v kɔ 'o=tuule a nɔmli le nu, v 'muo wlɔn le =gba, 'a -wɔn=tutue 'kwli 'mv, v 'mv 'le naa, v 'muo -ti yɛɛ, -ε die nu, v 'muo klɔ, v 'muo 'le Romakvɛ a -gɔlvɔnɔma kwa 'mv po, ɔ 'muo -bati le poo. ²¹-Tɛ v nyre 'klɛɛ 'o =nɔ 'hɔn 'mv, -ye v nɔ: «Tɔnyɔ o, -a yie ni, -ε mɔ, -nu -tu -ti a -tæ, =ni nyi nahuin tɔɔ. 'Bia =ni nyi =tu, =ni pɔ -le hvannv, 'ke 'o -tɔnahuon a 'lu a le-hiele a -ta 'mv, mɔ =betɔ bɔ 'ya nyigblaka 'mv. Kɛɛ, -nu tɔɔ -ti a -tæ, 'ke 'o de =nv, Nyɔsvaa -a mv -hva a -ta 'mv. ²²Le 'klɛɛ -a mv, =be Nyɔsva a tetei nɔ 'nɔ, -ba -ha 'blwli, -ba -nyi Romakvɛ a 'kun gblaka, -hee', -a 'de ye ble -ba -nyi =nɔ?» ²³Kɛɛ -ye -Yusu yrii 'waa gblagblɔ ni, ɔ nɔ: ²⁴«Ba titie 'mv 'wliɔkɔ a 'yɛɛ -do ye.» -Tɛ v yɛ =nɔ ye, -ye ɔ nɔ: «Nyɔ tio- kɔ 'lu=tɔ ni 'o 'le? Nyɔ tio- kɔ 'dɔ v 'cru -wɛ 'o 'le?» -Ye v nɔ: «Romakvɛ a 'kun gblakaa ni.» ²⁵-Ye ke -Yusu 'klɛɛ =nv ye po, ɔ nɔ: «'A -ti o, ba -nyi 'kun gblaka de, -ε ble =nɔ ye, kɔ, ba -nyi -wɛ Nyɔsva de, -ε ble =nɔ ye!» ²⁶ε 'we =nɔ ye, -Yusu 'de de =de -wɔn =tu, 'ke 'o nahuin ye, -ε kɔ 'kwli 'mv 'a

yraanyv, v -wε 'le bu naa 'le, bu yɔɔ -ti. Kεε, -ti -nv, -Yusu -tu -nv -wɔn, ɪ saka -nv ni, v 'de 'klεε lele -ti -de -tu.

Dε -nv, -Yusu tɔɔ, 'ke 'o nahuin a 'klɔ'huhre a -ta 'mv
(Matie 22.23-33; Maki 12.18-27)

27'Ke 'le Jrusɛdɔ 'mv, ε kɔ la -tumu. 'A 'du mɔ Sadusi-tumu. Nu-v ni, -v nyi -tu, -ε mɔ, nahuin 'bu 'ku, ε 'die 'le -wε bu -hɔn 'le 'kukonyv -heyri 'mv, bu 'hri 'klɔ, 'ke 'le Nyisva ye. Nu- kɔ nahuin mu 'o -Yusu 'hvin 'mv, -ε die nu, v 'muo wlɔn lε -gba. -Tε v nyre 'klεε 'o -nɔ 'hvin 'mv, -ye ke vɔ -nɔ ye po, v nɔ: 28«Tɔɔnyɔ o, Nyisva a winwlɔn-henyɔ Moise, ɔ 'cru la tete -ye, 'ɔ hie la -a mv lε. Tete a -gbe, ε nε- -gbo: Nyibeyu 'bɔ ni 'o, 'bɔ kɔ nyɔ, 'plu nyibeyu a -gbe, 'bɔ 'de 'yuo gbo hie, 'bɔ 'ku, -ye nyibeyu -nv, -ɔ 'ku, 'bɔ kɔ 'diayv nyibeyu, nɔ-ble ye -bɔ kɔ nyɔgba a -gbe, ɔ kɔ -nɔ 'heɛn, v 'mv 'yuo kɔ, 'ke 'o 'a 'diayv, -ɔ 'ku a -ta 'mv. Kε Moise a tete po.» 29-Ye v nɔ lele: «ε kɔ la -diayv nyibepv 'nɪpata, 'waa ye-hɛnahuon 'ɔ kɔ nyɔgba, nyibeyu a -gbe 'ɔ 'de 'yuo gbo hie, 'ɔ 'ku, 30'hɔn a nɔnɔ 'ɔ kɔ, 'ɔ 'de -wε 'yuo gbo hie, 'ɔ 'ku -wε. 31Dεε -do a -gbe, nε- nue -wε nahuon a ta a nɔnɔ. Nε- nue -nuenue, nahuon a 'nɪpata a nɔnɔ 'ɔ kɔ -wε, 'ɔ 'de -wε 'yuo gbo hie, 'ɔ 'ku. 32-Tε v 'bii, v 'ku 'klεε, -ye nyɔgba a -gbe, ɔ 'ku la -wε ni. 33Nε- mɔ -ti -a di wen -mv wlɔn -gba wɔn, -mv -a mv kle -hihia. -Nyɔwɔ -kɔ 'mv nahuin di 'le 'kukonyv -heyri 'mv -hɔn, v 'mv 'klɔ 'hri, 'ke 'le Nyisva ye, nahuon tio- di 'klεε nyɔgba a -gbe kɔ 'le, -ε nue, -tε v ni la nɔ -tɔv ke, nahuin 'nɪpata a -gbe, v kɔ la ni.» 34-Ye -Yusu -tu -wɔn, ɔ nɔ: «Nyɔv kɔ nyibepv 'heɛn, -v 'kie nɪε 'klɔ, nu-v kɔkɔ. 35Kεε, nyɔv kɔ nyibepv 'heɛn, -v 'ku, Nyisva ple, -bu -hɔn 'le 'kukonyv -heyri 'mv, -bu 'hri 'klɔ, 'ke 'le Nyisva a 'klɔ yrayv -nv 'mv, nahuin a -gbe, v 'ni kɔkɔ -le. 36U 'deε bu 'ku 'klεε lele. U 'we -nɔ Nyisva a lelenyv ye. U mɔ Nyisva a 'yuo ni, -ε nue, 'ke v -hɔn 'le 'kukonyv -heyri 'mv, v 'hri 'klɔ. 37Dε -gbo, -ε mɔ nahuin bu di 'le 'kukonyv -heyri 'mv -hɔn, bu di 'klɔ 'hri, Nyisva a winwlɔn-henyɔ Moise, nɔ- 'cru la 'a -ti. ɔ 'cru la de -nv ni, Nyisva le -nɔ, -tε Nyisva a -gbe, ɔ ni la 'le -gbakuduo -nv 'kwli 'mv, -nɔ wlɔn, 'ɔ 'prεε la 'le Moise a -gbe -wɔn. 'Ke 'le 'crunε-tɔ a -gbe 'kwli 'mv, -tε Moise la kɔkɔnɔ da, -ye ɔ nyo daa Nyisva -nv, Abrahamv, ɔ da, ɔ kɔ Yisaki, kɔ Sakɔbɔ 'heɛn.» 38Kε -Yusuu lele po: «Ti -nv -kɔ 'yri Nyisvaa 'le Moise -wɔn 'prεε, Abrahamv kɔ Yisaki kɔ Sakɔbɔ 'heɛn, v 'ku la ni. Kεε, -a yie ni, -ε mɔ, ε 'de 'kukonyv, v 'ni da -le Nyisva, kεε, 'klɔnyv, nu- nyo da. Nahuin -nv, -v ni 'le Nyisva a 'klɔ yrayv 'kwli 'mv, v 'de 'ku, kεε, v ni 'klɔ.» 39-Ye teteitɔnyv -ye, -v ni 'o, v nɔ: «Tɔɔnyɔ, -ti -nv, -n -tu, 'a -tεε, nε-ε ni.» 40Bu po 'klεε lε, -ye nahuin -nv, vɔ pi hvannv, 'ke bu -gbo lele wlɔn lε.

Waanyɔ, ɔ mɔ bodɔ Dafidɔ a 'yuo a 'yuu ni
(Matie 22.41-46; Maki 12.35-37)

41-Ye ke -Yusuu -nv ye po, ɔ nɔ: «ε kɔ nahuin, 'vɔ le po: Waanyɔ -nv, Nyisva po la lε, ɔ di la 'le ya, Waanyɔ a -gbe, nɔ- mɔ bodɔ Dafidɔ a 'yuo

a 'Yu. 'A mu 'nu 'kleε wlɔn =gba: De- kɔ -tɪ 'v nyi =tu 'le? 42-ε nue, bodɔ Dafidi a -gbε, ɔ =tui la ni, 'ke 'le Nyɪsɪva a -wlabrecrunε 'kwli 'mu, -ε mɔ:

Kɔkɔnyɔ Nyɪsɪva, ɔ le 'na Kɔkɔnyɔ ni, -ε mɔ:

Ni mɔ 'na diidεpta ke gbo, -n kɔ 'mu 'hεen,

43 -a 'mu nahuin win ke kɔɔ,

ε 'mue gba -gbagba,

'mue nu, =mu -na yraanyɔ bu 'lu gblε =tu.»

44 -Ye -Yusu nɔ lele: «-Te Dafidi a -gbε, ɔɔ Waanyɔ a -gbε 'a Kɔkɔnyɔ daa, -be' Waanyɔ a -gbε, ɔ -we 'le bɔ nu Dafidi a 'Yu a 'mu'yɪya 'le?»

-Te -Yusu le la nahuin, bu =tu 'waa dɪɔnɔ 'yie, 'ke 'o teteitɔnyɔ -wɔn
(*Matie 23.1-36; Maki 12.38-40*)

45 Nahuin -huohui =nu, -v ni -tuɔ ke, -tɪ =nu, -Yusu =tu, v pui ye gbo nua, -Yusu 'ɔɔ 'a -naagbopɔ le, ɔ nɔ: 46 «Ba =tu 'a ni dɪɔnɔ 'yie, 'ke 'o teteitɔnyɔ -wɔn, v 'ni =han 'a mu kaa. U nɔε 'mu ni, 'ke nahuin bu daa =nu nyigblaki. 'Buu le na, 'bu nyigblaki a wlawli pue, -ε die nu, nahuin 'mu 'ye. 'Buu 'o 'ε ni -tεgbi =de mu, -tε nahuin -huo 'o, -ye v nye 'ni -hua, nahuin bu pu 'wio gblε, 'ke 'o 'waa 'o=tuule a -ta 'mu, 'b nɔε -we 'mu, 'bu mu 'le Nyɪsɪva a kayu gbo, 'ke bu ni 'le ye 'mu gbo, -ε die nu, nahuin 'bii 'mu 'ye. Dεε -do a -gbε, nε- vɔ nu, 'bu dɔ didide -wɔn. 47 'Plu, 'bu kotianyɔ kɔkɔ-tɔplɪ 'bii =nu kwa le -ha. 'Plu, teteitɔnyɔ a -gbε, 'bu Nyɪsɪva da, 'waa Nyɪsɪva a dɪda hren gbo ye, -ε die nu, nahuin 'mu le po, v mɔ =hapɔnahuiin ni. 'Nu 'a mu 'ni le, -bati =nu, Nyɪsɪva diu le poo, ɪ di ke ni 'kli, ɪ 'mu 'o =v -ye a -bati 'mu -hi.»

-Te =svenyrɔ =de -ha la 'a 'wliye 'bii, 'ke 'o Nyɪsɪva a -kvan a -ta 'mu
(*Maki 12.41-44*)

21 1-Yusu, ɔ kɔ 'a -naagbopɔ 'hεen, v 'kɪε niε 'le Nyɪsɪva a 'kagblaka gbo. 'Ke v ni 'o dokwliye =nu 'hɔn 'mu, -ε kɔ wlɔn nahuiin 'le 'wli le po, 'ke 'o Nyɪsɪva a -kvan a -ta 'mu. -Ye -Yusu 'ye ni, -tε dεkɔnyɔ, v 'le 'wli a lεpupue nu. 2-Ye ɔ 'ye -we =svenyrɔ =de. 'A tɔ 'ku la ni. Nɔ- nyre 'o, 'v po 'le 'wliɔkɔ a 'yɔɔ 'hɔn, -ɔ 'de 'le dε =de a -tɪtɔ -we. 3-Te -Yusu 'yo, -ye ɔ nɔ: «'Nu 'a mu 'ni le -tεε, 'ke 'le Nyɪsɪva 'yi 'mu, =svenyrɔ -gbo, ɔ po 'le 'wliye, 'ε -hi 'o nahuin 'bii -ye -gbo 'mu, 4-ε nue, nahuin 'bii -ye =nu, 'wliye, -ε 'de -kvan kɔ, 'ke 'o =nu -wɔn, nε- v po 'le. Nyɪvɔgba -gbo, ɔ -mε -ye, =hapɔkɔ, =sɔε 'ε nyo nu, kεε, 'wliye 'bii, ɔ di wen nu, ɔ 'mu wen 'a dɪɔ ye -wɔn, nε- ɔ po 'le.»

-Yusu nɔ 'ni, v di Nyɪsɪva a 'kagblaka 'ni 'wla
(*Matie 24.1-2; Maki 13.1-2*)

5 Nahuin -ye, v =tu Nyɪsɪva a 'kagblaka =nu a -tɪ. Ke v po, -ε mɔ: «U nɔ le 'yi 'dɔ. 'Ye ke, 'yilenohe =nu, v nu, 'v pu, kɔ 'yileno-tɔplɪ a gblegblei, v -ha, v =tu 'le kayu a -gbε gbo, Nyɪsɪva a -tɪ a 'yi'buaale a -ta 'mu.» -Ye -Yusu

nɔ: 6«Kayu -gbo, aa 'kleɛ 'ye, -nyrɔwɪ di 'o 'nɪ nyre, -ɪ kɔ 'mʊ v diu 'o 'wlaa 'bii. 'A 'hɪɔ =de 'deɛ bɔ nɪ 'o 'a 'be 'hɪɔ 'lu gbo.»

'Kla-wliye'yɪya, -ɛ di 'o nyre, 'plu 'klɔ 'mʊ 'o 'mʊ -hɔn
(Matie 24.3-14; Maki 13.3-13)

7-Ye v =gbo wlɔn, v nɔ: «Tɔɔɔɔɔ, le -a mʊ, ti tio- kɔ 'yri v di 'o Nyɪsua a 'kagblaka =nʊ 'wlaa, kɔ dɛ tio- -a di 'ye, -ɛ di 'lu -wɔn mue, 'plu -a 'mue yɪ, -ɛ mɔ, -tɪ 'bii -gbo, -n =tu wen, ɪ di 'nɪ nue?» 8-Ye ɔ =tu -wɔn, ɔ nɔ: «Ba =tu 'a nɪ dɔnʊ 'yie, =ɔ =de 'nɪ =han 'a mʊ kaa, -ɛ nue, nahuin 'plɔplɔ di 'le di, v 'mʊ le po, nʊ- mɔ Waanyɔ =nʊ, Nyɪsua po la le, ɔ di la 'le ya, v 'mʊ -wɛ le po, ti =nʊ -kɔ 'yri Waanyɔ a -gbe, ɔ kɔ bɔ di 'le, ɪ 'mʊɛɛ yre. Kɛɛ, a nɪ kʊv 'le -wɔn. 9'Ya 'o lele 'lu, a di 'nɪ 'wɔn, -ɛ mɔ, vʊ -wɔn tʊ, 'ke 'le 'blɔgbɪ -ye 'mʊ, kɔ, a 'mʊi -wɛ 'wɔn, -ɛ mɔ, ɛ kɔ nahuin, -vʊ 'blɔgbɪ -ye =gboɔgbɔ. 'Ba nyi 'wɔn, a nɪ pɪ 'le huannʊ, -ɛ nue, -tɔplɪ a -gbe, ɪ kɔ bɪ mue 'lu -wɔn. Kɛɛ, 'bu 'lu -wɔn mue, ɛ 'de 'nyre =hen, tii -do a -gbe 'yri, 'ke 'klɔ a 'o'mʊ-hɔntɪ di 'o nyre.»

10Kɛ ɔ lele po: «'Blɔgbɪ di ye 'nɪ -wɔnwɔn. 11'Ke 'le 'dai 'blɔgbɪ 'mʊ, -tʊtʊ di 'nɪ 'huhɔ 'dɔ, kanʊ 'mʊ =tɪ, =titakvei 'mʊ nahuin nʊ. 'Plu, ɛ di kɔ huannʊ-tɔplɪ, ɪ 'mʊ 'le yakɔ 'mʊ 'hru.

12Kɛɛ, 'plu -tɔplɪ 'bii a -gbe, ɪ 'mʊ 'o nyre, v di 'a mʊ 'nɪ kɪ, -tɛ a 'ya 'na nahuin 'mʊ a -tɪ, v 'mʊ 'a mʊ =sʊɛ =tue, kɔ, v 'mʊ -wɛ 'le 'a mʊ Nyɪsua a kayuo a nyɪɔgbɪklɔ -wɔn gba, -ɛ die nu, v 'mʊ 'a mʊ -bati le poo, kɔ, v 'mʊ -wɛ 'a mʊ =jɪ 'mʊ le pupo, kɔ, v 'mʊ -wɛ 'a mʊ -tɪ yɛɛ, 'ke 'o 'blɔgbɪ a bodɪɔpʊ kɔ 'a -gʊlʊnʊmʊpʊ ye. 13'Bia 'be nyre 'o 'a mʊ -wɔn, -ye a di kɔ 'hru, 'ke ba =tui, -ɛ mɔ, a kuo 'mʊ ye =wɪv. 14'A -tɪ, 'bia 'bu yɛɛ 'a mʊ -tɪ, -tɪ a di -tʊ, a nɪ -hii 'le 'lu -wɔn le, 'plu -tɔplɪ a -gbe 'mʊ 'o nyre. 15'Na -gbe, 'mɔ die nu, a 'mʊ =tɔwin po. Nahuin =nʊ, -vʊ 'a mʊ -tɪ yɛɛ, v 'die 'le -wɛ bu nyra 'a mʊ ye gbo, kɔ, bu =tʊ -wɛ 'a mʊ -wɔn. 16'A nɪ bunʊ, 'a nɪ 'diinʊ, 'a nɪ -diayuo, kɔ 'a nɪ =tugba a nahuin, kɔ 'a nɪ ninatumupʊ, v di 'a mʊ kwa po 'blɔgba a ye'mʊnaanyʊ, v 'mʊ =v -ye le 'lɪla, 'ke 'le 'a mʊ -heyri. 17Nahuin 'bii, v di 'a mʊ 'nɪ yraa, -ɛ nue, 'a mʊ mɔ 'na nahuiin nɪ. 18Kɛɛ, dɛ =de 'deɛ be nyre 'o 'a mʊ -wɔn, mɔ, a 'deɛ ba 'waan -wɛ 'a nɪ 'lu-pupuʊ -do. 19'A nɪ sta 'le. Nɛ- die nu, Nyɪsua 'mʊ 'a mʊ 'a 'klɔ yrayrʊ -nyɪ.»

-Sʊɛ'yeti gblakɪ, -ɪ di 'o nyre, 'plu -Yusu 'mʊ 'le di
(Matie 24.15-21; Maki 13.14-19)

20Kɛ -Yusu lele 'a -naagbopʊ ye po, ɔ nɔ: «'Bia 'ba 'ye Jrusɛdɪɔ, pʊpʊdaku -ye a 'sɔyuo 'bu =glɔɔ 'le, -ye ba yie, -ɛ mɔ, v -wɛ le kɛ Jrusɛ a -gbe a 'wɔwɪla. 21'Baa dɛ a -gbe 'ye, -ye nahuin =nʊ, -v nɪ 'le Sudeblɔgba 'mʊ, bu 'gba ci le, bu mu 'le dɔgbɪ 'lu, kɔ, nahuin =nʊ, -v nɪ 'le Jrusɛdɪɔ 'mʊ, v kɔ bu hren -wɔn, kɔ, nahuin =nʊ, -v nɪ 'le 'dakɔ, v nɪ 'di 'le 'dɪɔ 'mʊ, v 'nɪ =hiun le 'lɪla, 22-ɛ nue, -nyrɔwɔ a -gbe 'mʊ, Nyɪsua di 'a daku

-tue =sue. Kε'ε nu, -ti 'bii =nu, Nyɩsua a winwɩɩn-henyv -tu la, 'ke 'le Nyɩsvacrunɩe 'kwli 'mu, ɪ di 'lu a -wɔnmumue nu. ²³Ti a -gbe 'yri, nyru =nu, -v di 'kwlii 'mu le nu, kɔ, 'waa de -gbo, -ε di 'yuo 'nya, ε di 'ye =sue 'dɔ, kɔ, daku 'mu -we =sue 'ye 'dɔ, kɔ, Nyɩsua 'mu 'a daku =nu yrv le poo. ²⁴U di nu -hɔtɩplie, v 'mu =v -ye le 'lula, v 'mu 'le =v -ye daku =nu, -v 'de Nyɩsua yi a 'bri le gbɔgba, v 'mu 'le =gode nu, daku =nu, -v 'de Nyɩsua yi, v 'mu Jrusredɩ 'bii =nu 'wla, ε 'mue gba -gbagba, 'waa ni ti 'mu 'le -we.»

-Yusu, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, ɔ di 'le lele 'nu di
(*Matie 24.29-31; Maki 13.24-27*)

²⁵Kε -Yusuu lele po: «=Sue'yeti a -gbe 'yri, huannv-tɔplɩ di -wɔn mue 'lu, 'ke 'le 'yru 'yi 'mu, kɔ -hɔpɔ, kɔ yahroyɔ. Kε nɔ -tutu ke, daku di 'mu gbo ni huannukɔ, 'ke 'o 'yru kɔ 'a 'du 'heen a -cici a -ta 'mu. De bu di 'lu -wɔn le -hie, v 'dee bu yie. ²⁶-Tɔplɩ, -ɪ di 'lu -wɔn mue, kε nɔ -tutu ke, nahuin 'bu nyi 'lu -wɔn le -hie, 'a huannv diu le 'nu 'lula. -Tɔplɩ 'bii, -ɪ nu 'le yakɔ 'mu, ɪ di 'mu le -hɔn -ta. ²⁷Tii -do a -gbe 'yri, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, v di 'mu 'nu 'ye. 'N di 'le 'nu di, 'ke 'le 'na 'klɩ a kenɩue 'kwli 'mu, kɔ 'ke 'le 'na -ti a 'yi'buuaale 'kwli 'mu. 'Bia 'nu 'le di, 'ke 'n di 'le 'nugbu -heyri ni. ²⁸Ti =nu -kɔ 'yri -tɔplɩ a -gbe a nunue di 'o -wlu =tuu, ba 'wu 'le le, kɔ ba -ha 'le 'lu -wlu le, -ε nue, -nyrɔwɔ -kɔ 'mu Nyɩsua di 'a mu =gbla, ɔ 'muee ye.»

-Yusu nye 'nu -hva, ti =nu -kɔ 'yri Nyɩsua di 'o nahuin win ke kɔ 'bii,
nahuin bu yi ti a -gbe
(*Matie 24.32-35; Maki 13.28-31*)

²⁹Plu, -Yusu 'ɔ po =nu -talɩv ye, ɔ nɔ: «Ba 'ye kε tugbe =nu, vv figietu daa, kɔ ti -ye. ³⁰Bia 'ba nyi 'ye, 'bu hai yrayru =gaa, -ye a yie ni, -ε mɔ, -cii-ci-nyre 'muee ye. ³¹-Tɔplɩ 'bii -gbo, -ɪ kɔ -ti 'n -tu wen, 'bu 'lu -wɔn mue, -ye ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, ti =nu -kɔ 'yri Nyɩsua di nahuin win ke kɔ 'bii, ɪ 'muee yre. ³²'Nu 'a mu 'nu le -tεε, daku -gbo, v 'dee bu -we gbo, -tɔplɩ 'bii a -gbe, ɪ 'mu 'o nyre. ³³Yakɔ kɔ -tutu 'heen, ɪ di gbo 'nu -we, Kεε, 'na wintε, ε 'dee be -we gbo gbe.»

Ba ni 'o -preele 'mu

³⁴-Ye kε -Yusuu lele po, ɔ nɔ: «Ba =tu 'a ni dɩɩv 'yie, 'a ni 'lu a le-hiele ni ni 'le 'o le'mimree -do ke, kɔ, a ni 'na 'le nɔ 'dɔ, kɔ, a ni hreti 'le, 'ke 'o -tɔplɩ -gbo -wɔn, nahuon ble ye bɔ kɔ. -Tɔplɩ 'bii a -gbe, ɪ nye 'nu nu, 'a ni 'lu a le-hiele 'εε 'le 'mu le bibi. 'Baa -tɔplɩ a -gbe nu, -ye -nyrɔwɔ -kɔ 'mu 'n di 'le lele di, ɔ di 'a mu 'mu gbo 'nu =huo, ³⁵-ε 'we =nɔ ye, -tε tutuu nu, 'vv dehvε klɩ. -Nyrɔwɔ a -gbe, ɔ kɔ bɔ ye 'o nahuin 'bii gbo, -v ni nɔ -tutu ke. ³⁶Ba ni 'o -preele 'mu, a ni ηmo 'le, ba 'cipi 'o Nyɩsua a dida, -ε die nu, -tɔplɩ 'bii =nu, -ɪ di 'o nyre, a 'mui 'le wɩɩn =tɩ 'beε, 'plu, 'bia mɔ -gbo, -ɔ

mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'nɪ di 'le, a 'nɪ -han huannv pɪ.» Ke -Yusuu nahuin ye po.

³⁷-Nyre 'mu, 'ke -Yusuu 'le Nyɪsva a 'kagblaka gbo tɔɔ. 'Tɔ 'bɔ -wɔn, -ye ɔɔ 'mu =tɪ 'dɪɔ, 'ɔɔ 'le dɔgba -nɔ 'lu mu pɛɛ, -ɔ kɔ 'lu olifieti nɪ 'le. ³⁸-Nyre 'bɛ ɛɛ le, nahuin 'bii ke -wɛ ti, 'ke 'le Nyɪsva a 'kagblaka gbo, v 'mu 'a win 'wɔn.

Judɪa -hva bɔ po la -Yusu -Juukvɛ a nyɪgblakɪ kwa
(*Matie 26.1-5; Maki 14.1-2; Saan 11.45-53*)

22 ¹Plu dɛ a -gbɛ, ɛ 'mu mu -hi, -ye -Juukvɛ a le'mimre gblaka, ɛɛ 'o mu 'nɪ nyre. Le'mimre a -gbɛ, 'a 'dɔ mɔ Pakɪ. Pakɪ a -gbɛ a ti 'yri, 'flɔɔdɔ -nɔ, -ɔ kɔ -wɔn v 'nɪnɪ po 'le 'yaadɛ, nɔ- vɔ la di. -Tɛ -nyrɔwɔdɔ a -gbɛ, ɔɔ yrɛ 'muvɛɛ, ²-ye Nyɪsva a -cɔhlɔnpinyɔ gblakɪ, v kɔ tɛtɛtɔɔnyɔ 'hɛɛn, vɔ le =mɔ -Yusu a 'lɪla. Kɛɛ, vɔ pɪ nahuin a huannv. ɛ nɛ- nue, 'vɔ =tɔ le =mɔ, -tɛ v di 'a 'lɪla nu.

Judɪa, ɔɔ -hva bɔ po la -Yusu -Juukvɛ a ye'munaanyɔ kwa
(*Matie 26.14-16; Maki 14.10-11*)

³Ke 'le -Yusu a -naagbopɔvɔ -pu =tu 'o 'hɔn -nɔ -gbahlɔn, ɛ kɔ la -naagbopɔvyɔ -ye. 'A 'dɔ mɔ Judɪa. 'A kegbohraadɔ mɔ Yisikalio. Nɔ- kɔ ke 'mu 'kuo -hɔn a nyɪgblaka, -ɔ mɔ Satan, ɔ bi 'o, ⁴Judɪa a -gbɛ 'ɔ 'ba ye 'mu, 'ɔ mu 'le -cɔhlɔnpinyɔ gblakɪ -wɔn, kɔ Nyɪsva a 'kagblaka a 'yie=tunyɔ gblakɪ 'hɛɛn, 'ɔ mu 'ye wɔn, -tɛ ɔ di -nɔ -Yusu a kwapupue nu. ⁵Plu v 'mui 'mu le mu pupo, -ye 'waa plɔ ble nɪ. -Ye v pue 'le -le, -ɛ mɔ, v di -nɔ -nye 'wliye, 'bɪa -tɔplɪ 'bii a -gbɛ 'bɪ mue 'lu -wɔn. ⁶-Ye Judɪa wɛɛn ke. Kɔvɛ 'o ti a -gbɛ 'yie 'mu gbo, ɔɔ le =mɔ =hapɔ=tɔ, -tɛ ɔ di nu, ɔ 'mu -nɔ -Yusu kwa po, 'ke nahuin -nɔ, v 'nɪnɪ die 'o dɛ =de 'hɔn 'mu yi.

-Tɛ -Yusu po la Pakɪ a dididɛ a =tɔ
(*Matie 26.17-25; Maki 14.12-21; Saan 13.21-30*)

⁷Le'mimre -nɔ, -ɛ mɔ Pakɪ, 'a ye-he-nyrɔwɔ 'mu, 'ke vɔ 'o 'flɔɔdɔ -nɔ dii, -ɔ kɔ -wɔn v 'nɪnɪ po 'le 'yaadɛ, kɔ, 'vɔ -wɛ 'o 'blayuo -tutui 'laa, 'ke 'o dididɛ gblaka a -ta 'mu. -Tɛ -nyrɔwɔ a -gbɛ, ɔ nyre 'o, ⁸-ye -Yusu, ɔɔ Pielɪ kɔ Saan 'hɛɛn 'nɪ le, ɔ nɔ: «Ba mu Pakɪ a dididɛ -wɔn -wɔ.» ⁹-Ye v -gbɔ wlɔn: «-Be' -nɔ -hva -ba pii 'klɛɛ dididɛ a -gbɛ ye 'le?» ¹⁰-Ye ɔ =tu -wɔn, ɔ nɔ: «Ba po 'o nva gbo: Ba mu 'le Jrusɛdɪɔ 'mu. A kɔ nyɪbɛyɔ -ye 'hɛɛn, 'a mu di -ɲmoo. Nahuon a -gbɛ, ɔ 'ble 'nɪya. Kayu -kɔ gbo ɔ di 'le pa, 'ke ba pa 'le. ¹¹Ba le kayu a -gbɛ a kɔkɔnyɔ, a nɔ: -A nɪ tɔɔnyɔɔ wlɔn 'nɪ -gba: -Be' -gblo nɪ ye, -ɔ kɔ 'mu ɔ di 'le Pakɪ a dididɛ 'le dii, ɔ kɔ 'a -naagbopɔ 'hɛɛn? ¹²-Ye ɔ di 'a mu tɔɔ -gblo gblaka, 'ke 'le yrayɪkayu a -gbɛ a ye-he-gbo 'mu. 'Ke kayu a -tɔplɪ 'bii =ɛɛ 'le. 'Kee nɪ, ba pii 'le dididɛ a -gbɛ!» ¹³-Tɛ v mu, v nyre 'le, ɛ mɔ -tɛɛ, -tɛ -Yusu nu 'a =tutue, ke'ɛ nɪ, v nu 'o -tɔplɪ a -gbɛ a

'ogboytye. -Ye v pi Paki a didide a -gbe ni. -Te v -wɔ 'a pipie -wɔn, -ye v -me de.

Kukɔnyɔ -Yusu a 'lele'boɔdidide

(Matie 26.26-30; Maki 14.22-26; 1 Koletikue 11.23-25)

14-Wise, -te dediti nyre 'o, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'heɛn, v 'kukue le, v 'mu de di. 15Ke ɔ -nu ye po, ɔ nɔ: «'Na =wɔ nye o le 'nɛ =mɔ 'dɔ, 'ke a kɔ 'mu 'heɛn -ba di Paki a didide -gbo, 'plu e 'mu 'na =sue a 'yiye a ti ke ye. 16Kee =be 'nu 'a mu 'nɛ le: 'N 'dee =bo di lele dididedu -gbo, e 'mu -hlɛn ti -nu ke ye, -ɪ kɔ 'yri Nyɩsua di -tado 'a daku a waale -wɔn -wɔ, 'ke 'le 'a 'klo yrayru =nu 'kwli 'mu.» 17Bo po 'kleɛ le, -ye ɔ 'ba 'mu -wiin-gawɔ, 'ɔ po Nyɩsua a 'wio gbo, ɔ nɔ: «Ba kɛ -wiin-gawɔ -gbo gbo, a 'muo -hie. 18'Nu 'a mu 'nɛ le: Kue 'kleɛ mɔ gbo, 'n 'dee =bo 'na lele nɔdu -gbo, e 'mu -hlɛn ti -nu ke ye, -ɪ kɔ 'yri Nyɩsua di -tado 'a daku a waale -wɔn -wɔ,» 19'plu, 'ɔ 'ba 'fɔɔ 'mu, 'ɔ po Nyɩsua a 'wio gbo, 'ɔ 'be 'fɔɔ a -gbe =tuɔ le, 'ɔ -nyo 'a -naagbopu le. -Ye ke ɔ po: «'Fɔɔ -gbo, nɔ- mɔ 'na 'hɔn, 'n di -ha, 'ke 'o 'a nɛ -ta 'mu. Kue 'kleɛ mɔ gbo, 'fɔɔ=tɔɔle'bede a -gbe, kɔ 'a didie 'heɛn, nɛ- ba gba 'lu -wɔn, -e die nu, a 'mu 'na -ti 'lu -wɔn le -hie 'e ni ti.» 20-Te v -wɔ de le, -ye ɔ 'ba 'mu -wiin-gawɔ, 'ɔ po Nyɩsua a 'wio gbo, 'ɔ -nyo 'a -naagbopu, v 'muo -hie. -Ye ke ɔ po: «-Wiin -gbo, ɪ =hen 'nyre Nyɩsua a 'yri yrayri a =tue. Nyɩsua a -gbe, ɔ di nu 'na dablo, ɔ 'mu 'yri yrayri a -gbe =tue, ɔ kɔ 'a mu 'heɛn. 'Na dablo a -gbe, 'n dio gbo 'nɛ 'wla, 'ke 'o 'a nɛ -ta 'mu.»

21-Ye ke ɔ lele po: «Ba po 'o nua gbo -tee: Nahuon =de ni mɔ dedi-tuo -gbo ke. Nɔ- di 'mu 'na yraanyu kwa po, -vɔ 'na 'lɩla le =mɔ. 22'E mɔ -tee, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'n kɔ =bo 'ku, -te Nyɩsua nu 'a -hɔhɔ. Kee, 'jɔ 'ke 'o nahuon =nu -wɔn, -ɔ di 'mu 'na yraanyu a -gbe kwa po.» 23-Te -Yusu -yre, -ye 'a -naagbopu, v -tua wɔnle-gbugbale gbo, -ye ke v po: «Nahuon tio-, -ɔ ni nɔ -a mu 'nyɩ 'mu, -ɔ dio 'a yraanyu kwa po.»

-Yusu tve 'a -naagbopu ni, -te nyigblaka a 'klo di 'mu ni

24-Te de a -gbe, e -hi, -ye -naagbopu -tua wɔnle-gbugbale gbo, 'ke 'le gble a pupue 'kwli 'mu, -e mɔ, nahuon tio-, 'ke 'le -nu -gbahlɔn, nahuin di le po, nɔ- ni 'o 'a 'bienu 'lu ye. 25Buu le 'pupre nu, -ye -Yusu le -nu ni, ɔ nɔ: «Ke nɔ -tutu -gbo ke, 'kunpu kɔ bodɔpu 'heɛn, v nye 'waa nahuin 'nɛ tɔɔ, -e mɔ, v ni ke 'kɛ, 'plu, 'v nye -hɔ, 'ke nahuin a -gbe, bu =tui, -e mɔ 'waa ye'mɔnaanyu a -gbe, vɔ nahuin 'yi =hlɔn le nu =hapude. 26Kee, 'ke 'o 'a mu -wɔn, e 'de ye ble be ni le 'mu. Nahuon =nu, -ɔ mɔ nyigblaka, ɔ ble ye bɔ 'ya 'a ni 'mu-henyɔ 'mu, 'plu, nahuon =nu, -ɔ kɔ 'a mu win ke, ɔ ble ye bɔ 'we =nɔ nahuon =nu ye, -ɔɔ 'o 'a 'mu =tuu. 27=Bo pue de ye: Nahuon =nu, -ɔ ni 'o dedihuo ke, kɔ nahuon =nu, -ɔ mɔ 'mu-henyɔ, -ɔɔ didi-tɔplɩ -hie, nyɔ- ni 'o 'a 'be 'lu ye 'le? =Be e 'de nahuon =nu, -ɔ ni 'o dedihuo ke? Ke'e ni, e ni 'mu, 'ke 'le -tɔnahuin -heyri. Kee, 'me -ye, ke nɔ 'a mu -heyri, 'n 'we =nɔ 'mu-henyɔ ye.

28-Tɛ ʋʋ o 'mʋ lɛ -tɔ, a 'de o 'mʋ gbo hie, kɛɛ, a 'cipi o 'o 'mʋ 'hʋɪn 'mʋ nɪ. 29-Nɛ- nue, 'nʋ 'a mʋ lɛ, ti -nʋ -kɔ 'yri 'n di nahuin win ke kɔɔ, 'n di 'a mʋ -nyi 'klɪ, a kɔ 'mʋ 'hɛɛn, -a 'mʋ -kʋan a -gbɛ nu, -ɛ 'wɛ =nɔ ye, -tɛ 'n Bu Nyɪsʋa nu, 'ɔ -nyi 'mʋ 'klɪ, 'ke ɔ kɔ 'mʋ 'hɛɛn, -ba kɔɔ nahuin win ke. 30'Nɪ di -tado nahuin win ke kɔɔ, 'ke a di 'o -tɛgbii -do dɛ dii, a kɔ 'mʋ 'hɛɛn, kɔ, 'ke a di 'o -batipogbatɪ ke gblɛ nɪ, a 'mʋ Yisraɛkʋɛ a -tʋgbʋ -pu -tʋ 'o 'hɔn -nʋ -bati lɛ poo.»

-Tɛ -Yusu le la Pielɪ, -ɛ mɔ, Pielɪ a -gbɛ, ɔ di 'nʋ -tʋ, 'ke ɔ 'dio yi
(Matie 26.31-35; Maku 14.27-31; Saan 13.36-38)

31-Yɛ -Yusu, ɔɔ 'le Simɔ Pielɪ -wɔn 'nʋ 'prɛɛ, ɔ nɔ: «Simɔ o, po 'mʋ nʋa ye gbo. Satan, -ɔ mɔ 'kuo -hʋɪn a nyɪgblaka, nɔ- -hʋa Nyɪsʋa 'klɪ, 'ke bɔ -tɔ 'a mʋ 'mʋ lɛ, -ɛ 'wɛ =nɔ ye, -tɛ nyɪrɔgbaa nu, 'ɔɔ =gbla 'mʋ lɛ -hloon, 'ɔɔ 'le -pupui 'le -ha, -hapɔgbla 'ɔɔ 'le -ɲmahen wɔn hie. 32Kɛɛ, 'mɔ -gbo, 'n 'batɪ Nyɪsʋa lɛ, 'ke 'o -na -ta 'mʋ, 'ke -bo 'cipi 'o 'na =wɔlʋ a yekuolɛ. Ti =nʋ -kɔ 'yri -n die yrii, -ɛ mɔ, -n nu 'yilenyrede, -ye -bo -nyi -n -diayuo 'klɪ, 'ke bʋ kuo 'mʋ =wɔlʋ ye.»

33-Yɛ kɛ Simɔ Pielɪ, ɔɔ =nɔ ye po: «Kʋkɔnyɔ, 'bɪa 'bʋ po -mʋ =jɪ 'mʋ, 'n nye 'nʋ -hʋa, bʋ po -wɛ 'mʋ =jɪ 'mʋ. Mɔ, 'bɪa 'bʋ 'la -mʋ, 'na -gbɛ, 'n nye -wɛ 'nʋ -hʋa, bʋ 'la -wɛ 'mʋ.» 34-Yɛ kɛ -Yusu nyo ye po, ɔ nɔ: «Pielɪ, 'nʋ -mʋ 'nʋ lɛ: 'Ke 'le 'tɔyɪrɔwɔɔ -do -gbo 'kwli 'mʋ, hapebʋ 'dɛɛ bʋ da -nyɪɛ, =mʋ kɛ 'na -wɔn-gaawɪ ta nu, =mʋ kɛ lɛ po, -n 'de 'mʋ yi.»

-Yusu le la 'a -naagbopʋ, 'ke bʋ -wɛ -wɔn, ʋ 'mʋ -wɔn

35-Yɛ kɛ -Yusuu lele -nʋ ye po, ɔ nɔ: «'N le o 'a mʋ nɪ, 'ke ba na o 'dɪɛ 'mʋ lɛ, ba pue o nahuin 'na -hapɔtitie, 'nʋ le o 'a mʋ, 'baa o mu, a nɪ gba 'le o 'wliye, kɔ blɔ, kɔ 'suei 'hɛɛn. -Tɛ a 'de o -tɔplɪ a -gbɛ gba, -be dɛ =de nɪ 'o, aa o -hʋa, a 'de o kɔ?» -Yɛ ʋ nɔ: «'Uʋn, ɛ 'de o dɛ =de kɔ, -aa o -hʋa, -a 'de o kɔ.» 36-Yɛ kɛ ɔɔ lele po: «Kɛɛ, -tɛ ti nɪ lɛ 'mʋ -gbo, ɛ 'de lɛ 'mʋ nɪ. Nahuon 'bɔ kɔ 'wliye, 'bɔ kɔ blɔ, bɔ 'bʋ 'mʋ. Kɔ, nahuon 'bɔ 'de -hɔtɔplie kɔ, bɔ plo 'a wlawɔlʋ -ye, ɔ 'mʋ -hɔtɔplie -tɔ. 37'ɛ mɔ -tɛɛ, 'nʋ 'a mʋ 'nʋ lɛ, -tɪ -nʋ, ʋ 'cru la, 'ke 'le Nyɪsʋacrɪnɪɛ 'kwli 'mʋ, ɪ kɔ bɪ mue 'lu -wɔn, 'ke 'o 'mʋ -wɔn. -Tɪ a -gbɛ, ɪ nɪ- -gbo: 'Ke ʋ -hroo 'le 'crenyʋ -hɛyri. 'ɛ mɔ -tɛɛ, -tɪ a -gbɛ, ʋ 'cru la, 'ke 'o 'mʋ ke, ɪ -wɛ lɛ kɛ 'onyinyɪɛ.» 38-Yɛ ʋ nɔ: «Kʋkɔnyɔ, 'ye kɛ, -a kɔ -hɔtɔplieii 'hɔn.» -Yɛ ɔ nɔ: «l nu -tɛɛ.»

-Tɛ -Yusuu la Nyɪsʋa da, 'ke 'le dʋgba -nʋ 'lu, -ɔ kɔ 'lu olifieti nɪ 'le
(Matie 26.36-46; Maku 14.32-42)

39'Dɛ a -gbɛ, -tɛ ɛ -hi, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopʋ 'hɛɛn, ʋ -tɪ 'mʋ 'dɪɔ, 'ʋ mu 'le dʋgba -nʋ 'lu, -ɔ kɔ 'lu ti nɪ 'le, ʋʋ olifie daa. 'Ke -Yusu 'cipi 'le. 40-Tɛ ʋ nyɪɛ 'o -tuo a -gbɛ ke, -ye kɛ ɔɔ po: «Ba da Nyɪsʋa, -ɛ die nu, 'kuo -hʋɪn a nyɪgblaka, 'bɔɔ 'a mʋ 'mʋ lɛ -tɔ, a 'nʋ -han dɛ 'kuku nu.» 41'Bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye ɔ -hɔn 'o =nʋ

'mu 'huin, 'b 'y'ya 'o ye 'mu gbo de gbi. -Ye ɔ bla gbo kwli, 'b -tva Nyisva a dɔda gbo, ⁴²ɔ nɔ: «'Na Bu, 'bia =ni nye -hua, -ye -bo hren 'mu =sɔɛ -gbo -wɔn, 'n kɔ -bo 'ye. Kɛɛ, bɛ 'ya -na kewɛɛnle 'mu, bɛ nue, ɛ ni 'ya 'le 'na kewɛɛnle 'mu.»

[⁴³-Ye Nyisva a leleenɔ 'hru =nɔ ye, 'b -nye =nɔ 'kl. ⁴⁴-Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye huannu bio 'le 'kwli 'mu, 'ɔɔ 'o lele 'kl =tu, 'ɔɔ Nyisva da. Hinhiun -gbo, -vɔ 'le =nɔ 'mu ble, v 'we =nɔ dablo a tapu ye.] ⁴⁵-Tɛ ɔ da 'kleɛ Nyisva, -ye ɔ 'ba 'mu ye, 'b mu 'o 'a -naagbopu 'huin 'mu. -Tɛ ɔ nyru 'o 'huin 'mu, -ye vɔ 'ni ŋmo, 'kla-wliye'y'ya a -tu. ⁴⁶-Ye kɛ ɔɔ =nu ye po: «Dɛ-kɔ ŋmla aa ŋmo 'le? Ba 'ba ye 'mu, ba da Nyisva, -ɛ die nu, 'kuo -huin a nyigblaka 'bɔɔ 'a mu 'mu lɛ =tɔ, a 'ni -han dɛ 'kuku nu.»

-Te -Juukɛ a nyigblakɔ nu la -Yusu a kikle
(*Matie 26.47-56; Maki 14.43-50; Saan 18.3-11*)

⁴⁷Win ni 'le -Yusu wɔn, nahuin -huohui 'v waan 'le ye. -Ye Judia, -ɔ mɔ -Yusu a -naagbopu -pu =tu 'o 'hɔn a nahuon -ye, nɔ- po nahuin -huohui a -gbe ye 'mu. -Ye ɔ 'y'ya 'o -Yusu 'mu gbo 'huin, 'b 'wɔɔ 'mu. ⁴⁸-Ye kɛ -Yusu nyo ye po: «Judia, =be 'ke 'le 'na 'mu'wɛɛɛ 'kwli 'mu, 'ke -n -hua -bo naa 'le, -bo po 'mu 'na yraanyv kwa, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon?» ⁴⁹-Yusu a -naagbopu, -v ni 'o -Yusu 'huin 'mu, v yrii dɛ =nu ni, -ɛɛ 'o mu nyre, 'v =gbo wɔn, v nɔ: «Kɔkɔnɔ, =be -ba nu -hotipliei, -ba -wunwɔn ye?» ⁵⁰'Ke Nyisva a -cɔhlɔnpinyv a nyigblaka a -kvannunɔ ni -wɛ 'o -tuo a -gbe ke. -Ye 'kleɛ, -Yusu a -naagbopuyv -ye, nɔ- nu 'a -hotiplie, 'b 'bɛ 'o -kvannunɔ a -gbe a diidɛnva 'o. ⁵¹-Ye -Yusu wun 'ni po, ɔ nɔ: «ɛ -wɛ -wɔn,» 'b 'tu nyibeyu a -gbe a nva lɛ, 'b -wɔ 'a nva a -gbe.

⁵²-Tɛ ɔ -wɔ 'kleɛ 'a nva, -ye ɔ =huan -wɔn, 'ɔɔ 'le nahuin =nu -wɔn 'prɛɛ, -v mɔ Nyisva a -cɔhlɔnpinyv gblakɔ, kɔ Nyisva a 'kagblaka a 'yie-tunyv gblakɔ, kɔ -Juukɛ a 'blv a nahuin, -v dio kl wɔn. Kɛ ɔɔ po: «A 'ble kwa lɛ -hotipliei kɔ ti 'hɛɛn, 'a di 'mu kl wɔn, -ɛ 'we =nɔ nɔɔ mu 'yrinyv kl wɔn. ⁵³'Plu -ye ti a pepɛ, 'ke a kɔ 'mu 'hɛɛn, -a ni 'o 'le Nyisva a 'kagblaka gbo, 'ke a 'de 'o 'na kikle lɛ =mɔ. Kɛɛ =be ti =nu, Nyisva -nye 'a mu, a kɔ 'kuo -huin a nyigblaka 'hɛɛn, -ɔ mɔ gbɔgbɔyri a nyigblaka, ti a -gbe, ni- nyre 'o. Nɛ- nue, 'a kɔ 'kl, 'ke ba nu 'a ni -kvan.»

Pielɔ nɔ 'ni, ɔ 'de la -Yusu yi
(*Matie 26.57-58,69-75; Maki 14.53-54,66-72; Saan 18.12-18,25-27*)

⁵⁴'Plu -Yusu 'mu 'puprɛ -wɔn mu -wɔ, -ye v klo ni, 'v gbo 'le -cɔhlɔnpinyv a nyigblaka a kayu gbo. Pielɔ -mɛ -ye, ɔ nyu -wɔn 'ni kvɛ, 'ke 'le 'waa -wɔnhinhrenkɔ 'kwli 'mu. ⁵⁵'Ke 'o -patu 'mu, 'ke v 'tie 'o na, 'v =glɔɔ 'le lɛ. Nahuin =nu, -v =glaa 'le na a -gbe lɛ, nu- kɔ -heyri Pielɔ ni 'le gbo. ⁵⁶'Ke ɔ ni 'o -gbo, -ye -kvannunyrɔyɔ =de, ɔ 'yo ni, 'b -tva 'a 'yie a 'mu-hrɔvɛ gbo, -ye kɛ ɔɔ po: «Nahuon -gbo, ɔ mɔ -wɛ -Yusu a -naagbopuyuu ni.» ⁵⁷Kɛɛ -ye Pielɔ -ga ni, ɔ nɔ: «Nyrɔgba o, 'n 'dio yi mɔ.»

⁵⁸Be -hi 'klɛɛ, -ye nyibeyu -ye 'ye Pielu ni. Ke ɔ nyo ye po: «-Na -gbe -gbo, 'ke -n ni o 'le 'a nahuin -nu -heyri.» -Ye Pielu nɔ: «Nyibeyu o, ε 'de 'mo mo.»

⁵⁹-Haawɔɔ -do bɔ -hi, -ye nyibeyu -ye ni 'o. Ke ɔɔ =nɔ ye po, 'ke 'le win 'yaklikɔ 'kwli 'mu: «=Hapukɔɔ ni, nyibehtan -gbo, ɔ mo -we -Yusu a -naagbopɔyuu ni, -ε nue, v 'hɔn -we a -gbe, v mo Galilekue'ε ni.» ⁶⁰-Ye ke Pielu nyibeyu a -gbe ye po, ɔ nɔ: «Nyibeyu o, -ti -gbo -nu -tu, 'ni yrii -le 'mu le.» ɔ ni 'le 'pɔpɔre 'kwli 'mu, -ye hape da -nyre ni. ⁶¹Hape be da 'klɛɛ -nyre, -ye Kukɔnyɔ -Yusu -htan -wɔn, 'ɔɔ Pielu 'ye. Tii -do a ti 'yri, -ye -ti -nu, Kukɔnyɔ =tu wen =nɔ ye, -ε mo: «'Plu hape 'mu ke -nyre mu da le, -n di ke nu 'na -wɔn-gaawu ta, -ε mo, -n 'de 'mu yi -o,» -ye -ti a -gbe, i bi 'le -nɔ 'mu 'kwli. ⁶²-Ye ɔ 'hri 'le -yaa 'mu ni, 'ɔ -tua wuwe gbo, 'kla-wliye'yiya a -ti.

-Te -Yusu a 'yie-tunyɔ nu la 'a bibie kɔ 'a tanɔ a -tutue
(*Matie 26.67-68; Maki 14.65*)

⁶³⁻⁶⁴-Ye nahuin =nu, -su -Yusu 'yie =tu, v nyo 'ni 'caa, 'v muɔ dapta 'yi kle, 'plu 'v nyo bi. 'Ke 'le 'a bibie 'kwli 'mu, -ye v nyo wlɔn 'ni =gba, v nɔ: «Nyisua a winwlɔn-henyɔ o, le -a mu, nahuon tio- =tu -mu de 'le?» ⁶⁵U 'mu mu -yre, -ye v 'ɲmlɛ lele =nɔ 'dai tanɔ.

-Te -Juukue a nyɔgblakɔ po la -Yusu a -bati
(*Matie 26.59-66; Maki 14.55-64; Saan 18.19-24*)

⁶⁶-Te -nyre cɛ le, -ye -Juukue a 'blɔ a nahuin, kɔ Nyisua a -cɔhlɔnpinyɔ gblakɔ, kɔ teteitɔnyɔ 'heen, v 'kukue le, 'ke 'o -Yusu a -bati a -ta 'mu. -Ye v le 'waa 'mu-henyɔ, 'ke bu ya -Yusu 'waa -gboligbo gblaka ye. ⁶⁷-Te v yɔ -nu ye, -ye v =gbo wlɔn, v nɔ: «=Be -mɔ mɔ Waanyɔ -nu, Nyisua po la le, ɔ di la 'le ya, 'ke 'o 'a daku a waale a -ta 'mu? 'Be 'ya -mɔ 'mu, le -a mu!» -Ye ke ɔɔ -nu ye po: «'Bia 'ni ple: Iin, 'mɔɔ ni, a 'ni pui =le -tɛɛ ni. ⁶⁸'Plu, 'ni =gba 'a mu de wlɔn, a 'ni -hihtɔ =le 'mu kle ni. ⁶⁹Keɛ, kue 'klɛɛ mɔ gbo, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'ke 'n di 'o 'Klikeninyisua a diidepia ke gbo ni.» ⁷⁰-Ye v 'bii, v nɔ: «=Be -mɔ mɔ 'klɛɛ Nyisua a 'Yuu ni?» -Ye ɔ =tu -wɔn, ɔ nɔ: «'E mɔ -tɛɛ, 'mɔɔ ni.» ⁷¹-Ye v nɔ: «-A 'ni -hva =le 'klɛɛ lele -hehinyɔ -ye. -A ni -gbe, -a 'wɔn 'a -gbe a win ni. -Te ɔ ple, ɔ mɔ Nyisua a 'Yuu ni, ɔ poo Nyisua le tanɔ. 'A -ti 'klɛɛ o, ɔ ni 'mu 'kukue.»

-Te v gba la 'le -Yusu Pilatɔ -wɔn, -ɔ mɔ Romakue a -gulɔnuma
(*Matie 27.1-2,11-14; Maki 15.1-5; Saan 18.28-38*)

23 ¹Bu -yre 'klɛɛ, -ye v 'ba 'mu ye, 'v gbo 'le Romakue a -gulɔnuma -wɔn. 'A 'du mɔ Pilatɔ. (Romakue, nu- kɔɔ -Juukue win ke. -Juukue, v 'die 'le -we bu 'la nahuon =de, 'bia Romakue 'bu 'die ke ween. Ne- nue, -Juukue 'v gba 'le -Yusu Pilatɔ -wɔn,) ²v -tua 'a -ti a yɛɛle gbo, v

nɔ: «-A 'nɛɛ nahuon -gbo ke gbo 'yie, -ɛ mɔ, nɔ-ɔ -a nɪ 'blugba yɾa 'mʊ bla. Nɔ-ɔ nahuin le, -ɛ mɔ, -a 'nɪ 'pɛɛ 'le 'blɔwli =nʊ, Romakʊɛ a 'kun gblaka plɛ, -ba 'pɛɛ. 'Ya 'o lele 'lu, 'ɔɔ lɛ po, nɔ- mɔ Waanyɔ =nʊ, Nyɪsʊa po la le, ɔ di la -a mʊ ye ya, ɛ =hɛn 'nyɾɛ, ɔ nɔ 'nɪ, ɔ mɔ bodɔɔ -yee nɪ.» ³-Ye Pilatɪ nyɔ wlɔn 'nɪ -gba, ɔ nɔ: «-Be -mɔ mɔ -Juukʊɛ a bodɔɔ?» -Ye kɛ -Yusuu po: «'In, nɛ-ɛ nɪ.» ⁴-Ye Pilatɪ, ɔɔ 'le Nyɪsʊa a -cɔhlɔnpinyɔ gblakɪ =nʊ kɔ nahuin -huohui =nʊ 'hɛɛn -wɔn 'nɪ 'pɾɛɛ, ɔ nɔ: «'Nɪ 'yee =le 'le nahuon -gbo dɛ 'klan =de 'mʊ, bɔ nɪ.» ⁵-Ye v 'de Pilatɪ ke wɛɛn, 'ʊʊ 'le win 'yaa, v nɔ: «Nahuon -gbo, 'a tɔɔwin -gbugblɔ 'blugba 'bii nɪ, kʊɛ 'le Galileblugba 'mʊ gbo, -bo nyɾɛ nɔ Jrusɛdɔɔ 'mʊ.»

-Tɛ v gba 'le -Yusu 'kun Helɔdɪ -wɔn

⁶-Tɛ Pilatɪ 'wɔn 'waa win a -gbɛ, -ye ɔɔ wlɔn 'nɪ -gba, ɔ nɔ: «-Be nahuon -gbo, ɔ mɔ Galilekʊɛyʊ'u nɪ?» ⁷-Ye v nɔ: «'In.»

-Ye 'klɛɛ, 'kun -gbo, -ɔ mɔ Helɔdɪ, nɔ- kɔɔ Galileblugba win ke. -Tɛ Pilatɪ 'wɪn 'klɛɛ, -ɛ mɔ, 'ke -Yusu -hɔn 'le Galileblugba 'mʊ, 'kun Helɔdɪ a -gbɛ, ɔ kɔɔ win ke, -ye ɔ le 'a nahuin nɪ, 'ke bʊ gbo 'le =nɔ ye. Ti a -gbɛ 'yri, 'ke 'kun Helɔdɪ a -gbɛ, ɔ nɪ 'le Jrusɛ 'mʊ. ⁸-Tɛ Helɔdɪ 'ye -Yusu, -ye ɔ kɔ plɔ a bleelɛ, -ɛ nue, ɔɔ 'a 'dʊ lɛ 'nɪ 'wɔn, si la, 'ɔɔ -wɛ 'a 'yiye lɛ =mɔ, 'plu ɔ 'mʊ -wɛ 'ɲmilekade 'ye, -Yusu di nɪ. ⁹-Yusu bɔ nɪ 'o =nɔ ye, -ye ɔ =gbo wlɔn lɛ 'dai -tɔplɪ. Kɛɛ, -Yusu 'de =nɔ dɛ =de klɛ -hɪhɪa. ¹⁰'Ke Nyɪsʊa a -cɔhlɔnpinyɔ gblakɪ kɔ tɛtɛitɔɔnyɔ 'hɛɛn, v nɪ 'o. Nʊ-v -Yusu -tɪ yɛɛ, 'ke 'le win 'yaklɪkɔ 'kwli 'mʊ, ¹¹Helɔdɪ kɔ 'a nahuin 'hɛɛn, 'ʊʊ -Yusu 'caa, kɔ, 'ʊʊ 'a -tɪ lɛ -haa, 'plu 'v puo bodɔɔwlawlɔ, 'v gbo 'le lele Pilatɪ -wɔn. ¹²Helɔdɪ kɔ Pilatɪ 'hɛɛn, v mɔ -gbo, v nyinyɾɛ la lɛ, kɛɛ, -nyɾɔwɔ a -gbɛ 'mʊ, v -hɛ la nɪnatumupɔ.

-Yusu a -bati a 'lu-yɾeɛle 'mʊ, Pilatɪ nɔ 'nɪ, ɔ nɪ 'mʊ 'kʊkʊɛ (Matie 27.15-26; Makɪ 15.6-15; Saan 18.39-19.16)

¹³-Ye Pilatɪ da Nyɪsʊa a -cɔhlɔnpinyɔ gblakɪ, kɔ -Juukʊɛ a ye'munaanyɔ kɔ nahuin -ye 'hɛɛn. ¹⁴-Ye kɛ ɔ nyu ye po, ɔ nɔ: «A nɔ 'nɪ, nahuon -gbo, nɔ-ɔ 'blugba yɾa 'mʊ bla. ɛ nɛ- nue, 'a yɔ 'mʊ ye. Ba po 'mʊ nʊa ye gbo -tɛɛ: 'Na -gbɛgbɛ, 'n -gbo lɛ wlɔn -tɛɛ, kɛ mɔ 'a mʊ ye. 'Yilɛnyɾɛ-tɔplɪ 'bii -gbo, -tɪ kɔ -tɪ aa =nɔ yɛɛ, 'n 'ye nɪ, -ɛ mɔ, ɛ 'de 'a nunu-tɪ. ¹⁵Mɔ, Helɔdɪ 'ye -wɛ nɪ, -ɛ mɔ, 'yilɛnyɾɛ-tɔplɪ 'bii =nʊ, -tɪ kɔ -tɪ aa =nɔ yɛɛ, ɛ 'de 'a nunu-tɪ. ɛ nɛ- nue, 'v -mɔ de. 'A -tɪ 'klɛɛ o, nahuon -gbo, ɔ 'de 'yilɛnyɾɛdɛ =de nɪ, -bɛ blɛ 'kʊkʊɛ ye. ¹⁶'A -tɪ, 'na 'sɔyʊo bʊ nu lɔkɔ, bʊ bio, 'plu 'mʊo gbo tɛ.» [17]'Be 'ɛ nɪ -Juukʊɛ a lɛ'mimɾɛ =nʊ, -ɔ mɔ Pakɪ a ti 'yri, Pilatɪ kɔ bɔ -ha nahuoon -do =jɪ 'mʊ, 'ke 'o -Juukʊɛ a plɔ a bleelɛ a -ta 'mʊ.]

¹⁸Kɛɛ -ye v 'bii a -gbɛ, v -tʊa Pilatɪ a 'yi'mule=mumalɛ gbo, v nɔ: «Nue, nahuon -gbo bɔ 'kʊ, -bo -ha Balabastɪ =jɪ 'mʊ.» ¹⁹'Plu -ye v po o Balabastɪ 'mʊ =jɪ, -ɛ nue, ɔ kɔ nahuin -ye 'hɛɛn, ʊʊ o Romakʊɛ a ye'munaanyɔ ye 'nɪ

-wɔn, 'ke 'le Jrusɛ 'mu, 'plu, 'ke 'le ye-wunwɔnle a -gbe 'kwli 'mu, v 'laa o 'le nahuon. ²⁰Pilatɩ nye 'nɩ -hva, bɔ tɛ -Yusu gbo. ɛ nɛ- nue, 'ɔ -tva 'le lele nahuin =nu a -wɔn'prɛɛle gbo. ²¹Kɛɛ, 'plu v 'mu 'a wintɛ mu 'wɔn, -ye v 'bii a -gbe, v -tva lele Pilatɩ a 'yi'mule-mumale gbo. Kɛ vɔ po: «Kɔɔ 'o tu 'yie 'mu, ɔ 'mu 'ku; kɔɔ 'o tu 'yie 'mu, ɔ 'mu 'ku.»

²²-Ye kɛ Pilatɩ lele =nu ye po, 'ke 'le gblo a ta a nɔnɔ 'kwli 'mu: «'Yilenyredɛ tio- ɔ nu 'klɛ 'le? 'N 'de 'le =nɔ dɛ 'klan =de 'mu 'yee, -bɛ ble 'kukvɛ ye. 'A -tɩ o, 'n di le 'na 'sɔyuo, bu bio lɔkɔ. 'Bia 'bu bio, -ye 'n tɔ gbo.» ²³Kɛɛ -ye v 'kɛ gbeɛ 'a 'yi'mule-mumale a -gbe 'lu -wɔn. Kɛ vɔ po: «Kɔɔ 'o tu 'yie 'mu, ɔ 'mu 'ku.» -Ye waa win nɩ 'o Pilatɩ ye 'lu. ²⁴Bu 'nɩn wɛɛn 'klɛ =nɔ, -ye Pilatɩ -yɩ nɩ, 'ke bɔ wɛɛn dɛ =nu ke, vɔ -hva. ²⁵-Ye ɔ tɛ nahuon =nu gbo, -Juukvɛɛ -hva, -ɔ mɔ Balabasi, v po o =ju 'mu, 'ke 'o 'blɔgba a =gbɔgbɔle a -ta 'mu, kɔ, 'ke 'o nahuon a 'lɩa a -ta 'mu. -Yusu -mɛ -ye, nɔ- ɔ -nye 'a 'sɔyuo, 'ke bu gbɔ, bu 'lɔ, -tɛ -Juukvɛɛ 'a -huhva nu.

-Tɛ v kɔɔ la 'o -Yusu tu 'yie 'mu
(*Matie 27.32-44; Maki 15.21-32; Saan 19.17-27*)

²⁶-Ye Pilatɩ a 'sɔyuo -Yusu 'nɩ gba, 'v nyo 'dɩɔ 'mu =tɩɔ, v 'muo 'la. Bu nɩ 'le mumue 'kwli 'mu, -ye v kɔ nyɩbeyu =de 'hɛɛn, nu- =ɲmoo. Nyɩbeyu a -gbe, 'a 'dɩ mɔ Simɔ. 'Ke ɔ kɔ 'le Silenɩdɩ 'mu, 'ɔ -hɔn 'le -ci ke 'mu. Nɔ- 'sɔyuo kɩ, 'v hren =nɔ -Yusu a tu, 'ke bɔ kɔɔ -wɔn, ²⁷nahuin -huohui 'vɔ -Yusu -wɔn kɔɛ, nyɩɩgbapɩ -ye 'v nyo -wɛ -wɔn kɔɛ, 'vɔ we, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu. ²⁸Bu nyo -wɔn wee, -ye -Yusu -hɩan -wɔn, 'ɔ nyu 'le -wɔn 'prɛɛ, ɔ nɔ: «Jrusɛ 'mu a nyɩɩgbapɩ, a nɩ we 'le -hien, 'ke 'o 'na -ta 'mu, kɛɛ, ba we, 'ke 'o 'a nɩ dɩnɔn kɔ 'a nɩ 'yuo=pli a -ta 'mu, ²⁹-ɛ nue, =svɛ'yeti di 'o 'nɩ nyre. Ti a -gbe 'yɩ, kɛ v di po: Plɔ a bleɛɛ 'ke 'o nyɩɩgbapɩ -gbo -wɔn, -v 'de 'yukɔdɛ, kɔ =v -ye, -v 'de -hlɩn 'yuo a kɔɛ, kɔ =v -ye, -v 'de -hlɩn 'yuo a 'nyɛɛ. ³⁰Ti a -gbe 'yɩ, -ye kɛ -tɩnahuin di po, dɔgbɩ bɩ bi -nu klɛ, v 'mu le 'kukv. ³¹Mɔ -gbo, -ɔ kɔ 'klɔ 'sɩi 'o ye, -ɔ 'we =nɔ tugbe yrayɩ ye, vɔ le nu, vɔ =svɛ =tue, 'plu 'a mu -gbo, -v kɔ 'klɔ 'de 'o ye 'sɩi, -v 'we =nɔ ti 'kukvɩ ye, -be' 'a nɛɛ di -hlɩn 'mu nɩ 'le?»

³²'Sɔyuo, vɔ -wɛ gba 'crɛnyɩvɩ 'hɔn, v 'mu 'la, v kɔ -Yusu 'hɛɛn. ³³'Ke v nyre 'klɛɛ 'o -tuo =nu ke, -ɔ kɔ 'dɩ mɔ 'Lukla. -Ye 'ke 'sɔyuo kɔɔ 'o -Yusu tu 'yie 'mu, 'ke 'o -tuoɔ -do a -gbe ke. -Ye 'ke v kɔɔ -wɛ 'o 'crɛnyɩvɩ 'hɔn a -gbe 'waa nɩ ti 'yie 'mu, -do 'ke 'le 'a diidɛɩa ke, -do -ye 'ke 'le 'a kamɩɩa ke. ³⁴-Yusu 'mu 'o tu 'yie 'mu nɩ, -ye kɛ ɔ po: «'Na Bu o, dɛ 'kuku -gbo, vɔ nu, -hɩ 'a -tɩ -wɔn, -ɛ nue, -tɔplɩ -gbo, vɔ nu, v 'di yi.» 'Sɔyuo -mɛ -ye, v po 'bla, -Yusu a 'hɩn'mulepue-tɔplɩ a -tɩ, -tɛ bu di 'a wuwe nu, v 'mue yi.

³⁵Pɩpɩnahuin -ye, -v nɩ 'o -tuo a -gbe ke, 'ke v po 'o 'yie gbo, 'vɔ -tɔplɩ 'bii =nu 'ye, -u 'lu -wɔn mue. -Ye -Juukvɛ a 'blɔ a nahuin, v nyo 'nɩ 'caa, v nɔ: «ɔ waa nahuin -ye nɩ, 'ɔ -ha 'o 'waa -hɩnhɩn wɔn, 'v 'de 'ku. 'A -tɩ 'klɛɛ o, 'bia 'bɔ 'ya Waanyɔ =nu 'mu, Nyɩsva po la le, ɔ di la -a mu ye ya,

bɔ waa 'klɛɛ 'a dɔnɔv!»³⁶-Ye 'sɔyuo -mɛ -ye, v nyo -wɛ 'nɪ 'caa. -Ye v 'yɪya 'o =nɔ 'mɔ gbo 'hɔvɪn, 'vɔ =nɔ 'lipanɔ -nye. ³⁷-Ye kɛ v nyo ye po: «Bia =nɪ 'ya -Juukvɛ a bodɪɔ 'mɔ, -ye -bo waa -n dɔnɔv!»³⁸'Ke 'o 'a tu a -gbe 'yie 'mɔ, 'ke v 'cru 'o 'plɔnpɪa ke, -ɛ mɔ: «Nahuon -gbo, nɔ- mɔ -Juukvɛ a bodɪɔ.»

³⁹-Ye 'crenyɔv 'hɔn =nɔ, -v kvɛ 'o ti =nɔ 'yie 'mɔ le, nahuoon -do nɪ 'le, 'wɔ -Yusu tanɪ =tu, ɔ nɔ: «-N 'de le po, -mɔ mɔ Waanyɔ =nɔ, Nyɪsva po la le, ɔ di la -a mɔ ye ya. Waa 'klɛɛ -n dɔnɔv, =mɔ -wɛ -a mɔ waa.»⁴⁰Kɛɛ -ye 'a 'be -ye =nɔ, -ɔ nɪ 'o, ɔ -tɔa 'a 'be a 'nyɛ a -hunhɪɛn gbo, ɔ nɔ: «-Mɔ -gbo, =nɪ pɪ =le Nyɪsva mɔ. =Svɛɛ -do, -nɪ 'ye, nɛ- nyɪbeyu -gbo, ɔɔ -wɛ 'ye. ⁴¹-A -mɛ -ye, -a nɪ =svɛ -gbo, ɛ kɔ 'o =o, -ɛ nue, 'yilɛnyɛ-tɔplɪ =nɔ, -a nɪ, nɪ- kɔ -bati klɪ -a mɔ. Kɛɛ -ye ɔ -mɛ -ye, ɔ 'de dɛ 'klan -de nu.»⁴²Bɔ po 'klɛɛ le, -ye kɛ ɔɔ -Yusu ye po, ɔ nɔ: «-Yusu o, 'nɪ -mɔ le 'nɪ 'bati, 'na -tɪ nɪ -hri 'le -mɔ -wɔn, ti -kɔ 'yri -n di 'le di, 'ke 'le 'klɪkɔ 'kwli 'mɔ, =mɔ nahuin win ke kɔɔ 'bii.»⁴³-Ye kɛ -Yusuu =nɔ ye po: «'Nu -mɔ 'nɪ le, kɛkɛ -gbo, -n kɔ 'mɔ 'hɛɛn, 'ke -a di kɛ 'le 'n Bu Nyɪsva a -hapɔ'dɪɔ 'mɔ nɪ.»

-Tɛ -Yusu nu la 'kɔkvɛ

(Matie 27.45-56; Maki 15.33-41; Saan 19.28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵Muu 'o 'yru a gbonyrati 'yri, -ye 'yru 'kee hunhuan nɪ. -Ye gbɪgbɪyri ka 'blɔgba 'bii ke. Gbɪgbɪyri a -gbe, ɪ nɪ 'o -nɪnɪ, 'ɛ ye 'yru-hiile a ti ke. Tii -do a ti 'yri, 'ke 'le Nyɪsva a 'kagblaka gbo, -ɔ nɪ 'le Jrusɛdɪɔ 'mɔ, Nyɪsva nue nɪ, dagblaka =nɔ, -ɔ 'bɛ kayu a -gbe =tɔ, 'kɔ -ki wɔn 'bii. ⁴⁶-Ye -Yusu -hɛ wɔn -cici, ɔ nɔ: «'Na Bu, -mɔ 'n po 'le 'na -hihiu kwa 'mɔ.» Bɔ -yɛ 'klɛɛ, -ye ɔ mra -hunhlɔn nɪ.

⁴⁷Romakvɛ a 'sɔyuo a nyɪgblaka =nɔ, -ɔ nɪ 'o, ɔ 'ye -tɔplɪ 'bii =nɔ nɪ, -ɪ mue 'lu -wɔn, 'kɔ -tɔa Nyɪsva a 'nyɛɛɛpupue gbo, 'plu 'wɔ lele wun po, ɔ nɔ: «'ɛ mɔ -tɛɛ, nahuon -gbo, ɔ 'de dɛ 'klan -de nu.»⁴⁸Nahuin 'bii =nɔ, -v di -ta 'ye wɔn, v 'ye -tɔplɪ =nɔ nɪ, -ɪ mue 'lu -wɔn. 'Waa plɔɔ 'le gbo a 'nɛɛ, 'v -mɛ de.

⁴⁹-Yusu a nɪnatumupɔ 'bii =nɔ, kɔ nyɪrugbapɔ -ye, -v nyo la -wɔn kvɛ, -v -hɔn 'le Galileblɔgba 'mɔ, v -gbe -wɔn, 'v 'ye -tɔplɪ 'bii =nɔ, -ɪ mue 'lu -wɔn.

-Tɛ v po la 'le -Yusu 'dɛɛ wɔn

(Matie 27.57-61; Maki 15.42-47; Saan 19.38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ɛ kɔ -wɛ nyɪbeyu =de. 'A 'dɔ mɔ Sosefv. 'Ke ɔ kɔ 'le -Juukvɛ a 'dɔ -ye =nɔ 'mɔ, -ɔ kɔ 'dɔ mɔ Alimate. Nyɪbeyu a -gbe, 'a =wɔ nɔ le 'yi, kɔ, 'a 'klɔ 'kɔ 'sii 'o ye, 'wɔ ti =nɔ -pre 'dɔ, -ɪ kɔ 'yri Nyɪsva di 'o nahuin win ke kɔɔ. ɔ mɔ -Juukvɛ a -gboligbo gblaka a nahuoon -yee nɪ. Kɛɛ, -tɔplɪ =nɔ, 'a 'bienv =tu, kɔ, v nɪ, 'ke 'o -Yusu -wɔn, ɔ 'di ke wɛɛn. ⁵²Sosefv a -gbe, nɔ- mu 'le Pilatɪ -wɔn, 'kɔ lo, 'ke bɔ wɛɛn ke, bɔ -ha 'o -Yusu a -plahɔv tu 'yie 'mɔ, ɔ 'mui 'o -ha, Pilatɪ a -gbe 'kɔ wɛɛn ke, ⁵³Sosefv a -gbe 'kɔ mu, 'kɔ =tɔɔ 'o -Yusu a -plahɔv tu 'yie 'mɔ, 'kɔ 'hunhwɔn -jise le, 'plu 'kɔ gbɔ 'le -tɛgbɪ =nɔ,

ɔ dio 'o -ha. -Tɛgbi a -gbe, 'hɔ gblaka ni 'o, 'ɔ hren 'klɔ, 'ɔ 'we -nɔ dɔgba ye. 'Hɔ gblaka a -gbe 'kwli 'mu, 'ke v 'bluu la 'le 'dɛɛ, (ti -de a ti 'yri la, -ɛ 'we -nɔ -wɔlukayu ye). 'Dɛɛ a -gbe wɔn, v 'de -hɔn 'le 'kɔkɔku a pue. Nɛ-kɔ wɔn, 'ke ɔ po 'le -Yusu a -plahɔn. ⁵⁴ɛ mɔ 'wee a 'wu -hun a 'yɔv-hiile 'mu ni, -Juukɔɛ a -wuwle-nyɔwɔ, -ɔ mɔ 'sɛɛdi, 'ɔ 'o mu nyre, 'yɔv bu pa a ti 'yri.

⁵⁵Nyɔgbapu -nu, -vɔ o -Yusu -wɔn kɔɛ, -v -hɔn o 'le Galileblugba 'mu, nu- mu 'le 'dɛɛ ye, v kɔ Sosefu 'hɛɛn, nyɔgbapu a -gbe 'v tɛ 'le wɔn lɛ, 'v 'ye, -tɛ v nu 'le -Yusu a 'dɛɛ a wɔnpupue. ⁵⁶Bu -gbe -tɔplɛ 'bii -nu, -ye v -mɛ de, 'v 'ya 'dɔ 'mu, 'v -wɔ hɔnhɔnpo-tɔplɛ -wɔn, kɔ -dawinninyra 'hɛɛn, 'ke 'o -Yusu a 'hɔn a leplɔɔlɛ a -ta 'mu. 'Plu -wuwle-nyɔwɔ 'mu 'o mu nyre, -ye v -wle ni, -tɛ Nyɔsɔ a tɛtɛ 'a -tutue nu.

-Tɛ Nyɔsɔ a leleenyɔ le la nyɔgbapu -nu, -ɛ mɔ, -Yusu 'hɔ 'klɔ
(Matie 28.1-10; Maki 16.1-8; Saan 20.1-10)

24 ¹-Wuwle-nyɔwɔ bɔ -hi a 'sɔɔdi a -nyɛgblɛ, -ye nyɔgbapu a -gbe, v 'ba 'mu ye, -dawinninyra -nu, v -wɔ o -wɔn, 'v gbo 'le -Yusu a 'dɛɛ ye. ²-Tɛ v nyre 'le, -ye v 'ye ni, -ɛ mɔ, gbetɛɛ 'mu a 'hɔ -nu, nahuin nu o, 'v ka o 'dɛɛ ye, v briko lɛ, 'v -hɔ 'o 'dɛɛ ye. ³-Ye v pa 'le 'dɛɛ a -gbe wɔn ni, kɛɛ, v 'de 'le Kɔkɔnyɔ -Yusu a -plahɔn gbo ye. ⁴Bu 'di 'klɛɛ 'le gbo ye, -ye v saka ni. Dɛ bu di 'lu -wɔn lɛ -hie, v 'die yi. Bu ni 'klɛɛ 'o gbo, -ye nyibɛpɔv 'hɔn -de 'hɔv -nu ye. Nyibɛpɔv 'hɔn a -gbe, v pue wɔwɔlɛ pɔɔpɔ, 'u wɔn. Nyɔsɔ a leleenyɔv ni. ⁵'Plu v 'mu nahuiin 'hɔn a -gbe mu 'ye, -ye huannu biu 'le 'kwli 'mu, 'v po 'li -wɔ lɛ. -Ye kɛ nahuiin 'hɔn a -gbe, v nyu ye po: «A ni -mɔ 'le nɔ 'kɔkɔnyɔ -hɛyri lɛ. ɔ ni 'klɔ. ⁶ɔ 'de nɔ ni. Nyɔsɔ -hɔ 'le 'kɔkɔnyɔ -hɛyri ni, 'v -hɔ 'klɔ. -Tɛ ɔ 'kɛɛ nɛ o 'le Galileblugba 'mu, -ti -gbo, ɔ -tu o 'a mu ye, 'ke 'o 'a -ta 'mu, bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu. ⁷Kɛ ɔ o 'a mu ye po: -Tɔnahuin 'bii a Nahuon, v kɔ bu puo dɛ'klannunyɔ kwa, v 'muo 'o tu 'yie 'mu kɔɔ, ɔ 'mu 'ku. 'Plu 'bɔ 'ku, -nyɔwɔ 'hɔn, ta a nɔnɔ 'mu, ɔ 'mu 'le 'kɔkɔnyɔ -hɛyri 'mu -hɔn, ɔ 'mu 'klɔ 'hɔ.» ⁸U 'mu 'klɛɛ -ti a -gbe mu 'wɔn, -ye -ti -nu, -Yusu -tu o -nu ye, i bi 'le -nu 'mu 'kwli. ⁹'Plu i 'mu 'le -nu 'kwli 'mu mu bi, -ye v -hɔn -wɔn, 'v mu 'le -Yusu a -naagbopɔv -pu -tu 'o -do -nu -wɔn, kɔ nahuin 'bii -ye -nu 'hɛɛn, -vɔ -wɛ -Yusu -wɔn naa, 'v na -nu -tɔplɛ 'bii -nu -wɔn yɛ, -ti mue 'lu -wɔn. ¹⁰Nyɔgbapu a -gbe, -vɔ -tɔplɛ a -gbe -wɔn lɛ na, 'waa 'dɔv mɔ Madala 'mu a Mari, kɔ Sanɔ, kɔ Mari -ye, -ɔ mɔ Sakɔ a 'dii. Nyɔgbapu -ye, -v kɔ -nu 'hɛɛn, -v mu 'le 'dɛɛ ye, -tɔplɛ -do a -gbe, ni- v na -wɛ -Yusu a -wɔnnaanyɔ a -gbe yɛ. ¹¹Kɛɛ -ye -Yusu a -wɔnnaanyɔ nye -wɔn lɛ -hie 'lu, -ɛ mɔ, -ti -nu, nyɔgbapu a -gbe, v na -nu -wɔn yɛ, i 'de 'lukɔtu kɔ, 'v 'diu -tɛɛ pue. ¹²Kɛɛ -ye Piɛlɛ 'ba 'mu ye, 'v gba 'le 'dɛɛ ye cigbɛi, 'v -tɔ 'mu, 'v tɛ 'le wɔn lɛ, 'v 'de 'le dɛ -de 'ye, 'be 'de -jiseii -do -nu, v 'hɔnhɔwan o -nɔ lɛ, 'v -hɔn -wɔn, 'v mu 'le kayu gbo. 'A -gbe, i saka -nɔ ni 'dɔ, 'ke 'o -tɔplɛ -nu, -ti mue 'lu -wɔn a -ta 'mu.

-Te -Yusu 'hru la 'a -naagbopuv 'hɔn -nu ye, -uv 'le Emausidɔ 'mu mu
(Maki 16.12-13)

¹³-Nyrɔwɔɔ -do a -gbe 'mu, -Yusu a -naagbopuv 'hɔn -ye, nɔ- -hɔn 'le Jrusredɔ 'mu, 'uv 'le 'dɔɔ =nu 'mu mu, uv Emausɔ daa. -Hɔn 'le Jrusɛ 'mu, -bo mu 'le Emausɔ 'mu, ε -wɛ 'le -kilowu -pu =tu 'o -do ni. ¹⁴-Te v ni 'klɛɛ 'hru wɔn, -ye -tɔplɔ 'bii =nu, -ɪ mue 'lu -wɔn, ni- kɔ -tɪ uv =tu. ¹⁵Buv 'klɛɛ -tɪ a -gbe 'mu le pupo, -ye -Yusu a -gbe, ɔ 'yɪya 'o =nu 'mu gbo 'huvɔn, ɔ kɔ =nu 'hɛɛn 'uv mu. ¹⁶Kɛɛ, =ni nyu 'ye, ε 'we =nɔ ye, dɛ =de ka 'waa 'yii ke. Nɛ- nue, 'v 'nɪnɪ yroo. ¹⁷-Ye -Yusu =gbv wɔn, ɔ nɔ: «-Tɪ tio- aa 'mu le pupo 'le?» -Te ɔ =gbv wɔn, -ye nahuiin 'hɔn a -gbe, v nyra gbo, -ɛ nue, 'waa =wl 'mɛ gbo. ¹⁸-Ye nahuon =nu, -ɔ mɔ Klopastɔ, ɔ =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «'N pue -tɛɛ, 'ke 'le Jrusɛ 'mu a nahuin -heyri, -n -do, -mɔɔ ni, -ɔ 'de -tɪ =nu 'wɔn, -ɪ mue 'lu -wɔn.» ¹⁹-Ye ɔ nɔ: «-Tɪ tio- 'le?» -Ye v nɔ: «-Tɪ =nu, -ɪ mue 'lu -wɔn, 'ke 'o Nasaletɔ 'mu a -Yusu -wɔn. ɔ mɔ Nyɪsua a winwɔn-henyɔɔ ni. 'Ke 'o Nyɪsua kɔ nahuin 'bii ye, 'a 'ɲmileka-tɔplɔ, ɔɔ o nu, ɪ kɔ 'a tɔɔwin 'hɛɛn, ɪ tɔɔ o -a mu ni, -ɛ mɔ, ɔ ni o ke 'kli 'dɔ. ²⁰Kɛɛ, Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyv gblakɪ, v kɔ -a ni ye'munaanyv 'hɛɛn, nu- puo Romakɔɛ a 'kunpv kwa, -ɛ die nu, v 'muo -bati le poo. 'E mɔ -tɛɛ, -tɛ v puo -bati le, 'v kɔɔ tu 'yie 'mu, 'v 'ku. ²¹-A -mɛ -ye, -a kue o ye =wɔv, -ɛ mɔ, nɔ- mɔ Waanyɔ =nu, Nyɪsua ya o 'le, -ɔ di -a mu Yisraekɔɛ =gbɔ, 'ke 'le Romakɔɛ kwa 'mu. -Te -tɔplɔ 'bii a -gbe, ɪ mue 'lu -wɔn, 'a -nyrɔwɔ a ta nɔnɔ ni ke gbo. ²²'E mɔ -tɛɛ, nyrv -ye ke nɔ -a mu -heyri, -tɪ -gbo, v =tu, ɪ saka -a mu ni. -Nyɛgbɪ wen, nyrv a -gbe, nu- -tuo wen 'le 'dɛɛ ye, ²³kɛɛ, v 'de 'le -Yusu a -plahuvɔn 'dɛɛ wɔn gbo ye, 'v di wen -a mu le wɔn, -ɛ mɔ, Nyɪsua a leleenyv 'hru -nu ye, 'v le =nu, -ɛ mɔ, -Yusu -hɔn 'le 'kɔkɔnyv -heyri 'mu ni, 'v 'hru 'klɔ. ²⁴Nahuin -ye 'ke 'le -a mu -heyri, -tɛ v 'wɔn -tɪ a -gbe, 'v mu 'le 'dɛɛ a -gbe ye. 'E mɔ -tɛɛ, -tɪ =nu, nyrvgbapv =tu -nu ye, ke'e ni, ɪ nu naale, kɛɛ, v 'de 'le -Yusu a -gbe gbo ye.»

²⁵Ke -Yusuu =nu ye po, ɔ nɔ: «'Oo-, a 'de 'lu a le-hiele kɔ. -Tɪ 'bii =nu, Nyɪsua a winwɔn-henyv =tu la, ti -hi la a ti 'yri, 'a ni =wɔl 'ni kli -le 'tata, kɔ, 'a 'di =wɔv ye kuo. ²⁶Winwɔn-henyv a -gbe, v =tui la ni, -ɛ mɔ, Waanyɔ =nu, Nyɪsua di la 'le ya, ɔ blɛ ye bɔ 'ye =sɔɛ, 'plu Nyɪsua 'muo -tɪ a 'yi'bɔaaɛ -nyi.» ²⁷-Ye -tɔplɔ 'bii =nu, v 'cru la, 'ke 'o =nɔ ke, 'ke 'le Nyɪsvacrunɛi 'kwli 'mu, ɔ -hihi =nu klɛ, kɔɛ 'le Moise a 'crunɛi 'yie 'mu gbo, -bo ye Nyɪsua a winwɔn-henyv -ye a 'crunɛi ke.

²⁸-Te uv 'le Emausidɔ 'mu mu nyre, -ɔ kɔ 'mu uv 'le mu, -ye ε 'we =nɔ ye, -Yusuu -hɔv bɔ gba 'hru 'lu -wɔn. ²⁹Kɛɛ, v nyo le 'ni 'bati, v nɔ: «Pɛɛ nɔ -a mu -wɔn, 'tɔɔ 'ni -wɔn,» ɔ kɔ =nu 'hɛɛn 'v 'ya 'dɔɔ 'mu, 'v pa 'le =nu -wɔn. ³⁰-Te v pa, 'v =glaa 'le dedihuo 'le, 'v 'ba 'flɔɔ 'mu, 'v -nyi Nyɪsua 'wio, 'plu 'v 'bɔv =tɔɔ le, 'v -nyo =nu. ³¹-Te ɔ -nyo 'klɛɛ =nu, -ye 'waa 'yii klɛ ke, 'v yroo. Kɛɛ -ye tii -do a ti 'yri, ɔ 'wan =nu ke 'yi. ³²Ke uv yɛ pupo, v nɔ: «'E

mɔ -tɛɛ, -tɛ ɔ wɛn 'prɛ, 'kɛ 'lɛ 'hru wɔn, ɔ wɛn -a mʊ Nyɪsvacruntɛ klɛ -hɪhɪa, 'manʊ nɪ wɛn 'lɛ -a nɪ =wɪl ke 'dɔ.» ³³-Ye tii -do a ti 'yri, v 'ba 'mʊ ye, v bi lele 'hru wɔn, v mu 'lɛ Jrusɛ 'mʊ. 'Kɛ v yɛ 'o -Yusu a -naagbopʊ -pu -tu 'o -do -nʊ gbo, v kɔ 'waa 'bienu 'hɛɛn. Nahuin a -gbɛ, v 'kukue lɛ, 'kɛ 'lɛ kayuu -do gbo, ³⁴v le nahuiin 'hɔn -nʊ, -v di 'lɛ, v nɔ: «'ɛ mɔ -tɛɛ, -a nɪ Kʊkɔnyɔ -hɔn 'lɛ 'kʊkɔnyʊ -hɛyri 'mʊ nɪ, v 'hru Simɔ Piɛl ye.» ³⁵ʊ 'hɔn -nʊ, -v di 'lɛ, dɛ -nʊ, -ɛ mue 'lu -wɔn, 'kɛ 'lɛ 'hru wɔn, v 'yɛ, nɪ- v na -wɔn lɛ, ɛ kɔ -tɛ v nu 'a yriile, ti -nʊ -kɔ 'yri ɔ ʊ 'flɔɔ -tɔɔ lɛ 'bɛɛ.

**-Tɛ -Yusu nyre la 'o 'a -naagbopʊ 'hʊn 'mʊ, -v 'kukue lɛ,
'kɛ 'lɛ Jrusɛdɔ 'mʊ**

(Matie 28.16-20; Maki 16.14-18; Saan 20.19-23; Nunu-tɔplɪ 1.6-8)

³⁶Bʊ nɪ klɛɛ 'lɛ -tɪ a -gbɛ a -tʊtue 'kwli 'mʊ, -yɛ 'kɛ -Yusu 'hru 'lɛ -nʊ -hɛyri, v po 'waa 'wio gbo, ɔ nɔ: «Nyɪsva bɔ nɪ 'o 'a mʊ -wɔn!» ³⁷-Tɛ v 'yɔ, -yɛ huannʊ biu 'lɛ 'kwli 'mʊ. ʊ -mɛ -yɛ, v nɔ 'nɪ, 'kuu nɪ, -v 'hru 'lɛ -nʊ -hɛyri. ³⁸-Ye ɔ nɔ: «Dɛ tio- kɔ huannʊ aa 'klɛɛ pɪ 'lɛ? Dɛ- nue 'klɛɛ, 'a 'nɪnɪ pue -tɛɛ, -ɛ mɔ, 'mɔɔ nɪ 'lɛ? ³⁹Ba 'yɛ 'na kwatɪ kɔ 'na bʊi. 'Mɔ -Yusu'u nɪ. Ba 'tʊ 'na 'hʊn lɛ. A die 'nɪ 'yɛ, -ɛ mɔ, 'n 'dɛ 'ku. 'Kuo 'dɛ 'hʊn kɔ, ɔ 'dɛ -wɛ 'kla kɔ, 'plu -yɛ, a nye 'nɪ 'yɛ -tɛɛ, -ɛ mɔ, 'n kɔ 'hʊn.» ⁴⁰-Tɛ ɔ -wɔ -tɪ -nʊ a -tʊtue -wɔn, -yɛ ɔ titie -nʊ 'a kwatɪ kɔ 'a bʊi 'hɛɛn yɛ, (v 'mʊ kɔkʊɛi a 'hʊɛ 'yɛ, -tɛ 'sɔyuo nʊ, v kʊɔ o 'o tu 'yie 'mʊ.) ⁴¹'Manʊ nyu wɛn a nue, 'ɪ saka -nʊ. Nɛ- nue, v 'kɪɛ 'dio wɛn =wɔv yɛ a kue, -ɛ mɔ, ɔ 'hru 'klɔ. Nɛ- mɔ, bɔ po lɛ: «'Bia 'ba kɔɔ nɔ dididɛ -dɛ, ba -nyɛ 'mʊ, 'mue di!» ⁴²v -ha 'lɛ 'tɔpo-hrin.e a -tɔɔ, v -nyo -nɔ, ⁴³v kɔ gbo, v dio, 'kɛ 'o -nʊ yɛ. ⁴⁴-Ye kɛ ɔ -nʊ yɛ po: «-Tɛ 'n 'kɪɛ nɛ o nɔ 'a mʊ -hɛyri, -tɪ -gbo, 'n -tʊ o 'a mʊ yɛ, bɪ bi 'lɛ 'a mʊ 'kwli 'mʊ. Kɛ 'n po o 'a mʊ yɛ: -Tɔplɪ 'bii -nʊ, v 'cru la 'lɛ Nyɪsvacruntɛ 'kwli 'mʊ, 'kɛ 'o 'na -ta 'mʊ, 'ɪ kɔ bɪ nue. 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'ɪ nue o. -Tɔplɪ a -gbɛ, 'kɛ -ɪ -yɛ nɪ 'lɛ Moise a teteicruntɛ 'kwli 'mʊ, kɔ, -ɪ -yɛ 'ɪ nɪ -wɛ 'lɛ winwɔn-hɛnyʊ -yɛ a 'cruntɛi 'kwli 'mʊ, kɔ, -ɪ -yɛ 'ɪ nɪ -wɛ 'lɛ -wlabrecruntɛ 'kwli 'mʊ.» ⁴⁵-Ye ɔ nue nɪ, v yrii Nyɪsva a -tɪ a -gbɛ 'mʊ lɛ, -ɪ nɪ 'lɛ Nyɪsvacruntɛ 'kwli 'mʊ. ⁴⁶-Ye ɔ nɔ: «Kɛ Nyɪsva a wintɛɛ po: Waanyɔ -nʊ, Nyɪsva po la lɛ, ɔ di la 'a daku yɛ ya, ɔ kɔ bɔ 'yɛ -sʊɛ, kɔ, ɔ kɔ bɔ 'ku. 'Bɔ 'ku, 'a -nyrɔwɔ a ta a nɔnɔ 'mʊ, ɔ kɔ bɔ -hɔn 'lɛ 'kʊkɔnyʊ -hɛyri 'mʊ, ɔ 'mʊ 'klɔ 'hru. ⁴⁷'Plu Waanyɔ a -gbɛ a 'dʊ 'kwli 'mʊ, 'kɛ a di 'lɛ Nyɪsva a -tɪ -tʊu. Nyɪsva a -tɪ a gbɛ, a di nahuin yɛ -tʊ, 'ɪ nɪ -gbo: Bʊ hie 'o 'waa dɛ 'kuku gbo, bʊ -nyɪ 'waa 'klɔ 'bii Nyɪsva, -ɛ die nʊ, ɔ 'mʊ 'waa dɛ 'kuku 'wɔwɔla. 'Bia 'baa Nyɪsva a -tɪ a -gbɛ -tʊ, kɛ ba kʊɛ nɔ Jrusɛdɔ 'mʊ gbo, kɔ, ba -tui -wɛ daku a gbɛglei 'bii a nahuin yɛ, -v nɪ nɔ 'klɔ ke. ⁴⁸'Bɛ a 'yɛ o -tɔplɪ 'bii -nʊ nɪ, -ɪ mue o 'lu -wɔn. 'A -tɪ 'klɛɛ, ba mu, ba -tʊ 'na -tɪ nahuin 'bii yɛ. ⁴⁹'Na Bʊ Nyɪsva pui la 'lɛ -lɛ, -ɛ mɔ, ɔ di 'a mʊ -nyɪ 'a -Hihiu. 'Na -gbɛ, 'mɔ di 'a mʊ -Hihiu a -gbɛ yɛ ya. Kɛɛ -yɛ a -mɛ -yɛ, kɛ ba nɪ nɔ 'dɔ -gbo 'mʊ gbo, -Hihiu a -gbɛ, v 'mʊ 'lɛ yrayrɪ 'mʊ -hɔn, v 'mʊ 'o 'a mʊ ke 'mʊ bi, v 'mʊ 'a mʊ 'klɪ -nyɪ.»

-Tɛ -Yusu mu la 'le yakɔ 'mu
(Maki 16.19-20; Nunu-tɔpli 1.9-11)

⁵⁰Dɛ a -gbɛ bɛ -hi, -ye -Yusu gba 'a -naagbopu ni, 'u -ti Jrusɛ 'mu, 'u mu 'le 'dɔɔ -nu -hlɔn, 'u Betani daa. -Tɛ u nyre 'klɛɛ 'o 'hru a -hɛyri 'mu, -ye ɔ po dabu yrayri, 'ɔ nyu wa -wɔn po. ⁵¹Ɔ ni 'le 'pɔpre 'kwli 'mu, 'ɔ -hɔn 'o -nu 'hɔn 'mu, 'ɔ mu 'le yakɔ 'mu. ⁵²'A -naagbopu -mɛ -ye, u bla gbo kwli, 'ke 'o 'a -ti a 'yi'buaalɛ a -ta 'mu. 'Plu dɛ a -gbɛ, ɛ 'mu mu -hi, -ye u -hɔn -wɔn, 'u 'le Jrusɛ 'mu mu, 'ke 'le 'manɔkɔ 'kwli 'mu. ⁵³'Ke 'le Jrusɛ 'mu, u 'cipi 'le Nyɔsua a 'kagblaka gbo ni, 'u Nyɔsua 'nyrɛɛ lɛ pue.

-Yusu a -ti, -te

SAAN

-me -ye, ɔ nu la 'a 'crule

Nahuon =nu, ɔ mɔ Nyɨsua a Winte

1 ¹⁻²Ye-he-nyre 'mu, 'plu Nyɨsua 'mu la 'e ni de mu nu, nahuon -gbo, ɔ mɔ Nyɨsua a Winte, ɔ ni la 'klɔ. 'Ke ɔ ni la 'o Nyɨsua 'huɨn 'mu. 'A -gbe, ɔ mɔ -we Nyɨsua'a ni. ³Nɔ- kɔ 'mu Nyɨsua naa 'le, 'ɔ nu 'e ni de. 'E 'de de =de kɔ, Nyɨsua bɔ nu, bɔ 'de 'le =nɔ 'mu naa. ⁴Nahuon a -gbe, nɔ-ɔ nahuin 'klɔ yrayru -nyi, ɔ 'nunu -we 'le. 'Klɔ yrayru a -gbe, nɔ-ɔ nahuin -nyre -nyi. ⁵-Nyre a -gbe, ee 'ni wɨn, 'ke 'le gbɨgbɨyri -heyri, -ye gbɨgbɨyri 'de 'klɔ kɔ, 'ke bi jre -nyre a -gbe.

⁶E kɔ la nahuon =de. 'A 'du mɔ Saan Batisi. Nɔ- Nyɨsua lee la, ⁷'ke bɔ =tu -nyre a -gbe a -ti nahuin ye, nahuin 'mu Nyɨsua a Winte =wɔ ye kuo. ⁸Saan a -gbe, ɔ 'de la -nyre a -gbe, kee, ɔ di la 'le =le, 'ke bɔ =tu la -nyre a -gbe a -ti. ⁹-Nyre a -gbe, ne- mɔ la -tee a -nyre, -e di la nɔ 'klɔ ke, -e die nu, nahuin 'bii 'mu le yrii.

¹⁰Nahuon a -gbe, ɔ mɔ Nyɨsua a Winte, 'e mɔ -tee, nɔ- kɔ 'mu Nyɨsua naa 'le, 'ɔ nu 'klɔ, kee, -te ɔ di la nɔ 'klɔ ke, 'klɔ ke a nahuin 'dio la yrii. ¹¹ɔ di la nɔ 'a -gbe a daku -wɔn, -v mɔ -Juukɔe, kee, v 'dio la kwa 'ble. ¹²Kee, 'ke 'le =nu -heyri, nahuin -ye 'blo kwa, 'plu 'v kuo =wɔ ye. Nahuin a -gbe, -v kuo =wɔ ye, ɔ -nyi =nu 'hru, 'ke bu -he Nyɨsua a 'yuo. ¹³U 'de Nyɨsua a 'yuo -he, -te -tɔnahuon, ɔ nu, 'ɔ 'a bu a 'yu 'mu 'ya. Kee, Nyɨsua a -gbe, nɔ-ɔ ni, ɔ -nyi =nu 'klɔ yrayru.

¹⁴Nahuon a -gbe, ɔ mɔ Nyɨsua a Winte, ɔ -he -tɔnahuon, 'ɔ 'ti la nɔ -a mu -gbahlɔn, =a 'ye 'a -ti a 'yi'bubɔa, -e mɔ -ti a 'yi'bubɔa =nu, Nyɨsua -nyi 'a 'Yuu -do. 'Munɔele kɔ wɔli a yeyriile, kɔ -ti a -tee, ni- 'yii la 'le =nɔ 'mu. ¹⁵Nahuon a -gbe, nɔ- kɔ -ti Saan =tu la 'ke 'o nahuin ye. Ke ɔ la po: «Nɔ- di 'o 'mu ke 'mu kɔe, kee, nɔ- ni 'o 'mu 'lu ye, -e nue, 'plu v 'mu 'mu kɔ, ɔ ni la 'klɔ.»

¹⁶Nahuon a -gbe, ɔ 'cipi 'o, 'ɔɔ -a mu -hapu-tɔplɪ 'mu nu, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli 'mu. -Hapu-tɔplɪ, ɔ nu -a mu 'mu, ɪ -huo 'dɔ. ¹⁷Nahuon a -gbe, nɔ- mɔ -Yusu 'Klɪsu. 'Ke 'le Nyɪsua a winwɔn-henyɔ Moise 'mu, 'ke Nyɪsua naa 'le, 'ɔ -nyi -a mu 'a tetei, kɛɛ, 'ke 'le -Yusu 'Klɪsu 'mu, 'ke ɔ naa 'le, 'ɔ nu -a mu -hapudɛ 'mu, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli 'mu, 'ɔ tɔɔ -a mu -tɪ a -tɛɛ. ¹⁸-ɔ =de 'de -hɪn Nyɪsua a 'yee. Kɛɛ, 'a 'Yuu -do =nu, -ɔ mɔ -wɛ Nyɪsua, 'plɪ -ɔ nɪ 'o -a nɪ Bu Nyɪsua 'huɪn 'mu, nɔ- tɔɔ -a mu Nyɪsua a -gbe.

-Tɪ -nu, Saan Batistɪ -tu la, 'ke 'o 'a -gbe a -ta 'mu
(*Matie 3.1-12; Maki 1.1-8; Luku 3.1-18*)

¹⁹-Nyɔwɔ =de 'mu, -Juukɔɛ a 'blɔ a nahuin, -v nɪ 'le Jrusɛdɔ 'mu, nu- le Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyɔ kɔ Lefipɔ a -tugba a nahuin, 'ke bu mu 'le Betanidɔ 'mu, 'ke bu =gba Saan wɔn, nahuon tɪo- ɔ 'ya 'mu. -Tɛ v nyɛ 'le Saan -wɔn, v nɔ: «=Be -mɔ mɔ Waanyɔ =nu, Nyɪsua po la lɛ, ɔ di la 'le ya?» ²⁰-Ye ɔ -hɪhu kle, 'ke 'le -tɛɛkɔ 'kwli 'mu, ɔ nɔ: «'Uɔn, 'n 'de Waanyɔ a -gbe, -ɔ kɔ -tɪ aa =tu.» ²¹Kɛ v lele po, v nɔ: «=Be -mɔ mɔ Nyɪsua a winwɔn-henyɔ Eli'i nɪ?» ɔ nɔ: «'Uɔn, ɛ 'de -wɛ 'mɔ.» -Ye v =gbɔ lele wɔn, v nɔ: «'A -tɪ, =be -mɔ mɔ Nyɪsua a winwɔn-henyɔ gblaka =nu, Moise po la lɛ, Nyɪsua di la 'le ya?» -Ye ɔ nɔ: «'Uɔn, 'n 'de winwɔn-henyɔ a -gbe.» ²²-Ye v 'kɛ =gbɔ wɔn lɛ: «Nahuon tɪo- -n 'ya 'klɛɛ 'mu 'le? -Hɪhɪa -a mu kle, -ɛ die nu, nahuin -gbo, -v lee -a mu, -a 'mu 'waa kle-hɪhɪale yi, nahuon tɪo- -n 'ya 'mu.» ²³-Ye kɛ ɔ po: «Nyɪsua a winwɔn-henyɔ Esai, ɔ 'crɪɛ la nɪ, 'ke 'le Nyɪsuacrɪnɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ:

Nyɪsua nɔ 'nɪ:

Nahuon =de, 'ke ɔ di 'le -tɛgbi -nu 'tɪ,
nahuin =de 'de 'le 'tɪ.

Nahuon a -gbe, 'bɔɔ 'prɛ, ɔ 'mu 'le win 'yaa.

Kɛ ɔ di nahuin =nu ye po,
-v dio nua ye gbo po:

Ba 'sii 'o Kɔkɔnyɔ a 'hru ye,

'plɪ Kɔkɔnyɔ a -gbe, ɔ 'mu 'le di.

ɛ 'we =nɔ ye, 'a nɪ 'klɔ bɔ 'sii 'o ye,

-ɛ die nu, a 'mu -wɔn -wɛ,

'plɪ Kɔkɔnyɔ 'mu 'le di -o.»

Kɛ Saan, ɔ lele leenyɔ a -gbe ye po: «Nahuon =nu, -ɔ kɔ -tɪ Nyɪsua =tu la, 'mɔ nɪ.» ²⁴Leenyɔ =nu, -v di 'le Saan -wɔn, 'ke 'le =nu -heyri Falisi-tumu a nahuin nɪ 'le. ²⁵Kɛ v 'klɛɛ po, 'v Saan wɔn =gba, v nɔ: «-N nɔ 'nɪ, -n 'de Waanyɔ =nu, Nyɪsua ple, ɔ di la 'le ya, kɔ, -n 'de Eli, kɔ, -n nɔ 'nɪ, -n 'de -wɛ Nyɪsua a winwɔn-henyɔ =nu, -ɔ kɔ -tɪ Moise =tu la. 'A -tɪ, nyɔ- nyi 'klɛɛ -mu 'klɪ, 'ke -bo po nahuin 'nie 'lu lɛ 'le?» ²⁶-Ye ɔ nɔ: «'Mɛ -ye, 'nie, nɛ- 'nu nahuin 'lu lɛ po, kɛɛ, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon nɪ 'le. Nahuon a -gbe, a 'dio a yie. ²⁷Tɪ -nu -kɔ 'yri 'n di 'o -kvan 'lu -yra, 'ke nahuon a -gbe, ɔ di 'a -kvan -wɪ -tu, kɛ nɔ

'a mu -heyri. 'Na -gbe, 'n 'de nyo -de, -bo dio 'mu -he, 'ke 'o 'ε ni -kuandε -de a -ta 'mu.» Ke Saan po leenyu a -gbe ye. ²⁸-Tɔplɛ 'bii a -gbe, 'ke 'le 'dɔ -nu, -ɔ mɔ Betani 'mu, 'ke ɪ mue 'le 'lu -wɔn. 'Dɔ a -gbe, 'ke ɔ ni 'le 'nie -nu, -ε mɔ Suden a 'nike. 'Ke Saan, ɔ 'le nahuin 'nie 'lu le po.

-Cɔhlɔn -nu, Nyɩsua -ha, -v di 'klɔ ke a nahuin a de 'kuku 'wɔwla

²⁹-Tε -nyrɔwɔ -do -hi, -ye Saan 'ye -Yusu ni, -Yusu a -gbe 'ɔ 'le -nɔ -wɔn mu. -Ye Saan nɔ: «Ba 'ye ke, nahuon -gbo, -ɔ 'le di, nɔ- mɔ -cɔhlɔn -nu, Nyɩsua -ha, -v 'we -nɔ 'blayu ye, ʋ Nyɩsua pie. -Cɔhlɔn a -gbe, nu- di 'klɔ ke a nahuin a de 'kuku 'wɔwla. ³⁰Nɔ- kɔ -tɪ 'n -tu o, -ε mɔ: Nahuon di 'o 'mu ke 'mu kʋε, kεε, nɔ- ni 'o 'mu 'lu ye, -ε nue, 'plu ʋ 'mu 'mu kɔ, ɔ ni la 'klɔ. ³¹-Tε 'n nyi o -tu, nahuon bɔ di o 'mu 'ya, 'n 'dio o yi. Kεε, 'n di 'le -le, 'mu nahuin 'nie 'lu le po, -ε die nu, nahuon bɔ 'ya, daku, -v mɔ Yisraekʋε, ʋ 'mue yi.»

³²⁻³³-Ye ke Saan, ɔ lele po: «Nahuon bɔ di o 'mu 'ya, -tε 'n 'dio o a yie, -ye Nyɩsua -nu, -ɔ lee 'mu, 'ke -bo di nahuin 'nie 'lu le po, ɔ nɔ: -N di 'ye 'na -Hihiu, ʋ 'mu 'o nahuon -de 'lu -tu, ʋ 'mu 'o -nɔ ke 'mu ni. Nahuon a -gbe, nɔ- di nahuin 'na -Hihiu -nyi. -Ye 'ε mɔ -tεε, 'n 'ye o Nyɩsua a -Hihiu a -gbe ni, ʋ -tu o 'o nahuon a -gbe 'lu, -ε 'we -nɔ ye, -tε -plija, bɔ 'nɔnɔ -tu o 'o -nɔ 'lu, ʋ 'mu o 'o -nɔ ke 'mu ni. ³⁴'N 'ye de a -gbe ni, nε- nue, 'nɪ nyi -tu, -ε mɔ, nahuon a -gbe, nɔ- mɔ Nyɩsua a 'Yu.»

-Tε -Yusu da la 'a ye-he-naagbopu

³⁵-Tε -nyre cε le, -ye -tεgbii -do a -gbe, 'ke Saan Batisti di 'o lele, ɔ kɔ 'a -naagbopu ʋ 'hɔn -ye 'hεn. ³⁶Ke ɔ ni 'o, -ye ɔ 'ye -Yusu ni, 'ɔ -hi. -Tε ɔ 'yo 'klεε, -ye ɔ nɔ: «Ba 'ye ke, nahuon -gbo, -ɔ 'le di, nɔ- mɔ -cɔhlɔn -nu, Nyɩsua -ha, -v 'we -nɔ 'blayu ye, ʋ Nyɩsua pie.» ³⁷-Tɪ a -gbe, Saan -tu, 'a -naagbopu ʋ 'hɔn -ye, -v ni -tuo ke, ʋ 'wɪn ni. -Tε ʋ 'wɪn 'klεε, -ye ʋ 'ba 'mu ye, ʋ kʋε -Yusu -wɔn. ³⁸-Ye -Yusu a -gbe, ɔ -hɪan -wɔn. Bɔ 'ye 'klεε, -ε mɔ, ʋ nyo -wɔn 'nɪ kʋε, -ye ɔ nɔ: «Be ɪ kla ni, -ε kɔ mɔ aa -wɔn kʋε 'le?» -Ye ʋ -tuo -wɔn, ʋ nɔ: «-Be' -n 'tii ye 'le, Rabi?» -ε -hen 'nyre Tɔɔnyɔ, 'ke 'le -Juukʋε a 'briwin 'kwli 'mu. ³⁹-Ye ɔ nɔ: «Ba kʋε 'mu -wɔn, a di de 'nɪ 'ye.» ʋ kʋɔ -wɔn, -tεgbi ɔ ni 'o, ʋ 'yee 'o. ʋ nyre 'o 'yru-hiile a ti 'yri. 'Ke ʋ ni 'o -nɔ 'hɔn 'mu -nɪnɪ, 'tɔ -wɔn. ⁴⁰-Naagbopu ʋ 'hɔn a -gbe, -v 'wɔn Saan a -gbe a win, 'plu -v kʋε -Yusu -wɔn, -ɔ -ye a 'du mɔ Adre. Adre a -gbe, ɔ mɔ Simɔ Pielɔ a -dɪayuu ni. ⁴¹-Tε de a -gbe, ε -hi, Adre a -gbe 'ɔ mu 'le, 'ke 'le 'a -dɪayu Simɔ Pielɔ -wɔn, ɔ nɔ: «-A 'ye Waanyɔ -nu ni, Nyɩsua po la le, ɔ di la 'le ya, 'ke 'o 'a daku a waale a -ta 'mu.» ⁴²'ɔ gbo 'le -Yusu 'hɔn 'mu. -Yusu bɔ 'yo 'klεε, -ye ɔ nɔ: «-Mɔ mɔ Simɔ, Saan a 'yu. Kʋε 'klεε mɔ gbo, 'bʋ -mu da, ke ʋ di po: Sefast.» Sefastɔ a -gbe, nu- mɔ Pielɔ, -ε -hen 'nyre 'hɔ.

-Tε -Yusu da la Filipu kɔ Natanaelɔ, 'ke bu -he 'a -naagbopu

⁴³-Tε -nyre cε le, -ye -Yusu pue 'le -le, 'ke bɔ mu 'le Galileblɔgba 'mu. -Tε ɔ mu, -ye ɔ kɔ nahuon -de 'hεn, ʋ -ɪmoo ni. Nahuon a -gbe, 'a 'du

mɔ Filipu. -Yusu nɔ: «Kʊe 'mu -wɔn, =mu 'na -naagbopuyu -he,» ɔ kʊe -nɔ -wɔn. ⁴⁴Filipu a -gbe, 'ke ɔ kɔ 'le 'dɔ -nu 'mu, -ɔ mɔ Bettsaida, ɔ kɔ Adre kɔ Piel 'hɛn. ⁴⁵Plu dɛ a -gbe, ε 'mu mu -hi, -ye 'ke Filipu mu 'le nahuon -ye -wɔn. Nahuon a -gbe, 'a 'du mɔ Natanaeli. -Ye Filipu nɔ: «-A 'ye Waanyɔ -nu ni, -ɔ kɔ -ti Moise kɔ Nyɩsua a winwlɔn-henyu -ye, v 'cru la, 'ke 'le Nyɩsvacrume 'kwli 'mu. Waanyɔ a -gbe, 'a 'du mɔ -Yusu. 'A bu, nɔ- mɔ Sosefu, -ɔ ni 'le Nasaletɔdɔ 'mu.» ⁴⁶Natanaeli nɔ: «Nasaletɔdɔ 'mu, -hapunahuon -de 'die 'le -we bɔ -hɔn 'le 'mu.» Filipu nɔ: «Di 'le -ba mu, -na -gbe, =muo 'ye.»

⁴⁷Bu nyo 'klɛɛ yɛ 'mʊɛɛ, -Yusu bɔ 'yo 'klɛɛ, -ye ɔ nɔ: «Nahuon -gbo, -ɔ 'le di, ɔ 'sii 'o ye. ɔ mɔ -tɛɛ a Yisraekʊeyuu ni.» ⁴⁸-Ye Natanaeli nɔ: «-Be' -n nu 'na yiyie 'le?» -Ye ɔ nɔ: «-Tɛ -n ni wen 'o pepetu -nu gbo, v figie daa, 'plu Filipu 'mu wen -mu da, 'ke 'n 'yee wen 'o -mu.» ⁴⁹-Ye Natanaeli nɔ: «Tɔwɔyɔ o, ε mɔ -tɛɛ, -mɔ mɔ Nyɩsua a 'Yuu ni, =ni mɔ -we Yisraekʊe a bodu.» ⁵⁰-Ye ɔ nɔ: «-Be -tɛ 'n po lɛ, 'n 'ye wen -mu ni, 'ke 'le pepetu gbo, nɛ- kɔ -ti -ni plɛ, -n kuo 'mu ye =wɔ? Nu gbe, -n di 'ye -tɔplɛ gblakɩ -ye, ɩ 'mu 'o de -gbo 'mu -hi, -n 'ye kɛ.» ⁵¹-Ye ɔ nɔ lele: «Nu 'a mu 'ni le -tɛɛ, a di yakɔ 'ni 'ye, ɔ 'mu wlɔn -ki, Nyɩsua a leleenyu 'mu 'le -nɔ -wɔn 'mu -hɔn, v 'mu 'ya, v 'mu =ti 'ke 'o 'mu 'lu ye, -ɔ mɔ -tonahuin 'bii a Nahuon.»

'Bli a 'mʊpɔpa a le'mimre, 'ke 'le Kanadɔ 'mu

2 ¹-Nyɩwɔwɩ 'hɔn bi -hi, -ye 'bli a 'mʊpɔpa a le'mimre, nɛ-ε 'le 'lu -wɔn mue, 'ke 'le Galileblɔgba a 'dɔ -nu 'mu, -ɔ mɔ Kana. 'Ke v da 'le -Yusu a 'dii, ²v da -we -Yusu, 'ke 'le 'bli'mʊpɔpa a -gbe ke. ³Tii -do a ti 'yri, -ye 'nunano, v 'na, ɔ -we ni. -Ye kɛ -Yusu a 'dii nyo ye po, ɔ nɔ: «Nɔ 'bii, ɔ -we ni.» ⁴Kɛ -Yusu nyo 'klɛɛ ye po, ɔ nɔ: «Na 'dii o, -ha 'mu mɛ lɛ, ε 'de -mɔ, -n 'de ye blɛ -bo le 'mu, -kʊan tio- 'n kɔ =bo nu. Ti -nu -kɔ 'yri 'n kɔ =bo nuu 'o 'ɲmilekadɛ, ɩ 'de wen 'o a nyree.» ⁵Bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye -tɔplɛwonyu, -v ni 'o, -Yusu a 'dii, ɔ nyu 'ni le, ɔ nɔ: «-Ti 'bii -gbo, ɔ di =tu, ni- ba nu -o!»

⁶Kɛɛ -ye yɩ gblaku -huonno -de ni 'o, v nuu 'hɛ 'mu, -ɩ kɔ wlɔn v 'le 'nie le po, 'ke 'o bu a lɛyɩra a -ta 'mu, -ε 'we -nɔ ye, -tɛ -Juukʊe a teteii 'a -hɔhɔa nu. Yɩ a -gbe, 'a yaa -do, ɔ gba 'litayɩɛi a =wɩ -hun. ⁷Kɛ -Yusuu -tɔplɛwonyu a -gbe ye po, ɔ nɔ: «Ba 'yie 'le yɩ -nu lɛ, 'ke 'o 'nie -wɔn!» v 'yii 'le lɛ -tɛɛ. ⁸-Ye ɔ nɔ: «Ba 'pi 'klɛɛ 'a dɛ gbi, ba gbe -tɔplɛwonyu a nyɩgblaka ye!» v gbe 'le, ɔ =tʊɛ wlɔn. ⁹Bɔ =tʊɛ 'klɛɛ wlɔn, -ye ε -hɛ nɔ. ɔ 'de 'o yii, -tɛ nɔ a -gbe bɔ -hɔn 'o 'mu. -Tɔplɛwonyu -mɛ -ye, nu- yi. -Ye nyɩgblaka a -gbe, ɔ da 'bli'mʊpanyɔ ni, ¹⁰ɔ nɔ: «ε ni nahuon 'bɔ da le'mimre, -hapɔnɔ, nɔ- v po -tɩtɩ. Nahuin 'bu 'na 'klɛɛ -tɛɛ, 'plu nɔ -nu, -ɔ 'de -tɛɛ a nɔ, v nyo -we po. Kɛɛ, -mɛ -ye, kʊe wen 'le gbo, -hapɔnɔ, nɔ- -n =tu gbo.»

¹¹Kɛ'ε ni, -Yusu nu 'a ye-hɛɲmilekadɛ a nunue, 'ke 'le Galileblɔgba a 'dɔ -nu 'mu, -ɔ mɔ Kana. Kɛ ɔ nu, ɔ tɔwɔ 'a -naagbopu 'klɩ -nu, Nyɩsua -nyi -nɔ. Dɛ a -gbe, nɛ- nue, 'a -naagbopu a -gbe v kuo =wɩ ye. ¹²-Tɛ dɛ a -gbe, ε

-hi, -ye ɔ mu 'le Kapenaɔɔɔ 'mu, ɔ kɔ 'a 'dii kɔ 'a -ɔɔɔɔ, kɔ 'a -naagbopu 'heen -we, -ε die nu, v 'mu 'le -nyrɔwɔ gbi -hi.

-Te -Yusu bla la -tɔplɔponyɔ le, 'ke 'le Nyɔsua a 'kagblaka a -yaa 'mu
(*Matie 21.12-13; Maki 11.15-17; Luku 19.45-46*)

13 De a -gbe, -te ε -hi, -ye -Juukue a le'mimre gblaka, v Paki daa, ε 'muae ye. Ne- nue, -Yusu 'ɔ mu 'le Jrusredɔ 'mu, ɔ kɔ 'a -naagbopu 'heen. 14 -Te v nyre 'le Nyɔsua a 'kagblaka a -yaa 'mu, 'ke ɔ ye 'o puplonyɔ gbo, 'v bro plo, kɔ blablɔ, kɔ -pliji 'heen, 'ke -tunahuin 'mui -tɔ, -cɔhlɔn a -ti. 'Ke ɔ ye -we 'o 'wli'cɔcɔnyɔ gbo, 'v pupɔwli 'cɔci, 'v ni 'le 'waa 'teblei ke 'mu gble. 15 -Te -Yusu 'yu, ne- mɔ bɔ nu lɔkɔ, bɔ blɔ le 'bii, 'v -hɔn 'le Nyɔsua a 'kagblaka a -yaa a -gbe 'mu, v kɔ 'waa 'wlugba-tɔpli a -gbe 'heen, 'plu, 'wli'cɔcɔnyɔ a 'wli, 'v 'wli gbo, 'ke 'o -tutu ke, 'v =jri 'waa 'teblei ye gble. 16 -Ye ke ɔɔ -plijɔponyɔ =nu ye po: «Ba -ha nɔ -tɔpli -gbo! A ni nuu 'le 'na Bu Nyɔsua a kayu puplokayu 'mu!» 17 -Yusu a -naagbopu, -v ni 'o, -ti =nu, v 'cru la, 'ke 'le Nyɔsua crunɛ 'kwli 'mu, -ye ɪ bi 'le =nu 'mu 'kwli. -Ti a -gbe, ni- -gbo: «Nyɔsua o, 'n nuε -na kayu 'mu ni 'dɔ. -Te 'n nu 'a 'munuele, ε 'we =nɔ na ye, -ɔɔ wɔn, 'ke 'le 'mu 'mu, -ɔɔ 'mu le hien.»

18 -Ye -Juukue a nyɔgblaki, -v ni -tuo ke, v =gbo wɔn, v nɔ: «Nahuon a gblo tio- -n 'ya 'le, =ni nyu le bla? Nu 'ɲmilekade, ε 'mue -a mu tɔɔ, -ε mɔ, 'kli =nu, -ɪ kɔ 'kwli 'mu -n nyu 'le le blaa, 'ke ɪ kue 'le Nyɔsua 'mu gbo.» 19 -Ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ nɔ: «De 'n di nu, ne- -gbo: Ba 'wla Nyɔsua a 'kagblaka -gbo, 'n diu lele ye 'mu 'ni 'ba, 'ke 'le -nyrɔwu ta 'kwli 'mu.» 20 -Ye v nɔ: «=Be kayu -gbo, v po, 'ke 'le 'yri a (46) -wlu 'hɔn =tu 'o -huonno 'kwli 'mu, nu- -n ple, -n di ye 'mu 'ba, 'ke 'le -nyrɔwu ta 'kwli 'mu?»

21 Kee -ye Nyɔsua a 'kagblaka =nu, de ɔ =hen 'nyre, ε ne- mɔ 'a -plahɔn. 22 -Te 'dai ti -hi, -te ɔ 'ku, ti =nu -kɔ 'yri ɔ 'hri 'klɔ, ti a -gbe 'yri, 'kee ni, ɪ bi 'le 'a -naagbopu 'kwli 'mu, -ε mɔ, 'a -plahɔn a -ti ɔɔ la =tu, ε 'de Nyɔsua a 'kagblaka, ɔ 'dio la 'nyre =hen. -Ye -ti =nu, v 'cru la, 'ke 'le Nyɔsua crunɛ 'kwli 'mu, ye-he-nyre 'mu, v kui 'kleε ye -wlu, ɪ kɔ -ti 'bii =nu 'heen, -Yusu -tu la =nu ye.

-Yusu, ɔ yi -tɔpli 'bii =nu ni, -ɪ ni 'le -tɔnahuon a =wlu ke

23 Ti =nu -kɔ 'yri -Yusu 'kɪε niε 'le le'mimre =nu ke, -ε mɔ Paki, 'ke 'le Jrusredɔ 'mu, ɔɔ nu 'ɲmileka-tɔpli -huohui. Nahuin 'plɔplɔ bu 'ye 'ɲmileka-tɔpli a -gbe, ε ne- nue, 'v pui -tεε, -ε mɔ, nɔ- mɔ Waanyɔ =nu, Nyɔsua po la le, ɔ di la 'le ya. 24 Kee, -Yusu 'diu =wlu ye kuo, -ε nue, -te 'waa =wli ni 'mu, ɔ yie ni -tεε. 25 -Yusu 'ni -huε =le, 'ke nahuon =de bɔ lo, -te -tɔnahuin a =wli ni 'mu, -ε nue, 'a -gbe, ɔ yi -tɔpli 'bii =nu ni, -ɪ ni 'le -tɔnahuin a =wli ke.

-Te Nikodemu mu la 'le -Yusu -wɔn

3 1ε kɔ la nahuon =de. 'A 'dɔ mɔ la Nikodemu. ɔ mɔ la Falisi-tumu a nahuon ni. ɔ mɔ -we -Juukue a ye'munaanyɔ -yee ni. 2 'Tɔyɔwɔ

-de 'mu, nɔ- mu 'le -Yusu -wɔn, ɔ nɔ: «Tɔɔnyɔ, -a yie ni, -ε mɔ, Nyɩsua, nɔ- lee nɔ -mu -a mu -heyri, -mɔ -a mu tɔɔ, -ε nue, 'ɣmileka-tɔplɩ -nu, -nu nu, ɔ =de 'de 'le 'a nunue 'le -we, 'bia Nyɩsua 'bɔ 'de 'o nɔ -wɔn ni.»

3-Ye -Yusu nɔ: «Nu -mu 'ni le -tɛɛ, nahuon =de 'die 'le -we bɔ pa 'le Nyɩsua a 'klɔ yrayru -nu 'kwli 'mu, 'bɔ 'de kɔwɛu 'hɔn nu.» 4-Ye Nikodemu nɔ: «Tɔnahuon 'bɔ ku, -be' ɔ -we 'le bɔ nu 'a kɔwɛu 'hɔn a nunue 'le? ɛ 'die 'le -we bɔ bi 'le lele 'a 'dii 'kwli 'mu, v 'muo lele kɔ.»

5-Ye ɔ nɔ: «Nu -mu 'ni le -tɛɛ, nahuon 'bɔ nu kɔwɔɔ -do, ɔ 'die 'le -we bɔ pa 'le Nyɩsua a 'klɔ yrayru -nu 'kwli 'mu. Kɛɛ, ε nye 'ni -hua, 'ke Nyɩsua a -Hihii bɔ -nyi -nɔ 'klɔ yrayru, 'plu ɔ 'mu 'le Nyɩsua a 'klɔ yrayru -nu 'kwli 'mu pa. 6-Tɔnahuin, nu- nye nu, 'vɔ -tɔnahuon yrayru kɔ, kɛɛ, Nyɩsua a -Hihii, nu- nye nu, -tɔnahuon 'ɔɔ 'klɔ yrayru kɔ, ɔ 'nɩnɩ -we 'le. 7ɩ ni saka 'le -mu, 'bia 'ni po le, a kɔ ba nu kɔwɛu 'hɔn. 8-Tɛ pepee 'o -hua, 'ke ɛɛ 'o -hii, -nu 'a -hihiwin 'wɔn, kɛɛ, -tɛgbi bɛɛ 'o 'mu -hɔn, kɔ, -tɛgbi bɛɛ 'o muu, -n 'de 'a de =de yi. Kɛ'ɛ ni, Nyɩsua a -Hihii ni 'mu. Nahuon -nu, -Hihii a -gbɛ, v di 'klɔ yrayru -nyi, -n 'dio yi.»

9-Ye Nikodemu nɔ: «'Be' ε -we 'le bɛ nu 'klɛɛ 'lu a -wɔnmumue 'le?» 10-Ye ɔ nɔ: «Mɔ mɔ tɔɔnyɔ gblaka, ke nɔ -Juukɛ a 'bri, -mɔ 'de -tɔplɩ a -gbɛ yi. 11De -gbo, 'n 'ye, ε kɔ de -gbo, 'n yi, nu- kɔ -ti 'nu -tu. Kɛɛ -ye a 'ni pue -le 'mu -tɛɛ. 12-Tɔplɩ -gbo, -u 'lu -wɔn mue, ke nɔ -tɔtɔ ke, 'bia 'nu 'a -ti -tu, a 'ni pui -le -tɛɛ. 'A -ti, -tɔplɩ -nu, -u 'lu -wɔn mue, 'ke 'le yakɔ 'mu, 'bia 'nu 'a -ti -tu, a 'die 'le -we ba pui -we -tɛɛ. 13-Tɔnahuon =de 'de -hɩn 'le yakɔ 'mu a mue, 'bɛ 'de 'mɔ -gbo, ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon. 'Mɔɔ ni, ɔ -hɔn 'le yakɔ a -gbɛ 'mu. 'A -ti, 'hru pɛ 'o gbo, 'ke -bɔ na yakɔ 'mu a -ti -wɔn le. 14Bi bi 'le -mu 'kwli 'mu, ti -nu -kɔ 'yri Yisraekɛ ni la 'hru wɔn, 'ke 'le 'pɔhɔnɔnɔlɔgba 'mu, ti -hi la a ti 'yri, 'ke Moise 'ba la 'o 'plɔde 'mu, ɔ nu la hre, 'plu ɔ 'bɛ la tugbɛ. Nɛ- kɔ 'lu ɔ 'ba la 'o hre a -gbɛ gbo, -ε die nu, 'ε ni nahuon, 'bɔ 'wla la 'yii wla, 'bɔ ta la 'le hre a -gbɛ -wɔn le, 'ke 'le -wɔ a yekuole 'kwli 'mu, ɔ 'ni -han la 'ku. Kɛ'ɛ ni, ε di 'mu -ti, 'ke 'o 'mɔ -gbo -wɔn, ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon. U di -we 'mu gbo 'ni 'ba, 'ke 'o tu 'yie 'mu, 15-ε die nu, 'ε ni nahuon, 'bɔ ta 'le 'mu -wɔn le, 'ke 'le 'na -wɔ a yekuole 'kwli 'mu, Nyɩsua 'muo 'klɔ yrayru -nyi, ɔ 'nɩnɩ -we 'le.

16'ε mɔ -tɛɛ, Nyɩsua nɛ -tɔnahuin 'mu ni 'dɔ. Nɛ- nue, ɔ -ha 'a 'Yuu -do, -ε die nu, 'ε ni nahuon, 'bɔ kuo -wɔ ye, ɔ 'ni -han 'wan, kɛɛ, Nyɩsua a -gbɛ, ɔ 'muo 'klɔ yrayru -nyi, ɔ 'nɩnɩ -we 'le. 17Nyɩsua 'de nɔ 'a 'Yu -tɔtɔ ke lee, 'ke bɔ poo -tɔnahuin -bati le, kɛɛ, 'ke bɔ waa -nu, v 'ni -han 'wan. 18Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ kuo Nyɩsua a 'Yu -wɔ ye, Nyɩsua a -bati 'die 'le -we bi kɩ -nɔ. Kɛɛ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'dio -wɔ ye kuo, -ye Nyɩsua a -bati klo ni -dodo, -ε nue, ɔ 'de Nyɩsua a 'Yuu -do a -gbɛ -wɔ ye kuo. 19-Tɛ Nyɩsua a nahuin a -bati a lepupue nu, nɛ- -gbo: =Hapɔkɔ, -nyrɛ, -ε mɔ Nyɩsua a 'Yu, 'ε di nɔ -tɔtɔ ke, kɛɛ, nahuin 'de -nyrɛ a -gbɛ -hua. Gbɔgbyri, ni- vɔ -hua, -ε nue, 'waa nunu-tɔplɩ nyre le 'yi. 20Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔɔ de 'kɩan nu, 'a

=wlv yraa -nyre ni. Gbıgbıyru -heyri, 'ke ɔ 'le gbo ni, -ε nue, ɔ pu hvannu, 'ke 'a nunu-tɔplı -hvun bı bi pepe' 'mu. ²¹Kεε, nahuon 'bɔɔ -hapɔde nu, ɔ ye 'mʉε -nyre, -ε die nu, nahuin 'mue 'ye, -ε mɔ, 'a nunu-tɔplı, ɔ nu, Nyısva nyi 'nı -hva.»

-Yusu 'Klısv a 'dɔ bu 'bva

²²-Te de a -gbε, ε -hi, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopɔ 'hεen, 'ke v mu 'le Sudeblɔgba 'mu. -Tεgbi a -gbε, ɔ -hi 'le ti gbi, 'ɔɔ nahuin 'nie 'lu le po. ²³Saan, ɔ -wε nahuin 'lu le po 'nie. ɔ -mε -ye, 'ke ɔ nı 'le Enɔdɔ 'mu, 'ke 'le Salımɔdɔ 'hvun 'mu, -ε nue, -tεgbi a -gbε 'nie -huo 'o, nahuin 'vɔ 'le -nɔ -wɔn mu, 'ɔ nyu 'nie 'lu le po. ²⁴Ti a -gbε 'yri, v 'dio -jı 'mu a pue.

²⁵-Ye 'klεε, Saan a -naagbopɔ -ye, v kɔ -Juukɔε a ye'munaanyɔ -ye 'hεen, nɔ-v toto po, 'ke 'o nahuon a buı a leyıyra a -ta 'mu, ²⁶'v mu 'le Saan 'hvun 'mu, v nɔ: «Tɔɔnyɔ, -be ı bi 'le -mɔ 'mu 'kwli, nahuon -nɔ, -ɔ kɔ -mɔ 'hεen -nı o 'le 'nie, -ε mɔ Suden a 'nike, -ɔ kɔ -tı -n -tu o -a mu ye, -ε mɔ, nɔ- mɔ Waanyɔ -nɔ, Nyısva po la le, ɔ di la 'le ya? -Ye 'klεε, nahuon a -gbε, ɔ -wε nahuin 'lu le po 'nie, 'plu nahuin 'bii, -v di wen nɔ -mɔ -wɔn di, 'ke vɔ 'le -nɔ -wɔn mu, 'ɔ nyu 'nie 'lu le po.»

²⁷Saan -tu -wɔn, ɔ nɔ: «Nyısva, -ɔ nı 'le yakɔ 'mu, nɔ-ɔ -a mu 'ε nı -kuande -nyi, -a di nu. ²⁸'Mɔ Saan, 'na -kvan, nɔ- mɔ -bo tɔɔ nahuin Waanyɔ a -gbε, -ε die nu, v 'muo 'le -wɔn mu. 'A nı -gbε, a yie nı, -ε mɔ, 'n le o 'a mu nı, 'n 'de Waanyɔ -nɔ, Nyısva po la le, ɔ di la 'le ya. 'Mε -ye, 'n 'nye 'hru, -ε die nu, 'mu 'a mu le, -ε mɔ, Waanyɔ a -gbε, ɔ 'le 'nı di. ²⁹-Bo pue 'blı'mɔpaale a de ye. Nyıbeyu -nɔ, -ɔɔ 'blı 'mu pa, nyıɔgba -nɔ, -ɔ kɔ -nɔ 'hεen 'blı 'mu pa, nɔ- kɔ. ε 'de 'blı'mɔpanyɔ a -gbε a nunatumu, ɔ 'de nyıɔ a -gbε kɔ. Kεε, 'ke ɔ o 'blı'mɔpanyɔ 'hvun 'mu nı, 'ɔ nyo nva ye gbo po, kɔ, 'ɔɔ 'manɔ nu, 'bɔɔ 'a win 'wɔn. -Yusu 'we -nɔ 'blı'mɔpanyɔ ye, 'mɔ 'we -nɔ 'a nunatumu ye, 'a 'manɔ mɔ 'na 'manɔ'v nı. ɔ nɔ- 'yie 'le 'mu. Nahuin, v 'we -nɔ 'blı'mɔpanyıɔ ye. Ne- nue, 'vɔ 'le -Yusu -wɔn mu. ε 'de 'mɔ, v 'dee bu di nɔ 'mu -wɔn. ³⁰ε nɔ o le, 'ke -Yusu a 'dɔ bu 'bva, 'me -ye, 'na 'dɔ bu -tu 'le.»

Nahuon -nɔ, -ɔ -hɔn 'le yakɔ 'mu

³¹'Ke -Yusu -hɔn 'le yakɔ 'mu. Ne- nue, 'ɔ nı 'o nahuin 'bii 'lu ye. -A -me -ye, ke -a kɔ nɔ -tɔtv ke. Ne- nue, =aa -tɔtv ke a -tɔplı ke 'prεε. ɔ -mε -ye, 'ke ɔ -hɔn 'le yakɔ 'mu. ³²-Tɔplı -nɔ, ɔ 'ye, kɔ, ɔ 'wɔn, nı- kɔ -tı ɔɔ -wɔn le na. Kεε -ye nahuin -nɔ, -v kuo =wlv ye, v 'de -huo. ³³Kεε, nahuin -nɔ, -v kuo =wlv ye, v nyi 'nı -tu, -ε mɔ, -tı 'bii -nɔ, Nyısvaa -tu, ı mɔ -tı a -tεε nı. ³⁴-Yusu 'Klısv a -gbε, Nyısva lee nɔ -a mu -wɔn, Nyısva a win, nı- ɔɔ -wɔn le na, -ε nue, Nyısva a -gbε, ɔ -nyi -nɔ 'a -Hihiu 'bii nı. ³⁵Nyısva nɔε 'a 'Yu a -gbε 'mu nı. Ne- nue, 'ɔ -nyi -nɔ -tɔplı 'bii, ɔ 'mui win ke kɔɔ. ³⁶Nahuon 'bɔ nı 'o, 'bɔ kuo Nyısva a 'Yu a -gbε =wlv ye, -ye ɔ kɔ 'klɔ yrayıɔ, -ɔ nı nı

-we 'le. Kεε -ye nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'dio =wlv ye kuo, 'plu 'bɔ 'nɪnɪ =tuu 'o -nɔ, -ye ɔ 'de 'klɔ yrayrv a -gbe kɔ, kεε, Nyɪsvaa a yrv, nu- dio ye, -te 'klɔ te gbo.

-Te -Yusu 'preε la 'le Samalikvɛyrɔwlv -wɔn

4 ¹Falisi-tumu a nahuin, v 'wɪn ni, -ε mɔ, -Yusu nue ni, nahuin 'v nyo -wɔn naa, kɔ, ɔ nyu 'nie 'lu le po, 'plu nahuin a -gbe, v -huo ni, 'v -hi 'o Saan a nahuin 'mu. ²Kεε, 'ke 'le -tεεkɔ 'kwli 'mu, -Yusu a -gbe, ɔ 'ni po -le nahuin 'nie 'lu le, kεε, 'a -naagbopv ni, -v nahuin 'nie 'lu le po. ³-Tu =nv, nahuin =tu, -te -Yusu 'wɪn, -ye ɔ -hɔn 'le Sudeblɔgba 'mu ni, ɔ kɔ 'a -naagbopv 'hεen, v 'mu 'le Galileblɔgba 'mu mu. ⁴Samaliblvɔgba, nɔ- v kɔ bu 'be =tɔɔ, 'plu v 'mu 'le Galileblɔgba 'mu nyre.

⁵-Te v 'klεε Samaliblvɔgba =tɔɔ 'be, -ye 'ke v nyre 'o 'dɔɔ =de =hlɔn. 'Dɔɔ a -gbe, 'a 'dɔ mɔ Sika. 'Ke 'o -tεgbi a -gbe, 'ke -Juukvε a bu gblaka Sakɔbɔ a -ci ni 'o, ɔ -nyi la 'a 'yu Sosefv. ⁶⁻⁸'Ke 'le -ci a -gbe 'kwli 'mu, 'ke Sakɔbɔ 'bluu la 'o 'nɪhɔɔ. -Te v nyre 'klεε 'o 'nɪhɔɔ a -gbe wien, 'ke -Yusu a -naagbopv hio 'o gbo, 'v mu 'le 'dɔɔ 'mu, -ε die nu, v 'mu didi-tɔplɪ -tɔ. -Yusu -mε -ye, 'a 'kɪ -wε 'le =le, 'ke 'o 'hru =nv, v na a -ta 'mu. Nε- nue, 'o ni 'o 'nɪhɔɔ a -gbe nva 'mu gbo. Ti a -gbe 'yri, 'yrv nyra gbo.

ɔ -do bɔ ni 'klεε 'o gbo, -ye Samalikvɛyrɔwlv =de, nɔ- di 'nie 'pi wɔn. -Ye ke -Yusu nyo ye po, ɔ nɔ: «-Nye 'mu 'nie, =bo 'na!» ⁹-Ye nyrvɔgba a -gbe, ɔ =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «-Mbe', -mɔ mɔ -Juukvɛyu, 'plu =nu 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ Samalikvɛyrɔwlv 'nie -hva.» 'E mɔ -tεε, -Juukvε, v kɔ Samalikvε 'hεen, v nyinyre le. ¹⁰Kε -Yusuu 'klεε =nɔ ye po: «'Bɪa =ni yi wen dε =nv, Nyɪsvaa nahuin -nyi, kɔ, =ni yi wen -wε 'mɔ -gbo, -ɔɔ -mu 'nie -hva, -ye -mɔɔ ni, -ɔ di wen 'mu 'nie -hva. 'Mε -ye, 'niedv =nv, -εε nahuon 'klɔ yrayrv -nyi, nε- n di wen -mu -nyi.»

¹¹-Ye nyrvɔgba a -gbe, ɔ nɔ: «Nyɪvɛyu o, -n 'de 'nie'piidε =de kɔ, 'plu -ye 'hɔɔ -gbo, ɔ hren 'mu gbo. -Be' -n -wε 'le -bo nu 'nie a -gbe a 'pipie 'le? ¹²-A ni bu gblaka Sakɔbɔ, nɔ- hie -a mu 'nɪhɔɔ -gbo lε. 'A -gbe, ɔ 'na 'a 'nie ni, ɔ kɔ 'a 'yuo=pli 'hεen, 'a 'wlvɔgba-tɔplɪ 'ɪ 'na -wε 'nie a -gbe. =Be -n pui -tεε, -mɔ nɔ 'o 'lu ye?» ¹³-Ye -Yusu nɔ: «'Nahuon =nv, -ɔ di 'nɪhɔɔ -gbo a 'nie 'na, 'nie'natv dio lele 'ni nu. ¹⁴Kεε, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔɔ 'niedv =nv 'na, 'n di =nɔ -nyi, gbege, 'nie'natv 'dεε bu nuo 'klεε lele. -E nue, 'niedv =nv, 'n di =nɔ -nyi, ε di ye 'we 'nie =nv, -εε 'le -tɔtv gbo 'mu -hɔn ti a pεpε, -εε nahuon a -gbe 'klɔ yrayrv =nv -nyi, -ɔ 'nɪnɪ -wε 'le.»

¹⁵-Ye nyrvɔgba a -gbe, ɔ nɔ: «-Nye 'mu 'niedv a -gbe, -ε die nu, 'nie'natv 'ni =han 'klεε lele 'mu nu, kɔ, 'ni =han 'klεε lele nɔ 'nɪhɔɔ -gbo wien di, 'nie'pi-tɔ.» ¹⁶-Ye -Yusu nɔ: «'Mu -bo da -na tɔ, ɔ kɔ -mu 'hεen ba di 'le!» ¹⁷-Ye nyrvɔgba nɔ: «'N 'de tɔ kɔ.» -Ye -Yusu nɔ: «'A -tεε, nε-ε ni. -N 'de tɔ kɔ, ¹⁸-ε nue, -bo kɔ tɔ, -bo kɔ tɔ, ε -wε 'klεε 'le tɔnsv =hun, 'plu -ye, nahuon =nv, -ɔ kɔ -mu 'hεen- nye 'mu na, -te ti ni le 'mu -gbo, ɔ 'de -na tɔ.»

19-Ye nyrugba =nu, ɔ nɔ: «'N nye 'nt 'ye, -ε mɔ, -mɔ mɔ Nyɩsua a winwɔn-henyɔɔ nt. 20-A mv Samalikue a buntu, 'ke 'le dɔgba =nu 'lu, 'ke ʋʋ 'le Nyɩsua daa, kεε, 'a mv -Juukue, a nɔ 'nt, Nyɩsua a daaleε -do, nε- mɔ Jrusredɔ.» 21-Ye -Yusu nɔ: «Nyrugba o, -tɩ -gbo, 'nu =tu, pui -tεε. Ti di 'o 'nt nyre, -ɩ kɔ 'yri a 'nɩnt di 'o lele dɔgba =nu 'lu -a nt Bu Nyɩsua daa, kɔ Jrusre 'mv. 22'A mv Samalikue, Nyɩsua =nu, aa da, a 'dio yi. Kεε, -a mv -gbo, -v mɔ -Juukue, Nyɩsua =nu, -aa da, -a yio nt, -ε nue, 'ke Nyɩsuaa 'le -Juukue 'mv naa, ʋɔ nahuin waa. 23-24Ti di 'o 'nt nyre, 'plu ti a -gbe 'i nyre 'o -dodo, -ɩ kɔ 'yri Nyɩsua a -Hihiu di 'o nahuin 'klɩ -nyii, 'ke bu da -a nt Bu Nyɩsua, 'ke 'o 'ε nt -tegbi =de, -v mɔ Nyɩsua a -Hihiu =nu, -ʋʋ -tɩnahuin -tɩ a -tεε tɔɔ. -Te -a nt Bu Nyɩsuaa -hua nahuin bu nu 'a dɩda, ke'e nt, ε nt 'mv. Nyɩsua mɔ -Hihiu. Nahuin =nu, -v nye -hua, -bu da Nyɩsua, 'a -Hihiu kɔ bu nt 'o =nu ke 'mv. 'A -Hihiu a -gbe, ʋ nye -tɩnahuin 'nt tɔɔ, -te Nyɩsua a -gbe, ɔ nt 'mv.»

25-Ye nyrugba =nu, ɔ nɔ: «'N yie nt, -ε mɔ, Waanyɔ =nu, Nyɩsua po la le, ɔ di la -a mv ye ya, ɔ kɔ bɔ di 'le. 'Bɔ di 'le, -ye ɔ di -a mv -tɔplɩ 'bii klε 'nt -hɩhɩa.» 26-Ye -Yusu nɔ: «'Mɔ nt gbo mɔ, -ɔ kɔ -mv 'hεen- 'pre.»

27Tii -do a ti 'yri, -ye -Yusu a -naagbopu -nt wen, -v mu wen 'dɩɔ 'mv, ʋ nyre 'o =o. l saka =nu nt, -te -Yusu kɔ nyrugba 'hεen, ʋʋ toto po. Kεε, 'waa nahuon =de 'de wɔn =gba, -ε mɔ: «-Tɩ tio- -n nyo wɔn =gba 'le?» kɔ, «-Tɩ tio- ɔ kɔ -mv 'hεen, aa =tu 'le?»

28Nyrugba -mε -ye, ɔ hie 'o 'a 'niya gbo, 'ɔ gba cigbei, 'ɔ mu 'dɩɔ 'mv, 'ɔ le nahuin, ɔ nɔ: 29«Ba di 'le, a 'mv nahuon =de 'ye. Nɔ- le 'mv -tɔplɩ 'bii =nu, 'n nu le. =Be ε -wε 'le be 'ya Waanyɔ =nu 'mv nt, Nyɩsua po la le, ɔ di la -a mv ye ya?» 30-Ye nahuin a -gbe, ʋ -hɔn 'le 'dɩɔ 'mv nt, 'v muo 'le 'hɩn 'mv.

31-Te nahuin a -gbe, ʋ 'de wen 'le a die, -ye -Yusu a -naagbopu, ʋ nyo le 'nt 'batɩ, ʋ nɔ: «Tɔɔnyɔ o, di de 'plu.» 32Kεε -ye ɔ nɔ: «'N kɔ didide =de, a 'de yi.» 33-Ye 'a -naagbopu wɔn le 'nt =gbugba, ʋ nɔ: «=Be =ɔ =de yɔ didide ye -le?» 34-Ye ɔ nɔ: «'Na didide, nε- mɔ =bo nu Nyɩsua, -ɔ lee nɔ 'mv 'klɔ -gbo ke a kewεenle, ε =hen 'nyre =bo -yra -kvan =nu 'lu, ɔ -nyi 'mv, =bo nu. 35-A 'brikue nɔ 'nt: =Nɩ 'dɔ =gbla, yakueε -hen 'be =ce, -ye -n nyo 'nt 'ce. Kεε, 'mε -ye, 'nu 'a mv 'nt le: Ba 'ba 'yii 'mv, ba ta 'le -ci klε. =Gbla =hlu nt -dodo. ɔ -wε 'le 'cice.» (ε 'we =nɔ ye, nahuin -gbo, -v nyo 'le 'hɩn 'mv di, -v -wε -wɔn, 'ke -bu kɔ 'klɔ yrayrv =nu, -ɔ 'nɩnt -wε 'le, nu- kɔ -tɩ ɔɔ =tu.) 36«-Kvannunyɔ =nu, -ɔɔ =gbla 'ce, ɔ kɔ 'a nt 'peelee nt. 'A -kvan a -gbe, nɔ- nye nu, nahuin 'ʋʋ 'klɔ yrayrv =nu kɔ, -ɔ 'nɩnt -wε 'le. -Ye 'kleε, nahuon =nu, -ɔɔ =gbla 'dɔ, kɔ nahuon =nu, -ɔ nyo 'ce, ʋ di 'mv le bibi 'yi, ʋ 'mv 'manv nu. 37-Talɩdv =nu, -ʋʋ le po: =U -yee 'dɔ =gbla, =v -ye 'v nyo 'ce, ʋ mɔ -tɩ a -tεε nt. 38'N lee 'le 'a mv ke -ci -ye, -ε kɔ -kvan a 'de o nu, kεε, -ε kɔ =gbla aa 'kleε 'ce. =U -ye, nu- nu o -ci a -gbe a -kvan, a -mε -ye, 'aa 'kleε 'a =gbla 'ce.» 39Samalikue -nt wen, -v nt 'le 'dɩɔ -nt wen 'mv, 'waa nahuin 'plɔplɔ kuo -Yusu ye =wlv, -ε nue, ke nyrugba =nu, ɔ po =nu ye: «Nahuon -gbo, nɔ- le

'mu -tɔplɪ 'bii =nu, 'n nu lɛ.» ⁴⁰Nɛ- kɔ -tɪ, -tɛ Samalikvɛ a -gbe, v nyre 'klɛɛ 'o -Yusu 'hɯn 'mu, 'v nyo lɛ 'bati, 'ke bɔ nɪ 'le =nu -wɔn, 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'ɔ wɛɛn ke, 'ɔ -hi 'le -nyrɔwu 'hɔn. ⁴¹Nahuin 'plɔplɔ -ye kuo =wlv ye, 'ke 'o -tɪ =nu, ɔ -tu a -ta 'mu. ⁴²Kɛ vɔ 'klɛɛ nyrugba =nu ye po, v nɔ: «-Tɛ ti nɪ 'le 'mu -gbo, ɛ 'de -tu -do -gbo, -n =tu -a mu ye a -tɪ, -a 'dio =wlv ye kuo, kɛɛ, -a kuo ye =wlv, -ɛ nue, -a nɪ -gbe, -a 'wɔn 'a win nɪ, kɔ, -a kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, 'ɛ mɔ -tɛɛ, nɔ- mɔ Waanyɔ =nu, -ɔɔ 'klɔ -gbo a nahuin waa.»

-Tɛ -Yusu -wɔ la nyigblaka -de a 'yu a 'kvɛ

⁴³'Plu ɔ 'mu 'o -nyrɔwu 'hɔn mu -hi, 'ke 'o -tɛgbi a -gbe, -ye 'ke ɔ mu 'le Galileblɔgba 'mu. ⁴⁴'A -gbe, ɔ =tui o nɪ, -ɛ mɔ: «Nysva a winwɔn-hɛnyɔ 'bɔ nɪ 'le 'a 'brikvɛ -hɛyri, -ye v 'nɪ =tuo =le 'o.» ⁴⁵Kɛɛ, Galileblɔgba a nahuin a -gbe, v mu o ke lɛ'mimre =nu, -ɛ mɔ Pakɪ, 'ke 'le Jrusɛdɔ 'mu, 'v 'ye o -tɔplɪ 'bii =nu, -Yusu nu o. Nɛ- nue, -tɛ -Yusu nyre 'klɛɛ 'le Galileblɔgba 'mu, nahuin 'v 'blo kwa -tɛɛ. ⁴⁶-Ye 'ke ɔ mu 'le 'dɔ =nu 'mu, -ɔ mɔ Kana. 'Ke 'le 'dɔ a -gbe 'mu, 'ke ɔ nuu la 'o 'ɲmilekade, 'nie 'ɛ -he la -wiin.

-Ye 'klɛɛ, ɛ kɔ la nyɪbeyu =de. ɔ mɔ 'blɔgba a 'kun a -kvannunyo gblakaa nɪ, 'ɔ nɪ la 'le Kapenaɔdɔ 'mu, 'ke 'le Galileblɔgba 'mu. ɔ kɔ la 'yu nyɪbeyu. Nɔ- kɔ 'hɯn- hren. ⁴⁷-Tɛ nyigblaka a -gbe, ɔ 'win, -ɛ mɔ, 'ke -Yusu -hɔn 'le Sudeblɔgba 'mu, 'ɔ mu 'le Galileblɔgba 'mu, -ye ɔ -hɔn 'le 'a 'dɔ 'mu nɪ, 'ɔ mu 'le -Yusu -wɔn, 'ɔ 'bɔtɔ lɛ, ɔ nɔ: «Di 'le 'na 'dɔ Kapenaɔ 'mu, =mu 'na 'yu a 'kvɛ -wɔ. ɔɔ -hva bɔ 'ku.»

⁴⁸-Ye kɛ -Yusuu -nɔ ye po: «ɛ 'we =nɔ ye, a 'kɪɛ 'die 'le a -wɛɛ ba kuo 'mu =wlv ye, 'bia 'ba 'nɯn 'ye 'ɲmileka-tɔplɪ gblakɪ =nu, 'nɯ nu.» ⁴⁹-Ye nyigblaka a -gbe, ɔ =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «Tɔnɔyɔ o, di 'le 'na 'dɔ 'mu, 'na 'yu 'nɪ -han 'ku.» ⁵⁰-Ye kɛ -Yusuu -nɔ ye po: «-N -wɛ 'le -bo mu nɪ. -Na 'yu 'kɪɛ die 'klɔ nɪ.» -Tɪ =nu, -Yusu =tu -nɔ ye, ɔ kui ye =wlv, 'ɔ mu.

⁵¹ɔ nɪ 'hru wɔn, 'a -kvannunyu 'v dio ye 'mu 'be wɔn, v nɔ: «-Na 'yu nɪ 'klɔ.» ⁵²-Ye ɔ =gbu wɔn, ɔ nɔ: «Ti tio- kɔ 'yri 'a 'hɯn 'kee 'le?» -Ye v nɔ: «-Dina bɔ bi 'tu 'le, 'a -haawɔ -do bɔ -hi 'tu, -ye 'a 'hɯn 'kee 'tu nɪ.» ⁵³-Ye ɔ 'ye nɪ, -ɛ mɔ, ti =nu -kɔ 'yri -Yusu lee 'tu 'o =nɔ, -ɛ mɔ, 'a 'yu 'kɪɛ die 'klɔ nɪ, 'kee nɪ, 'a 'yu a -gbe a 'hɯn 'kee 'tu 'o. -Ye ɔ bi 'le ye, ɔ kɔ 'a kayugbokvɛ 'hɛɛn, v kuo -Yusu ye =wlv.

⁵⁴-Yusu bɔ -hɔn 'le Sudeblɔgba 'mu, bɔ mu 'le Galileblɔgba 'mu, bɔ nu 'ɲmilekade, 'a 'wu 'hɔn a dɛ'ɛ nɪ.

-Tɛ -Yusu -wɔ la le-ytyrenyo a 'kvɛ

5 ¹'Plu dɛ a -gbe, ɛ 'mu mu -hi, -ye -Juukvɛ, vɔ ke mu lɛ'mimre, 'ke 'le Jrusɛdɔ 'mu. 'Ke -Yusu mu -wɛ 'le. ²Paalɛ =de nɪ 'o, -ɛ kɔ 'yri vɔ 'o naa, 'vɔ 'le Jrusɛdɔ 'mu pa. ɔ nye daa Blablɔ a Paalɛ. 'Ke 'o paalɛ a -gbe 'hɯn 'mu, 'ke 'wlo =de nɪ 'o, nahuin 'blu la. 'Wlo a -gbe, 'a 'du mɔ Betesada,

'ke 'le -Juukvewin 'kwli 'mu. Ne- kɔ nua 'mu, v poo 'o papvɛii -hun. ³'Ke 'le papvɛi a -gbɛ gbo, 'hɔvnhrennyv 'plɔplɔ pɛ 'le gble, 'yiisuanyv, buklanyv, kɔ lɛ-yiyrenyvu. [U nye 'nɪ -pre, 'ke 'nie bɛ po -tablɔ, ⁴-ɛ nue, ɛ kɔ ti, Nyɪsua a leelenyɔ -de, ɔɔ 'le =tɪ, 'ɔ nye -gbɔti, -ɛ die nu, ɛ 'mu =tablɔ po. 'E nɪ ti, Nyɪsua a lɛleenyɔ 'bɔ -gbɔtie, 'bɛɛ 'klɛɛ =tablɔ po, ye-hɛhvnhrennyv, ɔ di 'le =tɪ, -tɛ 'a 'kɛɛ bɛ nɪ 'mu, ɛ kɔ bɛ -wɛ.]

⁵Ti a -gbɛ 'yri, ɛ kɔ -wɛ 'hɔvnhrennyv =de, 'ɔ nɪ 'le 'a 'bienu -hɛyri. -Tɛ 'a 'hɔv -tua la 'le hinhren gbo, ɛ -wɛ 'klɛɛ 'le 'yri a (38) =wlv =tu 'o -pu =tu 'o -yehɛn-yehɛn. ⁶-Tɛ -Yusu nyre 'o, -ye ɔ 'ye nahuon a -gbɛ nɪ, ɔ pɛ gbo. ɔ yie nɪ, -ɛ mɔ, -tɛ 'a 'hɔv -tua la 'le hinhren gbo, ɛ -wɛn gbo. -Ye ɔ =gbo wɔn, ɔ nɔ: «Be -n nye 'nɪ -hɛa, 'ke -na 'kɛɛ bɛ -wɛ?» ⁷-Ye 'hɔvnhrennyv nɔ: «Tɔɔnyɔ o, 'n 'de nahuon =de kɔ, -bɔ =tɪɔ 'le 'mu 'nie -wɔn, ti =nu -kɔ 'yri ɛɛ 'o =tablɔ po. 'Bia 'nɪ -hɛa =bo =tɪ wɛn 'le, -ye =ɔ -ye -hi 'mu ye.» ⁸-Ye kɛ -Yusu =nɔ ye po, ɔ nɔ: «Ba ye 'mu, -bo 'ba -na 'craka 'mu, -bo na!» ⁹Tii -do a ti 'yri, -ye 'a 'kɛɛ -wɛ nɪ, 'ɔ 'ba 'a 'craka 'mu, 'ɔ -tua nuna gbo.

Kɛɛ -ye dɛ a -gbɛ, -Juukvɛ a -wuwle-nyrɔwɔ 'mu nɪ, 'ke ɛ mue 'lu -wɔn. ¹⁰-Juukvɛ a ye'munaanyv, v 'ye nahuon a -gbɛ nɪ, ɔ kɔ 'kɛɛ -wɛ, 'v lo, v nɔ: «Kɛkɛ a -nyrɔwɔ -gbo, ɔ mɔ kɛ -wuwle-nyrɔwɔ'ɔ nɪ. 'A -tɪ, -n 'de ye ble -bo 'ble -na 'craka -wuwle-nyrɔwɔ a -gbɛ 'mu. ɛ mɔ -kɛa nɪ, 'plɪ -ye ɪ =ɲa nɪ.» ¹¹-Ye ɔ nɔ: «Nahuon =nu, ɔ -wɔ 'na 'kɛɛ, nɔ- le 'mu, =bo 'ba 'na 'craka 'mu, =bo na.» ¹²-Ye v nɔ: «Nahuon tio- le -mu, -bo 'ba -na 'craka 'mu, -bo na?» ¹³Nahuon =nu, ɔ kɔ 'kɛɛ -wɛ, ɔ 'de -Yusu yi, -ɛ nue, -Yusu mu nɪ 'tata a ti 'yri, nahuin -huohui =nu, -v nɪ 'o a -tɪ.

¹⁴-Tɛ ɛ gba ti gbi, -ye 'ke -Yusu yɔ 'le Nyɪsua a 'kagblaka gbo. Kɛ ɔɔ =nɔ ye po, ɔ nɔ: «Ye kɛ, -na 'kɛɛ -wɛ nɪ. =Nɪ nu 'le 'klɛɛ lele dɛ 'kuku, -ɛ die nu, =sɛ a 'yiye =nu, -ɛ -hi 'a dɛ -gbo wɔn, -n 'ye, ɛ 'nɪ -han -mu ye.» ¹⁵-Ye nahuon a -gbɛ, ɔ mu nɪ, 'ɔ le -Juukvɛ a ye'munaanyv, -ɛ mɔ, -Yusu'u nɪ, ɔ -wɔ 'a 'kɛɛ.

¹⁶Kɛɛ 'o ti a -gbɛ 'yie 'mu gbo, -ye v -tua -Yusu a bui a lɛ-mumɔ gbo, -ɛ nue, -Yusu -wɔ nahuon a 'kɛɛ, -wuwle-nyrɔwɔ 'mu. ¹⁷Kɛɛ -ye -Yusu -hihu kle, ɔ nɔ: «Na Bu, ɔɔ nu -kɛa 'ɛ nɪ ti. 'Na -gbɛ, dɛɛ -do, nɛ-ɛ nɪ.» ¹⁸-Tɛ -Yusu po 'klɛɛ lɛ, -ye -Juukvɛ a ye'munaanyv a -gbɛ, vɔ lele lɛ =mɔ 'hru, 'ke bu 'lɔ, -ɛ nue, ɔ =tui nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsua, nɔ- mɔ 'a Bu, ɛ =hɛn 'nyre, ɔ nɔ 'nɪ, ɔ kɔ Nyɪsua 'hɛɛn, v wɛɛn nɪ. ɛ 'de bɔ 'wla -wuwle-nyrɔwɔ a tetee -do a -tɪ, v 'nɪ =mɔ =le 'a 'lɪla lɛ.

Nyɪsua, ɔ -nyi 'a 'Yu 'klɪ 'bii nɪ

¹⁹-Tɪ =nu, -Juukvɛ a ye'munaanyv, vɔ -Yusu yeɛ, 'ɔ nyu kle -hihɛa, ɔ nɔ: «'Nu 'a mu 'nɪ le -tɛɛ, mɔ -gbo, ɔ ɔ nɔ Nyɪsua a 'Yu, 'n -do, 'n 'de 'le dɛ =de a nunue 'le -wɛ. Dɛ 'nu 'ye, 'na Buu nu, ɛ -do a -gbɛ, nɛ- 'nu nu. -Tɔplɪ 'bii, 'na Buu nu, 'n nyi -wɛ 'nɪ nu. ²⁰'E mɔ -tɛɛ, 'na Bu nɛ 'mu 'mu nɪ, 'kɔ 'mu -tɔplɪ 'bii =nu tɔɔ, 'a -gbɛ, ɔɔ nu. ɔ di lele 'mu 'nɪ lɛ, =bo nu 'ɲmilɛka-tɔplɪ

-ye, -i -hi 'o 'a de -gbo 'mv, 'n nu, -te ti ni le 'mv -gbo, i 'mv 'a mu saka. ²¹ E 'we -no ye, -te 'na Buu nu, 'oo 'le nahuin 'kukonyu -heyri -ha, 'o nyu 'kló -ha, ke 'nu nu, 'nu nahuin =nu 'kló yrayru -nyi, 'nu -hva =bo -nyo. ²² Ya 'o lele 'lu, 'na Bu 'ni poo =le nahuon =de -bati le, kee, 'o -nyi 'mv 'klí 'bii ni, 'ke =bo poo nahuin -bati le, ²³ -e die nu, nahuin 'bii, 'v 'mv 'mv 'o =tuu, -e 'we =no ye, -te 'v 'na Bu 'a =tuule nu. Nahuon -gbo, 'o 'nuni =tuu 'o 'mv, e 'we =we =no ye, 'na Bu, 'o lee no 'mv 'kló -gbo ke, no- 'o 'nuni =tuu 'o.

²⁴ Nu 'a mu 'ni le, nahuon 'bo ni 'o, 'bo 'na win nva ye gbo po, ko, 'bo kuo 'na Bu =wlv ye, 'o lee no 'mv -tutu ke, nahuon a -gbe, no- ko 'kló yrayru =nu, 'o 'nuni =we 'le. -Bati 'dee bi klo, kee, 'o -hon 'le 'kukve wlon 'mu ni, 'o pa 'le 'kló yrayru =nu -heyri, 'o 'nuni =we 'le. ²⁵ Nu 'a mu 'ni le -tee, ti di 'o 'ni nyre, 'plu ti a -gbe 'i nyre 'o -dodo, -i ko 'yri 'kukonyu di 'o 'mo -gbo, 'o mo Nyisva a 'Yu a win 'wón, ko, nahuin =nu, -v di 'na win 'wón, 'v di ko 'kló yrayru =nu, 'o 'nuni =we 'le. ²⁶ Na Bu ko 'klí, 'ke bo nue, nahuin 'mv 'kló ni. 'Klu -do a -gbe, ni- 'o -nyi 'mv, 'ke =bo -nyi nahuin 'kló yrayru =nu, 'o 'nuni =we 'le, ²⁷ 'o -nyi =we 'mo -gbo, 'o mo -tonahuin 'bii a Nahuon 'klí, 'ke =bo poo nahuin -bati le. ²⁸ E ni saka 'le 'a mu, ti di 'o 'ni nyre, -i ko 'yri nahuin 'bii -gbo, 'v -ha 'o le, 'v 'mv 'na win 'wón. ²⁹ Bu 'wón 'na win a -gbe, -ye 'v di 'le 'dee wlon 'mv le 'ni -hon. Nahuin =nu, -v nu =hapude, 'v di ko 'kló yrayru =nu, 'o 'nuni =we 'le, kee, nahuin =nu, -v nu de 'klan, -bati diu 'ni klí.

³⁰ N -do, 'n 'de 'le de =de a nunue 'le =we, Nyisva 'bo 'de 'mv 'a 'klí -nyi. 'Bia 'nu nahuon =de a -bati 'be, -te Nyisva 'na leele nu, ke 'nu 'a nunue nu. 'Nu po -tee a -bati, -e nue, Nyisva, 'o lee no 'mv -tutu ke, de =nu, 'oo -hva =bo nu, ne- 'nu nu -tee. E 'de de -gbo, 'na -gbe, 'nu -hva, 'ni nue =le.»

Nyisva, no- lee no -Yusu 'kló -gbo ke

³¹ Ke -Yusuu lele po, 'o no: «Bia 'n -do, 'ni nyi wen =tu, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'mv, -ye nahuin, 'v 'dee bu yrie wen, -e mo, 'nu =tu -ti a -tee. ³² Kee, Nyisva, no- nyi =tu, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'mv, 'plu 'n yie ni, -ti =nu, 'oo =tu, 'ke 'o 'mv ke, 'i mo -ti a -tee ni. ³³ A -me -ye, a te gbo nahuin, 'ke 'le Saan Batist -wón, 'o =tui =we 'a mu ye, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'mv. ³⁴ E 'die 'nyre =hen, -e mo, 'nu le =mo nahuon, 'o nyi =tu, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'mv. Kee, 'n nye 'ni nu, 'ke ba -hie Saan a de 'lu -wón le, -e die nu, a 'mue 'mv le yrii, -e mo, Nyisva, 'oo -hva bo waa 'a mu. ³⁵ Saan a -gbe, 'o 'we la =no 'napt ye, -e nye la nu, nahuin 'v le yrii. 'Ke 'le ti gbi 'kwli 'mv, aa la nu 'manv, 'ke 'o de a -gbe a -ta 'mv.

³⁶ E ko =we =tapt -ye, 'i ni 'o, 'i -hi Saan a pupowin wlon. Ni- mo 'gmileka=tapt =nu, 'nu nu, 'ke 'le 'na Bu a 'klí 'kwli 'mv. 'Gmileka=tapt a -gbe, 'i nye nahuin 'ni 'oo -tee, -e mo, 'na Bu, no- lee no 'mv 'kló -gbo ke. ³⁷ Plu 'na Bu =nu, 'oo lee no 'mv, 'o nyi =we 'ni =tu, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'mv. A 'de -hln 'a win a 'ween, ko, a 'dio -hln =we a 'yee. ³⁸ A 'ni =tu =le 'a

win gbo, 'ke 'le 'a ni =wlt ke, -ε nue, a 'de 'mv =wlv ye kuo, 'mɔ -gbo, ɔ lee nɔ 'klɔ -gbo ke. ³⁹Aa Nyɩsvacruntɛi 'ni 'nyɩ, -ε nue, a yie ni, -ε mɔ, ni-t 'a mu 'klɔ yrayrv =nv tɔɔ, -ɔ 'nɩni -wɛ 'le. 'E mɔ -tɛɛ, Nyɩsvacruntɛi a -gbɛ, ni-t 'na -ti =tu. ⁴⁰Kɛɛ -ye a 'ni -hva =le ba di nɔ 'mv -wɔn, -ε die nu, 'mv 'a mu 'klɔ yrayrv a -gbɛ -nyi.

⁴¹A nɔ 'ni, -ε mɔ, 'n nye le 'ni =mɔ, 'ke nahuin bu baa 'mu. Kɛɛ, ε 'de le 'mu ni. ⁴²A -mɛ -ye, a ni 'dɔ. 'N yie ni, -ε mɔ, 'ke 'le 'a ni =wlt ke, a 'de Nyɩsva 'mu nɔɛ. ⁴³'Na Bu lee nɔ 'mv 'a mu -hɛyri, kɛɛ, a 'ni -hva =le ba 'ble 'mu kwa. Kɛɛ, nahuon 'bɔ di 'le, 'ke 'le 'a -gbɛ a 'klɩ 'kwli 'mu, -ye a 'blo kwa. ⁴⁴A nɔɛ 'mu ni, 'ke 'a ni 'bienv bu baa 'a mu. Kɛɛ, a 'ni =mvɛ =le le, 'ke Nyɩsva =nv, -ɔ mɔ Nyɩsvaa -do, bɔ baa 'a mu. 'Bta 'ba ni le 'mu, -ye a 'die 'le -wɛ ba kuo 'mv =wlv ye. ⁴⁵Kɛɛ, a ni 'ye 'le, -ε mɔ, 'n di 'a mu yɛɛ -ti, 'ke 'o 'na Bu ye. 'A winwɔn-hɛnyɔ Moise =nv, a kuo =wlv ye, nɔ- di 'a mu -ti yɛɛ. ⁴⁶'Bia 'bɛ mɔ wen -tɛɛ, 'ba kuo wen Moise =wlv ye, 'na -gbɛ, a di wen -wɛ 'mu ye kuo =wlv, -ε nue, Moise, ɔ 'cru 'na -ti ni. ⁴⁷Kɛɛ, -ti =nv, ɔ 'cru, -tɛ a 'di -tɛɛ pue, a 'die -wɛ 'le -wɛ, ba pue 'na win a -ti -tɛɛ.»

-Te -Yusu wloo la 'flɔɔ, 'plu nahuin a 'milowu -hun 'v dio la, 'v =mra la
(Matie 14.13-21; Maki 6.30-44; Luku 9.10-17)

6 ¹-Tɛ dɛ a -gbɛ, ε -hi, -ye -Yusu kɔ 'a -naagbopv 'hɛɛn, v =ta ni, 'ke 'le Galileblɔgba a 'yru a 'pia =nv ke. 'Yru a -gbɛ, v nyu -wɛ daa Tibeliadi a 'yru; ²nahuin 'plɔplɔ 'v -Yusu -wɔn kvɛ, -ε nue, 'hɩmileka-tɔplɩ =nv, ɔ o nu, 'ɔɔ nahuin a 'kvɛi -wɔ, v 'yi o ni. ³-Tɛ -Yusu kɔ 'a -naagbopv 'hɛɛn, v nyre 'le, -ye 'ke v 'ya 'le dɔgba 'lu, 'v ni gbo. ⁴Ti =nv 'yri, -Juukvɛ a le'mimre, v Paki daa, 'a ti 'mvɛɛ yɛɛ. Nɛ- nue, nahuin 'plɔplɔ 'v ni -tuo ke.

⁵-Yusu bɔ 'ba 'lu ye 'mv, -ye ɔ 'ye nahuin -huohui, 'v 'o -nɔ 'hɩn 'mu di. -Tɛ ɔ 'yu 'klɛɛ, -ye ɔ =gba 'a -naagbopvyu Filipv wɔn, ɔ nɔ: «-Be' -a di 'klɛɛ didide ye 'yee, -a 'mue -tɔ, nahuin 'bii -gbo, -v di 'le, v 'mv dɛ di?» ⁶ɔ =gbo wɔn, -ε die nu, ɔ 'mue yi, 'bia Filipv 'bɔ kuo =wlv ye, -ε nue, 'plu ɔ 'muo wɔn mu =gba, dɛ ɔ di nu, ɔ yie ni -dodo. ⁷-Ye Filipv =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «Mɔ -beti -ba kɔ wen 'wilibɔ, -a 'die 'le -wɛ -ba -tɔ 'flɔɔ, 'ɛ ni nahuon bɔ di 'a =tɔ 'cicɛ di.» ⁸-Ye -Yusu a -naagbopvyu Adre, -ɔ mɔ Simɔ Piɛl a -dɩayu, ke ɔ 'klɛɛ -Yusu ye po, ɔ nɔ: ⁹«'Yu nyibeyu =de ni mɔ, 'bɔ kɔ 'flɔɔkuii -hun kɔ -hriin 'hɔn. Kɛɛ, i 'die 'le -wɛ bi nu dɛ =de, 'ke 'o nahuin -huohui -gbo -wɔn.»

¹⁰-Ye -Yusu nɔ: «Ba le nahuin 'bii -gbo, bu ni gblɛ.» -Tɛgbi a -gbɛ, -piti 'plɔplɔ ni 'o. 'Ke 'le nahuin 'bii =nv -hɛyri, nyibɛpv, -v ni -tuo ke, v -wɛ 'le 'milowu -hun ni. ¹¹-Tɛ v ni 'klɛɛ 'o -piti ke gblɛ, -ye -Yusu 'ba 'flɔɔ a -gbɛ 'mv ni, 'v -nyi Nyɩsva 'wio, 'v woo nahuin 'mv le, 'v 'ba -wɛ -hrin 'mv, 'v wii -wɛ =nv 'mv le, nahuin 'bii, 'v di 'waa =wlt a dɛ, 'v =mra. ¹²-Tɛ v =mra 'klɛɛ, -ye kɛ -Yusu 'a -naagbopv ye po: «Ba 'tɛ 'flɔɔ=tɛ 'bii =nv le, -ε hie gbo, 'a dɛ =de 'ni =han 'wan.» ¹³'Flɔɔkuii -hun =nv, -Yusu wloo, nahuin di, 'a dɛ, -ε hie gbo, nɛ- v 'tɛ le, 'v 'yie 'le -tɔgbu -pu =tu 'o 'hɔn.

¹⁴Ŋmilekade -nu, -Yusu nu, -te nahuin 'ye, -ye v nɔ: «'E mɔ -tɛɛ, nahuon -gbo, nɔ- mɔ Nyɩsɩa a winwɔn-henyɔ -nu, Nyɩsɩa po la le, -ɔ di la nɔ 'klɔ ke di.» ¹⁵Kɛɛ, -Yusu yrie ni, -ɛ mɔ, v dio 'ni klɩ, 'ke 'le 'klɩkɩ 'kwli 'mu, ɔ 'muo bodɔdɛ -nyi. Dɛ a -gbe, ɛ 'de -Yusu a kewɛɛnɛ. Nɛ- nue, 'ɔ hren -nu -wɔn, ɔ -do, 'ɔ mu 'le lele dugba 'lu.

-Te -Yusu na la 'yru ke
(Matie 14.22-33; Maki 6.45-52)

¹⁶-Wisepepei 'mu, -Yusu a -naagbopu 'v mu 'le 'yru nua 'mu. ¹⁷Tɔɔ 'ni -wɔn, -Yusu 'de wen 'le =nu -heyri a mue. Nɛ- nue, 'v 'ya 'le 'blagbe wɔn, 'vɔ bri, 'vɔ 'yru -nu =ta, 'vɔ 'le 'dɩɔ =nu 'mu mu, -ɔ mɔ Kapenɔ. ¹⁸-Te v ni 'klɛɛ 'le 'yru ke, -ye pepe gblaka, ɛɛ 'ni -hi, 'yru 'vɔ 'dɩɔ gblaki po, ¹⁹'v bri -bribri, 'v nu -kilowu -hun -hoo' -huonnɔ. -Ye tii -do a ti 'yri, v 'ye -Yusu ni, 'ɔ 'yru ke na, 'ɔ 'blagbe ye 'muɛɛ. Bu 'yo 'klɛɛ, huannu biu 'le 'kwli 'mu. ²⁰Kɛɛ -ye -Yusu nyu 'ni le, ɔ nɔ: «'Mɔɔ ni, a ni pi 'le huannu!» ²¹Uɔ -hɩa -Yusu bɔ 'ya 'le =nu -wɔn. -Ye tii -do a ti 'yri, -tɛgbi vɔ 'le mu, 'blagbe nyre 'o =o, 'v kwle.

-Yusu, nɔ- mɔ dididedu -nu, -ɛɛ nahuin 'klɔ yrayru -nyi, -ɔ 'nɩnɩ -wɛ 'le

²²-Te -nyre ɛɛ le, nahuin 'plɔplɔ =nu, -v hie 'le 'yru a 'pia =nu ke, -tɛgbii -do =nu, -Yusu wloo 'tu 'o 'flɔɔ, nahuin a -gbe, nu-v -Yusu le =mɔ. U yie ni, -ɛ mɔ, 'blagbee -do, nɛ- ni 'tu 'o 'nuhɔn 'mu, 'v yie -wɛ, -ɛ mɔ, -Yusu 'de 'tu 'le 'blagbe a -gbe wɔn 'ya. 'A -naagbopu -do, nu- 'ya 'tu 'le, 'v mu 'tu. ²³'Ke 'le 'dɩɔ =nu 'mu, -ɔ mɔ Tibeliadi, nahuin -ye ya 'le 'blagbei, 'v di 'o -tɛgbi -nu, -Yusu -nyii 'tu 'o Nyɩsɩa 'wio, 'v wloo 'tu 'o 'flɔɔ, 'v dio 'tu. ²⁴-Te nahuin a -gbe, v 'ye, -ɛ mɔ, -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, 'waa nahuon -de 'de 'o ni, v 'ya 'le 'waa 'blagbei wɔn, 'v mu 'le Kapenɔ 'mu, 'v mu -Yusu le =mɔ wɔn.

²⁵'Ke v ye 'le -Yusu 'yru a 'pia =nu ke gbo, v nɔ: «'Tɔɔnyɔ, ti tio- kɔ 'yri -n nyre nɔ 'le?» ²⁶-Ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ nɔ: «'Nu 'a mu 'ni le -tɛɛ: Ŋmileka-tɔplɩ -nu, 'nu nu, Nyɩsɩa, nɔ- -nyi 'mu 'klɩ, 'ni nyi nu. Kɛɛ, ɛ 'de ba yrii dɛ a -gbe 'mu le a -ti, a 'ni -mɔ -le 'mu le. Kɛɛ -ye didide, a di 'tu, 'a -mra 'tu, nɛ- kɔ -ti 'aa 'mu le =mɔ. ²⁷'A ni -hie 'le dididɛɛ -do a -ti 'lu -wɔn le, -ɛ 'nɩnɩ -wɔn 'o, -ɛɛ pɔ, kɛɛ, didide -nu, -ɛɛ 'a mu 'klɔ yrayru -nyi, -ɔ 'nɩnɩ -wɛ 'le, nɛ- kɔ -ti ba -hie 'lu -wɔn le. 'Mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɩnahuin 'bii a Nahuon, 'mɔ di 'a mu didide a -gbe -nyi, -ɛ nue, 'na Bu Nyɩsɩa, nɔ- lee nɔ 'mu 'klɔ -gbo ke, 'ke =bo -nyi 'a mu didide a -gbe.»

²⁸-Ye v nɔ: «Dɛ tio- -a di nu 'le, 'plɩ Nyɩsɩa 'mu -a mu ke wɛɛn?» ²⁹-Ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ nɔ: «Dɛ Nyɩsɩaa -hɩa ba nu, nɛ- mɔ ba kuo mɔ -gbo =wɩ ye, ɔ lee nɔ 'klɔ -gbo ke.» ³⁰⁻³¹-Ye v nɔ: «=Ni nye -hɩa, -ba pue -na pupowin -tɛɛ, -ye -bo nu Ŋmilekade -ye, -ɛ 'we -nɔ 'a dɛ =nu ye, Nyɩsɩa a winwɔn-henyɔ Moise, ɔ la nu. 'E ni -nyrɔwɔ, -nyi -a mu didide, -a

'mue di, -ε 'we =nɔ ye, -tε -a ni bunuv la nu, ti =nu -kɔ 'yri v ni la 'le 'puhɔɔnblɔgba 'mu, 'vu la didide =nu di, vu mani daa, -εε la 'le yakɔ 'mu -hɔn. Dεε -do a -gbe, nε- v 'cru la, 'ke 'le Nyɩsvacrune 'kwli 'mu, -ε mɔ: ɔ -nyi =nu didiflɔɔ, -ɔ -hɔn 'le yakɔ 'mu.»

32-Ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ nɔ: «'Nu 'a mu 'ni le -tεε, -tεε a didide, -ε kɔ -ti 'n =tu wen, ε 'de Moise, ɔ 'die 'a mu -nyi. Kεε, -tεε a didide, -ε -hɔn 'le yakɔ 'mu, 'na Bu Nyɩsva, nɔ- nye 'a mu -nyi. 33-Tεε a didide, Nyɩsvaa nahuin -nyi, nε- mɔ dididedu =nu, -ε -hɔn 'le yakɔ 'mu, 'plu -ε di 'klɔ ke a nahuin 'klɔ yrayru -nyi, -ɔ 'nuni -we 'le.» 34-Ye v nɔ: «Tɔɔnyɔ, -nyi -a mu dididedu a -gbe 'ε ni ti!» 35-Ye ke ɔ 'klεε =nu ye po, ɔ nɔ: «'Mɔ 'we =nɔ dididedu =nu ye, -εε nahuin 'klɔ yrayru -nyi. Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ kuo 'mu =wlv ye, 'bɔ -hε 'na -naagbopuyu, ɔ 'we =nɔ nahuon =nu ye, kanv 'nuni nu, kɔ 'nie'natu 'hεn.

36'N =tui 'a mu ye, -ε mɔ, a 'ye 'mu ni, kεε, a 'de 'mu =wlv ye kuo. 37Nahuin 'bii =nu, 'na Buu 'mu -nyi, v di -hε 'na -naagbopu. Gbegbe, 'n 'dee =bo bla 'waa nahuon -do =de ke. 38'N 'de 'le yakɔ 'mu -hɔn, 'ke =bo nu 'na -gbe a keweenle, kεε, Nyɩsva, -ɔ lee nɔ 'mu -tutu ke, nɔ- kɔ keweenle 'n kɔ =bo nu. 39Dε Nyɩsvaa -hva, nε- mɔ, nahuin 'bii -gbo, ɔ -nyi 'mu, 'ni 'waan 'le 'a nahuon -do, kεε, 'lele'bɔɔ-nyrɔwɔ 'mu, 'n kɔ =bo -hu 'le 'kukonyu -heyri, 'mu 'klɔ -ha. 40'ε mɔ -tεε, dε 'na Buu -hva, nε- mɔ, 'ε ni nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ yrie, -ε mɔ, 'mɔ mɔ Nyɩsva a 'Yu, kɔ, 'bɔ kuo 'mu =wlv ye, nahuon a -gbe bɔ kɔ 'klɔ yrayru, -ɔ 'nuni -we 'le, 'plu 'lele'bɔɔ-nyrɔwɔ 'mu, 'n kɔ =bo -hu 'le 'kukonyu -heyri, 'muo 'klɔ -ha.»

41-Juukue a nyigblakɩ bu 'wɔn dε a -gbe, -ye vu -Yusu le poo yru, -ε nue, ɔ nɔ 'ni, nɔ- 'we =nɔ dididedu =nu ye, -ε -hɔn 'le yakɔ 'mu. 42Ke vu po: «=Be nahuon -gbo, ɔ 'de Sosefu a 'yu -Yusu? -A yi 'a bu kɔ 'a 'dii 'hεn ni. -Be' ɔ -we 'le bɔ nu 'klεε 'a =tutue, -ε mɔ, 'ke ɔ -hɔn 'le yakɔ 'mu 'le?»

43-Ye ɔ =tu -wɔn, ɔ nɔ: «Dε- kɔ 'mɔ aa yru le poo 'le? 44Nahuon =de 'die 'le -we bɔ kuo 'mu =wlv ye, 'ke bɔ -hε 'na -naagbopuyu, 'bia 'na Bu, -ɔ lee 'mu, 'bɔ 'dio 'le -jri. 'Na -gbe -gbo, 'lele'bɔɔ-nyrɔwɔ 'mu, 'ε ni nahuon, -ɔ kuo 'mu =wlv ye, 'mɔ dio 'le 'kukonyu -heyri -ha, 'muo 'klɔ -ha. 45Nyɩsva a winwɔn-henyu 'creε la ni, 'ke 'le Nyɩsvacrune 'kwli 'mu, -ε mɔ: Nahuin 'bii, Nyɩsva, nɔ- diu tɔɔ. 'ε ni nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔɔ 'na Bu Nyɩsva nva ye gbo po, 'plu 'bɔɔ 'a tɔɔwin kwa 'ble, nɔ- di 'na -naagbopuyu -hε. 46'ε 'de 'nyre =hen, -ε mɔ, nahuon =de 'ye 'na Bu Nyɩsva, 'be 'de 'n -do, -ɔ -hɔn 'le =nɔ -wɔn 'mu.

47'Nu 'a mu 'ni le -tεε, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ kuo 'mu =wlv ye, nɔ- kɔ 'klɔ yrayru, -ɔ 'nuni -we 'le. 48'Mɔ 'we =nɔ dididedu =nu ye, -εε nahuon 'klɔ yrayru -nyi, -ɔ 'nuni -we 'le. 49'A ni bunu, -v ni la 'le 'puhɔɔnblɔgba 'mu, =betɩ bu la dididedu =nu di, vu mani daa, -εε la 'le yakɔ 'mu -hɔn, vu la le 'ni 'kuku. 50Kεε, -tεε a didide, -εε 'le yakɔ 'mu -hɔn, nahuon =nu, -ɔ die di, ɔ 'dee bɔ 'ku, -ε =hen 'nyre, ɔ di kɔ 'klɔ yrayru, -ɔ 'nuni -we 'le. 51'Mɔ mɔ

dididedu -nu, -ε -hɔn 'le yakɔ 'mu, -εε nahuin 'klɔ yrayru -nyi, -ɔ 'nɪnɪ -we 'le. 'E nɪ nahuon, -ɔ di dididɛ a -gbɛ di, 'a 'klɔ yrayru, ɔ di kɔ, ɔ 'die 'le -we bɔ kɔ 'lu-yɪrɛ. Dididɛ -gbo, 'n di -ha, nɛ- mɔ 'na 'hɪn. 'Nu 'na 'hɪn a -gbɛ 'nɪ -ha, -ε die nu, 'klɔ ke a nahuin, v 'mu 'klɔ yrayru kɔ.»

⁵²-Juukue a ye'munaanyu, -ti -nu, -Yusu =tu, ɪ po -nu 'mu yru, 'vɔ wɔn lɛ -gbɔgba, v nɔ: «-Be' nahuon -gbo, ɔ -we 'le bɔ nu -a mu 'a 'hɪn a -nyinyie, 'plu -a 'mui di 'le?» ⁵³-Ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ nɔ: «'Nu 'a mu 'nɪ le -tɛɛ, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'bia 'ba 'nɪnɪ di 'na 'hɪn, kɔ, 'bia 'ba 'nɪnɪ 'na 'na dablo, a 'dee ba kɔ 'klɔ yrayru, -ɔ 'nɪnɪ -we 'le gbe. ⁵⁴Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔɔ 'na 'hɪn di, kɔ, 'bɔɔ 'na dablo 'na, nahuon a -gbɛ, ɔ kɔ 'klɔ yrayru, -ɔ 'nɪnɪ -we 'le, 'plu 'lele'bɔɔ-nyrɔwɔ 'mu, 'n dio 'le 'kukonyu -heyri 'nɪ -ha, 'muo 'klɔ -ha. ⁵⁵'Na 'hɪn mɔ -tɛɛ a dididɛ'ε nɪ, 'na dablo, ɔ mɔ -tɛɛ a 'nɪnadɛ'ε nɪ. ⁵⁶Nahuon -gbo, -ɔɔ 'na 'hɪn di, kɔ, -ɔɔ 'na dablo 'na, ɔ kɔ 'mu 'hɛɛn, -a -mɔɛ nɪ. ⁵⁷'Na Bu -nu, -ɔ lee nɔ 'mu 'klɔ -gbo ke, nɔ- nye nu, 'plu nahuin 'v nɪ 'klɔ. Nɔ- nue, 'plu 'na -gbɛ, 'nɪ nɪ 'klɔ. Kɛ'ε nɪ, ε -ti 'mu, 'ke 'o nahuon =nu -wɔn, -ɔɔ 'na 'hɪn di. 'Mɔ nye nu, 'plu nahuon a -gbɛ 'v nɪ 'klɔ. ⁵⁸'Mɔ mɔ -tɛɛ a dididɛ, -ε -hɔn 'le yakɔ 'mu. 'E 'de dididɛ =nu ye 'we, -εε la 'le yakɔ 'mu -hɔn, vɔ manɪ daa, 'a nɪ bunvɔ la di, 'ke 'le 'pɔhɔnɔnɔgba 'mu. =Betɪ bɪv la dididedu a -gbɛ di, vɔ la lɛ 'nɪ 'kɔkɔ. Nahuon =nu, -ɔ di -tɛɛ a dididɛ =nu di, 'n 'ya 'mu, ɔ di kɔ 'klɔ yrayru =nu, -ɔ 'nɪnɪ -we 'le.»

⁵⁹Tɔɔwin 'bii -gbo, -Yusu tɔɔ, 'ke ɔ tɔt 'le Nyɪsva a kayu =nu gbo, -v nɪ 'le Kapɛnaɔtɔ 'mu.

-Yusu a win, nu nahuon 'klɔ yrayru -nyi, -ɔ 'nɪnɪ -we 'le

⁶⁰Nahuin =nu, -vɔ -Yusu -wɔn kɛ, 'plu 'waa 'plɔplɔ, v 'mu 'a tɔɔwin =nu mu 'wɔn, -ye v nɔ: «Tɔɔwin -gbo, ɪ nɪ ke 'klɪ. Nahuon =de 'die 'le -we bɔ wɪn ke.» ⁶¹-Yusu yree nɪ, -ε mɔ, nahuin =nu, vɔ 'mu lɛ 'nɪ 'pɔpɔ. Nɛ- nue, 'v nyu le, ɔ nɔ: «=Be -ti -gbo, 'n =tu, u 'a mu 'nɪ 'hran? ⁶²'Mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'bia 'ba 'ye 'mu, 'nu yakɔ 'mu mu, -tɛgbi =nu, 'n -hɔn 'le 'mu, -be' a di 'klɛɛ po 'le? ⁶³Nyɪsva a -Hihiuu -do, nu-v nahuin 'klɔ yrayru -nyi. -Tɔnahuon a 'klɪ 'de 'le dɛ =de 'le -we. Win -gbo, 'n tɔɔ 'a mu, nɪ- nye nu, 'plu Nyɪsva 'vɔ 'a mu 'a -Hihiu -nyi, 'plu -Hihiu a -gbɛ, v 'mu 'a mu 'klɔ yrayru -nyi, -ɔ 'nɪnɪ -we 'le. ⁶⁴Kɛɛ, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuin nɪ 'le, 'v 'de 'mu =wɔ ye kuo.» Kɛ la 'le gbo, -Yusu yi nahuin =nu nɪ, -v 'dio =wɔ ye kuo, kɔ, 'v yi nahuon =nu, -ɔ dio 'a yraanyu kwa po. ⁶⁵-Ye kɛ ɔ lele po, ɔ nɔ: «Nɛ- nue, 'nɪ le 'a mu, -ε mɔ, nahuon =de 'die 'le -we bɔ kuo 'mu =wɔ ye, 'ke bɔ -hɛ 'na -naagbopɔyɪ, 'bia Nyɪsva 'bɔ 'dio 'le -jri.»

⁶⁶Nahuin 'plɔplɔ, -v nyo o -wɔn kɛ, kɛ 'o ti a -gbɛ 'yie 'mu gbo, -ye v 'kee 'a -wɔnkukɛ nɪ. ⁶⁷'A -naagbopɔv -pu =tu 'o 'hɔn =nu, kɛ -Yusu nyu ye po: «'A nɪ -gbɛ, =be aa -hɔa ba hie -we 'o 'mu gbo, ba 'kee 'na -wɔnkukɛ?» ⁶⁸-Ye Simɔ Piɛlɪ =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «Kɔkɔnyɔ, nyɔ- kɔ -wɔn -a di 'klɛɛ 'le mu

'le? -N -do, -mɔ kɔ win, -u nahuon 'klɔ yrayru -nyi, ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le. 69-Tɛ ti nɪ lɛ 'mʊ -gbo, -a kuo -mʊ ye =wɛ, 'plɪ -a yie nɪ, -ɛ mɔ, -mɔ mɔ Nyɪsʌ a 'Yu -Yusu 'Klɪsʌ, ɔ lee nɔ 'klɔ ke.» 70-Ye -Yusu -tu -wɔn, ɔ nɔ: «A mʊ -pu -tu 'o 'hɔn -gbo, 'mɔ nɪ, ɔ -ha 'le 'a mʊ du 'mʊ, 'ke 'a 'mʊ 'na -naagbopu -hɛ. Kɛɛ, 'ke 'le 'a mʊ -hɛyri, nahuon nɪ 'le, 'ɔ mɔ 'ku -hʌn.» 71 Judʌ, ɔ mɔ Simɔ Yisikalio a 'yu, nɔ- ɔ -hɛn 'nyrɛ. ɔ mɔ -Yusu a -naagbopu -pu -tu 'o 'hɔn a nahuon -yee nɪ. Kɛɛ, nɔ- di -Yusu 'a yraanyu kwa po.

-Yusu a -ɗiayuo, v 'dio =wɛ ye kuo

7 1Dɛ a -gbe, -tɛ ɛ -hi, -ye -Yusu, ɔ Galileblugba ke 'nɪ na; ɔ 'nɪ -hʌ -le bɔ mu 'le Sudeblugba 'mʊ, -ɛ nue, -Juukʋɛ a ye'mʊnaanyu, v lɛ =mɔ 'a 'lɪla. 2Ti a -gbe 'yri, -Juukʋɛ a le'mimre =nu, v Papʋɛi a le'mimre daa, 'a ti 'mʊɛɛ yrɛ. 3Nɛ- nue, -Yusu a -ɗiayuo 'v lo, v nɔ: «-Hɔn nɔ Galileblugba 'mʊ, -bo mu 'le Sudeblugba 'mʊ, -ɛ die nu, -na -naagbopu, -v nɪ 'le, v 'mʊ -wɛ 'ɲmileka-tɔplɪ =nu 'ye, -nu nu. 4Nahuon =nu, ɔ -hʌ, 'ke nahuin 'bii bʊ yio, ɔ 'nɪ nu -le -tɔplɪ, 'ke 'le -huhlikɔ 'kwli 'mʊ. 'A -tu, -tɛ -nu 'ɲmileka-tɔplɪ nu, nui 'ke 'o nahuin 'bii ye, v 'mʊ -mʊ yi.» 5'A -ɗiayuo a -gbe, v 'de 'ɛ -mɔ -Yusu =wɛ ye kuo.

6-Ye ke ɔ =nu ye po, ɔ nɔ: «Ti 'de wɛn 'o a nyree, 'ke =bo mu 'le. 'ɛ nɪ ti mɔ -hapʊti nɪ, 'ke 'o 'a mʊ -wɔn. 7'Klɔ -gbo ke a nahuin, v 'dɛɛ bʊ yraa 'a mʊ, kɛɛ, 'mɛ -ye, v yraa 'mʊ nɪ, -ɛ nue, 'n nyi 'nɪ -tu, -ɛ mɔ, 'waa nunu-tɔplɪ nyre lɛ 'yi. 8A -mɛ -ye, ba mu 'le le'mimre ke. 'Mɛ -ye, 'nɪ mu -le 'le, -ɛ nue, ti 'de wɛn 'o a nyree, 'ke =bo mu 'le.» 9Kɛ ɔ po =nu ye, 'ɔ 'de -ta 'mʊ -hɔn. 'Ke ɔ 'kɪɛ nɛ 'le Galileblugba 'mʊ.

-Tɛ -Yusu mu la Papʋɛi a le'mimre ke, 'ke 'le Jrusɛɗɔ 'mʊ

10-Tɛ -Yusu a -ɗiayuo -nɪ wɛn, v mu 'klɛɛ le'mimre ke, 'ke 'le Jrusɛɗɔ 'mʊ, -ye -Yusu a -gbe, ɔ mu -wɛ 'le -le, 'ke 'le -huhlikɔ 'kwli 'mʊ, -ɛ die nu, nahuin 'nɪ -hion 'ye. 11Le'mimre a ti 'yri, -Juukʋɛ a ye'mʊnaanyu, v nyo lɛ 'nɪ -mɔ, 'v wɔn lɛ =gbugba: «-Be' -Yusu nɪ ye 'le?» 12'ke 'le nahuin =nu -hɛyri, 'v 'a -tu -tu. =U -ye nɔ: «ɔ mɔ =hapɔnahuon nɪ.» =U -ye nɔ: «'Uɔn, ɔ 'de -hapɔnahuon, ɔ kaa nahuin.» 13Kɛɛ, nahuon =de 'die 'le -wɛ bɔ -tui, 'ke 'o nahuin 'bii ye, 'bɛ 'de bʊ bii yee -do, -ɛ nue, v pɪ 'waa ye'mʊnaanyu a huannu.

14-Tɛ v -wɛ 'klɛɛ le'mimre 'mʊ gbo, -ye 'ke -Yusu mu 'le Nyɪsʌ a 'kagblaka a -yaa 'mʊ, 'ɔ -tʌ nahuin a tɔɔɛ gbo. 15-Tɛ -Juukʋɛ, v 'a win 'wɔn, -ye ɪ saka =nu nɪ, v nɔ: «Nahuon -gbo, tɛtɛitɔɔnyɔ -de 'dio -hlɪn tɛtɛi a tʋɛ. -Be' ɔ -wɛ 'le bɔ nu -tɔplɪ 'plɔplɔɗv -gbo a yiyie 'le?» 16-Ye ke ɔ nyu ye po, ɔ nɔ: «-Tɔplɪ -gbo, 'nɪ 'a mʊ tɔɔ, Nyɪsʌ, ɔ lee nɔ 'mʊ, nɔ-ɔ 'mʊ 'a -tɔ -nyi. ɛ 'de 'na -gbe a =tɔ. 17Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔɔ -hʌ bɔ nu dɛ =nu, -ɛɛ Nyɪsʌ a plɔ blee, -ye ɔ die 'mʊ lɛ 'nɪ yrii, 'bɪa tɔɔɛ -gbo, 'nɪ tɔɔ, 'bɛ 'ya Nyɪsʌ a 'lu a lɛ-hiele 'mʊ, -hee' 'bɪa 'nɪ tɔɔ, 'ke 'le 'na -gbe a 'klɪ 'kwli

'mu. ¹⁸Nahuon -nu, -ɔɔ tɔɔ, 'ke 'le 'a -gbe a 'klu 'kwli 'mu, ɔ nye 'ni -hva, 'ke nahuin bu bɔɔ. Kεε, nahuon -nu, -ɔɔ tɔɔ, 'ke nahuin bu baa nahuon -nu, -ɔ lee -nɔ, nɔ-ɔ -tɪ a -tεε -tu. Hi 'de 'le 'a pupowin -heyri ni. ¹⁹Moise, ɔ -nye 'a ni bunu tetei ni. Kεε, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon -de 'ni -tui -le 'o. De 'klan tio- 'n nu, -ε kɔ 'mɔ aa -hva ba 'la?»

²⁰-Ye nahuin =tuo -wɔn, v nɔ: «-Mɔ nyɔ -gbo, 'ku -hvan ni 'o -mu ke 'mu. Nahuon tio-o -na 'lila le =mɔ?» ²¹-Ye -Yusu nɔ: «Dεε -do, 'n nu, nε- mɔ, 'n -wɔ o nahuon =de a 'kve -wuwle-nyrɔwɔ 'mu. 'Plu -ye, a 'bii, ɪ saka o 'a mu ni, 'ke =bo di o de a -gbe nu -wuwle-nyrɔwɔ 'mu. ²²Kεε, a -mε -ye, aa -we nu -kvan -wuwle-nyrɔwɔ 'mu, -ε nue, Moise le la 'a ni bunu ni, 'ke ba 'be 'a ni 'yuo nyibεpu yre, 'yu 'bɔ kɔ -nyrɔwu -yehen-yehen. -Ye 'klεε, =beti -wuwle-nyrɔwɔ 'mu, aa 'a ni 'yuo nyibεpu yre 'ni 'be. 'E mɔ -tεε, 'a ni bunu, -v ni la 'klɔ, 'plu Moise 'mu la 'klɔ ni, nu- =tue -wlu, ε 'de Moise. ²³-Tε aa 'a ni 'yuo nyibεpu yre 'be -wuwle-nyrɔwɔ 'mu, -ε die nu, a 'ni -han Moise a tete 'wla, =be nahuon -gbo, 'kveε nu, -bo -wɔ 'a 'kve a -gbe, ε 'de 'o ye'bibe 'mu -hi? -Tε 'n -wɔ o nahuon a 'kve -wuwle-nyrɔwɔ 'mu, de- kɔ 'mɔ aa yru le poo 'le? ²⁴-Tɔplu -do -gbo, 'a ni 'yii 'ye, ɪ ni nue 'le, a ni yeε 'le nahuon -tɪ. Kεε, 'plu a 'mu -tɪ mu =tu, ba -hie 'lu le -tεε, 'plu a 'mui -tu.»

-Be -Yusu, nɔ- mɔ Waanyɔ -nu, Nyɪsua po la le, ɔ di la 'le ya

²⁵Jrusre 'mu a nahuin -ye, ke vɔ po: «=Be ε 'de nahuon -gbo, -ɔ kɔ 'lila vɔ le =mɔ? ²⁶Ba 'ye ke, nɔ-ɔ 'pre, 'ke 'le nahuin 'bii ye, 'plu -a ni ye'munaanyu, v 'ni puo -le mε le. =Be v yrie ni, -ε mɔ, nɔ- mɔ Waanyɔ -nu, Nyɪsua po la le, ɔ di la -a mu ye ya? ²⁷Kεε, 'ke 'le 'pia -ye ke, Waanyɔ a -gbe 'bɔ di 'le, -tεgbi ɔ -hɔn 'o 'mu, nahuon -de 'deε bɔ yii 'o. Kεε -ye nahuon -gbo, -tεgbi ɔ -hɔn 'o 'mu, -a yii 'o =o.»

²⁸Tii -do a -gbe 'yri, -Yusuu 'ni tɔɔ, 'ke 'le Nyɪsua a 'kagblaka a -yaa 'mu, ɔɔ 'le win 'yaa, ɔ nɔ: «=Be seyɪ-seyɪ, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'mu, a yio ni? Kɔ, -tεgbi 'n -hɔn 'o 'mu, a yii -we 'o =o? ε 'de 'na -gbe a 'klu 'kwli 'mu, 'n 'de 'le di. Nahuon -ye, nɔ- lee nɔ 'mu. Nahuon a -gbe, ɔ mɔ =wlvyeukuonyɔɔ ni. A -mε -ye, a 'dio yi. ²⁹Kεε, 'mε -ye, 'n yio ni, -ε nue, 'ke 'n -hɔn 'le =nɔ -wɔn 'mu, kɔ, nɔ- lee nɔ 'mu.»

³⁰-Tε nahuin -nu, v 'win, -ye vɔ -hva bu klo, kεε, nahuon -de 'die 'le -we bɔ gbɔ 'o dabu 'hɔn 'mu, -ε nue, ti 'de wen 'o a nyree, 'ke bu klo. ³¹Kεε -ye 'ke 'le nahuin -nu -heyri, 'waa 'plɔplɔ kuo =wlv ye. Ke vɔ po: «-Tado, nahuon -gbo, nɔ- mɔ Waanyɔ =nu, Nyɪsua po la le, ɔ di la -a mu ye ya. =Be ε di kɔ nahuon -ye, -ɔ di 'ɲmileka-tɔplɪ 'plɔplɔ nu, ɔ 'mu 'o nahuon -gbo 'mu -hi?»

-Tε Falisi-tumu a nahuin le la 'sɔyuo, 'ke bu klu la -Yusu

³²-Ye Falisi-tumu a nahuin, v 'wɔn -tɪ -nu ni, nahuiin 'le gbo ble, vɔ =tu, 'ke 'o -Yusu ke. Nε- mɔ Nyɪsua a -cɔhlonpinyu gblakɪ kɔ Falisi-tumu a

nahuin 'heen, bu le 'soyuo, 'ke bu klti -Yusu. ³³-Te -Yusu 'ye de a -gbe, -ye ke ɔ po: «Ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, 'n 'kie die nɔ 'a mu -heyri ni, 'plu 'mu 'le nahuon =nu -wɔn mu, -ɔ lee nɔ 'mu. ³⁴A di 'mu le 'ni =mɔ, kee, a 'dee ba 'ye 'mu, -ε nue, -teɔbi =nu, 'nu 'le mu, a 'die 'le -we ba mu 'le.»

³⁵-Ye -Juukɔe, vɔ wɔn le 'ni -gbugba, v nɔ: «-Be' ɔ di 'klɛe ye mue 'le, 'ke -a 'nunt dio 'ye? -Be 'ke ɔ di 'le -a ni 'bienu -Juukɔe =nu -wɔn mu, -v ni 'le daku a nahuin -heyri, -v 'de -Juukɔe, ɔ 'mu -we daku a nahuin a -gbe tɔɔ? ³⁶-Ti -gbo, ɔ =tu, de tio- ε =hen 'nyre 'le, -te ɔ ple, -ε mɔ: A di 'mu le 'ni =mɔ, kee, a 'dee ba 'ye 'mu, -ε nue, -teɔbi =nu, 'nu 'le mu, a 'die 'le -we ba mu 'le.»

'Niedu =nu, -εε -tonahuin 'klo yrayru -nyi

³⁷Le'mimre =nu, 'a 'lele'boɔ-nyrɔwɔ, nɔ- mɔ -nyrɔwɔ gblaka. -Nyrɔwɔ a -gbe 'mu, -ye -Yusu 'ba 'mu ye, 'ke 'o nahuin -huohui =nu ye, 'ɔ 'le win 'yaa, ɔ nɔ: «Nahuon 'bo ni 'o, 'nie'natu 'bu nyo nu, -ye ke bo di nɔ 'mu -wɔn, ɔ 'mu 'na. ³⁸Nahuon =nu, -ɔ kuo 'mu =wlv ye, ε 'we =nɔ ye, 'nɩlu ni 'le 'a =wlv ke, 'plu 'niedu =nu, -εε -tonahuin 'klo yrayru -nyi, ne- di 'le 'a =wlv ke 'mu -hɔn. Ke'ε ni, v nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nyisvacrunie 'kwli 'mu.» ³⁹De =nu -ko -ti -Yusu =tu, ne- mɔ Nyisva a -Hihiu =nu, Nyisva di nahuin =nu -nyi, -v kuo -Yusu =wlv ye. Ti a -gbe 'yri, Nyisva 'de wen 'a -Hihiu nahuin a -nyee, -ε nue, -Yusu 'de wen 'le yrayru a mue, 'ke 'le 'a -ti a 'yi'buaale 'kwli 'mu.

Nahuin 'be le =tiɔ, -Yusu a -ti

⁴⁰Nahuin =nu, -te v 'wɔn -Yusu a win, 'waa de -ye, ke vɔ po: «'E mɔ -tɛɛ, nahuon -gbo, nɔ- mɔ Nyisva a winwɔn-henyɔ =nu, v po la le, -ɔ kɔ -bo di la 'le.» ⁴¹Ke =v -yee po: «Waanyɔ =nu, Nyisva po la le, ɔ di la 'le ya, nɔ-ɔ ni.» Ke =v -yee po: «Waanyɔ a -gbe, ɔ 'dee bo kɔ 'le Galileblugba 'mu. ⁴²Ke Nyisvacrunie po: Waanyɔ a -gbe, 'ke ɔ di 'le bodɔ Dafidi a -tugba -heyri kɔ, kɔ, 'ɔ di 'le Betelemɔdɔ 'mu kɔ, -ɔ mɔ Dafidi a -gbe a 'dɔ.»

⁴³ε 'we =nɔ ye, nahuin =nu, v 'be le =tiɔ, -Yusu a -ti. ⁴⁴=U -yee -hua bu klo, kee, nahuon =de 'die 'le -we bo gbɔ 'o dabu 'hɔn 'mu.

-Juukɔe a ye'mvnaanyu, v 'de -Yusu =wlv ye kuo

⁴⁵-Ye 'soyuo -ni wen, v -hɩn -wɔn, 'v mu 'le Nyisva a -cɔhɩnpinyu gblaki kɔ Falisi-tumu a nahuin 'heen -wɔn. -Ye nyigblaki a -gbe, v =gbu wɔn: «De- kɔ -Yusu a 'de 'le ya 'le?» ⁴⁶-Ye 'soyuo a -gbe, v =tu -wɔn, v nɔ: «-A 'de -hɩn nahuon =de a 'yee, -bo 'pre, -ε 'we =nɔ nahuon -gbo ye.» ⁴⁷Ne- mɔ Falisi-tumu a nahuin bu =gbu wɔn: «-Be 'a ni -gbe, a wɛen -we ke, 'ke nahuon =nu bo kaa 'a mu. ⁴⁸-A mu Falisi-tumu a nahuon -do =de 'dio =wlv ye kuo, 'plu ε 'de -we 'blugba a ye'mvnaanyɔ =de kɔ, -bo kuo =wlv ye. ⁴⁹Kee, daku a de =nu, -v kuo =wlv ye, v 'de Moise a tetei yi. 'A -ti, Nyisva a -bati diu 'ni klt.»

⁵⁰Falisi=tumu a nahuon =nu, ɔ mə Nikodemu, ɔ ni la -we ke -tuo. Nɔ-ɔ ni, ɔ mu la -Yusu 'ye wɔn, ti =de a ti 'yri la. Ke ɔ 'klɛɛ 'a 'bienu ye po, ɔ nɔ: ⁵¹«-A ni tetei nɔ 'ni: 'Plu -a 'mu nahuon -ti yɛɛ, -a kɔ -ba puo nua ye gbo. =Ba 'ye, -ɛ mə, ɔ nu de 'klan, -ye -bati dio 'ni klu.» ⁵²-Ye v =tuo -wɔn, v nɔ: «=Be -na -gbe, 'ke -n kɔ -we 'le Galileblɔgba 'mu? -Hre Nyisvacrunɛi -tɛɛ. -N die 'ni 'ye, -ɛ mə, Nyisva a winwɔn-henyɔ =de 'die 'le -we bɔ kɔ 'le Galileblɔgba 'mu.»

[⁵³-Tɛ de a -gbe, ɛ -hi, -ye v -gbe ɛ. Nahuon 'bɔ ni 'o, 'ke ɔ mu 'le 'a kayu gbo.

-Tɛ v gba la 'o -wlawlinyɔ =de -Yusu ye

8 ¹-Ye 'ke -Yusu mu 'le dɔgba =nu 'lu, ɔ kɔ 'lu ti =de ni 'le, vɔ olifie daa. ²-Tɛ -nyre cɛ ɛ, -ye ɔ =hian -wɔn, ɔ mu 'le Nyisva a 'kagblaka a -yaa 'mu, nahuin 'plɔplɔ 'v 'yɪya 'o =nɔ 'hɔn 'mu gbo, ɔ ni gbo, ɔ -tva 'waa tɔɔle gbo. ³-Tɛ ɔ ni 'klɛɛ 'le nahuin a tɔɔle 'kwli 'mu, -ye -Juukɔɛ a teteitɔnyu kɔ Falisi=tumu a nahuin 'hɛɛn, nu- gba 'o =nɔ nyrɔgba =de 'hɔn 'mu. Nyrɔgba a -gbe, ɔ ni 'le -wlawli a nunue 'kwli 'mu, 'v klo, 'v yɔ 'le, 'v =tuo 'o nahuin 'bii ye gbo. ⁴-Ye vɔ 'klɛɛ -Yusu 'ni le, v nɔ: «Tɔɔnyɔ, nyrɔgba -gbo, ɔ ni 'le -wlawli a nunue 'kwli 'mu, =a klo, =a yɔ 'le. ⁵ɛ mə -tɛɛ, Nyisva a winwɔn-henyɔ Moise, 'a tete -ye nye -a mu 'ni tɔɔ, -ɛ mə, nyrɔgbapu, -vɔ de a -gbe nu, -ba pu 'hɛ -wɔn ɛ, -ba 'lɔ. -Mɛ -ye, -be' -nu po 'le?»

⁶U nyi 'ni =tu, -ɛ die nu, v 'muo 'mu le =tɔ, v 'mue 'ye, 'bia 'bɔ di Nyisva a tete 'wla, -ɛ die nu, v 'muo -ti yɛɛ. Keɛ -ye -Yusu =titi 'mu ni, ɔɔ -jie nu, ɔɔ 'o -tutu ke 'cru. ⁷-Tɛ v 'kie =gbɔɔ wɔn ɛ, nɛ- mə bɔ 'wɔɔ 'le ke ɛ, ɔ nɔ: «Ke 'le 'a mu -hɛyri, nahuon =nu, ɔ 'de -hlin de 'kuku a nue, nɔ- bɔ 'ya ye-henahuon 'mu, -bɔ puo 'hɔ -wɔn.» ⁸-Ye ɔ =titi lele 'mu ni, ɔɔ 'o lele -tutu ke 'cru. ⁹Plu v 'mu -Yusu a pupowin a -gbe mu 'wɔn, -ye v po -dodo, 'vɔ ɛ mumu. Nyɪɔblaki, nu- mə ye-henahuin, -v -tva lemumule gbo. -Ye -Yusu kɔ nyrɔgba a -gbe 'hɛɛn, v -do, nu- hie 'o, 'ke 'o nahuin ye. Nyrɔgba a -gbe, ɔ 'kie nyreɛ 'o =nɔ ye gbo. ¹⁰-Ye ɔ 'wɔɔ 'le lele ɛ ke, ɔ nɔ: «Nyrɔgba o, nahuin -gbo, -vɔ wen -mu -ti yɛɛ, -be' v ni ye 'le? =Be =ɔ =de 'de 'o hie, -bɔ ple, -n ni 'mu 'kukɔɛ?» ¹¹-Ye ɔ nɔ: «lin -o, Kukɔnyɔ o. 'A nahuon =de 'de 'o hie.» -Ye -Yusu nɔ: «'Na -gbe, 'ni po =le -we ɛ, -ɛ mə, -n ni 'mu 'kukɔɛ. -N -we 'le -bo mu ni. Keɛ, =ni nu 'le 'klɛɛ lele de 'kuku.»]

-Yusu, nɔ-ɔ 'klɔ -gbo a nahuin -nyre -nyi

¹²Ke -Yusu, ɔɔ lele nahuin =nu ye po, ɔ nɔ: «Mɔɔ ni, ɔɔ 'klɔ -gbo a nahuin -nyre -nyi, -ɛ die nu, v 'mu -ti a -tɛɛ 'mu le yrii. Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ kuo 'mu =wɔ ye, -ye ɔ di -nyreɔv =nu 'ni kɔ, -ɛɛ nahuon 'klɔ yrayru -nyi. ɔ 'deɛ bɔ na 'klɛɛ lele gbɪgbɪyri 'mu ɛ.»

¹³-Ye Falisi=tumu a nahuin =tuo -wɔn, v nɔ: «-Na -gbe, -mɔɔ -n dɔɔn a -ti =tu. 'A -ti, -ti -nu =tu, ɪ 'de -ti a -tɛɛ.» ¹⁴-Ye -Yusu nɔ: «Mɔ =beti 'n -do,

-boo 'n dɔnɔv a -ti =tu, -ti 'nu =tu, ɪ mɔ -ti a -tɛɛ ni, -ɛ nue, -tɛgbi 'n -hɔn 'o 'mu, kɔ, 'n di 'le lele mu, 'n yii 'o =o. Kɛɛ, a -mɛ -ye, a 'de 'o yii. ¹⁵-Tɛ -tɔnahuiin 'waa 'bienu -tɔnahuin a -ti a yɛɛɛ nu, kɛ'ɛ ni, aa nahuin a -ti a yɛɛɛ nu. 'Mɛ -ye, 'ni yɛɛ =le nahuon =de -ti. ¹⁶Kɛɛ, 'bia 'ni kɔ =bo yɛɛ nahuin -ti, -ye -ti =nu, 'nu =tu, ɪ mɔ -ti a -tɛɛ ni, -ɛ nue, ɛ 'de 'n -do, 'ni yɛɛ =le nahuin -ti, kɛɛ, 'na Bu -gbo, -ɔ lee nɔ 'mu, ɔ kɔ 'mu 'hɛɛn, -a mu pɛ. ¹⁷U 'cɪɛ la ni, 'ke 'le Nyɪsɪva a tɛtɛɪrɪnɪɛ 'kwli 'mu, -hɛhɪpɪvɪ 'hɔn, 'bu =tu -tu -do, -ye -ti a -gbe, v =tu, ɪ mɔ -ti a -tɛɛ ni. ¹⁸'Nu =tu 'n dɔnɔv a -ti, kɔ, 'na Bu, -ɔ lee nɔ 'mu, 'ɔɔ -wɛ 'na -ti =tu.» ¹⁹-Ye v =gbo wlɔn, v nɔ: «-Be' -na Bu ni ye 'le?» -Ye -Yusu nɔ: «Mɔ, a 'de 'mu yi, kɔ, 'a 'de -wɛ 'na Bu yi. 'Bia 'ba yi wen 'mu, -ye a di wen -wɛ 'na Bu 'ni yi.»

²⁰-Tɛ -Yusu, ɔɔ nahuin -tɔplɪ =nu tɔɔ, 'ke ɔ ni 'le Nyɪsɪva a 'kagblaka a -yaa 'mu gbo, 'ke 'o dokwliye =nu 'hɔn 'mu, -ɛ kɔ wlɔn vɪ 'le 'wli lɛ po. Kɛɛ, ɔ =de 'die 'le -wɛ bɔ klo, -ɛ nue, ti 'de wen 'o a nyree, 'ke bu klo.

-Yusu nɔ 'ni, ɔ 'de 'klɔ -gbo a nahuon

²¹-Ye kɛ -Yusuu lele =nu ye po: «'N di 'ni mu, a 'mu 'na 'yiye lɛ =mɔ, kɛɛ, a 'dɛɛ ba 'ye 'mu. A di lɛ 'ni 'kuku, 'ke 'le 'a ni dɛ 'kuku -hɛyri. -Tɛgbi 'nu 'le mu, a 'de 'le mumue -wɛ.» ²²-Ye kɛ -Juukvɛ a ye'mɔnaanyɪvɪ po: «-Be ɔ di 'a dɔnɔv 'ni 'la, -ɛ nue, ɔ nɔ 'ni, -tɛgbi =nu, ɔɔ 'le mu, -a 'de 'le mumue -wɛ?» ²³-Ye -Yusu nɔ: «'A mu mɔ 'klɔ -gbo a nahuiin ni. Kɛɛ, 'mɛ -ye, 'n 'de nɔ 'klɔ -gbo ke 'mu -hɔn. 'Ke 'n -hɔn 'le yakɔ 'mu. ²⁴'N le 'a mu ni, -ɛ mɔ, a di lɛ 'ni 'kuku, 'ke 'le 'a ni dɛ 'kuku -hɛyri. A kɔ ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, 'mɔ mɔ nahuon =nu, 'n plɛ, 'n 'ya 'mu. 'Bia 'ba 'die -tɛɛ pue, -ye a di lɛ 'ni 'kuku, 'ke 'le 'a ni dɛ 'kuku -hɛyri.» ²⁵-Ye v =gbo wlɔn, v nɔ: «'Nahuon a gblo tio- -n 'ya 'klɛɛ 'le?» -Ye ɔ nɔ: «-Be a nye 'ni -hɪva, 'ke =bo =tui lele? 'Mɔ mɔ nahuon =nu, -ɔ kɔ -ti 'nu =tu, kvɛ la 'le gbo. ²⁶'N kɔ wen -ti 'plɔplɔ a =tutue, 'ke 'o 'a mu ke, kɔ, 'ni kɔ wen 'hru, 'ke =bo yɛɛ wen 'a mu -ti. Kɛɛ, 'ni -tu =le 'klɛɛ -ti 'bii. 'Nahuon =nu, -ɔ lee nɔ 'mu, -tu -do =nu, 'n 'wɔɔn 'o =nɔ wien, ni- 'nu =tu, 'plɪ nahuon a -gbe, ɔɔ =tu -ti a -tɛɛ.»

²⁷U 'ni yrii =le 'mu lɛ, -ɛ mɔ, 'a Bu a -tu ni, ɔɔ =tu. ²⁸-Ye kɛ ɔɔ lele =nu ye po, ɔ nɔ: «'Ti =nu -kɔ 'yri 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a 'Nahuon, a di 'o 'mu ye 'mu 'baa, 'ke 'o tu 'yie 'mu, 'mu -tɪtɪ -wɔn hren, a die 'ni yrii, -ɛ mɔ, 'mɔ mɔ nahuon =nu, 'n plɛ, 'n 'ya 'mu. A die -wɛ 'mu lɛ 'ni yrii, -ɛ mɔ, 'ni nu =le dɛ =de, 'ke 'le 'na -gbe a 'klɪ 'kwli 'mu. -Tu -do =nu, 'na Bu tɔɔ 'mu, ni- 'nu =tu. ²⁹'Nahuon =nu, -ɔ lee nɔ 'mu, 'ke ɔ ni 'o 'mu 'hɔn 'mu. ɔ 'de 'o 'n -do gbo hie, -ɛ nue, ɛ ni ti, dɛ =nu, -ɛɛ 'a plɔ blee, nɛ- 'nu nu.»

³⁰-Yusu bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye nahuin 'plɔplɔ kuo ye =wɪv.

Nahuin =nu, -vɪ dɛ 'kuku nu, nu- mɔ dɛ 'kuku a =go

³¹-Ye kɛ -Yusuu nahuin =nu ye po, -v kuo =wɪv ye, ɔ nɔ: «'Na tɔɔwin =nu, 'ba nyi 'o =tuu, -ye 'a mu mɔ 'na -tɛɛ a -naagbopɪvɪ ni. ³²'Na tɔɔwin a -gbe

a 'o-tuule, ε die 'nɪ nu, 'plu a 'mʊ -tɪ a -tɛɛ yi. -Tɪ a -tɛɛ a -gbe, ɪ di 'a mʊ 'nɪ -gbla, 'ke 'le -gode =nu wɔn.»

³³-Ye -Juukʊɛ a ye'mɔnaanyɔ, v nɔ: «-A mʊ mɔ Abrahamu a 'yuo a 'yuoo nɪ. -A 'de -hɪn ɔ =de a =go 'mʊ a 'yɛɛ. Dɛ- kɔ -tɪ =nɪ lɛ -a mʊ yre poo, -ɛ mɔ, -tɪ a -tɛɛ di -a mʊ 'nɪ -gbla, 'ke 'le -gode =nu wɔn.» ³⁴-Ye -Yusu nɔ: «'Nɪ 'a mʊ 'nɪ le -tɛɛ, 'ɛ nɪ nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔɔ dɛ 'kuku nu, -ye ɔ mɔ dɛ 'kuku a =ge'e nɪ. ³⁵-Ge 'de ye ble bɔ 'cipi 'le kayuu -do gbo. Kɛɛ, 'kabu a 'yu, nɔ- 'cipi 'le kayu gbo. ³⁶'Mɔ -gbo, ɔ mɔ Nyɪsua a 'Yu, 'bɪa 'nɪ -gbla 'a mʊ, -ye 'ɛ mɔ -tɛɛ, a 'deɛ ba 'ya lele -go 'mʊ. ³⁷'N yie nɪ, -ɛ mɔ, 'a mʊ mɔ Abrahamu a 'yuo a 'yuoo nɪ. Kɛɛ, aa lɛ =mɔ 'na 'lɪla, -ɛ nue, a 'nɪ wɛɛn -le 'na tɔwɪn ke. ³⁸Dɛ =nu, 'na Bu tɔɔ 'mʊ, nɛ- 'nɪ 'a mʊ le. Kɛɛ, a -mɛ -ye, dɛ =nu, 'a nɪ bu le 'a mʊ, nɛ- aa nu.» ³⁹-Ye v nɔ: «-A nɪ bu, nɔ- mɔ Abrahamu.» -Ye -Yusu nɔ: «'Bɪa 'ba 'ya wɛn Abrahamu a 'yuo 'mʊ, -ye -tɔplɪ =nu, ɔɔ la nu, nɪ- a di wɛn -wɛ nu. ⁴⁰Kɛɛ, =betɪ =bo =tu 'a mʊ -tɪ a -tɛɛ =nu ye, Nyɪsua le 'mʊ, aa lɛ =mɔ 'na 'lɪla. Dɛdʊ a -gbe, Abrahamu, ɔ 'nɪ nue -le la. ⁴¹Kɛɛ, -tɔplɪ -do =nu, 'a nɪ bu, ɔɔ nu, nɪ- aa -wɛ nu.» -Ye v nɔ: «-A nɪ 'dii 'de 'lalunyrɔ. -A nɪ buu -do, -a yi, nɔ- mɔ Nyɪsua.» ⁴²-Ye -Yusu nɔ: «'Bɪa Nyɪsua 'bɔ 'ya wɛn 'a nɪ Bu 'mʊ, -ye a di wɛn 'mʊ 'mʊ 'nɪ nuɛ, -ɛ nue, 'ke 'n -hɔn 'le Nyɪsua -wɔn 'mʊ. 'N 'de 'le di, 'ke 'le 'na -gbe a 'kɪ 'kwɪli 'mʊ, kɛɛ, nɔ-ɔ nɪ, ɔ lee nɔ 'mʊ. ⁴³Dɛ- nue, -tɪ -gbo, 'nu =tu, 'a 'nɪnɪ yrɪi 'mʊ le 'le? -Tɪ kɔ -tɪ 'a 'nɪnɪ yrɪi 'mʊ le, nɛ- mɔ, a 'die 'le -wɛ ba po 'mʊ nɪa ye gbo. ⁴⁴'A nɪ bu, nɔ- mɔ Satan, ɔ mɔ 'kuo -hɪn a nyɪgblaka. 'A mʊ mɔ 'a 'yuo-pɪlɪ. -Ye -tɔplɪ =nu, -u 'a nɪ bu a plɔ blee, nɪ- a nuɛ 'mʊ ba nu. Kʊɛ la 'le gbo, ɔɔ -ke 'la nahuɪn. ɔ yraa -tɪ a -tɛɛ nɪ, -ɛ nue, -tɪ a -tɛɛ 'de 'le 'a -wɪw ke nɪ. Hɪ a lɛ'dudue, nɛ- mɔ 'a -kɪvan, -ɛ nue, ɔ mɔ hɪnyɔ'ɔ nɪ, 'plu hɪ a gbleglebi 'bii, 'ke u 'le =nɔ -wɔn 'mʊ -hɔn.

⁴⁵Kɛɛ, 'mɛ -ye, 'nu -tu -tɪ a -tɛɛ. Nɛ- nue, 'a 'de 'mʊ =wɪw ye kuo. ⁴⁶'Ke 'le 'a mʊ -hɛyri, -be ε kɔ nahuon, ɔ -wɛ 'le -bɔ tɛɛ 'mʊ, -ɛ mɔ, 'nɪ nu dɛ 'kuku? ε 'de 'a nahuon -de kɔ. -Tɛ 'nu -tɪ a -tɛɛ =tu, dɛ- kɔ 'mɔ a 'nɪnɪ pue -tɛɛ 'le? ⁴⁷Nahuon =nu, ɔ mɔ Nyɪsua a nahuon, ɔɔ Nyɪsua a -gbe a win ye gbo po nɪa. Kɛɛ, a -mɛ -ye, a 'de Nyɪsua a nahuɪn, nɛ- nue, 'a 'nɪnɪ puo nɪa ye gbo.»

'Plu v 'mʊ la Abrahamu kɔ, -Yusu nɪ la 'kɪlɔ

⁴⁸-Ye -Juukʊɛ a ye'mɔnaanyɔ =tuo -wɔn, v nɔ: «'A -tɪ, -tɛ -a le wɛn -mʊ, -ɛ mɔ, -n 'de Nyɪsua yi, kɔ, 'ku -hɪn nɪ 'o -mʊ ke 'mʊ, -a kɔ wɛn 'o =wɔn.» ⁴⁹-Ye -Yusu nɔ: «'Ku -hɪn 'de 'o 'mʊ ke 'mʊ nɪ. Kɛɛ, 'na Bu, nɔ- 'nu -tɪ a 'yi'bɪaale -nyi. A -mɛ -ye, a ble ke, 'ke ba -nye 'mʊ -tɪ a 'yi'bɪaale. ⁵⁰'Mɛ -ye, 'nɪ =mʊɛ -le lɛ, 'ke nahuɪn bu -nye 'mʊ -tɪ a 'yi'bɪaale, kɛɛ -ye Nyɪsua, nɔ- nye lɛ =mɔ. Nɔ-ɔ nɪ, ɔ di -bati 'bɛ. ⁵¹'Nu 'a mʊ 'nɪ le, nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔɔ 'o 'na wɪntɛ 'o =tuu, ɔ 'deɛ bɔ 'kʊ gbe.»

⁵²-Ye v nɔ: «-A yie 'klɛɛ nɪ, -ɛ mɔ, 'ku -hɪn nɪ 'o -mʊ ke 'mʊ. -A nɪ bu gblaka Abrahamu 'kʊ nɪ, Nyɪsua a winwɔn-henyɔ v 'kʊ -wɛ. -Mɛ -ye,

ke -nu po, nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔɔ 'o -na winte 'o =tuu, ɔ 'dee bɔ 'ku gbe.

53-A nɪ bu Abrahamu, ɔ 'ku nɪ. =Be -n pue -tɛɛ, -mɔ nɔ 'o 'lu ye? Nyɪsua a winwlɔn-henyu, v 'ku -wɛ nɪ. Nahuon a gblo tio- -nu 'klɛɛ -n dɔnu daa 'le?»

54-Ye -Yusu nɔ: «Bia 'nu wen 'n dɔnu baa, -ye 'na baale a -gbe, ε 'dee be da wen de =de. Nahuon -gbo, -ɔɔ 'mu baa, nɔ- mɔ 'na Bu. A nɔ 'nɪ, nɔ- mɔ Nyɪsua =nu, aa da. 55Kɛɛ, a 'dio yi. 'Me -ye, 'n yio nɪ. 'Bia 'nɪ po wen le, 'n 'dio yi, -ye 'n 'ya wen hɪnyɔ, -ε 'we =nɔ 'a mu ye. Kɛɛ, 'n yio nɪ, 'nu -wɛ 'o 'a win 'o =tuu. 56'A nɪ bu gblaka Abrahamu, ɔ nye la -wɔn le -hie 'lu, -ε mɔ, ɔ di la -nyrɔwɔ =nu 'nɪ 'ye, -ɔ kɔ 'mu v di la 'o 'mu kɔɔ. Ne- nue, 'wɔ la 'manu nu. -Tɛ ɔ 'ye la 'klɛɛ -nyrɔwɔ a -gbe, -ye ɔɔ la nu 'manu 'dɔ.»

57-Ye v nɔ: «-N 'de 'yri a (50) -wlu 'hɔn =tu 'o -pu a kɛɛ, =nu le po, -n 'ye Abrahamu nɪ.» 58-Ye -Yusu nɔ: «Nu 'a mu 'nɪ le, 'plu v 'mu la Abrahamu kɔ, 'n nɪ la 'klɔ.» 59Bɔ po 'klɛɛ le, -ye v 'ba 'mu le 'hɛ, 'ke v 'mue =nɔ -wɔn le poo a -tɪ, v 'muo 'la. Kɛɛ -ye -Yusu -hli =nu ke 'yi, ɔ 'hru 'le Nyɪsua a 'kagblaka a -yaa 'mu.

-Tɛ -Yusu -wɔ la 'yiisuanɔ a 'kɛɛ

9 1-Yusu kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn, bu nɪ 'hru wlɔn, -ye ɔ ye 'o gbo nyɪbeyu =de. Nyɪbeyu a -gbe, kɛɛ la 'le 'a kɔɔle 'yie 'mu gbo, 'a 'yii sua nɪ. 2-Ye 'a -naagbopu =gbɔ wlɔn, v nɔ: «Tɔɔnyɔ o, nahuon tio- nu la de 'kuku? =Be nahuon a -gbeɛ nɪ, -hee' 'a 'dii kɔ 'a bu 'hɛɛn- nɪ, -v nu de 'kuku, -ε kɔ -tɪ 'a 'yii 'lɪ sua?» 3-Yusu =tu -wɔn, ɔ nɔ: «É 'de 'a -gbe a de 'kuku a -tɪ, mɔ, ε 'de -wɛ 'a 'dii kɔ 'a bu 'hɛɛn a de 'kuku a -tɪ, 'a 'yii 'de sua. 'A 'yii sua nɪ, -ε die nu, nahuin 'mue 'ye, -ε mɔ, Nyɪsua kɔ 'kli, 'ke bɔ nu -kɔn, 'ke 'o =nɔ 'yie 'mu. 4-Tɛ -nyre 'kɪɛ nɪɛ 'le, -a kɔ -ba nu -kɔn =nu, Nyɪsua, -ɔ lee nɔ 'mu, ɔ ple -ba nu. 'Tɔɔ mu 'nɪ -wɔn. 'Tɔ 'bɔ -wɔn, nahuon =de 'de 'le -kɔn a nunue -wɛ. 5-Tɛ 'n 'kɪɛ nɪɛ nɔ 'klɔ ke, 'mɔɔ nɪ, -ɔɔ 'klɔ -gbo ke a nahuin -nyre -nyi. -ε die nu, v 'mu -tɪ a -tɛɛ 'mu le yrii.»

6'Plu ɔ 'mu la 'klɛɛ mu -yre, -ye ɔ po gbo hɔn, ɔ nyɪa hɔn a -gbe -tutu ke, ɔ nuo 'bru 'mu, ɔ 'bɔ 'mu, ɔ hruu 'o 'yiisuanɔ a -gbe a 'yii klɛ, 7ɔ nɔ: «Mu 'le 'wlo =nu -wɔn, v 'blu, v Siloe daa, =mu 'le 'yi -hlɔn le yra.» Siloedu a -gbe, ε =hɛn 'nyre leenyɔ; 'yiisuanɔ a -gbe 'ɔ mu, ɔ yra 'yi -hlɔn le. -Tɛ ɔ -hɔn -wɔn, -ye ɔ -tɪa leyriile gbo.

8'A 'bienu, kɔ nahuin =nu 'hɛɛn, -v nyo o le 'ye, -tɛ ɔɔ o 'wli le -hua, -ε die nu, ɔ 'mu de di, nahuin a -gbe, ke v 'klɛɛ po, 'v wlɔn le =gbugba: «=Be ε 'de nahuon -gbo, -ɔɔ o gbo nɪ, -ɔɔ o 'wli le -hua?» 9=U -ye nɔ: «Nɔ-ɔ nɪ.» =U -ye nɔ: «'Uvɔn, ε 'de =nɔ, kɛɛ, ɔ 'we =nɔ =nɔ ye.» Kɛɛ, nahuon a -gbe, ke ɔɔ po, ɔ nɔ: «'Mɔɔ nɪ.» 10-Ye v nyo 'klɛɛ wlɔn 'nɪ =gba: «=Be' -na 'yii nu kektikle 'le?» 11-Ye ɔ nɔ: «Nahuon -gbo, v -Yusu daa, nɔ- po hɔn gbo, ɔ nyɪa hɔn a -gbe -tutu ke, ɔ nuo 'bru 'mu. Nu- ɔ hrii 'mu 'yi klɛ, ɔ le 'mu, 'ke =bo mu 'le 'wlo =nu -wɔn, v Siloe daa, -ε die nu, 'mu 'yi -hlɔn le yra, 'nɪ mu, 'nɪ

yra 'yi -hlɔn le. -Te 'n yra 'klɛɛ 'yi -hlɔn le, -ye 'n -tua lɛyriile gbo.» ¹²-Ye v -gbo wlɔn: «-Be' nahuon a -gbe ni ye 'le?» -Ye ɔ nɔ: «'N 'de 'a de -de yi.»

**-Te Falisi-tumu a nahuin -gba la 'yiisanuɔ
-nu wlɔn, ɔ kɔ 'yii -Yusu kla la ke**

¹³Nahuon a -gbe, ɔ kɔ 'yii sua o, 'ke v gbo 'le Falisi-tumu a nahuin ye. ¹⁴Plu -ye, -nyrɔwɔ -kɔ 'mu -Yusu nu 'bru, 'ɔ kla 'a 'yii ke, -nyrɔwɔ a -gbe, ɔ mɔ -wuwle-nyrɔwɔ'ɔ ni. ¹⁵Nɛ- nue, Falisi-tumu a nahuin 'vɔ nahuon a -gbe wlɔn =gba: «Dɛ- nue, =nu lɛ yrii 'le?» -Ye ɔ nɔ: «ɔ nu 'bru, 'ɔ hruu 'o 'na 'yii kle, 'ni yra 'yi -hlɔn le. -Te 'n yra 'klɛɛ 'yi -hlɔn le, -ye 'n -tua lɛyriile gbo.» ¹⁶-Ye kɛ Falisi-tumu a nahuin -yee po: «Nahuon =nu, ɔ mɔ -Yusu, ɔ 'de 'le Nyɩsua -wɔn 'mu -hɔn, -ɛ nue, ɔ 'ni =tuu =le 'o tete =nu 'o, -ɛ nyi =tu, -ɛ mɔ, -wuwle-nyrɔwɔ 'mu, nahuon ni nu 'le -kvan.» =U -ye nɔ: «Bia 'bɔ 'ya wɛn -tɔnahuon, -ɔɔ de 'kuku nu, -ye ɔ 'de wɛn 'le 'ɲmileka-tɔplɩ -gbo, ɔɔ nu a nunue -wɛ.» Nɛ- nue, 'v 'bɛ =tɔ.

¹⁷-Ye nahuon a -gbe, ɔ kɔ 'yii sua o, v nyo lele wlɔn 'ni =gba: «Nahuon =nu, ɔ kla -na 'yii ke, -mɛ -ye, -n nɔ 'ni, nahuon tio- ɔ 'ya 'le?» -Ye ɔ nɔ: «'Mɛ -ye, 'n nɔ 'ni, ɔ mɔ Nyɩsua a winwlɔn-hɛnyɔɔ ni.» ¹⁸Kɛɛ -ye -Juukɔɛ a ye'mɔnaanyu a -gbe, -v mɔ Falisi-tumu a nahuin, v 'ni -hɔɛ =le bu pui -tɛɛ, -ɛ mɔ, nahuon a -gbe a 'yii sua o ni, 'ɔɔ kɛ le yrii. Nɛ- nue, 'v da 'a 'dii kɔ 'a bu 'hɛn, ¹⁹'v =gbɔ wlɔn, v nɔ: «=Be seyi-seyi, nahuon -gbo, 'a ni 'yuu ni? =Be a nɔ 'ni, -tɛ a kɔɔ la, 'a 'yii sua la ni? 'Be mɔ -tɛɛ, -ɛ mɔ, 'a 'yii sua la ni, de- nue, 'ɔɔ kɛ le yrii 'le?» ²⁰-Ye 'a 'dii kɔ 'a bu 'hɛn, v nɔ: «-A yie ni, -ɛ mɔ, -a ni 'yuu ni. -A yie -wɛ ni, -ɛ mɔ, -tɛ -a kɔɔ la, 'a 'yii sua la ni. ²¹Kɛɛ, de- nue, 'plu 'ɔɔ le yrii, kɔ, nahuon tio- kla 'a 'yii ke, de a -gbe, nɛ- a 'de yi. 'A -gbe, ba =gbɔ wlɔn, -ɛ nue, ɔ 'de 'yu. ɔ -wɛ 'le bɔ -hiɩta 'a mu klɛ ni.» ²²Kɛ 'a 'dii kɔ 'a bu 'hɛn, vɔ po, -ɛ nue, vɔ pi -Juukɔɛ a ye'mɔnaanyu a -gbe a huannu. 'E mɔ -tɛɛ, -Juukɔɛ a ye'mɔnaanyu a -gbe, v pue 'le =le, -ɛ mɔ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ ple, -Yusu mɔ Waanyɔ =nu, Nyɩsua po la lɛ, ɔ di la 'le ya, -ye nahuon a -gbe, ɔ 'die 'le -wɛ bɔ pa 'klɛɛ lele Nyɩsua a kayu =nu gbo. ²³Nɛ- kɔ -tɩ 'a 'dii kɔ 'a bu 'hɛn, 'v po lɛ: «ɔ 'de 'yu. 'A -gbe, ba =gbɔ wlɔn.»

²⁴-Te 'a 'dii kɔ 'a bu 'hɛn, v -yɛɛ, -ye -Juukɔɛ a ye'mɔnaanyu, -v mɔ 'klɛɛ Falisi-tumu a nahuin, v dɔ lele ni, v nɔ: «Kɛ mɔ Nyɩsua ye 'mɔv ni, -a ni mɔ. 'A -tɩ, =tu -tɩ a -tɛɛ, -nyi Nyɩsua -tɩ a 'yi'bɔaaale. -A -mɛ -ye, -a yie ni, -ɛ mɔ, -Yusu a -gbe, ɔ mɔ de'kukununyɔ'ɔ ni. ɔ 'de 'le Nyɩsua -wɔn 'mu -hɔn.» ²⁵-Ye ɔ =tu -wɔn, ɔ nɔ: «=Be ɔ mɔ de'kukununyɔ'ɔ ni, -hee' ɔ 'de de'kukununyɔ, 'n 'de 'a de =de yi. 'Mɛ -ye, de -gbo, 'n yi, nɛ- mɔ, 'na 'yii sua la ni, kɛɛ, -tɛ ti ni lɛ 'mu -gbo, 'nu lɛ 'ni yrii.» ²⁶-Ye v nɔ: «Dɛ tio- ɔ nu -mu 'mu 'le? -Be' ɔ nu, 'plu =nu lɛ yrii 'le?» ²⁷-Ye ɔ =tu lele -wɔn, ɔ nɔ: «'Be 'n le wɛn 'a mu ni. Kɛɛ, a 'de 'mu nɔa ye gbo po. Dɛ- kɔ -tɩ 'a nye -hɔa, =bo =tɩ lele 'le? 'N nye 'ni 'ye, -ɛ mɔ, aa -hɔa ba -he -wɛ -Yusu a -gbe a

-naagbopv.» 28 Bɔ po 'klɛɛ le, -ye v -tua 'a tant a -tutue gbo, v nɔ: «-Mɔɔ ni, -ɔ mɔ 'a -naagbopvuyu. -A -mɛ -ye, Nyɩsua a winwɔn-henyɔ Moise, nɔ- kɔ -naagbopv -a 'ya 'mu. 29 -A yie ni, -ɛ mɔ, Moisee ni, Nyɩsua 'prɛɛ 'le -wɔn. Kɛɛ, -Yusu -mɛ -ye, -tɛ bɔ -hɔn 'o 'mu, -a 'de 'o yii.»

30 -Ye ɔ nɔ: «-Yusu -gbo, -ɔ nue, 'nu le yrii, 'biɔ 'baa le po, -tɛgbi ɔ -hɔn 'o 'mu, a 'de 'o yii, -ye dɛ a -gbe, ɛ saka 'mu ni. 31 -A yie ni, -ɛ mɔ, nahuon 'bɔ 'ya dɛ'kukununyɔ 'mu, 'bɔɔ Nyɩsua da, Nyɩsua 'ni 'wɔn -le 'a win ni. Kɛɛ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ nyo 'o -tuu, dɛ -nu, Nyɩsuaa -hva, 'bɔ nye nu, -ye nahuon a -gbe, nɔ- kɔ win Nyɩsua, ɔɔ nua ye gbo po. 32 Gbegbe, =ɔ -de 'di -hlɩn a 'wɛɛn, -tɔnahuon -gbo, -ɔ kɔ 'yii sua, kɛɛ 'le 'a kɔɔle 'yie 'mu gbo, nahuon -ye bɔ die nu, 'yiisuanɔ a -gbe bɔ -tua lɛyriile gbo. 33 -Yusu a -gbe 'bɔ 'de wen 'le Nyɩsua -wɔn 'mu -hɔn, ɔ 'die wen 'le -wɛ, bɔ nu wen 'ɲmilekadɛdɔ a -gbe.» 34 -Tɛ v 'wɔn 'klɛɛ 'a pupowin, -ye v nɔ: «-Mɔ -gbo, kɛɛ 'le -na kɔɔle 'yie 'mu gbo, dɛ 'kukuu -do, nɛ- -nu nu, 'plu -mɔ ple, -ɔɔ -a mu tɔɔ,» 'v puo 'le -patu 'mu.

**Nahuin -nu, -v ple, -v yrii Nyɩsua a -ti 'mu le, kɛɛ,
'ke 'le -tɛɛkɔ 'kwli 'mu, -v 'nɩni yrii 'mu le**

35 -Ye -Yusu 'win ni, -ɛ mɔ, v puo 'le 'mu -patu. -Tɛ ɔ kɔ =nɔ 'hɛɛn, v =ɲmoo, -ye -Yusu nɔ: «-Tɔnahuin 'biɔ a Nahuon, -ɔ mɔ Waanyɔ =nu, Nyɩsua po la le, ɔ di la 'le ya, =be -n kuo ye =wlv?» 36 -Ye nahuon =nu, -ɔ kɔ 'yii sua o, ɔ nɔ: «Le 'mu, nahuon a gblo tio- bɔ 'ya 'mu, -ɛ die nu, 'muo =wlv ye kuo.» 37 -Ye -Yusu nɔ: «-N 'yo ni -dodo. 'Mɔɔ ni, -ɔɔ 'klɛɛ 'le -mu -wɔn 'prɛɛ.» 38 -Ye ɔ nɔ: «Kɔkɔnyɔ, 'n kuo -mu ye =wlv,» 'v blɔ kwli ye gbo, 'ke 'o 'a baale a -ta 'mu.

39 -Ye -Yusu nɔ: «'N di 'le -le, kɛ nɔ -tutu ke, -ɛ die nu, 'mue nu, nahuin -gbo, -v kuo Nyɩsua =wlv ye, kɔ nahuin -gbo, -v 'dio =wlv ye kuo, v 'mu 'yi 'mu le -hunhɔn. ɛ 'we -nɔ ye, nahuin =nu, -v kɔ 'yii sua, v di le 'ni yrii, kɛɛ, nahuin =nu, -v ple, -vɩ le yrii, 'n die -nu 'ni tɔɔ, -ɛ mɔ, 'waa 'yii sua ni.»

40 Falisi-tumu a nahuin -ye =nu, -v ni 'o, v 'wɔn wintɛ a -gbe ni. -Ye kɛ v 'klɛɛ -nɔ ye po, v nɔ: «=Be ɛ -hɛn 'nyrɛ, -a ni -gbe, -a ni 'yii sua -we ni 'a?»

41 -Ye -Yusu -tu -wɔn, ɔ nɔ: «'A ni 'yii, 'bi sua wen, -ɛ -hɛn 'nyrɛ, 'ba 'nɩni yrii wen Nyɩsua a -ti 'mu le, -ye Nyɩsua a -bati 'die wen 'le -wɛ bi kli wen 'a mu. Kɛɛ, -tɛ aa le po, aa le 'ni yrii, -ɛ -hɛn 'nyrɛ, aa Nyɩsua a -ti 'mu le 'ni yrii, nɛ- die nu, Nyɩsua a -bati 'mu 'a mu kli.»

-Tɛ -Yusu po la blablɔ kɔ 'a kɔkɔnyɔ a -talɔdɔ

10 1 (-Juukɛ a ye'munaanyv, nu- -Yusu 'kɩɛ 'prɛɛ 'le -wɔn.) Kɛ ɔɔ =nu ye po: «=Bo pue blablɔ a dɛ ye, ɔ kɔ blablɔkɔnyɔ 'hɛɛn, -ɔ mɔ -wɛ blablɔ'yie-tunyɔ. 'Nu 'a mu 'ni le -tɛɛ, blablɔ =nu, -ɔ ni 'le -gblo 'mu, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔɔ 'le -nɔ -wɔn pa, 'bɔ 'nɩni naa 'o -gblo a -gbe a paale 'yri, kɛɛ, 'bɔɔ -gblo 'ya, -ye nahuon a -gbe, ɔ mɔ 'yrinyɔ'ɔ ni, kɔ -balvnyɔ

'heen. ²Kee, 'bɔɔ 'o -gblɔ a -gbe a paale 'mu naa, -ye ɔ mɔ blablɔ a -gbe a kukɔnyɔ'wɔ nɩ. ³-Ye -gblɔ'yie=tunyɔ =nu, -ɔ nɩ 'o -gblɔ a paale 'mu, ɔ blablɔkɔnyɔ le -ha mɛ, ɔɔ 'le 'a blablɔ -wɔn pa. Blablɔkɔnyɔ a -gbe, 'bɔɔ 'a blablɔ da, -ye 'a blablɔ nyo ye gbo po nua. -Ye blablɔkɔnyɔ, ɔɔ 'ɛ nɩ blable a 'du 'nɩ da, 'plu 'ɔ nyo 'le -gblɔ 'mu 'hrɔɔ. ⁴'Bɔ 'hrɔɔ 'klɛɛ 'a blablɔ 'bii, -ye ɔ nyo 'mu naa ye, blablɔ a -gbe 'ɔ nyo -wɔn kuɛ, -ɛ nue, ɔ yi 'a win nɩ. ⁵Kee -ye nahuon 'bɔ nɩ 'o, blablɔ a -gbe 'bɔ 'dio yi, -ye ɔ 'dee bɔ kuɛ =nɔ -wɔn, keɛ, ɔ di le 'gba ci, -ɛ nue, ɔ 'de 'a win yi.»

⁶-Taludu a -gbe, -Yusu po -Juukue a ye'munaanyu a -gbe ye, v 'de 'a 'moleyrilɛ kɔ.

-Yusu, nɔ- mɔ -tɛɛ a blablɔkɔnyɔ

⁷-Ye ke -Yusuu lele po, ɔ nɔ: «'Nu 'a mu 'nɩ le -tɛɛ, 'mɔ -gbo, 'n 'we =nɔ blablɔ a -gblɔ a paale ye. ⁸Nahuin 'bii =nu, -v ple, -v mɔ -tɛɛ a blablɔkɔnyɔ, -v -hi, 'plu 'nɩ di 'le, nahuin a -gbe, nu- mɔ 'yrinyu kɔ -balonyu 'heen. Kee, -tɛɛ a blablɔ 'diu nua ye gbo po. ⁹'Mɔ mɔ blablɔ a -gblɔ a paale a -gbe. Paale -gbo, 'n 'ya 'mu, nahuon =nu, -ɔ di 'o naa, nɔ- Nyɩsua di waa. ɔ di 'nɩ pa, ɔ 'mu 'hri, ɔ 'mu didide 'ye. ¹⁰'Yrinyɔɔ 'le 'nɩ di, ɔ 'mu 'na blablɔ, -ɔ mɔ 'na nahuin 'yri, ɔ 'mu le 'lula, kɔ, ɔ 'mu gbo -wɔ a -ti. 'Mɛ -ye, 'n di 'le =le, -ɛ die nu, 'mu nahuin 'klɔ yrayru -nyi, 'mu =nu =hapu-ti 'plɔplɔ 'yi =hlɔn le nu.

¹¹'Mɔ -gbo, 'mɔ mɔ -tɛɛ a blablɔkɔnyɔ, 'nɩ 'ya -we 'a 'yie=tunyɔ 'mu. -Tɛɛ a blablɔkɔnyɔ, ɔɔ 'a -hunhlɔn 'nɩ -ha, 'ke 'o 'a blablɔ a -ta 'mu. ¹²Kee, -kuannunyɔ =nu, -ɔ 'de blablɔ a kukɔnyɔ, ɔɔ 'yie =tu blablɔ, 'wliye a -ti. 'Bɩa nahuon a -gbe 'bɔ 'ye -ji, 'bɛɛ 'le di, -ye ɔ hie 'o blablɔ gbo, 'ɔɔ ci le 'gba, -ɛ nue, ɛ 'de =nɔ, ɔ 'de blablɔ a -gbe a kukɔnyɔ. -Ji 'bɛ nyre 'klɛɛ 'o, -ye ɛ klɩ blablɔ -ye nɩ, 'a de -ye =nu, 'ɛ nyo -tɔplɩ 'nyɩ 'mu le -gbuɔba. ¹³-Kuannunyɔ 'bɔ 'ye -ji, -ye ɔɔ le 'gba ci, -ɛ nue, 'wliye a -tu nɩ, 'kɔ -kuan nu. Nɛ- nue, blablɔ a -gbe a -ti 't 'nɩnɩ 'yaa =nɔ 'kla -wliye.

¹⁴⁻¹⁵'Mɔ -gbo, 'mɔ mɔ -tɛɛ a blablɔkɔnyɔ. -Tɛ 'na Bu Nyɩsua nu, 'ɔ yi 'mu, 'na -gbe 'nɩ yio, ke'ɛ nɩ, 'n nu 'na blablɔ, -ɔ mɔ 'na nahuin a yiyie, 'na nahuin a -gbe, 'v yi -we 'mu. 'Nu -ha 'na -hunhlɔn, 'ke 'o 'waa -ta 'mu. ¹⁶'N kɔ blablɔ -ye, -ɔ 'de nɔ 'bla-gblɔ -gbo 'kwli 'mu nɩ, (ɛ =hen 'nyre, 'na nahuin -ye, -v 'de -Juukue). 'N kɔ =bo naa -we =nu, ɔ 'mu 'na win 'wɔn, ɔ 'mu 'mu nua ye gbo po, ɔ kɔ 'a 'bienu 'heen, ɔ 'mu 'yi 'mu le bibi, ɔ 'mu 'bla-juu -do -hɛ, -ɛ =hen 'nyre Nyɩsua a dakuu -do, -v kɔ blablɔkɔnyɔɔ -do.

¹⁷'Na Bu Nyɩsua nɛɛ 'mu 'mu nɩ, -ɛ nue, 'n di 'na -hunhlɔn 'nɩ -ha, 'mu 'ku, -ɛ die nu, 'mu -tado lele -hunhlɔn a -gbe 'mu 'ba, 'mu 'klɔ 'hri. ¹⁸Nahuon =de 'die 'le -we bɔ 'la 'mu, 'bɩa 'nɩ 'die ke wɛɛn. 'Na -gbe, 'n nye 'nɩ -hwa, =bo -ha 'na -hunhlɔn, 'mu 'ku. 'N kɔ 'klɩ, 'ke =bo -ha 'na -hunhlɔn, 'nɩ kɔ -we 'klɩ, 'ke =bo 'ba lele -hunhlɔn a -gbe 'mu. Nɛ- mɔ de =nu, 'na Bu Nyɩsua le 'mu, =bo nu.»

¹⁹-Ti =nu -Yusu =tu, ɩ nue, -Juukue a ye'munaanyu, -v nɩ 'o, 'v wo lele.

²⁰'Waa 'plɔplɔ nɔ: «'Ku -huan, nu- nɩ 'o =nɔ ke 'mu. 'A 'lu -hɔn 'o wɔn 'hru.

A ni puo 'le nua ye gbo!» 21-U -ye no: «Nahuon -nu, 'ku -huan ni 'o ke 'mu, ɔ 'die 'le -we bo nu le 'pupre. 'Ku -huan 'die 'le -we bu nue, 'yiisuanɔ bo yrii le.»

-Juukve a ye'munaanyo 'ni wɛɛn -le -Yusu ke

22-Te 'dai ti -hi, -ye ce a ti nyre 'o =o. Ti a -gbe 'yri, le'mimre ni 'le Jrusre 'mu, 'ke 'o Nyisua a 'kagblaka a -ta 'mu. -Nyrɔwɔ -nu, v =tu la 'le lele 'kagblaka a -gbe Nyisua kwa 'mu gbo, ti -hi la a ti 'yri, nɛ- kɔ le'mreti nyre 'o. 23'Ke -Yusu ni 'le Nyisua a 'kagblaka a -yaa 'mu, 'ɔɔ 'le papve -nu gble -hihie, uv Salomɔ a papve daa; 24-Juukve a ye'munaanyo v 'kukue 'o =no 'hvin 'mu le. Ke uv =no ye po, v no: «Tii -tie -a di -pre, 'plu =mu -a mu le, nahuon a gblo tio- -n 'ya 'mu? =Ni 'ya Waanyo =nu 'mu, Nyisua po la le, ɔ di la -a mu ye ya, -ye -bo le -a mu -dodo.» 25-Ye -Yusu no: «'N le o 'a mu ni, keɛ, -ti -gbo, 'nu -tu, a 'ni pui =le -tɛɛ. 'Ŋmileka-tɔplɛ -gbo, 'nu nu, 'ke 'le Nyisua a 'du 'kwli 'mu, i nyi 'a mu 'ni tɔɔ, nahuon a gblo tio- -n 'ya 'mu. 26'Keɛ, -ti -gbo, 'nu -tu, a 'ni pui =le -tɛɛ, -ɛ nue, a 'de 'na nahuin. 27'Bia 'nu wun po, 'na nahuiin 'mu ye gbo po nua, -ɛ 'we =no ye, -tɛ blablɔɔ nu, 'ɔɔ 'a kuvɔnyɔ nua ye gbo po, 'ni yiu -we, 'uv 'mu -wɔn kuv. 28'Na nahuin a -gbe, 'n nyu -nyi 'klɔ yrayrv, ɔ 'nuni -we 'le. Gbegbe, v 'deɛ bu -we gbo. Nahuon =de 'de 'klɔ kɔ, 'ke bo -huw 'mu kwa. 29'Na Bu Nyisua, no- -nyu 'mu, 'plu 'a 'klɔ ni 'o 'klɔ 'bii ye 'lu. E 'de nahuon =de kɔ, -bo kɔ 'klɔ, -bo -ha 'a nahuon =de 'na Bu Nyisua kwa. 30'N Bu Nyisua kɔ 'mu 'heɛn, -a mu mɔ -tɔnahuoɔn -doo ni.»

31-Te -Juukve a ye'munaanyo -ni wen, v 'wɔn 'kleɛ -ti =nu, ɔ =tu, -ye v 'ba lele 'mu le 'he, v 'mue =no -wɔn le po, v 'muo 'la. 32-Ye ke ɔ nyu ye po, ɔ no: «'Ke 'le 'na Bu Nyisua a 'klɔ 'kwli 'mu, 'n nu -hapv-tɔplɛ 'plɔplɔ, 'ke 'o 'a mu ye. -Hapvde tio- kɔ -ti 'aa -hva ba 'la 'mu 'le?» 33-Ye v =tuo -wɔn, v no: «E 'de -bo nu -hapvde =de a -ti, -ba -hva -ba 'la -mu, keɛ, -aa -hva -ba 'la -mu, -ɛ nue, -nu Nyisua a -ti le 'ni -haa. -Mɔ -gbo, ɔ mɔ -tɔnahuoɔn, -mɔ ple, ɔ mɔ -we Nyisua.»

34-Ye -Yusu =tu -wɔn, ɔ no: «U 'crɛ la ni, 'ke 'le 'a ni teteicrɛɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ Nyisvacrɛɛ: Nyisua no 'ni: 'A mu mɔ nyisvapuv ni. 35-Ti =nu, Nyisua =tu, 'ke 'le 'a 'crɛɛ 'kwli 'mu, nahuon =de 'die 'le -we bo =tui, -ɛ mɔ, i 'de -ti a -tɛɛ. Nahuin =nu, ɔ =tu wintɛdu a -gbe ye, nu-v ni, ɔ nyisvapuv daa. 36'Mɛ -ye, Nyisua po 'mu ke 'pia, 'ke -bo nu 'a -kvan. No-lee -we no 'mu 'klɔ -gbo ke. A -mɛ -ye, a no 'ni, 'nu Nyisua a -ti le 'ni -haa, -ɛ nue, 'n =tui ni, -ɛ mɔ, 'mɔ mɔ Nyisua a 'Yuu ni. 37'Bia -kvan -gbo, 'nu nu, 'bo 'de Nyisua a keweenle, -ye a ni kuo 'le 'mu =wlv ye. 38'Keɛ, 'bia 'nu -kvan -gbo nu, ɔ mɔ Nyisua a keweenle, 'bia 'ba 'nuni -hva ba kuo 'mu =wlv ye, -ye -kvan a -gbe, no- ba kuo =wlv ye, -ɛ die nu, a 'mue 'mu le yrii -tɛɛ, -ɛ mɔ, 'n Bu kɔ 'mu 'heɛn, -a mu mɔ -tɔnahuoɔn -doo ni.»

39'Bo po 'kleɛ le, -ye -Juukve a ye'munaanyo -ni wen, uv lele le =mɔ 'hru, 'ke bu klo, keɛ, ɔ =ta =nu kwa, ɔ mu.

40'Plu de a -gbe, ε 'mv mu -hi, -ye 'ke ɔ mu 'le lele Sude a 'nike, -tegbii -do -nv, Saan la 'o nahuin 'nie 'lu le poo, ti -hi la a ti 'yri. 'Ke -Yusu a -gbe, ɔ -hi 'le 'dai ti, 41 nahuin 'plɔplɔ 'vɔ 'le -nɔ ye mu, v nɔ: «Saan 'de 'ɲmilekade =de nu, keε, -ti 'bii -nv, ɔ -tu la, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mv, ɪ mɔ -ti a -tεε ni.» 42-Ye 'ke 'o -tuoo -do a -gbe ke, nahuin -nv, -v ni 'o, 'waa 'dai de kuo -Yusu ye =wlv.

-Te -Yusu a ninatumu Lasa 'ku la

11 1ε kɔ la -Yusu a ninatumu -de. 'A 'dɔ mɔ Lasa. 'Ke ɔ ni 'le Betanidɔ 'mv, 'ke 'le Sudeblugba 'mv, ɔ kɔ 'a -ɔɔyuo nyrɔyuo 'hɔn 'heɛn, -v kɔ 'dɔ mɔ Mari kɔ Matɪ. 2Mari, nɔ- mɔ nyrugba -nv, ɔ 'ba la hunhrɔnponyra 'mv, ɔ -wlv la -Yusu bu le, 'plu 'ɔ nu la 'a dɔnv a 'lu-pupui, 'ɔ 'hɔn -Yusu a bu le. 'Waa -ɔɔyuo Lasa, nɔ- 'kve klɪ. 3-Ye -ɔɔyuo nyrɔyuo a -gbe, v le nahuon, 'ke 'le -Yusu -wɔn, 'ke bɔ lo, -ε mɔ: «-Na ninatumu Lasa, 'a 'hɔn 'ni hɔn.» 4'Plu -Yusu 'mv titie a -gbe mu 'wɔn, ɔ nɔ: «Lasa 'a 'hɔn a hinhɔn, ε 'deε be 'la -nɔ. Keε, ε die nahuin 'ni tɔɔ, -ε mɔ, Nyɪsva kɔ 'klɪ kɔ -ti a 'yi'buɔɔ. 'Hɔn a hinhɔn a -gbe, 'ke Nyɪsva di 'o naa, ɔ 'mie nahuin tɔɔ, -ε mɔ, 'mɔ -gbo, ɔ mɔ Nyɪsva a 'Yu, 'n kɔ -we -ti a 'yi'buɔɔ.»

5-ɔɔyuo ta a -gbe, Matɪ kɔ Mari kɔ Lasa 'heɛn, -Yusu nv 'mv ni 'dɔ. 6-Hapɔkɔ, 'ɔ nv 'mv 'dɔ, keε, -te ɔ 'wɔn Lasa a 'hɔnhɔn-ti, -tegbii -nv, ɔ ni 'o, ɔ -hi 'o lele -nyrɔwu 'hɔn, 7'plu 'ɔ le 'a -naagbopv, ɔ nɔ: «-Ba 'ba ye 'mv, -ba mu lele Sudeblugba 'mv!» 8-Ye 'a -naagbopv nɔ: «Tɔɔnyɔ o, -tegbii -nv, -n ple, -ba mu 'le, -te v -hɔa bu nu o 'he, bu 'la o -mv, 'a ti 'de wen ke gbo a hɔn, 'ke -n -hɔa -bo mu 'le lele?» 9-Ye -Yusu nɔ: «-Nyrɔwɔ kɔ 'a ni ti, gbɪgbɪyɪ kɔ 'a ni ti. Nahuon 'bɔɔ -nyre 'mv na, 'a bu 'ni bibi -le le, -ε nue, ɔ nahuon -nv 'ni 'ye, ɔ kɔ 'klɪ -gbo a nahuin -nyre -nyi. 10Keε, nahuon 'bɔɔ 'tɔ 'mv na, -ye 'a bu le 'ni bibi, -ε nue, 'ke ɔ ni 'le gbɪgbɪyɪ -heyri.» 11-Ye ke ɔ lele po, ɔ nɔ: «-A ni ninatumu, ɔ 'ni 'ɲmo, keε, 'nu 'ni mu, 'muo 'ɲmla 'mv -ha.» 12-Ye -naagbopv =tuo -wɔn, v nɔ: «Kɔkɔnyɔ o, 'bɪa 'bɔɔ 'ɲmo, -ye ε 'we -nɔ ye, 'a 'hɔn di 'ni 'kee.» 13Keε, -te -Yusu ple, Lasaa 'ni 'ɲmo, -ye 'kɔkɔεε ni, ɔ -hen 'nyre. Keε -ye -naagbopv -mε -ye, v nɔ 'ni, 'ɲmla a 'ɲmuɲme a -ti -Yusu -tu. 14-Ye -Yusu 'de 'klεε lele -nv -ti -de 'yi ke -hli, ɔ nɔ: «Lasa 'ku ni. 15'A ni -ti, 'n kɔ plɔ a bleele, 'ke -bo 'de 'le Lasa 'hɔn 'mv ni, -ε nue, de a -gbe, ε di 'a mu 'mv 'ni -he, 'ke ba kuo 'mv =wlv ye. 'A -ti, -ba mu 'o -nɔ 'hɔn 'mv.» 16-Ye Toma, v -Yrupoyu daa, ke ɔ 'a 'bienv -naagbopv ye po: «-Ba kve -we -Yusu -wɔn, ɔ kɔ -a mu 'heɛn, -a 'mv 'o -tegbii -do 'kuv.»

-Yusu, nɔ-ɔ 'le nahuin 'kɔkɔnyɔ -heyri -ha, nɔ-nyu 'klɪ yrayv -nyi, ɔ 'nɪn -we 'le

17-Te -Yusu 'le 'dɔ -nv 'mv mu nyre, -ye ɔ 'win ni, -ε mɔ, -te v -ha o 'o Lasa, ε kɔ 'klεε -nyrɔwu -hen. 18Betanidɔ 'mvεε Jrusredɔ ye. 'A

-wɔnlɛhinhrenlɛ 'de 'le -kilowu ta -wɛ. ¹⁹Nɛ- nue, -Juukvɛ 'plɔplɔ 'v -hɔn 'le Jrusɛ 'mu, 'v di Matɪ kɔ Mari 'hɛɛn yrɛ 'ye wɔn, 'v 'mu 'le -wlv 'kwli 'mu gbo -tu, 'waa -ɗɪayu Lasa a 'kukv-tɪ. ²⁰-Tɛ Matɪ 'win, -ɛ mɔ, -Yusuu 'le 'nɪ di, -ye ɔ muo ye 'mu 'bɛ wɔn, kɛɛ, Mari -mɛ -ye, 'ke ɔ nɪ 'le kayu gbo. ²¹-Tɛ Matɪ nyre 'o -Yusu 'hɪvɪn 'mu, ɔ nɔ: «Kukɔnyɔ o, 'bɪa -nɪ nɪ o nɔ, 'n -ɗɪayu 'dɛɛ bɔ 'ku o. ²²Kɛɛ, -tɛ tɪ nɪ lɛ 'mu -gbo, 'n yie nɪ, -ɛ mɔ, 'ɛ nɪ dɛ, -n di Nyɪsɪva -hɪva, ɔ die 'nɪ nu.» ²³-Ye -Yusu nɔ: «-Na -ɗɪayu di 'hɪtɪ 'klɔ.» ²⁴-Ye Matɪ nɔ: «Iɪn, 'n yie nɪ, -ɛ mɔ, 'lele'bɔɔ-nyrɔwɔ 'mu, tɪ -nɪ -kɔ 'yri Nyɪsɪva di 'le nahuɪn 'kukɔnyɔ -hɛyri lɛ -ha, 'kee nɪ, ɔ di 'o 'klɔ 'hru.» ²⁵-Ye -Yusu nɔ: «Mɔɔ nɪ, -ɔɔ 'le nahuɪn 'kukɔnyɔ -hɛyri lɛ -ha, -ɔ nyu 'klɔ yrayrv -nyɪ, -ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le. Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɪa 'bɔ kuo 'mu =wlv ye, -ye 'n -nyɪ =nɔ 'klɔ yrayrv a -gbɛ. =Betɪ bɔ 'ku, ɔ 'kɪɛ kɪɛ 'klɔ a -gbɛ. ²⁶Nahuon -gbo, -ɔɔ -hunhlɔn po, 'bɪa 'bɔ kuo 'mu =wlv ye, -ye sɛyɪ-sɛyɪ ɔ 'dɛɛ bɔ 'ku gbe. =Be dɛ a -gbɛ, -n pui -tɛɛ?» ²⁷-Ye ɔ nɔ: «Iɪn, Kukɔnyɔ, 'n pui -tɛɛ, -ɛ mɔ, -mɔ mɔ Waanyɔ =nɪ, Nyɪsɪva po la lɛ, ɔ di la 'a daku ye ya. -Mɔ mɔ Nyɪsɪva a 'Yu, -ɔ di la nɔ 'klɔ -gbo ke di.»

-Tɛ -Yusuu la 'a nɪnatumu Lasa a -hɪɛn wɛ

²⁸Bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye Matɪ mu 'a -ɗɪayu Mari da wɔn, 'v dɔ ye, ɔ nɔ: «Tɔɔnyɔ di 'le =le, -mɔ ɔɔ da.» ²⁹Plu Mari 'mu dɪdawɪn a -gbɛ mu 'wɔn, -ye tɪɪ -do a tɪ 'yri, ɔ 'ba 'mu ye, 'v mu 'le -Yusu 'hɪvɪn 'mu. ³⁰-Yusu a -gbɛ, ɔ 'de wɛn 'dɔ 'mu a 'yɛɛ. -Tɛgbɪɪ -do =nɪ, Matɪ yɔ wɛn 'o gbo, 'ke ɔ 'kɪɛ nɪɛ 'o. ³¹-Juukvɛ =nɪ, -v dɪo 'le =wlv 'kwli 'mu gbo =tu wɔn, -tɛ v 'ye, -ɛ mɔ, Mari a -gbɛ, ɔ 'kɪka nɪ, 'v 'hɪtɪ, -ye 'waa -gbɛ, v 'ba 'mu lɛ ye, 'v kɔɔ -wɔn. U -mɛ -ye, v nɔ 'nɪ, 'ke ɔɔ 'le 'dɛɛ ye mu, ɔ 'mu wɛ.

³²-Tɛ Mari nyre 'o -tɛgbɪ, -Yusu nɪ 'o, 'plu ɔ 'muo mu 'ye, -ye ɔ 'wɛ kwlɪ, 'ke 'o -Yusu a bɪvɪ -hlɔn, ɔ nɔ: «Kukɔnyɔ o, 'bɪa -nɪ nɪ o mɔ, 'na -ɗɪayu 'dɛɛ bɔ 'ku o.» ³³-Yusu nye 'nɪ 'ye, -ɛ mɔ, ɔɔ 'nɪ wɛ, kɔ, nahuɪn =nɪ, -v kɔɔ -wɔn, 'vɪ -wɛ wɛ. Dɛ a -gbɛ, ɛ bubla =nɪ gbo 'dɔ, kɔ, 'ɛɛ -wɛ =nɔ wɔlɪ nue, ³⁴-ye ɔ nɔ: «-Tɛ a -hɪɔ 'o, -be' a puo gbo 'le?» U nɔ: «Kukɔnyɔ, di 'le, =mu 'o -tɛgbɪ a -gbɛ 'yɛɛ.» ³⁵-Ye -Yusu -tɪva wuwe gbo. ³⁶-Ye nahuɪn nɔ: «Ba 'ye kɛ, ɔ nɔɔ 'mu nɪ 'dɔ.» ³⁷'Ke 'le nahuɪn -do =nɪ -gbahlɔn, kɛ =v -yɛɛ po: «'Be nɔ- kla o 'yɪɪsuanyɔ a 'yɪɪ ke. ɔ kɔ bɔ nue wɛn, Lasa 'nɪ -han wɛn 'ku.»

-Tɛ -Yusu -ha la Lasa 'klɔ

³⁸-Ye -Yusu bublɛ lele gbo, 'v mu 'le 'dɛɛ ye. 'Dɛɛ a -gbɛ, ɛ mɔ 'hɪɔ a 'hɪɔɔ nɪ, 'v nɪ 'le dɪgbɪa 'kwli 'mu, 'v nu o 'hɪɔ gbɛtɛɛ -ye, 'v kɛ o ye. ³⁹-Ye -Yusu nɔ: «Ba -ha 'o 'hɪɔ -gbo 'o, v nu, 'v ka 'dɛɛ -gbo ye.» Kɛɛ -ye kɛ Lasa a -ɗɪayu nyɪrɔyɪ Matu po: «Kukɔnyɔ o, ɔ di po 'nɪ, -ɛ nue, ɔ -hɪ 'le 'dɛɛ wɔnɔ -nyrɔwɪ -hɛn.» ⁴⁰-Ye -Yusu =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «'N le wɛn -mu nɪ, -ɛ mɔ, 'bɪa -nɪ kuo 'mu =wlv ye, -ye -n di Nyɪsɪva a -tɪ a 'yɪ'bubɪva 'nɪ 'ye.» ⁴¹-Ye v -ha 'o 'hɪɔ a -gbɛ nɪ, -Yusu 'v 'ba 'lu ye 'mu, 'v 'le yakɔ 'mu lɛ ta, ɔ nɔ: «'Na Bu o,

'nu -mv -nyi 'wio, -ε nue, -n wɛɛn 'na 'battwin ke. ⁴²'N yie ni, -ε mɔ, 'ε ni ti, -nu 'na 'battwin ke 'ni wɛɛn. Kεε, -ti -gbo, 'n -tu wen, 'n -tui ni, nahuin -gbo, -v =glaa 'le 'mv a -ti, -ε die nu, v 'mue -tεε pue, -ε mɔ, -mɔɔ ni, -ɔ lee nɔ 'mv 'klɔ -gbo ke.» ⁴³'Plu ɔ 'mv 'klεε le mu po, -ye ɔ 'yaa 'le win, ɔ nɔ: «Lasa, 'hri 'le 'dεε wlɔn!» ⁴⁴Lasa ɔ 'hri, 'a bui kɔ 'a dabu v 'hnhwɔn -jisei lε, 'v mua -wε 'a 'lu dapi lε. -Ye -Yusu nɔ: «Ba =wlɔɔ le, kɔ, ba -hiɔ mε le, bɔ na!»

-Tε -Juukvε a ye'mvnaanyv -yra la -Yusu a 'lula-ti
(*Matie 26.1-5; Maki 14.1-2; Luku 22.1-2*)

⁴⁵'Ke 'le -Juukvε =nv -heyri, -v di 'le Mari -wɔn, kɔ, -v 'ye dε =nv, -Yusu nu, 'waa 'plɔplɔ kuo -Yusu =wlv ye. ⁴⁶Kεε, 'ke 'le =nv -heyri, =v -ye mu 'le Falisi=tumu a nahuin -wɔn, dε =nv, -Yusu nu, 'v =tui =nv ye. ⁴⁷-Tε v 'win, -ye Nyisva a -cɔhlɔnpinyv gblaki, v kɔ Falisi=tumu a nahuin a -gbe 'hɛɛn, v kɔ 'waa 'bie nyigblaki 'hɛɛn, 'v da -gboligbo, v nɔ: «-Be' -a di 'klεε nu 'le? -ε nue, nahuon -gbo, ɔɔ nu 'ɲmileka-tɔplɔ 'plɔplɔ. ⁴⁸'Bia =ba -hiɔ mε le, bɔ 'kɛ gbεε 'lu -wɔn, nahuin 'bii dio ye kuo =wlv, 'plu Romakvε a nyigblaki, v 'mv 'le di, v 'mv -a mv gbatɔ kle -ha, -a mv -gbo, -v mɔ Nyisva a 'kagblaka -gbo kɔ -a ni daku 'bii a nyigblaki.» ⁴⁹'Ke 'le =nv -heyri, nahuon =nv, -ɔ mɔ Kaifu, -ɔ mɔ la 'yrv =nv gbo a -cɔhlɔnpinyv a nyigblaka, ɔ nɔ: «-Be a 'ni yrii =le 'mv lε, ⁵⁰ε nu -tεε, 'ke nahuon -do bɔ 'ku, 'ke 'o -a ni daku 'bii a -ta 'mv, 'ε -hi 'o -a ni daku 'bii a -gbe bu -wε gbo.» ⁵¹Seyt-seyt, win =nv, ɔ po, ε 'de 'a -gbe a 'lu a lε-hiele. Kεε, -tε ɔ 'ya 'yrv =nv a -cɔhlɔnpinyv a nyigblaka 'mv, nε- nue, Nyisva ɔ -tu =nɔ win a -gbe wlɔn, ɔ nyi =tu, -ε mɔ, -Yusu di 'ni 'ku, 'ke 'o -Juukvε a daku 'bii a -ta 'mv. ⁵²ε 'de -Juukvεε -do a -ta 'mv, ɔ 'dεε bɔ 'ku. Kεε, ɔ di 'ni 'ku, 'ke 'o Nyisva a 'yuo-pli 'bii a -ta 'mv, -v 'sεε 'klɔ 'bii -gbo ke gbo, -Yusu a -gbe, ɔ 'mu lε 'kukue, v 'mv dεε -do 'mv 'ya.

⁵³Kvε 'o -nyrɔwɔ a -gbe 'yie 'mv gbo, -Juukvε a ye'mvnaanyv -yri ni, 'ke bu 'la -Yusu. ⁵⁴Dε a -gbe a -ti -Yusu ɔ 'nini pa 'klεε lele nahuin -heyri, 'ke 'le -Juukvε a 'blugba 'mv. -Ye ɔ kɔ 'a -naagbopv 'hɛɛn, 'ke v mu 'le 'diɔ =nv 'mv, v Eflaimv daa, 'v -hi 'le 'dai ti. 'Ke 'le Eflaimv a -gbe ke 'mv, -tututv =nv, -ɔ ni 'le, nahuon =de 'de 'le 'ti.

⁵⁵-Juukvε a le'mimre =nv, v Pakɔ daa, 'a ti 'mvεε yre. 'Plu le'mimre a -gbe, ε 'mv 'o nyre, 'blugba =nv a nahuin 'plɔplɔ mu 'le Jrusre 'mv, -ε die nu, dε =nv, v kɔ bu nu, 'plu v 'mv 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyisva ye, v 'mue nu, 'plu v 'mv le'mimre a -gbe ke mu. ⁵⁶Nahuin a -gbe, v lε =mɔ -Yusu. -Tε v ni 'le Nyisva a 'kagblaka a -yaa 'mv, -ye v wlɔn lε 'ni -gbugba, v nɔ: «-Be 'a ni =wlv nɔ 'ni, ɔ di le'mimre ke 'ni di?»

⁵⁷Nyisva a -cɔhlɔnpinyv gblaki kɔ Falisi=tumu a nahuin 'hɛɛn, v =tui o ni, -ε mɔ, 'bta nahuon =de 'bɔ yii 'o -tεgbi =nv, -Yusu ni 'o, -ye bɔ lee =nv, -ε die nu, v 'muo klɔ.

-Te Mari pluv la -Yusu a bui -dawinni le
(*Matie 26.6-13; Maki 14.3-9*)

12 ¹Nyrɔwu -huonnɔ hie 'le, 'plu -Juukvɛ a le'mimre, -ε mɔ Paki, ε 'mu 'o nyre, 'ke -Yusu mu 'le Betanidɔ 'mu, ɔ kɔ 'a -naagbopu 'hɛɛn. 'Dɔ a -gbe 'mu, 'ke nahuon -gbo, -ɔ mɔ Lasa nɔ 'le. Lasa a -gbe, nɔ- -Yusu -ha o 'le 'kukonyu -heyri, ɔ -ha o 'klɔ. 'Ke ɔ mu 'le Lasa a -gbe -wɔn, ɔ kɔ Lasa a -dɔyuo nyrɔyuo 'hɔn =nu 'hɛɛn, -u mɔ Mari kɔ Matu. ²-Te ɔ nyre 'le, 'u pie =nɔ, Matu 'ɔ po 'le -Yusu a dididɛ. Lasa bi 'le ye, ɔ kɔ nahuin -ye, nu-u de di, u kɔ -Yusu 'hɛɛn. ³Bu 'klɛ de di, -ye Mari 'ba 'mu -dawinniyɛ. -Dawinni a -gbe, u po =die 'dɔ. -Te ɔ 'bui 'mu, -ye ɔ plu -Yusu a bui le, 'ɔ nu 'a dɔnɔ a 'lu-pupui, 'ɔ 'hran -Yusu a bui le, -dawinni a hunhrɔn 'u 'sɛɛ kayu gbo. ⁴'Plu Mari 'mu de a -gbe mu nu, -ye -Yusu a -naagbopuyi -ye, -ɔ kɔ 'dɔ mɔ Judia Yisikalio, -ɔ di -Yusu 'a yraanyu kwa po, ke ɔ po: ⁵«Aa. De- kɔ -dawinni a -gbe, u 'de plo? -Dawinni a -gbe a 'wliye, ε -wɛ 'le bɛ 'ya wɛn -kuannunyɔɔ -do a 'pɛɛwli nɔ, 'ke 'le yakvɛɛ -pu 'kwli 'mu. 'Bia 'bu pli wɛn, -ye -a -wɛ 'le -ba -nyi wɛn 'a 'wliye a -gbe =sɛnyu nɔ.» ⁶ε 'de bɔ kɔ =sɛnyu a wɔli a -ti, bɔ nu le 'puprɛ. Kɛɛ, ε 'wɛ =nɔ ye, ɔ mɔ 'yrinyɔ'ɔ nɔ. Nɛ- nue, 'ɔ nu le 'puprɛ. 'E mɔ -tɛɛ, nɔ- mɔ =ke 'waa 'wligbo-tunyo, 'plu 'wli a -gbe, ɔ gble =tu, 'ɔ nyi =ke le 'yri. ⁷Kɛɛ -ye -Yusu nɔ: «-Hɔ mɛ le! De u kɔ bu nu wɛn ti -kɔ 'yri 'n di wɛn 'o 'kɔv, ɔ nue kɛ nɔ -dodo. ⁸Ba kɔ 'a yiyie, =sɛnyu 'kɛ die nɔ 'a mu -gbahlɔn nɔ. 'Mɛ -ye, ti 'n di nɔ 'a mu -gbahlɔn -hi, u 'de 'klɛɛ lele -huo.»

-Juukvɛ a nyigblakti, uv -hva bu 'la la -wɛ Lasa

⁹Tii -do a -gbe 'yri, -Juukvɛ 'plɔplɔ 'wɔn nɔ, 'ke -Yusu nɔ 'le Betanidɔ 'mu, 'u mu 'le. ε 'de -Yusu a 'yiyie-tu -do, u 'de 'le mu. Kɛɛ, u mu -wɛ 'le =le, -ε die nu, u 'mu -wɛ Lasa 'ye, -Yusu -ha o 'le 'kukonyu -heyri, ɔ -ha o 'klɔ. ¹⁰-Ye Nyɔsva a -cɔhlɔnpinyu gblakti -yri nɔ, 'ke bu 'la -wɛ Lasa, ¹¹-ε nue, nɔ- kɔ -tu nɔ, -Juukvɛ 'plɔplɔ 'u kuo -Yusu =wɔ ye, 'u 'kee nyigblakti a -gbe a -wɔnnaale.

-Te -Yusu 'ya la Jrusredɔ 'mu
(*Matie 21.1-11; Maki 11.1-11; Luku 19.28-40*)

¹²-Te -nyre cɛ le, -ye nahuin =nu, -u di Paki a le'mimre ke, u 'wɔn nɔ, -ε mɔ, -Yusu di 'mu di Jrusredɔ. ¹³-Ye u 'bɛ yuohran, 'u 'blo kwa le, 'u -ti 'dɔ 'mu, 'u mu -Yusu ye 'mu 'bɛ wɔn, 'u 'le win 'yaa, u nɔ: «-Na 'wio, -mɔ =nu, -ɔɔ 'le di, 'ke 'le Kukonyɔ a 'dɔ 'kwli 'mu. Nyɔsva bɔ nu -mu =hapɔde 'mu. Ba 'ye kɛ, Yisraekvɛ a bodɔ, nɔ-ɔ 'le di. Ba nɔ -ba bɔɔ.» ¹⁴'Ke 'kasrayu =de nɔ 'o. Nu- kɔ ke -Yusu 'ya 'o, -ε 'wɛ =nɔ ye, -tɛ Nyɔsvacrɔnɛ, ε la 'a =tutue nu, -ε mɔ:

¹⁵«Sion (Jrusɛ) 'mu a nahuin,

a ni pi 'le hvannu.

Ba 'ye ke, 'a ni bodu, nɔ-ɔ 'le di.

Nɔ- ni 'o 'kasrayu ke gbo.»

16-Ye ti a -gbe 'yri, -tɔplɛ =nu, -Yusu, ɔ kɔ nahuin 'hɛɛn, uɔ nu, 'a -naagbopu 'ni yrii -le 'mu le. Kɛɛ, ti =nu -kɔ 'yri -Yusu mu 'le yakɔ 'mu, 'ke 'le -ti a 'yi'buaale 'kwli 'mu, ɪ bi 'le -nu 'mu 'kwli, -ɛ mɔ, 'ɛ mɔ -tɛɛ, -tɛ Nyɪsvacruntɛ, ɛ nu la 'a =tutue, kɛ'ɛ ni, nahuin =nu, uɔ o 'a nunue nu.

17-Tɛ -Yusu le o Lasa, 'ke bɔ 'hri 'klɔ, bɔ -hɔn 'le 'dɛɛ wlɔn 'mu, nahuin 'plɔplɔ 'ye o dɛ a -gbe, 'v mu o, 'v le o nahuin -ye dɛ =nu, -Yusu nu. 18-Nɛ-nue, nahuin -ni wen 'v dio 'klɛɛ ye 'mu 'bɛ wɔn, -ɛ nue, v 'win o ni, -ɛ mɔ, -Yusu nu o 'ɲmilekade a -gbe ni. 19-Ye Falisi=tumu a nahuin =nu, -v ni 'o, v -mɛ -ye, ke uɔ yre pupo, v nɔ: «A nye 'ni 'ye, nahuon -gbo, ɔ -hi -a mu wlɔn. Nahuin 'bii nyo -wɔn 'ni kɔɛ.»

Glekukɔɛ -ye, uɔ -hua bu yi wen -Yusu

20-Juukɔɛ a le'mimre a -gbe a ti 'yri, -tɛ nahuin mu 'le Jrusɛdɔ 'mu, 'ke bu da Nyɪsva, 'ke 'le nahuin a -gbe -hɛyri, 'ke Glekukɔɛ ni 'le. 21-Nahuin a -gbe, nu- mu 'o Filipu 'hɔn 'mu, -ɔ mɔ -Yusu a -naagbopuyi -ye, -ɔ kɔ 'le Bɛtɪsaidadɔ 'mu, 'ke 'le Galilebɔgba 'mu, v nɔ: «Nyɪbeyu, -aa -hua -ba yi wen -Yusu.» 22-Ye Filipu a -gbe, ɔ mu ni, 'ɔ =tui 'a 'bɛ Adre ye, v 'hɔn a -gbe 'v bibi ke, 'v mu, 'v =tui -Yusu ye. 23-Ye -Yusu nɔ: «Ti nyre 'o =o, -ɪ kɔ 'yri 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, Nyɪsva di 'o 'mu -ti a 'yi'buaale -nyee. 24-Bo pue =gblaye a dɛ ye. =Gblaye a -gbe 'bɛ 'dɛ -tɔtɔ le 'tɔ, ɛ 'ni =ga -le ni, -ye ɛ 'die 'le -wɛ bɛ po 'hlɛ, kɛɛ, ɛ -do, nɛ- di 'o ni. Kɛɛ, 'bia 'bɛ 'tɔ -tɔtɔ le, ɛ di 'ni =ga, ɛ 'mu 'hlɛ po. =Gblaye a -gbe a =giga, ɛ 'we -nɔ 'kukɔɛ ye. 'Na -gbe, 'n 'we -nɔ =gblaye ye. 'N kɔ =bo 'ku, 'dai nahuin 'mu 'klɔ yrayɔ kɔ, -ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le. 25-Ye 'klɛɛ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'dɛ -wɔn -wɛ, 'ke bɔ 'ku, 'na =wlu a yekuole a -ti, ɔ 'dɛɛ bɔ kɔ 'klɔ yrayɔ, -ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le. Kɛɛ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ -wɛ -wɔn, 'ke bɔ 'ku, -ɛ nue, ɔ mɔ 'na nahuon ni, ɔ di kɔ 'klɔ yrayɔ, -ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le. 26'Bia nahuon 'bɔɔ -hua bɔ nu 'na -kuan, -ye ɔ blɛ ye bɔ naa 'mu -wɔn, -tɛgbi 'nu 'o muu, ɔ kɔ bɔ muu -wɛ 'o, =beti bɔ di 'ku. 'ɛ ni nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔɔ 'na -kuan nu, 'na Bu Nyɪsva, nɔ- dio -ti a 'yi'buaale -nyi.»

-Yusu -tu 'a 'kukɔɛ a -ti

27«-Tɛ ti ni le 'mu -gbo, 'na -hihiu hren 'mu -wɔn. -Be' 'n di 'klɛɛ 'na Bu ye po 'le? =Be kɛ =bo po: 'Na Bu Nyɪsva o, nue, =svɛ'yeti, -ɪ di 'le di, bu hren 'mu -wɔn. 'Uɔn, 'ni po =le le, -ɛ nue, =svɛ'yeti =nu, ni -'mu 'le wlɔn naa. Nɛ-kɔ -ti 'ni di nɔ 'klɔ -gbo ke. 28-Kɛ 'n di po: 'Na Bu o, nue, =mu -ti a 'yi'buaale kɔ.» Bɔ po 'klɛɛ le, -ye Nyɪsva a win -hɔn 'le yakɔ 'mu, 'u le po: «'N nue ni -dodo, 'na -ti 'i kɔ -ti a 'yi'buaale, 'plu 'mue lele nu.»

29-Nahuin =nu, -v ni 'o, v 'wɔn win a -gbe ni, v nɔ: «-Tɛɛ ni, -ɛ ma.» =U -ye nɔ: «Nyɪsva a leleenɔ -yee ni, -ɔ 'prɛ.» 30-Kɛɛ -ye -Yusu nɔ: «ɛ 'dɛ 'na -ti, win =nu, ɪ

'de pue, kɛɛ, 'a mu kɔ -tu ni. ³¹Ti nyre 'o =o, -ɪ kɔ 'yri Nyɪsua di 'o 'klɔ -gbo ke a nahuin -bati le poo. -Tɛ ti ni le 'mu -gbo, Nyɪsua di 'klɔ -gbo a nyɪgblaka Satan gbata ke 'nɪ -ha. ³²Mɛ -ye, ti -nu -kɔ 'yri v di 'o 'mu ye 'mu 'baa, 'ke 'o tu 'yie 'mu, 'mu -tutu -wɔn hren, 'n die 'nɪ nu, nahuin 'bii, v 'mu 'mu ye 'mʊɛɛ.» ³³Kukʊɛdu -nu, ɔ di 'kʊ, nɛ- ɔ -hɛn 'nyrɛ, ɔ nu le 'pʊprɛ.

³⁴-Ye kɛ nahuin -nu, v nyo ye po, v nɔ: «Ke 'le Nyɪsua a teteicrunɛi 'kwli 'mu, v 'crɪɛ la ni, -ɛ mɔ, Waanyɔ =nu, Nyɪsua po la le, ɔ di la -a mu ye ya, ɔ di hie 'klɔ. De- kɔ -ti, -mɛ -ye, -nu le po, -ɛ mɔ, v di nahuon -nu, -ɔ mɔ -tunahuin 'bii Nahuon 'mu 'ba ye, 'ke 'o tu 'yie 'mu, ɔ 'mu -tutu -wɔn hren? Nahuon tio- mɔ 'klɛɛ -tunahuin 'bii a Nahuon a -gbɛ 'le?» ³⁵-Ye kɛ -Yusuu =nu ye po, ɔ nɔ: «Kɛ -nyrɛ 'kɪɛ nɛ nɔ 'a mu -gbahlɔn, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu. Ba na -nyrɛ a -gbɛ 'mu, -tɛ ɛ 'kɪɛ nɛ nɔ 'a mu -gbahlɔn, -ɛ die nu, gbɪgbɪyri 'nɪ -han 'a mu 'mu gbo 'ta, -ɛ nue, nahuon -nu, -ɔ gbɪgbɪyri -heyri na, -tɛgbi ɔɔ 'o muu, ɔ 'de 'o yii. ³⁶'A -ti, ba kuo -nyrɛ =nu =wɔ ye, -tɛ ɛ 'kɪɛ nɛ nɔ 'a mu -gbahlɔn, -ɛ die nu, a 'mu nahuin =nu 'mu 'ya, -vɔ -nyrɛ 'mu na.»

-Juukʊɛ, v 'de -Yusu =wɔ ye kuo

-Tɛ -Yusu -wɔ -ti =nu a =tutue -wɔn, -ye ɔ hren =nu -wɔn, 'ɔ -hlu 'yi ke. ³⁷-Hapʊkɔ, 'ɔ nu 'ɲmileka-tɔplɪ, 'ɪ -huo, kɛɛ, nahuin, v 'dio =wɔ ye kuo. ³⁸De a -gbɛ, ɛ mue -wɔn 'lu, -ɛ die nu, -ti =nu, Nyɪsua a winwɔn-henyɔ Esai =tu la, ɪ 'mu nue. -Ti a -gbɛ, Esai =tu la, nɪ- -gbo:

«Nyɪsua o, -ti -gbo, -aa =tu, nahuon tio- pui -tɛɛ?

Nahuon tio- yrii -na 'klɪkenɪnɛ 'le?

ɛ 'de 'a nahuon =de kɔ.»

³⁹Esai a -gbɛ, ɔ =tui la -wɛ ni, -ti kɔ -ti 'v 'die 'le -wɛ bu kuo -Yusu =wɔ ye. Kɛ ɔ po:

⁴⁰«Nyɪsua sua 'waa 'yii ni,

-ɛ die nu, v 'nɪ -han de le yrii,

kɔ, 'ɔ nue, 'waa =wɔ 'ɪ 'gboklo 'mu,

-ɛ die nu, v 'nɪ -han -ti 'mu le yrii.

'ɛ mɔ -tɛɛ, 'bɪa 'bʊʊ wɛn -ti 'mu le yrii,

v dio wɛn ye 'nɪ 'mʊɛɛ,

-ɛ die nu, ɔ 'mu wɛn waa.»

⁴¹Esai a -gbɛ, ɔ =tui la ni, -ɛ nue, ɔ 'ye la -Yusu a -ti a 'yi'buaa le ni, 'ɔ -tu la -Yusu a -gbɛ a -ti.

⁴²Mɔ =betɪ Esai bɔ nu le 'pʊprɛ, -Juukʊɛ a ye'mʊnaanyv 'plɔplɔ, v kuo -wɛ -Yusu ye =wɔ. Kɛɛ, v 'di =tu, 'ke 'o nahuin ye, -ɛ nue, vɔ pɪ Falisi-tumu a nahuin a huannv, 'ke bu blv le, 'ke 'le Nyɪsua a kayuo gbo. ⁴³U nye 'nɪ -hɪa, 'ke nahuin bu baa =nu, 'ɛ -hi 'o 'ke Nyɪsua bɔ baa =nu.

Nahuin =nu, -v 'nɪnɪ po -Yusu a wintɛ nɪa ye gbo, nu- -bati di klɪ

⁴⁴-Ye -Yusuu 'le win 'nɪ 'yaa, ke ɔɔ nahuin ye po, ɔ nɔ: «Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ kuo 'mu =wɔ ye, ɛ 'de 'n -do, ɔ 'de 'mu =wɔ ye kuo, kɛɛ, ɔ kuo -wɛ 'na

Bu ye =wlv, ɔ lee nɔ 'mv 'klɔ -gbo ke. ⁴⁵Nahuon 'bɔɔ 'mv 'ye, -ye ɔɔ -we 'na Bu 'nɪ 'ye, ɔɔ lee nɔ 'mv 'klɔ -gbo ke. ⁴⁶'N di nɔ 'klɔ -gbo ke nɪ, -ɛ 'we =nɔ -nyrɛ ye, -ɛ die nu, 'ɛ nɪ nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ kuo 'mv =wlv ye, ɔ 'nɪ -han 'le gbɪgbɪyɪrɪ -hɛyɪrɪ nɪ. ⁴⁷Nahuon 'bɔɔ 'na wintɛ 'wɔn, 'bɔ 'nɪnɪ =tɪuɪ 'o, ɛ 'de 'mɔ, 'n 'deɛ =bo puo -bati lɛ, -ɛ nue, 'n di 'le =le, 'ke =bo waa nahuin. 'N 'de 'le di, 'ke =bo puu -bati lɛ. ⁴⁸Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ bla 'mv ye, kɔ, 'bɔ 'nɪnɪ po 'mv nua ye gbo, -ye 'lele'bɔɔ-nyrɔwɔ 'mv, -bati dio 'nɪ kɪ, -ɛ nue, ɔ 'de 'na wintɛ nua ye gbo po. ⁴⁹'ɛ mɔ -tɛɛ, ɛ 'de 'le 'na 'klu -do 'kwli 'mv, 'n 'de 'le nahuin tɔɔ, kɛɛ, 'na Bu =nv, ɔ lee nɔ 'mv 'klɔ ke, nɔ- le 'mv -tɪ =nv, 'n kɔ =bo tɔɔ. ⁵⁰'N yie nɪ, -ɛ mɔ, -tɪ =nv, ɔɔ -hva =bo tɔɔ nahuin, nɪ- nye nu, nahuin 'bɔ 'klɔ yrayrv =nv kɔ, ɔ 'nɪnɪ -we 'le. Nɛ- nue, -tɪ =nv, 'na Bu le 'mv, 'ke =bo tɔɔ nahuin, ɪ -do, nɪ- 'nɪ =nv tɔɔ.»

-Tɛ -Yusu yra la 'a -naagbopv a buɪ lɛ

13 ¹ɛ hie 'le -nyrɔwɔɔ -do, 'plu -Juukvɛ a lɛ'mimre, -ɛ mɔ Pakɪ, ɛ 'mv 'o nyre. -Yusu yie nɪ, -ɛ mɔ, tɪ nyre 'o =o, 'ke bɔ -hɔn nɔ 'klɔ -gbo ke 'mv, bɔ mu 'le 'a Bu Nyɪsva -wɔn. Nahuin =nv, -v mɔ 'a nahuin, kɛ nɔ 'klɔ -gbo ke, ɔ nsv 'mv nɪ tɪ a pɛpɛ, kɔ, ɔ 'cipi 'o 'waa 'mɔnvɛle.

²-Wise, -Yusu kɔ 'a -naagbopv 'hɛɛn, 'ke v nɪ 'o dɛdiile 'mv. 'Plu v 'mv dɛ mu di, ɛ 'de kayu a 'mv-henyɔ kɔ, -bɔ yra 'waa buɪ lɛ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -Juukvɛɛ 'a nunue nu. 'Plu v 'mv dɛ mu di, -ye 'kuo -hvɪn a nyɪgblaka Satan, ɔ 'prɛɛ 'le Judɪa Yisikalio -wɔn, ɔ mɔ Simɔ a 'yu, 'ke bɔ po -Yusu 'a yraanyv kwa. ³-Yusu a -gbɛ, ɔ yie nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsva -nyɪ =nɔ 'kɪ, 'ke bɔ kɔɔ -tɔplɪ 'bii win ke, 'v yie -wɛ, -ɛ mɔ, 'ke ɔ -hɔn 'le Nyɪsva -wɔn 'mv, kɔ, 'v kɔ bɔ -huan -wɔn, ɔ 'mv 'le =nɔ -wɔn mu. ⁴-Hapvɔkɔ, 'v yɪ -tɔplɪ 'bii a -gbɛ, kɛɛ, ɔ 'ba 'mv ye, 'v -hɛ 'a 'luyewlawlv, 'v 'ba -ploodanv 'mv, 'v kluu -bubui ke, ⁵'v po 'le 'nie 'pɔhlv wɔn, 'v -tva 'a -naagbopv a buɪ a lɛyɪyra gbo. 'Bɔ yra nahuon -do a buɪ lɛ, -ye ɔ nu -ploodanv =nv, ɔ klu wen -bubui ke, 'v nyo buɪ lɛ 'hran. ⁶Nɛ- ɔ nu -nunu, 'v nyre 'o Simɔ Pielɪ 'hvɪn 'mv. -Tɛ ɔ nyro 'klɛɛ 'o 'hvɪn 'mv, -ye Simɔ Pielɪ nɔ: «Kvɔkɔnyɔ, =be -mɔɔ 'na buɪ lɛ mu yra?» ⁷-Ye -Yusu nɔ: «Dɛ -gbo, 'nɪ nu, -tɛ tɪ nɪ lɛ 'mv -gbo, -nɪ yrie =le 'mv lɛ, kɛɛ, 'ke 'le ye 'mv, -n die 'mv lɛ 'nɪ yrii.» ⁸-Ye Pielɪ nɔ: «Gbɛgbɛ, -n 'deɛ =bo yra 'na buɪ lɛ.» -Ye -Yusu nɔ: «'Bɪa 'nɪ 'de -na buɪ -gbo lɛ yra, -n 'deɛ =bo 'ya 'klɛɛ lele 'na nahuon 'mv.» ⁹-Ye Simɔ Pielɪ nɔ: «'Bɪa 'bɛ nɪ lɛ 'mv, ɛ nɪ 'ya 'le 'na buɪ -do 'mv, kɛɛ, yra -wɛ 'mv kwa lɛ, kɔ, yra -wɛ 'na 'lu lɛ.» ¹⁰-Ye -Yusu nɔ: «Nahuon 'bɔ -plo, 'bɔ na lɛ dɛ gbi, ɔ 'de kɔ bɔ -plo lele, 'bɛ 'de bɔ yra 'a buɪ lɛɛ -do, -ɛ nue, ɔ 'wv 'le =le 'bii. A -mɛ -ye, a 'wv 'le =le. Kɛɛ -ye ɛ 'de a 'bii, a 'de 'le 'wv.» ɛ 'we =nɔ ye, 'waa 'oyɛ'siile, 'ke 'o Nyɪsva ye, nɛ- kɔ -tɪ -Yusu =hen 'nyrɛ. ¹¹ɔ yɪ nahuon =nv nɪ, 'ke 'le =nv -gbahlɔn, ɔ di =nɔ 'a yraanyv kwa po. Nɛ- nue, 'v po wen lɛ: «ɛ 'de v 'bii, v 'de 'le 'wv.»

¹²-Tɛ ɔ -wɔ 'waa buɪ a lɛyɪyra -wɔn, -ye ɔ pue lele 'a 'luyewlawlv nɪ, 'v nɪ lele gbo, 'ke 'o dɛdi-tuoo -do =nv ke, ɔ nɔ: «Dɛ -gbo, 'n nu 'a mv 'mv, =be dɛ

-gbo, ε -hen 'nyre, a yree 'mu le? ¹³Baa 'mu da, ke aa po: Tɔɔnyɔ kɔ Kukɔnyɔ 'hɛɛn. 'Plu -ye, -ti a -tɛɛ aa -tu, -ε nue, 'ε mɔ -tɛɛ, 'mɔ mɔ Tɔɔnyɔ, kɔ Kukɔnyɔ 'hɛɛn. ¹⁴A -ti o, -tɛ mɔ -gbo, ɔ mɔ 'a ni Kukɔnyɔ kɔ 'a ni Tɔɔnyɔ 'hɛɛn, 'n nu, 'ni -tɔɔ 'le 'n dɔɔnu, 'ni yra 'a mu bu le, 'a ni -gbe, ke ba nu, ba -tɔɔ -we 'le 'a ni dɔɔnu, a 'mu -we bu le yiyra. ¹⁵N tɔɔ 'a mu ni, -ε mɔ, 'n -tɔɔ 'le 'n dɔɔnu ni, 'ni -he 'a ni 'mu-hɛnyɔ, -ε die nu, de -gbo, 'n nu 'a mu 'mu, a 'mue -we 'mu nunu. ¹⁶Nu 'a mu 'ni le -tɛɛ, ε 'de -kvannunɔɔ =de kɔ, -bɔ di 'o 'a 'mase 'lu ye ni. ε 'de -we lɛleenɔɔ =de kɔ, -bɔ di -we 'o nahuon -gbo, ɔ lee -nɔ 'lu ye ni. ¹⁷A -ti o, a yie 'klɛɛ ni. 'Bia 'baa le 'a nunue nu, -ye a di kɔ plɔ a bleɛɛ.

¹⁸ε 'de a 'bii, 'n 'de 'a mu 'nyre -hen. Nahuin =nu, 'n -ha 'le du 'mu, 'ke bu 'ya 'na nahuin 'mu, 'n yiu ni. Kɛɛ, -ti =nu, v 'cru la, 'ke 'le Nyɔsacrɔnɛ 'kwli 'mu, ε ble ye bi mue 'lu -wɔn. -Ti a -gbe, ni -gbo: Nahuon -gbo, ɔ kɔ 'mu 'hɛɛn, -v 'nyra 'le dabu dɛdihuoo -do wɔn, nɔ -he 'na yraanyɔ. ¹⁹N nyi 'a mu ye 'ni -tu -dodo, 'plu ε 'mu 'o nyre, -ε die nu, ti -kɔ 'yri ε di 'o nyre, a 'mu 'mu =wɔ ye kuo, -ε mɔ, 'mɔ mɔ nahuon -gbo, Nyɔsua lee nɔ -tɔɔ ke. ²⁰Nu 'a mu 'ni le -tɛɛ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'ble 'na lɛleenɔɔ kwa, ε 'we =nɔ ye, 'mɔ ni, ɔ 'ble kwa. Kɔ, nahuon 'bɔ 'ble 'mu kwa, ε 'we =nɔ ye, 'na Bu Nyɔsua 'a ni, ɔ lee 'mu, nɔ - ɔ 'ble kwa.»

-Yusu nɔ 'ni, Judia dio kwa po 'a yraanyɔ
(*Matie 26.20-25; Maki 14.17-21; Luku 22.21-23*)

²¹'Plu -Yusu 'mu win a -gbe mu po, -ye 'a =wɔ 'mue gbo 'dɔ. Kɛ ɔɔ 'a -naagbopu ye po, ɔ 'de =nu de =de 'yi ke -hli, ɔ nɔ: «Nu 'a mu 'ni le -tɛɛ, nahuon ni nɔ 'a mu -heyri. Nɔ- di 'mu 'na yraanyɔ kwa po.» ²²-Ye v 'ni 'yiyɛ. Nahuon tio- -Yusu -hen 'nyre, 'ke 'le -nu -heyri, v 'dio yi. ²³-Naagbopuyi -ye ni 'o, -Yusu nuɛ 'mu -tɛɛ, nɔ- ni 'o -Yusu 'hɔn 'mu gbo. ²⁴Nɔ- Simɔ Pielɔ nu -jie, ɔ le, bɔ -gba -Yusu wɔn, nahuon tio- -Yusu -hen 'nyre, ²⁵-naagbopuyi a -gbe 'ɔ 'prɛɛ 'le -Yusu nua 'mu, 'ɔ =gbo wɔn, ɔ nɔ: «Kukɔnyɔ, nahuon tio- -n -hen 'nyre 'le?» ²⁶-Ye -Yusu -tuo -wɔn, ɔ nɔ: «Flɔɔ-tɔɔ -gbo, 'n di 'le 'yanu -wɔn 'nyra, nahuon, 'n dio -nyi, nɔ-ɔ ni.» 'ɔ 'ba 'flɔɔ-tɔɔ 'mu, 'ɔ 'nyrɔ 'le 'yanu -wɔn, 'ɔ -nyo Judia, ɔ mɔ Simɔ Yisikalio a 'yu. ²⁷'Plu Judia 'mu 'flɔɔ-tɔɔ a -gbe mu di, -ye Satan kɔɔ ke win 'bii. Kɛ -Yusu nyo 'klɛɛ ye po, ɔ nɔ: «Po 'le 'kli le, de -n kɔ -bo nu, =mue nu!» ²⁸Nahuin 'bii, -v ni 'o dɛdi-tuoo -do a -gbe ke, ɔ =de 'di 'mu le yrii, -ti kɔ -ti -Yusu 'ɔ nu le 'pɔprɛ. ²⁹-Tɛ Judia 'ya la 'wligbo=tunɔɔ 'mu a -ti, -v -ye nɔ 'ni, -Yusu lo ni, 'ke bɔ mu le'mimre a didide =nu -tɔ, =v -ye nɔ 'ni, -Yusu lo ni, 'ke bɔ -ha 'le 'wli, bɔ -nyi =sɛnyu. ³⁰-Tɛ Judia -wɔ 'klɛɛ 'flɔɔ-tɔɔ a -gbe le, -ye tii -do a ti 'yri, ɔ bi 'le 'mu -patu, 'ke 'le gbɔgbiyri 'mu.

-Tɛ -Yusu -nye la 'a -naagbopu tete bu yrayru

³¹-Tɛ Judia bi 'klɛɛ 'le -patu 'mu, -ye ke -Yusu 'a -naagbopu ye po, ɔ nɔ: «-Tɛ ti ni le 'mu -gbo, 'mɔ -gbo, ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'na -ti a

'yi'buaale di 'mv bi pepe'. -Ye 'n die 'ni nu, nahuin 'mv -we Nyisva a -ti a 'yi'buaale 'ye. ³²'Bia 'ni nu de a -gbe, -ye Nyisva die lele 'ni nu, nahuin 'mv 'na -ti a 'yi'buaale 'ye. ɔ -we le ke 'a nunue. ɔ di 'mv -nyi -hapugbonule, 'ke 'le =nɔ 'hɔn 'mv. ³³'Na 'yuo o, ti =nɔ, 'n 'kɛ die 'o 'a mv 'hɔn 'mv -hi, ɪ 'de 'klɛ lele -huo. A di 'mv le 'ni =mɔ. Kɛɛ, -ti =nɔ, 'n =tu o -Juukɔe a ye'munaanyu ye, ni- 'nu -we 'a mv ye mu =tu. -Ti a -gbe, ɪ ni- gbo: -Tɛgbi 'nu 'le mu, a 'de 'le mumue -we. ³⁴'Nu 'a mv -nye tetebo yrayru. Tetebo a -gbe, nɔ- gbo: Ba nunɔe 'mv. -Tɛ 'n nu 'a ni 'munɔele, kɛ'e ni, a kɔ ba nu -we 'munɔuele. ³⁵'Bia 'ba nunɔe 'mv, -ye nahuin 'bii, ɔ die 'ni yrii, -ɛ mɔ, 'a mv mɔ 'na -naagbopɔɔ ni.»

-Tɛ -Yusu le la Pielɩ, -ɛ mɔ, Pielɩ a -gbe, ɔ di 'ni =tu, -ɛ mɔ, ɔ 'dio yi
(Matie 26.31-35; Maki 14.27-31; Luku 22.31-34)

³⁶-Ye Simɔ Pielɩ =gbo wɔn, ɔ nɔ: «Kɔkɔnyɔ, -be' -nu ye mue 'le?» -Ye -Yusu =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «-Tɛ ti ni le 'mv -gbo, -tɛgbi 'nu 'le mu, -n 'de 'le 'na -wɔnkukɔe -we. Kɛɛ, ti di 'o 'ni nyre, -ɪ kɔ 'yri -n di 'o 'mv -wɔn kɔɛ.»
³⁷-Ye Pielɩ nɔ: «Kɔkɔnyɔ, 'n -we -wɔn, 'ke =bo -ha 'na -hunhlɔn, 'ke 'o -na -ta 'mv. Dɛ- nue, =ni plɛ, -tɛ ti ni le 'mv -gbo, 'n 'de 'le -na -wɔnkukɔe -we 'le?»
³⁸-Ye -Yusu nɔ: «=Be 'ɛ mɔ -tɛɛ, -n -we -wɔn, 'ke =bo -ha -na -hunhlɔn, 'ke 'o 'na -ta 'mv? 'Nu -mv 'ni le, 'plu hape 'mv ke -nyre mu da, -n di nu 'a =tuuwu ta, -ɛ mɔ, -n 'de 'mv yi.»

-Yusu, nɔ- mɔ 'hru =nɔ, -ɔɔ 'le Nyisva -wɔn mu

14 ¹-Ye ke -Yusuu =nɔ ye po, ɔ nɔ: «'A ni =wɔ ni bi 'le -hlɔn. Ba kuo Nyisva =wɔ ye, a 'mv -we 'mv =wɔ ye kuo. ²Gbonulei -huo 'le 'na Bu -wɔn. 'Nu 'ni mu, 'mv 'a ni gbonule -wɔn -wɔ. 'Bia 'be 'de wen -ti a -tɛɛ, 'n 'dee =bo =tui wen 'a mv ye. ³'Bia 'ni mu, 'ni -wɔ 'a ni gbonule -wɔn, -ye 'n di 'le lele 'ni di, 'mv 'a mv gba, -ɛ die nu, -tɛgbi =nɔ, 'n ni 'o, a 'mv -we 'o ni. ⁴A yi 'hru =nɔ ni, nahuon di na, -tɛgbi =nɔ, 'n ni 'le, ɔ 'mv 'le nyre.»
⁵-Ye ke Toma, ɔɔ =nɔ ye po, ɔ nɔ: «Kɔkɔnyɔ o, -tɛgbi =nɔ, -nu 'le mu, -a 'de 'le yii. -Be' -a -we 'le -ba nu 'klɛɛ 'a 'hru a yiyie 'le?»
⁶-Ye -Yusu =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «'Na -gbe, 'mɔ mɔ 'hru =nɔ, 'mɔ mɔ -we -ti a -tɛɛ, kɔ, 'mɔ mɔ -we 'klɔ yrayru. ɛ 'de nahuon =de kɔ, -bɔ mu 'le 'n Bu -wɔn, -bɔ 'de 'le 'mv naa. ⁷'Bia 'ba yi 'mv, -ye a yi -we 'n Bu ni. Kɔɛ 'klɛɛ mɔ gbo, a yio ni, 'a 'yo -we.»
⁸-Ye Filipu nɔ: «Kɔkɔnyɔ o, tɔɔ -a mv -na Bu. =Ni tɔɔ -a mv, -ye -a di kɔ plɔ a bleeɛ.»
⁹-Ye -Yusu =tuo lele -wɔn, ɔ nɔ: «Filipu o, -tɛ a kɔ 'mv 'hɛɛn, -a bibi la 'hɔn 'mv, ɛ -wɔn gbo, 'plu -n 'kɛ 'dee 'mv a yie. Nahuon 'bɔ 'ye 'mv, -ye ɔ 'ye 'na Bu ni. Dɛ- kɔ -ti =nu 'klɛɛ le po, =bo tɔɔ 'a mv 'na Bu? ¹⁰=Be =ni pui =le -tɛɛ, -ɛ mɔ, 'n kɔ 'na Bu 'hɛɛn, -a -mɔɛ ni, -a 'we =nɔ nahuoon -do ye? -Ti =nɔ, 'nu a 'bii ye =tu, ɪ 'de 'na -gbe 'a 'lu a le-hiele, kɛɛ, 'na Bu a 'lu a le-hiele'ɛ ni. Nɔ- ni 'le 'mv ke 'mv, ɔɔ 'le 'mv 'mv naa, ɔɔ -kɔvan nu. ¹¹-Ti -gbo, 'nu =tu, -ɛ mɔ, 'n kɔ 'na Bu 'hɛɛn, -a -mɔɛ ni, -a 'we

-nɔ nahuoon -do ye, ba pui -tɛɛ. 'Na pupowin, 'bɪ 'die 'le -wɛ bu nue, ba po -tɪ a -gbɛ -tɛɛ, -ye 'na nunu-tɔplɪ, nɪ- -bɪ nue, ba pui -tɛɛ. ¹²'Nu 'a mu 'nɪ le, nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ kuo 'mu =wɔ ye, -ye nunu-tɔplɪ -gbo, 'nu nu, ɔ di -wɛ 'nɪ nu. 'Plu -ye, nunu-tɔplɪ =nɔ, ɔ di nu, ɪ di 'o 'n nɪnɪ 'mu 'nɪ -hi 'dɔ, -ɛ nue, 'ke 'nɪ 'le 'na Bu -wɔn mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'na nahuin =nɔ 'klɪ -nyɪ, 'ke bu nu 'a -kuan. ¹³-Tɔplɪ 'bii =nɔ, a di -hɔ, 'ke 'le 'na 'dɔ 'kwli 'mu, 'n di 'nɪ nu, -ɛ die nu, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ Nyɪsɔ a 'Yu, 'mu nahuin 'na Bu a -tɪ a 'yɪ'bɔbɔa tɔɔ. ¹⁴'Bia 'baa dɛ -hɔ, 'ke 'le 'na 'dɔ 'kwli 'mu, 'n die 'nɪ nu.»

-Tɛ -Yusu le la 'a -naagbɔpɔ, -ɛ mɔ, Nyɪsɔ a -Hihɪu di 'o -nɔ ke 'mu 'nɪ nɪ

¹⁵-Ye ke -Yusuu lele 'a -naagbɔpɔ ye po, ɔ nɔ: «'Bia 'ba nɔɛ 'mu 'mu, a di 'o 'na tetei 'nɪ =tuu. ¹⁶Tɪ =nɔ -kɔ 'yri 'n di 'le 'n Bu Nyɪsɔa -wɔn mu, 'n dio le 'nɪ 'batɪ, 'ke bɔ ya 'a mu nahuon -ye ye, 'ke 'o 'na -ta 'mu. Nahuon a -gbɛ, nɔ-mɔ Nyɪsɔa a -Hihɪu, -vɔ -tɪ a -tɛɛ =tu. Nɔ- di 'a mu 'mu -hɛ, v 'mu 'o 'a mu ke 'mu nɪ tɪ a pɛpɛ. ¹⁷'Klɔ ke a nahuin, -v 'de Nyɪsɔa yɪ, -Hihɪu a -gbɛ, v 'deɛ bu nɪ 'o =nɔ ke 'mu, -ɛ nue, nahuin a -gbɛ, v 'dɪɛ bu yruu, 'plu v 'nɪ -mɔɛ -le le, 'ke bu yiu. A -mɛ -ye, a yɪ Nyɪsɔa a -Hihɪu a -gbɛ nɪ, -ɛ nue, Nyɪsɔa a -Hihɪu a -gbɛ, 'ke v nɪ 'le 'a mu -gbahlɔn, kɔ, v 'mu 'o -tado 'a mu ke 'mu nɪ.

¹⁸'N 'deɛ =bɔ hie 'o 'a mu gbo, ba 'ya -do 'mu. Kɛɛ, 'nɪ mu, 'n di 'le lele 'nɪ di, kɛ nɔ 'a mu -gbahlɔn. ¹⁹Tɪ -de 'de 'le hie, 'klɔ ke a nahuin 'mu 'na 'yɪɛ 'kee. Kɛɛ, a -mɛ -ye, a di 'mu 'nɪ 'ye, -ɛ nue, 'n nɪ 'klɔ, 'a nɪ -gbɛ, 'a di -wɛ 'klɔ nɪ. ²⁰-Nyrɔwɔ a -gbɛ 'bɔ nyre 'o, -ye a die 'mu le 'nɪ yrii, -ɛ mɔ, 'n kɔ 'na Bu 'hɛɛn, -a -mɔɛ nɪ, -a mu mɔ -tɔnahuoon -do, kɔ, a kɔ 'mu 'hɛɛn, -a -mɔɛ -wɛ nɪ, -a mu mɔ -tɔnahuoon -do.

²¹Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ 'ble 'na tetei kwa, kɔ, 'bɔ nyɪ 'o -tuu, nahuon a -gbɛ, nɔ-ɔ nɪ, -ɔ nɔɛ 'mu 'mu. Nahuon =nɔ, -ɔ nɔɛ 'mu 'mu, 'na Bu dio -wɛ 'mu 'nɪ nɔɛ. 'Na -gbɛ, 'n dio -wɛ 'mu 'nɪ nɔɛ, 'plu 'mɔɛ nu, ɔ 'mu 'mu yrii.»

²²-Ye Judia, kɛɛ, ɛ 'de Judia Yisikalio, kɛ ɔɔ =nɔ ye po, ɔ nɔ: «'Kɔkɔnyɔ o, -be' -n nɪ 'klɛɛ, =nɪ le po, -ɛ mɔ, =mɔɛ nu, -a 'mu -mu yrii, kɛɛ, -n 'deɛ -bɔ nue, 'ke 'klɔ ke a nahuin bu yrii -mu?» ²³-Ye -Yusu =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «'Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ nɔɛ 'mu 'mu, kɔ, -tɪ =nɔ, 'n di =nɔ ye =tu, 'bɔ nyɪ 'o =tuu, 'n die 'nɪ nu, nahuon a -gbɛ, ɔ 'mu 'mu yrii. -Ye 'na Bu dio 'mu 'nɪ nɔɛ, 'plu 'na Bu a -gbɛ, ɔ kɔ 'mu 'hɛɛn, -a 'mu 'le =nɔ -wɔn mu, -a 'muo 'le -wɔn nɪ. ²⁴Nahuon, 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ 'de 'mu 'mu nɔɛ, ɔ 'nɪ =tuu -le 'o 'na wintɛ nɪ. -Tɪ -gbo, 'nu 'klɛɛ 'a mu ye =tu, aa 'wɔn, ɛ 'de 'na -gbɛgbɛ a wɔn a win, kɛɛ, 'na Bu Nyɪsɔa, nɔ- le 'mu, =bɔ =tɪ 'a mu ye.

²⁵-Tɛ 'n 'kɪɛ nɪɛ mɔ 'a mu 'hɔn 'mu, 'n nyɪ 'a mu ye 'nɪ =tu -dodo. ²⁶'Na Bu Nyɪsɔa, nɔ- di 'a mu 'a -Hihɪu ye ya, 'ke 'le 'na 'dɔ 'kwli 'mu. 'A -Hihɪu a -gbɛ, nɔ- di 'a mu -tɔplɪ 'bii tɔɔ, kɔ, -tɪ 'bii =nɔ, 'n =tu 'a mu ye, v 'mui 'le 'a mu 'kwli 'mu le po.

²⁷'N die 'nɪ nu, a 'mu plɔ a bleɛɛ kɔ. Plɔ a bleɛɛdɔ =nɔ, 'n kɔ, nɛ- 'n di 'a mu -nyɪ. Plɔ a bleɛɛdɔ =nɔ, 'klɔ ke a nahuin, vɔ 'waa 'biɛnu -nyɪ, ɛ 'de -nɛ,

'ni -nye -le 'a mu. 'A -ti o, a ni pi 'le hvannu, kɔ, 'a ni -wli ni bi 'le -hlɔn.
 28A 'win ni, -te 'n -tui 'a mu ye, -ε mɔ: 'Nu 'klɛɛ 'ni mu, kɛɛ, 'n di 'le lele 'ni
 di, kɛ nɔ 'a mu -gbahlɔn. 'Bia 'ba nuɛ wen 'mu 'mu, -ye a di wen nu 'manu,
 -ε nue, 'ke 'nu 'le 'na Bu -wɔn mu. 'Na Bu, nɔ- ni 'o 'mu 'lu ye. 29-Tɔplɪ 'bii
 -gbo, 'n nyi 'a mu ye 'ni -tu -dodo, 'plu ɪ 'mu 'lu -wɔn mue. 'Bia 'bu 'lu -wɔn
 mue, -ye ɪ di 'le 'a mu 'mu bi 'kwli, a 'mu 'mu =wlu ye kuo. 30'Dai ti -de 'de
 'le hie, 'ke =bo 'prɛɛ 'le 'a mu -wɔn, -ε nue, 'klɔ -gbo a nyigblaka Satan, ɔɔ
 'le 'ni di. =Hapukɔ, 'ɔ 'de 'klu kɔ, 'ke 'o 'mu ke, 31kɛɛ, 'klɔ ke a nahuin ble ye
 bu yree, -ε mɔ, 'n nuɛ 'n Bu Nyɪsua 'mu ni. Nɛ- nue, dɛ =nu, 'n Bu le 'mu,
 =bo nu, 'ni die nu.

'A -ti o, ba 'ba ye 'mu, -a 'mu mu.»

-Yusu, ɔ 'we =nɔ =haputugbe ye

15 1Kɛ -Yusuu lele 'a -naagbopu ye po, ɔ nɔ: «'Mɔ -gbo, 'n 'we =nɔ
 =hapu'didɔtugbe^a ye, 'a mu =nu, -v mɔ 'na nahuin, 'a 'we =nɔ
 'didɔtugbe a babu ye, 'na Bu Nyɪsua, nɔ- mɔ tugbe a 'didɔnyɔ. 2'ɛ ni babu
 =de 'bu ni 'o, 'bu 'nɪni tu 'yɔ, -ye 'didɔnyɔ a -gbe, ɔ nyu 'o 'ni 'bɛ, kɔ, 'ɛ ni
 babu =de 'bu ni -wɛ 'o, 'bɪu 'yɔ tu, ɔ nyu 'le lɛ 'ni 'bɛ, -ε die nu, v 'mu 'o ye
 'sii, v 'mu lele 'yɔ 'plɔplɔ -ye tu. 3A -mɛ -ye, -ti =nu, 'n tɔɔ 'a mu, ɪ nue ni, 'a
 'sii 'o ye. 4Ba 'kɪɛ kɪɛɛ 'le 'mu 'mu gbo, -ε 'we =nɔ ye, -te 'n nu, 'n kɔ 'a mu
 'hɛɛn, =a -mɛɛ. Babu =nu, 'bu 'de 'le tugbe 'mu gbo kɔɛ, v 'die 'le -wɛ bu tu
 'yɔ. Kɛɛ ni, ε -ti 'mu, 'ke 'o 'a mu -wɔn. 'Bia 'ba 'de 'le 'mu 'mu gbo kɔɛ, a
 'die 'le -wɛ ba nu 'na -kuan.

5'Mɔ mɔ tugbe, 'a mu mɔ 'a babu. Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ kɔɛ 'le 'mu 'mu
 gbo, 'plu ɔ kɔ 'mu 'hɛɛn, =ba -mɛɛ, -ye ɔ 'we =nɔ babu =nu ye, -su 'yɔ 'plɔplɔ
 tu, -ε =hen 'nyre, nahuon =nu, -ɔɔ 'na -kuan nu -tɛɛ. 'Bia 'ba 'de 'le 'mu 'mu
 gbo kɔɛ, -ye a 'die 'le -wɛ ba nu dɛ =de. 6Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'de 'le 'mu
 'mu gbo kɔɛ, -ye Nyɪsua dio 'mu po 'kwla, -ε 'we =nɔ tibabu =nu ye, v 'bɛ 'o
 lɛ, 'plu v po 'kwla 'mu. 'Bu ma, -ye v nye lɛ 'ni 'kukue, v 'mui 'tɔ lɛ po. 7'Bia
 'ba kɔɛ 'le 'mu 'mu gbo, kɔ, 'ba 'ble 'na tɔɔwin kwa, 'ke 'le 'a ni =wli ke, -ye
 ba -hɔa Nyɪsua 'ɛ ni dɛ =de, ɔ die 'a mu 'ni -nyi. 8'Bia 'ba 'cipi 'o 'na -kuan a
 nunue -tɛɛ, -ye a die nahuin 'ni tɔɔ, -ε mɔ, 'a mu mɔ 'na -naagbopu ni. De
 a -gbe, nɛ- die nu, nahuin, v 'mu 'na Bu Nyɪsua -ti a 'yi'buaale -nyi.

9'N nuɛ 'a mu 'mu ni, -ε 'we =nɔ ye, -te 'na Bu Nyɪsua nu, 'ɔ nuɛ 'mu 'mu.
 Ba 'kɪɛ kɪɛɛ 'le 'mu 'mu gbo, -ε die nu, a 'mue yi, -ε mɔ, 'n nuɛ 'a mu 'mu
 ni. 10'Bia 'baa 'o 'na tetei 'o =tuu, -ye a die 'ni yi 'ɛ ni ti, -ε mɔ, 'n nuɛ 'a mu
 'mu ni, -ε 'we =nɔ ye, -te 'n nu, 'ni =tuu 'o 'na Bu Nyɪsua a tetei 'o, 'ni yie 'ɛ
 ni ti, -ε mɔ, ɔ nuɛ 'mu 'mu ni.

11-Tɪ 'bii -gbo, 'n nyi 'a mu ye 'ni =tu, -ε die nu, -te 'nu 'manu a nunue
 nu, a 'mu -wɛ lɛ nu, kɔ, 'a ni 'manu a -gbe, v 'mu 'o ye =cɛɛ. 12Ba 'ye kɛ, -ti

^a 15.1 Tugbe =nu, -ε kɔ -ti ɔɔ =tu, 'a 'yɔ, v nyo daa rɛɛn.

-nu, 'nu 'a mu ye =tu, ni- gbo: Ba nunue 'mu, -e 'we =no ye, -te 'n nu, 'ni nue 'a mu 'mu. ¹³Munvele gblaka, -e -hi 'o 'munvelei 'bii 'mu, ne- mo, nahuon 'bo -ha 'a -hunhlon, 'ke 'o 'a 'bienu a waale a -ta 'mu. ¹⁴-Ti -nu, 'nu 'a mu ye -tu, 'ba nyi nu, -ye 'a mu mo 'na nunatumupu ni. ¹⁵'Ni daa -le 'kleε lele 'a mu -kvannunyu, -e nue, de =nu, -kvannunyo a 'mase, co nu, -kvannunyo a -gbe, co 'die yi. 'Nu 'a mu daa 'na nunatumupu. A yi de a -gbe ni, -e nue, -ti 'bii -nu, 'na Bu Nyisva toco 'mu, 'n tu -we 'a mu ni. ¹⁶E 'de 'a mu, a 'de 'le 'mu du 'mu -ha, 'ke =bo 'ya 'a ni Kukoonyo 'mu. Kee, 'moo ni, -co -ha 'le 'a mu du 'mu, 'ke ba kue 'mu -won, 'ni le -we 'a mu, 'ke ba mu 'na -kuan nu. -Kuan -nu, a di nu, co 'dee bo 'ya -gbugbe 'mu. 'E ni de, a di 'na Bu Nyisva -hua, 'ke 'le 'na 'du 'kwli 'mu, co die 'a mu 'ni -nyi. ¹⁷'A -ti o, de =nu, 'nu 'a mu -hua, ne- mo: Ba nunue 'mu!»

'Klo ke a nahuin, v di -Yusu a -naagbopu 'ni yraa

¹⁸Kε -Yusuu lele po, co no: «Klo ke a nahuin 'bu yraa 'a mu, ba ko 'a yiyie, -e mo, 'mo mo ye-henahuon, v yraa, 'plu 'v yraa 'a mu. ¹⁹'Bia 'ba 'ya wen 'klo ke a nahuin 'mu, -ye 'klo ke a nahuin, v di wen 'a mu 'mu 'ni nue, -e nue, 'ke a di wen 'le =nu -heyri ni. Kee, ε 'de le 'mu ni. 'Na -gbe, 'mo -ha 'le 'a mu 'klo ke a nahuin -heyri, 'ni po 'a mu 'pia ke. A 'de 'kleε lele 'le =nu -heyri ni. Ne- nue, 'v yraa 'a mu. ²⁰-Ti -gbo, 'n -tu o 'a mu ye, i ni -hri 'le 'a mu -won, -e mo: -Kvannunyo =de 'de 'o 'a 'mase 'lu ye ni. E =hen 'nyre, nahuin =nu, -v =tue 'mu =sue, v di -we 'a mu =tue =sue. Nahuin =nu, -su 'o 'na toowin 'o =tuu, v di -we 'o 'a ni toowin 'o 'ni =tuu. ²¹-Sue 'bii -nu, v di 'a mu =tue, v die 'a mu 'ni =tue, -e nue, 'a mu mo 'na -naagbopu ni, 'plu 'na Bu, -co lee no 'mu 'klo ke, v 'dio yi. ²²'Bia 'ni 'de wen 'le di, ko, 'ni 'de wen =nu Nyisva a -ti ye =tu, Nyisva 'dee bo yee wen =nu -ti, 'ke 'o 'waa de 'kuku =nu, v nu a -ta 'mu. Kee, -te 'n di 'kleε 'le, 'n -tu =nu Nyisva a -ti ye, 'bia 'bu 'kie nue de 'kuku, -ye v 'dee bu ko 'hru, 'ke bu -ta 'le Nyisva kwa 'mu. ²³Nahuon -gbo, -co yraa 'mu, co yraa -we 'na Bu ni. ²⁴'Bia 'ni 'de wen 'le =nu -heyri 'gmileka-topli nuu, nahuon =de 'de -hln a nue, -ye Nyisva 'dee bo yee wen =nu -ti, 'ke 'o 'waa de 'kuku =nu, v nu a -ta 'mu. Kee 'kleε, v ye 'gmileka-topli =nu ni, 'n nu, 'plu 'n ko 'na Bu 'heen, 'v yraa -a mu. ²⁵Kee, -topli a -gbe, u -won mue 'lu, -e die nu, de =nu, 'waa bunu, v 'cru la, 'ke 'le Nyisvacruntε 'kwli 'mu, ε 'mu nue. De a -gbe, ne- gbo: =Betu =bo 'de de =de nu, v yraa 'mu ni.»

²⁶Kε -Yusuu lele =nu ye po, co no: «Nahuon =nu, -co di 'a mu 'mu -he, co di 'le 'ni di. 'Ke co di 'le 'na Bu -won 'mu -hco. 'Bia 'ni mu 'le 'na Bu -won, 'n di 'a mu nahuon a -gbe ye 'ni ya. Nahuon a -gbe, no- mo Nyisva a -Hihiu. Nu- di nahuin -ti a -tee toco. 'Bia 'bu di 'le, v di 'ni =tu, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'mu. ²⁷'A -me -ye, a di -we 'ni =tu, nahuon a gblo tio- 'n 'ya 'mu, -e nue, kue la 'le 'na -kuan a -wlu=tuule 'yie 'mu gbo, a ko 'mu 'heen, -a 'kie nuntε 'hun 'mu.

16 ¹-Tɪ a -gbɛ, 'n nyi 'a mu ye 'nɪ -tu, -ɛ die nu, -sʉɛ a 'yiyeti a -gbɛ 'bɪ nyre 'o, a 'nɪ -han 'na -wɪv a yekuole 'kee. ²U di 'a mu lɛ 'nɪ bla, 'ke 'le Nyɪsʉa a kayuo gbo. Ti di -wɛ 'o 'nɪ nyre, -ɪ kɔ 'yri nahuin -nʉ, -v di 'a mu lɛ 'lɪla, v 'mui -tu, -ɛ mɔ, Nyɪsʉa a -kʉaan nɪ, vʉ nu. ³Ke'e nɪ, v di 'a nunue nu, -ɛ nue, v 'de 'na Bu yi, 'v 'de -wɛ 'mu yi. ⁴Kɛɛ, -tɪ a -gbɛ, 'n nyi 'a mu ye 'nɪ -tu, -ɛ die nu, ti -nʉ -kɔ 'yri v di -tɔplɪ a -gbɛ nu, ɪ 'mu 'le 'a mu 'kwli 'mu bi, -ɛ mɔ, 'n -tui 'a mu ye nɪ.»

De -nʉ, Nyɪsʉa a -Hihiu nu

«Kʉɛ la 'le gbo, 'n 'de la 'a mu -tɪ a -gbɛ le, -ɛ nue, 'ke 'n nɪ la 'le 'a mu -gbahlɔn. ⁵-Tɛ ti nɪ lɛ 'mu -gbo, 'nɪ 'nɪ mu, 'ke 'o nahuon -nʉ 'hʉn 'mu, -ɔ lee nɔ 'mu -tʉtʉ ke, 'plu -ye 'ke 'le 'a mu -heyri, -ɔ -de 'nɪ -gba -le 'mu wɔn, -ɛ mɔ: -Be' -nɪ ye mue 'le? ⁶A nɪ -wɪl 'mʉɛ gbo, -ɛ nue, 'n le 'a mu nɪ, -ɛ mɔ, 'n di 'nɪ mu. ⁷Kɛɛ, ba pui -tɛɛ, ɛ nɔɔ 'o lɛ, 'ke 'o 'a mu -wɔn, 'ke -bo mu, -ɛ nue, 'bɪa 'nɪ 'de mu, -ye nahuon -nʉ, -ɔ di 'a mu 'mu -hɛ, -ɔ mɔ Nyɪsʉa a -Hihiu, ɔ 'deɛ bɔ di nɔ 'a mu -wɔn. Kɛɛ, 'bɪa 'nɪ mu, 'n dio 'a mu ye 'nɪ ya. ⁸Bɪa 'bɔ di 'le, ɔ die 'klɔ ke a nahuin 'nɪ tɔɔ, -ɛ mɔ, vʉ nu de 'kuku, 'plu ɔ 'mu -wɛ -nʉ 'hru -nʉ tɔɔ, -v 'sii 'o ye, kɔ -bati -nʉ, Nyɪsʉa di po. ⁹De 'kuku -nʉ, ɔ di nahuin tɔɔ, nɛ- mɔ bu 'de 'mu -wɪv ye kuo. ¹⁰U die 'nɪ 'ye, -ɛ mɔ, 'na 'hru, nʉ- 'sii 'o ye, -ɛ nue, 'ke 'nɪ 'le 'na Bu -wɔn mu, 'plu a 'deɛ ba 'ye 'klɛɛ lele 'mu. ¹¹'Ya 'o lele 'lu, -bati -nʉ, Nyɪsʉa di -nʉ lɛ poo, nɪ- mɔ -bati -nʉ, -ɪ klɪ 'klɔ -gbo a nyɪgblaka, -ɔ mɔ Satan.

¹²'N kɔ lele -tɪ 'plɔplɔ -bo -tu wen 'a mu ye, kɛɛ, -tɛ ti nɪ lɛ 'mu -gbo, a 'deɛ ba kɔ 'a 'mʉleyriile, -ɛ nue, ɪ -hi 'a nɪ 'lu a lɛ-hiele wɔn. ¹³Nyɪsʉa a -Hihiu, -vʉ nahuin -tɪ a -tɛɛ ye -tu, 'bʉ di 'le, -ye v die 'nɪ nu, a 'mu -tɪ a -tɛɛ 'mu lɛ yrii 'bii. -Tɪ -nʉ, v di 'a mu ye -tu, ɛ 'de 'a -gbɛgbɛ a wɔn a win, kɛɛ, -tɪ 'bii -nʉ, v di 'wɔn, nɪ- v di 'a mu ye -tu, kɔ, -tɔplɪ -nʉ, -ɪ di -hlɪn 'lu -wɔn mue, nɪ- v di 'a mu tɔɔ. ¹⁴U di nahuin 'na -tɪ a 'yi'buaale 'nɪ tɔɔ, -ɛ nue, -tɪ -nʉ, 'n di Nyɪsʉa a -Hihiu ye -tu, nɪ- v di 'wɔn, 'plu v 'mui 'a mu ye -tu. ¹⁵-Tɔplɪ 'bii, 'n Bu kɔ, 'mɔ kʉl -wɛ. Nɛ- kɔ -tɪ, 'nɪ -tui, -tɪ -nʉ, 'n di Nyɪsʉa a -Hihiu ye -tu, nɪ- v di 'wɔn, 'plu v 'mui 'a mu ye -tu.»

A di nu 'manu

¹⁶«'Ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, a 'deɛ ba 'ye 'klɛɛ lele 'mu, 'plu 'ke 'le ti gbi -ye 'kwli 'mu, a 'mu lele 'mu 'ye.»

¹⁷-Ye 'a -naagbopv -ye, 'ke 'le 'waa dɪɔnʉ -gbahlɔn, kɛ vʉ po, 'vʉ wɔn lɛ -gbɔgbɔ: «De tɪo- de a -gbɛ, ɛ -hɛn 'nyre 'le? Kɛ ɔ po -a mu ye: 'Ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, a 'deɛ ba 'ye 'klɛɛ lele 'mu, 'plu 'ke 'le ti gbi -ye 'kwli 'mu, a 'mu lele 'mu 'ye. De- kɔ -tɪ ɔ po -wɛ lɛ, -ɛ mɔ: A 'deɛ ba 'ye 'mu, -ɛ nue, 'ke 'nɪ 'le 'n Bu -wɔn mu. ¹⁸Ti gbi -nʉ, -ɛ kɔ -tɪ ɔɔ -tu, de tɪo- ɛ -hɛn 'nyre 'le? -Tɪ -nʉ, ɔɔ -tu, -a 'nɪ yrii -le 'mu lɛ.»

¹⁹-Ye -Yusu yree nɪ, -ɛ mɔ, vʉ -hʉa bu -gbɔ wɔn. Nɛ- mɔ bɔ lu, ɔ nɔ: «'N le 'a mu nɪ, -ɛ mɔ: 'Ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, a 'deɛ ba 'ye 'klɛɛ lele 'mu, 'plu

'ke 'le ti gbi -ye 'kwli 'mu, a 'mu lele 'mu 'ye. =Be de a -gbe, ne- ko ke aa 'o wlon le -gbugbaa? ²⁰Nu 'a mu 'ni le: A di 'ni we, ko, a 'mu woli le nu, kee, 'kl ke a nahuin, u di nu 'manu. A -me -ye, 'a ni =wli di gbo 'ni 'mue, kee, ti gbi 'bi muu 'o ye 'mu, -ye a di lele nu 'manu. ²¹-Bo pue -nlanryo a de ye: -Nlanryo 'boko mu -nla, -ye 'a =wli 'mue gbo, 'ke 'o =sue =nu, o di 'ye a -ta 'mu. Kee, 'bo -nla, -ye 'a =sue a 'yiye-ti -nu, i -hri =no -won. -Ye o nu 'manu, -te 'yu yrayru nu, 'o di no 'kl ke. ²²Ke'e ni, e ni -we 'mu, 'ke 'o 'a mu -won. -Te ti ni le 'mu -gbo, 'a ni =wli 'mue gbo, =sue a 'yiye-ti. Kee, 'n ko 'a mu 'heen, -a di lele 'ni 'yiye. 'Bia =ba 'yiye, -ye a di nu 'manu, 'plu nahuon =de 'de boko nue, ba 'kee 'manu a -gbe a nunue.

²³Ti a -gbe 'bi nyre 'o, -ye a 'de ba -gba 'kle lele 'mu wlon, -e nue, a di -tapti 'bii a -gbe 'mu le 'ni yrii. 'Nu 'a mu 'ni le -tee, -tapti 'bii =nu, a di 'na Bu -hva, 'ke 'le 'na 'du 'kwli 'mu, o di 'a mu 'ni -nyi. ²⁴Kue la 'le gbo, -bo ye ti -gbo ke, a 'de wen 'na Bu de =de a -hve, 'ke 'le 'na 'du 'kwli 'mu. 'Bia 'baa de -hva, -ye ba -hve 'na Bu. O die 'a mu 'ni -nyi, -e die nu, 'a ni 'manu 'mu 'o ye =cee.»

-Yusu ko 'ni, -a ni =wli ni bi 'le =hlon

²⁵«-Taludvi 'kwli 'mu, 'n naa 'le, 'ni =tu 'a mu -ti 'bii a -gbe ye. Ti di 'o 'ni nyre, -i ko 'yri 'nini di 'le 'a mu -won 'pree, 'ke 'le -taludvi 'kwli 'mu, kee, -tapti =nu, -i kue 'o 'na Bu ke gbo, 'n di 'a mu 'mu le 'ni yrii -tee. ²⁶Ti a -gbe 'bi nyre 'o, a di 'na Bu -hva -tapti, 'ke 'le 'na 'du 'kwli 'mu. 'Na -gbe, 'n 'dee =bo -hvo de =de, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu, 'a ni -gbe, 'a mu die =no -hva, ²⁷-e nue, 'na Bu a -gbe, o nve 'a mu 'mu ni. O nve 'a mu 'mu ni, -e nue, a nve -we 'mu 'mu ni, 'plu 'a kuo 'mu =wli ye, -e mo, 'ke 'n -hon 'le Nyisva -won 'mu. ²⁸'Ke 'n -hon 'le 'n Bu -won 'mu, 'ni di ko 'kl ke. -Te ti ni le 'mu -gbo, 'nu ko 'kl ke 'mu 'ni -hon, 'mu 'le 'na Bu -won mu.»

²⁹-Ye 'a -naagbopu =tuo -won, u ko: «Ye ke, -te ti ni le 'mu -gbo, 'bia =nu 'pre, =ni nu =le -taludvi, -ye -a nyi 'mu le 'ni yrii -tee. ³⁰-A yie 'kle ni, -e mo, -n yi -tapti 'bii ni. =Betu nahuin bu 'de -mu wlon =gba, de u di -mu wlon =gba, -n yie ni -dodo. Ne- ko -ti, =a yie, -e mo, 'ke -n -hon 'le Nyisva -won 'mu.»

³¹-Ye -Yusu =tu -won: «=Be a yie 'kle ni, -e mo, 'ke 'n -hon 'le Nyisva -won 'mu? ³²'A -ti 'kle, ti di 'o 'ni nyre, 'plu ti a -gbe 'i nyre 'o -dodo, -i ko 'yri a 'bii, a di le -gbe, 'e ni nahuon 'bo ni 'o, o 'mu 'le 'a kayu gbo mu, a 'mu mo 'n -do gbo hie. Kee, 'n 'dee =bo 'ya -do 'mu, -e nue, ke 'n Bu ni mo 'mu 'houn 'mu.

³³'N =tu 'a mu -ti 'bii a -gbe ye ni, -e die nu, 'a mu =nu, -u ko 'mu 'heen =mue, a 'mu kegboweenle ko. Ke ko 'kl -gbo ke, a di 'ye =sue. Kee, 'a ni =wli ni bi 'le =hlon, -e nue, 'kl -gbo a 'kl, 'n -wi gbo.»

-Te -Yusu da la Nyisva, 'ke 'o 'a -naagbopu a -ta 'mu

17 ¹'Plu -Yusu 'mu 'kle mu -yre, -ye o 'ba 'mu ye 'a 'lu, 'o ta 'le yakoo 'mu le, o ko: «'Na Bu o, ti nyre 'o =o. 'Mo -gbo, -o mo -na 'Yu,

nue, nahuin, v 'mu 'na -ti a 'yi'buaale 'ye, -ε die nu, 'mu -we =nu -na -ti a 'yi'buaale tɔɔ. ²-N -nyi 'mu 'klɪ, 'ke 'o nahuin 'bii ke, -ε die nu, nahuin 'bii, -n -nyi 'mu, 'mu =nu 'klɔ yrayru -nyi, -ɔ 'nuɪ -we 'le. ³'Klɔ yrayru a -gbe, nɔ- mɔ bu yi -mu, -mɔ =nu, -ɔ mɔ -tɛɛ a Nyɪsvaa -do, kɔ, bu yi -we 'mu, -ɔ mɔ -Yusu 'Klɪsu, -n lee nɔ 'klɔ ke. ⁴-Tɛ 'n nɪ nɔ 'klɔ ke, 'n tɔɔ nahuin -na -ti a 'yi'buaale nɪ. -Kɔan =nu, -n -nyi o 'mu, =bo nu, 'n -yrɔ 'lu. ⁵-Ye 'klɛɛ, 'na Bu o, wɛɛn ke, 'ke =bo 'di 'le lele -mu 'huɪn 'mu, 'mu -ti a 'yi'buaale kɔ. -Nyɛ lele 'mu -ti a 'yi'buaale -do =nu, 'n kɔ la, ti =nu -kɔ 'yri 'n nɪ la 'o -mu 'huɪn 'mu, 'plu 'klɔ 'mu mu nue.

⁶Nahuin =nu, -v nɪ la 'le 'klɔ 'ka -heyri, -n -huɪ 'le =le, =nɪ -nyu 'mu, 'nɪ nue, nahuin a -gbe, 'v yi -mu. -Mɔ kɔ nahuin a -gbe, =nɪ -huɪ 'le, =nɪ -nyu 'mu, 'vɔ 'o -na wintɛ 'o =tuu. ⁷U yie 'klɛɛ nɪ, -ε mɔ, 'ε nɪ dɛ, -n -nyi 'mu, 'ke ε -hɔn 'le -mu -wɔn 'mu. ⁸Win -gbo, -n =tu 'mu wɔn, nɪ -n tɔɔ =nu, 'v 'bli kwa -tɛɛ. U yrie nɪ, -ε mɔ, 'ke 'n -hɔn 'le -mu -wɔn 'mu, kɔ, 'v yie -tɛɛ, -ε mɔ, -mɔɔ nɪ, -ɔ lee nɔ 'mu 'klɔ ke.

⁹Nahuin a -gbe, nu- kɔ -ti 'nu -mu da. 'Nɪ da =le -mu, 'ke 'o 'klɔ ke a nahuin =nu, -v 'de -mu yi a -ta 'mu. Kɛɛ, nahuin -gbo, -n -nyi 'mu, nu- kɔ -ti 'nu -mu da, -ε nue, -mɔ kɔ. ¹⁰'E nɪ dɛ, 'n kɔ, -mɔ kɔɛ, mɔ, 'ε nɪ dɛ, -n kɔ, 'mɔ kɔɛ -we, kɔ, 'ε nɪ nahuon, 'n kɔ, -mɔ kɔɔ, mɔ, 'ε nɪ nahuon, -n kɔ, 'mɔ kɔɔ -we. Nu- nye nu, nahuin 'mu 'na -ti a 'yi'buaale 'ye. ¹¹Ti =de 'de 'le hie, 'mu nɔ 'klɔ -gbo ke 'mu -hɔn, 'mu 'le -mu -wɔn di. Kɛɛ, v -mɛ -ye, kɛ v 'kɪɛ die nɔ 'klɔ -gbo ke nɪ. 'Na Bu Nyɪsva, nu 'klɪ =nu, -n -nyi 'mu, =mu 'yie =tu, -ε die nu, v 'mu -mɔɛ, -ε 'we =nɔ ye, -tɛ -n kɔ 'mu 'hɛɛn -a nu, =a -mɔɛ. ¹²Ti 'bii -gbo, 'n -hi nɔ =nu -heyri, 'n nyu o =tu 'yie, 'ke 'le -na 'klɪ =nu 'kwli 'mu, -n -nyi 'mu. 'N =tu 'yie -tɛɛ, 'waa nahuon -do =de 'ɔ 'de 'wan, 'bɛ 'de nahuon -do =nu, -ɔ kɔ -ti v 'cru la, 'ke 'le Nyɪsvacrɪnɪɛ 'kwli 'mu, -ε mɔ, ɔ di 'nɪ 'wan. -Ye -ti a -gbe, v 'cru la, ɪ nue nɪ. ¹³Kɛɛ, -tɛ ti nɪ lɛ 'mu -gbo, 'ke 'nɪ 'le -mu -wɔn di. -Ti 'bii -gbo, 'n nyi =nu ye 'nɪ =tu, -tɛ 'n 'kɪɛ nɛ nɔ =nu -heyri, kɛ nɔ 'klɔ -gbo ke, -ε die nu, -tɛ 'nɪ 'manv a nunue nu, v 'mu -we lɛ 'manv a nunue nu, 'plu 'manv a -gbe, v 'mu 'o ye =cɛɛ. ¹⁴'N tɔɔ =nu -na win nɪ, kɛɛ, 'klɔ ke a nahuin yraa =nu nɪ, -ε nue, 'na nahuin, v 'de 'klɔ ke a nahuin, -ε 'we =nɔ ye, -tɛ 'n nu, 'nɪ 'de 'klɔ ke a nahuon. ¹⁵'Nɪ 'batɪ =le -mu lɛ, 'ke =bo -huɪ nɔ 'klɔ -gbo ke, kɛɛ, 'nɪ -mu lɛ 'nɪ 'batɪ, 'ke =bo =tu 'yie, 'ke 'o 'kuo -huɪn a nyɪgblaka a -ta 'mu, ɔ 'nɪ -hiun lɛ 'tu. ¹⁶U 'de 'klɔ ke a nahuin, -ε 'we =nɔ ye, -tɛ 'n nu, 'nɪ 'de 'klɔ ke a nahuon. ¹⁷Tɔɔ =nu -ti a -tɛɛ, -ε die nu, v 'mu -na nahuin 'mu 'ya 'bii. -Ti a -tɛɛ a -gbe, nɛ- mɔ -na wintɛ. ¹⁸-Tɛ -n nu, =nɪ lee nɔ 'mu 'klɔ -gbo ke, kɛ'ε nɪ, 'n nu, 'nɪ lu -we, 'ke bu bi 'klɔ -gbo ke, v 'mu nahuin -na =hapɔtɪtɪe pue. ¹⁹'Nu 'n dɪɔnɪ 'nɪ -ha 'bii, 'mu -mu 'n dɪɔnɪ -nyi, 'ke 'o 'waa -ta 'mu, -ε die nu, 'waa -gbe, v 'mu -na nahuin 'mu 'ya -tɛɛ.

²⁰'Nɪ da =le -mɔv -do, 'ke 'o 'na nahuin -gbo a -ta 'mu. Kɛɛ, 'na nahuin -gbo, 'bu =tu 'na -ti, nahuin -ye 'bu kuo -we 'mu =wɔ ye, nu- kɔ -ti 'nu -we

-mu da. ²¹'Nu -mu le 'ni 'bati, 'ke v 'bii bu -mve. 'Na Bu o, -te -n kɔ 'mu 'heɛn, -a nu, -a 'we -nɔ nahuoon -do ye, nue, v kɔ -a mu 'heɛn, -ba -mve -we. Nue, bu -mve, -ɛ die nu, 'klɔ ke a nahuin -nu, -v 'de -mu yi, v 'mui -tɛɛ pue, -ɛ mɔ, -mɔɔ ni, -ɔ lee nɔ 'mu 'klɔ ke. ²²-Ti a 'yi'buuaale -nu, -n -nyi 'mu, 'n -nye -nu ni, -ɛ die nu, v 'mu -mve, -ɛ 'we -nɔ ye, -te -n kɔ 'mu 'heɛn, -a nu, -a -mve, ²³ɛ -hen 'nyɛ, v kɔ 'mu 'heɛn, -a 'we -nɔ nahuoon -do ye, 'plu -n kɔ 'mu 'heɛn, -a 'we -nɔ nahuoon -do ye, -ɛ die nu, v 'mu -mve 'bii, kɔ, 'klɔ ke a nahuin, v 'mue yrii, -ɛ mɔ, -mɔɔ ni, -ɔ lee nɔ 'mu, 'plu v 'mue -we yrii, -ɛ mɔ, -n nuv 'mu ni, -ɛ 'we -nɔ ye, -te -n nu, -ni nuɛ 'mu 'mu.

²⁴'Na Bu o, -n -nyu 'mu ni. 'A -ti, 'n nye 'ni -hva, -tɛgbi 'n di 'o ni, v kɔ 'mu 'heɛn, -ba ni -we 'o, -ɛ die nu, v 'mu 'na -ti a 'yi'buuaale 'ye. -Ti a 'yi'buuaale a -gbe, -n -nye la 'mu ni, -ɛ nue, 'plu 'klɔ, ɔ 'mu mu nue, -n nuɛ la 'mu 'mu ni. ²⁵'Na Bu o, -mɔ -nu, -ɔ 'sii 'o ye, nahuin 'plɔplɔ, -v ni nɔ 'klɔ ke, v 'de -mu yi. Kɛɛ, 'mɛ -ye, 'n yi -mu ni, kɔ, nahuin -nu, -v yie, -ɛ mɔ, -mɔ lee nɔ 'mu 'klɔ ke, nahuin a -gbe, v yi -we -mu ni. ²⁶'N nue ni, 'v yi -mu, kɔ, 'mue 'lu -wɔn gba, v 'mu -mu yi -tɛɛ, -ɛ die nu, v 'mu 'waa 'bienu 'mu nuɛ, -ɛ 'we -nɔ ye, -te -n nu, -ni nuɛ 'mu 'mu, 'plu 'n kɔ -nu 'heɛn, -a 'mu nahuoon -do ye 'we.»

-Te Judia po la -Yusu -Juukve a 'blv a nahuin kwa
(Matie 26.47-56; Maki 14.43-50; Luku 22.47-53)

18 ¹-Te -Yusu -wɔ 'kleɛ 'le Nyɩsua a -wɔn'prɛɛle -wɔn, -ye ɔ kɔ 'a -naagbopv 'heɛn, v 'ba 'mu ye, 'v -ti Jrusɛdiɔ 'mu. Kɛɛ, Judia, -ɔ mɔ -Yusu a -naagbopvyu -ye, ɔ -do, nɔ- kɔ -nu 'heɛn- 'de mu. 'Nihannv -de ni 'o, 'a 'du mɔ Sedrɔ. Nv- kɔ 'nike 'didɔti a -ci -de ni 'o. Nɛ- kɔ ke v mu 'le. ²U 'bii, 'ke vɔ o 'le le 'ya. Nɛ- nue, Judia a -gbe 'ɔ yii 'o -tɛgbi a -gbe, -ye ɔ kɔ 'hru, 'ke bɔ po -Yusu 'a yraanyv kwa. ³'Ke 'le 'diɔ 'mu, 'ke Romakve a tayie ni 'le, ɛ kɔ Nyɩsua a 'kagblaka a 'yie-tunyv 'heɛn. Nv- Judia po ye 'mu, 'v -Yusu mu kli, 'ke 'le 'didɔti a -ci a -gbe ke. Nahuin a -gbe, Nyɩsua a -cɔhlɔnpinyv gblakɔ kɔ Falisi-tumu a nahuin 'heɛn, -v mɔ -Juukve a 'blv a nahuin, nv- lu, 'plu 'blv a nahuin a -gbe, -v luu 'le, v kɔ -nu 'heɛn, v 'bii, nv- mu 'le -tɛgbi a -gbe. 'Sɔyuo a -gbe, v 'ble kwa le 'napti, kɔ -hri kɔ ta-wɔn-tɔpli, 'v mu. ⁴-Yusu, ɔ yi -tɔpli 'bii -nu ni, -i kɔ -bɩ nue -nɔ. Nɛ- nue, 'v 'yɩya 'o -nu ye gbo, ɔ nɔ: «Nyɔ tio- aa le -mɔ 'le?» ⁵-Ye v nɔ: «-Aa le -mɔ Nasaletɩ 'mu a -Yusu.» -Ye ɔ nɔ: «'Mɔ ni gbo.» -Ye 'ke Judia 'kie niɛ 'le -Yusu a yraanyv -heyri. ⁶-Yusu bɔ po 'kleɛ le: «'Mɔ ni gbo,» -ye tii -do a ti 'yri, v duu ke -duuduu, 'v bi -hlɔn le. ⁷-Ye ɔ -gbv lele wɔn, ɔ nɔ: «Nyɔ tio- aa 'kleɛ le -mɔ 'le?» -Ye v nɔ: «Nasaletɩ 'mu a -Yusu.» ⁸-Ye ɔ nɔ: «'Be 'n le wen 'a mu ni, -ɛ mɔ: 'Mɔ ni gbo mɔ. -Te ɛ 'ya 'mɔ 'mu o, aa -hva ba kli o, a ni kli 'le 'na -naagbopv, ba -hw mɛ le bu mu.» -Ye 'sɔyuo, v -ha -Yusu a -naagbopv a -gbe le mɛ. ⁹-Te ɔ po le, -ye de -gbo, ɔ -tu o ti -de 'yri o, ɛ nue ke ni. De a -gbe, nɛ- -gbo: «'Na Bu Nyɩsua o, nahuin, -n nyi 'mu, 'n

'de 'a nahuoon -do -de 'wan.»¹⁰ 'Ke 'le -Yusu a yraanyu -heyri, 'ke nahuon -de ni 'le. 'A 'du mɔ Malikusi. ɔ mɔ Nyɩsua a -cɔhlɔnpinyu a nyɩglaka a -kvannunyɔɔ ni. -Ye Simɔ Pieli, -ɔ mɔ -Yusu a -naagbopɔyɩ -ye, -ɔ ni 'o -Yusu 'hɔn 'mu, ɔ nu 'a -hɔtɩplie, 'ɔ 'be 'o Malikusi a -gbe a diidenɩ. ¹¹-Ye -Yusu nɔ: «Pieli o, po 'le -na -hɔtɩplie bɔ wlɔn. -Be -n 'di yi, 'ke 'n kɔ -bo -yra -sɔe -gbo 'lu, Nyɩsuaa -hua, -bo 'ye?»

**-Te v gba la -Yusu, 'ke 'o nahuon -nu ye, -ɔ mɔ
-cɔhlɔnpinyu a nyɩglaka Hanɩ**

¹²-Ye tii -do a ti 'yri, nahuin -nu, Judia gba, kɔ 'waa nyɩglaki 'heen, v klɩ -Yusu ni, 'v muɔ, ¹³'v gbo 'duɔ 'mu. Ye-henahuon, v gbo 'le ye, nɔ- mɔ -cɔhlɔnpinyu a nyɩglaka. Nyɩbeyu a -gbe, 'a 'du mɔ Hanɩ. Nɔ- mɔ Kaifu a 'tɔ. Kaifu a -gbe, nɔ- mɔ 'yru -nu gbo -cɔhlɔnpinyu 'bii a nyɩglaka. ¹⁴Kaifuɔ -do a -gbe, nɔ-ɔ ni, -ɔ po o -Juukɩe =tɔ 'mu, 'ke 'o ti -de -hi o a ti 'yri, -e mɔ: «É nu -tɛɛ, 'ke nahuoon -do bɔ 'ku, 'ke 'o -a ni daku 'bii a -ta 'mu, 'e -hi 'o -a ni daku 'bii a -gbe, bu 'ku.»

**-Te Pieli po la le, ɔ 'de la -Yusu a -naagbopɔyɩ
(Matie 26.69-70; Maki 14.66-68; Luku 22.55-57)**

¹⁵Buɔ 'kleɛ -Yusu gba, -ye Simɔ Pieli kɔ -Yusu a -naagbopɔyɩ -ye 'heen, vɔ -nɔ -wɔn 'ni kɩe. -Naagbopɔyɩ -ye a -gbe, -cɔhlɔnpinyu a nyɩglaka, -ɔ mɔ Hanɩ, ɔ yio ni. Ne- nue, ɔ kɔ -Yusu 'heen 'v pa 'o -tɛgbii -do, 'ke 'le nyɩbeyu a -gbe, -ɔ mɔ Hanɩ a -yaa 'mu. ¹⁶Kɛɛ, Pieli -mɛ -ye, 'ke ɔ hree 'o -yaa a -gbe a 'maju 'yri. -Naagbopɔyɩ -nu, -cɔhlɔnpinyu a nyɩglaka yi, nɔ- 'preɛ 'le 'yu nyrɔyɩ -nu -wɔn, -ɔɔ 'maju 'yie -tu, 'v paa Pieli. ¹⁷Bɔ pa 'kleɛ, -ye 'yu nyrɔyɩ a -gbe, ɔ le Pieli ni, ɔ nɔ: «'Be -mɔ mɔ -we -Yusu a -naagbopɔyɩ -yee ni 'a.» -Ye ɔ nɔ: «Gbe, 'n 'diu 'le -heyri ni.» ¹⁸Cɛ bɛɛ 'kleɛ -ti, -ye -kvannunyɩ -nu, v kɔ Nyɩsua a 'kagblaka a 'yie-tunyɩ 'heen, -v ni 'o, v 'tie na, 'v nyo 'wen. 'Ke Pieli ni -we 'le -nu -heyri, 'ɔɔ -we na 'wen.

**-Te -cɔhlɔnpinyu a nyɩglaka Hanɩ -gba la -Yusu wlɔn le
(Matie 26.59-66; Maki 14.55-64; Luku 22.66-71)**

¹⁹Ti a -gbe 'yri, -ye -cɔhlɔnpinyu a nyɩglaka Hanɩ -ni wen, ɔ -tua -Yusu a tetei a wlɔnle-gbuɔba gbo, ɔ nɔ: «Nahuin tio- mɔ -na -naagbopɔ, kɔ, de tio- mɔ -na tɔɔwin 'le?» ²⁰-Ye ɔ =tuo =wɔn, ɔ nɔ: «Nahuin 'bii yie ni, -tu 'nu tɔɔ. 'N 'de -ti -de -hli. 'É ni ti, 'ke 'nu o 'le Nyɩsua a kayuo gbo tɔɔ, kɔ Nyɩsua a 'kagblaka a -yaa 'mu, -tɛ -Juukɩe 'bii, vɔ 'le 'ya, kɔ 'waa nyɩglaki 'heen. ²¹'A -ti, -ni -gba 'le 'mu wlɔn! =Gba nahuin -nu wlɔn, -v ni o -tuo ke. ɔ yi ni, -ti 'nu o tɔɔ. 'Waa 'dai de ni nɔ -a mu -heyri.» ²²Bɔ po 'kleɛ le, -ye Nyɩsua a 'kagblaka a 'yie-tunyɩ -ye, -ɔ ni 'o, nɔ- mɔ bɔ puo 'le 'ɨma nua 'mu, ɔ nɔ: «=Be kɛ -nu -cɔhlɔnpinyu a nyɩglaka a -wɔn-tutue nu?» ²³-Ye -Yusu nɔ: «'Bia 'ni -tu -ti, 'bi nyre 'yi le, tɩe 'mu, kɛɛ, 'bia 'ni -tu -ti, 'bi nɔ

'yi le, de- kɔ 'mɔ -nu bi?» ²⁴Ti a -gbe 'yri, -ye Hanɩ le 'a 'sɔyuo, 'u gbo 'le -cɔhlɔnpinyu a nyɔgbɩlaka Kaifu ye. -Ye 'ke -Yusu 'kɩe niɛ 'le 'kuɩ 'mu.

-Te Piɩɩ po la lele le, -ɛ mɔ, ɔ 'de la -Yusu a -naagbopɔyɩ
(*Matie 26.71-75; Maki 14.69-72; Luku 22.58-62*)

²⁵Ti -nu 'yri, -ye 'ke Simɔ Piɩɩ 'kɩe niɛ 'le na'wennyɩ -hɛyri, 'ke 'le -yaa 'mu. -Ye ke nahuon -ye nyo lele ye po, ɔ nɔ: «-Mɔ -gbo, -mɔ mɔ -Yusu a -naagbopɔyɩ -yee ni.» Kɛɛ, -ye ɔ nɔ: «'Mm, 'n 'diu 'le -hɛyri ni mɔ.» ²⁶Kɛɛ, -cɔhlɔnpinyu a nyɔgbɩlaka a -kɔannunyɔ -de ni -we 'o. Nahuon -nu, -ɔ kɔ nua Piɩɩ 'be wen 'o, nɔ- kɔ 'diayuu ni. Nɔ-ɔ -we Piɩɩ le, ɔ nɔ: «-Mɔ -gbo, -mɔ mɔ -Yusu a -naagbopɔyuu ni, -ɛ nue, 'n 'ye wen -mu ni, ɔ kɔ -mu 'heɛn, 'ke 'le ti gbo.» ²⁷Kɛɛ -ye Piɩɩ -ga lele ni. Tii -do a ti 'yri, -ye hape da -nyre ni.

-Te Pilati, -ɔ mɔ Romakɩe a -gulɔnuma, ɔ -gba la -Yusu wlɔn le, 'plu 'ɔ puo la -bati le
(*Matie 27.1-2,11-14; Maki 15.1-5; Luku 23.1-5*)

²⁸-Te -nyrɛɛ 'klɛɛ le ɛɛ, -ye -Juukɩe -ha 'le -Yusu Kaifu a -yaa 'mu ni, 'u gbo 'le Romakɩe a -gulɔnuma a 'kagblaka gbo. -Gulɔnuma a -gbe, 'a 'du mɔ Pilati. -Juukɩe -mɛ -ye, 'waa nahuon -de 'de 'le -yaa 'mu pa. U nɔ 'ni, 'bu pa 'le -gulɔnuma a -tɛ, -ɔ 'de -Juukɩeyu, -ye u 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɩsɩa ye. 'A -ti, u 'ni di -le le'mimre, -ɛ mɔ Pakɩ a didide ni. Nɛ- nue, 'u hree 'o -patu 'mu. ²⁹Bu 'wle 'klɛɛ 'o -patu 'mu gbo, nɛ- nue, Pilati 'ɔ 'hri 'o, ɔ nɔ: «Ba le 'mu, de tio- nahuon -gbo, ɔ nu, -ɛ kɔ -ti a nyo yɛɛ.» ³⁰-Ye u nɔ: «'Bɔ 'de wen de'klannunyɔ, -a 'dee -ba yɔ wen -mu ye.» ³¹Bu po 'klɛɛ le, -ye Pilati nɔ: «Ba gbo, ba puo -bati le 'a ni -gbe. De a 'ye, ba nue -nɔ 'mu, -tɛ 'a ni tetei, u 'a 'yiye nu!» -Ye u nɔ: «'A mu Romakɩe, a pue 'mu tete, 'ke -a mu -Juukɩe -a ni 'la 'le nahuon. -Aa -hɩa 'ke ba kɩɔ 'o tu 'yie 'mu, ɔ 'mu 'ku.» ³²-Tɛ u po 'klɛɛ le, -ye de -gbo, -Yusu -tu o, 'ke 'o 'a 'kukɩɛdu a -ta 'mu, ti -de -hi o a ti 'yri o, -ye de a -gbe, nɛ- kɔ -be mue ke 'lu -wɔn.

³³-Ye Pilati pa lele ni, 'u le 'a 'sɔyuo, bu 'yɩya 'o -nɔ -Yusu ye gbo, ɔ nɔ: «-Be -mɔ ni, -ɔ mɔ -Juukɩe a bodɩɔ?» ³⁴-Ye ɔ nɔ: «-Be -ti -gbo, -nu 'mu wlɔn -gba, -na -gbe, -mɔ -hii 'lu -wɔn le, 'ke 'o 'mu -wɔn, -hee' -be nahuin -de le -mu?» ³⁵-Ye Pilati nɔ: «'Mɔ -gbo, 'n 'de -Juukɩeyu. -Na -gbe a daku kɔ -cɔhlɔnpinyu gblakɩ 'heɛn, nu- ya -mu 'mu ye.» ³⁶-Ye -Yusu nɔ: «'Na bodɩɔde, ɛ 'de 'klɔ -gbo ke a nahuin a bodɩɔde ye 'we, 'plu ɛ 'de nahuin, u 'de 'mu bodɩɔde -nyi, Nyɩsɩa a -gbɛgbe, nɔ- -nye 'mu. 'Bia 'ni 'we wen -nɔ 'klɔ -gbo ke a bodɩɔ ye, 'na -naagbopɩ, u kɔ bu -wɔn wen 'mu ke, 'ke 'le 'didɔti gbo, u 'ni -han wen 'mu -Juukɩe kwa po.» ³⁷-Ye Pilati nɔ: «'E 'we -nɔ ye, -mɔ mɔ 'klɛɛ bodɩɔ ni 'a.» -Ye -Yusu nɔ: «-N nyi wen a -tue, 'mɔ mɔ bodɩɔ. Nɛ- nue, 'ni -hɔn 'le Nyɩsɩa -wɔn 'mu, 'u kɔ 'mu, 'mu nahuin -ti a -tɛɛ tɔɔ. 'A -ti, 'bia nahuon 'kɔ nɩɛ -ti a -tɛɛ 'mu, ɔ 'mu ye gbo po nua, 'plu kɔ 'na -ti -tɛɛ pue.» ³⁸-Ye Pilati nɔ: «De- mɔ -ti a -tɛɛ 'le?»

-Juukvɛ nɔ 'nɪ, bɔ kɔɔ -Yusu, 'ke 'o tu 'yie 'mɔ, ɔ 'mɔ 'ku
(Matie 27.15-31; Maki 15.6-20; Luku 23.13-25)

Bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye ɔ 'hɪɪ 'o lele =o, ɔ mu 'le -Juukvɛ ye, ɔ nɔ: «Mɛ -ye o, 'nɪ 'yee =le 'le =nɔ dɛ 'klan =de 'mɔ, bɔ nu, -bɛ blɛ 'kukvɛ ye. ³⁹Kɛɛ, ɛ mɔ -a nɪ dɛ'ɛ nɪ, =a nye lɛ nu, 'ke 'o lɛ'mimre =nɔ, -ɛ mɔ Pakɪ a ti 'yri, 'n kɔ =bo tɛ =jɪnyɔɔ =do gbo, aa -hva. 'A -tɪ, =be a nye 'nɪ -hva, 'ke =bo tɛ wen 'a nɪ bodɔɔ gbo?» ⁴⁰-Ye tii =do a ti 'yri, -ye uɔ lɛ 'nɪ =mɔma: «Gbegbe, ɛ 'de =nɔ, Balabastɪ =aa -hva.» Plɪ -ye Balabastɪ a -gbɛ, ɔ mɔ =balɔnyɔ.

19 ¹-Ye Pilatɪ lɛ 'sɔyuo nɪ, ɔ nɔ: «Ba gbɔ, ba bio lɔkɔvɛ!» 'v bio. ²-Tɛ v =wɔ 'a bibie =wɔn, -ye v hra =nɔ lɛ 'witiklavɔn, 'v =tu =nɔ 'lu, kɔ, 'v puo =wɛ wlawlv =jɔhɔn. Wlawlvɔv a -gbɛ, bodɔɔpɔv =do, nɔ- nyu pue. ³-Ye v 'yɪya 'o =nɔ 'mɔ gbo 'hɔn, 'v nyo 'caa, v nɔ: «=Na 'wio mɔ, -Juukvɛ a bodɔɔ,» 'v nyo =wɛ 'le 'ɲmɪ nɔv 'mɔ lɛ po.

⁴-Ye Pilatɪ 'hɪɪ 'o lele =o, ɔ nɔ: «N nyo nɔ 'a mɔ ye 'nɪ ya, kɛ nɔ =patɪ 'mɔ, a 'mue yi, -ɛ mɔ, 'nɪ 'yee =le 'le =nɔ dɛ 'klan =de 'mɔ, bɔ nu, -bɛ blɛ 'kukvɛ ye.» ⁵-Ye -Yusu 'hɪɪ 'o =o, 'a 'witiklavɔn nɪ 'o =nɔ 'lu, kɔ, 'a wlawlv =jɔhɔn 'v nɪ 'le =nɔ 'mɔ. -Ye Pilatɪ nɔ: «A nɪ nahuon, nɔ- =gbo.» ⁶-Tɛ Nyɪsva a =cɔhlɔnpɪnyv gblakɪ kɔ Nyɪsva a 'kagblaka a 'yie=tunyv 'hɛɛn, v po 'le -Yusu 'yie 'mɔ, -ye uɔ lɛ 'nɪ =mɔma, v nɔ: «Kɔɔ 'o tu 'yie 'mɔ, kɔɔ 'o tu 'yie 'mɔ, ɔ 'mɔ 'ku!» -Ye Pilatɪ nɔ: «Ba gbɔ, ba kɔɔ 'o tu 'yie 'mɔ 'a nɪ =gbɛ, -ɛ nue, 'mɛ =ye, 'nɪ 'yee =le 'le =nɔ dɛ 'klan =de 'mɔ, -bɛ blɛ 'kukvɛ ye.» ⁷-Ye -Juukvɛ nɔ: «Pilatɪ, =a kɔ tete. Tete a =gbɛ, ɛ nɔ 'nɪ, nahuon, =ɔ di Nyɪsva a 'dɔ =wɔn =ha, ɔ nɪ 'mɔ 'kukvɛ. 'A -tɪ, =tɛ ɔ ple, ɔ mɔ Nyɪsva a 'Yuu nɪ, ɔ nɪ 'mɔ 'kukvɛ.» ⁸-Tɛ Pilatɪ 'wɔn 'klɛɛ -Juukvɛ a pupowɪn, -ye 'a huannɔv bii ke, ⁹ɔ pa 'le lele 'a 'kagblaka gbo, 'kɔ -Yusu wɔn =gba, ɔ nɔ: «=Be Nyɪsva =wɔn, =n =hɔn 'le 'mɔ?» Kɛɛ, -Yusu 'de =nɔ dɛ =de kle =hɪhɪa. ¹⁰Nɛ- nue, Pilatɪ 'v nyo lɛ, ɔ nɔ: «=Be 'mɔ Pilatɪ, 'mɔɔ =mɔ wɔn =gba, =nɪnɪ =hɪhɪa 'mɔ kle? =N 'di yi, -ɛ mɔ, 'mɔ =gbo, =ɔ mɔ 'blɔgba =gbo a =gɔlvɔnɔma, 'n kɔ 'klɪ, 'ke =bo tɛ =mɔ gbo, 'nɪ kɔ =wɛ 'klɪ, 'ke =bo kɔɔ 'o =mɔ tu 'yie 'mɔ.» ¹¹-Ye -Yusu nɔ: «=N 'dɛɛ =bo kɔ wen 'klɪ =de, 'ke 'o 'mɔ ke, 'bɪa Nyɪsva 'bɔ 'de wen =mɔ 'klɪ =nyɪ. Nɛ- nue o, nahuon =gbo, =ɔ po 'mɔ =mɔ kwa, ɔ nu dɛ 'klan, 'v =hi 'o =mɔ 'mɔ.» ¹²Kɔv 'klɛɛ 'o ti =nɔ 'yri gbo, -ye Pilatɪ 'o lele =tu 'klɪ, -ɛ die nu, ɔ 'mɔ -Yusu gbo tɛ. -Ye -Juukvɛɛ 'nɪ =ma, v nɔ: «'Bɪa =nɪ tɛ nahuon =nɔ gbo, =ye =n kɔ Romakvɛ a 'kun gblaka 'hɛɛn, a 'de pɛ. Kɔ, 'bɪa nahuon 'bɔɔ 'a dɪɔnɔv bodɔɔ daa, =ye ɔ kɔ 'kun gblaka a =gbɛ 'hɛɛn, v 'de pɛ.» ¹³Pilatɪ bɔ 'wɔn 'klɛɛ =tɪ =nɔ, v =tu, nɛ- mɔ bɔ 'hrɔɔ 'o -Yusu =patɪ 'mɔ, =ye ɔ nɪ gbo, 'ke 'le 'a =batipogbata wɔn. =Tɛgbɪ, ɔ nɪ 'o gbo, v po la 'o gblɛ 'hɛ papɔv. =Tɛgbɪ a =gbɛ, v nye daa Gabata, 'ke 'le -Juukvɛwin 'kwli 'mɔ. ¹⁴ɛ mɔ Pakɪ a 'wee a 'wu =hun 'mɔ a =nyrɛgbɪ, 'ke Pilatɪ poo -Yusu =bati lɛ. -Ye Pilatɪ nɔ: «=Juukvɛ =a, 'a nɪ bodɔɔ, nɔ- =gbo.» ¹⁵-Ye v =tua lele lɛ=mɔmale gbo, v nɔ: «Bɔ 'ku, bɔ 'ku, kɔɔ 'o tu 'yie 'mɔ!» -Ye Pilatɪ nɔ: «=Be 'a nɪ bodɔɔ, nɔ- =bo

kɔɔ 'o tu 'yie 'mu?» -Ye -cɔhlunpinyɔ gblakɪ nɔ: «-A 'de bodɔɔ =de yi, 'bia 'bɛ 'de Romakvɛ a 'kuɔn gblaka.» ¹⁶-Ye Pilatɪ le 'a 'sɔyuo nɪ, ɔ nɔ: «Ba gbɔ, ba kvɔ 'o tu 'yie 'mu, ɔ 'mu 'kv, -tɛ -Juukvɛ, sɔ 'a -huhua nu!» 'u klo, 'u nyo gba.

-Tɛ v kɔɔ la 'o -Yusu tu 'yie 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'kv a -tɪ
(*Matie 27.32-44; Maki 15.21-32; Luku 23.26-43*)

¹⁷-Ye v hren -Yusu nɪ, ɔ 'ble 'a -gbɛ a tu =nu, -v kɔ 'yie 'mu v dio 'o kɔɔ, 'v =tɪɔ Jrusredɔɔ 'mu. -Tɛgbɪ a -gbɛ, v gbɔ 'le, 'a 'du mɔ 'Lukla, -ɛ mɔ Gɔlɔgɔta, 'ke 'le -Juukvɛwin 'kwli 'mu. ¹⁸'Ke v kvɔ 'o tu 'yie 'mu. U kɔɔ -wɛ 'o dɛ'klannunyɔ 'hɔn 'waa nɪ ti 'yie 'mu, -do 'ke 'le -Yusu a diidɛpɪa ke, -do -ye 'ke 'le 'a kamrapɪa ke. ¹⁹-Ye Pilatɪ le 'a nahuin, 'v 'cru wintɛ, 'ke 'o 'plan.yɛ ke, 'v 'mɔvɛ 'o -Yusu a tu 'lu 'mu gbo. Wintɛ a -gbɛ, kɛ ɛɛ po: «Nahuon -gbo, nɔ- mɔ Nasaletɪ 'mu a -Yusu, -ɔ mɔ -Juukvɛ a bodɔɔ.» ²⁰Wintɛ a -gbɛ, 'ke v 'crɛɛ 'le wingbleii ta 'kwli 'mu, -ɪ mɔ -Juukvɛwin, kɔ Romakvɛwin, kɔ Glekɪkvɛwin. -Tɛgbɪ =nu, v kɔɔ 'o -Yusu tu 'yie 'mu, ɛ 'mɔvɛ 'dɔɔ a -gbɛ ye. Nɛ- kɔ -tɪ, -Juukvɛ 'plɔplɔ 'sɔ 'cruwintɛ a -gbɛ -hre. ²¹-Tɛ -Juukvɛ a -cɔhlunpinyɔ gblakɪ -hre wintɛ a -gbɛ, -ye v mu 'le Pilatɪ ye, v nɔ: «Pilatɪ, -n 'dɛɛ -bo 'cru wɛn: -Yusu, -ɔ mɔ -Juukvɛ a bodɔɔ, kɛ -n di wɛn po: Nahuon -gbo, ɔ nɔ 'nɪ, nɔ- mɔ -Juukvɛ a bodɔɔ.» ²²Kɛɛ, -ye Pilatɪ nɔ: «Dɛ -gbo, 'n 'cru, 'n 'crɛɛ nɪ. Gbɛ 'n 'dɛɛ =bo 'cɪɔɛ.»

²³-Tɛ 'sɔyuo -wɔ 'klɛɛ -Yusu a kukvɛ -wɔn, 'ke 'o tu 'yie 'mu, -ye v 'ba 'a 'hɔv'nɔlɛpue-tɔplɪ 'mu nɪ, 'v po 'a duii -hɛn, 'v wi, nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'a nɪ du. Kɛɛ, -ye wlawlvɔ -do nɪ 'o, ɛ mɔ danɔvɔ -do a wlawlvɔ -petu'u nɪ. -Ye v nɔ: ²⁴«-A nɪ cɪɔvɔ 'le lɛ. 'A -ta 'mu, -ba po 'bla, nahuon, -ɔ die di, nɔ- diu gba.» Dɛ a -gbɛ, 'sɔyuo nue nɪ. -Ye ɛ 'wɛ =nɔ ye, -tɪ -gbo, Nyɪsva a winwɔn-hɛnyɔ -ye, ɔ 'cru la, 'ke 'le Nyɪsvacrɔnɪɛ 'kwli 'mu, ti -dɛ -hi la a ti 'yri la, -tɪ a -gbɛ, ɪ nue kɛ nɪ. -Tɪ a -gbɛ, nɪ- -gbo:

«U wo 'na 'hɔv'nɔlɛpue-tɔplɪ,
'plu 'v po 'bla, 'na wlawlvɔ a -tɪ.»

²⁵-Tɛ -Yusu nɪ 'o tu 'yie 'mu, nyrɔgbapɔvɔ -tɪɛ, -v nɔɔ 'o -hlɔn, nu- kɔ 'dɔvɔ nɪ gbo: 'a 'dii, kɔ 'a 'dii a -dɪayu, kɔ Mari -ye, -ɔ mɔ Klopasɪ a nyrɔ, kɔ Mari, -ɔ kɔ 'le Madala 'mu. ²⁶'Ke -naagbopɔyɪ =nu, -Yusu nɔvɛ 'mu -tɛɛ, ɔ nɪ -wɛ 'o. -Ye -Yusu bɔ 'ye 'klɛɛ 'a 'dii, 'ke 'o =nɔ -hlɔn, 'ke 'o 'a -naagbopɔyɪ a -gbɛ 'hɔv'nɔlɛpue-tɔplɪ 'mu, -ye ɔ nɔ: «'Na 'dii o, -n nɛ 'yɪ, nɔ- -gbo kɛ.» ²⁷-Ye ɔ 'le 'a -naagbopɔyɪ =nu nɪ, ɔ nɔ: «-Mɛ -ye, -n nɛ 'dii, nɔ- -gbo kɛ.» Kvɛ 'o ti a -gbɛ 'yri gbo, -ye -naagbopɔyɪ a -gbɛ, ɔ gba -Yusu a 'dii nɪ, 'ke 'le 'a dɔnɔvɔ -wɔn.

-Tɛ -Yusu nu la 'kɔkvɛ
(*Matie 27.45-56; Maki 15.33-41; Luku 23.44-49*)

²⁸-Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi 'klɛɛ, -ye -Yusu yie nɪ, -ɛ mɔ, 'a -kvan -yrɛ 'lu, -ye ɔ nɔ: «'Na plɔ ma ye.» Kɛ ɔ po, -ɛ die nu, -tɪ -gbo, -tɪ 'crɛɛ la 'le Nyɪsvacrɔnɪɛ

'kwli 'mu, -ti a -gbe, ɪ 'mu ke nue. ²⁹'Ke 'o tu a -gbe 'hvin 'mu, 'ke 'lipanɔ a 'pɔhɩwɔɔ nɪ 'o. Nv- kɔ -wɔn 'sɔyuo 'nyra 'le dɛ, -ɛ 'we dakuo ye, 'v muɛ 'o tugbaye 'yri le, 'v -nyo -Yusu, 'v 'nɔ. ³⁰-Tɛ ɔ 'nɔ 'klɛɛ, -ye ɔ nɔ: «-Kuan 'bii -yɛ 'lu.» -Ye ɔ -tɔɔ 'o 'lu nɪ, 'v mra -hunhɩɔn.

-Tɛ 'sɔyuoɔtayu nu la 'di, ɔ waa la -Yusu a -mvei ke

³¹-Ye ti, -ɪ hie 'le, -Juukvɛ a -wuwle-nyrɔwɔ 'mu -wlu =tue, ɪ 'de -huo. -Nyrɔwɔɔɔ a -gbe, ɔ nɪ 'dɔ, 'ke 'le -nyrɔwɩ 'bii -hɛyri, -ɪ mɔ Pakɪ a 'wee. 'A -ta 'mu, v 'die -hva, 'ke 'kukukui bu 'kɛ nɛ 'o ti 'yie 'mu -wuwle-nyrɔwɔ a -gbe 'mu. Nɛ- nue, 'v le Pilatɪ, bɔ le 'a 'sɔyuo, 'ke bu nu 'pludɛ, bu -yiyra -Yusu kɔ -balonyvɔ 'hɔn =nɔ 'hɛɛn a bu le, -ɛ die nu, v 'mu 'ku 'tata, ɛ 'mu =nɔ 'hru -nye, v 'mu 'o ti 'yie 'mu -ha.

³²'Sɔyuo bu nyre 'klɛɛ 'o, -ye v -yiyra nahuiin 'hɔn =nɔ a bu le, -v kɔ -Yusu 'hɛɛn v kɔɔ 'o ti 'yie 'mu. ³³Bu 'iyɪa 'o -Yusu 'hvin 'mu gbo, -ye v 'ye nɪ, -ɛ mɔ, ɔ 'ku nɪ. 'A -ti, v 'de 'a bu le -yiyra. ³⁴Kɛɛ -ye 'sɔyuoɔtayu -ye nu 'di, 'v waa 'a =mvei ke. Tii -do a ti 'yri, -ye dablo kɔ 'nie 'hɛɛn, nɪ -hɔn 'le =nɔ 'mu. ³⁵Nahuon, -ɔ 'ye -tɔplɩ 'bii =nɔ, nɔ-ɔ nɪ, -ɔ nyi -wɔn le na, 'plu 'a -wɔnlenawɩn, ɪ mɔ -ti a -tɛɛ. ɔ yrii le ti, ɔ =tu -ti a -tɛɛ, -ɛ die nu, 'a nɪ -gbe, a 'mui -wɛ -tɛɛ pue.^b ³⁶-Tɛ 'sɔyuo nu -tɔplɩ a -gbe, 'ke 'o -Yusu -wɔn, -ye -ti =nɔ, -ɪ 'crɛɛ la 'le Nyɪsvacruiɛ -ye 'kwli 'mu, -ti a -gbe, ɪ nue ke nɪ. -Ti a -gbe, nɪ -gbo: «'U 'dee bu -yra 'a 'klaa -do.» ³⁷-Ye 'ke 'le Nyɪsvacruiɛ -ye 'kwli 'mu, v 'cru la 'le lele: «Nahuon -gbo, v waa ke, v dio 'nɪ 'ye.»

-Tɛ v po la 'le -Yusu 'dɛɛ wɩɔn

(Matie 27.57-61; Maki 15.42-47; Luku 23.50-56)

³⁸-Ye -Yusu a -naagbopɔyɪ -de nɪ 'o. 'A 'dɔ mɔ Sosefv. 'Ke ɔ kɔ 'le Alimatedɩɔ 'mu. Kɛɛ, ɔ 'nɪ le =le nahuon -de, -ɛ mɔ, ɔ mɔ -Yusu a -naagbopɔyɪ nɪ, -ɛ nue, ɔɔ pɪ -Juukvɛ a 'blɔ a nahuɩn a hvannv. -Yusu bɔ 'ku 'klɛɛ, -ye Sosefv a -gbe, nɔ- mu 'le Pilatɪ ye, 'v -hva -hala, ɔ 'mu 'o -Yusu a 'hvin tu 'yie 'mu -ha, ɔ 'muo 'o -ha. -Ye Pilatɪ wɔn nɪ. Pilatɪ bɔ wɔn 'klɛɛ, -ye Sosefv mu nɪ, 'v -ha 'o -Yusu a 'hvin tu 'yie 'mu. ³⁹Ti a -gbe 'yri, -ye Nikodemv nyre 'o =o. Nikodemv -do a -gbe, nɔ- mu la 'le -Yusu -wɔn 'tɔ 'mu, ti -de a ti 'yri la; 'v ya 'le hunhɩɔnpo-tɔplɩ, -ɪ -wɛ 'le -bɪ 'wɛɛ -kilowɩ a (30) -wlv =tu 'o -pu. Hunhɩɔnpo-tɔplɩ a -gbe a 'dɔv mɔ milɩ kɔ allowɛɩ. ⁴⁰-Ye nahuiin 'hɔn -wɛ a -gbe, v 'ba -Yusu a 'hvin 'mu nɪ, 'v nu hunhɩɔnpo-tɔplɩ a -gbe kɔ -jisei 'hɛɛn, 'v 'hunhɩɔn =nɔ le, -tɛ -Juukvɛ, v 'o 'waa 'kukukui a 'o-hɩɩa nu.

⁴¹-Tɛgbi a -gbe, v kɔɔ 'o -Yusu tu 'yie 'mu, 'dɪdɔɩ a -ci -ye nɪ 'le. -Ci a -gbe 'mu, 'hɩɔ gblaka nɪ 'le, 'v hren 'klɔ, 'v 'we =nɔ dɔgba ye. Nɔ- kɔ 'kwli 'mu, 'ke v 'bluu la 'le 'dɛɛ, (ti =de a ti 'yri la, -ɛ 'we =nɔ -wɩukayu ye). 'Dɛɛ

^b 19.35 Nahuon a -gbe, nɔ- mɔ Saan, -ɔ 'cru 'cruɩɛ -gbo.

a -gbe wɔn, v 'de -hɩn 'le 'kukuku a pue. ⁴²-Ye -Juukue a -wuwle-nyrɔwɔ gblaka, ɔɔ -wlu mu 'ni =tue. Nɔ- kɔ -ti 'vɔ 'kika, 'v po 'le -Yusu a 'hɩn 'dɛɛdu a -gbe wɔn, -ɛ nue, ɛ 'mɛɛ 'o -tɛgbi, -Yusu 'kɩv 'o ye.

-Tɛ -Yusu -hɔn la 'le 'dɛɛ wɔn 'mu

(Matie 28.1-8; Maki 16.1-8; Luku 24.1-12)

20 ¹-Juukue a -wuwle-nyrɔwɔ, -ɔ mɔ 'sɛɛdi, bɔ -hi, a 'sɔɔdi a -nyreɔgbi, gbɔgbɔyɔ bɩ 'kɩɛ nɩɛ -tutu klɛ, Mari, -ɔ kɔ 'le Madala 'mu, kɔ 'a 'bienu -ye 'hɛɛn, -ye v -tuo 'le 'dɛɛ ye nɩ, -ɛ kɔ wɔn v po 'le -Yusu a 'hɩn. -Ye v 'ye nɩ, -ɛ mɔ, 'dɛɛ =nu a =ju, -v mɔ 'hɩɔ, v briku le, 'v -hɩv 'o 'dɛɛ a -gbe wien. ²Bɩ 'ye 'klɛɛ, -ɛ mɔ, v briku le, -ye Mari 'gba le ci, 'ɔ mu 'le Simɔ Piɛlɩ kɔ -naagbopɔyɩ -ye =nu -wɔn, -Yusu nɩɛ 'mu -tɛɛ, ɔ nɔ: «U -ha 'le -a nɩ Kukɔnyɔ -Yusu a 'hɩn 'dɛɛ wɔn nɩ, 'plɩ -tɛ v pui 'o gbo, -a 'de 'o yii.»

³'Tata a ti 'yri, Simɔ Piɛlɩ kɔ -naagbopɔyɩ -ye =nu 'hɛɛn, v 'hɩ nɩ, 'v gba 'le 'dɛɛ ye cigbei. ⁴Bɩv 'klɛɛ mu, -ye -naagbopɔyɩ -ye =nu, ɔ -hi Piɛlɩ le, 'ɔ nyre 'le 'dɛɛ ye -tɛɛ. ⁵-Ye ɔ =tɩtɩ 'mu nɩ, 'ɔ ta 'le 'dɛɛ wɔn le, 'ɔ 'ye -jisei =nu, -ɩ pɛ 'o gbo, kɛɛ, ɔ 'de 'le 'dɛɛ wɔn pa. ⁶Simɔ Piɛlɩ -mɛ -ye, bɔ nyre 'o, -ye ɔ pa 'le =le, 'ɔ 'ye -wɛ -jisei =nu, v 'hɩnhwan -Yusu a 'hɩn le, ⁷kɔ danv =nu, v mɩv =nɔ 'lu le. -Jisei kɔ danv a -gbe, ɩ pɛ gbo 'dɔ. ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ɩ nɩ o 'mu, 'v 'hɩnhwan o -Yusu le, kɛ ɩ nɩ 'mu, 'ɩ pɛ 'o gbo. ⁸-Ye -naagbopɔyɩ =nu, -ɔ kɔ -tɩtɩ nyre 'o, ɔ pa -wɛ 'le 'dɛɛ wɔn nɩ, 'ɔ 'ye, -ɛ mɔ, -Yusu 'de 'le 'dɛɛ wɔn nɩ. Ne- mɔ bɔ pui 'klɛɛ -tɛɛ, -ɛ mɔ, -Yusu -hɔn 'le 'kukɔnyɩ -heyri 'mu nɩ, 'ɔ 'hɩ 'klɔ, ⁹-ɛ nue, kɩɛ la 'le gbo, v 'die 'mu le a yree, -tɛ Nyɩsva a winwɔn-henyɩ nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nyɩsvacrɩnɩɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ, -Yusu kɔ bɔ -hɔn 'le 'kukɔnyɩ -heyri 'mu, bɔ 'hɩ 'klɔ. ¹⁰-Ye -naagbopɩv 'hɔn -wɛ a -gbe, v -hɩn -wɔn, 'v mu lele Jrusɛdɩ 'mu.

-Tɛ -Yusu 'hɩ la Mari ye, 'ke 'o 'dɛɛ ye

(Matie 28.9-10; Maki 16.9-11)

¹¹-Ye Mari -mɛ lele de, 'ɔ nɩ 'o -Yusu a 'dɛɛ nɩv 'mu gbo, 'kɔ we. ɔɔ wen a wee, 'ɔ =tɩtɩ 'mu, 'ɔ ta 'le 'dɛɛ wɔn le. ¹²Bɔv 'klɛɛ 'le le ta, -ye ɔ 'ye 'le Nyɩsva a leɛenyɩv 'hɔn, 'v po -tɔplɩ pɩɩpɩ, 'v nɩ 'o -tɛgbi =nu gbo, v pia 'o -Yusu a -plahɩn gbo, -do -tɛ -Yusu a 'lu -gbɛɛ 'o, -do -ye -tɛ 'a bɩ -gbɛɛ 'o. ¹³-Ye v nɔ: «Nyrɔgba o, ɩ kla 'klɛɛ nɩ, -ɛ kɔ =hien -nu we 'le?» -Ye Mari nɔ: «U -ha nɔ 'na Tɔɔnyɔ nɩ. 'N 'de 'o yii, -tɛ bɩ puo 'o gbo.» ¹⁴U nɩ 'klɛɛ 'le 'a =tutue kwa 'mu, -ye ɔ =hɩn -wɔn. Bɔ =hɩn 'klɛɛ -wɔn, -ye ɔ 'ye -Yusu nɩ, kɛɛ, ɔ 'nɩ yroo =le le. ¹⁵-Ye -Yusu nyo wɔn 'nɩ =gba, ɔ nɔ: «Nyrɔgba o, de- kɔ =hien -nu we 'le? Nyɔ- -nu le =mɔ 'le?» -Ye Mari -mɛ -ye, -tɛ ɔ 'ye -Yusu, 'a =wlv ke, ɔ nɔ 'nɩ, 'dɩdɩti a -ci =nu, nɔ- kɔ 'yie-tunyɔ'kɔ nɩ. 'A -tɩ, -ye ɔ nɔ: «Nyɩbeyɩ o, 'bɛ 'ya -mɔ 'mu o, =nɩ gbɔ, le 'mu, -tɛ -n puo 'o gbo, -ɛ die nu, 'muo bla.» ¹⁶Kɛɛ -ye -Yusu dɔ nɩ, ɔ nɔ: «Mari!» -Ye Mari =hɩn -wɔn, ɔ nɔ:

«Rabuni,» -ε μὲ Τῶνυ, 'ke 'le -Juukvewin 'kwli 'mu. ¹⁷Κεε -ye -Yusu νῶ: «Nı ka 'le 'mu ye, -ε nue, 'n 'de wɛn 'le 'na Bu -wɔn a mue, 'ke 'le yrayri. Κεε, mu 'le 'na -dtayuo -wɔn, -v μὲ 'na -naagbopv, -bo lu, -ε μὲ, 'ke 'nu 'le 'na Bu -wɔn mu, -v μὲ -we 'a nı Bu, 'ke 'le 'na Nyısva -wɔn, -v μὲ -we 'a nı Nyısva.» ¹⁸-Ye Mari mu -naagbopv le wɔn, -ε μὲ, v 'ye Τῶνυ nı. Nɔ-v nı, -v le -nɔ -tɔplı 'bii -nv, v -nv le.

-Te -Yusu 'hru la 'le 'a -naagbopv -heyri, 'ke 'le 'maji 'kwli 'mu
(*Matie 28.16-20; Maki 16.14-18; Luku 24.36-49*)

¹⁹-Nyɔwɔ a -gbe 'mu, -v μὲ 'wɔdɔ a -wise, 'ke -Yusu a -naagbopv 'kukue le, 'ke 'le kayu -ye gbo. -Te v -Juukvɛ a 'blv a nahuin a hvannv pı, nɛ-nue, 'v -gba 'maji 'bii. 'Ke v nı 'klɛ 'o, -ye tii -do a ti 'yri, 'ke -Yusu 'hru 'le -nv -heyri, v nɔ: «Ba kɔ plɔ a bleelɛ!» ²⁰Bɔ po 'klɛ le, -ye v titie -nv 'a kwatı kɔ 'a -mveı 'hɛɛn ye. -Naagbopv bu 'ye Kɔkɔnyɔ -Yusu, -ye v nı 'manv. ²¹-Ye ke v lele po, v nɔ: «Ba kɔ plɔ a bleelɛ! -Te 'na Bu nu, 'v lee nɔ 'mu 'klɛ ke, 'mu 'a -tı -tu, 'na -gbe o, 'nu 'a mu 'nı le, ba na 'klɛ ke, ba -tı 'na -tı.» ²²-Te dɛ a -gbe, ε -hi 'klɛ, -ye v -hloon -nv 'lu pepe, v nɔ: «Nyısva a -Hihı bu nı 'o 'a mu ke 'mu!» ²³Nahuon 'bɔ nı 'o, 'ba lo, 'ke 'le Nyısva a -Hihı a 'klı 'kwli 'mu, -ε μὲ: -Na dɛ 'kuku 'wɔwle nı, 'ε μὲ -tɛɛ, 'a dɛ 'kuku 'wɔwle nı 'bii. Κεε, nahuon 'bɔ nı 'o, 'ba 'dio le, -ε μὲ: -Na dɛ 'kuku 'wɔwle nı, -ye 'ε μὲ -tɛɛ, 'a dɛ 'kuku 'de 'wɔwle.»

-Yusu kɔ Toma 'hɛɛn

²⁴-Te -Yusu 'hru -nv ye -tıtɛ, Toma, -v μὲ -Yusu a -naagbopvyu -ye -nv, v -Yrupoyu daa, v 'de 'le 'a 'bienv -heyri nı. ²⁵-Te 'a 'bienv 'yo 'klɛ, -ye ke v -nɔ ye po, v nɔ: «Toma, -a 'ye Kɔkɔnyɔ nı.» -Ye v nɔ: «'Bıa 'nı 'de kvɛkvɛı -nv a -ptı 'ye, v kɔ 'le -nɔ kwa 'mu, 'na -jie 'be 'di le 'tu, kɔ, 'nı 'de 'le 'na dabv 'a -mveı -nv, v waa ke a 'hɔw wɔn 'nyra, 'n 'dɛɛ -bo pue -tɛɛ gbe, -ε μὲ, Kɔkɔnyɔ 'hru 'klɔ.»

²⁶'Wee -do be -hi, -ye -Yusu a -naagbopv 'kukue lele le. 'Ke Toma nı 'klɛ 'le -nv -heyri. -Ye v -gba lele kayu -kɔ gbo v nı 'le 'a 'maji 'bii nı. Tii -do a ti 'yri, -ye -Yusu 'hru 'le lele -nv -heyri nı, v nɔ: «Ba kɔ plɔ a bleelɛ!» ²⁷-Ye v nɔ: «Toma, 'yıya μὲ -na -jie gbo, kɔ, 'ye 'na kwatı, 'yıya -we μὲ -na dabv gbo, -bo 'nyra 'le -na -jiomı 'na -mveı, v waa o ke a 'hɔw wɔn! 'N 'hru 'klɔ, -nı pui 'le lele gbe, pui -tɛɛ!» ²⁸-Ye Toma nɔ: «'Na Kɔkɔnyɔ, kɔ 'na Nyısva.» -Ye v nɔ: ²⁹«Be -te -nı 'ye 'mu, nɔ- kɔ -tı -nı nye -tɛɛ pue, -ε μὲ, 'n 'hru 'klɔ. 'Manv 'ke 'o nahuon -nv -wɔn, -v 'de 'mu 'ye, 'plu -v pue -tɛɛ, -ε μὲ, 'n 'hru 'klɔ, 'plu -v kuo 'mu -wlv ye.»

'Crune -gbo a 'mini

³⁰-Yusu nu 'ɣmileka-tɔplı -ye, 'ke 'o 'a -naagbopv ye. -Tɔplı a -gbe, 'ı 'de 'creɛ, ke nɔ 'crune -gbo 'kwli 'mu. ³¹Κεε, 'a dɛ -gbo, -ε 'creɛ, ε 'creɛ nı, -ε

die nu, a 'mue -wlv ye kuo, -ε mɔ, -Yusu, nɔ- mɔ Waanyɔ, Nytsua po la
 lɛ, ɔ di la 'le ya, ɔ 'mv 'a daku waa, kɔ, 'v mɔ Nytsua a 'Yu. 'Bia 'ba pue
 Waanyɔ a -gbe a -ti -tɛɛ, 'ba kuo =wlv ye, kɔ, 'ba nyo -wɔn kvɛ, ɔ di 'a mu
 -nye 'klɔ yrayru.

**-Tɛ -Yusu 'hru la 'a -naagbopv ye, v mu la 'pa
 wɔn, 'ke 'le Galileblugba a 'yru -wɔn**

21 ¹⁻²-Tɛ -tɔplɩ 'bii a -gbe, ɩ -hi, -ye -Yusu 'hru lele 'a -naagbopv ye,
 'ke 'le Galileblugba a 'yru nva 'mv. -Yusu a -naagbopv =nu, -v ni
 'o, 'waa 'du, ni- gbo: Simɔ Piɛlɩ, kɔ Toma, vɔ =Yrupoyu daa, kɔ Natanaɛɩ,
 -ɔ kɔ 'le Kanadiɔ 'mv, 'ke 'le Galileblugba 'mv, kɔ Sebede a 'yuoo 'hɔn,
 kɔ -naagbopvɔ 'hɔn -ye 'hɛɛn. Nu- -Yusu 'hru ye. -Tɛ ɔ nu 'waa ye'hrule,
 nɛ- gbo:

³-Nyrɔwɔ =de 'mv, Simɔ Piɛlɩ nɔ: «-A 'bi -a o, 'nu mu 'ni 'pa.» -Ye v nɔ:
 «-N kɔ -a mu 'hɛɛn- mu.» -Ye v 'ba 'mv ye, 'v mu 'le 'yru nva 'mv. 'Ke v 'ya
 'le 'blagbe wɔn, 'v mu 'pa wɔn. Kɛɛ, v 'de -hrin.ee -do 'pa, 'tɔyrwɔ 'bii =nu
 'mv.

⁴-Nyɛ bɛ ɛɛ 'klɛɛ lɛ, -ye v 'ye -Yusu ni, 'ke 'o 'yru nva 'mv, kɛɛ, v 'dio
 yrii. ⁵-Ye ɔ nɔ: «Hianpli -a, =be a 'pa dɛ?» U nɔ: «Gbe -o, -a 'de dɛ 'ye.»
⁶-Ye ɔ nɔ: «Ba po 'le 'a ni -tata 'blagbe a diidɛpta ke. A di 'ye dɛ,» 'v puo
 'le diidɛpta ke. Bu puo 'klɛɛ 'le, -ye ɔ po 'le -hrin 'plɔplɔ. 'A -ti, v 'die 'le
 -wɛ, 'ke bu -hu 'nie 'mv. ⁷-Naagbopvɔ =nu, -Yusu nɛɛ 'mv -tɛɛ, bɔ 'ye 'klɛɛ
 'ɲmilekade =nu, -ye ɔ nɔ: «Simɔ Piɛlɩ, -a ni Tɔɔnyɔ'ɔ ni.» Tii -do a ti 'yri, -tɛ
 ɔ 'win 'klɛɛ, -ε mɔ, 'waa Tɔɔnyɔ'ɔ ni, -ye ɔ pue 'a wlawlv ni, 'v mu gbo, -ε
 nue, ɔ =ga wɛn wɔn 'huɩn, 'plu 'v bi 'nie 'mv, 'v mu 'le -Yusu 'huɩn 'mv.

⁸-Naagbopv -ye =nu, 'blagbe, nɛ- v gba, 'v wɛ 'le -Yusu ye mu. Bu
 'klɛɛ mu, -ye v 'waa -tata -wɔn lɛ -jri 'nie, -hrin a kwaku-ti. U 'de gbogbo
 -wɔn hren. ⁹-Tɛ v kwɛɛ 'klɛɛ 'blagbe, 'v -ti. -Ye v 'ye 'o =nɔ 'huɩn 'mv
 wunwɩnna, -hrin pɛ 'o 'lu gble kɔ 'flɔɔ, 'ke 'o =nɔ mamɔ lɛ. ¹⁰-Ye ɔ nɔ:
 «-Hrin, 'a ni -tata po 'le, ba ya 'le 'a dɛ!» ¹¹Simɔ Piɛlɩ 'v 'ya 'le 'blagbe wɔn,
 'v -jri 'le -tata, 'v puo -tɔtv 'mv gbo, 'ke 'le =nɔ wɔn 'v -ha 'le -hrin gblaku
 a (153) -wlu 'nɔpata =tu 'o -pu =tu 'o ta. -Hapukɔ, -hrin a -gbe 'i -huo, kɛɛ,
 -tata 'de lɛ cɩcɩɛ. ¹²-Ye -Yusu nɔ: «Ba 'de, a 'mv dɛ di!» U -hva bu =gbo
 wɔn, -ε mɔ: «Nyɔ tio- n 'ya 'klɛɛ 'le?» kɛɛ, v 'die nu, -tɩ a -ti, -ε nue, v yie
 ni, -ε mɔ, Kukɔnyɔ'ɔ ni, ¹³'v 'yɩya 'o =nu 'huɩn 'mv gbo, 'v -nyi =nu 'flɔɔ, kɔ,
 'v -nyi -wɛ =nu -hrin.

¹⁴-Tɛ ɔ -hɔn 'le 'kukɔnyv -heyri 'mv, 'a gblo a ta a nɔɔ'ɔ ni, 'ke bɔ 'hru 'a
 -naagbopv ye.

-Yusu kɔ Piɛlɩ 'hɛɛn

¹⁵-Tɛ v -wɔ dɛ lɛ, -ye -Yusu -tva 'le Simɔ Piɛlɩ a 'le-wɔn'prɛɛɛ gbo, ɔ nɔ:
 «Simɔ, Saan a 'yu, =be -n nɛɛ 'mv 'mv ni, 'ε -hi 'o nahuɩn -ye -gbo 'mv?»

-Ye Pielt nɔ: «Iin, Kɔkɔnyɔ, -n yie ni, -ε mɔ, 'n nuε -mu 'mu ni.» -Ye -Yusu nɔ: «Naa 'na -naagbopu. -Tε blablɔkɔnyɔ, ɔɔ 'a blablɔ a naale nu, ke -bo nu 'na -naagbopu a naale.» 16 -Ye -Yusu -gbɔ lele wlɔn, ɔ nɔ: «Simɔ, Saan a 'yu, =be -n nuε 'mu 'mu ni?» -Ye ɔ nɔ: «Iin, Kɔkɔnyɔ o, -n yie ni, -ε mɔ, 'n nuε -mu 'mu ni.» -Ye -Yusu nɔ: «Naa 'na -naagbopu!» 17 -Ye -Yusu -gbɔ lele wlɔn: «Simɔ, Saan a 'yu, =be -n nuε 'mu 'mu ni?» -Tε -Yusu -gba 'kleε =nɔ dε =nu wlɔn, gblo a ta a nɔnɔ, -ye Pielt a =wlv 'muε gbo, -ye ɔ nɔ: «Kɔkɔnyɔ o, -n yi 'ε ni dε ni. -N yie ni, 'n nuε -mu 'mu ni.» -Ye -Yusu nɔ: «Naa 'na -naagbopu! 18 'Nu -mu 'ni le -tεε, -tε -n 'ya la gblotayu 'mu, -tε -na =wlv la 'le 'yee, 'ke -nu la 'le mu, kεε, =ni -wε -hln 'yi, -n di -hln 'mu ε =gble dabu, =ɔ -ye 'mu -hln 'le -mu -tεgbi -ye gba, -tε -na =wlv 'de 'le ni.» 19 'E =nɔ ye, =sue'kukueɖu =nu, Pielt di 'ku, -ε di Nyɔsua -ti a 'yi'buaale -nye, ne -Yusu 'muo tɔɔ. Ne- kɔ -ti, 'ɔ 'preε dε =nu ke.

Bo po 'kleε le, -ye v 'ba 'mu ye, ɔ nɔ: «Pielt, kue 'mu -wɔn!»

-Yusu kɔ 'a -naagbopuyu =nu 'heen, ɔ nuε 'mu -tεε

20 -Ye Pielt =hian -wɔn. -Tε ɔ =hian 'kleε -wɔn, -ye ɔ 'ye -naagbopuyu =nu ni, -Yusu nuε 'mu -tεε, 'ɔ nyu -wε -wɔn kue. -Tε -Yusu kɔ 'a -naagbopu 'heen, vu o 'waa 'lele'boɔdidide di, -tε ɔ 'de o a 'kue, -naagbopuyuu -do a -gbe, nɔ-ɔ ni, -ɔ 'ma o 'o 'a 'lu -Yusu -wliye gbo, 'ɔ =gbɔ o wlɔn, ɔ nɔ: «Kɔkɔnyɔ, nahuon tio-, -ɔ di 'kleε -mu -na yraanyu kwa po 'le?» 21 -Tε Pielt 'ye 'kleε -naagbopuyu a -gbe, -ye ɔ nɔ: «Kɔkɔnyɔ, =ɔ -ye -gbo 'le? Dε tio- di -hln =nɔ nue 'le?» 22 -Ye -Yusu nɔ: «=Be 'ni nye -hua, bɔ hie 'klɔ, =bo 'ya 'le yrayri, =bo =hian -wɔn, =bo yɔ mɔ gbo, =be -n kue 'le -wɔn? -Mε -ye o, kue 'mu -wɔn!» 23 -Ti =nu, -Yusu =tu, ɪ nue, Nyɔsua a nahuin 'vu le po, -naagbopuyu a -gbe, ɔ 'dee bɔ 'ku. Kεε, 'ke 'le -tεεkɔ 'kwli 'mu, -Yusu 'de le po, -ε mɔ: «ɔ 'dee bɔ 'ku,» kεε, ɔ nɔ 'ni: «'Bia 'ni nye -hua, bɔ hie 'klɔ, =bo 'ya 'le yrayri, =bo =hian -wɔn, =bo yɔ mɔ gbo, =be -n kue 'le -wɔn?»

24 -Naagbopuyuu -do a -gbe, ɔ kɔ -ti -Yusu =tu, nɔ-ɔ ni, -ɔɔ -tɔplɪ -gbo -wɔn le na. ɔ 'yi ni, -ε nue, ɔ ni la ke -tuo, 'ɔ pui nɔ 'crunε -gbo 'kwli 'mu. 'E ni nahuon, ke nɔ -a mu -heyri, ɔ yie ni, -ε mɔ, -ti a -tεε ni, ɔɔ =tu.

Ke 'crunε -gbo, ε pue mɔ gbo

25 -Tɔplɪ -ye, -Yusu nu, ɪ -huo ni. 'Bia =ba kɔ -ba 'cru wen ɪ 'bii, 'n yie ni, 'a 'crunεi 'dee bi wεn wen nɔ 'klɔ -gbo ke.

-YUSU A -WŌNNAANYU A NUNU-TŌPLI

-Yusu le la 'a -wŏnnaanyu ni, -ε mɔ, Nyɩsɩa di -nu 'a -Hihiu 'ni -nyi

1 ¹-Na 'wio Teofilu. 'Ke 'le 'na ye-hɛcruntɛ 'kwli 'mu, 'n le -mu -tŏplɩ 'bii -nu ni, -Yusu 'Kɩsɩsɩ la nu, kɔ, ɔɔ la nahuin tɔɔ, kɩɛ la 'le gbo, ²-bo mu -mumu, -bo ye -nyrɔwɔ =nu ke, -ɔ kɔ 'mu Nyɩsɩa nue la, -Yusu a -gbɛ 'ɔ mu la yakɔ 'mu. 'Plu ɔ 'mu la mu mu, nahuin -nu, ɔ -ha la 'le du 'mu, 'ke bu -hɛ la 'a -wŏnnaanyu, 'ɔ le la -nu 'lele'bɔɔwintɛ, 'ke 'le Nyɩsɩa a -Hihiu a 'kɩ 'kwli 'mu. ³-Tɛ ɔ 'kɩ, -tɛ ɔ 'hɩ 'klɔ, 'ke 'le -nyrɔwɩ a -wɩu 'hɔn 'kwli 'mu, 'ke ɔ 'hɩu -nu yɛ, 'ɔ tɩɛ =nu, -ε mɔ, ɔ 'hɩ 'klɔ, 'plu -tɛ Nyɩsɩa, ɔɔ nahuin a win a kekɔɔle nu. Nɛ- kɔ -tɩ ɔ tɔɔ =nu.

⁴-Nyrɔwɔ =de 'mu, -tɛ -Yusu ni 'klɛɛ 'le lele 'a -wŏnnaanyu -hɛyɩ, -ye ɔ nyu 'ni le, ɔ nɔ: «A ni hren 'le 'du -gbo -wɔn, -ɔ mɔ Jrusɛ, kɛɛ, ba -pre Nyɩsɩa a -Hihiu -nu, Nyɩsɩa a -gbɛ, ɔ ple, ɔ di la 'a mu -nyi, -ε 'we -nɔ ye, -tɛ 'n nu la 'a mu 'a ye=tutue. ⁵Saan -mɛ -ye, 'nieɛ ni, ɔ po 'a mu 'lu le, kɛɛ, 'ke 'le -nyrɔwɩ gbi 'kwli 'mu, Nyɩsɩa di 'a mu -nyi 'a -Hihiu.»

-Tɛ -Yusu mu la 'le yakɔ 'mu

⁶Nahuin -nu, -v =gbee 'o -Yusu 'hɩn 'mu, -ye v =gbo wɔn, v nɔ: «Kɔkɔnyɔ o, -a mu Yisraekɩɛ, =be ti -gbo 'yɩi ni, -n di 'le -a mu Romakɩɛ a 'kɩ gbo -ha, -ε die nu, -a -do, -a 'mu -a ni 'blɔgba naa,» ⁷-Yusu 'ɔ -tu -nu -wɔn, ɔ nɔ: «Ti -nu, -ɩ kɔ 'yɩi -tŏplɩ a -gbɛ, ɩ di 'lu -wɔn mue, a 'de ye blɛ ba yi, -ε nue, -a ni Bu Nyɩsɩa'a ni, -ɔ wa ti a -gbɛ 'du, -tɛ ɔ nu 'a -huhɩa. ⁸Ti -nu -kɔ 'yɩi Nyɩsɩa a -Hihiu di 'o 'a mu ke 'mu bi, a di kɔ 'kɩ, 'ke ba le nahuin -tŏplɩ 'bii -nu, a 'ye, 'ke 'o 'na -ta 'mu. Ba -tu 'na -tɩ, kɛ nɔ Jrusɛ 'mu, ba mu -wɛ 'le Sudeblɔgba kɔ Samalibɔgba 'bii 'mu, kɔ, ba bi 'klɔ 'bii -gbo ke, a 'mu 'na -tɩ -tu.»

⁹Bɔ -yɛ 'klɛɛ, -ye ɔ -tɩa yakɔ a 'mumumue gbo. 'A -wŏnnaanyu nyo wɛn 'o -wɔn lɛ a tɛɛ, 'nugba 'ɔ -hlo -nu 'yi ke, 'v 'kee 'a 'yiye. ¹⁰U ni 'le yrayɩ a letta 'kwli 'mu, tii -do a ti 'yɩi, nahuin 'hɔn, -v pue -tŏplɩ pɩɩpɩ 'hɩn

'mu le, 'v 'hru 'o =nu 'huin 'mu. Nyisva a leleenyu'v nu. ¹¹Ke v v =nu ye po: «Galilekue -a, de- kō -ti 'a ni mō gbo, 'aa 'le yrayri le ta 'le? -Yusu mu 'le yakō 'mu ni. -Te a nu 'a 'yiye, ɔ nu mumue, ke ɔ di 'le lele didie nu.»

Nahuon =nu, ɔ bi la 'o Judia a -ta 'mu

¹²-Te de a -gbe, ε -hi, -ye -Yusu a -wōnnaanyu a -gbe, v -ti 'le dugba =nu 'lu ni, ɔ kō 'lu ti ni 'le, v olifie daa, 'v mu 'le Jrusre 'mu. -Hōn 'le Jrusre 'mu, -bo mu 'le dugba a -gbe 'lu, ε -we 'le be 'ya -kiloɛ ni. ¹³-Te v nyre 'le, -ye 'ke v 'ya 'le yrayrikayu =nu 'klō, 'v mu 'le -gblo =nu -kō 'mu, v -ke 'le le 'kukue. Nahuin, -v ni -tuo ke, 'waa 'du, ɪ ni -gbo: Piel, kō Saan, kō Sakti, kō Adre, kō Filipu, kō Toma, kō Batelemi, kō Matie, kō Alufe a 'yu Sakti, kō Simō, ɔ ni la 'le nahuin =nu -heyri, -v 'nuni -hua Romakue, kō Sakti a 'yu Judt. ¹⁴Nyrogbaɸv ni -we 'le =nu -heyri, v kō Mari 'heen, ɔ mō -Yusu a 'dii, v kō -Yusu a 'diayuo nyibeɸv 'heen. U 'bii a -gbe, nu-v -ke 'le -gblo a -gbe 'mu le 'kukue, 'v Nyisva da.

¹⁵-Nyrowō =de 'mu, nahuin a -wlu -huonnō, nu- 'kukue lele le, 'ke 'o Nyisva a dida -wōn. -Te v ni 'klē 'o, -ye Piel 'ba 'mu ye, ɔ no: ¹⁶«-Diayuo -a, -ti =nu, v 'cru la, 'ke 'le Nyisvacrunie 'kwli 'mu, ('ke 'o Judia a -ta 'mu,) ɪ kō bi mue 'lu -wōn. 'E mō -teɛ, Nyisva a -Hihiu, 'ke v naa la 'le bodiō Dafidi 'mu, 'v 'crie la, -ε mō, Judia, nō- di la -Yusu 'a yraanyu ye ya, v 'muo la kl. ¹⁷Judia a -gbe, ɔ nu la 'yilenyredē, nō- -Yusu -ha 'le du 'mu, 'ke bō nu Nyisva a -kvan, -ε 'we =nō ye, -te -Yusu a -gbe, ɔ nu, 'v -ha -we 'le -a mu du 'mu, 'ke -ba nu Nyisva a -kvan. ¹⁸-Te Judia a -gbe, ɔ po -Yusu 'crenyu kwa, 'wliye =nu, v 'pē o =nō, nē- ɔ gba, 'v -tō -ci, 'ke 'le -ci a -gbe 'kwli 'mu, 'v ble 'le yrayri, 'v bi -hlōn, 'a 'kwli 'ε cre, 'a 'ηmi 't -gble le. ¹⁹Nahuin 'bii, -v ni nō Jrusre 'mu, de a -gbe, -ε mue 'lu -wōn, v 'wen ni. Nē- nue, -ci a -gbe, 'v nye Hakedama daa, 'ke 'le -Juukuewin 'kwli 'mu, -ε -hen 'nyre dablo a -ci. ²⁰'E mō -teɛ, de v 'cru la, 'ke 'le Nyisva a -wlabrecrunie 'kwli 'mu, ε nē- gbo:

Nahuin bu hie 'o 'a kayu gbo,
ɔ =de ni nu 'le 'le gbo.

'Ya 'o lele 'lu, de -ye, v 'cru la, ε nē- gbo:

'A -kvan =nu, ɔ la nu, ɔ -ye bō nuo!

²¹⁻²²'A -ti o, -a ble ye -ba =mō nahuon le, ɔ di 'o Judia a -ta 'mu bi. Nahuon a -gbe, ɔ ble ye bō 'ya nahuon =nu 'mu, ɔ kō -a mu 'heen -ke Kūkōnyō -Yusu -wōn naa, kue la 'le ti =nu 'yie 'mu gbo, -t kō 'yri Saan po la 'o -Yusu 'nie 'lu, -bo ye -nyrowō =nu ke, ɔ kō 'mu Nyisva nue, -Yusu 'v mu o yakō 'mu. Nahuon a -gbe, ɔ kō -a mu 'heen, -a 'mu ke bibi, -a 'mu nahuin le, -ε mō, -a yie ni, 'ke -Yusu -hōn 'le 'kūkōnyu -heyri 'mu, 'v 'hri 'klō.»

²³'Plu Piel 'mu 'klē mu -yre, -ye v wa 'du nahuiin 'hōn. =O -ye a 'du mō Sosefɸv, v Basabasi daa, 'v nyo la lele Jutusɸ daa. =O -ye a 'du mō Matiasɸ. ²⁴-Te v wu 'klē 'du, -ye v da Nyisva ni, v no: «Kūkōnyō o, -mō yi nahuin

'bii a =wlt, tɔɔ -a mu nahuon =nu, -n -ha 'le du 'mu, ke nɔ nahuiin 'hɔn -gbo -heyri, ²⁵'ke bɔ nu -Yusu a -wɔnnaanyɔ a -kvan =nu, Judia hie 'o gbo, 'ɔ mu 'le -tegbi =nu, ɔ kɔ bɔ mu 'le.» ²⁶-Tɛ v -wɔ Nyɔsua a dida -wɔn, -ye v po 'bla, 'bla a -gbɛ 'ɔ -ha Matiasi. Nɔ-ɔ ni, v po 'klɛɛ -Yusu a -wɔnnaanyɔv -pu -tu 'o -do =nu ke.

-Tɛ Nyɔsua a -Hihiu nu la 'ledidie

2 ¹ɛ kɔ la -Juukvɛ a lɛ'mimre -ye, 'v nye Patikɔti daa. -Tɛ lɛ'mimre a -nyrɔwɔ a -gbɛ, ɔ nyre 'o, -ye -Yusu a nahuin, v 'kukue lɛ, 'ke 'o -tegbii -do, 'ke 'le Jrusɛɔɔ 'mu. ²-Tɛ v ni 'klɛɛ 'o, -ye tii -do a ti 'yri, v 'wɔn wintɛ, 'ɛ -hɔn 'le yakɔ 'mu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ pepe gblaka bɛ 'nɔni -hi wɛn. Win a -gbɛ, 'i 'yie 'le kayu 'bii =nu ni, -v kɔ gbo v 'kukue 'le lɛ. ³-Ye v 'ye -tɔpli =nu, -i 'we =nɔ nahri ye, 'i po -dodo, 'i -tu 'o =nu 'lu lɛ. ⁴Ke'ɛ ni, ɛ -ti 'mu, Nyɔsua a -Hihiu 'v bi 'o nahuin 'bii a -gbɛ ke 'mu, nahuin a -gbɛ 'v -tva daku a win a gbleglebi a pupue gbo, 'waa -gbɛ, v 'de yi. Nyɔsua a -Hihiu a -gbɛ, nu- nue, 'v po win a -gbɛ.

⁵-Ye 'klɛɛ, 'ke 'le Jrusɛ 'mu, ɛ kɔ la -Juukvɛ =de, -vɔ Nyɔsua -wɔn kvɛ. -Juukvɛ a -gbɛ, nu- -hɔn la 'le 'blɔgbɔ a gbleglebi 'kwli 'mu, -i ni nɔ 'klɔ ke, 'v di la Jrusɛ 'mu. ⁶Nahuin a -gbɛ, 'plu v 'mu win a -gbɛ mu 'wɔn, 'waa 'dai dɛ 'v ya 'le cigbɛi, 'v 'kukue lɛ, 'ke 'o -tuo a -gbɛ ke. -Ye v 'bii, v saka ni, -ɛ nue, vɔ -Yusu a nahuin 'ni 'ye, 'vɔ 'briwiin a gbleglebi po, 'plu 'ɛ ni nahuon, -ɔ di -tuo ke, 'kɔ 'a -gbɛ a 'briwin 'wɔn. ⁷ka =nu lɛ 'ɲmi 'dɔ, v nɔ: «Nahuin -gbo, -vɔ 'prɛ, v 'bii, 'ke v kɔ 'le Galileblɔgbɔ 'mu. 'Waa 'briwin mɔ -Juukvɛwin. ⁸Dɛ- nye 'klɛɛ nu, 'vɔ -a ni 'briwiin po, =a nyi 'wɔn 'le? ⁹Ke 'le -a mu -heyri nahuin ni nɔ, 'v -hɔn 'le Patɔblɔgbɔ 'mu, =v -ye 'v -hɔn 'le Mɛɔtɔblɔgbɔ 'mu, kɔ Elamu, kɔ Mesopotami, kɔ Sude, kɔ Kapadɔsi, kɔ Pɔn, kɔ Asi, ¹⁰⁻¹¹kɔ Flisi, kɔ Pafili, kɔ Esipɔblɔgbɔ 'mu, kɔ Libi a 'blɔgbɔ-tɔɔ =nu 'mu, -ɔ 'mɛɛ Silenɔɔ ye, kɔ Kletɔblɔgbɔ kɔ Arabibɔgbɔ 'mu, =v ye 'v -hɔn 'le Rɔmɔɔɔ 'mu. =U -ye ni nɔ -a mu -heyri, 'v mɔ -Juukvɛ. =U -ye 'de -Juukvɛ, kɛɛ v -hɛ -Juukvɛ. Kɛɛ, -a 'bii, -a nyi 'ni 'wɔn, -tɛ vɔ -a ni 'briwiin po, 'vɔ Nyɔsua a nunu-tɔpli gblakɔ a -ti -wɔn lɛ na.» ¹²U 'bii, v saka ni 'dɔ, 'plu, dɛ bɔ di 'lu -wɔn lɛ -hie, v 'ni 'ye =le. Ke vɔ yre pupo: «Dɛ tio- dɛ a -gbɛ, ɛ =hɛn 'nyre 'le?» ¹³Kɛɛ, =v -ye ni 'o, 'vɔ -Yusu a nahuin 'caa, v nɔ: «Nɔ'ɔ ni, -ɔ nyu nu.»

-Ti -gbo, Pielu daku ye -tu, Patikɔti a -nyrɔwɔ 'mu

¹⁴Pielɔ kɔ 'a 'bienu -Yusu a -wɔnnaanyɔv -pu -tu 'o -do =nu, 'plu v 'mu -ti a -gbɛ mu 'wɔn, -ye v 'ba 'mu ye, Pielɔ 'ɔ 'yaa 'le win, 'ɔ 'tati 'le nahuin -huohui =nu, -v ni 'o, a -wɔn'prɛɛɛ gbo, ɔ nɔ: «A mu -Juukvɛ, 'dagbɔ kɔ Jrusɛ 'mu a nahuin 'hɛɛn, ba po 'mu nua ye gbo, -ti 'n di -tu, a 'mui 'wɔn. ¹⁵'Ke 'le 'a mu -heyri, =v -ye nɔ 'ni, nahuin -gbo, nɔ nyu nu. Kɛɛ, ɛ 'de nɔ, ɔ 'ni nu =le =nu, -ɛ nue, 'yru, nu- 'ya lɛ ke 'o. ¹⁶Kɛɛ, -tɔpli -gbo, -u 'klɛɛ 'lu

-wɔn mue, Nyɩsua a winwɔn-henyɔ Sɔɛlti -tui la ni, 'a 'yri -gbugbe 'mu ni,
-ɛ mɔ:

17 Nyɩsua nɔ 'ni,

'lele'bwɔti 'yri, -tɔpli -gbo,

-ɪ di 'lu -wɔn mue, ɪ ni -gbo:

'N di 'na -Hihiu daku 'bii 'ni -nyi.

'A ni 'yuo=pli, ɔ di wɔn -he 'na win,

ɔ 'mu -tɔpli 'ye,

'a ni kukunyɔ bi 'le ye, ɔ di po yain,

'ke 'o Nyɩsua a -tɔpli ke.

18 'Na -Hihiu di 'o 'na 'mu-henyɔ 'mu bi ke,

nyɩbɛpɔ kɔ nyɩ 'hɛɛn, ɔ 'mu 'na win wɔn -he.

19 'N die 'ni nu,

'ke 'le yrayɩ kɔ ke nɔ -tutu ke,

a 'mu -tɔpli 'ye, -ɪ di 'a mu saka.

A di 'ye dablo, kɔ nahru, kɔ 'nyanyɩ 'hɛɛn.

20 'Yɩ di 'ni jre, -hɔkɔ di 'ni -hlu,

-ɛ 'we =nɔ dablo ye,

'plu Kɔkɔnyɔ a -nyɩwɔ 'mu 'o nyre,

-ɔ mɔ -nyɩwɔ gblaka =nu,

-ɔ kɔ 'mu ɔ di 'o 'a -ti 'yi 'bɔaa.

21 Ti a -gbe 'yri, nahuon 'bɔ ni 'o,

'bɔ di Kɔkɔnyɔ a -gbe da,

-ye Kɔkɔnyɔ, ɔ dio 'ni waa.»

22 Ke Piɛlu lele po: «Yisraɛkɛ -a, ba po 'mu nɔ ye gbo: Nasaletɩ 'mu a -Yusu, Nyɩsua, nɔ- loo nɔ 'a mu -heyri, 'ɔ nɔ 'le 'mu, 'ɔ nu 'ɛmɩɛka-tɔpli a gblegblei, 'ke 'le 'a mu -heyri, -ɛ die nu, a 'mui yi, -ɛ mɔ Nyɩsua, nɔ- loo nɔ 'a mu -wɔn. 23 Keɛ, -Yusu a -gbe, ɔ puo 'a mu kwa, 'a naa 'le Romakɛ 'mu, -ɔ 'de Nyɩsua yi, 'a kɔ 'o tu 'yie 'mu, -ɛ die nu, a 'muo 'la. Keɛ, -tɔpli a -gbe, Nyɩsua, nɔ- -huɩ la, nɔ- -hii la 'lu -wɔn ɛ, ti -hi la a ti 'yri, 'plu, 'ɩ mue o 'lu -wɔn. 24 -Te -Yusu 'ku, Nyɩsua -huɩ 'le 'kɔkɛ a 'kɩ gbo ni, 'ɔ -huɩ 'kɩ, -ɛ nue, ɛ 'die 'le -wɛ, 'kɔkɛ be kɔ 'kɩ ke. 25 'ɛ mɔ -tɛɛ, ke -a ni bu gblaka bodɩ Dafidɩ po la, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu, ɔ nɔ:

Kɔkɔnyɔ Nyɩsua, 'n nyo 'ni 'ye 'ɛ ni ti.

'Ke ɔ ni 'o 'mu 'huɩ 'mu,

-ɛ die nu, 'ni -han huannu pi.

26 Ne- nue, 'ni kɔ plɔ a bleeɛ, kɔ,

'na winte 'ɛ mɔ 'manɔwin.

=Betɩ -bo di 'ku, 'ni pi -le 'kɔkɛ a huannu,

-ɛ nue, 'n yie ni,

-ɛ mɔ, Nyɩsua di 'mu 'mu nu -hapɔde,

27 'ni yie -wɛ, -ɛ mɔ, -mɔ Nyɩsua,

-n 'deε -bo hie 'le 'mu 'kuopu a 'bri gbo,
 kɔ, -n 'deε -bo wεen ke,
 'ke 'na -plahvɛn bɪ -hɔɔn 'le 'deε wlɔn,
 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -na nahuon.

28 -N tɔɔ 'mu 'hru nɪ, 'n kɔ -bo na,
 'plu 'mu -hapu'klɔ kɔ.
 'Ke -n di 'o 'mu 'hvɛn 'mu nɪ.
 Ne- die nu, 'mu 'manv nu 'dɔ.»

29 -Ye Pielɔ nɔ lele: «'Na -ɔɔyuo -a, ba kɔ 'a yiyie, -tɪ -nv, -a nɪ bu gblaka bodɔ Dafidɪ -tu la, ɔ 'de la 'a dɔnv 'nyre -hen, -ε nue, ɔ 'ku la nɪ, 'v -hɔ la 'o. 'A 'deε 'kie nε nɔ -a 'bri. 30 Kεε, Dafidɪ a -gbe, ɔ mɔ la Nyɪsva a winwlɔn-henyɔɔ nɪ, 'plu 'ɔ yie la, -ε mɔ, Nyɪsva 'svε la ke, 'ke Dafidɪ a -gbe a 'yuo a 'yu -ye di la -he bodɔ gblaka, -ɔ mɔ Waanyɔ -nv, Nyɪsva po la le, ɔ di la 'a daku ye ya. 31 -Tε Dafidɪ -tui la, -ε mɔ:

Nyɪsva, -n 'deε -bo hie 'le 'mu 'kuopu a 'bri gbo,
 kɔ, -n 'deε -bo wεen ke,
 'na -plahvɛn bɪ -hɔɔn 'le 'deε wlɔn,

-tε Dafidɪ -tu la -tɪ a -gbe, -Yusu 'Klɪsv bɔ -hɔn 'le 'kukonyv -heyri 'mu, bɔ 'hri 'klɔ, nε- ɔ 'ye la, 'ɔ nɪ la -wɔn le. 32 -Yusu -gbo, -ɔ kɔ -tɪ 'nu -tu, Nyɪsva -hɔ 'le 'kukonyv -heyri 'mu nɪ, 'ɔ -hɔ 'klɔ. Dε a -gbe, -a 'bii -gbo, -v nɪ mɔ, -a 'ye nɪ, -a nyi -tu. 33 -Plu dε a -gbe, ε 'mu mu -hi, Nyɪsva nue nɪ, -Yusu 'ɔ mu yakɔ 'mu, 'ɔ nɪ 'o -nɔ 'hvɛn 'mu, Nyɪsva a -gbe 'ɔ -nyi -nɔ 'klɪ, 'ke bɔ ya -a mu Nyɪsva a -Hihiu ye, Nyɪsva po la le, ɔ di la -a mu ye ya, 'ε mɔ -tεε, -Hihiu a -gbe, 'ɔ yv -a mu ye, -ε 'we -nɔ ye, -tε aa 'a 'yiyie nu, -tε ti nɪ le 'mu -gbo. 34 -Tε -Yusu nu, 'ɔ 'hri 'klɔ, 'ɔ mu yakɔ 'mu, Dafidɪ a -gbe, ɔ 'de la le nu. Kεε, -Yusu'u nɪ, Dafidɪ -hen 'nyre, 'ɔ po la le: Kukonyɔ Nyɪsva, ɔ le 'na Kukonyɔ nɪ, -ε mɔ: Nɪ mɔ 'na diidepia ke gbo, -n kɔ 'mu 'heεn, -a 'mu nahuin win ke kɔɔ, ε 'mue gba -gbagba, 35 'mue nu, -mv -na yraanyv bu 'lu gble -tu.»

36 Kε Pielu lele po: «'A mu Yisraekvε 'bii, 'nu 'a mu 'nɪ le: -Yusu -gbo, a kɔɔ o 'o tu 'yie 'mu, nɔ- Nyɪsva nuu -a nɪ Kukonyɔ kɔ -a nɪ Waanyɔ 'heεn 'mu.»

37 Nahuin -nv, -v nɪ 'o, bu 'wɔn win a -gbe, -ye ɪ 'tu 'waa -wɪ le 'dɔ, 'v Pielɔ kɔ -Yusu a -wɔnnaanyv -ye -nv 'heεn wlɔn -gba, v nɔ: «'Dɔyuo -a, dε tio- -a di 'klεε nu 'le?» 38 -Ye Pielɔ -tu -wɔn, ɔ nɔ: «'E nɪ nahuon 'bɔ nɪ 'o, bɔ hie 'o 'a dε 'kuku gbo, bɔ -nyi 'a 'klɔ 'bii Nyɪsva, bɔ -hvε, 'ke bu puo 'nie 'lu, 'ke 'le -Yusu 'Klɪsv a 'dɔ 'kwli 'mu, -ε die nu, Nyɪsva 'mu 'a dε 'kuku a -gbe 'wɔwɪa, 'plu ɔ 'muo 'a -Hihiu -nyi. 39 Ne- mɔ dε, Nyɪsva po la le, ɔ di la nu, 'ke 'o 'a mu -wɔn, kɔ 'ke 'o 'a nɪ 'yuo=pli -wɔn, kɔ 'ke 'o nahuin -nv -wɔn, -v nɪ nɔ 'klɔ 'bii -gbo ke, -ε -hen 'nyre, nahuin 'bii -nv, Nyɪsva di da, v 'mu 'a nahuin -he.»

40 Pielɔ -tu -tɪ 'plɔplɔ -ye, -ε die nu, v 'muo -tεε pue, ɔ nɔ: «Ba wεen ke, 'ke Nyɪsva bɔ waa 'a mu, 'a -bati 'nɪ -han 'a mu klɪ, -ε 'we -nɔ ye, -tε ɪ di nu, ɪ 'mu

nahuin =nu kli, -vu de 'kuku nu.» ⁴¹Nahuin 'plɔplɔ 'ke 'le =nu -gbahlɔn, v po Pielt a win -tɛɛ, 'plu nahuin a -gbe, 'v pu 'nie 'lu le. -Nyrɔwɔ a -gbe 'kwli 'mu, nahuin, -v bi -Yusu a nahuin ke, v -wɛ 'le nahuin a 'milowu ta ni. ⁴²'E ni ti, nahuin a -gbe, v nye le 'ni -mɔ, 'ke -Yusu a -wɔnnaanyu bu tɔɔ =nu Nyɩsua a -ti, 'vu de -wɔn didi, 'vu -wɛ -Yusu a 'lele'bwɔdididide di, 'vu Nyɩsua da.

-Yusu a nahuin a nunuklo

⁴³'E ni nahuon 'bɔ ni 'o, ɔɔ pɩ Nyɩsua, -ɛ nue, 'ke Nyɩsuaa 'le -Yusu a -wɔnnaanyu 'mu naa, 'kɔ 'ɲmileka-tɔpli 'plɔplɔ nu. ⁴⁴Nahuin 'bii, -v kuo -Yusu =wlv ye, v -mɛɛ ni, -tɔpli 'bii, v kɔ, 'v nyi 'mu le wuwoo, ⁴⁵'vu 'waa kuko-tɔpli plo, 'vu 'le 'a 'wliye =nu -ha, 'v nye nahuin 'mu le woo, 'ɛ ni nahuon 'bɔ ni 'o, -tɛ 'a 'kla-wliye'yɩya -ti 'mu. ⁴⁶'E ni -nyrɔwɔ, 'ke vu 'le Nyɩsua a 'kagblaka gble 'kukue, 'ke 'o 'a dɩda -wɔn, 'vu ye gble bibi, 'ke 'le 'waa kayuo gbo, 'vu -Yusu a 'lele'bwɔdididide di, kɔ, 'vu didi-tɔpli -wɔn didi, 'ke 'le =wlv a 'ogbo'wɛɛɛ 'kwli 'mu, ⁴⁷'vu Nyɩsua baa, daku 'bii 'v nɛɛ 'waa de 'mu, kɔ, 'ɛ ni -nyrɔwɔ, Nyɩsua 'v nye nu, nahuin -ye 'vu -Yusu =wlv ye kuo, nahuin a -gbe 'vu -Yusu a nahuin ke bi.

Le-yɩyrenyɔ =nu, Pielt le la, 'ke 'le -Yusu a 'du 'kwli 'mu, -ɛ mɔ, 'a 'kɛɛ be -wɛ

3 ¹-Nyrɔwɔ =de 'mu, 'yru-hiile a ti 'yri, -tɛ Nyɩsua a dɩdati nyre 'o, Pielt kɔ Saan 'heɛn, 'vu 'le Nyɩsua a 'kagblaka gbo mu, v 'muo da. ²Nyɩsua a 'kagblaka a -gbe a -yaa, ɔ kɔ 'maju -ye, 'v nyu 'Yilenɔmaju daa. 'Ke le-yɩyrenyɔ =de ni 'o gbo. Kɛɛ la 'le 'a kɛɛɛ 'yie 'mu gbo, ɔ 'de -hlin a nɛɛ. 'E ni -nyrɔwɔ, v nyo 'le 'ni ya, 'v nyo 'o -tɛgbi a -gbe gbo -tu, -ɛ die nu, nahuin =nu, -vu 'le Nyɩsua a 'kagblaka a -yaa 'mu pa, ɔ 'mu =nu 'wli le -hɔa. ³'Ke ɔ ni 'klɛɛ 'o gbo, Pielt kɔ Saan 'heɛn, 'vu 'le Nyɩsua a 'kagblaka a -yaa 'mu mu pa. Bɔ 'yu 'klɛɛ, -ye ɔ nyu -hɔa 'wliye, ⁴Pielt kɔ Saan 'heɛn, 'v nyo 'ye, -ye Pielt kɔ: «Ta kɔ -a mu -wɔn le!» ⁵Le-yɩyrenyɔ a -gbe 'v -tɔa 'waa 'yie gbo. ɔ -mɛ -ye, 'a =wlv kɔ 'ni, Pielt nu dio -nye de =de. ⁶-Ye kɛ Pielt nyo 'klɛɛ lele ye po, ɔ kɔ: «N 'de 'wli kɔ. Kɛɛ, de 'n kɔ, 'n die -mu 'ni -nye: 'Ke 'le Nasaletɩ 'mu a -Yusu 'Klɩsɩ a 'du 'kwli 'mu, 'nu -mu 'ni le, 'ba ye 'mu, -bo na!» ⁷Pielt 'v 'ble 'a diidedabu kwa, 'v 'bɔ ye 'mu. Tii -do a ti 'yri, 'a bu kɔ 'a -hekei 'heɛn, -ɩ 'ku o, ɩ kɔ 'klɛɛ 'klɩ, ⁸'v 'ya yrayɩ, 'v nyra gbo, 'plu 'v -tɔa nuna gbo, ɔ kɔ Pielt kɔ Saan 'heɛn, 'v pa 'le Nyɩsua a 'kagblaka a -yaa 'mu, 'kɔ na, 'kɔ =plu, kɔ, 'kɔ Nyɩsua baa. ⁹Nahuin 'bii =nu, -v ni 'o, v 'yo ni, -tɛ ɔɔ na, kɔ, -tɛ ɔɔ Nyɩsua baa. ¹⁰-Tɛ v yroo 'klɛɛ, -ɛ mɔ, nɔ-kɔ ni, -kɔ o 'o Nyɩsua a 'kagblaka a 'maju 'yri gbo ni, -kɔ nahuin 'wli le -hɔa, -ye v 'bii, v ta 'mu gble, 'v saka =nu, 'ke 'o de =nu, -ɛ mue 'lu -wɔn, 'ke 'o =kɔ -wɔn.

-Tɛ Pielt, ɔɔ la 'le nahuin -wɔn 'prɛɛ, 'ke 'le Nyɩsua a 'kagblaka a -yaa 'mu

¹¹Nahuon a -gbe, ɔ kɔ 'kɛɛ -wɛ, ɔ 'ni -hɔn -le 'o Pielt kɔ Saan 'heɛn 'hɔn 'mu. 'Ke v ni 'le Nyɩsua a 'kagblaka a papɛɛ =nu gbo, vu Salomɔ a papɛɛ

daa. -Ye nahuin 'bii -nu, -v 'wɔn -ti a -gbe, ɪ saka -nu ni, 'v gba 'le cigbei. 12'Plu Pielu 'mu daku -nu mu 'ye, -v di 'le, -ye ke ɔ -nu ye po, ɔ nɔ: «A mu Yisraekue, ɪ ni saka 'le 'a mu, -te nahuon -gbo a 'kue -we a -ti. -Be a nye -wɔn le -hie 'lu, -ε mɔ, -a ni 'klu ni, kɔ, -ba 'ya -tεε a Nyisva a nahuin 'mu, ne- nue, nahuon -gbo, -ɔ 'de -ke nale yi, 'ɔ yi nale? 13'Uɔn, ε 'de le 'mu ni. Kεε, Nyisva -nu, -a ni bunv Abrahamu, kɔ Yisaki, kɔ Sakɔbu 'hεen, v la da, v kɔ -a ni bunv -ye 'hεen, Nyisvaa -do a -gbe, nɔ- nyi 'a -kvannunyɔ -Yusu -ti a 'yi'buaale. ε ne- nue, nahuon -gbo a 'kue ε -we. -Yusu a -gbe, 'a mu puo o Romakue kwa, 'plu, 'waa -gulɔnuma Pilatu 'ɔ puo o -bati le, 'ɔ ple, ɔ 'muo o gbo tε, kεε, a -mε -ye, 'a puo -ti 'lu le, 'a ple, -Yusu mɔ -balunyɔ'ɔ ni, Pilatu ni tɔɔ 'le gbo, bɔ 'lɔ. 14Kεε, -Yusu a -gbe, ɔ -nyi 'a dɔnɔ 'bii Nyisva, 'ɔ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyisva ye. Kεε, a -mε -ye, a 'ni -hva =le o, 'ke Pilatu bɔ tɔɔ o gbo, kεε, -balunyɔ =de, -ɔ ni o 'le -ji 'mu, nɔ- a -hva o Pilatu a -gbe, bɔ tε o gbo, -Yusu 'mu o 'o -balunyɔ a -gbe a =pu 'mu bi. 15Kε'e ni, a nu, 'a 'la o -Yusu =nu, -ɔ nye nu, nahuin 'v 'klɔ yrayv kɔ, -ɔ 'nɔnɔ -we 'le. Kεε, Nyisva -hɔ o 'le 'kukunyv -heyri ni, 'ɔ -hɔ o 'klɔ. -Te -Yusu 'hri o 'klɔ, -a ni -gbe, -a 'yo o ni.

16Nahuon -gbo, a yi, 'plu -ɔ nyra nɔ 'a mu ye gbo, -te -a kuo -Yusu a -gbe =wlv ye, ne- nue, -Yusu a -gbe 'ɔ nue, 'ɔ yi 'klεε nale. -Yusu a -gbe, nɔ- nue, 'plu nahuon -gbo, 'ɔ kuo =wlv ye, -Yusu 'ɔ -wɔ 'a 'kue. Ne- aa 'klεε 'ye.

17-Ye 'klεε, -dɪayuo -a, 'n yie ni, -ε mɔ, a bi 'le ye, a kɔ 'a ni nyigblaki 'hεen, de -nu, a nu -Yusu 'mu, a 'die yi. 18Kεε, -te a 'la -Yusu, de -nu, Nyisva naa la 'le 'a winwɔn-henyv 'bii wɔn, v na la -wɔn le, de a -gbe, Nyisva nue ni, 'ε nyre 'o. ε ne- mɔ: Waanyɔ -nu, ɔ po la le, ɔ di la 'a daku ye ya, Waanyɔ a -gbe, ɔ kɔ bɔ 'ye -svε, 'plu ɔ 'mu 'ku. 19'A -ti o, ba hie 'o 'a ni de 'kuku gbo, ba -nyi 'a ni 'klɔ 'bii Nyisva, -ε die nu, ɔ 'mu 'a ni de 'kuku a -gbe 'wuwla, 20'plu Kukɔnyɔ Nyisva a -gbe, ɔ 'mue nu, a 'mu plɔ a bleele kɔ, kɔ, ɔ 'mu 'a mu -Yusu ye ya, -ɔ mɔ Waanyv -nu, ɔ -ha la 'le du 'mu, si la a ti 'yri, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu. 21-Te ti ni le 'mu -gbo, -Yusu 'kɪε die 'le yrayri ni, ε 'mue gba -gbagba, ti -nu 'mu 'o nyre, -ɪ kɔ 'yri Nyisva di 'o -tɔplɪ yrayri nuu. -Ti a -gbe, Nyisva -tui la 'a winwɔn-henyv wɔn, 'v -tui la, ti -de -hi la a ti 'yri. 22'ε mɔ -tεε, ke Nyisva a winwɔn-henyv Moise po la, ɔ nɔ: Kukɔnyɔ Nyisva di -ha winwɔn-henyv, 'ke 'le -a ni daku -heyri, ɔ 'mu 'mu ye 'we. -Ti 'bii -nu, ɔ di -tu, ba pui nva ye gbo. 23Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'nɔnɔ di winwɔn-henyv a -gbe nva ye gbo po, v ble ye bu -hɔ 'le daku -heyri, v 'muo 'la.

24Kue la 'le Nyisva a winwɔn-henyv Samuelɪ -wɔn gbo, kɔ winwɔn-henyv -ye, -v kue 'o -nɔ -wɔn, -ti -gbo, -u ke 'lu -wɔn mue, v 'bii, v -tui la ni. 25-Ti -nu, Nyisva naa la 'le 'a winwɔn-henyv wɔn, v -tu la, 'a mu kɔ -tu ni, 'v -tui la. 'Yri -nu, Nyisva =tue la, ɔ kɔ 'a ni bunv 'hεen, 'a mu kɔ -tu ni -we, 'ɔ =tue la 'yri a -gbe. 'ε mɔ -tεε, ke ɔ la Abrahamu ye po, ɔ nɔ: 'Ke 'n di 'le -na 'yuo a 'yuo 'mu naa, 'mu 'klɔ -gbo a daku 'bii =hapude

'mu nu. ²⁶A mu mɔ ye-henahuin, 'a mu kɔ -tu Nyɪsua 'ɔ -ha 'le 'a 'mu-henyɔ -Yusu 'kukunyɔ -heyri, 'ɔ -hɪɔ 'klɔ, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'a mu -hapudɛ 'mu nu. -Hapudɛ a -gbe, ne- mɔ, bɔ -hɛ 'a mu 'mu, ba hie 'o 'a ni de 'kuku gbo.»

-Tɛ -Juukvɛ a nyigblakɪ, v yɛɛ la Pielɪ kɔ Saan 'hɛɛn -tɪ

4 ¹Pielɪ kɔ Saan 'hɛɛn, -v mɔ 'klɛɛ -Yusu a -wɔnnaanyɔ, bu ni 'le daku a 'le-wɔn'prɛɛle 'kwli 'mu, -ye Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyɔ a nyigblakɪ, nu-nyre 'o, v kɔ Nyɪsua a 'kagblaka a 'yie-tunyɔ a nyigblakɪ, v kɔ Sadusɪ-tumu a nahuin -ye 'hɛɛn. (Sadusɪ-tumu a nahuin a -gbe, nu- nyi -tu, -ɛ mɔ, ɛ 'die 'le -we, -tunahuon 'bɔ 'ku, 'plu Nyɪsua bɔ -hɪɔ 'le 'kukunyɔ -heyri, bɔ -hɪɔ 'klɔ.) ²-Juukvɛ a nyigblakɪ a -gbe, -v di 'le, v 'de plɔ a bleɛle kɔ, -ɛ nue, -Yusu a -wɔnnaanyɔ a -gbe, v nye daku 'ni tɔɔ, -ɛ mɔ, Nyɪsua, ɔ -ha 'le -Yusu 'kukunyɔ -heyri ni, 'ɔ -hɪɔ 'klɔ, ɛ -hɛn 'nyre, ɛ -we 'le -le, -tunahuon 'bɔ 'ku, Nyɪsua bɔ -hɪɔ 'le 'kukunyɔ -heyri, ɔ 'muo 'klɔ -ha. ³-Tɛ -Juukvɛ a nyigblakɪ a -gbe, v nyre 'klɛɛ 'o, tii -do a ti 'yri, -ye v klɪ -Yusu a -wɔnnaanyɔ 'hɔn a -gbe ni. 'Tɔ bɔ -wɔn a -ti, 'v 'diu -bati le poo, 'v pu -ji 'mu. ⁴Kɛɛ -ye nahuin 'plɔplɔ -nu, -v 'wɔn -Yusu a -ti, 'waa 'dai de kuo -Yusu ye =wɔ, 'v bi -Yusu a nahuin ke. Ne-nue, 'ke 'le -Yusu a nahuin 'bii -heyri, 'v -we kɛ 'le nyɪbɛpɔ a 'milowu -hun.

⁵-Tɛ -nyre cɛ le, -ye -Juukvɛ a nyigblakɪ, kɔ Nyɪsua a tɛtɛitɔnyɔ 'hɛɛn, -v ni 'le Jrusredɔ 'mu, nu- 'kukue le, v 'mu -Yusu a -wɔnnaanyɔ a -gbe -bati le poo. ⁶Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyɔ a nyigblaka, -ɔ kɔ 'du mɔ Hanɪ, ɔ ni -we ke -tuo, ɔ kɔ Kaifu, kɔ Saan, kɔ Alesadri, kɔ Hanɪ a -gbe a -tugba a nahuin -ye 'hɛɛn. ⁷-Tɛ v 'bii a -gbe, v -we 'klɛɛ ti ke, -ye v le nahuin, 'ke bu ya -nu -Yusu a -wɔnnaanyɔ 'hɔn -nu ye. -Tɛ v nyre 'klɛɛ 'le -nu -heyri, -ye nyigblakɪ a -gbe, v nyu wɔn 'ni -gba: «Nahuon tio- -nye 'a mu 'klɪ, kɔ, nahuon tio- le 'a mu, 'ke ba nue, le-yiyrenyɔ -nu bɔ na 'le?»

⁸-Ye Pielɪ a -gbe, Nyɪsua a -Hihiu kɔɔ win ke 'bii, kɛ ɔɔ 'klɛɛ po, ɔ nɔ: «A mu daku a ye'mɔnaanyɔ, 'a mu nyigblakɪ, ⁹aa kɛ -a mu le poo -bati, 'aa kɛ -a mu wɔn -gba, 'ke 'o -hapudɛ -nu, -a nu a -ta 'mu, 'ke 'o le-yiyrenyɔ -gbo -wɔn. -Tɛ aa -a mu wɔn -gba, ¹⁰'a mu -gbo, a kɔ daku 'bii, -v mɔ Yisraekvɛ 'hɛɛn, ba kɔ 'a yiyie: Nahuon -gbo, -ɔ ni mɔ 'a mu ye, -ɔ kɔ 'kvɛ -we, Nasaletɪ 'mu a -Yusu 'Klɪsɔ, nɔ- kɔ 'klɪ nue, 'a 'kvɛ a -gbe 'ɛ -we. -Yusu a -gbe, nɔ-ɔ ni, a kɔɔ 'o tu 'yie 'mu, a 'la. Nɔ-ɔ ni, Nyɪsua -ha 'le 'kukunyɔ -heyri, ɔ -ha 'klɔ. ¹¹'Ke 'le Nyɪsvacruntɛ 'kwli 'mu, v 'cru la -ti, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu. -Ti -nu, v 'cru la, ɪ ni- -gbo:

'Katuo -nu, 'a mu kayuponyɔ,
a 'de -hva ba nuu -kvan 'yri,
a po gbo,
nɔ- hɛ 'katuo gblaka.

Nɔ- nye nu, 'plu kayu a -gbe, 'v kuku 'mu le.

Kɛ Nyɪsua a winte po. 'Katuo a -gbe, nɔ- mɔ -Yusu. (Kayuponyɔ -mɛ -ye, 'a mu'v ni.)» ¹²Ke Pielu lele po: «-Yusuu -do, nɔ-ɔ ni, -ɔ -we 'le -bɔ waa

nahuin, 'ke 'o Nyɪsɪva a -bati a -ta 'mu. Kɛ nɔ 'klɔ 'bii -gbo ke, Nyɪsɪva 'de nahuon -ye -ha, ɔ -wɛ 'le -bɔ waa -a mu.»

¹³-Gboligbo a nahuin, v nye 'nɪ 'ye, -ɛ mɔ, Piɛlɪ kɔ Saan 'hɛɛn, v 'nɪ pɪ -le huannu, 'bɒv -tɪ =tu, 'plu -ye, v yie nɪ, -ɛ mɔ, v 'de 'crunɛ gblaka yi, kɔ, v 'de nyɪgblakɪ. De a -gbɛ, ɛ saka =nu nɪ. Kɛɛ, v yruu nɪ, 'v yie, -ɛ mɔ, v v o -wɔn naa -Yusu. ¹⁴Kɛɛ -ye v 'die 'le -wɛ bu =tui, -ɛ mɔ, le-yɪrɛnyɔ a 'kɛv 'de -wɛ, -ɛ nue, 'ke ɔ nɪ 'o =nu ye gbo. ¹⁵'A -tɪ, 'v le Piɛlɪ kɔ Saan 'hɛɛn, 'ke bu 'hru 'le =nu -gbahlɔn, -ye v -tua wlɔnɛ-gbɔgbalɛ gbo, ¹⁶v nɔ: «De tɪo- -a di nahuin -gbo 'mu nu 'le, -ɛ nue, nahuin 'bii, -v 'tɪ nɔ Jrusɛ 'mu, v yie nɪ, -ɛ mɔ, Piɛlɪ kɔ Saan 'hɛɛn, v nu 'ɲmilekadɛ gblaka. 'Plu, -a 'die 'le -wɛ -ba =tui, -ɛ mɔ, hɪ' nɪ, v 'die nu. ¹⁷-Ba -ha 'le 'yii a hɪhw, -ba tiu, 'ke v nɪ =tu 'le 'klɛɛ lele -Yusu a -tɪ nahuon =de ye gbe, -ɛ die nu, dɛ -gbo, -ɛ mue 'lu -wɔn, 'a -tɪ 'nɪ -han 'blɔgba 'bii ke gbo 'sɛɛ.» ¹⁸'Plu v 'mu mu -yre, -ye v da lele Piɛlɪ kɔ Saan 'hɛɛn nɪ, v nɔ: «A nɪ =tu 'le lele -Yusu a -tɪ nahuon =de ye gbe!» ¹⁹Kɛɛ -ye Piɛlɪ kɔ Saan 'hɛɛn, v =tu -wɔn, v nɔ: «A nɪ -gbɛ, ba 'ye, 'bɪa 'bɛ nɔɔ 'o le, 'ke 'o Nyɪsɪva ye, 'ke -ba =tuu 'o 'a mu, 'ɛ -hɪ 'o -ba =tuu 'o Nyɪsɪva. ²⁰-A -mɛ -ye, dɛ -gbo, -a 'ye, kɔ -tɪ -gbo, -a 'wɔn, -a 'die 'le -wɛ, -ba ma wien, -ba 'die ke 'prɛɛ.»

²¹-Ye -Juukɛv a nyɪgblakɪ, -v nɪ 'o, v 'nɪ 'ye =le 'hru, bu di gba, v 'mu Piɛlɪ kɔ Saan 'hɛɛn =sɛv =tue, -ɛ nue, nahuin 'bii, v baa Nyɪsɪva, 'ke 'o dɛ, -ɛ mue 'lu -wɔn a -ta 'mu. Nɛ- nue, nyɪgblakɪ a -gbɛ 'v nahuin a huannu pɪ, 'v Piɛlɪ kɔ Saan 'hɛɛn le, v nɔ: «Bɪa 'ba 'kɪɛ gbɛɛ 'a nɪ nunuɲmli 'lu -wɔn, -a di 'a mu =tue =sɛv,» 'plu, 'v tuv gbo. ²²Nahuon a -gbɛ, ɔ kɔ 'kɛv -wɛ, 'ke 'le 'ɲmilekadɛ 'kwli 'mu, ɔ kɔ 'yru a -wlu 'hɔn, 't nɪ le.

-Tɛ -Yusu a nahuin, v la Nyɪsɪva da

²³-Tɛ v tɛ 'klɛɛ Piɛlɪ kɔ Saan 'hɛɛn gbo, -ye 'ke v mu 'le 'waa 'bienu -wɔn, 'v na =nu -tɔplɪ 'bii =nu -wɔn lɛ, Nyɪsɪva a -cɔhlɔnpinyv gblakɪ kɔ nyɪgblakɪ -ye 'hɛɛn, v =tu =nu ye. ²⁴-Tɛ v 'wɔn -tɪ a -gbɛ, -ye -Yusu a nahuin, v po 'o 'waa =wli -tɛɛ -do, 'v -tua Nyɪsɪva a dɪda gbo, v nɔ: «Kɔkɔnyɔ, -mɔɔ nɪ, ɔ nu yakɔ, kɔ -tɪtv, kɔ 'yru 'hɛɛn, kɔ 'ɛ nɪ dɛ =de, -ɛ nɪ nɔ 'klɔ ke. ²⁵-A nɪ bu gblaka bodɔ Dafidɪ, ɔ mɔ -na -kvannunyɔ, -na -Hihɪu nue la nɪ, Dafidɪ a -gbɛ 'ɔ =tui la, -ɛ mɔ:

Dɛ- kɔ -tɪ daku a gblegblei =nu, -v 'de -Juukɛv,
 'v 'yaa 'le 'waa dɪɔnɪ,
 'plu 'v yru po,
 'v -tɔplɪ -hɪv 'lu -wɔn lɛ -hie,
 'ke 'o Kɔkɔnyɔ -wɔn.

Kɛɛ, -tɔplɪ a -gbɛ, v 'die 'le -wɛ bu nui.

²⁶-Tɪtv -gbo a 'blɔgbɪnaanyv, v bibi 'mu lɛ 'yi,
 v 'mu Kɔkɔnyɔ Nyɪsɪva ye -wɔn,
 ɔ kɔ Waanyɔ =nu 'hɛɛn,

ɔ po la le, ɔ di la 'le ya.

Ke Dafidi po la. ²⁷É mɔ -tɛɛ, ke nɔ 'du -gbo 'mu, 'kun Helɔdi kɔ -gulɔnɔma Pusi Pilati 'heɛn, v bibi 'mu le 'yi, v kɔ daku a nahuin =nu, -v 'de -Juukɔɛ, v kɔ Yisraekɔɛ a =tugbu 'heɛn, 'ke bu -wɔn -na -kvannunyo -Yusu ye. Nɔ- -n -ha 'le du 'mu, 'ke bɔ 'ya Waanyɔ =nu 'mu, -n po la le, -n di la 'le ya. ²⁸Kɛɛ, -tɔplu -do =nu, -mɔ 'Klikenunysua, -n -hie la 'lu -wɔn le, kɔ -n -yra la, si la a ti 'yri, ɪ -do, ni- v -we 'le bu nu. ²⁹-Tɛ ti ni le 'mu -gbo, Kɔkɔnyɔ o, 'ye ke -ti v =tu, v nɔ 'ni, v di -a mu =tue =sɔɛ. 'A -ti o, -a mu -gbo, -v mɔ -na -kvannunyo, -nyi -a mu 'kli, -ɛ die nu, -a 'ni -han hvannu pi, 'ke -ba =tu -na -ti. ³⁰Nue, nahuin bu 'ye, -ɛ mɔ, -n ni ke 'kli. Kɔ, nue -we, nahuin a 'kɔɛi bi -we, -bo nu -we 'ɲmileka-tɔpli -ye, 'ke 'le -na 'Yu -Yusu a 'du 'kwli 'mu, -n -nyi 'kli.»

³¹-Tɛ v -wɔ 'klɛɛ Nyɪsua a dida -wɔn, -ye 'ke 'o -tɛgbi =nu, v 'kukue 'o le, -tutu -tua 'hihrɔle gbo. -Ye Nyɪsua a -Hihiu =nu, -v ni 'o =nu ke 'mu, v kɔv ke win 'bii, -Yusu a nahuin a -gbe, v 'ni pi =le hvannu, 'v Nyɪsua a -ti nahuin ye =tu.

-Tɛ -Yusu a nahuin, v 'waa kɔkɔ-tɔpli wo

³²Nahuin 'bii =nu, -v kuo -Yusu =wɔ ye, =hapɔkɔ, 'v -huo, kɛɛ, v kɔ 'lu a le-hieleɛ -do kɔ =wɔv -do. 'Ke 'le =nu -heyri, =ɔ =de 'ni po =le le, -ɛ mɔ, 'a kɔkɔ-tɔpli, ɔ -do, nɔ- kɔ, kɛɛ, 'ɛ ni nahuon, 'bɔ ni 'o, -tɔpli 'bii -gbo, ɔ kɔ, ɔ nyi 'ni wo, ɔ kɔ nahuin 'bii 'heɛn. ³³-Yusu a -wɔnnaanyu, v kɔ 'kli 'dɔ, 'ke bu =tui nahuin yɛɛ, -ɛ mɔ, Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klisu, -tɛ ɔ 'ku, ɔ -hɔn 'le 'kɔkɔnyu -heyri 'mu ni, 'v 'hri 'klɔ. -Yusu a nahuin a -gbe, Nyɪsua nyu 'mu nu =hapɔɔ 'dɔ. ³⁴'Ke 'le =nu -heyri, nahuon =de 'ni 'ye =le =sɔɛ, -ɛ nue, 'ɛ ni nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ kɔ -cii kɔ kayuo, ɔ nyi 'ni plo, ³⁵'wɔ 'le 'a 'wliye a -gbe -Yusu a -wɔnnaanyu -wɔn gba, 'v nye nahuin 'mu le woo, 'ɛ ni nahuon 'bɔ ni 'o, -tɛ 'a 'kla-wliye'yɪya -ti 'mu.

³⁶É kɔ -we nahuon =de. 'A 'du mɔ Sosefu. Lefi-tugba a nahuon ni. 'Ke ɔ kɔ 'le Sipreblugba 'mu, -Yusu a -wɔnnaanyu 'v =tuo la Banabasɔv, -ɛ =hen 'nyɛɛ, =ɔ 'le nahuin =wɔv 'kwli 'mu gbo =tu. ³⁷Sosefu a -gbe, ɔ plo 'a -ci -ye, ɔ kɔ, 'plu, 'v gba 'le 'a 'wliye -Yusu a -wɔnnaanyu -wɔn.

Ananiasi kɔ Safila 'heɛn

5 ¹É kɔ la nyɪbeyu =de. 'A 'du mɔ Ananiasi. 'A nyɪvɔgba a 'du mɔ Safila. Nu- plo 'waa -ci -ye, ²Ananiasi 'v =tu 'wliye a -gbe a =tɔ -ye gbo, 'v gba 'a de -ye =nu -Yusu a -wɔnnaanyu ye. 'A nyɪvɔgba yie ni, -ɛ mɔ, 'a tɔ =tu 'wliye a =tɔ -ye gbo. ³-Tɛ Ananiasi a -gbe nyɛ 'klɛɛ 'o, -ye Pielɔ nɔ: «Ananiasi, de- kɔ =ni -ha 'kuo -hɔn a nyɪvɔblaka Satan mɛ le, 'v kɔv -mu win ke, 'ɛ nue, =ni 'du hi, 'ke 'o Nyɪsua a -Hihiu ye, -ɛ mɔ, 'a ni -ci, a plo wen, 'a 'wliye 'bii, nɛ- -gbo? Kɛɛ -ye -n =tu 'a =tɔ -ye gbo. ⁴'Plu =mu -ci a -gbe mu plo, =be ɛ 'de -mɔ, -n 'die kɔ -le? -Mɔv ni, -ɔ kɔɛ. -Tɛ -n plo -ci a

-gbɛ, -mɔ kɔ -wɛ 'a 'wliye. -Be ɛ 'de -nɛ? Dɛ- nue, -nɪ -yri, 'ke 'le -na -wlu ke, 'ke -bo 'du hudv -gbo 'le? ɛ 'de -tɔnahuin, -n 'diu hi le nu, kɛɛ -ye Nyɪsua'a ni, -n nuu hi le.»

5'Plu Ananiast 'mu wintɛdv a -gbɛ mu 'wɔn, tii -do a ti 'yri, -ye ɔ bi -hlɔn, 'ɔ 'ku. ɛ nue, nahuin 'bii -nu, -v 'wɔn -ti a -gbɛ, huannv 'v nyu nu 'dɔ. 6-Ye gblotayuo =nu, -v ni 'o, v 'hɪnhwɔn le danv, 'v gbɔ, 'v -hiɔ 'o.

7-Hawu ta bi -hi, -ye Ananiast a nyrugba Safila, ɔ nyre 'le 'a 'bienu -hɛyri ni. Dɛ -nu, -ɛ mue 'lu -wɔn, ɔ 'die 'o dɛ -de 'hɪn 'mu yi. 8-Ye Pielt -gbɔ wlɔn, ɔ nɔ: «=Be seyɪ-seyɪ, -tɛ a plo 'a ni -ci, 'a 'wliye 'bii, nɛ- -gbo?» -Ye ɔ nɔ: «In, 'wliye 'bii, nɛ-ɛ ni.» 9-Ye Pielt nɔ lele: «-Be' a nu 'klɛɛ 'le, -n kɔ -n tɔ 'hɛɛn, 'a -yra hudv =nu, 'ke ba -tɔ Nyɪsua a -Hihiu 'mu le 'le? Ye kɛ, nahuin =nu, -tɛ -n tɔ 'ku, -v -hiɔ 'o, 'ke v ni 'o 'maju 'yri. -Na -gbɛ o, -n di -wɛ 'nɪ 'ku, v 'mu -wɛ 'o -mu -ha.» 10Tii -do a ti 'yri, -ye ɔ bi -hlɔn, 'ke 'o Pielt a -gbɛ -hlɔn, 'ɔ 'ku. Gblotayuo -ni wɛn, v pa ni, 'v 'ye, -ɛ mɔ, nyrugba a -gbɛ, ɔ 'ku ni, 'v gbɔ, 'v -hiɔ 'o, 'ke 'o 'a tɔ 'hɪn 'mu, 11'vɛ a nahuin 'bii, kɔ nahuin -ye =nu, -v 'wɪn, huannv 'v nyu nu 'dɔ.

-Yusu a -wɔnnaanyv nu 'ɣmileka-tɔplɪ 'plɔplɔ

12-Yusu a -wɔnnaanyv, vɔ nu 'ɣmileka-tɔplɪ 'plɔplɔ, 'ke 'le Nyɪsua a 'klɪ 'kwli 'mu. 'Ke -Yusu a nahuin 'bii, v 'kukue 'le Nyɪsua a 'kagblaka a -yaa 'mu le, 'ke 'le papvɛ =nu gbo, vɔ Salomɔ a papvɛ daa. 13Nahuin =nu, -v 'de -Yusu =wlv ye kuo, vɔ la pi huannv, 'ke bu biu ke. Kɛɛ, kɛ ɛ ni 'mu, 'v 'buaa la 'waa -ti 'yi 'dɔ, 14nahuin 'plɔplɔ, nyibɛv kɔ nyrv, 'vɔ Kɔkɔnyɔ -Yusu =wlv ye kuo, 'vɔ -Yusu a nahuin ke bi. 15-Ye nahuin, vɔ gba 'hɪnhrennyv 'ke 'le 'hri wlɔn, 'v pu 'o 'sapvɔ kɔ 'craki 'hɛɛn ke gblɛ, -ɛ die nu, ti =nu -kɔ 'yri Pielt di 'o -hii, 'a -gbɛ 'bɔ 'de -v -ye le 'tv, 'a -hikɔɔ -do 'mu le 'tv. 16'Diɛ =nu, -ɛ =glaa 'le Jrusɛ, nahuin nye 'le klɛ 'mu -hɔn, 'vɔ 'le 'hɪnhrennyv le ya, kɔ nahuin =nu, 'kuo -hɪn ni 'o ke 'mu le, v 'bii a -gbɛ, 'waa 'kɔɛi 'tu -wɛ.

-Tɛ -Juukvɛ a nyɪgblaki, vɔ la -Yusu a -wɔnnaanyv -svɛ -tue

17-Ye Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyv a nyɪgblaka, kɔ nahuin 'bii =nu, -v ni 'o =nɔ 'hɪn 'mu, -v mɔ =tumu =nu, vɔ Sadust-tumu a nahuin daa, ca -huo 'le =nu 'mu, 'ke 'o -tɔplɪ =nu, -Yusu a -wɔnnaanyv nu a -ta 'mu. -Ye v -yri ni, 'ke bu nyra -tɔplɪ a -gbɛ gbo, 18'v klt -Yusu a -wɔnnaanyv a -gbɛ, 'v pu -ji 'mu. 19Kɛɛ, 'tɔ 'mu, Nyɪsua a leleenɔɔ =de, 'ɔ -ha 'o -jukayu a -gbɛ a 'maji le, 'ɔ 'hrvɔ, 'ɔ lu, ɔ nɔ: 20«Ba mu 'le Nyɪsua a 'kagblaka a -yaa 'mu, -ɛ die nu, 'klɔ yrayrv =nu, -Yusu ya 'le, a 'mu 'a -ti nahuin ye =tu.» 21-Tɪ =nu, Nyɪsua a leleenɔɔ =tu, -Yusu a -wɔnnaanyv =tui 'o =o. -Nyregbli, 'v mu 'le Nyɪsua a 'kagblaka a -yaa 'mu, 'v -tva nahuin a tɔɔle gbo.

-Ye Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyv a nyɪgblaka, kɔ nahuin =nu, -v ni 'o =nɔ 'hɪn 'mu, v -mɛ -ye, v 'kukue -Juukvɛ a 'blv a nahuin le, 'ke 'o 'waa -gboligbo gblaka a -ta 'mu. -Tɛ v 'kukue 'klɛɛ le, -ye v le Nyɪsua a 'kagblaka a

'yie-tunyɔ, 'ke bu bla -Yusu a -wɔnnaanyɔ, 'ke 'le -ɟukayu gbo. ²²Kɛɛ, -tɛ v nyre 'le -ɟukayu gbo, v 'diu 'le gbo ye. -Ye v -hian -wɔn, 'v mu, 'v le -gboligbo a nahuin, v nɔ: ²³«-Tɛ -a nyre 'le, -ɟukayu a 'maji -hlentie, 'i pue 'o lɛ -tɛɛ, -ɟukayu a 'yie-tunyɔ 'v nɪ 'o 'waa -tui ke gbɛ, 'ke 'o 'maji 'yri. Kɛɛ, -tɛ -a -ha 'o 'maji lɛ, -a 'de 'le -ɔ -de gbo ye.»

²⁴Nyɪsɔa a 'kagblaka a 'yie-tunyɔ a nyɪgblaka, kɔ -cɔhɔnpinyɔ gblaki 'hɛɛn, -tɛ v 'wɔn -tɪ a -gbɛ, -Yusu a -wɔnnaanyɔ bu 'de 'le -ɟukayu gbo nɪ a -tɪ, de bu di 'lu -wɔn lɛ -hie, kɔ de, -ɛ di 'lu -wɔn mue, v 'die yi. ²⁵-Ye tii -do a ti 'yri, nahuon =de nyre 'o =o, ɔ nɔ: «Ba 'ye kɛ, nahuin -nu, a po -ɟi 'mu, -tɛ ti nɪ lɛ 'mu -gbo, 'ke v nɪ 'le Nyɪsɔa a 'kagblaka gbo, 'v nahuin tɔɔ.»

²⁶Bu 'win 'klɛɛ, -ye Nyɪsɔa a 'kagblaka a 'yie-tunyɔ a nyɪgblaka, kɔ 'a nahuin 'hɛɛn, v mu nɪ, 'v -mia -Yusu a -wɔnnaanyɔ de. Kɛɛ, v 'die 'le 'klɪ 'kwli 'mu nuu, -ɛ nue, v pɪ nahuin a huannɔ, v 'nɪ -han -nu 'hɛ -wɔn lɛ po, 'ke bu 'lɔ. ²⁷-Tɛ v -mu 'klɛɛ de, -ye 'ke v gbo 'le -gboligbo gblaka ye, Nyɪsɔa a -cɔhɔnpinyɔ a nyɪgblaka 'ɔ -tɔa 'waa wlɔnlɛ-gbɔgbɔ gbo, ²⁸ɔ nɔ: «Be -a 'de o 'a mu lɛ -tɛɛ, 'ke a nɪ -tu 'le o nahuon =de -Yusu a -tɪ ye. Ba 'ye kɛ de, a nu. 'A nɪ tɔɔlɛ ka 'le Jrusɛdɔ 'bii nɪ, 'plu, 'aa -hɔa ba po -a mu -Yusu a 'kukɔ-tɪ 'lu lɛ.» ²⁹Kɛɛ -ye Piɛlɪ kɔ -Yusu a -wɔnnaanyɔ -ye 'hɛɛn, v -tuo -wɔn, v nɔ: «Ye-hɛnahuon, -a blɛ ye -ba -tuu 'o, nɔ- mɔ Nyɪsɔa, ɛ 'de -tɔnahuin. ³⁰-Yusu -gbo, a kɔɔ o 'o tu 'yie 'mu, 'ke ɔ 'mu o 'ku, Nyɪsɔa, -a nɪ bunvɔ la da, nɔ- -hɔɔ o 'le 'kukɔnyɔ -heyri, 'v -hɔɔ o 'klɔ, ³¹'v nue, -Yusu a -gbɛ 'v mu 'o =nɔ 'hɔn 'mu, 'ke 'le yakɔ 'mu, Nyɪsɔa 'v -nyi =nɔ 'klɪ, 'ke bɔ 'ya 'luyeninyɔ 'mu kɔ Waanyɔ 'hɛɛn. De a -gbɛ, Nyɪsɔa nue nɪ, -ɛ die nu, ɔ 'mu Yisraekɔɛ 'klɪ -nyi, 'ke bu hie 'o 'waa de 'kuku gbo, v 'mu 'waa 'klɔ 'bii Nyɪsɔa -nyi, Nyɪsɔa, ɔ 'mu 'waa de 'kuku a -gbɛ 'wɔwla. ³²-A 'ye -tɔplɪ 'bii -nu nɪ, -ɪ mue 'lu -wɔn, =a nyi -tu, -a kɔ Nyɪsɔa a -Hihiu 'hɛɛn. -Hihiu a -gbɛ, Nyɪsɔa nyu nahuin -nu 'nɪ -nyi, -v nyo 'o -tuu.»

³³-Tɛ -gboligbo a nahuin 'wɔn win a -gbɛ, -ye v bi 'mu lɛ yɔv bubakɔ, 'v -hɔa bu 'la -Yusu a -wɔnnaanyɔ. ³⁴Kɛɛ, 'ke 'le -nu -heyri, ɛ kɔ Falisi-tumu a nahuon -ye. 'A 'dɔ mɔ Gamaliɛlɪ. ɔ mɔ Nyɪsɔa a tɛtɛitɔɔnyɔ'v nɪ. Nahuin nyo 'o 'nɪ -tuu 'dɔ. Nɔ- 'ba ye 'mu, 'ke 'le -gboligbo a nahuin -heyri, 'v le nahuin, bu 'hrɔɔ -Yusu a -wɔnnaanyɔ, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu. ³⁵-Tɛ v 'hrɔv 'klɛɛ, -ye kɛ ɔɔ -gboligbo a nahuin ye po, ɔ nɔ: «Yisraekɔɛ, de a di nahuin -gbo 'mu nu, ba -hie 'lu -wɔn lɛ -tɛɛ.» ³⁶ɔ nɔ lele: «A ti 'de wɛn ke gbo a hreen, nyɪbeyu =de, nɔ- 'hrɔ o. 'A 'dɔ mɔ Tedast. ɔ nɔ 'nɪ, ɔ mɔ o nyɪgblakaa nɪ, nahuin, -v -wɛ 'le -hɔtrɔwɔ -hɛn (400) 'v nyo o -wɔn kɔɛ. Kɛɛ, nahuon =de 'lɔ o, nahuin 'bii, -v nyo o -wɔn kɔɛ, 'v -gbɛ o 'kwla 'nyɪ 'mu lɛ, -tumu a -gbɛ 'v -wɛ gbo. ³⁷-Tɛ Tedast a de -hi, ti =nu -kɔ 'yri vɔ o 'o nahuin -hree, nyɪbeyu =de 'hrɔ o -wɛ. 'A 'dɔ mɔ Judta. 'Ke ɔ kɔ 'le Galileblɔgbɔ 'mu; 'v nue, nahuin 'plɔplɔ 'v kɔɔ -wɔn. Kɛɛ, nahuon =de 'lɔ o -wɛ, nahuin 'bii, -v nyo o -wɔn kɔɛ, 'v -gbɛ lɛ. ³⁸'A -tɪ o, 'nu 'a mu 'nɪ lɛ, nahuin -gbo, -aa 'klɛɛ

-bati le poo, a ni nu 'le -nu de -de 'mu! Kεε, ba -huw me le, bu mu. 'Bia 'waa tɔɔle kɔ 'waa nunu-tɔpli 'heen, 'bi 'ya -tunahuin a 'lu a le-hiele 'mu, ɪ di gbo 'ni -we. ³⁹Kεε, 'bia 'bε 'ya Nyisva 'mu, -ɔ nyu 'klu -nyi, -ye a 'die 'le -wε ba -wu gbo. 'Bia 'ba nyu ye -wɔn, -ye ε 'we -nɔ ye, Nyisva aa ye -wɔn.»

-Ye -tɪ =nu, Gamalielɪ =tu, -gboligbo a nahuin wun ke, ⁴⁰'u da lele -Yusu a -wɔnnaanyu -ni wen, 'u le 'soyuo, 'ke bu biu lɔkue. -Tε v -wɔ 'klεε 'waa bibie -wɔn, -ye v -nyu lele tete, v nɔ: «A ni tɔɔ 'le lele -Yusu a -tɪ,» 'plu 'u tu gbo. ⁴¹-Tε -Yusu a -wɔnnaanyu, v 'le -gboligbo a nahuin -heyri 'mu -hɔn, -ye v nu 'manv, -ε nue, Nyisva nu =nu 'mu -hapudε. -Hapudε a -gbε, nε- mɔ bu 'ye =sue, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu. ⁴²-Ye 'ε ni -nyrɔwɔ, 'ke 'le Nyisva a 'kagblaka gbo, kɔ 'ke 'le 'waa -gbε a kayuo gble, v 'cipi 'o, 'u nyi nahuin ye =tu, -ε mɔ, -Yusu, nɔ- mɔ Waanyɔ =nu, Nyisva po la le, ɔ di la 'le ya.

U -ha nahuiin 'nɪpata, v 'mu -Yusu a -wɔnnaanyu 'mu -he

6 ¹Ti a -gbε 'yri, -Yusu a nahuin, v kle 'ni bii 'dɔ. -Yusu a nahuin a -gbε, v mɔ la -Juukue. =U -ye, v po Glekɪkuewin. 'Ke v kuu 'le 'blɔgbɪ -ye 'mu, 'plu 'u -hɔn 'le 'mu, 'u mu 'bri; =v -ye =nu, -v -Juukuewin po, 'ke v ni =ke 'le 'bri. Nahuin =nu, -v Glekɪkuewin po, v 'mu le 'ni 'pɔpɔ, 'ke 'o 'waa 'bienu =nu ke, -v -Juukuewin po, -ε nue, v nɔ 'ni, 'ε ni -nyrɔwɔ, ti =nu -kɔ 'yri v 'o didi-tɔpli 'o woo, 'waa kotianyru, nahuin 'ni kɔ =le 'le 'waa de -wɔn. ²Nε- kɔ -tɪ -Yusu a -wɔnnaanyu -pu =tu 'o 'hɔn =nu, 'u da -Yusu a nahuin 'bii, 'u 'kukue le, v nɔ: «É 'de 'o le nɔ, 'ke -a mu -Yusu a -wɔnnaanyu -ba hie 'o Nyisva a -tɪ a =tutue gbo, -ba wo didi-tɔpli. ³Nε- nue, -diayuo -a, ba ta 'le 'a ni dɔnɔ -heyri le, ba -ha 'le nahuiin 'nɪpata, -v kɔ -pli nahuiin po, -ε mɔ, 'waa 'klɔ nɔ le 'yi, kɔ, Nyisva a -Hihiu kɔ win ke 'bii, 'plu, -v kɔ =tɔ. Nahuin a -gbε, nu-v ni, -a di didi-tɔpli a wuwe a -kuan a -gbε -nyi, ⁴-a -mε -ye, -a 'mu ti kɔ, 'ke -ba da Nyisva, kɔ, -ba =tu Nyisva a -tɪ nahuin ye.»

⁵-Tɪ =nu, -Yusu a -wɔnnaanyu =tu, ɪ klu nahuin 'bii ke. Nε- nue, 'u ta 'le 'waa dɔnɔ -heyri le, 'u -ha 'le nahuiin 'nɪpata a -gbε. Ye-henahuon, v -ha 'le, nɔ- mɔ Etienɪ. ɔ kuo -Yusu ye =wɔ 'dɔ, Nyisva a -Hihiu 'u kɔ win ke 'bii, kɔ, 'u -ha -wε 'le Filipu, kɔ Plɔkɔɔɔ, kɔ Nikanɔɔ, kɔ Timɔ, kɔ Pamunasi, kɔ Nikola, -ɔ kɔ 'le Atiɔɔɔɔ 'mu. Nikola a -gbε, ɔ 'de la -Juukueyu, kεε, ɔ -he -Juukueyu. ⁶-Tε v wɔ 'klεε 'dɔ, -ye v gbu ni, 'u titiu -Yusu a -wɔnnaanyu ye, -Yusu a -wɔnnaanyu a -gbε 'u da Nyisva, 'ke 'o 'waa -ta 'mu, 'u pu dabu 'lu gble, -ε die nu, Nyisva 'mu -hapudε 'mu nu.

⁷Ti a -gbε 'yri, Nyisva a wintε 'sεε gbo, 'ke 'le 'blɔgba 'bii =nu 'mu. De a -gbε, nε- nue, -Yusu a nahuin 'u bii ke 'dɔ, 'ke 'le Jrusɔɔɔɔ 'mu, kɔ, Nyisva a -cɔhlɔnpinyu 'plɔplɔ 'u kuo -wε -Yusu =wɔ ye.

-Tε v klu la Etienɪ

⁸Nyisva, ɔ Etienɪ 'mu nu -hapudε gblaka, kɔ, 'ɔ -nyi =nɔ 'klu, Etienɪ a -gbε 'ɔ 'ɪmɪleka-tɔpli gblakɪ nu, 'ke 'le nahuin -heyri. ⁹-Nyrɔwɔ =de 'mu,

nahuin =de, nu- di 'le, 'vɔ Etient -yɔɛ 'mɔ le =mɔɛ. Nahuin a -gbɛ, 'waa de -ye, ɛɛ le 'nɪ 'kukue, 'ke 'le Nyɪsɔa a kayu =de gbo. Nahuindu a -gbɛ, v nyu daa gbotɛ-go. 'Waa de -ye, -v ya 'le -yɔɛ, 'ke v -hɔn 'le Silenɪdɔ 'mɔ, kɔ Alesadrɪdɔ, 'ke -v -ye -hɔn 'le Silisibluɔba kɔ Asibluɔba 'mɔ. Nu- kɔ Etient 'hɛɛn- gblɛ po. ¹⁰Kɛɛ, -tɛ bu di 'a -wɔn=tutue nu, v 'die yi, -ɛ nue, =tɔ =nu, Nyɪsɔa a -Hihiuu =nɔ -nyi, nɔ- kɔ 'kwli 'mɔ ɔɔ 'le naa, 'ɔɔ 'pre. ¹¹-Ye nahuin =nu, -v ya 'le =yɔɛ, v 'pɛɛ nahuin, 'v lu, v nɔ: «Kɛ ba po nahuin ye, -ɛ mɔ, Etient -gbo, a 'wɪn nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsɔa kɔ 'a winwɔn-hɛnyɔ Moise 'hɛɛn, nu- ɔɔ -tɪ 'huɪn 'mɔ le =tu.» ¹²Nɛ- ɛ kɔɛ ye, 'v =tutuo nahuin kɔ 'bluɔba a ye'munaanyɔ, kɔ Nyɪsɔa a teteitɔnyɔ 'hɛɛn, 'v 'yɪya 'o Etient 'huɪn 'mɔ gbo, 'v klo, 'v gbo 'le -Juukɔɛ a -gboligbo a nahuin ye, -ɛ die nu, v 'muo -bati le poo, ¹³'v lee nahuin -ye, 'ke bu po Etient hi ke, v nɔ: «Nahuon -gbo, Nyɪsɔa a 'kagblaka kɔ tetei =nu, Nyɪsɔa -nyi la Moise, nɪ- ɔɔ -tɪ -huɪn 'huɪn 'mɔ le =tu. Nɛ- ɔ 'cipi 'o nunue. ¹⁴-A 'wɪn nɪ, -tɛ ɔ nyi =tu, -ɛ mɔ, Nasaletɪ 'mɔ a -Yusu -gbo, ɔ di Nyɪsɔa a 'kagblaka 'nɪ 'wla, kɔ, -a nɪ nunukɔ, Moise tɔɔ la -a nɪ bunɔ, -ba 'cɪɔɔ.»

¹⁵Nahuin 'bii =nu, -v nɪ 'le -gboligbokayu gbo, vɔ Etient 'mɔ -hrɔv 'yie, -ye v 'ye nɪ, -ɛ mɔ, 'a yigbaklaa 'nɪ wɔn, -ɛ 'we =nɔ Nyɪsɔa a leleenɔ a yigbakla ye.

-Tɛ Etient 'preɛ la 'le -Juukɔɛ a ye'munaanyɔ -wɔn

7 ¹-Ye Nyɪsɔa a -cɔhlɔnpinyɔ gblaka =gba Etient wɔn, ɔ nɔ: «=Be -tɪ 'bii -gbo, vɔ -mɔ yɛɛ, -hapɔkɔɔ nɪ?» ²-Ye Etient nɔ: «Bunɔ -a, kɔ 'dɪayuo -a, ba po 'mɔ nɔa ye gbo. Ti -hi la a ti 'yri, Nyɪsɔa, -ɔ kɔ -tɪ a 'yɪ'bubɔa, nɔ- 'hru la -a nɪ bu gblaka Abrahamu ye, -tɛ ɔ nɪ la 'le 'a 'bluɔba =nu 'mɔ, vɔ Mesopotami daa, 'plu ɔ 'mɔ la 'le Haladɔ 'mɔ mu. ³-Ye kɛ Nyɪsɔaa =nɔ ye po, ɔ nɔ: Abrahamu, -hɔn nɔ -na 'bluɔba -gbo 'mɔ, kɔ, hie nɔ -na -tugba gbo, -bo mu 'le 'bluɔba =nu 'mɔ, 'n di -mɔ tɔɔ. ⁴-Ye Abrahamu -hɔn 'le 'a 'bluɔba 'mɔ nɪ, -ɔ mɔ Kalɪdɪkɔɛ a 'bluɔba, ɔ kɔ 'a 'dɔkɔɛ 'hɛɛn, 'ɔ mu 'le Haladɔ 'mɔ 'ti wɔn. 'Ke ɔ nɪ 'le -nɪnɪ, 'a bu 'kɔ. -Tɛ 'a bu 'kɔ 'klɛɛ, -ye Nyɪsɔa nue nɪ, 'ɔ di nɔ Kanaablɔba -gbo 'mɔ, -ɔ kɔ ke a 'ti ke nɔ. ⁵Kɛɛ, Nyɪsɔa 'dio nɔ 'tiile -nyi, mɔ, ɔ 'dio -we -tɔtɔtɔ gbi =de -nyi. Kɛɛ -ye ɔ pue 'le =le, 'ke 'o =nɔ -wɔn, -ɛ mɔ, ti 'bɪ nyre 'o, ɔ di =nɔ 'bluɔba -gbo 'nɪ -nyi, -ɔ kɔ ke a nɪ nɔ; 'plu 'bɔ 'kɔ, 'a 'yuo a 'yuo 'mɔ 'bluɔba a -gbɛ win ke kɔɔ. Ti a -gbɛ 'yri, Abrahamu a -gbɛ, ɔ 'de la 'yu a kɔɛ. ⁶-Tɪ =nu, Nyɪsɔa =tu =nɔ ye, ɪ nɪ- -gbo: 'Ke -na 'yuo di 'le pɔpɔblɔba =de 'mɔ 'ti, -ɔ 'de 'waa 'bluɔba. 'Ke 'le 'bluɔba a -gbɛ 'mɔ, v di -hɛ =go, v 'mu =sɔɛ =tue, 'ke 'le 'yri a -hɔtrɔwɪ -hɛn (400) 'kwli 'mɔ. ⁷Kɛɛ, dakɔ =nu, -v kɔ =godɛ v di nu, 'n diu le poo -bati. 'Nɪ puu -bati le, -ye -na 'yuo a -gbɛ, v di 'le 'bluɔba a -gbɛ 'mɔ 'nɪ -hɔn, v 'mɔ nɔ di, v 'mɔ nɔ 'na dida 'cipi. ⁸-Ye Nyɪsɔa =tue 'yri, ɔ kɔ Abrahamu 'hɛɛn. 'Yri a -gbɛ, 'a yriile, nɛ- mɔ nyɪbeyu a ye'bibe. Nɛ- kɔ -tɪ, -tɛ Abrahamu a 'yu Yisakɪ kɔ 'wee, 'ɔ 'bɔ ye, Yisakɪ -mɛ -ye 'ɔ 'be 'a 'yu

Sakɔbu ye, Sakɔbu -mɛ -ye ɔ 'be 'a 'yuo-plii -pu 'tu 'o 'hɔn ye, -v mɔ -a ni daku a -tugbi a bunu gblaki.

⁹-A ni bunu a -gbe, ɔ la -tu ca, 'ke 'o 'waa -ɔɔyuo Sosefu -wɔn, 'v plo la, -ɛ die nu, ɔ 'mu -gode nu, 'ke 'le Esipɔblugba 'mu. Kɛɛ, Nyɔsua, nɔ- hɔ 'mu, ¹⁰ɔ -hɔ 'le 'a 'kla-wliye'yɔya 'bii wɔn. -Tɛ Sosefu a -gbe, ɔ ni la 'o 'blugba a -gbe a bodiɔ ye, -ye Nyɔsua nue ni, bodiɔ a -gbe ɔ nɛ Sosefu 'mu, ɔ 'ye, -ɛ mɔ, Sosefu mɔ -tɔkɔnyɔ'ɔ ni, ɔ nue, Sosefu ɔ -hɛ Esipɔblugba 'bii a -gulɔnɔma, ɔ -hɛ -wɛ bodiɔ a kayuo 'bii a 'yie-tunyɔ. ¹¹'Ke v ni 'o -nɔni, -ye kanu bi la 'le Esipɔblugba 'bii 'mu ni, kɔ Kanaablugba 'hɛɛn, -te -a ni bunu ni la 'le. -A ni bunu a -gbe, v 'ni 'ye -le la didide, 'v la -sɔɛ 'ye 'dɔ, kanu a -ti. ¹²-Ye -a ni bu gblaka Sakɔbu 'win ni, -ɛ mɔ, didide ni 'le Esipɔblugba 'mu, ɔ lee 'le -a ni bunu. Nɛ- mɔ 'waa ye-hɛɛɛ, 'ke bu bla didide. ¹³-Tɛ v kɔɛ 'o gbo, v mu 'le lele -do 'hɔn a kɔ, -ye Sosefu titie 'a dɔnɔ 'a 'ɔɔyuo ye, 'v yroo. Kɛ'ɛ ni, Esipɔblugba a bodiɔ nu Sosefu a 'dɔkɔɛ a yiyie. ¹⁴-Ye Sosefu le 'a 'ɔɔyuo ni, 'ke bu bla 'waa bu Sakɔbu, kɔ 'a -tugba a nahuin 'bii 'hɛɛn, -v -wɛ 'le nahuin a (75) -wlu ta -tu 'o -pu -tu 'o -hun. ¹⁵Kɛ'ɛ ni, Sakɔbu nu Esipɔblugba a 'mumumue. 'Kee ni, ɔ 'kɔv 'le, ɔ kɔ -a ni bunu -ye 'hɛɛn. ¹⁶-Tɛ v 'ku, 'v gba 'waa 'kukukui, 'ke 'le Sisɛmɔdɔ 'mu, -ɔ ni nɔ Kanaablugba 'mu, 'v -hɔ 'o. 'Dɛɛ -nɔ, Abrahamu -tɔ la nahuon -gbo, -ɔ mɔ Hemɔ a 'yuo kwa 'mu, nɛ- kɔ wɔn v pu 'le.

¹⁷'Ke v ni 'o -nɔni, -ye Sakɔbu, -ɔ kɔ 'dɔ mɔ -wɛ Yisraɛ, 'a 'yuo, ɔ v 'ni wlo, 'ke 'le Esipɔblugba 'mu, Yisraɛkɔɛ a -gbe 'v -hɛ daku gblaka. -Ye ti -nɔ -kɔ 'yri Nyɔsua kɔ bɔ nu de -nɔ, ɔ pue la 'le Abrahamu, 'i 'mɔɛɛ yɛ, -ɛ mɔ, bɔ -ha 'le -a ni daku, 'ke 'le -gode wɔn. ¹⁸Ti a -gbe 'yri, bodiɔ yrayru bi gbata ke. Bodiɔ yrayru a -gbe, ɔ 'de la Sosefu yi, ¹⁹'ɔ nu gblagblu, ɔ kaa -a ni daku, ɔ -tue -a ni bunu -sɔɛ, kɔ, ɔ ni 'o -nɔ ke 'mu, 'ke bu hie 'o 'waa 'hianpli gble, v kɔ le kɛ, -ɛ die nu, v 'mu 'ku. ²⁰Ti a -gbe 'yri, 'ke v kɔ Moise. ɔ mɔ 'yuu ni, Nyɔsua a -wlu nɛ 'mu. 'Ke 'le yakɔɛ ta 'kwli 'mu, 'a bu kɔ 'a 'dii 'hɛɛn, v -hlo ni, 'ke 'le 'waa kayu gbo. ²¹-Tɛ v kɔ bu hio 'o gbo, -ye Esipɔblugba a bodiɔ a 'yu nyɔyɔ, nɔ- 'yo, ɔ 'blo kwa, ɔ nyo naa, -ɛ 'we -nɔ 'a -gbe a 'yu ye. ²²Nɛ- nue, -te Moise a -gbe, ɔ 'klɛɛ ku, -ye ɔ 'nyɔ Esipɔkɔɛ a 'crunɛi kɔ 'waa lenu-tɔplɔ 'bii 'hɛɛn, 'a 'pɔpɔrewin 'i ni 'klɛ ke.

²³'Ke ɔ ni 'o -nɔni, ɔ -cɛɛ 'yri a -wlu 'hɔn. -Tɛ ɔ kɔ 'klɛɛ 'yri a -wlu 'hɔn, -ye 'a -wlu pue 'le -le, 'ke bɔ 'ye 'a 'ɔɔyuo Yisraɛkɔɛ. ²⁴-Tɛ ɔ mu 'klɛɛ, -ye ɔ 'ye Esipɔkɔɛyɔ -de. Nɔ-ɔ Yisraɛkɔɛyɔ -de 'cre 'mu nu, Moise ɔ -hɔhɔ yɛ, ɔ po 'a 'ɔɔyuo a 'lu 'mu a yru, ɔ 'la Esipɔkɔɛyɔ a -gbe. ²⁵Moise -mɛ -ye, 'a -wlu nɔ 'ni, 'a 'ɔɔyuo Yisraɛkɔɛ die 'mu le 'ni yrii, -ɛ mɔ, nɔ- kɔ 'mu Nyɔsua di 'le naa, ɔ 'mu -gbla. Kɛɛ, v 'die 'mu le yrii. ²⁶-Nyɛɛ be cɛ le, -ye Moise 'ye Yisraɛkɔɛɛ 'hɔn, 'v -wɔn. -Ye ɔ -hɔa bɔ nue, bu yiyrii win 'mu le, ɔ nɔ: -A 'bi -a, 'a mu mɔ -ɔɔyuo ni. Dɛ- kɔ -gbete aa -wɔn 'le? ²⁷Kɛɛ, nahuon -nɔ, -ɔ 'a 'be de 'klan 'mu nu, -ye ɔ 'nyraa 'le Moise ye, ɔ nɔ: Nyɔ-nuu -mu -a ni ye'mɔnaanyɔ kɔ -a ni -batiponyɔ 'mu 'le? ²⁸-Be -n -hɔa -bɔ

'la 'mu, -te -n nu 'tu, =ni 'la 'tu Esipubkueyu -nu? ²⁹Plu Moise 'mu win a -gbe mu 'wɔn, nɛ- mɔ bɔ 'gba ci lɛ, bɔ -hɔn 'blu ke 'mu, bɔ mu 'le Madiablogba 'mu. 'Ke ɔ 'ti 'le, 'ɔ kɔ 'le 'yuo-plii 'hɔn.

³⁰'Ke ɔ ni 'le -nɔni, 'ɛ gba 'yri a -wlu 'hɔn. -Nyrɔwɔ -de 'mu 'klɛɛ, 'ke ɔ ni la 'le -tɛgbi -nu, nahuin -de 'de 'le 'ti, 'ke 'o dugba -nu 'hɔn 'mu, vɔ Sinai daa. 'Ke 'o -tɛgbi a -gbe, 'ke Nyisva a leleenyo 'hru 'o -nɔ ye, 'ɔ ni 'le -gbakuduo 'kwli 'mu, -gbakuduo a -gbe 'ɔɔ wlu. ³¹-Tɛ Moise 'ye dɛ a -gbe, -ye ɔ ta 'mu gbo, 'ɔɔ 'o gbo 'yɔya, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'le lɛ ta. -Ye ɔ 'wɔn Kukɔnyɔ Nyisva a wintɛ, 'ɛɛ lɛ po: ³²'Mɔ mɔ Nyisva -nu, -na bunu la da, -v mɔ Abrahamu, kɔ Yisaku, kɔ Sakɔbu. 'Plu ɔ 'mu win a -gbe mu 'wɔn, -ye huannu bio 'le 'kwli 'mu, 'ɔ 'dɛɛ bɔ ta 'klɛɛ 'le lele lɛ. ³³-Ye ke Nyisvaa -nɔ ye po, ɔ nɔ: -He -na 'suei, -ɛ nue, -tɔtɔtɔ, -n ni 'o ke, ɔ ni ye -ɲma, 'n -do, 'mɔ kuv. ³⁴-Sɔɛ -nu, 'na daku Yisraekue, vɔ 'ye, 'ke 'le Esipublogba 'mu, 'n ye ni, 'ni 'wɔn -wɛ 'waa -hienwewin, 'plu 'ni di 'le, -ɛ die nu, 'mu -gbla. Po 'o nva gbo. 'N -hva -bo lee -mu, 'ke 'le Esipublogba 'mu.

³⁵-Ye 'klɛɛ, Moisee -do a -gbe, Yisraekue bla la ye, -ɔ kɔ -ti 'v po la lɛ: Nyɔ- nuu -mu -a ni ye'munaanyɔ kɔ -a ni -batiponyɔ 'mu 'le? ɔ -do a -gbe, nɔ- Nyisva le, 'ke bɔ 'ya 'a daku a ye'munaanyɔ 'mu, kɔ 'a -gbugblanyɔ 'hɛɛn. -Tɛ ɔ 'muo le, 'ke ɔ naa 'le 'a leleenyo 'mu, -ɔ ni 'le -gbakuduo -nu 'kwli 'mu. ³⁶Moisee -do a -gbe, nɔ- naa 'le 'ɲmileka-tɔpli 'mu, 'ɔ 'hrɔɔ 'le Yisraekue 'blogba -nu 'mu, -ɔ mɔ Esipublogba, 'ɔ nue, 'v -ta 'Yru -Jɔhun, 'plu, 'ke 'le 'yri a -wlu 'hɔn 'kwli 'mu, -te v ni 'le -tɛgbi -nu, nahuin 'de 'le 'ti, 'ɔ nu lele 'ɲmileka-tɔpli -ye. ³⁷Moisee -do a -gbe, nɔ- le Yisraekue, ɔ nɔ: Nyisva di 'a mu ye ya winwɔn-henyɔ -ye. Nɔ- di 'mu ye 'we. ɔ di 'mu 'ya -a ni daku a nahuon. ³⁸Moisee -do a -gbe lele, nɔ- ni la 'o -a ni daku Yisraekue 'hɔn 'mu, ti -nu -kɔ 'yri v 'kukue la lɛ, 'ke 'o -tɛgbi -nu, nahuin 'de 'le 'ti. 'Ke -a ni bunu a -gbe, v ni la 'le 'pia -ye ke, Nyisva a leleenyo 'ɔ ni la -wɛ 'le 'pia -ye ke, 'ke 'le Sinaidugba 'lu, Moise 'ɔ ni la 'o 'waa -heyri 'mu, Nyisva a leleenyo 'ɔ 'prɛɛ 'le Moise -wɔn, 'ɔ -nyo Nyisva a wintɛ, -ɛ die nu, ɔ 'mue -a mu tɔɔ. ³⁹Kɛɛ, -a ni bunu 'die -hva bu puo nva ye gbo, 'v nyo ye -wɔn. 'Waa -wli nye 'ni -hva, 'ke bu -hɔn -wɔn, bu mu 'le Esipublogba 'mu. ⁴⁰A 'wɔ -de 'mu, -te Moise 'de la 'le -nu -heyri ni, 'v le Moise a 'diayu Ayɔ, v nɔ: Nuu -a mu tuyuo lɛ, ɔ 'mu -a ni nyisvapɔ 'mu 'ya, nahuin di 'ble, ɔ 'mu -a mu 'hru tɔɔ, -ɛ nue, Moise -nu, -ɔ -ha 'le -a mu Esipublogba 'mu, dɛ, -ɛ mue 'lu -wɔn, 'ke 'o -nɔ -wɔn, -a 'die yi. ⁴¹Kɛ'ɛ ni, v nu, 'v nu tuyu, -v 'we -nɔ briyu ye, 'v pi -cɔhlɔn, 'ke 'o tuyu a -gbe ye, 'v nu le'mimre, 'ke 'o tuyu -nu, 'waa -gbe, v nu a 'yi'buaale a -ta 'mu. ⁴²Kɛɛ, -te v nu dɛ a -gbe, Nyisva -hu -wɔn 'yie, kɔ, 'ɔ -hu mɛ lɛ, 'ke bu -tua 'yru a dida gbo, v kɔ -hɔpɔ kɔ yahroyɔ 'hɛɛn. -Ti a -gbe, v 'cru la ni, 'ke 'le Nyisva a winwɔn-henyɔ a 'crunitɛ -ye 'kwli 'mu. -Ti a -gbe, ɪ ni -gbo:

Nyisva nɔ 'ni:

'A mu Yisraekue, -te a nu la 'yri a -wlu 'hɔn,

'ke 'le -teḡbi =nu, nahuin =de 'de 'le 'ti,
 'aa la 'wluḡba-tópli a -cəhlin pi,
 kɛɛ, ɛ 'de 'mɔ Nyɪsua, a 'nɪ pie =le la 'mu.

43 'Baa la -ta 'mu -hɔn, dokwliye =nu,
 -ɛ kɔ wlɔn a po 'le tuyu =nu,
 -v 'we =nɔ pɔpɔnyɪsua Moloki ye,
 dokwliye a -ḡbɛ, nɛ- a 'ble,
 ɛ kɔ ye'wedɛ =nu 'hɛɛn,
 -ɛ 'we =nɔ yahroyɛ =nu ye,
 -ɛ mɔ pɔpɔnyɪsua Yrefan.

Tuyuo a -ḡbɛ, a nuo ni,
 -ɛ die nu, a 'muo kwli ye ḡblɛ bla,
 'ke 'o 'a 'o=tuule a -ta 'mu.

Nɛ- nue, 'nɪ die nu,
 v 'mu 'le 'a mu pɔpɔbluḡba -ye 'mu ḡba,
 -ɔ hren -wɔn, 'ɛ -hi 'o Babilɔnɪbluḡba 'mu.

44 -Tɛ -a ni bunu ni la 'le -teḡbi =nu, nahuin =de 'de 'le 'ti, v kɔ la -wɛ
 'taapɔkayu =nu, -v mɔ Nyɪsua a kayu, -v kɔ ḡbo v po 'le 'hɛ =nu, -ɛ kɔ ke
 v 'cru 'o Nyɪsua a tetei. 'Taapɔkayu a -ḡbɛ, -tɛ Nyɪsua nu 'a ḡblɛpupue,
 'ke 'o Moise ye, kɛ'ɛ ni, v nu 'a pupue. 45 'Taapɔkayu a -ḡbɛ, -a ni bunu
 hiiu 'waa 'yuo lɛ. Ti =nu -kɔ 'yri Sosue mɔ la 'waa ye'munaanyɔ, 'kee ni, v
 ḡbu 'le 'bluḡba =nu 'mu, Nyɪsua po la lɛ, ɔ di la =nu -nyi. Ti a -ḡbɛ 'yri, 'ke
 v la 'o 'bluḡba a -ḡbɛ ke -wɔn, Nyɪsua 'ɔ la daku a ḡbleḡblei =nu lɛ bla,
 -v ni la 'le 'bluḡba a -ḡbɛ 'mu. 'Taapɔkayu a -ḡbɛ, v ni 'le 'bluḡba a -ḡbɛ
 'mu -nɪni, Dafidi 'ɔ -hɛ Yisraekue a bodi. 46 Nyɪsua, ɔ la Dafidi a -ḡbɛ
 'mu nu -hapu-tópli 'plɔplɔ. -Ye Dafidi, ɔ -hɛ Nyɪsua ni, 'ke bɔ po Nyɪsua
 a 'kagblaka, -ɔ mɔ Nyɪsua =nu, Dafidi a bu ḡblaka Sakɔbu, ɔ la -wɛ da.
 47 Kɛɛ, ɛ 'de =nɔ, ɔ 'diu po. 'A 'yu Salomɔ, nɔ- pu.

48 Kɛɛ, seyi-seyi, Yrayrɪnyɪsua 'de 'le kayuo =nu ḡbo ni, -tɪnahuin po.
 Nɛ- 'a winwlɔn-henyɔ 'cru la, 'ke 'le Nyɪsvacrɪntɛ 'kwli 'mu. De a -ḡbɛ,
 nɛ- -ḡbo:

49 Kɔkɔnyɔ Nyɪsua nɔ 'nɪ:
 Yakɔ, nɔ- mɔ 'na bodiḡbata,
 -tɪtɪ mɔ 'na bu a keḡbo-tude.
 ɛ 'de kayu =de kɔ, a di 'mu lɛ poo,
 -v kɔ ḡbo 'n -wɛ 'le -bo ni 'le.

50 =Be ɛ 'de 'mɔ, 'n 'de -tópli 'bii nu?»

51 Kɛ Etienɪ lele po, ɔ nɔ: «'A mu mɔ nahuin, -v ku 'lu 'mu lɛ, kɔ, -v
 kɔ =wli 'ḡboklo 'mu, kɔ, -v kɔ nu 'kee, 'ke 'o Nyɪsua a wintɛ -wɔn. Aa
 Nyɪsua a -Hiiu ye 'nɪ -wɔn 'ɛ ni ti. -Tɛ 'a ni bunu ni la 'mu, kɛ'ɛ ni, a ni
 -wɛ 'mu. 52 Nyɪsua a winwlɔn-henyɔ 'bii, 'a ni bunu =tue =nu =sue, 'v 'la -wɛ
 winwlɔn-henyɔ =nu, -v nyi la -tu, -ɛ mɔ, Nyɪsua di 'a mu ye ya nahuon =nu,

-ɔ kɔ -do 'sii 'o ye, -ɔ mɔ 'a nɪ Waanyɔ. Nahuon a -gbe, nɔ- mɔ -Yusu. -Yusu a -gbe, nɔ- a nu 'cre 'mu, 'plu 'a 'lɔ. ⁵³A mu -nu, Nyɪsua naa 'le 'a leleenyu 'mu, ɔ -nyi 'a tetei, a 'de 'o tetei a -gbe 'o =tuu.»

-Te Etientɪ nu la 'kukvɛ

⁵⁴-Juukvɛ a -gboligbo a nahuin, 'plu v 'mu Etientɪ a windu a -gbe mu 'wɔn, -ye 'waa =wɪ kɔ yɪv a 'mubibie 'dɔ, 'u 'plu. ⁵⁵Etientɪ -mɛ -ye, Nyɪsua a -Hihiu kɔv ke win 'bii, 'ɔɔ 'le yakɔ 'mu le ta, 'ɔ 'ye Nyɪsua a -tɪ a 'yi'buaale, kɔ, 'ɔ 'ye -wɛ -Yusu, 'ɔ nyra gbo, 'ke 'o Nyɪsua a diideɸia ke, ⁵⁶Etientɪ a -gbe, 'ɔɔ le po: «Ba po 'mu nua ye gbo, 'nu yakɔ 'nɪ 'ye, 'ɔ -ki wɔn, 'nu -wɛ -Yusu 'ye, -ɔ mɔ -tɔnahuin 'bii a Nahuon, 'ɔ nyra gbo, 'ke 'o Nyɪsua a diideɸia ke.» ⁵⁷-Juukvɛ a ye'munaanyu, 'plu v 'mu windu =nu mu 'wɔn, -ye v le 'nɪ =muma 'dɔ, 'plu 'v 'waa nu yɛ ka. -Ye tii -do a ti 'yri, v 'bii a -gbe, v =gboo ke, ⁵⁸v =tɪv 'dɪv 'mu, 'plu 'v -tva 'a 'he a bibie gbo, -ɛ die nu, v 'muo 'la. -Ye nahuin =nu, v le, 'ke bu 'la Etientɪ, v -he 'waa 'luyewlawɪ kle, 'v -nyi gblotayu =de, ɔ 'mui 'yie =tu. Gblotayu a -gbe, 'a 'dɔ mɔ Sɔlv. ⁵⁹-Te v nyo 'klɛɛ 'he -wɔn le po, -ye Etientɪ, ɔ da -Yusu, ɔ nɔ: «Kukɔnyɔ -Yusu, 'ble 'na -hihiu kwa,» ⁶⁰'ɔ kɔ kwɪ gbo, 'ɔɔ 'le win 'yaa, ɔ nɔ: «Kukɔnyɔ, de 'kuku -gbo, v nu, 'a -tɪ bɪ -hri -mu -wɔn!» Bɔ po 'klɛɛ le, -ye ɔ mra -hunhɔn.

8

¹-Ye gblotayu Sɔlv -nɪ wen, ɔ ween ke, 'ke bu 'la Etientɪ.

-Te Sɔlv, ɔɔ la -Yusu a nahuin -sɔɛ =tue

-Nyrɔwɔɔ -do a -gbe 'mu, -Yusu a nahuin =nu, -v nɪ 'le Jrusɛdɪv 'mu, v -tva 'waa =sɔɛ a =tuele gbo. Nɛ- nue, -Yusu a nahuin 'bii a -gbe 'v 'gba ci le, 'v 'sɛɛ gbo, =v -ye 'v mu 'le Sudeblugba 'mu, =v -ye 'v mu 'le Samaliblugba 'mu. -Yusu a -wɔnnaanyu -do, nu- hie 'le Jrusɛ 'mu, ²nahuin -ye, -v 'o Nyɪsua 'o =tuu, v gba Etientɪ, 'v -hɪv 'o, kɔ 'v we 'dɔ, 'ke 'o 'a 'kukvɛ a -ta 'mu.

³Sɔlv -mɛ -ye, ɔɔ 'o =tu 'klɪ, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'cɔɛ a nahuin gbo -wɔ. ɔɔ gbo na kayuo, 'ɔɔ -Yusu a nahuin klɪ, nyɪv kɔ nyɪbɛv 'heɛn, 'plu 'ɔ nyu =jɪ 'mu le po.

-Te Filipu, ɔɔ la -Yusu a -haputitie po, 'ke 'le Samaliblugba 'mu

⁴-Yusu a nahuin =nu, -v 'sɛɛ gbo, v la 'mu le na -tɔplɪ, 'v la -Yusu a -haputitie nahuin yɛ po. ⁵ɛ kɔ -wɛ -Yusu a nahuon =de. 'A 'dɔ mɔ Filipu. Nɔ- mu 'le Samaliblugba a 'dɪv gblaka 'mu. Waanyɔ =nu, Nyɪsua po la le, ɔ di la 'le ya, nɔ- kɔ -tɪ ɔɔ nahuin ye =tu, ⁶'ɔɔ 'hɪmileka-tɔplɪ nu. -Tɪ =nu, Filipu nahuin 'plɔplɔ =nu ye =tu, v nyo ye gbo po nua -tɛɛ, -ɛ nue, 'hɪmileka-tɔplɪ =nu, ɔɔ nu, v 'a -tɪ 'nɪ 'wɔn, kɔ, 'v nyi -wɛ 'ye. ⁷'hɪmileka-tɔplɪ a -gbe, -u 'lu -wɔn mue, nɪ- mɔ 'kuo -hɪv, -ɔ nɪ 'o nahuin ke 'mu, ɔɔ wɔn -he -cici, 'ɔɔ 'o =nu ke 'mu -hɔn, kɔ, le-yɪyɛnyu 'plɔplɔ, kɔ =v -ye, -v 'de nalɛ yi -tɛɛ, 'waa 'kɔvɪ 'u -wɛ. ⁸De a -gbe, nɛ- nue, 'v 'manu nu, 'ke 'le 'dɪv a -gbe 'mu.

⁹Ke 'le 'dɔ a -gbe 'mɔ, ε kɔ la -we nahuon =de. 'A 'dɔ mɔ Simɔ. ɔ mɔ -pinanyɔ'kɔ nɪ. ɔ -wɛn 'le 'dɔ a -gbe 'mɔ nɪ, ɔɔ -tɔplɪ =nɪ nu, -u Samalikuɛ 'ŋmi lɛ ka. ɔ nɔ 'nɪ, ɔ mɔ nahuon gblakaa nɪ. ¹⁰Nahuin 'bii, 'yuo-pɪli kɔ nyikukui, v nyo ye gbo po nɔa 'dɔ. Kɛ vɔ po: «Nahuon -gbo, ɔ nɪ ke 'klɪ, -ɛ 'we =nɔ Nyɪsɔa ye. 'A 'klɪ a -gbe, v nyi daa 'klɪ gblakɪ.» ¹¹U nyo ye gbo po nɔa 'dɔ, -ɛ nue, kɔɛ 'le ti -pɛti 'yie 'mɔ gbo, 'a -pinadɛ, ɛɛ =nɔ lɛ ka 'ŋmi. ¹²Kɛɛ, -tɛ Filipu nyre 'klɛɛ 'le 'dɔ a -gbe 'mɔ, -ye ɔ nyi nahuin ye 'nɪ =tu, -tɛ Nyɪsɔa di nahuin a win kekɔɔlɛ nu, ɔ nyu -we -Yusu a -tɪ ye =tu, -ye v kuo -tɪ a -gbe ye =wɔ, nyru kɔ nyibɛpɔ 'hɛɛn, ɔ pu 'nie 'lu lɛ. ¹³Simɔ a -gbe, ɔ kui -we ye =wɔ, v puo -we 'nie 'lu, ɔ 'cipi 'o Filipu 'hɔn 'mɔ, ɔɔ 'ŋmileka-tɔplɪ =nɪ 'ye, -u 'lu -wɔn mue, 'u =nɔ saka.

¹⁴-Yusu a -wɔnnaanyɔ, -v nɪ 'le Jrusɛ 'mɔ, v 'wɪn nɪ, -ɛ mɔ, Samalikuɛ, v 'ble Nyɪsɔa a winte kwa. Nɛ- nue, v lee 'le =nɔ Pielɪ kɔ Saan 'hɛɛn -wɔn. ¹⁵-Tɛ v nyre 'le, -ye v da Nyɪsɔa, 'ke 'o -Yusu a nahuin a -ta 'mɔ, -ɛ die nu, ɔ 'mɔ =nɔ 'a -Hihiu -nyi. ¹⁶=Hapɔkɔ, v pu 'nie 'lu, 'ke 'le -Yusu a 'dɔ 'kwɪ 'mɔ, kɛɛ, 'ke 'le =nɔ -hɛyri, Nyɪsɔa a -Hihiu 'de wen 'o =ɔ =de ke 'mɔ a bie. ¹⁷-Ye Pielɪ kɔ Saan 'hɛɛn, v pu 'lu gblɛ dabɔ, Nyɪsɔa a -Hihiu 'v bi 'o =nɔ ke 'mɔ.

¹⁸Simɔ -nɪ wɛn, bɔ 'ye, -ɛ mɔ, -Yusu a -wɔnnaanyɔ pu 'lu gblɛ dabɔ, Nyɪsɔa a -Hihiu 'v bi 'o nahuin a -gbe ke 'mɔ, -ye ɔ ya Pielɪ kɔ Saan 'hɛɛn ye 'wɪye, ¹⁹ɔ nɔ: «Ba kɪ 'wɪye gbo, a 'mɔ -we 'mɔ 'klɪ a -gbe -nyi, -ɛ die nu, nahuon =nɔ, 'n di dabɔ 'lu gbo po, Nyɪsɔa a -Hihiu 'muo 'o ke 'mɔ bi.» ²⁰Kɛɛ -ye Pielɪ =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «-N kɔ -na 'wɪye 'hɛɛn, ba -we gbo, -ɛ nue, -na 'lu 'ye nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsɔa a -Hihiu, ɔɔ nahuin -nyi, -n -we 'le -bo -tɔv 'wɪye ye nɪ. ²¹'Ke 'o Nyɪsɔa a -tɪ ke, -n kɔ -a mɔ 'hɛɛn, -a 'de pɛ, -ɛ nue, -na =wɔ 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɪsɔa ye. ²²'A -tɪ, hie 'o -na 'lu a lɛ-hiele 'klan =nɔ gbo, -bo da Kɔkɔnyɔ, -ɛ die nu, 'bɪa 'bɛ -we 'le, -na 'lu a lɛ-hiele 'klan a -gbe, ɔ 'mɔ 'a -tɪ -wɔn -hri. ²³'N nye 'nɪ 'ye, -ɛ mɔ, 'crɛ 'yii 'le -na =wɔ ke, ε kɔ ca 'hɛɛn, 'plu dɛ 'kuku, nɛ- kɔɔ -mɔ win ke 'bii.» ²⁴-Ye kɛ Simɔ a -gbe, ɔɔ Pielɪ kɔ Saan 'hɛɛn ye po, ɔ nɔ: «'A nɪ -gbe, ba da Kɔkɔnyɔ, 'ke 'o 'na -ta 'mɔ, -ɛ die nu, -tɪ 'bii -gbo, a =tu, 'a dɛ =de 'nɪ -han 'mɔ nue.»

²⁵-Yusu a -wɔnnaanyɔv 'hɔn a -gbe, -tɛ v =tu Kɔkɔnyɔ a -tɪ nahuin ye, -ye v -hɪan -wɔn, 'v Jrusɛ 'mɔ mu. 'Ke 'le 'hru wɔn, Samalibɔgba a 'dɛ =nɔ, 'v 'mɔ na, 'ke vɔ -we 'le Nyɪsɔa a -hapɔtɪtɪe nahuin pue.

-Tɛ Filipu po -Yusu a -hapɔtɪtɪe, 'ke 'o Etiopibɔgba a nyɪgblaka -ye -wɔn

²⁶Filipu -mɛ -ye, kɛ Nyɪsɔa a leleenɔ po =nɔ ye, ɔ nɔ: «Mu, 'ke 'o 'hru =nɔ wɔn, -v -hɔn 'le Jrusɛdɔ 'mɔ, -vɔ 'le Gasadɔ 'mɔ mu. Mu 'le 'hru a -gbe a =hɔn ye, -tɛgbi -nɔ, nahuin 'de 'le 'ti.» ²⁷Tii -do a ti 'yri, Filipu ɔ bi wɔn 'hru, ɔɔ mu. Bɔɔ 'klɛɛ mu, -ye ɔ yɛ ke nyibɛyɔ =de. Nyibɛyɔ a -gbe, ɔ mɔ Etiopibɔgba a nyɪgblaka -yee nɪ. ɔ mɔ 'a 'bɔgba a bodɔ a 'wɪ'yie-tunyɔ'kɔ nɪ. Bodɔ a -gbe, ɔ mɔ nyruvbaa nɪ, 'v nyo Kadastɪ

daa. Nyibeyu a -gbe, 'ke ɔ mu o 'le Jrusɛ 'mu, ɔ 'mu o 'le Nyɩsua daa, 'ke 'le Nyɩsua a 'kagblaka gbo. -Tɛ ɔ -wɔ 'kleɛ Nyɩsua a dɪda -wɔn, -ye ɔ -hɩan -wɔn, ²⁸ ɔ 'waa 'bri mu. 'Ke ɔ nɩ 'o -so a -gbo ke gbo, 'ɔ Nyɩsua a winwɔn-henyɔ Esai a 'cruntɛ -hre. ²⁹ -Ye kɛ Nyɩsua a -Hihiuu Filipu ye po, v nɔ: «Mu, -bo 'yɩya 'o -so-gbo =nu 'huɩn 'mu gbo,» ³⁰ ɔ gba cigbei, 'ɔ mu 'o -so-gbo a -gbe 'huɩn 'mu. -Tɛ ɔ nyre 'kleɛ 'o, -ye ɔ 'wɔn nyɩgblaka a -gbe a -hihrewin nɩ, 'ɔ Esai a 'cruntɛ -hre. -Ye Filipu nɔ: «Nyibeyu o, =be dɛ =nu, -nu -hre, -n nye 'mu le 'nɩ yrii?» ³¹ -Ye ɔ =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «Bɩa nahuon =de 'bɔ 'die 'mu kleɛ -hɩɩa, -be' 'n di 'a 'muleyriile nu 'le?» 'ɔ le Filipu, bɔ 'ya 'le =nɔ -wɔn, 'ke 'le -so-gbo wɔn. ³² -Tɩ =nu, ɔ -hre, 'ke 'le Nyɩsvacruntɛ 'kwli 'mu, ɩ nɩ -gbo:

«Nahuon a -gbe, ɔ 'we =nɔ blable ye,
 v 'le 'laale 'mu gba,
 kɔ, ɔ 'we -wɛ =nɔ 'blayu ye,
 -v kɔ -pupui 'buv 'cre,
 -v 'nɩnɩ po wun.

Nahuon a -gbe, ɔ 'de -tɩ =de =tu.

³³ U =tɔ 'le =le, kɔ, 'v puo hɩ-bati le.

=ɔ =de 'dɛɛ bɔ 'ba 'a 'yuo a 'dɩv ye 'mu le,
 -ɛ nue, v 'lɔ nɩ.

Kɛ Esai po la, 'ke 'le Nyɩsvacruntɛ 'kwli 'mu.»

³⁴ -Ye nyɩgblaka a -gbe, ɔ =gba Filipu wɔn, ɔ nɔ: «Le 'mu, 'nu -mu le 'nɩ 'bati: =Be Esai -gbo, 'a dɩɔ ɔ =hɛn 'nyre, -hee', =be nahuon -ye ɔ =hɛn 'nyre?» ³⁵ Winbɩ =nu, nɩ- kɔ 'kwli 'mu Filipu naa 'le, 'ɔ pue =nɔ -hapɩtɩtɩ =nu, -ɛɛ -Yusu a -tɩ -wɔn le na. ³⁶ -Tɛ v 'kleɛ 'hru 'lu -wɔn gba, -ye v ye ke 'nie. -Ye nyɩgblaka a -gbe, ɔ nɔ: «Nie, nɛ- -gbo. =Be -n -wɛ 'le -bo po 'mu 'nie 'lu nɩ, -tɛ ti nɩ le 'mu -gbo?» [³⁷ -Ye Filipu nɔ: «Bɩa =nɩ kuo -Yusu =wɩv ye, 'ke 'le -na =wɩv 'bii ke, -ye 'hru pɛ 'o gbo, 'ke =bo po -mu 'nie 'lu.» -Ye ɔ nɔ: «'N pui -tɛɛ, -ɛ mɔ, -Yusu 'Kɩsɩv mɔ Nyɩsua a 'Yuu nɩ, 'nɩ kuo =wɩv ye,»] ³⁸ ɔ nyra -so gbo, ɔ kɔ Filipu 'heɛn, 'v -tɩ 'le 'nie -wɔn, Filipu 'v puo 'nie 'lu. ³⁹ -Tɛ v -hɔn 'le 'nie -wɔn 'mu, -ye 'ke Nyɩsua a -Hihiu gba 'le Filipu -tɛgbi -ye, nyɩgblaka a -gbe 'v 'kee Filipu a 'yiye. Kɛɛ -ye ɔ nu 'manv, 'ɔ 'a 'hru 'lu -wɔn gba. ⁴⁰ -Ye Filipu -nɩ wen, 'ke ɔ 'hru 'le 'dɩɔ =nu 'mu, v Asɔtɩ daa. Kɛ ɔ 'kleɛ nu, 'ɔ 'dɩɛ 'mu le na, 'ɔ nahuɩn -hapɩtɩtɩ =nu pue, -ɛɛ -Yusu a -tɩ -wɔn le na. Nɛ- ɔ 'ble kwa -bleble, 'v nyre 'le 'dɩɔ =nu 'mu, -ɔ mɔ Sesalt.

-Tɛ -Yusu a yraanyɔ Sɔlv, ɔ -hɛ la -Yusu a -wɔnnaanyɔ
 (Nunu-tɔpli 22.6-16; 26.12-18)

9 ¹ Tii -do =nu a ti 'yri, Sɔlv -mɛ -ye, dɛ, ɔ la 'lu -wɔn le -hie, nɛ- mɔ bɔ -wɔ la -Yusu a nahuɩn 'bii gbo. ² Nɛ- nue, 'v mu 'le Nyɩsua a -cɔhɩnɩnyɩv a nyɩgblaka -wɔn, ɔ nɔ: «'Cru 'cruntɛɩ, 'mui 'le Nyɩsua a kayuo a nyɩgblaktɩ -wɔn gba, -v nɩ 'le Damasɩdɩɔ 'mu, -ɛ die nu, v 'mu 'mu

'mu -he, nahuin -nu, nyɔbɛpu kɔ nyru 'heɛn, -v ni 'o Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'hru wɔn, -a 'mu kɩ, 'mu Jrusɛdɔ 'mu ya.»

3 Bɔ bi 'klɛɛ 'hru wɔn, ɔ kɔ 'a nahuin 'heɛn, bɔɔ Damasɔdɔ a -gbe yre 'mɔɛɛ, -ye tii -do a ti 'yri, -nyre -hɔn 'le yakɔ 'mu, 'ɛ puo 'le -gbe, 4 Sɔlv 'ɔ bi -hlɔn, 'ɔ 'wɔn win, 'u lɛ po: «Sɔlv o, dɛ tio- kɔ -tɩ -nu 'mu -sɔɛ -tue 'le?» 5 -Ye Sɔlv -gbo wɔn, ɔ nɔ: «Nahuon tio- -n 'ya 'le?» -Ye ɔ nɔ: «Mɔ -Yusu'u ni, 'mɔ -nu -sɔɛ -tue. 6 Kɛɛ, 'ba 'klɛɛ ye 'mu, -bo 'ya 'dɔ 'mu. Dɛ, Nyɩsɔva -hva -bo nu, 'ke v di 'le -mu lee -o.» 7 Nahuin, -v kɔ -nɔ 'heɛn 'hru na, huannv a -tɩ, v nyra gbo -brii, v 'nɩ po -le wun. U 'wɔn win a -gbe ni, kɛɛ, v 'nɩ 'ye -le nahuon -de. 8 Sɔlv -mɛ -ye, ɔ 'ba 'mu ye, 'ɔ -wɛɛ 'yii, kɛɛ, ɔ 'nɩ yrii -le lɛ, 'v 'ble 'a dabv kwa, 'v gbo 'le Damasɔdɔ 'mu, 9 'ɔ nu -nyrɔwɩ ta, 'ke bɔ 'nɩnɩ yrii lɛ, bɔ 'nɩnɩ di dɛ, bɔ 'nɩnɩ 'na -we.

10 'Ke 'le Damasɔdɔ a -gbe 'mu, -Yusu a nahuon -ye ni 'le. 'A 'dɔ mɔ Ananiastɩ. Nɔ -Yusu 'hru ye, ɔ nɔ: «Ananiastɩ o!» -Ye ɔ -tuo -wɔn, ɔ nɔ: «Kɔkɔnyɔ o, 'mɔ ni gbo -o.» 11 -Ye Kɔkɔnyɔ nɔ: «Mu 'le 'hru -nu wɔn, vɔ 'Oye'siihru daa, -bo pa 'le Judia a kayu gbo, -bo -gba nyɔbɛyu -nu a -tɩ wɔn, vɔ Sɔlv daa, -ɔ kɔ 'le Tasɩ 'mu. -Tɛ ti ni lɛ 'mu -gbo, ɔɔ da Nyɩsɔva. 12 'Ke 'le Nyɩsɔva a dɩda 'kwli 'mu, ɔ 'ye nahuon -de, -ɛ 'we -nɔ ye 'ke 'le yain 'kwli 'mu. Nahuon a -gbe, -mɔɔ ni, Ananiastɩ. -Mɔɔ ni, -ɔ pa 'le Sɔlv a -gbe -wɔn, -ni puo dabv 'lu gbo, -ɛ die nu, ɔ 'mu lele lɛ yrii.» 13 -Ye Ananiastɩ -tuo -wɔn, ɔ nɔ: «Kɔkɔnyɔ o, 'dai nahuin le 'mu ni, 'crɛ 'bii -nu, Sɔlv a -gbe, ɔ nu -na nahuin 'mu, 'ke 'le Jrusɛ 'mu. 14 'Plu, 'ledidie -gbo, ɔ di 'le, Nyɩsɔva a -cɔhɩnpinyɔ gblakɩ, nu- -nyi -nɔ 'klɩ, 'ke bɔ klɩ nahuin 'bii -nu, -vɔ -mu da.» 15 Kɛɛ -ye Kɔkɔnyɔ nɔ: «-Nɩ pɩ 'le huannv, mu 'le kayu a -gbe gbo, -ɛ nue, 'n -ha 'le Sɔlv a -gbe 'mu du, 'ke bɔ -tu 'na -tɩ daku 'plɔplɔ ye, v kɔ 'waa ye'munaanyɔ 'heɛn, kɔ, bɔ -tui -we Yisrækvɛ ye. 16 'N die -nɔ 'nɩ tɔɔ, -ɛ mɔ, ɔ di 'ye -sɔɛ 'dɔ 'na -tɩ.»

17 -Yusu bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye Ananiastɩ mu ni, 'ke 'le kayu -nɩ wen gbo. -Tɛ ɔ nyre 'le, 'ɔ po Sɔlv dabv 'lu gbo, ɔ nɔ: «Sɔlv, 'na 'dɩayɩ, Kɔkɔnyɔ -Yusu, -ɔ 'hru o 'le -mu ye, 'ke 'le 'hru -nu, -nu o 'le ya wɔn, nɔ-ɔ ni, -ɔ lee nɔ 'mu, -ɛ die nu, -mu lele lɛ yrii, kɔ, Nyɩsɔva a -Hihiu, v 'mu -mu win ke kɔɔ 'bii.» 18 Tii -do a ti 'yri, -tɔplɩ -de, -tɩ 'we -nɔ -hrin a 'kvɛ ye, ni- ble 'le Sɔlv 'yi 'mu lɛ, 'ɔ -tva lɛyriile gbo lele, 'ɔ 'ba ye 'mu, Ananiastɩ 'ɔ puo 'nie 'lu. 19 -Tɛ ɔ puo 'nie 'lu, -ye Sɔlv di dɛ ni, 'a 'klɩ 'ɩ 'ya 'le.

-Tɛ Sɔlv -tu la -Yusu a -tɩ, 'ke 'le Damasɔdɔ 'mu

-Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye Sɔlv -hi 'le -nyrɔwɩ gbi, 'ke 'le -Yusu a -naagbopu -wɔn, -v ni 'le Damasɔdɔ 'mu. 20 Tii -do a ti 'yri, 'ɔ -tva -Yusu a -tɩ a -tutue gbo, 'ke 'le Nyɩsɔva a kayu gbo, ɔ nɔ: «-Yusu mɔ Nyɩsɔva a 'Yuu ni.» 21 Nahuin 'bii -nu, -vɔ 'a win 'wɔn, ɩ saka -nu ni, v nɔ: «Nahuin -nu, -vɔ -Yusu da, nu- nahuon -gbo, ɔɔ -hva bɔ -wɔ o gbo. ɔ di 'le -le, -ɛ die nu, ɔ 'mu kɩ, kɔ, ɔ 'mu Nyɩsɔva a -cɔhɩnpinyɔ gblakɩ kwa po.» 22 Kɛɛ, 'ɛ ni ti,

Sɔlv, ɔɔ -tu Nyɪsva a -tu, 'ke 'le Nyɪsva a -gbe a 'klt 'kwli 'mv, Sɔlv a 'klt 'tu ke bii. -Juukvɛ =nv, -v ni 'le Damast 'mu, ɔ nyu ye -hre Nyɪsva a 'crunte, 'ɔ nye =nv tɔɔ, -ɛ mɔ, -Yusu, nɔ- mɔ Waanyɔ =nv, Nyɪsva po la le, ɔ di la 'le ya. -Ye -tu, nahuin a -gbe, bu di =nɔ -wɔn =tu, v 'di yi.

²³-Nyɔwɪ gbi bi -hi, -ye -Juukvɛ a -gbe, v -yri ni, 'ke bu 'la Sɔlv. ²⁴Kɛɛ, -tu =nv, v -yra, ɔ 'wɪn ni, kɔ, ɔ 'wɪn -wɛ ni, -ɛ mɔ, 'dɪɔ a paalɛi 'bii, v nyi 'ni -pre, 'tɔ 'mv kɔ -nyre 'mu, -ɛ die nu, 'bɔɔ mu, v 'muo 'la. ²⁵Ne- nue, Sɔlv a -naagbopv 'v 'bɔ 'mu, 'v 'ya 'le -mli =nv 'lu, -tɪ =glaa 'le 'dɪɔ, 'v puo 'le -tugba wɔn, 'plu 'v =tɔ 'le -mli a -gbe a 'pia -ye =nv ke, 'ɔ mu 'le Jrusre 'mu.

-Tɛ Sɔlv nyre la 'le Jrusredɔ 'mu

²⁶-Tɛ Sɔlv nyre 'le Jrusredɔ 'mu, -ye ɔ nye le 'ni =mɔ, 'ke bɔ bi 'le -Yusu a -naagbopv =nv -heyri, kɛɛ, v 'bii, vɔ pi 'a hvannv, -ɛ nue, v 'ni pui =le -tɛɛ, -ɛ mɔ, ɔ mɔ -tɛɛ a -Yusu a -naagbopvuu ni. ²⁷Kɛɛ, -Yusu a -naagbopvuu -ye ni 'o. 'A 'dɔ mɔ Banabasi. Nɔ- gbo, 'ɔ titio -Yusu a -wɔnnaanyv ye, 'ɔ bi 'o, 'ɔ nɛ -wɔn le, -tɛ Sɔlv nu o Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'yiye, 'ke 'le Damasɪdɔ a 'hru wɔn, kɔ, -tɛ -Yusu a -gbe, ɔ nu o 'le 'a 'le-wɔn'preɛle, kɔ, 'ɔ le -wɛ =nv, -tɛ Sɔlv nu, 'ɔ 'de hvannv pi, 'ɔ =tu -Yusu a -tu, 'ke 'le Damast 'mu. ²⁸Kvɛ 'o -nyɔwɔ a -gbe 'yie 'mu gbo, -Yusu a nahuin, v 'ble Sɔlv kwa -tɛɛ, 'ɔɔ Jrusredɔ wɔn le na, ɔ 'ni pi =le hvannv, 'ɔɔ -Yusu a -tu =tu. ²⁹ɔ 'preɛ -wɛ 'le -Juukvɛ =nv -wɔn, -vɔ Glɛkɪkɔwɛwɪn po, 'ɔ =tu 'o 'klt, 'ke bu kuo 'a pupowɪn =wlv ye. Kɛɛ, -Juukvɛ a -gbe, vɔ le =mɔ 'hru, 'ke bu 'ɔ. ³⁰-Tɛ -Yusu a nahuin 'wɪn, -ye v gba Sɔlv ni, 'ke 'le Sesalɪdɔ 'mu, 'v nue, 'ɔ mu 'le Tasɪdɔ 'mu.

³¹Ti a -gbe 'yri, v 'ni =tue =le 'cvɛ a nahuin =svɛ, 'ke 'le Sudeblugba kɔ Galileblugba kɔ Samaliblugba 'mu. 'Cvɛ a nahuin a -gbe, v kɔ 'klt, kɔ, 'v kɔ Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'o-tuulɛ, Nyɪsva a -Hihiu 'v -hv 'mu, -Yusu a nahuin 'vɔ kle bii.

-Tɛ Piɛlɪ nu la 'h̄mileka-tɔplɪ, 'ke 'le Lidadɔ kɔ Sopedɔ 'hɛɛn 'mu

³²-Yusu a -wɔnnaanyɔ, ɔ mɔ Piɛlɪ, ɔɔ 'blugba =nv ke 'ni na, 'ɔɔ -Yusu a nahuin yre -mre. -Nyɔwɔ =de 'mu, 'ke ɔ mu 'le -Yusu a nahuin =nv -wɔn, -v ni 'le Lidadɔ 'mu. ³³'Ke ɔ ye 'le nahuon =de gbo. 'A 'dɔ mɔ Ene. Nɔ- yiyre le, 'a 'yrv a -yehen-yehen a nsvɔ ni gbo. ɔɔ gbo 'ni pɛɛ -do. ³⁴Ke Piɛlɪ =nɔ ye po, ɔ nɔ: «Ene, -Yusu 'Klɪsv -wɔ -na 'kvɛ ni. 'Ba ye 'mu, -bo -hlɛntie -na kegbopɛɛ.» Ene a -gbe 'ɔ 'ba ye 'mu. -Ye 'a 'kvɛ -wɛ ni. ³⁵Nahuin 'bii =nv, -v ni 'le Lidadɔ 'mu, kɔ 'waa dɛ =nv, -ɛ ni 'le 'blugba=tɔ =nv 'mu, vɔ Sano daa, -tɛ v 'ye, -ɛ mɔ, Ene a 'kvɛ -wɛ ni, -ye v kuo -Yusu ye =wlv.

³⁶ɛ kɔ -wɛ nyɔwɔ =de, 'ɔ ni 'le -Yusu a nahuin =nv -heyri, -v ni 'le Sopedɔ 'mu. 'A 'dɔ mɔ Tabita. 'Dv a -gbe, nv- mɔ Dɔlvkasi, 'ke 'le Glɛkɪkɔwɛwɪn 'kwli 'mu, -ɛ =hen 'nyre 'Due. 'ɛ ni ti, ɔɔ o nahuin 'mu nu -hapudɛ, 'ɔɔ o =svɛnyv 'mu -hɛ. ³⁷Tii -do a -gbe 'yri, 'kvɛ klt =nɔ, 'ɔ 'kv. -Tɛ

nu. Buv 'klée 'a de pi, -ye w mu 'yee 'kwla. ¹¹De -nu, w 'ye, ne- mɔ: yako bɔ -ki wlɔn, de 'εε 'le 'mu -hɔn, -ε 'we =nɔ danv gblaka ye, 'v 'ba 'a 'nyεei -hen gbo, 'ε =tu 'o =nɔ ye. ¹²'Ke 'le danv a -gbe 'kwli 'mu, dehvɛi a gblegblei ni 'le, i kɔ lɛ-jri-tɔpli kɔ nubli 'hɛn. (Dehvɛidu a -gbe, daku a nahuin, v nyi 'ni di, -Juukvɛ -mɛ -ye, i =ɲa ni, 'ke bu di.) ¹³-Ye w 'wɔn winte, 'εε lɛ po: «Piɛl, 'ba ye 'mu, 'la dehvɛi =nu, =mui di.» ¹⁴Kεε -ye Piɛl nɔ: «'Uɔn, Kɔkɔnyɔ. Dehvɛi =nu, i 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɩsva ye. l =ɲa ni, 'ke -a mu -Juukvɛ -ba di. 'N 'di -hɩn a die.» ¹⁵-Ye w 'wɔn lele win a -gbe ni, i nɔ: «De =nu, Nyɩsva plɛ, -ε 'sii 'o ye, 'ke -tunahuon bɔ di, =ni =tui 'le, -ε mɔ, i =ɲa ni, 'ke bɔ die.» ¹⁶De a -gbe, ε nu 'lu-wɔnmuewu ta, 'plu danv a -gbe, 'v -hɩn -wɔn, 'v mu 'le yako 'mu.

-Tɛ Piɛl mu la 'le pupvɔnahuon -de a kayu gbo, -ɔ 'de -Juukvɛyu

¹⁷-Tɛ de a -gbe, ε -hi, -ye Piɛl, w 'a dɔnv wlɔn 'ni =gba: «De -gbo, 'n 'ye, de tio- ε =hen 'nyre 'le?» W ni 'le 'lu a lɛ-hiele a -gbe 'kwli 'mu, nahuin =nu, Kɔnɛi lee, 'v 'ya 'dɔ 'mu, 'v wlɔn lɛ =gba, v nɔ: «-Tɛgbi tio- Simɔ a kayu ni ye 'le?» Ne- v nu -nunu, 'v nyre 'le kayu a -gbe a paale 'mu, ¹⁸'v 'yaa 'le win, 'v wlɔn =gba: «=Be kɛ Simɔ Piɛl ni nɔ kayu -gbo gbo?» ¹⁹Tii -do a -gbe 'yri, -ye Piɛl 'kiε -hie 'lu lɛ, de =nu, w 'ye, de tio- ε =hen 'nyre, -ye Nyɩsva a -Hihiuu =nɔ 'ni lɛ: «'Ye kɛ, nahuin ta, -mɔ v lɛ =mɔ. ²⁰'A -ti, 'ba ye 'mu, -bo =ti nɔ kayu 'klɔ, =ni mumu 'le ke 'mu lɛ, v kɔ -mu 'hɛn ba mu, -ε nue, 'mɔ luu nɔ.» ²¹-Ye Piɛl =ti 'le kayu 'klɔ ni, 'v mu 'o nahuin =nu, -v nyo lɛ =mɔ 'hɩn 'mu, w nɔ: «Nahuon -gbo, aa lɛ =mɔ, 'mɔ nɩ. =Be i kla ni 'le?» ²²U nɔ: «'Soyuo a nyɩgblaka =nu, -ɔ mɔ Kɔnɛi, nɔ- lee nɔ -a mu, kɛ nɔ -mu -wɔn. Kɔnɛi a -gbe, 'a nunuklɔ 'sii 'o ye, 'wɔ 'o Nyɩsva 'o =tuu. -Juukvɛ 'bii nɔ 'mu ni. Nɔ- Nyɩsva a leleenɔ lɛ, 'ke -bo di 'le 'a 'dɔ 'mu, -ε die nu, -ti =nu, -n kɔ -bo =tu =nɔ ye, w 'mui nva ye gbo po.» ²³'Plu v 'mu mu -yre, -ye Piɛl puv gbo kayu, 'v po 'waa =tɔ.

-Tɛ -nyre cɛ lɛ, -ye Piɛl kɔ =nu 'hɛn, v bi wlɔn 'hru, 'v mu. -Tɛ w kɔ =nu 'hɛn v mu, -ye -Yusu a nahuin -ye, -v ni 'le Sope 'mu, nu- gbv 'hru wlɔn. ²⁴-Nyɩwɔ a 'hɔn a nɔnɔ 'mu, -ye v nyre 'le Sesalt 'mu ni, Kɔnɛi a -gbe, 'v nyu -pre, w kɔ 'a -tugba a nahuin, kɔ 'a nɩnatumupv 'hɛn, w da -we. ²⁵'Plu Piɛl 'mu 'klɛε kayu gbo mu pa, -ye Kɔnɛi 'ba 'mu ye, 'v muo ye 'mu 'be wɔn, 'v blɔ kwɩ ye gbo, 'ke 'le 'a 'o=tuule 'kwli 'mu. ²⁶Kεε -ye Piɛl nɔ: «'Ba ye 'mu, =ni bla 'le 'mu kwɩ ye gbo. 'Mɔ -tunahuon ni. 'N 'de Nyɩsva,» ²⁷Kɔnɛi a -gbe 'v 'ba ye 'mu, w kɔ Piɛl 'hɛn, 'v -tva toto a pupue gbo. Uv wen toto a pue, 'v pa kayu gbo, Piɛl 'v ye nahuin 'plɔplɔ =nu ke, -v -we ti ke, ²⁸w nɔ: «Ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -Juukvɛyu, i =ɲa ni, 'ke 'o 'mu -wɔn, 'ke -bo 'yɩya 'o nahuon =nu 'hɩn 'mu gbo, -ɔ 'de -Juukvɛyu. Mɔ, i =ɲa -we ni, 'ke -bo mu 'le 'a -tɛ. Kεε, Nyɩsva tve 'mu ni, -ε mɔ, 'ni -hie 'le 'lu -wɔn lɛ, -ε mɔ, ε kɔ nahuin, -v 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɩsva ye, 'ke =bo hrun -wɔn lɛ. ²⁹Ne- nue, -tɛ a da 'mu, 'ni 'de 'o wuntɔ 'o =tuu, 'ni di 'le. 'A -ti, 'nu 'a mu wlɔn 'ni =gba, =be i kla ni, -ε

kɔ 'mɔ a da yo?»³⁰ -Ye Kɔnei -tuo -wɔn, ɔ nɔ: «É mɔ 'kleé -nyrɔwu ta, muu o 'o tii -do -gbo a ti 'yri, -é mɔ 'yru-hiile a ti 'yri, 'ke 'nu o Nyɔsua da, ké nɔ kayu gbo. Tii -do a ti 'yri, nahuon 'hru o 'o 'mu ye, ɔ pue wlawlt 'huun 'mu lé, -u wɔn. Nyɔsua a léelenyɔɔ ni, ɔ nɔ: ³¹Kɔnei, Nyɔsua 'wɔn -na didawin ni, kɔ, -tɛ -nu nu, -nu -svenyu 'mu -hé, Nyɔsua wɛen ke. ³²-Ye 'kleé, lee 'le nahuin 'dɔ =nu 'mu, ɔ mɔ Sope, 'ke bu da Simɔ, ɔ kɔ kegbohraadɔ mɔ Piélɔ. Piélɔ a -gbe, 'ke ɔ ni 'le nahuon =de a -tɛ. 'A 'du mɔ -wɛ Simɔ, ɔɔ dahvakɔe -kuan 'yri nuu. 'Ke 'a kayu ni 'le 'yru nua 'mu. ³³Nɛ- nue, tii -do a ti 'yri, 'ni lee o 'le -mu nahuin -wɔn, 'ke bu di o -mu da. 'A -ti, é nu -tɛɛ, -tɛ -n nu, -ni di 'le. -Tɛ ti ni lé 'mu -gbo, -a 'bii, -a -wɛ ke ti, ke mɔ Nyɔsua ye, -é die nu, -tu 'bii -gbo, Kɔkɔnyɔ =tu -mu wɔn, =mui -a mu tɔɔ, -a 'mui 'wɔn.»

Pielɔ a ni ye-hɛwɔ, bɔ =tu la -Yusu a -ti, 'ke 'o nahuin -nu -wɔn, -v 'de -Juukɔe

³⁴Ke Piélɔ 'kleé nahuin ye po, ɔ nɔ: «-Tɛ ti ni lé 'mu -gbo, 'n nyi 'mu lé 'ni yrii, -é mɔ, Nyɔsua 'ni 'jra =le nahuin 'yi 'mu lé: ³⁵'É ni daku a nahuon, 'bɔ ni 'o, 'bɔɔ 'o Nyɔsua 'o =tuu, kɔ, 'bɔɔ de =nu nu, -é 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɔsua ye, nɔ- Nyɔsua di ke wɛen. ³⁶Nyɔsua ya 'a daku Yisraekɔe ye -hapɔttie, -é nyi =tu, -é mɔ, 'ke ɔ naa 'le -Yusu 'Kɔtsɔ 'mu, ɔ mɔ nahuin 'bii a Kɔkɔnyɔ, -é die nu, Nyɔsua kɔ nahuin 'hɛn, v 'mu kegbowɛenlé kɔ. ³⁷'A yi -tɔplɔ 'bii =nu ni, -i mue 'lu -wɔn, 'ke 'le Galileblɔgba 'mu, kɔ 'ke 'le Sudeblɔgba 'mu, kɔe la 'le ti =nu 'yie 'mu gbo, -tɛ Saan, ɔɔ la Nyɔsua a -ti =tu, kɔ, ɔɔ la nahuin 'nie 'lu lé po. ³⁸'A yie ni, -é mɔ, Nasaletɔ 'mu a -Yusu, Nyɔsua -nyi =nɔ 'a 'klɔ kɔ 'a -Hihiu 'hɛn ni. 'A yie -wɛ ni, -é mɔ, -Yusuu kle na 'dié, ɔɔ nahuin -hapɔde 'mu nu, v 'bii =nu, -v ni 'le 'kuo -huun a nyɔglaka a 'klɔ gbo, ɔɔ 'waa 'kɔei -wɔ, -é nue, Nyɔsua, nɔ- ni 'o =nɔ -wɔn. ³⁹-A mu -gbo, -v mɔ -Yusu a -wɔnnaanyɔ, -a 'ye -tɔplɔ 'bii =nu ni, ɔ nuu 'le Jrusɛdɔ 'mu, kɔ -Juukɔe a 'bri 'bii. 'Ke 'le Jrusɛ 'mu, 'ke v kɔɔ 'o tu 'yie 'mu, -é die nu, ɔ 'mu 'ku. ⁴⁰Keé, -tɛ ɔ 'ku, -nyrɔwɔ a ta a nɔnɔ 'mu, Nyɔsua -hɔ 'le 'kɔkɔnyɔ -hɛyri ni, ɔ -hɔ 'klɔ, ɔ nue, -Yusu ɔ 'hru -a mu ye. ⁴¹'É 'de Yisraekɔe 'bii, ɔ 'diu ye 'hru, kéé, -a -do -gbo, Nyɔsua -ha la 'le du 'mu, kɔe la 'le gbo, 'ke -ba 'ya nahuin =nu 'mu, -v di -tɔplɔ 'bii =nu 'ye, -i mue 'lu -wɔn, -a -do a -gbe, -a mu ni, ɔ 'hru ye. -Tɛ Nyɔsua -hɔ 'le 'kɔkɔnyɔ -hɛyri, ɔ -hɔ 'klɔ, ɔ kɔ -a mu 'hɛn, -a mu dii 'o -tɛgbii -do de. ⁴²ɔ le -a mu ni, 'ke -ba pue nahuin -hapɔttie =nu, -éé 'a -ti -wɔn lé na, kɔ, ɔ le -wɛ -a mu ni, 'ke -ba =tui nahuin ye, -é mɔ, nɔ- Nyɔsua wa 'du, 'ke bɔ di 'klɔnɔnyɔ kɔ 'kɔkɔnyɔ -bati lé poo. ⁴³Nyɔsua a winwɔn-henyɔ 'bii, v =tu la -Yusu a -ti ni. U nyi la 'ni =tu, -é mɔ, 'é ni nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ kuo -Yusu a -gbe =wɔ ye, -ye 'ke Nyɔsua di 'le -Yusu 'mu naa, ɔ 'mu nahuon a -gbe a de 'kuku 'wɔwɔla.»

Nyɔsuaa -wɛ 'a -Hihiu nahuin -nu 'ni -nyi, -v 'de -Juukɔe

⁴⁴Pielɔ ni 'le 'pupre kwa 'mu, Nyɔsua a -Hihiu 'v bi 'o nahuin =nu ke 'mu, -v puo nua ye gbo. ⁴⁵-Yusu a nahuin, -v kɔ Piélɔ 'hɛn- di 'le, -v mɔ

-Juukvɛ, ɪ saka =nu nɪ, 'ke Nyɪsva bɔ di 'a -Hihiu nahuin =nu -nyi, -v 'de -Juukvɛ, 46-ɛ nue, v nyi 'nɪ 'wɔn, -tɛ vɔ win =nu po, v 'de yi, 'vɔ Nyɪsva a -tɪ 'yi 'buaa. 47Ke Pielu 'klɛ lele po, ɔ nɔ: «Nahuin -gbo, Nyɪsva -ha 'le 'a -Hihiu nɪ, ɔ -nyu =nu, ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ɔ nu -wɛ -a mu 'a -Hihiu a -nyinyie. 'A -tɪ, ɛ 'de ye ble, 'ke nahuon -de bɔ plɛ, -ɛ mɔ, v nɪ pu 'le 'nie 'lu.» 48-Ye ɔ nɔ lele: «-Ba pu 'nie 'lu, 'ke 'le -Yusu 'Kɪsva 'dɔ 'kwli 'mu!» v pu 'nie 'lu. -Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye v nɔ: «Pielu, -a nye 'nɪ -hva, -bo -hi mɔ -a mu 'huɪn 'mu -nyɔwɪ gbi -ye, 'plu =mu mu.»

Pielu nɪ -Yusu a -wɔnnaanyɔ le -wɔn, 'ke 'le Jrusredɔ 'mu, -ɛ mɔ, Nyɪsva -nyi -wɛ 'a -Hihiu nahuin =nu, -v 'de -Juukvɛ

11 1-Yusu a -wɔnnaanyɔ, ɔ -Yusu a nahuin -ye 'hɛɛn, -v nɪ 'le Sudeblɔgba 'mu, v 'wɪn nɪ, -ɛ mɔ, nahuin, -v 'de -Juukvɛ, v 'ble -wɛ Nyɪsva a wintɛ kwa. 2-Tɛ Pielu -hɪan -wɔn, ɔ di Jrusredɔ 'mu, 'ke 'le Sudeblɔgba 'mu, -ye -Yusu a nahuin =nu, -v mɔ -Juukvɛ, v -tva 'a crɛkɛlɛ gbo, 3 v nɔ: «Nahuin, -v 'de -Juukvɛ, -v 'de yrɛ 'bɛ, nu- kɔ -tɛ -n pa 'le, v kɔ -mu 'hɛɛn 'a di dɛ. Dɛ- 'le?» 4Bu po 'klɛ lɛ, -ye -tɔplɪ 'bii, -ɪ mue 'lu -wɔn, Pielu nɪ =nu yrɛ -wɔn, 5 ɔ nɔ: «'Ke 'n nɪ o 'le Sopedɔ 'mu, 'nu o Nyɪsva da. 'N nɪ 'le Nyɪsva a dida 'kwli 'mu, 'nɪ 'yɛɛ 'kwla 'mu, dɛ 'ɛ =tu 'o 'mu ye, ɛ 'we =nɔ danɔ gblaka ye, 'v 'ba 'a 'nyɛɛii -hɛn gbo. Nɛ- -hɔn 'le yakɔ 'mu, 'ɛ di o 'mu ye, 6'nɪ tɛ 'le 'kwli 'mu lɛ -tɛɛ, 'nɪ 'yɛɛ 'le dɛhvɛi a gblegblei, 'kwlagbodehvɛi, kɔ lɛ-jri-tɔplɪ, kɔ nɔbɪlɪ 'hɛɛn, 7'nɪ 'wɔn wintɛ. Kɛ ɛɛ 'mu ye po: Pielu, 'ba ye 'mu, 'la dɛhvɛi =nu, =mui di! 8Kɛɛ -ye 'n nɔ: 'Uɔn, Kɔkɔnyɔ o. Dɛhvɛi =nu, ɪ -ɲa nɪ, 'ke -a mu -Juukvɛ -ba di. 'A dɛ 'de -hlɪn 'o 'na mɛ ke a bie. 9-Ye 'n 'wɔn lele win a -gbɛ nɪ, 'ɪ -hɔn 'le yakɔ 'mu, ɪ nɔ: Dɛ =nu, Nyɪsva plɛ, -ɛ 'sii 'o ye, 'ke -tɔnahuon bɔ di, -nɪ =tui 'le, -ɛ mɔ, ɪ -ɲa nɪ, 'ke bɔ die. 10Dɛ a -gbɛ, ɛ nu 'lu-wɔnmuewu ta, 'plu -tɔplɪ 'bii, 'ɪ -hɪan -wɔn, 'ɪ mu 'le yakɔ 'mu. 11Tii -do a -gbɛ 'yri, -ye kayu =nu, -ɔ kɔ gbo 'n nɪ 'le, nahuin ta nyre 'le. Nahuin a -gbɛ, 'ke v -hɔn 'le Sesalɔdɔ 'mu, 'v luu nɔ 'mu -wɔn. 12-Ye Nyɪsva a -Hihiu le 'mu nɪ, v nɔ: =Nɪ mumu 'le ke 'mu lɛ, v kɔ -mu 'hɛɛn ba mu. -Ye -Yusu a nahuiin -huonɔ -gbo, -v nɪ nɔ -a mu -heyri, nu- gba o 'mu 'hru wɔn, 'ke 'le Sesalɔdɔ 'mu. -Tɛ -a nyre o 'le, -ye 'ke -a pa o 'le nyɪbeyu =nu a -tɛ, vɔ Kɔnɛɪ daa, 13Kɔnɛɪ a -gbɛ, ɔ le -a mu, -ɛ mɔ, ɔ 'ye o Nyɪsva a lɛleenɔ, 'ke 'le 'a kayu gbo. Nyɪsva a lɛleenɔ a -gbɛ, 'ke ɔ nyra o 'o =nɔ ye gbo, ɔ nɔ: Lee 'le nahuin 'dɔ =nu 'mu, -ɔ mɔ Sope, bu mu Simɔ da, -ɔ kɔ kegbohraadu mɔ Pielu. 14-Tɪ =nu, ɔ di -mu ye =tu, nɪ- die nu, Nyɪsva 'mu -mu waa, -n kɔ -na kayugbokvɛ 'hɛɛn. 15-Ye 'n -tva o 'pɔprɛ gbo, 'ke 'o Kɔnɛɪ kɔ 'a kayugbokvɛ 'hɛɛn ye, Nyɪsva a -Hihiu 'v bi 'o =nu ke 'mu, -ɛ 'we =nu ye, -tɛ v nu la, 'v bi la 'o -a mu ke 'mu, ye-hɛ-nyre 'mu. 16-Ye -tɪ =nu, Kɔkɔnyɔ -Yusu =tu la, ɪ bi o 'le 'mu 'mu 'kwli. Kɛ ɔ po la: Saan, 'nieɛ nɪ, ɔ po 'a mu 'lu lɛ, kɛɛ, Nyɪsva -mɛ -ye, 'a -Hihiu, nu- ɔ di 'a mu -nyi. 17'ɛ mɔ -tɛɛ, Kɔnɛɪ kɔ 'a kayugbokvɛ 'hɛɛn a -gbɛ, -v 'de

-Juukve, -te v kuo o Kükönyo -Yusu 'Klisu =wlv ye, -ye Nyisva -nyi o =nu 'a -Hihiuu -do =nu, ɔ -nyi la -a mu, -te -a kuo la =wlv ye. -Te ε ni le 'mu, 'n 'die o 'le -we, =bo nyra o Nyisva ye gbo, 'ke ɔ 'ni =han =nu 'a -Hihiu -nyi.»

¹⁸Plu -Yusu a -wönnanyu 'mu Piel a winte a -gbe mu 'wön, -ye v 'kee 'a -ti a yeele ni, 'v -tva Nyisva a baale gbo, v nɔ: «É mɔ -tee, nahuin =nu, -v 'de -Juukve, Nyisva -nyi -we =nu 'kl, 'ke bu hie 'o 'waa de 'kuku gbo, bu -nyi 'waa dɔnu 'bii Nyisva, -ε die nu, Nyisva a -gbe, ɔ 'mu 'klɔ yrayru -nyi.»

'Cve =nu, -ε ni 'le Atiösidɔ 'mu

¹⁹Ti =nu -kɔ 'yri v 'laa 'o Etienu, 'ke v -tva o -Yusu a nahuin a =sue a =tuele gbo. Ne- nue, -Yusu a nahuin 'v 'see 'blögbi ke gbo. 'Ke 'le =nu -heyri, =v -ye mu -mumu, 'v nyre 'le Fenisiblögba 'mu, kɔ Sipreblögba 'mu, kɔ Atiösidɔ 'mu. Kee -ye -Juukve -do, nu- v Nyisva a -ti ye =tu. ²⁰Kee, ε kɔ -we -Yusu a nahuin -ye, 'v kɔ 'le Sipreblögba 'mu, kɔ Silenidɔ 'mu, Nu- mu 'le Atiösidɔ 'mu, 'v mu -we 'le nahuin =nu 'hün 'mu, -v 'de -Juukve, 'v nyu -haputitie =nu pue, -ε Kükönyo -Yusu a -ti -wön le na, ²¹Kükönyo 'v nyu 'mu -he 'dɔ, 'v tɔɔ =nu 'a 'kl a kenune, 'v nue, nahuin 'plöplɔ 'v kuo =wlv ye, kɔ, 'v -nyi =nɔ 'waa 'klɔ 'bii.

²²-Ti a -gbe, Jrusre 'mu a 'cve a nahuin 'win ni. Ne- nue, 'v -ha 'le Banabasi -ni wen, 'v loo 'le Atiösi 'mu. ²³-Te ɔ nyre 'le, -ye ɔ 'ye ni, -ε mɔ, Nyisva nu -Yusu a nahuin 'mu -hapude 'dɔ, -ye ɔ nu 'manu, kɔ, 'v -nyi v 'bii 'kl, 'ke bu 'cipi 'o Kükönyo a =wlv a yekuole, 'ke 'le 'waa =wlv 'bii ke. ²⁴É mɔ -tee, Banabasi a -gbe, ɔ mɔ -hapunahuon ni, kɔ, Nyisva a -Hihiu 'v kɔ win ke 'bii, kɔ, 'v kuo Kükönyo =wlv ye 'dɔ. -Ye nahuin 'plöplɔ, v -nyi 'waa =wlv Kükönyo.

²⁵Ti a -gbe 'yri, -ye Banabasi mu 'le Tasidɔ 'mu, -ε die nu, ɔ 'mu Sölv bla. ²⁶-Te ɔ yɔ 'le gbo, -ye ɔ gbɔ 'le Atiösidɔ 'mu. 'Ke 'le Atiösi a -gbe 'mu, v 'hön -we a -gbe, v -hi 'le 'yru=gble, 'ke 'le -Yusu a nahuin -heyri, 'v tɔɔ nahuin 'plöplɔ, -te bu di -Yusu a =wlv a yekuole nu. 'Ke 'le Atiösi a -gbe 'mu, -Yusu a -naagbopu, 'ke v -tva 'le =nu -Yusu 'Klisu a nahuin a daale gbo. É mɔ la 'a ye-hedee ni, 'ke bu daa =nu 'du a -gbe.

²⁷Ti a -gbe 'yri, Nyisva a winwön-henyu -de, nu- -hön 'le Jrusre 'mu, 'v mu 'le Atiösi 'mu. ²⁸-ɔ -ye a 'du mɔ Agabusi. Agabusi a -gbe, nɔ- 'ba ye 'mu, Nyisva a -Hihiu 'v nue, 'v =tui, -ε mɔ, ti -de 'de 'le hie, kanu gblaka 'mu =ti, ke nɔ -tutu 'bii ke. 'É mɔ -tee, kanu a -gbe 'v =ti, ti =nu -kɔ 'yri Klodɔ, ɔ mɔ la 'o Romakve a 'künü a 'künü. ²⁹Agabusi a -gbe bɔ po 'klée le, -ye -Yusu a -naagbopu, -v ni 'le Atiösi 'mu, v -yri ni, 'ke bu -he -Yusu a nahuin =nu 'mu, -v ni 'le Sudeblögba 'mu. Ne- kɔ -ti 'ε ni nahuon 'bɔ ni 'o, de ɔ -we 'le bɔ 'ye, 'v nye 'le ya, ³⁰'v 'kukue -nyinyi-töpli a -gbe le, 'v -nyi Banabasi kɔ Sölv 'heen, 'ke bu gbɔ 'le Sudeblögba a 'cve a ye'munaanyu -wön.

'maju. -Tɛ v -ha 'klɛɛ 'o 'maju a -gbɛ, -ye v 'ye ni, -ɛ mɔ, Piɛlu ni, 'i saka -nu, ¹⁷Piɛlɛ 'ɔ bibiu dabu ye, -ɛ die nu, v 'mu wien ma, 'ɔ -tva -wɔnlɛnuna gbo, -tɛ Kɔkɔnyɔ Nyɪsva nu 'le 'a -ɟikayu a gbo-huɪta. Ɔ nɔ lele: «Ba mu, ba le Saki kɔ 'diayuo -ye 'hɛɛn.» -Tɛ ɔ -yɛɛ, -ye ɔ 'hri ni, 'ɔ -hɔn 'le Jrusɛ 'mu, 'ɔ mu 'le -tɛgbi -ye.

¹⁸-Tɛ -nyɛɛ cɛ lɛ, -ye -gbugblɔgbu bi 'le 'sɔyuo -heyri, 'bu wlɔn lɛ -gbugba: «-Be' Piɛlɛ mue ye 'le?» ¹⁹'kun Helɔdɪ 'ɔ 'le 'sɔyuo -ye, bu =muɔ lɛ, 'v =muɔ lɛ -mɔmɔ, 'v 'dio 'ye, Helɔdɪ 'ɔ da 'sɔyuo =nu, -vɔ 'tu Piɛlɛ 'yie =tu, 'ke 'le -ɟikayu gbo, 'ɔ puu -bati lɛ, ɔ nɔ: «A ni 'mu 'kɔkɔɛ,» 'v 'lu. 'Plu dɛ a -gbɛ, ɛ 'mu mu -hi, -ye 'kun Helɔdɪ a -gbɛ, ɔ -hɔn 'le Sudeblugba 'mu ni, 'ɔ mu 'le Sesalɪdɔ 'mu. 'Dɔ a -gbɛ 'mu, ɔ -hi 'le 'dai ti.

-Tɛ 'kun Helɔdɪ nu la 'kɔkɔɛ

²⁰Nahuin =nu, -v ni 'le Tilɪdɔ kɔ Sidɔdɔ 'mu, 'kun Helɔdɪ a -gbɛ, ɔ nyu lɛ poo yɪv 'dɔ, 'ɔ nye -hva, bɔ gbu tu -wɔn. -Ye 'dɪɛɛ 'hɔn a -gbɛ a nahuin, v bibi 'mu lɛ 'yi, 'v di Helɔdɪ 'ye wɔn, 'ke 'le Sesalɪdɔ 'mu, -ɛ die nu, v kɔ =nɔ 'hɛɛn, v 'mu ke gbo wɛɛn, -ɛ nue, 'waa didi-tɔplɪ a 'dai dɛ, 'ke ɛɛ 'le Helɔdɪ a 'blugba 'mu -hɔn. ɛ kɔ 'kun a -kvannunyɔ a nyigblaka =dɛ. 'A 'dɔ mɔ Blatusi. Nɔ-ɔ 'kun Helɔdɪ a kayu 'yie =tu. Nyibeyu a -gbɛ, nɔ- v mu 'le -wɔn, 'v 'bɔtɔ lɛ, 'ke bɔ -hɛ =nu 'mu, -ɛ die nu, v kɔ 'kun 'hɛɛn, v 'mu kegbowɛɛnle kɔ, 'ɔ wɛɛn ke, 'v mu 'le 'kun Helɔdɪ ye, v nɔ: «-A nye 'ni -hva, 'ke -n kɔ -a mu 'hɛɛn, -ba wɛɛn ke gbo.» ²¹-Tɛ v 'yo 'klɛɛ, -ye ɔ wa 'dɔ -nyɛɛwɔ, -ɔ kɔ 'kwli 'mu ɔ di 'le nahuin -wɔn 'prɛɛ. -Tɛ -nyɛɛwɔ a -gbɛ, ɔ nyɛɛ 'klɛɛ 'o, -ye ɔ pue 'a 'kunwlawlu ni, 'v ni gbo, 'ke 'le 'kungbata wlɔn, 'ɔ -tva 'pupɛ gbo. ²²-Ye nahuin nɔ: «Nyɪsva'a ni, -ɔɔ 'prɛ, ɛ 'de -tɔnahuon.» ²³Tii -do a ti 'yri, Nyɪsva a leleenɔ nue ni, 'kɔɛ 'ɛ kɪ -nɔ, -ɛ nue, ɔ 'de nahuin lɛ, -ɛ mɔ: «Ba 'kee 'na -tɪ a 'yi'buaalɛ, Nyɪsva, nɔ- kɔ -tɪ ba 'buaa 'yi.» Hɔnnɪ dio -didi, 'v 'ku.

²⁴Ti a -gbɛ 'yri, Nyɪsva a -tɪ 'sɛɛ la gbo, 'ke 'le 'blugba 'bii -nu 'mu, 'ɛ nue, nahuin 'plɔplɔ 'v kuo -Yusu =wɔ ye.

²⁵Banabasi kɔ Sɔlv 'hɛɛn, -tɛ v -yɛɛ -kvan 'lu, 'ke 'le Jrusɛdɔ 'mu, -ye v -hian -wɔn, 'v mu 'le Atiɔsi 'mu. -Tɛ vɔ mu, -ye v gba nyibeyu =dɛ. Nyibeyu a -gbɛ, 'a 'dɔ mɔ Saan, 'a kegbohraadu mɔ Maki.

Pɔlv a ye-hɛdagba, 13.1–14.28

Nyɪsva nɔ 'ni, Sɔlv (Pɔlv) kɔ Banabasi 'hɛɛn, bu gba -Yusu a -tɪ, 'ke 'le daku a gbleglei -wɔn

13 ¹'Ke 'le -Yusu a nahuin =nu -heyri, -v ni 'le Atiɔsɪdɔ 'mu, ɛ kɔ nahuin -ye, 'bu -Yusu a -hapotitie nahuin yɛɛ po, =v -ye 'bu 'waa 'bienu -Yusu a nahuin tɔɔ. Nahuin a -gbɛ, nu- mɔ Banabasi bi 'le ye, kɔ Simeɔ, -ɔ kɔ kegbohraadu mɔ Nyɪ-yɛwɔ, kɔ Lukiusi, -ɔ kɔ 'le Silenti 'mu,

kɔ Manaɛ, ɔ kɔ 'kun Helɔdi, v naa 'le kayuu -do gbo, kɔ Sɔlv 'heɛn.

²-Nyɔwɔ =de 'mu, bɔv 'cɛ pa, bɔv =ci, 'ke 'o Nyɔsua a dɔda a -ta 'mu, 'ke Nyɔsua a -Hihiu 'prɛɛ 'le =nu -wɔn, v nɔ: «Ba po Banabast kɔ Sɔlv 'pta ke, -ɛ die nu, v 'mu -kvan =nu nu, ɔ kɔ -ti 'ni plɛ ba pu 'pta ke.» ³-Tɛ v 'wɔn windv a -gbɛ, -ye vɔ lele 'ni -ci, 'vɔ Nyɔsua da, 'plu, 'v po Banabast kɔ Sɔlv dabv 'lu gblɛ, 'v tv gbo, 'ke bɔ mu Nyɔsua a -kvan nu.

-Tɛ Banabast kɔ Sɔlv 'heɛn, v nyre 'le Sipreblugba 'mu

⁴⁻⁵Ke'ɛ ni, ɛ ni 'mu, Nyɔsua a -Hihiu 'v le Banabast kɔ Sɔlv 'heɛn, 'ke bɔ bi 'hru wɔn. V kɔ Saan Makt 'heɛn, nu- mu, ɔ mɔ 'waa 'mu-hɛnyɔ, 'v mu 'le Selesidɔ 'mu. 'Ke v -ha 'o 'mu, 'v mu 'le 'blugba =nu 'mu, vɔ Sipre daa, 'nie =glaa 'le le. -Tɛ v nyre 'le Salamint 'mu, v mu 'le Nyɔsua a kayu gbo, -tɛgbi -Juukvɛɛ 'le le 'kukue, 'v =tu Nyɔsua a -ti.

⁶-Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye v 'bɛ 'blugba 'bii a -gbɛ =tɔ, 'v nyre 'le Pafɔsɔdɔ 'mu. 'Ke v yɛ 'le -pinanyɔ =de gbo. 'A 'du mɔ Baljesu, Glekikvɛɛ 'v nyo Elimast daa. -Juukveyu'u ni. Ɔ 'a dɔnɔ daa winwɔn-hɛnyɔ. ⁷Nɔ- mɔ 'blugba =nu a -gulɔnuma a nunatumu. -Gulɔnuma a -gbɛ, 'a 'du mɔ Segust Polust. Ɔ kɔ =tɔ. Nɔ- da Banabast kɔ Sɔlv 'heɛn, -ɛ nue, ɔ -hɔa bɔ 'wɔn Nyɔsua a -ti. ⁸Keɛ, -pinanyɔ Elimast -ni wɛn, ɔ nyu ye 'ni -wɔn, 'kɔ 'le 'klɔ le po, -ɛ die nu, -gulɔnuma a -gbɛ, ɔ 'ni -han -Yusu =wɔ ye kuo. ⁹Sɔlv, vɔ -wɛ Pɔlv daa, -tɛ ɔ 'ye dɛ a -gbɛ, -ye Nyɔsua a -Hihiu kɔv ke win 'bii, 'v -hrɔv -pinanyɔ a -gbɛ 'yie 'mu, ¹⁰ɔ nɔ: «Sɔv-, gblagblonyɔ, 'crenyɔ, -n 'we =nɔ 'kuo -hɔn a nyigblaka a 'yu ye. -Mɔ =nu, ɔ yraa -ti a -tɛɛ, -mɔ ni, ɔ-ɔ Nyɔsua a win kle -ha. Ti tio- kɔ 'yri -n die 'kee 'le? ¹¹'Ye ke, Nyɔsua di -mu le poo yrv. -Na 'yii di 'ni sua. -N 'dɛɛ -bo yrii le, ɛ 'mu ti gba.» Tii -do a ti 'yri, -ye 'a 'yii 'kee lɛyriile ni, 'v ni 'le gbigbɔyri -hɛyri, 'kɔ -wɔn le -hɔn, 'kɔ le dudua, 'kɔ nahuin le =mɔ, -v di 'a dabv kwa 'ble, -v dio naa. ¹²Dɛ =nu, -ɛ mue 'lu -wɔn, -tɛ -gulɔnuma 'ye, -ye Nyɔsua a win kɔ 'a 'klɔ 'heɛn, ɔ 'tv 'a =wɔ le, 'v kuo -Yusu =wɔ ye.

-Tɛ Pɔlv kɔ Banabast 'heɛn, v mu la 'le Atiɔsɔdɔ 'mu, -ɔ ni 'le Pisidiblugba 'mu

¹³Dɛ a -gbɛ, -tɛ ɛ -hi, -ye Pɔlv kɔ 'a 'bienu 'heɛn, v -ha 'le 'mu Pafɔsɔdɔ 'mu, 'v mu 'le Pɛsɔdɔ 'mu, ɔ ni 'le Pafiliblugba 'mu. -Tɛ v nyre 'le, -ye Saan Makt -ni wɛn, ɔ hii 'le gbo, 'v -mɛ de, 'v mu 'le Jrusɛdɔ 'mu. ¹⁴Pɔlv kɔ Banabast 'heɛn, v -mɛ -ye, v 'kɛ gbɛɛ 'waa 'dagba 'lu -wɔn, 'v nyre 'le Atiɔsɔdɔ 'mu, ɔ ni 'le Pisidiblugba 'mu. -Juukvɛɛ a -wuwle-nyɔwɔ 'mu, 'v pa 'le Nyɔsua a kayu gbo, 'v ni gbo. ¹⁵Nahuon -de, nɔ- -hre Moise a 'cruntɛi a =tɔ -ye, kɔ Nyɔsua a winwɔn-hɛnyɔ a 'cruntɛi a =tɔ -ye -wɛ. -Tɛ ɔ -wɔ 'a -hihre -wɔn, -ye Nyɔsua a kayu a ye'mɔnaanyv, v lee 'o -nu 'hɔn 'mu nahuon, v nɔ: «-Dɔayvɔ -a, 'ba kɔ =tɔwin =de, 'ke ba -nyi nahuin 'klɔ, a -wɛ 'le ba po wun ni,» ¹⁶Pɔlv 'v 'ba ye 'mu, 'v bibiu dabv ye, -ɛ die nu, v

'muo nva ye gbo po, ɔ nɔ: «A mv -ɗiayuo Yisraekue, kɔ 'a mv pupɔnahuin -ye -nv, -vɔ -we Nyɩsva da, ba po 'mv nva ye gbo. ¹⁷Nyɩsva -nv, -a mv Yisraekue, -aa da, nɔ- -ha 'le -a ni bunu du 'mv, 'plu ti -nv -kɔ 'yri -a ni daku ni la 'le daku -ye a 'bri, -ɛ mɔ Esipɔblugba, Nyɩsva a -gbe 'ɔ nue, 'v -he daku gblaka, 'ɔ -hu 'le 'blugba a -gbe 'mv, 'ke 'le 'kɩkɩ 'kwli 'mv. ¹⁸'Plu, -te v nu la 'yri a -wlu 'hɔn, 'ke 'le -teɔgi -nv, nahuin =de 'de 'le 'ti, 'ɔ kikle -nv le, ¹⁹'ɔ -wɔ dakuɔ 'nɩpata gbo, 'ke 'le Kanaablugba 'mv, 'ɔ -ha 'le 'waa 'blugba a -gbe, 'ɔ -nyo 'a daku Yisraekue, v 'muo kɔ. ²⁰Kue 'o ti -nv 'yie 'mv gbo, -a ni bunu mu la 'le Esipɔblugba 'mv, -bo mu -mumu, -bo ye -we ti -nv -kɔ 'yri Nyɩsva -nyi =nv Kanaablugba 'bii, ɛ -we 'le 'yri a (450) -hɔtruwu -hen ni le 'yri a -wlu 'hɔn =tu 'o -pu.

Ti 'bii a -gbe 'yri, ɔ -nyi -nv -batiponyu, -v mɔ 'waa ye'mvnaanyu, 'ɛ gbe -gbagba, 'ɛ ye Nyɩsva a winwlɔn-henyɔ Samuɛl a ti ke.

²¹Samuɛl a -gbe a ti 'yri, 'ke v -hva bodɔ, Nyɩsva 'ɔ -ha 'le Sault, 'ke bɔ 'ya 'waa bodɔ 'mv. Sault a -gbe, ɔ mɔ Kisi a 'yuu ni, 'ɔ kɔ 'le Besame a -tugba 'mv. ɔ nu bodɔde, 'ke 'le 'yri a -wlu 'hɔn 'kwli 'mv, ²²'plu Nyɩsva 'ɔ -huɔ bodɔde a -gbe ke, 'ɔ po 'o Dafidi. Ke Nyɩsva po Dafidi a -gbe a -ta 'mv, ɔ nɔ: Dafidi, -ɔ mɔ Yisai a 'yu, nɔ- mɔ 'na =wɔ a nahuon. 'ɛ ni de, 'nu -hva bɔ nu, ɔ die 'ni nu. ²³'Ke 'le Dafidi a 'yuo a 'yuo -heyri, 'ke Nyɩsva -ha 'le Yisraekue a Waanyɔ, -ɛ 'we =nɔ ye, -te ɔ nu la 'a =tutue. Waanyɔ a -gbe, nɔ- mɔ -Yusu. ²⁴'Plu -Yusu a -gbe, ɔ 'mv -kvan -wlu mu =tu, -ye Saan, nɔ-ɔ la Yisraekue a nahuin Nyɩsva a -ti ye =tu, ɔ nɔ: Ba hie 'o de kuku, aa nu gbo, ba -nye 'a ni 'klɔ 'bii Nyɩsva, 'mv 'a mv 'nie 'lu le po. ²⁵'Plu ɔ 'mv 'a -kvan 'lu mu -yra, -ye ke ɔ nahuin ye po, ɔ nɔ: 'N 'de nahuon -nv, 'a ni =wɔ plɛ 'n 'ya 'mv, -ɛ mɔ Waanyɔ -nv, Nyɩsva po la le, ɔ di la 'le ya. Kee, ba 'ye ke, 'bia 'ni -yra 'na -kvan 'lu, 'plu Waanyɔ a -gbe, ɔ 'mv 'le di. 'Na -gbe, 'n 'de nyɔ =de, 'ke =bo dio 'mv -he, 'ke 'o 'ɛ ni -kvan =de a -ta 'mv.»

²⁶Ke Pɔlvu lele po: «ɗiayuo -a, 'a mv -Juukue, -v mɔ -a ni bu gblaka Abrahamu a 'yuo a 'yuo, kɔ 'a mv -nv, -v 'de -Juukue, keɛ -vɔ -we Nyɩsva da, -a 'bii, -a mv kɔ Nyɩsva a titie -nv, -ɛ nyi =tu, -te Nyɩsva, ɔ -a ni waale nu. ²⁷'ɛ mɔ -teɛ, Jrusɛ 'mv a nahuin kɔ 'waa ye'mvnaanyu 'heen, v 'di 'mv le yrii, nahuon tio- -Yusu bɔ 'ya 'mv, 'plu, Nyɩsva a winwlɔn-henyu a win, v -hre, 'ke 'le Nyɩsva a kayuo gbo, 'ɛ ni -wuwle-nyɔwɔ 'mv, v 'di -we 'mv le yrii. Kee, ti -nv -kɔ 'yri v 'la o -Yusu, -ye -ti -nv, Nyɩsva a winwlɔn-henyu a -gbe, v =tu la, ti -hi la a ti 'yri, i mue o -wɔn 'lu. ²⁸-Hapɔkɔ, -Yusu 'ɔ 'de de =de nu, -ɛ ble 'kukue ye, keɛ, v -hɔɛ Pilatɩ ni, 'ke bɔ 'la -Yusu. ²⁹-Te v nu o -tɔplɩ 'bii =nv, Nyɩsvacrɩnɩ =tu la, -i kɔ -bi mue la 'lu -wɔn, -ye v -hɔ o 'o tu 'yie 'mv ni, 'v puo o 'le 'deɛ wlɔn. ³⁰Kee, Nyɩsva -hɔ 'le 'kukunyɔ -heyri ni, 'ɔ -hɔ 'klɔ. ³¹-Te -Yusu 'hri 'klɔ, -ye 'ke 'le -nyɔwɔ 'plɔplɔ 'kwli 'mv, ɔ 'hru nahuin =nv yɛ, -v kɔ =nɔ 'heen, -v -hɔn o 'le Galileblugba 'mv, -v mu o 'le Jrusɛ 'mv. Nahuin a -gbe, -v 'ye -tɔplɩ 'bii =nv, -Yusu nu, -nv v ke 'a -ti daku, -v mɔ Yisraekue ye =tu.

32-33 'N kɔ Banabasi 'heɛn, 'a mu -a ya -haputitie ye. -Haputitie a -gbe, ε nɛ- mɔ: Nyɪsua, ɔ -ha 'le -Yusu 'kukonyv -heyri ni, ɔ -hɪɔ 'klɔ. De a -gbe, Nyɪsua pue la 'le -le, 'ke 'o -a ni bunv -wɔn, -ε mɔ, ɔ die la 'ni nu. 'E mɔ -tɛɛ, ɔ nu de a -gbe, 'ke 'o -a mu -wɔn, -a mu -gbo, -v 'ya bunv a -gbe a 'yuo a 'yuo 'mu. Nyɪsua bɔ di 'le -Yusu 'kukonyv -heyri -ha, ɔ 'muo 'klɔ -ha, v 'cru la -we ni, 'ke 'le Nyɪsua a -wlabrecrunɛ 'kwli 'mu. Ke 'a -wladv a 'hɔn a nɔnv po:

Nyɪsua nɔ 'ni:

-Mɔ mɔ 'na 'Yuu ni.

Kvɛ ke mɔ -nyrɔwɔ -gbo 'yie 'mu gbo,

'mɔ mɔ -na Bu.

34 Nyɪsua =tui la ni, -ε mɔ, ɔ dio 'le 'kukonyv -heyri 'ni -ha, ɔ 'muo 'klɔ -ha, -ε die nu, 'a -plahvɪn 'ni -han -hɔn, v 'cru la, 'ke 'le Nyɪsvacrɪnɛ 'kwli 'mu, -ε mɔ:

'Mɔ Nyɪsua, 'n pue 'le -le,

'ke 'o Dafidɪ -wɔn,

-ε mɔ, 'n di 'a mu 'mu nu -hapudɛ.

'E mɔ -tɛɛ, de a -gbe, 'n die 'ni nu.

35 Nɛ- nue, v 'cru la lele, 'ke 'le Nyɪsua a -wlabrecrunɛ 'kwli 'mu, -ε mɔ:

Nyɪsua o, =ni ween -le ke,

'ke -na nahuon bɔ =hɔn 'le 'deɛ wɔn.

36 E 'de Dafidɪ a -gbe a -tɪ, ɔ 'ni =tui -le, -ε nue, -tɛ Dafidɪ a -gbe, ɔ -yra la -kvan =nv 'lu, Nyɪsua plɛ bɔ nu la, -ye ɔ 'kv la ni, v -hɪɔ la 'o, v puo la 'o 'a bunv 'hɪvɪn 'mu gbo, 'a -plahvɪn 'ɪ -hɔn la 'le 'deɛ wɔn. 37 Keɛ, nahuon =nv, -ɔ mɔ -Yusu, Nyɪsua -ha 'le 'kukonyv -heyri, ɔ -ha 'klɔ, -Yusu a -gbe, 'a -plahvɪn 'de 'le 'deɛ wɔn -hɔn. 38 'A -tɪ o, 'diayuo -a, ba kɔ 'a yiyie: 'ke 'le -Yusu a -gbe 'mu, 'ke Nyɪsvaa 'le naa, 'ɔɔ -a ni de 'kuku, -a nu 'wɔwla. 39 'E ni nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ kuo -Yusu =wlv ye, Nyɪsua dio 'ni =gbɪa, 'ke 'o de 'kuku, ɔ nu -wɔn. De a -gbe, tetei =nv, Nyɪsua -nye la 'a winwɔn-henyɔ Moise, ɪ 'die la 'le -wɛ. 40 'A -tɪ, ba =tu 'a ni dɔnv 'yie, -tɪ =nv, Nyɪsua a winwɔn-henyv =tu la, ɪ 'ni -han 'a mu nue. -Tɪ a -gbe, ni -gbo:

41 'A mu =nv, -v yraa -tɪ a -tɛɛ,

bɪ saka 'a mu, kɔ, ba -wɛ gbo,

-ε nue, 'a ni ti 'yri, 'n kɔ =bo nu -tɔplɪ,

a 'deɛ ba pui wɛn -tɛɛ,

'bɪa nahuon 'bɔ nyi wɛn 'a mu -wɔn yɛ na.»

42 -Tɛ Pɔlv -yɛɛ, bɪv 'le Nyɪsua a kayu gbo 'mu -hɔn, -ye nahuin le Pɔlv kɔ Banabasi 'heɛn ni, 'ke bɪ di 'le lele -wuwle-nyrɔwɔ -nv 'mu, -ɔɔ 'le di, -tɪ =nv, v =tu, v 'mui lele =tu. 43 -Tɛ -gboligbo -wɛ 'le, -ye -Juukvɛ 'plɔplɔ, kɔ nahuin =nv, -v -hɛ -Juukvɛ, v kvɛ Pɔlv kɔ Banabasi 'heɛn -wɔn, v 'mu toto po. V 'hɔn -wɛ a -gbe, v nyu 'mu po =tɔ, 'ke -hapudɛ =nv, Nyɪsvaa =nv 'mu nu, 'ke 'le -gbvgbɛkɔ 'kwli 'mu, v ni blɛ 'le ke.

Nyɪsʋa le la Pɔlv, 'ke bɔ gba -we 'le 'a -ti daku =nu -wɔn, -v 'de -Juukʋe

44-Wuwle-nyrɔwɔ -ni o, -te ɔ nyre 'klɛɛ 'o, -ye 'dɔ a nahuin 'bii, v -we ke ti, v 'mu Nyɪsʋa a wintɛ 'wɔn. 45-Tɛ -Juukʋe a nyɪgblakɪ, v 'ye nahuin -huohui =nu, -ye v =tu ca, 'sʋ Pɔlv ye -wɔn, kɔ, 'v nyo tanɪ =tu. 46-Kɛɛ, Pɔlv kɔ Banabastɪ 'hɛɛn, v 'nɪ pɪ -le huannʋ, kɛ v nyu ye po: «E nɔɔ 'o lɛ, 'ke 'a mu -Juukʋe, 'a mu -bu 'ya ye-hɛnahuin 'mu, -bu 'wɔn Nyɪsʋa a wintɛ. Kɛɛ 'klɛɛ, -tɛ a plɛ, a 'nɪ -hʋa =le 'klɔ yrayrv =nu, -ɔ 'nɪnɪ -we 'le, -ye nahuin =nu, -v 'de -Juukʋe, nu- -a di 'klɛɛ 'le -wɔn mu, -a 'mu -tɪ a -gbɛ ye =tu, 47-ɛ nue, dɛ Kʋkɔnyɔ le -a mu, -ba nu, nɛ- -gbo:

Kʋkɔnyɔ nɔ 'nɪ:
 'N nue nɪ, =nɪ 'ya -nyrɛ 'mu,
 'ke 'o daku a gbleglei =nu -wɔn,
 -v 'de -we -Juukʋe,
 -ɛ die nu, 'mu 'le -mu 'mu naa,
 nahuin -gbo, -v 'sɛɛ 'klɔ 'bii -gbo ke gbo,
 'mu waa.»

48'Plu nahuin =nu, -v 'de -Juukʋe, v 'mu win a -gbɛ mu 'wɔn, -ye v nu 'manʋ, 'sʋ Kʋkɔnyɔ a win baa. 'Plu, nahuin 'bii =nu, Nyɪsʋa -ha 'le du 'mu, 'ke -bu kɔ 'klɔ yrayrv, -ɔ 'nɪnɪ -we 'le, v kuo -Yusu ye =wlv.

49-Ye Kʋkɔnyɔ a wintɛ 'sɛɛ 'blugba 'bii =nu gbo ke. 50-Kɛɛ, 'dɔ a nyrv =nu, 'yieɛ 'ye -tɛɛ, kɔ, -sʋ Nyɪsʋa da, v kɔ 'dɔ a ye'munaanyv 'hɛɛn, nu- -Juukʋe a nyɪgblakɪ bi 'le ke 'mu, 'ke bu bla Pɔlv kɔ Banabastɪ lɛ, 'ke 'le 'waa 'dɔ 'kwli 'mu, 'v =tuw 'dɔ 'mu. 51-Tɛ v =tɪ 'klɛɛ 'dɔ 'mu, -ye Pɔlv kɔ Banabastɪ 'hɛɛn, v bubla 'waa bu, -ɛ die nu, 'pupu =nu, v 'mu 'o 'waa bu 'hʋn 'mu le -hɔn, v 'mue nahuin tɔɔ, -ɛ mɔ, Nyɪsʋa a yrv 'bu ye nyɪgblakɪ a -gbɛ, -ye nyɪgblakɪ a -gbɛ, nu- nue 'waa dɔɔnʋ -wɔn. -Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye 'ke v mu 'le Yikɔnidɔ 'mu. 52-Yusu a nahuin =nu, Pɔlv nu hie 'le Atiɔsidɔ 'mu gbo, sʋ nu 'manʋ 'dɔ, kɔ, Nyɪsʋa a -Hihiu 'v kɔɔ =nu win ke 'bii.

-Tɛ Pɔlv kɔ Banabastɪ 'hɛɛn, v mu la 'le Yikɔnidɔ 'mu

14 ¹Nyɪsʋa a kayu =nu, -v nɪ 'le Yikɔnidɔ 'mu, 'ke Pɔlv kɔ Banabastɪ 'hɛɛn, v pa 'le, 'sʋ -Yusu a -tɪ =tu. -Tɛ sʋ 'a =tutue nu, ɛ nue, -Juukʋe 'plɔplɔ, kɔ nahuin, -v 'de -Juukʋe, 'v kuo -Yusu =wlv ye. ²Kɛɛ, -Juukʋe =nu, -v 'de -Yusu =wlv ye kuo, 'waa 'puprɛwin nue, nahuin =nu, -v 'de -Juukʋe, 'sʋ -Yusu a nahuin yrv lɛ poo. ³Kɛɛ, Pɔlv kɔ Banabastɪ 'hɛɛn, v -wɛn 'le Yikɔnidɔ 'mu nɪ. U 'nɪ pɪ -le huannʋ, 'v kuo Kʋkɔnyɔ -Yusu =wlv ye, 'ke bɔ =tu 'yie, 'v nyi nahuin yrɛ =tu, -tɛ -Yusu, ɔɔ nahuin a -hapudɛ a 'mɔnɔnue nu, 'ke 'le -gbɔgbɛkɔ 'kwli 'mu, -Yusu 'ɔ -nyi =nu 'klɪ, 'ke bu nu 'ɲmileka-tɔplɪ. 'ɲmileka-tɔplɪ a -gbɛ 'kwli 'mu, 'ke ɔ naa 'le, 'ɔ tʋɛ nahuin, -ɛ mɔ, -tɪ =nu, 'a -wɔnnaanyʋ =tu, ɪ mɔ -tɪ a -tɛɛ nɪ.

⁴Dɔ a -gbe a nahuin 'be =tɔ. 'Ke =v -ye pɛɛ 'le -Juukvɛ -wɔn, =v -ye 'v pɛɛ 'le -Yusu a -wɔnnaanyv -wɔn. ⁵-Juukvɛ, v kɔ nahuin =nv, =v 'de -Juukvɛ, kɔ 'waa nyigblakɩ 'hɛɛn, v -yri nɩ, 'ke bu =tue Pɔlv kɔ Banabastɩ 'hɛɛn =svɛ, kɔ, bu pu 'he -wɔn lɛ, -ɛ die nu, v 'mu 'la. ⁶-Tɛ Pɔlv nu 'win, -ye v 'gba lɛ ci, 'v mu 'le Likaɔniblugba a 'dɛ =nv 'mu, -ɛ mɔ Lisitri kɔ Debi 'hɛɛn, kɔ 'dɛ =nv, -ɛ -glaa 'le =nv. ⁷Dɛ a -gbe 'mu, 'ke v 'le -haputitie po, -ɛɛ -Yusu a -tɩ -wɔn lɛ na.

-Tɛ Pɔlv kɔ Banabastɩ 'hɛɛn, v mu la 'le Lisitridɔ 'mu

⁸'Ke 'le Lisitridɔ 'mu, Pɔlv kɔ Banabastɩ 'hɛɛn, v ye 'le gbo nahuon =de. 'A bu -yɩrɛ lɛ. Kvɛ 'le 'a kɔkɛ 'yie 'mu gbo, 'a bu 'de 'kɩ kɔ. ɔ 'de -hlun a nɛɛ. ⁹Nyɩsva a -tɩ =nv, Pɔlv =tu, nɩ- ɔ po nva ye gbo, Pɔlv 'v nyo 'ye, 'plu 'v 'ye -wɛ, -ɛ mɔ, nahuon a -gbe, ɔ kuo -Yusu ye =wlv, 'ke -Yusu a -gbe, ɔ kɔ 'kɩ, 'ke bɔ -wɔ 'a 'kvɛ. ¹⁰-Ye Pɔlv 'yaa 'le win, ɔ nɔ: «Ba ye 'mu, -bo nyra gbo!» nahuon a -gbe 'v =plu, 'v -tua nuna gbo. ¹¹De -gbo, Pɔlv nu, -tɛ nahuin 'ye, -ye v -tua lɛ=mɔmale gbo, kɛ v po, 'ke 'le 'waa 'briwin 'kwɩ 'mu, -ɩ mɔ likaɔniwin, v nɔ: «Nyɩsvapv =nv, =v nɩ 'le yakɔ 'mu, v -hɛ -tɩnahuin, 'v di nɔ -a mu -hɛyri,» ¹²nahuin a -gbe 'v =tue Banabastɩ Seɩstɩv, -ɔ mɔ 'waa nyɩsvapv a nyigblaka, 'v =tue -wɛ Pɔlv Hɛmɛstɩv, -ɔ mɔ 'waa nyɩsvapv a 'pɔpɛnyɔ, -ɛ nue, 'ke 'le Pɔlv kɔ Banabastɩ 'hɛɛn -hɛyri, Pɔlv, nɔ- mɔ 'pɔpɛnyɔ. ¹³'Ke 'le 'dɩ -hlɔn, 'ke kayu =de nɩ 'o. Nv- kɔ gbo v 'le 'waa nyɩsva =nv, -ɔ mɔ Seɩstɩ daa. Seɩstɩ a -gbe a -cɔhlɔnpinyɔ, nɔ- ya 'le brobɩ, ɔ =tu 'flaba 'hɔn 'mu lɛ, 'v gbɩ 'le Seɩstɩ a kayu ye. ɔ kɔ nahuin 'hɛɛn, v -hva bu pi bro a -gbe a -cɔhlɔn, 'ke 'o -Yusu a -wɔnnaanyv Banabastɩ kɔ Pɔlv 'hɛɛn ye. ¹⁴-Tɛ -Yusu a -wɔnnaanyv a -gbe, v yri de =nv, -ɛɛ 'lu -wɔn mue, -ye v cɩra 'waa wlawɩ lɛ, v 'mue nahuin tɔɔ, -ɛ mɔ, de a -gbe, ɛ saka =nv nɩ, kɔ, 'ɛ 'de 'waa plɔ blee. Nɛ- mɔ bu bi 'le nahuin -gbahlɔn, tii -do a ti 'yri, 'v 'le win 'yaa, ¹⁵v nɔ: «Daku -a, de tɩo- aa nu, -ɛ nɩ 'le 'mu 'le? -A nɩ -gbe, -a mu mɔ -tɩnahuin nɩ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ a nɩ 'mu. -A 'de nyɩsvapv. -A ya 'a mu ye Nyɩsva a -haputitie, -ɛɛ -Yusu a -tɩ -wɔn lɛ na. -Aa 'a mu 'nɩ lɛ, 'a nɩ tuyuo -gbo, -ɔ mɔ 'a nɩ nyɩsvapv, ba hie 'o 'a dida gbo. ɛ nyre lɛ 'yi, 'ke 'o Nyɩsva ye. Ba -hɩan -wɔn, ba da 'Klɔhienyɩsva, -ɛ nue, nɔ- nu yakɔ, kɔ -tɩtɩ, kɔ 'yru, kɔ 'ɛ nɩ de =de, -ɛ nɩ nɔ 'klɔ ke. ¹⁶Tɩ -hi la a ti 'yri, Nyɩsva -ha la daku 'bii lɛ mɛ, 'ke bu kvɛ 'waa -gbe a 'lu a lɛ-hiele -wɔn. ¹⁷Kɛɛ -ye 'ɛ nɩ ti, -hapɔde, ɔ nu, nɛ- nyi -gbo 'mu lɛ po, -ɛ mɔ, ɔ nɩ 'klɔ. Nɔ- nye nu, 'nu 'v di, 'plu =aa -tɔplɩ 'cɛ, 'v -a mu didi-tɔplɩ -nyi, kɔ, 'v -wɛ 'a mu plɔ a bleɛle -nyi.» ¹⁸-Hapɔkɔ, -Yusu a -wɔnnaanyv 'v nu lɛ 'pɔpɛ, kɛɛ, ɛ 'yakla nɩ, 'ke bu ka daku =nv ye, 'ke bu 'diu -cɔhlɔn =nv pie.

¹⁹'Plu de a -gbe, ɛ 'mu mu -hi, -ye -Juukvɛ -hɔn 'le Pisidiblugba a Atɩɔstɩv 'mu, kɔ Yikɔnɩdɩv 'hɛɛn 'mu, 'v di Lisitri 'mu. -Juukvɛ a -gbe, nu- 'pɛɛ 'le nahuin =nv -wɔn, -ɛ die nu, v 'mu -Yusu a -wɔnnaanyv =nv =svɛ =tue. -Tɛ nahuin 'wɔn 'kleɛ 'waa win, -ye v -tua Pɔlv a 'he a -wɔnlepupue

gbo, -ε die nu, v 'muo 'la. -Tε v bio 'klεε 'hε, -ye v -mε -ye, v nɔ 'nɪ, ɔ 'ku nɪ, 'v -jro lε, 'v =tɪɔ 'dɪɔ 'mɪ, 'v hio 'le gbo. ²⁰-Yusu a nahuin -mε -ye, -tε v -gɔɔ 'le, -ye 'kɪ dio -wɔn, 'ɔ 'ba ye 'mɪ, 'ɔ 'ya 'dɪɔ 'mɪ. -Tε -nyre cε lε, -ye ɔ kɔ Banabast 'hεen, 'ke v mu 'le 'dɪɔ -nɪ 'mɪ, vɔ Debɪ daa.

-Tε Pɔlv nɪ -hɪan -wɔn, v mu 'le Atiɔsɪdɪɔ 'mɪ, -ɔ nɪ 'le Silibɔgbɔ 'mɪ

²¹Pɔlv kɔ Banabast 'hεen, v po -Yusu a -hapɪtɪtɪe, 'ke 'le Debɪdɪɔ 'mɪ, 'v nue, 'dai nahuin 'v -hε -Yusu a -naagbɔv. -Tε dε a -gbε, ε -hi, -ye v -hɪan -wɔn, 'v mu 'le Pɪsɪdɪbɔgbɔ a 'dɪε -nɪ 'mɪ, -ε mɔ Lisɪrɪ, kɔ Yikɔnɪ, kɔ Atiɔsɪ. ²²'E nɪ 'dɪɔ -kɔ ke vɔ 'o nyre, v kɔ bu -tu 'le -Yusu a nahuin -wɔlv 'kwɪlɪ 'mɪ gbo, 'v nyu -tɔ 'mɪ po, 'ke bu 'cipi 'o -Yusu a -wɔlv a yekuole. Ke vɔ -nɪ ye po: «-A kɔ -ba 'ye =sɔε 'dɔ, 'plu -a 'mɪ plɔ a bleelε kɔ, tɪ -kɔ 'yri Nyɪsɪvɔ dɪ -a mɪ win ke kɔɔ 'bii, 'ke 'le 'klɔ yrayrɔ 'kwɪlɪ 'mɪ.» ²³'Ke 'le 'cɔεɪ 'bii, -tɪ kɔ gbo vɔ 'le na, v -tu 'o gbɛ 'cɔε a ye'mɔnaanyɔ, 'vɔ -ci, 'vɔ Nyɪsɪvɔ da, 'v nyu 'le Kɔkɔnyɔ -Yusu kwa 'mɪ gbo -tu, v kuo o -wɔlv ye.

²⁴'Plu dε a -gbε, ε 'mɪ mu -hi, -ye v 'bε Pɪsɪdɪbɔgbɔ -tɪɔ, 'v mu 'le Pafɪlɪbɔgbɔ 'mɪ, ²⁵'v nyre 'le Pɛsɪdɪɔ 'mɪ, 'v -tu Nyɪsɪvɔ a -tɪ, 'plu 'v mu 'le Atalɪdɪɔ 'mɪ. ²⁶'Ke v -ha 'o 'mɪ, 'v mu 'le Atiɔsɪdɪɔ 'mɪ. 'Ke 'le Atiɔsɪ a -gbε 'mɪ, 'kee nɪ, v -tu o 'le Pɔlv nɪ Nyɪsɪvɔ kwa 'mɪ gbo, ɔ 'mɪ 'yie -tu, 'ke 'o -kɔan -gbo, v -wɔ 'klεε -wɔn a -ta 'mɪ.

²⁷-Tε v nyre 'klεε 'le Atiɔsɪdɪɔ -nɪ wɛn 'mɪ, -ye v 'kukue 'cɔε a nahuin 'bii lε, -tɔɔplɪ 'bii -nɪ, Nyɪsɪvɔ naa 'le -nɪ 'mɪ, ɔ nu, 'v le -nɪ, kɔ, -tε ɔ nu, 'v -ha -wε 'hru, 'ke nahuin -nɪ, -v 'de -Juukɔε, bu kuo -wε -Yusu -wɔlv ye. ²⁸'Ke v -hi 'le 'dai tɪ, 'ke 'le -Yusu a nahuin -nɪ -heyri, -v nɪ 'le 'dɪɔ a -gbε 'mɪ.

**Nahuin -nɪ, -v 'de -Juukɔε, 'bɪ kuo -Yusu -wɔlv ye,
-bε v blε ye bu -tuu 'o -Juukɔε a tetei 'yakɪ?**

15 ¹Tii -do a -gbε 'yri, nahuin -ye, nɪ -hɔn 'le Sudebɔgbɔ 'mɪ, 'v dɪ Atiɔsɪdɪɔ 'mɪ, 'v -tɪvɔ -Yusu a nahuin a tɔɔlε gbo, v nɔ: «Nyɪsɪvɔ 'dεε bɔ waa 'a mɪ, 'bɪ 'de 'a mɪ ye 'bε, -ε 'we -nɔ ye, -tε Moise a tetei 'a -tutue nɪ.» ²Keε, tɔɔwin a -gbε, Pɔlv kɔ Banabast 'hεen, v 'dɪ ke wεen, Pɔlv nɪ kɔ -nɪ 'hεen, 'v po gbɛ 'dɔ, 'ke 'o 'waa tɔɔwin a -gbε a -ta 'mɪ. De a -gbε, nε- nue, 'cɔε a nahuin 'v -yri, 'ke Pɔlv kɔ Banabast kɔ Atiɔsɪ a 'cɔε a nahuin -ye 'hεen, v kɔ bu mu 'le Jrusɛdɪɔ 'mɪ, -ε die nu, v 'mɪ -tɪ a -gbε -tu, v kɔ -Yusu a -wɔnnaanyɔ, kɔ Jrusɛ 'mɪ a 'cɔε a ye'mɔnaanyɔ 'hεen.

³-Tε v -yri 'klεε, -ye 'cɔε a nahuin, v gbɔ wɔn 'hru, Pɔlv nɪ 'v 'bε Fenɪsɪbɔgbɔ kɔ Samalɪbɔgbɔ -tɪɔ. 'E nɪ -tεgbɪ, vɔ 'o nyre, v nyi lε na -wɔn, -tε dakɔ a gbɛgbɛlɛ a nahuin -nɪ, -v 'de -Juukɔε, v nu, 'v hie 'o 'waa dε 'kuku gbo, 'v kuo -Yusu -wɔlv ye. De a -gbε, εε -Yusu a nahuin 'bii -nɪ, -v nyi 'wɔn, nue 'manɔ. ⁴-Tε v nyre 'le Jrusɛ 'mɪ, -ye 'cɔε a nahuin, kɔ -Yusu a -wɔnnaanyɔ, kɔ 'cɔε a ye'mɔnaanyɔ, v 'blɪ kwa -tεε, Pɔlv nɪ 'v le -nɪ

-tɔpli 'bii =nu, Nyɩsua naa 'le =nu 'mu, ɔ nu. ⁵Kɛɛ -ye Falisi=tumu a nahuin -ye =nu, -v -hɛ o -Yusu a nahuin, v 'ba 'mu ye, v nɔ: «Nahuin =nu, -v 'de -Juukvɛ, 'bu ni 'o, 'bu kuo -Yusu =wlv ye, ε nɔɔ 'o lɛ, 'ke bu 'bv yre, kɔ, bu -tuu 'o -Juukvɛ a tetei 'bii 'o, 'plu v 'mu -tɛɛ a -Yusu a nahuin -hɛ.»

⁶-Yusu a -wɔnnaanyv, v kɔ 'cve a ye'mvnaanyv 'heen, v 'kukue lɛ, v 'mu -ti a -gbɛ 'mu lɛ pupo, ⁷v pupui 'mu lɛ -pupo, Piɛl 'ɔ 'ba ye 'mu, ɔ nɔ: «-Diayuo -a, a yie ni, -ε mɔ Nyɩsua, ɔ -ha 'le 'mu du 'mu ni, 'a ti -wlen gbo, 'ke =bo pue 'a -hapvtitie nahuin =nu, -v 'de -Juukvɛ, -ε die nu, v 'mui 'wɔn, v 'mu -Yusu =wlv ye kuo. ⁸'Plu, Nyɩsua, ɔ yi nahuin a =wlv, ɔ -nyi =nu 'a -Hihiu, -tɛ ɔ nu, 'ɔ -nyu o -wɛ -a mu, -ε die nu, ɔ 'mue -a mu tɔɔ, -ε mɔ, ɔ wɛɛn 'waa dɛ ke. ⁹-A mu -gbo, -v mɔ -Juukvɛ, kɔ nahuin =nu, -v 'de -Juukvɛ, Nyɩsua 'ni 'jra =le nahuin 'yi 'mu lɛ. -A mu mɔ dɛɛ -do, 'ke 'o =nɔ ye. ɔ nue ni, nahuin a -gbɛ, -v 'de -Juukvɛ, 'waa =wlv 'i 'sii 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye, -ε nue, v kuo -Yusu ye =wlv. ¹⁰'A -ti 'klɛɛ, dɛ- kɔ Nyɩsua a ye-wɔnwɔn 'le, 'aa nahuin =nu, -v kuo -Yusu =wlv ye bɛnv hren, bɛnvɔv =nu, -a ni bunu kɔ -a ni -gbɛ 'heen, -a 'de 'le 'buble -wɛ. ¹¹-A -mɛ -ye, -a pui -tɛɛ, -ε mɔ, Nyɩsua waa -a mu ni, -ε nue, -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu nu -a mu 'mu =hapudɛ, 'ke 'le -gbvɔgbekɔ 'kwli mu. 'Waa -gbɛ, kɛ'e ni, ɔ nu -wɛ 'waa waalɛ.»

¹²Piɛl bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye -gboligbo a nahuin 'bii nu -brii, 'v po Banabasi kɔ Pɔlv nva ye gbo, 'v bi 'o, 'v na 'ɣmileka-tɔpli 'bii =nu -wɔn lɛ, Nyɩsua naa 'le =nu 'mu, ɔ nu, 'ke 'le nahuin =nu -heyri, -v 'de -Juukvɛ. ¹³-Tɛ v -wɔ 'pupre -wɔn, -ye Saki =tu -wɔn, ɔ nɔ: «-Diayuo -a, ba po 'mu nva ye gbo. ¹⁴Simɔ Piɛl, ɔ ni lɛ -wɔn, -tɛ Nyɩsua nu, 'ɔ kɔ 'le daku a gblegblei =nu, -v 'de -Juukvɛ a dɛ -wɔn. Nɔ- kɔ -heyri ɔ -ha 'le nahuin, 'ɔ nuu 'a nahuin 'mu. ¹⁵-Tu -do a -gbɛ, ni- Nyɩsua a winwɔn-henyv =tu la, ti -hi la a ti 'yri, 'v 'cru, 'ke 'le Nyɩsvacrunɛ 'kwli 'mu. -Ti a -gbɛ, i ni- gbo:

¹⁶Kɔkɔnyɔ Nyɩsua nɔ 'ni:

Bodɔ Dafidi a 'dɔ 'wɛ ni.

'Bɛ -hi, -ye 'n di 'le lele 'ni di,

bodɔ Dafidi a 'dɔ =nu, ɔ 'wɛ la,

'muo lele po.

¹⁷-Ye dɛ a -gbɛ, ε die 'ni nu, nahuin -ye,

-v 'de 'na daku a nahuin,

v 'mu 'mu lɛ =mɔ,

-v mɔ daku a gblegblei a nahuin =nu, 'n da,

'ke bu -hɛ 'na daku.

¹⁸Kɛ Kɔkɔnyɔ Nyɩsua po,

ɔ -yra -tɔpli a -gbɛ,

kve la 'le gbo, 'plu ɔ 'mu 'klɔ mu nu.»

¹⁹Saki nɔ lele: «'N nye 'ni -hva, nahuin =nu, -v 'de -Juukvɛ, 'bu kuo -Yusu =wlv ye, -a 'ni =tue 'le =nu =svɛ, -a 'ni hren 'le =nu -a mu -Juukvɛ a tetei 'yaki. ²⁰Kɛɛ, -ba 'cru =nu -wɔn, -a 'mue =nu -hva, -ε mɔ, v ni di 'le 'wlvugba-tɔpli =nu, vv 'kuo pie,

ko, v ni nu 'le 'e ni 'lalude =de, ko, v ni di 'le dehvei, v 'de -plo gbo 'be, e ko, v ni 'na 'le dablo, ²¹-e nue, kue la 'le -a ni bunu a ti 'yie 'mu gbo, tetei a -gbe, Nyisva -nye la Moise, 'ke 'le 'e ni 'du -de 'mu, nahuin nyi 'ni -hre, 'e ni -wuwle-nyrɔwɔ 'mu, 'ke 'le Nyisva a kayuo gble.»

'Crunie, v gba la 'le -Yusu a nahuin -nu -wɔn, -v 'de -Juukue

²²'Plu v 'mu mu -yre, -ye -Yusu a -wɔnnaanyu, ko 'cɔe a ye'munaanyu, ko 'cɔe a nahuin 'bii, v -yri ni, 'ke bu -ha 'le nahuin 'waa dɔnu -gbahɔn, nahuin a -gbe, v ko Pɔlv ko Banabasi 'heen, v 'mu 'le Atiɔsi 'mu lee. Nahuin -nu, v -ha 'le, nu- mɔ Judɪ, v -we Basabasi daa, ko Silasi 'heen. U mɔ nahuin ni, -Yusu a nahuin 'o =tuu. ²³U lu ni, 'ke bu gba 'crunie -Yusu a nahuin -nu ye, -v ni 'le Atiɔsi 'mu. 'Crunie a -gbe, 'a win, i ni -gbo:

«-A mu -Yusu a -wɔnnaanyu, ko 'cɔe a ye'munaanyu, ko -Yusu a nahuin 'bii 'heen, -a =gba 'a mu wɔn le -teɛ, 'a mu -ɔɔyuo -nu, -v 'de -Juukue, -v ni 'le Atiɔsiɔɔ 'mu, ko Siliblogba 'bii 'mu, ko Silisiblogba 'heen 'mu. ²⁴-A 'win ni, -e mɔ, nahuin -de, nu- hɔn nɔ -a mu -heyri 'mu, 'v mu 'a mu tɔw wɔn. 'Waa tɔwin a -gbe, i -ha 'a mu 'mu 'ku, 'i nue, 'a ni -wɔl 'i 'mɔe gbo. Subali, e 'de -a mu, -a 'diu le, 'ke bu di 'a mu tɔw. ²⁵Ne- nue, -a 'bii, =a -yri, 'ke -ba -ha nahuin, -a 'mu 'le 'a mu -wɔn lee, v ko -a ni 'munɔnyu Banabasi ko Pɔlv 'heen. ²⁶U 'hɔn -we a -gbe, v 'de huannu pi, 'ke bu 'ku, -a ni Kukɔnyɔ -Yusu 'Kɪsu a -kvan a -tu. ²⁷Nahuin a -gbe, -a -ha, nu- mɔ Judɪ ko Silasi 'heen. -Ti -gbo, -a 'cru nɔ 'crunie -gbo 'kwli 'mu, nu-v ni, -v di 'a mu le. ²⁸Nyisva a -Hihiu, v ko -a mu 'heen, -a 'ye ni, -e mɔ, e nɔw 'o le, 'ke -a ni hren 'le 'a mu benu, -v mɔ -Juukue a tetei 'yakli. Kee, de -gbo, -aa 'a mu -hva, nɛ- mɔ: ²⁹A ni di 'le 'wɔlugba-tɔpli -nu, v pie 'kuo, ko, a ni 'na 'le dablo, ko, a ni di 'le -we dehvei, v 'de -plo gbo 'be, ko, a ni nu 'le 'e ni 'lalude =de. 'Bia 'baa le naale nu, -ye e nu -teɛ. 'A -ti o, -a =gba 'a mu wɔn le -teɛ.»

³⁰Nahuin -nu, v ko bu lee, -te v -nyi -nu 'crunie a -gbe, -ye v -hu le mɛ, 'v mu Atiɔsi 'mu. -Te v nyre 'le, v 'kukue -Yusu a nahuin 'bii le, 'v -nyi -nu 'crunie a -gbe, ³¹'v -hre, 'ke 'o nahuin 'bii ye. -Te v nye -nu ye -hre, -ye 'a wiin nahuin 'bii nue 'manu, -e nue, i -nyi -nu 'kli. ³²Judɪ ko Silasi 'heen, -v mɔ Nyisva a winwɔn-henyu, v 'preɛ 'le -Yusu a nahuin -nu -wɔn -teɛ, -e die nu, v 'mu 'kli -nyi, ko, v 'mu 'le -wɔl 'kwli 'mu gbo =tu. ³³⁻³⁴U -hi 'le 'du a -gbe 'mu 'dai ti, 'plu -Yusu a nahuin -nu, -v ni 'le Atiɔsi 'mu, 'v gbu wɔl, v nɔ: «Nyisva bɔ ni 'o 'a mu -wɔn,» 'v -hu mɛ le, 'v -mɛ de, 'v mu 'le lele Jrusɛ 'mu.

³⁵Kee, Pɔlv ko Banabasi -mɛ -ye 'heen, v 'de de -mɛ. 'Ke v ni 'le Atiɔsi 'mu, v ko nahuin -ye 'heen, 'v Nyisva a -ti -nu =tu, -u Kukɔnyu -Yusu a -ti -wɔn le na.

Pɔlv a 'dagba a 'hɔn a nɔw, 15.36–18.22

-Te Pɔlv ko Banabasi 'heen, v -gbugbe la yre

³⁶-Te 'dai -nyrɔwɔ -hi, -ye Pɔlv le Banabasi ni, v nɔ: «N nye 'ni -hva, 'dɛ 'bii -nu, -a na o 'mu, =a =tu Nyisva a -ti, -u Kukɔnyu -Yusu a -ti -wɔn le na, -ba mu 'le,

-a 'mu -Yusu a nahuin ye -mre, -a 'mue 'ye, -te ε -ti 'mu, 'ke 'le -nu -wɔn.»³⁷ Ye Banabasi wɔn ni, ɔ nɔ: «N nye 'ni -hva, -baa mu, -ba gba Saan Maki.»³⁸ Kεε -ye Pɔlv -mε -ye, ɔ 'ni -hva -le bu gbo, -ε nue, ɔ nɔ 'ni, -te v mu o 'dagba 'mu, 'ke Maki a -gbe, ɔ hiiu 'le Pafiliblugba 'mu gbo, ɔ kɔ -nu 'heen, v 'de -kvan 'lu -yra.³⁹ U -tui -tutu, v 'de win 'mu le 'wɔnwɔn, 'v -gbugbe yre. Banabasi, nɔ- gba Maki, 'v gba 'mu, 'v mu 'le Sipreblugba 'mu.⁴⁰ Pɔlv -mε -ye, nɔ- gba Silasi, -Yusu a nahuin 'v da Nyisva, 'ke bɔ -he -nu 'mu, 'plu 'v mu.⁴¹ -Te v 'klεε mu, -ye v 'be 'blugbi -nu -tɔ, -i mɔ Siliblugba kɔ Silisiblugba 'heen. 'E ni -tegbi, v 'o nyre, 'v 'cɔe a nahuin 'kl -nyi, 'ke bu 'cipi 'o -Yusu a -wlv a yekuole.

-Te Timote bi la Pɔlv kɔ Silasi 'heen ke

16 ¹-Te Pɔlv kɔ Silasi 'heen, v mu, -ye 'ke v nyre 'le Debidɔ kɔ Lisitridɔ 'mu. 'Ke v ye 'o -Yusu a nahuon -de gbo. 'A 'du mɔ Timote. 'A 'dii mɔ -Juukveyrɔwlv ni, 'v -he la -Yusu a nahuon. 'A bu -mε -ye, ɔ mɔ Glɛkukveyu'u ni. ²-Yusu a nahuin -nu, -v ni 'le Lisitridɔ 'mu, kɔ Yikɔnidɔ 'mu, v -tu Timote a -gbe a -hapv-ti 'dɔ. ³Pɔlv, ɔ nye 'ni -hva, 'ke bɔ 'ya 'a -wɔnnaanyɔ 'mu, 'v gbo, 'v mu. -Te v mu 'klεε, -ye Pɔlv 'bɔ ye, -te -Juukve a tete 'a -tutue ni. ɔ nue ni, 'ke 'o -Juukve -nu, -v ni 'le 'die a -gbe 'mu a 'o-tuule a -ta 'mu, -ε nue, v 'bii, v yie ni, -ε mɔ, 'a bu mɔ Glɛkukveyu'u ni, 'v 'de 'a 'yu ye 'be. ⁴'Die 'bii -nu, v 'mu na, v -Yusu a nahuin 'ni le, -ti -nu, -Yusu a -wɔnnaanyɔ, kɔ 'cɔe a ye'munaanyɔ, -v ni 'le Jrusre 'mu, v po 'le, 'ke -Yusu a nahuin 'bii a -gbe bu -tuu 'o. ⁵-Ye 'klεε, -Yusu a nahuin a 'klu 'le 'ni 'ya, 'ke bu kuo -Yusu -wlv ye, 'plu -Yusu a nahuin a -gbe 'v kle bii 'ε ni -nyrɔwɔ.

**'Ke 'le Trvasidɔ 'mu, Nyisva 'preε 'le Pɔlv -wɔn,
'ke bɔ mu 'le Masedvanblugba 'mu**

⁶Nyisva a -Hihiiu 'de Pɔlv nu mε le -ha, 'ke bu -tu Nyisva a -ti, 'ke 'le Asiblugba 'mu. Nε- nue, 'v 'be 'blugbi -nu -tɔ, -i mɔ Flisi kɔ Galati. ⁷-Te v nyre 'le Misiblugba -hlon, -ye v nye 'ni -hva, 'ke bu mu 'le Bitiniblugba 'mu, kεε, Kɔkɔnyɔ a -Hihiiu 'die ke wεen. ⁸Nε- nue, 'v 'be Misiblugba -tɔ, 'v mu 'le Trvasidɔ a 'wafi ke. ⁹'Tɔ 'mu 'klεε, Nyisva nue ni, Pɔlv 'v 'ye nahuon -de, -ε 'we -nɔ ye, 'ke 'le yain 'kwli 'mu. Nahuon a -gbe, 'ke ɔ kɔ 'le Masedvanblugba 'mu, 'v nyrv ye gbo, 'v nyo le 'bati, ɔ nɔ: «Pɔlv, di nɔ -a ni Masedvanblugba 'mu, -bo di -a mu 'mu -he!»

Luku, -ɔ 'cru 'crunte -gbo, nɔ- bi Pɔlv nu ke, 'v mu

¹⁰-Te Pɔlv 'ye nahuon a -gbe, -ye -a yree 'mu le, -ε mɔ, Kɔkɔnyɔ'ɔ ni, -ɔ da -a mu, 'ke -ba mu 'le 'blugba a -gbe 'mu, -a 'mu 'a -haputitie po, 'ke 'o 'blugba -nu a nahuin ye.

**-Te Pɔlv mu 'le Filipudɔ 'mu, nyrvgba -de
kuo -Yusu ye -wlv; 'a 'du mɔ Lidi**

¹¹Nε- nue, -a -ha 'le 'mu, 'ke 'le Trvasi 'mu, -a mu 'le Samotrasiblugba 'mu, 'nie -glaa 'le le. -Te -nyre cε le, -ye 'ke -a mu 'le Neapolisidɔ 'mu. 'Ke

'mu -tu 'o -a mu gbo. ¹²'Ke -a -ha 'o bui, =a mu Filipudɔ 'mu. Filipudɔ a -gbɛ, ɔ mɔ Masedvaniblogba a =tɔ -ye a 'dɔ gblakaa ni. 'Ke 'le 'dɔ a -gbɛ 'mu, Romakɛ, v -huo 'le =le. -A -hi 'le -nyrɔwi 'plɔplɔ. ¹³-Juukɛ a -wuwle-nyrɔwɔ 'mu 'klɛ, -ye -a -tɔ 'mu 'dɔ, =a mu 'le 'nie nua 'mu. -A -mɛ -ye, -a nɔ 'ni, 'ke -a di 'o -tɛgbi -nu gbo ye, -tɛ -Juukɛ, v kla 'o lɛ'kukuele-tɔ, 'ke 'o Nyɔsua a dɔda a -ta 'mu. -Tɛ -a nyre 'klɛ 'o -tuo a -gbɛ ke, -ye -a ye 'o gbo nyrugbapɔ =de, -v 'kukue 'o le, =a ni gbo. Nu- -a 'prɛɛ 'le -wɔn. ¹⁴'Ke 'le -nu -heyri, nyrugba =de ni 'le. 'A 'dɔ mɔ Lidi. 'Ke ɔ kɔ 'le Tiatiludɔ 'mu. Ɔɔ plo dati 'yakli, -u -die po. Lidi a -gbɛ, ɔ 'de la -Juukɛyrɔwɔ, kɛɛ, ɔ -hɛ -Juukɛ a nahuon, 'ɔɔ =ke Nyɔsua da. -Tɛ -aa -Yusu a -tɔ =tu, -ye ɔ po -a mu ye gbo nua, Kukɔnyɔ 'ɔ 'tu 'a =wɔ le, -tɔ =nu, Pɔlɔ =tu, 'ɔ 'bli kwa, ¹⁵'ɔ -hɛ, 'ke bu puo 'nie 'lu, ɔ kɔ 'a kayugbokɛ 'hɛn, 'v pu 'nie 'lu le. -Tɛ de a -gbɛ, ɛ -hi, -ye ɔɔ -a mu le 'ni 'batɔ, ɔ nɔ: «Bia 'ba 'ye, -ɛ mɔ, 'n kuo Kukɔnyɔ -Yusu ye =wɔ, -ye ba di 'le 'na kayu gbo, a 'mu 'le gbo ni,» 'ɔ ni 'o -a mu ke 'mu, =a wɛn ke.

-Tɛ v po la Pɔlɔ kɔ Silasɔ 'hɛn -ji 'mu, 'ke 'le Filipudɔ 'mu

¹⁶-Nyrɔwɔ =de 'mu, -tɛ -aa 'le Nyɔsuadaale 'mu mu, -ye 'yu nyrɔyu =de, ɔ kɔ -a mu 'hɛn, -a =ɲmoo ni. 'Ku -huan ni 'o =nɔ ke 'mu. 'Ku -huan a -gbɛ, nu- nye nu, -tɔplɔ =nu, -i di 'lu -wɔn mue, 'ke 'o nahuin -wɔn, 'ɔ nyi -wɔn le na. De a -gbɛ, ɛ nye 'ni nu, 'a kukɔnyɔ 'v 'wli 'plɔplɔ 'ye. ¹⁷'Yu nyrɔyu a -gbɛ, nɔ-ɔ -a mu ke 'mu na, Pɔlɔ kɔ -a mu 'hɛn, 'ɔɔ 'le win 'yaa, ɔ nɔ: «Nahuin -gbo, v mɔ Yrayrɔnyɔsua a -kvannunyɔ ni. Nu- nyi 'a mu ye =tu, -tɛ Nyɔsua di 'a ni waale nu.» ¹⁸Ne- ɔ 'cipi 'o nunue. Ɔ nue -nunu, 'ɛ gba -nyrɔwi gbi, Pɔlɔ 'ɔ bi yru 'mu, 'ɔ =huan -wɔn, 'ɔ 'prɛɛ 'le 'ku -huan a -gbɛ -wɔn, ɔ nɔ: «'Ke 'le -Yusu 'Klɔsɔ a 'dɔ 'kwli 'mu, 'nu -mu 'ni le, -bo -hɔn 'o 'yu nyrɔyu -nu ke 'mu,» tii -do a ti 'yri, 'v -hɔn 'o =nɔ ke 'mu. ¹⁹-Tɛ 'yu nyrɔyu a -gbɛ a kukɔnyɔ 'ye, -ɛ mɔ, v 'deɛ bu 'ye lele 'wliye, -ye v klɔ Pɔlɔ kɔ Silasɔ 'hɛn ni, 'v gbu 'le 'dika, 'ke 'o -batiponyɔ ye, ²⁰'v yu -tɔ, 'ke 'o Romakɛ a ye'munaanyɔ ye, v nɔ: «Nahuin -gbo, v 'le -a ni 'dɔ 'mu po =gbugblɔgbɔ. U mɔ -Juukɛ'e ni. ²¹U -a mu tɔɔ 'waa 'brɔɲmli, -a ni tetei plɛ, -a ni 'ble 'le kwa, kɔ, -a ni nu 'le, -a mu -gbo, -v mɔ Romakɛ.» ²²Nahuin -nu, -v ni 'o, v nyu -wɛ le poo yru, Romakɛ a ye'munaanyɔ a -gbɛ, 'v le 'waa 'sɔyuo, 'ke bu -hu wlawli, 'plu bu biu lɔkɛ. ²³-Tɛ v -wɔ 'klɛɛ 'waa bibie -wɔn, -ye v pu 'mu =ji, 'v le =jikayu a 'yie-tunyɔ, 'ke bɔ =tu 'yie -tɛɛ. ²⁴-Tɛ =jikayu a 'yie-tunyɔ a -gbɛ, ɔ 'wɔn 'klɛɛ, -ye 'ke ɔ pu 'le =jikayu a -gblo =nu 'mu, -ɔ 'bɔɔ 'le le, 'ɔ pu 'le tikwɛ gblakɔ =nu, -i kɔ 'hɛ bui 'mu le, -ɛ die nu, v 'mu =sɛ 'ye.

²⁵Muu 'o 'tɔ-heyri 'yie 'mu, -ye Pɔlɔ kɔ Silasɔ 'hɛn, v da Nyɔsua, kɔ, 'v -wla bre, 'ke 'o 'a baale a -ta 'mu, =jɔnyɔ -ye, -v ni 'o, 'v nyu nua ye gbo po. ²⁶U ni 'le Nyɔsua a baale 'kwli 'mu, -ye -tutu -tva 'hɔrɔle gbo, -tutu a 'hɔrɔle a -gbɛ, 'ɛ bubla =jikayu a bugbo gbo. Tii -do a ti 'yri, -ye 'maji 'bii,

v -gbugba le, ɿ -ga le wɓɓn, kɔ, ɿjunyu 'bii a 'cun.i =wuwɓe le. 27-Ye ɿjukayu a 'yie-tunyo =wɓe 'yii. -Te ɔ 'ye, -e mɔ, ɿjukayu a 'maji 'bii, ɿ -ga le wɓɓn, -ye ɔ -ha 'le 'a 'plie bɔ wɓɓn nɿ, -e die nu, ɔ 'mu 'a dɔnu 'la. ɔ -me -ye, ɔ nɔ 'nɿ, ɿjunyu 'bii, v 'gba le ci. 28Kee -ye Pɔɓ, ɔ =mɔɔ 'mu 'yi, ɔ nɔ: «Kee, -nɿ nu 'le -n dɔnu de -de 'mu, -a 'bii, ke -a nɿ nɔ.» 29Nɛ- mɔ ɿjukayu a 'yie-tunyo, bɔ -hua 'napt. -Te v -nye =nɔ, -ye ɔ gba cigbei, 'ke 'le -gblo =nu, -ɔ kɔ 'mu Pɔɓ kɔ Silasɿ 'heen, v nɿ 'le, huannu a -ti, 'ɔ blɔ kwɓi ye gbo, 30'plu 'ɔ 'hruv 'le -gblo 'mu, 'ɔ -gbu wɓɓn, ɔ nɔ: «-Be' 'n di nu, 'plu Nyɿsua 'mu 'mu waa 'le?» 31-Ye v =tuo -wɓn, v nɔ: «Kuo Kɔkɔnyɔ -Yusu =wɓ ye, 'plu Nyɿsua 'mu -mu waa, -n kɔ -na kayugbokue 'heen,» 32ɿjukayu a 'yie-tunyo a -gbe, ɔ kɔ 'a kayugbokue 'heen, nu- Pɔɓ kɔ Silasɿ 'heen, v -tua Nyɿsua a winte a tɔɓe gbo, -e Kɔkɔnyɔ -Yusu a -ti -wɓn le na. 33'Tɔyruwɔɔ -do a -gbe 'mu, ɿjukayu a 'yie-tunyo 'ɔ gbu, 'ɔ nu 'nie, 'ɔ -wɓ 'waa ɿji, 'plu Pɔɓ kɔ Silasɿ 'heen 'v puo 'nie 'lu, ɔ kɔ 'a kayugbokue 'heen. 34De a -gbe, -te e -hi, -ye ɿjukayu a 'yie-tunyo gbu 'le gbo kayu, 'ɔ -ha 'le didide, 'ɔ -nye =nu. ɔ kɔ 'a kayugbokue 'heen, v nu 'manu 'dɔ, -e nue, v kuo Nyɿsua ye =wɓ.

35-Te -nyre e le, -ye Romakue a ye'munaanyu lee 'waa 'mu-henyu, 'ke 'le ɿjukayu a 'yie-tunyo -wɓn, 'ke bɔ te Pɔɓ kɔ Silasɿ 'heen gbo, 36'v mu, 'ɔ le Pɔɓ, ɔ nɔ: «Romakue a ye'munaanyu le nahuin, 'ke -bo te 'a mu gbo. 'A -ti, a -we 'le ba 'hri nɿ. Ba mu, 'ke 'le plɔ a bleele 'kwli 'mu.» 37Ke Pɔɓv Romakue a 'mu-henyu a -gbe ye po, ɔ nɔ: «U 'de -a mu -bati le poo, 'v bi -a mu, 'ke 'o nahuin 'bii ye, 'plu 'v po -a mu ɿji 'mu, -a mu -gbo, -v mɔ -we Romakue. -Te v Romakue a 'yiye nu, ke'e nɿ, v kɔ bu nu -a nɿ 'yiye. -Ye -te ti nɿ le 'mu -gbo, v nye 'nɿ -hua, bu te -a mu gbo, 'ke 'le -huhlikɔ 'kwli 'mu. 'Be nɿ le 'mu, -a bla nɿ. 'Waa -gbe, bu di 'le, v 'mu -a mu gbo te.»

38-Tɿ =nu, Pɔɓ =tu 'mu-henyu a -gbe ye, -ye v gbu 'waa nyɿgblakɿ -wɓn. 'Plu v 'mui mu 'wɓn, -e mɔ, Pɔɓ kɔ Silasɿ 'heen, v mɔ Romakue'e nɿ, -ye v ta 'mu gble, 39'waa -gbe, 'v mu 'le ɿjukayu gbo, v nɔ: «A kɔ 'o -wɓn,» 'plu 'v -hu ɿji 'mu, 'v 'butu le, 'ke bu =ti 'dɔ 'mu. 40-Te Pɔɓ kɔ Silasɿ 'heen, v -hɔn 'le ɿjukayu gbo 'mu, -ye 'ke v mu 'le Lidi -wɓn. 'Ke -Yusu a nahuin 'kukue 'le le, Pɔɓ kɔ Silasɿ 'heen, 'v -nyi =nu 'klɿ, 'ke bu 'cipi 'o -Yusu a =wɓ a yekuole, 'plu 'v =ti 'dɔ 'mu, 'v mu.

-Te Pɔɓ kɔ Silasɿ 'heen, v mu la 'le Tesalonikidɔ 'mu

17 1Pɔɓ kɔ Silasɿ 'heen, 'ke v naa 'le Afipolistidɔ kɔ Apolonidɔ 'mu, 'v nyre 'le Tesalonikidɔ 'mu, ('v pa Jasɔ ye). 'Ke 'le 'dɔ a -gbe 'mu, 'ke Nyɿsua a kayu nɿ 'le, -te -Juukue =ke 'le le 'kukue. 2'Ke Pɔɓ mu 'le -wuwle-nyrɔwɔ 'mu, -e 'we =nɔ ye, -te ɔ nye le nu. 'Ke 'le -wuwle-nyrɔwu ta 'kwli 'mu, 'ɔ -hɿhɿ Nyɿsvacruntɛ nahuin =nu kle, -v nɿ 'o, 3'ɔ tɔɔ =nu, -e mɔ, Waanyɔ =nu, Nyɿsua po la le, ɔ di la 'le ya, Waanyɔ a -gbe, ɔ kɔ bɔ 'ye -sue, kɔ, ɔ kɔ bɔ 'ku, 'plu Nyɿsua dio 'le 'kukunyɔ -heyri 'nɿ -ha, ɔ 'muo 'klɔ -ha. -Ye ɔ nɔ lele: «-Yusu, nɔ- mɔ Waanyɔ a -gbe, -ɔ kɔ -ti 'nu 'a mu ye =tu.» 4'Ke

'le -Juukvɛ =nu -heyri, =v -ye, -ti -nu, Pɔlv =tu, v kui ye =wlv, 'v bi Pɔlv kɔ Silasɩ 'hɛɛn ke. Dɛɛ -do a -gbe, nɛ- Glekikvɛ 'plɔplɔ nu, -v -he -Juukvɛ, 'plu -vɩ Nyɩsva da, kɔ 'dɩnyrv 'plɔplɔ =nu, nahuɩn 'o =tuu.

⁵De a -gbe, ɛ nue, -Juukvɛ a nyɩgblakɩ 'vɩ ca =tu 'dɔ, 'v 'tɛ 'crenyv 'hru wɩɩn lɛ, 'v nue, 'dɩɔ a nahuɩn 'v 'kukue lɛ, 'v -tva 'dɩɔ a -gblvgbɩɩɩ gbo, 'v mu 'le kayu =nu gbo, -tɛ Pɔlv kɔ Silasɩ 'hɛɛn, v nɩ 'le. Kayu a -gbe, Jasɔ, nɔ- mɔ 'a kɔkɔnyɔ. -Tɛ 'dɩɔ a nahuɩn a -gbe, v nyre 'klɛɛ 'le, 'v Pɔlv kɔ Silasɩ 'hɛɛn lɛ =mɔ, -ɛ die nu, v 'mu 'le nahuɩn ye gba. ⁶Kɛɛ, v 'diu 'le gbo ye. Nɛ- mɔ bu klɩ Jasɔ a -gbe, kɔ -Yusu a nahuɩn -ye 'hɛɛn, 'v gbu 'le 'dɩɔ a ye'munaanyv ye, 'v -tva lɛ'gbugbole gbo, v nɔ: «Nahuɩn -gbo, v -gblvgbɩɩ 'bɩvgba 'bii nɩ. -Ye kɛkɛ -gbo, kɛ v nɩ nɔ -a mu -wɔn, ⁷'plu Jasɔ, nɔ- 'blu kwa, 'ke 'le 'a kayu gbo. Nahuɩn a -gbe, v 'nɩ =tuu =le 'o Romakvɛ 'a 'kun gblaka a tetei. U nɔ 'nɩ, 'kun -ye nɩ 'o. 'A 'dɩ mɔ -Yusu.» ⁸'Plu v 'mu windv a -gbe mu 'wɔn, -ye yrv 'yie 'o nahuɩn kɔ 'dɩɔ a ye'munaanyv 'hɛɛn nɩ. ⁹-Ye 'dɩɔ a ye'munaanyv a -gbe, v le Jasɔ kɔ 'a 'bienv -Yusu a nahuɩn -ye 'hɛɛn nɩ, bu -ha 'wli, -ɛ die nu, v 'mu gbo tɛ. -Tɛ v -ha 'klɛɛ 'wli a -gbe, 'plu 'v tuv gbo.

-Tɛ Pɔlv kɔ Silasɩ 'hɛɛn, v mu la 'le Beledɩɔ 'mu

¹⁰-Tɛ 'tɔ -wɔn, -ye -Yusu a nahuɩn =nu, v nue, Pɔlv kɔ Silasɩ 'hɛɛn, 'v mu 'le Beledɩɔ 'mu. -Tɛ v nyre 'le, -ye 'ke v mu 'le Nyɩsva a kayu gbo, -tɛ -Juukvɛɛ =ke 'le lɛ 'kukue. ¹¹-Juukvɛ =nu, -v nɩ 'le Beledɩɔ 'mu, -tɛ Tesalonikɩdɩɔ a nahuɩn nɩ 'mu, v 'de lɛ 'mu nɩ. Kɛɛ, Nyɩsva a -ti -nu, Pɔlv =tu, 'waa =wli 'bli kwa -tɛɛ. U nɩɛ 'mu nɩ, 'ke bu po Pɔlv nu nva ye gbo. 'ɛ nɩ -nyrvɔwɔ, kɛ vɩ nu, 'vɩ 'le Nyɩsvacrɩnɩɛ 'kwli 'mu lɛ ta, -ɛ die nu, v 'mue 'ye, 'bia -ti -nu, Pɔlv =tu, 'bi 'ya -ti a -tɛɛ 'mu. ¹²'Ke 'le -Juukvɛ a -gbe -heyri, 'waa 'plɔplɔ kuo -Yusu ye =wlv, kɔ, 'ke 'le Glekikvɛ -heyri, nyrvgbapv 'plɔplɔ, -v kɔ dɛ, kɔ, nyrvbɛpv 'plɔplɔ, 'v kuo -wɛ -Yusu =wlv ye. ¹³-Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye -Juukvɛ =nu, -v nɩ 'le Tesalonikɩdɩɔ 'mu, v 'wɩn nɩ, -ɛ mɔ, Pɔlv, wɔ =tu Nyɩsva a -ti, 'ke 'le Beledɩɔ 'mu. Nɛ- mɔ bu di Bele 'mu, 'v 'prɛɛ 'le nahuɩn -wɔn, 'ke bu poo Pɔlv yrv lɛ. ¹⁴Nɛ- mɔ -Yusu a nahuɩn =nu, tii -do a ti 'yri, bu gba Pɔlv 'hru wɩɩn, 'ke 'le 'yru nva 'mu. Silasɩ kɔ Timote 'hɛɛn -mɛ -ye, v 'de mu. 'Ke v 'kɩɛ nɩɛ 'le Bele 'mu. ¹⁵Nahuɩn =nu, -v gba Pɔlv 'hru wɩɩn, v gbo -gbagba, 'v nyre 'le Atenɩdɩɔ 'mu, 'plu 'v -hɩan -wɔn, 'v di Bele 'mu. -Tɛ vɩ 'le di, Pɔlv pu titie, 'ke bu le Silasɩ kɔ Timote 'hɛɛn, bu kvɛ =nɔ -wɔn, tii -do a ti 'yri, 'bia 'bu kɔ 'hru.

-Tɛ Pɔlv nɩ la 'le Atenɩdɩɔ 'mu

¹⁶'Ke Pɔlv nɩ 'le Glekikvɛ a 'dɩɔ =nu 'mu, -ɔ mɔ Atenɩ, 'wɔ Silasɩ kɔ Timote 'hɛɛn -pre. 'Ke ɔ 'yee 'o tuyuo. Tuyuo a -gbe, v nuo 'mu 'hɛ, 'v 'we =nɔ 'waa nyrvbapv ye, 'v -huo 'le 'dɩɔ 'kwli 'mu. -Tɛ Pɔlv 'yo 'klɛɛ, -ye ɔ bi 'mu yrv 'dɔ, 'i saka =nɔ. ¹⁷'ɛ nɩ -nyrvɔwɔ, 'ke 'le Nyɩsva a kayu gbo, kɛ wɩ nu, 'wɩ 'le

-Juukvɛ -wɔn 'prɛɛ, kɔ nahuin =nu, -v -hɛ -Juukvɛ, kɔ, -vɔ Nyɩsva da, kɔ 'ke 'le 'dika, 'ɔɔ -wɛ 'le 'ɛ ni nahuon =de -wɔn 'prɛɛ, -ɔ kɔ =nɔ 'hɛɛn, -vɔ ye gbo bibi. ¹⁸ɛ kɔ -wɛ 'lulɛ-hienyɔ =de, 'v nyu Epikulinyɔ daa, kɔ Sitoinyɔ. U kɔ =nɔ 'hɛɛn, v 'tati 'puprɛ gbo. 'Ke 'le =nu -heyri, =v -ye nɔ 'ni: «Wunleponyɔ -gbo, -be' ɔɔ 'klɛɛ po 'le?» =U -ye ni 'o, -tɛ v 'win, -ɛ mɔ, Pɔlvɔ =tu -Yusu bɔ 'ku kɔ bɔ -hɔn 'le 'kukonyɔ -heyri 'mu a -ti, -ye v nɔ: «ɛ 'we =nɔ ye, puponyɩsvapɔ a -ti ɔɔ =tu.» ¹⁹-Ye v gbo ni, 'ke 'le 'dɔ a -gboligbo ye, -vɔ lɛ 'kukue, 'ke 'le dugba =nu, vɔ Aleopast daa, v nɔ: «Tɔɔlɛ =nu, -nu 'le ya, ɛ mɔ dɛ yrayrvɔ ni, 'ke 'o -a mu -wɔn. -A nye wen 'ni -hua, 'ke -bo yree -a mu 'mu lɛ, ²⁰-ɛ nue, =ti =nu, -nu =tu, u -a mu 'ni saka. 'A -ti, -a nye 'ni -hua, -ba yi dɛ, ɩ =hɛn 'nyrɛ, 'plu, dɛ, ɩ =hɛn 'nyrɛ, -aa -hua -ba yi wen.» ²¹'ɛ mɔ -tɛɛ, Atenukvɛ kɔ 'dagbɩ =nu, -v 'ti 'le Atenu 'mu, 'ɛ ni ti, kɛ vɔ nu, 'vɔ lɛ 'kukue, -ɛ die nu, -ti yrayri, v 'wɔn, v 'mui =tu, 'waa 'bienv 'mui 'wɔn.

²²Nɛ- mɔ Pɔlvɔ bɔ 'ba ye 'mu, 'ke 'le =nu -heyri, ɔ nɔ: «'A mu Atenukvɛ, 'n nye 'ni 'ye, -ɛ mɔ, 'a mu mɔ nahuiin ni, -vɔ 'o nyɩsvapɔ a gblegblei 'o =tuu 'dɔ, ²³-ɛ nue, -tɛ 'nu 'a ni 'dɔ wɔn lɛ na, 'n 'ye 'a ni nyɩsvapɔ a daalei a gblegblei, 'ni 'ye -wɛ -cɔhlɔnpiile =nu, -ɛ kɔ ye v 'cru 'o, -ɛ mɔ: -Cɔhlɔnpiile -gbo, -a nue ni, 'ke 'o nyɩsva =nu -wɔn, -a 'de yi. -Ye 'klɛɛ, Nyɩsva =nu, a 'de yi, aa da, nɔ- kɔ -ti 'n di 'a mu ye =tu wɔn. ²⁴Nyɩsva a -gbɛ, nɔ-ɔ ni, -ɔ nu 'klɔ -gbo, kɔ 'ɛ ni dɛ, -ɛ ni nɔ =nɔ 'kwli 'mu. Nɔ- mɔ yakɔ kɔ -tɩvɔ a Kukɔnyɔ. Kayuo =nu, -tɩnahuin po, Nyɩsva 'dio 'le gbo ni. ²⁵ɔ 'die -hua, 'ke -tɩnahuin bu pie =nɔ -cɔhlɔn, -ɛ nue, nɔ- nu -tɩnahuin, kɔ, nɔ- nyu -wɛ -hɔnhlɔn -nyi, kɔ -tɔplɩ 'bii =nu 'hɛɛn, -ɩ nu -tɛɛ, 'ke 'o =nu -wɔn. ²⁶'Ke ɔ naa 'le nahuoon -do 'mu, -ɔ mɔ Adamv, 'ɔ nu 'klɔ -gbo a dakv 'bii, 'plu 'ɔ =tu gble, 'ɔ -nyu gbonule, kɛ nɔ -tɩvɔ 'bii -gbo ke. Nɔ-ɔ ni, -ɔ wa 'ɛ ni dakv a 'bli-pamvɩ 'nyrɛ, kɔ, tii -tie dakv a -gbɛ, v di 'o -hi. ²⁷ɔ nu -tɔplɩ 'bii a -gbɛ ni, -ɛ die nu, -tɩnahuin 'muo lɛ =mɔ, 'plu 'bv nyo lɛ =mɔ, v 'muo ke ye. 'ɛ mɔ -tɛɛ, Nyɩsva 'de 'ɛ ni nahuon -wɔn hren, ²⁸-ɛ nue, kɛ v po: Nyɩsva, nɔ- nye nu, =aa -hɔnhlɔn po, =a ni 'klɔ, =aa lɛ -hihie. Dɛɛ -do a -gbɛ, nɛ- 'a ni 'crunyɔ -ye 'cru, -ɛ mɔ: -A ni -gbɛ, -a mu mɔ 'a 'yuoɔ ni. ²⁹-Tɛ -a 'ya Nyɩsva a 'yuo 'mu, -a 'de ye ble -ba pui -tɛɛ, -ɛ mɔ, Nyɩsva 'we =nɔ tuyu ye, v nuu -gɩlvɔ 'mu, kɔ 'plɩdɛ, kɔ 'hɩɔ, 'ke 'le -tɩnahuin a 'srɛ, kɔ 'a dɩɔnv a 'lu a lɛ-hiele 'kwli 'mu. ³⁰Ti =nu -kɔ 'yri -tɩnahuin 'de la 'o Nyɩsva a yie, ɔ kɔ la =wlv a 'lɩla, 'ke 'o =nu -wɔn. Kɛɛ, -tɛ ti ni lɛ 'mu -gbo, Nyɩsvaa nahuin 'bii 'ni lɛ, -v ni 'o 'ɛ ni -tɛgbi =de, 'ke bu hie 'o dɛ 'kuku gbo, vɔ nu, bu -hɩan -wɔn, bu -nye 'waa 'klɔ 'bii Nyɩsva. ³¹'Plu, ɔ po 'le -nyrɔwɔ, -ɔ kɔ 'mu ɔ di 'o 'klɔ 'bii -gbo a nahuin -bati lɛ poo, 'ke 'le 'a 'oye'siile 'kwli 'mu. 'Bɔ 'mu -bati a -gbɛ po, 'ke ɔ di 'le nahuoon -do =nu 'mu naa, 'a -gbɛ, ɔ wa 'dɩ. Nahuon a -gbɛ, nɔ- ɔ -ha 'le 'kukonyɔ -heyri, ɔ -ha 'klɔ. Kɛ'ɛ ni, ɔ nue nahuin a tɔɔlɛ, -ɛ mɔ, -tɔplɩ a -gbɛ, ɔ po 'le, ɔ di 'ni nu.»

³²-Tɛ v 'wɔn -ti =nu, Pɔlvɔ =tu, -ɩ mɔ nahuon, bɔ 'ku, 'plu bɔ di 'klɔ 'hri, -ye =v -ye -tua 'a 'caale gbo, =v -ye nɔ: «-A di -mu ye gbo po nua -nyrɔwɔ

-ye 'mu, -tu -do -gbo, -n =tu, =mui lele =tu.»³³ -Te v po 'klɛɛ le, -ye v kɔ Pɔlv 'hɛɛn, v -gbugbɛ yrɛ.³⁴ Kɛɛ, 'ke 'le =nv -hɛyri, ɛ kɔ nahuin -ye, 'v bi Pɔlv ke, 'v kuo -Yusu =wlv ye. Nahuin a -gbɛ, ɔ -ye a 'dɔ mɔ Denisi. ɔ mɔ 'dɔ a -gboligbo a nahuon -yee ni. ɛ kɔ -wɛ nyrugba -ye. 'A 'dɔ mɔ Damalisti, kɔ nahuin 'plɔplɔ -ye 'hɛɛn. Nu- kuo -Yusu =wlv ye.

-Te Pɔlv mu la 'le Koletidɔ 'mu

18 ¹Plu dɛ a -gbɛ, ɛ 'mu mu -hi, -ye Pɔlv -hɔn 'le Atɛnidɔ 'mu ni, 'v mu 'le Koletidɔ 'mu. ²'Ke ɔ yɛ 'le -Juukvɛyɛ -de gbo. 'A 'dɔ mɔ Akilasi. 'Ke ɔ kɔ 'le 'blugba =nv 'mu, ɔ mɔ Pɔn. ɔ kɔ 'a nyrugba Prisilt 'hɛɛn, nu- -hɔn lɛ kɛ 'le Rɔmudɔ 'mu, ɔ ni 'le Yitaliblugba 'mu, -ɛ nue, 'kun gblaka Klodɔ, ɔ lɛ -Juukvɛ 'bii ni, bu -hɔn 'le Rɔmudɔ 'mu. Akilasi kɔ Prisilt a -gbɛ 'hɛɛn, nu- kɔ -wɔn Pɔlv mu 'le. ³U kɔ Pɔlv 'hɛɛn, v yi -kuantugbloo -do. Uv 'gbla 'taapɔkayuo, 'v nyo plo. Nɛ- nue, Pɔlv 'v ni 'le =nv -wɔn, 'v 'o -tegbii -do -kuan nuu. ⁴'E ni -wuwle-nyrɔwɔ 'mu, Pɔlv =tu Nyisva a -ti, 'ke 'le Nyisva a kayu gbo, 'v nye lɛ =mɔ, 'ke -Juukvɛ kɔ Glɛkivɛ 'hɛɛn, bu kuo -Yusu =wlv ye.

⁵-Te 'dai ti -hi, -ye Silasi kɔ Timote 'hɛɛn, v -hɔn 'le Masedvantiugba 'mu ni. -Te v nyre 'klɛɛ 'le Koletɔ 'mu, -ye Pɔlv 'ni nu =le 'klɛɛ lele 'ɛ ni -kuan =de, 'bɛ 'de bɔ =tu Nyisva a -tu -do, 'v nye -Juukvɛ klɛ -hɔhɔ, -ɛ mɔ, -Yusu, nɔ- mɔ Waanyɔ =nv, Nyisva po la lɛ, ɔ di la 'le ya. ⁶Kɛɛ -ye Nyisva a -ti =nv, ɔ =tu, -Juukvɛ 'ni -hva =le 'a 'wɔnwɔn, 'v nyo tanɔ =tu. -Ye Pɔlv nyrugbo ye, 'v bubla 'a wlawli, -ɛ die nu, 'pupu 'mu ble, -ye ɔ nɔ: «Bia 'ba hren Nyisva -wɔn, ɛ 'de 'mɔ 'n 'die nu. 'A ni -gbɛ, 'a mu nue. Kvɛ kɛ 'klɛɛ mɔ gbo, nahuin =nv, -v 'de -Juukvɛ, nu- kɔ -wɔn 'n di 'le mu, 'mu =nv Nyisva a -ti ye =tu.» ⁷Pɔlv 'v -hɔn 'le =nv -gbahlɔn 'mu, 'v pa 'le Glɛkivɛyɛ -de a -tɛ. Nahuon a -gbɛ, 'a 'dɔ mɔ Titusti Jutusti, 'v =ke Nyisva da. 'Ke 'a kayu ni 'o Nyisva a kayu 'hɔn 'mu, -v kɔ gbo -Juukvɛ 'le lɛ 'kukue. Titusti Jutusti a -gbɛ, nɔ- kɔ -tɛ Pɔlv 'le Nyisva a -ti =tuu. ⁸Klipusi, ɔ mɔ Nyisva a kayu a nyigblaka, nɔ- 'wɔn -wɛ Nyisva a -ti, 'v kuo Kɔkɔnyɔ -Yusu =wlv ye, ɔ kɔ 'a kayugbokvɛ 'hɛɛn. Koletikvɛ 'plɔplɔ, -v -ti =nv 'wɔn, Pɔlv =tu, v kuo -wɛ -Yusu ye =wlv, 'v po =nv 'nie 'lu.

⁹Tɔyruwɔ =de 'mu, Pɔlv Kɔkɔnyɔ 'ni 'ye, -ɛ 'wɛ =nɔ ye, -tɛ nyo 'nɔni po 'klɛɛ yain, ɔ kɔ Pɔlv lɛ, ɔ nɔ: «Ni pi 'le hvannu, kɛɛ, 'cipi 'o 'na -ti a =tutue, =ni sta 'le, ¹⁰-ɛ nue, 'ke 'n ni 'o -mu ke 'mu. Nahuon =de 'die 'le -wɛ bɔ nu -mu dɛ 'klan =de 'mu, kɛ nɔ 'dɔ -gbo 'mu, -ɛ nue, nahuin, -v mɔ 'na nahuin, kɛɛ, -v 'de wen 'na wintɛ a 'wɛɛn, v -huo nɔ 'dɔ -gbo 'mu ni.» Kɛ -Yusu po. ¹¹ɛ nue, Pɔlv 'v -hi 'le 'yru kɔ yakvɛɛ -huonnɔ, 'ke 'le Koletikvɛ -hɛyri, 'v nyu Nyisva a -ti tɔɔ.

¹²Ti =nv -kɔ 'yri Galio, ɔ mɔ la -gɔlvnɔma, 'ke 'le Akaiblugba 'mu, 'ke -Juukvɛ bibi 'o 'yi 'mu lɛ, 'v kɔ Pɔlv, 'v gbɔ 'le Galio a -gbɛ ye, ɔ 'muo -bati lɛ poo, ¹³'v yɔɔ -ti, v nɔ: «Nahuon -gbo, ɔ nye lɛ 'ni =mɔ, 'ke nahuin 'bii

bu =tuu 'o Nytsua. Kεε, -te ɔ ple, -ba nu Nytsua a 'o=tuule, -a ni tetei 'ni po -le le.» ¹⁴Pɔlv -we 'klεε -wɔn, 'ke bɔ po wun, -ye Galio nɔ: «-Juukvε -a, 'bia 'be 'ya wen -ti 'yakli =de 'mu, 'n di wen 'a mu ye gbo po nva. ¹⁵Kεε, -te ε 'ya wlɔnlɛhɪhrale 'mu a -ti, 'ke 'o winbu kɔ 'du a -ta 'mu, kɔ 'a mu -Juukvε a tetei 'heen, 'a mu kvε 'le -wɔn. 'N bla ni, 'ke =bo po -tɔplɪdɔ a -gbe a -bati. ¹⁶Ba mu, ba -hɔn nɔ -batipoolε 'mu.» ¹⁷'Ke 'le -tuo a -gbe ke, 'ke nahuon =de ni 'le. 'A 'du mɔ Sɔtenɪ. ɔ mɔ Nytsua a kayu a nyigblakaa ni. Nɔ- -Juukvε kli, 'v -tua 'a bibie gbo, 'ke 'o -batipoolε ye 'mu. Kεε, Galio a 'yie 'de 'le ni.

Pɔlv a 'dagba a ta nɔkɔ, 18.23–21.16

-Te Pɔlv mu 'le Atiɔsɪdɔ 'mu

¹⁸-Te de a -gbe, ε -hi, Pɔlv nuu 'le 'dai ti, 'ke 'le Koletɪdɔ 'mu, 'plu 'ɔ gba -Yusu a nahuin =nu wlu. 'Ke ɔ -ha 'le 'mu Sankledɔ 'mu, 'ɔ mu 'le Siliblogba 'mu, ɔ kɔ Prisili kɔ Akilasɪ 'heen. Pɔlv ηmlaa 'o 'a 'lu le, 'ke 'le Sankle 'mu, ɔ 'mue nahuin tɔkɔ, -ε mɔ, ɔ po 'le de, 'ke 'o Nytsua ye. ¹⁹-Te vɔ 'klεε mu, v nyre 'le Efesɪdɔ 'mu. 'Ke Pɔlv hie 'o Prisili kɔ Akilasɪ 'heen gbo, ɔ -mε -ye, 'ɔ mu 'le Nytsua a kayu gbo, ɔ kɔ -Juukvε 'heen, v 'mu toto po, ²⁰-Juukvε a -gbe, 'v nyo le 'batt, 'ke bɔ -hi 'o =nu -wɔn 'dai ti, kεε -ye ɔ 'de wɔn, ²¹'ɔ gbu wlu, ɔ nɔ: «Nytsua 'bɔ -hve, 'ke =bo di 'le, -ye 'n di 'le lele 'ni di,» 'ɔ -hɔn 'le Efesɪdɔ 'mu, 'ɔ 'ya 'le lele 'mu 'kwli 'mu, 'ɔ 'dagba 'lu -wɔn gba. ²²-Te ɔ nyre 'le Sesalɪdɔ 'mu, ɔ -ti, -ye 'ke ɔ mu 'le Jrusredɔ 'mu, ɔ 'mu -Yusu a nahuin =nu 'ye. De a -gbe, -te ε -hi, -ye 'ke ɔ mu 'le Atiɔsɪdɔ 'mu, ²³'ɔ -hi 'le 'dai ti gbi. -Ye ɔ bi lele wlɔn 'hru, 'ɔ 'be 'blɔgbɪ =nu =tɔ, -ɪ mɔ Galatɪ kɔ Flisi, -Yusu a nahuin 'bii =nu, -v ni 'le 'blɔgbɪ a -gbe 'mu, 'ɔ -nyu 'kli, 'ke bu 'cipi 'o -Yusu a -wlv a yekuole.

-Te Apolosi mu la 'le 'dɪε =nu 'mu, -ε mɔ Efesi kɔ Koletɪ

²⁴ε kɔ -Juukvεyu =de. 'A 'du mɔ Apɔlɔsɪ. 'Ke ɔ kɔ 'le Esipɔvlogba a 'dɔ =nu 'mu, -ɔ mɔ Alesadrɪ. ɔ mɔ 'pɔpɔrenyɔ gblakaa ni. ɔ yi Nytsuacruntɪ nu -tεε. Nɔ- di la 'le Efesɪdɔ 'mu, 'ke 'le Asiblogba 'mu. ²⁵Tɔkwɪn =nu, -ɪ kvε 'o -Yusu ke gbo, ɔ 'nyi o ni -tεε. Kεε, -ti =nu, Saan la nahuin ye =tu, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu, kɔ, -te Saan a -gbe, ɔ nahuin a 'nie a 'lulepupue nu, ε -do, nε- ɔ -mε -ye, ɔ yi la. ²⁶'Ke 'le Nytsua a kayu gbo, -te -Juukvεε 'le le 'kukue, ɔ 'de -tɔɪ a pɪpɪε kɔ, 'ke bɔ =tu 'le -Yusu a -ti. -Te ɔ 'pɔɔ, -ye Prisili kɔ Akilasɪ 'heen, v ni ke -tuo. -Te ɔ -wɔ 'pɔpɔre -wɔn, -ye v dɔ ni, 'ke 'le 'waa kayu gbo, de =nu, ɔ 'de wen 'mu le a yrie, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu, 'v -hɪhɪε =nɔ klε -tεε.

²⁷-Te de a -gbe, ε -hi, -ye ɔ nɔ: «'N nye 'ni -hva, 'ke =bo mu 'le Koletɪ 'mu, 'ke 'le Akaiɔlogba 'mu.» -Ye -Yusu a nahuin =nu, v -nyi =nɔ 'kli, kɔ, 'v 'cru 'cruntɪ, 'v -nye =nɔ, 'ke bɔ gbe 'le -Yusu a nahuin =nu ye, -v ni 'le

Akaiblogba 'mu, -ε die nu, v 'muo kwa 'ble -tεε. -Te ɔ nyre 'kleε 'le, -ye ɔ ye 'o gbo nahuin, -v kuo o -Yusu =wlv ye, -ε nue, Nytsva nu o =nv 'mu -hapudε. Nu- ɔ -he 'mu 'dɔ, ²⁸'ke 'o nahuin 'bii ye, ɔ kɔ -Juukvε 'heεn, 'v gble po, 'ɔ tve =nv, -ε mɔ, v lε 'nt kika, 'ɔ -hre =nv Nytsvacrunie ye, 'ɔ tve =nv -tεε, -ε mɔ, -Yusu, nɔ- mɔ Waanyɔ =nv, Nytsva po la le, ɔ di la 'le ya.

-Te Pɔlv mu la 'le Efesidɔ 'mu

19 ¹Ti =nv -kɔ 'yri Apɔlɔstɔ nɪ 'le Kolɛtidɔ 'mu, 'ke 'le Akaiblogba 'mu, Pɔlv naa 'le Asiblogba a 'luye=tɔ 'mu, 'ɔ nyre 'le Efesidɔ 'mu. 'Ke ɔ ye 'le -Yusu a nahuin -ye gbo, ²'ɔ =gbv wlɔn, ɔ nɔ: «Be ti =nv -kɔ 'yri a kuo Nytsva =wlv ye, ɔ -nyi 'a mu 'a -Hihiu nɪ?» -Ye v =tuo -wɔn, v nɔ: «A 'de -hlun Nytsva a -Hihiu a -tɪ a 'wεεn.» ³-Ye Pɔlv =gbv lele wlɔn: «-Te v po 'a mu 'nie 'lu, dε tio- ε =hεn 'nyre, 'ke 'o 'a mu -wɔn 'le?» -Ye v nɔ: «Dε =nv Saan la tɔɔ, 'ke 'o 'nie a 'lupupue a -ta 'mu, nε- -a kuo =wlv ye.» ⁴-Ye ɔ nɔ: «Nahuin =nv, -v hie 'o dε 'kuku gbo, -v -nyi 'waa nɪ 'klɔ Nytsva, nu- Saan 'nie 'lu le po. Kεε, kε Saan -wε nahuin =nv ye po: Bv kuo nahuon =nv =wlv ye, -ɔ dio 'o ke 'mu kvε. Nahuon a -gbe, nɔ- mɔ -Yusu.»

⁵'Plu v 'mu win a -gbe mu 'wɔn, -ye v pu 'lu 'nie, 'ke 'le Kukɔnyɔ -Yusu a 'dɔ 'kwli 'mu, ⁶Pɔlv 'ɔ pu dabv 'lu gble, Nytsva a -Hihiu 'v bi 'o =nv ke 'mu, nahuin a -gbe, 'v -tva win =nv, -v 'de yi a pupue gbo, 'v Nytsva a win wlɔn -he. ⁷Nahuin a -gbe, v -wε 'le nahuiin -pu =tu 'o 'hɔn.

⁸'Plu dε a -gbe, ε 'mu mu -hi, -ye 'ke Pɔlv pa 'le Nytsva a kayu gbo. 'Ke 'le yakvεε ta 'kwli 'mu, 'ε nɪ -wuwle-nyrɔwɔ 'mu, ɔ 'nɪ pɪ -le hvannv, 'ɔ nyi 'dai nahuin kle -hɪhɪa, -tε Nytsvaa nu, 'ɔ 'le -Yusu 'mu naa, 'ɔ nahuin win ke kɔɔ. Pɔlv nye le 'nɪ =mɔ, 'ke -tɪ =nv, ɔ =tu, nahuin bv pui -tεε. ⁹Kεε, 'ke 'le =nv -heyri, -v -ye 'nɪ -hva =le, bv kuo -Yusu =wlv ye, 'v Nytsva a -haputitie a -gbe -tɪ -hvɪn 'hvɪn 'mu le =tu. Nε- nue, Pɔlv 'ɔ -hɔn 'o =nv 'hvɪn 'mu, ɔ kɔ -Yusu a nahuin 'heεn. Kvε 'kleε 'o ti a -gbe 'yie 'mu gbo, 'ε nɪ -nyrɔwɔ, ɔ nyu tɔɔ Nytsva a -tɪ, 'ke 'le nyibeyu =de a kayu gbo. Nyibeyu a -gbe a 'dɔ mɔ Tilanusɪ. ¹⁰Nε- ɔ nu -nunu, 'ke 'le 'yru 'hɔn 'kwli 'mu. Nε- nue, nahuin 'bii, -v nɪ la 'le Asiblogba 'mu, -Juukvε kɔ nahuin =nv, -v 'de -Juukvε, 'v 'wɔn Kukɔnyɔ a -tɪ.

-Te Sefa a 'yuo-pli -tve 'yri, 'ke bu bla 'kuo -hvɪn le

¹¹'Ke Nytsvaa 'le Pɔlv 'mu naa, 'ɔ 'hɪmileka-tɔpli gblakɪ nu, ¹²'v -wε 'a 'tεwεi kɔ 'a 'hvɪn'mulepue-tɔpli 'mu 'ba, 'v nyi 'hvɪnhrennyv kle po, 'hvɪnhrennyv a -gbe, 'waa 'kvεi 'u -wε, kɔ, 'kuo -hvɪn, -ɔ nɪ 'o nahuin ke 'mu, 'ɔ nyu 'o ke 'mu -hɔn. ¹³⁻¹⁴-Ye 'kleε, -Juukvε =de'e nɪ. U mɔ la -diayuopv 'nɪpata'a nɪ. 'Waa bu a 'dɔ mɔ Sefa. Sefa a -gbe, ɔ mɔ Nytsva a -cɔhlɔnpinyɔ gblakaa nɪ. 'A 'yuo nyibepv a -gbe, nu-v -tɔpli 'mu le na, 'v 'kuo -hvɪn le bla, -ɔ nɪ 'o 'hvɪnhrennyv ke 'mu, 'v =tve 'yri, 'ke bu gba -Yusu a 'dɔ, bv bla 'kuo -hvɪn le. -Tɪ =nv, v 'kuo -hvɪn a -gbe ye =tu, nɪ- gbo:

«Yusu -gbo, ɔ kɔ -tɪ Pɔlv =tu, 'ke 'le 'a 'du 'kwli 'mu, 'nu -mv 'nu le, -hɔn 'o nahuon =nu ke 'mu!»

¹⁵Nyrɔwɔ -de 'mu 'klɛɛ, -ye 'ku -hvan =nu, vɛ bla, v -tu -wɔn, v nɔ: «N yi -Yusu ni, kɔ, 'nɪ 'wɔn -wɛ Pɔlv a 'du. Kɛɛ, a -mɛ -ye, nahuin tio- a 'ya 'mu 'le?» ¹⁶-ye nahuon, 'ku -hvan ni 'o ke 'mu, ɔ biu 'le -gbahlɔn, ɔ tɛɛ -nu, -ɛ mɔ, ɔ ni ke 'kli, ɔ -hi 'o v 'bii =nu 'mu, ɔ -tua 'waa -tɔpli a 'yrile'lɪla gbo, ɔ cɪcra 'waa wlawli lɛ, nahuin a -gbe, 'v 'gba ci lɛ, 'v -hɔn 'le 'a -tɛ 'mu. ¹⁷De a -gbe, -ɛ mue 'lu -wɔn, -Juukvɛ, v kɔ nahuin =nu, -v 'de -Juukvɛ, -v 'ti 'le Efesi 'mu, v 'bii, v 'wen ni. ɛ nue, 'vɛ huannv pɪ, 'vɛ Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'du 'yi 'bɔaa. ¹⁸Nahuin =nu, -v kuo -Yusu =wlv ye, 'waa 'plɔplɔ, vɛ 'le 'nɪ di, de 'kuku -nu, vɛ o nu, 'v nyi yre wɔn, 'ke 'o nahuin 'bii ye. ¹⁹Nahuin =nu, -v mɔ -wɪnyv, 'kvɛnyv, dɔyɔkɔp, -pinanyv, 'waa 'dai de ya 'le 'waa 'crunɛi, -ɪ kɔ 'kwli 'mu, vɛ 'le lɛ ta, 'vɛ 'waa -kvan nu, 'v pui 'tɔ lɛ, 'ke 'o nahuin 'bii ye. -Tɛ v gbugba 'crunɛi a -gbe a 'wli -wɔn lɛ, -ye ɪ -wɛ 'le -kvannunyv a (50'000) 'milowu a -wlv 'hɔn =tu 'o -pu a 'pɛɛlɛ, 'ke 'le -nyrɔwɔ -do 'kwli 'mu. ²⁰-Tɔpli a -gbe, -ɪ mue 'lu -wɔn, ɪ ni ke 'kli 'dɔ, 'ɪ nue, nahuin =nu, -v 'wɔn Nyɪsva a -tɪ, kɔ, -v kuo =wlv ye, 'v bii ke.

-Tɛ -tɔplɪblanyv, -v ni 'le Efesɪdɔ 'mu, v bi yrv 'mu lɛ

²¹-Tɛ -tɔpli a -gbe, ɪ -hi, -ye Pɔlv pue 'le =le, 'ke bɔ 'bɛ Masedvanɪblugba kɔ Akaiɪblugba -tɪɔ, 'plu ɔ 'mu Jrusredɔ 'mu mu. ɔ nɔ: «Bɪa 'nɪ mu 'le, 'n kɔ -bɔ nyre 'le Rɔmɔdɔ 'mu,» ²²ɔ le 'a 'mu-henyvɛ 'hɔn, 'ke bɔ mu 'le Masedvanɪblugba a -gbe 'mu. 'Mu-henyv a -gbe, nu- mɔ Timote kɔ Elasi 'hɛɛn. Kɛɛ, ɔ -mɛ -ye, ɔ 'kɪɛ die 'le ti gbi -hi, 'ke 'le Asɪɪblugba 'mu.

²³Ti a -gbe 'yri, tɔɔlɛ =nu, Pɔlv nahuin tɔɔ, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu, ne-nue, -gbugbɔgbv gblaka 'v bi 'le Efesɪdɔ 'mu. ²⁴'Ke 'le Efesi a -gbe 'mu, ɛ kɔ 'kagblaka -de, ɔ kɔ gbo nahuin 'le nyɪsva -de daa. Nyɪsva a -gbe a 'du mɔ Atemɪstɪ. ɔ mɔ nyrugbaa ni. 'Ke 'le 'dɪɔ a -gbe 'mu, -tɔplɪblanyv ni 'le, ɔ 'plɪ bla. 'A 'du mɔ Demetriustɪ. Nɔ-ɔ 'sroba nu, ɔ kayuo 'cɪcɪɛ gbi nu, ɔ -wɛ -nɔ Atemɪstɪ a 'kagblaka a -gbe ye, -ɛ die nu, v 'muo plo. De a -gbe, ɛɛ 'le -nɔ kwa 'mu po 'wliye 'dɔ, ɔ kɔ 'a -kvannunyv 'hɛɛn. ²⁵Demetriustɪ a -gbe, nɔ- 'kukue 'a -kvannunyv lɛ, kɔ nahuin =nu, -v kɔ =nu 'hɛɛn, -vɛ -kvantugbloo -do nu, ɔ nɔ: «-A 'bi -a, 'be a yie ni, -ɛ mɔ, -kvan -gbo, -aa nu, nɔ-ɔ -a mu 'wliye -nyi. ²⁶Kɛɛ, nahuon -gbo, vɛ Pɔlv daa, de -gbo, ɔ nu, a 'wɪn ni. ɔ nahuin 'nɪ le, -ɛ mɔ, nyɪsvapv -gbo, -tvnahuin nu, v 'de -tɛɛ a nyɪsvapv. -Tɪ a -gbe, nahuin 'plɔplɔ pui -tɛɛ, ke nɔ Efesɪdɔ 'mu, kɔ Asɪɪblugba 'bii 'mu. ²⁷De a -gbe, ɛ die 'nɪ nu, -a ni -kvan -gbo, ɔ 'mu -hlɔn bi. 'Ya 'o lele 'lu, -a ni nyɪsva gblaka -gbo, -aa da, ɔ mɔ Atemɪstɪ, 'a 'kagblaka, ɔ 'deɛ bɔ kɔ lele 'mini, 'plu Atemɪstɪ a -gbe, nahuin 'bii da, -v ni nɔ Asɪɪblugba 'mu, kɔ -tvv 'bii ke, ɔ 'deɛ bɔ kɔ lele -tɪ a 'yi'bɔaaɛ.»

²⁸Nahuin, -v ni -tuo ke, Demetriustɪ a pupowin a -gbe, v 'bli kwa, 'v bi yrv 'mu lɛ, 'vɛ lɛ -mɔma, v nɔ: «Efesɪkɛ a nyɪsva, ɔ mɔ Atemɪstɪ, bɔ kɔ -tɪ

a 'yi'buuale!» 29 'Waa le-mumale nue, 'dɔ a nahuin 'bii 'v -wɛ ti ke, 'v 'le -tɛgbi -nv mu, -tɛ nahuiin -ke 'le -gboligbo -tuu. ɛ kɔ nahuiin 'hɔn -de. Nu- kɔ Pɔlv 'heen 'dagbi 'mu le mu. 'Waa 'dvi mɔ Gayust kɔ Alitakt. 'Ke v kɔ 'le Masedvanblugba 'mv. Nu- 'dɔ a nahuin kl, 'v gbu 'le -gboligbo-tuule 'mu. 30 Pɔlv -hva bɔ mu 'le nahuin -huohui a -gbe ye, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'le -nv -wɔn 'prɛɛ. Kɛɛ, -Yusu a nahuin 'die ke wɛɛn. 31 ɛ kɔ -wɛ Asiblugba a ye'munaanyv -ye. Nu- mɔ Pɔlv a nɔnatumupv. Nu- le -nɔ, 'ke 'le 'batile 'kwli 'mu, 'ke ɔ ni mu 'le 'le -gboligbo-tuule 'mu. 32 Ti a -gbe 'yri, nahuin -nv, -v 'kukue le, v le po -cici 'dɔ. 'Waa pupowin wo ni. 'Ke 'le -nv -heyri, 'waa 'dai de, v 'di yi, -ti kɔ -ti v 'kukue le. 33 -Juukveyu ni 'le, 'ke 'le nahuin -huohui -heyri. 'A 'dvi mɔ Alesadri. -Ti -nv, -i mue 'lu -wɔn, ni -v -hɔhɔa -nɔ kle. Nɔ- 'a 'bienv -Juukve po 'le ye 'mu, 'ke bɔ po wun, ɔ bibiu dabv ye, -ɛ die nu, v 'mu wien ma, ɔ 'mu le, -ɛ mɔ, -Juukve 'de de -de nu. 34 Kɛɛ, -tɛ v yrie, -ɛ mɔ, ɔ mɔ -Juukveyu'u ni, v po wingbloo -do, 'v -ma, 'v nue -nunu, ɛ -wɛ 'le -hawu 'hɔn. Ke v po: «Efestikve a nyisva, -ɔ mɔ Atemisi, bɔ kɔ -ti a 'yi'buuale!»

35 -Te v -muma le -muma, -ye 'dɔ a ye'mv'crunyɔ -tu 'o 'kl, 'v nue, 'v ma wien, ɔ nɔ: «Efestɔ a nahuin -a, nahuin 'bii yie ni, -ɛ mɔ, -a ni 'dɔ Efesi, nɔ- mɔ -a ni nyisva Atemisi a 'kagblaka a 'yie-tunyɔ, ɔ kɔ 'a 'kusɔgbe 'heen, -ɛ ble 'le yakɔ 'mu. 36 -ɔ -de 'dee bɔ ple, h'i ni. 'A -ti, ba nu gbe, ba -hie 'lu le, a 'ni -han 'yilenyrede nu. 37 Nahuin -gbo, a ya 'le, v 'de de -de 'yri, 'ke 'le Atemisi a 'kagblaka gbo, kɔ, v 'de Atemisi a -gbe tan -tu. 38 Bia Demetriusi, ɔ kɔ 'a -kvannunyv 'heen, 'bv kɔ bv yeɛ nahuon -ti, bv kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, ɛ kɔ -nyrɔwi, -i kɔ 'mu v 'o -bati poo, 'ɛ kɔ -wɛ 'blugba a ye'munaanyv -ye, v di -haku pue. Nu- bv le. 39 Bia -ti -ye 'bi ni 'o, -nyrɔwɔ -kɔ 'mu 'dɔ a nahuiin 'o -bati poo, -a 'mui -tu. 40 De -gbo, -ɛ mue ke 'lu -wɔn a -ti, ɛ -wɛ 'le be nue ni, 'blugba a ye'munaanyv, -v mɔ Romakve, bv yeɛ -a mv -ti, -ɛ mɔ, -aa 'blugba 'ni =gbugblɔ, -ɛ nue, -a 'de -ti -de kɔ, -ba -tu 'blugba a ye'munaanyv a -gbe ye, -i die kle -hɔhɔa, de- nue, -a 'kukue mɔ le.» 41 -Te ɔ po 'kleɛ le, -ye v le nahuin -nv ni, -v 'kukue le, 'ke bv -gbe le.

-Te Pɔlv mu la 'le lele Masedvanblugba kɔ Glekɩblugba 'heen 'mu

20 1 -Te -gbugblɔgbv -wɛ 'le, -ye Pɔlv 'kukue -Yusu a nahuin 'bii le, 'v -nyu 'kl, 'plu 'v gbu wlu, 'v mu 'le Masedvanblugba 'mu. 2 -Te ɔ 'blugba a -gbe -tuɔ 'be, -ye -Yusu a nahuin, -v ni -wɛ 'le, ɔ nyu -nyi 'kl. -Te de a -gbe, ɛ -hi, -ye 'ke ɔ mu 'le Glekɩblugba 'mu, 3 'v nuu 'le yakveɛ ta, 'v -wɛ 'kleɛ -wɔn, 'ke bɔ -ha 'le 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'le Siliblugba 'mu mu. Kɛɛ -ye ɔ 'wɔn ni, -ɛ mɔ, -Juukve -yri ni, 'ke bu 'lɔ, ('bɔ nyre 'le Siliblugba 'mu.) Nɛ- nue, 'v pue 'le, 'ke bɔ naa 'le lele Masedvanblugba 'mu, bɔ -me de. 4 -Te ɔ 'kleɛ mu, -ye nahuin 'plɔplɔ gbɔ 'hru wɔn. 'Waa 'dvi, ni -gbo: Sopate, -ɔ mɔ Pilusi a 'yu, Pilusi a 'yu Sopate a -gbe, 'ke ɔ kɔ 'le Beledɔ

'mu, kɔ Alitaki, kɔ Sekudusi; 'ke v kɔ 'le Tesalonikidɔ 'mu; kɔ Gayusi; 'ke v kɔ 'le Debɔdɔ 'mu; kɔ Timote, kɔ Asiblugba a nahuiin 'hɔn, -v mɔ Tisiki, kɔ Trofimu. ⁵Nu- 'nye 'hru, 'v mu 'le Trvasidɔ 'mu, 'v mu 'le -a mu -pre wɔn. ⁶-A nɛ -gbɛ, -Juukɔɛ a lɛ'mimre, -ɛ mɔ Paki, -tɛ ɛ -hi, -ye -a -ha 'le 'mu Filipudɔ 'mu. -Nyrɔwu -hun bɛ -hi, -ye -a yu ke, 'ke 'le Trvasidɔ 'mu. 'Ke -a -hi 'le 'wee-gble.

Pɔlv a 'lele'bwɔdagba, 'ke 'le Trvasidɔ 'mu

⁷-Wuwle-nyrɔwɔ a -wise, -a 'kukue lɛ, -a 'mu -Yusu a 'lele'bwɔdididɛ =nu di, Pɔlv ɔɔ 'le -Yusu a nahuin =nu -wɔn 'prɛɛ, -v 'kukue lɛ. -Tɛ v kɔ bɔ gba 'dagba 'lu -wɔn, -nyrɛ 'bɛ cɛ lɛ, nɛ- nue, 'v 'pre -prepre, 'tɔ-hɛyri 'ɛ nyre 'o. ⁸⁻⁹'Ke 'le yrayrikayu =de a -gbɔ a ta a nɔnɔ a -gblo =de 'mu, 'ke -a 'kukue 'le lɛ. -Gblo a -gbɛ 'mu, 'napu -huo 'le -le. Gblotayu =de, nɔ- nu 'o 'winde 'yri gbo. 'A 'du mɔ Etisi. -Tɛ Pɔlv 'kɛ gbɛɛ 'pupre 'lu -wɔn, -ye Etisi a -gbɛ, v hɛɛ 'le 'mu gbo nmla. Nɛ- mɔ bɔ ble 'le 'winde 'yri, bɔ -hli 'le -patu 'mu gbo. -Tɛ v =ti, v 'bɔ 'mu, -ye v 'ku ni. ¹⁰-Ye Pɔlv a -gbɛ, v =ti -wɛ ni, 'v =jro 'lu 'mu gbo, 'v 'bɔ 'mu, v nɔ: «Kla ni 'ya 'le 'a mu -wliye. Ɔɔ po -hɔnhlɔn.» ¹¹-Ye v 'ya ni 'bii, 'v di -Yusu a 'lele'bwɔdididɛ. -Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye Pɔlv gba 'pupre -wɔn 'lu, 'v 'pre -prepre, 'yru 'v 'wu 'le lɛ. -Tɛ 'yru 'wu 'klɛɛ 'le lɛ, -ye v mu ni. ¹²-Ye nahuin 'bii =nu, -v ni 'o, 'waa plɔ ble ni, -ɛ nue, Etisi -nu wɛn, vɔ lele po -hɔnhlɔn, 'v 'bɔ 'mu, 'v gbo 'le kayu gbo.

-Tɛ Pɔlv -hɔn la 'le Trvasidɔ 'mu, v mu la 'le Miletidɔ 'mu

¹³-A -mɛ -ye, -a -ha 'le 'mu Trvasidɔ 'mu, -a 'nye 'hru, -a nyre 'le Asɔsɔdɔ 'mu. Pɔlv -mɛ -ye, v naa bu, -ɛ nue, v -yri ni, 'ke -ba -proo 'le Asɔsɔdɔ 'mu, v kɔ -a mu 'hɛɛn, -a 'mu 'le 'mu -ha, -a 'mu 'dagba 'lu -wɔn gba. ¹⁴-Tɛ v ye -a mu ke, 'ke 'le Asɔsɔ 'mu, 'v 'ya 'le -a mu -wɔn 'mu 'kwli 'mu, -a nyre 'le Mitilɛnidɔ 'mu, ¹⁵=a -hi. -Tɛ -nyrɛ cɛ lɛ, =a na 'o 'nidugbo =nu 'hɔn 'mu, vɔ Kɔsɔ daa. -Tɛ -nyrɔyruwɔ -ye -hi, 'a -nyrɛ cɛ lɛ, =a na 'o 'nidugbo =nu 'hɔn 'mu, vɔ Samɔsɔ daa, =a -hi. -Nyrɔwɔwɔ -do bɔ -hi lele, -ye -a -hi Efɛsɔdɔ lɛ, =a nyre 'le Miletidɔ 'mu. ¹⁶'ɛ mɔ -tɛɛ, Pɔlv pue o 'le -le, 'ke v 'dɛɛ bɔ nyra gbo, 'ke 'le Efɛsɔdɔ 'mu, -ɛ die nu, v 'nɛ -han 'le Asiblugba 'mu 'dai ti -hi. Ɔɔ 'nɛ 'kɔkɔ, -ɛ die nu, 'bɛ -wɛ 'le, -Juukɔɛ a lɛ'mimre, vɔ Patikɔti daa, v 'mue 'ye, 'ke 'le Jrusɛ 'mu.

-Tɛ Pɔlv 'prɛɛ la 'le Efɛsɔdɔ a 'cɛɛ a ye'munaanyu -wɔn

¹⁷-Tɛ -a nyre 'klɛɛ 'le Miletidɔ 'mu, -ye 'cɛɛ a ye'munaanyu =nu, -v ni 'le Efɛsɔdɔ 'mu, nu- Pɔlv gba 'crunte ye, 'ke bu di 'le, v 'mu 'yiye, 'ke 'le Miletu 'mu. ¹⁸-Tɛ 'cɛɛ a ye'munaanyu a -gbɛ, v nyre 'le -nɔ 'hɔn 'mu, -ye v nɔ: «Kɔɛ 'le -nyrɔwɔ =nu 'yie 'mu gbo, -v kɔ 'mu 'n nyre la nɔ Asiblugba 'mu, -bo ye -nyrɔwɔ -gbo ke, -tɛ 'nu la naale nu, a yie ni. ¹⁹'N =ti la 'le 'n dɔnɔ nu 'bii, 'nu la Kɔkɔnyɔ a -kuan nu. 'N 'ye 'kla-wliye'yɛya a gblegblei, kɔ, 'nɛ

'ye -we =sue, -ε nue, -Juukue a ye'munaanyu, u u 'na 'lila le 'ni =mɔ. 20-Ti 'bii -nu, -i kɔ -bi -he 'a mu 'mu, 'ke ba kuo -Yusu =wlu ye -tɛɛ, 'n 'de hvannu pi, 'ni tu 'a mu 'bii, 'ke 'o nahuin 'bii ye, kɔ 'ke 'le 'a ni -gbe a kayuo gbo. 'N 'de 'a mu 'a de =de 'yi ke -hli. 21'N le -Juukue ni, kɔ nahuin, -u 'de -Juukue, 'ke bu hie 'o 'waa de 'kuku, u u nu gbo, bu -nye 'waa 'klɔ 'bii Nyɔsua, kɔ, bu kuo -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu =wlu ye. 22-Tɛ ti ni le 'mu -gbo, Nyɔsua a -Hihiu ni 'o 'mu 'mu ke, 'ke =bo mu 'le Jrusɛ 'mu, kɛɛ, de -be di 'le 'mu ye, 'n 'die yi. 23'Dɛɛ -do 'n yi, nɛ- mɔ, 'ke 'le 'ɛ ni 'dɔ -kɔ 'kwli 'mu 'nu 'le naa, Nyɔsua a -Hihiu 'mu 'ni le, -ε mɔ, =ju kɔ =sue a 'yiye 'heen, ni-u 'le 'mu -pre. 24'Kɛɛ, 'ke 'o 'mu -wɔn, 'na -hɔnhlɔn, 'nu po, 'ni duw =le de gblaka. Kɛɛ, de -gbo, -ε mɔ de gblaka, nɛ- mɔ =bo -yra -kvan -gbo 'lu, -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu le 'mu =bo nu. -Kvan a -gbe, nɔ- mɔ =bo pue nahuin =haputitie, -ε nyi =tu, -ε mɔ, Nyɔsua, ɔɔ nahuin 'mu nu =hapude, 'ke 'le -gbugbekɔ 'kwli 'mu.

25'N na a 'bii yrɛ, 'ni =tui 'a mu ye, -tɛ Nyɔsua nu, 'ɔɔ nahuin win ke kɔɔ. Kɛɛ, -tɛ ti ni le 'mu -gbo, 'n yie ni, -ε mɔ, 'a ni nahuon =de 'die 'le -we bɔ 'ye 'klɛɛ lele 'mu. 26'Nɛ- nue, 'nu kɛ 'a mu le, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon =de 'bɔ hren Nyɔsua -wɔn, 'bɔ 'wan, -ye ɛ 'de 'mɔ 'n 'die nu, 27-ε nue, -tɔpli 'bii, Nyɔsua -hua bɔ nu, 'n 'de 'a mu 'a de =de 'yi ke -hli, 'n tu 'a mu ni 'bii. 28'Ba =tu 'a ni dɔnu 'yie, kɔ, ba =tu -we nahuin 'bii =nu 'yie, Nyɔsua a -Hihiu -nyi 'a mu, 'ke ba =tu 'yie. Ba =tu 'cɔɛ 'yie. 'Ke Nyɔsua naa 'le 'a -gbe a 'Yu a 'kukue 'mu, 'ɔ kɔ 'cɔɛ a -gbe. 29'N yie ni, 'bia 'ni mu, -ye hitɔnyu di 'le di, u 'mu nahuin kaa, -ε 'we =nɔ ye, -tɛ -jiɔɔ nu, 'ɔɔ dehuɛi gbo -wɔ. 30'Plu 'ke 'le 'a mu 'cɔɛ a ye'munaanyu -heyri, nahuin di 'le 'mu -hɔn, u 'mu hi 'du, u 'mue nu, -Yusu a nahuin 'mu -wɔn kɔɛ. 31'A -ti o, ba ni 'o -preele 'mu, a ni ŋmɔ 'le. Bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -ε mɔ, 'ke 'le 'yru ta 'kwli 'mu, 'tɔ 'mu kɔ -nyɛ 'mu, 'n 'cipi 'o =o, 'nu o 'a mu =tɔ 'mu le po, 'plu, 'ɛ kɔ ti, 'nu o we 'a ni -ti.

32-Ye 'klɛɛ, 'ke 'nu 'le 'a mu Nyɔsua kwa 'mu po, kɔ =haputitie =nu, -ε nyi =tu, -ε mɔ, Nyɔsua, ɔɔ nahuin 'mu nu =hapude, 'ke 'le -gbugbekɔ 'kwli 'mu, nɛ- di 'a mu 'mu -he. Nyɔsua a -gbe, nɔ- kɔ 'klɔ, 'ke bɔ nue, 'a ni =wlu a yekuole be bii ke, kɔ, bɔ -nyi -we 'a mu 'klɔ yrayru, -ɔ 'nɔni -we 'le, a kɔ nahuin 'bii =nu 'heen, -u 'ya 'a nahuin 'mu. 33'N 'de -hlun nahuon =de 'wliye a -huɛ, kɔ 'a 'hɔn'mulepue-tɔpli. 34'A ni -gbe, a yie ni, -ε mɔ, 'na -gbe a dabulu, nu- 'nu la nu, 'nu la -kvan nu, 'ke 'o 'na mranɔyue kɔ 'na 'hɔn'mulepue-tɔpli a -ta 'mu, kɔ nahuin =nu, -u kɔ 'mu 'heen, -u di la 'le. 35'Nu o nu -kvan 'dɔ, -ε die nu, 'mue 'a mu tɔɔ, -tɛ a kɔ ba nu -kvan a nunue. 'Bia =baa le -kvan a nunue nu, -ye -a -we 'le -ba -he =svenyu 'mu ni. -Ti =nu, Kɔkɔnyɔ -Yusu =tu, i ni -hri 'le -a mu -wɔn. -Ti a -gbe, i ni- gbo: 'Bia =nu nahuin -tɔpli le -nyi, -ye -n kɔ plɔ a bleele, 'ɛ -hi 'o nahuin =nu 'mu, -nu -tɔpli le -nyi.»

36'Bɔ nu 'klɛɛ le 'pupre, -ye ɔ kɔ =nu 'heen, u bla gbo kwli, 'ɔ da Nyɔsua. 37'U 'bii, u u 'ni we 'dɔ, 'u Pɔlu 'mu le 'wleɛ, u 'muo wlu gba. 38'Dɛ, -εɛ =nu

wólú nue, nê- mǝ Pólú bǝ plé, v 'deé bu 'yo 'kléé lele. Dé a -gbe, -té é -hi, -ye v gbǝ wǝn 'hru, 'ke 'o 'mu -nv, -é dio gba 'hvin 'mu.

-Té Pólú mu la 'le Jrusredǝ 'mu

21 ¹-Té -a kǝ -nv 'héen, -a -gbugbé yre, -a -ha 'le 'mu, -a mu 'le Kǝsǝdǝ 'mu, -a -hi. -Té -nyre -ye cé lé, -a nyre 'le Rǝdǝdǝ 'mu. 'Ke -a -hǝn 'o 'mu, -a mu 'le Pataladǝ 'mu. ²-Té -a -ti, 'ke -a ye 'o 'mu -ye gbo, -éé Fenisiblugba 'mu mu. Nê- mǝ -ba 'ye 'le wǝn, bǝ gba -a mu. ³-Té -a mu -mumu, -ye 'ke -a nyre 'le Sipreblugba -hlǝn. 'Blugba a -gbe, 'yru -gǝwǝ 'le lé. -A nǝ 'le 'mu wǝn, -aa 'blugba-tǝ a -gbe 'ye, 'ǝ nǝ 'le -a nǝ kamrapǝ ke, -a -hi, -aa 'le Siliblugba 'mu mu, -a nyre 'le Tǝldǝ 'mu. 'Ke 'le 'dǝ a -gbe 'mu, 'ke 'mu -tǝ 'le -tǝplǝ -nv, -ǝ nǝ 'le -nǝ 'kwǝlǝ 'mu. ⁴-A -mǝ -ye, -té -a -ti, 'ke -a ye 'le -Yusu a nahuin -ye gbo, -a -hi 'o -nv 'wee -do 'hvin 'mu. Nu-Nyǝsua a -Hǝhiu le, -é mǝ, -sǝé a 'yiye, nê-é Pólú -pre, 'ke 'le Jrusré 'mu. Nê- nue, nahuin a -gbe, 'v le Pólú, 'ǝ nǝ mu 'le 'le Jrusré 'mu. ⁵Kéé, -té 'wee -nv, é -yre, -ye -a -we -wǝn, 'ke -ba gba -a nǝ 'dagba 'lu -wǝn, v 'bii, v kǝ 'waa nyru kǝ 'waa 'yuo 'héen, 'v gba -a mu 'hru wǝn, -a -ti 'dǝ 'mu. -Té -a nyre 'o 'yru nua 'mu, -a bla kwǝlǝ gbo, -a da Nyǝsua. ⁶-Té -a -wǝ Nyǝsua a dida -wǝn, -a gbugba wlu le. -A -mǝ -ye, -a 'ya 'le 'mu -nv wǝn, -é di -a mu gba, v -mǝ -ye, 'v -huan -wǝn, 'v mu 'le 'waa 'dǝ 'mu.

⁷-Té -a -hǝn 'le Tǝldǝ 'mu, 'mu gba -a mu 'mu Polemaidǝdǝ. 'Ke é hie 'o -a mu gbo, -a ye -a nǝ 'dǝyuo -Yusu a nahuin ke, -a -hi 'o -nv -nyrǝwǝwǝ -do 'hvin 'mu. ⁸-Té -nyre cé lé, -a gba bu, -a nyre 'le Sesalǝdǝ 'mu. 'Ke 'le 'dǝ a -gbe 'mu, 'ke -a pa 'le Filipu a -té. Filipu a -gbe, nǝ-ǝ Nyǝsua a -hapǝtitie nahuin pue. 'Ke 'ǝ nǝ la 'le 'cǝé a 'mu-henyǝv 'nǝpata -nv -heyri, v -ha 'le du 'mu, 'ke 'le Jrusré a 'cǝé gbo. ⁹Filipu a -gbe, 'ǝ kǝ 'yuo nyruyuo -hen, -v 'de tǝnǝ kǝ. Nu-v Nyǝsua a win wǝn -hé. ¹⁰-Té -a -hi 'o 'dai -nyrǝwǝ, -ye Nyǝsua a winwǝn-henyǝ -de di 'le, 'ǝ -hǝn 'le Sudeblugba 'mu. 'A 'dǝ mǝ Agabus; ¹¹'ǝ di 'o -a mu 'hvin 'mu, 'ǝ 'ba Pólú a 'betiye 'mu, 'ǝ nue, 'ǝ mǝ 'a -gbe a bu kǝ 'a dabu 'héen, 'ǝ nǝ: «Ké Nyǝsua a -Hǝhiu po, v nǝ: Nahuon, -ǝ kǝ 'betiye -gbo, -té 'n nu 'n dǝnǝv a mǝmǝ, ké'é nǝ, -Juukǝé a nyǝgblakǝ di 'a mǝmǝ nu, 'ke 'le Jrusré 'mu, 'plu v 'muo nahuin -nv kwa po, -v 'de -Juukǝé.» ¹²'Plu -a 'mu wintǝdǝ a -gbe mu 'wǝn, -a nǝ -gbe, -a kǝ Sesalǝdǝ a nahuin 'héen, -a -tǝ Pólú a le'batǝlé gbo, 'ke 'ǝ nǝ mu 'le 'le Jrusré 'mu. ¹³Kéé -ye 'ǝ -tu -a mu -wǝn, 'ǝ nǝ: «Dé- kǝ -hien aa 'kléé we, kǝ, dé- kǝ 'na -wlu a -hlǝnpupue 'le? 'N -wé -wǝn, 'ke bu mǝ 'mu, 'plu bu po 'mu éjǝ 'mu. É 'de é -do a -gbe. 'N -wé -wé -wǝn, 'ke -bo 'ku, 'ke 'le Jrusré 'mu, -a nǝ Kǝkǝnyǝ -Yusu a -ti.» ¹⁴-Té 'ǝ 'de -a nǝ -tǝwin ke wǝen, -ye -a -hǝ le mé, -a nǝ: «Dé -gbo Kǝkǝnyǝwǝ -hua, nê- -bé mue 'lu -wǝn.»

¹⁵-Té -nyrǝwǝ a -gbe, ǝ -hi, -ye -a -tie -a nǝ blé nǝ, -a 'mu 'le Jrusré 'mu mu, ¹⁶-Yusu a nahuin -ye, -v nǝ 'le Sesalǝdǝ 'mu, 'v gba -a mu 'hru wǝn. -Té -a nyre 'le, 'v paa 'le -a mu -Yusu a nahuon -de a -té. Nyǝbeyu

a -gbe, 'a 'du mɔ Mrasɔ. 'Ke ɔ kɔ 'le Sipreblɔgba 'mu. -Te ɔ -he la -Yusu a -naagbopɔyu, 'a ti hren gbo ke.

-Te Pɔlv mu la 'le Sakti a -te

17-Te -a nyre 'klɛɛ 'le Jrusɛ 'mu, -a ni 'dɔyuo -Yusu a nahuin, 'ke 'le 'manu 'kwli 'mu, v 'ble -a mu kwa -tɛɛ. 18-Te -nyrɔwɔɔ -do -hi, Pɔlv kɔ -a mu 'hɛɛn, -a mu 'le Sakti a -tɛ. 'Ke 'cɔɛ a ye'munaanyu 'bii 'kukue 'le lɛ; 19Pɔlv 'ɔ po 'waa 'wio gbo, 'ɔ bi 'o, -tɔpli 'bii =nu, Nyɩsva naa 'le =nɔ 'mu, ɔ nu, 'ke 'le nahuin =nu -heyri, -v 'de -Juukvɛ, ni- kɔ -dodo ɔ na -wɔn lɛ. 20-Te 'cɔɛ a ye'munaanyu, -v ni 'o, v 'wɔn -ti 'bii =nu, Pɔlv =tu, -ye v -tva Nyɩsva a baalɛ gbo. -Ye kɛ vɔ Pɔlv ye po, v nɔ: «Ye kɛ, -a ni 'diayu, -Juukvɛ a 'milowɩ 'plɔplɔ, nu- kuo -Yusu =wlv ye, kɛɛ, v 'kɩɛ =tue 'o tetei =nu 'o, Nyɩsva -nyi la 'a winwɔn-henyɔ Moise. 21U 'wɩn ni, -ɛ mɔ, -Juukvɛ 'bii, -v 'ti 'le pɔpɔdaku -heyri, -n nyu 'ni tɔɔ, 'ke bu hie 'o Moise a tetei gbo, kɔ, v ni 'bɛ 'le 'waa 'yuo nyibɛvɔ yɛ, kɔ, v ni kuvɛ 'le -a mu -Juukvɛ a tetei -wɔn. 22-Be' -a di 'klɛɛ nu 'le? 'Nu 'le 'pɔpɛ nu, -ɛ 'we =nɔ ye, v di 'ni 'wɔn, -ɛ mɔ, -n di 'le =lɛ. 23'A -ti 'klɛɛ o, dɛ, -a di -mu lɛ, nɛ- -bo nu. Nyibɛvɔvɔ -hen ni nɔ -a mu -heyri. Nu- po 'le dɛ, 'ke 'o Nyɩsva -wɔn. Dɛ a -gbe a -ti, v -wɛ lɛ ke 'o 'lilɛŋmɔŋmla, -ɛ mɔ yriile, -ɛ nyi nahuin tɔɔ, -ɛ mɔ, v 'sii 'o ye. 24Gba nahuin a -gbe, ba mu 'le Nyɩsva a 'kagblaka gbo, -n kɔ =nu 'hɛɛn, v 'mu 'o 'a mu ye 'sii, 'ke 'o Nyɩsva ye, kɔ, -bo -ha -wɛ 'le 'wliye, -ɛ die nu, v 'mu 'a ni 'li lɛ ŋmla. 'Bɩa =ni nue, -ye nahuin 'bii, v die 'ni 'ye, -ɛ mɔ, -ti =nu, v =tu, 'ke 'o -mu ke, ɩ 'de -ti a -tɛɛ. Kɔ, v die -wɛ 'ni 'ye, -ɛ mɔ, Moise a tetei, -na -gbe, -n nyi 'o 'ni =tuu. 25'Plu -ye nahuin =nu, -v 'de -Juukvɛ, -v kuo -Yusu =wlv ye, -ti =nu, -a -yra, -a 'cru =nu -wɔn, =a -tui =nu ye. -Ti a -gbe, ni- -gbo: U ni di 'le 'wlvɔba-tɔpli =nu, vɔ 'kuo pie, kɔ, v ni 'na 'le dablo, kɔ, v ni di 'le -wɛ dɛhvɛi, v 'de -plɔ gbo 'bɛ, kɔ, v ni nu 'le 'ɛ ni 'laludɛ =de.»

26-Ye Pɔlv wɔn ni. -Te -nyre cɛ lɛ, ɔ kɔ nahuin -hen a -gbe 'hɛɛn, 'v mu 'le Nyɩsva a 'kagblaka a -yaa 'mu, 'plu Pɔlv 'ɔ nu dɛ =nu, ɔ ble ye bɔ nu, 'ke 'o 'waa 'oye'siile a -ta 'mu, 'ke 'o Nyɩsva ye, 'plu 'ɔ pa 'le Nyɩsva a 'kagblaka gbo, 'ɔ =tui, -nyrɔwɩ 'nɔpata 'bɩ -hi, ɔ 'mu -cɔhlɔn -ha, ɔ kɔ nahuin -hen a -gbe 'hɛɛn, Nyɩsva a -cɔhlɔnpinyv 'mu pi, 'ke 'o 'waa 'oye'siile a -ta 'mu.

-Te v klɩ la Pɔlv, 'ke 'le Nyɩsva a 'kagblaka gbo

27ɛ kɔ -Juukvɛ =de. Nu- -hɔn 'le Asiblvɔgba 'mu. -Te -nyrɔwɩ 'nɔpata a -gbe, u mu =cɛ, -ye -Juukvɛ a -gbe, v 'ye Pɔlv ni, 'ke 'le Nyɩsva a 'kagblaka a -yaa 'mu. -Te v 'yo 'klɛɛ, -ye v nue ni, nahuin 'bii, v 'mu Pɔlv yrv lɛ poo. 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'v bi yrv 'mu lɛ, 'v klo, 28'v -tva 'le win a 'le'yaalɛ gbo, v nɔ: «Yisraɛkvɛ -a, ba dii -a mu ke! Ba 'ye kɛ nahuon -gbo. Nɔ-ɔ 'le nahuin 'bii -wɔn 'prɛɛ, 'ke 'o 'ɛ ni -tɛgbi =de, 'kɔ -ti -hɩn lɛ =tu, 'ke 'o -a mu Yisraɛkvɛ -wɔn, kɔ 'ke 'o Moise a tetei -wɔn, kɔ 'ke 'o Nyɩsva a 'kagblaka -wɔn, kɔ,

'ɔ ya -we 'le Glɛkɪkʊɛ, -v 'de -Juukʊɛ, 'ɔ pʊv nɔ Nytsʊa a 'kagblaka gbo. Nɛ- nue, kayu -gbo, -v mɔ Nytsʊa a 'kagblaka, 'v 'de 'klɛɛ 'o lele ye 'sii, 'ke 'o Nytsʊa ye.» ²⁹U nyi 'nɪ -tu, -ɛ nue, v 'ye o Trofimu nɪ, -ɔ 'de -Juukʊɛyɛ, -ɔ kɔ 'le Efesɪdɔ 'mʊ, ɔ kɔ Pɔlv 'hɛɛn, -tɛ vʊ o 'dɪɔ wɔn lɛ na. U -mɛ -ye, v da, Pɔlv pɔɔ o 'le Nytsʊa a 'kagblaka gbo nɪ. ³⁰-Tɛ 'dɪɔ a nahuin 'wɔn -tɪ a -gbɛ, -ye v bi 'mʊ lɛ yrv, 'v -wɛ ti ke, 'v klɪ Pɔlv, 'v nyo lɛ -jri, 'v -hɪɔ 'le Nytsʊa a 'kagblaka gbo, tii -do a ti 'yri, 'v po 'o 'kagblaka a -gbɛ a 'maji lɛ. ³¹U nye lɛ 'nɪ -mɔ, bu 'lɔ. Kɛɛ, Romakʊɛ a 'sɔyuo a nyɪgblaka, -ɔɔ 'sɔyuo a 'milowɔ naa, ɔ 'wɪn nɪ, -ɛ mɔ, Jrusɛdɔ 'bii 'nɪ -gbʊgbɔ. ³²Nɛ- mɔ, tii -do a ti 'yri, bɔ gba 'a -sekɛpʊ kɔ 'sɔyuo 'hɛɛn, 'v 'gba ci lɛ, 'v mu 'le nahuin -nʊ 'hʊn 'mʊ. Nahuin a -gbɛ bu 'ye 'sɔyuo kɔ 'waa nyɪgblaka 'hɛɛn, -ye v 'kee Pɔlv a bibie nɪ, ³³'sɔyuo a nyɪgblaka a -gbɛ, 'v 'yɪya 'o Pɔlv 'hʊn 'mʊ gbo, 'v klo, 'v lɛ 'a 'sɔyuo, 'ke bu nu 'cɪn.ii 'hɔn, bu mʊɔ. -Tɛ v -wɔ 'a mʊmʊa -wɔn, -ye ɔ =gba wɔn, nahuon tɪo- ɔ 'ya, kɔ, dɛ tɪo- ɔ nu. ³⁴Kɛɛ, 'ke 'le nahuin -nʊ -hɛyri, =v -yɛɛ lɛ 'nɪ -mʊmʊa. 'Waa win 'de pɛ. =U -ye nɔ dɛ -gbo, =v -ye nɔ =ɛ -ye -gbo. Lɛ-mʊmale a -tɪ, 'sɔyuo a nyɪgblaka a -gbɛ, ɔ 'nɪ yrii -lɛ dɛ =de 'mʊ lɛ -tɛɛ. Nɛ- kɔ -tɪ 'v lɛ 'a 'sɔyuo, bu gba Pɔlv 'ke 'le kayu -nʊ gbo, 'sɔyuo nɪ 'le. ³⁵-Tɛ v nyre 'o kayu a -gbɛ a -gbletɪ -hɔn, -ye 'sɔyuo 'bɔ nɪ, -ɛ nue, nahuin bi 'mʊ lɛ yrv 'dɔ, ³⁶'v nyo -wɔn kʊɛ, 'vʊ lɛ -mʊmʊa, v nɔ: «Ba 'lɔ, ba 'lɔ!»

Tóplɪ -nʊ, -tɪ kɔ ke v yɛɛ la 'o Pɔlv -tɪ, nɪ- ɔɔ klɛ -hɪhɪa

³⁷-Tɛ vʊ 'le Pɔlv 'sɔyuo a kayu -nɪ wen gbo mu paa, -ye kɛ ɔɔ 'waa nyɪgblaka ye po, ɔ nɔ: «=Be 'n -wɛ 'le =bo =tu -mʊ -tɪ ye nɪ?» -Ye 'sɔyuo a nyɪgblaka -gbɔ wɔn, ɔ nɔ: «=Mbe', -n yi Glɛkɪkʊɛwin a pole? ³⁸'A -tɪ, -n 'de Esɪpʊkʊɛyɛ -nʊ, tɪ -gbo, -tɪ -hi o, -ɔ =gbʊgbɔ o 'blʊgba -gbo, kɔ, -ɔ gba o 'le -balʊnyʊ a 'milowɪ -hɛn, 'ke 'le -tɛgbɪ -nʊ, nahuin -de 'de 'le 'tɪ?» ³⁹-Ye Pɔlv, ɔ =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «'Uʊn, ɛ 'de 'mɔ. 'Mɔ -Juukʊɛyɛ'u nɪ. 'Ke 'n kɔ 'le Tasɪdɔ 'mʊ, 'ke 'le Silisibɔgbɔ 'mʊ. ɔ mɔ 'dɪɔ gblakaa nɪ. 'Nu -mʊ lɛ 'nɪ 'bati, -nye 'mʊ 'hru, =bo 'prɛɛ 'le nahuin -gbo -wɔn.» ⁴⁰-Ye 'sɔyuo a nyɪgblaka wɔn nɪ, 'v -nyo 'hru, Pɔlv 'v nyra gbo, 'ke 'o kayu a -gbletɪ ke, 'v bibie nahuin dabʊ ye, -ɛ die nu, v 'mʊ wien ma. -Tɛ v ma 'klɛɛ wien, -ye ɔ -tʊa 'le 'waa -wɔn'prɛɛɛ gbo, 'ke 'le -Juukʊɛwin 'kwli 'mʊ, -tɪ mɔ 'waa 'briwin, ɔ nɔ:

22 ¹«=Dɪayuo -a, bunʊ -a, ba po 'mʊ nʊa ye gbo, 'mʊɛ 'a mʊ klɛ -hɪhɪa, -ɛ mɔ, 'n 'de dɛ 'klan =de nu.» ²-Tɛ v 'wɪn, -ɛ mɔ, ɔ nu -Juukʊɛwin, 'v nyu 'le -wɔn 'prɛɛ, -ye v nu -brii. -Ye Pɔlv nɔ lele: ³«'Mɔ -Juukʊɛyɛ'u nɪ. 'Ke 'n kɔ 'le Tasɪdɔ 'mʊ, 'ke 'le Silisibɔgbɔ 'mʊ. Kɛɛ, kɛ 'n kuu nɔ Jrusɛ 'mʊ. 'Na tɔɔnyɔ, 'a 'dʊ mɔ Gamaliɛl. Nɔ- tɔɔ la 'mʊ tɛtɛi 'bii =nʊ, -a nɪ bunʊ -Juukʊɛɛ 'o =tuu, -ɛ die nu, 'mui -wɛ 'o =tuu -tɛɛ. -Tɛ aa nu, 'a nɪ =wɪlɪ 'tɪ nye -hʊa, 'ke ba nu Nytsʊa a -kʊan -tɛɛ, kɛ'ɛ nɪ, 'na =wɔvʊ la 'a -hʊhʊa nu. ⁴Nɛ- nue, nahuin -nʊ, -v kuo Kʊkɔnyɔ -Yusu =wɔvʊ ye, 'nɪ nyu la

-sue =tue, nytbepu kɔ nyrugbapu 'heen, 'ni nyu la kli, 'ni nyu la =ju 'mu le po, kɔ, 'ni nyu la -we le 'lila. ⁵-Ti -gbo, 'nu =tu, -cɔhɔnpinyɔ a nyigblaka, kɔ 'blɔgba a ye'munaanyɔ 'heen, v -we 'le bu =tui ni, -ε mɔ, 'nu =tu -ti a -tεε. Ti a -gbe 'yri, v -nyi la 'mu 'crunɛi, 'ke -bo gbɔ 'le -a ni 'dɔyuo -Juukɔe -wɔn, -v ni 'le Damasɔɔ 'mu, -Juukɔe a -gbe, v 'mu 'mu ke bi, 'ke 'o -Yusu a nahuin a kikle a -ta 'mu. 'Ke 'ni la 'kleε 'le Damasɔ 'mu mu, 'mu la -Juukɔe =nu kli, -v ni 'le, -v kuo -Yusu =wɔ ye, 'mu la Jrusɛ 'mu ya, -ε die nu, v 'mu -bati le poo.»

-Te Pɔlv nu, 'ɔ -he la -Yusu a -wɔnnaanyɔ, nɔ- kɔ -ti ɔ -tu
(*Nunu-tɔpli 9.1-19; 26.12-18*)

⁶«-Te 'n ni la 'kleε 'hru wɔn, 'n 'muεε la Damasɔɔ ye, -ye tii -do a ti 'yri, muu 'o 'yru bu nyra gbo a ti 'yie 'mu, -nyre gblaka, nε- -hɔn 'le yakɔ 'mu, 'ε po 'le 'mu =gbe 'mu, ⁷'ni bi =hlɔn, 'ni 'wɔn win, 'u le po: Sɔlv o, de- kɔ 'mɔ -nu =sue =tue 'le? ⁸-Ye 'n =gbɔ wɔn, 'n nɔ: Nahuon tio- -n 'ya 'le? -Ye ɔ nɔ: 'Mɔ Nasaletɔ 'mu a -Yusu'u ni, 'mɔ -nu =sue =tue. ⁹Nahuin, -v kɔ 'mu 'heen- la mu, v 'ye -nyre a -gbe ni, keε, nahuon =nu, -ɔ la 'le 'mu -wɔn 'prεε, v 'ni 'wɔn =le la 'a win. ¹⁰-Ye 'n =gbɔ wɔn: Kɔkɔnyɔ, de tio- -nu -hua =bo nu 'le? -Ye ɔ nɔ: 'Ba 'kleε ye 'mu, -bo mu Damasɔɔ 'mu. De Nyɔsvaa -hua -bo nu, 'ke v di 'le -mu le -o. ¹¹-Nyre gblaka =nu, be wɔn 'dɔ a -ti, 'na 'yii 'i sua. Ne- nue, nahuin =nu, -v kɔ 'mu 'heen- mu, 'v 'ble 'na dabɔ kwa, 'v gba 'mu Damasɔ 'mu.

¹²'Ke 'le Damasɔ a -gbe 'mu, nahuon =de ni la 'le. 'A 'dɔ mɔ Ananiastɔ. ɔ nɔε la Nyɔsva 'mu ni 'dɔ, 'ɔ la 'o -a mu -Juukɔe a tetei 'bii 'o =tuu, -Juukɔe =nu, -v ni 'le Damasɔ 'mu, 'v la 'a -hapu-ti =tu. ¹³Nɔ- di la 'le 'mu -wɔn, ɔ nɔ: 'Na -ɔɔyuo Sɔlv, -na 'yii bi kle ke! Tii -do a ti 'yri, 'na 'yii 'i kle ke, 'ni -tua leyriile gbo. ¹⁴ɔ nɔ lele: Nyɔsva =nu, -a ni bunɔv la da, nɔ- -ha la 'le -mu du 'mu, -ε die nu, de -gbo, ɔ -hua, =mue yi, kɔ, =mu 'a 'Yu =nu 'ye, -ɔ kɔ -do 'sii 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye, kɔ, =mu 'a wɔn a win 'wɔn, ¹⁵-ε nue, de =nu, ɔ nu, -n 'ye, kɔ, -ti =nu, ɔ =tu, -n 'wɔn, -n ble ye -bo =tui nahuin 'bii yre. ¹⁶-Te ti ni le 'mu -gbo, =ni -pre 'le 'kleε lele ti -de, mu, -bo da Nyɔsva, =mu -na de 'kuku, -n nu yrii, 'ke 'o =nɔ ye, bu po -mu 'nie 'lu, Nyɔsva 'mu -na de 'kuku a -gbe 'wɔwla.»

Kɔkɔnyɔ le Pɔlv ni, 'ke bɔ po 'a -hapɔtitie, 'ke
'le nahuin =nu -heyri, -v 'de -Juukɔe

¹⁷«-Te de a -gbe, ε -hi 'kleε, 'n =hɔn -wɔn, 'ni mu 'le Jrusɛ 'mu, 'ni pa 'le Nyɔsva a 'kagblaka gbo. -Te 'nu Nyɔsva da, -ye 'nu 'ye de, -ε 'we =nɔ ye, -te nahuon bɔ 'nɔn po yain, ¹⁸Kɔkɔnyɔ 'ɔ 'hru 'mu ye, ɔ nɔ: 'Kika, -bo =ti Jrusɛɔɔ 'mu, -ε nue, -ti =nu, -n di =tu, 'ke 'o 'mu ke, 'dɔ -gbo a nahuin, v 'dee bu wɔn ke. ¹⁹-Ye 'n nɔ: Kɔkɔnyɔ, 'waa -gbe, v yie ni, -ε mɔ, 'nu la gble na Nyɔsva a kayuo, nahuin =nu, -v kuo -mu =wɔ ye, 'ni nyu la =ju 'mu le po,

ƙɔ, 'nɪ nyu la -wɛ lɔkʋɛ bii. ²⁰Plu, Etient, -ɔɔ la -na -tɪ -tu, tɪ -nu -kɔ 'yri v nyo la 'la, 'ke 'na -gbe, 'n nɪ la -wɛ 'o. Nahuin, -v nyo la 'la, v ƙɔ 'mu 'hɛɛn-pe la, 'nu la -wɛ 'waa wlawli 'yie -tu. ²¹-Ye ƙɛ Kukɔnyɔɔ la lele 'mu ye po, ɔ nɔ: Mu, -hɔn nɔ Jrusrɛ 'mu, 'n di 'le -mu lee -tɛgbi -pɛtu, 'ke 'le daku -nu -wɔn, -v 'de -Juukʋɛ.»

Pɔlv, ɔ 'de -Juukʋɛyuu -do, ɔ mɔ -wɛ Romakʋɛyuu ni

²²-Tɪ 'bii =nu, Pɔlv =tu, nahuin -huohui, v puo ye gbo nva. Ƙɛɛ, -tɛ ɔ po 'lele'ɔɔwin a -gbe, 'ke 'o daku =nu, -v 'de -Juukʋɛ a -ta 'mu, -ye v -tua lɛ=mumale gbo, v nɔ: «Ha nɔ nahuon -gbo -a mu -heyri, -bo 'ɔ. ɔ 'de ye ble ɔ 'kɪɛ pue -hɔnhlɔn!» ²³-Ye 'waa lɛ=mumale bii ke, 'v -hɛ 'waa 'luyewlawli, 'v -tua 'a yrayri a lepupue gbo, ƙɔ, 'v -wɛ 'pupu yrayri le po. ²⁴-Ye Romakʋɛ a 'sɔyuo a nyigblaka -ni wen, ɔ le 'a 'sɔyuo, 'ke bu paa 'le Pɔlv 'waa kayu gbo, ƙɔ, bu bio lɔkʋɛ, -ɛ die nu, ɔ 'mu -tɪ -nu =tu, -ɪ ƙɔ -tɪ nahuin =nu, vɪ le =muma, 'ke 'o =nɔ ke. ²⁵-Tɛ v muɔ 'klɛɛ, v 'muo lɔkʋɛ bii, -ye Pɔlv le 'sɔyuo a ye'munaanyɔ =nu, -ɔ mɔ 'sɔyuo a nyigblaka a -seke, ɔ nɔ: «Romakʋɛyuu 'bɔ ni 'o, 'bu 'dio -bati le poo, =be teteɛ ni, 'ke ba bio lɔkʋɛ? 'Mɔ mɔ Romakʋɛyuu ni.» ²⁶Bɔ po 'klɛɛ le, -ye 'sɔyuo a ye'munaanyɔ a -gbe, ɔ mu 'a nyigblaka le wɔn, ɔ nɔ: «Nahuon =nu le, ɔ mɔ Romakʋɛyuu ni -o. -Be' -n di nu 'le?» ²⁷'Sɔyuo a nyigblaka ɔ 'wɔn -tɪ a -gbe, ɔ mu 'o Pɔlv 'mu 'hɔn, 'v =gbo wɔn, ɔ nɔ: «Le 'mu, =be -mɔ mɔ Romakʋɛyuu ni?» -Ye Pɔlv nɔ: «Iin -o.» ²⁸-Ye nyigblaka a -gbe, ɔ nɔ lele: «'Na -gbe -gbo, 'n ƙɔ =bo 'pɛɛ la 'wli 'plɔplɔ, 'v -nye 'mu 'hru, 'ke =bo -hɛ Romakʋɛyuu.» -Ye Pɔlv nɔ: «'Mɛ -ye, 'mɔ Romakʋɛyuu ni, -ɛ nue, 'na bu mɔ Romakʋɛyuu.» ²⁹Plu ɔ 'mu mu -yre, -ye 'sɔyuo =nu, -v nyo wen mu bi, v hron -wɔn. 'Sɔyuo a nyigblaka a -gbe, -tɛ ɔ 'ye, -ɛ mɔ, Pɔlv mɔ Romakʋɛyuu ni, 'plu 'v nue, 'v muɔ 'cun.i, -ye huannv bio 'le 'kwli 'mu.

-Tɛ v gba la Pɔlv 'ke 'le -Juukʋɛ a -gboligbo ye

³⁰'Sɔyuo a nyigblaka a -gbe, ɔ -hva ɔ yrii -tɪ -nu 'mu le -tɛɛ, -Juukʋɛɛ Pɔlv yɛɛ. Nɛ- nue, -tɛ -nyrɛ ɛɛ le, 'v le 'a 'sɔyuo, 'ke bu =wɔɔ gbo, ƙɔ, 'v le Nyɪsva a -cɔhlɔnpinyv gblaktɪ, ƙɔ -Juukʋɛ a -gboligbo a nahuin 'bii, 'ke bu 'kukue lɛ. Bu 'kukue 'klɛɛ le, -ye ɔ 'ba Pɔlv 'mu ni, 'v gbo, 'v =tuo 'o -nu ye gbo.

23 ¹-Tɛ ɔ =tuo 'klɛɛ 'o gbo, -ye Pɔlv 'ba ye 'mu 'lu, 'v 'ye -gboligbo a nahuin, ɔ nɔ: «Diayuo -a, ƙɛɛ la 'le gbo, -bo ye ƙɛ -nyrɔwɔ -gbo ke, 'nɪ 'ye =le dɛ =de, =bo di nu, 'ke 'o Nyɪsva ye, -ɛ ƙɔ -tɪ 'na =wɔ 'mu 'mu 'nyrɛ =hɛn.» ²Bɔ po 'klɛɛ le, -ye -cɔhlɔnpinyv a nyigblaka, -ɔ mɔ Ananiastɪ, ɔ le nahuin =nu ni, -v ni 'o Pɔlv 'hɔn 'mu, ɔ nɔ: «Ba puo 'ɪma wien!» ³-Ye ƙɛ Pɔlv nyo ye po, ɔ nɔ: «Suv-! -Mɔ -gbo, -ɔɔ 'lii 'hɔn naa, Nyɪsva a -gbe, nɔ- di -mu bi. -N ni gbo, =mu 'mu -bati le poo, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -a ni teteii 'a =tutue nu. Ƙɛɛ, =ni ƙɛɛ =le tetei a -gbe -wɔn, =nu nahuin le,

bu bi 'mu.» 4-Ye nahuin =nu, -u ni 'o Pɔlv 'huin 'mu, v nɔ: «Be Nytsua a -cɔhlunpinyu a nyigblaka, nɔ- -nu tant le poo?» 5-Ye Pɔlv nɔ: «Diyuo -a, 'n 'di yi, bɔ di -cɔhlunpinyu a nyigblaka 'mu 'ya. 'E mɔ -tɛɛ, v 'crite la ni, 'ke 'le Nytsuacruntɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: -N 'de ye ble -bo -tu -na daku a ye'munaanyɔ -ti -huin yɛ.»

6-8-Ye 'kleɛ, Pɔlv yie ni, -ɛ mɔ, -gboligbo a nahuin, 'a 'pta -ye mɔ Sadusi-tumu a nahuin, kɔ, 'a 'pta -ye mɔ Falisi-tumu a nahuin. -Tumuii 'hɔn a nahuin a -gbe, v 'de pɛ. Sadusi-tumu a nahuin, v 'ni pui -le -tɛɛ, 'ke nahuin -gbo, -v 'ku, bu di 'le 'kukonyu -heyri 'mu -hɔn, bu di 'klɔ 'hri, 'plu v 'ni pui -le -we -tɛɛ, -ɛ mɔ, Nytsua a leleenyu ni 'klɔ, kɔ 'kuo 'heɛn. Falisi-tumu a nahuin -mɛ -ye, -tɔpludv a -gbe, v nyi pue -tɛɛ. Ne- nue, Pɔlv 'v 'yaa 'le win, ɔ nɔ: «Diyuo -a, 'mɔ mɔ Falisi-tumu a nahuon. 'Na bu mɔ -we Falisi-tumu a nahuon. Nahuin, -v 'ku, bu -hɔn 'le 'kukonyu -heyri 'mu, bu 'hri 'klɔ, 'n kue ye =wlv, 'nu dɛ a -gbe -pre, 'ke 'le =wlv a 'lula 'kwli 'mu. 'Na =wlv a yekuole a -gbe, ne- nue, 'aa 'mu -bati le poo.» 'Plu ɔ 'mu -tu -nu mu -tu, Falisi-tumu a nahuin kɔ Sadusi-tumu a nahuin, v -tva =yue a pupue gbo, -gboligbo a nahuin 'v 'bɛ -tɔ, 'vɛ le =muma. 9'Waa le=mumalɛɛ kle 'ni bii, 'plu teteitɔnyu -ye, -v mɔ Falisi-tumu a nahuin, 'v 'ba ye 'mu, 'v nyra -gboligbo ye gbo, v nɔ: «-A mu -gbo, -a 'ni 'yee -le 'le nahuon -gbo dɛ 'klan -de 'mu, bɔ nu. -Tado 'ku =de, -hee' Nytsua a leleenyo -de, nɔ- 'prɛɛ 'le Pɔlv -wɔn, Pɔlv 'wɔ -ti a -gbe =tu.»

10 Bu po 'kleɛ le, -ye =yue bii ke 'dɔ. E nue, 'sɔyuo a nyigblaka -ni wen, huannv 'v bio 'le 'kwli 'mu, 'ke -gboligbo a nahuin a -gbe bu 'huhla Pɔlv le. Ne- mɔ bɔ le 'a 'sɔyuo, bu mu 'le nahuin a -gbe -gbahlɔn, bu -ha 'le Pɔlv, v 'muo 'le 'sɔyuo a kayu gbo gba.

11 'Tɔyruwɔ, v bi 'le 'kwli 'mu, -ye Pɔlv pɛ gbo, Kukonyɔ 'v 'hru -nɔ ye, ɔ nɔ: «-Na =wlv ni bi 'le -hlɔn. -N -tu 'na -ti ni, ke nɔ Jrusɛ 'mu. E ble ye -bo -tui -we, 'ke 'le Rɔmɔdɔ 'kwli 'mu.»

-Juukue a nyigblaki, v nye le 'ni -mɔ, 'ke bu 'la Pɔlv

12 -Tɛ -nyɛ cɛ le, -Juukue -ye 'kukue le, 'v 'sue ke, 'ke v 'deɛ bu di dɛ, kɔ, bu 'na -we, 'bia 'bu 'de Pɔlv 'la. 13 Nahuin =nu, -v -yra dɛ a -gbe, v -hi nahuin a -wlv 'hɔn wɔn. 14 Nu- mu 'le Nytsua a -cɔhlunpinyu gblaki kɔ 'blv nahuin -wɔn, v nɔ: «-A 'sue ke ni, 'ke -a 'deɛ -ba di dɛ, 'bia -ba 'de Pɔlv 'la. 15 A bi 'le ye, a kɔ -gboligbo a nahuin 'heɛn, ba mu 'le Romakue a 'sɔyuo a nyigblaka -wɔn, ba lo, 'ke a nye 'ni -hva, ba yrii 'le Pɔlv a dɛ 'kwli 'mu le -tɛɛ. 'A -ti, bɔ yɔ 'a mu ye. 'Bu nyo 'kleɛ 'le ya, -ye -a di -wɔn 'ni -we, -ɛ die nu, -a 'muo 'la 'hru wɔn, 'plu ɔ 'mu nɔ nyɛ.»

16 Kɛɛ 'kleɛ, Pɔlv a 'diayu nyɔyɔ a 'yu nyibeyu, nɔ- 'wɔn Pɔlv a 'lila-ti =nu, -tɛ v nyi =tu, 'v mu 'le 'sɔyuo a kayu =nu gbo, -tɛ Pɔlv ni 'le, 'v =tui -nɔ ye, 17 Pɔlv -mɛ -ye, 'v da 'sɔyuo a nyigblaka a -seke -ye, 'v lo, ɔ nɔ: «Gba 'le gblotayu -gbo 'a ni nyigblaka -wɔn, -ɛ nue, ɔ kɔ -ti bɔ =tu -nɔ ye.» 18 'sɔyotayu a -gbe, 'v gbo 'le

'waa nyigblaka -wɔn, ɔ nɔ: «-Junyɔ -gbo, -ɔ mɔ Pɔlv, nɔ- da 'mu, 'ɔ le 'mu, -bo ya nɔ -mu gblotayu -gbo ye, -ɛ nue, ɔ kɔ -tu bɔ -tu -mu ye,»¹⁹ 'sɔyuo a nyigblaka a -gbe 'ɔ ble gblotayu a -gbe a dabu kwa, ɔ kɔ -nɔ 'heɛn 'u bii ye, 'plu 'ɔ -gbo wɔn, ɔ nɔ: «-Ti tio- -n -hwa -bo -tu 'mu ye 'le?»²⁰ -Ye ɔ nɔ: «-Juukɔɛ a nyigblaku -yri ni, 'ke -bo di nɔ -mu -wɔn, -ɛ die nu, 'u 'mu -ɲa -mu le, 'ke -bo ya -ɲa 'le Pɔlv, 'ke 'o -Juukɔɛ a -gboligbo ye, -ɛ die nu, 'u 'muo wɔn le -gba, 'u 'mu 'a -tu 'mu le yrii -tɛɛ.²¹ Kɛɛ, -ni po 'le 'waa win -tɛɛ, -ɛ nue, 'u -we 'le nahuin a -wlu 'hɔn, 'ɛ ni le, nu- di -hli, 'u 'muo klu. 'U 'sɛ ke, 'ke 'u 'deɛ bu di de, kɔ, bu 'na -we, 'bu 'bu 'de Pɔlv 'la. 'U -we -wɔn, -na wiin -do, 'u -pre.»²² -Ye 'sɔyuo a nyigblaka nɔ: «-Ti -gbo, -n -tu 'mu ye, -ni le 'le nahuon -de gbe. -N -we 'le -bo mu 'kleɛ 'le kayu gbo nu.»

-Tɛ u gba la 'le Pɔlv -gɔlvnɔma Felisi ye

²³ 'Plu de a -gbe, ɛ 'mu mu -hi, -ye 'sɔyuo a nyigblaka a -gbe, ɔ da 'a -sɛkɛpu 'hɔn -ye, ɔ nɔ: «Ba 'kukue 'sɔyuo a (200) -wlu -pu le, kɔ -sonaanyu a (70) -wlu ta -tu 'o -pu, kɔ 'sɔyuo, -u 'ble 'dio kwa le, 'a nahuin a (200) -wlu -pu. A 'bii ba -we -wɔn, muu 'o 'tɔ bɔ -wɔn, 'a 'na a ti 'yri ke, a 'mu ke Sesalidɔ 'mu mu.²⁴ Ba -wɔ -we -se -wɔn, a 'mu Pɔlv gba, -gɔlvnɔma -nu, -ɔ ni 'le Sesali 'mu, -ɔ kɔ 'du mɔ Felisi, a 'muo 'le -nɔ -wɔn gba,»²⁵ 'u 'cru -we Felisi a -gbe -wɔn, ɔ nɔ: ²⁶ «-Gɔlvnɔma Felisi, -na 'wio. 'Mɔ, Klodɔ Lisiasu ni, -ɔ -mu -wɔn 'cru.²⁷ Nahuon -gbo, 'na 'sɔyuo ya nɔ -mu -wɔn, -Juukɔɛ a nyigblaku, nu- klo o, 'u nyo o mu 'la. Kɛɛ, 'n 'win ni, -ɛ mɔ, ɔ mɔ Romakveyuu ni, 'ni gba 'na 'sɔyuo, -a -hiɔ -nɔ kwa, 'u 'ni -hion 'la. ²⁸ -Tɛ 'n -hwa -bo yi de -nu, -ɛ kɔ -tu -Juukɔɛ 'u nyo -ti yɛɛ, nɛ- nue, 'ni gbo 'le 'waa -gboligbo a nahuin ye, 'u 'muo wɔn -gba. ²⁹ -Tɛ 'u nyo 'kleɛ wɔn le -gba, -ye 'n 'ye ni, -ɛ mɔ, 'u nyo yɛɛ -ti, 'ke 'o 'waa -gbe a tetei a -ta 'mu. Kɛɛ, ɔ 'de de -de nu, -be ble 'kukue ye, kɔ, -ɛ kɔ ke bu puo -ɟi 'mu. ³⁰ 'Plu, 'n 'win ni, -ɛ mɔ, -Juukɔɛ a nyigblaku -yri ni, 'ke bu 'lɔ. -Tɛ 'n 'win, tii -do a ti 'yri, 'ni le 'na 'sɔyuo, 'ke bu yɔ -mu ye, kɔ, 'ni le -we nahuin -nu, -u nyo -ti yɛɛ, -ɛ mɔ, bu ya -hakui.» Kɛ'ɛ ni, 'sɔyuo a nyigblaka nu 'crule.

³¹ -Ti -nu, 'sɔyuo a nyigbaku -tu -nu ye, 'u -tui 'o -o, 'tɔyruwɔɔ -do a -gbe 'mu, 'u gba Pɔlv, 'u mu 'le Atipatrisidɔ 'mu. ³² -Tɛ -nyre ɛɛ le, 'sɔyuo -nu, -u bu naa, 'u -hian -wɔn, 'u mu 'le Jrusɛ 'mu, 'ke 'le 'waa gbonule 'mu, 'sɔyuo -nu, -u -se naa, nu- kɔ Pɔlv 'heɛn- gba 'dagba 'lu -wɔn. ³³ -Tɛ 'u nyre 'le Sesali 'mu, -ye 'sɔyuo -nu, -u -se naa, 'u -ha 'le 'crunɛ ni, 'u -nye -gɔlvnɔma, kɔ, 'u -tuɔ -we 'le Pɔlv kwa 'mu gbo, ³⁴ -gɔlvnɔma a -gbe 'ɔ -hre 'crunɛ, kɔ, 'ɔ -gba Pɔlv wɔn, ɔ nɔ: «Blugba a 'pia tio- kɔ ke, -n kɔ 'le 'le?» 'U nɔ: «'Ke 'n kɔ 'le Silisidɔ 'mu.» -Tɛ ɔ 'win 'kleɛ, ³⁵ -ye ɔ nɔ: «Ti -nu -kɔ 'yri nahuin -nu, -u -mu -tu yɛɛ, 'u di 'mu -hakui ya, 'ke 'n di 'o -mu wɔn -gbaa.» -Ye ɔ le 'a 'mu -henyɔ, bu gbo 'le Helɔdɔ a kayu gbo, 'u 'muo 'yie -tu.

-Juukɔɛ Pɔlv yɛɛ -ti, 'ke 'o -gɔlvnɔma Felisi ye

24 ¹ -Tɛ -nyrɔwu -hun -hi, Nyɩsɩa a -cɔhlɩnpinyu a nyigblaka, nɔ- nyre 'le Sesalidɔ 'mu. Nyigblaka a -gbe, 'a 'du mɔ Ananiasi. 'U

kɔ 'blu a nahuin -ye, kɔ 'puprenyɔ -ye 'hɛɛn, nu- di 'le. 'Puprenyɔ a -gbe, 'a 'du mɔ Tetulust; v 'bii a -gbe, 'u mu 'le -gulɔnuma Felist -wɔn, -ɛ die nu, v 'muo -hakui pue, 'ke 'o Pɔlv a -ta 'mu. 2-3-Tɛ Felist a -gbe, ɔ 'wun, -ye ɔ da Pɔlv ni. -Tɛ Pɔlv a -gbe, ɔ di 'le, -ye 'puprenyɔ Tetulust, ɔ -tva 'a -ti a yɛɛɛ gbo, ɔ nɔ: «Nyigblaka Felist, -na -kafania. -Mɔ kɔ -tu ni, =a kɔ kegbowɛɛnɛ, kɛ nɔ 'blugba -gbo 'mu, kɔ, -tɛ -nu 'blugba -gbo a naale nu, 'ke 'le =tɔ 'kwli 'mu, ɛ nue, -a mu dakv 'bii, =a kɔ plɔ a bleele. 'A -ti, -a -ha 'le 'wio, =a -nyo -mu, 'ke 'o -tɔpli 'bii -nu, -nu -a mu 'mu nu a -ta 'mu. 4Kɛɛ, 'nɩ -hva -le =bo 'waan -na ti 'dɔ. Nɛ- nue, 'nu -mu lɛ 'batɩ, -bo po 'mu nva ye gbo, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu. 5-Yɛ 'klɛɛ o, nyibeyu -gbo, -ɔ mɔ Pɔlv, 'a 'klɔ nyre lɛ 'yi 'dɔ. Nɔ-ɔ -Juukvɛ 'bii, -v ni nɔ 'klɔ ke =gbugblɔ. 'Plu -ye =tumu =nu, -v mɔ Nasalet=tumu, -v kɔ tɔɔɛ ni 'dɔ, nɔ- mɔ 'waa nyigblaka; 6kɔ, 'ɔ =tvɛ 'yri, 'ke bɔ nue, 'ke Nyisva a 'kagblaka bɔ 'kee 'oye'siile, 'ke 'o Nyisva ye. Dɛ a -gbe, nɛ- ɔ ɔ nu, =a klo o. [-Yɛ -aa -hva -ba puo o -bati lɛ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -a ni teteii 'a -hvhva nu. 7Kɛɛ -ye 'sɔyuo a nyigblaka Lisiasi, ɔ di 'le =le, ɔ kɔ 'a 'sɔyuo 'hɛɛn, 'ɔ -huɔ -a mu kwa, 'ke 'le 'klɩkɔ 'kwli 'mu, 8'plu 'ɔ le nahuin =nu, -vɔ Pɔlv -ti yɛɛ, bu ya -mu -hakui.] 'Bia =ni -gbo wlɔn, -na -gbe, -n die 'nɩ 'ye, -ɛ mɔ, -ti 'bii -gbo, -a nyo yɛɛ, ɩ mɔ -ti a -tɛɛ ni.»

9-Tɩ =nu, Tetulust yɛɛ Pɔlv, -Juukvɛ a nyigblakt, -v ni -tuo ke, v nɔ: «A -tɛɛ, nɛ-ɛ ni.»

Pɔlv, ɔ nye kle 'nɩ -hɩhɩa, -ɛ mɔ, ɔ 'de dɛ 'klan =de nu

10-Yɛ -gulɔnuma -ni wen, ɔ nu dabv, ɔ 'mue Pɔlv tɔɔ, 'ke bɔ po wun. -Yɛ Pɔlv nɔ: «-Gulɔnuma, -mɛ 'le 'mu gbo. 'N yie ni, -ɛ mɔ, -tɛ -n -tva la 'le 'blugba -gbo a nahuin a -bati a lɛpupue gbo, 'a 'yri =gbugbe 'mu ni. 'A -ti, 'n kuo -mu ye =wlv, -ɛ mɔ, -n yi -a mu -Juukvɛ a -ti ni. 'N di -mu kle 'nɩ -hɩhɩa, -ɛ mɔ, 'n 'de dɛ 'klan =de nu. 11-Na -gbe, -n -wɛ 'le -bo =gba wlɔn ni, -ɛ mɔ, -tɛ 'n mu o Jrusɛ 'mu, 'ke 'o Nyisva a dida a -ta 'mu, ɛ 'de wen -nyrɔwu -pu -tu 'o 'hɔn lɛ a -hie. 12-ɔ =de 'de 'mu 'ye, 'ke 'n kɔ nahuon =de 'hɛɛn -ba po gblɛ. =ɔ =de 'de -wɛ 'mu 'ye, 'ke =bo =gbugblɔ nahuin, 'ke 'le Nyisva a 'kagblaka gbo, kɔ, 'ke 'le Nyisva a kayuo gbo, kɔ, 'ke 'o 'ɛ ni 'dɩ a -tɛgbi =de. Gbegbe 'n 'die nu. 13Nahuin -gbo, -vɔ 'mu -ti yɛɛ, v 'die 'le -we bu tvɛ -mu, -ɛ mɔ, -ti =nu, vɔ =tu, ɩ mɔ -ti a -tɛɛ ni. 14Kɛɛ 'klɛɛ, ke mɔ -mu ye, 'n nyi 'nɩ -tu, -ɛ mɔ, Nyisva =nu, -a ni bunvɔ la da, nɔ- kɔ -kvan 'nu nu, 'nu 'a 'hru yrayrv =nu na, nahuin -gbo, v plɛ, -v 'de =hapv'hru. Kɛ'ɛ ni, 'nu Nyisva a -kvan a nunue nu. Win 'bii =nu, v 'cru 'le Nyisvacrumɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ, Nyisva a teteicrumɛɩ, kɔ Nyisva a winwlɔn-henyv a 'cruɩɛɩ 'hɛɛn, 'n pue 'a -ti -tɛɛ. 15'Plu dɛ =nu, Nyisva po la lɛ, ɔ di la nu, nɛ- 'nu -pre, 'nɩ kuo =wlv ye, -tɛ nahuin -gbo, v nu, 'v kuo =wlv ye. Dɛ a -gbe, nɛ- mɔ: nahuin 'bii, -v 'sii 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye, kɔ 'waa dɛ =nu, -ɛ 'de 'o ye 'sii, Nyisva, ɔ diu 'le 'kukvnyv -hɛyri 'nɩ -ha, ɔ 'mu 'klɔ -ha. 16Nɛ- nue, 'nu 'o 'klɩ -tu, 'na =wlv 'nɩ -han 'mu -ti yɛɛ, 'ke 'o Nyisva ye, kɔ 'ke 'o -tvnahuin ye.

17-Tɛ 'n -hɔn la 'le Jrusɛ 'mu, ɛ gba 'yru 'plɔplɔ, 'plu, 'nɪ -hɪan o -wɔn, 'nɪ mu o 'le Jrusɛ 'mu, 'nɪ gba o 'le 'wliye, -ɛ die nu, 'mu 'na daku -Juukvɛ 'mu -hɛ, kɔ, 'mu -cɔhlɔn pi, 'ke 'o Nyɪsva -wɔn. 18-19-Tɛ 'nu o 'klɛɛ -cɔhlɔn pi, 'na 'oye'siile a -ta 'mu, 'ke 'le Nyɪsva a 'kagblaka gbo, nahuin -huohui 'de o 'o 'mu 'huɪn 'mu nɪ, ɛ kɔ -gbugblɔgbɔ 'hɛɛn, 'ke -Juukvɛ -ye, -v -hɔn 'le Asibɔgba 'mu, v yɛ o 'o 'mu gbo. -Juukvɛ a -gbe, nu-v nɪ, -v kɔ -bɔ di wen mɔ -mu ye, 'bia 'nɪ nu wen de 'klan, v 'mu wen 'mu -tɪ yɛɛ. 20-Kɛɛ, -Juukvɛ a -gbe, v 'de 'klɛɛ mɔ nɪ. 'A -tɪ, -Juukvɛ -gbo, -v nɪ mɔ -tuo ke, de 'klan -nɪ, v yrii lɛ, v plɛ, 'n nu, tɪ -kɔ 'yri 'n mu o 'o 'waa -gboligbo gblaka ye, bu -tue. 21-ɛ mɔ -tɛɛ, 'ke 'o -gboligbo a -gbe ye, 'nɪ 'yaa o 'le win, 'nɪ po o lɛ, -ɛ mɔ: 'N kue ye =wɔ, -ɛ mɔ, nahuin -nɪ, -v 'ku, Nyɪsva diu 'le 'kukɔnyɔ -hɛyri 'nɪ -ha, v 'mu 'klɔ -ha. Nɛ- nue, 'aa kɛ 'mu -bati lɛ poo. =Be -tɪ a -gbe, 'n -tu o, =be ɪ mɔ 'yilɛnyredɛ'ɛ nɪ?»

22-Tɛ Pɔlv po 'klɛɛ lɛ, -ye -gulɔnɔma Felist, ɔ yi 'dai -tɔpli, 'ke 'o nahuin -nɪ ke, -v kuo -Yusu 'Klɪsv =wɔ ye, ɔ nɔ: «Ba -gbe lɛ. 'Sɔyuo a nyɪgblaka Lisiasɪ 'bɔ di 'le, 'plu 'mu -bati 'bɛ.» 23-Ye ɔ le 'a 'sɔyuo a ye'mɔnaanyɔ -ye, 'ke bɔ -tu Pɔlv 'yie, -ɛ 'we -nɔ -jɪnyɔ ye, kɛɛ, bɔ -hɪɔ mɛ lɛ, bɔ na lɛ, kɔ, bɔ -ha 'a nɪnatumupɔ mɛ lɛ, bu -hɪɔ 'mu.

-Tɛ Pɔlv 'preɛ 'le -gulɔnɔma Felist kɔ 'a nyɪrugba Drusilɪ -wɔn

24-Nyɪrɔwɪ gbi bɪ -hi, -ye -gulɔnɔma Felist kɔ 'a nyɪrugba Drusilɪ 'hɛɛn, nu- di Pɔlv 'ye wɔn. 'A nyɪrugba a -gbe, ɔ mɔ -Juukvɛyɪrɔwɔlv nɪ; 'v da Pɔlv, 'v -gbo wɔn, 'ke 'o -Yusu 'Klɪsv a =wɔ a yekuolɛ a -ta 'mu. 25-Ye Pɔlv -tua 'pupre gbo, 'ɔ nyi -wɔn lɛ na, -ɛ mɔ, -tɔnahuɔn, ɔ ble ye bɔ -tuu 'o Nyɪsva 'o, kɔ, bɔ yi 'a dɪɔnɔ a naalɛ, kɔ, -tɛ ɔ nyi lele -tu, -ɛ mɔ, Nyɪsva di -hlɪn nahuin lɛ poo -bati, -ye huannɔ bi 'le -gulɔnɔma Felist 'kwli 'mu, ɔ nɔ: «-N -wɛ 'le -bo mu 'klɛɛ nɪ. 'Nɪ kɔ lele tɪ, 'n di lele -mu 'nɪ da.» 26-ɔ -mɛ -ye, ɔ nye -wɔn lɛ -hie 'lu, -ɛ mɔ, Pɔlv dio -nyi 'wliye. Nɛ- nue, 'ɔ 'cipi 'o 'a dida, -ɛ die nu, ɔ kɔ -nɔ 'hɛɛn, v 'mu toto po.

27-Nɛ- ɔ nu -nunu, 'yru 'hɔn 'ɪ -hi, 'plu Romakvɛ 'v ya 'le -gulɔnɔma yrayrv, 'ɔ bi 'o gbata ke, 'ke 'o Felist a -ta 'mu. -Gulɔnɔma a -gbe, 'a 'dɔ mɔ Pɔkiust Fetust. Felist -mɛ -ye, ɔ -hɔa bɔ blee -Juukvɛ a plɔ. Nɛ- nue, 'ɔ 'de Pɔlv -jɪ 'mu -ha.

Pɔlv nɔ 'nɪ, Romakvɛ a 'kun gblaka, nɔ- -bɔ poo -bati lɛ

25 1-Tɛ -gulɔnɔma Fetust a -gbe, ɔ nyre 'le Sesalɪdɪ 'mu, 'a -nyɪrɔwɔ a ta a nɔnɔ 'mu, -ye 'ke ɔ mu 'le Jrusɛdɪdɪ 'mu. 2-Tɛ ɔ nyre 'le Jrusɛ 'mu, 'ke Nyɪsva a -cɔhlɔnpinyɔ a nyɪgblakɪ, v kɔ -Juukvɛ a ye'mɔnaanyɔ 'hɛɛn, v pue 'le -nɔ -hakui, 'ke 'o Pɔlv a -ta 'mu, 'v le -gulɔnɔma Fetust a -gbe, v nɔ: 3«-A nye 'nɪ -hɔa, -bo ya -a mu Pɔlv ye, bɔ di nɔ Jrusɛ 'mu.» Kɛɛ, seyɪ-seyɪ, v -yru nɪ, Pɔlv 'bɔ nɪ 'hru wɔn, v 'muo 'la. 4-Kɛɛ -ye Fetust -tu -wɔn, ɔ nɔ: «Pɔlv nɪ 'mu -jɪ, 'ke 'le Sesalɪ 'mu. Kɔ, 'na -gbe -gbo, 'n -wɛ lɛ

ke mumue, 'ke 'le Sesalt 'mu. ⁵A -ti, 'a ni nyigblaki bu kve 'mu -wɔn. Pɔlu a -gbɛ, 'bɔ nu dɛ 'klan =de, 'ke v dio 'le -ti yɛɛ.»

⁶-Tɛ ɔ nu -nyrɔwi -yehen-yehen -hee' -nyrɔwi -pu, 'ke 'le -nu -heyri, -ye ɔ -hian -wɔn, 'ɔ mu 'le Sesalt 'mu, -Juukve a nyigblaki 'b kɔɔ -wɔn. -Tɛ -nyrɛ cɛ lɛ, -ye ɔ ni gbo, 'ke 'le 'a -batipogbata wɔn, 'ɔ le 'a 'sɔyuo, 'ke bu ya 'le Pɔlu. ⁷-Tɛ Pɔlu nyre 'klɛɛ 'o, -ye -Juukve a nyigblaki -ni wɛn, v =glɔɔ 'le -le, 'v -tva 'a -ti a yɛɛ lɛ gbo 'dɔ, 'ke 'o -tɔplɛ 'plɔplɔ ke. Kɛɛ, -ti 'bii -nu, v =tu, v 'die 'le -wɛ bu tve Fetusi, -ɛ mɔ, -ti a -tɛɛ ni. ⁸-Ye Pɔlu nɔ: «'N 'de -Juukve a tete =de 'wla, kɔ, 'n 'de Nyɪsua a 'kagblaka dɛ 'klan =de 'mu nu, mɔ, 'n 'de -wɛ Romakve a 'kun gblaka a -ti lɛ -haa.»

⁹Fetusi -mɛ -ye, ɔ -hva bɔ blee -Juukve a plɔ. Nɛ- nue, 'ɔ =gba Pɔlu wɔn, ɔ nɔ: «=Be -n -hva -bo mu 'le Jrusɛ 'mu, -ɛ die nu, 'mu 'le -mu -bati lɛ poo, 'ke 'o -ti -gbo -wɔn?» ¹⁰-Ye Pɔlu =tuo -wɔn, ɔ nɔ: «'N nye 'ni -hva, 'a mu Romakve a 'kun gblaka, nɔ- -bɔ poo 'mu -bati lɛ, 'ke 'le 'a -batipokayu gbo. -Tɛ -na -gbɛ, -n nu 'a yiyie -tɛɛ, 'n 'de -Juukve dɛ 'klan =de 'mu nu. ¹¹'Bia 'ni nu dɛ =de, -ɛ blɛ 'kukve ye, 'n 'deɛ =bo plɛ, v ni 'la 'le 'mu. Kɛɛ, 'bia -ti 'bii -gbo, v 'mu yɛɛ, 'bɪ 'de -ti a -tɛɛ, nahuon =de 'die 'le -wɛ bɔ po 'mu -Juukve kwa, -ɛ die nu, v 'mu 'mu 'la. 'N nye 'ni -hva, Romakve a 'kun gblaka, nɔ- -bɔ poo 'mu -bati lɛ.» ¹²Pɔlu bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye Fetusi, ɔ kɔ 'a =tɔponyv 'hɛɛn, v 'yiyie 'li, -ye ɔ nɔ: «-Tɛ -n plɛ, -a mu Romakve a 'kun gblaka, nɔ- -bɔ poo -mu -bati lɛ, -ye 'kun gblaka a -gbɛ ye, 'ke -n di 'le mu.»

-Tɛ Pɔlu 'prɛɛ 'le 'kun Aglipa -wɔn, ɔ kɔ 'a -ɔɪayv nyɪɪyɪ Belenist 'hɛɛn

¹³-Nyrɔwi gbi bɪ -hi, -ye 'kun Aglipa, ɔ kɔ 'a -ɔɪayv nyɪɪyɪ Belenist 'hɛɛn, nu- nyre 'le Sesalɔɔ 'mu, 'b di Fetusi ye -mrɛ wɔn. ¹⁴-Tɛ v 'klɛɛ 'o -nyrɔwi gbi -hi, -ye Fetusi =tu =nɔ Pɔlu a -ti ye, ɔ nɔ: «Nahuon =de ni nɔ, Felist 'ɔ 'dio =ji 'mu -ha, 'ɔ mu. ¹⁵-Tɛ 'n mu o 'le Jrusɛ 'mu, Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyv gblaki kɔ -Juukve a ye'munaanyv, v pue o 'le 'mu 'a -hakui, 'v le o 'mu, 'ke =bo =tui, -ɛ mɔ, ɔ nu dɛ 'klan, -ɛ blɛ 'kukve ye. ¹⁶-Ye 'n -tu -wɔn, 'n nɔ: -A mu Romakve a dɛ'e ni, 'ke nahuon -gbo, v -ti yɛɛ, ɔ kɔ bɔ kɔ 'hru, 'ke bɔ -hɪhɪa 'a -tɪyɛɛnyv klɛ, 'ke 'le -batipoolɛ 'mu, 'plu -a 'mu -bati 'bɛ.

¹⁷-Tɛ 'n po 'klɛɛ lɛ, -ye 'n kɔ =nu 'hɛɛn, =a di nɔ Sesalɔɔ 'mu. 'N 'de 'le ke 'mu lɛ mu -mumu, -tɛ -nyrɛ cɛ lɛ, 'ni mu 'le -batipoolɛ 'mu, 'ni le 'na 'sɔyuo, 'ke bu ya 'le Pɔlu. ¹⁸-Tɛ ɔ nyre 'le, 'a yraanyv 'v 'ba ye 'mu, 'v yɔɔ -ti. Kɛɛ, 'yilenyre-tɔplɛ 'bii -nu, 'nu o 'lu -wɔn lɛ -hie, v 'de =nɔ 'a dɛɛ -dɔ a -ti yɛɛ. ¹⁹Kɛɛ -ye dɛ v ke 'prɛɛ, nɛ- mɔ -tɛ v Nyɪsvadɛ a nunue nu, kɔ, nahuon =de, v -Yusu daa, -ɔ 'kv, nɔ- Pɔlu plɛ, -ɔ 'hri lele 'klɔ. ²⁰-Tɛ =bo di o -bati a -gbɛ a 'bɪbɛ nu, 'n 'die o yi. Nɛ- nue, 'ni -gba o Pɔlu wɔn, 'bɪa 'bɔ nye o -hva, 'ke bɔ mu o 'le Jrusɛ 'mu, -a 'muo o 'le -bati lɛ poo, 'ke 'o -tɔplɛ a -gbɛ a -ta 'mu. ²¹Kɛɛ -ye ɔ nɔ 'ni, ɔɔ -hva =bo gbɔ 'le -a mu Romakve a 'kun

gblaka ye. Nɔ- bɔ puo -bati lɛ. Nɛ- nue, 'nɪ le 'na 'sɔyuo, 'ke bu =tuo 'yie, 'ke le =ju 'mu, ɛ 'mue gba -gbagba, -nyɔwɔ =nu, ɔ kɔ 'mu 'n -wɛ 'le =bo gbo 'le -a nɪ 'kun gblaka ye, ɔ 'mu 'o nyre.»

22-Ye kɛ Aglipa, ɔ Fetust ye po, ɔ nɔ: «'Na -gbe, 'n -hua =bo 'wɔn 'a win.»
-Ye Fetust nɔ: «-Iɲaɲa, -n di -ɲa 'a win 'nɪ 'wɔn.»

23-Te -nyre cɛ le, Aglipa a -gbe, kɔ 'a -ɔtayu nyɔyɔ Belenist 'hɛɛn, 'u di 'le, nahuin 'u -tva 'waa -tɪ 'yi'buaale gbo, 'u pa 'le -gboligbokayu gbo, u kɔ 'sɔyuo a nyɔgblaki, kɔ 'dɔ a ye'munaanyu 'hɛɛn, Fetust 'u le 'a 'sɔyuo, bu ya 'le Pɔlv, 'u yɔ 'le. 24-Te ɔ di 'le, -ye Fetust nɔ: «'Kun Aglipa, kɔ a 'bii, -u nɪ nɔ -tuo ke, 'a nɪ -kafania. Aa nahuon -gbo 'nɪ 'ye. Nɔ- kɔ -tɪ -Juukvɛ 'bii, -u nɪ 'le Jrusre 'mu, kɔ, -u nɪ -wɛ nɔ Sesalɪ 'mu, 'u ya 'mu -hakui, 'u -cici wlɔn -hɛ, 'u lɛ po, ɔ nɪ 'mu 'kukvɛ. 25'Mɔ -gbo, 'nɪ 'ye =le dɛ =de, bɔ nu, -bɛ blɛ 'kukvɛ ye. Kɛɛ, -tɛ ɔ ple, -a mu Romakvɛ a 'kun gblaka, nɔ- bɔ puo -bati lɛ, nɛ- nue, 'nɪ pue 'le, 'ke =bo gbo =nɔ ye. 26'Seyɪ-seyɪ, dɛ =bo di 'cru, =bo di -a nɪ 'kun gblaka ye gba, 'ke 'o Pɔlv a -gbe ke, 'nɪ 'ye =le. Nɛ- nue, 'nɪ dɔ, 'ke bɔ 'prɛɛ mɔ 'a mu ye, seyɪ-seyɪ, 'ke 'o -mɔ 'kun Aglipa ye, -ɛ die nu, =nɪ =gbo wlɔn, dɛ -gbo, 'n di 'cru, 'mue yi. 27'ɛ mɔ -tɛɛ, 'ke 'le 'mu 'yi 'mu, ɛ 'de 'o le nɔ, 'ke =bo gba =jɪnyɔ -a nɪ 'kun gblaka ye, 'bɪa -tɪ =nu, u =jɪnyɔ a -gbe yɛɛ, 'nɪ 'di kle -hɪhɪa -tɛɛ, 'ke 'le 'cruɪɛ 'kwli 'mu.»

**De -gbo, -ɛ mue 'lu -wɔn, -tɛ Pɔlv la 'a -tɪ
-wɔn le na, 'ke 'o 'kun Aglipa ye**

26 1-Ye kɛ 'kun Aglipa, ɔ Pɔlv ye po, ɔ nɔ: «-N -wɛ 'le -bo po wun nɪ, nahuin =nu, -u -mu -tɪ yɛɛ, =mu -wɔn =tu.»

-Ye Pɔlv nu dabu, -ɛ die nu, nahuin 'mu wien ma, u 'muo nva ye gbo po. Bu ma 'kleɛ wien, -ye ɔ -tva 'pɔprɛ gbo, dɛ -gbo, -ɛ mue 'lu -wɔn, ɔ 'mue kle -hɪhɪa, ɔ nɔ: 2«'Kun Aglipa, -na -kafania. -Tɔplɪ 'bii -gbo, -ɪ kɔ ke -Juukvɛɛ 'o 'mu -tɪ yɛɛ, ɛ mɔ 'na 'manvɛ, 'ke =bo -hɪhɪ kɛ -mu kle, 3-ɛ nue, 'waa 'bri-tɔplɪ, kɔ 'waa tetei 'hɛɛn, -n yi nɪ -tɛɛ. 'A -tɪ, 'nu -mu le 'nɪ 'bati, 'la =wlv, =mu 'mu nva ye gbo po -tɛɛ.

4'Kvɛ la 'le 'na gblodɛ 'yie 'mu gbo, -tɔplɪ 'bii, 'n nu, 'ke 'le 'na 'klɔ -heyri, -Juukvɛ a pɛpɛ, u yi nɪ, -ɛ nue, kɛ 'n nɪ la 'le Jrusre 'mu, 'ke 'le 'na daku -heyri. 5'Si la, 'u yi la 'mu. 'A -tɪ, 'bɪa 'bu nye -hua, u -wɛ 'le bu =tui nɪ, -ɛ mɔ, 'ke 'n nɪ la 'le Falisi-tumu a nahuin -heyri. Nu- mɔ =tumu, -u kɔ tetei -huo, 'ke 'o Nyɪsva a dɪda a -ta 'mu. 6-Te ti nɪ le 'mu -gbo, u kɛ 'mu le poo -bati, -ɛ nue, dɛ =nu, Nyɪsva po la 'le -a nɪ bunu, ɔ di la nu, nɛ- 'nu -pre, 'nɪ kuo =wlv ye. 7'Dɛ a -gbe, nɛ- Yisraekvɛ a =tugbu -pu =tu 'o 'hɔn =nu, u -pre, 'u kuo Nyɪsva =wlv ye, -ɛ mɔ, ɔ die 'nɪ nu. Nɛ- nue, 'u nyo da, 'tɔ 'mu kɔ -nyre 'mu. 'Kun Aglipa, dɛɛ -do a -gbe, nɛ- 'nu -pre, 'nɪ kuo Nyɪsva =wlv ye. Nɛ- nue, -Juukvɛ 'u kɛ 'mu -bati lɛ poo. 8'A mu -Juukvɛ -a, dɛ- kɔ -tɪ 'aa le po, ɛ 'die 'le -wɛ, 'ke -ba kue =wlv ye, -ɛ mɔ, Nyɪsva di 'le nahuin 'kukvɔnyu -heyri 'nɪ -ha, ɔ 'mu 'klɔ -ha 'le?

9'É mɔ -tɛɛ, 'na -gbe, 'n 'ye la ni, -ɛ mɔ, ɛ nɔɔ 'o le, 'ke -bo naa la 'le 'ɛ ni de -de 'kwli 'mu, 'mu Nasaletɪ 'mu a -Yusu a -ti ye -wɔn. 10Nɛ- 'nu la nu, 'ke 'le Jrusɛ 'mu. Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyu gblaku, nu- -nyi la 'mu 'kli, 'ke -bo po -Yusu a nahuin 'plɔplɔ -ji 'mu lɛ. 'Bia 'bu plɛ, ɔ ni 'mu 'kukue, -ye 'na -gbe, 'n wɛɛn la -wɛ ke. 11É kɔ ti, 'ni nyu la -sue -tue, 'ke 'le Nyɪsua a kayuo 'bii gbo, kɔ, 'ni ni la 'o -nu ke 'mu, 'ke bu 'kee -Yusu a -wlu a yekuole. Yru -nu, 'n nyu la lɛ poo, ɛ nue, 'nu la 'le pɔpɔblɔgbu a 'dɛ -ye kle mu, 'ni nyu la -sue -tue.»

-Tɛ Pɔlv nu la -Yusu a nahuon a -hɪhɪɛ, nɛ- kɔ -ti ɔɔ -wɔn lɛ na
(Nunu-tɔpli 9.1-19; 22.6-16)

12«Nɛ- nue, 'ni bi la Damasɩkuehru wlɔn, 'n kɔ 'n 'bienu 'hɛɛn. Nyɪsua a -cɔhlɔnpinyu gblaku, nu- -nyi la 'mu 'kli, kɔ, nu- lee la 'le 'mu. 13'Kun Aglipa, 'hru, nu- 'n ni la 'klɛ wlɔn, 'plu, muu 'o 'yru a gbonyrati 'yri, 'ni 'ye -nyre, 'ɛ -hɔn 'le yakɔ 'mu, 'ɛɛ wlɔn. 'A wɔnwɔlɛn -hi 'o 'yru a wɔnwɔlɛn 'mu ni, 'ɛ -glaa 'le -a mu, 'n kɔ 'na 'bienu 'hɛɛn, 14-a 'bii, -a bi -hlɔn lɛ, 'ni 'wɔn win, 'u lɛ po, 'ke 'le -Juukuewin 'kwli 'mu, ɪ nɔ: Sɔlv o, dɛ- kɔ 'mɔ -nu -sue -tue 'le? -Nu 'mu ye 'ni -wɔn, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ brii nu, 'ɛɛ 'a kukɔnyɔ a kotu ye -wɔn. Kɛɛ, 'ke 'le -gbɔgbɛkɔ 'kwli 'mu ni, -n nye 'le nuu. 15-Ye 'n -gba wlɔn: Nahuon tio- -n 'ya 'le? -Ye Kukɔnyɔ -tu 'mu -wɔn, ɔ nɔ: 'Mɔ mɔ -Yusu'u ni, -nu -sue -tue. 16Kɛɛ, 'ba ye 'mu, -bo nyra gbo. 'N 'hru -mu ye, 'mu -mu 'na 'mu-hɛnyɔ 'mu nuu, dɛ -gbo, -n 'ye kɛ, kɔ -tɔpli -ye -nu, 'n di lele -mu tɔɔ, -mui nahuin -wɔn yɛ na. 17'N di -mu 'ni lee, 'ke 'le -na daku -Juukue -wɔn, kɔ daku, -v 'de -Juukue. 'Bia -ni mu 'le -nu -hɛyri, 'n di -mu 'yie 'ni -tu. 18'N di -mu 'ni lee, -ɛ die nu, -mue nu, ɔ 'mu 'mu lɛ yrii, kɔ, -mu 'le gbɔgbɔyri -hɛyri -ha, -mu 'le -nyre 'mu gba, kɔ, -mu 'le 'kuo -huɪn a nyɔgblaka Satan a 'kli gbo -ha, -mu 'le Nyɪsua a 'kli gbo po, ɔ 'mu 'mu -wlu ye kuo, -ɛ die nu, Nyɪsua 'mu 'waa dɛ 'kuku -nu, ɔ nu a -ti -wɔn -hri, kɔ, ɔ 'mu 'le nahuin -nu -hɛyri ni, Nyɪsua po 'pia ke, 'ke bu 'ya 'a nahuin 'mu.»

-Ti -nu, Pɔlv, ɔɔ la -tu, 'ke 'o -Yusu ke, nɛ- kɔ -ti ɔɔ -wɔn lɛ na

19-Ye kɛ Pɔlv lele po, ɔ nɔ: «'Kun Aglipa, -Yusu -nu, -ɔ 'hru 'mu ye, -ɔɔ la 'le 'mu -wɔn 'prɛɛ, 'n -tuo 'o -o. 20Ye-hɛnahuin, 'n 'prɛɛ la 'le -wɔn, nu- mɔ nahuin -nu, -v ni 'le Damasɩdɩ 'mu, kɔ nahuin -nu, -v ni 'le Jrusɛ 'mu, 'plu 'ni 'prɛɛ -wɛ 'le nahuin 'bii -nu -wɔn, -v ni 'le Sudeblɔgba 'mu, kɔ daku a nahuin -nu 'hɛɛn, -v 'de -Juukue. Nahuin a -gbe, 'n lu ni, 'ke bu hie 'o 'waa dɛ 'kuku -nu gbo, ɔv nu, bu -nye 'waa ni 'klɔ 'bii Nyɪsua, kɔ, bu nu -tɔpli -nu, -ɪ nye nahuin tɔɔ, -ɛ mɔ, 'ɛ mɔ -tɛɛ, ɔ -nyi 'waa 'klɔ 'bii Nyɪsua ni. 21-Tɛ 'nu -ti a -gbe nahuin ye -tu, nɛ- nue, -Juukue a nyɔgblaku 'v kli 'mu, 'ke 'le Nyɪsua a 'kagblaka gbo, 'v -tue 'yri, 'ke bu 'la 'mu. 22Kɛɛ, Nyɪsua, nɔ- -tu 'mu 'yie -tutu, 'ni ye kɛ -nyrɔwɔ -gbo ke, 'ni 'kɛ nɛ mɔ, -ti -nu, 'n yi, 'ke 'o -Yusu ke, 'mui -tu, 'ke 'o nahuin -nu ye, ɔ 'nɪnɪ daa nahuin,

kɔ 'ke 'o nyɪgblakɪ 'hɛɛn ye. -Tɪ -nɔ, Nyɪsɔvɔ a winwɔlɔn-hɛnyɔ kɔ Moise 'hɛɛn, ɔ -tu, 'ke 'o dɛ -nɔ, -ɛ di 'o nyre a -ta 'mɔ, ɪ -do a -gbɛ, nɪ -nu -tu. 23-Tɪ a -gbɛ, nɪ -gbo: Waanyɔ -nɔ, Nyɪsɔvɔ po la lɛ, ɔ di la 'le ya, ɔ kɔ bɔ 'ye -sɔɛ, kɔ, ɔ kɔ bɔ 'kɔ. Nɔ- kɔ -bɔ 'ya ye-hɛnahuon 'mɔ, -bɔ -hɔn 'le 'kɔkɔnyɔ -hɛyri 'mɔ, -bɔ 'hri 'klɔ, 'plɪ ɔ 'mɔ -Juukɔɛ -nyre -nyi, kɔ dakɔ -nɔ 'hɛɛn, -ɔ 'de -Juukɔɛ.»

-Tɛ Pɔlv le la 'kɔn Aglipa, 'ke bɔ kɔ -Yusu -wɔv ye

24-Tɛ Pɔlv le 'pɔpre nu, nɛ- mɔ -gɔlvɔnɔma Fɛtɔsɪ bɔ 'yaa 'le win, ɔ nɔ: «Pɔlv, -na 'lu -hɔn 'o wɔlvɔn 'mɔ 'hru. -N 'nyɪ 'cruntɛi 'dɔ. Nɛ-ɛ 'o -na 'lu 'hru wɔlvɔn -ha.» 25-Yɛ Pɔlv nɔ: «Nyɪgblakɔ Fɛtɔsɪ ɔ, -na -kafania. 'Na 'lu 'de 'o 'hru wɔlvɔn 'mɔ -hɔn. -Tɪ -nɔ, 'nu -tu, -tɪ a -tɛɛ nɪ, 'plɪ 'ɪ kɔ 'o. 26-'Kɔn Aglipa, ɔ yi -tɔplɪ 'bii a -gbɛ nɪ, -ɪ kɔ -tɪ 'nu -tu. 'Nɪ pɪ -lɛ hvannɔ, 'nɪ nyɪ mɔ -nɔ ye -tu, 'nɪnɪ -hli -nɔ dɛ -de 'yi ke. 'N yie nɪ -tɛɛ, -ɛ mɔ, ɔ yi -tɔplɪ 'bii a -gbɛ nɪ, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mɔ, -ɛ nue, -tɔplɪ a -gbɛ, -ɪ mue 'lu -wɔn, 'a dɛ -de 'de -hli, 'ke 'le -tɛgbɪ -de. 27-'Kɔn Aglipa, -bɛ -tɪ -nɔ, Nyɪsɔvɔ a winwɔlɔn-hɛnyɔ -tu, -n pue 'a -tɪ -tɛɛ 'le? 'N yie nɪ, -ɛ mɔ, -n pue 'a -tɪ -tɛɛ.» 28-Yɛ Aglipa -tuo -wɔn, ɔ nɔ: «ɛ 'de 'le ti 'plɔplɔ hie, -mue nu, 'mue -hɔvɔ, 'ke -bɔ -hɛ -Yusu 'Kɪsɔ a nahuon.» 29-Yɛ Pɔlv nɔ: «Mɔ -betɪ bɛ 'ya ti gbi 'mɔ, kɔ, -betɪ bɛ 'ya ti 'plɔplɔ 'mɔ, 'nu Nyɪsɔvɔ 'nɪ da, 'ke 'o -na -ta 'mɔ, kɔ nahuin 'bii -gbo, -vɔ 'mɔ nɔvɔ ye gbo po a -ta 'mɔ, 'ke, -tɛ 'n nɪ 'mɔ, ke bɔ nɪ -wɛ 'mɔ. Kɛɛ, ɔ nɪ pu 'le -ji 'mɔ.» 30-Tɛ Pɔlv po 'klɛɛ lɛ, -gɔlvɔnɔma bi 'le ye, kɔ 'kɔn, kɔ 'a -diayɔ nyɔyɔ Belenɪsɪ 'hɛɛn, kɔ nahuin 'bii -nɔ, -vɔ kɔ -nɔ 'hɛɛn -nɪ 'o -tuoo -do a -gbɛ ke, 'vɔ 'ba ye 'mɔ, 31'vɔ bii ye, -ye ke ɔ po: «Nahuon -gbo, ɔ 'de dɛ -de nu, -bɛ blɛ 'kɔkɔɛ kɔ -ji 'hɛɛn ye.» 32-Yɛ ke Aglipa, ɔ -gɔlvɔnɔma Fɛtɔsɪ ye po, ɔ nɔ: «Nahuon -gbo, -a dio wɛn gbo 'nɪ tɛ, 'bɪa 'bɔ 'de wɛn lɛ po, ɔ nye 'nɪ -hɔvɔ, Romakɔɛ a 'kɔn gblakɔ, nɔ- -bɔ puo -bati lɛ.»

-Tɛ vɔ la Pɔlv Rɔmɔdɔ 'mɔ gba

27 ¹U -yri ɔ nɪ, -ɛ mɔ, -a kɔ -ba mu ɔ 'le Rɔmɔdɔ 'mɔ, 'ke 'le Yitaliblgba 'mɔ, 'vɔ -ha 'le Pɔlv, ɔ kɔ -jɔnyɔ -ye 'hɛɛn, 'vɔ -tu 'le 'sɔyɔ a ye'mɔnɔanyɔ -ye kwa 'mɔ gbo, -ɔ mɔ 'sɔyɔ a nyɪgblakɔ a -sɛkɛ, ɔ 'mɔ Rɔmɔdɔ 'mɔ gba. 'Sɔyɔ a ye'mɔnɔanyɔ a -gbɛ a 'dɔ mɔ Suliustɪ. 'Ke ɔ nɪ 'le Romakɔɛ a 'kɔn gblakɔ a 'sɔyɔ -hɛyri. ²-A 'ya 'le 'mu -ye wɔlvɔn. 'Mu a -gbɛ, 'ke ɛ -hɔn 'le Adramitɔdɔ 'mɔ, 'ɛ kɔ bɛ 'yɔvɔ Asiblgba -hlɔn lɛ, -ɛ die nu, ɛ 'mɔ gblɛ nyɪnyɔ, 'ke 'o Asiblgba a 'wafɪ ke. -Tɛ -aa mu, -a kɔ Alitakɪ 'hɛɛn- mu. 'Ke ɔ kɔ 'le Tesalonikɔdɔ 'mɔ, 'ke 'le Masedvaniblgba 'mɔ. ³-Tɛ -nyre ɛ lɛ, -ye -a nyre 'le Sidɔdɔ 'mɔ nɪ. 'Sɔyɔ a ye'mɔnɔanyɔ Suliustɪ -nɪ wɛn, ɔ nɛɛ Pɔlv a dɛ 'mɔ nɪ, ɔ -hɔvɔ mɛ lɛ, 'ke bɔ -tɪ 'le 'mu 'kwli 'mɔ, ɔ 'mɔ 'a nɪnatumupɔ mu 'ye, -ɛ die nu, dɛ -nɔ, ɔ 'de kɔ, ɔ 'mue -nɔ -nyi. ⁴-Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye -a bi wɔlvɔn 'hru. Kɛɛ, pepee -a mu ye 'nɪ -wɔn. Nɛ- nue, -a 'bɛɛ ke, -a nyre 'le Sipreblgba 'hɔvɔ 'mɔ, -ɔ mɔ 'nɔdugbo

gblaka, -a na 'le 'a 'pia -nu -kɔ ke pepe 'de 'le -huo 'dɔ, ⁵plu, 'yru-tɔ -nu, -v ni 'o Silisiblugba kɔ Pafiliblugba 'hɛɛn -gbahlɔn, -a 'bu =tɔ, -a nyre 'le Miladɔ 'mu, 'ke 'le Lisiblugba 'mu. ⁶'Kee ni, 'ke 'sɔyuo a ye'munaanyɔ -ni wɛn, ɔ 'yee 'le 'mu -ye. 'Ke ɛ -hɔn 'le Alɛsadrɪdɔ 'mu, 'ke 'le Esipublugba 'mu. 'Ke ɛɛ 'le Yitaliblugba 'mu mu. 'Ke 'le 'mu a -gbɛ 'kwli 'mu, 'ke 'sɔyuo a ye'munaanyɔ 'yaa 'le -a mu.

⁷'Ke 'le -nyrɔwɪ 'plɔplɔ 'kwli 'mu, -a ni 'mu 'ni na -le la 'dɔ. 'A -ti, -a 'ye -sɛɛ -yeye, -a 'bɛ Kinidɪdɔ 'yi 'mu. -Tɛ pepe 'nɪnɪ wɛɛn -a mu, 'ke -ba 'sii 'o ye, -ba mu, nɛ- nue, -a 'bɛɛ ke, -a nyre 'le Kletɪblugba 'huɪn 'mu, -ɔ mɔ 'nɪdugbo gblaka, -a na 'le 'a 'pia -ye -nu ke, pepe 'de 'le ke -huo 'dɔ, -a -hi Salumɔnɪ lɛ. ⁸Pepe a -ti, -aa =sɛɛ 'ye, gbɛgbɛ =aa mu, -a nyre 'le 'wafɪ -nu ke, ʋ =Hapɔ'wafɪ daa, 'ɛ 'mɛɛ Lasɛdɔ ye.

⁹-A 'waan o 'dai ti, 'yru a 'yilɛnyre-tɪ. -Ye ti -nu -kɔ 'yri pepee 'o -hii 'dɔ, ɪ nyre 'o =o. 'A -ti, ɛ 'yakla ni, 'ke 'o 'mu a gbugba -wɔn. 'ɛ mɔ -tɛɛ, ti -nu -kɔ 'yri -Juukɔɛ 'o =cii, 'a ti -hi o ni. Nɛ- nue, Pɔlv 'ɔ -gbɛɛ =nu, ɔ nɔ: ¹⁰«-A 'bi -a, 'n nye 'ni 'ye, -ɛ mɔ, 'dagba -gbo, ɔ di 'ni 'yakla. 'Mu -gbo, kɔ 'a gbugba-tɔpli 'hɛɛn, ɪ -wɛ 'le bi -wɛ gbo ni, ɪ kɔ -a mu 'hɛɛn.» ¹¹Kɛɛ, -ti -nu, 'munaanyɔ gblaka kɔ 'mukɔnyɔ 'hɛɛn, ʋ =tu, 'sɔyuo a ye'munaanyɔ kui ye =wlv, 'ɛ -hi 'o -ti -nu 'mu, Pɔlv =tu wɛn. ¹²'Wafɪ -nu ke, ɛ 'de -tɛɛ nu, 'ke 'mu bi ni 'o, ɛ kɔ pepe gblaka 'hɛɛn a ti 'bi nyre 'o. Nɛ- nue, 'dai nahuin, -v ni 'le 'mu -nu 'kwli 'mu, 'v =tui, -ɛ mɔ, bu -hɔn 'o 'mu, -ɛ die nu, 'bia 'bɛ -wɛ 'le, ʋ 'mu 'le Fenɪsɪdɔ a 'wafɪ ke nyre, -ɔ ni 'le Kletɪblugbaa -do a -gbɛ 'mu. -Tɛ 'wafɪ a -gbɛ ni 'o, 'ke 'yru poo 'le -gbu, 'ke 'le 'yru a gbopɛɛɛ a diidɛɪa ke, kɔ 'a kamrapɪa ke 'hɛɛn. Nɛ- nue, pepe 'ɛ 'nɪnɪ -hii 'le 'dɔ, 'mu a nahuin 'ʋ plɛ, ɛ nu -tɛɛ, 'ke bu nyre 'le, 'plu ɛ kɔ pepe gblaka 'hɛɛn a ti, ɪ 'mu 'o nyre.

-Tɛ -hlonpu bi 'le -le, 'ke 'le 'yru ke

¹³Ti a -gbɛ 'yri, -ye pepe gbi -hɔn 'le 'yru a gbonyraale 'mu, 'ɛ -tua -hihie gbo. -Ye 'mu a nahuin -mɛ -ye, ʋ nɔ 'ni, dɛ -nu, ʋ po 'le, nɛ- ʋ di nu. -Ye ʋ -ha 'mu a du 'mu 'nie, -a -tua mumue gbo, -aa Kletɪblugba nɔa 'mu 'le 'yaa. ¹⁴-Tɛ -aa 'klɛɛ mu, tii -do a ti 'yri, -ye pepe gblaka -hɔn 'le 'yru a 'hrule a kamrapɪa ke 'mu, 'ke 'le dugba 'lu, 'ɛ -tua -hihie gbo 'dɔ, ¹⁵'ɛ klɪ 'mu, 'ɛ -tua 'a gbugba gbo, 'ke 'le 'yru ke. ɛ nue, -a 'de 'le 'a ye-wɔnɔnɔn -wɛ, -a -ha pepe mɛ lɛ, -tɛ ɛ 'yee 'le, 'ɛ gba 'le -a mu. ¹⁶Nɛ- nue, -a na 'le 'nɪdugbo =nu, ʋ Koda daa a 'yru a gbonyraale 'mu. 'Ke pepe 'de 'le -huo. 'Ke 'le 'mu a -hɪnma 'yri, ɛ kɔ 'blagbe, 'ɛ mɛɛ gbo. -A 'ye =sɛɛ, -a -jri 'blagbe a -gbɛ, -a 'yɛɛ 'le 'mu 'kwli 'mu, -a mɛɛ gbo, -ɛ die nu, 'yru a 'dɔ 'ni -hien 'yi lɛ nyre. ¹⁷-Tɛ ʋ 'yɛɛ 'klɛɛ, -ye ʋ nu 'patɪ, 'ʋ =glu 'le 'mu lɛ. ʋʋ pi huannɔ, 'ke bu bi 'le Libiblugba a 'yru-tɔ =nu -kɔ 'mu 'pɔhɔnɔn -huo 'le. Nɛ- nue, 'mu a danɔ =nu, ʋ po yrayɪ, 'ʋ -hu yrayɪ, 'ʋ -ha pepe mɛ lɛ, -tɛ ɛ 'yee 'le, 'ɛ gba 'le -a mu. ¹⁸Pepe 'kɪɛ -wɛɛn -a mu ye 'dɔ. Nɛ- nue, -tɛ -nyre ɛ lɛ, ʋ -tua 'mu

a gbuḡba-tóplí -ye a 'nie a 'mvlɛpupue gbo. ¹⁹-Tɛ -nyrɛ cɛ lele lɛ, -ye v po 'nie 'mu lɛ 'mu a -tóplí -ye, -ɪ mɔ dantí nu, 'patí nu, tí nu. ²⁰-A 'de 'yru kɔ yahroyɔ 'ye, 'ɛ gba -nyrɔwɪ, -ye pepe 'kɛ nɛ 'klí ke. ɛ nue, -a 'die 'klɛ lele -wlv ye kuo, 'ke -ba dí 'le -ta.

²¹Nahuin 'de dɛ dí, 'ɛ gba -nyrɔwɪ. -Ye Pɔlv 'ba 'mu ye, 'ɔ nyra gbo, ɔ nɔ: «-A 'bì -a, -tɛ 'n nyí o -tu, -ɛ mɔ, 'ke -ba ní o 'le Klɛtblugba 'mu, a kɔ ba po o 'mu nva ye gbo. 'Bia 'ba po o 'mu nva ye gbo, -ye -a 'dɛɛ -ba 'ye wen 'kla-wliye'yíya -gbo, -aa 'klɛɛ 'ye. ²²'Nu 'klɛɛ 'a mu lɛ 'nì 'batì, 'a ní -wlv ní bí 'le -hlɔn, -ɛ nue, -ɔ -de 'dɛɛ bɔ -hɔn -a mu ye 'mu. 'Mu -do -gbo, nɛ- -a dí 'waan. ²³'ɛ mɔ -tɛɛ, Nyísva -nu, -ɔ mɔ 'na Kókonyɔ, kɔ, -ɔ kɔ -kvan 'nu nu, 'a leleenɔ 'hru 'mu ye, 'tɔyrɔwɔ -gbo 'mu, ²⁴'ɔ le 'mu, ɔ nɔ: Pɔlv, -nì pì 'le huannv. ɛ blɛ ye -bo nyre 'le Romakvɛ a 'kun gblaka ye. 'Ya 'o lele 'lu, -na 'batwín, Nyísva wuɔn ke. 'A -tì, nahuin 'bii -nu, -v ní nɔ 'mu wlvn, 'a nahuon -de 'dɛɛ bɔ 'kv. ²⁵Nɛ- nue, -a 'bì -a, 'a ní -wlv ní bí 'le -hlɔn. 'N kuo Nyísva ye -wlv. -Tì -nu, 'a leleenɔ -tu 'mu ye, ɪ dí 'nì nue. ²⁶Kɛɛ, -a ní 'mu, 'ke 'le 'nɪdugbo -de 'mu, 'ke ɛ dí 'le wɛɛ.»

²⁷'ɛ mɔ la 'klɛɛ 'tɔyrɔwɔ a -pu -tu 'o -hɛn a nɔnɔ 'mu, pepe 'kɛ gbɛɛ 'le -a mu 'yru ke. 'Yru-tɔ a -gbɛ, v nyo daa Adria. Muu 'o 'tɔ-hɛyri 'yie 'mu, 'munaanyv yree ní, -ɛ mɔ, -aa gbogbo yrɛ 'nì 'muvɛɛ, ²⁸'v mva 'plukuo 'patì -wɔn gbo, 'v puo 'nie 'mu, -ɛ die nu, -tɛ 'nie nu 'mvgbohinhren, v 'mue 'ye. -Ye v 'ye ní, -ɛ mɔ, 'yru-tɔ -nu a 'mvgbohinhren mɔ 'mɛtrɪwɪ a (37) -wlv -tu 'o -pu -tu 'o 'nɪpata. -Tɛ 'mu mu 'le ye 'mu dɛ gbi, -ye v puo lele 'mu 'nie. -Ye v 'ye ní, -ɛ mɔ, 'nie a 'mvgbohinhren mɔ 'mɛtrɪwɪ a (28) -wlv -tu 'o -yehɛn-yehɛn. ²⁹Uv pì huannv, 'ke -a ní 'mu bɛ wɛ 'hɛɛ yrɛ. Nɛ- nue, 'v po 'mu a duì -hɛn 'nie 'mu, 'ke 'le 'mu a -hunma 'yri, 'v -wlv lɛ naa, 'ke -nyrɛ bɛ cɛ lɛ 'tata. ³⁰'Munaanyv nye 'nì -hva, bv gba 'blagbe, bv 'gba cí lɛ. Nɛ- nue, 'v po 'blagbe 'nie 'mu, 'v nue, 'ke 'le gblagblv 'kwli 'mu, -nì 'ye -nɔ 'nì, 'mu a duì -hɛn -nu, -ɪ ní 'le 'a -hunma 'yri, ní -v -hva bv -ha 'le, bv mu 'le 'mu a 'lu 'yri gbo. ³¹Kɛɛ -ye kɛ Pɔlv 'sɔyuo a ye'munaanyv -nu ye po, kɔ 'a 'sɔyuo 'hɛɛn, ɔ nɔ: «'Bia nahuin -gbo, 'bia 'bv 'de nɔ 'mu -gbo wlvn gbo ní, a 'dɛɛ ba wa gbe.» ³²Nɛ- mɔ 'sɔyuo bv 'bubɛ 'patì -nu lɛ, v mva 'blagbe gbo, 'v -hɛ mɛ lɛ, 'ɛ mu.

³³-Tɛ -nyrɛɛ lɛ cɛ, -ye Pɔlv da nahuin 'bii ní, ɔ nɔ: «'Nu 'a mu lɛ 'nì 'batì, ba dí dɛ, -ɛ nue, ɛ mɔ kɛ -nyrɔwɪ -pu -tu 'o -hɛn, 'ke ba 'de dɛ dí. ³⁴'A -tì, 'nu 'a mu lɛ 'nì 'batì, ba dí dɛ. 'Bia 'baa -hva ba po -hunhlɔn, -ye ba dí dɛ. 'Nu 'a mu 'nì lɛ, 'a ní nahuon -de a 'lu-pupuu -do -de 'dɛɛ bv blɛ 'o, bv 'wan.» ³⁵Bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye ɔ 'ba 'mu 'flɔɔ, 'ɔ -nyí Nyísva 'wio, 'ke 'o nahuin 'bii ye, 'plu 'ɔ 'bɔ-tɔ lɛ, 'ɔ -tva 'a didie gbo. ³⁶-Ye 'klí dí nahuin 'bii -wɔn, 'v -tva -wɛ dɛ a didie gbo. ³⁷-A 'bii, -v ní 'le 'mu a -gbɛ wlvn, -a -wɛ 'le nahuin a (276) -hɔtrɔwɪ 'hɔn ní lɛ -wlv ta -tu 'o -pu -tu 'o -huonɔ. ³⁸-Tɛ v dí dɛ, v -mra, -ye didi-tóplí a blɛ 'bii -nu, -ɪ ní 'le 'mu wlvn, v pui 'mu lɛ 'nie, -ɛ die nu, 'mu 'mu 'huhue.

-Te 'mu bi la 'le 'he 'mu, 'e we

39-Te -nyre ce 'kleε le, -ye 'munaanyu 'ye gbogbo, keε, 'blugba-tɔ tɔ- bo di 'mu 'ya, v 'die yi. Keε, v 'ye ni, -ε mɔ, 'yru po 'le -gbu, 'plu 'a -tɔ a -gbe, ɔ dua kegbowænlε. -Ye v -yri ni, 'ke bu -tue 'yri, 'ke bu nue, 'mu be -gbii 'o, -te 'nie 'de 'o 'mu gbo hren, 40'v =wlεε 'mu a dui 'bii gblε, 'v hi 'le 'yru -wɔn gbo, 'plu 'v =wlεε wɔlɔ =nu gbo, -u 'o 'mu 'hru wlɔn le po, 'plu 'v po danv yrayri, 'ke 'le 'mu a 'mia 'yri, -ε die nu, pepe 'mue gbogbo ye gba, 'v 'le gbogbo ye mu. 41Keε, 'ke v nyre 'o 'nie-tɔ =de ke, -ɔ kɔ 'mu 'puhɔn -huo 'o, 'ke 'o 'ni-hlun 'hɔn -gbahlɔn. 'Ke 'o -tegbi a -gbe, 'ke 'mu -gbii 'o. 'A 'luye-tɔ, nɔ-ɔ ni, -ɔ bi 'le 'puhɔn 'mu. Gbegbe, 'mu 'de 'le -ta'mu-huhɔn -wε. -Ye 'a ke'mu-tɔ =nu, nɔ- 'yru a 'du wowa le.

42-Ye 'sɔyuo -hua bu 'lɔla =junyu 'bii =nu le, -ε die nu, 'a nahuon =de 'ni =han lu, ɔ 'ni =hiun kwa =ta. 43Keε, Romakue a 'sɔyuo a ye'munaanyɔ =nu, ɔɔ -hua bɔ waa Pɔlv, -ε nue, ɔ nuε 'a de 'mu ni. Ne- nue, 'ɔ 'de 'sɔyuo mε le -ha, 'ke de -gbo, v 'lu -wɔn le -hie, bu nue. Ne- kɔ -tɔ, 'ɔ le nahuin =nu, -v yi lule, nu- -bu 'ya ye-henahuin 'mu, -bu bi 'nie 'mu, v 'mu gbogbo ye mu. 44=U -ye =nu, -v 'de lule yi, v -mε -ye, v kɔ bu 'ble 'plainɔ kwa le, kɔ 'mu a tupɔ 'heen, v 'mu -wε gbogbo ye mu. Ke'ε ni, v 'bii, v nu, 'v mu gbogbo ye. De =de 'de =ɔ =de le 'tv.

De =nu, -ε nue la Pɔlv, 'ke 'le 'ndugbo, -ɔ mɔ Malɩ 'mu

28 1-Te -a nyre gbogbo ye, de =de 'de =ɔ =de le 'tv, -ye -a 'win ni, -ε mɔ, 'ndugbo =nu, 'a 'du mɔ Malɩ. 2Nahuin, -v ni 'le 'blugba a -gbe 'mu, v 'ble -a mu kwa -tεε. -Ye 'nu -tua didie gbo, ce 'εε =tɔ. Ne- nue, 'v 'tie na, 'v da -a mu, -a 'mu na 'wen, 3Pɔlv 'ɔ 'ba klaklɩdu 'mu, 'ɔ pu 'le 'tɔ. Keε, yoyo a -tɔ, 'ke hre -hɔn 'le 'mu, 'ε ne 'a dabv, 'ε -pete 'o le. 4-Te nahuin =nu, -v kɔ 'blv a -gbe, v 'ye hre =nu, -ε -pete 'o Pɔlv a dabv -wɔn le, -ye ke v yre pupo, v nɔ: «Nahuon -gbo, ɔ di 'mu 'ya -balɩnyɔ. Ne- nue, =hapɔkɔ, 'ɔ 'de 'yru 'mu hie, keε, 'kuo dio 'la.» 5Keε -ye Pɔlv bubla 'a dabv =nu ni, -v kɔ -wɔn hre 'bue 'o gbo, hre a -gbe 'ε bi 'le 'tɔ. Gbegbe, hre a 'nyi 'de 'o -nɔ de =de 'yie 'mu nu. 6Nahuin =nu, -v ni -tuo ke, v nɔ 'ni, 'a dabv di 'ni -pu, kɔ, ɔ di bi -hlɔn, tii -do a ti 'yri, ɔ 'mu 'kv. Keε, -te v -pre 'dai ti, v 'ye ni, -ε mɔ, de =de 'de 'lu -wɔn mue. Ne- mɔ bu -ha 'lu -ta 'mu, v nɔ, ɔ mɔ nyɩsva -yee ni.

7'Mueε 'o -tegbi a -gbe ye, 'ke 'blugba a -gɩlvɩnɩma a -yaa ni 'o. -Gɩlvɩnɩma a -gbe, 'a 'du mɔ Publiust. Nɔ- 'ble -a mu kwa -tεε, 'ke 'le 'a kayu gbo, =a -hi 'le -nyrɔwu ta. 8Publiust a -gbe, 'a bu pe gbo, 'a 'hɩun 'ni hren, -teklekwli nyo nu, Pɔlv 'ɔ muo 'ye wɔn, 'ɔ puo dabv 'lu gbo, 'ɔ da Nyɩsva, 'a 'kve 'ε -wε. 9De a -gbe, -te ε -hi, -ye 'hɩnhrennyv 'bii, -v ni 'le 'blugba a -gbe 'mu, 'v di -wε 'o Pɔlv 'hɩn 'mu, 'waa 'kvei 't -wε, 10'v -nyi -a mu 'o=tuule a gblegblei, muu 'o ye 'mu, 'v -ha 'le -tɔplɩ 'bii, -aa -hua, 'ke 'o 'dagba a -ta 'mu, 'v -nyi -a mu.

-Tɛ Pɔlv nyre la 'le Rɔmɔdɔw 'mu

¹¹'Ke 'le 'nɔdugbo, ɔ mɔ Malɩtu 'mu, 'ke -a -hi 'le yakvɛɛ ta. Yakvɛɛ ta a 'mɩa 'yri, -ye 'mu, -ɛ -hɔn 'le Alesadrɩdɔw 'mu, nɛ- gba -a mu. 'Mu a -gbɛ a 'dɔ mɔ Diosiki. 'Ke ɛ ni o 'le 'nɔdugbo a -gbɛ 'mu, cɛ a ti 'yri. ¹²Nɛ- gba -a mu, -a nyre 'le Silakusɩdɔw 'mu, -a -hi 'le -nyrɔwɩ ta. ¹³-Hɔn 'le 'mu, -a 'yraa gbogbo nva 'mu le -yraayraa, -a nyre 'le Yrekiodɔw 'mu. -Tɛ -nyre cɛ lɛ, -ye pepe -nɩ, -ɛ -hɔn 'le 'yru a gbonyraale 'mu, ɛ -tua -hihie gbo, ɛ nue, -a -hi 'o -nyrɔwɩ 'hɔn 'nie ke, 'plu -a nyre 'le Pusɔhdɔw 'mu. ¹⁴'Dɔw a -gbɛ 'mu, -a ye 'le gbo -Yusu a nahuin, 'v le -a mu, -ba -hi 'o -nɩ 'wee-gble 'huɩn 'mu, -a ween ke. -Tɛ 'wee a -gbɛ, ɛ -yre, -ye -a bi lele wɔn 'hru, -aa Rɔmɔdɔw 'mu mu. ¹⁵-Tɛ -Yusu a nahuin, -v ni 'le Rɔmɔdɔw 'mu, v 'wɩn, -ɛ mɔ, -aa 'le 'ni di, -ye v di -a mu ye 'bɛ wɔn, =v -ye kɔ -a mu 'hɛɛn, -a =ɲmoo 'o -tegbi -nɩ, vɩ Apɩsɩkɔvɛhru a 'Maɩ daa, =v -ye kɔ -a mu 'hɛɛn, -a bibi gbo ye, 'ke 'o -tegbi -nɩ, vɩ 'Dagbi a Kayuoo Ta daa. -Tɛ Pɔlv 'yu, -ye ɔ -nyi Nyɩsva 'wio, dɛ a -gbɛ 'ɛ -nyi =nɔ 'kli, ¹⁶=a mu -mumu, -a nyre 'le Rɔmɔdɔw 'mu. -Tɛ -a nyre 'klɛɛ 'le, -ye Rɔmɔkɛ a 'kunpu -ha Pɔlv lɛ mɛ, 'ke ɔ -do bɔ ni 'le kayu -ye gbo, 'sɔyɔutayu -ye 'muo 'yie =tu.

-Tɛ Pɔlv, ɔw la Nyɩsva a -ti -tu, 'ke 'le Rɔmɔdɔw 'mu

¹⁷-Nyrɔwɩ ta bi -hi, -ye Pɔlv da -Juukvɛ -nɩ, -v ni 'le Rɔmɔdɔw 'mu a nyɩgblakɩ, 'ke bɩ di 'le =nɔ -wɔn. -Tɛ v 'kukue lɛ, -ye kɛ ɔ nyu ye po, ɔ nɔ: «-Dɩayuo -a, -hapɔkɔ, 'ni 'de dɛ 'klan -de -a ni daku 'mu nu, kɔ -a ni bunu a tetei 'hɛɛn, kɛɛ, -Juukvɛ a nyɩgblakɩ kli 'mu ni, 'ke 'le Jrusɛ 'mu, 'v po 'mu Romakvɛ a 'kunpu kwa, ¹⁸Romakvɛ 'v poo 'mu -bati lɛ, 'v 'ye, -ɛ mɔ, 'n 'de dɛ 'klan -de nu, -ɛ blɛ 'kukvɛ ye. Nɛ- nue, 'vɩ -hva bɩ tɛ 'mu gbo. ¹⁹Kɛɛ -ye -Juukvɛ 'die ke ween. Nɛ- nue, 'ni =tui, -ɛ mɔ, Romakvɛ a 'kun gblaka, ɔ ni nɔ Rɔmɔdɔw 'mu, nɔ- di 'mu -bati lɛ poo. ɛ 'de =bo -hva =bo yɛɛ 'na daku, v mɔ -Juukvɛ -ti. ²⁰Nɛ- nue, 'ni -hɩɛ, 'ke =bo 'ye 'a mu, 'mui 'a mu tɔɔ. 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'v mva 'mu, -ɛ nue, dɛ -nɩ, daku 'bii, -v mɔ Yisraekvɛ kuo =wlv ye, nɛ- 'ni nahuin -wɔn yre na.»

²¹-Ye v =tuo -wɔn, v nɔ: «-A ni 'dɩayuo -Juukvɛ -nɩ, -v ni 'le Sudeblɩgba 'mu, v 'de -a mu 'crunɩɛ ye ya, 'ke 'o -na -ta 'mu, kɔ, v 'de -we nahuon -de lɛ, 'ke bɔ le -a mu -tɔpli, -n nu, kɔ, bɔ =tu -wɛ -na -ti 'klnɩ -de. ²²Kɛɛ, -aa -hva -ba po lele -mu nva ye gbo -tɛɛ, =mu -a mu dɛ -nɩ le, -nu 'lu -wɔn lɛ -hie, -ɛ nue, -a yie ni, -ɛ mɔ, 'ɛ ni -tegbi -de, =tumu, -nu po, vɩ 'o 'a nahuin ye 'ni -wɔn.» ²³-Ye v kɔ Pɔlv 'hɛɛn, v po 'le -nyrɔwɩ, ɔ kɔ 'mu v di 'o lele ye gbo bibi.

-Tɛ -nyrɔwɩ a -gbɛ, ɔ nyre 'o, v bii ke, 'v mu 'le Pɔlv -wɔn. Kɛɛ 'le -nyrajru 'yie 'mu gbo, -bo ye -wise ke, Pɔlv 'v nyu klɛ -hihia, -tɛ Nyɩsva nu -tɩnahuin a win a kekɔɔɛ. Moise a teteicrunɩɛ, kɔ Nyɩsva a winwɔn-henyu a 'crunɩɛi 'hɛɛn, ni- kɔ 'kwli 'mu ɔw 'le naa, 'ɔw -Yusu a -ti

-tu, v 'mue =wlv ye kuo, 'ke -ti =nv, ɔɔ =tu, ɪ mɔ -ti a -tɛɛ ni. ²⁴-Ti =nv, ɔ =tu, =v -ye kue ye =wlv, -ɛ mɔ, -ti a -tɛɛ ni. Kɛɛ, =v -ye 'ni kui -le =wlv ye. ²⁵-Te ʋʋ mu, v 'ni yiyrii -le win 'mu le, 'ke 'le 'waa dɔɔnv -gbahlɔn. Nɛ- mɔ Pɔlv bɔ plɛ: «Nyɪsua a -Hihiu kɔ 'o =wɔn, -tɛ ʋʋ 'le Nyɪsua a winwlvn-hɛnyɔ Esai 'mu naa, 'ʋʋ 'le -a ni bunv -wɔn 'prɛɛ. ²⁶'E mɔ -tɛɛ, kɛ Nyɪsua a -Hihiu a -gbɛ, v po:

Mu -bo le daku -gbo,
 -ɛ mɔ, -ti -gbo, 'n di =tu,
 a di 'ni 'wɔn -tɛɛ,
 kɛɛ, a 'deɛ ba yrii 'mu le;
 dɛ -gbo, 'n di nu, a die 'ni 'ye -tɛɛ,
 kɛɛ, a 'deɛ ba yree le,

²⁷-ɛ nue, daku -gbo, 'waa =wlv 'gboklo 'mu ni 'dɔ,
 'v ka 'waa nvi yɛɛ,
 -ɛ die nu, 'waa nvi 'ni -han -ti 'wɔn,
 'v ka 'waa 'yii ke,
 -ɛ die nu, 'waa 'yii 'ni -han dɛ 'ye,
 kɔ, 'waa =wlv 'ni -han -ti 'mu le yrii.
 'Bv 'nini nu wɛn -tɔplɛ a -gbɛ,
 v di wɛn 'mu ye 'ni -mɛ,
 'mue wɛn nu, v 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o 'mu ye.
 Kɛ Nyɪsua po.»

²⁸-Ye kɛ Pɔlv lele po: «Ba kɔ 'a yiyie, titie =nv, -ɛ nyi =tu, -tɛ Nyɪsua di nahuin a waale nu, v pue -wɛ daku =nv ni, -v 'de -Juukvɛ. V -mɛ -ye, v die ye gbo po nva.» [²⁹-Te Pɔlv =tu -ti a -gbɛ, -ye -Juukvɛɛ 'ni mu, 'ʋʋ gble po, 'ke 'le 'waa dɔɔnv -gbahlɔn.]

³⁰'Yru 'hɔn, ni- ɔ -hi 'le kayu =nv gbo, ɔɔ 'pɛɛ, 'ke 'le Rɔmvdɔ 'mu. Nahuin 'bii, -ʋʋ -hva -bv 'yo, ɔ nyu kwa 'ni 'ble -tɛɛ. ³¹ɔ 'ni pi -le hvannv, kɔ, nahuon =de 'ni ka =le =nɔ ye, 'ke bɔ =tui nahuin yɛɛ, -ɛ mɔ, Nyɪsua, nɔ- kɔɔ nahuin 'bii win ke, kɔ, 'ke bɔ tɔɔ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsɔ a -ti.

'Cruunε =nu, Pɔlv gba la RɔMUKUε

ye

1 ¹Mɔ Pɔlvu ni, -ɔɔ 'cruunε -gbo 'cru. 'Mɔ mɔ -Yusu 'Klɩsu a -kvannunyɔ. Nyɩsuva, nɔ- da 'mu, 'ke =bo 'ya 'a leleenyo 'mu, nɔ- -ha 'le 'mu du 'mu, 'ke =bo =tu 'a -hapu-tɩ nahuin ye. ²Hapu-tɩ a -gbe, Nyɩsuva, nɔ- pui la 'le 'a winwɔn-henyv wɔn, ti -hi la a ti 'yri, 'v 'cru la, 'ke 'le Nyɩsuva'cruunε 'kwli 'mu. ³'A 'Yu -Yusu 'Klɩsu, -a ni Kɔkɔnyɔ, nɔ- kɔ -tɩ u -wɔn le na. -Tε ɔ -he -tunahuon, -ye bodɔ Dafidɩ a =tugba 'mu, 'ke v kɔ 'le. ⁴-Tε ɔ 'ku, 'plu ɔ 'hri 'klɔ, -ye ɔ tve =nu ni, 'ke 'le Nyɩsuva a -Hihɩu a 'klɩ 'kwli 'mu, -ε mɔ, ɔ mɔ Nyɩsuva a 'Yuu ni, -ε nue, 'klɩ 'bii, Nyɩsuva -hɩ 'le =le, 'ɔ -nyi =nɔ. ⁵-Yusu, nɔ- kɔ -tɩ Nyɩsuva 'ɔ nu 'mu 'a leleenyo 'mu. Nɔ- kɔ -tɩ 'ɔ nu -wε 'mu -hapuɔde 'mu, 'ke =bo =tu 'a -tɩ daku a gblegblei ye, -ε die nu, v 'muo =wlv ye kuo, 'plu, v 'muo 'o =tuu, -Yusu a 'dɔ, v 'mu -tɩ a 'yi'buaale kɔ. ⁶'Ke 'a mu Rɔmukue, a ni -wε 'le daku a -gbe -heyri. 'A mu =nu Nyɩsuva da, 'ke ba kve -Yusu 'Klɩsu -wɔn.

⁷'A -tɩ, a 'bii, 'a mu 'nu -wɔn 'cru, 'a mu =nu, Nyɩsuva nve 'mu. Nyɩsuva a -gbe, ɔ da 'a mu ni, 'ke ba 'ya 'a nahuin 'mu. -A ni Bu Nyɩsuva a -gbe, ɔ kɔ -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsu 'heɛn, bu nu 'a mu -hapuɔde 'mu, 'plu bu -nyi 'a mu kegboweenle.

Pɔlv, ɔɔ -hva bɔ mu 'le Nyɩsuva a nahuin =nu -wɔn, -v ni 'le Rɔmɔɔ 'mu

⁸Ye-hede, 'nu 'na Bu Nyɩsuva -nyi 'wio 'a ni -ta 'mu, 'ke 'le -Yusu 'Klɩsu a 'dɔ 'kwli 'mu. Daku 'bii, v nyi 'ni 'wɔn, -ε mɔ, a kuo -Yusu 'Klɩsu ye =wlv. ⁹'E ni ti, 'bɩa 'nu Nyɩsuva da, 'ni -hri =le 'a ni -tɩ -wɔn. ɔ yie ni, -ε mɔ, 'nu =tu -tɩ a -tεε. Nyɩsuva a -gbe, nɔ- kɔ -kvan 'nu nu, 'ke 'le 'na =wlv 'bii ke, nɔ- kɔ 'Yu a -hapu-tɩ 'nu nahuin ye =tu. ¹⁰'E ni ti, 'nu Nyɩsuva le 'ni 'batɩ, 'ke bɔ -nyi 'mu 'hru, 'be 'ya 'a keweenle 'mu, -ε die nu, 'mu wen 'le 'a mu -wɔn di, ¹¹-ε nue, 'n nye 'ni -hva, 'ke 'le 'na =wlv 'bii ke, =bo 'ye 'a mu, Nyɩsuva a

-Hihiu 'mu 'le 'mu naa, v 'mu 'a mu -hapude 'mu nu, v 'mu -we 'a mu 'kl
-nyi. 12 E -hen 'nyre, 'n nye 'ni -hva, -a 'bii, -ba -nyinyi 'kl, 'a ni =wlv a
yekuole 'mu 'mu 'kl -nyi, 'na -gbe, 'na =wlv a yekuole 'mu -we 'a mu 'kl
-nyi.

13 Ba ko 'a yiyie, 'na 'dtauo -a, -e mo, 'e ni ti, 'n nye o 'ni -hva, -bo di o
'le 'a mu -won. Kee, 'ni ko =le o 'hru. 'Ni di wen 'le, 'mu 'a mu Nyisva a win
to, Nyisva a win a -gbe, i 'mu -kvan nu, 'ke 'le 'a ni =wli ke, -te i nu, 'i nu
-kvan, 'ke 'le daku -ye a nahuin a =wli ke. 14 Nyisva, no- -nyi 'mu -kvan
=nu. Ne- nue, 'ni ko =bo =tu -Yusu a -ti nahuin 'bii ye. 'N ko =bo =tui nahuin
=nu ye, -v ni 'le 'die gblaku 'mu, ko nahuin =nu, -v ni 'le 'die 'cicrei 'mu. 'N
ko =bo =tui -we 'cruneyinyu ye, ko nahuin =nu, -v 'de -we 'crunye yi. 15 Ne-
nue, 'ni -hva =bo di -we 'le 'a mu -won, 'mu 'a mu -Yusu a -hapu-ti a -gbe ye
=tu, 'a mu =nu, -v ni 'le Romudu 'mu.

Pɔlv 'ni pi =le -tvi, 'ke bo =tu -Yusu a -hapu-ti

16 -Yusu a -hapu-ti =nu, 'ni pi =le -tvi, 'ke =bo =tui nahuin ye, -e nue,
-hapu-ti a -gbe, i mo Nyisva a 'klu ni, 'ke bi waa nahuin =nu, -v kuo -Yusu
'Klisu =wlv ye. Ye-henahuin, -v 'won -hapu-ti a -gbe, nu- mo -Juukue,
kee, -te ti ni 'le 'mu -gbo, daku 'bii ble ye bu 'win. 17 -Hapu-ti a -gbe, i nye
nahuin 'ni to, -te Nyisvaa nu, 'o 'o nahuin ye 'sii, 'ke 'o 'a dionu ye. -Te o
'a nunue nu, e ne- -gbo: -Tvnahuon, o ble ye bo kuo -Yusu 'Klisu -do =wlv
ye, 'plu bo 'cipi 'o 'a =wlv a yekuole, ne- die nu, o 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyisva
ye. Ni- v 'cru la, 'ke 'le Nyisvacrunye 'kwli 'mu. -Ti a -gbe, v 'cru la, ni-
-gbo: «-Tvnahuon -gbo, -o kuo Nyisva =wlv ye, 'plu Nyisvaa 'o ye 'sii, 'ke 'o
'a dionu ye, no- di 'kl nu.»

Nahuin 'bii mo -ti'wlanyu'v ni, 'ke 'o Nyisva ye

18 -Ye 'kle, Nyisva nye -a mu 'ni to, -e mo, o nahuin 'bii le poo yru, -e
nue, v 'ni 'buaa =le 'a -ti 'yi, 'plu 'vu 'yilenyre-topti nu. 'Ke 'le 'a yru 'kwli
'mu, o diu le poo -bati, -e nue, 'waa 'yilenyre-topti, vu nu, i ka nahuin ke
'yi, 'ke bu yi -ti a -tee. 19 A -ti, Nyisva a -bati diu 'ni kl, -e nue, 'hru, v
ko bu gba, v 'mu Nyisva yi, v -ga wlon. Nyisva a -gbe, no- tuv =nu, kee,
v 'ni gbu =le. 20 -Be' Nyisva ni 'mu 'le? Nahuin, v 'dio -hlu a 'yee. Kee, -te
Nyisva nu 'kl, kue la 'le ti a -gbe 'yri gbo, -bo ye ti -gbo ke, -topti -gbo, o
nu, i nye =nu 'ni to -tee, -te o ni 'mu. 'E mo -tee, o ko 'kl, -i 'nuni -we 'le.
O -do, no- mo Nyisva. 'A -ti, v 'die 'le -we bu ple, v 'de -ti'wlanyu, 'ke 'o
Nyisva ye. 21 -Hapuko, 'v yie, -e mo, Nyisva ni 'kl, kee, v 'ni 'buaa =le 'a
-ti 'yi, -te v ko bu nu wen 'a -ti a 'yi'buaale, ko, v 'ni -nyo =le 'wio, 'ke 'o 'a
-hapude, o nu a -ta 'mu, -te v ko bu nu wen 'a 'wio a -nyinyie, e 'de -ne.
-Topti, vu 'lu -won le -hie, i 'ni da =le de =de. 'Ke v ni 'le gbıgbıyru -heyri, 'v
'de -hapude yi. 22 U -me -ye, v ko 'ni, v ko =to, kee, 'waa 'lu a le-hiele muu
ke. 23 U -me -ye, Nyisva =nu, -o ko -ti a 'yi'bubua, ko, -o 'nuni 'ku gbe, v 'ni

-tuo -le 'o, kee, 'kuo -nu, uu da, no- uu 'o -tuu, 'plu tuyuo -nu, 'waa -gbe, uu nu, - 'we -no -tunahuin ye, -uu 'ku, no- uu -we 'o -tuu, e ko tuyuo -nu, - 'we -no nubli ye, ko dehuvi, ko hrei 'heen.

²⁴Nɛ- nue, Nyɩsua 'o -huu me le, u 'mu 'yilenyre-tɔpli nu, 'waa -wluu -hua, 'uu -tuu-tɔpli 'mu nunu. ²⁵U -me -ye, u 'ni pue -le Nyɩsua a -ti -tɛɛ, kee hi' ni, uu -wɔn kuvɛ. U 'ni -tuu -le 'o Nyɩsua 'o, -o nu 'e ni dɛ, kee, -tɔpli -gbo, o nu, ni- uu 'o -tuu. Kee, Nyɩsua, no- u ble ye bu -tuu wen 'o 'e ni ti. Kɛ'ɛ ni, be ni 'mu!

²⁶Nɛ- nue, Nyɩsua 'o -ha 'le -nu 'a dabu -heyri, -ɛ die nu, u 'mu -tuu-tɔpli nu, -i ko 'tuu -nu nu. Nyrugbapu, u hie 'o nyibepu gbo, 'uu 'waa 'bienu nyru -wɔn pɛ. 'Klɔdu a -gbe, o 'ni blee -le Nyɩsua a plɔ. ²⁷Nyibepu -me -ye, dɛɛ -do a -gbe, nɛ- uu nu. U hie 'o nyru gbo, 'uu -tuu-tɔpli 'mu nunu, 'uu 'waa 'bienu nyibepu nyru 'mu nuu, nɛ- ko 'tuu -nu nu 'dɔ. 'Yilenyre-tɔpli a -gbe, ni- ko -sue uu 'ye.

²⁸-Ye 'kleɛ, -tɛ nahuin -nu, u 'nuni -hua bu yrii Nyɩsua, nɛ- nue, Nyɩsua 'o -ha 'le -nu 'a dabu -heyri, 'waa 'lu a le-hiele 'mu 'yi le nyre, u 'mu 'klɔ -nu nu, u 'de ye ble bu nu wen. ²⁹'Yilenyre-tɔpli 'plɔplɔ 'yii 'le 'waa -wlu ke. -Tɔpli, 'waa 'bienu ko, u nyi -we 'ni -hua, 'uu 'cre 'mu nunu, 'u ko ca, 'uu nahuin 'la, 'uu =yuei po, 'uu nahuin kaa, 'uu 'waa 'bienu creke, ³⁰'uu 'waa 'bienu a 'dɔ 'yi le nyre, 'u yraa Nyɩsua, 'uu nahuin tanu -tu, 'uu 'le 'waa dɔwɔn 'yaa, 'uu 'waa dɔwɔn a -pli po, 'uu 'yilenyre-tɔpli yrayri 'lu -wɔn le -hie, 'u 'de 'waa bunu ko 'waa 'diinu 'heen a 'o-tuule ko. ³¹U 'de 'kleɛ lele dɛ, -ɛ mɔ -hapude yi. 'Bu -tu -ti, u 'ni nui -le. U 'de nahuin a 'munvele ko, u 'de -we nahuin a wɔli ko. ³²Nahuin a -gbe, u yie ni, -ɛ mɔ, Nyɩsua a tete no 'ni, nahuin -nu, -uu -tɔpli a -gbe nu, u ble ye 'kukue. -Hapuko, 'u yie, kee, u 'cipi 'o 'a nunue ni. E 'de i -do a -gbe. 'Bu 'ye, -ɛ mɔ, 'waa 'bienu -ye, uu nu 'yilenyre-tɔpli, -ye 'waa plɔ ble ni.

-Tɛ Nyɩsua di nahuin a -bati a lepupue nu

2 ¹-Mɔ -nu, -oo le po: «Nahuin a 'klɔ nyre le 'yi,» nahuon a gblo tio- n 'ya 'mu 'le, -nu nahuin -bati le poo. -Betu -bo 'ya 'e ni nahuon -de 'mu, -n 'de 'o -wɔn ko, 'ke 'o Nyɩsua ye, -ɛ nue, ke -nu po: «Nahuiin 'wla -ti, 'ke 'o Nyɩsua ye,» kee -ye -tɔplu -do a -gbe, -i ko -bati -nu nahuin le poo, i -do a -gbe, ni- mɔ -na nunuɲmli. 'Bia -nu le 'pupre nu, -n -do, -mɔ -n dɔwɔn -bati le poo. ²Nahuiin -do a -gbe, -uu 'yilenyre-tɔpli a -gbe nu, -a yie ni, 'ke Nyɩsua ko 'o -wɔn, 'bɔ nyu yru le poo. ³-Mɔ -nu, -oo 'yilenyre-tɔpli a -gbe nu, Nyɩsua a -bati ko bi ye -mu. ⁴'E mɔ -tɛɛ, Nyɩsua a -wlu 'yɔpɔ ni, ko, 'o ko -we -wlu a 'lɩla, 'ke 'o -na nunuɲmli 'kukui a -ta 'mu. Kee, dɛ a -gbe a -ti, -ni yruɔ 'le. Kee, ko 'a yiyie, -ɛ mɔ, Nyɩsua a 'munvele, ko 'a -wlu a 'lɩla, i ble ye bi -he -mu 'mu, -bo hie 'o -na nunuɲmli 'kukui gbo, -bo -nyi -na 'klɔ 'bii Nyɩsua. ⁵Kee, -na -wlu 'gboklo 'mu ni. =Ni -hua -le -bo hie 'o -na nunuɲmli 'kukui gbo, -bo -nyi -na 'klɔ 'bii Nyɩsua. 'A -ti, -mɔ ni, -oo

'le Nyɪsɪva a yɪv le 'yaa. 'Plu, -nyɪrɔwɔ -kɔ 'mɪv Nyɪsɪva di 'o nahuin -bati le poo, -bati di -mɪv 'nɪ klɪ. Ɔ di po -bati a -tɛɛ. ⁶'Ɛ nɪ nahuon 'bɔ nɪ 'o, ɔ di 'a nunuklɔ a 'pɛɛle 'nɪ kɔ. ⁷Nahuin -ye nɪ 'o, 'sɪv -hapɔ'klɔ nu, kɔ, 'v nyɛ -hva, 'ke Nyɪsɪva bɔ -nyɪ -nɪv -tɪ a 'yɪ'bvaale kɔ 'klɔ yɪayɪv -nɪv, -ɔ 'nɪnɪ -we 'le. Nahuindɪv a -gbɛ, nɪv- Nyɪsɪva di -hlɪn 'klɔ yɪayɪv a -gbɛ -nyɪ. ⁸Nahuin -ye nɪ -we 'o, 'sɪv Nyɪsɪva a -tɪ le -haa, 'v 'nɪnɪ -hva -tɪ a -tɛɛ. De, -ɛ nyɪre 'yɪ le, nɛ- sɪv -wɔn kɪɛ. Nahuin a -gbɛ, nɪv- Nyɪsɪva, ɔɔ yɪv le poo, nɪv- 'a -bati di -tado klɪ. ⁹Nahuin 'bii -nɪv, -sɪv 'yilɛnyɪre-tɔplɪ nu, -sɪvɛ a 'yɪyɛ kɔ 'kla-wliye'yɪya, ɪ kɔ bɪ yɛ -nɪv. -Juukɪvɛ, nɪv- mɔ ye-hɛnahuin, -sɪvɛ a 'yɪyɛ kɔ 'kla-wliye'yɪya a -gbɛ 'hɛɛn, ɪ di yɛ, 'plu ɛ 'mɪv -we nahuin -nɪv ke yɛ, -v 'de -Juukɪvɛ. ¹⁰Kɛɛ, nahuin 'bii -nɪv, -sɪv -hapɔdɛ nu, nɪv- Nyɪsɪva di -tɪ a 'yɪ'bvaale -nyɪ kɔ kegbowɛɛnɛ 'hɛɛn. Ye-hɛnahuin lele, nɪv- mɔ -Juukɪvɛ, 'plu nahuin -nɪv, -v 'de -Juukɪvɛ, v 'mɪv 'o bi, ¹¹-ɛ nuɛ, Nyɪsɪva 'nɪ 'jra -le nahuin 'yɪ 'mɪv le.

¹²⁻¹⁵Nahuin 'bii -nɪv, -sɪv ŋmli 'kukui nu, v di -tado 'nɪ 'wan. Nahuin -nɪv, -v 'de -Juukɪvɛ, 'bɪv ŋmli 'kukui nu, Nyɪsɪva, ɔ di -nɪv le poo yɪv, -ɛ nuɛ, 'ke 'le 'waa =wɪ ke, tɛtɛɪ -nɪv, Nyɪsɪva -nyɪ la Moise, -hapɔkɔ, 'v 'di yɪ, kɛɛ, v yɪ -hapɔdɛ kɔ dɛ 'klan a 'yɪ'mɔlɛ-hɪhɪale nɪ. Nyɪsɪva 'cru tɛtɛɪ -nɪv nɪ, 'ke 'le 'waa =wɪ ke. Ɛ kɔ ti, 'waa -gbɛ a =wɪ 'u -nɪv 'nyɪrɛ -hɛn, kɔ, ɛ kɔ ti, 'waa =wɪ -do a -gbɛ 'u -nɪv =wɔn -nyɪ. Nahuin -nɪv, -v mɔ -Juukɪvɛ, 'bɪv ŋmli 'kukui nu, Nyɪsɪva di -wɛ -nɪv le po yɪv, -ɛ nuɛ, v kɔ Nyɪsɪva a tɛtɛɪ nɪ, kɛɛ, v 'nɪ -tɪv -le 'o. Ɔ yɪ -hapɔdɛ nɪ, kɛɛ, v 'nɪ nuɛ -le. Ɛ 'de 'nyɪrɛ -hɛn, -bo yɪ -hapɔdɛ -bo wa, kɛɛ, -hapɔdɛ a -gbɛ, -n kɔ -bo nuɛ, 'plu -mɪv wa. ¹⁶-Nyɪrɔwɔ -kɔ 'mɪv Nyɪsɪva di -Yusu 'Kɪsɪv le, ɔ 'mɪv nahuin -bati le poo, -tɔplɪ -gbo, 'n 'pɪɛɛ wɛn ke, ɪ di -hlɪn 'mɪv bi pepɛ'. -Tɔplɪ -gbo, nahuin -hɪ, 'ke 'le 'waa =wɪ ke, nɪv- kɔ ke ɔ di 'o -nɪv -bati le poo. Nɛ- mɔ Nyɪsɪva a -hapɔtɪtɪɛ, 'nɪv po.

-Juukɪvɛ 'de 'o Nyɪsɪva a tɛtɛɪ 'o -tɪv

¹⁷'A mɪv -Juukɪvɛ, a kɔ 'nɪ, 'a mɪv mɔ -Juukɪvɛ'ɛ nɪ. A pui -tɛɛ, -ɛ mɔ, 'ɛ nɪ dɛ nu -tɛɛ, a kɔ Nyɪsɪva 'hɛɛn -gbahlɔn, a yɪ tɛtɛɪ, Nyɪsɪva -nyɪ la Moise, 'aa 'a nɪ dɪwɔn a -pɪlɪ po, -ɛ mɔ, 'a mɪv mɔ Nyɪsɪva a nahuin nɪ. ¹⁸Dɛ -gbo, Nyɪsɪvaa -hva ba nu, a yɪɛ nɪ, -ɛ nuɛ, tɛtɛɪ, ɔ -nyɛ la Moise, ɪ tɔɔ 'a mɪv 'hru nɪ, 'ke ba yɪ -hapɔdɛ kɔ 'yilɛnyɪrɛdɛ a 'yɪ'mɔlɛ-hɪhɪale. ¹⁹A pui -tɛɛ, a yɪ 'hru nɪ, -sɪv 'le Nyɪsɪva -wɔn mu, 'a -wɛ 'le ba tɪv nahuin -nɪv, -v 'diu yɪ. A kɔ 'nɪ, 'a mɪv mɔ -nyɪrɛɛ nɪ, 'ke 'o nahuin -nɪv -wɔn, -v nɪ 'le gbɪgbɪyɪrɪ -hɛyɪrɪ. ²⁰A kɔ 'nɪ, a -wɛ 'le nahuin a naale, -v 'de dɛ -de yɪ. A kɔ 'nɪ -wɛ, a -wɛ 'le nahuin a tɔɔlɛ, -v 'de Nyɪsɪva a 'hru yɪ. 'Be a kɔ 'nɪ, -tɛ a yɪ Nyɪsɪva a tɛtɛɪ 'bii, -ye a yɪ 'ɛ nɪ dɛ nɪ, kɔ -tɪ a -tɛɛ, ²¹'aa nahuin -ye Nyɪsɪva a 'hru tɔɔ. Dɛ- nuɛ, 'a 'nɪnɪ tɔɔ 'klɛɛ 'a nɪ dɪwɔn 'hru a -gbɛ 'le? Kɛ aa nahuin ye po: «A nɪ 'yɪrɪ 'le!» Kɛɛ -ye 'a nɪ -gbɛ, aa 'nɪ 'yɪrɪ. ²²Kɛ aa -wɛ nahuin ye po: «A nɪ po 'le -jɪplɔ!» Kɛɛ -ye 'a nɪ -gbɛ, aa nu -jɪplɔdɛ. A kɔ 'nɪ, -wɛhɪ a kɪklɛ, ɛ nyɪrɛ

le 'yi, kee -ye nɔ- kɔ -tɔplɪ aa =wehukayuo gble -ha, 'plu aa plo. ²³A nɔ 'ni, a yi Nyɪsua a tetei ni 'dɔ, 'aa 'a ni dɔnɔv a -pli po, kee -ye tetei a -gbe, a nyi 'ni 'wla. E nue, nahuin 'ɔv Nyɪsua a 'dɔ 'yi le nyre. ²⁴-Tu -do a -gbe, ni- v 'cru la, 'ke 'le Nyɪsvacruntɛ 'kwli 'mu, -tɪ mɔ: «A mu -Juukue a nunuklɔ a -ti, nahuin 'ɔv Nyɪsua a 'dɔ 'yi le nyre.»

²⁵-Ye 'klɛɛ, 'bia 'baa 'o Nyɪsua a tetei 'o -tuu, -ye 'a ni -Juukvɛde, ɛɛ 'a mu 'mu 'ni -he. Kee, 'ba 'nɪni kɛv Nyɪsua a tetei -wɔn, -ye 'a ni -Juukvɛde, ɛ mɔ -gbɔgbɛɛ ni. ²⁶Daku -ye a nahuin, -v 'de -Juukue, 'bɔv 'o Nyɪsua a tetei 'o -tuu, -ye 'ke 'o Nyɪsua ye 'mu, v 'we -nɔ -Juukue ye. ²⁷A mu -Juukue, a kɔ Nyɪsua a tetei. E nue, 'a yi -tɔplɪ 'plɔplɔ, 'ke 'o Nyɪsua ke, kee, aa tetei a -gbe 'ni 'wla. 'A -ti, daku -ye a nahuin, -v 'de -Juukue, 'bɔv 'o tetei -nɔ 'o -tuu, -ye 'waa tetei a 'o-tuule, ɛ die nahuin 'ni tɔɔ, -ɛ mɔ, 'a mu -Juukue, a -mɛ -ye, 'a mu mɔ -ti'wlanyu. ²⁸Nyɔ- mɔ 'klɛɛ -tɛɛ a -Juukvɛyu 'le, -ɛ mɔ Nyɪsua a nahuon? A -mɛ -ye, a nɔ 'ni, -tɛɛ a -Juukvɛyu, nɔ- mɔ nahuon -nɔ, -ɔ kɔ 'dii kɔ 'a bu 'hɛɛn, -v mɔ -Juukue, 'plu v 'bɛ ye, nɛ- mɔ 'a yriile, 'ke nahuon a -gbe, ɔ mɔ Nyɪsua a nahuon ni. Kee, ɛ 'de =nɛ. ²⁹-Tɛɛ a -Juukvɛyu, nɔ- mɔ nahuon -nɔ, Nyɪsua -nyi =wlv yrayrv. Nyɪsua 'ni =mɔ =le 'hɔn a yriile le, -ɛ mɔ ye'bɪbe, kee, ɔ le =mɔ nahuon -nɔ, -ɔ kɔ =wlv yrayrv. -Ye =wlv yrayrv a -gbe, Nyɪsua a -Hihiu, nɔ-v -kvan a -gbe nu. E 'de tetei -nɔ, v 'cru la, ɪ 'ni nu =le -kvan a -gbe. -Ye -tɛɛ a -Juukvɛyu a -gbe, Nyɪsua, nɔ- nyo baa, ɛ 'de -tonahuin.

3 ¹'Bɛ ni le 'mu, -ɔ -ye di wɔn 'ni =gba: «Nahuon, bɔ 'ya -Juukvɛyu 'mu, =be ɛ nyo 'mu 'ni -he?» ²Iin, ɛɛ 'mu -he nahuon 'dɔ. Ye-hɛde, -Juukue, nɔ- Nyɪsua -nyi 'a win. ³'E mɔ -tɛɛ, 'ke 'le -nɔ -hɛyri, =v -ye 'ni kɛv =le Nyɪsua a win a -gbe -wɔn, v plɛ, v di -wɔn kɛv. -Tɛ v 'nɪni kɛv Nyɪsua a win -wɔn, ɛ 'de 'nyre =hɛn, -ɛ mɔ, -hapɔde =nɔ, Nyɪsua po la le, ɔ di la nu, ɛ 'die 'le -wɛ bɔ 'die nu. ⁴Mɔ, =betɪ nahuin 'bii bɔ mɔ hɪnyv, Nyɪsua, 'ɛ ni ti, -ti, ɔ -tu, ɔ nyi 'ni nu. Nɛ- v 'cru la 'ke, 'le Nyɪsvacruntɛ 'kwli 'mu. Dɛ a -gbe, nɛ- -gbo:

«Nyɪsua o, 'bia =nu 'prɛ,
nahuin 'bii kɔ bɔ yrie,
-ɛ mɔ, -nu -tu -ti a -tɛɛ.
-N kɔ nahuon 'hɛɛn, 'baa -ti -tu,
-n di 'o kɔ =wɔn.»

⁵E kɔ hɪnyv -ye, 'bɔv le po: «'Yilɛnyre-tɔplɪ, -aa nu, ɛ mɔ 'mu-hɛɛɛɛ ni, 'ke 'o Nyɪsua -wɔn, -ɛ nue, nahuin nye 'ni 'ye, -ɛ mɔ, Nyɪsua, nɔ- 'sii 'o ye. 'A -ti, =be ɛ nɔ 'o le, 'ke bɔ poo -a mu yrv le?» ⁶Gbegbe, ɛ 'de le 'mu ni. Nyɪsua, ɔ 'sii 'o ye. 'Bɔ 'de wɛn 'o ye 'sii, ɔ 'die wɛn 'le -wɛ bɔ poo wɛn nahuin -bati le.

⁷-Bakla =de, ke =v -ye di lele po: «-A ni hɛde a 'mu'yɪya, ɛɛ nahuin 'mu 'ni -he, 'ke bɔ yrie, -ɛ mɔ, Nyɪsua mɔ =hapɔ-tɪ-tunyo'ɔ ni. -Ye 'a -ti, v dio 'ni baa. -Tɛ ɛ ni le 'mu, dɛ- nue, 'bɔ -a mu -ti yɛɛ, -ɛ mɔ, -a mu mɔ

-tɪ'wɫanyʊv nɪ.» ⁸Ke =v -yee lele po: «-Ba nu de 'klan, nahuin 'mue 'ye, -te Nyɪsʋa a =wɫu nu 'yilɛnɪnɔ.» =ʊ -ye, ʊv 'mʊ le poo hɪ-bati, v nɔ 'nɪ, 'mɔ-ɔ le 'pʊprɛ nu. Nahuin =nʊ, -ʊv le po, Nyɪsʋa a -bati diu 'nɪ kɪ. 'E mɔ -tɛɛ, ɛ blɛ =nʊ ye.

Nahuon =de 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɪsʋa ye

⁹-Ye 'klɛɛ, -tɪ -gbo, 'n =tu wɛn, nɛ- mɔ, -a mʊ -Juukʋɛ, -a 'de 'o nahuin -ye 'mʊ -hi, 'ke 'o Nyɪsʋa a tetei a 'o=tuule a -ta 'mʊ. -A 'bii, -Juukʋɛ kɔ daku -ye a nahuin 'hɛɛn, de 'kuku kɔɔ -a mʊ win ke. ¹⁰-Tɪ -gbo, 'nɪ =tu, ʊ 'cru la nɪ, 'ke 'le Nyɪsʋacrɪnɪɛ 'kwɪ 'mʊ. -Tɪ a -gbɛ, nɪ- gbo:

«Nahuon =de 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɪsʋa ye.

Gbegbe, ɛ 'de nahuoon -do =de kɔ, -ɔ 'sii 'o ye.

¹¹ E 'de nahuon =de kɔ,

-ɔɔ -tɪ a -tɛɛ 'mʊ le 'wɔn,

mɔ, ɛ 'de nahuon =de kɔ, -ɔɔ Nyɪsʋa le =mɔ.

¹² Nahuin 'bii, v bibi ke,

'v hie 'o Nyɪsʋa a 'hru gbo, 'v 'wan.

Gbegbe, ɛ 'de -wɛ nahuoon -do =de kɔ,

-ɔɔ =hapʊde nu.

¹³ 'Yilɛnyrewin, nɪ-tɪ 'le =nʊ wɫɔn 'mʊ -hɔn,

ɛ 'we =nɔ 'kʊkʊku ye,

-v nɪ 'le 'dɛɛ wɫɔn a 'nʊ.

'Waa wɫɔn a win a -gbɛ, ʊ 'la nahuin.

'Waa mɛɛ kaa nahuin.

'Waa wɫɔn a win, ɪ 'we =nɔ hre a 'nyɪ ye,

-ʊ nahuin 'la.

¹⁴ 'E nɪ ti, ʊv nahuin -wɔn po 'jɪɔ,

'ʊv -tɪ -hʊn =tu.

¹⁵ 'Waa bʊ 'huhue nɪ, 'ke bʊ mu dablo gbo 'wɫa.

¹⁶ 'E nɪ -tɛgbɪ, ʊv 'o mu,

ʊv 'yi le nyre -tɔplɪ,

'ʊv nahuin =sʋɛ =tue.

¹⁷ ʊ 'die yi, -tɛ bʊ di nu,

'plɪ v kɔ nahuin 'hɛɛn, v 'mʊ kegbowɛɛnɛ kɔ.

¹⁸ ʊ 'nɪ pɪ =le Nyɪsʋa gbe.»

Ke Nyɪsʋa a wintɛɛ po.

¹⁹-Ye 'klɛɛ, -a yie nɪ, -ɛ mɔ, 'ɛ nɪ de, Nyɪsʋa a teteii tɔɔ, -Juukʋɛ'ɛ nɪ, ɪ nye tɔɔ. Nʊ- Nyɪsʋa -nyɪ 'a tetei. 'Ke v nɪ 'le tetei -gbahlɔn. 'A -tɪ, nahuon =de 'de 'o =wɔn kɔ. Nahuin 'bii mɔ -tɪ'wɫanyʊ, 'ke 'o Nyɪsʋa ye. ²⁰-Ye ke ɛ nɪ 'mʊ, -ɛ nue, tetei a 'o=tuule, ɛ 'nɪ nue =le, nahuon 'nɪ 'sii =le 'o ye, 'ke 'o Nyɪsʋa ye. Tetei a -kʋan, nɛ- mɔ bɪ -he -a mʊ 'mʊ, -ba yrie, 'ke 'le -a nɪ =wɫɪ ke, -ɛ mɔ, -a 'wɫa -tɪ, 'ke 'o Nyɪsʋa ye.

-Te Nytsvaa nu, 'plu nahuin 'vu 'o ye 'sii, 'ke 'o -no ye

²¹'Hru, nahuin di na, 'plu v 'mv 'o ye 'sii, 'ke 'o Nytsvaa ye, -te ti ni le 'mv -gbo, Nytsvaa, v tuv =nu ni. 'Hru a -gbe, v 'de 'le tetei 'kwli 'mv -hcn. E mo 'hru yrayruv ni, Nytsvaa a -gbe, v tcn nahuin. 'Hru yrayru a -gbe, v 'cru la 'a -ti ni, 'ke 'le Moise a teteicrunie 'kwli 'mv, kcn Nytsvaa a winwlon-henyu a 'crunie 'kwli 'mv. ²²Ke 'hru a -gbe, v ni 'mv: Nahuin -gbo, -v kuo -Yusu 'Klisu =wlv ye, nu- Nytsvaa 'o ye 'sii, 'ke 'o 'a dionu ye. 'Hru a -gbe, Nytsvaa tuv nahuin =nu ni, -v kuo -Yusu 'Klisu =wlv ye. E 'de -Juukue -do a 'hru, 'e ni nahuon, nc- kcn 'hruu ni, Nytsvaa v tuv =nu ye, -e nue, v 'ni 'jra -le nahuin 'yi 'mv le. ²³Nahuin 'bii, v 'wla Nytsvaa a tetei ni. Ne- nue, Nytsvaa, v kcn -ti a 'yi'bubua, v 'de 'kle lele 'o =nu 'hvu 'mv ni. ²⁴Ke, Nytsvaa, v nue -tunahuin 'mv ni, v nyu 'o ye 'sii, 'ke 'o 'a dionu ye, 'ke 'le -gbugbekc 'kwli 'mv, -e nue, -Yusu 'Klisu, nc- nyu 'le de 'kuku -gbahlon -ha. ²⁵⁻²⁶Nytsvaa -hcn ni, 'ke bc -he -cchlcn, 'ke bc 'ku -a ni -ta 'mv, -a mv -gbo, -v ble wen 'kukue ye, -e die nu, 'a dablo 'mv -a ni 'yilenyre-topl 'wuwla. Ke'e ni, v nu, 'v -a ni 'yilenyre-topl 'wuwla, 'bia =ba kue =wlv ye, -e mo, -Yusu 'Klisu 'ku ni, 'ke 'o -a ni -ta 'mv. Ke Nytsvaa 'a nunue nu, -e die nu, nahuin 'mue 'ye, -e mo, v 'sii 'o ye, -e nue, nahuin, -vu la 'yilenyre-topl nu, ti -hi la a ti 'yri, Nytsvaa 'ni puu -le la yru le, 'a =wlv a 'lila a -ti. Ke, -te ti ni le 'mv -gbo, v nye nahuin 'ni tcn, -e mo, v 'sii 'o ye. 'A -gbe, v -hva bc nu de =nu, -e 'sii 'o ye, 'plu v -we -hva bc 'sii 'o nahuin =nu ye, -v kuo -Yusu 'Klisu =wlv ye.

²⁷'A -ti, -a 'de 'hru kcn gbege, 'ke -ba 'yaa 'le -a ni dionu, -e nue, nahuon 'bc =tuu wen 'o Moise a tetei 'bii 'o, -ye v kcn wen 'hru, 'ke bc 'yaa wen 'le 'a dionu. Ke, Nytsvaa kla ye 'hru -ye, -v kcn wlon nahuon 'die 'le -we bc 'yaa 'le 'a dionu. 'Hru a -gbe, nu- mo -ba kuo -Yusu 'Klisu =wlv ye, ²⁸-e nue, -a yie ni, -e mo, Nytsvaa 'o nahuin =nu ye 'ni 'sii, -v kuo -Yusu 'Klisu =wlv ye, e 'de nahuin =nu, -vu 'o Moise a tetei 'o =tuu, v 'ni 'sii -le 'o =nu ye. ²⁹-Be Nytsvaa, v mo -Juukue -do a Nytsva'a ni? =Be v 'de -we daku -ye a Nytsva? 'Uvn, v mo daku 'bii a Nytsva'a ni, ³⁰-e nue, Nytsvaa 'ya -do. -Juukue 'bu kuo -Yusu 'Klisu =wlv ye, Nytsvaa diu 'o ye 'ni 'sii, 'ke 'o 'a dionu ye. Daku -ye a nahuin, de -do, ne-e ni. 'Bu kuo -Yusu 'Klisu =wlv ye, Nytsvaa diu -we 'o ye 'ni 'sii, 'ke 'o 'a dionu ye. ³¹'Bia =baa le po, -e mo, Nytsvaa 'o nahuin ye 'ni 'sii, 'ke 'o 'a dionu ye, -e nue, v kuo -Yusu 'Klisu ye =wlv, =be e -hen 'nyre, ke -aa po: «A ni =tuu 'le 'o tetei 'o?» 'Uvn, e 'de le 'mv ni. 'Bia =ba kuo -Yusu 'Klisu =wlv ye, -ye -a kcn 'kl, 'ke -ba =tuu 'o tetei -te.

-Te Nytsvaa nu, 'plu Abrahamu v 'sii 'o ye, 'ke 'o -no ye

4 ¹-A ni bu gblaka, v mo Abrahamu, =bo pue 'a de ye. -Be' Nytsvaa nu 'a 'oye'siile 'le? ²Nytsvaa 'dio la 'o ye 'sii, 'ke 'o 'yilenc-topl =nu, Abrahamu, v la nu a -ta 'mv. 'Bia Nytsvaa 'bc 'sio la 'o ye, 'ke 'o

'yileno-tɔplɪ =nu, ɔ la nu a -ta 'mu, -ye Abrahamu a -gbe, ɔ di la kɔ 'hru, 'ke bɔ 'yaa la 'le 'a dɔnu. Kɛɛ, ɔ 'de la 'hru kɔ, 'ke bɔ 'yaa la 'le 'a dɔnu, 'ke 'o Nyɔsua ye. ³Kɛ v nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nyɔsvacruntɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: «Abrahamu kuo la Nyɔsua ye =wlu. Nɛ- nue, Nyɔsua 'ɔ 'sio la 'o ye, 'ke 'o 'a dɔnu ye.» ⁴Ba kɔ 'a yiyie, nahuon 'bɔ nu -kvan, 'bu -nyi -nɔ dɛ, 'ke 'o -kvan =nu, ɔ nu a -ta 'mu, -ye dɛ a -gbe, nɛ- mɔ 'a 'pɛɛle. U 'die =nɔ -nyi -gbugbe. ⁵Kɛɛ, 'ke 'le Nyɔsua -wɔn, ɛ nɪ 'dɔ. 'Bia nahuon 'bɔ kuo Nyɔsua =wlu ye, 'plu nahuon a -gbe, 'bɔ 'de lɛ po, -ɛ mɔ, ɔ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɔsua ye, 'a 'yileno-kvan a -tɪ, -ye nahuon a -gbe, nɔ- Nyɔsuaa 'o ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnu ye. Nyɔsua kɔ 'hru, 'ke bɔ 'sii 'o dɛ'kukununyɔ ye, 'ke 'o 'a dɔnu ye. Kɛ ɔ nu, 'ɔɔ =nu =hapudɛ 'mu nu, 'ke 'le -gbugbekɔ 'kwli 'mu. ⁶-Tɪ -do a -gbe, nɪ- bodɔ Dafidɪ =tu la. Nahuin -gbo, Nyɔsuaa 'o ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnu ye, =betɪ bu 'nɪnɪ nu =hapudɛ, nɛ- kɔ -tɪ ɔ 'prɛɛ la ke. Nahuin a -gbe, nu- kɔ plɔ a bleelɛ. ⁷Kɛ ɔ po:

«Plɔ a bleelɛ, 'ke 'o nahuin =nu -wɔn,
 -v kɔ dɛ 'kuku Nyɔsua 'wɔwla,
 'plu, -v kɔ 'yilenyre-tɔplɪ a -tɪ Nyɔsua -hri -wɔn.

⁸ Plɔ a bleelɛ, 'ke 'o nahuin =nu -wɔn,
 Nyɔsua 'nɪnɪ =hen 'nyɛ,
 'waa nunuṃmli 'kukui a -tɪ.»

⁹-Tɪ -gbo, Dafidɪ =tu la, =be ɛ =hen 'nyɛ, -Juukueɛ -do, nu- kɔ plɔ a bleelɛ? 'Uɔn, nahuin =nu, -v 'de -Juukue, v di -wɛ kɔ plɔ a bleelɛ. -Tɛ -a po wen, Abrahamu, ɔ kuo la Nyɔsua ye =wlu. Nɛ- nue, Nyɔsua 'ɔ 'sio la 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye. ¹⁰Tɪ =nu -kɔ 'yri Nyɔsua 'sio la 'o ye, =be tɪ a -gbe 'yri, Abrahamu a -gbe, ɔ nu la -Juukue a dɛ nɪ, -ɛ mɔ ye'bɪbɛ, 'ke ɔ 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɔsua ye. 'Uɔn, tɪ a -gbe 'yri, ɔ 'de la ye a 'bɛɛ. ¹¹Tɪ =nu -kɔ 'yri ɔ 'de la ye a 'bɛɛ, 'ke Nyɔsua 'sio la 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye, -tɛ Abrahamu a -gbe nu, 'ɔ kuo =wlu ye a -tɪ. -Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, Nyɔsua lo la nɪ, -ɛ mɔ, bɔ 'bɛ ye. Ye'bɪbɛ a -gbe, ɛ mɔ la yriilɛ'ɛ nɪ, -ɛ nye la nahuin tɔɔ, -ɛ mɔ, Abrahamu kuo la Nyɔsua ye =wlu, 'ɔ 'sii la 'o ye, 'ke 'o Nyɔsua ye. 'A -tɪ, nahuin 'bii =nu, -v 'de ye 'bɛ, 'plu -v kuo Nyɔsua =wlu ye, nahuin a -gbe, Abrahamu mɔ -wɛ 'waa bu'u nɪ. -Tɛ Nyɔsua nu la, 'ɔ 'sii la 'o Abrahamu ye, 'ke 'o 'a dɔnu ye, kɛ ɔ nu, 'ɔɔ -wɛ 'o nahuin a -gbe ye 'sii. ¹²Nahuin =nu, -v 'bɛ ye, Abrahamu mɔ -wɛ 'waa bu'u nɪ. Kɛɛ -ye ye'bɪbɛɛ -do, ɛ 'de -cɛ, 'ke bɛ nue, -bo -hɛ Abrahamu a 'yu. Dɛ, -ɛ nye nu, 'plu =mu Abrahamu a 'yu -hɛ, nɛ- mɔ -bo kuo Nyɔsua =wlu ye, -tɛ Abrahamu nu la, 'ɔ kuo la Nyɔsua =wlu ye, tɪ =nu -kɔ 'yri ɔ 'de la ye a 'bɛɛ.

Nahuin =nu, -v kuo -Yusu 'Kɪsu =wlu ye, nu- di dɛ =nu kɔ, Nyɔsua po 'le

¹³Nyɔsua pue la 'le =le, -ɛ mɔ, Abrahamu kɔ 'a 'yuo a 'yuo 'hɛɛn, nu- ɔ di la -tutu 'bii -nyi. ɛ 'de Abrahamu bɔɔ la 'o Nyɔsua a tetei 'o =tuu a -tɪ, Nyɔsua 'dio la le, -ɛ mɔ, ɔ di la =nɔ -tutu 'bii =nu 'nɪ -nyi. Kɛɛ, ɔ pue la 'le

-le, -ε nue, Abrahamu kuo la Nytsua ye =wlv, 'plu Nytsua 'o 'sio 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye. ¹⁴Nahuin =nv, -vɔ 'o tetei 'o =tuu, 'bu ple, tetei a 'o=tuule a -gbɛ, nɛ- v kuo =wlv ye, Nytsua 'bɔ -nyi wen nahuin a -gbɛ dɛ =nv, ɔ po la le, ɔ di la -nv -nyi, 'bɛ ni wen le 'mu, -ye nahuin =nv, -v kuo Nytsua =wlv ye, v kuo wen ye =wlv -gbugbe, 'plu -ye dɛ =nv, Nytsua po 'le, ε 'dee bɛ 'ya wen =hapɔkɔ 'mu. ¹⁵Ke'ε ni, ε ni 'mu, -ε nue, -tɛ nahuin 'wɔn la Nytsua a tetei, v 'di 'o =tuu. Nɛ- nue, Nytsua 'ɔ nyu yrv le poo. Tetei 'bɪ 'de 'o ni, -ye nahuon =de 'die 'le -wɛ bɔ 'wli.

¹⁶-Ye dɛ Nytsua po 'le, ɔ pue 'le =le, 'ke 'o nahuin =nv -wɔn, -v kuo =wlv ye. Ke ɔ nu 'a nunue, -ε die nu, dɛ a -gbɛ, ɔ 'mue =nv -nyi, 'ke 'le -gbugbeko 'kwli 'mu. -Ye 'lepoode a -gbɛ, ɔ nye 'ni -hva, bɔ -nye Abrahamu a 'yuo a 'yuo 'bii. ɔ 'ni -nye =le nahuiin -do =nv, -v kuo Nytsua =wlv ye, 'plu -vɔ 'o Moise a tetei 'o =tuu. Keε, ɔ nye nahuin 'bii =nv 'ni -nyi, -v kuo Nytsua =wlv ye, -ε 'wɛ =nɔ Abrahamu ye, -tɛ ɔ nu la, 'ɔ kuo la Nytsua =wlv ye, -ε nue, Abrahamu, nɔ- mɔ -a 'bii a bu, -v kuo Nytsua =wlv ye. ¹⁷-Ti a -gbɛ, v 'cru la ni, 'ke 'le Nytsuacrune 'kwli 'mu. -Ti a -gbɛ, ni- gbo: Ke Nytsuaa la Abrahamu ye po, ɔ nɔ: «'N nue ni, 'ke -bo 'ya daku 'plɔplɔ a bu 'mu.» Abrahamu, nɔ- mɔ -a ni bu, 'ke 'o Nytsua ye, -ε nue, ɔ kuo Nytsua ye =wlv. Nytsua a -gbɛ, nɔ-ɔ nahuin =nv, -v 'ku 'klɔ le -ha. ɔ -do a -gbɛ, nɔ-ɔ nunu-tɔplɪ yrayri nu, -i 'de 'klɔ ni. ¹⁸-Ye ke Nytsua po la lele Abrahamu ye, ɔ nɔ: «'N die 'ni nu, =mv 'yu kɔ.» =Hapɔkɔ, =v -ye 'v 'nuni pue la -tɛɛ, 'ke dɛ Nytsua po la 'le, ɔ die la 'ni nu. Keε, Abrahamu -mɛ -ye, ɔ 'kɛ kue la Nytsua =wlv ye, -ε mɔ, -ti =nv, Nytsua =tu la, ɔ di 'ni nu. -Ye -ti Nytsua =tu la, ɔ nui ni, Abrahamu 'ɔ -hɛ ke daku 'plɔplɔ a bu. -Tu -do a -gbɛ, ni- Nytsua =tu la =nɔ ye, ɔ nɔ: «-Na 'yuo a 'yuo di -tado 'ni -huo.» ¹⁹Ti =nv -kɔ 'yri Nytsua =tu la =nɔ -ti a -gbɛ ye, Abrahamu, 'a 'yri a -wlu -hun, u la mu 'ni =cɛ. ɔ yie la ni, -ε mɔ, ɔ ku la 'dɔ, 'plu 'a nyrugba Sara, ɔ 'de la 'yukɔdɛ. Keε, 'a 'kli 'ni -wɛ =le la 'le, 'ke bɔ kuo la Nytsua =wlv ye. ²⁰ɔ yie la ni, -ε mɔ, dɛ Nytsua po la 'le, ɔ die la 'ni kɔ, ɔ 'ni pue =le la gblɛ. 'A =wlv a yekuole -nyo la 'kli, 'ɔ la Nytsua baa. ²¹ɔ pui la -tɛɛ, -ε mɔ, Nytsua kɔ 'kli, 'ke dɛ ɔ pue la 'le =nɔ, bɔ nue la. ²²-Tɛ ɔ kuo Nytsua =wlv ye, nɛ- nue, Nytsua 'ɔ 'sio la 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye. ²³-Ti =nv, v 'cru la, 'ke 'le Nytsuacrune 'kwli 'mu, -ε mɔ, Nytsua 'sio la 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye, ε 'de ɔ -do a -ta 'mu, v 'di la 'cru. ²⁴ɔ 'cru la -wɛ ni, 'ke 'o -a ni -ta 'mu. 'Bia =ba kuo Nytsua =wlv ye, ɔ -ha 'le -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'kɔkɔnyɔ -hɛyri, 'plu ɔ -hɔ 'klɔ, ɔ die 'ni nu, -a 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o =nɔ ye. ²⁵-Yusu a -gbɛ, Nytsua -hɔ ni, -ε die nu, ɔ 'mu 'ku, -a ni dɛ 'kuku a -ti, 'plu Nytsua 'ɔ -hɔ 'klɔ, -ε die nu, ɔ 'mu 'o -a mu ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnɔ ye.

-A kɔ Nytsua 'hɛɛn, -a wɛɛn gbo ke

5 ¹ε mɔ -tɛɛ, Nytsua 'sii 'o -a mu ye, 'ke 'o 'a dɔnɔ ye, -ε nue, -a kuo ye =wlv. Nɛ- nue, -a kɔ =nɔ 'hɛɛn, =a wɛɛn ke gbo, dɛ =nv, -a ni Kɔkɔnyɔ

-Yusu 'Klɪsɔ nu a -tɪ. ²-Ye -Yusu 'Klɪsɔ a -gbɛ, nɔ- kla 'hru ye, 'ke -ba 'mʋɛ Nɪyɪsɔ ye, ɔ 'mʋ -a mʋ -hapɔdɛ 'mʋ nu, 'ke 'le -gbɔgbɛkɔ 'kwli 'mʋ, -ɛ nue, -a kuo ye =wɔ. -Hapɔdɛ a -gbɛ, nɛ- -a 'ble kwa -tɛɛ. 'Ya 'o lele 'lu, -aa nu 'manɔ, -ɛ nue, -a yie ni -tɛɛ, -a nye -pre, 'ke Nɪyɪsɔ die 'ni nu, -a 'mʋ -tɪ a 'yi'bubɔa kɔ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ɔ nu, 'ɔ kɔ -tɪ a 'yi'bubɔa. ³Ɛ 'de ɛ -do a -gbɛ, ɛ 'ni nue -le -a mʋ 'manɔ, kɛɛ, -aa -wɛ nu 'manɔ, =betɪ -baa =sʋɛ 'ye, -ɛ nue, -a yie ni, -ɛ mɔ, =sʋɛ a 'yiye =nu, ɛɛ -a mʋ 'mʋ 'ni -hɛ, 'ke -ba 'nyɪ =wɔ a 'lɪla. ⁴-Wɔ a 'lɪla a -gbɛ, ɛ nye 'ni nu, =aa 'le -tɪ -wɛ. 'Bta =ba -wɛ 'le -tɪ, -ye -a kue ye =wɔ, -ɛ mɔ, -tɪ, Nɪyɪsɔ =tu, ɔ di 'ni nu. ⁵'Bta =baa ɛ =wɔ a yekuolɛ nu, ɛ 'die 'le -wɛ bɛ 'ya -gbɔgbɛ 'mʋ, -ɛ nue, Nɪyɪsɔ tʋɛ -a mʋ ni, -tɛ ɔ nu -a ni 'munɔɛɛ, 'ɔ -nyi -a mʋ 'a -Hihɪu. Nʋ- kɔ 'mʋ ɔ 'le naa, 'ɔ nye -a mʋ tɔɔ, 'ke 'le -a ni =wɔ ke, -ɛ mɔ, ɔ nʋɛ -a mʋ 'mʋ ni 'dɔ.

⁶Iin, ti -hi la a ti 'yri, -a 'de la 'klɪ kɔ, 'ke -ba wa la. Kɛɛ, ti -gbo 'yri, -Yusu 'Klɪsɔ, nɔ- di 'le, 'ɔ 'ku, 'ke 'o -a mʋ -tɪ'wɔlanyɔ a -ta 'mʋ. Ti, Nɪyɪsɔ wa la 'dʋ, ni- kɔ 'yri -Yusu 'kʋ 'o. ⁷-A yie ni, -ɛ mɔ, ɛ kla 'mʋ ni, 'ke nahuon -ye bɔ 'ku, 'ke 'o 'a 'be a -ta 'mʋ, =betɪ 'a 'be a -gbɛ, bɔ 'ya -hapɔnahuon 'mʋ, -ɔɔ 'o tetei 'o =tuu. Nahuon 'bɔɔ -hapɔdɛ nu, -tado nahuon =de -wɛ 'le bɔ wɔn bɔ 'ku 'a -ta 'mʋ ni. ⁸Kɛɛ, -Yusu 'Klɪsɔ, ɔ 'ku ni -a ni -ta 'mʋ, -tɛ -a 'kɪɛ 'yɛɛ la -tɪ'wɔlanyɔ 'mʋ. Ke Nɪyɪsɔ nu, 'ɔ tɔɔ -a mʋ 'a 'munɔɛɛ gblaka. ⁹-Yusu 'Klɪsɔ bɔ 'ku -a ni -ta 'mʋ, 'a dablo a -tu ni, Nɪyɪsɔ 'ɔ nue, =a 'sii 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye. -Tɛ ɛ ni ɛ 'mʋ, -ye -a yie ni -tɛɛ, -ɛ mɔ, -Yusu 'Klɪsɔ ɔ di -a mʋ 'ni waa, 'ke 'o Nɪyɪsɔ a yɪv a pupue -wɔn. ¹⁰Ti -hi la a ti 'yri, -tɛ -a 'kɪɛ yɛɛ la Nɪyɪsɔ, Nɪyɪsɔ, ɔ nue la ni, -a kɔ =nɔ 'hɛɛn, =a -mʋɛ, =a kɔ kegbowɛɛnɛ, -ɛ nue, 'a 'Yu -Yusu 'Klɪsɔ 'ku ni -a ni -ta 'mʋ. -Tɛ ɛ ni ɛ 'mʋ, -a yrii ɛ ti, -ɛ mɔ, ɔ di -a mʋ 'ni waa 'bii, -ɛ nue, 'a 'Yu -a -gbɛ, ɔ -hɔn 'le 'kʋkʋnyɔ -heyri 'mʋ ni, 'ɔ 'hri 'klɔ. ¹¹'Ya 'o lele 'lu, -aa nu 'manɔ, Nɪyɪsɔ a -tɪ. -A ni Kʋkʋnɔ -Yusu 'Klɪsɔ, nɔ- nue, =a kɔ 'manɔ. Nɔ- nue -wɛ, -a kɔ Nɪyɪsɔ 'hɛɛn =a -mʋɛ, =a kɔ kegbowɛɛnɛ. -Ye kɛ ɛ ni 'mʋ.

Adamu kɔ -Yusu 'Klɪsɔ 'hɛɛn

¹²-Tɪtɛ-nyɛɛ 'mʋ, nahuon -gbo, -ɔ mɔ Adamu, nɔ- 'wɔ la -tɪ, 'ke 'o Nɪyɪsɔ ye. Nahuon -do, nɔ- 'wɔ la -tɪ. 'A -tɪ a 'wɔwɔla a -gbɛ, nɛ- ya nɔ dɛ 'kuku 'klɔ ke. Dɛ 'kuku a -gbɛ, nɛ- ya 'le 'kʋkʋɛ. Nɛ- nue, 'kʋkʋɛ 'ɛɛ nahuin 'bii ye, -ɛ nue, nahuin 'bii nu dɛ 'kuku. ¹³-Tɪtɛ-nyɛɛ 'mʋ, nahuin, ʋ la nu dɛ 'kuku, 'plu Nɪyɪsɔ 'ɔ -nyi la Moise 'a tetei. -Tɛ tetei 'de la nɔ 'klɔ ke a niɛ, Nɪyɪsɔ 'ni -gba -le la dɛ 'kuku, nahuin la nu a -tɪ wɔn. ¹⁴Kʋɛ la 'le Adamu a ti 'yie 'mʋ gbo, -bo ye Moise a ti ke, =betɪ Nɪyɪsɔ bɔ 'nɪnɪ -gba la dɛ 'kuku a -tɪ wɔn, 'kʋkʋɛ kɔɔ la nahuin ke win. Adamu, ɔ 'de 'o Nɪyɪsɔ 'o =tuu. Kɛɛ, -tɛ 'a dɛ 'kuku ni la 'mʋ, nahuin a nɛnɛ 'de la ɛ 'mʋ ni, kɛɛ, 'kʋkʋɛ kʋɔ la ke win.

Adamu, nɔ- po nahuin 'plɔplɔ a 'hru ye 'mʋ, -Yusu 'Klɪsɔ 'ɔ po -wɛ nahuin 'plɔplɔ a 'hru ye 'mʋ. ¹⁵Kɛɛ, ʋ 'hɔn -wɛ a -gbɛ, ʋ ni ɛ 'dɔdɔ.

-Hapude, Nyɩsva nu -a mu 'mu, 'ke 'le -gbugbeko 'kwli 'mu, ε 'de Adamu a de 'kuku ye 'we. Nahuoon -do a -gbe, ɔ mɔ Adamu, 'a de 'kuku a -ti, nahuin 'plɔplɔ 'vɔ le 'kuku. Kεε, Nyɩsva a -hapude, ɔ -a mu 'mu nu, 'ke 'le -gbugbeko 'kwli 'mu, ε -hi 'o -o. -Hapude a -gbe, ɔ nue 'mu nahuin 'plɔplɔ, 'ke 'o nahuoon -do, ɔ mɔ -Yusu 'Klɩsu a -ta 'mu. ¹⁶-Hapude, Nyɩsvaa nahuin 'mu nu, de -nu, εε -a mu -nyi, ε ni 'dɔ. Kɔ, de 'kuku, nahuoon -do nu, de -nu, εε -a mu -nyi, ε ni -we 'dɔ. Nahuoon -do -nu, 'a de 'kuku nue ni, 'ɔ -he -ti'wlanɔ, Nyɩsva a -bati 'i klo. Kεε, Nyɩsva 'bɔɔ nahuin -hapude 'mu nu, -beti bu nu 'yilenyre-tɔplɩ 'plɔplɔ, ɔ nyu 'o ye 'ni 'sii, 'ke 'o 'a dɔnu ye, -bati 'i 'nɩni klu. ¹⁷ε mɔ -tεε, nahuoon -do, nɔ- nu de 'kuku, 'kukue 'ε kɔɔ ke nahuin 'bii win ke, nahuoon -do a -gbe a -ti. Kεε, nahuon -ye -nu, ɔ mɔ -Yusu 'Klɩsu, 'a -kvan ni 'dɔ. Nahuin -nu, Nyɩsvaa -hapude 'plɔplɔ 'mu nu, 'plu -v 'sii 'o ye, 'ke 'o -nɔ ye, -Yusu 'Klɩsu a -ti, v di kɔ 'klɩ yrayrv, ɔ 'nɩni -we 'le, 'plu v di ye 'we bodɔrv kɔ 'kunrv 'heen. -Ye -tɔplɩ 'bii a -gbe, -Yusu 'Klɩsu a -tu ni, Nyɩsva 'ɔ nyi -a mu 'mu nu.

¹⁸A -ti, -a nye 'ni 'ye, -ε mɔ, Nyɩsva a -bati klɩ nahuin 'bii ni, nahuoon -do, ɔ mɔ Adamu, a de 'kuku a -ti. Kεε, nahuoon -do -nu, ɔ mɔ -Yusu 'Klɩsu, ɔ nu -hapude, ɔ nahuin 'bii 'mu 'ni -he, -bati 'ni -hiun klɩ, 'ɔɔ -nu -hapu'klɩ -nyi. ¹⁹ε mɔ -tεε, nahuin 'plɔplɔ -he -ti'wlanɔ, -ε nue, nahuoon -do 'de 'o Nyɩsva 'o =tuu. Kεε, nahuoon -do -nu, ɔ mɔ -Yusu 'Klɩsu, ɔ nue ni, nahuin 'plɔplɔ 'v 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɩsva ye, -ε nue, ɔ -mε -ye, ɔ -tuu 'o Nyɩsva ni.

²⁰Nyɩsva -nyi nahuin tetei ni, -ε die nu, v 'mue yrii, -ε mɔ, 'waa 'yilenyre-tɔplɩ -huo ni. 'Bia -ba nye yrii, -ε mɔ, -a ni 'yilenyre-tɔplɩ -huo ni, -ye -a nye -we 'ni yrii, -ε mɔ, Nyɩsva a -hapude, ɔ nu -a mu 'mu, 'ke 'le -gbugbeko 'kwli 'mu, ε bii ke, 'ε -hi 'o -a ni 'yilenyre-tɔplɩ 'mu. ²¹-Tε de 'kukuu la nu, 'ε kɔɔ la nahuin win ke, 'plu 'ε nyu la le 'lɩla, ke Nyɩsva a -hapudeε nu, 'ε kɔɔ nahuin win ke, 'plu 'ε nyu 'o ye 'sii, 'ke 'o -nɔ ye, -a 'mu 'klɩ yrayrv kɔ, ɔ 'nɩni -we 'le. -A ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsu, nɔ- kla 'hru a -gbe ye.

-A kɔ -Yusu 'heen, -a 'ku ni, 'plu -a 'hri 'klɩ

6 ¹-Bakla -de, nahuon -de di wɔn 'ni -gba, -ε mɔ: «Bia 'be ni le 'mu, -be -ba 'cipi 'o de 'kuku a nunue, -ε die nu, Nyɩsva a -hapude, ɔ -a mu 'mu nu, 'ke 'le -gbugbeko 'kwli 'mu, ε 'mu kle bii?» ²'Uɔn, ε 'de le 'mu ni! ε 'we -nɔ ye, -a 'ku ni, 'ke 'o de 'kuku -wɔn. De 'kuku 'de ye blε be kɔɔ -a mu win ke. -A 'de 'klεε lele ye blε -ba 'cipi 'o de 'kuku a nunue. ³-Be a 'die yi, -ε mɔ, -tε v po -a mu 'nie 'lu le, -a kɔ -Yusu 'Klɩsu 'heen, -a -mυε ni. ε -hen 'nyre, -tε ɔ nu la, 'ɔ 'ku la, ke -a nu, =a 'ku -we. ⁴-Ye -tε v nu la 'o 'a 'o-hɩta, -a ni -gbe, ke v nu -we 'o -a ni 'o-hɩta, -ε die nu, -a ni Bu Nyɩsva, ɔ 'mu -a mu 'klɩ yrayrv -nyi, -tε ɔ nu, 'ɔ -ha la 'le -Yusu 'Klɩsu 'kukɔnyv -heyri, 'ɔ -nyi -nɔ 'klɩ yrayrv, 'ke 'le 'a -ti a 'yi'bobua a 'klɩ 'kwli 'mu.

5'A -ti, -a ni 'kukue 'we -no 'a 'kukue ye. -Ye ɔ ko -a mu 'heen, -a -mue ni. -Te Nytsua nu, ɔ -ha 'le -no 'kukunyv -heyri, ɔ -nyi -no 'klo yrayru, ke ɔ di -we nu, ɔ 'mu 'le -a mu 'kukunyv -heyri -ha, 'plu ɔ 'mu -a mu 'klo yrayru -nyi. 6-Ba ko 'a leyriile -tee, -e mo, ti -nu -ko 'yri -Yusu 'Klsv 'kuv la 'o tu 'yie 'mu, -a ni 'klo 'ka, -a ni o, Nytsua kuv -we 'o tu 'yie 'mu ni, -e die nu, -a ni 'klo 'ka a -gbe, ɔ 'mu gbo -we, -a 'ni -han 'kleε lele de 'kuku a -go 'mu 'ya, 7-ε nue, nahuon a 'klo 'ka 'bo 'ku, de 'kuku 'de 'kleε lele 'kli ko, 'ke 'o -no ke. 8-Te -a 'ku, -a ko -Yusu 'Klsv 'heen, -a yie ni, -e mo, -a ko -no 'heen, -a di ni 'klo. 9-A yie -we ni, -e mo, -Yusu 'Klsv -hon 'le 'kukunyv -heyri 'mu ni, ɔ 'hri 'klo. Gbe, ɔ 'ni 'ku -le 'kleε lele ni. 'Kukue 'de lele 'kli ko, 'ke 'o -no ke. 10ɔ 'ku ni, -e die nu, de 'kuku 'ni -han 'kleε lele 'kli ko, 'ke 'o -a mu ke. 'A 'kukue mo 'wɔɔ -do, ε 'de 'wu 'hon. -Ye -te ti ni le 'mu -gbo, -te ε te ye gbo, Nytsua 'hɔn 'mu, 'ke ɔ ni 'o. ɔ ko -no 'heen, v -mue ni. 11-Ye 'ke 'o 'a mu -wɔn, deε -do a -gbe, ne-ε ni. Ba ko 'a yiyie, -e mo, a 'ku ni, 'ke 'o de 'kuku -wɔn. De 'kuku 'de 'kleε lele 'kli ko, 'ke 'o 'a mu ke. Ba yie -we, -e mo, a ni 'klo, a ko Nytsua 'heen, 'a -mue -we, -e nue, a ko -Yusu 'Klsv 'heen, a -mue ni.

12-Ye -te ε ni le 'mu, a ni ween 'le ke gbe, 'ke de 'kuku be ko 'kli, 'ke 'o 'a mu ke. 'Yilenyre-tɔpli, 'a ni =wlvv -hva, a ni kuv 'le -wɔn. Bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -e mo, a di 'ni 'ku. 13A ni ween 'le 'kleε lele ke gbe, 'ke de 'kuku be 'ye 'hru, 'ke 'le 'a mu 'mu, 'ke ba nu de 'klan. Kee, de, a ko ba nu, ba -nyi 'a ni dɔnv Nytsua, -e nue, ε 'we -no ye, a 'ku ni, 'plu 'a 'hri 'klo, 'ke 'le 'klo yrayru 'kwli 'mu. Ba -ha 'a ni dɔnv 'bii, 'ke 'o Nytsua -wɔn, ɔ 'mu 'le 'a mu 'mu naa, a 'mu 'a -kvan nu. 14'A -ti, de 'kuku 'de 'kleε lele 'a mu win ke ko, -e nue, ε 'de tetei a 'o-tuule, ε 'ni nue -le, a 'ni 'sii -le 'o ye, 'ke 'o Nytsua ye. Kee, Nytsua nu 'a mu 'mu -hapude, 'ke 'le -gbugbeko 'kwli 'mu. Ne- nue, 'a 'sii 'o ye, 'ke 'o -no ye.

-A mu mo Nytsua a -go, -e die nu, -a 'mu 'a -kvan nu

15-Bakla -de, nahuon -de di le 'ni po: «Nytsua a -hapude, ɔ -a mu 'mu nu, 'ke 'le -gbugbeko 'kwli 'mu, ne-ε -a mu waa, ε 'de tetei a 'o-tuule, ε 'ni waa -le -a mu. 'A -ti, -a ko 'hru, 'ke -ba nu de 'kuku.» 'Nu 'a mu 'ni le: ε 'de le 'mu ni. 16Ba ko 'a yiyie, -e mo, 'bia 'ba -nyi 'a ni dɔnv nahuon, 'ba ple, a dio 'o 'ni -tuu, -ye a -he nahuon a -gbe a -go. 'Bia 'be 'ya de 'kuku 'mu, 'be ko 'a mu win ke, -ye 'a mu mo de 'kuku a -gbe a -go'o ni, a ni 'mu 'kukue. Kee, 'bia 'baa 'o Nytsua 'o -tuu, -ye 'a mu mo Nytsua a -go, 'plu ɔ di 'o 'a mu ye 'ni 'sii, 'ke 'o 'a dɔnv ye. 17Ti -hi la, 'a mu mo la de 'kuku a -go. Kee, Nytsua a 'wio, -e nue, 'a -ti a -tee, v tɔɔ 'a mu, a 'bli kwa, 'plu 'a -tuu 'o Nytsua 'o. 18A 'de 'kleε lele de 'kuku a -go. Nytsua -gbla 'a mu ni. -Ye no -ko -go a -he 'kleε, -e die nu, de -nu, -e 'sii 'o ye, a 'mue nu. 19'N nye ye po -go a de, -e die nu, a 'mue 'mu le yrii -tee. Ti -hi la, a -ha la 'a ni dɔnv 'bii, 'ke ba nu la ε 'ni 'yilenyrede -de. -Te a nu la, 'a -ha la 'a ni dɔnv, 'ke ba nu la

'yilenyre-tōplī, kē ba nu, ba -nyi 'a nī dīōnō 'bii Nyisva, ba 'ya 'a -go 'mu, -ε die nu, dē -gbo, -ε 'sīi 'o ye, a 'mue nu, 'a nī nunuṅmli 'bii, ι 'mu 'o ye -cēε.

²⁰Ti -hi la, -tē a 'kīε 'yēε la dē 'kuku a -go 'mu, a 'nī -hie -le la dē -gbo, -ε 'sīi 'o ye 'lu -wōn lē. ²¹Ti a -gbe 'yri, aa la nu 'yilenyre-tōplī, -ι kō -tū, -u 'klēε 'a mu nu. Dē tio- a -ha 'le -nō 'kwli 'mu 'le? A 'de 'le -nō dē -de 'kwli 'mu -ha. -Tōplī a -gbe, ι nye 'nī nu, nahuin 'vū lē 'koku, 'v hren Nyisva -wōn. ²²-Ye -tē ti nī lē 'mu -gbo, a 'de 'klēε lele dē 'kuku a -go 'mu 'ya. Nyisva, ρ -gbla 'a mu nī, 'a -hē 'klēε 'a -go. -Hapūde, aa 'le -nō 'kwli 'mu -ha, nē- mō 'a nī nunuṅmli, ι -cēε 'o ye, kō, Nyisva di -hlun 'a mu -nyi 'klō yrayrv, ρ 'nūnī -wē 'le. ²³Nahuon 'bō nu dē 'kuku, ρ nī 'mu 'kukvε. 'Kukvε a -gbe, -ε mō Nyisva a -wōnhinhren, nē- mō dē 'kuku a 'pēεle. Kēε, Nyisva -mē -ye, ρ -nyi -a mu 'klō yrayrv, ρ 'nūnī -wē 'le, 'ke 'le -gbvgbēkō 'kwli 'mu. 'Klō yrayrv a -gbe, nē- mō, -a kō -a nī Kukōnyō -Yusu 'Klīsv 'hēεn, -a -mūε nī.

Tetei 'de lele 'klī kō, 'ke 'o -a mu ke

7 ¹'Na -diayuo -a, 'a mu yi tetei, 'a mu 'nū 'le -wōn 'prēε. 'Be a yie nī, -ε mō, nahuon -gbo, ρ nī 'klō, tetei kō 'klī, 'ke 'o -nō ke. Kēε, nahuon 'bō 'kv, -ye tetei 'de lele 'klī kō, 'ke 'o -nō ke. ²-Bō pue nyrō kō 'a tō 'hēεn a dē ye! Nyrugba 'bō kō tō, ρ 'de 'hru kō, 'ke bō hie 'o 'a tō a -gbe gbo, bō mu tō -ye kō, 'bia 'a tō a -gbe, 'bō 'kīε nīε 'klō, -ε nue, ε 'de tete. Kēε, tō a -gbe, 'bō 'kv, -ye nyrugba -nū, ρ kō 'hru, 'ke bō mu tō yrayrv -ye kō. ι 'de -ṅa. ³Kēε, 'a tō a -gbe, 'bō 'kīε nīε 'klō, 'plū 'a nyrugba 'bō hio 'o gbo, 'bō kō tō -ye, -ye tete nō 'nī, ρ po -jīplō. Kēε, 'a tō 'bō 'kv, -ye ρ kō 'hru, 'ke bō mu tō -ye kō. ι 'de -ṅa. 'Bō kō tō -ye, ρ 'de -jīplō po.

⁴'Na -diayuo -a, kē 'a nī dē nī -wē 'mu. Tetei 'de 'klēε lele 'klī kō, 'ke 'o 'a mu ke. ε 'wē -nō ye, a 'kv nī, -ε nue, ti -nū -kō 'yri -Yusu 'Klīsv 'kv la, 'a nī -gbe, a 'kv la -wē nī. -Ye nō- kō 'klēε 'a mu, -ε 'wē -nō ye, -tē tō yrayrv nī 'mu. -Yusu 'Klīsv, nō- Nyisva -ha 'le 'kukonyv -hēyri, ρ -ha 'klō. 'A -tī, nō- kō 'klēε -a mu win ke, -ε die nu, -a 'mu 'yilēnō-kvan nu, 'ke 'o -nō -wōn.

⁵Ti -hi la a ti 'yri, dē -nū, -a nī -gbe, -aa la -hva, nē- -aa la nu. Ti a -gbe 'yri, tetei, ι nye la -a mu 'nī tō, -ε mō, dē -gbo, -aa nu, ε mō dē 'kukuu nī. Dē 'kuku a -gbe, tetei tō la -a mu, nē- -aa -hva -ba nu la. Dē 'kuku a -gbe, nē-ε la -kvan nu, 'ke 'le -a mu 'mu, nē-ε la 'le -a mu 'kukvε a 'hru wōn gba. ⁶Ti -hi la a ti 'yri, tetei nuu la -a mu 'mu 'a -go. Kēε, -tē ti nī lē 'mu -gbo, ε 'wē -nō ye, -a 'kv nī, -ye tetei a -gbe, ι 'de 'klēε lele 'klī kō, 'ke 'o -a mu ke. -Ye Nyisva a -Hihiuu -a mu tō 'hru yrayrv, 'ke -ba nu Nyisva a -kvan. -A 'nī nu -le 'klēε lele Nyisva a -kvan, 'ke 'le 'hru 'ka wōn, -v kō -tī v 'cru la, 'ke 'le Nyisva a teteicruunē 'kwli 'mu.

Tetei, ι nye -a mu 'nī tō, dē tio- mō dē 'kuku

⁷-Bakla -de, nahuon -de di lē 'nī po: «Moise a tetei, ι mō dē 'kuku.» 'Uōn, ε 'de lē 'mu nī. Tetei, nī- tō 'mu, dē tio- mō dē 'kuku. 'Bv 'die wēn

'cru, 'ke 'le teteicrunɛ 'kwli 'mɔ, -ɛ mɔ, =nɪ -tu 'le ca, 'ke 'o -n 'be a dɛ a -ta 'mɔ, 'n 'dɛɛ =bo yi wɛn, -ɛ mɔ, dɛ a -gbɛ, ɛ mɔ dɛ 'kukuu nɪ. ⁸-Tɛ tete tɔɔ 'mɔ, -ɛ mɔ, dɛ a -gbɛ, ɛ mɔ dɛ 'kuku, -ye dɛ 'kuku 'ye 'hru, 'ke 'le 'mɔ 'mɔ, 'nɪ =tue -wlu, 'ke =bo -hva =bo nu 'ɛ nɪ 'yilenyredɛ =dɛ. Tetei 'bɪ 'dɛ 'o nɪ, -ye dɛ 'kuku 'dɛ 'klɪ kɔ. ⁹Tɪ -hi la, -tɛ 'n 'dɛ la tetei a yie, 'na =wlv 'nɪ yɛɛ -le la 'mɔ -tɪ. ɛ =hɛn 'nyrɛ, 'ke 'le 'n dɔɔnu 'yi 'mɔ, 'n 'mɔɛɛ la Nyɪsɔva ye. ɛ 'we =nɔ ye, 'n nɪ la 'klɔ. Kɛɛ, -tɛ 'n yrii Nyɪsɔva a tetei 'mɔ lɛ, -ye 'n -hva =bo 'tati dɛ 'kuku a nunue, ¹⁰ɛ nue, 'nɪ hren Nyɪsɔva -wɔn. ɛ 'we =nɔ ye, 'n 'ku nɪ. Nyɪsɔva -nyi nahuin tetei, 'ke v 'mɔ =hapɔ'klɔ kɔ. 'Mɛ -ye lɛ, tetei a -gbɛ, ɪ klɪ 'mɔ nɪ. 'A -tɪ, 'n blɛ ye 'kukɔɛ. ¹¹-Tɛ 'n 'wɔn la tetei a -gbɛ, -ye dɛ 'kuku 'ye 'hru, 'ke 'le 'mɔ 'mɔ, 'ɛ kaa 'mɔ, 'nɪ nu 'yilenyredɛ. -Ye 'n blɛ ye 'kukɔɛ, dɛ 'kuku a -tɪ.

¹²'A -tɪ, 'ke tetei -hɔn 'le Nyɪsɔva -wɔn 'mɔ. 'ɛ nɪ teteɔv, v 'sii 'o ye, 'plu 'v nɔ 'yi lɛ. ¹³=Be ɛ =hɛn 'nyrɛ, =hapɔdɛ, -ɛ mɔ, tetei, ɪ 'la 'mɔ nɪ? 'Uɔn, ɛ 'dɛ lɛ 'mɔ nɪ. Dɛ =nɔ, -ɛ 'la 'mɔ, nɛ- mɔ dɛ 'kuku. Dɛ 'kuku a -gbɛ, 'ke ɛ naa 'le =hapɔdɛ =nɔ 'mɔ, -ɛ mɔ tetei, 'ɛ 'la 'mɔ. Kɛ'ɛ nɪ, ɛ nɪ 'mɔ, -ɛ die nu, -a 'mue yi -tɛɛ, -ɛ mɔ, dɛ 'kuku mɔ dɛ 'kukuu nɪ. 'A -tɪ, -tɛ teteii po, -ɛ mɔ, nahuon nɪ nu 'le dɛ 'kuku, -a nye 'nɪ 'ye, -ɛ mɔ, dɛ 'kuku nyrɛ lɛ 'yi, 'ɛ -hi 'o 'ɛ nɪ dɛ 'mɔ.

-Aa -hva -ba nu =hapɔdɛ, kɛɛ 'yilenyredɛ, nɛ- =aa nu

¹⁴-A yie nɪ, -ɛ mɔ, 'ke tetei -hɔn 'le Nyɪsɔva -wɔn 'mɔ, kɛɛ, 'mɛ -ye, 'n 'dɛ 'klɪ kɔ, 'nɪ -hɛ dɛ 'kuku a =ge. ¹⁵Dɛ 'nu nu, 'nɪ yrie -le 'mɔ lɛ. Dɛ 'nu -hva, 'nɪ nue -le, kɛɛ, dɛ 'nɪnɪ -hva, nɛ- 'nu nu. ¹⁶-Tɛ dɛ =nɔ, 'nɪnɪ -hva, 'n nye nu, ɛ nye 'mɔ 'nɪ tɔɔ, -ɛ mɔ, 'n yrie 'mɔ lɛ, -ɛ mɔ, tetei mɔ =hapɔdɛ. 'N kɔ tetei 'hɛɛn, -a pɛ nɪ. ¹⁷'A -tɪ, 'yilenyredɛ, 'nu nu, ɛ 'dɛ 'mɔ, 'nɪ nue -le, kɛɛ, dɛ 'kuku =nɔ, -ɛ nɪ 'le 'mɔ 'mɔ, nɛ-ɛ 'mɔ 'tu, 'nɪ 'yilenyredɛ a -gbɛ nu. ¹⁸'Mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɪ'wlanɔ, 'n yie nɪ, -ɛ mɔ, 'ke 'le 'mɔ 'mɔ, =hapɔdɛ 'dɛ 'le nɪ. 'N nye 'nɪ -hva 'dɔ, 'ke =bo nu wɛn =hapɔdɛ, kɛɛ, 'n 'dɛ 'klɪ kɔ, 'ke =bo nue. ¹⁹'A -tɪ, =hapɔdɛ =nɔ, 'nɪ -hva =bo nu, 'nɪ nue -le. Kɛɛ 'yilenyredɛ =nɔ, 'nɪnɪ -hva, nɛ- 'nu nu. ²⁰Dɛ 'nɪnɪ -hva =bo nu, 'bɪa 'nɪ nye nu, ɛ =hɛn 'nyrɛ, ɛ 'dɛ 'mɔ, 'nɪ nue -le, dɛ 'kuku, -ɛ nɪ 'le 'mɔ 'mɔ, nɛ-ɛ 'mɔ 'tu, 'nɪ nye nu.

²¹'A -tɪ, dɛ 'nu 'ye 'ɛ nɪ ti, nɛ- mɔ: 'Bɪa 'nu -hva =bo nu =hapɔdɛ, -ye 'yilenyredɛɛ -do, nɛ- 'n -wɛ 'le =bo nu. ²²ɛ =hɛn 'nyrɛ, 'ke 'le 'na =wlv 'bii ke, 'n nye wɛn 'nɪ -hva, =bo =tuu wɛn 'o Nyɪsɔva a tetei 'o. ²³Kɛɛ, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ -tɪ'wlanɔ, 'n nye 'nɪ 'ye, 'ke 'le 'mɔ 'mɔ, =wlv -hvan nɪ 'le. U kɔ =hapɔ=wlv 'hɛɛn, ɪ 'dɛ pɛ. =Wlv -hvan a -gbɛ, v nu 'mɔ 'mɔ dɛ 'kuku a =ge. ²⁴Dɛ- kɔ 'mɔ kɔ wɔlɪ -tɪ lɛ 'mɔ 'le? Dɛ 'kuku, -ɛ nɪ 'le 'na =wlv ke, nɛ-ɛ 'le 'mɔ 'kɔvɛ 'mɔ gba. Nyɔ- di 'klɛɛ 'mɔ =gbɪa 'le? ²⁵Nyɪsɔva a 'wio. Nɔ- naa 'le -Yusu 'Klɪsɔ 'mɔ, 'ɔ =gbɪa 'mɔ, 'ke 'le dɛ 'kuku a 'klɪ gbo.

'A -tɪ, -tɪ 'n -hva =bo =tu wɛn, nɛ- mɔ: 'na =hapɔ=wlv, vɔ -hva bɔ =tuu 'o Nyɪsɔva a tetei 'o. Kɛɛ, 'na =wlv -hvan, nɔ-v -hva -bɔ kɔɛ dɛ 'kuku -wɔn.

-Ba -ha Nyɩsua a -Hihiu mɛ lɛ, bu naa -a mu

8 ¹A -tɩ 'klɛɛ, nahuin =nu, -v kuo -Yusu 'Klɩsu =wlu ye, gbege Nyɩsua a -bati 'dee bi klɩ =nu. ²Ɛ mɔ -tɛɛ, -tɛ ti ni lɛ 'mu -gbo, Nyɩsua a -Hihiu a 'klɩ, ni-ɩ -a mu naa. -Hihiu a -gbe, nu-v -a mu 'klɩ yrayru -nyi, kɔ, nu-nye nu, -a kɔ -Yusu 'Klɩsu 'hɛɛn, -a -mɛ. -Hihiu a -gbe a 'klɩ, ni-ɩ -nue, de 'kuku a 'klɩ 'ɩ 'de 'klɛɛ lele -a mu win ke kɔɔ. De 'kuku a 'klɩ a -gbe, ni-ɩ 'le nahuin 'kuɔle 'mu gba, ɛ =hen 'nyre, v hren Nyɩsua -wɔn. ³Moise a tetei 'de la 'klɩ kɔ, 'ke bi -wɔ la de 'kuku a 'klɩ gbo, -ɛ nue, -a mu -tunahuin, -a 'de 'klɩ kɔ, 'ke -ba =tuu 'o tetei a -gbe 'o. Kɛɛ, de -gbo, tetei 'de la 'le nunue -we, Nyɩsua, nɔ- nue. -Tɛ ɔ nu 'a nunue, nɛ- -gbo: ɔ lee nɔ 'a 'Yu -Yusu 'Klɩsu 'klɩ ke, -Yusu 'Klɩsu a -gbe 'v -hɛ -tunahuon. 'A -plahɩn 'we =nɔ -a mu de 'kukununyɔ a nɩnɩ ye, kɛɛ, ɔ 'de de 'kuku nu gbe. ɔ di la 'le -le, 'ke bɔ 'ku -a ni de 'kuku a -tɩ. 'A 'kukue nye nahuin ye 'ni tɔɔ, -ɛ mɔ, Nyɩsua yraa de 'kuku ni. Nɛ- nue, yru, Nyɩsua di wen -a mu lɛ poo, -Yusu, nɔ- ɔ puu lɛ. ⁴Nyɩsua nu de a -gbe ni, -ɛ die nu, -a 'mu 'klɩ kɔ 'bii, 'ke de -gbo, Nyɩsua a teteii -a mu tɔɔ, -ba nue. -A 'ni kɛɛ -le 'klɛɛ lele -a ni -gbe a 'lu a le-hiele -wɔn, -ɛ mɔ -a ni =wɩ 'kɩ, kɛɛ, Nyɩsua a -Hihiu, nu- -aa mɛ lɛ -ha, bu naa -a mu, -ye -a kɔ 'klɩ a -gbe ni, 'ke -ba =tuu 'o Nyɩsua a tetei 'o. ⁵Nahuin =nu, -su 'waa -gbe a 'lu a le-hiele -wɔn kɛɛ, de 'waa -gbe, su -hɩa, nɛ- su lɛ =mɔ 'ɛ ni ti. Kɛɛ, nahuin =nu, -su Nyɩsua a -Hihiu -wɔn kɛɛ, v -mɛ -ye, de, Nyɩsua a -Hihiuu -hɩa, nɛ- su lɛ =mɔ 'ɛ ni ti. ⁶Nahuin =nu, -su 'waa 'lu a -wɔnle-hie-tɔplɩ -wɔn kɛɛ 'ɛ ni ti, 'hru, -v kɔ wɔn v ni 'o, nu- mɔ 'kukue a 'hru. Kɛɛ, nahuin =nu, -su Nyɩsua a -Hihiu a -tɔplɩ 'lu -wɔn lɛ -hie, Nyɩsua nyu -nyi 'klɩ yrayru, kɔ plɔ a bleele, ⁷-ɛ nue, nahuin =nu, -su 'waa 'lu-wɔnle-hie-tɔplɩ -wɔn kɛɛ, nu- yraa Nyɩsua. U 'ni =tuu -le 'o 'a tetei. U 'de -we 'klɩ kɔ, 'ke bu =tuu 'o tetei a -gbe 'o. ⁸Nahuin =nu, -su 'waa =wɩ 'kɩ -wɔn kɛɛ, v 'ni blee -le Nyɩsua a plɔ.

⁹A -mɛ -ye, a 'ni kɛɛ -le 'a ni =wɩ 'kɩ -wɔn, kɛɛ, Nyɩsua a -Hihiu, nu- aa -wɔn kɛɛ, -ɛ nue, Nyɩsua a -Hihiu a -gbe, 'ke v ni 'o 'a mu ke 'mu. Nahuon 'bɔ ni 'o, Nyɩsua a -Hihiu a -gbe, -v mɔ -we -Yusu 'Klɩsu a -Hihiu, 'bu 'de 'o =nɔ ke 'mu ni, -ye ɔ 'de -Yusu 'Klɩsu a nahuon. ¹⁰-Yusu 'Klɩsu 'bɔ ni 'le 'a ni =wɩ ke, -ye 'a -Hihiu, su 'a mu -nyi 'klɩ yrayru, -ɛ nue, Nyɩsua, ɔ 'sii 'o 'a mu ye, 'ke 'o 'a dɔnɩ ye. Kɛ ɛ ni 'mu, =betɩ 'a ni -plahɩn bi di 'ku, de 'kuku a -tɩ. ¹¹'Ya 'o lele 'lu, Nyɩsua a -Hihiu, -v -ha 'le -Yusu 'Klɩsu 'kukunyɔ -heyri, -v -hɩ 'klɩ, 'bu ni 'o 'a mu ke 'mu, -ye 'ɛ mɔ -tɛɛ, Nyɩsuaa -do a -gbe, nɔ- di -we 'le 'a mu 'kukunyɔ -heyri -ha, 'plu ɔ 'mu 'a mu 'hɩn yrayru -nyi. ɔ di de a -gbe 'ni nu, 'ke 'le 'a -Hihiu a 'klɩ 'kwɩ 'mu, -v ni 'o 'a mu ke 'mu.

¹²'A -tɩ, 'na -diayuo -a, -a blɛ ye, 'ke de =nu, Nyɩsua a -Hihiuu -hɩa, nɛ- -ba nu. Ɛ 'de de =nu, -a ni =wɩ 'ku -hɩa, -a 'de kɔ -ba nue. ¹³De =nu, 'a ni =wɩ 'ku -hɩa, 'ba nye nu, -ye a hren Nyɩsua -wɔn, ɛ 'we =nɔ ye, 'ke a ni 'le 'kukue a 'hru wɔn. Kɛɛ, 'bɩa 'ba -ha Nyɩsua a -Hihiu mɛ lɛ, bu -ha 'le

'yilenyre-tɔplɪ, -ɪ nɪ 'le 'a nɪ =wɪ ke, -ye a di kɔ 'klɔ yrayru. 14 Nahuin 'bii, -vɔ Nyɪsɪva a -Hihiu mɛ lɛ -ha, 'ke bɪ naa =nɪ, nɪ- mɔ Nyɪsɪva a 'yuo. 15 -Ye Nyɪsɪva a -Hihiu a -gbɛ, v 'nɪ nuu =le -a mɪ =go 'mɪ, -vɔ huannɪ pɪ, kɛɛ, vɔ -a mɪ 'mɪ nuu Nyɪsɪva a 'yuo, 'plu 'v nye nu, =aa lɛ pɔ, Nyɪsɪva, nɔ- mɔ -a nɪ Bu. 16 Nyɪsɪva a -Hihiu, v nye -a mɪ 'nɪ tɔɔ, 'ke 'le -a nɪ =wɪ ke, kɔ, =a yie, -ɛ mɔ, 'ɛ mɔ -tɛɛ, -a mɪ mɔ Nyɪsɪva a 'yuo nɪ. 17 -Tɛ -a 'ya 'a 'yuo 'mɪ a -tɪ, -ye 'yilɛnɔ-tɔplɪ, ɔ =tu gbo, 'ke 'o -a mɪ =wɔn, ɔ di -a mɪ 'nɪ -nyi. -A kɔ -Yusu 'Kɪsɪ 'hɛɛn, -a mɪ ɔ di -nyi, -ɛ nue, -tɛ -Yusu 'Kɪsɪ nu =sɪɛ a 'yiye, kɛ -aa =wɛ =sɪɛ a 'yiye nu. -Ye 'klɛɛ, -a kɔ -Yusu 'hɛɛn, -a di kɔ -tɪ a 'yi'bɪvaale.

-Hapɔde =nɪ, =aa =pre

18 'N pue -tɛɛ, -ɛ mɔ, =sɪɛ =gbo, =aa 'ye tɪ =gbo 'yri, ɛ mɔ dɛ 'cicrɛ'ɛ nɪ. Nyɪsɪva a -tɪ a 'yi'bɪvaale, ɔ di -a mɪ -nyi, ɛ kɔ =sɪɛ a -gbɛ 'hɛɛn, gɛgɛ, ɪ 'dɛ 'le yrɛ 'mɪmɪɛɛ. -Tɪ a 'yi'bɪvaale a -gbɛ, ɛ di 'nɪ 'bɪva, ɛ 'mɪ 'o =sɪɛ a 'yiye 'mɪ -hi. 19 'Klɔ 'bii, ɔɔ =nyrɔwɔ =nɪ 'nɪ =pre 'dɔ, ɔ kɔ 'mɪ Nyɪsɪva di 'o 'a 'yuo pepɛ' 'mɪ pɔo, -ɛ die nu, nahuin 'bii, v 'mɪ Nyɪsɪva a 'yuo a -tɪ a 'yi'bɪvaale 'ye. 20 -Tɔplɪ 'bii, Nyɪsɪva nu, 'ke ɪ nɪ 'le 'kɔkɔɛ a 'klɪ gbo. ɪ di gbo 'nɪ =wɛ. Nyɪsɪva a nunu-tɔplɪ a -gbɛ, ɪ 'die -hɪva, 'ke bɪ nɪ wɛn 'le 'kɔkɔɛ a 'klɪ gbo, kɛɛ, Nyɪsɪva, nɔ- -ha 'le 'a dabɔ =nɪ =hɛyri, =tɪnahuin a dɛ 'kuku a -tɪ. 21 Nyɪsɪva a nunu-tɔplɪ a -gbɛ, ɪ yie nɪ, -ɛ mɔ, =nyrɔwɔ =dɛ 'mɪ Nyɪsɪva di 'nɪ =gbɪa, 'ke 'le 'kɔkɔɛ a 'klɪ gbo, 'plu ɔ 'mɪ waa. -Tɛ Nyɪsɪva di nu, ɔ 'mɪ 'le 'a 'yuo 'kɔkɔɛ a 'klɪ gbo -ha, 'plu ɔ 'mɪ =nɪ -tɪ a 'yi'bɪvaale -nyi, kɛ ɔ di =wɛ nu, ɔ 'mɪ 'le 'a nunu-tɔplɪ 'kɔkɔɛ a 'klɪ gbo -ha, 'plu ɔ 'mɪ -tɪ a 'yi'bɪvaale -nyi. 22 -A yie nɪ, -ɛ mɔ, kɔɛ 'le =wɪ=tɛɛle 'yie 'mɪ gbo, =bɔ ye tɪ =gbo ke, Nyɪsɪva a nunu-tɔplɪ a -gbɛ, ɪ lɛ nu wɔɪ, kɔ, 'u =wɛ =sɪɛ 'ye, ɛ 'we =nɔ nyrɔgbɪa ye, =ɔɔ =ŋla a =sɪɛ a 'yiye. 23 -A nɪ =gbɛ, =v mɔ ye=hɛnahuin, ɔ =nyi 'a -Hihiu, =aa =wɛ lɛ nu wɔɪ, 'ke 'le -a nɪ =wɪ ke. Kɛɛ, =nyrɔwɔ =kɔ 'mɪ ɔ di =hlɪn 'o -a mɪ pepɛ' 'mɪ pɔo, ɔ di =hlɪn =wɛ -a mɪ =nyi 'hɪvɪn yrayru. =Nyrɔwɔ a =gbɛ, nɔ- =aa =pre 'dɔ. 24 Nyɪsɪva waa =a mɪ nɪ, kɛɛ, =tɔplɪ 'bii, ɔ di =hlɪn =a mɪ =nyi, =a 'di wɛn a kɔɛ. Kɛɛ, =a kɔɛ ye =wɪv, =a nye =pre, -ɛ mɔ, =a di 'nɪ kɔ. Dɛ =gbo, =a kɔɔ =wɪv ye, kɔ, =aa =pre, -ɛ mɔ, =a die 'nɪ kɔ, dɛ a =gbɛ, =ba nye 'ye, =ye =a 'die 'klɛɛ lele =wɪv ye kɔɔ, -ɛ nue, =a kɔɛ nɪ =dodo. Nahuon 'bɔ kɔ dɛ, =ye 'hru 'dɛ 'klɛɛ lele 'o gbo pɛ, 'ke bɔ kɔɛ =wɪv ye, kɔ bɔ =pre, -ɛ mɔ, dɛ a =gbɛ, ɔ die 'nɪ kɔ. 25 Kɛɛ, dɛ =nɪ, =a 'dɛ wɛn a kɔɛ, nɛ- =a kɔɔ =wɪv ye, =a nye =pre. =Ye =a kɔ =wɪv a 'lɪla, =a nye =pre.

26 -Ye 'klɛɛ, Nyɪsɪva a -Hihiu, nɪ-v =a mɪ 'mɪ =hɛ, =a mɪ =gbo, =v 'dɛ 'klɪ kɔ. -Tɛ =a di Nyɪsɪva a dɪda nu, =a 'die yi. Kɛɛ, Nyɪsɪva a -Hihiu a =gbɛ, nɪ-v 'le Nyɪsɪva =wɔn 'prɛɛ, 'ke 'o =a nɪ =ta 'mɪ, 'ke 'le 'a =wɪ 'bii ke. -Tɛ vɔ 'a dɪda nu, ɛ =hi 'o =tɪnahuon a wɪntɛ 'mɪ nɪ. 27 Nyɪsɪva yi dɛ =nɪ nɪ, =ɛ nɪ 'le =tɪnahuin a =wɪ ke, 'v yi =wɛ dɛ =nɪ, 'a -Hihiu =hɪva, =ɛ nue, 'a -Hihiu a =gbɛ, vɔ da Nyɪsɪva, 'ke 'o =Yusu a nahuin a =ta 'mɪ, =ɛ 'we =nɔ ye, =tɛ Nyɪsɪvaa 'a =hɔhɪva nu.

²⁸Nahuin =nu, -v nve Nyisva 'mu, kɔ, Nyisva a -gbe, ɔ da, 'ke bu nu 'a -kuan, -a yie ni, -ε mɔ, 'ε ni de, -εε 'o nyre, 'ke 'o -nu -wɔn, Nyisva nye 'ni nu, -hapɔde 'εε 'le -nɔ 'kwli 'mu -hɔn, ²⁹-ε nue, kve la 'le gbo, nahuin -nu, Nyisva -ha 'le du 'mu, ɔ pu ke 'pia, -ε die nu, v 'mu -Yusu ye 'we, 'a 'Yu a -gbe, ɔ 'mu Ye-hɛyu 'mu 'ya, 'ke 'le 'yuo=pli 'plɔplɔ -hɛyri. ³⁰Nahuin =nu, ɔ po 'pia ke, ɔ du ni, -ε die nu, v 'mu 'a nahuin 'mu 'ya. Nahuin =nu, ɔ da, ɔ nue ni, v 'sii 'o ye, 'ke 'o -nɔ ye. Nahuin =nu, ɔ 'sii 'o ye, ɔ diu -nyi -ti a 'yi'buale.

Nyisva a 'munvele, ε -hi 'o 'ε ni de 'mu ni

³¹-Tε ε ni le 'mu, -be' -a di 'klε lele po 'le? -Tε Nyisva kɔ -a mu 'hεen, -a pε, nahuon =de 'die 'le -wε bɔ -ha 'o -a mu 'hru wlɔn. ³²Nyisva -ha 'a 'Yuu -do ni, 'ke bɔ loo nɔ 'klɔ ke, -ε die nu, ɔ 'mu 'ku -a 'bii a -ta 'mu. -Tε Nyisva -nye -a mu 'a 'Yu, -ye 'ε mɔ -tεε, 'ε ni -hapɔde =de, ɔ die -wε -a mu 'ni -nyi, 'ke 'le -gbɔgbekɔ 'kwli 'mu. ³³-A mu -gbo, Nyisva po 'pia ke, 'ke -ba -hε 'a nahuin, nahuon =de 'die 'le -wε bɔ yεε -a mu -ti, -ε nue, Nyisva a -gbe, nɔ- 'sii 'o -a mu ye, 'ke 'o 'a dɔnɔ ye. ³⁴Nahuon =de 'die 'le -wε, bɔ 'bε -a ni -bati, -ε nue, -Yusu 'Klɩsɩ a -gbe, ɔ 'ku ni -a ni -ta 'mu, 'plu Nyisva 'ɔ -hiɔ 'le 'kukɔnyu -hɛyri, 'ɔ -hiɔ 'klɔ. -Yusu 'Klɩsɩ a -gbe, 'ke ɔ ni 'o Nyisva 'hɔn 'mu, 'kɔ Nyisva da, 'ke 'o -a ni -ta 'mu. ³⁵-Yusu 'Klɩsɩ nve -a mu 'mu ni. -A kɔ -nɔ 'hεen, nahuon =de 'die 'le -wε, bɔ -hihia -a mu 'yi 'mu le, -ε die nu, ɔ 'mu -a ni 'munvele 'kee. 'Bia =baa =sve 'ye, =ba kɔ 'kla-wliye'yɩya, kɔ, nahuin 'bɩv -a mu =sve =tue, kɔ, kanv 'bɩv -a mu nu, =ba 'de 'hɔn'mɔpuede kɔ, kɔ, -gbetie kɔ 'kukɔε 'hεen 'bu -a mu ye, =be -tɔplɩ a -gbe, ɩ -hɛn 'nyre, -Yusu 'Klɩsɩ 'de 'klε lele -a mu 'mu nve? 'Uɔn, ε 'de le 'mu ni. ɔ 'kie nve -a mu 'mu. ³⁶'ε mɔ -tεε, -a ni -sve a 'yiye a -gbe, v 'cru la 'a -ti ni, 'ke 'le Nyisvacrunε 'kwli 'mu, -ɩ mɔ:

«Nyisva o,

-mɔ kɔ -ti, 'ε ni ti, nahuin 'vɩ -a ni 'lɩla le =mɔ.

'Ke 'le -tɔnahuin 'yi ke, -a 'we -nɔ blablɔ ye,

vɩ 'le 'laale 'mu gba.»

³⁷=Betɩ be ni le 'mu, -aa 'le 'kla-wliye'yɩya wlɔn -tɩɔ 'ni 'bεε 'bii, 'ke 'le -Yusu 'Klɩsɩ, -ɔ nve -a mu 'mu a 'klɩ 'kwli 'mu. ³⁸'N yie ni -tεε, -ε mɔ, ε 'de de =de kɔ, -bε di -a mu 'yi 'mu le -hihia, -a kɔ -Yusu 'Klɩsɩ 'hεen, -ε die nu, ɔ 'mu -a ni 'munvele 'kee. Mɔ, =ba 'kie pue -hɩnhɩn, -hoo' =baa 'ku, ɔ 'kie nve -a mu 'mu. 'Kuo, kɔ 'ε ni 'klɩkenɩde =de, kɔ keke a -tɔplɩ kɔ -ɲaɲa a nɩnɩ 'hεen, ɩ bi 'le ye, ³⁹kɔ 'klɩ, -ɩ ni 'le yakɔ 'mu kɔ -tɔvɩ gbo, kɔ 'ε ni de =de, ε 'die 'le -wε bε ka Nyisva ye, 'ke bɔ 'de -a mu 'mu nve. De =nu, -Yusu 'Klɩsɩ nu, 'ke 'o -a ni -ta 'mu, ε nye -a mu 'ni tɔɔ, -ε mɔ, Nyisva nve -a mu 'mu ni.

De Nyisva po 'le, 'ke 'o Yisraekve -wɔn, -v mɔ -Juukve

9 ¹-Tɩ -gbo, 'nu mu =tu, ɩ mɔ -ti a -tεε ni, -ε nue, 'mɔ mɔ -Yusu 'Klɩsɩ a nahuon ni, 'ni 'du =le hi. Nyisva a -Hihiu, v nye -wε 'mu 'ni tɔɔ,

-ε mɔ, 'na pupowin mɔ -ti a -tɛɛ ni, kɔ, 'na =wlv 'ni -hen -le -wɛ 'mv 'nyrɛ. 2'N nɔ 'ni, 'kla-wliye'yɪya -hi 'mv wlvn 'dɔ, kɔ, 'na =wlv 'mve gbo, 3'ke 'o 'na daku -wɔn, -v mɔ Yisraekue, -v mɔ 'na -dayuo. 'Hru 'bv pɛ wɛn 'o gbo, 'n di wɛn -wɛ 'ni =tu, 'ke Nyɪsua bɔ po wɛn 'mv 'jɾɔ -wɔn, kɔ, bɔ -hɪhɪa wɛn -a mv 'yi 'mv le, 'n kɔ -Yusu 'Klɪsv 'hɛɛn, 'bua 'bɛ -wɛ 'le bɛ waa wɛn 'na -dayuo =nu, -v mɔ Yisraekue. 4U mɔ Yisrae a 'yuo a 'yuo ni, -ɔ mɔ Yisraekue a bu. Nu- Nyɪsua po 'pɪa ke, -ε die nu, v 'mv 'a 'yuo 'mv 'ya, 'ɔ tɔɔ =nu 'a -ti a 'yi'bubua, 'ɔ =tue 'yɾɪ a gbleglei, ɔ kɔ =nu 'hɛɛn, 'ɔ -nyi =nu tetei, kɔ, 'ɔ tɔɔ =nu 'hru, -tɛ v di 'a dɪda nu kɔ 'a 'o=tuule, kɔ, 'ɔ le =nu dɛ, ɔ di nu, 'ke 'o =nu -wɔn. 5Nu- mɔ -a ni bu gblaka Abrahamu a 'yuo a 'yuo. Nu- kɔ -heyri v kɔ -wɛ 'le -Yusu 'Klɪsv, -ɔ mɔ Nyɪsua, -ɔ kɔɔ 'ɛ ni dɛ =de win ke. -Ba baa Nyɪsua 'ɛ ni ti. Kɛ'ɛ ni, bɛ ni 'mv.

6'ɛ 'die 'nyrɛ =hen, -ε mɔ, dɛ Nyɪsua po la 'le, ɔ 'die nu. Dɛ Nyɪsua po la 'le, ɛ nyre 'o =o, =betu bɛ 'de Yisrae a 'yuo 'bii, bv 'de Nyɪsua a -tɛɛ a daku a nahuin. 7Abrahamu, ɔ kɔ la 'yuo 'plɔplɔ, kɛɛ, ɛ 'de v 'bii, v 'de Abrahamu a -tɛɛ a 'yuo. Ti -hi la a ti 'yri, kɛ Nyɪsua po la Abrahamu ye: «-Na -tɛɛ a 'yuo=pli, nu- mɔ -na 'yu Yisaki a 'yuo.» 8'ɛ =hen 'nyrɛ, 'ke 'le Abrahamu a 'yuo=pli -heyri, ɛ 'de v 'bii, v 'de Nyɪsua a 'yuo=pli. Kɛɛ -ye 'yuo=pli =nu, Abrahamu kɔ, -ε 'wɛ =nɔ ye, -tɛ Nyɪsua nu la 'a -huhua, v -do, nu- Nyɪsuaa 'a -tɛɛ a 'yuo daa. 9Dɛ Nyɪsua le la Abrahamu, ɔ di nu, nɛ- mɔ: «'Yɾv =nu, -a di ke bi, tii -do -gbo 'yri, 'n di 'le lele 'ni di. 'Kee ni, Sara di 'yu nyɪbeyu kɔ.»

10Kɛ ɛ ni la 'mv, 'ke 'o Rebeka -wɔn. Rebeka a -gbɛ, ɔ mɔ la Abrahamu a 'yu Yisaki a nyɾvbaa ni. ɔ ni la 'mv =yɾupoyuo a 'kwli. 11-12Kɛ Nyɪsua po la =nɔ ye, ɔ nɔ: «'Yu 'cicɛ, nɔ- di -tado kukunyɔ win ke kɔɔ.» Ti -kɔ 'yri Nyɪsua po la ɛ, Rebeka 'diu la a kuvɛ. 'A -ti, 'yuo=pli =nu, ɔ di la kɔ, mɔ, v 'de la -hapudɛ a nue, mɔ, v 'de la -wɛ dɛ 'klan a nue. Kɛ Nyɪsua nu la, -ε die nu, ɔ 'mue nahuin tɔɔ, -ε mɔ, dɛ ɔɔ -hva, nɛ- ɔɔ nu, 'ɔɔ 'le nahuin -heyri ɛ ta, 'ɔɔ 'le nahuon -gbo -ha, 'a =wlvv -hva. ɛ 'de nahuon a -gbɛ, bɔ nu -hapudɛ a -ti. 13Nɛ- v 'cru la, 'ke 'le Nyɪsvacruntɛ 'kwli 'mv, -ε mɔ, Nyɪsua nɔ 'ni: «Sakɔbv, nɔ- 'n -ha 'le du 'mv, 'ke 'o 'na -kvan a -ta 'mv, ɛ 'de Esau.»

14Dɛ tio- ɛ =hen 'nyrɛ? =Bɛ ɛ =hen 'nyrɛ, -ε mɔ, Nyɪsua a nunu-tɔplɪ 'de 'o ye 'sii? 'Uɔn, ɛ 'de ɛ 'mv ni. 15Ti -hi la a ti 'yri, kɛ ɔ po la Moise ye, -ε mɔ: «'Mɔ Nyɪsua, nahuon -gbo, 'n -hva =bo nu -hapudɛ 'mv, nɔ- 'n die 'mv nu, kɔ, nahuon -gbo, -ɔ kɔ wɔlv 'n -hva =bo yrii, nɔ- kɔ wɔlv 'n di yrii.»

16Nyɪsua 'bɔ -ha 'le nahuon du 'mv, ɔ 'muo -hapudɛ 'mv nu, ɔ nye 'ni nu, -ε nue, nɔ- nye -hva, ɛ 'de nahuon bɔ nye -hva a -ti, ɛ 'de -wɛ nahuon bɔ nu -kvan a -ti. 17Ba 'ye kɛ -ti, Nyɪsua =tu la Esipvblugba a bodɔ ye, ɔ nɔ: «'N nuu -mv 'mv bodɔ, -ε die nu, =ni 'de 'o 'mv =tuu, 'mue nahuin 'bii tɔɔ, -ε mɔ, 'n kɔ 'kɪ, 'ke 'o -mv ke, kɛ nɔ -na 'blugba 'mv, 'plu ɛ 'mue nu, 'na 'du 'mv gbo 'sɛɛ, kɛ nɔ 'kɪ 'bii ke.» 18'A -ti, -a nye 'ni 'ye, -ε mɔ, nahuon =nu, Nyɪsuaa -hva bɔ nu -hapudɛ 'mv, nɔ- ɔɔ =hapudɛ 'mv nu, kɔ, nahuon =nu, -ɔ

kɔ =wlu Nyɪsvaa -hva bu 'gboklo 'mu, ɔ nye 'ni nu, 'ke nahuon a -gbe a =wlu
'u 'gboklo 'mu.

De Nyɪsvaa -hva bɔ nu, ne- ɔɔ nu

¹⁹=U -ye di wlɔn 'ni -gba: Nahuin 'buv 'yilenyre-tɔplɪ nu, de- kɔ -tɪ Nyɪsva
'ɔ nyu 'nyre -hen 'le? 'Be de =nu, Nyɪsvaa -hva, =ɔ -de 'de 'le 'a ye-wunwɔn -we.
²⁰'N nɔ 'ni: Nahuon tio- -n 'ya 'kleɛ 'le, -mɔ =nu, -ɔɔ lɛ 'le Nyɪsva a -wɔn'prɛle
nu? =Be ya -gbo, v mo, ɔ wɛ 'le bɔ le 'a nununyo ni, -ɛ mɔ: «De- kɔ 'mɔ -n nu lɛ
nunue 'le?» 'Uɔn, ɔ 'die 'le -we. ²¹Nahuon =nu, -ɔɔ yɪ nu, ɔ kɔ 'klɪ, 'ke bɔ nu buɛ,
bɔ nu 'ɛ ni ya, ɔɔ -hva. 'Bɔ nye -hva, -ye ɔ -we 'le bɔ nu buɛ a =tɔ -ye ni, bɔ nu
ya, -ɔ kɔ -kuan gblaka, 'plu bɔ nu buɛ a =tɔ -ye ni, bɔ nu ya, -ɔ kɔ -kuan 'cicre.

²²Nyɪsva 'bɔɔ -hva bɔ 'we =nɔ yununyo ye, =be -n kɔɛ 'le -wɔn? Nyɪsva
nye 'ni -hva, 'ke nahuin bu yie, -ɛ mɔ, ɔ -we 'le bɔ po -we yru ni, kɔ, 'ɔ ni 'klɪ
ke. Ne- kɔ -tɪ, 'ɔ kɔ =wlu a 'lɪla 'dɔ, 'ke 'o nahuin =nu ke, ɔ yru lɛ poo, 'plu -v
blɛ 'kukue ye. ²³Nyɪsva nye -we 'ni -hva, 'ke nahuin bu yie, -ɛ mɔ, ɔ kɔ -tɪ a
'yi'ɔɔɔɔ 'dɔ, 'plu ɔɔ -hva bɔ -nye -a mu -tɪ a 'yi'ɔɔɔɔ. ²⁴-A mu mɔ nahuin
'bii =nu, ɔ da, 'ke bu 'ya 'a nahuin 'mu. ɛ 'de 'le -Juukue -do -gbahlɔn, ɔ 'de 'le
nahuin -ha. 'Ke 'le daku -ye -gbahlɔn, ɔ daa -we 'le nahuin. ²⁵Ne- mɔ -tɪ, ɔ =tu
la, 'ke 'le winwlɔn-henyɔ Hose a 'crunɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ:

«Nahuin =nu, -v 'de la 'na nahuin,
nu- 'n di 'na nahuin daa.
Daku =nu, 'n 'de la 'mu nuɛ,
nu- kɔ nahuin 'n di 'na 'munvɛnyu daa.

²⁶-Tɛgbi =nu, v lee la 'o =nu, -ɛ mɔ:

A 'de 'na daku,
-tegbii -do a -gbe, 'mɔ 'Klɔhienyɪsva,
'ke 'n diu 'o 'na 'yuo daa.»

²⁷Nyɪsva a winwlɔn-henyɔ Esai, ke ɔ po la -we, 'ke 'o daku, -v mɔ
Yisraekue a -ta 'mu: «Mɔ =betɪ Yisraekue bu -huo wen, bu 'we =nɔ 'yru nua
'mu a 'pɔvɔɔn ye, ba yie, -ɛ mɔ, 'waa nahuin =nu, Nyɪsva di waa, v 'dee bu
-huo, 'waa 'cicre gbii -do, nu- ɔ di waa. ²⁸Kukɔnyɔ Nyɪsva di 'le 'ni di 'tata,
ke nɔ 'klɔ ke, -tɪ 'bii =nu, ɔ =tu la, ɔ 'mui nu, ɔ 'mu nahuin 'bii, -v ni nɔ 'klɔ
ke -bati lɛ poo.» ²⁹'Ya 'o lele 'lu, ke Esai po la -we, ti -hi la a ti 'yri, -ɛ mɔ:

«Kukɔnyɔ Nyɪsva, -ɔ kɔɔ 'ɛ ni de =de win ke,
'bɔ 'de wen -a ni 'yuo a de -ye 'pɪa ke po,
-a di wen gbo 'ni -we,
-ɛ 'we =nɔ -tɛ Sodɔmɔdɔ kɔ Gomɔlɔdɔ a nahuin,
v nu la gbo-wɔwe.»

-Juukue, v bla -hapɔtitie ke, -ɛɛ -Yusu a -tɪ -wɔn lɛ na

³⁰-Be' -a di 'kleɛ lele po 'le? Ke -a di po, nahuin -gbo, -v 'de -Juukue, v
'ni =mɔ =le la Nyɪsva a 'hru lɛ, -v die nu, v 'mu la 'o ye 'sii, 'ke 'o =nɔ ye.

Kεε, -te ti ni le 'mu -gbo, v 'sii 'o ye, 'ke 'o =no ye, -ε nue, v kuo ye =wlv.
 31-Juukve -me -ye, v la le =mɔ 'hru, -v kɔ wlɔn v di la 'o naa, 'plu v 'mu la
 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɩsva ye. Kεε, v la le =mɔ tetei, -ɪ die la nu, v 'mu la 'o ye
 'sii, 'ke 'o Nyɩsva ye, Kεε, v 'de 'o nyre. 32Dε- nue, v 'de 'o nyre 'le? U -me
 -ye, 'waa =wlv nɔ 'ni, 'waa nunu-tɔpl a -ti, v di 'o ye 'ni 'sii, 'plu -ye, v 'de
 Nyɩsva =wlv ye kuo. 'A -ti, 'waa buɩyɩ bi ye 'hɔ. 'Hɔ a -gbε, nɔ- mɔ -Yusu
 'Klɩsv. 33Nε- kɔ -ti v 'cru la, 'ke 'le Nyɩsvacruntε 'kwli 'mu, -ε mɔ:

«Kε Nyɩsva po:
 Ba po 'o nva gbo! 'Ke 'le Siondɔ 'mu,
     -ɔ mɔ Jrusredɔ,
 'n di gbo nyra 'hɔ.
 'Hɔ a -gbε, nahuin a buɩyɔ di 'o yrε 'ni bi,
 v 'mu =hlɔn le bi.
 Kεε, nahuon -gbo, -ɔ kuo 'hɔ a -gbε =wlv ye,
 'n dio 'ni waa.»

10 1'N nye 'ni -hva, 'ke 'le 'na =wlv 'bii ke, 'ke 'na 'dɔkve -Juukve bu
 wεn ke, 'ke Nyɩsva bɔ waa =nv. 'Nu Nyɩsva 'ni da 'dɔ, 'ke 'o 'waa
 waale a -ta 'mu. 2'Bia 'ni nyu wen 'o =pɪ 'mu 'prεε, 'n di wen 'ni -tu, -ε mɔ,
 v nye 'ni -hva 'dɔ, 'ke bu naa Nyɩsva -wɔn, kεε, -tεε a 'hru, v di wen gba,
 v 'muo wen -wɔn na, ε 'de =nv, v 'ni gbv =le. 3-Te Nyɩsvaa 'o nahuin a
 'oye'siile nu, 'ke 'o =no ye, v 'ni yrii =le 'mu le mɔ. U -me -ye, v -hva bu na
 'waa -gbε a =wlv a 'hru, -ε die nu, v 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɩsva ye. Kεε, -te
 Nyɩsvaa nahuin a waale nu, v 'die ke wεn. 4-Te -Yusu 'Klɩsv di la nɔ 'klɔ
 ke, ɔ =tuu 'o Moise a tetei ni. Nε- kɔ 'kwli 'mu, ɔ naa 'le, tetei 'ɪ 'de ke lele
 'klɩ kɔ, 'ke bi waa nahuin. 'E mɔ -tεε, ε 'de tetei a 'o-tuule, ε 'ni nue =le, -a
 'ni 'sii =le 'o ye, 'ke 'o Nyɩsva ye, kεε, -ba kuo -Yusu 'Klɩsv =wlv ye, nε- nye
 nu, =aa 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɩsva ye.

Nahuin 'bii, -v kuo -Yusu =wlv ye, nv- Nyɩsvaa waa

5Ti -hi la a ti 'yri, Moise 'cru la ni, 'ke 'o tetei a 'o-tuule a -ta 'mu, -ε mɔ
 'hru, -v kɔ wlɔn Nyɩsvaa 'o nahuin ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnɔ ye. -Tɪ =nv, ɔ 'cru
 la, ɪ ni- gbo: «Nahuon =nv, -ɔɔ 'o tetei 'bii 'o =tuu, nɔ- di 'klɔ yrayrv kɔ.»
 Nɪ- Moise 'cru la. 6Kεε, nahuin =nv, -v kuo -Yusu =wlv ye, 'hru -kɔ wlɔn
 Nyɩsvaa 'o =nv ye 'sii, v ni 'dɔ. 'Ke 'o 'hru a -gbε a -ta 'mu, v 'cruε la ni, 'ke
 'le Nyɩsvacruntε 'kwli 'mu, -ε mɔ: «=Nɪ po 'le le, 'ke 'le -na =wlv ke: Nahuon
 tio- di 'le yakɔ 'mu mu 'le?» ε =hen 'nyrε, -n 'de -wε kɔ -bo mu 'le yakɔ 'mu,
 -bo mu -Yusu 'Klɩsv da, ɔ 'mu 'le di, -ε nue, ɔ -hɔn 'le 'mu ni, 'ɔ di -mu waa
 wɔn. 7=Nɪ po 'le -wε le, 'ke 'le -na =wlv ke: «Nahuon tio- di 'le 'kukɔnyv
 -wɔn =ti 'le?» ε =hen 'nyrε, -n 'de kɔ -wε -bo mu 'le 'kukɔnyv -heyri, -bo mu
 -Yusu 'Klɩsv da, ɔ 'mu 'le di, -ε nue, ɔ -hɔn 'le 'kukɔnyv -heyri 'mu ni. 8Ke
 Nyɩsvacruntε po lele: «Nyɩsva a wintε, 'ke ε ni 'o -mu 'hɩn 'mu, ε 'de -wɔn
 hren. Wintε a -gbε, 'ke ε ni 'o -na wuntɔ 'yri, kɔ 'ke 'le -na =wlv ke.» Wintεε

-do a -gbe, nɛ-ɛ ni, -aa nahuin yrɛ =tu, -ɛ mɔ, v blɛ ye bu kuo Nyɩsua =wlv ye. ⁹Bia -ni lɛ po, 'ke 'o nahuin ye, -ɛ mɔ, -Yusu mɔ Kɔkɔnyɔ'ɔ ni, kɔ, 'bia -ni pui -tɛɛ, 'ke 'le -na =wlv ke, -ɛ mɔ, Nyɩsua -hɔ 'le 'kɔkɔnyɔ -heyri ni, 'plu 'ɔ -hɔ 'klɔ, -ye Nyɩsua a -gbe, ɔ di -mu 'ni waa. ¹⁰Bia =ba kuo -Yusu =wlv ye -tɛɛ, -ye Nyɩsua 'sii 'o -a mu ye, 'ke 'o 'a dɔnɔ ye. Kɔ, 'bia =baa lɛ po, 'ke 'o nahuin ye, -ɛ mɔ, -Yusu mɔ Kɔkɔnyɔ'ɔ ni, -ye Nyɩsua di -a mu 'ni waa. ¹¹Ke v nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nyɩsvacrune 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: «'E ni nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ kuo =wlv ye, Nyɩsua dio 'ni waa.» ¹²Nahuon, =betɩ bɔ 'ya -Juukvɛyɩ 'mu, =betɩ bɔ 'de -Juukvɛyɩ, v mɔ dɛɛ -do. Kɔkɔnyɔ mɔ nahuin 'bii a Kɔkɔnyɔ'ɔ ni. Nahuin 'bii, -v nyo da, ɔ nyu 'mu nu -hapudɛ, ¹³-ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ v nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nyɩsvacrune 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: «'E ni nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ Kɔkɔnyɔ Nyɩsua da, 'ke 'le 'a =wlv a yekuolɛ 'kwli 'mu, -ye Kɔkɔnyɔ a -gbe, ɔ dio 'ni waa.»

ɛ 'de v 'bii, v 'de 'o Nyɩsua 'o =tuu

¹⁴Ke -tɩ ni 'mu. Nahuin 'bu 'de Kɔkɔnyɔ =wlv ye kuo, v 'deɛ bu dɔ, 'ke bɔ dii =nɔ ke. 'Bu 'de 'a 'dɩ 'wɔn, v 'deɛ bu kuo =wlv ye. Nahuon =de 'bɔ 'de =nɔ Kɔkɔnyɔ a -tɩ ye =tu, v 'deɛ bu 'wɔn 'a 'dɩ. ¹⁵Bia Nyɩsua a nahuin 'bu 'nɩnɩ lee 'le =nɔ tɔɔnyɩ -wɔn, nahuon =de 'deɛ bɔ =tu =nɔ Nyɩsua a -tɩ ye. Nɛ- v 'crɩ la, 'ke 'le Nyɩsvacrune 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: «Nahuin -gbo, -vɩ =haputitie po, vɩ nu 'yilɛnɔ-kwan, 'waa 'ledidie, ɛ mɔ 'manvɔdɛɛ ni.» ¹⁶'E mɔ -tɛɛ, Nyɩsua tɛ gbo nahuin, 'v po 'a =haputitie. Kɛɛ, ɛ 'de nahuin 'bii =nɔ, -vɩ Nyɩsua a =haputitie 'wɔn, v 'nɩ 'ble =le kwa. Nyɩsua a winwɔn-henyɔ Esai, 'a -gbe, ke ɔ po la: «=Haputitie, -aa nahuin pue, 'dai nahuin 'die =wlv ye kuo.» ¹⁷'A -tɩ, =haputitie, -ɛɛ -Yusu 'Kɩsv a -tɩ -wɔn lɛ na, leleenɔ kɔ bɔ gbe 'le nahuin -wɔn, 'plu v 'mue 'wɔn. Nahuin, v kɔ bu 'wen, 'plu v 'mue =wlv ye kuo.

¹⁸-Tɛ ɛ ni lɛ 'mu, 'nu wɔn 'nɩ =gba: =Be -Juukvɛ, v 'de =haputitie a -gbe 'wɔn? 'Uɔn, v 'wen ni, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ v nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nyɩsvacrune 'kwli 'mu:

«Nahuin, v bi 'klɔ 'bii ke, 'v =tu Nyɩsua a -tɩ.

'Waa win 'wlu lɛ, ke nɔ -tɩtɩ 'bii ke,

kɔ, -bo mu -bo ye 'klɔ a gbopuelɛ.»

¹⁹'Nu lele wɔn =gba dɛ -ye: =Be -Juukvɛ 'de =haputitie a -gbe 'mu lɛ yrii -tɛɛ? 'Uɔn, v yrie 'mu lɛ, kɛɛ, v 'de 'a kwa'buble -hva, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ Moise nu la 'a 'crule:

«Nyɩsua nɔ 'nɩ:

'N die 'nɩ nu, nahuin =nɔ, -v 'de 'na daku -Juukvɛ,

a 'mu ca -wɔn =tu,

kɔ, 'n die 'nɩ nu, a 'mu yrv po,

'ke 'o daku =nɔ -wɔn, -v 'de dɛ =de yi.»

²⁰'Ya 'o lele 'lu, Esai, ɔ 'de la nahuin a hvannɩ pi, 'ke bɔ =tui la 'o nahuin ye, -ɛ mɔ:

«Nyɩsua nɔ 'nɩ: Nahuin -nɩ, -v 'nɩnɩ -mɔ la 'mɩ lɛ,
 nɩ-v nɩ, -v 'ye 'mɩ.
 Nahuin -nɩ, -v 'nɩnɩ da la 'mɩ,
 nɩ-v nɩ, 'n 'hru ye.»

²¹Kɛɛ, 'ke 'o -Juukɛɛ a -ta 'mɩ, kɛ Nyɩsua po: «-Nyrɔwɔ-gble 'kwli 'mɩ, 'nɩ po 'na dabuɩ 'na daku ye gbo, -ɛ die nu, v 'mɩ nɔ 'mɩ -wɔn di. Kɛɛ, v bla nɩ, 'waa 'lu'mɔlekukue a -tɩ, v 'nɩ -hɩa -le bu -tuu 'o 'mɩ.»

-Be Nyɩsua bla 'a daku Yisraekɛɛ ke 'bii?

11 ¹Nu lele wlɔn -gba dɛ -ye: -Tɛ ɛ nɩ lɛ 'mɩ, -bɛ ɛ -hɛn 'nyɛ, Nyɩsua bla 'a daku Yisraekɛɛ ke, -v mɔ -Juukɛɛ? 'Ɔɩn. Gbegbe, ɔ 'diu ke bla, -ɛ nue, 'na -gbɛ, 'mɔ mɔ Yisraekɛɛyɩ'u nɩ. 'Ke 'n kɔ 'le Besamɛ a -tugba 'mɩ, -ɔ mɔ Abrahamɩ a 'yuo a 'yu. ²Nyɩsua 'de 'a daku -nɩ, ɔ -ha 'le du 'mɩ ke bla. 'Be a yi -tɩ -nɩ nɩ, v 'cru la, 'ke 'o Nyɩsua a winwlɔn-henyɔ Eli a -ta 'mɩ ti -hi la a ti 'yri. Eli a -gbɛ, ɔ gba la Nyɩsua -hakui, 'ke 'o Yisraekɛɛ a -ta 'mɩ, ɔ nɔ: ³«Kɔkɔnyɔ o, Yisraekɛɛ, v 'la -na winwlɔn-henyɩ 'bii nɩ, kɔ, tɔnɩ' -kɔ 'yri -aa o 'o -cɔhlɩn pii, 'ke 'o -mɩ ye, v 'wɔwɩ lɛ. 'N -do gbi, 'mɔ hie 'o, -ɔɔ -mɩ -wɔn naa, 'plu -ye vɩ lɛ -mɔ 'na 'lɩla.» ⁴Kɛ Nyɩsua nyo la ye po, ɔ nɔ: «'Ɔɩn, ɛ 'de -n -do. 'N -tu gbo nahuin a (7'000) 'milowu 'nɩpata, -v 'kɩɛ nɛɛ 'mɩ -wɔn. Tuyu -nɩ, -v mɔ Baali, =v -yee nyɩsua daa, 'na nahuin a -gbɛ, v 'diu kwli ye gbo bla, kɔ, v 'nɩ nɩv -le -wɔn.» Kɛ Nyɩsua po la. ⁵Ti -gbo 'yri, dɛɛ -do, nɛ-ɛ nɩ. 'Ke 'le -Juukɛɛ -hɛyri, nahuin nɩ 'le, Nyɩsua 'ɔ pu 'pia ke, -ɛ die nu, v 'muo -wɔn naa, -ɛ nue, ɔ nyu 'mɩ nu -hapɔdɛ, 'ke 'le -gbɔgbɛkɔ 'kwli 'mɩ. ⁶-Tɛ Nyɩsua pu 'pia ke, 'ke 'le -gbɔgbɛkɔ 'kwli 'mɩ, ɛ -hɛn 'nyɛ, ɔ 'diu 'pia ke po, 'waa nunu-tɔplɩ a -tɩ. 'Bia 'bɔ pu wɛn 'pia ke, 'waa nunu-tɔplɩ a -tɩ, -ye ɛ -hɛn wɛn 'nyɛ, 'waa nunu-tɔplɩ a 'pɛɛlɛ'ɛ wɛ'ɛn nɩ, -ye ɛ 'de wɛn 'le -gbɔgbɛkɔ 'kwli 'mɩ, ɔ 'diu wɛn 'le 'pia ke po.

⁷ɛ -hɛn 'nyɛ, -Juukɛɛ, 'ke bu 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɩsua ye, v nye la le 'nɩ -mɔ, 'ke 'le tɛtɛi a 'o-tuule 'kwli 'mɩ. Kɛɛ, 'oye'siile a -gbɛ, vɩ la lɛ -mɔ, v 'die 'ye. Kɛɛ, nahuin -nɩ, Nyɩsua po 'pia ke, nɩ-v nɩ, -v 'ye. -Ɔ -ye -nɩ, v ku 'mɩ lɛ 'lu, 'v 'de Nyɩsua a -tɩ a 'mɩlɛyriile kɔ. ⁸'Waa -ta 'mɩ, v 'cru la nɩ, 'ke 'le Nyɩsvacruntɛ 'kwli 'mɩ, -ɛ mɔ: «Nyɩsua nue nɩ, 'v 'nɩnɩ yrii dɛ -de 'mɩ lɛ, 'ɔ ka 'waa 'yii ke, kɔ, 'ɔ ka -wɛ 'waa nɩv yɛ. Kɛɛ la 'le gbo, -bɔ ye -nyrɔwɔ -gbo ke, kɛ ɛ 'kɩɛ nɩɛ 'mɩ.» ⁹Kɛ bodɩɔ Dafidɩ po la -wɛ, 'ke 'le Nyɩsvacruntɛ 'kwli 'mɩ, -ɛ mɔ:

«'Waa lɛ'mimre-nyrɔwɩ, -ɩ kɔ 'kwli 'mɩ vɩ 'le -cɔhlɩn pii,
 'ke 'o Nyɩsua -wɔn,
 bɩ nue, Nyɩsua a -bati 'mɩ klɩ,
 -ɩ 'wɛ -nɔ tutu ye.

¹⁰ Nyɩsua bɔ ka 'waa 'yii ke,
 -ɛ die nu, v 'nɩ -han dɛ 'ye,
 bu kɔ 'kla-wliye'yɩya 'ɛ nɩ ti,

u 'ni -han 'le ke le -ha.»

Nε- bodɔ Dafidɔ 'cru la.

¹¹'Nu lele wɔn 'ni -gba: -Tε -Juukue bla Nyɔsua ke, 'ke bɔ 'sii 'o -nu ye, 'ke 'o 'a dɔnu ye, -be ε -hɛn 'nyre, Nyɔsua blɔ ke 'bii? 'Uɔn, ε 'de le 'mu ni. Kεε, -tε ε ni 'mu, nε- -gbo: 'Waa dε 'kuku, ε nue, Nyɔsua 'ɔ waa pɔpɔdaku, -u 'de -Juukue. ε nue ni, 'ke -Juukue, u 'mu ca =tu, 'ke 'o pɔpɔdaku a -gbe a -ta 'mu. ¹²-Tε -Juukue bla Nyɔsua ke, Nyɔsua, ɔ nu daku a gbleglei 'mu -hapudε. -Hapudε a -gbe, ε di ke 'ni bii 'dɔ, ti -nu -kɔ 'yri -Juukue 'bii, u di -wɔn -hɛn, u 'mu -Yusu 'Klɛsɔ =wɔ ye kuo.

-Tε Nyɔsua nu, 'ɔ waa daku a gbleglei -nu, -u 'de -Juukue

¹³'A mu -nu, -u 'de -Juukue, 'a mu 'nu 'klεε 'le -wɔn 'prεε. 'Mɔ mɔ -Yusu a -wɔnnaanyɔ'ɔ ni, 'a mu kɔ -wɔn, ɔ lee nɔ 'mu. Nε- nue, 'nu 'manu nu, 'ke 'o -kuan, ɔ -nyi 'mu a -ta 'mu. ¹⁴'N nye 'ni -hɛn, 'na daku -Juukue 'buɔ 'na -kuan 'ye, 'ke 'le 'a mu -heyri, u 'mu ca =tu, -ε die nu, =u -ye, u 'mu -Yusu =wɔ ye kuo, Nyɔsua 'mu waa. ¹⁵-Tε Nyɔsua bla -Juukue ke, -ye ɔ nue ni, ɔ kɔ daku a nahuin -ye 'hɛn 'u -muε, 'u kɔ kegbowεenle. Ti -nu -kɔ 'yri Nyɔsua di 'o lele 'a daku kwa 'blee, ε di -tado 'mu 'ya 'yilenɔde gblaka. ε di ye 'we -tε 'kukonyu 'nɔn 'hri 'klɔ le.

¹⁶-Bo pue dε ye. Ye-hε-tɔplɔ, -nu -ci ke 'cεε, 'bia =ni -nyi Nyɔsua, -ye ε -hɛn 'nyre, -ci a -gbe a 'didɔ-tɔplɔ 'bii, Nyɔsua, nɔ- kɔ. Tugbe a -wɔlɔbɔ, 'bia =ni -nyu Nyɔsua, -ye ε -hɛn 'nyre, tugbe a -gbe a babɔ, nɔ- kɔ -wε. ¹⁷-Juukue, u 'we =nɔ tugbe =nu ye, u olifietu daa. Nu- mɔ -haputugbe. 'A mu -nu, -u 'de -Juukue, 'a 'we =nɔ 'kwla gbo a olifietu ye. U 'be -haputugbe a -gbe a babɔ -ye ni, 'plɔ 'u 'be 'kwla gbo a olifietu a babɔ, 'u 'nyri 'o -haputugbe a babɔ a =pɔ 'mu gble. -Ye babɔ a -gbe, u -jri tugbe a -gbe a -wɔlɔbɔ a 'nie. ε 'we =nɔ ye, -hapu-tɔplɔ =nu, -Juukue kɔ la, -tε ti ni le 'mu -gbo, 'a mu kɔ -wε. ¹⁸Nε- kɔ -ti, a ni yraa 'le babɔ =nu, u 'be 'o. A ni po 'le 'a ni dɔnu a -pli. Ba kɔ 'a yiyie, ε 'de 'a mu babɔ, 'a 'de -wɔlɔbɔ 'ble, -wɔlɔbɔ, ni- 'ble 'a mu babɔ.

¹⁹-Tado ke =u -ye di po, 'ke 'le 'a mu -gbahlɔn: «Nyɔsua 'be 'o babɔ a -gbe ni, ɔ 'mu 'le -a mu babɔ a -gbe a 'hɛn wɔn 'nyra.» ²⁰'E mɔ -tεε. Nyɔsua 'be 'o babɔ a -gbe ni, -ε nue, u 'dio =wɔ ye kuo. 'A mu ɔ =tu 'o 'waa -ta 'mu, -ε nue, a kuo ye =wɔ. 'A -ti, a ni 'yaa 'le 'le 'a ni dɔnu, ba pɔ Nyɔsua, ²¹-ε nue, -tε Nyɔsua nu, 'ɔ bla -Juukue ke, -u mɔ la -tεε a babɔ =nu, 'a mu =nu, 'bia 'ba 'dio =wɔ ye kuo, ɔ di -wε 'a mu ke 'ni bla, -ε nue, 'a mu mɔ babɔ yrayri =nu, ɔ =tu 'o ye-hεbabɔ a -ta 'mu. ²²Ba 'ye ke, -tε Nyɔsua a =wɔ nu 'yilenɔ, kɔ, -tε ɔ -wε nahuin a yru a lepupue nu. Nahuin =nu, -u de 'kuku nu, nu- ɔ yru le poo. Kεε, 'a =wɔ nɔ le 'yi, 'ke 'o 'a mu -wɔn, -u 'a kewεenle nu, 'bia 'ba 'cipi 'o 'a =wɔ a yekuolε. 'Bia 'be 'de le 'mu ni, ɔ di -wε 'o 'a mu 'ni 'be. ²³'Bia -Juukue, 'bu =hɛn -wɔn, 'bu kuo -Yusu =wɔ ye, -ye Nyɔsua diu 'o lele 'ni 'nyra -tεgbi, ɔ -hu 'o, -ε nue, ɔ kɔ 'klɔ, 'ke bɔ nue.

24'A mu =nu, -v 'de -Juukue, a 'we -nɔ 'kwla gbo a olifietu a babu ye, v 'be 'o, 'plu v 'nyra 'le -hapvolifietu wlon. De a -gbe, v 'ni nue -le le. -Te Nytsua, ɔ -we 'le bɔ nu de a -gbe, -ye 'ke 'o -nɔ -wɔn, ε 'de 'mu kla, -tegi ɔ -ha la 'o -Juukue, ti -hi la a ti 'yri, bɔ 'nyru 'o lele, -ε nue, nu- mɔ -tɛɛ a olifietu a babu.

-Juukue, v di -Yusu =wlv ye 'ni kuo

25'Na 'dayuo -a, 'n nye 'ni -hva, 'ke ba yrii -hapv-ti -nu 'mu le, Nytsua -hli nahuin 'yi ke, 'plu ɔ tɔɔ 'mu, -ε die nu, a 'ni -han 'le 'a ni dɔnɔ 'yaa. -Ti a -gbe, ni- -gbo: -Juukue, 'a 'pia -ye, nu- 'nini -hva -bu kuo Nytsua =wlv ye. Iin, 'ε mɔ -tɛɛ, keɛ, v di -wɔn 'ni -hian. Keɛ, 'plu v 'mu -wɔn -hian, nahuin 'bii -nu, -v 'de -Juukue, kɔ, Nytsua -ha 'le du 'mu, ε ble ye, nahuin a -gbe bu kuo =wlv ye, 'plu -Juukue a -gbe, v 'mu -wɔn -hian, v 'muo -we =wlv ye kuo. 26-Te Nytsua di 'a daku -Juukue 'bii a waale nu, ke v nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nytsuacruntɛ 'kwli 'mu. -Ti a -gbe, v 'cru la, ɪ ni- -gbo:

«Nytsua nɔ 'ni:

'Waa Waanyɔ, 'ke ɔ di 'le Siondɔ,
 -ɔ mɔ Jrusredɔ 'mu -hɔn,
 ɔ 'mue nu, Sakɔbu a 'yuo a 'yuo,
 v 'mu 'na -ti a le-haale 'kee.

27'Yri -nu, 'n di -tue, 'n kɔ -nu 'heɛn, ni- mɔ:
 'n di 'waa de 'kuku 'ni 'wɔwla.»

Ni- Nytsua -tu la.

28'Ke 'le 'pia -ye ke, -Juukue, v bla Nytsua a -hapotitie ke. Ne- nue, 'v -he Nytsua a yraanyu. ε nyre 'o =o, -ε die nu, 'a mu -nu, -v 'de -Juukue, Nytsua 'mu 'a mu waa. Kɔ, 'ke 'le 'pia -ye ke, Nytsua 'kie nuv 'mu, -ε nue, ɔ pue la 'le -le, 'ke 'o -Juukue a bunv ye, -ε mɔ, v di 'mu 'ya 'a daku.

29Nytsua 'bɔ -ha 'le nyɔ du 'mu, 'bɔ nu -nɔ -hapude 'mu, ti a pepe a -tu ni. ɔ 'ni -ha -le 'lu -ta 'mu. 30Ti -hi la a ti 'yri, 'a mu -nu, -v 'de -Juukue, a -haa la Nytsua a -ti le. Keɛ, ti -gbo, -ɪ kɔ 'yri -Juukue, sv 'o 'a -ti le -haa, Nytsua 'ye 'a ni wɔli. 31Ke'ε ni, ε di 'mu -ti, 'ke 'o -Juukue -wɔn. Ti -gbo, -a ni ke, sv Nytsua a -ti le 'ni -haa, a -me -ye, Nytsua 'kɔ 'a mu -hapude 'mu nu. Ke'ε ni, ε ni 'mu, -ε die nu, v 'mu -we -wɔn -hian, Nytsua 'mu -we 'waa wɔli 'ye. 32'A -ti, Nytsua -ha 'le nahuin 'bii -nu dabv -heyri ni, v 'mu 'a -ti le -haa. ɔ nue ni, -ε die nu, nahuin 'bii a -gbe, ɔ 'mu 'waa wɔli kɔ.

-Ba baa Nytsua

33Iin, 'ε mɔ -tɛɛ, Nytsua a =wlv nɔ le 'yi 'dɔ, 'ke 'o -a mu -wɔn. ɔ kɔ =tɔ, 'ε -hi 'o 'ε ni de =de 'mu. ɔ yi 'ε ni de ni. 'Plu, de, ɔɔ 'lu -wɔn le -hie, ε 'de nahuon kɔ, -bɔ -hihiε klɛ. Mɔ, ε 'de -we nahuon =de kɔ, de ɔɔ nu, -bɔ yree 'mu le. 34Ke v nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nytsuacruntɛ 'kwli 'mu, -ε mɔ:

«De Nytsuaa 'lu -wɔn le -hie, nahuon =de 'die yi.

Ɛ 'de -wɛ nahuon =de kɔ, -bɔ puo =tɔ 'mu le.

35 Ɛ 'de -wɛ nahuon =de kɔ,
 -ɔ -wɛ 'le -bɔ -nyi =nɔ dɛ,
 -ɛ kɔ 'kwli 'mu Nyɪsua di 'le naa,
 ɔ 'mu -wɛ =nɔ dɛ -nyi.»

36 Ɛ mɔ -tɛɛ, Nyɪsua, nɔ- nu 'ɛ ni dɛ, 'plu, nɔ- kɔɔ 'ɛ ni dɛ =de win ke, kɔ, nɔ-ɔ 'ɛ ni dɛ 'yie =tu, kɔ, 'ɛ ni dɛ ni 'o =o, 'ke 'o =nɔ -wɔn. Nɔ- -bɔ kɔ -ti a 'yi'buuaale, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo. Ke'ɛ ni, bɛ ni 'mu.

-Tɛ -a di nu, 'plu -a 'mu -a dɔnɔ naa

12 ¹A -ti o, 'na 'dɪayuo -a, -tɛ Nyɪsua 'ye -a ni wɔlt 'dɔ, 'nu 'a mu le 'ni 'bati, ba -ha 'a ni dɔnɔ 'bii, 'ke 'o Nyɪsua -wɔn, -ɛ die nu, 'a ni 'klɔ 'mu -cɔhlɔn ye 'we, aa pi, 'ke 'o =nɔ -wɔn. Nyɪsua bɔ kɔɔ 'a mu win ke 'bii, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'a ni -cɔhlɔn ke wɛn. Ke ba nu Nyɪsvadɛ a nunue -tɛɛ. ²A ni nu 'le nahuin -gbo, -v 'de Nyɪsua yi a nunuŋmli, keɛ, ba -ha Nyɪsua mɛ le, bɔ 'ciɔi 'a ni =wlt, -ɛ die nu, ɪ 'mu yrayɪ 'mu bi. 'Bia 'baa le nu, -ye dɛ, Nyɪsvaa -hva, a die 'mu le 'ni yrii, -ɛ mɔ dɛ, -ɛ nɔ 'yi le, kɔ dɛ, -ɛɛ 'a plɔ blee, 'plu dɛ, -ɛ =cɛɛ 'o ye.

³-Tɛ Nyɪsua nu 'mu =hapudɛ 'mu, 'ke 'le -gbɔgbɛkɔ 'kwli 'mu, 'ke =bo 'ya -Yusu a -wɔnnaanyɔ 'mu, a 'bii, 'nu 'a mu 'ni le: A ni 'yaa 'le 'le 'a ni dɔnɔ, keɛ, ba kɔ 'a yiyie, -tɛ a ni 'mu. Ba 'ye 'kli =nɔ, Nyɪsua -nye 'a mu, -ɛ die nu, nahuin a 'ya 'mu, a 'mue yi. ⁴N nye ye poo dɛ. -Tɔnahuon a 'hɔn mɔ -do. Keɛ, 'hɔn a -gbɛ, 'ɛ ni 'pia 'bɔ ni 'o, ɔ kɔ 'a ni -kvan. ⁵Ke 'o -a mu -wɔn, dɛɛ -do, nɛ-ɛ ni. -A -huo ni, keɛ, -tɛ -a kɔ -Yusu 'Klɪsɪ 'heɛn -a -mɔɛ, -a mu mɔ 'hɔn -do. Ni- mɔ 'cɔɛ. 'Plu, 'ɛ ni nahuon 'bɔ ni 'o, ɔ kɔ 'a ni -kvan, -tɛ -a ni -plahɔn ni 'mu, 'ɛ ni 'pia 'ɔ kɔ 'a ni -kvan. ⁶Ɛ ni nahuon 'bɔ ni 'o, 'ke 'le -a mu -hɛyri, ɔ kɔ 'a ni 'kli, Nyɪsua -nyi =nɔ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ɔ -hva bɔ nu -a mu 'a -nyinyie, 'ke 'le -gbɔgbɛkɔ 'kwli 'mu. 'A -ti, 'ɛ ni nahuon 'bɔ ni 'o, 'kli, Nyɪsua -nyi =nɔ, ni- bɔ nuu 'a -kvan 'yri. Nyɪsua 'bɔ -nyi -mu 'kli, 'ke -bo =tu -ti, ɔ =tu -mu wɔn, -ye -bo =tui, 'ke 'le Nyɪsua a =wlt a yekuole 'kwli 'mu. ⁷Nyɪsua 'bɔ -nyi -wɛ -mu 'kli, 'ke -bo -hɛ nahuin 'mu, -ye -bo -hɔ 'mu -tɛɛ, 'ke 'le -na =wlt 'bii ke. Nyɪsua 'bɔ -nyi -wɛ -mu 'kli, 'ke -bo tɔɔ nahuin Nyɪsua a -ti, -ye -bo tɔɔ =nɔ -tɛɛ. ⁸Nyɪsua 'bɔ -nyi -wɛ -mu 'kli, 'ke -bo -nyi nahuin 'kli, kɔ -bo =tu 'le =wlt 'kwli 'mu gbo, -ye nɛ- -bo nu. Nyɪsua 'bɔ -nyi -wɛ -mu 'kli, 'ke -bo -nyi -sɔɛnyɔ -tɔplɪ le, -ye -bo nue, 'ke 'le 'yilɛnɔ=wlt 'kwli 'mu. Nyɪsua 'bɔ -nyi -wɛ -mu 'kli, 'ke -bo naa nahuin, -ye -bo nu -kvan a -gbɛ -tɛɛ. Nyɪsua 'bɔ -nyi -wɛ -mu 'kli, 'ke -bo kɔ nahuin a wɔlt, -ye -bo nue -tɛɛ, 'ke 'le 'manɔkɔ 'kwli 'mu.

⁹Ba nɔɛ nahuin 'bii 'mu, 'ke 'le 'a ni =wlt ke. A ni nɔɔ 'le 'mu, 'ke 'o wuntɔ 'yri. Ba yraa dɛ 'klan. Ba nɔɛ 'yilɛnɔdɛ 'mu. ¹⁰Ba nɔnɔɛ 'mu, -ɛ 'we =nɔ 'dɪayuo ye, -v nɔnɔɛ 'mu -tɛɛ. Ba =tutuu 'o -tɛɛ. ¹¹Ba nu -kvan, 'ke 'le 'a ni 'kli 'bii 'mu. A ni hɛkɛ 'le. Ba -ha 'a ni dɔnɔ 'bii, 'ke 'o Kɔkɔnyɔ -Yusu a -kvan a -ta 'mu. ¹²Ba kɔ

'a yiyie, -ε mɔ, dε Nyɪsva po 'le, ɔ die 'nɪ nu. 'A -tɪ, ba nu 'manv 'ε nɪ tɪ. 'Baa -svε 'ye, ba kɔ -wlv a 'lɪla. Ba da Nyɪsva 'ε nɪ tɪ. ¹³'A mv -Yusu a nahuin, 'a nɪ 'bienv, 'bvυ dε -hva, -ye ba -hw 'mv. 'Dagbtɪ, -sv 'le 'a mv -wɔn di, ba 'blu kwa -tεε.

¹⁴Nahuin 'bvυ 'a mv -svε -tue, ba da Nyɪsva, 'ke bɔ nu -nv -hapvde 'mv, ɔ nɪ nu 'le -nv dε 'klan 'mv. ¹⁵Nahuin 'bvυ 'manv nu, ba biu ke, ba nu -wε 'manv. Mɔ, nahuin 'bvυ we, ba biu ke, ba we -wε. ¹⁶A kɔ 'a nɪ 'bienv 'hεen, 'a nɪ -wlv bɪ pε. A nɪ 'yaa 'le 'le 'a nɪ dɔnv. Ba nu 'a nɪ -kvan, -betɪ bε 'ya -kvan 'cicre 'mv. A nɪ po 'le le, -ε mɔ, a yi 'ε nɪ dε nɪ.

¹⁷Nahuon 'bɔ nu 'a mv dε 'klan 'mv, a nɪ nue 'le -wε -nɔ -wɔn. Ba -mɔ -hapv'hru le, -v kɔ ke nahuin 'bii di 'o 'a mv baa. ¹⁸'Ba -wε 'le, a kɔ nahuin 'bii 'hεen, ba 'wunwɔn win 'mv le, a nɪ po 'le -yυε. ¹⁹'Na 'munvε-dɪayuo -a, nahuon 'bɔ nu 'a mv dε 'klan 'mv, a nɪ 'we 'le 'a nɪ dɔnv ke, kεε, ba -ha Nyɪsva mε le, bɔ 'we 'a mv ke, -ε nue, v 'crɪε nɪ, 'ke 'le Nyɪsvacrɪnɪε 'kwli 'mv, -ε mɔ: «Kvɔkɔnyɔ Nyɪsva nɔ 'nɪ: 'Mɔɔ nɪ, -ɔ di -mv ke 'we, kɔ, 'mɔ diu -wε 'pεε.» ²⁰U 'crɪε -wε nɪ, -ε mɔ: «-Na yraanyɔ, kanv 'bv nyo nu, -ye -nyo didide, ɔ 'mue di, 'nie'natv 'bv nyo nu, -nyo 'nie, ɔ 'mv 'na.» 'Bɪa -nu le nu, -ye -tvɪ dio nu, -wlv 'mv -nɔ -wɔn dii. ²¹-Nɪ wεen 'le ke, 'ke dε 'klan bε kɔɔ -mv win ke, kεε, nu -hapvde, -ε die nu, -mv dε 'klan win ke kɔɔ.

Ba -tuu 'o 'blvgbanaanyv

13 ¹'ε nɪ nahuon blε ye bɔ -tuu 'o 'blvgba a naanyv, -ε nue, nahuin 'bii, -sv 'blvgba naa, Nyɪsva'a nɪ, -ɔ -nyi -nv 'klt a -gbε, kɔ, nɔ-ɔ nɪ, -ɔɔ 'o 'blvgbanaanyv gble -tu. ²'A -tɪ, nahuin -nv, -sv 'lu'mvlekkukue nu, 'ke 'o 'blvgbanaanyv -wɔn, Nyɪsva'a nɪ, nahuin a -gbε, v 'nɪnɪ -tuu 'o. Nahuin -nv, -sv le nu, -bati diu -tado 'nɪ klt. ³Nahuin -nv, -sv -hapvde nu, v 'de kɔ bv pɪ 'blvgbanaanyv a hvannv. Kεε, nahuin -nv, -sv dε 'klan nu, nv- blε ye -bv pɪ 'waa hvannv. -Nɪnɪ -hva -bo pɪ 'waa hvannv, -ye -bo nu -hapvde, v 'mv -mv baa, ⁴-ε nue, -kvan -nv, Nyɪsva -nyi -nv, ɔ nɔ- sv nu. U nye 'nɪ -hva, bv -hε 'a mv 'mv, 'ke ba nu -hapvde. Kεε, 'baa dε 'klan nu, -ye ba pɪ 'waa hvannv, -ε nue, 'klt Nyɪsva -nyi -nv, ε 'de -gbvgbe. -Kvan -nv, Nyɪsva -nyi -nv, ɔ nɔ- sv nu. ɔ -nyi -nv 'klt, 'ke bv -ha 'le dε'klannunyv le, nahuin 'mue 'ye, -ε mɔ, Nyɪsvaa dε'klannunyv le poo yrv. ⁵Nε- nue, ba -tuu 'o 'blvgbanaanyv. ε 'die 'nyre -hen, v 'nɪ -han 'a mv -svε -tue a -tɪ, kεε, ba -tuu 'o -nv, -ε nue, a yie nɪ, 'ke 'le 'a nɪ -wlv ke, -ε mɔ, nε- mɔ -hapv'hru.

⁶Nyɪsva -tu 'o gble 'blvgba a naanyv. Nv- mɔ -wε 'a -kvannunyv. Nε- nue, 'aa 'blvwli 'pεε, 'ke v 'mv -kvan nu -tεε. ⁷Ba -nyi 'ε nɪ nahuon dε a kɔ ba -nyi -nɔ. 'Ba kɔ 'ε nɪ 'blvwli a 'pεεε, ba 'pu. 'Ba kɔ ba -nyi nahuon 'o-tuule, ba -nye -nɔ. 'Ba kɔ ba -nyi nahuon -tɪ a 'yi'bvaale, ba -nye -nɔ.

Ba nvnvε 'mv

⁸ε 'de ye blε bε hie 'o dε -de, a kɔ ba nu, 'ke 'o 'a nɪ 'be -tvnahuon -wɔn, 'bε 'de 'a 'munvεε. Nahuon -nv, -ɔ nve 'a 'bienv -tvnahuin 'mv, nɔ-ɔ 'o

Nyɪsua a tetei 'bii 'o =tuu. ⁹Ɛ mɔ -tɛɛ, Nyɪsua nɔ 'ni: =Nɪ po 'le -jɪplɔ, =ni 'la 'le nahuon, =ni 'yri 'le, =ni =tu 'le ca, 'ke 'o -n 'be a dɛ a -ta 'mɔ. Tetei a -gbɛ, ɪ kɔ =ɪ -ye 'hɛɛn, ɪ 'bii, ɪ mɔ dɛɛ -do, -ɛ mɔ: Nɔɛ -na 'bienu -tunahuin 'mɔ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -n nu -n dɔnɔ a 'mɔnɔɛɛ. ¹⁰Nahuon 'bɔ nɔɛ 'a 'be -tunahuon 'mɔ, ɔ 'ni nuo =le dɛ 'klan 'mɔ. Nɛ- nue, 'bɪa =ni nɔɛ -na 'bienu -tunahuin 'mɔ, -ye -nu 'o Nyɪsua a tetei 'bii 'o 'ni =tuu.

Ba -we -wɔn, -Yusu 'Kɪɪsɔ 'le mu 'ni di

¹¹Kɛ'ɛ ni ba nu, -ɛ nue, a yi ti, -a ni ke ni. Ti, a kɔ ba 'hri ŋmla 'mɔ, ɪ nyre 'o =o. Ti =nu, -ɪ kɔ 'yri Nyɪsua di 'o -a mɔ waa 'bii, ɪ 'mɔɛ ye. Ti a -gbɛ, ɪ 'de 'klɛɛ -wɔn hren, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ɪ nu la -wɔnhinhren, ti -kɔ 'yri -a 'tati la -Yusu 'Kɪɪsɔ a =wɔ a yekuolɛ. ¹²Ɛ 'we =nɔ ye, -nyrɛɛ 'le 'ni cɛ, 'tɔyrɔwɔ -hi ni. 'A -ti, -ba 'kee 'yilenyre-tɔplɪ =nu a nunue, nahuiin nu, 'ke 'le 'tɔyrɔwɔ 'kwli 'mɔ. Kɛɛ, ɛ nɔɔ 'o lɛ, 'ke -ba 'ba Nyɪsua a ta-wɔn-tɔplɪ 'mɔ, -a di nu, -a 'mɔ tɔ -wɔn -nyre 'mɔ. ¹³Ɛ =hen 'nyre, -a ni 'yrinaabɔ bi 'sii 'o ye, -ɛ 'we =nɔ nahuin =nu ye, -vɔ na -nyre 'mɔ. Ɛ 'de ye blɛ, nɔ bɔ kɔɔ -a mɔ win ke, kɔ, -a ni nu 'le 'lalu, =yɔɛ kɔ ca 'hɛɛn, ɪ ni ni 'le 'le -a mɔ -hɛyri, kɔ 'ɛ ni -tɔɪdɛ =de. ¹⁴Kɛɛ, ba -ha 'le Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɪɪsɔ a =pɪ lɛ, -ɛ die nu, 'a nunukɔ 'mɔ 'a ni nunukɔ 'mɔ 'ya. 'Yilenyre-tɔplɪ =nu, -ɪ kɔ 'tɔv 'a mɔ nu, a ni wɛɛn 'le ke, 'ke bi kɔɔ 'a mɔ win ke, kɔ, a ni -hii 'le 'klɛɛ lele 'lu -wɔn lɛ.

-N 'de ye blɛ, -bo crɛkɛ -n 'be -tunahuon

14 ¹Ɛ ni -Yusu a nahuon =de, 'bɔ ni 'o, 'bɔɔ -hɔa bɔ bi 'le 'a mɔ -hɛyri, ba 'blo kwa -tɛɛ, mɔ =betɪ 'a =wɔ a yekuolɛ bɛ 'huhue, 'ke 'o -Yusu -wɔn. ɔ kɔ 'a mɔ 'hɛɛn, a ni po 'le gbɛ, 'ke 'o dɛ, ɔɔ 'lu -wɔn lɛ -hie a -ta 'mɔ. ²'Na -diayuo -a, 'n -hɔa =bo pue dididɛ a dɛ ye. =U -ye nɔ 'ni, v -wɛ 'le bɔ di 'ɛ ni de ni. Nɛ- nue, 'vɔ 'ɛ ni dididɛ di. Kɛɛ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'a =wɔ a yekuolɛ 'bɛ 'huhue, 'ke 'o -Yusu -wɔn, ɔ 'ni di =le dehvɛ. ³Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔɔ 'ɛ ni dididɛ di, ɔ 'de ye blɛ bɔ crɛkɛ 'a 'be =nu, -ɔ 'nɪni di dehvɛ. -Ye nahuon =nu, -ɔ 'nɪni di dehvɛ, ɔ 'de ye blɛ bɔ crɛkɛ nahuon =nu, -ɔɔ 'ɛ ni dididɛ di, -ɛ nue, Nyɪsua 'blo kwa. ⁴-Mɔ =nu, nahuon tio- -n 'ya 'le, 'plu =nu nahuon -ye a -kvannunɔyɔ -bati lɛ poo. ɔ 'de -na -kvannunɔyɔ. Nyɪsua a -kvannunɔyɔ 'ni. 'Bɪa 'bɔ nu dɛ, 'bɛ nyre 'yi lɛ, 'a kɔkɔnyɔ 'ni, -ɔ di =tu. Mɔ, 'bɛ nɔ 'yi lɛ, nɔ-ɔ ni, -ɔ di -wɛ =tu. ɔ di nu =hapɔdɛ. 'A kɔkɔnyɔ kɔ 'klɪ, 'ke bɔ -hɔɔ 'mɔ, -ɛ die nu, ɔ 'mɔ =hapɔdɛ nu.

⁵'Ya 'o lele 'lu, =v -ye nɔ 'ni, -nyrɔwɔ -ye ni 'o 'a 'bie -nyrɔwɔ 'lu ye, 'ke 'le Nyɪsua 'yi ke. Kɛɛ, =v -ye nɔ 'ni, -nyrɔwɔ 'bii wɛɛn ni. 'Ɛ ni nahuon 'bɔ ni 'o, bɔ yie -tɛɛ, dɛ, ɔɔ 'lu -wɔn lɛ -hie, kɔ, ɔɔ nu, -ɛ kɔ ke 'a =wɔ 'nɪni yɛɛ =nɔ -ti. ⁶Nahuon -gbo, -ɔɔ lɛ po, -nyrɔwɔ -ye ni 'o 'a 'bie -nyrɔwɔ ye 'lu, ɔ nye 'ni nu, 'ke ɔ 'mɔ 'o Kɔkɔnyɔ -Yusu 'o =tuu. Nahuon =nu, -ɔɔ 'ɛ ni dididɛ di, ɔ nye -wɛ 'ni nu, 'ke ɔ 'mɔ 'o Kɔkɔnyɔ -Yusu 'o =tuu, -ɛ nue, ɔ Nyɪsua

-nyi 'wio, 'ke 'o didide a -gbe a -ta 'mv. Nahuon -gbo, ɔ 'nɔnɔ di dɛhɔɛ, ɔ nye -wɛ 'nɔ nu, 'ke ɔ 'mv 'o Kɔkɔnyɔ 'o =tuu, -ɛ nuɛ, ɔɔ Nyɩsɩva -nyi 'wio, 'ke 'o didide a -gbe a -ta 'mv. 7-Ye 'klɛɛ, kɛ nɔ -a mv -hɛyri, ɛ 'de nahuon =de kɔ, -bɔ kɔɔ 'a -gbe a -hunhlɔn win ke, kɔ 'a 'kɔkɔɛ 'hɛɛn. 8=Baa -hunhlɔn pɔ, -a nyu 'nɔ pɔ, 'ke -a 'mv Nyɩsɩva a -tɩ 'yi 'bɩaa, mɔ, =baa 'ku, -aa 'nɩ 'ku, 'ke -a 'mv -wɛ 'a -tɩ 'yi 'bɩaa. Mɔ =betɩ -ba nɩ 'klɔ, mɔ =betɩ -baa 'ku, Kɔkɔnyɔ, nɔ- kɔɔ -a mv win ke, 9-ɛ nuɛ, -Yusu 'Klɩsɩ 'ku nɩ, 'plɩ 'ɔ -hɔn 'le 'kɔkɔnyɔ -hɛyri 'mv, 'ɔ 'hɩɩ 'klɔ, -ɛ die nu, ɔ 'mv 'klɔnɩyɩ kɔ 'kɔkɔnyɔ 'hɛɛn a Kɔkɔnyɔ 'mv 'ya. 10-Tɛ ɛ nɩ lɛ 'mv, -mɔ =nu, dɛ- kɔ -n 'be a crekɛlɛ 'le? -Mɛ -ye, dɛ- kɔ -n 'be a -bati a lepupue 'le? -A 'bii, 'ke -a di 'o Nyɩsɩva ye mu. Nɔ-ɔ nɩ, ɔ di -a mv -bati lɛ poo. 11-Tɩ a -gbe, ɩ 'cɩru la nɩ, 'ke 'le Nyɩsɩvacɩrunɩɛ 'kwli 'mv, -ɛ mɔ:

«Kɔkɔnyɔ Nyɩsɩva nɔ 'nɩ:
 'Nu 'a mv 'nɩ lɛ -tɛɛ,
 -ɛ mɔ, nahuin 'bii, ɩ di -tado gbo bla kwli,
 'ke 'o 'mv ye, ɩ 'bii, ɩ 'mv -tado lɛ pɔ:
 -Mɔ mɔ Nyɩsɩva.»

12 ɛ =hɛn 'nyɛ, 'ɛ nɩ nahuon 'bɔ nɩ 'o, -tɔplɩ, ɔ nu, 'a -gbe a wuntɔ di klɛ 'nɩ -hɩɩa, 'ke 'o Nyɩsɩva ye.

=Nɩ nuɛ 'le, -n 'be nɩ -haa 'le Nyɩsɩva a -tɩ lɛ

13-Tɛ ɛ nɩ lɛ 'mv, -ye -a nɩ poo 'le lele -a nɩ 'bienu -Yusu a nahuin -bati lɛ, kɛɛ, -ba -hie 'lu -wɔn lɛ, 'ke -a nɩ nu 'le dɛ =de, -ɛ nyɛ 'yi lɛ, 'ke 'le -a nɩ 'be 'yi 'mv, 'plɩ -ɛ die nu, ɔ 'nɩ -han Nyɩsɩva a -tɩ lɛ -haa. 14-Tɛ Kɔkɔnyɔ -Yusu kɔ 'mv 'hɛɛn, -a -mɩɛ, -ye 'n yie nɩ -tɛɛ, -ɛ mɔ, didide =de 'de 'yi lɛ nyɛ, 'ke 'le Nyɩsɩva 'yi ke. Kɛɛ, nahuon 'bɔ nɩ 'o, 'bɔ plɛ, didide -gbo, ɛ nyɛ lɛ 'yi, 'ke 'le Nyɩsɩva 'yi ke, -ye 'ɛ mɔ -tɛɛ, ɛ nyɛ lɛ 'yi, 'ke 'o =nɔ -wɔn. -Ye 'klɛɛ, ɔ 'de ye blɛ bɔ die. 15 Dɛ -nu di, 'bɛ nye nu, -n 'be a =wɩv 'bɩv -hlɔn bi, -ye ɛ =hɛn 'nyɛ, -n 'dio lele 'mv nuɛ. -N 'be a -gbe, 'a -ta 'mv, -Yusu 'Klɩsɩ 'ku nɩ. 'A -tɩ, didide -nu di, ɛ nɩ nuɛ 'le, -n 'be a -gbe a =wɩv nɩ bi 'le -hlɔn. 16 'Bɩa -nɩ yie, -ɛ mɔ, dɛ -nu nu, ɛ nu -tɛɛ, 'ke 'o -mv -wɔn, 'plɩ nahuin 'bɩv -mv crekɛ 'a -tɩ, -ye -bɔ -hɩɛ mɛ lɛ, -ɛ die nu, ɩ 'nɩ -han -mv -tɩ -hɩvɩn yɛ =tu. 17-A mv -gbo, Nyɩsɩva kɔɔ win ke, dɛ -aa di, kɔ, dɛ -aa 'na, ɛ 'de dɛ gblaka, 'ke 'o -a mv -wɔn. Kɛɛ, dɛ -mɔ dɛ gblaka, 'ke 'o -a mv -wɔn, nɛ- mɔ -kɩvan =nu, Nyɩsɩva a -Hihiuu nu, 'ke 'le -a mv 'mv. Ɔv -a mv 'mv 'nɩ -hɛ, 'ke -ba nu dɛ =nu, -ɛ 'sii 'o ye, kɔ, 'ke -ba wɛɛn ke gbo, -a kɔ -a 'bie 'hɛɛn, kɔ, 'ke -ba kɔ plɔ a bleɛlɛ. 18 Nahuon =nu, ɔɔ lɛ -Yusu 'Klɩsɩ a -kɩvan a nunue nu, nɔ- kɔɔ 'le Nyɩsɩva 'yi klɛ, kɔ, nɔ- nahuin di baa.

19 'A -tɩ ɔ, ɛ nɔɔ 'o lɛ, 'ke -a nɩ nunuɩmli bɩ nuɛ, -ba wɛɛn ke gbo 'ɛ nɩ -tɛgbi, -a di 'o nɩ, -a kɔ -a 'bie 'hɛɛn, kɔ, ɛ nɔɔ -wɛ 'o lɛ, 'ke -ba -nyinyi 'klɩ, 'ke 'o -Yusu a =wɩv a yekuolɛ a -ta 'mv. 20 Dɛ =nu, -nu di, ɛ nɩ nuɛ 'le, Nyɩsɩva a -kɩvan nɩ nyɛ 'le 'yi lɛ. 'ɛ mɔ -tɛɛ, ɛ 'de didide =de kɔ, -bɛ nyɛ 'yi

le, 'ke 'o Nyɩsua 'yi ke, kɛɛ, dɛ =nu, -nu di, 'bɛ die nu, -n 'bie 'bu di 'le de 'kuku -hɛyri bi, -ye ɛ nu -tɛɛ, 'ke =ni di 'le dididɛdɛ a -gbɛ. ²¹'Yilɛnɔdɛ, nɛ-mɔ, =ni nu 'le dɛ =dɛ, -ɛ di 'le -n 'bie dɛ 'kuku 'mɔ po, mɔ, 'bɛ 'ya dɛhɛ a didie 'mɔ, kɔ nɔ a 'nna, kɔ 'ɛ ni dɛ =dɛ. ²²=Nɩ yie, -ɛ mɔ, -n -wɛ 'le -bo di 'ɛ ni dɛ ni, mɔ, =ni yie, -ɛ mɔ, -n 'die 'le -wɛ -bo di 'ɛ ni dɛ, =ni -tui 'le nahuon =dɛ ye. -N kɔ Nyɩsua 'hɛɛn, a -doo ni, -bu yie. Nahuon 'bɔɔ dɛ nu, ɔ kɔ 'a =wɩ 'hɛɛn 'bu pɛ, nahuon a -gbɛ, nɔ- kɔ plɔ a bleelɛ. ²³Nahuon a =wɩ 'bu 'dɛ dɛ ke wɛɛn, 'plu 'bɔɔ dɛ a -gbɛ di, -ye ɔ nu 'yilɛnyredɛ, 'ke 'o Nyɩsua ye, -ɛ nue, ɔ kɔ 'a =wɩ 'hɛɛn, ɔ 'dɛ pɛ. 'ɛ ni dɛ, -aa nu, -ba 'die yi, -ɛ mɔ, dɛ a -gbɛ, ɛ nu -tɛɛ, 'ke 'o Nyɩsua ye, -ye dɛ a -gbɛ, ɛ mɔ dɛ 'kukuu ni, =a nye nu.

Ba nue, 'a ni 'bienu a plɔ bɔ ble

15 ¹-A mɔ -gbo, -v kɔ 'klɩ, 'ke 'o -Yusu a =wɩ a yekuolɛ -wɔn, -a blɛ ye -ba -hɛ nahuin =nu 'mɔ, -v kɔ =wɩ a yekuolɛ 'huhue. -A 'dɛ ye blɛ -ba nu dɛ =nu, -ɛ di -a -do a plɔ bleelɛ. ²Kɛɛ, -a 'bii, -ba nu dɛ =nu, -ɛ di -a ni 'bɛ a plɔ bleelɛ, 'plu, -ɛ dio 'mɔ -hɛ, 'ke 'o -Yusu a =wɩ a yekuolɛ -wɔn. ³-Yusu 'Klɩsɩ a -gbɛ, ɔ 'die la lɛ =mɔ, 'ke bɔ nu la 'a -gbɛ a plɔ a bleelɛ. Kɛɛ, -ti =nu, ɔ 'cru la, 'ke 'le Nyɩsɩacrɩnɩɛ 'kwli 'mɔ, 'ɛ mɔ -tɛɛ, ɩ nyre 'o =o, 'ke 'o =nɔ -wɔn. -Ti a -gbɛ, ni -gbo: «Nyɩsua o, nahuin -tu -mɔ tantɩ, kɛɛ, 'waa tantɩ a -gbɛ, 'mɔɔ ni, -ɔ 'ye 'a =sɩɛ.» ⁴-Ti 'bii =nu, ɔ 'cru la ni, -ɛ die nu, ɩ 'mɔ -a mɔ =wɩ a 'lɩla tɔɔ, 'plu ɩ 'mɔ -a mɔ 'klɩ -nyi, 'ke -ba kuo Nyɩsua =wɩ ye, -ɛ mɔ, -ti, ɔ =tu la, ɔ di 'ni nu. ⁵Nyɩsua, nɔ-ɔ nahuin 'klɩ -nyi kɔ =wɩ a 'lɩla 'hɛɛn. Nɔ- bɔ -hɛ 'a mɔ 'mɔ, a 'mɔ ke gbo wɛɛn, a kɔ 'a ni 'bienu 'hɛɛn, -ɛ 'wɛ =nɔ ye, -tɛ -Yusu 'Klɩsɩ a -hɩhɩa nu, ⁶-ɛ die nu, a 'bii, a 'mɔ Nyɩsua baa, 'ke 'le wingbloo -do 'kwli 'mɔ, Nyɩsua =nu, -ɔ mɔ -a ni Kɩkɩnyɔ -Yusu 'Klɩsɩ a Bu.

Daku 'bii bu baa Nyɩsua

⁷'A -ti, ba 'buble kwa, 'ke 'le 'a ni =wɩ 'bii ke, -tɛ -Yusu 'Klɩsɩ nu, ɔ 'ble 'a mɔ kwa, kɛ ba nu -wɛ, -ɛ die nu, nahuin 'mɔ Nyɩsua baa. ⁸'Nu 'a mɔ 'ni le, -Yusu 'Klɩsɩ di 'le -le, 'ke bɔ waa -a mɔ -Juukɩɛ, -ɛ die nu, ɔ 'mue -a mɔ tɔɔ, -ɛ mɔ, Nyɩsua 'ni 'du -le hi lɛ. 'ɛ mɔ -tɛɛ, dɛ Nyɩsua po la 'le, 'ke 'o -a ni bunɩ -wɔn, -Yusu di 'le -le, 'ke bɔ nu dɛ a -gbɛ. ⁹ɔ di -wɛ 'le -le, -ɛ die nu, nahuin, -v 'dɛ -Juukɩɛ, ɔ 'mɔ Nyɩsua baa, -tɛ ɔ nu, ɔ 'yrii 'waa wɔɩ, -ɛ 'wɛ =nɔ ye, -tɛ ɔ nu la 'a 'cruɩɛ, 'ke 'le Nyɩsɩacrɩnɩɛ 'kwli 'mɔ, -ɛ mɔ:

«Nɛ- kɔ -ti, 'mɔɔ -mɔ baa, 'ke 'le daku -hɛyri,
kɔ, 'mɔɔ -na 'du -ti a 'yi'buaalɛ -nyi,
'ke 'le -wɩ a bibre 'kwli 'mɔ.»

¹⁰Kɛ Nyɩsua a wiin lele po:

«'A mɔ daku 'bii, ba nu 'manɩ,
a kɔ Nyɩsua a daku 'hɛɛn.»

11 -Ye lele:

«A mu daku 'bii, -v 'de -Juukvɛ, ba baa Kŏkɔnyɔ.

'A mu daku 'bii, ba 'bɔaa Nyɩsva a -tɩ 'yi.»

12 -Ye kɛ winwɔɔn-hɛnyɔ Esaii lele po:

«Yisai a 'yuo a 'yu -ye di 'le 'nɩ di,

ɔ 'mu nahuin =nv, -v 'de -Juukvɛ win ke kɔɔ.

U dio ye kuo =wlv, v 'muo -pre, 'ke bɔ waa =nv.»

13 Kɛ 'nu po: Nyɩsva, ɔ nye nu, nahuin 'v nyo =wlv ye kuo, 'v nyo -pre, bɔ nue, ba nu 'manv 'ɛ ni ti, kɔ, ba kɔ plɔ a bleeɛ, 'ke 'le 'a ni =wɩ ke, -ɛ nue, a kuo ye =wlv. -Ye 'a ni =wlv a yekuolɛ, 'ke 'le =nɔ -wɔn, ɛ di klɛ 'nɩ bii, 'ke 'le Nyɩsva a -Hihiu a 'klɩ 'kwli 'mu.

Pɔlv, ɔɔ =tu 'a -kvan a -tɩ

14 'Na -ɔtayuo -a, 'plu 'mu 'crunɛ -gbo 'cru, 'n yrii lɛ ti, -ɛ mɔ, 'a mu mɔ -hapɔnahuin, 'a yi -hapɔ-tɩ, kɔ, 'a kɔ 'klɩ, 'ke ba titɔɔ Nyɩsva a -tɩ. 15 Mɔ =betɩ ba yi -hapɔ-tɩ, kɛɛ, 'n 'de huannv pɩ, 'ke =bo 'cru winbɩ -ye, 'ke 'o -tɩ -ye ke, -ɛ die nu, 'nɩ =han 'a mu -wɔn -hri. Kɛ 'n nu 'a 'crulɛ, -ɛ nue, Nyɩsva nu 'mu 'mu =hapɔɛ. 16 =Hapɔɛ a -gbe, nɛ- mɔ =bo 'ya -Yusu 'Kɩsv a -kvannunyo 'mu, 'ke 'le daku =nv -hɛyri, -v 'de -Juukvɛ. 'N -ha 'n dɔɔnv nɩ 'bii, 'nɩ -nyi 'n dɔɔnv Nyɩsva, 'ke =bo po Nyɩsva a -hapɔtitie, -ɛ -hɔn 'le =nɔ -wɔn 'mu. 'N nye 'nɩ po, 'ke 'o daku =nv ye, -v 'de -Juukvɛ, -ɛ die nu, v 'mu -Yusu 'Kɩsv =wlv ye kuo, 'plu v 'mu -cɔhlɩn =nv ye 'we, -sv Nyɩsva a plɔ blee, kɔ, 'a -Hihiu po 'pɩa ke, 'ke 'o =nɔ -wɔn. 17 'A -tɩ, -tɛ 'n kɔ -Yusu 'Kɩsv 'hɛɛn, -a -mɔɛ, 'n -wɛ 'le =bo po 'n dɔɔnv a -pli nɩ, 'ke 'o Nyɩsva a -kvan, 'nɩ nu a -ta 'mu. 18 'N 'die 'le -wɛ =bo =tu -tɩ =de, 'bɛ 'de dɛɛ -do =nv, -Yusu 'Kɩsv nu. 'Ke ɔ naa 'le 'na pupowin kɔ 'na nunu-tɔplɩ 'mu, 'plu daku 'plɔplɔ, -v 'de -Juukvɛ, 'sv 'o Nyɩsva 'o =tuu. 19 -Yusu, ɔ nu -wɛ 'ɣmileka-tɔplɩ a gblegblei, 'ke 'le Nyɩsva a -Hihiu a 'klɩ 'kwli 'mu. 'ɛ nɩ -tɛgbi =de, 'n naa 'o, 'n po -hapɔtitie =nv nɩ, -ɛɛ -Yusu 'Kɩsv a -tɩ =tu, kvɛ 'le Jrusɛdɔ 'mu gbo, -bo ye 'blɔgba =nv, ɔ mɔ Yiliyri. 20 ɛɛ 'mu nue 'manv 'dɔ, 'ke =bo po -hapɔtitie a -gbe, 'ke 'o -tɛgbi =nv, nahuin 'die wen 'o a 'wɛɛn. 'N 'die -hva, =bo po -hapɔtitie a -gbe, 'ke 'o -tɛgbi =nv, nahuin 'wɛɛn 'o, ɔ =de 'nɩ =han lɛ po, 'n po kayu, 'ke 'o 'n 'be -ye a -tuo ke, -ɛ =hɛn 'nyre, 'nɩ =han 'o =v -ye a -tuo ke -kvan nuu. 21 Kɛɛ, -tɛ v nu la 'a 'crulɛ, 'ke 'le Nyɩsvacrɩnɛ 'kwli 'mu, ke 'nɩ -hva =bo nu 'a nunue, -ɛ mɔ:

«Nahuin =nv, -v 'de -hlɩn -tɩ =de a 'wɛɛn,

'ke 'o =nɔ ke, nv- dio 'ye, nv- di 'mu lɛ yrii.»

Pɔlv, ɔɔ -hva bɔ mu 'le Rɔmɔdɔ 'mu

22 Nyɩsva a -hapɔtitie a pupue, 'ke 'le -tɛgbi -ye, nɛ- nue, 'nɩ 'de wen 'hru a kvɛ, 'ke =bo di 'le 'a mu -wɔn. 23 'Ke 'le 'yri 'plɔplɔ 'kwli 'mu, 'n nye 'o 'nɩ -hva, =bo di 'o 'le 'a mu -wɔn, kɛɛ, -kvan ka 'o 'le 'mu nɩ. 24 Kɛɛ, -tɛ ti nɩ lɛ

'mu -gbo, 'na -kvan a -gbe, 'nu o nu, ke nɔ 'blɔgbɛ -gbo 'mu, ɔ -yɛ 'lu. -Ye ke 'nu 'kleɛ po, 'n di 'le 'a mu -wɔn 'n di, -ɛ die nu, 'mu 'manu nu, 'ke 'le 'a mu -heyri. 'Bia 'n nuu 'le yakɔe gbi -de, 'plu 'mu -hi, 'mu Ɛsɪpanyɪblɔgba 'mu mu. 'N nye 'n -hva, 'ke ba -hɛ 'mu 'mu, 'ke 'o 'na 'dagba a -gbe a -ta 'mu.

²⁵ Kɛɛ, 'plu 'mu 'le di, 'n kɔ =bo mu 'le Jrusɛdɔ 'mu. -Yusu a nahuin =nu, -v mɔ -Juukɔe, -v nɪ 'le, nu- kɔ -wɔn 'n di 'le 'wliye gba. ²⁶ -Yusu a nahuin, -v nɪ 'le Masedvanɪblɔgba kɔ Akaɪblɔgba 'mu, -v 'de -Juukɔe, nu- 'kukue 'wliye a -gbe le, v 'mue =sɔɛnyu =nu -nyi, -v nɪ 'le -Yusu a nahuin -heyri, 'ke 'le Jrusɛdɔ 'mu. ²⁷ 'Waa -gbe, v 'ye nɪ, -ɛ mɔ, ɛ nɔ 'o le, 'ke bu -hɛ -Yusu a nahuin =nu 'mu, -v nɪ 'le Jrusɛdɔ 'mu, -vɔ =sɔɛ 'ye, -ɛ nue, ti -hi la a ti 'yri, -Yusu a nahuin =nu, -v nɪ 'le Jrusɛdɔ 'mu, -v mɔ -Juukɔe, nu- -he la nahuin =nu 'mu, -v 'de -Juukɔe, 'ke bu 'wɔn -Yusu a =hapɔtitie. -Ye ɛ kɔ 'o =o, 'ke -Yusu a nahuin, -v 'de -Juukɔe, bu -hɛ 'kleɛ -Yusu a nahuin =nu 'mu, -v mɔ -Juukɔe, 'ke 'o 'waa =sɔɛ a 'yiye a -ta 'mu. ²⁸ 'A -ti, 'bia 'nɪ -wɔ -kvan a -gbe -wɔn, 'nɪ gba =nu le 'kukuewliye a -gbe ye, -ye 'n bi wɔn 'hru, 'mu 'le 'a mu -wɔn di, -a 'mu 'yiye, 'plu 'mu 'le Ɛsɪpanyɪblɔgba 'mu mu. ²⁹ 'N yie nɪ, -ɛ mɔ, 'bia 'nɪ di 'le 'a mu -wɔn, -Yusu 'Klɪsɪ, ɔ di -a mu 'mu nu =hapɔde, 'na 'ledidie a -ti.

³⁰ 'Na -ɔtɪyuo -a, -te -a kuo -Yusu 'Klɪsɪ =wɔ ye, kɔ, -te Nyɪsɪ a -Hihɪu nue, =a nɔnɔɛ 'mu, 'nu 'a mu le 'nɪ 'batɪ, -te 'nu nu, 'nu Nyɪsɪ da 'ɛ nɪ ti, ke 'ɛ nɪ ba nu, ba dɔ -wɛ, 'ke 'o 'na -ta 'mu. Ba nue, 'ke 'le 'a nɪ =wɔ 'bii ke, ³¹ -ɛ die nu, -Juukɔe =nu, -v nɪ 'le Jrusɛdɔ 'mu, -v 'de -Yusu yi, v 'nɪ -han 'mu =sɔɛ -tue. Ba da -wɛ Nyɪsɪ, 'ke 'o le 'kukuewliye a -ta 'mu, 'nu -Yusu a nahuin ye gba, ɛ 'mu 'waa plɛ blee. ³² 'A -ti, 'bia Nyɪsɪ 'bɔ wɛn ke, 'n di 'le 'a mu -wɔn 'nɪ di, 'ke 'le 'manɔkɔ 'kwɪ 'mu, -a 'mu 'klɪ -nyinyi. ³³ Nyɪsɪ, -ɔ nahuin plɔ a bleele -nyi, bɔ nɪ 'o 'a mu -wɔn. Ke 'ɛ nɪ, bɛ nɪ 'mu.

Pɔɔ, ɔɔ nahuin wɔn le 'nɪ -gba

16 ¹⁻² -A nɪ -ɔtɪyɪ nyrɔyɪ Febe, nɔ- di -tado 'le 'a mu -wɔn di. ɔɔ nu Nyɪsɪ a -kvan, 'ke 'le -Yusu a nahuin -heyri, -v nɪ 'le Sankledɔ 'mu. 'Bɔ di 'le, -ye ba 'blo kwa -tɛɛ, 'ke 'o -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsɪ a -ta 'mu. Ba 'blo kwa -tɛɛ, -ɛ 'we =nɔ ye, -te -Yusu a nahuin, v nahuon a kwa'buble nu. De ɔ 'de kɔ, ba -nye =nɔ, -ɛ nue, ɔ -hɛ 'mu nahuin 'plɔplɔ, 'o -hɛ -wɛ 'mu 'mu.

³ 'N =gba Prɪsɪlɪ kɔ 'a tɔ Akɪlɪsɪ 'hɛɛn wɔn le, -v kɔ 'mu 'hɛɛn- la -Yusu 'Klɪsɪ a -kvan nu. ⁴ Ti -hi la a ti 'yri, -te 'nu la mu 'ku, v waa la 'mu nɪ. ɔ =tui nɪ, -ɛ mɔ, =betɪ 'waa -gbe bu di 'ku 'na -ti, v blɛ ye bu waa 'mu. 'N nyu -nyi 'wio. Ɛ 'de 'n -do. -Yusu a nahuin, -v 'de -Juukɔe, v nyu -wɛ -nyi 'wio. ⁵ -Yusu a nahuin, -vɔ le 'kukue, 'ke 'le 'waa kayu gbo, 'n =gbu -wɛ wɔn le. 'N =gba Epainɛtɪ wɔn le, -ɔ mɔ 'na nɪnatumu gblaka. Nɔ- mɔ ye -henahuon, -ɔ kuo -Yusu 'Klɪsɪ =wɔ ye, 'ke 'le Asɪblɔgba 'mu. ⁶ 'N =gba

Mari wlŋn lɛ, -ɔ nu -kvan 'plɔplɔ, 'ke 'le 'a mu -heyri. 7'N -gba Adronikust kɔ Yuniasɩ wlŋn lɛ, -v mɔ 'na 'dukuɛ. U kɔ 'mu 'heɛn- pa -ɟi. 'Ke 'le -Yusu a -wɔnnaanyɩ -heyri, nu- nahuin nuɛ 'mu -tɛɛ. 'Plu 'mu -Yusu =wlu ye kuo, nu- mɔ la ye-henahuin, -v kuo la =wlu ye. 8'N -gba 'na nunatumu Apliasɩ wlŋn lɛ, -ɔ nuɛ Kɔkɔnyɔ 'mu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ 'n nu Kɔkɔnyɔ a 'munuɛle. 9'N -gba Yrube wlŋn lɛ. ɔ kɔ -a mu 'heɛn- -Yusu a -kvan nu. 'N -gba -wɛ 'na nunatumu Sitakist wlŋn lɛ. 10'N -gba Apelesɩ wlŋn lɛ. ɔ 'ye -sue, -Yusu 'Klɩsɩ a -ti. Kɛɛ, ɔ 'de sia, 'ke bɔ kuo =wlu ye. 'N -gba Alitobult wlŋn lɛ, kɔ 'a kayugbokue 'heɛn. 11'N -gba 'na 'dukuɛtayu Helodio wlŋn lɛ. 'N -gba Nasɩ a kayugbokue wlŋn lɛ, -v kuo -Yusu =wlu ye. 12'N -gba Trifɛnɩ kɔ Trifɔsɩ wlŋn lɛ, -su -a nɩ Kɔkɔnyɔ a -kvan nu. 'N -gba 'na 'munuɛ-dɩayu nyɔyɩ Pesidɩ wlŋn lɛ, -ɔ nu -kvan 'dɔ, 'ke 'o Kɔkɔnyɔ a -ta 'mu. 13'N -gba Rufusɩ wlŋn lɛ, -ɔ mɔ -tɛɛ a Nyɩsɩ a nahuon. 'N -gba 'a 'dii wlŋn lɛ, -ɔ nuu 'mu 'a 'yu 'mu. 14'N -gba Aseklitɩ wlŋn lɛ, kɔ Flegɔ, kɔ Hemɛsɩ, kɔ Patrobastɩ, kɔ Hemastɩ 'heɛn, v kɔ Nyɩsɩ a nahuin 'bii, -v nɩ 'le =nu -wɔn. 15'N -gba Filolɔgɩ, kɔ Suli, kɔ Nele, kɔ 'a 'dɩayu nyɔyɩ 'heɛn wlŋn lɛ. 'N -gba Olɛpastɩ wlŋn lɛ, ɔ kɔ Nyɩsɩ a nahuin 'bii 'heɛn, -v nɩ 'le =nɔ -wɔn. 16 Ba -nyinyi 'wio -tɛɛ, -ɛ 'we =nɔ -dɩayuɔ ye. Nahuin 'bii, -v kuo -Yusu 'Klɩsɩ =wlu ye, v -gba 'a mu wlŋn lɛ.

'Lele'boɔwin

17'Na -dɩayuɔ -a, nahuin nɩ 'o, 'su lɛ po, Nyɩsɩ a -ti -gbo, v tɔɔ la 'a mu, ɛ 'de =nɩ, 'plu 'su 'a mu 'yilɛnyrehru tɔɔ. Nɛ- kɔ 'kwli 'mu su 'le naa, 'su -Yusu a nahuin yɛ -gbugba, kɔ, 'su 'le =yɔɛ ya. 'Nu 'a mu lɛ 'nɩ 'batɩ, ba -tu nahuindɩ a -gbɛ 'yie. Ba hrun -wɔn lɛ, 18-ɛ nue, ɛ 'de -Yusu 'Klɩsɩ a -kvan, v 'nɩ nuɔ -le, kɛɛ, 'yilɛnyrede =nu, 'waa =wluɩ -hɩa, nɛ- su nu. 'Ke 'le wienlɛnɩnɔ 'kwli 'mu, 'ke su 'le naa, 'su nahuin =nu kaa, -v 'de dɛ 'klan kɔ -hapudɛ 'heɛn a 'yi'mule-hɩhɩale yi. 19 A -mɛ -ye, nahuin 'bii, v yie nɩ, -ɛ mɔ, aa 'o -a nɩ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsɩ 'nɩ -tuu. Nɛ- nue, 'nɩ 'manɩ nu, 'ke 'o 'a mu -wɔn. Kɛɛ, dɛ 'nɩ -hɩa, nɛ- mɔ, ba yi -hapudɛ, a 'mue nu, -ɛ die nu, a 'nɩ -han -hapudɛ kɔ dɛ 'klan 'heɛn 'yi 'mu lɛ pupo. 20 Nyɩsɩ, -ɔɔ 'a mu plɔ a bleele -nyi, ti -de 'de 'le hie, ɔ 'mu Satan, -ɔ mɔ 'kuo -hɩn a nyɩglaka a 'kɩ gbo -wɔ, ɔ 'muo 'le 'a nɩ buhuɔ gbo -tu. -A nɩ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsɩ bɔ nu 'a mu -hapudɛ 'mu.

21 Timote, -ɔ kɔ 'mu 'heɛn- -kvan nu, ɔ -gba 'a mu wlŋn lɛ. 'Na 'dukuɛ, Lukɩstɩ kɔ Jasɔ, kɔ Sosipate, v -gba 'a mu wlŋn lɛ.

22 'Mɔ Tetɩstɩ, 'n -gba 'a mu wlŋn lɛ, 'ke 'le -a nɩ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsɩ a 'dɩ 'kwli 'mu. 'Mɔɔ nɩ, -ɔ 'cru 'crunɛ -gbo, Pɔlɩsu 'a mu ye ya.

23 Gayustɩ, ɔ -gba 'a mu wlŋn lɛ. Nɔ- kɔ kayu gbo 'mɔ Pɔlɩ, 'n nɩ nɔ, -ye lele, nɔ- kɔ -tɛ -Yusu a nahuin 'bii, su nɔ lɛ 'kukue, 'su 'cuɛ nu. Elastɩ, -ɔ mɔ 'dɩɔ a 'wligbo-tunyɔ, kɔ -a nɩ -dɩayu Katustɩ 'heɛn, v -gba 'a mu wlŋn lɛ.

[24-A nɩ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsɩ bɔ nu 'a mu -hapudɛ 'mu.]

Nyɪsvaa -do, bɔ kɔ -ti a 'yi'buaale

²⁵-Ba baa Nyɪsva. ɔ -we 'le bɔ -nyi 'a mu 'kli ni, 'ke ba kuo =wlu ye 'ε ni ti. Kε -Yusu a -haputitīe po. -Haputitīe a -gbe, nε- 'nu 'le nahuin -wɔn gba. Ti -hi la a ti 'yri, -haputitīe a -gbe, Nyɪsva 'die la nahuin tɔɔ. ²⁶Kεε, -tε ti ni lε 'mu -gbo, ɔ pue 'mu pepe'. -Ye -ti Nyɪsva a winwɔn-henyv 'cru la, 'ke 'o -Yusu 'Klɪsv ke, ni- vɔ ke ke 'prεε. Kε 'Klɔhienyɪsvaa 'a -hɔhva nu. -Haputitīe a -gbe, daku a pepe 'wen ni. Nε- die nu, v 'muo =wlu ye kuo, kɔ, v 'muo 'o =tuu.

²⁷Nyɪsvaa -do, nɔ- kɔ =tɔ. Nɔ- -bɔ kɔ -ti a 'yi'buaale 'ε ni ti. -Ba bɔɔ 'ε ni ti, -Yusu 'Klɪsv a -ti. Kε'ε ni, be ni 'mu.

YE-HECRUNLE,

Pɔlu gba la

KOLETIKUE

ye

1 ¹Mɔ Pɔlu, Nyɩsɩa -ha 'le du 'mu, 'ke =bo -he -Yusu 'Klɩsu a -wɔnnaanyɔ, -ε die nu, 'mu 'a -hapɔtɩtie nahuin pue, 'mɔɔ ni, -ɔɔ 'crunɩe -gbo 'cru, 'n kɔ -a ni -ɔɩayu Sɔtenɩ 'heɛn. ²A mu Nyɩsɩa a nahuin, -v ni 'le Koletɩɔɔ 'mu, 'a mu'v ni, -aa -wɔn 'cru, 'a mu =nu, Nyɩsɩa po 'pɩa ke, de =nu, -Yusu 'Klɩsu nu a -ti. ɔ da 'a mu ni, 'ke ba -he 'a nahuin, 'ɔ da -we nahuin 'bii -nu, -vɩ -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsu da, -v ni 'o 'ε ni -tegbi =de. Nɔ- mɔ -a 'bii a Kɔkɔnyɔ. ³-A ni Bu Nyɩsɩa kɔ -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsu 'heɛn, bu nu 'a mu -hapɔde 'mu, kɔ bu nue -we, a 'mu kegbowɛɛnle kɔ.

-Hapɔ-tɔpli -nu, -Yusu nu 'a nahuin =nu 'mu, -v ni 'le Koletɩɔɔ 'mu

⁴Nu Nyɩsɩa -nyi 'wio 'ε ni ti, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu, -ε nue, ɔ nu 'a mu 'mu -hapɔde, -te a kɔ -Yusu 'Klɩsu 'heɛn, a -mυε. ⁵-Te a kɔ =nɔ 'heɛn, a -mυε, nε- kɔ -ti Nyɩsɩa 'ɔ -nyi 'a mu 'klɩ a gblegblei. Nε- nue, 'a yi -ti a -teε, 'a ni 'klɩ ke, 'ke ba =tu -ti a -teε a -gbε nahuin ye. ⁶Ke'ε ni, ε ni 'mu, -ε nue, ti =nu -kɔ 'yri -a =tu la 'a mu -Yusu 'Klɩsu a -ti ye, a 'bli kwa -teε, 'ke 'le 'a ni =wɩ ke. ⁷Nε- nue, 'klɩ 'bii, Nyɩsɩaa nahuin -nyi, 't =cε, 'ke 'o 'a mu -wɔn, 'a mu =nu, -vɩ ti =nu -pre, -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsu di 'le ya. ⁸Nyɩsɩa, nɔ- die nu, a 'mu 'klɩ ke ni 'dɔ, 'ke ba na -teε, 'ke 'o Nyɩsɩa a 'hru wɩn, -ε die nu, -nyrɔwɔ =nu, -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsu di 'le ya, -bati =nu, Nyɩsɩa di nahuin le poo, ɩ 'ni -han 'a mu klɩ. ⁹Ke'ε ni, ε ni 'mu, -ε nue, Nyɩsɩa a -gbε, nɔ- da 'a mu, 'ke a kɔ -Yusu 'Klɩsu 'heɛn, -ɔ mɔ -a ni Kɔkɔnyɔ, a 'mu -mυε, 'plu Nyɩsɩa 'bɔ =tu -ti, ɔ nyi 'ni nu.

-Yusu a nahuin, -v ni 'le Koletukue 'mu, v wo ni

¹⁰'Na 'dɔayuo -a, 'nu 'a mu le 'ni 'bati, 'ke 'le -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsu a 'du 'kwli 'mu, =tɔɔlɛ'bibe ni ni 'le 'le 'a mu -gbahlɔn, kɛɛ, 'baa de 'lu -wɔn le -hie, -ye win a 'mule'wɔnwɔnle be ni 'le 'a mu -gbahlɔn. ¹¹'Diayuo -a, 'ni nu le 'pupre, ε -hen 'nyre, nahuin -hɔn 'le nahuon -gbo, -ɔ mɔ Kloe -wɔn 'mu, 'v le 'mu, -ε mɔ, =yvei ni 'le 'a mu -gbahlɔn. ¹²-Ti 'nu -hua =bo =tu, ni -gbo: A wo ni, 'ke 'le 'a mu -gbahlɔn. =U -ye nɔ 'ni, v mɔ 'mɔ Pɔɔ a nahuin ni, =v -ye nɔ 'ni, v mɔ Apɔɔsi a nahuin ni, -ye =v -ye nɔ 'ni, v mɔ Pieli a nahuin ni, -ye =v -ye nɔ 'ni, v mɔ -Yusu 'Klɩsu a nahuin ni. ¹³De =nu, aa nu, ε 'we =nɔ ye, -Yusu 'Klɩsu 'be le =tɔɔ. ε 'de 'mɔ Pɔɔ, v 'de 'o 'mu tu 'yie 'mu kɔɔ, -ε die nu, 'mu 'ku, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu. 'Ya 'o lele 'lu, ε 'de 'le 'mɔ Pɔɔ a 'du 'kwli 'mu, v 'de 'le 'a mu 'nie 'lu le poo.

¹⁴'Nu Nyɩsua -nyi 'wio, -te 'n nu, 'ni 'de 'a ni nahuon =de 'nie 'lu po, 'bia 'be 'de Klipusi kɔ Gayusi 'heɛn. ¹⁵'A -ti, ε 'de nahuon =de kɔ, -bɔ di =tu, -ε mɔ, 'ke 'le 'na 'du 'kwli 'mu, 'ke 'n poo 'le 'a mu 'nie 'lu le, -ε die nu, a 'mu 'na -naagbopu -he. ¹⁶Iin, u wen 'mu -wɔn mu 'ni -hri, -ε mɔ, 'mɔ po -we Sefanast 'nie 'lu, ɔ kɔ 'a 'dukuɛ 'heɛn. 'Bia 'ni kuɛ 'o lele gbo, 'ni po =ɔ =de 'nie 'lu, -ye ε 'we =nɔ ye, 'a -ti -hri 'mu -wɔn. ¹⁷-Yusu 'Klɩsu 'de 'mu le, 'ke =bo po nahuin 'nie 'lu le, kɛɛ, ɔ le 'mu ni, 'ke =bo pue nahuin 'a =hapɔtitie. 'Bia 'nu 'a =hapɔtitie po, -ye 'ni nue =le, 'ke 'le -tɔnahuin a =tɔ 'kwli 'mu, -ε die nu, 'kukuɛ =nu, ɔ 'ku, 'ke 'o tu 'yie 'mu, ε 'ni -han -gbugbe 'mu 'ya, kɛɛ, nahuin 'mue 'mu le yrii -teɛ.

-Yusuu -a mu tɔɔ Nyɩsua a 'kli, kɔ 'a =tɔ 'heɛn

¹⁸Winte =nu, -ε nyi =tu, -ε mɔ, -Yusu 'Klɩsu 'kuɔ 'o tu 'yie 'mu, ε 'ni da =le de =de, 'ke 'le nahuin =nu 'yi ke, -v di 'wan, -v di 'le na =nu 'mu mu, -ɔ 'nɩni jre gbe. Kɛɛ, -a mu -gbo, Nyɩsua, ɔ waa, -a yie ni, -ε mɔ, winte a -gbe, nɛ-ε nahuin Nyɩsua a 'klikenɩnɩte tɔɔ. ¹⁹-A yi de a -gbe ni, -ε nue, ke'e ni, v nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nyɩsvacrunɩte 'kwli 'mu, -ε mɔ:

«Nyɩsua nɔ 'ni:

'N di =tɔkɔnyɔ a =tɔ gbo 'ni -wɔ,

'muo ke bla 'bii.»

²⁰-Te ε ni le 'mu, -ye 'klɔ -gbo a =tɔkɔnyɔ, kɔ teteitɔnyɔ, kɔ 'crunɩyinyɔ 'heɛn, v 'bii a -gbe, 'waa =tɔ 'ni da =le de =de, 'ke 'le Nyɩsua 'yi 'mu. 'E mɔ -teɛ, Nyɩsua tve -a mu ni, -ε mɔ, 'klɔ -gbo a nahuin a =tɔ 'ni da =le de =de. ²¹'Klɔ -gbo a =tɔkɔnyɔ, v 'ye -tɔplɩ =nu ni, Nyɩsua nu, 'ke 'le 'a =tɔ 'kwli 'mu, kɛɛ -ye v 'dio yrii. -Te v 'dio yrii, nɛ- kɔ -ti Nyɩsua 'ɔ -yri, 'ke bɔ naa 'le 'a winte =nu 'kwli 'mu, -aa nahuin -wɔn le na, ɔ 'mu nahuin -gbo waa, -v kuo =wɔ ye. Kɛɛ -ye nahuin -ye nɔ 'ni, winte a -gbe, ε 'ni da =le de =de. ²²-Juukuɛ, v le =mɔ 'ɨmileka-tɔplɩ, -ε die nu, v 'mu winte a -gbe, -aa po =wɔ ye kuo. Nahuin =nu, -v 'de -Juukuɛ, v -hua bu nu 'waa -gbe a =tɔ, bu yrii Nyɩsua. ²³Kɛɛ, -a -mɛ -ye, -Yusu 'Klɩsu

-nu, v kɔɔ 'o tu 'yie 'mu, nɔ- kɔ -tu -aa -wɔn le na. -Ti a -gbe, -Juukue 'bu 'win, -ye vɔ po yru, 'vɔ -a mu ye -wɔn, -ε nue, v nɔ 'ni, -aa Nyisva a -tu le 'ni -haa. Nahuin =nu, -v 'de -Juukue, v nɔ 'ni, ɪ mɔ -tu ni, -ɪ 'nɪnɪ da de -de. ²⁴Kεε, nahuin =nu, Nyisva -ha 'le du 'mu, 'ke bu -he 'a nahuin, bu mɔ -Juukue, bu 'de -Juukue, v -mε -ye, v yie ni, -ε mɔ, -Yusu 'Klɪsɔ, nɔ-ɔ -a mu Nyisva a 'klɪkenɪnɪe tɔɔ, ε kɔ Nyisva a -tɔ 'heen. ²⁵U -ye nɔ 'ni, de =nu, Nyisvaa nu, ε 'ni da -le de -de, kεε, Nyisva a nunude a -gbe, v ple, -ε 'nɪnɪ da de -de, ε -hi 'o 'waa -tɔ 'mu ni. 'Bu ple, Nyisva 'de 'klɪ kɔ, bu kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, Nyisva bɔ 'de 'klɪ kɔ =nu, ε -hi 'o 'waa 'klɪ a kenɪnɪe 'mu ni.

²⁶-Diayuo -a, -tu -gbo, 'nu mu -tu, ba -hi 'lu -wɔn le: 'A mu =nu, Nyisva da, 'ke ba -he 'a nahuin, nahuin a 'du tio- a 'ya 'mu 'le? 'Ke 'le 'a mu -heyri, nahuin 'plɔplɔ 'de 'le ni, -v kɔ =tɔ, 'ke 'le 'klɔ -gbo a nahuin 'yi 'mu, kɔ, 'klɪkenɪnyɔ, kɔ nyɪblakɪ 'plɔplɔ 'de -wε 'le 'a mu -heyri ni. ²⁷Kεε, nahuin =nu, 'klɔ -gbo a nahuin ple, -v 'de -tɔ kɔ, nu- Nyisva -ha 'le du 'mu, 'ke bu -he 'a nahuin. Kε ɔ nu, -ε die nu, ɔ 'mu 'klɔ -gbo a -tɔkɔnyɔ -tu nue. Nahuin =nu, 'klɔ -gbo a nahuin ple, -v 'de 'klɪ ke ni, nu- Nyisva -ha 'le du 'mu, -ε die nu, ɔ 'mu 'klɔ -gbo a 'klɪkenɪnyɔ -tu nue. ²⁸Nahuin =nu, v 'nɪnɪ daa nahuin =de, kɔ, v yraa, nu- Nyisva -ha 'le du 'mu, -ε die nu, ɔ 'mu 'klɔ -gbo a nyɪgblakɪ gbo -wɔ. ²⁹De a -gbe a -ti, ε 'de nahuon =de kɔ, -bɔ po 'a dɔɔnɔ a -pli, 'ke 'o Nyisva ye. ³⁰Nyisva, nɔ- nue, -a kɔ -Yusu 'Klɪsɔ 'heen, =a -mυε. ɔ -do a -gbe, nɔ- nue, -Yusu 'ɔ tɔɔ -a mu 'a -tɔ. 'Ke Nyisva naa 'le -Yusu 'Klɪsɔ 'mu, 'ɔ 'sii 'o -a mu ye, 'ke 'o 'a dɔɔnɔ ye, 'ɔ nuu -a mu nahuin =nu 'mu, -v kɔ 'klɔɔ =nɔ ke klu, 'ɔ =gbla -a mu, 'ke 'o de 'kuku -wɔn. ³¹'A -ti o, -te v nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nyisvacrunɪe 'kwli 'mu: «Nahuon =nu, -ɔɔ -hva -bɔ po -pli, de =nu, Kɔkɔnyɔ Nyisva nu, ε -do, nε- kɔ -pli bɔ po.»

-Yusu a 'kuku-tɪ, ni- Pɔlɔ, ɔɔ la -wɔn le na

2 ¹'Na -diayuo -a, ti =nu -kɔ 'yri 'n di la 'le 'a mu -wɔn, 'ke =bo tɔɔ 'a mu Nyisva a -ti =nu, -ɪ -hli la nahuin 'yi ke, 'plu Nyisva tɔɔ -a mu, ti a -gbe 'yri, 'ni po -le la 'briwin 'yakli, mɔ, 'n 'de la 'a mu Nyisva a -ti tɔɔ, 'ke 'le -tɔnahuin a -tɔ 'kwli 'mu, a 'ni -han le po, 'n yi 'prele. ²Kεε, 'plu 'mu la 'le 'a mu -wɔn di, 'n pue la 'le -le, 'ke =bo -tu la -Yusu 'Klɪsɔ -do a -ti, tii -tie =nu, 'n di la 'le 'a mu -heyri -hi. Seyɪ-seyɪ, 'a 'kukue -do =nu, ɔ 'ku, 'ke 'o tu 'yie 'mu, nε- kɔ -ti 'n di la 'a mu ye -tu. ³-Tε 'n ni la 'le 'a mu -heyri, 'n 'de la 'klɪ kɔ, 'nu la hvannɔ pɪ 'dɔ. ⁴-Tε 'nu la 'a mu Nyisva a -ti ye -tu, 'ni 'preε -le la 'le -tɔnahuin a -tɔ 'kwli 'mu. Kεε, Nyisva a -Hihiu, nu- tυε 'a mu, 'ke 'le Nyisva a -gbe a 'klɪ 'kwli 'mu, -ε mɔ, Nyisva a -ti =nu, 'nu la -tu, ɪ mɔ -ti a -tεε ni. ⁵-Tε a 'ye la Nyisva a 'klɪ a kenɪnɪe, nε- nue, 'a kuo la -Yusu =wɔ ye. ε 'de -tɔnahuin a -tɔ, ɔ 'die 'nu, a 'dio =wɔ ye kuo.

Nyisva a -tɔ

⁶ε mɔ -tεε, 'bia 'nu 'le nahuin =nu -wɔn 'preε, -v yrii Nyisva a -ti 'mu le -tεε, 'n nyu 'ni tɔɔ, 'ke 'le -tɔ 'kwli 'mu, kεε, =tɔdɔ a -gbe, ɔ 'de 'klɔ -gbo ke a

nahuin a =tɔ. Mɔ, ε 'de -we 'klɔ -gbo ke a nahuin gblakɪ a =tɔ. Nahuin a -gbe, v di gbo 'nɪ -we. ⁷Tɔdɔ -gbo, ɔ kɔ -tɪ 'nu -tu, nɔ- mɔ Nyɪsua a =tɔ. =Tɔ a -gbe, ɔ -hli la nahuin ke 'yɪ, tɪ -hi la tɪ 'yri, kɛɛ, -tɛ tɪ nɪ lɛ 'mʊ -gbo, Nyɪsua tɔɔ -a mʊ nɪ. Tɪ =nʊ -kɔ 'yri ɔ 'de la 'klɔ a nue, ɔ -hie la =tɔdɔ a -gbe -wɔn lɛ 'lu, ɔ 'mʊo 'le 'kwli 'mʊ naa, ɔ 'mʊ -a mʊ waa, -ε die nu, ɔ kɔ -a mʊ 'hɛɛn, -a 'mʊ 'le 'a -tɪ a 'yɪ'buaale -heyri nɪ. ⁸'Ke 'le 'klɔ -gbo a nahuin gblakɪ -heyri, ɔ =de 'de =tɔ a -gbe 'mʊ lɛ yrii. 'Bta 'bʊ yrii wen =tɔ a -gbe 'mʊ lɛ, v 'dɛɛ bʊ kɔɔ wen 'o -a nɪ Kʊkɔnyɔ tʊ 'yie 'mʊ, ɔ mɔ Kʊkɔnyɔ =nʊ, ɔ kɔ -tɪ a 'yɪ'bubua. ⁹Dɛ =nʊ, Nyɪsua nʊ, ε 'we =nɔ dɛ =nʊ ye, v 'cru la, 'ke 'le Nyɪsvacruiɛ 'kwli 'mʊ, -ε mɔ:

«Dɛ =nʊ, -tunahuin a 'yie 'de -hln a 'yee,
kɔ, dɛ =nʊ, 'waa nʊ 'de -hln a 'wɛɛn,
kɔ, dɛ =nʊ, v 'de -hln 'lu -wɔn lɛ a -hie,
dɛ a -gbe, nɛ- Nyɪsua -wɔ -wɔn,
'ke 'o nahuin =nʊ -wɔn, -v nʊɔ 'mʊ.»

¹⁰A -Hihiu 'kwli 'mʊ, ɔ naa 'le, ɔ tɔɔ -a mʊ -huhlɪdɛ a -gbe. Nyɪsua a -Hihiu yɪ -tɔplɪ 'bii a 'ma nɪ, v yɪ -wɛ Nyɪsua a 'lu a lɛ-hiele =nʊ, -ε hren 'mʊ gbo. ¹¹=Bo pue -tunahuon a -hihiu a dɛ ye: Dɛ =nʊ, -n 'be a -hihiu, v 'lu -wɔn lɛ -hie, -n 'die yɪ. ɔ -do, nɔ- yie. 'Ke 'o Nyɪsua a -Hihiu -wɔn, dɛɛ -do, nɛ-ε nɪ. Nyɪsua a -gbe a -Hihiu, v -do, nʊ- yɪ dɛ =nʊ, Nyɪsuaa 'lu -wɔn lɛ -hie. ¹²-A -mɛ -ye, Nyɪsua a -Hihiu =nʊ, ɔ -nyɪ -a mʊ, v 'de 'le 'klɔ -gbo a -tunahuin -wɔn 'mʊ -hɔn. Nyɪsua'a nɪ, ɔ -nyu -a mʊ, -ε die nu, -hapɔdɛ =nʊ, ɔ nu -a mʊ 'mʊ, -a 'mʊe 'mʊ lɛ yrii. ¹³'Bta =baa -tɔplɪ a -gbe nahuin kle -hɪhɪa, -a 'nɪ nue =le, 'ke 'le -tunahuin a =tɔ 'kwli 'mʊ, kɛɛ, -a nɪ pupowin, 'ke u 'le Nyɪsua a -Hihiu -wɔn 'mʊ -hɔn. -Ye Nyɪsua a -tɪ a -tɛɛ =nʊ, Nyɪsua a -Hihiiu -a mʊ tɔɔ, nɪ -aa nahuin =nʊ kle -hɪhɪa, -v kɔ ke 'mʊ Nyɪsua a -Hihiu a -gbe nɪ 'o.

¹⁴Nahuon 'bɔ nɪ 'o, Nyɪsua a -Hihiu 'bʊ 'de 'o =nɔ ke 'mʊ nɪ, -ye -tɪ a -tɛɛ =nʊ, Nyɪsua a -Hihiiu =nɔ tɔɔ, nahuon a -gbe, ɔ 'die 'le -wɛ bɔ yrii 'mʊ lɛ. 'Ke 'o nahuon a -gbe -wɔn, -tɪ a -gbe, ɪ mɔ bʊba-tu nɪ. ɔ 'die 'le -wɛ bɔ yrii 'mʊ lɛ, -ε nue, Nyɪsua a -Hihiiu -do, nʊ- nye nu, 'plɪ =a nyɪ 'mʊ lɛ yrii.

¹⁵Nahuon 'bɔ nɪ 'o, Nyɪsua a -Hihiu 'bʊ nɪ 'o =nɔ ke 'mʊ, -ye ɔ -wɛ 'le bɔ yɪ -tɔplɪ 'bii a 'mʊlɛ'jɪjra nɪ. Kɛɛ, nahuin =nʊ, -v kɔ ke 'mʊ Nyɪsua a -Hihiu 'de 'o nɪ, v 'die 'le -wɛ bʊ 'jra nahuon a -gbe a nunu-tɔplɪ 'yɪ 'mʊ lɛ. ¹⁶'E mɔ -tɛɛ, v 'cru la nɪ, 'ke 'le Nyɪsvacruiɛ 'kwli 'mʊ. -Tɪ a -gbe, nɪ- gbo:

«E 'de nahuon =de kɔ, -bɔ yɪ dɛ =nʊ,
Kʊkɔnyɔ Nyɪsuaa 'lu -wɔn lɛ -hie.

Nahuon =de 'de -wɛ 'le 'a =tɔ a 'mʊpupue -wɛ.»

Ke'ε nɪ, v nu la 'a 'cruɛ. -A -mɛ -ye, -v kɔ ke 'mʊ Nyɪsua a -Hihiu nɪ 'o, dɛ =nʊ, -Yusu 'Kɪsʊ, ɔɔ 'lu -wɔn lɛ -hie, nɛ- aa -wɛ 'lu -wɔn lɛ -hie.

Pɔlɔ kɔ Apɔlɔsɪ 'hɛɛn, v mɔ Nyɪsua a -kuannunyʊ nɪ

3 ¹'Na 'dɪayuo -a, -tɛ 'n nɪ la 'le 'a mʊ -wɔn, 'n 'die la 'le -wɛ =bo 'prɛɛ la 'le 'a mʊ -wɔn, -ε 'we =nɔ ye, -tɛ v 'le nahuin =nʊ, -v kɔ ke 'mʊ

Nyɩsua a -Hihiu ni 'o a -wɔn'prɛɛ nu. Kɛɛ, 'nu la 'le 'a mu -wɔn 'ni 'prɛɛ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ʋʋ 'le 'klɔ -gbo a nahuin =nu a -wɔn'prɛɛ nu, -ʋʋ 'waa -gbe a 'lu a le-hiele -wɔn kʋɛ, -ɛ nue, a 'we la =nɔ 'yuo-pɩi gbi ye, 'ke 'o -Yusu 'Kɩsɩ a 'hru wɔn. ²'Nu la 'a mu tɔɔ ye-he-tɔɔplɩ -do =nu, -tɩ 'de wɔn kla. 'N 'de la 'a mu -tɔɔplɩ 'yakɩ a tʋɛ, -ɛ nue, a 'de la 'le 'a 'muleyriile -we. A 'we la =nɔ 'yuo-pɩi ye, -ʋ 'kɩɛ 'nyɛɛ, -ʋ 'de wen 'le de 'yakla a didie 'le a -wɛɛ. Kʋɛ la 'le gbo, -bo ye -nyrɔwɔ -gbo ke, a 'kɩɛ 'wee =nɔ 'yuo-pɩi gbi ye, -ʋ 'de wen 'le kukunyʋ a didide a didie 'le a -wɛɛ, ³-ɛ nue, a 'kɩɛ 'wee =nɔ 'klɔ -gbo a nahuin ye, -ʋʋ 'waa -gbe a 'lu a le-hiele -wɔn kʋɛ, 'aa ca -wɔn =tutu, =yʋɛi 'tɩ ni 'le 'a mu -gbahlɔn. 'Bɩa 'bɛ ni le 'mu, -ye a 'kɩɛ 'wee 'klɔ -gbo a nahuin ye, -ʋʋ 'waa -gbe a 'lu a le-hiele -wɔn kʋɛ. 'ɛ mɔ -tɛɛ, -tɛ 'waa nunuŋmli ni 'mu, ke 'a ni nuni ni 'mu. ⁴'Ke 'le 'a mu -gbahlɔn, 'bɩa =ʋ -ye 'bʋʋ le po, ʋ mɔ 'mɔ Pɔɩ a nahuin ni, =ʋ -ye 'bʋʋ le po, ʋ mɔ Apɔɩsɩ a nahuin ni, -ye a 'we =nɔ nahuin =nu ye, -ʋ kɔ ke 'mu Nyɩsua a -Hihiu 'de 'o ni.

⁵Nyɔ tio- mɔ Apɔɩsɩ 'le? Nyɔ tio- mɔ 'mɔ Pɔɩ 'le? -A 'hɔn -we a -gbe, -a mu mɔ Nyɩsua a -kʋannunyʋʋ ni, Nyɩsua lee 'le 'a mu -wɔn, 'ke -ba pue 'a mu -Yusu 'Kɩsɩ a -hapɩtɩtɩɛ, -ɛ die nu, a 'muo =wɩʋ ye kuo. -Kʋan =nu, Nyɩsua -nyi -a mu, nɔ-ɔ ni, -aa nu. ⁶'Mɔ Pɔɩ, 'mɔ =tu Nyɩsua a -tɩ a =tutue -wɩu, 'ke 'le 'a mu -wɔn. 'N 'we =nɔ nahuon =nu ye, -ɔɔ -tɔɔplɩ 'dɔ; Apɔɩsɩ -mɛ -ye, 'ɔ gba -kʋan a -gbe 'lu -wɔn. ɔ 'we =nɔ nahuon =nu ye, -ɔɔ 'didɔ-tɔɔplɩ 'nie le 'wɩaa. Kɛɛ, Nyɩsua, nɔ- nue, -kʋan a -gbe 'ɔ nyra 'lu ye gbo -tɛɛ. ɛ 'we =nɔ ye, nɔ- nue, 'didɔ-tɔɔplɩ 'tɩ =ga. ⁷-Ye 'klɛɛ, nahuon -gbo, -ɔɔ -tɔɔplɩ 'dɔ, kɔ nahuon -gbo, -ɔ nyi 'nie le 'wɩaa, ʋ 'ni nu =le de gblaka. Kɛɛ, Nyɩsua, -ɔ nye nu, 'tɩ =ga, nɔ-ɔ de gblaka nu. Nɔ- nye nu, 'a ni =wɩʋ a yekuolɛ 'ɛɛ klɛ bii. ⁸'A -tɩ, nahuon -gbo, -ɔɔ -tɔɔplɩ 'dɔ, kɔ nahuon -gbo, -ɔ nyi 'nie le 'wɩaa, =ɔ =de 'de 'o 'a 'be 'lu ye ni. ʋ mɔ dɛɛ -do. ʋ 'hɔn -we a -gbe, -tɛ nahuon a -kʋan ni 'mu, ke Nyɩsua diu 'wio a -nyinyie nu.

⁹-Ye 'klɛɛ, 'n kɔ Apɔɩsɩ 'hɛɛn, -a bibi ke, =aa Nyɩsua a -kʋan nu. A -mɛ -ye, a 'we =nɔ -ci ye, Nyɩsua, ɔɔ -ci. A 'we -we =nɔ kayu ye, Nyɩsua, ɔɔ po. ¹⁰Nyɩsua -nyi 'mu 'klɩ, 'ni =tu -kʋan -wɩu, 'ke 'le 'a mu -wɔn. 'N 'we la =nɔ kayuoponyɔ ye, -ɔ yi 'o kayuo a gblepole, 'ni po 'o kayu gble -tɛɛ, -ɔ -ye 'ɔ di 'le, 'ɔ nyu 'klɛɛ po. 'ɛ ni nahuon, 'bɔɔ kayu po, bɔ =tu -kʋan 'yie, -ɛ die nu, ɔ 'mu kayu a -gbe po -tɛɛ. ¹¹Nyɩsua, nɔ- =tu 'o -Yusu 'Kɩsɩ gbo, -ɛ die nu, ɔ 'mu kayu a bugbodɛ 'mu 'ya. Nahuon =de 'die 'le -we bɔ po 'le kayu a bugbodɛ -ye. ¹²'Ke 'o kayu a bugbodɛ a -gbe ke, ʋ -we 'le bu nu kayupo-tɔɔplɩ a gbleglei ni, bu po kayu ni. =ʋ -ye, ʋʋ nu -gʋɩʋ, =ʋ -ye 'ʋʋ 'plɩ-tɔɔplɩ nu, -u =die po, =ʋ -ye 'ʋʋ 'he nu, -ɛɛ =die po. Kɛɛ, =ʋ -ye, ʋʋ nu ti, =ʋ -ye 'ʋʋ -we -piti nu, =ʋ -ye 'ʋʋ =gblagbugbli nu. ¹³-Nyrɔwɔ -kɔ 'mu Nyɩsua di 'o nahuin -bati le poo, 'kee ni, 'ɛ ni nahuon a -kʋan di 'o pepe' 'mu bi, -ɛ nue, -nyrɔwɔ a -gbe 'mu, Nyɩsua di 'le 'ɛ ni nahuon a kayupo-tɔɔplɩ 'mu po na, ɔ 'mue 'ye, 'bɩa 'bɛ 'ya 'yilɛnɔ-kʋan 'mu. ¹⁴'Bɩa -n

ne kayudu =nu, -n po, 'bu 'de wln^a, -ye Nyisva di -mu -nyi 'wio. ¹⁵Kee, -n ne kayu =nu, -n po, 'bu wln, -ye Nyisva 'deε bō -nyi -mu 'wio. 'E mō -tεε, ɔ di -mu 'ni waa, keε, ε hie 'o de gbi, na 'mu wɛn -mu lε hien.

¹⁶Be a yie ni, 'a mu -Yusu a nahuin, a 'we =nō kayu ye, -v kō gbo Nyisva 'ti 'le, 'a yie -we, -ε mō, 'ke Nyisva a -Hihiu ni 'o 'a mu ke 'mu. ¹⁷Bia nahuon 'bō 'wla kayu a -gbe, -ye Nyisva di -we nahuon a -gbe 'ni 'la, -ε nue, Nyisva, nō- kō kayu a -gbe.

¹⁸Nahuon =de ni kaa 'le 'a dɔnɔ. 'Ke 'le 'a mu -heyri, nahuon 'bō plε, ɔ kō =tɔ, -ε 'we =nō 'klō -gbo a nahuin ye, -ye bō 'we nahuon =nu ye, -ɔ 'de de =de yi, -ε die nu, ɔ 'mu -tεε a =tɔkɔnyɔ 'mu 'ya. ¹⁹Nu le 'pɔpre nu, ε 'we =nō ye, -tɔplɪ =nu, -ɪ kō ke 'klō -gbo a nahuin plε, v kō 'o =tɔ, ɪ 'ni da =le de =de, 'ke 'le Nyisva 'yi 'mu. 'E mō -tεε, v 'cɪɪ ni, 'ke 'le Nyisvacɪɪɪε 'kwli 'mu, -ε mō: «Gblagblɔkɔnyɔ a =tɔ 'kwli 'mu, 'ke Nyisvaa 'le naa, 'ɔ nyu klɪ.» ²⁰U 'cɪɪ -we ni, -ε mō: «Kɔkɔnyɔ Nyisva yi =tɔkɔnyɔ a 'lu a lε-hiele ni, 'ɔ yie -we, -ε mō, ε 'ni da =le de =de.» ²¹A -ti, 'nu 'a mu 'ni le, a ni po 'le nahuon =de a -pli, a 'ni =han lε po, -ε mō, 'a mu mō 'a nahuin ni. Ba kō 'a yiyie, -ε mō, a kō -tɔplɪ 'bii ni, 'a kō -we nahuin 'bii. ²²Mō Pɔlv, kō Apɔlvst, kō Pielt 'heɛn, -a mu mō 'a ni nahuin ni, =a 'ya 'a ni 'mu-henyv 'mu. Mō, 'klō, kō -hɔnhlɔn, kō 'kɔkɔ 'heɛn, kō ti -gbo 'yri a -tɔplɪ, kō -ɲaɲa a -tɔplɪ 'heɛn, 'a mu kvɪ -we. ²³A -mε -ye, -Yusu 'Klɪsv, nō- ni 'o 'a mu 'lu ye, Nyisva 'ɔ ni 'o -Yusu 'Klɪsv 'lu ye.

A ni po 'le 'a ni dɔnɔ a -pli

4 ¹Ba kō 'a yiyie, -a mu -Yusu 'Klɪsv a -wɔnnaanyv, -a mu mō 'a -kvannunyv ni, Nyisva 'ɔ tɔɔ -a mu -ti a -tεε =nu, -ɪ -hli la nahuin 'yi ke, 'ɔ le -a mu, 'ke -ba tvɪ nahuin. ²-A yie ni, -ε mō, -kvannunyv =nu, v -ha 'le -kvandε, v -nye, de =nu, 'a nyɪgblakaa =nō -hva, nε- mō bō =tu -kvandε a -gbe 'yie -tεε. ³Mε -ye, =bo 'ya -tεε a -kvannunyv 'mu, mō =bo 'de -tεε a -kvannunyv, ε 'de 'a mu, a 'deε ba =tui. ε 'de nahuon =de kō, -ɔ -we 'le -bō =tui. =Betv 'na -gbe, 'n 'de -we 'le 'a =tutue -we. ⁴'Na =wlv 'ni yεε =le 'mu -ti, 'ke =bo nu de 'klan =de. Kee, de a -gbe, ε 'de 'nyre =hen, -ε mō, 'ε mō -tεε, 'n 'de de 'klan =de nu. ε 'de 'mō, 'ni 'bε =le 'na -bati. Kɔkɔnyɔ Nyisva'a ni, -ɔ di 'bε. ⁵A -ti o, a ni 'bε 'le =v -ye a -bati, a ni =tui 'le, 'bia nahuon 'bō nu -kvan -tεε, mō, 'bō 'dio nu -tεε. Kee, ba -pre -nyɔɔw =nu, Nyisva wa 'dv. -Nyɔɔw =nu -kō 'mu Kɔkɔnyɔ -Yusu di 'le di, -tɔplɪ 'bii =nu, -ɪ -hli, 'ke 'le gbɪgbɪyɪ -heyri, ɔ di 'mu po pepe', =betv -tɔplɪ =nu, -ɪ -hli, 'ke 'le -tvnahuin a =wlv ke. -Nyɔɔw a -gbe 'mu, 'ke Nyisva di 'o nahuin baa, -ε 'we =nō ye, -tε v nu -kvan a nunue.

⁶Diayv o -a, Apɔlvst kō 'mu 'heɛn a -ti 'nu =tu, -ε die nu, 'mu 'a mu de tɔɔ. 'N nye 'ni -hva, 'ke ba kvε 'yilɛnɔhru =nu -wɔn, -v kō -ti v 'cɪɪ, 'ke 'le

^a 3.14 ε =hen 'nyre, -na Nyisva a -kvan 'bō nu -tεε

Nytsuacruntε 'kwli 'mv. A ni po 'le 'a ni tɔɔnyɔ -ye a -pli, 'plu a ni yraa 'le ɔ -ye. 7-Mɔ =nu, dε- kɔ -tɪ -nɪ nye 'lu -wɔn lε -hie, -ε mɔ, -mɔ -nu, -n ni 'o -n 'bienv -ye ye 'lu 'le? -N 'di 'yi, -ε mɔ, 'ε ni dε, -n kɔ, Nytsua, nɔ- -nye -mv. -Tε ε 'ya Nytsua 'mv, ɔ -nye -mv, -nɪ po 'le -n dɔɔnu a -pli. 'Bia -nu -n dɔɔnu a -pli po, -ye ε 'we =nɔ ye, ε 'de Nytsua, ɔ 'die -mv -nyi.

8ε 'we =nɔ ye, a nye -wɔn lε -hie 'lu, -ε mɔ, -tɔpl 'bii =nu, Nytsua, ɔ nahuin -nyi, a ku ni. A 'ni -hua =le 'klε lele dε =de, 'a =cεε 'o ye, 'ke 'o Nytsua a 'hru wlɔn. A nɔ 'ni, a 'bii, 'a mv mɔ nyigblaku ni, 'ke 'o Nytsua a 'hru wlɔn. Kεε, -a -mε -ye, -a 'de nyigblaku. 'N nye wen 'ni -hua, 'ke ba 'ya -tεε a nyigblaku 'mv, -ε die nu, a kɔ -a mv 'hεen, -a 'bii, -a 'mv nyigblaku 'mv 'ya, 'ke 'o Nytsua a 'hru wlɔn. 9-A mv -Yusu 'Klɪsɔ a -wɔnnaanyɔ, 'ke 'le nahuin -ye 'yi 'mv, Nytsua nue ni, =a ni 'le nahuin 'bii bu gbo, =a 'we =nɔ nahuin =nu ye, -bati klɪ, vɔ mu 'la, 'plu 'klɔ -gbo a nahuin kɔ Nytsua a leleenɔ 'hεen, 'vɔ -a mv -ta -wɔn 'ye. 10'Ke 'le 'klɔ a nahuin 'yi 'mv, -a mɔ mv bubanyɔ'v ni, -ε nue, -aa =tu -Yusu a -tɪ. A -mε -ye, a nɔ 'ni, a kɔ =tɔ, -ε nue, a kɔ -Yusu 'Klɪsɔ 'hεen, a -mvε ni. 'Ke 'le 'klɔ a nahuin 'yi 'mv, -a 'de 'klɪ kɔ. Kεε, a -mε -ye, a nɔ 'ni, a kɔ 'klɪ. Nahuin yraa -a mv ni. Kεε, a -mε -ye, vɔ 'o 'a mv 'ni =tuu. 11Kvε la 'le gbo, -bo yε ti -gbo ke, kanvɔ -a mv nu, v kɔ 'nie'natv 'hεen. -A 'de =hapɔwlawlɪ kɔ, nahuin 'vɔ -a mv bi, =a 'de gbonule kɔ, 12=aa dabvɔ nu, =aa -kvan nu, -a 'mv dε di. Nahuin 'bvɔ -a mv 'jɔɔ -wɔn po, -ye -aa da Nytsua, 'ke bɔ nu =nu -hapɔdε 'mv. 'Bvɔ -a mv =svε =tue, -ye -aa nu gbee, =a kɔ =wlv a 'lɪla. 13'Bvɔ -a mv tanɪ =tu, -ye -a nu =wlv 'yɔɔɔ, =a nyu 'le -wɔn 'prεε. Kvε la 'le gbo, -bo yε ti -gbo ke, 'ke 'le 'klɔ -gbo a nahuin 'yi 'mv, -a 'we =nɔ nahuin =nu ye, -v 'de gbaale kɔ, -v 'we =nɔ kvεti ye, vɔ le -ha, 'plu vɔ 'kwla 'mv po.

14-Tɪ -gbo, 'nu 'cru, ε 'de =be 'mv 'a mv -tvɪ nue a -tɪ. Kεε, 'nu lε 'crule nu, ε 'we =nɔ ye, 'mv 'a mv =tɔ 'mv po a -tu ni, -ε nue, 'a mv mɔ 'na 'mɔnvεyuo. 15=Beti ba kɔ nahuin 'plɔplɔ -ye, -vɔ 'a mv -Yusu 'Klɪsɔ a -tɪ tɔɔ, a kɔ buu -do. 'Mɔ mɔ 'a ni bu'u ni, -ε nue, 'mɔ =tu 'a mv -Yusu 'Klɪsɔ a -tɪ ye, 'a kuo =wlv ye. 16'Nu 'a mv lε 'ni 'bati, -tε 'n 'ya 'a ni bu 'mv, ba -ha 'le 'na =pɪ lε. 17'N nye 'ni -hua, kε'ε ni, ba nu. Nε- nue, 'nu 'a mv Timote ye ya. Timote a -gbε, 'mɔ =tuo -Yusu a -tɪ ye, 'v kuo =wlv ye. Nɔ- mɔ 'na =wlv a nahuon. ɔ 'sii 'o ye, 'ke 'o Kvɔkɔnyɔ -Yusu a 'hru wlɔn. Nɔ- 'nu 'le 'a mv -wɔn lee, ɔ 'mv lele 'a mv tɔɔ, -tε 'nu nina nu, 'ke 'o -Yusu 'Klɪsɔ a 'hru wlɔn. -Tε ɔ di 'a ni tɔɔlε nu, kε 'nu -Yusu a nahuin a tɔɔlε nu, 'ke 'o 'ε ni -tεgbi =de, -ε die nu, -tε 'nu naale nu, v 'mv -wε lε naale nu.

18'Ke 'le 'a mv -heyri, nahuin -ye, vɔ 'le 'waa dɔɔnu 'ni 'yaa, -ε nue, v nɔ 'ni, 'nu pɪ hvannv, 'ke =bo di 'le 'a mv -wɔn. 19Kεε, -a ni Kvɔkɔnyɔ, 'bɔ wεen ke, -ye 'n -wε lε kε 'ledidie, 'ke 'le 'a mv -wɔn. 'Bia 'ni nyre 'le 'a mv -wɔn, 'n di nahuin =nu 'ni 'ye, -vɔ 'le 'waa dɔɔnu 'yaa, 'plu 'bia 'bvɔ 'le lε 'prεε -do, mɔ, 'bia Nytsua a 'klɪ 'bɪ ni 'le =nu 'mv, 'n die 'ni yi. 20'Nu lε 'a =tutue nu, ε 'we =nɔ ye, Nytsua 'bɔ kɔɔ nahuon win ke, 'ke 'le nahuon a -gbε a

nunujmli 'kwli 'mu, 'ke -n nye 'le yrii. E 'de 'le 'a pupowin 'kwli 'mu, -ni yrie -le 'le.

²¹Ba le 'mu, de 'a ni =wlu -hva. 'Bia 'nu 'le di, =be -bo ya 'le -ɲɛ, 'mu 'le 'a mu le -ha, mɔ, 'bia 'ba 'cɪcɪ 'a ni =wli, 'nu 'le di, 'mu 'le =wlu 'yɔɔ 'le ya, 'ke 'le 'munuele 'kwli 'mu?

Nahuon 'bɔ nu -wlawli, -ye ba -hɔ 'le 'a ni dɔɔnu -heyri

5 ¹'Ya 'o lele 'lu, -ti 'nu 'wɔn ti a pɛpɛ, 'ke 'o 'a mu ke, ni- mɔ, nahuin ni 'le 'a mu -heyri, 'vɔ -wlawli nu. Mɔ, nahuin -nu, -v 'de Nyɪsɪva yi, 'yilɛnyredɛdu a -gbe, v 'ni nue =le gbe. U 'le 'mu ni, -ɛ mɔ, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon ni 'le, 'ɔ -ha 'a bu nyɔɔ kwa. ²'A ni de 'kuku a -ti, a kɔ ba we wen =hien. Kɛɛ, e 'de 'le 'mu ni, 'aa 'a ni dɔɔnu a -pli po. Nahuon -nu, -ɔ nu de a -gbe, ba -hɔ 'le 'a ni dɔɔnu -heyri. ³'Mɔ -gbo, 'n 'de 'le 'a mu -gbahlɔn ni. Kɛɛ, 'ke 'na =wlu ni 'le 'a mu -wɔn, kɔ, 'n 'bɛ -bati =nu ni -dodo, 'ke 'o nahuon =nu -wɔn, -ɔ nu de 'kuku a -gbe, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -bo 'nɪnɪ nu wen 'le 'a mu -gbahlɔn. ⁴'N 'bɛ -bati a -gbe ni, 'ke 'le -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'du 'kwli 'mu. De a kɔ ba nu, nɛ- mɔ, ba 'kukue le, -ye 'ke 'na =wlu di 'le 'a mu -gbahlɔn ni, kɔ, -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'kɪ a kenɪnɪɛ 'mu -we -tuo ke ni. ⁵'Bia 'ba 'kukue 'klɛɛ le, -ye ba po nahuon a -gbe Satan kwa, -ɛ die nu, Satan 'mu 'a -plahɔn 'la, kɔ, -ɛ die nu, Nyɪsɪva 'mu 'a -hihiu waa, -nyɔɔwɔ =nu -kɔ 'mu -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu di 'le di.

⁶E 'de -tɛɛ nu, 'ke ba po 'a ni dɔɔnu a -pli. =Be a 'di yi, -ɛ mɔ, 'flɔɔ a 'yaade 'cicɛ gbi, nɛ-ɛ 'flɔɔkuo 'bii 'yaa? E 'we =nɔ ye, de 'kuku 'cicɛ gbi, nɛ-ɛ wlo, 'ɛ nye nu, a 'bii 'aa de'kukununyɔ -hɛ. ⁷'A kɔ ba -ha 'le de 'kukudu a -gbe 'a ni dɔɔnu -heyri, -ɛ 'we =nɔ 'flɔɔ a 'yaade ye, -ɛ die nu, a 'mu 'o ye 'sii, e =hen 'nyre, a 'mu 'flɔɔkuo =nu ye 'we, 'flɔɔ a 'yaade 'de 'le 'mu ni. 'N yie ni, Nyɪsɪva nue ni, 'a 'sii 'o ye -dodo, 'ke 'o =nɔ ye, -ɛ nue, -Yusu 'Kɪsɪv 'kɪ ni, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu. -Yusu a -gbe, ɔ 'we =nɔ 'blayu =nu ye, -Juukɪvɛ, vɔ 'la, 'ke 'o -cɔhlɔn a pipie a -ta 'mu, v 'mu le'mimre =nu nu, vɔ Pakɪ daa. ⁸'A -ti, -ba hie 'o -a ni -tɔplɪ -hɔn =nu gbo, -aa nu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -Juukɪvɛ, vɔ 'a nunue nu, ti =nu -kɔ 'yri vɔ Pakɪ a le'mimre nu, vɔ 'flɔɔdu =nu di, 'flɔɔ a 'yaade 'de 'le 'mu ni. 'Bia -ba hie 'o -a ni -tɔplɪ -hɔn =nu gbo, -aa nu, -ye -a ni nunuklɔ 'sii 'o ye, =a -hɛ -hapɔnahuin.

⁹'Crɪnɛ =nu, 'n ya o 'a mu ye, 'ke 'le =nɔ 'kwli 'mu, 'n -tui o 'le -le, -ɛ mɔ, nahuin =nu, -vɔ -wlawli nu, kɔ 'lalu 'hɛɛn, a kɔ =nu 'hɛɛn, a ni nunaa 'le -wɔn. ¹⁰E 'de o nahuin =nu, -v 'de -Yusu a nahuin a -ti, 'ni -tui =le o. 'E mɔ -tɛɛ, nahuin =nu, -vɔ -wlawli nu, kɔ 'lalu 'hɛɛn, kɔ =v =nu, -vɔ ca =tu, kɔ =v =nu, -vɔ 'yri, kɔ =v =nu, -vɔ 'kuo da, nahuindu a -gbe, nu- ni nɔ 'klɔ -gbo ke. 'Bia -Yusu a nahuon 'bɔ ple, ɔ 'ni -hɛɛ =le, ɔ kɔ nahuindu a -gbe 'hɛɛn, bu nunaa -wɔn, -ye -Yusu a nahuon a -gbe, ɔ kɔ bɔ -hɔn wen nɔ 'klɔ -gbo ke 'mu. ¹¹De =nu, 'n 'crɪu o, 'n 'crɪɛ o ni, 'ke 'o -Yusu a nahuin a -ta 'mu. 'Bia nahuon 'bɔ ple, ɔ mɔ -Yusu a nahuon ni, 'plɪ 'bɔɔ -wlawli nu, kɔ 'lalu

'heen, 'bɔɔ ca =tu, 'bɔɔ 'kuo da, 'bɔɔ nahuin a 'du 'yi le nyre, 'bɔɔ 'a dɔɔnu nɔ a 'nuna wlɔn -hie, 'bɔɔ 'yri, a kɔ =nu 'heen, a nɪ nuna 'le -wɔn. Mɔ, a kɔ =nu 'heen, a nɪ didi 'le dɛ -wɔn. ¹²⁻¹³Nahuin =nu, -v 'de -Yusu a nahuin, ε 'de 'na -kuan, 'ke =bo puu -bati le. Nyɪsua, nɔ- diu -bati le poo. A -mɛ -ye, nahuin =nu, -v kɔ 'a mɔ 'heen, -v mɔ -Yusu a nahuin, nu- a blɛ ye ba poo -bati le. Dɛ =nu, Nyɪsua a 'crunɛɛ =tu, nɛ- ba nu. E nɛ- mɔ: «Nahuon =nu, -ɔɔ dɛ 'klan nu, ba -hɔ 'le 'a nɪ dɔɔnu -heyri.»

Nyɪsua a nahuin 'de ye ble bu pue -hakui nahuin =nu,

-v 'de Nyɪsua yi

6 ¹'Ke 'le 'a mɔ Nyɪsua a nahuin -heyri, nahuon 'bɔ nu 'a mɔ dɛ 'klan 'mɔ, a 'de ye ble ba pue -hakui nahuin =nu, -v 'de Nyɪsua yi. Kɛɛ, a kɔ ba pue wɛn 'a nɪ 'bienu Nyɪsua a nahuin -hakui. ²=Be a 'di yi, -ɛ mɔ, Nyɪsua a nahuin, nu- di -hlɪn 'klɔ -gbo a nahuin -bati le poo? 'A -tɪ, -tɛ a di 'klɔ -gbo a nahuin 'bii -bati le poo, ε nɔɔ 'o le, 'ke ba po -bati, 'ke 'o -tɪ 'cicrɛi a -ta 'mɔ. ³=Be a 'die -wɛ yi, -ɛ mɔ, Nyɪsua a leleenyu, -a mɔ diu -wɛ -bati le poo? -Tɛ -a di Nyɪsua a leleenyu -bati le poo, 'a -tɪ, ε nɔɔ 'o le, 'ke -ba po -bati, 'ke 'o 'klɔ -gbo a -tɔplɪ a -ta 'mɔ. ⁴'A -tɪ, -tɪ 'bɪ bi 'le 'a mɔ -gbahlɔn, dɛ- nue, nahuin =nu, -v 'de Nyɪsua yi, 'a nyu -hakui pue, 'ke v 'mɔ 'a mɔ -bati le poo 'le? ⁵=Be ε 'nɪ nue =le 'a mɔ -tɔv? 'Ke 'le 'a mɔ -heyri, =be =tɔkɔnyɔ =de 'de 'le nɪ, 'ke bɔ =tu 'a nɪ -tɪ a -gbɛ? ⁶E 'de -tɛɛ nu, 'ke ba po -hakui 'a nɪ 'bie -Yusu a nahuin le, 'ke 'o nahuin =nu ye, -v 'de -Yusu =wɔ ye kuo.

⁷=Tutu-tɪ, 'bɪ nɪ 'le 'a mɔ -gbahlɔn, ε -hɛn 'nyrɛ, a 'nɪ na -le Nyɪsua a 'hru =nu -tɛɛ. 'Bɪa nahuon 'bɔ nu 'a mɔ dɛ 'klan 'mɔ, 'bɔ 'yri 'a nɪ dɛ, ε nɔɔ 'o le, 'ke ba kɔ =wɔ a 'lɪla, 'ɛ -hi 'o ba yɔɔ -tɪ, 'ke 'o nahuon -ye ye. ⁸Kɛɛ, a 'de =wɔ a 'lɪla kɔ. Dɛ aa nu, nɛ- mɔ, aa -v -ye 'mɔ nu dɛ 'klan, 'aa 'waa -tɔplɪ 'yri, =betɪ bu 'ya 'a nɪ 'bie Nyɪsua a nahuin 'mɔ. ⁹'A yie nɪ -tɛɛ, -ɛ mɔ, nahuin =nu, -v dɛ 'klan nu, v 'dɛɛ bu pa -hlɪn 'le Nyɪsua a 'klɔ yrayrv =nu 'kwli 'mɔ, ɔ di nu. A nɪ kaa 'le 'a nɪ dɔɔnu, ba kɔ 'a yiyie, nahuin =nu, -v 'lalu nu, kɔ nahuin =nu, -v =wɛhi klɪ, nahuin a -gbɛ, v 'dɛɛ bu pa 'le Nyɪsua a 'klɔ yrayrv 'kwli 'mɔ, kɔ nahuin =nu, -v =wɔwɔli nu, kɔ nyɪbɛpv =nu, -v 'waa 'bie nyɪbɛpv nyrv 'mɔ nuu, ¹⁰kɔ nahuin =nu, -v 'yri, kɔ nahuin =nu, -v ca =tu, 'ke 'o 'waa 'bie a kɔkɔ-tɔplɪ a -ta 'mɔ, kɔ nahuin =nu, -v 'waa dɔɔnu nɔ wlɔn -hie, kɔ nahuin =nu, -v 'waa 'bie a 'du 'yi le nyre, kɔ -balɔnyv 'heen, nahuindu a -gbɛ, v 'dɛɛ bu pa 'le Nyɪsua a 'klɔ yrayrv 'kwli 'mɔ gbe. ¹¹Ti -hi la a ti 'yri, nahuin -ye, 'ke 'le 'a mɔ -gbahlɔn, v 'cipi la 'o 'yilɛnyre-tɔplɪ a -gbɛ a nunue. Kɛɛ, -tɛ ti nɪ le 'mɔ -gbo, Nyɪsua =nu, -aa da, 'a -Hihiu -gbla 'a mɔ nɪ, 'ke 'o 'yilɛnyre-tɔplɪ a -gbɛ a -ta 'mɔ, 'v po 'a mɔ 'pɪa ke, -ɛ die nu, a 'mɔ Nyɪsua a nahuin 'mɔ 'ya, 'v nue, 'a 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye. Kɛ'ɛ nɪ, v nu 'a nunue, -ɛ nue, a kuo -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsv ye =wɔ.

Ba -ha 'a ni 'hvin, 'ke 'o Nyɩsua a -ti a 'yi'buuale a -ta 'mu

¹²D -ye 'ke 'le 'a mu -gbahlɔn, v nɔ 'ni, v kɔ 'hru, 'ke bu nu 'e ni dɛ =de, v -hva. Iin, =hapɔkɔɔ ni, kɛɛ, ε kɔ nunu-tɔpli -ye, 'i 'nuni -hw 'mu. 'N -we 'le =bo po wɛn -wɛ lɛ ni, -ε mɔ, 'n kɔ 'hru, 'ke =bo nu 'e ni dɛ, kɛɛ, 'ni -hva =le =bo -he 'e ni dɛ =de a =ge. ¹³Kɛ aa lele po: Dididɛ ni 'o =o, 'ke 'o 'kwli -wɔn, 'kwli ni 'o =o, 'ke 'o dididɛ -wɔn. Iin, =hapɔkɔɔ ni, kɛɛ, -nyrɔwɔ =de 'mu -hlin, didi-tɔpli kɔ 'kwli 'hɛɛn, Nyɩsua di gbo 'ni -wɔ, kɛɛ, ε 'die 'nyre =hɛn, -ε mɔ, -a ni 'hvin ni 'o =o, 'ke 'o 'lalu a -ta 'mu. I ni 'o =o, 'ke 'o Kɔkɔnyɔ -Yusu -wɔn. Kɔkɔnyɔ -Yusu a -gbɛ, nɔ- kvi win ke. ¹⁴-Tɛ -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'ku la, -ye Nyɩsua -hu la 'le 'kɔkɔnyɔ -hɛyri ni, 'ɔ -hu la 'klɔ. -A -mɛ -ye, =ba 'ku -hlin, ɔ di -wɛ 'le -a mu 'kɔkɔnyɔ -hɛyri 'ni -ha, ɔ 'mu 'a mu 'klɔ -ha, 'ke 'le 'a 'klɔ 'kwli 'mu.

¹⁵Ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, 'cɔɛ, ε 'we =nɔ -Yusu a 'hvin ye. 'A -ti, 'a ni 'hvin mɔ -Yusu 'Kɩsɩ a 'hvin a 'pi. ε nɛ- nue, 'ni 'de ye blɛ gbe =bo 'ba -Yusu 'Kɩsɩ a 'hvin a 'pia 'mu, =bo nuo 'lalunyrɔ a 'hvin a 'pia -ye 'mu. ¹⁶Ba kɔ 'a yiyie, nahuon 'bɔ ni 'o, ɔ kɔ 'lalunyrɔ 'hɛɛn, 'bu pɛ gbo, -ye ɔ kɔ =nɔ 'hɛɛn, v di -he -tɔnahuoon -do, -ε nue, Nyɩsua a wintɛ nɔ 'ni: «Nyibɛyu kɔ nyrugba 'hɛɛn, v di -he -tɔnahuoon -do.» ¹⁷Kɛɛ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ -nyi 'a dɔnɔ Kɔkɔnyɔ -Yusu, -ye ɔ kɔ =nɔ 'hɛɛn, v -he -tɔnahuoon -do, 'ke 'le 'a -Hihiu a 'klɔ 'kwli 'mu.

¹⁸Nɛ- nue, 'nu 'a mu le: Ba yraa 'lalu! Nahuon 'bɔɔ dɛ 'kuku -ye nu, ε 'de 'a -plahvin, ɔ 'ni nue =le =nɔ 'mu. Kɛɛ, nahuon 'bɔɔ 'lalu nu, -ye ɔɔ nu dɛ 'kuku, 'ke 'o 'a dɔnɔ a -plahvin -wɔn. ¹⁹Ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, 'a ni 'hvin, ni- mɔ Nyɩsua a -Hihiu a gbonule? Nyɩsua, nɔ- -nyi 'a mu 'a -Hihiu a -gbɛ, -ε die nu, v 'mu 'le 'a ni =wli ke ni. ε 'de 'a ni -gbɛ, 'a 'de 'a ni dɔnɔ win ke kɔɔ. Nyɩsua, nɔ- kɔɔ 'a mu win ke, ²⁰-ε nue, ɔ -ha 'a 'Yu ni, 'ke bɔ =gbla 'a mu, 'ke 'o 'a ni dɛ 'kuku a -ta 'mu. 'A -ti, ba -ha 'a ni 'hvin, 'ke 'o Nyɩsua a -ti a 'yi'buuale a -ta 'mu.

Nyrɔ kɔ tɔ 'hɛɛn a -ti

7 ¹-Ti -gbo, a -gba 'mu wɔn, 'ke 'le 'a ni 'cruntɛ 'kwli 'mu, ni- 'nu 'klɛɛ 'a mu klɛ mu -hɩta. 'N nɔ 'ni: ε nu -tɛɛ, 'ke nyibɛyu ni kɔ 'le nyrɔ. ²Kɛɛ 'klɛɛ, =beti bɛ ni lɛ 'mu, ε nu -tɛɛ, 'ke 'ε ni nyibɛyu bɔ kɔ nyrɔ, 'ε nu -wɛ -tɛɛ, 'ke 'ε ni nyrugba bɔ kɔ tɔ, -ε die nu, v 'ni -han 'lalu nu. ³Nyrɔ kɔ 'a tɔ 'hɛɛn, 'bu pɛ gbo, tɔ ni pleɛ 'le 'le 'a nyrɔ ke, nyrɔ ni pleɛ 'le -wɛ 'le 'a tɔ ke. ⁴Nyrugba 'bɔ kɔ tɔ, ε 'de =nɔ, ɔ 'de 'a 'hvin win ke kɔɔ. 'A tɔ'kɔ ni, ɔ kvi win ke. ε 'de -wɛ nyibɛyu, ɔ 'de 'a 'hvin win ke kɔɔ. 'A nyrugbaa ni, ɔ kvi win ke. ⁵'A -ti, nyrugba kɔ 'a tɔ 'hɛɛn, v ni bubla 'le yrɛ, 'bɩa 'bu pɛ gbo, 'bɛ 'de v 'hɔn -wɛ a -gbɛ, bu -yri, -ε mɔ, ke v di nu, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, -ε die nu, v 'mu ti kɔ, 'ke bu da Nyɩsua. Ti gbi a -gbɛ 'bɩ -hi, -ye ba -ma lele 'craki. Kɛ'ε ni, ba nu 'a nunue, -ε die nu, 'a 'mu 'klɔ kɔ, 'ke ba kɔɔ 'a ni 'hvin win ke, kɔ, Satan 'ni -han 'a mu 'mu lɛ =tɔ, 'a 'ni -han dɛ 'kuku nu.

⁶-Ti -gbo 'nu =tu, 'ke 'o 'bli a -ta 'mu, 'ni po -le le, ke ba nu. Kεε, 'n nɔ 'nu: 'Bia 'baa le nu, ε 'de 'yi le nyre. ⁷'Bε 'ya wen 'n -do -gbo 'mu, 'n di wen 'ni =tu, -ε mɔ, ε nɔɔ 'o le, 'ke nahuin 'bii bu 'we wen 'mu ye, -ɔ 'de nyrɔ kɔ. Kεε, 'bε ni wen le 'mu, ε 'deε bε nu wen -tεε, -ε nue, 'kli -nu, Nyɩsua -nyi -a mu, ɪ ni le 'dɔdɔ. ɔ -nyi =v -ye 'kli, 'ke bu kɔ nyrɔ kɔ tɔ 'hεen, kɔ, 'ɔ -nyi -we =v -ye 'kli, 'ke v ni kɔ 'le nyrɔ kɔ tɔ 'hεen.

⁸Nahuin -gbo, -v 'de 'ti, kɔ nyrugbapv, -v mɔ kotianyrv, nu- 'nu 'klεε 'le -wɔn mu 'prεε. ε nɔɔ 'o le, -te 'n ni 'mu, ke bu ni 'mu, v ni 'ti 'le. ⁹Kεε, 'bia 'ba 'de 'le 'a ni 'hvin a win a kekɔɔle -we, -ye ba 'ti. ε nu -tεε, 'ke ba 'ti, 'ε -hi 'o =sue a 'yiye 'bε 'la 'a mu.

¹⁰-Yusu a nahuin, -v 'ti, nu- 'nu 'klεε 'le -wɔn mu 'prεε. ε 'de 'mɔ, 'ni -tui =le, Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɩsuv ni, nɔ- nyi =tu. ɔ nɔ 'ni: Nyrugba -gbo, -ɔ kɔ tɔ, ɔ ni hie 'le 'o 'a tɔ gbo. ¹¹'Bia 'bɔ hio 'o gbo, ɔ ni kɔ 'le 'klεε lele tɔ. 'Bɔɔ lele tɔ a kɔkɔ -hva, -ye bɔ mu, ɔ kɔ 'a ye-hetɔ =nu 'hεen, bu bibi lele 'mu. Tɔ -mε -ye, ɔ ni po 'le 'le 'a nyrugba -patv 'mu.

¹²Nahuin -gbo, -v kɔ nyrv, -hee' -v kɔ tɔnv, -v 'de -Yusu =wlv ye kuo, nu- 'nu 'klεε 'le -wɔn mu 'prεε. -Ti -gbo, 'mɔɔ ni, -ɔ nyi =tu, ε 'de Kɔkɔnyɔ -Yusu. 'N nɔ 'nu: 'Bia nahuon 'bɔ kuo -Yusu =wlv ye, 'a nyrugba 'bɔ 'de -Yusu =wlv ye kuo, 'plu nyrugba a -gbe, 'bɔ nye -hva, 'ke bɔ ni 'o 'a tɔ 'hvin 'mu gbo, -ye 'a tɔ ni puo 'le 'le -patv 'mu. ¹³Ke'e ni, ε ni -we 'mu, 'ke 'o nyrugba =nu -wɔn, -ɔ kuo -Yusu =wlv ye. 'A tɔ 'bɔ 'de -Yusu =wlv ye kuo, 'bɔ nye -hva, 'ke bɔ ni 'o 'a nyrɔ a -gbe 'hvin 'mu gbo, 'a nyrɔ a -gbe, ɔ ni -hɔɔn 'le 'o -hlɔn 'mu. ¹⁴'N nyi 'ni =tu, -ε nue, tɔ =nv, -ɔ 'de -Yusu =wlv ye kuo, ɔ 'mvεε Nyɩsua ye, 'a nyrugba, -ɔ kuo -Yusu =wlv ye a -tu. Nyrugba -mε -ye, -ɔ 'de -Yusu =wlv ye kuo, dεε -do, nε-ε ni, 'ke 'o -nɔ -wɔn. 'Bia 'a tɔ 'bɔ kuo -Yusu =wlv ye, -ye ɔ 'mvεε Nyɩsua ye. 'Bia 'bε 'de wen le 'mu ni, 'waa 'yuo=pli, v di wen ye 'we 'yuo=pli -nv, -v 'de Nyɩsua yi. Kεε, v 'de le 'mu ni. ɔ 'mvεε Nyɩsua ye.

¹⁵Nahuon -gbo, -ɔ 'de -Yusu =wlv ye kuo, ɔ -mε -ye, 'bɔ ple, ɔ di 'o 'a nyrɔ -hee' 'a tɔ gbo 'ni hie, -ye bɔ hio 'o gbo. -Mɔ tɔ, -mɔ nyrɔ, -ni hie 'o, -ha -na nyrɔ -hoo' -na tɔ mε le, bɔ mu, -ε nue, Nyɩsua, ɔ da 'a mu ni, 'ke ba kɔ plɔ a bleele. ¹⁶-Mɔ nyrugba =nu, -ɔ kuo -Yusu =wlv ye, -n 'die yi, 'bia -na -tu, Nyɩsua 'bɔ di -na tɔ waa. Mɔ, -mɔ nyibeyu =nu, -ɔ kuo -Yusu =wlv ye, -n 'die yi, 'bia -na -tu, Nyɩsua 'bɔ di -na nyrugba waa.

**-Kvan =nv, -nu la nu, ti =nv -kɔ 'yri Nyɩsua daa la 'o
-mu, 'ke -bo kuo =wlv ye, nɔ- -bo 'cipi 'o nunue**

¹⁷'Nu 'o lele -nɔ 'lu po de -ye. ε nε- mɔ: 'ε ni nahuon 'bɔ ni 'o, -kvan =nv, -ɔ kɔ 'kli Nyɩsua -nyi =nɔ, 'ke bɔ nu, ti =nv -kɔ 'yri ɔ dɔɔ 'o, 'ke bɔ kuo =wlv ye, -kvan a -gbe, nɔ- bɔ 'cipi 'o nunue. ε =hen 'nyre, -te ɔ ni la 'mu, ke'e ni, ɔ kɔ bɔ ni 'mu. Dεε -do a -gbe, nε- 'nu -Yusu a nahuin 'bii tɔɔ, 'ke 'o 'ε ni -tεgbi =de. ¹⁸=Bo pue ye'bibe a de ye: Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bu 'dio ye 'bε, -ε 'we

-nɔ ye, -tɛ -Juukue a teteɛ 'a -tutue nu, 'plu Nyɪsua 'bɔ dɔ, 'ke bɔ kuo =wlu ye, -ye nahuon a -gbɛ, ɔ ni -mʊɛ 'le lɛ, 'ke bu 'bɔ ye. 'Ya 'o lele 'lu, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bu 'bɔ ye, 'plu Nyɪsua 'bɔ dɔ, 'ke bɔ kuo =wlu ye, -ye ɔ ni -hli 'le 'a ye'biɛ. ¹⁹Bu 'bɛ 'a mu ye, mɔ, bu 'de 'a mu ye 'bɛ, ɛ 'de dɛ gblaka, 'ke 'o Nyɪsua ye. Kɛɛ, dɛ -mɔ dɛ gblaka, nɛ- mɔ -ba -tuu 'o Nyɪsua a tetei 'o.

²⁰ɛ ni nahuon 'bɔ ni 'o, -kvan =nu, ɔ la nu, ti -nu -kɔ 'yri Nyɪsua dɔɔ la 'o, 'ke bɔ kuo =wlu ye, nɔ- bɔ 'cipi 'o nunue. ²¹-Bo pue -wɛ =ge a dɛ ye: Ti -nu -kɔ 'yri Nyɪsua daa la 'o -mu, 'ke -bo kuo =wlu ye, 'bia =ni 'ya la =ge 'mu, ɛ ni 'yaa 'le -mu 'kla -wliye. Kɛɛ, =ni 'ye 'hru, 'ke bu tɛ -mu gbo, -ye -bo wɛɛn ke. ²²'Nu lɛ 'puprɛ nu, ɛ 'we =nɔ ye, =ge =nu, Kɔkɔnyɔ -Yusu da, 'ke bɔ kuo =wlu ye, ɔ 'de 'klɛɛ lele =ge, -ɛ nue, Kɔkɔnyɔ -Yusu =gblɔ ni, 'ke 'o dɛ 'kuku -wɔn, ɔ kɔ =nɔ 'hɛɛn, 'v -mʊɛ. 'Ya 'o lele 'lu, nahuon -gbo, -ɔ 'de =ge, kɛ nɔ 'klɔ -gbo ke, 'plu -Yusu 'Klɪsɔ da, 'ke bɔ kuo =wlu ye, nahuon a -gbɛ, ɔ -hɛ -Yusu 'Klɪsɔ a =ge, ²³-ɛ nue, Nyɪsua, ɔ -ha 'a 'Yu ni, 'ke bɔ =gbla 'a mu. 'A mu mɔ 'a nahuin ni. 'A -tɪ, a ni wɛɛn 'le ke, 'ke ba kʊɛ nahuin a 'lu a lɛ-hiele -wɔn, -ɛ 'we =nɔ -tɛ ba 'nɪnɪ 'ya wɛn 'waa =go 'mu.

²⁴'Diayuo -a, 'nu 'a mu 'ni le, 'ɛ ni nahuon 'bɔ ni 'o, -kvan =nu, ɔ la nu, ti -nu -kɔ 'yri Nyɪsua dɔɔ la 'o, 'ke bɔ kuo =wlu ye, -kvan a -gbɛ, nɔ- bɔ 'cipi 'o nunue, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ Nyɪsuaa 'a -huhua nu.

-Tɪ =nu, Pɔlv =tu, 'ke 'o nahuin =nu ke, -v 'de 'bli 'ti

²⁵Nahuin =nu, -v 'de 'ti, nu- kɔ -tɪ 'ni 'klɛɛ mu =tu. -Tɪ -gbo 'nu mu =tu, ɛ 'de Kɔkɔnyɔ -Yusu, ɔ 'di 'mu le. -Tɪ 'nu 'lu -wɔn lɛ -hie, ni- 'nu mu =tu. Kɛɛ, a kɔ ba po 'na win nua ye gbo, -ɛ nue, 'mɔ mɔ =wɔbyekuonyɔ'ɔ ni, 'ke 'le Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'klɪ 'kwli 'mu.

²⁶'N nɔ 'ni, ɛ nu -tɛɛ, 'ke nahuin ni 'ti 'le. 'N nyi 'ni =tu, -ɛ nue, -tɛ ti ni lɛ 'mu a ti 'yri, =sʊɛ a 'yiye -huo ni. ²⁷-Mɔ nyibeyu, =ni kɔ nyɔ, =ni -mʊɛ 'le lɛ, 'ke -bo puo 'le -patv 'mu. Mɔ, =ni 'de nyɔ kɔ, =ni -mʊɛ 'le lɛ, 'ke -bo kɔ nyɔ. ²⁸Kɛɛ, 'bia =ni -hʊɛ -bo kɔ nyɔ, ɛ 'de 'yi lɛ nyre. 'Bia 'yu nyɔyɔ 'bɔ -hʊɛ bɔ kɔ tɔ, ɛ 'de -wɛ 'yi lɛ nyre. Kɛɛ, ba kɔ 'a yiyie, nahuin =nu, -v 'bli 'ti, v 'ye =sʊɛ 'dɔ. Nɛ- nue, 'nu lɛ po, a ni 'ti 'le, -ɛ nue, 'ni -hʊɛ -le, 'ke ba 'ye =sʊɛvɔ a -gbɛ.

²⁹'Diayuo -a, -tɪ 'nu =tu, ni- -gbo: Ti =nu, Nyɪsua -nye -a mu, 'ke -ba nu 'a -kvan, ɪ -wɛ lɛ kɛ 'le-wʊwɛ. 'A -tɪ, kʊɛ 'klɛɛ mɔ gbo, nyibɛvɔ =nu, -v kɔ nyɔ, bu 'cipi 'o Nyɪsua a -kvan a nunue, -ɛ 'we =nɔ nahuin =nu ye, -v 'de nyɔ kɔ. ³⁰Nahuin =nu, -v wɛ, bu 'cipi 'o Nyɪsua a -kvan a nunue, -ɛ 'we =nɔ nahuin =nu ye, -v 'nɪnɪ wɛ. Nahuin =nu, -v 'manv nu, bu 'cipi 'o Nyɪsua a -kvan a nunue, -ɛ 'we =nɔ nahuin =nu ye, -v 'nɪnɪ nu 'manv. Nahuin =nu, -v kɔ dɛ, bu 'cipi 'o Nyɪsua a -kvan a nunue, -ɛ 'we =nɔ nahuin =nu ye, -v 'de dɛ =de kɔ. ³¹Nahuin =nu, -v 'klɔ -gbo a kʊkɔ-tɔplɪ -kvan 'yri nuu, bu 'we =nɔ nahuin =nu ye, -v 'nɪnɪ nui -kvan 'yri. 'N nyi 'ni =tu, -ɛ nue, 'klɔ -gbo, -tɛ ɔ ni 'mu, ɔ -wɛ lɛ kɛ 'le-wʊwɛ.

³²'Nɪ -hʉe -le, 'ke ba 'yaa 'a nɪ dɔnɔ 'kla -wliye. Nyɪbɛyɪ 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ 'de nyrɔ kɔ, Kɔkɔnyɔ -Yusuu -do a -kvan, nɔ- ɔɔ 'lu -wɔn le -hie. ɔ nye 'nɪ -hʉa, 'ke bɔ blee Kɔkɔnyɔ a plɔ. ³³Kɛɛ, nyɪbɛyɪ 'bɔ kɔ nyrɔ, 'a kayu gbo a de, nɛ- ɔɔ -wɛ 'lu -wɔn le -hie. ɔ nye 'nɪ -hʉa, 'ke bɔ nu de =nɔ, -ɛɛ 'a nyrɔ a plɔ blee, kɔ de =nɔ, -ɛɛ -wɛ Nyɪsʉa a plɔ blee. ³⁴De =nɔ a -tɪ, 'a =wɔ 'v wo. 'Ke 'o nyrugba -wɔn, dɛɛ -do, nɛ-ɛ nɪ. Nyrugba 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ 'de tɔ kɔ, Kɔkɔnyɔ -Yusuu -do a -kvan, nɔ- ɔɔ 'lu -wɔn le -hie. ɔ nye 'nɪ -hʉa, 'ke 'a 'lu a le-hiele, kɔ 'a nunu-tɔplɪ 'bii 'hɛɛn, bɪ blee Nyɪsʉa a plɔ. Kɛɛ, nyrugba 'bɔ kɔ tɔ, 'a kayu gbo a de, nɛ- ɔɔ 'lu -wɔn le -hie. ɔ nye 'nɪ -hʉa, 'ke bɔ nu de =nɔ, -ɛɛ 'a tɔ a plɔ blee.

³⁵'Nɪ le 'pɔpɔ nu, 'mʉ 'a mʉ 'mʉ -hɛ a -tɪ nɪ. ɛ 'de 'nyre =hɛn, =bɔ kɪka 'a mʉ -hʉnɪlɔn 'mʉ le. 'N nye 'nɪ -hʉa, 'a nɪ 'yɪrinaabɪ bɪ 'sii 'o ye, kɔ, ba kʉɛ Kɔkɔnyɔ -Yusu -wɔn, 'ke 'le 'a nɪ =wɔ 'bii ke.

³⁶Gblotayɪ kɔ 'yɪ nyrɔyɪ =nɔ, -v plɛ, -v di kɔkɔ, nɔ- kɔ -tɪ 'nɪ 'klɛɛ ke mu 'prɛɛ. 'Bɪa 'bʉ -yɪɪ, -ɛ mɔ, v 'nɪ -hʉa =le 'klɛɛ lele bʉ kɔkɔ, 'plɪ gblotayɪ =nɔ, 'bɔ 'ye, -ɛ mɔ, de =nɔ, ɔ nu 'yɪ nyrɔyɪ =nɔ 'mʉ, ɛ nyre le 'yɪ, kɔ, 'yɪ nyrɔyɪ a kɔkɔtʉ nyo nu 'dɔ, 'plɪ 'bɔ 'ye lele, -ɛ mɔ, ɔ dio 'nɪ kɔ, -ye bɔ kʉɔ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ɔɔ 'a -hʉhʉa nu. 'Bɔ kʉɔ, ɔ 'de de 'kuku nu. ³⁷Kɛɛ, gblotayɪ 'bɔ 'ye, -ɛ mɔ, ɔ 'deɛ bɔ kɔ 'yɪ nyrɔyɪ a -gbɛ, 'plɪ 'bɔ yɪɪ tɪ le, 'ke 'le 'a =wɔ ke, -ɛ mɔ, de -gbo, -ɔ -hie 'lu -wɔn le, ɛ mɔ 'yɪlɛnɔdɛ'ɛ nɪ, 'plɪ 'bɔ -wɛ 'le bɔ kɔɔ 'a dɔnɔ a 'hʉn win ke, -ye ɛ nu -wɛ -tɛɛ, 'bɪa 'bɔ 'dio kɔ. ³⁸'A -tɪ o, 'n nɔ 'nɪ: Nyɪbɛyɪ =nɔ, -ɔɔ nyrɔ mu kɔ, ɔ nu 'yɪlɛnɔdɛ. Kɛɛ, nyɪbɛyɪ =nɔ, -ɔ 'nɪnɪ mu 'yɪ nyrɔyɪ =nɔ kɔ wɔn, ɔ plɛ, ɔ di kɔ, 'a 'lu a le-hiele nɔ le 'yɪ, 'ɛ -hi 'o 'a 'be a nɛnɛ 'mʉ.

³⁹Nyrugba 'bɔ nɪ 'o, 'a tɔ 'bɔ 'kɪɛ nɪɛ 'klɔ, ɔ 'de 'hru kɔ, 'ke bɔ mu tɔ -ye kɔ. Kɛɛ, 'a tɔ 'bɔ 'kʉ, -ye ɔ kɔ 'hru, 'ke bɔ kɔ tɔ =nɔ, 'a =wɔv -hʉa. Kɛɛ, ɛ nye 'nɪ -hʉa, 'ke 'a tɔ a -gbɛ bɔ 'ya -Yusu a nahuon 'mʉ. ⁴⁰Kɛɛ, 'mɛ -ye, 'n nɔ 'nɪ, 'bɔ 'nɪnɪ di tɔ kɔ, ɔ di kɔ plɔ a bleele, ɛ 'mʉ 'o -tɛ ɔ 'nɪnɪ kɔ wen tɔ 'mʉ -hi. 'N yie nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsʉa a -Hihiu nɪ -wɛ 'o 'mʉ 'mʉ ke. 'A -tɪ, ba pɔ 'na win nʉa ye gbo.

Didide =nɔ, vʉ 'kuo 'mʉ pɔ, =be -Yusu a nahuin ble ye bʉ die?

8 ¹-Ye 'klɛɛ, a =gba -wɛ 'mʉ wɔn: 'Wlugba-tɔplɪ =nɔ, v pɔ 'kuo 'mʉ, =be -a ble ye -ba di, -hee' -a 'de ye ble -ba di?^b A nɔ 'nɪ, a 'bii, a yɪ Nyɪsʉa a -tɪ a -tɛɛ nɪ. 'A -tɪ, a nɔ 'nɪ, a yɪ 'a nɪ dɔnɔ a naale. 'ɛ mɔ -tɛɛ, a yɪ -tɪ a -tɛɛ nɪ. Kɛɛ, nahuon 'bɔ yɪ -tɪ a -tɛɛ, ɛ nue, 'ɔɔ 'le 'a dɔnɔ 'le 'yaa. Kɛɛ, de =nɔ, -ɛ di -a mʉ 'mʉ -hɛ, -a 'mʉ ye 'mʉ mu, 'ke 'le Nyɪsʉa a =wɔ a yekuole 'kwli 'mʉ, nɛ- mɔ 'mʉnɔnɔvɛɛ. ²'Bɪa nahuon 'bɔɔ 'le 'a dɔnɔ 'yaa, kɔ, 'bɔ

^b **8.1** 'Ke 'le Koletɪdɔ 'mʉ, 'wlugba-tɔplɪ =nɔ, v pɔ 'kuo 'mʉ, v nyɪ la 'nɪ plɔ, 'ke 'le 'mʉ ye, ɛ kɔ 'wlugba-tɔplɪ -ye 'hɛɛn, v 'de 'kuo 'mʉ pɔ. Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔɔ -hʉa bɔ -tɔ 'wlugbade, ɔ 'di 'yɪ, 'bɪa 'wlugbade =nɔ, ɔ di -tɔ, 'bʉ pue 'kuo 'mʉ, -hee' 'bʉ 'die 'kuo 'mʉ pɔ.

plɛ, ɔ yi 'ɛ ni de ni, dɛ a -gbɛ, ɛ =hen 'nyrɛ, -ɛ mɔ, ɔ 'de wɛn -tɔplɪ -nɔ a yie, Nyɪsɔvɔa -hɔvɔ, -ba yi. ³Kɛɛ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'nɪnɪ 'yaa 'le 'a dɪɔnɔ, kɛɛ, 'bɔ nɔɛ Nyɪsɔvɔa 'mɔ, nɔ- Nyɪsɔvɔa yi, -ɛ mɔ, ɔ mɔ 'a nahuoon ni.

⁴-Ye 'klɛɛ, dɛ =nɔ, -ɛ mɔ 'wɪlɔgbɔ-tɔplɪ =nɔ, ɔ po 'kuo 'mɔ, =bɛ -a blɛ ye -ba di, -hee' -a 'de ye blɛ -ba di? Dɛ 'nu 'lu -wɔn lɛ -hie, nɛ- -gbo: -A yie ni, -ɛ mɔ, 'kuo 'de Nyɪsɔvɔa. Nyɪsɔvɔa 'ya -do. ⁵'ɛ mɔ -tɛɛ, -tɔplɪ 'plɔplɔ ni 'le, 'ke 'le yakɔ 'mɔ, kɔ, =ɪ -ye 'ɪ ni nɔ -tɔtɔ ke, -tɔplɪ a -gbɛ, nahuin 'v nyi 'waa nyɪsɔvɔvɔ daa. 'ɛ mɔ -tɛɛ, nyɪsɔvɔvɔ 'plɔplɔ ni 'o, ɪ kɔ -tɔplɪ 'plɔplɔ -ye 'hɛɛn, 'ɪ kɔɔ nahuin win ke. ⁶Mɔ =betɪ bɛ ni lɛ 'mɔ, -a -mɛ -ye, -a yie ni, -ɛ mɔ, Nyɪsɔvɔa 'ya -do. Nɔ- mɔ -a ni Bu. Nɔ- nu 'ɛ ni dɛ, kɛ nɔ -tɔtɔ ke. Nɔ- nu -a mɔ, -ɛ die nu, -a 'mɔ 'a nahuin 'mɔ 'ya. -A ni Kɔkɔnyɔ 'ya -wɛ -do. Nɔ- mɔ -Yusu 'Kɪsɔvɔ. Nɔ- kɔ 'mɔ Nyɪsɔvɔa naa 'le, 'ɔ nu 'ɛ ni dɛ. Nɔ- -nyi -a mɔ -hɔnhɔn, =a nyu po.

⁷Kɛ'ɛ ni, ɛ ni 'mɔ. Kɛɛ, 'ke 'le 'a mɔ -Yusu a nahuin -hɛyri, =v -ye ni 'le, 'v 'de dɛ a -gbɛ yi. Nahuin a -gbɛ, 'bɔvɔ 'wɪlɔgbɔ-tɔplɪ =nɔ di, nahuin -ye po 'kuo 'mɔ, -ye 'ke 'o =nɔ -wɔn, ɛ 'wɛ =nɔ -tɛ bɔ 'nɪnɪ 'cipi wɛn 'o 'kuo a dida, -ɛ nɔɛ, ti -hi o a ti 'yri, ɛ yii o 'o =nɔ 'mɔ lɛ, 'ke bɔ da o 'kuo. U 'de wɛn 'klɪ a kɔɛ, 'ke 'o Nyɪsɔvɔa a 'hru wɔn. 'A -tɪ, 'bɔ di 'wɪlɔgbɔdɛdɔ a -gbɛ, 'waa =wɔlɔ nyu =hen 'nyrɛ, -ɛ mɔ, ɔ nu dɛ 'kuku.

⁸-A -mɛ -ye, -a yie ni, -ɛ mɔ, ɛ 'de dididɛ =dɛ, ɛ 'dɛɛ bɛ nɔɛ, -ba 'mɔɛɛ Nyɪsɔvɔa ye, -hee' -ba hren Nyɪsɔvɔa -wɔn. =Betɪ -ba die, ɛ 'dɛɛ bɛ -hɛ -a mɔ 'mɔ, mɔ, =betɪ -ba 'nɪnɪ die -wɛ, ɛ 'dɛɛ bɛ nu -wɛ dɛ =dɛ. ⁹Kɛɛ, ba =tɪ 'a ni dɪɔnɔ 'yie. 'ɛ mɔ -tɛɛ, a kɔ 'hru, 'ke ba di 'ɛ ni dɛ =dɛ, aa -hɔvɔ, =betɪ 'wɪlɔgbɔ-tɔplɪ =nɔ, ɔ po 'kuo 'mɔ. Kɛɛ 'klɛɛ, 'ba nye di, ɛ -wɛ 'le bɛ nɔɛ ni, 'ke 'a ni 'bɛ -ye, -ɔ 'de wɛn 'klɪ a kɔɛ, 'ke 'o Nyɪsɔvɔa a 'hru wɔn, bɔ bi 'le dɛ 'kuku -hɛyri.

¹⁰=Bo pue dɛ ye: -Mɔ =nɔ, -ɔ plɛ, -ɔ yi Nyɪsɔvɔa a -tɪ a -tɛɛ, 'ke -n ni 'o -ɔhɔlɔnpiilɛ 'mɔ gbo, =nu 'wɪlɔgbɔ-tɔplɪ =nɔ di, ɔ po 'kuo 'mɔ, 'ke 'le -mɔ 'yɪ 'mɔ, ɛ 'de dɛ 'kuku. Kɛɛ, -na -dɪayɪ -ye, -ɔ plɛ, 'wɪlɔgbɔdɛdɔ a -gbɛ a didie, ɛ mɔ dɛ 'kukuu ni, 'bɔ 'ye -mɔ, =nɪ nye di, -ye dɛ =nɔ, -nɪ nu, ɛ dio 'nɪ kaa, 'ɔ di dɛ =nɔ nu, -ɛ mɔ dɛ 'kuku, 'ke 'le =nɔ 'yɪ 'mɔ. ¹¹'A -tɪ, dɛ =nɔ, -n nu, -ɛ nɔɛ, -n nɔ 'nɪ, -n yi -tɪ a -tɛɛ ni, ɛ nye 'nɪ nu, 'ke nahuon =nɔ, -ɔ 'de 'klɪ kɔ, 'ke 'o Nyɪsɔvɔa a 'hru wɔn, 'ɔɔ 'hru =nɔ bɔ wɔn -ha. Kɛɛ, kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, nahuon a -gbɛ, ɔ mɔ -n -dɪayɪ nu, -ɔ kɔ -ta 'mɔ -Yusu 'Kɪsɔvɔ 'kɔvɔ 'o. ¹²'Bɪa =nu lɛ nu, -ye -n -dɪayɪ =nɔ, -ɔ 'de 'klɪ kɔ, 'ke 'o Nyɪsɔvɔa a 'hru wɔn, -n nyo 'mɔ nu 'crɛ. ɛ 'de -n -dɪayɪ -do, =nɪ nuo =le 'crɛ 'mɔ, -nu -wɛ -Yusu 'Kɪsɔvɔ 'mɔ nu 'crɛ. ¹³Nɛ- kɔ -tɪ 'nu lɛ po, 'na dididɛ -gbo, 'nu di, 'bɛ nye nu, 'n -dɪayɪ -Yusu a nahuon -ye 'bɔɔ dɛ 'kuku nu, -ye 'nɪ -hɔvɔ =le lele =bo di dididɛdɔ a -gbɛ, -ɛ die nu, 'nɪ -hɪɛn nu, ɔ 'nɪ -han 'hru bɔ wɔn -ha.

Pɔlɔ nɔ 'nɪ, bɔ -ha 'le 'a =pɪ lɛ

9 ¹'N nye wɛn 'nɪ -hɔvɔ, 'ke ba 'nyu 'o 'mɔ 'hɔvɔn 'mɔ. 'N yie ni, -ɛ mɔ, 'n kɔ 'hru, 'ke =bo nu 'ɛ ni dɛ, 'nu -hɔvɔ. 'Bɛ 'a ni -gbɛ, a yie ni, -ɛ

mɔ, 'mɔ mɔ -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu a -wɔnnaanyɔ'ɔ ni. 'Na -gbe, 'n 'ye -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu a -gbe ni. -Kvan =nu, 'n nu 'le 'a mu -heyri, nɔ- nue, 'a kuo Kɔkɔnyɔ =wɔ ye. Nɔ-ɔ ni, -ɔ nu de a -gbe. ²'E mɔ -tɛɛ, ε kɔ nahuin, 'sɔ le po, 'n 'de -Yusu a -wɔnnaanyɔ. Kɛɛ, a -mɛ -ye, a yie ni, -ε mɔ, 'mɔ mɔ 'a -wɔnnaanyɔ'ɔ ni, -ε nue, 'mɔ ni, -ɔ pue 'a mu -Yusu a -hapɔtitie. Ne- nue, 'a kuo Kɔkɔnyɔ -Yusu =wɔ ye. De a -gbe, ε nye nahuin 'nɔ tɔɔ, -ε mɔ, 'ε mɔ -tɛɛ, 'mɔ mɔ -Yusu 'Kɔsu a -wɔnnaanyɔ'ɔ ni.

³'Bia nahuin 'bɔ 'mu crekɛ, -ti -gbo, 'n di =nu =wɔn 'yri =tuu, ɪ ni- -gbo: ⁴'Bia 'nɔ nye wen -hua, -tɛ -Yusu a -wɔnnaanyɔ -ye, sɔ -tɔplɪ a nunue nu, 'n kɔ wen 'hru, 'ke =bo nu wen le 'a nunue, kɛɛ, 'nɔ nue =le le. 'Bia 'nu Nyɔsua a -kvan di nu, 'ke 'le 'a mu -heyri, =be 'n 'de wen 'hru kɔ, 'ke =bo le wen 'a mu, ba -nyi wen 'mu didide. ⁵'Ya 'o lele 'lu, =be ε 'de wen 'o kɔ, 'ke =bo kɔ nyɔ, ɔ kɔ 'mu 'hɛɛn, -a 'mu 'dagbɪ 'mu le mu, 'ke -ba gba Nyɔsua a -ti, -ε 'we =nɔ Piɛlɪ ye, kɔ -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu a -wɔnnaanyɔ -ye, kɔ -Yusu a 'ɔtɔyuo? ⁶'Ya 'o lele 'lu, 'n kɔ Banabasi 'hɛɛn, -sɔ Nyɔsua a -kvan nu, =be -a -do, -a mu -bo =mɔ -a ni didide le -le? ⁷=Be a 'wɔn la -hɪn ni, -ε mɔ, nahuon -gbo, -ɔɔ 'sɔyuoɔ nu, ɔ -do, 'ɔ =mɔ la -hɪn 'a didide le 'le? 'Uɔn, ε 'de le 'mu ni. Nahuon tɔ-, -ɔ -ci la -ci, 'plu 'a 'ɔɔɔ-tɔplɪ 'bɪ ku, 'ɔ 'nɔnɔ di -le? Nahuonɔ tɔ-, -ɔɔ la 'wɔlɔgba-tɔplɪ naa, 'plu 'ɔ 'nɔnɔ 'yii 'le de 'kwɪ 'mu? ε 'de nahuon =de kɔ.

⁸-Ti -gbo, 'n =tu wen, ε 'de nahuin -do, v 'nɔ -hi =le 'lu -wɔn le. Nyɔsua a tetei, ɪ nyi -wɛ 'nɔ =tu. ⁹'E mɔ -tɛɛ, Moise 'crɪɛ la ni, 'ke 'le Nyɔsua a teteicrunɛ 'kwɪ 'mu, -ε mɔ: «Bri -gbo, -εɛ =gbla hɔhɔɔ, a 'de ye blɛ ba muɛ wien le, -ε die nu, ε 'nɔ =han de di.» -Ti a -gbe, Nyɔsua =tu, ε 'de broo -do, ɔ 'dio 'nyɛ =hɛn. ¹⁰-Ti =nu, ɔ =tu, -a mu kɔ -tu ni, 'ɔ =tui -wɛ. =Bo pue lele de ye. Nahuon 'bɔɔ -ci -ci, -ye ɔ kue ye =wɔ, -ε mɔ, ɔ di 'a 'ɔɔɔ-tɔplɪ 'nɔ di, kɔ, nahuon 'bɔɔ =gbla du, ε nɔɔ 'o le, 'ke bɔ di 'a de. ¹¹-A mu =tu 'a mu Nyɔsua a -ti ye, -ε 'we =nɔ ye, -tɛ 'ɔɔɔnyɔɔ nu, 'ɔɔ 'ɔɔ, 'ke 'le -ci ke. =Be a -mɛ -ye, a nɔ 'nɔ, ε 'de 'o le nɔɔ, 'ke ba -nyi -a mu didide? ¹²ε kɔ nahuin -ye, 'sɔ -wɛ Nyɔsua a -kvan nu, 'ke 'le 'a mu -heyri, 'v -hɔɛ 'a mu, 'ke ba -hɔ 'mu, 'ke 'o didide a -ta 'mu, 'a wɛɛn ke, 'ke ba -hɔ 'mu. 'Bia 'bɛ ni le 'mu, -ye -a -mɛ -ye, ε blɛ -wɛ -a mu ye, 'ke -ba -hua -wɛ 'a mu didide, 'ε -hi 'o =v -ye =nu 'mu. Kɛɛ, -a 'die nu. 'Bia 'nu Nyɔsua a -ti =tu, 'n wɛɛn ke, 'ke =bo 'ye =sɔɛ, -ε die nu, 'mu 'n ɔɔnɔ a naale yi. 'Bia 'nu le nu, -ye nahuin, v 'deɛ bu plɛ, 'wɔliye a -tu ni, 'nu Nyɔsua a -ti =tu, -ye v 'deɛ bu ka 'waa nuɪ yɛ, 'ke bu 'wɔn -hapɔtitie =nu, -εɛ -Yusu 'Kɔsu a -ti -wɔn le na.

¹³A yie ni, -ε mɔ, nahuin 'le ya didi-tɔplɪ, 'ke 'le Nyɔsua a 'kagblaka gbo, 'plu nahuin =nu, -sɔ 'le Nyɔsua a 'kagblaka gbo -kvan nuu, 'ke sɔ 'le gbo kɪ, 'sɔ de di, kɔ, nahuin =nu, -sɔ -cɔhlɔn pi, 'ke 'o Nyɔsua ye, v kɔ -wɛ 'le 'waa ni 'pɪa ni. ¹⁴Kɛ'ε ni, ε ni -wɛ 'mu, 'ke 'o nahuin =nu, -sɔ Nyɔsua a -hapɔtitie po. -A ni Kɔkɔnyɔ -Yusu =tui ni, -ε mɔ, nahuin =nu, -sɔ Nyɔsua a -hapɔtitie po, 'waa didi-tɔplɪ, 'ke bɪ -hɔn 'le 'waa -kvan a -gbe,

vu nu 'kwli 'mu. ¹⁵-Bett be ni le 'mu, 'n 'de -hln 'a mu didide a -hve, 'ke 'o 'na Nyisva a -kvan -nu, 'nu nu a -ta 'mu. 'Ni 'cru -le -ti -gbo, -ε 'we =no ye, a 'mu 'mu didide ye ya a -ti. 'Bia 'ni -hva wen 'a mu de, -ye 'n 'die wen 'le -we, =bo po wen 'n dɔnu a -pli, -te 'nu 'n dɔnu ye -wɔn a -ti. Kεε, ε nu wen -tεε, 'ke =bo 'ku, 'ke 'o =sue a 'yiye a -ta 'mu, kanu a -ti, 'ε -hi 'o =bo -hva 'a mu de. ¹⁶-Te 'nu -Yusu 'Klɩsu a -haputitie po a -ti, 'n 'de ye ble =bo po 'n dɔnu a -pli, -ε nue, Nyisva'a ni, -ɔ le 'mu, =bo po =haputitie a -gbe. 'A -ti, 'jɔ 'ke 'o 'mu -wɔn, 'bia 'nuni po =haputitie a -gbe. ¹⁷'Bia 'na -gbe 'ni -ha wen 'le -kvan a -gbe, ε di wen nu -tεε, 'ke bu 'pεε wen 'mu, kεε, ε 'de 'na -gbe, 'n 'de 'le -kvan a -gbe -ha. 'N nyo 'ni nu, -ε nue, Nyisva'a ni, -ɔ le 'mu, 'ke =bo nu. ¹⁸De- mɔ 'klεε 'na 'pεεle 'le? Nε- mɔ =bo =tu Nyisva a -ti, 'ke 'le -gbugbeko 'kwli 'mu. 'E mɔ -tεε, ε kɔ wen 'o =o, 'ke bu -nyi wen 'mu de, -ε nue, 'nu po -Yusu 'Klɩsu a -haputitie. Kεε, 'ni -hva -le nahuon =de de =de.

Pɔɔ, ɔ nye 'ni nu, -ε die nu, -Yusu 'Klɩsu a -haputitie, ε 'mu gbo 'sεε

¹⁹-Te 'n ni 'mu, ε nε- gbo: 'N kɔ wen 'hru, 'ke =bo nu wen 'ε ni de 'nu -hva. 'N 'de nahuon =de a =ge. Kεε, 'na -gbe, 'n -hve ni, 'ke =bo -he nahuin 'bii a =ge, -ε die nu, 'mu nahuin 'plɔplɔ Nyisva a -ti ye =tu, v 'mui ke wεen, 'ke bu kuo -Yusu =wlv ye. ²⁰'Bia 'ni ni 'le -Juukue -gbahlɔn, -ye de vu nu, nε- 'nu nu, 'nu 'o Moise a tetei 'o =tuu, -ε die nu, Nyisva a -ti =nu, 'nu =nu ye =tu, v 'mui ke wεen, v 'mu -Yusu =wlv ye kuo. 'E mɔ -tεε, 'n 'de 'le Moise a tetei a 'klɩ gbo ni. Kεε, 'bia 'ni ni 'le nahuin =nu -heyri, -vu 'o tetei a -gbe 'o =tuu, de vu nu, nε- 'nu nu, -ε die nu, Nyisva a -ti =nu, 'nu =nu ye =tu, v 'mui ke wεen, v 'mu -Yusu =wlv ye kuo. ²¹Mɔ, 'bia 'ni ni 'le nahuin =nu -heyri, -v 'de Moise a tetei a -gbe yi, de vu nu, nε- 'nu -we nu, -ε die nu, Nyisva a -ti =nu, 'nu =nu ye =tu, v 'mui ke wεen, v 'mu -Yusu =wlv ye kuo. E 'die 'nyre =hen, -ε mɔ, 'ni =tuu =le 'o Nyisva a tetei 'o. 'N nyi 'o 'ni =tuu, -ε nue, 'nu 'o -Yusu 'Klɩsu 'ni =tuu. ²²'Bia 'ni nyre 'le nahuin =nu -heyri, -v kuo -Yusu 'Klɩsu =wlv ye, kεε, -v 'de wen 'klɩ 'plɔplɔ a kve, 'ke 'o =wlv a yekuole a -ta 'mu, 'ni nu =le -tɔplɩ =nu, v plε, -i nyre 'yi le, -ε die nu, Nyisva a -ti =nu, 'nu =nu ye =tu, v 'mui ke wεen, v 'mu -Yusu =wlv ye kuo -tεε. E 'we =no ye, 'ε ni nahuin =de, -te v ni 'mu, 'bia 'ni nyre 'le =nu -wɔn, de vu nu, nε- 'nu nu, -ε die nu, 'ke 'o 'ε ni -tegbi =de, 'mu 'waa -dodo 'mu -he, 'ke bu yi Nyisva, -ε die nu, ɔ 'mu waa. ²³-Tɔplɩ 'bii, 'nu nu, 'n nyi 'ni nu, -ε die nu, -Yusu 'Klɩsu a -haputitie, ε 'mu gbo 'sεε, -ε die -we nu, Nyisva 'mu 'mu =hapude 'mu nu, 'n kɔ nahuin -ye 'heen.

²⁴=Bo pue cigbeile'gbanyv a de ye. A yie ni, 'bia nahuin 'buv cigbei le 'gba, nahuin 'plɔplɔ, nu-v cigbei a -gbe le 'gba, kεε, nahuon -do =nu, -ɔɔ 'o 'a 'bienu 'bii 'mu -hi, nɔ-ɔ ni, -ɔ kɔ 'pεεle. 'A -ti, 'nu 'a mu 'ni le, ba =tu 'o 'klɩ, ba 'we =no nahuin =nu ye, -vu cigbei a -gbe le 'gba, -ε die nu, a 'mu -we 'pεεle kɔ. ²⁵Nahuin 'bii =nu, -vu -hva -bu 'gba cigbei le, vu 'o =tu 'klɩ, 'vu 'nyi, -ε die nu, v 'mu -tado 'waa 'bienu le -hi, 'plu v 'mu 'pεεle =nu 'ye. Kεε,

'pæele a -gbe, v di =nu -nyi, ε 'dee be hie 'klo. Kεε, -a -mε -ye, -aa 'nyɪ cigbei a le'gbugba -tεε, 'ke 'o Nyɪsua a 'hru wlɔn, -ε die nu, -a 'mu 'pæele =nu 'ye, -ε di 'klo hie. ²⁶Nε- nue, 'nɪ 'we =nɔ nahuon =nu ye, -ɔ 'sii 'o 'hru ye, -ɔɔ ci le 'gba, 'nɪ 'we -wε =nɔ ŋmliponyɔ ye, -ɔ kɔ 'a 'be ŋmliponyɔ 'hεɛn -wɔn. Kεε, 'n 'de ŋmliponyɔ =nu ye 'we, -ɔɔ 'le ŋmli lε po. ²⁷ε 'we =nɔ ye, 'nɪ 'n dɔnɔ =tue =sue, -ε die nu, 'mu 'n dɔnɔ win ke kɔɔ, 'mu dε =nu nu, Nyɪsuaa -hva. 'Bia 'nɪ le nu, -ye 'lele'ɔnɔ-nyɔwɔ 'mu, 'na -gbe -gbo, -ɔ =tu Nyɪsua a -tɪ nahuin -ye ye, Nyɪsua 'dee bɔ po 'mu ke 'mu.

A nɪ da 'le 'kuo

10 ¹'Na -ɔɪayuo -a, 'n nye wen 'nɪ -hva, 'ke ba yrii de =nu 'mu lε, -ε mue la 'lu -wɔn, 'ke 'o -a nɪ bunɔ -wɔn, ti =nu -kɔ 'yri v 'de la 'tiile a kɔε, vɔ la Moise -wɔn kɔε, 'ke 'le 'pɔhɔɔnɔblɔgba 'mu. -Tε v nɪ la 'hru wlɔn, Nyɪsua nue la nɪ, 'nugba 'ɔ =jri la v 'bii 'lu gbo, v 'bii 'v =ta la 'Yru -Jɔhɔn. ²ε 'we =nɔ ye, v 'bii, Nyɪsua pu la 'lu le 'nie, 'ke 'le 'nugba kɔ 'Yru -Jɔhɔn a -gbe 'kwli 'mu, -ε die nu, v kɔ Moise 'hεɛn, v 'mu -mɔε; ³v 'bii, 'vɔ la didide =nu di, -εε la 'le Nyɪsua -wɔn 'mu -hɔn, ⁴v 'bii, 'vɔ la -wε 'nie =nu 'na, -εε la 'le Nyɪsua -wɔn 'mu -hɔn. 'ε mɔ -tεε, 'nie a -gbe, 'ke εε la 'le 'hɪɔ -de 'kwli 'mu -hɔn. 'Hɪɔ a -gbe, Nyɪsua, nɔ- -nyo la =nu. Nɔ- mɔ -Yusu 'Klɪsɔ. ɔ kɔ =nu 'hεɛn, nu-v la -wɔn nɪna. ⁵=Hapɔkɔ, 'v 'ye la 'ŋmileka-tɔplɪ a -gbe, kεε, 'waa 'plɔplɔ a nunuŋmli 'kukui 'nɪ blee =le la Nyɪsua a plɔ. Nε-nue, 'vɔ la 'hru wlɔn le 'kuku.

⁶-Tɔplɪ a -gbe, -ɪ mue la 'lu -wɔn, u -a mu tɔɔ dε -ye, -ε die nu, -a nɪ =wɪl 'nɪ -han 'yilenyre-tɔplɪ -hva, -ε 'we =nɔ ye, -tε vɔ la 'a -hɔhva nu. ⁷=U -ye 'ke 'le =nu -gbahlɔn, vɔ la da 'kuo. Kε'ε nɪ, v nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nyɪsɔacruntε 'kwli 'mu, -ε mɔ: «Nahuin, v -tɔa lε'mimre gbo, 'vɔ dε di, 'vɔ nɔ 'na, 'v -tɔa -wɪa a yiyie gbo, 'ke 'o 'kuo a dida a -ta 'mu.» A -mε -ye, a nɪ da 'le 'kuo, -ε 'we =nɔ =nu ye. ⁸=U -ye 'ke 'le =nu -heyri, vɔ la nu 'lalu. Nε-nue, Nyɪsua 'ɔ nue, 'waa 'milowɪ a (23'000) -wɪv =tu 'o ta, 'v 'kuku lε, 'ke 'le -nyɔwɔwɔ -do 'kwli 'mu. Kεε, -a -mε -ye, -a 'nɪ nu 'le 'lalu, -ε 'we =nɔ =nu ye. ⁹Nahuin -ye, 'ke 'le =nu -heyri, v =tɔ la Kɔkɔnɔ Nyɪsua 'mu lε, -ε die nu, v 'mu dε =nu 'ye, ɔ di nu. Dε a -gbe a -tɪ, hrei 'u la =nu lε nine, 'vɔ la lε 'kuku. Kεε, -a -mε -ye, -a 'nɪ =tɔ 'le Nyɪsua 'mu lε, -ε 'we =nɔ =nu ye. ¹⁰=U -ye 'ke 'le =nu -heyri, vɔ la 'mu lε 'pɔpɔre wlɔn, 'ke 'o Nyɪsua ke. Dε a -gbe a -tɪ, Nyɪsua a leelenyɔ =nu, -ɔɔ la =ke nahuin lε 'lɪla, 'ɔ di la 'le, 'ɔ 'lɪlɪ la lε. A -mε -ye, a nɪ 'pɔpɔre 'le 'mu lε, -ε 'we =nɔ =nu ye.

¹¹-Tɔplɪ 'bii a -gbe, ɪ mue la -wɔn 'lu, 'ke 'o =nu -wɔn, -ε die nu, Nyɪsua 'mue nahuin tɔɔ, -ε mɔ, v nɪ nu 'le dε 'kuku. -Tɔplɪ a -gbe, v 'cru la nɪ, 'ke 'le Nyɪsɔacruntε 'kwli 'mu, -ε die nu, -a 'mu =tɔ kɔ, -ε nue, ti -gbo, -a nɪ ke, ɪ mɔ 'lele'ɔnɔ'i nɪ. ¹²Nε- nue, 'nɪ le po, nahuon 'bɔ plε, dε 'kuku =nu, Yisraekɔε la nu, ɔ 'die 'le -wε bɔ nue gbe, -ye nahuon a -gbe bɔ =tu 'a dɔnɔ 'yie, -ε die nu, ɔ 'nɪ -han Nyɪsua a 'hru bɔ wlɔn -ha, 'bta dε 'bεε =nɔ 'mu lε

-tɔ. ¹³Mɔlɛ-tɔ-tɔplɪ =nu, -u 'o nyre, 'ke 'o 'a mu -wɔn, ɪ -do a -gbe, nɪ-t 'o nyre, 'ke 'o nahuin 'bii -wɔn. Nyɪsɔva -mɛ -ye, ɔ di 'a mu 'mu 'nɪ -hɛ, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ ɔ nu 'a -tutue. ɔ 'deɛ bɔ wɛɛn ke, 'ke dɛ -dɛ bɛ nyre 'o 'a mu -wɔn, -ɛ -hi 'a nɪ 'klɪ wɔn. Kɛɛ, dɛ 'bɛɛ 'a mu 'mu lɛ =tɔ, 'ke ba -ha Nyɪsɔva a 'hru bu wɔn, -ye Nyɪsɔva di 'a mu -nyi 'klɪ, -ɛ die nu, a 'nɪ -han 'a 'hru bu wɔn -ha.

-A kɔ 'kuo -hɔɪn 'hɛɛn, -a 'de -mɔɛ

¹⁴'Na 'mɔnɔɛ-dɪayuo -a, -tɛ ɛ nɪ lɛ 'mu, ba hie 'o 'kuo a dida gbo 'bii. ¹⁵'N yie nɪ, -ɛ mɔ, 'a mu -gbo, 'nu -wɔn 'cru, a kɔ 'lu a lɛ-hieɛ. 'A -tɪ, -tɪ -nu, 'n di 'a mu ye =tu, 'a nɪ -gbe, ba -hii 'lu -wɔn lɛ. ¹⁶'Bɪa =baa Kɔkɔnyɔ a 'leɛ'lɛɔɔdididɛ -nu mu di, 'bɪa =baa Nyɪsɔva 'wio -nyi, 'ke 'o -wiin-gawɔ a -ta 'mu, kɔ, =ba nyo 'na, -ye -a kɔ -Yusu 'Klɪsɔ 'hɛɛn, -a -mɔɛ nɪ, 'a dablo a -tɪ. 'Plu 'bɪa =baa 'flɔɔ =nu =tɔ lɛ 'bɛ, kɔ, =ba nyo di, -ye -a kɔ -Yusu 'Klɪsɔ 'hɛɛn, -a -mɔɛ nɪ, 'a 'kɔkɔɛ a -tɪ. ¹⁷'Flɔɔkuo 'ya -do. -A -mɛ -ye, -a -huo nɪ, kɛɛ, 'flɔɔkuo -do a -gbe, nɔ- -aa di. Dɛ a -gbe, ɛ =hen 'nyre, -a 'we =nɔ -tɔnahuoon -do ye.

¹⁸Ba -hie Nyɪsɔva a daku =nu, -v mɔ Yisraekɔɛ a dɛ 'lu -wɔn lɛ. Uv pi 'wlugba-tɔplɪ a -cɔhlɔn, 'ke 'o Nyɪsɔva ye. Nahuin 'bɔv 'wlugba-tɔplɪ a -gbe di, -ye ɛ =hen 'nyre, v kɔ Nyɪsɔva 'hɛɛn, v -mɔɛ nɪ. ¹⁹⁻²⁰'A -tɪ, nahuin 'bɔv 'wlugba-tɔplɪ 'kuo pie, dɛ tɪo- ɛ =hen 'nyre? 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'n =tui nɪ, -ɛ mɔ, 'kuo, ɔ 'de Nyɪsɔva. Kɛɛ, 'wlugbadɛ =nu, uv 'kuo pie, sɛyɪ-sɛyɪ 'kuo -hɔɪn, nɔ- v nye pie. 'Plu 'bɔv 'kuo -hɔɪn pie, -ye v kɔ 'kuo -hɔɪn a -gbe 'hɛɛn, v -mɔɛ nɪ. A -mɛ -ye, 'nɪ -hɔɛ =lɛ, a kɔ 'kuo -hɔɪn 'hɛɛn, ba -mɔɛ. ²¹'A 'die 'le -wɛ ba 'naa 'le -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu a -wiin-gaw wɔn, 'plu ba mu, ba 'naa -wɛ 'le 'kuo -hɔɪn a -gaw wɔn. Mɔ, a 'die 'le -wɛ, ba di Kɔkɔnyɔ -Yusu a dididɛ, 'plu ba mu, ba di -wɛ 'kuo -hɔɪn a dididɛ. ²²'Bɪa =baa lɛ nu, -ye Kɔkɔnyɔ, ɔɔ -a mu lɛ poo yɔv. -A 'nɪ -hie 'le 'lu -wɔn lɛ, -ɛ mɔ, -a kɔ 'klɪ, =a -hi 'o -a nɪ Kɔkɔnyɔ 'mu.

Dɛ -gbo, -ɛ di -n 'bɛ -tɔnahuon 'mu -hɛ, nɛ- -bɔ -hie 'lu -wɔn lɛ

²³Nahuin -ye 'ke 'le 'a mu -hɛyri, v nɔ 'nɪ, v kɔ 'hru, 'ke bu nu 'ɛ nɪ dɛ -dɛ, uv -hɔa. Iin, -hapɔkɔɔ nɪ, kɛɛ, nunu-tɔplɪ -ye nɪ 'o, 'ɪ 'nɪnɪ -hɛ -a nɪ 'biɛnɔ -tɔnahuin 'mu. 'ɛ mɔ -tɛɛ, nahuindɔ a -gbe, v kɔ 'hru, 'ke bu nu 'ɛ nɪ dɛ -dɛ, uv -hɔa. Kɛɛ, nunu-tɔplɪ -ye nɪ 'o, 'ɪ 'nɪnɪ -hɛ nahuin 'mu, 'ke bu mu ye 'mu, 'ke 'o Nyɪsɔva a 'hru wɔn. ²⁴'ɛ nɪ nahuon 'bɔ nɪ 'o, bɔ nu dɛ =nu, -ɛ di 'a 'bɛ -tɔnahuon 'mu -hɛ. ɔ nɪ -hie 'le 'a dɪɔnɔv -do a dɛ 'lu -wɔn lɛ.

²⁵'ɛ nɪ 'wlugbadɛ =dɛ, uv plo, 'ke 'le 'mat ye, ba -tɔɛ, a 'mɔɛ di. A nɪ -hie 'le dɛ =dɛ 'lu -wɔn lɛ. A nɪ -gba 'le wɔn, 'bɪa 'bɔ pie 'kuo. ²⁶Ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, v 'cru la nɪ, 'ke 'le Nyɪsɔacrɪnɛɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: «Nyɪsɔva, nɔ- kɔ -tɔplɪ 'bii =nu, -ɪ nɪ nɔ -tɔv ke.»

²⁷'A -tɪ o, 'bɪa nahuon, -ɔ 'de -Yusu yi, 'bɔ da -mu dɛ di wɔn, 'ke 'le 'a kayu gbo, 'bɪa =nɪ mu 'le, -ye 'ɛ nɪ dididɛ, ɔ di -mu -nyi, die, =nɪ naa 'le -wlu

le, kɔ, -ni -gba 'le wlon, 'bia 'bu pue 'kuo 'mu, mɔ, 'bu pie -we 'kuo. ²⁸ Kεε, 'bia nahuon -de 'bɔ di 'le, 'bɔ le -mu, -ε mɔ: «Wlugbade -nu, -nu di, v pie 'kuo,» -ni die 'le 'klεε lele, -ε die nu, -ni -han de -nu nu, nahuon a -gbe, ɔ plε, ε mɔ de 'kuku, 'a -wlv 'ni -hion -ti yeε. ²⁹ Bia 'nu -ti a -gbe -tu, ε 'we -nɔ ye, nahuon a -gbe a -wlv a -tu ni, ε 'de -na -gbe a -wlv a -ti.

-Tado, ke -n di po, -ε mɔ: «Me -ye, 'n kɔ 'hru, 'ke =bo nu 'ε ni de, 'nu -hva. De- nue 'klεε, 'v 'mu le, -ε mɔ, 'ni nu 'le de =nu, -ε nue, 'na 'be -ye a -wlv dio yeε -ti. ³⁰ Bia 'ni -nyi Nyisva 'wio, 'ke 'o didide =nu, 'nu di a -ta 'mu, de- nue, ɔ -ye 'ɔɔ 'mu 'klεε creke 'le?»

³¹ -Ti 'n -hva =bo -tu -mu ye, ni- -gbo: 'E ni de, -nu di, kɔ, 'ε ni de, -nu -we 'na, kɔ, 'ε ni de =de, -nu nu, nue, -te v di nu, v 'mu Nyisva a -ti 'yi 'buaa. ³² -Ni nu 'le de =de, -ε die nu, nahuon =de a -wlv 'ni -han =hlon bi, ɔ 'ni -han Nyisva a -ti le -haa, =beti nahuin =nu, -v mɔ -Juukue, kɔ nahuin =nu, -v 'de -Juukue, kɔ 'ε ni -Yusu a nahuin =de. ³³ -Te 'nu nu, ke'ε ni, ba nu -we. 'E ni de, 'nu nu, 'n nye 'ni -hva, 'ke be blee nahuin 'bii a plɔ. 'Ni -hie =le deε -do =nu 'lu -wɔn le, -ε di 'mu 'mu -he, keε, de =nu, -ε di 'n 'bienu 'mu -he, 'ke Nyisva bɔ waa =nu, ne- 'nu 'lu -wɔn le -hie.

11 ¹ Ba -ha 'le 'na =pi le, -ε 'we =nɔ ye, -te 'nu nu, 'nu 'le -Yusu 'Klisv a =pi le -ha.

-Te nyrugbapu kɔ bu nu 'waa dɔnu a naale, 'ke 'le 'cvεkayu gbo

² 'Nu 'a mu 'ni baa, -ε nue, -tɔpli =nu, 'n tɔɔ la 'a mu, a nyi -wɔn le -hie 'lu, 'ε ni ti, 'a nyi nu. ³ Kεε, 'n nye 'ni -hva, =bo tɔɔ 'a mu de -ye. ε ne- mɔ: Nyisva, nɔ- ni 'o -Yusu 'Klisv 'lu ye, -Yusu 'Klisv 'ɔ ni 'o nyibeyu 'lu ye, nyibeyu 'ɔ ni 'o nyrugba 'lu ye. ⁴ Bia -Yusu a nahuin 'bu 'kukue le, 'bia nyibeyu 'bɔɔ Nyisva da, kɔ, -ti =nu, Nyisva -tu =nɔ wlon, 'bɔ nyi -tu, 'bia 'bɔ -tu 'nugble 'lu, ɔ 'ni =tuu -le 'o -Yusu 'Klisv 'o, ɔ ni 'o =nɔ 'lu ye. ⁵ Nyrugba -me -ye 'bɔɔ Nyisva da, kɔ, -ti =nu, Nyisva -tu =nɔ wlon, 'bɔ nyi -tu, 'bia 'bɔ 'de -gese 'lu -hie, -ye ε =hen 'nyre, ɔ 'ni =tuu -le 'o 'a tɔ 'o, ɔ ni 'o =nɔ 'lu ye. 'Bia 'bɔ 'de -gese 'lu -hie, -ye ε mɔ -tvidεε ni, -ε nue, nyrugba a -gbe, ɔ 'we =nɔ nyrugba =nu ye, ɔ ηmla 'o 'lu le. ⁶ Bia nyrugba 'bɔ 'de -gese 'lu -hie, -ye ɔ kɔ bɔ 'be -we 'a 'lu kle. 'Bia nyrugba 'bɔ 'be 'a 'lu kle, mɔ 'bɔ ηmlv 'o le, -a yie ni, -ε mɔ, ε mɔ -tvidεε ni. ε 'we =nɔ ye, ɔ 'de -gese 'lu -hie. 'Be ni le 'mu, -ye bɔ -hie -gese 'lu.

⁷ Nyibeyu -me -ye, 'bɔɔ Nyisva da, ɔ ni -tu 'le 'nugble 'lu, -ε nue, Nyisva nuo ni, -ε die nu, nyibeyu 'mu =nɔ ye 'we, kɔ, ɔ 'mu nahuin Nyisva a -ti a 'yi'buaale tɔɔ. Nyrugba -me -ye, nyibeyu a -ti a 'yi'buaaleε -do, ne- ɔɔ nahuin tɔɔ. ⁸ A yie ni, -ε mɔ, Nyisva 'de 'le nyibeyu nyrugba 'hvin -wɔn -ha, keε, nyrugba, nɔ- ɔ -ha 'le nyibeyu 'hvin -wɔn. ⁹ Kɔ, Nyisva 'de

^c 11.5 Pɔlv a ti 'yri, 'lalunyv, nu- 'nuni -hie la -gese 'lu, kɔ, 'bv la 'o 'lu le ηmla. Nyrugbapu -me -ye, -v kɔ tɔ, kɔ, -v nyo 'o =tuu, nu-v la -gese 'lu -hie.

nyibeyu nu, nyrugba a -ti, kee, nyibeyu a -tu ni, 'o nu nyrugba. ¹⁰Ne- ko -ti, nyrugba 'o ko bo -hie -gese 'lu, -e die nu, 'o 'mue nahuin taw, -e mo, 'o 'a to 'ni -tuu, ko, Nyisva a leleenyo 'ni -han -we yru po.

¹¹-Hapuko, 'e ni le 'mu, kee, -a mu -gbo, -v kuo Kokoonyo -Yusu 'Kliso -wlu ye, -a yie ni, -e mo, nyrugba 'de 'le de =de -we, 'bia 'a to 'bo 'de 'o ni, mo, nyibeyu 'de -we 'le de =de -we, 'bia 'a nyrugba 'bo 'de 'o ni. ¹²E -hen 'nyre, Nyisva -ha 'le ye-henyibeyu a 'kla, 'o nu nyrugba, nyrugba -me -ye, no- ko 'huin -won nyibeyuu 'le naa. E 'we -no ye, nyibeyu ko nyr 'heen, 'ke u 'le Nyisva -won 'mu -hon, -o nu 'e ni de.

¹³A ni -gbe, ba -hie 'lu -won le, 'bia 'ba 'kukue le, =be e no 'o le, 'ke nyrugba bo da Nyisva, 'bia 'bo 'de -gese 'lu -hie? ¹⁴Nahuin 'bii, -v ni 'o 'e ni -tegi =de, v yie ni, 'bia nyibeyu a 'lu 'bu hren le, -ye e mo -tuid ee ni. ¹⁵Nyrugba -me -ye, 'bia 'a 'lu 'bu hren le, -ye ee =no -nyi -ti a 'yi'buuale, -e nue, Nyisva, no- -nyi =no 'lu -petu, -e die nu, v 'mu 'a 'luteye -hli. ¹⁶Bia nahuon 'bo di gble po, 'ke 'o de a -gbe ke, bo ko 'a yiyie, -e mo, 'n ko -Yusu a nahuin -ye 'heen, 'bia =ba 'kukue le, ke'e ni, -aa nu. E mo -a ni de'e ni.

-Yusu a 'lele'boodidide

(Matie 26.26-29; Maki 14.22-25; Luku 22.15-20)

¹⁷-Ti -gbo, 'nu 'kle'e mu =tu, 'n 'dee =bo baa 'kle'e lele 'a mu, -e nue, 'ba 'kukue le, 'ke 'o Nyisva a dida a -ta 'mu, a 'ni nu -le 'kle'e lele -hapude, kee, de 'klan, ne- aa nu. De =nu, aa nu, e nye 'ni nu, 'a 'nini mu ye 'mu, 'ke 'o Nyisva a 'hru wlon, kee, aa ke 'ni duu -do. ¹⁸'N 'win ni, -e mo, 'ba 'kukue le, -ye aa 'ni wo. -Bakla =de, -ti a -gbe, u =tu, -ti a -tee ni. ¹⁹E mo -tee, e no 'o le, 'ke ba wo, -e die nu, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuin =nu, -u -Yusu -won kye -tee, a 'mu ye.

²⁰Bia 'ba 'kukue le, 'ke a 'mu Kokoonyo a 'lele'boodidide di, a 'ni -hie -le Kokoonyo a -gbe a -ti 'lu -won le. ²¹A ni dididee -do, ne- ko de aa 'lu -won le -hie. Ne- nue, =v -ye, kanv 'v nyu nu, =v -ye 'u 'waa diwv no wlon -hie. ²²Bia 'baa le nu, de- ko -ti 'a 'nini di de, 'ke 'le 'a ni kayuo gbo 'le, 'plu a 'mu le 'kukue 'le? Ba ko 'a yiyie, -e mo, 'bia 'baa le nu, -ye a -haa Nyisva a nahuin a -ti le. E 'de -tee nu, 'ke ba nue nahuin =nu -tu, -v 'de de =de ko. =Be a -me -ye, a no 'ni, de =nu, aa nu a -ti, 'n di 'a mu 'ni baa? 'Kl -won, 'n 'dee =bo baa 'a mu.

²³-Ti =nu, 'n taw 'a mu, 'na -gbe, Kokoonyo -Yusu'ni, -o tu 'mu. -Ti a -gbe, ni- -gbo: 'Togyrow =nu -ko 'mu nahuon =de dio la 'a yraanyv kwa po, 'o 'ba la 'mu 'fwo, ²⁴'o -nyi Nyisva 'wio, 'o 'bu =tu le, 'o no: «'Fwo -gbo, no- mo 'na 'huin, 'n di -ha, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu. Kye 'kle'e mo gbo, 'fwo=tule'bede a -gbe, ko 'a didie 'heen, ne- ba gba 'lu -won, -e die nu, a 'mu 'na -ti 'lu -won le -hie 'e ni ti.» ²⁵-Te v -wo de le, -ye 'o 'ba 'mu -wiin-gawo, 'o po Nyisva a 'wio gbo, 'o -nyo 'a -naagbopu, 'ke bu -hio, 'o no: «-Wiin -gbo, i -hen 'nyre Nyisva a 'yri yrayri a =tuele. Nyisva a -gbe, 'o di nu 'na dabo, 'o 'mu 'yri a -gbe

-tue, ɔ kɔ 'a mu 'hɛɛn. 'E ni ti, 'baa -wiindu a -gbe 'na, -te 'nu 'klɛɛ 'a nunue nu, ke'e ni, ba nu 'a nunue, -ɛ die nu, a 'mu 'na -ti 'lu -wɔn lɛ -hie 'ɛ ni ti.»

26 Kɔkɔnyɔ -Yusu a pupowin a -gbe, ɪ -hɛn 'nyre, 'ɛ ni ti, 'baa lɛ 'flɔɔɔv a -gbe a didie nu, kɔ, 'baa -we lɛ -wiindu a -gbe a 'nuna nu, -ye a nye nahuin ye 'ni -tu, -ɛ mɔ, Kɔkɔnyɔ 'ku ni, 'ke ɔ 'mu -a mu waa a -ti. Kue 'klɛɛ mɔ gbo, ke'e ni, aa nahuin -ti a -gbe a ye-tutue nu, ɛ 'mue gba -gbagba, 'a lediti 'mu 'o nyre.

27-Te ɛ ni lɛ 'mu, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔɔ Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'flɔɔɔv a -gbe di, kɔ, 'bɔɔ 'a -wiindu a -gbe 'na, keɛ, 'bɔɔ 'a -ti lɛ -haa, 'ke 'le 'flɔɔɔv a didie kɔ 'ke 'le -wiindu a 'nuna a -gbe 'kwli 'mu, nahuon a -gbe, ɔɔ nu dɛ 'kuku, 'ke 'o Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'hɔɪn, kɔ 'a dablo -nu 'hɛɛn -wɔn, Nyɪsɪv a -bati 'ɪ dio klɪ. 28'A -ti, 'ɛ ni nahuon 'bɔ ni 'o, 'plu ɔ 'mu 'flɔɔɔv a -gbe di, kɔ, ɔ 'mu -wiindu a -gbe 'na, bɔ 'jɪjra 'a =wlv, 'ke 'o -ti a -gbe a -ta 'mu. 29Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔɔ Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'flɔɔ -nu di, kɔ, 'bɔɔ 'a -wiin -nu 'na, 'plu 'bɔ 'nuni -hie Kɔkɔnyɔ a 'hɔɪn a dɛ 'lu -wɔn lɛ, -ye ɔɔ nu 'yilenyrede, 'plu 'ɔɔ 'a dɔɔnu Nyɪsɪv a yrv 'lu -jri. 30Nɛ- nue, nahuin 'plɔplɔ a 'hɔɪn.i 'u hren, 'ke 'le 'a mu -hɛyri, =v -ye 'v 'de 'klɪ kɔ, kɔ =v -ye 'v 'kuku lɛ. 31'Bia =ba 'jɪjra -a ni =wlv, 'plu -a 'mu dididɛɔv a -gbe di, -ye Nyɪsɪv 'dɛɛ bɔ poo -a mu -bati lɛ. 32Kɔkɔnyɔ Nyɪsɪv a -bati 'bɪ klɪ -a mu, 'bɔɔ -a mu =sɛɛ =tue, -ye ɔɔ -a mu tɔɔ dɛ, -ɛ die nu, -nyrɔwɔ =nu -kɔ 'mu ɔ di 'o nahuin 'bii -bati lɛ poo, ɔ 'ni -han -a mu -ti yɛɛ, 'a -bati 'ni -han -a mu klɪ.

33'A -ti, 'na -ɔɪayuo -a, 'bia 'ba 'kukue lɛ, 'ke ba di Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'lele'bɔɔdididɛ, ba -pre 'a ni 'bienu. 34'Bia kanv 'bɔv nahuon nu, ɛ nu -tɛɛ, 'ke bɔ di dɛ, 'ke 'le 'a -gbe a kayu gbo, 'plu ɔ 'mu 'le di, -ɛ die nu, 'ba 'kukue lɛ, a 'ni -han 'a ni dɔɔnu Nyɪsɪv a yrv 'lu -jri.

-Ti -ye =nu, -ɪ ni 'o, 'bia 'ni di 'le, 'n di 'ni -tu.

'Klɪ a gblegblei =nu, Nyɪsɪv a -Hihiu, vɔ nahuin -nyi, 'ke bu nu 'a -kvan

12 1'Na -ɔɪayuo -a, dɛ =nu, 'n -hva =bo 'preɛ 'klɛɛ ke, nɛ- mɔ 'klɪ a gblegblei =nu, Nyɪsɪv a -Hihiu, vɔ nahuin -nyi, 'ke v 'mu 'a -kvan nu. 'N -hva ba yrii dɛ a -gbe 'mu lɛ -tɛɛ. 2'Be, a yie ni, -ɛ mɔ, ti -nu -kɔ 'yri a 'de la -Yusu 'Klɪsv =wlv ye a kue, aa la klɪ =wehui a gblegblei. Ni- kɔɔ la 'a mu win ke, 'u la 'a mu kaa. 3Nɛ- kɔ -ti 'nu -hva ba yree 'klɛɛ 'mu lɛ, -ɛ mɔ, ɛ 'de 'klɛɛ lele lɛ 'mu ni. 'Bia nahuon 'bɔ ni 'o, Nyɪsɪv a -Hihiu 'bɔ kɔ win ke, -ye nahuon a -gbe, ɔ 'dɛɛ bɔ po -Yusu 'jɪrɔ -wɔn. Keɛ, nahuon 'bɔ plɛ, -Yusu, nɔ- mɔ 'a Kɔkɔnyɔ, -ye Nyɪsɪv a -Hihiu, nu- nye nu, 'ɔɔ -ti a -gbe =tu.

4Nyɪsɪv a -Hihiu, v 'ya -Hihiuu -do, keɛ, vɔ nahuin -nyi 'klɪ a gblegblei, 'ke v 'mu 'a -kvan nu. 5-Kɔɪn =nu, -a ni Kɔkɔnyɔ, ɔɔ nahuin -nyi, 'ke bu nu, ɪ mɔ -we -kɔɪn a gblegblei'ni. Keɛ, -a ni Kɔkɔnyɔ a -gbe, ɔ 'ya -do.

6'Hri =nu, -ɪ kɔ wɔn nahuin 'o naa, 'vɔ -kɔɪn nu, ɪ 'ya -we gblegblei. Keɛ, Nyɪsɪvaa -do ni, -ɔɔ 'a nahuin 'bii 'klɪ -nyi, 'ke v 'mu -kɔɪn 'bii a -gbe nu. 7'ɛ

ni 'kl̩ =de, Nyɪsua a -Hihiu, ʊ ɛ ni nahuon =de -nyi, 'ke 'le 'a mu -hɛyri, ʊ nyi 'a mu 'nt̩ -nyi, 'ke ba -hɛ 'a ni 'bienu 'bii 'mu. ⁸ɔ -ye, Nyɪsua a -Hihiu, ʊ ʊ -nyi =nɔ 'kl̩, 'ke bɔ 'prɛɛ 'le =tɔwin 'kwli 'mu, 'ʊ ʊ =ɔ -ye 'kl̩ -nyi, 'ke bɔ =tu -ti =nu, -Hihiu a -gbe, ʊ tɔɔ =nɔ, ⁹'ʊ ʊ =ɔ -ye 'kl̩ -nyi, 'ke bɔ kuo -Yusu =wɔ ye -tɛɛ, 'ʊ ʊ =ɔ -ye 'kl̩ -nyi, 'ke bɔ -wɔ kɪklanyu a 'kuɛi. -Tɔpl̩ 'bii =nu, Nyɪsua a -Hihiu -do a -gbe, nu- nyi nu; ¹⁰Nyɪsua a -Hihiu -do a -gbe 'ʊ ʊ =ɔ -ye 'kl̩ -nyi, 'ke bɔ nu 'ɲmileka-tɔpl̩, 'ʊ ʊ =ɔ -ye 'kl̩ -nyi, 'ke bɔ =tu -ti =nu, Nyɪsua =tu =nɔ wlɔn, 'ʊ ʊ =ɔ -ye 'kl̩ -nyi, 'ke bɔ yi de =nu, Nyɪsua a -Hihiu nu, kɔ de =nu, 'kuo -huun nu a 'yi'mulɛ-huɪale; 'ʊ ʊ =ɔ -ye 'kl̩ -nyi, 'ke bɔ po win =nu, ɔ 'de yi, 'ʊ ʊ =ɔ -ye 'kl̩ -nyi, 'ke bɔ -ha win a -gbe 'mu. ¹¹Nyɪsua a -Hihiu -do a -gbeɛ ni, -ʊ nahuin 'kl̩ 'bii a -gbe -nyi. 'E ni nahuon, Nyɪsua a -Hihiu, ʊ ʊ =nɔ -nyi 'kl̩, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ʊ ʊ 'a -hɔhɔ nu.

-Yusu 'Kl̩sɔ a 'cɔɛ, ɛ 'we =nɔ -tɔnahuon a 'huɪn ye, -ɪ kɔ 'pɪ a gblegblei

¹²-A yie ni, -ɛ mɔ, -tɔnahuon a 'huɪn mɔ 'huɪn -doo ni. Kɛɛ, ɪ kɔ 'pɪ a gblegblei. -Hapɔkɔ, 'pɪ =nu, -ɪ ni 'o -tɔnahuon 'yie 'mu, 'ɪ -huo, kɛɛ 'huɪn -doo ni. Kɛ'ɛ ni, ɛ ni -wɛ 'mu, 'ke 'o -Yusu 'Kl̩sɔ a 'cɔɛ -wɔn. ¹³Ti =nu -kɔ 'yri, ʊ po la -a mu 'nie 'lu, -a 'bii, -a -hɛ 'huɪn -do, 'ke 'le Nyɪsua a -Hihiu a 'kl̩ 'kwli 'mu. -A 'bii, =beti -Juukɔɛ, =beti nahuin =nu, -ʊ 'de -Juukɔɛ, kɔ nahuin =nu, -ʊ mɔ =go, kɔ nahuin =nu, -ʊ 'de =go, -a 'bii a -gbe, Nyɪsua a -Hihiu -do a -gbe, nu- Nyɪsua -nyi -a mu.

¹⁴ɛ 'de 'pɪaa -do, ɔ 'de 'o -tɔnahuon 'yie 'mu ni, kɛɛ, ɪ 'ya gblegblei. ¹⁵'Bia -tɔnahuon a bu 'bu plɛ, ʊ 'de dabu, 'a -ti, ʊ 'de 'o 'huɪn 'yie 'mu kɔ, -hapɔkɔ, 'ɔɔ le 'a -tutue nu, kɛɛ, 'ke ʊ kɔ 'o 'huɪn 'yie 'mu. ¹⁶'Bia -tɔnahuon a nua 'bɔ plɛ, ɔ 'de 'yie, 'a -ti, ɔ 'de 'o 'huɪn 'yie 'mu kɔ, -hapɔkɔ, 'ɔɔ le 'a -tutue nu, kɛɛ, 'ke ɔ kɔ 'o 'huɪn 'yie 'mu. ¹⁷'Bia -tɔnahuon a 'huɪn 'bii 'bɪ 'ya wen 'yii 'mu, -be' ɔ di wen 'klɛɛ -ti a 'wɔnɔn nu 'le? 'Bia -tɔnahuon a 'huɪn 'bii 'bɪ 'ya wen nu 'mu, -be' ɔ di wen 'klɛɛ de a 'nu a 'wɔnɔn nu 'le? ¹⁸Nyɪsua 'de le -tɔnahuon a 'huɪn a nunue nu. Kɛɛ 'klɛɛ, -tɛ ɔ nu 'a -hɔhɔ, kɛ'ɛ ni, ɔ nu -tɔnahuon a 'huɪn a -tɔpl̩ a yɛkɔkɔle. ¹⁹'Bia Nyɪsua 'bɔ nuu wen -tɔnahuon 'pɪaa -do 'mu, ɛ 'die wen 'le -wɛ be 'ya wen -tɔnahuon a 'huɪn 'mu. ²⁰Kɛɛ, ɛ 'de le 'mu ni. 'Ke 'o -tɔnahuon 'yie 'mu, 'pɪ a gblegblei ni 'o. Kɛɛ, 'huɪn 'bii a -gbe, ɪ mɔ 'huɪn -do ni.

²¹-Tɛ ɛ ni le 'mu, -tɔnahuon a 'yie 'die 'le -wɛ be le dabu: «Ni -hɔa =le -mu.» Mɔ, 'lu 'die -wɛ 'le -wɛ bu le bu: «Ni -hɔa =le 'a mu.» ²²ɛ 'de ɛ -do a -gbe. -Na 'huɪn a 'pɪ =nu, -n plɛ, -ɪ 'de -kɔn kɔ, 'bia 'bɪ 'de wen 'o -mu 'yie 'mu ni, -n 'deɛ -bo po wen -hɔnhɔn. ²³'Plu -a ni 'huɪn a 'pɪ =nu, -a plɛ, -ɪ 'de =hapɔ'pɪ, ni- kɔ -ti -a kla, kɔ, 'pɪ =nu, -aa nahuin 'yi ke -hli, ni- -a ni 'yie ni 'le -wɔn. ²⁴-A ni 'huɪn a =hapɔ'pɪ, ɛ 'die -hɔa, 'ke -ba =tui 'yie. Nyɪsua, nɔ- nu -a ni 'huɪn a 'pɪ, 'ɔ nue, 'pɪ =nu, -aa -hli, =a nyi 'yie =tu, 'ɛ -hi 'o 'pɪ -ye 'mu. ²⁵ɔ pupo -a ni 'huɪn a 'pɪ 'bii =nu 'mu le 'yi, -ɛ die ni, ɪ 'nt̩ -han ye -wɔnɔn. ɔ nye 'nt̩ -hɔa, 'ke -a ni 'huɪn a 'pɪ 'bii, bɪ -hɔhɛ 'mu le. ²⁶'Bia -a

ni 'huin a 'ptaa -do 'bɔ kɔ kɪkɪla, -ye 'pta a -gbɛ, ɔ bi 'le ye, ɔ kɔ -a ni 'huin a 'pu 'bii -ye -nu 'hɛɛn, ni- kɔ kɪkɪla. 'Bia -ba kɔ 'le -a ni 'huin a 'pta -ye a de -wɔn, -ye 'pta a -gbɛ, ɔ bi 'le ye, ɔ kɔ -a ni 'huin a 'pu 'bii -ye -nu 'hɛɛn, ɪ nu -tɛɛ.

27A -mɛ -ye, a 'we -nɔ -Yusu 'Kɪsu a 'huin ye. 'E ni nahuon 'bɔ ni 'o, ɔ 'we -nɔ ye 'huin a -gbɛ a 'pta -ye. 28Kɛ'ɛ ni, Nyɪsua nu nahuin a 'ogblɛ-tutue, 'ke 'le 'cɔɛ 'kwli 'mu, -ɛ die nu, v 'mu -kɔn a gblegblei nu. Ye-hɛnahuin, ɔ -tu 'o gble, nu- mɔ -Yusu a -wɔnnaanyu. Nahuin, -v kɔɛ 'o -nu ke 'mu, nu- mɔ 'a winwɔn-hɛnyu, -v -tu -nu -tu, Nyɪsua -tu -nu wɔn. 'Ke 'o -nu ke 'mu, -ye ɛ ye tɔɔnyu -nu, -v Nyɪsua a -tu tɔɔ, 'ɔ -tu 'o -v -ye gble, 'ke bu nu 'ɲmileka-tɔpl, 'ɔ -nyi -v -ye 'kl, 'ke bu -wɔ kɪklanyu a 'kɔɛi, kɔ, 'ɔ -nyi -wɛ -v -ye 'kl, 'ke bu -hɛ 'waa 'bienu 'mu, kɔ, 'ɔ -nyi -v -ye 'kl, 'ke bu naa nahuin, kɔ, 'ɔ -nyi -wɛ -v -ye 'kl, 'ke bu po win -nu, v 'de yi. 29=Be nahuin 'bii, nu- mɔ -Yusu a -wɔnnaanyu? =Be v 'bii, nu- mɔ Nyɪsua a winwɔn-hɛnyu? =Be v 'bii, nu- mɔ tɔɔnyu, -v Nyɪsua a -tu tɔɔ? =Be v 'bii, nu-v 'ɲmileka-tɔpl nu? 30=Be nahuin 'bii, Nyɪsua -nyu 'kl, 'ke bu -wɔ kɪklanyu a 'kɔɛi? =Be v 'bii, nu-v win -nu po, v 'de yi? =Be v 'bii, nu-v win a -gbɛ 'mu -ha? 'Uɔn, ɛ 'de lɛ 'mu ni. 31Kɛɛ, 'nu 'a mu 'ni le, 'kl a gblegblei -nu, -ɪ mɔ 'kl gblakɪ -nu, Nyɪsua a -Hihiuu nahuin -nyi, ni- ba -mɔ le, 'ke 'le 'a ni -wli 'bii ke, -ɛ die nu, v 'mui 'a mu -nyi.

-Tɛ ti ni le 'mu -gbo, 'n di lele 'a mu tɔɔ -hapu'hru, -v -hi 'o 'hri 'bii 'mu, -ɛ die nu, a 'mu na.

-Tɛ -a di -a ni 'bienu -tɔnahuin a 'monvele nu

13 1'Bia 'nu wen 'klɔ -gbo a nahuin 'bii a 'briwiin po, kɔ Nyɪsua a leleenyu a wiin 'bii 'hɛɛn, kɛɛ, 'bia 'ni 'de 'n 'bienu -tɔnahuin 'mu nɔɛ, -ye 'n 'we -nɔ toku ye, kɔ gbegbe 'hɛɛn, -ɪ kɔ win nahuin a nu 'mu 'craa. 2'Bia 'ni kɔ wen 'kl, 'ke -bo -tu -ti -nu, Nyɪsua -tu 'mu wɔn, kɔ, 'bia 'ni yi wen -tɔpl 'bii, kɔ, 'bia 'nu wen Nyɪsua a -huhli-tɔpl 'bii 'mu lɛ yrii, kɔ, 'bia 'ni kuo Nyɪsua -wɔ ye, 'na Nyɪsua a -wɔ a yekuole a -gbɛ, 'bɛ nye wen nu, 'nu dugba le, bɔ -hɔn 'o -tɛgbi -gbo 'mu, bɔ mu 'le -tɛgbi -nu, 'plu 'bɔ mu, kɛɛ, 'ni 'de 'n 'bienu -tɔnahuin 'mu nɔɛ, -ye 'na nunu-tɔpl a -gbɛ, ɪ 'die 'le -wɛ bi da dɛ -de. 3=Bɛtɪ -bo -ha wen 'le 'na kɔkɔ-tɔpl 'bii, -bo -nyi wen -svɛnyu lɛ, kɔ -bo -ha wen 'n dɔnɔ, 'ke v 'mu 'mu 'tɔ po a -ti, kɛɛ, 'ni 'de 'n 'bienu -tɔnahuin 'mu nɔɛ, 'na nunu-tɔpl a -gbɛ, ɪ 'ni -hɛ -le 'mu 'mu.

4Nahuon 'bɔ nɔɛ 'a 'bienu -tɔnahuin 'mu, -ye ɔ kɔ -wɔ a 'lɪla, kɔ, 'ɔ nyu -hapudɛ 'yi -hlɔn lɛ nu. ɔ 'ni -tu -le ca. ɔ 'ni po -le 'a dɔnɔ a -pli, kɔ, 'ɔ 'ni 'yaa -le -wɛ 'le 'a dɔnɔ. 5Nahuon 'bɔ nɔɛ 'a 'bienu -tɔnahuin 'mu, ɔ 'ni -haa -le 'waa -ti lɛ. ɔ 'ni -hie -le -tɔpl -do -nu 'lu -wɔn lɛ, -u ɔ -do 'mu -hɛ, kɛɛ, ɔ -wɛ -tɔpl -nu 'lu -wɔn lɛ -hie, -u 'a 'bienu -tɔnahuin 'mu -hɛ. ɔ 'ni bi -le yru 'mu lɛ 'tata. 'Bia nahuon 'bɔ nuɔ dɛ 'klan 'mu, ɔ 'ni -tue -le 'le 'kwli 'mu gbo. 6Nahuon 'bɔ nɔɛ 'a 'bienu -tɔnahuin 'mu, -tɔpl -huin -nu, v nu, ɪ 'ni nue

-le =nɔ 'manu, kɛɛ, dɛ -kɔ 'manu ɔɔ nu, nɛ- mɔ -hapɔdɛ =nu, uɔ nu. ⁷Nahuon 'bɔ nuɛ 'a 'bienu -tɔnahuin 'mu, 'yilenyre-tɔplɪ 'bii =nu, uɔ nu, ɔɔ 'a -tɪ -wɔn 'nɪ -hri, 'plɪ 'ke 'o 'ɛ nɪ dɛ -de -wɔn, ɔ 'cipɪ 'o =o, 'ɔ kuo Nyɪsua =wɪw ye, kɔ, 'ɔ yie, 'ɔ nye -pre, -ɛ mɔ, Nyɪsua di -tɔplɪ 'bii 'nɪ -hlɛntie, kɔ, 'ɔ kɔ =wɪw 'a 'lɪla.

⁸Munvɛlɛ =nu, nahuon kɔ, 'ke 'o 'a 'bienu -tɔnahuin -wɔn, ɛ 'nɪ -wɛ -lɛ 'lɛ gbe. Nahuon bɔɔ -tɪ =nu =tu, Nyɪsua =tuo wɔn, ɛ di kɔ ti, ɛ 'mu 'lɛ -wɛ, kɔ, nahuon bɔɔ win =nu po, ɔ 'dɛ yi, ɛ di -wɛ kɔ ti, ɔ 'mu 'a pupue 'kee, kɔ, nahuon bɔ yi -tɔplɪ, ɔ 'mu -wɛ 'a yiyie 'kee. ⁹ɛ mɔ -tɛɛ, -tɔplɪ =nu, -a yi, ɪ 'dɛ =cɛ. 'Bia =baa -tɪ =nu =tu, Nyɪsua =tu -a mu wɔn, ɪ 'dɛ -wɛ =cɛ. ¹⁰Kɛɛ, ti =nu -kɔ 'yri Nyɪsua di 'o -a mu dɛ =nu tɔɔ, -ɛ =cɛɛ 'o ye, -ye dɛ -gbo, -aa 'klɛɛ 'mu 'lɛ yrii, ɛ di gbo 'nɪ -wɛ.

¹¹Ba 'ye kɛ, -tɛ 'n 'ya la 'yu 'mu, -tɛ 'yuu 'puprɛ nu, kɛ 'nu la 'puprɛ nu, kɔ, -tɛ 'yuu 'lu a lɛ-hielɛ nu, kɛ 'nu la 'lu a lɛ-hielɛ nu, kɔ, -tɛ 'yuu -tɔplɪ 'a 'wɔnwɔn nu, kɛ 'nu la 'a 'wɔnwɔn nu. Kɛɛ, -tɛ 'n ku 'klɛɛ, -ye 'n hie 'o 'yuo=plɪ 'a nunukɔ gbo. ¹²-Tɛ ti nɪ lɛ 'mu -gbo, 'bia =baa -tɔplɪ 'ye, -ye ɛ 'wɛ =nɔ ye, -a nyi 'nɪ 'ye, 'ke 'lɛ 'yɪla =nu, -ɔ 'pupuo 'kwli 'mu. -Nyɪrɔwɔ =dɛ 'mu, -a nɪ 'yie di -tado -tɔplɪ 'bii 'lɛ 'nɪ yrii -tɛɛ. -Tɛ ti nɪ lɛ 'mu -gbo, -tɔplɪ -ye nɪ 'o, 'n 'dɛ wɛn 'mu 'lɛ a yrie -tɛɛ. Kɛɛ, -nyɪrɔwɔ =dɛ di 'o 'nɪ nyre, 'mui 'mu 'lɛ yrii -tɛɛ, -ɛ 'wɛ =nɔ ye, -tɛ Nyɪsua nu 'na yiyie 'bii.

¹³-Ye 'klɛɛ, -tɔplɪ ta nɪ 'o, -ɪ 'nɪnɪ -wɛ gbo gbe. -Tɔplɪ 'a -gbɛ, ɪ nɪ -gbo: -Ba kuo Nyɪsua =wɪw ye, kɔ, -ba yie, -ɛ mɔ, Nyɪsua di -tɔplɪ 'bii 'nɪ -hlɛntie, kɔ, -ba nuɛ -a nɪ 'bienu -tɔnahuin 'mu. Kɛɛ, ɪ 'bii =nu, dɛ -hi 'o, nɛ- mɔ 'munvɛlɛ =nu, -a kɔ, 'ke 'o -a nɪ 'bienu -tɔnahuin -wɔn.

Pɔlv =tu lele -tɪ, 'ke 'o 'klɪ a gblegblei =nu -wɔn,

Nyɪsua a -Hihiuu nahuin -nyi

14 ¹Ba =tu 'o 'klɪ, -ɛ die nu, 'a 'mu 'a nɪ 'bienu -tɔnahuin 'mu nuɛ. 'Klɪ 'a gblegblei =nu, Nyɪsua a -Hihiuu nahuin -nyi, nɪ- ba =mɔ -wɛ lɛ, 'ke 'lɛ 'a nɪ =wɪtɪ 'bii ke. Dɛ =nu, 'a kɔ ba =mɔ lɛ 'dɔ, -ɛ -hi 'o ɪ 'bii 'mu, nɛ- mɔ Nyɪsua a -Hihiu bu -nyi 'a mu 'klɪ, 'ke ba =tu Nyɪsua a -tɪ =nu, ɔɔ 'a mu wɔn =tu. ²'Bia nahuon 'bɔɔ win =nu po, ɔ 'dɛ yi, ɛ 'dɛ 'a 'bienu, ɔ 'nɪ 'prɔwɔ -lɛ 'lɛ -wɔn, kɛɛ, Nyɪsua'a nɪ, ɔɔ 'lɛ -wɔn 'prɛɛ, -ɛ nue, -tɪ =nu, ɔɔ =tu, nahuin 'nɪ yrii -lɛ 'mu lɛ, Nyɪsua a -huhli-tɔplɪ, nɪ- ɔɔ =tu, 'ke 'lɛ Nyɪsua a -Hihiu 'a 'klɪ 'kwli 'mu. ³Kɛɛ, nahuon =nu, -ɔɔ -tɪ =nu =tu, Nyɪsua =tuo wɔn, 'ke 'lɛ 'a 'briwin 'kwli 'mu, ɔ -mɛ -ye, 'a 'bienu ɔɔ 'lɛ -wɔn 'prɛɛ, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'klɪ -nyi, kɔ, ɔ 'mu 'lɛ =wɪw 'kwli 'mu gbo =tu, kɔ, ɔ 'mue nu, uɔ 'mu ye 'mu mu, 'ke 'o Nyɪsua a 'hru wɔn. ⁴Nahuon =nu, -ɔɔ win =nu po, ɔ 'dɛ yi, 'a dɪwɔn ɔɔ 'mu -hɛ. Kɛɛ, nahuon =nu, -ɔɔ -tɪ =nu =tu, Nyɪsua =tuo wɔn, 'ke 'lɛ 'briwin 'kwli 'mu, ɔ -mɛ -ye, Nyɪsua a nahuin 'bii, nu- ɔɔ 'mu -hɛ.

⁵'N nye wɛn 'nɪ -hɔv, 'ke 'a 'bii ba po wɛn win =nu, 'a 'dɛ yi. Kɛɛ, dɛ 'nu -hɔv, -ɛ -hi 'o dɛ 'a -gbe 'mu, nɛ- mɔ ba =tu Nyɪsua a -tɪ =nu, ɔɔ 'a mu wɔn

-tu, 'ke 'le 'a ni -gbe a 'briwin 'kwli 'mu. Nahuon 'bɔɔ win -nu po, ɔ 'de yi, ε nye 'ni -hva, nahuon -ye bɔ -hi 'mu, 'ke 'le 'a ni 'briwin 'kwli 'mu, -ε die nu, Nyɩsua a nahuin 'mu ye 'mu mu, 'ke 'le Nyɩsua a -wlv a yekuole 'kwli 'mu. 'Be 'de 'le 'mu ni, -ye nahuon -nu, -ɔɔ Nyɩsua a win -nu -tu, ɔ -tu -nɔ wlvn, nahuon a -gbe, ɔɔ nahuin 'mu 'ni -he, 'ε -hi 'o nahuon -nu 'mu, -ɔɔ win -nu po, ɔ 'de yi.

6'Na -diayuo -a, 'bia 'ni di 'le 'a mu -wɔn, 'plu 'nu 'le 'a mu -wɔn 'prɛɛ, 'nu win -nu po, a 'de yi, -be' ε di 'klɛɛ 'a ni 'mu-hɛɛɛ nu 'le? 'Bia 'ni di 'le, 'n kɔ -bo -hɩɩa 'a mu -huhli-tɔplɩ -ye kle, Nyɩsua tɔɔ 'mu, kɔ, -bo nue, 'ke ba kɔ -tɔ, kɔ, -bo -tu 'a mu -ti -nu ye, Nyɩsua -tu 'mu wlvn, kɔ, -bo tɔɔ 'a mu de -ye. 'Bia 'ni nu le 'a nunue, -ye 'n di 'a mu 'mu 'ni -he.

7=Bo pue bibi-tɔplɩ a de ye. 'Bia =nu 'le papadue le bi, kɔ, -nu -we le dɔku' a bibie nu, -be' nahuin di -wladu -nu, -nu bi 'a 'muleyriile nu 'le? 8Kɛ -ɲamv a bibie ni -we 'mu. 'Bia daku 'bɩv tu -wɔn, 'plu nahuon -nu, -ɔɔ -ɲamv bi, 'bɔ 'nɩn 'klv 'mu le, -be' nahuin di tu a -gbe a kemumue nu 'le? 9Kɛ ε ni -we 'mu, 'ke 'o win -nu, nahuon 'de yi a pupue -wɔn. 'Bia 'baa win -nu po, a 'de yi, -ti -nu, aa -tu, -be' nahuin di 'a 'muleyriile nu 'le? ε di ye 'we, -te ba 'nɩn 'prɛɛ wɛn 'le le -gbugbe. 10'ɛ mɔ -tɛɛ, 'briwiin a gblegblei, ni- ni nɔ 'klɔ ke. 'Plu ɩ 'bii a -gbe, nahuin nyi 'mu le 'ni yrii. 11Kɛɛ, 'bia nahuon 'bɔɔ 'le 'mu -wɔn 'prɛɛ, 'bɔɔ 'briwin -nu po, 'nɩn yrii 'mu le, 'ke 'o 'mu -wɔn, ɔ mɔ 'dagbatayu'u ni, 'na -gbe, 'mɔ mɔ -we 'dagbatayu'u ni, 'ke 'o -nɔ -wɔn. 12'A -ti, 'nu 'a mu 'ni le, 'ke 'le 'a ni -wlv 'bii ke, ba -hva 'klɩ a gblegblei -nu, Nyɩsua a -Hihiuu nahuin -nyi, 'ke 'o Nyɩsua a -kvan a -ta 'mu, -ε die nu, a 'mu 'klɩ 'plɔplɔ a -gbe kɔ, -te de a -gbe, εε 'a mu ke klu -tɛɛ. Kɛɛ, -ti kɔ -ti a 'mui -hva, nɛ- mɔ, a 'mu 'a ni 'bienu -Yusu a nahuin 'mu -he, 'ke bu mu ye 'mu, 'ke 'o Nyɩsua a 'hru wlvn.

13Nɛ- nue, nahuon -nu, -ɔ kɔ 'klɩ, 'ke bɔ po win -nu, ɔ 'de yi, ɔ kɔ bɔ -hva -we Nyɩsua 'klɩ, 'ke bɔ -ha win a -gbe 'mu, 'ke 'le 'a 'briwin 'kwli 'mu. 14'Bia 'nu win -nu nu, 'n 'de yi, 'nu Nyɩsua da, 'ε mɔ -tɛɛ, 'na -wlv, nu- nyo da. Kɛɛ, 'mɛ -ye, 'ni yrii -le 'a de -de 'mu le. 15-Be' 'n di 'klɛɛ nu 'le? 'Bia 'nu Nyɩsua da, 'n di nu win -nu, 'n 'de yi, 'muo da, kɔ, 'muo -we da, 'ke 'le 'na 'briwin 'kwli 'mu, -ε die nu, 'mui 'mu le yrii. 'Bia 'nu -wla bre, 'n di -we nu win -nu, 'n 'de yi, 'mu bre, kɔ, 'mu -we bre, 'ke 'le 'na 'briwin 'kwli 'mu. 16'Be 'de le 'mu ni, -mɔ -nu, -ɔɔ Nyɩsua 'wio -nyi, 'ke 'le win -nu 'kwli 'mu, -n 'de yi, nahuin -nu, -v 'de -tɔplɩ a -gbe yi, v 'dee bu po le: Ke'ε ni, be ni 'mu, -ε nue, v -mɛ -ye, -ti -nu -tu, v 'ni yrii -le 'mu le. 17-Mɛ -ye, -nu Nyɩsua -nyi 'wio -tɛɛ, 'ke 'le win -nu 'kwli 'mu, -n 'de yi. Kɛɛ, ɩ 'ni -he -le -n 'be 'mu.

18'Nu Nyɩsua -nyi 'wio, -ε nue, 'nu po win -nu, 'n 'de yi, 'ni -hi 'o a 'bii 'mu. 19Kɛɛ, 'n kɔ 'n 'bienu -Yusu a nahuin -ye 'hɛɛn, -ba 'kukue le, 'n nye 'ni -hva, -bo nu 'briwin -nu, nahuiin 'mu le yrii, -ε die nu, 'mu Nyɩsua a -ti kle -hɩɩa, 'ε -hi 'o -bo po win 'plɔplɔ -nu, 'n 'de yi, v 'nɩn yrii 'mu le.

20'Na -dɔyuo -a, 'a nɪ 'lu a lɛ-hiele, ɛ nɪ 'we 'le 'yuo-pɪ a 'lu a lɛ-hiele ye, kɛɛ, bɛ 'we -nɔ nahuin kukui a 'lu a lɛ-hiele ye. 'Ke 'o dɛ 'klan a nunue -wɔn, ba 'we -nɔ 'yuo-pɪ ye, -v 'de dɛ 'klan a nulɛ yi. 21 U 'crɪɛ nɪ, 'ke 'le Nyɪsvacruntɛ 'kwɪ 'mʊ, -ɛ mɔ:

«Nyɪsva nɔ 'nɪ, ɔ di le nahuin -nʊ,
 -vʊ daku a win po,
 -ɛ die nu, v 'mʊ Nyɪsva a -tɪ 'a daku ye =tu.
 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'ke ɔ di 'le daku a win 'mʊ naa,
 ɔ 'mʊ 'le 'a daku -wɔn 'prɛ.
 Kɛɛ, ɔ yie nɪ, -ɛ mɔ, -betɪ bɔ nu lɛ,
 'a daku 'dɛɛ bu puo nva ye gbo.»

22'A -tɪ, win -nʊ, -n 'de yi a pupue, ɛ mɔ yriilɛ'ɛ nɪ, Nyɪsva, ɔɔ nahuin -nʊ -nyɪ, -v 'de -Yusu =wɔ ye kuo, -ɛ die nu, v 'mue yi, -ɛ mɔ, v 'de 'a nɪ nahuin. Yriile a -gbɛ, Nyɪsva 'nɪ -nye =le nahuin -nʊ, -v kuo =wɔ ye -dodo. Kɛɛ, 'klɪ -nʊ, -ɪ nye nu, nahuin 'vʊ -tɪ -nʊ =tɪ, Nyɪsva =tɪ -nʊ wɔn, nɪ- mɔ yriile =nʊ, ɔɔ nahuin -nʊ -nyɪ, -v kuo -Yusu =wɔ ye. ɔ 'nɪ -nye =le nahuin -nʊ, -v 'de -Yusu =wɔ ye kuo.

23'Bia 'a mʊ Nyɪsva a nahuin 'ba 'kukue lɛ, a 'bii a -gbɛ, 'baa win -nʊ po, a 'de yi, 'plɪ nahuin -nʊ, -v 'de wɛn -Yusu 'Kɪsʊ =wɔ ye a kue, kɔ, =v -ye, -v 'de -tɔplɪ a -gbɛ yi, 'bʊ pa 'le 'a mʊ -hɛyri, kɛ v di po, 'a nɪ 'li -hɔn 'o wɔn lɛ 'hru. 24Kɛɛ, a 'bii, Nyɪsva a -tɪ -nʊ, ɔ =tɪ 'a mʊ wɔn, 'ba nyɪ =tɪ, 'ke 'le 'a nɪ 'briwin 'kwɪ 'mʊ, 'plɪ nahuin -nʊ, -v 'de wɛn -Yusu =wɔ ye a kue, kɔ =v -ye -nʊ, -v 'de -tɔplɪ a -gbɛ yi, 'bʊ pa 'le 'a mʊ -hɛyri, -ye -tɪ -nʊ, aa =tɪ, ɪ die -nʊ 'nɪ tɔɔ, -ɛ mɔ, -tɔplɪ -nʊ, vʊ nu, ɪ mɔ dɛ 'kuku. -Tɪ 'bii -nʊ, aa =tɪ, vʊ 'wɔn, ɪ die 'nɪ nu, 'waa =wɪ 'mu -batɪ lɛ poo. 25-Ye -huhli-tɔplɪ 'bii -nʊ, vʊ 'lu -wɔn lɛ -hie, ɪ di 'mʊ bi pepe', v 'mʊ kwɪ gbo bla, 'ke 'o Nyɪsva ye, v 'muo baa, kɔ, v 'mui =tɪ, 'ke 'o nahuin 'bii ye, -ɛ mɔ: «'ɛ mɔ -tɛɛ, 'ke Nyɪsva nɪ 'le 'a mʊ -hɛyri.»

'Bia 'ba 'kukue lɛ, -tɔplɪ -nʊ, aa nu, bɪ bi gblo ye

26'A -tɪ o, 'na -dɔyuo -a, dɛ 'n -hʊa -bɔ tɔɔ 'a mʊ, nɛ- gbɔ: 'Bia 'ba 'kukue lɛ, ɔ -yee bre -wɫadʊ, ɔ -ye ɔɔ Nyɪsva a -tɪ tɔɔ, ɔ -ye ɔɔ nahuin -huhlide -ye tɔɔ, Nyɪsva yrii -nɔ 'mʊ lɛ, ɔ -ye ɔɔ win -nʊ po, ɔ 'de yi, ɔ -ye ɔɔ win a -gbɛ 'mʊ -ha. -Tɔplɪ 'bii -nʊ, aa nu, ɪ blɛ ye bɪ -hɛ Nyɪsva a nahuin 'mʊ, 'ke bʊ mu ye 'mʊ, 'ke 'o Nyɪsva a 'hru wɔn. 27Nahuin 'bʊ nɪ 'le 'a mʊ -hɛyri, 'bʊ win -nʊ po, v 'de yi, nahuiin 'hɔn ta, nʊ- blɛ ye -bʊ 'prɛ. 'Bʊ 'prɛ, -ye bʊ po -dodo. 'Plɪ ɛ blɛ ye nahuon bɔ -hɪ 'mʊ. 28'Bia nahuon 'bɔ 'de 'o nɪ, -bɔ -hɪ 'mʊ, -ye v nɪ po 'le wun, 'ke 'o nahuin ye, kɛɛ, bʊ 'prɛɛ 'le 'waa dɪɔnʊ kɔ Nyɪsva 'hɛɛn -wɔn, 'ke 'le 'waa =wɪ ke. 29Nahuin -nʊ, Nyɪsva =tɪ -tɪ wɔn, 'bʊ nyɪ =tɪ, nahuiin 'hɔn, ta, nʊ- blɛ ye -bʊ 'prɛ. 'Bʊ 'prɛ, -ye 'waa 'bienu blɛ ye bʊ pu nva ye gbo, -ɛ die nu, v 'mue 'ye, 'bia -tɪ -nʊ, vʊ =tɪ, 'bɛ 'ya -tɪ a -tɛɛ 'mʊ, kɔ, 'bɛ 'ya hɪ 'mʊ. 30'Bia Nyɪsva

'bɔɔ nahuon de yrayru tɔɔ, -ye nahuon =nu, -ɔɔ wen 'pre, bɔ ma wien, -ε die nu, 'a 'be =nu, ɔ 'mu wun po. ³¹A 'bii, a -we 'le ba =tu -ti =nu ni, Nyɩsua =tu 'a mu wlɔn, 'bia 'baa -do -do po, 'baa 'pre, -ε die nu, 'ε ni nahuon, ɔ 'mu de 'nyi, kɔ, a 'mu -we 'a ni 'bienu 'kli -nyi. ³²Nahuon 'bɔ kɔ 'kli, 'ke bɔ =tu -ti =nu, Nyɩsua =tu =nɔ wlɔn, -ye ɔ -we 'le bɔ kɔɔ -we 'kli a -gbe win ke ni, ³³-ε nue, Nyɩsua 'ni -hua =le -ba nu -tɔpli, -i 'de gblo ye bi. ɔ -mε -ye, 'a -tɔpli 'bii =nu, ɔɔ nu, i bi ye gblo.

Nyru =nu, -v ni 'le 'a mu -heyri, bu nu -tɔpli, -i 'we =nɔ ye, -te nyru 'bii =nu, -v ni 'le 'cɩe -ye gbo, vɩ 'a nunue nu. ³⁴Bia 'ba 'kukue le, -ye v 'de ye ble bu po wun, ('ke 'o gble a pupue a -ta 'mu). Kεε, v ble ye bu =tuu 'o nyɩbɛv 'o, -ε 'we =nɔ ye, -te v nu la 'a 'cɩle, 'ke 'le Nyɩsua a teteicɩmε 'kwli 'mu. ³⁵Dε 'be ni 'o, 'bu 'nini yrie 'mu le, 'buv -hua bu =gba wen wlɔn, -ye bu -pree 'o ti 'mu le, 'bu nyre 'le kayu gbo, v 'mu 'waa tɔnɩ wlɔn =gba. ε 'de 'o le nɔɔ, 'ke nyru gba bɔ 'pre, 'ke 'le 'cɩe gbo. ³⁶-Be a 'die ke wεn? -Tado, a -mε -ye, a da, 'ke Nyɩsua a -ti =tue 'le 'a mu -wɔn -wlu, -hee' a -do 'a mu 'bli kwa.

³⁷Nahuon 'bɔ ple, ɔ kɔ Nyɩsua a -Hihiu a 'kli ni, -hee' ɔ mɔ Nyɩsua a winwlɔn-henyɔɔ ni, -ye bɔ kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, -ti -gbo, 'nu 'a mu -wɔn 'cɩu, -a ni Kɩkɩnyɔ a -gbe, nɔ- =tui. ³⁸-Ti -gbo, 'nu 'cɩu, nahuon 'bɔ 'nini -hua bɔ pui nua ye gbo, -ye nahuon =de ni puo 'le -we nua ye gbo.

³⁹A -ti, 'na -diayuo -a, ba -hɩε, 'ke 'le 'a ni =wlu 'bii ke, 'ke Nyɩsua a -Hihiu bu -nyi 'a mu 'kli =nu, -i nye nu, 'aa -ti =nu =tu, Nyɩsua =tu 'a mu wlɔn, kɔ, a ni ka 'le nahuin =nu ye, -vɩ win =nu po, v 'de yi. ⁴⁰Kεε, -tɔpli 'bii =nu, aa nu, ba nui -tεε, kɔ, bi bi -we gblo ye.

-Te Nyɩsua nu, 'ɔ -ha 'le -Yusu 'Kɩsu 'kɩkɩnyɩ -heyri, 'ɔ -hɩ 'klɔ

15 ¹'Na 'diayuo -a, -haputitie =nu, 'n pue la 'a mu, ti -hi la a ti 'yri, nε- 'n -hua =bo nina lele ke. Nε- a kuo =wlv ye, 'a 'ble kwa, 'ke 'le 'a ni =wli ke. ²-Haputitie a -gbe, nε- Nyɩsuaa nu, 'ɔɔ 'a mu waa, 'bia 'ba 'cipi 'o, 'ba kue =wlv ye, -ε 'we =nɔ ye, -te 'n nu la 'a mu 'a yepupue. 'Bia 'be 'de le 'mu ni, -ye ε 'we =nɔ ye, a 'die -hɩn =wlv ye a kue.

³Ye-hede, 'n tɔɔ la 'a mu -tɔpli =nu, -Yusu 'Kɩsu a -gbe, ɔ tɔɔ la 'mu. Ni-mɔ: -Yusu 'Kɩsu 'ku ni, -a ni de 'kuku a -ti, -ε 'we =nɔ ye, -te v nu la 'a 'cɩle, 'ke 'le Nyɩsua cɩmε 'kwli 'mu. ⁴-Te ɔ 'ku, -ye v -hɩ 'o =o, -nyrɔwu 'hɔn, ta a nɔnɔ 'mu, Nyɩsua 'ɔ -hɩ 'le 'kɩkɩnyɩ -heyri, 'ɔ -hɩ 'klɔ, -ε 'we =nɔ ye, -te v nu la -we 'a 'cɩle, 'ke 'le Nyɩsua cɩmε 'kwli 'mu. ⁵-Te ɔ 'hru 'klɔ, 'ɔ 'hru Piel ye, 'ɔ 'hru -we 'a -naagbopvɩ -pu =tu 'o 'hɔn =nu ye, ⁶-nyrɔwɔ -ye 'mu, 'ɔ 'hru -we 'a -naagbopv -ye ye, -v -hi (500) -hɔrɩwɩ -hun le. 'Ke 'le nahuin a -gbe -heyri, =v -ye 'ku ni, kεε, 'waa de =nu, -ε 'kɩε pue -hunhlɩn, nε- -huo. ⁷-Te de a -gbe, ε -hi, 'ɔ 'hru -we Sakti ye, 'plu 'ɔ 'hru -we 'a -wɔnnaanyu 'bii =nu ye.

⁸-Te v -hi, -ye 'mɔ mɔ 'lele'bɔɔnahuon, ɔ 'hru -we ye. -Nyrɔwɔ a -gbe 'mu, 'n 'we la =nɔ 'yuplu ye, -ɔ 'de ku, v kɔ. ⁹ε mɔ -tεε, 'ke 'le -Yusu a

-wɔnnaanyv 'bii -heyri, 'mɔ mɔ 'waa 'yu. 'N 'de ye blɛ, 'ke bu daa 'mu -Yusu a -wɔnnaanyv, -ɛ nue, 'nu la -Yusu a nahuin -tue -sue. ¹⁰Kɛɛ, Nyɪsua nu 'mu 'mu -hapudɛ, 'nɪ -hɛ nahuondu -nu, aa kɛ 'ye. 'Plu -hapudɛ a -gbe, ɔ nu 'mu 'mu, ɛ 'de -gbugbe, kɛɛ, 'n nue 'yri -kvan 'dɔ, 'nɪ -hi 'o -Yusu a -wɔnnaanyv 'bii 'mu. Kɛɛ, 'klɪ -nu, 'nu -kvan 'yri nuu, ɛ 'de 'na -gbe a 'klɪ, Nyɪsua, -ɔ nu 'mu -hapudɛ 'mu, nɔ- kɔ 'klɪ ni. ¹¹'A -tɪ o, 'bia 'be 'ya 'mu 'mu, -ɔɔ -Yusu a -haputitie -nu po, mɔ 'be 'ya 'a -wɔnnaanyv -ye -nu 'mu, dɛɛ -do, nɛ-ɛ ni. -A 'bii, Nyɪsua a -tu -do, ni- -aa -tu, ni- a kuo =wlv ye.

-Tɛ nahuin di 'le 'kukonyv a -heyri a 'mu-hɔnhɔn nu, v di 'klɔ'htɩre nu

¹²-Haputitie -nu, -aa nahuin pue, ɛ nɛ- -gbo: Nyɪsua -ha 'le -Yusu 'Klɪsɔ 'kukonyv -heyri ni, 'ɔ -hɪɔ 'klɔ. -Tɛ dɛ a -gbe, ɛ ni le 'mu, dɛ- nue, 'ke 'le 'a mu -heyri, =v -ye 'vɔ le po, nahuin 'dɛɛ bu -hɔn 'le 'kukonyv -heyri 'mu, bu 'hri 'klɔ? ¹³'Bia 'be mɔ wen -tɛɛ, -ɛ mɔ, nahuin 'dɛɛ bu -hɔn 'le 'kukonyv -heyri 'mu, bu 'hri 'klɔ, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ =v -yee 'a -tutue nu, -ye ɛ -hen wen 'nyre, -Yusu 'Klɪsɔ 'de la -wɛ 'le 'kukonyv -heyri 'mu -hɔn, 'ɔ 'de 'klɔ 'hri. ¹⁴'Bia 'be mɔ wen -tɛɛ, -ɛ mɔ, -Yusu 'Klɪsɔ 'de la 'le 'kukonyv -heyri 'mu -hɔn, ɔ 'de la 'klɔ 'hri, -ye ɛ -hen wen 'nyre, Nyɪsua a -tɪ -nu, -aa -tu, -a nyi wen 'nɪ -tu -gbugbe, 'a kuo wen -wɛ -Yusu =wlv ye -gbugbe.

¹⁵'Bia 'be ni wen le 'mu, -ye ɛ -hen wen 'nyre, Nyɪsua a -tɪ -nu, -aa -tu, hɪ't ni, -aa le 'du, -ɛ nue, -a le nahuin ni, -ɛ mɔ, Nyɪsua -ha 'le -Yusu 'Klɪsɔ 'kukonyv -heyri ni, 'ɔ -hɪɔ 'klɔ. Kɛɛ, 'bia 'be mɔ wen -tɛɛ, -ɛ mɔ, Nyɪsua 'dɛɛ bɔ -ha 'le nahuin 'kukonyv -heyri, bɔ -hɪɔ 'klɔ, -ye ɛ di wen -hen 'nyre, Nyɪsua 'de la -wɛ 'le -Yusu 'Klɪsɔ 'kukonyv -heyri -ha, 'ɔ 'dio la 'klɔ -ha. ¹⁶'Bia nahuin 'bu 'nɪni di wen 'le 'kukonyv -heyri 'mu -hɔn, 'bu 'nɪni di wen 'klɔ 'hri, -ye ɛ -hen wen 'nyre, -Yusu 'Klɪsɔ 'de la 'le 'kukonyv -heyri 'mu -hɔn, 'ɔ 'de la 'klɔ 'hri. ¹⁷'Bia -Yusu 'Klɪsɔ 'bɔ 'de la 'le 'kukonyv -heyri 'mu -hɔn, -ye a kuo wen ye =wlv -gbugbe, -ye Nyɪsua 'de wen 'a ni dɛ 'kuku a -tɪ -wɔn -hri. ¹⁸Dɛ a -gbe, ɛ -hen wen 'nyre, nahuin -gbo, -v kuo -Yusu =wlv ye, 'plu -v 'ku, Nyɪsua 'dɛɛ bu waa wen -nu. ¹⁹'Bia -ba kuo wen =wlv ye, -ba nye wen -pre, -ɛ mɔ, -Yusu 'Klɪsɔ di -a mu 'mu 'nɪ -hɛ, 'plu 'bɔɔ wen -a mu 'mu -hɛ, kɛ nɔ 'klɔ -gbo kee -do, kɔ, -a ni nahuon -do -de 'bɔ 'nɪni di wen 'le yakɔ 'mu mu, ɛ di wen nu -tɛɛ, 'ke nahuin bu 'ye wen -a ni wɔlt 'dɔ, 'ɛ -hi 'o =v -ye 'mu.

²⁰Kɛɛ, ɛ 'de le 'mu ni. 'ɛ mɔ -tɛɛ, -Yusu 'Klɪsɔ -hɔn 'le 'kukonyv -heyri 'mu ni, 'ɔ 'hri 'klɔ. Nɔ- mɔ ye-hɛnahuon, Nyɪsua -ha 'le 'kukonyv -heyri, ɔ -ha 'klɔ. Dɛ a -gbe, nɛ- nye -a mu tɔɔ, -ɛ mɔ, nahuin -ye -nu, -v 'ku, v di -wɛ 'le 'kukonyv -heyri 'mu 'nɪ -hɔn, v 'mu 'klɔ 'hri. ²¹-Tɔnahuon -do, nɔ- ya nɔ 'kukue -tɔtɔ ke. Nahuon a -gbe, 'a 'du mɔ Adamu. -Tɔnahuon -do -ye, nɔ- nue, nahuin 'vɔ 'le 'kukonyv -heyri 'mu -hɔn, 'vɔ 'klɔ 'hri. Nahuon a -gbe, nɔ- mɔ -Yusu 'Klɪsɔ. ²²Nahuin 'bii, v mɔ Adamu a -gbe a 'yuo a 'yuoo ni. -Tɛ Adamu a -gbe, ɔ 'ku, nahuin 'bii a -gbe, v di -wɛ le 'nɪ 'kuku. 'Plu, nahuin

=nu, -v kɔ -Yusu 'Klɩsu 'heɛn -mʊɛ, -tɛ -Yusu 'Klɩsu a -gbe, ɔ -hɔn 'le 'kukunyɔ -heyri 'mu, ɔ 'hri 'klɔ, -ye nahuin 'bii a -gbe, v di -wɛ 'le 'kukunyɔ -heyri 'mu -hɔn, v 'mu 'klɔ 'hri. ²³Kɛɛ, -tɔplɩ 'bii a -gbe, -ɪ di 'lu -wɔn mue, ɪ di 'o -wɔn le 'nɩ kukʊɛ. -Yusu 'Klɩsu, nɔ- mɔ ye-henahuon, -ɔ 'hri 'klɔ. -Nyrɔwɔ =nu -kɔ 'mu, ɔ di -tado 'le lele di, nahuin =nu, -v mɔ 'a nahuin, 'ke Nyɩsua diu 'le 'kukunyɔ -heyri -ha, ɔ 'mu 'klɔ -ha. ²⁴Bɛ -hi, -ye -Yusu 'Klɩsu di 'kuo -hɩn 'bii gbo 'nɩ -wɔ, kɔ 'waa nyɩgblakɩ 'bii, kɔ 'klɔ -gbo a ye'munaanyɔ 'bii 'heɛn, -v 'nɩnɩ -tuɔ 'o. 'Bia 'bɔ -wɔ gbo, -ye 'klɔ di 'le 'nɩ -wɛ. -Ye -Yusu 'Klɩsu di 'le 'a bodɔde 'nɩ -ha, ɔ 'mue 'a Bu Nyɩsua -nyi. ²⁵-Yusu 'Klɩsu 'bɔ di -tado 'le lele, ɛ blɛ ye, 'ke bɔ nu lele bodɔde, ɛ 'mue gba -gbagba, ti 'mu 'o nyre, -ɪ kɔ 'yri 'a Bu Nyɩsua die 'o nuu, 'a yraanyɔ 'bii, v 'mu 'le -Yusu 'Klɩsu bu gbo nɩ. ²⁶'Kukʊɛ, ɛ nɛ- mɔ 'lele'boɔyraanyɔ, Nyɩsua di gbo -wɔ. ²⁷U 'criɛ la nɩ, 'ke 'le Nyɩsvacrunɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: «Nyɩsua nue nɩ, -tɔplɩ 'bii 'ɪ nɩ 'le -nɔ bu gbo.» -Tɛ Nyɩsua po la lɛ, ɔ 'die 'nyre =hen, -ɛ mɔ, 'a -gbe, 'ke ɔ di 'le 'a 'Yu =nu bu gbo nɩ, -ɛ nue, ɔ -do, nɔ- nye nu, -tɔplɩ 'bii 'ɪ nɩ 'le 'a 'Yu bu gbo. ²⁸Ti =nu -kɔ 'yri Nyɩsua die -tado 'o nuu, -tɔplɩ 'bii, ɪ 'mu 'le 'a 'Yu bu gbo nɩ, -ye 'a 'Yu a -gbe, ɔ die 'nɩ nu, ɔ 'mu -tado 'le 'a Bu bu gbo nɩ, 'a Bu =nu, -ɔ -nyi =nɔ -tɔplɩ 'bii. -Ye -a nɩ Bu Nyɩsua, nɔ- di 'ɛ nɩ -tɩnahuon kɔ 'ɛ nɩ dɛ =de win ke kɔɔ.

²⁹ɛ kɔ nahuin -ye, 'v nɩ 'le 'a mu -heyri, 'v nyu 'nie 'lu lɛ po, 'ke 'o nahuin =nu, -v 'de 'nie 'lu po, 'plɩ -v 'ku a -ta 'mu. =Be dɛ a -gbe, v 'nɩ nue =le, -tɛ v kue =wɩv ye, -ɛ mɔ, Nyɩsua di 'le nahuin 'kukunyɔ -heyri 'nɩ -ha, ɔ 'mu 'klɔ -ha? ³⁰'Ya 'o lele 'lu, ba ta 'o -a nɩ dɛ -wɔn lɛ. -Tɛ -a kue =wɩv ye, -ɛ mɔ, Nyɩsua di 'le nahuin 'kukunyɔ -heyri 'nɩ -ha, ɔ 'mu 'klɔ -ha, nɛ- nue, =a wɛɛn ke 'ɛ nɩ ti, 'ke -ba 'ye =sʊɛ, 'bia =baa 'le Nyɩsua a -tɩ nahuin -wɔn gba. ³¹'ɛ mɔ -tɛɛ, 'dɩayuo -a, 'ɛ nɩ -nyrɔwɔ, 'ke 'n nɩ 'le 'kukʊɛ wɩn. -Tɩ 'bii a -gbe, 'n nyi 'a mu ye 'nɩ -tu, -ɛ nue, 'a nɩ -tɩ, 'nɩ po 'n dɩɔnɔ a -pli, -tɛ a kɔ Kukɔnyɔ -Yusu 'Klɩsu 'heɛn, a -mʊɛ. ³²Kɛ nɔ Efesidɩɔ 'mu, 'n 'ye =sʊɛ 'dɔ, 'ke 'le nahuin =nu kwa 'mu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ 'n kɔ 'kwlagbodɛhʊɛi 'heɛn, -a 'nɩnɩ -wɔn wɛn. Gbegbe, 'n 'die wɛn 'le -wɛ =bo wɛɛn =sʊɛ -gbo a 'yiye ke, 'bia 'nɩ 'die wɛn =wɩv ye kuo, -ɛ mɔ, Nyɩsua di 'le nahuin 'kukunyɔ -heyri 'nɩ -ha, ɔ 'mu 'klɔ -ha. Nyɩsua 'bɔ 'nɩnɩ di wɛn nahuin 'klɔ -ha, 'n di wɛn 'nɩ 'prɛ, -ɛ 'we =nɔ =v -ye =nu ye, -vɩ lɛ po: «Ba nɩ -ba 'mre kɛ lɛ -tɛɛ, kɔ, -ba di dɛ -tɛɛ, -ɛ nue, -a -wɛ lɛ kɛ 'kukʊɛ.»

³³Kɛɛ, ba =tu 'a nɩ dɩɔnɔ 'yie, 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, -vɩ lɛ 'pɔprɛ nu. 'ɛ mɔ -tɛɛ: -Weyɛɛ -do, nɛ-ɛ 'a 'bienu -wɔ 'bii pɔpɔ 'mu po. ³⁴Ba di 'a nɩ dɩɔnɔ -wɔn! A nɩ nu 'le 'klɛɛ lele dɛ 'kuku. 'N nye 'nɩ 'ye, -ɛ mɔ, 'ke 'le 'a mu -gbahlɔn, nahuin -ye nɩ 'le, 'v 'de wɛn Nyɩsua a yie. -Tɩ 'mu 'a mu nu a -tu nɩ, nɛ- nue, 'nɩ lɛ 'pɔprɛ nu.

-Be' -a nɩ 'hɩn di 'mu nɩ, 'bia =ba 'hri 'klɔ?

³⁵-Tado nahuon =de di wɩn 'nɩ =gba: -Be' nahuin di 'le 'kukunyɔ a -heyri a 'mu-hɩnhɔn nu 'le? Nahuon 'bɔ -hɔn 'le 'kukunyɔ -heyri 'mu, -be' 'a 'hɩn

di 'mu ni 'le? ³⁶-Mɔ =nu, -ɔɔ le wɔn-gbugba nu, -n 'de 'lu a le-hiele kɔ. -Bo pue de ye: -Gblaye -nu 'dɔ, ε kɔ be -hɔn, 'plu ε 'mu -ga. ³⁷Bia =nu -gbla 'dɔ, kɔ 'ε ni 'didɔde 'heen, 'a 'yεε -do, ne- -nu 'dɔ. -Te 'didɔde a -gbe, ε di 'mu ni, -n 'die yi, -ε nue, ε 'de 'a tugbe, =ni 'dɔe -le. ³⁸Bia =ni 'dɔ 'a 'yεε, -ye Nyɔsua nye 'ni nu, 'εε -ga, 'εε tugbe -he, -ε 'we =nɔ ye, -te Nyɔsua, ɔɔ 'a -huhua nu. 'E ni 'didɔde a tugbe ni 'dɔ.

³⁹-A ni -gbe, 'ke 'o -a mu -wɔn, deε -do, ne-ε ni. -A ni 'hɔn, ɪ ni 'dɔ, dehuɛi a nɔni 'ɪ ni -we 'dɔ, nɔbli a nɔni 'ɪ ni -we 'dɔ, -hrin a nɔni 'ɪ ni -we 'dɔ. ⁴⁰'Ke 'le yakɔ 'mu, -tɔpli ni 'le, ke nɔ -tutu ke, -tɔpli 'ɪ ni -we nɔ. Yakɔ 'mu a -tɔpli a 'yilenunɔ ni 'dɔ, -tutu ke a -tɔpli a 'yilenunɔ ni -we 'dɔ. ⁴¹'Yru a 'yilenunɔ ni 'dɔ, -hɔpɔ a 'yilenunɔ 'ε ni -we 'dɔ, yahroyɔ a 'yilenunɔ 'ε ni -we 'dɔ. Mɔ, 'ke 'le yahroyɔ -heyri, 'ε ni yahroye kɔ 'a ni 'yilenunɔ ni.

⁴²Ke ε di -we 'mu ni, 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, Nyɔsua di 'le 'kukonyu -heyri -ha. -Tɔnahuon a -plahɔn, ɪ 'we =nɔ 'didɔde ye. 'Bia 'bɔ 'ku, 'bɔ -ha 'o 'a -plahɔn 'o, -ye ɪ -hɔn ni. 'Bia Nyɔsua 'bɔ di 'le nahuon a -gbe 'kukonyu -heyri -ha, 'bɔ nyo 'klɔ -ha, 'a 'hɔn 'deε bi -hɔn 'klεε lele. ⁴³'Bia nahuon 'bɔ 'ku, 'bɔ -ha 'o 'a -plahɔn 'o, 'a -plahɔn a -gbe, ɪ 'de 'klɔ kɔ, kɔ, 'ɪ nyree 'le 'yie 'kwli 'mu le. Keε, Nyɔsua 'bɔ di 'le nahuon 'kukonyu -heyri -ha, 'a 'hɔn di ke ni 'kɪ, 'plu ɪ 'mu 'le 'yie 'kwli 'mu le nɔ. ⁴⁴'Bia 'bɔ nyo 'o -ha, 'a -plahɔn =nu, ɔɔ 'o -ha, ɪ mɔ -tutu -gbo a de'ε ni. Keε, ti =nu -kɔ 'yri Nyɔsua dio 'le 'kukonyu -heyri -ha, ɔ di =nɔ -nyi 'hɔn yrayɪ. 'Hɔn a -gbe, ɪ mɔ Nyɔsua a -Hihii a nunude'ε ni. Ke nɔ -tutu -gbo ke, -a kɔ -plahɔn. 'A -tɪ, ba kɔ 'a yiyie, 'ke 'le yakɔ 'mu, -a di -we kɔ 'hɔn yrayɪ =nu, -ɪ mɔ Nyɔsua a -Hihii a nunude. ⁴⁵Ke'ε ni, ɔ nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nyɔsvacrune 'kwli 'mu, -ε mɔ: «Adamu, -ɔ mɔ la 'klɔ -gbo a ye-henahuon, Nyɔsua nue la ni, 'ɔ ni la 'klɔ.» Keε, -Yusu 'Kɪsu, -ɔ mɔ 'klɔ yrayɪ a ye-henahuon, nɔ- -he -Hihii =nu, -ɔ nahuin 'klɔ yrayɪ -nyi. ⁴⁶'Hɔn =nu, Nyɔsua a -Hihii di -a mu -nyi, ε 'de ye-hede, -a 'ni 'ye -le. Keε, ye-hede, -aa 'ye, ne- mɔ -plahɔn, 'plu 'be -hi, -a 'mu 'hɔn =nu 'ye, Nyɔsua a -Hihii di -a mu -nyi. ⁴⁷Ye-henahuon, -ɔ mɔ Adamu, ɔ mɔ la -tutu ke a nahuon ni, Nyɔsua nu -pla, 'ɔ nu. Keε, -Yusu 'Kɪsu, -ɔ mɔ nahuon yrayɪ, 'ke ɔ -hɔn 'le yakɔ 'mu. ⁴⁸-Tutu ke a nahuin, ɔ 'we =nɔ nahuon =nu ye, -ɔ mɔ Adamu, Nyɔsua nuu -pla 'mu. Keε, yakɔ 'mu a nahuin, ɔ -me -ye, ɔ 'we =nɔ nahuon =nu ye, -ɔ -hɔn 'le yakɔ 'mu, -ɔ mɔ -Yusu 'Kɪsu. ⁴⁹-Te ti ni le 'mu -gbo, -a 'we =nɔ nahuon =nu ye, -ɔ mɔ Adamu, Nyɔsua nuu -pla 'mu. -Nyrɔwɔ =de 'mu, -a di -we ye 'we nahuon =nu, -ɔ -hɔn 'le yakɔ 'mu, -ɔ mɔ -Yusu 'Kɪsu.

Nyɔsua -ha 'o 'kukue wɔn 'hru

⁵⁰'Diayuo -a, -tɪ 'nu =tu, ni- mɔ: -Tɔnahuon 'deε bɔ paa 'le 'a -plahɔn =nu Nyɔsua a 'klɔ yrayɪ 'kwli 'mu. -Tɔpli =nu, -tɪ -hɔn, kɔ -tɔpli =nu, -tɪ 'nɔni -hɔn, ɪ 'die 'le -we bi ni 'o -tegbii -do.

⁵¹Ba po 'mu nua ye gbo, 'mu 'a mu -huhlidi le: ε 'de -a 'bii, -a 'deε -ba 'ku. Keε, -a 'bii, Nyɔsua di -a ni 'hɔn 'ni 'ɔɔɔ. ⁵²'Bɔ bi 'lele'boɔti a -ɲamu,

tii -do a ti 'yri, -a di 'ni 'cici, -ε 'we -nɔ ye, -tε nahuon bɔ 'nɪni 'kapu wen 'yie. 'Bia 'bu bi -ɲamɔ, -ye nahuin -nɔ, -v 'ku la, nu- di 'le 'kukunyɔ -heyri 'mu -hɔn, v 'mu 'klɔ 'hru. U di ke pue 'hɔn -nɔ, -i 'nɪni di 'klɛ lele -hɔn. -A -mε -ye, -v 'de a 'kue, Nyɪsua di -wε -a mu -nyi 'hɔn yrayri. ⁵³ε -hen 'nyre, -a ni 'hɔn -nɔ, -i di 'ku, 'plu -i di -hɔn, i di -hε 'hɔn -nɔ, -i 'nɪni di 'klɛ lele 'ku, kɔ, -i 'nɪni di 'klɛ lele -hɔn.

⁵⁴Ti -nɔ -kɔ 'yri de a -gbe, ε di 'o 'lu -wɔn mue, -ti -nɔ, v 'cru la, 'ke 'le Nyɪsvacruntε 'kwli 'mu, i di 'o 'ni nyre. -Ti a -gbe, v 'cru la, ni- gbo: «Nyɪsua -ha 'o 'kukue wɔn 'hru. ɔ -wε gbo.

⁵⁵'Kukue 'dee bε kɔ 'klɛ lele 'klɪ, 'ke 'o nahuin ke.

ε 'dee bε nu 'klɛ lele nahuin 'cre 'mu.»

⁵⁶'Kukue -wε 'le bε nu nahuin 'cre 'mu ni, -ε nue, vɔ nu de 'kuku. De 'kuku -mε -ye, ε kɔ 'klɪ, 'ke 'o nahuin ke, tetei a -ti. Tetei, ni- nye -a mɔ tɔɔ, de -mɔ de 'kuku. ⁵⁷'A -ti, -ba -nyi Nyɪsua 'wio, -ε nue, ɔɔ -a mu -nyi 'klɪ, 'ke -ba -ha 'o de 'kuku 'hru wɔn, ε kɔ 'kukue 'heen, de -nɔ, -a ni 'Kukonyɔ -Yusu 'Klɪsɔ nu -a mu 'mu a -ti.

⁵⁸-Ye 'klɛ, 'na -ɔtɔyuo -a, 'n nɔε 'mu, -tε ε ni le 'mu, ba 'nεε 'o ye gbo, de -de ni nue 'le, a ni -hɔn 'le 'o 'hru wɔn 'mu. Kεε, 'ke 'le 'a ni -wɪlɪ 'bii ke, ba 'cipi 'o 'Kukonyɔ -Yusu 'Klɪsɔ a -kvan a nunue. Ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, -kvan a -gbe, aa nu, 'ke 'le 'a 'klɪ 'kwli 'mu, ɔ 'de -gbugbe.

'Wliye -nɔ, vɔ -ha, 'ke 'o -Yusu a nahuin -nɔ -wɔn, -v ni 'le 'Jrusɛɔɔ 'mu

16 ¹-Ti -gbo, 'nu 'klɛ 'a mu ye mu -tu, ni- mɔ 'wliye -gbo, aa le 'kukue, 'ke 'o 'Jrusɛ 'mu a -Yusu a nahuin a -ta 'mu. -Tε 'n ple, -Yusu a nahuin, -v ni 'le Galatɪblɔgba 'mu, bu nu 'wliye a le'kukuele, kε'ε ni, ba nu -wε. ²ε ni 'sɔɔɔɔ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'wliye -gbo, ɔɔ 'ye, ɔ kɔ bɔ po 'a de 'pɪa ke. Kε'ε ni ba nu, -ε die nu, 'ni di 'le 'a mu -wɔn, a 'ni -han 'klɛ lele 'wli -de -ha. ³'Bia 'ni nyre 'le 'a mu -wɔn, nahuin -nɔ, a -ha, 'ke bu gba 'le 'wliye a -gbe 'Jrusɛ 'mu, 'n di 'cru 'cruntε, 'ke 'o 'wliye a -gbe a -ta 'mu, 'mue -nɔ -nyi. ⁴Mɔ, -tε 'n di -wε 'a 'yiyie nu, -ye 'n kɔ -nɔ 'heen -di mu.

'Dagbi -nɔ, Pɔlɔ di 'mu le mu

⁵'N -hɔa -bo mu 'le Masɪɔvanɪblɔgba 'mu. 'Ni 'bε 'blɔgba a -gbe -tɔ, 'plu 'mu 'a mu ye di -mɛ. ⁶-Tado, 'ni di 'le, 'n di 'le 'a mu -wɔn -hi ti gbi. -Tado 'n ni 'le 'a mu -wɔn -nɪni, cε a ti 'mu 'le -wε, 'plu 'mu -hi. 'Bia 'ni nyre 'le 'a mu -wɔn, 'na mumuti 'bi nyre 'o, -ye 'ε ni -tεgbi, 'n di 'o mu, -ye a di 'mu 'mu 'ni -hε, 'ke 'o 'dagba a -ta 'mu. ⁷'Ni -hɔa -le -bo di 'le 'a mu -wɔn, -bo 'de 'o ti gbi -hi, -bo -hi 'tata. 'Bia -a ni 'Kukonyɔ 'bɔ wεen ke, 'n nye 'ni -hɔa, -bo -wɪn 'o 'a mu 'hɔn 'mu.

⁸'N nye 'ni -hɔa, -bo 'kɪε nɪε nɔ Efɛsɪɔɔ 'mu, ε 'mue gba -gbagba, Patɪkɔɔɔ a le'mimre 'mu -hi, 'plu 'mu 'hru wɔn bi, ⁹-ε nue, Nyɪsua kla ye -hapu'hru, 'ke -bo nuu nɔ 'a -kvan, -beti 'na yraanyɔ bu -huo.

¹⁰Bia Timote 'bɔ nyre 'le 'a mu -wɔn, ba 'blo kwa -tɛɛ, -ɛ die nu, ɔ 'mu plɔ a bleele kɔ, -ɛ nue, -tɛ 'nu -a ni Kɔkɔnyɔ a -kvan a nunue nu, ke'e ni, ɔɔ -we 'a nunue nu. ¹¹Nahuon =de ni yrɔɔ 'le 'yie 'mu. Kɛɛ, ba -huɔ 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'a 'dagba 'lu -wɔn gba, kɔ, ɔ 'mu -we nɔ 'mu -wɔn di -tɛɛ. -Yusu a nahuin -gbo, -v ni nɔ, v kɔ 'mu 'hɛɛn, -a nyo 'ni -pre.

¹²-A ni 'diayu Apɔlɔst -mɛ -ye, 'ke 'le ti 'plɔplɔ 'kwli 'mu, 'n 'bɔtɔ le, 'ke ɔ kɔ -Yusu a nahuin -ye 'hɛɛn, v 'mu 'a mu ye mu -mrɛ. Kɛɛ, ɔ 'de wen -wɔn a -wɛɛ, 'ke bɔ di 'le 'a mu -wɔn. Kɛɛ, 'bɔ kɔ 'hru, ɔ di 'le 'ni di.

'Lele'bwɔwin

¹³Ba ni 'o -preele 'mu. Ba kɔ =wlvɔ -do, ba 'kɛe kue -Yusu a -haputitie =wlv ye. 'A ni =wlt ni bi 'le =hlɔn. Ba 'ble nyibe=wlti kwa. ¹⁴Bia 'baa 'ɛ ni de =de nu, ba nue 'le 'muvɛle 'kwli 'mu.

¹⁵'Na 'diayuo -a, a yi Sefanasi ni, kɔ 'a kayugbokue 'bii 'hɛɛn, 'a yie -we, -ɛ mɔ, nu- mɔ ye-henahuin, -v kuo -Yusu 'Klɩsv =wlv ye, 'ke 'le Akaiblogba 'mu. U -ha 'o 'waa dɔnɔv ni, 'ke 'o Nyɩsva a -kvan a -ta 'mu, -ɛ die nu, v 'mu -Yusu a nahuin 'mu -hɛ. 'Nu 'a mu le 'ni 'bati, ¹⁶ba =tuu 'o nahuindu a -gbe 'o. Ba =tuu -we 'o nahuin 'bii =nv, -v kɔ =nɔ 'hɛɛn- -kvan nu.

¹⁷Sefanasi, kɔ Fɔtinatɩsi, kɔ Akaikɩsi 'hɛɛn, 'waa 'ledidie kɛ nɔ 'mu -wɔn, ɛɛ 'mu nue 'manv 'dɔ. 'Bia 'ni nyu 'ye, -ye ɛ 'we =nɔ ye, 'a mu'v ni, 'nu 'ye. ¹⁸'Waa 'ledidie blee 'na plɔ 'dɔ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ v nu o, 'v di o 'le 'a mu -wɔn, 'v blee o 'a ni plɔ. Nahuindu a -gbe, ba =tuu 'o.

¹⁹-Yusu a nahuin 'bii, -sv le 'kukue, kɛ nɔ Asiblogba 'mu, v =gba 'a mu wlɔn le -tɛɛ. Akilasi kɔ Prisiɩ 'hɛɛn, v kɔ -Yusu a nahuin, -sv le 'kukue, 'ke 'le 'waa kayu gbo, v =gba 'a mu wlɔn le -tɛɛ, 'ke 'o Kɔkɔnyɔ -Yusu a -ta 'mu. ²⁰-Yusu a nahuin 'bii =nv, -v ni nɔ, v =gba -we 'a mu wlɔn le -tɛɛ. Ba -nyinyi 'wio -tɛɛ, -ɛ 'we =nɔ ye -diayuo.

²¹'Na -gbe, 'mɔ-ɔ 'kleɛ 'a de -gbo 'cru: 'N =gba -we 'a mu wlɔn le -tɛɛ.

²²Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'de Kɔkɔnyɔ -Yusu 'mu nɛɛ, Nyɩsva bɔ puo 'jrɔ -wɔn! -A ni Kɔkɔnyɔ, bɔ di 'le! ²³-A ni Kɔkɔnyɔ -Yusu bɔ nu 'a mu -hapɔde 'mu. ²⁴'N nɛɛ 'a mu 'mu ni 'bii, 'a mu =nv, -v mɔ -Yusu 'Klɩsv a nahuin.

'CRUNLE A 'HON A NENE

Pɔlu gba la KOLETIKUE

ye

1 ¹Mɔ Pɔlu, Nyɩsua -ha 'le du 'mu, 'ke =bo -he -Yusu 'Klɩsu a -wɔnnaanyɔ, 'mɔɔ ni, -ɔɔ 'crunle -gbo 'cru, 'n kɔ -a ni 'ɔɔyɩ Timote 'heɛn. 'A mu Nyɩsua a nahuin, -v ni 'le Koletɩɔɔ 'mu, kɔ Nyɩsua a nahuin 'bii -nu, -v ni 'le Akaibluɔɔ 'mu, 'a mu'v ni, -aa -wɔn 'cru.

²-Aa da -a ni Bu Nyɩsua, -ɛ die nu, ɔ kɔ -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsu 'heɛn, v 'mu 'a mu -hapɔde 'mu nu, kɔ, v 'mu 'a mu kegbowɛɛnle -nyi.

'Bia =baa =sɛ 'ye, Nyɩsuaa 'le -a mu 'kwli 'mu gbo =tu =wlu

³-Ba baa Nyɩsua. Nɔ- mɔ -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsu a Bu. Nyɩsua a -gbe, 'ɛ ni ti, ɔ kɔ nahuin a wɔli, 'ɔ nyu 'le =wlu 'kwli 'mu gbo =tu. ⁴'ɛ ni ti, 'bia =baa =sɛ 'ye, ɔɔ -a mu -nyi 'kli, -ɛ die nu, -v -ye, -vɔ -we =sɛ 'ye, -a 'mu -we le 'waa 'kli a -nyinyie nu.

⁵'ɛ 'we =nɔ ye, -Yusu 'Klɩsu 'ye =sɛ 'ɔɔ. -Tɛ -a kɔ =nɔ 'heɛn, -a -mɔɛ, -aa 'a -kuan nu, nɛ- nue, -a ni -gbe, -aa -we =sɛ 'ye 'ɔɔ. Kɛɛ, Nyɩsua, ɔɔ -we -a mu 'mu 'ni -he 'ɔɔ. ⁶Nɛ- nue, 'bia =baa =sɛ 'ye, -hapɔde 'ɛɛ 'le -a ni -sɛ a 'yiye a -gbe 'kwli 'mu -hɔn, 'ke 'o 'a mu -wɔn. 'Bia Nyɩsua 'bɔɔ -a mu 'kli -nyi, 'ke 'le -a ni -sɛ a 'yiye 'kwli 'mu, -ye ɔɔ -we 'a mu -nyi 'kli, -ɛ die nu, a 'mu =wlu a 'lɩla kɔ, 'bia 'baa -we =sɛɔv =nu 'ye, -aa 'ye. ⁷'A -ti, -a yie ni -tɛɛ, -ɛ mɔ, dɛ =de 'deɛ be nue, 'ke ba -ha Nyɩsua a 'hru bu wɔn. 'ɛ mɔ -tɛɛ, a di 'ye =sɛ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -aa -we =sɛ a 'yiye nu, kɛɛ, -a yie ni, -ɛ mɔ, Nyɩsua di 'a mu -nyi 'kli, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ɔɔ nu, 'ɔɔ -a mu 'kli -nyi.

⁸'ɔɔyɩ -a, -a nye 'ni -hɩa, 'ke ba yree 'mu le -tɛɛ, -tɛ -a nu la =sɛ a 'yiye, ti =nu -kɔ 'yri -a ni la 'le Asibluɔɔ 'mu. =Sɛ a 'yiye a -gbe, ɛ -hi la -a

mu wlɔn. -A 'die la -tɛɛ pue, 'ke -ba die la 'le wlɔn 'mu -hɔn. ⁹Ɛ mɔ -tɛɛ, -a nye la -wɔn ɛ -hie 'lu, -ɛ mɔ, 'ke -a die la 'le wlɔn 'kɔv. Kɛɛ, =sue a 'yiye a -gbɛ, ɛ nyre 'o =o, -ɛ die nu, -a 'mue yi, -ɛ mɔ, -a -do a 'klɪ, ɪ 'die 'le -we, bɪ waa -a mu, kɛɛ, -a 'mue yi, -ɛ mɔ, Nyɪsua a 'klɪ, nɪ-ɪ -a mu waa. Nyɪsua a -gbɛ, nɔ-ɔ 'le nahuin 'kukɔnyɔ -hɛyri -ha, 'ɔ nyu 'klɔ -ha. ¹⁰Nɔ- =gbɪa la -a mu, 'ke 'le 'kukɔvɛ 'yakla -nu wlɔn, -ɛ di la -a mu ke yɛ, kɔ, ɔ 'mu -we -a mu waa, 'ke 'o =sueɪ -ye a 'yiye a -ta 'mu, -ɪ di 'le di. Iin, -a yie nɪ, -a nye -pre, -ɛ mɔ, ɔ di lele dɛ a -gbɛ 'nɪ nu. ¹¹A nɪ -gbɛ, a di -we -a mu 'mu 'nɪ -hɛ, 'bɪa 'baa Nyɪsua da, 'ke 'o -a nɪ -ta 'mu. 'A -tɪ, nahuin 'plɔplɔ di da Nyɪsua, 'ke 'o -a nɪ -ta 'mu. Nyɪsua 'bɔ nu -a mu -hapudɛ 'mu, nahuin 'plɔplɔ dio 'wio -nyi.

Pɔlv, ɔ nye kle 'nɪ -hɪhɪa, dɛ- kɔ -tɪ, -tɪ -nu, ɔ -tu o, 'ɔ 'di nu

¹²Dɛ =nu, -ɛ kɔ -pli -aa po, nɛ- mɔ: -A yie nɪ, 'ke 'le -a nɪ =wɪ ke, -ɛ mɔ, 'ke 'o 'ɛ nɪ nahuon -wɔn, -a nɪ 'yrinaabɪ 'sii 'o ye -tɛɛ, kɔ, -tɪ -nu, -aa =tu, ɪ nɪ-ɪ nɪ, -aa nu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ Nyɪsuaa 'a -hɪhɪa nu. Sɛyɪ-sɛyɪ, 'ke 'o 'a mu -wɔn, -a nɪ 'yrinaabɪ 'sii o 'o ye -tɛɛ. 'Bɪa =ba nu o le 'a nunue, ɛ 'de 'le -a nɪ -gbɛ a =tɔ 'kwɪli 'mu, kɛɛ, Nyɪsua nu o -a mu 'mu -hapudɛ, 'ɔ -hɛ o -a mu 'mu, kɔ, 'ɔ -nyi o -a mu 'a 'klɪ. ¹³⁻¹⁴A yi -tɔplɪ a -gbɛ nɪ, -ɛ nue, -tɪ 'bii -gbo, -aa 'a mu -wɔn 'cɪrɪ, ɪ kɔ 'mɔleyriile. 'Bɪa =baa 'a mu -wɔn 'cɪrɪ, -a 'nɪ -hɪa -le -ba -hɪi 'a mu dɛ =de 'yi ke. -Nyrɔwɔ =nu -kɔ 'mu Kukɔnyɔ -Yusu di 'le lele di, a di po -a nɪ -pli, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -a nɪ -gbɛ, -a di nu, -a 'mu 'a nɪ -pli po. Kɛv la 'le gbo, -bo yɛ ti -gbo ke, a yrii -tɪ a -gbɛ 'mu le de gbi. Kɛɛ, 'n pue -tɛɛ, -tɛ ti nɪ le 'mu -gbo, a di 'mu le 'nɪ yrii -tɛɛ.

¹⁵⁻¹⁶'N pui o -tɛɛ, -ɛ mɔ, -tɪ a -gbɛ, a di o 'mu le 'nɪ yrii. Nɛ- nue, 'nɪ -hie o 'lu -wɔn ɛ, =bo di o 'le 'a mu -wɔn, 'plɪ 'mu o 'na 'dagba 'lu -wɔn gba, 'mu 'le Masɪdvanɪblɔgba 'mu mu, 'plɪ 'mu o -wɔn -hɪan, 'mu o 'le lele 'a mu -wɔn di, -ɛ die nu, a 'mu o 'mu 'mu -hɛ, 'mu o 'na 'dagba 'lu -wɔn gba, 'ke 'le Sudeblɔgba 'mu. 'Bɪa 'nɪ nu o le 'a nunue, 'n di o nu 'a nɪ 'mu-hɛɛwɪ 'hɔn. Kɛɛ 'klɛɛ, 'n 'de o 'le di.

¹⁷-Tɛ 'n le o 'a mu, -ɛ mɔ, kɛ'ɛ nɪ, 'n di o nu, 'plɪ 'nɪ 'die o nu, =be a -mɛ -ye, a nɔ 'nɪ, 'nɪ naa 'lii 'hɔn? 'Ɔvɔn, 'bɪa 'nɪ po ɛ, dɛ -gbo, 'n die 'nɪ nu, 'n die 'nɪ nu. 'Nɪ nu -le ɛ 'a nunue, -ɛ 'we =nɔ 'klɔ -gbo ke a nahuin ye, -v 'de Nyɪsua yi, -vɔ ɛ po iin kɔ 'vɔn, 'ke 'o dɛɛ -do ke. ¹⁸'Ke 'o Nyɪsua ye, -ɔ mɔ -tɛɛ a Nyɪsua, 'nɪ 'a mu 'nɪ le, -ɛ mɔ, ti -nu -kɔ 'yri -aa la 'a mu Nyɪsua a -haputitie =nu pue, -a 'nɪ po =le la ɛ, iin kɔ 'vɔn, 'ke 'o dɛɛ -do ke, ¹⁹-ɛ nue, Nyɪsua a 'Yu, -ɔ mɔ -Yusu 'Kɪɪsɪ, nɔ- kɔ -tɪ 'n kɔ Silast, kɔ Timote 'hɛɛn, -aa la 'a mu ye =tu. -Yusu 'Kɪɪsɪ a -gbɛ, ɔ 'nɪ po =le ɛ iin kɔ 'vɔn, 'ke 'o dɛɛ -do ke. -Tɪ =nu, -ɪ mɔ -tɪ a -tɛɛ, ɪ -do, nɪ- ɔ =tu 'ɛ nɪ ti. ²⁰Ɛ 'we =nɔ ye, nɔ-ɔ nɪ, -ɔ nyi -a mu ye =tu, -ɛ mɔ, iin, -tɔplɪ 'bii =nu, Nyɪsua po la 'le, 'ke 'o -a mu -wɔn, ɪ mɔ -tɪ a -tɛɛ nɪ. Nɛ- nue, 'ke 'le 'a 'dɪ 'kwɪli 'mu nɪ, =aa ɛ po: Kɛ'ɛ nɪ, bɛ nɪ 'mu, -ɛ die nu, -a 'mu Nyɪsua -tɪ a 'yi'buaale -nyi. ²¹'Ya 'o lele 'lu,

Nytsua a -gbe, nɔ-ɔ ni, ɔɔ -a mu 'kli -nyi, -a kɔ 'a mu 'hɛɛn, 'ke 'o -Yusu 'Klɛsɔ a 'hru wɔn. ɔ -do a -gbe, nɔ- po -a mu 'pta ke, 'ke 'o 'a -kuan a -ta 'mu; ²²ɔ -nyi -we -a mu 'a -Hihiu, 'ke 'le -a ni =wli ke. Kɛɛ ni, ɔ nu, ɔ =tue -a mu yriile, -ɛ nye -a mu tɔɔ, -ɛ mɔ, -a mu mɔ 'a nahuiin ni. -Tɛ ɔ -nyi -a mu 'a -Hihiu, nɛ- nye -a mu tɔɔ, -ɛ mɔ, ɔ di -we -a mu -tɔplɛ -nu 'ni -nyi, -i kɔ -ti ɔ =tu.

²³-Tɛ ti ni le 'mu -gbo, 'n di 'a mu 'ni le, -ti kɔ -ti 'ni 'de o 'le 'a mu -wɔn di, 'ke 'le Koletidɔ 'mu. 'N 'sɔɛ ke, 'ke 'o Nytsua ye, 'bia 'ni 'du hi, =bo 'ku: 'n pue o 'le =le, 'ke 'n 'deɛ =bo di o 'le 'a mu -wɔn, 'ni =han ɔ =de a =wli =hlɔn po, -ɛ nue, 'bia 'ni kɔ =bo di o 'le, 'n kɔ =bo =hen o nahuin 'nyɛ, 'ke 'o 'yilenyɛ-tɔplɛ =nu, ɔ nu a -ta 'mu. ²⁴ɛ 'de 'nyɛ =hen, -aa -hua -ba ni 'o 'a mu 'lu ye, 'ke 'o -tɛ a kɔ ba nu -Yusu 'Klɛsɔ a =wli a yekuole. -A yie ni, -ɛ mɔ, a kuo -Yusu 'Klɛsɔ ye =wli -tɛɛ. Dɛ, ɛ =hen 'nyɛ, nɛ- mɔ, a kɔ -a mu 'hɛɛn, -a bibi 'mu le 'yi, =aa -kuan nu, -ɛ die nu, a 'mu plɔ a bleelɛ kɔ.

2 ¹A -ti, 'n -yri o ni, -ɛ mɔ, ti 'de o a nyree, 'ke =bo di o 'le 'a mu -wɔn, -ɛ nue, 'bia 'ni di o 'le, 'n di o lele 'a ni =wli po =hlɔn, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ 'n nu la 'a nunue. ²'Bia 'ni po 'a ni =wli =hlɔn, 'na -gbe, 'na =wli di bi =hlɔn. -Ye 'a ni nahuon =de 'deɛ bɔ =tu 'le 'mu =wli 'kwli 'mu gbo. ³Nɛ- nue, 'ni 'cru o 'a mu -wɔn, -ɛ mɔ, 'n 'deɛ =bo di o 'le. Ti =nu -kɔ 'yri 'n 'cru o 'crunɛ a -gbe, 'bia 'ni di o 'le, a di o 'na =wli po =hlɔn. Kɛɛ, 'a mu mɔ nahuiin ni, -ɔ kɔ -bɔ =tu wɛn 'le 'mu =wli 'kwli 'mu gbo. Kɛɛ, 'n yie ni, -ɛ mɔ, 'bia 'mɔ -gbo, 'ni kɔ plɔ a bleelɛ, 'a ni -gbe, a kɔ -we plɔ a bleelɛ. ⁴Ti =nu -kɔ 'yri 'nu o 'a mu -wɔn 'cru, 'n kɔ o =wli a lenaalɛ 'dɔ. 'Nu o -we 'ni we. 'Ni -hua =le o =bo po o 'a ni =wli =hlɔn. Kɛɛ, 'n 'cru o ni, -ɛ die nu, a 'mue yi, -ɛ mɔ, 'n nuɛ 'a mu 'mu ni 'dɔ.

Pɔlɔ nɔ 'ni, bɔ -hri de'kukununyɔ a de 'kuku a -ti -wɔn

⁵'N pue -tɛɛ, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon =de, nɔ- po nahuin a =wli =hlɔn. ɛ 'de 'na =wli, ɔ 'diu =hlɔn po, kɛɛ, a 'bii a =wli ɔ po =hlɔn. -Tado, ɛ 'de a 'bii, kɛɛ, 'dai nahuin a =wli ɔ po =hlɔn. Kɛɛ, 'ni -hua =le =bo 'prɛɛ 'o de a -gbe ke 'dɔ; ⁶'dai nahuin 'ke 'le 'a mu -heyri, 'ɔ poo nahuon a -gbe -bati le. -Bati a -gbe, bɔ -wɛ 'klɛɛ 'le. ⁷Ti nyɛ 'klɛɛ 'o =o, 'ke dɛ =nu, ɔ nu o, 'a -ti bɔ -hri 'a mu -wɔn, a 'muo 'le =wli 'kwli 'mu gbo =tu. 'Bia nɛ- ɛ 'de, -ye 'a =wli di bi =hlɔn 'bii. ⁸'A -ti, 'nu 'a mu le 'ni 'batɔ, ba tɛɛ =nɔ, -ɛ mɔ, a nuɔ 'mu ni. ⁹-Ti kɔ -ti 'ni 'cru o 'a mu -wɔn, nɛ- mɔ, 'mu 'a mu 'mu le =tɔ, 'mue 'ye, 'bia -ti -gbo 'nu =tu, 'bia 'ba nyi 'o =tuu. 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'n 'ye ni, -ɛ mɔ, a =tuu 'o 'mu ni, 'a poo nahuon a -gbe -bati le. ¹⁰'A -ti, kɛ 'nu 'a mu ye po, 'bia 'ba -hri nahuon =de a de 'kuku a -ti -wɔn, -ye 'na -gbe, 'n -hri -wɛ -wɔn. 'ɛ mɔ -tɛɛ, nahuon a -gbe, 'n -hri dɛ =nu, ɔ nu a -ti -wɔn, 'bia 'bɔ nu o 'mu dɛ =de 'mu. 'Ke 'o -Yusu 'Klɛsɔ ye, dɛ =nu, nahuon a -gbe, ɔ nu, 'n -hri 'a -ti -wɔn, -ɛ die nu, 'mu 'a mu 'mu -hɛ. ¹¹'N nue ni, -ɛ die nu, Satan 'ni =han 'hru 'ye, 'ke 'le -a mu -heyri. -A yie ni -tɛɛ, -ɛ mɔ, ɔɔ -hua bɔ -ha 'o -a mu 'hru wɔn.

Ti -nu, Pɔlv -hi 'le Trvasɪdɔ 'mu, nɪ- kɔ -tɪ ɔɔ -tu

¹²Ti -de a ti 'yri, 'ke 'n mu o 'le 'dɔ -nu 'mu, -ɔ mɔ Trvasɪ, 'mu o -haputitie -nu po, -εε -Yusu 'Klɪsɔ a -tɪ -wɔn le na. -Tɛ 'n nyre o 'le, -ye 'n 'ye o ni, -ε mɔ, Kɔkɔnyɔ -Yusu -ha o 'hru, 'ke -bo -tu o 'a -tɪ. ¹³Kεε, 'nu o le naa -wɪ, -ε nue, 'n 'de o 'le -a ni 'dɪayɔ Titɪ gbo ye. Nε- nue, 'ni gba o -Yusu a nahuin -nu wɪ, -v ni 'le Trvasɪdɔ 'mu, 'ni -hi o, 'ni mu o 'le Masɪdvanɪlɔgba 'mu, 'muo o 'le gbo ye.

-Yusu 'Klɪsɔ nye 'nɪ nu, -aa 'o 'ε ni de -de 'hru wɔn -ha

¹⁴Kεε, -ba baa Nyɪsɔva. Nɔ-ɔ -a mu naa 'ε ni ti, -ε nue, -a kɔ -Yusu 'Klɪsɔ 'hεεn, -a -mυε ni. -Yusu 'Klɪsɔ -ha 'o 'a yraanyɔ wɔn 'hru, 'ɔ nye nu, =a nyo -wɔn kυε, Nyɪsɔva 'ɔɔ -a mu naa 'ε ni -tɛgbi, -aa 'o mu, -ε die nu, ɔ 'mυε nahuin tɔɔ, -ε mɔ, -Yusu 'Klɪsɔ, ɔ -ha 'o 'ε ni de =de wɔn 'hru, 'ɔɔ 'o -a mu 'ε ni -tɛgbi =de lee, 'ke -ba =tu -Yusu 'Klɪsɔ a -tɪ. -Yusu 'Klɪsɔ a -tɪ a -gbe, ɪ 'we =nɔ hɔnhɔnpode ye, -ε kɔ hɔnhɔn 'sεε gbo, -ε die nu, nahuin 'mu -Yusu 'Klɪsɔ a -gbe yi. ¹⁵'E mɔ -tεε, -a 'we =nɔ hɔnhɔnpode ye, -ε kɔ hɔnhɔn, υυ Nyɪsɔva ke kɪ, -ε nue, -aa =tu -Yusu 'Klɪsɔ a -tɪ, 'ε ni -tɛgbi =de, 'ke 'o nahuin =nu ye, Nyɪsɔva, ɔɔ waa, kɔ 'ke 'o nahuin =nu ye, -υυ 'wan. ¹⁶Nahuin =nu, Nyɪsɔva, ɔɔ waa, hɔnhɔndv a -gbe, υ nu -tεε, 'ke 'o =nu -wɔn. Uυ -Yusu a -tɪ ke 'nɪ wεεn, Nyɪsɔva 'ɔ nyu 'klɔ yrayɪv -nyi, -ɔ 'nɪnɪ -wε 'le. Kεε, nahuin =nu, -υυ 'wan, υ -mε -ye, hɔnhɔndv a -gbe, υ 'de -tεε nu, 'ke 'o =nu -wɔn, 'υ nye nu, 'υυ 'kɪ, 'ke 'o Nyɪsɔva ye. 'A -tɪ, -Yusu a -tɪ a =tutue, ε mɔ -kvaan ni, -ɔ -hi -a ni 'klɪ wɔn. ¹⁷Kεε, -a mu mɔ nahuin =nu, Nyɪsɔva le, 'ke -ba nu -kvan a -gbe. E kɔ nahuin 'plɔplɔ, 'υυ Nyɪsɔva a -tɪ -tu, 'υυ -hva bɪ hru 'le kυεε 'kwɪ 'mu, -ε 'we =nɔ puplonyɔ ye, -v kɔ gblagblɔ. De a -gbe, υυ nu, -a -mε -ye, -a 'nɪ nue =le. -A -mε -ye, 'ke 'le -a ni =wɪ 'bii ke, -aa =tu Nyɪsɔva a -tɪ, 'ke 'o =nɔ ye, -ε nue, -a mu mɔ -Yusu 'Klɪsɔ a -kvannunyυυ ni.

Pɔlvɔ nu -kvan, 'ke 'le 'yri yrayɪrɪ 'kwɪ 'mu

3 ¹-Tɪ -gbo, 'n 'cru wɛn, ε 'de 'nyre -hɛn, -a nye lele =tu -wɪ, 'ke -ba po -a dɔɔnɔ a -pli. -A 'nɪ -hυε =le, 'ke nahuon =de bɔ 'cru 'crunɪɛɪ, -ɪ nye 'a mu tɔɔ, -ε mɔ, -a mu mɔ -tεε a -Yusu a -wɔnnaanyɔ'υυ ni. -A 'nɪ -hυε =le -wε, 'ke ba 'cru 'crunɪɛdv a -gbe, -ε die nu, -a 'mυε nahuin yɛ titie. =U -ye nye 'nɪ -hva, 'ke nahuin bɪ 'cru 'crunɪɛdv a -gbe, 'ke 'o 'waa -ta 'mu. Kεε, 'ke 'o -a mu -wɔn, ε 'de le 'mu ni. ²'A ni -gbe, a 'we =nɔ ye 'crunɪε =nu, -εε -kvan =nu a -tɪ =tu, -a nu, 'ke 'le 'a mu -wɔn. -Yusu 'Klɪsɔ a -gbe, nɔ- 'crεε, 'ke 'le 'a ni =wɪ ke, 'ε ni nahuon 'mυε -hre, ɔ 'mυε 'ye, -ε mɔ, -Yusu 'Klɪsɔ nu -kvan, 'ke 'le 'a ni =wɪ ke. ³'E ni nahuon, ɔ -wε 'le bɔ 'ye ni, -ε mɔ, 'a mu mɔ 'crunɪε =nu, -Yusu 'Klɪsɔ naa 'le 'mu 'mu, ɔ 'cru. ɔ 'de 'pɛstɪ nu, ɔ 'die 'cru. Kεε, 'Klɔhienyɪsɔva a -Hihiuu ni, ɔ nu, 'ɔ 'crεε. ɔ 'die 'cru, 'ke 'o 'hɛpɪ ke, kεε, ɔ 'crɪε ni, 'ke 'le -tɪnahuin a =wɪ ke.

⁴Baa le 'a 'crule nu, ε 'we =nɔ ye, -Yusu 'Klisu nue ni, =a yrii ti le, -ε mɔ, Nytsua'a ni, ɔ le -a mu, 'ke -ba nu 'a -kvan. ⁵-A yie ni -tɛɛ, -ε mɔ, 'ke 'le -a -do a 'kl' kwli 'mu, -a 'die 'le -wɛ -ba nu -kvan a -gbɛ. Kɛɛ, Nytsua'a ni, ɔɔ -a mu 'kl' -nyi, 'ke -ba nu. ⁶Nɔɔ ni, ɔ -nyi -a mu 'kl', 'ke -ba 'ya 'a -kvannunyɔ 'mu, -ε die nu, 'yri yrayri =nu, ɔ =tue, ɔ kɔ nahuin 'heɛn, -a 'mu 'a -ti nahuin ye =tu. 'Yri yrayri a -gbɛ, ɪ 'de tetei, ɔ 'di la 'cru, ti -hi la a ti 'yri. Kɛɛ, Nytsua a -Hihiuu ni, -uɔ -a mu naa. Tetei =nu, ɔ 'cru la, ti -hi la a ti 'yri, ɪ nye 'ni nu, nahuin 'uɔ le 'kuku, 'ke 'o Nytsua ye. Kɛɛ, Nytsua a -Hihiu -mɛ -ye, uɔ nahuin -nyi 'klɔ yrayri =nu, ɔ 'nuni -wɛ 'le.

⁷Ti -hi la a ti 'yri, 'ke 'o 'hɛpi ke, 'ke Nytsua 'cru la 'o tetei. Ti =nu -kɔ 'yri ɔɔ la dɛ a -gbɛ nu, nahuin la 'a -ti a 'yi'buaale 'ni 'ye, ɔ nue -wɛ, Nytsua a winwɔn-henyɔ Moise a yigbakla 'ɔɔ la wɔn. =Betɪ 'a yigbakla a wunwɔn a -gbɛ, bɛ 'nuni di la 'o gbo -wɔn, kɛɛ, Yisraɛkue 'de la 'kl' kɔ, 'ke bu 'ye 'a yigbakla a -gbɛ, -ε nue, ɔɔ la 'ni wɔn 'dɔ. 'Plu -ye, tetei a -gbɛ, ɪ nye 'ni nu, nahuin 'uɔ le 'kuku, 'ke 'o Nytsua ye. Tetei a -gbɛ, -ɪ nye nu, nahuin 'uɔ le 'kuku, -tɛ u la nahuin Nytsua a -ti a 'yi'buaale tɔɔ, ti =nu -kɔ 'yri ɛ la 'o 'hru, ⁸-ye Nytsua a -ti a 'yi'buaale, ε di 'ni 'bua, ε 'mu 'o -hi, 'bɛ 'ya Nytsua a -Hihiu 'mu, 'buɔ -kvan nu, 'ke 'le nahuin =nu 'mu, -u ni 'le 'yri yrayri 'kwli 'mu. ⁹Moise a tetei nue ni, Nytsua 'ɔɔ nahuin -bati le poo. -Tɛ tetei a -gbɛ, -ɪ nye nu, 'ɔɔ -a mu -bati le poo, -tɛ u -a mu Nytsua a -ti a 'yi'buaale tɔɔ, -ye 'yri yrayri =nu, -ɪ nye nu, =a 'sii 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye, -ye u -a mu tɔɔ Nytsua a -ti a 'yi'buaale 'dɔ, 'ɛ -hi 'o tetei 'mu. ¹⁰ɛ 'we =nɔ ye, tetei =nu, -u la nahuin Nytsua a -ti a 'yi'buaale tɔɔ, ɪ 'de 'klɛɛ lele -ti a 'yi'buaale kɔ, -ε nue, -ti a 'yi'buaale yrayri 'hri, 'ɪ -hi 'o 'a 'kɪ =nu 'mu. ¹¹ɛ mɔ -tɛɛ, 'yri 'kɪ =nu, Nytsua -nyi la nahuin, -ɪ kɔ la 'kl', 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, u -a mu tɔɔ Nytsua a -ti a 'yi'buaale. -Tɛ ε ni le 'mu, -ye 'yri yrayri =nu, -ɪ hie 'klɔ, u -a mu tɔɔ Nytsua a -ti a 'yi'buaale, 'ɛ -hi 'o 'yri 'kɪ 'mu.

¹²'Bia =baa 'pre, -a 'ni -hli =le dɛ =de, 'ke 'le -a ni 'puprewin 'kwli 'mu, -ε nue, -a yie ni, -ε mɔ, -tɔplɪ a -gbɛ, -aa -pre, Nytsua di nu, ɪ mɔ -ti a -tɛɛ ni. ¹³Ti -hi la a ti 'yri, Moise nu la danɔ, ɔ -hli la 'a yigbakla, -ε nue, Nytsua a -ti a 'yi'buaale =nu, ɛ la 'o =nɔ yɛ 'ni wɛ, 'plu Moise 'ɔ 'nuni -hɛ la, Yisraɛkue bu 'ye la, -ε mɔ, -ti a 'yi'buaale a -gbɛ, ɛ la 'o =nɔ yɛ 'ni wɛ. -A -mɛ -ye, -a 'ni nu =le 'a dɛ, -ε nue, -a 'de dɛ =de a -huhle kɔ. ¹⁴Yisraɛkue -mɛ -ye, ti -hi la a ti 'yri, 'waa =wɔlɪ 'gboklo la 'mu ni, ɔ 'die la 'le -wɛ bu yrii la -tɔplɪ a -gbɛ 'mu le. Ti -gbo 'yri, dɛɛ -do, nɛ-ε ni, 'ke 'o 'waa 'yuo -wɔn. 'Bia 'buɔ Nytsua a 'yri 'kɪ a 'cruntei =nu -hre, ɔ 'ni yrii =le -wɛ dɛ =de 'mu le. ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ bu 'nuni nu wen danɔɔ a -gbɛ, bu 'nuni -hli wen 'waa yigbaklɪ. Kɛɛ, nahuon 'bɔ ni 'o, ɔ kɔ -Yusu 'Klisu 'heɛn, 'bu -mɛ, -ye -Yusu 'Klisu a -gbɛ, nɔ- nye nu, danɔ a -gbɛ 'uɔ 'o 'mu -hɔn, nahuon a -gbɛ 'ɔɔ -ti 'mu le yrii. ¹⁵Kɛ 'nu lele po, 'bia 'buɔ Moise a 'cruntei -hre, ɔ 'ni yrii =le 'mu le. ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ danɔ bu 'nuni ka wen 'waa 'lu a le-hiele ye. ¹⁶Kɛɛ, 'ɛ ni nahuon, 'bɔ ni 'o, 'bɔ =hɔn -wɔn, 'bɔ -nyi 'a 'klɔ 'bii Kɔkɔnyɔ

-Yusu 'Klɩsu, ε 'we =nɔ -tɛ danv a -gbe bu 'nɩnɩ -hɔn wen 'o 'mu. ¹⁷Ke'e ni, ε ni 'mu, -ε nue, -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsu, kɔ Nyɩsua a -Hihiu 'hɛɛn, v -muɛ ni. Nyɩsua a -Hihiu 'bu ni 'o nahuin ke 'mu, -ye nahuin a -gbe, v 'de lele de -de a -go. ¹⁸'A -ti, -a 'bii =nu, -v kuo -Yusu 'Klɩsu =wlv ye, -a 'ni nu -le danɩ, -a 'ni -hli -le -a ni yigbakli, =baa -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu a -ti a 'yi'buaale 'ye, 'plu, -ti a 'yi'buaale a -gbe, 'ε nye nu, =aa gbo -jihie, -tɛ ɔ ni 'mu, =aa lɛ 'mu ni. Nɛ- nye nu, =a kɔ 'a -ti a 'yi'buaale, 'a -ti a 'yi'buaale 'ɛɛ klɛ bii, 'ke 'le -a mu 'mu. Nɛ- mɔ -kvan =nu, Nyɩsua a -Hihiu, uv nu.

-A 'de 'klɩ -de kɔ, keɛ, Nyɩsua, nɔ- kɔ 'klɩ

4 ¹Nyɩsuaa -a mu 'mu nu =hapudɛ 'dɔ. Nɛ- nue, ɔ -nyi -a mu -kvan -gbo, -aa nu. 'A -ti, -a ni 'klɩ 'ni -wɛ -le 'le, 'ke 'o -kvan a -gbe a -ta 'mu. ²'Bia =baa nahuin -Yusu a -ti ye =tu, -a 'ni naa =le 'le gblagblv 'kwli 'mu, 'ke bu 'bli kwa, -ε nue, -a 'ni -hva =le -ba kaa nahuin. -A 'ni po =le 'le Nyɩsua a -ti hi -heyri. Keɛ, =baa -Yusu a -ti =tu, -aa =tu -ti a -tɛɛ, 'ke 'o nahuin 'bii ye. Nɛ- nye nahuin tɔɔ, -ε mɔ, -aa nu =hapv-kvan. 'E ni nahuon, -ɔɔ 'a =wlv 'jɩjra, 'ke 'o Nyɩsua ye, ɔ yi de a -gbe ni.

³-Yusu a =haputitie =nu, -aa po, nahuin -ye 'ni yrii =le 'mu lɛ, -ε 'we =nɔ -tɛ danv bu 'nɩnɩ -hli wen 'waa yigbakli. =Betɩ bɛ ni lɛ 'mu, ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, nahuin =nu, -uv 'wan, nu- 'nɩnɩ yrii =haputitie a -gbe 'mu lɛ. ⁴U 'ni yrii =le =haputitie a -gbe 'mu lɛ, -ε nue, Satan, ɔ kɔɔ 'klɔ -gbo win ke, ɔ 'le 'waa 'lu a lɛ-hiele 'mu lɛ 'ni pupo, -ε die nu, v 'ni -han =haputitie a -gbe =wlv ye kuo. Satan a -gbe, ɔ 'ni -hva =le nahuin bu 'ye -nyre =nu, -ɛɛ wln, 'ke 'o =nu -wɔn. -Nyre a -gbe, 'ke ɛɛ 'le -Yusu a =haputitie a -gbe -wɔn 'mu -hɔn. =Haputitie a -gbe, nɛ-ε -a mu -Yusu 'Klɩsu a -ti a 'yi'buaale tɔɔ. -Yusu 'Klɩsu -mɛ -ye, =ni 'yo, -ye -n 'ye Nyɩsua ni. ⁵'Bia =baa =haputitie a -gbe po, ε 'de -a ni -ti, -a 'ni =tui -le. Keɛ, -Yusu 'Klɩsu a -tu ni, -aa =tu, -ε mɔ, nɔ- mɔ Kɔkɔnyɔ. -A -mɛ -ye, -a mu mɔ 'a ni -kvannunyuv ni, -ε nue, -a nuɛ -Yusu 'mu ni.

⁶Ti =nu -kɔ 'yri Nyɩsuaa la 'klɔ nu, ke ɔ la po: «-Nyre bɛ 'bɛ, 'ke 'le gbigbiyri -heyri.» Nyɩsuaa -do a -gbe, nɔ- nue, 'a -nyre 'ɛɛ ke wln, 'ke 'le -a ni =wlv ke. -Nyre a -gbe, nɛ-ε -a mu -Yusu a yigbakla =nu tɔɔ, -ɔɔ wln, 'ke 'o Nyɩsua a -ti a 'yi'buaale -wɔn. Nɛ- nue, =aa nahuin -Yusu a =haputitie a -gbe pue.

⁷-A 'de 'klɩ -de kɔ. -A 'we =nɔ yi =nu ye, v nuu buɛ 'mu. Keɛ, =betɩ -ba 'we =nɔ yi ye, kɔ, =betɩ -ba 'de 'klɩ kɔ, Nyɩsua po 'le -a mu 'mu 'yilɛnɔde, -ε mɔ -Yusu a =haputitie. Ke Nyɩsua nu 'a nunue, -ε die nu, nahuin 'mue 'ye, -ε mɔ, 'klɩ =nu, -ti -hi 'o 'ε ni 'klɩ =de 'mu, -aa nu, =aa Nyɩsua a -kvan nu, 'ke u 'le =nɔ -wɔn 'mu -hɔn. l 'ni -hɔn =le 'le -a mu -wɔn 'mu. ⁸Nahuiin -a mu =tue =sue a gblegblei, keɛ, v 'ni -ha =le 'o -a mu 'hru wln. -A ni =wlv 'muɛ gbo 'dɔ, keɛ, -a ni =wlv 'ni bi =le -hlɔn. ⁹Nahuiin =tue -a mu =sue, keɛ, Nyɩsua 'ni hie =le 'o -a mu gbo, 'uv -a mu -tɔtv ke gble pɩa, -ε die nu, v 'mu -a mu

gbo -wɔ, kɛɛ, v 'de 'le -a ni gbo-wuwɔ -wɛ. ¹⁰Ɛ ni ti, v nye le 'ni =mɔ, 'ke bu 'la -a mu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ v nu, 'v 'la la -wɛ -Yusu. Kɛɛ, -a 'kɪɛ niɛ 'klɔ. Nɛ- nye nu, nahuin 'v nye 'ye, -ɛ mɔ, -Yusu ni 'klɔ, 'ke 'le -a mu 'mu. ¹¹Ti 'bii -gbo, -aa nɔ 'klɔ ke -hi, vɔ le =mɔ -a ni 'lila, -ɛ nue, -a nɛ -Yusu 'mu ni. Kɛɛ, -a ni -plahvɪn =nu, -i 'de 'klɪ kɔ, i 'de wɛn a 'kɔɛ. Nɛ- nye nahuin tɔɔ, -ɛ mɔ, -Yusu ni 'klɔ, 'ke 'le -a mu 'mu. ¹²Ɛ 'we =nɔ ye, 'ɛ ni ti, 'ke -a ni 'le 'kukɔɛ kwa 'mu, -ɛ nue, -aa nahuin pue -Yusu a -haputitie. A -mɛ -ye, -tɛ a 'wɔn -haputitie a -gbɛ, nɛ- nue, 'a kɔ 'klɔ yrayrv, -ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le.

¹³-Ti a -gbɛ, v 'cru la ni, 'ke 'le Nyɪsvacrɪnɪɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: «'N kuo Nyɪsva ye =wlv. Nɛ- nue, 'ni -tu 'a -ti.» -A ni -gbɛ, kɛ'ɛ ni, -aa -wɛ nu, =a kuo Nyɪsva =wlv ye. Nɛ- nue, -a ni -gbɛ, =aa -wɛ Nyɪsva a -ti =tu. ¹⁴-A yie ni, -ɛ mɔ, Nyɪsva =nu, -ɔ -ha 'le -Yusu 'kukonyv -heyri, -ɔ -hɪɔ 'klɔ, -a ni -gbɛ, ɔ di -wɛ 'le -a mu 'kukonyv -heyri 'ni -ha, ɔ 'mu -a mu 'klɔ -ha, -ɛ nue, -Yusu kɔ -a mu 'hɛɛn, -a -mɛɛ ni. A kɔ -a mu 'hɛɛn, ɔ di -a mu 'ni gba, 'ke 'o Nyɪsva ye. ¹⁵Nyɪsvaa -a mu -kuan 'bii a -gbɛ 'ni -nyi, 'ke 'o 'a ni 'mu-hɛɛle a -ta 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu nahuin 'plɔplɔ -hapudɛ 'mu nu, ɔ 'mu waa, nahuin a -gbɛ, v 'mu kle bii. -Ye nahuin =nu, -v di Nyɪsva 'wio -nyi, kɔ, -v dio baa, v di -wɛ kle 'ni bii.

Nyɪsva a -ti a 'yi'bvaaale, nɛ- aa 'o -wɔn le ta

¹⁶-Tɛ ɛ ni le 'mu, -a ni 'klɪ 'ni -wɛ =le 'le, 'ke -ba gba Nyɪsva a -kuan 'lu -wɔn. -A yie ni, -ɛ mɔ, -a ni -plahvɪn a 'klɪ, u 'le 'ni -ti, kɛɛ, 'klɔ yrayrv =nu, Nyɪsvaa -a mu -nyi, ɔɔ 'mu bi yrayrv 'ɛ ni -nyrɔwɔ. 'Ɛ ni -nyrɔwɔ, Nyɪsvaa -a ni -hihiu -nyi 'klɪ. ¹⁷-Svɛ -gbo, -aa 'klɛɛ 'ye, ɛ di kɔ -nyrɔwɔ, ɛ 'mu 'le -wɛ. =Svɛ a 'yiye a -gbɛ a -ti, -a di kɔ -ti a 'yi'bvaaale gblaka. -Ti a 'yi'bvaaale a -gbɛ, ɛ -hi 'o 'ɛ ni dɛ -de 'mu ni, 'ɛ hie 'klɔ. 'Bta =baa -ti a 'yi'bvaaale a -gbɛ 'lu -wɔn le -hie, -ye -svɛ -gbo, -aa 'klɛɛ 'ye, ɛ 'cɪmɪ ni, 'ke 'le -a mu 'yi 'mu, ¹⁸-ɛ nue, -a ni 'lu a le-hieɛ, 'ke ɛ ni 'o Nyɪsva a -tɔplɪ =nu ke, -a 'nɪnɪ 'ye. -A ni 'lu a le-hieɛ, ɛ 'de 'o 'klɔ -gbo a -tɔplɪ -gbo ke ni, -aa 'ye, -ɛ nue, -tɔplɪ -gbo, -aa 'ye, i 'ni hie =le 'klɔ, kɛɛ, -tɔplɪ =nu, -a 'nɪnɪ 'ye, ni- di 'klɔ hie.

5 ¹-A yie ni, -ɛ mɔ, ti =nu -kɔ 'yri -a ni -plahvɪn -gbo, -i 'we =nɔ blɔ 'ka ye, i di 'yi le nyre, Nyɪsva di -a mu -nyi 'hvɪn yrayrv, 'ke 'le yakɔ 'mu, -i 'we =nɔ 'kayrayrv ye, Nyɪsva a -gbɛ, ɔ po. 'Hvɪn yrayrv a -gbɛ, i -mɛ -ye, i di hie 'klɔ. ²Kɛ nɔ -tɔtv -gbo ke, -aa le nu wlvɪ 'dɔ, -ɛ nue, -a nye 'ni -hva 'dɔ, 'ke Nyɪsva bɔ -nyi -a mu 'hvɪn yrayrv, 'ke 'le yakɔ 'mu. ³Bta 'bɔ -nyi -a mu 'hvɪn yrayrv a -gbɛ, -ye -a 'de 'kuo ye 'we, -ɔ 'de 'hvɪn kɔ. ⁴Bta =ba 'kɪɛ kɔɛ 'hvɪn 'kɪ -gbo, -ye -aa pɪ 'kukɔɛ a hvannv. -A nye wɛn 'ni -hva, 'ke -a 'ni 'kv 'le wɛn. Kɛɛ, -a nye 'ni -hva, 'ke Nyɪsva bɔ -nyi -a mu 'hvɪn yrayrv a -gbɛ, -i di 'klɔ hie, -ɛ die nu, 'hvɪn yrayrv a -gbɛ, i 'mu 'o 'hvɪn 'kɪ -gbo a -pɪ 'mu bi. ⁵Nyɪsva a -gbɛ, nɔ- wɔ -a mu -wɔn, 'ke -ba kɔ 'hvɪn yrayrv a -gbɛ. ɔ -nyi -a mu 'a -Hihiu ni. Nɛ- kɔ 'kwli 'mu, ɔ 'le naa, ɔ nye -a mu tɔɔ, -ɛ mɔ, ɔ di -wɛ -a mu 'hvɪn yrayrv a -gbɛ 'ni -nyi.

⁶De a -gbe a -ti, -a ni 'klti 'ni -we -le 'le, =beti -ba yie, -ε mɔ, =ba 'kɛ kɛ 'huɪn 'kɪ =nɔ, -a 'de wɛn 'le Kɔkɔnyɔ -wɔn a mue. ⁷Ɛ -hen 'nyɛ, -a ni 'yie 'dio wɛn a 'yee, kɛɛ, -aa na 'hru, =a kuo =wɛlɔ ye. ⁸Ɛ mɔ -tɛɛ, -tɛgbi -a 'blee 'o kwa, 'ke -a 'blee 'o kwa. -A nye wɛn 'ni -hɔa, 'ke -ba -hɔn wɛn nɔ 'huɪn -gbo 'kwli 'mu, -a 'mu 'le -a ni Kɔkɔnyɔ -wɔn mu. ⁹A -ti, mɔ =beti -ba 'de wɛn 'le =nɔ -wɔn a mue, mɔ =beti -ba mu 'le =nɔ -wɔn, dɛɛ -do =nɔ, -aa -hɔa -ba nu, nɛ- mɔ dɛ =nɔ, 'a -gbe, ɔɔ -hɔa, ¹⁰-ε nue, -a 'bii, -a kɔ -ba mu 'o -Yusu 'Kɪsɔ ye, -ε die nu, ɔ 'mu -a mu -bati lɛ poo, dɛ =nɔ, -ε blɛ -a mu ye, ɔ 'mue -a mu -nyi, -ε 'we =nɔ ye, -tɛ -a ni nunu-tɔplɪ ni 'mu, kɛ nɔ 'klɔ -gbo ke, =beti 'yilɛnɔ-tɔplɪ, =beti 'yilɛnyɛ-tɔplɪ.

-Yusu 'Kɪsɔ nue ni, -a kɔ Nyɪsɔa 'hɛɛn, =a -mɔɛ, =a kɔ kegbowɛɛnɛ

¹¹-Tɛ -a yie, -ε mɔ, Kɔkɔnyɔ -Yusu di -a mu lɛ poo -bati, 'a -ti, -a nyo 'ni pɪ. Nɛ- nue, =aa 'o 'klti -tu, =a nyi nahuin 'mu lɛ yrii, -ε mɔ, -ti -gbo, -aa =tu, ɪ mɔ -ti a -tɛɛ ni. Nyɪsɔa -mɛ -ye, ɔ yi -a mu ni -tɛɛ, kɔ, 'n pui -wɛ -tɛɛ, -ε mɔ, a yie ni, 'ke 'le 'a ni =wɛlɔ ke, -ε mɔ, 'mɔ mɔ -tɛɛ a -Yusu a -wɔnnaanyɔ'ɔ ni. ¹²A ni po 'le lɛ, -ε mɔ, -a =tu lele -a dɔnɔ a -pli a pupue -wɛlɔ. Ɛ 'de =nɛ. Kɛɛ, dɛ -aa nu, nɛ- mɔ, -a nye 'a mu klɛ 'ni -hihɔa, -ti kɔ -ti 'a -wɛ 'le ba po -a ni -pli, -ε die nu, 'bia nahuin 'bɔɔ -a mu ɔrɛke, a 'mu 'waa -wɔn=tule yi. Ʈ -mɛ -ye, -tɔplɪ -gbo, nahuin 'ye, ni- kɔ ke ɔv 'o 'waa dɔnɔ a -pli 'o poo. Ʈ 'ni ta -le 'le -tɔnahuon a =wɛlɔ klɛ. ¹³Nahuin -ye nɔ 'ni, -a ni 'lu -hɔn 'o wɔn 'mu 'hru. 'Bia 'bɛ 'ya =nɛ 'mu, 'ke 'le 'a mu 'yi 'mu, ɛ 'we =nɔ ye, -a -ha 'le -a dɔnɔ ni, =a -nyi -a ni dɔnɔ 'bii Nyɪsɔa. Kɛɛ, -a ni 'lu 'de 'o 'hru wɔn 'mu -hɔn. Ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, -a -nye -a ni dɔnɔ 'bii Nyɪsɔa ni, -ε die nu, -a 'mu 'a mu 'mu -hɛ. ¹⁴-Kɔan -gbo, -aa nu, -a nyo 'ni nu, -ε nue, -Yusu 'Kɪsɔ nɔɛ -a mu 'mu ni 'dɔ, 'a 'mɔnɔɛɛ a -gbe, 'ɛɛ -a mu naa, 'ke 'le 'a 'klti a kenɪtɛ 'kwli 'mu. -A yie ni, -ε mɔ, ɔ 'ku ni, 'ke 'o nahuin 'bii a -ta 'mu. 'A -ti, ɛ 'we =nɔ ye, nahuin 'bii, ɔ kɔ =nɔ 'hɛɛn, ɔ 'ku ni, 'ke 'le Nyɪsɔa 'yi 'mu. ¹⁵Ʈ 'ku ni, 'ke 'o nahuin 'bii a -ta 'mu, -ε die nu, nahuin -gbo, -v 'kɛ pue -hɔnhɔn, ɔ 'ni -han 'klɛɛ lele dɛ =nɔ nu, 'waa -gbe, ɔɔ -hɔa, kɛɛ, ɔ 'mu dɛ =nɔ nu, -Yusu 'Kɪsɔ a -gbe, ɔɔ -hɔa, -ε nue, 'ke 'o 'waa -ta 'mu, 'ke ɔ 'kɔv 'o, 'plɪ Nyɪsɔa 'ɔ -hɔ 'le 'kɔkɔnyɔ -hɛyri, 'ɔ -hɔ 'klɔ.

¹⁶-Tɛ -a yrii -ti a -tɛɛ a -gbe 'mu lɛ, -a 'ni 'ye -le 'klɛɛ lele nahuin, -ε 'we =nɔ ye, -tɛ 'klɔ -gbo ke a nahuin, ɔv 'waa 'yiyɛ nu. 'Ɛ mɔ -tɛɛ, ti -hi la a ti 'yri, -tɛ 'klɔ -gbo ke a nahuin, ɔv la -Yusu 'Kɪsɔ a 'yiyɛ nu, kɛ'ɛ ni, -aa la -wɛ 'a 'yiyɛ nu. Kɛɛ, -tɛ ti ni lɛ 'mu -gbo, -a 'ni nue -le 'klɛɛ lele ni. ¹⁷Nahuon 'bɔ ni 'o, ɔ kɔ -Yusu 'Kɪsɔ 'hɛɛn 'bɔ -mɔɛ, -ye ɔ -hɛ -tɔnahuon yrayɪv. 'A nunuɲmli 'kɪ =nɔ, ɪ -wɛ gbo, nunuɲmli yrayɪv 'ɪ bi 'o. ¹⁸Nyɪsɔa, nɔ- nu -tɔplɪ 'bii a -gbe. =Betɪ -ba 'ya la 'a yraanyɔ 'mu, 'ke ɔ naa 'le -Yusu 'Kɪsɔ 'mu, 'ɔ nue, -a kɔ =nɔ 'hɛɛn, =a -mɔɛ, =a kɔ kegbowɛɛnɛ, 'ɔ -nyi -a mu -kɔan -gbo, ɔ mɔ -ba mu nahuin lɛ, -ε mɔ, ɔɔ -hɔa bɔ nue, ɔ kɔ =nɔ 'hɛɛn bɔ -mɔɛ, bɔ kɔ kegbowɛɛnɛ. ¹⁹Ɛ -hen 'nyɛ, Nyɪsɔa ya 'le -Yusu 'Kɪsɔ ni,

-ε nue, Nyisua a -gbε, ɔ -hva ɔ kɔ nahuin 'bii 'heen bu -mυε. ɔ 'nɪ -hre -le 'klεε lele 'waa de 'kuku, kεε, ɔ nye 'nɪ 'wɔwla, kɔ, 'ɔ le -a mu, 'ke -ba mu nahuin le, -ε mɔ, ɔ nye 'nɪ -hva, 'ke ɔ kɔ Nyisua 'heen bu -mυε, bu kɔ kegbowεenle.

²⁰A -tɪ o, -a mu mɔ -Yusu 'Klɪsɔ a lɛleenɪ'vɔ nɪ, -aa 'le 'a mu -wɔn 'prεε. ε 'we -nɔ ye, Nyisua a -gbεgbε, 'ke ɔ 'le -a mu 'mu naa, ɔ 'le nahuin -wɔn 'prεε. -Aa 'a mu lɛ 'nɪ 'batɪ, 'ke 'le -Yusu 'Klɪsɔ a 'dɔ 'kwli 'mu, ba wεen ke, 'ke a kɔ Nyisua 'heen, ba -mυε, ba kɔ kegbowεenle. ²¹-Yusu 'Klɪsɔ 'de la de 'kuku -de nu, kεε, -a nɪ de 'kuku =nɔ, -a nu, nε- Nyisua hren -Yusu, 'ɔ nue, -Yusu 'Klɪsɔ 'ɔ 'kɔ -a nɪ de 'kuku a -gbε a -tɪ, -ε die nu, 'bɪa -ba 'ya -Yusu a nahuin 'mu, Nyisua 'mu 'o -a mu ye 'sɪi, 'ke 'o 'a dɔnɔ ye.

6 ¹A -tɪ o, -a kɔ Nyisua 'heen- -kuan nu, -aa 'a mu lɛ 'batɪ, -hapudε =nɔ, Nyisua nu 'a mu 'mu, 'ke 'le -gbɔgbεkɔ 'kwli 'mu, a nɪ nue 'le -sɔgbɔlɔ klε. ²'ε mɔ -tεε, ɔ 'crɪε nɪ, 'ke 'le Nyisɔacrɪnɪε 'kwli 'mu, -ε mɔ:

«Nyisua nɔ 'nɪ:

ti =nɔ -kɔ 'yri 'n kɔ =bɔ nu 'a mu -hapudε 'mu,

'ke 'le -gbɔgbεkɔ 'kwli 'mu,

=bɔ waa 'a mu,

-tε ɪ nyre 'o,

-ye 'n 'wɔn 'a nɪ 'batɪwin nɪ,

'nɪ dii 'a mu ke.»

Kε Nyisuaa po. Ba 'ye kε, ti nyre 'klεε 'o =o, 'ke Nyisua bɔ nu kε 'a mu -hapudε 'mu, 'ke 'le -gbɔgbεkɔ 'kwli 'mu, kɔ, bɔ waa kε 'a mu.

Pɔlɔ nye 'nɪ -hva, bɔ tɔε nahuin, -ε mɔ, ɔ mɔ Nyisua a -kvannunɪyɔɔ nɪ

³-A 'nɪ -hva -le -ba nu de -de, -ε di nahuin ye ka, 'ke 'o Nyisua a 'hru wlɔn, -ε nue, -a 'nɪ -hva -le bu crekε -kuan -gbo, -aa nu. ⁴Kεε, 'ke 'o 'ε nɪ de -de -wɔn, -aa nu, -a nye nahuin 'nɪ tɔɔ, -ε mɔ, -a mu mɔ Nyisua a -kvannunɪyɔɔ nɪ. Mɔ -betɪ bɔv -a mu -sɔε =tue, mɔ -betɪ 'kla-wliye'yɪya be -hi -a mu wlɔn, -a kɔ =wɔ a 'lɪla 'dɔ. ⁵ε kɔ -nyrɔwɪ -ye, 'sɔ -a mu bi, -nyrɔwɪ -ye 'mu, 'sɔ -a mu ʒɪ 'mu lɛ po, -nyrɔwɪ -ye 'mu, nahuin 'sɔ 'le -a mu -glaa, 'sɔ -a mu yɪr lɛ poo, 'ε kɔ -nyrɔwɪ -ye, -kuan 'ɔ dɔa -a mu 'lɪla, -nyrɔwɪ -ye 'mu, -a 'nɪ kɔ -le ti, 'ke -ba ŋmɔ, -nyrɔwɪ -ye 'mu, -a 'nɪ di -le -wε de. ⁶-A nɪ 'yrinaabɔ 'sɪi 'o ye, -a yɪ -tɪ a -tεε, -a kɔ =wɔ a 'lɪla, -a kɔ =wɔ 'yɔɔɔ, 'ke Nyisua a -Hihɪu nɪ 'o -a mu ke 'mu, -a nɔε -a nɪ 'bienu -tɔnahuin 'mu -tεε, ⁷-aa nahuin -tɪ a -tεε ye =tu, Nyisua ɔɔ -a mu 'a 'klɪ -nyɪ. Nε- nye nahuin tɔɔ, -ε mɔ, -a mu mɔ Nyisua a -kvannunɪyɔɔ nɪ. -A nɪ -tεε a 'yrinaabɔ, ɪ 'we -nɔ ta-wɔn-tɔplɪ ye. Nɪ- -aa 'mu 'ba, -aa -a nɪ yraanyɔ ye -wɔn, -aa -a dɔnɔ -pre. ⁸Nahuin -ye, 'sɔ 'o -a mu 'nɪ =tuu, =v -ye 'sɔ -a nɪ -tɪ lɛ -haa. =U -yee -a mu 'nɪ baa, =v -ye 'sɔ -a mu tanɪ =tu. Uɔ -a mu daa hunɪv, -sɔ nahuin kaa, 'plɪ -ye, -aa =tu -tɪ a -tεε. ⁹U nɔ 'nɪ, nahuon =de 'de -a mu yɪ, 'plɪ -ye, nahuin 'bii, ɔ yɪ -a mu nɪ. 'ε nɪ ti, nahuin nye -wɔn lɛ -hie 'lu, -ε mɔ, -a 'dec -ba -wɔn, kεε -ye -a nɪ 'klɔ, -aa -hunhlɔn po -tεε. Uɔ -a mu =tue =sɔε, kεε, -a 'nɪ 'kɔ -le. ¹⁰-Hapɔkɔ,

'vɔ -a ni =wli -hlɔn po, kɛɛ, 'ɛ ni ti, -aa nu 'manu. 'Ke 'le nahuin 'yi 'mu, -a 'de de -de kɔ, kɛ nɔ 'klɔ -gbo ke, kɛɛ, -a nye 'ni nu, nahuin 'plɔplɔ 'v kɔ dɛ, 'ke 'o Nyɩsua ye. =Ni 'ye -nɔ 'ni, -a 'de de -de kɔ, kɛɛ, sɛyi-sɛyi -a mu kɔ -tɔpli 'bii.

¹¹A mu Koletikue, -ti =nu, -i ni 'le -a ni =wli ke, -a =tui 'a mu ye ni. -A 'de 'a mu 'a de -de 'yi ke -hli. ¹²-A -mɛ -ye, -a nuɛ 'a mu 'mu ni. Kɛɛ, a -mɛ -ye, a 'de -a mu 'mu nuɛ. ¹³'Nu 'le 'a mu -wɔn 'ni 'prɛɛ, -ɛ 'we =nɔ 'na 'yuo=pli ye. 'N nɔ 'ni o: Ba le -a mu -ti =nu, -i ni 'le 'a ni =wli ke, kɔ, ba nuɛ -a mu 'mu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -a nu 'a ni 'munvɛɛ.

A ni gba 'le kɩkahru

¹⁴Nahuin =nu, -v 'de -Yusu =wlv ye kuo, a kɔ =nu 'hɛɛn, a ni pɛ 'le, -ɛ die nu, a 'ni =han 'waa 'lu a le-hiele -wɔn kuvɛ. 'Be de -gbo, -ɛ 'sii 'o ye, kɔ dɛ -gbo, -ɛ 'de 'o ye 'sii, i 'die 'le -we bi bibi 'yi 'mu le. -Nyre kɔ gbgɩbyri 'hɛɛn, i 'die 'le -we bi bibi 'yi 'mu le. ¹⁵-Yusu 'Klɩsu kɔ Satan 'hɛɛn, v 'die -we 'le -we bu yiyrii win 'mu le gbe. Nahuin =nu, -v kuo -Yusu =wlv ye, kɔ, nahuin =nu, -v 'dio =wlv ye kuo, v 'dee bu kɔ =wlvbloo -do. ¹⁶'Ke 'le Nyɩsua a kayu gbo, =wehu 'de 'le nunu-kuan kɔ. -A -mɛ -ye, -a mɔ mɔ 'Klɔhienyɩsua a kayuu ni. Nyɩsua -mɛ -ye, ɔ ni 'klɔ, 'ke 'le -a mu -gbahlɔn, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ɔ nu la 'a =tutue. Kɛ ɔ la po:

«Ke 'n diu 'le -gbahlɔn ni,
v kɔ 'mu 'hɛɛn, -a 'mu 'o -tegbii -do ni,
'mu 'waa Nyɩsua 'mu 'ya,
v 'mu -we 'na daku 'mu 'ya,
v 'mu 'mu da.»

¹⁷Nɛ- nue, Kuvɔnyɔ Nyɩsua 'ɔɔ 'a nahuin le:

«Ba -hɔn 'le nahuin =nu -gbahlɔn 'mu, -v 'de 'mu yi.
Nahuindv a -gbɛ, a kɔ =nu 'hɛɛn,
a ni ni 'le 'o -tegbii -do.
A ni 'tv 'le -tɔpli =nu le, -i 'de 'o ye 'sii,
'ke 'o 'mu ye.

Nɛ- die nu, 'mu 'a mu ke wɛɛn.

¹⁸-Ye 'n di 'ya 'a ni Bu,
a 'mu 'na 'yuo=pli 'mu 'ya.
'Mɔ 'Klɩkeninyɩsua'a ni, -ɔɔ 'prɛ.»

7 ¹'Na ninatumupv -a, Nyɩsua po 'le -tɔpli 'bii a -gbɛ ni, 'ke 'o -a mu -wɔn. -Tɛ ɛ ni le 'mu, -a 'ni nu 'le 'ɛ ni 'yilɛnyredɛ -de, -ɛ nye nu, -a ni -plahvɔn 'i 'nuni 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɩsua ye, kɔ, -ba -ha -we 'le 'ɛ ni 'yilɛnyredɛ -de, -ɛ ni 'le -a ni =wli ke. -A ni 'yrinaabv bi 'sii 'o ye -tɛɛ, -ba =tuu 'o Nyɩsua 'o, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ Nyɩsuaa 'a -hvhva nu.

-Ti =nu, -i kɔ -ti Pɔlv, 'ɔɔ 'manu nu

²Ba nuɛ -a mu 'mu. -A 'de ɔ =de de 'klan 'mu nu. Mɔ, -a 'de -we ɔ =de 'hran. Mɔ, -a 'de -we ɔ =de kaa, -a 'de ɔ =de de kwa -ha. ³A ni po 'le le, -ɛ

mɔ, 'nu le 'pɔpɔre nu, 'nu 'a mu 'ni creke. 'Be 'n -tui wen ni, -ε mɔ, -a nuε 'a mu 'mu ni 'dɔ. De -de 'die 'le -wε be nue, -ba 'kee 'a ni 'munvele. Mɔ =beti -ba 'ku, mɔ =beti -baa -hunhlon po, -a -muε ni. ⁴'N yie ni, -ε mɔ, a kuo -Yusu ye =wlv -tεε. Ne- nue, 'nu -wε 'a ni -pli po. =Beti =bo 'ye =sve 'dɔ, 'na =wlv 'ni bi =le =hlon. Kee, 'nu nu 'manv, kɔ, 'ni kɔ plo a bleleε.

⁵'N -tui wen ni, -ε mɔ, -a 'ye =sve. Mɔ, -tε -a nyre o nɔ Masdvaniblogba 'mu, -a 'kɛ 'dee wen 'hru a 'yee, 'ke -ba -ha 'le -hunhlon le. 'Kla-wliye'yiya a gbleglei, ni- =glaa o 'le -a mu, nahuin 'vɔ o -a mu ye -wɔn, 'plu =aa o =wlv le naa 'dɔ, =aa o huannv pi. ⁶Kee, -tunahuon a =wlv 'bu bi =hlon, -ye Nyisva, nɔ- nyo 'le lele =wlv 'kwli 'mu gbo =tu. Nahuon -gbo, ɔ mɔ Titɪ, 'ke Nyisva naa 'le 'a 'ledidie 'kwli 'mu, 'ɔ =tu 'le -a mu =wlv 'kwli 'mu gbo. ⁷ε 'de ε -do a -gbe. 'Ke ɔ naa -wε 'le Titɪ a pupowin 'kwli 'mu, 'ɔ =tu 'le -a mu =wlv 'kwli 'mu gbo, -ε nue, Titɪ a -gbe, ɔ le -a mu ni, -ε mɔ, a -nyo 'kɪ, 'ɔ le -wε -a mu, -ε mɔ, aa -hva 'na 'yiye 'dɔ, kɔ, 'a ni =wlv bi =hlon, 'ke 'o 'yilenyre-tɔpl =nv, a nu a -ta 'mu, kɔ, 'a nye -hva, 'ke ba bi 'mu ke, -ba -wɔn 'na yraanyv ye. -Tε 'n 'wɔn -ti a -gbe, -ye 'na 'manv bii ke.

⁸'N yie ni, -ε mɔ, 'crunε =nv, 'n ya o 'a mu ye, ε po 'a ni =wlv =hlon. Kee, =beti be po 'a ni =wlv =hlon, 'ni 'ye =le, -ε mɔ, ε 'de 'o le nɔ, 'ke =bo ye o 'a mu ye. 'N -wε 'le =bo 'ye o ni, -ε mɔ, ε 'de o -tεε nu, 'ke =bo ye o 'a mu ye, -ε nue, 'n yie ni, -ε mɔ, 'na 'crunε a -gbe, ε po o 'a ni =wlv =hlon, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu. ⁹Kee, -tε ti ni le 'mu -gbo, 'nu nu 'manv, 'ke 'o 'crunε a -gbe a -ta 'mu, 'n ya o 'a mu ye. ε 'de =bo po 'a ni =wlv =hlon, ε 'de =nε, ε 'ni nue =le 'mu 'manv. Kee, de, -εε 'mu 'manv nue, ne- mɔ 'a ni nunuklv 'klan, nɔ- -bɔ po 'a ni =wlv =hlon, 'ε nue, 'a hie 'o 'a ni nunuklv 'klan a -gbe gbo. Nyisva, nɔ- -hve o, 'ke 'a ni =wlv bi bi o =hlon, -ε die nu, a 'mu o 'o 'a ni nunuklv 'klan gbo hie. -Tε ε ni le 'mu, -a ni 'crunε 'de 'a mu de 'klan 'mu nu. ¹⁰Bta -tunahuon a =wlv 'bu bi =hlon, 'a nunuklv a -ti, -ε nue, Nyisva nye 'ni -hva, -ye =wlv a =hlonbibie a -gbe, ε nyo 'mu 'ni -he, 'ke bɔ hie 'o 'a nunuklv 'klan gbo. Ke'e ni, Nyisvaa nahuon a waale nu, 'ke 'o de 'kuku a -ta 'mu. =Wlv a =hlonbibiedu a -gbe, ε 'ni nue =le nahuon huannv. Kee, nahuon a =wlv 'bu bi =hlon, -ε 'we =nɔ nahuin =nv ye, -v 'de Nyisva yi, =wlv a =hlonbibiedu a -gbe, ne- nye nu, nahuon ɔ 'ku, 'ke 'o Nyisva ye. ¹¹ε mɔ -tεε, =wlv a =hlonbibie a -gbe, 'ke ε -hɔn 'le Nyisva -wɔn 'mu. Ba 'ye ke de =nv, ɔ nu, 'ke 'le 'a ni =wlv ke. Ba 'ye -wε, -tε a nu, 'a kɔ 'kleε -tεε 'lu a le-hiele. A nye nahuin 'ni tɔ, -ε mɔ, a 'de de 'kuku 'mu nve. 'A ni de 'kuku a -gbe a -ti, 'aa 'a ni dɔnv yrv le poo, 'aa huannv pi, 'ke de 'klan =de be nue 'a mu, kɔ, 'aa 'na 'yiye le =mɔ 'dɔ, kɔ, 'aa -hva ba nu de =nv, Nyisvaa -hva, kɔ, 'aa -hva ba poo nahuon =nv -bati le, ɔ nu de 'klan. 'Ke 'o 'ε ni de =de -wɔn, a tve nahuin ni, -ε mɔ, 'a ni dabv 'de 'kleε 'le lele de 'kuku a -gbe -heyri ni.

¹²'A -ti, 'crunε -gbo, 'n 'cru o 'a mu -wɔn, a ni 'ye 'le, -ε mɔ, 'n 'cruε o ni, 'ke 'o nahuon -gbo, ɔ nu de 'klan =nv a -ta 'mu. 'N 'die o -wε 'cru, 'ke 'o nahuon =nv a -ta 'mu, v nu o de 'klan a -gbe 'mu. Kee, 'n 'cruε o ni, -ε die

nu, a 'mue yi -tɛɛ, 'ke 'o Nyisva ye, -ɛ mɔ, a kɔ -a mu 'hɛɛn, -a pɛ ni. ¹³De a -gbɛ, ɛ -nyi -a mu 'klɪ 'dɔ.

ɛ 'de ɛ -do a -gbɛ, ɛ 'de -a mu 'klɪ -nyi. -Aa -wɛ nu 'manv, -ɛ nue, Titɪ nu 'manv, -ɛ nue, a 'bii, a -nyo 'klɪ 'dɔ. ¹⁴-Tɛ 'n nyo o lee, 'ke 'le 'a mu -wɔn, 'n po o 'a ni -pli. 'N 'ye 'klɛɛ ni, -ɛ mɔ, 'n 'de 'a ni -pli po -gbugbɛ. -Tɪ 'bii -nv, -aa o 'a mu ye -tu, ɪ mɔ -tɪ a -tɛɛ ni. 'A ni -pli -nv, -a po o, 'ke 'o Titɪ ye, ɪ mɔ -wɛ -tɪ a -tɛɛ ni. ¹⁵-Tɛ ɔ di o 'le 'a mu -wɔn, a 'blo o kwa -tɛɛ, 'a nyo o pɪ, 'ke 'le 'a 'o-tuule 'kwli 'mu. 'Bɔɔ dɛ a -gbɛ 'lu -wɔn lɛ -hie, -ye 'a ni 'munvɛɛɛ klɛ 'ni bii, 'ke 'le -nɔ 'mu. ¹⁶'Nu nu 'manv, -ɛ nue, 'n yie ni, -ɛ mɔ, 'n -wɛ 'le -bo kuo 'a mu -wlv ye ni, 'ke 'o 'ɛ ni dɛ =de a -ta 'mu.

**Uv lɛ 'kukue 'wli, 'ke bv -nyi -Yusu a nahuin -nv,
-v ni 'le Sudeblɔgba 'mv, -vv -svɛ 'ye**

8 ¹'Na -ɔɪayuo -a, -a nye 'ni -hva, 'ke ba yi dɛ =nv, -Yusu a nahuin =nv, -v ni 'le Masidvanɪblɔgba 'mv, v nu. Dɛ a -gbɛ, ɛ nye -a mu 'ni tɔɔ, -ɛ mɔ, Nyisva nu =nv 'mu -hapudɛ. ²Uv o 'ye =svɛ 'dɔ, kɛɛ, 'waa 'manv bii o ke. -Hapukɔ, 'vv o =svɛ 'ye, kɛɛ, 'waa 'manv a -tɪ, 'v -ha o 'dai 'wli, 'ke 'o Nyisva a -kvan a -ta 'mu. ³'Nu 'a mu 'ni le, v -ha o 'dai 'wli, -ɛ 'wɛ =nɔ ye, -tɛ 'waa dabv pue 'o gbo. 'Wli =nv, v -ha, ɪ -hi =nv wlɔn. Nahuon =de 'diu le, 'ke bv nu dɛ a -gbɛ, 'v di 'le, ⁴'v 'batɪ -a mu lɛ 'dɔ, 'ke -ba -nyi =nv 'hru, bv po 'o 'waa ni dabv, -ɛ die nu, 'waa -gbɛ, v 'mu -wɛ Nyisva a nahuin =nv 'mu -hɛ, -v ni 'le Sudeblɔgba 'mv. ⁵Dɛ =nv, v nu, ɛ -hi -a ni 'lu a lɛ-hiele wlɔn. Ye-hɛdɛ, v nu, nɛ- mɔ v -ha 'waa dɔnɔ ni, 'v -nyi 'waa dɔnɔ Kɔkɔnyɔ -Yusu, 'plu 'v wɛɛn ke, 'ke bv nu -tɪ =nv, -aa o =nv ye -tu, -ɛ 'wɛ =nɔ ye, -tɛ Nyisvaa 'a -huhva nu.

⁶A -mɛ -ye, nahuon -gbo, ɔ mɔ Titɪ, ɔ -tva o 'a ni 'wli a lɛ'kukuele gbo. Nɛ- nue, -a le o -nɔ, 'ke bɔ di 'le lele 'a mu -wɔn, -ɛ die nu, -hapv-kvan =nv, ɔ -tu o -wlv, 'ke 'le 'a mu -heyri, ɔ 'muo 'lu -yra. ⁷'A mu mɔ nahuin, -v kɔ dɛ, 'ke 'o Nyisva ye, 'ɛ -hi 'o =v -ye 'mu, -ɛ nue, a kuo -Yusu 'Klɪsv ye =wlv -tɛɛ, 'aa nahuin -Yusu a -hapvtitie =nv pue, Nyisva 'v nue, 'a yi -tɪ a -tɛɛ, 'a -ha 'a ni dɔnɔ 'bii, 'ke 'o Nyisva a -kvan a -ta 'mu, 'a nɔɛ -a mu 'mu 'dɔ. -Tɛ ɛ ni lɛ 'mu, ba nu -hapv-kvan =nv, 'ke 'le 'a ni -wlv 'bii ke, ɛ 'mu 'o =v -ye 'mu -hi.

⁸-Tɪ -gbo, 'nu 'a mu ye -tu, ɛ 'die 'nyrɛ -hɛn, -ɛ mɔ, 'n ni 'o 'a mu ke 'mu, 'ke ba -ha 'wli. Kɛɛ, 'nu 'a mu 'ni le, -ɛ mɔ, -Yusu a nahuin -ye =nv, vv nahuin =nv 'mu 'ni -hɛ, -svɛɛ nu. 'N nyi 'ni -tu, -ɛ die nu, 'mue 'ye, 'bɪa 'ba nɔɛ 'a ni 'bienv -tvnahuin =nv 'mu, -svɛɛ nu. ⁹'A yie ni, -ɛ mɔ, -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsv nu -a mu 'yi -hlɔn lɛ -hapudɛ. ɔ -mɛ -ye, ɔ kɔ la -tɪ a 'yi'bvaale, 'ke 'le Nyisva -wɔn. Kɛɛ, ɔ hie 'o 'a -tɪ a 'yi'bvaale a -gbɛ gbo, 'v -hɛ =svɛnyɔ, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'a mu 'mu -hɛ. ɔ nu dɛ a -gbɛ ni, -ɛ die nu, -tɛ ɔ -hɛ =svɛnyɔ, a 'mu dekonv -hɛ, 'ke 'o Nyisva ye.

¹⁰-Tɪ 'nu 'a mu ye -tu, ɛ 'de =bo ni 'o 'a mu ke 'mu, kɛɛ, dɛ 'nu 'lu -wɔn lɛ -hie, 'ke 'o 'wli a -gbɛ a dɛ ke, nɛ- 'nu 'a mu ye =tu. 'Yrv, -a -hɔn 'o ke 'mu,

'a mu mo o ye-henahuin, -vu -hva -bu 'kukue o 'wli le, 'ke 'o -svenyu a -ta 'mu. 'E mo -tæ, 'a mu mo ye-henahuin, -v =tu de a -gbe -wlu. -Tæ ti ni le 'mu -gbo, ε nu -tæ, 'ke ba -yra -kvan a -gbe 'lu. ¹¹Klu -do =nu, a ko o, ti -nu -ko 'yri, a =tu o 'wli a le'kukuele -wlu, ι -do a -gbe, ni- ba ko -wæ, a 'mu -kvan a -gbe 'lu -yra. De =nu, a ko, nε- ba -ha. ¹²Bia de =nu, a ko, 'ba nye Nyisva -nyi, 'ke 'le =wlv a 'ogbo'wlele 'kwli 'mu, Nyisva die ke 'ni wæen. Kεε, 'ba 'de de =de ko, Nyisva 'ni -hva =le 'a mu de.

¹³'A ni =wli ni 'ye 'le, -ε mo, 'a mu -bo 'ye -sve, 'ke 'o nahuin -ye a -ta 'mu, -ε die nu, nahuin a -gbe, v 'mu plo a blele ko. 'Uun, 'n nye 'ni -hva, 'ke nahuin 'bii bu wonwæen 'mu le. ¹⁴Ti -gbo 'yri, a ko didi-tɔpl 'plɔplɔ. 'A -ti, ε nu -tæ, 'ke ba -nye -wæ nahuin, -v 'de didide ko. -Nyrɔwɔ -ye 'mu, 'bua 'ba 'de de =de ko, v -mε -ye, 'bu ko de, v di -wæ 'a mu 'mu 'ni -hε. Nε- die nu, a 'mu 'mu le wonwæen. ¹⁵Ni-ι ni, v 'cru la, 'ke 'le Nyisvacrunε 'kwli 'mu, -ε mo:

«Nahuin mu ni, 'v 'tε didide le,
nahuin =nu, -v 'tε 'a 'dai de le,
'v di de, 'v =mra,
'a de =de 'ε 'de gbo hie,
ko, nahuin =nu, -v 'de 'a 'dai de le 'tε,
'v di -wæ de, 'v =mra -wε.»

-Ba yi 'wliye a naale

¹⁶Nahuon -gbo, ɔ mo Titɪ, ɔ -ha 'a dɔnu ni, -ε die nu, ɔ 'mu 'a mu 'mu -hε, -ε 'we =no ye, -tε -a nu, =a -hva -wε -ba -hε 'a mu 'mu. Nyisva, no- po 'le =no de a -gbe =wlv ke. De a -gbe a -ti, =aa Nyisva 'wio -nyi. ¹⁷Titɪ a -gbe, ɔ wæen de =nu ke, -a -hva =no, -ε mo, bo mu 'le lele 'a mu -wɔn. Kεε, ε 'de ε -do a -gbe. 'A -gbe, ɔ -yri ni, 'ke bo mu 'le 'a mu -wɔn, -ε nue, ɔ nye 'ni -hva 'dɔ, 'ke bo -hε 'a mu 'mu. ¹⁸-Aa =no -wɔn =tu nahuon -ye. Nahuon a -gbe, -Yusu a nahuin 'bii, v nyo 'ni baa, -ε nue, ɔ yi -Yusu a -hapɔtitie a pole -tæ. ¹⁹ε 'de ε -do a -gbe a -ti, -a 'ni loo =le 'le 'a mu -wɔn. 'Cvεi a nahuin -huɔ ni, -ε die nu, ɔ ko -a mu 'hæen, -a 'mu 'dagbi 'mu le mu, ɔ 'mu -a mu 'mu -hε, -a 'mu 'wli le 'kukue. =Hapɔ-kvan a -gbe, ɔɔ -a ni Kukɔnyɔ -nyi -ti a 'yi'buaale, ko, ɔ nye nahuin tɔɔ, -ε mo, =aa -hva -ba -hu 'mu.

²⁰'Wli =nu, -a di le 'kukue, ι di 'ni -huo. 'A -ti, -a nyi =tu 'yie -tæ, -ε die nu, nahuon =de 'ni -han -a mu creke, -ε mo, -a 'de 'a =tɔ yi. ²¹-Aa -hva -ba nu de =nu, -ε no 'yi le, 'ke 'o Nyisva ye, ko 'ke -wε 'o nahuin ye.

²²Nahuiin 'hɔn a -gbe, =aa =nu ke po nahuon -ye. Nahuon a -gbe, -a nu 'a 'yri=tɔwɪ 'plɔplɔ, =a nye 'ye, -ε mo, ɔɔ 'a dɔnu 'ni -ha, 'ke 'o Nyisva a -kvan a -ta 'mu. -Tæ ti ni le 'mu -gbo, ɔ -ha lele 'a dɔnu ni, -ε nue, ɔ 'wɔn 'yilεnɔ-ti, 'ke 'o 'a mu ke. ²³Titɪ -mε -ye, ɔ mo 'na -wɔnnaanyɔ'ni. ɔ ko 'mu 'hæen- -kvan nu, 'ke 'o 'a mu -wɔn. Nahuiin 'hɔn a -gbe, -v ko =no 'hæen, -v di 'le di, 'cvεi a nahuiin ni, -v -hu, 'ke bu di 'le 'a mu -wɔn. Nahuin

'buv 'waa -hapv-kvan 'ye, -ye uv -Yusu 'Klusu -nyi -tu a 'yi'buaale. ²⁴Ba tue nahuin a -gbe, -ε mɔ, a nuv 'mu ni, 'cvei a nahuin -nuv, -v -huv, v 'mue yi, -ε mɔ, -hapv-tu -nuv, -a -tu, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu, -i mɔ -tu a -tεε ni.

Pɔlv, ɔv lele -tu le'kukuewli a -tu

9 ¹'N 'de kɔ -bo 'cru 'a mu -wɔn, 'ke 'o 'wli -nuv a -ta 'mu, -a di -Yusu a nahuin -nuv ye gba, -v ni 'le Sudeblɔgba 'mu, ²-ε nue, 'n yie ni, -ε mɔ, 'a ni -gbe, a nye 'ni -hva, 'ke ba -huv 'mu. 'Nu po 'a ni -pli, 'ke 'o nahuin -nuv ye, -v ni 'le Masdvanɔblɔgba 'mu, 'ni nyu le, -ε mɔ: «'Yru, -a -hɔn 'o ke 'mu, Nyɔsva a nahuin -nuv, -v ni 'le Koletidɔ 'mu, 'ke 'le Akaiɔblɔgba 'mu, v -yri o ni, 'ke bu -hε Nyɔsva a nahuin -nuv 'mu, -v ni 'le Sudeblɔgba 'mu.» 'Bia 'nu le 'pɔpɔ nu, ε 'we =nɔ ye, nahuin 'plɔplɔ, 'ke 'le -nu -hɛyri, v nye -wε 'ni -hva 'dɔ, 'ke bu -huv 'mu. ³Nε- nue, 'mu nahuiin ta a -gbe gbo tε, v 'mu 'le 'a mu -wɔn di, -ε die nu, ε 'mu ke 'mu ni, a 'mu 'wli le 'kukue, -ε nue, 'n le nahuin -ye ni, -ε mɔ, a die 'ni nu. 'Bia 'ba nue, -ba nyre -tado 'le 'a mu -wɔn, -ye 'a ni -pli -nuv, 'n po, ɪ 'deε bu 'ya hi 'mu. ⁴'Bia nε- ε 'de, ti -nuv -kɔ 'yri 'n kɔ Masdvanɔblɔgba a nahuin 'hεεn, -a di 'le 'a mu -wɔn di, 'ba 'de wen 'wli a -gbe le a 'kukue, -ye -tvi di 'mu 'ni nu, 'ke 'o =nuv ye, -ε nue, -a lu ni, -ε mɔ, a di -wɔn 'ni -wε, 'plu -a 'mu 'le nyre. 'N yie -wε ni, -ε mɔ, 'ba 'de -wɔn -wε, -tvi di -wε 'a mu 'ni nu, 'ke 'o =nuv ye. ⁵-Tε 'n -hie 'lu le, -ye 'n 'ye ni, -ε mɔ, ε nu -tεε, 'ke -bo tε nahuiin ta a -gbe gbo, 'ke bu 'nye 'hru, bu di 'le 'a mu -wɔn, 'plu 'mu -wɔn kɔε. 'N nye 'ni -hva, 'ke 'wli -nuv, a ple, a di -ha, ba 'kukui le. Nε- die nu, 'bia 'ni nyre 'le 'a mu -wɔn, -ye a -wɔ 'a le'kukuele -wɔn. Nε- die nahuin tɔv, -ε mɔ, a -hιε 'le ke -wlv, kɔ, nahuon -de 'de 'o 'a mu ke 'mu ni, 'a 'di -ha, 'ke 'le 'jekɔ 'kwli 'mu.

**Nyɔsva, ɔv -a mu -nyi kɔkɔ-tɔpli, -ε die nu, -a 'mu -we
'o -ha, -a 'mu -a ni 'bienv -tɔnahuin 'a de -nyi**

⁶-A 'brikue nɔ 'ni: «-Tε -cii 'mu ni, ke 'a =gbla 'mu -ti.» ⁷'N -hva -bo 'le 'a mu, 'ke 'o 'wli -nuv, a di -ha a de ke: 'E ni nahuon 'bɔ ni 'o, de -nuv, 'a =wlv ple bɔ -ha, nε- bɔ -ha. 'Bɔ nye -ha, ɔ ni -hιε 'le, 'ke 'le -wlv a lenaale 'kwli 'mu, kɔ, ɔv -de ni nɔv 'le 'o ke 'mu, 'ke bɔ -hιε. Kεε, bɔ -hιε, 'ke 'le =wlv a 'ogbo'wleεε 'kwli 'mu, -ε nue, nahuon -nuv, -ɔv de -ha, 'ke 'le =wlv a 'ogbo'wleεε 'kwli 'mu, nɔ- Nyɔsva nεε 'mu. ⁸Nyɔsva kɔ 'kli, 'ke bɔ -nyi 'a mu -tɔpli 'plɔplɔ, -ε die nu, ε 'mu 'o de -nuv 'mu -hi, aa -hva. -Ye a di kɔ -tɔpli 'plɔplɔ, a 'mui -hapv-kvan a gblegblei 'yri nuu, ⁹-ε 'we =nɔ ye, -tε v nu la 'a 'cruε, 'ke 'le Nyɔsvacruiε 'kwli 'mu, -ε mɔ:

«-Hapvnuhuv, ɔv =svenyv 'mu nu -hapvde,
'ɔ nyu -tɔpli le -nyi.

ɔ 'cipi 'o -hapvde a nunue ni.»

¹⁰Nyɔsva, nɔ-ɔ nahuin 'didɔ-tɔpli -nyi, kɔ didi-tɔpli -nuv 'hεεn, uv di. ɔ di -wε 'a mu -nyi kɔkɔ-tɔpli 'plɔplɔ, ɔ 'mue nu, -tɔpli a -gbe, ɪ 'mu wlv, -ε

die nu, a 'mu -hapu-ti 'plɔplɔ nahuin 'yi -hlɔn le nu. ¹¹ɔ di 'a mu 'mu nu -hapu-ti a gblegblei, -ε die nu, a 'mu 'a 'dai de nahuin le -nyi. 'Bia 'ba nye nu, kɔ, 'bia -baa 'a ni 'wli nahuin -nu ye gba, -sueε nu, -ye 'dai nahuin di Nyɩsua -nyi 'wio, 'ke 'o de =nu, aa -nu -nyi a -ta 'mu. ¹²Wli -nu, a di -ha, ε 'de ba -he Nyɩsua a nahuin 'muv -do, -v ni 'le Sudeblugba 'mu, keε, de -nu, aa nu a -ti, nahuin 'plɔplɔ, v 'mu -we Nyɩsua 'wio -nyi. ¹³-Hapu-kvan -nu, a di nu, ɔ die nahuin 'ni tɔɔ, -ε mɔ, 'a mu mɔ -hapunahuin ni. -Te a nu, 'a 'ble -Yusu 'Klɩv a -haputititε -nu kwa, 'a nye 'o =tuu, nahuin 'plɔplɔ, v di de a -gbe 'ni 'ye, v 'mu Nyɩsua baa. U dio -we 'ni baa, -te aa nu, 'a nyu -hapude 'mu nu, 'a nyu -tɔplɩ le -nyi, 'ke 'le =wlv a 'yilenunɔ 'kwli 'mu, kɔ, 'a nyi -we nahuin 'bii -nyi. ¹⁴De -nu, a di -nu -nyi, ε die -nu 'ni tɔɔ, -ε mɔ, Nyɩsua nu 'a mu 'mu -hapude 'dɔ, 'ke 'le -gbugbekɔ 'kwli 'mu. -Hapude a -gbe, ne-ε 'a mu 'mu -he, 'ke ba nu -hapu-kvan a -gbe. Nahuin 'buv de a -gbe 'ye, v di 'a mu 'mu 'ni nuε 'dɔ, kɔ, v 'mu Nyɩsua da, 'ke 'o 'a mu -wɔn. ¹⁵-Ba -nyi Nyɩsua 'wio, -ε nue, ɔ -nyi -a mu 'a 'Yu, 'ke 'le -gbugbekɔ 'kwli 'mu. De a -gbe, ɔ nu, ε -hi -a mu wlɔn.

Nyɩsua -nyi Pɔlv 'klɩ, -ε nue, ɔ mɔ -Yusu 'Klɩv a -wɔnnaanyɔ'ɔ ni

10 ¹Mɔ Pɔlv, =bo =tu 'kleε 'na -ti, -i ni 'mu =wlv ye. 'Ke 'le 'a mu -heyri, nahuin -ye ni 'le, 'vɩ le po, 'n kɔ 'a mu 'heen, =ba ni 'o -tegbii -do, 'nu pi 'a ni hvannv, 'vɩ -we le po, 'ni -hɔn 'kleε 'o 'a mu 'huvn 'mu, -ye 'n kla 'le le wlɔn, 'bia 'nu 'a mu -wɔn 'cru. -Te -Yusu 'Klɩv a =wlv 'yɔɔ, kɔ, v nɔ 'yi le, 'ke 'le =wlv -do a -gbe 'kwli 'mu, ²'nu 'a mu le 'ni 'bati, ba 'cɩcɩ 'a ni 'lu a le-hiele, -ε die nu, 'bia 'ni di 'le 'a mu -wɔn, a 'ni -hien nu, 'ni -han 'a mu 'yi 'mu kla. ε kɔ nahuin, 'ke 'le 'a mu -wɔn, 'vɩ hu 'du, 'vɩ le po, 'nu nu -kvan, -ε 'we =nɔ 'klɩ -gbo ke a nahuin ye. 'Bia 'ni di 'le, nahuindu a -gbe, 'klɩ -nu, Nyɩsua -nyi 'mu, ni- 'n di nu, 'mu 'le -wɔn 'preε. ³ε mɔ -teε, ke -a ni nɔ 'klɩ -gbo ke. Keε, -wunwɔn, -aa -wɔn, ε 'de 'klɩ -gbo ke a nahuin a -wunwɔn ye 'we. ⁴Ta-wɔn-tɔplɩ, -aa nu, =aa -wɔn, ɩ 'de 'klɩ -gbo ke a ta-wɔn-tɔplɩ. -A ni ta-wɔn-tɔplɩ, 'ke u 'le Nyɩsua -wɔn 'mu -hɔn. ɩ ni ke 'klɩ, 'ke bi nyre Nyɩsua a yraanyv a gbonulei 'yi le, ɩ 'mu 'o 'hru wlɔn -ha. Ni- -aa nu, =aa hnyv wlɔn ka, -vɩ gble po, ⁵'plu nahuin 'bii -nu, -vɩ 'le 'waa dɩnɩv 'yaa, =aa 'waa 'lu a le-hiele -nu 'wɔwla, -εε nahuin -nu ye ka, 'ke bu yi Nyɩsua, =aa 'pre, -a 'mu nahuin a 'lu a le-hiele 'cɩcɩ, -ε die nu, v 'mu 'o -Yusu 'Klɩv 'o =tuu. ⁶'Bia 'ba tve -a mu, -ε mɔ, aa 'o -a mu 'ni =tuu, -a -we -wɔn, 'ke -ba poo nahuin 'bii -ye -nu -bati le, 'ke 'le 'a mu -heyri, -v 'nɩni =tuu 'o -a mu.

⁷A 'ni yrii -le -ti a 'ma 'mu le -teε. 'Bia nahuon 'bɔ ple, ɔ mɔ -Yusu 'Klɩv a 'puprenyɔ'ɔ ni, bɔ kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, mɔ mɔ -we -Yusu 'Klɩv a 'puprenyɔ'ɔ ni. ⁸'Ya 'o lele 'lu, Kɩkɩnyɔ -Yusu -nyi 'mu 'klɩ. ɔ -nyi 'mu ni, -ε die nu, 'mu 'a mu 'mu -he, a 'mu ye 'mu mu, 'ke 'o Nyɩsua a 'hru wlɔn. ε 'de 'a ni gbo-wɔ-ti, ɔ 'di 'mu -nyi. -Tado 'klɩ -nu, ɔ -nyi 'mu, 'n po 'a -pli 'dɔ. Keε, de

a -gbe a -ti, -tu 'nu nu =le 'mu. ⁹Kee, 'nu -hva =le 'ke ba -hie 'lu -wɔn le, -ε mɔ, 'bia 'nu 'a mu -wɔn 'cru, -ye 'nu 'le 'a mu 'kwli 'mu le po huannu. ¹⁰Kee nahuin -yee po, v nɔ: «Bia Polu 'bɔ -a mu -wɔn 'cru, ɔ -a mu 'nu le, -ba nu -tɔpl =nu, -ɪ kla wlɔn, kɔ, 'ɔ -a mu 'nyre =hen. Kee, 'bia 'a -gbe, 'bɔ nu nɔ -a mu -heyri, -ye ɔ pi huannu, 'ɔ nu wɔl le, 'a pupowin 'ɪ 'de 'klɪ ke nɪ.» ¹¹Nahuin =nu, -su le 'pupre nu, bu kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, -ti =nu, -aa 'cru, 'ke 'le -a ni 'cruntei 'kwli 'mu, -aa 'a mu yre ya, ni- -a di nu, 'bia =ba di 'le 'a mu -wɔn.

¹²Nahuindv a -gbe, sv 'waa dɔnu daa nyɪgblaki. -A -me -ye, -a 'dee -ba -tui, -ε mɔ, -a kɔ =nu 'heen, -a ween ni, mɔ, -a 'dee -ba puu -we -a dɔnu ye. 'Waa dɔnu sv 'le -wɔn le ta, 'plu 'v nyi =tu, 'ke v mɔ nyɪgblaku ni, 'plu 'sv 'waa dɔnu 'waa dɔnu ye poo. Nahuin a -gbe, v 'de 'lu a le-hiele kɔ. ¹³-A -me -ye, -kvan =nu, Nyɪsva -nyi -a mu, ɔ -do, nɔ- kɔ -pli -aa po. -A 'dee -ba po lele de =de a -pli. -Kvan a -gbe, Nyɪsva -nyi -a mu, nɔ- mɔ -ba di -we 'le 'a mu -wɔn. ¹⁴'A -ti, -te -a di la 'le 'a mu -wɔn, 'ke -a 'mu -Yusu 'Klɪsv a -haputitie =nu po, -a 'de -pamu =nu le -hi, Nyɪsva ɔɔ -a mu. ¹⁵'A -ti, -kvan =nu, nahuin -yee nu, -a 'nu nuo =le, -a 'nu po =le -a dɔnu a -pli, 'ke 'o -kvan a -gbe a ta 'mu. -Kvan =nu, sv nu, ɔ 'de 'le de =nu 'kwli 'mu ni, Nyɪsva ple -ba nu. Kee, -a yie ni, =a nye -pre, -ε mɔ, 'a ni =wlv a yekuole, 'ke 'o -Yusu -wɔn, ε di kle 'ni bii, -ε die nu, -a ni -kvan =nu, -aa nu, 'ke 'le 'a mu -heyri, ɔ 'mu -we kle bii. Kee, -a 'dee -ba -hi de =nu le, Nyɪsva ple -ba nu. ¹⁶'Bia 'be -hi, -ye -a di kɔ 'hru, 'ke -ba -hi Koletidɔ le, -a 'mu 'le 'blɔgbɪ -ye =nu 'mu mu, -ɪ kɔ 'mu v 'de wen 'le -Yusu 'Klɪsv a -ti a 'ween, -a 'mu -we 'le 'a -haputitie =nu po. -A 'nu -hva =le -ba po -a dɔnu a -pli, -ε 'we =nɔ ye, -te nahuin -yee 'a nunue nu, 'ke 'o -kvan =nu, =v -yee nu a -ta 'mu.

¹⁷Kee, v 'cree la ni, 'ke 'le Nyɪsvacruntei 'kwli 'mu, -ε mɔ: «Nahuon =nu, -ɔɔ -hva -bɔ po -pli, de =nu, Kɔkɔnyɔ Nyɪsva nu, ε -do, ne- kɔ -pli bɔ po.» ¹⁸'E mɔ -tee, nahuin =nu, -sv 'waa dɔnu baa, ε 'de =nu, Nyɪsva 'ni wɔn =le ke, kee, nahuin =nu, 'a -gbe, ɔ baa, nu- ɔ ke ween.

Polu, ɔ -tu nahuin =nu a -ti, -v 'de -Yusu a -tee a -wɔnnaanyv

11 ¹'N di 'kleε 'le 'a mu -wɔn 'nu 'preε, -ε 'we =nɔ nahuon =nu ye, ɔ kɔ 'lu -hɔn 'o 'hru wlɔn 'mu. 'Nu 'a mu le 'nu 'batu, ba ween ke, =bo nu le 'pupre. ²'Klaa 'mu -wliye 'ya, 'ke 'o 'a mu -wɔn, -ε nue, nahuin ni 'o, 'sv 'a mu kaa. 'Kla-wliye'yiya a -gbe, 'ke εε 'le Nyɪsva -wɔn 'mu -hɔn. =Bo pue 'yu nyɔyɔ a de ye: 'N po 'a mu ke 'pi, -ε die nu, a 'mu 'o 'cipi, a 'mu 'o ye 'sii, -ε 'we =nɔ 'yu nyɔyɔ =nu ye, 'n ple, 'n di nyɪbeyu =de -nyi, ɔ 'muo kɔ. Nyɪbeyu a -gbe, 'a 'dv mɔ -Yusu 'Klɪsv. ³'Nu pi huannu, 'ke nahuon =de bɔ kaa 'a mu, -ε die nu, a 'mu 'o -Yusu 'Klɪsv a 'hru gbo hie. Bɪ bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -te hre nu la, 'ε 'yiya la 'o nyɔyɔ =nu 'hɔn 'mu gbo, ɔ kɔ 'dv mɔ εfv, 'ε kaa la =nɔ, 'ke 'le gblagblv 'kwli 'mu. ⁴'Nu pi huannu, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu, -ε nue, hɔkɔnyɔ -ye 'bɔ di 'le 'a mu -wɔn, a nyo ke 'ni ween, 'ke bɔ

tɔɔ 'a mu. Tɔɔwin =nu, hutɔɔnyu a -gbe, v tɔɔ, 'ke 'o -Yusu ke, ɪ kɔ -a nuni 'heen, ɪ ni le 'dɔdɔ. -Hihiudu =nu, -v kɔ -tu vɔ -tu, ε 'de Nyisva a -Hihiu =nu, -v bi la 'o 'a mu ke 'mu, kɔ, v 'ni po -le -Yusu a -haputitie =nu, a kuo la =wlu ye. Mɔ =betɪ be ni le 'mu, a nyu ye gbo po nva.

⁵A -mε -ye, a nɔ 'ni, nahuindu a -gbe, v mɔ -Yusu a -wɔnnaanyu gblaku ni. Kεε, 'n pue -tεε, v 'de 'o 'mu 'mu -hi. ⁶-Tado, 'n 'de 'prele yi, -ε 'we =nɔ ye, -tε vɔ 'pupre nu. Kεε, 'be 'ya Nyisva a -tu a 'moleyriile 'mu, 'n yrii 'mu le -tεε. De a -gbe, 'n tɔε 'a mu ni -tεε, 'ke 'le 'dai ti 'kwli 'mu.

⁷Ti -hi la a ti 'yri, -tε 'nu la 'a mu Nyisva a -haputitie =nu pue, 'ni -hva -le la 'a mu 'wli le. Kεε, 'a ni -ti, 'nu la 'le 'n dɔɔnu 'ni -tuɔ, 'nu la 'n dɔɔnu le kikle, -ε die nu, 'mu 'a mu 'mu -he, a 'mu Nyisva a nahuin -he. -Be de a -gbe, 'nu la nu, ε nyre la le 'yi? 'Uɔn, ε 'de la 'yi le nyre. ⁸Ti =nu -kɔ 'yri 'n ni la 'le 'a mu -wɔn, Nyisva a nahuin -yee ni, -vɔ la 'mu 'wli yre ya, ε 'de 'a mu. 'N nue la ni, 'v -he la =sɔenyu, -ε die nu, 'mu 'a mu 'mu -he. ⁹Ti a -gbe 'yri, 'n 'de la de kɔ. Kεε, 'ni -hva -le la 'a mu de =de. -Yusu a nahuin =nu, -v ni 'le Masɪdvanɪblugba 'mu, nu-v la 'mu -tɔpli =nu yre ya, 'n 'de la kɔ. Ti a -gbe 'yri, -tε 'n 'de la de =de kɔ, 'ni -hva -le la 'a mu de =de, kɔ, 'n yie ni, -ε mɔ, gbege, 'n 'deε =bo -hva 'a mu de =de. ¹⁰'Nu po 'n dɔɔnu a -pli, -ε nue, gbege, 'ni gba -le 'a ni 'wli. 'Plu nahuon =de, ke nɔ Akaɪblugba 'mu, ɔ 'deε bɔ ka 'mu ye, 'ke =bo po 'n dɔɔnu a -pli, de a -gbe a -tu. -Tu -gbo, 'nu mɔ =tu, ɪ mɔ -tu a -tεε ni, 'ke 'le -Yusu 'Klisv a 'dɔ 'kwli 'mu, -ɔ ni 'le 'mu 'mu. ¹¹'Bia 'nu le 'pupre nu, =be ε =hen 'nyre, 'n 'de 'a mu 'mu nɔε? 'Uɔn, Nyisva yie ni, -ε mɔ, 'n nɔε 'a mu 'mu ni.

¹²Gbe 'n 'diε =bo wεen ke, 'ke =bo kɪ 'a ni 'wli gble. Ke'e ni, 'n di 'a nunue nu 'ε ni ti, -ε die nu, hutɔɔnyu =nu, v 'ni -han 'hru 'ye, 'ke bu po 'waa dɔɔnu a -pli, -ε mɔ, -tε 'nu -kvan a nunue nu, ke'e ni, vɔ -we -kvan a nunue nu. ¹³Hutɔɔnyu a -gbe, v 'de -tεε a -Yusu a -wɔnnaanyu. Uɔ nahuin 'ni kaa, 'ke 'le 'waa -kvan 'kwli 'mu. Uɔ wɔn le -hre -Yusu 'Klisv a -wɔnnaanyu. ¹⁴De a -gbe, ε ni saka 'le 'a mu, -ε nue, ε kɔ ti, Satan 'wɔ -we Nyisva a leleenyu =nu wɔn le -hre. ¹⁵'A -ti, ε ni saka 'le 'a mu, Satan a -kvannunyu 'bɔv -we Nyisva a -kvannunyu =nu wɔn le -hre, -vɔ de =nu nu, Nyisvaa -hva. 'Lele'bɔɔ-nyrɔwɔ 'mu, Nyisva a -bati diu 'ni kɪ, de 'klan =nu, v nu a -ti.

Pɔlv 'ye =sɔε, -ε nue, ɔ mɔ -Yusu a -wɔnnaanyu'ɔ ni

¹⁶'N nyi ke 'ni nuna: Nahuon =de ni 'ye 'le, -ε mɔ, 'na 'lu -hɔn 'o wɔn 'mu 'hru. Mɔ, 'ba ple, 'na 'lu -hɔn 'o wɔn 'mu 'hru, -ye ba wεen ke, 'ke =bo po lele 'n dɔɔnu a -pli a de gbi, -ε 'we =nɔ ye, -tε aa nu, 'a nye ke wεen, 'ke nahuin =nu, -v kɔ 'li -hɔn 'o 'hru wɔn 'mu, bu po 'waa dɔɔnu a -pli. ¹⁷'Na -pli -gbo, 'nu mu po, ε 'de Kɔkɔnyɔ, ɔ 'de 'mu le, =bo nue. 'Bia 'nu 'n dɔɔnu a -pli po, 'nu 'ni 'pre, -ε 'we =nɔ nahuon =nu ye, -ɔ kɔ 'lu -hɔn 'o 'hru wɔn 'mu. ¹⁸Kεε, 'n nye 'ni 'ye, -ε mɔ, nahuin 'plɔplɔ, vɔ po 'waa dɔɔnu a -pli, 'ke

'o 'klɔ -gbo ke a -tɔplɪ a -ta 'mʊ. 'A -tɪ, 'na -gbe, 'n di -wɛ po 'na -pli. ¹⁹A nɔ 'nɪ, 'a mʊ mɔ =tɔkɔnyʊv nɪ. 'Plu 'ba 'ye nahuin =nʊ, -v kɔ 'li -hɔn 'o 'hru wlɔn 'mʊ, 'a nyu ke wɛɛn, 'ke bʊ tɔɔ 'a mʊ, ²⁰kɔ, 'ke bʊ nuu -wɛ 'a mʊ 'waa -go 'mʊ, 'sʊ -wɛ 'le 'a mʊ lɛ di, 'sʊ 'a mʊ kaa, 'v yraa 'a mʊ, 'sʊ 'a mʊ -sʊɛ -tʊɛ, 'sʊ 'a mʊ tanɪ -tʊ. ²¹'Mɔ -gbo, 'n 'de 'klɪ kɔ, 'ke -bo di lɛ 'a nɪ naale nʊ. A kɔ 'o =wɔn.

'N 'kiɛ die 'le 'a mʊ -wɔn 'prɛɛ, -ɛ 'wɛ =nɔ nahuon =nʊ ye, -ɔ kɔ 'lu -hɔn 'o 'hru wlɔn 'mʊ. -Tɔplɪ -do =nʊ, -ɪ kɔ -tɪ nahuin a -gbe, sʊ 'waa dɪɔnʊ a -pli po, ɪ -do a -gbe a -tɪ, 'mʊ -wɛ 'n dɪɔnʊ a -pli po. ²²ʊ nɔ 'nɪ, v mɔ -Juukʊɛ'ɛ nɪ. 'Na -gbe, 'mɔ mɔ -wɛ -Juukʊɛyuu nɪ. ʊ nɔ 'nɪ, v mɔ Yisraekʊɛ'ɛ nɪ, -v mɔ Nyɪsʊa a daku. 'Na -gbe, 'mɔ mɔ -wɛ Yisraekʊɛyuu nɪ. ʊ nɔ 'nɪ, v mɔ Abrahamʊ a 'yuo a 'yuoɔ nɪ. 'Na -gbe, 'mɔ mɔ -wɛ 'a 'yuo a 'yuu nɪ. ²³ʊ nɔ 'nɪ, v mɔ -Yusu 'Klɪsʊ a -kvannunyʊv nɪ. 'Na -gbe, 'nʊ -wɛ nʊ 'a -kʊan, 'plu 'nʊ -kʊan a -gbe nʊ 'dɔ, 'nɪ -hiu 'o 'mʊ. 'Nu 'klɛɛ 'nɪ 'prɛ, -ɛ 'wɛ =nɔ hanhunnyɔ ye. 'N nʊ o -kʊan 'dɔ, 'ɛ -hi 'o =nʊ 'mʊ. ʊ nʊ o 'na =jɪ a 'mʊlɛpoowɪ 'plɔplɔ, 'ɛ -hi 'o =nʊ 'mʊ. ʊ bi o 'mʊ nɪ 'dɔ, 'ɛ -hi 'o =nʊ 'mʊ. 'Ke 'n nɪ o 'le 'kʊkʊɛ -gbahlɔn, 'nɪ -hi 'o =nʊ 'mʊ. ²⁴-Juukʊɛ a ye'mʊnaanyʊ, v nʊ o 'na lɔkʊɛ a biwu -hun. 'ɛ nɪ 'wɔ, v -nyɪ 'mʊ lɔkʊɛ a 'wɪ a (39) -wɪɔ =tʊ 'o -pu =tʊ 'o seledɔ; ²⁵Romakʊɛ a ye'mʊnaanyʊ v nʊ o tugbayɛ, 'v nʊ 'na biwu ta. 'Wɔ =de 'mʊ, nahuin 'v po o 'mʊ 'hɛ -wɔn lɛ, -ɛ die nʊ, v 'mʊ 'mʊ 'la. 'Muwlɔnnaawu ta -gbo, 'n nʊ, 'mʊi a -gbe, 't wɛ o, 'nɪ bi o 'nie 'mʊ. 'Wɔ =de 'mʊ, 'nɪ -hi o 'le -nyrɔwɔ=gble kɔ 'tɔyrɔwɔ=gble, 'ke 'le 'yru -wɔn. ²⁶'Dai -nyrɔwɪ, 'bɪa 'nʊ 'dagba 'mʊ mʊ, 'nʊ 'ye =sʊɛ, 'ke 'o 'yiyinieɪ a -ta 'mʊ, 'nʊ -wɛ =sʊɛ 'ye, -balonyʊ a -tɪ, kɔ, 'na -gbe a daku a nahuin, -v mɔ -Juukʊɛ, 'sʊ -wɛ 'mʊ =sʊɛ =tʊɛ, kɔ daku -ye a nahuin =nʊ 'hɛɛn, -v 'de -Juukʊɛ. 'ɛ nɪ -tɛgbi =de, 'nʊ 'ye =sʊɛ, 'ke 'le 'diɛ 'mʊ, kɔ 'ke 'le 'kwla gbo, kɔ 'ke 'o 'yru ke, nahuin =nʊ, -sʊ hɪ 'du, -v plɛ, v mɔ -Yusu a nahuiin nɪ, 'sʊ -wɛ 'mʊ =tʊɛ =sʊɛ, ²⁷'nʊ -wɛ =sʊɛ 'ye, 'ke 'le -kʊan a nunue 'kwli 'mʊ. ɛ kɔ ti -ye, 'nɪ kɔ =le 'hru, 'ke =bo ŋmɔ. ɛ kɔ -wɛ ti -ye, 'nɪ 'ye =le dididɛ kɔ 'nɪnanie 'hɛɛn. Ti -ye 'yri, 'nɪ 'ye =le mʊmrahau. ɛ kɔ ti -ye, 'nɪ 'ye =le 'hʊn'mʊlɛpuedɛ, ɛɛ 'ɛɛ 'mʊ nʊ. ²⁸-Sʊɛ a 'yiyɛ a gblegblei -ye nɪ 'o, kɛɛ, 'n 'deɛ =bo =tʊ 'klɛɛ 'a -tɪ. Dɛɛ -do hie 'o. 'Nʊ lɛ naa =wɪl, 'ke 'o 'cʊɛɪ 'bii a -ta 'mʊ. 'ɛ nɪ -nyrɔwɔ, 'klaa 'mʊ -wliye 'ya, 'cʊɛɪ a -gbe a -tɪ. ²⁹'Bɪa nahuon 'bɔ 'de 'klɪ kɔ, 'ke 'o Nyɪsʊa a 'hru wlɔn, ɛɛ 'mʊ -wliye 'yaa 'kla. Nahuon 'bɔ 'wla Nyɪsʊa a -tɪ, -ye ɛɛ 'na =wɪl lɛ 'nɪ 'tʊ 'dɔ.

³⁰'Nɪ kɔ =bo po 'n dɪɔnʊ a -pli, -ye -tɔplɪ =nʊ, -ɪ nye nahuin tɔɔ, -ɛ mɔ, 'n 'de 'klɪ kɔ, nɪ- kɔ -pli 'n di po. ³¹Nyɪsʊa, -ɔ mɔ -a nɪ Kʊkɔnyɔ -Yusu a Bu, ɔ yie nɪ, -ɛ mɔ, 'nʊ =tʊ -tɪ a -tɛɛ. Nɔ- nahuin blɛ ye bʊ baa, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo.

³²Ti -hi la a ti 'yri, -tɛ 'n nɪ la 'le Damasɪdɔ 'mʊ, 'blugba 'bii a -gbe a nyɪgblaka, 'a 'dʊ mɔ la Aletasɪ, 'ɔ =tʊ la 'o -gʊlɔnuma =de gbo. -Gʊlɔnuma a -gbe, nɔ- ha la nahuin, bʊ -pre la 'dɪɔ a paaleɪ 'bii, -ɛ die nʊ, v 'mʊ la 'mʊ klɪ. 'Dɪɔ a -gbe, v nʊ la -mli, 'v -hɪɔ la ye. ³³Kɛɛ, 'ke Nyɪsʊa a nahuin po la

'le 'mu -tugba gblaka wlɔn, 'u muɔ la 'pata gbo, 'u naa la 'o 'mu 'winde =de 'yri, 'u =tuɔ la 'le 'mu 'dɔɔ a -mli 'nike, 'ni =ta la -nu kwa.

Pɔɔ yie ni, -ε mɔ, -Yusu 'Klɩsu kɔ 'kli

12 ¹N 'kɩe die 'n dɔɔnu a -pli po. 'N yie ni, -ε mɔ, de a -gbe, ε 'ni -he =le nahuon =de 'mu. =Beti be ni le 'mu, -tɔplɩ -gbo, Nyɩsua tɔɔ 'mu, 'ke 'le yain 'kwli 'mu, ni- kɔ -tɩ 'nu mu =tu. ²'N yi nahuon =de, ɔ kɔ -Yusu 'Klɩsu 'hɛɛn -mυe. Nahuon a -gbe, 'mɔɔ ni; Nyɩsua 'ɔ gba la 'le 'mu 'a =hapu'dɔɔ 'mu, 'a 'yru a -pu =tu 'o -hen a nuɔnu ni ke gbo, 'plɩ 'ni =hian la -wɔn, 'ni di la 'le. -Tado 'na -gbɛɛ ni, ɔ mu 'le, -tado 'na -hihiuu ni, -u mu 'le. 'N 'de 'a de =de yi. Nyɩsuaa -do, nɔ- yie. ³'N nye lele ke 'ni nuna, -ε mɔ, 'n yie ni, Nyɩsua nue ni, 'ni mu 'le 'a =hapu'dɔɔ 'mu. -Tado 'na -gbɛɛ ni, ɔ mu 'le, -tado 'na -hihiuu ni, -u mu 'le. 'N 'de 'a de =de yi. Nyɩsuaa -do, nɔ- yie. ⁴-Tɩ =nu, 'nu la 'le 'wɔn, -tunahuon =de 'de 'le 'a =tutue -wɛ, 'i =ɲa -wɛ, 'ke -tunahuon bɔ -hihi kle.

⁵'N -wɛ 'le =bo po wen de a -gbe a -pli ni, -ε nue la 'mu, keɛ, 'ni nue =le. Keɛ, -tɔplɩ 'bii -ye =nu, -i kuɛ 'o 'mu ke gbo, -tɔplɩ -do, -i nye nahuin tɔɔ, -ε mɔ, 'n 'de 'kli kɔ, ni- kɔ -pli 'n di po. ⁶-Tɔplɩ -ye ni 'o. 'Bia 'ni nye wen -hɔa, 'ke =bo po 'a -pli, 'n 'dee =bo 'pre 'le le, -ε 'we =nɔ nahuon =nu ye, ɔ kɔ 'lu -hɔn 'o 'hru wlɔn 'mu. De =nu, -ε mɔ -tɩ a -tɛɛ, ni- kɔ -pli 'n di wen po. Keɛ, 'ni po =le 'n dɔɔnu a -pli ni, -ε nue, 'ni -hɔa =le 'ke nahuin bu =tuu 'o 'mu, 'ke 'o -tɔplɩ =nu, -i kɔ -pli 'nu po a -ta 'mu. Keɛ, de 'nu -hɔa, ne- mɔ bu =tuu 'o 'mu, -ε nue, u 'na nuɔnu-tɔplɩ 'ni 'ye, kɔ, 'u -wɛ 'na wlɔn a win 'wɔn, -i mɔ -tɩ a -tɛɛ.

⁷'Yileno-tɔplɩ 'bii a -gbe, Nyɩsua tɔɔ 'mu a -tɩ, 'n -wɛ 'le =bo 'yaa wen 'le 'n dɔɔnu ni 'dɔ. Keɛ -ye Nyɩsua nu lele 'mu 'mu de -ye, 'εε 'mu 'kla -wliye 'yaa 'dɔ, -ε die nu, 'ni -han 'le 'n dɔɔnu 'yaa. =Sɔe a 'yiye a -gbe, ε 'we =nɔ Satan a -kuannunyo ye, ɔɔ 'mu bi. ⁸'N nu Nyɩsua a daawu ta, 'ke bɔ hren 'mu =sɔe a 'yiye a -gbe -wɔn, ⁹keɛ -ye ɔ =tu 'mu -wɔn, ɔ nɔ: «'N nuɛ -mu 'mu ni. 'Na 'munvele a -gbe, be nu -mu -tɛɛ. 'Na 'munvele a -gbe, be -he -mu 'mu, 'ke -bo kɔ =wɔ a 'lɩla, 'ke 'o =sɔe a 'yiye a -gbe a -ta 'mu, -ε nue, nahuon 'bɔ 'de 'kli kɔ, 'kee ni, 'na 'kli, 'u 'o -kvan nuu, 'ke 'le nahuon a -gbe 'mu, -ε die nu, ɔ 'mu 'kli ke ni 'dɔ.» -Tɛ ε ni le 'mu, -ye 'na plɔ ble ni. De =nu, -ε nye nahuin tɔɔ, -ε mɔ, 'n 'de 'kli kɔ, ε ne- kɔ -pli 'nu po, -ε die nu, -Yusu 'Klɩsu a 'kli, 'i 'mu -kvan nu -tɛɛ, 'ke 'le 'mu 'mu. ¹⁰-Tɛ ɔɔ 'mu ke dii, 'bia 'ni 'de 'kli kɔ, ne- nue, 'na plɔ 'ɔ ble. Mɔ =beti buɔ 'mu tanɩ =tu, buɔ 'mu ti 'yakɩ ye gba, 'kla-wliye'yɩya a gbleglei -ye bu 'mu ye, mɔ =beti -tɔplɩ 'bii =nu, -u 'o nyre, bu -hi 'mu wlɔn, 'n yie ni, -ε mɔ, 'nu 'ye =sɔe, -tɛ 'n nuɛ -Yusu 'Klɩsu 'mu a -tɩ. Ne- nue, 'ni kɔ plɔ a bleleɛ, -ε nue, ti =nu -kɔ 'yri, 'n 'de 'o 'kli kɔ, 'ke -Yusu 'Klɩsu 'o 'mu 'a 'kli -nyii.

Pɔɔ, ɔɔ le naa =wɩ, 'ke 'o Nyɩsua a nahuin =nu a -ta 'mu, -u ni 'le Koletɩdɔɔ 'mu

¹¹'E mɔ -tɛɛ, 'n po 'n dɔɔnu a -pli, -ε 'we =nɔ nahuon =nu ye, ɔ kɔ 'lu -hɔn 'o 'hru wlɔn 'mu. Keɛ, 'a mu'u ni, -u ni 'o 'mu ke 'mu, 'ni nu de a -gbe. 'N po

'n dɔɔnu a -pli, -ε nue, 'a mu -nu, -v di wen 'na -pli po, a 'ni po -le 'na -pli. 'A mu'v ni, -v kɔ -bu po wen 'na -pli. -Hapukɔ, 'ni 'de de -de yi, keε, 'a ni -Yusu a -wɔnnaanyu yrayri -nu, aa nyigblakɔpu daa, v 'de 'o 'mu 'mu -hi. ¹²A kɔ ba yi de a -gbe, -ε nue, ti -nu -kɔ 'yri 'n ni la 'le 'a mu -wɔn, 'ke 'le -wɔl a 'lɪla 'kwli 'mu'v ni, 'nu la 'le -kvan nuu, Nyɪsua 'ɔɔ la 'le 'mu 'mu naa, 'ɔɔ la 'ɲmileka-tɔplɪ 'plɔplɔ nu. 'Ŋmileka-tɔplɪ a -gbe, ni- nye 'a mu tɔɔ, -ε mɔ, 'mɔ mɔ -tɛɛ a -Yusu a -wɔnnaanyɔ. ¹³-Hapɔ-tɔplɪ -nu, 'n nuu 'le -Yusu a nahuin -ye -wɔn, 'n nui -we 'le 'a mu -wɔn ni. 'N 'de nahuin 'yi 'mu 'le 'jra. Dɛɛ -do ni 'o. Nɛ- 'n 'de la nu, 'ke 'le 'a mu -wɔn. 'N 'die la 'a mu -hva, 'ke ba 'pɛɛ 'mu. A kɔ 'o -wɔn, 'yilenyredɛ a -gbe a -ti.

¹⁴'N -we le ke 'le 'a mu -wɔndidie. 'Bia 'ni di 'klɛɛ 'le, -ye ε mɔ 'wɔ a ta nɔnɔ, -bo di 'le 'a mu -wɔn. Dɛ -gbo, 'n di 'klɛɛ 'le ya, 'ni wɛɛn -le lele ke ni, 'ke ba 'pɛɛ 'mu. 'A mu -tɔnahuin 'nu -hva, ε 'de 'a ni 'wli, 'ni -huɪ -le. -Bo pue 'yuo-pli kɔ 'waa bu kɔ 'waa 'dii 'hɛɛn a de ye. ε 'de 'yuo-pli, v 'ni kikle -le 'waa bu le, ɔ kɔ 'waa 'dii 'hɛɛn, keε, bu kɔ 'dii 'hɛɛn, nu-v 'waa 'yuo-pli le kikle. ¹⁵Mɔ =bett -tɔplɪ 'bii -gbo, 'n kɔ, mɔ =bett 'na -hɔnhlɔn, -bo -huɪ, 'ke -bo -hɛ 'a mu 'mu, 'ke 'o Nyɪsua a 'hru wɔn, de a -gbe, ε 'ni 'yaa -le 'mu 'kla -wliye, keε, 'n nye 'ni nu, 'ke 'le 'manɔkɔ 'kwli 'mu. =Be -tɛ 'n nuɛ 'a mu 'mu 'dɔ, nɛ- nue, 'a 'de 'klɛɛ lele 'mu 'mu nuɛ?

¹⁶A yie ni, -ε mɔ, 'n 'die la 'a mu -hva, 'ke ba 'pɛɛ la 'mu. Keε, nahuin -ye, 'ke 'le 'a mu -heyri, ke v di po: «Pɔɔ mɔ gblagblɔnyɔ'ɔɔ ni. ɔɔ -a mu 'ni kaa, 'ɔɔ -a ni 'wli gba.» ¹⁷-Be' 'n nu 'a ni kaale 'le? -Be nahuin -gbo, 'n lee o 'le 'a mu -wɔn, nu- kɔ 'mu 'n naa 'le, 'ni kaa o 'a mu? 'Uɔn, ε 'de le 'mu ni. ¹⁸'N le o nahuon -gbo, -ɔ mɔ Titu ni, bɔ mu o 'le 'a mu -wɔn. Nahuon -ye -nu, a yi, ɔ kɔ -nɔ 'hɛɛn, nu- 'n lee o 'le 'a mu -wɔn. =Be Titu kaa 'a mu ni, 'ɔ -ha 'a mu -tɔplɪ kwa le? 'Uɔn. 'A ni -gbe, a yie ni, -ε mɔ, ε 'de -ti a -tɛɛ. Titu kɔ 'mu 'hɛɛn, deɛ -do, nɛ- aa nu. -A kɔ 'lu a le-hieleɛ -do.

¹⁹Dɛ -gbo, -a 'cru nɔ -a ni 'crunte -gbo 'kwli 'mu, a ni 'ye 'le, -ε mɔ, -aa 'a mu -wɔn 'ni 'cru, -ε 'we -nɔ nahuin -nu ye, v -ti yɛɛ, 'plu -v nyi kle -hihi. Nyɪsua ye 'mu'v ni, -aa mɔ 'pɛɛ, -ε 'we -nɔ -ye, -tɛ -Yusu 'Klɪsuɔ 'a -huhva nu. 'Diayuo -a, -aa 'a mu -ti 'bii -gbo ye 'ni -tu, -ε nue, -a nye 'ni -hva, -ba -hɛ 'a mu 'mu, -ε die nu, a 'mu 'klɪ ke ni 'dɔ, 'ke 'le Nyɪsua a -ti -heyri. ²⁰Dɛ -nu, -ε kɔ -ti 'nu huannu pi, nɛ- mɔ, 'bia 'ni di 'le 'a mu -wɔn, -tado 'a ni 'yrinaabɔ, i 'deɛ bi blee 'na plɔ. 'Bia 'bɛ ni le 'mu, 'a ni -gbe, a 'deɛ ba kɔ plɔ a bleele, 'bia 'ba 'ye 'mu. 'Nu pi huannu, 'bia 'ni nyre 'le 'a mu -wɔn, 'ke ba po -yɔɛi, 'ke 'le 'a mu -gbahlɔn, kɔ, 'ke ba -tutu ca -wɔn. -Tado a di 'mu le bi yru, a 'mu wo, kɔ, a 'mu -ti -huɪn yre -tutu, a 'mu =v -ye creke, a 'mu 'le 'a ni dɔɔnu 'yaa, a 'mu -tɔplɪ -nu nu, -i 'de 'o ye 'sii. ²¹'Nu -we pi huannu, 'bia 'ni di 'le 'a mu -wɔn, 'ke -a ni Nyɪsua bɔ nue 'mu wɔl, 'a ni -ti. 'Nu -we pi huannu, 'ke -bo yɛɛ 'le 'a mu -heyri -ti'wɔlanyu 'plɔplɔ gbo, -v 'nuni -hva -bu hie 'o 'waa de 'kuku gbo. -Tado 'waa 'klɔ 'kɛ nyree 'yi le, 'v -wlawli nu, kɔ 'lalu 'hɛɛn, 'v 'yilenyre-tɔplɪ a gblegblei -ye nu. 'Bɛ ni le 'mu, 'n di 'ni we, 'waa -ti.

'Lele'boowinte

13 ¹Bia 'ni di 'le 'a mu -wɔn, -ye ε mɔ 'kleε 'wɔ a ta a nɔnɔ. 'Ni di 'le, -ye 'n di nahuin =nu le poo -bati, -v nu de 'klan. -Tε Nyisvacrunieε 'a -tutue nu, ke'ε ni, 'n di -bati a -gbe a pupue nu. Nyisvacrunie a -gbe, ε nɔ 'ni: «Bia nahuon -ye 'bɔ yeε 'a 'be -ye -ti, ε nye 'ni -hua, bɔ kɔ -hehɩpɩv 'hɔn, ta, -vɩ -tu -do a -gbe =tu, ɔɔ =tu. 'Bia nε- ε 'de, v 'deε bu po -bati a -gbe.» ²'Na 'wɔ a 'hɔn a nɔnɔ, 'n ya o 'le 'a mu -wɔn, 'n -gbe o nahuin 'bii ni, kɔ nahuin =nu, -v nu o de 'kuku. -Tε ti ni le 'mu -gbo, 'n 'de wen 'le a die, keε, 'nu lele 'a mu 'ni -gbe, -ε mɔ, 'bia 'ni di 'le, nahuin 'bii, -v nu de 'kuku, 'n diu le poo -bati. ³A nye 'ni -hua, 'ke ba yie, 'bia -Yusu 'Klɩsv 'boɔ 'le 'mu 'mu naa, 'boɔ 'prε. 'Bia 'ni di 'le, a di de a -gbe 'ni 'ye. -Yusu 'Klɩsv a -gbe, 'boɔ -kvan nu, 'ke 'le 'a mu -heyri, 'a 'klɩ 'ni -wε -le 'le, 'ɔɔ 'a mu 'a 'klɩ a kenɩne ɔɔ. ⁴Ti =nu -kɔ 'yri v kɩɔ la 'o tu 'yie 'mu, =ni 'ye -nɔ 'ni, ɔ 'de 'klɩ kɔ. Keε, ɔ -hɔn 'le 'kukonyv -heyri 'mu ni, ɔ 'hru 'klɔ. -Tε ti ni le 'mu -gbo, 'ke 'le Nyisva a 'klɩ 'kwli 'mu ni, 'ke ɔ ni 'le 'klɔ. -A -mε -ye, -a kɔ -Yusu 'hεn, -a -mɩε ni. 'A -ti, 'ke 'le 'pia -ye ke, -a 'de 'klɩ kɔ. Keε, 'ke 'le 'pia -ye ke, ɔ kɔ -a mu 'hεn, -a ni 'klɔ. 'A -ti, 'bia =ba di 'le 'a mu -wɔn, Nyisva a 'klɩ ni, -a di -kvan 'yri nuu.

⁵'Nu 'a mu 'ni le, ba 'jɩra 'a ni dɩɔnɩ -tεε, -ε die nu, a 'mue 'ye, 'bia 'ba kuo -Yusu =wlv ye. 'N pue -tεε, a yie ni, 'ke -Yusu 'Klɩsv ni 'le 'a ni =wlv ke. 'N pue -tεε, a 'ni -hre =le nahuin =nu wɔn le, -v plε, v kuo -Yusu ye =wlv, 'plu -ye hɩ' ni, v 'dio =wlv ye kuo. ⁶Keε, 'n pue -tεε, a die 'ni 'ye, -ε mɔ, -a -mε -ye, -a -wε 'le -ba tɩε 'a mu ni, -ε mɔ, -a mu mɔ -tεε a -Yusu a -wɔnnaanyv'v ni. ⁷Keε, -a 'ni -hɩε =le, -ba tɩε 'a mu, -ε mɔ, -a mu mɔ -Yusu a -wɔnnaanyv'v ni. -Aa da Nyisva, 'ke 'o 'a mu -wɔn, -ε die nu, a 'ni -han de 'klan =de nu. Mɔ, -ba 'de 'hru 'ye, 'ke -ba tɩε 'a mu, -ε mɔ, -a mu mɔ -Yusu a -wɔnnaanyv'v ni, de -aa -hua, nε- mɔ, ba nu =hapɔde. ⁸-Baa le 'pupre nu, ε 'we -nɔ ye, -a 'die 'le -wε, 'ke 'le -a ni -kvan 'kwli 'mu, -ba -wɔn -ti a -tεε ye. Deε -do -a -wε 'le -ba nu, nε- mɔ de =nu, -ε 'sii 'o ye. ⁹'Bia 'ba ni 'klɩ ke, 'ke 'o Nyisva a 'hru wɔn, =beti -a -mε -ye, -ba 'de 'klɩ ke ni, -ye -aa nu 'manv. 'A -ti, -aa da Nyisva, -ε die nu, ɔ 'mu 'a mu 'mu -he, a 'mu ye 'mu mu, 'ke 'o 'a 'hru wɔn.

¹⁰ε ni ke 'mu, 'nu 'a mu -wɔn 'cru, -ε die nu, a 'mu 'o de 'kuku a nunue gbo hie, -ε die nu, 'bia 'ni nyre 'le 'a mu -wɔn, 'ni -han 'a mu 'nyre =hεn. 'ε mɔ -tεε, Nyisva -nyi 'mu 'klɩ, 'ke =bo -ha 'le 'a mu le. Keε, ɔ 'de 'mu 'klɩ -nyi, 'ke =bo -wɔ 'a mu gbo. Keε, ɔ -nyi 'mu 'klɩ ni, -ε die nu, 'mu 'a mu 'mu -he, a 'mu ye 'mu mu, 'ke 'o Nyisva a 'hru wɔn.

¹¹'Na 'dɩayuo -a. 'N gba 'kleε 'a mu wlv. 'Nu 'a mu 'ni le, 'ke ba mu ye 'mu, 'ke 'o Nyisva a 'hru wɔn. Ba -nyinyi 'klɩ. Ba kɔ win a 'mɩle'wɩnɩwɩnle, kɔ, ba kɔ kegbowεenle. 'Bia 'baa le 'a nunue nu, -ye Nyisva, -ɔ nɩε -a mu 'mu, kɔ, -ɔɔ -a mu kegbowεenle -nyi, ɔ di 'o 'a mu -wɔn 'ni ni.

¹²Ba -nyinyi 'wio -tɛɛ, -ɛ 'we =nɔ 'diayuo ye. Nyɩsua a nahuin 'bii -gbo, -v ni nɔ, v -gba 'a mu wɔn ɛ -tɛɛ.

¹³'Nu da Nyɩsua, 'ke 'o a 'bii a -ta 'mu, 'ke -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɩsu bɔ 'cipi 'o, bɔ nu 'a mu =hapɔde 'mu, kɔ, Nyɩsua bɔ -nyi 'a mu 'a 'munvɛɛ, kɔ, Nyɩsua a -Hihiu bu nue, ba -mυɛ.

'Cruiŋe =nu, Pɔlu gba la GALATUKUƐ

ye

1 ¹Mɔ Pɔlu nu, -ɔɔ 'cruiŋe -gbo 'cru. 'Mɔ mɔ -Yusu 'Klɩsu a -wɔnnaanyɔ'ɔ nu. Ɛ 'de -tɔnahuon =de, ɔ 'de 'mu le. KƐƐ, -Yusu 'Klɩsu a -gbe, nɔ- le 'mu, ɔ kɔ -a ni Bu Nyɩsuva 'hɛɛn, -ɔ -hɩ 'le 'kɔkɔnyɔ -hɛyri, -ɔ -hɩ 'klɩ. ²Nyɩsuva a nahuin 'bii -gbo, -v ni nɔ, v kɔ 'mu 'hɛɛn, -a =gba 'a mu wɔn le -tɛɛ, 'a mu =nu, -v mɔ Nyɩsuva a nahuin, -v ni 'le Galatɩbɔgba 'mu. ³-A ni Bu Nyɩsuva, ɔ kɔ -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsu 'hɛɛn, bu nu 'a mu -hapuɔde 'mu, kɔ, bu -nyi -we 'a mu kegbowɛɛnle. ⁴-Yusu 'Klɩsu, ɔ -ha 'a dɔwɔ nu, 'ɔ 'ku, 'ke 'o -a ni -ta 'mu, -ɛ die nu, Nyɩsuva 'mu -a ni de 'kuku 'wɔwɩa, kɔ, 'klɩ -gbo a 'yilenyre-tɔplɩ 'ni -han 'klɛɛ lele -a mu win ke kɔɔ. -Tɛ -a ni Bu Nyɩsuva nu 'a -hɩhɩva, ke'ɛ ni, ɔ nu 'a nunue. ⁵-Ba baa Nyɩsuva, -tɛ 'klɩ tɛ ye gbo. Ke'ɛ ni, be ni 'mu.

Nyɩsuva a -hapɩtitie, ɛ 'ya -do

⁶De aa nu, ɛɛ 'mu 'ni saka. -Hapɩkɔ, Nyɩsuva 'ɔ nu 'a mu -hapuɔde 'mu, 'ke 'le -gbɔgbɛkɔ 'kwɩi 'mu, -Yusu 'Klɩsu a -tɩ, 'ɔ da 'a mu, 'ke ba 'ya 'a nahuin 'mu. KƐƐ, -tɛ a 'ble Nyɩsuva a -hapɩtitie kwa, ɛ 'de gbo -wɔn, 'a plee 'le Nyɩsuva ke, 'aa titie -ye nɩa ye gbo po, a ple, -ɛ mɔ -hapɩtitie, kƐɛ, ɛ 'de -hapɩtitie. ⁷Ɛ mɔ -tɛɛ, Nyɩsuva a -hapɩtitiee -do =nu, nɛ- mɔ wintɛ =nu, 'n tɔɔ 'a mu. Ɛ 'de 'klɛɛ lele Nyɩsuva a -hapɩtitie =de kɔ, 'bɛ 'de Nyɩsuva a -hapɩtitie =nu, 'n tɔɔ 'a mu. 'Bia 'ni le 'le 'a ni -wɔn'prɛɛle nu, ɛ 'we =nɔ ye, ɛ kɔ nahuin, 'vɩ 'a mu kaa. U nye 'ni -hɩva, bu 'cɩcɩ Nyɩsuva a -hapɩtitie =nu, -ɛɛ -Yusu 'Klɩsu a -tɩ -wɔn le na. ⁸'Bia nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'cɩcɩ Nyɩsuva a -hapɩtitie =nu, -a pue la 'a mu, a 'ble la kwa, Nyɩsuva bɔ puo 'jrɔ -wɔn, mɔ -betɩ be 'ya -a mu 'mu. ⁹-A =tui 'a mu ye ni, 'plɩ 'ni nyi lele ke nuna: 'Bia nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'cɩcɩ Nyɩsuva a -hapɩtitie =nu, -a pue la 'a mu, a 'ble la kwa, Nyɩsuva bɔ puo 'jrɔ -wɔn.

¹⁰-Be 'a ni =wli nye 'ni 'ye, -ε mɔ, 'n nye 'ni 'cru, -ε die nu, nahuin 'mu 'mu baa? 'Uɔn, ε 'de le 'mu ni. 'N nye 'ni -hva, be 'ya Nyɩsua 'mu, -bo baa 'mu. =Be a nye -wɔn le -hie 'lu, -ε mɔ, 'n nye le 'ni =mɔ, 'ke =bo nɔɔ 'le -tɔnahuin 'yi klɛ? 'Uɔn. 'Bta 'ni nye wen lele -hva, 'ke =bo nɔɔ wen 'le -tɔnahuin 'yi klɛ, 'n 'dee =bo 'ya wen -Yusu 'Klɩsɩ a -kɔvannunyo 'mu.

-Tɛ Pɔlɩ nu -Yusu a -wɔnnaanyɔ a -hɩtɩɛ, ε nɛ- ɔɔ klɛ -hɩhɩa

¹¹'Na 'diayuo -a, =bo -hɩhɩa 'a mu klɛ, -ε mɔ, Nyɩsua a =hapɔtɩtɩɛ =nu, 'n pue la 'a mu, ε 'de -tɔnahuon, ɔ 'die 'lu -wɔn le -hie, ¹²mɔ, ε 'de 'o -tɔnahuin wien, 'n 'die 'o -ha, mɔ, ε 'de -we -tɔnahuon, ɔ 'die 'mu pue. -Yusu 'Klɩsɩ a -gbɛ, nɔ- 'hru 'mu ye, 'ɔ tɔɛ 'mu.

¹³A 'wun ni, -tɛ 'na 'klɔ ni la 'mu, ti =nu -kɔ 'yri 'n 'kɩɛ kɩɛ la -a mu -Juukɩɛ a tɛtɛi -wɔn. Ti a -gbɛ 'yri, 'nu la Nyɩsua a nahuin =tue =sɩɛ 'dɔ, -ε nue, 'n nye la 'ni -hva, =bo -wɔ la 'a nahuin gbo, ¹⁴'plɩ, nahuin =nu, -v kɔ 'mu 'hɛɛn- kɔ la 'yru -do, 'waa nahuin 'plɔplɔ, 'ni -hiu la 'o 'mu, 'ke 'o -a mu -Juukɩɛ a tɛtɛi kɔ 'briɲmli a 'o=tuule -wɔn. 'N -ha la 'n dɔɔnɩ ni 'bii, 'ke 'o -a ni bunɩ a tɛtɛi kɔ 'briɲmli a -gbɛ a -ta 'mu.

¹⁵Kɛɛ, kɩɛ la 'le 'na 'dii 'kwli 'mu gbo, Nyɩsua 'ɔ po la 'mu 'pɩa ke, 'ke 'o 'a -kɔvɔn a -ta 'mu. ɔ nu la 'mu 'mu =hapɔɔɛ, 'ke 'le -gbɔgbɛkɔ 'kwli 'mu. Nɛ-nue, 'ɔ da la 'mu, 'ke =bo nu 'a -kɔvɔn. Ti =nu, ɔ wa la 'dɔ, -tɛ ɩ nyre 'o, ¹⁶-ye ɔ nue ni, 'a 'Yu -Yusu 'ɔ 'hru 'mu ye, -ε die nu, 'mu 'a =hapɔtɩtɩɛ =nu daku a gblegblei =nu pue, -v 'de -Juukɩɛ. Ti a -gbɛ 'yri, 'n 'de la 'le =ɔ =de -wɔn mu, 'n 'de la =tɔ mu -hva. ¹⁷Mɔ, 'n 'de la -we 'le Jrusɛdɔ 'mu mu, 'ke 'le -Yusu a -wɔnnaanyɩ =nu -wɔn, -v mɔ la 'a ye-henahuin. Kɛɛ, dɛ 'n nu, nɛ- mɔ, tii -do a ti 'yri, 'ke 'n mu 'le Arabibɩgbɩ 'mu. -Tɛ 'n -hɔn 'le 'mu, -ye 'n di 'le =le, 'ni mu 'le Damasɩdɔ 'mu, 'ke 'le Silibɩgbɩ 'mu. ¹⁸-Tɛ 'yru ta -hi, -ye 'ke 'n mu 'le Jrusɛdɔ 'mu, -ε die nu, 'n kɔ Pielɩ 'hɛɛn, -a 'mu yi yi, 'ni -hi 'o =nɔ 'hɩn 'mu 'weeii 'hɔn. ¹⁹Ti a -gbɛ 'yri, 'n 'de la -Yusu a -wɔnnaanyɩ =de 'ye, 'be 'de Pielɩ -do a -gbɛ, kɔ -a ni Kɔkɔnyɩ -Yusu a 'diayɩ Saktɩ. ²⁰Ti -gbo, 'nu =tu, ɩ mɔ -ti a -tɛɛ ni. 'N nyi 'ni =tu, 'ke 'o Nyɩsua ye. ε 'de hi, 'ni 'dui =le. ²¹-Tɛ 'n -hɔn 'le Jrusɛdɔ 'mu, -ye 'ke 'n mu 'le 'bɩgbɩ =nu 'mu, -ɩ mɔ Silibɩgbɩ kɔ Silisibɩgbɩ. ²²Ti a -gbɛ 'yri, -Yusu a nahuin =nu, -v ni 'le -Juukɩɛ a 'bɩgbɩ 'mu, v 'de la 'mu a 'yee. ²³U nyi la 'ni 'wɔɔn -do, -ε mɔ: «Nahuon -gbo, =ɔɔ la -a mu =sɩɛ =tue, ɔ 'cɩcɩ ni. -Tɛ ti ni le 'mu -gbo, ɔɔ nahuin 'ni le, 'ke bɩ -nyi 'waa =wli -Yusu 'Klɩsɩ, mɔ =betɩ ti -hi la ti 'yri, bɩ nye la -hva, 'ke bɩ -wɔ la nahuin =nu gbo, -v kuo -Yusu =wli ye.» ²⁴-Tɛ v 'wɔn la -ti a -gbɛ, -ye vɩ la baa Nyɩsua, 'ke 'o 'na -ta 'mu.

-Tɛ Pɔlɩ mu la 'le -Yusu a -wɔnnaanyɩ =nu -wɔn, -v ni la 'le Jrusɛdɔ 'mu

2 ¹-Tɛ 'yru -pu =tu 'o -hɛn -hi, 'n kɔ Banabasi 'hɛɛn, -ye 'ke -a mu 'le lele Jrusɛdɔ 'mu, -ε die nu, -a 'mu 'cɩɛ a nyɩgbɩklɩ 'ye. -Tɛ -aa la mu, 'n gba la -we Titɩ ni. ²'N mu la 'le =le, -ε nue, Nyɩsua le la 'mu ni, 'ke

-bo mu 'le. -Te -a nyre 'le, -ye 'n kɔ 'cɔe a ye'munaanyv 'heen, -a bii ye, 'nɩ -hɩhɩa -nv Nyɩsva a -hapɩtɩtie -nv kle, 'nɩ nahuin -nv pue, -v 'de -Juukvɛ, -ε die nu, 'cɔe a ye'munaanyv a -gbɛ, -v mɔ -Juukvɛ, v 'mv 'na -kvan -nv ke wɛen, 'nɩ nu, kɔ, 'n 'kɩɛ die nu, 'ke 'le nahuin -nv -heyri, -v 'de -Juukvɛ. 'Na -wlv nɔ 'nɩ, v nye la -wɔn lɛ -hie 'lu, -ε mɔ, 'na -kvan a -gbɛ, ɔ 'de 'mini kɔ. ³'Na -wɔnnaanyɔ Titɩ, ɔ mɔ Glɛkɩkɩvɛyɩ'u nɩ. Kɛɛ, -tɛ -a nyre 'le Jrusredɩɔ 'mv, 'cɔe a ye'munaanyv a -gbɛ, v 'dio le, 'ke bɔ 'bɛ ye, -ε 'we -nɔ ye, -tɛ -Juukvɛ a teteii 'a -tutue nu, -ε die nu, ɔ 'mv 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɩsva ye. ⁴Kɛɛ, hɩnyv -de, nv- pa 'le -a mv -heyri, 'v nye la -hva, 'ke Titɩ a -gbɛ bɔ 'bɛ ye. Nahuin a -gbɛ, 'ke 'le gblagblv 'kwli 'mv nɩ, v pa 'le -a mv -heyri, -ε die nu, v 'mue 'ye, -tɛ -aa nu, -a 'de 'klɛɛ 'le lele -Juukvɛ a tetei a 'kɩ gbo nɩ, -ε nue, -a kɔ -Yusu 'Kɩsv 'heen, -a -mvɛ nɩ. U nye 'nɩ -hva, 'ke -ba 'kɩɛ kvɛ -Juukvɛ a tetei -wɔn, -ε die nu, -a 'mv tetei a -gbɛ a -go 'mv 'ya. ⁵Kɛɛ, gbegbe, -a 'de -nv 'hru -nyi. -A 'nɩ -hva -le 'ke bɔ nyre Nyɩsva a -hapɩtɩtie -nv 'yi lɛ, -ε mɔ -tɩ a -tɛɛ, -ε die nu, -tɛ -hapɩtɩtie a -gbɛ nɩ 'mv, a 'mue 'wɔn. ⁶Nahuin -nv, vv 'cɔe a nyɩgblakɩ daa, -betɩ bɩ 'ya nyɩgblakɩ 'mv, bɩ 'de nyɩgblakɩ, dɛ a -gbɛ, ε 'nɩ da -le dɛ -de, -ε nue, 'ke 'le Nyɩsva 'yi 'mv, nahuin 'bii mɔ dɛɛ -do. Nyɩsva 'nɩ 'jra -le nahuin 'yi 'mv lɛ. Nyɩgblakɩ a -gbɛ, -tɛ 'n -hɩhɩa -nv -hapɩtɩtie a -gbɛ kle, 'nɩ nahuin -nv pue, -v 'de -Juukvɛ, mɔ, v 'de 'mv lɛ, -ε mɔ, ε 'de 'o ye -cɛɛ.

⁷Kɛɛ, v yrie nɩ, -ε mɔ, Nyɩsva'a nɩ, -ɔ -nyi 'mv -hapɩtɩtie a -gbɛ, 'ɔ le 'mv, 'ke -bo mu, -bo pue nahuin -nv, -v 'de -Juukvɛ, -ε 'we -nɔ ye, ti -hi la a ti 'yri, -tɛ ɔ nu la, 'ɔ le la Piɛlɩ, 'ke ɔ -mɛ -ye, bɔ pue la -Juukvɛ. ⁸U yrie 'mv lɛ, -ε mɔ, -tɛ Nyɩsva nu, 'ɔ -nyi la Piɛlɩ 'kɩ, 'ɔ lo, 'ke 'le -Juukvɛ -wɔn, kɛ'e nɩ, ɔ nu, 'ɔ -nyi -wɛ 'mv 'kɩ, 'ɔ le 'mv, 'ke 'le dakv a gbleglei -nv -wɔn, -v 'de -Juukvɛ. ⁹Sakɩ kɔ Piɛlɩ kɔ Saan 'heen, -Yusu a nahuiin 'cɔe a nyɩgblakɩ daa, v 'ye nɩ, -ε mɔ, Nyɩsva a -gbɛɛ nɩ, -ɔ -ha 'le -kvan a -gbɛ, 'ɔ -nyo 'mv. Nɛ- nue, 'v 'tv -a mv kwa lɛ, 'n kɔ Banabastɩ 'heen. Dɛ a -gbɛ, v nu, ε -hen 'nyre, v kɔ -a mv 'heen, -a -mvɛ nɩ. U kɔ -a mv 'heen, -a -yri nɩ, -ε mɔ, 'n kɔ Banabastɩ 'heen, 'ke -a di 'le nahuin -nv -wɔn mu, -v 'de -Juukvɛ, -a 'mv -nv Nyɩsva a -hapɩtɩtie pue. U -mɛ -ye, 'ke v di 'le -Juukvɛ -wɔn mu, v 'mv -wɛ -nv Nyɩsva a -hapɩtɩtie pue. ¹⁰Dɛɛ -do -nv, v le la -a mv, -ba nu, nɛ- mɔ: -Baa 'le -Yusu a nahuin -nv -wɔn mu, -v 'de -Juukvɛ, -ba le -nv, bɩ 'kukue 'wli lɛ, -ε die nu, -a 'mv -svɛnyv -nv 'mv -hɛ, -v nɩ 'le -Yusu a nahuin -heyri, 'ke 'le Jrusredɩɔ 'mv. Dɛ a -gbɛ, 'n nue nɩ -tɛɛ.

-Te Pɔlv -hen la Piɛlɩ 'nyre, 'ke 'le Atɩɔsvɩɔɩ 'mv

¹¹-Tɛ dɛ a -gbɛ, ε -hi, -ye 'ke 'n mu 'le Atɩɔsvɩɔɩ 'mv, Piɛlɩ 'ɔ di 'le, 'ɔ nu dɛ, -ε 'de 'le 'yie 'kwli 'mv lɛ nɔɔ. Nɛ- nue, 'nɩ -hɩɔn 'nyre, 'ke 'o nahuin 'bii ye. ¹²Dɛ -nv, -ε mue la 'lu -wɔn, nɛ- gbo: -Te Piɛlɩ a -gbɛ, ɔ nyre la 'le Atɩɔsvɩɔɩ 'mv -tɩtɛ, -ye ɔ kɔ -Yusu a nahuin -nv 'heen, -v 'de -Juukvɛ, 'ke vv la 'o -tegbii -do dɛ dii. (-Yusu a nahuin -nv, -v 'de -Juukvɛ, v 'nɩ -hva -le

bu =tuu 'o -Juukue a tetei =nu, -u le po, bu 'be yre, ka, bu =tuu 'o -Juukue a tetei -ye 'o.) Ti gbi bi -hi, -ye Sakti, -o ni 'le Jrusredio 'mu, -o te gbo nahuin, 'ke bu di la 'le -Yusu a nahuin =nu -won, -v 'de -Juukue, -v ni 'le Atiosiduo 'mu. -Te v nyre 'le, -ye Pielt, -o ka -Yusu a nahuin =nu 'heen, -v 'de -Juukue, -v -ke 'o -tegbii -do de dii, -ye Pielt a -gbe, -o -jri 'a dionu -won, 'v 'kee 'o -tegbii -do de a diile. De -ka -ti Pielt 'o nu de a -gbe, ne- mo: O -me -ye, -Juukue =nu, Sakti te gbo, -o la pu 'waa huannu, -e nue, ke -o po, v dio -hen 'nyre, -te -o nu, 'o bi 'le -Yusu a nahuin =nu -heyri, -v 'de -Juukue, -v 'nini =tuu 'o -Juukue a tetei 'o. ¹³-Yusu a nahuin -ye =nu, -v mo -Juukue, 'yilenyrede =nu, Pielt la nu, ne- v la -we nu, 'v 'lii 'hon na, 'v -jri 'waa dionu ye, 'ke 'o nahuin =nu -won, -v 'de -Juukue. Ne- Banabas la -we nu. U 'bii a -gbe, de =nu, v yi, -e 'de -tee nu, ne- v la nu. ¹⁴-Te 'n 'ye la, -e mo, v 'ni kue -le la Nyisva a -haputitie =nu -won, -e mo -ti a -tee, ne- nue, 'ke 'o nahuin 'bii ye, 'ni 'pree la 'le Pielt -won, 'ni lo la, -e mo:

«-Mo mo -Juukueyu'u ni. Kee, -na -gbe -gbo, =ni kue -le 'klee lele -Juukue a tetei -won. De- nue 'klee, =ni nye -hva, 'ke nahuin =nu, -v 'de -Juukue, bu =tuu 'o -Juukue a tetei 'o 'le? ¹⁵-A -me -ye, -a mu mo -Juukue'e ni, -a 'de daku -ye a nahuin, -v 'de Nyisva a tetei yi. ¹⁶Kee 'klee, -a yie ni, -e mo, nahuon =nu, -o 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyisva ye, no- mo nahuon =nu, -o kuo -Yusu 'Klisv =wlv ye. E 'de nahuon =nu, -o 'o -Juukue a tetei 'o =tuu. Ne- nue, -a -me -ye, =a kuo -Yusu 'Klisv =wlv ye, -e die nu, Nyisva 'bo 'ye de a -gbe, -o 'mu 'o -a mu ye 'sii, 'ke 'o 'a dionu ye. E 'de -baa 'o -Juukue a tetei 'o =tuu a -ti, -e nue, tetei a 'o=tuule, e 'ni nue -le gbe, nahuin 'ni 'sii -le 'o ye, 'ke 'o Nyisva ye.» Ke 'n nu la Pielt a lile.

Nahuon ble ye bo kuo -Yusu 'Klisv =wlv ye, 'plu Nyisva 'muo waa

¹⁷-A mu -Juukue -me -ye, -a nye 'ni -hva, 'ke Nyisva bo 'sii 'o -a mu ye, 'ke 'o 'a dionu ye, -e nue, -a kuo -Yusu 'Klisv ye =wlv. De a -gbe a -ti, -a 'we -no nahuin =nu ye, -v 'de -Juukue, ka, -aa de'kukununyv daa, -e 'we -no nahuin =nu ye, -v 'de -Juukue, -e nue, -a 'ni =tuu -le 'o -Juukue a tetei. =Be de a -gbe, e -hen 'nyre, -Yusu 'Klisv ni, -o 'le -a mu de 'kuku -heyri po? 'Uon, gbege, e 'de le 'mu ni. ¹⁸-Te e ni 'mu, ne- -gbo: Nahuon 'bo ni 'o, 'bo hie 'o -Juukue a tetei a 'o=tuule gbo, -e nue, e 'ni -huo -le 'mu, 'ke bo 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyisva ye, 'plu 'bo -hian lele -won, 'bo kuo lele tetei a -gbe =wlv ye, -ye -o nu de =nu, -e 'nini blee Nyisva a plu. ¹⁹Tetei a -gbe, ni -i 'mu le, -e mo, 'n ni 'mu 'kukue, 'na de 'kuku a -ti. E mo -tee, tetei a -gbe, ni- nue, 'ni 'ku, 'ke 'o Nyisva ye. -Te 'n 'ku 'klee, -ye tetei 'de 'klee lele 'kl ka, 'ke 'o 'mu ke. E 'we -no ye, 'na 'kl 'ka =nu, no- 'ku, 'ni ni 'kl, 'ke 'o Nyisva ye. -Te 'n kuo -Yusu 'Klisv =wlv ye, ne- nue, 'ni yie, -e mo, tugbe =nu, -e ka 'yie 'mu v kuv 'o, e 'we -no ye, -o ka 'mu 'heen- ni, v ka 'o, =a 'ku. ²⁰Ne- nue, 'kl -gbo, 'n ni 'klee, e 'de 'mo, 'n 'de 'klee lele 'kl ni, kee, -Yusu 'Klisv, no- -o ni, -o ni 'kl, 'ke 'le 'mu 'mu. 'Kl -gbo, 'n ni no -won, 'n -ha 'na =wlv 'bii ni, 'ni -nyu Nyisva a 'Yu =nu, -o nue

'mu 'mu, 'plu ɔ -ha 'a dɔnɔ, ɔ 'ku, 'ke 'o 'na -ta 'mu. ²¹-Hapude -nu, Nyɩsua nu 'mu 'mu, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli 'mu, 'n 'deɛ -bo pue gbo, -bo -hian -wɔn, -bo kuo lele tetei -wlv ye. Nahuon 'bɔ 'sii wɛn 'o ye, 'ke 'o Nyɩsua ye, tetei a 'o-tuule a -ti, -ye ɛ -hɛn wɛn 'nyɛ, -Yusu 'Klɩsu 'ku wɛn ni -gbugbe.

-Tɔnahuon -nu, ɔ kuo -Yusu -wlv ye, nɔ- Nyɩsuaa waa

3 ¹A mu Galatikue, a 'de 'lu a lɛ-hiele kɔ. 'N pue -tɛɛ, nahuon -de kaa 'a mu. 'N -hihɛ 'a mu klɛ -tɛɛ, -tɛ -Yusu 'Klɩsu nu 'kɔkɔɛ, 'ke 'o tu 'yie 'mu. ²'N -hua -bo -gba 'a mu dɛ wɔn: -Be -tɛ aa 'o -Juukue a tetei 'o -tuu, nɛ- nue, Nyɩsua 'ɔ -nyi 'a mu 'a -Hihii? 'Uɔn. ɔ -nyi 'a mu 'a -Hihii ni, -ɛ nue, a po 'a -haputitie -nu ye gbo nua, 'a kuo -Yusu -wlv ye. =Be ɛ 'de lɛ 'mu ni? ³De- nue 'klɛɛ, 'a 'de 'a 'muleyriile kɔ? De- kɔ -ti, -kvan -nu, Nyɩsua a -Hihii -tu -wlv, 'ke 'le 'a mu 'mu, 'aa -hua ba -yrɔ 'lu, 'ke 'le 'a ni -gbe a 'klɛ 'kwli 'mu 'le? ⁴=Be -hapude 'bii -nu, Nyɩsua nu 'a mu 'mu, ɛ mɔ -gbugbɛ ni? 'Uɔn, 'ni pue -le -tɛɛ, 'ke bɛ 'ya -gbugbe 'mu. ⁵Nyɩsua, ɔɔ 'a mu 'a -Hihii 'ni -nyi, 'ɔɔ -wɛ 'ɛmileka-tɔpli nu, 'ke 'le 'a mu -hɛyri. =Be baa 'o -Juukue a tetei 'o -tuu a -ti, 'ɔ nye nu? 'Uɔn, ɔ nye 'ni nu, -ɛ nue, a po 'a -haputitie -nu ye gbo nua, 'a kuo -Yusu -wlv ye.

⁶Ba -hie -a ni bu gblaka Abrahamu a dɛ 'lu -wɔn lɛ. U 'crɩɛ ni, 'ke 'le Nyɩsvacrune 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: «Abrahamu kuo la Nyɩsua ye -wlv. Nɛ- nue, Nyɩsua 'ɔ 'sio 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye.» ⁷De a -gbe, ɛ -hɛn 'nyɛ, nahuin -nu, -v kuo Nyɩsua -wlv ye -tɛɛ, nu-v ni, -v mɔ Abrahamu a -tɛɛ a 'yuo a 'yuo. ⁸Ti -hi la ti 'yri, v 'crɩɛ la ni, 'ke 'le Nyɩsvacrune 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: «Nahuin -nu, -v 'de -Juukue, v di Nyɩsua ye kuo -wlv, kɔ, Nyɩsua 'mu -wɛ 'o ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnɔ ye.» De a -gbe a -ti, ɛ ni la ke 'mu, Abrahamu 'ɔ 'wɔn la Nyɩsua a -haputitie, Nyɩsua 'ɔ le -nɔ, ɔ nɔ: «Ke 'n di 'le -mu 'mu naa, 'mu -tutu ke a daku 'bii -hapude 'mu nu.» ⁹Abrahamu kuo la Nyɩsua ye -wlv. Nɛ- nue, Nyɩsua 'ɔ nuo -hapude 'mu, 'plu, nahuin 'bii -nu, -v kuo -wɛ Nyɩsua -wlv ye, ɔ diu -wɛ 'mu nu -hapude.

¹⁰Nahuin -nu, -v nye 'lu -wɔn lɛ -hie, -ɛ mɔ, Nyɩsua diu 'o ye 'ni 'sii, 'ke 'o 'a dɔnɔ ye, -ɛ nue, -ti -nu, tetei -tu, ni- vɔ nu, nahuin a -gbe, Nyɩsua a -bati diu 'ni klɛ. 'E mɔ -tɛɛ, ke Nyɩsua a wintɛɛ po: «Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'nɩni -tuu 'o tetei 'bii -nu 'o 'ɛ ni ti, v 'cru, 'ke 'le Nyɩsvacrune 'kwli 'mu, nahuon a -gbe, Nyɩsua a -bati dio 'ni klɛ.» ¹¹-A yie ni, -ɛ mɔ, ɛ 'de nahuon -de kɔ, -bɔ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɩsua ye, -tɛ ɔɔ 'o tetei 'o -tuu a -ti. -A yi dɛ a -gbe ni, -ɛ nue, ke Nyɩsua a wintɛɛ po: «Nahuon -nu, ɔ kuo Nyɩsua -wlv ye, nɔ- 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɩsua ye. Nahuon a -gbe, nɔ- di 'klɔ ni.» ¹²Kɛɛ, v 'crɩɛ -wɛ ni, 'ke 'le Nyɩsvacrune 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: «Nahuon -nu, -ɔɔ 'o tetei 'o -tuu, nɔ- di 'klɔ ni.» De a -gbe, ɛ nye -a mu 'ni tɔɔ, -ɛ mɔ, tetei a 'o-tuule, ɛ kɔ Nyɩsua a -wlv a yekuole 'hɛɛn, ɪ ni lɛ 'dɔdɔ.

¹³A -ti o, Nyɩsua a -bati klɛ -a mu ni, -ɛ nue, -a 'de 'o tetei 'o -tuu -tɛɛ. Kɛɛ, -Yusu 'Klɩsu, nɔ- di 'le, 'ɔ nyra 'o -a ni -ta 'mu gbo, Nyɩsua a

-bati 't klo. De a -gbe, nɛ- kɔ 'kwli 'mu ɔ naa 'le, 'ɔ waa -a mu, -ɛ die nu, Nyɩsua a -bati 'nɩ -han 'klɛɛ lele -a mu kli. Kɛ'ɛ ni, ʋ nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nyɩsvacruntɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: «Bia 'bu 'ba nahuon gbo, 'ke 'le tugbe 'klɔ, ɛ -hen 'nyɛ, nahuon a -gbe, Nyɩsua a -bati klo nɩ.» ¹⁴Kɛ -Yusu 'Klɩsɩ nu 'a nunue, -ɛ die nu, -hapɔde =nu, Nyɩsua po la le, ɔ di la Abrahamu 'mu nu, nahuin =nu, -ʋ 'de -Juukɔɛ, ɔ 'mue -we =nu 'mu nu, de =nu, -Yusu 'Klɩsɩ nu a -ti. Kɛ -Yusu nu -we 'a nunue, -ɛ die nu, -te -a kuo =wlu ye, Nyɩsua 'mu -a mu 'a -Hihiu -nyi, ɔ po la le, ɔ di la -a mu -nyi.

-Hapɔde =nu, Nyɩsua po la 'le, 'ke 'o Abrahamu -wɔn

¹⁵'Na -ɔtɔyuo -a, =bo pue 'yri a =tuele a de ye. 'Bia dakugbleii 'hɔn, 'bu wɛen ke, 'ke bu =tue 'yri, -ye nahuon =de 'die 'le -we bɔ 'wla 'yri a -gbe, mɔ, nahuon =de 'die 'le -we, bɔ pui -we 'o de 'lu. ¹⁶Dɛɛ -do, nɛ-ɛ ni, 'ke 'o Nyɩsua a 'yri =nu a -ta 'mu, ɔ =tue, ɔ kɔ Abrahamu 'hɛen. Ti =nu -kɔ 'yri Nyɩsuaa 'yri a -gbe =tue, ɔ kɔ Abrahamu 'hɛen, ɔ lo la ni, -ɛ mɔ, -hapɔde =nu, -ɛ kɔ -ti ɔɔ =tu, ɔ die la =nɔ 'mu 'nɩ nu, ɔ kɔ 'a 'yuo a 'yu 'hɛen. Seyi-seyi, Nyɩsvacruntɛ 'nɩ po =le le, -ɛ mɔ, =hapɔde a -gbe, ɔ die la Abrahamu 'mu 'nɩ nu, ɔ kɔ 'a 'yuo a 'yuo 'hɛen. Kɛɛ, ɛ nɔ 'nɩ, ɔ die la 'mu nu 'a 'yuo a 'yuu -do. 'Yu a -gbe, nɔ- mɔ -Yusu 'Klɩsɩ.

¹⁷-Ti 'n -hwa =bo =tu, ni- gbo: Nyɩsua =tue 'yri, ɔ kɔ Abrahamu 'hɛen, 'ɛ gba 'yri a (430) -hɔtrɔwu -hen ni le 'yri a =wlu =tu 'o -pu, 'plu 'ɔ -ha 'le tetei, 'ɔ -nyi 'a daku, -ʋ mɔ -Juukɔɛ. De a -gbe, ɛ -hen 'nyɛ, 'yri =nu, Nyɩsua =tue la, ɔ kɔ Abrahamu 'hɛen, kɔ, -hapɔde =nu, Nyɩsua po la le, ɔ di la =nɔ 'mu nu, tetei 'deɛ bi nyri 'yi le. ¹⁸'Bia Nyɩsua 'bɔɔ wen nahuin -hapɔde 'mu nu, -te ʋʋ 'o tetei 'o =tuu a -ti, -ye ɛ 'we =nɔ ye, ɛ 'de -te ɔ po la le, ɔ di la =nu -hapɔde 'mu 'nɩ nu a -ti, ɔ 'nɩ nue =le wen =nu 'mu. Kɛɛ 'klɛɛ, Nyɩsua nu la Abrahamu 'mu =hapɔde, -ɛ nue, ɔ pue la 'le =le, 'ke 'o =nɔ -wɔn. ɛ 'de -te Abrahamu, ɔɔ 'o tetei 'o =tuu a -ti, 'ɔ 'de la =nɔ -hapɔde 'mu nu.

De -kɔ -ti Nyɩsua 'ɔ -nyi -a mu 'a tetei

¹⁹-Te ɛ ni le 'mu, -bakla =de nahuon =de di wlɔn 'nɩ -gba: De- kɔ -ti Nyɩsua 'ɔ -nyi -Juukɔɛ 'a tetei 'le? Nyɩsua -nyi -a mu ni, -ɛ die nu, -tɔpli =nu, -ɩ nyɛ 'yi le, 'ke 'o =nɔ ye, -a 'mui yi. ɔ -nyi -a mu ni, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, ɛ 'mue gba -gbagba, Abrahamu a 'yuo a 'yu =nu, ɔ 'mu 'le di, Nyɩsua po la le, ɔ di la -hapɔde a -gbe 'mu nu. 'Yu a -gbe, nɔ- mɔ -Yusu 'Klɩsɩ. -Te -Yusu di 'klɛɛ 'le, -ye tetei 'de 'klɛɛ lele 'klɩ =de kɔ. Nyɩsua -ha 'le 'a tetei, 'ɔ -nyi 'a leleenyɩ, leleenyɩ a -gbe, 'ʋ -nyi la -tɔnahuin. Ti =nu -kɔ 'yri ʋ nyi la =nu -nyi, -ye Nyɩsua a winwlɔn-henyɔ Moise, nɔ- ni la 'o Nyɩsua kɔ -tɔnahuin 'hɛen a -gbahlɔn. ²⁰Kɛɛ, -te Nyɩsuaa la Abrahamu le, -ɛ mɔ, ɔ dio la 'mu nu =hapɔde, Nyɩsua a -gbe, nɔ- nyo la 'le -wɔn 'prɛɛ. ɔ 'de la 'le nahuon =de 'mu naa.

²¹-Be de a -gbe, ε -hen 'nyre, Nyɩsua a 'lepoode, ε kɔ tetei 'heen, ι 'de pe? 'Uon, ε 'de le 'mu ni. 'Bia Nyɩsua a tetei -nu, ɔ -nyi la -tɔnahuin, 'bu wen nahuin 'klɔ yrayru -nyi, -ye ι -we wen 'le bu 'sii wen 'o nahuin ye ni, 'ke 'o Nyɩsua ye. Kεε, ε 'de tete -de kɔ, -be nu de a -gbe. ²²U 'criε ni, 'ke 'le Nyɩsuacruntε 'kwli 'mu, -ε mɔ, 'klɔ ke a nahuin 'bii, 'ke υ ni 'le de 'kuku a 'klɔ gbo. Ke'e ni, ε ni 'mu, -ε die nu, -hapɔde -nu, Nyɩsua po la le, ɔ di la nahuin 'mu nu, ɔ 'mue nahuin -nu 'mu nu, -υ kuo -Yusu 'Klɩsu =wlv ye. ɔ nye -nu 'mu 'ni nu, -ε nue, υ kuo -Yusu 'Klɩsu ye =wlv.

²³Ti -hi la a ti 'yri, -te 'hru 'de la 'o gbo a peε, 'ke nahuin bu kuo la -Yusu 'Klɩsu =wlv ye, -Juukvε a tetei nu la -a mu 'mu =jnyυ, -a nyi la 'o =tuu, 'ε gbe -gbagba, Nyɩsua 'ɔ ya -a mu -Yusu 'Klɩsu ye, 'ɔ tɔɔ -a mu 'hru -nu, -a di na, 'plu -a 'mu -Yusu 'Klɩsu a -gbe =wlv ye kuo. ²⁴Tetei a -gbe, ι 'we la -nɔ -a ni naanyɔ ye, -ɔ kla 'yi 'mu, 'ε gbe -gbagba, -Yusu 'Klɩsu 'ɔ di 'le. Ke tetei ni la 'mu, -ε die nu, -te -Yusu 'Klɩsu di 'le, Nyɩsua 'mu 'o -a mu ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnυ ye, -ε nue, -a kuo -Yusu 'Klɩsu a -gbe ye =wlv. ²⁵-Te ti ni le 'mu -gbo, 'hru pe 'o gbo, 'ke -ba kuo -Yusu 'Klɩsu =wlv ye. Tetei 'de 'kleε lele -a ni naanyɔ.

²⁶A 'bii, 'a mu mɔ Nyɩsua a 'yuo ni, -ε nue, a kuo -Yusu 'Klɩsu ye =wlv. ε -hen 'nyre, a kɔ -Yusu 'Klɩsu 'heen, a -mυε ni. ²⁷U po 'a mu 'lu 'nie, -ε die nu, a kɔ -Yusu 'Klɩsu 'heen, a 'mu -mυε. -Te ti ni le 'mu -gbo, a gba -Yusu 'Klɩsu a =wlv. ²⁸-Mɔ -Juukvεyu, -hee' -n 'de -Juukvεyu, 'ke 'o Nyɩsua ye, 'yi'mule'jɟra 'de 'o ni. -Mɔ =ge, -hee' -n 'de =ge, -mɔ nyubεyu, -mɔ nyrvgba, 'ke 'o Nyɩsua ye, 'yi'mule'jɟra 'de 'o ni. A 'bii, a kɔ -Yusu 'Klɩsu 'heen, a -mυε ni, 'a 'ya deε -do. ²⁹-Te a 'ya -Yusu 'Klɩsu a nahuin 'mu, -ye ε -hen 'nyre, 'a mu mɔ -we Abrahamu a 'yuo a 'yuo ni. -Ye -hapɔde 'bii -nu, Nyɩsua po la le, ɔ di la Abrahamu kɔ 'a 'yuo a 'yuo 'heen 'mu nu, ɔ die -we 'a mu 'mu 'ni nu.

-A 'de 'kleε lele tetei a -go, keε, -a mu mɔ Nyɩsua a 'yuo ni

4 ¹-Bo pue 'yu gbi a de ye, 'a bu di 'a kɔkɔ-tɔplɩ 'bii -nu -nyi, ɔ po 'le, 'ke 'o -nɔ -wɔn. 'Yu a -gbe, 'bɔ 'de wen a kue, ɔ 'de -tɩ -de kɔ, bɔ di -tu. ɔ 'we -nɔ =ge ye, -betɩ bɔ di 'a bu a kɔkɔ-tɔplɩ 'bii kɔ. ²'Bɔ 'kie 'yεε 'yu 'mu, nahuin -yee ni, -υ kɔ 'le 'a de -wɔn. Nu- kɔ -we 'le 'a kɔkɔ-tɔplɩ a de -wɔn, ε 'mue gba -gbagba, ti -nu 'a bu wa 'dɩ, ι 'mu 'o nyre. ³Ke -a nene ni -we 'mu. -Te -a 'kie 'dee la -Yusu 'Klɩsu a yie, -a 'we la -nɔ 'yuo-pɩi ye, -a 'ya la 'kuo a -go 'mu. ⁴Keε, ti -nu, Nyɩsua wa la 'dɩ, -te ι nyre 'o, -ye ɔ ya -a mu ye 'a 'Yu, ke nɔ 'klɔ -gbo ke. 'Ke ɔ naa 'le nyrvgba =de 'mu, 'kɔ la 'o -Juukvε a tetei 'o -tuu, ⁵-ε die nu, ɔ 'mu nahuin -nu =gbla, -υ mɔ tetei a -gbe a -go, -ε die nu, -a 'bii, -a 'mu Nyɩsua a 'yuo -he.

⁶De -nu, -ε nye -a mu tɔɔ, -ε mɔ, -a mu mɔ Nyɩsua a 'yuo ni, ne- mɔ: Nyɩsua, nɔ- ya -a mu 'a 'Yu a -Hihiu -nu ye, -ε die nu, υ 'mu 'le -a ni -wɩ ke ni. -Hihiu a -gbe, nu-υ 'le win 'yaa, 'bɩ le po: «Nyɩsua o, -mɔ mɔ 'na Bu.»

7De a -gbe, ε -hen 'nyre, a 'de 'klɛ lele 'kuo a -go. Kεε, 'a mu mɔ Nyɩsua a 'yuo nu. -Tɛ a 'ya 'a 'yuo 'mu a -ti, -hapu-tɔplɩ 'bii -nu, ɔ -tu gbo, 'ke 'o 'a 'yuo -wɔn, ɔ di 'a mu 'ni -nyi.

-Yusu a nahuin, -u ni 'le Galatublogba 'mu, uɔ Pɔlv -wliye 'yaa 'kla

8Ti -hi la a ti 'yri, -tɛ a 'kɩɛ 'dee la Nyɩsua a yie, 'a mu -nu, -u 'de -Juukue, 'kuo -nu, ɔ 'de Nyɩsua, nɔ- kɔ -go a 'ya la 'mu. 9Kεε, -tɛ ti ni le 'mu -gbo, a yi Nyɩsua ni, 'n -hen 'nyre, Nyɩsua, nɔ- yi 'a mu. De- nue, 'aa 'klɛ lele -wɔn -hian, 'aa 'o 'kuo 'o -tuu, ɔ 'de 'klɩ -de kɔ? De- nue, 'aa -hva ba 'ya lele 'waa -go 'mu, 10'aa -we 'o -Juukue a tetei -ye 'o -tuu, 'ke 'o -nyrɔwɩ -ye a -ta 'mu, kɔ yakue -ye, kɔ 'yru a ti -ye, kɔ 'yri -ye 'heen? 11-Tɔplɩ -nu, aa nu, u 'mu -wliye 'yaa 'kla -tɛɛ. 'Nu pi hvannu, 'ke -kuan -nu, 'n nuu 'le 'a mu -heyri, 'ke bɔ kɔ bɔ 'ya -gbugbe 'mu.

12'Diayuo -a, 'nu 'a mu le 'ni 'bati, 'mɔ -gbo, ɔ mɔ -Juukueyu, ti -nu -kɔ 'yri 'n ni la 'le 'a mu -heyri, 'a mu -nu, -u 'de -Juukue, -tɛ a ni la 'mu, kɛ 'n ni la -we 'mu. 'N 'die la 'a mu -hva, 'ke ba -tuu 'o -Juukue a tetei 'o. 'A -ti, -tɛ 'n ni 'mu, kɛ ba ni -we 'mu: A ni -hie 'le 'lu -wɔn le, -ε mɔ, nahuon 'bɔɔ 'o -Juukue a tetei 'o -tuu, -ye ɔ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɩsua ye. A 'de -hlin 'na -wlv =hlɔn a pue. 'A -ti, =beti a 'diu =hlɔn po.

13Bɩ bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -tɛ 'n di la 'le -tɩtɩ, 'ke 'le 'a mu -wɔn, 'nu la 'a mu Nyɩsua a -haputitɩ pue, -ye 'hvin a hinhren kɩ la 'mu. Ne- nue, 'ni 'die la 'le -we, =bo gba la 'na 'dagba 'lu -wɔn. 14'ε mɔ -tɛɛ, ti a -gbe 'yri, 'na 'hvin a hinhren a -ti, aa la 'ye -sue 'dɔ, kεε, 'hvin a -gbe a -ti, a 'de la 'mu yraa, 'a 'de la -we 'mu le bla. Kεε, a 'ble la 'mu kwa -tɛɛ, -ε 'we -nɔ Nyɩsua a leleenɔ ye, kɔ -Yusu 'Kɩsv ye. 15'Ti a -gbe 'yri, a kɔ la plɔ a bleele. De- nue, -tɛ ti ni le 'mu -gbo, 'a 'de 'klɛ lele plɔ a bleeledu a -gbe kɔ 'le? 'N yrii le ti, -ε mɔ, 'bɛ -we la 'le, 'ke ba -ha la -we 'le 'a ni 'yii le, -ε die nu, a 'mui la 'mu -nyi, a die la 'ni nu. 16-Be -tɛ ti ni le 'mu -gbo, =boo 'a mu -ti a -tɛɛ ye -tu, nɛ- nue, 'aa 'mu 'a ni yraanyɔ daa?

17'ε kɔ nahuin, 'uɔ hi le 'du, 'plɩ, 'uɔ Nyɩsua a -haputitɩ -ta 'mu le -ha. Nahuin a -gbe, uɔ 'le 'a mu -wɔn 'ni 'prɛɛ, -ε die nu, a 'mu -nu -wɔn kue. Kεε 'waa 'lu a le-hiele 'de -tɛɛ nu. U nye 'ni -hva, 'ke ba po 'mu ke ye, -ε die nu, a 'mu -nu -wɔn kue. 18'ε nɔɔ 'o le, 'ke ba po nahuin -ye nva ye gbo, kεε, -hapunahuin, nu- ba po nva ye gbo. Kε'ε ni, bɛ ni 'mu 'ε ni ti, mɔ =beti -bo ni 'o 'a mu 'hvin 'mu, =beti -bo 'de 'o 'a mu 'hvin 'mu ni. 19'Na 'yuo-pli -a, 'nu lele 'ye -sue, 'a ni -ti, -ε 'we -nɔ nyrugba ye, -ɔɔ mu -ɲla. 'N 'kɩɛ die -suedu a -gbe 'ye, ε 'mue gba -gbagba, a 'mu -Yusu 'Kɩsv a -tɛɛ a -naagbopu 'mu 'ya. 20'N nye wen 'ni -hva 'dɔ, 'ke =bo ni wen 'le 'a mu -wɔn, -ε die nu, 'mu 'le 'a mu -wɔn 'prɛɛ, 'na pupowin 'mu 'a ni =wɩ le 'tu, -ε nue, -tɛ 'n hren 'a mu -wɔn, -ti -gbo, 'n di -tu, 'n 'di yi.

Nyruɔɔpɔv 'hɔn, -u mɔ Sara kɔ Hagalt a -ti

21'A mu -nu, -u nye -hva, -bu =tuu 'o -Juukue a tetei 'o, =bo =gba 'a mu wɔn: =Be -ti -nu, tetei a -gbe, u -tu, a nyi 'mu le 'ni yrii? 22=Bo -hɩhɩ 'a mu

kle. U 'crite ni, 'ke 'le Nyisvacrunie 'kwli 'mu, -ε mɔ, Abrahamu kɔ la 'yuo nyibepɔv 'hɔn. ɔ kɔ Hagali 'hɛen, nu- kɔ 'yu -ye, ɔ kɔ Sara 'hɛen, 'v kɔ -ɔ -ye. Hagali -mɛ -ye, ɔ mɔ la -ge'e ni. Sara -mɛ -ye, ɔ 'de la -ge. ²³Nyrugba -nu, -ɔ mɔ -ge, ɔ kɔ la 'yu, -ε nue, Abrahamu, nɔ- nye la -hua. E 'we -nɔ ye, -tɔnahuon, nɔ- nye la -hua, ε 'de Nyisua. Kɛɛ, nyrugba -nu, -ɔ 'de -ge, ɔ kɔ la 'yu, -ε nue, ε ni la ke 'mu, Nyisua 'ɔ le la Abrahamu, -ε mɔ, ɔ di la kɔ 'yu. ²⁴De a -gbe, -ε mue la 'lu -wɔn, εε -a mu tɔɔ dɛ. De a -gbe, nɛ- -gbo: Nyrɔv 'hɔn -nu, -v mɔ Hagali kɔ Sara 'hɛen, v -hɛn 'nyre 'yri'gbleii 'hɔn, Nyisua -tue, ɔ kɔ nahuin 'hɛen. Hagali -nu, -ɔ mɔ -ge, ɔ -hɛn 'nyre 'yri -nu, Nyisua -tue la, ɔ kɔ -Juukɛ 'hɛen, ti -nu -kɔ 'yri ɔ la Moise 'a tetei -nyi, 'ke 'le dɔgba -nu 'lu, -ɔ kɔ 'du mɔ Sinai. Tetei a -gbe, u -a mu 'mu nuu -goyuo, -ε 'we -nɔ ye, -tɛ Hagali 'a 'yuo=pli nu la, 'v 'ya la -go 'mu. ²⁵Hagalidu, v -hɛn 'nyre Sinai, 'ke 'le Arabukɛwin 'kwli 'mu. Hagali a -gbe, ɔ -hɛn -wɛ 'nyre kɛke a Jrusɛdɔ, -ε nue, -Juukɛ =nu, -v 'ti 'le 'dɔ a -gbe 'mu, v mɔ tetei a -go'o ni, -ε nue, v 'ni -hua =le bu kuo -Yusu 'Klɩsɩ =wɩv ye. ²⁶Kɛɛ, nyrugba -ye -nu, -ɔ mɔ Sara, -ɔ 'de -ge, nɔ- mɔ -a ni 'dii. Nyrugba a -gbe, ɔ -hɛn 'nyre Jrusɛdɔ prayrɩ -nu, -ɔ ni 'le yakɔ 'mu. 'Dɔ a -gbe, ɔ 'de =godɔ. Nɔ- mɔ -a ni 'dɔ. (ɔ -hɛn -wɛ 'nyre 'yri prayrɩ -nu, Nyisua -tue, ɔ kɔ nahuin 'hɛen.)

²⁷Nyrugba a -gbe, nɔ- kɔ -ti v 'cru la, 'ke 'le Nyisvacrunie 'kwli 'mu, -ε mɔ:

«Mɔ nyrugba -nu, -ɔ 'de 'yukɔde, nu 'manv.

-Mɔ =nu, -ɲɲlakwli 'de -hɩn a nue,

'yaa 'le win, -bo nu 'manv,

-ε nue, nyrugba -nu, 'a tɔ hie 'o gbo,

'a 'yuo=pli di 'ni -huo,

v 'mu 'o nyrugba -nu 'mu -hi,

-ɔ ni 'o 'a tɔ -hɩn.»

²⁸'Na -diayuo -a, 'a 'de 'klɛ lele tetei a -go, 'a mu mɔ Nyisua a -tɛɛ a 'yuo=pli, -ε nue, Nyisua pue la 'le -le, -ε mɔ, 'a di 'ya 'a -tɛɛ 'a 'yuo=pli, -ε 'we -nɔ ye, -tɛ ɔ nu, 'v le la Abrahamu, -ε mɔ, 'a nyrugba Sara di la kɔ 'yu, -ɔ kɔ 'du mɔ Yisaki. ²⁹Ti a -gbe 'yri, 'yu -nu, Hagali kɔ la, 'ke 'le -tɔnahuin a 'klɩ 'kwli 'mu, 'yu a -gbe, ɔ la 'a 'be Yisaki -nu -tue -sɩɛ, Sara kɔ la, 'ke 'le Nyisua a -Hihui a 'klɩ 'kwli 'mu. Ti -gbo 'yri, kɛ'ɛ ni, ε 'kɩɛ nɩɛ 'mu. ³⁰Kɛɛ, v 'crite la ni, 'ke 'le Nyisvacrunie 'kwli 'mu, -ε mɔ: «Bla nyrugba -nu le, -ɔ mɔ -ge, ɔ kɔ 'a 'yu 'hɛen, -ε nue, -ge a -gbe a 'yu, ɔ 'de ye blɛ, 'ke bɔ kɔ 'a bu a kɔkɔ-tɔplɩ win ke.» Kɛɛ, nyrugba -nu, -ɔ 'de -ge, nɔ- kɔ 'yuu ni, -ɔ blɛ ye -bɔ kɔ 'a bu a kɔkɔ-tɔplɩ win ke. ³¹'A -ti o, 'na -diayuo -a, -a 'de nyrugba -nu, -ɔ mɔ -ge a 'yuo, kɛɛ, nyrugba -nu, -ɔ 'de -ge, nɔ- kɔ 'yuo=pli -a 'ya 'mu. E 'we -nɔ ye, -a 'de tetei a -go, kɛɛ, -Yusu 'Klɩsɩ, nɔ- -gbla -a mu, 'ke 'le tetei a 'klɩ gbo.

E 'de ye ble -Yusu a nahuin bu 'ya tetei a -go 'mu

5 ¹-Yusu 'Klɩsɩ =gbla -a mu ni, 'ke 'le -Juukɛ a tetei a 'klɩ gbo, -ε die nu, -a 'ni -han 'klɛ lele tetei a -gbe a -go 'mu 'ya. 'A -ti o, ba -tu 'a nu

dɔnɔ 'yie. A nɔ wɛɛn 'le ke, 'ke nahuon -de nɔ nu 'le lele 'a mu tetei a -go 'mu.

²Mɔ Pɔɔ, 'nu 'a mu 'nɔ le, 'bia 'ba nye 'lu -wɔn lɛ -hie, -ɛ mɔ, a 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɔsɔ ye, -tɛ aa yrɛ 'bɛ a -tɔ, kɔ, -tɛ aa 'o -Juukɔ a tetei -ye 'o -tuu a -tɔ, -ye -Yusu 'Klɔsɔ 'deɛ bɔ waa 'a mu. ³'Nu 'a mu lele 'nɔ le, nahuon 'bɔ nɔ 'o, 'bɔ 'bɛ ye, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɔsɔ ye, -ye nahuon a -gbɛ, ɔ blɛ ye bɔ -tuu 'o -Juukɔ a tetei 'bii 'o -tɛɛ. ⁴'A mu =nɔ, -v nye 'lu -wɔn lɛ -hie, -ɛ mɔ, Nyɔsɔ di 'o 'a mu ye 'nɔ 'sii, 'ke 'o 'a dɔnɔ ye, -ɛ nue, aa 'o -Juukɔ a tetei 'nɔ -tuu, a kɔ -Yusu 'Klɔsɔ 'hɛɛn, a 'de 'klɛ lele -mɔɛ, kɔ, a plee 'le Nyɔsɔ ke, -ye ɔ 'deɛ bɔ nu 'klɛ lele 'a mu -hapɔɔ 'mu, 'ke 'le -gbɔgbɛkɔ 'kwli 'mu.

⁵-A -mɛ -ye, -a yie nɔ, =a nye -pre, -ɛ mɔ, Nyɔsɔ di 'o -a mu ye 'nɔ 'sii, 'ke 'o 'a dɔnɔ ye, -ɛ nue, -a kuo -Yusu 'Klɔsɔ ye =wɔ. Nɛ- mɔ dɛ, -aa -pre, 'ke 'le Nyɔsɔ a -Hihiu a 'klɔ 'kwli 'mu. ⁶Nahuon 'bɔ nɔ 'o, ɔ kɔ -Yusu 'Klɔsɔ 'hɛɛn 'bɔ -mɔɛ, nahuon a -gbɛ, ɔ 'bɛ ye, ɔ 'de ye 'bɛ, ɛ 'nɔ da -le dɛ =de. De -mɔ dɛ gblaka, nɛ- mɔ -ba -nye -Yusu -a nɔ =wɔ. 'Bia =ba -nyo -a nɔ =wɔ, nɛ-ɛ -a mu 'klɔ -nyi, 'ke -ba nɔɛ -a nɔ 'bienu -tɔnahuin 'mu.

⁷-Tɛ a -tu la -Yusu a =wɔ a yekuolɛ -wɔ, aa la 'mu mu ye -tɛɛ. Nyɔ- nue 'klɛ, 'a 'kee 'o -tɔ a -tɛɛ a 'o-tuule 'le? ⁸Nyɔsɔ =nɔ, -ɔ da 'a mu, 'ke ba 'ya 'a nahuin 'mu, ɔ 'de 'a mu le, 'ke ba nu le naale. ⁹-A 'brikɔ nɔ 'nɔ: «Weyɛ -do, nɛ- nye nu, -wo 'bii ɔɔ pa.» ¹⁰-Tɛ -a 'bii, -a kɔ -a nɔ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɔsɔ 'hɛɛn, -a -mɔɛ, 'n yrii le ti, -ɛ mɔ, -tɛ 'na 'lu a le-hiele nɔ 'mu, kɛɛ nɔ, 'a nɔ 'lu a le-hiele di -wɛ 'mu nɔ, a 'mu 'o lele -hapɔ'hru wɔn bi. 'N yie -wɛ nɔ, -ɛ mɔ, nahuon =nɔ, -ɔɔ 'a mu kaa, nahuon a gblo tɔ- bɔ 'ya 'mu, Nyɔsɔ a -bati dio 'nɔ kl.

¹¹'Na -diayuo -a, ɛ kɔ nahuin 'bɔ le pɔ, -ɛ mɔ, 'mɔ Pɔɔ, 'n nyi 'nɔ -tu, 'ke nahuin blɛ ye bɔ 'bɛ yrɛ, -ɛ die nu, Nyɔsɔ 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnɔ ye. Kɛɛ, 'bia 'nu wen le 'a -tutue nu, -ye -Juukɔ 'deɛ bɔ -tue wen 'mu =sɔɛ, kɔ, v 'deɛ bɔ bla wen Nyɔsɔ a wintɛ -nɔ ke, -ɛ nyi -tu, -ɛ mɔ, -Yusu 'Klɔsɔ 'kɔv 'o tu 'yie 'mu nɔ, -a nɔ dɛ 'kuku a -tɔ. ¹²Nahuin =nɔ, -sɔ 'a mu kaa, -sɔ 'a mu le, 'ke ba 'bɛ yrɛ, 'n nye 'nɔ -hɔa, 'ke bɔ -ha wen 'waa dɔnɔ bɔɔ.

**A nɔ kɔɛ 'le 'a nɔ -gbɛ a 'lu a le-hiele -wɔn, kɛɛ, ba
-ha Nyɔsɔ a -Hihiu mɛ le, bɔ naa 'a mu**

¹³'Na -diayuo -a, a -mɛ -ye, Nyɔsɔ da 'a mu nɔ, -ɛ die nu, a 'nɔ -han 'klɛ lele tetei a -go 'mu 'ya. Kɛɛ, -tɛ ɔ -gbla 'a mu a -tɔ, a nɔ po 'le le, 'hru pɛ 'klɛ 'o gbo, 'ke ba nu -tɔplɔ -hɔn =nɔ, 'a nɔ =wɔ -hɔa. Kɛɛ, ba nɔnɔɛ 'mu, kɔ, ba -hihɛ 'mu le. ¹⁴'Ke 'le tetei 'bii -heyri, dɛ -mɔ tete gblaka, nɛ- mɔ: «Nɔɛ -n 'be -tɔnahuon 'mu, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ -n nɔ -n dɔnɔ a 'mɔnɔɛ.» ¹⁵Kɛɛ, 'bia 'a nɔ 'klɔ 'bɔ 'we -nɔ dɛhɔɛi a 'klɔ ye, -tɔ -wɔn -wɔnɔwɔn, kɔ, -u nine, -ye ba =tu 'a nɔ dɔnɔ 'yie, -ɛ die nu, a 'nɔ -han gbo -wɔwɔ.

¹⁶-Tɔ 'nɔ -tu, nɔ -gbo: Ba -ha Nyɔsɔ a -Hihiu mɛ le, bɔ naa 'a mu. 'Bia 'baa le nu, a 'deɛ ba nu -tɔplɔ -hɔn =nɔ, 'a nɔ =wɔ -hɔa. ¹⁷-Tɔplɔ -hɔn =nɔ,

^a 5.9 -hee: 'Flɔɔ a 'yaade 'cicɛ gbi, nɛ-ɛ 'flɔɔkuo 'bii 'yaa.

-tɔnahuon a =wlvɔ -hva, ɪ kɔ Nyɪsva a -Hihiu a -huhva-tɔplɪ 'hɛɛn, ɪ 'de pɛ. -Tɔplɪ =nv, Nyɪsva a -Hihiuu -hva, -ba nu, ɪ kɔ -tɔplɪ -hvɪn =nv, -a nɪ -gbɛ, -aa -hva -ba nu, ɪ 'de -wɛ pɛ. Nɛ- nue, dɛ =nv, aa -hva ba nu, 'a 'de 'le 'a nunue -wɛ. ¹⁸'Bɪa Nyɪsva a -Hihiu 'bvɔ 'a mɔ naa, -ye a 'de 'klɛɛ 'le lele tetei a 'klɪ gbo nɪ.

¹⁹-A yi -tɔplɪ -hvɪn =nv nɪ, -tɔnahvɪn a =wlvɔ -hva bɪ nu. -Tɔplɪ a -gbɛ, nɪ- mɔ -wlawli, 'lalu, kɔ 'ɛ nɪ -tɔvɛɪ =de, ²⁰nahuɪn a -gbɛ 'vɔ =wehɪ klɪ, 'vɔ -wɪdɛ nu, 'vɔ yɪyɪraa, 'vɔ =yɔvɛɪ pɔ, 'vɔ ca =tu, 'vɔ yɪv pɔ, 'vɔ v -do a dɛ 'lu -wɔn lɛ -hie, 'vɔ =tɪɔ lɛ 'bɛ, ²¹dɛ v 'de kɔ, nɛ- vɔ -hva, 'vɔ 'waa dɔɔnv nɔ wɔn -hie, kɔ, 'vɔ -wɛ 'waa dɔɔnv didi-tɔplɪ wɔn -hie, 'vɔ 'yilɛnyɛ-tɔplɪ -ye nu, -ɪ kɔ 'a 'biɛnv 'hɛɛn- 'wuwɛ ye. 'N -gbɛ la 'a mɔ nɪ, 'plu 'nɪ nye lele ke nɪna, -ɛ mɔ, nahuɪn =nv, -vɔ -tɔplɪdɔ a -gbɛ nu, gɛgɛbɛ, v 'dɛɛ bɔ pa 'le Nyɪsva a 'klɔ yɪyɪvɔ 'kwli 'mɔ.

²²Kɛɛ, -tɔplɪ =nv, -u 'le Nyɪsva a -Hihiu 'mɔ -hɔn, ɪ 'wɛ =nɔ tugbɛ a 'kui ye. ɛ 'wɛ =nɔ ye, Nyɪsva a -Hihiu 'bvɔ nahuɪn naa, -ye nahuɪn a -gbɛ, v nɔnvɛ 'mɔ nɪ, 'vɔ 'manɔ nu, 'vɔ kɔ kegbowɛɛnlɛ, 'vɔ kɔ =wlvɔ a 'lɪla, kɔ, 'vɔ kɔ -wɛ =wlvɔ 'yɔkɔ, 'vɔ =hapɔdɛ nu, 'vɔ mɔ =hapɔnahvɪn, ²³'vɔ 'le 'waa dɔɔnv =tɪɔ, 'vɔ yi 'waa dɔɔnv a naalɛ. Nahuɪn 'bvɔ -tɔplɪdɔ a -gbɛ nu, -ye Nyɪsva a tetei 'nɪ pɔ =le lɛ, -ɛ mɔ, v nɪ nui 'le. ²⁴Nahuɪn =nv, -vɔ mɔ -Yusu 'Klɪsv a nahuɪn, v hie 'o -tɔplɪ -hvɪn 'bii =nv gbo, 'waa =wlvɔ -hva. ɛ 'wɛ =nɔ ye, -tɛ bɔ 'nɪnɪ kvɪ wɛn 'klɛɛ 'o tu 'yie 'mɔ. ²⁵Nyɪsva a -Hihiu, nɔ-v -a mɔ 'klɔ yɪyɪvɔ -nyi. -Tɛ ɛ nɪ lɛ 'mɔ, ɛ nu -tɛɛ, 'ke bɔ naa -a mɔ. ²⁶-A 'nɪ 'yaa 'le 'le -a dɔɔnv, -a 'nɪ nue 'le, -a nɪ 'biɛnv nɪ bi 'le yɪvɔ 'mɔ lɛ, kɔ, -a 'nɪ -tutu 'le ca -wɔn.

-Ba -hɪhɛ 'mɔ lɛ

6 ¹'Dɪayɔ -a, 'ba 'ye nahuon =de, 'bɔɔ dɛ 'kuku nu, 'a mɔ =nv, Nyɪsva a -Hihiuu naa, ba -hɔɔ 'mɔ, -ɛ die nu, ɔ 'mɔ 'o lele -hapɔ'hru wɔn bi. Kɛɛ, ba nue, 'ke 'le =wlvɔ 'yɔkɔ 'kwli 'mɔ, kɔ, ba =tu 'a nɪ dɔɔnv 'yie, -ɛ die nu, a 'nɪ -han -wɛ dɛ 'kuku nu. ²Ba -hɪhɛ 'mɔ lɛ, 'ke 'le 'a nɪ 'kla-wliye'yɪya 'kwli 'mɔ. 'Bɪa 'baa lɛ nu, -ye aa 'o -Yusu 'Klɪsv a tetei =nv 'nɪ -tuu.

³Nahuon =de 'bɔ nye 'lu -wɔn lɛ -hie, -ɛ mɔ, ɔ 'de ye'wenyɔ kɔ, kɛɛ, sɛyɪ-sɛyɪ, ɔ 'de nahuon =de, -ye ɔɔ 'a dɔɔnv 'nɪ kaa. ⁴'ɛ nɪ nahuon 'bɔ nɪ 'o, bɔ 'ɪjɪra 'a -gbɛ a nunuklɔ. 'Bɔ 'ye, -ɛ mɔ, ɔ nɔ lɛ 'yi, -ye 'a -gbɛ a nunuklɔ dɪ =nɔ nue 'manɔ. -Ye ɔ 'dɛɛ bɔ nu 'manɔ, -ɛ nue, ɔ -hi 'o 'a 'bɛ =nv 'mɔ nɪ. ⁵'ɛ nɪ nahuon 'bɔ nɪ 'o, -kvan =nv, Nyɪsva -nyi =nɔ, -tɛ ɔɔ 'a nunue nu, 'a -gbɛ, nɔ- dɪ 'a -tɪ Nyɪsva klɛ -hɪhɪa.

⁶Nahuon =nv, ɔɔ -Yusu a nahuɪn tɔɔ, ɛ nɔɔ 'o lɛ, 'ke nahuɪn =nv, -vɔ 'nyɪ, bɔ -ha 'le 'waa kvɔkɔ-tɔplɪ =nv, v kɔ, bɔ -nyi =nv 'a 'pɪa.

⁷A nɪ kaa 'le 'a nɪ dɔɔnv. Nyɔ 'nɪ 'caa =le Nyɪsva. Dɛ nahuoon 'dɔ, ɛ nɛ- ɔɔ 'cɛ. ⁸'ɛ 'wɛ =nɔ ye, 'bɪa nahuon 'bɔ 'de Nyɪsva =wlvɔ ye kuo, 'bɔɔ -tɔplɪ -do =nv nu, 'a -gbɛ a =wlvɔ -hva, ɔ dɪ 'nɪ 'kv, 'ke 'o Nyɪsva ye. Kɛɛ, 'bɪa 'bɔɔ

-tɔplɪ -nɔ nu, Nyɪsɔa a -Hihiuu -hɔa, -ye Nyɪsɔa a -Hihiu a -gbɛ, ɔ dio -nyi 'klɔ yrayrɔ, -ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le. ⁹A -tɪ, -a 'nɪ sɪa 'le, 'ke -ba nu -hapɔdɛ 'ɛ nɪ tɪ, -ɛ nue, =ba 'de sɪa, ɛ di kɔ -nyrɔwɔ, -ɔ kɔ 'mɔ -a di 'o dɛ =nɔ 'cɛɛ, -a 'dɔ. ¹⁰A -tɪ, -tɛ -a 'kɪɛ kɔɛ tɪ, -ba nu nahuɪn 'bii -hapɔdɛ 'mɔ, sɛyɪ-sɛyɪ, nahuɪn -nɔ, -ɔ kuo -Yusu 'Klɪsɔ =wɔ ye, nɔ- -ba nu -hapɔdɛ 'mɔ.

-Yusu a 'kɔkɔɛ, nɛ- kɔ -pli Pɔlɔɔ pɔ

¹¹Ba 'ye kɛ 'makɪbɪ gblakɪ -gbo. 'Na -gbɛɛ nɪ, -ɔ nyɪ 'cru. ¹²Nahuɪn -nɔ, -ɔ -hɔa -bɔ nɔwɔ 'le nahuɪn 'bii 'yɪ klɛ, nɔ-ɔ nɪ, -ɔ nɪ 'o 'a mɔ ke 'mɔ, 'ke ba 'bɛ yrɛ. Nahuɪn a -gbɛ, ɔ 'nɪ -hɔa =le bɔ =tɪ, -ɛ mɔ, nahuɔn 'bɔ =tuu 'o -Juukɔɛ a tɛtɛi 'o, Nyɪsɔa 'nɪ waa =le =nɔ, kɛɛ, nahuɔn 'bɔ kuo -Yusu 'Klɪsɔ =nɔ =wɔ ye, -ɔ 'kɔɔ 'o tu 'yɪɛ 'mɔ, -a nɪ dɛ 'kuku a -tɪ, nɔ- Nyɪsɔa di waa. 'Bɪa 'bɔɔ wɛn -tɪ a -gbɛ =tɪ, -ye -Juukɔɛ di wɛn =tɛ =sɔɛ. Nɛ- kɔ huannɔ ɔɔ pɪ. Nɛ- nue, nahuɪn a -gbɛ, 'ɔ 'a mɔ le, 'ke ba 'bɛ yrɛ, a 'mɔ -wɛ 'o -Juukɔɛ a tɛtɛi -ye 'o =tuu. ¹³Mɔ, nahuɪn -nɔ, -ɔ 'bɛ yrɛ, 'waa -gbɛ, ɔ 'nɪ =tuu =le 'o -Juukɔɛ a tɛtɛi 'bii 'o. ɔ nyɛ 'nɪ -hɔa, 'ke ba 'bɛ yrɛ, -ɛ die nɔ, ɔ 'mɔ 'waa dɔnɔ a -pli pɔ, -ɛ mɔ, -tɪ =nɔ, ɔ =tɪ, a 'bli kwa. ¹⁴Mɛ -ye, dɛ, -ɛ kɔ -ta 'mɔ 'nɪ 'o -pli pɔ, nɛ- mɔ 'kɔkɔɛ =nɔ, -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsɔ 'kɔɔ 'o tu 'yɪɛ 'mɔ. Bɔ 'kɔɔ 'o tu 'yɪɛ 'mɔ, nɛ- nue, 'klɔ -gbo a -tɔplɪ 'ɪ 'nɪnɪ da dɛ =dɛ, 'ke 'le 'mɔ 'yɪ 'mɔ. ɛ 'wɛ =nɔ ye, ɔ kɔ 'o tu 'yɪɛ 'mɔ nɪ, ɪ kɔ -Yusu 'Klɪsɔ 'hɛɛn. 'Na -gbɛ -gbo, 'n 'wɛ =nɔ nahuɔn =nɔ ye, -ɔ 'kɔɔ 'o tu -a gbɛ 'yɪɛ 'mɔ, 'plɪ, -ɔ hɛ 'o 'klɔ -gbo a -tɔplɪ gbo. ¹⁵'Bɪa nahuɔn =dɛ 'bɔ 'bɛ ye, 'bɔ 'dɛ ye 'bɛ, ɛ 'nɪ da =le dɛ =dɛ. Dɛ -mɔ dɛ gblaka, nɛ- mɔ Nyɪsɔa bɔ nue, -ba -hɛ -tɔnahuɪn yrayrɪ. ¹⁶Nahuɪn 'bii, -ɔ 'hru yrayrɔ a -gbɛ na, -ɔ kɔ -tɪ 'n -tɪ wɛn, ɔ kɔ nahuɪn -nɔ 'hɛɛn, -ɔ mɔ Nyɪsɔa a -tɛɛ a daku, nɔ- Nyɪsɔaa kɛgbowɛɛnle -nyɪ, kɔ, nɔ- kɔ wɔlɪ wɔ 'ye.

¹⁷Kɛ 'klɛɛ mɔ -nyrɔwɔ -gbo 'yɪɛ 'mɔ gbo, nyɔ =dɛ nɪ 'yaa 'le 'klɛɛ lele 'mɔ 'kla -wɪye, -ɛ nue, 'pɔɪ -gbo, -ɪ nɔ nɔ 'mɔ 'hɔn 'mɔ, nɪ- nyɛ nahuɪn tɔwɔ, -ɛ mɔ, 'mɔ mɔ -Yusu a nahuɔn nɪ.

¹⁸'Na 'dɪayɔ -a, -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsɔ bɔ nu 'a mɔ -hapɔdɛ 'mɔ. Kɛ'ɛ nɪ, bɛ nɪ 'mɔ.

'Cruiŋe =nu, Pɔlv gba la

EFESUKUƐ

ye

1 ¹Mɔ Pɔlvu ni, -ɔɔ 'cruiŋe -gbo 'cru. Nyɩsva, nɔ- -ha 'le 'mu du 'mu, 'ke =bo -he -Yusu 'Klɩsv a titieponyɔ. 'A mu Nyɩsva a nahuin, -v ni 'le Efesuɔɔ 'mu, -v kuo -Yusu 'Klɩsv =wlv ye, -v kɔ =nɔ 'heɛn, -v -mve, 'a mu 'nu -wɔn 'cru. ²-A ni Bu Nyɩsva, kɔ -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsv 'heɛn, bu nu 'a mu =hapuɔe 'mu, kɔ, bu -nyi -we 'a mu kegboweenle.

Nyɩsva nu -a mu 'mu =hapuɔe 'ɔɔ

³-Ba baa Nyɩsva, -ɔ mɔ -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsv a Bu. ɔ nu -a mu 'mu =hapuɔe-tɔpl a gbleglei, 'ke 'le yakɔ 'mu, -i mɔ =hapuɔe-tɔpl =nu, nyɔ 'nuni 'ye, 'ɔ -nyi -a mu, -e nue, -a kɔ -Yusu 'Klɩsv 'heɛn, -a -mve ni. ⁴Ti -nu kɔ 'yri Nyɩsva 'de la 'klɔ a nue, 'ke ɔ -ha la 'le -a mu du 'mu, -e nue, -a kɔ -Yusu 'Klɩsv 'heɛn, -a -mve ni, -e die nu, -a 'mu 'a nahuin 'mu 'ya, kɔ, 'ke 'o -nɔ ye, 'de 'klan -de 'ni -han 'le -a mu 'mu ni. -Te ɔ nve -a mu 'mu, ⁵nɛ- kɔ -ti, 'e ni ye 'mu, 'ɔ -yri, 'ke bɔ nuu -a mu 'a 'yuo 'mu, 'de -nu, -Yusu 'Klɩsv nu a -ti. ɔ -hve ni, -e nue, ɛɛ -nɔ ke 'ni klu. ⁶ɔ nue ni, -e die nu, -a 'muo baa, =hapuɔe =nu, ɔ nu -a mu 'mu, 'ke 'le -gbuɔgekɔ 'kwli 'mu a -ti. =Hapuɔe a -gbe, 'a -ti 'bva 'yi. ɔ nye -a mu 'ni -nyi, 'ke 'le -gbuɔgekɔ 'kwli 'mu, -e nue, -a kɔ 'a 'Mɔnɔyɩ 'heɛn, -a -mve ni.

⁷'A 'Yu a -gbe, nɔ- kɔ dablo ɔ nu, 'ɔ =gbla -a mu, ɛ -hen 'nyre, ɔ -hri -a ni 'de 'kuku a -ti -wɔn. ɔ nue ni, -e nue, -a kɔ 'a 'Yu a -gbe 'heɛn, -a -mve ni. Nɛ- kɔ 'kwli 'mu, ɔ naa 'le, 'ɔ tve -a mu, -e mɔ, =hapuɔe, ɔ nu -a mu 'mu, 'ke 'le -gbuɔgekɔ 'kwli 'mu, 'a -ti 'bva 'yi. ⁸'Plu, 'ke 'le 'a =wlv a 'yilɛnɔɔ 'kwli 'mu, 'ɔ -nyi -a mu =tɔ, 'ke -ba yrii 'de -nu 'mu le, ɔɔ -hva bɔ nu la. ⁹⁻¹⁰De a -gbe, ɔɔ -hva bɔ nu la, ɛ -hli la ni. Kee, -huhlɩde a -gbe, ɔɔ -hva bɔ nu la si la, ɔ tve 'kleɛ 'a nahuin ni. Kuɛ la 'le gbo, ɔ -yri ni, 'ke bɔ naa 'le -Yusu 'Klɩsv 'mu, -e die nu, ti =nu, Nyɩsva po 'le, ti a -gbe 'yri, -tɔpl 'bii =nu, -i ni 'le yakɔ 'mu kɔ -tutu ke, ɔ 'mui le 'kukue, -Yusu 'Klɩsv 'mui 'o 'lu ye ni.

¹¹-Tɔplɩ 'bii, -te Nyɩsvaa 'a -hɔhva nu, ke'ε ni, ɔɔ 'a nunue nu. -Ye 'kleε, ε ni la ke 'mu, 'ɔ -ha la 'le -a mu du 'mu, -te ɔɔ la 'a -hɔhva nu, -ε die nu, -a 'mu 'a nahuin 'mu 'ya, -ε nue, -a kɔ -Yusu 'Klɩsv 'heεn, -a -mυε ni. 'Plu, -tɔplɩ =nu, ɔɔ -hva bɔ -nyi -a mu, ɔ -ha 'le -a ni 'pia ni, 'ɔ -nyo -a mu -dodo. ¹²'A -ti o, -ba baa Nyɩsva, -ε nue, 'a -ti 'bva 'yi, -a mu =nu, -v mɔ ye-henahuin, -v -ha 'le -a ni =wli, -v -nyi -Yusu 'Klɩsv.

¹³'Ke 'o 'a mu -wɔn, dεε -do, nε-ε ni. A 'wɔn =hapuwinte, -i mɔ =haputitie, -i kɔ 'kwli 'mu, Nyɩsva naa 'le, 'ɔ waa 'a mu, 'a kuo -Yusu 'Klɩsv =wlv ye. 'A -ti, -te a kɔ =nɔ 'heεn, a -mυε, Nyɩsva, ɔ =tue 'a mu yriile. Yriile a -gbe, nε- mɔ Nyɩsva a -Hihiu, ɔ po la le, ɔ di la 'a mu -nyi. Ke'ε ni, ɔɔ -a mu 'a tɔɔle nu, -ε mɔ, -a mu mɔ 'a nahuin. ¹⁴=Hapv-tɔplɩ 'bii, ɔ po la le, ɔ di la 'a daku -nyi, 'a ye-hede, ɔ -nyi -a mu, nε- mɔ 'a -Hihiu. Nε- nye -a mu tɔɔ, -ε mɔ, =hapv-tɔplɩ 'bii a -gbe, ɔ di -a mu 'ni -nyi ti =nu -kɔ 'yri Nyɩsva di -a mu waa 'bii. -Ba baa Nyɩsva. Nɔ- kɔ -ti a 'yi'buaale.

Pɔlv da Nyɩsva, 'ke 'o Efesukue a -ta 'mu

¹⁵Nε- nue, 'a ni -ti 'nu Nyɩsva 'wio -nyi. 'N 'wɩn ni, -te a nu, 'a 'cipi 'o Kɔkɔnyɔ -Yusu a =wlv a yekuole, kɔ, 'ni 'wɩn -wε, -te a nu Nyɩsva a nahuin a 'mɔnυεle. -Te 'n 'wɩn 'kleε, ¹⁶nε- nue, 'ε ni ti, 'bia 'nu Nyɩsva da, 'ni nyo -nyi 'wio, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu. ¹⁷'Nu da Nyɩsva, -ɔ mɔ -a ni Bu, -ɔ kɔ -ti a 'yi'bubva. Nɔ- mɔ Nyɩsva =nu, -ɔ kɔ -kvan -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsv la nu. 'N nyo 'ni da, -ε die nu, ɔ 'mu 'a mu =tɔ -nyi, kɔ, -ε die -wε nu, ɔ 'mu 'a mu 'a dɔnυ tɔɔ, a 'muo yi -teε. ¹⁸'N nyo -wε 'ni da, -ε die nu, 'ke 'le 'a ni =wli ke, -nyre 'mu 'le ni, ε 'mu 'a mu 'mu -he, a 'mu -tɔplɩ =nu 'mu le yrii, -i kɔ -ti Nyɩsva 'ɔ -ha 'le 'a mu du 'mu, ɔ 'mui 'a mu -nyi. 'N nye -wε 'ni -hva, ba yie, -ε mɔ, -nyinyi-tɔplɩ, ɔ di 'a mu -nyi, 'a -ti 'bva 'yi. ɔ di 'a mu 'ni -nyi, a kɔ nahuin -ye =nu 'heεn, -v mɔ 'a nahuin. ¹⁹'N nye -wε 'ni -hva, ba yie, -ε mɔ, 'a 'klukenunε, ε -hi 'o 'ε ni dε 'mu ni, kɔ, 'a 'kli a -gbe 'u -kvan nu, 'ke 'le -a mu 'mu, -a mu =nu, -v kuo =wlv ye.

'Klu -do a -gbe, ni- nu -kvan, 'ke 'le -Yusu 'Klɩsv 'mu, ²⁰ti =nu -kɔ 'yri Nyɩsva -hɔ 'le 'kukɔnyv -heyri, ɔ -hɔ 'klɔ, 'ɔ le =nɔ, 'ke bɔ ni 'o 'a diidepta ke gbo, 'ke 'le yakɔ 'mu. ²¹'Ke 'le yakɔ a -gbe 'mu, -Yusu ni 'o 'klɩ 'bii ye 'lu, -i mɔ Nyɩsva a leleenyv =nu, kɔ 'waa nyigblakt, kɔ 'kuo, kɔ -tɔplɩ 'bii =nu, -i kɔ 'kli, 'ke 'le yakɔ 'mu. ɔ ni -wε 'o nahuin 'bii ye 'lu. Keke a 'klɔ, kɔ 'klɔ yrayrv =nu, -ɔ di 'le di, ε 'de 'klɩ -de kɔ, bɔ 'di 'o 'lu ye ni. ²²Nyɩsva nue ni, 'ε ni dε 'ε ni 'le -Yusu a 'klɩ gbo, -Yusu a -gbe 'ɔ ni 'o 'ε ni dε -de 'lu ye, Nyɩsva 'ɔ nuo 'cυε a nyigblaka 'mu. ²³'Cυε, ε 'we =nɔ -Yusu 'Klɩsv a -gbe a 'hɔn ye. -Yusu a =hapv-tɔplɩ 'bii 'yii 'le 'cυε 'kwli 'mu ni, kɔ 'klɩ 'bii 'heεn, -Yusu -mε -ye, Nyɩsva a =hapv-tɔplɩ 'bii 'i 'yii 'le =nɔ 'mu.

Nyɩsva nu -a mu 'mu =hapvde, 'ke 'le -gbvɔbekɔ 'kwli 'mu, 'ɔ waa -a mu

2 ¹Ti -hi la a ti 'yri, a 'we la =nɔ -te ba 'nɩnɩ 'kv wen, 'ke 'o Nyɩsva ye, -ε nue, aa la nu 'yilenyre-tɔplɩ, 'aa la Nyɩsva a tetei 'wla. ²'Klɩ -gbo ke a

nahuin =nu, -v 'de Nyɩsua yi, 'waa nunuŋmli, nɩ- aa la -wɔn kuɛ, kɔ, 'aa la -we 'kuo -huɩn a nyigblaka -wɔn kuɛ, ɔ kɔ 'kli, ke nɔ -tutu kɔ yakɔ 'heɛn -gbahlɔn. 'Kuo -huɩn a nyigblaka a -gbe, ɔ nu -kuan, 'ke 'le nahuin =nu 'mu, -v 'nɩnɩ =tuu 'o Nyɩsua. ³Ɛ mɔ -tɛɛ, -a 'bii, -tɛ nahuin a -gbe, v nɩ 'mu, ke -a nɩ la 'mu. -Tɔpli -huɩn =nu, -a nɩ =wlu la -hua, nɩ- aa la nu. -A nye la lɛ 'nɩ =mɔ, 'ke -ba nu la -a nɩ -gbe a -huhva-tɔpli -huɩn =nu. -Tɛ -a nɩ la lɛ 'mu, -a mu mɔ la nahuin =nu, Nyɩsua kɔ bɔ poo la yru lɛ, kɔ, 'a -bati kɔ bi kli la, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ɩ di nu, 'ɩ di =v -ye kli.

⁴Kɛɛ, ɛ 'deɛ bɛ nɩ lɛ 'mu, 'ke 'o -a mu -wɔn, -ɛ nue, Nyɩsua, ɔ kɔ -a nɩ wɔlɩ. Ɔ nuɛ -a mu 'mu nɩ 'dɔ, ⁵=betɩ -ba 'we la =nɔ -tɛ -ba 'nɩnɩ 'ku wen, 'ke 'o =nɔ ye, -a nɩ nunuŋmli 'kukui a -tɩ. -Tɛ ɔ nuɛ -a mu 'mu, ɔ -nyi -a mu 'klɔ yrayru, -a kɔ -Yusu 'Klɩsu 'heɛn. Ba kɔ 'a yiyie: Ɔ waa 'a mu nɩ, 'ke 'le -gbugbekɔ 'kwli 'mu. ⁶-Tɛ -a kɔ -Yusu 'Klɩsu 'heɛn, -a -muɛ, Nyɩsua 'ɔ -ha 'le -a mu 'kukonyu -heyri, 'ɔ -ha -a mu 'klɔ, -a kɔ -Yusu 'Klɩsu 'heɛn, kɔ, 'ɔ -nye -a mu gbonule, 'ke 'le yakɔ 'mu, -a kɔ -Yusu 'Klɩsu 'heɛn. ⁷Kɛ'ɛ nɩ, ɔ nu, 'ɔ naa 'le -Yusu 'Klɩsu 'mu, 'ɔ nu -a mu -hapuɔɔ 'mu, -ɛ die nu, -tunahuin a -hrɩn a -hrɩn =nu, -v di 'le di, v 'mue 'ye, -ɛ mɔ, 'a -hapuɔɔ, ɔ nu -a mu 'mu, 'ke 'le -gbugbekɔ 'kwli 'mu, ɛ 'bua nɩ, 'ɛ -hi 'o 'ɛ nɩ de =de 'mu. ⁸Nyɩsua waa 'a mu nɩ, -ɛ nue, a kuo ye =wlu. 'Ke 'le -gbugbekɔ 'kwli 'mu nɩ, ɔ waa 'le 'a mu. Ɛ 'de 'a nɩ nunu-tɔpli a -tɩ. Nyɩsua a -nyinyide'ɛ nɩ. ⁹Ɛ 'de ba nu -hapuɔɔ =de a -tɩ, ɔ 'de 'a mu waa. Kɛɛ, ɔ waa 'a mu nɩ, 'ke 'le -gbugbekɔ 'kwli 'mu, -ɛ die nu, nahuon =de 'nɩ -han 'le 'a dɩɔnu 'yaa. ¹⁰Kɛ ɛ nɩ 'mu, -ɛ nue, Nyɩsua, nɔ- nu -a mu. 'Ke ɔ naa 'le -Yusu 'Klɩsu 'mu, 'ɔ -nye -a mu 'klɔ yrayru, -ɛ die nu, -a 'mu 'yilɛnɔ-kuan nu. 'Yilɛnɔ-kuan a -gbe, ɛ nɩ la ke 'mu, 'ɔ -wɔ la -wɔn, -ɛ die nu, -a 'muo nu.

**-Yusu 'Klɩsu nue nɩ, -Juukue, v kɔ nahuin
=nu 'heɛn, -v 'de -Juukue, 'v -muɛ**

¹¹'A -tɩ o, bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -tɛ a nɩ 'mu: -Tɛ v kɔ la 'a mu, a 'de la -Juukue, nahuin =nu, -v 'bɛ yre, -v mɔ -Juukue, 'su 'a mu tantɩ =tu, 'su 'a mu nahuin =nu daa, -v 'de yre 'bɛ. Kɛɛ, yriileɛ -do =nu, nahuiin 'o 'waa 'huɩn ke nuu, nɛ- kɔ -tɩ su =tu. ¹²Bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -ɛ mɔ, ti a -gbe 'yri, a hren la -Yusu 'Klɩsu -wɔn, ɔ mɔ Waanyɔ =nu, Nyɩsua po la lɛ, ɔ di la 'le ya. 'A mu mɔ la 'dagbɩ' nɩ, 'ke 'le Nyɩsua a daku -heyri. Nyɩsua =tue la 'yri a gblegblei, ɔ kɔ 'a daku 'heɛn, 'ɔ pue la 'le =nu dɛ. Kɛɛ, ɔ 'de la 'le 'a mu 'a daku a -gbe -heyri -hree. A 'die la =wlu ye kuo, -ɛ mɔ, -hapuɔɔ =de di la 'lu -wɔn mue, 'ke 'o 'a mu -wɔn. 'Ke a nɩ la 'le 'klɔ a nunu-tɔpli -heyri. A 'de la Nyɩsua yi. ¹³Ti -hi la a ti 'yri, a hren la Nyɩsua -wɔn, kɛɛ, -tɛ ti nɩ lɛ 'mu -gbo, a 'muɛɛ =nɔ ye, -ɛ nue, a kɔ -Yusu 'Klɩsu 'heɛn, a -muɛ nɩ. -Yusu 'Klɩsu a -gbe, ɔ 'wla 'a dablo gbo, 'ke 'o 'a nɩ -ta 'mu. Nɛ- nue, 'a 'muɛɛ Nyɩsua ye.

¹⁴-Yusu, nɔ- nue, =a kɔ 'klɛɛ kegbowɛɛnɩ. Ti -hi la a ti 'yri, -Juukue, kɔ nahuin =nu, -v 'de -Juukue, v -hɩnhɔn la 'mu lɛ 'yi. Kɛɛ, ɔ -mɛ -ye, ɔ nue

ni, =a 'ya ke dakuv -do. Yraale ni la 'le -a mu -gbahlɔn, ε 'we la =nɔ -mli ye. Kεε, ti -kɔ 'yri ɔ 'ku la, 'ke ɔ 'wlaa la 'o -mli a -gbe. ¹⁵-Juukue a tetei, nu-mɔ: Nu de -gbo, nu de =nu. Kεε, ɔ -me -ye, ɔ -wɪ gbo. ɔ nue ni, -ε die nu, ɔ 'mu -Juukue kɔ nahuin =nu, -v 'de -Juukue 'yi 'mu le pupo. -Te v 'bii, v kɔ -Yusu 'hεen, v -mυε 'klεε, v 'de 'klεε lele dakugbleii 'hɔn, kεε, v mɔ dakuv -doo ni. Kε'ε ni, ɔ nu, 'v wεen ke gbo. ¹⁶-Te ɔ 'ku, 'ke 'o tu 'yie 'mu, yraale 'de 'klεε 'o lele =nu -gbahlɔn ni. ɔ -wε gbo. ɔ nue ni, 'v -hε dakuv -do, 'plu ɔ nue, v 'hɔn -we a -gbe, v kɔ Nyɪsua 'hεen, 'v bibi 'yi 'mu le, 'v -mυε.

¹⁷-Yusu 'Klɪsɔ di nɔ 'klɔ ke ni, 'ɔ po -hapɔtitie =nu, -ε nyi =tu, -ε mɔ, 'a mu =nu, -v 'de -Juukue, 'plu -v hren la Nyɪsua -wɔn, a kɔ Nyɪsua a -gbe 'hεen, a wεen gbo ke, kɔ, -a mu =nu, -v mɔ -Juukue, -v 'mυεε la =nɔ ye, -a kɔ =nɔ 'hεen, =a wεen -we ke gbo. ¹⁸De =nu, -Yusu 'Klɪsɔ nu a -ti, a kɔ -a mu 'hεen, -a -wε 'le -ba 'mυεε -a ni Bu Nyɪsua ye ni, 'ke 'le Nyɪsua a -Hihiu a 'kɪ 'kwli 'mu. Nyɪsua a -Hihiuu -do a -gbe, nu-v -wε -a mu 'mu -hε.

¹⁹'A -ti o, 'a mu =nu, -v 'de -Juukue, a 'de lele 'dagbɪ, a 'de -we lele nahuin =nu, -vυ 'tiile le =mɔ, kεε, 'a mu mɔ 'bɔgbɔ a -gbe a nahuiin ni, -ε 'we =nɔ nahuin =nu ye, -v mɔ -Juukue. 'A mu mɔ -wε Nyɪsua a -tugba a nahuiin ni. ²⁰-Bo pue kayu a de ye. 'A 'we =nɔ kayu a -plati ye. -Yusu a -wɔnnaanyɔ, kɔ Nyɪsua a winwɔn-henyɔ, nu- 'we =nɔ kayu a -gbe a bɔgbɔ-tɔtɔ ye. -Yusu 'Klɪsɔ, nɔ- 'we =nɔ 'katuo ye. ²¹-Yusu a -gbe, nɔ- nye nu, kayu a -gbe 'v ku gbo, 'vυ 'o 'ya, -ε die nu, v 'mu Nyɪsua a kayu =nu -hε, -v kɔ gbo Nyɪsua a -gbe, ɔ 'ti 'le. ²²-Te a kɔ -Yusu 'Klɪsɔ 'hεen, a -mυε, 'a ni -gbe, a kɔ =v -ye 'hεen, a 'we =nɔ kayu =nu ye, -v kɔ gbo Nyɪsua a -Hihiu 'ti 'le.

Nyɪsua nye 'nɪ -hva, 'ke Pɔlv bɔ pue nahuin =nu, -v 'de -Juukue -Yusu a -hapɔtitie

3 ¹-Te ε -ti 'mu, 'n 'cipi 'o Nyɪsua a dɪda, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu. ɔ po 'mu 'mu =ji, 'mɔ Pɔlv, -ε nue, 'nu nu -Yusu 'Klɪsɔ a -kvan, 'a mu nahuin =nu, -v 'de -Juukue, 'nu 'a mu -Yusu a -hapɔtitie pue. ²'N pui -tεε, a yie ni, -ε mɔ, Nyɪsua, nɔ- -nyi 'mu -kvan a -gbe, 'nu nu, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu. ɔ nu 'mu 'mu -hapɔde, 'ke 'le -gbɔgbɛkɔ 'kwli 'mu, 'ɔ -nyi 'mu -kvan a -gbe. ³De =nu, -ε -hli la, kve la 'le gbo, ɔ tve 'mu ni, -ε die nu, 'mυe yi. -Huhlɪde a -gbe, nε- kɔ -ti gbi 'n -tu wen 'a mu ye, kε nɔ 'crunɪe -gbo 'kwli 'mu. ⁴Bɪa 'ba -hre -ti a -gbe, a die 'nɪ 'ye, -ε mɔ, -huhlɪde 'ke 'o -Yusu 'Klɪsɔ a -ta 'mu, 'n nye 'mu le 'nɪ yrii -tεε. ⁵Ti -hi la a ti 'yri, Nyɪsua 'de la -huhlɪde a -gbe nahuin tɔɔ. Kεε, -tε ti ni le 'mu -gbo, ɔ ya 'le 'a -Hihiu ni, -ε die nu, ɔ 'mu de a -gbe nahuin tɔɔ. 'ε mɔ -tεε, 'a -wɔnnaanyɔ, kɔ 'a winwɔn-henyɔ =nu 'hεen, ɔ po 'pɪa ke, 'ke 'o 'a -gbe -wɔn, nu- ɔ tɔɔ de a -gbe. ⁶-Huhlɪde a -gbe, nε- gbo: -Tɔplɪ =nu, Nyɪsua -nyi -Juukue, 'a mu =nu, -v 'de -Juukue, ɔ di -we 'a mu 'nɪ -nyi. 'A kɔ -Juukue 'hεen, a -hε deε -do. De =nu, Nyɪsua po la 'le, ɔ di la -Yusu 'Klɪsɔ a nahuin -nyi, ɔ die 'a mu 'nɪ -nyi. Kε ε ni 'mu, -ε nue, a 'ble Nyɪsua a -hapɔtitie kwa.

⁷Nyisva nu 'mu 'mu -hapude, 'ke 'le -gbugbeko 'kwli 'mu, 'o -nyi 'mu -kvan -gbo, 'nu nu. ⁸ Nue ni, 'ke 'le 'a 'kl a kenunε 'kwli 'mu. -Kvan a -gbe, nɔ- mɔ -bo pue nahuin 'a -haputitie a -gbe. ⁹ Ke 'le Nyisva a nahuin -heyri, 'mɔ mɔ 'lele'boɔnyɔ. -Betɔ be ni le 'mu, Nyisva nu 'mu 'mu -hapude, 'o le 'mu, 'ke -bo pue nahuin -nu, -v 'de -Juukue, -haputitie -nu, -ε nyi -tu, -ε mɔ, 'ke Nyisvaa 'le -Yusu 'Klisv 'mu naa, 'o -a mu -hapu-tɔplɔ 'plɔplɔ 'mu nu. -Hapu-tɔplɔ a -gbe, ɪ -hi -a ni 'lu a le-hiele wɔn; ¹⁰ 'o le -we 'mu, 'ke -bo -hɪhɪa nahuin 'bii de -nu kle, Nyisva -yra la, kuvε la 'le gbo, 'ke 'le -huhliko 'kwli 'mu, -te de a -gbe, ε di 'lu a -wɔnmumue nu. Kuvε la 'le gbo, -bo ye ti -gbo ke, Nyisva, -o mɔ -tɔplɔ 'bii a nununyo, o -hli de a -gbe nahuin ke 'yi. ¹¹ Kee, -te ti ni le 'mu -gbo, Nyisva nue ni, 'ε 'hru 'le 'cve a nahuin -heyri, -ε die nu, Nyisva a leleenyu, ko 'kuo 'bii, ko 'ε ni 'klikenide =de 'heɛn, -ε ni 'le yakɔ 'mu, v 'mu 'cve a nahuin 'ye, v 'mue 'mu le yrii, -ε mɔ, Nyisva ko -tɔ, 'plu 'a -tɔ a -gbe 'o ko 'hri a gbleglei. ¹² De a -gbe, o nu, nε- mɔ de, o -yra la ti -nu -ko 'yri o 'de la 'o 'klɔ a nue. 'Ke o naa 'le -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klisv 'mu, 'o nu de a -gbe, o -yra la. ¹³ -Te -a ko -Yusu 'Klisv 'heɛn, -a -mve, ko, -a kuo =wlv ye, -a 'deε -ba pi huannv, 'ke -ba 'yɪya 'o Nyisva 'hɪvɪn 'mu gbo. ¹⁴ -Ye 'kleε, -te Nyisva nu le 'a nunue, 'nu 'a mu le 'ni 'batt: -Betɔ -boo =sve 'ye, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu, 'a ni =wlv ni bi 'le -hlɔn, -ε nue, 'na =sve a 'yiye a -gbe, ε 'de -gbugbe, keε, ε mɔ 'mu-hεεle gblaka, 'ke 'o 'a mu -wɔn.

-Te -Yusu nu -a ni 'munvele

¹⁵ Nε- nue, 'nu kwlv gbo bla, 'ke 'o -a ni Bu Nyisva ye, 'ni nyo da 'a ni -ta 'mu. ¹⁶ 'A nahuin -nu, -v ni 'le yakɔ 'mu, ko -v -ye -nu, -v ni nɔ -tɔtv ke, v mɔ -tugbi a gbleglei, keε, v mɔ Buu -do a 'yuoo ni. ¹⁷ 'E mɔ -teε, Nyisva a -ti 'bva 'yi, 'ε -hi 'o 'ε ni de 'mu. Nε- nue, 'ni nyo da, -ε die nu, 'a -Hihiu 'mu 'a mu 'kl -nyi, 'kl a -gbe, ɪ 'mu 'le 'a mu 'mu ni. ¹⁸ 'N nyo -we 'ni da, -ε die nu, -Yusu 'Klisv 'mu 'le 'a ni =wlv ke ni 'ε ni ti, -ε nue, a kuo ye =wlv. 'N nyo -we 'ni da, -ε die nu, a 'mu 'mu nunve. 'Bia 'ba nunve 'mu, a di gbo 'ni ku, -ε 'we -nɔ tugbe ye, -ε ko -wlvvɔ ku gbo -teε, ko, -ε 'we -nɔ kayu ye, -v ku gbo. ¹⁹ 'Bia 'be ni le 'mu, a ko Nyisva a nahuin -ye 'heɛn, a di ko 'kl, 'ke ba yrii 'mu le, -ε mɔ, -Yusu 'Klisv nve -a mu 'mu ni, 'ε -hi 'o 'ε ni de 'mu. 'E ni -tegbi aa 'o muu, -betɔ ba 'ya, ba -ti, 'a 'munvele 'kɪε nɪε 'le. ²⁰ 'Nu da Nyisva, -ε die nu, a 'mu 'a 'munvele yi -teε, -betɔ ba 'de 'kl ko, 'ke ba yie 'bii, -ε die nu, -tɔplɔ 'bii, -ɪ ni 'le Nyisva 'mu, ɪ 'mu -we 'le 'a ni -wlv ke ni.

²¹ Nyisva, o ko 'kl, 'ke bo nu 'ε ni de, 'ε -hi 'o 'ε ni de -de 'mu, -aa -hva bo nu, ko, 'ε -hi -we 'o 'ε ni de -de 'mu, -aa 'lu -wɔn le -hie. Ke 'a 'klikenunε ni 'mu, 'a 'kl a -gbe 'u -kvan nu, 'ke 'le -a mu 'mu. ²² -Ba baa Nyisva, 'cve a nahuin a -ti, ko -Yusu 'Klisv a -ti. -Tɔnahuin a -hrɪn a -hrɪn bv -nyi -nɔ -ti a 'yi'buaale, -te 'klɔ te ye gbo. Ke'ε ni, be ni 'mu.

-A mu -Yusu a nahuin, -ba -mve

4 ¹ 'A -ti o, 'mɔ -gbo, v po -ɟɪ 'mu, -Yusu 'Klisv a -kvan a -ti, 'nu 'a mu le 'ni 'batt: 'A mu -nu, Nyisva nuu 'a nahuin 'mu, 'a ni nunuklɔ, bo 'we -nɔ

ye, -te Nyisvaa 'a -huhva nu. ²Ba -tɔ 'le 'a ni dɔnu 'e ni ti, 'a ni -wɔ bi nɔ 'yi le, ba kɔ -wɔ a 'lɔla, 'a ni 'bienu, -beti bu nu 'a mu dɛ 'klan 'mu, a ni puu 'le yru le, kɛɛ, ba 'cipi 'o 'waa 'munvele. ³Ba -tu 'o 'klɔ, dɛ -nu, Nyisva a -Hihiu nu, -a -mɛ, 'e 'mu 'o 'cipi, kɔ, ba wɛn ke gbo, -ɛ die nu, 'a 'mu dɛɛ -do 'mu 'ya. ⁴Cɔɛ, 'e 'we -nɔ -Yusu 'Kɔsu a 'hɔn ye, 'plɔ 'hɔn a -gbɛ, ɪ mɔ 'hɔn -doo ni. Nyisva a -Hihiu, ʋ mɔ -Hihiu -do. Dɛ -nu, Nyisva po la le, ɔ di la 'a mu -nyi, aa -pre, 'ke 'le -wɔ a 'lɔla 'kwɔli 'mu, dɛ a -gbɛ, 'e 'ya -do. ⁵-A ni Kɔkɔnyɔ, ɔ mɔ Kɔkɔnyɔɔ -do. -Yusu a -wɔ a yekuole, 'e mɔ -wɔ a yekuole -do. Nahuin a 'nie a 'lulepupue, 'e mɔ 'nie a 'lulepupuee -do. ⁶Nyisva mɔ Nyisvagbloo -doo ni. Nɔ- mɔ nahuin 'bii a Bu. Nɔ- kɔɔ nahuin kɔ -tɔplɔ 'bii win ke. 'Ke ɔɔ 'le 'e ni nahuon kɔ 'e ni dɛ -de 'kwɔli 'mu naa, 'ɔɔ -kvan nu.

⁷-A 'bii, -Yusu 'Kɔsu nu -a mu 'mu -hapudɛ, 'ɔ -nyi -a mu 'klɔ, 'ke -ba nu 'a -kvan, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ ɔ -hva bɔ nu -a mu 'a -nyinyie. ⁸'E mɔ -tɛɛ, 'ke 'le Nyisvacrunɛ 'kwɔli 'mu, ʋ 'crɛɛ ni, 'ke 'o -Yusu ke, -ɛ mɔ:

«-Tɛ ɔ 'ya 'le yakɔ 'mu,
-ye ɔ -ha 'o 'a yraanyɔ wɔn 'hru,
'ɔ gbo, 'ɔ nuu -jnyɔ 'mu,
'plɔ -tɔnahuin, 'ɔ -nyi -nu -nyinyi-tɔplɔ.»

⁹-Ye 'bu plɛ, ɔ 'ya 'le yakɔ 'mu ni, dɛ, 'e -hɛn 'nyrɛ, ɔ -tɔ nɔ -tɔtɔ ke ni, 'plɔ, 'ɔ 'ya 'le yakɔ 'mu. ¹⁰Nahuon -gbo, ɔ -tɔ nɔ -tɔtɔ ke, ɔ -do a -gbɛ, nɔ- 'ya 'le yakɔ 'mu, -ɛ die nu, 'ke 'o 'e ni -tɛgbi -de, ɔ 'mu -tɔplɔ 'bii win ke kɔɔ.

¹¹Nɔ- -nyi nahuin 'klɔ, 'ke bu nu 'a -kvan. -ʋ -ye, ɔ -nyu 'klɔ, 'ke bu 'ya 'a titieponyɔ 'mu, -ʋ -ye, 'ʋ 'ya Nyisva a winwɔn-henyɔ 'mu, -ʋ -ye 'ʋ -tɔplɔ 'mu le na, 'ʋ nahuin Nyisva a wintɛ tɔɔ, -ʋ -ye 'ʋ mɔ 'cɔɛ a nyigblakɔ, kɔ, 'ʋ -wɛ Nyisva a wintɛ tɔɔ. ¹²Ke ɔ nu, -ɛ die nu, ʋ 'mu -Yusu a nahuin 'mu -hɛ, 'ke bu nu Nyisva a -kvan, -ɛ die nu, 'cɔɛ, -ɛ 'we -nɔ -Yusu a -gbɛ a 'hɔn ye, 'e 'mu 'klɔ ke ni. ¹³'A 'klɔ di 'le 'ni bii, 'e 'mue gba -gbagba, -a 'bii, -a 'mu -mɛ, -ɛ nue, -a 'bii, -a kuo -Yusu 'Kɔsu ye -wɔ, ɔ mɔ Nyisva a 'Yu. Dɛ a -gbɛ, nɛ- nue, -a 'bii, -a yio. -Ye -a 'deɛ -ba 'we -nɔ lele 'yuo ye, kɛɛ, -a di ye 'we nyikukui, -a 'mu 'o ye -cɛɛ, -ɛ 'we -nɔ -Yusu 'Kɔsu ye.

¹⁴Ti a -gbɛ 'yri, -a 'deɛ -ba 'we 'klɛɛ lele 'yuo-pli ye, -ʋ kɔ 'lu a le-hiele kla 'cɔcɔle-tɔ. -Ye gɔlagɔlɔnyɔ kɔ hɔnyɔ 'hɛn, ʋ 'deɛ bu kaa 'klɛɛ lele -a mu, 'ke 'le 'waa tɔɔle 'kwɔli 'mu, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ 'yru a 'dɔɔ, u 'mu a 'pɔ a klepupue nu. ¹⁵'E ni ni 'le le 'mu, 'ke 'o -a mu -wɔn. Kɛɛ, -tɔ a -tɛɛ, Nyisva tɔɔ -a mu, -ba 'cipi 'o 'a kwa'buble -tɛɛ, kɔ, 'bia -ba nyi nahuin ye -tu, -ye -ba -tui, 'ke 'le 'munvele 'kwɔli 'mu, -ɛ die nu, -a ni nunukɔ 'bii, ɔ 'mu -Yusu 'Kɔsu a 'klɔ ye 'we. -Yusu 'Kɔsu a -gbɛ, nɔ -mɔ 'cɔɛ a 'lu. ¹⁶Nɔ- 'kukue 'a nahuin 'bii le, -ɛ die nu, ʋ 'mu dɛɛ -do 'mu 'ya, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ -tɔnahuon a 'hɔn a -tɔplɔ 'bii nu, 'ɪ tɔtɔ yrɛ. -Tɔnahuon a 'hɔn a -tɔplɔ a -gbɛ, -ɪ tɔtɔ yrɛ -tɛɛ, 'bia ɪ 'bii, 'bu -kvan nu -tɛɛ, -ye 'a 'hɔn 'bii, u 'ni ku. Ke 'e ni -wɛ 'mu, 'ke 'o -Yusu a 'hɔn -wɔn, -ɪ mɔ 'cɔɛ a nahuin. Nahuin a -gbɛ, 'bu nɔnɔ 'mu, -ye 'cɔɛ, 'e ni ke 'klɔ.

-A ni nunuklɔ 'ka kɔ 'a yrayru 'heen

17-Tɪ -gbo, 'nu mu -tu, 'n nyi 'nɪ -tu, 'ke 'le -a ni Kɔkɔnyɔ a 'du 'kwli 'mu. 'Nu 'a mu le 'nɪ 'batu: Nahuin -nu, -v 'de Nyɪsɪva yi, a ni kɔvɛ 'le 'kleɛ lele 'waa nunuklɔ -wɔn. -Tɔplɪ -nu, vɔ 'lu -wɔn le -hie, ɪ 'nɪ da -le de -de. 18'Waa 'lu a le-hiele 'we -nɔ gbɪgbɪyɪ ye, vɔ 'nɪ yrii -le -tɪ a -tɛɛ 'mu le. 'Klɔ yrayru -nu, Nyɪsɪvaa 'a nahuin -nyi, vɔ 'dio kɔ, -ɛ nue, 'waa -wli 'gboklo 'mu ni, 'v 'de Nyɪsɪva a 'hru yi. 19'Ya 'o lele 'lu, -betɪ bɔv -tɪ-tɔplɪ nu, -tɪ 'nɪ nu -le -nu. U -ha 'waa dɔnɔv ni, 'ke bɔ nu 'yilɛnyre-tɔplɪ a gbleglei. Nunu-tɔplɪ a -gbɛ, ni- vɔ 'lu -wɔn le -hiee -do.

20 A -mɛ -ye, nunuklɔdɔv a -gbɛ, ɔ 'de -nɔ, -Yusu 'Klɪsɪv 'dio 'a mu tɔɔ. 21'A wintɛ, nɛ- a 'wɔn. Nɛ- aa 'o -tuu. 'A mu -nu, -v kɔ -Yusu 'heen -mɛɛ, a 'nyɪ -tɪ a -tɛɛ 'bii -nu ni, ɔ tɔɔ -a mu. 22-Tɛ ɛ ni le 'mu, nunuɲmli -nu, aa la -wɔn kɔvɛ, ba 'kee 'a nunue. Nunuɲmli a -gbɛ, u la 'a ni -wli le nyre 'yi, -ɛ nue, 'a ni -wli a -gbɛ, u la -hɪa 'yilɛnyre-tɔplɪ. Kɛ'ɛ ni, aa la 'a ni dɔnɔv a kaale nu. 23 Ba -ha Nyɪsɪva mɛ le, bɔ 'ble 'a ni -wli kwa, ɪ 'mu yrayru 'mu bi. 24 Ba nu 'klɔ yrayru -nu, Nyɪsɪva a -gbɛ, ɔɔ -hɪa, -ɛ die nu, 'a ni nunuklɔ 'mu 'a 'klɔ ye 'we. Nunuklɔ a -gbɛ, ɔ mɔ -hapɔde. Nɛ- nue, 'v 'sii 'o ye, 'ɔɔ Nyɪsɪva a plɔ bleɛ.

25'A -tɪ o, a ni 'du 'le 'kleɛ lele hɪ, ba -tu -tɪ a -tɛɛ 'a ni 'bie ye, -ɛ nue, -a 'bii, -a -mɛɛ ni. 26'Bɪa 'ba bi yru 'mu, a ni nu 'le de 'kuku, kɛɛ, 'plɪ 'tɔ 'mu -wɔn, 'a ni -wli bɪ -tɪ 'o le. 27'A ni -nyi 'le 'kuo -hɪvɪn a nyɪgblaka 'hru, 'ke bɔ kɔɔ 'a mu win ke. 28'Nahuon -nu, -ɔɔ la -ke 'yri, ɔ ni 'yri 'le 'kleɛ lele, kɛɛ, 'a -gbɛ bɔ nu -kɔvɛn, 'ke 'le 'oye'siilekɔ 'kwli 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'a dɔnɔv ye klee, kɔ, ɔ 'mu -we -svɛnyv 'mu -hɛ. 29'A ni -tu 'le -tɪ -hɪvɪn le, kɛɛ, ba -tu -hapɔ-tɪ -nu, -ɪ di 'a ni 'bienv 'mu -hɛ, 'ke 'o Nyɪsɪva a -wlv a yekuole a -ta 'mu. 30'A ni nue 'le, Nyɪsɪva a -Hihiu a -wlv ni 'mɛɛ 'le gbo. -Hihiu a -gbɛ, -v ni 'o 'a mu ke 'mu, nu- mɔ yriile, Nyɪsɪva -tue 'a mu, -ɛ nye 'a mu tɔɔ, -ɛ mɔ, 'a mu mɔ 'a nahuin ni. ɛ nye -we 'a mu 'nɪ tɔɔ, -ɛ mɔ, -nyrɔwɔ -de 'kwli 'mu, ɔ di 'a mu 'nɪ waa 'bii.

31-Tɔplɪ 'bii, -ɪ ni 'le 'a mu 'mu, -ɪ nye nu, 'a ni -tɪ 'ɪ kla wɔn, ba -hɪ 'le 'a ni dɔnɔv 'mu, ba -ha -wɛ 'le 'a ni dɔnɔv yru a pupue 'mu, a ni po 'le 'kleɛ lele -yɔvɛi, a ni -tutu 'le 'kleɛ lele tanɪ, 'yilɛnyredɛ -de ni ni 'le 'le 'kleɛ lele 'a mu 'mu. 32'A ni -wli bɪ nɔ 'yi le, 'ke 'o 'a ni 'bienv -wɔn, ba yiyrii wɔlɪ ye, ba -hihri 'a ni 'yilɛnyre-tɔplɪ -nu, aa 'mu nunu a -tɪ -wɔn, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ Nyɪsɪva nu, 'v -hri 'a ni 'yilɛnyre-tɔplɪ a -tɪ -wɔn, de -nu, -Yusu 'Klɪsɪv nu a -tɪ.

Nahuin -nu, -v ni 'le Nyɪsɪva a -nyre 'mu, -tɛ v kɔ bɔ nu naale

5 1'A mu mɔ Nyɪsɪva a 'mɔnvɛyɔ'o ni. 'A -tɪ o, -tɛ Nyɪsɪva a nunuklɔ ni 'mu, kɛ 'a nɔnɔ bɔ ni -we 'mu. 2'Ba 'cipi 'o, ba nɔvɛ 'a ni 'bienv -tɔvɔnahuin 'mu, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ -Yusu 'Klɪsɪv nu -a ni 'mɔnvɛɛ. -Tɛ ɔ nɔvɛ

-a mu 'mu a -ti, 'ɔ -ha 'a dɔnu, 'ɔ 'ku, -ε 'we -nɔ 'wlugbadε ye, υυ 'la, 'ke 'o -cɔhɔn a pipie a -ta 'mu, 'ke 'o Nyɩsua ye, Nyɩsua a -gbe 'ɔ wεen -cɔhɔn a -gbe ke.

³A mu mɔ Nyɩsua a nahuiin ni. 'A -ti o, ε 'de ye blε ba -mɔ nyru -nu lε, -v 'de 'a ni nyru, kɔ, -tɔplɩ -nu, 'a ni 'bienu kɔ, a ni -tu 'le 'a ca. 'Yilenyre-tɔplɩ a -gbe, a ni -tu 'le -wε 'a -ti. ⁴ε 'de -wε -tεε nu, 'ke ba -tu -ti -huɩn lε, kɔ -tu-tɔplɩ 'hεen. Kεε, ε nu -tεε, 'ke ba -nyi Nyɩsua 'wio, 'ke 'o -tɔplɩ -nu, ɔ nu a -ta 'mu. ⁵Ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, nahuin -nu, -υυ nyru lε -mɔ, kɔ, -υυ 'yilenyre-tɔplɩ -ye -nu nu, kɔ, -tɔplɩ -nu, 'waa 'bienu kɔ, -υυ 'a ca -tu, nahuin a -gbe, Nyɩsua 'deε bɔ -nyi -nu 'hru, 'ke 'le 'a 'klɔ yrayru, ɔ di nu 'kwli 'mu, -tε Nyɩsua a -gbe, ɔ kɔ -Yusu 'Klɩsɩ 'hεen, υ di 'o nahuin win ke kɔɔ. Nahuin -nu, -v kɔ 'waa 'bienu a -tɔplɩ a ca, -tɔplɩ a -gbe, ni- υυ 'o -tuu, 'i -hi 'o Nyɩsua 'mu. Nahuin a -gbe, υ 'we -nɔ nahuin -nu ye, -υυ =wehɩ klɩ.

⁶A ni -ha 'le nahuon =de mε lε, 'ke bɔ naa 'le wintε -nu 'mu, -ε 'nɩni da de =de, 'ke bɔ kaa 'a mu, bɔ -tui, -ε mɔ, -tɔplɩ a -gbe, 'i 'de 'yi lε nyre. Kεε, 'yilenyre-tɔplɩ a -gbe, ni- nye nu, Nyɩsua 'ɔɔ nahuin -nu yru lε poo, -v 'nɩni -tuu 'o. ⁷A -ti, nahuindɩ a -gbe, a ni bi 'le 'le -nu -heyri. ⁸Ti =de a ti 'yri la, 'ke a ni la 'le gbɩgbɩyri -heyri, kεε, -tε ti ni lε 'mu -gbo, 'ke a ni 'le -nyre 'mu, -ε nue, a kɔ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'hεen, a -mυε ni. 'A -ti o, nahuin -nu, -v ni 'le -nyre 'mu, -tε 'waa nunuklɔ ni 'mu, kε 'a nɔnɔ bɔ ni -wε 'mu. ⁹-Tε a ni 'le -nyre 'mu, 'a -ti, 'a ni =wli kɔ bi nɔ 'yi lε, a 'mu 'o ye 'sii, a 'mu =hapɔnahuin 'mu 'ya, -υυ -ti a -tεε =tu. ¹⁰Ba =tu 'o 'klɩ, -ε die nu, a 'mu -tɔplɩ -nu yi, -u -a ni Kɔkɔnyɔ a plɔ blee, a 'mui nu. ¹¹A ni po 'le 'le dabɩ nahuin -nu -heyri, -υυ -tɔplɩ nu, 'ke 'le gbɩgbɩyri 'mu, -i 'nɩni da de =de, kεε, 'waa nunu-tɔplɩ a -gbe, ba pui pepe' 'mu lε. ¹²-Ye 'klεε, -tɔplɩ a -gbe, nahuiin nu, 'ke 'le -huhlikɔ 'kwli 'mu, 'a -tutue ni lε -tu. ¹³-Tɔplɩ a -gbe, 'bu pui pepe' 'mu, -tε 'i ni 'mu, nahuin di 'ni 'ye. ¹⁴Nahuon 'bɔ -ha Nyɩsua a -nyre mε lε, 'bε po 'a 'yilenyre-tɔplɩ pepe' 'mu, -ye Nyɩsua a -gbe, ɔ -wε 'le bɔ nue ni, nahuon a -gbe, bɔ bi 'le 'a -nyre 'mu ni. Ne- kɔ -ti, 'υυ lε po:

«-Mɔ -nu, -ɔɔ ηmɔ, 'ba ye 'mu,
-hɔn 'le 'kɔkɔnyɩ -heyri 'mu,
-ε die nu, -Yusu 'Klɩsɩ 'mu -mu 'a -nyre -nyi.»

¹⁵-Tε ε ni lε 'mu, ba -tu 'a ni nunuklɔ 'yie. Nahuin -nu, -v 'de =tɔ kɔ, -tε 'waa 'klɔ ni 'mu, 'a nɔnɔ ni ni 'le lε 'mu, kεε, ba nu 'klɔ -nu, -ɔ 'we -nɔ nahuin -nu ye, -v kɔ =tɔ, 'plu -v nɩɩ 'mu. ¹⁶Ti -gbo, -a ni mɔ 'yri, nahuiin nu 'yilenyre-tɔplɩ 'plɔplɔ. 'A -ti, 'ε ni de, -εε 'a mu ye gbo bi, ba nεε 'le 'kwli 'mu, ba nu =hapɔde. ¹⁷A ni 'ya 'le bubanyɩ 'mu, ba yrii -tɔplɩ 'bii -nu 'mu lε, -a ni Kɔkɔnyɔɔ -hɩa ba nu.

¹⁸A ni -hie 'le 'a ni dɔnɩ nɔ a 'nɩna wlɔn. De a -gbe, εε 'a ni 'klɔ lε nyre 'yi. Kεε, ba -ha Nyɩsua a -Hihiu mε lε, bu kɔɔ 'a mu win ke 'bii. ¹⁹Ba bible Nyɩsua a -wla yre, kɔ -wla -ye, Nyɩsua a -Hihiuu 'a mu tɔɔ, ba bro. Ba

bro, 'ke 'o -a ni Kükönyö ye. Ba bö, 'ke 'le 'a ni =wli 'bii ke. ²⁰Ke 'le -a ni Kükönyö -Yusu 'Klisu 'a 'du 'kwli 'mu, ba -nyi -a ni Bu Nyisva 'wio, 'ke 'o -täpl 'bii, ö nu a -ta 'mu. Ba 'cipi 'o, ba -nyo 'wio.

Tönu kö nyru 'heen

²¹A mu -nu, -vu 'o -Yusu 'Klisu 'o =tuu, ba =tuuü 'o.

²²A mu nyru, ba =tuu 'o 'a ni tönu 'o, -e 'we =nö ye, -te Kükönyö -Yusuü 'a -huhua nu, ²³-e nue, tö, nö- mö 'a nyrugba a 'luyeninyö, -e 'we =nö ye, -te -Yusu 'Klisu nu, 'ö 'ya 'cöe a 'luyeninyö 'mu. 'Cöe, ne- mö 'a 'huin. -Yusu a -gbe, nö- nye waa. ²⁴Ne- nue, nyru kö bu =tuu 'o 'waa tönu -te, -e 'we =nö ye, -te 'cöe nu, 'e 'o -Yusu 'Klisu 'o =tuu.

²⁵A mu tönu, ba nüe -we 'a ni nyru 'mu, -te -Yusu 'Klisu nu 'cöe a 'munvele, 'ö 'ku, 'ke 'o 'a -ta 'mu. ²⁶Ö 'ku ni, -e die nu, 'ö 'mu 'cöe 'pia ke po, 'ke 'o Nyisva a -ta 'mu. 'Ke 'ö naa 'le 'a winte 'mu, 'ö =gbla 'cöe a -gbe, 'ke 'o 'a de 'kuku -wön, 'ö 'sie 'o ye, 'ke 'o Nyisva ye, ²⁷-e die nu, e 'mu 'le =nö ye di, 'ke 'le -ti a 'yi'baale 'kwli 'mu, kö, e 'mu 'o ye 'sii 'bii, 'ke 'o =nö ye, e 'mu -we 'yi le nö, de 'klan =de 'ni -hien 'le 'mu ni, e 'ni =han kikade =de kö. ²⁸Ke e ni -we 'mu, 'ke 'o tönu -wön. Bu nüe 'waa nyru 'mu, -e 'we =nö ye, -te v nu 'waa dötö a 'munvele. Nahuon 'bö nüe 'a nyrugba 'mu, -ye e =hen 'nyre, 'ö nüe 'a dötö 'mu ni. ²⁹E mö -te, e 'de nahuon =de kö, -bö yraa 'a dötö a 'huin. Kee, 'ö nu 'mu ni, 'ö de di, 'ö 'a 'huin 'ye =tu, -e 'we =nö ye, -te -Yusu 'Klisu nu, 'ö 'cöe 'ye =tu, ³⁰-e nue, -a 'bii, -a mu mö -Yusu 'Klisu 'a 'huin a 'pu ni. ³¹Ü 'crie ni, 'ke 'le Nyisvacrunie 'kwli 'mu: «De a -gbe a -ti, nyibeyu kö bö hie 'o 'a bu kö 'a 'dii 'heen gbo, -e die nu, 'ö kö 'a nyrugba 'heen, v 'mu 'o -tegbii -do 'ti, nahuiin 'hön a -gbe, v 'mu -tönuhuon -do -he.» ³²Ke 'le winte a -gbe 'kwli 'mu, 'ke -huhlide gblaka ni 'le, 'e hren 'mu gbo. 'N =hen 'nyre, -Yusu 'Klisu kö 'cöe 'heen, ni- kö -ti u =tu. ³³Kee, 'a mu kö -ti u -we =tu: 'E ni nahuon 'bö ni 'o, bö nüe 'a nyru 'mu, -e 'we =nö ye, -te 'ö nu 'a dötö a 'munvele. Nyru bö =tuu -we 'o 'a tö 'o.

'Yuo-pli, v kö 'waa bunu kö 'waa 'diinu 'heen

6 ¹A mu 'yuo-pli, a kö Kükönyö -Yusu 'heen, a -müe ni. 'A -ti o, ba =tuu 'o 'a ni bu kö 'a ni 'dii 'heen, -e nue, de a -gbe, e mö =hapöde ni. ²Ke Nyisva a teteü -yee po: «=Tuu 'o -na bu kö -na 'dii 'heen, 'ke 'le 'munvele 'kwli 'mu.» Teteü a -gbe, nu- mö ye-heteteü, -v kö ke Nyisva, 'ö po 'le de. ³Lepoode a -gbe, ne- mö: «'Bia =ni nyu 'o =tuu, -ye -n di kö plö a bleele, kö, -n di po -hühülün -petu, ke nö -tötu ke.»

⁴A mu 'yuo-pli a bunu -me -ye, a ni nu 'le -täpl -nu, -i di 'a ni 'yuo-pli yru 'mu le poo. Kee, ba tö =nu, kö, ba -hu 'le le, -te Kükönyö 'a -huhua nu.

-Kvannunyu kö 'waa nyigblaki 'heen

⁵A mu -kvannunyu, ba =tuu 'o 'a ni nyigblaki -te, -v ni nö 'klö -gbo ke. Ba =müe le, 'ke 'le 'a ni 'kl 'bii 'kwli 'mu, 'ke ba nu -kvan -te. 'Bia 'baa le

nu, -ye -Yusu 'Klisu, nɔ- aa 'o =tuu. ⁶A ni nu 'le -kvaan -do, 'bia 'buu 'a mu 'yie =tu, -ε 'we =nɔ nahuin =nu ye, -uu -hva bu pu 'nyree le. Kee, ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, 'a mu mɔ -Yusu 'Klisu a -kvannunyuu ni. 'A -ti, ba -hve, 'ke 'le 'a ni =wli 'bii ke, 'ke ba nu -tɔpli =nu, Nyisvaa -hva. ⁷Baa -kvan nu, -ye ba nuo 'le -hapu-wlu 'kwli 'mu. A ni po 'le le, -tunahuiin -do a -kvan, nɔ- aa nu, kee, ke ba po, Kukɔnyɔ -Yusu, nɔ- kɔ -kvan aa nu. ⁸-Mɔ -kvannunyo, -hee' -n 'de -kvannunyo, kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, =ni nu =hapu-kvan, Kukɔnyɔ -Yusu, nɔ- di -mu 'wio -nyi.

⁹'A mu nyigblaki, ba nu -we 'a ni -kvannunyo =hapode 'mu. A ni 'yuu 'le 'kla -wliye. Ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, a kɔ 'a ni -kvannunyo 'heen, 'a mu mɔ Nyigblaka =nu, ɔ ni 'le yako 'mu a nahuiin ni. ɔ -mε -ye, ɔ 'ni 'jra =le nahuin 'yi 'mu le.

**Ta-wɔn-tɔpli =nu, Nyisvaa -nyi -a mu, -a di 'mu
'ba, -a 'mu 'o Satan 'hru wɔn -ha**

¹⁰'Plu 'mu mu -yre, 'n nye 'ni -hva =bo le 'a mu, -ε mɔ: A kɔ -a ni Kukɔnyɔ 'heen, ba -mve, -ε die nu, ɔ 'mu 'a mu 'kli -nyi, -ε nue, ɔ ni ke 'kli 'dɔ. ¹¹Ta-wɔn-tɔpli 'bii, Nyisvaa 'a mu -nyi, ba 'bli kwa. 'Bia 'ba 'bli kwa, -ye ti =nu -kɔ 'yri 'kuo -hɔn a nyigblaka di gblagblu nu, ɔ 'mu 'a mu ye -wɔn, -ye a dio ye gbo 'ni nyra. ¹²'E mɔ -tεε, tu -gbo, -aa -wɔn, ε 'de -tunahuin, -a 'ni -wɔn =le ye, kee, -aa ye -wɔn 'kuo -hɔn, ɔ kɔ 'waa nyigblaki 'heen, ɔ kɔ gbɔgbɔyɔrɔklɔ -gbo win ke. -Tɔpli 'bii =nu, -i kɔ 'kli -hɔn, 'ke 'le yrayri, ni- -aa ye -wɔn. ¹³'A -ti o, -tε ε ni le 'mu, ta-wɔn-tɔpli =nu, Nyisvaa -a mu -nyi, ba 'bli kwa, -ε die nu, 'kla-wliye'yɔya a -nyrɔwɔ 'bɔ nyre 'o, 'kuo -hɔn 'bɔɔ 'a mu -tva, a 'muo ye gbo nyra, 'plu a 'mu -wɔn -wɔnwɔn, tu 'mu 'le -we, tu 'bu -we 'le, a 'mu gbo nyra -tεε.

¹⁴'A -ti, ba -we -wɔn, a 'mu tu a -gbe -wɔn. Ba 'ya -ti a -tεε a nahuin 'mu. -Ti a -tεε, i 'we =nɔ 'betiye ye, a klu 'a ni wlawlu ke, -ε die nu, a 'mu -wɔn -we, 'ke ba -wɔn tu a -gbe. Ba 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyisvaa ye. 'Bia 'be ni le 'mu, -ye ε 'we =nɔ tawlawlu ye, a pue. Nu-u 'a mu ke ka. ¹⁵Ba po -Yusu a -hapɔtie =nu, -εε nahuin kegbowεenle -nyi. Ba nue, 'ke 'le 'a ni =wli 'bii ke. 'Bia 'ba nye nu, -ye ε 'we =nɔ 'suei ye, a pue, -u 'a mu 'mu -he, 'aa na -tεε, 'ke 'o Nyisvaa a 'hru wɔn. ¹⁶Ba 'cipi 'o -Yusu a =wlu a yekuole. ε 'we =nɔ ye, -tε ba 'nɔn 'ble wen 'kleε ta'wle kwa. Ne- die nu, 'dio =nu, Satan di 'a mu -wɔn le poo, ɔ 'nɔn di 'a mu le 'tu. Mɔ =beti bɔɔ na po, ta'wle =nu, ε dio 'ni jre. ¹⁷Nyisvaa bɔ waa 'a mu, ε 'we =nɔ 'plunugble ye, aa 'lu =tu, ε 'mu 'a ni 'lu ke ka. Ba =tue 'lu, kɔ, ba 'ble -we Nyisvaa a wintε kwa. Nyisvaa a wintε a -gbe, ε 'we =nɔ -hɔtɔplie ye, Nyisvaa a -Hihuu 'a mu -nyi.

¹⁸'E ni ti, ba da Nyisvaa, 'ke 'le 'a ni =wli 'bii ke. Ba dɔ, -tε 'a -Hihuu 'a mu 'a tɔle nu. A ni ηmo 'le, ba ni 'o -preele 'mu, a ni sta 'le -we. Ba 'cipi 'o Nyisvaa a dɔda, 'ke 'o 'a nahuin 'bii a -ta 'mu. ¹⁹Ba da -we Nyisvaa, 'ke 'o 'na -ta 'mu, -ε die nu, -ti 'n di =tu, ɔ 'mui 'mu tɔɔ, 'ni =han hvannu pi, 'mu

-Yusu a -haputitie =nu po, ti -hi la a ti 'yri, -ε -hli la, kεε, ɔ tɔɔ 'klεε -a mu.
 20-Yusu, nɔ- nu 'mu 'a titieponyɔ 'mu, 'mu nahuin 'a -haputitie a -gbε pue.
 Ba da Nyɩsua, -ε die nu, 'nɩ -han hvannu pi, 'bia 'nu -haputitie a -gbε po,
 -ε 'we =nɔ ye, -tε Nyɩsuaa 'a -hvhua nu. Nε- 'n kɔ =bo nu, =betɩ =bo nɩ nɔ =ju
 'mu.

Wlɔnle-gbugba

21 Tisiki, ɔ mɔ -a nɩ 'munvε-dɩayu, ɔɔ -a nɩ Kɔkɔnyɔ a -kvan nu -tεε, ɔ
 di 'a mu 'nɩ le, -tε 'n nu nɔnɩε, -ε die nu, -tɔplɩ 'bii, 'nu nu, a 'mui yi. 22 'A
 -tɩ o, 'n nyo 'le 'a mu -wɔn 'nɩ lee, -ε die nu, -tε -a nu nɔnɩε, a 'mue yi, ɔ
 'mu 'a mu 'klɩ -nyi.

23 -A nɩ Bu Nyɩsua, ɔ kɔ -a nɩ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɩsɩ 'hεεn, bu -nye 'a mu
 -dɩayuɔ 'bii kegbowεεnle. Bu nue, ba nɩvε 'mu, kɔ, ba kuo -Yusu 'Kɩsɩ
 =wɩ ye -tεε. 24 Nahuin 'bii, -v 'cipi 'o -a nɩ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɩsɩ a 'munvεle,
 Nyɩsua bɔ nu =nu =hapudε 'mu, 'ke 'le -gbugbεkɔ 'kwɩ 'mu.

'Crune =nu, Pɔlv gba la FILIPUKUE

ye

1 ¹Mɔ Pɔlv kɔ Timote 'heɛn, -v mɔ -Yusu 'Klɩsv a -kuannunyv, -a muv ni, -vɔ 'crune -gbo 'cru. 'A mu =nu, -v mɔ Nyɩsva a daku, 'ke 'le Filipudɔ 'mu, 'a mu'v ni, -aa -wɔn 'cru, a 'bii =nu, -v kɔ -Yusu 'Klɩsv 'heɛn -mve. A bi 'le ye, a kɔ 'cve a 'yie-tunyv, kɔ 'cve a 'mu-henyv 'heɛn, a 'bii, 'a mu kɔ 'crune -gbo. ²-A ni Bu Nyɩsva, kɔ -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsv, bu nu 'a mu -hapɔde 'mu, kɔ bu -nyi 'a mu kegbowɛɛnle.

Filipukue a 'cve a -ti, Pɔlv kɔ Nyɩsva 'wio -nyi

³'E ni ti, 'bia 'nu 'a ni -ti 'lu -wɔn le -hie, -ye 'nu 'na Nyɩsva -nyi 'wio, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu. ⁴'E ni ti, 'bia 'nu Nyɩsva da, 'ke 'o a 'bii -ta 'mu, -ye 'na plɔ ble ni. ⁵'Nu Nyɩsva -nyi 'wio, -e nue, kve la 'le -nyrɔwɔ =nu 'yie 'mu gbo, -ɔ kɔ 'mu a -he la -Yusu a nahuin, -bo di 'le -didi, -bo ye -nyrɔwɔ -gbo ke, a bi 'mu ke, -aa Nyɩsva a -hapɔtitie nahuin pue. ⁶'N yie ni, -e mɔ, Nyɩsva, -ɔ -tu 'yilɛnɔ-kvan =nu -wlu, 'ke 'le 'a ni =wli ke, ɔ dio -wɔn gba 'lu, ɔ 'muo -wɔn -wɔ -nyrɔwɔ =nu -kɔ 'mu -Yusu 'Klɩsv di 'le lele di. ⁷'E kɔ 'o le, 'ke -bo kɔ 'lu a le-hieledv a -gbe, 'ke 'o 'a mu -wɔn. 'E mɔ -tɛɛ, 'n nve 'a mu 'mu ni 'dɔ, 'ke 'le 'na =wlv 'bii ke, -e nue, a 'bii, a kɔ 'mu 'heɛn, Nyɩsva nu -a mu 'mu -hapɔde, -e die nu, a 'mu 'mu 'mu -he, -tɛ ti ni le 'mu -gbo, -tɛ 'n ni nɔ -ji 'mu, kɔ, 'nu Nyɩsva a -hapɔtitie a -ti -wɔn le na, 'ke 'o -batiponyɔ ye, 'mue =nɔ tɔɔ, -e mɔ, -hapɔtitie a -gbe, e mɔ -ti a -tɛɛ ni. ⁸'Bia 'ni ple, 'n nve 'a mu 'mu ni, e mɔ -ti a -tɛɛ ni, -e nue, Nyɩsva yie ni, -e mɔ, 'nu -tu -ti a -tɛɛ. 'Munvele =nu, 'n kɔ, 'ke 'o 'a mu -wɔn, 'ke eɛ 'le -Yusu 'Klɩsv 'mu -hɔn.

⁹De -kɔ -ti 'nu Nyɩsva da, 'ke 'o 'a mu -wɔn, ne- mɔ ba nɔnve 'mu, 'plu 'munɔnvele a -gbe be bii kle. 'Bia 'munɔnvele a -gbe, 'beɛ kle bii, -ye a di -ti a -tɛɛ =nu 'ni yi, kɔ, a 'mu -we 'yilɛnɔ-tɔplɩ kɔ 'yilɛnyre-tɔplɩ a 'yi'mule-hɩhɩale yi, ¹⁰-e die nu, a 'mu 'le 'yilɛnɔ-tɔplɩ -ha, a 'mui nu. 'Be -ti

le 'mu, -ye -nyrɔwɔ =nu -kɔ 'mu -Yusu 'Klɩsu di 'le lele di, a di 'o ye 'ni 'sii, 'yilenyredɛ =de 'ni =han 'le 'a mu 'mu ni. ¹¹-Yusu 'Klɩsu, nɔ- die nu, 'a ni nunuklɔ 'mu 'o ye 'sii. Nahuin =nu, -v di dɛ a -gbe 'ye, v di Nyɩsua 'ni baa, kɔ, v 'muo -we -ti a 'yi'buaale -nyi.

De -mɔ dɛ gblaka, nɛ- mɔ =bo -nyi -Yusu 'Klɩsu -ti a 'yi'buaale

¹²Dɩayuo -a, ba kɔ 'a yiyie, bu po 'mu =jt 'mu, ε 'die nu, Nyɩsua a -haputitie ε 'de gbo nyra, kɛɛ, ε 'sɛɛ gbo. ¹³ɛ =hen 'nyre, 'sɔyuo 'bii =nu, -su -gulɔnɔma a kayu 'yie =tu, kɔ nahuin =nu, -v ni nɔ -tuo ke, v yie ni, -ε mɔ, -tɛ 'n 'ya -Yusu 'Klɩsu a nahuon 'mu, nɛ- nue, 'ni ni nɔ =jt 'mu. ¹⁴Dɛ -ye ni 'o, nɛ- mɔ =bo ni nɔ =jt 'mu, dɛ a -gbe, ε -nyi -Yusu a nahuin 'plɔplɔ 'klɩ, 'ke bu kuo -a ni Kɔkɔnyɔ =wlv ye -tɛɛ. U 'ni pɩ =le 'klɛ lele huannu, 'ke bu =tu Nyɩsua a -ti nahuin ye.

¹⁵Nahuin -ye, su -Yusu 'Klɩsu a -ti 'ni =tu, -ε nue, su 'mu -wɔn =tu ca. Uv -hva bu -nyi 'mu 'kla-wliye'yia. Kɛɛ, =v -ye, su Nyɩsua a -ti 'ni =tu, 'ke 'le 'waa =wlv 'bii ke. ¹⁶U nye 'ni nu, -ε nue, v nuɛ 'mu 'mu ni, 'plu 'v yie, -ε mɔ, Nyɩsua lee nɔ 'mu ni, 'ke =bo tvɛ nahuin, -ε mɔ, Nyɩsua a -haputitie mɔ -ti a -tɛɛ ni. ¹⁷Nahuin -ye =nu, -su 'mu ca -wɔn =tu, su -Yusu 'Klɩsu a -ti 'ni =tu, -ε nue, v nye 'ni -hva, 'ke bu ni 'o 'mu 'lu ye. Uv naa 'lii 'hɔn. U nɔ 'ni, v nye 'ni nu, -ε die nu, 'mu lele =svɛ 'ye, kɛ nɔ =jt 'mu.

¹⁸Kɛɛ, ε 'ni 'yaa =le 'mu 'kla -wliye. Mɔ =betɩ buv =wlv 'klan nu, bu nyi =tu, mɔ =betɩ buv =wlv 'yɔkɔ nu, bu nyi =tu, -Yusu 'Klɩsu a -haputitie, nɛ- su po. 'Nu nu 'manv, dɛ a -gbe a -ti, kɔ, 'n 'kɩɛ die 'manv nu, 'a -ti. ¹⁹ɛ mɔ -tɛɛ, 'n yie ni, -ε mɔ, -bati =nu, su 'mu le poo, ɪ die 'ni nu, Nyɩsua 'mu 'mu waa, -ε nue, aa da Nyɩsua, 'ke 'o 'na -ta 'mu, kɔ -Yusu 'Klɩsu a -Hihiu, su -we 'mu 'mu 'ni -hɛ. ²⁰Dɛ 'ni -hva 'dɔ, kɔ, 'ni -pre, nɛ- mɔ, 'ni nu 'le dɛ =de, -ε di 'mu -tvɩ nue, kɔ, 'ni sia 'le, 'plu 'ni nye -we -hva, 'na nunuklɔ a -ti, 'ke nahuin bu baa -Yusu 'Klɩsu, -tɛ ti ni le 'mu -gbo, kɔ 'ε ni ti =de, mɔ =betɩ =bo ni 'klɔ, mɔ =betɩ =bo 'kv. ²¹Mɛ -ye, =betɩ =bo ni 'klɔ, dɛ -mɔ dɛ gblaka, nɛ- mɔ =bo -nyi -Yusu 'Klɩsu -ti a 'yi'buaale, mɔ =betɩ =bo 'kv, -ye 'na 'kɔkɔɛ, ε -hi 'o 'na 'klɔnɩɛ 'mu ni, -ε nue, 'ke 'n di 'o =nɔ 'hɔn 'mu mu. ²²Bɩa 'ni 'kɩɛ nɩɛ 'klɔ, -ye 'n -we 'le =bo nu -kvan ni, =ɔ di nahuin 'mu -hɛ. -Tɛ ε ni le 'mu, -ye 'hru =nu, 'n di 'le -ha, 'n 'diu yi. ²³=Bo 'kv, =bo ni 'klɔ, -tɔplu 'hɔn -we a -gbe, ni- kɔ -gbahlɔn 'n ni 'o. 'Ke 'le 'pɩa -ye ke, 'n nye 'ni -hva, =bo 'kv wen, -ε die nu, 'n kɔ -Yusu 'Klɩsu 'hɛɛn, -a 'mu 'hɔn 'mu nɩnɩ. Dɛ a -gbe, ε di wen nu -tɛɛ, 'ε -hi 'o =bo ni 'klɔ. ²⁴Kɛɛ, 'ke 'le 'pɩa -ye ke, ε nu -we -tɛɛ, 'ke =bo ni 'klɔ, 'a ni -ti, -ε die nu, 'mu 'a mu 'mu -hɛ. ²⁵A -ti, 'n yie ni, -ε mɔ, 'n 'kɩɛ die 'klɔ ni, 'mu 'le 'a mu -hɛyri ni, -ε die nu, 'a 'mu ye 'mu mu, 'ke 'o Nyɩsua a 'hru wɔn, kɔ, 'a 'mu 'manv nu 'dɔ. ²⁶A -ti, 'bɩa 'ni -hɔn nɔ =jt 'mu, 'ni di 'le 'a mu -wɔn, a di baa -Yusu 'Klɩsu 'dɔ, 'na 'ledidie a -ti.

²⁷Dɛ, -ε mɔ dɛ gblaka, nɛ- mɔ 'a mu -Yusu a nahuin, 'a ni nunuklɔ bɔ nue, -Yusu 'Klɩsu a -haputitie, ε 'mu -ti a 'yi'buaale kɔ. Mɔ =betɩ =bo di 'le 'a

mu -wɔn, mɔ -beti -bo 'de 'le di, 'n -hva -bo 'win, -ε mɔ, a kɔ 'lu a le-hieleε -do, 'a -mυε, kɔ, 'a kɔ -wɔwɔ -do, 'aa -kvan nu, -ε die nu, nahuin 'mu -Yusu a -haputitie -wɔwɔ ye kuo. ²⁸A ni pɔ 'le 'klεε lele 'a ni yraanyɔ a huannu. 'Bia 'ba 'nɔnɔ pɔ 'waa huannu, υ die 'nɔ yrii, -ε mɔ, Nyɔsua a -bati diu 'nɔ kɔ, kεε, a -mε -ye, Nyɔsua, ɔ waa 'a mu ni. Nyɔsua a -gbe, nɔ- di -nυ dε a -gbe tɔɔ. ²⁹'Ke Nyɔsua naa 'le -Yusu 'Kɔsɔ 'mu, 'ɔ -nyi 'a mu 'hru, 'ke ba kuo -wɔwɔ ye. ε 'de ba kuo -wɔwɔ yee -do a 'hru, ɔ 'diu 'a mu -nyi, kεε, ɔ -nyi -we 'a mu 'hru, 'ke ba 'ye =sυε, 'a -ti. ³⁰A 'ye la ni, -ε mɔ, 'nɔ la nu -Yusu 'Kɔsɔ a -kvan -tεε, -ε 'we =nɔ nahuon =nυ ye, -ɔ yi -wɔwɔnle -tεε. -Tε ti ni le 'mu -gbo, a nye 'nɔ 'wɔn, -ε mɔ, 'n 'kɔε -wεen. 'Plu -ye, 'a ni -gbe, ye-wɔwɔwɔndu a -gbe, nε- aa -wε ye -wɔwɔwɔn.

Ba kɔ 'lu a le-hieleɖu -nυ, -Yusu 'Kɔsɔ kɔ la

2 ¹A kɔ -Yusu 'Kɔsɔ 'hεen, a -mυε ni. Dε a -gbe, nε-ε 'a mu 'kɔ -nyi. Bɔ nυε 'a mu 'mu, dε a -gbe, nε-ε 'le 'a mu -wɔwɔ 'kwɔli 'mu gbo =tu. A kɔ Nyɔsua a -Hihɔ 'hεen, a -mυε ni, 'a nυε 'a ni 'bienu 'mu, 'aa wɔwɔ ye yiyrii. ²-Tε ε ni le 'mu, ba kɔ 'mɔnɔnυεle, ba kɔ -wɔwɔ -do, ba -mυε, ba 'wɔwɔwɔn win 'mu le. 'Bia 'bε ni le 'mu, -ye 'n di nu 'manɔ 'dɔ. ³'Bia 'baa dε nu, a ni -hie 'le 'a ni dɔwɔn -do a dε 'lu -wɔwɔn le, kɔ, a ni 'yaa 'le 'le 'a ni dɔwɔn, kεε, ba =tɔ 'le 'a ni dɔwɔn 'le. Ba 'ye, -ε mɔ, 'a ni 'bienu, nυ- ni 'o 'a mu 'lu ye. ⁴Nahuon 'bɔ ni 'o, 'yilεnɔ-tɔplɔ -nυ, -i di 'a 'bienu 'mu -he, ni- bɔ nu. A ni nu 'le -tɔplɔ -do -nυ, -u a -do 'mu -he. ⁵'Lu a le-hieleɖu -nυ, -Yusu 'Kɔsɔ kɔ la, nε- ba kɔ.

⁶ -Beti -Yusu bɔ 'ya Nyɔsua 'mu,
ɔ 'de la ca kɔ, 'ke bɔ -he -tε Nyɔsua ni 'mu.

⁷ Kεε, ɔ hie 'o Nyɔsɔvatu -nυ gbo,
'-he Nyɔsua a -kvannunyo,
'-he -we -tɔnahuon.

⁸ -Tε ɔ -he -tɔnahuon,
-ye ɔ =tɔ 'le 'a dɔwɔn ni,
'=tuu 'o Nyɔsua, 'kɔ -wε.
'Kɔkɔε a -gbe, ɔ 'kɔ,
nε- mɔ bɔ kɔ 'o tu 'yie 'mu,
-ε mɔ -tɔl'kɔkɔε.

⁹ Nε- nυε, Nyɔsua 'kɔ 'yɔwɔ 'o,
'kɔ ni 'o -tɔplɔ 'bii 'lu ye,
'kɔ =tue =nɔ 'dɔ -nυ, -υ ni 'o 'dɔl 'bii 'lu ye,
¹⁰ -ε die nu, nahuin 'bii, kɔ 'ε ni dε =de 'hεen,
'ke 'le yakɔ 'mu,
kɔ, kε nɔ -tɔtɔ ke,
kɔ, 'ke 'le -tɔtɔ gbo,
'bɔ -Yusudɔ 'wɔn,

v 'bii a -gbe, v 'mu 'le di,
 v 'muo kwli ye gbo bla,
 'ke 'o 'a 'o-tuule a -ta 'mu.

11 'E ni nahuon, 'bo ni 'o, ɔ di 'ni -tu, -ε mɔ,
 -Yusu 'Klɩsu, nɔ- mɔ Kɔkɔnyɔ.
 -Ye v di 'a Bu Nyɩsuva -nyi -ti a 'yi'buaale.

'Ke 'le ŋmli'yilenyrenyɔ -heyri, ba 'we -nɔ yahroyɔ ye, -ɔɔ wɩn

12 'Na nɩnatumupu -a, -te a yie, -te -Yusu nu Nyɩsuva a 'o-tuule, 'a ni -gbe, a kɔ ba -tuu -we 'o Nyɩsuva. Ti =nu -kɔ 'yri 'n ni la 'le 'a mu -heyri, a nyo la 'o 'ni -tuu. -Te 'n 'de 'klɛɛ 'le 'a mu -heyri ni, a kɔ ba -tuu -we 'o, ε 'mu 'o 'a 'o-tuule =nu 'mu -hi, a kɔ la, 'ke 'o =nɔ -wɔn, ti =nu -kɔ 'yri 'n ni la 'le 'a mu -heyri. E =hen 'nyre, waale =nu, Nyɩsuva waa 'a mu, ε nye 'ni -hva, 'ke 'le 'a ni 'pia ke, 'ke ba nu -kuan, 'ke 'le Nyɩsuva a pɩpɩe 'kwli 'mu, 13-ε nue, Nyɩsuva a -gbe, ɔɔ nu -kuan, 'ke 'le 'a ni =wli ke, -ε die nu, -tɔpli =nu, -u 'a plɔ blee, a 'mui 'mu nuɛ, kɔ a 'mui -we nu. 14 'E ni de =de, aa nu, a ni 'pɩpɩe 'le wɩn 'mu le, kɔ, a ni po 'le -we =yɩɛ, 15-ε die nu, a 'mu 'o ye 'sii, 'yilenyredɛ =de 'ni =han 'le 'a mu 'mu ni, kɔ, a 'mu Nyɩsuva a 'yuo-pɩi =nu 'mu 'ya, -v 'nɩni nu de 'klan =de. 'Ke a ni 'le nahuin =nu -heyri, -vɩ 'waa 'bienu kaa, 'plu -v kɔ 'klɔ nyre 'yi le. 'Ke 'le nahuindu a -gbe -heyri, a kɔ ba 'we -nɔ yahroyɔ ye, -ɔɔ wɩn. 16 Ba =tu =nu winte =nu ye, -εε nahuin 'klɔ yrayru -nyi. 'Bia 'baa le nu, -ye -nyrɔwɔ =nu -kɔ 'mu -Yusu 'Klɩsu di 'le lele di, 'n di po 'a ni -pɩi, -ε nue, de a -gbe, ε die nahuin 'ni tɔɔ, -ε mɔ, -kuan 'yakla =nu, 'n nu 'le 'a mu -wɔn, ɔ 'de -gbugbe.

17 'A ni -Yusu a =wɩ a yekuole, ε 'we -nɔ -cɔhlɩn ye, aa pi, 'ke 'o Nyɩsuva ye. 'Bɩ kɔ bu 'la 'mu, -ye 'na dablo di -we ye 'we -cɔhlɩn =nu, 'nu 'a ni -cɔhlɩn a -gbe ke po. 'Bia 'be ni le 'mu, -ye 'n di kɔ plɔ a bleele, 'mu 'manu nu, 'n kɔ a 'bii 'heɛn. 18 Ba kɔ -we plɔ a bleele, a 'mu 'manu nu, a kɔ 'mu 'heɛn.

Timote kɔ Epafroditu 'heɛn

19 'N yie ni, 'bia -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'bɔ nye -hva, 'n -we le ke 'le 'a mu Timote a -wɔnleele, -ε die nu, 'bɔ =hɩn -wɔn, ɔ 'mu 'mu le, -te a nu 'lenɩɩe, titie a -gbe, ε 'mu -we 'le 'mu =wɩ 'kwli 'mu gbo =tu. 20 Nahuon =de 'de nɔ ni, -bɔ kɔ 'na 'lu a le-hiele, 'be 'de Timotee -do. 'E mɔ -teɛ, ɔɔ 'a ni -ti kle naa =wɩ. 21 Nahuin 'bii -ye =nu, 'waa -tɔplu -do a de, nɛ- vɩ 'lu -wɔn le -hie. U 'ni -hie =le -Yusu 'Klɩsu a -tɔplu a de 'lu -wɔn le. 22 Timote -mɛ -ye, a yie ni, -ε mɔ, ɔ mɔ =hapɩnahuon. ɔ kɔ 'mu 'heɛn, -a po Nyɩsuva a =hapɩtitie, 'ke 'o nahuin ye. ɔɔ 'mu 'mu 'ni -he, 'ke 'le -kuan a -gbe -heyri, -ε 'we -nɔ ye, -te 'yu 'nɩni -he wen 'a bu 'mu. 23 'A -ti, 'n yie ni, -ε mɔ, 'bu 'be -tado 'na -bati, 'n dio -tado 'ni le 'tata, 'ke 'le 'a mu -wɔn. 24 'N yie -we ni, -ε mɔ, Kɔkɔnyɔ 'bɔ nye -hva, 'n -we le ke 'le 'a mu -wɔndidie.

25 Nahuon -gbo, ɔ mɔ Epafroditi, a lee o nɔ 'mu -wɔn, 'ke ɔ 'mu o 'mu 'mu di -he, 'ke 'o -tɔplɪ -nu, 'n 'de o kɔ a -ta 'mu, ɔ kɔ 'mu 'heɛn, -a nu -kvan. 'E mɔ -tɛɛ, -a nu -kvan 'dɔ. 'N 'ye ni, -ɛ mɔ, ɛ nɔ ɔ 'o lɛ, 'ke -bo tɔ ɔ 'klɛɛ gbo, bɔ di 'le 'a mu -wɔn, 26 -ɛ nue, ɔ nye 'ni -hva, 'ke bɔ di 'le 'a mu -wɔn, ɔ 'mu 'a mu 'ye. 'A ni wɔli nyo nu 'dɔ, -ɛ nue, ɔ yie ni, -ɛ mɔ, a 'wɪn ni, 'ke 'a 'hɔun o 'ni hren. 27 'E mɔ -tɛɛ, 'kve nyo o nu. ɔ o mu 'ni 'ku. Kɛɛ, Nyɪsua 'ye 'a wɔli, ɔ -wɔ 'a 'kve. 'E 'de ɔ -do a wɔli, Nyɪsua 'di 'ye. 'Na -gbe, ɔ 'ye -we 'na wɔli, -ɛ die nu, 'kla-wliye'yɪya -ye 'ni -han 'klɛɛ lele 'mu ke ye. 28 Ne- nue, 'ni -hve, -bo lo, bɔ di 'le 'a mu -wɔn, -ɛ die nu, 'bia 'ba 'yo, a 'mu 'manu nu, kɔ, 'na -gbe, 'mu =wɔ a lɛnaalɛ 'kee. 29 'A -ti, 'bɔ di 'le, ba 'blo kwa -tɛɛ, 'ke 'le 'manu 'kwli 'mu. Ba -nyi Nyɪsua 'wio, 'a -ti. -Tɛ ɔ ni 'mu, nahuin -nu, -v ni -we lɛ 'mu, ba =tuu 'o, 30 -ɛ nue, ɔ dua 'kukue, -Yusu 'Kɪsu a -kvan a -ti. ɔ nu 'a ni 'lu 'mu a -kvan, kɛ nɔ 'mu 'hɔun 'mu, ɔ dua 'kukue, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'mu 'mu -he, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ a di wen 'na 'mu-heɛɛ nu, 'bia 'ba ni wen nɔ.

-Tɛ Nyɪsua, ɔ nu, 'ɔ ɔ 'o -a mu ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnu ye

3 1 'Diayuo -a, 'na 'lele'boowinte, nɛ- gbo: Ba nu 'manu, -ɛ nue, a kɔ 'Kukonyo -Yusu 'heɛn, a -mve ni. -Tu -do -gbo, 'n 'cru o 'a mu -wɔn, ni -n di lele ke nina. -Bo di lele ke nina, ɛ 'ni -wɔ -le 'le 'na 'kli, -ɛ nue, ɛ mɔ 'mu-heɛɛ, 'ke 'o 'a mu -wɔn. 2 Ba =tu 'a ni dɔnu 'yie, 'ke 'o nahuin -nu -wɔn, -su 'yilenyre-kvan nu, 'plu -v mɔ hitɔnyɔ. Nahuindu a -gbe, su 'yi lɛ nyre 'cɔɛi, 'su nahuin tɔɔ, 'ke bu 'be ye. 'Bɔ nahuin ye 'be, -tɛ -Juukue 'a nunue nu, v -mɛ -ye, v nɔ 'ni, nɛ- nye nu, nahuin a -gbe 'su -tɛɛ a Nyɪsua a nahuin -he. Kɛɛ, ɛ 'de lɛ 'mu ni. 3 Kɛɛ, ɛ 'de 'hɔun a yriile -de, ɛ 'ni nue -le, 'plu nahuon 'ni -he -le Nyɪsua a daku a nahuon. -A mu ni, -v mɔ Nyɪsua a -tɛɛ a daku, -ɛ nue, Nyɪsua a -Hihiu, nu-v -a mu 'kli -nyi, 'ke -ba nu Nyɪsua a -kvan -tɛɛ. 'E 'de de -gbo, -a ni -gbe, -a -we 'le -ba nu, -a 'ni kue -le -wɔ ye, kɛɛ, -Yusu 'Kɪsu, nɔ- -a kuo -wɔ ye, 'ke bɔ waa -a mu.

4 'Bia -tɔnahuin a nunu-tɔplɪ 'bi -we 'le bi waa wen nahuin, 'mɔ Pɔɔ, 'n kɔ wen 'hru, 'ke -bo kuo wen -tɔplɪ a -gbe -wɔ ye. 'Bia nahuon -de 'bɔ plɛ, ɔ kɔ 'o -wɔn, 'ke bɔ kuo nahuin a nunu-tɔplɪ a -gbe -wɔ ye, 'n yie ni, -ɛ mɔ, 'n kɔ 'o -wɔn, 'ni -hi 'o nahuon a -gbe 'mu. 5 -Ti kɔ -ti 'ni plɛ, 'n kɔ 'o -wɔn, nɛ- mɔ, 'mɔ mɔ -tɛɛ a Hebrekueyu'ni. 'Ke 'n kɔ 'le Yisraekue a 'blɔgba 'mu. 'Nu po Besame=tugba. -Tɛ v kɔ 'mu, -ye -nyrɔwɔ a -yehen-yehen a nɔnɔ 'mu, v 'be 'mu ye, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ -a mu -Juukue a teteii 'a -tutue nu. 'Ya 'o lele 'lu, 'mɔ mɔ la Falisi=tumu a nahuon ni, -su 'o -Juukue a tetei 'bii 'o =tuu -tɛɛ, 'v -hi 'o nahuin -ye 'mu. 6 'Nu la 'o -a mu -Juukue a 'bri-tɔplɪ 'bii 'ni =tuu. Nɛ- nue, 'nu la -Yusu a nahuin ti 'yakli ye gba. 'Ni 'wla -le la -Juukue a tetei -do -de. 'Bia tetei a 'o=tuule 'bɛɛ wen 'o nahuin ye 'sii, 'ke 'o Nyɪsua ye, 'n di wen 'o ye 'ni 'sii 'bii.

7'Mε -ye, 'n nye la -wɔn le -hie 'lu, -ε mɔ, -tɔpli a -gbe, ɪ di la 'mu 'mu 'nu -he. Kεε, -te ti nu le 'mu -gbo, -tɔpli a -gbe, ɪ 'nu da -le de =de, 'ke 'le 'mu 'yii ke, -ε nue, 'n kuo -Yusu 'Klɪsu ye =wɔ. 8'Ɛ mɔ -tεε, -tɔpli a -gbe, ɪ 'nu da -le 'klεε lele de =de, 'ke 'le 'mu 'yi 'mu, -ε nue, =bo yi 'na Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsu, de a -gbe, ε -hi 'o -tɔpli 'bii a -gbe 'mu ni. 'Ɛ ni de =de, 'n hie ke 'o gbo, 'na Kɔkɔnyɔ a -gbe a -ti. -Tɔpli a -gbe, 'n nyi daa 'bahri ke a -tɔpli, -ε die nu, -Yusu 'Klɪsu 'mu 'na Kɔkɔnyɔ 'mu 'ya, 9kɔ, ɔ kɔ 'mu 'hεen, -a 'mu -mυε 'bii. 'Nu po -le 'klεε lele le, -te 'nu 'o -Juukυε a tetei 'o =tuu, nε- nue, 'nu 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye. De =nu, -εε 'o 'mu ye 'sii, 'ke 'o =nɔ ye, nε- mɔ =bo -nyi 'na =wɔ -Yusu 'Klɪsu. Nyɪsua, nɔ- 'sii 'o 'mu ye, -ε nue, 'n kuo ye =wɔ. 10Dεε -do =nu, 'nu -hva 'dɔ, nε- mɔ =bo yi -Yusu 'Klɪsu 'bii, kɔ 'a 'klɪkenɪte =nu, ɔ nu, 'ɔ -hɔn 'le 'kɔkɔnyɔ -heyri 'mu, 'ɔ 'hri 'klɔ. 'N nye -we 'nu -hva, -te ɔ la =sυε a 'yiye nu, =bo nu -wε le =sυε a 'yiye, kɔ, =bo =tɪɔ 'le 'n dɪɔnu, -ε 'we =nɔ ye, -te ɔ nu 'le 'a dɪɔnu a 'le=tɪɔle ti =nu -kɔ 'yri, ɔ 'ku la, 11-ε die nu, 'mue yi -tεε, -ε mɔ, Nyɪsua di 'le 'mu 'kɔkɔnyɔ -heyri 'nu -ha, ɔ 'mu 'mu 'klɔ -ha, -te ɔ nu la, 'ɔ -ha la 'le -Yusu 'kɔkɔnyɔ -heyri, 'ɔ -hiɔ 'klɔ.

-A 'kɪε 'dee wen 'o ye a =cεε

12'Nu po =le le, 'ke =hapυde a -gbe, 'nu -pre, 'n kυε ni -dodo, kɔ, 'nu po =le -wε le, -ε mɔ, 'n =cεε 'o ye -dodo. Kεε, 'nu 'o =tu 'klɪ, 'nu ye 'mu mu, 'ke 'o Nyɪsua a 'hru wɔn, -ε die nu, 'mu =hapυde a -gbe ke ye, 'mue kwa 'ble, -ε nue, 'na -gbe, -Yusu 'Klɪsu 'ble 'mu kwa, 'nu -he 'a nahuon. 13'Dɪayuo -a, 'n 'de le po, -ε mɔ, 'n kɔ =hapυde a -gbe ni -dodo. Dεε -do =nu, 'nu nu, nε- mɔ -tɔpli =nu, -ɪ -hi, 'nu 'a -tɪ -wɔn 'nu -hri, 'nu ci le 'gba, -ε 'we =nɔ cigbeile'gbanyɔ ye, -ɔɔ 'o 'klɪ =tu, -ɔɔ ye 'mu mu, -ε die nu, =hapυde =nu, -ε ni 'le 'mu ye 'mu, 'mue ke ye. 14'Nu le 'gba ci, 'nu 'le -tεgbi =nu mu, 'na 'yie ni 'le, -ε die nu, 'mu =hapυde gblaka =nu kɔ, Nyɪsua, ɔɔ -a mu -wɔn da. =Hapυde a -gbe, nε- mɔ =bo ni 'o =nɔ 'hɔn 'mu, 'ke 'le yakɔ 'mu, de =nu, -Yusu 'Klɪsu nu a -ti.

15-A mu -gbo, -v 'de 'klεε lele 'yuo=pli, 'ke 'o Nyɪsua a 'hru wɔn, ke'ε ni, -a kɔ -ba nu 'lu a le=hie. 'Bɪa nahuon =de 'bɔ 'de 'lu a le=hieɔv a -gbe kɔ, Nyɪsua die =nɔ 'nu tɔɔ. 16De gblaka, nε- mɔ 'hru -gbo, -aa na, kυε 'le gbo, nu- -ba 'cipi 'o nna.

17'Dɪayuo -a, a 'bii, ba -ha 'le 'na =pt le. Nahuin =nu, -te 'nu naale nu, -v le naale nu, nu- ba ta 'o -wɔn le. 18Ɛ kɔ nahuin 'plɔplɔ, 'waa nunuklɔ 'ɔ nye nahuin tɔɔ, -ε mɔ, v mɔ -Yusu 'Klɪsu =nu, ɔ 'kɔv 'o tu 'yie 'mu a yraanyv'v ni. 'N -tva la 'le 'a mu 'a ye=tutue gbo, si la a ti 'yri. -Te ti ni le 'mu -gbo, 'n ni 'le wuwe 'kwli 'mu, 'nu nyi lele 'a mu ye =tu. 19'Lele'bcɔti 'yri, Nyɪsua di nahuin a -gbe gbo 'ni -wɔ, -ε nue, v 'ni kυε =le Nyɪsua -wɔn. -Tɔpli =nu, 'waa =wɔ -hva, ni- v -wɔn kυε, 'v -tvi-tɔpli nu, 'v 'waa dɪɔnu a -pli po, 'ke 'o -tvi-tɔpli a -gbe a -ta 'mu. 'Klɔ -gbo ke a -tɔplu -do, ni- v 'lu -wɔn le -hie. 20-A -mε -ye, 'ke -a kɔ 'le yakɔ 'mu. -A ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsu, ɔ mɔ -a ni Waanyɔ, nɔ- -aa -pre.

'Ke ɔ di 'le yakɔ a -gbe 'mu -hɔn. ²¹'Bɔ di 'le, -ye -a ni -plahvɔn -gbo, -t 'de 'klu kɔ, ɔ di 'nɔ 'cɔci, -ɛ die nu, ɪ 'mu 'a 'hɔn -nɔ ye 'we, -t kɔ -tɪ a 'yi'bobva. 'A 'klu -nɔ, ɔ nu, 'ɔ kɔ 'ɛ ni dɛ =de win ke, ni- ɔ di nu, ɔ 'mu -a ni 'hɔn a -gbe 'cɔci.

'Lele'boɔ-tɔwin

4 ¹'A -tɪ, 'na 'munvɛ-dɪayuo -a, 'a mu -nɔ, -v mɔ Kɔkɔnyɔ a nahuin, ba 'nɛɛ 'o ye gbo, 'ke 'o Kɔkɔnyɔ a -wlv a yekuole a -ta 'mu. 'N nɛɛ 'a mu 'mu ni 'dɔ. 'A ni 'yiyetv -v 'mu nu. 'Nu nu 'manv, 'a ni -tɪ. 'A mu mɔ yriile -nɔ, -ɛ nye nahuin tɔɔ, -ɛ mɔ, 'na -kvan nɔ le 'yi.

²'A mu nyrv -nɔ, -v mɔ Efodi kɔ Setisɪ 'hɛɛn, ba 'wɔnɔwɔn win 'mu le, -te a 'ya -Yusu a nahuin 'mu a -tɪ. ³-Mɛ -ye -nɔ, ɔ mɔ 'na nunatumu, 'plu ɔ kɔ 'n 'hɛɛn- -kvan nu, -hɛ nyrv 'hɔn a -gbe 'mu, -ɛ nue, v kɔ 'mu 'hɛɛn, -a nu -kvan 'dɔ, kɔ =a 'ye =svɛ, -ɛ die nu, Nyɪsva a -haputitɪ, ɛ 'mu gbo 'sɛɛ. U kɔ 'mu 'hɛɛn, kɔ Klema, kɔ Nyɪsva a -kvannunyv -ye 'hɛɛn, -a bibi 'mu le 'yi, =a nu -kvan. U 'bii a -gbe, Nyɪsva 'cru 'waa 'dɔ ni, 'ke 'le 'crunɛ -nɔ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ nahuin -nɔ, -v kɔ 'klɔ yrayrv a 'crunɛ.

⁴Ba nu 'manv, 'ɛ ni tɪ, -ɛ nue, 'a mu mɔ Kɔkɔnyɔ -Yusu a nahuiin ni. 'N nyi lele ke 'ni nuna, ba nu 'manv. ⁵Ba nue, -ɛ die nu, nahuin 'bii 'mue 'ye, -ɛ mɔ, 'a ni -wlv nɔ le 'yi. Ba kɔ 'a yiyie, -a ni Kɔkɔnyɔ -we le ke 'ledidie. ⁶Dɛ =de ni 'yaa 'le 'a mu 'kla -wliye, kɛɛ, ba le Nyɪsva -tɔplɪ 'bii -nɔ, aa -hva. Ba dɔ, 'ke bɔ -hɛ 'a mu 'mu, kɔ, ba -nyo -we 'wio. ⁷Bia 'baa le nu, -ye Nyɪsva di 'a mu -nyi kegbowɛɛnɛ. Nyɪsva a kegbowɛɛnɛ a -gbe, ɛ -hi 'o -tɔplɪ 'bii -nɔ 'mu ni, -tɔnahuin, vɔ 'mu le yrii, 'plu ɛ 'mu 'a ni -wlv 'yie -tu, -ɛ nue, a kuo -Yusu 'Klɪsv ye -wlv.

⁸Dɪayuo -a, dɛ -kɔ ke 'n di 'o -yɛɛ, nɛ- -gbo: Ba -hie 'yilɛnɔ-tɔplɪ -nɔ 'lu -wɔn le, nahuin baa. ɪ mɔ -tɛɛ a -tɔplɪ ni, -aa 'o -tuu, kɔ -tɔplɪ -nɔ, -tɪ 'sii 'o ye, kɔ, -tɪ -cɛɛ 'o ye, kɔ -tɔplɪ -nɔ, -u nahuin a plɔ blee, kɔ, -tɪ kɔ -tɪ a 'yi'bvaale. -Tɔplɪ a -gbe, ni- ba -hie 'lu -wɔn le. ⁹-Tɪ -nɔ, 'n tɔɔ 'a mu, a 'ble kwa, kɔ, -tɔplɪ -nɔ, a 'wɔɔn 'le 'mu wɔn, 'n nu, a 'ye, ni- ba nu -we. -Ye Nyɪsva -nɔ, -ɔɔ nahuin kegbowɛɛnɛ -nyi, ɔ di 'o 'a mu -wɔn 'ni ni.

-Tɔplɪ -nɔ, v -nyi Pɔlv, nɔ- kɔ 'wio ɔ gbo po

¹⁰'Nu Kɔkɔnyɔ -Yusu -nyi 'wio, kɔ, 'ni 'manv nu 'dɔ, -ɛ nue, a po lele 'na -tɪ -wɔn -wlv. 'ɛ mɔ -tɛɛ, aa 'o 'na -tɪ -wɔn le po =wlv, kɛɛ, a 'de 'o 'hru kɔ, 'ke ba -hɛ 'o 'mu 'mu, 'plu tɪ 'plɔplɔ 'i -hi, 'ke ba 'de 'o 'mu 'mu -hɛ. ¹¹'ɛ 'die 'nyɛ =hɛn, =bo 'de dɛ =de kɔ, =bo nu le 'a -tutue. 'ɛ mɔ -tɛɛ, 'n 'nyɛ ni, 'ke =bo kɔ plɔ a bleele, mɔ =betɪ =bo kɔ dɛ, mɔ =betɪ =bo 'de dɛ kɔ. ¹²Dɛ =de 'bɛ 'de 'o ni, -tɛ 'n di nu, 'mu dididɛ 'ye, 'n yie ni, kɔ, -tɛ 'n di nu, 'bia -tɔplɪ 'bɪ -huo, 'n yie -we ni. 'Ke 'o 'ɛ ni -tɛgbi =de, kɔ 'ke 'o 'ɛ ni dɛ =de -wɔn, 'n 'nyɛ ni, -tɛ 'n di nu, 'mu plɔ a bleele kɔ, mɔ =betɪ =bo kɔ dididɛ, mɔ =betɪ kanv bɔv 'mu nu, mɔ =betɪ =bo 'de dɛ =de kɔ, mɔ =betɪ =bo kɔ dɛ. ¹³'N -we 'le 'ɛ ni dɛ =de ni, -ɛ nue, -Yusu 'Klɪsv, nɔ-ɔ 'mu 'klu -nyi.

14Kεε, =betu be ni le 'mu, -te a nu, 'a -he 'mu 'mu, 'ke 'le 'na =sue a 'yiye 'kwli 'mu, ε mɔ -hapudεε ni. 15'A mu Filipudɔ a nahuin, a yie ni, -ε mɔ, ti =nu -kɔ 'yri 'n -tva la 'a mu -Yusu a -ti a ye-tutue gbo, 'ke 'le Masɔdvanɔblugba 'mu, kɔ, -te 'n -hɔn la 'le 'a mu -wɔn 'mu, a -do, 'a mu-v la 'mu 'mu -he. 'A mu mɔ -Yusu a nahuiin -do =nu, 'n pue Nyɔsua a -haputitie, 'plu 'n wεen ke, 'ke -bu -he 'mu 'mu. 16-Tε 'n ni la 'le Tesalonikidɔ 'mu, 'ke 'le ti 'plɔplɔ 'kwli 'mu, aa la 'mu yrε ya -tɔpli =nu, 'n 'de la kɔ. 17'ε 'de =bo nye le =mɔ, 'ke ba ya 'mu -tɔpli yrε, kεε, 'n kɔ plɔ a bleele, -ε nue, Nyɔsua di 'a mu 'mu nu -hapudε, 'ke 'o de =nu, aa nu a -ta 'mu.

18-Tɔpli 'bii =nu, a ya o 'mu ye, 'n 'yi o ni, 'ε -hi -tɔpli =nu wlɔn, 'n 'de o kɔ. -Tε 'n 'ye o -tɔpli =nu, Epafroditi ya o 'le, 'na -tɔpli 'bii, ι =ce o ni. -Tɔpli a -gbe, ι 'we =nɔ -cɔhlɔn =nu ye, -su hunhrɔn po, Nyɔsua wεen ke, 'plu -su =nɔ ke klu 'dɔ.

19Nyɔsua =nu, 'nu da, 'a kukɔ-tɔpli -huo ni. -Tɔpli 'bii =nu, a 'de kɔ, 'ke ɔ di 'le -Yusu 'Klɔsɔ 'mu naa, ɔ 'mui 'a mu -nyi. 20-Ti a 'yi'buaale 'ke 'o -a ni Bu Nyɔsua -wɔn, -te 'klɔ te ye gbo. Ke'e ni, be ni 'mu.

Wlɔnle-gbugba

21'N =gba -Yusu 'Klɔsɔ a nahuin 'bii wlɔn le -tεε. -Yusu a nahuin -gbo, -v kɔ 'mu 'heen -ni mɔ -tegbii -do, v =gba -we 'a mu wlɔn le. 22-Yusu a nahuin 'bii, v =gba 'a mu wlɔn le. Seyt-seyt, -Yusu a nahuin =nu, -v ni nɔ Romakɔe a 'kun gblaka a -yaa 'mu, nu- =gba 'a mu wlɔn le.

23-A ni Kukɔnyɔ -Yusu 'Klɔsɔ bɔ nu 'a mu -hapudε 'mu.

'Crune =nu, Pɔlv gba la KOLɔSUKUE

ye

1 ¹Mɔ Pɔlv, Nyɩsua -ha 'le du 'mu, 'ke =bo 'ya -Yusu 'Klɩsɩ a -wɔnnaanyɔ 'mu, 'mɔɔ ni, -ɔɔ 'crune -gbo 'cru, 'n kɔ -a ni 'diayu Timote 'heen. ²A mu Nyɩsua a daku =nu, -v ni 'le Kolɔsɩdɔ 'mu, 'a mu'v ni, -aa -wɔn 'cru. 'A mu mɔ -a ni 'diayuoo ni, -v kɔ -Yusu 'Klɩsɩ 'heen -mɛ, 'plu -v 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɩsua a 'hru wɔn. -A ni Bu Nyɩsua bɔ nu 'a mu -hapɔde 'mu, kɔ, bɔ -nyi 'a mu kegbowɛenle.

Pɔlv Nyɩsua -nyi 'wio

³'E ni ti, 'bia =baa Nyɩsua da, -ɔ mɔ -a ni Kukɔnyɔ -Yusu 'Klɩsɩ a Bu, -a nyo -nyi 'wio, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu. ⁴-A nyo -nyi 'wio, -ɛ nue, -a 'wɩn ni, -ɛ mɔ, a kuo -Yusu 'Klɩsɩ ye =wlv -tɛɛ, kɔ, 'a nɛ -wɛ Nyɩsua a daku 'bii 'mu. ⁵A nye 'ni nu, -ɛ nue, a yie ni, 'a nye -pre, -ɛ mɔ, 'klɩ yrayrv =nu, Nyɩsua di 'a mu -nyi, a dio 'ni kɔ. Ti -nu -kɔ 'yri vɩ la 'a mu -Yusu a -hapɔtitie -nu pue, -ɛ mɔ Nyɩsua a -ti a -tɛɛ, 'ke a 'wɔn la 'klɩ yrayrv a -gbɛ a -ti. ⁶-Yusu a -hapɔtitie a -gbɛ, ɛ 'sɛɛ 'klɩ 'bii -gbo ke gbo, 'ɛ nye nu, nahuin a 'klɩ 'ɔ 'o ye 'sii, 'plu nahuin -nu, -v kuo -hapɔtitie a -gbɛ =wlv ye, 'vɩ kle bii. -Hapɔtitie a -gbɛ, ɛ nye 'ni nu, 'aa -wɛ -hapɔde nu, kɛ la 'le -nyrɔwɔ =nu 'yie 'mu gbo, -ɔ kɔ 'mu v pue la 'a mu -hapɔtitie a -gbɛ, 'a yrie -tɛɛ, -ɛ mɔ, Nyɩsuaa 'a mu 'mu nu -hapɔde, 'ke 'le -gbɔgbɛkɔ 'kwli 'mu, -bo di 'le -didi, -bo ye -nyrɔwɔ -gbo ke. ⁷Nyɩbeyu -gbo, -ɔ mɔ Epafraɩ, nɔ- tɔɔ 'a mu -hapɔtitie a -gbɛ. Epafraɩ a -gbɛ, ɔ mɔ -a ni =wlv a nɩnatumuu ni. ɔ kɔ -a mu 'heen, -a mu mɔ -Yusu 'Klɩsɩ a -kvannunyɩv ni. ɔ nu -Yusu 'Klɩsɩ a -kvan -tɛɛ. Nɔ-ɔ ni, -ɔ nyra 'o -a mu =pɩ 'mu gbo, 'ke 'le 'a mu -wɔn. ⁸Nɔ- tu -a mu 'a ni -ti ye, -tɛ aa nu, 'a nɛ 'a ni 'bienv -tɩnahuin 'mu, 'ke 'le Nyɩsua a -Hihiu a 'klɩ 'kwli 'mu.

⁹Nɛ- nue, kɛ la 'le -nyrɔwɔ a -gbɛ 'yie 'mu gbo, -tɛ -a 'wɔn la -ti a -gbɛ, -a 'cipi 'o Nyɩsua a dida, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu. -A nyo 'ni da, 'ke bɔ tɔɔ 'a mu

dε =nu, ɔɔ -hva ba nu, kɔ, Nyɪsua a -Hihiu 'mue nu, a 'mu =tɔ kɔ, kɔ, a 'mu 'ε ni dε 'mu lε yrii, 'ke 'o Nyɪsua a 'hru wlɔn. ¹⁰-Ye, -tε Kɔkɔnyɔɔ 'a -huhva nu, ke 'a ni 'yrinaabɔ di -wε 'mu ni, kɔ, 'a ni nunu-tɔplɪ 'bii 'mu =nɔ ke klu. -Ye a di nu 'yilɛnɔ-tɔplɪ a gbleglei, kɔ, 'a ni Nyɪsua a yiyie, ε 'mu kle bii. ¹¹-Aa -wε Nyɪsua 'ni da, ɔ 'mue nu, a 'mu 'kɪ ke ni, 'ke 'le 'a 'kɪ a kenunɛ =nu 'kwli 'mu, -ε kɔ -tɪ a 'yi'bɔbva, -ε die nu, 'ε ni ti, a 'mu 'o ye gbo 'nε, kɔ, a 'mu =wɔ a 'lila kɔ, a 'mu 'manu nu. ¹²Ba -nyi -a ni Bu Nyɪsua 'wio. Nɔ- kla 'hru =nu ye, 'ke ba ni -tado 'o =nɔ 'huɪn 'mu, a kɔ 'a daku =nu 'hɛɛn, 'ke 'le yakɔ 'mu, -tɛgbi =nu, 'a -nyre ni 'o. ¹³Nɔ- waa -a mu, 'ɔ -ha 'le -a mu gbɪgbɪyri a 'kɪ gbo, 'ɔ nue, =a ni 'le 'a 'Munvɛyu a 'kɪ gbo. ¹⁴A 'Yu a -gbɛ, nɔ- kɔ -tɪ kɔ 'nyre 'ɔ =gbla -a mu, 'ɔ 'wɔwla -wε -a ni dε 'kuku.

-Yusu 'Kɪsɔ, ɔ ni 'o 'ε ni dε =dε ye 'lu

¹⁵ε 'de nahuon =dε kɔ, -bɔ 'ye Nyɪsua. Kεε, -Yusu 'Kɪsɔ =nu, nahuɪn 'ye, nɔ- mɔ Nyɪsua a ye'wenyɔ. Nɔ- nye -a mu tɔɔ, -tε Nyɪsua ni 'mu. ɔ ni la 'kɔ, 'plu Nyɪsua 'ɔ nu la 'ε ni dε =dε. 'A 'Yu a -gbɛ, ɔ ni 'o 'ε ni dε ye 'lu. ¹⁶Nyɪsua -nyi =nɔ 'kɪ, 'ke bɔ nu 'ε ni dε =dε. Nɔ- kɔ 'mu Nyɪsua naa 'le, 'ɔ nu 'ε ni dε =dε, mɔ yakɔ 'mu a -tɔplɪ, kɔ -tɔtɔ ke a -tɔplɪ, kɔ -tɔplɪ =nu, nahuɪn 'ye, kɔ -tɔplɪ =nu, nahuɪn 'nɪnɪ 'ye, mɔ -tɔplɪ 'bii, -tɪ ni 'kɪ ke, 'ke 'le yakɔ 'mu, Nyɪsua a leleenɔ 'bii, kɔ 'waa nyɪgblakɪ 'hɛɛn, kɔ 'kuo 'bii. -Tɔplɪ 'bii a -gbɛ, 'ke Nyɪsua naa 'le 'a 'Yu 'mu, 'ɔ nui. ɔ nui ni, 'ke 'o 'a 'Yu a -gbɛ -wɔn. ¹⁷Ti =nu -kɔ 'yri Nyɪsua 'de la 'kɔ a nue, 'a 'Yu a -gbɛ, ɔ ni la 'kɔ, 'ɔ nye nu, -tɔplɪ 'bii 'tɪ ni 'kɔ. ¹⁸Nɔ- mɔ 'Cɔɛ a 'lu. Nɔ- nye naa, -ε 'we =nɔ ye, -tε -tɔnahuon a 'luu nu, 'ɔ nyo naa. 'Cɔɛ, ε 'we =nɔ 'a 'huɪn ye. Nɔ- kɔ 'mu, 'ke 'kɔ yrayrɔ 'le -wɔ -tue. Nɔ- mɔ ye-hɛnahuon, -ɔ -hɔn 'le 'kɔkɔnyɔ -hɛyri 'mu, -ɔ 'hri 'kɔ, -ε die nu, ɔ 'mu 'o 'ε ni dε =dε 'lu ye ni. ¹⁹Nyɪsua -yri ni, -tɔplɪ 'bii, -tɪ ni 'le 'a =wɔ ke, 'ke bɪ ni -wε 'le 'a 'Yu a =wɔ ke. ²⁰Nyɪsua -yri -wε ni, 'ke bɔ naa 'le 'a 'Yu a 'kɔkɔɛ 'mu, 'ɔ nue, ɔ kɔ -tɔplɪ 'bii 'hɛɛn, 'ɔ -mɔɛ, -tɔtɔ ke a -tɔplɪ, kɔ yakɔ 'mu a -tɔplɪ, kɔ, 'ɔ nue, 'ke nahuɪn ni 'ya 'le 'klɛ lele 'a yraanyɔ 'mu, kεε, bɔ kɔ kegbowɛɛnɛ, ɔ kɔ Nyɪsua 'hɛɛn. 'Ke ɔ naa 'le 'a 'Yu a dablo =nu 'mu, -ɔ 'wɛ gbo, 'ke 'o tu 'yie 'mu, 'ɔ nu dε a -gbɛ. ²¹Ti -hi la a ti 'yri, a hren la Nyɪsua -wɔn. A mɔ la 'a yraanyɔ'ɔ ni, -ε nue, 'yilɛnyre-tɔplɪ aa la 'lu -wɔn lε -hie, kɔ, 'aa la -wε 'yilɛnyre-tɔplɪ nu. ²²Kεε, -tε ti ni lε 'mu -gbo, 'a 'Yu -gbo, ɔ -hɛ -tɔnahuon, 'ɔ 'kɔ, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu, 'a -gbɛ a 'kɔkɔɛ 'mu, 'ɔ naa 'le, 'ɔ nue, a kɔ Nyɪsua 'hɛɛn 'a -mɔɛ. ɔ nue ni, -ε die nu, 'a ni =wɔ 'mu 'o ye 'sii, 'yilɛnyredɛ =dε 'ni -han 'le 'a mu 'mu ni, ɔ 'mu 'a mu Nyɪsua ye titie. -Ye nahuon =dε 'dɛɛ bɔ yɛɛ 'klɛ lele 'a mu -tɪ. ²³Kεε, a kɔ ba 'kɪɛ kue -Yusu 'Kɪsɔ =wɔ ye, a 'mu 'o 'a 'hru wlɔn 'cipi, a 'ni -han 'pɪ kle bi, kɔ, ba 'kɪɛ kue -hapɔ-tɪ =nu =wɔ ye, aa la 'wɔn, ti =nu -kɔ 'yri ɔɔ la 'a mu -Yusu 'Kɪsɔ a -hapɔtitie =nu pue. -Hapɔtitie a -gbɛ, ɔ pue 'kɔ -gbo ke a nahuɪn 'bii ye. 'Mɔ Pɔɔ, -kɔvan, Nyɪsua lee 'mu -wɔn, nɛ- mɔ =bo pue nahuɪn =hapɔtitie a -gbɛ.

-Kvan -nu, Nytsva -nyi Pɔlv

24-Tɛ ti ni lɛ 'mu -gbo, 'nu -wɛ 'ye =sɔɛ, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu, =sɔɛ a 'yiyɛ a -gbe, ɛɛ 'mu nue 'manu. -ɛ 'wɛ =nɔ ye, -tɛ -Yusu 'Klɪsu nu la, ti -hi la a ti 'yri, ɔɔ la =sɔɛ 'ye, 'nu -wɛ 'ye =sɔɛ, 'ke 'o 'Cɔɛ =nu a -ta 'mu, -ɛ mɔ 'a 'hɔn. 'Nu 'ye =sɔɛ, -ɛ die nu, 'a -kvan =nu, ɔ hie 'o, ɔ 'mu 'o ye =cɛɛ. 25'N -hɛ 'Cɔɛ a -kvannunyo. Nytsva, nɔ- -nyi 'mu -kvan a -gbe, -ɛ die nu, 'mu 'a mu 'mu -hɛ. -Kvan a -gbe, nɔ- mɔ =bo -tu nahuin 'bii 'a -tu ye. 26'Ti -hi la a ti 'yri, Nytsva -hli la 'a -tu nahuin ke 'yi, kɛɛ, -tɛ ti ni lɛ 'mu -gbo, ɔ pui 'mu pepe', 'ke 'o 'a nahuin -wɔn. 27'Nytsva -hɔɛ bɔ tɔɛ 'a nahuin, -ɛ mɔ, dɛ -gbo, ɔɔ -hɔa bɔ nu, ɛ mɔ dɛ gblakaa ni, 'ɛ -hi 'o 'ɛ ni dɛ =dɛ 'mu, kɔ, ɔ 'mu 'klɔ -gbo a daku 'bii 'mu -hɛ, =beti -Juukɔɛ, =beti nahuin =nu, -v 'de -Juukɔɛ. -Huhlɪdɛ a -gbe, -ɛ bi pepe' 'mu, nɛ- mɔ, 'ke -Yusu 'Klɪsu ni 'le 'a ni =wli ke. Dɛ a -gbe a -tu, a yie ni, 'a nye -pre, -ɛ mɔ, Nytsva die 'ni nu, a 'mu 'le 'a -tu a 'yi'bɔaale =nu 'mu pa, 'a mu =nu, -v 'de -Juukɔɛ. 28-Yusu 'Klɪsu a -gbe, nɔ-ɔ ni, ɔ kɔ -tu -aa nahuin ye =tu, kɔ, =aa nahuin 'bii tii, kɔ, =aa =nu -tɔplɪ a -gbe tɔɔ, 'ke 'le =tɔ =nu 'kwli 'mu, Nytsva -nyi -a mu. -A nye 'ni -hɔa, nahuin 'bii =nu, -v kɔ -Yusu 'Klɪsu 'hɛɛn -mɔɛ, bɔ =cɛɛ 'o ye. 29'A -tu, 'nu 'o =tu 'klɪ, 'nu 'o ye gbo 'nɛɛ. 'Klɪ =nu, -Yusu 'Klɪsu po 'le 'mu 'mu, ni- 'nu nu, -ɛ die nu, 'mu -kvan a -gbe 'lu -yra.

2 1Ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, 'nu nu -kvan 'dɔ, 'ke 'o 'a mu -Yusu a nahuin a -ta 'mu, -v ni 'le Koldɪsɪdɔ 'mu, kɔ Laodɪsɪdɔ 'mu, kɔ -wɛ, 'ke 'o nahuin 'plɔplɔ a -ta 'mu, -v 'de wɛn 'mu a 'yee. 2'N nye 'ni nu, -ɛ die nu, 'mu 'a mu 'klɪ -nyi, a 'mu 'mu nɔnɔɛ, a 'mu -mɔɛ. 'N nye -wɛ 'ni -hɔa, 'ke ba yrii Nytsva a -huhlɪdɛ =nu, ɔ tɔɔ 'klɛɛ 'a mu, -ɛ die nu, a 'mue kwa 'ble -tɛɛ, kɔ, Nytsva 'mu 'a mu -hapɔdɛ 'mu nu, -huhlɪdɛ a -gbe a -tu. -Huhlɪdɛ a -gbe, Nytsva tɔɔ -a mu, nɛ- mɔ -Yusu 'Klɪsu. 3-Yusu 'Klɪsu a -gbe, nɔ- di -a ni 'hru ye kla, -a 'mu =tɔ kɔ, -a 'mu -tɔplɪ =nu 'mu lɛ yrii, -u 'le Nytsva -wɔn 'mu -hɔn.

4'Nu 'a mu -tu a -gbe 'ni le, -ɛ die nu, nahuon =dɛ 'ni -han 'a mu kaa, 'ke 'le lɛ'tuowintɛ 'kwli 'mu. 5Ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, =beti =bo hren 'a mu -wɔn, 'ke 'na =wɔ pɛɛ 'le 'a mu -wɔn gbo. 'Nu nu 'manu, -ɛ nue, aa Nytsva a 'hru -wɔn gba 'lu -tɛɛ, kɔ, 'a -nyi 'a ni =wli 'bii -Yusu 'Klɪsu, 'a 'ble 'a -tu kwa -tɛɛ.

Ba =tue 'yie, nahuin 'ni -han 'a mu kaa

6A wɛɛn la ke, 'ke -Yusu 'Klɪsu bɔ 'ya 'a ni Kɔkɔnyɔ 'mu. 'A -tu, a kɔ =nɔ 'hɛɛn, ba -mɔɛ, kɔ, -tɛ ɔɔ 'a -hɔhɔa nu, ke 'a ni nɔnɔklɔ bɔ ni 'mu. 7Ba kɔɛ 'le -Yusu 'Klɪsu 'mu gbo, -ɛ 'wɛ =nɔ ye, -tɛ tugbe a -wɔlubɔu nu, 'u -tɔtɔ a 'nie -jri, kɔ, ba kuku 'mu lɛ, 'ke 'o -Yusu 'Klɪsu a 'hru wɔn, -ɛ 'wɛ =nɔ ye, -tɛ v nu 'a mu 'a tɔɔɛ. Ba -nyi Nytsva 'wio 'ɛ ni ti.

8Ba =tu 'a ni dɔnɔ 'yie, -ɛ die nu, nahuon =dɛ 'ni -han 'a mu kaa, 'ke 'le hi=tɔwin =nu 'kwli 'mu, -tɛ 'nɔni da dɛ =dɛ. =Tɔdɔ a -gbe, ɔ 'ni -hɔn =le

'le -Yusu 'Klisu -wɔn 'mu, keɛ, 'ke ɔ 'le -tunahuin -wɔn 'mu -hɔn, kɔ 'kuo -hɔn 'heɛn -wɔn 'mu. ⁹A ni pu 'le nva ye gbo, -ɛ nue, Nyɩsua a ŋmli 'bii, 'ke ɪ ni 'le -Yusu 'Klisu a -wɔl ke. -Tɛ Nyɩsua ni 'mu, ke'ɛ ni, -Yusu 'Klisu ni -wɛ 'mu. ¹⁰-Tɛ a kɔ -nɔ 'heɛn, a -mɔɛ, 'ke 'a ŋmli ni -wɛ 'le 'a ni -wɔl ke. -Yusu 'Klisu ni 'o 'kuo 'bii ye 'lu, ɔ kɔ 'waa nyigblakɪ 'heɛn.

¹¹-Tɛ ɔ kɔ 'a mu 'heɛn, a -mɔɛ, nɛ- nue, Nyɩsua 'ɔ =tue 'a mu yriile, -ɛ nye nahuin tɔɔ, -ɛ mɔ, 'a mu mɔ 'a nahuiin ni. Ti -hi la a ti 'yri, ɔ le la -Juukɔɛ, 'ke bu 'bɛ la yre, -ɛ mɔ Nyɩsua a dakɔ a yriile. Kɛɛ, a -mɛ -ye, yriile -nɔ, ɔ 'a mu =tue, ɛ 'ni -hɔn -le 'le -tunahuon -wɔn 'mu, keɛ, 'ke ɛɛ 'le -Yusu 'Klisu -wɔn 'mu -hɔn. ɛ -hɛn 'nyre, ɔ -ha 'a mu =wɔl 'ka -nɔ kwa, a kɔ la.

¹²Ti -nɔ -kɔ 'yri v po la 'a mu 'nie 'lu, ɛ 'we -nɔ -tɛ bu 'nɩnɩ -ha wen 'o 'a mu, a kɔ -Yusu 'Klisu 'heɛn, kɔ, ɛ 'we -wɛ -nɔ ye, -tɛ ba 'nɩnɩ -hɔn wen 'le 'kukɔnyɔ -heyri 'mu, ba 'nɩnɩ 'hru wen 'klɔ, -ɛ nue, a kue ye =wɔl, -ɛ mɔ, Nyɩsua -nɔ, ɔ -ha 'le -Yusu 'Klisu 'kukɔnyɔ -heyri, ɔ -hɩɔ 'klɔ, ɔ kɔ 'kli, 'ke bɔ -ha -wɛ 'le 'a mu 'kukɔnyɔ -heyri, bɔ -ha 'a mu 'klɔ. ¹³Ti -hi la a ti 'yri, a 'we la -nɔ -tɛ ba 'nɩnɩ 'ku wen, 'ke 'o Nyɩsua ye, 'a ni de 'kuku a -tɪ, kɔ, a 'de la Nyɩsua a nahuin. Kɛɛ, -tɛ ti ni le 'mu -gbo, a kɔ -Yusu 'Klisu 'heɛn, Nyɩsua -ha 'le 'a mu 'kukɔnyɔ -heyri ni, 'ɔ -ha 'a mu 'klɔ, kɔ, 'ɔ 'wɔwla 'a ni de 'kuku 'bii. ¹⁴Ti -hi la a ti 'yri, Nyɩsua a -bati, u la -a mu 'ni kli, =a blɛ la 'kukɔɛ ye, -ɛ nue, -aa la nu de 'kuku, 'plu Nyɩsua 'ɔ -ha 'o -a mu de 'kuku -nɔ 'lu, 'ɔ 'pɛɛ gba -nɔ, -a di wen 'pɛɛ. ɛ 'we -nɔ ye, 'crunɛ -nɔ, -ɛɛ -a mu -tɪ yɛɛ, Nyɩsua nɔ 'ni, ɛ 'de 'klɛɛ lele -kuan kɔ, 'ɔ kɔɛ 'o -Yusu 'Klisu 'lu ye, 'ke 'o tu 'yie 'mu. ¹⁵-Tɛ -Yusu 'Klisu 'kɔv la 'o tu 'yie 'mu, ɔ -wɔ 'le 'kuo -hɔn 'bii a 'kli ni, ɔ kɔ 'waa nyigblakɪ 'heɛn, 'ɔ -hɩɔ 'o 'hru wɔn, 'ɔ klo, 'ɔ titio nahuin 'bii yre, 'ɔ nuo -tɔv, kɔ, 'ɔ tɔɛ nahuin, -ɛ mɔ, ɔ ni ke 'kli, 'ɔ -hi 'o -nɔ 'mu.

-Yusu 'Klisu =gbla 'a mu ni

¹⁶-Tɛ ɛ ni le 'mu, nahuon =de ni -nyi 'le 'a mu tetei, 'ke 'o didide kɔ 'nɩnade a -ta 'mu. Kɔ, nahuon =de ni crɛkɛ 'le -wɛ 'a mu, -ɛ nue, a 'ni 'ye -le le'mimre a gblegblei -nɔ, -ɪ mɔ yakɔ yrayrv kɔ -wuwle-nyrɔwɔ, kɔ -nyrɔwɔ -ye 'heɛn a le'mimre. ¹⁷-Tɔplɪ a -gbɛ, ni- nye la nahuin tɔɔ, -ɛ mɔ, -hapɔde di la 'le di. Kɛɛ, ɪ 'de la -hapɔde a -gbɛ. -Hapɔde a -gbɛ, nɛ- mɔ -Yusu 'Klisu. ¹⁸A ni wɛɛn 'le ke, 'ke nahuon =de bɔ yɛɛ 'a mu -tɪ. Nahuindu a -gbɛ, -v kɔ -tɪ 'ni =tu, v nyi 'ni =tu, -ɛ mɔ, a kɔ ba =tue 'a ni dɔnɔ -sɔɛ, kɔ, ba da Nyɩsua a leleenɔv, 'plu, -tɔplɪ -nɔ, v ple, v 'yee 'kwla 'mu, ni- kɔ -pli vɔ po 'ɛ ni ti. Nahuindu a -gbɛ, vɔ 'le 'waa dɔnɔ 'ni 'yaa. Kɛɛ, v 'de de =de yi. 'Waa 'lu a le-hiele, ɛ 'we -nɔ 'klɔ -gbo ke a nahuin a 'lu a le-hiele ye. ¹⁹U kɔ -Yusu 'Klisu 'heɛn, ɔ kɔɔ 'ɛ ni de =de win ke, v 'de 'klɛɛ lele -mɔɛ. -Yusu 'Klisu a -gbɛ, nɔ- mɔ 'Cɔɛ 'a 'lu, 'Cɔɛ 'ɛ 'we -nɔ 'a 'hɩn ye. Nahuin -nɔ, -v kɔ -nɔ 'heɛn -mɔɛ, nɔ- ɔ 'kli -nyi, 'ɔ nye nu, 'a nahuin 'vɔ =wɔvɔ -do kɔ, 'vɔ ye 'mu mu, 'ke 'o 'a hru wɔn, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ Nyɩsuaa 'a -huhua nu. ɔ nye 'ni

nu, 'a nahuin 'vu 'o -tegbii -do ni, -ε die nu, ɔ kɔ =nu 'hɛɛn, v 'mu -mυɛ, -ε 'we -nɔ ye, -tɛ -tunahuon a 'huin a -tɔplɪ nu yretvɔtɔle, 'i -mυɛ.

²⁰A yie ni, -ε mɔ, a 'bii, a kɔ -Yusu 'Klɪsɔ 'hɛɛn, ε 'we -nɔ ye, a 'ku ni. 'A -ti, 'kuo 'de 'klɛɛ lele 'klɪ kɔ, 'ke 'o 'a mu ke. -Tɛ ε ni lɛ 'mu, de- nue 'klɛɛ, 'aa na, -ε 'we -nɔ nahuin -nu ye, -v 'de wɛn -Yusu 'Klɪsɔ a yie. Dɛ- nue lele, 'aa 'o tetei -nu 'o =tuu, -u lɛ po: ²¹«=Nɪ 'ba 'le de -nu 'mu, =ni -tɔ 'le de -nu wɔn, kɔ, =ni 'tu 'le de -nu lɛ.» ²²Teteidu a -gbɛ, nahuiin ni, -v -hi 'lu -wɔn lɛ. Didi-tɔplɪ 'bii, ɪ ni 'o =o, 'ke nahuin bu di. ²³Ti -hi la a ti 'yri, nahuin nye la -wɔn lɛ -hie 'lu, -ε mɔ, tetei a -gbɛ, u la nahuin -nyi =tɔ, -ε nue, v no 'ni, -a kɔ -ba kυɛ nunu-tɔplɪ -ye -wɔn lɛ, 'ke 'le Nyɪsɔ a dida 'kwli 'mu, kɔ, -a kɔ -ba =tue -a ni dɔnɔ =sυɛ. Kɛɛ, sɛyɪ-sɛyɪ, 'waa teteidu a -gbɛ, ɪ 'ni -hɛ -le nahuon 'mu, 'ke bɔ kɔɔ 'a 'lu a lɛ-hiele -hvan win ke.

-Yusu 'Klɪsɔ -nyi 'a mu nunuɲmli yrayru

3 ¹A yie ni, -ε mɔ, Nyɪsɔ -ha 'le 'a mu 'kukɔnyɔ -hɛyri ni, 'ɔ -ha 'a mu 'klɔ, a kɔ -Yusu 'Klɪsɔ 'hɛɛn. -Ye -tɛ ε ni lɛ 'mu, ba =mɔ -tɔplɪ -nu lɛ, -ɪ ni 'le yakɔ 'mu, -tegbi =nu, -Yusu 'Klɪsɔ ni 'o gbo, 'ke 'le Nyɪsɔ a diidɛpɪ ke. ²-Tɔplɪ =nu, -ɪ ni 'le yakɔ 'mu, ni- kɔ -ti ba -hie 'lu -wɔn lɛ 'ε ni ti. 'Klɔ -gbo ke a -tɔplɪ -mɛ -ye, a ni -hi 'le 'lu -wɔn lɛ. ³A yie ni, -ε mɔ, 'a ni 'klɔ 'ka =nu, ɔ -wɛ 'le =le, a 'we =nɔ -tɛ ba 'nɪnɪ 'ku wɛn, 'plɪ -tɛ Nyɪsɔ bɔ 'nɪnɪ -ha wɛn 'le 'a mu 'kukυɛ wɔn. 'A ni 'klɔ yrayru =nu, 'ke ɔ puo 'le -Yusu 'Klɪsɔ kwa 'mu. Nyɪsɔ, nɔ- nyo 'yie =tu. ⁴'A ni -hɪnhɪn, nu- mɔ -Yusu 'Klɪsɔ. 'Bɔ di -tado 'le lele, a kɔ =nɔ 'hɛɛn, 'a mu di 'le 'a -ti a 'yi'buɔɔ =nu 'kwli 'mu pa.

⁵'A -ti, ba -ha 'le 'a ni dabu 'klɔ a nunu-tɔplɪ -huin =nu -hɛyri. Ba hie 'o -wɔwɔlɪ kɔ 'lalu gbo, 'a ni 'yrinaabu ni nyre 'le 'klɛɛ lele 'yi lɛ. A ni wɛɛn 'le ke, 'a ni =wɪ a -hɪhɪvɔ-tɔplɪ -huin ni kɔɔ 'le lele 'a mu win ke. A ni -mɔ 'le 'klɛɛ lele 'yilɛnyre-tɔplɪ lɛ. -Tɔplɪ -gbo, a 'de kɔ, a ni =tu 'le 'a ca, -ε nue, 'bɪa 'baa 'a ca =tu, -ye ε =hɛn 'nyre, a 'we =nɔ nahuin =nu ye, -vυ =wɛhɪ klɪ. ⁶'Yilɛnyre-tɔplɪ a -gbɛ, ni- kɔ -ti Nyɪsɔ 'ɔɔ nahuin =nu yru lɛ poo, -v 'nɪnɪ -tuo 'o. ⁷Ti -hi la a ti 'yri, 'yilɛnyre-tɔplɪdu a -gbɛ, 'a ni -gbɛ, ni- aa la -we nu, 'ɪ kɔɔ la 'a mu win ke.

⁸Kɛɛ, -tɛ ti ni lɛ 'mu -gbo, ba -ha -tɔplɪdu 'bii a -gbɛ mɛ lɛ. A ni po 'le 'klɛɛ lele yru, 'a ni =wɪ ni 'yaa 'le 'le lɛ, 'ke ba nu dɛ -hvan, a ni nu 'le nahuin 'crɛ 'mu, a ni =tu 'le nahuin tanɪ, a ni =tu 'le 'klɛɛ lele -ti -huin lɛ, ⁹a ni 'dudu 'le hɪ yrɛ, -ε nue, a hie 'o 'a ni nunukɔ 'ka gbo, kɔ -tɔplɪ =nu, aa la -ke lɛ nu. ¹⁰A wɛɛn 'klɛɛ ke 'klɔ yrayru. Nyɪsɔ, nɔ-ɔ ni, ɔ -nyi 'a mu 'klɔ yrayru a -gbɛ, 'ɔ nyo yrayru 'mu po, -ε die nu, ɔ 'mu Nyɪsɔ a 'klɔ ye 'we, a 'mu Nyɪsɔ yi -tɛɛ, Nyɪsɔ a yiyie a -gbɛ, ε 'mu klɛ bii, 'ke 'o 'a mu -wɔn.

¹¹Dɛ a -gbɛ a -ti, -Yusu a nahuin 'bii, 'v mɔ dɛɛ -do. -Juukυɛ kɔ daku a gbleglei a nahuin, 'ke 'o Nyɪsɔ ye, 'yi'mulɛ'jɟra 'de 'o ni. Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'bɛ ye, 'bɔ 'de ye 'bɛ, 'ke 'o Nyɪsɔ ye, 'yi'mulɛ'jɟra 'de 'o ni. Nahuon

yi 'crunɛ, ɔ 'de 'crunɛ yi, -mɔ -ge, -n 'de =ge, 'ke 'o Nyɪsua ye, 'yi'mule'jɔra 'de 'o ni, -ɛ nue, -Yusu 'Klɪsɯ -do, nɔ- ni 'o nahuin 'bii 'lu ye, kɔ, 'ɔ ni 'le 'a nahuin 'bii a =wɪ ke.

-Yusu 'Klɪsɯ nue ni, 'a bi yrayrɯ 'mɯ

¹²Bɪ bi 'le 'a mɯ 'kwli 'mɯ, -ɛ mɔ, Nyɪsua -ha 'le 'a mɯ 'mɯ du, 'ke ba 'ya 'a nahuin 'mɯ. ɔ nɛɛ 'a mɯ 'mɯ ni. -Tɛ ɛ ni 'le 'mɯ, -tɔplɪ =nɯ, a kɔ ba nu, ni- mɔ: Ba kɔ nahuin a wɔɪ, 'a ni =wɪ bɪ 'yɔpɔ, ba =tɪ 'le 'a ni dɔnɯ, ba -hie =v -ye a dɛ 'lu -wɔn lɛ, ba kɔ -wɛ =wɪ a 'lɪlɪ. ¹³A ni 'bienu, =betɪ bu nu 'a mɯ dɛ 'klan 'mɯ, a ni puu 'le yrv lɛ, kɛɛ, ba -hri dɛ 'klan a -gbe a -tɪ -wɔn. -Tɛ -a ni Kɔkɔnyɔ nu, 'ɔ -hri -a ni dɛ 'kuku a -tɪ -wɔn, kɛɛ ni, -ba nu, -ba -hri -wɛ nahuin a dɛ 'kuku a -tɪ -wɔn, v nu -a mɯ 'mɯ. ¹⁴Dɛ -mɔ dɛ gblaka, nɛ- mɔ ba nɔnɛ 'mɯ, -ɛ nue, 'bia 'bɛ ni lɛ 'mɯ, a di kɔ =wɪwɔ -do. ¹⁵Ba wɛɛn ke, 'ke kegbowɛɛnɛ =nɯ, -Yusu 'Klɪsɯ 'a mɯ -nyi, nɛ- bɛ kɔɔ 'a ni =wɪ win ke, -ɛ nue, Nyɪsua da 'a mɯ ni, 'ke ba -mɛɛ, kɔ, ba kɔ kegbowɛɛnɛ. Ba -nyo -wɛ 'wio 'ɛ ni ti. ¹⁶Ba -hie -Yusu a wintɛ a dɛ 'lu -wɔn lɛ 'ɛ ni ti. Ba tɔtɔɔ. Ba pupo =tɔ 'mɯ lɛ. Ba nu -wɪdɔvɪ a gblegblei, 'a 'mɯ Nyɪsua baa, kɔ -wɪdɔvɪ =nɯ, Nyɪsua a -Hihiuu 'a mɯ tɔɔ. Ba nu 'manɯ, ba -nyo 'wio. ¹⁷ɛ ni dɛ, aa nu, ba nue, 'ke 'le -Yusu 'Klɪsɯ a 'dɔ 'kwli 'mɯ, kɔ, 'ɛ ni -tɪ, aa =tɪ, ba =tɪ -wɛ, 'ke 'le -Yusu 'Klɪsɯ a 'dɔ 'kwli 'mɯ. Ba -nyi -wɛ -a ni Bu Nyɪsua 'wio, 'ke 'le -Yusu a 'dɔ 'kwli 'mɯ.

-Tɛ -Yusu a nahuin a 'yrinaabɔvɪ kɔ bɪ ni 'mɯ, 'ke 'o nahuin -ye ye

¹⁸'A mɯ nyrv, ba =tuu 'o 'a ni tɔnɯ 'o, -ɛ nue, nɛ- nɔ 'yi lɛ, 'ke 'o -a ni Kɔkɔnyɔ ye.

¹⁹'A mɯ tɔnɯ -mɛ -ye, ba nɛɛ 'a ni nyrv 'mɯ, a ni puu 'le yrv lɛ.

²⁰'A mɯ 'yuo=pli -mɛ -ye, ba =tuu 'o 'a ni bunɯ, kɔ 'a ni 'diinu 'hɛɛn, 'ke 'o 'ɛ ni dɛ =dɛ a -ta 'mɯ, -ɛ nue, nɛ-ɛ Kɔkɔnyɔ ke kɪlɪ.

²¹'A mɯ 'yuo a bunɯ -mɛ -ye, a ni poo 'le 'a ni 'yuo=pli yrv 'mɯ lɛ, -ɛ die nu, 'waa =wɪ 'nɪ -han =hlɔn bi.

²²'A mɯ -kvannunyɯ, ba =tuu 'o 'a ni nyɪgblakɪ 'o, 'ke 'o 'ɛ ni dɛ =dɛ a -ta 'mɯ. A ni =tuu 'le 'oo -do, 'bia 'bɔ ni 'o 'a mɯ ye, -ɛ die nu, v 'mɯ 'a mɯ baa. Kɛɛ, ba nu -kvan -tɛɛ, 'ke 'le 'a ni =wɪ 'bii ke, -ɛ nue, -a ni Kɔkɔnyɔ, nɔ- aa 'o =tuu. ²³ɛ ni -kvandɛ, v di 'a mɯ -nyi, ba nue, 'ke 'le 'a ni =wɪ 'bii ke, -ɛ nue, aa nu -a ni Kɔkɔnyɔ a -kvan. ɛ 'de -tɔnahuiin -do a -kvan, a 'nɪ nuo =lɛ. ²⁴Ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, Kɔkɔnyɔ'ɔ ni, -ɔ di 'a mɯ 'wio -nyi. 'Klɔ yrayrv =nɯ, ɔ -wɔ -wɔn, 'ke 'o 'a nahuin -wɔn, ɔ dio 'a mɯ 'nɪ -nyi, 'ke 'le yakɔ 'mɯ. 'A ni Nyɪgblaka =nɯ, -ɔ kɔ -kvan aa nu, nɔ- mɔ -Yusu 'Klɪsɯ. ²⁵Nahuin =nɯ, -vɔ dɛ 'klan nu, v -mɛ -ye, Nyɪsua a -bati diu 'nɪ klɪ, dɛ 'klan a -gbe a -tɪ. ɔ -mɛ -ye, ɔ 'nɪ 'jra =lɛ nahuin 'yi 'mɯ lɛ.

4 ¹'A mɯ nyɪgblakɪ -mɛ -ye, 'a ni =wɪ bɪ nɔ 'yi lɛ, 'ke 'o 'a ni -kvannunyɯ -wɔn. Ba nu =nɯ dɛ =nɯ 'mɯ, -ɛ 'sii 'o ye. Bɪ bi 'le 'a mɯ 'kwli 'mɯ lɛ, -ɛ mɔ, 'a ni -gbe, a kɔ -wɛ Nyɪgblaka, 'ke 'le yakɔ 'mɯ, 'ɔ ni 'o 'a mɯ 'lu ye.

Ba 'cipi 'o Nytsua a dida, kɔ, ba kɔ -tɔ

²Ba 'cipi 'o Nytsua a dida. 'A ni 'kɩ ni -wɛ 'le 'le, 'ke ba dɔ. Ba -nyo -wɛ 'wio. ³Ba da -wɛ Nytsua, 'ke 'o -a ni -ta 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'hru ye kla, 'ke -ba pue nahuin 'a -hapɔtitiɛ, kɔ, -ba -tu -Yusu 'Kɩsu a -tɩ -nɔ, -ɩ -hɩi nahuin 'yi ke, -a 'mui -nɔ klɛ -hɩhɩa. 'Be a yie ni, -ɛ mɔ, -tɛ 'nu -Yusu a -tɩ -tu, nɛ- nue, 'v po 'mu =ju 'mu. ⁴Ba da Nytsua, -ɛ die nu, 'mu nahuin -Yusu a -tɩ klɛ -hɩhɩa -tɛɛ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ Nytsuaa 'a -hɩhɩa nu.

⁵Ba -tu 'a ni 'yrinaabɩ 'yie, -ɛ die nu, ɩ 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'le nahuin -nɔ -hɛyri, -v 'de -Yusu a nahuin. A ni 'waan 'le ti, 'ke ba -tu -nɔ -Yusu a -tɩ ye, kɔ, ba -hɩ 'mu. ⁶'A ni pupowin bɩ nɔ 'yi lɛ. Bɩ kɩu nahuin ke. 'E ni nahuon, 'bɔɔ 'a mu wɩn =gba, ba yi -tɛ a di 'a klɛ-hɩhɩa le nu.

Wɩnɩɛ-gbugba

⁷'A ni =wɩ a nahuon, ɔ mɔ Tisiki, ɔ nu -Yusu 'Kɩsu a -kɩan, 'ke 'le 'a =wɩ 'bii ke. ɔ kɔ 'mu 'hɛn -ke -a ni Kɩkɩnyɔ -Yusu a -kɩan nu. Nɔ- di 'a mu le, -tɛ 'n nu nɔnɩɛ. ⁸Nɛ- nue, 'ni nyo 'le 'a mu -wɩn lee, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'a mu le, -tɛ -a nu nɔnɩɛ, kɔ, ɔ 'mu -wɛ 'a mu 'kɩ -nyi. ⁹ɔ kɔ -a ni =wɩ a nahuon Onesimu 'hɛn, v 'hɩn -wɛ a -gbɛ, nu- 'nu 'le 'a mu -wɩn lee. Onesimu a -gbɛ, ɔ mɔ 'a ni 'brikɩyɩu ni. ɔ kuo -Yusu 'Kɩsu ye =wɩ -tɛɛ. U 'hɩn -wɛ a -gbɛ, nu- di 'a mu -tɔplɩ 'bii -nɔ le, -u nɔ 'lu -wɩn mue.

¹⁰Nahuon -gbo, ɔ mɔ Alitaku, ɔ kɔ 'mu 'hɛn, -v ni nɔ =ju 'mu, ɔ =gba -wɛ 'a mu wɩn le -tɛɛ. Maki, ɔ mɔ Banabasi a 'diayu -ye, ɔ =gba -wɛ 'a mu wɩn le -tɛɛ. 'Bia 'bɔ nyre 'le 'a mu -wɩn, ba 'blo kwa -tɛɛ. 'N -tu o 'a mu 'a -tɩ ye ni. ¹¹Jesu, ɔ kɔ 'dɩ -ye mɔ Jutusɩ, ɔ =gba -wɛ 'a mu wɩn le -tɛɛ. Nahuin ta a -gbɛ, nu- mɔ -Juukɩɛɛ -do, -v kɔ 'mu 'hɛn- -kɩan nu, -ɛ die nu, nahuin 'mue yi, -ɛ mɔ, Nytsua, nɔ- kɔ nahuin 'bii win ke. Uv 'mu 'mu 'ni -hɛ 'dɔ.

¹²Nahuon -gbo, ɔ mɔ Epafrasi, ɔ mɔ -wɛ 'a ni 'brikɩyɩu, ɔ =gba -wɛ 'a mu wɩn le -tɛɛ. ɔ -wɛ nu -Yusu 'Kɩsu a -kɩan. 'E ni ti, ɔ 'o -tu 'kɩ, ɔ Nytsua da, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu, -ɛ die nu, a 'mu 'kɩ kɔ, kɔ, a 'mu ye 'mu mu, 'ke 'o Nytsua a 'hru wɩn, kɔ, de -nɔ, Nytsuaa -hɩa, a 'mue yi 'bii, kɔ, a 'mue -wɛ nu. ¹³'Na -gbɛ, 'n nye 'ni 'ye, -ɛ mɔ, ɔ nu -kɩan 'dɔ, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu, kɔ 'ke 'o nahuin -nɔ -wɩn, -v ni 'le Laodisedɩ 'mu kɔ Hielapolisɩ 'hɛn 'mu. ¹⁴Luku, ɔ mɔ -data gblaka -nɔ, -a nɛ 'mu, ɔ kɔ Demasi 'hɛn, v =gba -wɛ 'a mu wɩn le -tɛɛ.

¹⁵-Yusu a nahuin 'bii -nɔ, -v ni 'le Laodisedɩ 'mu, 'n -gbo wɩn le -tɛɛ. Nyrugba -nɔ, ɔ mɔ Nifa, 'n -gbo wɩn le, ɔ kɔ -Yusu a nahuin -nɔ 'hɛn, -v -ke le 'kukue, 'ke 'le 'a -tɛ. ¹⁶'Bia 'ba -hre 'crunɩɛ -gbo, -ye ba gbɛ 'vɛ a nahuin -nɔ ye, -v ni 'le Laodisedɩ 'mu, -ɛ die nu, 'waa -gbɛ, v 'mue -wɛ -hre. 'Crunɩɛ -nɔ, 'n gba o Laodisekɩ ye, bu ye -wɛ 'a mu ye, a 'mue -wɛ -hre. ¹⁷Ba le Asipu, 'ke bɔ -tu 'o 'kɩ, -kɩan -nɔ, -a ni Kɩkɩnyɔ -nyi =nɔ, ɔ 'muo 'lu -yra.

¹⁸'Mɔ Pɔɩv ni, -ɔɔ 'klɛɛ 'crunɩɛ-tɩ -gbo 'cru: 'N -gba 'a mu wɩn le -tɛɛ. l ni -hri 'le 'a mu -wɩn, -ɛ mɔ, 'n 'kɩɛ nɩɛ nɔ =ju 'mu. Nytsua bɔ nu 'a mu -hapude 'mu.

YE-HECRUNLE,

Pɔlv gba la

TESALONIKIKUE

ye

1 ¹Mɔ Pɔlv ni, -ɔɔ 'crunle -gbo 'cru, 'n bi 'le ye, kɔ Silas kɔ Timote 'heen. 'A mu =nu, -v mɔ Nyɔsva a nahuin, -v ni 'le Tesalonikidɔ 'mu, 'a mu'v ni, -aa -wɔn 'cru, 'a mu =nu, -v ni 'le -a ni Bu Nyɔsva kwa 'mu, ɔ kɔ -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsv 'heen. Nyɔsva bɔ nu 'a mu -hapɔde 'mu, kɔ, bɔ -nyi 'a mu kegboweenle.

**Pɔlv, ɔɔ Nyɔsva -nyi 'wio, 'ke 'o -Yusu a nahuin
a -ta 'mu, -v ni 'le Tesalonikidɔ 'mu**

²⁻³'E ni ti, 'bia =baa -a ni Bu Nyɔsva da, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu, -ye -a nyo -nyi 'wio, 'a ni -ti. 'Bia =ba nyo da, -ye -a nye -wɔn le -hie 'lu, -te a nu, 'a kuo -Yusu 'Klɩsv =wlv ye, 'aa 'a -kvan nu, kɔ, -te a nu Nyɔsva a 'munvele, ke'e ni, a nu -we =v -ye a 'munvele, kɔ, -te a nu, 'a kue =wlv ye, 'a nye -pre, 'ke 'le =wlv a 'lɩla 'kwli 'mu, -e mɔ, -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsv di 'le lele 'ni di. ⁴Diayuo -a, -a yie ni, -e mɔ, Nyɔsva nɔe 'a mu 'mu ni, kɔ, 'ɔ -ha 'le 'a mu du 'mu, 'ke ba -he 'a nahuin. ⁵-A yi de a -gbe ni, -e nue, ti =nu -kɔ 'yri -aa la 'a mu -Yusu a -hapɔtitie pue, -a 'ni 'pre =le la 'le le, kee, 'ke 'le Nyɔsva a -Hihiu a 'kɩ 'kwli 'mu'v ni, -aa la 'le 'pre, kɔ, -a yrii ti le, -e mɔ, -Yusu a -hapɔtitie a -gbe, e mɔ -ti a -tee ni. -Te -a ni la 'le 'a mu -wɔn, -ye a yi la -a ni nunukɔ ni. -A nye la 'ni nu, -e die nu, -a 'mu 'a mu 'mu -he.

⁶A -me -ye, -a ni -pɩ'ni, aa 'le le -ha, kɔ -a ni Kɔkɔnyɔ a -pɩ 'heen. -Te a 'ble la Nyɔsva a winte kwa a -ti, nahuin 'vɔ 'a mu -sɔe =tue, kee, aa nu 'manu, Nyɔsva a winte a -gbe a -ti, -e nue, Nyɔsva a -Hihiu, nu-v 'a mu 'mu -he. ⁷E nue, Nyɔsva a nahuin =nu, -v ni 'le Masedvanblugba 'mu kɔ

Akaiblogba 'mu, 'a tɔɔ =nu -te 'waa nunuklɔ kɔ bɔ ni -we 'mu. ⁸'A mu nue, nahuin 'plɔplɔ 'v 'wɔn -a ni Kukɔnyɔ a -tu. ⁹'de 'le Masedvanɔblugba 'mu kɔ Akaiblogba 'mu -do, kɛɛ, 'e ni -tegi -de, nahuin 'wɔn ni, -te a nu, 'a kuo Nyɔsua =wlv ye. -A 'de de -de kɔ, -ba =tu 'o =nɔ 'lu. ⁹Nahuin 'bii, v nyi 'ni =tu, -te a nu la -a ni kwa'buble -tɛɛ, ti =nu -kɔ 'yri -a di la 'le 'a mu -wɔn. U nyi -we 'ni =tu, -te a nu, 'a hie 'o 'a ni =wehu gbo, 'a -nyi 'a ni =wlt 'bii Nyɔsua, 'a nyo 'o =tuu. Nyɔsua a -gbe, nɔ- hie 'klɔ, kɔ, nɔ- mɔ -tɛɛ a Nyɔsua. ¹⁰Nahuin a -gbe, v yie -we ni, -ɛ mɔ, Nyɔsua a 'Yu =nu, -ɔ di 'le yakɔ 'mu -hɔn, nɔ- aa -pre. 'A 'Yu a -gbe, nɔ- mɔ -Yusu, Nyɔsua -ha 'le 'kukonyu -heyri, ɔ -ha 'klɔ. -Yusu a -gbe, nɔ- di -a mu waa, 'ke 'o Nyɔsua a yru a -ta 'mu, ti =nu -kɔ 'yri Nyɔsua a -gbe, ɔ di 'o nahuin -bati le poo.

Nyɔsua a -kvan =nu, Pɔlv, ɔɔ la nu, 'ke 'le Tesalonikudɔ 'mu

2 ¹'Diayuo -a, 'a ni -gbe, a yie ni, -ɛ mɔ, -te -a di la 'le 'a mu -wɔn, ²'e 'de la -gbugbe. ²A yie -we ni, -ɛ mɔ, 'plu -a 'mu la 'le 'a mu -wɔn di, -te -a 'kie ni la 'le Filipudɔ 'mu, nahuiin la -a mu =tue =sɔɛ 'dɔ, 'v la -a mu tanɔ -tu. -Te -a di la 'kleɛ 'le 'a mu -wɔn, 'ke 'le Tesalonikudɔ 'mu, -a ni yraanyu 'kie -hue la 'le. Kɛɛ, Nyɔsua, nɔ- =tu la 'le -a mu =wlv 'kwli 'mu gbo, =a pue la 'a mu -Yusu a -haputitie, -ɛɛ 'le Nyɔsua -wɔn 'mu -hɔn. ³'Bia =baa nahuin le, 'ke bu 'ble Nyɔsua a wintɛ kwa, -a 'ni 'du =le hu le, 'yilenyredɛ =de 'de 'le 'le -a ni =wlt ke ni, kɔ, -a 'ni kaa =le nahuon =de. ⁴Kɛɛ, -tu -do =nu, Nyɔsua -hɔa, -ba =tu, ni- =aa =tu, -ɛ nue, ɔ 'ye ni, -ɛ mɔ, -a mu mɔ nahuin, -v 'sii 'o ye, 'v wɛɛn -a ni -ti ke, 'v le -a mu, 'ke -ba pue nahuin 'a -haputitie. -A 'ni 'pre =le, 'ke 'o -tɔnahuin a plɔ a bleele a -ta 'mu, kɛɛ, -aa 'ni 'pre, 'ke 'o Nyɔsua a plɔ a bleele a -ta 'mu. Nɔ-ɔ ni, -ɔɔ -tɔplɔ =nu 'ye, -i ni 'le -a ni =wlt ke.

⁵A yie ni -tɛɛ, -ɛ mɔ, -te -a ni la 'le 'a mu -wɔn, -a 'de 'le le'tuowintɛ 'le ya, kɔ, -a 'ni 'pre =le la, 'ke a 'mu la -a mu kukɔ-tɔplɔ -nyi. -Ti -gbo, 'nu 'cru, Nyɔsua yi ni, -ɛ mɔ, i mɔ -ti a -tɛɛ ni. ⁶-A 'die -hlun le a =mɔɛɛ, 'ke nahuin bu baa -a mu, mɔ, ⁷'e 'de 'a mu, mɔ, ⁷'e 'de nahuin =de. ⁷'E mɔ -tɛɛ, -te -a 'ya -Yusu a -wɔnnaanyu 'mu, -a kɔ 'hru, 'ke -ba le la 'a mu, ba kɔ 'o -a ni 'o=tuule, kɔ, ba -ha la kukɔ-tɔplɔ, 'ke 'o -a ni 'mu-hɛɛle a -ta 'mu. Kɛɛ, -a 'die nu. -Te -a ni la 'le 'a mu -heyri, -a kɔ la =wlv 'yɔɔɔ, -ɛ 'we =nɔ 'yuo=pli a 'dii ye, ɔ kɔ 'le 'a 'yuo a de -wɔn. ⁸-A nɔɛ 'a mu 'mu ni 'dɔ. Nɛ- nue, =a nye la -hɔa, 'ke -ba pue la 'a mu Nyɔsua a -haputitie. ⁹'de ⁹'e -do a -gbe. -A -we la -we -wɔn, 'ke -ba -ha la -a ni -hɔnhlɔn, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu, -ɛ nue, a -he la -a ni =wlv a nahuin.

⁹'Diayuo -a, 'n pui -tɛɛ, -te -aa la nu, =aa la 'o 'klɔ =tu, =aa la -kvan nu, 'ke 'le 'a mu -wɔn, 'a -ti 'die 'le -we bi -hri 'a mu -wɔn. -Aa la 'a mu Nyɔsua a -haputitie =nu a pue, =aa la -kvan nu, 'tɔ 'mu kɔ -nyre 'mu, -ɛ die nu, -a 'mu -a dɔnɔ ye -wɔn, 'a 'ni -han lekiklele kɔ, -a ni -ti. ¹⁰A yie ni, Nyɔsua 'v yie -we, -ɛ mɔ, -te -a ni la 'le 'a mu -wɔn, -a ni nunuklɔ 'sii la 'o ye, 'ke 'o

'a mu ye, 'a mu =nu, -v 'ble Nyisva a -tu kwa. 'Yilenyrede =de 'de la 'le =no 'kwli 'mu ni, ko, nahuon =de 'die la 'le -we bo yee la -a mu -tu. ¹¹A yie -we ni, -e mo, -aa la 'a 'bii 'mu 'ni -he, -e 'we =no ye, -te 'yuo=pli a buu nu, 'oo 'a 'yuo 'mu -he, ¹²aa la 'le 'a mu =wlv 'kwli 'mu gbo =tu, ko, =aa la 'a mu le 'batl 'e ni ti, 'ke 'a ni 'yrinaabvi bi blee Nyisva a plo. Nyisva, no-o 'a mu da, 'ke ba pa 'le 'a 'klo yrayru 'kwli 'mu, a 'mu 'le 'a -tu a 'yi'buaale 'kwli 'mu ni.

¹³-Aa -we Nyisva -nyi 'wio 'e ni ti, -e nue, -te a 'won la 'a -tu =nu, -aa la 'a mu ye =tu, 'a ni =wlv 'bli kwa. A yie la ni, -e mo, Nyisva a wintee ni, e 'de -tunahuon a wintee. 'E mo -tee, Nyisva a wintee ni, -ee -kvan nu, 'ke 'le 'a ni =wlv ke, 'a mu =nu, -v -nyi 'a ni =wlv -Yusu 'Klisu. ¹⁴'Diayuo -a, de =nu, -e nue nahuin =nu, -v kuo -Yusu 'Klisu =wlv ye, -v ni 'le Sudeblugba 'mu, ne- nue -we 'a mu. E =hen 'nyre, -te -Juukve nu, 'v =tue -Yusu a nahuin a -gbe =sue, -v ni 'le Sudeblugba 'mu, ke'e ni, 'a ni 'brikve nu, 'v =tue -we 'a mu =sue. ¹⁵-Juukvee -do a -gbe, nu-v la Nyisva a winwlon-henyv 'la, ti -hi la a ti 'yri, v -do a -gbe, nu- 'la -we -a ni Kukonyo -Yusu, ti -gbo 'yri, v -do a -gbe, nu-v -we -a mu =sue =tue. De =nu, Nyisva a =wlv yraa, ne- uv nu. U yraa nahuin 'bii ni, ¹⁶'v nye le =mo, 'ke bu ka -a mu ye, 'ke -ba =tu Nyisva a -tu daku =nu ye, -v 'de -Juukve, -e die nu, Nyisva 'ni =hiun waa. -Te ti ni le 'mu -gbo, v -wo 'le 'waa de 'kuku 'bii ye, Nyisva a yru 'v ye =nu -dodo.

Pɔlv, oo -hva bo mu Tesalonikikve ye -mre

¹⁷'Diayuo -a, -a -me -ye, -te -a -hon la 'le 'a mu -won 'mu, 'a ni 'yiyetuv -a mu nu. =Hapuko, =a ko -ba -hon la 'le 'a mu -won 'mu, kee, -a ni =wlv 'kie nie 'le 'a mu -won. 'Ke 'le ti 'ploplv 'kwli 'mu, -a =tu 'o 'kli, 'ke -ba di o 'le 'a mu -won. ¹⁸Seyt-seyt 'mo Pɔlv, 'n =mve o le, 'ke 'le ti 'ploplv 'kwli 'mu, 'ke -bo di o 'le 'a mu -won, kee, Satan ka o 'mu ye. ¹⁹-Aa -hva -ba 'ye lele 'a mu, -e nue, 'ke a ni 'le Nyisva a nahuin =nu -heyri, -v nye nu, =a yie, =a nye -pre, -e mo, Nyisva di -a mu -nyi 'wio. 'A mu'v ni, -v nye nu, =aa 'manv nu, ko, 'a mu'v ni, -v nye nahuin too, -e mo, -a ni -kvan no le 'yi. Ne- die nu, =a -we 'le -ba po -a dionv a -pli, 'ke 'o -a ni Kukonyo -Yusu ye, ti =nu -ko 'yri o di -tado 'le di. ²⁰'E mo -tee, 'a ni -ti, =aa -a ni Kukonyo baa, =aa 'manv nu.

3 ¹⁻²-Te -a 'nuni 'woon o 'le 'a mu -won le, -a 'de o 'klee 'le lele =wlv a 'lila -we. Ne- nue, =a -yri o, 'ke -ba lee o 'le 'a mu -won Timote, -a -do, =a hie o 'le Atentido 'mu. A yie ni, -e mo, Timote mo -a ni nahuon ni, o ko -a mu 'heen, -a muv nahuin -Yusu 'Klisu a -haputitie pue. -A loo o 'le 'a mu -won ni, -e die nu, o 'mu 'a mu 'kli -nyi, 'ke ba na Nyisva a 'hru -tee, ³a 'ni -han 'o Nyisva a 'hru gbo hie, =sue =nu, nahuin 'a mu =tue a -tu. -A yie ni, -e mo, e noo 'o le, 'ke -a mu -gbo, -v mo Nyisva a nahuin, -ba 'ye =suev a -gbe. ⁴-Te -a 'kie nie la 'le 'a mu -won, e ni la ke 'mu, =a le la 'a mu, -e mo, =sue a 'yiye di la 'le di. 'E mo -tee, 'a 'ye, -e mo, =sue a 'yiye a -gbe, e nyre 'o =o. ⁵-Te 'n yie, -e mo, aa 'ye =sue, ne- nue, 'ni 'de o 'le =wlv a 'lila -we, 'ni

lee o 'le 'a mu Timote -wɔn, -ε die nu, 'mue yi, 'bua 'ba 'kie kue -Yusu 'Klɔsu -wlu ye -tɛɛ, -ε nue, 'nu o pi huannu, 'ke Satan bɔ kaa o 'a mu. 'Bia 'be ni o le 'mu, -ye ε 'we -nɔ ye, -kuan =nu, -a nu la 'le 'a mu -heyri, ɔ mɔ -gbugbɛe ni.

Tesalonikikue a -ti, Pɔlvu nu 'manu

⁶Kɛɛ 'klɛɛ, -tɛ Timote mu o 'le 'a mu -wɔn, ɔ di 'le =le, 'o le -a mu, -ε mɔ, a ni 'le -tɛɛ, 'o le -wɛ -a mu, -ε mɔ, a 'kie kue -Yusu 'Klɔsu -wlu ye -tɛɛ, 'a nunue 'mu, 'o le -wɛ -a mu, -ε mɔ, -a ni -ti ni 'o 'a mu ye -wlu 'dɔ, kɔ, -a ni 'yiyetu-u 'a mu nu. -A ni -gbe, 'a ni 'yiyetu-u -wɛ -a mu nu. ⁷Diayuo -a, -aa o 'ye =sue 'dɔ, kɛɛ, -tɛ Timote di 'le, ɔ le -a mu, -tɛ a nu 'lenɔɛ, -ye ε =tu 'le -a mu 'kwli 'mu gbo =wlu, -ε nue, a 'kie kue -Yusu 'Klɔsu =wlu ye -tɛɛ. ⁸-Tɛ a 'kie niɛ 'o Kɔkɔnyɔ a 'hru wɔn, nɛ-ε 'le -a mu =wlu 'kwli 'mu gbo =tu. ⁹Plo a bleelɛv =nu, aa -a mu -nyi, 'a 'wio =nu, -aa Nyɔsua -nyi, ɔ 'de 'o -a mu wien wɛɛn. ¹⁰Tɔ 'mu kɔ -nyre 'mu, -aa Nyɔsua le 'ni 'bati, 'ke 'le -a ni =wlu 'bii ke, 'ke bɔ -nyi -a mu 'hru, -a 'mu 'a mu ye di -mre, -a 'mu 'a mu de =nu tɔɔ, a 'de wen a yie, 'ke 'o -Yusu a =wlu a yekuole a -ta 'mu.

¹¹-Aa -a ni Bu Nyɔsua a -gbe le 'ni 'bati, kɔ -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'heɛn, 'ke bu -ha 'hru, -ba di 'a mu ye -mre. ¹²-A ni Kɔkɔnyɔ bɔ nue, -ε die nu, a 'mu 'mu nunue, 'a ni 'mununuele, a -gbe, ε 'mu kle bii, kɔ, a 'mu -wɛ nahuin 'bii 'mu nue -tɛɛ, -ε 'we =nɔ ye, -tɛ -a nu 'a ni 'munuele. ¹³-A ni Kɔkɔnyɔ 'bɔ nu le 'a nunue, -ye a di kɔ 'kli, 'ke 'o 'a 'hru wɔn, -ε die nu, de 'klan -de 'ni -han 'klɛɛ 'le lele 'a ni =wlu ke ni, kɔ, a 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o -a ni Bu Nyɔsua ye, -nyrɔwɔ =nu -kɔ 'mu -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu di 'le lele di, kɛ nɔ 'klɔ -gbo ke, ɔ kɔ nahuin 'bii -nu 'heɛn, -v mɔ 'a nahuin.

Nyɔsua nye 'ni -hva, 'ke -a ni 'yrinaabvɔ bi 'sii 'o ye

4 ¹Diayuo -a, de -kɔ ke -a di 'o -yre, nɛ- mɔ: Ti -hi la a ti 'yri, -a tɔɛ la 'a mu ni, -tɛ a kɔ ba nu naale, 'plu a 'mu Nyɔsua a plo blee. -A yie ni, -ε mɔ, ke'ε ni, aa naale nu, kɛɛ, -aa 'a mu le 'ni 'bati 'dɔ, 'ke 'le -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɔsu a 'dɔ 'kwli 'mu, ba =tu 'o 'kli, ε 'mu 'o 'kli =nu 'mu -hi, aa 'klɛɛ 'o =tu. ²A yi -tɔplɔ =nu ni, -a tɔɔ la 'a mu. Ni- mɔ -tɔplɔ, -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɔsu nahuin le, bu nu. ³De Nyɔsuaa -hva, nɛ- mɔ ba -ha 'le 'a ni dɔnɔ, a 'mu 'a ni dɔnɔ 'bii Nyɔsua -nyi, 'a ni 'yrinaabvɔ 'mu 'o ye 'sii. De, ε -hen 'nyre, nɛ- mɔ, a ni nu 'le 'lalu kɔ -wlawli. ⁴ε ni nyibeyu 'bɔ ni 'o, ɔ kɔ 'a nyrɔ 'heɛn, bu 'buble kwa -tɛɛ, -ε 'we =nɔ ye, -tɛ Nyɔsuaa 'a -huhva nu, kɔ, -tɛ nahuiin -wɛ 'a -huhva nu. ⁵Kɛɛ, a ni kɔɛ 'le 'yilenyre-tɔplɔ =nu -wɔn, 'a ni =wlu -hva, -ε 'we =nɔ nahuin =nu ye, -v 'de Nyɔsua yi. ⁶Nahuon =de ni =mɔ 'le 'a 'be a nyrɔ le, kɔ, ɔ ni kaa 'le 'a 'be gbe, 'ke 'o nyrugbapv a de ke. -A le la 'a mu ni, -a tii la 'a mu -tɛɛ, -ε mɔ, nahuindu =nu, -vɔ 'yilenyre-tɔplɔ a -gbe nu, -a ni Kɔkɔnyɔ Nyɔsua a -bati diu 'ni kli. ⁷Nyɔsua 'de -a mu da, 'ke -a 'mu -wlawli kɔ 'lalu 'heɛn nu. Kɛɛ, ɔ

da -a mu ni, -a ni 'yrinaabvu 'mu 'o ye 'sii. ⁸A -ti, nahuon 'bo ni 'o, 'bo 'nuni pui nva ye gbo, ε 'de -tonahuin a winte, ρ 'die le -haa, κεε, Nyisva =nu, -ϰϰ 'a mu 'a -Hihiu -nyi, nϰ- kϰ winte ρ -haa le.

⁹Diayuo -a, 'n 'de de =de kϰ, =bo di 'a mu le, 'ke 'o 'a ni 'bienu -Yusu a nahuin a 'munvele a -ta 'mu, -ε nue, -te a kϰ ba nu 'mununvele, Nyisva a -gbe, ρ tve 'a mu ni -dodo. ¹⁰Ε mϰ -tee, a nue Nyisva a nahuin 'bii -nu 'mu ni, -v ni 'le Masudvanblugba 'mu. Kεε, ba =tu 'o lele 'kl, 'ke 'o 'mununvele a -gbe a -ta 'mu. ¹¹Ba =tu -we 'o 'kl, -ε die nu, 'a ni nunuklϰ 'ni -han cahla, kϰ, a ni bi 'le 'le 'a ni 'bienu a -ti -heyri le, kϰ, 'ε ni nahuon 'bo ni 'o, bo =tu 'o 'kl, ρ 'mu 'a dϰnu le kikle, -ε 'we =nϰ ye, -te -a nu la 'a mu 'a ye=tutue. ¹²Bia 'baa le nu, -ye nahuin =nu, -v 'de -Yusu a nahuin, v di 'o 'a mu 'ni =tuu, kϰ, nahuon =de 'dee bo pue 'a mu na wien.

-Nyrϰwϰ =nu, -Yusu di 'le ya

¹³Diayuo -a, -a nye 'ni -hva, ba yi de =nu, -ε di 'o nyre, 'ke 'o nahuin =nu -wϰn, -v 'ku, -ε die nu, 'a ni =wlt 'ni -han gbo 'mve, -ε 'we =nϰ nahuin =nu ye, -v 'de -Yusu yi, 'plu -v 'nuni -pre 'a 'ledidie. ¹⁴-A pui -tee, -ε mϰ, -Yusu 'ku ni, =a pui -we -tee, -ε mϰ, Nyisva -hϰ 'le 'kukonyu -heyri ni, 'ϰ -hϰ 'kl. Ne- nue, =a yie, -ε mϰ, nahuin =nu, -v kuo -Yusu =wlv ye, 'plu -v 'ku, Nyisva diu 'le 'kukonyu -heyri 'ni -ha, v kϰ -Yusu 'heen, v 'mu 'o -tegbii -do ni.

¹⁵-Ti -gbo, -aa 'kleε 'a mu ye mu =tu, -a ni Kukonyϰ, nϰ-ϰ ni, -ϰ tvi -a mu: -Nyrϰwϰ =nu, ρ di 'le ya, -a mu =nu, -v 'kie die 'kl ni, -a 'dee -ba -hi nahuin =nu le, -v 'ku. ¹⁶-Nyrϰwϰ a -gbe 'mu, nahuin di Nyisva a win 'ni 'wϰn, -te ρ di 'le 'a leeenyu -wϰn 'preε, Nyisva a leeenyu a -gbe, 'waa nyigblaka, ρ 'mu 'le gbo 'wϰn, ρ 'mu 'pre. 'Be -hi, -ye Nyisva a -ϱamu di po wun, -a ni Kukonyϰ -Yusu 'klisv a -gbe, ρ 'mu 'le yakϰ 'mu -hϰn, ρ 'mu =ti. Nahuin =nu, -v kuo la =wlv ye, 'plu -v 'ku, nu- mϰ ye-henahuin, -v 'di 'le 'kukonyu -heyri 'mu -hϰn, v 'mu 'kl 'hri, ¹⁷'plu -a mu -gbo, -v 'kie die 'kl ni, Nyisva 'mu -a mu le 'kukue, -ε die nu, -a kϰ =nu 'heen, -a 'mu ye gbo bibi, 'ke 'le yrayri, -a 'bii, -a 'mu mu, -a 'mu -a ni Kukonyϰ ye 'mu mu 'be, 'ke 'le yrayri. -Ye -a kϰ -a ni Kukonyϰ 'heen, 'ke -a di 'o -tegbii -do ni, -te 'kl te ye gbo. ¹⁸'A -ti o, -te ε ni le 'mu, winte a -gbe, ne- ba nu, ba =tutu 'le =wlv 'kwli 'mu gble.

-Ba ni 'o -preele 'mu

5 ¹Diayuo -a, -a 'de 'kleε lele ye ble, 'ke -ba 'cru 'a mu -wϰn, 'ke 'o ti =nu a -ta 'mu, -i kϰ 'yri -tϰpl a -gbe, ι di 'o 'lu -wϰn mue, ²-ε nue, 'a ni -gbe, a yie ni, -ε mϰ, -nyrϰwϰ =nu -kϰ 'mu nahuin 'nuni -pree 'o -Yusu, 'kee ni, ρ di 'le di, -ε 'we =nϰ 'yrinyϰ ye, -ϰϰ kayu di wa, 'tϰ 'mu, ti =nu -kϰ 'yri nahuin 'nuni -proo 'o. ³Ti =nu -kϰ 'yri nahuin 'nuni -hie 'o 'lu -wϰn le, v di 'o le poo: «'Dϰ -wan gbo ke, =gbugblϰgbv 'de 'le ni,» 'kee ni, 'waa =sue a 'yiye di 'o -wlv =tue, 'plu =ϰ =de 'dee bo =tee 'le wϰn. Ε di ye 'we nyrugba =nu, -ϰϰ mu -ϱla, 'kwli kl, ti =nu -kϰ 'yri ρ 'nuni -hie 'o 'lu -wϰn le.

4'Diayuo -a, -nyrɔwɔ a -gbɛ 'bɔ nyre 'o, a 'deɛ ba ta 'mu gbo, -ɛ nue, a -mɛ -ye, a 'de nahuin -nu ye 'we, -v ni 'le gbigbɔyɪrɪ -hɛyri, 5-ɛ nue, a 'bii, aa 'mu na -nyre. -A 'de nahuin -nu ye 'we, -vɔ 'tɔ 'mu na, 'ke 'le gbigbɔyɪrɪ -hɛyri. 6-Tɛ ɛ ni lɛ 'mu, -a 'ni ŋmo 'le, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ -v -yee nu, 'vɔ ŋmo. -A -mɛ -ye, -ba ni 'o -preele 'mu, -ba kɔɔ -a dɔnɔ win ke. 7'Tɔ 'mu, 'ke nahuiin -ke gble pɛ, 'vɔ ŋmo, 'tɔ 'mu, 'ke vɔ -wɛ 'waa dɔnɔ nɔ wlɔn -hie. 8-A -mɛ -ye, -nyrɛ 'mɔv ni, -aa na. -A 'ni na -le 'tɔ 'mu. -Tɛ ɛ ni lɛ 'mu, -ye -a kɔ -ba kɔɔ -a ni dɔnɔ win ke, kɔ, -ba 'cipi 'o -Yusu 'Klɪsɔ a -wlv a yekuolɛ, kɔ, -ba 'cipi -wɛ 'o, -ba nunvɛ 'mu, -ɛ nue, ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ -ba 'nɪnɪ pue wen ta-wɔnwɪlawlv, -ɛ die nu, dɛ =de 'ni -han -a mu lɛ 'tu. 'Ke 'le -wlv a yekuolɛ 'kwli 'mu, -ba -pre -nyrɔwɔ =nu, -ɔ kɔ 'kwli 'mu Nyɪsɔva di 'o -a mu waa, -ɛ nue, ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ -ba 'nɪnɪ =tu wen 'klɛɛ ta-wɔnnugble 'lu. 9Nyɪsɔva 'de 'le -a mu du 'mu -ha, 'ke 'a yɪv bu yɛ -a mu. Kɛɛ, -ɔ -ha 'le -a mu 'mu du, -ɛ die nu, dɛ =nu -Yusu 'Klɪsɔ nu a -ti, -ɔ 'mu -a mu waa, 'ke 'o 'a yɪv a -ta 'mu. 10-Yusu 'Klɪsɔ 'ku ni, 'ke 'o -a ni -ta 'mu, -ɛ die nu, -ɔ kɔ -a mu 'hɛɛn, -a 'mu 'o -tɛgbii -do ni. Mɔ =betɪ -ba 'ku, mɔ =betɪ -ba 'kiɛ niɛ 'klɔ, -nyrɔwɔ =nu, -ɔ di 'le ya, -a kɔ =nɔ 'hɛɛn, -a 'mu 'o -tɛgbii -do ni. 11'A -ti o, ba -nyinyi 'kli, kɔ, ba -huɛ 'mu lɛ, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ aa 'a nunue nu -dodo.

'Lele'boɔwintɛ

12'Diayuo -a, -aa 'a mu lɛ 'ni 'bati, nahuin -nu, -vɔ Nyɪsɔva a -kvan nu, 'ke 'le 'a mu -hɛyri, ba =tuu 'o. Nu- mɔ nahuin -nu, Kɔkɔnɔɔ =tu 'o gble, 'ke bu 'ya 'a ni ye'mvnaanyɔ 'mu, -ɛ die nu, vɔ 'mu 'a mu 'a 'hru tɔɔ. 13Nyɪsɔva a -kvan -nu, vɔ nu a -ti, ba =tuu 'o -tɛɛ, kɔ, ba nuɛ -wɛ -nu 'mu -tɛɛ. A kɔ 'a ni 'bienv 'hɛɛn, ba kɔ kegbowɛɛnle.

14'Diayuo -a, -aa 'a mu lɛ 'ni 'bati, ba le nahuin -nu, -v hɛkɛ, -ɛ mɔ, hɛkɛlɛ 'de -tɛɛ nu. Nahuin -nu, -v kɔ huannɔ, ba =tu 'le -wlv 'kwli 'mu gbo. Ba -hɛ nahuin -nu 'mu, -v 'de 'kli kɔ. Ba kɔ =wlv a 'lɪla, 'ke 'o nahuin 'bii a -ta 'mu. 15Ba -gbɛɛ 'a ni dɔnɔ, -ɛ die nu, nahuon 'bɔ nu 'a mu dɛ 'klan 'mu, a 'ni -hion -wɛ dɛ 'klan 'mu nu. Ba =tu 'o 'kli 'ɛ ni ti, -ɛ die nu, a 'mu 'a ni 'bienv -hapudɛ 'mu nu, kɔ 'ɛ ni nahuon =de 'hɛɛn.

16Ba nu 'manv, 'ɛ ni ti, 17kɔ, ba 'cipi 'o Nyɪsɔva a dida. 18-Betɪ 'ɛ ni dɛ =de bɛɛ 'a mu nue, ba -nyi Nyɪsɔva 'wio. Ba 'cipi 'o Nyɪsɔva a 'wio a -nyinyie, -ɛ nue, kɛ Nyɪsɔva a -huhva nu, 'a mu =nu, -v kɔ -Yusu 'Klɪsɔ 'hɛɛn -mɔvɛ.

19A ni ka 'le Nyɪsɔva a -Hihiu ye, 'ke bu nu -kvan. 20Nahuin -nu, -vɔ Nyɪsɔva win wlɔn -hɛ, a ni yraa 'le 'waa wintɛ. 21-Tɪ 'bii, nahuin di =tu, ba 'jɪrɪ 'yi 'mu lɛ, -ɛ die nu, a 'mue 'ye, 'bia 'bu 'le Nyɪsɔva -wɔn 'mu -hɔn. 'Bia 'ba 'jɪrɪ 'mu lɛ, 'a dɛ =nu, -ɛ nɔɔ 'o lɛ, nɛ- ba 'ble kwa. 22Ba hie 'o 'ɛ ni 'yilenyredɛ =de gbo 'bii.

23Nyɪsɔva a -gbɛ, -ɔɔ -a mu kegbowɛɛnle -nyi, bɔ nue, a 'mu 'o ye =cɛɛ 'bii, kɔ, bɔ =tu -wɛ 'a ni -hihiu, 'a ni =wlv, kɔ 'a ni -plahvɔn 'bii 'yie, -ɛ die nu, -nyrɔwɔ =nu, -a ni Kɔkɔnɔɔ -Yusu 'Klɪsɔ di 'le ya, dɛ 'kuku 'ni -han 'le

'a mʋ 'mʋ nɪ. ²⁴Nyɪsʋa =nʋ, ɔ da 'a mʋ, 'ke ba 'ya 'a nahuin 'mʋ, ɔ di dɛ a -gbɛ 'nɪ nu, -ɛ nue, -tɪ =nʋ, ɔ =tu, ɔ nyi 'nɪ nu.

²⁵'Dɪayuo -a, ba da -wɛ Nyɪsʋa, 'ke 'o -a nɪ -ta 'mʋ.

²⁶Ba -nyinyi 'wio -tɛɛ, -ɛ 'we =nɔ 'dɪayuo ye.

²⁷'Nu 'a mʋ lɛ 'nɪ 'batɪ, 'ke 'le -a nɪ Kʋkɔnyɔ a 'du 'kwli 'mʋ, ba -hre 'crunɪɛ -gbo, 'ke 'o Nyɪsʋa a nahuin 'bii ye.

²⁸-A nɪ Kʋkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsʋ bɔ nu 'a mʋ =hapudɛ 'mʋ.

'CRUUNLE A 'HON A NENE,

Pɔlu gba la

TESALONIKUKUE

ye

1 ¹Mɔ Pɔluu ni, -ɔɔ 'cruunle -gbo 'cru, 'n bi 'le ye, kɔ Silasɔ kɔ Timote 'heen. 'A muv'u ni, -aa -wɔn 'cru, -v mɔ Nyɩsua a nahuin, -v ni 'le Tesalonikukɩɩ 'mu. 'A mu mɔ -a ni Bu Nyɩsua kɔ -a ni Kɩkɩnyɔ -Yusu 'Kɩsu a nahuiin ni. ²-A ni Bu Nyɩsua kɔ -a ni Kɩkɩnyɔ -Yusu 'Kɩsu a -gbe, bu nu 'a mu -hapɔde 'mu, kɔ bu -nyi 'a mu kegbowɛenle.

Nyɩsua di nahuin le poo -bati, -nyrɔwɔ -nu -kɔ 'mu -Yusu di 'le lele di

³Diayuo -a, ε nɔɔ 'o le, 'ke -ba -nyi Nyɩsua 'wio 'ε ni ti, 'ke 'o 'a ni -ta 'mu, -ε nue, a kuo -Yusu ye =wlu -tɛɛ, 'a ni =wlu a yekuole a -gbe, 'εε kle bii, kɔ, 'a ni 'mununɔɔɛle, 'εε -wɛ kle bii. ⁴Nɛ- nue, 'bia -ba ni 'o -Yusu a nahuin -ye ye, -aa 'a ni -pli po, -ε nue, -betɩ nahuin buu 'a mu -sue -tue, kɔ, bu yraa 'a mu, -tegbi a 'blee 'o kwa, 'ke a 'kɩe 'blee 'o kwa, 'a 'kɩe kue -Yusu 'Kɩsu =wlu ye.

⁵De a -gbe, nɛ- nye -a mu tɔɔ, -ε mɔ, -bati -nu, Nyɩsua di nahuin le poo, ɩ di 'o ye 'ni 'sii. -Tɛ a 'kɩe kue -Yusu =wlu ye, 'ke 'le -sueɔ a -gbe a 'yiye 'kwli 'mu, 'a -tɩ, Nyɩsua die 'ni nu, a 'mu 'le 'a 'kɩ yrayru -nu 'kwli 'mu pa, -ɔ 'nɩni -wɛ 'le. 'Ke 'o Nyɩsua a 'kɩ yrayru a -gbe a -ta 'mu, aa 'ye -sueɔ a -gbe. ⁶Ɛ mɔ -tɛɛ, Nyɩsua a -bati di 'o ye 'ni 'sii, -ε nue, -tɛ nahuiin nu, 'v -tue 'a mu -sue, ke Nyɩsua di nu, ɔ 'mu -wɛ -nu -sue -tue. ⁷'A mu -gbo, -vu -sue 'ye, -tɛ ti ni le 'mu -gbo, ɔ di 'a mu -nyi plɔ a bleele, a kɔ -a mu 'heen. Ke'ε ni, ɔ di nu ti -nu -kɔ 'yri -a ni Kɩkɩnyɔ -Yusu di 'le yakɔ 'mu -hɔn, ɔ kɔ 'a leelenyɩ -nu 'heen, -v ni 'kɩ ke. ⁸'Bia 'bɔɔ 'le di, -ye -a di 'ye nahru, ɔ 'mu nahuin -nu -sue =tue, -v 'de Nyɩsua a -tɩ kwa 'ble, kɔ, -v 'de -hapɔtitie

-nu -wlv ye kuo, -εε -a ni Kùkònyò -Yusu a -tì -wòn le na. ⁹ƆSue, v di 'ye, ε nε- mɔ: v di 'nì 'wan, -tε 'klɔ tε ye gbo, Nyɩsua 'mu 'waa 'hru ye ka, -ε die nu, v 'nì -han 'ò -a ni Kùkònyò 'hɩn 'mɩ nì, kɔ, v 'nì -han 'le 'a -tì a 'yì'buaale gblaka -heyri nì. ¹⁰-Nyrɔwɔ -nu -kɔ 'mu -a ni Kùkònyò di 'le lele di, 'ke -tɔpl̩ a -gbe, ɪ di 'lu -wòn mue. -Nyrɔwɔ gblaka a -gbe 'mu, ɔ di 'le 'nì di, -ε die nu, 'a nahuin 'muo baa. Nahuin 'bii -nu, -u kuo -wlv ye, v dio -nyì -tì a 'yì'buaale. 'A nì -gbe, 'ke a diu 'le -heyri nì, -ε nue, -Yusu a -tì -nu, -a -tu 'a mu ye, a kuu ye -wlv.

¹¹Nε- nue, =aa Nyɩsua da 'ε nì tì, 'ke 'ò 'a nì -ta 'mu. -A nyo 'nì da, -ε die nu, ɔ 'mue nu, a 'mu 'ò ye 'sii, 'ke 'ò -nɔ ye, kɔ, a 'mu nahuin -nu 'mu 'ya, -v bl̩ 'a 'klɔ yrayrv̩ -nu ye, -ɔ kɔ 'kwli 'mu ɔ daa 'le 'a mu. -A nyo -we 'nì da, -ε die nu, ɔ 'mu 'a mu 'mu -he, 'ke 'le 'a 'klɩkenun̩ε 'kwli 'mu, 'ke ba nu -hapv̩-tɔpl̩ 'bii -nu, aa -hva ba nu, ɪ kɔ -kvan̩ -nu 'hεεn, aa nu, 'ke 'le 'a -wlv a yekuole 'kwli 'mu. ¹²Nahuin 'bɩv̩ dε a -gbe 'ye, -ye v di -a nì Kùkònyò -Yusu 'nì baa 'a nì -tì, v 'mu -wε 'a mu baa, -a nì Kùkònyò a -gbe a -tì. Dε a -gbe, ε di -wòn mue 'lu, -ε nue, -a nì Nyɩsua kɔ -a nì Kùkònyò -Yusu 'Klɩsv̩ 'hεεn, v̩v̩ 'a mu 'mu nu -hapv̩dε.

De -nu, -ε di 'lu -wòn mue, 'plu -Yusu 'Klɩsv̩ 'mu 'le di

2 ¹Dɩayuo -a, tì -nu -kɔ 'yri Kùkònyò -Yusu di 'le lele di, -a 'mu le 'kukue, 'ke 'ò -nɔ ye, nì- kɔ -tì 'nù 'a mu ye mu -tu. -Aa 'a mu le 'nì 'batt: ²Nahuin -ye 'bv̩ nyì -tu, -ε mɔ, -nyrɔwɔ -nu, -a nì Kùkònyò di 'le ya, ɔ nyre 'ò -o -dodo, ε nì -gbugbl̩ 'le 'a mu, kɔ, ε nì nue 'le 'a mu huannv̩. 'A nì pui 'le -tεε, mɔ -betì b̩v̩ le po, -ε mɔ, Nyɩsua'a nì, -ɔ t̩v̩ε -nu, mɔ -betì ba 'wun̩ -wε 'ò nahuin -nu wien, -v̩v̩ -ke Nyɩsua a -tì le -tu, mɔ -betì b̩v̩ le po, -ε mɔ, 'mɔɔ nì, -ɔ 'cr̩ε. ³'A nì wun̩ 'le ke gbe, 'ke nahuin b̩v̩ kaa 'a mu. Ba kɔ 'a yiyie, 'plu -nyrɔwɔ a -gbe, ɔ 'mu 'ò mu nyre, nahuin 'plɔpl̩ di 'ò Nyɩsua a 'hru gbo 'nì hie, kɔ, 'Crenyò gblaka -nu, Nyɩsua di -tado 'le na 'mu po, nɔ- di 'a -kvan̩ -wlv̩ -tu. ⁴'Crenyò a -gbe, ɔ di nahuin 'nì le, b̩v̩ 'kee 'ε nì dε =de a dida, mɔ -betì Nyɩsua. ɔ di -wε 'nì -tu, -ε mɔ, 'ke ɔ nì 'ò 'ε nì dε =de 'lu ye, ɔ 'mu -wε 'le Nyɩsua a 'kagblaka -nu gbo pa, ɔ 'mu 'le gbata -nu wl̩n̩ gbo nì, ɔ 'mui -tu, -ε mɔ, nɔ- mɔ Nyɩsua.

⁵-Tε 'n̩ nì la 'le 'a mu -wòn, -tì a -gbe, 'n̩ -tui la 'a mu ye nì. -Be ɪ 'nì b̩ -le 'le 'a mu 'kwli 'mu? ⁶-Tε tì nì le 'mu -gbo, dε =de ka 'Crenyò a -gbe ye, 'ke b̩ di 'le. Dε a -gbe, a yie nì. Tì -nu, Nyɩsua wa 'dv̩, 'b̩v̩ nyre 'ò, 'Crenyò a -gbe, ɔ di 'mu b̩v̩ pepe'. ⁷'E mɔ -tεε, -tε tì nì le 'mu -gbo, nahuin 'plɔpl̩, 'v̩v̩ Nyɩsua ye -wòn. -A yì 'kl̩ -hɩn̩ a -gbe nì, -ε nue, Nyɩsua, nɔ- t̩v̩ -a mu. -Tì -gbo, 'nu -tu, ɪ di 'ò 'nì nyre, kεε, ɪ 'de wen̩ 'ò a nyree. ε nye 'nì -hva, 'ke nahuon̩ -nu, -ɔɔ 'Crenyò a -gbe ye ka, b̩v̩ -h̩ɔ 'ò 'hru wl̩n̩, ⁸'plu 'Crenyò a -gbe, ɔ 'mu pepe' 'mu b̩v̩. -A nì Kùkònyò -Yusu 'b̩v̩ di 'le, 'ke 'le 'a -tì a 'yì'buaale 'kwli 'mu, ɔ di 'Crenyò a -gbe 'lu =hloon pepe, ɔ 'mu gbo -wε. ⁹'Crenyò a -gbe, 'b̩v̩ b̩v̩ pepe' 'mu, ɔ di 'le 'nì di, 'ke 'le Satan a 'kl̩ 'kwli 'mu,

ɔ 'mv 'ɲmileka-tɔplɪ a gbleglei nu. 'ɲmileka-tɔplɪ a -gbe, nu- ɔ di nu, ɔ 'mv nahuin kaa. ¹⁰Ɔ di nu 'yilenyre-tɔplɪ a gbleglei, ɔ 'mv nahuin -nu kaa, v di 'le na -nu 'mv po, -ɔ 'nɪnɪ jre gbe. Nahuin a -gbe, v di 'ye -sue, -ɛ nue, v 'nɪ -hva -le -tɪ a -tɛɛ, 'v 'di 'mv nɛ. 'Bɪa 'bu wɛɛn wɛn -tɪ a -tɛɛ ke, Nyɪsva diu wɛn 'nɪ waa. ¹¹-Tɛ v 'nɪnɪ -hva Nyɪsva, Nyɪsva nye 'nɪ nu, 'waa 'lu a lɛ-hiele 'ɛɛ ke muu, kɔ, 'v kuo hɪ -wlv ye. ¹²'A -tɪ, Nyɪsva a -bati di nahuin 'bii -nu 'nɪ klɪ, -v 'nɪnɪ -hva -tɪ a -tɛɛ, kɔ, -v nɛ 'mv -bu nu dɛ 'klan.

Nyɪsva -ha 'le 'a mv 'mv du, 'ke bɔ waa 'a mv

¹³'Diayuo -a, 'a mv -nu, Nyɪsva nɛ 'mv, ɛ nɔɔ 'o lɛ, 'ke -ba -nyo 'wio 'ɛ nɪ ti, 'ke 'o 'a nɪ -ta 'mv, -ɛ nue, -tɛ Nyɪsva 'mv la 'klɔ -wlv mu =tu, ɔ -ha la 'le 'a mv 'mv du, 'ke bɔ waa 'a mv, 'ke 'le 'a -Hihɪu a 'klɪ 'kwli 'mv. 'A -Hihɪu a -gbe, nu- nue, 'a -hɛ Nyɪsva a nahuin. Ɔɔ -wɛ 'a mv 'nɪ waa, -ɛ nue, a kuo -tɪ a -tɛɛ ye =wlv. ¹⁴Ɔ 'mv 'a mv waa, nɛ- nue, 'ɔ da la 'a mv, 'ke ba kuo la =wlv ye ti =nu -kɔ 'yri -a pue la 'a mv -Yusu a -hapɔtitie. Ɔ nye la 'nɪ -hva, 'ke ba nu -wɛ 'manv, 'ke 'o -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsv a -tɪ a 'yi'buaale a -ta 'mv. ¹⁵'A -tɪ, 'na 'diayuo -a, ba 'kɪɛ kue -Yusu 'Klɪsv =wlv ye, kɔ, ba naa -tɔplɪ =nu =wlv klɛ, -a tɔɔ 'a mv, 'ke 'o wuntɔ 'yri, kɔ 'ke 'o 'cruntɛ ke.

¹⁶⁻¹⁷-A nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsv a -gbe, ɔ kɔ -a nɪ Bu Nyɪsva, -ɔ nɛ -a mv 'mv, bu =tu 'le 'a mv =wlv 'kwli 'mv gbo, kɔ, bu -nyi 'a mv 'klɪ, 'ke ba nu -hapɔ-tɔplɪ, kɔ, 'ke ba -tu -wɛ -hapɔ-tɪ 'ɛ nɪ ti. -Tɛ Nyɪsvaa -a mv -hapɔde 'mv nu, ɔɔ -a mv -nyi 'klɪ 'ɛ nɪ ti, kɔ, 'ɔɔ -a mv 'mv -hɛ, 'ke -ba -pre -hapɔde =nu, -a yi, ɔ di -a mv -nyi.

Ba da Nyɪsva, 'ke 'o -a nɪ -ta 'mv

3 ¹'Diayuo -a, dɛ -kɔ ke -a di 'o -yrɛɛ, nɛ- mɔ: ba da Nyɪsva, 'ke 'o -a nɪ -ta 'mv, -ɛ die nu, Kɔkɔnyɔ -Yusu a wintɛ 'mv gbo 'sɛɛ, kɔ, nahuin 'mue kwa 'ble, v 'mue 'o =tuu, -ɛ 'wɛ =nɔ ye, -tɛ aa 'a nunue nu. ²Ba da -wɛ Nyɪsva, -ɛ die nu, ɔ 'mv -a mv 'mv -hɛ, 'crɛnyv 'nɪ -han -a mv dɛ 'klan -de 'mv nu, -ɛ nue, ɛ kɔ nahuin, 'v 'nɪnɪ -hɛ, 'ke bu kuo -Yusu =wlv ye.

³Kɛɛ, 'bɪa =nɪ kuo -a nɪ Kɔkɔnyɔ =wlv ye, ɔ 'nɪ hie =le 'o -mv gbo. Ɔ di 'a mv 'mv 'nɪ -hɛ, 'a 'mv 'klɪ ke nɪ, kɔ, ɔ 'mue nu, 'kuo -hɔn a nyɪgblaka 'nɪ -han 'a mv dɛ 'klan -de 'mv nu. ⁴-A kuo -a nɪ Kɔkɔnyɔ ye =wlv, 'ke bɔ nue, -tɪ =nu, -a tɔɔ la 'a mv, 'a 'mv 'o 'cipi, 'a 'mui nu.

⁵-A nɪ Kɔkɔnyɔ bɔ -hɛ 'a mv 'mv, -ɛ die nu, Nyɪsva a 'munvɛlɛ 'mv klɛ bii, 'ke 'le 'a nɪ =wlv ke, kɔ, -tɛ a 'blee 'o kwa, 'ke ba 'kɪɛ 'blee 'o kwa, -ɛ 'wɛ =nɔ ye, -tɛ -Yusu 'Klɪsv la 'a nunue nu.

ɛ nɔɔ 'o lɛ, 'ke nahuon bɔ nu -kvan

⁶'Diayuo -a, -a nye 'a mv 'nɪ -hva, 'ke 'le -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsv a 'du 'kwli 'mv, ba hren -Yusu a nahuin =nu -wɔn lɛ, -v hleke. Ɔ -mɛ -ye, v 'nɪ =tuu =le dɛ =nu 'o, -a tɔɔ 'a mv. ⁷'A nɪ -gbe, 'a yie nɪ, -tɛ a kɔ ba nu 'le -a nɪ

=pu a 'lele-hũta. -Tɛ -a di la 'le 'a mu -wɔn, -a 'nɪ nu -le la hlekeɲmli lɛ. ⁸-A 'nɪ di -le la 'a nɪ didi-tɔplɪ -gbugbɛ. Kɛɛ, 'tɔ 'mu kɔ -nyrɛ 'mu, -aa la 'ye -sɔɛ, -aa la -kvan nu, -a nɪ -gbɛ, -ɛ die nu, -a 'mu -a dɔnu ye -wɔn. -A 'nɪ -hva -le la ba kɔ lɛkiklele -a nɪ -tɪ. ⁹Ɛ mɔ -tɛɛ, 'hru pɛ la 'o gbo, 'ke -ba -hva la 'a mu didide, kɛɛ, dɛ'ɛ nɪ, -aa la 'a mu ye tɔɔ, nɛ- nue, -aa la -kvan nu. ¹⁰-Tɛ -a nɪ la 'le 'a mu -wɔn, ke -aa la po: «Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ 'nɪnɪ -hva bɔ nu -kvan, ɔ 'de ye blɛ bɔ di dɛ.»

¹¹Ɛ 'we =nɔ ye, -a 'wɪn nɪ, -ɛ mɔ, 'ke 'le 'a mu -hɛyri, nahuin -ye nɪ 'o, 'vɔ hlekeɲmli lɛ nu. Ʈ 'nɪ -hva -le bu nu -kvan, kɛɛ, 'waa -kvan, nɔ- mɔ bu bi 'le 'waa 'bienu a -tɪ 'mu lɛ. ¹²Nahuindu a -gbɛ, nu- -aa 'le -wɔn 'prɛɛ. -A nyu 'nɪ lɛ, 'ke 'le -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsɔ a 'dɔ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ, bu nu 'waa -kvan -tɛɛ, -ɛ die nu, 'waa -gbɛ, v 'mu 'waa dɔnu ye -wɔn.

¹³'Diayuo -a, a -mɛ -ye, 'a nɪ 'kli nɪ -wɛ 'le 'le, 'ke ba nu -hapɔdɛ. ¹⁴-Tado, ɛ di kɔ nahuon, -tɪ -gbo, -aa 'a mu -wɔn 'cru, -ɔ 'nɪnɪ di 'o =tuu. 'Bɪa 'bɛ nɪ lɛ 'mu, ba 'nɔɔ 'yie ke gbo, kɔ, ɔ kɔ 'a mu 'hɛɛn, a nɪ bibi 'le 'yi 'mu lɛ, -ɛ die nu, -tɪ 'muo nu. ¹⁵Kɛɛ -ye a nɪ 'yo 'le, -ɛ 'we =nɔ ye 'a nɪ yraanyɔ, kɛɛ, ba -gbɔɔ -tɛɛ, -ɛ nue, ɔ mɔ 'a nɪ 'diayuu 'nɪ.

'Lele'bwɔwinte

¹⁶-A nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu a -gbɛ, -ɔɔ =ke nahuin kegbowɛɛnle -nyi, bɔ -nyi 'a mu kegbowɛɛnle 'ɛ nɪ tɪ, 'ke 'o 'ɛ nɪ dɛ =dɛ a -ta 'mu. Nɔ- -bɔ nɪ 'o a 'bii -wɔn.

¹⁷Kɛ mɔ 'crunɛ a =tɔ -gbo ke, 'mɔ Pɔlv a -gbɛɛ nɪ, -ɔɔ mɔ 'cru. 'N =gba 'a mu wɔn lɛ -tɛɛ. Kɛ'ɛ nɪ, 'nu 'na 'dɔ a 'crule nu, 'ke 'le 'na 'crunɛi 'bii 'kwli 'mu. 'Na 'crudabɔ, nɪ- die 'a mu tɔɔ, -ɛ mɔ, 'mɔ Pɔlv nɪ, -ɔ 'cru 'crunɛ -gbo.

¹⁸-A nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsɔ bɔ nu a 'bii -hapɔdɛ 'mu.

YE-HECRUNLE,

Pɔlv gba la

TIMOTE

ye

1 ¹Mɔ Pɔlv ni, -ɔɔ 'crunle -gbo 'cru. 'Mɔ mɔ -Yusu 'Klɩsv a -wɔnnanyɔ'ɔ ni, -ɛ nue, -a ni Waanyɔ Nyɩsva kɔ -Yusu 'Klɩsv 'heɛn, nu- le 'mv. -Yusu 'Klɩsv a -gbe, nɔ- di dɛ =nu nu, -aa -pre. ²Timote o, -mɔɔ ni, 'nu -wɔn 'cru. 'Mɔ kɔ 'mv Nyɩsva naa 'le, 'plu =ni kuo ke -Yusu =wlv ye. Nɛ- nue, =ni 'ya 'na 'yu 'mv. -A ni Bu Nyɩsva kɔ -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsv 'heɛn, bu nu -mv =hapude 'mv, bu yrii -na wɔli, kɔ, bu -nyi -we -mv kegbowɛɛnle.

Ba -gbeɛ 'a ni dɔnɔ, 'ke 'o hitɔɔle a -ta 'mv

³-Ye 'klɛɛ, ti =nu -kɔ 'yri 'nu o Masedvanɩbɩgba 'mv mu, 'n le o -mv ni, -bo ni o 'le Efesɩdɔ 'mv gbo. -Tɩ -do a -gbe, 'n =tu o -mv ye, ni- 'n 'kie =tue: -bo ni 'le Efesi 'mv gbo, -ɛ nue, 'ke 'le Efesi 'mv, 'ke nahuin -ye ni 'le, -ti =nu, 'n 'de =nu tɔɔ, 'ke 'o Nyɩsva a -ti a -ta 'mv, ni- sv nahuin tɔɔ. Le =nu, bu 'kee 'a nunue. ⁴Le -we =nu, bu 'kee hidatɩgbɩ a yre-mumale, 'ke 'o Nyɩsva a -ti ke, kɔ, bu 'kee -we gble a pupue, 'ke 'o -a ni bunv a -hrɩn a -hrɩn a -ta 'mv. -Tɔplɩdv a -gbe, ɩ nye 'ni nu, nahuin 'sv gble -pɛtu po, keɛ, ɩ 'ni -he -le nahuin 'mv, 'ke bu wɛɛn dɛ =nu ke, Nyɩsvaa -hva, -ɛ nye nu, 'v nyo =wlv ye kuo, Nyɩsva 'ɔ nyu waa. ⁵Dɛ -mɔ dɛ gblaka, 'ke 'le Nyɩsva a -ti a tɔɔle 'kwli 'mv, nɛ- mɔ -Yusu a nahuin bu kɔ 'munvɛle. Nahuon 'bɔ ni 'o, 'a =wlv 'bu 'sii 'o ye, 'a =wlv 'bu 'nɩnɩ yɛɛ =nɔ -ti, 'bɔ kuo -Yusu =wlv ye -tɛɛ, -ye nahuon a -gbe, ɔ di kɔ 'munvɛle =nu, -ɛ kɔ -ti 'nu =tu. ⁶Keɛ, 'ke 'le Efesi 'mv, ɛ kɔ tɔɔnyv -ye, 'v hie 'o =haputɔɔle gbo, 'sv gble po, -ɛ 'nɩnɩ da dɛ =de. ⁷Uv -hva bu 'ya Nyɩsva a teteitɔɔnyv gblakɩ 'mv, keɛ, 'ke 'le -tɛɛkɔ 'kwli 'mv, -ti

=nu, ʋ tɔɔ, ʋ 'di yi, kɔ, -ti =nu, 'waa -gbe, ʋ pue -tɛɛ, -i kɔ ke ʋʋ 'o 'prɛɛ 'dɔ, ʋ 'nɪ yrii -le 'mʋ le.

⁸-A yie nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsʋa a tetei mɔ -hapudɛɛ nɪ, 'bɪa -ti -gbo, u -tu, -baa lɛ 'a nahuin a tɔɔle nu. ⁹-Ba kɔ 'a yiyie, -ɛ mɔ, Nyɪsʋa 'de tetei a -gbe nu, 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, -ʋʋ 'a kewɛɛnle nu, kɛɛ, ɔ nui nɪ, 'ke 'o de'kukununyɔ -wɔn. De'kukununyɔ a -gbe, ʋ 'nɪ =tuu -le 'o Nyɪsʋa kɔ 'a tetei 'hɛɛn, kɔ, 'ʋ 'de -wɛ 'o 'waa 'bienu -tɔnahuin a 'o=tuule kɔ, 'waa =wɪ 'ɪ yraa Nyɪsʋa a -ti, 'ʋʋ nahuin 'la, mɔ =betɪ bɛ 'ya 'waa bu kɔ 'waa 'dii 'hɛɛn 'mʋ, ¹⁰'ʋʋ 'lalu nu, kɔ 'ɛ nɪ 'kubapude -de 'hɛɛn, nyɪbɛpʋ 'ʋʋ 'waa 'bie nyɪbɛpʋ nyɪv 'mʋ nuu, 'ʋʋ -tɔnahuin a 'yɔ 'yri, 'ʋ nyu -go 'mʋ nuu, 'ʋʋ hɪ lɛ 'du, kɔ, 'bʋ =tu -ti, ʋ 'nɪ nui -le. Nahuindu a -gbe, -tɔplɪ 'bii =nu, ʋʋ nu, ɪ kɔ =haputɔɔle 'hɛɛn, ɪ 'de pɛ. ¹¹-Haputɔɔle a -gbe, Nyɪsʋa a -haputitie, nɛ-nye -a mʋ tɔɔ. =Haputitie a -gbe, Nyɪsʋa, nɔ- le 'mʋ, 'ke =bo pue nahuin. =Haputitie a -gbe, ɛɛ -a mʋ tɔɔ Nyɪsʋa a -ti a 'yi'buɔɔa, Nyɪsʋa =nu, -ɔɔ -a mʋ plɔ a bleele -nyi.

Pɔlɔv -Yusu -nyi 'wio, =hapudɛ =nu, ɔ nuu 'mʋ a -ti

¹²'Nu -Yusu 'Klɪsʋ -nyi 'wio, -ɔ mɔ -a nɪ Kʋkɔnyɔ. Nɔ- -nyi 'mʋ 'klɪ, 'ke =bo nu -kʋan -gbo, ɔ -nyi 'mʋ. 'N nyo -nyi 'wio, -tɛ ɔ nu, 'ɔ -ha 'le 'mʋ du 'mʋ, 'ke =bo 'ya 'a -kʋannunyɔ 'mʋ, ¹³'mɔ -gbo, ti -hi la a ti 'yri, -ɔɔ la 'a 'du 'yi le nyre, -ɔ nyo la =sʋɛ =tue, ɔ kɔ 'a nahuin 'hɛɛn, -ɔ nyo la tanɪ =tu. Kɛɛ, Nyɪsʋa 'ye 'na wɔlɪ, -ɛ nue, 'n 'de la -Yusu 'Klɪsʋ =wɪv ye kuo, kɔ, de =nu, 'nu la nu, 'n 'die la yi. ¹⁴-Ye -a nɪ Kʋkɔnyɔ, ɔ nu 'mʋ 'mʋ =hapudɛ 'dɔ, 'ke 'le -gbɔgbɛkɔ 'kwli 'mʋ. ɔ nue nɪ, 'nɪ kuo =wɪv ye, kɔ, 'nɪ kɔ 'a 'mʋnɔɛle.

¹⁵ɛ kɔ wintɛ -ye, 'ɛ mɔ -tɛɛ a wintɛ. Nahuin 'bii blɛ ye bʋ kue =wɪv ye. Wintɛ a -gbe, nɛ- -gbo: -Yusu 'Klɪsʋ, ɔ di 'le -le, kɛ nɔ -tʋtʋ ke, -ɛ die nu, ɔ 'mʋ de'kukununyɔ waa. 'Na -gbe -gbo, 'mɔ mɔ la de'kukununyɔ a nyɪgblaka. ¹⁶De 'kuku, 'nu la nu a -ti, nɛ- nue, Nyɪsʋa 'ɔ 'ye 'na wɔlɪ, 'ɔ nue, -Yusu 'Klɪsʋ 'ɔ 'la =wɪv 'dɔ, 'ke 'o 'na -ta 'mʋ, =betɪ 'na de 'kuku, 'nu la nu, bɛ -huo. Kɛ'ɛ nɪ, ɔ nu, 'ɔ titie nahuin ye, -ɛ mɔ, =betɪ nahuon a nunuŋmli 'kukui bɪ -huo, -Yusu 'Klɪsʋ kɔ =wɪv a 'lɪla, 'ke 'o nahuon a -gbe a -ta 'mʋ, -ɛ die nu, 'ɛ nɪ nahuon, ɔ 'muo =wɪv ye kuo, Nyɪsʋa, ɔ 'mʋ nahuon a -gbe 'klɔ yrayɪv -nyi, -ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le. ¹⁷Nyɪsʋa bɔ kɔ -ti a 'yi'buɔɔale kɔ 'o=tuule, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo. Nɔ- mɔ 'klɔhiebodɪ. ɔ 'nɪ 'kʋ -le gbe. Nahuon =de 'nɪ 'yo -le. ɔ -do, nɔ- mɔ Nyɪsʋa. Kɛ ɛ nɪ 'mʋ.

¹⁸'Na 'yʋ Timote, tiile -gbo, 'nu -mʋ tii, 'a -ti nɪ -hri 'le -mʋ -wɔn: =Tu 'o 'klɪ, 'yilɛnɔ-kʋan =nu, -nɪ nu, -bo nuu -tɛɛ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ 'sɔyʋotayuu nu, 'ɔɔ tʋ -wɔn. Bɪ bi 'le -mʋ 'kwli 'mʋ, -ɛ mɔ, Nyɪsʋa a -gbeɛ nɪ, -ɔ -nyi -mʋ 'yilɛnɔ-kʋan a -gbe. Nɔ- nu 'o 'le 'a winwɔn-henyɔ wɔn, 'ʋ =tʋi o. ¹⁹'Cipi 'o -Yusu a =wɪv a yekuole. Po -na =wɪv a win nʋa ye gbo, =nɪ -han -tɔplɪ =nu nu, -i kɔ ke -na =wɪv, ʋʋ 'o -mʋ 'nyre =hɛɛn. ɛ kɔ nahuin -ye, =betɪ 'waa =wɪv bʋʋ =nu 'nyre =hɛn, ʋ 'nɪ pu -le nʋa ye gbo. Nɛ- nue, 'ʋ sɪa, 'ke 'o -Yusu a =wɪv a yekuole a -ta 'mʋ. ²⁰'Ke

'le -nu -heyri, 'ke Himene kɔ Alesadrɪ 'heɛn, v ni 'le. Nɛ- nue, 'ni pu 'kuo -hɔn a nyigblaka Satan kwa, -ɛ die nu, v 'mu -sɔɛ 'ye, v 'mue yi, -ɛ mɔ, nyɔ 'ni -tu -le Nyɪsua -ti -hɔn yrɛ.

-Te -a kɔ -ba nu -tɔpli a nunue, 'ke 'le 'cɔɛ 'kwli 'mu

2 ¹Ye-hedɛ, 'nu 'a mu -hua, 'a mu -Yusu a nahuin ba nu, nɛ- mɔ ba da Nyɪsua, 'ke 'o nahuin 'bii a -ta 'mu, ba pu 'le Nyɪsua kwa 'mu, ba -nyi Nyɪsua 'wio, 'waa -ti. ²Ba da Nyɪsua, 'ke 'o 'kunpu kɔ bodɔpu kɔ 'blɔgba a ye'munaanyu 'bii a -ta 'mu, -ɛ die nu, -a 'mu plɔ a bleele kɔ, ɛ kɔ kegbowɛnle 'heɛn, kɛ nɔ 'klɔ ke. -Ba -tuu 'o Nyɪsua 'o, kɔ, -a ni nunuklɔ bɔ 'sii 'o ye. ³Dɛ a -gbe, nɛ- nɔ 'yi lɛ, 'ke 'o Nyɪsua ye. Nɔ- waa -a mu, ⁴kɔ, 'ɔ nye -we -hua, 'ke bɔ waa nahuin 'bii, kɔ, bu yi -ti a -tɛɛ. ⁵Nyɪsua 'ya -do. 'Ke ɔ ni 'le 'pia -ye ke, -tɔnahuin 'v ni nɔ 'pia -ye ke. Nahuoon -do, nɔ- ni 'o Nyɪsua kɔ -tɔnahuin 'heɛn a -gbahɔn. Nahuon a -gbe, nɔ- mɔ -Yusu 'Klɪsu, -ɔ -he -tɔnahuon. ⁶ɔ di 'le -le, 'ɔ -ha 'a dɔnɔ, 'ɔ 'ku, 'ke 'o nahuin 'bii a -ta 'mu, ɔ 'mu -gbla, 'ke 'le 'waa dɛ 'kuku wɔn, ɔ 'mu 'a nahuin 'mu nuu. Kɛ'ɛ ni, -Yusu nue nahuin 'a tɔɔle, -ɛ mɔ, Nyɪsua -hua bɔ waa nahuin 'bii. Ti -nɔ, Nyɪsua wa la 'dɔ, 'kee ni, -Yusu tɔɔ nahuin dɛ a -gbe. ⁷Nɛ- kɔ -ti -Yusu 'ɔ nuu 'mu 'a leelenyɔ 'mu, kɔ 'a -wɔnnaanyɔ 'heɛn, -ɛ die nu, nahuin -nɔ, -v 'de -Juukɔɛ, 'mu Nyɪsua a -hapɔtitie tɔɔ, v 'mu -Yusu -wɔl ye kuo, kɔ, v 'mu -ti a -tɛɛ yi. -Ti -gbo, 'nu -tu, ɪ mɔ -ti a -tɛɛ ni, ɪ 'de hi.

⁸'A -ti 'klɛɛ, 'n nye 'ni -hua, nyibɛpu bu da Nyɪsua, 'ke 'o 'ɛ ni -tegbi -de. 'Bu nyo da, 'waa -wɔl bi 'sii 'o ye, yrɔ kɔ gblɛ 'heɛn ni ni 'le 'le 'waa -wɔl ke.

⁹Nyrugbapu -mɛ -ye, 'waa 'huin'mɔlɛpue-tɔpli, vɔ 'huin 'mu lɛ pue, bi kɔ 'o, v ni 'yaa 'le 'le 'waa dɔnɔ. 'Waa 'yilenɔnɔ, v blɛ ye bu -mɔ lɛ, ɛ 'de bu hra 'li, -u nahuin 'mu gblɛ 'ta, kɔ, bu -tu 'le 'bɔ nu 'mu lɛ, bu po -gbei dabu 'mu lɛ, kɔ, bu po 'cun.i dɔ lɛ, kɔ, bu po -we -tɔpli -nɔ 'huin 'mu lɛ, -u -die po 'dɔ. ¹⁰-Te 'waa 'yilenɔnɔ kɔ bɛ ni 'mu, nɛ- -gbo: 'Waa nunuklɔ bɔ 'sii 'o ye. 'Bɔv lɛ naalɛ nu, -ye nahuin, v nye 'ni 'ye, -ɛ mɔ, nyrugbapu a -gbe, v nɔɛ Nyɪsua 'mu ni, 'v nyo 'o -tuu. ¹¹Nyrugbapu 'bɔv Nyɪsua a tɔɔwin 'wɔn, v blɛ ye bu po 'o nua gbo, bu -tuu 'o 'cɔɛ a ye'munaanyu -nɔ, -v Nyɪsua a -ti tɔɔ. ¹²'Ni -hɔɛ -le, 'ke nyrugba bɔ tɔɔ nyibeyu Nyɪsua a -ti, kɔ, 'ni -hɔɛ -le -we, 'ke nyrugba bɔ kɔɔ nyibeyu win ke, kɛɛ, bɔ po 'o nua gbo, ¹³-ɛ nue, Adamu, nɔ- Nyɪsua nu -tite, 'plu 'ɔ nu 'a nyrugba, -ɔ mɔ ɛfu. ¹⁴'Ya 'o lele 'lu, Satan, -ɔ mɔ 'kuo -hɔn a nyigblaka, ɛ 'de Adamu, ɔ 'dio mɛ lɛ -ha, 'ke bɔ kaa -nɔ, kɛɛ, nyrugba, nɔ- -huɔ mɛ lɛ, 'ɔ kaa -nɔ, 'plu nyrugba a -gbe, 'ɔ 'wɔl Nyɪsua a tete. ¹⁵Kɛɛ, -beti bɛ ni lɛ 'mu, nyrugbapu di kɔ 'yuo-pɔli, 'plu Nyɪsua 'mu waa, 'bɪa 'bu 'cipi 'o 'a -wɔl a yekuole, kɔ, 'bu nɔɛ nahuin 'mu, kɔ, 'waa nunuklɔ bɔ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye, kɔ, 'bu 'nɔnɔ 'yaa 'le 'waa dɔnɔ.

'Cɔɛ a 'yie-tunyɔ

3 ¹Wintɛ -gbo, -ɛ mɔ -tɛɛ a wintɛ, ɛ nɛ- -gbo: Nahuon 'bɔɔ -hua bɔ 'ya 'cɔɛ a 'yie-tunyɔ 'mu, dɛ ɔɔ 'lu -wɔn lɛ -hie, ɛ mɔ 'yilenɔdɛ'ɛ ni. ²'Cɔɛ

a 'yie=tunyɔ, 'a nunuklɔ blɛ ye bɔ nɔ 'yi lɛ, -ɛ die nu, nahuon =de 'nɪ -hion -tɪ yɛɛ, kɔ, ɔ blɛ ye bɔ 'ya nyrɔɔ -do a tɔ^a, ɔ kɔ bɔ yi 'a dɔnɔv a naale, ɔ kɔ bɔ -hie 'lu lɛ -tɛɛ, 'a nununɔmli bɪ 'sii 'o ye, ɔ kɔ bɔ kikle 'dagbu =nɔv lɛ -tɛɛ, -vɔ 'le 'a kayu gbo pa, kɔ, ɔ kɔ bɔ yi Nyɪsva a -tɪ a tɔɔlɛ -tɛɛ, ³ɔ 'de ye blɛ bɔ -hie 'a dɔnɔv nɔ wɔn, ɔ 'de ye blɛ bɔ nɪ yrɔv ye, kɛɛ, ɔ kɔ bɔ kɔ =wɔv a 'lɪla, kɔ, ɔ blɛ ye bɔ =mɔv lɛ, 'ke nahuin 'bii bɔ kɔ kegbowɛɛnle, ɔ 'de ye blɛ bɔ nɔv 'wliye 'mɔ 'dɔ, ⁴ɔ blɛ ye bɔ yi 'a kayu a naale -tɛɛ, bɔ nue, 'a 'yuo=pli bɔ kɔ 'o 'a 'o=tuulɛ -tɛɛ, ⁵-ɛ nue, nahuon 'bɔ 'de 'a -gbe a kayu a naale yi, -ye ɔ 'die 'le -wɛ bɔ naa Nyɪsva a 'cɔvɛ.

⁶'Bia 'baa 'o 'cɔvɛ a 'yie=tunyɔ gbo =tu, ɔ nɪ 'ya 'le nahuon =nɔv 'mɔ, -ɔ -hɛ lɛ kɛ -Yusu a nahuon. 'Bia 'bɔ 'ya nahuon =nɔv 'mɔ, -ɔ -hɛ lɛ kɛ -Yusu a nahuon, -ye ɔ di 'le 'a dɔnɔv 'nɪ 'yaa. 'Bɔ nue, -ye Nyɪsva a -bati dio 'nɪ klɪ, -ɛ 'wɛ =nɔv ye, -tɛ ɪ nu, 'ɪ klɪ 'kuo -hɔvɪn a nyɪgblaka. ⁷Nahuon -gbo, -ɔ di 'cɔvɛ a 'yie=tunyɔ 'mɔ 'ya, ɛ nye 'nɪ -hɔvɪn, nahuin =nɔv, -v 'de -Yusu a nahuin, bɔ kɔ 'o 'a 'o=tuulɛ. Nɛ- 'de =nɛ, ɔ di pɪ 'waa 'yie, 'plu v 'mɔv -tɪ yɛɛ, -ye 'kuo -hɔvɪn a nyɪgblaka -wɛ 'le =le bɔ kɔ ye, ɔ 'nɪ -han -kɔvɪn nu -tɛɛ.

'Cɔvɛ a 'mɔv-hɛnyɔ

⁸'Cɔvɛ a 'mɔv-hɛnyɔ -mɛ -ye, v kɔ bɔ bi gblo ye. U 'de ye blɛ bɔ naa 'lii 'hɔn. U nɪ 'na 'le nɔ 'dɔ. U nɪ nɔv 'le 'wliye 'mɔ 'dɔ. ⁹'Waa nunuklɔ bɔ 'sii 'o ye, -ɛ die nu, 'waa =wɔlɪ 'nɪ -hiun 'nyrɛ =hɛn. 'Plu wintɛ -gbo, Nyɪsva tɔɔ =nɔv, bɔ 'ble kwa -tɛɛ. ¹⁰'Plu a 'mɔ 'o 'cɔvɛ a 'mɔv-hɛnyɔ gbo mu =tu, ye-hɛdɛ, a kɔ ba nu, nɛ- mɔ, ba =tɔv 'yri. 'Ba 'ye, -ɛ mɔ, 'waa nunuklɔ 'sii 'o ye, -ye ba =tɔv 'o gbo.

¹¹'Waa nyrɔv -mɛ -ye, 'waa nunuklɔ bɔ 'sii -wɛ 'o ye. ɛ 'de ye blɛ 'waa pupowin bɪ nyrɛ 'yi lɛ. U blɛ ye bɔ bi gblo ye. U blɛ ye bɔ 'ya nyrɔvɔgbapɔ =nɔv 'mɔ, nahuin -wɛ 'le bɔ kɔ =wɔv ye.

¹²'Cɔvɛ a 'mɔv-hɛnyɔ, 'a nahuon, ɔ blɛ ye bɔ 'ya nyrɔɔ -do a tɔ^b. ɔ blɛ ye bɔ yi 'a kayu a naale -tɛɛ. ¹³'Cɔvɛ a 'mɔv-hɛnyɔ 'bɔv -kɔvɪn nu -tɛɛ, -ye nahuin diu 'o 'nɪ -tuu. 'Bɔv -Yusu a -tɪ =tu, v 'dɛɛ bɔ pɪ nahuon =de a hɔvɪn, -ɛ nue, v kɔvɛ -Yusu ye =wɔv -tɛɛ.

Dɛ gblaka =nɔv, -ɛ -hli nahuin 'yi ke, 'plu Nyɪsva tɔɔ -a mɔ

¹⁴Timote, 'nɪ -mɔv -wɔn 'nɪ 'cru, kɛɛ, 'na =wɔv nye wɛn 'nɪ -hɔvɪn, 'ke =bɔ di wɛn 'le -mɔv -wɔn. ¹⁵'Na 'ledidie 'bɛɛ gbo -wɛn, 'crumɛ -gbo, ɛ nɛ- die -mɔv tɔɔ, -tɛ Nyɪsva a =tugba a nahuin kɔ bɔ nu 'waa dɔnɔv a naale. =Tugba a -gbe, nɔ- mɔ 'cɔvɛ. 'Klɔhienyɪsva a 'cɔvɛ nɪ. 'Cɔvɛ, nɛ- 'ble Nyɪsva a tɔɔwin kwa, -ɪ mɔ -tɪ a -tɛɛ, -ɛ 'wɛ =nɔv ye, -tɛ 'katui nu, 'ɪ 'ble 'ka-gbɔ. ¹⁶-Tɪ a -tɛɛ a -gbe, ɛ -hli o nahuin ke 'yi, Nyɪsva 'ɔ tɔvɛ -a mɔ. ɛ nye -a mɔ 'nɪ tɔɔ, -tɛ -a kɔ -ba nu Nyɪsva a 'hru a nɪna. -Tɪ a -tɛɛ a -gbe, ɛ mɔ dɛ gblakaa nɪ, -ɛ mɔ:

^a 3.2 -hee': ɔ 'de ye blɛ bɔ nu -wɔvɔwɪlɪ   ^b 3.12 -hee': ɔ 'de ye blɛ bɔ nu -wɔvɔwɪlɪ

-Yusu 'Klɪsu, ɔ -hɛ -tɔnahuon,
 'ɔ di nɔ 'klɔ ke,
 kɛɛ, Nyɪsua a -Hihiu tʋɛ nahuin nɪ,
 -ɛ mɔ, ɔ mɔ Nyɪsua a 'Yuu nɪ.
 -Tɛ ɔ nɪ 'mʋ, kɛ Nyɪsua a lɛleenʋ nu 'a 'yiye,
 nahuin 'v =tu 'a -tɪ,
     'ke 'le daku 'bii -hɛyri,
 daku a -gbe a nahuin a gbleglei 'v kuo =wlv ye,
 Nyɪsua 'ɔ gbɔ 'le yakɔ 'mʋ,
 'ɔ -nyi =nɔ -tɪ a 'yi'buaale.

Nahuin -nʋ, -vʋ hɪtɔɔle tɔɔ

4 ¹Nyɪsua a -Hihiu, v nyi 'nɪ =tu, 'lele'boɔti 'yri, 'plu -Yusu 'mʋ 'le di, ɛ di kɔ nahuin, -v 'nɪnɪ dio 'klɛɛ lele =wlv ye kuo, v 'mʋ nahuin =nʋ nʋa ye gbo po, -v mɔ hɪwinwɔn-hɛnyʋ, 'plu, hɪwinwɔn-hɛnyʋ a -gbe, 'kuo -hɪvɪn a tɔɔle, nɛ- vʋ -wɔn kʋɛ. ²Hɪwinwɔn-hɛnyʋ a -gbe, vʋ naa 'lii 'hɔn, 'vʋ hɪ lɛ 'du. 'Waa =wlv 'nɪ =hɛn =le =nʋ 'nyre, 'bʋv hɪ a -gbe 'du. ³Nahuindʋ a -gbe, v nɔ 'nɪ, nyɪbɛpʋ kɔ nyrv 'hɛɛn, v nɪ kʋkɔ 'le. 'Ya 'o lele 'lu, v nɔ 'nɪ, ɛ kɔ didi-tɔplɪ -ye, nahuin nɪ di 'le. Kɛɛ -ye Nyɪsua nu didi-tɔplɪ a -gbe nɪ, -ɛ die nu, nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ kuo -Yusu 'Klɪsu =wlv ye, 'bɔ yi -tɪ a -tɛɛ, -ye bɔ -nyi Nyɪsua 'wio, didi-tɔplɪ a -gbe a -ta 'mʋ, ɔ 'mui di. ⁴ɛ nɪ dɛ, Nyɪsua nu, ɛ nu -tɛɛ. -A 'dɛ ye blɛ -ba yraa 'a dɛ -ye, 'bɪa =baa Nyɪsua 'wio -nyi, 'ke 'o 'a -nyinyi-tɔplɪ a -ta 'mʋ. ⁵Dididɛ, -aa di, ɛ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye, -ɛ nue, Nyɪsua a -gbe, ɔ nyi 'nɪ =tu, kɔ, -ɛ nue, -a nyo 'nɪ da, 'bɪa =baa dɛ di, 'ke bɔ nu -a mʋ =hapʋdɛ 'mʋ.

-Yusu 'Klɪsu a -tɛɛ a -kvannunʋɔ

⁶-Tɪ -gbo, 'nʋ =tu, 'bɪa =nɪ nyi -Yusu a nahuin tɔɔ, -ye -mɔ mɔ -Yusu 'Klɪsu a -tɛɛ a -kvannunʋɔ. ɛ 'we =nɔ ye, Nyɪsua a wintɛ, -n kue ye =wlv, 'plu -tɛ ɛɛ po, kɛ'ɛ nɪ, -nʋ naale nu. -Ye Nyɪsua a =hapʋtɔɔle, nɛ- -nʋ -wɔn kʋɛ. ⁷Kɛɛ, 'datigbi, -ɪ 'nɪnɪ da dɛ =dɛ, 'plu Nyɪsua 'nɪnɪ -hʋa, =nɪ pui 'le nʋa ye gbo. =Mʋɛ lɛ 'ɛ nɪ ti, -tɛ Nyɪsuaa 'a -hʋhʋa nu, kɛ'ɛ nɪ, -bo nu naale. ⁸Nahuon 'bɔ 'cipi 'o cigbei a lɛ'gbɔgba, -ɛ die nu, 'a 'hɪvɪn 'mʋ -tɛɛ nu, ɛ mɔ 'mʋ-hɛɛle gbi'i nɪ. Kɛɛ, -tɛ Nyɪsuaa 'a -hʋhʋa nu, 'bɔɔ lɛ naale nu, dɛ a -gbe, nɛ- mɔ 'mʋ-hɛɛle gblaka, kɛ nɔ 'klɔ -gbo, -a nɪ nɔ ke, kɔ 'ke 'le Nyɪsua a 'klɔ yrayrv =nʋ 'kwli 'mʋ, -ɔ di 'le di. ⁹-Tɪ -gbo, 'nʋ =tu, ɪ mɔ -tɪ a -tɛɛ nɪ. Nahuin 'bii blɛ ye bʋ 'bli kwa. ¹⁰-A kuo 'Klɔhienʋsua ye =wlv. Nɛ- nue, =aa 'o 'klɪ =tu, =aa =sʋɛ 'ye, =aa 'a -kʋan nu. Nyɪsua a -gbe, nɔ-ɔ nahuin 'bii waa, kɛɛ, sɛyɪ-sɛyɪ, nahuin =nʋ, -v kuo -Yusu =wlv ye, nʋ- ɔɔ waa.

¹¹-Tɪ 'bii -gbo, 'nʋ =tu, 'nʋ ke -tɛɛ, -bo tʋɪ nahuin -tɛɛ, v 'mui yi. ¹²=Nɪ wɛɛn 'le ke, nahuon =dɛ nɪ =tɪɔ 'le 'le -mʋ, -tɛ -n 'ya gblotayʋ 'mʋ a -tɪ. Kɛɛ, -na nunʋŋmli bɪ tʋɛ -Yusu a nahuin, -tɛ 'waa nunʋŋmli kɔ bɪ nɪ 'mʋ.

Ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ -na pupowin ni 'mu, -tɛ -na 'yrinaabɔ ni 'mu, -tɛ -na nahuin a 'munvɛle ni 'mu, -tɛ -na Nyɪsɔva a =wɔ a yekuolɛ ni 'mu, -tɛ -na =wɔ a 'oye'siile ni 'mu, ɪ 'bii a -gbe, bi tɔɛ -Yusu a nahuin, -tɛ 'waa 'klɔ kɔ bɔ ni 'mu. ¹³Plu 'mu 'le -mu -wɔn di, 'cipi 'o Nyɪsɔva a wintɛ a -hihre, 'ke 'o nahuin ye. Yrie -nu 'mu lɛ, kɔ, tɔɛ =nu. ¹⁴Dɛ =nu, -ɛ kɔ 'klɔ Nyɪsɔva -nyi la -mu, 'ke -bo nu, dɛ a -gbe, =ni nue 'le -sɔgbɔlu klɛ. 'Klɔ a -gbe, Nyɪsɔva -nyi la -mu ni, ti =nu -kɔ 'yri 'cɔɛ a winwɔn-henyɔ =tui la, kɔ, 'cɔɛ a ye'munaanyɔ, v po la -mu dɔbɔ 'lu gbo. ¹⁵Klɔ =nu, Nyɪsɔva -nyi la -mu, nui -kuan 'yri -tɛɛ, -ɛ die nu, nahuin 'bii, v 'mue 'ye, -ɛ mɔ, -na -Yusu a =wɔ a yekuolɛ klɛ 'ni bii -tɛɛ. ¹⁶-Na -gbe, =tu -na 'yrinaabɔ 'yie, kɔ, -tɔplɪ =nu, -nu nahuin tɔɔ, =tui -wɛ 'yie. 'Cipi 'o 'a nunue. =Nu lɛ 'a nunue nu, -ye Nyɪsɔva di -mu 'ni waa, kɔ nahuin =nu, -vɔ -wɛ -mu nua ye gbo po.

5 ¹Nahuin -gbo, -v mɔ kukunyɔ, 'bia =ni nyu =tɔ 'mu po, =ni -hɔn 'le 'nyre, kɛɛ, 'prɔv 'le -wɔn, 'ke 'le 'waa 'o=tuule 'kwli 'mu, -ɛ 'we -nɔ -na bunv ye. Gblotayuo -mɛ -ye, 'prɔv 'le -wɔn, -ɛ 'we -nɔ -na 'diayuo nyɪbɛv ye. ²Nyɔv kukui -mɛ -ye, 'prɔv 'le -wɔn, -ɛ 'we -nɔ -na 'diinɔ ye. Nyɔkɔvɛi -mɛ -ye, 'prɔv 'le -wɔn, -ɛ 'we -nɔ -na 'diayuo nyɔvɔv ye. -Na 'lu a le-hiele, 'ke 'o 'waa -ta 'mu, bɛ 'sii 'o ye.

-Tɛ -Yusu a nahuin di nu, v 'mu kotianyrɔ 'mu -hɛ

³Nyɔv =nu, -v mu kotianyrɔ, 'bɔ 'de 'mu-henyɔ =de kɔ, -n kɔ -bo =tuu 'o, 'plu -bo kɔ 'le 'waa dɛ -wɔn. ⁴Kɛɛ, 'bia 'a nahuon 'bɔ kɔ 'yuo=pli, -hee' 'a 'yuo=pli, 'bɔ kɔ 'yuo, tɔɛ =nu, -ɛ mɔ, nu- blɛ ye -bɔ kikle 'waa 'dii lɛ, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ 'waa 'dii a -gbe kɔ 'waa bu 'hɛɛn, vɔ la nu, 'v nyu la lɛ kikle. Dɛ a -gbe, nɛ-ɛ Nyɪsɔva a plɔ blee. ⁵Kotianyrɔ =nu, -ɔ 'de 'mu-henyɔ kɔ, Nyɪsɔva -do, nɔ- ɔ kuo =wɔ ye, 'ɔ nyo da, 'tɔ 'mu kɔ -nyrɛ 'mu, 'ke bɔ -hɔ 'mu. ⁶Kɛɛ, kotianyrɔ =nu, -ɔ nɛ 'klɔ -gbo ke a -tɔplɪ 'bii 'mu, -hapɔkɔ, 'bɔ -hɔnhɔn po, kɛɛ, ɛ 'we -nɔ ye, 'ɔ 'ku ni, 'ke 'o Nyɪsɔva ye. ⁷-Tɪ 'bii -gbo, 'n -tu, tɔv nahuin, -ɛ die nu, v 'mui nu, nahuon =de 'ni -han 'hru 'ye, 'ke bɔ yɛɛ =nu -tɪ. ⁸Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'nɔnɔ -hɛ 'a 'dɔkɔvɛ 'mu, sɛyɪ-sɛyɪ 'a kayugbɔkɔvɛ, -ye ɛ 'we -nɔ ye, 'ɔ 'kee -Yusu a =wɔ a yekuolɛ ni. 'A nunuklɔ nyre lɛ 'yi, 'ɔ -hi 'o nahuon =nu, -ɔ 'de -Yusu yi a 'klɔ 'mu.

-Kuan =nu, kotianyrɔ di nu

⁹Kotianyrɔ, 'plu a 'mu 'a 'dɔ 'cru, 'ke bɔ nu Nyɪsɔva a -kuan, kɔ, 'ke 'cɔɛ a nahuin 'muo lɛ kikle, kotianyrɔ a -gbe, 'ɔ blɛ ye bɔ -hi 'yri a -wɔ ta 'lu 'mu, 'plu 'ɔ blɛ ye bɔ 'ya la nyɪbɛyuu -do a nyɔv 'mu. ¹⁰ɛ blɛ -wɛ ye, nahuin bɔ =tu 'a -hapɔ-tɪ, 'ke 'o 'a nunuklɔ a -ta 'mu. 'ɔ blɛ ye bɔ naa la 'a 'yuo=pli -tɛɛ, bɔ 'ble la 'dagbɪ kwa -tɛɛ. -Yusu a nahuin, -vɔ la 'le =nɔ -wɔn pa, 'ɔ blɛ ye bɔ 'blu la kwa -tɛɛ, bɔ -hɛ la =svɛnyɔ 'mu, bɔ 'cipi la 'o -hapɔdɛ a nunue. 'A nunuklɔ 'bɔ ni la lɛ 'mu, -ye ɛ nɔ 'o lɛ, 'ke -bo 'cru 'a 'dɔ, 'cɔɛ 'muo lɛ kikle.

¹¹Kεε, kotianyrv =nv, -v 'kie 'yεε nyrɔkvei 'mu, =ni 'cru 'le 'waa 'dvi, -ε nue, Nyisva a -kvan =nv, ɔ kɔ -ti v le o -Yusu 'Klɩsv, v plε, v di o nu, ti =nv -kɔ 'yri tɔkɔtv diu nu, -ti a -gbe, ɪ di =nv -wɔn 'ni -hri, -ye v di kɔ tɔ. ¹²Bvυ lε 'a nunue nu, -ye Nyisva a -bati diu 'ni klɩ, -ε nue, dε, v po o 'le, 'ke 'o -Yusu 'Klɩsv ye, v 'die nu. ¹³'Ya 'o lele 'lu, kotianyrv a -gbe, 'cve a nahuin 'bv nyu lε kikle, -ye v -he hlεkenyv, 'bv kayuo a -dodo gblε naa. ε 'de ε -do a -gbe, v 'ni nue =le, kεε, sv lε po wun 'dɔ, 'waa mε 'ni pɪ =le -ti lε. -Ti, v 'de ye blε bv =tu, ni- sv =tu. ¹⁴Nε- nue, 'ni nye -hva, kotianyrv a -gbe, -v 'de le 'mυεε, bv kɔ tɔnv yrayri, v 'mv 'yuo-pli kɔ, kɔ, v 'mv 'waa kayuo naa -tεε, -ε die nu, nahuin =nv, -v 'de -a mv -Yusu a nahuin 'mv nve, v 'ni -han 'hru 'ye, 'ke bv yεε -a mv -tu. ¹⁵'N nyi 'ni =tu, -ε nue, 'dai kotianyrv, -v 'de wen 'yriɔv a -gbe ke a yεε, v hie 'o Nyisva a 'hru gbo, 'sv Satan -wɔn kvε, ɔ mɔ 'kuo -hvɩn a nyigblaka.

¹⁶Kotianyrv 'bɔ ni 'o, 'ke 'le 'a 'dɔkve -hɛyri, 'bε kɔ nyrugba =de, ɔ kuo -Yusu =wlv ye, nɔ- blε ye -bɔ kiklo lε. ε 'de ye blε, 'cve a nahuin bv kikle kotianyrv a -gbe lε, -ε die nu, kotianyrv =nv, -v 'de 'mv-henyɔ =de kɔ, 'cve a nahuin 'mu lε kikle.

'Cve a ye'munaanyɔ

¹⁷'Cve a ye'munaanyv, 'bvυ 'cve naa -tεε, -ye 'cve a nahuin blε ye bv -hv 'mv, kɔ, bv =tuu 'o. Bv =tuu 'o nahuin =nv -tεε, -sv 'o 'klɩ =tu, -sv Nyisva a -ti tɔ. ¹⁸'ε mɔ -tεε, ke Nyisva a wintεε po: «Bri -gbo, -εε =gbla hɩhvɔ, a 'de ye blε ba mυε wien lε, -ε die nu, ε 'mv dε di.» Kε εε lele po: «Nahuon -gbo, -ɔɔ -kvan nu, ε blε ye bɔ kɔ 'pεεε.»

¹⁹'Cve a ye'munaanyv, nahuon =de 'bɔ nyo -ti yεε, =ni puo 'le nva ye gbo, kεε, 'bv -we 'le 'hɔn kɔ ta, 'bv nyo -ti yεε, -ye -bo pu nva ye gbo. ²⁰'Cve a ye'munaanyv 'bɔ nu 'yilenyredε, -hɩɔn 'nyrε, 'ke 'o nahuin 'bii ye, -ε die nu, nahuin -ye, v 'mv hvannv pɪ, 'ke bv nu -we 'yilenyredε.

²¹'Nu -mv lε 'ni 'bati, 'ke 'o Nyisva ye, kɔ 'ke 'o -Yusu 'Klɩsv ye, kɔ 'ke 'o Nyisva a leleenyv 'heen ye, ɔ -ha 'le du 'mv, -ti 'bii -gbo, 'nu =tu, =tui 'o. =Ni 'jra 'le nahuin 'yi 'mv lε, po -tεε a -bati, =betɩ nahuon =nv, v yεε -ti, bɔ 'ya -na ninatumu 'mv. ²²'Plu -mv 'o nahuon gbo mu =tu, 'ke bɔ nu 'cve a -kvandε, =tvɔ 'yri -tεε. =Ni nu 'le dε =de, -ε die nu, nahuin 'ni -han lε po, nahuon 'bɔɔ dε 'kuku nu, =ni puo =le mε lε. -Na -gbe, -na 'yrinaabv bɪ 'sii 'o ye.

²³-Na 'kwli =nv, -ε 'cipi 'o kukla a -ti, =ni 'na 'le 'klεε lele 'niee -do, kεε, 'na -wiin a dε.

²⁴ε kɔ nahuin -ye, 'waa dε 'kuku, sv nu, ε 'de -hli. Nahuin 'bii, v nye 'ni 'ye, 'plu Nyisva a -batipo-nyrɔwɔ 'mv 'o nyre. ε kɔ -we nahuin -ye, -nyrɔwɔ -kɔ 'mv Nyisva di 'o -bati 'o poo, 'ke 'waa dε 'kuku di 'o pepe' 'mv bi. ²⁵ε -do a -gbe, nε-ε ni, 'ke 'o -hapv-tɔplɩ =nv, nahuin nu a -ta 'mv. 'A dε -ye, nahuin nye 'ni 'ye. Kεε, 'a dε -ye, nahuin 'ni 'ye =le. Kεε, =betɩ bε -hli, -tε ti ni lε 'mv -gbo, mu 'le ye 'mv, ε di 'mv bi pepe'.

**-Kvannunyv -gbo, -v ween -Yusu a -ti ke, v
ble ye bu -tuu 'o 'waa nyigblaki**

6 ¹Ke 'le -Yusu a nahuin -heyri, nahuin 'bii, -v mɔ -kvannunyv, v ble ye bu -tuu 'o 'waa nyigblaki, -ε die nu, nahuin 'ni -han Nyɪsva a 'du 'yi le nyre, kɔ, v 'ni -han -ti -hɔn le =tu, 'ke 'o Nyɪsva a tɔɔwin ke. ²Nyigblaki a -gbe, 'bu kuo -Yusu =wlv ye, 'waa -kvannunyv 'de ye ble bu 'kee 'waa 'o=tuule, -ε nue, v mɔ 'diayoo ni. Kεε, de v kɔ bu nu, nε- mɔ bu =tu 'waa -kvan =nv, vɔ nu 'yie, -ε nue, 'buv le 'a nunue nu, -ye vɔ 'waa nyigblaki a -gbe 'mv 'ni -he, -v mɔ -we -Yusu a nahuin, 'plu, v nve 'mu.

Ba =tu 'a ni dɔnv 'yie, 'ke 'o hitɔnv -wɔn, -v nve 'wliye 'mu 'dɔ

-Tɔplɪ -gbo, 'n 'prεε ke, tvɪ nahuin, kɔ, pu =tɔ 'mu, v 'mui nu. ³Nahuon =de, 'bɔɔ tɔɔwin -ye tɔɔ, 'na -gbe, 'n 'de tɔɔ, kɔ, 'bɔ 'nɪnɪ 'ble -a ni Kɪkɔnvɔ -Yusu 'Klɪsv a =hapɔwin kwa, kɔ, 'bɔ 'nɪnɪ ween -we -ti -gbo ke, -aa tɔɔ, -te nahuon di naale nu, 'ke 'o Nyɪsva ye a -ta 'mu, ⁴-ye ε =hen 'nyre, nahuon a -gbe, ɔ 'yaa 'le 'a dɔnv ni. ɔ 'de de =de yi. Dεε -do, ɔ le =mɔ, nε- mɔ bɔ po gble, kɔ, bɔ po =yveɪ, 'ke 'o winbvɪ a -ta 'mu. -Tɔplɪ a -gbe, ɪ nye 'ni nu, nahuin, -v nyu nva ye gbo po, 'v kɔ ca, 'vɔ =yveɪ po, 'vɔ tanɪ =tutu, 'vɔ -tɔplɪ -hɔn 'lu -wɔn le -hie, 'ke 'o 'waa 'bienv -wɔn, ⁵'v kla gblepo-tɪ, -ε nue, 'waa 'lu a le-hiele nyre le 'yi, 'plu v 'de 'klεε lele -tɪ a -tεε yi. ɔ -mε -ye, v nɔ 'ni, 'bvɔ Nyɪsvade nu, v di 'le =nɔ 'kwli 'mu 'yee 'wliye 'dɔ, v 'mu plɔ a bleele kɔ.

⁶ε mɔ -tεε, nahuon 'bɔ kuo -Yusu =wlv ye, -ye ɔ kɔ plɔ a bleele, 'bia 'bɔ 'nɪnɪ po le, de -gbo, ɔ kɔ, ε 'de -huo. ⁷-Te vɔ la -a mu kɔ, -a 'de la 'le de =de ya. =Ba 'kv -we, -a 'dee -ba gba de =de. ⁸'A -tɪ, =ba kɔ didide, kɔ, =ba kɔ -we 'hɔn'mulepue-tɔplɪ, -a 'ni po 'le le, de a -gbe, ε 'de -huo. ⁹Nahuin =nv, -vɔ -hva -bv kɔ de, de a -gbe, nε- kɔ 'mv Satan, -ɔ mɔ 'kuo -hɔn a nyigblaka, ɔ 'le naa, ɔ nyu 'mv le =tɔ, -ε 'we =nɔ ye, -te tutuu dehve a kikle nu, 'v kɔ 'lu a le-hiele -hvan, 'vɔ bvba-tɔplɪ nu, 'waa 'klɔ 'bii 'ɔ nyre 'yi le, 'vɔ Nyɪsva -wɔn hren 'bii. ¹⁰Nahuon bɔ nve 'wliye 'mu 'dɔ, nε-ε 'le 'yilenyre-tɔplɪ a gblegblei ya. Nahuin -ye ni 'o, 'wliye a 'munvele a -tɪ, 'v 'kee ke -Yusu a =wlv a yekuole, 'waa =wlv ɪ 'yii 'o, 'ke 'o 'kla-wliye'yɪya -wɔn.

'Lele'bwɔwinte

¹¹Timote, -mε -ye o, -mɔ mɔ Nyɪsva a nahuon ni. Hren 'yilenyre-tɔplɪ 'bii a -gbe -wɔn. =Mve le, 'ke -na 'yrinaabvɪ bɪ 'sii 'o ye. Nve Nyɪsva 'mu, 'cipi 'o -Yusu 'Klɪsv a =wlv a yekuole -tεε. Nve -na 'bienv -tvnahuin 'mu. Kɔ =wlv a 'lɪla, kɔ -na =wlv bu 'yɔɔ. ¹²-Te cigbeile'gbanyɔɔ nu, 'ɔ 'nɪnɪ sta, 'ke 'o cigbei a 'gbvɔgba a -ta 'mu, ke'ε ni, -bo nu, =ni sta 'le, 'ke 'o -Yusu a =wlv a yekuole a -ta 'mu. 'Ble 'klɔ yrayrv =nv kwa, -ɔ 'nɪnɪ -we 'le, -ε nue, Nyɪsva -ha 'le -mv 'mu du, 'ke bɔ -nyi -mv 'klɔ yrayrv a -gbe. 'Yileno-tɔplɪ =nv, -n

kuo =wlv ye, ni- kɔ -ti -n =tu la, 'ke 'o nahuin 'plɔplɔ ye. ¹³'Nu -mu 'ni le, 'ke 'o Nyɪsua ye, -ɔ nye nu, 'plu -tɔplɔ 'bii 'i ni 'klɔ, kɔ 'ke 'o -Yusu 'Klɪsɔ ye, -ɔ =tu la =hapv-ti, 'ke 'o -gulɔnɔma Pɔstɪ Pilatɪ ye, ¹⁴-ti =nu, -Yusu 'Klɪsɔ le -mu, -bo nu, =tui 'o, -bo nui 'bii, nahuon =de 'ni =han -mu -ti yeɛ, ε 'mue gba -gbagba, -Yusu 'Klɪsɔ a -gbe, ɔ 'mu 'le di. ¹⁵Nyɪsua a -gbe, nɔ- wa ti =nu 'du, -Yusu di 'le ya. Nyɪsua a -gbe, nɔ- mɔ 'Klɪkennyɪsua. ɔ -do, nɔ- mɔ Nyɪsua. Nɔ-ɔ nahuin plɔ a bleele -nyi. Nɔ- mɔ 'kunpɔ a 'Kun, kɔ bodɔɔpɔ a Bodɔɔ. Nɔ- mɔ kɔkɔnyɔ a Kɔkɔnyɔ. ¹⁶ɔ -do, nɔ- 'nɪnɪ 'ku. 'A gbonɔle, nɛ- mɔ -nyre. -Tɛgbi a -gbe, nahuon =de 'de 'le -wɛ bɔ 'mɔɛɛ 'o ye. Nahuon =de 'dio -hlɪn a 'yee. Nahuon =de 'de -wɛ 'le 'a 'yiye -wɛ. Nahuin bu 'buaa 'a -ti 'yi. Nɔ- -bɔ kɔɔ nahuin win ke, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo. Kɛɛ ni, bɛ ni 'mu.

¹⁷Nahuin =nu, -v kɔ kɔkɔ-tɔplɔ -huo, kɛ nɔ 'klɔ -gbo ke, le =nu, v ni 'yaa 'le 'le 'waa dɔɔnɔ, kɔ, v ni kuo 'le 'waa kɔkɔ-tɔplɔ a -gbe =wlv ye, -ɛ nue, ɪ -wɛ 'le bi -wɛ gbo ni 'tata a ti 'yri. Kɛɛ, Nyɪsua, nɔ- bu kuo =wlv ye. Nɔ-ɔ -a mu -tɔplɔ 'plɔplɔ 'yi =hlɔn le nu, -ɛ die nu, ɪ 'mu -a ni plɔ blee. ¹⁸Le =nu, bu nu =hapvde. 'Waa =hapv-ti, v di le nu, ni- -bi -huo. 'Waa dabɔ bi 'huhue, 'ke bu -nyi nahuin de, kɔ, bu nɔ 'mlɔ. ¹⁹'Bɔv le 'a nunue nu, -ye ε 'we =nɔ ye, vɔ gbo =tu =hapv-tɔplɔ, -ɪ 'nɪnɪ di gbo -wɛ, kɔ, -ɪ di =nu waa, 'ke 'le ye 'mu. Nɛ- die nu, v 'mu =hapv'klɔ kwa 'ble.

²⁰Timote o, de =nu, Nyɪsua -nyi -mu, =tue 'yie -tɛɛ. Nahuin 'bɔv toto po, -ɔ 'nɪnɪ da de =de, =ni po 'le 'le -na wuntɔ, kɔ, =ni bi 'le 'le 'waa tɔɔle =nu -heyri, vɔ =hapv=tɔ daa. Kɛɛ, ε 'de =hapv=tɔ. ε mɔ hi. ²¹'N nyi 'ni -tu, -ɛ nue, 'dai nahuin, -vɔ totodv a -gbe po, v 'kee -Yusu a =wlv a yekuole ni.

Kɛ 'n pue mɔ gbo. Nyɪsua bɔ ni 'o 'a mu -wɔn.

'CRUNLE A 'HON A NENE,

Pɔlv gba la

TIMOTE

ye

1 ¹Mɔ Pɔlv nɪ, ɔɔ 'crunle -gbo 'cru. Nyɪsva, nɔ- nuu 'mv -Yusu 'Klɪsv a -wɔnnaanyɔ 'mv, 'ɔ le 'mv, 'ke =bo =tu 'klɔ yrayrv =nv a -ti, Nyɪsva po la le, ɔ di la nahuin =nv -nyi, -v kɔ -Yusu 'Klɪsv 'heɛn -mʊɛ. ²-Mɔ Timote, ɔ mɔ 'na 'mʊnʊeyu, -mɔ 'nu -wɔn 'cru. -A nɪ Bu Nyɪsva, kɔ -a nɪ Kʊkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsv 'heɛn, bʊ nu -mv -hapʊdɛ 'mv, bʊ 'ye -na wɔlɪ, kɔ, bʊ -nyi -mv kegbowɛɛnlɛ.

Pɔlv, ɔɔ Nyɪsva -nyi 'wio, 'ke 'o Timote a -ta 'mv

³Tɔ 'mv kɔ -nyrɛ 'mv, 'bɪa 'nu Nyɪsva da, 'n nyo -nyi 'wio, 'ke 'o -na -ta 'mv. ɔ -do, nɔ- kɔ -kʊan 'nu nu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ 'na bunʊ, vʊ la 'a -kʊan a nunue nu. 'N yie nɪ, -tɛ 'nu 'a -kʊan a nunue nu, ɛ 'sii 'o ye. ⁴-Tɛ 'nu la 'le -mv gbo hie, -hien =nv, -nu la we, 'a -ti, u 'le 'mv le bi 'kwli. 'N nye 'nɪ -hʊa 'dɔ, =bo 'ye wɛn lele -mv, -ɛ die nu, 'mv 'manʊ nu. ⁵'Nu Nyɪsva -nyi 'wio, 'ke 'o -na -ta 'mv, -ɛ nue, -tɛ -n nu -Yusu 'Klɪsv a =wlv a yekuolɛ -tɛɛ, ɪ 'nɪ -hri =le 'mv -wɔn. -Na 'dii gblaka Loɪstɪ, nɔ- mɔ ye-henahuon, ɔ kuo -Yusu =wlv ye, 'plu -na -gbe a 'dii Enɪstɪ 'ɔ kuo -we =wlv ye. 'N yie nɪ, -ɛ mɔ, -na -gbe, -n kuo -wɛ ye =wlv.

Pɔlv, ɔɔ Timote -nyi 'klt

⁶'A -ti, 'nu lele -mv 'nɪ le, 'klt =nv, Nyɪsva -nyi -mv, ti =nv -kɔ 'yri 'n po la -mv dabʊ 'lu gbo, -nɪ nui 'le -sɔgbɔlv klɛ. Kɛɛ, wɛɛn ke, bɪ nu -kʊan, 'ke 'le -na =wlv ke. ⁷-Nɪ ptɪ 'le hvannʊ, -ɛ nue, Nyɪsva a -Hihiu =nv, ɔ -nyi -a mv, v 'nɪ nue =le, -a 'nɪ ptɪ =le hvannʊ. Kɛɛ, -Hihiu a -gbe, vʊ -a mv -nyi 'klt, 'ke

-ba nu Nyɩsva a -kvan, kɔ, -ba nuɛ nahuin 'mu, kɔ, -ba kɔɔ -a dɩɔnu win ke.

⁸A -tɩ o, =nɩ pɩ 'le -tɩ, 'ke -bo -tu -a nɩ Kɩkɔnyɔ a -tɩ nahuin ye. Kɔ, =nɩ pɩ 'le -wɛ -tɩ 'na -tɩ, =betɩ -bo nɩ nɔ -jɩ 'mu. Kɛɛ, -na -gbe, wɛɛn -wɛ ke, 'ke -bo 'ye =sɔɛ, -Yusu a -hapɩtɩtie =nu a -tɩ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ 'nu nu, 'nu =sɔɛ 'ye. Kɛɛ nɩ, -bo nu, 'ke 'le Nyɩsva a 'klɩ 'kwɩ 'mu. ⁹Nyɩsva a -gbe, nɔ- waa -a mu, 'ɔ da -a mu, 'ke -ba 'ya 'a nahuin 'mu. ɛ 'de -ba nu -hapɩ-tɔplɩ a -tɩ, ɔ 'de -a mu waa, kɛɛ, ɔ waa -a mu nɩ, -ɛ nue, ɔ -yɩ nɩ, 'ke bɔ nu -a mu -hapɩde 'mu, 'ke 'le -gbɩgbɛkɔ 'kwɩ 'mu. ɛ =hɛn 'nyɩɩ, tɩ =nu -kɔ 'yɩ ɔ 'de la 'klɔ a nue, 'kee nɩ, ɔ -yɩ la, 'ke bɔ nu la -a mu -hapɩde a -gbe 'mu, 'ke 'o de =nu, -Yusu 'Kɩsɩ di la nu a -ta 'mu. ¹⁰Kɛɛ, tɩ -gbo 'yɩ, -hapɩde a -gbe, ɛ bi 'mu pepɛ', -tɛ -a nɩ Waanyɔ -Yusu 'Kɩsɩ di nɔ -tɩ ke. -Yusu 'Kɩsɩ a -gbe, nɔ- -wɔ 'kukɩɛ a 'klɩ gbo, 'ɔ tɩɛ -a mu, -ɛ mɔ, 'bɩ -ba 'ble 'a -hapɩtɩtie kwa, -ye ɔ di -a mu -nyɩ 'klɩ yɩyɩ =nu, -ɔ 'nɩnɩ -wɛ 'le.

¹¹Mɛ -ye, Nyɩsva nuu 'mu 'mu -Yusu 'Kɩsɩ a -wɔnnaanyɔ, -ɛ die nu, 'mu nahuin -hapɩtɩtie a -gbe pue, kɔ, 'mue -wɛ =nu tɔɔ. ¹²Nɛ- kɔ -tɩ 'nu =sɔɛ 'ye, kɛ nɔ -jɩ 'mu. Kɛɛ, 'nɩ pɩ 'le 'a -tɩ, -ɛ nue, 'n yɩ -Yusu 'Kɩsɩ nɩ, 'nɩ kuo =wɩ ye, 'nɩ yɩe -tɛɛ, -ɛ mɔ, ɔ kɔ 'klɩ, =hapɩtɩtie -gbo, ɔ plɛ =bo pue nahuin, 'ke bɔ =tue 'yɩe, ɛ 'mue gba -gbagba, -nyɩwɔ =nu, ɔ 'mu 'o nyɩɩ, -ɔ kɔ 'mu ɔ di 'le lele di. ¹³-Hapɩtɩtie -do =nu, -n 'wɔkɔ 'o 'mu wɩɛn, nɛ- -bo pue nahuin -ye, =nɩ 'cɩcɩ 'le 'a dɛ =de. =Nɩ nye po, -ye -bo kuo -Yusu 'Kɩsɩ =wɩ ye, kɔ, -bo nuɛ nahuin 'mu, 'ke 'le 'klɩ =nu 'kwɩ 'mu, -Yusu 'Kɩsɩ -mu -nyɩ. ¹⁴-Hapɩtɩtie =nu, Nyɩsva -nyɩ -mu, -tue 'yɩe, nahuon =de nɩ 'cɩcɩ 'le. 'Ble -hapɩtɩtie a -gbe kwa -tɛɛ, 'ke 'le Nyɩsva a -Hɩhiu, -v nɩ 'o -a mu ke 'mu a 'klɩ 'kwɩ 'mu.

Ɔɔɔ, ɔɔ -wɔn le na 'a dɩɔnu a -tɩ

¹⁵-N yɩe nɩ, -ɛ mɔ, Nyɩsva a nahuin 'bɩ =nu, -v nɩ 'le Asɩbɩgbɩ 'mu, v hɩe 'o 'mu gbo. Nahuin =nu, -v mɔ Fɩsɛɩ kɔ Hɛmɩsɛnɩ 'hɛɛn, 'ke v nɩ 'le nahuin a -gbe -gbahlɔn. ¹⁶Kɛɛ, Onɛsɩfɔɩ -mɛ -ye, ɛ kɔ tɩ, 'ɔɔ 'mu 'klɩ -nyɩ. ɔ 'nɩ pɩ 'le -tɩ, -tɛ 'n nɩ nɔ -jɩ 'mu a -tɩ. -A nɩ Kɩkɔnyɔ bɔ nuɔ -hapɩde 'mu, ɔ kɔ 'a kayugbokɩɛ 'hɛɛn. ¹⁷-Tɛ ɔ di o nɔ Rɔmɩdɩɔ 'mu, -tɛgbɩ 'n nɩ 'o, nɛ- ɔ =mɔ le -mɔmɔ, 'ɔ ye 'mu ke. ¹⁸-A nɩ Kɩkɔnyɔ bɔ nuɔ -hapɩde 'mu, -nyɩwɔ =nu -kɔ 'mu ɔ di 'le lele di. -Tɛ -na -gbe, -n nu 'a yɩyɩe, tɩ =nu -kɔ 'yɩ 'n nɩ la 'le Efɛsɩdɩɔ 'mu, ɔ -hɛ la 'mu 'mu nɩ 'dɔ.

-Yusu 'Kɩsɩ a -tɩ bɩ bi 'le -mu 'kwɩ 'mu

2 ¹'Na 'yɩ o, -mɛ -ye, -hɩɛn 'o -wɔn 'mu, 'ke -Yusu 'Kɩsɩ bɔ -nyɩ -mu 'klɩ, 'ke -bo kuo =wɩ ye -tɛɛ. ²Tɩ -hɩ la a tɩ 'yɩ, 'mɔ tɔɔ la -mu Nyɩsva a -tɩ. Nyɩsva a -tɩ a -gbe, 'nu la =tu, 'ke 'o nahuin 'plɔplɔ ye, tɩ -wɛ nahuin -ye =nu, -n -wɛ 'le -bo kuo =wɩ ye, -ɛ die nu, 'waa -gbe, v 'mu 'klɩ kɔ, 'ke bɔ tɩ lele nahuin -ye.

3'Bia -ni kɔ -bo 'ye -sʉe, -Yusu 'Klɪsʉ a -tɪ, kɔ -wɪv a 'lɪla, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ -hapʉ'sɔyʉotayʉ, ɔɔ nu, 'ɔɔ -sʉe 'ye, 'ke 'le -wɪv a 'lɪla 'kwɪli 'mʉ.
 4'Bia 'sɔyʉotayʉ 'bɔɔ tʉ ke mu, 'bɔɔ nye 'klɛɛ -hʉa bɔ blee 'a nyɪgblaka a plɔ, -ye nahuin =nʉ, -v 'de 'sɔyʉo, ɔ 'nɪ bi -le 'le 'waa -tɪ -hɛyri. Kɛɛ nɪ, bɛ nɪ -wɛ 'mʉ, 'ke 'o -mʉ wɔn. 5=Bo pue lele cigbeile'gbanyɔ a dɛ ye. 'Bia cigbeile'gbanyɔ 'bɔɔ cigbei 'gba, 'bɔɔ 'nɪnɪ -tuu 'o cigbei a tetei 'o, v 'dɛɛ bʉ puo -tɪ. 6=Bo pue lele 'dɪdɔnyɔ a dɛ ye. 'Bia 'dɪdɔnyɔ 'bɔɔ 'o 'klɪ =tʉ, 'bɔɔ -ci a -kʉan nu, -ye nɔɔ-ɔ nɪ, ɔ blee ye -bɔ di -ci a -gbɛ a ye-hɛ-tɔplɪ. 7-Tɪ -gbo, 'nʉ -mʉ ye =tʉ, nu =wɪl klɛ, -ɛ nue, =nɪ nyi =wɪl klɛ naa, -a nɪ Kʉkɔnyɔ di -mʉ -nyi 'klɪ, =mʉ -tɪ 'bii a -gbɛ 'mʉ le yrii.

8-Yusu 'Klɪsʉ, ɔɔ mɔ la bodɔɔ Dafɪdɪ a 'yʉo a 'Yʉ, 'a -tɪ bi bi 'le -mʉ 'kwɪli 'mʉ. -Yusu a -gbɛ, ɔ 'kʉ nɪ, Nyɪsʉa 'ɔ -hɪɔ 'le 'kʉkɔnyʉ -hɛyri, 'ɔ -hɪɔ 'klɔ. Nɛ- mɔ =hapʉtɪtɪe =nʉ, 'nʉ nahuin pue. 9=Hapʉtɪtɪe a -gbɛ a -tɪ, 'nʉ =sʉe 'ye, 'v po -wɛ 'mʉ =jɪ 'mʉ, -ɛ 'we -nɔ dɛ'klannunʉ ye. Kɛɛ, Nyɪsʉa a wɪntɛ, v 'die 'le -wɛ bʉ pue =jɪ 'mʉ, -ɛ nue, ɛɛ gbo 'nɪ 'sɛɛ. 10'A -tɪ, 'n wɛɛn ke, 'ke =bo 'ye =sʉe, 'ke 'o nahuin =nʉ a -ta 'mʉ, Nyɪsʉa -ha 'le du 'mʉ, -ɛ die nu, 'waa -gbɛ, v 'mʉ 'hru =nʉ 'ye, -v kɔ wɔn -Yusu di 'o naa, ɔ 'mʉ waa, kɔ, v 'mʉ 'le 'a 'klɔ yrayrʉ =nʉ 'kwɪli 'mʉ pa, ɔ kɔ -tɪ a 'yi'bʉaaɛ. 11 ɛ kɔ wɪntɛ, 'ɛ mɔ -tɛɛ a wɪntɛ. Wɪntɛ a -gbɛ, ɛ nɛ- gbo:

«'Bia =ba hie 'o -a nɪ 'klɔ 'ka gbo, -ɛ 'we -nɔ ye,
 -tɛ -a kɔ -Yusu 'hɛɛn, -ba 'nɪnɪ 'kʉ wɛn,
 -ye ɔ kɔ -a mʉ 'hɛɛn, -a di -wɛ 'hri 'klɔ.

12 'Bia =ba wɛɛn ke, 'ke -ba 'ye =sʉe,
 -tɛ -a 'ya -Yusu a nahuin 'mʉ a -tɪ,
 -ye ɔ kɔ -a mʉ 'hɛɛn, -a mʉ di nahuin win ke kɔɔ.
 Kɛɛ, 'bia =ba nyi =tʉ, -ɛ mɔ, -a 'dio yi,
 -ye ɔ di -wɛ 'nɪ =tʉ, -ɛ mɔ, ɔ 'de -a mʉ yi.

13 Kɛɛ, 'bia =ba 'de =wɪvɛkʉonyʉ,
 ɔ -mɛ -ye, ɔ mɔ =wɪvɛkʉonyɔ'ɔ nɪ,
 -ɛ nue, -tɪ =nʉ, ɔɔ =tʉ,
 ɛ 'die 'le -wɛ, 'ke bɔ 'di nu.»

=Tu 'o 'klɪ, -bo nu Nyɪsʉa a -kʉan -tɛɛ, -ɛ die nu, ɔ 'mʉ -mʉ baa

14-Tɪ -gbo, 'nʉ -mʉ ye =tʉ, pui 'le =v -ye 'kwɪli 'mʉ lɛ, -ɛ die nu, v 'mʉi 'lu -wɔn lɛ -hie. Tɪu, 'ke 'le Nyɪsʉa a 'dʉ 'kwɪli 'mʉ, 'ke v nɪ po 'le =yʉɛ, 'ke 'o winbʉ, -tɪ 'nɪnɪ da dɛ =dɛ a -ta 'mʉ, -ɛ nue, =yʉɛi a -gbɛ, ɪ 'nɪ -hɛ -le nahuon =dɛ 'mʉ, kɛɛ, nahuin =nʉ, -v nyi nʉa ye gbo po, u 'waa =wɪl lɛ nyre 'yi. 15-Mɛ -ye, =tʉ 'o 'klɪ, -bo nu Nyɪsʉa a -kʉan -tɛɛ, -ɛ die nu, ɔ 'mʉ -mʉ baa. 'Bia =nɪ 'ya Nyɪsʉa a =hapʉ-kʉannunʉ 'mʉ, -ye -tʉi 'dɛɛ bi nu -mʉ, 'ke 'o =nɔ ye. 'Bia =nʉ Nyɪsʉa a =hapʉwin nahuin tɔɔ, -ye bi 'sii 'o ye, bi kɔ 'mʉɛyriile. 16 ɛ kɔ nahuin, 'vʉ gble po, -ɛ 'nɪnɪ da dɛ =dɛ, 'plɪ -ɛ 'nɪnɪ blee Nyɪsʉa a plɔ. -Mɛ -ye, =nɪ pu 'le 'le wuntɔ -hɛyri, -ɛ nue, nahuin

-nu, -vu gble a -gbe po, vu Nytsua a 'hru wlon -ha bu gbegbe. 17-Ti -nu, vu tɔɔ, u 'ni wlo, -ε 'we -no ye, -tε -jio, ɔɔ nu, 'ɔɔ wlo, 'ke 'o nahuon 'hɔn 'mu. Nahuindu -nu, -vu de a -gbe nu, 'ke Himene kɔ Filetu 'heɛn, v ni 'le -nu -gbahlɔn. 18 U 'ni tɔɔ -le 'kleɛ lele Nytsua a -ti a -tεɛ, 'vu hi 'du, v nɔ, nahuin -nu, -v 'ku, Nytsua -hu 'le 'kukonyo -heyri ni -dodo, 'ɔ -hu 'klɔ. Nε- nue, nahuin -ye 'v hie 'o Nytsua a 'hru gbo.

19 Kεε, -tεɛ a Nytsua a win, i 'ni 'ciɔi -le, ε 'we -no 'hu 'pa ye, -ɔ kuu 'le gbo -tεɛ. 'Ke 'o 'hu 'pa a -gbe ke, 'ke v 'cru 'o: «Kukonyo, ɔ yi 'a nahuin ni,» 'v 'cru -we 'o: «É ni nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ ple, ɔ mɔ Kukonyo a nahuon ni, ɔ kɔ bɔ hie 'o de 'klan a nunue gbo.»

20 Bia -ni mu 'le dekonyo a kayu gbo, -n di 'le 'yee 'pohl a gblegblei. -l -ye ni 'o, 'v nui -gulɔ 'mu, -i -ye ni 'o, 'v nui ti 'mu, -i -ye ni 'o, 'v nui buɛ 'mu. 'A de -nu, -i mɔ -gulɔpohl -nu, -hapunahuin 'bu di 'le, 'plu 'v nyi 'hɔɔ, -i -ye -nu, 'ε ni -nyɔwɔ, 'v nyi -kvan 'yri nuu. 21 -A ni -gbe, ke -a ni de ni -we 'mu. 'Bia nahuon 'bɔ hie 'o -tɔpl 'klin 'bii -nu gbo, -i kɔ -ti 'n =tu wen, Nytsua dio -nyi -kvan, -ɔ ni 'dɔ. ɔ di ye 'we -gulɔpohl -ni wen. 'A kukonyo dio ke po 'pia, 'ke 'o 'a -gbe -wɔn, -ε nue, ɔɔ 'a kukonyo 'mu 'ni -he, kɔ, 'ɔ -we -wɔn, 'ke bɔ nu 'ε ni -hapu-kvan.

22 'A -ti, 'yilenyre-tɔpl -nu, gblotayuo -ye, vu 'lu -wɔn le -hie, vu nu, =ni nui 'le. 'Gba -tɔplɔv a -gbe ye 'mu ci le. =Mue le 'ε ni ti, 'ke -na nunuklɔ bɔ 'sii 'o ye. Kuo -Yusu =wlv ye -tεɛ. Nue nahuin 'mu. =Mue le, 'ke nahuin -gbo, -v kɔ =wlv 'sii 'o ye, kɔ, -vu -a ni Kukonyo da, v kɔ -mu 'heɛn, ba kɔ kegbowɛɛnle. 23 Bia nahuin 'bu gble po, 'ke 'o -tɔpl -nu ke, -i 'nuni da de -de, 'plu, -i 'nuni -he nahuin 'mu, -ni po 'le 'le -na wuntɔ, -ε nue, -n yie ni, -ε mɔ, -tɔplɔv a -gbe, u gble po =yue. 24 Nahuon -nu, -ɔɔ -a ni Kukonyo a -kvan nu, ɔ 'de ye ble bɔ po =yue. Kεε, ɔ kɔ bɔ nu nahuin 'bii -hapude 'mu. ɔ kɔ bɔ tɔɔ nahuin 'bii Nytsua a -ti -tεɛ. ɔ kɔ bɔ kɔ =wlv a 'lila. 25 Bia nahuin 'bu nyo ye -wɔn, ɔ kɔ bɔ vu, 'ke 'le =wlv 'yɔkɔ 'kwli 'mu. -Tado Nytsua di -nu -nyi 'kli, 'ke bu hie 'o de 'kuku a nunue gbo, -ε die nu, v 'mu -ti a -tεɛ yi. 26 -Tado v di wen 'le Satan kwa 'mu 'ni -hɔn, -ɔ klu, -ε 'we -no tutu ye, -v kli dehuɛ, -ε die nu, de -nu, Satan a -gbe, ɔɔ -hua, v 'mue nu.

'Lele'bwɔti 'yri, 'plu 'klɔ 'mu 'o mu -hɔn, nahuin di 'ye -sue a gblegblei

3 1-Ti -gbo, 'nu -mu ye mu =tu, yrii 'mu le -tεɛ: 'Klɔ -gbo a 'lele'bwɔti 'yri, 'plu 'klɔ 'mu 'o mu -hɔn, nahuin di 'ye -sue a gblegblei. 2 Ti a -gbe 'yri, nahuin, 'waa dɔnɔv -do a de v di 'lu -wɔn le -hie. U di 'mu nue 'wliye 'dɔ, v 'mu 'waa dɔnɔv a -pli po, kɔ, v 'mu -we 'le 'waa dɔnɔv 'yaa, v 'mu Nytsua tan =tu, v 'mu 'waa 'diinu kɔ 'waa bunv 'heɛn a -ti le -haa, nahuin -nu, -v nyu 'mu -he, v 'dee bu -nyu 'wio, kɔ, v 'dee bu =tuu 'o 'ε ni de -de, 3 v 'dee bu nue 'waa -gbe a 'dukue 'mu, v 'dee bu kɔ nahuin a wɔlɔ, v 'mu nahuin hi kle po, v 'dee bu yi 'waa dɔnɔv a naale, deɛ -do, v di nu, nε- mɔ bu =tue nahuin =sue, v 'dee bu nue =hapude =de 'mu, 4 v 'mu nahuin kaa, v

'mu yru 'mu le bi 'tata, v 'mu 'le 'waa dtɔnu 'yaa 'dɔ, dɛ -nu, -ɛɛ 'waa plɔ blee, nɛ- v di 'mu nuɛ, kɛɛ, v 'dɛɛ bu nuɛ Nyɪsua 'mu. ⁵Nahuindu a -gbe, v di ye 'we Nyɪsua a nahuin, kɛɛ, v 'nɪ -hva -le bu yi Nyɪsua a 'klɪ -nu, -ɪ nye nu, 'plu -tɔnahuon a 'yrinaabuɪ 'u 'o ye 'sii. Hren nahuindu a -gbe -wɔn lɛ.

⁶'Waa dɛ -ye, 'ke 'le -nu -heyri, v di yrɛ pa nahuin, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli 'mu, v 'mu nyruɔgbapu -nu kaa, -v 'de 'lu a lɛ-hiele kɔ, -ɛ die nu, nyru a -gbe, v 'mu 'waa pupowin ke wɛɛn. Nyru a -gbe, v nu dɛ 'kuku 'dɔ, 'yilɛnyre-tɔplɪ 'bii, 'waa -wɪ -hva, nɪ- v nu. ⁷Uv nahuin 'bii ye gbo po nva, kɛɛ, v 'nɪ yrɪi -le -tɪ a -tɛɛ 'mu lɛ. ⁸Nahuindu a -gbe, -v nahuin yrɛ pa, v Nyɪsua a -hapowin ye 'nɪ -wɔn, -ɛ 'we -nɔ ye, Moise a ti 'yri la, -tɛ Sanɛstɪ kɔ Sabrɛstɪ 'hɛɛn, v la nu, 'v la Moise a -gbe ye -wɔn. 'Waa 'lu a lɛ-hiele nyre lɛ 'yi. U 'de -Yusu 'Kɪsɪ -wɪv ye kuo. ⁹Kɛɛ, v 'dɛɛ bu mu ye 'mu, -ɛ nue, nahuin 'plɔplɔ, v di 'mu le 'nɪ yrɪi, -ɛ mɔ, 'waa 'lu a lɛ-hiele nyre lɛ 'yi -tɛɛ, -ɛ 'we -nɔ ye, ti -hi la a ti 'yri, -tɛ nahuin, v nu la, 'v yrie la 'mu lɛ, -ɛ mɔ, Sanɛstɪ kɔ Sabrɛstɪ 'hɛɛn -nɪ wɛn, 'waa 'lu a lɛ-hiele nyre la lɛ 'yi -tɛɛ.

Pɔlv, ɔɔ Timote 'nɪ lɛ, -ɛ mɔ, ɔ nɪ sɪa 'lɛ

¹⁰-Mɛ -ye, dɛ 'nu tɔɔ, -n yie nɪ, 'plu, -nɪ yie, -tɛ 'na 'yrinaabuɪ nɪ 'mu, -nɪ yi -wɛ dɛ -nu, 'nu -hva -bo nu, 'ke 'le 'na 'klɔ 'kwli 'mu, kɔ, -tɛ 'nɪ nu Nyɪsua a -wɪv a yekuolɛ, -nɪ yie -wɛ, -tɛ 'nu -wɪv a 'lɪla nu, kɔ, -tɛ 'nɪ nu nahuin a 'mɔnɔvɛlɛ, kɔ, -tɛ 'nɪ nu, 'nɪnɪ sɪa. ¹¹-N yie nɪ, -tɛ nahuin nu la 'na ti 'yakɪ a yegbugba, kɔ, -tɛ 'nɪ nu la -sɔvɛ a 'yiye, 'ke 'le 'dɪɛ -nu 'mu, -ɛ mɔ Atɪstɪ, kɔ Yikɔnɪ, kɔ Lisɪtrɪ 'hɛɛn. 'ɛ mɔ -tɛɛ, v gba 'mu yrɛ ti 'yakɪ 'dɔ, kɛɛ, -tɔplɪ 'bii -nu, -ɪ nue 'mu, -a nɪ Kɔkɔnyɔ, ɔ -gblɔ 'mu nɪ. ¹²'ɛ mɔ -tɛɛ, nahuin 'bii -nu, -v -hva -bu na Nyɪsua a 'hru, -ɛ nue, v mɔ -Yusu 'Kɪsɪ a nahuin nɪ, v di 'ye -sɔvɛ, 'ke 'le nahuin kwa 'mu. ¹³Kɛɛ, 'crenyɪv kɔ nahuin -nu, -v 'waa 'biɛnu kaa, v -mɛ -ye, 'waa nunukɔ, 'a 'yilɛnyinyre di klɛ 'nɪ bii, 'plu, v di kaa nahuin, nahuin 'mu -wɛ kaa.

¹⁴-Mɛ -ye, -tɔplɪ -gbo, -n 'nyɪ, kɔ, -n wɛɛn ke, 'ke 'le -na -wɪv 'bii ke, 'nu 'o ye gbo, ti a pɛpɛ, -ɛ nue, -n yie nɪ, -ɛ mɔ, nahuin -gbo, -v tɔɔ -mu, v tɔɔ -mu nɪ -tɛɛ, ¹⁵'plu -nɪ yi -wɛ Nyɪsvacrɔnɪɛ, kɔvɛ la 'le -na 'yu-nyre 'yie 'mu gbo. 'Crɔnɪɛ a -gbe, nɛ-ɛ -mɔ -tɔ -nyɪ, 'ke 'o Nyɪsua a 'hru wɔn, 'ke -bo kuo -Yusu 'Kɪsɪ -wɪv ye, -ɛ die nu, Nyɪsua 'mu -mu waa. ¹⁶-Tɪ 'bii -nu, v 'cru la, 'ke 'le Nyɪsvacrɔnɪɛ 'kwli 'mu, Nyɪsua a -Hihiu, nɪ- nue, nahuin 'v 'cru. Nyɪsvacrɔnɪɛ a -gbe, ɛɛ -a mu 'mu 'nɪ -hɛ, 'ke -ba yrɪi dɛ -nu, Nyɪsvaa -hva -ba nu, nɛ-ɛ -a mu 'mu -hɛ, 'ke -ba yrɪi dɛ 'kuku -nu, -a nu, nɛ-ɛ 'o -a mu -hapu'hru wɔn po, nɛ-ɛ nye -wɛ -a mu tɔɔ, -tɛ -a di nu, 'plu -a nɪ 'yrinaabuɪ 'mu 'o ye 'sii. ¹⁷Kɛ Nyɪsua a -Hihiu, v nu 'a nunue, -ɛ die nu, Nyɪsua a nahuon, ɔ 'mu 'o ye -cɛɛ. Nyɪsua -nyɪ -nɔ 'klɪ 'bii -nu nɪ, ɔɔ -hva, 'ke ɔ 'mu 'ɛ nɪ -hapɔdɛ nu.

Po -Yusu a -hapɔtɪtɪɛ 'ɛ nɪ ti

4 ¹-Nyruɔɔwɔ di 'o 'nɪ nyre, -Yusu 'Kɪsɪ 'mu 'le lele di, ɔ 'mu nahuin 'bii win ke kɔɔ, kɔ, ɔ 'mu 'kɔkɔnyɪv kɔ 'klɔnɔnyɪv 'hɛɛn -bati le poo.

Nɛ- nue, 'nu -mu lɛ 'bati, 'ke 'o Nyɪsua ye, kɔ 'ke 'o -Yusu 'Klɪsɪ ye, ² pue nahuin -Yusu a -hapɔtɪtɪe. 'Nu ke, -betɪ nahuin bɔɔ 'a 'wɔnwɔn -hua, mɔ -betɪ bɔ 'nɪnɪ -hua 'a 'wɔnwɔn. 'Bɪa nahuin 'bɔɔ dɛ 'kuku nu, lu, bɔ hie 'o dɛ 'kuku a -gbɛ gbo, -nyɪ -nɔ 'klɪ, 'ke bɔ nu -hapɔdɛ. Tɔɔ -nɔ, 'ke 'le =wɔ 'a 'lɪlɪ 'kwɪlɪ 'mɔ. ³ 'ɛ mɔ -tɛɛ, ɛ di kɔ ti, ɪ 'mɔ 'o nyre, -ɪ kɔ 'yri nahuin 'nɪnɪ di nahuin -nɔ nua ye gbo pɔ, -vɔ -nɔ -tɪ a -tɛɛ tɔɔ. Kɛɛ, v die 'nɪ -hua, 'ke bɔ nu 'yɪlɛnyre-tɔplɪ. Nɛ- die nu, v 'mɔ hɪtɔɔnyɔ 'plɔplɔ lɛ 'kukue, -v di -tɪ -nɔ -tu, -ɪ di 'waa plɔ blee. ⁴ 'U 'dɛɛ bɔ pɔ 'klɛɛ lele -tɪ a -tɛɛ nua ye gbo, hɪtɔɔlɛɛ -do, nɛ- v di nua ye gbo pɔ. ⁵ Kɛɛ, -mɛ -ye, 'cipɪ 'o -n dɪɔnɔ a win a kekɔɔlɛ, 'ye -sɔɛ, pue nahuin -Yusu a -hapɔtɪtɪe -nɔ. -Kɔvɔn -nɔ, Nyɪsua -nyɪ -mɔ, gbɔ 'lu -wɔn, =mɔ 'lu -yra.

⁶ 'Mɛ -ye le, ti nyre 'o =o, 'n -wɛ lɛ kɛ 'kukɔɛ. 'N 'we =nɔ -cɔhlɔn ye, v di Nyɪsua pie. ⁷ 'Ke 'le 'na =wɔ 'bii ke, 'n nu -Yusu 'Klɪsɪ a -kɔvɔn, -ɛ 'we =nɔ =gbapɔnyɔ ye. -Kɔvɔn -nɔ, Nyɪsua -nyɪ 'mɔ =bɔ nu, 'n -yrɔ 'lu, -ɛ 'we =nɔ cigbɛɪlɛ'gbanyɔ ye, -ɔ -yra 'a cigbɛɪ a 'gbɔgbɔ 'lu. -Tɔplɪ -nɔ, -a kɔɔ =wɔ ye, 'n =tɪ 'o =o -tɛɛ. ⁸ 'N yie nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsua -wɔ 'na -hapɔdɛ gblaka -wɔn, 'ke 'le yakɔ 'mɔ, -ɛ nue, ɔ 'sii 'o 'mɔ ye, 'ke 'o 'a dɪɔnɔ ye. -Hapɔdɛ gblaka a -gbɛ, ɛ 'we =nɔ -gɔlɔklɔvɔn -nɔ ye, vɔ cigbɛɪlɛ'gbanyɔ =nɔ -nyɪ, -ɔ -ha 'o 'a 'biɛnɔ. -A nɪ Kɔkɔnyɔ, -ɔɔ -tɛɛ a -bati pɔ, -nyrɔwɔ =nɔ -kɔ 'mɔ ɔ di nahuin -bati lɛ pɔɔ, 'ke ɔ di 'o 'mɔ -hapɔdɛ a -gbɛ -nyɪ. ɛ 'de 'n -do, ɔ 'dɛɛ bɔ -nye 'mɔ. Kɛɛ, ɔ die -wɛ nahuin 'bii -nɔ 'nɪ -nyɪ, -v nɔɔ 'mɔ, 'plɪ -v nyɔ -pre.

Pɔɔ, ɔ nye 'nɪ -hua, 'ke Timote bɔ di 'le =nɔ -wɔn

⁹ -Tu 'o 'klɪ, =mɔ nɔ 'mɔ -wɔn di 'tata a ti 'yri, ¹⁰ -ɛ nue, Demast, ɔ hie 'o 'mɔ gbo. ɔ nɔɛ 'mɔ 'klɔ -gbo a -tɔplɪ 'dɔ, 'ɔ mu 'le Tesalonikɪdɪɔ 'mɔ. Klesast -mɛ -ye, 'ke ɔ mu 'le Galatɪblɔgbɔ 'mɔ, kɔ, Titɪ 'ɔ mu 'le Damatɪblɔgbɔ 'mɔ. ¹¹ Lukuu -do, nɔ- nɪ mɔ 'mɔ 'hɔn 'mɔ. 'Bɪa -nu 'le di, -ye -n kɔ Makɪ 'hɛɛn ba di 'le, -ɛ nue, ɔ -wɛ 'le bɔ -hɛ 'mɔ 'mɔ nɪ, 'ke 'o -kɔvɔn a -ta 'mɔ. ¹² Tisikɪ -mɛ -ye, 'ke 'n loo 'le Efɛsɪdɪɔ 'mɔ. ¹³ 'Bɪa -nu 'le di, 'ke -bɔ naa 'le Trɔvɔsɪdɪɔ 'mɔ, 'ke 'le nahuon -nɔ -wɔn, -ɔ mɔ Kalɔpustɪ, -mɔ 'mɔ 'na cekɔɔlɛ -nɔ ye ya, 'n hie 'le gbo. Ya -wɛ 'le 'crɪnɪtɪ -nɔ, seyt-seyt 'a dɛ -nɔ, v nuu dahɔvɔkɔɛ 'mɔ.

¹⁴ -Tɔplɪblanyɔ, -ɔ mɔ Alesadri, ɔ nu 'mɔ 'mɔ 'crɛ 'dɔ. Dɛ -nɔ, ɔ nu 'mɔ 'mɔ, -a nɪ Kɔkɔnyɔ, nɔ- dio 'pɛɛ. ¹⁵ -Na -gbɛ, -tu -n dɪɔnɔ 'yie, ɔ 'nɪ -han -wɛ -mɔ 'crɛ 'mɔ nu, -ɛ nue, ɔ 'de -a nɪ tɔɔwin 'mɔ nɔɛ.

¹⁶ Ye-hɛ-nyrɔwɔ =nɔ 'mɔ, v gba 'le 'mɔ -batipoolɛ 'mɔ, -tɛ 'n nye klɛ -hɪhɪa, -ɛ mɔ, 'n 'de dɛ 'klan =de nu, nahuon =de 'de 'le di, 'na 'mɔ-hɛ-tɪ. 'U 'bii, v hie 'o 'mɔ gbo. Dɛ -nɔ, v nu 'mɔ 'mɔ, Nyɪsua bɔ -hri 'a -tɪ -wɔn. ¹⁷ Kɛɛ, -a nɪ Kɔkɔnyɔ, nɔ- 'de 'o 'mɔ gbo hie. Nɔ- -nyɪ 'mɔ 'klɪ, 'nɪ -tu Nyɪsua a -tɪ -tɛɛ, dakɔ a nahuin a gblegbɛɪ 'v 'wɔn. Kɔkɔnyɔ a 'klɪ, nɪ- nue -wɛ, -bati 'ɪ 'de 'mɔ klɪ, 'nɪ -ta kɔkɔ' kwa. ¹⁸ 'N yie nɪ, -ɛ mɔ, -a nɪ Kɔkɔnyɔ di 'mɔ 'nɪ -gblɔ, 'ke 'o 'ɛ nɪ 'yɪlɛnyredɛ =de -wɔn, kɔ, ɔ 'mɔ 'mɔ 'yie -tu, 'mɔ

'le yakɔ 'mu mu, -tɛgbi ɔ kɔɔ 'o nahuin win ke. Ba ni -ba bɔɔ, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo. Kɛ'ɛ ni, bɛ ni 'mu.

Wlɔnlɛ-gbugba

¹⁹N =gba Prisilɔ kɔ Akilasɔ 'hɛɛn wlɔn lɛ -tɛɛ, kɔ, 'ni =gba -wɛ Onesifɔli wlɔn lɛ -tɛɛ, ɔ kɔ 'a kayugbokɔɛ 'hɛɛn. ²⁰Elastɩ, 'ke ɔ hie 'le Koletɩdɔ 'mu. Trofimu -mɛ -ye, 'a 'huɩn a hinhren a -ti, 'ke 'n hio 'le Miletɩdɔ 'mu gbo. ²¹-Tu 'o 'klɩ, -bo di 'le, 'plu cɛ a ti 'mu 'o nyre.

Ebulusɩ, kɔ Pudasɩ, kɔ Linusɩ, kɔ nyɩɩgɩba =nu, -ɔ mɔ Klodia, kɔ Nyɩsɩa a nahuin 'bii -ye 'hɛɛn, -v ni nɔ, v =gba -mu wlɔn lɛ -tɛɛ.

²²-A ni Kɩkɩnyɔ bɔ 'ni 'o -mu -wɔn, kɔ, bɔ nu a 'bii -hapɔɛ 'mu.

'Cruunɛ =nu, Pɔlv gba la

TITL

ye

1 ¹Mɔ Pɔlvu ni, -ɔɔ 'cruunɛ -gbo 'cru, 'mɔ -gbo, -ɔ mɔ Nyɩsua a -kvannunyɔ, kɔ -Yusu 'Klɩsu a -wɔnnaanyɔ. Nyɩsua, nɔ- le 'mu, -ɛ die nu, 'mu nahuin =nu 'mu -hɛ, ɔ -ha 'le du 'mu, 'ke bu kuo =wlv ye, kɔ, 'ke bu yi -tɛɛ a tɔɔwin 'bii =nu, -u -a mu nunuklɔ =nu tɔɔ, -ɔɔ Nyɩsua a plɔ blee. ²Ke 'nu 'a nunue nu, -ɛ die nu, nahuin 'mue yi -tɛɛ, -ɛ mɔ, v kɔ 'klɔ yrayru =nu ni, -ɔ 'nɩni -wɛ 'le. Ti =nu -kɔ 'yri Nyɩsua 'de la 'klɔ a nue, 'ke ɔ pue la 'le, 'ke bɔ -nyi la nahuin 'klɔɔv a -gbɛ. 'Plu gbegbe, Nyɩsua 'nɩ 'du -le hu. ³Ti =nu, ɔ po la 'le, -tɛ ɩ nyre 'o, 'ke ɔ naa 'le 'a win =nu 'mu, nahuin, v tɔɔ, ɔ tɔɔ -a mu 'klɔ yrayru a -gbɛ. -Tɩ a -gbɛ, nɩ- ɔ le 'mu, =bo =tu. Nyɩsua =nu, -ɔɔ -a mu waa, nɔ- le 'mu, =bo mu -tɩ a -gbɛ nahuin -ye ye =tu. ⁴Titi o, -mɔ 'nu -wɔn 'cru. -N 'we =nɔ 'na kvɔɔyɩ ye, -ɛ nue, -Yusu 'Klɩsu -do, nɔ- -a kuo =wlv ye. -A nɩ Bu Nyɩsua, ɔ kɔ -Yusu 'Klɩsu 'hɛɛn, -ɔ waa -a mu, bu nu -mu =hapvɔde 'mu, kɔ, bu -nyi -mu kegboweenle.

-Te 'cɔɛ a ye'mvnaanyɔ a nunuklɔ, ɔ kɔ bɔ ni 'mu

⁵Ke 'n hie 'le -mu Kletɩbɩgbɩ 'mu gbo, -ɛ die nu, -tɔplɩ =nu, -ɩ 'de wɛn a -hlentɛɛ, =mui -hlentɛɛ. 'N nye -wɛ 'nɩ -hva, 'ke -bo na 'dɩɛ 'bii klɛ, -ɛ nɩ 'le Kletɩbɩgbɩ 'mu, -ɛ die nu, =mu 'o nahuin gble =tu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ 'n nu o 'a =tutue, v 'mu 'cɔɛ a ye'mvnaanyɔ 'mu 'ya.

⁶Nahuon -gbo, -ɔ di 'cɔɛ a ye'mvnaanyɔ 'mu 'ya, ɔ ble ye be 'ya =hapvɔnahuon 'mu. ɔ ble ye bɔ 'ya nyrɔɔ -do a tɔ.^a 'A 'yuo-pli kɔ bu kuo -Yusu 'Klɩsu =wlv ye, kɔ, 'waa nunuklɔ kɔ bɔ 'sii 'o ye, -ɛ die nu, nahuin 'bii 'mue 'ye, -ɛ mɔ, v 'nɩ nu =le 'yilɛnyreklɔ, kɔ, v kɔ 'o nahuin a 'o=tuule. ⁷'Cɔɛ a 'yie=tunyɔ, ɔ mɔ Nyɩsua a -kvannunyɔɔ ni. Nɛ- nue, 'yilɛnyrede =de

^a 1.6 -hee': ɔ 'de ye ble bɔ nu -wlawli.

'de kɔ bɛ ni 'le 'a nunuklɔ -hɛyri. ɔ 'de ye blɛ bɔ 'yaa 'le 'a dɔnɔ. ɔ 'de ye blɛ bɔ bi yru 'mu lɛ 'ɛ ni ti. ɔ 'de ye blɛ bɔ -hie 'a dɔnɔ nɔ wlɔn. ɔ 'de -wɛ ye blɛ bɔ kɔ 'kla. ɔ 'de -wɛ ye blɛ bɔ nuɛ 'wliye 'mu 'dɔ. ⁸Kɛɛ, dɛ ɔ kɔ bɔ nu, nɛ- mɔ: nahuin -nɔ, -sɔ 'le -nɔ -wɔn pa, ɔ kɔ bɔ kuklu lɛ -tɛɛ. ɔ kɔ bɔ nuɛ -hapɔdɛ a nunue 'mu. ɔ kɔ bɔ -hie 'lu lɛ -tɛɛ. Bɔ 'sii 'o ye, bɔ 'ya -tɛɛ a Nyɩsɩva a nahuon 'mu, bɔ yi 'a dɔnɔ a naalɛ. ⁹-Tɛɛ a Nyɩsɩva a -hapɔtitiɛ -nɔ, -aa nahuin tɔɔ, nɛ- kɔ -bɛ ni 'le 'a =wɩ ke ti a pɛpɛ. -Ye ɔ kɔ 'hru, 'ke bɔ nu wintɛ a -gbe, bɔ -nyi =v -ye 'klɩ, kɔ, ɔ 'mue -wɛ nahuin 'bii tɔɔ, 'ke nahuin -nɔ, -sɔ wintɛ a -gbe ye -wɔn, -ɛ mɔ, sɔ 'ni ka.

¹⁰Kɛ'ɛ ni, -bo nu 'o 'cɛɛ a ye'munaanyɔ a gblɛ-tutue, -ɛ nue, nahuin 'plɔplɔ, v 'de Nyɩsɩva a wintɛ a 'o-tuule kɔ, 'plu 'waa =tutu-ti, ɩ 'ni da -lɛ dɛ =de, kɔ, 'sɔ -wɛ nahuin kaa. Seyɩ-seyɩ, nahuin -nɔ, -sɔ -tɔplɩ a -gbe nu, 'waa 'plɔplɔ, nu- mɔ -Juukɔɛ, -v -hɛ -Yusu a nahuin, 'plu -v nyi -tu, -ɛ mɔ, -Yusu a nahuin 'bii, v kɔ bu =tuu 'o -Juukɔɛ a tetei 'o. ¹¹'Cɛɛ a ye'munaanyɔ, v kɔ bu lɛ =nɔ, 'ke bu 'kee -tɔplɩɔ a -gbe a tɔɔlɛ, -ɛ nue, v nue ni, kayuo -ye gbo, nahuin 'bii 'v -ha -hapɔ'hru bu wlɔn. -Tɔplɩɔ, sɔ nahuin a -gbe tɔɔ, v 'de ye blɛ bu tɔɩ =nɔ. Kɛɛ, v nye 'ni nu, -ɛ die nu, v 'mu 'wli 'ye. ¹²'Ke 'le Kletɩkɔɛ a -gbe -hɛyri, nahuon =de ni la 'le, 'ɔ mɔ la 'waa winwlɔn-hɛnyɔ -ye. Nɔ- nyi la =tu, -ɛ mɔ: «Kletɩkɔɛ mɔ hunyɔ'v ni, v 'we -nɔ -balɔdehɔɛi ye, kɔ, v 'ni -hɔa -lɛ bu nu -kɩan. Dididɛɛ -do a -ti, ni- sɔ 'lu -wɔn lɛ -hie.» ¹³Winwlɔn-hɛnyɔ a -gbe, ɔ =tu la -ti a -tɛɛ. Nɛ- nue, =ni nyu 'le -wɔn 'prɛɛ, -ye -bo klɩ 'yi 'mu, -ɛ die nu, dɛ =nɔ, -ɛ mɔ -ti a -tɛɛ, v 'mue =wɩ ye kuo. ¹⁴Le =nɔ, 'ke v ni kɩɛ 'le 'klɛɛ lele -Juukɔɛ a hidatigbi -wɔn, -ɩ 'nɩni da dɛ =de, kɔ, v ni kɩɛ 'le 'klɛɛ lele nahuin =nɔ a tetei -wɔn, -v 'nɩni -hɔa -ti a -tɛɛ.

¹⁵Nahuon a =wɩ 'bu 'sii 'o ye, -ye -tɔplɩ 'bii -nɔ, ɔɔ nu, ɩ 'sii -wɛ 'o ye. Kɛɛ, nahuin =nɔ, -v kɔ =wɩ 'de 'o ye 'sii, 'plu -v 'de Nyɩsɩva =wɩ ye kuo, v -mɛ -ye, -tɔplɩ 'bii -nɔ, sɔ nu, ɩ nyre lɛ 'yi. 'ɛ ni ti, 'yilɛnyre-tɔplɩ, ni- sɔ 'lu -wɔn lɛ -hie. Mɔ =betɩ buɔ 'yilɛnyre-tɔplɩ nu, -tɩ 'ni nu -lɛ. ¹⁶U nyi 'ni -tu -tɛɛ, -ɛ mɔ, v yi Nyɩsɩva ni, kɛɛ, 'yilɛnyre-tɔplɩ -nɔ, sɔ nu, ɩ nye nahuin 'ni tɔɔ, -ɛ mɔ, v 'dio yi. U 'ni -tuu -lɛ 'o Nyɩsɩva 'o. Dɛ =nɔ, Nyɩsɩva yraa, nɛ- sɔ nu. U 'de 'klɩ kɔ, 'ke bu nu -hapɔdɛ.

Tɔɔ nahuin -tɛɛ a Nyɩsɩva a wintɛ

2 ¹-Mɛ -ye, tɔɔ nahuin -ti a -tɛɛ, -ɩ kɩɛ 'le Nyɩsɩva -wɔn gbo. ²Le kukunyɔ, v ni -hie 'le 'waa dɔnɔ nɔ wlɔn. Bu nu -tɔplɩ =nɔ, -ɩ 'sii 'o ye, -ɛ die nu, nahuin 'mu 'o =tuu. Bu -hie 'lu lɛ -tɛɛ, v 'mu 'waa dɔnɔ a naalɛ yi. Bu kuo Nyɩsɩva =wɩ ye. Bu nuɛ nahuin 'mu, 'ke 'le 'waa =wɩ 'bii ke. Bu kɔ =wɩ a 'lɩla, 'ke 'le =sɩɛ a 'yiye 'kwli 'mu.

³Nyɩkukui -mɛ -ye, lɛ -wɛ =nɔ, -ɛ mɔ, 'waa 'yrinaabuɩ, ɩ kɔ bi blee Nyɩsɩva a plɔ. U 'de ye blɛ bu nyre nahuin a 'dɩɩ 'yi lɛ. U 'de ye blɛ bu -hie 'waa dɔnɔ nɔ wlɔn. U kɔ bu po -hapɔ-tɔ, ⁴-ɛ die nu, v 'mue 'yuo nyɩyuo

tɔɔ, 'ke bu nʉe 'waa tɔnʉ 'mʉ, kɔ 'waa 'yuo 'hɛɛn, ⁵kɔ, bu -hie 'lu le -tɛɛ, v 'mʉ 'waa dɔnʉ a naale yi, kɔ, 'waa 'yrinaabu 'mʉ 'o ye 'sii. Bu kɔ 'le 'waa kayu a -kʉan a dɛ -wɔn -tɛɛ. Bu nu 'yilɛnɔ-tɔplɪ. Bu =tuu 'o 'waa tɔnʉ 'o. 'Bʉʉ le nu, -ye nahuin 'dɛɛ bu =tu -tɪ -hʉn, 'ke 'o Nyisʉa a wintɛ ke.

⁶Gblotayuo -mɛ -ye, le -wɛ =nʉ, 'ke bu -hie 'lu le -tɛɛ, v 'mʉ 'waa dɔnʉ a naale yi. ⁷-Na -gbe, 'nu -wɛ -mʉ 'nɪ le, 'yilɛnɔ-tɔplɪ -do, nɪ -bo nu, -ɛ die nu, -n 'bie gblotayuo, -tɛ 'waa 'yrinaabu, ɪ kɔ bu nɪ 'mʉ, v 'mʉe yi. 'Bɪa -nɪ nyu tɔɔ, nue, bu yie, -ɛ mɔ, -n nʉe -tɪ a -tɛɛ 'mʉ nɪ. Tɔɔ -tɛɛ, -ɛ die nu, nahuin 'mʉ 'o -mʉ 'o =tuu. ⁸Dɛ =nʉ, -ɛ nɔ 'yi le, nahuon =de 'de 'le -wɛ bɔ crɛkɛ, nɛ- -bo tɔɔ, -ɛ die nu, -tʉ 'mʉ -na yraanyʉ nu, 'bɪa 'bʉ 'nɪnɪ 'ye -tɪ 'kɪn -de bu =tu, 'ke 'o -a mʉ -wɔn.

⁹-Kʉannunyʉ -mɛ -ye, le -wɛ =nʉ, bu =tuu 'o 'waa nyɪgblakɪ 'o 'ɛ nɪ tɪ. Bu nu dɛ =nʉ, -ɛɛ 'waa nyɪgblakɪ a -gbe a plɔ blee. ʉ kɔ =nʉ 'hɛɛn, v nɪ 'cɛtɪ 'le, ¹⁰kɔ, v nɪ 'yri 'le 'waa -tɔplɪ. Kɛɛ, bu nu =hapʉ-kʉan, -ɛ die nu, 'waa nyɪgblakɪ 'mʉe 'ye, -ɛ mɔ, v mɔ =hapʉnahuiin nɪ. 'Bɪa 'bʉʉ le nu, -ye Nyisʉa, -ɔ mɔ -a nɪ Waanyɔ, 'a wintɛ =nʉ, -aa tɔɔ, nahuin die 'o 'nɪ =tuu.

**Nyisʉa bɔ nʉe -a mʉ 'mʉ, nɛ-ɛ -a mʉ 'kɪ -nyɪ,
'plɪ -a nɪ nunukɔ 'ɔɔ 'o ye 'sii**

¹¹-Tɪ -gbo, 'nu =tu, Nyisʉa a nahuin kɔ bu nui, -ɛ nue, Nyisʉa tʉɛ nahuin 'bii nɪ, -ɛ mɔ, ɔ nyu 'mʉ nu =hapʉdɛ, -ɛ die nu, ɔ 'mʉ waa. ¹²-Tɛ Nyisʉa nu le 'a nunue, 'a -tɪ, -a yie nɪ, -ɛ mɔ, -a kɔ -ba hie 'o -a nɪ nunukɔ =nʉ gbo, -ɔ 'nɪnɪ blee 'a plɔ, kɔ, -a 'de kɔ -ba nʉe 'kɔ a 'yilɛnyre-tɔplɪ 'mʉ, -u -a mʉ 'tʉ 'mʉ le pue. Kɛɛ, tɪ 'bii -gbo, -aa nɔ 'kɔ ke -hi, -a kɔ -ba -hie 'lu le -tɛɛ, kɔ, -a kɔ -ba nu dɛ =nʉ, -ɛɛ Nyisʉa a plɔ blee. ¹³Kɛ'ɛ nɪ, -ba nu, -ba -pre -nyrɔwɔ =nʉ, -ɔ kɔ 'mʉ -a nɪ Waanyɔ -Yusu 'Kɪʉʉ, ɔ di 'le lele di, 'ke 'le 'a -tɪ a 'yi'bʉaaɛ 'kwɪɪ 'mʉ. Nɔ- mɔ -a nɪ Nyisʉa. ¹⁴Nɔ- -ha 'a dɔnʉ, 'ɔ 'kʉ, 'ke 'o -a nɪ -ta 'mʉ, -ɛ die nu, ɔ 'mʉ -a mʉ =gblɔ, 'ke 'le -a nɪ dɛ 'kuku wɔn, kɔ, ɔ 'mʉe nu, -a 'mʉ 'o ye 'sii, 'ke 'o -nɔ ye. Kɛ'ɛ nɪ, ɔ nu, =a -hɛ 'a nahuin, =a nʉe 'mʉ, 'ke -ba nu =hapʉdɛ 'ɛ nɪ tɪ.

¹⁵-Tɔplɪ a -gbe, nɪ- -bo tɔɔ nahuin, -nyu 'kɪ, kɔ, -gbeɛ nahuin =nʉ, -v 'nɪnɪ 'wɔn -tɪ. 'Kɪ =nʉ, Nyisʉa -nyɪ -mʉ, nɪ- kɔ 'kwɪɪ 'mʉ -bo 'preɛ 'le. =Nɪ -hʉɛn 'le -wɔn 'mʉ, nahuin nɪ yraa 'le -tɪ =nʉ, -nɪ =tu.

-Tɛ Nyisʉa a nahuin a nunukɔ, ɔ kɔ bɔ nɪ 'mʉ

3 ¹Le Nyisʉa a nahuin, -ɛ mɔ, v kɔ bu =tuu 'o 'blɔgbɔ a ye'mʉnaanyʉ 'bii 'o. Bu nu dɛ =nʉ, 'blɔgbɔ a ye'mʉnaanyʉ a -gbe, ʉʉ =tu. Bu nʉe 'mʉ 'ɛ nɪ tɪ, bu nu =hapʉdɛ. ²Le =nʉ, v nɪ =tu 'le nahuin -tɪ -hʉn yɛɛ, kɔ, v nɪ po 'le =yʉɛ. Kɛɛ, 'waa =wɪ bɪ nɔ 'yi le, bu =tuu 'o nahuin 'bii 'o.

³Kɛ'ɛ nɪ, -bo nu 'waa leele, -ɛ nue, -a nɪ -gbe, tɪ -hi la a tɪ 'yri, -a 'de la 'lu a le-hiele kɔ. -A 'nɪ =tuu =le la 'o nahuin. -A 'waan la =hapʉ'hru nɪ. 'Yilɛnyre-tɔplɪ a gblegbleɪ, nɪ- -aa la nu. ɪ -do a -gbe, nɪ- -aa la 'lu -wɔn

le -hie, =aa la ca =tu. Nahuin yraa la -a mu ni, -a ni -gbe, =a yruu la -we. 4=Hapukɔ, =aa la le nu, kee, Nyɩsua =nu, -ɔ mɔ -a ni Waanyɔ, ɔ tue -a mu ni, -e mɔ, ɔ nahuin 'bii' mu nu =hapude, kɔ, ɔ nuu 'mu ni' dɔ. 5E =hen 'nyre, ɔ waa -a mu ni, 'ke' le -gbugbekɔ 'kwli' mu. E 'de -baa =hapu-tɔpli nu a -ti, ɔ 'de -a mu waa. Kee, ɔ waa -a mu ni, -e nue, ɔ 'ye -a ni wɔli. De 'kuku =nu, -e ni la 'o -a mu 'lu, ɔ -hie 'o =o. ɔ nue ni, 'ke' le 'a -Hihiu a 'kl' kwli' mu, -e die nu, -a 'mu kuɛwu 'hɔn nu, kɔ, -a 'mu 'kl' yrayru kɔ. 6Nyɩsua nue ni, 'a -Hihiu 'u kɔɔ -a mu win ke 'bii, de =nu, -a ni Waanyɔ -Yusu 'Klɩsɩ nu a -ti. 7Ke'e ni, ɔ nu 'a nunue, -e die nu, -a 'mu 'kl' yrayru =nu kɔ, -ɔ 'nuni -we' le, -ɔ kɔ -ti -a yi, ɔ di -a mu -nyi, =a nyo -pre. Ke'e ni, e ni 'mu, -e nue, ɔ nu -a mu 'mu =hapude, 'ke' le -gbugbekɔ 'kwli' mu, kɔ, ɔ 'sii' o -a mu ye, 'ke' o 'a dɔnu ye.

8-Ti =nu, 'nu =tu, ɪ mɔ -ti a -tɛɛ ni. 'N nye 'ni -hva, 'ke -bo 'nu ke, -e die nu, nahuin =nu, -u kuo Nyɩsua =wlv ye, u 'mu' o 'cipi, u 'mu =hapude nu. Winte -gbo, =aa tɔɔ, ne- nɔ 'yi le, 'eɛ nahuin 'mu -he. 9Gble =nu, -e 'nuni da de =de, =ni po 'le' le -na wuntɔ. 'Bia nahuin 'buu gble po, 'ke' o -a ni bunu a -hrin a -hrin a de ke, =ni po 'le' le wuntɔ. U kɔ -mu 'heen, a ni po 'le =yɔɛ. Kɔ, a ni po 'le gble, 'ke' o Moise a tetei ke. -Tɔpli a -gbe, ɪ 'ni da =le de =de, kɔ, ɪ 'ni -he =le nahuin 'mu. 10Nahuon 'bɔɔ -Yusu a nahuin yre -gbugba, ye-hede, tio. 'Bɔ 'kɩe gbee 'lu -wɔn, tio lele. 'Bɔ 'kɩe 'dee wen -mu nua ye gbo a pue, -ye -bo hron -wɔn. 11'Be -n yie ni, -e mɔ, nahuindu a -gbe, -u le nu, u 'waan =hapu'hru ni. U mɔ de'kukununyɩ'u ni. 'Waa de 'kuku a -gbe, uu nu, e nye nahuin 'ni tɔɔ, -e mɔ, 'ke u ni 'le kɩka -heyri.

'Lele'bɔɔwinte

12'N di le nahuon, 'ke' le -mu -wɔn. 'Be' de Atimasi, -ye Tisiku ni. 'Bɔ di 'le, -ye -bo =tu' o 'kl', -bo mu 'le Nikopolidu' mu, =mu 'le' mu gbo ye, -e nue, 'n pue 'le =le, ce a ti 'yri, 'ke' n di 'le gbo mu ni. 13Nahuin =nu, -u mɔ Sinasi, -ɔ yi tetei, ɔ kɔ Apɔlɔsɩ 'heen, 'buu 'le' a mu -wɔn 'mu -hɔn, -hu 'mu, 'ke' o 'dagba a -ta' mu, -e die nu, 'waa -tɔpli' mu =ce. 14Nahuin =nu, -u kuo -Yusu 'Klɩsɩ =wlv ye, -e 'we =nɔ -a mu ye, bu 'nyi -we -te u di nu, u 'mu =hapude nu 'e ni ti, -e die nu, u 'mu nahuin =nu' mu -he, -uu -sue 'ye. 'Bia 'buu le nu, -ye 'waa nunuklɔ 'dee bɔ 'ya -gbugbe' mu.

15Nahuin 'bii, -u kɔ 'mu' heen, -u ni nɔ, u -gba -mu wɔn le -tɛɛ. -A -gba -we Nyɩsua a nahuin 'bii wɔn le, -u nue -a mu 'mu. Nyɩsua bɔ nu a 'bii =hapude' mu.

'Cruntɛ =nu, Pɔlv gba la FILEMɔ

ye

¹Mɔ Pɔlv nɪ, ɔ nɪ nɔ ʒɪ 'mʊ, -Yusu 'Klɪsʊ a -tɪ, 'mɔɔ nɪ, -ɔɔ 'cruntɛ -gbo 'cru, 'n kɔ -a nɪ 'dɪayʊ Timote 'hɛɛn. -Mɔ Filemɔ, ɔ mɔ 'na nɪnatumu, kɔ, ɔ kɔ -a mʊ 'hɛɛn -ʊʊ -kʊaʊn -do nu, -mɔɔ nɪ, ɔ kɔ 'cruntɛ -gbo. ²-A ʒba -a nɪ -dɪayʊ nɪrɔyʊ Apia wɔn lɛ -tɛɛ, ɔ kɔ -a nɪ -dɪayʊ nɪɪbɛyʊ Asipʊ 'hɛɛn, ɔ mɔ -wɛ -Yusu a 'sɔyʊotayʊ, -tɛ -a nɪ 'mʊ. -A ʒba -wɛ 'cʊɛ a nahuɪn wɔn lɛ -tɛɛ, -ʊʊ lɛ 'kukue, 'ke 'le -na kayʊ gbo. ³-A nɪ Bu Nyɪsʊa, ɔ kɔ -a nɪ Kʊkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsʊ 'hɛɛn, bʊ nu 'a mʊ -hapʊdɛ 'mʊ, kɔ, bʊ -nye 'a mʊ kegbowɛɛnle.

⁴ɛ nɪ tɪ, 'bɪa 'nɪ Nyɪsʊa da, 'ke 'o -na -ta 'mʊ, -ye 'n nyo -nyɪ 'wɪo, ⁵-ɛ nue, 'n nyɪ 'nɪ 'wɔn, -ɛ mɔ, -n nʊɛ -n 'biɛnʊ -Yusu a nahuɪn 'bii 'mʊ nɪ, kɔ, -nɪ kʊo Kʊkɔnyɔ -Yusu =wɔl ye. ⁶'Nɪ da Nyɪsʊa, ɔ 'mʊɛ nu, nahuɪn, -ʊ kʊo -wɛ -Yusu =wɔl ye, ʊ kɔ -mʊ 'hɛɛn, 'a nɪ -mʊmʊɛ, ɛ 'mʊ kle bii, kɔ, -mʊ -hapʊ-tɔplɪ 'bii -nʊ yɪ, -a -wɛ 'le -ba nu, -ɛ die nu, -a 'mʊ -Yusu 'Klɪsʊ a -tɪ 'yɪ 'bʊaa. ⁷'Na -dɪayʊ, -tɛ -nʊ nu, -nɪ nʊɛ -n 'biɛnʊ -Yusu a nahuɪn 'mʊ, -nɪ nyʊ 'klɪ -nyɪ, ɛ nue 'mʊ 'manʊ 'dɔ, kɔ, 'ɛ -nyɪ -wɛ 'mʊ 'klɪ.

Pɔlv, ɔɔ Filemɔ lɛ 'nɪ 'bati, 'ke 'o Onesimʊ a -ta 'mʊ

⁸-Tɛ -n nʊɛ -n 'biɛnʊ -Yusu a nahuɪn 'mʊ, 'nʊ -mʊ lɛ 'nɪ 'bati, -tɪ -gbo, 'n di -tu, nʊɪ. -Tɛ 'n 'ya -Yusu 'Klɪsʊ a -wɔnnaanyɔ 'mʊ, 'n kɔ 'klɪ, -bo lɛ -mʊ, 'ke -bo nu -hapʊdɛ. ⁹Kɛɛ, ɛ 'de 'le 'tʊdʊ a -gbe 'kwɪlɪ 'mʊ, 'nɪ nu -le lɛ 'pʊprɛ. 'N 'ye nɪ, -ɛ mɔ, ɛ nɔɔ 'o lɛ, 'ke -bo 'bati -mʊ lɛ, -ɛ nue, -n kɔ nahuɪn a 'mʊnʊɛlɛ. 'Mɔ kukunʊyɔ Pɔlv nɪ, ɔɔ 'prɛ. Kɛ 'n nɪ nɔ ʒɪ 'mʊ, -tɛ 'n kʊo -Yusu 'Klɪsʊ =wɔl ye a -tɪ. ¹⁰-Ye 'klɛɛ, 'nʊ -mʊ lɛ 'nɪ 'bati, 'ke 'o Onesimʊ a -ta 'mʊ, ɔ mɔ -na =ge, 'plɪ ɔ 'gba la ci lɛ. -Tɛ 'n 'yo la, 'mɔ =tu =nɔ -Yusu a -tɪ ye, ke nɔ ʒɪ 'mʊ, ɔ kʊo -Yusu a -gbe =wɔl ye. ɛ 'we =nɔ ye, ɔ -hɛ 'klɛɛ 'na 'yʊ. ¹¹Tɪ -hi la a tɪ 'yri, Onesimʊ, ɔ kɔ 'dʊ =hɛn 'nyre 'mʊ-hɛnyɔ, ɔ 'nɪ -hɛ

-le la -mu 'mu, kɛɛ, -tɛ ti ni le 'mu -gbo, ɔɔ -a mu 'mu 'ni -hɛ 'dɔ, -n kɔ 'mu 'hɛn.

¹²'N nyo 'klɛɛ -mu ye 'ni ya. ɔ -hɛ 'na =wlv a 'yu. ¹³Ti 'bii -gbo, 'nu nɔ =ji 'mu -hi, 'n nye wen 'ni -hva, 'ke bɔ ni wen mɔ 'mu 'hɔn 'mu gbo, 'ke 'o -na -ta 'mu, ɔ 'mu wen 'mu 'mu -hɛ. ¹⁴Kɛɛ, 'ni -hva -le dɛ =nv, -n 'de ke wɛɛn, -bo ni 'o -mu ke 'mu, -bo nue. Kɛɛ, 'n nye 'ni -hva, 'bia =nu 'mu -hapudɛ 'mu nu, bɛ -hɔn 'le -na -gbe a =wlv ke 'mu.

¹⁵-Tado Nyɩsua'a ni, ɔ nue, 'plu Onesimu 'ɔ hren -mu -wɔn, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu -wɔn -hian, a 'mu 'hɔn 'mu nɩni ti a pɛpɛ. ¹⁶ɔ 'de 'klɛɛ lele =gee -do, ɔ -hɛ 'klɛɛ -a ni -ɔɔɔ. 'N nuɔ 'mu ni -tɛɛ. 'N pue -tɛɛ, -n dio -wɛ 'mu 'ni nuɛ, ɛ 'mu 'o -tɛ ɔ ni la 'le -mu -wɔn 'mu -hi, -ɛ nue, 'pia -ye ke, -na =ge'e ni, 'pia -ye ke, -tɛ ɔ kuo -wɛ -Yusu =wlv ye, ɔ -hɛ 'klɛɛ -na -ɔɔɔ.

¹⁷-Tɛ -n 'ya 'na -ɔɔɔ kɔ 'na nɩnatumu 'hɛn 'mu, 'blo kwa -tɛɛ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -n di wen 'na kwa'buble nu, 'bia 'ni di wen 'le -mu -wɔn. ¹⁸'Bɔ nyre -na dɛ =dɛ 'yi lɛ, kɔ, -na gba 'bɔ ni 'le =nɔ -wɔn, le 'mu, -ɛ die nu, 'muo 'pɛɛ. ¹⁹'Mɔ Pɔlv a -gbɛɛ ni, -ɔɔ winbɩ -gbo 'cru, -ɛ mɔ: 'Bɔ kɔ bɔ 'pɛɛ -mu dɛ =dɛ, 'mɔ die 'pɛɛ. Kɛɛ, ɪ ni -hri 'le -mu -wɔn, -n 'ble kwa 'na gba, -ɛ nue, 'mɔ ni, ɔ =tu -mu -Yusu a -ti ye, Nyɩsua 'ɔ -nyi -mu 'klɔ yrayɩv, ɔ 'nɩni -wɛ 'le. ²⁰'Na -ɔɔɔ o, 'nu -mu le 'ni 'batɩ, -tɛ -a kɔ -a ni Kɔkɔnyɔ 'hɛn, -a -mɩɛ, -hapudɛ -gbo, 'nu -mu -hva, nue 'mu 'mu, -ɛ die nu, 'mu plɔ a bleɛɛ kɔ.

²¹'Nu 'cruɩɛ -gbo 'cru, ɛ 'we =nɔ ye, 'n kuo -mu ye =wlv, -ɛ mɔ, dɛ 'nu -mu -hva, -n die 'ni nu. 'N pue -tɛɛ, -ɛ mɔ, dɛ =nv, -n di nu, ɛ di 'o dɛ =nv, 'nu -hva 'mu 'ni -hi.

²²'Ya 'o lele 'lu, -wɔ -gblo -wɔn, 'ke 'o 'na -ta 'mu, -ɛ nue, 'n pue -tɛɛ, -ɛ mɔ, Nyɩsua di 'a ni 'batɩwin 'ni 'wɔn, ɔ 'mue nu, v 'mu 'mu gbo tɛ, 'mu 'le 'a mu -wɔn di.

Wlɔnlɛ-gbugba

²³Epafrasi, ɔ kɔ 'mu 'hɛn -ni =ji 'mu, -tɛ ɔ 'ya -Yusu a nahuon 'mu, ɔ =gba -mu wlɔn lɛ. ²⁴Maktɩ, kɔ Alitaktɩ, kɔ Demastɩ, kɔ Luku 'hɛn, -v kɔ 'mu 'hɛn -kvan nu, v =gba -wɛ -mu wlɔn lɛ -tɛɛ.

²⁵-A ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsv bɔ nu 'a mu -hapudɛ 'mu.

'Cruiɛ =nu, v gba la

HEBREKUɛ

ye

-Yusu ni 'o Nyɩsɩa a winwɩɩn-henyɩ ye 'lu

1 ¹Ti -hi la a ti 'yri, 'ke Nyɩsɩaa la 'le 'a winwɩɩn-henyɩ 'mu naa, 'ɔ la 'le -a ni bunɩ -wɔn 'prɛɛ 'e ni ti, kɔ 'ke 'le -tɔplɩ a gblegblei 'kwli 'mu. ²Ke'e ni, Nyɩsɩaa la nu, 'ɔ nyu la 'le -wɔn 'prɛɛ, 'e ye ti -gbo ke, -ɩ mɔ 'klɔ -gbo a 'lele'bwɔti. Ke'e, ti -gbo 'yri, 'ke Nyɩsɩa naa 'le 'a 'Yu -Yusu 'mu, 'ɔ 'prɛɛ 'le -a mu -wɔn. Ti =nu -kɔ 'yri Nyɩsɩaa la 'klɔ nu, 'ke ɔ naa 'le 'a 'Yu a -gbe 'mu, 'ɔ nu 'klɔ -gbo. Nɔ-ɔ ni, Nyɩsɩa -ha 'le du 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'e ni de -de win ke kɔɔ. ³Nɔ- kɔ 'mu -aa 'le Nyɩsɩa a -tɩ a 'yi'buaale 'yee. 'E mɔ -tɛɛ, -tɛ Nyɩsɩa ni 'mu, ke'e ni, ɔ ni -we 'mu. 'A wɩɩn a win ni ke 'kli. Ni- kɔ 'mu ɔɔ 'le naa, 'ɔ 'klɔ 'bii -gbo kwa 'ble. Nɔ-ɔ ni, -ɔ 'ku, 'ke 'o -tunahuin a -ta 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu -gbla, 'ke 'o 'waa de 'kuku -wɔn, -ɛ die nu, v 'mu 'hru kɔ, 'ke bu 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɩsɩa ye. -Te ɔ nu de a -gbe, -ye 'ke ɔ mu 'le yakɔ 'mu, 'ɔ ni 'o 'Klikenyɩsɩa a diideɩa ke gbo, -ɔ ni 'o 'e ni de -de 'lu ye, -ɛ die nu, ɔ kɔ -nɔ 'heen, v 'mu 'klɔ 'bii win ke kɔɔ.

-Yusu ni 'o Nyɩsɩa a leleenɩ ye 'lu

⁴Ne- nue, Nyɩsɩa 'ɔ nue, 'a 'Yu a -gbe 'ɔ ni 'o 'a leleenɩ 'lu ye, 'ɔ ɔɔ 'a 'Yu, 'ɔ -tue -nɔ 'du -nu, -v 'bua, 'plu -v ni 'o 'a leleenɩ a 'du 'lu ye. ⁵Ke Nyɩsɩaa la 'a 'Yu ye po, ɔ nɔ:

«-Mɔ mɔ 'na 'Yu.

Keke -gbo, 'n -he ke -na Bu.»

Ni- v 'cru la, 'ke 'le Nyɩsɩacruiɛ 'kwli 'mu. -Ti a -gbe, Nyɩsɩa 'di -hɩn 'a leleenɩ -de ye a -tue. Ke Nyɩsɩaa la -we po, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu, ɔ nɔ:

«'N di 'mu 'ya 'a Bu,

ɔ 'mu -we 'na 'Yu 'mu 'ya.»

-Ti a -gbe, Nyɩsva 'di -hlun a -tue, 'ke 'o 'a leleenyo -de a -ta 'mu. ⁶E ko -tu -ye, Nyɩsva 'o -tui, 'ke 'o 'a 'Yu a -gbe ke, -o nu 'o 'e ni de -de 'lu ye. 'Plu Nyɩsva 'muo no -tutu ke mu lee, o no:

«A mu -nu, -v mo 'na leleenyo,
ba blo kwli ye gbo, a 'muo baa.»

⁷Ke 'o 'a leleenyo -me -ye ke, -ti -nu, v 'cru la, 'ke 'le Nyɩsvacrume 'kwli 'mu, i ni- -gbo:

«Nyɩsva nuu 'a leleenyo 'mu 'a -kvannunyo.
U 'we -no pepe ye, ko, 'v 'we -no nahru ye.»

⁸Ke, -ti -gbo, v 'cru la, 'ke 'o 'a 'Yu -me -ye ke, i ni- -gbo:

«Nyɩsva no 'nu:
-Mo -nu, -o mo Nyɩsva, -mo di 'klo 'bii win ke ko,
-te 'klo te ye gbo.
-Te -n di 'klo a win a kekole nu,
e di 'o ye 'ni 'sii.

⁹De -nu, -e 'sii 'o ye, ne- -n nue 'mu,
=ni yraa de -nu, -e 'de 'o ye 'sii.
Ne- nue, -na Bu Nyɩsva 'o -ha 'le -mu du 'mu,
'o -nyi -mu -ti a 'yi'buaale,
'e -hi 'o -n 'bienu 'mu,
ko, 'o nue, 'manu 'v 'yii 'le -na -wlu ke.»

¹⁰-Ti -nu, v 'cru lele, 'ke 'o 'a 'Yu a -gbe ke, i ni- -gbo:

«Kukonyo o, ti -hi la ti 'yri,
-te 'klo -gbo a -tapti 'bii,
i 'mu la -wlu mu -tue,
-na dabulu, nu- nu -tutu ko yak.

¹¹-Tapti 'bii -nu, -n nu, i di -gbo 'ni -we.

Ke, -me -ye, -n 'kie die 'klo ni.
-Tapti a -gbe, i di -he 'ki,
-e 'we -no 'hvin'mulepue-tapti ye.

¹²-Te vu 'hvin'mulepue-tapti 'ki a 'pupla nu,
ke'e ni, -n di -tapti a -gbe a 'pupla nu.

-Tapti a -gbe, i di le nyre 'yi,
-e 'we -no ye, -te 'hvin'mulepue-tapti nu,
'u 'yi le nyre.

Ke, -me -ye, -n 'kie die 'klo ni.
=Ni 'cici -le gbe.
-Na 'klo 'dee bo ko 'lu-yrele.»

Ni- mo -ti, v 'cru la, 'ke 'o -Yusu ke. ¹³Ke Nyɩsvaa lele 'a 'Yu ye po, o no:

«Ni mo 'na diideta ke gbo,
-e die nu, -n ko 'mu 'heen,
-a 'mu nahuin win ke ko,

ε 'mue gba -gbagba,
 'mue nu, =mu -na yraanyv bui 'lu gble =tu,
 -ε 'we =nɔ bukegbo=tude ye.»

-Ti a -gbe, Nyisva nyi ye =tu 'a 'Yu. Ε 'de 'a leleenyo =de kɔ, -bɔ =tui ye.

¹⁴Nahuin tio- mɔ 'kleε Nyisva a leleenyo 'le? U mɔ 'kuodu -yee ni, -ɔɔ Nyisva a -kvan nu, Nyisva 'ɔ nyo le lee, 'ke bɔ -he nahuin -nu 'mu, Nyisva di waa.

**-Ti -nu, Nyisva =tu -a mu ye, 'ke 'o -a ni waale
 a -ta 'mu, -a 'ni nui 'le -sɔgbɔlv kle**

2 ¹-Tε Nyisva nu, 'ɔ naa 'le 'a 'Yu 'mu, 'ɔ 'prεε 'le -a mu -wɔn, -a kɔ -ba =tu 'o lele 'kli, -ba po 'a wintε nva ye gbo -tεε, -ε die nu, -a 'ni -han =hapu'hru bu wɔn -ha. ²-A yie ni, -ε mɔ, -ti =nu, Nyisva a leleenyo di =tu wɔn, ι mɔ -ti gblaku ni. Nahuin =nu, -v 'de -ti a -gbe nva ye gbo po, kɔ, -v 'di 'o =tuu, Nyisva =tue =nu =sve =nu, -ε ble =nu ye. ³Kεε, -a -mε -ye, -a 'wɔn Nyisva a -ti =nu ni, -ι nyi =tu, -tε Nyisvaa -a ni waale nu. -Ti a -gbe, ι -hi 'o -ti =nu 'mu ni, 'a leleenyo =tu nahuin ye. 'A -ti, 'bia =baa Nyisva a -ti -sɔgbɔlv kle nu, -ye =sve =nu, -ε ble -a mu ye, nε- ɔ di -we -a mu =tue. -A ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsɔ a -gbe, nɔ- mɔ ye-henahuon, -ɔ tɔɔ -a mu Nyisva a -ti a -gbe, -ι nyi =tu, -tε Nyisvaa -a ni waale nu, 'plu nahuin =nu, -v 'win, 'v le -a mu, -ε mɔ, -ti a -gbe, ι mɔ -ti a -tεε ni, ⁴Nyisva a -gbe, 'ɔ tve -we nahuin, -ε mɔ, -ti a -gbe, ι mɔ -ti a -tεε ni. -Tε ɔ nu 'a nunue, ε nε- gbo: 'Ke ɔ naa 'le 'ɣmileka-tɔpli a gblegblei 'kwli 'mu, 'ɔ tve nahuin, -ε mɔ, -ti a -gbe, ι mɔ -ti a -tεε ni. 'Ya 'o lele 'lu, 'ke ɔ naa 'le 'a -Hihiu 'mu, 'ɔ -nyi nahuin 'kli a gblegblei, 'ke bu nu 'a -kvan, -ε 'we =nɔ ye, -tε ɔɔ 'a -huhva nu.

-Yusu tɔɔ -a mu 'hru, -a di na, 'plu -a 'mu 'le 'a 'klɔ yrayrv 'kwli 'mu pa

⁵Klɔ yrayrv =nu, Nyisva di nu, nɔ- kɔ -ti -aa =tu. Nyisva 'de 'o 'a leleenyo gble =tu, 'ke bu kɔɔ 'klɔ a -gbe win ke. Kεε, -Yusu =nu, -ɔ -he -tunahuon, nɔ- ɔ =tu 'o gbo. ⁶Ε mɔ -tεε, 'ke 'le Nyisvacrunte 'kwli 'mu, v 'cruε la ni, -ε mɔ:

«Nyisva o, nyɔ- mɔ -tunahuon,
 'plu =nu 'a -ti 'lu -wɔn le -hie 'le?

-Tunahuon 'de dε =de.

'A -ti, ι saka -a mu ni, 'ke -bo dio 'mu -he.

⁷-N nue ni, -tunahuon 'ɔ ni 'le -na leleenyo bu gbo,

'plu =ni -nyo -ti a 'yi'bvaale,

-ε 'we =nɔ bodɔ ye,

⁸=ni nue, -tɔpli 'bii 'ι ni 'le =nɔ buhɔv gbo.»

-Ti a -gbe, v 'cru ni, 'ke 'o -Yusu a -ta 'mu. -Tε v 'cruε, -ε mɔ: «'Ke -tɔpli 'bii ni 'le =nɔ buhɔv gbo,» ε =hen 'nyre, ε 'de dε =de kɔ, bɔ 'de win ke kɔɔ. Kεε,

-te ti ni le 'mu -gbo, -a 'die a 'yee -tæ, -te -Yusu a -gbe, ɔ nu -tɔplɪ 'bii a win a kekɔɔle. ⁹Kæ, -a nye 'ni 'ye, -ε mɔ, Nyɪsua nue la ni, -Yusu 'ɔ ni la 'le Nyɪsua a lɛleenɪvɔ bu gbo, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, 'plu Nyɪsua 'ɔ -nyo -ti a 'yi'buaale, 'ke 'le 'a dɔnɔv 'hɔvɪn 'mu. Nyɪsua bɔ yrii -a ni wɔlti, kɔ, ɔ 'mu -a mu waa a -ti, 'ɔ nue, -Yusu 'ɔ di nɔ -tɔtv ke, -ε die nu, ɔ 'mu -sɔv 'ye, ɔ 'mu 'ku, 'ke 'o nahuin 'bii a -ta 'mu. -Tɛ ɔ 'ye -sɔv a -gbe, 'plu ɔ 'ku, nɛ- nue, Nyɪsua 'ɔ -nyo -ti a 'yi'buaale.

¹⁰Nyɪsua, nɔ- nu 'klɔ -gbo a -tɔplɪ 'bii. ɔ nui ni, 'ke 'o 'a -gbe a -ti a 'yi'buaale a -ta 'mu. Nɛ- nue, 'ɔ nye -hua, 'ke bɔ waa nahuin 'plɔplɔ, v 'mu 'a 'yuo-pɪ -hɛ, v 'mu 'le 'a -ti a 'yi'buaale -hɛyri pa. 'Ke ɔ naa 'le -Yusu a -sɔv a 'yiye kɔ 'a 'kukɔv 'hɛn 'kwli 'mu, -ε die nu, -Yusu 'mu 'o ye 'sii, 'ke bɔ paa 'le 'a nahuin Nyɪsua a -ti a 'yi'buaale 'kwli 'mu. ¹¹-Yusu a -gbe, -ɔ nye nu, nahuin 'vɔ 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɪsua ye, ɔ kɔ nahuin 'bii -nɔ, ɔ 'o ye 'sii, v kɔ Buu -do. Nɔ- mɔ Nyɪsua. Nɛ- nue, -Yusu 'ɔ 'nɪnɪ pɪ -tɔv, 'ke bɔ dɔv 'a -dɪayuo. ¹²'A -gbe, ke ɔ Nyɪsua ye po, ɔ nɔ:

«Nyɪsua o, 'n -hua -bo -tu -na -ti,
'ke 'o 'na 'dɪayuo ye.

'N di -mɔ 'ni baa, 'ke 'le -na nahuin -hɛyri.»

¹³Ke ɔ lele po, ɔ nɔ:

«Nyɪsua, nɔ- 'n kuo =wɔv ye 'ε ni ti.»

Ke ɔ lele po, ɔ nɔ:

«'Mɔ ni gbo, 'n kɔ nahuin -nɔ 'hɛn,
Nyɪsua -nyi 'mu.»

¹⁴Nahuin -nɔ, -v kɔ -ti ɔ -tu, nɔ- mɔ -tɔnahuin -nɔ, -v ni nɔ 'klɔ -gbo ke. Nɛ- nue, -Yusu a -gbe, 'ɔ -hɛ -tɔnahuin, 'ɔ 'ku, kɔ, 'ɔ naa 'le 'a 'kukɔv a -gbe 'kwli 'mu, 'ɔ -wɔ Satan a 'klɪ gbo, -ε nue, Satan, nɔ- nye nu, nahuin 'vɔ le 'kukɔ. ¹⁵-Tɛ =goo nu, ɔ waa 'mase a huannɔv pɪ, ke nahuiin nu, 'vɔ 'kukɔv a huannɔv pɪ, ti 'bii -nɔ, vɔ nɔ 'klɔ ke -hi. Kæ, -Yusu 'ku ni, 'ke 'o 'waa -ta 'mu, -ε die nu, ɔ 'mu -gbla, 'ke 'o huannɔv a -gbe a -ta 'mu.

¹⁶Nyɪsua a win, i nyi 'ni -tu, -ε mɔ, ε 'de Nyɪsua a lɛleenɪvɔ, ɔ 'diu di waa, kæ, ɔ di 'le -le, 'ke bɔ waa -tɔnahuin, -v ni nɔ -tɔtv ke, -v mɔ Abrahamu a 'yuo a 'yuo. ¹⁷'A -ti, ε nɔ la 'o le, 'ke -Yusu a -gbe, bɔ -hɛ -tɔnahuin, ɔ 'mu -a mɔ -gbo, -v mɔ 'a 'dɪayuo ye 'we, 'ke 'o 'ε ni dɛ =de -wɔn. ɔ yrii -tɔnahuin a wɔlti, 'ɔ -hɛ Nyɪsua a -cɔhlɔnpɪnyɔ gblaka, ɔ 'mu 'o Nyɪsua kɔ -tɔnahuin 'hɛn a -gbahlɔn ni, -ε die nu, Nyɪsua 'mu 'a nahuin a dɛ 'kuku 'wɔwɔla, v kɔ Nyɪsua 'hɛn, v 'mu -mɔv. ¹⁸-Tɛ -Yusu a -gbe, ɔ ni la nɔ -tɔtv ke, ɔ la 'ye -sɔv 'dɔ, 'v nyo la 'mu le -tɔ. 'A -ti, -a -mɛ -ye, 'bɪa 'bɔv -a mu 'mu le -tɔ, -ye -Yusu kɔ 'klɪ, 'ke bɔ dii -a mu ke.

-Yusu ni 'o -a ni bu gblaka Moise ye 'lu

3 ¹'Na 'dɪayuo -a, Nyɪsua -ha -wɛ 'le 'a mu 'mu du, 'ke ba 'ya 'a daku 'mu, a 'mu 'le 'a 'klɔ yrayrvɔ 'kwli 'mu pa. -A mu -gbo, -v mɔ 'a nahuin,

de -gbo, -a kuo =wlv ye, kɔ, -aa nahuin -wɔn yre na, ne- -gbo: -Yusu, nɔ- Nyɩsua lee nɔ -a mu -wɔn, 'ɔ -he Nyɩsua a -cɔhlunpinyɔ gblaka, 'ɔ nɩ 'o Nyɩsua kɔ -a mu 'heɛn a -gbahlɔn, 'ɔ nue, -a kɔ Nyɩsua 'heɛn, =a -mɩe. 'A -ti, -Yusu a -ti, nɩ- -ba -hie 'lu -wɔn le 'e nɩ ti. ²-Kvan =nu, Nyɩsua -nyi =nɔ, ɔ nyo la =tu 'yie -tɛɛ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ Moisee la nu, 'ɔ la -kvan =nu 'yie =tu -tɛɛ, Nyɩsua -nyi la =nɔ. -Kvan a -gbɛ, nɔ- mɔ bɔ naa Nyɩsua a kayu. ³Nahuon =nu, -ɔ po kayu, nɔ- ɩɩ baa, 'ɛ -hi 'o kayu a -gbɛ 'mu. 'Ke 'le -Yusu kɔ Moise 'heɛn -gbahlɔn, dɛɛ -do, ne-ɛ nɩ. 'Ke Moise nɩ 'le kayugbokɩe -hɛyri, -Yusu -mɛ -ye, 'ɔ mɔ kayuponyɔ. Nɔ- mɔ Nyɩsua a daku a Kɔkɔnyɔ. 'A -ti, -Yusu nɩ 'o Moise ye 'lu. -Yusu a -gbɛ, nɔ- -a blɛ ye -ba baa, 'ɛ -hi 'o Moise 'mu. ⁴Nyɩsua a daku, 'n nyu ye poo kayu a dɛ: -A yie nɩ, -ɛ mɔ, 'ɛ nɩ kayu kɔ kɔkɔnyɔ. Kɛɛ -ye Nyɩsua, -ɔ nu 'klɔ -gbo a -tɔplɩ 'bii, nɔ- mɔ -tɔplɩ 'bii a -gbɛ a Kɔkɔnyɔ. ⁵Moise a -gbɛ, Nyɩsua a -kvaan -doo, nɔ- ɔ la nu, 'ɔ la Nyɩsua a kayu 'yie =tu -tɛɛ. 'A -kvan, nɔ- mɔ bɔ le la nahuin -tɔplɩ =nu, Nyɩsua di la nu, 'ke 'le ye 'mu. ⁶Kɛɛ, -Yusu 'Kɩsɩ -mɛ -ye, ɔ 'de Nyɩsua a -kvanunynyɔɔ -do, kɛɛ, ɔ mɔ Nyɩsua a 'Yuu nɩ, 'ɔ 'a Bu Nyɩsua a kayu 'yie =tu -tɛɛ. Nɔ- mɔ Nyɩsua a daku 'bii a Kɔkɔnyɔ. -A mu -gbo, -a mu mɔ Nyɩsua a daku, =a mɔ -wɛ 'a kayugbokɩe, 'bia =ba 'kɩɛ kuo =wlv ye, ɛ kɔ, =ba yie, =ba nye -pre, 'ke 'le 'manɩ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ, Nyɩsua di -a mu 'mu nu =hapɩde gblaka.

Nyɩsua di 'a daku -nyi -wleele

⁷Ne- nue, Nyɩsua a -Hihiu 'ɩɩ la le po:

«Kɛkɛ -gbo, 'bia 'baa kɛ Nyɩsua a winte 'wɔn,

⁸ba 'ble kwa.

'A nɩ =wɩ nɩ 'gboklo 'le 'mu,

-ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ 'a nɩ bunɩɩ la nu,

'waa =wɩ 'ɩ 'gboklo la 'mu.

Ti a -gbɛ 'yri, 'ke ɩ nɩ la 'le 'blugba =nu 'mu,

-tɛ nahuin 'de la 'le 'ti,

'ɩɩ la Nyɩsua ye -wɔn,

'ɩ 'cipi la 'o dɛ 'kuku a nunue,

-ɛ die nu, ɩ 'mue 'ye,

'bia Nyɩsua 'bɔ diu yɩv le poo.»

⁹Kɛ Nyɩsuaa la po, ɔ nɔ:

«=Hapɩ-tɔplɩ =nu, 'nu o nu,

'ke 'le 'yri a -wɩ 'hɔn 'kwli 'mu,

=hapɩkɔ, 'ɩ 'yi,

kɛɛ, kɛ ɛ nɩ 'mu, 'ɩ 'cipi 'o dɛ 'kuku a nunue.

¹⁰Ne- nue, 'nu nahuin a -gbɛ yɩv le poo,

'nɩ nyi =tu, -ɛ mɔ, 'waa =wɩ nyre le 'yi.

Dɛ =nu, 'nu =nu -hɩa, ɩ 'nɩ yrie =le 'mu le.

11 'A -ti, 'ke 'le 'na yru a pupue 'kwli 'mu,
 'n 'sue ke,
 -ε mɔ, nahuin a -gbe, v 'deε bu pa 'le 'blugba -nu 'mu,
 'n di 'na nahuin -nyi,
 -te -hapu-wleele ni 'le.»

12 'Na 'diayuo -a, ba =tu 'a ni dtɔnu 'yie, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon =de ni ni 'le 'le, ɔ kɔ =wlv -huan, ɔ 'de Nyɪsua =wlv ye kuo, -ε nue, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'de 'klɛ lele Nyɪsua =wlv ye kuo, -ye ε =hen 'nyre, ɔ hie 'o 'Klɔhienyɪsua gbo. 13 De a kɔ ba nu, nɛ- mɔ, ba -nyinyi 'klɪ 'ε ni -nyrɔwɔ, -ε die nu, Satan 'nɪ -han 'a mu kaa, a 'nɪ -han dɛ 'kuku nu, kɔ, 'a ni =wlv 'nɪ -han 'mu 'gboklo. Kɛ'ε ni, a di 'klɪ a -nyinyile nu, -ε nue, keke -gbo, Nyɪsuaa -hva bɔ 'prɛε kɛ 'le lele -a mu -wɔn. 14 'Bia =ba 'kɪε kue -tɔplɪ -nu =wlv ye, -a kuo la =wlv ye, ti =nu -kɔ 'yri -a 'ble la -Yusu a -tɪ kwa, =ba 'de sta, =ba -yri 'lu, -ye 'ε mɔ -tɛɛ, -a mu mɔ -Yusu a nahuiin ni. 15 'U 'criε ni, 'ke 'le Nyɪsvacrɪnɪε 'kwli 'mu, -ε mɔ:

«Keke -gbo, 'bia 'baa kɛ Nyɪsua a winte 'wɔn,
 ba 'ble kwa.
 'A ni =wlv ni 'gboklo 'le 'mu,
 -ε 'we =nɔ ye, -tɛ 'a ni bunv la nu,
 'waa =wlv 'tɪ 'gboklo la 'mu,
 'v la Nyɪsua ye -wɔn.»

16 A yie ni -tɛɛ, nahuin tio-, -v 'wɔn Nyɪsua a win, 'plu -v nyo la ye -wɔn. Nu- mɔ nahuin 'bii -nu, Moisee la naa, ti =nu -kɔ 'yri v la 'le Esipublugba 'mu -hɔn. 17 A yie -wɛ ni, nahuin tio- Nyɪsua poo la yru le, 'ke 'le 'yri a -wlv 'hɔn 'kwli 'mu. Nu- mɔ nahuin =nu, -v la dɛ 'kuku nu. Nɛ- nue, 'v 'kuku la le, 'ke 'le 'blugba -nu 'mu, -tɛ nahuin -de 'de la 'le 'ti. 18 A yie -wɛ ni -tɛɛ, nahuin tio- kɔ -tɪ Nyɪsua 'sue la ke, -ε mɔ, gbege, v 'deε bu pa 'le 'blugba -nu 'mu, ɔ di la 'a nahuin -nyi, -tɛ -hapu-wleele ni 'le, nu- mu nahuin =nu, -v 'nɪnɪ =tuo la 'o. 19 'A -tɪ o, 'na 'diayuo -a, -a nye 'nɪ 'ye, -ε mɔ, -a ni bunv 'de la Nyɪsua =wlv ye kuo, 'v 'dio 'o =tuu. Nɛ- nue, 'v 'die la 'le -wɛ bu pa la 'le 'blugba -nu 'mu, Nyɪsua -nyi la 'a nahuin, -tɛ -hapu-wleele ni 'le.

4 1 Ti -hi la a ti 'yri, Nyɪsua pue la 'le -le, 'ke 'o 'a nahuin -wɔn, -ε mɔ, ɔ diu la -nyi 'hru, 'ke bu pa 'le 'a gbonule -nu 'mu, -tɛ -hapu-wleele ni 'le. Lepoode a -gbe, ε 'kɪε kɪε 'klɪ, 'ke 'o -a mu -wɔn. 'A -tɪ, -ba =tu -a dtɔnu 'yie, -ε die nu, kɛ nɔ -a mu -heyri, nahuon =de 'nɪ -han gbo hie, 'ke bɔ pa 'le -wleele a -gbe 'mu. 2 -Tɛ -a ni bunv nu la -haputitie a -gbe a 'wɔnwɔn, kɛ'ε ni, -a ni -gbe, -a nu -wɛ 'a 'wɔnwɔn. Kɛɛ, -a yie ni, -ε mɔ, -haputitie a -gbe, ε 'diu 'mu -hɛ, 'ke bu pa 'le Nyɪsua a -wleele 'mu, -ε nue, -tɛ v 'wɛn, v 'die =wlv ye kuo, 'v 'de 'o Nyɪsua 'o =tuu. 3 -A mu -gbo, -v kuo -haputitie a -gbe =wlv ye, -a mu ni, -v di 'le -wleele a -gbe 'mu pa. -A ni bunv -mɛ -ye, -v 'de titie a -gbe =wlv ye kuo, kɛ Nyɪsuaa po, 'ke 'o 'waa -ta 'mu, ɔ nɔ:

«Ke 'le 'na yru a pupue 'kwli 'mu,
 'n 'sue ke,
 -ε mɔ, nahuin a -gbe, v 'dee bu pa 'le 'blugba -nu 'mu,
 'n di 'na nahuin -nyi,
 -te -hapu-wleele ni 'le.»

De a -gbe, ε 'die 'nyre -hen, -ε mɔ, -wleele 'de 'o Nyisua 'huin 'mu ni, -ε nue, -te Nyisua nu la 'klɔ, 'ke 'le -nyrɔwu -huonnɔ 'kwli 'mu, 'kee ni, ɔ -wɔ la 'a -kvan -wɔn, 'ɔ -wle la. ⁴'Ke 'le Nyisvacrunɛ a =tɔ -ye 'kwli 'mu, v =tu -ti, 'ke 'o -nyrɔwɔ a 'nɔpata a nɔnɔ a -ta 'mu. -Ti a -gbe, v 'cru la, ni -gbo: «Nyisua -wɔ la 'a -kvan 'bii -wɔn, 'ke 'le -nyrɔwu -huonnɔ 'kwli 'mu, -nyrɔwɔ a 'nɔpata a nɔnɔ 'mu, 'ɔ -wle la.» ('A -ti -wleele ni 'o Nyisua 'huin 'mu.) ⁵Kɛɛ, 'ke 'le Nyisvacrunɛ a =tɔ -ye 'kwli 'mu, v 'cɔɛ lele ni, -ε mɔ: «Nyisua nɔ 'nu: Gbegbe, v 'dee bu pa 'le 'na -wleele -nu 'mu.» ⁶Ye-henahuin -nu, -v 'wɔn la Nyisua a -hapɔtitie a -gbe, v 'de la 'le Nyisua a -wleele a -gbe 'mu pa, -ε nue, v 'de la -hapɔtitie a -gbe =wɔ ye kuo, 'v 'de la 'o Nyisua 'o =tuu. 'A -ti, -a nye 'ni 'ye -tɛɛ, -ε mɔ, -te nahuin -nu, -v 'de la Nyisua =wɔ ye kuo, v 'de la 'le pa, nahuin -ye, nu-v ni, -v di 'le pa. ⁷⁻⁸-A ni bunu -nu, -v 'de la Nyisua =wɔ ye kuo, v 'kuku le, 'ke 'le 'blugba -nu 'mu, -ɔ kɔ 'mu nahuin -de 'de la 'le 'ti. -Ye Nyisua a nahuon -nu, -ɔ kɔ 'du mɔ Sosue, nɔ-ɔ la Nyisua a daku naa, 'ɔ gbu 'le Kanaablugba -nu 'mu, Nyisua po la le, ɔ di la -nu -nyi. Kɛɛ, Sosue a -gbe, ɔ 'diu la -hapu-wleele -nyi, 'ke 'le Kanaablugba a -gbe 'mu. 'N nyi 'ni =tu, -ε nue, -a yie ni, -ε mɔ, -te v nyre la 'le 'blugba a -gbe 'mu, ε gba 'yri 'plɔplɔ, 'plu Nyisua 'ɔ naa 'le 'a -kvannunɔ Dafidi 'mu, 'ɔɔ 'a daku le, ɔ nɔ:

«Kɛkɛ -gbo, 'bia 'baa kɛ Nyisua a winte 'wɔn,
 ba 'ble kwa.

'A ni -wɔ ni 'gboklo 'le 'mu.»

-Te Nyisua nu la le 'pupre, -ye ε -hen la 'nyre, ti a -gbe 'yri, 'a daku 'de la -hapu-wleele a 'yee, 'ke 'le Kanaablugba 'mu. Ne- nue, 'ɔ 'kɛɛ -nyuu la 'hru, 'ke bu 'wɔn 'a winte, -ε die nu, 'bu 'kɛɛ kuo =wɔ ye, v 'mu -hapu-wleele 'ye. ⁹Ne- nue, 'ni nyi =tu, -ε mɔ, -a mu -gbo, -v mɔ Nyisua a daku, -a di 'le -hapu-wleele a -gbe 'mu 'ni pa, -ε 'we =nɔ ye, -te Nyisua nu, 'ɔ -wle la, -nyrɔwɔ a 'nɔpata a nɔnɔ 'mu. ¹⁰Nahuon -gbo, -ɔɔ 'le 'klɔ yrayru -nu 'kwli 'mu pa, -te Nyisuaa 'o 'a nahuin -wleele -nyi, nahuon a -gbe, ɔ 'ni nu -le 'klɛɛ lele -kvandɛ -de. 'A -kvan -yre 'lu, -ε 'we =nɔ ye, -te Nyisua nu, 'ɔ -yra la 'a -kvan 'lu, 'ɔ -wle la. ¹¹De a -gbe a -ti, -ba =tu 'o 'klɔ, -ε die nu, -a 'mu 'le -wleele a -gbe 'mu pa. -Ba =tue 'yie, -ε die nu, 'ke 'le -a mu -heyri, nahuon -de 'ni -han Nyisua a -ti le -haa, ɔ 'ni -han gbo hie, -ε 'we =nɔ -a ni bunu ye, -v la Nyisua a -ti le -haa.

¹²'A -ti, -ba 'ble Nyisua a winte kwa -tɛɛ. Nyisua a winte a -gbe, ne-ε nahuin 'klɔ yrayru -nyi. Ni- kɔ 'kwli 'mu Nyisuaa 'le naa, 'ɔɔ -kvan nu. Nyisua a winte a -gbe, ε 'we =nɔ -hɔtɔplie -nu ye. Kɛɛ, Nyisua a winte ni ke

'klu, 'e -hi 'o 'pliedu a -gbe 'mu, 'ee 'le -tunahuon a 'huon 'kwli 'mu pa, 'ee 'a -wlu le 'tu. E 'we -no 'plie ye, -ee 'klu yre 'be, 'ke 'o -tegbi -nu, i tutuu 'o yre, 'ee mu -mumu, 'ee 'kla -nu a -hanmri ke ye. -Tɔplɪ -nu, -tunahuoon -wlu kle naa, ɔ -hva bɔ nu, ni- Nyɪsua a winte a -gbe, ee pepe' 'mu po. ¹³E 'de de -de kɔ, -be -hli Nyɪsua 'yi ke. Nyɪsua a nunu-tɔplɪ 'bii, 'ke i ni 'o -no 'yi -hlon. -Tɔplɪ 'bii -nu, -a nu, -a di kle 'ni -hɪta, 'ke 'o -no ye.

-Yusu, nɔ- mɔ -a ni -cɔhlɔnpinyɔ gblaka

¹⁴-A kɔ -cɔhlɔnpinyɔ gblaka. 'Ke ɔ ni 'o -tunahuin kɔ Nyɪsua 'heen a -gbahlon. Nɔ- mɔ Nyɪsua a 'Yu -Yusu, ɔ mu 'le yakɔ 'mu, 'ke 'o Nyɪsua 'huon 'mu. 'A -ti, nɔ- -ba 'kie kue =wlu ye, kɔ, -ba 'kie =tue 'a -ti nahuin 'bii ye. ¹⁵-A ni -cɔhlɔnpinyɔ a -gbe, ɔ yrii -a ni 'kla-wliye'yiya 'bii 'mu le, 'ɔ yie -we, -e mɔ, -a mu -tunahuin, e kɔ ti, 'mule-tɔde 'be ye -a mu, -a 'de 'klu kɔ, 'ke -ba -wɔn 'mule-tɔde a -gbe ye, kɔ, 'ɔ kɔ -a ni wɔli, -e nue, 'a -gbe, -te ɔ ni la nɔ -tutu ke, 'mule-tɔ-tɔplɪ a gblegblei, ni- ye -no, -e 'we -no -a mu ye. Kee, ɔ -me -ye, ɔ 'de de 'kuku nu. ¹⁶-A yie ni, -e mɔ, -Yusu a -ti, Nyɪsua 'ɔ kɔ -a ni wɔli. 'A -ti, -a 'ni pi 'le huannu, -ba 'yiya 'o -no 'huon 'mu gbo, 'ke 'le 'a -wlu a yekuole 'kwli 'mu, -e die nu, ɔ 'mu -a ni wɔli 'ye, ɔ 'mu -a ni de 'kuku 'wuwla, kɔ, ɔ 'mu -a mu 'mu -he, ti -nu -kɔ 'yri 'kla-wliye'yiya di 'o -a mu ye.

5 ¹E ni -cɔhlɔnpinyɔ gblaka, ke nɔ -a mu -Juukue -heyri, 'ke u nyo 'le -tunahuin -heyri -ha, 'u nyo 'o gbo =tu, -e die nu, -cɔhlɔnpinyɔ a -gbe, ɔ 'mu 'le Nyɪsua -wɔn 'pree, 'ke 'o -a ni -ta 'mu, kɔ, ɔ 'mu Nyɪsua -cɔhlɔn pie, 'ke 'o de 'kuku, nahuin nu a -ta 'mu. ²-Cɔhlɔnpinyɔ a -gbe, -te ɔ 'ya -tunahuon 'mu, e kɔ ti, 'mule-tɔde 'be ye -no, 'ɔ 'de 'klu kɔ, 'ke bɔ 'de de 'kuku nu. Ne- nue, nahuin 'bu 'de -hapu'hru yi, kɔ, 'buu de 'kuku nu, -cɔhlɔnpinyɔ a -gbe, 'ɔ -we 'le bɔ yrii nahuin a -gbe a 'kla-wliye'yiya 'mu le ni, kɔ, bɔ yrii 'waa wɔli ni. ³De a -gbe a -ti, e 'de nahuiin -do a de 'kuku a -ti, ɔ 'ni pi -le -cɔhlɔn. Kee, 'a -gbe a de 'kuku a -ti, ɔ kɔ bɔ pi -we -cɔhlɔn.

⁴Nahuon 'bɔ 'ya -cɔhlɔnpinyɔ gblaka 'mu, -ye ɔ kɔ -ti a 'yi'buaale. Nahuon -de 'de -hlon 'a dɔnu -cɔhlɔnpinyɔ gblaka 'mu a nue. Kee, e ble ye, 'ke Nyɪsua a -gbe bɔ da nahuon, 'ke bɔ -he -cɔhlɔnpinyɔ, -e 'we -no ye, ti -hi la a ti 'yri, -te Nyɪsua a -gbe, ɔ nu la, 'ɔ da la Ayɔ, Ayɔ 'b -he la -cɔhlɔnpinyɔ gblaka. ⁵Dee -do, ne-e ni, 'ke 'o -Yusu 'Klɪsu -wɔn. ɔ 'de la 'a dɔnu -cɔhlɔnpinyɔ gblaka 'mu nuu. Kee, Nyɪsua a -gbe, nɔ- -nyo -ti a 'yi'buaale, 'ɔ dɔ, ke ɔ -no ye po, ɔ nɔ:

«-Mɔ mɔ 'na 'Yuu ni.

Keke -gbo, 'n -he ke -na Bu.»

⁶'Ke 'le Nyɪsuacrɪne a -tɔ -ye 'kwli 'mu, u 'cree -we ni, -e mɔ, ke Nyɪsuaa po:

«-N di 'ya -cɔhlɔnpinyɔ, -te 'klu te ye gbo,

-e 'we -no nahuon -gbo ye,

-ɔ kɔ 'du mɔ Mekisideki.»

7-Tɛ -Yusu nɪ la nɔ 'klɔ ke, ɔ yie nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsua kɔ 'klɪ, 'ke bɔ -gblɔ, 'ke 'o 'kukue -wɔn. Plu -Yusu a -gbe, ɔ 'mu la mu 'ku, ɔ da la Nyɪsua -dada, 'ɔ -tua la wuwe gbo, kɔ, 'ɔ la 'le win 'yaa, -ɛ nue, ɔ -hua bɔ =tuu 'o Nyɪsua, ɔ 'mue ke wɛn, 'ke bɔ 'ku, Nyɪsua 'ɔ wɛn 'a 'batwin ke. Nɛ- nue, -tɛ -Yusu a -gbe, ɔ 'ku, Nyɪsua 'ɔ -hɔ 'le 'kukunyɔ -heyri, 'ɔ -hɔ 'klɔ, -ɛ nue, -Yusu a -gbe, ɔ nyo la 'o 'nɪ =tuu. ⁸=Betɪ -Yusu bɔ 'ya Nyɪsua a 'Yu 'mu, ɔ kɔ bɔ 'ye =sɛ 'dɔ, -ɛ die nu, ɔ 'mu Nyɪsua a 'o=tuule 'nyɪ. ⁹Tɪ -nɔ -kɔ 'yri Nyɪsua -yra 'a -kuan 'lu, 'ke 'le -Yusu 'mu, -ye -Yusu a -gbe, ɔ -hɛ nahuon =nɔ, -ɔ nahuin 'bii =nɔ waa, -v nyo 'o =tuu, -ɛ die nu, v 'mu 'klɔ yrayɔ =nɔ kɔ, -ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le, ¹⁰Nyɪsua 'ɔ nue, -Yusu 'ɔ -hɛ -wɛ -cɔhlɔnpinyɔ gblaka, -ɛ 'wɛ =nɔ nahuon -gbo ye, -ɔ kɔ 'du mɔ Mekisideki.

Ba -tu 'a nɪ dɔnɔ 'yie, -ɛ die nu, a 'nɪ -han 'o Nyɪsua a 'hru gbo hie

¹¹-A kɔ -tɔplɪ 'plɔplɔ, 'ke -ba -tu 'a mu ye, 'ke 'o nahuon -gbo, -ɔ mɔ Mekisideki a -ta 'mu. Kɛɛ, ɛ kla wɔn, 'ke -ba yrii 'a mu 'mu le, -ɛ nue, a 'nɪ yrii =le -tɪ 'mu le 'tata. ¹²-Tɛ tɪ nɪ le 'mu -gbo, a blɛ ye, 'a nɪ -gbe, ba 'ya wɛn tɔnɔyɔ 'mu, -ɛ nue, si la, a -tua la 'le 'nyɪnyɛ gbo, kɛɛ, a 'di wɛn 'mu le a yrie -tɛɛ. ɛ nye 'nɪ -hua, 'ke nahuin -ye bu di 'le 'a mu -wɔn, ye-hɛ-tɔplɪ =nɔ, a 'nyɪ, 'ke 'o Nyɪsua a wintɛ a -ta 'mu, v 'mui lele 'a mu tɔ. ɛ 'wɛ =nɔ ye, a 'de wɛn 'le didide =nɔ, kukunyɔ di a didie 'le a -wɛɛ. A 'kɪɛ 'yɛɛ 'yuo=pli 'mu, -v 'kɪɛ 'nyɛɛ. ¹³Yupluu -do, nɔ- 'kɪɛ 'nyɛɛ, nɔ- 'de wɛn kukunyɔ a 'pɔpɔrewin 'mu le a yrie. ¹⁴Kɛɛ, 'bɪa nahuon 'bɔ -hɛ kukunyɔ, nɔ- blɛ kukunyɔ a didi-tɔplɪ ye. Kɛ'e nɪ, ɛ nɪ -wɛ 'mu, 'ke 'o Nyɪsua a wintɛ -wɔn. Nahuon -gbo, -ɔ ku 'le Nyɪsua a wintɛ 'nyɪ 'mu, 'plu -ɔ yi -hapɔdɛ kɔ dɛ 'klan a 'yi'mɔlɛ-huhɪɛ, nahuondu a -gbe, nɔ- -wɛ 'le -bɔ yrii Nyɪsua a wintɛ 'bii 'mu le, nɔ- v blɛ ye bu -nye Nyɪsua a wintɛ a -gbe.

6 ¹A -tɪ, -a 'nɪ 'wɛ 'le 'yuo=pli ye, 'ke 'o Nyɪsua a 'hru wɔn, kɛɛ, -ba mu ye 'mu, -ba 'nyɪ Nyɪsua a wintɛ =nɔ, -ɛ blɛ nahuin =nɔ ye, -v kuu 'le Nyɪsua a wintɛ 'nyɪ 'mu. -Tɛ -a -tu la -Yusu a =wɔ a yekuolɛ -wɔlɔ, ye-hɛ-tɔplɪ =nɔ, -a 'nyɪ la, -a kɔ -ba -hi le, -ba 'nyɪ -tɔplɪ gblakɪ -ye, 'ke 'o -Yusu 'klɪsɔ a -ta 'mu. Ye-hɛ-tɔplɪ a -gbe, -tɪ kɔ -tɪ 'nɪ -tu, nɪ- mɔ: Nahuin kɔ bu hie 'o dɛ 'kuku a nunue gbo, -ɛɛ 'le 'kukue ya, kɔ, v kɔ bu -nyɪ 'waa -wɔlɔ 'bii Nyɪsua. ²'Ke 'le ye-hɛ-tɔplɪ a -gbe -heyri, ɛ kɔ dɛ -ye, 'v nye tɔ, 'ke 'o 'nie a 'lupupue a -ta 'mu, kɔ nahuin a dabɔ a 'lugbopupue, 'ke 'le Nyɪsua a 'du 'kwɪli 'mu, kɔ, -tɛ Nyɪsua di nu, ɔ 'mu 'le nahuin 'kukunyɔ -heyri -ha, ɔ 'mu 'klɔ -ha, kɔ, -tɛ ɔ di 'waa -bati a lɛpupue nu, 'lele'ɔɔti 'yri. ³-A kɔ -ba -hi -tɔplɪ a -gbe le, -ba mu ye 'mu, -ɛ die nu, 'mu 'a mu -tɔplɪ yrayɔ tɔ. Kɛ'ɛ nɪ, -ba nu 'a nunue, 'ke 'le Nyɪsua a 'klɪ 'kwɪli 'mu.

⁴'Bɪa -baa lele ye-hɛ-tɔplɪ tɔ, ɛ 'die 'le -wɛ bɛ -hɛ nahuin 'mu, -ɛ nue, 'bɪa nahuon 'bɔ -nyɪ 'a dɔnɔ Nyɪsua, 'plu 'bɔ plee 'le Nyɪsua ke, -ye ɛ 'die 'le -wɛ, 'ke bu -hɔ 'mu, bɔ -nyɪ lele 'a dɔnɔ Nyɪsua. Nahuon a -gbe, ɔ 'ye

Nyɩsua a -nyre ni, 'plu Nyɩsua 'ɔ nu -nɔ -hapude 'mu 'dɔ, 'ɔ -nyi -we -nɔ 'a -Hihii. ⁵Nahuon a -gbe, ɔ yie ni, -ε mɔ, Nyɩsua a winte, ε mɔ -hapowiin ni, Nyɩsua 'ɔ -nyi -nɔ 'a 'klt a kenɩne -nu, -ε -hɔn 'le 'a 'klɔ yrayɩv -nu 'mu, -ɔ di 'le di. ⁶Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ kuo -tɔplɩ 'bii a -gbe -wlv ye, 'plu 'bɔ plee 'le Nyɩsua ke, -ye ε 'die 'le -we, 'ke bu -hɩɔ 'mu, bɔ -nyi lele 'a dɔnɩv Nyɩsua, -ε nue, 'bɔ plee 'le Nyɩsua ke, -ye ε 'we -nɔ ye, -tε bɔ 'nɩnɩ kɔɔ wɛn 'o lele Nyɩsua a 'Yu tu 'yie 'mu, bɔ 'nɩnɩ -tuo wɛn tanɩ, 'ke 'o nahuin 'bii ye.

⁷-Bo pue -ci a dε ye. 'Bia 'nu 'bɩv di, 'dɩdɔ-tɔplɩ 'bɩ -ga, 'bɩ tɩ, 'ke 'le -ci 'kwli 'mu, -ye ε -hɛn 'nyre, Nyɩsua po -ci a -gbe -wɔn wa. ⁸Kεε, 'bia -ci a -gbe, 'bε -gaa 'witi, 'bε nyre 'a 'dɩdɔ-tɔplɩ 'yi le, -ye -ci a -gbe, ε 'de -kuan kɔ. -Ye ε -hɛn 'nyre, Nyɩsua -we le kε 'a 'jɩɔ a -wɔnpupue. -Ye -ci a -gbe, ε di 'nɩ 'yɩɔ. 'A -tɩ, -ba 'we -nɔ -hapu-ci -nu ye.

⁹'Na 'dɩayuo -a, -hapukɔ, -aa le 'pɩpre nu, kεε, -a yie ni -tεε, -ε mɔ, a -mε -ye, -hapu'hru, nu- aa na, kɔ, dε, -ε di 'le -nɔ 'kwli 'mu -hɔn, nε- mɔ, Nyɩsua di 'a mu 'nɩ waa. ¹⁰-Kuan -nu, a nu, 'a -hε 'a ni 'bienu -Yusu a nahuin 'mu, 'a -tɩ 'dεε bɩ -hri Nyɩsua -wɔn. ε -hɛn 'nyre, a -hε 'a ni 'bienu -Yusu a nahuin 'mu ni, kɔ, 'a 'kɩε -hu 'mu. Nε- nye -a mu tɔɔ, -ε mɔ, a nɩε Nyɩsua 'mu ni. Gbegbe, ɔ 'dεε bɔ -hri -hapude a -gbe a -tɩ -wɔn, -ε nue, ɔ 'sii 'o ye. ¹¹-A nye 'nɩ -hɩa, -tε a 'blee 'o kwa, 'ke ba 'kɩε 'blee 'o kwa, ε 'mue gba -gbagba, 'lele'bɔɔ-nyɩwɔɔ -nu, ɔ 'mu 'o nyre. A ni sta 'le, -ε die nu, -tɔplɩ 'bii -nu, a kuo -wlv ye, kɔ, aa -pre, a 'mui kɔ. ¹²'A ni 'klt ni -we 'le 'le, kεε, nahuin -nu, -v kuo Nyɩsua -wlv ye, kɔ, -v kɔ -wlv a 'lɩla, ba -ha 'le 'waa -pɩ le. Nahuindɩ a -gbe, nu- Nyɩsua di dε -nu -nyi, ɔ pue 'le -nu.

De -nu, Nyɩsua pue la 'le Abrahamu, ɔ nue la ni

¹³A yie ni, -ε mɔ, ti -hi la a ti 'yri, Nyɩsua po la 'le Abrahamu dε. -Tε ɔ pue la 'le, -ye ɔ 'sɩε la ni, -ε mɔ, ɔ di la dε a -gbe 'nɩ nu. Nahuon -de 'de 'o Nyɩsua 'mu -hi, Nyɩsua bɔ di 'sɩv. 'A -tɩ, 'a -gbe a 'dɩ 'kwli 'mu ni, ɔ 'sɩv 'le. ¹⁴-Tε ɔɔ la 'sɩv, kε ɔɔ la Abrahamu ye po, ɔ nɔ: «'N 'sɩv ni, -ε mɔ, 'n di -mu 'mu nu -hapude. 'N die 'nɩ nu, -na 'yuo a 'yuo, v 'mu wlo.» ¹⁵-Tɩ -nu, Nyɩsuaa la Abrahamu ye -tu, ɔ kui la ye -wlv -tεε, 'ɔ nyi la -pre, 'ke 'le -wlv a 'lɩla 'kwli 'mu. ε nue, 'ɔ 'ye -tɔplɩ a -gbe, Nyɩsua pue la 'le -nɔ.

¹⁶Nahuin 'bɩv 'sɩv, nahuon -nu, -ɔ nu 'o 'lu ye, nɔ- kɔ 'dɩ 'kwli 'mu, vɩv 'le 'sɩv. 'Sɩvɩdɩv a -gbe, nε- nye nu, 'ε ni -tɩ 'u 'le -we. ¹⁷Nε- nue, Nyɩsua 'ɔ 'sɩε. ɔ nye 'nɩ -hɩa, 'ke nahuin -nu, ɔ pue 'le dε, bu yrie 'mu le, -ε mɔ, dε -nu, ɔ pue 'le -nu, ɔ 'dεε bɔ 'cɩcɩε. Nε- nue, 'ɔ pue 'le -nu, 'plu 'ɔ 'sɩε la. ¹⁸'A -tɩ, -tɔplɩ 'hɔn a -gbe, -ɩ mɔ 'lepoode, kɔ 'sɩvɩε 'hɛn, ɔ 'dεε bɔ pui 'le hi 'kwli 'mu. 'A -tɩ, -a mu -gbo, -v 'ye -hliile, 'ke 'o Nyɩsua 'hɩnɩ 'mu, -tɔplɩ 'hɔn a -gbe, ni-tɩ -a mu 'klt -nyi, 'ke dε -nu, Nyɩsua pue 'le -a mu, -a nye -pre, 'ke 'le -wlv a yekuole 'kwli 'mu. ¹⁹Dε -nu, -aa -pre, nε- 'ble -a mu kwa, nε- nye nu, -a ni -wlv 'v ku gbo, 'ke 'o Nyɩsua ye, -ε 'we -nɔ ye, -tε 'mu a duu nu, 'bɩ pu 'nie 'mu, 'vɩv 'mu kwa 'ble. Dε a -gbe, nε- nye nu, danv -nu,

-uu Nyisua a gbonule =nu -hli, 'ke 'le 'a 'kagblaka gbo, -ɔ nu 'le yakɔ 'mu, 'u -ga wɔn, 'ke 'o -a mu -wɔn, =aa 'le -tɛgbi =nu pa, -tɛ Nyisua ni 'o. ²⁰-Yusu, nɔ- 'nye 'hru, 'ɔ pa 'le -tɛtɛ, 'ke 'o -a ni -ta 'mu, -ɛ nue, nɔ- -hɛ Nyisua a -cɔhlɔnpinyɔ gblaka, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo, -ɛ 'we =nɔ nahuon =nu ye, -ɔ kɔ 'du mɔ Mekisideki.

Mekisideki a -ti, ɪ hren 'mu gbo

7 ¹Mekisideki a -gbe, nɔ- mɔ la 'dɔ =nu, -ɔ mɔ Salem a bodɔ, 'ɔ mɔ la -we Yrayrinyisua a -cɔhlɔnpinyɔ. ɛ kɔ la ti =de, Abrahamu 'ɔ mu la tu ke, 'ɔ 'la la bodɔɔɔ -huohui. -Tɛ ɔ la 'le di, -ye Mekisideki a -gbe, nɔ- muo la ye 'mu 'be wɔn, 'ɔ da Nyisua, 'ke bɔ nu Abrahamu a -gbe -hapɔde 'mu, ²-tɔplɪ 'bii =nu, Abrahamu -ha tu ke, 'ɔ -nyi la Mekisideki 'a gblei a -pu a nɛnɛ. Mekisideki a -gbe, 'a 'du, ye-hede, ɔ -hen 'nyre, nɛ- mɔ 'Oye'siibodɔ, 'ɔ mɔ -we bodɔ =nu, -ɔ nɛ kegbowɛnle 'mu, -ɛ nue, ɔ mɔ la Salemɔɔ a bodɔɔɔ ni. Salemɔɔ a -gbe, ɔ -hen 'nyre kegbowɛnle. ³Nyisua a winte, -ɛ Mekisideki a -ti =tu, ɛ 'ni le =le -a mu, nyɔ- mɔ 'a 'dii kɔ 'a bu 'hɛn. Mɔ, -ɔ =de 'de -we 'a bunu yi. Ti =nu -kɔ 'yri ɔ kɔ 'o, Nyisua a winte 'ni le =le -a mu. Mɔ, ti =nu -kɔ 'yri ɔ 'kɔ 'o, Nyisua a win 'ni =tui =le -we. Mekisideki a -gbe, ɔ 'we =nɔ -Yusu 'Klɔ ye, -ɔ mɔ Nyisua a 'Yu, -ɛ nue, 'a -cɔhlɔnpi-kuan, Nyisua -nyi =nɔ, ɔ 'de 'lu-yreɛle kɔ.

⁴Ba 'ye kɛ, -tɛ Mekisideki a 'du nu 'bɔbɔ, kɔ, ba 'ye -we Abrahamu, -ɔ mɔ -a mu Yisraekue a bu. -Tɔplɪ 'bii =nu, ɔ -ha tu ke, ɔ -nyi 'a gblei a -pu a nɛnɛ Mekisideki. ⁵-Ye 'klɛɛ, tetei =nu, Nyisua -nyi la Moise, ɪ nɔ 'ni, 'ke 'le Yisraekue a -tugbu -pu =tu 'o 'hɔn =nu -heyri, Lefipu a -tugba, -ɔ mɔ 'klɛɛ Lefi a 'yuo a 'yuo, nu- ble ye -bu nu -cɔhlɔnpi-kuan, 'ke 'o Nyisua ye. -Tɛ ɔ -cɔhlɔnpi-kuan a -gbe nu, 'a -ti, Yisraekue 'bii, ɔ ble ye, ti a pɛpɛ bu -ha 'le 'waa kɔkɔ-tɔplɪ a gblei a -pu a nɛnɛ, bu -nye -cɔhlɔnpinyɔ a -gbe, 'ke 'o 'waa 'mu-hɛɛle a -ta 'mu. Kɛ tetei 'a -tutue nu. ɛ -hen 'nyre, Lefipu a -diayuo =nu, =betɪ 'waa -gbe, bu 'ya -we Abrahamu a 'yuo 'mu, -ɛ 'we =nɔ Lefipu ye, ɔ ble ye bu -nyi Lefipu -tɔplɪ a -gbe. ⁶Mekisideki -me -ye, ɔ 'de Lefi a 'yu. Mɔ =betɪ be ni le 'mu, Abrahamu -me -ye, ɔ -ha 'le 'a -tɔplɪ a gblei a -pu a nɛnɛ, 'ɔ -nye =nɔ, 'plu Mekisideki a -gbe, 'ɔ puo la wa -wɔn. Abrahamu a -gbe, Nyisua po la 'le de, 'ke 'o =nɔ -wɔn. Nɛ- nye -a mu tɔɔ, -ɛ mɔ, ɔ mɔ nahuon gblakaa ni, 'plu -ye Abrahamu a -gbe, nɔ- Mekisideki po la wa -wɔn. ɛ 'de Abrahamu, ɔ 'de la Mekisideki wa -wɔn po. ⁷-A yie ni, -ɛ mɔ, nahuon =nu, -ɔ nahuon -ye wa -wɔn po, nɔ- ni 'o nahuon a -gbe 'lu ye. 'A -ti, Mekisideki ni 'o Abrahamu ye 'lu. ⁸Lefipu a -tugba a -cɔhlɔnpinyɔ, nahuii 'waa -tɔplɪ a gblei a -pu a nɛnɛ -nyi, 'a nahuon -ye a -kuan 'bɔ nyra gbo, -ɛ -hen 'nyre, 'bɔ 'ku, -ye 'a 'be -ye, nɔ- bi 'o 'a -ta 'mu. Kɛɛ, Mekisideki -me -ye, Abrahamu -nyi 'a -tɔplɪ a gblei a -pu a nɛnɛ, Nyisua a winte nyi 'ni =tu, 'ke 'o 'a -ta 'mu, -ɛ mɔ, ɔ -me -ye, ɔ hie 'klɔ, 'a -kuan 'ni -we =le 'le. ⁹⁻¹⁰Kɛ 'ni po: Moise a tetei nɔ 'ni, Yisraekue ble ye, ti a pɛpɛ bu -ha 'le 'waa -tɔplɪ

a gblei a -pu a nene, bu -nye Lefipu a -tugba. Ke'e ni, teteii 'a -tutue nu. Kee, Lefi a -gbe, ɔ -ha 'le 'a -tɔplɛ a gblei a -pu a nene, 'ɔ -nye Mekisideki, ɔ 'de Lefipuyu. 'N nyi 'ni -tu, -ε nue, ti -nu -kɔ 'yri u 'de la Lefi a -gbe a kɛ, 'kee ni, Mekisideki, ɔ mu la Abrahamu ye 'mu 'be wɔn, Abrahamu 'ɔ -nyi -nɔ 'a -tɔplɛ a gblei a -pu a nene. De, ε -hen 'nyre, ε hren 'mu gbo. E nε- mɔ: Lefi a -gbe, nɔ- -ha -wε 'le 'a -tɔplɛ a gblei a -pu a nene, 'ɔ -nye Mekisideki, ti -nu -kɔ 'yri Lefi a -gbe a bu gblaka Abrahamu, ɔ -ha la 'le 'a -tɔplɛ a gblei a -pu a nene, 'ɔ -nye la Mekisideki. De a -gbe, ε nye -a mu 'ni tɔɔ, -ε mɔ, Mekisideki, ɔ ni 'o Lefi ye 'lu, ɔ mɔ -cɔhlɔnpinyu 'bii a bu.

Nyɔsua -tu 'o gbo -cɔhlɔnpinyɔ gblaka -ye, ɔ 'we -nɔ Mekisideki ye

¹¹Tetei -nu, Nyɔsua -nyi la Moise, ni -nyi -tu, -ε mɔ, Lefi a 'yuo a 'yuo, -ε -hen 'nyre, nahuon -gbo, ɔ mɔ Ayɔ a -tugba, nu- ble ye -bu nu Nyɔsua a -cɔhlɔnpi-kuan, 'waa -kuan a -gbe, ɔ 'mue nu, Nyɔsua 'mu nahuin a de 'kuku 'wuwla, -ε die nu, u 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɔsua ye. Kee, seyɔ-seyɔ, 'waa -cɔhlɔnpi-kuan a -gbe, ɔ 'de 'kɛ kɔ, 'ke bɔ =cεε 'o de a -gbe ye. Ne-nue, -cɔhlɔnpinyɔ gblaka -ye, 'ɔ di 'le. -Cɔhlɔnpinyɔ gblaka a -gbe, ɔ di 'le, ɔ 'de 'le Ayɔ a -gbe a -tugba 'mu kɔɔ, kee, ɔ 'we -nɔ Mekisideki ye. ¹²⁻¹⁴-Cɔhlɔnpinyɔ a -gbe, nɔ- mɔ -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɛsɔ. -A yie ni, -ε mɔ, -Yusu a -gbe, ɔ -he -tɔnahuon, ɔ po Juda a -tugba. (ɔ 'ni po -le Lefipu a -tugba.) Moise a tetei, ɪ 'ni -tui -le, -ε mɔ, Juda a -tugba a nahuon, nɔ- ble ye -bɔ nu -cɔhlɔnpi-kuan, 'ke 'le Nyɔsua a 'kagblaka gbo. Kee, Nyɔsua a -gbeε ni, ɔ -hɔε, 'ke -Yusu bɔ bi 'o Lefipu a -cɔhlɔnpinyu a -ta 'mu. Ne- nue, 'ɔ -nyi -a mu tetei yrayri, 'u -Yusu a -ti -tu. Tetei a -gbe, ɪ ni 'o Moise a tetei ye 'lu.

¹⁵Ke 'nu po: Lefipu a -tugba a -cɔhlɔnpi-kuan 'de la 'kɛ kɔ, 'ke bɔ nue, nahuin bu 'mɔεε Nyɔsua ye. 'N nyi 'ni -tu, -ε nue, -Yusu, nɔ- Nyɔsua nuu -cɔhlɔnpinyɔ gblaka 'mu, 'ɔ 'we -nɔ Mekisideki ye, Nyɔsua 'ɔ -tuo 'o Lefipu a -cɔhlɔnpinyu a -ta 'mu gbo. ¹⁶Lefipu, u kɔ la -cɔhlɔnpi-kuan, 'ke 'le tetei a 'kɛ 'kwli 'mu, -ε nue, u mɔ la Lefi a 'yuo a 'yuo ni. -Yusu -mε -ye, Nyɔsua a -gbe, nɔ- nuo -cɔhlɔnpinyɔ gblaka 'mu, -ε nue, 'ke 'le 'a 'kɛ a kenɔtε 'kwli 'mu, ɔ -nyi -nɔ 'kɛ yrayri, ɔ 'nɔni -wε 'le. ¹⁷Ke'e ni, u nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nyɔsuarunε 'kwli 'mu, -ε mɔ: «-N di 'ya -cɔhlɔnpinyɔ, -tε 'kɛ tε ye gbo, -ε 'we -nɔ nahuon -gbo ye, ɔ kɔ 'du mɔ Mekisideki.» ¹⁸A -ti, ye-hetetei -nu, -u -cɔhlɔnpinyu a -ti -tu, Nyɔsua 'wuwli ni, -ε nue, ɪ 'de la 'kɛ kɔ, 'ke bi nue, nahuin bu 'mɔεε Nyɔsua ye. ¹⁹Moise a tetei a -gbe, ɪ 'de la 'kɛ kɔ, 'ke bi 'sii 'o nahuin ye, 'ke 'o Nyɔsua ye. Ne- nue, Nyɔsua 'ɔ ya -a mu -Yusu ye. Nɔ- -aa -pre, 'ke 'le =wɔ a yekuole 'kwli 'mu, =a yie, -ε mɔ, nɔ- kɔ -cɔhlɔnpi-kuan nye nu, =aa Nyɔsua ye 'mɔεε.

²⁰⁻²¹-Ti a -gbe, -a ble ye -ba kui =wɔ ye, -ε nue, ti -nu -kɔ 'yri Nyɔsuaa 'o -Yusu gbo mu =tuu, 'ke bɔ nu 'a -cɔhlɔnpi-kuan, ɔ 'sɔε ni, 'plu 'ɔ -tuo 'o gbo. Ke ɔ po:

«Mɔ Kukɔnyɔ Nyɩsua,
 'n 'deɛ =bo 'ɕɕɕ de =nu, 'n 'sɩɩ.
 'N 'sɩɩ ni, -ɛ mɔ, -n di 'ya -cɔhlɔnpinyɔ,
 -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo.»

Kɛɛ, ti =nu -kɔ 'yri Lefipu a =tugba, ɩ la -cɔhlɔnpinyɩ -hɛ, Nyɩsua 'die la 'sɩɩ. ²²De a -gbɛ a -ti, -a yrii le ti, -ɛ mɔ, -Yusu a -ti, 'yri yrayri =nu, Nyɩsua =tue, ɔ kɔ -a mu 'hɛɛn, ɩ ni ke 'klɩ, 'ɩ -hie 'o ye-hɛyri =nu 'mu.

²³De -ye ni 'o. Nɛ- mɔ: Lefipu a =tugba a -cɔhlɔnpinyɩ -huo la ni, -ɛ nue, ɩ la le 'ni 'kuku. =ɔ -ye 'bɔ 'ku, -ye =ɔ -ye bi 'o 'a -ta 'mu. ²⁴Kɛɛ, -Yusu -mɛ -ye, 'a nɛnɛ 'de le 'mu ni. ɔ hie 'klɔ, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo. ɔ 'deɛ bɔ 'ku gbe. 'A -kuan 'deɛ bɔ kɔ 'lu-yɛɛɛ. ²⁵De a -gbɛ a -ti, ɔ kɔ 'klɩ 'ɛ ni ti, 'ke bɔ waa nahuin =nu, -ɩ Nyɩsua da, 'ke 'le -Yusu a 'du 'kwli 'mu, -ɛ nue, ɔ hie 'klɔ, 'ɔɔ Nyɩsua da, 'ke 'o nahuin a -gbɛ a -ta 'mu.

²⁶-Yusu, nɔ- mɔ -cɔhlɔnpinyɩ gblaka =nu, -aa -hɩa, -ɛ nue, ɔ =cɛɛ 'o ye. Kikade =de 'de 'le =nɔ 'mu ni. ɔ 'de -hlɩn dɛ 'kuku a nue. ɔ 'de dɛ'kukununyɩ ye 'we. ɔ ni 'dɔ. 'Ke Nyɩsua =tuo 'o 'a dɔnɩ 'hɩn 'mu gbo, 'ke 'le yakɔ 'mu. ²⁷-Juukɩɛ a -cɔhlɔnpinyɩ gblakɩ -ye =nu, ɩ -mɛ -ye, 'ɛ ni -nyɔwɔ, ɩ kɔ bu pi -cɔhlɩn, 'ke 'o Nyɩsua ye. 'Bu 'mu -cɔhlɩn mu pi, ye-hɛdɛ, ɩ nu, nɛ- mɔ bu pi -cɔhlɩn, 'ke 'o 'waa -gbɛ a dɛ 'kuku a -ta 'mu. 'Bɛ -hi, 'plu ɩ 'mu -cɔhlɩn pi, 'ke 'o nahuin -ye a dɛ 'kuku a -ta 'mu. Kɛɛ, -Yusu -mɛ -ye, ɔ 'de la le 'a nunue nu. ɔ -mɛ -ye, -tɛ ɔ 'mu la mu 'ku, 'ke 'o tu 'yie 'mu, ɔ -ha la 'a dɔnɩ, 'ɔ -hɛ Nyɩsua a -cɔhlɩn, -a ni dɛ 'kuku a -ti. ɔ nu la -cɔhlɩn-hɛɛwɔɔ -dɔ, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo. Kɩɛ la 'le -nyɔwɔ a -gbɛ 'yie 'mu gbo, -cɔhlɩn =de 'de 'klɛɛ lele -kuan kɔ. ²⁸-Cɔhlɔnpinyɩ =nu, ɩ 'o gblɛ =tu, 'ke 'le Moise a tɛtɛi a 'klɩ 'kwli 'mu, ɩ mɔ nahuiin ni, -ɩ dɛ 'kuku ni. Kɛɛ, tɛtɛi a -gbɛ, ɩ 'de 'klɛɛ lele 'klɩ kɔ, -ɛ nue, ti =nu -kɔ 'yri Nyɩsua po la le: «'N 'sɩɩ ni, -ɛ mɔ, -n di 'ya -cɔhlɔnpinyɩ, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo,» ti a -gbɛ 'yri Nyɩsua a wintɛ a -gbɛ, nɛ- bi 'o Moise a tɛtɛi a -ta 'mu, Nyɩsua 'ɔ =tu 'o 'a 'Yu -Yusu gbo, 'ke bɔ 'ya -cɔhlɔnpinyɩ gblaka 'mu. 'A 'Yu -mɛ -ye, ɔ =cɛɛ 'o ye. Kɛ'ɛ ni, ɔ di 'mu ni, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo.

**-Yusu, nɔ- mɔ -a ni -cɔhlɔnpinyɩ gblaka, nɔ-
 nue, -a kɔ Nyɩsua 'hɛɛn, =a -mɩɛ**

8 ¹De gblaka =nu, 'nu -hɩa =bo le 'a mu, nɛ- gbo: -Ti -gbo, 'n =tu wen, ɩ nye -a mu 'ni tɔɔ, -tɛ -a ni -cɔhlɔnpinyɩ gblaka -Yusu ni 'mu. Nɔ-ɔ -a mu 'mu -hɛ. Nyɩsua =nu, ɔ kɔɔ 'ɛ ni dɛ =de win ke, nɔ- kɔ diideɩta ke -Yusu ni 'o gbo, 'ke 'le yakɔ 'mu.

²⁻³-A yie ni, -ɛ mɔ, -cɔhlɔnpinyɩ 'bii, -ɩ ni nɔ -tutu ke, 'waa -kuan, nɔ- mɔ, bu nu 'wlugba-tɔplɩ, bu pi Nyɩsua a -cɔhlɩn, kɔ -nyinyi-tɔplɩ -ye, ɩ Nyɩsua -nyi. 'Bia 'buɩ -cɔhlɩn a -gbɛ mu pi, 'ke ɩ 'le Nyɩsua a kayu =nu gbo pa, -tɩnahuin po. -Yusu -mɛ -ye, 'a -kuan, ɔ 'ni nuɔ =le 'le Nyɩsua a kayu =nu gbo, -tɩnahuin po. Kɛɛ, 'ke ɔ nyo 'le Nyɩsua a -hapɔkayu =nu gbo

nuu, -v nu 'le yakɔ 'mu, -v mɔ kayu -nu, Nyɔsua a -gbe, ɔ po. -Ye 'kleɛ, -te -Yusu 'ya -a ni -cɔhlunpinyɔ 'mu, ɔɔ nu Nyɔsua a -cɔhlunpi-kuan. ⁴Kɛɛ, ɔ 'ni nu -le -kuan a -gbe, kɛ nɔ 'klɔ -gbo ke, -ɛ nue, ɛ kɔ -cɔhlunpinyu, 'u nu nɔ 'klɔ -gbo ke, 'su -cɔhlunpi-kuan nu, -ɛ 'we -nɔ ye, -te Moise a teteii 'a -tutue nu.

⁵Nyɔsua a kayu -nu, -v kɔ gbo su 'le -kuan nuu, ti -nu -kɔ 'yri Moise nyu la 'o mu poo, kɛ Nyɔsua puo la ye, ɔ nɔ: «-Tue 'yie -tɛɛ, -ɛ die nu, -te 'n nu -mu 'a tɔɔle, kɛ nɔ dugba -gbo 'lu, -mu le 'a pupue nu.» Dɛ a -gbe, ɛ -hen 'nyre, Nyɔsua a kayu -nu, Moise po la, v kɔ -cɔhlunpi-kuan 'hɛɛn, -ɔ kɔ -ti Moise a teteii -tu, ɪ mɔ -tɔpli -nu, -ɪ ni 'le yakɔ 'mu a ye'wedɛ'ɛ ni. Kɛɛ, -tɔpli -nu, -ɪ ni 'le yakɔ 'mu, ni- mɔ -hapu-tɔpli.

⁶'A -ti, -a nye 'ni 'ye, -ɛ mɔ, -Yusu a -cɔhlunpi-kuan, ɔɔ nu, 'ke 'le yakɔ 'mu, ɔ -hi 'o -Juukue a -cɔhlunpinyu a -kuan 'mu ni. 'Ke -Yusu ni 'o Nyɔsua kɔ -tunahuin 'hɛɛn a -gbahlɔn, Nyɔsua 'ɔ -tue 'yri yrayri, ɔ kɔ -tunahuin 'hɛɛn. 'Yri yrayri a -gbe, ɪ -hi 'o ye-heyri -nu 'mu ni, -ɛ nue, 'ke 'le 'yri yrayri a -gbe 'kwli 'mu, -tɔpli -nu, Nyɔsua po la le, ɔ di la nu, ɪ nɔ le 'yi, 'ɪ -hi 'o -tɔpli -nu 'mu, ɔ nu la ti -hi la a ti 'yri. ⁷'Bia ye-heyri -nu, Nyɔsua -tue la, ɔ kɔ -tunahuin 'hɛɛn, 'bi -cɛɛ la 'o ye, -ye ɔ 'dɛɛ bɔ -tue wɛn 'o lele 'yri yrayri -ye, ɔ kɔ -tunahuin 'hɛɛn. ⁸Kɛɛ, -a nye 'ni 'ye, -ɛ mɔ, ye-heyri a -gbe, ɪ 'de la 'o ye -cɛɛ. Nɛ- nue, Kɔkɔnyɔ Nyɔsua 'ɔɔ la 'a nahuin -ti yɛɛ, 'ke 'o 'waa dɛ 'kuku a -ta 'mu. Kɛ ɔɔ la -nu ye po, ɔ nɔ:

«ɛ di kɔ ti, -ɪ kɔ 'yri 'n di 'o 'yri yrayri -tue,
'n kɔ Judakue a -tugba kɔ Yisraekue a -tugbu 'bii 'hɛɛn.

⁹Ti -hi la a ti 'yri,
-te 'n klɪ la 'waa bunu dabu ye,
'n -huw la 'le -gode -gbahlɔn,
'ke 'le Esipublugba 'mu,
ti a -gbe 'yri, 'n -tue la 'yri, 'n kɔ -nu 'hɛɛn.
Kɛɛ, 'yri yrayri -gbo, 'n di -tue, 'n kɔ -nu 'hɛɛn,
ɪ di ni 'dɔ.

'Yri -nu, 'n -tue la, 'n kɔ -nu 'hɛɛn,
v 'di 'o -tuu. Nɛ- nue, 'ni hii 'o gbo.
'Mɔ -gbo, -ɔ mɔ 'waa Kɔkɔnyɔ,
'mɔɔ ni, -ɔɔ le 'pupre nu.

¹⁰'Yri yrayri -nu, 'n di -tue,
'n kɔ Yisraekue 'hɛɛn,
-te ɪ di 'mu ni, nɛ- -gbo:
'N die 'ni nu, v 'mu 'na tetei yi,
'mui -wɛ 'cru, 'ke 'le 'waa -wli ke.
'N di 'ya 'waa Nyɔsua, v 'mu 'na nahuin 'mu 'ya.

¹¹ɛ 'dɛɛ bɛ kɔ 'kleɛ lele nahuon,
-ɔ di 'a 'be kɔ 'a 'diayu tɔɔ,

-ε mɔ, bu yi Nyɪsɪvɔ,
 -ε nue, kvɛ 'o 'yu ke gbo, -bo ye kukunyɔ,
 v 'bii a -gbɛ, v di 'mɪ 'nɪ yi.

12 'N di 'waa dɛ 'kuku 'nɪ 'wɔwla,
 kɔ, 'mɪ -wɛ 'waa dɛ 'kuku a -gbɛ a -tɪ -wɔn -hri.»

13 Kɛ Nyɪsɪvɔ nu la 'yɪrɪ yɪrɪrɪ a -tɪ a -tutue. ɛ -hɛn 'nyɪrɛ, ye-hɛyɪrɪ -nɪ, ɪ
 'de 'klɛɛ lele 'klɪ kɔ. -A yie nɪ, -ε mɔ, dɛ -nɪ, -ε 'de 'klɛɛ lele -kɪvɔn kɔ, kɔ, -ε
 'nɪnɪ -hɛ nahuon 'mɪ, ɛ -wɛ le ke gbo-wɔwɛ.

-Tɛ -Juukvɛɛ la Nyɪsɪvɔ a dɪdɪ nu

9 ¹Ke 'le ye-hɛyɪrɪ 'kwli 'mɪ, -tɪnahuin, nɪ- -tutu -tɔplɪ ye gblɛ, 'ke 'o
 -tuo -nɪ ke, vɔ 'o Nyɪsɪvɔ daa. Tetei -nɪ, Nyɪsɪvɔ -nyɪ la Moise, nɪ-
 nyu le, -tɛ v di -tɔplɪ a -gbɛ a yegblɛ-tutule nu, 'ke 'le Nyɪsɪvɔ a kayu gbo,
 kɔ, -tɛ v di -cɔhlɪn a pipie nu, 'ke 'o Nyɪsɪvɔ ye. ²-Tɛ v nu -tɔplɪ a -gbɛ a
 yegblɛ-tutule, ɛ nɛ- -gbo: U po 'taapɔkayu. Kayu a -gbɛ, v kɔ -gblii 'hɔn.
 'A ye-hɛ-gblo, v nyo daa Nyɪsɪvɔ a -ɲmayɛnɪ-gblo. 'Ke 'le -gblo a -gbɛ 'mɪ,
 'napitɪ nɪ 'le, -v kɔ 'canyɔɔ 'nɪpata, 'ɛ kɔ -wɛ 'teble, -ε kɔ ke vɔ 'o 'flɔɔɔvɔ
 -nɪ gblɛ po, vɔ -ha, 'ke 'o Nyɪsɪvɔ a -ta 'mɪ. ³Ke 'le ye-hɛ-gblo -nɪ 'kwli 'mɪ,
 'ke -gblo a 'hɔn a nɔnɔ -nɪ a paale nɪ 'le. 'Ke 'o 'a paale -nɪ ye, 'ke v 'baa 'o
 dagblaka -nɪ gbo. -Gblo a 'hɔn a nɔnɔ, v nyo daa Nyɪsɪvɔ a -ɲmayɛnɪ-gblo
 gblaka. ⁴Ke 'le -gblo a 'hɔn a nɔnɔ ye 'mɪ, 'ke 'teble nɪ 'o, v nuu -gɔlv 'mɪ.
 Nɛ- kɔ ke vɔ 'o hɪnhɪnɔpɔ-tɔplɪ 'tɔ le po, 'ke 'o Nyɪsɪvɔ a -cɔhlɪn a -ta 'mɪ.
 'Ke 'le -gblo a 'hɔn a nɔnɔ 'kwli 'mɪ, dokwliye, nɛ- nɪ -wɛ 'le, v 'wlaa -gɔlv
 'lu le 'bii, 'v nye 'yɪrɪdokwliye daa. Dokwliye a -gbɛ, nɛ-ε nahuin 'yɪrɪ -nɪ
 tɔɔ, Nyɪsɪvɔ -tue la, ɔ kɔ 'a daku 'hɛɛn. 'Ke 'le dokwliye a -gbɛ wɔn, ya nɪ
 'le, v nuu -gɔlv 'mɪ. Nɔ- kɔ 'kwli 'mɪ dididɛ nɪ 'le, 'v nye manɪ daa. 'Ke 'le
 dokwliye -do a -gbɛ wɔn, 'ke nahuon -gbo, -ɔ kɔ 'dɔ mɔ Ayrɔ a kotu -nɪ, v
 -gaa la hai, nɪ- nɪ -wɛ 'le, v kɔ 'hɛpɪ 'hɔn -nɪ 'hɛɛn, -ɪ kɔ ke Nyɪsɪvɔ a tetei
 'creɛ la 'o. ⁵Ke 'o dokwliye a -gbɛ ke, 'ke v -tu 'o tuyuoo 'hɔn gbo. Tuyuoo
 'hɔn a -gbɛ, ɔ 'wɛ -nɔ Nyɪsɪvɔ a leleenɪvɔ ye, 'v nye nahuin tɔɔ, -ε mɔ, Nyɪsɪvɔ
 nɪ ke -tuo, 'waa wanwɛn 'ɛ -jɪrɪ dokwliye a -gbɛ 'lu gbo. 'Ke 'le 'waa wanwɛn
 a -gbɛ gbo, 'ke -cɔhlɪnpinyɔ gblaka, ɔ -cɔhlɪn a dablo le -gbla, 'ke 'le
 dokwliye a -gbɛ ke, -ε die nu, Nyɪsɪvɔ 'mɪ nahuin a dɛ 'kuku 'wɔwla. Kɛ'ɛ nɪ,
 ɛ nɪ 'mɪ. Kɛɛ, -tɔplɪ 'bii, 'n 'dɛɛ -bo yɪrɪ mɔ 'a mɪ 'mɪ le -tɛɛ.

⁶Kɛ'ɛ nɪ, v nu -tɔplɪ 'bii a -gbɛ a yegblɛ-tutule. 'ɛ nɪ -nyɪrɔɔ, 'ke
 -cɔhlɪnpinyɔvɔ 'le ye-hɛ-gblo -nɪ 'mɪ pa, -ε die nu, v 'mɪ 'le 'waa
 -cɔhlɪnpi-kɪvɔn nuu. ⁷Kɛɛ, -gblo a 'hɔn a nɔnɔ 'kwli 'mɪ, -cɔhlɪnpinyɔ
 gblakaa -do, nɔ-ɔ 'le paawɔɔ -do nu, 'ke 'le 'yɪrɪ 'kwli 'mɪ. 'Bɪa 'bɔɔ 'le pa,
 -ye ɔɔ 'le gba 'wɪlɪgbɔ-tɔplɪ a dablo, ɔ -ha, 'ke 'o Nyɪsɪvɔ a -cɔhlɪn a -ta 'mɪ,
 -ε die nu, Nyɪsɪvɔ 'mɪ 'a dɛ kuku, kɔ nahuin a dɛ 'kuku 'wɔwla.

⁸-Tɔplɪ a -gbɛ, nɪ- Nyɪsɪvɔ a -Hihiuu 'le 'kwli 'mɪ naa, 'v nye -a mɪ tɔɔ,
 -ε mɔ, ti 'bii -nɪ, ye-hɛ-gblo -nɪ, ɔ di 'o -hi, 'hru 'de wɛn 'o gbo a pɛɛ, 'ke

nahuin bu pa 'le -gblo a 'hɔn a nɔnɔ 'mu, -ɔ mɔ -ɲmayeni-gblo gblaka. 8 -hen 'nyre, 'hru 'de wen 'o gbo a pɛɛ, 'ke nahuin bu 'muɛɛ Nyɩsua ye -tɛɛ. 9 -Tɔplɩ a -gbe, ni- nye -a mu tɔɔ, -ɛ mɔ, -Yusu, nɔ- -he -tɛɛ a -cɔhlɩn, -a yi ke. -Tɔplɩ 'kɩ a -gbe, -ɩ mɔ 'wlugba-tɔplɩ kɔ -tɔplɩ -ye 'heɛn, vɩ la -ha, 'ke 'o Nyɩsua a -cɔhlɩn a -ta 'mu, ɩ 'de =ni, ɩ 'die 'le -wɛ bi nue, nahuin -nu, -vɩ -cɔhlɩn a -gbe -ha, bi 'sii 'o 'waa =wɩ ye, 'ke 'o Nyɩsua ye. 10 Nahuin -nu, -vɩ -cɔhlɩn pi, v kɔ bu =tuu 'o =ɲani -nu 'o, -ɩ mɔ didi-tɔplɩ, kɔ 'nɩnadɛ 'heɛn, kɔ, -tɛ v di -cɔhlɩn a -tɔplɩ a lɛyɩra nu, -ɛ die nu, ɩ 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɩsua ye. =ɲani a -gbe, ɩ 'die 'le -wɛ bi 'cɩci -tɔnahuin a =wɩ. Nyɩsua, nɔ- =tui 'o gble, 'ke 'le ti gbi 'kwɩ 'mu, 'ɛ gbe -gbagba, ti 'ɩ nyre 'o, -ɩ kɔ 'yri Nyɩsua ya 'le -Yusu, 'ɔ 'cɩci -tɔplɩ 'bii.

-Yusu -ha 'a dɔnɩ nu, 'ke 'o -cɔhlɩn -wɔn

11 -Tɛ -Yusu 'Kɩsɩ di 'klɛɛ 'le, nɔ- mɔ 'klɛɛ Nyɩsua a -cɔhlɩnpinyɔ gblaka. Nɔ- nye nu, -a kɔ Nyɩsua 'heɛn, =a kɔ kegbowɛɛnɛ. Nyɩsua a kayudu =nu, -v kɔ gbo ɔ 'le -kuan nuu, 'ke 'le yakɔ 'mu, v 'bua ni, 'v =cɛɛ 'o ye, 'ɛ -hi 'o Nyɩsua a kayu =nu 'mu, Moise po la. ɛ 'de nahuin, v 'de kayudu a -gbe po. Nyɩsua a -gbe, nɔ- pu, 'plɩ, v 'de nɔ 'klɔ -gbo ke ni. 12 Nyɩsua a -cɔhlɩnpinyɔ gblakɩ =nu, -v ni nɔ -a mu -Juukɛɛ -heyri, -tɛ vɩ nu, 'vɩ 'wlugba-tɔplɩ, -ɩ mɔ wlobɩ kɔ brobɩ a dablo gba, 'ke 'le Nyɩsua a kayu a -gblo a 'hɔn a nɔnɔ 'mu, -ɔ mɔ -ɲmayeni-gblo gblaka, 'ɛ ni 'yɩv, ke'ɛ ni, -Yusu 'Kɩsɩ nu, 'ɔ mu 'o Nyɩsua 'hɩn 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu Nyɩsua lɛ 'bati, Nyɩsua 'mu -tɔnahuin a dɛ 'kuku 'wɔwla. Kɛɛ, -Yusu 'Kɩsɩ -mɛ -ye, -tɛ ɔ 'le Nyɩsua 'hɩn 'mu mu mu, ɔ 'de 'wlugba-tɔplɩ a dablo gba, kɛɛ, 'a -gbe, ɔ -he -cɔhlɩn, 'ɔ gba 'a dɔnɩ a dablo, 'ɔ nu paawɔɔ -do, 'ɔ mu 'o Nyɩsua 'hɩn 'mu. 'A dablo a -gbe, nɔ- nue, Nyɩsua 'ɔ 'wɔwla -a ni dɛ 'kuku, 'ɔ waa -a mu, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo. 13 Ye-heyri a tetei nɔ 'ni, bu nu wlobɩ kɔ brobɩ a dablo, kɔ bri'gba, v hien a 'pupu, bu -gblɩ nahuin -nu lɛ, -v 'wla -ti, -v 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɩsua ye, -ɛ die nu, nahuin a -gbe, v 'mu 'o ye 'sii. 14 'ɛ -mɔ -tɛɛ, 'wlugba-tɔplɩ a dablo kɔ la 'klɩ, kɛɛ, -Yusu 'Kɩsɩ a dablo ni ke 'klɩ, 'ɔ -hi 'o 'wlugba-tɔplɩ a dablo =nu 'mu. -Yusu 'Kɩsɩ a -gbe, ɔ 'de dɛ 'kuku nu, 'ɔ -ha 'a dɔnɩ, 'ɔ -nyi 'a dɔnɩ Nyɩsua, 'ke 'le Nyɩsua a -Hihɩu, -v hie 'klɔ a 'klɩ 'kwɩ 'mu. 'A dablo, nɔ- nye nu, -a ni =wɩ 'mu 'o ye 'sii, -a 'ni -han 'klɛɛ lele 'yilenyre-tɔplɩ -nu nu, -u 'le 'kɔkɔɛ ya, kɛɛ, -a 'mu 'Klɔhienyɩsua a -kuan nu.

**De -nu, -Yusu 'Kɩsɩ nu a -ti, Nyɩsua 'ɔ =tue
'yri yrayri, ɔ kɔ -tɔnahuin 'heɛn**

15 -Tɛ -Yusu 'Kɩsɩ nu lɛ 'a nunue, nɔ- mɔ nahuon =nu, -ɔ ni 'o Nyɩsua kɔ -tɔnahuin 'heɛn a -gbahlɔn, Nyɩsua 'ɔ =tue 'yri yrayri, ɔ kɔ -tɔnahuin 'heɛn. Dɛ a -gbe a -ti, nahuin =nu, Nyɩsuaa da, 'ke bu 'ya 'a nahuin 'mu, ɔ diu -nyi 'klɔ yrayri, -ɔ 'nɩnɩ -wɛ 'le. U di 'klɔ yrayri a -gbe 'ni kɔ, -ɛ nue,

-Yusu 'Klɪsɪ a -gbe, ɔ 'ku nɪ. 'Ke ɔ naa 'le 'a 'kukue a -gbe 'kwli 'mu, 'ɔ -gbla nahuin, 'ke 'o 'waa de 'kuku, ʊ la nu -wɔn, ti -nu -kɔ 'yri ʊ 'kie nɪe la 'le ye-heyri a 'klɪ gbo.

¹⁶-A yie nɪ, -ɛ mɔ, 'bia nahuon 'bɔ 'cru 'crunɛ, -ɛ nyi -tu, -ɛ mɔ: «Bia 'nɪ 'ku, ke ba nu 'na kukɔ-tɔplɪ a wuwe,» -ye ɔ kɔ bɔ 'ku, 'plu ʊ 'mu -tɔplɪ a -gbe wo. ¹⁷Bia 'bɔ 'kie nɪe 'klɔ, -ye 'crunɛ =nu, ɔ 'cru, ɛ 'de 'klɪ kɔ. Kɛɛ, 'bia 'bɔ 'ku, 'plu 'crunɛ a -gbe, 'ɛ kɔ 'klɪ. ¹⁸Ke 'yri a gblegblei =nu, Nyɪsua =tue, ɔ kɔ 'a daku 'hɛɛn, ɪ nɪ -we 'mu. -Te Nyɪsuaa la ye-heyri mu =tue, ɔ nɔ 'nɪ, bu 'la 'wlugbade, -ɛ die nu, ʊ 'mu 'a dablo gbo 'wla, ɔ 'mu 'yri a -gbe =tue, ɔ kɔ 'a daku 'hɛɛn, 'yri a -gbe, ɪ 'mu 'klɪ kɔ. ¹⁹Ti -hi la a ti 'yri, tetei 'bii =nu, Nyɪsua -nyi la 'a nahuin, Moise -hihi la =nu kle, 'plu 'ɔ 'la broyuo [kɔ wlobɪ 'hɛɛn], 'ɔ 'ba 'a dablo kɔ 'nie 'hɛɛn 'mu, 'ɔ pupui 'yi 'mu le, 'ɔ nu -we 'kwla-hugba, 'ɔ muɔ 'kɔtru -jɔhun le, 'ɔ nyru 'le dablo a -gbe -wɔn, 'ɔ -gbla dablo a -gbe teteicrunɛ le, kɔ, nahuin 'bii =nu, -ʊ nɪ 'o, 'ɔ -gblɔ -we dablo le. ²⁰-Te ɔɔ =nu dablo a -gbe le -gbla, -ye ke ɔɔ po, ɔ nɔ: «De -gbo, ne- mɔ dablo =nu, Nyɪsuaa nu, 'ɔ =tue 'yri, ɔ kɔ 'a mu 'hɛɛn, 'ɔ le 'a mu, ba =tu 'yri a -gbe 'yie.» ²¹-Te ɔ -wɔ nahuin dablo a le-gbɔgbla -wɔn, -ye ɔ -gblɔ -we le Nyɪsua a 'taapɔkayu =nu, kɔ -kvannuu-tɔplɪ 'bii =nu 'hɛɛn, -ɪ nɪ 'le kayu a -gbe gbo, ʊ 'mu 'ba, 'ʊ Nyɪsua da. ²²Ye-heyri a tetei nɔ 'nɪ, bu nu dablo, ʊ 'muo Nyɪsua a 'taapɔkayu le -gbla, ʊ kɔ -tɔplɪ 'bii =nu, -ɪ nɪ 'le kayu a -gbe gbo, -ɛ die nu, ɪ 'mu 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɪsua ye. -Tɔplɪ =nu, ʊ 'de dablo le -gbla, ɪ 'de -huo. 'Hru -de 'de 'o gbo pe, 'ke Nyɪsua bɔ 'wɔwla -tɔnahuin a de 'kuku, 'bia 'bu 'de -cɔhlɔndablo gbo 'wla.

-Yusu 'Klɪsɪ a dablo, nɔ-ɔ nahuin a de 'kuku 'wɔwla

²³-A yie nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsua a 'taapɔkayu =nu, Moise po la, ʊ mɔ la Nyɪsua a -hapɔkayu =nu, -ʊ nɪ 'le yakɔ 'mu a ye'wedɛ'ɛ nɪ. Nyɪsua a 'taapɔkayu a -gbe, kɔ 'a gbo a -tɔplɪ 'hɛɛn, ʊ kɔ bu -gblɪ 'wlugba-tɔplɪ a dablo le, -ɛ die nu, ɪ 'mu 'o ye 'sii, -ɛ 'we =nɔ ye, -te Moise a tetei, ʊ 'a -tutue nu. Kɛɛ, 'be 'ya Nyɪsua a -hapɔkayu =nu 'mu, -ʊ nɪ 'le yakɔ 'mu, ɛɛ -hɔa -hapɔ-cɔhlɔn, -ʊ -hi 'o 'wlugba-tɔplɪ a -cɔhlɔn 'mu. -Hapɔ-cɔhlɔn a -gbe, nu- mɔ -Yusu 'Klɪsɪ. ²⁴-A nye 'nɪ 'ye, -ɛ mɔ, -Yusu 'Klɪsɪ 'de 'le Nyɪsua a kayu =nu gbo pa, -tɔnahuin po. Kayu a -gbe, ʊ mɔ Nyɪsua a -hapɔkayu a ye'wedɛ'ɛ nɪ. Kɛɛ, ɔ -mɛ -ye, 'ke ɔ mu 'le yakɔ 'mu, -te Nyɪsua nɪ 'le. -Te ti nɪ le 'mu -gbo, 'ke ɔ nyra 'o Nyɪsua ye gbo, 'ɔ nyo da, 'ke 'o -a nɪ -ta 'mu.

²⁵-Juukue a -cɔhlɔnpinyɔ gblaka -mɛ -ye, 'ɛ nɪ 'yru, ɔ kɔ bɔ pa 'le Nyɪsua a kayu a -gblɔ a 'hɔn a nɔnɔ 'mu, -ɔ mɔ -ɲmayɛnɪ-gblɔ gblaka. 'Bia 'bɔɔ 'le pa, -ye ɔɔ gba 'wlugba-tɔplɪ a dablo. ɛ 'de 'a -gbe a dablo, ɔ 'nɪ gbo =le 'le. -Yusu 'Klɪsɪ -mɛ -ye, ɔ -ha 'a dɔnɔ nɪ, 'ɔ -nyi 'a dɔnɔ Nyɪsua, 'ke 'o -cɔhlɔn -wɔn. ɔ -mɛ -ye, ɔ nu 'a dɔnɔ a -haawɔ -do, ɛ 'de 'wɪ 'plɔplɔ. ²⁶Bia 'bɔ nu la 'a dɔnɔ a -haawɪ 'plɔplɔ, 'ke 'o -cɔhlɔn -wɔn, -ye kɛɛ la 'le gbo, -te Nyɪsua nu la 'klɔ, ɔ di la nu -sɔ'e'yeewɪ 'plɔplɔ. Kɛɛ, ɔ 'de -sɔ'e'yeewɪ 'plɔplɔ

nu. Ɔ nu 'lediiwɔɔ -do, 'lele'bwɔti -gbo, -a ni 'yri, 'ɔ -nyi 'a dɔnɔ Nyɔsɔa, 'ke 'o -cɔhlɔn -wɔn, -ε die nu, ɔ 'mu nahuin a dɛ 'kuku 'wɔwla, ɔ 'mu waa, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo.

27'Ɛ ni nahuon 'bɔ ni 'o, ɔɔ nu 'kɔwɔɔ -do. 'Bɔ 'ku, -ye 'ke ɔ mu 'o Nyɔsɔa ye, -ε die nu, Nyɔsɔa a -gbe, ɔ 'muo -bati lɛ poo. 28'Ɛ -Yusu 'Klɔsɔ a dɛ ni -wɛ 'mu. Ɔ nu la 'kɔwɔɔ -do. -Tɛ ɔ 'mu la 'ku, -ye ɔ -nyi 'a dɔnɔ Nyɔsɔa, 'ke 'o -cɔhlɔn -wɔn, -ε die nu, ɔ 'mu nahuin a dɛ 'kuku 'wɔwla. Ɔ di 'le lele 'ni di. 'Bɔa 'bɔ di 'le, ε 'de ɔ 'mu nahuin a dɛ 'kuku 'wɔwla a -ti. Kɛɛ, ɔ di 'le 'ni di, -ε die nu, nahuin -nɔ, -v nyo -pre, ɔ 'mu waa.

**-Yusu nu -cɔhlɔn-hɛɛwɔɔ -do, nɛ- nue, 'hru 'v pɛ 'o
gbo, 'ke -ba 'sii 'o ye 'bii, 'ke 'o Nyɔsɔa ye**

10 1'Ɛ ni la ke 'mu, Moise a tetei 'u la nahuin -hapɔdɛ -nɔ tɔɔ, Nyɔsɔa di la -nɔ 'mu nu. 'Ɛ mɔ -tɛɛ, 'ke Nyɔsɔa naa 'le -Yusu 'mu, 'ɔ nu -nɔ -hapɔdɛ a -gbe 'mu. Kɛɛ, ɔ 'de la 'le Moise a tetei a -gbe 'kwli 'mu naa, ɔ 'de la -nɔ -hapɔdɛ a -gbe 'mu nu. Tetei a -gbe, ɪ nyi 'ni -tu, -ε mɔ, 'ε ni 'yru, nahuin kɔ bu nina -cɔhlɔn a pipie kle, 'waa dɛ 'kuku a -ti, -ε die nu, v kɔ Nyɔsɔa 'hɛɛn, v 'mu -mɔɛ. Kɛ tetei a -gbeɛ 'a -tutue nu. Kɛɛ, seyi-seyi -cɔhlɔndɔ a -gbe, v 'de 'kli kɔ, 'ke bu 'sii 'o nahuin ye, 'ke 'o Nyɔsɔa ye. 2'Ɔa -cɔhlɔndɔ a -gbe 'bu kɔ wen 'kli, 'ke bu 'sii wen 'o nahuin ye, 'ke 'o Nyɔsɔa ye, 'ke 'le piiwɔɔ -do 'kwli 'mu, nahuin die wen 'ni yrii, -ε mɔ, 'ε mɔ -tɛɛ, Nyɔsɔa 'wɔwla 'waa dɛ 'kuku ni, kɔ, v 'dɛɛ bu pi wen 'kleɛ lele -cɔhlɔn -de gbe. 3'Kɛɛ, ε 'de lɛ 'mu ni. -Cɔhlɔndɔ a -gbe, v nye 'ni nu, 'ε ni 'yru, 'waa dɛ 'kuku 'ɛɛ 'le -nɔ 'kwli 'mu lɛ bi. Kɛɛ, ɪ 'ni nue -le, v 'ni 'sii -le 'o ye, 'ke 'o Nyɔsɔa ye, 4-ε nue, 'wlugba-tɔplɪ, brobɪ kɔ wlobɪ 'hɛɛn, 'a dablo 'die 'le -wɛ bɔ 'wɔwla nahuin a dɛ 'kuku.

5'Nɛ- nue, -tɛ -Yusu 'Klɔsɔ 'mu nɔ 'klɔ ke di, 'ɔ le Nyɔsɔa, -ε mɔ:

«-Ni -hɔa -le, 'ke bu pie -mu 'wlugba-tɔplɪ a -cɔhlɔn,
kɔ, -cɔhlɔn -ye 'hɛɛn.

Kɛɛ, -mɔ lee nɔ 'mu,
-ε die nu, 'mu 'n dɔnɔ -ha,
'mu -mu 'n dɔnɔ -nyi.

6'Wlugba-tɔplɪ -nɔ, ɔv hien 'bii, ɔv -mu pie,
ɪ 'ni klu -le -mu ke.

Kɔ, -cɔhlɔn -nɔ, ɔv -mu pie,
'ke 'o -tɔnahuin a dɛ 'kuku a -ta 'mu,
ɪ 'ni klu -le -wɛ -mu ke gbe.

Dɛ -nu -hɔa, nɛ- mɔ nahuon bɔ -tuu 'o -mu.

7-Ye kɛ 'nu lele po:

Nyɔsɔa o, 'mɔ ni gbo, 'n di nɔ 'klɔ ke ni,
'mu dɛ -nɔ nu, -nu -hɔa,
-ε 'we -nɔ ye, -tɛ v nu la 'a 'crule,

'ke 'o 'na -ta 'mu,
'ke 'le -na teteicruuntε 'kwli 'mu.»

Ke -Yusu 'Klisu po. ⁸Ye-he-ti =nu, ɔ =tu, ni- mɔ: Nyɩsua 'dio le, 'ke bɔ pie =nɔ 'wlugba-tɔplɩ a -cɔhlun kɔ, -cɔhlun -ye 'hɛɛn. 'Wlugba-tɔplɩ =nu, u hien 'bii, u =nɔ pie, ɩ 'ni klu =le =nɔ ke. Kɔ, -cɔhlun =nu, u =nɔ pie, 'ke 'o de 'kuku a -ta 'mu, ɩ 'ni klu =le -we =nɔ ke gbe. -A yie ni, -ε mɔ, tetei =nu, Nyɩsua -nyi la Moise, ɩ nyi 'ni =tu, 'ke bu -ha -cɔhlundɩ a -gbe. Mɔ =beti be ni le 'mu, ke -Yusu nu la 'a =tutue. ⁹'Ya 'o lele 'lu, ke ɔ lele po, ɔ nɔ: «Nyɩsua o, 'mɔ ni gbo, 'n di nɔ 'klɔ ke ni, 'mu de =nu nu, -nu -hɩa.» De a -gbe, nε- nye -a mu tɔɔ, -ε mɔ, Nyɩsua 'ni -hɩa =le 'klɛ lele -cɔhlun 'kɩ =nu. Nε- nue, 'ɔ ya 'le -cɔhlun yrayru, 'ke 'o -cɔhlun 'kɩ a -ta 'mu. -Cɔhlun yrayru a -gbe, nu- mɔ -Yusu 'Klisu. ¹⁰-Te -Yusu 'Klisu nu, 'ɔ =tuu 'o Nyɩsua 'bii, 'ɔ -ha 'a dɔnu, 'ɔ nu -cɔhlun-heɛwɔɔ -do, nε- nue, =a 'sii 'o ye 'bii, 'ke 'o Nyɩsua ye. 'Be -Yusu a -cɔhlun =nu ke, -cɔhlun =de 'de 'klɛ lele 'kɩ kɔ, 'ke bu -he -a mu -tɩnahuin 'mu.

¹¹-Juukue a -cɔhlunpinyu, 'ε ni -nyrɔwɔ, 'ke u 'le Nyɩsua a kayu gbo pa, 'u gble nyra, 'u 'waa -cɔhlunpi-kuan nu, 'u -cɔhlun a pipie kle nuna. Kεε, -cɔhlun a -gbe, ɩ 'de 'kɩ kɔ, 'ke bu 'wuwla nahuin a de 'kuku. ¹²Kεε, -Yusu 'Klisu -mε -ye, ɔ -ha 'a dɔnu ni, 'ɔ nu -cɔhlun-heɛwɔɔ -do. -Cɔhlun a -gbe, nu- kɔ 'kɩ, 'ke bu 'wuwla nahuin a de 'kuku, -te 'klɔ te ye gbo. -Cɔhlun =de 'ni -he =le 'klɛ lele nahuin =de 'mu. -Te ɔ -yra 'a -kuan a -gbe 'lu, -ye ɔ mu ni, 'ɔ ni 'o Nyɩsua a diidepia ke gbo. ¹³'Ke ɔ ni 'klɛ 'o gbo, 'ɔɔ -nyrɔwɔ =nu -pre, ɔ kɔ 'mu Nyɩsua die nu, -Yusu 'mu 'a yraanyu bu 'lu gble =tu, -ε 'we =nɔ buikegbo=tude ye. ¹⁴-Te ɔ nu -cɔhlun-heɛwɔɔ -do, nε- nue, 'ɔ 'sii 'o 'a nahuin ye, 'ke 'o Nyɩsua ye, 'ɔ pu 'pia ke, 'ke 'o Nyɩsua a -ta 'mu. ɔ 'siu 'o ye, -te 'klɔ te ye gbo.

¹⁵Nyɩsua a -Hihiu, u nye -we -a mu 'ni tɔɔ, -ε mɔ, 'a -cɔhlun -do =nu, u nu -tεε. -Ti =nu, u =tu, ni- -gbo:

¹⁶«Kɔkɔnyɔ Nyɩsua nɔ 'ni:
'Yri yrayri =nu, 'n di =tue,
'n kɔ Yisraekue 'hɛɛn,
-te ɩ di 'mu ni, nε- -gbo:
'N die 'ni nu, u 'mu 'na tetei yi,
'mui -we 'cru, 'ke 'le 'waa =wɩ ke.»

¹⁷'Plu, ke u lele po, u nɔ: «'Waa de 'kuku =nu, u nu, 'n di 'a -ti -wɔn 'ni -hri 'bii.» ¹⁸'A -ti, -te Nyɩsua 'wuwla 'klɛ 'a nahuin a de 'kuku, -cɔhlun =de 'de 'klɛ lele -kuan kɔ, 'ke bu pii Nyɩsua.

Ba di 'le, -ε die nu, -a 'mu 'o Nyɩsua 'hɩn 'mu gbo 'yɩa

¹⁹'Na -dɩayuo -a, -te ε ni le 'mu, -Yusu 'Klisu a 'kɔkue kɔ 'a dablo =nu, ɔ 'wɩa gbo a -ti, -a yie ni, -ε mɔ, 'hru -ga wɔn, 'ke 'o -a mu -wɔn, -ε die nu, -a 'ni -han huannu pi, 'ke -ba 'yɩa 'o Nyɩsua 'hɩn 'mu gbo, 'ke 'le 'a

-ɲmayent-gblo gblaka 'mu. ²⁰-Yusu 'Klɪsu cra danu -nu ni, v 'ba la gbo, 'ke 'le Nyɪsua a kayu gbo, -vɔ la Nyɪsua a gbonule -nu -hli, 'ɔ kla 'hru -nu ye, -a di na, -a 'mu 'o Nyɪsua 'hɔn 'mu gbo 'yɪya. U mɔ 'hru yrarvɔ nu. -Ba nyu na, -ye -a kɔ 'klɔ yrarvɔ. Danu -nu, -Yusu cra, nu- mɔ -Yusu a -gbe, v kɔɔ 'o tu 'yie 'mu. ²¹-Yusu 'Klɪsu, nɔ- mɔ -a ni -cɔhlɔnpinyɔ gblaka. Nɔ-ɔ -a mu 'yie -tu, -a mu -gbo, -v mɔ Nyɪsua a kayugbokue. ²²-Yusu 'Klɪsu a dablo 'sii 'o -a ni -wɪ ye, kɔ, 'nie a 'lupupue 'e 'wɔwla -a ni de 'kuku. E 'we -nɔ ye, -te vɔ nu, 'vɔ -Juukue a -cɔhlɔnpinyɔ dablo le -gbla, -cɔhlɔnpinyɔ a -gbe 'vɔ 'nie -plo, -e die nu, v 'mu 'le 'wɔ, kɔ, v 'mu 'o ye 'sii, 'plu v 'mu 'o Nyɪsua 'hɔn 'mu gbo 'yɪya, ke'e ni, -Yusu a dablo nu, 'ɔ 'sii 'o -a mu ye, 'v po -a mu 'nie 'lu. De a -gbe a -ti, -ba kuo -Yusu 'Klɪsu =wɔ ye 'bii, kɔ, -ba 'yɪya 'o Nyɪsua 'hɔn 'mu gbo, 'ke 'le -a ni =wɪ 'bii ke. ²³De -nu, Nyɪsua po la le, ɔ di la nu, 'ke 'o -a ni -ta 'mu, ɔ die 'ni nu. ɔ 'ni 'du -le hi le gbegbe. 'A -ti, -ba 'kie lee nahuin, -e mɔ, de -nu, Nyɪsua po la 'le, 'ke 'o -a mu -wɔn, -a kue ye =wɔ, =a nye -pre. -A ni 'klɪ ni -wɛ 'le 'le, 'ke -ba kue =wɔ ye, -e mɔ, ɔ die 'ni nu.

²⁴-Ba kɪkla -ti, -e die nu, -a 'mu 'klɪ -nyinyi, 'ke -ba nɔnue 'mu, 'mɔnɔnuele a -gbe, e 'mu kle bii, kɔ, -a 'mu =hapude nu 'e ni ti. ²⁵Bia =baa le 'kukue, 'ke 'o Nyɪsua a -ti a -ta 'mu, e kɔ nahuin -ye, 'v 'kee nɔdidie. -A -me -ye, -a 'ni nu 'le le 'a nunue, kee, -ba -nyinyi 'klɪ, -e nue, a yie ni, -e mɔ, ti -nu -kɔ 'yri -Yusu di 'le lele di, i 'mvɛe yɛ.

²⁶-A yi Nyɪsua a -ti a -tɛe ni. 'A -ti, 'bia =ba 'kie gbɛe de 'kuku a nunue 'lu -wɔn, 'plu =ba yie, -e mɔ, e 'de =hapude, -ye -cɔhlɔn -de 'de 'kle'e 'o lele ni, -bɔ 'wɔwla -a ni de 'kuku. ²⁷Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ le de 'kuku a nunue nu, -ye bɔ pi hvannu, -e nue, Nyɪsua a -bati dio 'ni klɪ. -Bati a -gbe, i di ye 'we nahru gblaka, -v di nahuin -nu hien, -v 'nɪnɪ =tuu 'o Nyɪsua. ²⁸A yie ni, -e mɔ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'wla Moise a tete, nahuiin 'hɔn, ta 'bɔ 'yo, 'bɔ ɔɔ -ti, 'ke 'le -batipoolɛ 'mu, -ye -ti'wlanɔ a -gbe, v 'ni 'ye -le 'a wɔlɪ, 'v nyo 'la. ²⁹Ke'e ni, e ni la 'mu, 'ke 'o nahuon -nu -wɔn, -ɔ 'wla la Moise a tete. 'A -ti, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'de Nyɪsua a 'Yu a -ti ke wɛen, -ye ɔ ble ye, Nyɪsua bɔ =tue -nɔ =sɛ, 'e -hi 'o nahuon -nu 'mu, -ɔ 'wla Moise a tete. 'Bia 'bɔ 'de Nyɪsua a 'Yu a -ti ke wɛen, kɔ, 'bɔ 'de 'a dablo -nu a -ti ke wɛen, Nyɪsua nu, 'ɔ =tue 'yri, ɔ kɔ 'a nahuin 'heɛn, -ɔ mɔ dablo -nu, -ɔ nue, nahuon a -gbe, 'ɔ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye, kɔ, 'bɔ -we Nyɪsua a -Hihiu -nu tanɪ -tu, -vɔ -a mu =hapude 'mu nu, 'ke 'le -gbɔgbekɔ 'kwli 'mu, -ye nahuon a -gbe, Nyɪsua dio =tue =sɛ 'dɔ, e 'mu 'o 'e ni de =de 'mu -hi. ³⁰-Ti -nu, v 'cru la, 'ke 'le Nyɪsvacruɪe 'kwli 'mu, ni- -gbo: «Nyɪsua nɔ 'ni: Nahuin -nu, -v 'de 'na -ti ke wɛen, 'na -gbe, 'mɔ di 'n dɪɔnɔ 'lu 'mu a yru po. 'Yilɛnyre-tɔplɪ -nu, vɔ nu, 'n diu 'ni 'pɛɛ.» -A yie ni, -e mɔ, de -nu, ɔ plɛ, ɔ di nu, ɔ die 'ni nu. U 'cru -we -ti -ye. -Ti a -gbe, ni- -gbo: «Nyɪsua nɔ 'ni: 'Mɔ Kɔkɔnɔ Nyɪsua, 'n di 'na daku le poo -bati.» ³¹Klɔhiɛnyɪsua a -bati, 'bɪ klɪ nahuon, -ye 'jɔ 'ke 'o nahuon a -gbe -wɔn, -e nue, =sɛ =nu, Nyɪsua di nahuon a -gbe =tue, e di 'o 'e ni de =de 'mu 'ni -hi.

³²Bɪ bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, ti -hi la a ti 'yri, -te a 'ble la Nyɪsua a -tɪ kwa, ti a -gbe 'yri, aa la 'ye -sue 'do, 'ke 'le nahuin -nu kwa 'mu, -v 'de Nyɪsua yi. Kɛɛ, a kɔ la -wlv a 'lɪla, 'a kuo Nyɪsua =wlv ye. ³³Ɛ kɔ la ti -ye, 'vu la 'a mu tant -tu, 'ke 'o nahuin 'bii ye, 'vu la 'a mu -tɔpli -hɪn 'mu nu, 'ɛ kɔ la ti -ye, 'a mu -nu, -v 'nɪnɪ 'ye la -sue, 'aa la nahuin -nu =wlv 'kwli 'mu gbo -tu, -vu la -sue 'ye. ³⁴Nahuin -nu, v po la =ju 'mu, -te v 'ya Nyɪsua a nahuin 'mu a -tɪ, 'waa wɔlt-ɪ la 'a mu nu. -Tɛ nahuin -ha la 'a mu 'a nɪ kukɔ-tɔpli kwa le, aa la nu 'manv, -ɛ nue, a yie nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsua a 'klɔ yrayrv -nu, -ɔɔ 'a mu -pre, 'ke 'le yakɔ 'mu, ɔ nɔ le 'yi, 'ɔ -hi 'o 'klɔ -gbo ke a -tɔpli 'bii 'mu, 'plu 'klɔ yrayrv a -gbe, ɔ 'nɪ nyre =le 'yi le nɪ gbe. ³⁵De a -gbe a -tɪ, ba 'cipi 'o Nyɪsua a =wlv a yekuole. 'Bia 'baa le 'a 'lu a -wɔngbugba nu, -ye Nyɪsua di 'a mu -nye 'wio gblaka. ³⁶Nɛ- nue, 'nu le po, -te a 'blee 'o kwa, 'ke ba 'blee 'o kwa, -ɛ die nu, de =nu, Nyɪsuaa -hva, a 'mue nu, a 'mu 'le Nyɪsua a 'klɔ yrayrv =nu 'kwli 'mu pa. ³⁷Nɛ- nue, 'v 'crɪɛ la, 'ke 'le Nyɪsvacrɪnɪɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ:

«Nyɪsua nɔ 'nɪ:

Ti -ɪ hie 'le, ɪ 'de -huo,

Waanyɔ =nu, -ɔ di 'le di,

ɔ 'mu 'le di.

ɔ 'deɛ bɔ -wɛn gbo.

³⁸Nahuon =nu, -ɔ kuo 'mu =wlv ye,

nɔ- 'n 'sii 'o ye, 'ke 'o 'mu ye,

nɔ- di 'klɔ yrayrv kɔ.

Kɛɛ, nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ 'kee 'na =wlv a yekuole,

-ye 'n 'deɛ =bo kɔ plɔ a bleeɛ,

'ke 'o =nɔ -wɔn.»

³⁹-A -mɛ -ye, 'n 'die -tɛɛ pue, -ba di 'le nahuin -nu -hɛyri nɪ, -v 'kee Nyɪsua a =wlv a yekuole, 'plu -vu 'wan. Kɛɛ, -a mu mɔ nahuiin -nu, -v kuo Nyɪsua =wlv ye. 'A -tɪ, ɔ di -a mu -nyi 'klɔ yrayrv =nu, -ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le.

Nahuon 'bɔ kuo Nyɪsua =wlv ye, de tio- ɛ -hɛn 'nyre

11 ¹Bia =ba plɛ, -ɛ mɔ, -a kuo Nyɪsua ye =wlv, -ye ɛ -hɛn 'nyre, -a kue ye =wlv, -ɛ mɔ, -tɔpli -nu, Nyɪsua po la le, ɔ di la nu, 'ɛ mɔ -tɛɛ, ɔ di 'nɪ nu, =a nyi -pre. -A kue -wɛ ye =wlv, -ɛ mɔ, -tɔpli -nu, -a nɪ 'yie 'nɪnɪ 'ye, ɪ mɔ -tɪ a -tɛɛ. ²Ti -hi la a ti 'yri, ke'ɛ nɪ, Nyɪsua a nahuin nu la 'a =wlv a yekuole. Nɛ- nue, 'vu la Nyɪsua ke klu.

³-Tɛ -a kuo Nyɪsua =wlv ye, nɛ- nue, =a yrie, -ɛ mɔ, 'ke Nyɪsua naa 'le 'a win 'kwli 'mu, 'ɔ nu 'klɔ -gbo. Ɛ -hɛn 'nyre, -tɔpli 'bii -gbo, -aa 'ye, ke nɔ 'klɔ -gbo ke, Nyɪsua nue nɪ, 'ɪ -hɔn 'le de =nu 'mu, -tɪnahuon a 'yie 'nɪnɪ 'ye.

⁴Abɛɪ, -ɔ mɔ la Adamv a 'yu, -tɛ ɔ kuo la Nyɪsua =wlv ye, nɛ- nue, 'ɔ pi la Nyɪsua a =wlv a -cɔhlɔn, 'v nɔ 'yi le, 'v -hi 'o 'a 'diayv Kaen a -cɔhlɔn 'mu. -Tɛ ɔ kuo la Nyɪsua =wlv ye, nɛ- nue, Nyɪsua 'ɔ lo, -ɛ mɔ, ɔ 'sii 'o ye,

'ke 'o =no ye. Abelt yi de a -gbe ni, -e nue, Nyɩsva wɛɛn la 'a -cɔhlon ke. -Hapukɔ, Abelt 'ɔ 'ku la, kɛɛ, -tɛ ɔ kuo la Nyɩsva =wlv ye, nɛ- nue, 'ɔ 'kɩɛ tɔɛ -a mv 'hru =nu, -a di na, 'plu -a 'mv Nyɩsva =wlv ye kuo -tɛɛ.

⁵Ke'e ni, Henɔktɩ nu la, 'ɔ kuo la -wɛ Nyɩsva =wlv ye. Nɛ- nue, 'ɔ 'de 'ku, Nyɩsva 'ɔ gbo 'le yakɔ 'mv, ɔ =de 'ɔ 'dio la 'klɛɛ lele 'ye. U 'crɩɛ ni, 'ke 'le Nyɩsvacrɩɩɛ 'kwli 'mv, -e mɔ, ɔ la nu Nyɩsva a =wlv a dɛ. Nɛ- nue, Nyɩsva 'ɔ gbo 'le yakɔ 'mv. ⁶'E mɔ -tɛɛ, nahuon 'bɔ 'de Nyɩsva =wlv ye kuo, ɔ 'deɛ bɔ klu Nyɩsva ke. 'Bia nahuon 'bɔɔ -hva bɔ 'yɩya 'o Nyɩsva 'hɔun 'mu gbo, -ye ɔ blɛ ye bɔ kue =wlv ye, -e mɔ, Nyɩsva ni 'klɔ, kɔ, ɔ blɛ ye bɔ kue -wɛ =wlv ye, -e mɔ, nahuin =nu, -vɔ -hva -bu yio, ɔ nyu 'mv nu -hapɔdɛ.

⁷Ke'e ni, Noe nu la, 'ɔ kuo la -wɛ Nyɩsva =wlv ye, 'ɔ nyo la 'o =tuu, Nyɩsva 'ɔ le =no -tɔplɩ =nu, -ɩ di la 'o nyre. Noe a -gbe, ɔ 'de wɛn -tɔplɩ a -gbe a 'yee, kɛɛ, ɔ =tuu 'o Nyɩsva, 'ɔ nu 'mu, -e 'we =no ye, -tɛ Nyɩsva nu la 'a =tutue, 'ɔ pɔɛ 'le wlon, ɔ kɔ 'a kayugbokɔɛ 'hɛɛn, 'plu Nyɩsva 'ɔ waa =nu, 'v 'de 'nie 'mv 'kuv. Dɛ =nu, ɔ nu, nɛ- nye -a mv tɔɔ, -e mɔ, nahuin -ye =nu, -v ni la 'klɔ Noe a ti 'yri, 'waa 'yrinaabɩ nyre la le 'yi, Nyɩsva a -bati 'ɩ klu, -e nue, v -mɛ -ye, v 'de Nyɩsva =wlv ye kuo. -Tɛ Noe a -gbe, ɔ kuo Nyɩsva =wlv ye, nɛ- nue, Nyɩsva 'ɔ 'sio 'o ye, 'ke 'o 'a dɩno ye.

⁸Ke'e ni, Abrahamu nu la, 'ɔ kuo la -wɛ Nyɩsva =wlv ye, 'ɔ nyo la 'o =tuu. Nyɩsva lo la ni, 'ke bɔ mu 'le 'blɔgba =de 'mv, ɔ di la =no -nyi. -Hapukɔ, 'ɔ 'de la 'blɔgba a -gbe yi, kɛɛ, ɔ =tuu 'o Nyɩsva a wɩntɛ, 'ɔ mu. ⁹-Tɛ ɔ nyre 'klɛɛ 'le 'blɔgba a -gbe 'mv, Nyɩsva po la le, ɔ di la =no -nyi, ɔ 'dio la =no a -nyie. 'A -ti, Abrahamu 'ye la ni, -e mɔ, ɛ 'de la =no, ɔ 'de wɛn 'blɔgba =nu a kuvɛ, kɛɛ, 'a 'yuo a 'yuo, nu- dio kɔ. Kɛɛ, -tɛ ɔ kuo la Nyɩsva =wlv ye, nɛ- nue, 'ɔ wɛɛn ke, 'ke bɔ 'ya 'dagbatayu 'mv, 'ke 'le 'blɔgba a -gbe 'mv. ɔ 'de la gbonulɛ kɔ. Nɛ- nue, 'ɔɔ la le -hihie, 'ɔ ni la 'le 'taapɔkayu gbo. 'A 'yu Yisaktɩ, kɔ Yisaktɩ a 'yu Sakɔbɩ 'hɛɛn, Nyɩsva po la le, ɔ di la -wɛ 'blɔgba a -gbe -nyi, v mɔ la -wɛ 'dagbɩ'ni, 'ke 'le 'blɔgba a -gbe 'mv, 'v ni la -wɛ 'le 'taapɔkayu gbo, -e 'we =no 'waa bu Abrahamu ye. ¹⁰Ke'e ni, Abrahamu la 'a nunue nu, -e nue, ɔ nye la 'ni -pre, 'ke bɔ 'ti 'le 'dɩɔ =nu 'mv, Nyɩsva a -gbe, ɔ po, 'ke 'le yakɔ 'mv. 'Dɩɔ a -gbe, ɔ kuku 'mv le, 'klɔ -wɔn, ɔ 'ni 'wle =le ni.

¹¹Abrahamu a nyɔ Sara, -tɛ ɔ kuo la Nyɩsva =wlv ye, nɛ- nue, 'ɔ kɔ la 'yu. -Betɩ bɔ -hi la 'yukɔti le, Nyɩsva nue la ni, 'ɔ kɔ la 'yu. ɔ yie la ni, -e mɔ, dɛ =nu, Nyɩsva po la 'le, 'ke 'o =no -wɔn, ɔ die la 'ni nu. ¹²Dɛ a -gbe a -ti, Abrahamu, -ɔ -wɛ la 'yi 'dɔ, -ɔ -hi la -wɛ 'yukɔti le, ɔ -do a -gbe, Nyɩsva nue ni, 'ɔ wlo. Nyɩsva, no- lo la, -e mɔ, 'a 'yuo a 'yuo di 'ni wlo, -e 'we =no yahroyɔ ye, -ɔ ni 'le yakɔ 'mv, kɔ 'pɔhɔɔn =nu, -ɔ ni 'le 'yru nva 'mv, nahuon =de 'de 'le -hihre -wɛ.

¹³Abrahamu kɔ 'a 'yuo 'hɛɛn, v kuo Nyɩsva =wlv ye -kuokuo, 'kukɔɛ 'e yu ke. U -mɛ -ye, v 'de -tɔplɩ =nu 'ye, Nyɩsva pue la 'le =nu. Kɛɛ, v kue ye =wlv, -e mɔ, -ti =nu, Nyɩsva =tu la, ɔ di la 'ni nu -nyɔwɔ =de 'mv, 'vɩ 'manu

nu. Ke ʋʋ po, ʋ 'de nɔ 'klɔ -gbo ke kɔ, ʋ mɔ 'dagbu'ɪ nu. ¹⁴Nahuin =nu, -ʋʋ le 'pɔpɔre nu, ʋ nye -a mu 'nɪ tɔɔ -tɛɛ, -ɛ mɔ, ʋʋ le =mɔ gbonule yrayru, 'ke 'le yakɔ 'mu. ¹⁵U 'nɪ -hie -le 'klɛ lele 'waa 'bri =nu, ʋ hie 'o gbo a -ti 'lu -wɔn le. 'Bta 'bu nye la 'lu -wɔn le -hie, ʋ di la 'hru =nu 'nɪ 'ye, ʋ di la na, ʋ 'mu la de -mɛ. ¹⁶Kɛɛ, ɛ 'de la le 'mu ni. Uʋ la le =mɔ gbonule yrayru, -ɛ nɔ 'yi le, 'ɛ -hi 'o 'bri 'ka =nu 'mu. ɛ 'we =nɔ ye, ʋʋ le =mɔ gbonule =nu, -ɛ nɪ 'le yakɔ 'mu. De a -gbe, ɛ klu Nyɪsua ke 'dɔ, Nyɪsua 'ɔ =tui, -ɛ mɔ, nɔ- mɔ 'waa Kɔkɔnyɔ. Nɔ- di la =nu -hapɔgbonule -nyi, 'ke 'o =nɔ 'huɪn 'mu, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo.

¹⁷⁻¹⁸Nyɪsua po la 'le Abrahamu dɛ =de, 'ɔ lo la, ɔ nɔ: «Ke 'le -na 'yu Yisaki 'mu, 'ke -na 'yuo a 'yuo di 'le 'mu -hɔn.» -Tɛ ɔ po 'klɛ le, -ye ɔɔ -hwa bɔ =tɔ Abrahamu 'mu le, -ɛ die nu, ɔ 'mue 'ye, 'bta 'bɔ 'kɪɛ kuo =wɔ ye, 'ɔ lo, ɔ nɔ: «-Na 'yuu -do =nu, -ɔ mɔ Yisaki, 'n nye 'nɪ -hwa, 'ke -bo pii 'mu 'a -cɔhɔn le.» -Tɛ Abrahamu kuo Nyɪsua =wɔ ye, nɛ- nue, 'ɔ =tuo 'o, 'ɔ 'ba 'a 'yu Yisaki a -gbe 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'muo -cɔhɔn 'mu nuu. ¹⁹Kɛ'ɛ ni, ɔ nu, -ɛ nue, ɔ kuo Nyɪsua ye =wɔ, -ɛ mɔ, ɔ kɔ 'kɪ, 'ke bɔ -ha 'le Yisaki a -gbe 'kɔkɔnyɔ -heyri, bɔ -hɔ 'klɔ. Nɛ- nue, -tɛ Abrahamu -ha Yisaki, Nyɪsua 'ɔ -nyo =nɔ. -Tɛ ɔ -nyo =nɔ, ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ Yisaki bɔ 'nɪnɪ 'ku wɛn, 'plu, bɔ 'nɪnɪ 'hɪ wɛn 'klɔ.

²⁰Yisaki -mɛ -ye, kɛ'ɛ ni, ɔ nu la, 'ɔ kuo la -wɛ Nyɪsua =wɔ ye. Nɛ- nue, 'ɔ le la 'a 'yuo Sakɔbu kɔ Esau 'hɛɛn, ɔ nɔ: «Nyɪsua bɔ nu 'a mu -hapɔdɛ 'mu.» -Tɛ ɔ nyu la le, -ye ɔ kue la ye =wɔ, -ɛ mɔ, -ti =nu, ɔ =tu, -nyɔwɔ =de 'mu, ɪ di la -wɔn mue 'lu.

²¹Sakɔbu -mɛ -ye, kɛ'ɛ ni, ɔ nu la, 'ɔ kuo la -wɛ Nyɪsua =wɔ ye. Nɛ- nue, ti =nu -kɔ 'yri ɔɔ la mu 'ku, 'ɔ da la Nyɪsua, 'ke 'o 'a 'yu Sosefu a 'yuo hɔn =nu a -ta 'mu, -ɛ die nu, Nyɪsua 'mu -hapɔdɛ 'mu nu, 'ɔ kɪ 'a kotu 'lu gbo, 'ɔ 'ba ye 'mu, 'ɔ baa Nyɪsua.

²²Sosefu -mɛ -ye, kɛ'ɛ ni, ɔ nu la, 'ɔ kuo la -wɛ Nyɪsua =wɔ ye. Nɛ- nue, ti =nu -kɔ 'yri ɔɔ la mu 'ku, 'ke 'le Esipɔblɔgba 'mu, 'ɔ le 'a 'yuo, -ɛ mɔ, ɛ di kɔ ti, Nyɪsua 'mu 'a daku Yisraekue Esipɔblɔgba 'kwli 'mu 'hrɔɔ, ɔ 'mu 'le 'blɔgba =nu 'mu gba, ɔ di la =nu -nyi, Sosefu 'ɔ lu -wɛ, -ɛ mɔ, 'bɔʋ 'le Esipɔblɔgba 'mu -hɔn, ʋ kɔ bu gba 'a -plahɔn, ʋ 'muo 'o -ha, 'ke 'le 'blɔgba yrayru a -gbe 'mu.

²³Moise a bu kɔ 'a 'dii 'hɛɛn, ʋ -mɛ -ye, ʋ kuo la -wɛ Nyɪsua ye =wɔ. Nɛ- nue, -tɛ ʋ kɔ Moise, ʋ 'ye, -ɛ mɔ, 'yu a -gbe, ɔ nɔ le 'yi 'dɔ, 'ʋ -hlo, 'ke 'le yakɔɛ ta 'kwli 'mu. =Hapɔkɔ, Esipɔblɔgba a bodɔ 'ɔ le 'a 'sɔyuo, 'ke bu 'la Yisraekue a 'yu nyɪbɛpɔ 'bii, ʋ kɔ le kɛ, kɛɛ, Moise a bu kɔ 'a 'dii 'hɛɛn, ʋ 'de huannu pi, 'ʋ kuo Nyɪsua =wɔ ye, 'ke bɔ di 'waa 'yu waa. Nɛ- nue, 'ʋ -hlo.

²⁴Kɛ'ɛ ni, Moise a -gbe, ɔ nu la, 'ɔ kuo la -wɛ Nyɪsua =wɔ ye. Nɛ- nue, -tɛ ɔ ku la, 'a =wɔ 'ʋ yɛɛ la, 'ke bu dɔɔ la Esipɔkue a bodɔ a 'yu nyɔyɔ a 'yu, -ɔ mɔ 'yu nyɔyɔ =nu, -ɔ nɔ. ²⁵U nɔ 'nɪ, ɛ nu -tɛɛ, 'ke bɔ 'ye =sɔɛ, ɔ kɔ

Nyɩsua a daku, -v mɔ Yisraekue 'heɛn. De a -gbe, nɛ- -hi 'o bɔ nu 'manu, 'ke 'le dɛ 'kuku a nuule 'kwli 'mu, -ɛ nue, 'manudu a -gbe, v mɔ -hihiede'ɛ ni. ²⁶Ke 'le -nɔ 'yi 'mu, ɛ nu -tɛɛ, 'ke nahuin bu yraa -nɔ, -ɛ 'we -nɔ Waanyɔ -nu ye, Nyɩsua di la 'a daku ye ya. De a -gbe, nɛ- -hi 'o, 'ke bɔ kɔ Esipɔblugba a kukɔ-tɔplɩ 'bii. Ke 'a 'lu a lɛ-hiele ni la 'mu, -ɛ nue, 'a -wɔlvu la -hapɔde -nu 'ni -pre, Nyɩsua dio la 'mu nu, 'ke 'le ye 'mu.

²⁷-Tɛ Moise a -gbe, ɔ kɔ Yisraekue 'heɛn, vu la 'le Esipɔblugba 'mu mu -hɔn, -ye Esipɔkue a bodɔ bi la 'mu yru 'dɔ. Kɛɛ, -tɛ Moise kuo la Nyɩsua -wɔlvu ye, nɛ- nue, 'ɔ 'de bodɔ a -gbe a huannu pu. -Tɛgbi ɔ 'blee la 'o kwa, 'ke ɔ 'blee la 'o kwa. Nahuon -de 'de -hlɩn Nyɩsua a 'yee. Kɛɛ, Moise -mɛ -ye, ɔ 'we -nɔ -tɛ bɔ 'nɩnɩ 'ye wen Nyɩsua, 'v -hɔn 'le Esipɔblugba 'mu, 'v mu. ²⁸'Plu v 'mu la 'le Esipɔblugba 'mu mu -hɔn, Nyɩsua le Moise, 'ke Yisraekue bu nu 'blabi a dablo, v 'muo 'o 'waa kayuo a 'maji a wɔlt' lɛ hrii, -ɛ die nu, Nyɩsua a lɛlenyɔ -nu, -ɔ di la 'le di, -ɔ di la Esipɔkue a ye-heyuo, -v mɔ nyɩbɛpu 'la, ɔ 'ni -han -wɛ 'waa ye-heyuo, -v mɔ nyɩbɛpu 'la. De a -gbe, v nu, ɛ -hɛ kɛ Yisraekue a lɛmimre, vu Paki daa. -Tɛ Moise a -gbe, ɔ kuo Nyɩsua -wɔlvu ye, 'ɔ -tuɔ 'o, 'ɔ -tu 'o Paki a lɛmimre a -gbe gbo.

²⁹Moise kɔ Yisraekue 'heɛn, -tɛ v -hɔn la 'le Esipɔblugba 'mu, 'v kuo la lele Nyɩsua -wɔlvu ye. Nɛ- nue, 'yru-tɔɔ -nu, vu 'Yru -Jɔhɩn daa, 'v 'bɛ la -tɔɔ, 'v -ta la, 'nie 'diu la ɔtɔ. -Tɛ v -ta 'klɛɛ, -ye Esipɔkue -mɛ -ye, v nyu la -wɔn 'ni kɛɛ, 'v -hɩa bu -ta -wɛ. Kɛɛ, -tɛ vu 'klɛɛ -ta, v 'bii, 'nie -mɩw la ni, 'ɛ 'lɔ.

³⁰-Nyrɔwɔ -ye 'mu, Nyɩsua 'ɔ le la Yisraekue, bu na, bu -glaa 'le Selikodɩ 'le lɛ, 'ke 'le -nyrɔwu 'nɩpata 'kwli 'mu, -ɛ die nu, -mli -nu, -ɩ -glaa 'le 'dɩɔ a -gbe, ɩ 'mu 'wɛ, -ɛ die nu, v 'mu 'dɩɔ 'mu pa, v 'mu 'a nahuin 'la. -Tɛ Nyɩsua le -nu dɛ a -gbe, -ye v kuo ye -wɔlvu, 'v -glaa 'le 'dɩɔ a -gbe 'le lɛ, 'a -mli 't 'wɛ.

³¹'Ke 'le Selikodɩ a -gbe 'mu, 'plu Yisraekue 'mu la 'le mu nyre, -ye 'lalunyrɔ -nu, -ɔ kɔ 'dɩ mɔ Rahabu, ɔ -mɛ -ye, ɔ kuo la -wɛ Nyɩsua ye -wɔlvu. Nɛ- nue, Yisraekue a leenyɔ -nu, -v di la 'a 'blugba 'mu le na wɔn, 'ɔ puɔ kayu gbo, v 'nɩ -hiun 'la. Nɛ- nue, ti -nu -kɔ yri Yisraekue 'bii -nu, v pa 'le 'dɩɔ 'mu, 'v 'la nahuin -nu, -v 'de Nyɩsua a 'o-tuule kɔ, 'v 'de la Rahabu a -gbe 'la.

³²Nahuin -ye -nu, -v kɔ la Nyɩsua a -wɔlvu a yekuole, v -huo ni 'dɔ: Gedeon, Bayraki, Samusɔ, Jefete, Dafidi, Samuɛli, kɔ Nyɩsua a winwɔn-henyɔ -ye 'heɛn. 'Bia 'ni kɔ -bo na wen 'waa -tɩ -wɔn lɛ, -ye ɛ di wen 'mu wɔn 'ni -hi. ³³U 'bii a -gbe, v kuo Nyɩsua ye -wɔlvu. Nɛ- nue, v kɔ 'blugbi -ye 'heɛn, 'v -wɔn, 'v -hɩw 'o 'hru wɔn, kɔ, 'v naa nahuin -tɛɛ, 'ke 'le 'oye'siile 'kwli 'mu, 'v 'ye dɛ -nu, Nyɩsua po la 'le, 'ke 'o -nu -wɔn, 'v gba -v -ye, 'v pu 'le kɔkɔɛ' -heyri, kɛɛ, ɛ 'diu dɛ -de 'mu nu, ³⁴'v pu 'le nahru gblaka 'mu, kɛɛ, na a -gbe, ɔ 'diu hien. -Tɛ nahuiin -hɩa bu nu -hɔtɩplie, bu 'lɔ, -ye Nyɩsua, nɔ- nue, 'v -tɛ 'le wɔn. U 'de la 'kli kɔ, kɛɛ, Nyɩsua nue ni, 'v kɔ 'kli, 'v -hɛ ta'buɔpu gblaki, 'v bla ta'buɔpu -ye -nu lɛ. ³⁵Nyrɔgbapu

-ye, v kuo la -wε Nyɩsva ye =wlv. Ne- nue, 'waa 'dɔkvε =nv, -v 'kuku la le, Nyɩsva 'ɔ -hɩv lele 'klɔ, 'ɔ -nyu nyrɔgbapu a -gbε.

Kεε, 'ke 'le 'pɩa -ye ke, nahuin -ye, -v kuo Nyɩsva =wlv ye, v -mε -ye, v -tue =nv =svε 'dɔ. Bia 'bu po la le, v 'de Nyɩsva a nahuin, v diu la mε le 'nɩ -ha. Kεε, v 'die ke wεen, 'ke bu =tui, -ε mɔ, v 'de Nyɩsva a nahuin. Kεε, =beti bu di 'ku, v kuo Nyɩsva ye =wlv, -ε mɔ, ɔ diu 'le 'kɔkɔnyv -hɛyri 'nɩ -ha, ɔ 'mu 'klɔ -ha, 'waa 'klɔ yrayrv 'mv =hapɔ'klɔ 'mv 'ya, ε 'mu 'o 'a 'ka =nv 'mv -hi. ³⁶Nahuin -ye, v nyu 'nɩ 'caa, 'v nyu lɔkvε bii, 'v nyu mva, 'plu 'v nyu =jɩ 'mv le po, kεε, v 'de Nyɩsva a 'hru bu wlɔn -ha. ³⁷=U -ye, v nyu -wɔn le poo 'hε, 'v nyu le 'lɩla, =v -ye 'v nyu =tɩɔ le 'bε, =v -ye 'v -hɔtɩplie nu, 'v nyu le 'lɩla, =v -ye 'v 'de gbonule kɔ, 'klɔ -gbo, nɔ- sv ke na, =svε 'ε nyu nu, 'v 'blakvε kɔ wlokvε 'hɩn 'mv le pue, nahuin 'v nyu =svε -tue, 'v nyu 'crε 'mv nu, ³⁸=v -ye, 'v nyu le bla, 'sv 'kwla gbo na, kɔ, 'sv dɔgbɩ 'lu le na. 'Ke sv 'le dɔgbɩ a 'hɩvε wlɔn le pεε. Kε 'nu po, 'klɔ -gbo a nahuin =nv, -sv Nyɩsva a nahuin le bla, v 'de ye blε, 'ke Nyɩsva a nahuin a -gbε bu nɩ 'le =nv -hɛyri.

³⁹Nyɩsva a nahuin 'bii a -gbε, -tε v nu, 'v kuo Nyɩsva =wlv ye, εε Nyɩsva ke 'nɩ klu. =Betɩ bε nɩ la le 'mv, dε gblaka =nv, Nyɩsva po la le, ɔ di la nahuin -nyi, 'waa 'yie 'die 'ye, 'v 'ku, ⁴⁰-ε nue, Nyɩsva pue la 'le -le, 'ke bɔ nu la =nv =hapɔdε 'mv, -ε -hi 'o 'a ye-hedε 'mv. ɔ nɔ 'nɩ, =hapɔdε a -gbε, v bi 'le ye, -a bi 'le ye, 'ke 'o -tεgbii -do, 'kee 'nɩ, ɔ die la 'o -a mv -nyii, ti =nv -kɔ 'yri -a di 'le 'a 'klɔ yrayrv =nv 'kwli 'mv pa.

-A nɩ Bu Nyɩsva, 'a 'yuo a 'mɔnvε-tɩ, 'ɔ nyu 'le le -ha

12 ¹Nahuin 'bii a -gbε, v kuo la Nyɩsva ye =wlv, 'ε gbe -gbagba, 'v 'kuku la le. Nu- =glaa 'klεε 'le -a mv, 'sv -a mv 'hru tɔɔ, -tε -a nɩ -gbε, -a di nu, -a 'mv 'le 'waa =pɩ le -ha. 'A -tɩ, ε nu -tεε, 'ke -ba hie 'o -tɔplɩ 'bii -gbo gbo, -tɩ nye nu, 'ke -a 'nɩnɩ mu ye 'mv, 'ke 'o Nyɩsva a 'hru wlɔn. Kɔ, -ba hie -wε 'o dε 'kuku =nv gbo, -εε -a mv ye ka, -ε die nu, -a 'mv ye 'mv mu, 'ke 'o Nyɩsva a 'hru wlɔn. -Tε -a 'blee 'o kwa, 'ke -ba 'blee 'o kwa. ²Bia =baa ye 'mv mu, 'ke 'o Nyɩsva a 'hru wlɔn, 'ke -ba ta 'le -Yusu -wɔn le, -ε nue, nɔ-ɔ nɩ, -ɔ nue, =a kuo =wlv ye, nɔ- die -wε nu, -a nɩ =wlv a yekuolε 'mv 'o ye =cεε. ɔ wεen ke, 'ke bu 'lɔ, 'ke 'o tu 'yie 'mv, -ε 'we -nɔ -balɔnyɔ ye. 'Kɔkvεdɔ a -gbε, ε nɩ -tɩv, kεε, ɔ 'de -tɩv pɩ, 'ke bɔ 'ku 'kɔkvεdɔ a -gbε, -ε nue, ɔ yie nɩ, -ε mɔ, Nyɩsva die 'nɩ nu, ɔ 'mv 'manv nu. -Tε ti nɩ le 'mv -gbo, 'ke ɔ nɩ 'o Nyɩsva, -ɔ kɔɔ 'ε nɩ dε =de win ke a diidεpɩa ke gbo.

³Ba -hie -Yusu a -gbε a -tɩ 'lu -wɔn le, -tε dε'kukununyv nu la, 'v yrvɔ la, kεε, ɔ -mε -ye, ɔ kɔ la =wlv a 'lɩla, 'ke 'le =svε a 'yɩye =nv 'kwli 'mv, sv la =nɔ =tue. Ba -ha 'le 'a =pɩ le, -ε die nu, 'a nɩ =wlv 'nɩ -han =hlɔn bi, kɔ, a 'nɩ -han Nyɩsva a 'hru bu wlɔn -ha. ⁴'ε mɔ -tεε, aa dε 'kuku ye 'nɩ -wɔn, -ε die nu, ε 'nɩ -han 'a mv win ke kɔɔ. Kεε, 'ke 'le 'a mv -hɛyri, nahuon =de 'die wεn 'le wlɔn a 'kvε. 'A -tɩ, ba 'cipi 'o dε 'kuku a ye-wɔnwɔn. ⁵Wintε =nv, Nyɩsva

nu, ɔ -nyi 'a mu 'kli, be bi 'le 'a mu 'kwli 'mu. Ɔ 'le 'a mu -wɔn 'nɪ 'prɛɛ, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ buu nu, ɔ 'le 'a 'yuo=pli -wɔn 'prɛɛ. Ke ɔ po:

«Na 'yu,
 'bia Kɔkɔnyɔ Nyɪsua 'bɔɔ 'le -mu lɛ -ha,
 ɔ 'mu -mu dɛ tɔɔ a -ti,
 -ye -bo puo nua ye gbo -tɛɛ.
 'Bia 'bɔ 'kla -mu 'yi 'mu,
 -na =wɔv nɪ bi 'le =hlɔn.

6 Kɔ 'a yiye, -ɛ mɔ, nahuon =nɔ, ɔ nɔɛ 'mu,
 nɔ- ɔ 'le lɛ -ha.

Nahuon =nɔ, ɔ 'a 'yu daa, nɔ-ɔ nɪ, ɔ bi.»

7'A -ti, a kɔ ba kɔ =wɔv a 'lɪla, 'ke 'le =sɔɛ a 'yiye 'kwli 'mu, -ɛ die nu, a 'mu 'le 'nyɪnyɪdɛ 'nyu. 'Bia Nyɪsua 'bɔɔ 'a mu =sɔɛ =tue, nɛ- nye 'a mu tɔɔ, -ɛ mɔ, ɔ nuu 'a mu 'mu 'a 'yuo. ɛ 'de 'yu =de kɔ, 'a bu bɔ 'nɪnɪ -ha 'le lɛ. 8Ke'e nɪ, Nyɪsua, ɔ 'a 'yuo 'bii a 'lele-hɪhɪta nu. 'A -ti, 'bia 'bɔ 'nɪnɪ -ha wɛn 'le 'a mu lɛ, a 'dɛɛ ba 'ya wɛn 'a -tɛɛ a 'yuo 'mu.

9Bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -ɛ mɔ, -a nɪ bunɔv, -v nɪ ke nɔ 'klɔ ke, vɔ 'le -a mu lɛ 'nɪ -ha, =a nyu 'o =tuu. 'A -ti, -tɛ ɛ nɪ lɛ 'mu, -a kɔ -ba =tuu -wɛ 'o -a nɪ Bu =nɔ 'o, -ɔ nɪ 'le yakɔ 'mu, 'ɛ -hi 'o -a nɪ bunɔv =nɔ 'mu, -v nɪ nɔ 'klɔ ke. 'Bia =ba nyo 'o =tuu, ɔ di -a mu -nyi 'klɔ yrayrv, -ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le. 10-A nɪ bunɔv =nɔ, -v nɪ nɔ 'klɔ ke, v -mɛ -ye, vɔ 'le -a mu lɛ 'nɪ -ha, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ vɔ 'a -hɔhɔva nu. -A nɪ Bu Nyɪsua, -ɔ nɪ 'le yakɔ 'mu, ɔ -mɛ -ye, ɔ 'le -a mu lɛ 'nɪ -ha, -ɛ die nu, ɔ 'mu -a mu 'mu -hɛ, -a nɪ 'yrinaabv 'mu 'o ye 'sii, -ɛ 'we -nɔ 'a 'yrinaabv ye. 11Ti =nɔ -kɔ 'yri vɔ 'le -a mu lɛ -ha, -a -mɛ -ye, -a nɔ 'nɪ, vɔ -a mu 'mu nu 'crɛ, ɛ 'nɪ nue -le -a mu 'manv. Keɛ, 'bia -sɔɛ a 'yiye 'be -hi, nahuin =nɔ, -v 'nyu 'le 'nyɪnyɪdɛ, 'waa 'yrinaabv di 'o ye 'nɪ 'sii, 'ke 'o Nyɪsua ye, kɔ, v 'mu plɔ a blele kɔ.

-Te -a kɔ -ba nu Nyɪsua a -kvan a nunue

12'Na -dtayuo -a, ke'e nɪ, ɛ nɪ 'mu. 'A -ti, 'a nɪ =wɪl nɪ bi 'le =hlɔn, kɔ, 'a nɪ 'kli nɪ -wɛ 'le 'le, -ɛ die nu, a 'mu ye 'mu mu, 'ke 'o Nyɪsua a 'hru wɔn. 13Ke 'le 'a mu -hɛyri, =v -ye nɪ 'o, 'v 'de 'kli kɔ, 'ke 'o Nyɪsua a 'hru wɔn. 'A -ti, ba na 'hru =nɔ -tɛɛ, -v 'sii 'o ye, -ɛ die nu, nahuin a -gbɛ, v 'nɪ -han Nyɪsua a 'hru bu wɔn -ha, keɛ, v 'mu Nyɪsua -wɔn kɔɛ -tɛɛ.

14Ba =tu 'o 'kli, -ɛ die nu, a kɔ nahuin 'bii 'hɛɛn, a 'mu kegbowɛɛnɛ kɔ. Ba wɛɛn ke, 'ke Nyɪsua bɔ kɔɔ 'a mu win ke 'bii, 'a nɪ 'yrinaabv 'mu 'o ye 'sii -tɛɛ, 'ke 'o Nyɪsua ye, -ɛ nue, 'bia nɛ- ɛ 'de, -ye a 'dɛɛ ba 'ye Nyɪsua a -gbɛ, 'ke 'le 'a 'klɔ yrayrv 'kwli 'mu. 15'A -ti, ba =tu 'a nɪ dɔnɔv 'yie, -ɛ die nu, nahuon =de 'nɪ -hien ke bla, 'ke Nyɪsua bɔ nuo -hapɔdɛ 'mu, 'ke 'le -gbɔgbɛkɔ 'kwli 'mu. Ba =tu -wɛ 'a nɪ dɔnɔv 'yie, -ɛ die nu, 'ke 'le 'a mu -hɛyri, nahuon =de 'nɪ -han de 'kɪlan =de 'hru -nyi, -ɛ nue, -weyɛɛ -do, nɛ- nye nu, -wo 'bii ɔ pa.^a 16Ba =tu 'a nɪ dɔnɔv 'yie, -ɛ

^a 12.15 -hee': 'flɔɔ a 'yaadɛ 'cicrɛ gbi, nɛ-ɛ 'flɔɔkuo 'bii 'yaa.

die nu, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon -de 'ni -han 'lalunyo 'mu 'ya, ko, nahuon -de a -wlu 'ni -han Nyisua a -tɔpli yraa, -ε 'we -no nyibeyu -gbo ye, -ɔ ko 'du mo Esau. Esau a -gbe, ɔ mo la 'a bu a ye-heyu. -Te ɔ 'ya la 'a bu a ye-heyu 'mu, no- 'a bu ble ye bo po wa -won, -ε die nu, Nyisua 'muo -hapude 'mu nu, ko, ɔ 'mu -hlu kukude nu, 'ke 'o 'a bu a -ta 'mu. Kee, -nyɔwo =de 'mu, Esau a -gbe, ɔ -ha la 'le 'a kukude, ɔ -nye la 'a 'diayu 'cicre, -ε die nu, 'a 'diayu a -gbe, ɔ 'muo didide -nyi, 'plu 'a 'diayu 'cicre a -gbe, no- 'a bu po wa -won. ¹⁷A yie ni, -ε mo, -te de a -gbe, ε -hi la, Esau nye la 'ni -hwa 'do, 'ke 'a bu bo puo -we wa -won, ɔ 'mu 'a bu a -ta 'mu bi, ɔ 'mu kukude nu. Kee, 'a bu 'die la ke ween, Esau a -gbe 'ɔɔ -we we, kee, ε 'de la 'hru ko, 'ke de -gbo, ɔ nu la, bo 'cicre.

Nyisua a -ti a 'yi'buaale

¹⁸Ba ko 'a yiyie, -ε mo, a 'yia 'o Nyisua 'mu gbo 'hɔn, kee, 'a ni de 'de Yisraekue a de ye 'we, -v ni la 'klo, ti -hi la a ti 'yri. U -me -ye, -nyɔwo -ye 'mu, 'v 'yia 'o dugba -nu 'hɔn 'mu gbo, v Sinai daa, Nyisua 'v nyu la 'le -won 'preε. U -we 'le bu nu la dabu ni, bu 'tu la dugba a -gbe le ni, nahru 'yakla 'v la 'o dugba a -gbe 'lu wlun, -nyre 'ε -ɲmuɲmlo la, -hlonpu 'v la -hi 'do, ¹⁹'v 'won -ɲamu a win, 'v 'won -we Nyisua a winte. -Te v 'won winte a -gbe, -ye huannu biu 'le 'kwli 'mu, 'v 'bati Nyisua le, -ε mo, ɔ ni 'pruv 'le 'kleε lele -won, ²⁰-ε nue, -ti =nu, ɔ =tu la =nu ye, i -hi 'waa 'lu a le-hiele wlɔn. Ke ɔɔ =nu ye po, ɔ ko: «Nahuon 'bo 'tu dugba -nu le, mo =beti bo 'ya -tunahuon, -hee' 'wlugbade, ba pu 'he -won le, ba 'lu.» ²¹-Tɔpli -nu, v 'ye, i pu la 'le 'kwli 'mu huannu 'do. ε nue, Moise a -gbe, ɔ -tui -we, ɔ ko: «Na 'hɔn 'ni 'hɔro, huannu a -ti.»

²²A -me -ye, 'a ni de ni 'do. ε 'we -no ye, 'ke a 'yia 'o dugba -nu 'hɔn 'mu gbo, v Sion daa. 'Ke 'Klɔhienyisua a 'dɔ ni 'o. 'Dɔ a -gbe, v nyo daa Jrusredɔ, -ɔ ni 'le yakɔ 'mu. Nyisua a lelenyu 'plɔplɔ, v 'kukue 'le le, 'v Nyisua baa, 'v 'manu nu. Nahuon -de 'de 'le 'waa -hihre -we. ²³'Ke a ni 'le Nyisua a 'yuo -heyri, -v 'kukue le, -v 'manu nu. 'A mu mo 'a 'yuo=pli, -v ko 'ε ni de, ɔ ko, 'plu, -v ko 'dɔ ɔ 'cru, 'ke 'le 'a 'crunε 'kwli 'mu, 'ke 'le yakɔ 'mu. 'Ke a 'yia 'o Nyisua 'hɔn 'mu gbo, -ɔ mo nahuin 'bii a -batiponyo. 'Ke a 'yia -we 'o Nyisua a nahuin -nu 'hɔn 'mu gbo, -v ni la 'klo, ti -hi la a ti 'yri, -v 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyisua ye, 'plu Nyisua nu, 'v -cεε 'o ye. ²⁴'Ke a 'yia -we 'o -Yusu 'hɔn 'mu gbo, -ɔ ni 'o Nyisua ko -tunahuin 'heen a -gbahlɔn. Ne- ko -ti ko 'nyre, Nyisua 'v =tu 'yri yrayri, ɔ ko -tunahuin 'heen. 'Ke a 'yia -we 'o -Yusu a dablo 'hɔn 'mu gbo, ɔ 'wla gbo, 'ke 'o tu 'yie 'mu. 'A dablo a -gbe, ɔ 'ni =mo =le 'a 'lu 'mu a yruponyo le, -ε 'we -no Abelɔ a dablo ye, kee, -Yusu a dablo a -gbe, ɔ nue ni, -a ko Nyisua 'heen, =a -mve.

²⁵'A -ti, ba =tu 'a ni dɔnu 'yie, -ε die nu, a 'ni -han Nyisua a winte ke 'beε, 'bo 'le 'a mu -won 'preε. 'Nu 'a mu 'ni tii: Ti -hi la a ti 'yri, nahuin ble la ke, 'ke bu po Moise nva ye gbo, -ɔ la =nu Nyisua a -ti ye -tu, ke no -tutu ke. Ne- nue, Nyisua a -bati 'i klu, 'v 'di 'le wlɔn -ta. -Te ε ni la le 'mu,

-ye -a mu -gbo, -uu -Yusu 'Klisu a winte =nu 'wɔn, -εε 'le yakɔ 'mu -hɔn, 'bua -ba blɛ ke, 'hru 'de 'o gbo pɛ, 'ke -ba -ta 'le Nyɔsua a -bati wɔn. ²⁶Ti -hi la a ti 'yri, -tɛ Nyɔsuaa la wun po, -ye -tutuu la 'ni 'hɩhrɔ. Kεε, -tɛ ti ni le 'mu -gbo, kε ɔɔ -a mu ye po: «N die lele 'ni nu, -tutuu 'mu 'hɩhrɔ, kɔ, yakɔ 'mu -wɛ 'hɩhrɔ.» ²⁷-Tɛ ɔ po la le, ɔ die lele 'ni nu, winte a -gbe, ε nye -a mu 'ni tɔɔ, -ε mɔ, -tɔplɩ 'bii -gbo, Nyɔsua nu, ɪ di 'ni 'hɩhrɔ, kɔ, ɪ 'mu gbo -wɛ. Kεε, -tɔplɩ =nu, -ɪ 'die 'le -wɛ -bɪ 'hɩhrɔ, ni -di 'o hie.

²⁸'A -tɪ, -ba -nyi Nyɔsua 'wio, -ε nue, ɔɔ -a mu -nyi 'dɩɔ yrayru, ɔ 'nɩni 'hɩhrɔ gbe. -Ba baa Nyɔsua, -ε 'we =nɔ ye, -tɛ ɔɔ 'a -hɩhɩva nu. -Ba -nyo -tɪ a 'yi'buaale, kɔ, -ba =tuo 'o. ²⁹'E mɔ -tɛɛ, Nyɔsua =nu, -aa da, ɔ 'we =nɔ nahru ye. Nahuin 'bii =nu, -v 'nɩni =tuo 'o, ɔ nyu gbo 'ni -wɔ.

'Yrinaabuu -nu, -u Nyɔsua ke klu

13 ¹'A mu -Yusu a nahuin, ba 'cipi 'o, ba nunue 'mu. ²'Dagbi =nu, -uu 'le 'a mu -wɔn pa, ba 'blu kwa. -Tɪ a -gbe, ɪ ni -hri 'le 'a mu -wɔn. Nɛ- nahuin -ye nu la, 'v 'ble la Nyɔsua a leleenɩv kwa -tɛɛ. Kεε, v -mɛ -ye, v 'di la yi, -ε mɔ, Nyɔsua a leleenɩv'v ni. ³Nahuin =nu, -v ni 'le =ji 'mu, ba po 'waa -tɪ =wɩv -wɔn, -ε 'we =nɔ ye, -tɛ a kɔ =nu 'hɛɛn, ba 'nɩni ni wen 'le =ji 'mu. Nahuin =nu, uu =sue =tue, ba po -wɛ 'waa -tɪ =wɩv -wɔn, -ε 'we =nɔ ye, -tɛ a kɔ =nu 'hɛɛn, ba 'nɩni 'ye wen =sue.

⁴Nahuin 'bii, bu =tuu 'o winte =nu 'o, Nyɔsua =tu, 'ke 'o 'blɩ a -ta 'mu. Nyruɔgba, =ni hie 'le 'o -na tɔ gbo, =ni nu 'le -wlawli. Tɔ, =ni hie 'le -wɛ 'o -na nyruɔgba gbo, =ni nu 'le -wɛ -wlawli. Ba kɔ 'a yiyie, nahuin =nu, -uu dɛ a -gbe nu, Nyɔsua diu le poo -bati, kɔ, ɔ 'mu -wɛ nahuin -ye =nu -bati le poo, -uu 'lalu nu.

⁵'Wliye a 'munuele ni kɔɔ 'le 'a mu win ke. 'A ni =wɩ ni bi 'le -hlɔn, 'ke 'o dɛ =nu, a kɔ a -ta 'mu, =betɪ bɛ 'de -huo. Kε Nyɔsuaa po, ɔ nɔ: «N kɔ =bo kikle -mu le. 'Klɔ -wɔn, 'n 'dɛɛ =bo hie 'o -mu gbo.» ⁶-Tɛ Nyɔsua nu le 'a -tutue, 'ke 'le 'a mu -heyri, 'ε ni nahuon -wɛ 'le bɔ =tɪ ni, 'ke 'le =wɩv a yekuole 'kwli 'mu, -ε mɔ:

«Kukɔnyɔ Nyɔsua, nɔ-ɔ 'mu 'mu -hɛ 'ε ni ti.

'Nɪ pɪ =le dɛ =de a huannu,

-ε nue, nahuin =de 'de 'le 'na 'cre a 'mununue -wɛ.»

⁷Ye-henahuin =nu, -uu la 'a mu naa, 'ke 'o Nyɔsua a 'hru wɔn, -uu la 'a mu Nyɔsua a -tɪ ye =tu, a ni -hri 'le 'waa -tɪ -wɔn. 'Waa 'yrinaabuu, kɔ 'kukueɔv =nu, v 'ku, 'a -tɪ bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu. Ba kuo Nyɔsua =wɩv ye, -ε 'we =nɔ ye, -tɛ v nu la 'a =wɩv a yekuole. ⁸-Tɛ -Yusu 'Klisu ni la 'mu, kɛ'ε ni, ɔ 'kɩɛ nɩɛ kɛ 'mu. -Tɛ 'klɔ tɛ ye gbo, kɛ'ε ni, ɔ 'kɩɛ die 'mu ni. Gbegbe, ɔ 'dɛɛ bɔ 'cɪcɪ. ⁹Ba =tu 'a ni dɩɔv 'yie, -ε nue, ε kɔ nahuin -ye, 'uu -tɔplɩ yrayru tɔɔ, -ɪ nɩni 'dɔdɔ le. -Tado, v die 'ni nu, a 'mu Nyɔsua a 'hru bu wɔn -ha. Kε uu po: 'Ke 'o didi-tɔplɩ ke, ba kuvɛ tetei -ye -wɔn, -ε die nu, 'a ni =wɩv 'mu 'kli kɔ. -Tɪ =nu, uu =tu, a ni pui 'le nva ye gbo, -ε nue, dɛ =nu, -εε

-tɔnahuon a =wlv 'kli -nyi, nɛ- mɔ =hapudɛ =nu, Nyɪsɔva nyo 'mu nu, 'ke 'le -gbugbekɔ 'kwli 'mu. ɛ 'de dɛ =nu, -aa di, -hee' -a 'nɪni di, ɛ 'nɪ -nyi =le -tɔnahuon a =wlv 'kli. Nahuin =nu, -vɔ 'o teteidv a -gbɛ 'o =tuu, tetei a -gbɛ, ɪ 'nɪ -hɪv =le 'mu gbe.

¹⁰-A mu -gbo, -v kuo -Yusu 'Kɪsɔ =nu =wlv ye, ɔ -hɛ -cɔhlɔn, -a nɪ dɛ 'kuku a -tɪ, -a muv nɪ, Nyɪsɔva, ɔ waa. Kɛɛ, nahuin =nu, -v 'kɪɛ =tue 'o didi-tɔplɪ a tetei 'o, 'plɪ -v 'kɪɛ kvɛ -Juukvɛ a -tɔplɪ -wɔn, 'ke 'o -cɔhlɪn a pipie a -ta 'mu, Nyɪsɔva 'nɪ waa =le =nu. ¹¹-Nyrɔwɔɔ -do, 'ke 'le 'yrɔ 'kwli 'mu, -Juukvɛ a -cɔhlɔnpinyɔ gblaka, ɔ wlvugba-tɔplɪ 'la, 'ke 'o Nyɪsɔva a -cɔhlɔn a -ta 'mu, ɔ wlvugba-tɔplɪ a -gbɛ a dablo gba, ɔ wlv 'le Nyɪsɔva a kayu gbo pa, 'ke 'le 'a -gblo a 'hɔn a nɔnɔ 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu Nyɪsɔva le 'batɪ, 'ke bɔ 'wɔwla 'a nahuin a dɛ 'kuku. -Cɔhlɔn a -gbɛ, v nyu 'mu =tɪɔ 'dɪɔ, 'v nyu 'tɔ po. ¹²Kɛ'ɛ nɪ, -Yusu a dɛ nɪ la -wɛ 'mu. ɔ wɛɛn ke, 'ke bɔ =tɪɔ 'dɪɔ 'mu, bɔ 'wɔ 'o tu 'yie 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'a dablo nu, ɔ 'mu 'a daku a dɛ 'kuku 'wɔwla. ¹³'A -tɪ, -a 'nɪ kvɛ 'le 'klɛɛ lele -Juukvɛ a dɛ -wɔn. Kɛɛ, -tɛ -Yusu 'Kɪsɔ nu, ɔ wɛɛn ke, 'ke bɔ -haa 'a -tɪ lɛ, -ba wɛɛn -wɛ ke, 'ke -ba -ha 'klɔ -gbo a -tɔplɪ mɛ lɛ, -ba kvɛ -Yusu -wɔn, =betɪ bɔ di -a nɪ -tɪ lɛ -haa, ¹⁴-ɛ nue, kɛ nɔ 'klɔ -gbo ke, -a 'de nɔ =hapɔ'dɪɔ kɔ, ɔ hie 'klɔ. 'Ke -a nɪ =hapɔ'dɪɔ nɪ 'le Nyɪsɔva 'hɪvɪn 'mu, 'ke 'le -a mu ye 'mu. =Hapɔ'dɪɔ a -gbɛ, nɔ -aa lɛ =mɔ.

¹⁵'A -tɪ, -ba baa Nyɪsɔva, 'ɛ nɪ tɪ, kɔ, -ba -nyo 'wio, 'ke 'le -Yusu 'a 'dɔ 'kwli 'mu. Baale =nu, -a nyo baa, ɛ 'wɛ =nɔ -cɔhlɔn ye, -aa -ha, 'ke 'o Nyɪsɔva -wɔn, 'v nye nahuin tɔɔ, -ɛ mɔ, -a mu mɔ 'a nahuin nɪ. ¹⁶Ba nu 'a nɪ 'biɛnvɔ -tɔnahuin =hapudɛ 'mu, kɔ, ba -hihɛ 'mu lɛ 'ɛ nɪ tɪ, -ɛ nue, -cɔhlɔndv a -gbɛ, nɔ-v Nyɪsɔva ke klu.

¹⁷Ba =tuu 'o 'a nɪ 'cɔvɛ a ye'mɔnaanyɔ 'o. Ba po 'waa =tɔwin nɔvɛ ye gbo, -ɛ nue, nɔ-v 'a mu 'yie =tu, -ɛ die nu, a 'nɪ -han Nyɪsɔva a 'hru bɔ wɔn -ha. 'ɛ mɔ -tɛɛ, Nyɪsɔva diu wɔn 'nɪ =gba, v 'mue kle -hɪhɪa, -tɛ v nɪ 'waa -kvan a nunue. 'A -tɪ, -tɛ ɛ nɪ lɛ 'mu, ba =tuu 'o, -ɛ die nu, v 'mu -kvan nu, 'ke 'le 'manv 'kwli 'mu. 'Bɪa 'ba 'nɪni =tuu 'o, -ye 'waa =wɪ di bi =hlɔn. 'Waa =wɪ 'bɪ bi =hlɔn, -ye dɛ a -gbɛ, ɛ 'dɛɛ bɛ -hɛ 'a mu 'mu.

¹⁸Ba 'cipi 'o, ba da Nyɪsɔva, 'ke 'o -a mu -wɔn, -ɛ die nu, ɔ 'mu -a mu 'mu -hɛ. -A yie nɪ, -ɛ mɔ, -a nɪ =wlv 'nɪ yɛɛ =le -a mu -tɪ. -A nye 'nɪ -hɔvɛ 'ɛ nɪ tɪ, 'ke -ba nu =hapudɛ. ¹⁹Ba da -wɛ Nyɪsɔva, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'mu 'hru -nyi, 'mu 'le 'a mu -wɔn di 'tata a tɪ 'yri.

'Lele'ɔwɔwinte

²⁰Nyɪsɔva =nu, -ɔɔ -a mu kegbowɛɛnɛ -nyi, 'ke 'le -a nɪ =wɪ ke, nɔ- ha 'le -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'kukɔnyɔ -heyri, ɔ -hɪɔ 'klɔ, ɔ nuɔ -a nɪ 'yie=tunyɔ gblaka 'mu. -Yusu a -gbɛ a dablo, nɔ- Nyɪsɔva nu, ɔ =tue 'yrɪ yrayrɪ, ɔ kɔ -a mu 'hɛɛn. 'Yrɪ yrayrɪ a -gbɛ, ɪ di hie 'klɔ. ²¹-Tɛ ɛ nɪ lɛ 'mu, Nyɪsɔva bɔ -nyi 'a mu 'klɪ, -ɛ die nu, a 'mu 'a =wlv a dɛ nu. Nyɪsɔva a -gbɛ, nɔ- die nu, a 'mu

dε =nυ nu, -εε =nɔ ke klu, -ε nue, 'ke -Yusu 'Klɪsu nɪ 'le 'a nɪ =wɪ ke. 'A -tɪ, -Yusu 'Klɪsu bɔ kɔ -tɪ a 'yɪ'buaale, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo. Ke'ε nɪ, bɛ nɪ 'mυ.

Wlɔnlɛ-gbugba

²²'Na 'dɪayuo -a, 'nu 'a mυ -wɔn 'nɪ 'cru, -ε die nu, 'mυ 'a mυ 'klɪ -nyi. 'Crunɛ -gbo, ε 'de lɛ hren. 'A -tɪ, 'nu 'a mυ lɛ 'nɪ 'batɪ, ba 'ble 'a wɪntɛ kwa, 'ke 'le 'a nɪ =wɪ ke.

²³=Bo le 'a mυ: -A nɪ 'dɪayu Timote, ɔ 'de 'klɛε lele =jɪ 'mυ nɪ. Ʋ tɔ gbo. 'Bɪa 'bɔ nyre nɔ 'mυ -wɔn 'tata a tɪ 'yɪrɪ, 'bɪa 'nu 'a mυ ye dɪ -mre, -ye ɔ kɔ 'mυ 'hɛɛn, -a mυ dɪ 'le dɪ.

²⁴'N =gba 'a nɪ 'cɔɛ a ye'munaanyɔ 'bii wlɔn lɛ, ɔ kɔ Nyɪsɔa a nahuin 'bii 'hɛɛn. Nyɪsɔa a nahuin, -ɔ nɪ 'le Yitalɪblugba 'mυ, ɔ =gba -we 'a mυ wlɔn lɛ.

²⁵Nyɪsɔa bɔ nu a 'bii =hapɔde 'mυ.

SAKI

a 'cruunɛ, ɔ 'cru la

1 ¹Mɔ Saku ni, -ɔɔ 'cruunɛ -gbo 'cru. 'Mɔ mɔ Nyɔsua kɔ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɔsɔ a -kɔannunyɔ. 'A mu =nu, -v mɔ Nyɔsua a daku, -v 'sɛɛ 'klɔ 'bii -gbo ke gbo, 'a ni 'wio -o.

Nahuin =nu, -v kuo Nyɔsua =wlv ye, nahuin a -gbe, nu- ɔɔ =tɔ -nyi

²'Na -diayuo -a, 'bia 'baa =sɛɛ a gblegblei 'ye, -ye ba nu 'manu -tɛɛ. ³Ba kɔ 'a yiyie, 'bia 'ba 'cipi 'o -Yusu a =wlv a yekuolɛ, =beti baa =sɛɛ 'ye, ɛ die 'ni nu, a 'mu =wlv a 'lɪla kɔ. ⁴ɛ blɛ ye, =wlv a 'lɪla bɛ nue, ba -cɛɛ 'o ye 'bii, kɪkadɛ =de ni ni 'le 'le 'a mu 'mu.

⁵Kɛɛ, 'ke 'le 'a mu -hɛyri, nahuon 'bɔɔ dɛ nu, 'bɔ 'de 'a =tɔ kɔ, -ye bɔ -hva =tɔ a -gbe Nyɔsua, Nyɔsua 'muo =nɔ -nyi, -ɛ nue, Nyɔsua 'ni bla -le 'ɛ ni nahuon =de ye, ɔ nyo =tɔ -hva. Kɛɛ, 'ke 'le =wlv a 'yilɛnɔnɔ 'kwli 'mu, 'ke ɔ nyo 'le =nɔ -nyii. ɔ 'de 'a yru kɔ. ⁶'Bɔɔ =tɔ a -gbe -hva, bɔ nue, 'ke 'le =wlv a yekuolɛ 'kwli 'mu. ɔ ni pue 'le gblɛ, -ɛ nue, nahuon =nu, -bɔɔ Nyɔsua dɛ -hva, gblɛɛ 'le =wlv ke ni, ɔ 'we =nɔ 'yru a 'dvi ye, pepee 'pɪ kle po, 'plu -tɛgbi =nu, ɛɛ 'le -hva, 'ɛ nyi 'le gbaa. ⁷Nahuondu a -gbe, ɔ ni pui 'le -tɛɛ, 'ke dɛ =nu, ɔɔ -hva, Kɔkɔnyɔ Nyɔsua die =nɔ 'ni -nyi. ⁸ɔ mɔ nahuon ni, -ɔɔ 'lii 'hɔn naa, 'ke 'o Nyɔsua a 'hru wlɔn.

=Sɛnyɔ kɔ dɛkɔnyɔ 'hɛen

⁹-Diayu =nu, =sɛɛ nu, bɔ nu 'manu, -ɛ nue, Nyɔsua, nɔ- dio 'le 'yaa. ¹⁰-Diayu =nu, ɔ kɔ dɛ, bɔ nu -wɛ 'manu, -ɛ nue, Nyɔsua, nɔ- dio 'le =tɔ. Dɛkɔnyɔ a -gbe, ɔ yie ni, -ɛ mɔ, ɔ di 'ni 'ku, ɔ 'we =nɔ -piti a -pui ye. ¹¹'ɛ mɔ -tɛɛ, -tɛ 'yru nu, 'bɔ 'le 'wɔ, 'bɔ huan, 'bɔ nye nu, -piti 'u 'yru, kɔ, 'a -pui a 'yilɛnɔnɔ 'ɛɛ 'wan, ke dɛkɔnyɔ nu, ɔɔ wen 'a kɔkɔ-tɔplɪ -kuan 'yri a nue, 'bɔ nyi gbo hie, 'bɔ 'ku.

Ba 'cipi 'o Nyɔsua a =wlv a yekuolɛ, =beti baa =sɛɛ 'ye

¹²Nahuon 'bɔ ni 'o, =sɛɛ 'bɛ nyo 'mu lɛ =tɔ, 'ke bɔ nu dɛ 'kuku, nahuon a -gbe, 'bɔ kɔ =wlv a 'lɪla, 'bɔ 'de sia, 'ke 'o Nyɔsua a =wlv a yekuolɛ a -ta 'mu,

-ye bɔ kɔ plɔ a bleelɛ, -ɛ nue, Nyɩsva dio -nyi 'klɔ yrayrv, ɔ 'nunt -wɛ 'le. 'Klɔ yrayrv a -gbɛ, nɔ- mɔ 'wio, Nyɩsva plɛ, ɔ di nahuin =nu -nyi, -u nuɔ 'mu.

¹³Dɛ 'bɛ nɩ 'o, 'bɛɛ -mɩ 'mɩ lɛ -tɔ, 'kɛ -bɔ nu dɛ 'kuku, -nɩ 'yɛ 'lɛ, -ɛ mɔ, Nyɩsva'a nɩ, ɔ nye nu, -ɛ nue, ɛ 'dɛ nahuon =dɛ kɔ, -bɔ plɛ, ɔ di Nyɩsva 'mɩ lɛ 'nɩ -tɔ, 'kɛ bɔ nu dɛ 'kuku, mɔ, Nyɩsva a -gbɛ, ɔ 'nɩ -tɔ -lɛ nahuon =dɛ 'mɩ lɛ, 'kɛ bɔ nu dɛ 'kuku. ¹⁴-Tɔnahuon a -gbɛ, 'a 'lu a lɛ-hielɛ 'klan, nɛ- nyo 'mɩ lɛ -tɔ, 'kɛ bɔ nu dɛ 'kuku. ¹⁵Dɛ 'kuku a -gbɛ, ɔ 'lu -wɔn lɛ -hie, ti gbi 'bɩ -hi, -yɛ nɩ- ɔɔ nu. 'Bɛɛ klɛ bii, -yɛ ɛɛ 'lɛ ya 'kukvɛ, -ɛ mɔ Nyɩsva a -wɔnhinhren.

¹⁶'Na 'mɩnɩvɛ-dɩayuo -a, a nɩ kaa 'lɛ 'a nɩ dɩɔnɩ! ¹⁷'E nɩ -nyinyidɛ, -ɛ nɔ 'yi lɛ, 'plɩ -ɛ =cɛɛ 'o yɛ, 'kɛ ɛɛ 'lɛ Nyɩsva -wɔn 'mɩ -hɔn, ɔ mɔ 'yrv kɔ -hɔpɔ kɔ yahroyɔ a nununyɔ. Nyɩsva a -gbɛ, ɔ 'nɩ 'ciɩ -lɛ, -ɛ 'wɛ -nɔ yɛ, -tɛ 'yrv nu, 'vɩ 'lɛ yakɔ 'mɩ lɛ -wɛ, gbɩgbɩyɩ 'u 'o lɛ bi. ¹⁸'Kɛ ɔ naa 'lɛ 'a wintɛ 'mɩ, -ɛ mɔ -tɩ a -tɛɛ, ɔ -nyi -a mɩ 'klɔ yrayrv. 'A -gbɛ, nɔ- -hɩɛ, -ɛ die nu, -a 'mɩ yɛ-hɛnahuin =nu 'mɩ 'ya, 'kɛ 'lɛ -tɔplɩ =nu -hɛyɩ, ɔ nu.

Nyɩsva a wintɛ, aa 'wɔn, ba nui

¹⁹'Na 'mɩnɩvɛ-dɩayuo -a, bɩ bi 'lɛ 'a mɩ 'kwli 'mɩ, -ɛ mɔ, ɛ nɩ nahuon, ɔ blɛ yɛ bɔ po 'a 'bɛ nɩvɛ yɛ gbo -tɛɛ, kɔ, ɔ nɩ 'kɩka 'lɛ 'pɔpɩrɛ-tɩ, kɔ, ɔ nɩ bi 'lɛ -wɛ 'yrv 'mɩ 'tata, ²⁰-ɛ nue, nahuon 'bɔ kla 'yrv'mɩbi-tɩ, ɔ 'die 'lɛ -wɛ bɔ nu -tɔplɩ =nu, -ɩ 'sii 'o yɛ, 'kɛ 'o Nyɩsva yɛ. ²¹'A -tɩ, ba hie 'o 'yilɛnyrɛ-tɔplɩ 'bii =nu gbo, -ɩ nɩ 'lɛ 'a nɩ =wɩ ke. A nɩ nu 'lɛ 'klɛɛ lele dɛ 'kuku. Ba =tɔ 'lɛ 'a nɩ dɩɔnɩ, 'kɛ 'o Nyɩsva yɛ, kɔ, 'a wintɛ, a 'wɔn, -ɛ nɩ 'lɛ 'a nɩ =wɩ ke, ba kue =wɩ yɛ -tɛɛ. 'A wintɛ a -gbɛ, nɛ- -wɛ 'lɛ -bɛ waa 'a mɩ, a 'nɩ -han Nyɩsva -wɔn hren.

²²-Tɔplɩ =nu, Nyɩsva a wintɛɛ 'a mɩ tɔɔ, a nɩ pui 'lɛ nɩvɛ yɛ gbo -do, kɛɛ, a blɛ yɛ ba nui. Nahuon 'bɔɔ Nyɩsva a wintɛ nɩvɛ yɛ gbo poo -do, 'bɔ 'nɩnɩ nui, -yɛ ɔɔ 'a dɩɔnɩ 'nɩ kaa. ²³Nahuondɩ a -gbɛ, ɔ 'wɛ -nɔ nahuon =nu yɛ, -ɔɔ 'lɛ 'yɩla 'kwli 'mɩ lɛ ta, -tɛ 'a yɩgbakla nɩ 'mɩ, ɔ nyo 'yɛ. ²⁴'Bɔ 'yo 'klɛɛ, 'bɔ po 'o ke, -yɛ -tɛ 'a yɩgbakla a -gbɛ, ɔ nɩ 'mɩ, ɛ saka -nɔ nɩ. ²⁵Nahuon 'bɔɔ 'lɛ Nyɩsva a tɛtɛi 'kwli 'mɩ lɛ ta, -tɩ =nu, u -tu, 'bɔ nyi nu, -yɛ Nyɩsva dio 'mɩ nu =hapɔdɛ. Nahuon a -gbɛ, ɔ 'dɛ yɛ blɛ bɔ po tɛtɛi nɩvɛ yɛ gbo -do, 'plɩ bɩ -hri -nɔ -wɔn, kɛɛ, ɔ blɛ yɛ bɔ =tui 'o, -ɛ nue, tɛtɛi a -gbɛ, ɩ =cɛ nɩ, 'plɩ 'ɩ kɔ 'klɩ, 'kɛ bɩ =gbɩla -a mɩ, 'kɛ 'lɛ dɛ 'kuku kwa 'mɩ.

²⁶Nahuon 'bɔ plɛ, ɔ -wɔn kɩɛ Nyɩsva, 'plɩ 'bɔ 'nɩnɩ -tu 'a mɛ 'yie, 'plɩ 'bɔ 'kɩɛ pue 'yilɛnyretoto, -yɛ ɔɔ 'a dɩɔnɩ 'nɩ kaa. ɔ nɔ 'nɩ, ɔɔ nu Nyɩsvadɛ, kɛɛ, ɔɔ 'lɛ lɛ 'nɩ 'prɛ -gbɩgbɛ. ²⁷-Tɛɛ a Nyɩsvadɛ, -a nɩ Bu Nyɩsva a -gbɛ, ɔɔ -hɩvɛ, nɛ- mɔ: -Ba kɔ 'lɛ 'kuiyeyuo a dɛ -wɔn, kɔ, nyrv =nu, -v kɔ tɔnɩ 'ku, 'plɩ -vɩ =svɛ 'yɛ, -ba kɔ -wɛ 'lɛ 'waa dɛ -wɔn. 'Ya 'o lele 'lu, -ba =tu -a dɩɔnɩ 'yie, 'klɔ -gbo a 'yilɛnyrɛ-tɔplɩ 'nɩ -han -a mɩ win ke kɔɔ.

A nɩ 'jra 'lɛ nahuin 'yi 'mɩ lɛ

2 ¹'Na -dɩayuo -a, -tɛ a kuo -a nɩ Kɩkɩnyɔ -Yusu 'Klɩsv =wɩ yɛ, ɔ kɔ -tɩ a 'yi'bɩvɩvɩ, a nɩ 'jra 'lɛ nahuin 'yi 'mɩ lɛ. ²=Bo pue nahuiin 'hɔn a

dε ye: Aa wen 'cʉe a nue, tii -do a ti 'yri, -ye nahuiin 'hɔn, nu- pa 'le 'a mu -hɛyri. Ɔ -ye ni 'o, 'ɔ pue 'yilɛnɔwlawli, kɔ 'yilɛnɔbɔyɔ, v nuu -gʉlv 'mu, nɔ- ni 'le nɔ -jio 'mu lɛ. Ɔ -ye =nu, ɔ mɔ =sʉenyɔ'ɔ ni. 'A 'hʉn'mʉlɛpue-tɔplɪ cʉre lɛ. ³-Ye a -nyi nahuon =nu 'wio, -ɔ pue 'yilɛnɔ-tɔplɪ 'hʉn 'mu lɛ, -ye a nɔ: «Yilɛnɔgbata, nɔ- -gbo. Nɔ- -bo ni ke gbo.» =Sʉenyɔ -mɛ -ye, -ye kɛ a nyo ye po: «Nyra 'o -tɛ =nu gbo!» kɔ: «Di 'le, -bo waa mɔ 'na bui =hlɔn gbo!» ⁴'Bia 'baa lɛ 'a nunue nu, -ye aa 'yi 'mu lɛ 'jra nahuin, -ye 'a ni 'lu a le-hiele nyre lɛ 'yi, -ɛ nue, nahuiin 'hɔn =nu -gbahlɔn, a poo ɔ -ye lɛ -bati.

⁵Ba po 'mu nua ye gbo, 'na 'mʉnʉɛ-dɪayuo -a! Ba kɔ 'a yiyie, nahuin =nu, -v 'de dɛ kɔ, kɛ nɔ -tʉtʉ ke, nu- Nyɪsʉa -ha 'le du 'mu, 'ke bu kuo -Yusu =wlv ye. -Yusu a =wlv a yekuole a -gbɛ, ɛ mɔ dɛ gblakaa ni, 'ɛ -hi 'o dɛ a kukɔ 'mu. Nahuin a -gbɛ, nu- Nyɪsʉa -ha -wɛ 'le du 'mu, 'ke bu pa 'le Nyɪsʉa a 'klɔ yrayrv 'kwli 'mu. 'Klɔ yrayrv a -gbɛ, Nyɪsʉa nɔ 'ni, nahuin =nu, -v nʉɔ 'mu, nu- dio 'le 'kwli 'mu pa. ⁶A -mɛ -ye, nahuin, -v 'de dɛ kɔ, a 'ni dʉv =le nahuin. Kɛɛ -ye 'klɔ -gbo a dɛkɔnyv, nu-v 'a mu =sʉɛ =tue, nu-v 'le 'a mu -batiponyv -wɔn lɛ gba. ⁷U -do a -gbɛ lele, nu-v -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu a 'dʉ 'yi lɛ nyre. 'Dʉ a -gbɛ, nu- v -nyi 'a mu, 'a mu =nu, -v mɔ -Yusu a nahuin.

⁸'Bia 'baa 'o Nyɪsʉa a tete gblaka =nu 'o =tuu, v 'cru la, 'ke 'le 'a 'cruɪɛ 'kwli 'mu, -ye aa nu -hapɔdɛ. Tete a -gbɛ, nɛ- mɔ: Nʉɛ -n 'be -tʉnahuon 'mu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ -n nu -n dɪnʉv a 'mʉnʉɛ. ⁹Kɛɛ, 'bia 'baa -tʉnahuin 'yi 'mu lɛ 'jra, -ye dɛ 'kukuu ni, aa nu, -ye Nyɪsʉa a tetei di 'a mu 'ni klɪ, -ɛ nue, a 'wla tete -ye ni. ¹⁰Nahuon 'bɔɔ 'o Nyɪsʉa a tetei 'bii 'o =tuu, kɛɛ, 'bɔ 'wla tetebv -do, -ye ɔ 'wla tetei 'bii ni. ¹¹'ɛ mɔ -tɛɛ, Nyɪsʉaa -do =nu, -ɔ plɛ: =Ni nu 'le -wlawli, ɔ -do a -gbɛ, nɔ-ɔ lele lɛ po: =Ni 'la 'le nahuon. 'A -tɪ =betɪ -bo 'nɪnɪ nu -wlawli, kɛɛ, =ni 'la nahuon, -ye ɛ 'we =nɔ ye, -n 'wla Nyɪsʉa a tetei 'bii ni, -ye 'a -bati kɔ bɪ klɪ -mu.

¹²Nɛ- nue, 'nu 'a mu le: -Tɪ 'bii -gbo, aa =tu, kɔ -tɔplɪ 'bii -gbo, aa nu, ba kɔ 'a yiyie, ni- kɔ ke Nyɪsʉa di 'o 'a mu -bati lɛ poo, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ a nu 'o 'a tetei a 'o=tuule. Tetei a -gbɛ, ni-tɪ -a mu =gbla, 'ke 'le dɛ 'kuku kwa 'mu. ¹³Nahuon 'bɔ 'de nahuin a wɔlɪ kɔ, -ye ti -kɔ 'yri Nyɪsʉa dio 'o -bati lɛ poo, ɔ 'dɛɛ bɔ kɔ -wɛ 'a wɔlɪ. Kɛɛ, nahuon 'bɔ kɔ nahuin a wɔlɪ, -ye Nyɪsʉa di -wɛ nahuon a -gbɛ a wɔlɪ 'ni kɔ.

Nahuon =nu, -ɔ kuo -Yusu =wlv ye, ɔ kɔ bɔ nu -hapɔdɛ

¹⁴'Na -dɪayuo -a, nahuon 'bɔ plɛ, ɔ kuo Nyɪsʉa ye =wlv, kɛɛ, -hapɔdɛ, Nyɪsʉaa -hʉa bɔ nu, 'bɔ 'nɪnɪ nue, -ye nahuon a -gbɛ, 'a pupowin, ɪ 'ni da =le dɛ =de. 'Bɔɔ lɛ Nyɪsʉa a =wlv a yekuole nu, -ye ɛ 'die 'le -wɛ bɛ waa =nɔ, 'ke bɔ =ta 'le Nyɪsʉa a yrv wɔn. ¹⁵-Bakla =de, 'ke 'le 'a mu -hɛyri, -Yusu a nahuon -ye, nɔ- 'de 'hʉn'mʉlɛpue-tɔplɪ kɔ dididɛ 'hɛɛn kɔ. ¹⁶'Bia 'baa -dɪayu a -gbɛ le, -ɛ mɔ: «Nyɪsʉa bɔ ni 'o -mu -wɔn! Pue -tɔplɪ 'hʉn 'mu lɛ -tɛɛ, -bo di dɛ, =mu =mra!» Kɛɛ -ye -tɔplɪ a -gbɛ, ɔ 'de kɔ, 'ba 'nɪnɪ -nyi =nɔ,

-ye 'a ni pupowin, ɪ 'ni da -le dɛ =de. 17Kɛ ɛ -ti 'mu, 'ke 'o Nyɪsua a =wɫɔ a yekuolɛ -wɔn. Nahuon =de 'bɔ =tui, -ɛ mɔ, ɔ kuo Nyɪsua ye =wɫɔ, 'plu -hapudɛ, Nyɪsuaa -hva bɔ nu, 'bɔ 'nuni nue, -ye 'a Nyɪsua a =wɫɔ a yekuolɛ, ɛ mɔ -gbɔgbɛɛ ni.

18-Tado, kɛ nahuon -ye di po: «=U -ye kuo Nyɪsua ye =wɫɔ, =v -ye 'vɔ 'yilɛnɔ-tɔplɪ nu.» -Ti 'n di =nɔ ye =tu, ɪ ni- -gbo: «Tɔvɛ 'mu, -tɛ -n nu Nyɪsua a =wɫɔ a yekuolɛ a kɔkɔ, 'plu =nuni nu 'yilɛnɔ-tɔplɪ, 'na -gbɛ, 'yilɛnɔ-tɔplɪ, 'nu nu, 'mui -mu tɔɔ, -ɛ die nu, =mue 'ye, -ɛ mɔ, 'n kuo Nyɪsua ye =wɫɔ.» 19'N yie ni, -ɛ mɔ, -n pui -tɛɛ, -ɛ mɔ, Nyɪsua 'ya -do. 'Nu -mu 'ni le: ɛ nu -tɛɛ, 'kuo -hɔn, ɔ pui -wɛ -tɛɛ, -ɛ mɔ, Nyɪsua 'ya -do. 'A -ti, nɛ- kɔ 'hɪhrɔlɛ ɔɔ 'hɪhrɔ, hvannu a -ti. 20-Mɔ =nu, -ɔ 'de 'lu a lɛ-hiele kɔ, =bo tɔvɛ -mu, -ɛ mɔ, 'bia =ni kuo Nyɪsua =wɫɔ ye, 'plu =nuni nu =hapudɛ, -ye -na Nyɪsua a =wɫɔ a yekuolɛ, ɛ mɔ -gbɔgbɛɛ ni. 21-A ni bu Abrahamu a -ti bi bi 'le -mu 'kwɫi 'mu. Abrahamu a -gbɛ, ɔ -wɛ la -wɔn, 'ke bɔ =tuu la 'o Nyɪsua, =betɪ bɔ di 'a 'yu Yisaki -ha, 'ke 'o Nyɪsua a -cɔhlɔn a -ta 'mu. 'A nunude a -gbɛ a -ti, Nyɪsua 'ɔ 'sio la 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye. 22-N nye 'ni 'ye, -ɛ mɔ, ɔ kuo la Nyɪsua ye =wɫɔ 'dɔ. Nɛ- nue, 'ɔ -wɛ la -wɔn, 'ke bɔ nu la 'ɛ ni dɛ, Nyɪsuaa la =nɔ -hva. 'A nunu-tɔplɪ a -gbɛ, ni- nue, 'a Nyɪsua a =wɫɔ a yekuolɛ 'ɛ 'sii la 'o ye. 23-Tɪ =nu, v 'cru la, 'ke 'le Nyɪsuaacrɪnɛ 'kwɫi 'mu, ɪ mue la -wɔn 'lu. -Ti a -gbɛ, ni- -gbo: «Abrahamu kuo la Nyɪsua ye =wɫɔ. Nɛ- nue, Nyɪsua 'ɔ 'sio la 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye,» 'plu Nyɪsua 'ɔ dɔɔ 'a ninatumu. 24'A -ti, a nye 'ni 'ye, Nyɪsuaa 'o nahuon ye 'ni 'sii, 'ke 'o 'a dɪnɔ ye, 'ke 'o nahuon a -gbɛ a -hapudɛ ɔɔ nu, a -ta 'mu, ɛ 'de bɔ plɛ, ɔ kuo Nyɪsua ye =wɫɔ -do.

25'Ya 'o lele 'lu, 'lalunyrɔ Rahabu a -ti bi bi -wɛ 'le -mu 'kwɫi 'mu. Ti -kɔ 'yri Yisraekɔvɛ a leleenyu pa la 'waa 'dɪnɔ 'mu, ɔ -huɔ la 'mu ni -tɛɛ, 'ɔ tɔɔ la -nu ke'bɛɛhru, -ɛ die nu, v 'ni -hiun la 'la. Dɛ a -gbɛ, ɔ nu la, nɛ- nue, Nyɪsua 'ɔ 'sio la 'o ye, 'ke 'o =nɔ ye.

26-Ye 'kleɛ, -tɛ -tɔnahuon nu, -hɔnhlɔn 'bɔ 'de 'le =nɔ 'mu ni, 'ɔɔ 'kɔ, kɛ'ɛ ni, ɛ -ti 'mu, 'ke 'o Nyɪsua a =wɫɔ a yekuolɛ a -ta 'mu. Nahuon 'bɔ nyi -tu, -ɛ mɔ, ɔ kuo Nyɪsua ye =wɫɔ, 'plu 'bɔ 'nuni nu -hapudɛ, -ye 'a =wɫɔ a yekuolɛ, ɛ mɔ -gbɔgbɛɛ ni.

Ba -tu 'a ni mɛ 'yie

3 1'Na -diayuo -a, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuin 'plɔplɔ ni 'ya 'le Nyɪsua a -ti a tɔɔnyu 'mu. Ba kɔ 'a yiyie, -a mu -gbo, -vɔ Nyɪsua a -ti tɔɔ, 'bia -ba nu dɛ 'klan, -a ni -bati, Nyɪsua di -a mu lɛ poo, ɪ di 'ni 'yakla, ɪ 'mu 'o nahuin =nu 'mu -hi, -v 'nuni tɔɔ Nyɪsua a -ti. 2-A 'bii, -aa lɛ 'ni kɪka, 'ke 'o -tɔplɪ 'plɔplɔ, -aa nu a -ta 'mu. Nahuon 'bɔ ni 'o, 'a pupowin 'bɪ nɔ 'yi lɛ 'ɛ ni ti, 'bɔ 'nuni kɪka lɛ, -ye nahuon a -gbɛ, ɔ -cɛɛ 'o ye, ɛ =hen 'nyrɛ, ɔ -wɛ 'le =le bɔ nue, 'a nunuklɔ 'bii bɔ 'sii 'o ye. 3=Bo pue -so a dɛ ye. 'Plu =muo 'o ke mu 'ya, -n kɔ -bo kɔ 'le 'plɔdɛ wɔn, -ɛ kɔ 'mu 'lili naa 'le. 'Lili a -gbɛ, ni-ɪ -mu 'mu -hɛ, =ni nyo 'o 'hru wɔn po, -tɛgbi -nu 'le -hva, ɔɔ 'le -mu gba. 4=Bo pue lele 'blagbe a dɛ ye, -ɛ kɔ

danu, uu yrayru po. -Beti 'blagbe a -gbe be 'bua, -beti pepe gblaka be nye gba, 'blagbenaanyo, wolo 'cicre oo nu, 'o nye 'o 'hru wlon le po. ⁵Ke'e ni, e -ti 'mu, 'ke 'o -a ni me -won. -Hapoko, 'e 'cumi, kee 'a nunu-tapti 'bua ni.

-Ba pue lele na'klame a de ye. E -we 'le tii -do a ti 'yri be po -citu-gble 'to ni. ⁶-A ni me 'we -no nahru ye. E mo 'yilenyrede'e ni, 'e ni 'le -tunahuon wlon. 'A nunu-tapti, i nye 'ni nu, -tunahuon a 'klo 'oo 'yi le nyre. Medu a -gbe, e 'we -no nahru ye, -u 'be, 'ke 'le -tunahuon 'mu. Nahru a -gbe, -tunahuon a 'klo 'bii, no- uu 'yi le nyre. 'Ke uu 'le 'kuo -huan a nyigblaka 'mu -hon. ⁷-Tunahuon, o -we 'le bo naa 'e ni de ni: 'kwla gbo a dehvei, ko nobli, ko wlowlo-tapti, ko -hrin 'heen. ⁸Ke'e, nahuon -de 'die 'le -we bo ko 'a dionu a me win ke. 'A me a -gbe, e mo 'yilenyrede'e ni, 'e 'ni -wle -le.

'A nunu-tapti, i mo 'kvei, 'u nahuin le 'lila. ⁹Ne- -aa nu, -aa Nyisua 'wio -nyi, o mo -a ni Bu, ko, o mo -we -a ni Koko. E -do a -gbe, ne- -aa -we 'mu 'ba, nahuin -nu, Nyisua nuu 'a ye'wenyu 'mu, -a nyu 'jro -won po. ¹⁰Wuntoo -do a -gbe wlon, 'ke wiin 'le 'mu -hon, -aa Nyisua 'wio -nyi, o -do a -gbe wlon, 'ke wiin -we 'le 'mu -hon, -aa nahuin 'jro -won po. 'Na -diayuo -a, de a -gbe, e 'de 'o le no. ¹¹E 'de 'nihu -de ko, o ko wlon, tii -do a ti 'yri, -hap'niee 'le 'mu -hon ko 'nie -huan 'heen. ¹²'Na -diayuo -a, -a 'die -hlan a 'yee, bubuotu bu di -hunmrakui tu, ko, -a 'die -hlan -we a 'yee, -gbugbonotu bu di bubuokui tu, ko, -a 'die -hlan -we a 'yee, 'nihu, o ko wlon 'tanee 'le 'mu -hon, tii -do a ti 'yri -hap'niee be -we 'le 'mu -hon.

-To -nu, Nyisuaa nahuin -nyi

¹³'Ke 'le 'a mu -heyri, nahuon 'bo ni 'le, 'bo ple, o ko -to, -ye 'a nunuko bo 'sii 'o ye, ko, bo -to 'le 'a dionu, -e die nu, nahuin 'mue -tee pue, -e mo, nahuon a -gbe, o ko -to. ¹⁴Ke'e, -ni ko ca 'do, ko, -na -wlu 'bu nyre 'yi le, ko, -nu -n -do a plo a bleele le -mo, -ye -ni po 'le -n dionu a -pli, -e mo, -n ko -to. 'Bta -nu le 'pupre nu, -ye hi' ni, -nu le 'du. ¹⁵-Todu a -gbe, -n ple, -n ko, e 'de Nyisua, o 'dio -mu -nyi. Ke'e, -tunahuin a -to' ni. -Todu a -gbe, 'kuo -huan a nyigblaka, no-nyo nahuin -nyi. ¹⁶-Te -nu, -tunahuin ko 'o ca, ko, -te uu 'o 'waa dionu a plo a bleele -do le -mo, kegboweenle 'de 'o ni, ke'e, 'yilenyre-tapti a gbleglei, ni- i 'o 'lu -won mue. ¹⁷Ke'e, nahuon 'bo ni 'o, 'bo ko -todu -nu, Nyisuaa nahuin -nyi, -ye nahuon a -gbe, o 'sii 'o ye, -ye o nye 'ni nu, nahuin 'bu kegboweenle ko, ko, o 'ni 'yaa -le 'le 'a dionu, kee -ye oo nahuin ye gbo po nua, 'ke 'o 'waa 'o-tuule a -ta 'mu, 'o ko nahuin a wlu, ko, 'e ni ti, 'oo -tapti nu, -i no 'yi le. ¹⁸Nahuon a -gbe, o ko -wlu no 'yi le, 'plu -o nye nu, nahuin 'bu kegboweenle ko, 'a nunu-tapti a -gbe 'kwli 'mu, -hapode di 'le 'mu -hon. Nahuon a -gbe, o 'we -no 'didonyo ye: 'didu-tapti, oo 'do, 'didu-tapti a -gbe, ni- o di 'ce.

Ba yraa 'klo -gbo a 'yilenyre-tapti, ba nu'e Nyisua 'mu

4 ¹'Ke 'le 'a mu -heyri, 'ke ye-wonwonle ko -yue 'heen, i ni 'le. -Be' i -hon 'mu 'le? 'Ke u 'le 'a ni 'yilenyre-wlu ke 'mu -hon, -wlu -nu,

-tu 'yilenc-wlt ye -wɔn. 2-Tɔplɪ -nu, 'a nɪ =wlu -hva, a 'di kɔ. Nɛ- nue, 'aa nahuin a 'lila le -mɔ. -Tɔplɪ -nu, 'a nɪ 'bienu kɔ, nɪ- kɔ ca aa =tu, kɛɛ, a 'nɪ kuɪ -le. Nɛ- nue, 'aa =yʊɛ po, kɔ, 'aa ye -wɔnɔn. -Tɔplɪ -nu, aa -hva, a 'nɪ kuɪ -le, -ɛ nue, a 'nɪ 'batɪ -le Nyɪsua le, 'ke bɔ -nyɪ 'a mu. 3-Betɪ ba -hɪ Nyɪsua, ɔ 'nɪ -nyɪ -le 'a mu nɪ, -ɛ nue, -tɛ aa 'a -hɪhva nu, ɛ 'nɪ blee -le 'a plɔ. -Tɔplɪ a -gbɛ, a nyɪ 'nɪ -hva, -ɛ die nu, a -do, a 'mu plɔ a bleele kɔ.

4-Tɛ -wlawlinyɔɔ nu, ɔɔ 'o 'a tɔ gbo hie, ɔɔ -wlawli nu, ke aa nu, 'aa 'o Nyɪsua gbo hie, 'a nuɛ 'klɔ -gbo ke a 'yilenyre-tɔplɪ 'mu. Ba kɔ 'a yiyie, nahuon 'bɔ nuɛ -tɔplɪɔ a -gbɛ 'mu, -ye ɔ yraa Nyɪsua nɪ. 'Nu lele 'a mu 'nɪ le, nahuon =nu, ɔ nuɛ 'klɔ -gbo a 'yilenyre-tɔplɪ 'mu, nɔ- kɔ =wlu yraa Nyɪsua. 5'A nɪ 'ye 'le, -ɛ mɔ, -tɪ -nu, Nyɪsua a 'crunɛɛ =tu, ɪ mɔ -gbɔgbekɔ nɪ. -Tɪ a -gbɛ, nɪ- -gbo: «Nyɪsua a -Hihɪu -gbo, ɔ -nyɪ -a mu, ʊ -hva bɔ kɔɔ -a mu win ke 'bii.» 6-Ye 'klɛɛ, Nyɪsua, ɔɔ -a mu -nyɪ 'klɪ, 'ke 'le -gbɔgbekɔ 'kwli 'mu, 'ke -ba -wɔn 'yilenyre-tɔplɪ 'bii =nu ye, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ʊ nu la 'a 'crule, 'ke 'le Nyɪsua a 'crunɛɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: «Nyɪsua 'nɪ -hva -le nahuin =nu, -ʊ 'le 'waa dɔnɔ 'yaa, kɛɛ, nahuin =nu, -ʊ 'le 'waa dɔnɔ -tɪɔ, nu- ɔ -hapɔdɛ 'mu nu, 'ke 'le -gbɔgbekɔ 'kwli 'mu.»

7'A -tɪ, ba -tɪɔ 'le 'a nɪ dɔnɔ, 'ke 'o Nyɪsua ye. Ba -wɔn 'kuo -hɪn a nyɪgblaka ye, ɔ 'mu 'a mu -wɔn hren. 8'Ba 'mɔɛ Nyɪsua ye, ɔ 'mu -wɛ 'a mu ye 'mɔɛ. 'A mu dɛ'kukununyɔ, a nɪ nu 'le 'klɛɛ lele dɛ 'kuku. 'A mu =nu, -ʊ 'lii 'hɔn naa, 'a nɪ =wlt bɪ 'sii 'o ye. 9'A nɪ dɛ 'kuku -gbo, a nu a -tɪ, 'kla bɔ 'ya 'a mu -wliye. Ba nu wɔlt le, kɔ ba we. Ba 'kee 'cɪca, ba we -hien. Ba 'kee 'manɔ a nunue, kɛɛ, 'kla bɔ 'ya 'a mu -wliye. 10'Ba -tɪɔ 'le 'a nɪ dɔnɔ, 'ke 'o Kɔkɔnyɔ Nyɪsua ye, ɔ 'mu 'le 'a mu 'yaa.

A nɪ poo 'le 'a nɪ 'bienu -bati le

11'Dɪayuo -a, a nɪ =tu 'le 'a nɪ 'bie -tɪ -hɪn yɛ! Nahuon =nu, -ɔɔ 'a 'be -tɪ -hɪn yɛ =tu, kɔ, ɔ nyo -bati le poo, nahuon a -gbɛ, ɔɔ =tu -tɪ -hɪn, 'ke 'o Nyɪsua a teteɪ -wɔn, kɔ, Nyɪsua a teteɪ a -gbɛ, nɪ- ɔɔ -bati le poo. 'Bɪa -nu Nyɪsua a teteɪ -bati le poo, -ye ɛ -hen 'nyɛɛ, -nɪ =tui -le 'o, kɛɛ, -n nyɪ le poo -bati. 12'Nyɪsuaa -do, nɔ-ɔ nahuin 'a teteɪ -nye, kɔ, ɔ -do, nɔ- ble ye -bɔ pui -bati le. ɔ -do, nɔ- -wɛ 'le -bɔ waa nahuin, kɔ, ɔ -do, nɔ- wɛ 'le -bɔ nue, bɔ -wɛ gbo. -Mɔ =nu, -ɔɔ -n 'be -tɪnahuon -bati le poo, nahuon tɪo- -n ple -n 'ya 'mu 'le?

A nɪ 'yaa 'le 'le 'a nɪ dɔnɔ

13'Ba po 'o nva gbo, 'a mu =nu, -ʊ le po: «Keke, -ɲaɲa, 'ke -a di -ɲa 'le 'dɔ -gbo -hee' 'dɔ =nu 'mu mu, -a 'mu 'le 'yɪv -hi, -a 'mu 'le kuɛɛ hra, -ɛ die nu, -a 'mu 'wliye 'ye -tɛɛ.» 14'A mu a -gbɛ, -ʊ le 'pɔpɛɛ nu, -be dɛ, -ɛ di -ɲa 'lu -wɔn mue, a yie nɪ? -Hɪnhlɔn =nu, aa po, ʊ 'we =nɔ -jɪv ye. 'Bɔ 'hɪɪ, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, tii -do a ti 'yɪɪ, -ye ʊ -gbɛ 'le le. 15'Ke a kɔ ba po wɛn: «Kɔkɔnyɔ Nyɪsua 'bɔ nye -hva, -ye -a di po -hɪnhlɔn, kɔ, dɛ -gbo -hee' dɛ =nu, -a 'mue

nu.» ¹⁶Kεε, nε- a hie 'o gbo, 'aa 'le 'a ni dɔnɔ 'yaa, 'aa -we 'a ni dɔnɔ a -pli po. 'Baa le 'a ni dɔnɔ a 'le'yaale nu, ε nyre le 'yi. ¹⁷'A -ti, ba kɔ 'a yiyie, nahuon -nɔ, -ɔ yi -hapɔde a nule, 'plu -ɔ 'nuni nue, nahuon a -gbe, ɔɔ nu de 'kuku.

Dekɔnyɔ, ba -tu 'a ni nunuklɔ 'yie

5 ¹'A mu dekɔnyɔ, ba po 'mu nua ye gbo! Ba we, -sɔe a di 'ye a -ti, 'kla-wliye'yiya, -ε di 'a mu ye a -ta 'mu, ba nu wɔli le. ²'A ni kukɔ-tɔpli -hɔn ni, kɔ, 'hrɔ be 'a ni 'hɔn'mulepue-tɔpli ni. ³=Jawe nyre 'a ni 'wliye le 'yi. =Jawe a -gbe, nε- die 'a mu tɔɔ, -ε mɔ, a 'de 'a ni kukɔ-tɔpli -kuan 'yri nuu -tεε, kɔ, nε- di 'a ni 'hɔn 'yi le nyre, -ε 'we =nɔ ye, -tε na bɔ 'nuni hien wen 'a mu. =Hapɔkɔ, =a ni 'le 'lele'bɔɔti 'kwli 'mu, 'plu 'klɔ 'mu 'o 'mu -hɔn, kεε, a 'kie 'kukue kukɔ-tɔpli le. ⁴'Plu, nahuin =nɔ, -v nu -kuan, 'ke 'le 'a ni -cii ke, a 'diu 'pεε. Ba po 'o nua gbo, -tε nahuin a -gbe, vɔ 'le win 'yaa, 'vɔ we. 'Waa -hienwewin a -gbe, ɪ nyre 'le Nyɪsua -wɔn ni, -ɔ mɔ 'klɔ 'bii -gbo a Kukɔnyɔ. ⁵Ti 'bii, a -hi nɔ 'klɔ ke, 'ε ni de, aa -hɔa, a kɔε ni, kɔ, 'a ni plɔ a bleelε -do, nε- aa le =mɔ. Aa o di de -tεε, 'a 'bua, -ε 'we =nɔ 'wlugba-tɔpli ye, -u 'bua, 'plu vɔ 'la, 'ke 'o 'a didie a -ta 'mu. ⁶Nahuin =nɔ, -v 'sii 'o ye, nɔ- a poo hi-bati le, 'a 'lɪlɔ le, -ε nue, v 'dee bɔ -wɔn 'a mu ye.

Ba 'la =wɔ, -Yusu a 'lediti 'mɔε ye

⁷'Na -diayuo -a, ba kɔ =wɔ a 'lɪla, ε 'mue gba -gbagba, Kukɔnyɔ -Yusu 'mu 'le di. Ba 'ye ke 'didɔnyɔ, -tε ɔɔ nu, 'ɔɔ -tɔpli 'dɔ, 'plu 'ke 'le =wɔ a 'lɪla 'kwli 'mu, 'ɔɔ ye-hɛnu -pre, kɔ, 'lele'bɔɔnu 'hɛn, 'ɔ 'ble kwa -bleble, 'εε -tɔpli a -gbe a 'ciɛti ke ye. ⁸'A ni -gbe, ba 'la -we =wɔ. 'A ni =wɔ ni bi 'le -hlɔn. -A ni Kukɔnyɔ a 'lediti 'mɔε ye.

⁹'A ni yiyεε 'le -ti, -diayuo -a, -ε die nu, Nyɪsua 'ni -han 'a mu -bati le poo. Ba kɔ 'a yiyie, -batiponyɔ -Yusu a 'lediti 'mɔε ye, 'ke ɔ ni 'o 'majɔ 'yri. ¹⁰'Na -diayuo -a, Nyɪsua a winwɔn-henyɔ =nɔ, -vɔ la 'pre, 'ke 'le Kukɔnyɔ Nyɪsua a 'dɔ 'kwli 'mu, ti -hi la a ti 'yri, 'waa -ti bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu. U kɔ la =wɔ a 'lɪla, =beti bɔv la -sɔe 'ye. 'A ni -gbe, ke ba nu -we =wɔ a 'lɪla a kɔkɔ. ¹¹-A nɔ 'ni, Nyɪsua a winwɔn-henyɔ a -gbe, v kɔ la plɔ a bleelε, -ε nue, v 'de sɪa, 'ke 'o Nyɪsua a =wɔ a yekuole -wɔn. Nyɪsua a nahuon, -ɔ mɔ Sɔbɔ, ɔ -mε -ye, a 'wɔn 'a -ti ni, -tε ɔ nu la =wɔ a 'lɪla a kɔkɔ, 'ke 'le -sɔe a 'yiyε 'kwli 'mu. A 'wɪn -we ni, -tε Kukɔnyɔ Nyɪsua nu, 'plu 'a -sɔe a 'yiyε a -gbe, -hapɔde 'ε -hɔn 'le 'kwli 'mu. 'E mɔ -tεε, Kukɔnyɔ Nyɪsua, ɔ kɔ -tɔnahuin a wɔli, kɔ, 'ɔ nyu -we -hapɔde 'yi -hlɔn le nu.

¹²'Na -diayuo -a, de gblaka, 'n -hɔa =bɔ le 'a mu, ε nε- gbo: A ni 'sɔ 'le! A ni 'sɔv 'le yakɔ, a ni 'sɔv 'le -we -tɔtɔ, a ni 'sɔv 'le -we 'ε ni de =de. 'Be 'ya iin 'mu, ke ba po iin, mɔ, 'be 'ya 'sɔn 'mu, ke ba po 'sɔn. Ke ba nu, Nyɪsua 'ni -han 'a mu -bati le poo.

¹³'Ke 'le 'a mu -heyri, nahuon 'bɔ ni 'le, 'bɔɔ =sɔe 'ye, -ye bɔ da Nyɪsua, Nyɪsua ɔ 'muo 'mu -hε. Nahuon 'bɔ ni 'o, 'manɔ 'bɔ nyo nu, -ye bɔ bree

Nyɪsua -wɔn. ¹⁴Nahuon 'bɔ nɪ 'le 'a mu -heyri, 'bɔ kɔ 'hʊn a hinhren, -ye bɔ da 'cʊe a ye'mʊnaanyɔ, ʊ 'muo 'nyra 'lu po, 'ke 'le Kʊkɔnyɔ a 'du 'kwli 'mu, ʊ 'mu Nyɪsua da, 'ke Nyɪsua bɔ -wɔ 'a 'kʊe. ¹⁵Bʊ da Nyɪsua, 'bʊ kuo =wɔ ye, -e mɔ, dɛ =nu, ʊʊ -hua, Nyɪsua die 'nɪ nu, -ye Nyɪsua di 'hʊnhrennyɔ a -gbe a 'kʊe 'nɪ -wɔ, ɔ 'muo ye 'mu 'ba. 'Bɔ nu o dɛ 'kuku, Nyɪsua di 'a dɛ 'kuku a -gbe 'nɪ 'wɔwla.

¹⁶'A -tɪ, dɛ 'kuku, a nu, ba wɛɛn yrɛ, kɔ, ba da Nyɪsua, 'ke 'o 'a nɪ 'bienu a -ta 'mu, -e die nu, Nyɪsua 'mu 'a nɪ 'kʊeɪ -wɔ. Nahuon =nu, ɔ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye, 'a Nyɪsua a dida kɔ 'klɪ, 'ke Nyɪsua bɔ nu dɛ =nu, nahuon a -gbe, ɔɔ -hua. ¹⁷Nyɪsua a winwɔn-henyɔ, ɔ mɔ Eli, 'a -tɪ bɪ bi 'le 'a mu 'kwli 'mu. -Tɛ -a nɪ 'mu, kɛ ɔ nɪ la -wɛ 'mu. Nɔ- da la Nyɪsua, 'ke 'le 'a =wɔ 'bii ke, 'nu 'nɪ -han la di. Kʊe 'o -nyɔwɔ =nu 'yie 'mu gbo, 'nu 'de di, 'ɛ nu 'yru ta kɔ yakʊeɛ -huonnɔ. ¹⁸-Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye ɔ da la lele Nyɪsua nɪ, 'ke 'nu 'mu la =hlɔn bi. -Tɛ ɔ dɔ la 'klɛɛ, -ye Nyɪsua wɔn la nɪ, 'nu 'ʊ 'tati la lele didie, -ye 'didɔ-tɔplɪ =ga la lele nɪ.

¹⁹'Na -ɔtɔyuo -a, 'ke 'le 'a mu -heyri, nahuon 'bɔ hie 'o Nyɪsua a 'hru gbo, -ʊ mɔ -tɪ a -tɛɛ a 'hru, ba -hɔ 'mu, -e die nu, ɔ 'mu 'o Nyɪsua a 'hru a -gbe wɔn bi. ²⁰Ba kɔ 'a yiyie, nahuon =nu, ɔ -hɛ 'a 'be a -gbe 'mu, ɔ waa =nɔ nɪ, 'ke ɔ 'de Nyɪsua -wɔn hren, ɔ 'nɪ -han 'wan. =Betɪ dɛ 'kuku bɛ -huo, Nyɪsua die 'nɪ 'wɔwla.

PIELI A YE-HECRUUNLE

ɔ 'cru la

1 ¹Mɔ Pielɪ, -ɔ mɔ -Yusu 'Klɪsɔ a -wɔnnaanyɔ, 'mɔɔ nɪ, -ɔɔ 'cruunɛ -gbo 'cru. 'A mɔ =nɔ, -v mɔ Nyɪsɔ a nahuɪn, -v 'sɛɛ 'blɔgbɪ =nɔ ke gbo, -ɪ mɔ Pɔnblɔgba, Galatɪblɔgba, Kapadɔsɪblɔgba, Asɪblɔgba, kɔ Bitɪnɪblɔgba 'hɛɛn, 'a mɔ'v nɪ, 'nɪ -wɔn 'cru. 'A mɔ mɔ 'dagbɪ'ɪ nɪ, 'ke 'le 'blɔgbɪ a -gbɛ 'mɔ. ²Si la a tɪ 'yri, -a nɪ Bu Nyɪsɔ 'ɔ -yri la, 'ke bɔ -ha 'le 'a mɔ du 'mɔ, 'ke ba 'ya 'a nahuɪn 'mɔ. 'Ke ɔ naa 'le 'a -Hɪhiu 'mɔ, 'ɔ nue, 'a 'ya 'a nahuɪn 'mɔ, -ɛ die nɪ, 'a 'mɔ 'o -Yusu 'Klɪsɔ 'o =tuu, kɔ, -Yusu 'Klɪsɔ a -gbɛ a dablo 'mɔ 'a nɪ dɛ 'kuku 'wɔwla, -ɛ die nɪ, 'a 'mɔ 'o ye 'sɪi, 'ke 'o Nyɪsɔ ye. Nyɪsɔ bɔ nɪ 'a mɔ =hapɔdɛ 'mɔ, bɔ -nyi -wɛ 'a mɔ kegbowɛɛnɛ, =hapɔdɛ kɔ kegbowɛɛnɛ a -gbɛ 'hɛɛn, ɪ 'mɔ klɛ bii.

-Ba baa Nyɪsɔ =nɔ, -ɔ waa -a mɔ

³-Ba baa Nyɪsɔ, -ɔ mɔ -a nɪ Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɪsɔ a Bu, -ɛ nue, ɔ 'ye -a nɪ wɔɪ, 'ɔ -nyi -a mɔ 'klɔ yrayrɔ. -Yusu 'Klɪsɔ =nɔ, Nyɪsɔ -ha 'le 'kɔkɔnyɔ -heyri, ɔ -ha 'klɔ, nɔ- kɔ 'mɔ Nyɪsɔ a -gbɛ, ɔ naa 'le, 'ɔ -nyi -a mɔ 'klɔ yrayrɔ a -gbɛ. Nɛ- kɔ -tɪ, -a yie, -a nye -pre, 'ke bɔ -ha -wɛ 'le -a mɔ 'kɔkɔnyɔ -heyri, ɔ 'mɔ -wɛ -a mɔ 'klɔ -ha. ⁴-A yie -wɛ nɪ, -ɛ mɔ, Nyɪsɔ di -a mɔ -nyi -hapɔdɛ. =Hapɔdɛ a -gbɛ, ɛ 'nɪ nyre =le 'yɪ lɛ, mɔ, ɛ 'nɪ pa =le -wɛ =jawɛ, mɔ, ɛ 'nɪ -hɔn =le -wɛ gbe. =Hapɔdɛ a -gbɛ, 'ke 'le yakɔ 'mɔ, 'ke ɔ -tue 'le gbo, 'ke 'o 'a nɪ -ta 'mɔ. ⁵'A mɔ =nɔ, -v kuo Nyɪsɔ =wɪv ye, ɔɔ 'a mɔ =tu 'yie, 'ke 'le 'a 'klɪ a kenunɛ 'kwli 'mɔ, -ɛ die nɪ, 'klɔ a 'o'mɔ-hɔntɪ 'bɪ nyre 'o, nahuɪn 'bii 'mue 'ye -tɛɛ, -ɛ mɔ, ɔ waa 'a mɔ nɪ.

⁶=Hapɔdɛ a -gbɛ, Nyɪsɔ nɪ 'a mɔ 'mɔ a -tɪ, 'a kɔ plɔ a bleelɛ, =betɪ ba di ke =sɔɛ a gblegblei 'ye, 'ke 'le tɪ gbi 'kwli 'mɔ. ⁷-Sɔɛ a -gbɛ, aa 'ye, a nye 'nɪ 'ye, -ɛ die nɪ, nahuɪn 'mue 'ye, -ɛ mɔ, a kuo Nyɪsɔ ye =wɪv -tɛɛ. =Betɪ -gɪvɪ =nɔ, -v di 'yɪ lɛ nyre, v nyu 'mɔ 'nɪ 'ba, 'v nyu 'wla, -ɛ die nɪ, v 'mue 'ye, 'bɪa 'bɔ nɔ 'yɪ lɛ. Kɛ ɛ nɪ 'mɔ, 'ke 'o 'a nɪ =wɪv a yekuolɛ a -ta 'mɔ. 'A nɪ =wɪv a yekuolɛ a -gbɛ, ɛ mɔ dɛ gblakaa nɪ, 'ɛ -hi 'o -gɪvɪ 'mɔ. Kɛ'ɛ nɪ, ɛ nɪ 'mɔ, -ɛ die nɪ, -nyrɔwɔ =nɔ -kɔ 'mɔ -Yusu 'Klɪsɔ di 'le lele di, Nyɪsɔ 'mɔ 'a

mu baa, kɔ, ɔ 'mu -wɛ 'a mu -ti a 'yi'buaale -nyi, kɔ, ɔ 'mu -wɛ 'le 'a ni 'du 'yaa, -ɛ nue, a 'kɛ kuo -wɔw ye. ⁸-Yusu a -gbɛ, -beti ba 'dio wɛn a 'yee, a nuɔ 'mu ni. -Betu ba 'nɔn 'yo, -tɛ ti ni lɛ 'mu -gbo, a kuo ye -wɔw. Nɛ- kɔ -ti, 'a kɔ plɔ a bleelɛ. -Tɛ 'a ni plɔ nu lɛ bubble, ɔ -de 'de 'le 'a -tutue -wɛ, ⁹-ɛ nue, Nyɔsua, ɔ 'a mu 'ni waa. Waale a -gbɛ, nɛ- aa -pre.

¹⁰Ti -hi la a ti 'yri, Nyɔsua a winwɔn-henyu, v nye la le 'ni -mɔ, bu yrii la 'mu lɛ -tɛɛ, -tɛ Nyɔsua di nahuin a waale nu. ɛ ni la ye 'mu, -hapudɛ =nu, Nyɔsua po la lɛ, ɔ di la 'a mu 'mu nu, 'vɔ la nahuin 'a -ti ye =tu. ¹¹-Yusu 'Kɔsɔ a -Hihiu =nu, -v ni la 'o -nu ke 'mu, ɛ ni la ye 'mu, 'v le la =nu -Yusu 'Kɔsɔ a -sɔɛ =nu, ɔ di la 'ye a -ti, 'v le la =nu, -ɛ mɔ, -sɔɛ a 'yiye a -gbɛ, 'be -hi, Nyɔsua dio -nyi -ti a 'yi'buaale. Nyɔsua a winwɔn-henyu a -gbɛ, v =mɔɛ la lɛ, 'ke bu yrii dɛ a -gbɛ 'mu lɛ, -ɛ die nu, v 'mu ti =nu yi, -i kɔ 'yri -tɔplɛ a -gbɛ, i di 'o 'lu -wɔn mue, kɔ, v 'mue yi, -tɛ i di 'mu ni, ¹²Nyɔsua 'o le =nu, -ɛ mɔ, ɛ 'de =nu, v 'dɛɛ bu 'ye -tɔplɛ a -gbɛ, kɛɛ, 'a mu v ni, -v di 'ye. Ti -gbo 'yri, nahuin =nu, -vɔ -Yusu a -haputitie po, v le 'a mu -tɔplɛ 'bii a -gbɛ ni. Nyɔsua a -Hihiu =nu, ɔ nahuin -nyi, nu- =tu =nu -tɔplɛ a -gbɛ wɔn. -Tɔplɛ a -gbɛ, Nyɔsua a lelenyu, v nye -wɛ 'ni -hua, 'ke bu yi wɛn, kɛɛ, Nyɔsua a -Hihiu 'di =nu tɔɔ.

'A ni nunukɔ bɔ 'sii 'o ye

¹³-Tɛ Nyɔsua nu -tɔplɛ a -gbɛ, 'ke 'o 'a mu -wɔn, 'a -ti, ba -hi 'lu -wɔn lɛ -tɛɛ, -ɛ die nu, a 'mu -wɔn -wɛ, 'ke ba nu Nyɔsua a -kuan. Ba kɔɔ 'a ni dɔwɔ win ke! A ni -hie 'le dɛ -de 'lu -wɔn lɛ, 'be 'de -hapudɛ =nu, Nyɔsua di 'a mu 'mu nu, -nyɔwɔ =nu -kɔ 'mu -Yusu 'Kɔsɔ di 'le lele di. ¹⁴ɛ ni ti, ba =tuu 'o Nyɔsua 'o. Ti =nu -kɔ 'yri a 'de la -Yusu a -haputitie a yie, aa la -wɔn kɔɛ 'yilenyre-tɔplɛ =nu, 'a ni -wɔw la -hua. Kɛɛ, -tɛ ti ni lɛ 'mu -gbo, a ni kɔɛ 'le 'kleɛ lele 'yilenyre-tɔplɛ a -gbɛ -wɔn. ¹⁵Nyɔsua =nu, ɔ da 'a mu, 'ke ba 'ya 'a daku 'mu, ɔ 'sii 'o ye. 'A -ti, 'a ni -gbɛ, 'a ni 'yrinaabu bi 'sii -wɛ 'o ye. ¹⁶Ti -hi la a ti 'yri, v 'crɛɛ la ni, 'ke 'le Nyɔsua crɛɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: «Nyɔsua nɔ 'ni: Ba 'sii 'o ye, -ɛ nue, 'na -gbɛ, 'n 'sii 'o ye.» ¹⁷Bɔ 'baa Nyɔsua da, kɛ aa po: «-A ni Bu.» -Tɛ a nyo 'kleɛ Bu daa, -ye a kɔ ba =tuo 'o, 'a ni 'yrinaabu, i 'mu 'o ye 'sii, ti 'bii -gbo, a di nɔ 'klɔ ke -hi. Bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -ɛ mɔ, ɛ ni nahuon, -tɛ 'a nunukɔ ni 'mu, kɛ'ɛ ni, Nyɔsua di 'a -bati a lɛpupue nu, -ɛ nue, ɔ -mɛ -ye, ɔ 'ni 'jra -le nahuin 'yi 'mu lɛ. ¹⁸A yie ni, -ɛ mɔ, Nyɔsua -ha 'a 'Yu ni, 'ɔ =gbɔ 'a mu, 'ke 'o nunu-tɔplɛ =nu a -ta 'mu, 'a ni bunvɔ la 'a mu tɔɔ, -i 'nɔn da dɛ -de. ɛ 'de 'wɔliye =nu, -ɛɛ =jawe pa, ɔ 'die nu, ɔ 'de 'a mu =gbɔ, ¹⁹kɛɛ, -Yusu 'Kɔsɔ a -gbɛ a dablo =nu, ɔ ni 'klɔ ke, -ɛ -hi 'o 'ɛ ni dɛ -de 'mu, nɔ- Nyɔsua nu, 'ɔ =gbɔ 'a mu. -Yusu 'Kɔsɔ 'we =nɔ blablɛ ye, v -ha, 'ke 'o -cɔhlɔn -wɔn. ɔ 'sii 'o ye -tɛɛ. Dɛ 'kɔn -de 'de 'le =nɔ 'mu ni. ²⁰Plu Nyɔsua 'mu la 'klɔ nu, 'kee ni, Nyɔsua -ha 'le -Yusu 'Kɔsɔ du 'mu. Kɛɛ, ti -gbo 'yri, -i mɔ 'lele'boɔti, ɔ titio nahuin 'bii ye, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'a mu waa. ²¹Nɛ- kɔ -tu ni, 'a kuo Nyɔsua =wɔw ye. Nɔ- -hɔ 'le

'kukonyu -heyri, 'o -hɔ 'klɔ, kɔ, 'o -nyo -ti a 'yi'buaale. -Yusu 'Klɔsu a -gbe, nɔ- nue, 'a kuo Nyɔsu a-wlu ye, 'a yie -we, -ε mɔ, ɔ di 'a mu 'ni waa.

²²A 'sii 'o 'a ni dɔnu ye, -ε nue, aa 'o Nyɔsu a wintε 'ni -tuu. Nε-ε 'a mu 'klɔ -nyi, 'ke ba nuε 'a ni 'bienu 'mu, -vɔ -we Nyɔsu a-wɔn kuε. 'Nu 'a mu 'ni le, ba 'cipi 'o 'munɔvεle, 'ke 'le 'a ni -wlt 'bii ke. ²³Bɔ bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, Nyɔsu a wintε -nu, -u nahuin 'klɔ yrayru -nyi, kɔ, -ɪ 'deε -bɪ -we gbo gbe, ni- kɔ 'mu Nyɔsu naa 'le, 'o -nyi 'a mu 'klɔ yrayru. Nyɔsu a -gbe, -ɔ 'nɔn 'ku gbe, nɔ- kɔ 'yuo=pli a -hε. ε 'de -tɔnahuon, -ɔɔ 'ku a 'yuo=pli, a 'diu -hε. ²⁴U 'crεε la ni, 'ke 'le Nyɔsuacrɔnɛ 'kwli 'mu, -ε mɔ:

«Tɔnahuin 'bii,

v 'we -nɔ -piti ye, -u 'ku.

'Waa 'yilɛnɔ,

ε 'we -nɔ -piti a -pui -nu ye, -u 'yɔ.

²⁵Kεε, Kukonyɔ Nyɔsu a wintε,

ε 'ni -we =le gbo gbe.»

Nyɔsu a wintε a -gbe, -ε kɔ -ti -aa -tu, nε- mɔ -hapotitie -nu, a 'wɔn.

Nyɔsu -ha 'le 'a mu 'mu du, 'ke ba 'ya 'a nahuin 'mu

2 ¹-Tε Nyɔsu -nyi 'a mu 'klɔ yrayru a -gbe, 'a -ti, -tɔplɔ -hɔn 'bii -nu, -ɪ ni 'le 'a ni -wlt ke, ba -hɪ 'le, a ni 'du 'le 'klεε lele hi le, a ni naa 'le -we 'lii 'hɔn, a ni -tu 'le 'klεε lele ca, kɔ, a ni creke 'le nahuin. ²Kεε, ba 'we -nɔ 'yuplu ye, -ɔɔ 'a 'dii a neye -hva 'ε ni ti. Ke'ε ni, ba nu Nyɔsu a -ti a -huhva, -ε die nu, 'a ni -wlt a yekuole 'mu kle bii. Nε- ba nu, ε 'mue gba -gbagba, ti -nu -kɔ 'yri Nyɔsu di 'o 'a mu waa 'bii, ɪ 'mu 'o nyre. ³De a -gbe, nε- kɔ -huhva a kɔ ba gba 'lu -wɔn, -ε nue, a -tɔ -hapɔde -nu wɔn, Kukonyɔ, ɔ nahuin -nyi, 'a 'ye, -ε mɔ, ε nɔ wɔn.

⁴Ba 'yiya 'o Kukonyɔ -Yusu 'Klɔsu 'hɔn 'mu gbo. Nɔ-ɔ nahuin 'klɔ yrayru -nyi. Nɔ- 'we -nɔ 'hɔ -nu ye, kayuponyu 'de -hva bu nuu -kuan 'yri. Kεε, Nyɔsu -me -ye, nɔ- ɔ -ha 'le, 'o nuu -kuan 'yri, -ε nue, ɔ -mε -ye, 'ke 'le -nɔ 'yi 'mu, ɔ nɔ le 'yi, 'o -hi 'o 'hε 'bii 'mu. ⁵A ni -gbe, -v kɔ 'klɔ yrayru a -gbe, ba 'we -nɔ 'hε -nu ye, -ε ni 'klɔ, -ε die nu, Nyɔsu 'mu 'a mu 'mu 'ba, ɔ 'mu kayu -nu po, -v kɔ gbo 'a -Hihiu di 'le ni. 'Ke 'le kayu a -gbe gbo, 'a mu di -cɔhlɔnpinyu 'mu 'ya. -Cɔhlɔn -nu, a di pi, -v di 'a plɔ blee, nε- mɔ ba -ha 'le 'a ni -wlt, ba -nyu -nɔ, -Yusu 'Klɔsu a -ti. ⁶ε mɔ -tεε, v 'crεε la ni, 'ke 'le Nyɔsuacrɔnɛ 'kwli 'mu, -ε mɔ, ke Nyɔsu po:

«Ba 'ye kε, 'n -ha 'le -hapɔhɔ,

'ni nyo 'le 'dɔ -nu, vɔ Sion (Jrusε) daa 'mu gbo -tu.

Nɔ- kɔ ke 'n di 'o 'na kayu poo.

Nɔ- 'n -ha 'le du 'mu, -ε nue, ɔ nɔ le 'yi.

'ε ni nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ kuo -wlu ye,

gbegbe -tɔ 'deε bɪ nu -nɔ.»

⁷-Hapɔhɔ a -gbe, ɔ mɔ -hapɔdeε ni, 'ke 'o 'a mu -wɔn, -v kuo -wlu ye. Kεε, ε 'de le 'mu ni, 'ke 'o nahuin -nu -wɔn, -v 'dio -wlu ye kuo. 'ε mɔ -tεε, v 'crεε la ni, 'ke 'le Nyɔsuacrɔnɛ 'kwli 'mu, -ε mɔ:

«Hwɔ -nu, kayuponyu 'de -hva bu nuu -kvan 'yri,
nɔ- =v -ye 'du 'mu, 'ɔ -he 'hwɔ gblaka,
'v nuu -kvan 'yri, 'v po kayu.»

8E 'crɛɛ -we ni, 'ke 'le Nyɩsvacruntɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ:

«Hwɔ a -gbɛ, ɔ nye 'ni nu,
nahuin a buɩɔɔ 'ɔ nyo yrɛ bi,
'vɔ =hlɔn le bibi.»

'E mɔ -tɛɛ, 'waa buɩɔɔ nyo yrɛ 'ni bi, 'vɔ =hlɔn le bibi, bu 'nɩni =tuu 'o
Nyɩsva a win. Kɛ la 'le gbo, Nyɩsva -yri ni, 'ke bu bi =hlɔn le, 'bu 'nɩni
=tuu 'o 'a win.

9A -mɛ -ye, 'a mu mɔ daku =nu, Nyɩsva -ha 'le du 'mu. 'A mu mɔ bodɔɔpu
ni, -v 'we =nɔ -cɔhlɔnpinyu ye, -vɔ Nyɩsva a -kvan nu. 'A mu mɔ Nyɩsva
a daku ni, ɔ po 'pɩa ke, 'ke 'o =nɔ -wɔn. ɔ =gbɩa 'a mu ni, -ɛ die nu, 'a 'mu
nahuin le, 'ke 'o -tɔplɩ gblakɩ =nu, ɔ nu a -ta 'mu. 'E mɔ -tɛɛ, ɔ da 'a mu ni, 'ɔ
-ha 'le 'a mu gbigbiyri -heyri, 'ɔ gba 'le 'a mu 'a -nyrɛ 'mu, -ɛɛ wɩn, -ɛ -hi 'o 'ɛ
ni dɛ =de 'mu. 10Ti -hi la a ti 'yri, 'a 'de la Nyɩsva a daku, kɛɛ, -tɛ ti ni le 'mu
-gbo, a -he 'klɛɛ 'a daku. Ti -hi la a ti 'yri, 'a 'die la yi, -ɛ mɔ, Nyɩsva kɔ la 'a
ni wɔlɩ, kɛɛ, -tɛ ti nɛ 'mu -gbo, a yie ni, -ɛ mɔ, 'ɛ mɔ -tɛɛ, ɔ kɔ 'a ni wɔlɩ.

Ba 'ya Nyɩsva a -go 'mu

11'Na ninatumupu -a, bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -ɛ mɔ, 'a mu mɔ 'dagbu'
ni, kɛ nɔ 'klɔ -gbo -wɔn. 'Klɔ -gbo, ɔ 'de 'a ni gbonule, yakɔ, nɔ- mɔ 'a ni
gbonule. Nɛ- nue, 'nu 'a mu le 'batɩ, a ni nu 'le 'klɛɛ lele 'yilenyre-tɔplɩ -nu,
'a ni =wɩ -hva ba nu. -Tɔplɩɔ a -gbɛ, u -hva bi nyre 'a ni =wɩ 'yi le. 12'Ke
'le nahuin -nu -heyri, -v 'de Nyɩsva yi, 'a ni 'yrinaabɩ bi 'sii 'o ye, mɔ =betɩ
bu ple, aa nu 'yilenyre-tɔplɩ, =hapɩ-tɔplɩ -nu, aa nu 'ɛ ni ti, v 'mui 'ye, ɛ
'mue nu, v 'mu Nyɩsva baa, -nyrɔwɔ -nu -kɔ 'mu ɔ di 'le di.

13-Tɛ aa -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɩsɩ -wɔn kɛɛ, 'a -ti, ba =tuu 'o 'klɔ ke a
nahuin 'bii, -vɔ 'blɔgba naa. Ba =tuu 'o Romakɛ a 'kun gblaka -nu, -ɔ kɔɔ
nahuin 'bii win ke. 14Ba =tuu -wɛ 'o -gɩlɩnɩmapɩ -nu, 'kun gblaka -tu 'o
gble. ɔ -tu 'o gble, -ɛ die nu, nahuin -nu, -vɔ dɛ 'klan nu, v 'mu 'le le -ha,
kɔ, nahuin -nu, -vɔ =hapɩɔɔ nu, v 'mu baa. 15Nyɩsva nye 'ni -hva, 'ke ba
nu =hapɩɔɔ, -ɛ die nu, nahuin -nu, -v 'nɩni -hva -bu yrii Nyɩsva, 'plɩ, -vɔ 'a
mu crɛkɛ, v 'mu -ti a -gbɛ a =tutue 'kee. 16'A ni nunukɩ bɔ tɛɛ nahuin, -ɛ
mɔ, -Yusu nue ni, 'a 'de 'klɛɛ lele dɛ 'kuku a -go. A ni po 'le le, -tɛ a 'de lele
=go a -ti, a -wɛ 'le ba nu dɛ 'klan ni -gbɔgbɛ. Kɛɛ, ba 'ya Nyɩsva a -go 'mu.
17Ba =tuu 'o nahuin 'bii 'o, ba nɛɛ 'a ni 'bienu -Yusu a nahuin 'mu, ba =tuu
'o Nyɩsva 'o, kɔ, ba =tuu -wɛ 'o Romakɛ a 'kun gblaka 'o.

'A ni 'yrinaabɩ bi 'we =nɔ -Yusu 'Kɩsɩ a 'yrinaabɩ ye

18'A mu -kvannunyɩ -nu, 'a mu 'nu 'klɛɛ 'le -wɔn mu 'prɛɛ. Ba =tuu 'o 'a ni
nyɩgblakɩ 'o -tɛɛ. Ba kɔ -wɛ 'waa -ti a 'yi'buuale -tɛɛ. =Betɩ 'waa =wɩ bi nɔ 'yi

le, =beti 'waa =wli bi nyre -we 'yi le, ke'e ni, ba nu. ¹⁹'E mo -tæe, nahuon 'bo ni 'o, 'bu nyo =sue =tue, =beti bo 'de de 'klan =de nu, =be ble =sue a =tuele ye, 'bo ko =wlu a 'lula, 'ke 'le =sue a 'yiye a -gbe 'kwli 'mu, -e nue, ɔ ko Nyisua a 'o=tuule, -ye de a -gbe, ε di Nyisua a plo 'ni blee. ²⁰'Bia 'baa de 'klan nu, de 'klan a -gbe a -ti 'bvu 'a mu =sue =tue, 'ba ko =wlu a 'lula, 'ke 'le =sue a 'yiye a -gbe 'kwli 'mu, -ye nahuon =de 'dee bo baa 'a mu. Kεε, 'bia 'baa =hapude nu, 'plu =hapude a -gbe a -ti 'bvu 'a mu =sue =tue, 'baa =wlu a 'lula ko, -ye de a -gbe, ε di Nyisua a plo 'ni blee. ²¹Nyisua da 'a mu ni, 'ke ba 'ye =sue, =beti baa =hapude nu, -ε nue, -Yusu 'Klusu, 'a -gbe, ɔ 'ye -we =sue, ɔ 'mu 'a mu waa a -ti. ɔ tɔɔ 'a mu 'hru ni, -ε die nu, a 'mu 'le 'a =pi le -ha. ²²ɔ -me -ye, ɔ 'de de 'klan =de nu gbe. ɔ 'de nahuon =de kaa. ²³-Te v puo tanu le, ɔ 'de -wɔn =hian, ɔ 'de 'a nuni po. -Te v nyo =sue =tue, ɔ 'di =tu, 'ke bo nu nahuin a -gbe de 'klan 'mu. Kεε, de ɔ nu, ne- mo bo po 'le 'a dɔnɔ Nyisua kwa 'mu, -ɔɔ -tæe a -bati po. ²⁴-Yusu 'Klusu a -gbe, ɔ 'ble -a ni de 'kuku, ɔ 'ye =sue -a ni de 'kuku a -gbe a -ti, 'v kɔɔ 'o tu 'yie 'mu, ɔ 'ku. -Te ɔ nu de a -gbe, ɔ =gbla -a mu ni, 'ke 'o de 'kuku a -gbe -wɔn, -ε die nu, -a 'mu 'kli ko, 'ke -ba nu =hapude. Bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -te ɔ nu le =sue a 'yiye, 'a ni 'kuei 'i -we. ²⁵Ti -hi la a ti 'yri, a 'we la =nɔ blablɔ =nu ye, -ɔ 'wan. Kεε, -te ti ni le 'mu -gbo, a =hian -wɔn, 'aa blablɔkɔnyɔ -wɔn kue, -ɔɔ 'a mu 'yie =tu, de 'klan =de 'ni =han 'a mu le 'tu.

Nyru ko 'waa tɔnu 'heen

3 ¹A mu nyru, ba ko 'o 'a ni tɔnu a 'o=tuule, -ε die nu, 'ke 'le 'a ni tɔnu -gbahlɔn, nahuin 'bu ni 'le, 'bu 'de 'o Nyisua a winte a 'o=tuule ko, v 'mu Nyisua =wlu ye kuo, 'a ni 'yrinaabɔ a -ti. Mo =beti ba 'nuni =tu =nu Nyisua a -ti ye, ²v die 'ni 'ye, -te 'a ni 'yrinaabɔ nu 'oye'siile, ko -te aa nu, 'a nyu 'o =tuu. ³A ni -hie 'le 'lu -wɔn le 'ε ni ti, -te 'a ni wlawli a 'yilenɔɔ di 'mu ni, -te a di 'lu a hihra nu, -ε di nahuin 'mu gble 'ta, ko, -te a di -gulu-tɔphi a 'hɔn'mulepupue nu, ko, -te a di -we 'yilenɔɔdanɔ a -wɔnpupue nu. ⁴Kεε, de ba -hie 'lu -wɔn le 'ε ni ti, ne- mo 'a ni =wli bi nɔ 'yi le, -ε mo =wlu a 'lula, ko =wlu 'yɔɔɔ. Ne- mo 'yilenɔɔ, -ε 'nuni -we 'le gbe. Ne- mo de gblaka, 'ke 'o Nyisua ye. ⁵Ye-he-nyre 'mu a nyru, -vɔ la Nyisua -wɔn kue, ke'e ni, v nu la 'yilenɔɔ. Uv la 'o 'waa tɔnu 'ni =tuu. ⁶Nyru gba =nu, -ɔ mo Sara, 'a -ti bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu. ɔɔ la 'o 'a tɔ Abrahamu 'ni =tuu, ɔ nyo la 'a kukɔnyɔ daa. 'Bia 'baa =hapude nu, -ε 'we =nɔ Sara ye, a -he 'a 'yuo nyruyuo. E 'de ye ble de =de be ka 'a mu ye, 'ke ba nu =hapude a -gbe. ⁷A mu tɔnu -me -ye, ba nu 'a ni nyru =hapude 'mu. Ba ko 'a yiyie, -ε mo, -te a nu 'kli a kenɔte, v 'de le 'mu ni. Ba =tuu 'o, -ε nue, 'klɔ yrayru =nu, Nyisuaa 'a mu -nyi, 'ke 'le -gbɔgbeko 'kwli 'mu, a 'hɔn -we a -gbe, 'a mu ɔ nyo -nyi. Ba =tuu 'o, -ε die nu, 'baa Nyisua da, ɔ 'mu 'a mu nua ye gbo po.

-Yusu a nahuin, v di 'ye =sue, =beti bvu =hapude nu

⁸De -ko ke 'nu 'o -yre, ne- -gbo: A 'bii, ba ko 'lu a le-hielegbloo -do. Ba yiyrii wɔli, ba nɔnɔe 'mu, -ε nue, 'a mu mo 'diayoo ni, 'ke 'o Nyisua a 'hru

wlɔn. Ba nunu =hapɔdɛ 'mɔ, kɔ, ba =tɪɔ -wɛ 'le 'a nɪ dɪɔnɔ. ⁹Bɪa nahuon 'bɔ nu 'a mɔ dɛ 'klan 'mɔ, a nɪ nuɔ 'le -wɛ dɛ 'klan 'mɔ. 'Bɪa nahuon 'bɔ poo 'a mɔ tanɪ lɛ, a nɪ puɔ 'le -wɛ tanɪ lɛ. Kɛɛ, dɛ ba nu, nɛ- mɔ ba da Nyɪsɔvɔ, 'kɛ bɔ nuɔ =hapɔdɛ 'mɔ, -ɛ nuɛ, tɪ -nɔ -kɔ 'yri Nyɪsɔvɔ da la 'a mɔ, 'kɛ ba 'ya 'a nahuɪn 'mɔ, ɔ puɛ la 'le =lɛ, 'kɛ bɔ nu 'a mɔ =hapɔdɛ 'mɔ. ¹⁰U 'crɛɛ la nɪ, 'kɛ 'le Nyɪsɔvɔcrɪnɪɛ 'kwɪlɪ 'mɔ, -ɛ mɔ:

«Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔɔ -hɔvɔ bɔ nɪ =hapɔ'klɔ,
kɔ, 'bɔɔ -hɔvɔ bɔ kɔ plɔ a bleɛlɛ,
ɔ 'dɛ ye blɛ, 'kɛ bɔ =tɪ 'klɛɛ lele -tɪ -hɔvɪn =dɛ,
kɔ, ɔ 'dɛ -wɛ ye blɛ bɔ 'du hɪ lɛ.
'Bɔɔ lɛ nu, -ye ɔ nɪ =hapɔ'klɔ.

¹¹ ɔ 'dɛ ye blɛ, 'kɛ bɔ nu 'klɛɛ lele -tɔplɪ -hɔvɪn =dɛ lɛ,
kɛɛ, =hapɔdɛ, nɛ- ɔ kɔ bɔ nu, bɔ =mɔvɛ lɛ,
'kɛ 'le 'a =wɪvɔ 'bɪɪ kɛ,
ɔ kɔ 'a 'bɪɛ 'hɛɛn, bɔ wɛɛn kɛ gbo.

¹² Nahuɪn =nɔ, -vɔ =hapɔdɛ nu,
Nyɪsɔvɔ nyu =tɪ 'yɪɛ.

'Bɪa 'bɔ nyɔ dɛ -hɔvɔ, -ye ɔ nyu ye gbo pɔ nɔvɔ.

Kɛɛ, dɛ'klannɪnyɔ -mɛ -ye, ɔ nyu ye 'nɪ -wɔn.»

¹³ 'Bɪa 'ba nyɛ lɛ =mɔ, 'kɛ 'le 'a nɪ =wɪlɪ 'bɪɪ kɛ, 'kɛ ba nu =hapɔdɛ, =ɔ =dɛ 'dɛɛ bɔ nu 'a mɔ 'crɛɛ 'mɔ. ¹⁴ Mɔ =betɪ baa =sɔvɛ 'ye, 'kɛ 'o =hapɔdɛ =nɔ, aa nu a -ta 'mɔ, Nyɪsɔvɔ dɪ 'a mɔ 'mɔ nu =hapɔdɛ. 'A -tɪ, a nɪ pɪ 'le nahuɪn =nɔ a huannɔ, -vɔ -hɔvɔ -bɔ nu 'a mɔ 'crɛɛ 'mɔ. 'A nɪ =wɪlɪ nɪ 'wɔvɔ 'le 'ku 'mɔ. ¹⁵ Kɛɛ, 'kɛ 'le 'a nɪ =wɪlɪ kɛ, ba =tuu 'o -Yusu 'Kɪɪsɔ. Bɔ 'ya 'a nɪ Kɔkɔnyɔ 'mɔ. Tɪ a pɛpɛ, ba nɪ 'o -pɛɛlɛ 'mɔ, -ɛ dɪɛ nu, a 'mɔ nahuɪn 'bɪɪ -nɔ klɛ -hɪhɪa, -vɔ 'a mɔ wlɔn lɛ =gba, dɛ- kɔ -tɪ 'a kɔvɔ -Yusu 'Kɪɪsɔ =wɪvɔ ye. ¹⁶ 'Bɪa 'ba nyɛ =nɔ klɛ -hɪhɪa, -ye ba kɔ =wɪvɔ a 'lɪlɔ, kɔ, ba kɔ -wɛ 'waa 'o=tuulɛ. 'A nɪ nu 'le -tɔplɪ -nɔ, -ɪ kɔ -tɪ 'a nɪ =wɪlɪ 'tɪ 'a mɔ 'nyɪɛ =hɛn, -ɛ dɪɛ nu, nahuɪn 'bɔvɔ -hɔvɔ bɔ crɛkɛ 'a mɔ, -tɔvɔ 'mɔ nu, -ɛ nuɛ, vɔ =tɪ -tɪ -hɔvɪn, 'kɛ 'o 'a nɪ 'yɪɪnɔvɔvɔ a -ta 'mɔ, 'a mɔ =nɔ, -vɔ nɪ 'o -Yusu a 'hɪɪɪ wlɔn. ¹⁷ ɛ nu -tɛɛ, =hapɔdɛ =nɔ, aa nu a -tɪ, ba 'ye =sɔvɛ, Nyɪsɔvɔ 'bɔ nyɛ -hɔvɔ, 'ɛ -hɪ 'o ba 'ye =sɔvɛ, 'yɪlɛnyɪɛ-tɔplɪ =nɔ, aa nu a -tɪ. ¹⁸ -Yusu 'Kɪɪsɔ a -gbɛ, ɔ 'kɔvɔ nɪ, -a nɪ dɛ 'kuku a -tɪ. 'A 'kɔkɔvɛ mɔ 'kɔvɔvɔvɔ -do. Nahuon =nɔ, =ɔ 'sɪɪ 'o ye, nɔ- 'kɔvɔ, 'kɛ bɔ waa -a mɔ =nɔ, -vɔ 'dɛ 'o ye 'sɪɪ, -ɛ dɪɛ nu, ɔ 'mɔvɛ nu, -a 'mɔ Nyɪsɔvɔ ye 'mɔvɛɛ. Nahuɪn, nɔ- 'lɔ, kɛɛ, Nyɪsɔvɔ a -Hɪhɪu, nɔ- hɪɪ 'le 'kɔkɔnyɔ -hɛyɪɪ, 'vɔ -hɪɪ 'klɔ. ¹⁹ 'Kɛ 'le Nyɪsɔvɔ a -Hɪhɪu a 'klɪ 'kwɪlɪ 'mɔ, 'kɛ ɔ mɔ 'le 'kɔvɔ =nɔ -wɔn, =ɔ nɪ 'le =jɪ 'mɔ, 'ɔ =tɪ =nɔ Nyɪsɔvɔ a -tɪ ye. ²⁰ 'Kɔvɔ a -gbɛ, nɔ- mɔ nahuɪn =nɔ, tɪ -hɪ la a tɪ 'yɪɪ, -vɔ 'nɪnɪ =tuu la 'o Nyɪsɔvɔ. 'ɛ mɔ -tɛɛ, Nyɪsɔvɔ kɔ la =wɪvɔ a 'lɪlɔ, 'ɔ nyu -pɛ, tɪ -nɔ -kɔ 'yɪɪ nahuon =nɔ, =ɔ mɔ Noɛ, ɔ la 'o 'mɔ =nɔ nuu, kɛɛ, nahuɪn a -gbɛ, vɔ 'kɪɛ -hɛɛ la Nyɪsɔvɔ a -tɪ lɛ. Nahuɪn =nɔ, -vɔ pa la 'le 'mɔ a -gbɛ 'kwɪlɪ 'mɔ, vɔ 'dɛ la -huo. U mɔ la nahuɪn -yɛhɛn-yɛhɛn nɪ, Nyɪsɔvɔ waa, 'kɛ 'o 'yɪɪnɪɛ =nɔ a -ta 'mɔ. ²¹ 'Nɪɛ a -gbɛ, -ɛ kɔ 'kwɪlɪ 'mɔ vɔ naa 'le,

ε μὲ 'nie -gbo, υῦ κε 'a μὲ 'lu le po, -εε 'a μὲ waa a yriile'ε ni. 'Nie a 'lupupue a -gbe, ε 'de υ 'μὲ 'a ni 'hvin -plo a -ti. Kee, ne- μὲ de, -aa Nytsua -hua, bɔ nue, -a ni -wli 'μὲ 'o ye 'sii. 'Nie a 'lupupue, εε 'a μὲ 'ni waa, -ε nue, -Yusu 'Kltsu -hɔn 'le 'kukunyv -heyri 'μὲ ni, 'ɔ 'hri 'klɔ. 22-Yusu 'Kltsu, ɔ -hian -wɔn, 'ɔ μὲ 'le yakɔ 'μὲ, 'ɔ ni 'o Nytsua a diidɛpia ke gbo, 'ɔ kɔɔ Nytsua a lɛleenyv win ke, kɔ 'kuo 'bii, kɔ 'ε ni 'klikenɛde -de 'heen.

Nytsua, nɔ- bɔ kɔɔ 'a μὲ win ke

4 ¹A yie ni, -ε μὲ, -Yusu 'Kltsu 'ye -sue, 'ke 'le 'a -plahvin 'kwli 'μὲ. 'A -ti, 'a ni -gbe, ba kɔ 'lu a lɛ-hieledv a -gbe, -ε μὲ: Ba -we -wɔn, 'ke ba 'ye -sue, -ε 'we -nɔ ye, -te ɔ nu -sue a 'yiye, -ε nue, nahuon =nv, -ɔ 'ye -sue, 'ke 'le 'a -plahvin 'kwli 'μὲ, ɔ 'ni nu =le 'klɛε lele de 'kuku. ²Kue 'klɛε μὲ gbo, ti 'bii -gbo, a di nɔ 'klɔ -gbo ke -hi, a kɔ ba nu de =nv, Nytsuaa -hua ba nu. A ni nu 'le 'yilenyreklo =nv, 'a ni -wli -hua. ³Nahuin =nv, -υ 'de Nytsua yi, -tɔpli =nv, υ nve 'μὲ bɔ nu, 'a ni -gbe, ni- aa la nu, 'ke 'le ti 'plɔplɔ 'kwli 'μὲ. 'Ke bi pue 'klɛε 'o gbo. Ti -hi la a ti 'yri, aa la 'a ni dɔnɔ 'ε ni de wɔn 'ni -hie, -tɔpli -hvin, 'a ni -wli -hua, ni- aa la nu, 'aa la 'yi 'μὲ le bibi, 'aa la 'a ni dɔnɔ didi-tɔpli kɔ nɔ 'heen wɔn -hie, kɔ, 'a klɔ la =wehɔi, -u Nytsua a -ti le -haa. ⁴Kee, -te ti ni le 'μὲ -gbo, 'bia nahuin =nv, -υ 'de Nytsua yi, 'bɔ 'waa dɔnɔ 'ε ni de =de wɔn -hie, a 'ni kv =le 'klɛε lele -wɔn le. -Te a 'nɔn kv 'klɛε lele -wɔn le, -ye ε saka =nv ni, 'υ 'a μὲ tanɔ =tu. ⁵Kee, -nyrɔwɔ =de 'μὲ, 'ke υ di -hlun 'o Nytsua ye mu, ɔ 'mu -bati le poo. Ti 'de 'klɛε lele -wɔn hren, -tɔ kɔ 'yri ɔ di 'o 'klɔnɔnyv kɔ 'kukunyv 'heen -bati le poo. ⁶Nahuin =nv, -υ 'kv, -te υ 'kɛε nɛε la nɔ 'klɔ ke, Nytsua puu le -bati, -ε 'we -nɔ ye, -te ɔ nahuin 'bii a -bati a lɛpupue nu. -Te υ 'kv, -ye -Yusu 'Kltsu pue =nv Nytsua a -hapɔtitie =nv ni, -ε die nu, υ 'μὲ 'klɔ ni, -ε 'we -nɔ Nytsua ye.

'Kli =nv, Nytsua -nyi 'a μὲ, ni- ba nu, ba -he 'a ni 'bienu 'μὲ

⁷Ti, -tɔ hie 'le, 'klɔ 'μὲ 'o 'μὲ -hɔn, tɔ 'de -huo. 'A -ti, ba kɔɔ 'a ni dɔnɔ win ke, kɔ, ba ni 'o -preele 'μὲ, -ε die nu, a 'μὲ Nytsua da. ⁸De gblaka =nv, -ε -hi 'o -tɔpli 'bii 'μὲ, ne- μὲ ba 'cipi 'o, ba nɔnve 'μὲ, 'ke 'le 'a ni -wli 'bii ke, -ε nue, 'bia 'ba nve nahuin 'μὲ, aa 'waa de 'kuku a -ti -wɔn 'ni -hri. ⁹Ba 'ble nahuin =nv kwa -teε, -υ 'le 'a μὲ -wɔn di. A ni 'pɔpɔε 'le wɔn le. ¹⁰Nytsua nu 'a μὲ 'μὲ -hapɔde a gbleglei, 'ɔ -nyi 'ε ni nahuon 'kli, 'ke bɔ nu -tɔpli a gbleglei. 'Kli =nv, Nytsua -nyi 'ε ni nahuon, ɔ ni hihri 'le le. Ni- bɔ nu, bɔ -he 'a 'bienu 'μὲ. ¹¹'Bia Nytsua 'bɔ -nyi nahuon 'kli, 'ke bɔ 'pɔε, nahuon a -gbe, bɔ =tu Nytsua a -ti. 'Bia Nytsua 'bɔ -nyi nahuon 'kli, 'ke bɔ -he 'a 'bienu 'μὲ, -ye 'kli =nv, Nytsua -nyi =nɔ, ni- bɔ nu, bɔ -hu 'μὲ. -Tɔpli 'bii =nv, aa nu, bi nue, Nytsua 'μὲ -ti a 'yi'buaale kɔ, 'ke 'o -Yusu 'Kltsu a -ta 'μὲ. -Yusu 'Kltsu, nɔ- kɔ -ti a 'yi'buaale, nɔ- kɔ 'kli, -te 'klɔ te ye gbo. Kee'ε ni, ε ni 'μὲ.

**Plɔ a bleele 'ke 'o -Yusu a nahuon =nu -wɔn, -ɔɔ
-sue 'ye, -te ɔ 'ya -Yusu a nahuon 'mu a -ti**

¹²'Na =wlu a nınatumupu -a, 'bia Nyısuva 'bɔɔ 'le =sue a 'yiye gblaka 'kwli 'mu naa, 'bɔɔ 'a mu 'mu le =tɔ, ı nı saka 'le 'a mu. -Tɔpli a -gbe, u 'a mu 'nı nue, -ε die nu, ɔ 'mue 'ye, 'bia 'ba kuo =wlu ye -tεε. A nı 'ye 'le, -ε mɔ, ε 'de 'o le nɔ. ¹³=Suedu =nu, -Yusu 'Klısu 'ye, a nye -we 'nı 'ye. 'A -tı o, ba nu 'manu, -ε die nu, -nyrɔwɔ =nu -kɔ 'mu nahuin di 'o 'a -tı a 'yi'buaale 'yee, a 'mu 'manu nu 'dɔ, ε 'mu 'o 'ε nı de =de 'mu -hi. ¹⁴'Bia 'buu 'a mu tanı =tu, -Yusu 'Klısu a -tı, -ye Nyısuva di 'a mu 'mu nu =hapude, -ε nue, Nyısuva a -Hihıu, -v kɔ -tı a 'yi'bubua, -ε -hi 'o 'ε nı de =de 'mu, nu- di 'o 'a mu -wɔn nı.

¹⁵'Ke 'le 'a mu -heyri, 'bia nahuon 'bɔɔ =sue 'ye, -te ɔ nu de 'klan a -tı, -hee' ɔ 'la nahuon, -hee' ɔ mɔ 'yrinyɔ, -hee' ɔɔ 'le 'a 'bienu a -tı le bi -heyri, -ye ɔ =de 'nı bɔɔ =le, -tɔpli a -gbe a -tı. -Tɔplıdu a -gbe, ı nı nı 'le 'le 'a mu -heyri. ¹⁶Kεε, nahuon =de 'bɔ nı 'o, 'bu nyo =sue =tue, -ε nue, ɔ mɔ -Yusu a nahuon nı, -ye nahuon a -gbe, -tu nı nuu 'le. Kεε, bɔ -nyi Nyısuva 'wio, -te v v nu, 'b nyo -Yusu 'Klısu a nahuon daa.

¹⁷Ti =nu, -ı kɔ 'yri Nyısuva di 'o nahuin -bati le poo, ı nyre 'o =o. 'A nahuin =nu, nu- ɔ di -bati le poo -tıte. 'Bia 'bɔ poo -a mu -bati le -tıte, -be' ε di 'mu -tı, 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, -v 'de 'a -haputitie =wlu ye kuo 'le? ¹⁸'ε mɔ -tεε, v 'creε la nı, 'ke 'le Nyısuva crunıε 'kwli 'mu, -ε mɔ:

«ε kla wɔn, 'ke Nyısuva bɔ waa nahuin =nu,
-v 'sii 'o ye.
'Bia 'be nı le 'mu, -be' ε di 'mu -tı,
'ke 'o de'klannunyv =nu -wɔn,
-v 'de Nyısuva yi 'le?»

¹⁹'A -tı o, nahuin =nu, -v =sue 'ye, -ε nue, Nyısuva nye 'nı -hua, nahuin a -gbe bu 'cipi 'o -hapude a nunue, 'plu Nyısuva =nu, -ɔ mɔ -a nı nununyɔ, kɔ, -ɔ kɔ 'le -a nı de -wɔn, nɔ- bu po 'le 'waa dıɔnu kwa 'mu.

Ba =tuɔ 'le 'a nı dıɔnu, 'ke 'o Nyısuva ye

5 ¹'Cue a ye'munaanyv 'nı 'kleε 'le -wɔn mu 'preε. 'Na -gbe, 'mɔ mɔ -we 'cve a ye'munaanyɔ nı. Ti =nu -kɔ 'yri -Yusu 'Klısu la =sue 'ye, 'n 'yo la nı. Ti =nu -kɔ 'yri Nyısuva di 'o -Yusu 'Klısu a -tı a 'yi'buaale nahuin tɔɔ, a bi 'le ye, 'n bi 'le ye, -a di 'le kɔ 'pta. 'A -tı, 'nı 'a mu le 'nı 'bati, ²ba =tu Nyısuva a nahuin =nu 'yie, ɔ po 'le 'a mu kwa 'mu gbo. Ba nue, -ε 'we =nɔ blablɔkɔnyɔ ye, -ɔɔ 'a blablɔ 'yie =tu. Ba =tu 'yie, 'ke 'le 'a nı =wlu 'bii ke, -ε 'we =nɔ ye, -te Nyısuva 'a -huhua nu. A nı nue 'le, -ε 'we =nɔ ye, -te nahuon 'nı nı wen 'o 'a mu ke 'mu. Ba 'wlaa 'o =wlu gbo, ba nu -kuan a -gbe. A nı nuu 'le, -ε 'we =nɔ ye, -te aa 'wliye 'ye a -tı. ³Nahuin =nu, Nyısuva -nyi 'a mu, 'ke ba =tu 'yie, a nı nu 'le 'lu gbo. Kεε, 'a nı 'yrinaabv bı tue =nu, -te v di

'waa dɔɔnu a naale nu. ⁴Bia 'baa le nu, -nyɔwɔ =nu -kɔ 'mu -Yusu 'Klɩsu, ɔ mɔ blablɔkɔnyu a Nyɔgblaka, ɔ di 'le di, ɔ di 'a mu -nyi 'wio gblaka, ɔ mɔ 'klɔ yrayru =nu, ɔ 'nɩnɩ -wɛ 'le gbe.

⁵A mu =nu, -v mɔ gbloyuo, 'nu 'a mu 'nɩ le, ba =tuu 'o 'a nɩ ye'mɔnaanyu. A 'bii, ke 'nu 'a mu ye po, ba =tɔ 'le 'a nɩ dɔɔnu, a 'mu 'mu le -hɩɩɛ, -ɛ nue, v 'creɛ nɩ, 'ke 'le Nyɩsvacrunɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: «Nahuin =nu, -vɩ 'le 'waa dɔɔnu 'yaa, Nyɩsva diu 'le 'nɩ =tɔ. Kɛɛ, nahuin =nu, -vɩ 'le 'waa dɔɔnu =tɔ, ɔ diu 'mu nu =hapɔɛ.» ⁶A -tɩ o, 'nu 'a mu 'nɩ le, ba =tɔ 'le 'a nɩ dɔɔnu, 'ke 'o Nyɩsva =nu ye, ɔ nɩ 'klɩ ke, -ɛ die nu, ti =nu -kɔ 'yri ɔ nye 'o -hva, ɔ 'mu 'le 'a mu 'yaa. ⁷Tɔplɩ 'bii =nu, -u 'a mu 'kla -wliye 'yaa, ba pui 'le =nɔ kwa 'mu, -ɛ nue, 'a nɩ -tɩ 'nɩ -hri =le =nɔ -wɔn.

⁸Ba kɔɔ 'a nɩ dɔɔnu win ke, ba nɩ 'o -preele 'mu! 'A nɩ yraanyɔ, ɔ mɔ Satan, ɔ le 'nɩ -hihie, 'ɔɔ nahuon le =mɔ, ɔ di klɩ, -ɛ 'we =nɔ -ji ye, -ɛɛ klu, -ɛɛ didide le =mɔ. ⁹Ba nyɔ ye gbo, ba 'cipi 'o Nyɩsva a =wɔ a yekuɔle. 'Be a yie nɩ, -ɛ mɔ, 'a nɩ 'bienu -Yusu a nahuin, -v nɩ nɔ 'klɔ ke, vɩ 'ye =sɔɛ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ aa nu, 'aa =sɔɛ 'ye. ¹⁰'E mɔ -tɛɛ, -tɛ ti nɩ le 'mu -gbo, aa 'ye =sɔɛ. Kɛɛ, ti gbi 'bɩ -hi, Nyɩsva =nu, ɔ kɔ -wɔn =hapɔ-tɔplɩ 'bii 'le 'mu -hɔn, 'a -gbe, ɔ die 'nɩ nu, a 'mu 'o ye =cɛɛ, 'plu ɔ 'mu 'a mu 'klɩ -nyi, kɔ, ɔ 'mue nu, a 'mu gbo ku, 'ke 'le 'ɛ nɩ 'hru =de wɔn. ɔ da 'a mu nɩ, -ɛ die nu, a kɔ -Yusu 'Klɩsu 'hɛɛn, a 'mu 'le 'a -tɩ a 'yi'buaale =nu -heyri pa, -ɛ 'nɩnɩ -wɛ 'le. ¹¹Nɔ- kɔɔ 'klɔ 'bii win ke, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo. Kɛ'ɛ nɩ, ɛ nɩ 'mu.

Wɔnɩle-gbugba

¹²Nahuon -gbo, ɔ mɔ Silasi, nɔ- -he 'mu 'mu, 'nɩ 'cru 'a mu 'crunɛ gbi -gbo -wɔn. ɔ mɔ -a nɩ -ɔɩayuu nɩ, -ɔɔ -Yusu 'Klɩsu -wɔn naa -tɛɛ. 'Nu 'a mu -wɔn 'nɩ 'cru, 'mu 'le 'a mu =wɔ 'kwli 'mu gbo =tu. 'Ya 'o lele 'lu, 'nu 'a mu 'nɩ le, 'ɛ mɔ -tɛɛ, Nyɩsva, ɔɔ -a mu 'mu nu =hapɔɛ, -tɛ 'n nu 'a 'cruɛ. =Hapɔɛ a -gbe, ba 'ble kwa -tɛɛ.

¹³-Yusu a nahuin =nu, -v nɩ nɔ Babilɔnɩdɔ 'mu, Nyɩsva -ha 'le du 'mu, -tɛ ɔ nu, 'ɔ -ha 'le 'a mu du 'mu, v =gba 'a mu wɔn le -tɛɛ. Maki, 'n nɩɛ 'mu, -ɛ 'we =nɔ 'na 'yu ye, ɔ =gba -wɛ 'a mu wɔn le -tɛɛ. ¹⁴Ba -nyinyi 'wio -tɛɛ, ɛ 'mue nahuin tɔɔ, -ɛ mɔ, a nɩnɩɛ 'mu nɩ, -ɛ 'we =nɔ -ɔɩayuo ye.

A 'bii =nu, -v nɩ 'le -Yusu 'Klɩsu kwa 'mu, Nyɩsva bɔ -nyi 'a mu kegbowɛɛnle.

PIELU A 'CRUINIÉ A 'HON A NENE

ɔ 'cru la

1 ¹Mɔ Simɔ Pielu ni, -ɔɔ 'cruinié -gbo 'cru. 'Mɔ mɔ -Yusu 'Klɩsu a -kuannunyɔɔ ni, 'ni mɔ -wɛ 'a -wɔnnaanyɔ. 'A mu =nu, -v kuo -Yusu 'Klɩsu =wlv ye, -ɛ 'wɛ =nɔ ye, -tɛ -a nu 'a =wlv a yekuolɛ, 'a mu 'nu -wɔn 'cru. =Wlv a yekuolɛ a -gbe, a bi 'le ye, -a bi 'le ye, ɛɛ -a mu 'mu 'ni -hɛ 'dɔ. -Yusu 'Klɩsu, nɔ- nue, -a 'bii, -a kuo =wlv ye, -ɛ nue, ɔ 'sii 'o ye, ɔ 'ni 'jra =le nahuin 'yi 'mu le. Nɔ- mɔ Nyɩsua, 'ɔ mɔ -wɛ -a ni Waanyɔ. ²Nyɩsua bɔ nu 'a mu =hapɔde 'mu, kɔ, bɔ -nyi -wɛ 'a mu kegbowɛɛnle. 'Bia 'a yiyie kɔ -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu a yiyie 'hɛɛn, 'bu kle bii, -ye 'ɛ mɔ -tɛɛ, ɔ di -tɔplɩ a -gbe 'ni nu.

Ba -tu 'o 'klɩ, 'a ni 'yrinaabvɩ 'mu 'o ye 'sii

³-Yusu 'Klɩsu, nɔ- nue, -a yi Nyɩsua =nu, -ɔ da -a mu, 'ke -a kɔ -Yusu 'hɛɛn, -ba pa 'le 'a -tɩ a 'yi'bvaalɛ 'kwli 'mu, kɔ, -a ni 'yrinaabvɩ 'mu -Yusu a 'yrinaabvɩ -nu ye 'wɛ, -ɩ 'sii 'o ye -tɛɛ. -Tɛ -a yi 'klɛɛ Nyɩsua, -ye -Yusu a -gbe, 'ke 'le 'a 'klukenunɩɛ 'kwli 'mu, ɔ -nyi -a mu -tɔplɩ 'bii -nu ni, -a 'de kɔ, -ɛ die nu, -a 'mu 'klɔ yrayrvɩ =nu kɔ, kɔ, -a ni 'yrinaabvɩ 'mu Nyɩsua a plɔ blee. ⁴'Ke ɔ naa 'le -tɔplɩ a -gbe 'kwli 'mu, 'ɔ -nyi -a mu -tɔplɩ gblakɩ =nu, ɔ ple, ti -hi la a ti 'yri, ɔ di la -a mu -nyi. -Tɔplɩ a -gbe, ɩ mɔ 'yilɛnɔ-tɔplɩ ni, 'ke 'o -a mu -wɔn. 'Ke ɔ nu 'a nunue, -ɛ die nu, 'yilɛnyre-tɔplɩ =nu, -ɩ ni nɔ 'klɔ ke, nahuin a =wlv -hva, ɩ 'ni -han 'a mu 'tv 'mu le pue, kɔ, a 'mu Nyɩsua a =wlv kɔ. ⁵'Nɛ- nue, 'nu 'a mu le, ba -tu 'o 'klɩ, 'a mu =nu, -v kuo -Yusu 'Klɩsu =wlv ye, 'a ni 'yrinaabvɩ 'mu 'o ye 'sii. 'Bia 'a ni 'yrinaabvɩ 'bɩ 'sii 'o ye, -ye ba =mɛɛ le, 'ke a 'mu =tɔ kɔ. ⁶'Bia 'ba kɔ =tɔ, ba yi -wɛ 'a ni dɔnɩ a naalɛ. 'Bia 'ba yi 'a ni dɔnɩ a naalɛ, -ye ba kɔ =wlv a 'lɩla. 'Ba kɔ =wlv a 'lɩla, -ye ba =tuu 'o Nyɩsua 'o. ⁷'Bia 'baa 'o Nyɩsua 'o =tuu, -ye ba nɔnɩɛ 'mu, -ɛ 'wɛ =nɔ -dɩayuo ye. 'Bia 'ba nɔnɩɛ 'mu, -ye ba nɩɛ -wɛ nahuin 'bii 'mu. ⁸'Bia 'ba 'cipi 'o -tɔplɩ a -gbe a nunue, -ye 'a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsu a yiyie, ɛ 'dee be 'ya -gbugbe 'mu, 'plu ɛ 'mue nu, 'a ni

-hapv-tɔplɪ =nu, a di nu, ɪ 'mʊ klɛ bii. ⁹Kɛɛ, nahuin 'bu ni 'o, 'bu 'nɪnɪ nu -tɔplɪ a -gbe, -ye v 'we -nɔ 'yiisuanɪyɪ ye, -v 'nɪnɪ yrii lɛ. Nahuin a -gbe, ɪ -hri -nɔ -wɔn, -ɛ mɔ, 'yilɛnyrɛ-tɔplɪ =nu, vɔ la nu, Nyɪsva 'wɔwɪ nu.

¹⁰'Na -dɪayuo -a, -tɛ ɛ ni lɛ 'mʊ, ba =tu 'o 'klɪ, -ɛ nue, Nyɪsva da 'a mʊ ni, kɔ, ɔ -ha 'le 'a mʊ du 'mʊ, 'ke 'a 'mʊ -hapv-tɔplɪ a -gbe nu. 'Bɪa 'baa lɛ naalɛ nu, gbegebe, a 'dee ba -hɔn 'o Nyɪsva a 'hru wɔn 'mʊ. ¹¹'Baa lɛ nu, -ye Nyɪsva di 'a mʊ -nyi 'hru, 'ke ba pa -tado 'le -a ni Kɔkɔnyɔ kɔ -a ni Waanyɔ -Yusu 'Kɪsv a 'klɔ yrayrɪ =nu 'kwɪlɪ 'mʊ, ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le gbe.

¹²Nɛ- nue, 'nɪ 'kɪɛ die 'le 'a mʊ -tɪ a -gbe 'kwɪlɪ 'mʊ lɛ po, =betɪ ba yi -dodo, kɔ =betɪ -tɪ -nɔ, vɔ la 'a mʊ tɔɔ, ba 'kɪɛ 'blii kwa. ¹³'Nɪ 'kɪɛ niɛ 'klɔ, 'n yie ni, -ɛ mɔ, ɛ nu -tɛɛ, 'ke =bo po 'le 'a mʊ -tɪ a -gbe 'kwɪlɪ 'mʊ lɛ, -ɛ die nu, a 'mʊ 'o -preele 'mʊ ni. ¹⁴'N yie ni, -ɛ mɔ, 'n -wɛ lɛ kɛ 'kukɔɛ, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsv nu o 'mʊ 'a tɔɔlɛ. ¹⁵'A -tɪ, 'n di 'o =tu 'klɪ, 'mʊ 'crunɪɛ -gbo 'cru, -ɛ die nu, -tɪ a -gbe, ɪ 'mʊ 'le 'a mʊ 'kwɪlɪ 'mʊ lɛ bi 'ɛ ni ti, =betɪ =bo 'ku -tado.

Nyɪsva tɔɛ -a mʊ ni, -ɛ mɔ, -Yusu 'Kɪsv mɔ 'a 'Yuu ni

¹⁶Tɪ -hi la a ti 'yri, -a =tui 'a mʊ ye, -tɛ -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Kɪsv di la 'ledidie nu, 'ke 'le 'a 'klɪ a kenunɛ 'kwɪlɪ 'mʊ. -Tɪ a -gbe, 'n =tu la 'a mʊ ye, ɪ 'de la hidatɪ =nu, -tonahuiin 'lu -wɔn lɛ -hie, 'ke 'le 'waa -gbe a =tɔ 'kwɪlɪ 'mʊ. Kɛɛ, -a ni -gbe, -a ni 'yii 'ye la 'a -tɪ a 'yi'buaale =nu ni. ¹⁷Tɪ =nu -kɔ 'yri 'a Bu Nyɪsva -nyi la -nɔ -tɪ a 'yi'buaale, -a ni la ke -tuo, =a 'wɪn la, -ɛ mɔ, Nyɪsva =nu, ɔ kɔ -tɪ a 'yi'buɔɔ, 'ɛ -hi 'o 'ɛ ni de =de 'mʊ, ɔ po la wun, ɔ nɔ: «Nahuon -gbo, nɔ- mɔ 'na 'Munvɛyɪ. ɔɔ 'mʊ -nyi plɔ a bleele.» ¹⁸-A ni -gbe, -a ni la ke -tuo, -a kɔ -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'heɛn, 'ke 'le dugba =nu 'lu, ɔ kɔ 'lu Nyɪsva =tuu la 'le -tɪ =nu, -a ni nɔ 'u la 'a win 'wɔn, -u la 'le yakɔ 'mʊ -hɔn.

¹⁹-Tɛ -a 'ye la de a -gbe, ɛ nue, -tɪ =nu, Nyɪsva a winwɔn-henyɪ =tu la, =a kui =wɔ ye -tɛɛ, -a ni =wɔ a yekuolɛ a -gbe 'ɛ bii klɛ. 'A -tɪ, 'waa -tɪ a -gbe, ba pui nɔ ye gbo -tɛɛ, -ɛ nue, ɪ 'we -nɔ 'napɪ ye, -ɛɛ wɔn, 'ke 'le gbɪgbɪyɪrɪ -heyri. Ba pui nɔ ye gbo -popo, -nyrɛ bɛ ɛ lɛ. -Nyrɛ a -gbe 'bɛ ɛ lɛ, -ye -nyrɛgbɪyahroyɛ =nu, nahuin nye 'nɪ 'ye, 'ɛɛ wɔn. ɛ 'we -nɔ ye, -Yusu 'Kɪsv a -nyrɛ di 'nɪ wɔn, 'ke 'le 'a ni =wɔ ke.

²⁰De gblaka, 'nɪ 'a mʊ ye =tu, nɛ- mɔ: -Tɪ =nu, Nyɪsva a winwɔn-henyɪ =tu la, ti -hi la a ti 'yri, 'plu v 'cru la, 'ke 'le Nyɪsvacrɪnɛ 'kwɪlɪ 'mʊ, nahuon =de 'die 'le -wɛ, bɔ -hɪtɪ klɛ, 'ke 'le 'a -gbe a 'klɪ 'kwɪlɪ 'mʊ, 'bɛ 'de Nyɪsva a -Hihiu a 'klɪ 'kwɪlɪ 'mʊ. ²¹-Tɛ Nyɪsva a winwɔn-henyɪ, vɔ la 'prɛ, ɛ 'de la 'waa -gbe a 'klɪ, kɛɛ, Nyɪsva a -Hihiu, nu- nyu la 'klɪ -nyi, 'vɔ la -tɪ =nu =tu, -u 'le Nyɪsva -wɔn 'mʊ -hɔn.

Ba =tu 'a ni dɪnɔ 'yie, 'ke 'o hutɔnyɪ a -ta 'mʊ

(Judɪ 4-13)

2 ¹Tɪ -hi la a ti 'yri, hɪwinwɔn-henyɪ, nu- ni la 'le Nyɪsva a daku -heyri. Kɛ'ɛ ni, ɛ di 'mʊ -tɪ, ti -gbo 'yri, hutɔnyɪ 'mʊ -wɛ 'le 'a mʊ

-gbahlɔn 'hru, v 'mu hitɔɔle tɔɔ, -ε di nahuin a 'klɔ 'yi le nyre. Hitɔɔnyv a -gbɛ, v 'dɛ bu ween Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɔv a -ti ke, -ɔ waa o =nv, 'ke 'o 'waa dɛ 'kuku a -ta 'mv. Nɛ- nue, 'ε 'de 'le 'dai ti hie, Nyɩsva a -bati 'mu yɛ, v 'mu gbo -wɛ. ²Waa nunu-tɔplɩ -hɩn, nɩ- nahuin 'plɔplɔ di -wɔn kɩɛ. 'Waa -ti, nahuin, v di Nyɩsva a -hapu'hru =nv 'hɩn 'mu le =tu -ti 'klin. ³Hitɔɔnyv a -gbɛ, vɩ =tu ca 'dɔ, 'ke 'o 'waa 'bienv a kɔkɔ-tɔplɩ a -ta 'mv. Nɛ- kɔ -ti, 'vɩ hi le 'du, 'vɩ 'a mu kaa, -ε die nu, v 'mu 'a nɩ -tɔplɩ gba. Kɛɛ, kɩɛ la 'le gbo, Nyɩsva -yri la nɩ, 'ke bɔ puu -bati le, ɔ 'mu gbo -wɔ.

⁴Ɛ mɔ -tɛɛ, ti -hi la a ti 'yri, Nyɩsva a leleenyv -ye =nv, -v nu la dɛ 'kuku, Nyɩsva 'de la -wɛ 'waa wɔlɩ yrii, 'ɔ pu 'le na 'mv, -ɔ 'nɩnɩ jre gbe. 'Ke v nɩ 'le gbɩgbɩyri -hɛyri, 'v nyu 'yie =tu, ε 'mue gba -gbagba, -nyrɔwɔ =nv -kɔ 'mu Nyɩsva di 'o nahuin -bati le poo, ɔ 'mu 'o nyre. ⁵'Ya 'o lele 'lu, ti -hi la a ti 'yri a nahuin =nv, -v 'nɩnɩ -tuu la 'o Nyɩsva, ɔ 'de la -wɛ 'waa wɔlɩ yrii, 'ɔ nue, 'nie 'ε 'yi la, 'ε -wɔ la nahuin a -gbɛ gbo. ɔ 'de la 'waa nahuon =de waa. Nahuoon -do =nv, -ɔ mɔ Noe, nɔ- ɔ waa, ɔ kɔ nahuɩn 'nɩpata -ye 'hɛɛn, -ε nue, Noe a -gbɛ, ɔ la le nahuin, 'ke 'waa 'yrinaabɩ bɩ 'sii 'o ye. ⁶'Ya 'o lele 'lu, 'dɛ =nv, -ε mɔ, Sodɔmɩ kɔ Gomɔlɩ, -tɛ 'a nahuɩn la 'yilenyre-tɔplɩ nu, Nyɩsva klu la nɩ, 'ɔ nu la na, 'ɔ pu la 'tɔ 'bii. 'Ke ɔ naa 'o, 'ɔ tɩɛ nahuin =nv, -v 'nɩnɩ =tuo 'o, -ε mɔ, ke 'waa nɛnɛ di -tado 'mu -ti. ⁷Tii -do =nv -kɔ 'yri ɔ la 'o 'dɛ a -gbɛ 'tɔ mu po, ɔ 'hrɔɔ la nahuon =nv nɩ, -ɔ mɔ Lotɩ, -ε nue, 'a 'klɔ 'sii la 'o ye. 'Yilenyre-tɔplɩ =nv, 'dɛ =nv a nahuɩn la nu, nɩ- po la 'a =wɔ =hlɔn. ⁸Lotɩ a -gbɛ, -ɔ kɔ 'klɔ 'sii la 'o ye, 'ke ɔ 'ti la 'le nahuin =nv -gbahlɔn, -v kɔ 'klɔ nyre 'yi le, 'ε nɩ -nyrɔwɔ, 'ɔ la 'yilenyre-tɔplɩ =nv 'ye, vɩ la nu, 'ɔ la -wɛ 'waa pupowin -hɩn =nv 'wɔn. Dɛ a -gbɛ, ɛɛ la 'a =wɔ 'nɩ di 'dɔ, -ε nue, ɔ -mɛ -ye, ɔ 'sii la 'o ye.

⁹Ti -hi la a -tɔplɩ nye -a mu 'nɩ tɔɔ, -ε mɔ, Nyɩsva yi 'hru nɩ, ɔ di na, ɔ 'mu 'a nahuin waa, 'ke 'o 'mɩlɛ-tɩtɩ a -ta 'mv. -Tɔplɩ a -gbɛ, nɩ- nye -wɛ -a mu tɔɔ, -ε mɔ, ɔ yi 'hru =nv nɩ, ɔ di na, nahuin =nv, -v kɔ 'klɔ nyre 'yi le, ɔ 'mu 'pɩa ke po, -ε die nu, -batipo-nyrɔwɔ 'bɔ nyre 'o, ɔ 'mu =svɛ =tue. ¹⁰Seyɩ-seyɩ, nahuin =nv, Nyɩsva di =svɛ =tue 'dɔ, ε 'mu 'o nahuin -ye 'mu -hi, nɩ- mɔ nahuin =nv, -v 'cipi 'o 'yilenyre-tɔplɩ =nv a nunue, 'waa =wɩ -hɩa, kɔ, -v 'nɩnɩ -hɩa -bv =tuu 'o Nyɩsva 'o.

Hitɔɔnyv =nv, -v kɔ -ti 'n =tu 'a mu ye, v 'de dɛ =de a huannv kɔ. ɔ 'nɩ po =le nahuon =de nɩa ye gbo, mɔ, v 'nɩ pɩ =le -wɛ Nyɩsva a leleenyv, -v kɔ -ti a 'yi'bɩaale, 'v nyu tanɩ =tu. ¹¹Mɔ, Nyɩsva a leleenyv =nv, -v nɩ 'klɩ ke, 'ε -hi 'o hitɔɔnyv a -gbɛ 'mu, v 'nɩ yɛɛ =le -wɛ hitɔɔnyv a -gbɛ -ti, 'ke 'o Nyɩsva ye. ¹²Nahuɩndu a -gbɛ, v 'de 'lu a le-hiele kɔ. 'Waa nunuklɔ, ɔ 'we =nɔ dɛhɩvɛ a nunuklɔ ye. Dɛhɩvɛ a -gbɛ, ɩ nɩ 'o =o, 'ke nahuin 'mui 'la. -Tɔplɩ =nv, v 'nɩnɩ yrii 'mu le, nɩ- vɩ 'caa. 'Ɛ mɔ -tɛɛ, Nyɩsva diu gbo 'nɩ -wɔ, -ε 'we =nɔ dɛhɩvɛ ye. ¹³Nyɩsva diu -wɛ =tue =svɛ, -ε 'we =nɔ ye, -tɛ vɩ nu, 'vɩ nahuin =svɛ =tue. 'Waa plɔ a bleelɛɛ -do, nɛ- mɔ bu nu 'ε nɩ 'yilenyrede, 'waa =wɩ -hɩa. Mɔ, =betɩ -nyre 'mu, v nye 'nɩ nu. 'Bɩa 'ba 'kukue le, 'ba

ni 'o dēdiile 'mu, 'bu ni 'le 'a mu -gbahlōn, -ye 'waa nunuklō, ɔɔ 'a mu nue -tvi, -ε nue, vɔ tɔɔ hi-tɔpli, 'vɔ 'a mu kaa. Kεε -ye dε a -gbe, εε =nu nue 'manv. ¹⁴Waa 'lu a le-hieleε -do, nε- mɔ bu =mɔ 'lalunyrv le. 'Waa 'kli 'ni -wε -le 'le, 'ke bu nu 'yilenyre-tɔpli. 'Bia 'bu 'ye nahuin, -v kɔ =wlv a yekuole 'de gbo ku, -ye v nyu 'ni kaa, -ε die nu, 'waa -gbe, v 'mu -wε dε 'kuku nu. 'E ni ti, nahuin a -tɔpli, ni- kɔ ca vɔ =tu. Kεε, Nyisva a -bati diu 'ni kli. ¹⁵U hie 'o Nyisva a 'hru gbo, 'vɔ 'wan. Winwlōn-henyɔ =nv, ɔ kɔ 'dɔ mɔ la Balamv, ɔ mɔ la Bɔɔɔ a 'yu, 'yilenyreklɔɔ -do =nv, ɔ la nu, nɔ-nahuin a -gbe, vɔ -wε nu. 'Ke ɔ la 'le dε 'klan -gbahlōn naa, -ε die nu, ɔ 'mu 'wliye 'ye. ¹⁶Bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -nyrɔwɔ =de 'mu, Balamv a -gbe, ɔ nu la dε 'kuku, ɔ ni la 'hru wlōn, Nyisva 'ɔ naa 'le 'kasra =de 'mu, ɔ 'nini 'pre le, 'kasra a -gbe 'ɔ 'preε 'le Balamv a -gbe -wɔn, 'ɔ nyo 'nyre -hen, 'ɔ ka 'a 'hru ye, -ε die nu, ɔ 'ni -han 'klεε lele 'yilenyrede mu nu.

¹⁷Huwinwlōn-henyv =nv, -v kɔ -ti 'n =tu 'a mu ye, -vɔ nahuin kaa, v 'we =nɔ 'nihvε ye, -ε ma 'le wlōn le. U 'we -wε =nɔ 'nugbi ye, pepeε -hie, -ε nye nu, 'nu =nv, nahuiin -pre, 'v 'nini di di. 'Waa gbonule =nv, Nyisva -wɔ -wɔn, 'ke 'o =nv -wɔn, nε- mɔ 'le gbɔgbɔyri kla -heyri. ¹⁸U nve 'mu bu 'wɔwɔn 'le gbo, bu po 'waa dɔnv a -pli, 'vɔ winte =nv po, -ε 'nini da dε =de, 'v nye le =mɔ, 'ke bu kaa nahuin =nv, -v -hɔn le ke 'le nahuin =nv -heyri 'mu, -v 'de Nyisva a 'hru yi, 'v nye -hva, 'ke nahuin a -gbe, bu nu -wε -tvi-tɔplu -do =nv, 'waa =wlv -hva, ¹⁹'vɔ nahuin a -gbe le, -ε mɔ, nahuon =de 'diu win ke kɔɔ, 'a -ti, 'ε ni dε =de, 'waa =wlv -hva, v -wε 'le bu nue ni. Subali, hitɔwɔnyv a -gbe, -vɔ le 'pupre nu, dε 'kuku, nε- kuv win ke. 'Be a yie ni, -ε mɔ, dε =nv, -ε kɔɔ -tɔnahuon win ke, nε- kɔ =ge -tɔnahuon 'ya 'mu. ²⁰'Bia nahuin 'bu yrii -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klsv, -ɔɔ nahuin waa, kɔ, 'bu hie 'o 'klɔ -gbo a 'yilenyre-tɔpli gbo, -u nahuin 'yi le nyre, kεε, 'bia 'be gba ti gbi, 'plu 'bu -tu lele 'yilenyre-tɔpli a nunue -wlv, 'plu -tɔpli a -gbe 'bi kɔɔ =nv win ke, -ye 'a dε yrayrv -gbo, vɔ nu, ε di le nyre 'yi 'dɔ, ε 'mu 'o 'a ye-hede 'mu -hi. ²¹-Te ε ni le 'mu, ε di wen nu -tεε, 'ke 'o =nv -wɔn, 'ke v ni yi 'le wen 'hru =nv, -v 'sii 'o ye, 'ε -hi 'o bu yi 'hru a -gbe -tεε, 'plu bu hii 'o gbo, bu 'nini -tuu 'klεε 'o lele -ti =nv, Nyisvaa =nv ye =tu. ²²Dε =nv, -εε 'o nahuin a -gbe -wɔn nyre, ε kɔ -talvɔv. -Talvɔv a -gbe, v nu- gbo: «Dε =nv, -gbii -wla, nε-εε lele di,» 'plu: «Bvɔv -gbo, v -plo le ke, nu-v 'le lele 'bru -heyri gbo mu pε.»

-Yusu 'Klsv, ɔ di 'le lele 'ni di

3 ¹'Na nunatumupv -a, 'crunε -gbo, 'nu 'a mu -wɔn 'cru, nε- mɔ 'crunε a 'hɔn a nεε. 'Ke 'le 'crunεii 'hɔn a -gbe 'kwli 'mu, -tɔpli =nv, a yi -dodo, ni- 'nu 'a mu -wɔn 'cru, 'ni nyi 'le 'a mu 'kwli 'mu le po, -ε die nu, a 'mu 'o -preε le 'mu ni, a 'mu -tɔpli a -gbe 'lu -wɔn le -hie -tεε. ²-Ti =nv, Nyisva a winwlōn-henyv la =tu, ti -hi la a ti 'yri, 'n nye 'ni -hva, bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu le. -Ti =nv, -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klsv, ɔ mɔ -a ni Waanyɔ,

ɔ le 'a mu ba nu, bi bi -we 'le 'a mu 'kwli 'mu le. 'Ke ɔ naa 'le 'a -kvannunyo -nu 'mu, ɔ ya 'a mu ye, v tɔɔ 'a mu -tu a -tɛɛ. ³De gblaka -nu, 'n -hva ba yi, nɛ- mɔ: Ti -nu -kɔ 'yri 'klɔ di 'o 'lu -yrɛɛ, nahuin di 'le 'nu di, 'yilenyre-tɔplɔ 'bii -nu, 'waa -wlu -hva, v 'mui nu. Nahuin a -gbɛ, v di 'a mu 'nu 'caa. ⁴Ke v di po: «-Be' -Yusu 'Klɔs nu 'klɛɛ ye 'le? -Be ɔ 'de la le po, -ɛ mɔ, ɔ di la 'le lele 'nu di? -A ni bunv 'kuku le, ɔ 'de -hlu 'le a die. Kɔɛ la 'le ti -nu 'yie 'mu gbo, -ɪ kɔ 'yri Nyɔsua nu la 'klɔ, -tɛ -tɔplɔ ni la 'mu, ke ɪ 'kiɛ nɛ 'mu. De =de 'de 'cɪɪ.»

⁵Nahuindu a -gbɛ, -su le 'puprɛ nu, v 'ni -hva -le bu yrii 'mu le, -ɛ mɔ, si la, Nyɔsua 'ɔ po la wun, 'ɔ nu yakɔ kɔ -tutu 'hɛɛn. 'Ke ɔ naa 'le 'nie 'mu, 'ɔ nu -tutu, 'ɔ -huhia -tutu kɔ 'nie 'hɛɛn 'yi 'mu le. ⁶'Niee -do a -gbɛ, nɛ- ɔ nu la, ti -hi la ti 'yri a 'klɔ, 'ɔ -huɔ la 'o, ti -nu -kɔ 'yri 'yiyinie gblaka, ɛ 'yi la, 'ɛ ka la 'klɔ 'bii ke. ⁷Nyɔsua a -gbɛ, nɔ- po lele wun, -ɛ mɔ, yakɔ kɔ -tutu 'hɛɛn, aa ke 'ye, 'ke ɪ di 'o ni, ɛ 'mu -nyrɔwɔ -nu ke ye, ɔ di na nu, ɔ 'mu -tutu kɔ yakɔ 'hɛɛn hien 'bii. Yakɔ kɔ -tutu 'hɛɛn, ɪ ni 'o -nuni, -batipo-nyrɔwɔ 'mu 'o nyre, -ɔ kɔ 'mu Nyɔsua di 'o nahuin -nu gbo -wɔɔ, -u 'nuni -tuo 'o.

⁸'Na ninatumupu -a, ɛ kɔ de gblaka, -ɛ kɔ -tu a 'nuni di -wɔn -hri. Nɛ- mɔ: 'Ke 'o Nyɔsua ye, -nyrɔwɔ -do, ɔ mɔ 'yri a 'milowɔ, kɔ, 'yri a 'milowɔ, ɔ mɔ -we -nyrɔwɔ -do. ⁹Nahuin -ye a 'lu a le-hiele, nɛ- mɔ: Kɔkɔnyɔ Nyɔsua, ɔ gbo 'nu -wɛn, kɔ, de -gbo, ɔ ple, ɔ di la nu, ɔ 'nu nue -le. Kɛɛ, ɛ 'de le 'mu ni. ɛ 'we -nɔ ye, ɔ kɔ -wɛ a 'lɪla, 'ke 'o 'a mu -wɔn. ɔɔ 'a mu -nyi 'hru, 'ke ba hie 'o de 'kuku a nunue gbo, -ɛ nue, ɔ 'ni -hva -le -ɔ -de bo 'wan. Kɛɛ, de -gbo, ɔ -hva, nɛ- mɔ nahuin 'bii bu hie 'o de 'kuku a nunue gbo.

¹⁰-Ye 'klɛɛ, ti 'bi nyre 'o, 'ɛ mɔ -tɛɛ, Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɔs di 'le lele 'nu di. -Nyrɔwɔ -nu, ɔ di 'le ya, -ɔ -de 'dio yi. 'A 'ledidie, ɛ di ye 'we 'yrinyɔ a 'ledidie, -ɔɔ 'le di, ti -nu -kɔ 'yri v 'nuni -proo 'o. -Nyrɔwɔ a -gbɛ, Kɔkɔnyɔ -Yusu di 'le ya, nahuin di 'wɔn -cici gblakɪ, kɔ, yakɔ 'mu 'wan, -tɔplɔ 'bii, -ɪ ni 'le yakɔ 'mu, ɪ 'mu hin 'bii, -tutu kɔ -tɔplɔ 'bii, -ɪ ni nɔ -tutu ke, ɪ 'mu -we 'wan.

¹¹-Tɛ -tɔplɔ 'bii, ɪ kɔ bi nu le gbo-wuwɛ, 'a -tu, 'a ni 'yrinaabɔ kɔ bi 'sii 'o ye. 'Ke a kɔ ba ni 'le Nyɔsua kwa 'mu 'bii, kɔ, a 'muo 'o -tuu, 'ke 'o 'ɛ ni de -de a -ta 'mu. ¹²Ba -pre -nyrɔwɔ -nu, Nyɔsua di 'le ya, a 'mu -we 'o 'klɔ -tu, -ɛ die nu, -nyrɔwɔ a -gbɛ, ɔ 'mu 'le di 'tata. -Nyrɔwɔ a -gbɛ 'mu, yakɔ di 'nu hin, kɔ, ɔ 'mu 'wan, kɔ, -tɔplɔ 'bii, -ɪ ni 'le yakɔ 'mu, ɪ 'mu hin 'bii. ¹³Kɛɛ, Nyɔsua pue 'le -le, -ɛ mɔ, ɔ di nu yakɔ yrayrv kɔ -tutu yrayrv 'hɛɛn. -Tɛgbi a -gbɛ, -hapɔdɛɛ -do, nɛ- nahuin di nu. Nɛ- mɔ de -aa -pre.

¹⁴Nɛ- kɔ -tu, 'nu 'a mu le, 'na ninatumupu -a, -tɛ aa -nyrɔwɔ -nu -pre, Kɔkɔnyɔ di 'le ya, -ye ba -tu 'o 'klɪ, 'a ni 'yrinaabɔ 'mu 'o ye 'sii, -ɛ die nu, Kɔkɔnyɔ 'bo di 'le lele, 'bo ye 'o 'a mu gbo, a 'ni -han 'le de 'kuku -heyri ni, kɔ, kegbowɛɛnɛ 'mu 'le 'a ni -wɪl ke ni. ¹⁵Bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -ɛ mɔ,

de -nye nu, -a ni Kükönyö -Yusu 'Klisu, 'a 'ledidie 'e 'kie -wleên gbo, nê- mō, ɔ kō =wlv a 'lila, ɔ nye -hva, 'ke nahuin bu kō 'hru, bu hie 'o 'waa de 'kuku gbo, -ε die nu, ɔ 'mu waa. Pɔlv, ɔ mō -a ni 'munvε-dīayu, 'ke 'le 'a 'cruniei 'kwli 'mu, -ti -gbo, 'nu =tu, ɔ tvi -wε 'a mu ni. =Tɔ =nu, Nyisva -nyi =nō, nō-ɔ nu, ɔ 'cru 'cruniei a -gbe. ¹⁶'Ke 'le 'a 'cruniei a -gbe 'kwli 'mu, 'bɔɔ -tɔdu a -gbe 'cru, -tu -do a -gbe, 'nu =tu, ni- ɔɔ -wε =tu. Kεε, -tɔplɪ -ye, ɔɔ 'cru, 'ke 'le 'a 'cruniei 'kwli 'mu, ɪ kla wlɔn. Nahuin =nu, -v 'de =tɔ kɔ, kɔ, -v 'de -wε =wlv kɔ, -ti =nu, ɔɔ =tu, v nyi 'ni 'cɪcɪ, -ε 'we =nɔ ye, -tε vɔ nu, 'vɔ -wε Nyisva a wintε a =tɪε -ye 'cɪcɪ. De =nu, vɔ nu, Nyisva a -bati vɔ 'waa dɪɔnu 'lu le daa.

¹⁷'Na ninatumupu -a, a -mε -ye, a yi -tɔplɪ a -gbe ni -dodo. 'A -ti, 'nu 'a mu 'ni le, ba =tu 'a ni dɪɔnu 'yie, -ε die nu, nahuin =nu, -v 'ninɪ =tuu 'o Nyisva 'o, v 'ni =han 'a mu kaa, a 'ni =hiun -wɔn kvε, kɔ, -tεgbi =nu, a 'blee 'o kwa, a 'ni =han 'o 'mu -hɔn. ¹⁸Kεε, ba 'cipi 'o, ba kvε -a ni Kükönyö -Yusu 'Klisu -wɔn, ɔ mō -a ni Waanyö, -ε die nu, ɔ 'mu 'a mu =hapudε 'mu nu, =hapudε a -gbe ε 'mu kle bii, kɔ, 'a yiyie, ε 'mu -wε kle bii. Nahuin 'bii bu -nyi =nō -ti a 'yi'baale, -tε ti ni le 'mu -gbo, kɔ, -tε 'klɔ tε ye gbo. Kε'ε ni, bε ni 'mu.

SAAN A YE-HƎCRUUNƎ

ɔ 'cru la

-Yusu 'Klɩsɩ, nɔ- mɔ Nyɩsɩa a Wintɛ, -ɛɛ -a mu 'klɔ yrayru -nyi

1 ¹Nahuon -gbo, ɔ kɔ -tɩ -aa 'a mu -wɔn 'cru, ti -nu -kɔ 'yri Nyɩsɩa 'de la 'klɔ a nue, ɔ ni la 'klɔ. -A ni -gbe, -a 'wɔn 'a win ni, -a ni 'yii 't 'yo, kɔ, -a ni dabu 't 'tuɔ le. Nahuon a -gbe, nɔ- mɔ Nyɩsɩa a Wintɛ -nu, -ɛɛ nahuin 'klɔ yrayru -nyi. ²Nyɩsɩa, nɔ- titie -a mu 'klɔ yrayru a -gbe ye, -a 'ye 'klɔ yrayru a -gbe, -aa 'a mu 'a -tɩ ye =tu, -ɛ mɔ 'klɔ yrayru =nu, ɔ 'nɩnɩ -wɛ 'le. Kɛ la 'le gbo, 'klɔ yrayru a -gbe 'ɔ ni 'o -a ni Bu Nyɩsɩa 'huɩn 'mu, -tɛ ti ni le 'mu -gbo, Nyɩsɩa 'ɔ titio -a mu ye. ³Dɛ -gbo, -a ni 'yii 'ye, kɔ -a ni nu 'wɔn, nɛ- kɔ -tɩ -aa 'a mu ye =tu, -ɛ die nu, a 'mu -a mu ke bi, a kɔ -a mu 'heen, -a 'mu 'le 'pia kɔ, kɔ, -a 'mu -mɛ. -A -mɛ -ye, -mɩmɩɛ a -gbe, -a -mɛ, -a kɔ -a ni Bu Nyɩsɩa 'heen, -a mu -mɛ, ɛ kɔ 'a 'Yu -Yusu 'Klɩsɩ 'heen. ⁴-Tɩ a -gbe, -a nyi 'a mu -wɔn 'ni 'cru, -ɛ die nu, -a ni 'manu 'mu 'o ye =cɛɛ.

Ba na -nyre 'mu

⁵Nyɩsɩa mɔ -nyrɛɛ ni. 'Ke 'le -nɔ 'huɩn 'mu, gbɔgbɩyɩ 'de 'le ni. Titie -nu, -a 'wɔn 'le -Yusu 'Klɩsɩ wɔn, kɔ, -aa 'a mu pue, ɛ nɛ- -gbo: ⁶'Bia -baa le po, -a kɔ Nyɩsɩa 'heen, -a -mɛ ni, 'plu -baa 'le gbɔgbɩyɩ -hɛyri na, -ye ɛ -hen 'nyre, -a mu mɔ hɩnyu'ɔ ni, 'plu -a 'ni na -le 'hru -nu, -v 'sii 'o ye. ⁷Kɛɛ, 'bia -baa 'le -nyre 'mu na, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ Nyɩsɩa nu, 'ɔ ni 'le -nyre 'mu, -ye ɛ -hen 'nyre, -a kɔ -a ni 'bienu 'heen, -a -mɛ ni, kɔ, Nyɩsɩa a 'Yu -Yusu, 'a dablo, 'ɔɔ -a ni dɛ 'kuku 'wɔwɩa, -ɛ die nu, -a 'mu 'o ye 'sii.

⁸'Ya 'o lele 'lu, 'bia -baa le po, -a 'ni nu -le dɛ 'kuku gbe, -ye -aa -a dɔnɩ 'ni kaa, 'plu Nyɩsɩa a -tɩ a -tɛɛ 'de 'le -a ni -wɩ ke ni. ⁹Kɛɛ, 'bia -baa nyɛ yrii, kɔ, -ba nyi =tu, -ɛ mɔ, -a nu dɛ 'kuku, -ye -a -wɛ 'le -ba kuo Nyɩsɩa =wɩ ye ni, -ɛ mɔ, -tɩ -nu, ɔ =tu, ɔ nyi 'ni nu. -Tɩ a -gbe, ni- mɔ, ɔ di -a ni dɛ 'kuku a -gbe 'ni 'wɔwɩa, ɔ 'mu 'o -a mu ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnɩ ye, dɛ 'klan =de 'ni -han 'le -a mu 'mu ni. ¹⁰Kɛɛ, 'bia -baa plɛ, -a 'de dɛ 'kuku nu, -ye ɛ

-hen 'nyre, ke -aa po, Nyisva mo hinyo'w ni, -ye 'a winte 'de 'le -a ni -wli ke ni.

2 ¹Na 'yuo=pli -a, 'nu -ti -gbo 'ni 'cru, 'ke 'o 'a mu -wɔn, -ε die nu, a 'ni -han de 'kuku nu. Kεε, 'bia nahuon 'bo nu de 'kuku, ba ko 'a yiyie, -ε mo, -a ko nahuon, -ɔ ko 'mu de 'kuku 'de 'le ni. Nɔ- nyra 'o -a ni Bu Nyisva ye gbo, 'o nyo da, 'ke 'o -a ni -ta 'mu. Nahuon a -gbe, nɔ- mo -Yusu 'Klisu. ²Nɔ- -he -cɔhɔn, 'o 'ku, 'ke 'o -a ni -ta 'mu. 'Ke Nyisvaa 'le -no 'mu naa, 'o -a ni de 'kuku 'wɔwla. ε 'de -a -do a de 'kuku, ɔ 'ni 'wɔwle -le. Nahuin 'bii -nu, -v ni nɔ 'klɔ ke, nu- ko de 'kuku ɔ -we 'wɔwla.

Nahuon -nu, -ɔ yi Nyisva, ɔ nyo 'o 'ni -tuu

³Bia -ti -nu, Nyisvaa -a mu ye -tu, -ba nyi nu, nε- nye -a mu tɔɔ, -ε mo, 'ε mo -tεε, -a yio ni. ⁴Bia nahuon 'bo ni 'o, 'bo ple, ɔ yio ni, 'plu 'bo 'nuni -tuu 'o 'a win, -ye ɔ mo hinyo'w ni, -ti a -tεε 'de 'le 'a -wli ke ni. ⁵Kεε, nahuon 'bo ni 'o, 'bo' 'o Nyisva a win 'o -tuu, -ye nɔ-ɔ ni, -ɔ nuε Nyisva 'mu 'bii. 'Bia -baa 'o Nyisva 'o -tuu, nε- nye -a mu tɔɔ, -ε mo, -a ko Nyisva 'heen, -a -mɔε ni. ⁶Nahuon 'bo ni 'o, 'bo ple, ɔ ko Nyisva 'heen, v -mɔε ni, -ye ε ble ye, -te -Yusu 'Klisu la naale nu, ke'ε ni, bo nu -we naale.

⁷Na nunatumupu -a, tetebu -gbo, 'nu 'cru, 'ke 'o 'a mu -wɔn, ε 'de tetebu yrayru, a 'de -hɔn a 'ween. Kεε, -tu -do -nu, v -tu la 'a mu ye, ti -nu -ko 'yri v -tu la -Yusu 'Klisu a -ti a -tutue -wlu, ɪ -do a -gbe, ni-ɪ ni. ⁸Kεε, 'ke 'le 'pia -ye ke, -ti -gbo, 'nu 'cru, 'ke 'o 'a mu -wɔn, ɪ 'we -no tetebu yrayru ye. -Yusu 'Klisu a 'yrinaabu tɔε -a mu ni, -ε mo, tetebu a -gbe, v mo -tεε a tetebu'v ni. 'A ni 'yrinaabu, ɪ nye -we -a mu 'ni tɔɔ. -A yie ni, -ε mo, ε mo de yrayru'v ni, -ε nue, gbɔgbiyru 'le 'ni -we, -tεε a -nyre -nye ni -dodo.

⁹Nahuon 'bo ni 'o, 'bo ple, 'ke ɔ ni 'le -nyre 'mu, 'plu 'bo yraa 'a 'bienu -Yusu a nahuin, -ye ba ko 'a yiyie, 'ke ɔ 'kɪε nɪε 'le gbɔgbiyru -heyri. ¹⁰Kεε, nahuon 'bo ni 'o, 'bo nuε 'a 'bienu 'mu, 'ke ɔ ni 'le -nyre 'mu. De -de 'de 'le 'a -wli ke ni, -ε -we 'le -be nue, bo nu de 'kuku. ¹¹Kεε, nahuon 'bo ni 'o, 'bo yraa 'a 'bienu, -ye 'ke ɔ 'kɪε nɪε 'le gbɔgbiyru -heyri. Gbɔgbiyru a -gbe, ni- ko -heyri ɔ 'le na. ɔ 'ni 'ye -le de -de, gbɔgbiyru a -ti.

A ni nuε 'le 'klɔ -gbo a -tɔpli 'mu

¹²'A mu 'yuo=pli, 'nu -ti -gbo 'ni 'cru, 'ke 'o 'a mu -wɔn, 'ke 'o de -nu, -Yusu 'Klisu nu a -ta 'mu, Nyisva 'wɔwla 'a ni de 'kuku ni. ¹³'A mu bunu -mε -ye, 'nu 'a mu -wɔn 'ni 'cru, -ε nue, a yi nahuon -nu ni, -ɔ ni la 'o, ti -nu -ko 'yri Nyisva 'de la 'klɔ a nue. 'A mu gblotayuo -mε -ye, 'nu -we 'a mu -wɔn 'ni 'cru, -ε nue, a -ha 'o 'kuo -hɔn a nyɔgbɔlaka Satan wɔn 'hru, -ɔ ko 'klɔ a 'yilenyinyre -hi 'o 'ε ni de -de 'mu.

¹⁴'A mu 'yuo=pli -mε -ye, 'nu 'a mu -wɔn 'ni 'cru, -ε nue, a yi Nyisva ni, -ɔ mo -a ni Bu. 'A mu bunu -mε -ye, 'nu 'a mu -wɔn 'ni 'cru, -ε nue, a yi nahuon -nu ni, -ɔ ni la 'o, ti -nu -ko 'yri Nyisva 'de la 'klɔ a nue. 'A mu

gblotayuo -me -ye, 'nu 'a mu -wɔn 'ni 'cru, -ε nue, a ni ke 'kli, kɔ, 'a -tu Nyɪsua a -ti gbo, 'ke 'le 'a ni -wɪl ke, 'a -ha -wε 'o Satan 'hru wɔn, -ɔ kɔ 'klo a 'yilenyinyre -hi 'o 'ε ni dε =de 'mu.

¹⁵A ni kuε 'le 'klo -gbo a -tɔplɪ -wɔn, kɔ, a ni nuε 'le -wε 'klo -gbo a -tɔplɪ 'mu. 'Bia nahuon 'bɔ nuε 'klo -gbo a -tɔplɪ 'mu, -ye ε -hɛn 'nyre, ɔ 'de -a ni Bu Nyɪsua 'mu nuε. ¹⁶-Tε 'klo -gbo a -tɔplɪ, ɪ ni 'mu, ε nε- -gbo: 'Yilenyre-tɔplɪ -nu, nahuin -hua bu nu, kɔ -tɔplɪ -nu, -ɪ kɔ ca nahuin kɔ, kɔ -tɔplɪ -nu, -ɪ kɔ -ti nahuin, uɔ 'le 'waa dɔnu 'yaa, -tɔplɪ 'bii a -gbe, kε u nɔ 'klo -gbo ke 'mu -hɔn. ɪ 'ni -hɔn -le 'le -a ni Bu Nyɪsua -wɔn 'mu. ¹⁷Ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, 'klo -gbo, ɔ di 'le 'ni -wε, kɔ, -tɔplɪ 'bii -nu, -ɪ kɔ ca nahuin kɔ, ɪ di -wε 'le 'ni -wε. Kεε, nahuon -nu, -ɔɔ Nyɪsua a kewɛnle nu, ɔ -me -ye, ɔ di ni 'klo yrayru -nu, -ɔ 'nuni -wε 'le.

Ba -tu 'a ni dɔnu 'yie, 'ke 'o nahuin -nu -wɔn, -u yraa -Yusu 'Klɪsɔ

¹⁸'Na 'yuo=pli -a, ti -nu, -ɪ hie 'le, 'klo -gbo, ɔ 'mu 'le -wε, ɪ 'de -huo. A 'wɪn ni, -ε mɔ, 'lele'ɔɔti 'yri, -Yusu 'Klɪsɔ a yraanyɔ di 'le 'ni di. 'E mɔ -tεε, -a yie ni, -ε mɔ, ti -gbo, -a ni ke, -Yusu 'Klɪsɔ a yraanyɔ 'plɔplɔ di 'le. 'Waa 'ledidie nye -a mu 'ni tɔɔ, -ε mɔ, 'lele'ɔɔti'ni ni, -a ni ke. ¹⁹Yraanyɔ a -gbe, kε u ni la nɔ -a mu -heyri, kεε, seyɪ-seyɪ, u 'de -hlɪn -a ni nahuin 'mu a 'yεε. Nε- kɔ -ti, u -hɔn nɔ -a mu -heyri 'mu. 'Bia 'bu 'ya wen -a ni nahuin 'mu, kε u 'kɪε die wen nɔ -a mu -gbahlɔn ni. De a -gbe, ε nyre 'o -o, -ε die nu, -a 'mue 'mu le yrii, -ε mɔ, u 'de la -a ni nahuin.

²⁰A -me -ye, -Yusu 'Klɪsɔ -nyi 'a mu 'a -Hihiu ni. Nε- nue, a 'bii 'a yi -ti a -tεε. ²¹'Bia 'nu 'a mu -wɔn 'cru, 'ni po -le le, -ε mɔ, a 'de wen -ti a -tεε a yie. 'Nu 'a mu -wɔn 'ni 'cru, 'mui -tu, -ε mɔ, a yi -ti a -tεε ni, kɔ, 'a yie -wε, -ε mɔ, 'ke 'le -ti a -tεε -heyri, hi 'de 'le ni. ²²Nyɔ- mɔ 'klεε hɪnyɔ 'le? Nɔ- mɔ nahuon -nu, -ɔɔ le po, -Yusu 'Klɪsɔ, ɔ 'de Waanyɔ -nu, Nyɪsua po la le, ɔ di la 'le ya. Nahuon -nu, -ɔ 'de -a ni Bu Nyɪsua kɔ 'a 'Yu 'hɛn a -ti ke wɛn, nɔ- mɔ -Yusu 'Klɪsɔ a yraanyɔ. ²³'Bia nahuon 'bɔ 'de Nyɪsua a 'Yu a -ti ke wɛn, -ye ε -hɛn 'nyre, ɔ 'de -wε -Yusu 'Klɪsɔ a -gbe a Bu Nyɪsua yi. Kεε, 'bia nahuon 'bɔ nyi -tu, 'ke 'o nahuin ye, -ε mɔ, -Yusu 'Klɪsɔ mɔ Nyɪsua a 'Yuu ni, nahuon a -gbe, ɔ yi -Yusu 'Klɪsɔ a Bu Nyɪsua ni.

²⁴A -me -ye, -tɔplɪ -nu, a 'wɔn, kuε la 'le ti -nu 'yie 'mu gbo, -ɪ kɔ 'yri u -tu la -Yusu 'Klɪsɔ a -ti a -tutue -wɪu, -tɔplɪ a -gbe bu 'kɪε niε 'le 'a ni -wɪl ke. 'Bia 'bi 'kɪε niε 'le 'a ni -wɪl ke, -ye 'a ni -gbe, a kɔ Nyɪsua a 'Yu, kɔ 'a Bu Nyɪsua 'hɛn, a 'kɪε die -mυε. ²⁵Nyɪsua a 'Yu pue 'le -le, -ε mɔ, ɔ di -a mu -nyi 'klo yrayru, -ɔ 'nuni -wε 'le.

²⁶Nahuin -gbo, -uɔ -hua -bu kaa 'a mu, nu- kɔ -ti 'nu 'a mu -wɔn 'cru. ²⁷A -me -ye, Nyɪsua a -Hihiu -nu, -Yusu 'Klɪsɔ -nyi 'a mu, nu- 'kɪε niε 'o 'a mu ke 'mu. -Tε ε ni le 'mu, a 'ni -huε -le 'klεε lele, 'ke tɔɔnyɔ -ye bɔ tɔɔ 'a mu, -ε nue, Nyɪsua a -Hihiu, uɔ 'a mu 'ni tɔɔ, 'ke 'o 'ε ni dε =de ke, 'plɪ, uɔ tɔɔ 'a mu -ti a -tεε, u 'ni kaa -le 'a mu. 'A -ti o, a kɔ -Yusu 'Klɪsɔ 'hɛn, ba 'cipi 'o -mυmυε, -ε 'we -nɔ ye, -tε ɔ nu 'a ni tɔɔle.

²⁸É mɔ -tɛɛ, 'na 'yuo=pli -a, a kɔ -Yusu 'Klɪsɔ 'hɛɛn, ba 'cipi 'o -mɔmɔvɛ, -ɛ die nu, -nyɔwɔ =nu, -ɔ kɔ 'mɔ ɔ di 'le di, hvannu 'nɪ -han -a mɔ nu, 'plɪ -tɪ 'nɪ -han -wɛ -a mɔ nu, 'ke 'o -nɔ ye. ²⁹A yie nɪ, -ɛ mɔ, -Yusu 'Klɪsɔ 'sii 'o ye -tɛɛ. 'A -tɪ, ba kɔ -wɛ 'a yiyie, -ɛ mɔ, nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔɔ -tɔplɪ -nɔ nu, -ɪ 'sii 'o ye, -ye nahuon a -gbe, nɔ- mɔ Nyɪsɔ a 'yu.

-A mɔ mɔ Nyɪsɔ a 'yuo=pli'i nɪ

3 ¹Ba 'ye 'mɔnɔvɛɛ gblaka -nɔ, -a nɪ Bu Nyɪsɔ kɔ, 'ke 'o -a mɔ -wɔn. Ɔɔ -wɛ -a mɔ daa 'a 'yuo=pli. 'É mɔ -tɛɛ, -a mɔ mɔ 'a 'yuo=pli'i nɪ. -Tɪ -kɔ -tɪ 'klɔ ke a nahuin, 'v 'nɪnɪ yrie, -ɛ mɔ, -a mɔ mɔ Nyɪsɔ a 'yuo=pli'i nɪ, nɛ- mɔ, v 'de -a nɪ Bu Nyɪsɔ yi. ²'Na nɪnatumupɔ -a, -tɛ ti nɪ lɛ 'mɔ -gbo, -a mɔ mɔ Nyɪsɔ a 'yuo=pli'i nɪ. Kɛɛ, dɛ -a di -hlɪn -hɛ, -a 'die wen a yie -tɛɛ. Kɛɛ, dɛ -a yi, nɛ- mɔ, -Yusu 'Klɪsɔ 'bɔ di -hlɪn 'le lele, -ye -tɛ ɔ nɪ 'mɔ, ke -a di -wɛ 'mɔ nɪ, -ɛ nue, -a dio lɛ 'nɪ yrii -tɛɛ. ³'É nɪ nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ yi dɛ -nɔ, -Yusu 'Klɪsɔ di nu, kɔ, 'bɔ nye -pre, -ye ɔ 'dɛɛ bɔ nu dɛ 'kuku, -ɛ 'wɛ -nɔ ye, -tɛ -Yusuu nu, ɔ 'nɪnɪ nu dɛ 'kuku.

⁴'Bia nahuon 'bɔ 'cipi 'o dɛ 'kuku a nunue, -ye ɛ -hɛn 'nyɛ, ɔ 'nɪ -tuu -le 'o Nyɪsɔ a tɛtɛi 'o, -ɛ nue, dɛ 'kuku a nunue, nɛ- mɔ nahuon bɔ 'nɪnɪ -tuu 'o Nyɪsɔ a tɛtɛi. ⁵A yie nɪ, -ɛ mɔ, -Yusu 'Klɪsɔ di nɔ 'klɔ ke nɪ, -ɛ die nu, dɛ 'kuku -nɔ, -aa nu, ɔ 'mue 'wɔwla. Ɔ -mɛ -ye, dɛ 'kuku 'dio 'le 'mɔ nɪ. ⁶'A -tɪ, 'bia nahuon kɔ -Yusu 'Klɪsɔ 'hɛɛn, 'bɔ 'cipi 'o -mɔmɔvɛ, -ye ɔ 'nɪ 'cipi -le 'o dɛ 'kuku a nunue. Kɛɛ, 'bia nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ 'cipi 'o dɛ 'kuku a nunue, -ye ɛ nye -a mɔ 'nɪ tɔɔ, -ɛ mɔ, ɔ 'de wen -Yusu 'Klɪsɔ a 'yee, kɔ, ɔ 'dio -wɛ yi.

⁷'Na 'yuo=pli -a, nahuon -de nɪ kaa 'le 'a mɔ. 'Bia nahuon 'bɔɔ dɛ -nɔ nu, -ɛ 'sii 'o ye, -ye ɔ 'sii 'o ye, -ɛ 'wɛ -nɔ ye, -tɛ -Yusu 'Klɪsɔ nu, ɔ 'sii 'o ye. ⁸Kɛɛ, nahuon -nɔ, -ɔ 'cipi 'o dɛ 'kuku a nunue, ɔ -mɛ -ye, 'ke ɔ -hɔn 'le Satan -wɔn 'mɔ, -ɛ nue, kɔɛ la 'le 'klɔ a -wlu-tutue 'yie 'mɔ gbo, Satan a -gbe, ɔ 'kɪɛ nue -hlɪn dɛ 'kuku. -Tɪ -kɔ -tɪ Nyɪsɔ a 'Yu 'ɔ di nɔ -tɔtɔ ke, nɛ- mɔ bɔ -wɔ Satan a -gbe a nunu-tɔplɪ 'bii gbo.

⁹Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ 'ya Nyɪsɔ a 'yu 'mɔ, ɔ 'nɪ 'cipi -le 'o dɛ 'kuku a nunue, -ɛ nue, 'klɔ yrayɔvɔ -nɔ, Nyɪsɔ -nyi -nɔ, nɔ-ɔ -kvan nu, 'ke 'le 'a -wlu ke. 'Hru 'de 'klɛɛ 'o lele nɪ, 'ke bɔ 'cipi 'o dɛ 'kuku a nunue, -ɛ nue, ɔ mɔ Nyɪsɔ a 'yuu nɪ. ¹⁰Dɛ -gbo, -ɛɛ Nyɪsɔ a 'yuo=pli kɔ Satan a 'yuo=pli 'hɛɛn 'yi 'mɔ lɛ -hɪhɪa, nɛ- mɔ: Nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'bɔ 'nɪnɪ nu -tɔplɪ -nɔ, -ɪ 'sii 'o ye, kɔ, 'bɔ 'de 'a 'bienu 'mɔ nɔɛ, dɛ a -gbe, nɛ- nye -a mɔ tɔɔ, -ɛ mɔ, nahuon a -gbe, ɔ 'de Nyɪsɔ a 'yu.

Nyɪsɔ nɔ 'nɪ, -ba nunɔvɛ 'mɔ

¹¹Tɔɔwin -nɔ, a 'wɔn la ti -nɔ -kɔ 'yri v -tu la -Yusu 'Klɪsɔ a -tɪ a -tutue -wlu, nɪ- mɔ: -A kɔ -ba nunɔvɛ 'mɔ. ¹²Nahuon -nɔ, -ɔ kɔ 'dɔ mɔ Kaɛn, -tɛ ɔ nɪ la 'mɔ, -a 'de ye blɛ -ba nɪ -wɛ lɛ 'mɔ. Ɔ -mɛ -ye, ɔ mɔ la Satan, -ɔ kɔ

'klɔ a 'yilenyinyre -hi -o 'ɛ ni dɛ =de 'mʊ a 'yuu ni, 'plu ɔ 'la la -wɛ 'a -gbe a -ɗayɔ. Dɛ- kɔ -tɪ ɔ 'lɔ la 'le? ɔ 'lɔ la ni, -ɛ nue, ɔ -mɔ Kaɛn, 'a nunu-tɔplɪ 'bii, ɔ la nu, ɪ nyre la le 'yi. Kɛɛ, 'a -ɗayɔ a nuni -mɛ -ye, ɪ 'sii la 'o ye.

¹³'Na 'ɗayɔ -a, ɛ ni saka 'le 'a mu, 'bia 'klɔ ke a nahuin 'bʊ yraa 'a mu. ¹⁴-A -mɛ -ye, -a yie ni, -ɛ mɔ, -a -hɔn 'le 'kɔkɔɛ wɔn 'mu ni, -a pa 'le 'klɔ yrayru 'kwli 'mu, ɔ 'nuni -wɛ 'le. -Be' -a nu 'a yiyie 'le? -A yie ni, -ɛ nue, -a nɛ -a ni -ɗayɔ 'mu ni. Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'de 'a -ɗayɔ 'mu nɛ, -ye 'ke ɔ 'kɛ nɛ 'le 'kɔkɔɛ wɔn. ¹⁵Nahuon 'bɔ yraa 'a -ɗayɔ, -ye ɔ 'we =nɔ nahuon =nɔ ye, ɔɔ nahuin -gbetie 'mu le 'laa. A yie ni, -ɛ mɔ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔɔ nahuin -gbetie 'mu le 'laa, -ye ɔ 'de wɛn Nyɪsɪa a 'klɔ yrayru =nɔ a kɔɛ, ɔ 'nuni -wɛ 'le. ¹⁶-Yusu 'Kɪsɪ nɛ -a mu 'mu ni. Nɛ- kɔ -tɪ ɔ di 'le, ɔ 'ku, 'ke 'o -a ni -ta 'mu. Dɛ a -gbe, nɛ- mɔ 'hru =nɔ, -v nye -a mu tɔɔ, -tɛ -a di -a ni 'bienu a 'mʊnɛle nu. -A kɔ -ba -wɛ -wɛ -wɔn, 'ke -ba 'ku, 'ke 'o -a ni -ɗayɔ a -ta 'mu. ¹⁷'Bia nahuon 'bɔ kɔ dɛ, 'plu 'bɔɔ 'a 'ɗayɔ 'ye, ɔ 'de dɛ =de kɔ, 'plu 'bɔ 'de 'a 'ɗayɔ a -gbe a wɔlɪ kɔ, 'ke bɔ -hɔ 'mu, -ye ɔ 'die 'le -wɛ bɔ =tui, -ɛ mɔ, ɔ nɛ Nyɪsɪa 'mu ni. ¹⁸'Na 'yuo=pli -a, -tɛ ɛ ni le 'mu, -a 'de ye blɛ -ba nɛ -a ni -ɗayɔ 'mu, 'ke 'o wuntɔɔ -do 'yri, kɛɛ, -a blɛ ye -ba nɔ 'mu, 'ke 'le -a ni =wɪ ke, kɔ, 'ke 'le -a ni nunu-tɔplɪ 'kwli 'mu.

Nyɪsɪa a 'yuo=pli, v 'dee bʊ pɪ 'a huannu

¹⁹'Bia =ba nunɛ 'mu, -ye -a yie ni, -ɛ mɔ, -a mu mɔ Nyɪsɪa =nɔ, ɔ mɔ -tɛɛ a Nyɪsɪa a 'yuo=pli'ɪ ni. 'Bia =ba nunɛ 'mu, -ye -a ni =wɪ 'ni yɛɛ =le -a mu -tɪ, 'ke 'o Nyɪsɪa ye. ²⁰Mɔ =betɪ -a ni =wɪ bu -a mu -tɪ yɛɛ, -a -wɛ 'le -ba yie ni, -ɛ mɔ, Nyɪsɪa yi -tɔplɪ 'bii ni, 'ɛ -hi 'o -a ni =wɪ 'mu. ɔ yi 'ɛ ni dɛ ni. ²¹'Na ninatumupɔ -a, 'bia 'bɛ mɔ -tɛɛ, -ɛ mɔ, -a ni =wɪ 'dee bɪ yɛɛ 'klɛɛ lele -a mu -tɪ, -ye ɛ =hɛn 'nyre, -a 'dee -ba pɪ Nyɪsɪa a huannu, 'bia -ba nyo da.

²²-Tɔplɪ 'bii =nɔ, -aa -wɛ =nɔ -hɔa, ɔ nyi -a mu 'ni -nyi, -ɛ nue, -aa 'o 'a tetei 'ni =tuu, =aa dɛ -gbo nu, -ɛɛ 'a plɔ blee. ²³Tete -gbo, -ɛ kɔ -tɪ ɔɔ -a mu ye =tu, nɛ- mɔ: -A kɔ -ba kuo 'a 'Yu -Yusu 'Kɪsɪ =wɪ ye, kɔ, -a kɔ -ba nunɛ 'mu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ɔ nu -a mu 'a ye=tutue. ²⁴Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔɔ 'o Nyɪsɪa a tetei 'o =tuu, -ye ɔ kɔ Nyɪsɪa a -gbe 'hɛn, v -mɛ ni, v 'we =nɔ nahuon -do ye. Nyɪsɪa a -Hihiu =nɔ, ɔ -nyi -a mu, nu- nye -a mu tɔɔ, -ɛ mɔ, ɔ kɔ -a mu 'hɛn, -a -mɛ ni.

Nyɪsɪa a -Hihiu, kɔ 'a yraanyɔ a -hihiu 'hɛn, -tɛ -a di 'a 'yi'mɔlɛ-hɪhɪale nu

4 ¹'Na ninatumupɔ -a, a ni kuo 'le nahuin 'bii =nɔ =wɪ ye, tii -do a ti 'yri, -vɔ le po, 'ke Nyɪsɪa a -Hihiu ni 'o =nɔ ke 'mu. Kɛɛ, ba =tu 'yri, -ɛ die nu, a 'mue yi, 'bia 'bɛ mɔ -tɛɛ, Nyɪsɪa a -Hihiu 'bʊ ni 'o =nɔ ke 'mu. 'Nu le 'pɔpɔɛ nu, ɛ 'we =nɔ ye, hɪwinwɔn-henyɔ 'plɔplɔ, nu- 'hru nɔ 'klɔ -gbo ke, 'vɔ le po, vɔ =tu Nyɪsɪa a -tɪ. ²Nahuon 'bɔ ni 'o, Nyɪsɪa a -Hihiu

'bu ni 'o -nɔ ke 'mu, -te a di 'a yriile nu, ε ne- -gbo: Nahuon 'bɔ nyi -tu, 'ke 'o nahuin 'bii ye, -ε mɔ, -Yusu 'Klɪsu, -ɔ mɔ Nyɪsɪva a 'Yu, 'ε mɔ -tɛɛ, ɔ -hɛ -tɔnahuon, -ye ba kɔ 'a yiyie, -ε mɔ, Nyɪsɪva a -Hihiiu ni, -v ni 'o nahuon a -gbɛ ke 'mu. ³Kɛɛ nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ ple: -Yusu 'de -tɔnahuon -hɛ, -ye ba yrii ti lɛ, -ε mɔ, Nyɪsɪva a -Hihiiu 'de 'o nahuon a -gbɛ ke 'mu ni. Kɛɛ -ye -Yusu 'Klɪsu a yraanyɔ, nɔ- kɔ -hiihiu ni 'o -nɔ ke 'mu. A 'wun o ni, -ε mɔ, -Yusu a yraanyɔ a -hiihiu a -gbɛ, v kɔ bu di 'le. 'E mɔ -tɛɛ, v di 'le -le. Ke v ni nɔ 'klɔ ke.

⁴'Na 'yuo-pli -a, a -mɛ -ye, 'a mu mɔ Nyɪsɪva a 'yuo-pli'i ni, 'a -ha 'o nahuin -nv 'hru wlɔn, -v mɔ hwinwlɔn-henyv, -ε nue, Nyɪsɪva a -Hihiiu, -v ni 'o 'a mu ke 'mu, v ni ke 'klɪ, 'v -hi 'o -hiihiu -nv 'mu, -v ni 'o nahuin -nv ke 'mu, -v 'de -Yusu yi. ⁵Hwinwlɔn-henyv a -gbɛ, v -mɛ -ye, v mɔ 'klɔ ke a nahuiin ni. Nɛ- nue, 'v 'klɔ ke a -tɔplɪ a -tɪ -tu, 'plu 'klɔ ke a nahuin 'v nyu nva ye gbo po. ⁶-A -mɛ -ye, -a mu mɔ Nyɪsɪva a 'yuo-pli'i ni. Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ yi Nyɪsɪva, -ye ɔ -a mu ye gbo po nva. Kɛɛ, nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'de Nyɪsɪva a 'yu, -ye ɔ 'ni po -le -a mu nva ye gbo. De a -gbɛ, nɛ- nye -a mu tɔɔ, 'bia nahuon 'bɔ kɔ Nyɪsɪva a -Hihiiu -nv, -v -tɪ a -tɛɛ tɔɔ, -hoo' 'bɔ kɔ -hiihiu -nv, -v nahuin kaa.

-Tɔplɪ 'bii -nv, Nyɪsɪvaa nu, 'ke 'le 'munvele 'kwli 'muv ni, ɔ nyi 'le nuu

⁷'Na ninatumupu -a, -ba nɔnvɛ 'mu, -ε nue, 'ke 'munvɛle 'le Nyɪsɪva -wɔn 'mu -hɔn. 'Bia nahuon 'bɔ nɛ Nyɪsɪva kɔ nahuin 'heɛn 'mu, -ye de a -gbɛ, nɛ- nye -a mu tɔɔ, -ε mɔ, ɔ mɔ Nyɪsɪva a 'yuu ni, kɔ, 'v yi -wɛ Nyɪsɪva. ⁸Nahuon 'bɔ 'de Nyɪsɪva kɔ nahuin 'heɛn 'mu nɛ, -ye nahuon a -gbɛ, ɔ 'de Nyɪsɪva yi. -A yi de a -gbɛ ni, -ε nue, -tɔplɪ 'bii -nv, Nyɪsɪvaa nu, 'ke 'le 'munvele 'kwli 'muv ni, ɔ nyi 'le nuu. ⁹-Tɛ Nyɪsɪva nu -a mu 'a 'munvele a tɔɔle -tɛɛ, ε ne- -gbo: ɔ ya -a mu ye 'a 'Yuu -do, ke nɔ 'klɔ ke, -ε die nu, ɔ 'mu -a mu 'klɔ yrayrv -nv -nyi, -ɔ 'nɪnɪ -wɛ 'le. ¹⁰-Tɛ 'munvele a -gbɛ, ε ni 'mu, nɛ- -gbo: E 'de -ba 'ya ye-henahuin 'mu, -v nɛ Nyɪsɪva 'mu, kɛɛ, Nyɪsɪva, nɔ- mɔ ye-henahuon, -ɔ nɛ -a mu 'mu, 'v ya -a mu 'a 'Yu ye, -ε die nu, 'a 'Yu a -gbɛ, ɔ 'mu 'ku, -ε 'we -nɔ -cɔhlɔn ye, v pi, 'ke 'o Nyɪsɪva -wɔn, Nyɪsɪva a -gbɛ, ɔ 'mu -a ni de 'kuku 'wɔwla.

¹¹'Na ninatumupu -a, -tɛ Nyɪsɪva nu le -a ni 'munvele, 'a -tɪ, -a ni -gbɛ, -a kɔ -ba nɔnvɛ 'mu. ¹²-ɔ -de 'de -hlɪn Nyɪsɪva a 'yee, kɛɛ, 'bia -ba nɔnvɛ 'mu, -ye Nyɪsɪva kɔ -a mu 'heɛn, -a -mɛ ni, 'plu 'munvele -nv, -ε -hɔn 'le -nɔ 'mu, εɛ nu -kvan, 'ke 'le -a ni -wɪ ke.

¹³ɔ -nyi -a mu 'a -Hihiiu ni. De a -gbɛ, nɛ- nye -a mu tɔɔ, -ε mɔ, ɔ kɔ -a mu 'heɛn, -a -mɛ ni, -a 'we -nɔ nahuon -do ye. ¹⁴-A ni -gbɛ, -a ni 'yii 'ye ni, -ε mɔ, -a ni Bu Nyɪsɪva ya -a mu ye 'a 'Yu, -ε die nu, ɔ 'mu 'klɔ -gbo a nahuin waa. -A nyi nahuin ye 'ni -tu, -ε mɔ, -tɪ a -gbɛ, ɪ mɔ -tɪ a -tɛɛ ni. ¹⁵'Bia nahuon 'bɔ nyi -tu, -ε mɔ, -Yusu mɔ Nyɪsɪva a 'Yuu ni, -ye ɔ kɔ Nyɪsɪva 'heɛn, v -mɛ ni, v 'we -nɔ nahuon -do ye. ¹⁶-A -mɛ -ye, -a yie

ni, -a kue =wlv ye, -ε mɔ, Nyisva nve -a mu 'mu ni. -Tɔpli 'bii -nu, Nyisvaa nu, 'ke 'le 'munvele 'kwli 'muv ni, ɔ nyi 'le nuu. Nahuon 'bo ni 'o, 'bo nve Nyisva ko nahuin 'heen 'mu, -ye ɔ ko Nyisva 'heen, v -mve ni, v 'we -no nahuon -do ye.

¹⁷De =nu, -ε nye -a mu tɔɔ, -ε mɔ, -a nve Nyisva 'mu ni 'bii, ne- mɔ: -Nyrɔwɔ =nu -ko 'mu Nyisva di 'o nahuin -bati le poo, -a 'deε -ba pi huannu, -ε nue, -te -Yusu ni 'mu, ke -a ni -we 'mu, ke no -tutu ke. ¹⁸Nyisva bo nve -a mu 'mu 'bii, ne-ε 'le -a mu huannu 'kwli 'mu -ha. 'Bia nahuon 'bo huannu pi, -ye ε 'we =no ye, ɔ pui -teε, -ε mɔ, -bati klo ni -dodo. 'Bia nahuon 'bo huannu pi, -ye 'munvele =nu, -ε -hɔn 'le Nyisva -wɔn 'mu, ε 'ni nu -le -kuan, 'ke 'le nahuon a -gbe a =wlv ke.

¹⁹Nyisva, no- mɔ ye-henahuon, -ɔ nve -a mu 'mu. Ne- ko -ti, -a nve Nyisva ko nahuin 'heen 'mu. ²⁰'Bia nahuon 'bo ple, ɔ nve Nyisva 'mu ni, 'plu 'bo yraa 'a 'bienu, -ye ɔ mɔ honyɔ'ɔ ni, ɔ 'de Nyisva 'mu nve. 'Bia nahuon 'bo 'de nahuin =nu 'mu nve, ɔ 'ye, -ye ɔ 'die 'le -we bo =tui, -ε mɔ, ɔ nve Nyisva 'mu ni, ɔ 'nɔni 'ye. ²¹Tetebo =nu, -Yusu 'Klɩsu -nyi -a mu, nu-gbo: 'Bia nahuon 'bo nve Nyisva 'mu, -ye ɔ ko bo nve -we 'a 'bienu 'mu.

'Klɩ -gbo a 'klɩkenti-tɔpli, -a -hi 'o wɔn 'hru

5 ¹ε ni nahuon 'bo ni 'o, 'bo kue =wlv ye, -ε mɔ, -Yusu, no- mɔ Waanyɔ =nu, Nyisva po la le, ɔ di la 'le ya, nahuon a -gbe, no- mɔ Nyisva a 'yu. 'Bia nahuon 'bo nve bu 'mu -teε, -ye ɔ ko bo nve -we bu a -gbe a 'yuo=pli 'mu. ²'Bia -ba nve Nyisva 'mu, ko, -baa 'o 'a tetei 'o =tuu, -ye -a yie ni, -ε mɔ, -a nve Nyisva a 'yuo=pli 'mu ni. ³'Bia -ba nve Nyisva 'mu -teε, -ye ε -hen 'nyre, de =nu, ɔ ple -ba nu, -a die 'ni nu, 'plu de =nu, ɔ ple -ba nu, ε 'de 'mu kla, 'ke 'o -a mu -wɔn, ⁴-ε nue, Nyisva a 'yuo=pli 'bii, v ni ke 'kli, v -hi 'o 'klɩ -gbo a 'klɩkenti-tɔpli 'bii 'mu. -Be' -a di 'kleε 'o 'klɩ -gbo a 'klɩkenti-tɔpli a 'hru a wɔn-hɩta nu 'le? -A di 'o wɔn -ha 'hru, -ε nue, -a kuo -Yusu 'Klɩsu ye =wlv. ⁵Nahuon =de 'de 'le 'klɩ -gbo a 'klɩkenti-tɔpli a 'hru a 'owɔn-hɩta -we, 'be 'de nahuin -do =nu, -v kue =wlv ye, -ε mɔ, -Yusu, ɔ mɔ Nyisva a 'Yuu ni.

-Tɔpli =nu, -i nye -a mu tɔɔ, -ε mɔ, -Yusu, ɔ mɔ Nyisva a 'Yuu ni

⁶-Yusu 'Klɩsu a -gbe, ɔ di ko 'klɩ -gbo ke ni, 'ɔ bi 'le 'nie =nu -wɔn, -ε mɔ 'lupuenie, 'ɔ 'wla -we 'a dablo gbo, ti =nu -ko 'yri ɔ la 'kv. ε 'de bo bi 'le 'nie -wɔn -do, keε, ɔ 'wla -we 'a dablo gbo. Nyisva a -Hihiu a -gbe, nu-nye -a mu tɔɔ, -ε mɔ, -ti a -gbe, i mɔ -ti a -teε ni, -ε nue, 'ε ni ti, -ti a -teε, ni- uv nahuin tɔɔ. ⁷ε ko yriileii ta. Ni- nye -a mu tɔɔ, -ε mɔ, -Yusu, ɔ mɔ Nyisva a 'Yuu ni. ⁸Yriileii ta a -gbe, ni- mɔ Nyisva a -Hihiu, ko 'nie, ko dablo. -Tɔpli ta a -gbe, deε -do, ne- u -a mu tɔɔ. ⁹'Bia nahuin 'bu 'ye de, 'buv 'a -ti =tu, -ye -a nyi pue -teε. 'A -ti o, ba ko 'a yiyie, Nyisva -me -ye, -ti ɔ =tu, i 'bua ni, 'i -hi 'o -tɔnahuin a =tutu-ti 'mu. Nyisva a -gbe, no- =tu

-tɔplu ta a -gbe a -ti, 'ke 'o 'a 'Yu a -ta 'mv. ¹⁰Nahuon 'bɔ kuo Nyɩsua a 'Yu =wlv ye, ɔ yie ni, 'ke 'le 'a =wlv ke, -ε mɔ, -ti a -gbe, Nyɩsua =tu, ɪ mɔ -ti a -tɛɛ ni. -Ti =nu, Nyɩsua =tu, nahuon 'bɔ 'di -tɛɛ pue, -ye ε 'we =nɔ ye, ɔ nɔ 'ni, Nyɩsua mɔ hɩnyɔ'ɔ ni, -ε nue, ke ɔ po, -ti =nu, Nyɩsua =tu, 'ke 'o 'a 'Yu a -ta 'mv, ɪ mɔ hɩ'ɩ ni. ¹¹-Ti =nu, Nyɩsua =tu -a mu ye, ɪ ni -gbo: ɔ -nyi -a mu 'klɔ yrayru, -ɔ 'nɩni -wɛ 'le. 'Ke ɔ naa 'le 'a 'Yu 'mv, 'ɔ -nyi -a mu 'klɔ yrayru a -gbe. ¹²Nahuon =nu, -ɔ yi Nyɩsua a 'Yu, nɔ- kɔ 'klɔ yrayru a -gbe. Nahuon =nu, -ɔ 'de Nyɩsua a 'Yu yi, ɔ -mɛ -ye, ɔ 'de 'klɔ yrayru a -gbe kɔ.

-A kɔ 'klɔ yrayru =nu, -ɔ 'nɩni -wɛ 'le

¹³-Tɔplɩ 'bii -gbo, 'n 'cru 'a mu -wɔn ni, 'a mu =nu, -v kuo Nyɩsua a 'Yu =wlv ye, -ε die nu, a 'mue yi -tɛɛ, -ε mɔ, a kɔ 'klɔ yrayru =nu ni, -ɔ 'nɩni -wɛ 'le.

¹⁴'Bia =ba 'mvɛɛ Nyɩsua ye, -a 'nɩ pi =le huannu, -ε nue, -a yie ni, =ba nyo dɛ -hva, -ye ɔ die -a mu 'nɩ -nyi, seyɩ-seyɩ =ba nyo dɛ =nu -hva, 'a =wlv -hva. ¹⁵-Tɛ -a yie, -ε mɔ, 'ε ni dɛ =dɛ, -aa =nɔ -hva, ɔ die -a mu 'nɩ -nyi, -ye -a yie -wɛ ni, -ε mɔ, ɔ -nyi -a mu dɛ =nu ni -dodo, -aa =nɔ -hva.

¹⁶'Bia nahuon 'bɔ nye 'ye, -ε mɔ, 'a -diayu -ye, ɔ nu dɛ 'kuku, dɛ 'kuku a -gbe, 'bɛ 'dɛ 'kɔkɔɛ ye blɛ, -ye ε nu -tɛɛ, 'ke bɔ da Nyɩsua, 'ke 'o 'a -diayu a -gbe a -ta 'mv, -ε die nu, Nyɩsua 'mue nu, -diayu a -gbe, ɔ 'mu 'klɔ ni. Nahuin, 'n =hɛn 'nyrɛ, nu- mɔ nahuin =nu, -v nu dɛ 'kuku =nu, -ε 'dɛ 'kɔkɔɛ ye blɛ. Dɛ 'kuku ni 'o, 'ε blɛ 'kɔkɔɛ ye. 'N 'dɛ lɛ po, ba da Nyɩsua, 'ke 'o nahuin =nu a -ta 'mv, -v nu dɛ 'kukudɔ a -gbe. ¹⁷'Yilɛnyrɛ-tɔplɩ 'bii, nahuin, vɩ nu, ɪ mɔ dɛ 'kukuu ni, kɛɛ, ε kɔ -tɔplɩ -ye, 'ɩ nyre 'yi lɛ, 'ke 'o Nyɩsua ye, 'ɩ 'dɛ 'kɔkɔɛ ye blɛ.

¹⁸-A yie ni, -ε mɔ, Nyɩsua a 'yuo-pli, v 'nɩ 'cipi =le 'o dɛ 'kuku a nunue, kɛɛ, Nyɩsua a 'Yu, nɔ- nyu 'yie =tu. 'A -ti, Satan, ɔ 'die 'le -wɛ bɔ nu =nu dɛ 'klan 'mv. ¹⁹-A yie ni, -ε mɔ, -a mu mɔ Nyɩsua a 'yuo-pli'ɩ ni. Kɛɛ, 'klɔ ke a nahuin 'bii -ye =nu, Satan, nɔ- kuv win ke.

²⁰-A yie ni, -ε mɔ, Nyɩsua a 'Yu, ɔ di nɔ -tutu ke ni, 'ɔ -nyi -a mu =tɔ, 'ke -ba yi Nyɩsua =nu, -ɔ mɔ -tɛɛ a Nyɩsua. -Tɛɛ a Nyɩsua a -gbe, ɔ kɔ -a mu 'hɛɛn, -a -mvɛ ni. 'Ke ɔ naa 'le 'a 'Yu -Yusu 'Klɩsɩ 'mv, 'ɔ nu dɛ a -gbe. Nɔ- mɔ -tɛɛ a Nyɩsua. Nɔ-ɔ nahuin 'klɔ yrayru =nu -nyi, -ɔ 'nɩni -wɛ 'le.

²¹'Na 'yuo-pli -a, ba =tu 'a ni dɔnɩv 'yie, 'ke 'o 'kuo a dida a -ta 'mv, kɔ, 'ke 'o =wɛhti a kikle a -ta 'mv.

SAAN A 'CRUUNLE A 'HON A NENE

ɔ 'cru la

¹Mɔ -gbo, ɔ mɔ 'cve a ye'munaanyɔ, 'mɔɔ ni, -ɔɔ 'a ni 'cve -wɔn 'cru, ε kɔ 'a nahuin 'bii. 'N nve 'a mu 'mu ni -tɛɛ. ε 'de 'n -do, 'n 'de 'a mu 'mu nve. Nahuin 'bii -gbo, -v yi Nyɩsva a -ti a -tɛɛ, v nve -wɛ 'a mu 'mu ni. ²'N nve 'a mu 'mu ni, -ε nue, a kɔ 'mu 'hɛɛn, -a yi Nyɩsva a -ti a -tɛɛ ni, 'ke 'le -a ni -wli ke, kɔ, ɪ 'mu 'le -a ni -wli ke 'cipi 'e ni ti.

³-A ni Bu Nyɩsva kɔ 'a 'Yu -Yusu 'Klɩsv 'hɛɛn, v di -a mu 'mu nu -hapude, kɔ, v 'mu -a ni wɔli yrii, kɔ, v 'mu -a mu kegbowɛɛnle -nyi. Ke'e ni, ε di 'mu -ti, 'ke 'o -a mu -wɔn, -vɔ -ti a -tɛɛ -wɔn kve, kɔ -v nunve 'mu.

-Ba nunve 'mu

⁴'Nu o nu 'manv 'dɔ, -ε nue, 'n 'win ni, -ε mɔ, 'a ni 'cve a nahuin -ye, vɔ na -tɛɛ a 'hru. -Tɛ -a ni Bu Nyɩsva plɛ, -ba nu -tɔplɪ a nunue, ke'e ni, vɔ 'a nunue nu. ⁵'A -ti 'klɛɛ o, 'a mu 'cve a nahuin -nv, dɛ 'nu -hva -bo le 'a mu, nɛ- mɔ -ba nunve 'mu. Dɛ a -gbe, ε 'de tetebv yrayrv, a 'de -hlin a 'wɛɛn. U mɔ tetebv'v ni, -v kɔ -ti -a 'wɔn la ti -nv -kɔ 'yri v -tu la -Yusu 'Klɩsv a -ti a -tutue -wlu. ⁶'Bia -ba nve Nyɩsva kɔ nahuin 'hɛɛn 'mu, -ye ε -hɛn 'nyre, -aa 'o Nyɩsva a tetei 'ni -tuu. -Ti -nv, a 'wɔn la ti -nv -kɔ 'yri v -tu la -Yusu 'Klɩsv a -ti a -tutue -wlu, ni- mɔ, ba nunve 'mu.

-Yusu 'Klɩsv a yraanyɔ

⁷'N nyi 'a mu ye 'ni -tu, -ε nue, hɩnyv 'plɔplɔ, nv- 'hri nɔ 'klɔ -gbo ke. U 'die ke wɛɛn, -ε mɔ, -Yusu 'Klɩsv -hɛ -tɔnahuon, 'ɔ di nɔ 'klɔ ke. Nahuon 'bɔɔ le 'pupre nu, nɔ- mɔ -Yusu 'Klɩsv a yraanyɔ -nv, -ɔɔ nahuin kaa.

⁸'A -ti, ba -tu 'a ni dɔɔnv 'yie, -ε die nu, -kvan 'bii -gbo, a nu, ɔ 'ni -han -gbugbe 'mu 'ya, kɛɛ, a 'mu -hapude -nv 'ye, Nyɩsva plɛ, ɔ di 'a mu 'mu nu.

⁹Ba kɔ 'a yiyie, 'bia nahuon 'bɔ 'nɩni na 'hru -nv, -Yusu 'Klɩsv tɔɔ -a mu, 'bɔɔ ye bii, 'bɔɔ -tɔplɪ -ye nu, nahuondu a -gbe, ɔ 'de Nyɩsva yi. Kɛɛ,

nahuon 'bɔ nɪ 'o, 'hru =nu, -Yusu 'Klɪsɔ tɔɔ -a mu, 'bɔ nyu na 'ɛ nɪ ti,
 nahuon a -gbe, nɔ- yi -a nɪ Bu Nyɪsɔa, ɔ kɔ 'a 'Yu 'hɛɛn. ¹⁰A -ti, 'nu 'a mu
 'nɪ le, 'bia nahuon 'bɔ di 'le 'a mu -wɔn, -tɛ -Yusu 'Klɪsɔ, ɔɔ la tɔɔɛ nu, 'bia
 'bɔ 'nɪnɪ nu ɛ tɔɔɛ, -ye a nɪ 'blo 'le kwa, 'ke 'le 'a nɪ kayuo gbo, kɔ, ba hron
 -wɔn. ¹¹Nahuin =nu, -v 'nɪnɪ dio -wɔn hren, ɛ 'we =nɔ ye, 'yilɛnyredɛ =nu,
 nahuondɔ a -gbe, ɔɔ nu, v kɔ =nɔ 'hɛɛn pɛ.

'Lele'bɔɔwin

¹²'N kɔ -tɔplɪ 'plɔplɔ =bo =tu 'a mu ye, kɛɛ, 'nɪ -hɔa =le =bo =tui nɔ 'crunɛ
 -gbo 'kwli 'mu, -ɛ nue, 'n nye 'nɪ -hɔa, =bo di 'le 'a mu -wɔn, -a 'mu ye gbo
 nɪnɪ, -a 'mui =tu, -a nɪ 'manɔ 'mu 'o ye =cɛɛ.

¹³'A nɪ 'bienu 'cɔɛ a nahuin 'bii =nu, -v nɪ nɔ, v =gba 'a mu wlɔn ɛ -tɛɛ.

SAAN A 'CRUUNLE A TA A NENE

ɔ 'cru la

¹Mɔ -gbo, ɔ mɔ 'cɔe a ye'munaanyɔ, 'mɔɔ ni, -ɔɔ -mv -wɔn 'cru, -mɔ Gayust, ɔ mɔ 'na =wɔ a ninatumu, 'n nɛ 'mv -tɛɛ.

²'Na ninatumu, 'nu da Nyɔsɔ, -ɛ die nu, -tɔplɛ 'bii, ɪ 'mv -mv wɛɛn, kɔ, -na 'hɔn 'mv -wɛ -tɛɛ nu. 'N yie ni, -ɛ mɔ, -na =wɔ nu -tɛɛ, 'ke 'o Nyɔsɔ a 'hru wɔn.

Uv Gayust 'ni baa

³-Yusu a nahuin =nɔ, -vɔ 'le -mv -wɔn le 'mv -hɔn, -vɔ 'le le di, v nyi 'ni -tu, -ɛ mɔ, -n 'cipi 'o -tɛɛ a 'hru a nina. De a -gbe, ɛɛ 'mv nue 'manɔ 'dɔ. 'N yie ni, -ɛ mɔ, ke'ɛ ni, -n nye le nu. ⁴'Bia 'ni nyi 'wɔn, -ɛ mɔ, 'na 'yuo-pɛli, vɔ na -tɛɛ a 'hru, de a -gbe, ɛɛ 'mv nue 'manɔ 'dɔ, 'ɛ -hi 'o 'ɛ ni de -de 'mv.

⁵'Na ninatumu, -mɔ mɔ nahuon ni, -ɔɔ Nyɔsɔ a -kɔan nu -tɛɛ, -ɛ nue, -Yusu a nahuin =nɔ, -vɔ 'le 'waa 'blɔgbɛ kle 'mv -hɔn, -vɔ Nyɔsɔ a -tɪ mu -tu, -n nyu 'mv 'ni -hɛ 'dɔ. ⁶Nahuin a -gbe, -nu 'mv -hɛ, 'bɔ di 'le, -ye vɔ -Yusu a nahuin =nɔ, -v ni kɔ 'ni le, -ɛ mɔ, -n nɔv 'mv ni 'dɔ. 'Nu -mv le 'ni 'bati, 'cipi 'o 'waa 'mv-hɔhɛ, -ɛ die nu, v 'mv 'waa 'dagbɛ 'lu -wɔn gba. -Huɔ 'mv, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ Nyɔsɔaa 'a -hɔhɔa nu. ⁷'Dagbɛ =nɔ, vɔ 'mv le mu, -Yusu 'Kɛɛsɔ a -kɔaan ni, vɔ mu nu. U 'die ke wɛɛn, 'ke nahuin =nɔ, -v 'de -Yusu yi, bɔ -huɔ 'mv. ⁸'A -tɪ, -a mv -gbo, -v mɔ -Yusu a nahuin, -a kɔ -ba -hɛ nahuindu a -gbe 'mv, -ɛ die nu, -a 'mu ke bi, Nyɔsɔ a -kɔan =nɔ, vɔ nu, v kɔ -a mv 'hɛɛn, -a 'muo nu, -tɪ a -tɛɛ =nɔ, -ɪ -hɔn 'le Nyɔsɔ -wɔn 'mv, ɪ 'mv gbo 'sɛɛ.

Diotrefu kɔ Demetriusɔ 'hɛɛn a -tɪ

⁹'N 'cru 'cɔe -wɔn, keɛ, nahuon -gbo, ɔ mɔ Diotrefu, -tɪ 'nu -tu, ɔ 'ni -hɔa -le bɔ pui nɔa ye gbo, -ɛ nue, ɔ nye 'ni -hɔa, 'ke bɔ 'ya nyɔglaka 'mv, 'ke 'le 'cɔe gbo. ¹⁰'Bia 'ni di 'le, 'yilɛnyre-tɔplɛ =nɔ, ɔɔ nu, 'n di 'a -tɪ 'ni -tu,

'ke 'o nahuin 'bii ye. Ɔɔ 'na 'du le nyre 'yi. E 'de deɛ -do a -gbɛ, ɔ 'ni nue -le. 'Bia -Yusu a nahuin -ye, -u mɔ 'dagbi, 'bu mu 'le =nɔ -wɔn, -ye ɔ 'ni 'blu -le kwa, 'plu nahuin -ye 'bu -hva bu 'blu kwa, -ye ɔ 'ni -huɔ -le mɛ le, 'ke bu nue, 'ɔɔ nahuin a -gbɛ le bla, 'ke 'le 'cɔɛ gbo.

¹¹'Na nɔnatumu, =ni kɔɛ 'le nahuin a nunukɔ -hvan -wɔn, kɛɛ, -hapɔnahuin a nunukɔ, nɔ- -bo kɔɛ -wɔn. Nahuon =nu, -ɔ 'cipi 'o -hapɔde a nunue, nɔ- mɔ Nyɔsua a 'yu. Kɛɛ, nahuon =nu, -ɔ 'cipi 'o 'yilɛnyrede a nunue, ɔ -mɛ -ye, ɔ 'de wen Nyɔsua a yie.

¹²Nahuon =nu, -ɔ mɔ Demetriusi, ɔ -mɛ -ye, nahuin 'bii, uɔ =tu 'a -hapɔ-ti. 'A 'yrinaabuɔ, ɪ 'sii 'o ye -tɛɛ, 'u nahuin -ti a -tɛɛ tɔɔ, -ɪ -hɔn 'le Nyɔsua -wɔn 'mu. -A ni -gbɛ, -a wɛɛn ke, -ɛ mɔ, ɔ mɔ -hapɔnahuon ni. 'Be -n yie ni, -ɛ mɔ, -ti -gbo, -aa =tu, ɪ mɔ -ti a -tɛɛ ni.

'Lele'boɔwin

¹³'N kɔ -tɔplɪ 'plɔplɔ =bo =tu -mu ye, kɛɛ, 'ni -hva =le =bo =tui nɔ 'crunɛ -gbo 'kwli 'mu. ¹⁴'N nye 'ni -hva, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, =bo di wen 'le -mu -wɔn, -a 'mu ye gbo nini, -a 'mui wen =tu.

¹⁵Kegbowɛɛnɛ 'ke 'o -mu -wɔn. -Na nɔnatumupu 'bii -gbo, -u ni nɔ, u =gba -mu wɔn le -tɛɛ. -A ni nɔnatumupu 'bii =nu, 'ɛ ni nahuon 'bo ni 'o, -a =gbo wɔn le -tɛɛ.

JUDI A 'CRUINLE

ᵛ 'cru la

¹Mᵛ Judu ni, -ᵛ mᵛ Saku a -diayu, 'mᵛᵛ ni, -ᵛᵛ 'cruinle -gbo 'cru. 'Mᵛ mᵛ -Yusu 'Klusu a -kvannunyᵛᵛ ni. 'A mu nahuin =nu, -a ni Bu Nyisva nue 'mu, 'a mu'ᵛ ni, 'nu -wᵛn 'cru, 'a mu =nu, ᵛ da -we, 'ke ba 'ya 'a nahuin 'mu. 'Ke ᵛᵛ 'le -Yusu 'Klusu 'mu naa, 'ᵛᵛ 'a mu 'yie =tu.

²Nyisva bᵛ nu 'a mu =hapude 'mu, bᵛ -nyi 'a mu kegboweeᵛle, kᵛ, bᵛ nue, 'a 'mᵛnuele 'mu 'le 'a ni =wli ke ni. =Hapu-tᵛpli a -gbe, bᵛ bii kle, 'ke 'o 'a mu -wᵛn.

Nahuin =nu, -ᵛᵛ hᵛᵛᵛᵛᵛ tᵛᵛ

(2 *Piel* 2.1-17)

³'Na ninatumupu -a, 'n nye o 'ni -hva 'dᵛ, 'ke =bo 'cru o 'a mu -wᵛn, -e die nu, -te Nyisva nu -a 'bii a waale, 'mue o 'a mu kle -hihia. Kee, 'n 'ye 'kleᵛ ni, -e mᵛ, e nᵛᵛ 'o le, 'ke =bo 'cru 'a mu -wᵛn, 'mu 'a mu le, 'ke ba =tu 'o 'kli, ba 'kie 'blee Nyisva a -haputitie =nu kwa, a kuo =wli ye. Bᵛ bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, -e mᵛ, Nyisva'a ni, -ᵛ -nyi 'a -haputitie a -gbe 'a nahuin. =Haputitie a -gbe, e 'ni 'cici =le gbe. ⁴'N nyi 'ni =tu, -e nue, hᵛᵛᵛnyᵛ =nu, -ᵛ 'nᵛni =tuu 'o Nyisva 'o, nu- pa 'le 'a mu -heyri, 'ke 'le -huhlikᵛ 'kwli 'mu, 'ᵛ nye le =mᵛ, 'ke bu 'cici -ti =nu, -ᵛ nyi =tu, -e mᵛ, Nyisva, ᵛᵛ -a mu 'mu nu -hapude, 'ke 'le -gbugbekᵛ 'kwli 'mu, 'ᵛᵛ -a ni de 'kuku 'wuwla. U -me -ye, ᵛ nᵛ 'ni, Nyisva, ᵛᵛ -a mu -nyi 'hru, 'ke -ba nu 'e ni de 'klan =de, -aa -hva. U 'ni -hva =le -we -Yusu 'Klusu, -ᵛ mᵛ -a ni Tᵛᵛᵛᵛᵛᵛ -do, kᵛ, -ᵛ mᵛ -a ni Kᵛᵛᵛᵛᵛᵛ. Ti -hi la a ti 'yri, e 'cree la ni, 'ke 'le Nyisvacruinle 'kwli 'mu, -e mᵛ, Nyisva a -bati di nahuindu a -gbe 'ni kli.

⁵=Hapukᵛ, 'a yi -tᵛpli -gbo, -ᵛ kᵛ -ti 'nu 'a mu ye mu =tu, kee, 'n -hva =bo pui 'le 'a mu 'kwli 'mu le. Ti -hi la a ti 'yri, Nyisva waa la 'a daku Yisraekue, 'ᵛ -hu 'le Esipublugba 'mu. -Te de a -gbe, e -hi, -ye ᵛ 'la nahuin =nu ni, 'ke 'le =nu -heyri, -ᵛ 'dio =wli ye kuo. ⁶'Ya 'o lele 'lu, Nyisva a leleenyu =nu, -ᵛ 'nᵛni =tuu la 'o Nyisva, 'waa -ti bᵛ bi 'le 'a mu 'kwli 'mu. U 'de -hva bu nuu 'kli =nu -kvan 'yri, Nyisva -nyi =nu, 'ᵛ 'du 'kli -ye 'mu, 'ᵛ hie 'o gbonule =nu

gbo, -te -nu, Nyɩsua =tu 'o gbo. De a -gbe a -ti, Nyɩsua 'ɔ klu, 'ɔ pu 'ciun, 'ɔ gbu 'le gbigbiyri -nu 'mu. 'Ke ɔ nyu 'le 'yie -tu. 'Ke v di 'le gbo ni, ε 'mue gba -gbagba, -nyrɔwɔ gblaka -nu, ɔ 'mu 'o nyre, ɔ kɔ 'mu ɔ di 'o nahuin 'bii -bati le poo. ⁷'Ya 'o lele 'lu, 'diε -gbo, -ε mɔ Sodɔmɩ kɔ Gomɔli, 'a -ti bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu, kɔ 'diε -ye -nu, -ε 'muεε la -nu yre. 'Diε a -gbe a nahuin, v la nu 'lalu, 'v la 'yilenyre-tɔpli 'bii -nu nu, -tunahuon 'de ye blε bɔ nu wen. 'Ke Nyɩsua pu 'le na -nu 'mu, ɔ 'nɩni jre gbe. De a -gbe, nε-ε nahuin de -nu tɔɔ, -ε di 'o nyre, 'ke 'o nahuin -nu -wɔn, -v -tɔplɩdu a -gbe nu.

⁸Hitɔɔnyɩ -ni wen, -v pa 'le 'a mu -gbahlɔn, 'yilenyre-tɔplɩ -do a -gbe, ni- v -we nu. Yain -nu, v po, ɩ nue, 'v 'lalu nu. U 'ni -hve -le, 'ke Nyɩsua bɔ kuv win ke, 'plɩ 'v Nyɩsua a leleenɩv -nu, -v kɔ -ti a 'yi'baale tanɩ -tu. ⁹Nyɩsua a leleenɩv 'bii a nyɩgblaka -nu, ɔ kɔ 'du mɔ Miseli, 'a -gbe, ɔ 'de la Satan tanɩ le poo. Ti -nu -kɔ 'yri Miseli a -gbe, ɔ kɔ Satan 'hεεn, v la nahuon -gbo, ɔ mɔ Moise a 'hvin ke -wɔn, ɔ 'de la Satan tanɩ le poo gbe. Kee, ke ɔ po =nɔ ye: «Kukɔnyɩ a yrv bu ye -mu.» ¹⁰Hitɔɔnyɩ -ni wen, v -mε -ye, -tɔplɩ -nu, v 'nɩni yrii 'mu le, ni- v tanɩ -tu. U 'we =nɔ 'kwla gbo a dehvɛi ye, 'v 'de -tεε a 'lu a le-hiele kɔ. -Tɔplɩ -nu, -u 'waa plɔ blee, ni- v yi nule. -Tɔplɩ a -gbe, v nu, u 'waa 'klɔ le nyre 'yi. ¹¹Jrɔ 'ke 'o -nu -wɔn, -ε nue, v -wɔn kuv nahuon -gbo, ɔ mɔ Adamɩ a 'yu Kaen, ɔ yraa la 'a -diayɩ, 'plɩ ɔ 'lɔ la; kɔ, 'v -wε nahuon -gbo, ɔ mɔ Balamɩ -wɔn kuv, 'v -wε 'cre nu, -ε die nu, v 'mu 'wliye 'ye, -ε 'we =nɔ ye, -tε Balamɩ a -gbe, ɔ la nu, 'v -wε Nyɩsua ye gbo nyra, -ε 'we =nɔ nahuon -gbo ye, ɔ mɔ Kole. Ne- nue, 'v le 'kuku, -ε 'we =nɔ ye, -tε Kole a -gbe, ɔ nu la 'kukuve. ¹²Hitɔɔnyɩ a -gbe, v kɔ 'a mu 'hεεn, 'bia 'baa 'o -tegbii -do de dii, -ye v 'a mu nue -tu, 'v 'yi 'mu le bibi, 'v nɔ 'na. 'Waa diɔnv -do a de v 'lu -wɔn le -hie, mɔ, -tu 'ni nu -le gbe. U 'we =nɔ 'nugbɩ ye, pepee 'le le -gba, 'nu 'v 'nɩni di. U 'we -wε =nɔ ti -nu ye, -i 'nɩni tv 'kui, mɔ =betɩ 'waa tɩtɩ bi nyre 'o, 'v 'we =nɔ ti -nu ye, -i kɔ -wlvbv v -ha -wlu le, 'plɩ -i 'ku 'bii. ¹³U 'we =nɔ 'yru a 'dvi gblakɩ -nu ye, pepee le =gbuo. 'Waa de 'kuku 'we =nɔ kveti ye, 'yiyinie hie gbo. U 'we =nɔ yahroyɔ ye, ɔ 'nɩni 'hru 'o -tegbii -do. Nyɩsua -wɔ -wɔn -tuo, 'ke 'o -nu -wɔn, 'ke 'le gbigbiyri -heyri. 'Kee ni, v di 'le gbo ni, -tε 'klɔ te ye gbo.

¹⁴Ti -hi la a ti 'yri, nahuon -nu, ɔ kɔ 'du mɔ Henɔkɩ, ɔ mɔ Adamɩ a 'yuo a -hrɩn a 'nɩpata a nɔnɔ, ke'ε ni, ɔ po la, 'ke 'o nahuindv a -gbe a -ta 'mu, -ε mɔ: «Ba 'ye ke, Kukɔnyɩ 'bɔɔ 'le di, ɔ di 'le ya 'a leleenɩv 'plɔplɔ, ¹⁵nahuin 'bii -nu, -v ni nɔ 'klɔ ke, ɔ 'mu -bati le poo, 'plɩ nahuin 'bii -nu, -v 'de Nyɩsua yi, 'a -bati 'mu klɩ, 'yilenyre-tɔplɩ 'bii -nu, v nu Nyɩsua 'mu, kɔ 'yilenyrewinte, v po =nɔ yre a -ti.» ¹⁶U nu- kɔ -ti Henɔkɩ a -gbe, ɔ nu le =tutue. Nahuindv a -gbe, v 'mu le 'pɔpre wɔn 'ε ni ti. Gbegbe, v 'de -hlɩn plɔ a bleeε a kuv. 'Yilenyre-tɔplɩ 'bii, 'waa =wlu -hva, ni- v nu, 'v 'waa diɔnv a -pli po, kɔ, 'v 'le nahuin le 'tuo, 'v nyu kaa, -ε die nu, de =nu, 'waa =wlu -hva, nahuin a -gbe, v 'mue nu.

-Te -Yusu a nahuin a 'yrinaabvi kɔ bi ni 'mu

17'Na ninatumupu -a, a -mε -ye, -ti -nu, -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsu a -wɔnnaanyv =tu la 'a mu ye, -i di 'lu -wɔn mue, bi bi 'le 'a mu 'kwli 'mu. 18Ke vɔ la po, 'lele'boɔti 'yri, 'plu 'klɔ 'mu 'o 'mu mu -hɔn, ε di kɔ nahuin, 'a mu -nu, -v kɔ -Yusu a nahuin, v 'mu 'a mu 'caa. U -mε -ye, v 'de Nyɩsua yi. 'Yilenyre-tɔplɩ 'bii -nu, 'waa =wlu -hua, ni- vɔ nu. 19'ε mɔ -tεε, nu-v ni, -vɔ nahuin wo. 'Klɔ -gbo ke a -tɔplɩ, ni- kuv win ke. Nyɩsua a -Hihiu 'de 'o -nu ke 'mu ni.

20'Na ninatumupu -a, a -mε -ye, ba =tu 'o 'klɩ, -ε die nu, a 'mu 'mu le -huhe, kɔ, a 'mu 'a ni dɔnɔ -ha 'bii, a 'mu Nyɩsua a -hapɔtitie -nu =wlv ye kuo, -ε -hɔn 'le 'a -gbe -wɔn 'mu, 'a ni =wlv a yekuole a -gbe, ε 'mu kle bii. Ba da Nyɩsua, 'ke 'le 'a -Hihiu a 'klɩ 'kwli 'mu. 21'A ni 'yrinaabvi bi 'sii 'o ye, -ε die nu, a 'mue yi 'ε ni ti, -ε mɔ, Nyɩsua nuε 'a mu 'mu ni. Ba -pre ti -nu, -i kɔ 'yri -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsu di 'o -a mu 'klɔ yrayrv -nyi, -ɔ 'nɩni -we 'le, -ε nue, ɔ kɔ -a ni wɔli.

22Nahuin -nu, -v kɔ =wlv a yekuole 'de gbo ku -tεε, ba yrii 'waa wɔli. 23Nahuin -ye, 'waa nunuklɔ die 'ni nu, Nyɩsua a -bati 'mu klɩ. A kɔ ba waa -nu, -ε die nu, v 'ni -han 'le na =nu 'mu bi, -ɔ 'nɩni jre gbe. =U -ye ni 'o, -v kɔ wɔli a kɔ ba 'ye, keε, ba =tu -we 'a ni dɔnɔ 'yie, -ε die nu, a 'ni -han 'le 'waa de 'kuku -heyri bi. A ni 'tv 'le -we 'waa de -de le, mɔ =beti 'waa 'hɩn'mulepue-tɔplɩ.

Nyɩsua, nɔ- ni 'o 'ε ni de -de 'lu ye

24Ba ni -ba baa Nyɩsua. Nɔ- kɔ 'klɩ, 'ke bɔ =tu 'a mu 'yie, -ε die nu, a 'ni -han 'o 'a 'hru bɔ wɔn -ha. Nɔ- di 'a mu ye 'sii, 'ke 'o 'a dɔnɔ ye, ɔ 'mu 'a mu gba, a 'mu 'le 'a -ti a 'yi'bɔaale 'kwli 'mu ni, a 'mu 'manv nu. 25Ba ni -ba baa Nyɩsua. ɔ -do, nɔ- mɔ Nyɩsua. Nɔ- naa 'le -a ni Kɔkɔnyɔ -Yusu 'Klɩsu 'mu, ɔ waa -a mu. Nahuin 'bii bɔ -nyi -nɔ -ti a 'yi'bɔaale, kɔ, bɔ bɔ. Nɔ- -bɔ kɔ -a mu win ke. 'A 'klɩ 'ni -we =le 'le gbe. Ke'ε ni, ε -ti 'mu, kuv la 'le gbo, -bo di 'le -didi, -bo ye -nyrvɔwɔ -gbo ke. Kɔ, ke'ε ni, ε di 'mu -ti, -te 'klɔ te ye gbo. Ke'ε ni, ε ni 'mu.

Saan a

'KWLA'MU'YEECRUINLE

Saan, ɔ nyi kle 'nu -huhua, -te ɔ nu -tɔpli -nu a 'kwla a 'mu'yele

1 ¹Crunie -gbo, 'kwla'mu'yeecruinle -nu, -Yusu 'Klisu, ɔ tɔɔ Nyisua a -kvannunyv, nu- kɔ -ti eɛ =tu. Nyisua le -Yusu a -gbe ni, 'ke bɔ tvi -nu, -e die nu, v 'mu -tɔpli =nu yi, -i -we le ke 'onyinyre. Ne- nue, -Yusu 'Klisu 'ɔ lee 'a leleenyo, 'ke 'le 'mɔ Saan, -ɔ mɔ 'a -kvannunyv -wɔn, 'ɔ tɔɔ 'mu -tɔpli a -gbe, ²'plu -tɔpli 'bii -nu, Nyisua a leleenyo tɔɔ 'mu, kɔ, 'n 'ye, 'nu nyi nahuin ye =tu. E 'we =nɔ ye, 'n nyi 'nu =tu, -e mɔ, 'e mɔ -tee, -tɔpli a -gbe, i mɔ Nyisua a wintee ni, kɔ, -Yusu 'Klisu, nɔ- nye nahuin tɔɔ, -e mɔ, -tɔpli 'bii a -gbe, i mɔ -ti a -tee ni. ³Plɔ a bleele 'ke 'o nahuon -nu -wɔn, -ɔɔ 'cruinle -gbo -hre, 'ke 'o nahuin ye. 'Cruinle -gbo a winte, 'ke eɛ 'le Nyisua wɔn 'mu -hɔn. Plɔ a bleele -we, 'ke 'o nahuin -nu -wɔn, -vɔ winte a -gbe nua ye gbo po, 'plu -v nye 'o =tuu. Ba kɔ 'a yiyie, ti -nu, i 'de -wɔn hren, -i kɔ 'yri -tɔpli a -gbe, i di 'lu -wɔn mue.

Saan, ɔɔ 'cveii 'nɔpata a nahuin -nu wɔn le 'nu -gba

⁴Mɔ Saan ni, -ɔɔ 'cruinle -gbo 'cru. 'Cveii 'nɔpata -nu, -i ni 'le Asiblogba 'mu, nu- kɔ nahuin 'nu -wɔn 'cru. Nyisua bɔ nu 'a mu -hapude 'mu, kɔ, bɔ -nyi 'a mu kegboweenle. 'Plu 'klɔ 'mu -wlu mu =tue, ɔ ni la 'klɔ, kɔ, ɔ -do a -gbe, nɔ- 'kie nie 'klɔ, kɔ, nɔ- di 'le di. Nyisua a -Hihii 'nɔpataf1 -nu, bi nu -we 'a mu -hapude 'mu, kɔ bi -nyi 'a mu kegboweenle. Ni- ni 'o Nyisua a bodiɔgbata -nu ye 'mu. ⁵Kɔ, -Yusu 'Klisu -nu, -ɔɔ -ti a -tee =tu, kɔ, nahuin -we 'le -bv kuo =wlv ye, bɔ nu -we 'a mu -hapude 'mu, kɔ, bɔ -nyi 'a mu kegboweenle. Nɔ- mɔ ye-henahuon, Nyisua -ha 'le 'kukunyv -heyri, ɔ -ha 'klɔ. Nɔ- ni 'o 'klɔ -gbo a 'blɔgbunaanyv 'bii 'lu ye.

ɔ nve -a mu 'mu ni, 'ɔ 'ku, 'ke 'o -a ni -ta 'mu. 'A dabloo ni, ɔ nu, 'ɔ -gbla -a mu, 'ke 'o de 'kuku -wɔn. ⁶Nɔ- nuu -a mu 'a daku 'mu. Nɔ- mɔ daku a -gbe a naanyv, 'ɔ nue -we, =a 'ya -cɔhlɔnpinyv 'mu, 'ke 'o 'a Bu Nyisua ye. Nɔ- ble -ti a 'yi'buaale ye, -te 'klɔ te ye gbo, kɔ 'kli a kenunle. Ke'e ni, e ni 'mu.

7Ba ta 'o le, nɔ- di 'le di, 'ke 'le 'nugbi -heyri. 'E ni nahuon -de dio 'ni 'ye, kɔ, nahuin =nu, -v nu 'di, -v waa 'a =mvei ke, v dio -we 'ni 'ye. Dakv 'bii, -v ni nɔ -tutu ke, v di le nu wɔlɔ 'a -ti. 'E mɔ -tɛɛ, ke'e ni, ε ni 'mu. 8Kukɔnyɔ Nyɩsua, -ɔ ni 'kɩ ke, ke ɔ po: «Mɔ -tu 'e ni dɛ -de -wlu. 'N -do a -gbe, 'mɔɔ ni, -ɔ di -we 'e ni dɛ -de 'lu -yra.» Nyɩsua a -gbe, nɔ- ni 'kɩ ke, 'ɔ -hi 'o 'e ni dɛ -de 'mu. 'Plu 'klɔ 'mu -wlu mu =tue, ɔ ni la 'klɔ, kɔ, ɔ -do a -gbe, nɔ- 'kɩε nuε 'klɔ, kɔ, nɔ- di 'le di.

-Te Saan 'yee -Yusu 'kwla 'mu

9'Mɔ mɔ 'a ni -ɔɩayu Saan ni, -ɔɔ 'crunɛ -gbo 'cru. 'N bi 'le ye, a bi 'le ye, -a kɔ -Yusu 'Kɩsɩ 'heɛn, -a -mve ni. Nɛ- nue, a kɔ 'mu 'heɛn, =aa =suegbloo -do 'ye, -a 'bii, =a kɔ =wlv a 'lɩla, kɔ, -a 'bii, -Yusu a -gbe, nɔ- kɔɔ -a mu win ke. -Nyrɔwɔ =de 'mu, nahuin =de, nu- kɩ 'mu, 'v gba 'le 'mu 'nidugbo =nu 'mu, -ɔ kɔ 'dɩ mɔ Patimɔsɩ. U nɔ 'ni, dɛ =nu, 'n nu, ε nyre le 'yi, -te 'nu nu, 'nu Nyɩsua a -ti nahuin ye =tu, 'ni nyi =tu, -ε mɔ, -Yusu, nɔ-ɔ -a mu -ti a -tɛɛ tɔɔ. 10-Nyrɔwɔ =de 'mu, Nyɩsua a -Hihɩu 'v kɔɔ 'mu win ke 'bii. -Nyrɔwɔ a -gbe, ɔ mɔ o -wuwle-nyrɔwɔ'ni; 'plu 'ni 'wɔn wintɛ, 'εε 'le 'mu ke 'mu -hɔn. Wintɛ a -gbe, εε 'ni 'wlu, -nɔ -ɣamu a win. 11Ke εε po: «Dɛ =nu, -nu 'ye, 'ba 'crunɛ 'mu, -bo 'crɩɛ, -bo gbe 'cveii 'nɩpata a nahuin =nu ye, -v ni 'le Efesɩdɔ 'mu, kɔ Simɩndɔ, kɔ Pegamɩdɔ, kɔ Tiatɩɩdɔ, kɔ Sadesɩdɔ, kɔ Filadefɩdɔ, kɔ Laodisedɩdɔ 'heɛn 'mu.»

12-Te 'n 'wɩn, -ye 'n -hɩan -wɔn, 'mu nahuon =nu 'ye, -ɔɔ 'le 'mu -wɔn 'prɛɛ. 'Plu 'mu -wɔn mu =hɩan, -ye 'n 'ye 'napɩtioo 'nɩpata, v nuu -gɩlv 'mu. 13'Ke 'le 'napɩtio a -gbe -gbahlɔn, 'n 'ye dɛ -de, -ε 'we =nɔ -tɩnahuon ye, 'ɔ pue -hlokoto, -gɩlvbetɩye, nɛ- ɔ kɩu -bubui ke, 14'a 'lu 'v 'ple -pɩɛpɩɛ, 'a 'yiɩ 't 'we =nɔ nahru ye, 15'a buɩ 't 'we =nɔ 'plɩdɛ ye, v po 'le 'tɔ, -ε -hlu -gbɔgbɔ; 'a wintɛ -mɛ -ye, 'εε 'wlu, -ε 'we =nɔ 'nie gblaka a -gɩ, -u 'plu, 16'ɔ 'ble yahroyɔɔ 'nɩpata kwa, 'ke 'le 'a diidedabu 'mu, -hɔɩplɩe 'εε 'le =nɔ wɩn 'mu -hɔn, 'a yigbakla 'ɔɔ wɩn, -ε 'we =nɔ 'yɩv =nu ye, -sv huan, 'mahɩn 'mu.

17-Te 'n 'yo, -ye 'n bi -hlɔn, 'ke 'o =nɔ ye, -ε 'we =nɔ ye, -te 'nɩnɩ 'ku wen, 'ɔ po 'mu 'a diidedabu ke gbo, ɔ nɔ: «=Nɩ pɩ 'le hvannv. 'Mɔɔ ni, -ɔ -tu 'e ni dɛ -de -wlu, 'n -do a -gbe, 'mɔɔ ni, -ɔ di -we 'e ni dɛ -de 'lu -yra. 18'Mɔ mɔ nahuon =nu, -ɔ 'kɩε die 'klɔ ni. 'N 'ku la ni, keε, 'n -hɔn 'le 'kɩkɩnyv -heyri 'mu ni, 'ni 'hɩ 'klɔ. 'N 'kɩε die 'klɔ ni, -te 'klɔ tɛ ye gbo. 'N kɔɔ 'kɩkɩε ke win, kɔ 'kuopv a 'bri 'heɛn. 19'A -ti, dɛ -nu 'ye, 'crɛɛ. 'Cru -tɔplɩ =nu, -u 'klɛε 'lu -wɔn mue, kɔ -tɔplɩ =nu, -t di 'lu -wɔn mue. 20Yahroyɔɔ 'nɩpata kɔ -gɩlvnapɩtioo 'nɩpata -gbo 'heɛn, -nu 'ye, 'ke 'le 'na diidedabu 'mu, =bo le -mu, dɛ ε =hen 'nyɩɛ. Yahroyɔɔ 'nɩpata -gbo, ɔ =hen 'nyɩɛ Nyɩsua a leelenyɩv 'nɩpata =nu, -sv 'cveii 'nɩpata a -gbe 'yie =tu. 'Napɩtioo 'nɩpata -gbo, ɔ =hen 'nyɩɛ 'cveii 'nɩpata a -gbe.»

-Yusu po titie, 'ke 'o Efesɩdɔ a 'cvenyv -wɔn

2 1(Nahuon a -gbe, nɔ-ɔ lele 'mu le, ɔ nɔ:) «'Cru leelenyɔ =nu -wɔn, -ɔɔ Efesɩdɔ a 'cvenyv 'yie =tu, -ε mɔ: Titie -gbo, 'ke εε 'le nahuon =nu wɩn

'mu -hɔn, ɔ 'ble yahroyɔɔ 'nɪpata kwa, 'ke 'le 'a diidedabu 'mu, kɔ, ɔɔ 'le -gulɔnapitioo 'nɪpata =nu -gbahlɔn naa. ²'N yi -tɔplɪ 'bii, aa nu nɪ, 'nɪ yie -we, -ɛ mɔ, a =tu 'o 'klɪ 'dɔ, 'ke 'o Nyɪsɪva a -kɪvan a -ta 'mu, 'a 'de sta. 'N yie nɪ, -ɛ mɔ, a 'nɪ -hɪva =le 'le 'a mu -gbahlɔn 'crenyɪv. Nahuin =nu, -v plɛ, -v mɔ 'na -wɔɔnnaanyɪv, kɛɛ, -v 'de 'na -wɔɔnnaanyɪv, a =tu 'yri, 'a yrie, -ɛ mɔ, v mɔ hɪnyɪv'u nɪ. ³'Na -tɪ, aa 'ye =sɪve, 'ke 'le =wɪv a 'lɪla 'kwɪlɪ 'mu, kɔ, 'a nɪ =wɪlɪ 'ɪ 'de =hlɔn bi. ⁴Kɛɛ, 'ke 'le 'a mu -gbahlɔn, 'yilenyredɛ nɪ 'le. Nɛ- kɔ 'nyrɛ 'nɪ 'a mu =hen. ɛ nɛ- mɔ: -tɛ a nu la 'na 'munvele, tɪ -kɔ 'yri a =tu la 'na =wɪv a yekuole =wɪv, -tɛ tɪ nɪ le 'mu -gbo, a 'de 'klɛɛ lele le 'na 'munvele nu. ⁵-Tɛ 'a nɪ 'yrinaabɪv nɪ la 'mu, bɪ bi 'le 'a mu 'kwɪlɪ 'mu, 'plu ba =mɪve le, dɛ -kɔ ke a 'wɪlaa 'o -tɪ. Ba hie 'o dɛ 'kuku a nunue gbo, ba =hɪan -wɔɔn. =Hapɪ-tɔplɪ =nu, aa la nu, nɪ- ba nu lele. 'Bɪa 'bɛ 'de =nɛ, 'n di 'le 'a mu -wɔɔn 'nɪ di, 'ke 'le tɪ gbi 'kwɪlɪ 'mu, 'a nɪ 'napɪ =nu, -tuo -kɔ ke ɛ nɪ 'o, 'mɪve 'o -ha. ⁶Kɛɛ -ye dɛ nɪ 'o, aa nu, -ɛ nɔ 'yi le, nɛ- mɔ: 'yilenyre-tɔplɪ =nu, Nikola a =tumu a nahuin, vɪv nu, 'a nɪ =wɪlɪ yrɪv nɪ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ 'na =wɪv nu -we 'a yraale.

⁷Nyɔ 'bɔ kɔ -tɪ'wɔɔnɪva, bɔ 'wɔɔn -tɪ -gbo, Nyɪsɪva a -Hihiuu 'cɪve a nahuin ye =tu. Nahuin =nu, -v 'nɪnɪ di sta, 'ke 'o 'na =wɪv a yekuole a -ta 'mu, 'n di =nu -nyɪ 'hru, 'ke bɪv di tugbɛ =nu a 'kui, -u nahuin 'klɔ yrayrɪv -nyɪ, -ɛ mɔ tugbɛ =nu, -ɛ nɪ 'le Nyɪsɪva a 'didɔtɪ a -ci ke.»

-Yusu po titie, 'ke 'o Siminɪdɔ a 'cɪvenyɪv -wɔɔn

⁸(Nahuoon -do a -gbɛ, nɔɔ lele 'mu le, ɔ nɔɔ) «'Cru leleenyɔ =nu -wɔɔn, ɔɔ Siminɪdɔ a 'cɪvenyɪv 'yie =tu: Titie -gbo, 'ke ɛɛ 'le nahuon =nu wɪlɔn 'mu -hɔn, ɔ =tu 'ɛ nɪ dɛ =de -wɪv, kɔ, ɔ di 'ɛ nɪ dɛ =de 'lu -yra. Nahuon a -gbɛ, ɔ 'ku la nɪ, 'plu 'ɔ -hɔn la 'le 'kɔkɔnyɪv -hɛyri 'mu, 'ɔ 'hru la 'klɔ. ⁹'N yi 'a nɪ 'kla-wɪlye'yɪya nɪ, kɔ, 'nɪ yi -we, -ɛ mɔ, 'a mu mɔ =sɪvenyɪv'u nɪ. Kɛɛ, seyɪ-seyɪ, 'a mu mɔ dɛkɔnyɪv'u nɪ, -ɛ nue, dɛ =nu, a kɔ, nɛ- mɔ =hapɔdɛ, Nyɪsɪva -nyɪ 'a mu, =betɪ bɛ 'de 'yiyedɛ; 'nɪ yi -we win -hɪvɪn 'bii =nu, -ɪ kɔ ke nahuin =nu, vɪv 'o 'a mu -tɪ yɛɛ. Nahuin a -gbɛ, v nɔ 'nɪ, v mɔ -Juukɪve, -ɛ =hen 'nyrɛ, v mɔ -tɛɛ a Nyɪsɪva a nahuin. Kɛɛ, ɛ 'de =nɛ, v 'de Nyɪsɪva a nahuin. U mɔ 'kuo -hɪvɪn a nyɪgblaka Satan a -gboligbo a nahuin nɪ. ¹⁰'Nu 'a mu 'nɪ le, a di 'ye =sɪve, kɛɛ, a nɪ pɪ 'le huannɪv. Ba po 'o nɪva gbo: Satan die 'nɪ nu, nahuin -ye, -v nɪ 'le 'a mu -gbahlɔn, v 'mu -ju 'mu le pupo, -ɛ die nu, Satan a -gbɛ, ɔ 'mu 'a mu 'mu le =tɔ. A di 'ye -nyrɔwɪv -pu a =sɪve. Kɛɛ, ba 'cipɪ 'o 'na =wɪv a yekuole, =betɪ bɪv di 'a mu 'la. 'Bɪa 'baa le 'a nunue nu, =hapɔdɛ =nu, 'n di 'a mu -nyɪ, nɛ- mɔ 'klɔ yrayrɪv, ɔ 'nɪnɪ -we 'le.

¹¹Nyɔ 'bɔ kɔ -tɪ'wɔɔnɪva, bɔ 'wɔɔn -tɪ -gbo, Nyɪsɪva a -Hihiuu 'cɪvei a nahuin ye =tu. Nahuon =nu, ɔ 'nɪnɪ di sta, 'ke 'o Nyɪsɪva a =wɪv a yekuole a -ta 'mu, ɔ 'dɛɛ bɔ 'ku -do 'hɔn a kɔ, -ɛ mɔ Nyɪsɪva a -wɔɔnhɪnhren.»

-Yusu po titie, 'ke 'o Pɛgamɪdɔ a 'cɪvenyɪv -wɔɔn

¹²(Nahuoon -do a -gbɛ, nɔɔ lele 'mu le, ɔ nɔɔ) «'Cru leleenyɔ =nu -wɔɔn, ɔɔ Pɛgamɪdɔ a 'cɪvenyɪv 'yie =tu: Titie -gbo, 'ke ɛɛ 'le nahuon =nu wɪlɔn 'mu

-hɔn, ɔ 'ble -hɔtɩplie kwa. ¹³Dɩɔ =nu -kɔ 'mu a nɩ 'le, 'n yio nɩ. 'N yie nɩ, -ɛ mɔ, 'kuo -hɩn a nyɩgbɩlaka Satan, nɔ- kɔɔ 'dɩɔ a -gbe a nahuin win ke. Nahuon =nu, ɔ mɔ Antipa, ɔ 'nɩ pɩ -le o hvannu, 'ɔ nyi o =tu, 'ke 'o nahuin 'bii ye, -ɛ mɔ, ɔ mɔ 'na -naagbopɩyuu nɩ. Ti -kɔ 'yri v 'la o Antipa a -gbe, a 'de sta, 'ke ba kuo 'mu =wɩv ye. 'Ke v 'lɔɔ 'le 'a nɩ 'dɩɔ 'mu, ɔ kɔ 'mu Satan 'ti 'le. Kɛɛ, aa nahuin 'nɩ le, -ɛ mɔ, 'mɔ aa -wɔn kɩɛ. ¹⁴Kɛɛ 'klɛɛ, 'ke 'le 'a mu -gbahlɔn, 'yilenyre-tɔplɩ nɩ 'le, -ɩ kɔ 'nyre 'nu 'a mu =hen. l nɩ- mɔ: nahuin nɩ 'le 'a mu -gbahlɔn, 'sɩ tɔɔwin =nu -wɔn kɩɛ, Balamu, ɔ la Balakɩ tɔɔ, -a nɩ bunv a ti 'yri. ɔ nyo la 'nɩ tɔɔ, -te ɔ di la nu, 'plɩ Yisraekɩɛ 'mu la -tɩ 'wla, 'ke 'o Nyɩsva ye. ɔ le la =nu nɩ, 'ke bu di la 'wɩgɩba-tɔplɩ =nu, v pie 'kuo, kɔ, 'ke bu nu la -we 'lalu. ¹⁵=U -ye nɩ 'le 'a mu -gbahlɔn, deɛ -do a -gbe, nɛ- sɩ nu, 'sɩ Nikola a =tumu a nahuin a tɔɔwin -wɔn kɩɛ. ¹⁶'A -tɩ, ba hie 'o de 'kuku a nunue gbo, ba =hɩan -wɔn. Ne- 'de =nɛ, 'n di 'le 'a mu -wɔn 'nɩ di, 'ke 'le ti gbi 'kwɩ 'mu, 'mu nahuin a -gbe -wɔn -wɔn. -Hɔtɩplie =nu, -ɛɛ 'le 'mu wɩɔn 'mu -hɔn, nɛ- 'n di nu, 'mu nahuin a -gbe -wɔn -wɔn.

¹⁷Nyɔ 'bɔ kɔ -tɩ'wɔnnɩva, -ye bɔ 'wɔn -tɩ -gbo, Nyɩsva a -Hihiiuu 'cɩɛi a nahuin ye =tu. Nahuon =nu, ɔ 'nɩnɩ di sta, 'ke 'o Nyɩsva a =wɩv a yekuole a -ta 'mu, 'n dio -nyi dididedɩv =nu, sɩ manɩ daa, -ɛ -hɩi, 'ke 'le yakɔ 'mu. 'N di -we =nɔ -nyi 'hɩɔ pɩɔpɩv, ɔ kɔ ke v 'cru 'o 'dɩv yrayrv. 'Dɩv yrayrv a -gbe, nahuon =de 'diu yi, 'be 'de nahuon =nu, v di 'dɩv a -gbe =tue.»

-Yusu po titie, 'ke 'o Tiatilɩdɩɔ a 'cɩɛnyv -wɔn

¹⁸(Nahuon -do a -gbe, nɔ-ɔ lele 'mu le, ɔ nɔ:) «'Cru leleenɩɔ =nu -wɔn, -ɔɔ Tiatilɩdɩɔ a 'cɩɛnyv 'yie =tu: titie -gbo, 'ke ɛɛ 'le Nyɩsva a 'Yu wɩɔn 'mu -hɔn. Nyɩsva a 'Yu a -gbe, 'a 'yii 'we =nɔ nahru ye, 'a bu 't 'we =nɔ 'plɩde ye, v po 'le 'tɔ, -ɛ -hɩu -gbɔgbɔ. ¹⁹'N yi -tɔplɩ 'bii, aa nu nɩ. 'N yie nɩ, -ɛ mɔ, a nɩɛ 'a nɩ 'bienu -tɩnahuin 'mu nɩ, kɔ, 'a 'kɩɛ kue 'mu =wɩv ye, kɔ, 'a kɔ =wɩv a 'lɩla; 'nɩ yie -we, -ɛ mɔ, aa 'a nɩ 'bienu 'mu 'nɩ -he. -Kɩvan -gbo, aa 'klɛɛ nu, ɔ -hi 'o -kɩvan =nu 'mu nɩ, aa o nu. ²⁰Kɛɛ, 'ke 'le 'a mu -gbahlɔn, 'yilenyre-tɔplɩ nɩ 'le, -ɩ kɔ 'nyre 'nu 'a mu =hen. l nɩ- mɔ: nyɩvgɩba =nu, sɩ Sesabe daa, a nyo ɛ -ha mɛ, 'ke bɔ nɩ 'le 'a mu -heyri. ɔ nɔ 'nɩ, ɔ mɔ Nyɩsva a winwɩɔn-henyɔɔ nɩ. Kɛɛ, ɔɔ 'na -kvannunyv 'nɩ kaa, 'ɔ nyu tɔɔ, 'ke bu nu 'lalu, kɔ, bu di 'wɩgɩba-tɔplɩ =nu, v pie 'kuo. ²¹'N -nyi =nɔ ti, 'ke bɔ hie 'o de 'kuku a nunue gbo, bɔ =hɩan -wɔn. Kɛɛ, ɔ 'nɩ -hɩva -le bɔ hie 'o 'a 'lalude gbo. ²²Nɛ- die nu, 'mue nu, 'hɩn a hinhren gɩlaka 'muo ye, ɔ 'mu -we =sɩɛ 'ye. Nahuin =nu, -v kɔ =nɔ 'heɛn- o 'lalu nu, 'waa -gbe, 'bu 'de 'o de 'kuku =nu a nunue gbo hie, kɔ nyɩvgɩba a -gbe a nunuɩmɩi 'klɩn 'heɛn, 'n diu -we =tue =sɩɛ gɩlaka. ²³'Ya 'o lele 'lu, nyɩvgɩba a -gbe, 'n di 'a 'yuo 'bii 'nɩ 'la, -ɛ die nu, 'cɩɛi a nahuin 'bii, v 'mue yrii, -ɛ mɔ, 'mɔ mɔ nahuon =nu, ɔ yi nahuin a 'lu a le-hiele, kɔ 'waa -hɩhɩva-tɔplɩ. A 'bii, nahuon 'bɔ nɩ 'o, 'ɛ nɩ -kvande, ɔ nu, nɔ- kɔ 'pɛɛɛ 'n di =nɔ -nyi. ²⁴A -mɛ -ye =nu, -v nɩ 'le Tiatilɩdɩɔ a 'cɩɛ gbo, a 'de nyɩvgɩba a -gbe a tɔɔwin -hɩn a -gbe nɩ ye

gbo po, 'plu de =nu, υυ Satan a -huhli-tɔplɔ daa, a 'di 'nyi. Nε- nue, 'nɪ 'de de =de kɔ, 'ke =bo le 'a mu ba nu, ²⁵'bε 'de -tegbi =nu, a 'blee 'o kwa, 'ke ba 'blee 'o kwa, ε 'mue gba -gbagba, ε 'mu 'na 'ledi-nyrɔwɔ ke ye. ²⁶Nahuin =nu, -v 'nɪnɪ di sta, 'ke 'o Nyɪsua a =wlu a yekuole a -ta 'mu, kɔ, de =nu, 'nu -hva, -v die nu, 'lele'boɔ-nyrɔwɔ 'mu 'o nyre, nu- 'n di 'klɪ -nyi, 'ke bu kɔɔ daku 'bii win ke, -v nɪ nɔ 'klɪ ke. ²⁷'Klɪ =nu, 'na Bu -nyi 'mu, nɪ- 'n di =nu -nyi. U di nahuin ke kɔɔ win, 'ke 'le 'klɪ a kenɪnɛ 'kwli 'mu, v 'mu =wlu'yilenyrenahuin gbo -wɔ, -ε 'we =nɔ ye, -tε υυ nu, 'υυ yɪ 'kɪ le wowa. ²⁸'N di -wε =nu -nyi -nyregblyahroye =nu, -εε wɪn -tεε.

²⁹Nyɔ 'bo kɔ -tɪ'wɔnnva, -ye bo 'wɔn -tɪ -gbo, Nyɪsua a -Hihiuu 'cvei a nahuin ye =tu.»

-Yusu po titie, 'ke 'o Sadesɪdɔ a 'cvenyv -wɔn

3 ¹(Nahuoon -do a -gbε, nɔ-ɔ lele 'mu le, ɔ nɔ:) «Cru leleenɔɔ =nu -wɔn, -ɔɔ Sadesɪdɔ a 'cvenyv 'yie =tu: Titie -gbo, 'ke εε 'le nahuon =nu wɔn 'mu -hɔn, -ɔ kɔ Nyɪsua a -Hihiu 'nɪpata, kɔ, -ɔ kɔ -wε yahroyɔɔ 'nɪpata. 'N yi -tɔplɪ 'bii, aa nu nɪ. 'N yie nɪ, -ε mɔ, v nɔ 'nɪ, a kɔ 'klɔ yrayɪv. Kεε, seyɪ-seyɪ 'klɔ 'kaa -do =nu, nɔ- a 'kie nue. ε 'we =nɔ ye, a 'ku nɪ. ²Ba 'ba ye 'mu, ba =tu 'o 'klɪ, -ε die nu, de =nu, -ε 'kie nɛ 'klɔ, 'ke 'le 'a mu 'mu, ε 'nɪ =han -wε 'ku. Nε- 'de =nε, a di 'nɪ 'ku 'bii, -ε nue, 'n 'ye nɪ, -ε mɔ, 'a nɪ nunu-tɔplɪ 'de 'o ye 'sii, 'ke 'o Nyɪsua ye. ³Nyɪsua a win =nu, a 'wɔn la, ti -hi la a ti 'yri, bu bi 'le 'a mu 'kwli 'mu le, kɔ, -tε a nu la -wε 'a kwa'buble. Ba =tuu 'o win a -gbε 'o, kɔ, ba hie 'o de 'kuku a nunue gbo, ba -huan -wɔn. 'Bia 'ba 'de ye 'mu 'ba, 'n di 'le 'a mu -wɔn 'nɪ di, 'mu 'a mu -bati le poo. Kεε, ti =nu, 'n di 'le ya, a 'di yi. 'Na 'ledidie a -gbε, ε di ye 'we 'yrinyɔ a 'ledidie, -ɔɔ 'le di, ti =nu -kɔ 'yri v 'nɪnɪ -proo 'o.

⁴Kεε, 'ke 'le 'a mu Sadesɪdɔ a 'cvenyv -heyri, =v -ye nɪ 'o, 'v 'kie 'sie 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye. U 'we =nɔ nahuin =nu ye, -v 'de 'waa wlawɪ sru pue. U -mε -ye, v ble ye bu pue wlawɪ pɔɔpɔ, v kɔ 'mu 'hεen, -a 'mu 'hɔn 'mu nɪnaa. ⁵Kε ε di 'mu -ti, 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, -v 'nɪnɪ di sta, 'ke 'o Nyɪsua a =wlu a yekuole a -ta 'mu. 'N diu pue wlawɪ pɔɔpɔ, kɔ, gbe, 'n 'deε =bo 'wɔwla 'waa 'dɔv, -tɪ 'crɪε, 'ke 'le 'crɪnɛ =nu 'kwli 'mu, -ε mɔ nahuin =nu, -v kɔ 'klɔ yrayɪv a 'crɪnɛ. Ti -kɔ 'yri 'n di 'o 'n Bu Nyɪsua ye nɪ, ɔ kɔ 'a leleenɔɔ 'hεen, 'n di 'nɪ =tu, 'ke 'o v 'bii ye, -ε mɔ, nahuin a -gbε, v mɔ 'na nahuiin nɪ.

⁶Nyɔ 'bo kɔ -tɪ'wɔnnva, bo 'wɔn -tɪ -gbo, Nyɪsua a -Hihiuu 'cvei a nahuin ye =tu.»

-Yusu po titie, 'ke 'o Filadefidɔ a 'cvenyv -wɔn

⁷(Nahuoon -do a -gbε, nɔ-ɔ lele 'mu le, ɔ nɔ:) «Cru leleenɔɔ =nu -wɔn, -ɔɔ Filadefidɔ a 'cvenyv 'yie =tu: titie -gbo, 'ke εε 'le nahuon =nu wɔn 'mu -hɔn, -ɔ =cεε 'o ye, kɔ, -ɔɔ -tɪ a -tεε =tu. Nɔ-ɔ nɪ, -ɔ 'ble bodɔɔ Dafidɔ a 'maju

a 'yεε =nu kwa, -εε 'o 'maju 'o -ha, 'plu nahuiin 'le Nytsva a gbonule 'mu pa. 'Bia 'bɔ -ha 'o 'maju a -gbe, nahuon -de 'de 'kli kɔ, 'ke -bɔ pu 'o. 'Bia 'bɔ po 'o 'maju a -gbe, nahuon -de 'de lele 'kli kɔ, 'ke -bɔ -hw 'o. ⁸'N yi -tɔplɩ 'bii, aa nu ni. 'N yie ni, -ε mɔ, a 'de 'kli -de ke ni. Kεε, a -tuu 'o 'na win ni, 'a nyi -tu, 'ke 'o nahuin 'bii ye, -ε mɔ, 'a mu mɔ 'na nahuiin ni. Ba ta 'o lε, 'n -ga 'maju wlɔn, 'ke 'o 'a mu -wɔn. Nahuon -de 'die 'le -wε bɔ pu 'o. ⁹Ba 'ye kε dε, 'n di nu, nε- -gbo: Nahuin ni 'o, 'vɩ le po, v mɔ -Juukvε, -ε =hen 'nyre, v mɔ -tεε a Nytsva a nahuin. Kεε, ε 'de =nε. U mɔ Satan a -gboligbo a nahuiin ni. 'N die 'ni nu, nahuin a -gbe, v 'mu 'le di, 'ke 'o 'a mu ye, v 'mu kwɩ gblε bla, 'ke 'o 'a ni 'o=tuuε a -ta 'mu. 'N die 'ni nu, v 'mue yrii, -ε mɔ, 'n nɔε 'a mu 'mu ni. ¹⁰A -mε -ye, -tε 'n le la 'a mu, -ε mɔ, ba kɔ =wlv a 'lila, 'ke 'le 'na =wlv a yekuolε 'kwli 'mu, -ye a -tuu 'o 'mu ni. 'A -tɩ o, 'n kɔ -bɔ kɔ 'le 'a ni dε -wɔn, ti =nu -kɔ 'yri =sɔε a 'yiye di 'le di, 'ke 'o 'ε ni nahuon -wɔn. =Sɔε a 'yiye a -gbe, ε kɔ bε =tɔ -tutv ke a nahuin 'bii 'mu lε. ¹¹'N -wε lε ke 'ledidie. -Tεgbi, a 'blee 'o kwa, 'ke ba 'blee 'o kwa, -ε die nu, -hapudε =nu, 'n di 'a mu -nyi, nahuon -de 'ni -hien 'a mu kwa -ha. ¹²Nahuin =nu, -v 'nɩni di sɩa, 'ke 'o Nytsva a =wlv a yekuole a -ta 'mu, 'n die 'ni nu, v 'mu 'na Nytsva a 'kagblaka a 'kati ye 'we. Dε -de 'diε bε pu 'le -patv 'mu. 'Ke 'o 'waa yigbakɩ ye, 'n di 'o 'cru 'na Nytsva a 'dɔ, kɔ 'na Nytsva a 'dɩɔ a 'dɔ. Nahuin a -gbe, 'ke v di 'le 'dɩɔ a -gbe 'mu 'ti. 'Dɩɔ a -gbe, nɔ- mɔ Jrusre yrayrv. 'Ke ɔ di 'le yakɔ 'mu -hɔn, 'ke 'le Nytsva -wɔn, ɔ 'mu nɔ -tutv ke -tu. 'Ke 'o =nu ke, 'n di -wε 'o 'cru 'na 'dɔ yrayrv.

¹³Nyɔ 'bɔ kɔ -tɩ'wɔnnɩa, bɔ 'wɔn -tɩ -gbo, Nytsva a -Hihiuu 'cɔεi a nahuin ye =tu.»

-Yusu po titie, 'ke 'o Laodisedɩɔ a 'cɔenyv -wɔn

¹⁴(Nahuoon -do a -gbe, nɔ-ɔ lele 'mu le, ɔ nɔ:) «'Cru leleenɔɔ =nu -wɔn, -ɔɔ Laodisedɩɔ a 'cɔenyv 'yie =tu: Titie -gbo, 'ke εε 'le nahuon =nu wlɔn 'mu -hɔn, -ɔ kɔ 'dɔ mɔ: ke bε ni 'mu. Dε =nu, Nytsvaa nu, nahuon a -gbe, nɔ-nyi =tu. ɔ mɔ =hapunahuoon ni, -ɔɔ =hapudε nu. 'Ke Nytsva naa 'le =nɔ 'mu, 'ɔ nu -tɔplɩ 'bii. ¹⁵'N yi -tɔplɩ 'bii, aa nu ni. Mɔ, a 'de cε ni, mɔ, a 'de -wε hren. 'N nye wen 'ni -hɩa, 'ke ba ni wen cε, mɔ, 'ke ba hren wen. ¹⁶Kεε, -tε a ni 'o -heyri 'mu, -ε =hen 'nyre, mɔ, a 'de cε ni, mɔ, a 'de -wε hren, 'n di 'a mu wlɔn 'ni -wla. ¹⁷A nɔ 'ni, 'a mu mɔ dekonɔv'v ni, a kɔ 'ε ni dε ni. 'A -tɩ, a 'ni -hɩa =le 'klεε 'ε ni dε =de. Kεε -ye a 'di yi, -ε mɔ, seyɩ-seyɩ a 'de plɔ a bleele kɔ, 'a ni wɔlt lε. 'A mu mɔ =sɔenyv'v ni, 'a 'de 'hɩn'mulepue-tɔplɩ kɔ, 'a -ga 'hɩn wlɔn, 'plu 'a ni 'yii 'i sua. ¹⁸Nε- nue, 'nu 'a mu =tɔ 'mu po, ba -tɔɔ nɔ 'mu -gɩlv =nu -wɔn, v po 'le 'tɔ, v 'mu 'le -wɔn lε 'hren a -tɩ, -ε die nu, a 'mu -tεε a dekonɔv -hε. 'Bia 'ba nue, -ye 'ε mɔ -tεε, 'a mu mɔ dekonɔv'v ni. 'Nu lele 'a mu 'ni le, ba -tɔɔ nɔ 'mu wlawlt pɔɔpɩ -wɔn, a 'mui 'hɩn 'mu lε pue, -tɩ 'ni =han 'a mu nu, -tε a -ga 'hɩn wlɔn a -tɩ, kɔ, ba -tɔɔ -wε nɔ 'mu 'yii a =wεht -wɔn, -ε die nu, a 'mu lε yrii. ¹⁹'Mε -ye, 'bia

'ni nuɛ nahuon 'mu, nahuon a -gbe, 'n nyo 'le le 'ni -ha, 'ni nyo -sɛ =tue. 'A -ti, ba =tu 'o 'klɪ, ba hie 'o dɛ 'kuku gbo, ba naa 'mu -wɔn, a ni ni 'le lele cɛ. ²⁰Ba po 'o nua gbo, 'ke 'n ni 'o 'a ni -gbuhan.ye, 'ni gbɔgbɔ po. Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'wɔn 'na win, 'bɔ plɛ =bo pa, -ye 'n dio 'le -wɔn 'ni pa, ɔ kɔ 'mu 'hɛɛn -a 'mu dɛ di. ²¹Nahuin =nu, -v 'nɪni di sia, 'ke 'o Nyɪsua a =wɪv a yekuole a -ta 'mu, 'n diu -nyi 'hru, v 'mu mɔ 'mu 'hɪvɪn 'mu di, -ɛ die nu, v kɔ 'mu 'hɛɛn, -a 'mu mɔ 'na gbata ke gbo ni, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ 'n nu, 'ni 'dɛ sta, 'na Bu Nyɪsua 'ɔ -nyi 'mu 'hru, 'ke ɔ kɔ 'mu 'hɛɛn, -ba ni 'o 'a gbata ke gbo.

²²Nyɔ 'bɔ kɔ -ti'wɔnnua, -ye bɔ 'wɔn -ti -gbo, Nyɪsua a -Hihiiu 'cɛɛi a nahuin ye =tu.»

-Tɛ vɪ Nyɪsua a baalɛ nu, 'ke 'le yakɔ 'mu

4 ¹-Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye 'n 'ye 'maju, 'ke 'le yakɔ 'mu, 'v =ga wɔn, 'ni 'wɔn lele nahuon =nu a win, -ɔ 'prɛɛ wɛn 'le 'mu -wɔn. l mɔ wintɛ =nu, -ɛɛ wɛn 'wɪv, -nɔ -ɲamv a win. Nahuon a -gbe, ke ɔɔ 'mu ye po, ɔ nɔ: «Di nɔ 'mu -wɔn, ke nɔ yrayɪ, -ɛ die nu, 'mu -mu dɛ =nu tɔɔ, -ɛ di 'lu -wɔn mue.» ²Tii -do a ti 'yri, Nyɪsua a -Hihiiu 'v kɔɔ 'mu win ke 'bii, 'plu 'ni 'ye bodɔgbata, 'ke 'le yakɔ 'mu, nahuon =dɛ 'v nɔ ke gbo. ³Nahuon a -gbe, 'a yigbakla nɔ le 'yi, -ɛ 'we =nɔ =hapv'hɛ ye, -ɛɛ wɪvɪn, vɪ sasɪvɪv kɔ salɪdvɪn daa. -Payrv =glaa 'le gbata a -gbe lɛ. -Payrv a -gbe, vɪ -wɛ 'ni wɪvɪn, -ɛ 'we =nɔ =hapv'hɛ =nu ye, vɪ emelodɪ daa. ⁴Gbatɪ a (24) -wɪv =tu 'o -hɛn, ni =glaa 'le ye =hɛgbata a -gbe lɛ. 'Ke 'o gbatɪ a -gbe ke, nyigblakɪ a (24) -wɪv =tu 'o -hɛn, nu- ni 'o gblɛ, 'v pue wɪwɪvɪ pɪvɪvɪ, kɔ, 'v =tu -gɪvɪklavɪn.i 'lu lɛ. ⁵Gbata =nu, -ɔ ni 'o -hɛyri 'mu, tɪatɛi, ni-tɪ 'le =nɔ 'mu -hɔn, kɔ, -tɛ 'ɛɛ 'o lɛ =mɪma. 'Ke 'o gbata a -gbe ye 'mu, 'ke -hru 'nɪpata ni 'o, 'u wɪvɪn. -Hrɪ a -gbe, ni- mɔ Nyɪsua a -Hihiiu 'nɪpata =nu, -ɪ ni 'o Nyɪsua ye. ⁶Dɛ =dɛ ni 'o bodɔgbata a -gbe ye, 'ɛ 'we =nɔ 'nie gblaka ye, 'ɛɛ wɪvɪn, -nɔ 'yɪla.

'Ya 'o lele 'lu, -tɔplu -hɛn =dɛ, -u -hɪvɪhɪvɪn po, ni- =glaa 'le bodɔgbata a -gbe lɛ, -ɔ ni 'o -hɛyri 'mu. 'A ye 'mu, kɔ 'a ke 'mu, ɪ mɔ 'yii -gbɔgbɛ. ⁷'A ye =hɛdɛ, ɛ 'we =nɔ kɔkɔ' ye, 'a 'hɔn a nɛnɛ 'ɛ 'we =nɔ bribv -tutu ye, 'a ta a nɛnɛ, 'a yigbakla 'v 'we =nɔ -tɪvɪnahuon a yigbakla ye, 'a -hɛn a nɛnɛ 'ɛ 'we =nɔ ke =nu ye, -ɛɛ wan. ⁸l -hɛn 'bii a -gbe, 'a dɛ 'bɛ ni 'o, ɛ kɔ wanwɛɛn -huonnɔ. 'A 'hɪvɪn, ɪ mɔ 'yii -gbɔgbɛ, 'ke 'le 'kwɪlɪ 'mu, kɔ, 'ke 'o 'a 'hɪvɪn ke. l po 'le 'tɔ kɔ -nyɛ 'hɛɛn, 'u -wɪla bre. l 'ni nyra =le -wɪla a -gbe gbo. Ke u po:

«Kukɔnyɔ Nyɪsua o, -ɔ ni 'klɪ ke,

-n =cɛɛ 'o ye 'bii.

-Na 'klɪ ni 'o 'ɛ ni 'klɪ =dɛ ye 'lu.

'Plu 'klɔ 'mu -wɪv mu =tue,

-n ni la 'klɔ, =ni 'kɪɛ niɛ 'klɔ, =ni di 'le di.»

⁹Ke'ɛ ni, -tɔplu -hɛn a -gbe, u nu, 'u bre, 'u Nyɪsua =nu baa, -ɔ ni 'o bodɔgbata a -gbe ke gbo, 'plu -ɔ ni 'klɔ, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo, 'ɪ nyo -tɪ a

'yi'buuale kɔ 'wio -nyi. ¹⁰'E ni ti, 'bia 'bu le nu, -ye nyigblakɩ a -wlu =tu 'o -hen -ni wɛn, ʋ ɔ gbo bla kwli, 'ke 'o Nyɩsɩa ye, -ɔ ni 'o gbata -nu ke gbo, kɔ, -ɔ hie 'klɔ, 'u nyo baa, 'ʋ 'waa 'klavn.i -nu 'lu le -he, 'u nyi 'o -nɔ ye gbo =tu, -ye ʋ nɔ:

¹¹ «-A ni Kukɔnyɔ Nyɩsɩa,
 -mɔɔ ni, -ɔ nu -tɔplɩ 'bii.
 E 'we -nɔ ye, -n -hɛe ni,
 nɛ- nue, =ni nu -tɔplɩ 'bii a -gbe,
 'plu 'i ni 'o.
 Ne- nue, 'e ble ye nahuin 'bii ʋ -nyi -mu -ti a 'yi'buuale,
 kɔ, ʋ =tuu 'o -mu,
 kɔ, ʋ yrie, -ɛ mɔ, 'ke 'klɩ 'bii 'le -mu -wɔn 'mu -hɔn.»

Nahuon =nu, -ɔ 'we -nɔ 'blayu ye, ʋ nuu -cɔhlɔn 'mu

5 ¹'Plu de a -gbe, e 'mu mu -hi, -ye 'n 'ye 'crunɩe, 'ke 'le nahuon =nu kwa 'mu, -ɔ ni 'le bodiɔgbata a -gbe ke gbo, 'ɔ 'ble 'crunɩe a -gbe kwa, 'ke 'le 'a diidedabɩ 'mu. 'Crunɩe a -gbe, 'a 'pu 'hɔn, ni- ʋ 'cru 'o ke, 'u 'ple, 'u nu =gbaa-tɔplɩ 'nɩpata, 'u =gba 'crunɩe a -gbe, -ɛ die nu, =ɔ =de 'ni -hien ye kla. ²'Plu 'ni 'ye -we Nyɩsɩa a leelenyɔ gblaka, 'ɔ 'le win 'yaa, 'ɔ wɔn =gba, ɔ nɔ: «Nahuon tio- ble ye -bɔ =gbla =gbaa-tɔplɩ =nu, ɔ 'mu 'crunɩe =nu =wlee 'le?» ³Keɛ, e 'de nahuon =de kɔ, ke nɔ -tutu ke, 'ke 'le yakɔ 'mu, kɔ 'ke 'le -tutu gbo, -ɔ -we 'le -bɔ =wlee 'crunɩe a -gbe, 'plu -bɔ te 'le 'kwli 'mu le. ⁴De a -gbe, e nue, 'ni we 'dɔ, -ɛ nue, e 'de nahuon =de kɔ, -bɔ ble ye -bɔ =wlee 'crunɩe a -gbe, -bɔ -te 'le 'kwli 'mu le. ⁵-Ye nahuoon -do, 'ke 'le nyigblakɩ a -gbe -heyri, ke ɔ 'mu ye po, ɔ nɔ: «=Ni we 'le. 'Ye ke kɔkɔ' -nu. Nɔ- mɔ Juda a -tugba a nahuon. ɔ mɔ -we bodiɔ Dafidɩ a 'yuo a 'yuu ni. Nɔ- ha 'o 'e ni de =de 'hru wɔn. Nɔ- ble ye -bɔ =gbla 'crunɩe a -gbaa-tɔplɩ 'nɩpata -nu, -bɔ =wlee 'crunɩe =nu.»

⁶'Plu 'ni 'ye nahuon =de. Nɔ- nyra 'o -heyri 'mu gbo, 'ke 'o bodiɔgbata a -gbe ye. Nyigblakɩ kɔ -tɔplɩ -hen =nu, -u -hɔnhlɔn po, nu- =glaa 'le -nɔ. Nahuon a -gbe, ɔ 'we -nɔ 'blayu ye. =Ni nyo 'ye, -nɔ 'ni, ʋ 'lɔ o ni, 'Blayu a -gbe 'u =gaa =muu 'nɩpata kɔ 'yii 'nɩpata. 'A 'yii a -gbe, ni- mɔ Nyɩsɩa a -Hihii 'nɩpata =nu, Nyɩsɩa, ɔ le le, ke nɔ 'klɔ 'bii -gbo ke; ⁷'Blayu a -gbe 'u mu 'o nahuon =nu ye 'mu, -ɔ ni 'o gbata a -gbe ke gbo, 'u -ha 'le -nɔ 'crunɩe =nu kwa 'mu, -ɛ ni 'le 'a diidedabɩ 'mu. ⁸-Te ʋ -hiɛ 'kleɛ 'le -nɔ kwa 'mu, -ye -tɔplɩ -hen =nu, -u -hɔnhlɔn po, kɔ nyigblakɩ a -wlu =tu 'o -hen =nu, ʋ bla gbo kwli, 'ke 'o 'Blayu a -gbe ye. U 'bii a -gbe, ʋ 'ble kwa dukɩ, 'u 'ble -we -gɩɩ-gauwɩ kwa le, hɔnhɩnpo-tɔplɩ 'yii 'le wɔn le. Hɔnhɩnpo-tɔplɩ a -gbe, ni- mɔ Nyɩsɩa a nahuin a 'batɩwin; ⁹'ʋ -wladu yrayru bre. Nu- mɔ: «-Mɔ ble ye -bo 'ba 'crunɩe =nu 'mu,
 -bo =gbla =gbaa-tɔplɩ =nu,
 -ɛ nue, ʋ 'la o -mu ni,

=ni nu -na dablo, =ni -gbla nahuin,
 'plu =ni gbu 'o Nyɩsua 'hɩn 'mu.
 Nahuin a -gbe, v mɔ 'klɔ -gbo a daku 'bii a nahuin,
 'v 'briwiin a gblegblei po,
 'v -hɔn 'le 'e ni 'blugba =de 'mu,
 =ni gbu 'o Nyɩsua 'hɩn 'mu,
 10 =ni nuu =nu -na daku 'mu,
 =ni 'ya 'waa bodɔ 'mu,
 kɔ, =ni nue -we, 'v 'ya -cɔhlunpinyu 'mu,
 'ke 'o Nyɩsua ye.

Nv- di nahuin win ke kɔɔ, ke nɔ 'klɔ -gbo ke.»

11 'Plu 'ni 'ye -we Nyɩsua a leleenyu 'plɔplɔ, 'v mɔ leleenyu a 'milowɩ a 'milowɩ, nahuon =de 'de 'le 'waa -hihre -we; 'v =glaa 'le bodɔgbata a -gbe, kɔ -tɔplu -hen =nu, -u -hunhlun po, kɔ nyɩgblakɩ =nu 'heen, 'ni 'wɔn -we 'waa -wla a win, 12 'v 'le win 'yaa, 'v bre, v nɔ:

«Blayu =nu, v 'la o, -v -he -cɔhlun,
 'ke 'o nahuin a -ta 'mu,
 'ke 'klɩ 'bii ni 'le =nɔ kwa 'mu,
 'v kɔ 'e ni de =de,
 'v kɔ =tɔ, 'v -hi 'o 'e ni de =de 'mu,
 'v ni 'klɩ ke.

Nɔ- ble ye, 'ke nahuin bu =tuu 'o,
 bu -nyi -ti a 'yi'buuale, bu baa.»

13 'Plu -tɔplɩ 'bii =nu, Nyɩsua nu, -u -hunhlun po, 'ni 'wɔn -we 'a win, -i mɔ -tɔplɩ =nu, -i ni 'le yakɔ 'mu, kɔ -tutu ke, kɔ -tutu gbo 'heen, kɔ 'a de =nu, -e ni 'le 'nie -wɔn. l 'bii a -gbe, u ble -wladu, i nɔ:

«Ba baa nahuon =nu,
 -ɔ ni 'o bodɔgbata =nu ke gbo,
 kɔ 'Blayu 'heen. -Ba =tuu 'o.

Nv- kɔ 'mu 'klɩ 'bii 'le 'mu -hɔn.

-Te 'klɔ te ye gbo, nv- mɔ nyɩgblakɩ.»

14 -Ye -tɔplu -hen =nu, -u -hunhlun po, i nɔ: «Ke'e ni, e ni 'mu,» nyɩgblakɩ a -gbe 'v blv kwɩ ye gbo, 'ke 'o 'waa 'o-tuule a -ta 'mu.

'Blayu, nu-v 'crunle a -gbaa-tɔplɩ -gbla

6 1 -Te de a -gbe, e -hi, -ye 'n 'ye 'Blayu =nu ni, -v 'ble 'crunle -ni wen kwa, 'v =gbla 'crunle a -gbe a ye-he-gbaade. -Te v =gble 'kleɛ, -ye -tɔplu -hen =nu, -u -hunhlun po, 'n 'wɔn e -do -ye a winte, 'eɛ le po: «Di 'le!» 'A win 'we =nɔ -te a win ye. 2 -Te 'n ta 'le le, -ye 'n 'ye -so puɔpu, nahuon =de 'v nyo naa, 'v 'ble prɩ kwa, 'v -nyi nahuon a -gbe 'klaun. Nɔ-mu tu ke, -ɔ 'we =nɔ ta'bu ye, 'v bi 'klɩ 'bii -gbo ke, 'v -ha 'o 'e ni nahuon =de 'hru wlɔn, -ɔ nyo -wɔn -wɔn.

³De a -gbe, -te ε -hi, -ye 'Blayu -gbla -gbaade a 'hɔn a nene ni, 'ni 'wɔn -tɔplu -hen =nu, -u -hunhlɔn po, 'a 'hɔn a nene a winte, 'εε le po: «Di 'le!»
⁴-Ye -so -ye 'hri ni. -So a -gbe, ɔ -hlu ni, -ε 'we -nɔ nahru ye, nahuon 'ɔ nyo naa, 'v -nyi nahuon a -gbe 'kɩ, 'ke bɔ po tɔ gbo, ke nɔ 'klɔ ke, -ε die nu, nahuin 'mu 'lɩla, 'v -nyi -we -nɔ -hotɔplie gblaka.

⁵-Te de a -gbe, ε -hi, -ye 'Blayu -gbla -gbaade a ta a nene ni, 'ni 'wɔn -tɔplu -hen =nu, -u -hunhlɔn po, 'a ta a nene a winte, 'εε le po: «Di 'le!» -Te 'n ta 'le le, -ye 'n 'ye -so -yruwɔ, nahuon =de 'ɔ nyo naa, 'ɔ 'ble 'wεde kwa.
⁶-Ye 'n 'wɔn winte, 'ke 'le -tɔplu -hen =nu -heyri, -u -hunhlɔn po. Win a -gbe, ɪ 'we -nɔ -tɔnahuon a win ye, 'u le po: «Gbla kɔ -gbolu 'hεen, ɪ kla le, 'u =die po. -Nyruwɔwɔ -do a -kuan a 'wliye, εε -tɔ =gbla a -kilowɔwɔ -do. 'Be 'ya -gbolu 'mu, -ye ε mɔ -kilowu ta.» Ke win a -gbe, u lele nahuon =nu ye po, ɔ ni 'o -so a -gbe ke: «'Nyra kɔ nɔ 'hεen, dekonysu -tɔ, nɔ- 'nuni po =die.»

⁷'Plu de a -gbe, ε 'mu mu -hi, -ye 'Blayu -gbla -gbaade a -hen a nene ni, 'ni 'wɔn -tɔplu -hen =nu, -u -hunhlɔn po, 'a -hen a nene a winte, 'εε le po: «Di 'le!» ⁸-Te 'n ta 'le le, -ye 'n 'ye -so -ye. 'A 'hɔn 'puhuo ni, nahuon =de 'ɔ nyo naa. Nahuon a -gbe, 'a 'dɔ mɔ 'kukue, 'wɔ nahuin le 'lɩla, 'plu -tegbi =nu, su 'kuopu a 'bri daa, nε-ε -ta 'mu -hɔn, 'ε nyo -wɔn kue. 'Ke ɪ di 'le tɔ 'kwli 'mu naa, kɔ kanu, kɔ =titakuei, kɔ 'kwla gbo a dehuei 'hεen, v 'mu nahuin le 'lɩla, 'ke 'le 'klɔ a =geii -hen a 'pɪa -ye ke.

⁹-Te de a -gbe, ε -hi, -ye 'Blayu -gbla -gbaade a -hun a nene ni, 'plu 'ni 'ye 'kukonyu a -hikue, 'ke 'o Nyisva-cɔhlɔnpiile =nu -hlɔn. Nahuin a -gbe, v 'lɩlɔ o le, -ε nue, v 'ble o Nyisva a winte kwa, 'su o Nyisva a -ti nahuin ye =tu; ¹⁰'plu 'su 'le winte 'yaa, v nɔ: «-A ni Kukɔnyɔ Nyisva, -ti a -tεε, 'ke u 'le -mu -wɔn 'mu -hɔn. Nahuin =nu, -v ni 'le 'klɔ ke, -v 'lɩla -a mu le, ti tio- kɔ 'yri -n diu -bati le poo 'le, kɔ, ti tio- kɔ 'yri -na yru diu ye 'le?» ¹¹Bu po 'klεε le, -ye v pue nahuin 'bii a -gbe wlawɩ puɔpu, (-ɪ nye nahuin tɔw, -ε mɔ, v 'sii 'o ye,) 'plu 'v lu, v nɔ: «Ba -pree 'o ti 'mu le de gbi, -ε nue, ε ble ye, 'ke bu 'lɩla 'a ni 'bienu -ye =nu le, -su Nyisva a -kuan nu, -ε 'we -nɔ ye, -te v nu 'a ni le'lɩlale. -Te Nyisva nu la 'a 'lepoole, 'bu nu le 'a nunue, -ye nahuin =nu, -v 'lɩla 'a mu le, Nyisva diu le poo -bati.»

¹²De a -gbe, -te ε -hi, -ye 'Blayu -gbla -gbaade a -huonno a nene ni, 'plu, -tɔtɔ v 'hɩhrɔ 'dɔ, 'yru 'v jre, -ε 'we -nɔ 'kui-cidanu ye, -hɔkɔ 'bii 'ɔ -hlu, -ε 'we -nɔ dablo ye, ¹³yahroyɔ 'ɔ ble 'le yakɔ 'mu le, -ε 'we -nɔ tikui ye, -ɪ 'de wen a -hlee, pepeee blee, ¹⁴yakɔ 'ɔ 'puple, 'ɔ 'wan, -ε 'we -nɔ 'craka ye, v 'pla, 'plu, v -ha 'o; dugbɩ kɔ 'nidugbe 'bii 'ɪ -hɔn -ta 'mu le; ¹⁵nahuin 'bii, -v ni nɔ 'klɔ ke, 'v 'gba ci le, bodɔpu, 'blugbɩnaanyu, 'sɔyuo a nyɪgblakɩ, dekonysu, 'klɩkenɩnyu, kɔ nahuin 'bii, -go, kɔ nahuin, -v 'de -go, v 'bii a -gbe, v 'gba le ci, 'ke 'le dugbɩ 'lu, 'v -huhli le, 'ke 'le 'hɩε wlɔn, kɔ 'ke 'le 'he -gbahlɔn, ¹⁶'v le dugbɩ kɔ 'he 'hεen, 'ke bi bi =nu 'lu, bi =jri =nu 'lu gbo, bi -hli =nu, -ε die nu, nahuon =nu, ɔ ni 'le bodɔgbata =nu ke gbo, ɔ 'ni -hiun

'ye, kɔ, 'Blayu a yru 'nɪ -hiun yɛ, ¹⁷-ɛ nue, ti nyre 'o =o, 'ke 'waa yru bu ye nahuin. -Nyɾɔwɔ a -gbe 'mu, ɛ 'de nahuon =de kɔ, -bɔ di wa.

Nyɿsɿva a lɛleenɿɔ -tue Nyɿsɿva a nahuin yriile

7 ¹-Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye 'n 'ye Nyɿsɿva a lɛleenɿɔ -hen, 'v nɪ 'le 'klɔ a -gɛii -hen 'yri, 'v ka pepɛii -hen =nu ye, -ɛ die nu, ɪ 'nɪ -han nɔ 'klɔ ke -hi, kɔ, ɪ 'nɪ -han -tutu lɛ 'tu, kɔ, ɪ 'nɪ -han -wɛ 'nie lɛ 'tu, ɛ kɔ ti =nu 'hɛɛn; ²'nɪ 'ye -wɛ Nyɿsɿva a lɛleenɿɔ -ye, 'v -hɔn 'le 'yru a 'hrule 'mu, 'v 'ble dɛ =de kwa, ɔ nu, 'v 'Klɔhienɿsɿva a nahuin yriile -tue; 'v da -wɛ Nyɿsɿva a lɛleenɿɔ -hen -nɪ wɛn, Nyɿsɿva -nyɪ 'klɪ, 'ke bu nyre -tutu kɔ 'nie 'hɛɛn 'yi lɛ, 'v 'le win 'yaa, ³ɔ nɔ: «Ti 'de 'o a nyree, 'ke ba nyre -tutu, kɔ 'nie, kɔ ti 'hɛɛn 'yi lɛ. Ba -pre, 'ke -ba -tue Nyɿsɿva a -kɔannunɿv yriile, 'ke 'o 'waa yigbakɪ ye.» ⁴-Tɛ ɛ -hi, 'plu 'v 'le 'mu, nahuin -tie =nu, v =tue yriile a -gbe: v mɔ nahuin a (144'000) 'milowɪ a gblei a -wlu 'nɪpata =tu 'o -hen. Nahuin a -gbe, 'ke v -hɔn 'le Yisraekɿɛ a =tugbu -pu =tu 'o 'hɔn =nu -hɛyri 'mu. ⁵⁻⁸'ɛ nɪ =tugba 'bɔ nɪ 'o, 'a nahuin a (12'000) 'milowɪ -pu =tu 'o 'hɔn, nu- v =tue yriile a -gbe. =Tugbu a 'dvi, nɪ- -gbo: Juda=tugba, Rubɛ=tugba, Gadɪ=tugba, Ase=tugba, Nɛfutali=tugba, Manase=tugba, Simeɔ=tugba, Lɛfi=tugba, Yisaka=tugba, Sabulo=tugba, Sosefu=tugba, kɔ Besame=tugba 'hɛɛn. Nahuin 'bii a -gbe, nu- v =tue Nyɿsɿva a yriiledv a -gbe.

-Tɔnahuin -huohui

⁹'Plu dɛ a -gbe, ɛ 'mu mu -hi, -ye 'n 'ye -tɔnahuin 'plɔplɔ. Gbegbe, =ɔ =de 'de 'le 'waa -hihre -wɛ. Nahuin a -gbe, 'ke v -hɔn 'le 'klɔ -gbo a 'blugbu 'bii 'mu, 'v mɔ -wɛ daku 'bii a nahuin, 'v -hɔn 'le 'ɛ nɪ -tɛgbi =de 'mu, 'v 'briwiin a gblegblei po. 'Ke v nɪ 'o Nyɿsɿva a bodɪɔgbata =nu ye, kɔ 'ke 'o 'Blayu ye. V 'bii, v pue wlawɪ pɔɔpɔv, (-ɪ nye nahuin tɔɔ, -ɛ mɔ, v 'sii 'o ye,) 'v 'ble yuohran kwa lɛ, 'ke 'o Nyɿsɿva a baale a -ta 'mu, ¹⁰'v 'le win 'yaa, v nɔ: «Nyɿsɿva, =ɔ nɪ 'o bodɪɔgbata =nu ke, ɔ kɔ 'Blayu =nu 'hɛɛn, nu-waa -a mu.»

¹¹Nyɿsɿva a lɛleenɿv 'bii, v -glaa 'le 'a bodɪɔgbata =nu nɪ, kɔ, 'v -glaa -wɛ 'le nyigblakɪ kɔ -tɔplu -hen =nu 'hɛɛn, -u -hunhlɔn po, 'v kɔ 'li gble, 'ke 'o bodɪɔgbata a -gbe ye, 'v Nyɿsɿva baa, ¹²v nɔ: «'ɛ mɔ -tɛɛ, -a nɪ Nyɿsɿva, nɔ- kɔ -tɪ a 'yi'buɔva. 'Ke 'klɪ 'bii nɪ 'le =nɔ 'mu, 'plu 'v kɔ =tɔ. Ba nɪ -ba -nyo 'wio, -ba -tuo 'o, kɔ -ba bɔɔ, -tɛ 'klɔ tɛ ye gbo. Ke'ɛ nɪ, bɛ nɪ 'mu.»

¹³Nyɿgblakɪ a (24) -wlv =tu 'o -hen -nɪ wɛn, ke 'a nahuon -ye po 'mu ye, ɔ nɔ: «=Be -n yi nahuin =nu nɪ, -v pue wlawɪ pɔɔpɔv? -Be' v -hɔn 'mu 'le?» ¹⁴-Ye 'n nɔ: «Nyɿbeyu o, -mɔɔ nɪ, =ɔ yie. 'Mɔ -gbo, 'n 'de 'a dɛ =de yi.» -Ye ɔ nɔ: «Nahuin -gbo, nu- mɔ nahuin =nu, -v 'ye =sɛ 'dɔ, 'lelɛ'buɔti 'yri, 'v 'de 'o Nyɿsɿva a 'hru gbo hie, 'v yra 'waa wlawɪ, 'ke 'le 'Blayu a dablo -hɛyri, -ɛ die nu, ɪ 'mu 'le 'wv. ¹⁵Nɛ- kɔ -tɪ 'v 'cipi 'o Nyɿsɿva a bodɪɔgbata =nu ye, 'v nyo baa, 'ke 'le 'a kayu gbo, 'tɔ 'mu kɔ -nyre 'mu 'hɛɛn. Bodɪɔ =nu, =ɔ

ni 'o gbata =nu ke gbo, nɔ- diu 'yie =tu. ¹⁶Kanu 'deɛ bu nu 'klɛ lele =nu, kɔ 'nie'natu 'hɛn. 'Yru 'deɛ bu hiun 'klɛ lele lɛ. ɛ 'de de =de kɔ, -bɛ diu 'klɛ lele lɛ hien, kɔ, -bɛ nu =nu dɛ 'klan 'mu, ¹⁷-ɛ nue, 'Blayu =nu, -v ni 'o bodɔgbata =nu ye 'mu, nu- diu 'yie =tu. Nu- diu 'le 'nie =nu nva 'mu gba, -ɛɛ nahuin 'klɔ yrayru =nyi. Nyɩsua a -gbɛ, nɔ- diu 'yi =hlɔn lɛ 'hran.»

'Blayu -gbla 'lele'ɔɔ-gbaade ni

8 ¹-Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye 'Blayu =nu, -v 'ble 'crunɛ =ni wɛn kwa, v =gbla =gbaade a 'nɩpata a nɛnɛ ni. -Tɛ v =gble 'klɛɛ, -ye =tɔplɩ 'bii, -i ni 'le yakɔ 'mu, i nu =brii. l nue =nunu, 'ɛ gba =haawɔ a =tɩɔ. ²'Plu 'ni 'ye Nyɩsua a lɛleenɩvɩvɩ 'nɩpata =nu, -v ni 'o =nɔ ye 'mu, 'v =nyi =nu =ŋamvɩvɩ 'nɩpata.

³Nyɩsua a lɛleenɩvɩvɩ =nu 'o, 'v 'ble =gulɩya kwa, =ɔ kɔ wlɔn vɩvɩ 'le hunhronpo=tɔplɩ 'tɔ lɛ po, 'v di 'o =cɔhlɔnpiile 'mu, v nuu =gulɩvɩvɩ 'mu, 'v =nyi =nɔ hunhronpo=tɔplɩ 'plɔplɔ, =ɛ die nu, v 'mui 'tɔ lɛ po, 'a 'nyanyvɩ, kɔ Nyɩsua a nahuin 'bii a 'batwin, i 'mu 'le Nyɩsua =wɔn mu. 'Ke 'le =cɔhlɔnpiile 'mu, 'ke v nyi 'le 'tɔ lɛ poo, 'ke 'o Nyɩsua a bodɔgbata ye, ⁴hunhronpo=tɔplɩ a 'nyanyvɩ 'v 'hru 'le Nyɩsua a lɛleenɩvɩvɩ =nu kwa 'mu, =ɔ ni 'o Nyɩsua ye 'mu, 'v mu 'le yakɔ 'mu, ɛ kɔ Nyɩsua a nahuin a 'batwin 'hɛn. ⁵'Plu Nyɩsua a lɛleenɩvɩvɩ =nu, 'v 'ba =gulɩya =ni wɛn 'mu, 'v 'yie 'le =gulɩya a =gbɛ, 'ke 'o na'kliyɔ =wɔn, =ɔ ni 'le =cɔhlɔnpiile 'mu. -Tɛ v =wɛ =wɔn, -ye 'ke v =hunhuon nɔ 'klɔ ke. -Tɛ v =hunhuon 'klɛ nɔ 'klɔ ke, -ye =tɛ =tua lɛ=mɩmale gbo, tiatiɛ 'u wɩn, =tutu 'vɩvɩ 'hɩhrɔ.

=ŋamvɩvɩ 'nɩpata

⁶Dɛ a =gbɛ, =tɛ ɛ -hi, -ye Nyɩsua a lɛleenɩvɩvɩ 'nɩpata =nu, =v 'ble =ŋamvɩvɩ 'nɩpata kwa, v =wɛ =wɔn, 'ke bu bi.

⁷-Ye ye=hɛleenɩvɩvɩ bi 'a =ŋamvɩvɩ ni. -Tɛ v biu 'klɛɛ, -ye cɛkui, kɔ na, kɔ dablo, ni= bibi 'yi 'mu lɛ, 'i ble 'le yakɔ 'mu, 'i bi nɔ =tutu ke, =tutu 'v nu =tɩɔlɛ'bɛɛwu ta, 'a =tɩɔɔ =do, 'v hin, v kɔ ti =nu 'hɛn, =i nɔ 'o ke, =piti yrayru 'bii 'i hin =wɛ.

⁸'Plu Nyɩsua a lɛleenɩvɩvɩ a 'hɔn a nɔnɔ 'v bi 'a ni =ŋamvɩvɩ. -Tɛ v biu 'klɛɛ, =ye v 'ba 'mu dɛ =de, =ɛ 'bua, =ɛ 'wɛ =nɔ dugba gblaka ye, na 'v nyo 'o 'lu wɩn, 'v puo 'le 'yru =wɔn, 'yru 'v nu =tɩɔlɛ'bɛɛwu ta, 'a =tɩɔɔ =do 'v =hɛ dablo, ⁹=tɔplɩ 'bii, =i ni 'le 'yru=tɩɔ a =gbɛ =wɔn, 'i 'kuku lɛ, 'yru=tɩɔ a =gbɛ a 'mui 'bii, 'i nyre =wɛ 'yi lɛ.

¹⁰'Plu Nyɩsua a lɛleenɩvɩvɩ a ta a nɔnɔ 'v bi 'a ni =ŋamvɩvɩ, yahroyɛ gblaka 'ɛ ble 'le yakɔ 'mu, 'ɛɛ wɩn, =ɛ 'wɛ =nɔ =hru ye, 'ɛ bi 'le 'niei =wɔn, kɔ 'nɩhɩvɩ 'hɛn wɩn lɛ, 'ɛ nyri 'yi lɛ. ¹¹Yahroyɛ a =gbɛ, 'a 'du mɔ Dɛ Klakla; 'niei 'i nu =tɩɔlɛ'bɛɛwu ta, 'a =tɩɔɔ =do =ye, 'v =hɛ 'nie klakla, nahuin 'plɔplɔ, =v 'na 'nie a =gbɛ, 'v 'kuku lɛ, =ɛ nue, ɛ kla ni 'dɔ.

¹²'Plu Nyɩsua a lɛleenɩvɩvɩ a =hen a nɔnɔ 'v bi 'a ni =ŋamvɩvɩ. -Tɛ v biu 'klɛɛ, =ye 'yru kɔ =hɔpɔ 'hɛn, ɛ 'wɛ =nɔ ye, bi 'nɩnɩ nu wɛn =tɩɔlɛ'bɛɛwu ta, 'yru

a 'pia -ye 'o jre, kɔ, -hɔpɔ a 'pia -ye 'o jre -we. Yahroyɔ -me -ye, 'a 'yɔɔ ta 'bɔ nɪ 'o, 'a ta a nɛnɛ 'ɛ jre -we. ɔ 'nɪ wɪn -le 'klɛɛ lele -tɛɛ. 'Tɔyrɔwɔ kɔ -nyrɔwɔ nu -tɪɔlɛ'bɛɛwɪ ta. 'Yrɔ 'kee hunhvan nɪ, -nyrɔwɔ a -tɪɔ -ye 'kwli 'mu, -hɔpɔ 'o 'kee -we hunhvan, 'tɔyrɔwɔ a -tɪɔ -ye 'kwli 'mu.

¹³'Plu 'mu 'le lele ɛ mu ta, -ye 'n 'ye ke, 'ke 'le yrayɪ, 'ɛɛ wan, 'ɛ 'wɔɔn 'le gbo, ɛ nɔ: «'Kla-wliye'yɪya -o, 'kla-wliye'yɪya -o. Nahuin di 'ye -sɔɛ -o, ke nɔ 'klɔ ke -o. ɛ kɔ Nyɪsɔva a leleenɔvɔ ta, 'v 'de wen 'waa -ɲamɔ a bie. 'Bɪa 'bu bi, -sɔɛ a 'yiye di ke 'nɪ bii 'dɔ.»

9 ¹'Plu, Nyɪsɔva a leleenɔvɔ a -hun a nɔɔnɔ 'o bi 'a nɪ -ɲamɔ, 'nɪ 'ye yahroyɛ, 'ɛ ble 'le yakɔ 'mu, 'ɛ bi 'o -tɔtɔ ke, 'v -nyɪ yahroyɛ a -gbɛ 'maju a 'yɛɛ, -ɛ die nu, ɛ 'mu 'hɔɔ gblaka -nɔ ye kla, -ɔ hren 'mu gbo, ²yahroyɛ 'ɛ kla 'hɔɔ a -gbɛ ye. -Tɛ ɛ klɔ ye, -ye 'nyanyɔvɔ -hɔn 'le 'mu, 'vɔ 'ya, -ɛ 'we -nɔ nahru gblaka a 'nyanyɔvɔ ye. 'Nyanyɔvɔ a -gbɛ, v ka 'yrɔ ke, gbigbɪyɪɪ 'ɪ -tɪ, 'ɪ nɪ -jojo, ³'plu 'kolio 'o -hɔn 'le 'nyanyɔvɔ a -gbɛ 'kwli 'mu, 'o 'sɛɛ -tɔtɔ 'bii ke gbo, 'v -nyɪ 'kolio a -gbɛ 'klɪ, -ɛ 'we -nɔ -gaya a 'klɪ ye, ⁴'v lo: «A nɪ nyre 'le -piti kɔ ti 'hɛɛn 'yi ɛ, kɔ 'ɛ nɪ 'dɪdɔdɛ -de 'hɛɛn. Kɛɛ, nahuin 'bu nɪ 'o, Nyɪsɔva a yriile 'bɛ 'de 'o 'waa yigbakɪ ye nɪ, -ye nɔ- ba ne ɛ.» ⁵U 'de 'kolio a -gbɛ 'klɪ -nyɪ, 'ke bu 'la nahuin. Kɛɛ, v -nyo 'klɪ, 'ke bɔ nue, nahuin bu 'ye -sɔɛ, 'ke 'le yakɔɛɛ -hun 'kwli 'mu. 'Kolio a -gbɛ, 'bɔ ne nahuon, -sɔɛ, ɔɔ 'ye, ɛ 'we -nɔ -tɛ -gaya bɔ 'nɪnɪ ne wen nahuon a -sɔɛ. ⁶'Ke 'le yakɔɛɛ -hun a -gbɛ 'kwli 'mu, nahuin di ɛ -mɔ 'kukɔɛ, -ɛ die nu, v 'nɪ -han 'klɛɛ lele -sɔɛ 'ye, kɛɛ, v 'dɛɛ bu 'ku. U di 'kukɔɛ 'nɪ -hɔvɔ 'dɔ, kɛɛ, 'kukɔɛ a -gbɛ, ɛ di -nɔ -wɔn 'nɪ hren.

⁷'Kolio a -gbɛ, ɔ 'we -nɔ -se ye, v -wɔ -wɔn, 'ke -bɔ mu tɔ ke. 'Ke 'o -nɔ 'lu, de nɪ 'o, 'ɛ 'we -nɔ -gɪlɔklavɔ ye. 'Waa yigbakɪ 'we -nɔ -tɔnahuin a yigbakɪ ye. ⁸'Waa 'lu-pupui hren ɛ, -ɛ 'we -nɔ nyɪvɔ a nɪnɪ ye, kɔ, 'waa 'nyɪ 'ɪ 'we -nɔ kɔkɔ' a 'nyɪ ye. ⁹Dɛ -de nɪ 'o -nɔ -wliye, 'ɛ 'we -nɔ tawlawɔ ye, v nuu 'plɔdɛ 'mu. 'Waa wanwen, ɛɛ 'nɪ 'wɪlɔ, -ɛ 'we -nɔ -gbɛ -nɔ ye, -see -jri, 'sɔyɔo nɪ 'o ke, 'vɔ tɔ ke mu. ¹⁰'Waa -bɪtɪ 'we -nɔ -gayɪ a -bɪtɪ ye, 'ɪ -we nahuin ɛ ne, -nɔ -gayɪ. 'Waa -bɪtɪ a -gbɛ, nɪ- nyo 'klɪ -nyɪ, 'ke bɔ -tue nahuin -sɔɛ, 'ke 'le yakɔɛɛ -hun 'kwli 'mu. ¹¹'Kolio a -gbɛ a nyɪgblaka, nɔ- mɔ 'ku -hɔvɔ -nɔ, -v kɔɔ 'hɔɔ -nɔ, -ɔ hren 'mu gbo win ke. 'A 'dɔ mɔ Abadɔ, 'ke 'le -Juukɔvɛwɪn 'kwli 'mu. Gɛkɪkɔɛ -mɛ -ye, v nyu daa Aponio. 'Dɪvɔ 'hɔn a -gbɛ, ɪ -hen 'nyre -Tɔplɪgbo-wɔnyɔ.

¹²-Ye 'klɛɛ, ye-hɛ-sɔɛ a 'yiye -hi nɪ. ɛ hie 'le 'a gbleii 'hɔn -ye.

¹³'Plu Nyɪsɔva a leleenɔvɔ a -huonɔnɔ a nɔɔnɔ 'o bi 'a nɪ -ɲamɔ, 'nɪ 'wɔn wintɛ, 'ɛ -hɔn 'le -cɔhlɔnpiile -nɔ 'mu, -ɛ kɔ -gɛii -hen. ɛ mɔ -cɔhlɔnpiile -nɔ, v nuu -gɪlɔ 'mu, -ɛ nɪ 'o Nyɪsɔva ye. ¹⁴Wintɛ a -gbɛ, ke ɛɛ Nyɪsɔva a -gbɛ ye po, ɛ nɔ: «=Wɛɛ 'kuoo -hen -nɔ gbo, v mɔvɔ o gbo, 'ke 'o 'nie -nɔ, vɔ Efratɪ daa nɔvɔ 'mu!» ¹⁵'Kuoo -hen -nɔ, -ɔ kɔ -tɪ ɔ -tɪ, Nyɪsɔva -wɔ -wɔn, 'ke bɔ nu -kɔvɔ, 'ke 'le 'yrɔvɔ -do a -gbɛ 'kwli 'mu, kɔ, 'ke 'le yakɔɔ -do a -gbɛ 'kwli 'mu, kɔ, 'ke 'le -nyrɔwɔɔ -do a -gbɛ 'kwli 'mu, kɔ, 'ke 'le -haawɔɔ -do a

-gbe 'kwli 'mu. Ɔ -wɔ -wɔn, 'ke bɔ mu nahuin 'la, nahuiin ta 'bu ni 'o, v 'mu 'a nahuoon -do 'la. -Tɛ wintɛ -ni wɛn, ɛ po lɛ Nyɪsua a lɛleenɔ ye: «=Wlɛ 'kuo =nɔ gbo!» -ye ɔ mu ni, 'ɔ =wɔwɔ gbo. ¹⁶'Plu 'ni 'ye 'sɔyuo 'plɔplɔ, 'b ni 'o -se ke gble, nahuiin -tie v 'ya 'mu, 'b le 'mu. U mɔ (200'000'000) 'milowɔ a -hɔtruwu 'hɔn a 'milowɔ.

¹⁷-Tɛ 'n nu 'kwla'mu'yeele -gbo, 'n 'ye -se, kɔ nahuin =nɔ, -v niɛ ke gble, 'b pue tawlawli 'hɔn 'mu lɛ. Wlawli a -gbe, ɪ kɔ gblegblei. 'A dɛ -ye 'ya -jɔhɔn, 'a dɛ -ye 'ɛ 'ya -yruwɔ 'mu, 'a dɛ -ye 'ɛ 'ya -gbapɔ 'mu. -Se a -gbe a 'li, ɪ 'we =nɔ kɔkɔɛ' a 'li ye, 'plu nahru, kɔ 'nyanyɔ, kɔ 'nu =nɔ, -v nahuin lɛ 'lila, 'u 'le =nɔ wlɔn 'mu -hɔn. ¹⁸=Sɔɛdɔ a gbleii ta =nɔ, -ɪ mɔ nahru, kɔ 'nyanyɔ, kɔ 'nu a -gbe 'hɛɛn, 'ke 'le nahuiin ta -hɛyri, ɪ 'la nahuoon -do. ¹⁹ɛ 'we =nɔ ye, -se a wɛn, nɛ-ɛ -se a -gbe 'kli -nyi, 'ke bɛ =tue nahuin =sɔɛ, -ɛ die nu, v 'mu lɛ 'kɔkɔ, 'waa -bɔ 'u -wɛ nahuin =sɔɛ =tue, 'Waa -bɔ a -gbe, ɪ 'we =nɔ hrei ye, hrei a 'li 'ɪ ni 'o -bɔ a -gbe ke. Ni -se a -gbɛɛ nu, 'ɛɛ nahuin lɛ nine.

²⁰Nahuin =nɔ, =sɔɛ a 'yiye a gbleii ta =nɔ, ɪ 'de 'la, v 'de 'o 'waa dɛ 'kuku a nunue =nɔ gbo hie, 'v 'cipi 'o 'kuo -hɔn a dɪdɪ, kɔ =wɛhɪ a kikle. =Wɛhɪ a -gbe, ɪ mɔ tuyuo =nɔ, 'waa -gbe, vɔ nu. Uv 'mu 'ba -gɔlɔ, 'vɔ tuyuo a -gbe nu, 'vɔ -wɛ 'plɔdɛ 'mu 'ba, kɔ 'hɛ, kɔ ti 'hɛɛn, 'vɔ tuyuo nu. Tuyuo a -gbe, ɔ 'ni 'ye =le dɛ =dɛ, kɔ, ɔ 'ni 'wɔn =le -tu, kɔ, ɔ 'ni na =le -wɛ. Kɛɛ, nahuin a -gbe, v 'ni 'kee =le =wɛhɪ a -gbe a kikle, ²¹'v 'kɪɛ gbɛɛ 'waa 'bienu -tɔnahuin a 'lila 'lu -wɔn, 'v 'kɪɛ nue -wɪdɛ, 'vɔ -wlawli nu, kɔ 'lalu 'hɛɛn, 'vɔ 'yri. Dɛ 'kuku a -gbe a nunue, v 'ni hie =le 'o gbo.

Nyɪsua a lɛleenɔ =nɔ, -ɔ 'ble 'crunɛ gbi kwa

10 ¹-Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi lele, -ye 'n 'ye Nyɪsua a lɛleenɔ gblaka -ye, 'kɔ 'le yakɔ 'mu -hɔn, 'kɔ 'le di, 'nugba 'ɔ =glaa 'le =nɔ, -ɛ 'we =nɔ wlawlɔ ye. -Payru =glaa 'le 'a 'lu lɛ, 'a yigbakla 'kɔ wɪn, -ɛ 'we =nɔ 'yru ye, 'a bɔ 'ɪ 'we =nɔ nahru ye, ²'ɔ 'ble 'crunɛ gbi kwa, -ɛ klɛ ye, 'ɔ -tu 'o 'a diidɛbɔ 'yru ke gbo, kɔ, 'ɔ -tu 'o 'a kamrabɔ -tɔtɔ ke gbo, ³'ɔ 'yaa 'le win, 'ɔ po wun, -ɛ 'we =nɔ -tɛ kɔkɔ' bɔ 'nɪnɪ klu wɛn. -Tɛ ɔ nu lɛ wunpupue, -ye 'n 'wɔn -tɛ a win, 'ɛ nu wunpowiin 'nɪpata, -ɛ 'we =nɔ -tɛ nahuon bɔ 'nɪnɪ -tuo wɛn -wɔn. ⁴-Tɛ 'n 'wɔn -tɛ a win a -gbe, -ye -tɪ =nɔ, ɛ =tu, 'n dɔa 'a 'crule. Kɛɛ -ye 'n 'wɔn wintɛ, 'ɛ -hɔn 'le yakɔ 'mu, 'ɛ le 'mu: «=Nɪ 'cru 'le -tɪ =nɔ, -tɛ a win -tu, nahuon =de 'ni -hin yi.»

⁵'Plu dɛ a -gbe, ɛ 'mu mu -hi, -ye Nyɪsua a lɛleenɔ =nɔ, -ɔ kɔ bɔ -ye ni 'o 'yru ke, =v -ye 'v ni 'o -tɔtɔ ke, nɔ- srɔv 'a diidɛdabɔ, 'ke 'le yakɔ 'mu, ⁶'ɔ 'sɔv Nyɪsua, -ɛ nue, Nyɪsua hie 'klɔ. Nɔ- nu yakɔ kɔ -tɔplɪ 'bii =nɔ, -ɪ nɔ 'le 'kwli 'mu, 'ɔ nu -tɔtɔ kɔ -tɔplɪ 'bii =nɔ, -ɪ nɔ nɔ ke, 'ɔ nu 'yru kɔ -tɔplɪ 'bii =nɔ, -ɪ nɔ 'le -wɔn, Nyɪsua a lɛleenɔ a -gbe, 'ɔ 'sɔɛ ke, ɔ nɔ: «Ti =de 'de 'o hie, -ɛ nue, ⁷'bɪa Nyɪsua a lɛleenɔ a 'nɪpata a nɔnɔ 'bɔ bi 'a -ɲamɔ, -huhlɪdɛ =nɔ, Nyɪsua -hie 'lu -wɔn lɛ, ɔ die 'ni nu, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ ɔ nu la 'a -kvannunyɔ, -v mɔ 'a winwɔn-henyɔ a lile.»

⁸Plu win -nu, 'n 'wɔɔn 'le yakɔ 'mu, kɛ u lele 'mu ye po, ɪ nɔ: «'Cruntɛ gbi -ni wɛn, -ɛ klɛ ye, mu -bo -hiɛ Nyɪsua a leleenɔɔ -nu kwa, -ɔ kɔ bu -ye ni 'o 'yru ke, =v -ye 'u ni 'o -tutu ke.» ⁹-Tɛ 'n mu 'o Nyɪsua a leleenɔɔ a -gbɛ 'hɔn 'mu, 'ni lo: «-Nyɪ 'mu 'cruntɛ gbi -nu.» -Ye ɔ nɔ: «'Bɔɛ 'mu, -mue di. ɛ di 'ni 'sɪsɪ, -ɛ 'we -nɔ dɔnyra ye, 'ke 'le -mu wlɔn. Kɛɛ, -ni mɾɛ, ɛ di 'ni kla,» ¹⁰'ni -ha -nɔ 'cruntɛ gbi a -gbɛ kwa, 'ni die. 'ɛ mɔ -tɛɛ, ɛ 'sɪsɪ ni, 'ke 'le 'mu wlɔn, -ɛ 'we -nɔ dɔnyra ye. Kɛɛ, -tɛ 'n mɾɛ, -ye ɛ kla ni. ¹¹Plu, 'u le lele 'mu, v nɔ: «-N 'kiɛ die -tu -nu nahuin ye =tu, Nyɪsua =tu -mu wlɔn, 'ke 'o daku a gbleglei a -ta 'mu, -su 'briwiin a gbleglei po, kɔ 'ke 'o 'bɔgbu 'plɔplɔ a -ta 'mu, kɔ 'ke 'o 'waa ye'munaanyu a -ta 'mu.»

Nahuin 'hɔn -nu, -su Nyɪsua a -tu =tu

11 ¹-Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye v -nyi 'mu 'mɪsɪɛ, -ɛ 'we -nɔ kotu -pɛtu ye, 'plu, 'u le 'mu, v nɔ: «'Ba ye 'mu, -bo mu Nyɪsua a 'kagblaka 'mɪsɪ, kɔ -cɔhlɔnpiile 'hɛɛn, kɔ, -bo -hre nahuin -nu, -su Nyɪsua da, 'ke 'le kayu a -gbɛ gbo. ²Kɛɛ, -ni 'mɪsɪ 'le 'kagblaka a -yaa, -ɛ nue, Nyɪsua -hiɔ 'le =le, 'ɔ -nyo daku -ye a nahuin, -v 'dio yi. Nahuin a -gbɛ, v di Nyɪsua a 'dɔɔ -nu 'ni 'wla, 'ke 'le yakɔɛ a (42) -wlu 'hɔn =tu 'o 'hɔn 'kwli 'mu. ³'N di 'le lee nahuiin 'hɔn, -v di 'na -tu =tu. Nahuin a -gbɛ, v di 'hɔn 'mu lɛ pue 'kui-ci-tɔpli, v 'mu 'na -tu -nu nahuin ye =tu, Nyɪsua =tu -nu wlɔn, 'ke 'le yakɔɛ a -wlu 'hɔn =tu 'o 'hɔn a -gbɛ 'kwli 'mu, ɛ -hɛn 'nyɾɛ, 'ke 'le -nyɾɔwɪ a (1'260) 'milowɔɔ -do ni lɛ -hɔtrɔwɪ 'hɔn =tu 'o -wlu ta 'kwli 'mu.»

⁴Nyɪsua a -tu=tunyɪsu 'hɔn a -gbɛ, 'ke v ni 'o Kɔkɔnyɔ Nyɪsua ye, -ɔ kɔɔ 'klɔ 'bii -gbo win ke. Nahuin 'hɔn a -gbɛ, v 'we -nɔ tii 'hɔn -nu ye, su olifietɪ daa, 'u 'we -wɛ -nɔ 'naptii 'hɔn ye. ⁵'Bia 'waa yraanyu, 'buɪ -hua bu nu -nu -balu 'mu, -ye nahru diu 'le wlɔn 'mu -hɔn, v 'mu 'la. Kɛ'ɛ ni, 'waa yraanyu a -gbɛ, v di lɛ'kɔkɔlɛ nu. Gbe, v 'dɛɛ bu =tɛ 'le wlɔn. ⁶'Bia nahuiin 'hɔn a -gbɛ, 'buɪ Nyɪsua a -tu =tu, Nyɪsua =tu -nu wlɔn, v di kɔ 'kli, 'ke bu nue, 'nu bu 'de di, ɛ 'mue gba -gbagba, ɛ 'mu ti -nu ke ye, -t kɔ 'yri v di 'o Nyɪsua a -tu a =tutue -wɔn -wɔɔ; 'v di -wɛ 'kli kɔ, 'ke bu nue, 'nie bɛ -hɛ dablo, kɔ, 'ke bu -tue -tutu ke a nahuin -sɔɛ a gbleglei, -tɛ v di 'a -hɔhɔa nu.

⁷'Bia 'bu -wɔ Nyɪsua a -tu -nu a =tutue -wɔn, -ye dehɔɛ -nu, -ɛ di 'le 'hɔɔ wlɔn 'mu -hɔn, ɛ di nahuiin 'hɔn a -gbɛ -wɔn 'ni -wɔn, ɛ 'mu 'o 'hru wlɔn -ha, 'plu ɛ 'mu 'la. ⁸'Ke 'waa 'kɔkɔkui di 'o 'dɔɔ gblaka -nu a 'hru wlɔn ni, -tɛgbi -nu, v kɔɔ la 'o 'waa Kɔkɔnyɔ -Yusu tu 'yie 'mu. 'Dɔɔ a -gbɛ a -huhlɪdɔ mɔ Sɔdɔmɔdɔ, -hee' Esipublɔgba. ⁹Daku 'bii -nu a nahuin, -v -hɔn 'le 'ɛ ni 'bɔlɔgba =de 'mu, -su 'ɛ ni 'briwin =de po, v di 'waa 'kɔkɔkui a -gbɛ 'ni 'ye, 'ke 'le -nyɾɔwɪ ta kɔ =tɔɔ 'kwli 'mu, kɔ, v 'dɛɛ bu wɛɛn ke, 'ke bu -hu 'o. ¹⁰'Klɔ -gbo ke a nahuin, v di nu 'manu 'dɔ, -ɛ nue, v 'la nahuiin 'hɔn a -gbɛ ni, v 'mu -wɛ lɛ 'mɾɛ, v 'mu 'kue-tɔpli yɾɛ gbɔgba. U di nu 'manu 'dɔ, -ɛ nue, kɛ v di po: «Nyɪsua a winwlɔn-henyɪsu 'hɔn -nu, -tɛ su o Nyɪsua a -tu =tu, v =tue o -a mu =sɔɛ 'dɔ.»

¹¹-Te -nyrɔwu ta kɔ -tɔ a -gbe, ɪ -hi, -ye Nyɪsua -hloon 'le nahuiin 'hɔn a -gbe 'mia 'mu pepe, 'v 'hri lele 'klɔ, 'v 'ba ye 'mu. -Ye nahuin 'bii -nu, -v 'yu, huannu biu 'le 'kwli 'mu. ¹²Plu nahuiin 'hɔn a -gbe, v 'mu ye 'mu mu 'ba, -ye v 'wɔn winte, 'e -hɔn 'le yakɔ 'mu. Ke ɛɛ -nu ye po: «Ba di nɔ yrayri!» 'ke 'o 'waa yraanyu ye, 'v 'ya 'le yrayri, 'ke 'le 'nugba -heyri. ¹³Tii -do a ti 'yri, -ye -tutu 'ni 'hɪhrɔ 'dɔ. 'Ke 'le 'dɔ -ni wen 'mu, kayuu -do, 'ke 'le kayuoo -pu -heyri, nu-nyre 'yi le. -Tutu -nu, -v 'hɪhrɔ, v 'la nahuin a (7'000) 'milowu 'nɪpata. =U -ye -nu, -v 'de 'ku, huannu nyu nu 'dɔ, 'v baa Nyɪsua -nu, -ɔ kɔɔ yakɔ win ke.

¹⁴Ke'e ni, =sue a 'yiye a 'hɔn a nene -nu, ɛ nu 'lu a -wɔnmumue. Kee, 'a ta a nene, ɛ -we le ke 'ledidie.

Nyɪsua a leleenɔ a 'nɪpata a nɔnɔ, ɔ bi 'a ni -ɲamu ni

¹⁵Plu, Nyɪsua a leleenɔ a 'nɪpata a nɔnɔ, 'v bi 'a ni -ɲamu, 'ni 'wɔn win a gblegblei, -ɪ ni 'klɪ ke, 'ɪ -hɔn 'le yakɔ 'mu, ɪ nɔ: «-A ni Kɔkɔnyɔ Nyɪsua, kɔ 'a 'Yu -Yusu 'Kɪsu, ɔ -tu 'o gbo, nu- -he 'klɔ -gbo a nyɪgblakɪ. Nyɪsua, nɔ- di 'o gbata ke gbo ni, -te 'klɔ te ye gbo.»

¹⁶-Te win a gblegblei a -gbe, ɪ nyra gbo, -ye nyɪgblakɪ a (24) -wɔ -tu 'o -hen -nu, -v ni 'o bodɔgbati ke gble, 'ke 'o Nyɪsua ye, v blɔ ye gbo kwli, 'v nyo baa, ¹⁷v nɔ:

«-A ni Kɔkɔnyɔ Nyɪsua, -ɔ ni 'klɪ ke,
'plu 'klɔ 'mu -wɔ mu -tue,
-mɔ ni la 'klɔ,
kɔ, -mɔ 'kɪɛ niɛ 'klɔ,
-a -ha 'le 'wio, -a -nyo -mu,
-ɛ nue, -n ni ke 'klɪ,
-mɔ -tu nahuin a win a kekɔle -wɔ.

¹⁸Daku a gblegblei -nu, -v 'de -na daku,
v -mu le poo yru 'dɔ.

'A -ti, ti nyre 'o -o, -ɪ kɔ 'yri -n diu 'o yru le poo.

Ti nyre -we 'o -o, 'ke -bo poo 'kukonyu -bati le.

Tii -do a -gbe 'yri, 'kee ni, -n di 'o -na -kvannunyɔ 'wio -nyii,

-v mɔ -na winwɔn-henyɔ,

=mu -we -na daku a nahuin 'wio -nyi,

-v mɔ nyɪgblakɪ,

kɔ nahuin -nu, -v 'de nyɪgblakɪ,

-v mɔ nahuin 'bii -nu, -v 'o -mu -tuu.

Nahuin -nu, -v -tutu -gbo 'yi le nyre,

v -me -ye, -n diu gbo 'ni -wɔ 'bii.»

¹⁹Plu v 'mu 'pupre -wɔn mu -wɔ, -ye Nyɪsua a 'kagblaka -nu, -ɔ ni 'le yrayri, ɔ -ga wɔn. 'Ke 'le 'kagblaka a -gbe gbo, 'kee ni, 'yru-tuecrunɛ a dokwliye ni 'le, 'ɛ bi pepe' 'mu, tiatɛi 'u wɔn, -te 'ɛɛ 'o le -mɔma, -tutu v 'hɪhrɔ, cekui 'plɔplɔ 'u 'le yakɔ 'mu le ble.

Nyrugba kɔ dɔhre 'heen

12 ¹Plu ε 'mu lele mu -hi, -ye 'ɲmilekade gblaka 'hru 'le yako 'mu, 'nti 'ye nyrugba =de. 'Yru, nu- mɔ 'a wlawɔ, -hɔpɔ, nɔ- mɔ 'a bukegbo=tude. Yahroyɔɔ -pu -tu 'o 'hɔn, nɔ- mɔ 'a 'klaun. ²Nyrugba a -gbe, 'kwli nyo nu. Nε- nue, 'ɔɔ lε 'gbugbo.

³Plu, 'ɲmilekade -ye, 'ε 'hru 'le yako 'mu, 'nti 'ye dɔhre gblaka, 'ε -hlu, 'ε kɔ 'lii 'nɪpata, 'i -cεε 'klaun.ii 'nɪpata, 'ε -ga -mɔu -pu; ⁴dɔhre a -gbe 'ε nu 'a -ba, 'ke 'le yahroyɔɔ ta -gbahlɔn, 'εε 'le 'yεε -do 'le -ha, 'ε nye nɔ -tutu ke po, 'plu 'ε nyra 'klεε 'o nyrugba a -gbe ye gbo, -ɔɔ -ɲla, -ε die nu, 'bɔ -ɲla, ε 'mu 'yu -nu gba, ε 'muo di.

⁵Nyrugba a -gbe, ɔ kɔ 'yu nyibeyu. 'Yu nyibeyu a -gbe, ɔ di 'ya bodiɔ, -ɔ ni 'kɪ ke, ɔ 'mu 'klɔ -gbo a daku 'bii win ke kɔɔ, 'ke 'le 'kɪ a kenunε 'kwli 'mu. -Tε nyrugba a -gbe, ɔ -ɲla, tii -do a ti 'yri, 'v 'ba 'yu 'mu, 'v gbo 'o Nyisva ye, -ɔ ni 'o 'a bodiɔgbata ke gbo, ⁶nyrugba a -gbe 'v 'gba ci lε, 'v mu 'le -tegbi -nu, 'du bii 'le ye, -tegbi -nu, Nyisva -wɔɔ 'o 'a gbonule -wɔn. 'Ke 'o -tegbi a -gbe, 'ke Nyisva dio 'o didide -nyii. 'Ke ɔ di 'le -nyrɔwɪ a (1'260) 'milowɔɔ -do ni lε -hɔtruwu 'hɔn ni lε -wlu ta -hi.

⁷De a -gbe, -te ε -hi, -ye tu 'be 'le yako 'mu ni. -Ye Nyisva a leleenyo gblaka -nu, -ɔ kɔ 'du mɔ Miseli, ɔ kɔ 'a leleenyo -ye 'heen, v -tua dɔhre -nu a -wɔn-wunwɔn gbo, dɔhre a -gbe, ε kɔ 'a leleenyo 'heen, 'v -we Miseli kɔ 'a leleenyo 'heen ye -wɔn. ⁸Kεε, Miseli kɔ 'a leleenyo 'heen, v -ha 'o dɔhre kɔ 'a leleenyo 'heen a -gbe wɔn 'hru. Dɔhre kɔ 'a leleenyo 'heen, v 'de 'klεε 'hru kɔ, 'ke bu ni 'le yako 'mu gbo, ⁹v po 'le dɔhre a -gbe -patu 'mu. Dɔhre a -gbe, nε- mɔ hre 'ka -nu, -εε 'klɔ -gbo a nahuin kaa. U nye -we daa 'kuo -hɔn a nyigblaka. 'A 'du -ye mɔ Satan. Nε- v po 'le -tutu ke, ε kɔ 'a leleenyo 'heen.

¹⁰-Tε de a -gbe, ε -hi, -ye 'n 'wɔn lele wintε, 'ke 'le yrayri. Kε ε po: «-Tε ti ni lε 'mu -gbo, Nyisva waa -a mu ni 'bii, 'v tve -a mu, -ε mɔ, ɔ ni 'o 'ε ni de -de ye 'lu. Nɔ- mɔ nyigblaka. -Tε ti ni lε 'mu -gbo, 'a 'Yu -Yusu 'Kɪsu, ɔ -tu 'o gbo, ɔ tve -we -a mu ni, -ε mɔ, ɔ ni ke 'kɪ, -ε nue, v -hunhuon nɔ Satan -nu -tutu ke ni, -ɔɔ o -a ni 'diayuo -ti yεε, 'ε ni ti, 'ke 'o Nyisva ye, 'tɔ 'mu kɔ -nyre 'mu. ¹¹Kεε, -a ni 'diayuo a -gbe, v -ha -we 'o Satan a -gbe wɔn 'hru, -ε nue, 'Blayu -nu, -v mɔ -Yusu 'Kɪsu, ɔ nu 'a dablo, 'v -gbla -a ni 'diayuo a -gbe. -A ni 'diayuo a -gbe, v -ha -we 'o Satan wɔn 'hru, -ε nue, v -tu Nyisva a -ti nahuin ye ni, -i mɔ -ti a -tεε. Kε'ε ni, v nu, 'v -ha 'waa diɔnu a -hunhlɔn, 'v 'ku. ¹²-Tε v bla 'klεε Satan lε, 'ke 'le yako 'mu a -ti, 'manv kɔ bu ni 'le. 'A ni -gbe, -v ni 'le yako 'mu, ba nu 'manv. Kεε, a -me -ye, -v ni nɔ -tutu ke, 'a mu'v ni, -v di -sve 'ye, -ε nue, ke Satan di nɔ 'a mu -wɔn. ɔɔ po yru, -ε nue, ɔ yie ni, ti -hie 'le -nɔ, i 'de -huo.»

¹³-Tε dɔhre a -gbe, ε 'ye, -ε mɔ, ke v pue nɔ -tutu ke, -ye ε -tua nyrugba -nu, -ɔ kɔ 'yu nyibeyu -nu a leɔɔbla gbo. ¹⁴Kεε -ye v -nyi nyrugba -nu

wanwæen 'hɔn, -ɛ 'we =nɔ ke gblaka a wanwen ye, -ɛ die nu, ɔ 'mu wan, ɔ 'mu 'le -tegbi =nu mu, 'du bii 'le ye, -te Nyɩsua dio 'o didide -nyii, ɔ 'mu 'le 'yru ta kɔ 'a =tɔ 'hæen -hi. Dɔhre 'die 'le -wɛ bɛ kloo 'o -tegbi a -gbɛ. 15'Plu, dɔhre a -gbɛ, 'ɛ nue, 'nie 'plɔplɔ 'ɛ -hɔn 'le =nɔ wlɔn 'mu, -ɛ die nu, 'nie 'mu nyrugba a -gbɛ -wɔn kue, ɛ 'muo gba. 16Kɛɛ, -tutu -hɛ nyrugba a -gbɛ 'mu ni, 'v 'ca wlɔn, 'v mra 'nie 'bii =nu, -ɛ -hɔn 'le dɔhre wlɔn 'mu. 17-Tɛ dɔhre 'ye dɛ a -gbɛ, -ye ɛ nyrugba a -gbɛ le poo yru 'dɔ, 'ɛ =hian -wɔn, 'ɛ mu nyrugba a -gbɛ a 'yuo=pli -ye =nu tu -wɔn -wɔn wɔn. 'Yuo=pli a -gbɛ, nu-mɔ nahuin =nu, -su 'o Nyɩsua 'o =tuu, kɔ, -v kuo winte =nu =wlv ye, -Yusu tɔɔ =nu; 18dɔhre a -gbɛ 'ɛ mu 'o 'yru nua 'mu gbo ni wɔn.

Dɛhvɛii 'hɔn

13 1'Plu 'ni 'ye dɛhvɛ =de, 'ɛ -hɔn 'le 'yru -wɔn 'mu. ɛ kɔ 'lii 'nɩpata, kɔ, 'ɛ =gaa =mɔu -pu, 'i =cɛɛ 'klavn.i. 'Ke 'o 'ɛ ni 'lu ke, v 'cru 'o 'du, -su Nyɩsua tani le poo. 2Dɛhvɛ a -gbɛ, ɛ 'we =nɔ -ji ye. 'A bui 'we =nɔ -tui a bui ye. 'A wuntɔ 'we =nɔ kɔkɔ' a wuntɔ ye. Dɔhre -ni wen, nɛ- -nyi dɛhvɛ a -gbɛ 'a 'kli, dɛhvɛ a -gbɛ 'ɛ ni 'o dɔhre a -gbɛ a gbata ke gbo. 3=Ni 'ye, -nɔ 'ni, v hra 'a 'lu -ye dɛ, -ɛ die nu, ɛ 'mu 'ku, kɛɛ, =jio a -gbɛ, ɔ -wɛ ni. Nahuin 'bii =nu, -v ni nɔ 'klɔ ke, i saka =nu ni, 'v nye -wɔn kue, 4v 'bii, 'su -wɛ dɔhre a -gbɛ baa, -ɛ nue, ɛ -nyi dɛhvɛ a -gbɛ 'a 'kli, 'su -wɛ dɛhvɛ a -gbɛ baa, v nɔ: «ɛ 'de ye'wedɛ kɔ. ɛ 'de dɛ =de kɔ, -bɛ die 'o 'hru wlɔn -ha.»

5Dɛhvɛ a -gbɛ, v -nye 'hru, 'ke bɛ 'yaa 'le 'a dɔnɔ, kɔ, bɛ =tu Nyɩsua tani. U -nye 'kli, 'ke bɛ nue, 'ke 'le yakvɛ a (42) -wlv 'hɔn =tu 'o 'hɔn 'kwli 'mu. 6-Ye ɛ -tva Nyɩsua -ti -hɔn a yre=tutue gbo, kɔ, 'ɛ nyo tani =tu, ɔ kɔ -tuo =nu 'hæen, Nyɩsua ni 'o ke, ɔ kɔ nahuin 'bii =nu 'hæen, -v ni 'le yakɔ 'mu, 7v -nye -wɛ 'hru, 'ke bɛ -wɔn Nyɩsua a nahuin ye, -ɛ die nu, ɛ 'mu 'o 'hru wlɔn -ha, 'v -nye -wɛ 'kli, 'ke bɛ kɔkɔ 'klɔ -gbo a dakv 'bii a nahuin win ke. Nahuin a -gbɛ, su po 'briwiin a gblegblei, 'v ni 'o 'ɛ ni 'blugbi =de ke. 8'Klɔ ke a nahuin 'bii, v di dɛhvɛ a -gbɛ 'ni baa, 'bɛ 'de nahuin =nu, -v kɔ 'du v 'cru 'le nahuin =nu, -v kɔ 'klɔ yrayru a 'crunɩɛ 'kwli 'mu. -Tɛ Nyɩsua 'de la 'klɔ a nue, 'ke v 'cru la 'du a -gbɛ. 'Crunɩɛ a -gbɛ, 'Blayu =nu, v 'la la, nu- kue.

9Nahuon 'bɔ kɔ -ti'wɔnnɔva, -ye bɔ 'wɔn -ti -gbo -dodo, 'nu mu =tu: 10Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bu kɔ bu puo =ji 'mu, 'ɛ mɔ -tɛɛ, v dio 'mu po =ji. 'Bu kɔ bu nu -hɔtɩplie, v 'muo 'la, 'ɛ mɔ -tɛɛ, nɛ- v di nu, v 'muo 'la. -Tɛ ɛ ni le 'mu, Nyɩsua a nahuin, v kɔ bu kɔ =wlv a 'lila, 'plu bu 'kɩɛ kue Nyɩsua =wlv ye.

11'Plu 'ni 'ye dɛhvɛ a 'hɔn a nɛnɛ, 'ɛɛ 'le -tutu 'kwli 'mu -hɔn. ɛ kɔ =mɔu 'hɔn, 'i 'we =nɔ 'blayu a =mɔu ye, 'a 'pɔpɔrewin 'we =nɔ dɔhre a 'pɔpɔrewin ye. 12Ye-hɛdɛhvɛ, nɛ- kɔ 'kli ɛ 'ba 'mu, 'ɛɛ 'ɣmileka-tɔplɩ nu, 'ke 'o ye-hɛdɛhvɛ a -gbɛ ye, 'ɛ ni 'o 'klɔ ke a nahuin 'bii ke 'mu, ɛ nɔ: «Ye-hɛdɛhvɛ, -ɛ kɔ =jio -wɛ, nɛ- ba baa.» 13Dɛhvɛ a 'hɔn a nɛnɛ, ɛ nu -wɛ 'ɣmileka-tɔplɩ 'plɔplɔ, 'ɛ nue -wɛ, 'ke 'o nahuin 'bii ye, nahru 'v -hɔn 'le yakɔ 'mu, 'v di nɔ -tutu

ke. ¹⁴-Te v -nye 'klu, 'ke be nu 'h̄mileka-tɔplu, 'ke 'o ye-hedehve ye, nɛ- nue, 'e kaa 'klo ke a nahuin, ε nɔ: «Ba nu tuyu, -v 'we -nɔ ye-hedehve =nu ye, v hra -hɔtɔplie, kɛɛ, -ε 'de 'ku. Kɛ ba nu, -ε die nu, a 'mue -ti a 'yi'baale -nyi.» ¹⁵dɛhve a 'hɔn a nɛnɛ, -εɛ lɛ 'pɔprɛ nu, 'v -nye 'klu, 'ke be -hloon 'le pepe tuyu -nu 'mia 'mu, -ε die nu, v 'mu -hvnhlun po, v 'mu 'pre, kɔ, v 'mu -we nahuin 'bii -nu 'la, -v 'nuni diu baa, ¹⁶dɛhve a -gbe 'ε ni 'o nahuin ke 'mu, nyigblakɪ, kɔ nahuin =nu, -v 'de nyigblakɪ, dekonɔv, kɔ =svɛnyv, =go, kɔ nahuin =nu, -v 'de =go, 'ke bu wɛen ke, bu =tue =nu yriile, 'ke 'o 'waa diidedabu ke, kɔ, 'ke 'o 'waa yigbakɪ ye. ¹⁷Nahuon =nu, v 'nuni di yriile =tue, ɔ 'dɛɛ bɔ -tɔ dɛ, mɔ, ɔ 'dɛɛ bɔ plo -wɛ dɛ. Yriile a -gbe, nɛ- mɔ dɛhve =nu a 'du. 'A 'du mɔ -wɛ 'noba'a ni.

¹⁸Nahuin ble ye bu kɔ =tɔ. Nahuon =nu, ɔ kɔ =tɔ, ɔ die 'ni yi, dɛ tio- 'noba a -gbe, ɔ =hɛn 'nyrɛ. -Tɔnahuon ɔ =hɛn 'nyrɛ. 'Noba a -gbe, nɔ- mɔ (666) -hɔtrɔwu -huonnɔ ni lɛ -wlu ta =tu 'o -huonnɔ.

Nyɩsua a nahuin, vɔ bre -wladu yrayru

14 ¹-Te 'n ta 'le lele lɛ, -ye 'n 'ye lele dɛ -ye. Dɛ a -gbe, nɛ- mɔ 'Blayu -ni wɛn, 'v ni 'o dugba =nu 'lu, vɔ Sion daa. 'Ke 'o =nɔ 'h̄vin 'mu, 'ke nahuin a (144'000) 'milowu -pu =tu 'o 'hɔn a gbleii -pu =tu 'o 'hɔn ni 'o. 'Blayu a -gbe a 'du kɔ 'a Bu Nyɩsua a 'du, 'ke v 'cru 'o nahuin a -gbe a yigbakɪ ye. ²'Plu 'ni 'wɔn wintɛ, 'ɛɛ 'le yakɔ 'mu -hɔn, 'ɛɛ 'wlu, -ε 'we =nɔ 'nie gblaka a -gli ye, -u 'plu, 'ε 'we lele =nɔ ye, -tɛ -tɛ be 'nuni =ma wɛn. 'A win a 'yilɛnɔ, ε 'we -wɛ =nɔ -tɛ bu 'nuni bi wɛn dukv'. ³Nahuin 'plɔplɔ a -gbe, nu-v -wladu a -gbe bre. 'Ke v ni 'o Nyɩsua a bodiɔgbata =nu ye gbo, kɔ, 'ke 'o nyigblakɪ =nu ye, kɔ, 'ke 'o -tɔplu -hɛn =nu ye, -u -hvnhlun po, 'vɔ -wladu yrayru bre. -Wladu a -gbe, nahuon =de 'de 'a brele yi, 'be 'de nahuin a 'milowɪ a 'milowɪ a -gbe. Nu- Nyɩsua =gbla, kɛ nɔ nahuin =nu -gbahlɔn, -v ni nɔ -tutu ke. ⁴'E ni -tɛgbi =de, 'Blayu =nu, vɔ 'o muu, v 'ni 'tw =le -wɔn, 'v nyu -wɔn kvɛ, -ε 'we =nɔ nyɩrgba kɔ tɔ 'hɛn, -v 'nuni hihie gbo, -ε die nu, v 'ni -han -wlawli nu. Nu- mɔ nahuin =nu, Nyɩsua =gbla, 'ke 'le nahuin =nu -gbahlɔn, -v ni nɔ -tutu ke, -ε die nu, v 'mu Nyɩsua kɔ 'Blayu =nu 'hɛn a ye-hɛnahuin 'mu 'ya. ⁵U 'de -hln hi a 'due. Dɛ =de 'de 'o ni, -ε kɔ ke bu diu 'o -ti yɛɛ.

Nyɩsua a leleenɔv ta

⁶'Plu dɛ a -gbe, ε 'mu mu -hi, -ye 'n 'ye lele Nyɩsua a leleenɔ -ye, 'ke 'le yrayru, ɔɔ wan. 'A -kvan, nɔ- mɔ bɔ mu Nyɩsua a =hapɔtitie =nu po, -ε 'nuni -wɛ gbo, kɛ nɔ 'klo -gbo ke a nahuin -wɔn, 'ke 'le 'blɔgbɪ 'bii 'mu, kɔ dukv 'bii -wɔn, -v ni 'o 'ε ni -tɛgbi =de, -vɔ 'ε ni 'briwin po; ⁷Nyɩsua a leleenɔ a -gbe ɔɔ 'le win 'yaa, ɔɔ 'le =nu -wɔn 'prɛɛ, ɔ nɔ: «Ba pi Nyɩsua, kɔ, ba ɔɔ, -ε nue, ti =nu, -i kɔ 'yri ɔ di 'o nahuin -bati lɛ poo, ɪ nyre 'o =o. Nɔ- ba bla kwɪ ye gbo, -ε nue, nɔ- nu yakɔ, kɔ -tutu, kɔ 'yru, kɔ 'niei 'hɛn.»

8-Te Nytsua a leleenyc a -gbe, c -hi, -ye 'a 'hcn a ncnk 'hru ye, c nc: «'Duo gblaka =nu, c mɔ Babilɔn, c di bi -hlɔn. 'E mɔ -tɛɛ, c bi -hlɔn -dodo. 'A nahuin nue ni, 'waa 'lalude =nu, -ɛɛ =nu ke klu, 'e 'sɛɛ gbo, 'ke 'le 'e ni daku =de -heyri, nɛ- nue, Nytsua 'c nyu yru le poo.»

9-Te Nytsua a leleenyc a 'hcn a ncnk -hi, -ye 'a ta a ncnk, nc- 'hru ye, 'c 'le win 'yaa, c nc: «Nahuin 'bu ni 'o, 'bɔɔ dɛhve =nu kwli ye gbo bla, 'ke 'o 'a baale a -ta 'mu, kɔ 'a tuyu =nu 'hɛɛn, 'plu 'bɔ =tue nahuin a -gbe dɛhve a -gbe a yriile, 'ke 'o 'waa yigbakli ye, -hee' 'ke 'o 'waa dabu ke, ¹⁰nahuin a -gbe, Nytsua diu le poo yru, v 'mu =sɛɛ 'ye, 'ke 'le na =nu 'mu, c 'nɔnɔ jre gbe, kɔ 'ke 'le 'nu =nu -heyri, -vɔ nahuin le 'lɔ. =Sɛɛdɔ a -gbe, v die -we 'nɔ 'ye, 'ke 'o Nytsua a leleenyc ye, kɔ 'ke 'o 'Blayu 'hɛɛn ye. ¹¹Na =nu, -vɔ nahuin le hien, 'a 'nyanyɔ, v 'nɔ nyra =le gbo gbe. Nahuin a -gbe, v bla o gbo kwli, 'ke 'o dɛhve =nu kɔ 'a tuyu 'hɛɛn ye, 'v =tue nahuin a -gbe dɛhve =nu a yriile. Nɛ- nue, gbe, v 'dɛɛ bu 'ye -wleele, kɛɛ, v di 'ye =sɛɛ, 'tɔ 'mu kɔ -nyre 'mu.» ¹²'A -ti o, 'a mu Nytsua a nahuin =nu, -v nyo 'o =tuu, 'plu -v kuo -Yusu =wlv ye, 'nu 'a mu 'nɔ le: A nɔ sia 'le, kɔ, -tɛ a 'blee 'o kwa, 'ke ba 'blee 'o kwa.

¹³-Te dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye 'n 'wɔn wintɛ, 'e -hcn 'le yakɔ 'mu. Ke ɛɛ 'mu ye po: «'Cru -ti =nu, 'nu mu =tu: Kuɛ 'klɛɛ mɔ gbo, nahuin -gbo, -v kuo Kɔkɔncɔ =wlv ye, 'plu -vɔ 'ku, nu- Nytsua di =hapɔde 'mu nu. Bu kɔ plɔ a bleele.» -Ye kɛ Nytsua a -Hihiuu po, v nc: «Ke'e ni, ɛ ni 'mu. Nahuin a -gbe, v -yra 'waa -kuan 'lu. 'A -ti, bu ni gbo, v 'mu -wle. 'Waa =hapɔ-kuan =nu, v nu, c di 'mu bi pepe'. U di kɔ 'a 'wio.»

Dɛ =nu, -ɛ di 'lu -wɔn mue, 'klɔ a 'le-wɛti 'yri

¹⁴-Te 'n ta 'le lele le, -ye 'n 'ye 'nugba pɔɔpɔ, dɛ =de 'e mɔ 'o ke, 'e 'we =nɔ -tɔnahuon ye, 'c =tu -gɔlɔklavn 'lu, 'c 'ble =gbla'cɛɛ-faka kwa. -Faka a -gbe, c 'nɔ 'wɔn -tɛɛ. ¹⁵'Plu, Nytsua a leleenyc -ye, 'c -hcn 'le Nytsua a 'kagblaka gbo 'mu, 'c 'le win 'yaa, 'c nahuon =nu le, c ni 'o 'nugba ke, c nc: «'Ba -na -faka 'mu, -bo 'cɛ =gbla, -ɛ nue, =gbla'cɛti nyre 'o =o. -Tɔtɔ ke a -gbla -hlu ni.» ¹⁶'Plu nahuon =nu, c ni 'o 'nugba ke, 'c 'ba 'a -faka 'mu, 'c 'cɛ -tɔtɔ a -tɔplɔ 'bii.

¹⁷'Plu, Nytsua a leleenyc -ye, 'c 'hru 'le Nytsua a 'kagblaka gbo, c ni 'le yakɔ 'mu, 'c 'ble -we -faka kwa. -Faka a -gbe, c -we 'nɔ 'wɔn -tɛɛ. ¹⁸'Plu, Nytsua a leleenyc -ye, 'c -hcn 'le -cɔhlɔnpiile 'mu. Nɔ- kɔ 'le -cɔhlɔnpiile a dɛ -wɔn. Nɔ- di 'le, 'c da 'a 'be =nu, c 'ble -faka =nu kwa, 'c lo, c nc: «'Ye kɛ, 'ke 'le 'klɔ ke, ti 'bii =nu, -u 'yɔ =nu tɔ, vɔ resen daa, 'a 'yɔ =hlu ni. 'Ba -na -faka 'mu, -bo mu -bo -hɔ.» (Tiyɔdɔ =nu, c kɔ -ti cɔ =tu, nc- mɔ -tɔnahuin =nu, -v 'nɔnɔ =tuu 'o Nytsua.) ¹⁹⁻²⁰-Ye Nytsua a leleenyc a -gbe, c 'ba 'mu 'a -faka, 'c mu, 'c -ha tiyc 'bii =nu, 'c mu 'o -tɛgbi =nu, vɔ 'o tiyc 'mu le 'plɔ, 'ke 'le 'hɔɔ wɔn, -ɛ die nu, 'a 'nie 'mu 'hru, v 'mue nɔ 'mu nuu, 'c 'wɔ 'o gbo. -Tɛgbi a -gbe, vɔ 'o tiyc =nu 'mu le 'plɔ, 'ke ɛ ni 'le 'dɔ =hlɔn. -Te v nyo

'mu 'plo, -ye dabloo ni, -ɔ nyo 'le 'kwli 'mu -hɔn. Dablo a -gbe, ɔ gble 'ni -hi, -ε 'we =nɔ -tε 'nie be 'nɪnɪ -hi gble, 'ε nu -kilowɪ a -hɔtruwɪ ta. Dablo a -gbe, ɔ gble -hi, bri 'be nyo wen 'mu na, 'a 'luu -do, nu- di wen ye 'hru. Ke'ε ni, Nyɪsua di nahuin =nu, -v 'nɪnɪ -tuo 'o a yɪv a lɛpupue nu.

Nyɪsua a leleenyu, nu-v 'le =sue a 'yiye a gbleii 'nɪpata ya

15 ¹De a -gbe, -tε ε -hi, -ye 'n 'ye lele 'ɲmilekadε gblaka -ye, 'ke 'le yakɔ 'mu. De a -gbe, ε ka 'mu lε 'ɲmi. 'N 'ye Nyɪsua a leleenyuɔ 'nɪpata, 'ε ni leleenyuɔ 'bɔ ni 'o, 'ɔ 'ble =sue a 'yiye kwa. Ni- mɔ 'lele'ɔɔ=sue a 'yiye, Nyɪsua di nahuin =tue, -ε nue, ni- kɔ ke Nyɪsua a yɪv a pupue di 'le -we.

²Plu 'ni 'ye dε -ye, 'ε 'we =nɔ 'yɪv ye, 'vɔ wɪn, -ε 'we =nɔ 'yɪla ye, -ε nue, nahru nu 'le 'kwli 'mu; 'ni 'ye -we nahuin =de. Nahuin a -gbe, nu- -ha 'o dɛhɔe -ni wen 'hru wɪn, 'v 'de 'a tuyu kwɪ ye gbo bla, 'v ble ke, 'ke bu 'cru 'o =nu 'noba =nu ye, -ε =hɛn 'nyɛ dɛhɔe a -gbe a 'dɔ. 'Ke nahuin a -gbe, v ni 'o 'yɪv nua 'mu, 'v 'ble dukɔl' =nu kwa, Nyɪsua -nyɪ =nu, ³'v bre -wladu =nu, -ε 'we =nɔ ye, -tε Nyɪsua a -kuannunyo Moise nu la 'a bubre; -wladu a -gbe 'v 'we -we 'Blayu a -wladu ye. -Wladu a -gbe, nu- -gbo:

«A ni Kɔkɔnyɔ, -mɔ mɔ 'Klɪkennyɪsua.

-Na nunu-tɔpli, ɪ 'bua ni,

'ɪ -hi 'o 'ε ni dε =de 'mu.

-Mɔ =nu, -ɔ mɔ daku a pɛpɛ a Bodɔ,

-na 'lu a le-hiele, ε 'sii 'o ye,

'ε mɔ -tɪ a -tɛɛ.

⁴Kɔkɔnyɔ o, nahuin 'bii, vɔ -mu 'ni pi,

'vɔ -mu baa.

-N -do, -mɔ mɔ Nyɪsua.

Daku a pɛpɛ, v di 'le 'ni di,

v 'mu -mu kwɪ ye gbo bla,

-ε nue, v 'bii, v 'ye ni,

-ε mɔ, -na nunu-tɔpli, ɪ 'sii 'o ye.»

⁵-Tε -wladu a -gbe, v -hi, -ye 'n ta 'le lele lε, 'ni 'ye Nyɪsua a 'kagblaka, -ɔ ni 'le yakɔ 'mu, 'ɔ =ga wɪn, 'ke 'le =nɔ 'kwli 'mu, 'ni 'ye -tɛgbi =nu, Nyɪsuaa 'le 'a dɔnɔ nahuin ye titiee, ⁶'ni 'ye -we Nyɪsua a leleenyuɔ 'nɪpata =nu, -v 'ble =sue a 'yiye a gbleii 'nɪpata =nu kwa, 'v 'hɪ 'le 'kagblaka a -gbe gbo, 'v pue 'yilɛnɔwlawɪ pɔɔpɔ, 'v klii -gɔlɔbetɪyei kle. ⁷-Tɔpli -hɛn =nu, -u -hɔnhɪnɔ po, 'a 'yɛɛ -do, nɛ- woo Nyɪsua a leleenyuɔ 'nɪpata =nu -gɔlɔ-gawɪ 'mu lε. -Gawɪ a -gbe, ɪ 'yii 'le -le, 'ke 'o Nyɪsua a yɪv -wɔn. 'Klɔhienyɪsua a -gbe, nɔ-ɔ nahuin yɪv lε poo. ⁸Plu 'nyanyu 'v 'yii 'le Nyɪsua a 'kagblaka gbo. 'Ke vɔ 'le Nyɪsua a -tɪ a 'yi'buaale kɔ 'a 'klɪkenɪtε 'mu -hɔn. Nahuon =de 'die 'le -we bɔ pa 'le Nyɪsua a 'kagblaka a -gbe gbo, ε 'mue gba -gbagba, =sue a =tuele a gbleii 'nɪpata =nu, ε 'mu 'le Nyɪsua a leleenyu =nu kwa 'mu -we.

Nyɩsɩva a yɩv a pupue

16 ¹-Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, -ye 'n 'wɔn win, 't nɩ 'klɩ ke, 't -hɔn 'le Nyɩsɩva a 'kagblaka gbo 'mu. Kɛ u Nyɩsɩva a leleenɩvɩ 'nɩpata -nɩ ye pɔ, t nɔ: «Nyɩsɩva a yɩv -nɩ, -v nɩ 'le -gawwu 'nɩpata -nɩ wɔn, ba mu, ba 'wlu gblɛ, 'ke 'le -tutu ke,» ²Nyɩsɩva a leleenɩvɩ a ye-hɛnahuon, 'ɔ mu, 'ɔ 'wla 'a nɩv gbo, 'ke 'le -tutu ke, nahuin -nɩ, v =tue dehuɛ -nɩ a yriile, 'plu -v bla 'a tuyu -nɩ kwɩ ye gbo, 'ke 'o 'a baale a -ta 'mu, nɩ- ʒi 'bɛ, 'u kla 'dɔ.

³'Plu Nyɩsɩva a leleenɩvɩ a 'hɔn a nɔnɔ 'ɔ mu, 'ɔ 'wla 'le 'a nɩ -gawwɔ 'yɩv -wɔn gbo. -Ye 'yɩv-tɔ a -gbɛ, ɔ -hɛ dablo, ɔ 'we -nɔ 'kukuku a dablo ye, -tɔplɩ 'bii -nɩ, -t nɩ 'le -nɔ -wɔn, 't 'kuku lɛ.

⁴'Plu Nyɩsɩva a leleenɩvɩ a ta a nɔnɔ 'ɔ mu, 'ɔ 'wla 'le 'a -gawwɔ 'niei -wɔn gblɛ kɔ 'nɩhuɛ wɔn lɛ, t 'bii, 't -hɛ -wɛ dablo. ⁵-Ye 'n 'wɔn Nyɩsɩva a leleenɩvɩ -nɩ, ɔ kɔ 'le 'niei a dɛ -wɔn a wintɛ, 'ɔɔ Nyɩsɩva baa, ɔ nɔ: «-N -dɔ, -mɔ mɔ Nyɩsɩva. 'Plu 'klɔ 'mu -wlu mu =tue, -n -dɔ -nɩ, -mɔ nɩ la 'klɔ, -mɔ 'kɩɛ nɩɛ 'klɔ. -Bati -gbo, -n 'bɛ, t 'sii 'o ye. ⁶Nahuin -nɩ, v 'la -na winwɔn-hɛnyɩv kɔ -na nahuin 'hɛn, -nɩ nyu dablo -nyi, -ɛ die nu, v 'muo 'na. ɛ kɔ 'o =o.» ⁷'Plu 'nɩ 'wɔn wintɛ, 'ɛ -hɔn 'le -cɔhlonpiile 'mu, ɛ nɔ: «-A nɩ Kukɔnyɔ o, -mɔ mɔ 'Klɩkenɩnyɩsɩva. -Mɔ mɔ -tɛɛ a Nyɩsɩva. 'Plu 'ɛ nɩ ti, -na -bati, -nɩ pɔ, t 'sii 'o ye.»

⁸'Plu dɛ a -gbɛ, ɛ 'mu mu -hi, -ye Nyɩsɩva a leleenɩvɩ a -hɛn a nɔnɔ, ɔ 'wla 'le 'a nɩ -gawwɔ 'yɩv 'yi 'mu, nahru 'v -hɔn 'le 'yɩv 'yi 'mu, 'v nahuin le hien, 'v -ha 'o -nɩ ʒi 'huɩn 'mu lɛ. ⁹-Hapukɔ, 'v 'ye -sɩɛ, kɛɛ, v 'dɛ 'o 'waa dɛ 'kuku a nunue gbo hie, 'v 'die ke wɛn, 'ke bu -nyi Nyɩsɩva -tɩ a 'yi'buaale, kɛɛ, v nyo -tu tani, -ɛ nue, v nɔ 'nɩ, Nyɩsɩva, nɔ- nue, ʒi 't 'hɩt -nɩ 'huɩn 'mu lɛ.

¹⁰-Tɛ dɛ a -gbɛ, ɛ -hi, Nyɩsɩva a leleenɩvɩ a -hun a nɔnɔ 'ɔ mu, 'ɔ 'wla 'o 'a nɩ -gawwɔ dehuɛ -nɩ 'lu, -ɛ nɩ 'o gbata ke gbo, gbɩgbɩyɩtɩ 't bi 'le 'a 'blɩgba 'mu, nahuin 'v 'waa mei di, -sɩɛ a 'yiye a -tɩ. ¹¹Kɛɛ, v 'dɛ 'o 'waa dɛ 'kuku a nunue gbo hie, 'v Yɩrayɩnyɩsɩva tani -tu, -ɛ nue, v 'ye -sɩɛ, ʒi a -tɩ.

¹²'Plu Nyɩsɩva a leleenɩvɩ a -huonɔn a nɔnɔ 'ɔ mu, 'ɔ 'wla 'le 'a nɩ -gawwɔ 'nie gblaka -nɩ -wɔn, v Efrati daa, 'nie a -gbɛ 'ɛ ma, -ɛ die nu, 'blɩgbɩ a ye'munaanyɩv -nɩ, -v 'le 'yɩv a 'hrule 'mu -hɔn, v 'mu 'hru 'ye, v 'mu -ta, v 'mu 'le di, v 'mu tu di -wɔn. ¹³'Plu 'nɩ 'ye 'kuo -huɩn ta, 'ɔ 'we -nɔ -pɔnɩ ye. =U -ye, 'ke v -hɔn 'le dɔhre -nɩ wɔn 'mu, -v -ye 'v -hɔn 'le dehuɛ -nɩ wɔn 'mu, -v -ye 'v -hɔn 'le huwinwɔn-hɛnyɩv -nɩ wɔn 'mu. ¹⁴'Kuo -huɩn a -gbɛ, 'ke ɔ -hɔn 'le Satan -wɔn 'mu. Nɔ-ɔ -ke 'ɩmɩlɛka-tɔplɩ nu, ɔɔ 'le 'klɔ -gbo a 'blɩgbɩnaanyɩv 'bii -wɔn mu, 'ɔ nyu lɛ 'kukue, -ɛ die nu, v 'mu 'Klɩkenɩnyɩsɩva tu -wɔn -wɔn, -nyɩwɔwɔ -nɩ -kɔ 'mu Nyɩsɩva a -gbɛ, ɔ di 'o nahuin 'a 'klɩ tɔɔ.

¹⁵Tii -dɔ a ti 'yɩi, -ye -Yusu pɔ wun, ɔ nɔ: «Ba pɔ 'o nɩva gbo -tɛɛ. -Nyɩwɔwɔ -nɩ, 'n di 'le ya, ɔ =dɛ 'dio yi. 'Na 'ledidie, ɛ di ye 'we 'yɩnyɩv a

'ledidie, -ɔɔ 'le di, ti -nu -kɔ 'yri v 'nuni -proo 'o. Plɔ a bleele 'ke 'o nahuon -nu -wɔn, -ɔ ni 'o -preele 'mu, -ɔ kɔ wlawli ni 'o -nɔ 'hɔn 'mu, -ɛ die nu, 'bia 'ni di 'le, ɔ 'mui pue, ɔ 'ni -han 'hɔn wɔn -ga, 'bɔɔ na, kɔ, -tɔ 'ni -hion nu, 'ke 'o nahuin ye.»

¹⁶Kuo -huun ta -ni wɛn, ɔ 'kukue 'blugbi a ye'munaanyu lɛ, 'ke 'o -tɛgbi -nu, vɔ Hamagedɔ daa, 'ke 'le -Juukvɛwin 'kwli 'mu.

¹⁷Plu Nyisva a leeenyɔ a 'nipata a nɔnɔ 'ɔ mu, 'ɔ 'wla 'le 'a ni -gawɔ pepe -gbahlɔn gbo, winte -de 'ɛ -hɔn 'le Nyisva a bodɔɔgbata 'mu, 'ke 'le 'a 'kagblaka gbo, ɛ nɔ: «É -we 'le -le,» ¹⁸tatɛi 'u 'o wlun, -tɛ 'ɛɛ 'o le -mumaa, -tɔ 'vɔ 'hɔrɔ. Kɛ la 'le gbo, -tɛ Nyisva nu la -tunahuin, -bo ye ti -gbo ke, -tɔ 'de -hɔn le 'hɔrɔle a nue, ¹⁹-tɔ 'a -gbe 'v -ki wɔn, 'dɔɔ gblaka -nu 'ɔ nu -tɔɔlɛ'bɛɛwu ta, kɔ, 'klɔ ke a 'diɛ 'bii, 'ɛ nyre -we 'yi le. 'Dɔɔ gblaka -nu, -ɔ kɔ 'dɔ mɔ Babilɔni, Nyisva 'de 'a dɛ 'kuku 'a -ti -wɔn -hri, 'ɔ -tɔ 'a yru a lepupue gbo. ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ bɔ 'nuni -nyu dɛ 'klan, bɔ 'na, ɔ nɔ: «Ba 'nɛ -nana, ba -we 'le!» ²⁰Plu, 'blugbi 'bii, 'nie -glaa 'le, 'u -mɛ, dɔɔ 'bii 'u 'wle, ²¹cɛkui 'plɔplɔ 'u 'le yakɔ 'mu ble. 'A 'kuoo -do, ɔ -we 'le bɔ 'wɛɛ -kilowu a -wlu 'hɔn ni. Ni -ɔ nahuin kle bi, nahuin 'vɔ Nyisva tani -tu, -ɛ nue, cɛkui -nu, u -nu =tue =sɛɛ 'dɔ. =Sɛɛdɔ a -gbe, vɔ 'ye, ɛ -hi 'o =sɛɛi 'bii 'mu ni.

-Bati gblakɔ -nu, Nyisva di 'lalunyrɔ gblaka -nu le poo

17 ¹Dɛ a -gbe, -tɛ ɛ -hi, -ye 'ke 'le Nyisva a leeenyɔ 'nipata -nu -heyri, -v 'ble -gawɔ 'nipata -ni wɛn kwa, 'a nahuon -do di 'le, 'ɔ le 'mu, ɔ nɔ: «Di 'le, 'mue -mu tɔɔ, -tɛ Nyisva di 'lalunyrɔ gblaka -nu a yru a lepupue nu. 'Lalunyrɔ a -gbe, ɔ -hɛn 'nyre 'dɔɔ gblaka -nu, v po, 'ke 'o 'niei 'plɔplɔ nua 'mu. ²'Klɔ -gbo a 'blugbinaanyu kɔ -nɔ 'hɛɛn, v nu 'lalu, kɔ, 'klɔ ke a nahuin 'v 'na 'a nɔ, 'v -hio 'waa dɔɔnɔ wɔn, 'v nu -we 'lalu.»

³-Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye Nyisva a -Hihiu kɔɔ 'mu ke win 'bii, kɔ, Nyisva a leeenyɔ a -gbe, 'ɔ gba 'le 'mu 'kwla gbo. -Tɛ 'n ni 'klɛɛ 'le, -ye 'n 'ye nyrugba -de, 'ɔ ni 'o dɛhɛ -jɔhɔn -de ke gbo. Dɛhɛ a -gbe, ɛ kɔ 'lii 'nipata kɔ -mɔ -pu, 'ke 'o -nɔ ke, 'v 'cru 'o 'yilenyredɔ, 'i 'wle -nɔ 'hɔn 'mu gbo, 'u Nyisva tani -tu. ⁴Nyrugba a -gbe, ɔ pue 'yilɛnɔwlawli -jɔhɔn, kɔ, 'ɔ 'wle -gɔlɔ 'hɔn 'mu gblɛ, kɔ 'yilɛnɔhɛ a gblegblei -nu, -u -die po, 'ɔ 'ble -gɔlɔ-gaw kwa. -Tɔplɔ -hɔnhɔn, ni -'yii 'le -gaw a -gbe wɔn. Dɛ ɔ -hɛn 'nyre, nɛ- mɔ 'lalu -nu, ɔɔ nu. ⁵'Ke 'o nyrugba a -gbe a yigbakla ye, v 'cru 'o 'dɔ. Dɛ 'dɔ a -gbe, v -hɛn 'nyre, nahuin 'ni yree -le 'mu lɛ. Nɛ- mɔ: 'dɔɔ gblaka -nu, -ɔ mɔ Babilɔni, nɔ- mɔ 'lalunyrɔ kɔ 'yilɛnyre-tɔplɔ 'bii -nu, -ɔ ni nɔ 'klɔ ke a 'dii. ⁶'N 'ye -we ni, -ɛ mɔ, nyrugba a -gbe, ɔ bɛ o Nyisva a nahuin a dablo, dablo a -gbe 'ɔ nyo nu, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ nɔ bɔ 'nuni nu wɛn 'klɛɛ nahuon. Nyisva a nahuin a -gbe, v 'lu o ni, -ɛ nue, v nyi o 'ni -tu, 'ke 'o nahuin 'bii ye, -ɛ mɔ, -Yusu mɔ 'waa Kɔkɔnyɔ'ɔ ni.

-Tɛ 'n 'yo, -ye ɔ saka 'mu ni 'dɔ. ⁷-Ye Nyisva a leeenyɔ a -gbe, ɔ le 'mu ni, ɔ nɔ: «Dɛ- kɔ -ti ɔ saka -mu 'le?» -Ye ɔ nɔ: «Po 'o nua gbo, 'mu -mu le, dɛ

nyrugba a -gbe, ɔ -hen 'nyre, ɔ kɔ dehvɛ =nu 'hɛɛn, ɔ nɪ 'o ke, -ɛ mɔ dehvɛ =nu, -ɛ kɔ 'lii 'nɪpata kɔ =mɯu -pu. ⁸Dehvɛ =nu, -n 'ye, ɛɛ o po -hunhlɔn. Kɛɛ, -tɛ ti nɪ lɛ 'mɯ -gbo, ɛ 'nɪ po -lɛ 'klɛɛ lele -hunhlɔn. Ti, -ɪ hie 'le, ɪ 'de -huo, ɛ 'mɯ 'le 'hɯɔ =nu wɔn 'mɯ -hɔn, -ɔ hren 'mɯ gbo. 'Bɛ -hɔn 'le 'mɯ, 'ke ɛ di 'le gbo-wɛɛle 'mɯ mu. Ti =nu -kɔ 'yri 'klɔ =tue la 'le -wlu, kɔ, -tɛ Nyɪsɯa 'cru la 'o nahuin a 'dɯɪ, 'ke 'le 'cruunɛ =nu 'kwli 'mɯ, -ɛ mɔ nahuin =nu, -v kɔ 'klɔ yrayrɯ a 'cruunɛ, ti a -gbe 'yri, ɛ kɔ la nahuin -ye, -v kɔ 'dɯɪ 'de la 'creɛ. Nahuin =nu, -v kɔ 'dɯɪ 'de la 'creɛ, 'bɯ 'ye dehvɛ a -gbe, ɪ di =nu 'nɪ saka, -ɛ nue, dehvɛ a -gbe, ɛɛ o po -hunhlɔn, kɛɛ, -tɛ ti nɛ 'mɯ -gbo, ɛ 'nɪ po -lɛ 'klɛɛ lele -hunhlɔn, 'plɪ, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mɯ, ɛ 'mɯ lele 'klɔ 'hru.»

⁹-Ye Nyɪsɯa a leleenɔ a -gbe, ɔ le lele 'mɯ nɪ, ɔ nɔ: «Nahuin bɯ kɔ =tɔ, -ɛ die nu, v 'mɯ -tɔplɪ -gbo a 'mɯɛyriile kɔ. Dehvɛ a 'lii 'nɪpata a -gbe, ɪ -hen 'nyre dɔgbɯ 'nɪpata =nu, -ɪ kɔ 'lu nyrugba a -gbe, ɔ di 'le nɪ, 'ɪ -hen -wɛ 'nyre 'blɔgbɯnaanyɯ 'nɪpata. ¹⁰Blɔgbɯnaanyɯ a -gbe, 'waa gbleii -hun, nu- 'de 'klɛɛ 'o lele gbata a -gbe ke nɪ. 'Waa nahuoon -do -ye, nɔ- 'kiɛ nɛ 'o gbata a -gbe ke. Nahuon a 'nɪpata a nɔnɔ a ti 'de wɛn 'o a nyree. 'A ti 'bɪ nyre 'o, ɔ 'dɛɛ bɔ -wɛn 'o. ¹¹Dehvɛ =nu, -ɛɛ o -hunhlɔn po, 'plɪ -ɛ 'nɯnɪ po 'klɛɛ lele -hunhlɔn, nɛ- mɔ 'blɔgbɯnaanyɯ a nahuon a -yehen-yehen a nɔnɔ. 'Ke ɛ nɪ o 'le 'blɔgbɯnaanyɯ 'nɪpata =nu -hɛyri. 'Bɛ -hɔn 'le 'hɯɔ =nu wɔn 'mɯ, 'ke ɛ di 'le gbo-wɛɛle 'mɯ mu.

¹²Dehvɛ a =mɯu -pu =nu, -n 'ye, ɪ -hen 'nyre 'blɔgbɯnaanyɯ -pu. Nu- 'de wɛn 'o gbata ke a bie. Kɛɛ, Nyɪsɯa di =nu -nyɪ 'klɪ, -ɛ die nu, v kɔ dehvɛ a -gbe 'hɛɛn, v 'mɯ nahuin win ke kɔɔ, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mɯ. ¹³Blɔgbɯnaanyɯ -pu a -gbe, v kɔ 'lu a lɛ-hieleɛ -do. 'Ke 'le 'waa 'klɪ 'bii 'kwli 'mɯ, v di dehvɛ a -gbe -wɔn nuu -kɯan, -ɛ die nu, ɛ 'mɯ nahuin win ke kɔɔ, ¹⁴nahuon =nu, -ɔ 'wɛ =nɔ 'Blayɯ ye, v 'mɯo ye -wɔn. Kɛɛ, ɔ -mɛ -ye, ɔ diu 'o wɔn -ha 'hru, -ɛ nue, nɔ- mɔ kɔkɔnyɯ a Kɔkɔnyɔ, nɔ- mɔ -wɛ bodɔɔpɯ a Bodɔɔ, kɔ 'kɯnɔpɯ a 'Kɯn. 'A nahuin, v nyo -wɔn 'nɪ kɯɛ, 'ke 'le 'waa =wɪ 'bii ke. ɔ -hɯ 'le 'mɯ du, 'ɔ dɯ, 'ke bɯ kɯɛ =nɔ -wɔn. 'A -tɪ, v kɔ =nɔ 'hɛɛn, nu- di 'o 'a yraanyɯ a -gbe 'hru wɔn -ha.»

¹⁵-Ye Nyɪsɯa a leleenɔ a -gbe, ɔ le lele 'mɯ nɪ, ɔ nɔ: «Niei =nu, -n 'ye, -ɪ kɔ nɯa 'mɯ 'lalunyrɔ nɪ 'o, ɛ -hen 'nyre dakɯ 'bii a nahuin, -v nɪ nɔ 'klɔ -gbo a 'blɔgbɪ 'bii ke, -vɯ 'briwiin a gbleglei po. ¹⁶Dehvɛ a =mɯu -pu -mɛ -ye, -n 'ye, ɪ kɔ dehvɛ a -gbe 'hɛɛn, ɪ di 'lalunyrɔ a -gbe 'nɪ yraa. ɪ dio -wɔn lɛ -ha -tɔplɪ 'bii, -ɛ die nu, ɔ 'mɯ -patapata pue, ɪ 'mɯo klɪ, ɪ 'mɯo di. 'A de =nu, -ɛ di 'o hie, ɪ 'mɯɛ 'le na 'mɯ po. ¹⁷Nyɪsɯa'a nɪ, -ɔ nue, 'blɔgbɯnaanyɯ -pu a -gbe, 'vɯ win 'mɯ lɛ 'wɔnɯwɔn, kɔ, 'vɯ dehvɛ =nu -kɯan -wɔn nuu, -ɛ die nu, dehvɛ a -gbe, ɛ 'mɯ nahuin win ke kɔɔ. Nyɪsɯa nue nɪ, -ɛ die nu, v 'mɯ de =nu nu, ɔɔ -hɯa. Dehvɛ a -gbe, nɛ- di nahuin win ke kɔɔ, ɛ 'mɯɛ gba -gbagba, -tɪ =nu, Nyɪsɯa =tu, ɪ 'mɯ nue.

¹⁸Nyrugba =nu, -n 'ye, ɔ -mɛ -ye, ɔ -hen 'nyre 'dɪɔ gblaka =nu, -ɔ kɔɔ 'blɔgbɯnaanyɯ 'bii win ke, -v nɪ nɔ 'klɔ ke.»

Nyɩsua poo Babilɔndɔ a nahuin le yru

18 ¹Plu de a -gbe, ε mu mu -hi, -ye n 'ye Nyɩsua a leleenyo -ye, 'ɔ -hɔn 'le yakɔ 'mu. ɔ ni ke 'klɩ 'dɔ, 'a -tɩ a 'yi'buaale 'ε nue, -nyre 'ε 'be nɔ 'klɔ 'bii ke, ²'ɔn 'le gbo 'wɔɔn, ɔ nɔ: «Dɔ gblaka =nu, -ɔ mɔ Babilɔnɩ, ɔ bi -hlɔn. Babilɔnɩ bi -hlɔn 'bii, 'ɔ -he 'kuo -huɩn a gbonuɩɩ. 'Kuo -huɩn a gblegblei, nɔ- ni 'le -nɔ 'kwli 'mu. Nɔbɩ =nu, -u nahuin huannu nue, kɔ nahuin 'de 'mu nɩɩ, ni- ni -we -tuo ke. ³Babilɔnɩ bi -hlɔn, -ε nue, 'a nahuin nue ni, 'waa 'lalude =nu, -εε =nu ke klu, 'ε 'sεε gbo, 'ke 'le 'ε ni daku -de -heyri, kɔ, 'klɔ 'bii a 'blɔgbɩnaanyu, v kɔ =nu 'heɛn 'v nu -we 'lalu, puplonyu 'bii, 'v -he dekonu, 'ke 'o -tɔplɩ =nu, -u nahuin ke klu a puple a -ta 'mu.»

⁴Plu 'nɩ 'wɔn win -ye, 'u 'le yakɔ 'mu -hɔn, 'u le po: «Na nahuin, ba -hɔn 'le 'dɔ =nu 'kwli 'mu. Nε- 'de =nε, 'ba biu 'le -heyri, 'ba nu de 'kuku, -ye a di -we 'ye =sɩe 'dɔ, -ε 'we =nɔ ye, -te sɩ =sɩe a 'yiye nu. ⁵Ba -hɔn 'le 'dɔ a -gbe 'kwli 'mu, -ε nue, 'waa de 'kuku -huo ni 'dɔ, kɔ, Nyɩsua 'de 'waa de 'kuku a -gbe a -tɩ -wɔn -hri. ⁶Bu =tue =nu =sɩe, -ε 'we =nɔ ye, -te v nu o nahuin a =sɩe a =tueɩ. De =nu, v nu o nahuin 'mu, bu nu -we =nu 'a 'wu 'hɔn 'mu. Yru =nu, v poo o nahuin le, bu nu -we =nu 'waa lepoowu 'hɔn. ⁷Bu =tue =nu =sɩe 'dɔ, -ε die nu, v 'mu wɔɩ le nu, -ε 'we =nɔ ye, -te v nu, 'v kɔ -tɩ a 'yi'buaale 'dɔ, 'v kɔ -we -tɔplɩ 'bii =nu, sɩ -hɩa. Ke sɩ 'waa dɔnɩ ye po, v nɔ 'nɩ, v mɔ nyɩgblaku ni, 'waa 'dɔ 'de wɔɩ le ni, -ε 'we =nɔ -tɩgbanyru ye. ⁸-Te sɩ le 'lu a le-hiele nu a -tɩ, tii -do a ti 'yri, 'waa =sɩe a 'yiye 'mu -wlu =tue. 'Kɩe, kɔ 'kuiye, kɔ kanu gblaka, -nyrɔwɔ -do a -gbe 'mu, 'ke ɩ di -we 'o -wlu =tuu. Na di 'dɔ a -gbe po 'tɔ, -ε nue, Kɔkɔnyɔ Nyɩsua, nɔ- mɔ 'Klukennyɩsua, nɔ- nyu -bati le poo.»

⁹Blɔgbɩnaanyu, -v ni nɔ 'klɔ ke, -v nu o 'lalu, 'ke 'le 'dɔ a -gbe 'mu, ti =nu -kɔ 'yri 'dɔ a -gbe, ɔ di 'o hiin, 'bu 'ye 'a 'nyanyu, v di 'nɩ we, v 'mu wɔɩ le nu, -ε nue, ti -hi o a ti 'yri, -tɔplɩ 'bii =nu, sɩ o -hɩa, v kɩ o ni. ¹⁰-Sɩe a 'yiye a -tɩ, huannu diu 'nɩ nu, v 'mu -wɔn hren, v 'mu le po: «Popowli -o, popowli -o. 'Dɔ gblaka =nu, -ɔ mɔ Babilɔnɩ, -ɔ ni o 'klɩ ke, ɔ bi -hlɔn, 'ɔ nyre 'yi le 'bii. ε 'de gbo -wɩn, Nyɩsua a -bati 'ɩ klo.»

¹¹Klɔ -gbo a puplonyu, sɩ -we 'nɩ we, 'sɩ wɔɩ le nu, 'dɔ a -hlɔnbi-tɩ, -ε nue, nahuon -de 'de 'klɛε lele -te ni, -ɔ di 'waa -tɔplɩ -tɔ. ¹²-Tɔplɩ a -gbe, ni- mɔ: -gɩɩ-tɔplɩ a gblegblei, kɔ 'yilɛnɔhe 'bii, kɔ 'yilɛnɔdanɩ 'plɔplɔ, kɔ 'yilɛnɔti a gblegblei =nu, -u -die po, kɔ -tɔplɩ -ye =nu, v nuu dɔnyɩ 'mu, kɔ -ɩ -ye =nu, v nuu ti 'mu, kɔ -ɩ -ye =nu, v nuu 'plɩ-tɔplɩ 'mu, kɔ -ɩ -ye =nu, v nuu -we 'he 'mu. ¹³Puplonyu a -gbe, sɩ -we plo leplɩnyra kɔ hai a gblegblei =nu 'heɛn, -u huɩhrɩn po, 'sɩ -we nɔ plo, kɔ 'nyra, kɔ -gbla, kɔ 'flɔɔpupu, 'sɩ -we bro plo, kɔ blablɔ, kɔ -se, kɔ -so-gbe =nu, -see -jri, kɔ -go, kɔ nahuin -ye 'heɛn. -Tɔplɩ 'bii a -gbe, nahuon -de 'de 'klɛε lele 'o ni, -bɔ -tɩ 'le =nu kwa 'mu. ¹⁴-Ye puplonyu a -gbe, sɩ 'nɩ we, 'sɩ 'dɔ a nahuin le: «-Tɔplɩ =nu, -u o 'a mu 'tɩ 'mu le pue, ɩ hin ni. 'A ni kɔkɔ-tɔplɩ 'bii, ɩ -we gbo. 'A 'dee ba 'yi 'klɛε lele.» ¹⁵Puplonyu 'bii =nu,

-v plo -ploplo, -v -he dekonyu, 'ke 'le 'du a -gbe 'mu, -sue a 'yiye a -ti, huannu diu 'ni nu, v 'mu -won hren, v 'mu we, v 'mu woli le nu, 16 v 'mu le po: «Popowli -o, popowli -o. Du gblaka nyre le 'yi. D 'we -no nyrugba ye, -w 'yilenodani -won pue, -w 'le -gulu-tapti a gblegblei -nu 'houn 'mu le pue, v nuu -gulu 'mu ko 'yilenohe 'heen. 17'Plu, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, -tapti 'bii a -gbe, 'i -we gbo.»

'Munaanyu ko 'waa nyigblaki, ko puplonyu 'bii -nu, 'muui 'le ya, ko nahuin 'bii -nu, -v ni 'le 'muui 'kwli 'mu, v hren -won, 18 'su 'le le ta. -Te su 'kleε 'le le ta, -ye v 'ye 'du -nu, -w hin a 'nyanyu ni, 'su 'le win 'yaa, v ko: «Du -nu, -w hin, 'du -de 'de 'bua, w 'dio ke ye,» 19 'su we, 'su woli le nu, 'su 'gbo, v ko: «Popowli -o, popowli -o. Du gblaka, w nyre le 'yi. Ba 'ye ke, 'du -gbo, -w nue, nahuin 'bii, -v ko 'muui, 'v -he dekonyu, 'du a -gbe, ko- nyre 'yi le, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu.»

20 'A mu nahuin -nu, -v ni 'le yakw 'mu, ba nu 'manu, 'du -gbo, -w nyre 'yi le a -ti. 'A mu Nyisua a nahuin -nu, ko 'a mu -Yusu a -wonnaanyu, ko Nyisua a winwon-henyu, ba nu 'manu, -ε nue, Nyisua a yru klu ni, 'ke 'o -tapti 'bii -nu, v nu 'a mu 'mu a -ta 'mu.

21 -Te de a -gbe, ε -hi, -ye Nyisua a lelenyo gblaka -ye, w mu ni, 'w 'ba 'hu gblaka 'mu, 'w puo 'le 'yru -won, w ko: «Ke'ε ni, v di nu, v 'mu 'klu nu, v 'mu 'du gblaka -nu, -w mo Babiloni 'kwla 'mu po. U 'dee bu 'ye 'kleε lele 'du a -gbe. 22 Nahuin -nu, -su -geta bi, 'ke 'le Babilonidu a -gbe 'mu, ko nahuin -nu, -su bre, ko nahuin -nu, -su papaduei bi, ko -hamu 'heen, v 'dee bu ni 'kleε lele -te. 'Ke 'le 'du a -gbe 'mu, v 'dee bu 'ye 'kleε lele 'srenyo -de, v 'dee bu 'won 'kleε lele 'hun a win. 23 'Napi 'dee bi wlu 'kleε lele. U 'dee bu 'won 'kleε lele 'bl'mupanyo ko 'a nyro 'heen a win. Ti -hi la a ti 'yri, 'du a -gbe a puplonyu -hi la 'o 'klo 'bii a puplonyu 'mu ni, ko, 'ke 'o 'ε ni -tegi -de, 'a nahuin 'su -wido nu, 'su nahuin kaa. Ne- nue, v 'mu gbo -we 'bii.»

24 Nyisua a -bati klu Babilonidu a nahuin ni, -ε nue, v ye 'le gbo Nyisua a winwon-henyu ko Nyisua a nahuin 'heen a dablo; ko, nahuin 'bii -nu, v 'lila le, ke ko -tutu ke, Babilonidu a nahuin, nu- niε 'le gbo.

19 1 De a -gbe, -te ε -hi, -ye 'n 'won nahuin 'ploplo a win, 'ke 'le yakw 'mu, win a -gbe 'u 'le 'yaa. Ke u po: «Ba baa Nyisua. No-w -a mu waa. -A ni Nyisua a -gbe, ko- ko -ti a 'yi'ubua, 'w ni 'klu ke, 'w -hi 'o 'ε ni de -de 'mu. 2 'A pupo-bati, 'i 'sii 'o ye, 'ε ni ti. 'A -bati a -gbe, 'i klu 'lalunyo -ni wen ni. 'Lalunyo a -gbe a nununmi -houn, 'i nyre nahuin 'bii a 'lu le 'yi, ke ko 'klo -gbo ke. Nyisua -tuo -sue, -ε nue, w 'la Nyisua a -kvannuny.» 3 Ke su lele po, v ko: «Ba baa Nyisua, -ε nue, 'du -nu, v po 'to, 'a 'nyanyu -nu, aa 'ye, v 'dee bu nyra gbo gbe.» 4 -Te v po 'kleε le, -ye nyigblaki a (24) -wlu -tu 'o -hen -ni wen, v ko -tapti -hen -ni wen, -u -hunhlu po, v bla gbo kwli, 'ke 'o Nyisua ye, -w ni 'o 'a gbata ke gbo. Ke su po, v ko: «E mo -teε, ba baa Nyisua.»

Nahuon -nu, -w 'we -no 'blayu ye, ko- ko 'bl'mupaale a le'mimre

5 -Te de a -gbe, ε -hi, -ye 'nu 'won win, 'u 'le Nyisua a gbata ke 'mu -houn, 'u le po: «A 'bii -nu, -v mo Nyisua a -kvannuny, ko 'a mu -nu, -v nyo 'o

-tuu, nyigblakt, kɔ nahuin, -v 'de gbaale kɔ, ba baa -a ni Nyisva,» 6 'plu 'nɪ 'wɔn lele nahuin 'plɔplɔ a win, win a -gbɛ 'u 'wlu, 'i 'we -nɔ 'nie gblaka a -glt ye, -u 'plu, 'i 'we lele -nɔ ye, -tɛ -tɛ bɛ 'nɪnɪ -ma wɛn. -Tɛ 'n po 'o nva gbo, kɛ ʊʊ po, ʊ nɔ: «Ba baa Nyisva, -ɛ nue, -a ni Kɔkɔnyɔ, -ɔ mɔ 'Klikeninyisva, nɔ- kɔɔ nahuin win ke. 7-Ba kɔ plɔ a bleelɛ, -ba nu 'manu, -ba bɔɔ, -ɛ nue, ti nyre 'o -o, -i kɔ 'yri 'Blayu di 'o 'a nyrugba 'bli 'mu paa ('a nyrugba -nu, -ɔ mɔ Nyisva a daku). 'A nyrugba a -gbɛ, ɔ -wɛ -wɔn, 'ɔ nyo -pre. 8'U -nyi 'a nyrugba a -gbɛ 'hru, 'ke bɔ pue 'yilenɔwlawlu -nu, -ʊʊ wln, 'plu -v 'de sru nɪ.» 'Yilenɔwlawlu a -gbɛ, de ʊ -hen 'nyre, nɛ- mɔ 'yilenɔ-tɔplɪ -nu, Nyisva a nahuin, ʊ nu.

9-Ye Nyisva a leleenɔ -de, nɔ- le 'mu, ɔ nɔ: «Crɛ, 'ke 'le 'crunɛ 'kwli 'mu, -ɛ mɔ: Plɔ a bleelɛ 'ke 'o nahuin -nu -wɔn, Nyisva da, 'ke bu di 'le, -ɛ die nu, ʊ 'mu 'Blayu a -gbɛ a 'bli'mɔpaale a didide di.» -Ye ɔ le lele 'mu nɪ, ɔ nɔ: «-Tɪ -gbo, 'nɪ =tu, ɪ mɔ -tɪ a -tɛɛ nɪ, -ɛ nue, 'ke ɪ -hɔn 'le Nyisva wɔn 'mu.»

10 Bɔ po 'klɛɛ lɛ, -ye 'n bla -nɔ ye gbo kwli, 'ke 'o 'a baale a -ta 'mu. Kɛɛ -ye ɔ le 'mu nɪ, ɔ nɔ: «-Nɪ nue 'le, -ɛ nue, 'mɔ mɔ Nyisva a -kvannunɔɔ nu, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ -n nu, -nɪ 'ya Nyisva a -kvannunɔɔ 'mu, -n kɔ -na 'bienu -nu 'hɛɛn, -v kuo wintɛ -nu =wɔ ye, -Yusu tɔɔ -nu. 'A -tɪ, Nyisva, nɔ- -bo baa.»

Wintɛ a -gbɛ, -Yusu tɔɔ nahuin, nɛ-ɛ Nyisva a winwɔn-henyu 'kli -nyi.

-Yusu, nɔ-ɔ nɪ, -ɔ nɪ 'o -so pɔɔpɔ -nu ke gbo

11 Dɛ a -gbɛ bɛ -hi, -ye 'n 'ye yakɔ nɪ, 'ɔ 'ca wɔn, kɔ, 'nɪ 'ye -wɛ -so pɔɔpɔ, 'ɔ 'hru ye, nahuon -de, 'ɔ 'ya 'o -so pɔɔpɔ a -gbɛ ke. Nahuon a -gbɛ, 'a 'dɔ mɔ -Hapɔnahuon, -ɔɔ -hapɔde nu. 'A tɔ a -wɔnɔnɔn ɛ 'sii 'o ye, kɔ, 'a pupo-bati 'i 'sii -wɛ 'o ye. 12 'A 'yii 'we -nɔ nahru ye, 'ɔ -tu 'klavn.i a gbleglei 'lu lɛ, 'v 'cru 'o -nɔ 'dɔ ke. Nahuon -de 'de 'dɔ a -gbɛ yi, 'bɛ 'de ɔ -do. 13 'A wlawlu -nu, ɔ pue, ʊ mɔ dablo -gbɔgbɛ. Nahuon a -gbɛ, 'a 'dɔ mɔ «Nyisva a Wintɛ.» 14 Nyisva a leleenɔ -nu, -ʊ mɔ 'a 'sɔyuo, nu- nyo -wɔn kvɛ. 'Ke ʊ nɪ 'o -se pɔɔpɔ klɛ, 'v pue wlawli pɔɔpɔ, -i 'de sru nɪ. 15 -Hɔtɔplɛ, nɛ-ɛ 'le -nɔ wɔn 'mu -hɔn. Nɛ- ɔ di nu, ɔ 'mu 'o 'klɔ -gbo a daku 'bii -nu 'hru wɔn -ha, -v nyo ye -wɔn. ɔ diu ke kɔɔ win, 'ke 'le 'kli a kenɪɛ 'kwli 'mu, ɔ 'mu klɛ na, -ɛ 'we -nɔ tiyɔ -nu ye, ʊʊ rɛsɛn daa, ʊʊ ke yii, 'ke 'le 'hɔɔ wɔn, -ɛ die nu, ʊ 'mu 'a 'nie -nu kɔ 'mu nuu. ɛ -hen 'nyre, -a nɪ 'Klikeninyisvaa po yru 'dɔ. 16 Nahuon a -gbɛ, ʊ 'cru 'a 'dɔ nɪ, 'ke 'o 'a wlawlu ke, kɔ, 'ke 'o 'a 'pɔ ke. 'A 'dɔ a -gbɛ, ʊ 'cru, nu- mɔ: Bodɔpɔ a Bodɔ, kɔ kɔkɔnyɔ a Kɔkɔnyɔ.

17 'Plu dɛ a -gbɛ, ɛ 'mu mu -hi lele, 'nɪ 'ye Nyisva a leleenɔ -ye, 'ɔ nyra gbo, 'ke 'le 'yru 'yi 'mu, ɔɔ 'le win 'yaa, ɔɔ nɔbli 'bii -nu da, -i 'we -nɔ kei ye. Kɛ ɔ nyi ye po, ɔ nɔ: «Ba 'kukue lɛ, a 'mu lɛ'mimre a didide -nu di, Nyisva pie 'a mu. 18 Ba di 'le, ba di 'blɔgbɪnaanyu -nu, -v 'ku a -plahɔn.

Ba di -we 'sɔyuo =nu, -v 'ku, kɔ 'waa nyɪgblakɪ a -plahvɪn. Ba di -we -se kɔ nahuin =nu, -v nye naa, kɔ nahuin 'bii =nu, -v 'ku a -plahvɪn. Ba di -we -go, kɔ nahuin =nu, -v 'de -go, nyɪgblakɪ, kɔ nahuin, -v 'de gbaale kɔ a -plahvɪn.»

¹⁹'Plu 'nɪ 'ye dɛhvɛ -nɪ wɛn, kɔ 'klɔ -gbo a 'blɔgbɪnaanyv. 'Waa 'sɔyuo 'kukue le, -ɛ die nu, nahuon =nu, -ɔ 'ya -so pɔɔpɔ a -gbe ke, v 'muo -wɔn -wɔn, ɔ kɔ 'a 'sɔyuo 'hɛɛn. ²⁰'Plu 'v klɪ dɛhvɛ a -gbe, ɛ kɔ hɪwɪnwɔlɔn-hɛnyɔ -nɪ wɛn 'hɛɛn. Hɪwɪnwɔlɔn-hɛnyɔ a -gbe, nɔ-ɔ nɪ, -ɔɔ o 'ɲmileka-tɔplɪ nu, 'ke 'o dɛhvɛ a -gbe ye. Kɛ'ɛ nɪ, ɔ nu, 'ɔ kaa o nahuin, -ɛ die nu, v 'mue ke wɛɛn, 'ke bɪ =tue =nu dɛhvɛ a -gbe a yriile, kɔ, v 'mɪ tuyu =nu kwɪ ye gbo bla. -Tɛ v klɪ dɛhvɛ a -gbe, ɛ kɔ hɪwɪnwɔlɔn-hɛnyɔ a -gbe 'hɛɛn, v 'diu 'la, 'v pu 'le 'hɔɔ gblaka =nu wɔlɔn, -ɔ kɔ wɔlɔn na nɪ 'le, -ɔ 'nɪnɪ jre gbe, ɔ kɔ 'nɪ =nu 'hɛɛn, -vɪ nahuin le 'lɪla. ²¹Dɛhvɛ a 'sɔyuo a -gbe, v -mɛ -ye, nahuon =nu, -ɔ nɪ 'o -so ke gbo, ɔ nu -hɔɔtɪplɪe, -ɛɛ 'le =nɔ wɔlɔn 'mɪ -hɔn, 'ɔ 'lɪ, nɔblɪ 'bii 'ɪ -wɛ ti ke, 'ɪ di 'waa 'kɔkɔkɪ a -gbe -didi, 'ɪ =mra.

'Yrɪ a (1000) 'milowɔ a -tɪ

20 ¹-Tɛ dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye 'n 'ye Nyɪsva a leleenɔ -ye, 'ɔ -hɔn 'le yakɔ 'mɪ, 'ɔ di nɔ -tɔtɔ ke. Nɔ- 'ble 'majɪ a 'yɛɛ =nu kwa, ɔ nu, 'ɔɔ 'hɔɔ =nu, -ɔ hɛn 'mɪ gbo a 'majɪ =gba, 'ɔ 'ble -wɛ 'cɪn gblakɪ kwa; ²'ɔ mu, 'ɔ klɪ dɔhɛ -nɪ wɛn, -ɛ mɔ hɛ 'ka =nu, -ɛ mɔ Satan, -ɔ mɔ 'kuo -hɔn a nyɪgblaka; Nyɪsva a leleenɔ a -gbe 'ɔ mɔɔ, -ɛ die nu, ɔ 'mɪ 'le 'cɪn a -gbe wɔlɔn nɪ, 'ke 'le 'yrɪ a (1'000) 'milowɔ 'kwɪ 'mɪ. ³-Tɛ Nyɪsva a leleenɔ mɔɔ, -ye 'ke ɔ puo 'le 'hɔɔ a -gbe wɔlɔn, 'ɔ po 'o 'majɪ 'o, 'plɪ 'ɔ nu 'majɪ a 'yɛɛ, 'ɔ =gbɪ, 'plɪ 'ɔ =tu 'o yriile, -ɛ die nu, ɔ 'nɪ -han 'hɪɪ, ɔ 'nɪ -han 'klɛɛ lele 'klɔ -gbo ke a nahuin mu kaa. 'Yrɪ a (1'000) 'milowɔ 'bɔ -hi, -ye v dio gbo 'nɪ tɛ, 'ke 'le ti gbi 'kwɪ 'mɪ.

⁴Dɛ a -gbe, -tɛ ɛ -hi, -ye 'n 'ye -batipogbatɪ, nahuin 'v nɪ ke gblɛ, Nyɪsva 'ɔ -nyu 'klɪ, 'ke bɪ puo nahuin -bati le. 'Plu 'nɪ 'ye -wɛ Nyɪsva a nahuin, -v 'ku a -hihi. Nahuin a -gbe, v 'bɛ la 'o 'waa 'li le, -ɛ nue, v kuo la wintɛ =nu ye =wɔ, -Yusu tɔɔ la =nu, kɔ, 'vɪ la Nyɪsva a -tɪ =tu. ɔ -mɛ -ye, v 'de la dɛhvɛ a -gbe kwɪ ye gbo bla, kɔ, 'v 'die ke wɛɛn, 'ke bɪ =tue =nu dɛhvɛ a -gbe a yriile, 'ke 'o 'waa yigbakɪ ye, kɔ 'ke 'o 'waa dabɪ ke. -Ye 'n 'ye nɪ, -ɛ mɔ, v nɪ lele 'klɔ, v kɔ -Yusu 'Klɪsv 'hɛɛn, 'v kɔɔ nahuin win ke, 'ke 'le 'yrɪ a (1'000) 'milowɔ 'kwɪ 'mɪ. ⁵Nahuin a -gbe, nɪ- mɔ ye-hɛnahuin, -v -hɔn 'le 'kɔkɔnyv -hɛyɪ 'mɪ, -v 'hɪɪ 'klɔ. Nahuin -ye =nu, v -mɛ -ye, v 'de 'klɔ a 'hɪɪɛ. 'Yrɪ a (1'000) 'milowɔ =nu, nɪ- di -hi, 'plɪ v 'mɪ -wɛ 'klɔ 'hɪɪ. ⁶Plɔ a bleelɛ 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, -v mɔ ye-hɛnahuin, -v -hɔn 'le 'kɔkɔnyv -hɛyɪ 'mɪ, -v 'hɪɪ 'klɔ. Nyɪsva pu ke 'pɪa, 'ke 'o 'a -gbe a -ta 'mɪ. ɔ 'dɛɛ bɪ 'ku -do 'hɔn a kɔ. ɔ di 'ya -cɔhlɔnpɪnyv, 'ke 'o Nyɪsva kɔ -Yusu 'Klɪsv 'hɛɛn ye, v kɔ -Yusu 'Klɪsv 'hɛɛn, v 'mɪ nahuin win ke kɔɔ, 'ke 'le 'yrɪ a (1'000) 'milowɔ 'kwɪ 'mɪ.

-Te Nytsva di 'o Satan 'hru wlɔn -ha

⁷Bia Satan, 'bɔ nu 'yru a (1'000) 'milowɔ, 'ke 'le 'ciun a -gbe wlɔn, -ye v tuɔ gbo, v 'muo 'le 'huɔ -nu wlɔn -ha. ⁸Ɔ di 'ni 'hri, ɔ 'mu mu, ɔ 'mu lele 'klɔ -gbo a daku 'bii a nahuin kaa. Daku a -gbe, 'a 'duɔ mɔ Gɔɔv, kɔ Magɔɔv 'hɛɛn; ɔ 'mu 'le 'kukue, -ɛ die nu, v 'mu Nytsva tu -wɔn mu -wɔn. U di 'ni -huo, -ɛ 'we -nɔ 'yru nua 'mu a 'puhuɔn ye. ⁹-Te 'n 'yu, -ye v 'sɛɛ 'klɔ 'bii -gbo ke gbo, 'v -glaa 'le -tɛgbi -nu, Nytsva a nahuin ni 'le, kɔ 'dɔɔ -nu, Nytsva nuɛ 'mu. -Te v -glɔv 'klɛɛ 'le, -ye na -hɔn 'le yakɔ 'mu, 'v -wɔ nahuin 'bii a -gbe gbo, -v -glaa 'le Nytsva a nahuin. ¹⁰Satan -nu, -ɔ nyu o kaa, ɔ -mɛ -ye, v klo ni, 'v puo 'le 'huɔ gblaka -nu wlɔn, -ɔ kɔ wlɔn na ni 'le, -ɔ 'nuni jre gbe, ɔ kɔ 'nu -nu 'hɛɛn, -v nahuin lɛ 'lila. -Tɛgbi -nu, v puo 'le, 'kee ni, v po -wɛ 'le dɛhuɛ kɔ huwinwlɔn-henyɔ -ni wɛn 'hɛɛn. 'Kee ni, v di 'le -sɔɛ 'yee, 'ɛ ni ti, 'tɔ 'mu kɔ -nyɛ 'mu.

-Te Nytsva di nahuin 'bii -bati le poo

¹¹-Te dɛ a -gbe, ɛ -hi, -ye 'n 'ye -batipogbata gblaka puɔpu, nahuon 'v nuɔ 'le wlɔn gbo. -Tɔtu kɔ yakɔ 'hɛɛn, v 'wan ni, 'ke 'o -nɔ ye. Nahuon =de 'dɛɛ bɔ 'yi 'klɛɛ lele. ¹²'Plu 'ni 'ye nahuin 'bii -nu, -v 'ku, nyigblaku, kɔ nahuin, -v 'de gbaale kɔ, 'v ni 'o gbata a -gbe ye, 'plu nahuon =de 'v kla 'crunɛi -de ye, 'v kla -wɛ 'crunɛ -ye ye, -ɛ mɔ nahuin -nu, -v kɔ 'klɔ yrayrv a 'crunɛ. -Te v kla ye-hecrunɛi ye, -ye Nytsva poo nahuin -nu le -bati, -v 'ku. Ɔ puu le -tɛɛ a -bati, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ 'waa 'yrinaabv ni la 'mu, kɔ, -tɛ v nu la 'a 'crule, 'ke 'le ye-hecrunɛi a -gbe 'kwli 'mu. ¹³Mɔ, nahuin -nu, -v 'kuv 'nie 'mu, 'nie tuɔ gbo, mɔ, 'kukue, kɔ 'kuopv a 'bri, ɪ tɛ -wɛ nahuin -nu gbo, -v ni 'le, Nytsva 'v poo v 'bii -bati lɛ, -ɛ 'we -nɔ ye, -tɛ 'waa nuni-tɔplɪ ni la 'mu. ¹⁴'Plu 'v po 'le 'kukue kɔ 'kuopv a 'bri, 'ke 'le 'huɔ gblaka -nu wlɔn, -ɔ kɔ wlɔn na ni 'le, -ɔ 'nuni jre gbe. 'Huɔ a -gbe, nɔ- mɔ nahuin -nu, -v di 'ku -do 'hɔn a kɔ a gbonule. ¹⁵'ɛ ni nahuon, -ɔ kɔ 'du 'de 'le nahuin -nu, -v kɔ 'klɔ yrayrv a 'crunɛ 'kwli 'mu ni, 'ke v puo -wɛ 'le 'huɔ gblaka -nu wlɔn, -ɔ kɔ wlɔn na ni 'le, -ɔ 'nuni jre gbe.

Nytsva di nu yakɔ yrayrv kɔ -tɔtu yrayrv

21 ¹'Plu dɛ a -gbe, ɛ 'mu mu -hi, -ye 'n 'ye lele yakɔ yrayrv kɔ -tɔtu yrayrv 'hɛɛn. Ye-heyakɔ kɔ ye-he-tɔtu, ɪ 'wan la ni, 'yru 'v 'de 'klɛɛ lele -tɛ ni. ²'Plu 'ni 'ye -wɛ Nytsva a 'dɔɔ gblaka. 'Dɔɔ a -gbe, nɔ- mɔ Jrusredɔ yrayrv, 'v 'hru ye. 'Dɔɔ a -gbe, 'ke ɔɔ 'le yakɔ 'mu -hɔn, 'ke 'le Nytsva -wɔn, ɔɔ nɔ -tɔtu ke -tu. Nytsva nue ni, 'dɔɔ a -gbe 'v nɔ 'yi lɛ, -ɛ 'we -nɔ nyrugba ye, -ɔ pue 'yilɛnɔ-tɔplɪ 'huɔn 'mu lɛ, -ɔ -wɛ -wɔn, 'ke bɔ mu 'a tɔ ye 'mu 'bɛ, 'ke 'le 'blɪ'mupaale 'mu. ³'Plu 'ni 'wɔn wintɛ, 'ɛɛ 'le gbata a -gbe ke 'mu -hɔn, 'ɛɛ 'wlu. Kɛ ɛɛ po: «Ba 'ye kɛ, 'ke Nytsva 'ti 'le nahuin -nu -gbahlɔn. Ɔ di 'o -nu -wɔn 'ni ni. U di 'ya 'a daku, ɔ -mɛ -ye, ɔ 'mu 'waa

Nyɩsua 'mu 'ya. ⁴Nɔ- di =nu 'yi =hlɔn le 'hran. U 'dee bu 'ku 'klɛ lele. U 'dee bu nɩ 'klɛ 'le lele 'kuiye -gbahlɔn. U 'dee bu we 'klɛ lele. 'Waa 'hɩn a de -de 'dee be kla 'klɛ lele. -Tɔplɩ 'kɩ di 'nɩ 'wan.»

⁵Plu nahuon =nu, -ɔ nɩ 'o gbata a -gbe ke, ɔ nɔ: «'Ye ke, 'n nye 'nɩ nu, -tɔplɩ 'bii, ɩ 'mu -tɔplɩ yrayɩ -he.» -Ye ɔ nɔ: «-Tɩ -gbo, 'n di =tu, 'cru, -ɛ nue, ɩ mɔ -tɩ a -tɛɛ nɩ, hu 'di 'le -gbahlɔn nɩ.» ⁶-Ye ke ɔ lele po, ɔ nɔ: «-Kvan -we -wɔn. 'Mɔ =tu 'ɛ nɩ de -de -wlu. 'N nɩ la 'klɔ, 'plu 'ɛ nɩ de -de 'ɛ nue. 'N -do a -gbe, 'mɔɔ nɩ, -ɔ di -we 'ɛ nɩ de -de 'lu -yra. -Tɔplɩ 'bii, ɩ di gbo 'nɩ -we, keɛ, 'n 'kɩɛ die 'klɔ nɩ. 'ɛ nɩ nahuon, 'nie'natɩv nu, 'n dio -nyi 'nie -gbugbe. 'Niedu a -gbe, 'n di =nɔ -nyi, ɛ di ye 'we 'nie =nu, ti a pɛpɛ, -ɛɛ 'le -tutu gbo 'mu -hɔn, -ɛɛ -tɩnahuin 'klɔ yrayɩv =nu -nyi, -ɔ 'nɩnɩ -we 'le. ⁷'ɛ nɩ nahuon, -ɔ 'nɩnɩ di sɩa, 'ke 'o 'na =wlv a yekuole a -ta 'mu, 'n di =nɔ -tɔplɩ a -gbe 'nɩ -nyi. 'Mɔ di 'a Nyɩsua 'mu 'ya, ɔ -mɛ -ye, ɔ 'mu 'na 'yu 'mu 'ya. ⁸Keɛ, nahuin =nu, -v mɔ hvannonyɩv, kɔ nahuin =nu, -v 'de 'mu =wlv ye kuo, kɔ nahuin =nu, -v kɔ =wlv nyre 'yi le, kɔ =v -ye =nu, -vɩv nahuin 'la, kɔ =v -ye =nu, -vɩv 'lalu nu, kɔ =v -ye =nu, -vɩv -wide nu, kɔ =v =nu, -vɩv =wehui kɩ, kɔ hɩnyɩv 'bii, v 'bii a -gbe, 'ke v diu 'le 'huɔ gblaka =nu wlvɔn po, -ɔ kɔ wlvɔn na nɩ 'le, -ɔ 'nɩnɩ jre gbe, ɔ kɔ 'nɩv =nu 'heen, -vɩv nahuin le 'lɩla. 'Ke 'le -tɛgbi a -gbe, 'ke nahuin 'le 'kuv -do 'hɔn a kɔ.»

Nyɩsua a 'dɩv yrayɩv, -ɔ mɔ Jrusɛ a -tɩ

⁹Plu Nyɩsua a leleenɔv =nu, 'ɔ di 'o 'mu 'hɩn 'mu. 'Ke ɔ nɩ wen 'le Nyɩsua a leleenɩvɩv 'nɩpata =nu -heyri, -v 'ble -gavwu 'nɩpata =nu kwa, -ɩ kɔ 'kwli 'mu =svɛ a 'yiye a gbleii 'nɩpata =nu, ɩ 'yii 'le. -Tɛ ɔ di 'le, -ye ɔ le 'mu nɩ, ɔ nɔ: «Di 'le, 'mu -mu nyɩrugba =nu ɔɔ, 'Blayu di kɔ (-ɔ mɔ nyɩrugba =nu, -ɔ mɔ Nyɩsua a nahuin).» ¹⁰Plu Nyɩsua a -Hihiu 'v kɔ kɔ 'mu win ke 'bii, Nyɩsua a leleenɔv a -gbe 'kɔ gba 'le 'mu dugba -pɛtu -de 'lu, 'kɔ ɔɔ 'mu Jrusɛdɩv, -ɔ mɔ Nyɩsua a 'dɩv. 'Dɩv a -gbe, 'ke ɔɔ 'le yakɔ 'mu -hɔn, 'ke 'le Nyɩsua -wɔn, 'kɔ kɔ -tutu ke =tu. ¹¹'Dɩv a -gbe, ɔɔ 'nɩ wlvɩn 'dɩv, -ɛ 'we =nɔ 'yilɛnɔhɩv =nu ye, vɩv sasɩvɩv daa, kɔ -we wlvɩn, =nɔ 'yɩla. Nyɩsua a -tɩ a 'yi'ɩvɩvɩvɩv nɩ, -ɛɛ le wlvɩwlvɩn nu. ¹²U nu -mli, 'v -ha 'dɩv a -gbe ye. -Mli a -gbe, ɩ 'gboklo 'mu nɩ, kɔ, ɩ 'hɩn 'klɔ. 'Majii (12) -pu =tu 'o 'hɔn, nɩ- nɩ 'le -mli a -gbe 'kwli 'mu. 'Maji a -gbe, nɩ- kɔ 'yri nahuin 'o naa, 'vɩv 'dɩv 'mu pa. Nyɩsua a leleenɩvɩv -pu =tu 'o 'hɔn, nɩ-v 'maji a -gbe 'yie =tu. 'Ke 'o 'maji a -gbe 'yri, 'ke v 'cru 'o Yisraekvɛ a =tugbu -pu =tu 'o 'hɔn =nu a 'dɩv a -dodo. ¹³'Dɩv a -gbe a -mli a 'pɩaa -do ke, 'majii ta nɩ 'o: ta 'ke 'le 'yɩv a 'hrule 'mu, ta 'ke 'le 'yɩv a paale 'mu, ta 'ke 'le 'lu ye, ta 'ke 'le =hlɔn ye. ¹⁴'Ke 'le -mli a -gbe bu gbo, v po 'le 'heɛ -pu =tu 'o 'hɔn. 'Ke 'o 'he a -gbe ke, v 'cru 'o 'Blayu a -wɔnnaanyv =nu a 'dɩv a -dodo.

¹⁵Nyɩsua a leleenɔv =nu, =nɔ 'le 'mu -wɔn 'pɩɛɛ, ɔ 'ble kwa 'mɩsɩɛ, v nuu -gɩlv 'mu, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'dɩv 'mɩsɩ, kɔ 'a 'maji, kɔ 'a -mli 'heen. ¹⁶'Dɩv a 'pu -hen a -gbe, ɩ wlvɩwlvɩn 'mu le. Nyɩsua a leleenɔv a -gbe, ɔ nɩ 'a

'mɪsɪɛ, ʔ 'mɪstɪ 'dɪɔ =nu. 'Dɪɔ a -gbe a lehinhren, ε mɔ 'metrɪwɪ a (200) -hɔtrɪwɪ 'hɔn a gblei a (12'000) 'milowu -pu =tu 'o 'hɔn. 'A lehinhren, kɔ 'a klɛ'bɪbɪvɔ, kɔ 'a 'klɔhinhren, ɪ mɔ dɛɛ -do. ¹⁷Plu Nyɪsɪvɔ a leleenɪɔ ʔ 'mɪstɪ -mli a -gbe a 'klɔhinhren. 'A 'klɔhinhren a -gbe, ε mɔ -hɔn 'o -jiomu 'yri 'mɪ, -bo yɛ -ɲɛ, 'a gblei a (144) -wlu 'nɪpata =tu 'o -hɛn. ɔ 'mɪsɪɛ nɪ, -ɛ 'we =nɔ ye, -tɛ nahuiin -tɔplɪ a 'mɪsɪɛ nu. ¹⁸'Hɛdɪ =nu, ʋ nu, 'b po -mli a -gbe, 'a 'dɪ mɔ sasɪpɪ. 'Dɪɔ -mɛ -ye, ʋ nu -tɛɛ a -gɪlɪ, 'b puo, ʔ wɪn, -ɛ 'we =nɔ 'yɪlɪ ye. ¹⁹-Mli a -gbe a bɪgbo, ʋ nu 'yilɛnɔhɛ a gblegblei, 'b pui.

Ye-hehɪɔ, ʋ nu, 'b =tu 'a pupue -wlu, ʋ nyo daa sasɪpɪ,

'hɪɔ a 'hɔn a nɔnɔ, 'b nyo safɪlɪ daa,

ta a nɔnɔ, 'b nyo kasɪdɪvɪnɪ daa,

-hɛn a nɔnɔ, 'b nyo emelodɪ daa,

²⁰-hun a nɔnɔ, 'b nyo sadonɪsɪ daa,

-huonɔnɔ a nɔnɔ, 'b nyo salɪdɪvɪnɪ daa,

'nɪpata a nɔnɔ, 'b nyo klɪsolɪtɪ daa,

-yehɛn-yehɛn a nɔnɔ, 'b nyo belɪlɪ daa,

seledo a nɔnɔ, 'b nyo topasɪ daa,

-pu a nɔnɔ, 'b nyo klɪsɔplasɪ daa,

-pu =tu 'o -do a nɔnɔ, 'b nyo hɪasɛtɪ daa,

-pu =tu 'o 'hɔn a nɔnɔ, 'b nyo amɛtɪsɪtɪ daa.

²¹'ɛ nɪ 'majɪ mɔ 'hɪɔ nɪ, ʋɪ 'yilɛnɔhɪɔ daa. 'Dɪɔ a 'hru -mɛ -ye, ʋ nu -tɛɛ a -gɪlɪ. Nu- ʋ po 'o =nɔ wɪn, 'ʋ wɪn -nɔ 'yɪlɪ.

²²'Ke 'le 'dɪɔ a -gbe 'kwli 'mɪ, 'n 'de 'le Nyɪsɪvɔ a 'kagblaka 'ye, -ɛ nue, Kɪkɔnɔ Nyɪsɪvɔ a -gbe, ʔ nɪ 'klɪ ke, kɔ Nahuon =nu, ʔ 'we =nɔ 'blayɪ ye, 'waa -gbe, ʋ nɪ ke -tuɔ. Nu- mɔ Nyɪsɪvɔ a 'kagblaka. ²³'N 'ye -wɛ nɪ, -ɛ mɔ, 'yɪvɔ kɔ -hɔpɪ 'hɛɛn, ɪ 'nɪ wɪn -le 'klɛɛ lele 'le 'dɪɔ a -gbe 'mɪ. 'Waa wɪnwɪn 'nɪ -hɛ -le nahuɪn 'mɪ, -ɛ nue, Nyɪsɪvɔ a -gbe a -tɪ a 'yɪ'bɪbɪvɔ, nɛ-ɛ wɪn, 'Blayɪ 'ʋɪ -wɛ nahuɪn -nyɪ -nyɪ, 'ke 'le 'dɪɔ a -gbe 'kwli 'mɪ. ²⁴-Nyɛɛ -do a -gbe, ε die 'nɪ nu, 'klɔ 'bii -gbo a dakɪ, ʋ 'mɪ le na, 'ke 'le 'dɪɔ a -gbe 'kwli 'mɪ. 'Blɔgbɪnɔanyɪ 'bii -gbo, -ʋ nɪ nɔ 'klɔ ke, ʋ di 'le 'dɪɔ a -gbe 'mɪ 'nɪ pa, ʋ 'mɪ 'waa 'klɔ 'bii Nyɪsɪvɔ -nyɪ. ²⁵'Dɪɔ a -gbe a 'majɪ, ɪ di wɪn le 'nɪ =ga, -nyɪwɔwɔ a -gble 'kwli 'mɪ. Gbe, ʋ 'nɪ pui -le 'o =o, -ɛ nue, 'tɔ 'nɪ -wɔn -le 'klɛɛ lele nɪ. ²⁶Dakɪ a gblegblei, ʋ di 'le 'klɔ -gbo a -tɪ a 'yɪ'bɪvɔaɛ kɔ 'a -hapɪ-tɔplɪ 'bii 'nɪ ya, ʋ 'mui 'le 'dɪɔ a -gbe 'mɪ paa, ʋ 'mui Nyɪsɪvɔ -nyɪ. ²⁷'Yilɛnyɛ-tɔplɪ -mɛ -ye, ɪ 'dɛɛ bɪ pa 'le. Nahuɪn =nu, -ʋ kɔ =wɪ nyɛ 'yɪ le, kɔ hɪnyɪ 'hɛɛn, ʋ 'dɛɛ bɪ pa -wɛ 'le. Nahuɪn -do =nu, -ʋ di 'le pa, nu- mɔ nahuɪn =nu, -ʋ kɔ 'dɪvɪ ʋ 'cru 'le 'Blayɪ a 'cruɪɛ =nu 'kwli 'mɪ, -ɛ mɔ nahuɪn =nu, -ʋ kɔ 'klɔ yɪayɪvɪ a 'cruɪɛ.

22 ¹-Tɛ de a -gbe, ε -hi, 'plu Nyɪsɪvɔ a leleenɪɔ a -gbe, ʔ tɔɔ 'mɪ 'nie =nu, -ɛɛ nahuɪn 'klɔ yɪayɪvɪ -nyɪ. ɛɛ 'nɪ wɪn, -nɔ 'yɪlɪ. 'Ke ɛɛ 'le Nyɪsɪvɔ a gbonɪɛ kɔ 'Blayɪ a gbonɪɛ 'mɪ -hɔn, ²'ɛɛ -hi, 'ke 'o 'dɪɔ a -gbe a 'hru a -hɛyɪ 'mɪ. Tugbe =nu, -ɛ kɔ 'kuɪi nahuɪn 'klɔ yɪayɪvɪ -nyɪ, ʔ 'nɪnɪ

-we 'le, 'ke ε -gaa 'o 'nie a -gbe nua 'mu. 'Nie a -gbe a 'pu 'hɔn -nu ke, 'ke ε -gaa 'o. Εε nu 'kuituɔwu -pu -tu 'o 'hɔn, 'ke 'le 'yru 'kwli 'mu, -ε -hen 'nyre tuɔwɔɔ -do, 'ke 'le yakɔ 'kwli 'mu. 'A hai mɔ =wehu ni, 'i nye nu, daku a nahuin 'bii a 'kvei 'u -we. ³-Tɔplɪ =nu, Nyɪsua po 'jɔɔ -wɔn, 'i 'dee bi ni 'le 'dɔɔ a -gbe 'kwli 'mu.

Nyɪsua kɔ 'Blayu 'heɛn, 'waa bodɔɔgbata, nɔ- di 'le 'dɔɔ a -gbe 'kwli 'mu ni, kɔ, 'a nahuin =nu, v dio 'ni baa, ⁴v 'mu 'a yigbakla 'ye, v 'mu 'a 'du 'cru, 'ke 'o 'a nahuin =nu a yigbaklɪ ye. ⁵'Tɔ 'dee bɔ -wɔn 'klɛɛ lele. 'Napɪ kɔ 'yru 'heɛn, 'i 'dee bi -he 'klɛɛ lele nahuin 'mu, -ε nue, Kɔkɔnyɔ Nyɪsua a -gbe, nɔ- di wluɔ, ɔ 'mu -nyɛ -nye. Nyɪsua kɔ 'a nahuin 'heɛn, nu- di 'o gbata ke gbo ni, -te 'klɔ te ye gbo.

-Yusu di 'le lele 'ni di

⁶-Ye ke Nyɪsua a leleenɔ a -gbe, ɔɔ 'mu ye po, ɔ nɔ: «-Tɪ -gbo, 'nu -tu, 'i mɔ -ti a -tɛɛ ni, hu 'di 'le -gbahlɔn ni. Kɔkɔnyɔ Nyɪsua, ɔɔ 'a winwlɔn-henyv 'a -Hihiu 'ni -nye, -ε die nu, v 'mu 'a -ti =tu. Nɔ-ɔ ni, -ɔ le 'a leleenɔ, -ε die nu, ɔ 'mu 'a -kɔannunyv -tɔplɪ =nu tɔɔ, -i -we le ke nunue.» ⁷-Ye ke -Yusuu po, ɔ nɔ: «Ba po 'o nua gbo. 'N -we le ke 'ledidie. Plɔ a bleele 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, -vɔ 'cruɔɛ -gbo a wintɛ 'o =tuu, -ε nue, Nyɪsua a -gbe, nɔ- tɔɛ nahuin.»

⁸'Mɔ Saan ni, -ɔ 'wɔn -tɔplɪ a -gbe, 'plu -ɔ 'yi. -Te 'n 'wɔn -tɔplɪ 'bii a -gbe, kɔ, 'n 'yi, -ye 'n bla gbo kwli, 'ke 'o Nyɪsua a leleenɔ =nu ye, -ɔ tɔv 'mu, -ε die nu, 'muo baa. ⁹Kɛɛ -ye ɔ le 'mu ni, ɔ nɔ: «=Ni nue 'le, -ε nue, 'mɔ mɔ Nyɪsua a -kɔannunyɔ, -ε 'we =nɔ ye, -te -n nu, =ni 'ya Nyɪsua a -kɔannunyɔ 'mu, -n kɔ -na 'bienu Nyɪsua a winwlɔn-henyv 'heɛn, kɔ nahuin =nu 'heɛn, -vɔ 'cruɔɛ -gbo a wintɛ 'o =tuu. 'A -ti, =ni baa 'le 'mu. Nyɪsua, nɔ- -bo baa.»

¹⁰Kɛ ɔɔ lele 'mu ye po, ɔ nɔ: «Wintɛ =nu, -n 'cru nɔ 'cruɔɛ -gbo 'kwli 'mu, Nyɪsua, nɔ- tɔɛ -mu. 'A -ti, =ni -hli 'le -tɔplɪ a -gbe, kɛɛ, tɔv nahuin, -ε nue, -tɔplɪ a -gbe, 'ke 'le ti gbi 'kwli 'mu, 'i di -wɔn mue 'lu. ¹¹Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ nɔɛ dɛ 'klan a nunue 'mu, -ye bɔ 'cipi 'o dɛ 'klan a nunue. Nahuon 'bɔ ni 'o, 'a 'yrinaabv 'bɪ 'de 'o ye 'sii, -ye bɔ 'cipi 'o -tɔplɪ =nu a nunue, -i 'de 'o ye 'sii. Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔɔ dɛ =nu nu, Nyɪsuaa -hva, -ye bɔ 'cipi 'o -hapvɔɛ a -gbe a nunue. Nahuon 'bɔ ni 'o, 'bɔ 'sii 'o ye, 'ke 'o Nyɪsua ye, -ye bɔ 'cipi 'o ye'siile, 'ke 'o Nyɪsua ye.»

¹²-Ye ke -Yusuu lele po, ɔ nɔ: «Ba po 'o nua gbo, 'n -we le ke 'ledidie. 'Nu 'le ya -hapv-tɔplɪ, -ε die nu, 'ε ni nahuon, 'bɔ ni 'o, 'mui =nɔ -nyi, -ε 'we =nɔ ye, -te ɔ nu -kɔan a nunue. ¹³'Mɔ =tu 'ε ni dɛ =de -wlu. 'N ni la 'klɔ, 'plu 'ε ni dɛ =de 'ε nue. 'N -do a -gbe, 'mɔɔ ni, -ɔ di 'ε ni dɛ =de 'lu -yra. -Tɔplɪ 'bii, 'i di gbo 'ni -we, kɛɛ, 'n 'kɪɛ die 'klɔ ni.

¹⁴Plɔ a bleele 'ke 'o nahuin =nu -wɔn, -v 'we =nɔ nahuin =nu ye, -vɔ 'waa wlawlɪ yra, 'u 'le 'wv. Nu- kɔ 'hru, 'ke -bv pa 'le Nyɪsua a 'dɔɔ a -gbe 'mu, v

'mu tugbe a 'kui =nu di, -u -tonahuin 'klɔ yrayru =nu -nyi, -ɔ 'nunt -we 'le. ¹⁵ŋmli'yilenyrenyu, -v yraa Nyɪsua, kɔ =v -ye =nu, -vɔ -wide nu, kɔ =v -ye =nu, -vɔ 'lalu nu, kɔ =v -ye =nu, -vɔ nahuin le 'lɪla, kɔ =v -ye =nu, -vɔ =wehɪ klɪ, kɔ =v -ye =nu, -vɔ hi 'du, 'ke v di 'o -patu 'mu hree. Gbegbe, v 'dee bu pa 'le 'dɪɔ a -gbe 'mu.

¹⁶Mɔ -Yusu'u ni, -ɔ lee nɔ 'na leleenyo, -ɛ die nu, ɔ 'mu 'a mu -ti a -gbe ye =tu, 'ke 'le 'a mu Nyɪsua a nahuin -gbahlɔn. 'Mɔ mɔ nahuon =nu, aa -pre, -ɔ di la 'le bodɔ Dafidɔ a =tugba 'mu 'hru. 'Mɔ mɔ -we -nyregbliyahroye =nu, -ɛɛ wɪn -tɛɛ.»

¹⁷Ke Nyɪsua a -Hihiu, kɔ 'bli'mɔpanyrɔ =nu, vɔ po, -ɛ mɔ: «Di 'le!» 'A mu =nu, -v po 'o nva gbo, ke ba po -we: «Di 'le!» 'A mu =nu, 'nie'natuɔ nu, ba di 'le, 'a 'mu 'niedu =nu 'na, -ɛɛ nahuin 'klɔ yrayru -nyi. Nahuin =nu, -v nye -hva, v nye =nu 'ni -nyi, 'ke 'le -gbugbɛkɔ 'kwli 'mu.

'Lele'bwɔwin

¹⁸A 'bii =nu, -vɔ 'crunɪe -gbo a win 'wɔn, Nyɪsua a -gbe, ɔ tɔɔ, 'mɔ Saan ni, -ɔɔ 'a mu -gbɛɛ, -ɛ mɔ: 'bia nahuon 'bɔ po 'o de, 'ke 'o wintɛ a -gbe ke, Nyɪsua dio =tue =sue a gblegblei =nu, -ɛ kɔ -ti ɔ =tuu nɔ 'crunɪe -gbo 'kwli 'mu. ¹⁹'Bia nahuon 'bɔ -ha -we 'o de, 'ke 'o wintɛ a -gbe ke, tugbe =nu, -ɛ kɔ 'kuii nahuin 'klɔ yrayru -nyi, 'a 'pɪa =nu, -ɔ ble =nɔ ye, Nyɪsua dio =nɔ kwa 'ni -ha. Nahuon a -gbe, ɔ 'dee bɔ pa 'le Nyɪsua a 'dɪɔ a -gbe 'mu. Tugbe a 'kui a -gbe, kɔ 'dɪɔ a -gbe, 'crunɪe -gbo, ɛ =tu 'a -ti ni.

²⁰Nahuon -gbo, -ɔ nyi =tu, -ɛ mɔ, -ti -gbo, ɪ mɔ -ti a -tɛɛ ni, ke ɔɔ po: «'E mɔ -tɛɛ, 'n -we le ke 'ledidie.»

Ke'e ni, be ni 'mu! Kɔkɔnyɔ -Yusu o, di 'le -o!

²¹Kɔkɔnyɔ -Yusu bɔ nu a 'bii -hapude 'mu.^a

^a 1.4 -ɛ -hen 'nyre, Nyɪsua a -Hihiu, -v ni 'o 'e ni -tɛgbi -de